13

DIRECTORIVM INQVISITORVM F. NICOLAI EYMERICI ORDINIS PRAED.

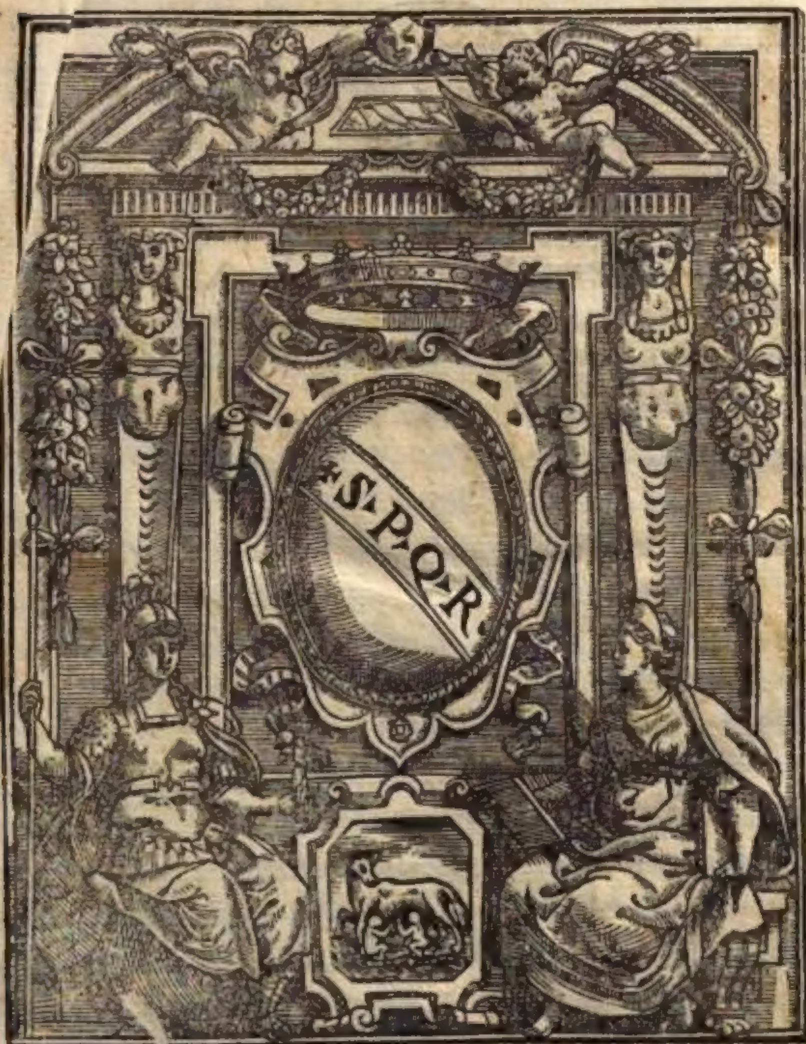
CVM COMMENTARIIS FRANCISCI PEGNÆ Sacræ Theologiæ ac Iuris vtriusque Doctoris.

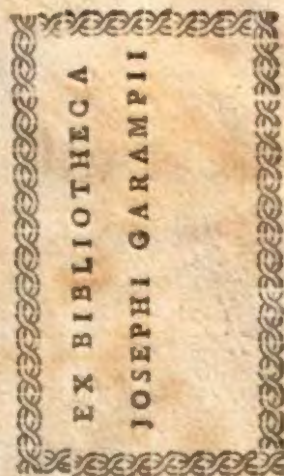
In hac postrema editione iterum emendatum & auctum, & multis litteris Apostolicis locupletatum.

AD S. D. N. GREGORIVM XIII. PONT. MAX.

ACCESSIT HÆRESVM, RERVM ET VERBORVM multiplex & copiosissimus Index.

Cum Priuilegio, & Superiorum approbatione.

ROMÆ, IN ÆDIBVS POPVLI ROMANI. MDLXXXV.

BEATSSIMO PATRI ET D. D. GREGORIO XIII. PNTIFICI MAXIMO

FRANCISCVS PEGÑA.

DV. Reipub. Christianæ pij principes terra marique præpositi multo militum fuso sanguine catholicæ religionis hostes aperto marte fortiter debellare contendunt, vt Ecclesiæ vnitatem, Sedis Apostolicæ auctoritatem, tuamque Beatissime Pater potestatem ab eorum audacibus, impijsque conatibus tueantur; non desunt qui in otio & pace, intra priuatos parietes eorundem sacræ religionis violatorum nefarias, & veræ pietati aduersas opiniones scribendo refellant, iura legesque vel ad conuertendos, vel ad coercendos eos arment, edoceant, aut interpretentur: vt cum se tam eminus quam cominus vrgeri reprimique viderint, postquam virtutis amore in officio non continentur, saltem pœnarum acerbitate, & magnitudine supplicij maleficio submoueantur. Inter hos postremos, & si infimũ locum & ingenij acumine, & eruditionis splendore obtineam, omnia tamen conor libentissime, quæ ad reprimendam impiam hæreticorum audaciam, coercendamque immanẽ prauitatem commodissima aptissimaque esse videntur: quod testabuntur fideliter, vt spero, quando nonnulla mea, quæ de pœnis hæreticorum ab exordio nascentis Ecclesiæ vsq; ad hæc tempora assidue meditor: testaturque nunc ex parte ille qualiscunque labor, quem superioribus annis libens suscepi; dum omne meum studium industriamque conuerti ad illustrãdum Nicolai Eymerici Directorium Inquisitorum: præclarum sane & vetustate venerandũ opus, in quo summa religionis capita continentur, & quæ ad hæreticam iniquitatem coercendam & extirpandam conducunt, pie, & erudite præscribuntur, & quidquid ad sacrum Inquisitionis officium secure exercendum exigitur, artificiose ac methodice demonstratur: quod cum omnibus numeris absolutum Romæ esset excusum, id eo potissimum nomine Beatitudini vestræ dicare placuit, vt is auctor qui religionẽ Christianam tuetur, & hæreticos fortiter debellare atque coercere demonstrat, a Sanctitate vestra, qui in republica Christiana diuinitus es caput constitutus, benigne receptus, a tot inimicorum cateruis defendatur, vt catholicæ fidei negotijs non leuem afferat vtilitatem: quod certissime futurũ spero, cum nemo ignoret Beatissime Pater te, etsi mole multorum & magnorum totius reipublicæ Christianæ negotiorum districtum, illud tamen singulari prouidentia quod ad fidem attinet, vigilantissime curare, eoque præcipue curam & sollicitudinem omnem referre, vt causæ religionis integræ, absq; nouarum opinionum procellis conseruẽtur, incorruptaque & inuiolata fides vbique foueatur ac propagetur. quod vt fiat amplius, Deum Optimum Max. cuius negotia in Ecclesia sua prudẽtissime & ardẽtissime tractas, precor, vt beatitudinem vestram diu conseruet incolumem.

† 2 GREGO-

GREGORIVS PAPA XIII.

Ad Futuram rei memoriam.

EXPONI nobis fecerunt dilecti filij Populus Romanus, qui Officinam impressoriam erexerunt, & erectam retinent, quòd ipsi non sine magno sumptu librum Directorium Inquisitorum nuncupatum, olim quon. Nicolao Eymerico ordinis Fratrum Prędicatorum professore compositum, præcipua catholicæ fidei capita continentem, & ea fere omnia, quæ ad extirpandam hæreticam prauitatem conducunt, tractantem, ac nunc demum à dilecto filio Fratre Paulo Constabili sacri Palatij nostri Magistro diligenter examinatum, recognitum, & approbatum plurimisque Apostolicis constitutionibus Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum contra hæreticos, & pro officio sanctæ Inquisitionis editis, auctum, Scholijs, seu adnotationibus per dilectum filium Franciscum Pegñam iuris vtriusque doctorem illustratum, in eorum officina impressoria prædicta imprimi faciunt, ac vehementer timent, ne cum primum in lucem editus fuerit, ab alijs etiam forsan corrupte imprimatur, sique sua impensa, & labore frustrentur. Propterea nobis humiliter supplicari fecerunt, vt eorum indemnitati in præmissis opportune consulere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati, volumus, & auctoritate Apostolica decernimus, ne prædictus liber tam in Italia, quàm extra, intra annos decem proxime futuros à die illius impressionis computandos, sub excommunicationis latæ sententiæ, ipso facto incurren. & quo ad existentes in Terris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediate, vel immediate subiectis, vltra censuram prædictam etiam quingentorum ducatorum auri ipso facto Cameræ Apostolicæ applican. pœnis, sine expressa ipsorum Populi Romani, seu ad id ab eis deputatorum, vel deputandorum voluntate, & licentia in scriptis habita, imprimi, aut alibi impressus dicto decennio durante, vendi, donari, aut permutari à quoquam posit, aut valeat; ac insuper, vt nemini liceat eidem libro quicquam addere, detrahere, vel immutare, aut inuertere, illa ve interpretamenta adiungere, sed prout Romæ nunc impressus fuit, semper, & perpetuò integer, & incorruptus conseruetur, prohibemus, & mandamus: Decernentes transgressores quoslibet prædictas censuras, & pœnas pecuniarias incurrisse, à quouis Sedis Apostolicæ etiã de latere legato, ordinario, vel delegato, aut quocunque alio ecclesiastico iudice declarari, aggrauari, & reaggrauari, & ad parendum, soluendumq; pœnam, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij sęcularis, cogi & compelli posse, & debere. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ac etiam iuramento, aut quauis alia etiam Apostolica auctoritate roboratis statutis, & cõsuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris apostolicis sub quibuscunque tenoribus, & formis etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, vel si forsan specialiter alicui esset indultum, & concessum, ne excommunicari, interdici, declarari, capi, aut arrestari posit, ac aliàs quomodolibet concessis, approbatis, confirmatis, & innouatis: quibus omnibus, etiamsi de illis specialis, specifica, expressa, & indiuidua mentio, non autem per derogatorias generales clausulas facienda esset, eorum omnium tenores, hic pro insertis, & singulariter expresis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, cæterisque cõtrarijs quibuscunque. Et quia difficile foret præsentes litteras ad quæcunque loca, vbi opus esset, deferri, volumus, & eadem apostolica auctoritate decernimus, earum transumptis, & exemplis, etiã in ipso libro, vel per se solum impresis, plenã & indubitatam fidem in iudicio, & extra adhiberi, quæ eisdem originalibus litteris adhiberetur, si ostenderentur.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris. Die xiij. Augusti. M. D. LXXVIII. Pontificatus nostri Anno Septimo.

Cæsar Glorierius.

Ego F. Thomas Zobbius Brixiensis, ordinis Prædicatorum, sacri Palatii Magister, testificor, quòd sanctissimus Dominus noster Papa Gregorius tertius decimus, (me petente) oraculo viuæ vocis concessit, quòd D. Franciscus Pegña ad publicam vtilitatem, nonnulla suis Scholiis, seu Commentariis in Directorium Inquisitorum editis, & Romæ impressis anno M. D. LXXVIII. addere posset, & detrahere, & aliqua mutare in eis contenta, non obstante superiori priuilegio.

Ita est F. Thomas qui supra.

MIS MIS

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS.

D. D. IACOBO EPISCOPO PORTVENSI Sabello, Ioan. Francisco Episcopo Praenestin. de Gambara, Ludouico tt. sancti Honuphrij Madrutio, Iulio Antonio Sanctorio tt. sancti Bartholomai in Insula, sancta Seuerina nuncupato, Ioan. Antonio Fachinetto à Nuce tt. ss. Quatuor Coronatorum, & Ioan. Baptista Castaneo tt. sancti Marcelli presbyteris miseratione diuina S. R. E. Cardinalibus in vniuersa Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem generalibus Inquisitoribus à sancta sede Apostolica specialiter deputatis,

FRANCISCVS PEGNA.

PLVRIMA suadebant Illustris. & Amplis. Patres, vt in illustrando & perficiendo egregio Directorij Inquisitorum opere, omnem nostram diligentiam, studium, sollicitudinem, & laborem adhiberemus. primum communis vtilitatis amor, tum non mediocre commodum, quod inde omnibus hæreticæ prauitatis Inquisitoribus euenturum haud dubie sperabatur: tum vero in primis iustisimum illud vestrum, pium, ac vere catholicum desiderium, quo tanquam integerrimi, & acerrimi fidei Christianæque religionis defensores, ob publicam vtilitatem optabatis, vt quam absolutisimum opus prodiret in lucem. hæc enim effecere, vt plusquam integri quinquennij spatio ex quo cœpimus huic operi illustrando operam dare vsque in prӕsentem diem nihil magis diligenter cogitauerimus aliud, nihilque moliti fuerimus præter emendationem & interpretationem illustris operis; coactique sumus in tenuibus hisce nostris vigilijs è breuitatis sæpe limitibus egredi: tum quia opus ipsum vetustum, & sæpe ob breuitatem obscurum ita fieri postulabat: tum vt Inquisitoribus valde occupatis satisfaceremus, eosque liberaremus molestia multorum aliorum librorum euoluendorum. In his nostris commentarijs reiecta procul disputandi subtilitate, secuti sumus vt plurimum communes sententias, & eas, quæ sine vllo erroris periculo posint obseruari. In dubiis, & grauioribus causis Inquisitores ad supremum sacrosanctæ & generalis Inquisitionis Romanæ Senatum, cui Vos prudentisime & vigilantisime prӕestis, destinamus seu remittimus. In multis stylum & consuetudinem eiusdem sacri & supremi Senatus indicamus, & obseruandum monemus: ac ita (nisi fallimur) cuncta, Deo Opt. Max. aspirante, disponimus, vt pauci difficultatum articuli in hac causa parum explicati relicti esse videantur. Quòd si quandoque fortasis (vt quibusdam videbitur) nimis leniter in nonnullis articulis, ac difficultatibus de puniendis hæreticis locuti sumus, veluti de Hęresiarchis siue dogmatistis, quos nonnulli è nostris curię sęculari tradendos omnino arbitrãtur, & de alijs nonnullis, vt disputationum series indicabit, non id facimus, vt hęreticis faueamus, quos & acri odio prosequimur, & penitus extirpari cupimus: sed quia nec contrarium aperto iure statutum videbamus, nec sacri tribunalis Romanæ Inquisitionis vsu aut consuetudine receptum, vt vel hac etiam benignitate conuertantur, qui virtutis & veritatis amore à maleficio non submouentur. Hoc prostremo cupimus, & exoptamus religiosisimi principes, vt hos nostros qualescunque labores benigne (vt soletis) accipiatis, sintque apud Vos velut certisimum pignus & arrha prompti ac parati animi nostri ad subeunda quælibet alia quamuis grauiora onera, inseruiendumque sacro Inquisitionis Senatui, quotiens & oportuerit & idoneos nos ad id iudicaueritis. Deus Opt. Max. diu Vos conseruet incolumes, vt negotia sua in Christiana Republica, vt facitis, integerrime tractare posititis. Romæ Calend. Decemb. M. D. LXXXIIII.

IN DIRECTORIVM INQVISITORVM NICOLAI EYMERICI PRÆFATIO.

FRANCISCVS PEGNA LECTORI.

EXTITIT olim, lector beneuole, Nicolaus Eymericus instituti Dominicani acer hæreticæ prauitatis in regnis Regis Aragonum Inquisitor, Pont. Max. Vrbano v. & Gregorio xj. Regique Aragoniæ Petro eius nominis quarto, carus. hic opus edidit, quod Directorium Inquisitorum appellauit, quo vtilissime sunt semper vsi iudices violatæ religionis in causis fidei prudenter & secure tractandis. Id opus à paucissimis habebatur, quoniam ante annos ducentos, quo tempore Eymericus floruit, post inuentam artem impressoriam semel tantum (quod ego sciam) æneis fuit typis impressum Barcinone anno Domini M. D. III. Erant autem omnia exemplaria tam impressa, quàm manuscripta infinitis prope locis penitus deprauata & mendosa, eaque vix iam reperiebantur: desiderabatur vero hoc opus atque efflagitabatur communibus & vehementibus omnium votis & precibus; maxime vero illi ardentius expetebant, qui fidei negotia aut iudicando, aut consulendo, aut scribendo tractabant: cumque superiori anno me huic suscipiendo labori emendandi interpretandique, aut saltem non leuiter illustrandi operis facilem, ac promptum exhibuissem, multi viri doctissimi atq; integerrimi ex illis qui Senatui S. Romanæ generalis Inquisitionis in causis fidei deseruiũt, intelligentes quantũ vtilitatis publicis commodis accederet, si denuo id opus quamemendatissimum prodiret in lucē; nos (quos huic fortassis oneri subeundo idoneos, singulari sua benignitate nō meritis, aut eruditione nostra iudicarant) cohortati sunt, vt hanc prouinciam nostris non æqualem viribus susciperemus. id tunc eo libentius & ardentius nullis laboribus, aut vigilijs parcentes aggressi sumus, quo euidentius cernebamus, si hoc in desideratum finem perduceretur, gratum in primis Deo Opt. Max. obsequiũ, (ad cuius laudem & gloriam omnes viri Christiani actiones referri debent) vniuersis vero litteratis, ac in primis Inquisitoribus hæreticę prauitatis rē forsan gratam, nec aspernendam esse facturos. Itaque vt hæc facilius & commodius fierent, ijdem illi doctissimi viri, & in publica commoda propensissimi, varios codices nobis exhibendos curarunt: primum illum Barcinone impressum, & tres alios manuscriptos, quorum vnus erat Illustriss. & Reuerendiss. Cardinalis Iacobi Sabelli Inquisitoris maximi in tota Reipub. Christiana, quem codicem in commentarijs nostris Sabellanum vocamus, & hic erat vetustus satis: alius fuit Illustriss. & Reuerendiss. Cardinalis Io. Francisci de Gambara generalis etiam populi Christiani Inquisitoris, recentioribus litteris exaratus, sed fidelis satis: vltimus superuenit codex ex Inquisitione Bononiensi, quem propterea Bononiensem sæpe nominamus; & hic erat ceteris vetustior & emendatior, descriptus quippe summa diligentia temporibus Pij papæ eius nominis secundi. Singuli hi codices infinitis prope locis erant deprauatissimi: ex omnibus tamen vnus est conflatus (nisi fallor) perfectus, qualem ab Eymerico prodijsse putandum est, quoniam singulas non modo periodos & sententias, verum (quod laboriosius erat) singula etiam verba perpendentes, nullum passi sumus transire locum, sine iusta emendatione & animaduersione. Erant codices omnes non modo deprauati circa sensum verborum, verum etiam in multis locis imperfecti & mutili, in quibus deerant plurima, quæ ab auctore fuisse scripta apertissime intelligebatur: cui incommodo magnum auxilium attulit codex Bononiensis.

Quoniam vero assidua nos hæc perficiendi operis cura premebat, vbique in egregijs Bibliothecis vetustissima quæq; quærebamus, quæ lucem susceptæ emēdationi afferre possent, cui rei non mediocrem opem attulit vetustus quidam codex membraneus manuscriptus repertus in interioribus Bibliothecæ Vaticanæ conclauibus, in quo plurima erant eorum temporum, quæ proxime Eymericum præcesserunt, plurima eodem fere ordine & verborum serie concepta, quibus Eymericus in Directorio fuerat vsus, adeo vt sæpe suspicati simus, Eymericum eum ipsum librum in manibus quandoque habuisse, eoque vsum fuisse. nam & Bibliothecæ custos asserebat putare se eum librum Auinione Romam cum alijs multis fuisse delatum.

delatum. hic ergo plurimum etiam iuuit, vt ex commentarijs nostris sæpe poterit deprehendi. Quid sit denique præstitum, non facile dici potest: id tamen facile intelliget, qui nouam hanc editionem cum vetustis codicibus conferet: hoc est certum, plusquam bis mille loca deprauata suæ pristinæ integritati esse restituta. iam id in primis curauimus, ne à vetustate recederemus: nihil enim inuertimus, nihil immutauimus, nihil detraximus, sed auctorem in singulis suum tenere cursum, ac methodum voluimus; deficientia solum ex alijs addentes, & còtorta dirigentes.

In his solum consultò videbimur à vulgatis recessisse, quod in prima parte addiderimus expositionem beati Thomæ super c. Firmiter. & c. Damnamus. de sum. trinit. & fide cath. cū in manuscriptis nusquam reperiatur: in Barcinonensi tamen impresso super vtrumq; caput hæc expositio promittitur, sed tantummodo illa apponitur, quę est super c. Firmiter. nos vtrāque vtilem iudicantes, imprimendam curauimus; quamuis incertum nobis sit, an Eymericus illas apposuerit. Rursus in secunda parte super tit. de hæreticis in Decretalibus integras Hostiensis & Ioannis And. lecturas (vt vocant) apposuimus, quamuis in impresso & manuscriptis pauca quædam recitētur super vnoquoque capite eorum glossematum imperfecta fragmenta, quæ nos ex causa supplenda duximus.

Ad hæc, quia nullus in ceteris erat hactenus editus adnotationum labor, nulla lucubratio, quibus lectores iuuarentur ad intelligendam commodius huius auctoris mentē, ea quoque res præstanda in primis fuit: itaque primum initio glossematum, & quæstionum singularum, summaria, quæ vulgo vocant, sunt adhibita; numerisque notatæ insigniores quædam & illustriores res & sententiæ, vt vno obtutu facile percipiatur quod præcipue in singulis disputationibus tractetur, & quoniam multa etiam nos obscura & difficilia in commentarijs interpretamur, prænotatus est quoque numerus commentariorum, qui singulis capitibus & quæstionibus adnectūtur facilioris studij gratia ita vt nulla fere occurrere posit difficultas, quæ his adiumentis non valeat superari. Notati vero sunt in his commentarijs magna ex parte recētiores auctores quoniā ab his veteres citantur, vt qui hos nouerit, illos quoq; noscat.

In his omnibus non modo hortatorem verū & coadiutorem habuimus ob singularē illius benignitatem F. Paulum Constabilem sacri Palatij Magistrum, virum integerrimum ac prudentissimum, ac in causis fidei tractandis oculatissimum; qui deinde creatus est totius ordinis Dominicani Magister Generalis, & F. Thomam Zobbium Brixiensem sanctæ & vniuersalis Romanæ Inquisitionis Commissarium Generalem, nunc vero sacri Palatij Apostolici Magistrum, quibus magna cura & labor etiam fuit, vt quamemendatissimus liber prodiret in lucem.

Iam quoniam multa erant in hoc opere ob vetustatem pene incognita & abolitā, multa obscura & parum explicata, nonnulla vero immutata, ob subsequentes summorum Pontificum, qui post Eymericū floruerunt, sanctiones, vt in hac quoque parte plene esset lectoribus satisfactum, hæc omnia breuibus interdum notis, plenioribus quandoque commentarijs, vt natura cuiusque difficultatis postulabat, declarauimus; ea in primis perstringentes, quæ ad negotium Inquisitionis suo quasi iure viderentur pertinere: nam alia multa persequi, quorū disputandorum frequentem Eymericus offert occasionem, velut superuacanea & ad institutum parum accommodata libenter omisimus. In his vero commentarijs multa consultò prętermisimus, quæ forte alicui videantur reprehendenda, spectata horum temporum scribendi ratione: nam & ab improba & prolixa legum, canonum, & interpretum citatione, seu allegatione sæpissime abstinemus. rursus omissis multis, eos in primis citamus, qui de hæreticis & eorum pœnis tractatus scripsere: quod fecimus non absque ratione, cum peritis in arte potius sit fidendum. in his vero præcipuus noster labor fuit tradere ea, quæ iuri communi consentiunt; nam priuatas prouinciarum, aut Inquisitionum sanctiones & consuetudines noluimus consulto in hoc opere vim legum obtinere, quamuis sæpe illis vtamur velut ęquis & iustis, moneamusque interdum obseruandas.

In his omnibus plusquam assiduus annus consumptus est, vsique sumus multa diligentia & labore, iuuitque nos ad multas difficultates superandas Honoratus Figuerola patritius Valentinus, iuris vtriusq; Doctor eruditissimus, & nūc ecclesiæ Valentinæ Canonicus, qui nobis scribentibus frequentia iuris loca ad varias & difficiles controuersias diluendas suppeditabat. Postremo ita iam opere constituto, vltima desiderabatur impressionis perfectio, quam vt in illustri officina sua impressoria consequeretur, nullis impensis pepercit inclytus

Populus

Populus Romanus, qui industria & diligentia Petri Politi Senensis, cui emendandi & corrigendi operis dum imprimebatur, cura commissa fuit, perfectum (nisi fallor) & omnibus numeris absolutum opus in lucem dedit.

Quid sit in hac impressione præstitum.

Atque hæc quidem omnia in priori editione fuerunt diligenter & præstita, & obseruata: cum vero iterum opus imprimendum foret, & per integrum triennij tempus, quod à prima impresione vsque in hunc diem, elapsum fuit, plura nobis ad idem institutum spectantia essent proposita tum à diuersis Reuerendissimis Episcopis, tum à vigilantissimis hæreticæ prauitatis Inquisitoribus diuersarum terrarum, tum etiam ab alijs viris doctis ac pijs: quibusdam postulãtibus vt copiosius aliqua enarraremus: alijs vero petẽtibus vt apertius nõnulla explicaremus: alijs denique flagitantibus, vt nouis propositis dubijs, quæ frequenter solent occurrere, satisfaceremus atque responderemus; propterea factum est, vt omnes ingenij vires, cogitationes & studia eo retulerimus, vt denuo impressum, emendatissimum, & locupletissimum prodiret in lucem. Itaque consultis de nouo veteribus exemplaribus, nonnulla in hac sunt impresione emendata. quæstiones & dubia, quæ nobis fuerunt proposita, competentibus locis sunt explicata. nomen Scholij in nomen Commentarij prudenter transmutatum est, quoniam fusior & copiosior explicatio, Scholiorum nomen respuebat: Scholia enim breuiter potius indicare aliquid, quam enarrare plene solent. Multorum querelis satisfaciendum etiã omnino putauimus, qui cum vere dicerẽt magno studijs legentiũ impedimẽto esse separatos habere commẽtarios a quæstionibus & capitibus, quæ declarantur, ideo nũc continenter singulis capitibus & quæstionibus singuli cõmentarij annectuntur, ne sit laboriosum lectoribus in diuersis locis quærere, quæ in eodem simul commodius esse deberent. Iam quantum spectat ad doctores, quorũ auctoritate nitimur in his cõmentarijs, id in primis curauimus, vt verissime tã quoad doctrinam, quàm quoad loca citarentur, tametsi artis impressoriæ lubricitate aliquid quãdoq; erratum sit, quod quadã ex parte in notis erratorũ animaduersum est.

Quid auctor seruari cupiat deinceps in hoc opere.

Denique ita conati sumus in hac impressione omnia quantum in nobis fuit, perficere, vt non simus amplius in eo quicquam magni momenti immutaturi. imo vero hoc cupimus & rogamus penitus quoslibet, qui nobis vel viuentibus, vel vita functis hoc opus impressuri sunt, aut iussuri, vel permissuri vt imprimatur, ne permittant aliquid immutari, addi vel minui, aut deleri.

Quoniam autem his nouis additionibus atque immutationibus ex causa factis (vt paulo antea dictum est) obstabat præcedens S.D.N. Gregorij Papæ xiij. rescriptum inclyto populo Romano in prima huius operis impresione concessum, quo cauebatur ne alicui liceret huic libro quicquam addere, detrahere, vel immutare aut inuertere, vel aliqua interpretamenta adiungere; proinde eius rei reddita ratio fuit Sanctissimo Domino Papæ, & consilium nostrum plene explicatum per R.F. Thomam Zobbium sacri Palatij Apostolici Magistrum, cui viuæ vocis oraculo responsum est à Sanctissimo, vt non obstante prædicto indulto, hęc nobis licerent ob publicum commodum, & communem Christianæ reipublicæ vtilitatem, quẽadmodum idem Magister grauiter testatur.

In hoc egregio opere propterea immerito seueriores quidam Eymericum carpunt, quòd multa in eo sine methodo, ac iudicio cumulasse videatur, multa inculcasse sæpius, multa sæpius varijs locis repetiuisse; qui si auctoris institutum & artificium paulo diligentius considerassent, plane iniuste se reprehendere virum tantum intellexissent: cum enim Eymericus cuncta colligere in vnum decreuisset, quæ ad negotium Inquisitionis spectarent, id effecit consulto, quod isti vituperãt. fuit ab hinc quadringentis fere annis magna multorum & valde commendanda diligentia, qui opera de rebus ecclesiasticis componebant in communes locos referentes vniuersa decreta similia eadẽq; continentia, in quo egregiam laudem comparasse Burchardũ, Iuonem Carnotensem, Hugonẽ Cathalanum, Gratianũ & alios quãplures exploratissimũ est, quos in solo hæresis crimine dum imitatur Eymericus, cuncta colligẽs in locum vnum, quæ ad hoc negotium spectant, laudandus etiã vehementer est, eiusq; industria commendanda; hinc sæpe eadẽ repetit, & diuersis interdũ locis inserit, quia disputationis series & ordo ita postulat, vt suis locis in commentarijs explicamus, dũ obseruandũ admonemus quo consilio, qua methodo, & ratione quæq; vbiq; tradat atq; disponat. longũ esset cetera persequi, quæ à me vere de huius operis methodo & artificio dici potuissent, nisi & breuitas tacere compelleret, & aliqua ex parte ostenderim in præfationibus secundæ & tertiæ partis. Tu interim lector boni omnia consule, & perfectum opus accipe. Vale.

Romæ ex Bibliotheca nostra, Calendis Decemb. ann. M. D. LXXXIIII.

NICOLAI EYMERICI VITA

PER EVNDEM FRANCISCVM PEGÑAM

BREVITER COLLECTA.

NICOLAVM Eymericum Catalonia insignis Hispaniæ Tarraconēsis prouincia genuit. Fuit is monachus ordinis Prædicatorũ, sacræ theologiæ magister, à Gerunda oriundus, quæ ciuitas est eiusdem prouinciæ nobilis & clara. Floruit in primis temporibus Vrbani V. & Gregorij xi. Pont. Max. & Petri quarti regis Aragonũ, qui Ceremoniosi cognomen accepit, ad annos Domini M. CCC. LX. Erat in regnis Aragoniæ ea tempestate, eruditione & sanctitate clarus Nicolaus Rosell instituti Dominicani sacræ theologiæ magister, ac in toto dominio regis Aragonum Inquisitor generalis: is ab Innocentio vj. anno Dominicæ Natiuitatis M. CCC. LVI. Cardinalis tituli sancti Xisti creatur: Et cum quæreretur quis ei in tāto Inquisitionis officio futurus esset successor, inuentus est alter hic noster Nicolaus cognomento Eymericus, vir doctrina & solertia præditus (vt testatur Sebastianus Olmeda in chronicis de initio & progressu ordinis Fratrum Prædicatorum) qui hæreticæ prauitatis generalis Inquisitor in eisdem regnis est constitutus, vt ipse etiam testatur in hoc suo opere, parte 2. quæst. 10. erat enim in hoc viro præter illustrem & insignem theologiæ cognitionem, iuris canonici peritia multa, & legum notitia non vulgaris: quæ res facile eum ceteris sui ordinis & ætatis litteratis præferebat; cum hæc ad exercendum Inquisitionis officium in primis sint necessaria. Creatur autē Eymericus generalis Inquisitor circa an. Domini M. CCC. LVIII. cum fuerit in eo officio immediatus successor Nicolai Rosell ad Cardinalatus apicem assumpti, sicut ipsemet loquitur in Directorio parte 2. quæst. 10. nam & hoc anno, iam eo munere functum non obscure colligimus ex eiusdem operis par. 2. quæst. 47. iuxta quædam vetusta Directorij exemplaria, quemadmodum ibidem annotatum est. Hic pro grauissimis fidei negotijs relicta Hispania Auinionem proficiscitur, vbi tunc sedes Apostolica degebat, & à Gregorio xj. Pont. Max. benigne receptus, Capellanus (vt ipsemet loquitur) illius constituitur: ab eoque pro varietate negotiorum & causarum multa sæpius impetrauit ad officium sacrosanctæ Inquisitionis commodius exercendum, necessaria. quod præter alia satis indicat rescriptum quoddam, quod ipse recitat parte 3. huius operis, quæst. 20. Plurima scripsit, quibus nomen suum cum gloria transmisit ad notitiam posteritatis: nam super scientijs physicis & logicis codices edidit: item super quatuor sancta Euangelia commentarios: & plures etiam sermones tam de tempore, quàm de sanctis, & nonnulla alia, quæ ad manus meas non peruenerunt, asseruantur tamen (vt audio) manu scripta Gerundæ in monasterio sancti Dominici ordinis Fratrum Prædicatorum. Composuit præterea librum insignem & Christianæ reipublicæ valde vtilem, quod Directorium Inquisitorum voce valde accommodata nuncupauit, eo quod, id in primis agat in eo, vt regulas tradat, quibus Inquisitores ad hæreses cognoscendas & extirpandas, exclusa omni personarum differentia & acceptione, dirigantur ac instruantur in eo vniuersa fere quæ ad negotium Inquisitionis & pœnas hæreticorum spectāt, ex varijs locis & auctoribus colligens, reposuit; imitatus in ea re (vt alibi scripsimus) doctissimos viros. Fuit quidem olim is labor in tanta librorum paucitate atque penuria pernecessarius, hodie vero valde etiam vtilis, & studijs Inquisitorum accommodatus. Memoriæ proditũ inuenio id Directorij opus ab eo Auinione compositum: quidam in Aragonia collectum tradunt: sed de hoc nihil certi extat. Hoc tamen certissimum est, adhuc eo viuente per diuersas prouincias publicatum, & apud earum Inquisitores transcriptum, & asseruatum. Tractatum insuper scripsit de schismate, vt testatur Aegidius Bellamera in cap. sacris. extra de his, quę vi metusve cau. fiunt. in quo luculenter ostendit quot schismata varijs temporibus sanctam Romanam & catholicam Ecclesiam infestauerint, quæ præcitato loco ex eo Eymerici tractatu Bellamera retulit, sicut ipsemet ingenue confitetur. Compilauit quoque vitam & miracula

Beati

Beati fratris Dalmatij Moner, cuius ipse fuerat alumnus. Denique cum multa iam ætate esset grauis, cupiens in sanctis & quietis occupationibus, dimisso iudiciorum strepitu, vltimum vitæ diem claudere, cum per quadraginta & quatuor continuos annos officium sacrosanctæ Inquisitionis contra hostes fidei fortiter exercuisset, reuersus Gerundam, quam charam habuit patriam, in conuentu sancti Dominici postquam super epistolas Beati Pauli ad Galatas & ad Hebræos scripsisset commentarios, & epistolam ad Romanos enarrare cœpisset, ab humanis ereptus est, quarto die Ianuarij anno Dominicæ Natiuitatis Millesimo trecentesimo nonagesimo tertio, sicut docet vetustum epitaphium eius sepulchro incisum Gerundæ in eodem sancti Dominici conuentu vbi sepultus iacet, in quo plurima eorum, quæ supra narrauimus, continentur. Multos habuit vir ille dum viueret aduersarios: sed non est mirandum cum ea fere sit eruditorum conditio, aut potius infelicitas. Habet quæque virtus sua aduersa & obstantia vitia, & quo altiores sunt turres, maioribus ventorum flatibus concutiuntur, & vt recte protulit ille:

Horatius lib. 2. carminum ode 10.

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ grauiore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.

Hæc magna est & postrema viri laus, eum acri odio hæreticos omnes habuisse, cunctasque hæreses detestatum fuisse: res vero ad fidem Christianam & religionem catholicam propagandam spectantes, summa religione & pietate coluisse. Ac talis quidem viri vita & exitus fuit, quantum nobis ex monumentis vetustatis colligere licuit.

SVMMA EORVM QVAE AB EYMERICO IN SINGVLIS DIRECTORII PARTIBVS TRACTANTVR.

Summa seu institutum primæ partis.

TRADITVRVS Eymericus quæcunque ad negotium Inquisitionis contra hæreticam prauitatem spectant, & quæ ad instruendos, ac dirigendos iudices violatæ religionis exiguntur, vt munus suum in causis fidei plene perfecteque possint adimplere, cum nequeant nosse causam hæresis, ad quam extirpandam sunt constituti, nisi probe intelligant quæ ex fide sunt credenda,& catholicas veritates,quibus hæresis opponitur: ideo in prima operis parte ea commemorat, quæ ad constituendam,& stabiliendam, seu(vt ipse loquitur)ad plantandam fidem pertinent, vt vno contrario cognito alterum facilius percipiatur.itaque ex varijs locis in vnum locum cōfert & summorum Pontificum,& conciliorum,& canonum,& sanctorum patrum, & legum decreta ad fidē & varios fidei articulos & catholicas veritates constituendas spectantia, nihil ferme de suo apponens, contentus sola decretorum recitatione: vnde primum congerit ex iure canonico decreta titulorum de summa trinitate & fide catholica, & ea occasione insignium quorundam interpretum expositiones super ea: inde leges ex Codice. tit. de summa trinitate: inde suo ordine cetera eodem consilio .Postremo duodecim addit quæstiones, quibus satisfacit plurimis difficultatibus, quæ circa fidem fideique articulos contingere possunt, quas paucis additis & mutatis desumpsit ex beato Thoma Aquinate.

Summa seu institutum secundæ partis.

ABSOLVTIS in prima parte quæ ad fidem constituendam attinent, explicat protinus in secunda quæcunque fidem ipsam corrumpere possunt ac violare, vt catholici ab his abstineant; primum tamen refert vniuersa decreta contra hæreticos,& de pœnis eorum sancita,quæ in toto iuris canonici corpore sub titulis de hæreticis continentur : inde ex varijs etiam eiusdem iuris titulis eodem consilio accumulat multas decretales, quæ etiam huic negotio deseruiūt : inde extrauagantes nonnullas & litteras Apostolicas, quæ de hæretica prauitate coercenda edisserunt : addit præterea ob eandem causam insignium quorundam iuris interpretum glossemata,quibus præcedentia de hæreticis decreta declarantur:inde propius ad rem accedens ex vetusto concilio Tarraconensi fragmēta quædam commemorat, quibus agitur de multiplici hæreticorum genere, & vetustis pœnis, ac pænitentijs eorundem: inde addit quæst. 58. quibus quid hæresis, quid hæreticus,quid error sit,ostendit: rursus vsque ad quæst.38.multorum Philosophorum , & omnium fere hæreticorum tam veterum quàm recentiorum sectas, nomina & errores recenset : tandem à quæst. 38. vsque in finem eiusdem partis secundæ,singulari methodo de his omnibus sigillatim agit , qui Inquisitorum iurisdictioni subijciuntur . itaque de hæreticis , de blasphemis, de sortilegis , de inuocatoribus dæmonum,de apostatis,& de ceteris huiusmodi accuratissime differit.

Summa

VM coercendi sint hæretici, de quibus disseruerat parte secunda, in postrema praxim docet, qua in officio sanctæ Inquisitionis res fidei, seu delicta in fidem commissa tractari debeant & puniri. Primum tamen quid Inquisitoribus de nouo creatis sit agendum docet, inde qua ratione processus initium accipiat, tradit; & quia tribus modis potissimum in causis fidei procedi potest, per Accusationem, Denuntiationem, & Inquisitionem, de singulis differit, & appositis exemplis illustrat: inde quo modo idem processus sit continuandus similiter indicat, docens quidquid ad personas in hoc iudicio requisitas spectat: inde modos tredecim singulares persequitur, quibus omnis causa hæresis in sancto Inquisitionis officio finiri potest. Tandem in fine operis 131. quæstiones pro ponit, quibus dirimit omnem fere difficultatem spectantem vel ad iudices violatæ religionis, vel ad eorum potestatem & iurisdictionem & priuilegia seu prærogatiuas, vel ad ministros sancti officij, vel ad peritos & aduocatos, vel ad testes, vel ad reos, vel ad pœnas reorum. In his itaque partibus ita sunt ordinata traditaque omnia, vt nihil fere desideres ad sanctissimum Inquisitionis officium spectans; quod in hoc opere singulari non contineatur.

CATALOGVS

CATALOGVS EORVM QVAE IN SINGVLIS HVIVS OPERIS PARTIBVS

eo ordine quo impressa sunt, continentur.

PRIMA PARS EST DE FIDE CATHOLICA.

QVÆSTIONES DVODECIM de fide catholica Inquisitionis officio congruentes.

†† SECVN-

SECVNDA PARS DIRECTORII EST DE HÆRETICA PRAVITATE,

In qua hæc per ordinem continentur.

EX DEGRETALIBVS GREG. IX.

TIT. DE HAERETICIS.

EX LIBRO SEXTO DECRETALIVM

TIT. DE HÆRETICIS.

EX CLEMENTINIS TIT. DE HAERETICIS.

DECRE-

TERTIA PARS DIRECTORII

EST DE PRACTICA OFFICII INQVIS.

In qua hæc per ordinem continentur.

Forma

DE

Quęstio

DE MODO PROCEDENDI.

DE CARCERE INQVISITORIS.

DE QVÆSTIONIBVS & tormentis.

DE TESTIBVS In negotio inquisitionis.

DE PERITIS ET Aduocatis necessarijs pro officio Inquisitionis.

DE STATVTIS & cōstitutionibus pro offic. Inquisi.

ACCESSERE MVLTÆ LITERÆ Apostolicę Officio Sanctiss. Inquisitionis deseruientes.
Item, Disputatio de valore seu robore, probatione & vtilitate earundem literarum Apostolicarum.
Item, multiplex & locupletissimus Index rerum & verborum.

FINIS.

INDEX

PARTICVLARIS COMPLECTENS

TAM HÆRESES ET ERRORES,

Quàm diuersi generis propositiones in hoc opere à NICOLAO EYMERICO congestas in RR. DD. Inquisitorum gratiam & commodum adiectus.

A

Animæ

B

D

Deum

E

F

Genera.

G

H

I

L

M

Misericor-

N

O

P

R

S

FINIS.

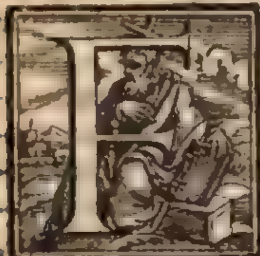

EPISTOLA IN LIBRVM VOCATVM DIRECTORIVM INQVISITORVM

Compilatum per Fratrem Nicolaum Eymerici, ordinis Fratrum Prædicatorum Sacræ Theologiæ Magistrum capellanum domini nostri Papæ,

Ac in terris Domini Regis Aragoniæ Inquisitorem hæreticæ prauitatis.

RATER Nicolaus Eymerici Ordinis Fratrum Prædicatorum sacræ Theologiæ Magister, indignus sanctissimi domini nostri Papæ Capellanus, ac Inquisitor hæreticæ prauitatis in omnibus regnis & terris Serenissimi Principis domini Regis Aragonum ditioni subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, Venerabilibus patribus, fratribus eiusdem ordinis in Christi visceribus prædilectis vniuersis & singulis Commissariis Vicariisque nostris in terris & regnis præfatis ad peragenda sancta fidei negotia destinatis, Salutem, & prauitatis hæreticæ labem feruenti spiritu extirpare.

NE pia sanctæ inquisitionis negotia cœtui fidelium quamplurimum necessaria ad damnatam extirpandam detestabilem hæreticam prauitatem, atque ad approbatam complantandam irrefragabilem catholicam veritatem per nos inquisitorem vestris paternitatibus venerandis commissa, auctoritate Apostolica præfata exequenda, propter † summorum Pontificum canonum, catholicorum Imperatorum legum, vtrorumque extrauagantium, constitutionum istorum & illorum, apparatuum, & glossarum, Apostolicarum litterarum, ceterorum dominorum tam spiritualium, quàm temporalium priuilegiorum & indultorum, ac sedis Apostolicæ legatorum, ipsiusque ecclesiæ prælatorum, prouincialium ad Inquisitores labis eiusdem conciliorum, ceterorumque omnium librorum aliorum necessariorum, hinc inde dispersorum pro exequendo præfato fidei negotio, penuriam & defectum, contingat aliquatenus impediri, seu potius retardari: aut (quod absit) vestras paternitates in inquisitionibus faciendis, processibus conficiendis, pænitentijs imponendis, sententijs proferendis, ceterisque dependentibus, contingentibus, emergentibus ex eisdem, in prosecutione tanti & tam memorati ardui fidei negotij oberrare: Et ne vberem florentemque Ecclesiam, vineam inquam Domini sabaoth, quam summi patris dextera complantauit; quam eiusdem patris filius proprij ac viuifici vnda cruoris vberius irrigauit; quam ipse almus spiritus paraclitus miris ineffabilibusque donis intimius fœcundauit; quam tota ipsa incomprehensibilis atque inattingibilis Trinitas beata grandissimis variisque priuilegiis sanctius dotauit pariter & ditauit: Aper de sylua, qui est, & dicitur hæreticus quilibet, absorbeat & depascat, fructus fidei vberes deuastando, ac lacerantes, hæresum vepres palmitibus inserendo: Serpensque tortuosus, nostri improbus humani generis inimicus, efflans virus; qui est Satanas & Diabolus; eiusdem vineæ Dominicæ palmites inficiat, in fructus virus prauitatis hæreticæ immittendo: Ne etiam in agro ipso Dominico, qui est populus catholicus, ad

† Institutum auctoris in hoc opere conficiendo.

quem excolendum pariter & serendum descendit de summorum polorum arce Dei patris vnigenitus, atque primogenitus: seminauit miris sanctisq. prædicationibus: discurrit per villas & castella, docens non sine magnis fatigationibus: elegit Apostolos, viros vtrique operarios industrios, ac conduxit ditans illos æternis retributionibus, expectans ipse Dei filius de agro isto, magno illo die iudicij extremo, vberes manipulos colligere; & per manus sanctorum angelorum recondere in cælesti horreo sancto suo: Samsonis vulpeculæ intricatæ; quæ sunt personæ labe hæretica deprauatæ; facies habentes diuersas, sed caudas ignitas adinuicem colligatas, quia in vanitate flaminis superbiæ conueniunt in idipsum, segetem Dominicam iam albam ad messem, splendoribus fidei relucentem, morsu amarissimo demoliantur, ac discursu subtilissimo peruagentur, impetuq. validissimo accedant, pariter & accendant, dissipent & deuastent, sinceritatem sanctæ fidei catholicæ subtiliter & damnabiliter subuertendo: Ea propter, & vt inquisitionis negotium contra hæreticam prauitatem ad Dei gloriam & augmentum fidei orthodoxæ, in nostris temporibus vestrisque manibus de bono in melius prosperetur: Præsens opus nostrum nouiter concordatum, vtiliter compaginatum ex præfatis canonibus, legibus, constitutionibus, extrauagantibus, apparatibus, determinationibus, condemnationibus, prohibitionibus, approbationibus, confirmationibus, consultationibus, responsionibus, litteris Apostolicis, priuilegiis, indultis, consiliis, hæreticorum sectis, variisq. formulis literarum commissionum, citationum, excommunicationum, absolutionum, cautionum, purgationum, condemnationum, sententiationum, relaxationum, & aliis inquisitionis officio necessariis, hinc inde collectis: vt altera Ruth de spicis hac illac dispersis post tergum metentium, manipulum constringentes compilauimus, edidimus, & conflauimus: vestrisq. paternitatibus venerandis, ex causis ante fatis, tenore nostrarum litterarum præsentium, destinamus. Quæ quidem compilatio præsens in partes tres (vt noueritis) est distincta. Nam in prima agitur de fide catholica, vt plantetur. In secunda de prauitate hæretica, vt vitetur. In tertia de officij practica, vt seruetur. Vos igitur, patres mei charissimi, per omnia merito venerandi, ad exequenda fidei pia negotia auctoritate Apostolica destinati: obsecramus per viscera misericordiæ Dei nostri, quatenus præsentem compilationem deuote suscipiatis, ad illam mentis oculos conuertatis, in illa sedulius studeatis, illam vestris cordibus imprimatis, de illa & eius veritate firmius confidatis: ab illa & eius sinceritate nullatenus discedatis: per illam vos in iudicialibus vestris actibus dirigatis: illam & theologis & iuristis vocatis per vos ad consilia, exponatis: Et secundum illam, & in ea contenta ad imponendas pænitentias, ad inferendas & proferendas sententias procedatis, taliter in huiusmodi vos habentes, quod cedat ad Dei gloriam, & ad Diaboli ignominiam: ad fidei catholicæ exaltationem, & ad prauitatis hæreticæ depressionem: ad Catholicorum honorem, & hæreticorum ruborem: ad nostri ac vestri augmentum meriti, & ad laudem & exaltationem sanctissimi nominis Domini nostri Iesu Christi: cui est & sit laus, honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Operis diuisio.

A PRIMA

PRIMA PARS DIRECTORII OFFICII INQVISITIONIS HÆRETICÆ PRAVITATIS, ET EST DE FIDE CATHOLICA,

CVM COMMENTARIIS FRANCISCI PEGNÆ Sacræ Theologiæ & iuris vtriusque Doctoris.

De Summa Trinitate & Fide Catholica, de volumine maiori Decretalium.

Innocentius III. in Concilio generali †.

† Cap. 1. habito Romæ apud Lateranum, anno 1215.

Tractat de Trinitate & ipsius operibus: de fide, & articulis fidei.

CAP. I.

† Paulo post adiicitur Beati Thomæ commentarius in hanc Decretalē & sequentem.

FIRMITER † credimus, & simpliciter cōfitemur, quòd vnus solus est verus Deus, æternus, immensus, & incōmutabilis, incomprehēsibilis, omnipotens, & ineffabilis: Pater, & Filius, & Spiritus sāctus: tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia seu natura, simplex omnino: Pater à nullo, Filius à patre solo, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque: absque initio, semper, ac sine fine: Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens: consubstantiales, & coæquales, & coomnipotentes, & coæterni, vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium & inuisibilium, spiritualium, & corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio tēporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Diabolus enim & alij Dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccauit. Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secūdum personales proprietates discreta, primo per Moysem & sāctos prophetas, aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarē. Et tandē vnigenitus Dei filius Iesus Christus, à tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper virgine Spiritus sancti cooperatione cōceptus, verus homo factus, ex anima rationabili & humana carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cum secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idē ipse secundū humanitatem factus est mortalis & passibilis. Qui etiam pro salute humani generis, in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cælum: sed descendit in anima, & resurrexit in carne: ascenditque pariter in vtroque: venturus in fine sæculi, iudicaturus viuos & mortuos, & redditurus singulis secundū opera sua, tam reprobis quàm electis: qui omnes cum suis proprijs resurgent corporibus, quæ nunc gestant, vt recipiant secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala: illi cum diabolo pœnam perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam.

Tractatur hic de sacramentis ecclesiasticis.

† Vide extrauagantē Bonifacij octaui incipien. Vnam sanctā. & Turrecrematam in summa de Ecclesia, lib. 1. cap. 6. vbi luculenter probat catholicę Ecclesiæ vnitatem.

Vna † vero est fideliū vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus: cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstātiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina: vt ad perficiendum mysteriū vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtique sacramentum, nemo potest conficere nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum claues Ecclesię, quas ipse concessit Apostolis, eorumque successoribus Iesus Christus. Sacramentum vero baptismi (quod ad Dei inuocationem & indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij & Spiritus sancti, consecratur in aqua) tam paruulis, quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocumque rite collatum proficit ad salutem. Et si post susceptionem baptismi, quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper pœnitentiam reparari. Non solum autem virgines & continentes, verum etiam coniugati per rectam fidē & operationem bonā placentes Deo, ad æternam merētur beatitudinem peruenire.

† Idem scilicet Innocentius iii. in eodem concilio generali Lateranen. cap. 2.

IDEM † IN EODEM.

Pater & Filius & Spiritus sanctus, vera vnione, non collectiua seu similitudinaria sunt vna essentia, substantia, seu natura: quæ substantia non est generans, nec genita, nec procedēs: quia illi actus non attribuuntur substantiæ, sed personis: nec per hoc in Trinitate concluditur quaternitas. Contrarium sentientes, vt hæretici sunt cēsendi, nisi ab errore resipiscāt, et correctioni Apostolicæ sedis se supponāt.

CAP. II.

DAMNAMVS [a] ergo & reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra magistrum Petrum Lombardum, de vnitate, seu essentia Trinitatis, appellās ipsū hæreticum & insanum: pro eo quòd in suis dixit † sententiis, quoniam quædam summa res est Pater & Filius & Spiritus sanctus, & illa nō est generans, neque genita, neque procedens: vnde asserit quòd ille non tam Trinitatē, quàm quaternitatem astruebat in Deo, videlicet tres personas, & illam communem essentiam quasi quartam: manifeste protestans, quòd nulla res est, quæ sit Pater & Filius & Spiritus sanctus, nec est essentia, nec substātia, nec natura: quamuis concedat quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vnaque natura. Verum vnitatem huiusmodi, non veram & propriam, sed quasi collectiuam & similitudinariam esse fatetur, quemadmodum dicuntur multi homines, vnus populus; & multi fideles, vna ecclesia, iuxta illud: Multitudinis credentium erat cor vnū, & anima vna: &, Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum illo. Item, ille qui plātat, & qui rigat, vnum sunt: &, Omnes vnum corpus sumus in Christo. Rursus in libro Regum: Populus meus, & populus tuus vnum sunt. Ad hanc autem suam sententiam astruendam, illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Euāgelio: Volo pater vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus, vt sint consummati in vnum. Nō enim (vt ait) fideles Christi sunt vnum, id est, quædam vna res, quæ communis sit omnibus: sed hoc modo sunt vnum, id est, vna Ecclesia: propter catholicæ fidei vnitatem: & tandem vnum regnum propter vnionem indissolubilis charitatis, quemadmodum in canonica Ioannis Apostoli epistola legitur: Quia tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater & Filius & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Statimque subiungitur: Et tres sunt, qui testimonium dant in terra spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres vnū sunt: sicut in quibusdam codicibus inuenitur. Nos [b] autem sacro approbante concilio, credimus & cōfitemur cum Petro: quòd vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidē, & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earundem: & ideo † in Deo solummodo trinitas est, non quaternitas: quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet, substantia, essentia, seu natura diuina: quæ sola est vniuersorum principium, præter quod aliud inueniri non potest: & illa res non est generans, neque genita, nec procedens, sed est Pater qui generat: & Filius qui gignitur: & Spiritus sanctus qui procedit: vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura. Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus: non tamen aliud, sed id quod est Pater, est Filius & Spiritus sanctus idem omnino: vt secundum orthodoxam & catholicam fidem consubstantiales esse credantur. Pater enim ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit: iuxta quod ipse testatur: Pater quod dedit mihi, maius omnibus est. Ac dici non potest, quòd partem substantiæ suæ illi dederit, & partem ipse sibi retinuerit: cum substantia patris indiuisibilis sit: vtpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quòd Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quòd non retinuerit ipsam sibi: alioqui desiisset esse substātia. Patet ergo, quòd sine vlla diminutione Filius nascendo substantiam patris accepit: & ita Pater & Filius habent eandem substantiam: & sic eadem res est Pater & Filius, necnon & Spiritus sanctus ab vtroque procedens. Cum ergo Veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem: Volo (inquiens) vt ipsi sint vnū in nobis, sicut & nos vnum sumus: hoc nomē, vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro personis vero diuinis, vt attendatur identitatis vnitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: Estote perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est: ac si diceret manifestius: Estote perfecti perfectione gratiæ, sicut Pater vester cælestis perfectus est perfectione naturæ: vtraque videlicet suo modo: quia inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda. Si quis igitur sententiam vel doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit, tamquam hæreticus ab omnibus euitetur. In nullo [c] tamen propter hoc Florensi monasterio (cuius ipse Ioachim extitit institutor) volumus derogari: quoniam ibi & regularis est institutio, & obseruantia salutaris: maxime [d] cum ipse Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit, Apostolicæ sedis iudicio approbanda, seu etiam corrigenda, dictans epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur, se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia: quæ (disponente Domino) cunctorum fidelium mater est & magistra. Reprobamus [e] etiam & condemnamus peruersissimum dogma impij Almarici, cuius mentē sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina, nō tā hæretica cēsenda sit, quàm insana.

Marginalia: † lib. 1. sent. dist. 5. — Act. 4. — 1. Cor. 6. — Ibid 3. & 12. — 3. Reg. 22. — Ioan. 17. — 1. Ioan. 5. — A — B — C — D — E — † al. & ideo in Deo solūmodo trinitas non quaternitas reperitur. — Ioan. 10. — Ioan. 17. — Matth. 5.

SVPER

SVPER CAP. DAMNAMVS COMMENTARIVS I.

DAMNAMVS ergo & reprobamus libellum, seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra magistrum Petrum Lombardum.] *Ad intelligendã hanc decretalem, & glossemata in eam conscripta, breuiter historiam, cuius in ea fit mẽtio, recensebo.* Historia ad intelligendã decretalem enarrata. B *Petrus Lombardus, qui vulgo sentẽtiarũ Magister dicitur, qui floruit circa annos Domini 1140. lib. 1. senten. dist. 5. iuxta catholicam veritatem asseruit in diuinis tres esse personas inuicem distinctas, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: & naturam diuinam eis communem, quæ nec generet nec generetur, nec spiret nec spiretur. Contra hãc sententiã Abbas Ioachim monasterij Florensis, quod est in Calabria, vnde ille fuerat oriundus, libellum edidit anno fere Domini 1195. docens essentiam diuinam generare & generari, spirare & spirari, Petrumq; Lombardum ob eam opinionem hæreticum appellauit. Hunc Ioachimi errorẽ Innocentius iij. Pont. Max. in generali concilio Lateranensi Romæ anno Domini 1215. celebrato, tanquam hæreticum condemnauit: sententiamque Petri Lombardi catholicæ fidei consonam comprobauit. ac tale quidem est decretalis argumentum.*

b ¶ Nos autem sacro approbante concilio.] *Hactenus retulit Ioachimi errorem, & rationes, quibus ille vtebatur; nũc catholicam veritatem explicat, & docet quomodo intelligendæ sint auctoritates, quas Ioachim ad suum errorem asserendum inducebat. multa in hunc locum traduntur à Theologis lib. 1. senten. dist. 5. quæ nos ideo omittimus, quia, vt præfati sumus, ad auctoris institutũ non spectant. videto Melchiorem Canum lib. 12. c. 7. de locis Theologicis, versi. secunda præceptio.*

c ¶ In nullo tamen propter hoc Florensi monasterio.] *Recte admonuit me illustrissimus Iulius Antonius Sanctorius Cardinalis sanctæ Seuerinæ vnus ex inquisitoribus generalibus in tota republica Christiana, in vulgatis codicibus hunc locum corrupte legi, ita:* Florentino. *cum legendum sit,* Florensi. *scriptores enim & impressores huius monasterij & ordinis ignari, quia scriptum inuenerunt,* Floren. *hoc est, Florensi, corrupte extendẽtes dictionem, legerunt,* Florentino.

d ¶ Maxime cum ipse Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit, & c. dictãs Epistolam, in qua firmiter confitetur, se illã tenere fidem, quam Romana tenet Ecclesia.] *Quæ hoc loco traduntur, paulo obscuriora sunt, quàm vt facile percipi queãt. vt ergo huic rescripto lux clarior afferatur, breuiter commemorare oportet quæ de protestatione & obedientia Ioachimi erga Romanam Ecclesiam tanguntur. Rem itaque paulo altius repetentes sciendum est, Abbatẽ hunc Ioachi-* A *mum Theologiæ peritia claruisse temporibus Lucij iij. Pont. Max. ad annos Domini 1181. qui multa molitus est in scripturam sacram commentaria, ac præsertim in Apocalypsim, extatque hodie Epistola Clementis Papæ iij. hortatoria ad Ioachim Abbatem, vt compleat expositionem in librum Apocalypsis, & opus Concordiæ veteris & noui testamenti incœptũ iussu Lucij Papæ iij. & Vrbani iij. eius successoris, quæ nunc legitur in eiusdem abbatis libro concordiæ noui ac veteris testamenti impresso Venetijs anno 1519. in principio. At quia humana fragilitas sæpe homines nutare patitur, & à via veritatis longius deflectere, idem Ioachim in* B *Petrum Lombardum, qui vera scripserat de processione & distinctione diuinarum personarum, inuectus est, sententiam falsam astruens, quam Innocentius iij. in generali concilio condemnauit. statuit tamen ne ob hanc particularis libri condemnationem eius monasterio derogaretur, quia protestatus fuerat Ioachim se tenere fidem Ecclesiæ. ea vero protestatio ita habet.*

PROTESTATIO ABBATIS Ioachim.

C VNiuersis, quibus litteræ istæ ostensæ fuerint, frater Ioachim dictus Abbas de Flore, æternam in Domino salutem.

Sicut ex litteris domini Papæ quondam Clemẽtis, quæ apud nos sunt, percipi potest: ex mãdato domini Papæ Lucij, & domini Papæ Vrbani nisus sum aliqua scriptitasse; & hucusque quod occurrit ad gloriam Dei scriptitare non desino. Denique librum Concordiæ quinque voluminibus comprehensum, expositionem Apocalypsis viij. partium titulis insignitum, Psalterium decem chordarum tribus volumi- D nibus incisum, prout Deus melius inspirauit, & facultas ingenij affuit, ad consummationẽ conduxi; præter alia, quæ in paruis libellis, seu contra Iudæos, seu contra Catholicæ fidei aduersarios comprehendi: Et dum sum in hoc corpore præseruatus ad ædificationem fidelium Christi, & maxime monachorum, dare operam non postpono, Quia vero pro angustia temporum non potui hucusque opuscula ipsa, præter librum Concordiæ, Apostolico culmini præsentare, vt ab eo corrigerẽtur; si qua ibi (quod non abnuo, etsi mihi conscius non sim) occurrerint E corrigẽda, & incertus est homini numerus dierum suorũ, si me contigerit prius egredi ex hac luce, quàm possim secundum quod accepi in mandatis: siquidem ea conditione suscepi dictanda, vt omnes quidem libros ei cui datum est omnimode magisterium, præsentarem: Rogo ex parte Dei omnipotẽtis Coabbates meos, & Priores, & ceteros fratres metuentes Deum, & ea qua posse videtur, auctoritate præcipio, quatenus præsens scriptum, aut exemplar habẽtes secum ac si pro testamento opuscula, quæ hactenus confecisse videor; & siquid me de nouo vsque ad diem obitus mei contigerit scriptitare,

tare, quamcitius poterint collecta omnia, relictis in salua custodia exemplaribus, Apostolico examini repræsentent: recipientes ab eadem sede vice mea correctionem, & exponentes ei meam circa ipsam deuotionem & fidē; & quod ea semper paratus sim, quæ ipsa statuit, vel statuerit, obseruare: nullamque meam opinionem contra eius defendere sanctam fidem: credens ad integrū quæ ipsa credit; & tam in moribus, quàm in doctrina suscipiens correctionē: abijciens quod ipsa abijcit, suscipiens quod suscipit ipsa; credens firmiter non posse portas inferi præualere aduersus eam, etsi ad horā turbari & procellis agitari contingat non deficere fidem eius vsque ad consummationem sæculi.

Hoc scriptum feci ego Ioachim Abbas, & propria manu roboraui anno Dominicæ Incarnationis MCC. & sic me tenere confiteor, sicut in eo continetur.

Illud hic non omiserim, Honorium Papam iij. anno Domini 1221. declarasse, quòd per huiusmodi condemnationē, de qua in d.c. damnamus. ipse Ioachim non hæreticus, sed propter confessionē & protestationem præfatam catholicus reputetur. Item quòd nullum præiudicium monasterijs & personis ordinis Florensis, cuius ipse extitit institutor, factum censeatur. Honorij autem declaratio, ex Regesto eiusdem in bibliotheca Vaticana, & bibliotheca item Illustrissimi Iulij Antonij Sanctorij Cardinalis sanctæ Seuerinæ, qui nunc successor est eiusdem Abbatis Ioachim in Abbatia, ita habet.

HONORIVS, &c. CVSENTINO Archiepiscopo, & Episcopo Bisiniacensi.

EX parte dilectorum filiorum Abbatum, & conuentuum de ordine Floris tam capitis quàm membrorum, fuit propositum coram nobis, quòd is qui saluti hominū inuidet & quieti, occasione assumpta ex eo quod libellus, quē Abbas Ioachim contra bonæ memoriæ magistrum Petrum Lombardum edidit, in generali fuit concilio condemnatus, contra eos nonnullos tam clericos, quàm laicos, prælatos & subditos concitauit: qui vt ipsos ab otio contemplationis auertant, & funes extendentes in laqueum pedibus eorundem, ponant eis scandalum iuxta iter, ipsis obijciūt exprobrādo: quòd idem Abbas, qui pater, & institutor fuit ordinis eorundem, hæreticus ab Ecclesia Dei habetur: Propter quod non solum simplices lactis participes à consortio eiusdem ordinis auertuntur, sed etiam fortes, qui vti cibo solito † didicerūt, & ad discretionē boni & mali exercitatos pro consuetudine habent sensus, circa instituta eiusdem ordinis incipiunt fluctuare. Licet igitur prædictus libellus, siue tractatus condemnatus fuerit in concilio memorato; quia tamen idem Ioachim omnia scripta sua Romano mandauit Pontifici assignari, Apostolicæ sedis iudicio approbanda; seu etiam corrigenda, dictans epistolam, cui propria manu subscripsit, in qua firmi

† solido, videtur legendum.

A ter est confessus, se illam fidem tenere, quā Romana tenet Ecclesia, quæ (disponente Domino) cunctarum fidelium mater est & magistra f. t. per Apost. Scrip. mandamus, quatenus per totā Calabriam faciatis publice nuntiari, quòd eum virū catholicum reputamus, & regularem obseruantiam, quam instituit, salutarem. eos qui ordini memorato ex hoc detrahere, vel insultare præsumpserint, mo. præm. sub. Apost. ob. castigantes. Dat. Lateran. xiii. Kalen. Ian. anno v.

e ¶ Reprobamus etiam & condemnamus peruersissimum dogma impij Almarici.] *Alijs*

B *Amalrici, in Bononiensi Almalrici cuius sectatores beatus Thomas par. 1. quæst. 3. art. 8. Almarianos appellat. fuit autem Almaricus natione Gallus, patria Carnotensis, Lutetiæ Parisiorum Theologiæ doctor creatus. floruit anno Domini 1204. de hoc multa Cæsarius lib. 5. dialogorum, dist. 5. Huius errores damnati quoque sunt in generali Concilio Lateranensi, ea potißimū causa Romæ celebrato, anno Domini 1215. ex chronico summorum Pontificum viginti errores huius Almarici colligūtur. Prateolus lib. 1. de sectis hæreticorum, nouem eius hæreses refert. Vincentius autem in speculo historiali lib. 30. c. 7. sex recenset hæreses, quas refert*

C *Eymericus p. 2. q. 7. n. 3. Hic Almaricus combustus traditur Lutetiæ anno Domini 1208.*

Almaricus hæreticus combustus.

At cum multæ huius fuerint hæreses, cur summus Pontifex hic numero singulari dicit, se dogma eius condemnare, neque enim vnum solum dogma profitebatur? Sed non refert, nam nomen dogmatis generale est, & omnem doctrinam complectens: perinde ergo est, ac si diceret Papa, se vniuersam eius doctrinam condemnare, quod satis illa indicāt verba, quæ sequuntur, videlicet: vt eius doctrina non tam hæretica cēsenda sit, quàm insana. cur au-

D *tem insanam vocet, facile intuebitur, qui errores eius legerit, quorum nonnullos etiam recenset beatus Antoninus 4. p. tit. 11. c. 7. §. 2. versi. reprobatur etiam. & Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. par. 2. cap. 35.*

DE SVMMA TRINITATE ET FIDE CATHOLICA DE LIB. VI. DECRETAL.

GREGOR. X. IN GENERALI concilio Lugdunensi.

E *Spiritus sanctus æternaliter à patre & filio, tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit. Ioan. And.*

CAPITVLVM VNICVM.

FIDELI ac deuota professione fatemur, quòd Spiritus sanctus æternaliter ex Patre, & Filio nō tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex vno principio: non duabus spirationibus, sed vnica spiratione, procedit. Hoc professa est hactenus, prædicauit & docuit: hoc firmiter tenet

&

& prædicat, profitetur & docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium, & magistra. hoc [b] habet orthodoxorum patrum atque doctorum Latinorum, pariter & Græcorũ incommutabilis & vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis præmissæ veritatis ignorantiam, in errores varios sunt prolapsi: Nos huiusmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc sacro approbante concilio; damnamus & reprobamus omnes, qui negare præsumpserint æternaliter Spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere, siue etiam temerario ausu asserere, quòd Spiritus sanctus ex Patre & Filio tamquam ex duobus principijs, & non tamquam ex vno procedat.

SVPER CAP. FIDELI. DE SVM. TRINI. ET FIDE CATHO. LIB. VI.

COMMENTARIVS II.

Spiritum sanctum à Filio etiam procedere.

FIDELI [a] acdeuota.] *Celebris est decretalis contra errorem potissimum Græcorum, qui negant Spiritum sanctum à Filio quoque procedere. Tria autem sunt hic fidei dogmata, seu catholicæ conclusiones. Vna est, Spiritum sanctum pariter procedere à Patre & Filio.*

Altera est, à Patre & Filio procedere tamquã ab vno principio.

Vltima est, hanc processionem vnica spiratione non duabus fieri.

Editum est hoc decretum in generali Concilio Lugdunensi, sub Gregorio x. celebrato anno Domini 1274.

Quantum ad primam assertionem attinet, olim à Nestorianis introductum fuit Spiritum sanctum non procedere à Filio; quem errorem Theodoricus Nestorianus & plures eius sectatores (inter quos etiam dicitur fuisse Damascenus, vt scribit beatus Thomas par. 1. q. 36. art. 2. ad 3. argumentum.) tuebantur. hũc errorem fere vniuersi Græci postea imbibentes adhuc tenaciter defendunt. fuit autem damnatus iam olim in concilio Ephesino, sub Cælestino Papa primo circa annos Domini 428. in quo ita scriptum est: Quamuis enim in sua sit substantia Spiritus eius, & intelligatur in persona proprietas, iuxta id quod Spiritus est, & non Filius, attamen alienus ab illo non est. nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est: vnde & ab eo similiter, sicut ex Deo patre procedit; *hæc ibi. quem etiam articulum multis post sæculis adstruxit contra Græcos synodus ecclesiæ; vt alibi dictum est: & tenent communiter omnes Patres tam Græci quàm Latini, vt mox dicturi sumus.*

Quæ ad secundam catholicam conclusionem attinent, videlicet, Patrem & Filium vnum esse prin-

A *cipium, à quo Spiritus sanctus procedat, idem illi vno ore fatentur, qui cum catholicis fatentur à Filio etiam procedere: quod in primis demonstrat sanctus Augustinus lib. 7. de trini. et efficaciter sanctus Thomas par. 1. q. 36. ar. 4. Atque eodem modo ostendunt tertiam conclusionem.*

Et de materia huius decretalis agunt copiose Magister, & Theologi lib. 1. sent. dist. 11. & seq. sanctus Thomas par. 1. q. 36. & lib. 4. contra Gentiles. c. 24. & 25. & alij mox referendi.

b ¶ Hoc habet orthodoxorum Patrum atque Doctorum Latinorum, pariter & Græcorum

B incommutabilis & vera sententia.] *De Latinis manifestum est, ita enim communiter fatetur vbique Hieronymus, Ambrosius, Gregorius, & sanctus Augustinus ex professo hoc docet multis locis, lib. 15. de trinit. c. 17. & 26. & lib. 5. de trin. c. 14. & lib. 13. de ciuitate Dei c. 24. & copiosissime lib. 3. contra Maximinum c. 14. & in Euangelium Ioannis tractatu 99.*

De Græcis vero nulla est dubitatio: nã apertissime id vbique tradiderũt Chrysostomus, Cyrillus, Athanasius, Didymus, & alij, quo magis mireris Græcorum nostri temporis pertinaciam, qui non

C *modo Latinis, quos spernunt, non credunt; sed nec suis in hoc volunt obtemperare. Et contra hunc errorem scribit etiam Alfonsus Castrus lib. 5. aduersus hæreses, verbo, Deus. hæresi 12.*

DE SVMMA TRINITATE ET FIDE CATHOLICA.

EX CLEMENTINIS.

CLEMENS V. IN CONCILIO Viennensi.

Circa annũ Domini 1311.

D *Fatetur concilium, vnicum Dei filium in essentia Dei æternaliter subsistentem, verum corpus humanum assumpsisse de Virgine, & in eo passum, & iam mortuum, lancea perforatum approbans in hoc ordinem, quem tradidit Euangelista Ioannes, hoc dicit.*

CAP. I.

FIDEI [a] catholicæ fundamento, præter quod (teste Apostolo) nemo potest aliud ponere, firmiter inhærentes: aperte cum sancta matre Ecclesia confite-

E mur, vnigenitum Dei filium in his omnibus, in quibus Deus pater existit vnà cum patre æternaliter subsistentem, partes nostræ naturæ simul vnitas (ex quibus ipse in se verus Deus existens, fieret verus homo) humanũ videlicet corpus passibile, & animam intellectiuam seu rationalem ipsum corpus vere per se & essentialiter informantem, assumpsisse ex tempore, in virginali thalamo ad vnitatem suæ hypostasis & personæ. Et quòd in hac assumpta natura, ipsum Dei verbum pro omnium operãda salute non solum affigi cruci, & in ea mori

1. Cor. 3.

 voluit

voluit, sed etiam emisso iam [b] spiritu, perforari lancea sustinuit latus suum, vt exinde profluentibus vndis aquæ & sanguinis, formaretur vnica & immaculata ac virgo sancta mater Ecclesia, coniunx Christi. Sicut de latere primi hominis soporati Eua, sibi in coniugium est formata: vt sic certæ figuræ primi & veteris Adæ (qui secundum Apostolum, est forma futuri) in nostro nouissimo Adam, idest Christo, veritas responderet. Hæc est inquam veritas illius prægrandis Aquilæ vallata testimonio, quam propheta vidit Ezechiel animalibus ceteris Euangelicis transuolantem, beati Ioannis videlicet Apostoli & Euangelistæ, qui sacramenti huius rem gestam narrans & ordinem in Euangelio suo, dixit: Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerũt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua: & qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius: & ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis. Nos † igitur ad tam præclarum testimonium, ac sanctorum patrum & doctorũ communem sententiam Apostolicæ considerationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) aciem conuertentes, sacro approbante cõcilio, declaramus, prædictum Apostolum, & Euangelistam Ioannem, rectum in præmissis factæ rei ordinem tenuisse: narrando, quòd Christo iam mortuo, vnus militum lancea latus eius aperuit.

Gen. 2. — Rom. 5. — Ezech. 1. — Ioa. 19.

† Vide Melchiorem Canum lib. 7. de locis theologicis cap. 3. vers. Ad hæc cum de intelligẽtia.

Reprobat & hæreticam iudicat doctrinam, quæ habet, quòd substantia animæ rationalis, seu intellectiua vere & per se humani corporis non sit forma. Ioan. And.

Porro [c] doctrinam omnem seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quòd substantia animæ rationalis, seu intellectiuæ vere ac per se humani corporis non sit forma: velut erroneam, ac veritati catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro approbante concilio, reprobamus: Definiẽtes, vt cũctis nota sit fidei sinceræ veritas, ac præcludatur vniuersis erroribus aditus ne subintrent; quod quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quòd anima rationalis seu intellectiua nõ sit forma corporis humani, per se & essentialiter, tamquã hæreticus sit cẽsendus.

Asserens confitendum vnum baptisma, sicut vnũ Deum & vnam fidem, approbat opinionem, quæ habet per illud conferri etiam paruulis, quo ad habitum informantem gratiam & virtutes. Ioan. And.

Ad hoc [d] baptisma vnicum, baptizatos omnes in Christo regenerans, est (sicut vnus Deus ac fides vnica) ab omnibus fideliter confitendũ. Quod celebratum in aqua, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, credimus esse tam adultis, quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem. Verum [e], quia quantum ad effectum baptismi in paruulis reperiuntur doctores quidam theologi opiniones cõtrarias

A habuisse: Quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti sed gratiam non conferri. Alijs e contra asserentibus, quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes, ac informãs gratia infunduntur quo ad habitum, & si non pro illo tempore, quo ad vsum. Nos autem attendentes, generalem efficaciam mortis Christi, quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit tam paruulis, quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes, tamquam probabiliorem, & B dictis sanctorũ, ac doctorũ modernorũ theologiæ magis consonam, & concordem, sacro approbante concilio, diximus eligendam.

SVPER CLEMEN. FIDEI CATHOLICÆ. DE SVM. TRINI. ET FIDE CATHO.

COMMENTARIVS III.

[a] FIDEI catholicæ.] *In hac clementina multæ catholicæ veritates diffiniuntur ad humanitatem Domini nostri Iesu Christi in* C *primis pertinentes, quibus absurdi quidam & nefandi antiquorum & recentiorum hæreticorum errores catholicis dogmatibus contrarij damnantur & conuincuntur.*

Hic enim diffinitur, Christum filium Dei Patri æterno coæternum contra Arium. Item eum verã de vtero virginali assumpsisse naturam humanam, contra Cerdonem, & Apellem, & Manichæos, & alia hæreticorum portenta, qui eandẽ blasphemiã professi sunt. Item Christum Dominũ vere habuis- D *se humanum corpus passibile, & animam intellectiuam ipsum corpus vere per se & essentialiter informantem, contra Appollinarem, & eius sectatores. Item in Christo duas esse naturas, diuinam videlicet & humanam, vnam tamen solum personã, nempe diuinam, aduersus Nestorium. Item ipsummet Christum filium Dei Dominum nostrum cruci affixum, & in ea mortuum, non autem putatiue, aduersus Basilidem, & alios. Hæc inquam & alia catholica dogmata hac clementina constituuntur, quæ ad institutum auctoris in hac prima parte aptissime accommodantur. Singula declarare longũ* E *est, & à nostra breuitate institutoq; alienum, summatim hac & sequentia admonuisse sit satis. Interim de erroribus, qui catholicis his dogmatibus opponuntur, vide Eymericum infra part. 2. quæst. 7. & Turrecrematam in summa de Ecclesia. lib. 4. par. 2. cap. 36. & Alfonsum Castrum lib. 4. aduersus hæreses, ver. Christus. hæresi. 1. & multis sequentibus.*

[b] ¶ Sed etiam emisso iam spiritu perforari lancea sustinuit latus suum.] *Guido Carmelita in summa de hæresibus, titulo de erroribus Petri Ioãnis & sequacium eius, cap. 3. ait hunc Petrum Ioannem sensisse Christum fuisse lanceatum viuum, & non*

& non mortuum. idem scribit Eymericus infra. part. 2. quæst. 9. nu. 2. vers. prima hæresis est, quòd quando vnus militū, vbi recitat plures alios huius hominis errores, & Alfonsus Castrus lib. 4. aduersus hæreses, verbo, Christus. hæresi 10. Hic error manifestissime conuincitur ex Euangelio Ioannis cap. 19. & ex hac clementina, quæ locum Euangelistæ qualiter intelligi debeat, diuinitus declarat.

c ¶ Porro doctrinam omnem.] *Hanc ipsam catholicam assertionem, quod scilicet anima rationalis vere, per se, & essentialiter sit humani corporis forma, diffiniuit Leo Decimus in concilio Lateranensi. sessione. 8. decreto quodam incipiente: Apostolici regiminis: vbi etiam declaratum extat, animā rationalem seu intellectiuam immortalem esse. eius concilij verba præcitato loco ita habent:* Hoc sacro approbante concilio damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, aut vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cum illa non solum vere per se, & essentialiter humani corporis forma exi stat, sicut in canone felicis recordationis Clemētis Papę quinti prædecessoris nostri in generali Viennensi. concilio edito continetur, verum & immortalis & pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit. *hactenus ibi.*

d ¶ Ad hoc baptisma vnicum.] *hoc accipiendū est de baptismo aquæ, qui solus proprie est baptismus, quia solus ipse est sacramentum, vt concludit sanctus Thomas. 3. part. quæst. 66. art. 11. ad 2. arg. & Dominicus Sotus lib. 4. sent. dist. 3. quæst. vnica art. 11. quod vero loquatur concilium de baptismo aquæ satis indicāt illa verba quæ mox sequūtur; videlicet:* quod celebratū in aqua, *&c. Et hoc ideo notatur, quia baptismus sāguinis, quod est martyriū, & baptismus flaminis, scilicet spiritus sancti, non sunt proprie baptismata, vt præcitati docent.*

e ¶ Verum quia quantum ad effectum.] *Eandem hanc difficultatē Innocentius. III in cap. Maiores. extra de baptismo & eius effectu, tamquam rē inter theologos dubiam reliquit. Concilium Viennense hoc loco partem affirmatiuam tāquam probabiliorem sequitur, videlicet tam paruulis quàm adultis in baptismo conferri informantem gratiam & virtutes. quod sanctus Thomas docuerat par. 3. quæst. 69 art. 4. 5. & 6. quem sequitur & explicat Dominicus Sotus lib. 4. sent. dist. 6. q. 1. art. 3. & 4.*

Ceterum in Concilio Tridentino sessione. 6. titulo De iustificatione. Canone 11. de hoc ita scriptum est. Si quis dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorū remissione, exclusa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorū per Spiritū sanctū diffundatur, atq; illis inhæreat; aut etiā gratiā, qua iustificamur, esse tantū fauorē Dei, anathema sit. *hactenus conciliū. Sed de his uide copiose sanctū Thomā & Sotū præcitatis locis, eundē Sotū lib. 2. de natura & gratia, cap. 17. & 18. & Bartholomæū Medinā, apud sanctum Thomam. 1. 2. quæst. 51. art. 4.*

A
EXPOSITIO S. THOMÆ SVPER DVAS PRIMAS DECRETALES.

Habetur tom. 17. Opusc. 23. & 24.

PROOEMIVM.

SALVATOR noster discipulos ad prædicandum mittens, tria eis iniunxit. Primo quidem, vt docerent fidem. Secundo, vt credentes imbuerēt sacramentis. Tertio, vt
B
credētes sacramētis imbutos ad obseruandū diuina mādata inducerēt. Dicitur enim Matth. vlt. Eūtes docete omnes gentes, quantum ad primum: baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, quantum ad secundum: docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui uobis, quantū ad tertiū.

Inter quæ tria decenter fidei doctrina præmittitur. Est enim fides omnium bonorum spiritualium fundamentum: secundum illud Apostoli Heb. 11. Est autem fides substantia, idest fundamentum sperandarum rerum. Est enim fides † per quam anima viuificatur per gratiam: secundum illud Apo-
C
stoli Gal. 2. Quod autem nunc vino in carne: in fide vino filij Dei. Et Abachuc 2. Iustus ex fide sua viuit. Ipsa est per quam anima a peccatis purgatur. Act. 17. Fide purificans corda eorum. Ipsa est per quam anima iustitia ornatur. Rom. 3. Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi. Ipsa est per quam anima deo desponsatur. Osee 2. Sponsabo te mihi in fide. Ipsa est per quā homines in dei filios adoptantur. Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius. Ipsa est per quam acceditur ad deum. Heb. 11. Accedentem ad deum oportet credere. Ipsa denique est, per quam homi-
D
nes æternæ vitæ brauium consequuntur: secundum illud Ioan. 6. Hæc est voluntas patris mei, qui misit me; vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.

† Vide concilium Tridentinū sessio. 6. de iustificatio. c. 8. vnde intelliges quō hæc de fide testimonia intelligi debeant.

Conuenienter ergo Christi Vicarius propositurus mandata, quibus Ecclesia per Apostolorum prædicationē fundata pacifice gubernatur, titulū De fide præmittit.

Sed considerandum est, quòd cum multi sint articuli fidei, quorum quidam videntur pertinere ad diuinitatem; quidam vero ad humanam naturam, quam filius dei in vnitatem personæ assumpsit, alij
E
vero ad diuinitatis effectum: fundamentum tamen totius fidei est ipsa prima † veritas diuinitatis: cum omnia alia ea ratione contineantur sub fide, in quātum ad deum aliqualiter reducuntur. Vnde dominus discipulis dicit Ioan. 14. Creditis in deum, & in me credite. Per quod datur intelligi, quòd in Christum creditur inquantum est deus: quasi fide principaliter de deo existente.

† S. Thomas 2. 2. q. 1. ar. 1. & lib. 3. sent. dist. 24. art. 1. q. 1.

Inter ea vero, quæ de deo fide tenemus, hoc est singulare fidei Christianæ, vt trinitatem personarū in vnitate diuinæ essentiæ fateamur. Sub hac enim professione Christo per baptismū sumus consignati, ut patet per id quod supra inductum est. Baptizan-

tes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Alia vero, quæ de deo asserimus, nobis et alijs communia esse inueniuntur. Puta quòd deus est vnus, omnipotens: & si quæ alia de deo fide tenentur, quæ etiam Iudæi & Saraceni non diffitentur. Vnde ad insinuandum proprium & singulare dogma fidei christianæ, non prætitulauit fidei tractatũ, De Deo, sed, De Trinitate.

Addit autem, Summa, *quia diuina trinitas arcẽ quamdam tenet inter plurimas trinitates ab ea deriuatas.*

Deriuatur enim ab illa trinitate † diuina quædã trinitas in anima nostra: secundum quam ad imaginem dei sumus secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem.

† De hoc late Magister & doctores lib. 1. sente. dist. 3.

Deriuantur & ab ipsa aliæ trinitates in singulis creaturis: prout modum quemdam, & speciem, & ordinem habent, secundum quæ in eis diuinæ trinitatis quasi quoddam vestigium inuenitur. Vt August. dicit in libro de trinitate. Ad discretionem igitur harum omnium trinitatum, quæ a diuina descendunt, dicitur, De summa trinitate. *Sed de hac trinitate diuina diuersi hæretici diuersa errantes dixerunt.*

Lib. 6. & 10.

Quorum Sabellius abstulit personarum distinctionem, dicens patris, & filij, & spiritus sancti esse vnam essentiam, & unam personam: sed eos solum differre nominibus.

Arius vero posuit trium personarum esse diuersas substãtias, in dignitate & duratione differẽtes. Quæ oĩa & consimilia fides condemnat catholica.

Quia igitur de summa trinitate & alijs ad fidem pertinentibus hic tradere intendit quod fides catholica tenet: ideo additur, Et fide catholica.

Dicitur autem fides Ecclesiæ catholica, idest uniuersalis: ut Boetius dicit in libro de trinitate, tum propter uniuersalium præcepta regularum; tum propterea quia eius cultus per omnes pene mundi terminos emanauit: hæreticorum vero errores sub certis terrarum angulis includuntur.

PRIMÆ DECRETALIS EXPOSITIO,

In qua tam hæreticorum, quàm philosophorum errores complures reprobantur.

QVIA *de fide sanctæ trinitatis considerandum est: primo oportet scire, quod duplex est actus fidei, scilicet corde credere, & ore profiteri, secundum illud Ro. 10. Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Vterque autem actus aliquid requirit ad sui perfectionem.*

Nam interior actus fidei exigit firmitatẽ absque omni dubitatione, quæ firmitas prouenit ex infallibilitate diuinæ veritatis, cui fides innititur. Vnde dicitur Iacob 1. Postulet autẽ in fide nihil hæsitãs.

Sed confessio fidei debet esse simplex, idest absq; simulatione: secundum illud 1. ad Tim. 1. Finis

A *præcepti est charitas: de corde puro, & conscientia bona: & fide non ficta. Debet etiam esse simplex, idest absque erroris permixtione: secundum illud 1. Thess. 2. Exhortatio nostra non fuit de errore. Debet etiam esse absq; uariatione 2. ad Cor. 1 Sermo noster, qui fuit apud uos, non est in illo est, & non. Quantum ergo ad primum actum fidei dicit,* Firmiter credimus. *quantum ad secundum dicit,* Et simpliciter confitemur.

Vltimo autem considerandum est, quòd fidei Christianæ articuli a quibusdam duodecim†, a quibusdam quatuordecim computantur.

†De hoc late idem B. Thomas 2. 2 q. 1. art. 8.

B *Secundum illos, qui computãt quatuordecim; septem articuli pertinent ad diuinitatem: septem vero ad humanitatem.*

Illi autem, qui ad diuinitatem pertinent, sic distinguuntur, vt unus sit articulus de diuinæ essentiæ unitate, qui tangitur in symbolo, cum dicitur, Credo in vnum Deum. *Secundus est de persona patris, qui tangitur cum dicitur,* Patrem omnipotentem. *Tertius est de persona filij, qui tangitur cum dicitur,* Et in Iesum Christum filiũ eius. *Quartus est de persona spiritus sancti, qui tangitur cum dicitur,* Et in spiritum sanctum. *Quintus*

C *est de effectu, quo a deo creamur in esse naturæ, qui tangitur cum dicitur,* Creatorem cæli & terræ. *Sextus est de effectu dei secundum quod reuertimur in esse gratiæ, qui tangitur cum dicitur,* Sanctam Ecclesiam catholicã, sanctorum communionem: & remissionem peccatorum. *Quia enim per gratiam dei in vnitate Ecclesiæ congregamur, sacramenta communicamus, & remissionem peccatorum consequimur.*

Septimus articulus est de effectu dei, quo perficimur in esse gloriæ, & quãtum ad corpus, & quantum ad animam: & hic tangitur cum dicitur, Car-

D nis resurrectionem, & vitam æternam.

Articuli vero septem ad incarnationem pertinentes sic distinguuntur, vt primus sit de Christi conceptione, qui tangitur cum dicitur, Qui conceptus est de spiritu sancto. *Secundus autem est de eius natiuitate, qui tangitur cum dicitur,* Natus ex maria virgine. *Tertius est de eius passione, qui tangitur cũ dicitur,* Passus, mortuus, & sepultus. *Quartus est de descensu ad inferos,* Descendit ad inferos. *Quintus est de resurrectione,* Tertia die resurrexit a mortuis. *Sextus de ascensione,* Ascendit ad cælos. *Septimus de aduentu ad iudiciũ,*

E Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Alij vero ponentes duodecim articulos: ponũt vnum articulum de tribus personis: & articulum de effectu gloriæ diuidunt in duos, vt scilicet alius articulus sit de resurrectione carnis, & alius de uita æterna: Et sic articuli ad diuinitatem pertinentes sunt sex. Item conceptionem & natiuitatem Christi sub vno articulo comprehendunt: & sic etiã articuli de humanitate sunt sex. Vnde omnes sunt duodecim.

Primo ergo prosequitur articulum primum de essentiæ vnitate. Vnde primo ponit unitatẽ diuinæ essentiæ. Vnus solus est verus Deus, *secundum illud*

illud Ioa. 17. *Vt cognoscant te solum verum Deum*, Leuitici 6. *Audi Israel dominus deus tuus: deus vnus est. Per quod excluditur error* † *Gentilium ponentium multos deos. Deus autem verus, qui est essentialiter & naturaliter, deus vnus est. Dicuntur enim aliqui dij, non veri: sed per adoptionem, vel per participationem diuinitatis: siue nuncupatione, secundum illud psal. 81. Ego dixi, dij estis. Dicuntur etiam aliqui dij secundum opinionem errantium, secundum illud psal. 95. Omnes dij Gentium dæmonia.*

† Hunc errorem de pluralitate Deorum confutat Tertullianus in Apologetico aduersus gentes, cap. 10. 11. & 12. & 17. & Lactatius lib. 1. diuinarum institut. cap. 3. & alii.

Deinde ostendit excellentiā diuinæ naturæ, siue essentiæ: & primo quantum ad hoc, quod non comprehenditur tempore. Quod significatur cum dicitur, Æternus. *Dicitur enim æternus, quia caret principio & fine, & quia eius esse non variatur per præteritum & futurum. Nihil enim ei subtrahitur: nec aliquid ei de nouo venire potest. Vnde dicit ad Moysem, Exod. 3. Ego sum qui sum: quia scilicet eius esse non nouit præteritum & futurum: sed semper præsentialiter esse habet. Et Apostolus dicit ad Rom. vlt. Nunc patefactum est per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni Dei.*

Deus æternus cur dicatur.

Secundo ostenditur, quòd eius magnitudo excedit incomparabiliter omnium magnitudinem creaturarum cum dicitur, Immensus. *Illud enim mensurari potest per aliquid aliud, quod si excedat in magnitudine, tamen excessus est secundum aliquam proportionem. Sicut binarius mensurat senarium, inquantum ter duo faciunt sex. Senarius autem excedit binarium, secundum proportionem aliquam, secūdum quam binarius mensurat senariū, quia est triplum eius. Deus autem excedit magnitudine suæ dignitatis omnem creaturam in infinitū: & ideo dicitur immensus, quia nulla est commensuratio, vel proportio alicuius creaturæ ad ipsum: vnde dicitur in psal. 47. Magnus dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis. Et Baruch 3. dicitur. Magnus est, & non habens finē: excelsus, & immensus.*

Deus immēsus.

Tertio ostenditur, quòd excedit omnem mutabilitatem, cum dicitur, Incommutabilis. *quia scilicet nulla est apud ipsum variatio secundum illud Iaco. 1. apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Deus incommutabilis.

Quarto ostenditur, quòd sua potestas transcendit omnia cum dicitur, Omnipotens. *quia simpliciter omnia potest, vnde ipse dicit Gen. 17. Ego deus omnipotens. Et si quis obijciat id, quod Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Ille fidelis permanet, negare seipsum non potest, & ita non est omnipotens.*

Deus omnipotens.

Dicendum, quòd negare seipsum est deficere a se: non posse autem deficere, non est ex defectu potentiæ, sed ex potentia perfectione: sicut etiā apud homines, ex magna fortitudine est quòd aliquis vinci non possit. In hoc ergo vere deus omnipotens ostenditur: quod omnia potest facere, & in nullo potest deficere.

Quinto ostenditur, quòd excedit omnium rationem & intellectum cum dicitur, Incomprehensibilis. *Illa enim comprehendere dicimur, quæ perfecte cognoscimus quantum cognoscibilia sunt. Nulla autem creatura tantum potest deum cognoscere, quantum cognoscibilis est: & propter hoc nulla creatura potest eum comprehendere. vnde dicitur Iob 11. Forsitan uestigia dei comprehendes: & usque ad perfectum omnipotentem reperies? quasi dicat non & Iere. 33. dicitur: Dominus exercituū nomen tibi, magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu.*

Deus incomprehensibilis.

Sexto ostenditur, quòd excedit omnem locutionem cum dicitur, Ineffabilis. *quia scilicet nullus potest sufficienter effari laudem ipsius. Vnde dicitur Eccl. 43. Exaltate illum quantum potestis. Maior enim est omni laude.*

Deus ineffabilis.

Deinde accedit ad articulum Trinitatis: ponens quidem primo nomina trium personarum, cum dicit, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. *Quæ quidem exprimuntur Matth. vlt. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.*

Sed circa hæc tria nomina diuersimode aliqui errauerunt.

Sabellius † *enim dixit, quòd pater, & filius, & spiritus sanctus solis nominibus distinguuntur: dicēs eundem in persona esse, qui quandoque dicitur pater, quandoque filius, quandoque spiritus sanctus, propter rationes diuersas. Et ad hoc excludendum, subditur*, Tres quidem personæ. *Alia est enim persona patris, alia filij, alia spiritus sancti.*

† Vide Nicephorū lib. 4. cap. 22. historiæ Eccle. & lib. 6. cap. 26. & lib. 10. cap. 15.

Arius † *vero posuit, quòd pater, & filius, & spiritus sanctus sicut sunt diuersa nomina: ita sunt diuersæ substantiæ. Et ad excludendum hoc subdit*, Sed vna substantia. *Verum quia substantia secundum usum vocabuli aliter sumitur apud nos, & aliter apud Græcos, ne circa hoc posset fieri aliqua deceptio, subdit*, Seu natura. *apud Græcos enim hypostasis, idest substantia, accipitur sicut apud nos persona pro re aliqua subsistente, quam dicimus suppositum, vel rem naturæ. Sicut hic homo est suppositum, vel res humanæ naturæ. Apud nos vere, secundum communem usum loquendi, substantia dicitur essentia vel natura rei, secundum quod humanitas dicitur natura hominis. Sic igitur datur intelligi, quòd in diuinitate tres sunt subsistentes, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: sed vna numero simpliciter natura est, in qua subsistunt: quod in rebus humanis contingere non potest. Petrus enim & Paulus, & Ioannes, sunt quidem tres subsistentes in natura humana: Sed natura humana, & si sit vna specie in istis tribus, non tamen est eadem numero: & ideo tres homines sunt, non vnus homo. Quia vero in patre, & filio, & spiritu sancto est una numero diuina natura, dicimus quòd Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt unus Deus, & non tres Dij.*

† De Ario plene idem Nicephorus lib. 8. cap. 5. 6. 7. 8. & 24.

Posset autem aliquis praue intelligere unam essentiam trium personarum, ita scilicet quòd una pars illius naturæ esset in Patre, alia in Filio, alia in Spiritu sancto: sicut si diceremus vnam aquam esse in tribus riuis defluentibus ab vno fonte: ita scilicet quòd una pars aquæ est in vno riuo: alia in alio: ter-

tis in tertio. Si autem sic esset una natura triũ personarum, sequeretur, quòd diuina natura esset composita ex pluribus partibus. Et ideo ad hoc excludendum subdit, Simplex omnino. idest nullã compositionem habens. Omne enim compositum posterius est his ex quibus componitur. Sic igitur aliquid esset prius deo: quod est impossibile. Sed posset aliquis quærere: si trium personarum est vna simplex natura; vnde ergo tres personæ distinguuntur: & ideo ad hoc respondẽs subdit, Pater a nullo, filius a patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab vtroque. Vbi considerandum est, quòd quicquid in diuinis absolute dicitur, commune est, & unum in tribus personis; sicut quòd dicitur deus bonus, sapiens, & omnia huiusmodi. Ibi enim solum inuenitur distinctio, vbi aliquid inuenitur pertinens ad relationem originis: quia scilicet pater a nullo est: & secundum hoc innascibilis dicitur. Filius autem dicitur filius: quia a patre est per generationem, secundum illud psal. 2. Ego hodie genui te: & secundum hoc patri attribuitur paternitas: & filio filiatio. Spiritus autem sanctus ab utroque procedit; & secundum hoc spiritui sancto attribuitur processio: patri uero & filio communis spiratio: quia scilicet communiter spirãt spiritum sanctũ. Sic igitur quinque sunt notiones, secũdum quas distinctiones personarum designantur in diuinis, scilicet Paternitas, quæ est constitutiua patris, per quam ostenditur, quòd genuit filium: Filiatio, per quam ostenditur, quòd filius est a patre: & Processio, per quam ostẽditur, quòd spiritus sãnctus est a patre & filio: Innascibilitas, per quam dignoscitur, quòd pater a nullo est: Communis spiratio, per quam ostenditur, quòd pater & filius communiter spirant spiritum sanctum.

Sed rursus posset alicui occurrere falsa cogitatio, vt quia in rebus humanis filius a quodam principio temporis incipit a patre generari: & generatio eius non semper durat, sed certo termino temporis finitur: sic etiam sit circa originem diuinarum personarum; vt scilicet filius ab aliquo tempore incœperit a patre generari, & aliquo tẽpore eius generatio fuerit finita, & similiter de spiritu sancto: Ideo ad hoc excludendum subdit, Absque initio semper, ac sine fine: pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens.

Cuius exemplum aliqualiter in creaturis inueniri potest, licet imperfectum. Videmus enim quòd a sole radius procedit: & statim quando fuit sol, radius processit ab eo, nec umquam desinet radius ab eo procedere quãdiu sol erit. Sic enim filius procedit a patre vt radius a sole. Vnde dicit Apostolus Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ. Spiritus autẽ sanctus ab utroque procedit sicut calor a sole & radio. Vnde dicitur in psal. 18. Nec est qui se abscondat a calore eius. Sed hoc exemplum deficit quantum ad hoc, quòd sol non semper fuit: & ideo nec radius eius semper ab eo processit: quia vero deus pater semper fuit, semper ab eo processit filius: & ab utroque spiritus sanctus.

Potest & aliud exemplum poni in anima humana, in qua uerbum interius conceptum a memoria procedit: & ab utroque procedit amor. Et ita etiã a patre procedit filius, sicut verbum eius: & spiritus sanctus, sicut amor communis vtriusque. Sed hoc exemplum deficit in duobus. Primo quidem, quia intellectus humanus non semper fuit. Secũdo, quia non semper uerbum in corde suo actualiter concipit. Sed intellectus diuinus semper fuit, & semper absque intermissione intelligit. Vnde semper in eo oritur uerbum, quod est filius: & procedit amor, qui est spiritus sanctus. Quia vero hæretici Ariani filium patri postponebant, & spiritum sanctum vtrique: ideo hoc consequenter excludit. Est autem considerandum, quòd Ariani postponebãt filium patri. Primo quidem quantum ad essentiam, dicentes quòd essentia patris est dignior quàm essentia filij: Et ad hoc excludendum, subdit: Consubstantiales. quia scilicet essentia patris & filij vna est: & in nullo differens. Secundo uero quantum ad magnitudinem, (non quòd in deo sit magnitudo molis: sed magnitudo virtutis, quæ est perfectio bonitatis suæ.) Dicebant enim patrem esse filio maiorẽ, etiam secundum diuinitatem. Et ad hoc excludendum subdit, Coæquales. Secundum humanitatem vero dominus dicit Io. 14. Pater maior me est. Tertio quantum ad potestatem dicentes filium non esse omnipotentem. Et ad hoc excludendum subditur, Et coomnipotentes. Quarto quãtum ad durationem; quia dicebant filium non semper fuisse. Et ad hoc excludendum subdit, Coæterni. Quinto quantum ad operationem. Dicebãt enim, quòd pater operatur per filium sicut per instrumentum suum, vel sicut per ministrum. Sed ad hoc excludendum, subdit: Vnum vniuersorum principium. Non enim filius est aliud principium rerum, quasi inferius quàm pater: sed ambo sunt unum principium: & quod dictum est de filio: dictum est etiam de spiritu sancto.

Deinde accedit ad alium articulum, qui est de creatione rerum, vbi uarias opiniones excludit.

Fuerunt enim aliqui hæretici, sicut Manichæi,† qui posuerunt duos creatores, vnum bonum, qui creauit creaturas inuisibiles & spirituales: alium malum; quem dicunt creasse omnia hæc uisibilia, & corporalia. Fides autem catholica confitetur, omnia præter deum tam uisibilia quàm inuisibilia a deo esse creata. Vnde Paulus dicit Act. 17. Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt; hic cæli & terræ cum sit dominus, &c. Et Heb. 11. Fide credimus aptata esse sæcula uerbo dei; vt ex inuisibilibus visibilia fierent: Vnde ad hunc errorem excludendum dicit, Creator omnium visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporalium.

† Nicephorus lib. 6. historiæ Ecclesiast. c. 31. & se. & Eusebius lib. 7. c. 25.

Alius error fuit ponentium, deum quidem esse primum principium productionis rerum: sed tamẽ non immediate omnia creasse, sed mediantibus angelis mundum hunc esse creatum. Et hic fuit error Menandrianorum†: & ad hunc errorem excludendum subdit, Qui sua omnipotenti virtute; quia scilicet sola dei virtute omnes creaturæ sunt productæ: secundum illud psal. 8. Videbo cælos tuos, opera

† Nicephorus li. 3. c. 12.

opera digitorum tuorum.

† B. Hieronymus epistola. 65. incipien. scho dulæ. Prateolus lib. 13. de vitis & sectis hæreticorum cap. 5.

Alius fuit error Origenis † ponentis, quòd deus a principio creauit solas spirituales creaturas, & postea quibusdam earum peccantibus, creauit corpora, quasi quibusdam vinculis spirituales substantiæ alligarentur: ac si corporales creaturæ non fuerint ex principali dei intentione productæ, quia bonum esset eas esse, sed solum ad puniendum peccatum spiritualium creaturarum, cum tamen dicatur Gen. 1. Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant val de bona. Vnde ad hoc excludendum dicit, Simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam.

† De erroribus Aristotelis & aliorũ philosophorum agit Eymericus infra p. 2. q. 4.

Alius error fuit Aristotelis, † ponẽtis quidem omnia a deo producta esse: sed ab æterno: & nullum fuisse principium temporis. Cum tamen scriptum sit Gen. 1. In principio creauit deus cælum & terram. & ad hoc excludendũ addit, Ab initio temporis.

Alius error fuit Anaxagoræ, qui posuit quidẽ mundum a deo factum ex aliquo principio temporis: sed tamen materiam mundi ab æterno præextitisse, & non esse eam factam a deo, cum tamen Apostolus dicat Rom. 4. Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt tãquam ea quæ sunt. Et ad hoc excludendum addit, De nihilo.

† Vincẽtius Lyrinẽsis aduersus prophanas hæresum nouatio nes, & Nicephorus li. 4. cap. 34.

Fuit autem alius error Tertulliani † ponentis animam hominis corpoream esse, cum tamen Apostolus dicat 1. ad Thessal. 5. Ipse autem deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima & corpus sine querela in aduentu domini nostri Iesu Christi seruetur. Vbi manifeste a corpore animam & spiritum distinguit. Et ad hoc excludẽdum subdit, Ac deinde, *scilicet condidit deus* humanam, *scilicet naturam,* quasi communem; *scilicet,* ex spiritu & corpore constitutam. *Componitur enim homo ex spirituali natura & corporali.*

Secundum autem prædictum Manichæorum errorem ponentium duo principia, vnum bonum, & vnum malum; non solum attendebatur distinctio quantum ad creationem creaturarum visibiliũ & inuisibilium, vt scilicet inuisibilia sint a bono deo, visibilia a malo: sed etiam quantum ad ipsa inuisibilia. Ponebant enim primum principium esse inuisibile, & ab eo quasdã inuisibiles creaturas esse productas: quas dicebant esse naturaliter malas: & sic in ipsis angelis erãt quidam naturaliter boni ad boni dei creationem pertinentes, qui peccare non poterãt: & quidam naturaliter mali, quos dæmones vocamus, qui non poterãt non peccare: contra id quod dicitur Iob. 4. Ecce qui seruiũt ei, non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem. Similiter & circa animas hominum errabant dicentes, quasdam esse bonæ creationis, quæ naturaliter bonũ faciũt, quasdam autem malæ creationis, quæ naturaliter faciũt malum, contra id quod dicitur Eccl. 7. Deus fecit hominem rectum, & ipse immiscuit se infinitis quæstionibus: & ideo ad hoc excludendum dicit. Diabolus enim, *scilicet principaliter,* & alij dæmones a deo quidem natura creati sunt boni,

A *sed ipsi per se facti sunt mali, scilicet per liberũ voluntatis arbitrium:* Homo vero diaboli suggestione peccauit, *idest non naturaliter, sed propria voluntate.*

Deinde accedit ad articulum incarnationis: & quia Euangelium Christi, sicut dicit Apostolus Ro. 1. Deus ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis: ideo præmittit de prænũciatione prophetarum.

Circa quam errauerunt multi. Nam Manichæi & alij hæretici, vetus testamentum dixerunt non a bono deo, qui est pater Christi: sed a malo deo esse
B *traditum, & per consequens doctrinam veteris testamenti semper fuisse mortiferam. Quod manifestum falsum ostenditur per hoc quod dominus dicit Io. 2. Loquens de templo Iudæorum: Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Vbi manifeste patrem suum dicit deum ueteris testamenti, qui in templo Iudæorum colebatur.*

Ariani vero dixerunt in veteri testamẽto diuersis visionibus filium apparuisse: non autem patrem, quod manifeste falsum ostenditur, ex hoc quod Abrahæ in figuram trinitatis tres viri apparuerunt, ut legitur Gen. 18.

C *Cataphryges † etiam posuerunt prophetas veteris testamenti quasi arreptitios esse locutos, non intelligentes quæ loquebãtur, contra id quod dicitur Danielis 10. Intelligentia opus est in visione.*

† Nicephorus lib. 4. c. 22. Prateolus li. 3. c. 10 de sectis hæreticorum.

Ad hos igitur errores excludendos, dicit quòd Hæc sancta trinitas, *de qua dictum est, quæ, scilicet est,* secundum communem essentiam indiuidua, & secundum proprietates personales discreta per Moysẽ & sanctos prophetas, aliosq; famulos suos: *vbi uidetur distinguere uetus testamentum, scilicet in legem, quæ per Moysem data est, & prophetas, sicut fuit Isaias, Ieremias, &c. &*
D *in eos qui agiographa conscripserunt, sicut fuit Salomon, Iob, & alij huiusmodi, quos famulos dei hic nominat. Secundum quam distinctionem dominus dicit Lucæ vlt. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & in prophetis, & in psalmis de me.*

Iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, *quod ponitur ad excludendum errorem † Gentilium, qui irridebat fidem Christianam ex hoc quòd post multa tempora quasi subito, deo in mentẽ venerit legem Euangelij hominibus dare; non autẽ fuit subitum, sed conuenienti ordinatione disposi-*
E *tum, vt prius humano generi per legem & prophetas fierent prænunciatio de Christo tãquam hominibus tunc paruulis, & minus eruditis, secundum illud Gala. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo, & hoc est quod dicit,* quòd Iuxta ordinatissimam dispositionem temporum doctrinam humano generi tribuit salutarem, *non mortiferam, vt Manichæi dicebant.*

† Idẽ Thomas li. 4 cõtra gentiles c. 53. 54. & 55. & 3. par. quæst. 1. art. 5. & 6.

His igitur præmissis, accedit ad ipsum incarnationis mysterium explicandum, in quo etiam diuersos errores excludit.

Vbi primo sciendum est, quòd Sabelliani, confundentes diuinas personas, concedebant patrem esse

incar-

incarnatum: quia dicebant, eundem in persona esse patrem & filium. Econtrario autem Ariani diuidentes substantiam diuinitatis ex hoc quòd filius est incarnatus, & non pater, volebant concludere aliã esse essentiam patris, & aliam filij, & aliam operationem vtriusque. Fides autem catholica media via inter vtrunque incedẽs propter distinctionem personarum, dicit filium solum esse incarnatum. Est enim facta incarnatio per vnionem in persona, non in natura, vt infra dicetur. propter vnitatẽ autem naturæ & operationis in tribus personis dicit trinitatem totam operatam fuisse incarnationem: & hoc est quod dicit, Et tandem vnigenitus Dei filius Iesus Christus a tota trinitate communiter incarnatus.

† Prateolus lib. 5. cap. 8. de sectis hæreticorum.

Fuit etiam error Eluidij †, qui posuit Mariam quidem concepisse virginem, & peperisse: sed post partum non semper virginem permansisse, sed ex Ioseph postmodum alios filios genuisse. Et ad hoc excludendum dicit, Ex Maria semper virgine.

† Nicephorus lib. 3. c. 13. historiæ eccle.

Alij vero, scilicet Ebionitæ † grauius errauerunt, dicentes Christum ex Ioseph semine esse conceptum. Et ad hoc excludendum subditur, Spiritus sancti cooperatione conceptus.

Fuerunt autem alij, scilicet Manichæi, qui dixerunt, Christum non veram carnem accepisse: sed phantasticam, contra id quod dominus discipulis post resurrectionem æstimantibus eum phantasma esse, dixit Lucæ vlt. Spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere. Ad quod excludendũ dixit, Verus homo factus.

Ariani vero dixerunt, quòd filius dei assumpsit solam carnem sine anima: & quòd verbum fuit carni loco animæ.

† Historia ecclesiastica Tripartita lib. 5. c. 44.

Sed postea Apollinaristæ † dixerunt eum habere animam sensitiuam tantum, contra id quod dicitur Matthæi 26. Tristis est anima mea vsque ad mortẽ. & Ioa. 10. Potestatẽ habeo ponendi animã meam: & ideo ad hoc excludendum dicit, Ex anima rationali.

† Prateolus lib. 19. de sectis hæreticorum, c. 4.

Alij vero, scilicet sequaces Valentini †, posuerunt corpus Christi non esse assumptum de virgine: sed de cælo allatum, contra id quod dicitur ad Gal. 4. Factum ex muliere. Ad Ro. 1. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Et ad hoc excludendum dicit, Et humana carne compositus.

† Nicephorus lib. 14. cap. 31.

Circa autem ipsam vnionem contrarie errauerunt Nestorius † & Eutyches. Quorum Nestorius posuit vnionem esse factam solum secundum inhabitationem gratiæ: sicut etiam in alijs sanctis deus dicitur esse per inhabitantem gratiam, vt sic dei & hominis sit alia & alia persona, contra id quod dicitur Ioa. 1. Verbum caro factũ est, idest filius dei factus est homo: quod non potest dici de alijs, quos per gratiam inhabitat. Eutyches vero posuit, quòd facta est vnio dei & hominis in vnam naturam: ita scilicet, quòd Christum asserebat esse ex duabus naturis, non autem in duabus: quia scilicet intendebat quòd ante incarnationem erant duæ naturæ, dei & hominis, sed post incarnationem facta est vna natura; vnde ad vtrunque excludendum dicit, Vna in

A duabus naturis persona viam vitæ manifestius demonstrauit.

† Prateolus de sectis hæreticorum, lib. 7. cap. 2.

Fuerunt enim quidam Eutychis sectatores, scilicet † Theodorus & Gainus, qui ponentes vnam naturã in Christo quasi ex diuinitate & humanitate confectam, diuersimode errauerunt. Nam Theodorus posuit illam naturam esse corruptibilem & passibilem: Gainus autem incorruptibilem & impassibilem: & ad hos errores excludendos dicit, Qui cũ secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idem ipse secundum humanitatẽ factus est mortalis & passibilis.

B *Deinde accedit ad articulum passionis dicens,* Qui etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus.

Post quem ponit articulum de descensu ad inferos dicens, Descendit ad inferos.

Postea vero ponit articulum de resurrectione Christi dicens, Resurrexit a mortuis.

Ac deinde ponit articulum de ascensione dicẽs, Et ascendit in cælum.

Sed notandũ est, quòd horum articulorum veritatẽ prædictus Arij & Appollinaris error saluare non potest. Si enim Christus animam non habuit, C *sed verbum fuit carni loco animæ, & in morte separatum fuit a carne: consequens est, quòd illud quod carni conuenit, de filio dei dici non posset. vnde non potest dici, quòd filius dei iacuit in sepulchro, vel quòd a mortuis resurrexit. Similiter etiam dici non poterit, quòd ad inferos descendit: quia diuinitati secundum seipsam cum sit omnino immobilis, ascendere vel descendere conuenire non potest. Et ideo ad excludendum prædictum errorem, prædictorũ articulorum veritatem explicat subdens,* Sed descendit in anima, & resurrexit in carne; ascenditque pariter in vtroque. *in morte enim Christi* D *anima est separata a carne, sed diuinitas indiuisibiliter vtrique, scilicet animæ & carni mansit vnita. Vnde cum anima Christi descenderit ad inferos, dicitur filius dei descendisse secundum animam sibi vnitam. Similiter etiam cum caro Christi, quæ in morte quodammodo ceciderat, resurrexit ad vitã, dicitur filius dei, qui secundum diuinam naturam mori non poterat, secundum carnem resurrexisse, per hoc quòd caro iterato animam resumpsit: & sic secundum vtrumque, idest secundum animã & corpus ascendit in cælum.*

Deinde ponit articulum de aduentu ad iudicium dicens, E Venturus in fine sæculi iudicaturus viuos & mortuos.

Dicit autem viuos eos, qui reperientur viui in aduentu iudicis, mortuos autem eos, qui ante fuerunt præmortui. Quod non est sic intelligendum quasi aliqui sint futuri, qui non moriantur: sed quia in ipso aduentu iudicis morientur, & statim resurgent. Vel viuos & mortuos intelligere spiritualiter possumus, idest iustos & peccatores. Et quia aliqui fuerunt ponentes, quòd in finali iudicio aliqui saluabuntur non proprijs meritis, sed precibus aliquorum sanctorum donati; ideo ad hoc excludendum subdit, Et redditurus singulis secundum

opera

opera sua, tam reprobis quàm electis.

Deinde ponit articulum resurrectionis generalis, quæ pertinet ad effectum gloriæ dicens, Qui omnes, *tam reprobi quàm electi*, cũ suis proprijs resurgent corporibus, quæ nunc gestant. *Quod ponitur ad excludendum quorũdam hæreticorum errorem, qui dicunt, quòd resurgentes non habebũt eadem corpora, quæ nunc per mortem deponũt: sed quædam corpora de cælis allata. Quod est contra illud Apostoli 1. ad Cor. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.*

Consequenter autem assignat causam resumptionis corporum, cum dicit, Vt recipiant secundum opera sua: siue bona fuerint, siue mala. *Quia enim homo aut bene aut male operatus est in anima simul & corpore, iustum est vt in vtroque damnetur aut præmietur.*

Et quia Origenes posuit, quòd pœna damnatorũ non erit perpetua, similiter nec gloria beatorum: ideo ad hoc excludendum dicit, Illi cum diabolo pœnam perpetuam, & isti cum Christo gloriã sempiternam. *Sicut enim inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, vt dicitur Sap. 2. ita per gratiam Christi reparamur ad vitam, secundum illud Ioa. 10. Ego veni ut vitam habeãt: & abundantius habeant.*

Deinde accedit ad articulum, qui est de effectu gratiæ. Et primo tangit effectum gratiæ quantũ ad Ecclesiæ vnitatem, cum dicit, Vna est fideliũ vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus saluatur omnino. *Vnitas autem Ecclesiæ est præcipue propter fidei vnitatem. Nam Ecclesia nihil est aliud quàm aggregatio fidelium: & quia sine fide impossibile est placere deo: ideo extra Ecclesiam nulli pa tet locus salutis. Salus autem fidelium consummatur per Ecclesiæ sacramenta, in quibus virtus passionis Christi operatur. Et ideo consequenter exponit: quid fides catholica sentiat circa Ecclesiæ sacramenta.*

Et primo circa Eucharistiam cum dicit: In qua, scilicet Ecclesia, ipse idem Christus est sacerdos & sacrificium: quia scilicet ipse obtulit seipsum in ara crucis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis, vt dicitur ad Eph. 5. In cuius sacrificij commemoratione quotidie in Ecclesia offertur sacrificium sub specie panis & vini.

Circa quòd sacrificium tria determinat: primo quidem veritatem rei sub sacramento contenta, cũ dicit, Cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur. *Dicit* † *autem veraciter ad excludendũ errorem quorundam, qui dixerunt quòd in hoc sacramento non est corpus Christi secundum rei veritatem: sed solum secundum figuram, siue sicut in signo. dicit autem*, Sub speciebus panis & vini. *ad excludendum errorem quorundam, qui dixerunt, quòd in sacramento altaris simul continentur substantia panis, & substantia corporis Christi, quod est contra verbum domini dicentis: Hoc est corpus meum. Esset enim secundum hoc dicendum magis: Hic est corpus meum. Vt ergo ostendat, quòd in*

† Vide concilium Tridentinũ sess. de sanctissimo Eucharistiæ sacramento, c. 1. & 4. & canone 1. & 2.

A *hoc sacramento non remanet substantia panis & vini, sed solum species, idest accidentia sine subiecto: dicit*, Sub speciebus panis & vini.

Secundo ostendit, quomodo corpus Christi incipiat esse sub sacramento, scilicet per hoc quod substantia panis conuertitur miraculose in substantiã corporis Christi, & substantia vini in substantiam sanguinis: & hoc est quod dicit, Transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina ad mysterium perficiendum vnitatis, *idest ad celebrandum hoc sacramentum, quod est signũ ecclesiasticæ vnitatis*. Accipiamus igitur ipsi
B de suo quod ipse accepit de nostro. *In hoc enim sacramento accipimus de corpore & sanguine Christi, quæ filius dei accepit de nostra natura.*

Tertio determinat ministrum huius sacramẽti, in quo etiam tangit ordinis sacramentum. Et hoc est quod dicit, Et hoc vtique sacramentum nemo potest conficere nisi rite fuerit Sacerdos ordinatus. *Quod est contra hæresim Pauperum* † *Lugdunensium, qui dicunt quemlibet hominem istud sacramentum posse conficere. Addit autem*, Secundum claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus. *Quod*
C *dupliciter potest intelligi, vel quia sacerdos rite ordinatus claues Ecclesiæ suscepit: vel quia secundũ potestatem clauium sacerdotalis ordo confertur. Sunt autem claues Ecclesiæ auctoritas discernendi, & potestas iudicandi.*

† Eymericus intra par. 2. q. 14 & Guido Carmelita in summa de hæresibus ne de hæretibus Valdensium.

Deinde accedit ad sacramentum baptismi: circa quod primo tangit formam cum dicit, Sacramentum vero baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ trinitatis, videlicet, patris, & filij, & spiritus sancti.

Hæc est enim forma baptismi: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, vt traditur
D *Matth. vlt. Secundo ponitur materia cum dicitur*, Consecratum in aqua. *Non enim in alio liquore potest hoc sacramentum perfici nisi in vera aqua.*

Tertio ostenditur quibus sit conferendum hoc sacramentum, cum dicit, Tã paruulis quàm adultis. *Quod ponitur ad excludendum errorem Pelagianorum* †, *qui dicebant paruulos non habere peccatum originale, propter quod oporteat eos ablui per baptismum. Quarto tangit ministrum huius sacramenti, cum dicit*, In forma ecclesiæ a quocunque rite collatum proficit ad salutem. *Quod est contra errorem Donatistarum* †, *qui baptizatos ab*
E *hæreticis dicebant non suscipere verum baptisma, sed esse rebaptizandos. Fides autem catholica recognoscit esse verum baptisma a quocunq; fuerit collatum in forma Ecclesiæ supradicta.*

† Beatus Augustinus in libro de hæresibus c. 88.

† Prateolus lib. 4. de sectis hæreticorum c. 14.

Deinde accedit ad sacramentum pœnitentiæ, dicens: Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum per veram pœnitentiam semper potest reparari. *Quod ponitur ad excludendum errorem Nouatianorum* †, *qui dicebant quòd peccantes post baptismum non possunt reparari per pœnitentiam. Deinde accedit ad sacramentum matrimonij, dicens*, Nõ solum autem virgines & continentes: verum etiam coniugati

† Beatus Cyprianus lib. 2. epistolarũ epistola 8.

per fidem rectam & operationem bonam placentes deo ad æternam merētur beatitudinem peruenire. *Quod ponitur ad excludendum errorem Tatianorum † & Manichæorum, qui nuptias damnabant.*

† Eusebius lib. 4. c. 27. historiæ eccl.

De aliis autem sacramentis mentionem non facit: quia circa ea non fuit specialiter erratum.

EIVSDEM SANCTI THOMÆ Expositio super secundam Decretalem.

Damnamus ergo & reprobamus,] *Exposita forma catholicæ fidei in præcedentibus, in hac decretali damnatur error Ioachim † reprobare volentis doctrinam magistri Petri Lombardi circa vnitatem diuinæ essentiæ, et trinitatem personarum. Et vt vtriusque intentio plenius videatur, accipiendum est id, quod in præcedenti est dictum: quod scilicet sancta trinitas secundum communem essentiam est indiuidua, & secundum proprietates personales discreta: vt enim supra expositum est, persona patris non distinguitur a persona filij nisi paternitate, & filius distinguitur a patre filiatione: inquantum scilicet pater genuit filium, & filius genitus est a patre, & similiter spiritus sanctus distinguitur a patre & filio, inquantum procedit ab vtroque.*

† Vide commentarium primum primæ partis Directorii.

Persona igitur in diuinis distinguitur, inquantū persona generat, vel generatur, vel procedit. Si ergo essentia diuina generat vel procedit, consequens est quòd distinguatur in tribus personis: & quòd sicut est alia persona patris, alia filij, alia spiritus sancti: ita etiam sit earum alia & alia substantia, vel essentia. Quod in Ario damnauit Nicæna synodus asserens filium homousyon patri, idest coessentialem & consubstantialem. Quod magister Petrus sequens docuit, quòd vna est essentia, vel substantia communis patris, & filij, & spiritus sancti, quæ nec generat nec generatur, nec procedit: vt sit penitus indistincta; vt patet in quinta distinctione primi sententiarum eius. Ioachim autem abbas Florēsis monasterij, non bene capiēs verba magistri prædicti, vtpote in subtilibus fidei dogmatibus rudis, prædictam magistri Petri doctrinam hæreticā reputauit: imponens ei, quòd quaternitatem induceret in diuinis, ponens tres personas, & communem essentiam: quam credebat sic poni a Magistro Petro quasi aliquid distinctū a tribus personis: vt sic posset dici quasi quartum. Credebat enim quòd ex hoc ipso, quod dicitur, essentia diuina nec est generans, nec genita, nec procedens, distinguatur a patre qui generat: & filio qui generatur: & a spiritu sancto qui procedit. Et ideo ipse Ioachim protestatur, quòd in diuinis non est aliqua res vna, quæ sit pater, et filius, et spiritus sāctus: siue illa res vna dicatur substantia, siue essentia, siue natura: his enim tribus nominibus idem intelligimus.

Sed ne videretur totaliter a fide Nicænæ synodi recedere, concedebat, quòd pater, & filius, & spiritus sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vna A *natura, quasi vna essentia posßit prædicari de tribus personis: vt dicamus, tres personæ sunt vna essētia: non autem econuerso: vt dicatur; vna essentia est tres personæ. Sed in hoc ipso quòd concedebat tres personas esse vnam essentiam, vel substantiam, vel naturam, non habebat sanum intellectū. Non enim ponebat vnitatem essentiæ trium personarum esse veram, realem & simplicem: sed quasi similitudinariam & collectiuam, id est quasi ex pluribus congregatam: sicut multi homines dicuntur vnus populus: & multi fideles dicuntur vna ecclesia, secundum illud Act. 4. Multitudinis credentium erat cor vnū* B *& anima vna: & secundum illud Apostoli primæ ad Cor. 6. Qui adhæret deo, vnus spiritus est, scilicet cum ipso: et primæ ad Cor. 3. Qui plantat, & qui rigat vnum sunt. Præterea primæ ad Cor. 12. & ad Romanos 12. Multi vnum corpus sumus in Christo: & 3. Regum 22. dixit Iosaphat rex Iuda ad regem Israel. Populus meus & populus tuus vnum sunt. In quibus omnibus significatur vnitas collectiua, & non vera & simplex. Quod autem secundum hunc modum diceretur esse vna substantia, vel essentia, vel natura trium personarum, probare nitebatur quibusdam auctoritatibus. Dicitur enim Ioan. 17.* C *quòd dominus pro fidelibus suis patrē exorans inter cetera dixit: Volo pater vt sint, scilicet fideles mei, vnum in nobis, idest in me & in te per fidem & charitatem, sicut & nos vnum sumus: & tandem in patria sint consummati in vnum. Ex quo sic arguebat. Fideles Christi non sic sunt vnum vt sit aliqua vna res, quæ communis sit omnibus: sed sunt quodāmodo vnum collectione, idest vna ecclesia propter vnitatem catholicæ fidei: & tandem erunt in patria vnum regnum propter vnionem indissolubilis charitatis: quia charitas viæ dissolui potest per peccatum: charitas autem patriæ indissolubilis est.*

D *Inducebat enim ad suæ opinionis assertionem quod dicitur 1. Ioa. vlti. Tres sunt qui testimonium dant in cælo: pater, verbum, & spiritus sanctus: Pater quidem cum dixit, Hic est filius meus dilectus: & hoc in baptismo, vt dicitur Matth. 3. & in transfiguratione, vt habetur Matth. 17. Filius vero dedit testimonium fidei Christianæ per doctrinam & miracula. Vnde dicit Ioan. 8. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso: & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Spiritus sanctus testimonium perhibuit in specie columbæ super Christum apparens in baptismo: & per aduentum suum in discipulos Christi: & ad insinuandam vnitatem trium personarum subditur, Et hi tres vnum sunt: quod* E *quidem dicitur propter essentiæ vnitatem. Sed hoc Ioachim peruerse trahere volens ad vnitatem charitatis & consensus, inducebat consequentem auctoritatem. Nam subditur ibidem: & tres sunt qui testimonium dant in terra, scilicet spiritus, aqua, & sanguis. In quibusdam libris additur: & hi tres vnū sunt. Sed hoc in veris exemplaribus non habetur. Sed in quibusdam libris dicitur esse appositum ab hæreticis Arianis ad peruertendum intellectum sanum auctoritatis præmissæ de vnitate essentiali trium personarum.*

Simi-

Similiter etiã Ariani vtebãtur illa auctoritate, vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus, ad ostendendum quòd pater & filius non sunt vnum: nisi secundum consensum amoris: sicut & nos; vt patet per Augustinum & Hylarium, qui dicunt, hũc fuisse peruersum sensum Arianorum. Vnde manifestum est, quòd Ioachim in errorem Arianorum incidit: licet non pertinaciter: quia ipse scripta sua Apostolicæ sedis iudicio subiecit † *, vt infra dicetur: et ideo consequenter ponitur determinatio concilij pro veritate. In qua quidem determinatione quinque facit. Primo enim asserit veritatem, quam magister Petrus docebat, scilicet, quòd diuina essentia est quædam summa res incomprehensibilis cogitatu, & ineffabilis verbo: de qua vere prædicãtur tres personæ, & simul & singillatim. Potest enim vere dici, quòd essentia diuina est pater, & filius, & spiritus sanctus. Et iterũ vere dicitur, essẽtia diuina est filius, diuina essentia est spiritus sanctus. Quod quidem in nobis non accidit. Non enim essentia Petri est Petrus: sed essentia dei patris est ipse pater: quia Petrus est ex multis compositus: non autem persona patris, neque persona filij, nec persona spiritus sancti.*

† Et hoc narratur plene in commentario 1. huius partis.

Secundo vbi dicit, Et ideo in deo, &c. *soluit rationem, quam pro se inducebat Ioachim. Est enim considerandum quòd nihil connumeratur alijs nisi quòd ab eis distinguitur. Vnde cum animal non distinguatur ab homine, equo, & boue: quorum quodlibet est animal: ideo non possumus dicere, quòd homo, & equus, & bos, & animal sunt quattuor: sed sunt tria tantum: quia quodlibet illorũ est animal. Ita quia quælibet trium personarum est illa res, scilicet diuina essẽtia vel natura, non potest dici, quòd tres personæ & illa res sunt quattuor: quia illa res non est aliquid aliud à tribus personis. Quod quidẽ probat per hoc quòd sola diuina essentia est principium creans vniuersa. Ita quòd nihil potest inueniri præter diuinam essentiã, quòd scilicet non sit idẽ cum essentia diuina: vel non sit creatum ab ea: tres autem personæ non sunt creatæ a diuina essentia: quia increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus: quinimo possumus dicere, quòd pater est principium vniuersorum, & similiter filius, & spiritus sanctus. Vnde manifestum est, quòd diuina essentia non est aliquid aliud a tribus personis. Vnde non est quaternitas in diuinis: sed trinitas.*

Sed quia Ioachim credebat quòd ex dictis magistri sequeretur, quòd esset essentia distincta in tribus personis: ideo tertio cum dicit, Et illa res non est generans, &c. *ostendit quòd hoc non sequitur. Verum est enim quòd possumus dicere, quòd diuina essentia non est distincta in tribus personis. Ex hoc enim aliquid est distinctum in diuinis, quòd est generans, vel genitum, vel procedens, vt dictum est. Possumus tamen dicere, quòd essentia diuina est ille qui distinguitur, id est pater qui distinguitur a filio: & similiter possumus dicere, quòd essentia diuina est pater qui generat: et est filius qui gignitur: et est spiritus sanctus qui procedit. Ita scilicet quòd distinctiones importatæ per hæc tria adiectiua, generans, genitum, et procedens determinant ipsas personas, de quibus prædicantur prædicta adiectiua: non autem essentiam, vel naturam, quæ non distinguitur. Non ergo sequitur quod Ioachim putabat. Essentia non est generans: pater est generans: ergo essentia non est pater. Quia & si essentia non generat: est tamen ille qui generat, idest pater: et similiter essẽtia non nascitur, sed est ille qui nascitur, idest filius: neque essentia procedit, sed est ille qui procedit, id est spiritus sanctus.*

Quarto cum dicit, Licet igitur alius, &c. *concludit qualiter secundum fidem catholicã sit signanda distinctio personarum. Circa quod considerandũ est, quòd in diuinis masculinum genus refertur ad personam, neutrum autem genus refertur ad essentiam vel naturam. Sicut etiam in rebus humanis per masculinum genus quærimus de persona: sicut, Quis currit? Petrus. Per neutrũ genus quærimus de natura: sicut, Quid est homo? animal rationale. Quia igitur in diuinis essentia est indistincta, personæ uero distinctæ: ideo nominibus distinctiuis vtimur in diuinis in masculino genere: non autem in neutro. Dicimus enim quòd licet sit alius pater, & alius filius, & alius spiritus sanctus, non tamen sunt aliud & aliud: quia non est alietas in essentia, et si sit alietas in personis: sed id ipsum quod est pater, & filius & spiritus sanctus: quia est eadem essentia trium. Et propter hoc sunt omnino idem, si idem sit neutri generis: quia hoc pertinet ad identitatem essentiæ. non autem sunt idem masculine: quia hoc tolleret distinctionem personarũ. Ideo autem oportet quòd sint idem neutraliter; vt credantur esse consubstantiales. secũdum fidem orthodoxam, idest recte gloriantem: ab orthos quod est rectum, & doxa quod est gloria: & catholicam, idest vniuersalem: sicut supra expositum est. Hoc enim determinatũ est in Nicæna synodo, quòd filius sit homousyon, id est consubstantialis patri.*

Quinto cum dicit. Pater enim ab æterno, &c. *probat, quòd vna & eadem sit essentia trium personarum. Pater enim generando filiũ dedit ei substantiam suam: cum generare nihil aliud sit quàm ex substantia sua alium producere. Et sicut ab æterno pater genuit filium, non quidem prius non existẽtem: ita etiam ab æterno pater dedit substantiam filio, non quidem quasi prius non habenti: sed quia ab æterno eam ab alio habuit, idest a patre. Et de ista datione ipse filius dei testatur, Ioan. 10. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Id enim quod est maximum, est diuina essentia. Sciendum tamẽ, quòd aliter se habet in generatione humana, & aliter in diuina. Quia enim natura humana diuisibilis est, potest homo generans partem substantiæ suæ transfundere in filium. Diuina autem natura est simplex & indiuisibilis: & ideo subiungit,* Quòd non potest dici, quòd pater partem substantiæ suæ filio dederit. *Similiter etiam non potest dici, quòd pater dans substantiam suam filio, eã sibi non retinuerit: quia sic pater desijsset esse diuina substantia. In corporalibus enim quod datur, non retinetur: sicut qui dans equum, non retinẽt ipsum:*

sed in spiritualibus simul datur aliquid & retinetur: sicut qui communicat alij scientiam, retinet ipsam. Patet igitur quòd filius sine vlla diminutione accepit nascendo substantiam patris: & pater eam retinet. Vnde sequitur, quòd pater & filius habeãt vnam substantiam. Et eadem ratio est de spiritu sancto, qui ab vtroque procedit. Pater autem est substantia sua: quia non est in eo aliqua compositio & similiter filius, & spiritus sanctus. Cum ergo sit vna essentia trium: sequitur quòd vna res, quæ est diuina essentia, est pater, & filius, & spiritus sanctus. Et ideo irrefragabiliter est probata sententia magistri Petri Lombardi: & per consequens dictũ Ioachim infirmatum vt falsum.

Sexto cum dicit, Cum ergo veritas pro fidelibus, &c. *ponit auctoritates, quas male intellectas pro se Ioachim inducebat. Quod enim dominus orãs pro fidelibus dicit: Volo vt ipsi vnũ sint in nobis: sicut & nos vnũ sumus; sic inducebat Ioachim ac si eodem modo accipiendum esset hoc quod dicitur vnũ in nobis, & in diuinis personis. Hoc autẽ est falsum: quia in fidelibus sic accipitur, vt intelligatur vnitas charitatis per gratiam: in diuinis autem personis sic accipitur, vt intelligatur vnitas eiusdem naturæ. Et hoc probat per simile: quia dominus dicit Matth. 5. Estote vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Non tamen est idem modus perfectionis humanæ & diuinæ: quia non potest esse tanta similitudo inter creatorem & creaturam, quin maior inueniatur ibi dissimilitudo, propter hoc quòd creatura in infinitum distat à Deo.*

GLO. SVPER DECTETALES TIT. DE SVM. TRI. ET FIDE CATHO. DE VOLVMINE MAIORI DECRETALIVM.

VONIAM omne quod non est ex fide, peccatũ est. 38. q. 1. §. 1. ad Rom. 14. & infra, de præsc. quoniã omne. & ordo nostræ reparationis à fide sumpsit exordium; ideo de fide catholica primo est agendum.

Et quia in fide primo instrui debemus, vt sic ad baptismum creduli veniamus. de consec. dist. 4. ante baptismum: videndũ est ergo, quid sit fides prout hic accipitur, et quot modis accipiatur fides, et quot sint species fidei, & quot articuli, quod præmium credentium, & quæ sit pœna non credentium. Fides enim multis modis dicitur. Dicitur fides quandoque idem quod sacramentum baptismi. 45. distin. de Iudæis. & infra, de bapt. & eius effectu, debitum.

Item dicitur fides, castitas thori. 27. q. 2. coniuges. 28. q. 1. caue. & infra, de iure iur. quemadmodum. & est vnum de tribus bonis matrimonij. ea. causa, & quæstione, scilicet, 27. q. 2. omne itaque. infra, de condi. appo. cap. vlt.

Item dicitur fides securitas, siue pactum, quæ etiam hosti seruanda est. 23. q. 1. noli.

Item dicitur fides, quandoque conscientia. infra, de resti. spo. litteras. §. nos autem. circa principium.

A *& infra de præscript. quoniam omne. quod non est ex fide, idest, conscientia, de pæ. dist. 3. quærat. §. itẽ illud Ambrosii. aliàs est versi.*

Item dicitur fides credulitas, secundum quã credimus id, quod non videmus. Fides enim est de re non visa. de pæ. dist. 4. in domo. versi. & si abiero. vnde etiam dicitur: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.

Item dicitur fides promissio. insti. de rerum diu. §. venditæ. & infra, de spon. duorum, cap. 1.

Item alio modo dicitur fides, collectio articulorum, vt hic, & 24. q. 1. hæc est fides. præterea & in B *symbolo Athanasii dicitur: Hæc est fides catholica, quam nisi, &c.*

Item dicitur fides æquitas in actionibus considerata. insti. de ac. §. Actionum autem quædam sunt bonæ fidei, quædam stricti iuris.

Fides vero sic describitur ab Apostolo in epist. ad Heb. 11. prout hic sumitur. Fides † est substantia rerum sperandarum, argumentũ non apparentiũ. Et dicitur substantia sperandarum rerum: quia sperare debemus, quod dictũ est à prophetis, esse futurum. Argumentũ non apparentiũ dicitur, quia per prophetias iam completas, debemus habere argu- C *mentũ, id est, probationẽ non apparentẽ de futuris complendis, scilicet de die iudicij, & de fine mundi.*

† Vide omnino sanctũ Thomã 2. 2. q. 4. art. 1.

Sed videtur, quòd definitio ista non sit bona: quia vera definitio, conuertibilis debet esse cum suo definito: sed hæc non est conuertibilis, quia spes similiter est substantia sperandarum rerũ. vnde videtur inferendũ, quòd fides est spes, quod est falsum.

Item hæc definitio videtur loqui tantum de futuris: cum fides sit tã de præsentibus quàm de præteritis & futuris, eo quod habet se ad omnia. Ad præterita: quia credendum est Christum fuisse natũ & passum. Ad præsentia: quia credendum est, quod D *ipse sit, qui in altari quotidie conficitur. Ad futura: quia credere debemus ipsum venturum & iudicaturum viuos & mortuos. & ita videtur esse insufficiens ista definitio: & licet diuersa tempora comprehendat; vna tamen fides esse videtur. Vnde satis potest dici, quòd non est vera definitio, sed quædam notificatio fidei ab Apostolo dicta.*

Potest autem magistraliter definiri. Fides est voluntaria certitudo absentium, infra scientiam, & supra opinionem constituta. Scientia enim habet cognitionẽ: fides vero non. Vnde dicit Aug. Fides est, credere quod non vides, de pæ. dist. 4. in domo.

E *Species † autem fidei sunt duæ. Vna est formata quã habent boni. Et est alia informis, quam habent mali, & existentes in mortali peccato: & fides eorũ caret forma. Prima est virtus, à qua dicuntur fideles quicunque baptizantur. de consec. dist. 4. si qui apud. et talis fides dicitur informata charitate. Vnde sic potest definiri: fides est qualitas, qua quis credit quod diligit, charitas dignior est, penes quã consistit omne meritũ, et est fons viuus, cui nõ cõicat alienus scilicet à fide. infra, de reg. licet. ĩ fi. et de pæ. dis. 3. omnis, qui non diligit: vnde dicitur: Fides nostra, est virtus quã charitas comitatur. Vnde dicit Aug. Fides, quæ per dilectionẽ operatur, est fundamentũ om-*

† Sanctus Thomas 2. 2. q. 4. art. 4. explicat qualiter hoc intelligi debeat.

omnium virtutum. 1. *q.* 1. *cum Paulus. & aliàs ita definit. Hæc est fides, quæ per dilectionem operatur. de pænit. distin.* 2. *c. Charitas. §. item dominus. Amen. versic. hæc est fides. & non ea quæ dæmones est, qua credunt & contremiscunt. De fide informata charitate dicit Abach. c.* 2. *propheta: Iustus autẽ in sua fide viuet. Fides nostra est eadem in substantia cum fide antiquorum, vt dictum est, quod probat Euangelium. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicẽtes, Osana filio Dauid, Matth.* 21.

Distant tamen in qualitate: quia quod ipsi credebant de futuro, nos credimus de præteritis, scilicet Christum natum & passum.

† De articulis ad humanitatẽ Christi spectantibus loquit. vide sanctũ Thomam 2. 2. q. 1. art. 8. & q. 2. art. 7.

Principales autem articuli † fidei nostræ, sunt septem, secundum quod septem sunt dona spiritus sancti, quos quilibet Christianus scire tenetur: & credere sicut tenet Ecclesia. & sunt hi: Incarnatio siue natiuitas, baptismus, passio Christi, siue mors eius, descensus ad inferos, resurrectio, ascensus in cælum, aduentus eius in iudicium. De quibus habes in prima constitutione firmiter. pro quibus Io. Apocaly. c. 5. *legitur fleuisse, vbi dicitur: Vidi librum signatum septem sigillis formam inprimentibus in cælo & in terra, & apud inferos: & nemo fuit dignus aperire librum, nisi leo de tribu Iuda. Et isti septem articuli patent in his versibus:*

Nascitur, abluitur, patitur, descendit ad ima:
Surrexit, scandit, veniet discernere cuncta.

† Hoc symbolum & sequentia paulo post in hac prima parte adducit Eymericus, super quibus vide commentarios ibidem, vnde hęc intelligentur apertius.

Secundum quosdam theologos sunt 12. *articuli fidei propter* 12. *Apostolos, qui eadem hora instinctu Spiritus sancti symbolum † composuerunt.*

Et est aliud symbolum maius, quod cantatur in Missa, in Constantinopolitana synodo factum propter Græcos, qui non credebant, quòd Spiritus sanctus procederet ab vtroque. de consec. dist. 5. *c. vlt. & pen. Est & tertium symbolum Athanasij: Quicunque vult. quod cantatur in Prima. Illud potest appellari quartum symbolum, & ita sunt modo quattuor, sicut quatuor Euangelistæ.*

Præmium vero credentium est vita æterna: pæna vero non credentium est gehenna perpetua, iuxta illud: Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit. et, Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit. infra, de baptis. & eius effectu, maiores. Ber.

De hac materia habes de consec. dist. 3. cap. vlti. de consec. dist. 5. c. penul. & vlti. 22. dist. per totum. 23. dist. qui episcopus.

Glossa super cap. firmiter.

FIrmiter] *Non solet summari, sed pro summario diuiditur in duas partes principales. Secunda ibi, vna vero. Prima tractat de summa trinitate & eius operibus: de fide catholica, & articulis fidei. Secunda pars principalis tractat de sacramentis. Abbas Panormitanus.*

Firmiter] *Hoc ideo dicit, quia ordo fidei nostræ probari non potest, & quia vbi ratio deficit, fides supplet. de consec. distin.* 4. *cap. nihil est aliud. &*

A *dist. vlti. c. vlti. argu. vt quod sermo sonat, affectus sentiat, id est fides. de consec. distin.* 2. *cap. reuera. in fin. quia fides est de re non visa. de pæ. dist.* 4. *in domo. in fine.*

† Qualiter hoc intelligatur, pulchre docet Augustinus de Ancona in sũma de potestate ecclesiastica, q. 28. artic. 1. & Palacius Rubius ĩ allegatione. de hæresi. §. 5.

Credimus] *Hoc ideo dicit, quia dubius † in fide, infidelis est. infra, de hæreti. capitulo primo. & arg.* 22. *quæstione prima, omne quod. in fin. Et est simile de accusato, contra quem nihil est probatum. & sic remanet dubius, quando se non purgat. Et quia fides est exordium nostræ reparationis: ideo prius de ea præmittit: quia prius homo debet instrui in fide. de conse. distinct.* 4. *ante baptismum. &*
B *cap. ante viginti.*

Simpliciter] *Fides enim simplicibus verbis est proponenda.* 23. *distin. qui episcopus. &* 23. *distin. quando. Sic & testimonium debet esse purum,* 3. *q.* 9. *pura. Et simplex esse debet constitutio, similiter & lex.* 4. *dist. erit autem. Sic & quælibet scriptura, si obscure loquatur, pro non scriptura habetur. ff. de ijs, quæ pro non script. ha. l.* 1. *sic & testimonium obscurum non valet. infra, de prob. in præsentia. & infra de testi. cum clamor. & ff. de interro. ac. de ætate. §. nihil interest. Et generaliter numquam per extranea verba res est proponenda, sed per visi-*
C *ta. argu.* 37. *dist. relatum. Io.*

Vnus] *Hoc dictum fuit ad differentiam plurium planetarum, quos quidam colebant tamquam deos.*

Verus] *Dictus est ad differentiam fictorum.*

Æternus] *Hoc ideo dicit, quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire. de pænit. distinctione prima, multiplex. &* 26. *quæst.* 6. *is qui.*

Immensus] *Id est, sine mensura. vnde dicitur intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus, supra omnia non elatus.*

Incommutabilis] 22. *quæst.* 4. *incommutabi-*
D *lis. & tamen dat cuncta moueri. Vnde Boetius tertio cap. de consolatio. Stabilisque manens dat cuncta moueri. sæpe tamen mutat sententiam suam, vt ibi dicitur, & cap. vnusquisque. in fine.*

Incomprehensibilis] *Vnde in veteri lege dicitur: Bestia quæ montem tetigerit, lapidabitur. & illud: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus ab eo. & illud: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt opera eius, & inuestigabiles viæ eius.*

Omnipotens] *quia omnia potest, quæ decent eius potentiam, & quæ posse est aliquid posse. vnde peccare non potest, quia peccare non est aliquid posse: vt ait Aug. immo est aliquid non posse: vt de*
E *pæ. dist.* 2. *c. vlti. §. charitas.*

Ineffabilis] *vnde illud: Sapientiam eius quis enarrabit? quasi diceret, nullus.*

Glossa sequens tractat de triplici compositione, & dat simile in anima.

Simplex omnino] *Nota quòd multiplex est compositio. Est enim proprie compositio partis ad partes: vt in rebus corporalibus. Itẽ est compositio proprietatis ad subiectũ: vt rationabilitas in anima. Item formæ ad substantiam, & substantiæ ad formam. & nulla istarum compositionũ cadit in Deũ,*

& ideo dicitur simplex omnino, id est in quolibet sensu compositionis. Et pone quasi simile in anima, cuius substantia simplex est, & tamen tria reperiuntur in anima. Intellectus qui præconcipit, ratio quæ discernit, & memoria quæ conseruat. Intellectus præconcipiens, patri primo operanti comparatur. Ratio discernens comparatur filio, qui est sapientia patris, disponens omnia in cælo & in terra. Memoria conseruans, comparatur spiritui sancto, qui omnia bona corroborat & confirmat. Sicut ista tria idem sunt in substantia cum anima: sic & tres personæ pater, & filius, & spiritus sanctus idem sunt in substantia.

Coomnipotens] vt in symbolo Athanasii, sed tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotēs.

Coæterni] Sed contra videtur in dicto symbolo, vbi dicit: et tamen non tres æterni, sed vnus æternus. Solutio. hic ponuntur adiectiue istæ dictiones, ibi autem substantiue. hæc est differentia: hic designat personas, ibi essentiam, licet totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

Simul] Vnde Salomon: Qui manet in æternum, creauit omnia simul. Vnde in Genesi. In principio creauit Deus cælum & terram, quod simul factum fuit, sed simul dici non potuit.

Humanam] Quia prima die angelos creauit, & sexta die creauit homines.

Quasi communem] idest, mediam inter angelicam & mundanam, vel communem, idest vtrique conformem: quia in pluribus conformat se cum angelis, scilicet in ratione, & discretione: & in multis cum inferioribus creaturis, quia sentimus cum illis & in pluribus aliis.

Diabolus] Dicitur criminator, & calumniator, & est græcum vocabulum.

Dæmones] Dæmon interpretatur, sciens. Et est argu. ex hac littera, quòd de bono procedat malū: quod est falsum, vt hic exponitur: quia angelus non habuit remedium sicut homo: quia homo peccauit per suggestionem, angelus per se sine alterius suggestione, vt dicit littera sequens.

Glossa seq. quærit, arguit negatiue, soluit cōtrarium, & argumento respondet.

Creati sunt boni] Numquid est idem de homine? Videtur quòd non, per hoc quod dicit Apostolus: Eramus enim natura filij iræ sicut & ceteri, a qua nullus liberatur, nisi per fidem. de conse. dist. 4. c. 11. quod incipit, firmissime. Dicas quòd homo ab initio bonus creatus fuit, sicut & angeli & in charitate, vt de pæ. dist. 2. c. tolle charitatem. vers. Adā vero. & c. seq. & cap. princeps. videtur quòd homo creatus fuit immortalis. de conse. dist. 4. placuit igitur. versus fi. dist. Et auctoritas prædicta sic debet intelligi, eramus enim natura filij iræ, id est, eramus digni pœna æterna, siue debitores iræ, id est, pœnæ æternæ, natura, id est, inseparabili vitio, scilicet originali peccato. Originale † enim peccatum ita inhæret humano generi, sicut si esset ei naturale: quia sicut natura nos non deserit dum sumus, ita nec originale peccatum: sed tamen post baptismum non nocet. de conse. dist. 4. c. 2.

† De peccato originali plene S. Thomas 1. 2. q. 81. 82. & 83.

A Per se] id est, ex proprio defectu.

Diaboli suggestione] Et ideo magis puniendus est diabolus, quàm ipse faciens. 86. dist. tanta. circa fin. ibi, eos vero. nec illud excusat diabolum, si homo illud aliàs facturus esset. ff. de ser. cor. l. 1. §. qui igitur. licet videtur, quòd pro sola tantum hortatione non debet teneri. non enim qui exhortatur, mandatoris opera fungitur. ff. de iis qui not. infa. l. ob hæc verba, in fi. Nec id excusat hominem, quod consilio alterius fecit, quia debuit et potuit explorare apud semetipsum an expediret ei tale consilium. ff. man. l. 2. in fi. & si dubitabat, potuit consulere peritiores. Quare imputatur alicui. ff. de in. & fa. ign. l. regula. §. sed iuris. & ff. de bo. poss. in bonorum, in fi. & 37. dist. §. vlti. Ioan. And.

B Glossa sequens declarat triplicem legem sub triplici tempore.

Ordinatissimam dispositionem temporum] Hæc fuit dispositio †, quia tria fuerunt tempora, tempus ante legem, & tempus sub lege, & tempus gratiæ. In tempore ante legem habebant homines ius naturale, quo regebantur, quod consistebat in his duobus præceptis contentis his versibus. Quod tibi vis fieri, mihi fac: quod non tibi, noli. Sic potes in terris viuere iure poli. dist. 1. in princip.

† De hac dispositione cō sule sanctum Thomā lib. 4. contra Gētiles cap. 54. & 55. & 3. par. q. 1. art. 5. & 6.

C In tempore sub lege regebantur decalogo Moysi dato à Deo, & tunc contingebant omnia in figura, quæ completa fuerunt tempore gratiæ, quando Dei filius nos docuit præcepta Euangelica, quibus hodie regimur: in quo scripturæ fuerunt completæ. & hic est ordo, de quo hic dicit.

A tota Trinitate] hoc ideo dicit, quia inseparabilia sunt opera trinitatis. de consec. distin. 3. c. vlti. in fi. & 28. q. 1. sic enim neque. circa princ. per medium colum. Nec potest filius a se facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientem. de conse. dist. 5. c. vlti. in fin.

D Incarnatus] Hic explicatur primus articulus fidei.

Vna] Hoc fuit figuratum in arca Noe. Gen. 7. vbi fuit redemptio sanctorum per duas naturas, quo ad opinionem & veritatem.

Impassibilis] 22. q. 4. incommutabilis. & habetur figura his versibus. Nihil Isaac patitur, aries fit victima Christo. Nec deitas patitur, cum moriatur homo. 22. q. 2. c. si qualibet. §. Abrahā. & cap. seq.

Mortuus] Hic explicatur tertius articulus fidei.

E Descendit ad inferos] Quartus articulus.

Resurrexit a mortuis] Quintus articulus.

Ascendit in cælum] Hic est sextus articulus.

Venturus] Septimus articulus.

Nunc gestant] Vnde Apostolus: hoc mortale induet immortalitatem.

Vna] Hæc est secunda pars principalis, in qua tractatur de sacramentis. Et primo de sacramento Eucharistiæ, interserens de sacramento ordinis. Secundo de sacramento baptismi: ibi, sacramentum. Tertio de sacramento pœnitentiæ: ibi, & si post. Quarto de sacramento coniugij: ibi, non solum.

Extra

Extra quam] 24.q.1.quoniam vetus.

Est sacrificium] *De consec. distin. 2. cap. nec Moyses: vnde dicitur.* Rex sedet in cœna turba cinctus duodena. Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus. *Dicit Aug. De carne beatæ Mariæ carnem accepit, & eandem carnem ad manducandum dedit ad salutem. de consec. distin. 2. accesserunt Iudæi. & hoc fuit significatum in persona Dauid, de quo dicitur: Ferebatur Dauid manibus suis, vt ibi dicitur. Ber.*

Sub speciebus panis & vini] *Hoc ex causa statutũ fuit, vt in alia forma sumeretur propter horrorem. vnde dicitur: Nisi quis manducauerit corpus meum, & biberit sanguinem meum, & audito hoc verbo scandalizati sunt discipuli, & dixerunt: durus est hic sermo. de consec. dist. 2. prima. de hoc sacramẽto traditur infra de celeb. miss. cũ Marthæ.*

Secundũ claues Ecclesiæ] *Nota hic quòd non potest conficere corpus Christi, nisi fuerit ordinatus in forma Ecclesiæ.*

Sacramentum vero baptismi] *Hic est secundus articulus, qui vltimo ponitur: et hic exprimitur forma baptismi, quam seruat Ecclesia. de consec. dist. 4. firmissime. & infra de bap. & eius effectu. cap. maiores.*

A quocumque] *A quocumque ergo baptismus conferatur in forma Ecclesiæ, sic ratum est, vt 1.q.1. quod quidam. & de consec. dist. 4. a quodam. & c. Romanus. 24.q.1.c. subdiaconus. §: sed illud.*

Glossa seq. prosequitur triplicem hominum statum.

Coniugati] *Nota quòd tres sunt ordines in Ecclesia Dei, scilicet virgines, continentes, & coniugati. Christus enim plus amat virgines quàm alios: quia sponte tribuũt quod sibi non fuerat imperatũ. Continentes etiam plus Deo placent, quàm coniugati, quia non expedit homini ad regna cælestia tendenti, accipere vxorem, vt 32. quæst. 5. tunc saluabitur. & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum liceret non impendere, tamen causa dilectionis impendimus, 28.q.1. iam tunc.*

Glossa ordinaria super Cap. Damnamus.

DAmnamus] *Hæc decretalis diuiditur in duas partes principales. In prima reprobat doctrinam abbatis Ioachim ibi, Reprobamus. In secunda damnat illam Almarici. Prima pars facit quinque: quia primo reprobat doctrinam abbatis Ioachim contra magistrum sententiarum, quã prosequitur exprimendo motiua & rationes ipsius. Secundo ibi, nos autem. approbat sententiam magistri, qua damnat Ioachim. Tertio ibi, cum ergo. respondet auctoritati, qua principaliter mouebatur Ioachim. Quarto ibi, si quis. damnat tenentes opinionẽ Ioachim. Quinto ibi, in nullo. protestatur pro monasterio, cui præfuit Ioachim. Abbas Panormitanus.*

Non est generans] *adiectiue tenetur, id est, non generat, licet sit persona generans.*

Asserit] *Scilicet Ioachim.*

Ille] *Scilicet Petrus.*

A Qui plantat] *Scilicet prædicando.*

Et qui rigat] *Baptizãdo. In epistola ad Corinth.*

Vnum corpus] *Vnione charitatis & spiritus. de consecrat. distinctione 4. quæris à me.*

Vt sint vnum] *Id est, eiusdem voluntatis.*

Nos vnum] *Scilicet vnione naturæ.*

Non enim] *Hic respondet Concilium auctoritatibus Ioachim.*

Ait] *Scilicet Ioachim.*

Glossa sequens ponit triplex testimonium personarum Trinitatis.

Pater, & Filius, & Spiritus sanctus] *Pater de-*
B *dit testimonium deitatis, quãdo dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Filius dedit testimonium deitatis, quando in monte transfiguratus potentiam deitatis, & speciẽ æternæ beatitudinis ostendit. Spiritus sanctus dedit testimonium, quando super baptizatũ in specie columbæ requieuit: vel quando ab inuocatione nominis Christi, corda credentium impleuit.*

Et hi tres vnum] *Id est, indifferentes quo ad dandum gratiam. Vel vnum, id est, vnius substantiæ, vel essentiæ.*

In terra] *Scilicet quòd Christus fuit homo. in-*
C *fra, de celebra. mis. in quadam.*

Spiritus] *Id est, humana anima, quam emisit in passione.*

Aqua & sanguis] *Quæ fluxerũt de latere Christi, vt in decre. præ. in qua idem et fuit vera † aqua, & non aquaticus humor, vt quidam hæretici mentiuntur.*

† Sanctus Thomas 3. parte q. 74. art. 7. ad 3. arg.

Et hi tres vnum sunt] *Non natura eiusdẽ substantiæ, sed cooperatione eiusdem mysterij: quia spiritus per adoptionem nos filios Dei fecit, aqua fecit nos filios Dei per ablutionem baptismi, sanguis per redemptionem gratiæ.*

D Non est generans] *Id est, non generat, sed est persona generans.*

Glossa sequens distinguit triplicem speciem nominum in diuinis.

Neque genita] *Not. † ad intelligentiam personarum in trinitate, quòd nominum quædam sunt essentialia, quædam personalia, quædã notionalia. Essentialia sunt, quæ in singulari numero dicuntur congrue de tribus personis singulatim, vt Deus bonus, Deus iustus, æternus, omnipotens, & similia. in plurali vero numero incongrue dicuntur, iuxta illud Athanasij: & non tres Dij, sed vnus est Deus.*
E *Personalia sunt, quæ supponunt personam, et in singulari numero tantum, vt pater & filius et spiritus sanctus. Notionalia sunt, quæ notant distinctionem in personis: vt generans, generata, & procedens. Ista notionalia, cum veniunt adiectiue, dicuntur tantum de personis, & non de essentia. sed quando tenentur substantiue, tunc dicuntur tam de essentia quàm de personis: vnde hæc propositio simpliciter est vera, Pater est generans, siue hæc dictio, generans, teneatur adiectiue, siue substantiue. Si autem dicatur, substantia diuina est generans, si hæc dictio, generans, teneatur adiectiue, falsa est, quia vellet notare distinctionem in diuina essentia: si teneatur*

† Ad intelligentiam huius glossæ vide theologos lib. 1. sent. dist. 34. & sanctum Thomã par. 1. q. 13.

neatur substantiue, vera est: quia tunc est sensus, substantia diuina est generans, id est, persona quæ generat. Vnde nomina ista, generans, genita, et procedens, adiuncta nominibus personarum, distinctionem notant personarum: iuncta vero cum nominibus istis substantiuis natura, seu essentia diuina, tenentur substatiue, & notant essentiam tantum.

Natura] Hæc est illa summa res, quam dixit magister Petrus.

Glo. seq. ponit quomodo in diuinis disiunctiua nomina tripliciter iunguntur.

Alius sit pater, alius filius] Disiunctiua siue partitiua nomina vnus, aliquis, alius, duo, vel similia, aliquando significant essentiam, aliquando non. Nomina partitiua iūcta cum nominibus personalibus, & non essentialibus in masculino & feminino genere notant distinctionem in personis: pater est vnus, filius est alius, pater & filius sunt duo. Iuncta vero nominibus essentialibus, ita quòd eis innitantur, essentiam notant: vt pater est vnus Deus, pater & filius sunt vna essentia. In neutro vero genere tantum essentiam notant pater & filius sunt vnum, id est, vna res. & ideo optime dicit, alius pater, alius filius, id est, alia est persona patris, & alia persona filij, non tamen aliud, immo idem sunt in substantia, vt iam patet.

Orthodoxam] Id est rectam. ab orthos quod est rectum: & doxa, quod est gloria, quasi recte gloriosa. Hostien.

Ei dedit] Vnde Aug. Nihil habet filius, quod non nascendo a patre acceperit.

Simplex omnino] De hoc dicas vt supra, cap. proximo.

Procedens] Scilicet per inspirationem. de consec. dist. vlti. cap. pen. in fin.

Cum ergo veritas] Dicit respondendo auctoritati prædictæ, Volo pater, &c. & eam exponit, quã inducebat pro se Ioachim, & exponit qualiter intelligatur hoc verbum, vnum: & per hoc etiã alijs auctoritatibus respondetur.

Orat] In Euangelio Ioannis.

Vnum in nobis] Id est, vniti nobis vnione spiritus.

Vnum sumus] Hic in alia significatione accipitur hoc nomen, vnum id est, vnione substantiæ, seu naturæ, vt infra sequitur.

In gratia] Id est, per gratiam.

Florensi monasterio] Not. quòd si auctor reprobatur †, eius scripta sunt reprobanda. Infra de hære. fraternitatis. immo & si bona essent, reprobaventur ratione auctoris: quia non licet ei hoc facere. 96. dist. bene quidem. hic vero licet auctor non reprobetur: quia confitetur se seruare fidē catholicam, tamen scripta sua (quia malam habebant sententiam) reprobantur.

† De materia huius glossæ vide late in commentario super cap. fraternitatis. relato infra in 2. par. Directorij, i principio.

Corrigenda] Et ideo quia paratus fuit corrigi, et se correxit, vt sequitur, non debet dici hæreticus: licet quandoque errasset in fide. 24. quæst. 1. hæc est fides, & q. 3 dixit Apostolus.

A

INNOCENTIVS SVPER EODEM TIT. DE SVM. TRINIT. ET FIDE CATHOLICA.

1 Ad credendum ea, quæ sunt fidei quilibet tenetur.

2 Prælati, & qui curam habent animarum, explicite credere debent articulos fidei.

3 Papa & prælati dispēsare ex causa possunt cum illitteratis.

B

4 An clericis pauperibus sufficiat credere sicut laicis, & in quibus eos non excuset imperitia fidei.

5 An liceat clericis iurisprudentiam fidei cognitioni seu Theologiæ præferre.

6 Bonum est laicis studia fidei seu Theologiæ addiscere, sed non peccant alijs scientijs vacando.

7 Fides implicita quando prosit.

1 FIRMITER credimus] De fide teneas, quia quædam est fidei mensura, ad quam quilibet tenetur, & quæ sufficit simplicibus, & etiam forte omnibus laicis, scilicet quia oportet quēlibet adultum accedentem ad fidem credere, quia Deus est, & quòd est remunerator omnium bonorum. Item oportet omnes alios articulos credere implicite, hoc est credere, verum esse quidquid credit Ecclesia catholica.

C

2 Hanc autem mensuram excedere debent prælati ecclesiarum quicumque curam animarum habent, quia debent scire articulos fidei explicite, & distincte, qui continentur in symbolo, scilicet, Credo in vnum Deum, & Quicumque vult. 38. dist. c. 1. & 2. & c. seq. Episcopi enim plus scire debent: quia de eis scire debent reddere rationem omni poscenti. 36. dist. c. qui ecclesiastici. §. ecce. 38. dist. c. omnes. non tamen dicimus, quòd incontinenti teneantur prædicti de omnibus respondere, sed præhabita deliberatione, & etiam si oportuerit, cum consilio aliorum.

D

3 Non negamus tamen quin Papa, & alij superiores prælati possint dispensatiue ex certis causis minus litteratos & minus industriosos in temporalibus sustinere. infra de renun. cap. nisi cum. §. pro defectu.

E

4 De clericis autē inferioribus satis videtur, quòd si essent pauperes, qui non possent intendere studio, quia non habent magistros vel expensas, quia oportet eis proprijs manibus quærere victum, quòd eis sufficiat scire sicut simplicibus laicis, et aliquantulū plus, sicut de sacramento altaris: quia oportet eos credere, quòd in sacramento altaris conficitur verum corpus Christi: & hoc ideo, quia circa illud quotidie & continue versantur plus, quàm laici. Si autem haberent magistros et expensas ad discendū, tunc peccarent, nisi plus proficerent in cognitione distin-

distincta fidei, quàm laici: debent tamen ab eo, qui imponit eis pœnitentiam, de ignorantia vel potius de negligentia sciendi scrutari, vt diligenter attendant quare in eis non proficiunt vel propter duritiam ingenij, vel quia eos oportuit circa alia opera charitatis intendere, puta circa exhibenda necessaria confratribus suis, vel pauperibus, vel hospitibus: & idem dicendum est de alijs operibus bonis: nam cum non teneantur ad explicitam cognitionem articulorum, bene licet clericis illis explicitæ cognitioni postponere alia opera pietatis.

† Ad hunc locum conferunt tradita per sanctum Thomam quodlibeto 1. q. 7. art. 14

5 Item etiam ex causa † possent illi scientiæ præponere alias scientias, vt si velint addiscere scientiam iuris, vt pauperes in iudicio defendant ne opprimantur, non peccant: tamen credimus, quòd non debent ita præponere scientiam cognitioni fidei, quin in ea proficiat. & bene videtur quòd semper plus debent intendere circa cognitionem articulorum prædictorum, quàm circa cognitionem iuris, postquam expensas habent ab ecclesia, nisi in contrarium eos iusta causa moueat.

6 Item videtur quòd etiam laici, quibus Deus dat talentum subtilis ingenij, quòd melius faciunt si suum ingenium impendant in cognitione prædictorum: quamuis non videatur quòd peccent etiam si eis non intendant. Videtur autẽ eis sufficere, quòd talenta sibi credita non abscondant in terra, id est in terrenis, sed bonis operibus insistant.

7 In tantum autem valet implicita fides, vt dicũt quidam, quòd si aliquis eam habet, scilicet quòd credit quidquid Ecclesia credit †, sed falso opinatur ratione naturali motus, quòd pater maior vel prior sit filio, vel quòd tres personæ sunt tres res a se inuicem distinctæ, quod non est hæreticus, nec peccat, dummodo hunc errorem suũ non defendat; & hoc ipsum credit, quia credit Ecclesiam sic credere: & suam opinionem fidei Ecclesiæ supponit: quia licet sic male opinetur, tamen non est illa fides sua, immo fides sua, fides est Ecclesiæ. infra eodem, cap. damnamus. circa finem.

† De doctrina Innocentii hoc loco, quæ vera & communis est, vide quæ late scribo infra super q. 7. primæ partis Directorii.

IDEM INNOCENTIVS SVPER cap. Damnamus.

1 Non licet publice de fide disputare causa tumultus & perfidiæ.

2 Licet quandoque de fide disputare publice ad refellendos hæreticos.

1 DAMNAMVS ergo. [Defendere] *hoc enim nullatenus licet, immo, quod plus est, nec disputare † de fide licet publice turbis coadunatis causa tumultus, vel suæ perfidiæ defendendæ. C. de sum. trini. & fide catho. l. penult.*

† Hec intellige sicut explicui infra in hac prima parte, in commentario super l. nemo. C. de sum. trini. & super q. 10.

2 Si autem ad confusionem hæreticorum, vel ad veritatem clarificãdam disputaret aliquis, non crederem malum: vt fecit Siluester Papa.

A GLOSSA IOANNIS AND. SVPER TIT. DE SVM. TRIN. ET FIDE CATH. DE SEXTO DECRETALIVM.

FIDELI] *Errore Græcorum, qui dicebant Spiritum sanctũ procedere à solo patre, extirpato per*
B *canones, de quo de consec. dist. 5. c. pen. & vlt. adhuc quidam in errores † alios inciderunt, negantes spiritum sanctum æternaliter processisse à patre & filio: alijs dicentibus, quòd ab vtroque procedebat, non tamquam ex vno principio, sed tamquã ex duobus principijs, & duabus inspirationibus. Gregorius X. in generali concilio Lugdunen. primo ponit confessionem suã, quam etiam dicit sanctæ Romanæ Ecclesiæ, catholicorum patrum, Græcorum doctorum & Latinorũ obseruantiam & doctrinam scilicet, quòd spiritus sanctus æternaliter à patre & filio, & tamquã ab*
C *vno principio, & vnica spiratione procedit: Demum reprobando, damnat omnes, qui præmissa negare, vel contrarium asserere præsumpserint. Secunda ibi, Sed quia.*

† De diuersis erroribus circa spiritum sanctum vide Alfonsum Castrum lib. 5. aduersus hæreses verbo Deus hæresi 10. 11. 12. & seq.

Fideli] *supra eod. firmiter. & supra de hæreti. dubius. & est simile C. de ijs, qui ad eccle. confug. l. fideli. & dic fideli quo ad mentem; deuota quo ad exteriores actus: quasi dicat humili. ad hoc infra de immu. eccl. decet.*

Professione] *id est, confessione.*

Æternaliter] *nam est pater generans, filius nascens, spiritus sanctus procedens pariter ab vtroq.*
D *absque initio semper pariter, ac sine fine. supra eo. firmiter. circa prin. de consec. dist. 3. c. vlt. C. de summa trini. in epist. inter claras. Sed opponitur. Trinitas est vnum vniuersorũ principiũ, vt supra eodem, firmiter. ergo non est ibi æternitas: quia æternum vere sine principio, sine fine. Solu. Est principiũ principiãs, non principiatum; vt referatur principium ad res creatas, non ad ipsam diuinitatem.*

Et filio] *confunditur hic error Græcorum, dicentium, Spiritum sanctum, à solo patre procedere. Mouebantur autem auctoritate Euangelica, Io. 16. ibi. Spiritus sanctus, qui à patre procedit.*
E *Item in symbolo apud eos edito, simpliciter continetur, qui ex patre procedit. Nos addimus † filioque. ad idem. C. de summa trini. l. 2. vbi dicitur, Spiritum sanctum, quem ex summo rerum parente speramus, &c. Sed ad hoc & similia respondetur, quòd expressio patris non excludit filium; immo potius includit: cum ipsorum opera inseparabilia † sint. 28. q. 1. sic enim. §. beatior. in fine de consecr. dist. 3. cap. vlti. vnde cum pater et filius sint vna essentia, substãtia, seu natura, vt in prædicta decretali. firmiter. non potest ab vno solo procedere. Nec sumus excommunicati (vt dicebant Græci) addendo in symbolo, filioque: quia illud potius est declarare, quàm*

† Nõ est additio, sed expositio eius quod inerat, vt declarat concilium Florentinũ sub Eugenio iiii. sess. 6. & dixi infra in hac prima parte in cõmentario super symbolũ sanctorũ patrũ, & tradit etiã hæc glossa paulo inferius.

† Non est fidendũ rationibus huius gl. in hac re, sed uerę sũt à theologis requirendæ lib. 1. sent. dist. 11. & 12.

quam addere. Et adde quod not. de consec. distin. 5. cap. penult. Sed obijcitur ad hanc constitutionem, quòd sit superflua: ex eo quod hoc idem dictum fuerat supra eod. firmiter. ibi, Spiritus sanctus pariter ab vtroque, & c. Sed dic, quòd hic expreßius modū processionis aperit, dicens quòd non tamquam ex duobus, & c. Præterea hic damnantur asserendo, vel negando, contrarium sentientes.

Docuit] Nota quòd in ijs, quæ sunt de fide catholica, et eius articulis necessario tenere debemus, & sequi, quod tenet & sequitur Romana Ecclesia: alias essemus hæretici. supra eod. tit. cap. 1. & 2. sed in alijs non habemus necessario sequi, & tenere quod sequitur, nisi sequatur & doceat. 11. distin. nolite. vbi de hoc in glo. docere. 12. dist. cap. nouit. 21. dist. cap. aliter. de consec. dist. 4. de trina. in vna enim fide nil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa, vt ibi.

Firmiter] supra eod. firmiter.

Fidelium] De ijs, qui sunt foris, nihil ad nos. 11. q. 3. inter verba. versi. si cogo. 2. q. 1. cap. multi. de diuor. gaudemus: licet ab eis expediat bonum habere testimonium, vt ibi. & 8. q. 1. licet ergo. supra de sacra vnctio. cap. vnico. §. exhibendum. 11. q. 3. non sunt. 12. q. 1 nolo.

Orthodoxorum] id est, catholicorum.

Patrum] 15. dist. cap. 1.

Doctorum] quorum est ordo præcipuus in Ecclesia. supra de hæreti. cum ex iniuncto. §. cum igitur. & per doctores, prædicatores, & prælatos intelligas 43. dist. cap. 1.

Latinorum] vt Augustini, Hieronymi, Ambrosii, et Gregorij. 20. dis. de libellis. 15. dis. sancta. infra de reliqui. c. 1.

Græcorum] aliquorum, vt Ioannis Chrysostomi, Cyrilli, Athanasii, Didymi, & Ephesini concilij patrum. Græci enim contrarium dicunt, vt supra dixi. Vel dic secundum Gulielmum, quòd in hoc generali Lugdunensi concilio Græci, quod hic dicitur, fuerunt publice profeßi, & symbolum cum adiectione (filioque) ibi publice cantauerunt de mandato Imperatoris, et Ecclesiæ Græcorum. vtinam corde credant. 23. dist. psalmista.

Vera] aliàs poßet in melius commutari. 35. q. 9. Apostolicæ. & cap. sequenti.

Ignorantiam] quæ cunctorum errorum est mater, vt 38. dist. ignorantia. nec in his excusat ignorantia. nam ignorans, ignorabitur; vt ea dist. qui ea. ad idem 16. q. 1. si cupis. 22. q. 2. in quibus, & cap. sequenti.

Præcludere] vt 83. dist. error. supra de spon. inter opera.

Damnamus] supra. eod. damnamus. & dic, damnamus & reprobamus, id est, reprobando damnamus.

Asserere] supra dixit negare. Quid si quis nec negat, nec asserit, sed tacens sic consentit? videtur non teneri: quia tacere est præter ista duo. 22. q. 2. ne quis. infra. de reg. iur. is qui tacet. et ff. eo. l. qui tacet. Sol. Licet non ex verbis, tamen ex mente iudicatur hæreticus. supra de hære. cap. 1. 24. q. 3. c.

A hæresis. & cap. hæreticus. & Deus audit in corde, vt 17. q. 1. cap. fin. §. si ergo. & cor interrogat. 14. q. 5. si quid. & 15. q. 6. cap. 1.

GLOSSA IOANNIS AND. SVPER TIT. DE SVM. TRIN. ET FIDE CATHOLICA, DE CLEMENTINIS.

Prima Glossa summat, & diuidit.

B FIDEI catholicæ] Summa huius concilij hæc est. Fatetur concilium vnicum Dei filium in essentia Dei æternaliter subsistentem, verum corpus humanum assumpsisse de Virgine, & in eo paßum, & iam mortuum lancea perforatū: approbans in hoc ordinem, quem tradidit Euangelista Ioannes. Secundo reprobat, & hæreticam iudicat doctrinam, quæ habet quòd substantia animæ rationalis seu intellectiuæ, vere & per se humani corporis non sit forma. Tertio asserens confitendum vnum baptisma sicut C vnum Deum & vnam fidem, approbat opinionem, quæ habet per illud conferri etiam paruulis quo ad habitum informantem gratiam & virtutes. partes patent: Secunda ibi: porro. Tertia ibi: Ad hoc. Itē hæc prima pars facit tria. Primo fatetur æternam diuinitatem Christi: Secundo veram humanitatem ipsius: Tertio ipsius paßionem & mortem: & figurā inducens ordinem approbat, quem de plagis Christi ponit Euangelista Ioannes.

Fundamento] quod est Christus.

Apostolo] 1. ad Corinth. 3. & concor. 1. q. 1. cū Paulus. de presbyt. non bapti. c. fin.

D Vnigenitum] vt dicit Anselmus: In sancta trinitate quantumlibet paruum inconueniens est impoßibile: sed si pater alium filium genuisset, ille per omnia similis esset iam genito filio, & cum iam genitus filius sit verbum, reliquus esset verbum, & sic essent in deitate duo verba: sed cum vno Dei verbo omnia perfectißime dicantur, & creentur, aliud superfluum & nugatorium fuißet: nam duorum ad idem suffragantium, quorum vnum sufficit, alterū superfluum est, quod non est in deitate poßibile: & Philosophus 1. Physicorum. Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. Ioan. And.

Filium] de spiritu sancto, & eius æterna processione. supra eod. fideli. lib. 6.

E Omnibus] per hoc † comprehendit immensitatem, incommutabilitatem, incomprehensibilitatem, omnipotentiam, & ineffabilitatem. Item essentiam, substantiam, seu naturam. de his omnibus supra eo. firmiter in princ. Et in diuinis hæc tria vltima repetimus ad maiorem expreßionem. Si enim ad diuinam essentiam habeatur respectus quasi mathematice, id est abstracte, non reducta consideratione ad personas, sic est essentia. Si consideretur concrete, habito respectu ad personas, sic est substantia: quia in qualibet persona substat; & est tota supra eod.

† Ad hanc glossam vide Magistrū & doctores li. 4. sen. dist. 8.

eod. damnamus. versic. nos autem. Si vtroq; modo: quasi in consideratione vniuersali, sic est natura: quia naturale est diuinæ essentiæ quod sit vna, & quod in ea sint personæ: simplex tamen est, impertialis & indiuisibilis.

† De horum damnatione frequens fit mētio ab Innocentio Papa 1. epistola 21. & 22.

Existit.] *damnati sunt ergo Bonosiani, † qui Christum dicebant non proprium, sed adoptiuum filium Dei. 24. q. 3. quidam. vers. Bonosiani. & de hoc de celeb. Miss. in quadam.*

Aeternaliter.] *Ariani negauerunt filiū coæternum patri. 15. dist. c. 1. 24. q. 3. quidā. vers. Ariani. & arguebant sic: Omne quod natum est, principiū habet: ergo filius qui natus est, principium habuit, & esse cœpit. vnde dicebat Arianus: † si filius est, natus est: si natus est, ergo tempus fuit quando non erat filius. Sed vt contra eū dicit Ambrosius lib. 1. de trin. c. 5. idem posset dicere de Deo, quòd si cœpit esse pater, ergo primo fuit Deus, quàm pater. et fuit tempus quo non erat pater: sed cū ex hoc sequeretur eum mutabilem, idest generationis accessione mutatum, hoc dicere amentia est. semper enim fuit pater, semper & filius: nam ex vi correlatiui, posito vno, ponitur & reliquum. Dicebat ergo August. de fide ad Petrum. c. 2. Si Dei filius virtus & sapiētia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine uirtute & sapientia: Dei ergo filius coæternus est* Deo patri. *Primū probat Apostolus 1. ad Cor. 1. & habetur 37. dist. §. hinc etiam Ambrosius. in fi. Dicit ergo Aug. quòd sicut splendor, qui gignitur ab igne, coæternus est illi, & esset coæternus, si ignis esset æternus: sic est intelligendum ex Deo natum esse sempiternum, vt sit patri filius coæternus. & hoc prosequitur magister sententiarum lib. 1. distinct. 9.*

† Vide Nicephorum lib. 8. historiæ ecclesiasticæ, c. 5. & multis sequētibus.

Simul vnitas.] *dicunt Theologi, † quòd in instanti conceptionis, perfectus fuit homo, & fuit anima rationalis infusa, tum propter infinitam virtutem agentis, scilicet Spiritus sancti: tum quia incongruum fuisset filium Dei corpus assumpsisse, nisi formatum. In alijs autem non infunditur, nisi organizato embrione, & plene habilitato ad ipsam recipiendam. de hoc 33. q. 2. quod vero. Quod dicunt quidā fieri per differentiam sexuum à 40. vel 80. die à conceptione embrionis. de hoc. 5. distin. §. 1. de purifi. post partum, c. vnico.*

† Vide Magistrū & doctores lib 3. sent. dist 2 & beatum Thomam 3 par. quæst. 6. art. 3. & 4.

Fieret verus homo.] *concor. supra eo. firmiter. versic. & tandem. ibi. verus homo factus est. & considera verba: non enim fuit Christus compositus ex deitate & humanitate: nam simplicitas deitatis nullam recipit compositionem, vt ibi satis not. in princ. Et quod ibi dicitur, Christum fuisse compositum, verum est respectu humanitatis, quæ fuit composita ex anima rationali & humana carne, vt ibi, & hic: & supra, de hæret. cum Christus. & vide quod not. de consecra. distinctio. 2. hoc est quod dicimus.*

† Beat⁹ Thomas 3 par. q. 14. & 15. plene de hoc.

Passibile.] *intantū quòd (vt dicit August.) omnes defectus † nostros assumpsit filius Dei, præter ignorantiā & peccatū. de hoc 3. senten. 15. dist. Licet igitur in assumptione sui ipsius, caro fueris a spiritu sancto ab omnibus reliquijs peccati mūdata †: vnde angelus ad Virginē Lucæ. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit ti-*

† Expone sano modo, id est, immunis & penitus libera.

A *bi: quod ex te nascetur sanctū, vocabitur filius Dei: tamen, vt dicit ipse Aug. Si in cruce mortuus non fuisset, ad vltimum senio defecisset: frigus ergo calorem, famem, sitim, & alias humanas pœnalitates pati poterat: & sic habuit corpus passibile. Fuit autem hoc congruū, quòd nostros defectus assumeret propter iustitiam satisfactionis, quam pro nobis faciendam assumpserat, vt pro nobis perfecte satisfaceret per pœnalitates carnis nostræ. Item propter fidem incarnationis, sine his enim pœnalitatibus, humana natura hominibus nota non fuisset. Item propter exemplum patientiæ nobis præbendum, ad to-* B *lerandas pœnalitates carnis humanæ.*

Animam.] *non spiritum vitalem tantum. de celeb. miss. in quadam. vbi pluribus auctoritatibus probatur, quòd hic de vera anima dicitur.*

Rationalem.] *non dicit sensitiuam vel vegetabilē tātū, de quibus infra in parte proxima dicetur.*

Ex tempore.] *quod tempus satis notum est. Et ab hac incarnatione, computant quidā annos domini. 23. dist. in nomine Domini. in prin. alij à natiuitate. & de hoc in Specul. de instr. edi. in 1. col. Dubitari † posset de tēpore incarnationis, quare tūc & non prius, vel tardius. Canonistæ dicunt satis esse dicere* C *cū Paulo, O altitudo diuitiarum, & c. ad Roma. 11. in fin. de pæn. dist. 4. si ex bono. circa prin. vers. cur ergo. nam & in potestate miserentis est, quando & quantum misereri velit. facit de pæn. dist. 2. si enim inquit. vltra medium, vers. sicut. & quod not. qui cler. vel vo. c. 2. Dicūt tamen theologi, quòd certū est, non fuisse conueniens ante peccatum Deum incarnari: cum opus incarnationis principaliter ordinetur ad abolitionē peccati. & vt dicitur Lucæ 5. Non sanis, sed infirmis opus est medico: nec venit vocare iustos, sed peccatores. 2. q. 1. multi. de pæn. dist. 1. libenter. item nec fuit conueniens statim post* D *peccatum Deum incarnari. Cum enim ex superbia peccatum prouenisset: sic liberandus erat homo, vt humiliatus recognosceret se liberatore indigere: quod magno consilio Dei actū fuit, vt cognita sui infirmitate, homo clamaret ad medicum, & gratiæ posceret auxilium. ad finem vero sæculi, non debuit differri: vt de imperfectione humanæ naturæ per incarnationem perueniretur gradatim ad perfectionem gloriæ in fine sæculi. Item fuit æquum, post datam legem Mosaicam & propheticam, quam multi spernebant, iustificari à Deo genus humanū, per incarnationem & tempus gratiæ: quod si dila-* E *tum fuisset ad finem sæculi, forsan reuerentia & notitia Dei & morum honestas in terris fuisset abolita: fuit etiam hoc conueniēs ad manifestandam diuinam virtutem, saluantem per fidem, præteriti, præsentis, & futuri: vt not. Ber. supra eod. tit.*

† De hac dubitatione vide omnino beatū Thomam 3. par. quæst. 1. art. 5. & 6.

Virginali.] *quare de Maria virgine, & non de alia voluit incarnari? Dicunt sancti, quòd sicut ex superbissima natus est morbus: sic per contrariū ex humillima inchoari debuit medicina. vnde verso nomine Euæ ipsi Virgini dictum est, Aue. Lucæ. 1.*

Item sicut ad summam humilitatem Dei filius voluit incarnari: sic summe humilē eligere voluit, in qua, & à qua tanta deberet humilitas inchoari.

vnde ipsa in cantico suo dixit, ibidem, Respexit dominus humilitatẽ ancillæ suæ. Tertio quia (vt quædam refert historia †) prima ipsa fuit, quæ virginitatem Deo obtulit: vnde quia nouũ doni genus obtulit: nouo & inaudito dono debuit honorari. In coniugium autem Ioseph consensit instinctu Spiritus sancti, ad celandum mysterium. quod dic vt 27. q. 2. c. 2. vers. fi. & c. inuenta.

† Vide sanctum Thomam. par. 3. q. 28. art. 4.

Thalamo] *id est, cubiculo, vel vtero.*

Hypostasis] *Græci eodẽ modo vtuntur hoc nomine hypostasis †, quo nos vtimur hoc nomine persona. de hoc nomine. 1. sent. 23. & 25. dist. hypostasis autem componitur ab hypos, quod est sub, & stasis, quod est status uel stans. & dicitur hypostasis substantia intellectiua, siue forma, scilicet primordialis materia, & dicitur quasi substans: quia habet substare omnibus accidentibus, & omnia accidentia ad se recipit; à nullo tamẽ informatur, secundũ Hu.*

† De Hypostasi plene sanct⁹ Thomas 3. par. q. 2. art. 3.

Natura] *scilicet vera humana. Io. And.*

Omnium] *quò ad sufficientiam: sed quò ad efficaciam, pro prædestinatis tantum, de hoc de consec. dist. 2. semel 2.*

Cruci] *in huius passionis memoriam videmus, in singulis particularibus ecclesiis depictam crucẽ, in altum erigi: celebramus etiam festum inuentionis ipsius. de consecra. distin. 3. crucis. Dicit Aug. Crux, quæ erat suppliciũ latronum, nunc transit ad frontes Imperatorum: si tantũ honorem Deus contulit supplicio suo, quantum conferet seruo suo? Inter alias, fuit quadruplex causa, quare Christus crucis mortem elegit. † Primo, vt in illa pendẽs in aere se inter Deum & hominem mediatorem ostenderet. & sic not. 1. Timoth. 2. & 10. dist. quoniam. Secundo, vt damna quæ obuenerant per lignum primis parentibus vetitum, per lignum crucis restauraret. Tertio, vt diabolũ, qui per lignum vincebat, per lignum superaret: et hæc duo Gregor. exprimit in præfatione de cruce, Qui salutem humani generis, &c. de qua de consec. dist. 1. inuenimus. et infra. de reli. & vene. san. si Dominum. ante mediũ. Quarto, vt euidenter ostenderet, pro quibus restaurandis patiebatur, scilicet pro superis angelorum ruinis replendis, pro iustis de limbo educendis, pro amicis colligendis, & adiuuandis, pro inimicis reconciliandis. Primum designatur per brachium superius. Secundum per inferius. Tertium per dextrũ. Quartum per sinistrum. Fertur etiam crux quatuor genera lignorum habuisse, scilicet cedrum in stipite, palmam in palo per longum, cupressum in ligno ex transuerso, oliuam in tabula super crucem, loco quarti brachij. & datur versus:* Ligna crucis, palma, cedrus, cupressus, oliua. *Et quomodo proprietates lignorum bene conueniant, instant theologi, quod omitto.*

† Plures causas, quare Christ⁹ mortem crucis elegit, refert sanctus Thomas 3. par. q. 46. art 4.

Mori] *de consec. dist. 2. timorem.*

Profluentibus] *separatim. de hoc de consecr. dist. 2. c. 1.*

Aquæ] *& fuit vera aqua, de quo satis de celebr. mis. in quadam. & fuit aqua regenerationis, & sanguis redemptionis: vt ibi.*

Immaculata.] *ad Ephesios 5. ante finem.*

A Sicut] *ponit figuram, quam etiã inducebat Host. de celeb. mis. in quadam. ver. per hoc.*

Soporati] *ergo dormitio Adæ & mors Christi, conueniunt in figura, sicut conueniunt in figura vigilans & viuens. si de latere ergo viuentis debuisset formari coniunx: econtra de latere vigilantis, fuisset Eua formata.*

Formata] *Genesis 2.*

Apostolum] *Ad Roma. 5. post medium.*

Ezechiel] *1. c. & 18. in prin. Io. Greg. in 4. homi. super Ezechielem de visione quatuor animalium habentium facies diuersas, scilicet hominis, leonis,*

B *bouis, & Aquilæ, dicit, quòd iure per hominẽ figuratur † Matthæus, quia cœpit ab humana generatione. Marcus per leonem, quia cœpit à clamore in deserto. Lucas per vitulum, quia cœpit à sacrificio. Ioãnes vero digne per Aquilã, quia cœpit à diuinitate Christi. Sicut enim Aquila cunctis auibus altius volat, & irreuerberatis oculis, solis radios intuetur: sic iste altius cæteris ascendit, qui dicẽs,* In principio erat verbũ, & uerbũ erat apud Deum, & Deus erat uerbũ; *dũ in ipsam diuinitatis substantiã intendit, quasi more Aquilæ oculos fixit in solem.*

† Cassaneus in catalogo gloriæ mundi par 4. cõsideratione 35.

Dixit] *19. distin. c. 1. ad finem. Et ad litteram,*

C *hic ponitur textus Euangelij, quem glossare non est meum.*

Sanctorum patrum] *scilicet August. super Io. sermo. 120. & 15. de ciui. Dei. cap. 26. ipse & Ambro. super epist. ad Rom. & Theophy. super. Ioan.*

Doctorum] *vt Tho. 3. parte. q. 62. ar. 5. Io. Scoti super 4. sent. Fertur etiam, quòd tempore concilij, congregati fuerint ad hoc theologi doctores, per Clementem, qui hoc tenuerunt.*

Duntaxat] *de baptism. maiores. in prin. cum suis concord. Non obstat. 79. dist. c. 2. vt ibi not.*

Aperuit] *Sequebatur in constitutione concilij,*

D *etiã correcta, & in audientia publicata, vt dixi in proœmio, quòd textus Matthæi, qui dicebatur in quibusdam libris antiquis sub alio ordine hoc narrare, per anticipationem intelligi et exponi debebat. Et hoc remouit Ioannes forte ex eo, quòd ille textus in Matthæo communiter non habetur. Et anticipatio dicitur, ab ante & capio, cum scilicet ante capitur, vel ponitur post ponendum. supra de rescr. causam. Sed quæritur, quid valet ad fidem hoc disputasse quod hic dicitur de hoc ordine? Sine dubio coniunx Christi Ecclesia, quæ regenerat à Deo genitos, ita formari poterat per plagã & vndas fluentes, Christo viuẽte, sicut Christo mortuo: nec in hoc disputatio hæc respicit fidem. Sed opinio hæc damnata, detrahit miraculo: euidentius enim fuit mira-*

E *culum hoc de corpore mortuo, quàm de viuo manasse. Item detrahit figuræ hic positæ, vt supra dixi. Item detrahit fidei Ioannis Euangelistæ, qui vltimus Euãgelium suũ scribens, notabiliter expressit hunc ordinem: & his respectibus Concilium hunc ordinem approbat.*

Porro] *Secunda pars, quæ duo facit: Primo quandam opinionem reprobat. Secundo illam pertinaciter tenentes, hæreticos iudicat.*

Positionẽ] *Vtuntur Theologi et artistæ hoc verbo, quo*

bo, quo etiam nos vtimur. de confess. c. 1. vbi de hoc satis lib. 6. fatetur autem quis & credit, id quod po nit. de iureiur. c. vlti. eo. lib.

In dubium] *de hæreticis, dubius.*

Intellectiuæ] *De sensitiua enim & vegetatiua, non fuit opinio: sensitiua enim qua sentimus per sensus corporeos, certum est, quòd corrumpitur corpore corrupto, & sic non potest dubitari, quin sit corporis forma. Idem de vegetatiua qua vegetamur, nutrimur, & augmentum sumimus. in prima communicamus brutis, in secunda etiam plantis. Sed de intellectiua † vel rationali fuit contraria opinio, quæ præcipue fundabatur super ratione prædicta. Cum enim vniri, non dico accidentaliter, sed per se & essentialiter, sit inseparabiliter vniri, ergo forma non potest esse sine materia propria: sed anima intellectiua, cum sit incorruptibilis, remanet corrupto corpore, corpori non vnita: ergo non vnitur corpori vt forma per se & essentialiter. Sed antequam huic inductioni respondeam, est sciendum; quòd opinio hic approbata, pro qua facit de celebr. mis. in quadam. sic probatur secundum Philosophũ 8. metaph. Differentia sumitur à forma rei: sed differentia constitutiua hominis, est rationale; quod de homine dicitur ratione animæ intellectiuæ: ergo ipsa est hominis forma. Item demonstratur ex ratione speciei humanæ: natura enim rei ostẽditur ex ipsius operatione: propria vero operatio hominis (inquantum homo) est intelligere: oportet ergo, quòd sortiatur speciem secundum illud, quod ipsius operis est principium: sortitur autem speciem vnumquodque per propriã formam: ex quo relinquitur, quòd principiũ intellectiuum, vel anima intellectiua, sit propria hominis forma. Sed aduertendũ est, quòd quãto forma est nobilior, tanto plus dominatur materiæ corporali: & minus ei immergitur, & plus eam excedit sui virtute: vnde anima vegetabilis, plus quàm forma metalli: sensibilis, plus quàm vegetabilis: intellectualis ergo in nobilitate vltima, intantũ excedit in homine materiam corporalem, quòd habet aliquam operationem & virtutẽ, in qua corporalis materia non communicat: quæ virtus dicitur intellectiua. Demonstrat etiam id Arist. 2. de anima, quia id quo primũ aliquid operatur, est forma illius cui operatio attribuitur: sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas: quo primo scit anima, est scientia. sanitas ergo est forma corporis, & scientia forma est animæ ad corporis vnionem. Secundo inducebat id quod dicit Philosophus 3. de anima. anima ergo est forma corporis: & scientia est forma animæ. Certum est autem, quòd primum quo viuit corpus; est anima: & cum vita manifestetur secundũ diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium, id quo primo operamur, vnumquodque illorum operum vitæ, est anima. Anima enim est quo primo nutrimur, sentimus, & mouemur secundum locũ: ergo similiter id quo primo intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hoc negans oportet, quòd inueniat quomodo ista actio ei conueniat. experitur enim quisquis seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem actio alicui tripliciter, vt patet 5. phys: aut secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidens, sicut dicimus, quòd album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cum ergo dicimus Andream intelligere, certum est, hoc sibi non attribui per accidens, cum hoc inquãtum est homo, de ipso essentialiter prædicetur: ergo aut oportet dicere, quòd intelligat secundum se totum: quod etiã posuit Plato, dicens hominem esse animam intellectiuam: aut dicere oportet quòd intellectus sit pars ipsius animæ. Primum stare non potest: quia idem ipse homo est, qui percipit se intelligere & sentire: sentire vero non potest sine corpore: vnde oportet animam sensitiuam esse aliquam hominis partem. relinquitur ergo quòd intellectus quo Andreas intelligit, sit pars ipsius Andreæ: ita quòd intellectus aliquo modo ipsi corpori vniatur. Et licet aliqui dixerint, hanc vnionem esse per speciem intelligibilem, quæ duplex habet subiectum, intellectum possibilẽ, & phantasmata: alij quòd intellectus vt motor vnitur corpori, quod vanum esse patet multis rationibus: & istæ duæ sufficiant. Intellectus non mouet corpus, nisi per appetitum, cuius motio præsupponit operationem intellectus: Non ergo ideo intelligit Andreas, quia mouetur ab intellectu, sed potius econtrario, quia intelligit, ideo ab intellectu mouetur. Concluditur ergo, quòd vnitur vt essentialis forma. Itẽ si anima intellectiua se haberet vt motor: certũ est, quòd nauis potest esse sine nauta, qui se habet ad eã vt motor: ergo etiã posset esse, quòd Christus corpus humanũ sine anima sũpsisset: quod est contra fidẽ. supra eo. c. & supra eo. firmiter. Cũ ergo principaliter incarnatio ordinetur ad salutẽ animæ, inutilis fuisset incarnatio, si anima non esset essentialis corporis forma. Et per hoc vides rationẽ, quare opinio hic damnata iudicatur hæretica: quia est contra fidẽ incarnationis. Est etiã contra fidẽ resurrectionis: habet n. fides, quòd resurgemus cũ corporib⁹, quæ nũc gestamus, vt patet eo. tit. c. firmiter. in fi. 1. partis. sed si anima non esset essẽtialis forma corporis: ad quid resurgerẽt corpora non videmus.*

Tenentes opinionem hic reprobatam, primo inducebãt, quod in principio dixi. Ad quod respondetur, quòd secundũ se conuenit animæ corpori vniri, sicut secundũ se cõuenit corpori leui sursum esse: et sicut leue manet, cũ ĩ loco proprio fuerit separatũ cũ aptitudine & inclinatione ad propriũ locum: ita anima humana manet in suo proprio esse; cũ fuerit à corpore separata, habẽs aptitudinẽ & inclinationem naturalẽ ad corporis vnionem. Secundo inducebant, quòd dicit Philo. 3. de anima. quòd intellectus est separatus, & quòd nullius corporis est actus: ergo non vnitur corpori vt forma. Sed dic, quòd Philos. intelligit separatũ: quia intellectus non est virtus alicuius organi corporalis, sicut virtus visiua oculi: constat etenim quòd intelligere non est actus, qui posset exerceri per aliquod organũ corporale, sicut visio: sed est in materia inquantũ ipsa anima, cui⁹ est hæc virtus, est hominis forma et terminus generationis humanæ. Et quòd sit ĩ materia probatur. 2

† De materia huius glossæ vide plenissime per sanctum Thomam citatũ etiam in fine glossæ, par. 1. quæst. 76. art. 1. & ibidem Caietanum.

Actio alicui trifariam attribuitur.

Opinio dicens animã rationalem esse mortalẽ cur sit damnata velut hæretica.

Phy. quia homo generat hominem: dicitur ergo anima intellectiua separata secundum virtutem intellectiuam, quæ non est alicuius organi corporalis. Et sic etiam respondetur ad id quod tertio dicebant, quòd si intellectus vniretur corpori vt forma, cum omne corpus habeat determinatam materiam, sequeretur quòd intellectus haberet determinatam materiam, et sic non esset cognitiuus omnium, quod est contra rationem intellectus. Sed dico quòd hoc procederet, si virtus intellectiua esset actus organi corporalis. Fateor enim actus illos, visus cum oculo, tactus cum manu, & similes bene oportet limitari ex materia: sed cum anima intellectiua his organis non vtatur, limitationi non subiacet. Dicebant quarto, quòd cum anima sit quid subsistens, & habeat esse secundum se: ergo alterius forma esse non potest: quia forma dat aliquid esse, et sic esse formæ non est ipsius formæ secundum se; anima ergo intellectiua habens esse suum, & suum subsistens, non vnitur corpori vt forma. Ad quod respondetur, quòd anima intellectiua illud esse in quo subsistit, communicat corporali materiæ, ex qua materia & anima intellectiua fit vnũ: ita quòd illud esse quod est totius compositi, est etiã ipsius animæ, quod non est in alijs formis, quæ non sunt subsistẽtes. Et propter hoc anima humana remanet in suo esse, destructo corpore: non autem aliæ formæ. Curiosus qui hoc plenius disquirere vellet, videat in summa S. Tho. parte 1. q. 76. in principio. Io. And.

Catholicæ] fidei. quod sequitur, & postpositum fuit vt euitaretur hiatus: quod proprie in Rhetorica dicitur, cum vocalis eadem sequitur vocalem.

Pertinax quis dicatur. Pertinaciter] pertinacia in malo, perseuerantia in virtute, vnde pertinax valde imprudenter tenens, durus, irreuocabilis, indocilis, obstinatus. & idem verbum infra de vsur. ex graui. §. penult.

Ad hoc] tertia pars, primo ponens de esse baptismi. Secundo de ipsius effectu. Ioan. And.

Vnicum] quare sic dicatur, habetur de consecr. distin. 4. aliud.

Vnus] ad Ephes. 4. habetur de hac triplici vnitate. & infra de excess. præla. frequens. ad finem. & infra de senten. excom. c. 1. & vt dicit Ambro. lib. de trinit. & exponit magister. 1. sentent. 24. dist. circa prin. cum vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum deorum: nec quantitatem in Deo ponit; quia nec numerus, nec quantitas in Deo est.

Deus] in hoc verbo, ponit causam efficientem baptismi.

Vnica] licet specie differat. quod dic vt not. Ber. supra eod. tit. super rubr.

Confitendum] vnde in symbolo dicitur, Confiteor vnum baptisma.

In aqua] causa materialis.

In nomine] causa formalis.

Perfectum] sine pænitentia exteriori. de consecr. dist. 4. sine pænitentia.

Remedium] causa finalis.

Theologi] & canonistæ. de hoc de consec. dist. 4. nihil. & c. paruuli.

Opiniones] Est sciendum, quòd primo fuit opi-A nio Donatistarum †, quòd paruuli inutiliter baptizabantur: quæ reprobata est, & ad ipsorum rationes responsum est, de baptis. maiores. Sed ibi dubiũ est relictum, an paruulis infundantur virtutes & gratia: quod hic soluitur. Est ergo hic sciendũ, quòd quorundam fuit opinio, quòd pueris nullo modo dantur virtutes in baptismo, sed solum ab originali mundantur: sed postea quando decedunt, vel quando perueniunt ad ætatem adultam, eis virtutes infunduntur, si seruent innocentiam. hanc communiter Theologi reprobant, per id quod habetur Ecclesiastes 11. quod sonat illud quod habetur 25. distin. B qualis. in princ. quare si pueris ante mortẽ non fuerint concessæ virtutes & gratia informans, in morte non conferentur: & sic non saluabuntur, quod est falsum. Error autẽ huius opinionis, videtur fuisse ex ignorantia discernendi habitum ab actu.

† Hãc hæresim sanctus Augustinus in libro de hæresibus c. 88. Pelagianis attribuit.

Alij dixerunt, quòd pueris dantur virtutes & gratia: non tamen in seipsis, sed in sua radice, scilicet charactere sacramenti, cuius virtute cum venerint ad perfectam ætatem, & cum perfectis organis, solutæ fuerint potentiæ, consequentur gratiã & virtutes. Et Hug. videbatur miscere hanc opinionem primæ. de consec. dist. 4. nihil. Sed quod hoc C esse non possit, patet: quia si puer verteretur in furiam ante perfectam ætatem, potẽtiæ in eo non soluerentur: & ita numquam haberet virtutes explicite. Item quòd potentiæ sint aliquo impedimento ligatæ, non impedit habitum, sed actum: quia dormientes & vinolenti habitus habent, sed ligatos.

Tertia † fuit hic opinio approbata, quòd virtutes & gratia dentur in habitu ligato propter pueritiã, sicut in dormiente propter somnum: sed discedente pueritia, inclinantur ad bene operandum, nisi aliquid spiritui sancto resistat: et habetur de hoc figura 1. Reg. 17. vbi Dauid paruulus armatus armis D Saul regis, non potuit eis vti contra Goliam. Sic puer in baptismo armatus gratia & virtutibus, propter imbecillitatem, illis vti non potest quo ad actum. Et quòd hoc sit verum, patet: quia cum pueri sicut adulti per baptismum efficiantur membra Christi, necesse est, quòd à capite recipiant fluxum vel fructus gratiæ et virtutis, cuius influxionis non est impedimentum ex parte Dei, qui omnes vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1. ad Timoth. 2. & supra de baptis. maiores. vers. absit. Nec ex parte gratiæ, quæ ex vi sacramẽti omnibus præsto est, & facit de consec. dist. 4. sine pænitẽtia. Nec E ex parte sacramenti, quod pro omnibus institutum est, nec ab illo vllus excluditur, vt in decr. maiores, vers. cum ergo. Nec ex parte paruuli, qui nec resistit, nec resistere potest infusioni gratiæ: nec curamus ipsius reluctantiam vel gemitum in baptis. de consec. dis. 4. cap. sine pænitẽtia. Nec ex parte Ecclesiæ, in cuius fide saluatur: & quæ nulli claudit gremiũ. de hære. super eo. lib. 6. nec aliquẽ decipit. 27. q. 1. de viduis. de do. per tuas. Huic autẽ opinioni approbatæ non obstat, quòd habitus virtutum habilitat ad actum: sed pueri non sunt habiles ad agendũ, quæ secundum virtutes sunt: ergo non recipiunt habitum virtutum in baptismo. Nam dico, quòd habitus

† Vide eiectos in cõmẽtario huius Clemẽtinæ.

tus facit habilem ad actum, tollendo inhabilitatem, quæ est ex imperfectione potentiæ, non quæ est ex parte corporis, vt patet in dormiente. Nec obstat, quòd dicitur, in noua influentia oportere, quòd recipiens vel influens aliter se habeat nunc, quàm prius: sed anima pueri baptizati, non alio modo se habet in instanti post baptismum, quàm prius: quia caret vtroque tempore vsu liberi arbitrij. Item nec Deus influens, aliter se habet. Concluditur ergo, quòd pueri etiã baptizati gratiam & virtutes non recipiunt. Ad quod respondetur, quòd licet agens principale sit immobile, agens instrumentale, aliter se habet nunc, quàm prius ad puerum: quia nunc & non prius baptizatur. Ex quo etiam sequitur, quòd aliter se habet baptizatus: quia nunc & non prius impressus est character in ipso. Item constat, quòd sine aliqua sui immutabilitate, Deus sine sacramento posset gratiam conferre, vt patet in sanctificatis in vtero. de renun. nisi cum pridem. in princ. Curiosius etiam videre posset in D. Tho. 4. sent. dist. 4. & in tertia parte sum. q. 68. & 69.

Virtutes] *de theologicis non est opinio inter modernos, sed de moralibus sic, vt infra dicam. dicuntur autem virtutes, quasi virum tuentes, & præseruantes à vitijs. de pæn. dist. 2. illa anima. & c. seq.*

Informans gratia] *hanc multi Theologi dicunt idem esse in re, quod habitus charitatis, tum quia charitas & gratia habent easdem operationes: tum quia dicit Aug. 15. de trini. cap. 18. loquens de charitate, nullum est isto Dei dono excellentius. Sed omni dono distincto à gratia, ipsa gratia excellentior est: tum quia si sic distinguerentur, possent à Dei virtute separari, & sic aliquis esset Deo gratus, sed non charus, & econuerso. Alij vero dicunt, quòd gratia est habitus, qui fundatur in essentia animæ: charitas vero est alius habitus, qui fundatur in voluntate.*

Ad habitum] *de similibus de baptis. maiores. vers. quamuis. in prima glossa.*

Omnibus] *etiam ficte recipientibus, quo ad characterem & gratiam gratis datam: sed non ad*

A *gratiam facientem gratum, nisi cum fictio illa recesserit. de consec. dist. 4. tunc valere. & c. penult.*

Sanctorum, ac Doctorum modernorum] *De sanctis habemus Augustinum contra Iulianum lib. 1. de baptis. paruulorum. Doctores habemus magistrum 4. sent. 4. dist. in princ. & ibi Alex. Alber. & D. Thom. apertius. Et breuiter omnes Theologi moderni in hoc concordant, quò ad virtutes theologicas, scilicet fidem, spem, & charitatem: sed de virtutibus moralibus, vt iustitia, fortitudine, temperantia, prudẽtia, et alijs de quibus 28. q. 1. §. ex his. bene discordant moderni Theologi. D. Thomas enim &*

B *sui tenent etiam morales infundi, nã vt dicunt, morales acquisitæ non ordinant ex se in vltimum finem, nec inclinant quòd homo sit bene mobilis à Spiritu sancto: ergo est fateri illas infusas. Sed qui tenent contrarium, respondent ad hoc, quòd morales acquisitæ coniunctæ charitati, quæ est forma virtutum, vtrumque sufficienter peragunt: & sic non est necesse ponere eas infusas. Inducunt etiam isti illud Phys. quod frustra fit per plura, & c. vt dixi in principio capituli: sed per virtutes morales acquisitas potest homo cum theologicis finem suum acquirere sine moralibus infusis. Proprium enim est*

C *charitatis, nos Deo vltimo fini coniungere. est enim secundum August. rectissima affectio, quæ nos Deo coniungit: ergo non requiritur infusis theologicis, quòd aliæ virtutes morales infundantur. Itẽ si paruulis infunderẽtur, ergo & adultis: sed experimur, quòd adultus non ficte baptizatus, non plus se sentit sobrium, prudentem, temperatum, vel iustum, quàm prius: quòd si infunderentur, sentire deberet, ex quo ætas non impedit, cum virtus moralis sit habitus inclinans per modum naturæ: quia secundũ Philosophum. 2. Ethic. Virtus est, quæ habentẽ perficit, & opus eius bonum reddit: ergo cum sacramen-*

D *tum baptismi sit commune, omnia gratis donãs, videtur quòd non infundatur adultis nec paruulis.*

Eligendam] *ergo illam sequi tenemur de hoc eod. tit. c. vnico. lib. 6. in 6. glossa.*

EX CODICE IVSTINIANI TIT. DE SVMMA Trinitate & fide catholica: & vt nemo de ea publice contendere audeat.

l. 1. Imppp. GRATIAN. VALENTIN. ET THEOD. AAA. Edictum ad populum vrbis Constantinopolitanæ.

CVNCTOS [a] populos, quos clementiæ nostræ regit imperium, in tali volumus religione versari, quã [b] diuinum Petrũ Apostolũ tradidisse Romanis, religio vsq; adhuc ab ipso insinuata declarat, quãque Pontificẽ Damasum sequi claret, & Petrũ Alexãdriæ Episcopum virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est [c], vt secundum Apostolicã disciplinam, Euangelicamq; doctrinam, Patris & Filij & Spiritus sancti vnam deitatem sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus. Hanc legem [d] sequentes, Christianorum catholicorũ nomen iubemus amplecti: reliquos [e] vero dementes, vesanosq; iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primum vindicta: post etiam motus animi nostri, quẽ ex cælesti arbitrio sumpserimus, vltione plectendos.

Dat. III. Kal. Mart. Thessalonicæ, Gratiano A. V. & Theodosio A. Conss.

l. 2. Iidem

SVPER LEG. CVNCTOS POPVLOS. C. DE SVM. TRI. ET FIDE CATHOLICA. COMMENT. IIII.

a VNCTOS populos, quos clementiæ nostræ regit imperiũ.] *Hoc est edictum Gratiani, Valentiniani, & Theodosii ad populum vrbis Constantinopolitanæ, editũ anno Domini 382. idem habetur in codice Theodosiano lib. 16. tit. 1. l. 2. & in tripar. hist. eccl. lib. 9. c. 7. ex Sozomeno. Quia enim tunc potissimum variæ hæreticorum sectæ exortæ fuerant, variosque errores illius ætatis hæretici seminabant, edictum fuit vniuersis, vt rectam tenerent fidem. quæ autem ea sit, hoc loco explicant Imperatores quambreuissime. deinde in contemptores pœnam statuunt.*

b ¶ Quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque adhuc ab ipso insinuata declarat] *In plerisque codicibus, legitur, diuum, legendum tamen est diuinum, vt in manuscriptis, & codice Theodosiano, & historia tripartita.*

Romã martyrio consecrant Petrus & Paulus.

Iam sanctum Petrum diuinitus Romanæ Ecclesiæ præfuisse, eamque insigni vnà cum Paulo consecrasse, ac muniuisse martyrio manifestum est cap. quamuis. 21. dist. docetque grauiter et vere sanctus Augustinus tomo 10. de sanctis, sermone 3. in festo Apostolorum Petri & Pauli: quam Romanam Ecclesiam diuinis documentis, & institutis instructam reliquis Christus præfecit velut matrem & magistram, à qua ceteræ & fidei regulas, & viuendi, ac celebrandi diuinos cultus & sacramenta, ritum accipiunt: id quod eleganter docet Leo primus Epistola 79. ad Dioscorum Alexandrinum Episcopũ, cuius verba quia claram lucem huic legi afferunt, non duximus omittenda. habent autem ita: Cum enim beatissimus Petrus Apostolicum à Domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in eius permaneat institutis, nefas est credere, quòd sanctus discipulus eius Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernauit; alijs regulis traditionum suarum decreta formauerit, cum sine dubio de eodem fonte gratiæ vnus spiritus fuerit & discipuli & magistri, nec aliud ordinatus tradere potuerit, quàm quod ab ordinatore suscepit. Non ergo patimur, vt cum vnius nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus: & alia doctoris, alia discipuli instituta videantur. *hactenus ille: optime ergo Imperatores hoc loco iuxta fidem à Petro traditã, & à ceteris acceptam ab eo, & obseruatam credere iubent.*

c ¶ Hoc est vt secundum Apostolicam disciplinam euangelicamque doctrinam, Patris & Filij & Spiritus sancti vnam deitatem sub pari maiestate, & sub pia Trinitate credamus.] *Hæc verba cum concilio Carthaginensi secundo celebrato circa tempora Siricij Papæ æra 428. mihi videntur*

A *tur conuenire, vbi cap. 1. cautum est, vt Trinitatis in vnitate essentiæ fides credenda proponatur, & prædicetur. Eum locum, quia valde insignis est, referre placuit. habet autem ita:* Et sicut à patribus certa dispositione accepimus, vt Trinitatem, quam in nostris sensibus consecratam retinemus, patris & filij & spiritus sancti vnitatem, quæ nullam noscitur habere notitiam, sicut didicimus, Dei populos instruamus. Ab vniuersis Episcopis dictum est: plane sic accepimus, sic tenemus, fidem Apostolicam sequentes. *hæc ibi. Eodem spectat decretum concilij Rotomagensis relatum à Burchardo lib. 2. Decretorum* B *cap. 59. Eandem trinitatis in vnitate essentiæ fidem luculenter adstruit Alexander Papa primus Epistola quadam ad omnes orthodoxos, quæ incipit: Cogitantibus nobis. Habetur autem in primo concil. tom. pag. 172. ex Suriana editione.*

d ¶ Hanc legem sequentes Christianorum catholicorum nomen iubemus amplecti] *Optime scripsit hoc loco Odofredus & Accursius magnum præmium esse, vt seruus vocetur nomine domini, à Christo enim Christiani iubemur appellari. huic autem edicto, vt fidem orthodoxam sequentes Chri-* C *stiani vocarentur, causam præbuit hæreticorum audacia, & dementia, qui relicto Christianorum nomine, hæresiarcharum appellationem assumebant, dicentes se Manichæos, Arianos, etc. quamquam non hic primum fideles sunt dicti Christiani; quoniam, vt constat ex Actibus Apostol. c. 11. circa finem, discipuli domini iam Christiani dicti sunt. Scriptum est enim ibi ita:* Et docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primum Antiochiæ discipuli Christiani. *quod nomen ceteris fidelibus reliquerunt: vt egregie docet sanctus Augustinus in Ioan. c. 18. tract. 113. in hæc verba:* Quamuis enim discipuli Christi nondum appellarentur hoc nomine; post Ascensionem quippe eius, in Antiochia primum cœperunt appellari discipuli Christiani, iam tamen erat res ipsa illo postea vocabulo nuncupanda, iam erant discipuli, qui postea appellati sunt Christiani, & hoc commune nomen, sicut commune etiam fidem ad posteros transmiserunt. *hæc Augustinus. Iidem quoque dicti sunt Catholici, eo quòd vniuersis Christianæ legis præceptis obedirent, vt optime scripsit diuus Pacianus Episcopus Barcinonẽsis vetustissimus Epistola quadã de nomine Catholico.*

Christianorum nomen à discipulis ortum.

E e ¶ Reliquos vero dementes, vesanosq; iudicãtes hæretici dogmatis infamiam sustinere] *Hæc est vna & grauis hæreticorum pœna, qua efficiuntur infames, ex qua oriuntur multi effectus, quos si formidassent hæretici, facile in recta fide continerentur.*

Infamia quotuplex.

Ac infamia quidem multiplex est, vna iuris, altera facti, tertia canonica, & illa quæ ab excommunicatione descendit. Duabus postremis omissis, de primis breuiter dicendum est, quoniam ad hunc locum spectant. Facti infamiam appello eam, quæ oritur ex turpi aliquo actu, & opinionem apud bonos grauat, quæ contingit multis modis, vt docet Dynus in

in c.infamibus.de regulis iur.lib.6. & Iason in hac lege. Iuris autem infamiam appello eam, quæ descendit ex legibus nominatim cauentibus, vt qui tale delictum commiserit, infamis eo ipso habeatur. præterea illud est obseruandum, bifariam aliquos dici iure infames: vno modo ipso facto, quales sunt illi, qui per legem notantur infamia, alij demum secuta sententia, ut in furto, vi bonorum raptorum, & similibus scribunt hic Iason, & ceteri tum hic tum alibi.

An inquisitores famæ restituere possint.

His ita positis primum hic quæritur, qua infamia notentur hæretici, ac primum quidem iure nouo certum est, hæreticos omnes cuiuscunque sectæ ipso iure infames esse. authen. Gazaros. C. de hæret. de iure autem veteri nunquid per hāc legem essent ipso iure infames hæretici, ualde à nostris dubitatum est. nam cum Accursius & nonnulli alij hic animaduerterent hæreticos infamia notari, & infames à testimonio repelli. l. 3. §. lege Iulia. ff. de testibus. hæreticos vero ad testificandum admitti. l. quoniā. C. de hæret. admiserunt hæreticos saltem ante sententiam non esse ipso iure infames. ita Bal. hic in 3. oppositio. nu. 38. Ias. in 2. lectura, nu. 43. & Alciatus ver. hæretici dogmatis. & Zasius in §. sic itaque discretis. Institutio. de actio. Ceterum quamuis libenter communes probatorum doctorum sententias amplecti soleamus, hoc tamen loco merito ab his dissentiendum putamus, pro certo statuentes etiam per hanc legem hæreticos ipso iure infamia notatos; neque enim hic Imperatores solum declarare voluerunt hæreticos ideo infames esse censendos, quia turpe & indignum factum, aut scelus committunt; id enim omnibus catholicis iam tunc in fide instructis notum erat, cum ob id cauendos & fugiendos hæreticos vbique decreuissent: nam & sanctus Ioannes scripsit, hæreticis non esse dicendum, aue; & diuinus Paulus monuit eos esse deuitandos: sed plane hoc statuere voluerunt, vt ipso iure fierent infames.

Ad hæc, si Imperatores solum statuissent hæreticos infamia facti notari, legem sane condidissent de re certa & manifesta, cum vtique notum sit, hæreticos turpe factum committere, eorumque opinionem ob id scelus, apud bonos valde diminui & grauari: leges autem de casibus dubijs esse debent. l. quod Labeo. ff. de Carbo. edicto. vbi communiter Doctores, & Panormitanus in c. cum in iure peritus. de electio. & Bartolus quidem hic in noua oppositione aperte sequitur hanc sententiam dum ait: Nā si bene inspicitur, primo dat eis pœnā ipso iure, & vocantur infames, &c. *neque huic sententiæ aduersatur d. l. quoniam. C. de hæret. nam ibi casus est singularis, ne copia probationum deficiat, qui ius commune non infringit.*

Hæretici ante sententiam infames.

Ex his poterit declarari quæstio illa, An hæretici notentur infamia ipso facto, an ita demum si sententia pronuntiata fuerit super crimine: & plane qui contendunt hæreticos iure veteri non fieri ipso iure infames, post sententiam latam infamia tantū notari autumant, inter quos est hic Alciatus, quem sequitur Iacobus Spiegellus in lexico ver. hæretici

A *omnes. & alij siqui sunt, qui paucissimi sunt, sed verior est sententia Alfonsi de Castro lib. 2. c. 9. de iusta hæreticorum punitione, asserentis ante sententiam infames esse: quod ex superioribus apertissime infertur, atque hanc etiam sententiam tuetur Paulus Castrensis hic num. 18. idem videtur asserere Bar. in 9. oppositione. nu. 11. & 12. nam si hæreticorum complices renuentes intra annum satisfacere, vt hæretici puniuntur, & ipso iure fiunt infames. c. excommunicamus. 1. §. credentes. multo magis id hæreticis eueniet: quia propter quod vnumquodque est tale, & illud magis, Aristoteles lib. 1.*
B *de demonstratione. authen. multo magis. de sacrosan. eccles.*

Hæc autem infamia multos operatur effectus, & incommoda ingentia parit, quæ nos copiose lib. 8. de pœnis hæreticorum, sumus persecuti. inter quæ illud est potissimum, quòd etiam in filios redundat: propterea enim ab omnibus beneficijs & officijs publicis repelluntur. c. statutum. de hæret. libro 6. quod in 3. part. apud Eymericum copiose diximus.

Qua infamia notentur hæretici.

Præterea illud est hic inquirendum, An inquisitores hæreticæ prauitatis possint hæreticis hanc
C *infamiam, de qua diximus, remittere, aut eos honori restituere: & quamuis late pateat inquisitorum potestas, non tamen possunt hanc infamiam tollere; quia cum inquisitor sit iudex delegatus. c. per hoc. de hæreticis, lib. 6. non potest fines mandati transgredi. c. penult. de off. delegati. c. cum dilecta. de rescrip. l. diligenter. ff. mandati. hoc autem nusquam est sibi permissum. & propterea facere non poterit. ita Zanchinus & uere tractatu de hæret. c. 38. vbi Campegius. Paulus Ghirlādus tract. de relaxatio. carceratorum, tit. de beneficio & indulgentia principis, & alij, quos in re manifesta omitto: & quod*
D *de inquisitore dixi, idem est de episcopo intelligendum: nam neque is potest hæreticos famæ restituere, vt optime citato loco probat Zanchinus. restituet autem summus Romanus Pontifex: nam nunquid etiam collegium Cardinalium possit, non est huius loci inquirere, nec nostræ breuitatis.*

Postremo obseruandum est, non esse hic primum hæreticos infamia notatos, nam iure canonum multo antea Stephanus Papa eius nominis primus anno videlicet Domini 261. infames esse sanciuit Epistola quadam ad Hylarium episco-
E *pum, quam refert Gratianus in c. infames. 6. q. 1.*

Hæretici quando cœperint iuris infamia notari.

Infames, inquit, esse eas personas dicimus, quæ pro aliqua culpa notantur infamia: idest, omnes qui Christianę legis normam abiiciunt, & statuta ecclesiastica contemnunt, &c.

L. 2. IIDEM AA. EVTRPIO PRAEFECTO PRAETORIO.

NVLLVS[a] hæreticis: & infra. Vnius & summi Dei nomē vbique celebretur. Nicænæ[b] fidei dudum à maioribus traditæ, & diuinæ religionis testimonio atque

que assertione firmatæ obseruantia semper mã sura teneat. Is autem [c] Nicænæ assertor fidei, & catholicæ religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum & Christum filium Dei vno nomine confitetur: Deũ de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum [d] sanctum (quẽ ex summo rerum parente & speramus & accipimus) negando non violat: apud quem intemeratæ fidei sensus viget, & incorruptæ trinitatis indiuisa substantia, quæ græco verbo, ὁμοουσία recte credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probanda, hæc veneranda sunt.

Dat. IIII. Id. Ianuarij. C P. F L. Euchario & F L. Syagrio C C. conss.

SVPER L. NVLLVS. C. DE SVM. TRI. ET FIDE CATHO. COMMENTARIVS V.

NVLLVS hæreticus. [a]] *Lata est hæc lex ab eisdem Imperatoribus, à quibus & superior, anno Domini 383. ex ea id solum fragmentum desumpsit Eymericus, quod instituto suo conueniebat, quod est, constabilire fidem: & ideo initium & finem sustulit. Synodum Nicænam obseruandam iubet, & quæ in ea sunt sancita diuinitus.*

Synodus Nicæna quando celebrata.

b ¶ Nicænæ fidei dudum à maioibus traditæ] *Hæc fuit synodus illa celebris tempore Constantini & Siluestri Papæ celebrata, interuentu 318. episcoporum, æra 363. Sũt qui scribant Nicænam synodum initium habuisse anno Domini 326. finem vero 329. in hac damnatus est Arius, eiusq; omnia dogmata & sectatores, stabilitusque articulus de Christo vero filio Dei, Patri æquali & consubstantiali, quæ breuissime hic indicantur. Acta est hæc synodus tribus annis, & paulo vltra Nicææ. ea est ciuitas Asiæ, Bithyniæ Metropolis. Confirmata fuit hæc synodus insigni miraculo, de quo Nicephorus lib. 8. c. 23. nam cum ex vniuersis patribus duo decessissent priusquam professionis fidei scripto subscriptionem suam apposuissent, reliqui patres gesta concilij eius in manibus gerentes, ad sepulturã eorum accesserunt, deprecantes, vt postquam clare intuebantur in cælis, quod in synodo cum ceteris decreuerant, dignarentur libello subscribere, qui acta continebat, quem super sepulcro relinquentes, abierunt, totamque noctem duxerunt insomnem: postri die ad locum eum redeuntes, & libellum explicantes illorum duorum episcoporum subscriptiones agnouerunt in hæc verba:* Chrysanthus & Musonius, qui cum patribus omnibus in sancta prima œcumenica Nicæna synodo cõsensimus, quamuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus. *hæc ibi.*

c ¶ Is autem Nicænæ assertor fidei, & catholicæ religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum, & Christum filium Dei vno nomine confitetur Deum de Deo, lumen de lumine.] *Extat epistola synodalis de gestis in* A *Nicæna synodo ad Alexandrinos, et alios conscripta, de qua Nicephorus lib. 8. c. 24. vbi hoc definiuisse contra Arium, quod hoc loco commemoratur, luculenter explicat in hæc verba:* Itaque scitote primo omnium inquisitum esse in impietatem & præuaricationem Arij, sectatorumque eius; & in præsentia Dei amantissimi Imperatoris Constantini consentientibus omnium sententijs placitum, vt anathemate impia eius opinio & voces atque verba blasphema condemnarentur, quibus ille filium Dei blasphemans vsus est, ex non existentibus illũ B esse dicens, & fuisse aliquando cum non fuerit, & arbitrij libertate vitij virtutisque capacẽ esse filium Dei, creaturam eundem & facturam nominans. Quæ omnia sancta synodus anathemati subiecit, ne audire quidem impiam opinionem, mentis vecordiam, blasphemiaq; eius verba sustinens, *hæc ibi. quæ hunc locum valde illustrant.*

d ¶ Qui Spiritum sanctum (quem ex summo rerum parente & speramus & accipimus) negando non violat.] *Accursius & Salycetus hanc legem à quodam Græco scriptam fuisse, qui neget* C *Spiritum sanctum à Filio quoq; procedere, inaniter comminiscuntur, cum nihil possit elegãtius excogitari. Alciatus vero, agnoscens difficultatem hic, docet subaudiendum:* & filio. *in codice Theodosiano ita legitur:* qui id, quod ex summo rerum parente speramus, accipimus. *Antonius Contius hunc locum ita putabat emendãdum;* à quo id quod ex summo rerum parente speramus, accipimus. *qua, inquit, lectione admissa subauditione Alciati opus non erit.*

Melius tamen erit nullis additis aut subauditis, quod nobis in legibus facere non licet, ad Theolo- D *giæ secreta recurrere, vt me monuit frater Paulus Constabilis sacri Palatij Magister, qui fuit deinde totius ordinis Fratrum prædicatorũ Magister Generalis, vt dicamus, retenta communi lectione, verbum illud,* summo rerum parente, *hoc loco stare seu accipi posse essentialiter & personaliter iuxta vera dogmata Theologorum. cũ enim hic (vt verba ipsa indicant) non sit sermo de æterna Spiritus sancti processione à Patre & à Filio, sed de communicatione gratiæ vel donorum ipsius, secundum quam ipse se ipsum dat, vt ait Magister senten. lib. 1. distin. 30. & à Patre simul & à Filio datur, apte* E *per summum rerum parentem, totam sanctissimã Trinitatem intelligere possumus, à qua gloriam in futuro speramus, & gratiam accipimus in præsenti. Possumus quoque per summum parentem Deũ Patrem intelligere, à quo Spiritus sanctus datur & mittitur: nec propterea videri debet Filius exclusus, quoniã nominatus non est: nã vt recte ait sanctus Tho. par. 1. q. 36. art. 2. ad primum argumentum, regulariter in sacra scriptura, aut vbi de diuinis personis agitur, id quod de Patre dicitur, de Filio etiã intelligere oportet, etiamsi, inquit sanctus Thomas, dictio exclusiua addatur, nisi solũ in illis in quibus Pater & Filius secundum oppositas relationes*

Locus de processione Spiritus sancti declaratus.

tiones distinguuntur. cum enim Dominus Matth. c. 11. dicit: Nemo nouit Filium nisi Pater, *non excluditur, quin Filius seipsum cognoscat. ergo cum hic aut alibi dicitur, quòd Spiritus sanctus à summo rerum parente speratur & accipitur, etiam si adderetur, à solo rerum parente seu patre, non ob id Filius excluderetur: quia quantum ad hoc, quod est dare Spiritum sanctum, non opponuntur Pater & Filius, sed solum quantum ad hoc quod hic est Pater, & ille Filius. His penitus consentit sanctus Hieronymus in confessione fidei, quam affert Eymericus paulo post. hac par. 1. dicens:* Nec est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihil quod inferius superiusue dici possit: sed tota deitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatẽ personarũ indicãt, quidquid de vna persona dicitur, de tribus dignissime possit intelligi. *Hactenus Hieronymus.*

L. 4. IMPERATOR MARCIANVS A.

PALLADIO PRÆFECT. PRÆT.

NEMO a clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide b Christiana publice turbis coadunatis & audiẽtibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam c & iniuriam facit iudicio reuerentissimæ synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita reuoluere & publice disputare contẽderit: cum ea, quæ nunc de Christiana fide à sacerdotibus, qui d Chalcedone conuenerunt, per nostra præcepta statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & instituta sanctorum Patrũ trecentorum decem & octo in Nicæa, & centum quinquaginta in hac regia vrbe definita esse noscantur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit: quia non solum contra fidem vere expositam veniunt, sed etiam Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine profanant veneranda mysteria. Igitur e si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorum remouebitur: si vero militia præditus sit, cingulo spoliabitur. ceteri autem huius criminis rei, siquidem liberi sint, de hac sacratissima vrbe expellentur, pro vigore iudiciario etiam competentibus supplicijs subiugandi: si vero serui, seuerissimis animaduersionibus plectentur.

Dat. VIII. Id. Febr. Constantinop. Patritio Coss.

SVPER L. NEMO CLERICVS. C. DE SVM. TRINIT. ET FIDE CATHOLICA. COMMENT. VI.

NEMO clericus.] *Hoc est edictum Martiani imperatoris in confirmatione concilij Chalcedonensis, quo cauet, vt nemini liceat de fide habere corã populo disputationes, aut semel iam definita in dubium reuocare. Extat hoc edictum in concilio Chalcedonensi actione 3. cum præfatione & epilogo, quæ hic abscissa sunt, ibi autem ita habetur:* Edictum siue leges sanctæ memoriæ Valentiniani & Martiani Imperatorum, quas quidem leges beatissimus Papa Leo in suis conformauit epistolis, quibus interdicuntur prohibenturque disputationes de fide corã vulgo, & conformantur Chalcedoneñ. concilij decreta, atque statuta.

Ceterum obseruandum est, non absolute prohi- B *beri disputationem de fide catholica, sed cum ex ea disputatione quæritur occasio tumultus & perfidiæ, & iam definita in dubium reuocantur.*

Hanc legẽ eo consilio huic operi inseruit Eymericus; vt doceremur has veritates; videlicet nec publice occasione tumultus excitandi de fide disserendum esse, nec semel per Ecclesiam rite definita & stabilita, in dubium esse reuocanda, quæ nos suis locis interpretabimur.

a ¶ Nemo clericus.] *Sed de clericis dubium videbatur, hoc est, de personis religiosis, presbyteris seu sacerdotibus. quibus solis prædicare & de fide* C *tractare iura concedunt, cap. Adiicimus. 16. q. 1. cap. Diaconus. 93. dist. vbi Turrecremata, idem Turrecremata in c. placuit. 16. q. 1. vt multis docuimus. par. 2. super c. cum ex iniuncto. de hæret. & propterea non debuerant prohiberi, quominus de fide disceptarent. sed non inhibetur eis, vt dixi, simpliciter & absolute, sed cum ex hoc perfidiæ occasionem quærunt.*

Quibus & quãdo prohibitum ne de fide Catholica disputent.

b ¶ De fide Christiana publice turbis coadunatis, & audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens.] *Hinc colligimus manifesto non prohi-* D *beri simpliciter omnem de fide disputationem, sed eam solam, quæ suscipitur causa seminandorum errorum: alias enim cum hæreticis disputare, vt gloria Dei manifesta fiat, & veritas Catholica defendatur, licitum est; immo & quandoque necessariũ. id quod respiciens Paulus diuinitus ad Titum scribens c. 1. ait, oportere vt episcopus doctus sit, vt exhortari sciat in sacra doctrina, & eos qui contradicunt arguere: de quo articulo agit plenissime Eymericus paulo post, q. 10. & nos ibidẽ late in commentarijs eiusdem quæstionis. interim videndus Conradus Brunus lib. 5. de hære. c. 4. & lib. 6. c. 8.*

E c ¶ Nam & iniuriam facit iudicio Reuerẽdissimæ synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita reuoluere & publice disputare contenderit.] *Ratio cur iniuria fiat, manifesta est: quis enim concedat plus esse tribuendum singulorum opinionibus de fide arbitratu suo disputantium, quàm definitis in synodis legitime congregatis, in quibus nutu Spiritus sancti patrum corda reguntur? Iam multis rationibus optime statutum est, ne semel definita in dubium reuocentur: nam si quæ semel sunt salubriter constituta & decreta, in dubium verterentur, nullum profecto stabile Ecclesiæ iudicium aut statutũ contra quoslibet errores permaneret. Rursus*

Cur semel definita legitimi ĩ dubium reuocare nõ debeant.

sus eisdem semper furoribus omnis statuta semel veritas, & integra Ecclesiæ definitio turbaretur. ita Gelasius Papa I. ad episcopos Dardaniæ epistola quadam incipiente: Valde mirati sumus. *dicēs:* Quæ maiores nostri diuina inspiratione cernētes, necessarie prçcauerunt, vt quod contra vnāquamque hæresim coacta semel synodus pro fide, communione, & veritate catholica atque Apostolica promulgasset, non sinerent posthęc nouis retractationibus mutilari, ne prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi: sed auctore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicarunt. vt quisquis aliquando huius erroris communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus, quomodo manifeste quilibet vel professione sua, vel communione posset agnosci. *Hæc ibi. quem locum, qui valde erat insignis, & huic loco omnino congruens, non duximus omittendum: qui refertur à Gratiano. 24. q. 1. cap. maiores.*

Synodus Chalcedonēsis quando celebrata.

d ¶ Qui Chalcedone conuenerunt.] *Chalcedonensem synodum intelligit longe celleberimam, habitam Chalcedone (ea est ciuitas Phrygiæ in Ponti Euxini ora) interuentu sexcentorum triginta episcoporum contra omnes hæreses, maxime vero contra Eutychem & Dioscorum, qui vnum dominum nostrum Iesum Christum, ex diuinitate atque humanitate constantem, & in his duabus naturis adorandum, ad vnam audacter & stulte naturam redigebant, & confundebant. Fuit autem celebrata æra 488. hoc est anno Domini 450. seu vt alij scribunt 452. Valentiniano VII. & Auieno viris clarissimis consulibus. de hac celebre extat Gregorij testimonium in c. sicut. 15. dist.*

Pœna disputantium de fide ob malum finem.

e Igitur si clericus erit.] *Nunc pœna statuit contra eos, qui de fide publice disputant in malum finem, idque seruata personarum qualitate: hodie tamen non habet locum pœna huius legis, neque hi personarum gradus, vt hic præscribitur, obseruari debent: nam qui publice nunc falsa dogmata prædicaret, populoq; nouas suggereret opiniones, nec vera fidei documenta reciperet, sed perfidiæ, hoc est, hæresis dißeminandæ (vt hic dicitur) quæreret occasionem, ab inquisitoribus hæreticæ prauitatis iudicaretur: & tales hæresiarchæ seu dogmatistæ videntur sine vlla penitus misericordia curiæ sæculari tradendi, vltimo supplicio feriendi, vt docet Repertorium inquisitorum, ver. docere. & ver. hæresiarca. Albertinus tracta. de agnos. assertio. q. 30. nu. 60. Simancas in catho. instit. tit. 47. nu. 60. idē in Enchyridio violatæ religio. tit. 59. Ioannes Roias tract. de hæret. par. 2. aßertio. 43. & alij quidam. Quid tamen de hoc sentiam, dixi breuiter part. 2. in commentario super concilio Tarraconen. §. Rursus illud. Et plenius eadem parte super quæstione 39.*

A

EDICTVM IVSTINIANI DE FIDE.

Victor Iustinianus, pius, felix, inclytus, triumphator semper Augustus. Ioanni sanctissimo Archiepiscopo almæ vrbis Romæ & Patriarchæ.

REDDENTES honorē Apostolicæ Sedi: & infra. Manifestum igitur facimus vestræ sanctitati, quòd pauci quidam infideles, & alieni sanctæ Dei catholicę atque Apostolicę Ecclesiæ, contradicere iudaice atque apostatice ausi sunt aduersus ea, quę ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam recte tenentur, & glorificantur, atque prædicantur; denegantes Dominum nostrum Iesum Christum vnigenitum filium Dei, Deum & Dominum nostrū incarnatum de sancto Spiritu, & ex sancta atq; gloriosissima semper Virgine Dei genitrice Maria hominem factum, atque Crucifixum, vnum esse sanctæ & consubstātialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum Patri & Spiritui sancto, consubstantialem Patri secundum diuinitatem, & consubstantialem nobis eūdem ipsum secundum humanitatem passibilem carne, eundemque ipsum impassibilē deitate. Recusantes enim Dominum nostrum Iesum Christum vnigenitum filium Dei, & Dominum nostrum fateri vnum esse sanctæ & cōsubstantialis Trinitatis, videntur Nestorij malam sequi doctrinam, secundum gratiam dicentis vnum filium Dei, & alium dicentis Dei verbum, & alium Christum. Omnes vero sacerdotes sanctæ catholicæ atq; Apostolicæ Ecclesię, & reuerēdissimi Archimandritæ sanctorū monasteriorum, sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum & vnitatem sanctarū Dei Ecclesiarum, quam habent ab Apostolica vestræ sanctitatis Sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit, atque obtinet, vno consensu confitentur, & glorificant, prædicantes Dominū nostrum Iesum Christum vnigenitum filium, & verbum Dei, & Dominum nostrum ante sęcula, & sine tempore de Patre natum in vltimis diebus descendisse de cælis, & incarnatum de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa virgine & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum, & crucifixum, vnum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandū Patri & sancto Spiritui. Nec enim alium Deum verbum, & alium Christum cognoscimus, sed vnum atque eundem ipsum consubstantialem patri secundum diuinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Vt enim est in diuinitate perfectus,

B C D E

ctus, ita idem ipse & in humanitate perfectus est. In vna enim substãtia deitatem suscipimus & cõfitemur, quod dicũt Græci, τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν. Idest, eam quæ secundum personam est vnitatem. Et quoniam vnigenitus filius & verbum Dei ante sęcula, & sine tempore de patre natus, idem ipse & in vltimis diebus descendens de cælis, incarnatus de Spiritu sãcto, & ex sancta atq; gloriosa semper Virgine & Dei genitrice Maria, homo factus, dominus noster Iesus Christus, proprie & vere Deus est: ideo & sanctam atq; gloriosam Virginem Mariam proprie & vere Dei matrem esse dicimus: non quia Deus verbum, principium ex ipsa sumpserit, sed quia in vltimis diebus descendit de cælis, & ex ipsa incarnatus, & homo factus & natus est: quem confitemur & credimus (sicut dictum est) consubstantialem esse patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundum humanitatem: eiusdem miracula & passiones, quas sponte in carne sustinuit, agnoscentes. Suscipimus [b] autem sancta quatuor concilia, idest, trecentorum decem & octo sanctorum patrum, qui in Nicæna vrbe congregati sunt; & centum quinquaginta sanctorum patrum, qui in hac regia vrbe conuenerunt: & sanctorum patrum, qui in Epheso primo congregati sunt: & sanctorum patrum, qui in Chalcedone conuenerunt, sicut vestra Apostolica sedes docet atque prædicat. Omnes ergo Sacerdotes sequentes doctrinam Apostolicæ sedis vestræ, ita credunt, & confitentur, & prædicant. Vnde properauimus hoc ad notitiam deferre vestræ sanctitatis per Hypatium & Demetrium beatissimos episcopos, vt nec vestram sanctitatem lateat, quæ à quibusdam paucis monachis male & iudaice secundum Nestorij perfidiam denegata sunt.

ITEM SVBSCRIPTIO TALIS FVIT:

Deitas te conseruet per multos annos sanctissime ac religiosissime Pater.

IN EDICTVM IVSTINIANI DE FIDE C. DE SVM. TRIN. ET FIDE CATHOL. COMMENT. VII.

REDDENTES [a] honorẽ apostolicæ Sedi. & infra.] *Sustulit Eymericus similiter ab hoc edicto initium & finem; vt ea tantum collocaret, quæ suo instituto apta erant, quod est (vt sæpe dixi) cumulare multos fidei articulos & catholicas veritates. hoc autem fragmento tria potissimum docentur: Primum, Christum vnam esse de tribus sanctæ Trinitatis personam subsistentem, quam Græci hypostasim appellant. Alterum, Christũ in carne passionem vere pertulisse, impassibili deitate semper existente. Tertium & postremum, sanctissimam Mariam Virginem proprie & veraciter appellandam esse matrem Domini nostri Iesu Christi et θεοτόκον hæc voluisse Imperatorẽ profiteri, series ipsa edicti indicat. idẽ quoq; docet & ipse Ioãnes Papa in alia de ea re epistola scripta ad Senatores vrbis Romæ, de duabus naturis aduersus Entychianistas, in qua luculentis scripturæ testimonijs, & sanctorũ patrũ assertionibus tres istas veritates ostendit, easque in epistola Iustiniani contineri ait his verbis:* Iustinianus siquidem Imperator filius noster, vt eius epistolę tenore cognouistis, de his tribus quæstionib[9] orta certamina fuisse significauit, Vtrum vnus ex Trinitate Christus, & Deus noster dici possit; hoc est, vna de tribus personis sanctæ Trinitatis sancta persona. An Deus Christus carne pertulerit impassibili deitate. An proprie & veraciter mater Domini Dei nostri Christi Maria semper virgo debeat appellari. *Hactenus ibi. Extat illa epistola in quinto volumine Bibliothecæ patrum cui hæreseologiæ nomen est impositum.*

Christus verus Deus, Maria vere mater eius.

b ¶ Suscipimus autem sancta quatuor concilia.] *Idem in c. sicut. distin. 15. vbi egregium extat de auctoritate horum conciliorum testimonium desumptum ex Beato Gregorio lib. 1. epistola 24. refert Iuo Carnotensis part. 4. c. 117. de quibus videto Photium Patriarcham Constantinopolitanum in epistola ad Michaelem Bulgariæ Principem, de septem concilijs oecumenicis.*

EX EXTRAVAGANTIBVS COMM. TIT. DE MAIO. ET OBEDIEN. BONIFACIVS VIII.

Omnes Christi fideles de necessitate salutis, subsunt Romano Pontifici, qui vtrumque gladium habet, & omnes iudicat; à nemine autẽ iudicatur.

VNAM [a] sanctam ecclesiam catholicam, & ipsam Apostolicã, vrgente fide credere cogimur & tenere. Nosque hanc firmiter credimus, & simpliciter confitemur, extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum, sponso in Canticis proclamante, Vna est columba mea, perfecta mea: Vna est matri suę, electa genitrici suæ, quæ vnum corpus mysticum repræsentat: cuius caput Christus: Christi vero Deus. In qua vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Vna nempe fuit diluuij tempore arca Noe, vnam Ecclesiam præfigurans, quæ in vno cubito consummata, vnum (videlicet Noe) gubernatorem habuit & rectorem, extra quam, omnia subsistẽtia super terram legimus fuisse deleta. Hanc autem veneramur & vnicam, dicente Domino in propheta, Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam. pro anima enim,

Cant. 6.

Psal. 21.

idest pro seipso capite simul orauit & corpore, quod corpus vnicam scilicet Ecclesiam nominauit, propter sponsi fidei sacramentorum, & charitatis Ecclesiæ vnitatem. Hæc est tunica illa Domini inconsutilis, quæ scissa non fuit, sed sorte prouenit. *Ioa. 19.*

Igitur Ecclesiæ vnius & vnicę vnum corpus, vnum caput, non duo capita, quasi monstrum, Christus videlicet, & Christi vicarius Petrus, Petrique successor, Dicente Domino ipsi Petro, Pasce oues meas, meas inquit, & generaliter, non singulariter has vel illas, per quod commisisse sibi intelligitur vniuersas. Siue ergo Græci siue alij, se dicant Petro, eiusque successoribus non esse commissos, fateātur necesse, se de ouibus Christi non esse: dicente Domino in Ioanne, Vnum ouile, & vnicum esse pastorem. In hac [b] eiusque potestate, duos esse gladios, spiritalem videlicet & temporalem, Euangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis, Ecce gladij duo hic, in Ecclesia scilicet, cum Apostoli loquerentur, non respondit Dominus nimis esse: sed satis. Certe qui in potestate Petri, temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis: Conuerte gladiū tuum in vaginam. Vterque ergo est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet gladius, & materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regū & militum, sed ad nutum & patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spiritali subijci potestati. Nam cum dicat Apostolus: Non est potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt, non autem ordinata essent, nisi gladius esset sub gladio, & tamquam inferior reduceretur per alium in suprema. Nam secundum beatum Dionysium, lex diuinitatis, est infima per media in suprema reduci. Non ergo secundum ordinem vniuersi, omnia æque ac immediate, sed infima per media, & inferiora per superiora ad ordinem reducuntur. Spiritualem autem & dignitate & nobilitate terrenam quamlibet præcellere potestatem, oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt. Quod etiam ex decimarum datione & benedictione, & sanctificatione, ex ipsius potestatis acceptione, ex ipsarum rerum gubernatione, claris oculis intuemur. Nam [c] veritate testante, spiritualis potestas, terrenam potestatem instituere habet, & iudicare, si bona non fuerit: sic de Ecclesia, & Ecclesiastica potestate verificatur vaticinium Hieremiæ: Ecce constitui te hodie super gentes & regna: & cetera quæ sequuntur. Ergo si deuiat terrena potestas, iudicabitur à potestate spirituali: sed si deuiat spiritualis, minor à suo superiori: si vero suprema, à solo Deo non ab homine poterit iudicari: testante Apostolo: Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur. Est autem hæc auctoritas (etsi data sit homini, & exerceatur per hominem) non humana, sed potius diuina ore diuino Petro data, sibique suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit petra firmata, dicente Domino ipsi Petro: Quodcumque ligaueris, &c. Quicumque igitur huic potestati, à Deo sic ordinatæ, resistit, Dei ordinationi resistit, nisi duo (sicut Manichæus) fingat esse principia, quod falsum & hæreticum iudicamus: quia testante Moyse, Nō in principiis, sed in principio cælum Deus creauit & terram. Porro subesse Romano Pontifici omni † humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus, & pronūtiamus omnino esse de necessitate salutis.

Ioa. 21. *Ioa. 10.* *Luc. 22.* *Matth. 26.* *Rom. 13.* *De diui. nomi.* *Hier. 1.* *1. Cor. 2.* *Matth. 16.* *Gen. 1.* † al omnem humanam creaturam.

A B C D E

Dat. Later. Pont. nostri anno VIII.

SVPER EXTRAVAGANTEM VNAM SANCTAM. TITVL. DE MAIO. ET OBEDI. COMMENT. VIII.

VNAM sanctam.] *Bonifacius octauus postremo sui pontificatus tēpore, nempe anno Domini 1302. Romæ hanc edidit decretalem, qua potissimum docet tres Catholicas veritates.*

Prima est, Vnam esse Ecclesiam Catholicam, & ipsam Apostolicam, & vnum eius gubernatorem, videlicet Romanum Pontificem, cui omnes subesse oportet. Vna Ecclesia & vnus Papa, cui omnes sūt subiecti.

Altera est, Romanum Pontificem vtrumque habere gladium, videlicet spiritualem & temporalem.

Postrema est, A Pontifice summo omnes iudicari, ipsum vero à nemine. Eas nos more nostro breuiter illustrabimus.

Primus articulus de fide est, quem iam olim multi Romani Pontifices docuerunt, in primis vero Anacletus, qui à sancto Petro Apostolorum principe fuit presbyter ordinatus, floruitque anno Domini 101. epistola quadam omnibus episcopis missa incipiēte. Benedictus Deus. *c. 3. in hæc verba:* Nam & inter beatos Apostolos quædam fuit discretio, & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, idest, caput & principium teneret Apostolatus: qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli episcopis tenendam tradiderunt. *& paucis interpositis.* Hæc vero Apostolica sedes cardo & caput omniū ecclesiarum, à Domino & non alio est constituta & sicut cardine ostiū regitur, sic huius sanctæ sedis auctoritate omnes ecclesiæ Domino disponente reguntur. *Hactenus ibi. & habetur in c. sacrosancta. 22. distin. idem decreuit Zepherinus, & habetur in c. ad Romanam. 2. q. 6. & Fabianus & Gelasius eius nominis primus epistola quadam 1. capite 11. & Leo Papa nonus in* epi-

epistola aduersus præsumptiones Michaelis & Acridani episcoporum, c. 12. & 13. & alij multi tum Romani Pontifices, tum sancti Patres, quos omitto consulto in re manifesta, cum catholicis nunc potissimum scribam, qui Pontificum Romanorum & sanctorum Patrum definitiones & dicta recipiunt.

Papa vtrūq; gladium habet spiritualem & temporalem.

b ¶ In hac eiusq; potestate duos esse gladios.] *Hic ostendit secundā assertionem, de duplici Pontificis gladio, quam & longo ante Bonifacium tempore, & etiam postea alij Romani Pontifices tradiderunt. Innocentius III. in c. venerabilem. de electio. & Innocentius IIII. in c. ad Apostolicæ de sententia & re iud. lib. 6. & Clemens v. in concilio Viennensi. & habetur in Clement. Romani. de iureiuran. ex quibus colliges impios esse, & Ecclesiæ inimicos, qui hæc vel non recipiunt, vel de his male sentire videntur, inter quos est Franciscus Duarenus lib. 1. c. 4. de sacris Ecclesiæ ministerijs. non est itaque fas dicere Romanum Pontificem non habere vtrumque gladium, siue vtramque iurisdictionem, videlicet spiritualem & temporalem.*

Cæterū cum hic articulus de duplici Romani Pōtificis iurisdictione sit late patens, nec nostræ breuitatis institutū eum hoc loco fusius explicari permittat; satis videbimur fecisse, si auctores & loca indicauerimus vnde eius notitia haberi possit. de eo ergo late tractant Doctores canonistæ cum glossa in cap. nouit. extra de iudic. glossa in cap. causam quæ. qui filij sint legit. glossa super extrauagan. Vnam sanctam. de maio. & obedien. de qua nunc agimus. glossa & ibidem doctores in cap. licet. extra de foro compet. glossa 1. in cap. Vergentis. de hæret. Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiast. quæst. 46. art. 2. Aluarus Pelagius lib. 1. c. 13. de planctu Ecclesiæ copiose Turrecremata in summa de ecclesia lib. 2. cap. 113. 114. & 115. idem apud Gratianum in cap. cum ad verum. 96. dist. Iacobatius tract. de Concilio, lib. 10. art. 7. Caietanus in 2. parte Apologiæ de potestate Papæ, cap. 13. ad 8. arg. Sotus lib. 4. sent. dist. 25. q. 2. art. 1. & lib. 4. de iustitia & iure q. 4. art. 1. Ferdinandus vasquius lib. 1. controuersiarum illustrium, cap. 20. & 21. Simācas de catholicis insti. tit. 45. de Papa. Albertus Pighius Campensis lib. 5. c. 16. Hierarchiæ ecclesiasticæ. Restaurus Castaldus tract. de imperatore, in diuersis locis. Ioannes à Capistrano tract. de Papæ & concilij auctoritate, par. 2. partis secundæ principalis. Blasius Nauarrus lib. 1. de sacro ecclesiæ principatu, cap. 7. & 8. Cassaneus in catalogo gloriæ mundi. 4. consideratione 7. & alij, quos longum esset recensere.

Admonebo tamen hic, non esse facile omnium auctorum præcitatorum, aut aliorum de hac re differentium, recipiendam sententiam, (neque enim eo animo eos retuli vt approbarem) sed iudicio opus esse.

c ¶ Nam veritate testante, spiritualis potestas terrenā potestatem instituere habet & iudicare, si bona non fuerit.] *Hæc est postrema assertio veluti superioris declaratoria, nempe, Romanum* A *Pontificem, iurisdictionem temporalem tunc exercere in principes sæculares, cum illi potestate sibi data abutuntur, inde subdit, at non è conuerso illi Romanum Pontificem iudicabunt. Pontifex enim Romanus omnes iudicat, ipse autem à nemine iudicatur. quod vno assensu docuerunt primi illi Romani Pontifices, vt Siluester. & habetur in c. nemo. 9. q. 3. ibi:* Nemo iudicabit primam sedem iustitiam tēperare desiderantem: neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neque à regibus, neque à populo iudex iudicabitur. *idē Gelasius Papa, & habetur in c. cuncta per mundum. 9. q. 3. ibi:* B Neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. *Idem Symmachus Papa, & habetur ibidem in c. qui aliorum. & Vigilius Papa, & Nicolaus, & habetur in c. nemini. 17. q. 4. item alij, quos longum esset recensere. Nostri tamen vnū casum excipiunt, cum videlicet Romanus Pontifex incidit in hæresim. c. si Papa. 40. dist. at non desunt qui verisimiliter asserant Papam rite & canonice electum hæreticum esse non posse, de quo quid sentiam, explicabo infra par. 3. super quæst. 25.*

Pontificem Romanum nemo iudicat.

DE BAPT. ET EIVS EFFECTV

C

DE VOLVMINE MAIORI DECRETALIVM.

ALEXANDER III.

Licet puer sit ter mersus in aqua in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: si non sit dictum; ego te baptizo in nomine patris, & c. non est baptizatus. Cap. I.

D SIQVIS puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen: & non dixerit; ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, amen: non est puer baptizatus.

SVPER C. SIQVIS PVERVM, DE BAPTIS. ET EIVS EFFECTV.

COMMENT. IX.

E [a] SIQVIS puerum ter in aqua immerserit.] *Ideo retulit Eymericus, quia hæc in hoc c. traditur catholica veritas, nempe, Vitiari baptismum quoties minister non exprimit actum baptizandi: non ergo intelligas vitiari baptismum ex omissione pronominis, Ego, quod videtur indicare hic textus; sed vitiatur ex omissione actus baptizandi: vt si quis omitteret verbum,* baptizo, *aut aliud ei simile, & solum diceret,* in nomine Patris, &c. *non conferret baptismum: nam Græci sine expressione personæ ministri baptizantis vere conferunt baptismum; vt in concilio Florentino definitum est. quamquam pronomen*

Non vitiatur baptism⁹ ex omissione pronominis, ego, sed ex omissione actus baptizandi.

nomen, ego, omitti non debeat. c. siquis sane. de bapt. & eius effe. et gl. in sum. de cons. di. 4. Vult ergo definire Romanus Pontifex, quòd licet quis mergat sine aspergat, aut effundat in nomine Patris, &c. non exprimendo verbo actũ baptizãdi, non baptizat. Si vero dicat. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *sufficit ad essentiã. c. si quis presbyter. c. multi. et c. sanctũ de conse. di. 4. & S. Tho. 3. part. q. 66. ar. 5. & Theologi communiter lib. 4. sen. dist. 3. & ibi Dominicus Sotus quæst. vnica. articu. 5. dum tamen habeat intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia. cap. solet. de consecr. dist. 4. & cap. humanæ. 22. q. 5. & tradit concilium Trident. Sessio. 7. de sacramentis in genere, cano. xi.*

IDEM ALEX.

Si probabiliter dubitatur; an quis fuerit baptizatus, potest baptizari forma hic expressa. Cap. 2.

DE quibus [a] dubium est, an baptizati fuerint, baptizãtur his verbis præmissis: Si baptizatus es, nõ te baptizo: sed si non dũ baptizatus es, Ego te baptizo, &c.

SVPER C. DE QVIBVS. DE BAPT. ET EIVS EFFECTV. COMMENT. X.

Nemo rebaptizãdus nisi in dubio, quia graue scelus est.

D [a] E quibus dubium est an baptizati fuerint.] *Ideo retulit auctor, quia hæc veritas in ea statuitur, Nulli debent penitus rebaptizari, nisi de quibus dubitatur an sint baptizati nec ne. intellige tamen hoc postremũ quando vere dubiũ est, ita vt sciri non possit, an fuerit baptizatus nec ne: †nã si probabiliter veritas intelligi possit, nullo modo est rebaptizãdus, cũ grauissimũ sit scelus. quod luculẽter ostẽdit Clemẽs Papa li. 6. c. 15. constitutionũ Apostolicarũ, ait: enim inter cetera ita:* Eodẽ modo contenti sint vno solo baptismo, qui in Domini mortem traditur, non ministerio abominandorum hæreticorum, sed probatorum sacerdotum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *& paucis interpositis subdit:* Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant spiritui sanguinem sanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. *hæc ibi. Insignis est sane locus, & ob id nullo pacto fuit omittendus. idem Augustinus in lib. de vera & falsa pænitentia. c. 3. Damascenus lib. 4. c. 1. de fide orthodoxa. c. quod quidam. 1. q. 1. Leo Papa ad Rusticum episcopum, epistola 70. cap. si nullo. de consec. distin. 4. S. Tho. 3. par. q. 66. art. 9. Magister & Theologi in 4. sent. dist. 6. concilium Tridentinum sess. 7. de baptismo. can. 11. cuius verba sunt:* Si quis dixerit verũ & rite collatum baptismum iterãdum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cũ ad pænitentiam conuertitur, anathema sit.

†Cap. paruulos. & seq. de consecra. dist. 4. & c. presbyteri quos. 5. q. ergo. 63. dis.

A INNOCENTIVS III.

ARELATEN. ARCHIEPISCOPO.

Sacramentum baptismi, vtiliter confertur paruulis, licet non credant, nec intelligant: et remittitur eis peccatum originale. hoc dicit vsque ad §. Verum. Cap. 3.

MAIORES [a] Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes ad Petri sedem referendas intelliget, qui eum B quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabit: Tu es Christus filius Dei viui, & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides eius. Quibusdam igitur quæstionibus, quas contra catholicos hæretici mouerant, nos postulas respondere. Asserunt enim, paruulis inutiliter baptisma conferri: quod nituntur probare illud primo & precipue inducentes, quòd cum secundum verbum Iacobi Apostoli dicẽtis in episto- C la sua: Charitas operit multitudinem peccatorum: & iuxta illud testimonium veritatis in Euangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes lauerat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur: paruulis, qui nec sentiunt nec consentiunt, & charitatẽ non habent, quæ sentientibus & consentientibus tantum infunditur: peccatum non dimittitur in baptismo: & infra. Ad id autẽ taliter respondemus, quòd baptisma circũcisioni successit: absit enim vt in illã damnatã hæresim D incidamus, quæ perperã affirmabat legem cũ Euangelio, & circumcisionem cum baptismo seruandam: quoniam secundum Apostolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini, Christus nihil vobis prodest. Cum ergo circumcisio tam adultis quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus qui successit loco ipsius, & generalior tamen existit, cum tam viri quàm feminæ baptizentur; minoris videatur effectus: tam adultis, quàm paruulis E est conferendus. Sicut enim sine distinctione qualibet Mosayca lex clamabat: Anima cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo: ita nunc indistinctè vox intonat Euangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens. Caute tamen notandum est, quantũ plus baptismus hodie conferat Christianis, quàm quondam Iudæis circuncisio contulisset; dictũ est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo suo. In Euangelica vero auctoritate subiunctũ est: Non intrabit in regnũ Dei. Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysterium, &

Matth. 15. Luc. 22.

Iaco. 5.

Luc. 7.

Galat. 5.

Gen. 17. Leuit. 12.

Ioa. 3.

dãnationis periculũ vitabatur, non tamẽ perue nebatur ad regnũ cęlorũ, quod vsque ad mortẽ Christi fuit omnibus obseratum: sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cælorum etiam peruenitur: cuius ianuã Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit. Absit enim, vt vniuersi paruuli pereãt, quorũ quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procurauerit ad salutẽ. Ceterum ex vi litteræ satis patet prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis, qui habẽt multitudinem peccatorum, cum de paruulis non possit intelligi, qui peccato tantũ originali tenentur. Similiter & illa auctoritas est soluenda: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, &c. cum non possint credere paruuli, sed adulti; & ob hoc tota auctoritas hic intelligẽda est de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secũda clausula referatur. Quãuis nonnulli concedant, quòd paruuli credunt nõ per vsum, sed per habitum fidei, quem suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundum communem vsum loquendi non ad actum, sed ad aptitudinem referuntur.

Illud vero quod opponẽtes inducũt, fidẽ aut charitatem, aliasque virtutes paruulis vt pote non consentientibus nõ infundi, † à plerisque non conceditur absolute: cum propter hoc inter Doctores Theologos quęstio referatur: alijs asserentibus, per virtutẽ baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri: nonnullis dicentibus, dimitti peccatum, & virtutes infundi, habentibus illas quò ad habitum, non quo ad vsum, donec perueniant ad ætatem adultam.

† De hoc articulo vide supra in cõmentario 3. super clem. fidei catholicæ §. Verũ quia.

Originale peccatum, quod sine consensu contrahitur, remittitur in baptismo etiam non consentienti, vt paruulis. secus de actuali: quia sicut non committitur sine consensu, ita non relaxatur sine consensu. hoc dicit, vsq; ad §. Sed adhuc.

Verum [b] quidam ex hac solutione, inuenisse se credunt viam ad alias quæstiones, argumẽtantes ex eo quod dicimus paruulis in baptismate peccatum originale dimitti, quòd & adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum (si baptizentur) ratione simili dimittatur. Cum enim neutri sentiant tunc vel consentiant, dicunt idem in consimilibus iudicandũ. Hic vero dicimus distinguendum, quòd peccatum est duplex, originale, scilicet & actuale. Originale, quod absque consensu contrahitur: actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur, quod sine consensu contrahitur, sine cõsensu per vim remittitur sacramenti: actuale vero, quod consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur.

Licet in baptismo dimittatur originale peccatum paruulis, qui tamen consentire non possunt: in adultis tamen, amentibus, vel dormientibus, qui non consentiunt baptismo, non dimittitur actuale: & item etiam nec originale. hoc dicit.

A Sed [c] adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptismo sicut paruulis dimittatur. Ad hoc taliter est respondendum, quòd Dominus, qui totum hominem saluum fecit in sabbato, opus imperfectionis non nouit, & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit. Præterea
B pœna originalis peccati est carentia visionis Dei: actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus. Vnde si dimitteretur alicui primum altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis: sed hæc tamquam incompassibilia sese minime patiuntur, immo sibi mutuo aduersantur.

C *Amentes vel dormientes baptizati, si ante dementiam vel dormitionem baptizari volebant, characterem suscipiunt, aliàs secus. Coacti vero causatiue suscipiunt. hoc dicit vsque ad finem.*

Item [d] quæritur, vtrum dormientibus, & amentibus sacramenti saltem character in baptismate imprimatur, vt excitati à somno, vel ab ægritudine liberati, non sint denuo baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quòd sacramenta, quæ per se sortiuntur effectum, vt baptismus & ordo, ceteraque similia, non solum dormientibus, & amentibus, sed inuitis & contradicentibus, & si nõ quantum ad rem,
D quantũ tamen ad characterem conferuntur: cũ non solum paruuli, qui non consentiunt, sed & ficti, qui quamuis non ore, corde tamen dissentiunt, recipiant sacramentum. Sed opponitur talibus, quòd qui fuissent inuiti & reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti, ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinerent: vnde ad seruandam regulam fidei christianæ, forent rationabiliter compellendi. Verum id est religioni christianæ contrarium, vt semper inuitus & penitus contradicens ad recipiendam & seruandam christianitatem aliquis compellatur. Pro-
E pter quod inter inuitum & inuitum, coactum & coactum, alij non absurde distinguũt, quòd is qui terroribus atque suppliciis violenter attrahitur, & ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum: talis (sicut & his qui ficte ad baptismum accedit) characterem suscipit christianitatis impressum: & ipse tamquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad obseruantiam fidei christianæ: In quo casu debet intelligi decretum concilij Toletani: † vbi dicitur, quòd qui iam pridem ad christianitatem coacti sunt (sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisibuti) quia

† Concil. Tolet. 4. c. 56.

quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis Domini extitisse participes: oportet etiam vt fidem, quam necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides, quam susceperunt, vilis ac contemptibilis habeatur. Ille vero, qui numquam consentit, sed penitus contradicit: nec rem, nec characterem suscipit sacramenti: quia plus est expresse contradicere, quàm minime consentire: sicut nec ille † notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus & reclamans thurificare idolis cogitur violenter. Dormientes autem & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare: & si fuerunt sic immersi, characterẽ nõ suscipiunt sacramenti. Secus autem, si prius catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales in necessitatis articulo consueuit Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem.

† Vide infra in hac parte 1. in comentario q. 9.

SVPER CAP. MAIORES. DE BAPT. ET EIVS EFFECTV.

COMMENTARIVS XI.

a AIORES Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes.] *Ex tota serie huius elegantis decretalis quattuor colliges catholicas veritates.*

Prima est, Pueros, quorum non est animi iudicium omnino esse baptizandos, vt à peccato originali liberentur.

Altera est, Peccatum originale, quod sine consensu contrahitur, dimitti etiam in baptismo sine consensu: secus autem dicendum esse in peccato actuali.

Tertia est, In adultis, dormientibus & amentibus non dimitti peccatum originale sine actuali, nec vice versa.

Vltima est, Amentes & dormientes baptizatos characterem suscipere, si prius baptizari voluerunt.

Singulas more nostro breuiter illustremus. Quantum igitur ad primam attinet, videlicet, pueros absque vsu rationis baptizãdos esse, de fide est, & eius contraria hæretica. ac primum quidem paruulos non esse baptizandos Pelagiani nequiter mẽtiebantur, sicuti scribit conciliũ Carthaginense epistola quadam ad Innocentium Papã primum, quæ nunc refertur in primo conciliorum volumine. pag. 541. & sanctus Augustinus in libro de hæresibus ad Quodvultdeum, cap. 88. quorum hæresim nonnulli etiam nostri sæculi hæretici velut ab inferis excitarunt. ceterum Ecclesia catholica diuinitus

Pueros esse baptizandos de fide est.

A *instituta, à Christo edocta, paruulos baptizare recte semper consueuit, & sanctus Clemẽs Papa, Petri successor, lib. 6. c. 15. constitut. Aposto. paruulos baptizari iubebat, dicens:* Baptizate quoque paruulos vestros, & educate eos in disciplina, & præceptis Dei. Sinite enim, *inquit*, paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere. *Et in quodam concilio Africano circa tempora Bonifacij primi celebrato, videlicet ad annos Domini 420. cap. 77. hæretici declarantur, qui paruulos negant esse baptizandos, & refertur in c. placuit, de consecr. dist. 4. Idem per omnia statuerat paulo ante concilium Mileuitanum, c. 2. tandem hoc ipsum roborauit concilium Tridentinum sessio 5. in decreto de peccato originali, cap. 1. §. siquis paruulos, & sessio. 7. de baptismo, cano. 12. adde sanctum Thomã par. 3. q. 68. art. 9. & Thomam Valdensem tom. 3. de sacramentalibus baptismi, cap. 53. & 54. & Dominicum Sotum in 4. sent. dist. 5. q. vnica. art. 9.*

B

b ¶ Verum quidam ex hac solutione.] *Hæc est secunda conclusio catholica, Paruulis, qui sine consensu originale peccatum contrahunt, sine proprio etiam consensu deleri in baptismo. hanc docet latissime sanctus Augustinus in libris de baptismo paruulorum. adde c. filius Dei. & c. non ex quo. de consecr. dist. 4. & cap. nihil. de penit. dist. 3.*

C

c ¶ Sed adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus.] *Rationes huius assertionis, quas hic affert Romanus Pontifex, euidentes sunt & certissimæ: hic tamen illa sunt omnino notanda:* Pœna originalis peccati est carentia visionis Dei: actualis vero pœna peccati est gehennę perpetuæ cruciatus: *quibus dirimi videtur non obscure anceps illa quæstio, & olim valde agitata, an paruuli absq; baptismo decedẽtes pœna ignis cruciarentur: nam hic non cruciari apertissime ostenditur, licet sanctus Augustinus contrariũ sensisse videatur in libro de fide ad Petrum, c. 27. relat. ab Eymerico infra in hac 1. parte, quod est diligentissime animaduertendum, ne quis ex Augustini dicto in hoc loco labatur; & plane Augustinus in ea quæstione varius fuit, vt alibi indicaui.*

Paruuli sine baptismo decedẽtes qua pœna plectãtur.

D

d ¶ Item quæritur, vtrum dormientibus & amentibus.] *Hæc est postrema assertio, cuius materia late patet, nec est huius loci. videndus est sanctus Thomas 3. par. q. 80. art. 9. & latissime Dominicus Sotus in 4. sent. dis. 12. q. 1. art. 9. adde c. ægrotantes. vbi Doctores de consecra. dist. 4. & de materia huius decretalis, præter citatos, vide Augustinum in lib. de baptismo paruulorum, c. 13. Et 30. & in Enchiridio, c. 43. c. à paruulo. c. in ecclesia. de consec. dist. 4. Doctores scholasticos in 4. sent. dist. 5. vbi late Sotus quæstione vnica. concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 1. concilium Carthaginense 3. c. 34. & deniq; Clementem Papam lib. 6. c. 15. constitutionũ Apostolicarum.*

E

EX CODICE IVSTINIANI TIT. NE SANCTVM BAPTIS. ITERETVR.

l. 1. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. Ad Flauianum Vicarium Africæ.

NTISTITEM [a], qui sanctitatem baptismatis illicita vsurpatione geminauerit, sacerdotio [b] indignum esse censemus. Eorum enim condemnamus errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificant, sed incestãt, lauacri nomine polluentes.

Dat. XVI. Kal. Nouemb. Constantinop. Gratiano A. IIII. Merobande Coss.

SVPER L. ANTISTITEM. C. NE SANCTVM BAPTISMA ITERETVR.

COMMENTARIVS XII.

[a] NTITISTEM, qui sanctitatem baptismatis illicita vsurpatione geminauerit.] *Licet Eymericus paulo antea ex cap. de quibus. de baptismo & eius effectu, docuerit baptismum non esse iterandum, quod nos plenius commẽtario decimo huius partis diximus: nihilominus hic idem apertius tradit, addita pœna in errantes. Decuit autem de baptismo accurate disserere, & de eo certa dogmata tradere: quoniam baptismus omnium sacramentorum est ianua: & ideo duas hic de eo leges tractantes posuit, quarum prima iterari prohibet baptismum, et vtraque iterantibus pœnam irrogat.*

Quomodo intelligantur leges prohibentes iterari baptismum.

Hæc autem lex, & ceteræ tam ciuiles, quàm canonicæ, quæ iterari prohibent baptismum, intelligendæ sunt, quotiens baptismus collatus est in forma Ecclesiæ: is enim nullo modo est iterandus: at quotiens ab hæreticis in alia forma datus est, ille non dicitur iterari, cum nunquam fuerit collatus. E *atque ita sunt intelligendæ auctoritates omnes, quæ solent adduci ad probandum baptizatos ab hæreticis iterum esse baptizandos: nam loquuntur, quotiens hæretici in baptismo conferendo non seruarũt formam Ecclesiæ: secus si seruassent, cum ab hæreticis vera sacramenta conferantur. Nec desunt rationes huic veritati de non iterando baptismo congruentes, de quibus Theologi lib. 4. sent. & Turrecremata in cap. ecclesiis. de consecrat. dist. 1. nam & fides vna est, & propterea baptismus, quod est fidei sacramentum, vnus esse debet. Rursus quia baptismus est quędã natiuitas & regeneratio, nec homo bis nascitur; & quia in baptismo commorimur Christo, qui semel mortuus est; & quia ba-*

Cur baptismus non iteretur.

A *ptismus characterem imprimit, hoc est signũ quoddam spirituale & indelebile, vt ait concilium Trident. sessio. 7. de sacramentis. cano. 9. & tandẽ quoniam præcipue in remediũ peccati originalis institutus est: peccatũ vero originale semel ablatum nũquam reuertitur. Beatus Clemens Papa lib. 6. cap. 15. constitut. Apostolicarum de causa non iterandi baptismi ita ait:* Vt enim vnus est Deus, & vnus Christus, & Paraclitus vnus, sic vnus est Baptismus, quin in eius nomine datur.

Pœna iterãtium baptismum.

b ¶ Sacerdotio indignum esse censemus.] *Hæc est pœna iterantium baptismum, & concordat ius* B *canonicum in c. fi. de baptis. & eius effectu. vbi addit sacerdotes rebaptizantes excommunicari, & ab officio & beneficio deponi:* Siquis, inquit Papa, tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus ab omni officio & beneficio ecclesiastico deponatur. *Et olim grauissimã etiam pœnam rebaptizantibus imposuerunt decreta in cap. eos quos. de consecrat. dist. 4. vbi pœnitentia, quam agere debent, qui hoc scelus committunt, statuitur. Sed qui rebaptizat ob solum factum hac pœna puniendus est; nam si ita faciendum doceret & in eo errore pertinax & obstinatus existeret,* C *per omnia velut hæreticus impœnitens tractandus esset, & curiæ sæculari relinquendus.*

l. 2. Impp. HONOR. ET THEO. AA. ANTHEMIO P.P.

I quis [a] rebaptizare quempiam de ministris catholicę sectę fuerit detectus, vnà cum eo, qui piaculare crimen commisit (si tamen [b] criminis per ætatẽ capax sit & hic, cui persuasum sit) vltimo suppli- D cio percellatur.

Dat. XII. Kal. April. CP. Lucio VC. Cos.

SVPER L. SIQVIS C. NE SANCTVM BAPTIS. ITERETVR.

COMMENT. XIII.

Rebaptizantis & rebaptizati pœna.

[a] IQVIS rebaptizare.] *Vltimo afficitur supplicio rebaptizãs & rebaptizatus per hanc l. Oportet tamẽ quòd vtriusq; malitia & consẽsus interueniat, vt aperte docet hic textus: quòd si rebaptizatus est aliquis ignoranter, non punitur; tamẽ ordinari non potest. c. qui bis. de consec. dist. 4.* Qui bis, inquit, ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pænitere, nisi quòd secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat.

Sed nunquid hodie habebit locum pœna huius legis, cum rebaptizare malitiose sit in fide errare, & per consequens crimen ecclesiasticum, & vt inquisi-

F tionis.

tionis. §. prohibemus. de haeret. lib. 6. & certum est secundum leges ecclesiasticas esse iudicandum, ob proximam rationem, quia videlicet hoc crimen mere est ecclesiasticum: & rebaptizans & rebaptizatus ad misericordiam, si poenituerint, recipientur, & perinde cum his ac cum ceteris, qui in fide errant, agendum erit.

An punitus in foro canonico possit puniri in foro ciuili.

Sed poterit ne iudex saecularis deinceps per hanc legem imponere poenam vltimi supplicij? & plane non poterit, cum sit crimen mere ecclesiasticum, de quo non iudicat laicus. d. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de haeret. lib. 6. maxime cum poena imposita à iudice ecclesiastico etiam tendat ad vindictam. l. praetor edixit. §. si dicatur. ff. de iniurijs. vbi Bart. & Doctores; secus autem esset dicendum in delictis mixti fori, vt in blasphemia: nam tunc poena iudicis ecclesiastici non impediret poenam iudicis saecularis: de quo articulo, qui non spectat ad hunc locum, videto plene Antonium Gomezium lib. 3. varia. resolutio. cap. 1. num. 40.

b § Si tamen criminis capax sit & hic, cui persuasum sit.] Concordat l. 4. §. vltimo. cum l. infans. ff. ad legem Cornel. de sicar. & c. eos quos. §. pueris autem. de consec. distin. 4. nam aetati subuenitur & parcitur. non ergo aliter iuuenes puniẽdi sũt, quàm si criminis, quod commiserunt capaces fuerint: quae autẽ dicatur aetas criminis capax, non satis constat inter Doctores, vt scripsi infra par. 3. super quarto modo processum fidei terminandi. §. His ita positis. neq; plane potest id per legem definiri, cũ non omnes ex aequo eodẽ tempore sint doli capaces, cũ alij alijs iudicio praestent, & ideo non male dixeris hoc

Doli capax quis dicatur, arbitrio iudicis relinquitur.

iudicum arbitrio esse relinquendum, vt scripsit Decius in l. pupillũ. ff. de regul. iur. nu. 2. & Ioan. Anania in c. 1. de delictis puer. Praeterea etiamsi pueri doli seu criminis capaces sint, adhuc mitius puniri debent, primum quoniam adolescentia est veluti suapte natura ad vitia labilis & prona: & ideo si quis peccauerit adolescens, magis est adscribendũ

Cur adolescentes mitius puniri debeant.

aetatis vitio, quàm pertinaci malitiae & improbitati. Rursus quia huic aetati nondum est plenum rationis iudicium atque consilium, vt testatur Aristo. lib. 1. Polit. c. vltimo. & Cicero lib. 1. officiorum. & Iurisconsultus in l. 1. ff. de mino. vbi asserit fragile esse & infirmum huiusmodi aetatis consilium; & propterea minoribus xxv. annis auxiliũ praetor eo edicto pollicetur. tandem ideo aetati parcitur, quia spes est iuuenes emendatiores futuros, vitiaque vnà cum adolescentia deposituros.

Tametsi vero aetati parcendum sit, non propterea omnino est impunitum relinquendum quod adolescens commiserit, quando crimen in ea aetate commissum est, in qua potest cadere. l. impunitas. C. de poenis, c. si quis cuiuslibet. in fine. & ibi glossa 21. q. 5. Qui autem omnino doli capax non est, is nullo modo punitur. l. illud relatum. ff. de iureiur, cap. illud. 15. q. 1. tradit Antoninus in 2. par. 3. par. principalis. tit. 30. c. 8.

Iuuenes in tribunali inquisitionis mitius etiã puniendi.

In hoc vero haeresis crimine haec etiam locum habent: primum, quia cum in alijs tribunalibus, vbi non est tãta misericordiae locus aetati parcatur,

A aut aliquid condonetur, multo magis hic obseruari debet in iudicio misericordiae & benignitatis. Ad haec quoniam difficilius potest credi iuuenes in hoc crimine haeresis & malitia & animi improbitate peccare, quàm in alijs veluti homicidijs, adulterijs, furtis, rapinis, & similibus: quia crimen haeresis cum sit spirituale, quod mente & intellectu cõcipitur & perficitur, non ita facile credendum est ab adolescentibus patrari, qui nondum habent perfectam intellectus ratiocinationem, nec ita comperta habent Christianae fidei dogmata: quod tunc maxime locum sibi vendicaret, cum ab alijs veluti pa-

B rentibus aut magistris decepti forent, vt dixi infra in hac 1. parte, super quaest. 7. §. sit sexta regula.

Illud hic addiderim, quod est valde singulare, quòd si quis delinquens propter aetatem teneram aut mitius, aut nullo modo punitus est, non poterit effectus maior amplius de eodem ipso delicto puniri. ita Hyppolitus Marsilius in l. infans. ff. de sicarijs. & in l. de minore. in prin. vers. & an minor. ff. de quaestio. quem sequitur Tiraquellus tract. de poenis. temperandis, aut remitten. causa 7. num. 8. quod & verissimum puto.

C

DE CELEBRATIONE MISSAR. DE VOLVMINE MAIORI DECRETAL.

Si quae verba sunt in canone Missae, quae ab Euangelistis dicta non fuerunt, credere debemus, quòd à Christo Apostoli, & ab Apostolis eorum successores acceperunt. Et hoc dicit vsque ad §. Quaesiuisti.

D VM a Marthae: & infra. Quaesiuisti, quis † formae verborum, quam ipse Christus expressit, cũ in corpus & sanguinem suũ, panem transsubstantiauit & vinum, illud in canone Missae, quo Ecclesia vtitur generalis, adiecerit, quod nullus Euangelistarũ legitur expressisse. Cum enim in Euangelio sic legatur: Accipiens calicem gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis, dicens: bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effunde-

† Ex vetustis codicibus restitutus est hic locus, nã in vulgatis corruptissime prius legebatur ita: Quae siuisti quae sit forma verborũ, quam ipse Christus, &c. ex quibus: nullus poterat sanus sensus colligi.

E tur, in remissionẽ peccatorum; In canone missae sermo iste, videlicet mysterium fidei: verbis ipsis interpositus inuenitur. Vnde cũ non Euangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris, quòd aliquis asseuerare tentauerit, eum aliquid plus dixisse, quàm aliquis Euangelistarum asseueret. Verũ si formã ipsius canonis inspicias diligẽter, praeter hoc, de quo tua fraternitas requisiuit, alia duo videlicet: Eleuatis oculis in cęlũ: &, aeterni testamenti: poteris in ipso canone reperire, quae in textu Euangelico non leguntur. Sane b multa tam de verbis, quàm de factis dominicis inuenimus ab Euangelistis omissa, quae Apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse

Matth. 27.

Act. 20.

† In omnibus antiquis sta: beatius ē magis dare, quam accipere.

1. Cor. 15.

pressisse leguntur. Paulus enim in actibus Apostolorum sic ait: Meminisse vos oportet verbi Domini Iesu, qui dixit: Beatius † est dare quàm accipere: hæc nullus quatuor Euangelistarum descripsit: nullus etiam horum expressit, quod Paulus de Christo ad Corinth. scribens ait: Visus est plus quàm quingentis fratribus simul: deinde visus est Iacobo, nouissime autē tamquā abortiuo visus est & mihi. Ipsi etiam Euangelistæ mutuo inter se suppleuisse leguntur, quæ ab eorum aliquo vel aliquibus sunt omissa. Vnde cum tres Euangelistę posuerint, Hoc est corpus meum: solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. & cum Matthæus & Marcus dicant, pro multis: Lucas dicit, pro vobis: Matthæus autē, in remissionem peccatorum adiunxit. Ceterū ea quæ adduntur in canone Missæ, possunt ex alijs locis Euangelij comprobari. Ioānes enim suscitationem Lazari describēs, Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me: & infra. Si tunc igitur in cælum oculos leuauit ad Patrem, cum ad corpus exanime animam Lazari reuocauit: probabilius esse videtur, quòd tunc oculos leuauerit ad Patrem in cælum, cum panem & vinum in corpus & sanguinem proprium commutauit. Ceterū, sicut superius est expressum, cum in textu Euangelico: noui testamenti: ponatur, hic interponitur: & æterni: nam vetus testamentum, quod hircorum & vitulorum fuit sanguine dedicatum, temporalia promittebat: nouum autem, quod est Christi sanguine consecratum, promittit æterna: & ideo testamentum illud fuit vetus & transitorium: hoc autem nouum est & æternum. Vel, et vtamur alia ratione: vnde nouum, id est vltimum esse describitur, inde æternum, id est perpetuum comprobatur. Nouissimum etenim hominis testamentum † immobile perseuerat: quia testatoris obitu confirmatur: iuxta quod Apostolus testamentum in morte asserit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit, qui testatur. Præterea non solum scriptura, sed etiam promissio dicitur testamentum: iuxta quod Apostolus ipse scribit: Ideo noui testamenti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt hæreditatis æternæ. Sic ergo intelligi debet, quod in ipso canone reperitur: hic est enim sanguis meus noui & æterni testamenti: idest, nouæ ac æternæ promissionis, scilicet confirmator, sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiēs) carnem meam, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo mouit tua fraternitas quæstionem, videlicet: mysterium fidei: munimentum erroris † quidam trahere putauerunt, dicentes, in sacramento altaris nō esse corporis Christi & sanguinis veritatem, sed imaginem tantum & speciem, & figuram: pro eo quod scriptura interdum commemorat id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium, & exemplum. Sed

Luc. 22.
Matth. 26.
Marc. 14.

Ioa. 11.

† Hic post dictionem, testamentum, ē dictio, morte, in plerisque recētioribus codicibus, quæ tamē deest in omnib' antiquis, nec esse debet vt indicant sequentia.

† Damnatur in concilio Trident. sessio. 13. de sacramēto Eucharistiæ c. 3. & cano. 1.

A tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reuerenter. Si enim quia figura est sacramentum altaris, veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi (cum figura sit) veritas est credenda. Siquidem mortem & resurrectionem Christi, similitudinem & imaginem esse Apostolus manifestat: Christus, inquiens, mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Apostolorum etiā princeps Petrus sic in epistola sua scribit: Christus

B passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sic ergo tam mors Christi, quàm eius resurrectio est exemplum, vt & nos peccato mortui, iustitiæ iam viuamus: quare si non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec vere mortuus fuit Christus, nec vere à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium cordibus error iste, cum Propheta de ipso testetur: quòd vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Dicitur tamen mysteriū fidei, quoniā aliud ibi creditur, quàm cernatur: & aliud cernitur, quàm credatur. Cer-

C nitur species panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis Christi, ac virtus vnitatis & charitatis: & infra. Distinguendum est tamen subtiliter inter tria, quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet formam visibilem, veritatem corporis, & virtutem spiritualem. Forma est panis & vini: veritas carnis & sanguinis: virtus vnitatis & charitatis. Primum est sacramentum, & non res: secundum est sacramentum, & res: tertium est res, & non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminæ rei. Secundum est sacramentum vnius, & alterius res existit.

D Tertium est res gemini sacramenti. Credimus igitur, quòd formam verborum, sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum acceperint successores.

Rom. 6.
1. Cor. 15.
1. Pet. 2.
Isa. 53.

In sacramento altaris aqua cum vino transubstantiatur in sanguinem: hoc dicit vsque ad §. Tertio loco. Abbas.

† Quæsiuisti [e] etiam, vtrum aqua cum vino in sanguinem cōuertatur? Super hoc autem opiniones apud Scholasticos variantur. Aliquibus

E enim videtur, quòd cum de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua: in illa duo vinum & aqua, quæ commiscentur in calice, diuina virtute mutantur: vt in hoc sacramēto plena sit veritas & figura. Alii vero tenent, quòd aqua cum vino transubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat mixta vino: licet physici contrarium asseuerent, qui aquam à vino per artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, quòd aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa, ita quòd vini saporem assumit.

quod inde continetur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem: illud quidem non transit in sanguinē, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, vndique circunfunditur, non madidans circunfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere: quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur, accidentia mutare subiectū, sicut & subiectum contingit accidentia permutare: Cedit quippe natura miraculo: & virtus supra consuetudinem operatur. Sed nec inconueniens creditur aut absurdū: si aqua in corpore Christi esse credatur, cū legatur de ipsius latere † processisse: & infra. Verū inter opiniones prædictas, illa probabilior iudicatur, quæ asserit, aquam cū vino in sanguinē trāsmutari: vt expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cum aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod alibi legitur: Beati qui seminatis super omnes aquas: ideo vino aqua vnitur, vt Christo populus adunetur. Per hoc enim quod suscepit ipse de nostro, & accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilē vnitatem; fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionē: ac per hoc ipso communiter mediante cum patre vnum efficimur. Pater inquit sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnū, sicut & nos: non pro his rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & mundus credat quia tu me misisti.

Ioa. 19.

† al. corpore

Isa. 32.

Ioa. 17.

Oratio quæ dicitur in secreta in festo sancti Leonis immutata est; quia vbi dicebatur: Annue nobis Domine, vt animæ famuli tui Leonis, hæc prosit oblatio: hodie dicitur; vt intercessione nobis beati Leonis, hæc nobis prosit oblatio. Et hæc mutatio contingit, quia Sancti nostris orationibus non indigent, sed nos suis, hoc dicit vsque ad finem. Abbas.

Tertio [a] loco fraternitas tua requisiuit, quare fuerit mutatum quod in secreta beati Leonis secundum antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis domine; vt animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio: cum in modernis sacramentarijs habeatur: Annue nobis quæsumus domine, vt intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio? Super quo respondemus, quòd cum sacræ scripturæ dicat auctoritas †, quòd iniuriam facit martyri qui orat pro martyre: idem est ratione consimili de alijs iam sanctis sentiendū: quia orationibus nostris non indigent, pro eo quòd cū sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potius orationibus eorum indigemus, quos (cum miseri simus) vndique mala nostra perturbant. Vnde quod in plerisque orationibus continetur, prosit vel proficiat huic sancto, vel illi talis oblatio ad gloriam & honorem: ita debet intelligi, vt ad hoc prosit, quod † magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum, sanctorum gloriam vsq; ad iudicium augmentari: & ideo Ecclesiam interim sane posse augmentū glorificationis eorum optare. Verum verum in hoc articulo locum habeat illa distinctio, qua docetur, quòd defunctorum alij sunt valde boni, alij sunt valde mali, alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: vnde suffragia, quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valde bonis, actiones sunt gratiarum; pro valde malis, consolationes viuorum; expiationes vero pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis, tua discretio intelliget.

† Hoc dictū est sancti Augustini de verbis Apostoli sermone 17. refertur lib. 4. sent. dist. 43. cap. 1.

† al. quod magis ac melius, &c.

SVPER C. CVM MARTHÆ, DE CELEB. MISSA. COMMENT. XIIII.

CVM Marthæ: & infra.] *Optime conuenit hæc decretalis cum instituto auctoris: nam multæ in ea definiuntur catholicæ veritates, quæ ad plantandam & augendam fidem spectant: series eius indicat tria catholica dogmata potissimum declarari.*

Primum est: Si quæ sunt verba in celebratione Missæ cum sacramentum conficitur, quæ nominatim in euangelio non contineantur, credendum est, Apostolos à Christo, & nos ab ipsis per traditionem accepisse.

Alterum est: In sacramento Eucharistiæ aquā illam modicam vino commixtam, simul cum vino in sanguinem conuerti.

Postremum est: Sanctos in cælo cum Deo regnantes non indigere precibus nostris, sed potius nos illorum intercessionibus.

b ¶ Sane multa tam de verbis quàm de factis Dominicis.] *Hic incipit respōdere, quæstioni propositæ, docens auctoritatem magnam & inuiolabilem Apostolicarum traditionum. est enim inuiolabilis regula, ritus Ecclesiæ vniuersalis, antiquos & approbatos, quorum memoria non extat, tam circa sacramenta conficienda & ministranda, quàm circa ministros ecclesiasticos, & ecclesiastica ministeria, quorum in Euangelio nulla mentio est, Christum aut viuæ vocis oraculo, aut per reuelationem à Spiritu sancto Apostolis tradidisse: Apostolos vero suis successoribus indicasse, & obseruādos reliquisse: nec Apostolicæ traditiones minorē auctoritatem habent quàm sacra ipsa scriptura: nā traditiones Ecclesiæ scriptura sunt antiquiores, Christus enim Dominus librum nullum scripsit, immo quantum legimus, nec præcepit vt scriberetur, Euntes, ait, prædicate Euāgelium omni creaturæ, non dixit, scribite, Marci vltimo. & lex quidem Euangelica, quæ lex spiritus est, ab initio nullis est litteris exarata, sed credenda fidelibus prædicata, & Apostoli prius Euangelium viua voce docuerunt, deinde mandarunt litteris, vt graues &*

De auctoritate traditionum ecclesiasticarum.

idonei testes profitentur. Irenæus lib. 3. cap. 1. aduersus hæreses. Eusebius luculenter lib. 3. histo. eccle. c. 24. Chrysostomus homilia 1. in Matt. Theophilactus initio comment. in Matth. denique vniuersi ecclesiastici auctores. Quæ ergo documenta in scripturam redacta sunt, scripturam vocamus: quæ autem non sunt scripta, quia non fuit visum Spiritui sancto necessarium, & Ecclesia retinet ab Apostolis accepta, traditiones dicimus. Perpetuam Mariæ matris Dei virginitatem, Paruulos esse baptizandos, Sanctorum auxilium esse implorandū, eorum memoriam pie esse colendam, & eorum imagines adorandas, & sexcenta huiusmodi, quæ longum esset recensere, nullis sunt sacris litteris prodita, sed quia traditione Apostolica tenet Ecclesia, perinde ea certa sunt ac si in Euangelio scripta essent. & talia sunt hæc, de quibus hic disserit Romanus Pontifex.

Atque hæc quidem breuiter satis sit attulisse ad hunc locum illustrādum, qui ab hæreticis nostri seculi valde laceratur: nam cetera persequi, quæ ad traditiones spectant, alterius est loci, nec nostræ breuitatis aut instituti. ac de vi quidem & auctoritate Apostolicarum traditionum multa Clemens Papa Romanus, qui octo libris vniuersas fere Apostolorum traditiones dicitur esse complexus. multa etiam Carolus Bouius in præfatione ad præfatos libros Clementis; & Martinus Perez ab Ayala Archiepiscopus Valentinus peculiari libro de traditionibus ecclesiasticis; & eleganter more suo Melchior Canus toto libro 3. de locis Theologicis, apud quem inuenies ibidem c. 4. (quod est in hac materia potissimū) quibus modis traditiones Apostolicæ inuestigentur & cognoscantur. atque vt breui concludam, traditionum quanta sit auctoritas, docuit concilium Tridentinum sess. 4. in decreto de canonicis scripturis; vbi ecclesiasticas traditiones, pari pietatis affectu & reuerentia cum sacra ipsa scriptura suscipiendas & venerandas docet.

Aqua vino commixta per consecrationē in sanguinem Domini cōuertitur.

c § Quæsiuisti etiam, vtrum aqua cum vino in sanguinem conuertatur.] *Hæc est secunda catholica assertio, quòd aqua scilicet cum vino in Christi sanguinem conuertatur. obiter autem tres commemorat Papa opiniones. Vna est dicentium, aquā vino commixtam peracta consecratione seorsum manere: quæ tamen opinio vera esse nequit, cū per consecrationem nihil aliud sub speciebus sacramentalibus remaneat, quàm corpus & sanguis Christi. Secunda opinio est asserentium, quòd sicut vinum transubstantiatur in sanguinem, ita & aqua in illam, quæ de latere Christi effluxit. sed neque hoc est verum: nam si ita esset, deberet vinum per se, & aqua seorsum consecrari. Tertia demum est sententia eademque certissima, quam hoc loco approbat Papa, videlicet aquam prius in vinum conuerti, inde vinum in sanguinem, hoc est Pontificis institutum in hoc §. ad quod intelligēdum videto quæ scribunt Theologi lib. 4. sentent. distinct. 9. vbi late Dominicus Sotus q. 1. artic. 6. & sanctus Thomas 3. par. q. 74. art. 6. adde c. 1. & c. cum omne. de consecrat. distin. 2. vbi pulchra sunt de hoc re. Pontificum decreta.*

Quòd vero aqua vino sit miscenda in hoc ineffabili sacrificio, non fuit Alexandri Pontificis institutum, vt male sensit Armachanus lib. 9. c. 9. sed ita fieri debere Christus docuit Apostolos, & illi nobis obseruandum tradiderunt, vt luculenter probat sanctus Cyprianus lib. 2. epistolarum Episto. 3. ad Cæcilium, & refertur in cap. sic in sanctificando, et in cap. scriptura. de consecra. dist. 2. & docet item concilium Charthaginense 3. cap. 24. relatum in cap. in sacramento de consecra. dist. 2. quod recte etiam præcitato loco Sotus ostendit. cetera huc spectantia Theologis libenter tractanda relinquo; non enim spectant ad Eymerici institutum.

Traditione Apostolica auxiliū sanctorum imploramus.

d § Tertio loco fraternitas tua requisiuit.] *Hoc est postremū dogma, in quo nulla occurrit difficultas, conuenit cum eo doctrina concilij Tridentini sessio. 25 in principio de inuocatione Sanctorū, adde Melchiorem Canum lib. 3. de locis Theologicis, c. 3. vers. multa pertinere: vbi vere docet traditione Apostolica constare, Sanctorum auxilium & preces implorandas. contra senserunt olim Pauperes de Lugduno, vt refert Eymericus p. 2. q. 34. hæres. 15. quē errorem huius sæculi hæretici quasi ab inferis excitantes, renouant, quorum deprauatus animus & mens deperdita eò mihi potissimum spectare videtur, vt in odium Ecclesiæ catholicæ Romanæ excitent quidquid impium, & blasphemum vnquam assertum est.*

INHIBITIO FACTA DE MANDATO DOMINI GREGORII XI.

Ne tres hic inserti articuli de corpore Christi deinceps prædicentur sub pœna excommunicationis.

Condemnatio quorundam articulorum de sacramento Eucharistiæ Fratris Petri de Bonageta, ordinis Fratrum Minorum, & quorundam aliorum facta per Gregorium XI.

MISERATIONE diuina Petrus sancti Eustachij, & Guillermus, sācti Angeli Diaconi Cardinales, Reuerendis Patribus Tarraco. & Cæsaraugustan. prouinciarum, Archiepiscopis, eorumque suffraganeis, necnon Inquisitoribus hæreticæ prauitatis à sede Apostolica in ipsis prouincijs deputatis, Salutem & sinceram in domino charitatem.

Relatione religiosi fratris Nicolai Eymerici magistri in Theologia, ac in dictis prouincijs hæreticæ prauitatis inquisitoris, ad audientiam domini nostri Papę nuper peruenit, quòd tam in vestris quàm in suffraganeorum vestrorum ecclesijs palam & publice per certos religiosos prædicati † fuerunt tres articuli subsequentes in effectu.

† De predicantibus errores [illegible] concilium Tridentinum sessio. 5. de refor. [illegible] absic.

Primus,[a] quòd si hostia cōsecrata cadat, seu proijciatur in cloacā, lutum, seu aliquem turpem locū, quòd speciebus remanentibus, sub eis esse desinit corpus Christi, & redit substātia panis.

Secundus, quòd si hostia consecrata à mure corrodatur, seu à bruto sumatur, quòd remanentibus dictis speciebus: sub eis desinit esse corpus Christi, & redit substantia panis.

Tertius, quòd si hostia consecrata à iusto vel à peccatore sumatur, quod dum species dentibus teritur, Christus ad cælum rapitur, & in ventrem hominis non traijcitur.

Supplicato igitur per ipsum inquisitorem eidem domino nostro Papę super huiusmodi articulis, ex quorum prædicatione possent scādala suscitari salubriter prouideri: Idem dominus noster Papa, nobis ibidem præsentibus, viuæ vocis oraculo expresse commisit, quatenus auctoritate sua Apostolica vobis mandaremus, vt omnis moræ sublato dispendio in dictis vestris prouincijs sub pœna excommunicationis inhibeatis; ne quis deinceps dictos articulos publice præsumat prædicare. Nos igitur Petrus & Guillermus Cardinales prædicti, huiusmodi mandatum Apostolicum cupientes exequi, vt tenemur: vobis & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus; Ne ab inde in antea dictos articulos, seu eorum alterum, sub eisdem, vel aliis verbis idē sonantibus in substātia seu in effectu, in vestris ecclesiis vel alibi palam seu publice prędicari à quoquam permittatis: & hoc sub pœna excommunicationis: qua contrarium facientes innodetis ipso facto. Notificantes vobis nihilominus simili mandato per ipsum dominum nostrum Papam nobis facto, quòd idem dominus noster Papa Fratri Ioanni de Latone ordinis fratrum Minorum, qui aliquos de dictis articulis in vestris ecclesiis frequenter recitando prædicauerat, inhiberi fecit sub pœna excommunicationis, ne dictos articulos de cetero publice prędicare præsumat. In quorum omnium testimonium, sigilla nostra præsentibus duximus imponenda. Datum apud Villam nouam Auinion. diœcesis, die viii. mensis Augusti Anno domini, Millesimo tricentesimo septuagesimo primo, Indictione nona. Pontificatus sanctissimi in Christo patris dñi dñi nostri Gregorii diuina prouidentia Papæ XI. Anno primo.

SVPER INHIBITIONEM FACTAM DE MANDATO DOMINI GREGORII XI.

Ne tres infrascripti articuli de sacramento Eucharistiæ prædicentur.

COMMENTARIVS XV.

PRIMVS, quòd si hostia consecrata cadat, seu proiiciatur in cloacam, lutum.] *Hi tres articuli de recessu corporis Christi à speciebus sacramentalibus, & de reuersione substantiæ panis, quotiens Eucharistia cadit in locum immundum, aut à bruto animali manducatur, aut à iusto vel peccatore homine dentibus teritur, valde sunt impij: & concors Theologorum sententia contrarium docet lib. 4. sent. dist. 9. & dist. 12. ex quibus colligitur hæc certa & vera conclusio: Tandiu manet corpus & sanguis Christi in hoc sacramento, quamdiu manent species panis & vini; tandiu vero manent species, quamdiu sub illis maneret substantia panis & vini. Manifestum est autem, quòd si peccator, vel mus, vel aliud*
B *animal sumeret panem & vinū, non illico illæ substantiæ esse desinerent, aut corrumperentur, sed durarent quousque per calorem naturalem essent digestæ & consumptæ: fit ergo vt vsque ad illud momētum maneat corpus & sanguis Christi sub illis. Idem penitus est dicendum, si in locum immundum species sacramentales ceciderint. ita sanctus Thomas 3. p. q. 80. art. 3. Sotus lib. 4. sent. dist. 12. q. 1. art. 3. Denique, vt breuiter agam, hanc sententiam catholicam probare videtur Concilium Tridentinum sessio. 13. c. 4. hos autem errores tenuit Vuicleffus, contra quem disserit Thomas Valdensis*
C *tom. 2. de sacramentis, c. 60.*

Manet Christus in speciebus sacramentalibus à quibuscūque sumatur.

His erroribus prorsus est similis ille, quem tradit Hugo lib. 2. de sacramentis, par. 8. c. 13. & Innocentius lib. 4. c. 15. de mysterio Missæ, & glossa in c. tribus. in verbo, miscere. de consecratio. distin. 2. videlicet, species sacramentales non descendere in stomachum: nam re vera descendunt, aliter non proijcerentur per vomitum; quod est contra textū in c. si quis per ebrietatem. de consecrat. dist. 2. & contra communem & catholicam Theologorū sententiam. Neque hoc vergit in detrimentum, aut dedecus dignitatis corporis Christi, cui nihil planè
D *dignitatis detractum fuit ex eo quod à peccatoribus, & consputcari sputis, & cadi alapis, & crucifigi voluit. & quamuis brutum animal hoc venerabile sacramentum deglutiat, non tamen id sacramentaliter sumit, quoniā non potest eo vti vt sacramento, cum sit rationis expers, sed sumit corpus Christi per accidens, sicut ille, qui comederet hostiam consecratam, ignorans consecratam esse.*

SYMBOLVM APOSTOLORVM.

E CREDO in Deum, patrē omnipotentem, Creatorem cęli & terræ: Et in Iesum Christū, Filium eius vnicum, dominū nostrum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: Descendit ad inferos: Tertia die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cælos: Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos: Credo in Spiritū sanctū, sanctam Ecclesiam catholicā, sanctorū communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen.

SVPER

SVPER SYMBOLVM APOSTOLORVM.

COMMENT. XVI.

REDO in Deum.] *Optime ait beatus Thomas 2. 2. q. 1. art. 10. quem sequitur S. Antoninus par. 4. tit. 8. c. 4. §. 2. Symbolũ esse collectionem sententiarum fidei, quoniam in eo sint collectæ illæ sentẽtiæ seu articuli ad fidem spectantes, quos necessarium est explicite credere; qui in sacra scriptura varijs locis dispersi continẽtur. Sunt autem eiusmodi symbola multa, ut paulo post dicemus: hoc tamen omnium est primum, & apposite valde dicitur, Apostolorũ Symbolũ: quia procul dubio illud Apostoli primum condiderunt: causam docet sanctus Clemens Papa in epistola ad Iacobũ fratrẽ Domini in hæc verba:* Christo itaque resurgente, & ascendente in cælũ, misso sancto Spiritu, collata Apostolis scientia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo, condiderunt: vt discedentes ab inuicem hanc regulam per omnes gentes prædicarent. *& paulo post*: Symbolum enim Græce, Latine collatio dicitur. Et hoc prædicti sancti Apostoli inter se, per Spiritum sanctum salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium, quod per hoc, qui recte crediderit, indicatur. *Hactenus ibi.*

Symbolum Apostolorũ cur conditũ.

Et sanctus Augustinus de tempore, sermone 181. de eodem ita scribit: Sancti Apostoli certam regulam fidei tradiderunt, quam secundum numerũ Apostolicum, duodecim sententijs comprehensum, symbolum vocauerũt: per quã credentes Catholicam tenerent veritatẽ, & per quã hæreticam conuincerent prauitatem. Symbolũ ergo tali ratione institutum maiores nostri dixerunt: tradunt enim quòd post Ascensionem Domini, & Saluatoris nostri ad Patrẽ cum per aduẽtum Spiritus sancti discipuli eius inflãmati linguis omniũ loquerentur ad singulas quasque nationes, vt Dei verbum prædicarent, ituri ac discessuri ab inuicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in commune statuerunt, ne localiter ab inuicem discedentes, diuersum vel dissonum prędicarent his, qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes igitur in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue suæ prædicationis iudicium conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque computabat, atque hanc ita credentibus dandam esse regulam instituerunt. *Hactenus Augustinus.*

Symbolo vincuntur hæretici.

Hoc symbolo Apostolorum totidem sententijs diuinitus consignato, veluti acutissimo quodam gladio omnes hæreticorum errores posse detruncari asserit Leo Papa eius nominis primus, epistola quadam, quæ est 13. ad Pulcheriam Augustam in hæc verba: Siquidem ipsius Catholici symboli breuis & perfecta confessio, quæ duodecim Apo-

A stolorum, totidem est signata sententijs, tam instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cuius symboli plenitudinem, si Eutyches puro & simplici voluisset corde cõcipere, in nullo à decretis sacratissimi Nicæni concilij deuiaret, vt contra Apostolicam fidẽ, quæ non nisi vna est, nullum se ingenium, nullum eleuaret eloquium. *Hactenus ille. Hoc symbolũ pulchre interpretatur sanctus Augustinus tom. 3. libr. de fide et symbolo. item tom. 9. de Symbolo ad catechumenos libris quatuor. & tom. 10. de tempore, sermone 115. et sanctus Thomas quodam opusculo de hac re conscripto incipiente:* Primum, quod est necessarium.

B

SYMBOLVM SANCTORVM PATRVM.

REDO in vnum Deum, patrẽ omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium: Et in vnum dominum Iesum Christum, filiũ Dei vnigenitum: Et ex patre natum, ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero: Genitũ, non factum, consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: Et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine: Et homo factus est: Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus, & sepultus est: Et resurrexit tertia die, secundum scripturas: Et ascẽdit in cælum, sedet ad dexteram patris: & iterũ venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis: Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem: qui ex patre filioque procedit: Qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur: qui locutus est per prophetas: Et vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam: Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum: Et expecto resurrectionem mortuorum: Et vitam venturi sæculi. Amen.

C

D

SVPER SYMBOLVM SANCTORVM PATRVM.

COMMENT. XVII.

E

REDO in vnum Deum patrẽ omnipotentem.] *Cum præter Symbolum Apostolorum, de quo paulo antea dictum est, extent duo alia symbola Nicænũ, & Constantinopolitanum; & vtrunq; eadem serie verborum videatur esse ordinatum; dubium videri posset, quod ex illis vocet hic Eymericus symbolum sanctorum patrum. sed nos Symbolum Nicæni concilii hic dici sanctorum patrũ credimus: & ita etiã*

Symbolum sanctorum patrũ quod dicatur, & vbi conditum.

S. Anton. sentit, par. 4. tit. 8. c. 4. §. 3. quòd fuit conditum contra Arium in synodo Nicæna, & à 318. Episcopis subscriptum & confirmatum, de quo Nicephorus Callistus lib. 8. cap. 17. scribit ita: Productus est in medium Arius, atque de eis, quæ ab ipso in quæstioné deducta fuerant, diligens & accurata disquisitio facta. In primis vero cauebatur, ne temere atque præcipitanter in alterutram partem sententiæ proferrentur. *& paulo infra.* Sed enim professio fidei à trecentis & decem & octo episcopis in scriptum relata, atque ab eisdem, & simul à sapientissimo Constantino annotationibus confirmata, quæ etiam nũc ecclesijs olim tradita obtinet, de verbo ad verbũ sic habebat: Credimus in vnũ Deũ, &c. Cũ itaq; absolute & simpliciter dicitur aut nominatur symbolum sanctorum patrum, per excellentiam symbolum Nicænum intelligẽdum esse crederem: quamquam & symbolum Constantinopolitanum intelligi etiam videri possit propter Decretum concilij Toletani 3. c. 2. vbi id symbolum in Missarum solemnitatibus iubetur recitari.

Hoc ipsum Symbolum eadem fere serie verborum, & sententia penitus eadem seruata, in synodo Constantinopolitana prima, habita à centum quinquaginta episcopis sub Theodosio maiore æra 419. aduersus Macedonium repetitũ fuit & ordinatum: idem autem Symbolum, siue Nicænum, siue Constantinopolitanum, (quia vt dixi non differũt) in multis concilijs repetitum est, veluti in sexta synodo Constantinopolitana actio. 17. in concilio Chalcedonensi actio. 2. & alibi sæpe.

In his Symbolis illud est diligenter obseruandum, quod notat sanctus Thomas 1. par. q. 36. art. 2. ad 2. argumentum. & sanctus Antoninus 4. par. tit. 8. c. 4. §. 3. videlicet, in vno explicatius & apertius quæpiam tradi, quàm in alio; non tamen condebatur nouum symbolum: ait enim sanctus Thomas in singulis fere concilijs institutum fuisse symbolum aliquod propter aliquem errorem, qui in eo concilio damnabatur; sequẽs tamen concilium non faciebat aliud symbolum quàm primũ; sed id quod implicite continebatur in vno symbolo, in alio explanabatur contra hæreses insurgẽtes. quod ipsum sæpe alibi repetit, & præsertim. 2. 2. quæst. 1. art. 9. & lib. 3. sent. dist. 25. quæst. 2. art. 2.

Hinc intelliges mentiri Græcos, qui dixerunt ea verba, filioque, addita esse perperam à Latinis cum in antiquis symbolis non reperiantur: quia enim olim is error de processione Spiritus sancti nondum erat exortus, non oportuit in symbolo id ampliare et declarare. Iam quòd ea verba non sint additio, sed expositio eius quod inerat, diuinitus declarat concilium Florentinum sub Eugenio iiij. sessio. 6.

Cur & quando symbolũ in Ecclesiis cantari cœptum.

De his Symbolis multa fit à sacris Doctoribus et approbatis concilijs passim mentio.

Id vero nullo modo est prætermittendum quod quidam sentiunt, nempe hæc symbola in Ecclesiis orientalibus ad mentes hominum in fide confirman-
A *das inter Missarũ solemnia iussa esse recitari, quo tempore Arij, Sabellij, & ceterorum hæreses, pacem & fidem orientalium ecclesiarum perturbabant: inde vero ad Ecclesias occidentales eam consuetudinem peruenisse; & in Hispania in concilio Toletano tertio, sub Pelagio Papa eius nominis secundo, æra 627. celebrato, cautum est, vt Symbolum hoc in Ecclesiis recitaretur ad corroborandas inualidas hominum mentes, vt in decretis eius concilij, c. 2. scriptum est. Ceterũ verisimilius alij putant, in quibus est Frãciscus Feuardentius apud Irenæum lib. 2. cap. 2. Iam Apostolos ipsos Symbo-*
B *lum decantasse dum sacrosancta Eucharistiæ mysteria celebrarent, vt colligitur ex Dionysio Areopagita cap. 3. ecclesiast. hierarchiæ. Optimo autem consilio hæc recitauit Eymericus, quia maxime ad institutum suum spectant, cum potissimum his fides fundetur & fulciatur.*

REGVLA FIDEI BEATI ATHANASII EPISCOPI AB ECCLESIA APPROBATA.

C QVICVNQVE vult saluus esse, ante omnia opus est vt teneat catholicam fidem: Quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc est: vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neque confundentes personas: neque substantiam separantes. Alia est enim persona patris, alia filij, alia spiritus sancti: Sed patris, & filij, & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Qualis pater, talis filius, talis spiri-
D tus sanctus. Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus. Immensus pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus. Aeternus pater, æternus filius, æternus spiritus sanctus. Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut non tres increati nec tres immẽsi: sed vnus increatus, & vnus immensus. similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus. Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ita Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus. Et tamen nõ tres dii, sed vnus est Deus. Ita dominus
E pater, dominus filius, domin⁹ spiritus sanctus. Et tamen non tres domini, sed vnus est dominus. Quia sicut sigillatim vnamquamque personam Deum ac dominum cõfiteri Christiana veritate compellimur: Ita tres deos aut dominos dicere, catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo pater, non tres patres: vnus filius, non tres filij: vnus spiritus sanctus, non

non tres spiritus sancti. Et in hac trinitate nihil prius, aut posterius; nihil maius, aut minus: sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales: Ita vt per omnia, sicut iam supra dictum est, & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneráda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat. Sed necessarium est ad æternam salutem, vt incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur; quia dominus noster Iesus Christus Dei filius: Deus & homo est. Deus est ex substantia patris ante sęcula genitus, & homo est ex substantia matris, in sæculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo: ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis patri secundum diuinitatem: minor patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem: sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non cófusione substantiæ, sed vnitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra: descendit ad inferos: tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cælos: sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habēt cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignē æternum. Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

COMMENTARIVS XVIII.

Athanasii regula cur dicta, contra quos edita, et quis Athanasius.

a Regula fidei sancti Athanasii.] *In omnibus codicibus legitur, regula, nō symbolū: quod peculiari ratione factum est: symbolum enim proprie dicitur articulorū & veritatū collectio, & fidei confessio ab Apostolis, & generalibus concilijs auctoritate Papæ munitis, facta. Quæ vero à priuatis patribus ordinationes de fide factæ sunt, licet ab Ecclesia fuerint comprobatæ, regulæ dicūtur, siue confessiones, non symbola: quoniam Symbolum fidei edere Pontificis munus est, non priuatorum patrum, vt optime docet sanctus Thomas 2. 2. q. 1. art. 10. & sanctus Antoninus par. 4. tit. 8. c. 4. §. 3. & plane Eugenius iiii. quodam decreto post generalem octauam synodū collocato, hanc Athanasii ordinationem regulam vocat in hæc verba:* Sexto compendiosam illam fidei regulam, per beatissimum Athanasium editam, ipsis præbemus oratoribus, cuius tenor talis est; Quicunque vult saluus, &c. *Hic est ille Athanasius, vt scribit Nicephorus lib. 8. capitulo 15. histo. ecclesiast. qui fortiter cum Arianis congressus est in concilio Nicæno, aduersus quos hanc etiam regulam siue manifestationem fidei per modum doctrinæ edidit, vt præcitato loco ait sanctus Thomas, ad* A *quam explicandam multis vigilijs opus esset; nec locus hic patitur vt singula enarremus, cum omnia fidei mysteria breui oratione in ea comprehendantur. Id solum obseruandum hic censeo contra Græcos, qui negant Spiritum sanctum procedere etiā à Filio, hunc Athanasiū primarium eorum Doctorem contra asserere, ibi:* Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. *id quod alibi etiā monuimus.*

Quæ vero de Athanasii regula proxime dicta sunt, eadem accipienda sunt de confessione sancti Hieronymi, & de libro de fide ad Petrum sancti B *Augustini, quæ mox inseruntur ab Eymerico: ex quibus multæ catholicæ veritates colligūtur, quod multum spectat ad eius institutum in hac parte: in quibus etiam plurima sunt valde obscura, & quasi latentem spiritum continentia, quæ à nobis ideo sunt omissa, ne volumen in immensum cresceret, & quia hæc tractatio ad Theologos proprie spectat, nec est præsentis speculationis, ac instituti.*

CONFESSIO † FIDEI BEATI HIERONYMI PRESBYTERI.

† Habet in Tomo 9. operū S. Hie. Romæ impress. episto. 17. cum hac inscriptióe: Symboli explanatio ad Damasum.

C CREDIMVS in Deum patrē omnipotentem, cunctorum visibilium & inuisibilium conditorem. Credimus & in dominum nostrū Iesum Christum, per quem creata sunt omnia: verū Deum vnigenitū, & verum Dei filiū: non factum aut adoptiuum, sed genitum & vnius cum patre substantiæ, quod Græci dicunt ὁμοούσιον: atque ita per omnia æqualem Deo patri, vt nec tempore, D nec gradu, nec potestate possit esse inferior: tantumque confitemur esse illum, qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Non autē quia dicimus genitum à patre filium diuina & ineffabili generatione, aliquod ei tempus ascribimus: sed nec patrem aliquando cœpisse, nec filiū. Nec enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternū filiū. Ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper filium habuit. Credimus & in Spiritum sanctum, verum Deum, ex patre & filio procedentem, æqualem per omnia patri & E filio, voluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusue dici possit: sed tota deitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem personarū indicant, quicquid de vna persona dicitur: de tribus dignissime possit intelligi. Atque vt cōfundentes Arium, vnam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & vnum in tribus personis fatemur Deum: ita impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum

sanctum esse dicentes: sed aliam patris, aliam filii, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest, personas, velut Græci exprimunt hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Nec pater filii, aut spiritus sancti personam aliquãdo excludit: nec rursus filius, aut spiritus sanctus patris nomen personamq; recipit: sed pater semper pater est, filius semper filius est, spiritus sanctus semper spiritus sanctus est. Itaq; substãtia vnũ sunt, personis ac nominibus distinguũtur. Ipsum autem Dei filiũ, qui absq; initio æternitaté cum patre & spiritu sancto possidet, dicimus in fine sæculorũ perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & Verbum carnem esse factum assumendo hominem, non permutando deitatem: nec, vt quidam sceleratissime opinantur, spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo vnam filii esse personam, vt dicamus duas esse perfectas atque integras substantias, idest, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. Atque vt condemnamus Photinum, qui solum & nudum in Christo hominẽ confitetur: ita anathematizamus Apollinaré, & eius similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura: & vel in carne, vel in anima, vel in sensu assumptum hominem, his propter quos assumptus est, fuisse dissimilem, quem absque sola peccati macula, quæ naturalis non est, nobis confitemur fuisse conformem.† Illorum quoque similiter execramur blasphemiam, qui nouo sensu asserere conantur, à tempore susceptæ carnis omnia, quæ erant deitatis, in hominem demigrasse: & rursum quæ erant humanitatis, in Deum esse transfusa, vt quod nulla vnquam hæresis dicere ausa est, videatur hac confusione vtraq; exinanita, substantia deitatis scilicet & humanitatis, & à proprio statu in aliud esse mutata, qui tam Deum imperfectum in filio, quàm hominem confitentur, vt nec Deum verum, nec hominem tenere credantur. Nos autem dicimus susceptum ita à Dei filio passibile nostrũ corpus, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim Dei filius non putatiue, sed vere omnia, quæ scriptura testatur, idest, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cetera huiusmodi. Secũdum illud passus est, quod pati poterat, idest, non secundum illam substantiam, quæ assumpsit; sed secundum illam, quæ assumpta est. Ipse enim Dei filius secundum suam deitatem impassibilis est vt pater, incomprehensibilis vt pater, inuisibilis vt pater, inconuertibilis † vt pater: & quamuis propria persona filii, idest, Dei verbum suscepit passibilem hominem; ita tamen eius habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, vt tota Trinitas, quam impassibilem confiteri necesse est. Mortuus est ergo Dei filius secũdum scripturas, iuxta illud quod mori poterat. Resurrexit tertia die, Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Dei patris manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre omnium potestate, quæ in cælo sunt & in terra, venturus est ad iudicium viuorum & mortuorum, vt & iustos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem etiam carnis ita † confitemur & credimus, vt dicamus nos in eadem, in qua nunc sumus, veritate membrorũ esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuum permansuros. Vnam esse vitam sanctorum omniũ, sed præmia pro labore diuersa. Econtrario pro modo delictorum, peccatorũ quoque esse supplicia. Baptisma vnum tenemus, quod ijsdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in maioribus, asserimus esse celebrandum. Hominem, si post baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse saluari. Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorũ numero, quem sanctæ catholicæ Ecclesiæ tradit auctoritas. Animas à Deo dari credimus, quas ab ipso factas dicimus, anathematizantes eos, qui animas quasi partem diuinæ dicũt esse substantiæ. Eorum quoque condemnamus errorem, qui eas vel ante peccasse, vel in cælis conuersatas fuisse dicũt, quàm in corpora mitterentur. Execramur etiam eorum blasphemiã, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei, non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari: vel qui primas nuptias cum Manichæo, aut secundas cum Cataphrigis damnant. Anathematizamus etiam illos, qui Dei filium necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter assumptum hominem, non omnia facere potuisse quę voluit. Iouiniani quoque damnamus hæresim, qui dicit nullam in futuro meritorũ esse distantiam, nosque eas ibi habituros esse virtutes, quas hic habere neglexerimus. Liberum sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos, qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque enim tollit arbitrij libertatem. Nos vero dicimus, hominem semper & peccare & nõ peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc † fides est, Papa beatissime, quam in Ecclesia catholica didicimus, quãque semper tenuimus & tenemus. In qua si minus perite, aut parum caute aliquid forte positum est, emendari cupimus à te, qui Petri & fidem & sedem tenes. Sin autem hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me maculare voluerit, se imperitum

Margin notes:

† Hæc fuit hæresis Eutychetis, vt docet Nicephorus lib. 18. historiæ ecclesiasticæ cap. 52. Fuit damnata in cõcilio Chalcedonensi & alibi, idem Nicephorus lib. 15. c. 4.

† al. incommutabilis.

† al. deest hæc dictio, ita.

† refertur in c. Hæc est fides. 24. q. 1.

Side letters: A, B, C, D, E.

peritum

peritum vel maleuolum, vel etiam non catholicum, non me hæreticum comprobabit. A

†Habetur in tom. 3. operum B. Augustini. ex eo libro Eymericus sublato principio, de sūpsit ea, quæ ad suum institutū apta erant, orsus à capite 4. eius libri.

EX BEATO † AVGVSTINO IN LIBRO DE FIDE AD PETRVM DIACONVM.

Quadraginta capitula ad Regulam veræ fidei pertinentia.

EPISTOLAM, fili Petre, tuæ charitatis accepi, in qua te significasti velle Heirosolymam pergere, & postulasti te litteris nostris instrui, quam debeas in illis partibus veræ fidei regulam tenere: vt nullus tibi possit sensus hæreticæ subrepere falsitatis: & infra. B

Natura diuina. Cap. IIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnū esse naturaliter Deum, in cuius nomine baptizati sumus. Cum enim aliud nomen sit Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus, hoc est vtique vnum naturæ nomen horum trium, quod dicitur Deus, qui dicit in Deuteronomio: Videte quoniam ego sum Deus, & non est alius præter me. & de quo dicit; Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Deute. 32. *Deut. 6.* *Matth. 4.*

Vnus Deus. Cap. V.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, idest, sanctam Trinitatem, esse solum naturaliter verum Deum: quia quum tres deos nobis colere non liceat, nisi vnum solum verum Deum: tamen sicut Pater verus Deus dicitur, testante Apostolo, qui ait: Conuersi estis ad Deum à simulacris, seruire Deo viuo, & vero, & expectare Filium eius de cælis, quem suscitauit à mortuis Iesum: ita quoque filium verum Deū Ioannes cōmendat Apostolus, dicens: Scimus, quia filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoscamus verum Deum: & simus in vero Filio eius Iesu Christo: hic est verus Deus, & vita æterna. Qui vtique quoniam verus Deus est, etiam veritas est, sicut ipse nos edocet, dicens: Ego sum via, & veritas, & vita. De Spiritu quoque sancto Ioannes Apostolus ait: Quia Spiritus est veritas. Et vtique non potest naturaliter Deus verus non esse, quia veritas est. Quē etiā Deum Paulus Apostolus confitetur dicens: Mébra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. D E

1. Thes. 1. *1. Ioan. 5.* *Ioan. 14.* *1. Cor. 6.*

Deus æternus. Cap. VI.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, idest, sanctam Trinitatē vnum verum Deum sine initio sempiternum esse, propter quod scriptum est: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Hæc denuo sempiternitas intimatur vbi dicitur in Psalmo: Deus autē Rex noster ante secula: & alio loco. Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas.

Ioan. 1. *Psal. 73.* *Rom. 1.*

Deus incommutabilis. Cap. VII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, sanctam Trinitatem, solum verum Deum; sicut æternum: ita solum naturaliter incommutabilem esse. Hoc enim significat, cum dicit seruo suo Moysi: Ego sum qui sum. Hinc & Psalmus dicit: In principio domine tu terrā fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimētum veterascent: Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. C

Exod. 3. *Psal. 101.*

Deus omnium creator. Cap. VIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, sanctam Trinitatem solum esse verum Deum, rerum omnium visibilium atque inuisibilium, creatorem. De quo in Psalmo dicitur: Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in domino Deo ipsius, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. De quo etiam Apostolus dicit: Quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula.

Psal. 145. *Rom. 11.*

Trinitas in vnitate. Cap. IX.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vnam quidē esse naturam, tres vero esse personas: Patremq; solum esse, qui dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et filium solum esse, super quem vox illa solius patris insonuit, quando in Iordane secundum carnem baptizatus est vnigenitus Deus, qui carnem solus accepit, atq; Spiritum sanctū Patris, & Filij solum esse, qui in specie columbæ super Christū baptizatum, & ascendentem ab aqua, descendit: & quinquagesimo die post resurrectionem Christi fideles in vno loco positos, in linguarū ignearum visione aduenens, repleuit. Illam vocem, quam solus locutus est Deus Pater: & illā carnem, qua solus homo factus est vnigenitus Deus: & illam columbam, in cuius specie Spiritus sanctus super Christum descendit: illasque linguas igneas, in quarum visione fideles Apostolos in vno loco constitutos repleuit, opera esse totius sanctæ Trinitatis, id est, vnius Dei, qui fecit omnia in cælo & in terra, visibilia & inuisibilia.

Matth. 3. *Matth. 3.* *Act. 1.*

nomen, ego, omitti non debeat. c. siquis sane. de bapt. & eius effe. et gl. in sum. de cons. di. 4. Vult ergo desinire Romanus Pontifex, quòd licet quis mergat siue aspergat, aut effundat in nomine Patris, &c. non exprimendo verbo actũ baptizãdi, non baptizat. Si vero dicat. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *sufficit ad essentiã. c. si quis presbyter. c. multi. et c. sanctũ de conse. di. 4. & S. Tho. 3. part. q. 66. ar. 5. & Theologi communiter lib. 4. sen. dist. 3. & ibi Dominicus Sotus quæst. vnica. articu. 5. dum tamen habeat intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia. cap. solet. de consecr. dist. 4. & cap. humanæ. 22. q. 5. & tradit concilium Trident. Sessio. 7. de sacramentis in genere, cano. xi.*

IDEM ALEX.

Si probabiliter dubitatur; an quis fuerit baptizatus, potest baptizari forma hic expressa. Cap. 2.

DE quibus [a] dubium est, an baptizati fuerint, baptizãtur his verbis præmissis: Si baptizatus es, nõ te baptizo: sed si non dũ baptizatus es, Ego te baptizo &c.

SVPER C. DE QVIBVS. DE BAPT. ET EIVS EFFECTV. COMMENT. X.

DE quibus [a] dubium est an baptizati fuerint.] *Ideo retulit auctor, quia hæc veritas in ea statuitur, Nulli debent penitus rebaptizari, nisi de quibus dubitatur an sint baptizati nec ne. intellige tamen hoc postremũ quando vere dubiũ est, ita vt sciri non possit, an fuerit baptizatus nec ne:* † *nã si probabiliter veritas intelligi possit, nullo modo est rebaptizãdus, cũ grauissimũ sit scelus. quod luculẽter ostẽdit Clemẽs Papa li. 6. c. 15. constitutionũ Apostolicarũ, ait: enim inter cetera ita:* Eodẽ modo contenti sint vno solo baptismo, qui in Domini mortem traditur, non ministerio abominandorum hæreticorum, sed probatorum sacerdotum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *& paucis interpositis subdit:* Veruntamen initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant spiritui sanguinem sanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. *hæc ibi. Insignis est sane locus, & ob id nullo pacto fuit omittendus. idem Augustinus in lib. de vera & falsa pænitentia. c. 3. Damascenus lib. 4. c. 1. de fide orthodoxa. c. quod quidam. 1. q. 1. Leo Papa ad Rusticum episcopum, epistola 70. cap. si nullo. de consec. distin. 4. S. Tho. 3. par. q. 66. art. 9. Magister & Theologi in 4. sent. dist. 6. concilium Tridentinum sess. 7. de baptismo. can. 11. cuius verba sunt:* Si quis dixerit verũ & rite collatum baptismum iterãdum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cũ ad pænitentiam conuertitur, anathema sit.

Nemo rebaptizãdus nisi in dubio, quia graue scelus est.

† Cap. paruulos. & seq. de consecra. dist. 4. & c. presbyteri quos. 5. qd ergo. 63. dis.

A INNOCENTIVS III.

ARELATEN. ARCHIEPISCOPO.

Sacramentum baptismi, vtiliter confertur paruulis, licet non credant, nec intelligant: et remittitur eis peccatum originale. hoc dicit vsque ad §. Verum. Cap. 3.

MAIORES [a] Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes ad Petri sedem referendas intelliget, qui eum B quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabit: Tu es Christus filius Dei viui, & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides eius. Quibusdam igitur quæstionibus, quas contra catholicos hæretici mouerant, nos postulas respondere. Asserunt enim, paruulis inutiliter baptisma conferri: quod nituntur probare illud primo & præcipue inducentes, quòd cum secundum verbum Iacobi Apostoli dicẽtis in epistola C sua: Charitas operit multitudinem peccatorum: & iuxta illud testimonium veritatis in Euangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes lauerat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur: paruulis, qui nec sentiunt nec consentiunt, & charitatẽ non habent, quæ sentientibus & consentientibus tantum infunditur: peccatum non dimittitur in baptismo: & infra. Ad id autẽ taliter respondemus, quòd baptisma circũcisioni successit: abfit enim vt in illã damnatã hæresim D incidamus, quæ perperã affirmabat legem cũ Euangelio, & circumcisionem cum baptismo seruandam: quoniam secundum Apostolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini, Christus nihil vobis prodest. Cum ergo circumcisio tam adultis quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus qui successit loco ipsius, & generalior tamen existit, cum tam viri quàm feminæ baptizentur; minoris videatur effectus: tam adultis, quàm paruulis E est conferendus. Sicut enim sine distinctione qualibet Mosayca lex clamabat: Anima cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo: ita nunc indistinctè vox intonat Euangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens. Caute tamen notandum est, quantũ plus baptismus hodie conferat Christianis, quàm quondam Iudæis circuncisio contulisset; dictũ est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo suo. In Euangelica vero auctoritate subiunctũ est: Non intrabit in regnũ Dei. Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysterium, & dam-

Matth. 15.
Luc. 22.
Iaco. 5.
Luc. 7.
Galat. 5.
Gen. 17.
Leuit. 12.
Ioa. 3.

dānationis periculū vitabatur, non tamē perueniebatur ad regnū cęlorū, quod vsque ad mortē Christi fuit omnibus obseratum: sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cælorum etiam peruenitur: cuius ianuā Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reserauit. Absit enim, vt vniuersi paruuli pereāt, quorū quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procurauerit ad salutē. Ceterum ex vi litteræ satis patet prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis, qui habēt multitudinem peccatorum, cum de paruulis non possit intelligi, qui peccato tantū originali tenentur. Similiter & illa auctoritas est soluenda: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, &c. cum non possint credere paruuli, sed adulti; & ob hoc tota auctoritas hic intelligēda est de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secūda clausula referatur. Quāuis nonnulli concedant, quòd paruuli credunt nō per vsum, sed per habitum fidei, quem suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundum communem vsum loquendi non ad actum, sed ad aptitudinem referuntur.

Illud vero quod opponētes inducūt, fidē aut charitatem, aliasque virtutes paruulis vt pote non consentientibus nō infundi, † à plerisque non conceditur absolute: cum propter hoc inter Doctores Theologos quęstio referatur: alijs asserentibus, per virtutē baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri: nonnullis dicentibus, dimitti peccatum, & virtutes infundi, habentibus illas quò ad habitum, non quo ad vsum, donec perueniant ad ætatem adultam.

† De hoc articulo vide supra in cōmentario 3. super clem fidei catholicæ §. Verū quia.

Originale peccatum, quod sine consensu contrahitur, remittitur in baptismo etiam non consentienti, vt paruulis. secus de actuali: quia sicut non committitur sine consensu, ita non relaxatur sine consensu. hoc dicit, vsq; ad §. Sed adhuc.

Verum [b] quidam ex hac solutione, inuenisse se credunt viam ad alias quæstiones, argumētantes ex eo quod dicimus paruulis in baptismate peccatum originale dimitti, quòd & adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum (si baptizentur) ratione simili dimittatur. Cum enim neutri sentiant tunc vel consentiant, dicunt idem in consimilibus iudicandū. Hic vero dicimus distinguendum, quòd peccatum est duplex, originale, scilicet & actuale. Originale, quod absque consensu contrahitur: actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur, quod sine consensu contrahitur, sine cōsensu per vim remittitur sacramenti: actuale vero, quod consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur.

Licet in baptismo dimittatur originale peccatum

A *paruulis, qui tamen consentire non possunt: in adultis tamen, amentibus, vel dormientibus, qui non consentiunt baptismo, non dimittitur actuale: & item etiam nec originale. hoc dicit.*

Sed [c] adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptismo sicut paruulis dimittatur. Ad hoc taliter est respondendum, quòd Dominus, qui totum hominem saluum fecit in sabbato, opus imperfectionis non nouit, & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit. Præterea
B pœna originalis peccati est carentia visionis Dei: actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus. Vnde si dimitteretur alicui primum altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis: sed hæc tamquam incompassibilia sese minime patiuntur, immo sibi mutuo aduersantur.

Amentes vel dormientes baptizati, si ante dementiam vel dormitionem baptizari volebant, cha-
C *racterem suscipiunt, aliàs secus. Coacti vero causatiue suscipiunt. hoc dicit vsque ad finem.*

Item [d] quæritur, vtrum dormientibus, & amentibus sacramenti saltem character in baptismate imprimatur, vt excitati à somno, vel ab ægritudine liberati, non sint denuo baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quòd sacramenta, quæ per se sortiuntur effectum, vt baptismus & ordo, ceteraque similia, non solum dormientibus, & amentibus, sed inuitis & contradicentibus, & si nō quantum ad rem,
D quantū tamen ad characterem conferuntur: cū non solum paruuli, qui non consentiunt, sed & ficti, qui quamuis non ore, corde tamen dissentiunt, recipiant sacramentum. Sed opponitur talibus, quòd qui fuissent inuiti & reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti, ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinerent: vnde ad seruandam regulam fidei christianæ, forent rationabiliter compellendi. Verum id est religioni christianæ contrarium, vt semper inuitus & penitus contradicens ad recipiendam & seruandam christianitatem aliquis compellatur. Pro-
E pter quod inter inuitum & inuitum, coactum & coactum, alij non absurde distinguūt, quòd is qui terroribus atque suppliciis violenter attrahitur, & ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum: talis (sicut & his qui ficte ad baptismum accedit) characterem suscipit christianitatis impressum: & ipse tamquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad obseruantiam fidei christianæ: In quo casu debet intelligi decretum concilij Toletani: † vbi dicitur, quòd qui iam pridem ad christianitatem coacti sunt (sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisibuti) quia

† Concil. Tolet. 4. c. 56.

quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & baptismi gratiam suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis Domini extitisse participes: oportet etiam vt fidem, quam necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides, quam susceperunt, vilis ac contemptibilis habeatur. Ille vero, qui numquam consentit, sed penitus contradicit: nec rem, nec characterem suscipit sacramenti: quia plus est expresse contradicere, quàm minime consentire: sicut nec ille † notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus & reclamans thurificare idolis cogitur violenter. Dormientes autem & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare: & si fuerunt sic immersi, characteré nó suscipiunt sacramenti. Secus autem, si prius catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales in necessitatis articulo consueuit Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem.

† Vide infra in hac parte 1. in commentario q. 9.

SVPER CAP. MAIORES. DE BAPT. ET EIVS EFFECTV.

COMMENTARIVS XI.

MAIORES Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes.] *Ex tota serie huius elegantis decretalis quattuor colliges catholicas veritates.*

Prima est, Pueros, quorum non est animi iudicium omnino esse baptizandos, vt à peccato originali liberentur.

Altera est, Peccatum originale, quod sine consensu contrahitur, dimitti etiam in baptismo sine consensu: secus autem dicendum esse in peccato actuali.

Tertia est, In adultis, dormientibus & amentibus non dimitti peccatum originale sine actuali, nec vice versa.

Vltima est, Amentes & dormientes baptizatos characterem suscipere, si prius baptizari voluerunt.

Pueros esse baptizandos de fide est.

Singulas more nostro breuiter illustremus. Quantum igitur ad primam attinet, videlicet, pueros absque vsu rationis baptizãdos esse, de fide est, & eius contraria hæretica. ac primum quidem paruulos non esse baptizandos Pelagiani nequiter mẽtiebantur, sicuti scribit conciliũ Carthaginense epistola quadam ad Innocentium Papã primum, quæ nunc refertur in primo conciliorum volumine. pag. 541. & sanctus Augustinus in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, cap. 88. quorum hæresim nonnulli etiam nostri sæculi hæretici velut ab inferis excitarunt. ceterum Ecclesia catholica diuinitus

A *instituta, à Christo edocta, paruulos baptizare recte semper consueuit, & sanctus Clemẽs Papa, Petri successor, lib. 6. c. 15. constitut. Aposto. paruulos baptizari iubebat, dicens:* Baptizate quoque paruulos vestros, & educate eos in disciplina, & præceptis Dei. Sinite enim, *inquit*, paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere. *Et in quodam concilio Africano circa tempora Bonifacij primi celebrato, videlicet ad annos Domini 420. cap. 77. hæretici declarantur, qui paruulos negant esse baptizandos, & refertur in c. placuit, de consecr. dist. 4. Idem per omnia statuerat paulo ante conci-*
B *lium Mileuitanum, c. 2. tandem hoc ipsum roborauit concilium Tridentinum sessio 5. in decreto de peccato originali, cap. 1. §. siquis paruulos, & sessio. 7. de baptismo, cano. 12. adde sanctum Thomã par. 3. q. 68. art. 9. & Thomam Valdensem tom. 3. de sacramentalibus baptismi, cap. 53. & 54. & Dominicum Sotum in 4. sent. dist. 5. q. vnica. art. 9.*

b ¶ Verum quidam ex hac solutione.] *Hæc est secunda conclusio catholica, Paruulis, qui sine consensu originale peccatum contrahunt, sine proprio etiam consensu deleri in baptismo. hanc docet latissime sanctus Augustinus in libris de baptismo par-*
C *uulorum. adde c. filius Dei. & c. non ex quo. de consecr. dist. 4. & cap. nihil. de perit. dist. 3.*

c ¶ Sed adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus.] *Rationes huius assertionis, quas hic affert Romanus Pontifex, euidentes sunt & certissimæ: hic tamen illa sunt omnino notanda:* Pœna originalis peccati est carentia visionis Dei: actualis vero pœna peccati est gehennę perpetuæ cruciatus: *quibus dirimi videtur non obscure anceps illa quæstio, & olim valde agitata, an paruuli absq; baptismo decedẽtes pœna ignis cruciarentur: nam hic non cruciari apertissime osten-*
D *ditur, licet sanctus Augustinus contrariũ sensisse videatur in libro de fide ad Petrum, c. 27. relat. ab Eymerico infra in hac 1. parte, quod est diligentissime animaduertendum, ne quis ex Augustini dicto in hoc loco labatur; & plane Augustinus in ea quæstione varius fuit, vt alibi indicaui.*

Paruuli sine baptismo decedẽtes qua pœna plectãtur.

d ¶ Item quæritur, vtrum dormientibus & amentibus.] *Hæc est postrema assertio, cuius materia late patet, nec est huius loci. videndus est sanctus Thomas 3. par. q. 80. art. 9. & latissime Dominicus Sotus in 4. sent. dis. 12. q. 1. art. 9. adde c. ægrotantes. vbi Doctores de consecra. dist. 4. & de ma-*
E *teria huius decretalis, præter citatos, vide Augustinum in lib. de baptismo paruulorum, c. 13. Et 30. & in Enchiridio, c. 43. c. à paruulo. c. in ecclesia. de consec. dist. 4. Doctores scholasticos in 4. sent. dist. 5. vbi late Sotus quæstione vnica. concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 1. concilium Carthaginense 3. c. 34. & deniq; Clementem Papam lib. 6. c. 15. constitutionũ Apostolicarum.*

EX CODICE IVSTINIANI TIT. NE SANCTVM BAPTIS. ITERETVR.

l. 1. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. Ad Flauianum Vicarium Africæ.

NTISTITEM [a], qui sanctitatem baptismatis illicita vsurpatione geminauerit, sacerdotio [b] indignum esse censemus. Eorum enim condemnamus errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificant, sed incestāt, lauacri nomine polluentes.

Dat. XVI. Kal. Nouemb. Constantinop. Gratiano A. IIII. Merobande Coss.

SVPER L. ANTISTITEM. C. NE SANCTVM BAPTISMA ITERETVR.

COMMENTARIVS XII.

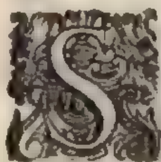
[a] NTITISTEM, qui sanctitatem baptismatis illicita vsurpatione geminauerit.] *Licet Eymericus paulo antea ex cap. de quibus. de baptismo & eius effectu, docuerit baptismum non esse iterandum, quod nos plenius commētario decimo huius partis diximus: nihilominus hic idem apertius tradit, addita pœna in errantes. Decuit autem de baptismo accurate disserere, & de eo certa dogmata tradere: quoniam baptismus omnium sacramentorum est ianua: & ideo duas hic de eo leges tractantes posuit, quarum prima iterari prohibet baptismum, et vtraque iterantibus pœnam irrogat.*

Quomodo intelligantur leges prohibentes iterari baptismum. *Hæc autem lex, & ceteræ tam ciuiles, quàm canonicæ, quæ iterari prohibent baptismum, intelligendæ sunt, quotiens baptismus collatus est in forma Ecclesiæ: is enim nullo modo est iterandus: at quotiens ab hæreticis in alia forma datus est, ille non dicitur iterari, cum numquam fuerit collatus.* E *atque ita sunt intelligendæ auctoritates omnes, quæ solent adduci ad probandum baptizatos ab hæreticis iterum esse baptizandos: nam loquuntur, quotiens hæretici in baptismo conferendo non seruarint formam Ecclesiæ: secus si seruassent, cum ab hæreticis vera sacramenta conferantur. Nec desunt rationes huic veritati de non iterando baptismo congruentes, de quibus Theologi lib. 4. sent. & Turrecremata in cap. ecclesiis. de consecrat. dist. 1. nam & fides vna est, & propterea baptismus, quod est fidei sacramentum, vnus esse debet. Rursus quia baptismus est quedā natiuitas & regeneratio, nec homo bis nascitur; & quia in baptismo commorimur Christo, qui semel mortuus est; & quia baptismus characterem imprimit: hoc est signū quoddam spirituale & indelebile, vt ait concilium Trident. sessio. 7. de sacramentis. cano. 9. & tandē quoniam præcipue in remediū peccati originalis institutus est: peccatū vero originale semel ablatum nūquam reuertitur. Beatus Clemens Papa lib. 6. cap. 15. constitut. Apostolicarum de causa non iterandi baptismi ita ait:* Vt enim vnus est Deus, & vnus Christus, & Paraclitus vnus, sic vnus est Baptismus, qui in eius nomine datur.

Cur baptismus non iteretur.

b ¶ Sacerdotio indignum esse censemus.] *Hæc est pœna iterantium baptismum, & concordat ius* B *canonicum in c. fi. de baptis. & eius effectu. vbi addit sacerdotes rebaptizantes excommunicari, & ab officio & beneficio deponi:* Siquis, inquit Papa, tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus ab omni officio & beneficio ecclesiastico deponatur. *Et olim grauissimā etiam pœnam rebaptizantibus imposuerunt decreta in cap. eos quos. de consecrat. dist. 4. vbi pœnitentia, quam agere debent, qui hoc scelus committunt, statuitur. Sed qui rebaptizat ob solum factum hac pœna puniendus est; nam si ita faciendum doceret & in eo errore pertinax & obstinatus existeret,* C *per omnia velut hæreticus impœnitens tractandus esset, & curiæ sæculari relinquendus.* — Pœna iterātium baptismum.

l. 2. Impp. HONOR. ET THEO. AA. ANTHEMIO P.P.

I quis [a] rebaptizare quempiam de ministris catholicę sectę fuerit detectus, vnà cum eo, qui piaculare crimen commisit (si tamen [b] criminis per ætatē capax sit & hic, cui persuasum sit) vltimo suppli- D cio percellatur.

Dat. XII. Kal. April. CP. Lucio V C. Cos.

SVPER L. SIQVIS C. NE SANCTVM BAPTIS. ITERETVR.

COMMENT. XIII.

[a] IQVIS rebaptizare.] *Vltimo afficitur supplicio rebaptizās & rebaptizatus per hanc l. Oportet tamē quòd vtriusq; malitia & consēsus interueniat, vt aperte docet hic textus: quòd si rebaptizatus est aliquis ignoranter, non punitur; tamē ordinari non potest. c. qui bis. de consec. dist. 4.* Qui bis, inquit, ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere, nisi quòd secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat. — Rebaptizantis & rebaptizati pœna.

Sed numquid hodie habebit locum pœna huius legis, cum rebaptizare malitiose sit in fide errare, & per consequens crimen ecclesiasticum, & vt inquisi-

F tionis.

tionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. & certum est secundum leges ecclesiasticas esse iudicandum, ob proximam rationem, quia videlicet hoc crimen mere est ecclesiasticum: & rebaptizans & rebaptizatus ad misericordiam, si pœnituerint, recipientur, & perinde cum his ac cum ceteris, qui in fide errant, agendum erit.

An punitus in foro canonico possit puniri in foro ciuili.

Sed poterit ne iudex sæcularis deinceps per hæc legem imponere pœnam vltimi supplicij? & plane non poterit, cum sit crimen mere ecclesiasticum, de quo non iudicat laicus. d. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. maxime cum pœna imposita à iudice ecclesiastico etiam tendat ad vindictam. l. prætor edixit. §. si dicatur. ff. de iniurijs. vbi Bart. & Doctores; secus autem esset dicendum in delictis mixti fori, vt in blasphemia: nam tunc pœna iudicis ecclesiastici non impediret pœnam iudicis sæcularis: de quo articulo, qui non spectat ad hunc locum, videto plene Antonium Gomezium lib. 3. varia. resolutio. cap. 1. num. 40.

b ¶ Si tamen criminis capax sit & hic, cui persuasum sit.] *Concordat l. 4. §. vltimo. cum l. infans. ff. ad legem Cornel. de sicar. & c. eos quos. §. pueris autem. de consec. distin. 4. nam ætati subuenitur & parcitur. non ergo aliter iuuenes puniẽdi sũt, quàm si criminis, quod commiserunt capaces fuerint: quæ autẽ dicatur ætas criminis capax, non satis constat inter Doctores, vt scripsi infra par. 3. super quarto modo processum fidei terminandi. §. His ita positis. neq; plane potest id per legem definiri, cũ non omnes ex æquo eodẽ tempore sint doli capaces, cũ alij alijs iudicio præstent, & ideo non male dixeris hoc iudicum arbitrio esse relinquendum, vt scripsit Decius in l. pupillũ. ff. de regul. iur. nu. 2. & Ioan. Anania in c. 1. de delictis puer.*

Doli capax quis dicatur, arbitrio iudicis relinquitur.

Præterea etiamsi pueri doli seu criminis capaces sint, adhuc mitius puniri debent, primum quoniam adolescentia est veluti suapte natura ad vitia labilis & prona: & ideo si quis peccauerit adolescens, magis est adscribendũ ætatis vitio, quàm pertinaci malitiæ & improbitati. Rursus quia huic ætati nondum est plenum rationis iudicium atque consilium, vt testatur Aristo. lib. 1. Polit. c. vltimo. & Cicero lib. 1. officiorum. & Iurisconsultus in l. 1. ff. de mino. vbi asserit fragile esse & infirmum huiusmodi ætatis consilium; & propterea minoribus xxv. annis auxiliũ prætor eo edicto pollicetur. tandem ideo ætati parcitur, quia spes est iuuenes emendatiores futuros, vitiaque vnà cum adolescentia deposituros.

Cur adolescentes mitius puniri debeant.

Tametsi vero ætati parcendum sit, non propterea omnino est impunitum relinquendum quod adolescens commiserit, quando crimen in ea ætate commissum est, in qua potest cadere. l. impunitas. C. de pœnis. c. si quis cuiuslibet. in fine. & ibi glossa 9 1. q. 5. Qui autem omnino doli capax non est, is nullo modo punitur. l. illud relatum. ff. de iureiur. cap. illud. 15. q. 1. tradit Antoninus in 2. par. 3. par. principalis. tit. 3 o. c. 8.

Iuuenes in tribunali inquisitionis mitius etiã puniendi.

In hoc vero hæresis crimine hæc etiam locum habent: primum, quia cum in alijs tribunalibus, vbi non est tãta misericordiæ locus ætati parcatur, A *aut aliquid condonetur, multo magis hic obseruari debet in iudicio misericordiæ & benignitatis. Ad hæc quoniam difficilius potest credi iuuenes in hoc crimine hæresis & malitia & animi improbitate peccare, quàm in alijs veluti homicidijs, adulterijs, furtis, rapinis, & similibus: quia crimen hæresis cum sit spirituale, quod mente & intellectu cõcipitur & perficitur, non ita facile credendum est ab adolescentibus patrari, qui nondum habent perfectam intellectus ratiocinationem, nec ita comperta habent Christianæ fidei dogmata: quod tunc maxime locum sibi vendicaret, cum ab alijs veluti pa-* B *rentibus aut magistris decepti forent, vt dixi infra in hac 1. parte, super quæst. 7. §. sit sexta regula.*

Illud hic addiderim, quod est valde singulare, quòd si quis delinquens propter ætatem teneram aut mitius, aut nullo modo punitus est, non poterit effectus maior amplius de eodem ipso delicto puniri. ita Hyppolitus Marsilius in l. infans. ff. de sicarijs. & in l. de minore. in prin. vers. & an minor. ff. de quæstio. quem sequitur Tiraquellus tract. de pœnis temperandis, aut remitten. causa 7. num. 8. quod & verissimum puto.

C

DE CELEBRATIONE MISSAR. DE VOLVMINE MAIORI DECRETAL.

Si quæ verba sunt in canone Missæ, quæ ab Euangelistis dicta non fuerunt, credere debemus, quòd à Christo Apostoli, & ab Apostolis eorum successores acceperunt. Et hoc dicit vsque ad §. Quæsiuisti.

D VM [a] Marthæ: & infra. Quæsiuisti, quis † formæ verborum, quam ipse Christus expressit, cũ in corpus & sanguinem suũ panem transubstantiauit & vinum, illud in canone Missæ, quo Ecclesia vtitur generalis, adiecerit, quod nullus Euangelistarũ legitur expressisse. Cum enim in Euangelio sic legatur: Accipiens calicem gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis, dicens: bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effunde- E tur, in remissionẽ peccatorum; In canone missæ sermo iste, videlicet mysterium fidei: verbis ipsis interpositus inuenitur. Vnde cũ non Euangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris, quòd aliquis asseuerare tentauerit, eum aliquid plus dixisse, quàm aliquis Euangelistarum asseueret. Verũ si formã ipsius canonis inspicias diligẽter, preter hoc, de quo tua fraternitas requisiuit, alia duo videlicet: Eleuatis oculis in cœlũ: &, æterni testamenti: poteris in ipso canone reperire, quæ in textu Euangelico non leguntur. Sane [b] multa tam de verbis, quàm de factis dominicis inuenimus ab Euangelistis omissa, quæ Apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse

† Ex vetustis codicibus restitutus est hic locus, nã in vulgatis corruptissime prius legebatur ita: Quæsiuisti quæ sit forma verborũ, quam ipse Christus, &c. ex quibus: nullus poterat sanus sensus colligi.

Matth. 27.

Cum

Act. 20.

† In omnibus antiquis ita: beatius ẽ magis dare, quam accipere.

1. Cor. 15.

pressisse leguntur. Paulus enim in actibus Apostolorum sic ait: Meminisse vos oportet verbi Domini Iesu, qui dixit: Beatius † est dare quàm accipere: hæc nullus quatuor Euangelistarum descripsit: nullus etiam horum expressit, quod Paulus de Christo ad Corinth. scribens ait: Visus est plus quàm quingentis fratribus simul: deinde visus est Iacobo, nouissime autẽ tamquã abortiuo visus est & mihi: Ipsi etiam Euangelistæ mutuo inter se suppleuisse leguntur, quæ ab eorum aliquo vel aliquibus sunt omissa. Vnde cum tres Euangelistę posuerint, Hoc est corpus meum: solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. & cum Matthæus & Marcus dicant, pro multis: Lucas dicit, pro vobis: Matthæus autẽ, in remissionem peccatorum adiunxit. Ceterũ ea quæ adduntur in canone Missæ, possunt ex aliis locis Euangelij comprobari. Ioãnes enim suscitationem Lazari describẽs, Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me: & infra. Si tunc igitur in cælum oculos leuauit ad Patrem, cum ad corpus exanime animam Lazari reuocauit: probabilius esse videtur, quòd tunc oculos leuauerit ad Patrem in cælum, cum panem & vinum in corpus & sanguinem proprium commutauit. Ceterũ, sicut superius est expressum, cum in textu Euangelico: noui testamenti: ponatur, hic interponitur: & æterni: nam vetus testamentum, quod hircorum & vitulorum fuit sanguine dedicatum, temporalia promittebat: nouum autem, quod est Christi sanguine consecratum, promittit æterna: & ideo testamentum illud fuit vetus & transitorium: hoc autem nouum est & æternum. Vel, vt vtamur alia ratione: vnde nouum, id est vltimum esse describitur; inde æternum, id est perpetuum comprobatur. Nouissimum etenim hominis testamentum † immobile perseuerat: quia testatoris obitu confirmatur: iuxta quod Apostolus testamentum in morte asserit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit, qui testatur. Præterea non solum scriptura, sed etiam promissio dicitur testamentum: iuxta quod Apostolus ipse scribit: Ideo noui testamenti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt hæreditatis æternæ. Sic ergo intelligi debet, quod in ipso canone reperitur: hic est enim sanguis meus noui & æterni testamenti: idest, nouæ ac æternæ promissionis, scilicet confirmator, sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiẽs) carnem meam, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo mouit tua fraternitas quæstionem, videlicet mysterium fidei: munimentum erroris † quidam trahere putauerunt, dicentes, in sacramento altaris nõ esse corporis Christi & sanguinis veritatem, sed imaginem tantum & speciem, & figuram: pro eo quod scriptura interdum commemorat id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium, & exemplum. Sed

Luc. 22.
Matth. 26.
Marc. 14.

Ioa. 11.

† Hic post dictionem, testamentum, ẽ dictio, morte, in plerisque recẽtioribus codicibus, quæ tamẽ deest in omnib' antiquis, nec esse debet vt indicant sequentia.

† Damnatur in concilio Trident. sessio. 13. de sacramẽto Eucharistiæ c. 3 & cano. 1.

A tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reuerenter. Si enim quia figura est sacramentum altaris, veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi (cum figura sit) veritas est credenda. Siquidem mortem & resurrectionem Christi, similitudinem & imaginem esse Apostolus manifestat: Christus, inquiens, mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Apostolorum etiã princeps Petrus sic in epistola sua scribit: Christus

B passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sic ergo tam mors Christi, quàm eius resurrectio est exemplum, vt & nos peccato mortui, iustitiæ iam viuamus: quare si non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec vere mortuus fuit Christus, nec vere à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium cordibus error iste, cum Propheta de ipso testetur: quòd vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Dicitur tamen mysteriũ fidei, quoniã aliud ibi creditur, quàm cernatur: & aliud cernitur, quàm credatur. Cer-

C nitur species panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis Christi, ac virtus vnitatis & charitatis: & infra. Distinguendum est tamen subtiliter inter tria, quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet formam visibilem, veritatem corporis, & virtutem spiritualem. Forma est panis & vini: veritas carnis & sanguinis: virtus vnitatis & charitatis. Primum est sacramentum, & non res: secundum est sacramentum, & res: tertium est res, & non sacramentum. Sed primum est sacramentum geminæ rei. Secundum est sacramentum vnius, & alterius res exi-

D stit. Tertium est res gemini sacramenti. Credimus igitur, quòd formam verborum, sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum acceperint successores.

Rom. 6.
1. Cor. 15.

1. Pet. 2.

Isa. 53

In sacramento altaris aqua cum vino transubstantiatur in sanguinem: hoc dicit vsque ad §. Tertio loco. Abbas.

⁷ Quæsiuisti ⁶ etiam, vtrum aqua cum vino in sanguinem cõuertatur? Super hoc autem opiniones apud Scholasticos variantur. Aliquibus

E enim videtur, quòd cum de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua: in illa duo vinum & aqua, quæ commiscentur in calice, diuina virtute mutantur: vt in hoc sacramẽto plena sit veritas & figura. Alii vero tenent, quòd aqua cum vino transubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat mixta vino: licet physici contrarium asseuerent, qui aquam à vino per artificium posse asserant separari. Præterea potest dici, quòd aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa, ita quòd vini saporem assumit.

quod inde conuincitur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem: illud quidem non transit in sanguinẽ, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, vndique circunfunditur, non madidans circunfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere: quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur, accidentia mutare subiectũ, sicut & subiectum contingit accidentia permutare: Cedit quippe natura miraculo: & virtus supra consuetudinem operatur. Sed nec inconueniens creditur aut absurdũ: si aqua in corpore Christi esse credatur, cũ legatur de ipsius latere † processisse: & infra. Verũ inter opiniones prædictas, illa probabilior iudicatur, quæ asserit, aquam cũ vino in sanguinẽ trãsmutari: vt expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cum aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod alibi legitur: Beati qui seminatis super omnes aquas: ideo vino aqua vnitur, vt Christo populus adunetur. Per hoc enim quod suscepit ipse de nostro, & accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilẽ vnitatem; fiat vnum nobiscum per admirabilẽ vnionẽ: ac per hoc ipso communiter mediante cum patre vnum efficimur: Pater inquit sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos: non pro his rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & mundus credat quia tu me misisti.

Ioa. 19.

† al. corpore

Isa. 37.

Ioa. 17.

Oratio quæ dicitur in secreta in festo sancti Leonis immutata est; quia vbi dicebatur: Annue nobis Domine, vt animæ famuli tui Leonis, hæc prosit oblatio: hodie dicitur; vt intercessione nobis beati Leonis, hæc nobis prosit oblatio. Et hæc mutatio contingit, quia Sancti nostris orationibus non indigent, sed nos suis, hoc dicit vsque ad finem. Abbas.

Tertio [d] loco fraternitas tua requisiuit, quare fuerit mutatum quod in secreta beati Leonis secundum antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis domine; vt animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio: cum in moderpis sacramentarijs habeatur: Annue nobis quæsumus domine, vt intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio? Super quo respondemus, quòd cum sacræ scripturæ dicat auctoritas †, quòd iniuriam facit martyri qui orat pro martyre: idem est ratione consimili de alijs sanctis sentiendũ: quia orationibus nostris non indigent, pro eo quòd cũ sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potius orationibus eorum indigemus, quos (cum miseri simus) vndique mala nostra perturbant. Vnde quodam plerisque orationibus continetur, prosit vel proficiat huic sancto, vel illi talis oblatio ad gloriam & honorem: ita debet intelligi, vt ad hoc prosit, quod † magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum, sanctorum gloriam vsq; ad iudicium augmentari: & ideo Ecclesiam interim sane posse augmentũ glorificationis eorum optare. Verum verum in hoc articulo locum habeat illa distinctio, qua docetur, quòd defunctorum alij sunt valde boni, alij sunt valde mali, alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: vnde suffragia, quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valde bonis, actiones sunt gratiarum; pro valde malis, consolationes viuorum; expiationes vero pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis, tua discretio inuestiget.

† Hoc dictũ est sancti Augustini de verbis Apostoli sermone 17. refertur lib. 4. sent. dist. 43. cap. 1.

† al. quod magis ac melius, &c.

SVPER C. CVM MARTHÆ, DE CELEB. MISSA. COMMENT. XIIII.

CVM Marthæ: & infra.] Optime conuenit hæc decretalis cum instituto auctoris: nam multæ in ea definiuntur catholicæ veritates, quæ ad plantandam & augendam fidem spectant. series eius induat tria catholica dogmata potissimum declarari.

Primum est: Si quæ sunt verba in celebratione Missæ cum sacramentum conficitur, quæ nominatim in euangelio non contineantur, credendum est, Apostolos à Christo, & nos ab ipsis per traditionem accepisse.

Alterum est: In sacramento Eucharistiæ aquã illam modicam vino commixtam, simul cum vino in sanguinem conuerti.

Postremum est: Sanctos in cælo cum Deo regnantes non indigere precibus nostris, sed potius nos illorum intercessionibus.

b § Sane multa tam de verbis quàm de factis Dominicis.] *Hic incipit respõdere, quæstioni propositæ, docens auctoritatem magnam & inuiolabilem Apostolicarum traditionum. est enim inuiolabilis regula, ritus Ecclesiæ vniuersalis, antiquos & approbatos, quorum memoria non extat, tam circa sacramenta conficienda & ministranda, quam circa ministros ecclesiasticos, & ecclesiastica ministeria, quorum in Euangelio nulla mentio est, Christum aut viuæ vocis oraculo, aut per reuelationem a Spiritu sancto Apostolis tradidisse: Apostolos vero suis successoribus indicasse, & obseruãdos reliquisse: nec Apostolicæ traditiones minorẽ auctoritatem habent quàm sacra ipsa scriptura: nã traditiones Ecclesiæ scriptura sunt antiquiores, Christus enim Dominus librum nullum scripsit, imo quantum legimus, nec præcepit vt scriberetur, Euntes, ait, prædicate Euãgelium omni creaturæ, non dixit, scribite, Marci vltimo. & lex quidem Euangelica, quæ lex spiritus est, ab initio nullis est litteris exarata, sed credenda fidelibus prædicata, & Apostoli prius Euangelium viua voce docuerunt, deinde mandarunt litteris, vt graues & idonei*

De auctoritate traditionum ecclesiasticarum

idonei testes profitentur. Irenæus lib. 3. cap. 1. aduersus hæreses. Eusebius luculenter lib. 3. histo. eccle. c. 24. Chrysostomus homilia 1. in Matt. Theophilactus initio comment. in Matth. denique vniuersi ecclesiastici auctores. Quæ ergo documenta in scripturam redacta sunt, scripturam vocamus: quæ autem non sunt scripta, quia non fuit visum Spiritui sancto necessarium, & Ecclesia retinet ab Apostolis accepta, traditiones dicimus. Perpetuam Mariæ matris Dei virginitatem, Paruulos esse baptizandos, Sanctorum auxilium esse implorandū, eorum memoriam pie esse colendam, & eorum imagines adorandas, & sexcenta huiusmodi, quæ longum esset recensere, nullis sunt sacris litteris prodita, sed quia traditione Apostolica tenet Ecclesia, perinde ea certa sunt ac si in Euangelio scripta essent. & talia sunt hæc, de quibus hic disserit Romanus Pontifex.

Atque hæc quidem breuiter satis sit attulisse ad hunc locum illustrādum, qui ab hæreticis nostri seculi valde laceratur: nam cetera persequi, quæ ad traditiones spectant, alterius est loci, nec nostræ breuitatis aut instituti. ac de vi quidem & auctoritate Apostolicarum traditionum multa Clemens Papa Romanus, qui octo libris vniuersas fere Apostolorum traditiones dicitur esse complexus. multa etiam Carolus Bouius in præfatione ad præfatos libros Clementis; & Martinus Perez ab Ayala Archiepiscopus Valentinus peculiari libro de traditionibus ecclesiasticis; & eleganter more suo Melchior Canus toto libro 3. de locis Theologicis, apud quem inuenies ibidem c. 4. (quod est in hac materia potissimū) quibus modis traditiones Apostolicæ inuestigentur & cognoscantur. atque vt breui concludam, traditionum quanta sit auctoritas, docuit concilium Tridentinum sess. 4. in decreto de canonicis scripturis; vbi ecclesiasticas traditiones, pari pietatis affectu & reuerentia cum sacra ipsa scriptura suscipiendas & venerandas docet.

Aqua vino commixta per consecrationē in sanguinem Domini cōuertitur.

c § Quæsiuisti etiam, verum aqua cum vino in sanguinem conuertatur.] *Hæc est secunda catholica assertio, quòd aqua scilicet cum vino in Christi sanguinem conuertatur. obiter autem tres commemorat Papa opiniones. Vna est dicentium, aquā vino commixtam peracta consecratione seorsum manere: quæ tamen opinio vera esse nequit, cū per consecrationem nihil aliud sub speciebus sacramentalibus remaneat, quàm corpus & sanguis Christi. Secunda opinio est asserentium, quòd sicut vinum transubstantiatur in sanguinem, ita & aqua in illam, quæ de latere Christi effluxit. sed neque hoc est verum: nam si ita esset, deberet vinum per se, & aqua seorsum consecrari. Tertia demum est sententia eademque certissima, quam hoc loco approbat Papa, videlicet aquam prius in vinum conuerti, inde vinum in sanguinem. hoc est Pontificis institutum in hoc §. ad quod intelligēdum, videto quæ scribunt Theologi lib. 4. senten. distinct. 9. vbi late Dominicus Sotus q. 1. artic. 6. & sanctus Thomas 3. par. q. 74. art. 6. adde c. 1. & c. cum omne. de consecrat. dist. 2. vbi pulchra sunt de hac re. Pontificum decreta.*

Quòd vero aqua vino sit miscenda in hoc ineffabili sacrificio, non fuit Alexandri Pontificis institutum, vt male sensit Armachanus lib. 9. c. 9. sed ita fieri debere Christus docuit Apostolos, & illi nobis obseruandum tradiderunt, vt luculenter probat sanctus Cyprianus lib. 2. epistolarum Episto. 3. ad Cæcilium, & refertur in cap. sic in sanctificando, et in cap. scriptura. de consecra. dist. 2. & docet item concilium Carthaginense 3. cap. 24. relatum in cap. in sacramento. de consecra. dist. 2. quod recte etiam præcitato loco Sotus ostendit. cetera huc spectantia Theologis libenter tractanda relinquo; non enim spectant ad Eymerici institutum.

Traditione Apostolica auxiliū sanctorum imploramus.

d § Tertio loco fraternitas tua requisiuit.] *Hoc est postremū dogma, in quo nulla occurrit difficultas, conuenit cum eo doctrina concilij Tridentini sessio. 25. in principio. de inuocatione Sanctorū, adde Melchiorem Canum lib. 3. de locis Theologicis, c. 3. vers. multa pertinere: vbi vere docet traditione Apostolica constare, Sanctorum auxilium & preces implorandas. contra senserunt olim Pauperes de Lugduno, vt refert Eymericus p. 2. q. 14. hæres. 15. quē errorem huius sæculi hæretici quasi ab inferis excitantes, renouant, quorum deprauatus animus & mens deperdita eò mihi potissimum spectare videtur, vt in odium Ecclesiæ catholicæ Romanæ excitent quidquid impium, & blasphemum vnquam assertum est.*

INHIBITIO FACTA DE MANDATO DOMINI GREGORII XI.

Ne tres hic inserti articuli de corpore Christi deinceps prædicentur sub pœna excommunicationis.

Condemnatio quorundam articulorum de sacramento Eucharistiæ Fratris Petri de Bonageta, ordinis Fratrum Minorum, & quorundam aliorum facta per Gregorium XI.

MISERATIONE diuina Petrus sancti Eustachij, & Guillermus, sācti Angeli Diaconi Cardinales, Reuerendis Patribus Tarraco. & Cæsaraugustan. prouinciarum, Archiepiscopis, eorumque suffraganeis, necnon Inquisitoribus hæreticæ prauitatis à sede Apostolica in ipsis prouincijs deputatis, Salutem & sincerā in domino charitatem.

Relatione religiosi fratris Nicolai Eymerici magistri in Theologia, ac in dictis prouincijs hæreticæ prauitatis inquisitoris, ad audientiam domini nostri Papæ nuper peruenit, quòd tam in vestris quàm in suffraganeorum vestrorum ecclesijs palam & publice per certos religiosos prædicati † fuerunt tres articuli subsequentes in effectu.

† De prædicantibus errores vide quod statuit concilium Tridentinum sessio. 5. de reform. c. 2. [illegible]

Pri-

Primus, quòd si hostia cōsecrata cadat, seu proijciatur in cloacā, lutum, seu aliquem turpem locū, quòd speciebus remanentibus, sub eis esse desinit corpus Christi, & redit substātia panis.

Secundus, quòd si hostia consecrata à mure corrodatur, seu à bruto sumatur, quòd remanentibus dictis speciebus: sub eis desinit esse corpus Christi, & redit substantia panis.

Tertius, quòd si hostia consecrata à iusto vel à peccatore sumatur, quod dum species dentibus teritur, Christus ad cælum rapitur, & in ventrem hominis non traijcitur.

Supplicato igitur per ipsum inquisitorem eidem domino nostro Papę super huiusmodi articulis, ex quorum prædicatione possent scādala suscitari salubriter prouideri: Idem dominus noster Papa, nobis ibidem præsentibus, viuæ vocis oraculo expresse commisit, quatenus auctoritate sua Apostolica vobis mandaremus; vt omnis moræ sublato dispendio in dictis vestris prouincijs sub pœna excommunicationis inhibeatis; ne quis deinceps dictos articulos publice præsumat prædicare. Nos igitur Petrus & Guillermus Cardinales prædicti, huiusmodi mandatum Apostolicum cupientes exequi, vt tenemur: vobis & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus; Ne ab inde in antea dictos articulos, seu eorum alterum, sub eisdem, vel aliis verbis idē sonantibus in substātia seu in effectu, in vestris ecclesiis vel alibi palam seu publice prędicari à quoquam permittatis: & hoc sub pœna excommunicationis: qua contrarium facientes innodetis ipso facto. Notificantes vobis nihilominus simili mandato per ipsum dominum nostrum Papam nobis facto, quòd idem dominus noster Papa Fratri Ioanni de Latone ordinis fratrum Minorum, qui aliquos de dictis articulis in vestris ecclesiis frequenter recitando prædicauerat, inhiberi fecit sub pœna excommunicationis, ne dictos articulos de cetero publice prędicare præsumat. In quorum omnium testimonium, sigilla nostra præsentibus duximus imponenda. Datum apud Villam nouam, Auinion. diœcesis, die viii. mensis Augusti Anno domini, Millesimo tricentesimo septuagesimo primo, Indictione nona. Pontificatus sanctissimi in Christo patris dn̄i dn̄i nostri Gregorii diuina prouidentia Papæ XI. Anno primo.

SVPER INHIBITIONEM FACTAM DE MANDATO DOMINI GREGORII XI.

Ne tres infrascripti articuli de sacramento Eucharistiæ prædicentur.

COMMENTARIVS XV.

PRIMVS, quòd si hostia consecrata cadat, seu proiiciatur in cloacam, lutum.] *Hi tres articuli de recessu corporis Christi à speciebus sacramentalibus, & de reuersione substantiæ panis, quotiens Eucharistia cadit in locum immundum, aut à bruto animali manducatur, aut à iusto vel peccatore homine dentibus teritur, valde sunt impij: & concors Theologorum sententia contrarium docet lib. 4. sent. dist. 9. & dist. 12. ex quibus colligitur hæc certa & vera conclusio: Tandiu manet corpus & sanguis Christi in hoc sacramento, quamdiu manent species panis & vini; tandiu vero manent species, quamdiu sub illis maneret substantia panis & vini. Manifestum est autem, quòd si peccator, vel mus, vel aliud animal sumeret panem & vinū, non illico illæ substantiæ esse desinerent, aut corrumperentur, sed durarent quousque per calorem naturalem essent digestæ & consumptæ: fit ergo vt vsque ad illud momētum maneat corpus & sanguis Christi sub illis. Idem penitus est dicendum, si in locum immundum species sacramentales ceciderint. ita sanctus Thomas 3. p. q. 80. art. 3. Sotus lib. 4. sent. dist. 12. q. 1. art. 3. Denique, vt breuiter agam, hanc sentētiam catholicam probare videtur Concilium Tridentinum sessio. 13. c. 4. hos autem errores tenuit Vuicleffus, contra quem disserit Thomas Valdensis tom. 2. de sacramentis, c. 60.*

Manet Christus in speciebus sacramentalibus à quibuscūque sumatur.

His erroribus prorsus est similis ille, quem tradit Hugo lib. 2. de sacramentis, par. 8. c. 13. & Innocentius lib. 4. c. 15. de mysterio Missæ, & glossa in c. tribus. in verbo, miscere. de consecratio. distin. 2. videlicet, species sacramentales non descendere in stomachum: nam re vera descendunt, aliter non proycerentur per vomitum; quod est contra textū in c. si quis per ebrietatem. de consecrat. dist. 2. & contra communem & catholicam Theologorū sententiam. Neque hoc vergit in detrimentum, aut dedecus dignitatis corporis Christi, cui nihil plane dignitatis detractum fuit ex eo quod à peccatoribus, & conspurcari sputis, & cædi alapis, & crucifigi voluit. & quamuis brutum animal hoc venerabile sacramentum deglutiat, non tamen id sacramentaliter sumit, quoniā non potest eo vti vt sacramento, cum sit rationis expers, sed sumit corpus Christi per accidens, sicut ille, qui comederet hostiam consecratam, ignorans consecratam esse.

SYMBOLVM APOSTOLORVM.

CREDO in Deum, patrē omnipotentem, Creatorem cęli & terræ: Et in Iesum Christū, Filium eius vnicum, dominū nostrum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: Descendit ad inferos: Tertia die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cælos: Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos: Credo in Spiritū sanctū, sanctam Ecclesiam catholicā, sanctorū communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen.

SVPER

SVPER SYMBOLVM APOSTOLORVM.

COMMENT. XVI.

REDO in Deum.] *Optime ait beatus Thomas 2. 2. q. 1. art. 10. quem sequitur S. Antoninus par. 4. tit. 8. c. 4. §. 2. Symbolũ esse collectionem sententiarum fidei, quoniam in eo sint collectæ illæ sententiæ seu articuli ad fidem spectantes, quos necessarium est explicite credere; qui in sacra scriptura varijs locis dispersi continẽtur. Sunt autem eiusmodi symbola multa, ut paulo post dicemus: hoc tamen omnium est primum, & apposite valde dicitur, Apostolorũ Symbolũ: quia procul dubio illud Apostoli primum condiderunt: causam docet sanctus Clemens Papa in epistola ad Iacobũ fratrẽ Domini in hæc verba:* Christo itaque resurgente, & ascendente in cælũ, misso sancto Spiritu, collata Apostolis scientia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo, condiderunt: vt discedentes ab inuicem hanc regulam per omnes gentes prædicarent. *& paulo post:* Symbolum enim Græce, Latine collatio dicitur. Et hoc prædicti sancti Apostoli inter se, per Spiritum sanctum salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium, quod per hoc, qui recte crediderit, indicatur. *Hactenus ibi.*

Symbolum Apostolorũ cur conditũ.

Et sanctus Augustinus de tempore, sermone 181. de eodem ita scribit: Sancti Apostoli certam regulam fidei tradiderunt, quam secundum numerũ Apostolicum, duodecim sententijs comprehensum, symbolum vocauerũt: per quã credentes Catholicam tenerent veritatẽ, & per quã hæreticam conuincerent prauitatem. Symbolũ ergo tali ratione institutum maiores nostri dixerunt: tradunt enim quòd post Ascensionem Domini, & Saluatoris nostri ad Patrẽ cum per aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflãmati linguis omniũ loquerentur ad singulas quasque nationes, vt Dei verbum prædicarent, ituri ac discessuri ab inuicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in commune statuerunt, ne localiter ab inuicem discedentes, diuersum vel dissonum prędicarent his, qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes igitur in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue suæ prædicationis iudicium conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque computabat, atque hanc ita credentibus dandam esse regulam instituerunt. *Hactenus Augustinus.*

Symbolo vincuntur hæretici.

Hoc symbolo Apostolorum totidem sententijs diuinitus consignato, veluti acutissimo quodam gladio omnes hereticorum errores posse detruncari asserit Leo Papa eius nominis primus, epistola quadam, quæ est 13. ad Pulcheriam Augustam in hæc verba: Siquidem ipsius Catholici symboli breuis & perfecta confessio, quæ duodecim Apostolorum, totidem est signata sententijs, tam instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cuius symboli plenitudinem, si Eutyches puro & simplici voluisset corde cõcipere, in nullo à decretis sacratissimi Nicæni concilij deuiaret, vt contra Apostolicam fidẽ, quæ non nisi vna est, nullum se ingenium, nullum eleuaret eloquium. *Hactenus ille. Hoc symbolũ pulchre interpretatur sanctus Augustinus tom. 3. libr. de fide et symbolo. item tom. 9. de Symbolo ad catechumenos libris quatuor. & tom. 10. de tempore, sermone 115. et sanctus Thomas quodam opusculo de hac re conscripto incipiente:* Primum, quod est necessarium.

SYMBOLVM SANCTORVM PATRVM.

REDO [a] in vnum Deum, patrẽ omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium: Et in vnum dominum Iesum Christum, filiũ Dei vnigenitum: Et ex patre natum, ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deũ verum de Deo vero: Genitũ, non factum, consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: Et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine: Et homo factus est: Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus, & sepultus est: Et resurrexit tertia die, secundum scripturas: Et ascẽdit in cælum, sedet ad dexteram patris: & iterũ venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis: Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem: qui ex patre filioque procedit: Qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur: qui locutus est per prophetas: Et vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam: Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum: Et expecto resurrectionem mortuorum: Et vitam venturi sæculi. Amen.

SVPER SYMBOLVM SANCTORVM PATRVM.

COMMENT. XVII.

REDO in vnum Deum patrẽ omnipotentem.] *Cum præter Symbolum Apostolorum, de quo paulo antea dictum est, extent duo alia symbola Nicænũ, & Constantinopolitanum; & vtrumq; eadem serie verborum videatur esse ordinatum; dubium videri posset, quod ex illis vocet hic Eymericus symbolum sanctorum patrum. sed nos Symbolum Nicæni concilii hic dici sanctorum patrũ credimus: & ita etiã* Symbolum sanctorum patrũ quod dicatur, & vbi conditum.

S. Anton-

S. Anton. sentit, par. 4. tit. 8. c. 4. §. 3. quòd fuit conditum contra Arium in synodo Nicæna, & à 318. Episcopis subscriptum & confirmatum, de quo Nicephorus Callistus lib. 8. cap. 17. scribit ita: Productus est in medium Arius, atque de eis, quæ ab ipso in quæstionē deducta fuerant, diligens & accurata disquisitio facta. In primis vero cauebatur, ne temere atque præcipitanter in alterutram partem sententiæ proferrentur. *& paulo infra.* Sed enim professio fidei à trecentis & decem & octo episcopis in scriptum relata, atque ab eisdem, & simul à sapientissimo Constantino annotationibus confirmata, quæ etiam nūc ecclesijs olim tradita obtinet, de verbo ad verbū sic habebat: Credimus in vnū Deū, &c. Cū itaq; absolute & simpliciter dicitur aut nominatur symbolum sanctorum patrum, per excellentiam symbolum Nicænum intelligēdum esse crederem: quamquam & symbolum Constantinopolitanum intelligi etiam videri possit propter Decretum concilij Toletani 3. c. 2. vbi id symbolum in Missarum solemnitatibus iubetur recitari.

Hoc ipsum Symbolum eadem fere serie verborum, & sententia penitus eadem seruata, in synodo Constantinopolitana prima, habita à centum quinquaginta episcopis sub Theodosio maiore æra 419. aduersus Macedonium repetitū fuit & ordinatum: idem autem Symbolum, siue Nicænum, siue Constantinopolitanum, (quia vt dixi non differūt) in multis concilijs repetitum est, veluti in sexta synodo Constantinopolitana actio. 17. in concilio Chalcedonensi actio. 2. & alibi sæpe.

In his Symbolis illud est diligenter obseruandum, quod notat sanctus Thomas 1. par. q. 36. art. 2. ad 2. argumentum. & sanctus Antoninus 4. par. tit. 8. c. 4. §. 3. videlicet, in vno explicatius & apertius quæpiam tradi, quàm in alio; non tamen condebatur nouum symbolum: ait enim sanctus Thomas in singulis fere concilijs institutum fuisse symbolum aliquod propter aliquem errorem, qui in eo concilio damnabatur; sequēs tamen concilium non faciebat aliud symbolum quàm primū; sed id quod implicite continebatur in vno symbolo, in alio explanabatur contra hæreses insurgētes. quod ipsum sæpe alibi repetit, & præsertim. 2. 2. quæst. 1. art. 9. & lib. 3. sent. dist. 25. quæst. 2. art. 2.

Hinc intelliges mentiri Græcos, qui dixerunt ea verba, filioque, addita esse perperam à Latinis cum in antiquis symbolis non reperiantur: quia enim olim is error de processione Spiritus sancti nondum erat exortus, non oportuit in symbolo id ampliare et declarare. Iam quòd ea verba non sint additio, sed expositio eius quod inerat, diuinitus declarat concilium Florentinum sub Eugenio iiij. sessio. 6.

De his Symbolis multa fit à sacris Doctoribus et approbatis concilijs passim mentio.

Cur & quando symbolū in Ecclesiis cantari cœptum.

Id vero nullo modo est prætermittendum quod quidam sentiunt, nempe hæc symbola in Ecclesiis orientalibus ad mentes hominum in fide confirmandas inter Missarū solemnia iussa esse recitari, quo tempore Arij, Sabellij, & ceterorum hæreses, pacem & fidem orientalium ecclesiarum perturbabant: inde vero ad Ecclesias occidentales eam consuetudinem peruenisse; & in Hispania in concilio Toletano tertio, sub Pelagio Papa eius nominis secundo, æra 627. celebrato, cautum est, vt Symbolum hoc in Ecclesiis recitaretur ad corroborandas inualidas hominum mentes, vt in decretis eius concilij, c. 2. scriptum est. Ceterū verisimilius alij putant, in quibus est Frāciscus Feuardentius apud Irenæum lib. 2. cap. 2. Iam Apostolos ipsos Symbolum decantasse dum sacrosancta Eucharistiæ mysteria celebrarent, vt colligitur ex Dionysio Areopagita cap. 3. ecclesiast. hierarchiæ. Optimo autem consilio hæc recitauit Eymericus, quia maxime ad institutum suum spectant, cum potissimum his fides fundetur & fulciatur.

REGVLA FIDEI BEATI ATHANASII EPISCOPI AB ECCLESIA APPROBATA.

QVICVNQVE vult saluus esse, ante omnia opus est vt teneat catholicam fidem: Quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc est: vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neque confundentes personas: neque substantiam separantes. Alia est enim persona patris, alia filij, alia spiritus sancti: Sed patris, & filij, & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Qualis pater, talis filius, talis spiritus sanctus. Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus. Immensus pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus. Aeternus pater, æternus filius, æternus spiritus sanctus. Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus. Sicut non tres increati nec tres immēsi: sed vnus increatus, & vnus immensus. similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus. Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ita Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus. Et tamen nō tres dii, sed vnus est Deus. Ita dominus pater, dominus filius, domin⁹ spiritus sanctus. Et tamen non tres domini, sed vnus est dominus. Quia sicut sigillatim vnamquamque personam Deum ac dominum cōfiteri Christiana veritate compellimur: Ita tres deos aut dominos dicere, catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo pater, non tres patres: vnus filius, non tres filij: vnus spiritus sanctus,

non tres spiritus sancti. Et in hac trinitate nihil prius, aut posterius; nihil maius, aut minus: sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales: Ita vt per omnia, sicut iam supra dictum est, & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate venerãda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de trinitate sentiat. Sed necessarium est ad æternam salutem, vt incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur; quia dominus noster Iesus Christus Dei filius: Deus & homo est. Deus est ex substantia patris ante sęcula genitus, & homo est ex substantia matris, in sæculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo: ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis patri secundum diuinitatem: minor patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem: sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non cõfusione substantiæ, sed vnitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra: descendit ad inferos: tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cælos: sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habẽt cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignẽ æternum. Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

COMMENTARIVS XVIII.

Athanasii regula cur dicta, contra quos edita, et quis Athanasius.

a Regula fidei sancti Athanasii.] *In omnibus codicibus legitur, regula, nõ symbolũ: quod peculiari ratione factum est: symbolum enim proprie dicitur articulorũ & veritatũ collectio, & fidei confessio ab Apostolis, & generalibus concilijs auctoritate Papæ munitis, facta. Quæ vero à priuatis patribus ordinationes de fide factæ sunt, licet ab Ecclesia fuerint comprobatæ, regulæ dicũtur, siue confessiones, non symbola: quoniam Symbolum fidei edere Pontificis munus est, non priuatorum patrum, vt optime docet sanctus Thomas 2. 2. q. 1. art. 10. & sanctus Antoninus par. 4. tit. 8. c. 4. §. 3. & plane Eugenius iiij. quodam decreto post generalem octauam synodũ collocato, hanc Athanasii ordinationem regulam vocat in hæc verba:* Sexto compendiosam illam fidei regulam, per beatissimum Athanasium editam, ipsis præbemus oratoribus, cuius tenor talis est; Quicunque vult saluus, &c. *Hic est ille Athanasius, vt scribit Nicephorus lib. 8. capitulo 15. histo. ecclesiast. qui fortiter cum Arianis congressus est in concilio Nicæno, aduersus quos hanc etiam regulam siue manifestationem fidei per modum doctrinæ edidit, vt præcitato loco ait sanctus Thomas, ad*

A *quam explicandam multis vigilijs opus esset; nec locus hic patitur vt singula enarremus, cum omnia fidei mysteria breui oratione in ea comprehendantur. Id solum obseruandum hic censeo contra Græcos, qui negant Spiritum sanctum procedere etiã à Filio, hunc Athanasiũ primarium eorum Doctorem contra asserere, ibi:* Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. *id quod alibi etiã monuimus.*

Quæ vero de Athanasii regula proxime dicta sunt, eadem accipienda sunt de confessione sancti Hieronymi, & de libro de fide ad Petrum sancti B *Augustini, quæ mox inseruntur ab Eymerico: ex quibus multæ catholicæ veritates colligũtur, quod multum spectat ad eius institutum in hac parte: in quibus etiam plurima sunt valde obscura, & quasi latentem spiritum continentia, quæ à nobis ideo sunt omissa, ne volumen in immensum cresceret, & quia hæc tractatio ad Theologos propriè spectat, nec est præsentis speculationis, ac instituti.*

CONFESSIO† FIDEI BEATI HIERONYMI PRESBYTERI.

† Habet in Tomo 9. operũ S. Hie. Romæ impress. episto. 17. cum has inscriptiõe: Symboli explanatio ad Damasum.

C

REDIMVS in Deum patrẽ omnipotentem, cunctorum visibilium & inuisibilium conditorem. Credimus & in dominum nostrũ Iesum Christum, per quem creata sunt omnia: verũ Deum vnigenitũ, & verum Dei filiũ: nõn factum aut adoptiuum, sed genitum & vnius cum patre substantiæ, quod Græci dicunt ὁμοούσιον: atque ita per omnia æqualem Deo patri, vt nec tem- D pore, nec gradu, nec potestate possit esse inferior: tantumque confitemur esse illum, qui est genitus, quantus est ille qui genuit. Non autẽ quia dicimus genitum à patre filium diuina & ineffabili generatione, aliquod ei tempus ascribimus: sed nec patrem aliquando cœpisse, nec filiũ. Nec enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternũ filiũ. Ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper filium habuit. Credimus & in Spiritum sanctum, verum Deum, ex patre & filio procedentem, æqualem per omnia pa- E tri & filio, voluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusue dici possit: sed tota deitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem personarũ indicant, quicquid de vna persona dicitur: de tribus dignissime possit intelligi. Atque vt cõfundentes Arium, vnam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & vnum in tribus personis fatemur Deum: ita impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum

peritum vel maleuolum, vel etiam non catholicum, non me hæreticum comprobabit. A

†Habetur in tom. 3. operum B. Augustini, ex eo libro Eymericus sublato principio, de sūpsit ea, quæ ad suum institutū apta erant, orsus à capite 4. eius libri.

EX BEATO † AVGVSTINO IN LIBRO DE FIDE AD PETRVM DIACONVM.

Quadraginta capitula ad Regulam veræ fidei pertinentia.

EPISTOLAM, fili Petre, tuæ charitatis accepi, in qua te significasti velle Heirosolymam pergere, & postulasti te litteris nostris instrui, quam debeas in illis partibus veræ fidei regulam tenere: vt nullus tibi possit sensus hæreticæ subrepere falsitatis: & infra. B

Natura diuina. Cap. IIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnū esse naturaliter Deum, in cuius nomine baptizati sumus. Cum enim aliud nomen sit Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus, hoc est vtique vnum naturæ nomen horum trium, quod dicitur Deus, qui dicit in Deuteronomio: Videte quoniam ego sum Deus, & non est alius præter me. & de quo dicit; Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Deute. 32. Deut. 6. Matth. 4.

Vnus Deus. Cap. V.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, idest, sanctam Trinitatem, esse solum naturaliter verum Deum: quia quum tres deos nobis colere non liceat, nisi vnum solum verum Deum: tamen sicut Pater verus Deus dicitur, testante Apostolo, qui ait: Conuersi estis ad Deum à simulacris, seruire Deo viuo, & vero, & expectare Filium eius de cælis, quem suscitauit à mortuis Iesum: ita quoque filium verum Deū Ioannes cōmendat Apostolus, dicens: Scimus, quia filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoscamus verum Deum: & simus in vero Filio eius Iesu Christo: hic est verus Deus, & vita æterna. Qui vtique quoniam verus Deus est, etiam veritas est, sicut ipse nos edocet, dicens: Ego sum via, & veritas, & vita. De Spiritu quoque sancto Ioannes Apostolus ait: Quia Spiritus est veritas. Et vtique non potest naturaliter Deus verus non esse, quia veritas est. Quē etiā Deum Paulus Apostolus confitetur dicens: Mēbra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. D 1. Thes. 1. 1. Ioan. 5. E Ioan. 14. 1. Cor. 6.

Deus æternus. Cap. VI.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, idest, sanctam Trinitatē vnum verum Deum sine initio sempiternum esse, propter quod scriptum est: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Hæc denuo sempiternitas intimatur vbi dicitur in Psalmo: Deus autē Rex noster ante sęcula: & alio loco. Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Ioan. 1. Psal. 73. Rom. 1.

Deus incommutabilis. Cap. VII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, sanctam Trinitatem, solum verum Deum; sicut æternum: ita solum naturaliter incommutabilem esse. Hoc enim significat, cum dicit seruo suo Moysi: Ego sum qui sum. Hinc & Psalmus dicit: In principio domine tu terrā fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimētum veterascent: Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Exod. 3. Psal. 101. C

Deus omnium creator. Cap. VIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, sanctam Trinitatem solum esse verum Deum, rerum omnium visibilium atque inuisibilium, creatorem. De quo in Psalmo dicitur: Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in domino Deo ipsius, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. De quo etiam Apostolus dicit: Quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula. Psal. 145. Rom. 11.

Trinitas in vnitate. Cap. IX.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vnam quidē esse naturam, tres vero esse personas: Patremq; solum esse, qui dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et filium solum esse, super quem vox illa solius patris insonuit, quando in Iordane secundum carnem baptizatus est vnigenitus Deus, qui carnem solus accepit, atq; Spiritum sanctū Patris, & Filij solum esse, qui in specie columbæ super Christū baptizatum, & ascendentem ab aqua, descendit: & quinquagesimo die post resurrectionem Christi fideles in vno loco positos, in linguarū ignearum visione aduenięns, repleuit. Illam vocem, quam solus locutus est Deus Pater: & illā carnem, qua solus homo factus est vnigenitus Deus: & illam columbam, in cuius specie Spiritus sanctus super Christum descendit: illasque linguas igneas, in quarum visione fideles Apostolos in vno loco constitutos repleuit, opera esse totius sanctæ Trinitatis, id est, vnius Dei, qui fecit omnia in cælo & in terra, visibilia & inuisibilia. Matth. 3. Matth. 3. Act. 2.

Distinctio personarum. Cap. X.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, solū Deum filium, id est, vnā ex Trinitate personam, solius Patris esse filium. Spiritum vero sanctum, ipsum quoque vnam ex Trinitate personam, non solius Patris, sed simul Patris & Filij esse Spiritum. Ostendens enim Dei filius se solum esse de Patre genitum, ait: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: Et paulo post: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. Spiritum autem sanctum & Patris & Filij esse spiritum, Apostolus docet, qui ait: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Et sequitur: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Ioan. 3. Rom. 8.

Spiritus sanctus. Cap. XI.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, eundem Spiritum sanctum, qui Patris & Filij vnus est Spiritus, de Patre & Filio procedere. Dicit enim Filius: Cum venerit Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, vbi suum Spiritum esse docuit, quia ipse est veritas. De Filio quoq; procedere Spiritum sanctum, prophetica atque Apostolica doctrina nobis commendat. Esaias enim dicit de Filio: Percutiet terram virga oris sui, & Spiritu labiorum suorum interficiet impium. De quo & Apostolus ait: Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui. Quem etiā ipse vnicus Dei filius spiritum oris sui esse significans: post resurrectionem insufflans in discipulos, ait: Accipite Spiritum sanctum. De ore vero ipsius Domini Iesu ait Ioannes in Apocalypsi: Quia gladius vtraque parte acutus procedebat. Ipse vero spiritus oris eius, ipse est gladius, qui de ore eius procedit.

Ioan. 15. Esaiæ 11. 2. Thes. 2. Ioan. 20. Apoc. 1.

Trinitas nullis terminis circumscripta. Cap. XII.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum, immensam esse virtutem non molem; & omnem creaturam spiritualem atque corporalem virtute eius & præsentia contineri. Dicit enim Deus pater: Cælum & terrā ego impleo. Dicitur etiam de sapientia Dei, quæ Filius est eius: quia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. De Spiritu quoque sancto legimus: quia Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et Dauid Propheta dicit: Quo ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades.

Hiere. 23. Sap. 8. Sap. 1. Psal. 138.

Persona filij. Cap. XIII.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, vnā ex trinitate personam, id est Dei filium,

A qui de natura Dei patris solus natus est: & vnius eiusdemq; naturæ cum Patre est, ipsum in plenitudine temporis secundum susceptionem formæ seruilis, voluntarie, in Virgine conceptum, & de virgine natum: verbum carnem factum ipsum quoque esse, qui essentialiter natus est de Patre, & essentialiter conceptus est, natusque de Virgine: Ipsumque vnum esse, & vnius naturæ cum Virgine, qui ait de Deo Patre: Ante sæcula fundauit me, & ante omnes colles generauit me. De quo etiam dixit Apostolus, quia cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, B factum sub lege.

Prou. 8. Gal. 4.

Humanitas Christi. Cap. XIIII.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, Christū filium Dei, sicut de Deo Patre, plenum perfectumque Deum, ita de Virgine, matre verum perfectumque hominem genitum, id est, Verbum Deum, habentem scilicet sine peccato veram † nostri generis carnem, & animā rationalem. Quod ipse Dei filius euidenter ostendit, dicens de carne sua: Palpate, & videte, quia C spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Animam quoque se habere, his verbis ostendit dicens: Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum sumo eam. Intellectum quoque animæ se habere ostendit in eo quod ait: Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Et de ipso Deus per prophetā dicit: Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & sublimis erit valde. Nam & beatus Petrus secundum sancti Dauid prophetiam in Christo carnem & animam confitetur. De ipso enim beato Dauid loquens ait: D Propheta igitur cum esset, & sciret quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

al. Virginis. Lucæ 24. Ioan. 10. Matth. 11. Esa. 25. Act. 2. Psal. 131. Psal. 15.

Diuinitas Christi. Cap. XV.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, vnū Filium atque ipsum esse Deum verum, qui E cum patre Deo & Spiritu sancto, Deo fecit omnia tempora, & in mōte Sinai legem Moysi dedit ordinatam per angelos, & ipsum Deum verbum carnem factum, qui veniente plenitudine temporis missus à Patre & Spiritu sancto, factus est ex muliere, quam fecit: solus factus est sub lege, quam dedit.

Exo. 20. & 21. Galat. 4.

De duabus in Christo naturis. Cap. XVI.

FIrmissime tene, & nullatenus dubites, Dei verbum quod caro factum est, in duas naturas inconfusibiliter permanere: vnam veram diui-

diuinam, quam habet cum patre, communem secundum quam dicit, Ego & pater vnum sumus: Et qui me videt, videt & patrem: & ego in patre, & pater in me est, secundum quam eum dicit Apostolus splendorem gloriæ & figuram substantiæ Dei: alteram veram humanam, secundum quam ipse Deus incarnatus dicit, Pater maior me est.

Ioan. 10. *Ioan. 14.* *Ibidem.* *Hebr. 1.* *Ioan. 14.*

Vnitas personæ in Christo. Cap. XVII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Dei verbum carnem factum: vnā habere diuinitatis suæ carnisque personam. Deus enim verbum plenam naturam humanam, ita sibi veraciter vnire dignatus est: & permanente diuinitate sua, ita verbū caro factum est, vt quamuis naturaliter non hoc sit verbum quod caro, quia duarum naturarum veritas manet in Christo: secundum vnam tamen personam idem verbū caro ab ipso fieret maternæ cōceptionis initio. Deus enim verbum, non accepit personam hominis, sed naturam: & in æternam personam diuinitatis, accepit temporalem substantiam carnis. Vnus est ergo Christus verbum caro factum: qui etiam ex patribus secundum carnem & super omnia Deus benedictus in sęcula vnus Iesus. Cui & pater dicit: Ex vtero ante luciferū genui te. Vbi significatur ante omne tempus sine initio æterna natiuitas vnus Iesus. De quo & Euangelista dicit, quia vocatum est nomen eius Iesus: quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur.

Psal. 109. *Lucæ 2.*

Verbi & carnis vnio. Cap. XVIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi sine diuinitate cōceptam in vtero virginis, priusquam susciperetur à verbo: sed ipsum verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem verbi incarnatione conceptam.

Sacrificia. Cap. XIX.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, ipsum vnigenitum Deum verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiam Deo in odorem suauitatis: cui cum Patre & Spiritu sancto, à Patriarchis Prophetis, & Sacerdotibus tēpore veteris testamēti animalia sacrificabantur: & cui nunc, id est, tēpore noui testamenti cum Patre & Spiritu sancto, cum quibus illi est vna diuinitas, sacrificium panis & vini in fide & charitate sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbem terræ offerre non cessat, In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis, quē erat effusurus in remissionem peccatorum nostrorum. In isto autem sacrificio gratiarum actio atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit: & sanguinis, quem

Sacrificium panis.

A pro nobis idem Deus effudit. De quo beatus Paulus dicit in actibus Apostolorum: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiā Dei, quam acquisiuit sanguine suo. In illis ergo sacrificijs quid nobis esset donandum, figurate significabatur: in hoc autem sacrificio quid nobis iam donatum sit euidenter ostēditur. In illis sacrificijs prenuntiabatur Filius Dei, pro impijs occidendus: in hoc autem pro impiis annūtiatur occisus. Testante Apostolo, quia Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tēpus, pro impijs mortuus est. Et quia cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortem filii eius.

Act. 20. *Rom. 5.*

B

Humanitas Christi. Cap. XX.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, verbum carnem factum, eandem humanā carnem semper veram habere, qua de Virgine verbum Deus natus est, qua crucifixus & mortuus est, qua resurrexit, & in cælum ascendit, & in dextera Dei sedet, qua etiam venturus est iudicare viuos & mortuos. Propter quod Apostoli C ab Angelis audierunt: Sic veniet, quemadmodū vidistis eum euntem in cælum. Et beatus Ioannes ait, Ecce veniet cum nubibus, & videbit eū omnis oculus, & qui eum confixerunt, & videbunt eum omnes tribus terræ talem.

Act. 1. *Apoc. 1.*

Natura nihil non bonum. Cap. XXI.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum, id est, Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse naturaliter summum atque incommutabile bonum, & ab ipso creatas esse omnes naturas. Bonas quidem, quia à D summo bono factæ sunt: sed mutabiles, quæ de nihilo factæ sunt. Nullamque esse malam naturam, quia omnis natura, inquantum natura est, bona est. Sed quia in ea bonum & augeri & minui potest: in tantum mala dicitur, in quantum bonum eius minuitur. Malū enim nihil aliud est, nisi boni priuatio. Vnde geminum constat esse creaturæ rationalis malum, malū vnū, quo voluntarie ipsa deficit à summo bono creatore suo: alterum quo inuita punietur ignis æterni supplicio. Illud passura iuste, quia hoc admisit E iniuste. Et quia ordinem in se non seruauit diuinæ institutionis, ordinem diuinæ non effugiet vltionis.

Nulla creatura est eadem cum Deo. Cap. XXII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, neque angelos, neque aliam quamlibet creaturam eiusdem naturæ esse, cuius est secundum naturalem diuinitatem summa Trinitas, quæ est, vnus naturaliter Deus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Neque enim vnius naturæ esse potuerunt, ille qui fecit, & ea quæ fecit.

Ange-

Angeli facti stabiles. Cap. XXIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili factam: nec tamen posse quemlibet sanctorum angelorum in deterius commutari, quia sic acceperunt æternam beatitudinem, qua Deo stabiliter perfruuntur, vt ea carere non possint. Sed hoc ipsum quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non est eis naturaliter insitum: sed postquam creati sunt, gratiæ diuinæ largitate collatum. Si enim Angeli naturaliter incommutabiles fierent: numquam de eorum consortio diabolus & eius angeli cecidissent.

Creaturæ rationales. Cap. XXIIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, in omni creatura, quam spiritualem atque corpoream summa Trinitas fecit, solos spiritus angelicos & humanos intelligendi facultatem diuinitus accepisse. Ceteros vero spiritus brutorum animalium rationalem intelligentiã non accepisse: & † ob hoc omnino habere non posse. Propter quod dicitur hominibus: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et ideo animas hominum, & animas pecorum vnius naturæ non esse; nec animas pecorum in animas hominum, nec animas hominum in animas pecorum posse aliquando transire.

† al. & hanc omnino, &c.

Psal. 31.

Libera voluntas Adam. Cap. XXV.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, primos homines, id est, Adam & mulierẽ eius bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cũ libero arbitrio, quo possent si vellent, humili & bona voluntate seruire, atque obedire: quo arbitrio etiam possent si vellent, propria voluntate peccare: eosq; non necessitate, sed propria voluntate peccasse: illoque peccato sic in deterius mutatam humanam naturam, vt non solũ in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret peccati, mortisque dominium.

Rom. 5.

Peccatum originale. Cap. XXVI.

Firmissime † tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc natura iræ filium nasci, de qua dicit Apostolus: Eramus enim & nos natura filij iræ, sicut & ceteri. A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum, hominis Iesu Christi, qui sine peccato conceptus, sine peccato natus, sine peccato mortuus, peccatum pro nobis factus est, id est, sacrificium factus est pro peccatis nostris. In veteri quippe testamento peccata dicebantur sacrificia, quæ

† De consec. dist. 4. c. firmissime. Concil. Trident. sess. 5. Decr. de peccato orig.

Ephes. 2.

1. Tim. 2.

A pro peccatis offerebantur. In quibus omnibus fuit significatio Christi, quia ipse est agnus Dei, qui tollit peccata mundi. *Ioan. 1.*

Non baptizati. Cap. XXVII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtentes, verũ etiam paruulos †, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur: siue cum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti de hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos: quia & si B propriæ actionis peccatum nullum habuerũt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt.

† Vide omnino commentarium xi. huius primæ partis, super c. Maiores. de bapt. & sed adhuc quæritur, vnde intelliges quid sit de hoc dogmate sentiendum.

Iudicium. Cap. XXVIII.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, ideo Christum Filium Dei ad iudicandos viuos & mortuos venturum, vt homines, quos hic dono suæ gratiæ gratis per fidem iustificat, eisdemque iustificatis in fide & charitate sanctæ matris Ecclesiæ vsque in finem perseuerantiã C donat, in suo aduentu resuscitet, & glorificet, & secundum promissionem suam æquales sanctis angelis faciat, & ad eum statum perducat, in quo perfecte, quantum vnicuique donat Deus, boni sint: & ab ipsa perfectione deinceps mutari non possint. Vbi diuersa erit sanctorũ gloria, sed vna erit omnium vita æterna. Diabolum vero & angelos eius in ignem æternum à Christo esse mittendos: vbi numquam carebũt pœna, quam eis præparauit diuina iustitia. Cum ipso etiam diabolo impios & iniquos homines, de quibus scriptura dicit: Imitantur an- D tẽ eum, qui sunt ex parte illius, pro eo quia eũ in malis operibus imitati sunt: & ante finem præsentis vitæ congruam pænitentiã non egerunt, resumptis corporibus supplicio æternæ combustionis arsuros.

Matth. 25.

Sap. 2.

Resurrectio. Cap. XXXIX.

Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnibus hominibus, & bonis & malis resur- E rectionem carnis in aduentu Domini futuram esse communem: retributionem vero iustitiæ Dei esse bonis malisque dissimilem: secundum quod Apostolus ait: Quia omnes resurgemus, sed nõ omnes immutabimur. Immutabũtur autem iusti, qui ibunt in vitam æternam: Quod Apostolus ostendit dicens: Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et ostendens quæ erit ipsa immutatio, adiecit. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatẽ. In iustorũ corporibus fiet, quod ipse Apostolus ait: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in

1. Cor. 15.

Ibidem.

in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corp⁹ ſpirituale. Quod propterea ſpirituale dixit, non quia ipſum corpus ſpiritus erit, ſed quia viuificante ſpiritu immortale, atque incorrubtibile permanebit. Sic autẽ tunc dicitur ſpirituale corpus, cum non ſpiritus ſit, ſed permaneat corpus, ſicut nunc animale dicitur, cum tamen inueniatur non anima eſſe, ſed corpus.

Fides & Baptiſmus. *Cap. XXX.*

15.q.e 1.firmiſſime. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Chriſti ſuo ſanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic à malis ſuis fuerit per pænitentiam fidemque conuerſus: & per ſacramentum fidei & pænitentiæ, id eſt, per baptiſmum liberatus. Et maioribus quidẽ neceſſarium eſſe, & pænitentiam de malis ſuis agere, & fidem catholicam ſecundum regulam veritatis tenere, & ſacramentum baptiſmatis accipere. Paruulis vero, qui nec propria voluntate credere, nec pænitentiã pro peccato, quod originaliter trahunt, agere poſſunt, ſacramentum fidei, quod eſt ſanctum baptiſma, quamdiu rationis ætas eorum capax eſſe non poteſt, ſufficere ad ſalutem.

Gratia. *Cap. XXXI.*

Conc Trid. ſeſſ.6.can.3. Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, neminem hic poſſe hominum pęnitentiam agere, niſi quem Deus illuminauerit, & gratuita ſua miſeratione conuerterit. Apoſtolus enim dicit. Ne forte det illis Deus pænitentiam ad cognoſcendam veritatem: & reſipiſcant à diaboli laqueis. 2. Tim.2.

Nihil agi ſine gratia. *Cap. XXXII.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem, quem nec ignorantia litterarum, nec aliqua prohibet imbecillitas, vel aduerſitas, verba ſanctæ legis & Euangelij ſiue legere, ſiue ex ore cuiuſquam prædicatoris audire: ſed diuinis mandatis obedire neminem poſſe, niſi quem Deus gratia ſua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate, atq; virtute, mandata Dei facere & velit & poſſit. Neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus: qui etiam operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. 1.Cor.3. Philip.2.

Deum nihil latere. *Cap. XXXIII.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, Deo incommutabili non ſolum præterita, & præſentia, ſed etiã futura omnia incõmutabiliter eſſe notiſſima, cui dicitur: Deus qui occultorũ es cognitor, qui ſcis omnia antequã fiãt. Dan.13.

Prædeſtinatio. *Cap. XXXIIII.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum incommutabilem, rerum A omnium, atque operum tam ſuorum quàm humanorum certiſſimum cognitorẽ: ante omnia ſæcula ſcire quibus eſſet per fidem gratiam largiturus: ſine qua nemo poteſt ex initio mũdi, vſque in finem à reatu peccati tam originalis, quàm actualis abſolui. Quos enim Deus præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Rom.8.

Beati ex prædeſtinatione. *Cap. XXXV.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnes, quos vaſa miſericordiæ gratuita bonitate Deus fecit, ante conſtitutionem mundi in adoptionem filiorũ Dei prædeſtinatos à Deo: neque perire poſſe aliquem eorum, quos Deus prædeſtinauit ad regnum cælorum: nec quemquam eorum, quos non prædeſtinauit ad vitam vlla poſſe ratione ſaluari. Prædeſtinatio enim illa gratuita donationis eſt præparatio: qua nos Apoſtolus ait prædeſtinatos in adoptionem filiorum Dei per Ieſum Chriſtum in ipſum. Ephe.1.

Baptiſmus. *Cap. XXXVI.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, ſacramentum baptiſmatis, non ſolum intra Eccleſiam catholicam, ſed etiam apud hæreticos, qui in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptizant, eſſe poſſe: ſed extra Eccleſiam catholicam prodeſſe non poſſe. Immo ſicut intra Eccleſiam recte credentibus per ſacramẽtum baptiſmi conferri ſalutem: ſic extra Eccleſiam baptizatis, ſi ad Eccleſiam non redierint, eodem baptiſmo accumulari perniciem. Tantum enim valet eccleſiaſticæ ſocietatis vnitas ad ſalutem, vt baptiſmo non ſaluetur, cui non ibi datur vbi oportuit vt detur. Ineſſe tamen homini baptiſmum etiam extra Eccleſiam baptizato, ſed ad iudicium ineſſe ab Eccleſia ſeparato. Et quia manifeſtum eſt vbicũque datum fuerit hoc baptiſma, ſemel eſſe dandum: ideo etſi ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti fuerit datũ, venerabiliter agnoſcendum, & ob hoc nullatenus iterandum. Saluator enim dicit: Qui ſemel lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet. Ioa.13.

Eccleſia. *Cap. XXXVII.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, omnem extra Eccleſiam catholicam baptizatum participem fieri non poſſe vitæ æternæ, ſi ante finem vitæ huius catholicæ non fuerit redditus atque incorporatus Eccleſiæ. Quia ſi habeam, inquit Apoſtolus, omnem fidem, & nouerim omnia ſacramenta; charitatem autem non habeã, nihil ſum. Nã & in diebus diluuij, neminẽ legimus extra arcam potuiſſe ſaluari. 1.Cor.13. Gen.7.

Damnati. *Cap. XXXVIII.*

Firmiſſime tene, & nullatenus dubites, non ſolum omnes paganos, ſed etiã omnes Iudæos,

EX DECRETIS DISTIN. XV.
Beatus Gregorius lib. 1. Regesti, Epistola. 24.

De auctoritate quatuor conciliorum, & eorum approbatione per sanctam Ecclesiam.

† Iuxta emendationem factã Decreti Romæ editi anno 1582.

SICVT † sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari me fateor: Nicænum scilicet, in quo peruersum Arij dogma destruitur: Cõstantinopolitanum quoque, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur: Ephesinum etiã primum, in quo Nestorij impietas iudicatur: Chalcedonense vero, in quo Eutychis Dioscoriq; prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio: quia in his velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura cõsurgit, & cuiuslibet † vitæ atque actionis norma consistit. Quintum quoq. conciliũ pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur, in quo Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantijs separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur. Et in quo scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata refutantur. Cunctas vero, quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se, & non illa destruit quisquis præsumit aut soluere, quos religant †, aut ligare † quos soluunt.

† Apud B. Gregoriũ legit: & cuiuslibet vitæ, atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiã si lapis esse cernit, tamen extra ædificium iacet Quint..., &c. Et in sequentibus significantur itaque illa capitula, quorũ occasione nõnulli qui tam synodũ non recipiebant.

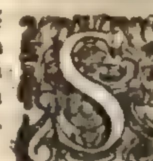
† al. ligant
† al. religare

EX DECRETIS DISTIN. XV.
Gelasius in concilio habito Romæ cum LXX. episcopis.

† al. Quas scripturas.

Quæ † concilia sancta Romana Ecclesia suscipiat.

† Iuxta emendationem factã Decreti Romæ editi anno 1582.

SANCTA [a] Romana † Ecclesia post illas veteris testamenti & noui scripturas, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi nõ prohibet sanctam [b] synodum Nicænam CCCXVIII. Patrum, mediante Cõstantino Maximo Augusto, in qua Arius hæreticus condemnatus est: sanctam [c] synodũ Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit: sanctam [d] synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est cõsensu beatissimi Papæ Cælestini, mediante Cyrillo Alexandrinæ sedis Antistite, & Arcadio Episcopo ab Italia destinato. sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Marciano Augusto, & Anatolio Cõstantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana, & Eutychiana hæreses simul cum Dioscoro, eiusque complicibus damnatæ sunt. Sed & si qua sunt concilia, à san-

A ctis Patribus hactenus instituta, post † istorum quatuor auctoritatem, & custodienda, & recipienda decernimus, & mandamus. Iam [e] nunc subijciendum est de opusculis sanctorum Patrum, quæ in Ecclesia Catholica recipiuntur. Opuscula beati Cypriani Martyris, & Chartaginensis Episcopi. Item opuscula B. Athanasij Alexandrini Episcopi. Item opuscula B. Gregorij Nazianzeni Episcopi. Item opuscula B. Basilij Cappadociæ Episcopi. Itẽ opuscula B. Ioannis Cõstantinopolitani Episcopi. Itẽ opuscula Theophili Alexandrini Episcopi. Itẽ
B opuscula B. Cyrilli Alexandrini Episcopi. Itẽ opuscula B. Hilarij Pictauiensis Episcopi. Itẽ opuscula B. Ambrosij Mediolanẽsis Episcopi. Item opuscula B. Augustini Hipponensis Episcopi. Item opuscula B. Hieronymi presbyteri. Item opuscula B. Prosperi viri religiosissimi. Item epistolã B. Leonis Papæ ad Flauianũ Constantinopolitanum Episcopum destinatã: cuius textum quispiam si vsque ad vnum iota disputauerit, & nõ eã in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. Item opuscula, atque tractatus omnium patrum Orthodoxorũ, qui
C in nullo à Sanctæ Romanæ Ecclesiæ consortio deuiauerunt, nec ab eius fideli † prædicatione seiuncti sunt: sed communionis ipsius gratia Dei, vsque ad vltimum diẽ vitæ suæ participes fuerunt legenda decernimus. Item [f] Decretales epistolæ, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab Vrbe Roma pro diuersorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt. Item gesta sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant, Quis ita † esse Catholicorum dubitet, & maio-
D ra eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo [g] secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in Sancta Romana Ecclesia non leguntur: quia & eorũ, qui cõscripsere, nomina penitus ignorãtur, & ab infidelibus aut idiotis † superflua, aut minus apta, quàm rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cuiusdam Quirici, † & Iulitæ, sicut Georgij, aliorumque huiusmodi passiones, quæ ab hæreti-
E cis perhibentur conscriptæ. Propter quod, vt dictum est, ne vel leuis subsannãdi oriretur occasio, in Sancta Romana Ecclesia non legũtur. Nos tamen cum prædicta Ecclesia omnes Martyres, & eorum gloriosos agones, qui Deo magis, quàm hominibus noti sunt, omni deuotione veneramur. Item vitas Patrum, Pauli, Antonij, Hilarionis, & omnium Eremitarũ, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cũ omni honore suscipimus. Item actus Beati Siluestri Apostolicæ sedis Præsulis, licet eius qui conscripsit, nomen ignoremus, à multis tamen in Vrbe Roma Catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vsu, multæ hoc imitantur ecclesiæ. Item scripta de inuentione Sanctæ

† al. præter
† fide vel prædicatione] origina. & Burchardus.
† al. ita
† al. dictis
† al. Cyrici

Crucis Dominicæ, & alia scripta de inuentione capitis B. Ioannis Baptistæ, nouellæ quidē † reuelationes sunt, & nonnulli eas catholici legunt: Sed cum hæc ad catholicorum manus peruenerint, beati Pauli apostoli sententia præcedat: Omnia probate, quod bonum est, tenete. Item Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam scripturas interpretatus est: sed quoniam beatus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notauit, illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus: & non solum de Rufino, sed etiam de vniuersis, † quos vir sæpius memoratus zelo Dei, & fidei religione † reprehendit. Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda. Item Chronicon † Eusebij Cæsariensis, atque eiusdem Historiæ ecclesiasticæ libros, quamuis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & postea in laudibus, atque excusatione Origenis schismatici vnum conscripserit librum: propter rerum tamen notitiam singularē, quæ ad instructionem pertinent, vsquequaque non dicimus renuendos. Item Orosium virum eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessariam aduersus Paganorum calumnias ordinauit historiam, miraq; breuitate contexuit. Itē venerabilis viri Sedulij paschale opus, quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus †. Item Iuuenci nihilominus laboriosum opus, non spernimus, sed miramur. Ceterū, quę ab hæreticis, siue schismaticis conscripta, vel prædicata sunt, nullatenus recipit Catholica & Apostolica Ecclesia Romana.

† Quædam relationes] originale.

1. *Thes.* 5.

† al. diuersis] orig.

† al. religiose

† al. Chronica] orig.

† al. preferimus] orig.

COMMENTARIVS XIX.

Gelasii Papæ 1. decretū de librorū delectu.

a SAncta Romana Ecclesia.] *Gelasius Papa eius nominis primus, qui sedit anno Dñi 494. coacto Romæ conuētu septuagima doctissimorum Episcoporum, insigne decretum edidit, quo cauebatur, qui libri Christianam religionem profitentibus legendi essent ad fidem & mores idonei, qui vero cauendi: quoniam sicut ex bonorum librorum lectione mores componuntur, & fides roboratur: ita è diuerso prauorum lectio fidem aut corrumpit & tollit, aut prauos mores inducit. Legitur id decretum hodie inter decreta Gelasii primi in 2. vol. conciliorū, quod omnes decretorū fabricatores in suos centones transtulerunt. Burchardus lib. 3. decretorum, c. 220. & seq. Iuo Carnotensis par. 4. c. 64. & seq. Pannormia lib. 2. c. 91. Polycarpus lib. 3. tit. 20. Gratianus denique in cap. sancta Romana. 15. dist. Eymericus hoc loco eos tantum recensuit ex eo decreto libros, quos Gelasius approbauit: quoniam horum lectio ad fidem stabiliendam spectabat: nam ceteros, quos ille reprobauit, in 2. par. q. 23. refert.*

b § Sanctam synodum Nicænam.] *De Nicæna* A *synodo pauca quædam dixi supra commentario 5. vers. Nicænæ fidei. Item de Chalcedonensi, commētario 6. vers. qui Chalcedone conuenerunt. nunc de ceteris breuissime etiam dicam, vt horum quatuor conciliorum tam celebratorum notitia aliqua habeatur.*

Synodus Constantinopolitana quando habita, & quid in ea gestū.

c § Sanctam synodum Constātinopolitanam, &c. in qua Macedonius hæreticus debitā damnationem excepit.] *Fuit Macedonius Episcopus Constantinopolitanus circa tempora Liberii Papæ ad annos Domini 352. Hic nefandam hæresim profitebatur, asserens Spiritum sanctum Patre,* B *& Filio esse minorem, nec eiusdem cum Patre substantiæ, sed puram creaturam. Ab hoc sectatores eius Macedoniani vocati sunt, qui ab Augustino Semiariani dicuntur in libro de hæresibus, cap. 52. & ab Epiphanio hæresi 74. Pneumathomachi, de quibus dixi latius par. 2. super q. 37. Aduersus hunc Macedonium Constantinopolitanum conciliū primum habitum est à centum quinquaginta Episcopis sub Theodosio maiore Siagrio & Eucherio consulibus, æra 419. & Damaso Papa 1. Subscripserunt autem huic concilio, in quo Macedonius cum suis dogmatibus damnatus est ijdem illi CL. episcopi. & quoniam in Spiritum sanctum inuehebatur Macedonius, ideo in Symbolo, quod in can.* C *7. dicti concilij recitatur, patentius explicatū est, quid de eo esset credendum:* Credimus, *inquit,* in Spiritum sanctum, Dominum & viuificatorē, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, qui locutus est per Prophetas. *Eodem etiam concilio fuerunt damnati multi alij hæretici Eunomiani, Ariani, Sabelliani, Photiniani, & Apollinaristæ, vt constat ex primo capite eiusdem concilij.*

Synodus Ephesina, & quid in ea factum.

d § Sanctam synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est consensu beatissimi Papæ D Cælestini.] *Nestorius Episcopus Constantinopolitanus Christum purum hominem ex Maria natū asseruit, ideoque magnum in vrbe Constantinopolitana tumultum excitauit, ad quem sedandum & componendum, vt scribit Nicephorus lib. 14. historiæ ecclesiast. c. 32. vniuersali synodo opus fuit. congregata est ergo synodus hæc Ephesina apud Ephesum: vnde et nomen accepit. Ea fuit ciuitas Ioniæ longe celeberrima in Asia minori. acta fuit, si Faustino credimus, anno Domini 430. in fine Pontificatus Cælestini Papæ primi: nec curo alios ali-* E *ter scribere, quoniam certiora sequor: conuenere in hanc synodum ducenti Episcopi: tametsi alij maiorem, alij minorem numerum statuant, vt refert Couarruuias lib. 4. varia. resolut. cap. 15. Hic omnium consensu damnatus est Nestorius, & hæresis Nestoriana profligata.*

e § Iam nunc subijciendum est de opusculis sanctorum Patrum.] *Longum esset hic cuncta persequi, quæ ad cognitionem singulorum auctorū hic traduntur, nec nostri est instituti. Ea quæ ad hūc locum spectant, tradit Couarruuias lib. 4. varia. resolut. c. 16. Nos ne actum agere videamur, libēter lectorem ad eum remittimus: licet eum in quibusdam*

dam dubia tradat & incerta, in ceteris non pœnitebit collocatæ in eo operæ.

De auctoritate Epistolarum decretalium.

f ¶ Item decretales Epistolæ, quas beatissimi Papæ.] *Hic locus indicat Epistolas Pontificum decretales magnæ esse auctoritatis, cum venerabiliter iubeat suscipiendas Gelasius. Ceterum cum de earum auctoritate disseritur, duo extrema fugienda sunt; vnum est Gratiani in c. in canonicis. 19. distin. vbi Epistolas Pontificum decretales inter canonicas scripturas posuit, dum ait in summario eius capitis, decretales Epistolas inter canonicas scripturas connumerari. sed hoc vere refutauit Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 2. aduersus hæreses, & subtiliter Melchior Canus lib. 5. cap. 5. de locis Theologicis, vbi emendandum hunc locũ admonent ex Augustino lib. 2. c. 8. de doctrina Christiana, ueram lectionem restituentes, ex quo deceptus fuerat Gratianus. nam Augustini uera lectio ita habet:* In canonicis autem scripturis Ecclesiarum catholicarum quamplurium auctoritatem sequatur: inter quas sane illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, vt eas, quæ ab omnibus accipiuntur ecclesijs, preponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis vero quę non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, grauioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis ecclesiæ tenent. Si autem alias inuenerit à pluribus, alias à grauioribus haberi (quamquam hoc inuenire non possit) æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto. *hactenus Augustinus. Quæ quidem sententia non ad Decretales Romanorum Pontificum, sed ad canonicas & sacras scripturas est referenda. Est autem sensus huiusmodi: In iudicio librorum canonicorum, primum videndum est quid Ecclesiæ Catholicæ sentiant, inter quas Catholicas Ecclesias illarum testimonium est præferendum, quæ uel fuere sedes Apostolorũ, vt Hierosolymitana, Antiochena, & similes, vel ab Apostolis aliquam epistolam acceperunt, vt Corinthia, Galatia, & similes. quare Augustinus non loquebatur de epistolis Pontificum decretalibus, vt falso existimauit Gratianus. Sed hunc locum, vt monui, alij ante nos animaduerterunt.*

Alterum extremum est Ioannis Vicleff & Lutheri, quorum ille dixit, decretales epistolas apocryphas esse, & seducere à fide Christi, vt refert Turrecremata in sum. de Eccle. lib. 4. par. 2. c. 38. quem etiam errorem sequebantur Valdenses, vt tradit Eymericus 3. par. tit. de signis, per quæ Valdenses hæretici cognoscuntur. & 2. par. q. 14. versi. sextus error. Lutherus autem apud Roffensem art. 30. impias & Christo aduersarias eas appellat. earum tamẽ auctoritatem efficacissime defendit Turrecremata in sum. de Eccl. lib. 2. cap. 108.

Denique illud est obseruandum, quod Gratianus admonuit initio 20. distinctionis, videlicet, epistolas Pontificum decretales canonibus conciliorũ pari iure esse exæquãdas, quam sententiã velut manifestum Gratiani errorem acerbe reprehẽdit Al-

A *fonsus Castrus lib. 1. aduersus hæreses. c. 2. negat enim (quod & probare conatur) epistolas decretales, tametsi ab omnibus recipi debeant, conciliorũ canonibus exæquandas. Sed verior sententia est, quam optime tuetur Couarruuias lib. 4. varia. resolut. c. 16. videlicet, has epistolas summam habere auctoritatem; nam si de litibus et causis dirimendis agatur; tunc certum est non esse minorem Papæ, quàm conciliorum potestatem glossa in c. ad Apostolicæ. de re iud. lib. 6. Innocentius & Imola in c. graue. de præbendis. late Iacobatius tractatu de concilio lib. 5. art. 8. ex quibus colliges in litibus &*
B *controuersiis dirimendis concilium non habere aliã potestatem, quàm quæ sibi à summo Pontifice tradita est. Iam in causis fidei epistola Pontificis decretalis maturo edita consilio, & in ea intendens Pontifex determinare de fide, perinde obligat ac conciliorum generalium canones: Pontificis enim iudiciũ in causis fidei & morum certissimum esse, exploratissimum est apud Catholicos, cum neque concilia generalia absque Pontificis Romani auctoritate quicquam in causis fidei & morum validum & firmum definire possint, sed omnino egent Papæ confirmatione, vt præter ceteros grauiter & vere ostẽ*
C *dit Blasius Nauarrus Theologus insignis, quo præceptore gloriamur, lib. 3. c. 19. de auctoritate Romanæ Ecclesiæ, & sacro eius principatu.*

g ¶ Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia & eorum qui scripsere nomina penitus ignorantur.] *Hinc obseruabis eos libros cuius auctores ignorantur, maxime de rebus ad religionem spectantibus disserentes, non facile in Ecclesia Dei legendos: nam & Gelasius hic iam eo tempore tales libros veluti parum auctoritatis habentes legi noluit in Ecclesia: nunc au-*

Libri sine nomine auctorum nõ permittũtur.

D *tem maiori probibitione opus fuit. Cum enim multi nostri sæculi hæretici libros ederent falsis dogmatibus respersos, omisso nomine auctoris, ne protinus mali esse deprehenderentur, concilium Tridentinũ sessio. 4. in decreto de editione librorum, ualde salubriter cauit, ne vllus liber omnino de rebus sacris tractans absq; nomine auctoris deinceps imprimatur. Et quamuis concilium de solis libris sacra tractantibus loquatur, ad ceteros etiam, qui sacra non tractant, optime trahitur: & propterea de illis nominatim egit concilium, quoniam maius ibi erat periculum; nam & in reliquis idem etiam incommodum inueniri potest, & propterea idem statue* [illegible]
E *l. illud. ff. ad l. Aquiliam. atq; ita nunc consuetudo Romæ obseruat: nam sacri Palatij Magister nullum librum aut uendi, aut imprimi permittit absque nomine auctoris; cuius morem in hoc ceteræ prouinciæ deberent imitari, vt fideli populo plenius cautũ esset: de qua re plene cauet edictum Inquisitorum generalium reipub. Christianæ, quod incipit,* Animaduertẽtes. *impressum in Bullario literarum Apostolicarum pro officio sanctissimæ Inquisitionis.*

h ¶ Cetera, quæ ab hæreticis, siue schimaticis conscripta, vel prædicata sunt, nullatenus recipit Apostolica Romana Ecclesia.] *Hæc non mo-*

do non recipit, verum etiam prohibet, delet, & comburit, ne falsa horum dogmata (ut scripsit Iustinianus in nouella 42. de depositione Anthimi) ad alia perueniant sæcula. de quo disserui latissime infra par. 2. in principio super cap. Fraternitatis. de hæret. nec modo hæreticorum, sed etiam profanorum librorum lectio ab Apostolis iam initio nascentis Ecclesiæ interdicta uideri potest ex his, quæ scribit beatus Clemens Papa lib. 1. c. 7. constitutionũ Apostolicarum: quem locum quia insignis est in hac causa in lectoris gratiam adscribendum curaui. habet autem ita: Abstine te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, vel legibus, vel falsis prophetis? quæ quidem leues à fide abducunt. Nam quid tibi deest in lege Dei, vt ad illas gentium fabulas confugias? nam si historica percurrere cupis, habes Reges: si so- A phistica & poetica, habes Prophetas & Iob, & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis poeticæ ac sapientiæ accuratam rationẽ inuenies: quoniam Domini Dei, qui solus est sapiens, voces sunt. Quòd si cantilenas cupis, habes Psalmos: si rerum origines nosse desideras, habes Genesim: si leges & præcepta, gloriosam Dei legem. Ab omnibus igitur externis & diabolicis libris vehementer te contine. *hactenus ibi. Eodem pertinent c. sacerdotes. & c. legant 37. dist. & plane quot incommoda ex profanorum librorũ lectione oriantur in singulis fere disciplinis, latissime disserui libro sexto de pœnis hæreticorum.* B *traditque copiose Alfonsus Castrus lib. 3. c. 8. de iusta hæreticorum punitione, & Gabriel Putherbeus Teutonicus in libris de expungendis & tollendis malis libris.*

Profanorũ librorum lectio olim interdicta.

IN QVÆSTIONES DVODECIM DE pertinentibus ad fidem obseruatio.

ACTENVS Eymericus ex varijs conciliorum, summorum Pontificum Romanorum, & sanctorũ Patrum locis multa fidei dogmata collegit, quæ ad institutum huius primæ partis spectabant, in quibus de suo nihil apponens, sola recitatione contẽtus fuit. nunc duodecim quæstionibus cõplectitur multa, quæ ad fidem ipsam, & fidei obligationem pertinent, ex quorum ignoratione fideles in singulares errores facile incidere possint: insinuans etiam multa, quæ iam proximius ad negotium Inquisitorum spectãt. in his nos omissis multis, quæ Theologorum propria sunt, ea tantum adnotabimus, quæ insigniora sunt, quæque magis ad susceptum institutum attinent.

QVAESTIONES DVODECIM de pertinentibus ad fidem,

Inquisitionis officio congruentes.

QVAESTIO I.

De Fidei definitione.

SVMMARIVM.

1 *Fides inchoatio est, & primum principium.*
2 *Fides habet certam ac firmam adhæsionem.*
3 *Fides est de non apparentibus, & indemonstrabilibus.*
4 *Qua rõne fides ab alijs habitibus distinguatur.*
5 *Variæ fidei explicationes allatæ à Sanctis.*
6 *Clara & absoluta fidei definitio.*

E

RIMA quæstio est. Fides quid est?

Ad hanc respondemus iuxta mentem S. Thomę 2. 2. quęst. 4. artic. 1. quòd Apostolus ad Hebræos 11. declarat fides quid est, cum dicit: Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium.

Vide Theologos. lib. 3. sẽt. dist. 23. Canonistas ca. Firmiter. de sum. Tri.

1 Dicitur fides substantia, hoc est, inchoatio prima. Nam substantia solet dici prima inchoatio cuiuslibet rei; & maxime quando tota res sequens continetur in primo principio in virtute; per quem modum prima principia in demonstratione sunt substantia scientiæ. Et sic dicitur fides, substantia, hoc est inchoatio prima. Dicitur, sperandarum rerum, hoc est, rerum futurarum desideratarum. Nam prima inchoa-

inchoatio & principium rerum sperandarum, A in nobis est per fidei assensum, quæ virtute continet omnes res sperandas: in hoc enim speramus beatificari, quòd aperta visione in veritate videbimus ea, quibus per fidẽ nũc adhæremus.

2 Dicitur, argumentum, hoc est inductiuum ad alicui firmiter adhærendum. Nam per argumentum intellectus inducitur ad alicui vero adhærendum: vnde ipsa firma adhæsio intellectus ad fidei veritatẽ, hic dicitur argumentum.

3 Dicitur autem, non apparentium, hoc est, inuisorũ & indemonstrabiliũ. Nam articuli † B fidei sunt inuisi & indemonstrabiles: quia nec videmus ad sensum, nec intelligere, nec inuestigare valemus per demonstrationem cogentem mentem, & necessarium argumentum: sed tantum per diuinum dictum mentis oculis intuemur. Ex quibus relinquitur, quòd Apostolus bene dicit cum ait, quòd fides est substantia sperandarum rerum, argumentum nõ apparentiũ.

† B. Thomas 2.2.q.1. art. 4.& 5.

4 Et sic bene dixit, quòd per prædicta ab alijs, quę ad intellectum pertinent, fidem distinguit. Nam per hoc, quòd fides dicitur, substantia, distinguitur à spe & charitate, quarum nulla est C inchoatio: quia fides est virtutum fundamentũ primum, & substantia; & non spes, nec virtus alia. Per hoc quod dicitur, sperandarum rerum, distinguitur virtus fidei, à fide cõmuniter sumpta; quæ ad beatitudinem sperandam non ordinatur. Per hoc quod dicitur, argumentum, distinguitur fides ab opinione, suspicione, & dubitatione, per quas non est ad aliquid firma adhæsio intellectus. Per hoc quod dicitur, non apparentium, distinguitur fides à scientia & intellectu, per quę aliquid fit apparens. Ex quibus omnibus apparet, quòd Apostoli prędicta fidei D declaratio est proprie definitio.

5 Omnes autem aliæ definitiones à Sanctis datæ, potius sunt prædictæ Apostoli explicationes, quàm definitiones. Quod enim dicit Augustinus: † Fides est virtus, qua creduntur quæ non videntur: & quod dicit Damascenus, † φ fides est non inquisitus consensus: & quod alij dicunt, quòd est certitudo quædam animi de absentibus supra opinionem & infra sciẽtiam; idem est quod dicit Apostolus, argumentum E non apparentium. Quod vero Dionysius dicit 7. cap. de diuinis nominibus, quòd fides est manẽs credentiũ fundamẽtum, collocans eos in veritate, & in ipsis veritatem ostendens: idem est ei quod dicitur, substantia sperandarum rerũ.

† Tract. 40. in Ioã. à medio. & lib. 2. quæst. Euãg. q. 39.
† lib. 4. c. 12.

6 Ex quibus omnibus potest conflari clare fidei definitio, quæ sit talis, quòd Fides est mentis habitus siue uirtus, qua inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum non apparentibus assentire.

QVAESTIO II.

De Articulis fidei, & eorum distinctione.

SVMMARIVM.

1 *Duo speramus in cælo videre, & quæ.*
2 *Credibilium prima distinctio.*
3 *Tria de Deo nobis proponuntur credenda.*
4 *Articuli ad diuinitatem spectantes.*
5 *Septem articuli de Christi humanitate.*
6 *Altera articulorum partitio.*

SECVNDA † quæstio est. Fidei articuli quot sunt, & quomodo, & qualiter distincti sunt?

Ad hanc respondemus iuxta mentem S. Thomæ secunda sec. q. 1. art. 8. quòd quia fides est sperandarum rerum, argumentum non aparentium, vt dicit Apostolus ad Heb. 11. illa per se pertinent ad fidem, de quibus speramus habere in vita æterna claram & perfectam visionem.

† De hac materia vide beatũ Thomã opusculo 23. super cap. firmiter. quod supra est impressũ. adde Hostiẽsem in summa tit de fide catholica §. quot & qui articuli.

1 Duo autem speramus in æterna patria reuelata facie videre, scilicet essentiam diuinitatis, cuius visio nos beatos facit: & mysterium humanitatis Christi, per quem etiam ad gloriam filiorum Dei accessum† habemus, vt dicitur ad Roma. 5. Vnde dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

† al. ascensum

2 Et ideo prima distinctio credibilium est, quòd quædam pertinent ad maiestatem deitatis †: quædam vero pertinent ad mysterium humanitatis Christi, quod est pietatis sacramentum, vt dicitur 1. ad Timoth. 4.

† al. diuinitatis,

3 Circa maiestatem autẽ diuinitatis, tria nobis credenda proponuntur. Primo quidẽ vnitas diuinitatis: & ad hoc pertinet primus articulus. Et quia nomen diuinitatis importat omnipotẽtiam, omnem scientiam, ac prouidentiam: ideo credere de Deo ea, quæ pertinent ad eius omnipotentiam, scientiam, & prouidentiam sub primo isto fidei articulo concluditur.

4 Secundo trinitas personarum: & de hoc sunt tres articuli secundum tres personas. Tertio vero proponuntur nobis opera diuinitatis propria: quorum Primum pertinet ad esse naturæ: & sic proponitur nobis articulus creationis. Secundum uero pertinet ad esse gratiæ: & sic proponuntur nobis sub vno articulo omnia pertinentia ad sanctificationem humanam. Et quia sacramenta præsertim Eucharistiæ, Pænitentię, & Baptismi sunt instituta à Christo ad sanctificandam humanam mentem: ideo credere de Ecclesiæ sacramẽtis prout credit sancta Romana Ecclesia, sub isto fidei articulo continetur. Tertium vero pertinet ad esse gloriæ: & sic ponitur alius articulus de resurrectione carnis; & de vita æterna: & ita sunt septem articuli ad diuinitatem pertinentes.

5 Simi-

5 Similiter etiam circa humanitatem Christi, ponuntur septem articuli: quorum Primus est de incarnatione, siue de conceptione Christi. Secundus de natiuitate eius ex Virgine. Tertius de passione eius, & morte, & sepultura. Quartus de descensu ad inferos. Quintus de resurrectione. Sextus de ascensione. Septimus de aduentu ad iudicium: & sic sunt in vniuerso xiiij.

6 Quidam tamen distinguūt duodecim articulos fidei: sex pertinentes ad diuinitatem, & sex ad humanitatem. Tres enim articulos trium personarum comprehendunt sub vno: quia eadem est cognitio omnium personarum. Articulum vero de opere glorificationis distinguunt in duobus; scilicet in resurrectionem carnis, & gloriam animæ. Similiter articulum conceptionis, & natiuitatis coniungunt in vnum.

QVÆSTIO III.

De Fide explicite habenda.

SVMMARIVM.

1 *Obiectum fidei per se quid sit.*
2 *Quæ secundo loco ad fidem pertineant.*
3 *Articuli fidei explicite credendi.*
4 *Credibilia secundi ordinis quando explicite credere oporteat.*

TERTIA quæstio est, Vtrum [a] ad explicite credendum articulos fidei quilibet teneatur?

Ad hac respondemus iuxta mētem S. Thomæ 2.2.q.2.art.5.

1 Quòd fidei obiectū per se est illud, per quod homo beatus efficitur, vt supra dictum est.

2 Per accidens autem, vel secundario se habēt ad obiectum fidei omnia illa, quæ in scriptura Dei diuinitus tradita continentur: sicut quòd Abraham habuit duos filios, quòd Dauid fuit filius Isai, & alia huiusmodi.

3 Quantum [b] ad prima igitur credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, sicut & tenetur habere fidem.

4 Quantum autem ad alia credibilia non tenetur homo explicite credere, sed solum implicite, vel in præparatione animi: inquantum paratus est credere quicquid in diuina scriptura continetur. Sed tunc solum huiusmodi tenetur explicite credere, quando hoc ei constiterit in doctrina fidei contineri.

IN QVÆSTIONEM III. COMMENT. XX.

Quid sit explicite credere.

a VTrum ad explicite credendum articulos fidei quilibet teneatur.] *Explicite credere hoc loco accipere debemus, id est, aperte, clare, singulariter, & non in confuso credere siue distincte & specialiter, vt ait Archidiaconus in c. canones. 15. dist. nam, explicare, vnde explicite dictum est, proprie est extendere; & quæ extenduntur, perfectius videtur. Sensus ergo quæstionis hic*

A *est: An quilibet fidelis obligetur clare & aperte scire fidei articulos, ita vt sciat hunc esse articulum fidei, quotiens de ea re fuerit interrogatus. & in summa concludit hic Eymericus ex sancto Thoma, quemlibet obligari ad credendum explicite fidei articulos. reliqua uero, quæ in sacris litteris continentur, explicite credere non est ad salutem necessarium. quæ quomodo sint accipienda, in sequentibus declarat manifestius. Iam de materia huius quæstionis copiose disserunt theologi cum Magistro, lib. 3. sent. dist. 25. & iterum Eymericus infra in hac eadem parte, quæst. 12.*

B b ¶ Quantum ad prima igitur credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere.] *Hæc autem prima credibilia in Symbolo continentur: propterea enim Symbolum diuinitus conditū fuit, vt paulo antea dicebamus, vt fideles summa religionis capita, quæ necessario credere debēt, in promptu haberent breui sermone comprehensa.*

An sit necessarium memoriter tenere fidei articulos.

Occurrit tamen hic pulchra difficultas, quam sæpe vidimus à religiosis Episcopis inquiri: An sit necessarium quòd memoriter quilibet fidelis postquam ad annos discretionis peruenerit, articulos fidei tenere debeat. Et quamuis multa in hac quæstione dici possint, nos conciliorum & sanctorum

C *Patrū doctrinæ nitentes, certiora & securiora trademus. Ac primum quidem absque controuersia uidetur dicendum hos memoriter esse retinendos; nā qui legem non recordatur, facile peccat in legem: in his autem peccare, est à recto ueritatis tramite deiicere: quare vt beatitudinem consequamur, memoria hæc fidei fundamenta retinere debemus. Multæ sunt aliæ rationes, quibus idem persuadeatur efficaciter; sed nos iam probata testimonia proferamus. In concilio Foroiuliensi sub Carolo & Pipino, postquam singuli fidei articuli recitati sunt, ita*

D *legitur:* Hanc igitur catholicæ fidei sincerissimam puritatem uolumus omnes Dei sacerdotes, omnesque gradus Ecclesiæ summo cum studio, & absque vllo vitio, ita vt ne vnus quidem apex intermittatur, vel augeatur, distincte & sensatim discēdo memoria retinere. *& paulo post.* Symbolum vero & orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis ætas, omnis sexus, omnisque conditio, masculi, feminæ, iuuenes, senes, serui, liberi, pueri, coniugati innuptæque puellæ: quia sine hac benedictione nullus poterit in cælorum regno percipere

E portionem. *hactenus ibi. Item in concilio Moguntiaco Caroli Magni tempore celebrato. c. 45. ita scriptum extat:* Symbolum, quod est signaculū fidei, & orationem Dominicam discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum. Volumusq; vt disciplinam condignam habeāt qui hæc discere negligunt, siue in ieiunio, siue in alia castigatione emendentur, propterea dignum est, vt filios suos donent ad scholam, siue ad monasteria, siue foras presbyteris, vt fidē catholicam recte discant, & orationem Dominicam, vt domi alios edocere valeant. Et qui aliter non potuerit, vel in sua lingua hæc discat.

hac

hæc ibi, & in synodo Rhemensi sub Carolo Magno anno Domini 813. celebrata, c. 2. ita scriptum legitur: Vt orationem, quam Dominus noster Iesus Christus discipulos suos orare docuit, verbis discerent, & sensu bene intelligerent: quia illam ignorare nulli Christiano licet. *Burchardus lib. 2. decret. cap. 62. & 63. duo de re hac refert decreta omnino videnda, quæ gratia breuitatis omitto, eadem recenset Iuo par. 6. cap. 158. & 159. & Isidorus lib. 2. de officijs, c. 11. refertque Iuo par. 1. de baptis. c. 88. ait:* Competentibus salutare Symbolum traditur quasi commonitorium fidei, & sanctæ cõfessionis indicium, quo instructi agnoscant, quales iam ad gratiã Christi exhibere se debeãt. *& beatus Augustinus lib. 1. de Symbolo ad catechumenos, cap. 1.* Accipite filij regulam fidei, quod Symbolum dicitur, & cũ acceperitis, in corde scribite, & quotidie dicite apud vos, antequam dormiatis, antequam procedatis, vestro Symbolo vos munite. Symbolũ nemo scribit vt legi possit, sed ad recensendum, ne forte deleat obliuio quod tradidit diligẽtia, sit vobis codex vestra memoria, quod audituri estis, hoc crediturі, & quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. *hæc ille, & refert Iuo par. 1. cap. 89. In eandem sententiam multa eiusmodi adduci potuissent, de quibus latius alij.*

Ex his apparet in quanto periculo versentur, qui articulos fidei memoriter nesciant: pauca sunt & facilia hæc præcepta, nemo dicat se non præstare memoria. non hæc scribimus, vt cuiquam terrorem incutiamus, sed vt torporem excutiamus ab illis, qui contrariũ sentire videntur, cum eos actualiter non edisçant. Episcopis, hæc cura incumbit, vt singuli fideles hæc noscant, caueant ne propterea Dominus in illa die animas subditorum de manu illorum requirat, neque hoc dicimus, vt quemquam reprehendamus, quod vitium à nobis procul absit, sed vt Dei gloriam quæramus, ad quam omnes viri Christiani actiones dirigi debent.

Atque ex his, quæ hac quæstione tradit Eymericus, fiet manifestũ, vere esse errorem quem attulit idem Eymericus parte 2. q. 10. versi. octaua hæresis, eum videto.

QVÆSTIO IIII.

De notitia Articulorum fidei fidelibus necessaria, cum minoribus, tum maioribus.

SVMMARIVM.

1 *Explicatio credendorum per diuinam fit reuelationem.*
2 *Superiorum est inferiores docere.*
3 *Prælati & maiores plura scire tenentur, quàm alij.*
4 *Laicis & rudioribus quæ nam scire sufficiat.*
5 *Simpliciores quando de subtilitatibus fidei interrogandi.*
6 *Errantes per simplicitatem quãdo excusentur.*

A QVARTA [a] quæstio est, Vtrum ad habendam fidem explicitam de articulis fidei omnes æqualiter teneantur?

1 Ad hanc autem respõdemus iuxta mentem S. Thomæ secunda sec. q. 2. art. 6. quòd explicatio credendorum fit per reuelationem diuinam: credibilia enim naturalem rationem excedunt. Reuelatio autem diuina ordine quodam ad inferiores peruenit per superiores, sicut ad homines per angelos, & ad inferiores angelos per superiores, vt patet per Dionysium in cælesti hierar †. Et ideo pari ratione B explicatio fidei oportet, quòd perueniat ad inferiores homines per maiores. † Cap. 4. & 7.

2 Et ideo sicut superiores angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis, quàm inferiores, vt dicit Dionysius. 12. cap. cælest. hierar. ita etiam superiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicite credere.

3 Vnde [b] Prælati & Curati tenẽtur habere fidẽ & notitiam explicitam de omnibus articulis fidei. C Quare explicatio credendorum non æqualiter, quantum ad omnes, est de necessitate salutis: quia plura tenentur explicite credere maiores, qui habent officium alios instruendi, quàm alij.

4 Sufficit enim laicis simplicibus habere notitiam explicitam articulorum, de quibus Ecclesia festiuat.

5 Simplices enim non sunt examinandi de subtilitatibus fidei, nisi quando habetur suspicio, quòd sint ab hæreticis deprauati: quia in his, quæ ad subtilitatem fidei pertinent, solent fidẽ D simplicium deprauare. Sed cum inueniuntur non pertinaciter peruersæ doctrinæ adhærere, si in [c] talibus ex simplicitate deficiant, non eis imputatur.

6 Si [d] autẽ aliqui maiorum deficiant, non præiudicat fidei simplicium, qui eos rectam fidem habere credunt, nisi pertinaciter eorum erroribus in particulari adhęreant, contra vniuersalis Ecclesiæ fidem, quæ non potest deficere Domino dicente Luc. 22. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.

E IN QVÆSTIONEM IIII. COMMENT. XXI.

a DVæ sunt potissimæ assertiones, *Prima est, Prælatos & ceteros, quibus incumbit alios in religione instruere, plura explicite scire oportere, quàm eos qui hoc munere carent.*

Altera est, Simplicibus & popularibus satis esse vt explicite sciant fidei articulos. hæc autem superiori quæstione & commentario est declarata.

b ¶ Vnde Prælati & curati tenentur habere fidem & notitiam explicitam.] *Hæc est prima conclusio, quam optime probant similitudines ab Eymerico*

merico hic allatæ. Quod vero de prælatis & curatis dicitur, idem locum habet in inquisitoribus hæreticæ prauitatis, qui errores reorum refellere debēt: ideoque oportet eos in catholicis dogmatibus eruditos esse, cum eis monentibus in hoc tribunali sit obtemperādum, vt dicā super quæstione 12. huius primæ partis. quod etiam postulat inquisitorum qualitas, de qua Eymericus 3. par. q. 1. Quantū vero ad materiam huius quæstionis attinet, eam tractant theologi lib. 3. sent. dist. 25. Innocentius in cap. firmiter. de sum. trinit. & fide catho. Zanchinus tract. de hæret. cap. 2. & ibidem Camillus Campegius. Simancas de catholicis institution. tit. 28. de fide catholica, & alij, quos breuitatis causa omitto.

Inquisitores explicitam fidei notitiā habere debent.

c ¶ Si in talibus ex simplicitate deficiant, non eis imputatur.] *Hic videtur sentire Eymericus, rudes homines in fide errantes ob ignorantiā excusari; vnde inferebat Caietanus apud sanctum Thomam 2.2. q. 2. art. 6. nec incidere in hæreticorum culpam, aut pœnas: quod est verum illis obseruatis, quæ trado super quæst. 7. huius partis, vbi de hoc ago copiose.*

d ¶ Si autem aliqui maiorum deficiant, non præiudicat fidei simplicium, qui eos rectam fidem habere credunt.] *Verba sunt sancti Thomæ 2.2. q. 2. art. 6. ad tertium argumentum: quorum verborum ea videtur ratio, & quidem notatu dignissima, quam in principio responsionis eiusdem argumenti expresserat idem Thomas his verbis:* quia minores non habent fidem implicitam in fide maiorum, nisi quatenus maiores adhærent doctrinæ diuinæ.

An inferiores in fide errantes excusētur quia à maioribus sint decepti.

Omissis vero hoc loco multis & pene inextricabilibus difficultatibus, quæ horum occasione verborum disceptari potuissent, in præsenti difficultate ita mihi videtur dicendum: tamdiu idiota à viro docto deceptus in fide excusabitur in humano iudicio, quamdiu non fuerit legitime admonitus per Episcopum, vel Inquisitorem, aut alium cui legitime admonendi ius competit. sed hoc intelligendum videtur cum deceptus est in his, quæ non sunt in Ecclesia ita euulgata, & quæ explicite credere non tenebatur: nam si in his deuiet à recto veritatis tramite, propter viri docti auctoritatem non omnino excusabitur.

Quid autem sit sentiendum de eo, qui credidit alicui viro fingenti se esse aliquem virum catholicum, cum tamen sit hæreticus, vide Magistrum lib. 4. senten. distin. 30. c. 1. & ibi S. Bonauenturam in verbo, siquis hæreticus. dubio 2. de quo dicā super quæst. 7. huius partis.

QVAESTIO V.

De obligatione ad credendum explicite mysteria Christi.

SVMMARIVM.

1 *Via ad beatitudinem est incarnatio & passio Christi.*
2 *Mysterium incarnationis semper oportuit creditum esse.*
3 *Ante peccatum qualis de Christi incarnatione notitia fuerit.*
4 *Post hominis lapsum Christi paßio & resurrectio credita est.*
5 *De mysterijs Christi tam minores, quàm maiores nunc explicitam fidem habere tenentur.*

QVINTA † quæstio est, Vtrum ad credendum explicite Christi mysteria quilibet teneatur? † Magister & theologi cum eo lib. 3. sent. dist. 25 & beatus Antoninus par. 4. tit. 8. cap. 3. §. 9.

1 Ad hanc respondemus iuxta mentem S. Thomæ secunda sec. q. 2. art. 7. quòd illud proprie & per se pertinet ad obiectum fidei, per quod homo beatitudinem consequitur: via autem hominibus † veniendi ad beatitudinem est mysterium incarnationis & passionis Christi. Dicitur enim Act. 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. † al. omnib.

2 Et ideo mysterium incarnationis Christi aliqualiter oportuit omni tempore esse creditum apud omnes; diuersimode tamen secundum diuersitatem temporum, & personarum.

3 Nam ante statum peccati homo habuit explicitam fidem de Christi incarnatione, secundum quod ordinabatur ad consummationem gloriæ, non autem secundum quod ordinabatur ad liberationem à peccato per passionem & resurrectionem: quia homo non fuit præscius peccati futuri. Videtur autem incarnationis Christi præscius fuisse per hoc quod dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, vt habetur Genes. 2. Et Apostolus ad Eph. 5. dicit Sacramentum magnum esse in Christo & Ecclesia: quod quidem sacramentum non est credibile primum hominem ignorasse.

4 Post peccatum autem fuit explicite creditū mysterium incarnationis Christi, non solum quantum ad incarnationem, sed etiam quantū ad passionem & resurrectionem, quibus humanum genus à peccato & morte liberatur. Aliter enim nō præfigurassent Christi passionem quibusdam sacrificijs, & ante legem, & sub lege, quorum quidem sacrificiorum significatum † explicite maiores cognoscebant: minores autē sub velamine illorum sacrificiorum, credentes ea diuinitus esse disposita, de Christo venturo quodammodo habebant velatam fidem †: & ea quæ ad mysteria Christi pertinent tanto † expressius cognouerunt, quanto Christo propinquiores fuerunt. † al. significata † Apud B. Thomam 2.2. q. 2. art. 7. ita legitur, velatam cognitionem. † Apud B. Thomam 2.2. q. 2. art. 7. ita, tanto difficilius cognouerunt, quātò à Christo remotiores fuerunt, & tanto facilius cognouerūt, quātò Christo propinquiores fuerunt.

5 Post tempus autem gratiæ reuelatę tam maiores, quàm minores tenentur fidem habere explicitam de mysterijs Christi, præcipue quantūm ad eà, quæ communiter in Ecclesia solennizantur, & publice proponuntur: sicut sunt articuli incarnationis, de quibus supra dictū est. Alias autem subtiles considerationes circa incarnationis articulos tenentur aliqui magis vel minus explicite credere, secundum quòd conuenit statui & officio vniuscuiusque.

QVÆ-

QVAESTIO VI.

De Necessitate credendi explicite mysterium Trinitatis.

SVMMARIVM.

1 *Mysterium incarnationis fidem Trinitatis includit.*
2 *Trinitatis mysterium explicite credendum ab omnibus.*

† De hac quoque materia videto theologos lib 3. sent. dist. 25.

SEXTA † quæstio est, Vtrum ad credendum explicite mysteriū Trinitatis quilibet teneatur? 1 Ad hanc respondemus iuxta mentem sancti Thomæ 2. 2. q. 2. art. 8. quòd mysteriū incarnationis Christi explicite credi non potest sine fide trinitatis: quia in mysterio incarnationis Christi hoc continetur, quòd filius Dei carnem assumpserit, quòd per gratiam Spiritus sancti mundum renouauerit: & iterum quòd de Spiritu sancto cōceptus fuerit. Et ideo eo modo quo mysterium incarnationis Christi ante Christum, fuit quodammodo explicite creditum à maioribus, implicite autem & quasi obumbrate à minoribus, ita etiam & mysterium trinitatis.

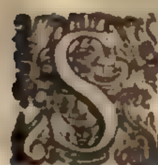
2 Et ideo etiam post tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicite credendum mysterium trinitatis: & omnes, qui renascuntur in Christo, hæc adipiscuntur per inuocationem trinitatis, secundum illud Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen.

QVÆSTIO VII.

An teneatur unusquisque explicitam fidem habere de contentis in sacra scriptura.

SVMMARIVM.

1 *Ad fidem aliqua directe pertinent, & quæ.*
2 *Falsum opinari cum pertinacia circa spectantia directe ad fidem, hæreticum facit.*
3 *Aliqua vero indirecte ad fidem attinēt, & quæ.*
4 *Citra hæresis labem errare contingit in spectantibus indirecte ad fidem: & quando.*
5 *Ab hæresis nota multi prius immunes reputati sunt, qui nunc non excusarentur.*
6 *Credibilium duplex est genus.*
7 *Non omnia pari ratione proponūtur credenda.*
8 *Quæ teneatur homo explicite credere, & quæ implicite.*

SEPTIMA quæstio est, Vtrum ad credendum per fidem explicite omnia, quæ sunt in sacra scriptura quilibet teneatur? Ad hanc respondemus iuxta

A mentem S. Thomæ in diuersis eius dictis. primo in prima parte summæ q. 32. ar. 4. vbi dicit sic: Dicendum [a], quòd ad fidem pertinet aliquid dupliciter: Vno modo directe, sicut ea quę nobis sunt principaliter diuinitus tradita, vt Deum esse trinum & vnum, Filium Dei esse incarnatum: & huiusmodi.

2 Et circa hæc falsum opinari hoc ipso inducit hæresim: maxime si pertinacia adiungatur.

3 Indirecte uero ad fidem pertinent ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei: sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filium B Elchanæ. Ex hoc enim sequitur scripturam diuinam esse fals m.

4 Circa huiusmodi ergo absque periculo hæresis aliquis falsum potest opinari, antequam cōsideretur, vel determinatum sit, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei: & maxime si non pertinaciter adhæreat. Sed postquam manifestum est, & præcipue si sit per Ecclesiam determinatum, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absque hæresi.

5 Et propter [b] hoc multa nunc reputantur hæ- C retica, quæ prius non reputabantur: propter † hoc quòd nunc est magis manifestum, quid ex eis sequitur.

† In Directorio Bononien. ita propter hoc quod non erat manifestum, quid ex eis sequitur.

6 Secundo in 2.2. quæst. 1. artic. 6. in solutione primi argumenti, dicit sic: Dicendum quòd aliqua sunt credibilia, de quibus est fides secundum se: aliqua vero sunt credibilia, de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia: sicut etiam in aliis scientiis quædam proponuntur vt per se intenta, & quædam ad manifestationem aliorū. Quia vero fides principaliter est de his, quæ videnda speramus in D patria, secundum illud ad Heb. 11. Fides est substantia sperandarum rerum: ideo per se ad fidē pertinent illa, quæ directe nos ordinant ad vitam æternā: sicut † sunt tres personæ omnipotentis Dei, mysterium incarnationis Christi, & alia huiusmodi: & secūdum ista distinguuntur articuli fidei. Quædam vero proponuntur in sacra scriptura, vt credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad prædictorum manifestationem; sicut quòd Abraham habuit duos filios; quòd ad tactum ossium Elisei suscitatus est mortuus, & alia huiusmodi, quæ narrantur in E scriptura sacra in ordine ad manifestationem diuinæ maiestatis, vel incarnationis Christi: & secundum talia non oportet articulos distinguere. Tertio in eadem summa, q. 2. art. 5. dicit sic: Dicendum est igitur, quòd fidei obiectum per se est id, per quod homo beatus efficitur, vt supra dictum est: per accidens autem vel secundario se habent ad obiectum uirtutis omnia, quæ in sacra scriptura diuinitus tradita continētur: sicut quòd Abraham habuit duos filios: quòd Dauid fuit filius Isai: & alia huiusmodi.

† al. Sicut sunt tres personæ omnipotētia Dei, mysteriū &c.

8 Quantum igitur ad prima credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicite cre-

 dere:

dere: ſicut & tenetur habere fidem. Quantum autem ad alia credibilia, non tenetur homo explicite credere, ſed ſolum implicite, vel in præparatione animi: inquantum paratus eſt credere quicquid † in diuina ſcriptura continetur: ſed tunc ſolum huiuſmodi tenetur explicite credere, quando ei hoc conſtiterit in doctrina fidei contineri.

† al. quicquid diuina ſcriptura cõtinet.

Quare explicite eſt credendum, quòd omnia, quæ ſunt in ſacra ſcriptura, hoc eſt in libris Canonicis, ſunt vera, vtpote quia diuinitus reuelata. Vnde Auguſtinus † in Epiſtola ad Hieronymum ſic ait: Solum eis libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum auctorem eorum ſcribendo erraſſe aliquid firmiſſime credam: alios autem ita lego, vt licet ſanctitate doctrinarum polleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt.

† Auguſtin⁹ ad Hieronymum epiſtola 19. refertur in cap. Ego ſolis. diſt. 9 inde emendandum eſt hoc fragmẽtum, quod multis omiſſis refert hic Eymericus.

IN QVAESTIONEM VI.
COMMENT. XXII.

a DIcendum quòd ad fidem pertinet aliquid dupliciter) *Sæpius in his quæſtionibus Eymericus repetit hanc diſtinctionem, quæ nulla noſtra eget declaratione; operæ pretium eſt tamẽ illud interpretari cum dicit:* Circa huiuſmodi ergo abſque periculo hæreſis, aliquis falſum poteſt opinari, antequam conſideretur, vel determinatum ſit, &c. *Nam his verbis apertiſsime indicatur ignorantiam ab hæreſi excuſare, & per conſequens à pœnis in hæreticos latis; neq; vero hæc eſt ſolius Thomæ aut Eymerici ſententia his locis: nam idem prorſus aſſerit idem B. Thomas. 1. Corinth. c. 11. lectione 4. & 2.2. q. 2. art. 6. ad ſecundum argumẽtum, & ibi Caietanus, & 3. lib. ſentent. diſt. 25. q. 2. ad primum argumentum, & alibi ſæpe. & hanc ſententiam quòd ignorantia excuſet ab hæreſi, communiter Doctores amplexantur, de quo articulo dubio & perdifficili agit late Alfonſus Caſtrus lib. 1. c. 9. de iuſta hæreti. punitio. Melchior Canus lib. 12. c. 9. de locis theologicis. Simancas de catho. inſtitutio. tit. 26. idem ibidem tit. 28. num 12. 13. & 14. idem in Enchyridio violatæ religionis, tit. 48. & 49. Ioannes Rojas tractatu de heret. par. 1. nu. 64. & ſequentibus. & parte 2. aſſertione 26. Martinus Nauarrus in Manuali, præludio 1. nu. 15. & 16. & cap. 11. nu. 22. Albertinus tract. de agnoſcendis aſſertio. q. 12. nu. 4. & q. 23. nu. 6. Palatius Rubius in allegatione de hæreſi § 4. Ioannes Imola, Panormitanus & alij in rub. extra de ſum. trinit. & fide catho. Innocentius Antonius Butrius, & alij in cap. firmiter de ſumm. trinit. Ioannes Anania in cap. firmiſſime. nu. 8. extra de hæret. Panormitanus & Felynus in c. 1. nu. 2. de hæret. Paulus Caſtrenſis, Baldus, & Iaſon in rub. C. de ſumm. trinit. Repertorium inquiſitorum verb. ignorantia. & verbo, excuſari. & verbo, hereſis §. ex ſupradictis. & verbo, hæreticus §. item non eſt hæreticus, & alij quos prudens omitto. nos partim ex his, partim aliunde ſequentes regulas ad huius loci illuſtrationem collegimus, quibus in foro exteriori ſit locus, quotiens is caſus occurrat; occurrit autem ſæpe.*

Ignorantia eorum quæ directe ſpectant ad fidem quando excuſet in tribunali inquiſitionis.

1. Regula

Sit prima regula; Quicunque Chriſtianus errat in his, quæ ſunt prima fidei capita, ſeu articuli in Symbolo comprehenſi, & in Eccleſia vulgati ac ſolemnizati, hæreticus eſt, ſi pertinacia adiungatur: nunquam enim eſt hæreſis ſine pertinacia. ita docet hic Eymericus nu. 2. & S. Thomas hic ab Eymerico *citatus. neq; de hac regula video vllam controuerſiam inter Doctores. hæc tamen in ſequentibus amplius declarabitur. Si quis ergo in his deficeret, non poſſet iuſtam ignorantiæ cauſam allegare, cum ex inſtituto & præcepto legis chriſtianæ hæc ſcire obligetur, & ea neſcire nullatenus præſumatur.*

2. Regula

Sit ſecunda regula: Qui errat in his, quæ ſunt fidei ignorantia affectata, & præſertim in his, quæ ſcire debet aut ſcire præſumitur, hæreticus eſt cenſendus: nam qui ignorantia affectata errat, ex malitia propria & animi iniquitate errare putatur; immo hic grauius errat, & magis peccat. c. excellentiſsimus. 11. q. 3. ibi. Aliud eſſe ex neceſſitate, aliud ex ignorantia, atque aliud quod de ſtudio delinquitur: iſtudque poſterius duobus prioribus ſtrictius eſſe puniendum. *hæc ibi. Si quis ergo vir doctus velut Theologus in his deficeret, quæ ſcire tenetur, aut ſcire probabiliter præſumitur, hunc non iuuaret ignorantiæ excuſatio, ſaltem quo ad pœnas pœnitentiales & bonorum confiſcationem fugiendas (vt ſuo loco dicemus) tametſi paratus corrigi, eſſet recipiendus.*

3. Regula

Sit tertia regula: Qui errat ignorantia craſſa & ſupina in his quæ fidei ſunt, ac ſcire debet, nec probabile eſt ea à fidelibus vel à ſuæ conditionis hominibus ignorari, hæreticus etiam cenſendus eſt. Huius regulæ accommodatiſsima ſunt exempla quæ commemorat Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis. c. 10. verſ. alteram diuus Thomas. Si quis enim homo etiã de media plebe neget Chriſtũ crucifixũ, aut vere mortuũ, aut vere à mortuis reſurrexiſſe: aut dicat, ſuperfluũ eſſe & vanũ orare pro mortuis, nullo præmio iuſtos à Deo affici, nullo ſupplicio improbos, & his ſimilia. Item ſi vir in Scholaſtica Theologia diu verſatus, contendat Spiritũ ſanctũ à Filio non procedere, aut Patrem, & Filium einſdẽ Spiritus duo eſſe principia, aut non eſſe tres pœnitẽtiæ partes, aut Chriſtianis nullo modo eſſe licitum cum hoſtibus bellum gerere, aut Epiſcopum non eſſe maiorẽ ſimplici ſacerdote, aut aliud ſimile, quod vix eſt credibile neſcire Theologos ad Eccleſiæ cõmunem fidem pertinere: ſiquis inquam ita per ignorantiam errare ſe dicat, hæreticus præſumẽdus eſt, ac velut talis iudicandus in foro exteriori, niſi forte tam eſſet ſtupidus imperitus, & ruſticus, vt iudicibus fidei perſpicuum fiat eum omni prorſus malitia caruiſſe: talis erat ille, qui dicebat Patrem, Filium & Spiritum ſanctum ſimul incarnatos fuiſſe, quia legerat illud: Qui natus eſt de virgine, cum Patre, & ſancto Spiritu. *Hic enim in grammatica potius, quàm in fide deprehenſus fuit errare.*

4. Regula

Sit quarta regula: Qui errat in his quæ fidei ſunt igno-

ignorantia probabili, præsertim in his, quæ explicite credere non tenetur, qualia sunt quæ indirecte ad fidem spectant, de quibus Eymericus hac quæstione num. 3. Item quales sunt multæ fidei subtilitates ab hæresi & hæreticorum pœnis excusatur, donec admonitus sit legitime. Nam si post legitimam admonitionẽ perseueraret, non excusaretur. Hanc assertionem seu regulam tenent omnes illi, quos initio huius commentarij citaui. & præterea Zanchinus tract. de hæret. cap. 2. num. 2. & 3. vbi Campegius, & Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 36. num. 6. horum frequens exemplum est illud Innocentij in c. firmiter. de sum. trinit. & fide cath. Vt si quis rusticus motus quadam ratione naturali dixisset, quòd in diuinis Pater est maior Filio, quoniam in humanis maior est, creditque Ecclesiam ita tenere; reuera hic hæreticus non est, nisi admonitus in errore persistat. Idem iudicato de eo, qui asseruit Patrem & Filium duos esse deos, quem ita defendebat Palacius Rubius in allegatione de hæresi. Ratio vero potissima huius regulæ est, quoniam rusticus aut idiota, qui ita falsò opinatur, opinionem suam credit esse opinionem, aut verius Ecclesiæ veritatem; nec ea opinatio est fides sua, cum ipse fidem Ecclesiæ teneat. atque hoc est diligenter animaduertendum in hac causa ad excusandos rusticos & idiotas, qui sæpe in hos errores facile labuntur. Adieci etiam in regula, Fidei subtilitates: *quoniam in his rudes homines & plebei facile labuntur, tamen absque hæresis periculo, in quibus inquit beatus Thomas non esse simplices homines examinandos, nisi cum timetur, ne in eis sint ab hæreticis deprauati. 2. 2. q. 2. art. 6. in responsione ad 2. argumentum.*

5. Regula *Sit quinta regula: Qui errat ignorantia inuincibili, ab hæresi excusatur. Ioannes Maior lib. 2. sent. dist. 22. q. 2. Simancas de catho. instit. tit. 26. nu. 6. & pauci quidam alij. Voco autem inuincibilem, seu insuperabilem ignorantiam, eam quam homo superare non potuit, postquam diligentem adhibuit solicitudinem in veritate inuestiganda. Sed vt ingenue fatear quod sentio, hodie post tam apertam Christianæ religionis notitiam, & tam late patentem Euangelij promulgationem, & tot Conciliorũ, & sacrorum Doctorum lucem, vix in his, quæ fidei sunt, ignorantia inuincibilis, seu insuperabilis esse potest.*

Ignorantia inuincibilis quę dicatur.

6. Regula *Sit sexta regula: Qui errat in his, quæ sunt fidei, quæ tamen ipse credere explicite non tenetur, deceptus ab aliquo viro docto, quem pium & catholicum esse credit, & talis ab alijs communiter habetur, ab hæresi, & hæreticorum pœnis, ac etiam à peccato videtur excusandus: quia putat eam doctrinam sanam esse. ita intelligendum est id, quod dicit Magister sententiarum lib. 4. distin. 30. c. 1. vers. si quis hæreticus. in hæc verba:* Si quis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosij alicui Catholico se offerret, eumque ad suæ fidei imitationẽ vocaret: si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæ- A reticus se mentiebatur habere. *hactenus Magister, quem sequitur ibidem S. Bonauentura, verb. si quis hæreticus. dubio. 2.*

Sit septima regula: Idem prorsus sentiendum est, cum filij errant in fide à parentibus seducti, & in errore nutriti: item discipuli à præceptoribus & magistris: subditi ab Episcopis et parochis, aut alijs similibus, præsertim si nondum iudicij compotes erant; aut si erant, in his tamen decepti errant, quæ explicite scire non tenentur: nam & hi etiam ab hæresi & hæreticorum pœnis excusabuntur. Ioannes Lupus Decanus Segouiensis tract. de hæret. quem B *refert & sequitur Montaluus in l. 1. tit. 26. partitæ 7. q. 14. & hæc plane regula videtur apertissima in c. dixit Apostolus. 24. q. 3. in hæc verba:* Sed qui sententiam suam quamuis falsam atq; peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam nó audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. *hactenus ibi. tales ergo mitissime sunt tractandi, & leuissimæ etiam pænitentiæ* C *eis iniungendæ.* 7. Regula

Quod si quis pro hæresi, aut hæresis suspicione inquisitus seu captus, talem excusationem proponat dicens, se ita tenere, quia à magistro, ita didicit cuius opiniones sequi non erat vetitum: tunc discutienda est illa quæstio, An videlicet sint reputandi hæretici, qui erroneam alicuius magistri doctrinam seu opinionem sequuntur: de qua beatus Thomas quodlibeto 3. quæst. 4. art. 10. Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 28. art. 2. Albertinus tract. de agnoscen. assertionibus, quæst. 21. num. 34. 35. & seq. Turrecremata in D *sum. de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 17. Syluester in summa, uerbo, opinio. quæst. 1. & alij ab his citati. in quo articulo multa sunt capita distinguenda, sicut luculenter & copiose præcitato loco distinguit Turrecremata, quæ quia breuiter referri non possunt, & maiori ex parte in supradictis regulis videntur contineri, consulto omittimus, alibi fortassis opportunis locis commodius relaturi.*

Tradidi hactenus generales regulas, quibus intelligatur, quando ignorantia excuset, quando contra E *non prosit in causis fidei: eas vero singulis casibus applicare prudentis iudicis est: nam singulatim omnia præscribi non possunt. Neque in his locutus sum in foro interiori, an videlicet qui prædictis modis in fide errant, peccẽt mortaliter, uel venialiter, vel aliquas censuras incurrant: isthæc enim contemplatio Theologorum est, & aliorum. nunc cetera persequamur.*

b ¶ Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quæ prius non reputabantur.] *Nota hic Eymericũ cũ beato Thoma non dicere: multa sunt nunc hæretica, quæ prius non erant; quod tamen verissime dicere potuisset: nam hæ propositiones, Christus non resurrexit, non ascendit in cœlum, non est natus de virgine, & aliæ id genus multæ, his tempo-*

 ribus

ribus sunt hæreticæ, tamquam è diametro repugnantes ipsis articulis fidei Christianæ, quæ tamen ante incarnationem filij Dei erant verißimæ. Dixit autem beatus Thomas, & Eymericus multa hodie hæretica reputari. quæ prius non reputabantur, non quòd Ecclesia faciat propositionem aliquam de vera falsam, & de catholica hæreticam, et è conuerso: sed quia cum nondum de aliquibus dogmatibus constaret ac definitum esset, quid esset secundum catholicam fidem tenendum, Ecclesia declarat, hæc quidem tamquam catholica dogmata ab omnibus orthodoxis recipienda, illa uero vt hæretica respuẽda. ita erudite docent Turrecremata in summa de Ecclesia, libro 4. part. 2. cap. 3. ad 6. argumentum, Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 8. aduersus hæreses, & Albertinus de agnoscen. assertio. q. 1. nu. 11. & seq.

Ecclesia nõ facit propositiones hæreticas aut catholicas, sed solum declarat quales sint.

Controuersiam vero illam: An propositiones hæreticæ à quocumq; prolatæ, dicendæ sint hæreticæ, an tunc solum cum à viro Christianam religionem professo proferuntur, vt minus vtilem missam facimus, eam tractant Adrianus 4. sent. q. 1. de confessione, Alfonsus Castrus lib. 1. c. 1. de iusta hæret. punitio. et Turrecremata lib. 4. de ecclesia, par. 2. c. 3. vbi non pendere ab assertore autumant. Contra scribit Melchior Canus lib. 12. c. 8. de locis Theolo. Sed horum sententiæ ita nobis videntur conciliandæ: Bifariam enim hoc nomen hæresis accipi potest. Primo simpliciter pro ipsa propositione veritati catholicæ contraria: & hoc modo intelligi potest opinio asserentium, ad constituendam hæresim non esse necessarium assertorem esse Christianum. Altero modo sumi potest nomen hæresis pro impio hæresis crimine, quod perpetrantes & sunt & nominantur hæretici. & hoc modo procedere potest contraria doctorum opinio asserentium, ad constituendam hæresim & hominem hæreticum, necessarium esse assertorem fore Christianũ, de quo late Couarruuias lib. 3. variar. resolut. cap. 1. nu. 2. adde Caietanum 2. 2. q. 11. art. 1.

An veritas vel falsitas propositionum pẽdeat ab assertore.

QVAESTIO VIII.

Fidei non posse subesse falsum, sitne omnibus necessario credendum.

SVMMARIVM.

1 *Ratio formalis obiecti fidei est prima veritas.*
2 *Fides nullam continet falsitatem.*
3 *Et hoc omnes explicite credere oportet.*

OCTAVA[a] quæstio est, Vtrum credere explicite; quòd fidei nõ potest falsum subesse, quilibet teneatur?

Ad hanc respondemus iuxta mentem sancti Doctoris Thomæ 2. 2. q. 1. art. 3. quòd nihil subest alicui potentiæ vel habitui, aut etiam actui, nisi mediante ratione formali obiecti: sicut color videri non potest nisi per lumen †, & conclusio sciri non potest nisi per medium demonstrationis.

† Al. lucem

1 Dictum est autem, quòd ratio formalis obiecti fidei est veritas prima: vnde nihil potest cadere sub fide, nisi inquantum stat sub veritate prima, sub qua nullum falsum stare potest: sicut nec non ens sub ente; nec malum sub bonitate.

2 Vnde relinquitur, quòd fidei non potest sub esse aliquod falsum.

Quòd autem prima veritas non habeat admixtam aliquam falsitatem: hoc explicite est credendum, cum sit pura & summa veritas, quę est Deus. Nullus[b] enim intellectus concipit, quòd Deus dicat mendacium, neque falsum: Non† est enim Deus vt homo, ac filius hominis vt mentiatur.

† Numer. ca. 23. ita: Non est De' quasi homo, ut mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur.

3 Ergo consequenter credendum est explicite, quòd fidei non potest falsum subesse.

IN QVAESTIONEM VIII. COMMENT. XXIII.

VNa[a] est assertio, *Fidei nullum potest falsum subesse, quoniam veritate prima nititur. Hæc assertio aperte intelligitur ex his, quæ scribit Beatus Thomas, & ibi Caietanus 2. 2. q. 1. art. 1. ex quibus hanc colligo explanationem, Fides nostra pro obiecto formali Deum habet, quatenus Deus prima veritas est: per primam autem veritatem cum Dionysio in lib. de diuinis nominibus, c. 7. intelligo simplicem & semper existentem veritatem infallibilem, & nusquam mutabilem, aut vel in minimis incertam. Siquis enim quærat à nobis, quare credimus Deo; apte respondebimus, quia est ipsa certißima & constantißima veritas: & articulos fidei, & cetera quæ ad Deum spectant, ideo credimus, quia à prima & infallibili veritate, nempe Deo, reuelata sunt: & propterea ipsa prima ueritas, hoc est Deus, dicitur fundamentum fidei.*

Quid nomine primę ueritatis intelligatur.

Hanc tamen Catholicam ueritatem nonnulli multis rationibus euertere nituntur, asserentes aliquando Deum, licet non per se, humano tamen Angelicoue ministerio homines fefellisse, quas longa serie numerat Melchior Canus lib. 2. cap. 2. de locis theologicis, & in sequentibus eisdem abunde satisfacit: eas nos libenter omittimus, quia non sunt instituti nostri. Hæc summa esto: Deum neque de potentia absoluta, neque de potentia ordinaria mentiri posse, aut quemquam fallere, nec per se nec per alium; adeoque hoc verum esse, vt contrarium sit hæreticum iudicandum. De potentia absoluta Dei loqui mihi videtur Augustinus lib. 1. de symbolo, cap. 1. dum ait: Deus omnipotens est, & cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest. *& lib. 22. de Ciuitate Dei, c. 25. dum ait:* Sed de omnipotentia eius, quæ tot & tanta facit mirabilia, tam multa diximus. Si volunt inuenire quòd omnipotens non potest, ha-

Deus nec fallit nec fallitur vnquã.

bent,

bent, prorsus, ego dicam, mentiri non potest. hæc ille. *Quod manifestius mihi expreßisse videtur ipse Dominus quando Lucæ 21. ait:* Cælum & terra transibunt, verba autem mea non trāsibunt. *quasi diceret: Vel concidat omne cælum, omnisque natura; diuina tamen veritas consistat necesse est. De potentia vero ordinaria res est apertior. ad Romanos 3. Paulus scribit ita:* Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. *& Nume. c. 23. scriptum est:* Non est Deus quasi homo, vt mentiatur. *Quòd autem nec per alium, aut hominem aut Angelum fallere quemquam possit Deus, aperte indicat natura mendacij, quod sua natura malum est & peccatum, Deus autem peccati causa non est. & si per ministros suos Deus vnquam fefellisset, certe sacrarum litterarum firmitas corrueret, & fidei fundamenta laberentur, dū dubitaretur an in his, vel in illis Deus per administros suos vera esset locutus. ergo vt has impietates & blasphemias fugiamus, asseramus omnino, nulla ratione Deum vnquam fefellisse, aut fallere posse: & inde colligamus vlterius cum Eymerico hac quæstione: Fidei, quæ primam veritatem, hoc est Deum, magistram habet, nullo modo falsum subesse posse.*

Deus nunquam mentitur.

b ¶ Nullus enim intellectus concipit, quòd Deus dicat mendacium neque falsum.] *Atque hoc est certißimum fidei dogma: nam si Deus prima & simplex veritas est, nullum mendacij genus admixtum habere potest: veritas enim & mendacium è diametro opponuntur, nec poßunt in eodem reperiri subiecto, vt communis habet philosophorum assertio. atque hinc colliges, quàm stulte delirarent Armeni hæretici, qui mendacem Deum faciebant, vt refert Prateolus lib. 1. de sectis hæreticorum, cap. 67. Mendacium enim, quod in viro probo admittere indignum est, in Deo summo bono ponere non verebantur. Sed horum dogmata synodus Chalcedonensis cum Eutyche & Dioscoro, (quos Armeni velus duces sequebantur) damnauit.*

QVÆSTIO IX.

De confeßione exteriori fidei.

SVMMARIVM.

1 *Præcepta affirmatiua pro loco & tempore obligant.*
2 *Confeßio fidei non semper, nec quouis loco est facienda.*
3 *Quibus in casibus neceßaria sit fidei confeßio.*
4 *Et quando sine vlla culpa omitti poßit.*

NONA ª quæstio est, Vtrum fidei confessio sit necessaria ad salutem sic, quòd ad fidem profitendam quilibet teneatur?

Ad hanc respondemus iuxta mentem S. Thomæ 2. 2. q. 3. ar. 2. quòd ea, quæ sunt necessaria ad salutem, cadunt sub præceptis diuinę legis: confessio † autem fidei, cum

† al. professio

A sit quoddam affirmatiuum, non potest cadere nisi sub præcepto affirmatiuo: vnde eodem modo est de necessarijs ad salutem, quo modo potest cadere sub præcepto affirmatiuo diuinæ legis.

1 Præcepta autem affirmatiua, vt supra dictū est, non obligant ad semper, & si semper obligent: obligant autem pro loco & tempore, secundum alias circumstantias debitas, secundū quas oportet actum humanum limitari ad hoc quod sit actus virtutis.

2 Sic igitur confiteri fidem non semper, neque B in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco & tempore; quando scilicet per omissionem huius confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda: puta si aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur, vel quòd non haberet fidem, uel quòd fides non esset vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide: in huiusmodi enim casibus confessio fidei est de necessitate salutis, iuxta illud Roma. 10. Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.

C 3 In huiusmodi enim casibus necessitatis, vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam alijs propalare vel ad instructionem aliorum fidelium, siue ad confirmationem, vel ad reprimendum infidelium insultationem: sed alijs tēporibus instruere homines de fide, non pertinet ad omnes fideles.

4 Si autem ᵇ turbatio infidelium oriatur de confessione fidei manifesta absque aliqua vtilitate fidei, vel fidelium, non est laudabile in tali casu fidem publice confiteri: vnde Dominus dicit Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, neque D margaritas vestras spargere ante porcos, ne conuersi dirumpant vos. Sed si utilitas aliqua fidei speretur, aut necessitas adsit, contempta turbatione infidelium, debet homo fidem publice cōfiteri: vnde Matth. 15. dicitur, quòd cum discipuli dixissent Domino, quòd pharisæi audito eius verbo scandalizati sunt, Dominus respondit: Sinite illos, scilicet turbari: cæci sunt, & duces cæcorum.

IN QVÆSTIONEM IX. COMMENT. XXIIII.

E HAEC ª quæstio elegantem, utilem, & cognitu neceßariam habet materiam, et in primis ad officium sanctæ inquisitionis pertinentem. Nos vero quia forte à paucis è nostris est disputata in tractatibus, quos de pœnis hæreticorum conscripserunt; ideo summa rerum capita ad rem nostram spectantia aperte & dilucide attingemus. Tota autem tractatio duabus potißimum partibus absoluetur.

Prima erit, An & quando obligemur ad confeßionem fidei exteriorem, & quando liceat fidem occultare.

Altera

Alteri vero, Nunquid, cum quis quo tempore obligatur fidem profiteri, eam negat, sit hæreticus, vel de hæresi suspectus, ita vt in hæreticorum pœnas incidat. aut contra nullam penitus contrahat hæresis suspicionem.

Confessio fidei exterior necessaria est ad salutem.

Ex hac quæstione vna potißimum colligitur catholica conclusio, qua dirimitur prima pars disputationis: ea uero huiusmodi est; Confeßio fidei est necessaria ad salutem ex vi præcepti affirmatiui obligantis pro loco & tempore. Hæc autem conclusio de fide est, adeo vt contraria hæretica sit, quam probat illud ad Romanos, c. 10. Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem. *Et illud Matth. 10.* Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. *& Luc. c. 9.* Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua. *Idem tradit Beatus Augustinus super Ioan. c. 18. tract. 113. & alij, quos paulo post citabimus.*

Hinc colligitur vel ex hoc solo capite, hæreticos iudicari potuisse Helcesaitas, siue Helchesaitas, qui affirmabant Christū in tormentis seu in necessitate, ore negari posse sine peccato, dummodo corde crederetur, vt referunt Eusebius lib. 6. historiæ ecclesiasti. cap. 31. & Nicephorus lib. 5. cap. 24. & Breuiarium Romanum in vita Fabiani Papæ: quam hæresim refert etiam Eymericus infra par. 2. q. 10. vers. septima hæresis est.

His ita positis, obseruandum est vlterius discrimen inter præcepta negatiua & affirmatiua: nam illa semper & ubique obligant, & ad semper, vt non esse occidendum, non esse Deum negandum, & similia: hæc vero, nempe affirmatiua, semper, quidem obligant, sed non ad semper, sed pro certis locis atque temporibus. Præceptum igitur confitendi fidem per actum exteriorem, cum sit affirmatiuum, non obligat pro quauis temporis differentia, sed vt hoc loco scribit Eymericus ex Beato Thoma pro loco & tempore, quando scilicet per omißionem huius confeßionis subtraheretur honor debitus Deo, vel etiam vtilitas proximis impendenda. ergo his ceßantibus non erit necessariū confiteri, sed & verbis & factis poterit omitti fidei confeßio exterior.

Fidem occultare quandoque licet sed alienam, profiteri nūquam licet.

Ceterum vt hæc intelligantur apertius, notanda est doctrina Caietani 2. 2. q. 3. art. 2. quæ & vera est, & communiter recepta, videlicet, aliud esse fidem propriam occultare, aliud vero alienam profiteri: nam fidem propriam occultare, cum nec honor Dei, nec vtilitas proximi contrarium postulat, multis modis licet. c. clerici. de vita & honest. cleri. profiteri: autem alienam fidem, vel negare propriam dicendo serio, se non esse Christianum, vel vtendo habitu proprio infidelium, præsertim eo, qui in honorem idolorum & sectæ suæ institutus est, nullo pacto licet: quoniam hoc suapte natura malum est, quod nusquā licet admittere, cū hæc fieri non possint sine profeßione cultus illius, quē infideles retinent. ita scribit et vere Caietanus apud Thomā 2. 2.

A *q. 3. ar. 2. & Syluester in sum. uerbo, fides. q. 5. nu. 8.*

Ex his refellitur opinio Hugutij Archidiaconi, Ioannis Fanizzi, & aliorum in c. vtilem. 22. q. 2. quos sequitur Geminianus in c. nos in quemquam. 2. q. 1. & Iason in l. si mora. nu. 4. ff. sol. matr. vbi asserunt excusari forte catholicum si promitteret hæreticis, verbi gratia Patarenis, se eorum sectam secuturum, vt ea cognita, eandem posset confutare; quoniam hoc sua natura malum est: neque exempla quibus vtuntur, eis vllo pacto suffragantur: cum neque Iehu 4. Reg. c. 10. idolis Baal sacrificarit, licet velle sacrificare finxerit, vt perfidos sacerdotes in-
B *terficeret: neque Dauid errorem aliquem alienæ sectæ fuerit professus, lib. 1. Reg. c. 21. sed solam stultitiam simulauerit coram Rege Achis. Atque hæc breuiter dixisse sit satis quantum ad primam disputationis partem attinet.*

An sit hæreticus qui metu compulsus aliquid hæreticale cōmittit.

Sed iam alterum susceptæ tractationis caput absoluamus, Nunquid scilicet is sit putandus hæreticus, aut de hæresi suspectus, vel nullo modo suspectus, qui quo tempore fidem fateri obligatur, eam abnegat, & verbis seu factis aliquid hæreticale committit, vt si verbi gratia à Turcis quis captus metu mortis abneget Christum, & Mahometem verum
C *esse prophetam confiteatur: aut ad illius Meschitā thus offerat: aut à Lutheranis interceptus compellatur Papæ potestatem diffiteri, nullumue imaginibus honorem exhibere, immo eas conculcare, aut delere cogatur.*

Ac primum quidem obseruandum est duplicem esse coactionem, vnam absolutam, quam recte insuperabilem vocare possumus: alteram vero conditionalem, vt docet glos. communiter recepta in cap. ad eius. in verbo, inuita. dist. 5. & in cap. si quandoque. in verbo, erroris. 15. q. 6. & Albertinus tract. de agnos. aßertionibus, quæst. 30. num. 7. qui-
D *bus positis, dico plurimum referre, an facta hæreticalia committantur coactione absoluta & insuperabili, vt siquis ligatus & penitus renitens cogatur non per se, sed per alios genua Mahometo flectere, aut circumcidi, aut aliquid huiusmodi horrendum patrare; quoniam hic nullum adesset peccatum, cū nulla eius interueniat voluntas: eatenus enim actus malus peccatum est, quatenus voluntarius est; vnde in cap. maiores. extra de baptis. & eius effectu. §. vlt. circa finem scribitur ita:* Sicut nec ille notā alicuius reatus incurrit, qui cōtradicēs penitus & reclamās, thurificare idolis cogitur violēter. *hæc*
E *ibi. Atque de hoc genere coactionis videtur accipiendum illud lib. 2. Machab. cap. 6. ubi cum esset sermo de vi, quæ Iudæis inferebatur iussu Antiochi, dicitur ita:* Ducebātur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia, & cū Liberi sacra celebrabantur, cogebātur hedera coronati Libero circuire. *hæc ibi. De eodē quoq; coactionis modo loqui videtur concilium Ancyranum, c. 3. quod paulo post referam: At vero committantur coactione mixta seu conditionali, vt siquis pro euitanda morte aliquod factum hæreticale commiserit, vt in prædictis exemplis constat: nam hic proculdubio mortale peccatum committitur, & potius*

mo-

moriendum est quàm id perpetrandum, vt in superioribus ostendimus, & tradunt glossa & doctores præcitatis locis.

Rursus animaduertendum est huius quæstionis difficultatem totam in hoc consistere, an is metus, quo quis compellitur ad facta vel dicta hæreticalia (quo absente talia committens esset hæreticus vel saltem de hæresi suspectus) excuset hominem & ab hæresi & ab omni hæresis suspicione. & Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 30. nu. 6. ab hæresi excusandū dicit. eum sequitur Simancas de cath. instit. tit. 17. num. 29. & seq. quoniam satis est manifestum, hos inuoluntarios hæc mala patrare, licet moriendo possent euitare: sed quoniam mori magnum est virtutis opus & valde difficile, ideo elegerunt potius vitam cum peccato, quàm mortem cum gloria. At quia non videtur aperte eorum voluntas in hæc consentire, cum inuiti quodammodo metu suppliciorum aut mortis trahantur; ideo ab hæresi excusantur. hæresis enim nunquam perficitur, nisi pertinax consensus accedat: nec hæresis consistit in dictis aut factis, sed in intellectu & voluntate: vnde amplius consequitur, vt nec pœnis hæreticorū affici debeat, qui metu lapsus est. Simancas de catho. instit. tit. 17. nu. 36. Albertinus in repet. rub. de hæret. lib. 6. q. 13. nu. 67. & seq. Conradus Brunus lib. 1. c. 4. de hæreticis, qui licet nominatim non dicant tales coactos pœnas hæreticorum effugere, id tamen apertissime sentiunt, dum non esse hæreticos audacter asserunt, atque huic sententiæ eo libentius subscribo, quò apertius video humanæ nostræ naturæ fragilitatem, quæ facile incommoda queq; timens, mala quæque grauissima committit.

Monet tamen Simancas præfato loco nu. 37. ad hoc vt verisimile sit, eum, qui facta vel dicta hæreticalia admisit, non consensisse, nec hæreticum, vel apostatam fuisse, oportere vt doleat, & metu cessante statim conuertatur, & pœniteat; alioquin si diu tacuit, nec reclamauit, ratum habuisse videtur turpem & hæreticalem actum.

De coactis eorumque immunitate, & receptione ad sacram Ecclesiæ communionem elegans extat decretum in vetustissimo concilio Ancyrano c. 3. cuius fructu nolui lectorem carere, ita autem habet: Qui fugientes timore persecutionis, comprehēsi sunt, vel à familiaribus, seu à domesticis traditi, vel bona propria amiserunt, vel sustinuerunt tormēta, vel etiam carceribus inclusi sunt, & tamen proclamauerunt se esse Christianos: quin etiam perseuerante violentia, ad id vsque perducti sunt, vt manus eorum apprehensas & violenter attractas, super sacrificia imponerēt, illis scilicet perseuerantibus in fide, & Christianos se esse vociferantibus: hoc ergo quod eis inuitis, alijs cogentibus contigit, si luctu & mœrore animi acerbe se ferre demonstrent, ipsique humili per bonam conuersationem habitu incedentes, dolere se id quod inuiti coacti sunt, doceant, hos tamquam inculpatos à communione non vetari. Si autem iam prohibiti sunt ab aliquibus à communione, maioris diligen-

A tiæ & inquisitionis causa, aut per aliquorum ignorantiam, statim recipi oportet. hactenus ibi. Videtur autem vt prædixi hic locus accipiendus de primo genere coactionis, quam paulo antea absolutam siue insuperabilem vocabamus, in quibus propterea concilium post factum commissum etiam absoluta coactione humilem pœnitentiam postulat, quia initio metu persecutionis fugientes deliquisse videbantur, vt agnoscas antiquam & seueram Patrum disciplinam in his, quæ circa fidem committebantur.

Illis autem, qui non penitus coacti recesserunt,
B grauiorem pœnam imponit idem concilium Ancyranum c. 4. in hæc uerba: De his qui sacrificare coacti sunt, insuper in templis idolorum cœnauerunt, siqui eorum cum habitu cultiori ad templa perducti sunt, atque ibi pretiosiori veste adhuc mutata, cœnæ participes facti sunt idolorum, indifferenter sumentes omnia, quæ fuerunt apposita: placuit eos inter audientes vno anno constitui, tribus autem alijs annis agere pœnitentiam: sed ex ipso triennio per bienniū tantummodo orationi communicare, tertio autem anno reconciliari sacramentis. hactenus ibi.
C & concordat concilium Arelatense 2. c. 11. verba autem illa: Placuit eos inter audientes constitui, hoc significant, vt velut catechumeni tractentur, ac in rebus fidei per sacerdotes instruantur.

Sed hæc quidem omnia, hos ita coactos non fuisse hæreticos demonstrant: num autem hæresis suspicio aliqua contrahatur, & qualis ea sit, a nostris non est perfecte indicatum, nec potest certa regula definiri. recte tamen admonet Gerson tract. de protestat. considerat. 12. tales habendos esse suspectos de hæresi vel idololatria, vehementer vel leuiter secundum quod plures causæ suspicionem aggrauantes aut minuentes concurrunt.

An sint de hæresi suspecti qui metu aliquid hæreticale committunt.

D itaque personarum & metus rationem esse habendam puto: nam si metus grauis est, & qui virum constantem commouere possit, plane hæresis suspicionem vel excludet, vel minuet, dummodo cessante metu conuertatur & ingemiscat qui deliquit; sin autem metus leuis erat, aut non metus mortis, sed leuis fustigationis, carceris, famis, & similium, quæ nec vitam adimere, nec membrorum mutilationem afferre suo genere poterant, & persona grauis erat, & causam fidei probe intelligens, quales sūnt Episcopi, Clerici, Monachi, Theologi, Nobiles, & similes, si succum-
E bunt non effugient saltem vehementem hæresis suspicionem: nam indicare videntur se in fide languere, & parum ei tribuere, dum ob leuem causam ei renuntiant, & interius in corde non obscure præsumuntur fidem deseruisse, & contrarium errorem approbasse, postquam leui periculo victi succubuerunt. non ita de feminis, puellis, pueris, aut similibus sentiendum, quos minor metus facilius auertit.

Ergo qui post lapsum statim reuertuntur, recipiendi sunt benigne, & mitissime tractandi, & si in eis nulla hæresis, aut hæresis suspicio orta fuerit, nulla pœnitentia hæreticis aut suspectis conuersis imponi consueta, qualis est abiuratio, aut canonica purga-

Quid agendum cū his qui metu negauerunt fidem, si conuertantur.

purgatio, iniungenda erit; sed aliæ pro modo culpæ & qualitate personæ, admonebunturque suæ ignauiæ & turpitudinis, cum elegerint peccare potius quàm Deo obedire. his quales pœnitentiæ olim iniungerentur, decreta concilij Ancyrani & Arelatensis paulo ante relata demonstant.

Qui autem aut tarde reuertuntur, aut leui timore victi succubuerunt, præsertim si Prælati sint, Clerici, Monachi, vel Theologi grauius puniendi sunt, & ad abiurationem compellendi propter hæresis suspicionem, quam merito contraxerunt.

Neque his aduersatur Eymerici doctrina par. 2. q. 41. num. 7. & q. 49. nu. 5. qui videtur indistincte velle eos, qui metu mortis fidem abnegant inter hæreticos esse computandos: quoniam vt in illis locis diximus, illa intelligẽda sunt concurrere, quæ paulò antea memorauimus.

B b ¶ Quando scilicet per omissionem huius cõfessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda, &c.] *Ad hunc locum comprobandum omnino reuocandum est ad memoriam, singulare illud & omni imitatione & recordatione dignißimum Eleazari exemplum. lib. 2. Machab. cap. 6. qui cum duceretur ad supplicium propterea quod nollet contra legis præceptum carnem porcinam manducare, & illi qui astabant iniqua commiseratione commoti, tollentes eum secreto rogarent afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur manducasse, sicut tyrãnus imperauerat de sacrificij carnibus, vt hoc facto à morte liberaretur: at ille sanctus et grauis senex constanter respondit in hæc uerba:* Non enim ætati nostræ dignũ est fingere: ut multi adolescẽtes arbitrãtes Eleazarũ nonaginta annorũ trãsisse ad vitã alienigenarũ, & ipsi propter meã simulationẽ, & propter modicũ corruptibilis vitæ tẽpus decipiantur, & per hoc maculã atq; execrationẽ meç senectuti conquirã: nã & si in prçsenti tẽpore suppliciis hominũ eripiar, sed manum omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiã. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidẽ dignus apparebo: adolescẽtibus autẽ exemplũ forte relinqnã, si prõpto animo ac fortiter pro grauissimis, ac sanctissimis legibus honesta morte persungar. *hactenus ibi. itaq; ad supplicijũ ductus gloriosa morte occubuit. Ex quibus fit consequẽs quòd cum honor Deo debitus, aut vtilitas proximorum id postulat, de necessitate salutis est fidem profiteri, Eleazari & multorum aliorum sanctorum exemplo, quos breuitatis gratia consulto omittimus.*

C ¶ Si autem turbatio infidelium oriatur de cõfessione fidei manifesta, &c. non est laudabile in tali casu fidem publice confiteri.] *Sed hoc videtur refragari præceptoris nostri legi iubenti, vt doceamus omnes gentes & prædicemus Euangelium omni creaturæ. Sed non est ita; tametsi enim omnibus sit prædicandum, non tamen temere id est faciendum, quotiens fides nostra deluderetur, & nulla vtilitas inde speraretur, vt optime hoc loco docet auctor ex beato Thoma; præsertim cum de*

Verbũ Dei quando prædicandum.

A *hac re edisserens Dominus noster præcipiat ne margaritas proiciamus ante porcos: hoc est, ne Euangelicæ ueritatis thesauros proponamus illis temere, qui aspernaturi sunt eorum valorem.*

QVAESTIO X.

Disputandum ne sit publice de fide.

SVMMARIVM.

1 *In disputatione de fide duo consideranda.*
B 2 *Disputatio de fide quando cum vitio fiat, & quando cum laude.*
3 *Coram sapientibus & firmis in fide tutum est disputare.*
4 *Quo casu coram simplicibus disputandum de fide sit.*
5 *Et quando ab huiusmodi disputatione abstinendum.*
6 *Clericis concessa est, & vetita laicis disputatio de fide.*

C DECIMA [a] quæstio est, Vtrum [b] de fide liceat publice disputare? 1 Ad hanc respondemus iuxta mentem S. Thomæ 2. 2. q. 10. ar. 7. quòd in disputatione fidei duo sunt consideranda. Vnum quidem ex parte disputantis: aliud autem ex parte audientium.
2 Ex parte quidem disputantis est consideranda intentio. Si enim [c] disputet tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat tanquam dubius in fide, & infidelis. D Si autem [d] disputet aliquis de fide ad confutandum errores: vel [e] etiam ad exercitium, laudabile est.
3 Ex parte vero audientium considerandum est, vtrum illi, qui disputationem audiunt, sint instructi & firmi in fide, an simplices, & in fide titubantes: & quidem [f] coram sapientibus in fide firmis nullum periculum est disputare de fide: Si † coram simplicibus, est distinguendum: quia aut sunt sollicitati siue pulsati ab infidelibus, puta Iudæis, vel hæreticis, aut paganis nitẽtibus† in eis corrumpere fidem: aut omnino E non sunt sollicitati super hoc, sicut in terris, in quibus non sunt aliqui infideles.
4 In primo [g] casu necessarium est publice disputare de fide, dummodo inueniantur aliqui ad hoc sufficientes & idonei, qui errores confutare possint. Per hoc enim simplices in fide cõfirmabuntur, & tolletur infidelibus decipiendi facultas: & ipsa taciturnitas eorum, qui resistere deberent peruertentibus fidei veritatem, esset erroris confirmatio. Vnde Gregorius in †2. pastoralis: Sicut incauta locutio in errorẽ protrahit, ita indiscretum silentium eos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit.

† apud Thomã ita: Sed circa simplices, &c.
† al. intendentibus
† Secundæ partis cap. 4.

5 In

5 In secundo [b] vero casu periculosum est, publice disputare de fide coram simplicibus, quorum fides ex hoc est firmior, quia nihil diuersum audierunt ab eo quod credunt. Et ideo non expedit eis, vt verba infidelium audiant disputantium contra fidem. Non enim debemus disputare de his, quæ sunt fidei, quasi de eis dubitemus: sed propter veritatem manifestandam, & errores confutandos. Oportet enim ad fidei confirmationem aliquando cum infidelibus disputare: quandoque quidem defendendo fidē, secundum illud 1. Petri 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spe & fide: Quandoque autem etiam ad conuincendos errantes: secundū illud ad Titum 1. Vt sit potens exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Et act. 9. dicitur, quòd Saulus inualescebat & confundebat Iudæos, & quòd loquebatur Gētibus, & disputabat cum Græcis.

6 Vnde talibus de causis disputare de fide clericis litteratis licet: laicis [i] autem, & presertim illitteratis, non licet. Et ideo Alexander quartus imposuit pœnam laicis de fide catholica disputantibus publice vel priuatim. Vnde lib. 6. extra de hæret. c. quicumque. §. inhibemus, dicit sic: Inhibemus quoque ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim de fide catholica disputare: qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.

IN QVAESTIONEM X.
COMMENT. XXV.

a *Tota hæc quæstio continetur bis septem axiomatis.*

Primum est: Disputare de fide de ea dubitando, peccatum est infidelitatis.

Alterum est: Disputare de fide ad eam confirmandam, & ad hæreses ei oppositas refutandas, laudabile est.

Tertium est: Disputare de fide ad exercitationē, vt videlicet disputando veritas intelligatur, laudabile quoque est.

Quartum est: Nullum est periculum disputare de fide coram sapientibus in fide firmis.

Quintum est: Necessarium est disputare de fide coram simplicibus & idiotis, quotiēs corrupti sunt in fide, aut deprauati ab hæreticis.

Sextum est: Non est disputandum coram simplicibus, de rebus fidei, quotiens illi non sunt in fide infirmi aut titubantes.

Vltimum est: Clericis licet de fide disputare, laicis vero non licet.

b ¶ Vtrum de fide liceat publice disputare.] *Hæc quæstio materiam continet valde vtilem, & nostris etiam temporibus frequentem, & propterea cognitu necessariam. In ea more nostro, omissis ceteris, illa tantum commemorabimus, quæ instituto auctoris aptantur; cetera, quæ vel inutilia sunt, vel nimis superflua libenter omittemus.*

A *De hac materia plene scribunt Beatus Thomas, & ibidem Caietanus 2. 2. q. 10. art. 7. glossa & Doctores in c. quicumque. §. inhibemus. de hæret. lib. 6. Innocen. in c. damnamus. de sum. trin. & fide catho. glos. & Doctores in cap. nos ad fidem. 96. dist. Alfonsus Castrus lib. 1. c. 19. de iusta hæreticorum punitio. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 13. Repertorium inquisitorum, verbo, disputare. Simancas de catho. instit. tit. 20. idem in Enchyridio violatæ religionis, tit. 32. Syluester in sum. verbo, disputatio. §. 1. & 2. eleganter & erudite Conradus Brunus lib. 3. de hæret. c. 12. 13. & 14. et lib. 5. c. 4. & lib.* B *6. cap. 8. & alij alijs locis. & quamquam illi rem fuse tractent, cuncta mihi videntur ad hæc Eymerici axiomata posse reduci, in quibus docet quid sit ex parte disputantium; item ex parte audientium singulariter considerandum: quæ nos suis locis opportune declarabimus, dummodo hoc præmonuerimus, posse quamlibet fidei disputationem iniri aut cum hæreticis, aut cum catholicis, de quibus singulis disseremus.*

c ¶ Si enim disputet tamquam de fide dubitans, &c.] *In hoc primum axioma peccant in primis omnes hæresiarchæ, qui non disputant ad tuen-* C *dam & constituendam fidem, sed quæ certa sunt in dubium reuocantes, compellunt dicere iuxta animi sui desiderium. Habet locum hoc axioma tunc potissimum, cum iam definita per Ecclesiam in dubium reuocantur, de quo loquitur l. nemo. C. de sum. trin. & fide catho. qui uero ita disputant, hæretici iudicandi sunt: quoniam dubius in fide infidelis est. c. dubius. de hæret. & tradit eleganter Beatus Augustinus lib. 2. de baptismo contra Donatistas, cap. 3. & refertur in c. quis nesciat. dist. 9. Hoc enim primum in disputatione de fide cauendum est, ne de his suscipiatur, quæ iam definita sunt ab Ecclesia: talis enim* D *disputatio penitus illicita est, sicut licita erat priusquam definirētur. Ita docet & vere Siculus in Clemen. 1. de sum. trinit. Antonius Butrius in c. cum Christus. de hæret. & Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 12. num. 16. Si quid tamen obscurum in iam definitis continetur, de eo disputari poterit, vt ambiguum tollatur, & veritas clarior appareat. glossa, Archidiaconus, & Dominicus in dicto cap. quis nesciat. dist. 9.*

Non licet disputare de fide dubitando de iam definitis per Ecclesiam.

d ¶ Si autem disputet aliquis de fide ad confutandum errores.] *Hoc secundum axioma superiori aduersum est: nam quantum scelus est disputando fidem labefactare, tanta laus est disputando* E *eam tueri, errores refutare, hæreticos conuincere, vt vel inuiti & obtorto collo cogantur vi argumentorum victi fateri Euangelicam veritatem. hoc protinus ab initio nascentis Ecclesiæ aduersus hæreticos præstiterunt Apostoli, obseruarunt viri Sancti Hieronymus, Augustinus, & ceteri, præstantque quotidie viri pij & catholici tum in concilijs generalibus, tum in priuatis ciuitatibus, & verbo & opere, cum editis libris non minus valide, quàm verbis viuis loquendo hæreses refutant. de quo illustre exemplum extat in l. quoniam. C. de episco. & cler. Hoc Paulus diuinus respiciēs, ad Titum c. 1. dixit,* opor-

Laudabile est disputare de fide ad confutandos errores.

oportere episcopum doctum esse, & amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sua, & eos qui contradicunt arguere.

Sed cũ hæc disputatio publice cũ hæreticis suscipitur, multa concurrere debent, nempe vt à doctis suscipiatur, coram doctis peragatur, & vt necessaria ad eam rem obseruentur causa, locus, tempus, modus, & aliæ circumstantiæ, de quibus optime Conrradus Brunus lib. 3. de hæret. c. 12. cum seq. nec enim temere suscipiendæ sunt cum hæreticis contentiones: nam vt optime scripsit Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum, ex disputatione cum hæreticis suscepta, raro ipsi conuertuntur, immo audaciores & pertinaciores efficiuntur: firmi in fide fatigantur, infirmi capiuntur, & medij cum scrupulo dimittuntur. & Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 13. c. 12. optime monuit hæreticos non amare disputationem, sed cum ad eam venerint, impudentißima pertinacia quoquomodo superare contendunt. postremo quales sint hæreticorum fraudes, & quomodo subtilibus interdum fallacijs disputando simplices capiant, eleganter docuit idem Augustinus super Ioannem c. 1. tract. 1. circa finem, vbi scribit qua fraude Manichæus induxerit quemdam fateri argumentando corporalia non à Deo, sed à diabolo fuisse creata.

In disputationibus susceptis à catholicis quid obseruandũ.

e ¶ Vel etiam ad exercitium laudabile est.] *Tertium hoc axioma catholicos solum respicit, qui sæpe de rebus fidei secum disputant, vel inter se intra priuatos parietes, vel publice in scholis. ceterũ in hac disputatione, tametsi in bonum finem referatur, ea sunt obseruanda, quæ monuit Alfonsus Castrus lib. 1. c. 19. de iusta hæretico. punitione, videlicet ne hæreticæ, scandalosæ, aut aliæ eiusmodi propositiones causa exercitationis vnquam defendantur, id quod vetuisse etiam videtur Leo decimus in Bulla incipiente,* Exurge domine. *relata in bullario litterarum Apostolicarum pro officio inquisitionis, cum sæpe contingat homines rudiores persuadere sibi id posse defendi, quod publice in scholis vident à viris doctis disputari. Ac ne illa quidem disputanda sunt, quæ propter subtilitatem & difficultatem populi audientis vires excedunt, qualia sunt multa de prædestinatione, libero arbitrio, & similibus: in his enim rudes homines sæpe difficultatem aduersi argumenti percipiunt, solutionem autem non facile capiunt, vt ait Caietanus 2. 2. quæst. 10. art. 7. inde discedunt dubij, & interdum euadũt hæretici. Sed his incommodis facile occurrent qui disputationibus præsunt, aut publico munere funguntur, ne videlicet talia absque necessitate & incompetenter disputari permittant.*

Illud postremo in his disputationibus catholicorum obseruandum est, ne quid irreligiose dicatur, ne scommata aut dicteria scurriliter proferantur, ne quid superbe ad inanem gloriam asseratur: sed omnia in eum finem dirigantur, vt veritas in obscuris, & Dei gloria potißimum quæratur.

Iam quæ de vanis, incertis, & periculosis propo- A *sitionibus non disputandis proxime docui cum agitur de rebus diuinis & ad fidem spectantibus; eadem intelligenda sunt & obseruanda ab alijs artium professoribus, veluti philosophis, medicis, & mathematicis: ab his enim occasione eius auctoris quem profitentur, nullo modo disputanda sunt quæ cum fide pugnant ea vel asserendo, vel in dubium reuocando: sed circa ea obseruandum est id quod cauit Leo decimus Pont. Max. in concilio Lateranensi sessio. 8. rescripto incipiente:* Apostolici regiminis, *Quod est in Bullario litterarum Apostolicarum pro officio sanctißimæ inquisitionis.*

B f ¶ Et quidem coram sapientibus in fide firmis nullum periculum est disputare de fide.] *Hoc quartum axioma illos respicit, quorum gratia suscipitur disputatio, siue coram quibus transigitur: nam si firmi in fide sint, tantum abest, vt vllum sit periculum, immo magis in fide confirmantur, cum per disputationem veritas magis elucescat, & diuinorum mysteriorum cognitio clarius pateat.*

In disputatione de fide suscepta ad infirmos cõfirmandos, quid obseruandum.

g ¶ In primo casu necessarium est publice disputare de fide.] *Hæc quinta præceptio etiam ad audientes refertur: tunc enim necessarium est coram rudibus disputare, cum illi ab hæreticis male persuasi sunt in his, quæ ad fidem spectant;* C *id quod sæpe contingere docet rerum experientia: nam per hanc disputationem simplices in fide confirmabuntur, & hæreticis præcludetur omnis fallendi via. Verum in hac disputatione nonnulla etiã obseruanda sunt. Primum, vt per viros idoneos & litteratos transigatur, qui sint in philosophia & theologia probe versati, vt sciãt aduersariorum rationes discutere, & refellere, & contrarias veritates optimis argumentis roborare, vt ait Caietanus 2. 2. q. 10. art. 7. neque enim ita est agendum vt in dubium reuocentur catholicæ veritates, sed vt fir-* D *mißime statuantur, & aduersarij conuincantur, iuxta doctrinam traditam per Ioannem Imolensem in c. damnamus. de sum. trinit. & fide catho. quam sequitur Alberti. de agno. assert. quæst. 13. num. 21.*

Iam præter eruditionem illi etiam deligendi essent ad hoc munus subeundum, qui vita probati, incorruptis moribus, aut sanctitate conspicui essent, quibusque à populo multum tribuatur: nam illorum sermones efficaciores sunt ad persuadendum, quorum vita, dicta eorum comitatur. Difficulter enim poterit litteratus rudibus labe hæreseos infe- E *ctis persuadere, simplicem fornicationem esse peccatum, si eum noscant meretricio turpem vitam ducere: nam cuius vita despicitur, consequens est, vt eius prædicatio contẽnatur, vt dicit Benedictus XI. in extrauagan. inter cunctas. §. Verum quia. tit. de priuileg. inter communes. Denique is etiam esset ad congrediendum eligendus, qui nunquam de fide male sensisset, aut per Inquisitores fuisset uel inquisitus vel punitus: nam horum etiam sermones propter veteris peccati recordationem inualidiores videntur ad persuadendum.*

h ¶ In secundo vero casu periculosum est publice disputare de fide coram simplicibus.]

Penul-

Penultima hæc præceptio etiam ad audientes refertur, quibus, si nullas hæreses audierunt, nullarum est recordatio proponenda, ne instigante Satana discant dubitare de eo, quod antea firmiter credebant; quoniam vt paulo antea dicebamus, difficultates & obiectiones contra fidem melius à rudibus percipiuntur, quàm intelligantur earundem difficultatum solutiones.

Quomodo laicis sit prohibitum de fide disputare.

i ¶ Laicis autem, & præsertim illiteratis non licet.] Postremum hoc axioma à quibus sit de fide disputandum docet: nam clericis licet, laicis non licet, quemadmodum & de prædicando verbo Dei iura disponunt. cap. cum ex iniuncto, & cap. sicut in vno de hæret. & dixi plene infra part. 2. super cap. cum ex iniuncto.

Sed illud est hic inquirendum, an prohibeatur indistincte omnibus laicis de fide disputare? Ac iura quidem ubique inhibent indistincte laicis personis; ne publice uel priuatim de fide disputare audeant. c. 2. §. inhibemus. de hæret. lib. 6. c. cum ex iniuncto. & c. sicut. de hæret. l. nemo. C. de sum. trin.

Et Caietanus apud Beatum Thomam 2. 2. q. 10. art. 7. occurrebat huic dubitationi dicens, ideo disputari de fide laicis prohiberi, quoniam vt plurimum laici sunt illitterati: leges autem de illis feruntur, quæ communiter contingere solent. l. nam ad ea. ff. de legibus. si tamen reperirentur laici litterati, possent de fide disputare, quotiens is casus curreret, vnde non prohibentur à prælatis quin ici de fide disputent.

Albertinus vero tract. de agnos. assert. q. 13. n. 5. & seq. audacter asserit laicis indistincte prohiberi disputare de fide, non quia illitterati sunt, sed quia laici sunt, cũ proprie & vere loquendo laicus is intre dicatur, qui clericus non est, siue sit litteratus, siue illitteratus: & quemadmodum iura probibent etiam laicis litteratis prædicare, vt dixi infra par. 2. super dicto cap. cum ex iniuncto, ita etiam prohibent eisdem de fide catholica disputare, atque hæc quidem sententia de iure verior mihi videtur.

Quot modis suscipiantur disputationes de fide.

Verum vt hæc apertius intelligantur, sciendum est bifariam suscipi posse disputationem de fide. Primo serio, vel cum hæreticis, vel inter catholicos ad discernendum aliquid, quod ad fidem pertineat; & hoc modo omnibus laicis inhibitum est disputare de fide: visum est enim has disputationes de rebus sacris suscipiendas, per ecclesiasticas & sacras quoque personas esse transigendas: hinc videmus in conciliis, in quibus causæ fidei tractantur, & multa prius disputatione præcedenti examinantur, laicorum partes, aut nullas vnquam, aut raras fuisse. Indignum enim uidetur præsentibus Dei sacerdotibus, laicos de fide tractare: si tamen alicuius laici insignis esset eruditio (vt plerumque contingit) non esset tunc absurdum eum serio audire de fide disputantem, præsertim casu necessitatis, vt in partibus propinquis hæreticorum terris: tunc enim laicus posset disputare, neque hæc peruerterent communem legem inhibentem laicis ne prædicent, cum sint casus singulares, & necessitas legem excludat. Secundo potest suscipi disputatio de fide, non serio

A sed ficte, nempe honoris & exercitationis causa, qua ratione non est prohibitum laicis disputare, vt optime admonet Caietanus apud Thomam 2. 2. q. 10. art. 7.

Ex omnibus supradictis hæc summa colligitur, Omnem de fide disputationem tribus de causis suscipi posse: aut vt simpliciores in veritate instruantur & confirmentur, impij vero conuicti reducantur, deceptique ab illis, ab erroribus liberentur. Secundo vt de vero scripturarum sensu disceptetur, non reuocando in dubium iam definita & sancita per Ecclesiam, sed dubia in eis reperta declarando. B Tertio vt controuersiæ dogmatum inter catholicos & hæreticos componantur. Ex quibus duo postrema per maiores Ecclesiæ iudices sunt absoluenda: primum uero per inferiores catholicos ecclesiasticos potest transigi, vbi ea sunt obseruanda quæ erudite tradit Conradus Brunus lib. 3. de hær. c. 12.

Omnis disputatio de fide de tribus de causis suscipitur.

QVÆSTIO XI.

De probatione mysteriorum fidei per rationes.

C

SVMMARIVM.

1 Ex creaturis in Dei notitiam natura nos ducit.
2 Hæ vero vnitatem essentiæ, non personarum distinctionem ostendunt.
3 Fidei bifariam derogat qui naturali ratione eius mysteria probare conatur.
4 Probanda sunt ergo auctoritatibus, &c.
5 Nec Trinitatis, nec Dominicæ incarnationis mysteria possunt naturali ratione demonstrari.
6 Qua arte & modo sit cum hostibus fidei disputandum.
D
7 Quæ contra fidem opponuntur, vera esse nequeunt.
8 Rationes quæ à Sanctis afferuntur quales sint.
9 Quod ab vno scitur, contingit ab alio credi. supra etiam num. 7.
10 Rationes pro fide quomodo illius meritum non imminuant.

NDECIMA quæstio est, Vtrũ deroget fidei, & consequenter liceat fideli asserere, quòd ad probandum mysterium Trinitatis, & cetera quę sunt fidei, possunt E adduci rationes naturales demonstratiuæ necessariæ, & cogentes?

S. Antoni. 4. par. tit. 8. ca. 1. §. 1. & 2.

Ad hæc respondemus iuxta mentem S. Thomæ in diuersis eius dictis. Primo namq; in prima parte summæ, q. 32. art. 1. dicit sic:

1 Respondeo quòd impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis diuinarum personarum peruenire. Ostensum est enim supra, quòd homo per rationem naturalem in cognitionem Dei peruenire non potest, nisi ex creaturis: creaturæ autem ducunt in cognitio-

Albertl. de agno. asser. q. 13. num. 26. adde citatos in principio sequentis cõmentarii super quęst. 12.

gnitionem Dei, sicut effectus in causam. Hoc igitur solum ratione naturali de Deo cognosci potest, quod competere ei necesse est, secundum quòd est omnium entium principium. Et hoc fundamento vsi sumus supra † in consideratione Dei. Virtus autem causatiua † Dei est communis tòti Trinitati, vnde pertinet ad vnitatem essentiæ, non ad distinctionem personarum.

† q. 12. ar. 12.

† al. creatiua

2 Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea, quæ pertinent ad essentiæ vnitatem: non autem ea, quæ pertinent ad distinctionem personarum.

3 Qui autem nititur probare Trinitatem personarum ratione naturali, fidei dupliciter derogat. Primo quidem quantum ad dignitatem ipsius fidei, quæ est, vt sit de rebus inuisibilibus, quæ rationem humanam excedunt, unde dicit Apostolus ad Heb. 11. quòd fides est de non apparentibus. Secundo quantum ad vtilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes, quæ non sunt cogentes, cadit in irrisionem infidelium. Credunt enim quòd huiusmodi rationibus innitamur, & ꝓpter eas credamus quæ sunt fidei.

4 Ea igitur, quæ fidei sunt, tentanda non sunt probari, nisi per auctoritates his, qui auctoritates suscipiunt: apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quòd prædicat fides. Vnde Dionysius dicit 2. c. de diui. nomi. Si aliquis est, qui totaliter eloquiis resistit, longe erit à nostra philosophia: sed si ad veritatem eloquiorum, scilicet sacrorum, respicit, hoc etiam nos canone vtimur: vnde dicit Hilarius † de trinit. Non putet homo intelligentia sua generationis sacramentum posse consequi. Ambrosius † etiam dicit, Impossibile est generationis scire secretum: mens deficit, vox silet.

† lib. 1. non lóge à principio.

† lib. 1. de fide, cap. 5.

5 Et si non potest probari per rationem naturalem mysterium trinitatis, consequenter nec possunt probari per rationem naturalem mysteria Filij Dei patris: vtpote, quòd Dei filius fuerit incarnatus, passus, mortuus & sepultus: & sic de aliis Christi mysteriis, & Ecclesiæ sacramentis: quę sacramenta omnia fluxerunt à Dei filio domino Iesu Christo.

6 Secundo eadem parte, q. 1. art. 8. dicit sic: Sacra doctrina cum non habeat superiorem, disputat contra negantem sua principia, arguendo quidem si aduersarius aliquid concedit eorum, quæ per diuinam reuelationem habentur; sicut per auctoritates sacræ doctrinæ disputamus contra hæreticos, & per vnum articulum contra negantes alium. Si vero aduersarius nihil concedit eorum, quæ diuinitus reuelantur, non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationem: sed ad soluẽdum rationes, si quas inducit contra fidem.

7 Cum enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium: manifestum est, probationes, quæ contra fidem inducuntur, non esse demonstra- A tiones, sed solubilia † argumenta. Et infra eadem parte q. 2. art. 2. in solutione 1. argumenti dicit sic: Deum esse, & alia huiusmodi, quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, vt dicitur Rom. 1. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos. Sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam, & vt perfectio perfectibile: nihil tamen prohibet illud, quod per se demonstrabile & scibile est, ab aliquo accipi vt credibile, qui demonstrationem non capit.

† Idem dicit conciliũ Lateranen. sub Leone X. sessio 8. in Decreto incipien. Apostolici regiminis.

8 Tertio 2. 2. q. 1. art. 5. in solutione secundi ar- B gumenti, dicit sic: Dicendum, quòd rationes, quæ inducuntur à Sanctis ad probandum ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstratiuæ, sed persuasiones quædam manifestantes non esse impossibile quod in fide proponitur: vel procedunt ex principiis fidei, scilicet ex auctoritatibus sacræ scripturæ: sicut Dionysius dicit 2. cap. de diui. nomi. Ex his autem principiis ita probatur aliquid apud fideles, sicut etiam ex principiis naturaliter notis probatur aliquid apud omnes. Vnde etiam Theologia scientia est, vt in principio operis dictum est.

C 9 Et in solutione argum. 3. dicit: Ea quæ demonstratiue probari possunt inter credenda numerantur: non quia de ipsis sit simpliciter fides apud omnes, sed quia præexiguntur ad ea, quę sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab his, qui eorum demonstrationem non habent. Et infra ead. parte q. 2. art. 10. in solutione 2. argumenti dicit sic: Dicendum, quòd rationes, quæ inducuntur ad ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrationes, quæ in visionem intelligibilem intellectum humanum reducere possint: Et ideo non desinunt esse non apparen- D tia, sed remouent impedimenta fidei, ostendendendo non esse impossibile quod in fide proponitur:

10 Vnde per tales rationes non diminuitur meritum fidei, nec ratio fidei: sed rationes demonstratiuæ inductæ ad ea, quæ sunt fidei præambula, non tamen ad articulos, & si diminuant rationem fidei, quia faciunt esse apparens illud, quod proponitur: non tamen diminuunt rationem charitatis, per quam voluntas est prompta ad illud credendum, etiam si non appareret, Et ideo non diminuitur ratio meriti.

E Ea † autem quæ repugnant fidei, siue in consideratione hominis, siue in exteriori persecutione, in tantum augent meritum fidei, inquantum ostenditur voluntas magis prompta & firma in fide. Et ideo martyres maius meritum fidei habuerunt non recedentes à fide propter persecutiones: & etiam sapientes maius meritum fidei habent non recedentes à fide propter rationes philosophorum, vel hæreticorum contra fidem inductas. Sed ea quæ conueniunt fidei non semper diminuunt promptitudinem voluntatis, ad credendum: Et ideo non semper diminuunt meritum fidei.

† hæc quæ nunc sequũtur, habet beatus Thomas 2. 2. q. 2. art. 10. ad 3. argumen.

QVAE.

QVAESTIO XII.

De protestatione facta ab errante circa fidem.

SVMMARIVM.

1 *Credibilia in triplici sunt differentia.*
2 *Primi ordinis credibilia fidelis quisque nosse debet.*
3 *Minoribus quæ notitia de articulis fidei sufficiat.*
4 *Mediocres quænam scire oporteat.*
5 *Maiores plura scire tenentur, quàm alij.*
6 *Quò maiorem gradum quis obtinet, eo plura sciat oportet.*
7 *Credibilia secundi ordinis: & quomodo hæc credere sit necessarium.*
8 *Ab omnibus credendum est uera esse quæcunque in sacris litteris continentur.*
9 *Credibilia tertij ordinis: & de ijs quid oporteat credere Simplices.*
10 *Quid Mediocres, vt Clericos, Curatos, Religiosos.*
11 *Quid Maiores, vt Inquisitores, & Episcopos.*
12 *Protestatio generalis non prodest neganti quæ scire tenetur.*
13 *Prodest autem neganti ea, quæ non tenetur explicite credere.*
14 *Qui ab Inquisitore satis instructus renuit veritatem catholicam amplecti, sua protestatione non adiuuatur.*
15 *Cauti sint Inquisitores, et perspicaces in dignoscendis hæreticorum fallacijs.*

DVODECIMA quæstio est, Vtrum asserens & protestans, quòd credit omne illud quod credit & profitetur sancta mater Ecclesia; negat tamen explicite aliquem fidei articulum, seu aliud ad fidem pertinens; an talis protestatio generalis ei sufficiat ad salutem, & adiuuet protestantem?

1 Ad hanc respondemus iuxta mētem S. Thomę in 3. sententiarum dist. 25. & in 2. 2. q. 1. & 2. in pluribus locis, quòd credibilia sunt in triplici differentia. Primo namque sunt quædam, quæ per se, & directe sunt credibilia: vtpote: quia sunt totius nostræ fidei Christianæ principia prima, & fundamenta: & ista sunt articuli fidei, quæ sunt totius nostræ credentiæ rudimenta.

2 Et hæc tenetur quilibet fidelis credere explicite; in genere tamen, vt scilicet credat quòd omnes articuli in generali, & quilibet in speciali sunt veri, & nullus eorum est falsus. Explicite autem articulum vnum ab alio scire distinguere, & quemlibet singillatim & distincte explicite credere non tenetur omnis: sed quilibet secundum magis & minus, prout congruit eius

A statui & officio, cui p[ræ]est, & in quo est.

3 Nam minores inferiores, etiam simplices, vt communes laici tenentur ad credendum explicite Christi humanitatis mysteria: quæ sunt via pertingēdi † ad beatitudinem, & salutem: Quia vt dicitur Act. 4. Non est aliud nomen sub cælo, nisi Christi, datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: propter quod tenentur explicite credere Christi mysteria, pręsertim illa de quibus solemnizat Ecclesia: vtpote quòd Dei filius fuit conceptus de Spiritu sancto, in B Maria semper virgine incarnatus: quòd fuit de virgine natus, quòd fuit passus, mortuus, & sepultus, quòd descendit ad inferos, quòd resurrexit tertia die, quòd ascendit ad cælum, & quòd ad iudicium est venturus. Et cum nō possit credi explicite, quòd Dei patris filius fuerit de Spiritu sancto incarnatus, absque credentia Dei patris, Dei filij, & Dei Spiritus sancti, & per consequens Trinitatis: ideo omnes, etiam simplices, tenentur credere explicite Trinitatis mysterium, hoc est, quòd sunt tres personæ diuinæ, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Vnde C Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Et de huiusmodi explicita credentia Trinitatis examinatur quilibet in baptismo. Inter laicos etiam simplices est gradus assignare: quia ad amplius credendum tenentur laici litterati, quàm illitterati. Et inter illitteratos ad ampliora credenda tenentur illi, quorum auribus Dei verbum in ecclesia quotidie prædicatur, quàm rustici, qui rarius audiunt verbum Dei: sed omnes tenentur ad articulos humanitatis, & etiam trinitatis.

† al. perueniendi.

D 4 Mediocres vero, vt clerici, & curati, ac omnes religiosi, quorum est uerbo, vel facto de credendis, & agendis simplices erudire, tenentur ad explicitam credentiam cuiuslibet articuli singillatim, & ad aliqualem articulorum declarationem, & ad credentiam extensiorem: non æqualiter tamen; sed secundum magis & minus, prout congruit eorum officio, cui pręsunt, Nam ad plus tenentur clerici curati, quàm non curati: & ad plus religiosi, quibus incumbit ex officio verbum Dei clero & populo predicare, E & confessiones audire, quàm religiosi, quibus hoc non incumbit. Quare subtilitates & considerationes circa mysteria Christi incarnationis, & passionis, & huiusmodi, tenētur mediocres magis & minus explicite credere, secundum quòd conuenit statui vniuscuiusque.

5 Maiores autem, vtpote Prælati ecclesiæ, & Rectores, Magistri sacræ Theologiæ, & Doctores, quorum est mediocres per se, & eis mediantibus, minores & simplices erudire: Sicut Angeli primæ hierarchię, & his mediantibus, illos tertiæ & inferiores illuminare, vt dicit Dionysius 12. de cælesti hierarchia: Isti enim superiores in ecclesia, & maiores magis expressam fidem & cognitionem tenentur habere de omni-

bus

bus & singulis fidei articulis, & ecclesiæ sacramentis, & eorum declarationibus, & expositionibus, ac fidei subtilitatibus. Vnde 1. Petri 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spe. Non æqualiter tamen:

6 Nam ad plus tenentur Pontifices quàm Abbates, cum sint superiores; & ad plus prauitatis hereticæ Inquisitores, quàm magistri & doctores, cum sint fidei iudices: & plus quàm omnes, summus Pontifex; ad quem pertinet ea quæ sunt fidei sententialiter determinare incon cussa fide: & ad quē sunt maiores & difficiliores quæstiones fidei & Ecclesiæ deducendæ, vt habetur in decretis dist. 44. † Vnde Dominus dicit Petro, vt patet Lucæ 22. quem summum Pontificem constituit, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

† Non habetur ibi, sed in cap. quotiēs. 24. q. 1. & in ca. maiores. extra de baptis. & eius effectu.

7 Secundo sunt quædam credibilia, quæ directe & per se non sunt credibilia, sed potius indirecte: quia ad eorum negationem & corruptionem sequitur negatio & corruptio fidei articulorum omnium, vt sunt illa alia à fidei articulis, quæ in sacra scriptura, hoc est in libris canonicis, seu in Biblia continentur: cum ab Ecclesia approbentur: De quibus dicit Augustinus † ad Hieronymum. Solum, inquit, eis libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum auctorem eorum scribendo errasse aliquid firmissime credam: alios autem ita lego, vt licet sanctitate polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita scripserunt. Et ista credibilia, quæ ita continentur in sacra scriptura, à fidei articulis alia: vt pote, quòd Abraham duos filios habuit: vel, quòd Ioseph sponsus Mariæ fuerit, & similia, non tenetur quilibet explicite credere talia singillatim, sed solum tenetur credere implicite in præparatione animi, vt sit paratus credere quicquid in diuina scriptura continetur: attamen tunc tenetur quilibet explicite credere, quando ei constiterit, quòd in diuina scriptura talia continentur; & per illum vel illos, ad quem vel quos pertinet, deductum fuerit coram eo.

† Augustin⁹ ad Hieronymum epistola 19. refertur in cap. ego solis. dist. 9. inde emendandum est hoc fragmentum, quod multis omissis refert hic Eymericus.

8 Vnde quilibet tenetur explicite credere, quòd omnia quæ sunt in sacra scriptura, sunt vera: quia diuinitus reuelata. An autem ista vel illa in sacra scriptura contineantur (loquendo de aliis à fidei articulis) tenentur isti vel illi, magis vel minus scire; & per consequens illa credere, prout eorum statui & officio congruit, vt de primis credibilibus fuit dictum.

9 Tertio sunt quædam credibilia alia, quæ nec sunt fidei rudimenta, nec clare ponuntur in dicta sacra scriptura: sed sunt per Ecclesiam ex illis, aut istis deducta, vt fidei consona, ac determinata, vt de fide credenda, vtpote quòd Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio vnica spiratione, & non duabus: & ab eis tanquam ab vno principio, non duobus: vt habetur de sum. trin.

A & fid. catho. c. fideli. † Et quòd Dominus Iesus habuit aliqua cum Apostolis in communi: vt in extrauaganti, Cum inter nonnullos. † & similia: Et huiusmodi credibilia per sanctam Ecclesiam determinata & approbata, vt fide tenenda, non tenentur minores explicite credere: sed bene implicite, & in animi præparatione, vt credant omne id verum esse, & fide tenendum, quod vt fide tenendum est per Dei Ecclesiam approbatum.

† lib 6.

† Ioan. 22. de verb. sig.

10 Mediocres autem, qui, vt prædicitur, habent simplices erudire, tenentur aliqua de huiusmo-

B di credere explicite; non tamen omnia talia credibilia singulariter, nec omnes æqualiter, sed secundum quòd congruit eorum statui, & eruditioni, qua habent simplices informare: Vt omnes tenentur explicite credere, quòd animę iustorum decedentium, qui non peccauerunt, vt paruulorum; vel si peccauerunt, hic vel in purgatorio plene satisfecerunt, euolauerunt ad cælos, extremo iudicio minime expectato: iuxta Ecclesiæ determinationem, vt de fide factam, vt in extrauaganti Benedicti XI. quæ incipit, Benedictus. † Sed Curati & Religiosi, quibus incumbit ex officio prædicare, &

C confessiones audire, tenentur explicite credere, quòd vsura est peccatum iuxta determinationem vt de fide factam. extra de vsuris, Ex graui. † & similia.

† Videto notata super hac extrauaganti, quam par. 2. refert Eymericus.

† In Clemē: s. sane.

11 Maiores autem, & præsertim Inquisitores hæreticæ prauitatis Pontifices, † & maxime Pōtifex summus, tenentur credere explicite credibilia omnia talia, per Ecclesiam vt fide tenenda determinata, & approbata: cum eis incumbat ex officio, eos, qui huiusmodi de fide factas per ecclesiam determinationes non admittunt, seu

† al. Episcopi.

D eis non credunt, vel contradicūt; punire & sententialiter iudicare. Patet igitur de tribus credibilibus antedictis, & qui tenentur, vel non ad explicitam credentiam eorundem.

12 Nunc igitur ad quæstionem, de qua quæritur, Respondemus, quòd taliter asserens & protestans in genere, sed negans in specie; vel negat id, quod ipse explicite tenetur credere, vel non. In primo [b] casu talis protestatio generalis non ei sufficit ad salutem, nec adiuuat protestātem. Vnde si simplex laicus protestetur vt est dictum, negat tamen expresse Dei filium esse in-

E carnatum, vel passum, cum hoc teneatur explicite credere; talis protestatio non iuuat eum. Eodem [c] modo si Græcus † protestetur, vt prius: negat tamen expresse & deliberate Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio, vt ab vno principio, & vnica spiratione: seu Dominum Iesum Christum habuisse aliqua cum Apostolis in communi; talis protestatio non ei sufficit ad salutem, nec adiuuat protestantem: & præsertim si taliter protestans negat vocatus coram sidei iudice cum † pertinacia: tunc enim negotium quamplurimum aggrauatur.

† al. Curatus

† al. & pertinacia subsequatur.

13 In secundo [d] vero casu, quādo scilicet † protestans

† al. similiter

testans taliter, vt est dictum, negat illud, quod explicite credere non tenetur: dicimus, quòd si negat, non coram iudice fidei; seu si coram eo, antequam per eundem sit informatus, quòd istud quod negat, sit contra fidem, paratus tamen credere, vt per eundem fidei iudicem fuerit informatus: in quolibet casu talis protestatio ei sufficit ad salutem, & adiuuat protestantem: & causa est, quia ad amplius non tenetur. Vnde Augustinus ad Glorium, & Eleusium, & habetur transumptiue 24. q. 3. † Qui sententiam suam quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt; quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.

† cap. Dixit Apostolus.

14 Si autem [e] negat coram iudice fidei, postquam est per eundem iudicialiter informatus, quòd illud, quod negat, est contra fidem, & adhuc in tali negatione pertinaciter, & contumaciter perseuerat; talis protestatio generalis sic protestanti non sufficit ad salutem, nec adiuuat protestantem: immo reddit eundem hæreticū pertinacem, quamdiu in negatione huiusmodi perseuerat, iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. extra de hæreticis. & iuxta c. Super quibusdam. extra de verbo. sign. Vnde August. contra Manichęos, & recitatur 24. q. 3. † Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid prauumque sapiūt; si correpti, vt sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt. Tales [f] enim hæreticorum protestationes, quo animo dicantur, prudenter est à fidei iudicibus indagandum: nam vt dicit Hieronymus in epistola ad Pammachium, Frequenter hæretici dum coguntur subscribere; ne de Ecclesia expellantur, suum errorem palliant fictis verbis, & ea temperant, & ordine vertunt, vt catholicam credantur tenere sententiam: & quam se tenere fictis verbis simulant, corde negant: & quod sermone coguntur dicere, mente damnant: etsi quando aperta blasphemia publice auribus fuerit reuelata, & viderint contra se audientium turbam circumfremere, tunc simplicitate simulata dicunt audiuisse se primum, & magistrum dicere nesciunt: cumque eorum scripta tenentur, voce negant, quod litteris profiterentur.

† cap. qui in Ecclesia.

15 Et ideo cum tenentes doctrinam hæreticam protestantur, quòd non intendunt dicere contra fidem, & Ecclesiæ determinationem; non faciliter tali protestationi est standum; sed subtiliter inquirendum, ne hæreticorum decipiat disciplina: quoniam frequenter repertum est, quòd asserūt fidem esse, quod ipsi credunt, & suam sectam dicunt Ecclesiam, vt dicit Augustinus contra Donatum. Vnde cum catholi-A cus audit fidem & Ecclesiam; intelligit fidem catholicam, & Ecclesiam Romanam: hæreticus vero intendit fidem, suam hęresim; & ecclesiam, suam sectam: contra quam dicere non intendit.

IN QVAESTIONEM XII. COMMENT. XXVI.

O [a] *Missa quæstione XI. In qua nulla occurrit difficultas ad institutum nostrum spectans, cum eius materia Theologorum sit propria, quam* B *disputant lib. 1. senten. dist. 3. & Scotus quodlibeto 14. & Beatus Tho. lib. 1. aduersus gentiles c. 14. & seq. ad quæstionem hanc vltimam de protestatione, quæ valde vtilis & frequens est, accedo, in qua Eymericus eleganter docet quando protestatio præcedens iuuet protestantem in fide errantem. Is vero more suo priusquam quæstioni respondeat, multa præfatur, inde tribus assertionibus rem absoluit.*

*Prima est: Qui protestatur generaliter se credere & tenere quod tenet & credit Ecclesia, si po*C *stea negat id quod explicite credere tenetur, non excusatur per talem protestationem.*

Secunda est: Protestatio generalis eum tuetur, qui negat id quod explicite credere non tenetur, si tamen sit paratus obedire legitimo monitori, & post monitionem errorem deposuerit.

Tertia est: Si post legitimam monitionem, is qui protestatur in errore perseuerat, tunc eum non defendit præcedens protestatio, immo ipsum reddit hæreticum pertinacem.

De materia protestationis agunt fere omnes recentiores, qui in hæreticos scripserunt. Albertinus D *tract. de agnos. assertio. q. 12. & q. 29. num. 13. Simancas de catho. instit. tit. 55. idem in enchyridio violatæ religionis, tit. 50. Ioannes Roias tract. de hæret. part. 1. num. 62. Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 11. de iusta hæret. punitio. Gerson tract. de protestatione, Vmbertus Locatus in opere iudiciali verbo, credibilia. num. 6. vers. si autem. ac vetustiores etiam iuris interpretes nonnulla de protestatione dixerunt, Bartolus in rub. de sum. trinit. & fide catho. Cardinalis in Clement. 1. de hæret. §. porro. Bartholomæus Cæpolla cautela quadam incipiente, Bo*num & vtile. *Albericus tract. de statutis, par. 3. q. 32. & alij quos prudens omitto.*

De materia protestationis qui scripserunt.

E *Et quia pauca quædam de protestatione sum traditurus ad illustrandum hunc auctoris locum, nolo negligere protestationis virtutem, quam viri sancti, vt mox dicam, amplexi sunt. Quoniam ergo in his commentarijs multa & varia scripturi sumus de rebus grauissimis & maximis, in quibus interdum vel ob imperitiam, & iudicij imbecillitatem, vel ob insuperabilem difficultatem, aut alias causas, quas fert humana conditio, labi & allucinari contingit; ingenue fateor atque protestor me nusquam voluisse discedere à fide catholica, quam Romana & Apostolica profitetur Ecclesia, cui diuinitus nunc constitutus præest Gregorius XIII.* Pont.

Protestatio auctoris catholica.

Pont. Max. nec aliud quidquam dictum volo, quàm quod doctrinæ conuenit Romanæ Ecclesiæ: quod damnat ipsa, libenter damno; quod approbat, constantissime teneo & sequor: hæreticos omnes abominor, hæreses cunctas detestor, nec quidquam est quod magis perhorrescam quàm hæreses, aut hæreseos suspicionem, quam nusquam existimo patienter ferendam: quoniam, vt ait sapientissime Rufinus, Est quidem gloriosum Christi exemplo iniurias tolerare, vnam tamen notam hæreseos qui ferat vel dissimulet, non esse Christianum. Et beatus Hieronymus ad Pammachium epistola 61. ait: nolo in suspicione hęreseos quemquam esse patientem; ne apud eos, qui ignorant innocentiā eius, dissimulatio conscientiæ iudicetur, si taceat.] *hæc Hieronymus.*

Protestationis vsus antiquus & vsitatus. *Sed in viam reuertor: Protestationis vsus antiquissimus est & vsitatus. c. hæc est fides. 24. quæst. 1. vbi Beatus Hieronymus ait:* Hæc est fides, Papa Beatissime, quam in Ecclesia catholica didicimus, quāq; semper tenuimus & tenem⁹: in qua si minus perite, aut parum caute aliquid forte positum est; emendari cupimus à te, qui Petri fidem & sedem tenes. *hactenus Hieronymus.*

Quid sit protestatio. *Protestatio autem, de qua hic disserit auctor, quæ in rebus fidei fieri consueuit, est professio siue confessio fidei exterius facta, ad ostendendum quid interius de fide sentiat protestans. ita Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 12. nu. 2. & aliorum quidem definitiones, tametsi diuersis verbis sint conceptæ, re tamen ipsa cum hac consentiunt. Positam finitionē confirmare videtur illud Pauli ad Ro. c. 10.* Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: *quoniam ad fidei veritatem & integritatem non modo est necessarium in corde firmiter credere, sed etiam oportet id exterius ostendere quotiens causa postulat, vt diximus copiose supra commentario 24. huius partis.*

b ¶ In primo casu talis protestatio generalis non ei sufficit ad salutem, nec adiuuat protestātem.] *Quoniam qui errat in his quæ scire debet explicite, animi malignitate & iniquitate peccare censetur, ideoque velut consummatus hæreticus habendus est, cum non videatur velle captiuare intellectum in obsequium fidei. ita Gerson tract. de protestatione, considerat. 3. & Alfonsus Castrus lib. 1. de iusta hæret. punitio. c. 11. & optima equidē ratione ita sentiunt: nam si huiusmodi protestationes excusarent, liberum esset cuique quas vellet hæreses impune docere; & pauci vnquam fuere hæretici, qui huius protestationis velamine non fuerint conati suas hæreses tegere, & prætextu pietatis ita defendere. Exempla vero quibus hic Eymericus vtitur, appositissima sunt.*

Protestatio generalis nō excusat errātem in his quæ scire debet.

c ¶ Eodem modo si Græcus protestetur, vt prius.] *ita Barcinonensis impressus, & Directorium Cardinalis de Gambara, Bononiensis tamen & Sabellanus ita habent,* Si Curatus protestetur. *vtraque lectio seruari potest. nam si Græcus protestetur se credere in genere quidquid S. Romana Ecclesia credit: item si Curatus idē Protestetur, quo-*

A *niam curato ratione officij incumbit explicite scire, Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio; & postea negent, non excusabuntur. ceterum propter ea quæ sequuntur,* Græcus, *legendum crederem.*

d ¶ In secundo vero casu, quando scilicet protestans taliter negat illud, quod explicite credere non tenetur, &c.] *Hi excusantur per generalem protestationem. & hæc secunda assertio maxime locum habet in idiotis & rudioribus, quos excusari etiam ratione probabilis ignorantiæ late ostendimus supra commentario 22. q. 7. huius partis*

Generalis protestatio cum tuetur, qui errat in his, quæ explicite scire non obligatur.

B *regula 4.*

Hic tamen puto obseruandum, quòd cum sæpe dubitetur, an aliquis etiam litteratus scire aliquo teneatur, cum sint quædam ad fidem spectantia adeo difficilia & obscura, vt etiam doctos interdum lateant, plane si in eis labatur vir litteratus multum sibi proderit præcedens protestatio; quia ignorantia potius quàm animi malitia lapsus censeri debet, vt optime scripsit Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 11. de iusta hæret. punitio. quem sequitur Simancas de cathol. instit. tit. 55. nu. 9.

e ¶ Si autem negat coram iudice fidei.] *Hæc est*

C *postrema assertio, Eum scilicet non iuuari protestatione, immo reddi hæreticum pertinacem, qui non vult reuocare errorem admonitus ab Episcopo vel Inquisitore. idē docuit Eymericus par. 2. quæst. 32. numero 8.*

Non iuuatur protestatione qui legitime admonitus nō deponit errorem

Alfonsus tamen Castrus lib. 1. de iusta hæret. punitio. c. 10. vers. ex his omnibus. tenuissimis quibusdam rationibus conatus est ostendere Inquisitoris monitioni non esse necessario semper parendum, neque eum esse hæreticum pertinacem putandum, qui Inquisitori admonenti non obediret.

Ceterum contraria sententia vera & communis

D *est, quam profitetur Bartolus, (quem Alfonsus immerito reprehendit) in l. tutor quoque. §. tutores. notabili 1. ff. de suspectis tuto. quem sequuntur Ioānes Anania, & Felynus in rub. de hæret. Cardinalis in Clemen. 1. de sum. trinit. Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis, c. 10. circa finem. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. 3. vers. si ergo Inquisitores. Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 19. Simancas de catho. instit. tit. 48. nu. 19. & 20. Tabiensis in sum. verbo, hæreticus. §. 25. numero 26. quod ipsum tenuit iterum Eymericus*

Inquisitorū monitionibus parendū

E *par. 2. q. 33. & dixi copiose in libris de pœnis hæreticorum, vbi Bartolum ab impugnatione Alfonsi defendens in hunc modum intelligendum monui: Optime scripsit Bartolus posse tamquam hæreticum pertinacem puniri eum, qui admonenti Inquisitori non obtemperat, quod non est perperam aut imprudenter accipiendum: sed tunc locum habet Bartoli sententia cum Inquisitor monet vt iudex, hoc est, re mature considerata, inspecta prius propositionum qualitate, habita cum iurisperitis exquisita deliberatione: tunc enim ei pertinaciter resistere nemo potest sine manifesta hæresi: quod qua ratione contingat, regulæ sequentes facile indicabunt.*

Hæreticus pertinax est qui monēti inquisitori iudicialiter, non obtemperat.

Sit prima: Quotiens quis incidit in hæresim aperte damnatam (voco autem hæresim aperte damnatam,

tam, quæ vel per expressam Ecclesiæ definitionem est damnata, vt, non esse purgatorium: aut cuius contrarium aperte in sacra scriptura continetur, vt, Dauidem non fuisse regem, & similia, aut alijs modis) & admonitus ab inquisitore vt reuocet errorem, & postquam ostensa est ei ab eodem inquisitore manifesta hæresis suæ condemnatio; is tamen non vult inquisitori parere, profecto tamquam hæreticus pertinax potest condemnari: nam hoc casu legitime admonet, uera admonet, & iam definita & declarata admonet; & hoc modo potest videri locutus Bartolus.

Sit secunda regula: Si quis hæresim etiam non aperte damnatam asserat, & Inquisitor ei, habita similiter (quod semper in hac tam graui causa facere debet) matura consultatione cum iurisperitis, euidenter (quatenus possibile est) ostendat, assertionem eam esse catholicæ fidei aduersam, vel quia communi Theologorum opinioni aduersatur, vel quia cum Ecclesiæ traditionibus pugnat, vel denique quoniam alijs modis in fide peccat, & ad hæresim accedit, quos enumeraui part. 2. super quæst. 2. reus vero non vult ita moniti Inquisitori obtemperare, neque errorem reuocare; profecto censendus est hæreticus pertinax. Ita Melchior Canus, & recte lib. 12. c. 10. de locis theologicis circa finem; & ita etiam accipi potest Bartoli & ceterorum præfata sententia.

Sit tertia tandem regula: Si quis per imperitiam seu ignorantiam in hæresim labatur, (quod rusticis & idiotis contingere sæpe solet) & is à perito inquisitore, episcopo, seu alio, cui legitimæ admonitionis competit officium, admonitus, non vult parere, nisi sit omnino stupidus, & iudicij expers, velut hæreticus pertinax condemnari potest: nam in his quæ ad fidem spectant, imperiti inprimis debent prompto animo maioribus iudicibus ecclesiasticis obtemperare: qua etiam ratione acceptus Bartolus prudenter loquitur, & immerito ab Alfonso reprehenditur, cuius rationes velut leues libenter omitto: atque his quidem modis, quos etiam præcitato loco Alfonsus commemorat, potuisset Bartoli sententiam tueri.

Hactenus explicui tres de protestatione assertiones ab Eymerico allatas, ad quas multæ aliæ fortassis non difficulter reduci possent: ceterum ne quid in hac materia possit desiderari, nonnullæ essent adiungendæ, quas etiam perfecte cognoscere oportet, inter quas vna est sequens, videlicet: Protestatio contraria factis non iuuat, nec excusat protestantem, vt si quis verbi gratia protestetur in genere, se credere omnia quæ credit Ecclesia, vel in particulari, dicat se credere Messiam iam venisse, aut cetera huiusmodi mysteria; ritu tamen Iudæorum paschalem agnum occidat & manducet, sabbatum colat, vel similia perpetret, non iuuabitur protestatione: quia per contrarium factum recedit protestans à protestatione. glossa singularis in cap. tua nos. verbo, mulierem. de sponsal. glos. in cap. cũ M. de constit. verbo, sine præiudicio. glos. in cap. olim causam. de censibus, verbo, protestatus. tradunt communiter interpretes in l. non solum. §. morte. ff. de operis no. nuntiat. & in c. cum M. de const. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 12. nu. 9. quẽ sequitur Simancas de catho. instit. tit. 55. num. 7. tenet Gerson tract. de protestatione, considerat. 3. facit textus in c. existimant. 11. q. 3. ibi: Nec arbitrandum est in die iudicij, illos tantum à Dei filio esse denegandos, qui in martyrio Christum negauerunt, sed & illos omnes, quorum opere vel sermone Christus negatus negat, vel confessus confitetur. hæc ibi. Plus enim est factis quàm verbis Deum negare; vt docuit eleganter Eymericus par. 2. q. 50. & ea præsumitur quisque sentire quæ facit, cum ex factis colligatur voluntas. l. reprehendenda. C. de inst. & subst. l. de quibus. ff. de legib.

Protestatio contraria factis non iuuat protestantem.

Rursus hic etiam erat adiungenda & illa, quæ continet casum singularem, de quo in decisione Rotæ 875. incipiente, Accusatus. in antiquis, tit. de hæreticis. eum videlicet, qui conuincitur de hæresi, quam non vult confiteri, etiamsi protestetur se credere, & tenere quod credit & tenet Ecclesia, nihilo minus velut negatiuum & impænitentem tradendum esse curiæ sæculari: sed quia de hoc Eymericus ex professo videtur tractare par. 3. in duodecimo modo processum fidei terminandi, ideo in eũ locum hanc tractationem reijciam.

Hæreticorũ vsitata malitia in protestando diligenter cauenda.

F ¶ Tales enim hæreticorum protestationes, quo animo dicantur, prudenter est à fidei iudicibus indagandum.] Singularis est hæc Eymerici admonitio, quam qui causam fidei tuentur, ne decipiantur, animaduertant oportet: est enim iam nunc vsitatissimum inter hæreticos, vt ad deludendos Inquisitores, & iusta eorum iudicia fugienda, facile protestentur, vt hoc veluti clypeo muniti, pœnas euitent; quod fecisse Martinum Lutherum in eo opere, quod Leoni decimo Pontifici Maximo nuncupauit, certum est: quo tamen animo fuerit protestatus, paulo post insignis illius perfidia indicauit. Quam ob rem huiusmodi protestationes hæreticorum vulgares (cum eorum animi ab erroribus non liberentur) pertinaciam plane non excludunt. Hãc vero Eymerici doctrinam hoc loco transcripsit & secutus est Albertinus dicto tract. de agnos. assertio. q. 29. num. 14.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

In secundam partem Directorij Inquisitorum Nicolai Eymerici Præfatio & Argumentum.

PERITI Nautæ, qui cunctas maris oras, portus, recessus, ingressus, sinus, promontoria & vsu cognita habẽt, & diligẽter in charta depicta secum gerunt; non modo tuta maris receptacula, tranquillosq. portus norunt, in quos se, cũ fluctus tempestate sæuiunt, tuto recipiant; sed singulas præterea exploratas habẽt syrtes & breuia, singula latentia sub aquis saxa & scopulos: & dum nauigant, clasiium cursum ita moderantur & regunt, vt paulatim nauium proras temone flectentes securum iter arripiant: ne sine tempestate quandoque infido scopulorum arenarum, & latentium saxorum obiectu, cõquassatis nauibus misere pereant. Hoc enim spectat in quali bet arte ad peritum prudentemq. artificem, vt non modo regulas eius perdiscendæ tradat, verum inepta, inconsequentia, atq. eidem arti aduersa reijciat. Neque medicus solã sanitatẽ tuetur, & quomodo sit tuenda demonstrat; sed idem morbos generaq. morborum & naturã explicat, vt vitentur & fugiantur. Quæ cum nosset fidei defensor acerrimus Eymericus in hoc opere, quod aduersus hæreticã prauitatem in fauorẽ fidei scribendũ suscepit; primũ securos & rectos fidei tramites ostendit, ea præcipue colligẽs, quæ ad rectã & sincerã fidẽ tenendã videbãtur necessario pertinere. Ceterũ quia plurima nos à recto fidei cursu deijcere possunt, plurima fidẽ violare, plurima sub specie veritatis quasi latẽtia trãquillo mari saxa decipere & frangere; ideo peritorũ artificũ more in hac secunda parte hæreticorũ multorum fraudes recenset, plurimorũ hæreses, & errores commemorat, vt ab eis velut ab scopulis & morbis (quia directũ veræ Religionis iter, & vitæ spiritualis salutẽ impedire & tollere possent) caueamus. Nõ tamen vniuersos omniũ hæreticorum errores recensuit Eymericus, quoniã id instituti sui ratio non postulabat, sed eos tantũ, qui suo sæculo magis Rempub. Christianã perturbabant, quiq. in variis iuris Canonici libris damnati erãt: eos enim qui tunc vel ignorabantur, vel minime credebantur, quales erant vetustiores hæreticorũ errores, superuacaneũ existimauit adducere: quamquam nec hos quidẽ omisit, dũ ea recẽsuit iuris capita, in quibus illi referebãtur. Addidit præterea quicquid ad cognoscendã hæreticã prauitatẽ cõducit; libros multorũ, vnde hæreses petantur, indicat, vt eorũ lectio fugiatur, & cõburãtur. Tandẽ quot & quibus modis, aut vere, aut iuris præsumptione, hæresis vel hæreseos suspicio cõtrahat, edocet: vt fidei Iudices, quoscunq. reos & iudicare, & eorũ errores seu propositiones, & ꝓpositionũ qualitatem intelligere valeant; item alia, quæ lõgum esset recensere: series tamen ipsa docendi qualia sint demonstrat. Orditur autẽ à legibus Pontificijs aduersus hæreticos editis, veluti à certissimis expugnandorũ hæreticorũ fundamentis. Sed iam Eymericũ loquentem audiamus.

INCIPIT SECVNDA PARS DIRECTORII INQVISITORVM

Cum Commentarijs Francisci Pegña Sacræ Theologiæ & iuris vtriusque Doctoris.

SECVNDA pars huius Directorij officij Inquisitionis est de hæreticis, & de eorum credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensatoribus; & de fide suspectis, de hæresi diffamatis, de Valdensibus, siue Pauperibus de Lugduno, Pseudoapostolis, Begardis, Fraticellis, ac de tertio ordine beati Francisci, seu pæniten tia fratribus, de sortilegis † hæreticalibus, de diuinatoribus, de blasphemis hæreticalibus, de excommunicatis per annum & amplius, de apostatis † fidem abnegantibus, de Iudæis & Sarracenis, & ceteris infidelibus contra † fidem, & inquisitionis officium delinquentibus. Verba Eymerici. † al. sortilegiis hæreticantibus † al. apostatantibus † al. in & cætera

DECRETALES TITVLI DE HÆRETICIS DE VOLVMINE MAIORI.

Stephanus Papa omnibus Episcopis.

Infidelis est, qui non habet certitudinem fidei: & infideli non est credendum in præiudicium alterius.

CAP. I.

DVBIVS [a] in fide, infidelis est. Nec [b] eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.

IN CAP. DVBIVS.

COMMENT. I.

cap. Dubius. vnde sumptum. [a] DVbius in fide.] *Desumptum est ex epistola decretali 1. Sixti Papæ I. ad omnes Christifideles: vel ex epistola Iulij Papæ I. cuius initium est:* Decuerat vos. *cap. 11. refert Burchardus lib. 1. Decret. cap. 144. & Iuo par. 5. cap. 257. itaque titulus huius capitis fortaßis non Stephano, sed Iulio vel Sixto conuenit.*

Integra clausula cap. Dubius. *Integra periodus apud Sixtum ita habet:* De cetero placuit, propter malorum hominum infestationes, vt in accusatione domini ministrorum, primo persona, fides, vita, & conuersatio

A blasphemãtium enucleatim perscrutetur: nam fides omnes actus hominis præcedere debet: quia dubius in fide, infidelis est. Nec eis omnino est credendum, quia veritatis fidem ignorant, nec rectæ conuersationis vitam ducunt: quoniam tales facile & indifferenter lacerant & criminantur recte & pie viuentes. Idcirco suspicio eorum discutienda est primum, & corrigenda, neque accusatoribus suspectis, vel de inimicorum domo prodeuntibus est credendum. *hæc Sixtus. Apud Iulium in dicta epistola, cap. 11. integra clausula habet ita:* Placuit semper in accusa-
B tione clericorum, primo persona, fides, vita, & conuersatio blasphemãtium perscrutetur: nam fides omnes actus hominis præcedere debet: quia dubius in fide infidelis est, nec eis omnino est credendum, quia veritatis fidem ignorant, nec rectæ conuersationis vitam ducunt: quoniam tales & facile & indifferenter lacerant & criminantur recte & pie viuentes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo, & corrigenda, neque accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo prodeuntibus est credendum. *hæc Iulius. Raymundus Decretalium Pontificiarum col-*
C *lector, omißis ceteris, hoc solum fragmentum, quod interpretamur, in hunc locum transtulit.*

De intellectu cap. Dubius. qui disseruerint. *De intellectu huius capitis præter doctores hic,* agit

agit Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 28. art. 1. B. Antoninus 3. par. tit. 22. cap. 5. §. 10. Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. par. 2. cap. 11. Albertinus tract. de agnoscen. assertio. quæst. 3. num. 6. & idem Albertinus copiosius in repetitione rubricæ de hæret. lib. 6. quæst. 13. nu. 26. & seq. Palatius Rubius in allegatione de hæresi. §. 5. Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis, cap. 9. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 7. de iusta hæreticorũ punitione, et alij, quos sciẽs omitto.

Melchior Canus præcitato loco de intellectu huius capitis disserens, inter cetera ait, primum hoc caput non eò forsan spectare, vt ex illius sententia homines hæretici iudicentur, sed eò potius, vt fidei B *iudices intelligant, quosnam sint in causa fidei testes legitimos habituri. Absurdum enim esse, vt infideles de fide aduersus Christianos testificentur, siue infideles veritatis ignoratione aut dubitatione sint, seu multo etiam magis errore contrario. Atque hic etiam intellectus colligi posse videtur non obscure ex integris clausulis, quas paulo antea adduximus: in quibus institutum Pontificum esse videtur agere non de fide aut infidelitate, quæ constituit hominem catholicum, aut contra hæreticum, sed de fide testium: quasi vellent dicere eorum testimonium* C *minime esse recipiẽdum aduersus domini ministros, quorũ vita, conuersatio, probitas, & fides siue fidelitas, probata non esset. Hos enim Romani Pontifices iure ac merito infideles esse dicunt, id est, indignos vt eorum testimonio fides habeatur: quod ex vita & moribus eorum facile colligitur.*

De qua fide accipiẽdum sit cap. Dubius.

Ego vero quamquã videam, quòd admisso huiusmodi intellectu, nihil fortassis absurdi inde consequatur: nihilominus tamen verius censeo, hoc fragmentum in hunc locum translatum, & sub titulo de hæreticis collocatum, accipiendum esse de dubitantibus in fide catholica, quæ constituit hominem catho- D *licum & Christianum, non de fide humana, prout est virtus moralis, quæ constituit hominem veracem & fidelem in testimonijs reddendis.*

Atque hoc verum esse existimo, quamuis in proprijs fontibus, quos paulo antea indicauimus, de fide testium humana ageretur. cum non sit nouum eadem alicuius verba, in vno loco habere vnum sensum, inde vero ad alium locum translata, paucis vel demptis, vel additis, vel mutatis, immo vero interdum integra manentia, alium atque alium sensum gignere, pro diuersitate locorum, aut rerum, aut personarum, quibus inseruntur, vel attribuuntur. argumento l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. E

Quare cum hoc fragmentum ponatur sub titulo de hæreticis, non autem sub titulo de testibus, verius videtur, si dicatur, velle hic Romanum Pontificem definire, eos qui de fide catholica dubitant, hæreticos esse iudicandos. Lex enim vel canon in dubio intelligi debet, vt conueniat rubricæ vel titulo, sub quo ponitur l. Imperator. vbi notat Bartolus. ff. de in diem addict. & idem vult Bartolus in l. fin. in principio. ff. de condict. indebiti. & Panormitanus in cap. inter alia. circa finem, extra de immunit. eccles. & Paulus de Castro in l. actione. C. de transact.

Lex vel canõ in dubio intelliguntur iuxta titulũ, sub quo ponuntur.

A *Hinc dicit Baldus in l. vnica. C. ne liceat tertio prouocare, quòd quando textus est dubius, rubrica sub qua ponitur, probat qualiter sit intelligendus.*

Præterea dico non esse à veritate alienum fateri hoc fragmentum in suis fontibus accipi de dubitantibus in fide catholica: nam apud Sixtum post illa verba, quæ paulo antea retulimus continenter, nullis interpositis, subsequitur ita: Erant enim quidam, qui prius videbantur esse ex nobis, sed non erant ex nobis; si vero fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum, & non conturbassent fratres. Exacuerunt enim (ut ait propheta) linguas suas sicut serpentes, uenenum aspidum sub labijs eorum. Quapropter hi respuendi sunt, si incorrigibiles apparuerint, & uitandi, ne Domino famulantes decipiant. *hæc Sixtus. Quibus verbis illi aperte significantur, qui à suscepta catholica fide & Christiana religione recesserant, ergo in proxime præcedentibus, eosdem videtur intellexisse, cum dixit, dubios in fide esse infideles, cum vna & eadem continua serie verborum vtens, de eisdem loqui proculdubio videatur.*

1. Ioan. 2.

Psal. 138.

Iam regulariter qui fidem catholicam deserunt & hæretici vel apostatæ fiunt, ideo deserere eam videntur, quia de bonitate & certitudine eius dubitant, & eam sibi eligunt disciplinam, quam putant esse meliorem. cap. Hæresis. 24. q. 3. quare non est mirum, si dubij in fide, infideles & hæretici esse dicantur, vt paulo post clarius patefiet.

His ita constitutis vt ad rem proximius accedamus, obseruandum est primo, quòd vbicunque aliquid credendum proponitur, semper firmitas exigitur & simplicitas, illa ad excludendam titubationem, hæc ad repellendum errorem requiritur: nam titubatio & error in credendis fidei aduersantur. nec desunt ad hoc probandum testimonia. Athanasius in regula fidei, post enumeratos & explicatos fidei articulos subdit dicens: Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non potest. *item in cap. 1. de sum. trinit. & fide catho. lib. 6. post definitum articulum de processione Spiritus sancti, additur ita:* Hoc professa est hactenus, prædicauit, & docuit, hoc firmiter tenet & prædicat, profitetur & docet sacrosancta Romana Ecclesia. *Item in Clement. 1. de sum. trinit. & fide catho. antequam multæ catholicæ veritates definiantur, scribitur in hunc modum:* Fidei catholicæ fundamento firmiter inhærentes. *Et sanctus Bernardus ad hæc respiciens dicebat:* Fides ambiguum non habet; & si habet, fides non est. *Sanctus item Hieronymus scribens in illud Habacuc, cap. 2.* Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semet ipso, *ait ita:* Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non venire quod spondeo, habebis pro grandi pœna, quòd meæ animæ displicebis. Iustus autem, qui credit verbis meis, & de his non ambigit quæ polliceor, habebit præmium vitam æternam. *hæc Hieronymus. Multa his similia adduci possent in eandem sententiam, quæ consulto omitto.*

Firmitas exigitur in credendo item simplicitas.

Hæc

Dubitatio de credendis cũ fide pugnat.

Hæc vero ideo commemoraui, vt intelligatur, Dubitationem velut ex diametro pugnare cum fide, & propterea dubitantem de credendis, eo modo, quo explicaturi sumus, non esse fidelem, sed hæreticum.

Ad hæresim cõstituẽdam necessaria est scientia contrariæ veritatis.

Præterea illud quoque præmittendum est, sine quo vix hæc tractatio perfecte intelligi potest, videlicet, ad hæresim constituendam, necessariam esse scientiam vel notitiã contrariæ veritatis: non enim sufficit quòd Christianus erret in fide, ad hoc vt sit hæreticus, nisi etiam sciat id quod approbat contrarium esse catholicæ veritati. Nam cum hæresis sit electio eius doctrinæ, quam quis putat meliorem, cap. hæresis. 24. q. 3. & nemo ignoret, quæ eligit, vt lib. 1. Rhetoric. cap. 10. auctor est Aristoteles: (est enim electio operatio voluntatis, quæ ex consilio prouenit.) fit vt ea, quæ eligimus deliberatio antecedat; id quod sine notitia & scientia eius rei, quam eligimus, contingere non potest. Quare vt firmiter aliquid amplecti dicamur, notitiam eius prius habere debemus; inde fit vt vere & proprie is hæreticus dici non posit, qui ignorans catholicam veritatem, eius contrarium profitetur. Erit autem tunc hæreticus, cum sciens, vel sufficienter admonitus illud esse catholicum dogma, deliberate, sciens, & volens contrarium amplectitur. Caietanus apud sanctum Thomam 2. 2. quæst. 11. art. 2. Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. par. 2. cap. 13. Syluester verbo hæresis, quæst. 2. vers. Quinto, vt quis errorem. Simancas de catho. instit. tit. 31. de hæreticis, num. 10. & alij communiter.

Credibilium tria esse genera.

Ad hæc prænotandum est etiam id, quod multis locis docet sanctus Thomas 2. 2. quæst. 2. cum de credibilibus agit. quem refert & sequitur Eymericus par. 1. quæst. 7. & 12. videlicet, eorum, quæ ad fidem pertinent tria esse genera: quædam enim sunt quæ ad fidem pertinent directe, qualia sunt ea, quæ nobis sunt principaliter diuinitus proposita ad credendum: vt Deum esse trinum & vnum, filium Dei esse incarnatum, & alia quæ sunt totius Christianæ fidei principia & prima fundamenta, vt sunt articuli fidei, qui à quolibet fideli explicite credi debent, sicut ostensum est supra par. 1. q. 3. de fide explicite habenda.

Directe ad fidem quę dicantur pertinere.

Indirecte quę spectent ad fidem.

Rursus sunt alia credibilia, quæ indirecte ad fidem spectant, quia non proponuntur principaliter ad credendum sicut superiora: ad eorum tamen negationem sequitur negatio, & corruptio fidei omnium articulorum. talia sunt illa alia ab articulis fidei, quæ in sacris litteris continẽtur: vt quòd Abraham duos habuerit filios: quòd Dauid fuerit rex: quòd Ioseph fuerit sponsus Mariæ: quòd Simon Cyrenæus fuerit angariatus ad portandam Crucem Domini, & similia.

Credibilia tertij generis quæ sint.

Sunt postremo alia credibilia, quæ expresse in sacris litteris non ponuntur: sunt tamen ex illis per Ecclesiam deducta, & definita, tamquam de fide credenda: vt quòd Spiritus sanctus procedat à patre & filio tamquam ab vno principio & vnica spiratione, cap. fideli. de sum. trinit. & fide catho. lib. 6. Quòd Dominus noster cum Apostolis habuit aliqua in communi, vt in extrauag. cum inter nonnullos. tit. de verb. signif. Quòd exercere vsuram sit peccatum, Clement. 1. de vsuris. §. sane si quis. & alia huiusmodi multa, quæ longum esset recensere.

A

His velut fundamentis futuræ doctrinæ præmissis, distinguenda sunt varia dubitationum genera, & secundum vnumquodque respondebitur ad principale dictum huius capitis, quomodo scilicet, dubius in fide, sit infidelis & hæreticus.

Multis ergo modis contingere potest, aliquem dubitare de credibilibus, vt ait Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 28.

B

art. 1. Primo, subreptitia tentatione, cum quasi inopinanter aduenit nobis quædam tentans cogitatio circa credibilia, vt de perpetua sanctæ Mariæ Dei genitricis virginitate, Christi Domini morte, & similibus, qua cogitatione subitanea animus rapitur, & cogitat qualiter illa fieri potuerint, aut his similia.

Subreptitia tẽtatione dubitans de credibilibus, nõ est hæretic⁹.

Et de hoc dubitationis generẽ sit hæc prima conclusio: Dubitatio circa credibilia, proueniens ex subitanea seu subreptitia tentatione, nec hæreticum facit, nec sapit hæresim: quia frequenter contra voluntatẽ accidit; immo qui se bene confirmat in fide, & talibus motibus resistit, meretur, sicut ille qui resistit stimulis carnis, aut alijs prauis cogitationibus. Hanc conclusionẽ tenent hic Ioannes And. Ioannes Anania, Felinus, Panormitanus, Socinus, & alij communiter interpretantes hunc textum. Et omnes illi, quos paulo antea nominauimus in §. De intellectu huius capitis. ad quod facit cap. sed pensandum. distin. 6. & melius cap. inter hæc sciendum. de pœnit. dist. 2. Quare licet plerunque praua cogitatione animus pulsetur, non peccat, si renititur: nam immunda & praua cogitatio mentem nequaquam inquinat, cum eam quatit & pulsat, sed tunc cum eam sibi consentientem subiugat. De hoc tentationis genere dicebat sanctus Paulus 1. ad Corinth. cap. 10. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. *Humana quippe tentatio est, qua plerunque in cogitatione tangimur etiam nolentes: quia, vt nonnunquam & illicita ad animum veniant, hoc vtique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Iam vero dæmoniaca est, & non humana tentatio; cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit. Ac de huiusmodi subitis tẽtationibus, quæ animum interdum pulsant, vere dicitur illud vulgatum, de quo Doctores hic, videlicet, Primos motus non esse in hominum potestate.*

Prima conclusio.

C

D

E

Ceterum tametsi in superandis huiusmodi tentationibus interdum meritũ acquiratur, non tamen propterea locus dandus est, vt adueniant, & animũ quatiant: quoniam securius fugiendo & euitando, quàm resistendo superantur: sicut contingere solet in carnis illecebris, quæ fugiendo potius, quàm resistendo vincuntur, vt vere docet sanctus Thomas 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4. argumentum. nam fieri posset quandoque vt mens, humana fragilitate, & Dæmonis suggestione victa succumberet, & pro merito culpam & infidelitatem reportaret.

Postre-

Remediũ ad superandas tentationes subreptitias circa credibilia.

Postremo, qui huiusmodi tẽtationibus circa credibilia, quatiuntur, quamuis rationibus humanis pẽ satis & consideratis quædam illis primo obtutu velut impossibilia per tentationem obijciantur, statim & continenter recurrere debent ad diuinam omnipotentiam, & dicere cum Angelo, Lucæ cap. 1. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Item alia diuinæ maiestatis opera considerare, quæ sic dubitantes potius in eius amorem & admirationem, quàm in desperationem & incredulitatem rapiant. Item statim captiuabunt intellectum in obsequium fidei, proponentes firmiter credere, quod credit & tenet sancta Romana Ecclesia. atque ita Deo fauente cessabit feliciter tentatio.

Secundo modo contingit dubitare circa credibilia propter veritatis elucidationem, seu declarationem, vt in dicta summa de potestate ecclesiastica, q. 28. art. 1. ait Augustinus de Ancona. Atque hoc modo dubitant catholici doctores, præsertim theologi, de omnibus fere catholicæ religionis veritatibus, & fidei articulis, vt rationibus hinc & inde propositis veritas magis elucescat.

Secunda cõclusio de dubitātibus in rebus credendis, vt veritas elucescat.

De quo genere dubitationis sit hæc secunda conclusio: Qui per modum dubitationis procedit ad declarãdas fidei veritates, supposito & stabilito tamquam certo & indubitato fundamento, quòd veritates illæ & fidei dogmata, seu scripturæ sacræ verissimæ & certissimæ sint, non est hæreticus, nec peccat, immo vero meretur, & magna laude dignus est. Hæc conclusio certissima est, & verissima: quia catholici doctores tametsi per modum dubitationis proponant, verbi gratia, An Deus sit vnus, An sit trinus, An filius Dei conuenienter fuerit incarnatus, & alia huiusmodi prope infinita, id non faciunt, propterea quòd de veritatibus illis reuera dubitent; sed vt veritas earũ propositis contrarijs & solutis, dilucidius appareat, & clarius elucescat. Ita enim fit, vt fideles in fide sæpe magis roborentur, et infideles conuertantur, solutis & amotis argumentis & difficultatibus, quæ ipsos deceptos contra fidei veritatem, detinebant; cum inde intelligant argumenta, quæ contra fidem fiunt solubilia esse, vt ait concilium Lateranen. sub Leone X. sessio. 8. decreto quodam incipien. Apostolici regiminis. §. insuper omnibus. & sanctus Thomas par. 1. q. 1. art. 8.

Dixi autem in conclusione: Supposito & stabilito tamquam certo & indubitato fundamẽto, quòd veritates illæ, & fidei dogmata, seu scripturæ sacræ verissimæ & certissimæ sint: quoniam multum refert intelligere circa hæc, quid, aut quomodo quisque dubitet. Sunt enim qui de veritatibus, dogmatibus fidei, seu scripturis sacris dubitant, & hoc dubitationis genus prorsus est interdictum; cum de veritate eorum, quæ catholica fides credenda proponit, dubitare non liceat absque nota hæresis, vt clarius ex dicendis adhuc apparebit. Sunt rursus alij, de quibus loquitur hæc conclusio, qui etsi plenam fidem credibilibus adhibeant, credantque vera esse, & omni prorsus falsitate carentia; quid tamen per scripturæ verba significetur, &

Duplex modus dubitandi de rebus fidei.

A qualiter dogmata sint intelligenda, dubitant: quod absque hæresis aut cuiuslibet alterius criminis nota fieri potest. Vnde sanctus Ambrosius lib. 4. super Lucam loquens de filio Dei ait ita: Nam etsi nõ licet mihi scire quemadmodum natus sit: non licet tamen nescire, quòd natus sit. Seriem generationis ignoro: sed auctoritatem generationis agnosco. hæc Ambrosius. Exemplis res fiet manifesta. Primo dubitationis genere videtur hæsitasse Nicodemus, Ioannis cap. 3. de verbis Christi dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. quibus prolatis Nicodemus du-
B bitauit, an illa possent fieri vera, vnde dixit: Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Numquid potest in ventrem matris suæ iterum introire & renasci? Similiter dubitauerunt discipuli quidam Christi, vt habetur Ioan. cap. 6. nam cum dixisset Dominus Iesus: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. dicebant: quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? dubitabant, quia non credebant verbis Christi, & ita dubij & infideles recesserunt.

Iã secũdo genere dubitãdi dubitauit Maria Virgo intacta, quæ cũ ab Archangelo audiuisset, Lucæ
C cap. 1. Filium Dei ab illa in vtero concipiendum, dixit: Quomodo fiet istud; quoniam virum nõ cognosco? non diffidit verbis diuini nuntij: certa enim erat illa posse Deum, sed verbis firmiter credens, & dogma fidei de incarnatione filij Dei ad redimendum genus humanum, certum & firmum esse supponens; de modo edoceri cupit. itaque non de re ipsa, sed de modo piam proposuit dubitationem. Quare Theophilactus in eum locum ita scribit: Non quasi discredens Virgo dixit: Quomodo erit mihi istud? Sed vt prudens & intelligens, vt discat,
D modum inquirit. Non enim prius quiddam tale factum est, neque posthac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus, & non condemnat, vt Zachariam, sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condemnatur: habuit enim exempla multa, quandoquidem & multæ steriles pepererunt: Virgini autem nullum exemplum erat. hæc Theophilactus. Idem prorsus sentit sanctus Bernardus homilia. 4. super Euangelium: Missus est, dicens: Non dubitat de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit, an fiet istud? sed, quomodo? hæc Bernardus. Hoc
E itaque modo sancti & catholici doctores sacris litteris plenissimam fidem adhibentes, de earum intelligentia dubitant. eadem ratione theologi scholastici infinitas prope quæstiones proponunt de rebus fere omnibus ad fidem spectantibus, non tamen dubitant de re seu de dogmate catholico, sed de modo & intelligentia, in quo nec hæretici sunt, nec de hæresi suspecti; sed merentur, & egregiam laudem consequuntur.

Obseruandum tamen est, quòd in interpretandis & declarandis dogmatibus fidei & scripturis diuinis tunc grauissime peccarent, aut etiam hæretici essent iudicandi doctores, aut de hæresi suspecti, cum eas non interpretarentur iuxta mentem sanctorum

Quid obseruandum in exponendis sacris litteris.

Patrum,

Patrum, & sensum & vsum sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Quare in concilio Lateranen. sub Leone X. sessio 11. decreto quodam incipien. Supernæ maiestatis præsidio. *qualiter prædicatores & expositores interpretari debeant sacram scripturam cauetur his verbis:* Mandantes omnibus, qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt, vt Euangelicam veritatem & sanctam scripturam, iuxta declarationem, interpretationem, & ampliationem † doctorum, quos Ecclesia vel vsus diuturnus approbauit, legendosque hactenus recepit, & in posterum recipiet, prædicent, & explanent: nec quicquam eius proprio sensui contrarium aut dissonum adiiciant: sed illis semper insistant, quæ ab ipsius sacræ scripturæ verbis, & præfatorum doctorum interpretationibus, rite & sancte intellectis, non discordant, *hactenus ibi.*

† forte, explanationé.

Qui ergo in exponẽdis sacris litteris hæc non seruat, non interpretatur eas, vt Spiritus sanctus efflagitat, & ob id merito de eo dici potest quod scribit S. Hieronymus super epistola Pauli ad Galatas. cap. 5. in verbo, hæreses. et refertur in cap. hæresis. 24. q. 3. in hæc verba: Quicumq; igitur aliter scripturã intelligit, quàm sensus Spiritus sancti flagitat, quo scripta est: licet de Ecclesia non recesserit: tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est, eligens quę peiora sunt. *hæc Hieronymus. Sed hunc locum de exponenda scriptura sacra iuxta sanctorum patrum sententiã, & receptum Ecclesiæ Romanæ consensum, luculenter tractat Melchior Canus lib. 7. cap. 3. de locis theologicis. Et videto sanctum Thomam par. 1. q. 68. art. 1. & 2. 2. q. 11. art. 2. vbi docet qualiter dicatur exponi scriptura sacra aliter quàm Spiritus sanctus efflagitat.*

Tertius modus dubitandi per imperfectam adhęsionem non facit hæreticum.

D *Tertio modo contingit dubitare de credibilibus imperfecta adhæsione, vt ait idem Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 28. art. 1. Et hoc dubitationis genere videntur dubitare peccatores. Omnes enim peccantes imperfecte credunt, eo ipso quòd non viuunt secundum illa, quæ credunt. nam si perfecte adhærerent his, quæ credunt, sic viuerent quasi post modicum transituri de hoc mundo, non quasi in æternum mansuri.*

Tertia conclusio.

De hoc ergo sit tertia conclusio: Hic modus dubitandi non constituit hominem hæreticum, sed potius malum Christianum. Quamobrem optime Zanchinus sentit tract. de hæret. cap. 35. dum ait, Inquisitorem non debere procedere contra aliquem ex eo, quòd publice fœneretur, aut adulteretur, aut alia huiusmodi peccata committat, quæ ab hæresi sunt remota, nisi orta esset aliunde suspicio contra eum: cum Inquisitori solum sint ea commissa, quæ tangunt hæresim siue fidẽ. cap. accusatus. de hæret. lib. 6. §. sane. & §. de quæstionibus.

Inquisitor quando possit procedere contra peccatores.

At si peccatores huiusmodi consortiũ fidelium euitarent, numquam assumerent pænitentiam: numquam audirent diuina officia: numquam ecclesiastica reciperent sacramenta: vel aliqua Ecclesiæ mandata suo tempore non obseruarent: non ieiunarent

A *debito tempore absque legitimo impedimento: non abstinerent ab esu carnium sicut præcipit Ecclesia, aut alia his similia negligerent, aut facerent: cum ex his indiciis suspicio hæresis oriatur maior vel minor pro qualitate peccantis, & aliarum circumstantiarum: tunc Inquisitor posset procedere contra tales. cap. excommunicamus. al. 1. §. adiicimus. de hæret. cap. inter sollicitudines. de purgatione cano. & tradit Zanchinus præcitato loco. & dixi plene par. 3. tit. de signis & indiciis, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possint.*

Peccata sunt causa hæresum

Illud præterea admonebo, diligenter peccata esse
B *se præcauenda, cum præter alia mala, quæ inducũt, causa etiam sint vnde hæreses oriantur, vt ostendi lib. 1. cap. 2. de causis hæreticæ prauitatis; & docet Anselmus explicans illud Pauli ad Ephesios, cap. 5.* Vt non circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum. *vbi ait ita:* In nequitia hominum dixit, quia hæresis non est nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt causæ, vt Deus permittat eos errare in barathrum hæresis. *hæc Anselmus.*

Hæreses ex quibus potissimum peccatis oriantur.

Quamquam autem in genere dixerimus ex peccatis oriri hæreses, quædam tamen sunt peculiaria
C *vitia, à quibus speciali quadam ratione oriri solẽt. hæc sunt philautia, id est, amor sui: inanis gloria: Auaritia: Concupiscientia carnis: Superbia: Ambitio: & Inuidia, vt copiose prosecuti sumus lib. 1. de causis vnde hæreses oriuntur, & de remediis, quibus vel oriri impediuntur, vel iam ortæ extirpantur. Vnde constabit quòd cum quis pro hæresi vel hæresis suspicione, aut captus est, aut in eum inquiritur, indicium est rem ita se posse habere, si innotuerit eum aut his, aut aliquo ex istis peccatis inquinari.*

Quartus modus dubitandi circa credibilia.

Quarto modo potest contingere aliquem dubitare circa credibilia, scientem & volentem, nec dubitationi resistentem, & animo deliberato, ita vt non magis applicet mentem ad veritatem catholicam, quàm ad errorem contrarium, sed medius inter vtramque partem nutat, & incertus fertur, nec curat quid potissimum sequatur, paratus nunc hanc, nunc illam sequi aut eligere partem, parum sua interesse dicens aut cogitans, an hoc vel illud teneat, uerumne sit: vt verbi gratia an in venerabili Eucharistiæ sacramento sit vere & realiter corpus et sanguis Domini nostri Iesu Christi necne: vel an Maria mater Dei *fuerit perpetuo virgo, an non fuerit:*
E *vel an Romanus Pontifex sit verus Christi Vicarius & Petri successor, & caput Ecclesiæ militantis, aut non sit, aut his similia.*

Quarta conclusio.

Et de hoc sit hæc quarta conclusio: Qui prædicto modo deliberate dubitat de catholica ueritate, sciens catholicam esse veritatem, & ita Ecclesiam tenere, hæreticus censendus est. Hæc conclusio patet ex supradictis in §. His ita constitutis. *vbi docuimus firmitatem exigi in credendo. Qui ergo nutat, incertus fertur, & in hanc aut illam partem flectitur, cum firmiter non credat, dubius in fide est, infidelis est, & hæreticus. & hæc videtur esse expressa sententia sancti Thomæ 2. 2. quæst. 5. art. 3.*

vbi

vbi ait ita: Si quis enim disputet tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens: proculdubio peccat tamquam dubius in fide, & infidelis. *hæc Thomas. hoc ipsum expresse profitetur Ioannes de Friburgo in summa Confessorum lib. 1. tit. 5. de hæret. quæst. 17. Idem velle videntur Ioannes Anania, Panormitanus, Socinus & alij in hoc cap. dum summam eius colligunt ita:* Infidelis est, qui non habet certitudinem fidei.

Præterea qui paratus est inclinare in quamlibet contradictionis partē, & quam voluerit eligere non captiuat intellectum in obsequium fidei Christi, cum tamen necessario & firmiter adhærere catholicæ veritati debeamus, vt catholici & fideles simus & dicamur, nec nobis liceat libere eligere doctrinam, quam sequamur in causa fidei, sed traditā diuinitus sequi, & retinere: proinde quisquis aliam fidem, aut aliam doctrinam, aut alia dogmata eligit, aut eligere fluctuans & nutans paratus est; merito hæreticus est, cum sic dubitans non videatur omnino fidei & doctrinæ Ecclesiæ adhærere, & eā supponere tamquam infallibilem & certam. Hinc Tertullianus in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos scribit ita: Hæresum opera sunt adulteræ doctrinę, hæreses dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtitur: ideo Apostolus & sibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur sibi eligit: nobis vero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio induxerit, Apostolos domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt. Itaque etiamsi angelus de cælis aliter Euangelizaret, anathema diceretur à nobis. *hæc Tertullianus.*

Iam de certitudine fidei, quantum attinet ad hanc disputationem, luculenter agit sanctus Thomas 2. 2. q. 4. art. 8. & de verit. q. 14. art. 1.

Apposui in conclusione verba illa: Sciens catholicam esse veritatem, & ita Ecclesiam tenere: *quoniam vt patet ex supradictis in §. Præterea illud. ad hæresim constituendam necessaria est scientia contrariæ veritatis. Ac de his fortasis dubitantibus, accipienda est sententia huius capitis, nam & verba consentire videntur, nec discrepant interpretes: & ita tenere videtur auctor* Repertorij Inquisitorum *verbo, hæreticus. §. item hæreticus est.*

Dubius in fide qualiter iudicandus.

Cum itaque huiusmodi dubij in fide in sacro Inquisitionis tribunali iudicantur, si postquam intellexerint fidei iudices, tales cum scirent catholicas veritates prædicto modo dubitasse, inde vero omissa dubitatione partem firmiter amplecti catholicam velle, recipiendi sunt ad Ecclesiæ gremium, abiurare tamen prius debent vt hæretici formales & veri. Si autem tales erant, vt probabiliter præsumantur quòd non vere & perfecte sciebant catholicas veritates, de quibus dubitabant, vt verbi gratia quia simplices erant, quales sunt circa credibilia A *multi laici & rustici homines, aut quia in terris hæreticorum morati sunt, vbi raro catholica dogmata prædicantur, immo vero potius negantur, aut reuocantur in dubium, aut alijs modis, vt quia dogma de quo dubitarunt, non erat de articulis fidei, qui in Ecclesia Dei solent solennizari: tunc arbitrio iudicantis, vt suspecti de hæresi, non vt formaliter hæretici poterunt abiurare.*

Nec obstat si dicatur, huiusmodi dubitantem non debere iudicari hæreticum, ex eo quòd non videtur pertinax, cum tenaciter non adhæreat doctrinæ contrariæ catholicæ veritati; quoniam re- B *spondetur satis eum dici posse pertinacem, quia cum sciat catholicam veritatem, deliberate de ea dubitat, nec doctrinam Ecclesiæ firmiter & affirmatè supponit esse infallibilem & certam, nec potest negari illum quo tempore voluntariæ huiusmodi dubitationi hæreticæ assistit, pertinacem fore iudicandum, cum pertinax is dicatur, qui persistit in errore, quem sub reatu culpæ deserere tenetur: cum nec is solum dicatur pertinax, qui falsum asserit, vt ait Alfonsus lib. 1. de iusta hæreticorum punitione, cap. 9. Sed ille etiam qui de certa veritate dubitas, tametsi paruo tempore in tali voluntaria dubita-* C *tione permanserit, quoniam vt prudenter & docte scribit Melchior Canus lib. 12. cap. 9. de locis theologicis, & Bursatus consil. 38. incipiente:* Super facto. *lib. 1. pertinacia, quæ hæresim facit, non est temporis diuturnitate æstimanda. Nam si constaret aliquem vna solum hora, aut minus, tenuisse Deum non esse trinum, is plane hæreticus ab Ecclesia iudicaretur.*

Pertinax qui dicatur.

Pertinax dicitur etiam ille qui de veritate catholica dubitat.

Ad pertinaciam non requiritur temporis diuturnitas.

Quod vero is dicatur hæreticus, qui in dubium vertit catholicas veritates, non obscure etiam colligi posse videtur ex concilio Viennensi, quod refertur in Clement. 1. de summa trinit. & fide catho. §. D *porro. vbi reprobatur, & hæretica iudicatur doctrina omnis, quæ asserit aut in dubium vertit, quòd substantia animæ rationalis seu intellectiuæ, vere & per se humani corporis non sit forma, in hæc verba:* Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quòd substantia animæ rationalis, seu intellectiuæ vere ac per se humani corporis non sit forma: velut erroneam, ac veritati catholicæ inimicam fidei, prędicto sacro approbante concilio, reprobamus. *hæc ibi. & notat glossa ibidem in verbo, Dubium. vbi citat cap. Dubius. de hæret.* E *quod interpretamur.*

Hæreticus est qui scienter in dubiū vertit catholicas veritates.

Ille autem non esset iudicandus hæreticus, qui ita dubitaret, vt magis ad veritatem fidei, quàm ad oppositam partem declinaret, si ex infirmitate quadam dubitaret, sicut contingit in primis motibus, & in illis, qui natura hoc habent, vt sint in qualibet re ancipites & dubij, & assiduis conscientiæ scrupulis vrgentur, ut ait Alfonsus Castrus, lib. 1. cap. 7. de iusta hæreticorum punitione. Sed de hoc plura diximus paulo antea in 1. conclusione.

Quinto modo potest aliquis dubitare circa credibilia non modo scienter & voluntarie, sed quod etiam grauius est, magis inclinando in dogma & doctrinam

Hæreticus est qui dubitādo magis inclinat in doctrinā fidei cōtrariā.

ctrinam catholicæ fidei contrariam, & ei tenaciter adhærendo, quàm in catholicam veritatem.

Quinta conclusio.

De quo sit quinta conclusio: Qui prædicto modo dubitat, vere & proprie hæreticus censendus est; nã in hoc nihil deest eorum, quæ ad hæresim, & hominem hæreticum constituendum exiguntur. & hãc conclusionem tenent omnes præcitati supra in §. De intellectu huius capitis. item glossa & communiter doctores hoc loco, & Locatus in opere iudiciali, in uerbo, Dubius in fide. & alij, quos omitto consulto.

Sexta conclusio. Dubitans de tota Christiana religione hæreticus est.

Sexto modo contingit dubitare de tota fide Christiana; de quo sit sexta conclusio: Qui de tota religione Christiana dubitat, hæretic⁹ est, infidelis pertinax, & incorrigibilis: quia non est paratus corrigi per doctrinam, quam dubitat veram: cum nullus nisi per ueritatem corrigi velit, ita scribit Palacius Rubius in allegatione de hæresi, §. 5. Sed uerius videtur hos non modo hæreticos, sed etiam apostatas, & esse & dici posse, cum per talem dubitationem de ueritate totius christianæ religionis, a tota christiana religione recesserint: quod est apostatarum proprium, vt docet Eymericus infra quæst. 49. & alij quos ibidem citauimus.

Dubitans de aliquo particulari fidei articulo hæretic⁹ est. Septima cõclusio.

Septimo modo potest aliquis dubitare certo & deliberato animo, non de tota christiana religione, sed de aliquo particulari fidei articulo, veluti de Christi diuinitate, de sacramento Eucharistiæ, aut alio huiusmodi, de quo sit hæc septima conclusio: Is etiam, qui de uno tantum articulo fidei, prædicto modo dubitat, hæreticus est censendus, & velut talis puniendus: Et ratio est, quoniam discredens unũ articulum fidei, non habet fidem formatam nec informem, vt late & singulariter docet sanctus Thomas 2.2.q.3.art.3. & Guido Carmelita in summa de hæresibus in principio, cap. 9. Palacius Rubius in allegatione de hæresi, §. 5. & alij, quos prudens omitto.

Intellectus l. 2. C. de hæret.

Et hanc sententiam probat textus secundum verum intellectum acceptus in l. 2. C. de hæreticis in hæc verba: Hæreticorum autem vocabulo continentur, & lans aduersus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare. *hæc ibi. Quoniam hic non agitur de leui probatione, vt quidam putant, sed quasi respondens Imperator tacitæ obiectioni, qua quis posset inquirere, an qui paululum ab orthodoxa fide declinat, sit censendus hæreticus, ait, eos hæreticorum vocabulo contineri, qui uel leui argumento, id est, vel paululum, vel minimum, vel in vno tantum articulo à fide catholica deuiant. hanc interpretationẽ colligo ex Photio Patriarcha in Nomocanone, tit. 12. cap. 2. vbi præfata legis verba vertit ita:* Hæreticus est, & legibus, quæ aduersus hæreticos latæ sunt, subijcitur, qui ab orthodoxa fide vel minimum declinat. *hæc ibi.*

Hunc vero intellectum ad prædictam l. 2. C. de hæret. non obscure probat lex Federici Imperatoris, cuius initium est, Inconsutilem. §. 4. vbi agens de coercendis hæreticis per iudices ecclesiasticos

A *sit ita:* Per quos si inuenti fuerint à fide catholica saltem in articulo deuiare, ac per ipsos pastorali more commoniti, tenebrosi diaboli relictis insidijs, noluerint agnoscere Deum lucis, sed in erroris concepta constantia perseuerent, præsentis nostræ legis edicto damnatos mortem pati Patarenos, aliosque hæreticos quocũque nomine censeantur, decernimus, quam affectant. *hæc ibi. Quare is plane hæreticus est censendus, qui in vno solo articulo fidei errat, aut de eo prædicto modo dubius est.*

B *Potest item octauo aliquis dubitare, eo modo quo dictum est, de illis credibilibus, quæ directe ad fidem spectare diximus paulo antea in §.* Adhæc prænotandum est. Dubitantes de credibilibus spectantibus directe ad fidem hæretici sunt.

De quo sit octaua conclusio: Si quis rationis capax deliberate & scienter dubitauerit de his, quæ principaliter & directe pertinent ad fidem catholicam, quales sunt fidei articuli, non excusatur ab hæresi, nec ab hæreticorum pœnis. Hæc conclusio videtur esse expressa sententia sancti Thomæ quodlibeto. 3. quæst. 4. art. 10. vbi dicit in hæc verba: In his vero, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicuius magistri: in talibus enim ignorantia non excusat; alioquin immunes à peccato fuissent, qui secuti sunt opinionem Arij & Nestorij, & aliorum hæresiarcharum; nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus erroneam opinionem sequantur. In rebus enim dubijs non est de facili præstandus assensus, quinimo vt Augustinus dicit in lib. 3. de doctrina Christiana, consulere debet quis regulam fidei, quam de scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ auctoritate percepit. Qui ergo assentit opinioni alicuius magistri contra manifestum scripturæ testimonium, siue contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari. *hactenus Thomas. Quæ sententia apertius etiam constat vera esse ex illis, quæ diximus supra par. 1. super quæst. 7. in prima regula.* Octaua conclusio.

C

D

Item nono potest aliquis dubitare de credibilibus indirecte & secundario ad fidẽ pertinentibus quæ explicite credenda omnibus non proponuntur; de quibus diximus supra in §. Rursus sunt alia. Dubitantes de credibilibus indirecte ad fidem spectantib' an sint hæretici.

E *De quo dubitationis genere sit nona conclusio: Absque hæresis & peccati periculo potest quis dubitare de huiusmodi credibilibus, & tenere contrarium eius, quod expresse continetur in sacris litteris, donec admonitus sit legitime. Ratio huius conclusionis in promptu est: quia cum huiusmodi credibilia non teneatur quis explicite credere, sed solũ implicite, & in animi præparatione, vt scilicet paratus sit credere quicquid in diuina scriptura continetur; tunc sub peccati & hæresis reatu explicite credere ea tenetur, quando ei constiterit in doctrina fidei illa de quibus dubitat, aut quorum contrarium tenet, contineri. Quandiu vero id sibi non constiterit, cum credere ea explicite non teneatur,* Nona conclusio.

M potest

potest sine periculo contrarium catholicæ veritati opinionem tenere & sequi, dummodo pertinacia absit. hæc est sententia eiusdem sancti Thomæ par. 1. quæst. 32. art. 4. & Turrecrematæ in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 17. & Eymerici supra par. 1. quæst. 7. & 12. & aliis plerisque locis.

Iam ad hæc credibilia secundi generis magis vel minus explicite credẽda quis teneatur, ex qualitate personarum & status earum pensandum est: nam qui alios erudire debent & instruere in credendis, ad plura huiusmodi credenda obligantur, & ideo plura etiam explicite credere præsumuntur, sicut ex sententia sancti Thomæ luculenter ostendit Eymericus supra par. 1. q. 12.

Dubitãtes d credibilibus per Ecclesiã definitis, an & quando sint hæretici.

Item decimo contingere potest dubitatio circa credibilia tertij generis, de quibus diximus in §. Sunt postremo alia. *de quibus sit decima conclusio: Siquis de credibilibus tertii generis, illis videlicet, quæ per Ecclesiam sunt definita dubitet, sicut dictum est, non censetur hæreticus, quando ea scire verisimiliter non præsumitur, & antequam legitime sit admonitus: si vero post legitimam admonitionem in dubitatione persistat, hæreticus putandus est; cum nolit stare definitis & determinatis per Ecclesiam. Neque enim in dubium sunt reuocanda, quæ semel pro fide, communione, & veritate catholica atque Apostolica, Ecclesia Romana diffiniuit, vt ait Gelasius Papa. 1. epistola quadam ad episcopos Dardaniæ. & refertur in cap. Maiores. 24. q. 1. & docet sanctus Thomas in summa, par. 1. quæst. 32. art. 4. de quo diximus plura supra par. 1. in l. nemo clericus. de sum. trinit. & fide catho. Hæc vero credibilia tertij generis non omnes æque explicite scire tenentur, sed gradus & status hominum diuersorum, pro varietate officiorum & munerum sunt considerandi, sicut luculenter docet Eymericus supra par. 1. quæst. 12.*

Decima conclusio.

Dubitãtes d spectãtibus ad fidem nõdum definitis per Ecclesiam, non sunt hæretici.

Vndecimo & postremo contingit dubitare de quibusdam ad fidem pertinentibus, quæ nondum sunt per Ecclesiam definita, vt verbi gratia. An statim post mortem Domini nostri Iesu Christi legalia cessauerint, nec ne. de qua difficultate plene sanctus Thomas 1. 2. quæst. 103. & doctores scholastici lib. 4. sent. dist. 3. & Sotus lib. 2. de iustitia & iure q. 5. art. 4. item an Virgo Maria mater Dei fuerit in peccato originali concepta nec ne. item an Papa possit dispensare super matrimonio rato per verba de præsenti, nondum tamen per carnalem copulam consummato, & de multis huiusmodi quæstionibus, quæ frequenter inter doctores catholicos solent disputari, quibusdam vnam contradictionis partem, alijs alteram tuentibus.

Vndecima conclusio.

Et in hoc sit vndecima conclusio: De rebus huiusmodi ad fidem spectantibus absque periculo hæresis potest quisque dubitare vtra pars verior sit, & sequi quam voluerit, dumtamen paratus sit tenere quod Ecclesia definierit, si contingat aliquando fieri declarationem. nam si post factam determinationem tali ordinationi quis pertinaciter repugnaret, hæreticus censeretur. Hanc conclusionem tenet sanctus Thomas par. 1. q. 32. art. 4. & 2. 2. quæst. 11.
A *art. 2. & Turrecremata in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 17. Innocentius, & communiter doctores in cap. ne innitaris. extra de constit. Et ratio potissima huius conclusionis est: quia qui de propositis rebus dubitant, non habent electionem contradicentem doctrinæ ipsius Ecclesiæ. ita sanctus Thomas 2. 2. q. 11. art. 2. ad tertium argumentum. Vnde optime Caietanus apud eundem Thomam par. 1. q. 32. art. 4. notat, quod quando deest determinatio Ecclesiæ, non vocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex eo quod multi doctores credunt vno modo, alij vero aliter.*
B *Quare dubitantes de his, siue veritati contrarium opinantes, non solum ab hæresi, sed etiam à peccato excusantur: nam quisque iuxta gradum suum, veriorem partem sequi se arbitratur, salua semper Ecclesiæ reuerentia.*

In eligendis opinionib' dubiis circa res ad fidem pertinentes nõdum definitis, quid obseruandum.

Ceterum circa hanc conclusionem id omnino obseruandum mihi videtur, quod docet Turrecremata in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 17. videlicet, non videri omnino immunes esse à peccato, qui in materiis fidem tangentibus, non sequuntur opinionem doctorum grauiorum magis probatorum & celebrium. Cum ergo de huiusmodi rebus dubi-
C *tare contingit propter diuersas diuersorum sententias, illorum regulariter amplectanda opinio est, qui sanctorum Patrum doctrinis soliti sunt adhærere. Item multorum potius quàm paucorum aut vnius est tenenda sententia. Item eorum, qui fortioribus aut validioribus rationibus vtuntur. nec facile in his rebus est præstandus assensus alteri contradictionis parti, sed re mature considerata procedere oportet.*

Quomodo autem excusentur ab hæresi, siue ab hæresis suspicione, qui incertas & dubias opiniones magistrorum sequuntur, in rebus ad fidem perti-
D *nentibus explicat sanctus Thomas quodlibeto 3. quæst. 4. art. 10. Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 28. art. 2. Turrecremata in summa de Ecclesia lib 4. par. 2. cap. 17. & Albertinus tract. de agnos. assertio. quæst. 21. num. 34. & seq. Hanc tractationem, cum non sit huius loci, libenter omitto, alibi fortasiis copiose explicaturus.*

Postremo animaduertendum est, multos per ignorantiam errare circa credibilia, & de illis sæpe dubitare, quæ firmiter credere oportet, qui qualiter ab hæresi excusentur explicui plenissime su-
E *pra par. 1. super quæst. 7.*

Atque ex his existimo percipi posse, qualiter sit intelligenda sententia huius capitis de dubitantibus in fide, quam plenissime declarandam in gratiam eorum qui causas fidei tractant in sacro Inquisitionis tribunali, non inutiliter forsan existimaui.

b ¶ Nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.] *Huius periodi multiplex est intellectus, vt ex Hostiensi, Cardinali Zabarella, Ioanne Anania, Panormitano & alijs colligere licet: ceteris tamen omissis, vt hæc quoque pars, titulo de hæreticis sub quo ponitur, conueniat, mihi id nunc probatur, quod Zabarella hoc ipso loco tene-*

re vi-

Ignorantia circa articulos fidei nō excusat.

re videtur; nempe, quòd non excusat ignorantia eum, qui dicit se nescire articulos fidei. de quo dicto (ne actum agam) vide quæ plene scripsi supra par. 1. super quæst. 7. regula. 1. & seq.

Leo Papa.

Errare in fide conuincitur, qui alios errantes cùm potest, ab errore non reuocat.

CAP. II.

QVI alios a, cum potest, ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat.

IN CAP. QVI ALIOS. COMMENT. II.

a QVi alios.] *Desumptum est hoc cap. ex epistola 91. capitulo 15. Leonis Papæ. I. ad Turibium Asturiensem episcopum, cuius initium est: Quàm laudabiliter. integra clausula ita habet:* De qua re quintidecimi capituli sermo conqueritur, & præsumptionem diabolicam merito detestatur: quia & nos istud veracium testium relatione comperimus, & multos corruptissimos eorum codices, qui canonici titularentur, inuenimus. Quomodo enim decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinirent, ne vsquequaque sentirentur insuauia, quæ essent futura mortifera? Curandum ergo est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum, vt falsati codices, & a sincera veritate discordes, in nullo vsu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum, multarum habēt seminarium falsitatum, non solum interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis enim sint in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis, numquam tamen vacua sunt venenis: & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunque erroris inuoluant. Vnde siquis episcoporum vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se nouerit iudicandum: quoniam qui alium ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat. *hæc Leo.*

Intellectus cap. qui alios.

Ex integra hac clausula constat in quo sensu accipi debeat sententia huius capitis; nam cum dicitur: qui alium ab errore non reuocat: *non agitur generaliter de quolibet errore, sed de errore fidei. quod tametsi iam per coniecturam admonuissent hic Panormitanus, Marianus Socinus, & alij dicentes loqui textum de errore fidei. vt faciat ad titulum, cum ponatur sub titulo de hæreticis, iuxta id quod notauimus in commentario præcedentis ca-*

A *pitis. §. quamquam autem. vers.* Lex enim vel canon. *tametsi inquam hoc admonuissent hi doctores per coniecturam, apertius id patefit ex integra periodo, cum in ea iubeantur aboleri codices, & libri ab impio Priscilliano corrupti & deprauati, ne eorum lectione fideles in errores fidei catholicæ contrarios laberentur.*

Priscillianus quisnam fuerit.

Fuit vero Priscillianus (vt obiter hoc dicam) hæreticus Hispanus ex Gallæcia, de quo sic S. Prosper in Chronico: Anno Christi 379. Priscillianus de Gallæcia, ex Manichæorum & Gnosticorum

B dogmate hæresim nominis sui condidit. *hæc Prosper. Priscilliani initia, incrementa, interitum, mores & studia, pluribus & certius quam quisquā alius enarrat Sulpicius Seuerus lib. 2. sacræ historiæ non procul à fine. Sed ad institutum reuertor.*

Cap qui alios. de hæret. quid definiat.

Sententia huius capitis hunc habet sensum, sicut Ioanni Ananiæ, Panormitano, Socino & alijs placet; Errare in fide conuincitur, qui alios errātes in fide, cum potest, ab errore non reuocat. nam etsi qui hæreticis fauent, & eorum permittunt errores propagari, cum impedire possint & debeant, re

Hæretici sunt saltē iuris fictione, qui hæreticos fouent, cum possint extirpare.

C *uera id faciant affectu alliciente, non errante intellectu, quamuis vere & proprie hæretici non sint, at iuris fictione hæretici sunt. quoniam vt recte Innocentius ait in cap. error. 83. dist.* Error, cui non resistitur, approbatur; & veritas cum minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe cum possis deturbare peruersos, nihil aliud est, quā fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. *hæc Innocentius. Et Gregorius in cap. consentire. dist. 83. ait:* Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debēt, non occurrit. *hæc ille. Ad idem, textus in cap. præterea. 23. q. 8. & in cap. tam*

D *sacerdotes. 24. q. 3. & in cap. quantæ. de sent. excom. & in cap. sicut dignum. §. illi etiam. & ibi glos. de homicid. & in multis alijs locis. facit item textus in l. scientiam. ff. ad legem Aquil. vbi probatur quòd si seruus vulnerat vel occidit sciente domino, tenetur dominus. & sumitur ibi scientia pro patientia seu tolerantia, hoc est, cū potuit non prohibuit.*

Ad rem ergo de qua institutum est tractare, propius accedendo dico primum, distinguendas esse personas, quæ errantes in fide non reuocant ab errore, aut non puniunt: quidam enim sunt quibus

E *id competit ex officio, quales sunt ecclesiarum prælati, & Apostolici Inquisitores, quibus extirpandi hæreticos potissimum cura incumbit, alij sunt ad quos id non pertinet ex officio; quales sunt inferiores.*

Si de episcopis seu ecclesiarū prælatis sermo sit, sicut in hoc cap. vt constat ex integra clausula, quā adduximus, sit hoc axioma. Episcop⁹ seu alius fidei iudex potens impedire & prohibere lectionē librorū, aut prædicationē dogmatū hæreticalium in sua diœcesi, aut negligēs punire hæreticos cū posset eos capere & punire: aut quid simile faciat, aut facere omittat, quod in detrimentum catholicæ fidei conuertatur, hæreticus iudicari potest in foro exteriori, & sicut talis tractari in sacro Inquisitionis

Hæreticus iudicari potest iudex ecclesiasticus si potens extirpare hæreticalia, non extirpet.

 tribu-

tribunali. ita probat textus noster in suo fonte, quẽ paulo antea adduximus, ibi: Vnde siquis episcoporum vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se nouerit iudicandum. *hæc ibi. Et ratio potest esse illa, de qua Bartolus in l. quæ dotis. ff. soluto matrim. circa finem, num. 13. videlicet quia quotiescunque potest aliquis contradicendo actum impedire, si non impediat, sed taceat & dissimulet, præsumitur consentire: quare prælatus qui talia fieri permiserit, nec impedierit aut prohibuerit, cum possit, saltem iuris fictione seu præsumptione hæreticus censendus est: quamuis reuera in mente talis non sit.*

Neque his obstat dictum Zanchini tract. de hæret. cap. 5. vbi ait, eum, qui habet potestatem puniendi hæreticos, si scienter id negligat, incidere in hæresis suspicionem, quasi velit talem non esse censendũ hæreticum, sed solum suspectum: quoniam respondetur Zanchinum perinde esse accipiendum ac si dixisset, eum præsumi incidisse in hæresim, quod satis indicant iura, quæ adducit, inter quæ est cap. qui alios. de hæret. quod nunc interpretamur.

Qui hæretica alia permittunt, qualiter puniantur.

Sed qualiter puniri debeant huiusmodi delinquentes quæri potest. Et quoniam qui taliter delicta fieri permittunt, cum possent prohibere, auctoritate sua, & impunitate delicti, delicto non modo videntur consentire, verum etiam illud fouere atque defendere: ideo plus puniri debent, quàm ipsi, qui propter maiorum conniuentiam & consensum delinquunt. glossa in Clemen. 1. verbo, defensauerit. tit. de pœnis. Iulius Clarus in pract. crimi. quæst. 87. vers. Hæc autem omnia. vbi dicit hanc esse communem conclusionem ex sententia Bolenc. in repet. l. capitalium. § famosos. num. 114. ff. de pœnis. & potest inquit Clarus poni exemplum in prælato, qui dissimulet aliquem concionatorem in sua diœcesi falsa dogmata prædicantem. & facit textus & glossa. in cap. qui aliorum. 24. q. 3.

Episcopus negligens diœcesim hæresibus purgare, deponẽdus est ab episcopatu.

Episcopi ergo qui negligunt diœcesim ab hæresibus purgare, non solum seuere puniendi sunt, sed ab episcopali dignitate etiam remouendi, cap. excommunicamus. el 1. §. volumus. de hæreticis. vbi scriptum est ita: Siquis enim episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticę prauitatis fermento, negligens fuerit, vel remissus: cum id certis indiciis apparuerit, ab episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem. *hæc ibi.*

Atque hæc dicta esse volumus de illis, qui cum possunt prohibere, non prohibent; nam sunt qui quandoque multis ex causis tametsi prohibere desiderant, nihilominus non prohibent: vel quia à temporalibus dominis libere in hæreticos animaduertere non permittuntur, vel propter potentiam & multitudinem hæreticorum, vel propter auaritiam quia ab hæreticis eorumue fautoribus pecunia corrupti abstinent ab eorum punitione, vel ob alias

Causæ diuersæ, cur episcopi quandoque in hæreticos non animaduertunt.

A *causas, quibus sæpe succumbit humana fragilitas; quod cum contigerit, sciendum primo est, eos grauissime peccare, ac contrahere etiam hæresis suspicionem maiorem uel minorem, pro qualitate impedimenti & circunstantiæ, ob quam desinunt in hæreticos animaduertere.*

Diximus breuiter de prælatis ac magistratibus, quibus extirpandorum hæreticorum cura imminet. de aliis nunc dicamus, quia textus præsens generaliter dicit reuocãdos esse hæreticos ab errore: & quamquam neminem excipiat ab hac obligatione reuocandi errantes in fide nihilominus non æqualiter ad omnes pertinet talis reuocatio. B *Omissis ergo prælatis, quibus (vt diximus) ex officio competit hæreticos coercere, de aliis sit hæc certa conclusio. Omnis christianus sub pœna excommunicationis debet hæreticos denuntiare. Hæc conclusio est sancita per Gregorium Nonum extrauaganti quadam contra Patarenos, cuius initium est:* Excommunicamus. *& refertur inter litteras Apostolicas pro officio sanctissimæ Inquisitionis, in qua ita habetur:* Item siquis hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissi- C dentes, eos studeat indicare confessori suo, vel alii per quem credat ad prælati sui notitiam peruenire, alioquin excommunicationis sententia percellatur. *hæc ibi. Et de hoc vide copiose per Ioannem Rojam in singularibus fidei sing. 5.*

Omnis christianus obligatur hæreticos denuntiare.

Quòd si quæratur, an inhærendo verbis huius textus liceat priusquam denuntientur hæretici, eos fraterne admonere, atque inducere vt ab erroribus desistant & resipiscant? & uidetur licere, cum textus id significare videatur ibi: qui alios cum potest, ab errore non reuocat. *Sed per fraternam correctionem & admonitionem, videntur posse re-* D *uocari: ea ergo erit præmittenda. Rursus quia in delictis cum proceditur per denuntiationem, Euangelica seu charitatiua monitio præcedere debet, cap. qualiter & quando. el 2. de accusatio. & cap. licet Heli. de Simo. Postremo, quia Matth. cap. 18. scriptum est:* Si autẽ peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum.

Hæretici an sint charitatiue admonendi priusquam denũtientur.

Ceterum tutius est in crimine hæresis non esse adhibendam correctionem fraternam, antequam denuntientur hæretici: sed ea omissa denuntiari debent, de quo articulo dictum est plenius infra in hac 2. parte super cap. qualiter & quando.

E *Ad rationes vero proxime adductas vno verbo potest responderi, eas non habere locum in crimine hæresis. interim tamen videto Simancam de catholicis instit. tit. 19. de denuntiatione. & Ioannem Rojam tract. de hæret. par. 2. assertione 3. & in singularibus fidei, singulari 5 num. 21. vers.* Tertio ampliatur.

Postremo quamquam catholici omnes modo explicato teneantur hæreticos ab erroribus reuocare, prælati coercendo, & fideles reliqui denuntiando: adhuc inter fideles potest considerari maior vel minor obligatio ad id faciendum, sicut ostendit Zãchinus tract. de hæret. cap. 5. nam quidam præter gene-

Qualiter magis vel minus obligentur fideles ad denũtiandum hæreticos.

generalem obligationem iuramento etiam promittunt & inquirere & indicare hæreticos iudicibus fidei, cap. excommunicamus. §. Adijcimus. de hæret. Hi vero grauius peccabunt & maiorem contrahent hæresis suspicionem, si negligant, (sicut debent & promiserunt) hæreticos denuntiare. Illi autem qui non præstiterunt tale iuramentum ex defectu eius circunstantiæ non censebuntur rei sicut priores, tametsi non effugiant pœnas latas in eos, qui omiserint denuntiare. de quo scripsimus copiose in hac 2. parte, super quæst. 53.

† Hæc habet sanctus Augustinus in libro de fide ad Petrum Diaconum, cap. 39. refert Iuo in Decreto par. 1. cap. 19.

Augustinus † de fide catholica.

Hæreticus perseuerans æternaliter damnatur, cui nec prodest baptismus, nec eleemosyna, vel martyrium, uel alíud quodcumque bonum, quo ad hoc vt consequatur vitam æternam.

CAP. III.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum vel schismaticum, cum diabolo & angelis eius, æterni ignis incendio participandum † nisi ante finem vitæ, catholicæ fuerit incorporatus & redintegratus Ecclesię [& post pauca.] Omni homini, qui Ecclesiæ catholicæ non tenet vnitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quantumlibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta, proficere poterit ad salutem.

† al. mancipandum.

Gregorius Anastasio Antiocheno.

Damnato auctore, damnantur eius scripturæ, & libri, & opera.

CAP. IIII.

FRATERNITATIS tuæ: & infra. Cum Cælestius atque Pelagius, in Ephesina synodo sint dãnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur auctores?

IN CAP. FRATERNITATIS. COMMENT. III.

FRaternitatis tuæ.] *Desumptus textus ex Beato Gregorio lib. 7. epistola. 47. indictio. 2. regesti. integra clausula apud Gregorium ita habet:* Fraternitatis tuæ scripta suscepi, professionem fidei rectæ seruantia; magnasque omnipotenti Deo gratias retuli. *Et post multa ait:* Præterea dum de sanctorum conciliorum custodia tua fraternitas loqueretur, sanctam Ephesinam synodum primam se custodire professa est, sed

A quia ex annotatione hæretici codicis, qui ad me ex regia vrbe transmissus est, agnoui hoc, quòd quædam capitula catholica cum hæreticis fuerant reprehensa, quia quidam illam Ephesinam primam synodum in eadem vrbe existimant, quæ quondam ab hæreticis traditur esse composita; omnino necesse est, vt charitas vestra eãdem synodum apud sanctam Alexandrinam atque Antiochenam ecclesiam requirat, & qualiter in veritate se habeat, inueniat. Vel si placet, hinc dirigimus, quæ ab antiquitate seruata in scriniis habemus. Illa enim synodus, quę sub

B primæ Ephesinæ imagine facta est, quædam in se oblata capitula asserit approbata, quæ sunt Cælestij atque pelagij prædicamenta. Et cum Cælestius atque Pelagius in ea synodo sint damnati, quomodo poterãt illa capitula recipi, quorum damnabantur auctores? *Hactenus Gregorius Papa I. vnde constat primo in multis Decretalium exemplaribus perperam tribui hoc cap. Gregorio nono. Rursus illud etiam patefit tam hic, quã apud sanctum Gregorium in plerisque codicibus præsertim impressis pro Cælestio, corrupte legi, Cælestinum; cum in manuscriptis Vaticanæ biblio-*

C *thecæ constanter legatur vbique Cælestius, non Cælestinus.*

Fuit Cælestius Pelagij sectator, de quo sanctus Augustinus in libro de hæresibus, cap. 88. ait ita: Pelagianorum est hæresis hoc tempore omniũ recentissima à Pelagio monacho exorta; quem magistrum Cælestius sic secutus est, vt sectatores eorum Cælestiani etiam nuncupentur. *hæc Augustinus. Idem lib. 2. retractationum, cap. 33. Cælestium vocat Pelagij discipulum.*

Pelagij & Cælestij dogmata ualide confutauit idem Augustinus libro de gratia Christi, & libro

D *de peccato originali contra Pelagium & Cælestiũ. & multis alijs locis.*

Pelagius & Cælestius primum in Carthaginensi concilio, deinde in Mileuitano tempore sancti Augustini damnati sunt, quorum acta Innocentius I. Pontifex Romanus comprobauit, sicut constat ex epistolis horum conciliorum, & Innocentij Papæ super ea re hinc inde transmissis, quæ habentur in 2. tomo operum sancti Augustini, epistola 90. 91. 92. 93. & seq. item ex eiusdem Innocentij Papæ I. epistolis 25. 26. & 27. quibus rescribit episcopis Africani & Mileuitani concilij de hæresi Cælestij

E *& Pelagij. item in epistola. 1. Cælestini Papæ I. quæ ante acta concilij Ephesini circumfertur in 1. tomo conciliorum Surianæ editionis.*

Rursus in concilio Ephesino Cælestius damnatus est, dum ibi damnantur qui cum ipso senserint; nam quamuis synodi Ephesinæ habendæ causa fuerit Nestorius Constantinopolitanus, Pelagianos quoque siue Cælestianos in ea fuisse damnatos, non est incertum.

Sane tomo 4. actorum concilij Ephesini, cap. 9. canone 1. dum illi damnantur, qui à concilio defecerunt, Cælestij plena fit mentio, nam canone 1. ita scriptũ est: Quia vero oportebat eos, qui ob ali-

aliquod ecclesiasticum, vel corporis impedimentum in regione, vel ciuitate sua detenti, sacræ synodo interesse nequiuerunt, ea non ignorare, quæ de schismaticis sunt definita; notum facimus vestræ sanctitudini: quòd si prouinciæ cuiuspiam Metropolitanus à sacra & Oecumenica synodo deciscens, defectionis conciliabulo sese addixerit; vel postea quoque cum Cælestio senserit, vel etiamnum sentit; huiusmodi contra prouinciæ suæ episcopos nihil omnino decernere posse, quòd à sacra synodo ab omni communione ecclesiastica seclusus, nullius deinceps potestatis, aut auctoritatis existat. hæc ibi. *Ex quibus consequitur vere dici in hoc cap. quod interpretamur, Cælestium & Pelagium in Ephesina synodo esse damnatos.*

Item ex prædictis luce clarius constat non damnari hic Cælestinum & Pelagium Romanos Pontifices, (vt sapienter me etiam admonuit Illustrißimus Iulius Antonius Sanctorius sanctæ Seuerinæ Cardinalis, vnus ex generalibus Inquisitoribus pietate insignis & eruditione) sed Cælestium & Pelagium hæreticos, & propterea non oportuisse commode & vere Ioannẽ Ananiam, Panormitanum, Felinum, Socinum & alios ex hoc textu notare, Papam posse in concilio damnari de hæresi; cum nullo pacto hinc posit id deduci.

Verus intellectus, cap. fraternitatis de hæret.

Præterea quantum attinet ad intellectum verum huius capitis, obseruandum est ex sancto Gregorio lib. 5. epistolarum indictione 14. epistola. 14. cap. 114. & lib. 6. indictione. 15. epistola 31. cap. 195. item ex epistola vnde sumptum est hoc cap. in eis agi de quibusdam Pelagianorum dogmatibus falsis & hæreticis, quale est illud de Adami morte, non autem de libris seu capitulis catholicis, improbatis vel damnatis propter odium auctoris: nam per Cælestij atque Pelagij prædicamenta, ego venenosa illorũ dogmata interpretor. Inde fit vt inspecto fonte, vnde sumitur hic textus, non posit ex eo plane deduci, quod obseruant cõiter doctores, videlicet dãnato auctore, scripta eius censeri dãnata.

Ceterum cum hoc fragmentum ponatur sub titulo de hæreticis, non videbitur absurdum si dicamus ex eo non inepte colligi id generale axioma, sicut in simili diximus supra eod. tit. super cap. Dubius.

Quamquam uero hinc non colligeretur aperte: nihilominus tamen in se vera secura est hæc sententia, quòd damnato auctore velut hæretico, eius quoque opera intelligantur esse damnata, vt latius ex sequentibus apparebit.

Admonet igitur locus, vt de libris prohibitis paulo latius disseram, cum tempora hæc hanc merito postulent tractationem: dicam autem summatim certiora, & ea in primis, quæ ad Inquisitores spectare iure videntur.

De libris dãnatis non legendis, qui scripserint.

De hac re scribunt fere omnes interpretes vetustiores in hoc cap. fraternitatis. de hæret. & in cap. damnamus. de sum. trinit. & fid. cath. alij vero varijs locis. Zanchinus de hæret. c. 7. vbi Campegius, idem Campegius ad Zanchinum. cap. 34. Repertorium & Vmbertus Locatus verbo, libri. idem Vm-

A *bertus uerbo, absoluere. Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 15. 16. & 17. Conrradus Brunus. lib. 6. de hæret. c. 6. & seq. Albertinus de agno. assertio. q. 12. num. 13. & seq. idem copiosius eodẽ tractatu. q. 23. Simancas de cath. instit. tit. 38. idem in Enchyridio, tit. 39. Ioannes Rojas singul. 124. Gondisaluus de hæret. q. 13. num. 19. pulchre Petrus Godofredus in l. damnato. C. de hæret. Carrerius tract. de hæret. num. 125. & alij, quos libens omitto. Disserui copiose integro libro sexto de pœnis hæreticorum, ex quibus omnibus sequentia breuiter colligamus.*

Damnato auctore, libri eius damnantur.

B *Primum, damnato auctore tamquam hæretico, libri eius damnati censentur. Ita colligunt ex hoc cap. omnes vetustiores interpretes, quibus recẽtiores maiori ex parte adstipulantur: licet Alfonsus lib. 2. c. 17. de iusta hæret. punit. dicat illud. cap. non habere hanc sententiam: sed non est nunc audiendus. & ratio huius axiomatis est in promptu; quia plus nocent libri hæreticorum erronei, quàm auctores ipsi, cum ad plures libri perueniant: multo ergo magis censeri debẽt cum auctoribus damnati. Quod axioma verum est, etiamsi cum damnatur hæreticus, de libris eius nominatim nihil caueatur: cum* C *manifestum sit arbore damnata ob pestilentes fructus, ipsos etiam fructus interdici, ne venenum instillent: fructus vero doctrinarum hæreticarum, in libris eorum in primis contineri exploratißimũ est.*

Libri hæreticorum, etiã vtilia continentes, interdicendi.

Rursus idem axioma verißimum est, etiamsi libri hæreticorum multa bona contineant: ita Hostiẽsis in hoc cap. fraternitatis. num. 1. & ratio est, quoniam periculum est non leue, ne inter vtilia hæreses latitent: cum hæreticorum mos sit bona multa docere, vt falsa facilius persuadeant: hinc Beatus Gregorius lib. 5. Moralium cap. 10. dicebat his verbis: Habent quippe hoc hæretici proprium, vt D malis bona permisceant, quatenus facile sensui audientis illudant: si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quod vellẽt minime persuaderent: rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent: sed dum fallendi arte ad vtraque deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala vt recipiantur, abscondunt. *hæc ille. Idem docuit Leo eius nominis primus, & Vincentius in libro aduersus profanas hæresum nouationes, & Turrecremata in c. sancta. 15. dist. & Catharinus Politus in speculo hæreticorum consideratione. 10. & Conrradus* E *Brunus lib. 6. de hæret. c. 6.*

Libri hæreticorum, neque velut rationi consentanei recipiendi.

Denique præfatum axioma, vt damnato auctore, opera simul damnata censeantur, ita verum est, vt nullo modo recipi debeant, neque tamquam auctorizabilia, neque tamquam rationabilia: contra quam velint Ioan. And. Imola, Abbas & alij in d. c. dãnamus. de sum. trinit. & Hostiensis in hoc cap. fraternit. atis. num. 1. & Albertinus de agnos. asser tio. q. 12. num. 13. & quidam alij. & ratio est: quoniam indistincte hæreticorum libri sunt damnati, & prohibiti sub pœna excommunicationis per rescriptum Iulij III. quod incipit, Cum meditatio cordis. *& rescriptum Pij IIII. incipiens,* Dominici

nici gregis. & bullam cœnæ Domini. cap. 1.

Libri damnatorum in specie permissi, legi possunt.

Quæ quamuis ita se habeant, aliquando tamen immutantur: nam quotiens summus Pontifex in specie libros damnati auctoris permitteret, tunc impune legi possent. ita notant & vere Doctores in d. c. damnamus. de sum. trinit. & in c. fraternitatis. de hæret. hinc videmus Origenis damnati multa opuscula legi, quoniam ea recepit Gelasius cap. sancta. 15. dist. vers. item Origenis. facit c. sane profertur. 24. quæst. 2.

Inquisitores libros damnatos legere possunt, non Episcopi.

Iam hæc prohibitio de legendis hæreticorum libris, non comprehendit Inquisitores hæreticæ prauitatis, nec eorum substitutos seu Vicarios, vt cauit idem Iulius III. in præfato rescripto: Cum meditatio. in hæc verba: Nos præmissis occurrere, & Christi fidelium animarum saluti consulere cupientes, motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostris certa scientia & matura deliberatione, omnes & singulas facultates & licentias legendi & tenendi libros Lutheranos, aut alios hæreticos seu de fide suspectos, quibusuis personis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis existentibus, etiamsi Episcopali, vel Archiepiscopali, aut alia maiori dignitate Ecclesiastica, seu sęculari præeminentia pręfulgeant: Inquisitoribus seu commissariis, super hæretica prauitate, ab Apostolica sede pro tempore deputatis durante ipsa deputatione, dumtaxat exceptis. & c. tenore præsentiũ reuocamus, &c.

Falluntur ergo Episcopi, qui existimant, perinde sibi, ac Inquisitoribus damnatorum libros legere licere: non enim possunt nisi à summo Pontifice specialem habeant facultatem. Videntur tamen præcitati rescripti verba solum comprehendere Inquisitorum commissarios auctoritate Apostolica creatos, non eos quos sibi Inquisitores substituunt: nam hi non videntur posse vti hoc priuilegio, quod videri posset alicui iuxta doctrinam Bartoli in l. filius. ff. de legationibus.

Qui commissarii legere possint damnatos libros.

Nihilominus tamen idem videtur dicendum de commissariis ab Inquisitoribus ipsis constitutis, cũ illi Apostolica auctoritate deputati videantur, eo ipso quod ab Apostolicis Inquisitoribus constituantur. Ad tollendam tamẽ hanc difficultatem prudenter mihi agere viderẽtur Inquisitores, si cum creãt sibi commissarios, expresse etiam declararent eis competere hanc facultatem legendi libros prohibitos.

Libri prohibiti inquisitoribus deferendi, non propria auctoritate corrumpendi.

Præterea, quamuis nonnullis videatur posse quemlibet propria auctoritate libros damnatos comburere; vel aliter perdere, vbi ad ipsum quocunque modo peruenerint: tutius tamen videtur Vmberto verbo, libri. vt eos ad fidei iudices deferat; vt etiam asserit Campegius apud Zanchinum, c. 7. Ceterum ego crederem, necessario Inquisitoribus esse deferendos: nam in præfato rescripto Iulij III. ita scriptum extat: Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in ciuitatibus in quibus libri huiusmodi existunt, consignasse debeant realiter & cum effectu.

A *Monendi tamen sunt Inquisitores, vt cum liber alicuius hæretici damnati illis defertur, interrogent deferentem vnde illum habuerit, ne forte eo libro fuerit male vsus, aut ab aliquo, qui timet prodi, mittatur. Iam illud addiderim semel damnato hæretico, non modo intelligi damnatos libros iam conscriptos, cum ille damnaretur, sed etiam quoslibet alios deinceps compositos & editos, absque noua damnatione. argumento eorum quæ diximus supra in 1. par. super l. nemo clericus. de sum. trinit. & fid. catho. §. Nam & iniuriam.*

Inquisitores non concedunt facultatem legendi libros prohibitos.

B *Nunquid autem Inquisitores possint concedere facultatem legendi libros semel damnatos, quam ipsi habent, sæpe uidimus dubitari: & tametsi magna sit eorum auctoritas, amplaque potestas, verius est hanc facultatẽ eos concedere non posse; quia Romanus Pótifex specialiter videtur sibi hoc reseruasse: & quæ specialiter sibi ipse reseruat, ceteris intelliguntur esse denegata iuxta doctrinam glossæ communiter receptam in c. excommunicamus. verbo, Apostolicæ. de hæret. Sanciuit autem Papa, vt nemo legat libros damnatos sine facultate sedis Apostolicæ speciali. Iulius III. in præfato rescripto,* Cum meditatio. *& in bulla cœnæ Domini. c. 1.*

C *Quorundam tamen hæreticorum libri, qui ex professo de religione non tractant, aut conscripti sunt ab hæreticis dum catholici forent, examinati & approbati ab Inquisitoribus permittuntur, iuxta dispositionem regulæ 2. indicis librorum prohibitorum, quæ donec aliud statuatur, tuto obseruarę possunt Inquisitores.*

Libri auctoris nondum damnati dogmata continentes à quibus legendi, & purgãdi.

Et quæ hactenus diximus vera sunt cum agitur de libris iam damnatis, vel de libris hæreticorum nominatim damnatorum; cum vero liber aliquis praua continens dogmata ab auctore non damnato compositus de nouo prodit, ne inficiat, legẽdus quidem est, D *vt cognitis erroribus per iudicem legitimũ prohibeatur: legendus autem non per imperitos aut idiotas, aut medicos, vel philosophos, vel meros iurisconsultos, sed per Theologos graues & probatos, perque viros tales, qui discernere sciant inter lepram & lepram, habeantque prauorum dogmatum, & catholicarum assertionum notitiam, vt eleganter tradit Petrus Godofredus in l. damnato. C. de hæret. & Alfonsus Castr. lib. 2. cap. 17. de iusta hær. punitio.*

Confessores non absoluunt retinẽtes libros dãnatos.

Ad hæc, illud monendi sumus, neminem eorum qui sacras confessiones audiunt, ex ordinaria potestate posse absoluere eũ qui libros prohibitos apud E *se retinuit: cum enim ex hoc delicto excommunicatio irrogetur, vt diximus per 1. §. bullæ in cœna Domini, ab ea ne possint per quoslibet, delinquentes absolui sub grauibus pœnis inhibuit Romanus Pontifex in eadem bulla prope finem. §. illos autem. in hæc verba:* Illos autem, qui contra tenorem præsentium talibus, vel eorum alicui, seu aliquibus absolutionis beneficium impendere de facto pręsumpserint, excommunicationis, & anathematizationis sententia innodamus, eisque prædicationis, lectionis, administrationis sacramentorum, & audiendi confessiones officia interdicimus;

cimus; denuntiantes eisdem, & declarantes aperte, nos grauius contra eos spiritualiter, & temporaliter (prout expedire cognouerimus) processuros. Et nihilominus, quidquid egerint absoluendo vel aliàs, nullius sit roboris vel momenti. *hactenus ibi.*

In libris de nouo aduectis, priusquam vendantur quid agendum.

Postremo, antequam libri vndecunque in ciuitates aduecti à quoquam legantur, ea sunt diligenter obseruanda, quæ præscribuntur in indice librorum prohibitorum, regula 10. §. nemo vero. vt videlicet liber ostendatur personis ad hoc officium deputatis, & facultas ab eis obtineatur: quod ipsum obseruare item oportet ab illis, qui cum hæreditate libros à defunctis relictos acceperunt. quæ plenius & valde salubriter cauit synodus Salisburgensis constitutione quinta, cap. 3. & 4. dum iubet vt Episcopi coryceos habeant, qui Bibliopolarum aliorumque inferentium libros inspiciant, obseruent, & suspectos tollant.

Retinens libros damnatos, an sit hæreticus, vel de hæresi suspectus.

Ex supradictis pendet quæstio subdifficilis; nam cum sub anathemate interdicatur, ne quis libros vetitos retineat, merito quæritur, an qui contrafecerit, censeri debeat hæreticus, vel de hæresi saltē suspectus, & quibus tandem pœnis afficiendus. qua etiam de re breuiter disseram, veriora & certiora perscribens, vt in hac parte, quæ passim hodie contingit, lucem habeant qui hæc nosse cupiunt.

Ac primum Archidiaconus, Ioannes Fantuzzius, & nonnulli alij in c. sane profertur. 24. q. 2. idem Archidiaco. & Ioannes And. in c. filij. de hæret. lib. 6. asserunt, sufficere ad conuincendum quempiam hæreticum, si libri damnatæ lectionis apud eum reperiantur. eos sequitur Romanus singulari 326. incipien. eo ipso. Hippolytus Marsilius consil. 52. incipien. Misericordia Domini. num. 34. Cassaneus ad consuetud. ducatus Burgundiæ, rub. 1. des iustices, super textu. es droictz d'icelles. num. 53. Carrerius tract. de hæret. nu. 125. Repertorium Inquisit. verbo, libri. §. 1. & quidam alij, quorum plene sententia simpliciter intellecta, vt proposita est, falsa est, & penitus explodenda, cum nullo iure hoc caueatur, neque ratio patiatur, aut ius, vt ex sola præsumptione de tanto crimine aliquis condemnetur. c. litteras. de præsumptio.

Componēs libros hæreticos, censetur hæreticus.

Horum tamen sententia tunc vera erit, cum constiterit eum, apud quem liber reprobatæ lectionis reperitur, eundem librum composuiße, & ita plane locutus videtur auctor Repertorij in d. vers. libri. §. 1. vt colligitur eodem loco ex §. sed pone. & sic etiam tuetur veteres interpretes Ioā. Rojas singul. 124. & ita locutum quoque crediderim Archidiaconum in d. c. sane profertur. nam hoc casu vere hæreticus putandus esset, cum maiori deliberatione libri scribantur erronei, quàm verba hæretica emittantur. libri enim eiusmodi sine aliquo alio accusatore apertissime auctorem arguunt hæreticum, & conuincunt, vt grauiter docuit Maximus Episcopus Aquileiensis in concilio Lateranensi sub Martino eius nominis primo, circa annos Domini 645. celebrato, postulans Cyrum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum hæreticos, qui duas in Christo negabant vo-

A *luntates, scriptisque eam hæresim docuerant, condemnari; nam inter cetera ita hæc dicit:* Necnon per scripta eorum aduersus fidem exposita, quę videlicet & sine accusantis persona redarguere eos apertissime demōstrantur. propterea enim accusatio extranea superflua esse dignoscitur, quoniam à suis temerariis conscriptis apertius accusantur, quibus omnem mundum conturbasse noscuntur: ita namque Dominus ait: Ex ore tuo iudicabo te, & ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. *& paucis interiectis:* contra Theodorum & Origenem in B sancta quinta synodo accusator quidem nullus, sed tantummodo eorum conscripta ad accusationem ipsorum & reprehensionem sufficisse noscuntur. *hæc ille.*

Luc. 19. Matth. 12.

Hoc tamen dictum non putarem indistincte accipiendum: sed tunc cum auctor ex proposito hæresim ponit, eamque contra Catholicam fidem stabilire contendit: nam si quasi aliud agens proferat hæreticale dictum, quod ex ignorantia potius quàm malitia dixisse videatur, præsertim in rebus obscuris, quas non facile quis explicite scire præsumitur, qualia sunt multa ad fidem spectantia valde diffici- C *lia, re vera non putaretur hæreticus; quod tunc maxime verum esset, cum vel generalem præmisisset protestationem, vel aliàs vir catholicus & probus communi hominum existimatione haberetur.*

Retinens libros damnatos, quos nō composuit, suspectus de hæresi est.

Sed alter casus est nunc diluendus, An videlicet is qui retinet sciens & volens librum vetitæ lectionis, ab alio tamen compositum, sit de hæresi suspectus habendus: & suspectum esse nullus dubitat; nam & iam olim id asseruit Guido Fulcodius, qui postea Clemens IIII. Papa creatus est, in consultationibus ad Inquisitores, q. 9. in fine, quem penitus sequitur Archidiaconus sibi forte contrarius in D *cap. quicunque. verbo, credentes. de hæret. lib. 6. quod Pij IIII. rescripto incipiente,* Dominici gregis. *apertius continetur his verbis:* Is quidem qui hæreticorum libros, vel cuiuslibet auctoris scripta, propter hæresim vel falsi dogmatis suspicionem damnata, legerit, habueritue, ipso iure in excommunicationis pœnam incidat; eamque ob causam in eum tanquam de hæresi suspectum inquiri & procedi liceat. *hæc ibi.*

Qualis suspicio ex retentione librorum dānatorum cōtrahatur.

An autem hæc suspicio sit leuis, vehemens, aut violenta, non est à Papa expressum; Zanchinus tamen de hæret. c. 7. num. 7. Repertorium & Vmbertus verbo, libri. vehementem suspicionem ex re- E *tentione damnatorū librorū oriri asseruerunt. Ceterū verius est, causa cognita, hoc est, habita ratione personarū & librorum prudentem Inquisitorem rimari oportere, an hæc suspicio leuis, grauis, seu vehemens, aut violenta sit. nam quid si retinens tales libros penitus est imperitus, qui eos nec intelligat, nec legere sciat; dices ne eum uehementer suspectum? nō plane. Quare in hac re vt in ceteris iudicio opus est, & consilio peritorum: nam fieri quandoque potest, vt absque vlla hæresis suspicione libri damnati penes aliquem reperiri possint, vt de imperito proxime dictum est; quod etiam locum habere potest*

in eo

bri eo, qui cum hæreditate, vel mercibus accepit occlusos, nec adhuc exoluit: vel etiam si tales essent libri, qui licet ab hæreticis essent conscripti, nihil tamen contra fidem continerent: sed tantum quæ ad grammaticam, medicinam, vel similes profanas artes spectaret: aut si is qui retineret, vir esset probatissimus, à quo procul omnis malitia abesse putaretur; sicut de re furto sublata scripsit Bald. & Imola in l. fin. ff. de hæred. instit. ea enim reperta apud homines bonæ famæ, qui non sint soliti furari, non facit eos præsumi fures. simile in casu nostro sentiendum non male scribit Albertinus tract. de agn. assertio. q. 28 num. 25. & seq.

Vt ergo gradus suspicionum ex lectione librorum prohibitorum notari possint, præter qualitatem personarum legentium, sequentia considerare oportebit: si inconsiderate legerit: si parum, & semel: si vnum tantum librum: si reprehendenti & monenti non difficulter obtemperauit: si præsentauit Inquisitori cum primum intellexit esse prohibitum: si sollicite quæsiuit absolutionem, & similia, quæ obedientis & uere Christiani pectoris sunt indicia: hæc enim nullam quandoque, aut saltem leuem suspicionem præseferent.

At si aduertens & sciens legerit: si totum, aut pluries legerit: si plures legerit: si reprehensus non facile nec statim obediuit admonenti: si non præsentauit, sed sciens retinuit absque facultate: si non quæsiuit absolutionem, aut similia commiserit, aut omiserit facere, quæ contumacis signa sunt animi, magnam & vehementem contrahet suspicionem.

Quòd si studiose legat: si totum & pluries, aut plures & pluries: si omnes passim legat & sine delectu: si reprehensus tuetur factum: si inquirat, vnde habere possit, aut curat sibi asportari: si non esse præsentandos, aut comburendos contendat: si absolutionem contemnat, aut his similia faciat, aut facere omittat, in grauiorem & maiorem incidet suspicionem.

Hæc igitur prudenter & diligenter inuestigabunt Inquisitores, vt iuxta vnumquemque suspicionis gradum, aut abiurare, aut purgare compellant legentes, ceterasque salutares pœnitentias iniungant, nunc minores, nunc maiores pro varia suspicionis & patrati delicti qualitate.

Qui libros vetitos retinet quandoque hæreticorum fautor dici potest.

Illud non omittam, eum qui tales libros sciens prudensque retinet, posse aliquando dici hæreticorum fautorem: nam in concilio Constantiensi sessio. 15. tit. de sententia contra Ioannem Husz, ita de libris eius cauetur: Hæc sacrosancta synodus prorsus iubet per locorum ordinarios, tractatus & opuscula huiusmodi per censuram Ecclesiasticam, etiamsi opus fuerit cum adiectione pœnæ & fautoriæ hæresis, diligenter inquiri, & repertos ignibus publice concremari. hæc ibi. Idem penitus dicturum de scienter retinēte cuiuslibet alterius hæresiarchæ damnatos libros.

Tametsi uero multis modis innocentiam suam ostendere possit, qui libros vetitos repertus est habere, eum tamē nullo modo tuebitur, si dicat se eos habere ad confutādum, contra quā sentiat Gondisaluus de hæret. q. 13. num. 19. & Albertinus de agnos. assertio. q. 28. num. 8. & Pignolatus in additione ad singul. Romani 326. quorum doctrina his locis tuta non est. Vmbertus in opere iudiciali, verbo, absoluere num. 1. quoniam vt paulo antea monuimus sub anathemate omnibus præcipitur, ne sine speciali Papæ facultate libros vetitæ lectionis retineantur, aut legantur.

Qua pœna plectendi qui libros dānatos retinēt.

Iam qua pœna sint plectendi breuiter est dicendum; & iure quidem ciuili vltimo supplicio affici iubentur; vt late tradit Simancas de catho. inst. tit. 38. num. 26. Sed hæc seueritas à tribunali Inquisitionis longe abest, cum pœnam sanguinis non irrogeet. Guido Fulcodius loco præcitato, & Archidiaco. in d. c. 2. de hæret. purgationem talibus indicendam admonent, quam interdum ex causa imponi, seu indici posse non ambigerem. Hoc sit certum, pænitentiam esse imponēdam nunc acriorem, aliàs vero leuiorem pro qualitate & modo delicti & delinquentium. Nos aliquando post abiurationem ieiunia, orationes, & peregrinationes imponi vidimus. Cetera huc spectantia tradam infra in hac 2. par. super c. nouerit. de sent. excō. & super q. 27.

Iudæis non est permittēdū, vt libros damnatos legant.

Postremo in fine huius commentarij admonebo, curandum esse diligenter, ne Iudæi libros illos audeant legere, quos Christiana fides repudiat: nā eorum lectione vel illorum augeretur impietas, vt magis in obstinata infidelitate animus induresceret, aut procul dubio eorum conuersio vel impediretur omnino, vel retardaretur, & difficilior redderetur: aut operam darent, vt illis lectis Christiani in hæreses & errores inciderent.

Quare prudentissime sanctissimus dominus Gregorius XIII. statuto quodam incipien. Antiqua Iudæorum. edito anno Domini 1581. Calend. Iunij, inter causas & casus ob quos Inquisitores procedere possunt aduersus Iudæos, recensuit quoque hunc de quo agimus, in hæc verba: Si libros hæreticos vel Talmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alios prohibitos, tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcumque loca detulerit, aut ad eam rem operam suā accommodauerit: subiacebit scilicet Inquisitorum iudicio.

Ervigij Regis lex de interdicēda Iudæis lectione librorum prohibitorū.

Recte itaque & pie iam olim in Hispania Eruigius rex, (quem alij Eringium appellant) initio regni sui, idest, anno Domini 681. vt ex Ioanne Vasæo constat, inter leges Gothicas, quas à sancto Isidoro institutas recognouit, et nomine suo fecit euulgari, hanc quoque posuit de interdicenda Iudæis illorum librorum lectione, quos Christiana fides reijcit. Eius legis verba ex lib. 12. legum Visigothorū tit. 3. l. 11. ita habēt: Illis commodare lectionibus sensum, quibus fas non est præbere assensum, impietatis est potius quàm pietatis indicium. Et ideo siquis Iudæorum libros illos legerit, vel doctrinas attenderit, siue habitos in domo sua celauerit, in quibus male contra fidē Christi sentitur, & publice decaluabitur, & centenorum flagellorum verberatione plectetur. Qui tamen cautionis vinculo alligabitur, ne vn-

vnquã talium libros, vel doctrinas apud se aut habere præsumat, aut attendere audeat, aut studiis meditandi assumat. Iam uero si post emissum placitum quodcumque tale repetere tentauerit, & decaluatus centenis flagellis subiaceat, & amissis rebus sub perpetui exilij conteretur ærumna: vt quia iam secundo visus est erroris sui iterasse vestigium, perenniter illis res eorum deseruiant, quibus principali fuerint collatione concessa. Hæc & similia illi percipient, qui quemlibet infantium talia præsumpserint docere, id est, vt doctor ipse iniquitatis in prima transgressionis fronte deprehensus, & centenis subiiciatur decaluandus verberibus, & placiti sui polliceatur cautione se talia vlterius neminem debere docere. Quòd si primæuæ huius sponsionis maculans fidem contingat illi, ea quæ abiecerat, repedare, omni eius facultate in principis potestate redacta ipse decaluatus, centenisque verberibus adiudicatus perpetuo erit exilio relegandus. Infantes tamen ipsi vel pueri tunc erunt à supradictis damnis atque verberibus alieni, si hanc perfidiæ doctrinam intra 10. annos ætatis suæ posi ti meditasse fuerint visi. Ceterum si post exemptos decem annos quisquis illorum talia attendere vel meditari præsumpserit, superioris constitutionis damna vel verbera ordine superius adnotato sustineat. hæc Eruigius.

Infidelibus quibuscũq; non est permittenda lectio librorũ prohibitorũ

Quod autem de interdicenda Iudæis lectione librorum prohibitorum dictum est, idem quoque dicendum putamus ob easdem causas de aliis infidelibus, si forte in terris catholicorum morarentur: nam neque istis concedenda esset talium librorum lectio. Quare nec permittendus esset Mahometanus vt suum posset impune legere Alcoranum, aut alios, qui vel de stabilienda secta sua, vel de Christiana confutanda, vel de erroribus in eam inuehendis tractarent, aut alios quomodolibet prohibitos. Idem de Gentilibus seu Paganis sentio, quibus non esset concedendum, vt libros eos legerent, quibus eorum impietas vel foueretur, vel augeretur, vel conuersio retardaretur; ac ne alios quidem quacunque ratione prohibitos.

Qua vero pœna plecti debeant infideles circa hæc delinquẽtes, cum non sit iure cautum, arbitrio Inquisitorum relictum esse videtur. Qualis pœna statuta esset per legem Eruigij, verba legis indicãt, quæ paulo ante retulimus. Pro qualitate ergo delicti & malitia delinquentis augenda est; vel minuenda pœna arbitrio prudentis iudicis sicus ex supradictis constat.

Ex concilio Africano.

Episcopus hæredem instituens hæreticum, consanguineum, vel extraneum, vel paganum, etiam post mortem excommunicatus nuntiatur: hoc dicit secundum communem & veriorem intellectum: & vt faciat ad titulum potest intelligi, quòd ex hoc præsumatur hæreticus.

CAP. V.

SI quis[a] episcopus hæredes instituerit extraneos à consanguinitate sua, vel hæreticos etiam cõsanguineos, aut Paganos pertulerit: saltem [b] post mortem ei anathema dicatur: atque [c] eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.

IN CAP. SI QVIS EPISCOPVS. COMMENT. IIII.

a SI quis episcopus.] *Desumptum ex concilio Africano, cap. 48. vbi uerba paulo fusius concipiuntur, vnde facilius colligitur sententia. ea vero ita habent:* Item constitutum est, vt si quis episcopus hæredes extraneos à consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut Paganos, Ecclesiæ prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Neque excusari possit, si intestatus defecerit, qui vtique debuit factus episcopus, rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre. *hæc concilium. Est autem sensus talis: Episcopus qui sibi hæredes instituit hæreticos, siue sint consanguinei, siue extranei, post mortem est anathematizandus, atque eius nomen ex memoria sacerdotum amouendum: ita Alanus, Laurentius, & Tancredus: quibus consentiunt Græci Tilius, Zonaras, & recentiores interpretes. Ergo hæretici hoc loco ex testamento capere prohibentur; & testamentum, cum sit contra leges factum, irritum erit: ita Balsamon, quod & verum est. Bona vero episcopi intestati hac de causa morientis culpa sua, quia hæreticos instituit, Ecclesia capiet. Totum hoc decretum pulchre declarat Illustr. ille Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconen. in notis veterum decretalium, collectione 1. lib. 5. tit. 6. c. 8. quem videto.*

Episcopus hæreticos instituens hæredes, post mortem anathematizandus.

b ¶ Saltem post mortẽ ei anathema dicatur.] *Hinc colligit glossa hic, & iuris canonici interpretes vno consensu, in detestationem criminis hæresis, posse hæreticum post mortem excommunicari; cui sententiæ etiam fauere videtur textus in cap. sane profertur. 24. q. 2. quod plane ita simpliciter acceptum falsum est, cum hæretici ipso iure cum primum in hæresim incidunt sint excommunicati, talesque etiam decedant, nisi ante mortem Ecclesiæ reconcilientur, ergo amplius excommunicari ob illud crimen non debent: quod oportuit animaduertisse iuris interpretes. Ita præter ceteros Sotus lib. 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 2. in vltimo dubio.*

Hæretici licet post mortem anathematizentur, non tamen excommunicantur.

Sed hic lapsus ex ignoratione illius verbi, Anathema, *processit; quod quandoque significat maledictionem & detestationem, vt docet August. in quæst. lib. Numerorum, q. 41. Indicat quoque textus in cap. ego Berengarius. de consecrat. dist. 2. ibi:* Anathematizo omnem hæresim. *Hoc est maledico, imprecor, & detestor. quod alibi etiam sæpe in iure*

Anathema quid significet

iure consistit. Ergo hic cum ipso iure & facto iam sit Episcopus hæreticos instituens excommunicatus, non iubetur iterum excommunicari, sed maledici, deuoueri, & execrari more vetusto, vt paulo post subdam. ita Alfonsus Castrus & recte lib. 2. c. 20. de iusta hæret. punit. sed si quis iuris interpretes tueri velit, dicat eos hoc voluisse, post mortem posse hæreticos excommunicari, id est, excommunicatos declarari.

Quid sit inter Dei sacerdotes nō numerari, vetus Ecclesiæ ritus de diptychis.

c ¶ Atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.] *Vetus erat in primitiua Ecclesia consuetudo, vt in sacris diptychis, hoc est in catalogo, piæ memoriæ transitum ad cælos habentium Episcoporum vocabula eorundem, seu nomina describerentur, & inter Missarum solemnia coram populo recitarentur: vt piæ pro illis ad Deū funderentur preces; quòd si Episcopi turpem egissent vitam, aut hæretici, vel hæreticorum fautores extitissent, idque post mortem eorum constitisset, nomina eorum è sacris diptychis protinus delebantur; hæc colliguntur ex epistola quadam num. 30. Leonis Papæ primi ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum. c. 3. item ex Leone Papa III. in epistola sextæ synodi confirmatoria ad Constantinum Imperatorem, legiturque hodie in vltima eius synodi actione. idem habetur epistola quadam ab Episcopis Aegyptiacis conscripta ad Anatolium Archiepiscopum Constantinopolitanum pro concilio Chalcedonensi. tradit Nicolaus primus epistola quadam ad Michaelem Imperatorem non procul à fine: & Anastasius Papa secundus ad Anastasium Imperatorem de abolendo nomine Acacij epistola quadam. c. 3. & alibi sæpe. tradit breuiter Alfonsus Castrus lib. 2. c. 20. de iusta hæreticorū puni. & Conradus Brunus. lib. 5. de hær. c. 17.*

De diptychis vero in Decreto Romæ nuper impresso anno 1582. in cap. sane. profertur. 24. q. 2. ita notatū est: Diptycha duæ tabulæ erant: quarum altera viuorum, altera mortuorum: ea nomina continebat, quæ in Missa recitabantur: translato vocabulo ab ostreorum diptycho: cuius mētionem facit B. Ambrosius Hexeam. lib. 5. cap. 8. De huiusmodi autem ecclesiasticis diptychis partim viuorum, partim mortuorum, partim vtrorumque mentio fit in epistola Innocentij I. ad Decentium, cap. 2. & in epistola B. Augustini 137. clero & plebi ecclesię Hipponēsis. 2. q. 1. c. nomen. & 11. q. 3. c. quid obest. & in epistola Gelasij ad Anastasium Augustum, & in epistola episcoporum Aegyptiacæ diœcesis ad Anatolium: quæ habetur post concilium Chalcedonense, & alibi sæpe.

Hęreticorū nomina delēda è libris catholicorū.

Iam ex hoc contextu iuxta præfatam interpretationem, quæ vera est, dirimitur illa quæstio: An hæreticorum propria nomina expungi debeant, & deleri è libris eorum, qui etiam ex professo de fide non tractant, aut è libris catholicorum: nam procul dubio aboleri debent, quoties non nominantur, vt refutentur, & dānentur: neque enim iustum est, vt inter Christianos, quos illi oppugnant, ad laudem nominentur, aut recitentur. sortes quidem & sortilegos damnari iubet Leo IIII. c. sortes. 26. q. 5. ibi: Quamobrem volumus illas omnino damnari: & inter Christianos vltra nolumus nominari. *multo ergo magis taceri, & supprimi debent hæreticorum nomina, qui sortibus & sortilegis sunt deteriores. Multa in hanc sententiam attuli. lib. 6. de pœnis hæreticorum. c. 10. quæ gratia breuitatis omitto, dummodo intelligamus nullo fortiori argumento hanc sententiam comprobari, quàm eo, quod ex hoc capite desumitur. interim videto Simancam de cath. institut. tit. 38 num. 22. & Ioannem Baptistam Cardonam, qui nuper de hoc articulo disputatiunculam edidit Romæ.*

Hæreticorū imagines honorifice nō pingendæ.

Ex his amplius consequitur, nec imagines, vel statuas hæreticorum velut Caluini, Lutheri, aut similium esse conficiendas, permittendas, aut pingendas: neque enim careret hæreseos suspicione, qui eas, vel in domo sua, vel in cubiculo honorifice collocaret; at cum dedecore & ignominia, seu infamia qua ipsi notantur, pingi possent, quod Longolium defuncto impio Luthero ingeniose fecisse scimus. is enim vt indicaret Lutherum è monacho nigro in hæreticum pertinacem fuisse conuersum, in tabula lupum nigrum pinxit, cuculla monachali superimposita, adiecto hoc eleganti tetrasticho:

Hæresiarcha, reus voti fideique Lutherus
 Pingitur hic atris hæreticisque notis.
E monacho (q̄ est hęc hominū mutatio?) nigro,
 Est niger effectus dæmonis arte, lupus.

Ex[a] eodem.

Loquitur de eadem materia cum præcedenti: et extēditur quod ibi dictum fuit de episcopis, ad presbyteros & alios clericos.

CAP. VI.

IN eos[b], qui catholici non sunt, etiam si cōsanguinei fuerint, episcopi vel presbyteri nihil conferant. denique hoc, quod de episcopis & presbyteris dictum est, debet de reliquis clericis exaudiri.

IN CAP. IN EOS. COMMENT. V.

a Titulus huic capiti præfixus habet ita: *Ex eodem. scilicet, concilio Africano, vnde præcedens caput desumptum est; sed non est in concilio Africano, sed desumitur ex concilio Carthaginensi III. cap. 13.*

Hæreticis quibuscūq; nihil delinquendum.

b ¶ In eos.] *Verba in præcitato concilio sunt apertiora, habentq; ita:* Vt episcopi vel clerici, in eos qui catholici Christiani non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, nec per donationes, nec per testamentum rerum suarum aliquid conferant. *hæc ibi. Addit Zonaras, idem esse legibus ciuilibus constitutum; quod & verum est, quoniam hæretici nihil omnino capere possunt, ex cuiuslibet testamento, aut alia qualibet vltima*

voluntate, vel contractu, l. Manichæos. l. diuinam. C. de hæret. cum similibus. quod est in odium hæreticorum introductum, vt hac suppliciorum acerbitate resipiscant. Vide Theodorum Balsamonem cano. 25. synodi Carthaginensis, vbi plura de interpretatione huius canonis.

Alexander III. Rhemen. Archiepiscopo.

Christus fuit verus Deus, & verus homo: sentiēs oppositum hæreticus est, & excommunicatus.

CAP. VII.

CVM [a] Christus perfectus Deus & perfectus sit homo: mandamus, quatenus sub anathemate interdicas, ne quis de cetero audeat dicere, Christum non esse aliquid, secundum quod homo: quia sicut Christus verus est Deus, ita verus est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens.

IN CAP. CVM CHRISTVS. COMMENT. VI.

a Extat hodie hoc c. in 3. volumine conciliorum generalium post conciliū Lateranen. sub Alexandro III. par. 49. cap. 20. vbi paulo fusius verba concipiuntur, ex quibus hic locus potest illustrari. Tulit vero Alexander hoc edictum circa annum Domini 1159. aduersus quosdam magistros scholæ Parisiensis, Rhemensis, & aliarum ciuitatum, qui temere dicebant, Christum secundum quod homo erat, nihil esse: quam etiam stultitiam multis antea sæculis condemnauit Eutychianus Papa, circa annum Domini 276. epistola quadam ad Ioannem, & omnes Episcopos Beticæ prouinciæ.

Christum secundum qd homo nihil esse, hæresis est.

Ex concilio Lateranen.

Hæretici, receptatores, & fautores eorum excommunicati sunt: & decedentes in hoc peccato, in cœmeterio Ecclesiæ sepeliri non debent, nec pro eis orari.

CAP. VIII.

SICVT [a] ait beatus Leo: & infra.] Quia in partibus Tholosanis hæreticorum, quos alij Catharos, alij Patarenos, & alij aliis nominibus vocant, inualuit damnanda peruersitas: eos, & defensores & receptatores eorum, anathemati decernimus subiacere: Et sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domo, vel in terra sua tenere vel fouere, aut negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserit, neque sub priuilegiorum nostrorum quibuscun-A que indultorum obtentu, neque sub alia quacunq; occasione oblatio [b] pro eo fiat, aut [c] inter Christianos accipiat sepulturam.

IN CAP. SICVT AIT. COMMENT. VII.

a Sicut ait beatus Leo.] Desumptum est hoc fragmentum ex concilio Lateranensi sub Alexandro III. habito Romæ anno Domini 1180. cōuocatis 280. Episcopis. Legitur hodie in præfato concilio cap. 27. hic vero mutilus est textus, & B quasi imperfecta sententia, in authographo ita legitur: Ea propter, quia in Gasconia, Allegesio & partibus Tolosanis, & aliis locis ita hæreticorum, quos alij Catharos, alij Patrinos, † alij Publicanos, alij aliis nominibus vocant, inualuit damnata peruersitas, vt iam non in occulto, sicut aliqui nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publiee manifestent, & ad suum consensum simplices attrahant & infirmos: eos & defensores eorum & receptatores anathemati decernimus subiacere: & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus, vel in terra C sua tenere, vel fouere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat: si autem in hoc peccato decesserint, non sub nostrorum priuilegiorum cuilibet indultorum obtentu, nec sub aliacumque occasione, aut oblatio fiat pro eis, aut inter Christianos recipiant sepulturam. hæc ibi.

Excommunicantur hæretici cum suis complicibus & puniuntur.

† al. Patarenos.

In hos iure etiam ciuili statuta pœna est authen. Gazaros. C. de hæret. eorundem fit mentio in c. excommunicamus. el 2. de hæret. vbi alia etiam hæreticorum portenta, qui circa mille ducentos annos in Narbonensi prouincia, & partibus Tholosanis pullularunt, numerantur, cum quibus beatus Do D minicus frequentes habuit per decennium disputationes, vt alibi diximus.

b ¶ Oblatio pro eo fiat.] Hoc est, ne sacrificium Missæ pro eo offeratur, quod hic summus Pontifex vocat oblationem, quia Deo offertur pro expiatione peccatorum: idem etiam intellige de aliis Ecclesiæ suffragiis, & piis precibus, quæ pro illis, qui vel hæretici, vel de hæresi suspecti decesserunt, offerri prohibentur; cum sacrificia offerri non debeant pro decedentibus in mortali peccato. cap. placuit. 23. quæst. 5.

Quid nomine oblationis intelligatur.

c ¶ Aut inter Christianos recipiant sepultu- E ram.] quæ est quies corporis: & concordat textus in c. quicunque. §. 1. de hæret. lib. 6. priuatio vero sepulturæ inter pœnas hæreticorum numeratur. Alfonsus Castrus. lib. 2. c. 18. de iusta hæret. punitio. & dixi plene infra par. 3. super quæstione 40. ex quo hic locus est illustrandus.

Hæretici sepultura priuantur.

Lucius tertius.

Hæreticus male sentiens vel male docens de sacramentis ecclesiæ, excommunicatus est, & conuictus, nisi se correxerit, & errorem abiurauerit; si clericus est, degradetur, & curiæ sæculari tradatur:

-tur: per quam etiam laicus punietur. Eadem etiam est pœna suspectis de hæresi, si se non correxerint: & relapsis omnino audientia denegatur, sæculares principes, qui iurare nolunt de Ecclesia contra hæreticos defendenda, excommunicantur, & terræ eorum supponuntur interdicto: ciuitates vero ipsorum resistentes, aliarum commercio, & episcopali dignitate priuantur: exempti vero subsunt ordinarijs super his, quæ contra hæreticos instituuntur.

CAP. IX.

[a]D abolendam: & infra. Vniuersos, qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate seu de peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis, aliter sentire, aut docere non metuūt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat: & generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel [a] singuli episcopi per diœceses suas, cum cōsilio clericorū, vel clerici ipsi sede vacante cum consilio (si oportuerit) vicinorum episcoporum, hæreticos iudicauerint; vinculo perpetui anathematis innodamus: & infra. Præsenti † nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifeste fuerint † in hæresi deprehensi, si clericus est, vel cuiuslibet religionis obumbratione fuscatus, totius [b] ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur: & sic omni officio & beneficio spoliatus ecclesiastico, sæcularis relinquatur arbitrio Potestatis, animaduersione debita puniendus: nisi [c] continuo post deprehensionem erroris, ad fidei catholicę vnitatem sponte recurrere, & errorem suum ad arbitrium episcopi regionis publice consenserit abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laicus autem, nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus, pro qualitate facinoris vltionem: & infra. Qui vero inuenti fuerint sola suspicione notabiles: nisi ad arbitrium episcopi, iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, simili sententiæ subiacebunt. Illos quoque, qui post † abiurationem erroris: vel postquam se (vt diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio, sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos: & infra. Statuimus insuper, vt Comites, Barones, Rectores, & Consules ciuitatum, & aliorum locorum, iuxta commonitionem Episcoporum, præstito corporaliter iuramento † promittant, quòd fideliter & efficaciter cum ab eis fuerint requisiti, Ecclesiam contra hæreticos, & eorum complices adiuuabunt bona fi-

† Eymericus infra par. 3. quęst. 91.

† In vulgatis ita: fuerit in hæresi deprehensus, &c. sed in antiquis exemplaribus, ut est impressum.

† In vulgatis libris ita: post abiurationem præfati erroris, &c. sed dictio, præfati, nusquam est in antiquis codicibus.

† Ad hoc præstandum iuramētum cōpelli possunt. c. vt officiū. § statuimus. de hær. lib. 6.

A de, iuxta officium & posse suum. Si vero id obseruare noluerint, honore, quem obtinent, spolientur, & ad alios nullatenus assumantur: eis nihilominus excommunicatione ligandis, & terris ipsorum interdicto Ecclesiæ supponendis. Ciuitas autem, quæ his institutis duxerit resistendum: vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes, aliarum careat commercio ciuitatum, & episcopali se nouerit dignitate priuandam: & infra. Si qui [d] vero fuerint, qui à lege diœcesanæ iurisdictionis exempti, soli subiaceant sedis Apostolicæ potestati, B nihilominus in his, quæ sunt contra hæreticos instituta, episcoporum subeant iudicium: & eis in hac parte tanquam à sede Apostolica delegatis (non obstantibus libertatis suæ priuilegijs) obsequantur.

IN CAP. AD ABOLENDAM. COMMENT. VIII.

a VEL singuli episcopi &c. hæreticos iudicauerint.] *Caute hoc est accipiendū: quoniam neque episcopi vllo tempore, neque clerici vacante sede, potestatem habent definiendi dubia circa fidem: id enim Romani Pontificis munus est. cap. quotiens. 24. q. 1. c. maiores. de bapt. §. & eius effectu. quod vero hic dicitur, tunc locum habere necesse est, cum factum est clarum, id est, cum hæretici errāt in his, quæ iam declarata sunt et definita per Ecclesiam; nam tunc is censetur hæreticus, qui hæreticus fuerit ab Episcopo, vel Inquisitore declaratus: quod etiam hic obseruat Ioannes Anania numero 5. Albertinus tract. de agnos. assert. quæst. 8. num. 5. & quidam alij. facit textus in c. super quibusdam. §. 1. de verb. sign. quem refert Eymericus paulo post in hac 2. parte.*

Qualiter intelligendum hęreticos esse quos episcopi hęreticos declarāt.

b ¶ Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur.] *Quomodo hæc fiant, traditur in c. degradatio. de pœnis, lib. 6. relat. infra hac par. 2. de quo late Eymer. 3. par. in nono modo processum fidei terminandi, vbi dixi plene.*

c ¶ Nisi continuo.] *Duæ hoc loco voces ponuntur, continuo, & confestim, quarum significatio in hac causa quorundam interpretum mentes vexat, putantium accipiendas esse in significatione propria, & ob id cum sua natura indicent temporis celeritatem absque interuallo, quamprimum quis deprehenditur in hæresi, debet redire, aliter Ecclesia misericordiæ viscera debet ei claudere, in qua sententia fuisse videtur Panormitanus in dicto cap. ad abolendam. num. 6. licet aliud sentire videatur in c. excommunicamus. il 1. num. 10. de hæret.*

Dictiones confestim, & continuo, qualiter intelligendæ.

Ceterum his omißis, quorundam sententia est, Inquisitorum arbitrio relinquendum esse, vt intelligatur quando hæretici continuo & confestim redire ad gremium Ecclesiæ dicantur. Sed hæc opinatio velut periculosa iam explosa est: neque enim reorum vita ex libero iudicum arbitrio pendere debet.

Vsus autem interpretatus eas voces sic videtur, vt illi

vt illi statim, continuo, seu confestim redire intelligantur, qui quandocunque ante sententiam diffinitiuam conuertuntur. Zanchinus de hæret. cap. 16. num. 7. vbi copiose Campegius. Bernardus, in lucerna, verbo, redire. §. 6. quibus fauet Eymericus 3. par. in 10. modo finiendi processum fidei. & q. 98. Simancas de catho. instit. tit. 47. num. 40. & alij quos libens omitto: & hæc sententia vera est & amplectenda.

De qua reuide præter ceteros Menochium lib. 2. de arbitrariis iudicum, centuria 4. casu 372. & 373. Repertorium in verbo, vsura. §. circa istam. in fine, & in verbo, continuo. glossa & Doctores in §. B omnis stipulatio. verbo, confestim. Instit. de verbor. oblig. melius glossa in §. vltimo instit. de inutil. stipulat. Boerius decisione 343. & copiosissime Paulus Grillandus tractat. de hæret. q. 5.

Quod vero Inquisitoris arbitrio relinquatur, vt quidam opinantur diffinire, quando hæretici confestim redire dicantur, potissima ratio est: quoniam statuta in hæreticos lata si fuerint dubia, ipsi possunt interpretari per rescriptum Innocentij IIII. Cum negotium. relat. infra in hac par. 2. tradit Eymer. 3. par. q. 85. & 86. & Vmbertus verbo, incontinenti. sed hæc sententia in hoc articulo tenenda non est, vt optime sensit Simancas præcitato loco, num. 39.

¶ Qui vero inuēti fuerint.] Hic §. vsque ad §. Illos quoque, vt plurimum desideratur in manuscriptis exemplaribus quod Ioannes And. etiam adnotauit dicens eum hic communiter non haberi; & Hostiensis ait non debuisse remoueri. habetur tamen infra in cap. excommunicamus. 1. §. qui autem. reperitur vero in recentioribus codicibus, & in antiqua compilatione, & in multis Pontificum extrauagantibus, quas refert Eymericus paulo post in hac 2. par. item in litteris Apostolicis, quæ in fine Directorii sunt impressæ. quare non carent auctoritate & fide, quæ in eo statuuntur.

d ¶ Si qui vero fuerint qui à lege diœcesanæ iurisdictionis exempti.] Nullum priuilegium, nulla personarum dignitas, vel gradus quemquam liberat in causa hæresis à iurisdictione Inquisitorum: quod multis Pontificum rescriptis cauetur, Alexandri IIII. diplomate incipiente, Commissæ. & alio recentiori Pij IIII. incipiente, Pastoris æterni. quod ipsum multis aliis iuris locis indicatur. c. vt commissi. de hæret. lib. 6. ibi: Quoslibet hæreticos. & hoc iure vtimur. excipiuntur tamen Episcopi ob dignitatis prærogatiuam. c. Inquisitores. de hæret. lib. 6. quos solus Papa iudicat in hac causa. & legati, seu officiales sedis Apostolicæ, extrauag. cū Matthæus. de hæret. relat. infra in hac 2. par. 1. de quo videto Eymericum 3. par. quæst. 26. & seq. quibus etiam locis videto, quæ copiose scribimus.

Nullum priuilegium eximit à iurisdictione Inquisitorū.

Innocentius tertius.

Bona hæreticorum confiscantur, & in terris Ecclesiæ applicantur fisco Ecclesiæ: in terris Imperij, A iudicis sæcularis fisco. & procedit etiam si catholicos habent filios.

CAP. X.

VERGENTIS[a] in senium sæculi corruptelam: & infra. In terris vero temporali nostræ iurisdictioni subiectis, bona[b] hęreticorum statuimus publicari: & in aliis idem præcipimus fieri, per Potestates & Principes sæculares: quós ad id exequendum B (si forte negligentes extiterint) per censuram ecclesiasticam appellatione remota compelli volumus & mādamus: Nec[c] ad eos bona eorū vlterius reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus hęreticorum consortium, misereri aliquis voluerit: vt temporalis saltem pœna corripiat, quem spiritualis non corrigit disciplina. Cum enim secundū legitimas † sanctiones reis læsæ maiestatis punitis capite, bona confiscentur eorum, filiis suis vita solummodo ex misericordia conseruata: quanto † magis qui aberrantes in fide, Domini Dei filium Iesum Christum offendunt, à capite nostro, quod C est Christus, ecclesiastica debent districtione præcidi, & bonis temporalibus spoliari: cum longe sit grauius æternam, quàm temporalem lædere maiestatem. Nec[d] huiusmodi seueritatis censuram orthodoxorum exhæredatio filiorū, quasi cuiusdam miserationis prætextu debet vllatenus impedire: cum in multis casibus † (etiā secundum diuinum iudicium) filij pro patribus temporaliter puniantur: & iuxta canonicas sanctiones, quandoque feratur vltio non solum in authores scelerum, sed etiam in progeniem D damnatorum.

† l. quisquis. C. ad legem Iul. maiest.

† In Regesto ita: quanto magis q aberrantes in fide, Deū Dei filiū Iesum Christū offendunt.

† Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 11. de iusta hæret. puni. Ioannes Roias singul. 66.

IN CAP. VERGENTIS. COMMENT. IX.

a VErgentis.] Integra hæc decretalis habetur in Regesto Innocentij III. lib. 2. epistola 1. & in antiqua cōpilatione tertia, tit. de hæret. c. 1. inde capiet lucem declarationis totum hoc cap.

b ¶ Bona hæreticorum statuimus publicari.] Concordat textus in capitulo cum secundum leges. de hæret. lib. 6. & in capitulo excommunicamus. 1. E §. damnati. de hæret. ubi Doctores communiter. quod ipsum etiam est iure ciuili cautum. l. Manichæos. C. de hæreticis. ibi: Quos bonorum etiam omnium publicatione persequimur. & in auth. Gazaros. C. eod. tit. Squillacensis de fide catho. cap. 30. Gondissaluus de hæret. q. 15. Simancas de instit. catho. tit. 9. Alfonsus Castrus lib. 2. c. 5. & seq. de iusta hæret. punitio. Zanchinus de hæreticis. c. 25. & sequen. Repertorium verbo, bona. & verbo, confiscatio. Felynus in cap. cum nobis. de præscriptio. Bart. in l. si debitor. ff. de his qui in fraud. credito. Bernardus Diaz in practica crimi. cano. c. 106. & alij, quos omitto consulto. nec refert vtrum sint clerici,

Hæreticorū bona confiscata.

rici, vel laici, vt præfati declarant. cetera, quæ breuitas me omittere hic compellit, tradam cum Eymerico 3. par. q. 109. & seq.

c ¶ Nec ad eos bona eorum vlterius reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus misereri aliquis voluerit.] *Hinc colligimus non obscure, verissimam esse Eymerici sententiã 3. par. q. 109. dicentis posse Inquisitores, hæreticis redeuntibus, non relapsis, in tempore gratiæ, hoc est ante diffinitiuam sententiam, bona, quæ sua fuerant, condonare. quod sequitur Zanchinus de hæret. c. 25. num. 3. & ibidem Campegius. Repertorium verbo, bona. §. sed vtrum Inquisitor. Ioannes Monachus & Archidiac. cap. accusatus. §. porro. de hæret. lib. 6. sanctus Antoninus par. 3. tit. 18. c. 2. §. 7. Tabiensis in sum. verbo, hæreticus. vers. quarto tertia pœna est.*

Inquisitores condonare possunt bona hæreticis, redeuntibus.

Atque hæc sententia de iure communi vera est, vt copiose disserui in priuilegio Inquisitorum 196. Reuerendissimus tamen Simancas in adnotationibus ad Zanchinum c. 14. contra sensit, asserens non posse Inquisitorem, aut Episcopum, bona semel ipso iure confiscata hæreticis redeuntibus condonare. Sed eius opinionem & communis sententia, & in primis hic locus, de quo nunc disserimus, valide refellit, à qua communi sententia non crederem discedendum: nam hoc inter cetera ad amplam Inquisitorum potestatem de iure communi pertinet, vt bona semel per hæresim confiscata, quæ licite ab iniustis possessoribus auferri potuissent, eis condonentur, si ad gremium Ecclesiæ redire voluerint, nec video quem alium sensum habere possint hæc uerba: nisi eis ad cor reuertentibus, &c. *& in vniuersa* Italia, *in qua Inquisitores à iure communi non discedunt, hoc communiter solet obseruari, vt ab inferioribus Inquisitoribus vbique hæreticis redeuntibus bona condonẽtur, seu confiscatio remittatur.*

d ¶ Nec huiusmodi seueritatis censuram orthodoxorum exhæredatio filiorum.] *Olim iure ciuili tantum erat, vt filij catholici parentibus hæreticis succederent. l. Manichæos. C. de hæret. ibi:* sed nec filios hæredes eis existere, aut adire permittimus, nisi à paterna prauitate discesserint. *l. cognouimus. & authen. idem est. C. eod. tit.*

Filiis hæreticorum etiã catholicis nihil relinquẽdum.

Ceterum hodie huius legis pontificiæ decretum sequimur, nam filiis hæreticorum quamuis catholicis, nihil penitus est relinquendum, neque etiam legitima, quæ quodammodo iure naturæ debita videtur. Paulus Grillandus de hæret. q. 4. atque hoc iure vbique vtendum est, contra quam senserint illi, quos refert Hostiensis in sum. tit. de hæreticis. §. qua pœna. asserentes hanc decretalem locum habere tantum in terris, quæ subsunt temporali summi Pontificis iurisdictioni: in alijs autem ciuiles leges esse obseruandas, quæ maiori, inquiunt, æquitate nituntur. nam & iura etiam ciuilia huic decretali adstipulantur, in authen. Gazaros. C. de hæret.

Nec vlla est iniquitas hac vti seueritate, vt parentes à tanto crimine committendo facilius auocentur. Iulius Clarus lib. 5. sent. §. hæresis. vers. & scias. vbi hanc testatur esse communem opinionem.

Quales Inquisitorum partes erga filios damnatorum pauperes relictos.

Inquisitores tamen pueris & puellis hæreticorum damnatorum pauperibus relictis prouidebunt A *ex misericordia; ita vt rationem habeant sexus & ætatis: nam masculos iam corpore validos alicui arti mechanicæ iubebunt addici: feminas, aliquibus honestis eiusdem ciuitatis matronis assignabunt, vt eis famulentur, & ab eis in fide instruantur: ceteris, quibus per ætatem, aut incommodam valetudinem laborare non licet, tenuia alimenta ex paternis bonis ex sola misericordia subministrabunt, deprecantes interdum principes, tam ecclesiasticos quàm seculares, vt in huiusmodi filios damnatorũ, aliquam exerceant liberalitatem; quæ res ad eos in* B *primis spectat, ad quos damnatorum bona ex confiscatione peruenerunt.*

De his cap. 22. Hispalensis instructionis anni Domini 1484. pie & prudenter cautum est his verbis à nobis vtcumque latine redditis: Similiter decreuerunt, quòd si ex personis ob delicta sua relictis curiæ sæculari, vel perpetuo carceri mancipatis, remanserint filij vel filiæ, qui non sint matrimonio copulati: Inquisitores prouideant & ordinent, vt prædicti orphani commendentur personis honestis, & Christianis catholicis, vt ab eis nutriantur, cibentur, & in fide catholica C instruantur: conficiantque libellum supplicem seu memoriale super prædictis orphanis, & de cuiusque qualitate, qui indiguerint, & fuerint boni Christiani, & præsertim pro feminis puellis orphanis, vt possint nubere, vel profiteantur religionem. *hæc ibi. vide Repertorium verbo, filij. §. Filij minores.*

Quòd si magni alicuius Principis ob hoc crimen bona proscripta fuerint, isque filias habuerit, honorifice ab eo cui bona obuenerunt, erunt dotandæ exẽplo Ferdinandi regis Neapolitani, qui filias Principis Rosani, qui maiestatis crimen admiserat, & ob D *id bona amiserat, ex eisdem bonis ditissime dotauit, vt memoriæ prodit Gigas tract. de crim. læs. maiest. lib. 3. tit. de pœnis. quæst. 15. num. 2.*

Idem.

Aduocati vel notarij hæreticis vel eorum defensoribus fauentes, aut sub eis litigantibus patrocinantes, & pro eis instrumenta scribentes, infames sunt, & ab illo officio suspensi.

CAP. XI.

E

I aduersus nos terra consurgeret: & infra. Quia † plus timeri solet quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur: vobis a aduocatis & scriniariis firmiter inhibemus, ne hæreticis credentibus, fautoribus, vel defensoribus eorundem in aliquo præstetis auxilium, consilium vel fauorem: nec eis in causis, vel in factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine, vestrum patrocinium præbeatis: & pro ipsis publica instrumenta, vel scripta facere nullatenus atten-

† c. quamquã. 23. dist.

attentetis. Quòd si contra præsumpseritis, ab officio vestro suspensos, perpetuæ vos decernimus infamiæ subiacere.

IN CAP. SI ADVERSVS. COMMENT. X.

Quomodo sit prohibitum pro hæreticis patrocinari.

a VObis aduocatis & scriniariis firmiter inhibemus.] *Concordat textus in c. excommunicamus. §. credentes. & in c. sicut, de hæret. & in cap. 2. §. 1. de hæret. lib. 6. Idem sanciuit Nicolaus Papa quodam rescripto incipiente:* Nouerit vniuersitas vestra. *est autem difficilis definitio huius textus; neque enim aperte dicitur quomodo sit prohibitum pro hæreticis patrocinari. sed præter Hostiensem, Ioan. And. Ioannem Ananiam & alios, qui hoc ipso loco hunc contextum varijs modis interpretantur, videndus est Carrerius tract. de hæret. num. 113. & 114. Matthæus Afflictus in constitutione, inconsutilem. notabili 25. versi. hinc sumpta occasione quæro. Geminianus in c. vlt. §. vlt. de hæret. lib. 6. Petrus Godoffredus in l. curiales. C. de hær. Franciscus Ponzinibius tractat. de lamijs. nu. 78. Repertorium verbo, aduocatus. Eymericus 3. par. q. 39. & Albericus de Rosate de statutis. par. 3. q. 32. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 17. de iusta hæret. puni. Ioannes Rojas singulari 175. & alij, quos sciens omitto.*

In hac difficultate hoc primum sit exploratum, Pro hæreticis, quos hæreticos esse constat, nullo modo patrocinandum, seu aduocandum; secus quoties id est dubium, idest, cum nondum est exploratum, an verba, vel facta alicui obiecta, sint hæretica, manifestamue hæresim sapientia: vel cum nondum testibus, alijsue legitimis probationibus de hæresi constat: tunc enim aduocare licebit, seu patrocinium reis præstare: Inquisitorum tamen auctoritate, solemni iureiurando præcedente, de iusta defensione præstanda, & de abstinendo ab eadem defensione quamprimum cognitum erit illum, qui defenditur esse hæreticum, iuxta sacri officij receptam & laudabilem consuetudinem; vt præfati tradunt, quibus adde Simancam de catho. instit. tit. 5. de aduocatis.

Idem vniuersis Christi fidelibus, tam in vrbe Meten. quàm in eius diœcesi constitutis.

Laici non prædicent, nec occulta conuenticula faciant, nec sacerdotes reprehendant.

CAP. XII.

CVM [a] ex iniuncto: & infra. Licet [b] autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundum eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potius commendandum: in eo tamen apparent

A quidam laici, merito arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis Christi † sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hũc mundum illuminat, in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit aperte dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta: & infra.

† Dictio, Christi, nec in Regesto, nec in antiquis codicibus reperitur.

Ioan. 1. *Mar. vlt.* *Matth. 10.*

B Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia vero non eundem actum habent: ita multi sunt ordines in Ecclesia: sed non omnes idem habent officium: quia secundum Apostolum, alios Dominus dedit Apostolos, alios prophetas, alios autem Doctores, &c. Cum igitur doctorum ordo sit quasi præcipuus in ecclesia, nõ debet sibi quisquam indifferenter prædicationis officium vsurpare. Nam secundum Apostolum, quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate dominum messis, vt mittat operarios in messem suá.

1. Cor. 12. *Ephes. 4.* *Rom. 10.* *Luc. 10.* *Matth. 9.*

C Quòd si forte quis argute respondeat: quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cum inuisibilis missio multo sit dignior, quàm visibilis: & diuina longe melior, quàm humana †: potest rationabiliter responderi, quòd cũ interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam nude tantum asserere, quòd ipse sit missus à Deo, cum hoc quilibet hæreticus asseueret: sed oportet, quòd astruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel scripturæ testimonium speciale. Vnde cum Dominus vellet mit-

† Post hæc verba sequitur in Regesto exemplũ de Ioãne Baptista, quod hic omisit Raymund[9]. affert autem luœm huic loco.

D tere Moysen in Aegyptum ad filios Israel, vt crederent ei, quòd mitteretur ab ipso, dedit ei signum, vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoque Baptista, speciale suæ missionis testimonium protulit de scriptura dicens: Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domini, sicut ait Esaias propheta: & infra. Licet autem scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam: quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamen simplicibus sacerdotibus,

Exod. 7. *Ioan. 1.* *Esa. 40.* *Matth. 3.* *Malach. 2.*

E etiam à scholasticis detrahẽdum, cum in eis sacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes, sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem Deorum nomine nuncupantur: & infra. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exẽplo, quòd asina legitur reprehendisse prophetam: vel quòd Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cum aliud sit fratrem in se peccãtem occulte corripere, (quod quisque † tenetur efficere secundum regulam Euangelicam, in quo casu sane potest intelligi, quòd Balaam

Exod. 22. *Ioan. 10.* *Nu. 22.* *Ioan. 8.* *Matth. 5.*

† De hac materia vide S. Thu. 2. 2. q. 33. art. 2. & sequen.

† In aliquot exemplaribus legitur, fratrem, in alijs vero & in Regesto, patrem, habetur.

laam fuit correptus ab asina) & aliud est Patrē† siuum delinquentem reprehendere manifeste, quod vtique nulli licet secundum euangelicam veritatem: nam qui etiam dicit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Rursus aliud est, quòd prælatus sponte de sua confisus innocentia, subditorum se accusationi supponit, (in quo casu, præmissum Domini verbum debet intelligi) & aliud est, quòd subditus, non tā animo reprehendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cum et potius incumbat necessitas obsequendi; quòd si forte necessitas postularet, vt sacerdos tāquam inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinate apud episcopum, ad cuius officium tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

IN CAP. CVM EX INIVNCTO. COMMENT. XI.

Laici & feminæ nullo modo prædicēt; & quales esse oporteat sacros prædicatores.

a CVm ex iniuncto.] *Habetur hæc decretalis in Regesto Innocentij 3. lib. 2. Ex integra clausula apertissime colligitur tum argumentum, tum sententia siue intellectus huius capitis. Ea vero ita habet:* Cum ex iniuncto nobis Apostolatus officio facti simus secundum Apostolum sapientibus & insipientibus debitores, pro vniuersorum salute nos oportet esse sollicitos, vt & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foueamus: tunc autem opus est discretione maiori, cum vitia sub specie virtutum occulte subintrant, & angelus Satanæ in angelum lucis simulate transformat. Sane significauit nobis venerabilis frater noster Metensis episcopus per litteras suas, quòd tā in diœcesi, quàm vrbe Meteñ. laicorum & mulierum multitudo non modica, tracta quodam modo desiderio scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico Sermone transferri. Translationi huiusmodi adeo libenter, vtinam autem & prudenter intendens, vt secretis conuentionibus talia inter se laici & mulieres eructare præsumunt, & sibi inuicem prædicare: qui etiam aspernantur eorum consortium, qui se similibus non immiscent, & à se reputant alienos, qui aures & animos talibus nō apponunt. Quos cum aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt: conantes rationes inducere de scripturis, quod ab his non deberent aliquatenus prohiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt: & cum ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libellis suis, & prudentius se posse id eloqui submurmurāt in occulto. *hæc ibi. & mox subjequuntur verba huius capitis.*

b ¶Licet autē, &c.] *Est autē ualde elegans & singularis huius rescripti definitio, qua hoc vnū præcipitur, ne laici officiū prædicationis verbi diuini assu-*

A *mant; id enim Doctoribus, hoc est Theologis, quorū est in Ecclesia ordo præcipuus, omnino relinquendū est. Concordat c. sicut in vno. eod. tit. de hæreticis similia tradit Eymericus 3. par. q. 38.*

Per laicos vero hoc loco, & vbicunque de hac re agitur, eos accipere debemus, qui non sunt in aliquo sacro ordine constituti, tametsi sint valde eruditi & scientia clari, vt tradit Leo eius nominis primus, epistola quadam 61. ad Theodoretum Episcopum, prope finem ibi: Adiicientes & illud, vt præter Domini sacerdotes, nullus audeat prædicare, seu monachus, siue ille sit laicus, qui cuiuslibet scientiæ nomine glorietur. *refert Iuo par. 6.*

B *c. 249. eandem prædicationem laicis prohibuit idē Leo, epistola 60. ad Maximum episcopum Antiochenum. idem sanciuit concilium Carthaginense quartum, cui interfuit August. cap. 94. refert Iuo par. 8. cap. 323.*

Nec refert ibi sanciri, ne præsentibus clericis, laici prædicent, quasi illis absentibus id laicis liceat: quoniam argumentum à contrario sensu (vt nostri iurisperiti loquuntur) non valet, quotiens absurdum aliquid sequitur, aut alijs legibus repugnat. glos. & Doctores in rub. & l. 1. ff. de offi. eius

C *cui mandata est iurisd.*

Femina vero, licet doctissima, prædicare non debet, idem concilium Carthaginense 4. cap. 99. refert Iuo par. 8. cap. 324. & Gratianus in cap. mulier. 23. distinct.

Quale autem & quantum sit prædicationis munus, & quales esse debeant prædicatores, quos oportet à profanorum auctorum & poetarum fabulis & auctoritatibus citandis abstinere, docet concilium Senonense cap. 35. & 36. & concilium Treuerense in c. missi. quæ nunc leguntur in 4. volumine conciliorum Surianæ editionis.

Nemo sine superioris permissione audeat prædicare.

D *Et quòd sine facultate superiorum nullus possit prædicare, iam olim sancitum fuit multis conciliorum decretis, sed expressius renouauit Innocentius III. in concilio Lateranen. cap. 3. §. quia uero nonnulli. & concilium Tridentinum sessio. 5. de reforma. cap. 2. §. siqui vero. & sequen. de qua re plura idem concilium sessio. 24. in decreto de reformatione. cap. 4. & alibi sæpe: sed & multa etiam concilium Lateranense sub Leone X. sessio. 11. & Burchardus lib. 2. decretorum, cap. 97. 98. & 99. & postremo id cauit diligentissime synodus Salisburgensis constitutione 6. cap. 3. & de materia hu-*

E *ius cap. vt breui concludam, vide Alfonsum Castrum lib. 3. de iusta hæret. punitio. c. 2. & 3. Repertorium verbo, prædicare. Simancam de catho. instit. tit. 49. Syluestrum & ceteros summarum collectores in summis, verbo, prædicare. sed eleganter & copiose Conradus Brunus lib. 6. de hæret. c. 4. de hoc agit, & Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 64. vbi per multos articulos tractat materiam huius capitis.*

Idem in concilio generali.

Excommunicati sunt omnes hæretici, quibus-

cunque nominibus nominentur. hoc dicit vsque ad §. damnati.

CAP. XIII.

XCOMMVNICAMVS[a] itaque & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam orthodoxam & catholicam fidem, quam superius exposuimus, condemnantes hæreticos[a] vniuersos quibuscunque nominibus censeantur: facies quidem diuersas habentes, sed caudas adinuicem colligatas: quia de vanitate conueniunt in idipsum.

Damnati de hæresi, per sæcularem iudicem puniuntur, & bona laicorum hæreticorum confiscantur, & clericorum bona applicãtur ecclesiis, vbi beneficiati erant. hoc dicit vsque ad §. qui autẽ. Abb.

Damnati vero præsentibus sæcularibus potestatibus, aut eorum balliuis relinquãtur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis: ita quòd bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur: si vero clerici, applicentur ecclesiis, à quibus stipendia receperunt.

Si suspectus de hæresi se non purgat ad arbitrium superioris, excommunicatur; & existens per annum in excommunicatione, vt hæreticus damnatur. hoc dicit vsque ad §. moneantur. Abbas Sic.

Qui autem [b] inuenti fuerint sola suspicione notabiles: nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignam, ab omnibus euitentur: ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici condemnentur.

Potestates sæculares, perpetui vel temporales iurare tenentur, vniuersos hæreticos ab ecclesia dãnatos pro viribus exterminare, & temporalis dominus non purgans terram suam hæreticis, excommunicatur: & si perstiterit in excommunicatione per annum, nuntiatur Papæ, qui fideles eius à iuramento absoluet; & eius terram fidelibus exponet: saluo iure principalis domini, nisi & ipse sit in culpa. hoc dicit vsque ad §. catholici. Abb. Sic.

Moneantur autem & inducantur, & si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur sæculares potestates, quibuscunque funguntur officiis, vt sicut reputari cupiunt, & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum †, quòd de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quòd amodo quandocunque quis fuerit in potestatem siue perpetuam siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulũ iuramento firmare. Si vero dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate,

† Concor. tex. in auth. Statuimus. C de epi. audien.

A per metropolitanum & ceteros comprouinciales episcopos, excommunicationis vinculo innodetur: & si satisfacere contempserit, intra annum significetur hoc summo Pontifici, vt ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate denuntiet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate conseruent: saluo iure domini principalis, dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat, eadem nihilominus lege seruata circa eos, qui non habent dominos principales.

Domini temporales purgare debent terras suas ab hæretica prauitate.

B *Cruce signati ad exterminationem hæreticorum, gaudent priuilegio concesso cruce signatis in subsidium terræ sanctæ. hoc dicit vsque ad §. credentes. Abbas.*

Catholici † vero, qui crucis assumpto charactere ad hæreticorum exterminium se accinxerint, illa gaudeant indulgentia, illoque sancto priuilegio sint muniti, quæ accedentibus in terræ sanctæ subsidium conceduntur.

† Eymericus infra par. 3. quæst. 129.

C *Hic ponitur pœna credentium receptatorum, & defendentium hæreticos. primo laicorum, secundo clericorum; vsque ad §. quia. Abbas.*

Credentes † præterea, receptatores, defensores & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: firmiter statuentes, vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit, intra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos, ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. D Nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem: nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per ipsum confecta nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur: & in similibus idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur: vt in E quo maior est culpa, grauior exerceatur vindicta. Si qui autem tales, postquam ab ecclesia fuerint denotati, euitare cõtempserint; excommunicationis sententia, vsque ad satisfactionem idoneam percellantur. Sane clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ præsumant tradere sepulturæ, nec eleemosynas aut oblationes eorum percipiant: alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto sedis apostolicæ speciali. Similiter quilibet regulares quibus etiam hoc infligatur, vt eorum priuilegia illa in diœcesi non seruentur, in qua tales excessus præsumpserint perpetrare.

† De his Eymericus infra hac 2. p. q. 50. 51. 52. & 53.

Nullus

Nullus debet sibi officium prædicandi assumere, nisi super hoc sibi à iure vel à sede Apostolica, vel à diœcesano episcopo licentia concedatur: aliàs excommunicatur: & nisi resipuerit alia pœna imponitur. hoc dicit vsque ad §. adijcimus. Abb.

Quia vero nonnulli sub specie pietatis, virtutem eius (iuxta quod Apostolus ait) abnegantes, auctoritatem sibi vendicant prædicandi, cum idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? omnes qui prohibiti †, vel non missi, præter auctoritatem ab Apostolica sede vel catholico Episcopo loci susceptam, publice vel priuatim prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: & nisi quàm citius resipuerint, alia competenti pœna plectentur.

2. Tim. 3. Rom. 10.

† Concor. tex. in c. cũ ex iniũcto. & in c. sicut in vno. cod. tit.

Archiepiscopi & episcopi inferiorum suorum prouincias & diœceses suspectas habentes de hæresi, saltem semel in anno per se vel per alios idoneos visitent: qui etiam debent, si hoc expedire videbitur, exigere iuramentum ab illis de vicinia, ad reuelandos hæreticos, & occulta conuenticula celebrantes: quos reuelatos relapsos canonice punient, & renitentes iurare, vt hæretici condemnentur. hoc dicit vsque ad §. volumus. Abb.

Adijcimus † insuper, vt quilibet Archiepiscopus vel episcopus, per se aut per archidiaconum suum, aut alias honestas idoneasque personas bis aut saltem semel in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres vel plures boni testimonij viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat, quòd si quos ibidem hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium, vita & moribus dissidentes, eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus, ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonice puniantur. Si qui vero ex eis iuramenti religionem obstinatione damnabili respuentes, iurare forte noluerint, ex hoc ipso tamquam hæretici reputentur.

† Vide Conradum Brunum de hæret. lib. 3. c. 15. Simã. de chato. instit. tit. 25.

Episcopus negligens in hæresi persequenda, à dignitate episcopali est remouendus, & alius idoneus est subrogandus. hoc dicit vsq; ad fi. Abb. Sic.

Volumus igitur & mandamus, & in virtute obedientiæ districte præcipimus, vt ad hæc efficaciter exequenda episcopi per diœceses suas diligenter inuigilent, si canonicam velint effugere vltionem. Si † quis enim episcopus, super expurgando de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus; cum id certis indiciis apparuerit, ab episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem.

† Idem statuit Martinus V. quodam rescripto. incip. Inter cunctas. & habet in vlt. sess. cõc. Constan.

A IN CAP. EXCOMMVNICAMVS I. COMMENT. XII.

a Excommunicamus.] *Edidit Innocentius in concilio generali Lateranen. hoc copiosum edictũ aduersus hæreticos, eorumq; fautores anno Domini MCCXV. in quo potissimum tres pœnas eis irrogat. Vnam spiritualem, videlicet, excommunicationem: alteram corporalem, cum possint nisi resipiscant, tradi curiæ sæculari, vltimo supplicio afficiendi: tertiam item vitæ afflictiuam, nempe bonorum confiscationem.*

Quales pœnæ in hæreticos hic latæ.

B *Nec putandum est hic primum pœnam excommunicationis in hæreticos latam: nam omnium pœnarum, quibus hæretici coercentur, hæc antiquissima est, à Christo iam lata Matth. cap. 18. ibi:* Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam Ethnicus & publicanus. *& diuinus Paulus ter legitur excommunicasse, primum, Cerinthum fornicarium 1. ad Corinth. cap. 5. rursus Alexandrum & Hymenæum ob blasphemiam. 1. ad Timoth. cap. 1. tandem hac pœna idem Apostolus omnes hæreticos docuit coercendos, ad Titum cap. 3. item sanctus Ioannes. 2. epistola canonica. tradit Martinus ab Ayala olim Archiepiscopus Valentinus in lib. de Ecclesiasticis traditio. par. 3. art. 6. Disserui latissime lib. 2. de pœnis hæreticorum.*

Pœna excõmunicationis in hæreticos antiquissima.

C b § Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles.] *Ergo contra suspectos de hæresi, tametsi hæretici vere non sint, Inquisitores procedere possint. Sed an leuis suspicio sufficiat, quæstio est: & Repertorium verbo, suspectus. §. item nota. & Matthæus Afflictus in constitutione, inconsutilem. & Carrerius de hæret. numero 16. leuem suspicionem sufficere voluerunt, non tamen ad condemnationem & punitionem, sed vt ex leui suspicione ad examinationem, inquisitionem, & veritatis indagationem perueniatur, & leuiter suspecto ad eluendam huiusmodi suspicionem etiam abiuratio vel purgatio iniungatur, vt docet Eymericus par. 2. q. 55. num. 9. & seq.*

Contra suspectos procedunt Inquisitores.

D *Ceterum his leuibus suspicionibus non est vbique credendum in tam graui delicto, & prudentia opus est, & iuxta qualitatem personarum erit iudicandum, vt prudenter monuit Simancas in enchyridio violatæ religionis, tit. 41. num. 8. sed de his plura Eymericus hac 2. par. q. 55. & 56. vbi & nos multa tradidimus. Hoc est certum, ad nullius capturam veniendum esse ex his tantum indicijs aut delictis, quæ leuiter solum redderent quempiam suspectum, propter insigne honoris detrimentum, quod in hoc crimine sola captura afferre dignoscitur, vt fusius scripsi infra par. 3. super q. 59.*

Ex leuibus suspicionibus non facile procedẽdum.

E

Gregorius IX. Archiepiscopo Mediolanen.

Laici cuiuscunque professionis sint, prædicare non debent.

CAP. XIIII.

Concor. tex. in c. cum ex iniuncto, supra eo tit.

SICVT in vno corpore: & infra. Cum igitur nonnulli laici prædicare præsumant, & verendum nimis existat, ne vitia sub specie virtutum occulte subintrent. Nos attendentes, quòd doctorum ordo est in Ecclesia Dei, quasi præcipuus: Mandamus, quatenus cum alios dominus Apostolos dederit, alios prophetas, alios vero doctores, interdicas laicis vniuersis, cuiuscunque ordinis censeantur, vsurpare officium prædicandi.

1. Cor. 12. Ephes. 4.

Idem.

Hoc cap. vsque ad §. si qui autem habetur in c. excommunicamus, supra eo tit. in princ. vnde summa, & declara, prout ibi fuit dictum.

CAP. XV.

† Concor. tex. in auth Gazaros. C. de hæret. vbi Pet. Godofr. hunc locum illustrat.

EXCOMMVNICAMVS † & anathematizamus vniuersos hæreticos, Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iossepinos, Arnaldistas, Speronistas, & alios, quibuscunque nominibus cen- A seantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas: quia de vanitate conueniunt in idipsum. Damnati vero per Ecclesiam sæculari iudicio relinquantur, animaduersione debita puniendi: clericis prius à suis ordinibus degradatis.

Si in hæresi deprehensi volunt redire ad fidem, detrudendi sunt in perpetuo carcere ad pænitentiam peragendam: & credentes erroribus hæreticorum, hæretici sunt. boc dicit.

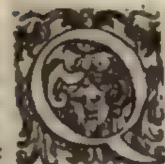
Si † qui autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad agendam B condignam pœnitentiam: in perpetuo carcere detrudantur. Credentes autem eorum erroribus, hæreticos similiter iudicamus.

† Vide Eymer. 3. par. quæst. 93.

Idem.

Liberantur ab omni obligatione, qui hæreticis tenebantur adstricti.

CAP. XVI.

C

ABSOLVTOS se nouerint à debito fidelitatis domini †, & totius obsequij, quicunque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto quacumque firmitate vallato tenebantur adstricti.

† In antiquis codicibus cõstanter legitur, hominii.

DECRETALES TITVLI DE HAERETICIS DE SEXTO LIBRO.

Gregorius nonus Rhemensi Archiepiscopo & suis suffraganeis.

Propter crimen hæresis clericum in quibuscunque sacris ordinibus constitutum, solus eius episcopus degradare poterit. hoc dicit. Domi.

CAP. I.

† Vide c. degradatio. de poen. lib. 6. de quo auctor paulo post. & 3. par. post modũ nonũ processum fi dei terminandi.

QVONIAM † episcoporum numerus ad degradationem clericorum à canonibus constitutus non potest de facili conuenire: Cócedimus vt sacerdotem, vel alium clericũ in sacris ordinibus constitutum (cum pro hæresi fuerit sæculari curiæ relinquẽdus, aut perpetuo immurandus) conuocatis abbatibus, alijsque prælatis & religiosis personis, ac litteratis suæ diœcesis, de quibus expedire videbitur, suus solus possit episcopus degradare.

A

Alexander quartus.

Excommunicationem incurrit sepeliens scienter hæreticos, vel eorum receptatores, defensores, vel fautores; nec absoluitur, nisi exhumet eorum corpora: locus vero priuatur sepultura. boc dicit vsque ad §. inhibemus. Domi.

CAP. II.

B QVICVNQVE † hæreticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum, scienter præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. Nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publice extumulẽt, & proijciant huiusmodi corpora damnatorum. Et locus ille perpetua careat sepultura.

† Eymer. 3. par. q. 40. vbi dixi.

Excommunicari debent laici publice vel occulte disputantes de fide. boc dicit Domi.

Inhi-

† Concor. text. in c. cũ ex iniuncto, &c. §. cuc. de hęret.

Inhibemus † quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim, de fide catholica disputare. Qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.

Non valet promotio hæreticorum, eis credentium, fautorum, receptatorum, & defensorum eorum, nec filiorum suorum, vsque ad secundam generationem, ad beneficia ecclesiastica, vel officia publica. hoc dicit. Domi.

† Hoc decla rat text. in c. statutum. el 2. infra hoc tit.

Hæretici † autem, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filij vsque ad secundam generationem ad nullum ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admittantur. Quòd si secus actum fuerit, decernimus irritum & inane.

Priuati sunt habentes beneficia ecclesiastica, ad preces hæreticorum: & inhabiles efficiuntur ad alia obtinenda, si scienter talia receperunt. hoc dicit. Domi.

† Silu. in sum. ver. hęresis 1. q. 8. Rebuf. in prati benef. par. 3. nu. 24

Ad hæc †, quoscunque viros ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi pestilentium personarum dignitates, personatus & quæcunque alia ecclesiastica beneficia sunt adepti: ex nunc priuamus taliter acquisitis, volentes, quòd tales & habitis careant perpetuo: & si receperunt illa scienter, ad alia vel similia nequaquam in posterum admittantur.

Nulla est emancipatio filiorum, vel subditorum per hæreticos facta: etiam si postea vitium detegatur. hoc dicit. Domi.

† Eymer. 3. par. q. 116. & ibi dixi plene.

Illorum † autem filiorum emancipationem, quorum parentes, post emancipationem etiam huiusmodi apparuerit ante ipsam à via veritatis ad hęreticæ superstitionis inuium declinasse, nullius volumus esse momenti, velut factam de hominibus sui iuris: cum dignum sit, vt propter tanti atrocitatem delicti, filij esse in parentum hæreticorum desierint potestate.

Idem Inquisitoribus hæreticæ prauitatis.

Filij vel hæredes petentium in infirmitate sua hæreticorum consolationem, non admittuntur ad probandum, quòd non sana mente vel perdita loquela susceperint, si constat quòd erant sanæ mentis, vel si prius suspecti vel diffamati erant de hæresi: aliàs admittuntur, scilicet per testes fide dignos, non suspectos. hoc dicit. Domi.

CAP. III.

† Pro intellectu huius cap. vide infra rescriptũ Vrbani IIII. incip. Olim ex parte. & Eyme 3. par. q. 43. & q. 121. vbi copiose tractaui materiam huius decretalis.

FILII † vel hæredes illorum, qui dum in ægritudinis lecto decumberent, petierunt hæreticos consolaturos, vt ab eis per manus impositionem consolationem reciperent, secundum pessimam consuetudinem eorundem, sicque viam fuerint vniuersæ carnis ingressi: ad probandum quòd ipsi defuncti con-A solationem illam, immo verius desolationem non sanę mẽtis effecti susceperint, vel post perditam iam loquelam (cum tamen moris sit) vt dicitur apud eos, quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam) admitti non debent: si dum viuebant, diffamati erant de hęresi, vel suspecti: aut legitime constiterit, quòd sanæ mentis existentes, huiusmodi hęreticos petierunt. Alioqui admitti poterunt prædicti filij vel hæredes ad probandum præmissa. Non tamen per vxores, filios, familiares, vel de suis aliquos: sed per B testes alios fide dignos, & specialiter fidei zelatores.

Idem eisdem.

Relapsi in hæresim sunt tradendi curiæ sæculari, licet pœniteat eos, & ad fidem redeant: non tamen denegantur eis sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ. hoc dicit. Domi.

CAP. IIII.

C

SVPER eo †, quod scriptum legitur, ecclesia nulli claudit gremium redeunti: quodque ij, qui post abiurationem erroris, vel postquam se proprij antistitis examinatione purgauerint, si deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari decernuntur iudicio, sine vlla penitus audientia relinquendi: cum scripturæ huiusmodi videantur sibi inuicem aduersari, quid tenendum sit, per sedem edoceri Apostolicã postulastis. Nos itaque inquisitioni vestrę de fratrum nostro-D rum consilio respondemus, quòd taliter deprehensis, etiam si (vt dictum est) sine vlla penitus audientia relinquendi sint iudicio sæculari: si tamen postmodum pœniteant, & pœnitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sunt humiliter petita sacramenta pœnitentiæ ac Eucharistiæ deneganda.

† Eymer. 3. par. q. 100. & ibi dixi.

Idem eisdem.

Excommunicati, participes, & socij criminis admittuntur in testes contra hæreticos, si sciunt verisi-E militer veritatem deponere. hoc dicit. Domi.

CAP. V.

IN fidei fauorem. † Cõcedimus, vt in negotio Inquisitionis hæreticæ prauitatis excommunicati & participes, vel socij criminis, ad testimonium admittantur: Præsertim in probationum aliarum defectum, contra hæreticos, credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum, si ex verisimilibus coniecturis: & ex numero testium, aut per-

† Eymer. 3. part. q. 64. 66. & 68. vbi dixi copiose.

personarum (tam deponentium, quàm eorum contra quos deponitur) qualitate, ac aliis circunstantiis, sic testificantes falsa non dicere præsumantur.

Idem eisdem.

Ordinarij, vel eorum delegati, & Inquisitores sine pœna excommunicationis facere habent executionem iustitiæ contra hæreticos per habentes iurisdictionem sæcularem in loco: licet excommunicati sint, vel de facto tantum illam iurisdictionem possideant. hoc dicit. Domi.

CAP. VI.

† Eymer. 3. par. q. 22. vbi dixi.

RAESIDENTES † regimini alicuius regni, prouinciæ, siue loci (licet excōmunicati vel de facto tantum, & non de iure iurisdictionem habentes, ac eorum officiales ad requisitionem ordinariorum vel delegatorum ipsorum, aut Inquisitorum hæreticæ prauitatis non valentium sine moræ dispendio, vel negotij periculo recursum habere ad superiores, qui legitime in locis ipsis possint iustitiam exequi) possunt & debent contra hæreticos, credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum, iustitiam & suum officium exercere. Nec requirentes huiusmodi excommunicatos, propter hoc sententiam excommunicationis incurrunt. Non tamen præsidētibus prælibatis vel officialibus eorundem propterea in aliis casibus intelligatur concessum aliquid, vel permissum.

Idem eisdem.

Excommunicatus, propter contumaciam non respondendi super hæresim, de qua erat suspectus, post annum damnatur vt hæreticus. hoc dicit. Dom.

CAP. VII.

† Eymer. hac 2. par. q. 47. & 3 par. q. 124. hunc tex. illustrat.

VM † contumacia (in causa præsertim fidei) suspicioni præsumptionem adijciat vehementem, si suspectus de hæresi vocatus à vobis, vt de fide respondeat, excommunicationis vinculo (pro eo quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat) per vos fuerit innodatus: quam si per annum animo sustineat pertinaci, extunc velut hæreticus condemnetur.

Idem eisdem.

Abiurans in iudicio hæresim propter vehementem præsumptionem: si iterato labitur (licet non fuisset probatum plene) relapsus dicitur: secus si leuis erat præsumptio. hoc dicit vsque ad §. Eum vero. Dominicus.

A

CAP. VIII.

† Concordat Vrbani IIII. Rescriptum incip. Consultus, infra positū. & vide Eymericū hac 2. par. q. 40. vbi dixi.

CCVSATVS † de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna & vehemens suspicio orta erat, si hæresim in iudicio abiurauit, & postea cōmittit in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus: licet ante abiurationem suam, hæresis crimen plene probatum non fuerit contra ipsum. Si autem leuis & modica suspicio illa fuerit (quamquam ex hoc sit grauius puniendus) non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

B

Culpabilis in vno articulo hæresis, generaliter postea abiurando relapsus dicitur si committit etiā in alium articulum separatum. hoc dicit. Domi.

Eum vero, qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, aut in vno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento errauit, & postmodum hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit: si extunc in aliam etiam hæresis speciem, siue sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, volumus vt relapsum in hæresim iudicari.

C

Qui post abiurationem hæresis, de qua conuictus fuerat, vel postea conuincitur facto vel verbo, hæreticis communicat in rebus hic prohibitis, relapsus dicitur. hoc dicit. Domi.

Ille quoque de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, si post illam hæreticos receptet, deducat, visitet, siue associet, aut dona vel munera eis donet, vel mittat, seu fauorem eis impendat, qui excusari non possit, etiam sine adoratione (vt verbis vestris vtamur) merito debet iudicari relapsus, cum illum ex approbati à se prius erroris consequentia, non sit dubium id fecisse.

D

Testis in causa hæresis, falsum deponens, licet periurus sit, probat dicendo contrarium: dumtamen ex indicijs constet dictum non corruptionem, sed ueritatem continere. hoc dicit.

Licet uero periuri † à testimonio, etiam post pænitentiam repellantur: si tamen ij, qui coram Inquisitoribus iurantes, tam de se, quàm de alijs super facto hæresis dicere ueritatem, eam celando deierent, & postmodum uelint corrigere dictum suum, contra se ac alios suos complices deponendo: cum crimen huiusmodi sit exceptum, si ex manifestis indiciis apparuerit, tales non animi leuitate, aut odij fomite, seu corruptione pecuniæ, sed zelo fidei orthodoxæ dictum suum uelle corrigere, ac modo (quæ prius tacuerant) reuelare in fauorem fidei (nisi aliud obsistat) stari debet tam contra se, quàm contra reliquos attestationibus eorundem. † Eymer 3. par. q. 65. & sequen.

E

Inquisitores super hæresi deputati, non se intromittant de diuinationibus vel sortilegijs non sapientibus hæresim manifestam. hoc dicit. Domi.

Sane

† De hac materia copiose Eymer. 2. p. q. 42. & 43.

Sane cum † negotium fidei (quod summe priuilegiatum existit) per occupationes alias non debeat impediri: pestis Inquisitores hæreticæ à sede Apostolica deputati, de diuinationibus, aut sortilegiis (nisi hęresim saperent manifeste) intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis iudicibus puniendos.

Inquisitores hæresis, de quæstionibus vsurarum se intromittere non possunt. hoc dicit.

† Vide infra rescriptū Vrbani 4. Consultus. ver. in quo quęrit. & reper. ver. vsura. 5. circa istam.

De quæstionibus † præterea vsurarum motis, etiā contra illos, quibus restitutionē vsurarum in pænitentia pro hæresis crimine iniunxerunt, ac illi se & sua ad hoc faciendum in iudicio ecclesiæ obligarunt, intromittere se nō possunt: ne per causas huiusmodi offendiculum negotio fidei præparetur.

Inquisitores possunt compellere hæredes fautorum hæreticorum (qui tamen hæretici non erant) ad implendam pænitentiam iniunctam, in bonis tēporalibus: secus si mortui sint, antequam fuerit pænitentia iniuncta. hoc dicit. Domi.

† Eymericus 3. par. q. 120. Zanch. de hęret. c. 28. nu. 5. 6. 7.

Si uero † pro iis, quæ in hæresi receptando, vel defendendo hæreticos seu eis fauendo, non tamen existens hęreticus quis commiserit, sub obligatione bonorum suorum Inquisitoribus se adstrinxit ad recipiendam ab eis pænitentiā, & complendam: & ea licet iniuncta, non tamē peracta decessit, si per huiusmodi pænitentiam onus impositum fuerit proficiens ad salutem, in bonis eius temporalibus exequendum: ad complementum ipsius, per Inquisitores cogi debent hæredes vel alij, ad quos cum suo onere bona huiusmodi deuenerunt. Porro si propter huiusmodi hæreticorum receptationem, defensionem, seu fauorem, quis ad faciendam pænitentiam, quam Inquisitores ipsi iniungere vellent, bona sua obligauerit eisdem: & antequam ei pænitentia iniungeretur, decesserit: eius hæredibus non est satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda.

Post mortem hæretici, declarari potest eum hæreticum fuisse ad finem confiscandi. Domi.

† c. vlt. de pręscript. lib. 6. Squillacen. de fid. catho. c. 54.

In eo † vero casu, quo hæredes ad successionem non debent ob hæresim sui auctoris admitti: non obstante, quòd auctore ipso viuente, hoc non fuerit (interueniente ipsius morte) per sententiam declaratum, ad confiscationem bonorum post mortem eiusdem nihilominus procedatur.

Clerici instruentes testes, ne Inquisitores veritatem inuestigent, puniri possunt per eos; & religiosi grauius puniuntur. hoc dicit. Domi.

Sacerdotes insuper & alij clerici, qui negotium Inquisitionis instruendo citatos hæreticos, vel eorum credentes, de celanda veritate vel dicenda falsitate, seu eos indebite liberando, inuenti fuerint impedire: cum non sit dubium, eos ipsa facere in fauorem hæreticæ prauitatis) per Inquisitores à talibus compesci possunt, & pœna debita castigari, tam per captio-

A nem personarum, quàm aliàs, prout culpa exegerit delinquentis. Religiosi etiam sunt immurationis pœna vel alia grauius puniendi quàm sæculares: si inuenti fuerint in hæresi vel consimilibus deliquisse.

Vrbanus quartus.

Non valent statuta, per quæ Inquisitoris hæresis officium impeditur, vel retardatur.

CAP. IX.

B

STATVTVM † ciuitatis castri, villæ, vel alterius loci, per quod negotium Inquisitionis hæreticæ prauitatis directe vel indirecte (ne in eo libere procedi valeat) contigerit impediri, vel quomodolibet retardari, nullius existere firmitatis: Ipsiusque ciuitatis vel loci dominum, potestatem, capitaneum, consules, vel rectores, per quem, vel quos, eadem ciuitas seu locus regitur, quocumque nomine censeantur, ad statutum huiusmodi loci diœcesano, vel eius vicario, aut Inquisitori, seu Inquisitoribus labis pręfatæ, sine moræ dispendio exhibendum: & si tale inuentum fuerit, reuocandum omnino, vel saltem eatenus moderandum, quòd per illud Inquisitionis processus non impediantur, vel aliquatenus retardentur, per censuram ecclesiasticam decernimus compellendos.

† Eymer. 3. par. q. 34. vbi diri copiose.

C

Clemens quartus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis.

D

Officium Inquisitoris hæresis, morte concedentis non expirat, etiam quo ad negotia prius non cœpta, vel exorta. hoc dicit.

CAP. X.

NE aliqui † dubitationem solicitam excitantes, in dubium reuocent, an officium Inquisitionis hæreticæ prauitatis, solicitudini vestrę intra certos limites ab

E Apostolica sede commissum expiret per mortem Romani Pontificis, qui commisit: Præsenti declaramus edicto ipsum officium non solum quo ad negotia viuente mandatore incœpta, immo etiam, quo ad integra & non cœpta; & quod plus est, quantum ad ea, quæ tunc nequaquam emerserant in fauorem fidei, post committentis obitum perdurare.

† Vide Eymer. 3. par. q. 6. & 8.

Idem eisdem.

Informat Inquisitores ad Deum vt eius timorē hominum metui anteponant, in procedendo simul vel

vel separatim contra hæreticos; & suos fautores: & etiam in eos absoluendo, cum vere redierint.

CAP. XI.

† Concor. tex. in Cle. 1.§.1.de hęret. & vide Eymer. 3.p. q.47.& seq.

T officium † Inquisitionis contra hæreticos in prouincia, in qua vobis idem officium est cõmissum, auctoritate Apostolica possitis efficacius adimplere, discretioni vestrę per Apostolica scripta mandamus, quatenus vbique in præfata prouincia, simul vel separatim, aut singulariter (prout negotij vtilitas suadebit) contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas (hominum metu diuino timori postposito) procedatis. Si uero aliquis ex prædictis hæretica labe primitus abiurata, redire voluerit ad ecclesiæ vnitatem: ei iuxta formam ecclesiæ absolutionis beneficium impendatis, & iniungatis eidem, quod iniungi talibus consueuit, Prouiso † solerter, ne simulata conuersione redeant fraudulẽter, & vos (immo seipsos) fallentes sub agni specie lupum gerant.

† Vide repertorium ver. prouiso solerter.

Instruit Inquisitores, in modo examinationis testium, & in personis, quæ testificata scribere debeant. hoc dicit.

In delictis magnis caute proceden dum.

Verum, quia in tam graui crimine, cum multa oportet cautela procedi (vt in reos sine vllo proferatur errore dure ac digne seueritas vltionis) volumus & mandamus, vt in examinatione testium, quos recipi super crimine prędicto, ipsumque contingentibus oportuerit, adhibeatis duas religiosas & discretas personas, in quarũ præsentia per publicam (si commode potestis habere) personam, aut per duos viros idoneos, fideliter eorundem depositiones testium conscribantur. Ad conscribendas quoque huiusmodi depositiones testium, & ad faciẽdum omnia, quæ in commisso vobis officio ad scriniarij, seu tabellionis officium pertinent, teneri districte præcipimus, cum per vos fuerint requisiti, omnes & singulos vestri ordinis fratres†, qui dum essent in sæculo, tabellionatus officium habuisse, aut exercuisse noscuntur, & illos etiã quibus idem tabellionatus officium ratione præfati negotij fidei fuit ab Apostolica sede commissum: & in posterum committetur, concedentes huiusmodi fratribus, necnon & aliis religiosis quibuslibet, qui similiter dum essent in sæculo, tabellionatus officium habuerunt, & exercuerunt, quibusuis etiam clericis sæcularibus officium ipsum habentibus (etiam si ijdem fratres religiosi & clerici sint in sacris ordinibus constituti) exercẽdi libere officium ipsum, quoad præmissa, non obstante statuto aliquo contrario canõnis vel ordinis, quocunque valla to munimine, potestatem.

† Eymer. 3. par.q. 18.& seq.

Instruit Inquisitores, circa personas, per quas A *impediri posset vel differri inquisitionis negotium, hoc dicit.*

Compescendi præterea monitione præmissa per censuram ecclesiasticam appellatione postposita prædicatores † quæstuarios (vbi contigerit pro inquisitionis seu fidei negotio, congregationem fieri, vel aliàs eidem negotio, quomodolibet ex hoc impedimentum aliquod afferri) à prædicationis officio, quod ad ipsos nullatenus pertinet (quorum interest tantum charitatiua subsidia suppliciter petere, ac indulgentiam, si forte habẽt, exponere) liberam vobis & B singulis vestrum concedimus auctoritate præsentium facultatem. Denique vt circa præmissa plene vobis & singulis vestrum coerctionis expedita & inuiolabilis adsit auctoritas, volumus, vt ea omnia viriliter exequamini (si opus fuerit) inuocato auxilio brachij sæcularis: contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compescendo: Non obstantibus aliquibus priuilegiis vel indulgentiis, quibuscunque personis cuiusuis conditionis, dignitatis vel gradus, religionis vel ordinis communitatibus, uel vniuersitatibus ciuitatum, & C locorum specialiter vel generaliter sub quacunque verborum expressione vel forma, à memorata sede concessis, vel in posterum concedendis: cum ex huiusmodi vel aliis priuilegiis vel indulgentiis nullum vobis in tantæ pietatis negotio, uelimus obstaculum interponi: & constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. Statuimus † insuper, vt potestas, capitaneus, seu rector, vel consules, seu quiuis alij, qui ciuitati præsunt, vel loco alteri ad præsens, aut prœerunt in futurum, ad requisitionem diœcesanorum, vel vicariorum suorum, seu Inquisi- D torum hæreticæ prauitatis iurent præcise attẽderé inuiolabiliter, & obseruare, ac facere à suis subditis obseruari, toto tempore sui regiminis, in terris suæ iurisdictioni regiminiue subiectis constitutiones contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, ipsorumq; filios & nepotes à sede Apostolica promulgatas, ac etiam approbatas: quas qui iurare noluerit, & seruare, vt infamis & tanquam hæreticorum fautor, ac de fide suspectus officio & honore sui regiminis spolietur: nec vlterius potestas, capitaneus, consul, vel rector habeatur in E aliquo, aut de cetero in aliquam dignitatem vel officium publicum vlterius assumatur: & quæ vt potestas, balliuus, consul, vel rector fecerit, nullam obtineant firmitatem.

† Vide Cõc. Triden. sess. 5.de refor.c. 2.in fine.

† Eymer. 3. parte, q. 32. Campeg. ad Zanch.c.31.

Pœna Magistratuum leges contra hæreticos editas nõ seruantium.

Bonifacius octauus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis.

Comprehẽdit ista decretalis plura vtilia pro expediendo officio Inquisitorum. dat enim eis potestatem committendi citationes, & sententiarum denuntiationes. dat potestatem vocandi peritos, clerum, &

rum, & populum, vt eis aßistant. dat potestatem procedendi contra illos, qui de sua in aliam prouinciam se transtulerunt. dat potestatem repetendi libros & processus, commutandi & mitigandi pœnas, priuandi, & priuatos nuntiandi officys & honoribus hæreticos, fautores, & defensores eorum: ita tamen quòd hoc fiat de diœcesanorum vel in eorum absentia vicariorum suorum consilio, nisi ijdem scienter talibus beneficia contulissent. hoc dicit. Ioan. And.

A

CAP. XII.

Editum circa an. Domini 1296.

VT commissi vobis officij debitũ vtilius & vberius exequamini, sanctæ memoriæ Innoc. Alexan. & Clementis prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, vobis & vestrum singulis committendi † citationes & denuntiationes sentẽtiarum, quas in quoslibet hæreticos, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum tuleritis. Aduocandi † quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis assistant: & in huiusmodi ferendis sententiis præbeant consilium opportunum, ac eis, quòd super his vobis humiliter pareant in virtute obedientiæ iniungendi: Conuocandi † etiam clerum & populum ciuitatum, castrorum, aliorumque locorum (prout dicto negotio fidei videritis expedire.) Et contra illos †, quos in prouincia, in qua vobis Inquisitionis officium est commissum, hæresis crimen constiterit commisisse (licet ad alias partes se transferendos duxerint) procedendi, necnon faciendi à quibuslibet assignari vobis libros seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ ac processus per quoscunque auctoritate sedis Apostolicæ vel legatorũ eius habiti contra hæreticos continẽtur: & illorum qui vestris mandatis obedientes, humiliter stant propter hæresim in carcere vel muro reclusi pœnam vnà cum prælatis, quorum iurisdictioni subsunt, mitigandi vel mutandi, cum videritis expedire: Priuandi † præterea vel priuatos nuntiandi dignitatibus ac aliis beneficiis ecclesiasticis de diœcesanorum, vel eis absentibus vicariorum suorum consilio & officiis publicis ac honoribus quibuscunque eosdem hæreticos, credentes, receptatores & defensores ipsorum, eorumque filios & nepotes plenam concedimus facultatem. Sunt autem diœcesani in priuando tales, vel nuntiando priuatos beneficiis huiusmodi requirendi: Nisi forte constaret legitime, quòd ijdem scienter huiusmodi personis eadem beneficia contulissent: tunc enim eos in his requirendos non esse cẽsemus, sed potius à suo iudice puniendos.

† Vide Eymer 3. p. q. 25.

† Eymer. 3. par. q. 77.

† Eymer. 3. par. in forma monendi populum de sermone fidei habendo.

† Eymer. 3. par. q. 42.

† Eymer. 3. p. q. 113. & ibi dixi copiose.

Idem.

Christiani ad iudaismum transeuntes & redeuntes hæretici reputantur. hoc dicit, secundum Zenz.

CAP. XIII.

CONTRA [a] Christianos, qui ad ritum transierint, vel redierint Iudæorum (etiam si huiusmodi redeuntes dum erant infantes, aut mortis metu, non tamẽ absolute, aut præcise coacti baptizati fuerunt) erit tamquam contra hæreticos, si fuerint de hoc confessi, aut per Christianos seu Iudæos conuicti: Et sicut contra fautores, receptatores, & defensores hæreticorum: sic contra fautores, receptatores, & defensores talium est procedendum.

B

IN CAP. CONTRA CHRISTIAnos de hæret. lib. 6.

COMMENT. XIII.

a DE *materia huius c. præter Ancharanum, Geminianum, & alios interpretes hic videndus est Eymericus par. 2. q. 44. & quos refero super eadem quæstione: Nũc omissis ceteris de quibus suis locis commodius differam, solum hic ostendam occasionem illorum verborum,* seu Iudæos conuicti, *quando Iudæi admittantur ad testificandum contra Christianos: nam de alus infidelibus quid sit sentiendum, agam cum Eymerico 3. par. q. 68. & seq. In primis explorati iuris est, infideles quicunque illi fuerint à testimonio dicendo contra Christianos repelli. authen. credentes. C. de hæret. c. 1. de testib. c. si hæreticus. c. non potest. 2. q. 7. c. ipsa pietas. 23. q. 4. & tradunt communiter doctores in cap. 1. extra de hæret. quoniam. vt in d. c. non potest. scriptum est:* Non potest erga homines esse fidelis qui Deo extitit infidelis.

C

Iudæi an & quando admittãtur ad testificandũ contra Christianos.

D

Ceterum in crimine hæresis in vniuersum infideles quicunque, & etiam Iudæi aduersus Christianos testimonium dicũt, vt apertißime docet hoc responsum, vbi glos. in verbo, Iudæos. & ibidem Geminianus, Francus & ceteri communiter. glos. in c. 1. de testib. verbo, fideles. vbi Doct. communiter Palacius Rubius in allegat. de hæresi. §. vltimo. Gondisaluus de hæret. q. 13. num. 10. Ioannes Rojas singula. 190. & copiose Felynus in c. Iudæi. de testibus. optime Hieronymus Gigas tract. de crim. Læsæ maiest. lib. 2. tit. quomodo & per quos probetur. quæst. 10. & potißima ratio est, ne ex defectu probationum tam graue scelus impunitum remaneat. l. quoniam. in fine. C. de hæret. c. dilecto. & c. significauit. de testib.

E

Neque hoc solum habet locum, quoties ageretur de conuincendo Christiano apostata, qui prius fuit Iudæus, & postea reiudaizauit. vt probat textus in d. c. contra Christianos. sed etiam cum ageretur de conuincendo Christiano non apostatante, seu totam religionem Christianam deserente, sed in vno vel altero tantum articulo delinquente: idque ob eandem rationem, ne videlicet crimen hoc remaneat impunitum: rursus etiam in fidei fauorem. argumento cap. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6. quoniam

niam si hæretici aduersus hæreticos admittuntur, vt optime docet Eymericus 3. par. q. 69. iure optimo etiam Iudæi admitti debent; cum commoda ratio diuersitatis assignari non possit, & maior probibitio in hæretico, quàm in Iudæo esse videatur secundum glos. in c. pagani. 2. q. 7. A

Ad hæc, Iudæi non modo recipiuntur in testes aduersus Christianos, eo modo quo proxime dictum est, sed etiam multo magis aduersus Iudæos non baptizatos, in omnibus illis casibus, in quibus ad iurisdictionem Inquisitorum pertinere noscuntur: id quod longa probatione non indiget: nam si ob fidei fauorem non prosunt sua priuilegia Christianis, quominus testimonio infidelium vrgeātur, nec proderunt infidelibus. B

In quibus casibus Iudæi subsint Inquisitorū potestati.

Qui sint autem casus, in quibus Iudæi nunquam baptizati Inquisitorum potestati supponuntur, tradit Eymericus 2. par. q. 44. 45. & 46. Repertorium Inquisitorum verbo, Iudæus. Campegius ad Zanchinum, cap. 36. vers. delinquunt circa fidem eorum. eleganter beatus Thomas 2. 2. q. 10. art. 8. ibi: Sunt tamen compellendi à fidelibus, si adsit facultas, vt fidem non impediant, vel blasphemiis, vel malis persuasionibus, vel etiam apertis persecutionibus. hæc ille. Quibus verbis amplissime complexus est in genere vir sanctus omnē causam ob quam possunt Inquisitores in Iudæos animaduertere. C

Veruntamen ne res controuersa amplius in dubium verteretur sanctissimus Dominus noster Gregorius XIII. statuto quodam incipiēte: Antiqua Iudæorum. edito anno Domini 1581. Calend. Iunij, nominatim decreuit blasphemias & flagitia Iudæorum, in quæ hæreticæ prauitatis Inquisitores animaduertunt. Id statutum in fine Directorij inter alias litteras Apostolicas curauimus imprimēdum.

An autem cum Iudæi vel alij infideles testificantur aduersus catholicum, perinde sit de illis iudicandum, ac de testibus alijs integris, quorum duo plenam faciunt probationem, grauis est quæstio, quā non patitur huius commentarij breuitas. Reijciam eam in 3. par. quæst. 64. vbi est proprius locus. videto interim Palacium Rubium in allegatione de hæresi. §. 15. Aretinum in c. fin. de testib. Albertinum de agnos. assertio. q. 34. nu. 3. & seq. ceteros præcitato loco apud Eymericum referam. D

Forma iuramēti Iudæorum.

Denique illud monere oportet, vt quando Iudæus admittitur in testem, iuret de dicenda veritate non super Euangelia, quibus non credit, sed super legem suam. ita Ioan. de Imola in Clemen. 1. de testi. & Antonius Butrius in proœmio decretalium. Qualis autem sit eius iuramēti forma, tradit Specul. tit. de iuramen. calum. §. restat. vers. penul. sed melius Repertorium Inquisitorum, verbo, iuramentum. §. sequitur videre. & sequen. E

Idem.

Non confiscantur dotes vxorum innocentium, propter hæresim maritorum. boc dicit, secundum Zenze.

CAP. XIIII.

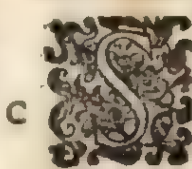
DECREVIT † felicis recordationis Innocentius Papa quartus, quòd propter hæresim maritorum, vxorum catholicarū, dotes non debeant confiscari. Quod intelligendum fore censemus: nisi forte mulieres ipsæ cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant.

† Eymer. 3. par. q. 111. & dixi ibi plenissime.

Idem.

Filij hæreticorum vsque ad secundam lineam paternam, ad primam vero maternam sunt inhabiles ad beneficium ecclesiasticum, vel officium sæculare; si patres ante mortem ecclesiæ reincorporati non fuerint. hoc dicit, secundum Domi.

CAP. XV.

STATVTVM † felicis recordationis Innocentij & Alexandri predecessorum nostrorum: ne videlicet hæretici, credentes, receptatores, defensores & fautores eorum, ipsorumque filij vsque ad secundam generationem ad aliquod beneficium ecclesiasticum, seu publicum officium admittantur, quòd si secus actum fuerit, sit irritum & inane: primum & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus: per maternam vero ad primum duntaxat volumus hoc extendi. Hoc sane de filiis & nepotibus hæreticorum, credentium & aliorum huiusmodi, qui tales esse, vel tales etiā decessisse probantur, intelligendum esse videtur: non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos ecclesiæ vnitati, & pro culpa huiusmodi ad mandatum ecclesiæ pænitentiam recepisse: quam ipsi vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistunt, vel parati fuerint ad recipiendam eādem.

† Eymericus 3. par. q. 114. 115. & dixi ibidem plenissime.

Idem.

Inquisitor Papæ super hæresi sine speciali mandato non inquirit contra episcopum: sed si eum culpabilem sciuerit, nuntiabit Papæ. hoc dicit. Io. An.

CAP. XVI.

INQVISITORES † hæreticæ prauitatis, ab Apostolica sede seu alio vel aliis quibuslibet deputati, de huiusmodi crimine inquirere contra episcopos nequeunt, aut eius prætextu procedere cōtra eos: Nisi in litteris commissionis Apostolicæ, quòd hoc possint, contineatur expresse. Si tamen Inquisitores ipsi, episcopos, vel alios superiores præ-

† Vide Eymer. 3. par. q. 26. 27. 30. & dixi ibidē copiose.

prælatos sciuerint, vel inuenerint circa crimen hæreseos commisisse, aut eos de hoc diffamatos existere vel suspectos; id tenebuntur sedi Apostolicæ nuntiare.

Idem.

Non derogatur ordinariis super processu hæreticorum, licet Papa generaliter alteri deleget. Et super eodem facto episcopus & Inquisitor possunt procedere communiter vel diuisim, vel proferre sententiam, in qua si discordant, debent Papæ referre. Et episcopi qualitercunque procedant, debent seruare modum Inquisitoribus impositum. hoc dicit. Domi.

CAP. XVII.

† Hæc decretalis declaratur per extrauag. Ex eo. tit. de hæret. quæ paulo post inseri.

PER hoc †, quòd negotium hæreticæ prauitatis alicui vel aliquibus ab Apostolica sede generaliter in aliqua prouincia, ciuitate, vel diœcesi delegatur, diœcesanis episcopis, quin & ipsi auctoritate ordinaria, vel delegata (si habent) in eodem procedere ualeant, nolumus derogari. Verum vt dictum inquisitionis negotium efficacius, melius, vtiliusque procedat: concedimus, quòd per episcopos ipsos, & per Inquisitores, de facto eodem inquiri valeat communiter vel diuisim: & si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processus, vt per hoc possit melius veritas inueniri: & nisi hoc casu Inquisitores in sententiæ prolatione diœcesanis vel ècontra duxerint deferendum, per vtrosque simul sententia proferatur: in qua ferenda, si non conuenerint, per vtrosque negotium sufficienter instructum ad sedem Apostolicam remittatur. Siue autem ordinaria, siue delegata episcopi potestate procedant: illum in procedendo modũ obseruent, quem Inquisitores possunt & debẽt per iura cõmunia, vel per speciales cõcessiones seu ordinationes sedis Apostolicæ obseruare.

Idem.

Episcopis & Inquisitoribus hæresis non resistant, sed omnino pareant domini temporales: & de eo crimine non cognoscant: aliàs prout dicitur hic, puniuntur. hoc dicit, secundum Zen.

CAP. XVIII.

† Vide Eymer. 3. p. q. 35 & alijs multis.

VT inquisitionis † negotium contra hæreticam prauitatem ad Dei gloriam & augmentum fidei nostris temporibus prosperetur, leges quasdam per Federicum olim Romanorum Imperatorẽ, tunc in deuotione Romanæ persistentẽ

A ecclesiæ promulgatas (quatenus Dei & ecclesiæ sanctæ suæ honorem promouent, & hæreticorum exterminium prosequuntur, & statutis canonicis non obsistunt) approbantes, & obseruari volentes: vniuersos sæculi potestates & dominos temporales, ac prouinciarum, terrarum, ciuitatum, aliorumque locorum rectores, quibuscunque dignitatibus vel officiis, aut nominibus censeantur, requirimus & monemus, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei diœcesanis episcopis & Inquisitoribus hæreticæ prauitatis à sede Apostolica deputatis, aut in posterum deputandis pareãt, & intendant in hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum, & defensorum ipsorum inuestigatione, captione, ac custodia diligenti, cũ ab eis fuerint requisiti: & vt præfatas personas pestiferas in potestatem seu carcerem episcoporum, aut Inquisitorum dictorum, vel ad locum, de quo ipsi, uel aliqui ex eis mandauerint, intra eorundem dominorum potestatem, vel rectorum districtum ducant, vel duci faciant sine mora: vbi per viros catholicos à præfatis episcopis, seu Inquisitoribus, vel eorum aliquo deputatos sub arcta & diligenti custodia teneantur, donec eorum negotium per ecclesiæ iudicium terminetur. Vtque de hæresi à diœcesano episcopo vel Inquisitore seu Inquisitoribus cõdemnatos præfati potestates, domini temporales, siue rectores, vel eorum officiales, seu nuntij sibi relictos statim recipiãt indilate animaduersione debita puniendos: non obstantibus appellationibus †, seu proclamationibus prædictorum nequitiæ filiorum: cum tam secundum ordinationem prædecessorum nostrorũ, quàm secundum legem imperialem appellationis & proclamationis beneficium expresse sit hæreticis & credentibus, ac eorum receptatoribus; fautoribus, & defensoribus interdictum. Prohibemus † quoque districtius potestatibus, dominis temporalibus, & rectoribus eorundemque officialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine (cum mere sit ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant, vel iudicent, siue captos pro eodem crimine absq; dictorum episcoporum, siue Inquisitorum, aut saltem alterius eorundem licentia, vel mandato à carcere liberent; aut executionem sibi pro huiusmodi crimine à diœcesano vel Inquisitoribus, seu Inquisitore iniunctã, prompte (prout ad suum spectat officium) facere seu adimplere detrectent: vel aliàs diœcesanorum, aut Inquisitorum iudicium, sententiam seu processum directe, vel indirecte impedire præsumant. Si quis vero de prædictis potestatibus, dominis temporalibus, rectoribus, vel eorum officialibus, seu balliuis contra prædicta fecerit, aut præfato fidei negotio tepefactis diœcesano episcopo, vel Inquisitoribus incumbenti, se opponere forte præsumpserit, vel ipsum aliquatenus impedire; necnon & qui scienter in prædictis dederit auxilium, consilium, vel fauorem,

(Marginal letters B, C, D, E in the inner margin.)

† Eymer. 3. parte, quæst. 117. Conr. Bru. lib. 4. de hære. c. 16.

† Eymer. 3. par. q. 36. vbi vide quæ diximus.

rem, excommunicationis se nouerit mucrone percussum; quam si per annum animo sustinuerit pertinaci, extunc velut hæreticus condemnetur.

Idem.

Bona hæreticorũ ipso iure sunt confiscata; quod probatur triplici argumento legali. Sed apprehensio bonorum fieri non debet per dominum sæcularem, nisi prius pronuntiatum fuerit super crimine, per iudicem ecclesiasticum, qui hoc possit. Io. And.

CAP. XIX.

† De materia huius c. copiose egimus cum Eymerico p. 3. q. 109. & seq.

CVM secundum † leges ciuiles nefarias naturæ contrarias incestas nuptias contrahentes, eo ipso suarum dominium rerũ perdant; Et mulier humanam legem transgrediens, & (præsertim parentibus suis non consentientibus) raptoris nuptias eligens bona omnia, quæ per legem sibi obuenerant à raptore, ac aliis consortibus raptus, ipso iure amittat: certoque casu deferãtur in fiscum: Ac etiam illicitas species transuehens: Aut rerum vectarum professionem omittens, earũdem specierum & rerum proprietate hoc ipso priuetur, & fisco rerum & specierum dictarum proprietas acquiratur: Bona hæreticorũ (qui grauius, horribilius, ac detestabilius, quàm prædicti delinquunt) ipso iure de fratrũ nostrorum consilio, decernimus confiscata. Cõfiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per principes, aut alios dominos temporales (iuxta Gregorij Papæ prædecessoris nostri declarationem) antequam per episcopum loci vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.

Idem.

In causa hæresis proceditur simpliciter & de plano: & dicta testiũ & accusatorum non publicantur, si periculum timeatur, hoc dicit, secundũ Zen.

CAP. XX.

STATVTA quædam felicis recordationis Innocentij, Alexandri, & Clementis prædecessorũ nostrorum quibusdam declaratis & additis recensentes: concedimus, quòd in inquisitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi possit simpliciter † & de pla-

† Eymer. 3. par. q. 35. & ibi dixi.

A no, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu & figura. Iubemus tamen, quòd si accusatoribus vel testibus, in causa hęresis interuenientibus, seu deponentibus (propter potẽtiam personarum contra quas inquiritur) videant episcopus vel Inquisitores graue periculum imminere, si cõtingat fieri publicationem † nominum eorum: ipsorum nomina non publice, sed secreto coram diœcesano episcopo, vel eo absente ipsius vicario, quando Inquisitores procedunt: quando vero procedit episcopus, coram Inquisitoribus, si haberi commode possit copia B eorundem, ac nihilominus siue episcopus, siue Inquisitores processerint, aliquibus aliis † personis prouidis & honestis, iurisq; peritis (quas ad hoc vocari, & eis per totum processum super quo deliberãdum est, seriose manifestari, ac integraliter explicari, & de ipsorum consilio, ad sententiam vel condemnationem procedi volumus) exprimantur: sicque (non obstante, quòd illis, contra quos huiusmodi deposuerunt, nomina ipsorũ non fuerint publicata) adhibeatur ad cognitionẽ iudicis instruendã, plena fides depositionibus testium eorundẽ. Et vt eorundẽ accu- C satorum & testium periculis, efficacius occurratur, & cautius in inquisitionis negotio procedatur, præsentis constitutionis auctoritate permittimus, quòd episcopus vel Inquisitores, secretum † possint indicere illis quibus (vt præmissum est) processum huiusmodi explicabunt: & in eos si arcana consilij, seu processus, sibi sub secreto ab eisdem episcopo vel Inquisitoribus patefacta, præter eorum licentiam aliis patefecerint, excommunicationis sententiam, quam ex secreti violatione ipso facto incurrant (si eis expedire videbitur) promulgare; sic tamẽ, quòd D Inquisitores episcopum, vel episcopus Inquisitores non excommunicent hac de causa, sed ipsi ex iniuncto exnunc à nobis sub virtute sanctę obedientiæ districto præcepto ad secretum huiusmodi teneantur. Cessante † vero periculo supradicto, accusatorum & testium nomina (prout in aliis fit iudiciis) publicẽtur. Ceterum in his omnibus præcipimus, tam episcopos quàm Inquisitores puram & prouidam intentionem habere, ne ad accusatorum vel testium nomina supprimẽda vbi est securitas, periculum esse dicant: nec in eorum discrimen se- E curitatem asserant, vbi tale periculum immineret, super hoc eorundem conscientias onerantes. Constitutiones † vero, ordinationes, & mandata alia prædecessorum nostrorum, in negotio hæreticæ prauitatis facta, concessa, seu etiam ad consulta responsa, quæ constitutionibus suprascriptis super eadem editis prauitate non obuient, in suo volumus robore permanere.

† De hoc pulchre Eymer. 3. par. q. 75. & ibi etiã diximus.

† Eymer. 3. par. q. 78. 79. 80. cum seq. & ibi etiã diximus.

† Eymer. 3. parte, q. 81.

† Vide Eymer. 3. p. q. 75. & quę ibidem scripsimus.

† Concordat tex. in Cle. 1. §. vltimo. de hæret.

DECRETALES TITVLI DE HAERETICIS IN CLEMENTINIS.

Clemens V. in concilio Viennen.

Præmittit constitutionis causam. Ioan. And.

CAP. I.

†De materia huius Clem. Eymer. 3. p. q. 58. & seq.

MVLTORVM † querela sedis Apostolicæ pulsauit auditum, quòd nonnulli Inquisitores per sedem eandem contra prauitatem hæreticam deputati, metas sibi traditas excedentes, sic interdum extendũt suæ potestatis officium, vt quod in augmentum fidei, per circumspectam eiusdem sedis vigilantiam, salubriter est prouisum (dum sub pietatis specie grauantur innoxij) cedat in fidelium detrimentum.

Ponit constitutionem, de officio inquisitionis exercendo, per diœcesanos & Inquisitores, primo ponens quinque, quæ potest alter sine altero. Secundo tria, quæ non potest, & decretum apponit, submittens quomodo impeditus vel interesse nolens committit alij vel consentit. Ioan. And.

Propter quod ad Dei gloriam & augmentum eiusdem fidei, vt negotium inquisitionis huiusmodi, eo prosperetur felicius, quo deinceps eiusdem labis indago solennius, diligentius, & cautius peragetur: ipsum tam per diœcesanos episcopos, quàm per Inquisitores à sede Apostolica deputatos (omni carnali amore, odio, vel timore ac cuiuslibet commodi temporalis affectione semotis) decernimus exerceri: Sic quòd quilibet de prædictis sine alio citare possit & arrestare siue capere ac tutæ custodiæ mancipare, ponendo etiam in compedibus vel manicis ferreis, si ei visum fuerit faciendum: super quo ipsius conscientiam oneramus, necnon inquirere contra illos, de quibus pro huiusmodi negotio secundum Deum & iustitiam viderit expedire. Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra † eos episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel episcopali sede vacante capituli super hoc delegato, si sui adinuicem copiam habere valeant intra octo dierũ spatium, postquam se inuicem requisierint, non valebit. Et si secus præsumptum fuerit, nullum sit & irritum ipso iure. Verum si episcopus, vel eius capituli (sede vacante) delegatus cum Inquisitore, aut Inquisitor cum altero eorundem, propter præmissa nequeat, aut nolit personaliter

Quid possit Inquisitor sine episcopo, & viceuersa.

† Sed quid si pro eis? vide Eymer. 3. p. q. 84. & ibi dixi copiose.

A conuenire: possit episcopus vel eius, seu capituli (sede vacante) delegatus Inquisitori, & Inquisitor episcopo vel eius delegato, seu sede vacante, illi, qui ad hoc per capitulum fuerit deputatus super illis, committere vices suas, vel suum significare per litteras consilium & consensum.

Prouidet circa muros, vel carceres hæreticorum, ipsorum claues, custodes, & custodum ministros. Ioan. Andr.

Sane †, quia circa custodiam carcerum hæreticalium, qui muri in quibusdam partibus B vulgariter nuncupantur, multas fraudes dudũ intelleximus perpetratas: Nos volentes super hoc prouidere; statuimus, vt quilibet talis carcer vel murus, quem decetero episcopo & Inquisitori prædictis volumus fore communem, duos custodes habeat principales, discretos, industrios & fideles: vnum quem volet episcopus & prouidebit eidem; alium de quo voluerit Inquisitor, cui etiam prouidebit: & quilibet prædictorum custodum sub se alium bonum, & fidum poterit habere ministrum. In quolibet etiam conclaui eiusdem carceris siue muri, C erunt duæ claues diuersæ: quarum vnam vnus, aliam alius tenebit prædictorum custodum, & eam cum officio ministrandi, quæ incarceratis fuerint ministranda, suo poterit committere vel subdelegare ministro.

† Copiose Eymer. 3. p. q. 58. & 59.

Custodes hæreticorũ, qd facere debeant.

Ponit iuramentũ custodum, ministrorum suorũ, & notariorum, & aliorum officialium. Io. And.

Porro coram episcopo vel capitulo sede vacante & Inquisitore, prędictis vel substitutis ab eis custodes supradicti, antequam suum officiũ exequantur, iurabunt ad sancta Dei Euangelia corporaliter à se tacta, quòd in custodia im D muratorum & aliorũ pro crimine supradicto, in sua custodia positorum & ponendorum, omnem diligentiam & sollicitudinem quam poterunt fideliter adhibebunt. Et quòd alicui incarcerato, nihil vnus in secreto loquetur, quin hoc audiat alter custos. Et quòd prouisionem quam incarcerati recipiunt, ex ordinatione communi, & illud quod à parentibus, & amicis vel alijs personis fidelibus offeretur eisdem (nisi episcopi & Inquisitoris vel suorum commissariorum ordinatio refragetur) ipsis fideliter & absque diminutione aliqua ministrabunt, nec in his frau E dem aliquam adhibebunt. Et idem iuramẽtum & coram eisdem personis ministri custodum priusquam suum exerceant officium, exhibebunt. Et quia sæpe cõtingit, episcopos proprios habere carceres, sibi & dictis Inquisitoribus non

non communes, volumus, & districte præcipimus; vt custodes ad incarceratorum pro dicto crimine custodiam per episcopos, vel sede vacante per capitulum deputandi, & eorum ministri coram dictis Inquisitoribus vel substitutis ab eis præstent simile iuramentum. Notarij † quoque inquisitionis coram episcopo & Inquisitore vel substitutis ab eis iurabunt suum officium fideliter exercere. Et idem fiet de aliis personis necessariis ad prædictum officium exequendum.

† Eymer. 3. par. q. 60.

Punit episcopos, Inquisitores, & eorum substitutos, qui faciendo vel omittendo delinquunt in officio. hoc dicit. Ioan. And.

Verum quia nimis est graue, ad exterminationem prauitatis prædictæ non agere quod ipsius contagiosa enormitas agendum requirit: graue est quoque & damnatione dignissimum malitiose insontibus eandem imponere prauitatem: episcopo & Inquisitori prędictis, ac aliis ad dicti executionē officij substituendis ab eis, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternę præcipimus, vt sic discrete & prompte contra suspectos vel diffamatos de huiusmodi prauitate procedāt, quòd malitiose aut fraudulenter tantam labem, seu quòd ipsos in executione officij inquisitionis impediat, falso alicui non imponant. Quòd si odij, gratiæ, vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu contra iustitiam, & conscientiam suam omiserint contra quemquam procedere, vbi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate, aut obtentu eodem prauitatem ipsam vel impedimentum officij sui alicui imponendo, cum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare (præter alias pœnas, pro qualitate culpæ imponendas eisdem) episcopus aut superior suspensionis ab officio per triennium, alij vero excommunicationis sententias eo ipso incurrant. A qua quidem excommunicationis sententia, qui eandem incurrerint, nisi per Romanum Pontificem nequeant (pręterquam in mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa) absolutionis beneficium obtinere: nullo in hac parte priuilegio suffragante.

Pœna Inquisitorum crimē hęreseos alicui imponentium.

Confirmat antiqua iura huic constitutioni non obuia. Ioan. And.

Alia sane †, quæ circa præmissum inquisitionis officiū, à nostris sunt prædecessoribus instituta (quatenus præsenti decreto non obuiāt) sacri approbatione concilij roborata, in sua volumus firmitate manere.

†Concordat tex. in c. vlt. in fine de hęret. lib. 6.

Idem in eodem.

Primo ponēs constitutionis causam, determinat ætatem Inquisitorum. Secundo punit Inquisitores, qui prætextu officij pecuniam illicitis modis extorquent, vel ob delictum clericorum ecclesiarum bona confiscant. Tertio præcipit notarijs, officialibus A *& socijs, vt hoc facientes reprehendant, & superioribus denuntient, si probare possint. Quarto prohibet Inquisitoribus abusum armorum, & circa quantitatem vel qualitatem officialium. hoc dicit. Ioan. Andr.*

CAP. II.

NOLENTES splendorem solitum negotij fidei per actus indiscretos & improbos quorumuis Inquisitorum hæreticæ B prauitatis, quasi tenebrosi fumi caligine obfuscari: hoc sacro cócilio approbante statuimus nullis exnunc, nisi qui quadragesimum † ætatis annum attigerint, officium inquisitionis prędictæ committi Inquisitoribus. Et tam ipsorum, quàm episcoporum, seu capitulorum sede vacante super hoc deputatis commissariis † quibuscunque districtius iniungentes, ne prætextu officij inquisitionis, quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant: nec scienter attentent ecC clesiarum bona ob clericorum delictum prædicti occasione officij fisco etiam ecclesiæ applicare: Quòd si secus in his, vel eorum altero fecerint, excommunicationis sentétiæ eos subiacere decernimus ipso facto: à qua non possint absolui præterquam in mortis articulo, donec illis à quibus extorserint, plene satisfecerint de pecunia sic extorta. Nullis priuilegiis, pactis, aut remissionibus super hoc valituris. Notarij vero & officiales dicti officij, necnon fratres & socij Inquisitorum & commissariorum ipsorum, qui dictos Inquisitores aut commissarios D secrete nouerint talia cómisisse (si indignationem Dei & Apostolicæ sedis vitare voluerint & offensam) ipsos grauiter arguere & corrigere studeant in secreto. Quòd si taliter ea sciuerint, vt ea probare valeant, si sit opus, hæc prælatis Inquisitorum & commissariorum eorundem, ad quos id pertinebit, nuntiare sollicite debeant. Qui equidem prælati, Inquisitores & commissarios prædictos reos inde repertos ab officiis amouere, & amotos aliàs punire debite, seu corrigere teneantur. Prelatis autem Inquisitorum id negligentibus agere, præmissa E omnia nuntiari per prędictos locorum ordinarios volumus, quibus vt ea in Apostolicæ sedis notitiam perferant, in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipimus & mandamus. Porro † Inquisitoribus ipsis, districtius inhibemus, vt nec abutantur quomodolibet concessione portationis armorum, nec officiales nisi sibi necessarios habeant tales, qui se conferant ad sua cum Inquisitoribus ipsis officia exequenda.

† Inquisitorum ætas, de qua Eymer. 3. par. q. 2.

† De cómissariis Eymer. 3. par. q. 13. & seq.

† Eymer. 3. p. q. 56. Gondisaluus de hęret. q. 11. nu. 15. & seq.

Idem

Idem in eodem.

Damnat sectam Beguardorum, & Beguinarum Alemaniæ, & octo ipsius errores, excitans diœcesanorum & Inquisitorum officium contra illos: hoc dicit. Ioan. And.

CAP. III.

† De secta & erroib' Beguardorũ vide Clem. 1. de religios. domib & extrauag. Ioannis xxii. incipien. Sancta Romana tit. de religios domib. & extrauag. Ioã. xxii incipiẽ. Ratio recta. eod. tit. inter communes. Guidonem Carmelitam in sũma de hæresib. tit. de hæresibus Beguinorũ. & Eymericũ infra par. 2. quæst. 15.

D nostrum † (qui desideranter in votis gerimus, vt fides catholica nostris prosperetur tẽporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quòd secta quædam abominabilis quorundam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundam infidelium mulierum, quæ Beguinæ vulgariter appellantur in regno Alemaniæ (procurante satore malorum operum) damnabiliter insurrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega & peruersa, inferius designatos errores. Primo, videlicet, quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit: nam (vt dicunt) si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. Secundo, quòd ieiunare non oportet hominem, nec orare postquam gradum perfectionis huiusmodi fuerit assecutus: quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui & rationi subiecta, quòd homo potest libere corpori concedere quicquid placet. Tertio, quòd illi, qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & in spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas. Quarto, quòd homo potest ita finalem beatitudinem, secundum omnem gradum perfectionis in præsenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata. Quinto, quòd quælibet intellectualis natura, in seipsa naturaliter est beata: quòdque anima

A non indiget lumine gloriç, ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beatæ fruendum. Sexto, quòd se in actibus exercere virtutum est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se virtutes. Septimo, quòd mulieris osculum (cum ad hoc natura non inclinet) est mortale peccatum: Actus autem carnalis (cum ad hoc natura inclinet) peccatum non est, maxime cum tentatur exercens. Octauo, quòd in eleuatione corporis Iesu Christi non debent assurgere nec eidem reuerentiam exhibere: asserentes, quòd esset imperfectionis eisdem, si à puri-

B tate, & altitudine suæ contemplationis, tantum descenderent, quòd circa ministerium seu sacramentum Eucharistiæ, aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent. Nonnulla etiam alia sub simulata quadam sanctitatis specie dicunt, faciunt, & committunt, quæ oculos diuinæ maiestatis offendunt, & graue in se continent periculum animarum. Cum autem ex debito commissi nobis officij, huiusmodi sectam detestabilem, & præmissos ipsius execrandos errores (ne propagentur vlterius, & per eos corda fidelium damnabiliter corrum-

C pantur) extirpare ab Ecclesia catholica necessario habeamus: Nos sacro approbante concilio, sectam ipsam, cum præmissis erroribus damnamus & reprobamus omnino, inhibentes districtius, ne quis ipsos decetero teneat, approbet vel defendat: Eos autem, qui secus egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos. Porro diœcesani & illarum partium Inquisitores hęreticæ prauitatis, in quib' Beguardi & Beguinæ huiusmodi commorantur, suum officium circa eos diligenter exerceant, inquirentes de vita & cõuersatione ipsorum, qualiterve sentiant de articulis fidei, & ecclesiæ sa-

D cramentis. In illos vero, quos culpabiles repererint (nisi abiuratis sponte prędictis erroribus pęnituerint, & satisfactionem exhibuerint competentem) debitam exerceant vltionem.

DECRETALES XIIII. SVMPTAE DE DIVERSIS TITVLIS DECRETALIVM, SEXTI ET CLEMENTINARVM INQVISITONIS OFFICIO CONGRVENTES.

Clemens V. in concilio Viennen.

Et habetur in Clementinis, tit. de vsuris, cap. vnico §. vltimo.

Pertinaciter asserens, exercere vsuras non esse peccatum, hæreticus est. Ioan. And.

†Vide Squillacen. de fide catho. c. 15. Zanch. de hæret. c. 35. Carrer. de hæret. num. 9.

EX grauit† ad nos: & infra. Sane, si quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat, exercere vsuras non esse peccatum, Decernimus eũ velut hæreticum puniendum: locorum nihilominus ordinariis & hæreticæ prauitatis Inquisitoribus districtius iniungentes, vt contra eos, quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint, aut suspectos, tanquam cõtra diffamatos vel suspectos de hæresi procedere non omittant.

Ex Decretalib. tit. de purg. Cano.

Innocentius tertius Senonen. Archiepiscopo.

Propter magnitudinem criminis infamatus suspendi potest ne dum ab officio, sed etiam à beneficio donec se purgauerit. hoc primo. Et augetur propter hoc numerus compurgatorum. hoc secundo. Ex causa interdum post purgationem præstitam suspenditur quis ad tempus. hoc tertio. Et deficiens in purgatione punitur, vt conuictus. hoc quarto.

CAP. X.

INTER a sollicitudines nostras, illa debet esse præcipua, vt capiamus vulpeculas: & infra. Licet ergo ecclesiastica constitutio tales ab officio tãtum vsque ad purgationem canonicam doceat suspendendos: quia tamen, eum etiam à beneficio propter immanitatem criminis suspẽdisti, nolumus improbare. Nec illud etiam improbamus, quòd licet contra eum nullus accu-

A sator legitimus appareret, ex officio tuo tamen (fama publica deferente) voluisti plenius inquirere veritatem. Attendentes autem vulgatam infamiam, graue scandalum, & vehementem suspicionem, ex testium dictis obortam, quæ cõtra decanum facere videbantur, cum b propter eorum quodlibet ei esset purgatio indicenda: & seruantes c iustitiam, & molientes rigorem, purgationem ei xiiij. manus, sui ordinis duximus etiam indicendam. Ipsum igitur ad te remittẽtes, vt ibi purgetur, vbi noscitur infamatus: Mãdamus, quatenus accitis tecum Niuernen. & Pa

B risien. episcopis, indictam ei purgationem accipias: ita tamen d vt qui ad eius purgationem processerint comprobandam, sint fide catholici, & vita probati, qui conuersationem & vitam ipsius non tam moderno tempore nouerint, quàm transacto. Purgatione vero recepta, beneficium ei restituere non postponas. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis scienter habuisse dignoscitur, eum ab officio volumus manere suspensum: donec scandalum sopiatur, ita tamen e vt publice familiaritatem hæreticorum abiuret. Præcipias f insuper ei di- (Qualitas cõpurgatorum)

C stricte, vt in prædicta & aliis villis circumpositis profiteatur & prædicet fidem catholicam, ac confundat & detestetur hæreticam prauitatem, sic deinceps vitam suam bonis adornans operibus, vt infamia conuertatur in bonam famam, & omne scandalum & suspicio de catholicorum mentibus deleatur. Quòd g si forsan in purgatione defecerit, eum ecclesiasticæ disciplinæ mucrone percellas, & ab officio & beneficio depositum ad agendam pænitentiam in arctum monasterium detrudere non omittas.

D ¶ Sane h in purgationibus faciendis, cum satis sit illis, qui pro purgando exhibent iuramentum, secundum propriam conscientiam & opinionem iurare, quòd purgandus sit à crimine immunis, vel quòd bonum exhibuit iuramentum: si purgatores ab Ecclesia tolerentur, & sint bonæ famę, in suis ordinibus ministrantes, nec in iudicio pro crimine cõdemnati, proculdubio sunt absque vllius indagine admittendi.

IN CAP. INTER SOLLICITVDINES. de purgat. canoni.

COMMENT. XIIII.

a INter sollicitudines.] *Dubitari potest, quo consilio Eymericus hanc decretalem & sequentes* (Quo consilio Eymerici)

cus varias decretales nullo fere ord. ne seruato in 2. par. Directorii posuit.

quentes, hinc inde promptas, hic collocarit: sed causa in promptu est: nam quædam ex eis de pœnis hæreticorum agunt, quædam de pœnitentijs redeuntium, aliæ denique multas & varias difficultates, circa hæreticos, & eorum pœnas, & ordinem iudiciarium in hoc tribunali obseruandum declarant: vnde non sunt ab instituto suo alienæ, contra quam imperiti quidam sentiant, dicentes absurdum videri eisdem penitus verbis transcribere, quæ alibi passim reperiri possunt, quorum iniustis vocibus alibi plenius satisfecimus. In hac vero præcipue de purgatione canonica imponenda infamato de hæresi disseritur: item & de alijs quibusdam ad negotium de pœnis hæreticorum spectantibus, quorum cognitio valde est fidei iudicibus necessaria. nos omissis minus necessarijs, summatim more nostro vtiliora, frequentiora, & veriora trademus.

Hoc tamē admonebo, vix commode hoc cap. intelligi posse, nisi videatur integra Decretalis lib. 2. Regesti Innocentij III. cuius argumentum est: vt Decanus Niuernensis de hæresi suspectus & diffamatus, cogatur se purgare, atq; abiurare: super quo Dominus Papa scribit Archiepiscopo Senonen.

De purgatione canonica qui disserue-rint.

b ¶ Cum propter eorū quodlibet ei esset purgatio indicenda.] *De purgatione canonica, quæ ad præsens institutū attinet, disserunt communiter iuris interpretes in d. c. inter sollicitudines. & alibi sæpe, Repertoriū Inquisitorū, Vmbertus Lochus, Bernardus Comensis in lucerna, Syluester, Angelus & ceteri in summis, uerbo, purgatio. Cāpegius ad Zanchinū c. 11. Simācas de cath. inst. tit. 56. idē in enchyridio violatæ religionis, tit. 54. Gōdissaluus de hæret. q. 15. nu. 11. copiose Eymericus 3. par. in 2. modo processum fidei terminandi. idem infra in hac 2. par. in concilio Tarraconensi. & q. 57. nonnulla etiam Antonius Blancus tractatu de indicijs, nu. 283. & 284. vbi declarat quid dicatur purgationis iuramentum. Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 18. & alij multis locis.*

Purgatio canonica quid sit & quādo indicatur.

Est autem purgatio canonica, ostensio innocentiæ de crimine obiecto. hæc indici potest, quoties aliquis graui hæreseos infamia laborat: aut vehementer est de hæresi suspectus: aut graue scandalum in causa fidei populo dedit, vt apertissime probant illa rescripti verba: Attendentes autem vulgatā infamiam, &c. *tametsi passim dicatur purgationem canonicam solū indicēdam, cum reus publica laborat infamia: quod tamen non improbarim, cum vix reperiri possit aliquis esse vehementer suspectus, & graue scandalum parturiens, qui publica non laboret infamia. denique nec ob has causas solum indicetur purgatio, cum arbitrio indicantis relinquatur, quando reis canonica purgatio indici debeat, vt recte scripsit Decius in cap. at si clerici, de iudic. numero 75.*

Purgatores & eorū munus & numerus.

c ¶ Et seruantes iustitiam, & mollientes rigorem, purgationem ei xiiij. manus sui ordinis duximus etiam indicendam.] *Hi dicuntur compurgatores, quos forte Marcus Cicero actione vltima in Verrem laudatores appellat; tametsi per laudatores, testes probationis de vita & moribus intel-*

A *ligi potius crederem. Et purgatorum munus est iurare se credere, verum iurasse reum, cum dixit se numquam aut commisisse, aut dixisse ea, ob quæ infamia laborat. quamquam autem XIIII. purgatores hic statuantur, non tamen putandum est id perpetuum esse, hoc est, quemlibet purgandum, tot purgatores habere oportere: quoniam taxare hunc numerum arbitrio iudicis relinquitur, iuxta qualitatem criminis, infamiæ, & personæ: qua in re prudentissimum esse oportet, ne tot requirat, qui vel inueniri non possint, vel purgare nolint, quod in manifestum vergeret purgandi detrimentum. Panormitanus in* B *c. cum in iuuentute de purg. cano. Bernardus in lucerna, verbo, purgatio. §. 3.*

Purgatores quales esse debeant; & quot in eis requirantur.

d ¶ Ita tamen vt qui ad eius purgationem processerint comprobandam, sint fide catholici.] *Hæc est purgatorum qualitas, & concordat textus in c. si legitimi. 2. q. 4. c. cum P. Manconella. c. constitutus. c. dilectus. de purg. cano. tradit Simancas de cath. instit. tit. 56. nu. 11. Vmbertus verbo, purgatio. nu. 9. & alij præcitatis locis.*

Obseruandum hic est, in compurgatoribus plura requiri, vt huic muneri satisfaciant. Primum, vt ab Ecclesia tolerentur: secundo quòd sint bonæ famæ: C *tertio, quòd non fuerint de criminibus condemnati: quarto, vt habeant notam vitam illius, quem purgant: quinto, quòd iurent secundum suam conscientiam se credere, verum iurasse reum. Panormitanus in d. c. constitutus. de purgat. cano. Repertorium Inquisitorum verbo, purgatio. §. nota quòd in compurgatoribus. Postremo (vt vno verbo dicam) tales personæ recipiendæ sunt seu admittendæ ad aliquē compurgandum, de quibus verisimile sit, quòd non debeant alicuius obtentu deierare, sicut ait Alexāder III. scribēs Episcopo Cestrensi, vt habetur in c. insinuatum. 15. tit. de simo. quod refertur post con-* D *cilium Lateranen. sub Alexan. III. par. 2. adde Bernardinum Diaz in pract. crim. cano. cap. 140.*

e ¶ Ita tamen vt familiaritatem hæreticorum abiuret.] *Sed nonne valde iniquum est pro eodem crimine debere quemquam pluribus teneri legibus, aut pœnis coerceri? cum diuinitus Naum propheta dixerit cap. 1.* Non consurget duplex tribulatio: neque vindicabit Dominus bis in id ipsum. *cap. sceleratior. cap. sunt plures. de pœn. distin. 3. c. presbyter. 81. distin. Cum ergo iam fuerit canonica purgatio indicta, iniquum est nunc ad abiurationem eundem reum compellere:* E *Campegius ad Zanchinum cap. 11. vers. doctrinam hanc. dicebat ratione infamiæ purgationem indici, ratione vero suspicionis abiurationem: quæ sententia diligentius inspecta forte vera non est: quoniam per purgationem ablata est etiam suspicio, vnde non est amplius abiuratio imponenda. ergo verior est Panormitani expositio in d. c. inter sollicitudines. num. 3. dicentis, propter infamiam, graue scandalum, & vehementem suspicionem ex dictis testium obortam, purgationem fuisse indictam: rursus quia reus ille scienter cū hæreticis familiaritatem inierat, quæ legitime probata erat, coactus est abiurare, non quidem illas hæreses, de quarum*

An purgatio & abiuratio simul sit alicui iniungēda.

suspicione iam purgatus erat, sed solam familiaritatem cum hæreticis initam.

Atque ex hac interpretatione, quæ semper mihi verior visa est, refellitur sententia Cardinalis in Clemen. 1. de vsuris. §. sane. quæst. 22. num. 12. & Francisci Squillacensis tract. de fide catho. cap. 31. num. 1. & quorundam aliorum asserentium, reum vehementer suspectum prius torquendum: quòd si nihil confiteatur, purgationem ei esse indicendam, & si fuerit expurgatus tandem vt abiurare quoque compellatur: nam hæc sententia nimis est sæua, & cum vnaquæque harum pœnarum sit efficax ad tollendam suspicionem, plane iniquum est reum tot pœnis subijcere. ita Simancas de catho. instit. tit. 56. num. 18. & seq.

Circa reũ vehementer suspectum qd obseruandũ.

Ceterum in hac causa obseruanda mihi videtur doctrina Madrilianæ instructionis Hispaniæ anni Domini 1561. c. 54. quæ ita ferme habet: Si reus superauerit tormentum, debent tunc Inquisitores arbitrari & considerare qualitatem indiciorum, & quantitatem & formam seu modum tormenti, & dispositionem seu naturam & ætatem ipsius rei torti; quibus omnibus consideratis si visum fuerit quòd reus sufficienter purgauerit omnia indicia, absoluent eum ab ea iudicij instantia. quòd si ob aliquam rationem & causam visum fuerit, (consideratis prædictis qualitatibus) tormentum non fuisse inflictum cum debito rigore, tunc imponere ei poterunt abiurationem de leui vel vehementi, aut aliquam pœnam pecuniariam: quamquam hæc fieri non debeant nisi cum magna consideratione, & quando indicia non creduntur sufficienter purgata. *hæc ibi. Quod mihi iustissimum videtur, & obseruandum penitus in praxi, quotiens is casus occurreret, qui sæpissime occurrere solet. atque hoc etiam sensisse videtur Eymericus, si diligenter inspiciatur 3. par. in 3. modo processum fidei terminandi, num. 157.*

Quando iniungendum reo, vt publice fidem laudet, & errores detestet.

f § Præcipias insuper ei districte, vt in prædicta, & aliis villis.] *Hunc locum pulchre interpretatur Zanchinus de hæreticis c. 20. nu. 2. vers. item si talis. Repertorium verbo, pænitentia. vers. item si male. & similis omnino pænitentia iniungitur per Ioannem XXII. in extrauag. Vas electionis. de hæret. in fine, relata in hac 2. parte.*

Est autem hæc pænitentia valde conueniens: nam medicina debet esse morbo contraria. itaque si de fide verbis aut factis male senseras, iubendus est eam publice laudare & prædicare, & contrarios errores diffiteri: sed hæc pænitentia doctis, non imperitis imponenda est.

Qualis sit pœna deficiẽtis in purgatione.

g § Quòd si forsan in purgatione defecerit.] *Sed quæ est pœna deficiẽtis in purgatione? uide Hostiensem in sum. tit. de purg. cano. §. quæ sit pœna. nu. 7. Vmbertum verbo, purgatio. num. 9. 10. & 11. Repertorium verbo, deficiens. Simancam de catho. instit. tit. 56. num. 13. & seq. & Archidiaconũ in c. accusatus. §. 1. de hæret. lib. 6. quorum communis regula est, quòd sicut puniretur reus de crimine, de quo impetebatur, si conuinceretur, considerata modo agendi, sic punietur si in purgatione deficiat. causam tradit eleganter Archidiaco. præcitato loco: dummodo intelligamus mitius agendum esse, si agatur per viam inquisitionis, quam si ageretur per modum accusationis, vt tradit Andreas Tiraquel. tract. de pœn. temper. aut remittendis, causa 53.*

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto.

Receptum tamen est, deficientem in purgatione pro conuicto, & in causa nostra pro consummato hæretico habendum esse. c. de hoc. & c. insinuatum. de simonia. vbi communiter Doct. Panormitanus & alij communiter hic. Bernardus in lucerna verbo, purgatio. nu. 7. & cum in tribunali inquisitionis receptum nunc sit, vt fiscalis semper accuset, consequitur plane, vt pœna ordinaria reus in purgatione deficiens puniri debeat: itaque & curiæ sæculari relinqui poterit vltimo plectendus supplicio.

Deficiens in purgatione si pœniteat, an recipiendus.

Sed quid si pæniteat, & misericordiam imploret, erit ne audiendus? & verius & receptius est, vt audiatur & admittatur ad Ecclesiæ gremium: nam si is, qui vere conuictus vel confessus est, si admitti humiliter postulet, non traditur curiæ sæculari, multo minus is tradi debet, qui per probationem solum præsumptiuam, qualis est purgatio, conuictus est: & hanc sententiam sequitur hic Panormitanus & Hostiensis, & ceteri communiter. Vmbertus in opere iudiciali verbo, purgatio. num. 12. vers. nota etiam. Simancas de catho. inst. tit. 56. nu. 16. idem in enchyridio, tit. 54. num. 14. elegãter & copiose Bernardus in lucerna verbo, purgatio. §. 9.

Deficiens in purgatione, qui aliàs incidit in hæresim, curiæ sęculari tradendus.

Ceterum animaduertendum est, quod si deficiẽs in purgatione alias incidisset in hæresim, nunc ex deficientia in purgatione tamquam conuictus & relapsus curiæ sæculari penitus tradendus esset. ita præcitati: vnde amplius consequitur, vt periculum proxime relatum euitetur, non esse facile purgationem canonicam per Inquisitores reis indicendam: est enim fragilis, fallax et incerta, cum ab aliorum opinione & voluntate pendeat. Itaque in Hispanijs quadam instructione Madriliana anni Domini 1561. c. 47. his ferme verbis salubriter cautum est: Ob malitiam humanam purgatio canonica periculosissimum est remedium, his præsertim temporibus: ideoque non multum est in vsu, quare illo vtendum raro, & cum magna cautela. *Mea hæc est sententia, tutius & salubrius esse ad alias pœnas arbitrarias, aliaq; remedia confugere. Cetera huc spectãtia, & in primis quæ pertinent ad ritum purgationis, dicam cum Eymer. 3. par. in 2. modo processum fidei terminandi.*

h § Sane in purgationibus faciendis.] *Hæc verba, quæ sequuntur vsque in finem huius capitis, desumpta sunt ex cap. constitutus. §. sane. de purgat. cano. habentur in tribus Codicibus Barcinonen. impresso, Bononien. & Codice Cardinalis de Gambara: absunt tamen à Sabellano. Restituta sunt autem suæ integritati ex dicto cap. constitutus. §. sane. Eymericus vero ideo retulit, vt hinc colligeremus, quales esse debeant compurgatores: de quo diximus paulo antea, vers.* Obseruandũ hic est.

Ex Decretalibus tit. de præsumpt.

Innocentius iij. Niuernen. Episcopo & Archidiacono Bituricen.

Propter præsumptionem etiam vehementem, non debet quis de graui crimine condemnari.

CAP. XIIII.

LITTERAS [a] vestras accepimus continentes, quòd cum causa, quę vertitur inter Altissiodorensem Episcopum, & quosdã Burgenses de Charitate, quos idem Episcopus de hæresi impetebat, vobis & abbati Collon. à sede Apostolica delegata fuisset, utraque pars vos duos sub certa persona sibi arbitros statuerunt, delegata vobis potestate nihilominus reseruata. G. autem lator præsentium vnus ex illis, hæresim suam fuerat publica voce confessus, & de [b] fratre suo similiter recognouerat, quòd eodem secum laborabat errore: & infra. Nos vero prædictum G. suspectum de hæresi vehementer habuimus: tam quia quod ante dixerat, postea se dixisse negauit: tam quia vel mendacium prius dixit in fratrem, asserendo illum hæreticum, vel periurium postea commisit in Deum, purgando illum de hæresi: quorum vtrumque reddit illum valde suspectum: quamquam [c] verisimilius videatur, quòd eo tempore, quo tanquam vere pænitens ab hæresi reuertebatur ad fidem, tam graue mendacium non dixisset, præsertim in fratrem, quem tanquam charissimum non asseruisset hæreticum, nisi fuisset accensus zelo fidei orthodoxæ. vnde præsumitur, quòd cum postea purgauit illum de hæresi, turpiter deierauit. Quocirca mandamus, quatenus cum propter solam suspicionem (quamuis vehementem) nolumus illum de tam graui crimine condemnari, talem & tantam securitatem recipiatis ab ipso, præter iuratoriam cautionem, quòd timore pœnæ corporalis debeat coerceri, discretam ei pænitentiam iniungentes, ex qua [d] ualeat apparere vtrum in tenebris ambulet, an in luce: vtrumue sit uere pænitens, an ficte conuersus: & si eum hoc modo verum catholicum cognoueritis, non sinatis ipsum indebite molestari: alioquin eum tanquam hæreticum condemnetis.

IN CAP. LITTERAS de præsumpt.

COMMENT. XV.

Ex leuibus præsumptionibus nemo damnandus.

a Litteras vestras.] *Hoc rescripto aperte refellitur eorum opinatio, qui dicunt in cri-* A *mine hæresis sufficere ad condemnandum leuiores probationes: quoniam ob graue delictum non debet quisquam puniri pœna ordinaria, etiam ob vehementes præsumptiones: vt hic. Tradunt Innocentius in cap. quia verisimile. de præsumpt. Butrius, Cardinalis, & alij in c. afferte. eod. tit. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. 11. Ioannes Imola in Clement. 1. de hæret. Perusinus in c. accusatus. de hæret. lib. 6. Oldradus consilio 210. incipien. Regularis habet traditio. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. c. 31. num. 3. copiose Ioannes Rojas singula. 165. Simancas de catho. instit. tit. 51. num. 11.* B *& alij, quos omitto consulto: quam sententiam probat apertissime hoc rescriptum ibi :* Quo circa mandamus.

In crimine hæresis coniuncti contra coniunctos testificantur.

b ¶ Et de fratre suo similiter recognouerat.] *Dubitat Panormitanus hoc loco num. 1. an hinc colligatur fratrem posse pro fratre, & contra fratrem dicere testimonium. quæ difficultas tametsi in aliis delictis locum habere posit, in hæresis crimine dubium non est, fratrem posse testificari contra fratrem, in defectum tamẽ aliarum probationum. Spec cul. tit. de test. §. de testium compulsione. vers. sed nunquid frater. tradit pulchre Hieronymus Gigas* C *tract. de crim. læs. maiest. lib. 2. in par. quomodo & per quos. q. 9. immo & contra patrem, quem si esse hæreticum nouerit, denuntiare, immo & accusare Inquisitoribus debet. Alexander Alensis par. 3. præcepto 4. q. 33. Caietanus in Deutero. cap. 13. Palacius Rubius in repetitione cap. per uestras. de donatio. inter virum & vxor. §. 17. num. 6. & §. 26. notabili 3. post principium, vers. plus est. Alfonsus Castrus lib. 2. c. vltimo de iusta hæreticorum punitio. Nauarrus in c. inter verba laudantium. 11. q. 3. Ioannes Rojas singulari 5. ampliatione 6. nu. 29. & 30. & hæc sententia verior & tutior est: quia po-* D *tius Deo quàm parentibus obediendum est. c. relatum. de senten. excom. & c. quisquis metu. 11. q. 3. nam si licet patrem oppugnantem patriam impune interficere. l. minime. ff. de religio. & sumpt. fune. multo magis eundem fidei catholicæ reum licebit denuntiare. Reuerendiss. Simancas in libello de patre hæretico contrarium asseruit, cuius sententiæ nullo modo putarem in tam graui crimine fidendũ.*

Filius denũtians patrẽ hęreticũ nullas pœnas in hęreticorũ filios iure latas sentit.

Hoc addiderim, quod & præcitati admittunt, filium deferentem patrem hæreticum, à pœnis in hæreticorum filios iure statutis ob præmium delatio- E *nis liberari argumento l. quisquis. §. vltimo. C. ad legem Iuliam maiest. quod & verum est, & in praxi seruandum, quoties is casus occurreret, ne vllo modo tantum scelus ex defectu denuntiationis remaneat impunitum. tradit ceteris copiosius Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 26. de iusta hær. punit. & nominatim definiuit Federicus Romanorum Imperator in l. commissi nobis cælitus. vbi post latas pœnas in hæreticos, eorumq; complices, & filios, subdit :* Nec quidem à misericordię finibus duximus excludendum, vt si qui paternæ hæresis non sequaces latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacumque reatus illorum animaduersione plectantur, prędictæ punitioni non sub-

subiaceat innocentia filiorum. hæc ibi. Has autem Federici leges multi Pontifices comprobarunt, vt suo loco diximus.

Speciale est in crimine hæresis, vt posteriori dicto credatur.

c ¶ Quamquam verisimilius videatur.] Sed cui dicto stabitur primo, vel secundo? & breuiter respondeo, speciale esse in crimine hæresis, vt posteriori, non priori dicto fides adhibeatur. c. accusatus. §. licet. de hæret. lib. 6. tradit Eymericus 3. par. q. 65. vbi dixi. Couarruuias lib. 2. c. 13. num. 9. varia. resolut. Ioan. Rojas sing. 194. & 206. & alij, quos citaui apud Eymericum præfato loco, ibi videas.

Quibus signis cognoscatur an quis sit vere vel ficte conuersus.

d ¶ Ex qua ualeat apparere, vtrum in tenebris ambulet, an in luce.] Id est, vt cognoscatur an sit vere uel ficte conuersus; quod ex sequentibus signis apparebit, si paratus est securitatem & cautionem dignam præstare: si iniunctam pænitentiam humiliter recipiat, receptamque patienter & vere adimpleat; quòd si hæc desint, aut ex his alterum, non censetur vere pænitens & conuersus. ita Ioannes Andr. Hostiensis, & Panormitanus hic, quos ceteri sequuntur.

Ex Decretalibus titu. de Pœnis.

Honorius iij. Præposito, Archidiacono & H. canonico Suession.

Domino excommunicato manente, subditi fidelitatem non debent: & si longo tempore in ea persliterit, & monitus non paruerit Ecclesiæ, ab eius debito absoluuntur.

CAP. XIII.

GRAVEM capituli Laudu. recepimus quæstionem, quòd cum comes Registren. pro multis iniuriis, quàs irrogarat eisdé per iudices à sede Apostolicæ delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus; idem [a] per duos annos & amplius in excommunicatione persistens, iuri parere pertinaciter renuit, claues ecclesiæ cō temnendo. Licet igitur huiusmodi pertinacia non careat scrupulo hæreticæ prauitatis: volentes [b] tamen nobilitati parcere comitis supradicti. Discretioni vestræ mandamus, quatenus si comes prædictus post commonitionem vestram non paruerit plene iuri, vos ecclesias in quibus aliquod ius habere dignoscitur, ab eius debito absoluentes, fideles ipsius (quamdiu in excommunicatione persliterit) ab eius fidelitatis iuramento denuntietis penitus absolutos.

IN CAP. GRAVEM. DE POENIS. COMMENT. XVI.

Persistens in excómunicatione per annum, cur fiat de hæresi suspectus.

a I Dem per duos annos & amplius in excōmunicatione persistens.] Qui per bienniū A persistit in excommunicatione, ideo suspicionem hæresis contrahit, quoniam male sentire videtur de sacramentis Ecclesiæ, postquam ea non recipit vt ceteri fideles, iuxta præceptum Ecclesiæ in c. omnis. de pœniten, & remissio. Rursus etiam, quia male sentire putatur de Ecclesiæ potestate, cum claues eius & pœnas animo indurato contemnat. Tametsi vero hic biennium exprimatur, idem sentiendum est licet per annum tantum in excommunicatione permansisset. arg. c. rursus. & c. quicūque. 11. quæst. 3. ita Hostien. & Panor. hic, num. 7. confirmat concil. Triden. sess. 25. de reformatione, cap. 3. §. in causis B quoque. ubi quicunque excommunicatus si per annum in ea censura perseueret, fit suspectus de hæresi. verba ita habent: Excommunicatus vero quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacraméta & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur: sed si obdurato animo censuris annexus, in illis per annum insorduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit. hactenus ibi. Concordat conc. Triburien. cap. 2. & 3. & de intellectu huius capitis videto Eymericum 2. par. q. 47. §. quidam vero sunt. & quæ super eo C loco scripsi.

Nobiles in fide errantes plus puniédi quam ignobiles.

b ¶ Volentes tamen nobilitati parcere comitis supradicti.] Concordat text. in l. nemo. C. de sum. trin. & fid. catho. vbi plus in causis fidei serui quàm liberi, & ignobiles quàm nobiles puniuntur. Sed hoc in pœnis corporalibus, aut omnino arbitrarijs locum habere existimarem. glos. in cap. non coguntur. 41. dist. Bartolus in l. pædius. §. diuus. ff. de incend. ruina & naufrag. Cynus & Baldus copiose in l. vlt. C. de sum. trinit. & fide catho. quoniam alias nobiles in fide errátes plus puniendi sunt quàm ignobiles, aut certe æque. Archidiac. in c. qui con-D tra. 24. quæst. 1. Fely. in c. pastoralis. vers. sexto fallit. & in c. cum quidam. vers. quinto est. de iureiur. quos sequitur Tiraquellus tract. de pœnis temperā. aut remittendis, causa 31. num. 25. Siman. de cath. instit. tit. 46. num. 68. Quis enim nesciat nobiles, quorum exemplo maxime inferiores & ad bonum & malum commouentur, positos esse in populo quasi scopum, quorum actiones intueantur ciues facile & sequantur, & grauius ob id delinquere, quàm obscuros & sordidos? Hinc illud, vt eleganter ita & vere dictum.

Omne animi vitiū tanto conspectius in se
E Crimé habet, quāto maior qui peccat, habet.

Atque ex his intelligetur quàm cauta, prudens, salubris, vtilis, iusta ac necessaria fuerit constitutio sanctissimi domini Pauli Papæ IIII. cuius initium est; Cum ex Apostolatus officio. quam edidit Romæ anno Domini 1558. xv. Calend. Martij, Pontificatus sui anno quarto, per quam vel ex hoc solo capite, quod nobiles præsertim qui alijs præsunt, grauissime suo exemplo illis nocent, grauissimas & meritas pœnas in eos statuit. de qua re copiosius agemus cum Eymerico infra in hac. 2. parte quæst. 41. & 53.

A

Ex Decretalibus titu. de verbor. signif.

Innocētius iij. comiti Tolosan.

Dicit qui dicuntur hæretici manifesti, quorum bona cōfiscantur.

CAP. XXVI.

† De intellectu huius c. plene Albertinus tract. de agnos. assert. q. 29.

SVPER † quibusdam mandatorum articulis: & infra. Tua deuotio postulauit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti. Super quo tibi duximus respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publice prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem: vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate: quorum bona † propria confiscātur, & ipsi iuxta sanctiones legitimas puniuntur.

† De confiscatione huiusmodi late tractatur infra par. 3. q. 109. & aliquot seq.

Ex Decretalib. tit. de off & pot. iud. delegati.

Alexander iij. Carnoten. Episcopo.

Delegatus Papæ in causa sibi commissa, iurisdictionem habet super ordinarium, & quemcunque maiorem.

CAP. XI.

† Concord. tex. in c. studuisti. de off. deleg. Late Campegius ad Zach. c. 8.

SANE † quia nos: & infra. Tuæ quæstioni duximus respondendum, quòd iudex à nobis delegatus, vices nostras gerit: vnde in causa illa superior est & maior illis, quorum causam suscepit terminandā: Ideoque si episcopus uel alia persona, quę non sit de iurisdictione illius, in causa quam ei delegamus, rebellis aut contumax fuerit, secundum qualitatem facti poterit, vel interdicti, vel suspensionis sententia, à iudice delegato compelli: Ita quòd iudex secūdum negotij qualitatem temperate procedens, episcopo vel ingressum ecclesiæ, uel sacerdotale officiū interdicat: aut etiam terram illius, quæ ad iurisdictionem suā pertinet specialiter, interdicto supponat.

Ex Decretalib. tit. de sent. excom.

Honorius iij. episcopo Bonon.

Excommunicat hæreticos & quoscunque violatores ecclesiasticæ libertatis.

CAP. XLIX.

NOVERIT fraternitas tua: & infra. Excommunicamus [a] omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunque nomine cēseantur: & fautores & receptatores, & defensores eorum: Necnon & qui de cetero seruari fecerint statuta edita, & cō suetudines introductas contra Ecclesię libertatem: nisi ea de Capitularibus suis infra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri. Item excommunicamus [b]
B
Statutarios & Scriptores statutorum ipsorum: necnon Potestates, Consules, Rectores & Consiliarios locorum, vbi de cetero huiusmodi statuta & consuetudines editæ fuerint vel seruatę: necnon & illos qui secundum ea præsumpserint iudicare, uel in publicam formam scribere iudicata.

IN CAP. NOVERIT. de senten. excom.

COMMENT. XVII.

C

a EXcommunicamus omnes hæreticos vtriusque sexus.] *Concordat textus in c. excommunicamus 1. & 2. de hæreticis. in quam etiam sententiam sunt multa Pontificum rescripta Innoc. IIII. Vrbani IIII. Alexand. IIII. & aliorum, quæ vt nota omnibus consulto omitto.*

b ¶ Item excommunicamus Statutarios, & Scriptores statutorum ipsorum.] *Idem prorsus sentiendum est hodie de impressoribus librorum, qui tempore Honorij III. cuius est hoc rescriptū, qui floruit anno Domini 1216. nondum prodie-*
D
rant, quia reuera hac lege comprehenduntur: nam impressores in locum scriptorum antiquorum seu librariorum substituti sunt: itaque dispositum in illis, in his etiam habebit locum. l. 1. §. hæc actio. ff. si quis testa. liber esse ius. fuerit. Rursus, quoniam vtrorūque ars in eundem finem refertur, & parem effectum habet, censebuntur itaque eodem iure. l. illud, ff. ad legem Aquiliam. immo impressoria aptior est ad libros euulgandos, & reddendos propemodum immortales. ita sentit & vere Petrus Godoffr. in l. damnato. C. de hæret. & hodie saluberrima lege in concilio Tridentino, sessio. 4. in decreto de editione
E
& vsu sacrorum librorum. §. Sed & impressoribus, cautum est, ne sine Superiorum ecclesiasticorum licentia seu facultate libri imprimantur, aut vendantur.

Impressores librorum hæreticorū qualiter puniendi.

Artis impressoriæ incommodum.

Immo amplius synodus prouincialis Salisburgensis edita anno Domini 1569. constitutione quinta. c. 5. saluberrime cauit, vt quotannis Typographi & Bibliopolæ coram ab ordinarijs locorum deputatis, fidei catholicæ professionem facere teneantur, simulque obedientiam sanctæ sedis Apostolicæ cum renuntiatione & abnegatione omnium hæresum polliceri. quod decretum his calamitosis temporibus vbique plane esset obseruandum.

Synodi Salisburgen. decretum.

Sed

Pœna transcribentium libros hæreticorum.

Sed quæ erit pœna transcribentium libros hæreticorum, aut damnatos errores continentes? olim Iustinianus nouella quadam, constitutione 42. de depositione Anthimi pœnam amputationis vnius manus statuit in eos, qui eius hæretici libros scriberent in hæc uerba: Sciendo quia amputatio manus, his qui scripta eius scripserint, pœna erit. Idem proculdubio dicturus de impressoribus si tunc extitissent.

Sed hæc seueritas ab Ecclesiæ tribunali, quæ sanguinem non fundit, longe abesset: at in concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 10. impressoribus librorum præter excommunicationem, aliæ pœnæ imponuntur. Sane in hac causa ita sentirem: qui libros vetitos sciens transcriberet, aut occulte contra legum iussionẽ imprimeret, velut hæreticorũ fautor posset per Inquisitores pœnis arbitrarijs coerceri.

Veredarii deferentes libros prohibitos qua pœna plectẽdi.

Idem indico de veredarijs nostri sæculi, seu de librorum latoribus, quos sæpe contingit ex Germania, Gallia, vel alijs hæreticorum prouincijs, libros vetitos clam deferre in terras fidelium: nam hi fautores hæreticorum proculdubio censeri debent, & acriter sunt puniendi. & Petrus Godofredus in l. 4. C. de hæret. capitali pœnæ hos subijciendos profitetur per l. 2. C. quæ res exportari non debeant. cui addo l. cotem. ff. de publ. & vectigal. sed cum sæpe monuerim hæc crimina ob hæresis suspicionem, quam habent annexam, ab Inquisitoribus coercenda esse, debuit omnino per leges canonicas indicari: itaque præter excommunicationem, bonorum etiã confiscationem patientur. argumento c. ita quorundam extra de Iudæis & Sarra. Ad hæc etiam, si viles fuerint, verberibus cædi poterunt; si honestiores, exilio mulctari, iuxta qualitatem personarum: quæ omnia Inquisitorum arbitrio relinquuntur.

Ceterum, in scriptore & latore vetitorum librorum scientiam eorum oportet interuenire, vt tales pœnas sustineant: nam si scriptor sit ignarus, qui penitus ignoret quod scribit, quod sæpe contingit: item si lator seu veredarius, quem vulgo Coreum vocamus, quid deferat, nesciat, cum clausos litterarum fasciculos, & cetera quæ asportant, huiusmodi homines recipere soleant, immunes esse crederem; quoniam ignoranti nihil imputatur. l. fideiussor. ff. mandati. & ignorantia à pœna excusat. l. 2. ff. in ius vocati vt eant. l. fin. ff. de decret. ab ord. facien. tradit Aymon Crauetta cons. 6. num. 72. Hæc autem ignorantia semper præsumitur nisi scientia probetur. l. verius. ff. de probatio. tradit Marãta in l. is potest. ff. de acquir. poss. num. 283.

Veruntamen (vt plenius adhuc & copiosius dicam) de Scriptore librorum probibitorum multum referre arbitror considerare, qualiter transcribat: An sit discipulus, qui magistro dictante, aut alio quouis modo iubente seu notante scribat quæ bona & sana esse crederet: Item an sit famulus, qui iubente domino libros vel librum seu quamlibet damnatam scripturam aut impia dogmata scriberet, ignorans qualia ea sint, aut contra sciens, sed metu non audet denuntiare: Item an pretio conductus scribat, nesciens se venenosa dogmata scribere, aut con-

A tra sciens: Item an aliquis sibi ipsi scienter scribat, quæ damnata esse intelligit: nam his considerationibus habitis prudens Inquisitor iudicabit an Scriptor de hæresi sit suspectus, & quo suspicionis genere laboret: vt pro modo culpæ ad abiurationem, vel purgationem canonicam indicendam, aut ad alias pœnas seu pœnitentias, aut corporales aut pecuniarias imponendas procedere possit.

Denique qualis sit pœna eorum, qui libros catholicos falsauerunt, corrumpentes eos, aut sanæ doctrinæ hæretica dogmata immiscentes, docetur in sexta synodo Constantinopolitana, actio. 13. refert- B que Iuo par. 4. c. 158. in hæc verba: Præcipimus illos, qui falsauerunt libros catholicos, anathemati subijci, & cum hæreticis anathematizari. hæc ibi. Monebo interim in huiusmodi sceleris patratores acerrime esse animaduertendum, cum vno actu plura delicta committant. Illa autem uerba, & cum hæreticis anathematizari, indicant eos, qui talia faciunt, hæreticos esse putandos: quod & uerũ est, iuxta id quod diximus supra cap. fraternitatis. de hæret. vers. Ex supradictis pendet.

Qualis pœna eorũ, qui libros catholicorum falsant, aut corrumpunt.

Multis autem modis contingere potest hæc falsatio seu deprauatio librorum Catholicorum, videC licet, additione, diminutione, mutatione, falsa compositione, interpretatione, & male detorta allegatione; quæ nos copiose docuimus libro 2. de causis vnde hæreses oriuntur, quæ non sunt præsentis breuitatis.

Iam in Catholicis libris falsandis gradus quidam obseruandi sunt: nam grauissime peccant qui canonicas scripturas veteris aut noui Testamenti falsant: non æque peccant qui Catholicorum Scriptorum, id est, sanctorũ Patrum libros et tractatus deprauant, tametsi & hi etiam ingens scelus committant: minus vero illi delinquunt, qui non depraD uant libros ad religionem spectantes, sed alios. Illorum certe seuera animaduersione digna est audacia & perniciosa malitia, qui libris hæreticorum nomina & titulos catholicorum aut virorum sanctorum imponunt, vt sanam & catholicam credantur habere doctrinam: quod mendacium aptissimum est ad decipiendum incautos, & ad hæreses introducendas. Hæc omnia diligenter sunt consideranda, vt pro modo culpæ condigna pœna delinquentibus infligatur.

Ex Decretal. tit. de testib. & attest.

E

Gregorius nonus.

Iterum examinandus est testis, qui obscure deposuit, supple tu, ex iudicis officio.

CAP. LIII.

CVM † clamor validus contra Acherontin. Archiepiscopum super simonia, & aliis criminibus ascendisset, Melfiten. & Rubeñ. episcopis dedimus in mandatis, vt super his diligenter ve-

† De hac materia Eymer. 3. par. q. 62. & ibi dixi.

ter veritatem inquirerent: & infra. Verum quia apertis attestationibus L. & G. super simonia ita deposuere confuse, quòd ex dictis eorum non potest veritas declarari: Mandamus, quatenus examinetis eos iterum diligenter: & tam eorum, quàm aliorum quos receperitis, testificata, sub sigillis vestris, nobis fideliter referatis.

Ex Decretalibus titu. de verbor. signif.

Innocētius iij. Priori sancti Fridiani Lucan.

Appellatione ecclesiasticæ censuræ comprehenditur excommunicatio, suspensio, & interdictum.

CAP. XX.

QVAERENTI quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi, cum huiusmodi clausulam in nostris litteris apponimus: Respondemus, quòd per eam non solum interdicti, sed suspensionis & excommunicationis sentētia valet intelligi: nisi iudex discretus (rerum & personarum circumstantiis indagatis) ferat quam magis viderit expedire.

Ex Clemētinis tit. de verb. signif.

Clemens V. in concilio Viennen.

Determinat & declarat quid significēt hæc verba inserta in iudicialibus commissionibus, quæ fiunt à Principe vel à iure: scilicet quòd procedatur simpliciter & de plano, & sine strepitu & figura iudicij. Ioan. And.

CAP. II.

Edita anno Dñi 1307.

SAEPE contingit, quòd causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij procedi mādamus: de quorum significatione verborum, à multis contenditur, & qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem huiusmodi (quantum nobis est possibile) decidere cupientes, hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, vt iudex, cui taliter causam cōmittimus, necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum ob necessitates hominum indultarum à iure, procedere ualeat, amputet dilationum materiam, litem quantum poterit faciat breuiorem, exceptiones, appellationes dilatorias & A frustratorias repellendo, partium aduocatorum & procuratorum contentiones & iurgia, testiūque superfluam multitudinem refrenando. Nō sic tamen iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ & defensiones legitimæ admittantur. Citationem vero ac præstationem iuramenti de calumnia vel malitia, siue de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi. Verum quia iuxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet pro parte agētis, & etiam rei, si quid petere voluerit, est in ipso litis exordio B petitio faciēda, siue in scriptis, siue uerbo: actis tamen continuo (vt super quibus positiones & articuli formari debeant, possit haberi plenior certitudo, & vt fiat diffinitio clarior) inserenda. Et quia positiones ad faciliorem expeditionem litium propter partium confessiones & articulos ad clariorem probationem vsus longæuus in causis admisit: Nos vsum huiusmodi obseruari volentes statuimus, vt iudex sic deputatus à nobis (nisi aliud de partium voluntate procedat) ad dandum simul vtrosque terminum dare possit, & ad exhibendum omnia acta & muni- C menta, quibus partes vti uolunt in causā, post dationem articulorum, diem certam quandocunque sibi videbitur, valeat assignare: eo salvo, quòd vbi remissionem fieri contingeret pro testibus producendis, possint etiam instrumenta produci, assignatione huiusmodi non obstante. Interrogabit etiam partes siue ad earum instantiam, siue ex officio, vbicunque hoc æquitas suadebit. Sententiam vero diffinitiuam (citatis ad id, licet non peremptorie, partibus) in scriptis, & (prout magis sibi placuerit) stans vel sedens proferat: etiam (si ei videbitur) conclusio- D ne non facta, prout ex petitione & probatione, & aliis actitatis in causa fuerit faciendum. Quæ omnia etiam in illis casibus, in quibus per aliā constitutionem nostram, uel aliās procedi potest simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij volumus obseruari. Si tamē in præmissis casibus solemnis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus, nec etiam irritandus.

Sententia diffinitiua cum agitur de plano quomodo proferri possit.

Data Auinione 13. Kal. Decembr. Pont. Nostri Anno Secundo.

E

Ex Decretalib. tit. de accusat. inquis. & denunc.

Innocentius Tertius in concilio generali. †

† In cōcilio generali Lateranen. c. 8.

Superior contra subditum maxime prælatum, de his tantum inquiret, super quibus præcessit infamia: & tunc vocabit eum, & tradet sibi capitula, & nomina, & testium dicta publicabit, & ipsius legitimas

timas exceptiones admittet: & probato graui crimine, eum ab administratione remouebit. In regularibus vero prælatis ad vnguem seruandus non est hic ordo. Et quamquam in hac summatione, modica videatur agi differentia inter prælatos & subditos, contra quos inquiritur: tamen facienda est, vt patet in littera.

CAP. XXIIII.

QVALITER a & quando debeat prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus noui & veteris testamenti colligitur euidenter, ex quibus postea processerunt canonicæ sanctiones, sicut olim aperte distinximus, & nunc sacri approbatione concilij confirmamus. Legitur enim in Euãgelio, quòd villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum quasi dissipasset bona ipsius, audiuit ab illo, quid hoc audio de te: redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris amplius villicare. Et ita in Genesi Dominus ait: Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Ex quibus auctoritatibus manifeste probatur, quòd non solum cũ subditus, uerum etiam cum prælatus excedit, si per clamorem & famã ad aures superioris peruenerit: non quidem à maleuolis & maledicis, sed à prouidis & honestis: nec semel tãtum, sed sæpe quod clamor innuit & diffamatio manifestat, debet coram ecclesiæ senioribus veritatem diligentius perscrutari: vt (si rei popoſcerit qualitas) canonica districtio culpam feriat delinquentis: non tamquam idem sit accusator & iudex, sed quasi denuntiante fama, uel deferente clamore officij sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit obseruandum in subditis, diligentius tamen est obseruandum in prælatis: qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere: cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare: quin etiam interdum suspendere, nonnunquam vero ligare: frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Et ideo sancti patres prouide statuerunt, vt accusatio prælatorum non facile admittatur: ne concussis columnis corruat ædificium, nisi diligẽs adhibeatur cautela: per quam non solum falsæ, sed etiam malignæ criminationi ianua præcludatur. Verum ita voluerunt prouidere prælatis, ne criminarentur iniuste, ut tamen cauerent ne delinquerent insolenter: contra morbum vtrũque inuenientes congruam medicinam, uidelicet, vt criminalis accusatio, quę ad diminutionem capitis, idest degradationem intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio, nullatenus admittatur. Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, vt iam clamor ascendat, qui diutius sine scandalo dissimulari non possit, vel sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupulo, ad inquirendum & puniendum eius excessus, non ex odij fomite, sed charitatis procedatur affectu: quatenus si fuerit grauis excessus, etsi non degradetur ab ordine, ab administratione tamen admoneatur omnino: quod est secundum sententiam Euangelicam à villicatione villicum amoueri, qui non potest villicationis suæ dignam reddere rationem. Debet igitur esse præsens, is contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit: & exponenda sunt ei illa capitula de quibus fuerit inquirẽdum, vt facultatem habeat defendendi seipsum: & non solum dicta, sed etiam nomina ipsa testium sunt ei (vt quid, & à quo sit dictum appareat) publicanda: Necnon exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ: ne per suppressionem nominum, infamandi; per exceptionum vero exclusionem, deponendi falsum, audacia præbeatur. Ad corrigendos itaque subditorum excessus, tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas. Contra quos, vt de notoriis excessibus taceatur: etsi tribus modis possit procedi: per accusationem videlicet, denuntiationẽ, & inquisitionem ipsorum: vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium ad graue dispendium veniatur: sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, b sic & denuntiationem charitatiua monitio, & inquisitionem clamosa insinuatio præuenire: illo semper adhibito moderamine, vt iuxta formã iudicij, sententiæ quoque forma dictetur. Hunc tamen ordinem, circa regulares personas non credimus vsquequaque seruandum: quæ (cum causa requirit) facilius & liberius à suis possunt administrationibus amoueri.

Luc. 16.

Gen. 18.

Accusationes contra prælatos nõ facile admittendę. Concor. c. accusatio. 2. q. 7.

Subditorũ excessus diligenter corrigendi.

IN CAP. QVALITER ET quando. de accusat.

COMMENT. XVIII.

a QValiter & quando.] *Hæc decretalis optimo consilio inserta est ab Eymerico operi huic, cum in ea modi procedendi in delictis præscribantur, quorum magnus est vsus in sacro inquisitionis tribunali, vt 3. par. copiose auctor demonstrauit. desumpta est ex concilio Lateranen. sub Innocentio III. cap. 8.*

b ¶ Sic & denuntiationem charitatiua monitio.] *Sed an in crimine hæresis locum habeat charitatiua monitio, seu fraterna correctio, grauis est controuersia, quam præ ceteris tractant abunde Alfonsus Castrus lib. 2. c. 25. de insta hær. punit. Simancas de catho. instit. tit. 19. num. 10. & sequẽ. Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis, cap. 9. vers. at Chrysostomus à nobis. & nouissime Ioãnes Rojas tract. de hær. par. 2. asser. 3. & alij.*

An in crimine heresis locum habeat fraterna correctio.

In hac lite ne vel nimis seuere; aut contra, nimis leniter quidquam statuamus, primum obseruandũ est, hæc duo longe differre, videlicet, labi in hæresim,

sim, seu proferre hæreticas propositiones, & hæreticum esse: non enim omnis, qui hæreticas profert propositiones, protinus est hæreticus, nisi adiunctã habeat pertinaciam, vt alibi copiose disserui.

Qui hæreticas propositiones fortassis per ignorantiã ptert secreto corrigendus.

His positis, sit hoc primum axioma: Qui secreto nouit aliquem in hæresim cecidisse, quoniam eũ audiuit aut aliás intellexit proferentem hæreticã aliquam propositionem; nec sibi constat eum hæreticũ esse, cum nesciat, an ex ignorantia illam protulerit, tenetur saltem semel illum secreto corripere antequam fidei iudicibus denũtiet. ita noster Alfonsus lib. 2. c. 25. de iusta hær. punitio. Cuius sententiæ, hac limitatione addita, libenter accedo, si talis alias sit vir simplex & pius, qui ex mera ignorantia errare probabiliter præsumatur, & nostra admonitione corrigendus merito censeatur.

Verum in secunda parte tota difficultas cõsistit, An scilicet lex fraternæ admonitionis obseruari debeat cũ eo, quẽ secreto constat alicui hæreticũ esse. in qua (secludo nunc priuata inquisitionum edicta, quibus omnino denuntiari iubentur) sit secundum axioma: Denuntiandus est occultus hæreticus absq; fraterna correctione præcedenti, nisi forte aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset eum à tanto malo reuocare. ita sanctus Thomas 2. 2. q. 33. art. 7. atque in his locum etiam habere fraternam correctionem, vnam tamen tantum, videtur velle Tertullianus in lib. de præscription. hæreticorum, cap. 16. sed apertius Beatus Ambrosius apud Paulum ad Titum cap. 3. & alij.

Sepissime omittere fraternã correctionẽ erga hæreticos tutissimũ est.

Ceterũ, recte admonent Alfonsus & Canus prædictis locis, non nisi cũ exquisitissimis considerationibus, nostris temporibus esse vsurpandam: vt plurimum ergo eã omittere tutius & securius est. Tum autẽ penitus fieri debet hæreticorũ occultorũ denũtiatio, cũ simplices & rudiores clã subuertere noscuntur. Item tunc denuntiari omnino debẽt, cũ non est probabilis spes quòd resipiscere debeant. Itẽ eos tunc penitus denũtiare oportet, cũ legitime interrogati in iudicio, eos, quos scimus hæreticos, iurisiurandi religione manifestare cogimur: ac multis quidem alijs modis denuntiandi sunt necessario: & iudicio meo paucissimi sunt casus, in quibus cũ huiusmodi hæreticis fraterna correctio locum habere possit.

Non obstante iuramẽto hæretici sunt denuntiãdi.

Et obligatio denunciandi hæreticos tanta est, vt etiam locum habeat non obstante quouis iuramẽto in contrariũ emisso, pacto, aut promissione. sanctus Thomas 2. 2. q. 70. art. 1. ad secundum argumentũ, cuius verba sunt: Circa ea vero, quæ aliter homini sub secreto committuntur, distinguendũ est: Quandoq; enim sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint homo ea manifestare tenetur, puta si pertinẽt ad corruptionẽ multitudinis spiritualẽ vel corporalem, vel in graue damnum alicuius personæ, vel siquid aliud est huiusmodi, quod quis propalare tenetur vel testificando, vel denuntiando. Et contra hoc debitũ obligari nõ potest per secreti commissum: quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet. *hactenus Thomas. Alteri quidem idest, bono publico vel Deo, in casu de quo agitur, fides frãgeretur: nam hæresis bonum publicum perturbat & lædit, & Deum ipsum oppugnat. Et pro hac sententia facit textus in cap. quemadmodum. §. vltimo. de iureiuran. & textus in c. intimauit. de testib. c. non est obligatorium. de regu. iur. lib. 6. tradiditque iã olim Guido Fulcodius, qui Clemens IIII. inde creatus est, in consultationibus ad Inquisitores. q. 8. in hæc verba:* Sed nec iuramento vel voto in contrariũ emisso: nam licet veritatem celare possimus hosti vel persecutori, vt 22. q. 2. nequis. iudici tamen veritatem inuestiganti eam occultare mortale peccatum est, vt 11. q. 3. quisquis. ergo iuramentum vel votum in contrarium emissum nõ est seruandum. 22. q. 4. in malis. *hactenus ille. Loquebatur autem in specie de causa proposita, vt initium quæstionis indicat.*

Postremo adeo verum est hæreticos esse denuntiandos non obstantibus supradictis, vt is qui absq; legitima causa eos omittit denuntiare, excommunicationis sententia percellatur, sicut diximus supra commentario 2. super cap. Qui alios. de hæret.

Ex lib. Sexto tit. de pœnis.

Bonifacius octauus Bitteren. Episcopo.

Docet hæc Decretalis quibus assistentibus fieri debeat degradatio, de quibus vestibus, ornamentis, libris, & instrumentis in degradatione fiat expoliatio, & quibus verbis vtatur ipse degradans. Io. And.

CAP. II.

EGRADATIO † qualiter fieri debeat à nobis tua fraternitas requisiuit. Super quo tibi taliter respondemus, quòd verbalis degradatio seu depositio ab ordinibus vel gradibus ecclesiasticis, est à proprio episcopo sibi assistente in degradatione clericorum, in sacris constitutorum ordinibus, certo episcoporum numero diffinito à canonibus facienda; quamquam proprij episcopi sententia sine aliorum episcoporum præsentia sufficiat in degradatione eorum, qui minores duntaxat ordines receperunt. Actualis vero siue solemnis, cælestis militiæ militis, idest, clerici degradatio (cum ad eam fuerit procedendum) fiet vt exauctorizatio eius, qui militiæ deseruit armatæ, cui militaria detrahuntur insignia, sicque à militia remotus castris reiicitur, priuatus consortio, & priuilegio militari. Clericus igitur degradandus vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum, seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in

† Vide Eymer. 3. par. I nono modo processum sciẽdi, vbi dixi copiose.

Degradatio actualis.

 officio

officium suo solenniter ministrare, ad episcopi præsentiam adducatur: cui episcopus publice singula, siue sint vestes, calix, liber, seu quæuis alia (quæ illi iuxta morem ordinandorum clericorum in sua ordinatione ab episcopo fuerint tradita, seu collata) singulariter auferat ab illo vestimento seu ornamento, quod datum vel traditum fuerat vltimo inchoando, & descendendo gradatim, degradationem continuet vsque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ: tuncque radatur caput illius seu tondeatur, ne tonsuræ seu clericatus vestigium remaneat in eodem. Poterit autem episcopus in degradatione huiusmodi vti verbis aliquibus ad terrorem illis oppositis, quæ in collatione ordinum sunt prolata: dicendo presbytero hæc vel similia verba in remotione planetæ: Auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali priuamus: sicque in remotione reliquorum insignium similibus verbis vtens, in ablatione vltimi, quod in collatione ordinum primum fuit infrascripto vel alio simili modo pronunciet, siue dicat: Auctoritate Dei omnipotentis Patris & Filij & Spiritus sancti, ac nostra tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio & priuilegio clericali. Ac deinde † si fuerit casus talis, quòd illud fieri debeat iuxta modum à felicis recordationis Innocentio Papa prædecessore nostro super hoc annotatum, tradatur curiæ sæculari.

† Hęc verba vsq; in finē habentur in Bononien. & Barcinonen. impresso. modus annotatus ab Innocentio Papa tradendi curiæ secularí, continetur, in c. nouimus. de verbo. signif. quod mox apponit hic Eymericus.

Ex Decretalib. titul. de dolo & contum.

Innocentius III.

Si proceditur per viam inquisitionis contra absentem contumaciter, etiam lite non contestata, testes recipi possunt, & sententia diffinitiua ferri; etiam per viā depositionis, si hoc meretur delictū.

CAP. VIII.

VERITATIS[a] est verbum ore gano dominicę vocis emissum: & infra. Sicut canonici Curien. in nostro auditorio retulerunt, H. Curien. episcopus ecclesiam suam, non solum dilapidando depressit, sicut publica prædicabat infamia, sed etiam homicidio, incestu, aliisque criminibus polluit: & infra. Super his commisimus, primo causam Tridon. episcopo, & abbati montis sanctæ Mariæ, & præposito de insula: Secundo quoque Brixiensi episcopo, & ipsis abbati & præposito: & infra. Verum cum episcopus ipse priorum iudicum præsentiam adire per contumaciam contempsisset, A auctoritate nostra fuit per ipsos iudices ab officio beneficioque suspensus: & infra. Tandem vero coram iudicibus canonica citatione vocatus, præsentiam suam difficulter exhibuit: sed friuolam tunc excusationem, malitia concepta prætendens, experiri cum canonicis in iure neglexit. Qua de causa, nos de consilio fratrum nostrorum suspendentes episcopum ipsum, vel potius suspensionem à iudicibus factam auctoritate apostolica confirmantes. Tertio super his Cumano episcopo & abbati sancti A. causam ad superandam malitiam ipsius episcopi B commisimus audiendam: qui partibus citatis cum nec per se, nec per responsalem idoneum comparuerit, in eundem propter inobedientiam excommunicationis sententiam protulerunt: Testes ex parte vestra (quemadmodum in mandatis à nobis acceperant) admittentes, scilicet abbates, priores, præpositos, & alios religiosos viros: per quos quemlibet articulum criminum prædictorum constat fuisse probatum: & infra. Nos igitur videntes ordinem iudiciarium, in hoc facto fuisse seruatum; considerato præterea, quòd post sententias in se datas celebrare C præsumpserit: cum multi prælati ecclesiarum, contra eundem episcopum scripserint, nec vnus pro eo defendendo vel aliquatenus excusando: in nomine Domini cum Apostolo omnem inobedientiam vlcisci volentes, licet absentes corpore, præsentes tamen spiritu, iuxta verbum eiusdem Apostoli tulimus sententiam perpetuæ depositionis in ipsum: & cum tā à pontificali, quàm ab omni officio sacerdotali priuantes, sine spe restitutionis aliqua duximus condemnandum. Ea nihilominus in irritum reuocātes, quæcumque post inhibitionem D sedis Apostolicæ, seu factam suspensionem, & excommunicationem, de rebus Ecclesiæ alienare præsumpsit.

IN CAP. VERITATIS est verbum. de dolo & contu.
COMMENT. XIX.

a VEritatis est verbum.] *Hoc rescriptum primo obtutu non videtur accommodari* E *instituto Eymerici, cum nihil de hæresis materia in eo tractetur. Ceterum proculdubio ei seruit: eo enim consilio illud operi suo inseruit, vt doceat in causa hæresis, sicuti & in his delictis grauibus, de quibus in eo agitur, per modum inquisitionis contra reum contumacem, etiam lite non contestata testes recipi posse, & sententiam diffinitiuam ferri, cum alias id iure sit prohibitum: cap. vnico. de litis contestat. cap. super quæstionum. §. 1. de offic. deleg. cap. ex parte vel 2. de verbo. significa. est enim litis contestatio totius iudicij basis & fundamentum. l. vnica. C. de litis contestat. quod tamen in crimine hæresis seruare non oportet, cum in eo procedi possit simpliciter*

In causa hæresis etiā lite non contestata testes possunt recipi.

pliciter & de plano c.fi.de hæret. lib.6. tradit Carrerius tract.de hæret. §. versa autem vice. Simancas de cath.instit.tit.64.num.23. Ioannes Rojas sing.125. quoniā in delictis grauibus procedi potest, & lite non contestata, & etiam parte non citata. Archidia.in c.1.de homi.lib.6.quem sequitur Marsilius in practica crimi.§.diligenter.nu. 158. quod qua ratione sit intelligendum, alibi explicui. potest etiam & alijs modis hoc rescriptum instituto auctoris conuenire: sed hic videtur verior.

Quid operētur testes recepti lite nō contestata.

Quòd siquis quærat, quid operentur testes ita recepti; respondebo multos effectus posse producere: primum enim ad inquirendum iuuabunt, deinde repetiti indicium facient, tandem si fuerint integri, hoc est, omni exceptione maiores, pro qualitate delicti, ad probandum & conuincendum erunt idonei, dummodo cetera deinde iuxta ordinem iudiciariū obseruentur, id est, vt testes repetantur, & reis legitimæ defensiones, & debitæ defensionum induciæ concedātur. Testes enim, qui in alijs causis lite non contestata recepti, nihil facerent, fauore fidei in causis hæresis supradicta valide præstant, cum in hoc crimine de plano procedi possit.

Ex Decretalib. tit. de verb. signif.

Innocentius iij. Episcopo Parisien.

Clericus traditur curiæ sæculari; quia degradatur sæculari potestate præsente, cui denunciatur vt in suum forum illum recipiat. hoc dicit vsque ad §. Pro illo.

CAP. XXVII.

NOVIMVS[a] expedire, vt verbum illud, quod in antiquis canonibus, & in nostro decreto cōtra falsarios edito continetur, videlicet, vt clericus per ecclesiasticum iudicem degradatus, sæculari tradatur curiæ puniendus: apertius exponamus. Cum enim quidam antecessorum nostrorū, super hoc consulti diuersa respōderint, & quorundam sit opinio à pluribus approbata, vt clericus, qui propter hoc, vel aliud flagitium graue, non solum damnabile, sed damnosum, fuerit degradatus, tanquam exutus priuilegio clericali, sæculari foro per consequētiam applicetur: cū ab ecclesiastico foro fuerit proiectus, eius est degradatio celebranda sæculari potestate præsente, ac pronuntiandum eidem cum fuerit celebrata, vt in suum forum recipiat degradatum. Et sic intelligitur tradi curiæ sæculari: pro[b] quo tamen debet ecclesia efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum, circa eum sententia moderetur.

Falsarius perpetuo carceri mancipatur, vt in dolore pœnitentiam agat.

Pro illo vero falsario scelerato, quem ad manA datum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, vt in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam ipsum includas, pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum, vt commissa † defleat, & flenda vlterius non cōmittat.

† c.penitentia.de pœnit. dist.3.

IN CAP. NOVIMVS. de verbor. signif.

COMMENT. XX.

a NOuimus expedire.] *Dictum erat ab Eymerico in præcedentibus, à quibus & quomodo celebranda esset degradatio ex c. 1. de hær.lib.6. & ex c.degradatio. de pœnis.lib.6. Sed quoniā dubitari poterat qua ratione intelligeretur tradi quempiā curiæ sæculari, id demonstratur hoc rescripto, & in summa hoc dicitur: Exuitur priuilegio clericali qui tradendus est potestati sæculari, à foro Ecclesiæ proijcitur, et præsenti iudici sæculari dicitur, vt eum hominē in suum forum recipiat: quæ qua ratione ad praxim reuocētur, docet Eymer. 3. par. in modo nono processum fidei terminandi.*

Quid seruādū circa tradendum curiæ sæculari

b § Pro quo tamē debet Ecclesia efficaciter intercedere.] *Et ita seruāt Inquisitores, quando reos iudicibus sæcularibus tradunt, aut relinquunt, ne sanguinis effusioni consentire videantur, & irregulares efficiantur: idē disponit lex septipartita par.1. tit.6.l.60.ibi.* Pero su Perlado deue rogar por el, que le aya alguna merced si quisiere. *Quibus verbis alius ritus paulo differēs ab eo qui præscribitur in hoc c.continetur; videlicet, quòd Inquisitores rogent iudicē, vt cum sibi traditis misericordia, si velit, vtatur: quod est diligenter obseruandū: nam per dispositionem d. legis 60. hoc sufficit ad euitandā irregularitatem. Couarruuias tamē in relectio. Clement.si furiosus.2.par.§.5.nu.6. tutius esse putat, vt Inquisitores non tradant sic dānatos curiæ sæculari, sed consulit vt eos condemnent corā iudice laico, atq; ita dānatos à propria iurisdictione dimittant; vt deniq; statim iudex sæcularis eos recipiat, & vltimo supplicio afficiat, vt notauit Henricus Boich in c.ad abolēdam. §.super eo.de hæret. nu.7. quem sequitur Ioannes Igneus in l.1. §.cū domus. ff.ad Senatuscon.Syllania.nu.37. sed in praxi id seruatur, quod traditur in hoc.c.nouimus. vt docet Ioānes Rojas in sing.175. quod satis est ad liberandos Inquisitores ab irregularitate.*

Inquisitores pro traditis curiæ sæculari intercedūt ne fiant irregulares.

E *Quamquam autem hæc recte se habeant, at nullo pacto reticendum puto, quod in hac causa amplius solertiū Romanorū Pontificū prouidentia cautum est non modo circa Inquisitores, sed etiam circa consultores, vt irregularitatem securius euitarēt. Nā dominus Papa Paulus IIII. Romæ die 19. Aprilis, anno 1557. considerans in congregationibus, quæ in causa hæresis coram ipso fiebat, interuenire solere pro maiori parte clericos sæculares & regulares in sacris & sacerdotio, ac in Episcopali, Archiepiscopali, vel alia maiori dignitate forsan constitutos, ac nonnullos etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & sæpe contingere iuxta qualitatem casuum & delictorū, de quibus agebatur, eos*

Consultores sancti officij nō incurrūt in irregularitatem.

non communes; voluimus, & districte præcipimus, vt custodes ad incarceratorum pro dicto crimine custodiam per episcopos, vel sede vacante per capitulum deputandi, & eorum ministri coram dictis Inquisitoribus vel substitutis ab eis præstent simile iuramentum. Notarij † quoque inquisitionis coram episcopo & Inquisitore vel substitutis ab eis iurabunt suum officium fideliter exercere. Et idem fiet de aliis personis necessariis ad prædictum officium exequendum.

† Eymer. 3. par. q. 60.

Punit episcopos, Inquisitores, & eorum substitutos, qui faciendo vel omittendo delinquunt in officio. hoc dicit. Ioan. And.

Verum quia nimis est graue, ad exterminationem prauitatis prædictæ non agere quod ipsius contagiosa enormitas agendum requirit: graue est quoque & damnatione dignissimum malitiose insontibus eandem imponere prauitatem: episcopo & Inquisitori prędictis, ac aliis ad dicti executionē officij substituendis ab eis, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternę præcipimus, vt sic discrete & prompte contra suspectos vel diffamatos de huiusmodi prauitate procedāt, quòd malitiose aut fraudulenter tantam labem, seu quòd ipsos in executione officij inquisitionis impediat, falso alicui non imponant. Quòd si odij, gratiæ, vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu contra iustitiam, & conscientiam suam omiserint contra quemquam procedere, vbi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate, aut obtentu eodem prauitatem ipsam vel impedimentum officij sui alicui imponendo, cum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare (præter alias pœnas, pro qualitate culpæ imponendas eisdem) episcopus aut superior suspensionis ab officio per triennium, alij vero excommunicationis sententias eo ipso incurrant. A qua quidem excommunicationis sententia, qui eandem incurrerint, nisi per Romanum Pontificem nequeant (pręterquam in mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa) absolutionis beneficium obtinere: nullo in hac parte priuilegio suffragante.

Pœna Inquisitorum crimē hęreseos alicui imponentium.

Confirmat antiqua iura huic constitutioni non obuia. Ioan. And.

Alia sane †, quæ circa præmissum inquisitionis officiū, à nostris sunt prædecessoribus instituta (quatenus præsenti decreto non obuiāt) sacri approbatione concilij roborata, in sua volumus firmitatę manere.

†Concordat tex. in c. vlt. in fine de hęret. lib. 6.

Idem in eodem.

Primo ponit constitutionis causam, determinat ætatem Inquisitorum. Secundo punit Inquisitores, qui prætextu officij pecuniam illicitis modis extorquent, vel ob delictum clericorum ecclesiarum bona confiscant. Tertio præcipit notarijs, officialibus A *& socijs, vt hoc facientes reprehendant, & superioribus denuntient, si probare possint. Quarto prohibet Inquisitoribus abusum armorum, & circa quantitatem vel qualitatem officialium. hoc dicit. Ioan. Andr.*

CAP. II.

A NOLENTES splendorem sollicitum negotij fidei per actus indiscretos & improbos quorumuis Inquisitorum hæreticæ B prauitatis, quasi tenebrosi fumi caligine obfuscari: hoc sacro cōcilio approbante statuimus nullis exnunc, nisi qui quadragesimum † ætatis annum attigerint, officium inquisitionis prędictæ committi Inquisitoribus. Et tam ipsorum, quàm episcoporum, seu capitulorum sede vacante super hoc deputatis commissariis † quibuscunque districtius iniungentes, ne prætextu officij inquisitionis, quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant: nec scienter attentent ecC clesiarum bona ob clericorum delictum prædicti occasione officij fisco etiam ecclesiæ applicare. Quòd si secus in his, vel eorum altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernimus ipso facto: à qua non possint absolui præterquam in mortis articulo, donec illis à quibus extorserint, plene satisfecerint de pecunia sic extorta. Nullis priuilegiis, pactis, aut remissionibus super hoc valituris. Notarij vero & officiales dicti officij, necnon fratres & socij Inquisitorum & commissariorum ipsorum, qui dictos Inquisitores aut commissarios D secrete nouerint talia cōmisisse (si indignationem Dei & Apostolicæ sedis vitare voluerint & offensam) ipsos grauiter arguere & corrigere studeant in secreto. Quòd si taliter ea sciuerint, vt ea probare valeant, si sit opus, hæc prælatis Inquisitorum & commissariorum eorundem, ad quos id pertinebit, nuntiare sollicite debeant. Qui equidem prælati, Inquisitores & commissarios prædictos reos inde repertos ab officiis amouere, & amotos aliàs punire debite, seu corrigere teneantur. Prelatis autem Inquisitorum id negligentibus agere, præmissa E omnia nuntiari per prędictos locorum ordinarios volumus, quibus vt ea in Apostolicæ sedis notitiam perferant, in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipimus & mandamus. Porro † Inquisitoribus ipsis, districtius inhibemus, vt nec abutantur quomodolibet concessione portationis armorum, nec officiales nisi sibi necessarios habeant tales, qui se conferant ad sua cum Inquisitoribus ipsis officia exequenda.

† Inquisitorum ætas, de qua Eymer. 3. par. q. 2.

† De cōmissariis Eymer. 3. par. q. 13. & seq.

† Eymer. 3. p. q. 56. Guadilaluus de hęret. q. 11. nu. 15. & seq.

Idem

Idem in eodem.

Damnat sectam Beguardorum, & Beguinarum Alemaniæ, & octo ipsius errores, excitans diœcesanorum & Inquisitorum officium contra illos: hoc dicit. Ioan. And.

CAP. III.

† De secta & errorib' Beguardorũ vide Clem. 1. de religios. domib & extrauag. Ioannis xxii. incipien. Sancta Romana tit. de religios domib. & extrauag. Ioã. xxii incipiẽ. Ratio recta. eod. tit. inter communes. Guidonem Carmelitam in sũma de hæresib. tit. de hæresibus Beguinorũ. & Eymericũ infra par. 2. quæst. 15.

AD nostrum† (qui desideranter in votis gerimus, vt fides catholica nostris prosperetur tẽporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quòd secta quædam abominabilis quorundam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundam infidelium mulierum, quæ Beguinæ vulgariter appellantur in regno Alemaniæ (procurante satore malorum operum) damnabiliter insurrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega & peruersa, inferius designatos errores. Primo, videlicet, quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit: nam (vt dicunt) si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. Secundo, quòd ieiunare non oportet hominem, nec orare postquam gradum perfectionis huiusmodi fuerit assecutus: quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui & rationi subiecta, quòd homo potest libere corpori concedere quicquid placet. Tertio, quòd illi, qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & in spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas. Quarto, quòd homo potest ita finalem beatitudinem, secundum omnem gradum perfectionis in præsenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata. Quinto, quòd quælibet intellectualis natura, in seipsa naturaliter est beata: quòdque anima

A non indiget lumine gloriæ, ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beatæ fruendum. Sexto, quòd se in actibus exercere virtutum est hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se virtutes. Septimo, quòd mulieris osculum (cum ad hoc natura non inclinet) est mortale peccatum: Actus autem carnalis (cum ad hoc natura inclinet) peccatum non est, maxime cum tentatur exercens. Octauo, quòd in eleuatione corporis Iesu Christi non debent assurgere nec eidem reuerentiam exhibere: asserentes, quòd esset imperfectionis eisdem, si à puri-

B tate, & altitudine suæ contemplationis, tantum descenderent, quòd circa ministerium seu sacramentum Eucharistiæ, aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent. Nonnulla etiam alia sub simulata quadam sanctitatis specie dicunt, faciunt, & committunt, quæ oculos diuinæ maiestatis offendunt, & graue in se continent periculum animarum. Cum autem ex debito commissi nobis officij, huiusmodi sectam detestabilem, & præmissos ipsius execrandos errores (ne propagentur vlterius, & per eos corda fidelium damnabiliter corrum-

C pantur) extirpare ab Ecclesia catholica necessario habeamus: Nos sacro approbante concilio, sectam ipsam, cum præmissis erroribus damnamus & reprobamus omnino, inhibentes districtius, ne quis ipsos decetero teneat, approbet vel defendat: Eos autem, qui secus egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos. Porro diœcesani & illarum partium Inquisitores hæreticæ prauitatis, in quib' Beguardi & Beguinæ huiusmodi commorantur, suum officium circa eos diligenter exerceant, inquirentes de vita & conuersatione ipsorum, qua-

D literve sentiant de articulis fidei, & ecclesiæ sacramentis. In illos vero, quos culpabiles repererint (nisi abiuratis sponte prædictis erroribus pœnituerint, & satisfactionem exhibuerint competentem) debitam exerceant vltionem.

DECRETALES XIIII. SVMPTAE DE DIVERSIS TITVLIS DECRETALIVM, SEXTI ET CLEMENTINARVM INQVISITONIS OFFICIO CONGRVENTES.

Clemens V. in concilio Viennen.

Et habetur in Clementinis, tit. de vsuris, cap. vnico §. vltimo.

Pertinaciter asserens, exercere vsuras non esse peccatum, hæreticus est. Ioan. And.

†Vide Squillacen. de fide catho. c. 15. Zanch. de hæret. c 35. Carrer. de hæret. num. 9.

X grauit ad nos: & infra. Sane, si quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat, exercere vsuras non esse peccatum, Decernimus eũ velut hæreticum puniendum: locorum nihilominus ordinariis & hæreticæ prauitatis Inquisitoribus districtius iniungentes, vt contra eos, quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint, aut suspectos, tanquam cõtra diffamatos vel suspectos de hæresi procedere non omittant.

Ex Decretalib. tit. de purg. Cano.

Innocentius tertius Senonen. Archiepiscopo.

Propter magnitudinem criminis infamatus suspendi potest ne dum ab officio, sed etiam à beneficio donec se purgauerit. hoc primo. Et augetur propter hoc numerus compurgatorum. hoc secundo. Ex causa interdum post purgationem præstitam suspenditur quis ad tempus. hoc tertio. Et deficiens in purgatione punitur, vt conuictus. hoc quarto.

CAP. X.

NTER [a] sollicitudines nostras, illa debet esse præcipua, vt capiamus vulpeculas: & infra. Licet ergo ecclesiastica constitutio tales ab officio tãtum vsque ad purgationem canonicam doceat suspendendos: quia tamen, eum etiam à beneficio propter immanitatem criminis suspẽdisti, nolumus improbare. Nec illud etiam improbamus, quòd licet contra eum nullus accu-

A satot legitimus appareret, ex officio tuo tamen (fama publica deferente) voluisti plenius inquirere veritatem. Attendentes autem vulgatam infamiam, graue scandalum, & vehementem suspicionem, ex testium dictis obortam, quæ cõtra decanum facere videbantur, cum [b] propter eorum quodlibet ei esset purgatio indicenda: & seruantes [c] iustitiam, & molientes rigorem, purgationem ei xiiij. manus, sui ordinis duximus etiam indicendam. Ipsum igitur ad te remittẽtes, vt ibi purgetur, vbi noscitur infamatus: Mãdamus, quatenus accitis tecum Niuernen. & Pa-

B risien. episcopis, indictam ei purgationem accipias: ita tamen [d] vt qui ad eius purgationem processerint comprobandam, sint fide catholici, & vita probati, qui conuersationem & vitam ipsius non tam moderno tempore nouerint, quàm transacto. Purgatione vero recepta, beneficium ei restituere non postponas. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis scienter habuisse dignoscitur, eum ab officio volumus manere suspensum: donec scandalum sopiatur, ita tamen [e] vt publice familiaritatem hæreticorum abiuret. Præcipias [f] insuper ei di-

Qualitas cõpurgatorum

C stricte, vt in prædicta & aliis villis circumpositis profiteatur & prædicet fidem catholicam, ac confundat & detestetur hæreticam prauitatem, sic deinceps vitam suam bonis adornans operibus, vt infamia conuertatur in bonam famam, & omne scandalum & suspicio de catholicorum mentibus deleatur. Quòd [g] si forsan in purgatione defecerit, eum ecclesiasticæ disciplinæ mucrone percellas, & ab officio & beneficio depositum ad agendam pænitentiam in arctum monasterium detrudere non omittas.

D ¶ Sane [h] in purgationibus faciendis, cum satis sit illis, qui pro purgando exhibent iuramentum, secundum propriam conscientiam & opinionem iurare, quòd purgandus sit à crimine immunis, vel quòd bonum exhibuit iuramentum: si purgatores ab Ecclesia tolerentur, & sint bonæ famę, in suis ordinibus ministrantes, nec in iudicio pro crimine cõdemnati, proculdubio sunt absque vllius indagine admittendi.

IN CAP. INTER SOLLICITVDINES, de purgat. canoni.

COMMENT. XIIII.

a INter sollicitudines.] *Dubitari potest, quo consilio Eymericus hanc decretalem & sequentes*

Quo consilio Eymerici

cus varias decretales nullo fere ordine seruato In 2. par. Directorij posuerat.

quentes, hinc inde promptas, hic collocarit: sed causa in promptu est: nam quædam ex eis de pœnis hæreticorum agunt, quædam de pœnitentiis redeuntium, aliæ denique multas & varias difficultates, circa hæreticos, & eorum pœnas, & ordinem iudiciarium in hoc tribunali obseruandum declarant: vnde non sunt ab instituto suo alienæ, contra quam imperiti quidam sentiant, dicentes absurdum videri eisdem penitus verbis transcribere, quæ alibi passim reperiri possunt, quorum iniustis vocibus alibi plenius satisfecimus. In hac vero præcipue de purgatione canonica imponenda infamato de hæresi disseritur: item & de alijs quibusdam ad negotium de pœnis hæreticorum spectantibus, quorum cognitio valde est fidei iudicibus necessaria. nos omissis minus necessariis, summatim more nostro vtiliora, frequentiora, & veriora trademus.

Hoc tamẽ admonebo, vix commode hoc cap. intelligi posse, nisi videatur integra Decretalis lib. 2. Regesti Innocentij III. cuius argumentum est: vt Decanus Niuernensis de hæresi suspectus & diffamatus, cogatur se purgare, atq; abiurare: super quo Dominus Papa scribit Archiepiscopo Senonen.

De purgatione canonica qui disseruerint.

b ¶ Cum propter eorũ quodlibet ei esset purgatio indicenda.] *De purgatione canonica, quæ ad præsens institutũ attinet, disserunt communiter iuris interpretes in d. c. inter sollicitudines. & alibi sæpe, Repertoriũ Inquisitorũ, Vmbertus Locatus, Bernardus Comensis in lucerna, Syluester, Angelus & ceteri in summis, uerbo, purgatio. Cãpegius ad Zanchinũ c. 11. Simãcas de cath. inst. tit. 56. idẽ in enchyridio violatæ religionis, tit. 54. Gõdissaluus de hæret. q. 15. nu. 11. copiose Eymericus 3. par. in 2. modo processum fidei terminandi. idem infra in hac 2. par. in concilio Tarraconensi. & q. 57. nonnulla etiam Antonius Blancus tractatu de indicijs, nu. 283. & 284. vbi declarat quid dicatur purgationis iuramentum. Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 18. & alij multis locis.*

Purgatio canonica quid sit & quãdo indicatur.

Est autem purgatio canonica, ostensio innocentiæ de crimine obiecto. hæc indici potest, quoties aliquis graui hæreseos infamia laborat: aut vehementer est de hæresi suspectus: aut graue scandalum in causa fidei populo dedit, vt apertissime probant illa rescripti verba: Attendentes autem vulgatã infamiam, &c. *tametsi passim dicatur purgationem canonicam solũ indicẽdam, cum reus publica laborat infamia: quod tamen non improbarim, cum vix reperiri possit aliquis esse vehementer suspectus, & graue scandalum parturiens, qui publica non laboret infamia. denique nec ob has causas solum indicetur purgatio, cum arbitrio indicantis relinquatur, quando reis canonica purgatio indici debeat: vt recte scripsit Decius in cap. at si clerici, de iudic. numero 75.*

Purgatores & eorũ munus & numerus.

c ¶ Et seruantes iustitiam, & mollientes rigorem, purgationem ei xiiij. manus sui ordinis duximus etiam indicendam.] *Hi dicuntur compurgatores, quos forte Marcus Cicero actione vltima in Verrem laudatores appellat; tametsi per laudatores, testes probationis de vita & moribus intel*A *ligi potius crederem. Et purgatorum munus est iurare se credere, verum iurasse reum, cum dixit se nunquam aut commisisse, aut dixisse ea, ob quæ infamia laborat. quamquam autem XIIII. purgatores hic statuantur, non tamen putandum est id perpetuum esse, hoc est, quemlibet purgandum, tot purgatores habere oportere: quoniam taxare hunc numerum arbitrio iudicis relinquitur, iuxta qualitatem criminis, infamiæ, & personæ: qua in re prudentissimum esse oportet, ne tot requirat, qui vel inueniri non possint, vel purgare nolint, quod in manifestum vergeret purgandi detrimentum. Panormitanus in*
B *c. cum in iuuentute de purg. cano. Bernardus in lucerna, verbo, purgatio. §. 3.*

Purgatores quales esse debeant; & quot in eis requirãtur.

d ¶ Ita tamen vt qui ad eius purgationem processerint comprobandam, sint fide catholici.] *Hæc est purgatorum qualitas, & concordat textus in c. si legitimi. 2. q. 4. c. cum P. Manconella. c. constitutus. c. dilectus. de purg. cano. tradit Simancas de cath. instit. tit. 56. nu. 11. Vmbertus verbo, purgatio. nu. 9. & alij præcitatis locis.*

Obseruandum hic est, in compurgatoribus plura requiri, vt huic muneri satisfaciant. Primum, vt ab Ecclesia tolerentur: secundo quòd sint bonæ famæ:
C *tertio, quòd non fuerint de criminibus condemnati: quarto, vt habeant notam vitam illius, quem purgant: quinto, quòd iurent secundum suam conscientiam se credere, verum iurasse reum. Panormitanus in d. c. constitutus: de purg. cano. Repertorium Inquisitorum verbo, purgatio. §. nota quòd in compurgatoribus. Postremo (vt vno verbo dicam) tales personæ recipiendæ sunt seu admittendæ ad aliquẽ compurgandum, de quibus verisimile sit, quòd non debeant alicuius obtentu deierare, sicut ait Alexander III. scribẽs Episcopo Cestrensi, vt habetur in c. insinuatum. 15. tit. de simo. quod refertur post con-*
D *cilium Lateranen. sub Alexan. III. par. 1. adde Bernardinum Diaz in pract. crim. cano. cap. 140.*

e ¶ Ita tamen vt familiaritatem hæreticorum abiuret.] *Sed nonne valde iniquum est pro eodem crimine debere quemquam pluribus teneri legibus, aut pœnis coerceri? cum diuinitus Naum propheta dixerit cap. 1.* Non consurget duplex tribulatio: neque vindicabit Dominus bis in id ipsum. *cap. sceleratior. cap. sunt plures. de pæn. distin. 3. c. presbyter. 81. distin. Cum ergo iam fuerit canonica purgatio indicta, iniquum est nunc ad abiurationem eundem reum compellere:*
E *Campegius ad Zanchinum cap. 11. vers. doctrinam hanc. dicebat ratione infamiæ purgationem indici, ratione vero suspicionis abiurationem: quæ sententia diligentius inspecta forte vera non est: quoniam per purgationem ablata est etiam suspicio, vnde non est amplius abiuratio imponenda. ergo verior est Panormitani expositio in d. c. inter sollicitudines. num. 3. dicentis, propter infamiam, graue scandalum, & vehementem suspicionem ex dictis testium obortam, purgationem fuisse indictam: rursus quia reus ille scienter cũ hæreticis familiaritatem inierat, quæ legitime probata erat, coactus est abiurare, non quidem illas hæreses, de quarum*

An purgatio & abiuratio simul fit alicui iniungẽda.

suspicione iam purgatus erat, sed solam familiaritatem cum hæreticis initam.

Atque ex hac interpretatione, quæ semper mihi verior visa est, refellitur sententia Cardinalis in Clemen. 1. de vsuris. §. sane. quæst. 22. num. 12. & Francisci Squillacensis tract. de fide catho. cap. 31. num. 1. & quorundam aliorum asserentium, reum vehementer suspectum prius torquendum: quòd si nihil confiteatur, purgationem ei esse indicendam, & si fuerit expurgatus tandem vt abiurare quoque compellatur: nam hæc sententia nimis est sæua, & cum vnaquæque harum pœnarum sit efficax ad tollendam suspicionem, plane iniquum est reum tot pœnis subijcere. ita Simancas de catho. instit. tit. 56. num. 18. & seq.

Circa reũ vehementer suspectum qd obseruandũ.

Ceterum in hac causa obseruanda mihi videtur doctrina Madrilianæ instructionis Hispaniæ anni Domini 1561. c. 54. quæ ita ferme habet: Si reus superauerit tormentum, debent tunc Inquisitores arbitrari & considerare qualitatem indiciorum, & quantitatem & formam seu modum tormenti, & dispositionem seu naturam & ætatem ipsius rei torti; quibus omnibus consideratis si visum fuerit quòd reus sufficienter purgauerit omnia indicia, absoluent eum ab ea iudicij instantia. quòd si ob aliquam rationem & causam visum fuerit, (consideratis prædictis qualitatibus) tormentum non fuisse inflictum cum debito rigore, tunc imponere ei poterunt abiurationem de leui vel uehementi, aut aliquam pœnam pecuniariam: quamquam hæc fieri non debeant nisi cum magna consideratione, & quando indicia non creduntur sufficienter purgata. hæc ibi. Quod mihi iustissimum videtur, & obseruandum penitus in praxi, quotiens casus occurreret, qui sæpissime occurrere solet. atque hoc etiam sensisse videtur Eymericus, si diligenter inspiciatur 3. par. in 3. modo processum fidei terminandi, num. 157.

Quando iniungendum reo, vt publice fidem laudet, & errores detestet.

f ¶ Præcipias insuper ei districte, vt in prædicta, & aliis villis.] Hunc locum pulchre interpretatur Zanchinus de hæreticis c. 20. nu. 2. vers. item si talis. Repertorium verbo, pœnitentia. vers. item si male. & similis omnino pœnitentia iniungitur per Ioannem XXII. in extrauag. Vas electionis. de hæret. in fine, relata in hac 2. parte.

Est autem hæc pœnitentia valde conueniens: nam medicina debet esse morbo contraria. itaque si de fide verbis aut factis male senseras, iubendus est eam publice laudare & prædicare, & contrarios errores diffiteri: sed hæc pœnitentia doctis, non imperitis imponenda est.

Qualis sit pœna deficiẽtis in purgatione.

g ¶ Quòd si forsan in purgatione defecerit.] Sed quæ est pœna deficiẽtis in purgatione? uide Hostiensem in sum. tit. de purg. cano. §. quæ sit pœna. nu. 7. Vmbertum verbo, purgatio, num. 9. 10. & 11. Repertorium verbo, deficiens. Simancam de catho. instit. tit. 56. num. 13. & seq. & Archidiaconũ in c. accusatus. §. 1. de hæret. lib. 6. quorum communis regula est, quòd sicut punitetur reus de crimine, de quo impetebatur, si conuinceretur, considerata mo-

A do agendi, sic punietur si in purgatione deficiat. causam tradit eleganter Archidiaco. præcitato loco: dummodo intelligamus mitius agendum esse, si agatur per viam inquisitionis, quam si ageretur per modum accusationis, vt tradit Andreas Tiraquel. tract. de pœn. temper. aut remittendis, causa 53.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto.

Receptum tamen est, deficientem in purgatione pro conuicto, & in causa nostra pro consummato hæretico habendum esse. c. de hoc. & c. insinuatum. de simonia. vbi communiter Doct. Panormitanus & alij communiter hic. Bernardus in lucerna verbo, purgatio. nu. 7. & cum in tribunali inquisitionis

B receptum nunc sit, vt fiscalis semper accuset, consequitur plane, vt pœna ordinaria reus in purgatione deficiens puniri debeat: itaque & curiæ sæculari relinqui poterit vltimo plectendus supplicio.

Deficiens in purgatione si pœniteat, an recipiendus.

Sed quid si pœniteat, & misericordiam imploret, erit ne audiendus? & verius & receptius est, vt audiatur & admittatur ad Ecclesiæ gremium: nam si is, qui vere conuictus vel confessus est, si admitti humiliter postulet, non traditur curiæ sæculari, multo minus is tradi debet, qui per probationem solum præsumptiuam, qualis est purgatio, conuictus est: & hanc sententiam sequitur hic Panormitanus & Hostiensis, & ceteri communiter. Vm-

C bertus in opere iudiciali verbo, purgatio. num. 12. vers. nota etiam. Simancas de catho. inst. tit. 56. nu. 16. idem in enchyridio, tit. 54. num. 14. elegãter & copiose Bernardus in lucerna verbo, purgatio. §. 9.

Deficiens in purgatione, qui aliàs inciderit in hæresim, curiæ sæculari tradendus.

Ceterum animaduertendum est, quod si deficiẽs in purgatione aliàs incidisset in hæresim, nunc ex deficientia in purgatione tamquam conuictus & relapsus curiæ sæculari penitus tradendus esset. ita præcitati: vnde amplius consequitur, vt periculum proxime relatum euitetur, non esse facile purgationem canonicam per Inquisitores reis indicen-

D dam: est enim fragilis, fallax et incerta, cum ab aliorum opinione & voluntate pendeat. Itaque in Hispanijs quadam instructione Madriliana anni Domini 1561. c. 47. his ferme verbis salubriter cautum est: Ob malitiam humanam purgatio canonica periculosissimum est remedium, his præsertim temporibus: ideoque non multum est in vsu, quare illo vtendum raro, & cum magna cautela. Mea hæc est sententia, tutius & salubrius esse ad alias pœnas arbitrarias, aliaq; remedia confugere. Cetera huc spectãtia, & in primis quæ pertinent ad ritum purgationis, dicam cum Eymer. 3. par. in 2. modo processum fidei terminandi.

E h ¶ Sane in purgationibus faciendis.] Hæc verba, quæ sequuntur vsque in finem huius capitis, desumpta sunt ex cap. constitutus. §. sane. de purgat. cano. habentur in tribus Codicibus Barcinonen. impresso, Bononien. & Codice Cardinalis de Gambara: absunt tamen à Sabellano. Restituta sunt autem suæ integritati ex dicto cap. constitutus. §. sane. Eymericus vero ideo retulit, vt hinc colligeremus, quales esse debeant compurgatores: de quo diximus paulo antea, vers. Obseruandũ hic est.

Ex

Ex Decretalibus tit. de præsumpt.

Innocentius iij. Niuernen. Episcopo & Archidiacono Bituricen.

Propter præsumptionem etiam vehementem, non debet quis de graui crimine condemnari.

CAP. XIIII.

LITTERAS [a] vestras accepimus continentes, quòd cum causa, quę vertitur inter Altissiodorensem Episcopum, & quosdã Burgenses de Charitate, quos idem Episcopus de hæresi impetebat, vobis & abbati Collon. à sede Apostolica delegata fuisset, utraque pars vos duos sub certa persona sibi arbitros statuerunt, delegata vobis potestate nihilominus reseruata. G. autem lator præsentium vnus ex illis, hæresim suam fuerat publica voce confessus, & de [b] fratre suo similiter recognouerat, quòd eodem secum laborabat errore: & infra. Nos vero prædictum G. suspectum de hæresi vehementer habuimus: tum quia quod ante dixerat, postea se dixisse negauit: tum quia vel mendacium prius dixit in fratrem, asserendo illum hæreticum, vel periurium postea commisit in Deum, purgando illum de hæresi: quorum vtrumque reddit illum valde suspectum: quamquam [c] verisimilius videatur, quòd eo tempore, quo tanquam vere pænitens ab hæresi reuertebatur ad fidem, tam graue mendacium non dixisset, præsertim in fratrem, quem tanquam charissimum non asseruisset hæreticum, nisi fuisset accensus zelo fidei orthodoxæ. vnde præsumitur, quòd cum postea purgauit illum de hæresi, turpiter deierauit. Quocirca mandamus, quatenus cum propter solam suspicionem (quamuis vehementem) nolumus illum de tam graui crimine condemnari, talem & tantam securitatem recipiatis ab ipso, præter iuratoriam cautionem, quòd timore pœnæ corporalis debeat coerceri, discretam ei pænitentiam iniungentes, ex qua [d] ualeat apparere vtrum in tenebris ambulet, an in luce: vtrumue sit uere pænitens, an ficte conuersus: & si eum hoc modo verum catholicum cognoueritis, non sinatis ipsum indebite molestari: alioquin eum tanquam hæreticum condemnetis.

IN CAP. LITTERAS. de præsumpt.

COMMENT. XV.

Ex leuibus præsumptionibus nemo damnandus.

a LItteras vestras.] *Hoc rescripto aperte refellitur eorum opinatio, qui dicunt in cri-* A *mine hæresis sufficere ad condemnandum leuiores probationes: quoniam ob graue delictum non debet quisquam puniri pœna ordinaria, etiam ob vehementes præsumptiones, vt hic. Tradunt Innocentius in cap. quia verisimile. de præsumpt. Butrius, Cardinalis, & alij in c. afferte. eod. tit. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. 11. Ioannes Imola in Clement. 1. de hæret. Perusinus in c. accusatus. de hæret. lib. 6. Oldradus consilio 210. incipien. Regularis habet traditio. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. c. 31. num. 3. copiose Ioannes Rojas singula. 165. Simancas de catho. instit. tit. 51. num. 11.* B *& alij, quos omitto consulto: quam sententiam probat apertissime hoc rescriptum ibi :* Quo circa mandamus.

b ¶ Et de fratre suo similiter recognouerat.] *Dubitat Panormitanus hoc loco num. 1. an hinc colligatur fratrem posse pro fratre, & contra fratrem dicere testimonium. quæ difficultas tametsi in aliis delictis locum habere posit, in hæresis crimine dubium non est, fratrem posse testificari contra fratrem, in defectum tamẽ aliarum probationum. Specul. tit. de test. §. de testium compulsione. vers. sed nunquid frater. tradit pulchre Hieronymus Gigas* C *tract. de crim. læs. maiest. lib. 2. in par. quomodo & per quos. q. 9. immo & contra patrem, quem si esse hæreticum nouerit, denuntiare, immo & accusare Inquisitoribus debet. Alexander Alensis par. 3. præcepto 4. q. 33. Caietanus in Deutero. cap. 13. Palacius Rubius in repetitione cap. per uestras. de donatio. inter virum & vxor. §. 17. num. 6. & §. 26. notabili 3. post principium, vers. plus est. Alfonsus Castrus lib. 2. c. vltima de iusta hæreticorum punitio. Nauarrus in c. inter verba laudantium. 11. q. 3. Ioannes Rojas singulari 5. ampliatione 6. nu. 29. & 30. & hæc sententia verior & tutior est: quia po*D *tius Deo quàm parentibus obediendum est. c. relatum. de senten. excom. & c. quisquis metu. 11. q. 3. nam si licet patrem oppugnantem patriam impune interficere. l. minime. ff. de religio. & sumpt. fune. multo magis eundem fidei catholicæ reum licebit denuntiare. Reuerendiss. Simancas in libello de patre hæretico contrarium asseruit, cuius sententiæ nullo modo putarem in tam graui crimine fidendũ.*

In crimine hæresis coniuncti contra coniunctos testificantur.

Hoc addiderim, quòd & præcitati admittunt, filium deferentem patrem hæreticum, à pœnis in hæreticorum filios iure statutis ob præmium delatio- E *nis liberari argumento l. quisquis. §. vltimo. C. ad legem Iuliam maiest. quod & verum est, & in praxi seruandum, quoties is casus occurreret, ne vllo modo tantum scelus ex defectu denuntiationis remaneat impunitum. tradit ceteris copiosius Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 26. de iusta hær. punit. & nominatim definiuit Federicus Romanorum Imperator in l. commissi nobis cælitus. vbi post latas pœnas in hæreticos, eorumq; complices, & filios, subdit :* Nec quidem à misericordię finibus duximus excludendum; vt si qui paternæ hæresis non sequaces latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunque reatus illorum animaduersione plectantur, prædictæ punitioni non sub-

Filius denũtians patrẽ hęretici nullas pœnas in hęreticorũ filios iure latas sentit.

subiaceat innocentia filiorum. *haec ibi. Has autem Federici leges multi Pontifices comprobarunt, vt suo loco diximus.*

Speciale est in crimine hæresis, vt posteriori dicto credatur.

c § Quamquam verisimilius videatur.] *Sed cui dicto stabitur primo, vel secundo? & breuiter respondeo, speciale esse in crimine haeresis, vt posteriori, non priori dicto fides adhibeatur. c. accusatus. §. licet. de haeret. lib. 6. tradit Eymericus 3. par. q. 65. vbi dixi. Couarruuias lib. 2. c. 13. num. 9. varia. resolut. Ioan. Rojas sing. 194. & 206. & alij, quos citaui apud Eymericum praefato loco, ibi videas.*

Quibus signis cognoscatur an quis sit vere vel ficte conuersus.

d § Ex qua ualeat apparere, vtrum in tenebris ambulet, an in luce.] *Id est, vt cognoscatur an sit vere uel ficte conuersus; quod ex sequentibus signis apparebit, si paratus est securitatem & cautionem dignam praestare: si iniunctam paenitentiam humiliter recipiat, receptamque patienter & vere adimpleat; quòd si haec desint, aut ex his alterum, non censetur vere paenitens & conuersus. ita Ioannes Andr. Hostiensis, & Panormitanus hic, quos ceteri sequuntur.*

Ex Decretalibus titu. de Pœnis.

Honorius iij. Præposito, Archidiacono & H. canonico Suession.

Domino excommunicato manente, subditi fidelitatem non debent: & si longo tempore in ea persistirit, & monitus non paruerit Ecclesiae, ab eius debito absoluuntur.

CAP. XIII.

GRAVEM capituli Laudu. recepimus quaestionem, quòd cum comes Registren. pro multis iniuriis, quas irrogarat eisdé per iudices à sede Apostolicæ delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus; idem [a] per duos annos & amplius in excommunicatione persistens, iuri parere pertinaciter renuit, claues ecclesiæ cótemnendo. Licet igitur huiusmodi pertinacia non careat scrupulo hæreticæ prauitatis: volentes [b] tamen nobilitati parcere comitis supradicti. Discretioni vestræ mandamus, quatenus si comes prædictus post commonitionem vestram non paruerit plene iuri, vos ecclesias in quibus aliquod ius habere dignoscitur, ab eius debito absoluentes, fideles ipsius (quamdiu in excommunicatione persistiterit) ab eius fidelitatis iuramento denuntietis penitus absolutos.

IN CAP. GRAVEM. DE POENIS. COMMENT. XVI.

Persistens in excómunicatione per annum cur fiat de hæresi suspectus.

a IDem per duos annos & amplius in excómunicatione persistens.] *Qui per biennium*

A *persistit in excommunicatione, ideò suspicionem haeresis contrahit, quoniam male sentire videtur de sacramentis Ecclesiae, postquam ea non recipit vt ceteri fideles, iuxta praeceptum Ecclesiae in c. omnis. de paeniten. & remissio. Rursus etiam, quia male sentire putatur de Ecclesiae potestate, cum claues eius & paenas animo indurato contemnat. Tametsi vero hic biennium exprimatur, idem sentiendum est licet per annum tantum in excommunicatione permansisset. arg. c. rursus. & c. quicúque. 11. quaest. 3. ita Hostien. & Panor. hic, num. 7. confirmat concil. Triden. sess. 25. de reformatione, cap. 3. §. in causis*

B *quoque. ubi quicunque excommunicatus si per annum in ea censura perseueret, fit suspectus de haeresi. verba ita habent:* Excommunicatus vero quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacraméta & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur: sed si obdurato animo censuris annexus, in illis per annum insorduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit. *hactenus ibi. Concordat conc. Triburien. cap. 2. & 3. & de intellectu huius capitis videto Eymericum 2. par. q. 47. §. quidam vero sunt. & quae super eo*

C *loco scripsi.*

Nobiles in fide errantes plus puniẽdi quàm ignobiles.

b § Volentes tamen nobilitati parcere comitis supradicti.] *Concordat text. in l. nemo. C. de sum. trin. & fid. catho. vbi plus in causis fidei serui quàm liberi, & ignobiles quàm nobiles puniuntur. Sed hoc in poenis corporalibus, aut omnino arbitrarius locum habere existimarem. glos. in cap. non coguntur. 41. dist. Bartolus in l. paedius. §. diuus. ff. de incend. ruina & naufrag. Cynus & Baldus copiose in l. vlt. C. de sum. trinit. & fide catho. quoniam alias nobiles in fide errãtes plus puniendi sunt quàm ignobiles, aut certe aeque. Archidiac. in c. qui con-*

D *tra. 24. quaest. 1. Fely. in c. pastoralis. vers. sexto fallit. & in c. cum quidam. vers. quinto est. de iureiur. quos sequitur Tiraquellus tract. de paenis temperã. aut remittendis, causa 31. num. 25. Siman. de cath. instit. tit. 46. num. 68. Quis enim nesciat nobiles, quorum exemplo maxime inferiores & ad bonum & malum commouentur, positos esse in populo quasi scopum, quorum actiones intueantur ciues facile & sequantur, & grauius ob id delinquere, quàm obscuros & sordidos? Hinc illud, vt eleganter ita & vere dictum.*

Omne animi vitiũ tanto conspectius in se

E Crimé habet, quãto maior qui peccat, habet.

Atque ex his intelligetur quàm causa, prudens, salubris, vtilis, iusta ac necessaria fuerit constitutio sanctissimi domini Pauli Papae IIII. cuius initium est; Cum ex Apostolatus officio. quam edidit Romae anno Domini 1558. XV. Calend. Martij, Pontificatus sui anno quarto, per quam vel ex hoc solo capite, quod nobiles praesertim qui alijs praesunt, grauissime suo exemplo illis nocent, grauissimas & meritas poenas in eos statuit. de qua re copiosius agemus cum Eymerico infra in hac. 2. parte quaest. 48. & 53.

Ex

A

Ex Decretalibus titu. de verbor. signif.

Innocētius iij. comiti Tolosan.

Dicit qui dicuntur hæretici manifesti, quorum bona cōfiscantur.

CAP. XXVI.

† De intellectu huius c. plene Albertinus tract. de agnosc. assert. q. 29.

SVPER † quibusdam mandatorum articulis: & infra. Tua deuotio postulauit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti. Super quo tibi duximus respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publice prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem: vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate: quorum bona † propria confiscātur, & ipsi iuxta sanctiones legitimas puniuntur.

† De confiscatione huiusmodi late tractatur infra par. 3. q. 109. & aliquot seq.

Ex Decretalib. tit. de off & pot. iud. delegati.

Alexander iij. Carnoten. Episcopo.

Delegatus Papæ in causa sibi commissa, iurisdictionem habet super ordinarium, & quemcunque maiorem.

CAP. XI.

† Concord. tex. in c. studuisti. de off. deleg. Lanc Camp. gius ad Zach. c. 8.

SANE † quia nos: & infra. Tuæ quæstioni duximus respondendum, quòd iudex à nobis delegatus, vices nostras gerit: vnde in causa illa superior est & maior illis, quorum causam suscepit terminandā. Ideoque si episcopus uel alia persona, quę non sit de iurisdictione illius, in causa quam ei delegamus, rebellis aut contumax fuerit, secundum qualitatem facti poteris, vel interdicti, vel suspensionis sententia, à iudice delegato compelli: Ita quòd iudex secūdum negotij qualitatem temperate procedens, episcopo vel ingressum ecclesiæ, uel sacerdotale officiū interdicat: aut etiam terram illius, quæ ad iurisdictionem suā pertinet specialiter, interdicto supponat.

Ex Decretalib. tit. de sent. excom.

Honorius iij. episcopo Bonon.

Excommunicat hæreticos & quoscunque violatores ecclesiasticæ libertatis.

CAP. XLIX.

NOVERIT fraternitas tua: & infra. Excommunicamus [a] omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunque nomine cēseantur: & fautores & receptatores, & defensores eorum: Necnon & qui de cetero seruari fecerint statuta edita, & cō suetudines introductas contra Ecclesię libertatem: nisi ea de Capitularibus suis infra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri. Item excommunicamus [b]

B

Statutarios & Scriptores statutorum ipsorum: necnon Potestates, Consules, Rectores & Consiliarios locorum, vbi de cetero huiusmodi statuta & consuetudines editæ fuerint vel seruatę: necnon & illos qui secundum ea præsumpserint iudicare, uel in publicam formam scribere iudicata.

IN CAP. NOVERIT. de senten. excom.

COMMENT. XVII.

C

a EXcommunicamus omnes hæreticos vtriusque sexus.] *Concordat textus in c. excommunicamus 1. & 2. de hæreticis. in quam etiam sententiam sunt multa Pontificum rescripta Innoc. IIII. Vrbani IIII. Alexand. IIII. & aliorum, quæ vt nota omnibus consulto omitto.*

b ¶ Item excommunicamus Statutarios, & Scriptores statutorum ipsorum.] *Idem prorsus sentiendum est hodie de impressoribus librorum, qui tempore Honorij III. cuius est hoc rescriptū, qui floruit anno Domini 1216. nondum prodierant, quia reuera hac lege comprehenduntur: nam impressores in locum scriptorum antiquorum seu librariorum substituti sunt: itaque dispositum in illis, in his etiam habebit locum. l. 1. §. hæc actio. ff. si quis testa. liber esse ius. fuerit. Rursus, quoniam vtrorūque ars in eundem finem refertur, & parem effectum habet, censebuntur itaque eodem iure. l. illud, ff. ad legem Aquiliam. immo impressoria aptior est ad libros euulgandos, & reddendos propemodum immortales. ita sentit & vere Petrus Godoffr. in l. damnato. C. de hæret. & hodie saluberrima lege in concilio Tridentino, sessio. 4. in decreto de editione & vsu sacrorum librorum. §. Sed & impressoribus cautum est, ne sine Superiorum ecclesiasticorum licentia seu facultate libri imprimantur, aut vendantur.*

Impressores librorum hęreticorū qualiter puniendi.

D

Artis impressoriæ incommodum.

E

Immo amplius synodus prouincialis Salisburgensis edita anno Domini 1569. constitutione quinta. c. 5. saluberrime cauit, vt quotannis Typographi & Bibliopolæ coram ab ordinarijs locorum deputatis, fidei catholicæ professionem facere tenerentur, simulque obedientiam sanctæ sedis Apostolicæ cum renuntiatione & abnegatione omnium hæresum polliceri. quod decretum his calamitosis temporibus vbique plane esset obseruandum.

Synodi Salisburgen. decretum.

Sed

Pœna transcribentium libros hæreticorum.

Sed quæ erit pœna transcribentium libros hæreticorum, aut damnatos errores continentes? olim Iustinianus nouella quadam, constitutione 42. de depositione Anthimi pœnam amputationis vnius manus statuit in eos, qui eius hæretici libros scriberent in hæc uerba: Sciendo quia amputatio manus, his qui scripta eius scripserint, pœna erit. *Idem proculdubio dicturus de impressoribus si tunc extitissent.*

Sed hæc seueritas ab Ecclesiæ tribunali, quæ sanguinem non fundit, longe abest: at in concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 10. impressoribus librorum præter excommunicationem, aliæ pœnæ imponuntur. Sane in hac causa ita sentirem: qui libros vetitos sciens transcriberet, aut occulte contra legum iussionẽ imprimeret, velut hæreticorũ fautor posset per Inquisitores pœnis arbitrarijs coerceri.

Veredarii deferentes libros prohibitos qua pœna plectẽdi.

Idem iudico de veredarijs nostri sæculi, seu de librorum latoribus, quos sæpe contingit ex Germania, Gallia, vel alijs hæreticorum prouincijs, libros vetitos clam deferre in terras fidelium: nam hi fautores hæreticorum proculdubio censeri debent, & acriter sunt puniendi. & Petrus Godofredus in l. 4. C. de hæret. capitali pœnæ hos subijciendos profitetur per l. 2. C. quæ res exportari non debeant. cui addo l. cotem. ff. de publ. & vectigal. sed cum sæpe monuerim hæc crimina ob hæresis suspicionem, quam habent annexam, ab Inquisitoribus coercenda esse, debuit omnino per leges canonicas indicari: itaque præter excommunicationem, bonorum etiã confiscationem patientur. argumento c. ita quorundam. extra de Iudæis & Sarra. Ad hæc etiam, si viles fuerint, verberibus cædi poterunt; si honestiores, exilio mulctari, iuxta qualitatem personarum: quæ omnia Inquisitorum arbitrio relinquuntur.

Ceterum, in scriptore & latore vetitorum librorum scientiam eorum oportet interuenire, vt tales pœnas sustineant: nam si scriptor sit ignarus, qui penitus ignoret quod scribit, quod sæpe contingit: item si lator seu veredarius, quem vulgo Coreum vocamus, quid deferat, nesciat, cum clausos litterarum fasciculos, & cetera quæ asportant, huiusmodi homines recipere soleant, immunes esse crederem; quoniam ignoranti nihil imputatur. l. fideiussor. ff. mandati. & ignorantia à pœna excusat. l. 2. ff. in ius vocati vt eant. l. fin. ff. de decret. ab ord. facien. tradit Aymon Crauetta cons. 6. num. 72. Hæc autem ignorantia semper præsumitur nisi scientia probetur. l. verius. ff. de probatio. tradit Marãta in l. is potest. ff. de acquir. poss. num. 283.

Verumtamen (vt plenius adhuc & copiosius dicam) de Scriptore librorum prohibitorum multum referre arbitror considerare, qualiter transcribat: An sit discipulus, qui magistro dictante, aut alio quouis modo iubente seu notante scribat quæ bona & sana esse crederet: Item an sit famulus, qui iubente domino libros vel librum seu quamlibet damnatam scripturam aut impia dogmatã scriberet, ignorans qualia ea sint, aut contra sciens, sed metu non audet denuntiare: Item an pretio conductus scribat, nesciens se venenosa dogmata scribere, aut con- A *tra sciens: Item an aliquis sibi ipsi scienter scribat, quæ damnata esse intelligit: nam his considerationibus habitis prudens Inquisitor iudicabit an Scriptor de hæresi sit suspectus, & quo suspicionis genere laboret: vt pro modo culpæ ad abiurationem, vel purgationem canonicam iudicendam, aut ad alias pœnas seu pænitentias, aut corporales aut pecuniarias imponendas procedere possit.*

Qualis pœna eorũ, qui libros catholicorum falsant, aut corrumpunt.

Denique qualis sit pœna eorum, qui libros catholicos falsauerunt, corrumpentes eos, aut sanæ doctrinæ hæretica dogmata immiscentes, docetur in sexta synodo Constantinopolitana, actio. 13. refertque Iuo par. 4. c. 158. in hæc verba: B Præcipimus illos, qui falsauerunt libros catholicos, anathemati subijci, & cum hæreticis anathematizari. *hæc ibi. Monebo interim in huiusmodi sceleris patratores acerrime esse animaduertendum, cum vno actu plura delicta committant. Illa autem uerba,* & cum hæreticis anathematizari, *indicant eos, qui talia faciunt, hæreticos esse putandos: quod & uerũ est, iuxta id quod diximus supra cap. fraternitatis. de hæret. vers. Ex supradictis pendet.*

Multis autem modis contingere potest hæc falsatio seu deprauatio librorum Catholicorum, vide- C *licet, additione, diminutione, mutatione, falsa compositione, interpretatione, & male detorta allegatione; quæ nos copiose docuimus libro 2. de causis vnde hæreses oriuntur, quæ non sunt præsentis breuitatis.*

Iam in Catholicis libris falsandis gradus quidam obseruandi sunt: nam grauissime peccant qui canonicas scripturas veteris aut noui Testamenti falsant: non æque peccant qui Catholicorum Scriptorum, id est, sanctorũ Patrum libros et tractatus deprauant, tametsi & hi etiam ingens scelus committant: minus vero illi delinquunt, qui non depra- D *uant libros ad religionem spectantes, sed alios. Illorum certe seuera animaduersione digna est audacia & perniciosa malitia, qui libris hæreticorum, nomina & titulos catholicorum aut virorum sanctorum imponunt, vt sanam & catholicam credantur habere doctrinam: quod mendacium aptissimum est ad decipiendum incautos, & ad hæreses introducendas. Hæc omnia diligenter sunt consideranda, vt pro modo culpæ condigna pœna delinquentibus infligatur.*

Ex Decretal. tit. de testib. & attest. E

Gregorius nonus.

Iterum examinandus est testis, qui obscure deposuit, supple tu, ex iudicis officio.

C A P. LIII.

CVM † clamor validus contra Acherontin. Archiepiscopum super simonia, & aliis criminibus ascendisset, Melfiten. & Ruben. episcopis dedimus in mandatis, vt super his diligenter ve-

† De hac materia Eymer. 3. par. q. 62. & ibi dixi.

ter veritatem inquirerent: & infra. Verum quia apertis attestationibus L. & G. super simonia ita deposuere confuse, quòd ex dictis eorum non potest veritas declarari: Mandamus, quatenus examinetis eos iterum diligenter: & tam eorum, quàm aliorum quos receperitis, testificata, sub sigillis vestris, nobis fideliter referatis.

Ex Decretalibus titu. de verbor. signif.

Innocētius iij. Priori sancti Fridiani Lucan.

Appellatione ecclesiasticæ censuræ comprehenditur excommunicatio, suspensio, & interdictum.

CAP. XX.

VAERENTI quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi, cum huiusmodi clausulam in nostris litteris apponimus: Respondemus, quòd per eam non solum interdicti, sed suspensionis & excommunicationis sentētia valet intelligi: nisi iudex discretus (rerum & personarum circumstantiis indagatis) ferat quam magis viderit expedire.

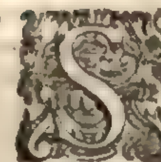
Ex Clemētinis tit. de verb. signif.

Clemens V. in concilio Viennen.

Determinat & declarat quid significēt hæc verba inserta in iudicialibus commissionibus, quæ fiunt à Principe vel à iure: scilicet quòd procedatur simpliciter & de plano, & sine strepitu & figura iudicij. Ioan. And.

CAP. II.

Edita anno Dñi 1307.

AEPE contingit, quòd causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij procedi mādamus: de quorum significatione verborum, à multis contenditur, & qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem huiusmodi (quantum nobis est possibile) decidere cupientes, hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, vt iudex, cui taliter causam cōmittimus, necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum ob necessitates hominum indultarum à iure, procedere ualeat, amputet dilationum materiam, litem quantum poterit faciat breuiorem, exceptiones, appellationes dilatorias & A frustratorias repellendo, partium aduocatorum & procuratorum contentiones & iurgia, testiūque superfluam multitudinem refrænando. Nō sic tamen iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ & defensiones legitimæ admittantur. Citationem vero ac præstationem iuramenti de calumnia vel malitia, siue de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi. Verum quia iuxta petitionis formam pronuntiatio sequi debet pro parte agētis, & etiam rei, si quid petere voluerit, est in ipso litis exordio B petitio faciēda, siue in scriptis, siue uerbo: actis tamen continuo (vt super quibus positiones & articuli formari debeant, possit haberi plenior certitudo, & vt fiat diffinitio clarior) inserenda. Et quia positiones ad faciliorem expeditionem litium propter partium confessiones & articulos ad clariorem probationem vsus longæuus in causis admisit: Nos vsum huiusmodi obseruari volentes statuimus, vt iudex sic deputatus à nobis (nisi aliud de partium voluntate procedat) ad dandum simul vtrosque terminum dare possit, & ad exhibendum omnia acta & munimenta, quibus partes vti nolunt in causā, post C dationem articulorum, diem certam quandocunque sibi videbitur, valeat assignare: eo salto, quòd vbi remissionem fieri contingeret pro testibus producendis, possint etiam instrumenta produci, assignatione huiusmodi non obstante. Interrogabit etiam partes siue ad earum instantiam, siue ex officio, vbicunque hoc æquitas suadebit. Sententiam vero diffinitiuam (citatis ad id, licet non peremptorie, partibus) in scriptis, & (prout magis sibi placuerit) stans vel sedens proferat: etiam (si ei videbitur) conclusio- D ne non facta, prout ex petitione & probatione, & aliis actitatis in causa fuerit faciendum. Quæ omnia etiam in illis casibus, in quibus per aliā constitutionem nostram, uel aliàs procedi potest simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij volumus obseruari. Si tamē in præmissis casibus solemnis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus, nec etiam irritandus.

Sententia diffinitiua cum agitur de plano quomodo proferri possit.

Data Auinione 13. Kal. Decembr. Pont. Nostri Anno Secundo.

E

Ex Decretalib. tit. de accusat. inquis. & denunt.

Innocentius Tertius in concilio generali. †

† In cōcilio generali Lateranen. c. 8.

Superior contra subditum maxime prælatum, de his tantum inquiret, super quibus præcessit infamia: & tunc vocabit eum, & tradet sibi capitula, & nomina, & testium dicta publicabit, & ipsius legitimas

timas exceptiones admittet: & probato graui crimine, eum ab administratione remouebit. In regularibus vero prælatis ad vnguem seruandus non est hic ordo. Et quamquam in hac summatione, modica videatur agi differentia inter prælatos & subditos, contra quos inquiritur: tamen facienda est, vt patet in littera.

CAP. XXIIII.

QVALITER [a] & quando debeat prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus; ex auctoritatibus noui & veteris testamenti colligitur euidenter, ex quibus postea processerunt canonicæ sanctiones, sicut olim aperte distinximus, & nunc sacri approbatione concilij confirmamus. Legitur enim in Euãgelio, quòd villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum quasi dissipasset bona ipsius, audiuit ab illo, quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris amplius villicare. Et ita in Genesi Dominus ait: Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Ex quibus auctoritatibus manifeste probatur, quòd non solum cũ subditus, uerum etiam cum prælatus excedit, si per clamorem & famã ad aures superioris peruenerit: non quidem à maleuolis & maledicis, sed à prouidis & honestis: nec semel tãtum, sed sæpe quod clamor innuit & diffamatio manifestat, debet coram ecclesiæ senioribus veritatem diligentius perscrutari: vt (si rei poposcerit qualitas) canonica districtio culpam feriat delinquentis: non tamquam idem sit accusator & iudex, sed quasi denuntiante fama, uel deferente clamore officij sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit obseruandum in subditis, diligentius tamen est obseruandum in prælatis: qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere: cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare: quin etiam interdum suspendere, nonnunquam vero ligare: frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Et ideo sancti patres prouide statuerunt, vt accusatio prælatorum non facile admittatur: ne concussis columnis corruat ædificium, nisi diligẽs adhibeatur cautela: per quam non solum falsæ, sed etiam malignæ criminationi ianua præcludatur. Verum ita voluerunt prouidere prælatis, ne criminarentur iniuste, ut tamen cauerent ne delinquerent insolenter: contra morbum vtrũque inuenientes congruam medicinam, uidelicet, vt criminalis accusatio, quę ad diminutionem capitis, idest degradationem intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio, nullatenus admittatur. Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus, vt iam clamor ascendat, qui diutius sine scandalo dissimulari non A possit, vel sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupulo, ad inquirendum & puniendum eius excessus, non ex odij fomite, sed charitatis procedatur affectu: quatenus si fuerit grauis excessus, etsi non degradetur ab ordine, ab administratione tamen admoueatur omnino: quod est secundum sententiam Euangelicam à villicatione villicum amoueri, qui non potest villicationis suæ dignam reddere rationem. Debet igitur esse præsens, is contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit: & exponenda sunt ei illa capitula B de quibus fuerit inquirẽdum, vt faculeatem habeat defendendi seipsum: & non solum dicta, sed etiam nomina ipsa testium sunt ei (vt quid, & à quo sit dictum appareat) publicanda: Necnon exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ: ne per suppressionem nominum, infamandi; per exceptionum vero exclusionem, deponendi falsum, audacia præbeatur. Ad corrigendos itaque subditorum excessus, tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas. Contra quos, vt de notoriis excessibus taceatur: C etsi tribus modis possit procedi: per accusationem videlicet, denuntiationẽ, & inquisitionem ipsorum: vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium ad graue dispendium veniatur: sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, sic [b] & denuntiationem charitatiua monitio, & inquisitionem clamosa insinuatio præuenire: illo semper adhibito moderamine, vt iuxta formã iudicij, sententiæ quoque forma dictetur. Hunc tamen ordinem, circa regulares personas non credimus vsquequaque seruandum: quæ (cum D causa requirit) facilius & liberius à suis possunt administrationibus amoueri.

Luc. 16.

Gen. 18.

Accusationes contra prælatos nõ facile admittendę. Concor. c. accusatio. 2. q. 7.

Subditorũ excessus diligenter corrigendi.

IN CAP. QVALITER ET quando. de accusat.

COMMENT. XVIII.

a QValiter & quando.] *Hæc decretalis optimo consilio inserta est ab Eymerico operi huic, cum in ea modi procedendi in delictis præscribantur, quorum magnus est vsus in sacro inquisitionis tribunali, vt 3. par. copiose auctor demonstrauit: desumpta est ex concilio Lateranen. sub Innocentio III. cap. 8.*

E

b ¶ Sic & denuntiationem charitatiua monitio.] *Sed an in crimine hæresis locum habeat charitatiua monitio, seu fraterna correctio, grauis est controuersia, quam præ ceteris tractant abunde Alfonsus Castrus lib. 2. c. 25. de iusta hær. punit. Simancas de catho. instit. tit. 19. num. 10. & sequẽ. Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis, cap. 9. vers. at Chrysostomus à nobis. & nouissime Ioãnes Rojas tract. de hær. par. 2. asser. 3. & alij.*

An in crimine hęresis locum habeat fraterna correctio.

In hac lite ne vel nimis seuere; aut contra, nimis leniter quidquam statuamus, primum obseruandũ est, hæc duo longe differre, videlicet, labi in hæresim,

sim, seu proferre hæreticas propositiones, & hæreticum esse: non enim omnis, qui hæreticas profert propositiones, protinus est hæreticus, nisi adiunctā habeat pertinaciam, vt alibi copiose disserui.

Qui hæreticas propositiones fortasse per ignorantiā ꝓfert secreto corrigendus.

His positis, sit hoc primum axioma: Qui secreto nouit aliquem in hæresim cecidisse, quoniam eū audiuit aut aliàs intellexit proferentem hæreticā aliquam propositionem; nec sibi constat eum hæreticū esse, cum nesciat, an ex ignorantia illam protulerit, tenetur saltem semel illum secreto corripere antequam fidei iudicibus denūtiet. ita noster Alfonsus lib. 2. c. 25. de iusta hær. punitio. Cuius sententiæ, hac limitatione addita, libenter accedo, si talis alias sit vir simplex & pius, qui ex mera ignorantia errare probabiliter præsumatur, & nostra admonitione corrigendus merito censeatur.

Verum in secunda parte tota difficultas cōsistit, An scilicet lex fraternæ admonitionis obseruari debeat cū eo, quē secreto constat alicui hæreticū esse. in qua (secludo nunc priuata inquisitionum edicta, quibus omnino denuntiari iubentur) sit secundum axioma: Denuntiandus est occultus hæreticus absq; fraterna correctione præcedenti, nisi forte aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionem posset eum à tanto malo reuocare. ita sanctus Thomas 2. 2. q. 33. art. 7. atque in his locum etiam habere fraternam correctionem, vnam tamen tantum, videtur velle Tertullianus in lib. de præscription. hæreticorum, cap. 16. sed apertius Beatus Ambrosius apud Paulum ad Titum cap. 3. & alij.

Sæpissime omittere fraternā correctionē erga hæreticos tutius tutissimū est.

Ceterū, recte admonent Alfonsus & Canus præcitatis locis, non nisi cū exquisitissimis considerationibus, nostris temporibus esse vsurpandam: vt plurimum ergo eā omittere tutius & securius est. Tum autē penitus fieri debet hæreticorū occultorū denūtiatio, cū simplices & rudiores clā subuertere noscuntur. Item tunc denuntiari omnino debēt, cū non est probabilis spes quòd resipiscere debeant. Itē eos tunc penitus denūtiare oportet, cū legitime interrogati in iudicio, eos, quos scimus hæreticos, iurisiurandi religione manifestare cogimur: ac multis quidem alijs modis denuntiandi sunt necessario: & iudicio meo paucissimi sunt casus, in quibus cū huiusmodi hæreticis fraterna correctio locum habere possit.

Non obstante iuramēto hæretici sunt denuntiādi.

Et obligatio denunciandi hæreticos tanta est, vt etiam locum habeat non obstante quouis iuramēto in contrariū emisso, pacto, aut promissione. sanctus Thomas 2. 2. q. 70. art. 1. ad secundum argumentū, cuius verba sunt: Circa ea vero, quæ aliter homini sub secreto committuntur, distinguendū est: Quandoq; enim sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint homo ea manifestare tenetur, puta si pertinēt ad corruptionē multitudinis spiritualē vel corporalem, vel in graue damnum alicuius personæ, vel siquid aliud est huiusmodi, quod quis propalare tenetur vel testificando, vel denuntiando. Et contra hoc debitū obligari nō potest per secreti commissum: quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet. *hactenus Thomas. Alteri quidem idest, bono pu-*

A *blico vel Deo, in casu de quo agitur, fides frāgeretur: nam hæresis bonum publicum perturbat & lædit, & Deum ipsum oppugnat. Et pro hac sententia facit textus in cap. quemadmodum. §. vltimo. de iureiuran. & textus in c. intimauit. de testib. c. non est obligatorium. de regu. iur. lib. 6. traditque iā olim Guido Fulcodius, qui Clemens IIII. inde creatus est, in consultationibus ad Inquisitores. q. 8. in hæc verba:* Sed nec iuramento vel voto in contrariū emisso: nam licet veritatem celare possimus hosti vel persecutori, vt 22. q. 2. nequis. iudici tamen veritatem inuestiganti eam occultare mortale

B peccatum est, vt 11. q. 3. quisquis. ergo iuramentum vel votum in contrarium emissum nō est seruandum. 22. q. 4. in malis. *hactenus ille. Loquebatur autem in specie de causa proposita, vt initium quæstionis indicat.*

Postremo adeo verum est hæreticos esse denuntiandos non obstantibus supradictis, vt is qui absq; legitima causa eos omittit denuntiare, excommunicationis sententia percellatur, sicut diximus supra commentario 2. super. cap. Qui alios. de hæret.

C

Ex lib. Sexto tit. de pœnis.

Bonifacius octauus Bitteren. Episcopo.

Docet hæc Decretalis quibus assistentibus fieri debeat degradatio, de quibus vestibus, ornamentis, libris, & instrumentis in degradatione fiat expoliatio, & quibus verbis vtatur ipse degradans. Io. And.

D

CAP. II.

DEGRADATIO † qualiter fieri debeat à nobis tua fraternitas requisiuit. Super quo tibi taliter respondemus, quod verbalis degradatio seu depositio ab ordinibus vel gradibus ecclesiasticis, est à proprio episcopo sibi assistente in degradatione clericorum, in sacris constitutorum ordinibus, certo episcoporum numero diffinito à canonibus facienda; quamquam proprij epis-

† Vide Eymer. 3. par. I nono modo processum fiēdi, vbi dixi copiose.

E copi sententia sine aliorum episcoporum præsentia sufficiat in degradatione eorum, qui minores duntaxat ordines receperunt. Actualis vero siue solemnis, cælestis militiæ militis, idest, clerici degradatio (cum ad eam fuerit procedendum) fiet vt exauctorizatio eius, qui militiæ deseruit armatæ, cui militaria detrahuntur insignia, sicque à militia remotus castris reiicitur, priuatus consortio, & priuilegio militari. Clericus igitur degradandus vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum, seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in

Degradatio actualis.

pliciter & de plano.c.fi.de hæret. lib.6. tradit Carrerius tract. de hæret. §. versa autem vice. Simancas de cath.instit.tit.64.num.23. Ioannes Rojas singu.125. quoniã in delictis grauibus procedi potest, & lite non contestata, & etiam parte non citata. Archidia.in c.1. de homi.lib.6. quem sequitur Marsilius in practica crimi.§.diligenter.nu.158. quod qua ratione sit intelligendum, alibi explicui. potest etiam & alijs modis hoc rescriptum instituto auctoris conuenire: sed hic videtur verior.

Quid operẽtur testes recepti lite nõ contestata.

Quòd si quis quærat, quid operentur testes ita recepti; respondebo multos effectus posse producere: primum enim ad inquirendum iuuabunt, deinde repetiti indicium facient, tandem si fuerint integri, hoc est, omni exceptione maiores, pro qualitate delicti, ad probandum & conuincendum erunt idonei, dummodo cetera deinde iuxta ordinem iudiciariũ obseruentur, idest, vt testes repetantur, & reis legitimæ defensiones, & debitæ defensionum induciæ concedãtur. Testes enim, qui in alijs causis lite non contestata recepti, nihil facerent, fauore fidei in causis hæresis supradicta valide præstant, cum in hoc crimino de plano procedi possit.

Ex Decretalib. tit. de verb. signif.

Innocentius iij. Episcopo Parisien.

Clericus traditur curiæ sæculari; quia degradatur sæculari potestate præsente, cui denunciatur vt in suum forum illum recipiat. hoc dicit vsque ad §. Pro illo.

CAP. XXVII.

NOVIMVS [a] expedire, vt verbum illud, quod in antiquis canonibus, & in nostro decreto cõtra falsarios edito continetur, videlicet, vt clericus per ecclesiasticum iudicem degradatus, sæculari tradatur curiæ puniendus: apertius exponamus. Cum enim quidam antecessorum nostrorũ, super hoc consulti diuersa respõderint, & quorundam sit opinio à pluribus approbata; vt clericus, qui propter hoc, vel aliud flagitium graue, non solum damnabile, sed damnosum, fuerit degradatus, tamquam exutus priuilegio clericali, sæculari foro per consequẽtiam applicetur: cũ ab ecclesiastico foro fuerit proiectus, eius est degradatio celebranda sæculari potestate præsente, ac pronuntiandum eidem cum fuerit celebrata, vt in suum forum recipiat degradatum. Et sic intelligitur tradi curiæ sæculari: pro [b] quo tamen debet ecclesia efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum, circa eum sententia moderetur.

Falsarius perpetuo carceri mancipatur, vt in dolore pænitentiam agat.

A Pro illo vero falsario scelerato, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, vt in perpetuum carcerem ad agendam pænitentiam ipsum includas, pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum, vt commissa † defleat, & flenda vlterius non cõmittat. † c.pænitentia.de pænit. dist.3.

IN CAP. NOVIMVS. de verbor. signif.

COMMENT. XX.

a NOuimus expedire.] *Dictum erat ab Eymerico in præcedentibus, à quibus &* B *quomodo celebranda esset degradatio ex c.1. de hær.lib.6. & ex c.degradatio. de pœnis.lib.6. Sed quoniã dubitari poterat qua ratione intelligeretur tradi quempiã curiæ sæculari, id demonstratur hoc rescripto, & in summa hoc dicitur: Exuitur priuilegio clericali qui tradendus est potestati sæculari, à foro Ecclesiæ proijcitur, et præsenti iudici sæculari dicitur, vt eum hominẽ in suum forum recipiat: quæ qua ratione ad praxim reuocẽtur, docet Eymer.3. par.in modo nono processum fidei terminandi.*

Quid seruãdũ circa tradendum curiæ sæculari

b § Pro quo tamẽ debet Ecclesia efficaciter intercedere.] *Et ita seruãt Inquisitores, quando reos* C *iudicibus sæcularibus tradunt, aut relinquunt, ne sanguinis effusioni consentire videantur, & irregulares efficiantur: idẽ disponit lex septipartita par.1. tit.6.l.60.ibi.* Pero su Perlado deue rogar por el, que le aya alguna merced si quisiere. *Quibus verbis alius ritus paulo differẽs ab eo qui præscribitur in hoc c.continetur, videlicet, quòd Inquisitores rogent iudicẽ, vt cum sibi traditis misericordia, si velit, vtatur: quod est diligenter obseruandũ: nam per dispositionem d. legis 60. hoc sufficit ad euitandã irregularitatem. Couarruuias tamẽ in relectio. Clement. si furiosus.2.par.§.5.nu.6. tutius esse putat,* D *vt Inquisitores non tradant sic dãnatos curiæ sæculari, sed consulit vt eos condemnent corã iudice laico, atq; ita dãnatos à propria iurisdictione dimittant, vt deniq; statim iudex sæcularis eos recipiat, & vltimo supplicio afficiat, vt notauit Henricus Boich in c.ad abolẽdam. §.super eo.de hæret. nu.7. quem sequitur Ioannes Igneus in l.1. §.cũ domus. ff.ad Senatuscon. Syllania.nu.37. sed in praxi id seruatur, quod traditur in hoc.c.nouimus. vt docet Ioãnes Rojas in sing.175. quod satis est ad liberandos Inquisitores ab irregularitate.*

Inquisitores pro traditis curiæ sæculari intercedũt ne fiant irregulares.

E *Quamquam autem hæc rectè se habeant, at nullo pacto reticendum puto, quod in hac causa amplius solerti Romanorũ Pontificũ prouidentia cautum est non modo circa Inquisitores, sed etiam circa consultores, vt irregularitatem securius euitarẽt. Nã dominus Papa Paulus IIII. Romæ die 29. Aprilis, anno 1557. considerans in congregationibus, quæ in causa hæresis coram ipso fiebãt, interuenire solere pro maiori parte clericos sæculares & regulares in sacris & sacerdotio, ac in Episcopali, Archiepiscopali, vel alia maiori dignitate forsan constitutos, ac nonnullos etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & sæpe contingere iuxta qualitatem casuum & delictorũ, de quibus agebatur, eos*

Consultores sancti officii nõ incurrũt in irregularitatem.

contra reos sententiam dicere, ex qua membri mutilatio, seu sanguinis effusio, etiam usq; ad mortem naturalem fuerit subsecuta; proinde eorundem securitati, & tranquillitati mentis & conscientiæ consulere uolens, statuit ac decreuit, vt prædicti omnes, qui in iudicando sibi assisterent, non solum in causis hæresis, sed etiam in quacumq; causa criminali, quæ coram ipso tractata fuerit, uel tractaretur, sententiam possent dicere contra reos, qua damnarentur ad quæstiones, seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam usque ad mutilationem membri, & ad mortem naturalem inclusiue, absque alicuius censuræ uel irregularitatis incursu. A

Idem ipsum decretũ Pauli IIII. confirmauit postea Pius Papa V. extendiq; uoluit ad omnes Inquisitores, eorumq; vicarios, commissarios, & consultores, vt testatur Vmbertus Locatus in opere iudiciali Inquisitorum circa finem titulo de Decretis, quod & uerum est. B

Itaq; hodie stantibus his decretis non uidetur necessaria protestatio de qua hic, cum rei hæreseos actualiter traduntur seu relinquuntur curiæ sæculari, ad hoc ut Inquisitores euitent irregularitem. Ceterum omittenda non est, quoniam & communi iure, & generali fori ecclesiastici consuetudine nititur: & quamquam uera, & certa sint quæ hactenus diximus, non tamen est omittenda, nec reijcienda sunt plura remedia, quæ ad eundem finem securius consequendum parari possunt. C

Sed nonne prohibitũ est pro hæreticis intercedere, non modo quando sunt hæretici declarati, sed etiã quando pendet inquisitio contra eos, etiãsi de eorũ correctione spes habeatur, vt docet Matthæus de Afflictis super constit. inconsutilẽ. notab. 25. Alfonsus Castrus lib. 2. c. 17. de iusta hær. punit. l. quisquis. §. deniq;. C. ad leg. Iul. maiest. facit tex. in c. si quis. 6. q. 1. & in c. miror. 50. dist. cum similibus, id quod sanciuit nominatim Federicus Romanorum Imperator in d. l. inconsutilem. in fine his verbis: Apud nos pro talibus nemo interuenire præsumat; quod qui fecerit, in ipsum nostræ indignationis aculeos non immerito conuertemus?

Et plane verum est, interdictũ esse pro hæreticis intercedere, sed cum hoc crimen sit grauissimum, pro quo imponitur pœna traditionis brachio sæculari, & expulsionis ab Ecclesiæ foro, nec amplius pertineat ad Ecclesiam de tali delinquente iudicare: ideo apud alienum forum pro eo intercedunt iudices ecclesiastici: ita Panormitanus in hoc cap. nouimus. num. 3.

Sed melius forte dici posset, vetari quidem intercessionem, quæ tendat ad fauorem hæretici, vel ad impedimẽtum iustitiæ, non autem eam, quæ conducit ad vitandam irregularitatem, & ab ipso iure nominatim præscriptam: nemo enim dubitat multis modis intercedi posse. Aliæ possunt solutiones afferri, quæ ad nostram breuitatem non pertinent.

Ioannes Roffensis articulo 33. aduersus Lutherum non procul à fine vers. Haud recte vocat. aliter quàm Doctores hic videtur interpretari hoc cap. nouimus. quæ nos libenter hic missa facimus.

EXTRAVAGANTES ALIQVOT DIVERSORVM ROMANORVM PONTIFICVM INQVISITIONIS OFFICIO CONGRVENTES.

De Hæreticis.

Benedictus XI. Inquisitoribus hæreticæ prauitatis.

† Hæc extrauagãs & duę sequẽtes habentur inter extrauagantes cõmunes tit. de hæret. Et de huius materia præter notata in cap. per hoc. de hæret. lib. 6. vide Eymericum par. 3. q. 50. 51. & 52. vbi diximus copiose.

Declarat decretalem, Per hoc. eod. tit. lib. 6. bona hæreticorum per diœcesanos vsurpari vetans.

CAP. I.

EX eo †, quòd quædam nouella constitutio super negotio hæreticæ prauitatis à bonæ memoriæ Bonifacio Papa VIII. prædecessore nostro edita continet; quòd in ipso negotio, per diœcesanos episcopos, & Inquisitores super eodem facto inquiri valeat communiter vel diuisim: & si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processus: Nos consulere voluistis, quando & quotiens sit ista processuum cõmunicatio facienda. Nos autem de fratrum nostrorum consilio, intelligendo diœcesanos & Inquisitores tunc demum diuisim procedere, cum ij, & illi separatim, non quando episcopi tantum, vel Inquisitores tãtum procedunt: Cõsultationi vestræ breuiter respondemus, quòd, quando vtrique procedunt seiunctim, sibi debent in fine tantum, dum nil restat agendum, nisi quòd solum sententia promulgetur, communicare processus. Licet enim quibusdam potuisset videri per legem ciuilem †, quòd, sicut quando

† Authen. ad hæc. C. de iudic. vbi hæc seruari iubetur.

quando aliquis ex actitatis coram alio, debet ferre sententiam, vtputa, quando administrator delegat causam sibi sententia reseruata: saltem in principio, id est contestatione, rursus in medio, & semel in fine, quæ sunt examinata audire debet: ita & in casu præsenti vbi ex actis coram alio habitis, alter profert sententiam, sic ter huiusmodi acta recenseat: quod fieri non potest, si eorum denegetur editio: tamen id æquitas canonum non admisit. Vnum sane casum excipimus, si alter commode non possit procedere, nisi alterius actis visis. Ex hac enim causa semel tantum (vt fraudi locus non fiat) in toto negotio copia tribuatur. Verum †, quia nonnulli diœcesani partem partis prouentuum de hæreticorum bonis Inquisitionis officio deputatæ propter expensas: quas dum inquirunt in sæpedicto negotio faciunt, à vobis exigere moliuntur: hoc tanquam iuri absonum (cum ordinarij sint, ideoque officium tale, quod eis incumbit, propriis eos oportet explere stipendiis) fieri penitus prohibemus. Rationem autem ijdem diœcesani prouentuum obuenientium† ex inquisitionis officio à vobis, non obstante aliqua constitutione, consuetudine vel mandato contrariis non exposcant: sed eam cameræ nostræ vel alij, cui nos vel successores nostri Romani Pontifices mandaremus reddendam, reddatis, quæ generaliter obseruari iubemus. Dat. Lateranen. vj. nonas Mart. Pontificatus nostri anno primo.

† Eymericus par. 3. q. 104. 105. & seq. vbi dixi.

Episcopi ppriis sumptibus in hæreticos debēt animaduertere.

† Al. obuentionum

Extrauagans domini Joannis XXII.

Inquisitores hæreticæ prauitatis censuras ecclesiasticas fulminare non possunt in officiales & nuntios sedis Apostolicæ sine ipsius licentia speciali: sed de eorum excessibus, informationem facere possunt, & deinde Romano Pontifici significare.

CAP. III.

CVM † Matthæus de Pontinian, ordinis Prædicatorum, Inquisitor hæreticæ prauitatis in Regno Siciliæ auctoritate Apostolica deputatus, friuola occasione quæsita, ac nostra & Apostolicæ sedis reuerentia & honore postpositis in dilectum filium magistrum Guillermum de Balero Archidiaconum Foroliuien. capellanum nostrum, campaniæ maritinęque rectorem, excommunicationis sententiam, inconsultis motibus non sine multa temeritate duxerit proferendam: Nos volentes de cætero talium præsumptoribus † obuiare; vniuersis & singulis tā ordinariis, quàm delegatis iudicibus ac Inquisitoribus prauitatis eiusdem, & aliis vniuersis &

† Eymericus 3. p. q. 26. vbi dixi. & de intellectu Lapus responso quodam incipien. Factum super quo. quod habetur post consilia Oldradi.

† al. præsumptionibus

A singulis, quacumque auctoritate fungantur, auctoritate Apostolica districtius inhibemus, & mandamus expresse, ne contra nostros & Apostolicæ Sedis officiales vel nuntios, aut ipsorum aliquem, quauis occasione vel causa, absque nostra & Apostolicæ sedis licentia speciali, eis per sedis ipsius litteras concedenda, plenam faciente de tenore præsentium mentionem, procedere quoquomodo præsumant, aut in eos vel ipsorum aliquem excommunicationis vel suspensionis, seu quasuis alias sententias promulgare. Nos enim, exnunc decernimus irritum & inane B quicquid contra inhibitionem & mandatum huiusmodi contigerit attentari. Volumus tamē quòd diœcesani & Inquisitores prædicti super ijs, quę negotium tangunt fidei, alij vero super iis, quæ rem tangunt vel publicam vel priuatā, siue ordinarij siue delegati, quacumque auctoritate fuerint, prout posset ad eorum officium pertinere, si quid per officiales & nuntios ipsos indebite forsan attentatum extiterit, se plenius informare: idque nobis significare studeant, vt prouidere super hoc de remedio opportuno valeamus. Nulli ergo, &c. Datum Auinione C xij. Calend. Ianuarij, Pontificatus nostri Anno Vndecimo.

Officialium sedis Apostolicæ delicta, Papę sunt nuntianda, non per alios iudices coercenda.

Idem.

Tres errores magistri Ioannis de Poliaco doctoris Parisiensis circa materiā confessionis sacramentalis, & potestatem absoluendi hic damnantur.

Eosdem etiam errores damnauit Calistus III. Romæ per extrauagan. incipiē. Inter cætera, quæ habetur inter priuilegia Fratrū ord. Præd. fol. 123.

D

CAP. II.

VAS electionis doctor eximius & egregius prædicator, cuius prædicatio mundum docuit vniuersum, præsumptuosam illorum audaciam refrænare sollicitus, qui prudentiæ propriæ innitentes in errores proprios prolabuntur, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed ad sobrietatem sapere, salubri doctrina suggessit: & iuxta Sapientis eloquium: Quisque suæ prudentiæ modum ponat. Sane dudum, cum dilectum filium magi-E strum Ioannem de Poliaco † sacræ Theologiæ doctorem certis ex causis de fratrum nostrorum consilio ad nostram præsentiam vocauissemus: fide dignā relatio ad nostrum perduxit auditum, quòd ipse in quibusdam articulis tangentibus pœnitentiæ sacramentum non sobrie, sed perperam sapiebat infrascriptos articulos periculosos continentes errores, docens publice in suis prædicationibus, & in scholis. Primo siquidem astruens, quòd confessi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata quæ confessi fuerant,

Rom. 12.

Prou. 23.

† De hoc late Eymer. hac 2. par. q. 8.

fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti. Secundo, quòd stante, omnis vtriusque sexus. edicto † in concilio generali, Romanus Pontifex non potest facere, quòd parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti confiteri, quem dicit esse parochialem curatum. Immo nec Deus posset hoc facere: quia (vt dicebat) implicat contradictionem. Tertio, quòd Papa non potest dare potestatem generalem audiendi confessionem: immo nec Deus, quin confessus habenti licentiam teneatur eadem confiteri proprio sacerdoti, quem dicit esse (vt præmittitur) proprium curatum. Nos igitur scire volentes, si suggesta nobis veritatem haberent, articulorum præmissorum copiam eidem magistro Ioanni fecimus assignari, & ad sui defensionem plenam audientiam sibi præbuimus tam in nostra & fratrum nostrorum præsentia in consistorio, quàm aliàs coram aliquibus ex ipsis fratribus per nos ad huiusmodi officiū deputatis. Verum licet præfatus magister dictos articulos & contenta in ipsis defendere niteretur: asserebat tamen se paratū credere & tenere in præmissis & aliis, quæ tenenda & credenda esse sedes Apostolica diffiniret. Nos igitur attendentes, quòd prædictorū articulorum assertio, prædicatio, & doctrina redundare poterant in multarum perniciem animarum: ipsos per prælatos magistros in Theologia examinari fecimus diligenter. Nos ipsi etiam cum dictis fratribus nostris collationem solertem & examinationem habuimus super his. Per quas quidem collationem & examinationem super his habitas, comperimus præmissos articulos doctrinam non sanam, sed periculosam multum, & veritati contrariam continere. Quos etiam articulos omnes & singulos, idē magister Ioannes, veris sibi rationibus opinioni dudum suæ habitæ contrariis demonstratis, in consistorio reuocauit, asserens se credere eos non veros, sed ipsorum contrarium verum esse, & dicens se nescire rationibus sibi factis, in contrarium respondere. Ideoque ne per assertionē, prædicationem, & doctrinam huiusmodi in errorem (quod absit) animæ simplicium prolabātur, omnes articulos & quemlibet eorum, tamquam falsos & erroneos, & à doctrina sacra deuios, auctoritate Apostolica condemnamus, & reprobamus, de fratrum nostrorum consilio prædictorum, doctrinam contrariam veram, & contrarium esse catholicum asserentes: scilicet, quòd illi, qui prædictis fratribus confitentur, non magis teneantur eadem peccata confiteri iterum, quàm si ea aliàs confessi fuissent eorum proprio sacerdoti iuxta concilium generale. Optantesque veritatis vias notas esse fidelibus cunctis, & prædictis erroribus præcludere aditum, ne subintrent errores, fe. re. Alexand. IIII. & Clemen. IIII. Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis innitendo, vniuersis & singulis districtius inhibemus; ne quisquam præmissos articulos per eos (vt præmittitur) damnatos & reprobatos, & cōtenta in eis vel aliquo ipsorum, vtpote à catholicis mentibus respuenda, tenere audeat seu defensare, quomodolibet vel docere. Quo circa vniuersitati vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus vniuersis & singulis vestrum, in ciuitatibus & diœcesibus vestris conuocato clero & populo communiter omnia præmissa & singula per vos seu per alios solenniter publicetis: nos etiam eidem magistro Ioanni mandamus, quòd in scholis, & sermone Parisius, prædictos articulos & contenta in eis tāquam veritati contraria propriæ vocis oraculo, asseueratione constanti publice debeat reuocare: quòd se facturum dictus magister Ioannes efficaciter repromisit. Dat. Auinione viij. Cal. Augusti. Pontificatus nostri anno Quinto.

† Habetur I c. omnis. de pœnit. & remissio.

Protestatio catholica & consueta.

A B C D E (marginal section letters)

Extrauagās domini Benedicti, de visione beatorum.

Damnat multos errores de visione beatorum.

BENEDICTVS [a] Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

BENEDICTVS Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui sacrosanctam Romanam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, quam vt vineam plantauit dextera sua, quamque vt præcipuam in ecclesiarum omnium caput erexit vt victricem †, dicente Domino ad Petrum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: sua miseratione non deserit, sed per beatos Apostolos suos, præcipue Petrum & Paulum singulares eiusdem Ecclesiæ defensores, pia benignitate & continua pietate custodit: quatenus eidem rectoribus gubernata, in se stabilis maneat, fundata supra firmam petram, omnesque Christianæ fidei cultores illi obediant, illi pareant, illi intendant, sub illius magisterio degant, sub eius disciplina & correctione consistant: Non in illa dogmatizetur improuidum, inferatur incautum, in fide temerarium ingeratur: Sicque declinent homines à malo, & faciant bonum, ambulent per vias rectas, & ad meliora per sancta desideria proficiscantur: sperent iustorum propinquas æternæ vitæ retributiones: timeant malorum inferni calamitates non remotas. Nam scriptū est: Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; iuxta opera sua. Quod si secus à quoquam fuerit attentatum, id pronus sua auctoritate, pœnis etiam adiectis, prout expedire viderit, prorsus euellat. Pro qua, vt in seipsa subsistens alios informaret, passionis suę tempore Saluator noster Iesus Christus patrē exorasse perhibetur dicens: Simon, ecce Satanas

† al. & veritatem Matth. 16.

Apoc. 22.

nas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticũ: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Sane dudum tẽpore felicis recordationis Ioannis XXII. prædecessoris nostri, inter nonnullos etiam Theologicæ facultatis magistros, super visione animarum iustorum hominũ post mortem suam, in quibus nihil erat purgabile, cum de hoc sæculo decesserũt: vel si fuerat, iam purgatum fuerat ex toto: an diuinam essentiam videant ante corporum suorum resumptionem, & iudicium generale: Et super nonnullis alijs orta materia quæstionis, ipsorum aliqui negatiuam, aliqui affirmatiuam, alij vero secundum suas imaginationes, de visione diuinæ essentiæ ab animabus huiusmodi, diuersa & diuersimode ostendere nitebantur: prout ex dictis & scriptis ipsorum noscitur apparere: super reiectis vero suis cõcertationibus, quas hic causa breuitatis omittimus: quia ita ex nostris determinationibus inter se etiam decidebant †. Cumque idem prædecessor noster, ad quem prædictorũ determinatio pertinebat, ad decisionem concertationum huiusmodi se pararet, in suo consistorio publico, tam fratribus suis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, de quorum numero tũc eramus, quàm prælatis & magistris in Theologia, qui multi aderant præsentes, iniungendo districtius, & mandando, vt super materia de visione prædicta, quando requirerentur ab eo, deliberate vnusquisque diceret quod sentiret. Tamen morte præuentus, sicut Domino placuit, perficere illud nequiuit. Defuncto itaque prędecessore præfato, nos diuina dignatione ad apicem summi Apostolatus assumpti, diligentius attendentes, quanta ex præmissis eorum concertationibus non solutis, animarum imminerẽt † pericula, quanta exinde possent † scandala suboriri; vt ipsorum varietas † pereat, & veritatis soliditas innotescat: habita prius super prædictis sollicita examinatione, & diligenti deliberatione cum fratribus nostris dictæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, de ipsorum fratrum consilio, hac in perpetuum valitura constitutione, auctoritate Apostolica diffinimus: quòd secundum communem Dei ordinationẽ, animæ sanctorum omnium, qui de hoc mundo ante Domini nostri Iesu Christi passionem decesserũt: necnon sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, & aliorum fideliũ defunctorum post sacramentum baptismi ab eis susceptum, in quibus nihil purgabile fuit, quando decesserunt, nec erit quando decedent etiam in futurum: vel si tunc erit aliquid purgabile in eisdem, tamen post mortẽ suam purgauerint †: atq; animę puerorum eodem Christi baptismate renatorum, & baptizandorum, cum fuerint baptizati, ante vsum liberi arbitrii decedentiũ, mox post mortem suam, & purgationem præfatam in illis, qui purgatione huiusmodi indigebant: etiam ante resumptionem suorũ cor-

† al. dissidebant

† al. imminent

† al. possunt

† al. vt ipsorum veritas pateat

† al. purgabunt

A porum, & iudicium generale, post ascensionem saluatoris Domini nostri Iesu Christi in cælũ, fuerunt, sunt, & erunt in cælo cælorum regno & paradiso cælesti cum Christo, sanctorum angelorum consortio aggregatæ: ac post Domini † Iesu passionem & mortem viderunt, & vident, & videbunt diuinam essentiam immediate, se bene, clare & aperte eis † ostendentem: quòdque sic videntes, eadẽ diuina essentia perfruuntur: Necnon quòd tali visione & fruitione eorum animæ, qui iam decesserunt, sunt vere beatæ, & habent vitam & requiem æternam,

B & † etiam illorum, qui postea decedent, eandẽ diuinam videbunt essentiam, ipsaque perfruentur ante iudicium generale: ac quòd visio huiusmodi eiusque fructus, actum † fidei & spei in eis euacuant, prout fides & spes proprie theologicæ sunt virtutes: Quòdque postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiua & facialis visio & fruitio in eisdem, eiusdem visio & fruitio sine aliqua intermissione †, seu euacuatione prædictæ visionis & fruitionis continuata existet †, & continuabitur vsque ad finale iudicium, & extunc vsque in sempiternum.

† al. Christi

† al. illis

† al. & omniũ illorũ

† al. virtutẽ

† al intercisione

† al. existit

C Diffinimus insuper, quòd secundum Dei ordinationem communem, animæ decedentium in actuali peccato mortali, mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur: & quòd nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

Decernentes prædictas nostras diffinitiones seu determinationes, & ipsarũ singulas ab om-

D nibus fidelibus esse tenendas. Quicumque autẽ deinceps prædictarum nostrarum diffinitionũ seu determinationum, ac singularum ipsarum contrarium scienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere, verbo vel scripto præsumpserit, contra eum sicut contra hæreticum modo debito procedatur. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrę constitutionis, &c. Datum Auinione iiii. Calen. Februarii, Pontificatus Nostri Anno Secundo.

IN EXTRAVAGANTEM domini Benedicti de visione beatorum.

COMMENT. XXI.

a BEnedictus Episcopus.] *Alfonsus Castrus lib. 3. aduersus hæreses, verbo, Beatitudo. heresi 6. & Bartholomæus Medina apud Sãctũ Thomam 1. 2. quæst. 4. art. 5. & alij pleriq; hãc extrauagantem tribuunt Benedicto Papæ eius nominis vndecimo. item in Directorio Barcinonen. impresso, cuius lectionem in priori editione fuimus sequuti, Benedicto vndecimo tribuebatur, id tamen ita esse non potest: nam cum in hac extrauaganti fiat mentio Ioannis xxij. qui post Benedictum vndecimum pontifi-*

pontificatum gessit, nullo modo potuit Benedictus vndecimus eius meminisse pontificis, qui nondum pontifex factus fuerat. Quod autem Benedictus vndecimus antecesserit Ioannem xxij. manifestũ est ex catalogo, serie, seu Romanorum pontificum chronologia, vnde apparet Benedicto vndecimo successisse Clementem V. Clementi Ioannem XXII. huic vero Benedictum duodecimum anno Domini 1334. Quare omnino dicendum videtur, hoc rescriptum Benedicti duodecimi esse: quod etiã ex verbis rescripti constare potest, vbi post longã mentionẽ factam d Benedicto de Ioanne XXII. subdit ita: Defuncto itaque prædecessore præfato, nos diuina dignatione ad apicem summi Apostolatus assumpti, &c. *Manifestum est autem Ioanni XXII. immediate in pontificatu successisse Benedictum duodecimũ. Dominicus etiam Sotus lib. 4. senten. dist. 45. quæst. 1. art. 3. conclus. 3. Benedicto duodecimo tribuit, quamuis perperam ibi dicatur, hanc extrauagantem incipere,* Animas purgatas. *cum incipiat,* Benedictus Deus.

Referunt eam præter Eymericum hic, Alfonsus Castrus præcitato loco, & Marsilius lib. 4. sentent. quæst. 13. art. 3. & alij.

Iam Eymericus ideo retulit, quia hæreticus in ea declaratur, qui auderet asserere sciẽter aliquid contra quam hic statuatur ac definiatur de visione beatorum & punitione damnatorum.

Edita vero fuit anno secundo pontificatus sanctissimi domini Benedicti duodecimi, qui incidit in annum 1335. vt ex serie & chronologia annorum pontificiorum colligi non obscure potest, ad componendas & sedandas quæstiones controuersas de visione beatifica animarum beatarum, & nonnullis alijs, quæ multo & frequenti litteratorum conflictu agitabantur.

Primum itaque catholicum dogma, quod hic definitur tale est: Post ascẽsionem Saluatoris Domini nostri Iesu Christi in cælum, Animæ sanctorum, in quibus vel nihil erat purgandum cum decesserũt, nec erit quando decedent in futurum; vel si tũc erit aliquid purgandum, post mortem tamen purgabitur: item animæ puerorum baptizatorum, qui iam decesserunt, aut baptizandorum in posterum & decedentium ante vsum liberi arbitrij, mox vt decesserint ante resumptionem corporum & iudicium generale, recipiuntur in cælum, & diuinam essentiam clara visione intuentur.

Alterum dogma est: Animæ decedentiũ in actuali peccato mortali, mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur.

Olim controuersum fuit, num animæ Sanctorum vsque ad diem iudicij Deum viderent, & diuina visione fruerentur; cum multi insignes viri & doctrina & sanctitate clari tenere viderentur, eas nec videre nec frui vsque ad diem iudicij, donec receptis corporibus vnà cum illis diuina beatitudine perfruantur: nam Irenæus, Iustinus martyr, Tertullianus, Clemens Romanus, Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Lactantius, Victorinus, Prudentius, Theodoretus, Aretas, Oecume-

A *nius, Theophilactus, & Euthymius huius referuntur fuisse sententiæ, vt commemorant, Castrus, & Medina præcitatis locis, & Sotus lib. 4. sent. dist. 45. quæst. 1. art. 3.*

Ceterum neque hi, neque alij eiusdem opinionis sectatores, in ea re hæretici, aut de hæresi suspecti dici possunt, etiam si contra veram sententiam senserint antequam per Ecclesiam esset definitum, quid in tanta controuersia tenendum ac credendum foret, iuxta veram & communem sententiam Sancti Thomæ, & Caietani par. 1. quæst. 12. art. 4. de qua diximus copiose supra commentario 1. huius 2. par
B *tis, super cap. Dubius. de hæret. quare impune & citra hæresis notam potuerunt eo tempore quamlibet partem sequi. At post Ecclesiæ declarationem non licet absque crimine hæresis (vt hic dicitur) contrarium scienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere.*

Nec defuerunt etiam viri graues & sanctitate & eruditione insignes, qui iam olim hoc ipsum non obscure professi sunt, quod dominus Benedictus duodecimus hic declarauit; nam & ijdem Augustinus, Ambrosius & Chrysostomus alijs in locis, & Hieronymus, Gregorius & alij, vt præcitati refe
C *runt, apertissime hanc catholicam sententiam sunt amplexi. Et Innocentius Papa III in cap. Maiores. §. caute tamen. extra de baptis. & eius effect. idem statuere videtur dicens:* Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysteriũ, & damnationis periculum vitabatur, non tamẽ perueniebatur ad regnum cælorum, quod vsq; ad mortem Christi fuit omnibus obseratum: Sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculũ, & ad regnum cælorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericor
D diter reserauit. *hæc Innocentius. Idem Innocentius tertius (vt mihi videtur) in cap. Apostolicam extra de presbytero non baptizato, eandem non obscure definire ac stabilire videtur sententiam in hæc verba:* Inquisitioni tuæ taliter respondemus, presbyterum, quem sine vnda baptismatis extremum diem clausisse significasti: quia in sanctæ matris Ecclesiȩ fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato solutum, & cælestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter.

Post hæc Benedictus in hac extrauaganti longe
E *vberiorẽ & expressiorem definitionẽ edidit: quam etiam concilium generale octauum seu Florentinũ sub Eugenio IIII. celebratum sessio vlt. circa finẽ, anno Domini 1439. clare & aperte tradidit his verbis:* Definimus illorum animas, qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius: illorum autem animas,

qui

qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernú descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. *hactenus conciliú.*

Atque ex his consequitur, Græcos et Armenos nunc potissimum post has Ecclesiæ definitiones vel ex hoc solo hæreticos esse, qui asserũt, animas defunctorum suis corporibus exutas, non habere pœnam vel gloriam vsq; ad diẽ iudicij, quos refert & confutat egregie Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. de hæresibus Græcorum, cap. 7. & tit. de hæresibus Armenorum, cap. 5.

Ex hac extrauaganti Nicolaus Eymericus infra in hac 2. par. quæst. 8. ver. In extrauagãti aut. duodecim hæreses damnatas subtiliter colligit, & totidem inde catholicas veritates illis hæresibus contrarias comprobari verissime admonet.

LITTERAE DECEM APOSTOLICAE
DIVERSORVM PONTIFICVM SVMMORVM
In quibus magna & multa priuilegia Inquisitoribus conceduntur, & quamplura dubia ad inquisitionis officium pertinentia dissoluuntur.

Vrbanus IIII. ad Inquisitores.

Multa inquisitoribus priuilegia conceduntur, & pleraque alia declarantur quæ ad eorum officium spectant.

Edita anno Dñi 1261.

VRBANVS Episcopus seruus seruorũ Dei, dilectis filiis, Fratribus ordinis Prædicatorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Regno & dominio charissimi in Christo filii nostri Regis Aragonum deputatis auctoritate Apostolica, & in posterũ deputandis, Salutẽ & Apostolicã benedictionẽ.

PRAECVNCTIS nostræ mentis desiderabilibus † catholicæ incrementum fidei affectantes, nimio vtique dolore replemur, cum audimus aliquos, vel sentimus ad illius depressionem quacunque † malignitate satagere, vel damnabilibus ipsam deprauãdo reprehẽsionibus, aut detractionibus ei abrogabilibus derogando, seu commentis eandem mendacibus peruertendo: ad quorum iniqua conterenda molimina eò animosius aspiramus, quò in animarum stragem perniciosius eos agnoscimus conspirare. Sane vt accepimus, in aliquibus partibus regni & dominii charissimi in Christo filii nostri illustris regis Aragonum, adeo infidelitatis error inualuit, quòd ibi quamplurimi à via veritatis prorsus auersi, euntes per deuium falsitatis, pestiferas ad concutiendum orthodoxæ murum fidei machinas construxerant, molientes ipsum fallacium argumentationum impulsibus demoliri. Verum licet vbilibet sedis Apostolicæ diligentia contra talium dolosam astutiam, ne diffusius huiusmodi serpat morbus, remedium libenter adhibeat opportunum: in prædictis tamen partibus cupientes anxie, vt negotium fidei iugi profectu, elisis omnino † erroribus fortius conualescat, vigilare ad hæc per nos & alios eò studemus attentius, quò prædictum Regem feruentiorem sentimus ad idem negotiũ efficaciter promouendum. Prouidimus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circunspectas, pro tanto negotio deputari, quarum honesta conuersatio exemplum tribuat puritatis †, & doctrinam fundat erudita labia salutarem, vt sacro ipsarũ ministerio præfatæ partes ab huiusmodi contagiis expurgentur. Vt autem inquisitionis officium † contra hæreticos in præfatis partibus possit efficacius adimpleri: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, in remissionem vobis peccatorum iniungentes, quatenus in charitate Dei hominum timore postposito, virtutem spiritus induentes ex alto, prædictum officium in dictis partibus simul † vel separatim aut singulariter, prout negotii vtilitas suadebit, ad extirpandam de ipsis partibus hæreticam prauitatem, sub spe mercedis æternæ sic efficaciter prosequi & exequi studeatis, vt per sollicitudinis vestræ prudentiam, de partibus ipsis radix iniquitatis hæreticæ succidatur: & vinea Domini exterminatis vulpeculis, quæ peruersis morsibus demoliuntur eandem, fructus afferat catholicæ puritatis.

Si quos autem † de prauitate prædicta culpabiles inueneritis vel infectos, seu etiam infamatos, contra ipsos (nisi examinati velint absolute mandatis Ecclesiæ obedire) necnon contra receptatores, defensores, & fautores eorũ, iuxta sanctiones canonicas, auctoritate Apostolica, huiusmodi metu diuino timori postposito, procedatis.

Non obstantibus aliquibus litteris, ad quoscunque alios de partibus ipsis (exceptis locorum diœcesanis) super huiusmodi negotio, ab

† al. desiderijs

† al. qualicunque

† omnibus

† al. pietatis

† al. negotiũ

† Cõcordat text' in cap. Vt officium. de hæreti. li. 6.

† cap. ad abolendã. §. qui vero. & cap. Excommunicamus. 1. § qui autem. de hæret.

ipsa sede directis, quarũ deinceps ad huiusmodi inquisitiones faciendas nolumus auctoritate procedi. Qinimmo ne procedatur per illas districtius inhibemus; nec prætextu commissionis specialiter eisdem diœcesanis super hoc factæ, processus vestros in eorundẽ diœcesanorũ ciuitatibus & diœcesibus volumus impediri.

† Concordat text. in c. Per hoc de hæret. lib. 6.

Nec per hoc †, quod fidei negotiũ generaliter in ipsis partibus vobis cõmittimus, commissiones a præfata sede diœcesanis eisdẽ factas, si forsan illarũ, seu etiam ordinaria velint auctoritate procedere, intendimus reuocare. Veruntamen siue auctoritate ordinaria, siue ex delegatione sedis prædictæ, iidem diœcesani in huiusmodi negotio processerint, nequaquã volumus, vel per concursum processuũ, vel aliàs quomodolibet processus vestros impediri, quin diœcesanorum ipsorum processibus nõ obstantibus, in eodem negotio procedere liberè valeatis.

† Concordat text. in cap. Vt officium. §. si vero. de hæret. lib. 6.

Si vero † aliqui ex prædictis, hæretica labe penitus abiurata redire voluerint ad ecclesiasticam vnitatem, eis iuxta formam Ecclesiæ, absolutionis beneficium impendatis, & iniungatis eisdem quod iniungi talibus consueuit: Prouiso solerter ne simulata cõuersione redeant fraudulenter, & vos, immo potius seipsos fallentes sub agni specie gerant lupum.

† Vide Clemen. 1. §. propter quod. de hæret.

Quòd si † aliqui fuerint iudicandi hæretici, vel incarcerationis pœna perpetuæ alicui pro huiusmodi crimine fuerit infligenda, per vos ad illud de diœcesanorum vel vicariorum suorum, si diœcesanis ipsis absentibus præsentes fuerint, consilio procedatur: vt in tantæ animaduersionis iudicio, non postponenda Pontificum auctoritas intercedat.

† Concordat text. in cap. Vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6.

Verum † quia in tam graui crimine cũ multa oportet procedi cautela, vt in reos sine vllo proferatur errore duræ ac dignæ seueritas vltionis, volumus & mandamus, vt vos, vel illi quos ad hoc duxeritis deputandos, in examinatione testiũ, quos recipi super hoc crimine prædicto, ipsumq; contingentibus oportuerit, adhibeatis duas † religiosas personas & discretas, in quarũ præsentia per publicã, si cõmode potestis habere personam, aut per duos viros idoneos fideliter eorundẽ depositiones testiũ cõscribantur.

† Eymericus 3. par. q. 63.

† Eymericus 3. par. quæst. 75. & ibi dixi.

Quòd si testibus †, quos à vobis recipi, vel ab alio vice vestra super eodem crimine examinari contigerit, ex publicatione nominum eorundem videritis periculum imminere, ipsorũ nomina non publice, sed secrete coram aliquibus personis prouidis & honestis, religiosis, & aliis ad hoc vocatis, de quorum consilio ad sententiam vel condemnationẽ procedi volumus, exprimantur: Et sic non obstante, quòd illis, cõtra quos huiusmodi testes deposuerint, eorum nomina non fuerint publicata, ad cognitionẽ iudicis instruendam, adhibeatur plena fides testium depositionibus eorundem.

† Concordat cap. Vt commissi. de hæret. lib. 6.

Vt ergo † commissi vobis officii debitũ vtilius & liberius exequamini, committendi cita-

A tiones, & testium examinationes, cum de huiusmodi crimine, ac ipsius circunstantiis duxeritis inquirendum: & denunciationes sententiarũ, quas in quoslibet hac de causa tuleritis: Accersendi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis in ferendis huiusmodi sententiis præbeant consilium opportunum, ac vobis assistant: Conuocandi etiam clerum & populum ciuitatum, castrorum, aliorumque locorum, prout dicto negotio fidei videritis expedire: Insuper in dicto negotio, de plano & absque iudiciorum & aduocatorum strepitu: Ac contra il-

B los quos in prædictis partibus in hæreseos † crimine commisisse constiterit, licet ad alias partes se transferendos duxerint, procedendi: Necnon faciendi vobis libros, seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ, & processus, per quoscunque auctoritate sedis Apostolicæ, vel legatorum eius habiti, contra hæreticos continentur, a quibuslibet assignari, obseruari: Et omnia statuta tam per sedem Apostolicam, quàm in conciliis † eiusdem sedis prouide edita, quæ negotium catholicæ fidei tãgere dignoscuntur, sicut promotioni negotii & augmenta-

† al. hæresis crimen commisisse

† al in conciliis legatorum, eiusdẽ sedis

C tioni fidei fuerit opportunum: Priuandi præterea † de diœcesanorum, vel eis absentibus, vicariorum suorum consilio hæreticos, eorundẽ credentes, receptatores, fautores, & defensores, eorumque filios, & nepotes, personatibus, dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, & officiis publicis, & honoribus quibuscunque: Necnon & largiendi viginti, vel quadraginta dierum indulgentiam, quotiens opportunum videritis, omnibus vere pœnitentibus, & confessis, qui ad vestram conuocationem propter hoc faciendã, accesserint: Plena sit vobis, & singulis vestrum

† Eymericus 3 par. q. 123

D præsentium tenore facultas.

† Eymericus 3. par. q. vlt.

Vobis † autem pro huiusmodi negotio laborantibus, illam peccatorum veniam indulgemus, quæ succurentibus terræ sanctæ in generali concilio est concessa.

† Eymericus 3. par. quæst. 128. & seq.

Sociis vero † Fratribus vestri ordinis, & Notariis vestris, qui vna vobiscũ in prosecutione huiusmodi negotii laborauerint, & omnibus qui vobis personaliter astiterint in eodẽ negotio: & qui ad impugnandũ hæreticos, fautores, receptatores & defensores eorum, ex animo vobis præstiterint auxilium, consilium, aut fauo-

E rem: de omnipotentis Dei misericordia, & beatorũ Petri, & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, tres annos de iniunctis sibi pœnitẽtiis relaxamus. Et si qui ex iis in prosecutione huiusmodi negotii forte decesserint, eis peccatorum omnium, de quibus corde contriti, ac ore confessi fuerint, plenam veniam indulgemus.

† Concordat cap. Vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.

Compescendi † præterea monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, prædicatores quæstuarios à prædicationis officio (quod ad ipsos nullatenus pertinet, quorum interest tantum charitatiua subsidia simpliciter petere, ac indulgentiam,

Et quæstuarios prædicatores sustulit conciliũ Tridentin. sessio. 5. de refor. cap. 2. & session. 21. de refor. cap. 9.

gentiam, siquam forte habent, exponere) liberam vobis & singulis vestrum concedimus, auctoritate præsentium, facultatem.

Ceterum, si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis cõmisso, se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt nõ possit procedi libere in eodem: immo nisi requisiti illud fouerint, & iuxta officium & posse suũ singuli iuuerint studiose: cõtra eos tanquã hæreticorũ fautores, & defensores, secũdũ sãctiones canonicas, freti eadem auctoritate, intrepide procedatis.

Denique vt circa premissa plene vobis & singulis vestrum coertionis expedita & inuiolabilis adsit auctoritas, volumus vt ea omnia vtiliter exequamini, inuocato (si opus fuerit) auxilio brachii sæcularis; Contradictores per censurã ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstantibus aliquibus priuilegiis, vel indulgentiis, quibuscunque personis, cuiuscuis conditionis, dignitatis, vel gradus, religionis vel ordinis, & præsertim Cistercien. Prædicatorum, & Minorum, seu Eremitarum, siue communitatibus vel vniuersitatibus ciuitatũ, & locorum, specialiter vel generaliter, sub quacunque verborum expressione vel forma à memorata sede concessis, vel in posterum concedendis: Etiam si dicatur in illis, quòd eis per aliquas litteras totum de verbo ad verbum tenorem non continentes priuilegiorum vel indulgentiarum ipsarum, nequeat derogari: Et illis maxime priuilegiis & indulgentiis, quibus ab ipsa sede concessum est aliquibus, seu concedetur deinceps, quòd excommunicari, vel ipsorum terrę supponi non possint ecclesiastico interdicto: aut quòd prædictorum, vel aliorum quorumlibet ordinum fratres, ad executiones negotiorum, aut ad citationes quorumlibet, siue denunciationes sententiarum excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, auctoritate litterarum Apostolicarum minime cogi possint, nisi de ipsorum ordinibus, priuilegiis, vel indulgentiis, eis super hoc à sede concessis eadem, habeatur in eisdem litteris mentio specialis: cum ex huiusmodi vel aliis priuilegiis, vel indulgentiis nullum vobis in tanto pietatis negotio, velimus obstaculum interponi: Et constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. † Datum apud Montem Flascon. v. Calen. Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

Nulla priuilegia quemquã liberant à iurisdictione inquisitorum.

†Lateranen. sub Innocẽtio III. cap. 37. refertur in cap. nonnulli. de rescript.

Clemens IIII.

Edita anno Dñi 1265.

LEMENS Episcopus seruus seruorũ Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorũ Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filii nostri illustris Regis Aragonũ deputatis auctoritate Apostolica, & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

PRAECVNCTIS [a] nostræ mentis † desiderabilibus: &c. sicut in præcedẽti imediate. Datum Perusij sexto nonas Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

† al. desiderijs

Quia vero in prædictis duobus priuilegiis Vrbani & Clementis, sequens clausula, quæ dirigitur Inquisitoribus, continetur: *Vobis autem pro huiusmodi negotio laborantibus, illam peccatorum vemã indulgemus, quæ succurrẽtibus terræ sanctæ in generali cõcilio † est cõcessa:* Idcirco, [b] vt videatur quæ est illa indulgẽtia, quæ conceditur † terræ sanctæ succurrentibus, & consequenter Inquisitoribus in negotio fidei laborantibus: sciendum est, quòd in capitulo. Ad liberandam terram sanctam. extra de Iudæis & Sarracenis, in parte decisa, vt notat Hostien. in lectura habetur sic:

† Concessit Inno. III. in concilio generali Lateran. Romæ habito anno Dñi 1215.

Ad liberandam terram sanctam, & infra. Nos ergo de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi, & ex illa quam nobis, licet indignis, contulit Deus ligandi atque soluendi potestate: omnibus qui laborem istum in propriis personis subierint & expensis, plenam suorum peccaminum, de quibus fuerint veraciter corde contriti, & ore confessi, veniam indulgemus, & in retributionem iustorum, salutis æternæ pollicemur augmentum: Eis autem qui non in personis propriis illuc accesserint, sed in suis duntaxat expensis, iuxta facultatem & qualitatẽ suam viros idoneos destinauerint: Et illis similiter, qui licet in alienis expensis, in propriis tamen personis accesserint, plenã suorum concedimus veniam peccatorum. Huiusmodi quoque remissionis volumus & concedimus esse participes, iuxta qualitatem † subsidii & deuotionis affectum, omnes, qui ad subuentionem ipsius terræ de bonis suis congrue ministrabunt; aut circa prædicta consilium, & auxilium impenderint opportunum. Omnibus etiam pie proficiscentibus † in hoc opere in communi sancta & vniuersalis synodus orationum & beneficiorum suorum suffragium impartitur, vt eis digne proficiat ad salutem.

† al. quantitatem

† al. proficiscẽtibus

Ex prædictis omnibus clare patet, quòd Inquisitores dum laborant in eorum officio sancto, suorũ plenam peccatorum veniam consequuntur.

IN RESCRIPTVM CLEMENTIS IIII. Præ cunctis.

COMMENT. XXII.

a PRæ cunctis.] *Edidit Clemens IIII. anno Domini 1265. eisdem penitus verbis, quibus Vrbanus IIII. prædecessor paulo ante ediderat; videtur enim fuisse mos vetustis tẽporibus cũ ita res postulabat, vt in principio Põtificatus quilibet Romanus Pontifex cõtra hæreticos, et Ecclesiæ rebelles leges promulgaret, vt eos suppliciorum & pœnarũ acerbitate à tãto crimine amoueret, & ad*

Ritus vetustus promulgandi leges contra hæreticos initio Põtificatus.

Ecclesiæ gremium reduceret. Has autem leges interdum a prædecessoribus acceptas nullis mutatis verbis (nisi occasio suaderet) edebant, vt me etiam vere docuit Illustrissimus Iulius Antonius Sanctorius sanctæ Seuerinæ Cardinalis, generalis Inquisitor, vir singulari pietate & eruditione: quæ consuetudo, vt ex antiquis Pontificum rescriptis colligo, tunc maxime viguit, cum Albigenses, Pauperes de Lugduno, & ceteri eius sectæ hæretici ab hinc fere trecentis annis pacem Ecclesiæ perturbabant.

Olim ter in anno hæretici anathematizabantur.

Illud etiam olim fuit in vsu, vt ter in anno solemni ritu hæretici cuiuscunque sectæ anathematizarentur, videlicet in die cœnæ Domini, Ascensionis, & in festo Dedicationis basilicarum Petri & Pauli, vt notat glos. Ioannis And. in Clement. dudum. verbo, solemnes. de iudicijs. & idē Ioan. And. in c. vt officium. in prin. de hæret. lib. 6. & Ioannes Monachus in glos. super extrauag. Bonifacij octaui incipien. Rem nonnouam. tit. de dolo & contu. inter communes, in verbo, Solemnes dies. quibus tandem ritibus (vt arbitror) successit processus Bullæ, quæ dicitur in cœna Domini, quæ annis singulis in die Iouis sancta coram summo Romano Pontifice legitur, qua in primis hæretici vniuersi anathematizantur: nam vsus huius Bullæ (vt breuiter id moneam) tametsi non videatur multum antiquus, vt putat Dominicus Sotus lib. 4. Sent. dist. 22. quæst. 2. art. 3. vers. Hæc autem Bulla. cum nec sanctus Thomas, nec Eymericus, nec alij vetustiores auctores eius meminerint, sed à tempore Martini quinti, circa annum Domini 1420. quo tempore Bohemorum hæreses in concilio Constantiensi fuerunt damnatæ, cœpisse videatur, ac de ea mētionem iā faciant Paulus secundus, & Sixtus quartus quibusdam rescriptis incipientibus, Et si dominici gregis. Post Leo decimus aduersus Lutherum eā auxit, ac deinde Paulus tertius, & ceteri Romani Pontifices donec ad Gregorium XIII. qui nunc feliciter regnat, continua serie perueniās: tametsi in quam vsus huius bullæ, non videatur Soto multum antiquus: considerata tamen antiqua anathematizandi hæreticos consuetudine vetustior videri poterit, quàm Sotus forte minus vere putauerit; quod efficaciter probari potest ex textu in dicta clement. Dudum. de iudicijs, vbi scriptum est ita: Etiam extra dies solemnes, in quibus Romani Pontifices processus consueuerunt facere generales. *Quæ verba etiam ponuntur in dicta extrauagan. Rē non nouam. de dolo & contu. & glos. in dicta clemen. Dudum. verbo: Generales. recte adnotat hos generales processus fieri contra hæreticos, credentes, & ceteros huiusmodi.*

Origo Bullę quæ dicitur in cœna Domini vetustior est quā putauerit Sotus.

Atque ex dictis desines mirari, si quandoque inuenias multa Pontificum rescripta de pœnis hæreticorum aduersus hæreticos edita eisdem sæpe verbis concepta. nam circa eandem rem idem modus solitus erat seruari à diuersis Romanis Pontificib⁹.

b ¶ Idcirco vt videatur quę est illa indulgētia, quæ conceditur terræ Sanctæ succurrentibus.] *Vt hæc intelligantur obseruandum est Innocentiū tertiū in concilio generali Lateranen. Romæ apud Lateranum habito, anno Domini 1215. pro recuperanda terra Sancta multum laborasse, magnaq; priuilegia, & ingentes indulgentias concessisse Crucesignatis, id est illis, qui vel in proprijs personis, vel aliter id negotium iuuissent. Quæ res multis verbis narratur in fine concilij Lateranen. vbi ponitur expeditio pro recuperanda terra Sancta, quam refert Hostiensis in cap. Ad liberandam. extra de Iudæis & Sarrace. Eymericus hic ex Hostiensi eam solum partem retulit (vt apparet) quæ suo instituto conueniebat. Atque hoc est quod dicitur esse in parte decisa; id est, in ea parte, quam abstulit Decretalium compilator à dicto cap. Ad liberandam. extra de Iudæis.*

Vrbanus IIII.

Inquisitores hæreticæ prauitatis, & eorum notarij, durante officio, non possunt excommunicari, suspendi, aut interdici sine speciali mandato sedis Apostolicæ faciente de hoc priuilegio mentionem.

VRBANUS Episcopus seruus seruorū Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorū inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filij nostri illustris Regis Aragonum deputatis à sede Apostolica, & in posterum deputandis, Salutē & Apostolicam benedictionem.

Edita ann. Dñi 1261. Altera huic similis Alexan. iiii. habetur in lib. priuile. ord. Præ. fol. 49. & vide Eyme. 3. p. q. 21. vbi dixi.

NE INQVISITIONIS negotium contra damnatam hæresim prudentiæ vestræ commissum impediri (quod absit) propter aliquorum astutiam, vel etiam retardari contingat; vobis auctoritate præsentium indulgemus, vt nullus sedis Apostolicæ delegatus, vel subdelegatus ab eo conseruator, aut etiam executor à sede Apostolica deputatus eadem, seu etiam deputandus, in vos, vel quattuor notarios siue scriptores vestros, super his vobis fideliter obsequentes, quamdiu in prosecutione huiusmodi negotii vos & ipsi fueritis: possit excommunicationis, vel suspensionis, aut interdicti sententiam promulgare, absque speciali mandato prædictæ sedis, faciente plenam & expressam de hac indulgentia mentionem: decernentes irritum & inane, si secus fuerit attentatum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Dat. apud Montem Flasconem ii. nonas Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

Inquisitor et eius notarii excommunicari nequeūt à deleg. sedis Apostolicæ.

Vrbanus IIII.

Inquisitores & eorum socij mutuo se possunt absoluere ab excommunicatione, & irregularitate, in casibus de quibus hic.

Edita anno Dñi 1261. Et vide Eymeric. 3. par. quæst. 33. & quæ ibi dixi

RBANVS Episcopus seruus seruorũ Dei, Dilectis filijs Fratribus ordinis Prædicatorũ inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Regno & dominio charissimi in Christo filii nostri illustris Regis Aragonum deputatis, à sancta sede Apostolica & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

VT NEGOTIVM fidei valeatis liberius promouere, vobis auctoritate præsentium indulgemus: vt si vos, & fratres vestri ordinis socios vestros, excommunicationis sententiã, & irregularitatem incurrere, aliquibus casibus ex humana fragilitate contingat, vel recolatis etiam incurrisse: quia propter iniunctum vobis officiũ ad Priores vestros de leui super hoc recurrere non potestis, mutuo vos super his absoluere, iuxta formam Ecclesiæ, & vobiscũ auctoritate nostra dispẽsare possitis in casibus, in quibus dictis Prioribus, vt dicitur, est ab Apostolica sede concessum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum apud Montem Flasconem ii. nonas Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

Vrbanus IIII.

Filij vel hæredes petentium in infirmitate sua hæreticorum consolationem, non admittuntur ad probandum quòd non sana mente, vel perdita loquela susceperint, si constat quòd erant sanæ mentis quando consolationem petiuerunt: aliàs admittuntur per testes idoneos. Et concordat textus in cap. Filij. de hæret. lib. 6.

Edita anno Dñi 1261. Eymericus 3. par. quæst. 43. & quæst. 121 vbi dixi copiose.

RBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prędicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filij nostri illustris Regis Aragonũ, auctoritate Apostolica deputatis, & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

OLIM ex parte dilectorum filiorum Fratrum ordinis Prædicatorum Inquisitorum hæreticæ prauitatis in Cathalonia †, & alijs ter- (†al. Tholosa)

A ris, nobilis viri A. comitis Pictanen. felicis recordationis Alexandro Papæ prædecessori nostro expositum † fuit, quòd nonnulli de partibus, vbi eis contra hæreticos inquisitionis officium est commissum, in mortis articulo constituti, salutis medicum † abhorrentes, consolatores hæreticos ad se introduci faciunt, & ab eis per impositionem manus desolationis suæ consolationem accipiunt, secundum pessimam consuetudinem eorundem: Sed filij & hæredes sic decedentium propter hoc exhæredari timentes, & volentes ob id eorum malitiam excu- (†al. exposito & abest verbum fuit) (†al. remediũ)

B sare, proponũt se velle probare per testes, quòd iidem quando recipiebant consolationem huiusmodi, loquelam amiserant, & erant alienati à mente: cum moris sit apud eos (vt dicitur) quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam: Ac super hoc, eodem prædecessore consulto ab eisdem inquisitoribus, vtrum tales debeant probationes admitti: idem prædecessor eis duxit per suas litteras taliter respõdendum: vt si legitime constiterit, quòd prædicti, dum sanæ mentis essent, petierint hæreticos cõsolatores, sicq;

C viam fuerint vniuersæ carnis ingressi: licet consolationem huiusmodi, immo verius desolationem, non sanæ mentis effecti, vel post iam perditam loquelam suscepisse dicantur: nulla super hoc probatio admittatur: cum in nullo sic decedentes debeant propterea releuari: In dubio vero admitti poterit. Non tamen vxores, vel filii, seu familiares, aut de suis aliqui ad hoc probandum recipiantur in testimonium: sed alii testes idonei, & specialiter fidei zelatores: cum contra tales sit non modicum præsumendum: sitque in talibus propter fidei priuile-

D gium †, cum multa cautela summaque diligentia, præ ceteris negotiis, procedendum. Vos igitur in hac parte iuxta ipsius prædecessoris nostri responsionem, commissum vobis negotium fidei, sic prudẽter & fideliter exequi procuretis, quòd labor vester vobis ad vitæ præmium, & aliis ad salutem (quæ solum in talibus quæritur) proficiat animarum. Datum apud Montem Flasconem xii. Calend. Septembris, Pontificatus nostri anno primo. († al. præiudicium)

E

Vrbanus IIII.

Declarantur hic multa dubia ad inquisitionis negotium spectantia, ex illis in primis, quæ continẽtur in cap. Accusatus. de hæret. lib. 6.

RBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorũ Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filii nostri illustris Regis Aragonum auctoritate Apostolica depu- (Edita anno Dñi 1261.)

ca deputatis, & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

CONSVLTVS [a] felicis recordationis Alexander prædecessor noster, super articulis infra scriptis, fidei causam contingentibus, ab Inquisitoribus prauitatis hæreticæ in partibus Tholosanis à sede Apostolica deputatis, per suas litteras respondit eisdem: cuius vtique responsionem præsentibus de verbo ad verbum duximus annotandam, quæ talis est.

Quod super nonnullis quæstionum articulis, in quibus causa fidei tangitur, nos consulere voluistis, sollicitudinis vestræ prudentiam in Domino commendamus.

† cap. Accusatus. §. 1. & 2. de hæret. lib. 6.

Primus igitur vestræ consultationis articulus continebat: vtrum † dici debeat relapsus in hæresim, qui lapsus est in eam post abiurationem ipsius, in qua non inuenitur antea commisisse: cum secundum proprietatem verborum non videatur relapsus, qui non fuerat ante lapsus. Ad quod taliter respondemus, quòd talis, si tanquam accusatus, vel suspectus de hæresi eam in iudicio abiurauit, & postea committat in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus, licet ante abiuratione suam plene probatum non fuerit crimē hæresis contra ipsum, dummodo huiusmodi prius orta suspicio violenta fuerit, & certis ac veris indiciis comprobata: Si vero leuis & modica, quanquā ex hoc sit grauius puniendus, relapsorum tamen in hęresim non debet pœna puniri, ex quo præsumi non potest verisimiliter ante lapsus in eam.

† cap. Accusatus. §. Ille quoque. de hæret. lib. 6.

Quæsiuisti s † etiam circa idem: si is qui hæresim abiurauit, & per solam inexcusabilem receptionem, vel receptationem, aut deductionē, seu associationem, vel visitationem hæreticorum, siue dationem, vel missionem munerum: aut etiam aliàs in fauorem eorum, qui excusari non possit, sine adoratione tamen (vt verbis vestris vtamur) lapsus est postmodū, propter hoc debeat iudicari relapsus. Et quidem si legitime constitit, vel etiam nunc constaret, quòd tales ante huiusmodi abiurationem in hæresi commisissent, non est dubium, eos per hoc fuisse relapsos: quia tunc dubitari non debet, illos ex approbati à se prius erroris consequentia, id fecisse.

† cap. Accusatus. §. Licet vero. de hæret. lib. 6.

Præterea nonnulli † talium, vt proponitis, iurant coram Inquisitoribus tam de se, quàm de aliis super facto hæresis veritatem dicere: sed peierant, non odio tamen, vel pretio, sed timore sui potius, & suorum; corrigunt autem se postmodū super his contra se, ac alios suos complices deponendo: Cum itaque periurus secundum iura † etiam post pænitentiam in criminalibus à testimonio repellatur; hinc quæritur, vtrum contra illos suos complices sit per testimonia talium procedendum. Super quo taliter respondemus: Quòd cum crimen huiusmodi sit exceptum, si ex manifestis indiciis apparuerit, tales non animi leuitate, aut odii fo-

† cap. quicunque. 6. q. 1. cap. Testimonium de testibus.

A mite ductos, seu corruptos pecunia; sed zelo fidei, tanquam pænitentes propriæ culpæ asserere, quòd talia prius tacuerant, & velint in hoc errorem suum corrigere, ac alios nominare, stari debet in fauorem fidei (nisi aliud obsisteret) attestationibus eorundem.

† cap. Accusatus. §. Sane. de hęre. li. 6.

Ad illud autem † quod quæritur: vtrum ad Inquisitores hæresis pertineat de diuinationibus & sortilegiis, quę contra aliquos sibi denuntiantur, cognoscere, ac punire talia exercentes: Breuibus respondetur, quòd cum negotium fidei, quod summe priuilegiatū existit, per occu-

B pationes alias non debeat impediri, Inquisitores ipsi de his, nisi manifeste saperent hæresim, ratione huiusmodi officii sibi commissi, se nullatenus intromittant: sed eos relinquant suis iudicibus pœna debita castigandos.

† cap. Accusatus. §. Si vero. de hęret. lib. 6. Eymericus in 2. par. quęst. 120. vbi dixi

Quidam insuper †, vt adiicitis, pro his quæ commiserunt in hæresi, astringunt se Inquisitoribus sub obligatione bonorum suorum ad recipiendam ab eis pænitentiam, & complendam; sed ea, licet iniuncta, non tamen peracta, quin potius in toto, vel in parte neglecta, decedunt: Quæritur ergo vtrum Inquisitores ipsi,

C vel qui in eorum locum succedunt, possint ad satisfactionem pro ipsis defunctis hæredes vel detentores bonorum sic decedentium coarctare. Ad quod dicimus, quòd si per huiusmodi pænitentiam aliquod onus ad salutē proficiens impositum fuerit in bonis temporalibus exequendum, ad complementum ipsius, per Inquisitores cogi debent hæredes, vel alii, ad quos bona talia cum suo onere deuenerunt.

† cap. Accusat. s. §. de quæstionib. de hæret. li. 6.

Iniungitur † etiam aliquibus ad pœnam in pænitentia pro hæresi ab ipsius pestis Inquisitoribus, vt vsuras restituant, ad quod obligaue-

D rant in iudicio Ecclesiæ se & sua. In quo quæritur, vtrum Inquisitores ipsi, vel qui succedunt in locum eorum, ad respondendum corā se conquerentibus de vsuris huiusmodi, & ad restitutionem earum, si de ipsis constiterit, possint compellere taliter pænitentes, prout ab eis in aliis iniunctis sibi pænitentiis fieri cōsueuit: Ad quod respondemus: quæstionem super vsuris motam contra tales, iudicialiter non debere audiri ab Inquisitoribus hæresis, nec decidi: Nolentes quòd per causas huiusmodi offendiculum negotio fidei præparetur: eos tamen ad

E restitutionem vsurarum, de quibus constiterit, compellere poterunt: quibus in satisfactionem pro prædicto crimine, huiusmodi restitutionē in pænitentiam iniunxerunt.

† cap. Accusatus. §. Si vero. porro. de hæret. lib. 6.

Sunt & alii †, qui confessi sunt in iudicio de hæresi coram Inquisitoribus huiusmodi prauitatis, sed antequam eis iniungeretur pænitentia, decesserunt. Super quo quæritur: si hæredes talium compelli possint ab Inquisitoribus, vt ad ipsorum arbitrium satisfaciant pro defunctis: præcipue cum iidem dum viuerent, ad faciendam pænitentiam, quam Inquisitores eis vellent iniungere, bona sua Inquisitoribus obligarint.

A garint. Cui quæstioni sic duximus respondendum, quòd postquam tales non decesserunt hæretici, sed reincorporati potius Ecclesiæ vnitati, non videmus, quòd eis post mortem, vel eorum heredibus, qui ad successionem talium admittuntur, sit satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. In eo vero casu, in quo hæredes huiusmodi ad successionem non deberent ob culpam sui actoris admitti: non obstante, quòd actoribus ipsis viuentibus, hoc non fuerit (intercedente ipsorum morte) per sententiam declaratum, ad confiscationem bonorum post mortem nihilominus procedatur. B

Adiecistis præterea negotium seu officium inquisitionis contra hæreticos dilecto filio Priori Fratrum Prædicatorum Parisien. à sede Apostolica fuisse sub ea forma commissum, vt idem super hoc posset inquirere tã per se, quàm per alios, quos ad hoc idoneos reputaret. In quo quæritur, vtrum tales delegati, vel subdelegati existant, & quid possint etiam sic electi. Super quo taliter duximus ordinandum, quòd idem Prior possit tres vel quatuor idoneos ad hoc opus assumere, qui parem cum ipso habeãt potestatem, & amouere illos, ac ipsorum loco C alios substituere quotienscunque viderit expedire. Ipsi tamen Priori & aliis sic assumptis committendi dumtaxat citationes & examinationes testium cum de huiusmodi crimine ac circunstantiis eius inquiritur, ac denuntiationes sententiarum, quas super his contra quoslibet contigerit ferri, & his similia faciendi, conceditur ab eadem sede facultas.

Quæstioni † vero, qua quæritur vtrum constitutus in sacris deprehensus in hæresi, & propter hoc immurandus perpetuo, prius sit ab ordinibus à suo episcopo degradãdus, D antequam tradatur huiusmodi pœnitentiæ: Respondemus, quòd talis, qui est perpetuo immurandus, prius debet à suis ordinibus degradari.

† cap. Quoniam. de hæret. lib. 6. Eymericus 3. par. in 10. modo processum fidei terminãdi, vbi dixi copiose.

Nonnulli † quoque clerici, & quod est deterius, sacerdotes, prætextu pecuniæ vel alicuius seruitii temporalis, inueniuntur aliquando inquisitionis impedire negotium, instruendo citatos, hæreticorum credentes, de celanda veritate, falsitate dicenda, vel eos indebite liberando: de quibus quæritur, vtrum Inquisitores possint tales capere ac etiam retinere, aut quòd sic accepta restituant coarctare. E Dubium itaque non videtur, quòd hi, quos constat exercere præmissa, ea faciunt in fauorem hæreticæ prauitatis: quare possunt à talibus per Inquisitores compesci, & pœna debita castigari, tam per captionem personarum, quàm etiam aliàs, prout culpa exegerit delinquentis.

† cap. Accusatus. §. Sacerdotes. de hæret. lib. 6.

Quòd autem postmodum quærebatur, quomodo essent puniendi religiosi, qui inueniuntur in hæresim deliquisse, cum sæculares peccantes in simili casu immurationis, vel alia pœna plectantur? Eius solutio satis patet: cum certum sit tales in hoc & in consimilibus delinquentes, grauius † etiam sæcularibus puniẽdos.

† Vide comment. xvi. super cap. Grauem. de pœnis. supra in hac 2. parte.

Frequenter etiam vobis ab Apostolica sede committitur, vt tam hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorũ, quàm ipsorum filios, & nepotes, ac illos etiam, qui prædictorum interuentu vel gratia talia essent adepti, vel assequerentur in posterum, priuandi personatibus, dignitatibus, & honoribus quibuscunque, & beneficiis ecclesiasticis, & officiis publicis de diœcesanorum, vel eis absentibus, vicariorum suorum consilio, habeatis liberam facultatem: quod qualiter intelligi debeat, petiuistis eiusdem sedis oraculo declarari. Hoc sane † de filiis & nepotibus illorũ hæreticorum, credentium, & aliorum huiusmodi, qui modo tales esse probantur, intelligendum esse videtur: non autem illorum, quos emendatos constiterit, & pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam recepisse, quam ipsi vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistunt: vel parati fuerunt, dum viuerẽt, ad recipiendam eandem. Diœcesani † quoque in priuandis talibus sunt generaliter requirendi, nisi forsan constaret legitime, quòd iidem scienter eis beneficia contulissent: tunc enim eos in his requirendos esse non credimus, sed potius à suo iudice puniendos. Vos igitur in præmissis commissum vobis negotium, in Regno & dominio charissimi filii nostri in Christo illustris Regis Aragonum, iuxta dicti prædecessoris responsionem sic prudenter & fideliter exequi procuretis: sic ad ea pure propter Deum (cuius causam geritis) vestra feratur intentio, quòd labor vester vobis ad vitæ præmium, & aliis ad salutem (quæ solum in talibus quæritur) proficiat animarum. Datũ apud Montem Flasconem xii. Calend. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

† Cõcordat text. in cap. Statutũ. 2. de hęret. li. 6.

† Cõcordat text. in cap. Vt commissi. §. Sunt autem. de hęr. lib. 6.

IN RESCRIPTVM VRBANI IIII. Consultus.

COMMENT. XXIII.

a Consultus.] *Hoc rescripto declarantur multæ difficultates in materia hæresis frequenter contingentes, quæ etiam diluuntur in cap. Accusatus. de hæret. lib. 6. breuius tamen & concisius, hic fusius & clarius: itaque hoc rescriptum loco interpretationis deseruire potest ad intelligendum dictum cap. Accusatus.*

Quo tempore priorem editionẽ fecimus, & hæc pars Directorij imprimeretur, nondum peruenerat ad manus nostras extrauagans Domini Alexandri Papæ IIII. incipiens, Quod super nonnullis. *cuius in hoc rescripto meminit Dominus Vrbanus IIII. qui proxime Alexandro in Pontificatu successit, & propterea non potuimus quàm emendatissimum dare: Ceterum non multo post eam, ipsam authenticam extrauagantem Alexandri vidimus, Assisio ex conuentu Fratrum ordinis Minorum sancti Francisci Illustrissimo Cardinali Felici Peretto*

retto

hic dicitur, tum ex eo quod in 3. parte huius Directorij, quæst. 85. vbi eiusdem extrauagantis meminit Eymericus, in omnibus exemplaribus Innocentio IIII. tribuitur, demonstrauit mihi, hoc priuilegium seu rescriptum non esse Innocentij VI. Ex anno quidem quo edita esse dicitur, extrauagans, non obscure colligitur Innocẽtio IIII. non autem sexto esse tribuendam: quoniam Innocentius VI. decem tantummodo annos vixit: in hoc vero rescripto annus vndecimus sui pontificatus inseritur. Iam multo minus competit Innocentio V. qui annum vnum in pontificatu non compleuit: relinquitur ergo Innocentio IIII. esse ascribendum, qui annos vndecim vniuersali Ecclesiæ Romanus Pontifex præfuit. Hanc autem coniecturam non obscure probare etiam videntur Eymerici verba infra parte 3. quæst. 75. qui cum dixisset, diuersos summos pontifices diuersa respondisse super ea quæstione: An testium, denuntiatorum, seu accusatorum nomina debeant reis publicari, subdit ita: Ideo tandem Bonifacius octauus statuit quid agendũ, vt patet in capitulo statuta. §. iubemus. de hæret. lib. 6. *hæc Eymericus. Nam si Innocentij sexti fuisset, cum is post Bonifacium octauum sexaginta fere annis vixerit, dixisset potius Eymericus,* tandem Innocentius sextus. *Tria vero statuuntur in hac extrauaganti, sicut patet ex eius serie, & ex summario.*

b § Interpretandi statuta ecclesiastica & sæcularia contra hæreticos edita.] *In aliquibus codicibus post hæc verba continenter subsequũtur hæc:* cum diocesanorum Episcoporum consilio. *de quo quid sentiam vide infra parte 3. quæst. 86.*

c § Et hæreticorum filios & nepotes.] *Concordat textus in cap. vt commissi. §. priuandi. de hæret. lib. 6. de quo dixi plenissime infra parte 3. super quæst. 113.*

d § Sane volumus, vt nomina.] *Idem hoc rescriptum refert Repertorium Inquisitorum verbo, nomina. §. nunc videndum. hoc autem singulare de non publicandis testium, denuntiatorum, seu accusatorum nominibus, ipsis reis inquisitis in sacro inquisitionis tribunali, obseruant præter Repertoriũ Inquisitorũ loco præcitato, Gonsalus de Villadiego tract. de hæret. quæst. 10. nu. 4. Ioannes Rojas singul. 208. Simancas de catho. instit. tit. 64. de testibus, nu. 19. & seq. Campegius apud Zanchinum. cap. 9. & plerique alij. idem etiam cauit instructio Hispalen. anno Domini 1484. cap. 16. Cetera ad hunc articulum spectantia copiose dicam infra par. 3. super quæst. 75.*

A

Gregorius vndecimus.

Inquisitores ad Romanam curiam venire possunt cum socio, quem ipsi elegerint, non obstante quòd prælati petitam licentiam non concesserint. Et diligenter curabunt, vt cito se expedientes ad partes ipsis commissas reuertantur.

REGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Edita anno Dñi 1373. Vide Eymericum par. 3. quæst. 20.

B NEGOTIA catholicæ fidei per nosipsos promouere, & per alios promoueri facere, prout ad id tenemur, plenis desideriis affectantes: Vniuersis & singulis Prædicatorum & Minorum ordinum Fratribus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis vbilibet constitutis, præsentibus & futuris veniendi libere ad Romanam Curiam, in eaque morandi cum vno socio sui ordinis, non obtenta, vel petita licentia quorumcunque suorum superiorum, seu prælatorum: Et huiusmodi socium mutandi, & alium de sua

C prouincia assumendi, & locum tenendi, quotiens fuerit opportunum, non obstantibus quibuscunque prohibitionibus, seu constitutionibus eorundem Prælatorum, seu Capitulorum generalium, vel prouincialium, ordinum prædictorum, quorumcunque tenorum existant contrariis, plenam licentiam tenore præsentium impartimur.

Ipsos autem † Inquisitores hortamur, vt se facere expediri de dicta curia, quamcito poterunt, bona fide procurent, & ad partes, in quibus eis commissum est inquisitionis officium, ad illud exequendum sollicite non differant remeare. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis, & hortationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Auinione, viij. Idus Februarii, Pontificatus nostri anno tertio.

D

† Eymer. 3. par. post formam concedendi appellanti apostolos affirmatiuos. nu. 118.

E Considerandum † vero est, quòd omnia & singula Apostolica priuilegia antedicta, quæ in prædictis litteris Apostolicis Inquisitoribus Aragonen. conceduntur, habentur etiam, & conceduntur per alias litteras omnibus & singulis Inquisitoribus generaliter quibuscunque.

† Hæc sunt verba Eymerici.

GLOSSA

GLOSSA BERNARDI ORDINARIA SVPER DECRETALIBVS TITVLO DE HAERETICIS DE VOLVMINE MAIORI.

Cap. I. Dubius. sup. fol. 83.

† Videatur commentarius super c. Dubius.

VBIVS.] *De fide enim † nullus debet dubitare, sed firmiter credere articulos fidei. supra, de sum. tri. c. 1. in prin. aliter saluus esse non poterit, vt in Symb. Quicunq; vult. & 24. dist. quando episcopus. & 23. quæst. 1. aperte. nullus enim titubare debet in fide, vt ibi dicitur.*

† Hoc declarat Petrus Godofredus in l. 2. C. de hæret.

In fide.] *etiam in tenui † articulo. C. de hæret. l. 2. in fi. sic ex leui offensa reuocatur libertus in seruitutem. C. de lib. & eorum lib. si manumissus. & hoc quo ad articulos fidei, qui continentur in symbolo, Credo in Deum: quibus per fidem sola adbibenda est credulitas: quia fides est de re non visa. de pœnit. dist. 4. in domo. C. de sum. tri. l. vlt. non per signa, sed per fidem veritas est colenda. de conse. dist. 4. venit sacerdos. Lauren.*

Credendum est.] *Ergo dubius in fide, testis esse non potest. 23. quæst. 4. ipsa pietas.*

Cap. II. Qui alios. sup. fol. 91.

QVi alios.]

Non reuocat.] *cum potest. ff. ad leg. Aquil. scientiam. 83. dist. error. & arg. supra tit. prox. & si Iudæos. & 2. q. 7. negligere. Sed nunquid istud pertinet ad omnes? Respondeo de crimine iam commisso soli prælati tenentur corripere †. 23. q. 4. duo ista. & c. ita plane. à peccato autẽ committendo quilibet tenetur alium corripere occulte. infra eod. cum ex iniuncto. vbi de hoc. & arg. 23. q. 4. ipsa pietas. 22. q. 5. hoc videtur. & 93. dist. diaconi. & supra de cog. spiritua. tua. & 2. q. 7. qua propter. sed istæ duæ vltimæ concordantiæ intelliguntur in denuntiatione. Tanc.*

† S. Tho mas 2. 2. q. 33. art. 3. & sequen.

Cap. III. Firmissime. sup. fol. 93.

FIrmissime.] *Duæ sunt partes. Secunda ibi, omni homini. Abb. Siculus.*

Hæreticum.] *Hæreticus multis † modis dicitur. Ille dicitur hæreticus, qui peruertit sacramẽta Ecclesiæ, vt simoniacus. 1. q. 1. eos qui per pecuniã. & 6. q. 1. c. nos sequẽtes. §. sed licet. Itẽ ille qui scindit se ab vnitate Ecclesiæ. 7. q. 1. denique. Itẽ omnis excommunicatus. 4. q. 1. quod autẽ hi. Itẽ qui errat in expositione sacræ scripturæ. 24. q. 3. hæresis. Itẽ qui confingit nouam sectam, vel confictã sequitur. 24. q. 3. hæreticus. Item qui aliter sentit de articu-*

† Eymericus infra hac par. quæst. 31. & Turrecremata in summa de Eccles. lib. 4. par. 2. c. 12

A *lis fidei, quàm Romana Ecclesia. 24. q. 1. hæc est fides. & c. quoniã. Vel qui male sentiunt de sacramẽtis Ecclesiæ. infra eod. ad abolendam. in prin. Tanc.*

Mors.] *Vnde Apostolus: Et si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. de pœni. dist. 3. circa fin. c. si quis. & de cons. dist. 4. solet. & 1. q. 1. vide quantum bonum. Bernardus.*

Ad salutem.] *Æternã scilicet, valent † tamen ad bona temporalia promerenda. argu. 22. q. 2. si quælibet. in fi. & ad mitius supplicium subeundũ. de pœnit. dist. 4. ad finem. §. post etiam. Bernardus.*

† Vide omnino Beatũ Thomam 3. par. quæst. 89. art. 6. ad 3. argumentum.

B

Cap. IIII. Fraternitatis. sup. fol. 93.

FRaternitatis.] *Scripta per hæreticos non habent fidem authenticam. Communis diuisio. Secunda ibi, cum Cælestius. Abbas.*

Cælestius atque Pelagius.] *Isti duo damnati erant in synodo Ephesina de hæresi: dubitabat Patriarcha Antiochenus, an scripta eorum essent recipienda †: Et dicitur quòd non: quia ex quo condemnatus est auctor, et scripta illius admitti non debent, vt 3. q. 4. nullus. & 16. dist. canones. quãuis aliqua vtilia sint ibi. arg. supra de test. licet. arg. tamen*

† Videatur de hac materia cõmentarius super ca. Fraternitatis.

C *quòd ratione etiã bonæ sentẽtiæ recipi possent. 1. q. 1. Dominus declarauit. 37. dist. si quid veri. sicut & notitia legis abrogatæ necessaria est. dist. 7. Moyses. et Papa etiã argumẽtatur ex lege Theodosiana abrogata. supra de iud. nouit. Sed verum est, quòd scripta istorum non valent, etiam si aliàs bona sint, nec sunt recipienda. infra eo. excõmunicamus. §. credentes. arg. ad hoc 96. dist. bene quidẽ. tamẽ ratione bonæ sententiæ scripta Origenis approbata fuerunt. 16. q. 7. & hoc diximus qui damnatus fuit post mortem. 24. q. 2. sane profertur. & si approbarentur,*

D *valerent: aliàs non, arg. supra de sum. tri. c. 2. in fi. Item arg. quòd destructo principali, destruitur accessorium, sicut in cap. prædicto, & hoc diximus.*

Cap. V. Si quis episcopus. sup. fol. 98.

SI quis episcopus.] *Sic ordina istam litteram: si quis episcopus instituerit hæreticos hæredes extraneos à consanguinitate sua, vel etiã si instituerit consanguineos hæreticos hæredes, aut Paganos*

E *pertulerit † saltẽ post mortẽ, &c. & sic repete illã dictionẽ, hæreticos. Et ita null' debet instituere hæreticũ, siue sit consanguineus, siue non, vt hic patet, & infra c. proxi. Episcopus ergo instituat Ecclesiã, ex quo non habet consanguineos catholicos. 12. q. 2.*

† al. prætulerit

 episcopus

fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti. Secundo, quòd stante, omnis vtriusque sexus. edicto † in concilio generali, Romanus Pontifex non potest facere, quòd parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti confiteri, quem dicit esse parochialem curatum. Immo nec Deus posset hoc facere: quia (vt dicebat) implicat contradictionem. Tertio, quòd Papa non potest dare potestatem generalem audiendi confessionem: immo nec Deus, quin confessus habenti licentiam teneatur eadem confiteri proprio sacerdoti, quem dicit esse (vt premittitur) proprium curatum. Nos igitur scire volentes, si suggesta nobis veritatem haberent, articulorum præmissorum copiam eidem magistro Ioanni fecimus assignari, & ad sui defensionem plenam audientiam sibi præbuimus tam in nostra & fratrum nostrorum præsentia in consistorio, quàm aliàs coram aliquibus ex ipsis fratribus per nos ad huiusmodi officiũ deputatis. Verum licet præfatus magister dictos articulos & contenta in ipsis defendere niteretur: asserebat tamen se paratũ credere & tenere in præmissis & aliis, quæ tenenda & credenda esse sedes Apostolica diffiniret. Nos igitur attendentes, quòd prædictorũ articulorum assertio, prædicatio, & doctrina redundare poterant in multarum perniciem animarum: ipsos per prælatos magistros in Theologia examinari fecimus diligenter. Nos ipsi etiam cum dictis fratribus nostris collationem solertem & examinationem habuimus super his. Per quas quidem collationem & examinationem super his habitas, comperimus præmissos articulos doctrinam non sanam, sed periculosam multum, & veritati contrariam continere. Quos etiam articulos omnes & singulos, idẽ magister Ioannes, veris sibi rationibus opinioni dudum suæ habitæ contrariis demonstratis, in consistorio reuocauit asserens se credere eos non veros, sed ipsorum contrarium verum esse, & dicens se nescire rationibus sibi factis, in contrarium respondere. Ideoque ne per assertionẽ, prædicationem, & doctrinam huiusmodi in errorem (quod absit) animæ simplicium prolabãtur, omnes articulos & quemlibet eorum, tamquam falsos & erroneos, & à doctrina sacra deuios, auctoritate Apostolica condemnamus, & reprobamus, de fratrum nostrorum consilio prædictorum, doctrinam contrariam veram, & contrarium esse catholicum asserentes: scilicet, quòd illi, qui prædictis fratribus confitentur, non magis teneantur eadem peccata confiteri iterum, quàm si ea aliàs confessi fuissent eorum proprio sacerdoti iuxta concilium generale. Optantesque veritatis vias notas esse fidelibus cunctis, & prædictis erroribus præcludere aditum, ne subintrent errores, fe. re. Alexand. IIII. & Clemen. IIII. Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærendo, vniuersis & singulis districtius inhibemus; ne quisquam præmissos articulos per eos (vt præmittitur) damnatos & reprobatos, & cõtenta in eis vel aliquo ipsorum, vtpote à catholicis mentibus respuenda, tenere audeat seu defensare, quomodolibet vel docere. Quo circa vniuersitati vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus vniuersis & singulis vestrum, in ciuitatibus & diœcesibus vestris conuocato clero & populo communiter omnia præmissa & singula per vos seu per alios solenniter publicetis: nos etiam eidem magistro Ioanni mandamus, quòd in scholis, & sermone Parisius, prædictos articulos & contenta in eis tãquam veritati contraria propriæ vocis oraculo, asseueratione constanti publice debeat reuocare: quòd se facturum dictus magister Ioannes efficaciter repromisit. Dat. Auinione viij. Cal. Augusti. Pontificatus nostri anno Quinto.

† Habetur I c. omnis. de pænit. & remissio.

Protestatio catholica & confucta.

Extrauagãs domini Benedicti, de visione beatorum.

Damnat multos errores de visione beatorum.

BENEDICTVS [a] Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

BENEDICTVS Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui sacrosanctam Romanam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, quam vt vineam plantauit dextera sua, quamque vt præcipuam in ecclesiarum omnium caput erexit vt victricem †, dicente Domino ad Petrum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: sua miseratione non deserit, sed per beatos Apostolos suos, præcipue Petrum & Paulum singulares eiusdem Ecclesiæ defensores, pia benignitate & continua pietate custodit: quatenus eidem rectoribus gubernata, in se stabilis maneat, fundata supra firmam petram, omnesque Christianæ fidei cultores illi obediant, illi pareant, illi intendant, sub illius magisterio degant, sub eius disciplina & correctione consistant: Non in illa dogmatizetur improuidum, inseratur incautum, in fide temerarium ingeratur. Sicque declinent homines à malo, & faciant bonum, ambulent per vias rectas, & ad meliora per sancta desideria proficiscantur: sperent iustorum propinquas æternæ vitæ retributiones: timeant malorum inferni calamitates non remotas: Nam scriptũ est: Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; iuxta opera sua. Quod si secus à quoquam fuerit attentatum, id protinus sua auctoritate, pœnis etiam adiectis, prout expedire viderit, prorsus euellat. Pro qua, vt in se ipsa subsistens alios informaret, passionis suę tempore Saluator noster Iesus Christus patrẽ exorasse perhibetur dicens: Simon, ecce Satanas

† al. & veritatem

Matth. 16.

Apoc. 22.

nas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticū: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Sane dudum tēpore felicis recordationis Ioannis XXII. prædecessoris nostri, inter nonnullos etiam Theologicæ facultatis magistros, super visione animarum iustorum hominū post mortem suam, in quibus nihil erat purgabile, cum de hoc sæculo decesserūt: vel si fuerat, iam purgatum fuerat ex toto: an diuinam essentiam videant ante corporum suorum resumptionem, & iudicium generale: Et super nonnullis alijs orta materia quæstionis, ipsorum aliqui negatiuam, aliqui affirmatiuam, alij vero secundum suas imaginationes, de visione diuinæ essentiæ ab animabus huiusmodi, diuersa & diuersimode ostendere nitebantur: prout ex dictis & scriptis ipsorum noscitur apparere: super reiectis vero suis cōcertationibus, quas hic causa breuitatis omittimus: quia ita ex nostris determinationibus inter se etiam decidebant †. Cumque idem prædecessor noster, ad quem prædictorū determinatio pertinebat, ad decisionem concertationum huiusmodi se pararet, in suo consistorio publico, tam fratribus suis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, de quorum numero tūc eramus, quàm prælatis & magistris in Theologia, qui multi aderant præsentes, iniungendo districtius, & mandando, vt super materia de visione prædicta, quando requirerentur ab eo, deliberate vnusquisque diceret quod sentiret. Tamen morte præuentus, sicut Domino placuit, perficere illud nequiuit. Defuncto itaque prędecessore præfato, nos diuina dignatione ad apicem summi Apostolatus assumpti, diligentius attendentes, quanta ex præmissis eorum concertationibus non solutis, animarum imminerēt † pericula, quanta exinde possent † scandala suboriri; vt ipsorum varietas † pereat, & veritatis soliditas innotescat: habita prius super prædictis sollicita examinatione, & diligenti deliberatione cum fratribus nostris dictæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, de ipsorum fratrum consilio, hac in perpetuum valitura constitutione, auctoritate Apostolica diffinimus: quòd secundum communem Dei ordinationē, animæ sanctorum omnium, qui de hoc mundo ante Domini nostri Iesu Christi passionem decesserūt: necnon sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, & aliorum fideliū defunctorum post sacramentum baptismi ab eis susceptum, in quibus nihil purgabile fuit, quando decesserunt, nec erit quando decedent etiam in futurum: vel si tunc erit aliquid purgabile in eisdem, tamen post mortē suam purgatæ fuerint †: atq; animę puerorum eodem Christi baptismate renatorum, & baptizandorum, cum fuerint baptizati, ante vsum liberi arbitrii decedentiū, mox post mortem suam, & purgationem præfatam in illis, qui purgatione huiusmodi indigebant: etiam ante resumptionem suorū corporum, & iudicium generale, post ascensionem saluatoris Domini nostri Iesu Christi in cælū, fuerunt, sunt, & erunt in cælo cælorum regno & paradiso cælesti cum Christo, sanctorum angelorum consortio aggregatæ: ac post Domini † Iesu passionem & mortem viderunt, & vident, & videbunt diuinam essentiam immediate, se bene, clare & aperte eis † ostendentem: quòdque sic videntes, eadē diuina essentia perfruuntur: Necnon quòd tali visione & fruitione eorum animæ, qui iam decesserunt, sunt vere beatæ, & habent vitam & requiem æternam, & † etiam illorum, qui postea decedent, eandē diuinam videbunt essentiam, ipsaque perfruentur ante iudicium generale: ac quòd visio huiusmodi eiusque fructus, actum † fidei & spei in eis euacuant, prout fides & spes proprie theologicæ sunt virtutes: Quòdque postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiua & facialis visio & fruitio in eisdem, eiusdem visio & fruitio sine aliqua intermissione †, seu euacuatione prædictæ visionis & fruitionis continuata existet †, & continuabitur vsque ad finale iudicium, & extunc vsque in sempiternum.

Margin notes: † al. dissidebant; † al. imminent; † al. possunt; † al. vt ipsorum veritas pateat; † al. purgabunt; † al. Christi; † al. illis; † al. & omniū illorū; † al. virtutē; † al. intercisione; † al. existit

Diffinimus insuper, quòd secundum Dei ordinationem communem, animæ decedentium in actuali peccato mortali, mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur: & quòd nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

Decernentes prædictas nostras diffinitiones seu determinationes, & ipsarū singulas ab omnibus fidelibus esse tenendas. Quicumque autē deinceps prædictarum nostrarum diffinitionū seu determinationum, ac singularum ipsarum contrarium scienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere, verbo vel scripto præsumpserit, contra eum sicut contra hæreticum modo debito procedatur. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrę constitutionis, &c. Datum Auinione iiii. Calen. Februarii, Pontificatus Nostri Anno Secundo.

IN EXTRAVAGANTEM domini Benedicti de visione beatorum.

COMMENT. XXI.

a BEnedictus Episcopus.] *Alfonsus Castrus lib. 3. aduersus hæreses, verbo, Beatitudo. hæresi 6. & Bartholomæus Medina apud Sāctū Thomam 1. 2. quæst. 4. art. 5. & alij pleriq; hāc extrauagantem tribuunt Benedicto Papæ eius nominis vndecimo. item in Directorio Barcinonen. impresso, cuius lectionem in priori editione fuimus sequuti, Benedicto vndecimo tribuebatur, id tamen ita esse non potest: nam cum in hac extrauaganti fiat mentio Ioannis xxij. qui post Benedictum vndecimum pontifi-*

pontificatum gessit, nullo modo potuit Benedictus vndecimus eius meminisse pontificis, qui nondum pontifex factus fuerat. Quod autem Benedictus vndecimus antecesserit Ioannem xxij. manifestũ est ex catalogo, serie, seu Romanorum pontificum chronologia, vnde apparet Benedicto vndecimo successisse Clementem V. Clementi Ioannem XXII. huic uero Benedictum duodecimum anno Domini 1334. Quare omnino dicendum videtur, hoc rescriptum Benedicti duodecimi esse: quod etiã ex verbis rescripti constare potest, vbi post longã mentionẽ factam à Benedicto de Ioanne XXII. subdit ita: Defuncto itaque prædecessore præfato, nos diuina dignatione ad apicem summi Apostolatus assumpti, &c. *Manifestum est autem Ioanni XXII. immediate in pontificatu successisse Benedictum duodecimũ. Dominicus etiam Sotus lib. 4. senten. dist. 45. quæst. 1. art. 3. conclus. 3. Benedicto duodecimo tribuit, quamuis perperam ibi dicatur, hanc extrauagantem incipere,* Animas purgatas. *cum incipiat,* Benedictus Deus.

Referunt eam præter Eymericum hic, Alfonsus Castrus præcitato loco, & Marsilius lib. 4. sentent. quæst. 13. art. 3. & alij.

Iam Eymericus ideo retulit, quia hæreticus in ea declaratur, qui auderet asserere sciẽter aliquid contra quam hic statuatur ac definiatur de visione beatorum & punitione damnatorum.

Edita vero fuit anno secundo pontificatus sanctissimi domini Benedicti duodecimi, qui incidit in annum 1335. vt ex serie & chronologia annorum pontificiorum colligi non obscure potest, ad componendas & sedandas quæstiones controuersas de visione beatifica animarum beatarum, & nonnullis aliis, quæ multo & frequenti litteratorum conflictu agitabantur.

Primum itaque catholicum dogma, quod hic definitur tale est: Post ascẽsionem Saluatoris Domini nostri Iesu Christi in cælum, Animæ sanctorum, in quibus vel nihil erat purgandum cum decesserũt, nec erit quando decedent in futurum; vel si tũc erit aliquid purgandum, post mortem tamen purgabũt: item animæ puerorum baptizatorum, qui iam decesserunt, aut baptizandorum in posterum & decedentium ante vsum liberi arbitrij, mox vt decesserint ante resumptionem corporum & iudicium generale, recipiuntur in cælum, & diuinam essentiam clara visione intuentur.

Alterum dogma est: Animæ decedentiũ in actuali peccato mortali, mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur.

Olim controuersum fuit, num animæ Sanctorum vsque ad diem iudicij Deum viderent, & diuina visione fruerentur; cum multi insignes viri & doctrina & sanctitate clari tenere viderentur, eas nec videre nec frui vsque ad diem iudicij, donec receptis corporibus vnà cum illis diuina beatitudine perfruantur: nam Irenæus, Iustinus martyr, Tertullianus, Clemens Romanus, Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Lactantius, Victorinus, Prudentius, Theodoretus, Aretas, Oecume-

A *nius, Theophilactus, & Euthymius huius referuntur fuisse sententiæ, vt commemorant, Castrus, & Medina præcitatis locis, & Sotus lib. 4. sent. dist. 45. quæst. 1. art. 3.*

Ceterum neque hi, neque alij eiusdem opinionis sectatores, in ea re hæretici, aut de hæresi suspecti dici possunt, etiam si contra veram sententiam senserint antequam per Ecclesiam esset definitum, quid in tanta controuersia tenendum ac credendum foret, iuxta veram & communem sententiam Sancti Thomæ, & Caietani par. 1. quæst. 32. art. 4. de qua diximus copiose supra commentario 1. huius 2. par
B *tis, super cap. Dubius. de hæret. quare impune & citra hæresis notam potuerunt eo tempore quamlibet partem sequi. At post Ecclesiæ declarationem non licet absque crimine hæresis (vt hic dicitur) contrarium scienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere.*

Nec defuerunt etiam viri graues & sanctitate & eruditione insignes, qui iam olim hoc ipsum non obscure professi sunt, quod dominus Benedictus duodecimus hic declarauit; nam & ijdem Augustinus, Ambrosius & Chrysostomus aliis in locis, & Hieronymus, Gregorius & alij, vt præcitati refe
C *runt, apertissime hanc catholicam sententiam sunt amplexi. Et Innocentius Papa III in cap. Maiores. §. caute tamen. extra de baptis. & eius effect. idem statuere videtur dicens:* Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circuncisionis mysteriũ, & damnationis periculum vitabatur, non tamẽ perueniebatur ad regnum cælorum, quod vsq; ad mortem Christi fuit omnibus obseratum: Sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, vitatur periculũ, & ad regnum cælorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericor
D diter reserauit. *hæc Innocentius. Idem Innocentius tertius (vt mihi videtur) in cap. Apostolicam extra de presbytero non baptizato, eandem non obscure definire ac stabilire videtur sententiam in hæc verba:* Inquisitioni tuæ taliter respondemus, presbyterum, quem sine vnda baptismatis extremum diem clausisse significasti: quia in sanctæ matris Ecclesię fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato solutum, & cælestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter.

Post hæc Benedictus in hac extrauaganti longe
E *vberiorẽ & expressiorem definitionẽ edidit: quam etiam concilium generale octauum seu Florentinũ sub Eugenio IIII. celebratum sessio. vlt. circa finẽ, anno Domini 1439. clare & aperte tradidit his verbis:* Definimus illorum animas, qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius: illorum autem animas,

qui

qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernũ descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. *hactenus conciliũ.*

Atque ex his consequitur, Græcos et Armenos nunc potissimum post has Ecclesiæ definitiones vel ex hoc solo hæreticos esse, qui asserũt, animas defunctorum suis corporibus exutas, non habere pœnam vel gloriam vsq; ad diẽ iudicij, quos refert & confutat egregie Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. de hæresibus Græcorum, cap. 7. & tit. de hæresibus Armenorum, cap. 5.

Ex hac extrauaganti Nicolaus Eymericus infra in hac 2. par. quæst. 8. ver. In extrauagãti autẽ. duodecim hæreses damnatas subtiliter colligit, & totidem inde catholicas veritates illis hæresibus contrarias comprobari verissime admonet.

LITTERAE DECEM APOSTOLICAE DIVERSORVM PONTIFICVM SVMMORVM

In quibus magna & multa priuilegia Inquisitoribus conceduntur, & quamplura dubia ad inquisitionis officium pertinentia dissoluuntur.

Vrbanus IIII. ad Inquisitores.

Multa inquisitoribus priuilegia conceduntur, & pleraque alia declarantur quæ ad eorum officium spectant.

Edita anno Dñi 1261.

VRBANVS Episcopus seruus seruorũ Dei, dilectis filiis, Fratribus ordinis Prædicatorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Regno & dominio charissimi in Christo filii nostri Regis Aragonum deputatis auctoritate Apostolica, & in posterũ deputandis, Salutẽ & Apostolicã benedictionẽ.

PRAECVNCTIS nostræ mentis desiderabilibus † catholicæ incrementum fidei affectantes, nimio vtique dolore replemur, cum audimus aliquos, vel sentimus ad illius depressionem quacunque † malignitate satagere, vel damnabilibus ipsam deprauãdo reprehẽsionibus, aut detractionibus ei abrogabilibus derogando, seu commentis eandem mendacibus peruertendo: ad quorum iniqua conterenda molimina eò animosius aspiramus, quò in animarum stragem perniciosius eos agnoscimus conspirare. Sane vt accepimus, in aliquibus partibus regni & dominii charissimi in Christo filii nostri illustris regis Aragonum, adeo infidelitatis error inualuit, quòd ibi quamplurimi à via veritatis prorsus auersi, euntes per deuium falsitatis, pestiferas ad concutiendum orthodoxæ murum fidei machinas construxerant, molientes ipsum fallacium argumentationum impulsibus demoliri. Verum licet vbilibet sedis Apostolicæ diligentia contra talium dolosam astutiam, ne diffusius huiusmodi serpat morbus, remedium libenter adhibeat opportunum: in prædictis tamen partibus cupientes anxie, vt negotium fidei iugi profectu, elisis omnino † erroribus fortius conualescat, vigilare ad hæc per nos & alios eò studemus attentius, quò prædictum Regem feruentiorem sentimus ad idem negotiũ efficaciter promouendum. Prouidimus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circunspectas, pro tanto negotio deputari, quarum honesta conuersatio exemplum tribuat puritatis †, & doctrinam fundãt erudita labia salutarem, vt sacro ipsarũ ministerio prefatæ partes ab huiusmodi contagiis expurgentur. Vt autem inquisitionis officium † contra hæreticos in præfatis partibus possit efficacius adimpleri: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, in remissionem vobis peccatorum iniungentes, quatenus in charitate Dei hominum timore postposito, virtutem spiritus induentes ex alto, prædictum officium in dictis partibus simul † vel separatim aut singulariter, prout negotii vtilitas suadebit, ad extirpandam de ipsis partibus hæreticam prauitatem, sub spe mercedis æternæ sic efficaciter prosequi & exequi studeatis, vt per sollicitudinis vestræ prudentiam, de partibus ipsis radix iniquitatis hæreticæ succidatur: & vinea Domini exterminatis vulpeculis, quæ peruersis morsibus demoliuntur eandem, fructus afferat catholicæ puritatis.

Si quos autem † de prauitate prædicta culpabiles inueneritis vel infectos, seu etiam infamatos, contra ipsos (nisi examinati velint absolute mandatis Ecclesiæ obedire) necnon contra receptatores, defensores, & fautores eorũ, iuxta sanctiones canonicas, auctoritate Apostolica, huiusmodi metu diuino timori postposito, procedatis.

Non obstantibus aliquibus litteris, ad quoscunque alios de partibus ipsis (exceptis locorum diœcesanis) super huiusmodi negotio, ab

† al. desideriis

† al. qualicunque

† omnibus

† al. pietatis

† al. negotiũ

† Cõcordat text. in cap. Vt offici\[um\] de hære. li. 6.

† cap. ad abolendã. §. qui vero. & cap. Excommunicamus. 1. § qui autem. de hæret.

ipsa sede directis, quarũ deinceps ad huiusmodi inquisitiones faciendas nolumus auctoritate procedi. Qinimmo ne procedatur per illas districtius inhibemus; nec prætextu commissionis specialiter eisdem diœcesanis super hoc factæ, processus vestros in eorundẽ diœcesanorũ ciuitatibus & diœcesibus volumus impediri.

† Concordat text. in c. Per hoc de hæret. lib. 6.

Nec per hoc †, quòd fidei negotiũ generaliter in ipsis partibus vobis cõmittimus, commissiones a præfata sede diœcesanis eisdẽ factas, si forsan illarũ, seu etiam ordinaria velint auctoritate procedere, intendimus reuocare: Veruntamen siue auctoritate ordinaria, siue ex delegatione sedis prædictæ, iidem diœcesani in huiusmodi negotio processerint, nequaquã volumus, vel per concursum processuũ, vel aliàs quomodolibet processus vestros impediri, quin diœcesanorum ipsorum processibus nõ obstantibus, in eodem negotio procedere liberè valeatis.

† Concordat text. in cap. Vt officium. §. si vero. de hæret. lib. 6.

Si vero † aliqui ex prædictis, hæretica labe penitus abiurata redire voluerint ad ecclesiasticam vnitatem, eis iuxta formam Ecclesiæ, absolutionis beneficium impendatis, & iniungatis eisdem quod iniungi talibus consueuit: Prouiso solerter ne simulata cõuersione redeant fraudulenter, & vos, immo potius seipsos fallentes sub agni specie gerant lupum.

† Vide Clemen. 1. §. propter quod. de hæret.

Quòd si † aliqui fuerint iudicandi hæretici, vel incarcerationis pœna perpetuæ alicui pro huiusmodi crimine fuerit infligenda, per vos ad illud de diœcesanorum vel vicariorum suorum, si diœcesanis ipsis absentibus præsentes fuerint, consilio procedatur: vt in tantæ animaduersionis iudicio, non postponenda Pontificum auctoritas intercedat.

† Concordat text. in cap. Vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6.

Verum † quia in tam graui crimine cũ multa oportet procedi cautela, vt in reos sine vllo proferatur errore duræ ac dignæ seueritas vltionis, volumus & mandamus, vt vos, vel illi quos ad hoc duxeritis deputandos, in examinatione testiũ, quos recipi super hoc crimine prædicto, ipsumq; contingentibus oportuerit, adhibeatis duas † religiosas personas & discretas, in quarũ præsentia per publicã, si cõmodè potestis habere personam, aut per duos viros idoneos fideliter eorundẽ depositiones testiũ cõscribantur.

† Eymericus 3. par. q. 63.

† Eymericus 3. par. quæst. 75. & ibi dixi.

Quòd si testibus †, quos à vobis recipi, vel ab alio vice vestra super eodem crimine examinari contigerit, ex publicatione nominum eorundem videritis periculum imminere, ipsorũ nomina non publice, sed secrete coram aliquibus personis prouidis & honestis, religiosis, & aliis ad hoc vocatis, de quorum consilio ad sententiam vel condemnationẽ procedi volumus, exprimantur: Et sic non obstante, quòd illis, cõtra quos huiusmodi testes deposuerint, eorum nomina non fuerint publicata, ad cognitionẽ iudicis instruendam, adhibeatur plena fides testium depositionibus eorundem.

† Concordat cap. Vt commissi. de hæret. lib. 6.

Vt ergo † commissi vobis officii debitũ vtilius & liberius exequamini, committendi A tiones, & testium examinationes, cum de huiusmodi crimine, ac ipsius circunstantiis duxeritis inquirendum: & denunciationes sententiarũ, quas in quoslibet hac de causa tuleritis: Accersendi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis in ferendis huiusmodi sententiis præbeant consilium opportunum, ac vobis assistant: Conuocandi etiam clerum & populum ciuitatum, castrorum, aliorumque locorum, prout dicto negotio fidei videritis expedire: Insuper in dicto negotio, de plano & absque iudiciorum & aduocatorum strepitu: Ac contra illos B quos in prædictis partibus in hæreseos † crimine commisisse constiterit, licet ad alias partes se transferendos duxerint, procedendi: Necnon faciendi vobis libros, seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ, & processus, per quoscunque auctoritate sedis Apostolicæ, vel legatorum eius habiti, contra hæreticos continentur, a quibuslibet assignari, obseruari: Et omnia statuta tam per sedem Apostolicam, quàm in conciliis † eiusdem sedis prouide edita, quæ negotium catholicæ fidei tãgere dignoscuntur, sicut promotioni negotii & augmenta- C tioni fidei fuerit opportunum: Priuandi præterea † de diœcesanorum, vel eis absentibus, vicariorum suorum consilio hæreticos, eorundẽ credentes, receptatores, fautores, & defensores, eorumque filios, & nepotes, personatibus, dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, & officiis publicis, & honoribus quibuscunque: Necnon & largiendi viginti, vel quadraginta dierum indulgentiam, quotiens opportunum videritis, omnibus vere pœnitentibus, & confessis, qui ad vestram conuocationem propter hoc faciendã, accesserint: Plena sit vobis, & singulis vestrum D præsentium tenore facultas.

† al. hæresis crimen commisisse

† al. in conciliis legatorum, eiusdẽ sedis

† Eymericus 3 par. q. 113

† Eymericus 3. par. q. vlt.

Vobis † autem pro huiusmodi negotio laborantibus, illam peccatorum veniam, indulgemus, quæ succurentibus terræ sanctæ in generali concilio est concessa.

† Eymericus 3. par. quæst. 128. & seq.

Sociis vero † Fratribus vestri ordinis, & Notariis vestris, qui vna vobiscũ in prosecutione huiusmodi negotii laborauerint, & omnibus qui vobis personaliter astiterint in eodẽ negotio: & qui ad impugnandũ hæreticos, fautores, receptatores & defensores eorum, ex animo vobis præstiterint auxilium, consilium, aut fauo- E rem: de omnipotentis Dei misericordia, & beatorũ Petri, & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, tres annos de iniunctis sibi pœnitẽtiis relaxamus. Et si qui ex iis in prosecutione huiusmodi negotii forte decesserint, eis peccatorum omnium, de quibus corde contriti, ac ore confessi fuerint, plenam veniam indulgemus.

† Concordat cap. Vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.

Compescendi † præterea monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, prædicatores quæstuarios à prædicationis officio (quod ad ipsos nullatenus pertinet, quorum interest tantum charitatiua subsidia simpliciter petere, ac indulgentiam,

Et quæstuarios prædicatores sustulit concilium Tridentin. sessio. 5. de refor. cap. 2. & session. 21. de refor. cap. 9.

gentiam, siquam forte habent, exponere) liberam vobis & singulis vestrum concedimus, auctoritate præsentium, facultatem.

Ceterum, si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis cõmisso, se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt nõ possit procedi libere in eodem: immo nisi requisiti illud fouerint, & iuxta officium & posse suũ singuli iuuerint studiose: cõtra eos tanquã hereticorũ fautores, & defensores, secũdũ sãctiones canonicas, freti eadem auctoritate, intrepide procedatis.

Nulla priuilegia quem quã liberant à iurisdictione inquisitorum.

Denique vt circa premissa plene vobis & singulis vestrum coertionis expedita & inuiolabilis adsit auctoritas, volumus vt ea omnia vtiliter exequamini, inuocato (si opus fuerit) auxilio brachii sæcularis; Contradictores per censurã ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstantibus aliquibus priuilegiis, vel indulgentiis, quibuscunque personis, cuiuscuis conditionis, dignitatis, vel gradus, religionis vel ordinis, & præsertim Cistercieñ. Prædicatorum, & Minorum, seu Eremitarum, siue communitatibus vel vniuersitatibus ciuitatũ, & locorum, specialiter vel generaliter, sub quacunque verborum expressione vel forma à memorata sede concessis, vel in posterum concedendis: Etiam si dicatur in illis, quòd eis per aliquas litteras totum de verbo ad verbum tenorem non continentes priuilegiorum vel indulgentiarum ipsarum, nequeat derogari: Et illis maxime priuilegiis & indulgentiis, quibus ab ipsa sede concessum est aliquibus, seu concedetur deinceps, quòd excommunicari, vel ipsorum terrę supponi non possint ecclesiastico interdicto: aut quòd prædictorum, vel aliorum quorumlibet ordinum fratres, ad executiones negotiorum, aut ad citationes quorumlibet, siue denunciationes sententiarum excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, auctoritate litterarum Apostolicarum minime cogi possint, nisi de ipsorum ordinibus, priuilegiis, vel indulgentiis, eis super hoc à sede concessis eadem, habeatur in eisdem litteris mentio specialis: cum ex huiusmodi vel aliis priuilegiis, vel indulgentiis nullum vobis in tanto pietatis negotio, velimus obstaculum interponi: Et constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. † Datum apud Montem Flascon. v. Calen, Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

† Lateranen. sub Innocẽtio III. cap. 37. refertur in cap. nonnulli. de rescript.

Clemens IIII.

Edita anno Dñi 1265.

CLEMENS Episcopus seruus seruorũ Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorũ Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filii nostri illustris Regis Aragonũ deputatis auctoritate Apo- A stolica, & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

PRAECVNCTIS [a] nostræ mentis † desiderabilibus: &c. sicut in præcedẽti imediate. Datum Perusij sexto nonas Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

† al. desideriis

Quia vero in prædictis duobus priuilegiis Vrbani & Clementis, sequens clausula, quæ dirigitur Inquisitoribus, continetur: *Vobis autem pro huiusmodi negotio laborantibus, illam peccatorum veniã indulgemus, quæ succurrẽtibus terræ sanctæ in generali cõcilio † est cõcessa:* Idcirco, [b] vt videatur quæ est illa indulgẽtia, quæ B conceditur † terræ sanctæ succurrentibus, & consequenter Inquisitoribus in negotio fidei laborantibus: sciendum est, quòd in capitulo. Ad liberandam terram sanctam. extra de Iudæis & Sarracenis, in parte decisa, vt notat Hostien. in lectura habetur sic:

† Concessit Inno. III. in concilio generali Lateran. Romæ habito anno Dñi 1215.

Ad liberandam terram sanctam: & infra. Nos ergo de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi, & ex illa quam nobis, licet indignis, contulit Deus ligandi atque soluendi potestate: omnibus qui laborem istum in propriis personis subierint & expensis, plenam C suorum peccaminum, de quibus fuerint veraciter corde contriti, & ore confessi, veniam indulgemus, & in retributionem iustorum, salutis æternæ pollicemur augmentum: Eis autem qui non in personis propriis illuc accesserint, sed in suis duntaxat expensis, iuxta facultatem & qualitatẽ suam viros idoneos destinauerint: Et illis similiter, qui licet in alienis expensis, in propriis tamen personis accesserint, plenã suorum concedimus veniam peccatorum. Huiusmodi quoque remissionis volumus & concedi- D mus esse participes, iuxta qualitatem † subsidii & deuotionis affectum, omnes, qui ad subuentionem ipsius terræ de bonis suis congrue ministrabunt; aut circa prædicta consilium, & auxilium impenderint opportunum. Omnibus etiam pie proficiscentibus † in hoc opere in communi sancta & vniuersalis synodus orationum & beneficiorum suorum suffragium impartitur, vt eis digne proficiat ad salutem.

† al. quantitatem

† al. proficiscẽtibus

Ex prædictis omnibus clare patet, quòd Inquisitores dum laborant in eorum officio sancto, suorũ plenam peccatorum veniam consequuntur.

E

IN RESCRIPTVM CLEMENtis IIII. Præ cunctis.

COMMENT. XXII.

[a] PRæ cunctis.] *Edidit Clemens IIII. anno Domini 1265. eisdem penitus verbis, quibus Vrbanus IIII. prædecessor paulo ante ediderat; videtur enim fuisse mos vetustis tẽporibus cũ ita res postulabat, vt in principio Põtificatus quilibet Romanus Pontifex cõtra hæreticos, et Ecclesiæ rebelles leges promulgaret, vt eos suppliciorum & pœnarũ acerbitate à tãto crimine amoueret, & ad*

Ritus vetustus promulgandi leges contra hæreticos initio Põtificatus.

Ecclesiæ gremium reduceret. Has autem leges interdum a prædecessoribus acceptas nullis mutatis verbis (nisi occasio suaderet) edebant, vt me etiam vere docuit Illustrißimus Iulius Antonius Sanctorius sanctæ Seuerinæ Cardinalis, generalis Inquisitor, vir singulari pietate & eruditione: quæ consuetudo, vt ex antiquis Pontificum rescriptis colligo, tunc maxime viguit, cum Albigenses, Pauperes de Lugduno, & ceteri eius sectæ hæretici ab hinc fere trecentis annis pacem Ecclesiæ perturbabant.

Olim ter in anno hæretici anathematizabantur.

Illud etiam olim fuit in vsu, vt ter in anno solemni ritu hæretici cuiuscunque sectæ anathematizarentur, videlicet in die cœnæ Domini, Ascensionis, & in festo Dedicationis basilicarum Petri & Pauli, vt notat glos. Ioannis And. in Clement. dudum. verbo, solemnes. de iudiciis. & idē Ioan. And. in c. vt officium. in prin. de hæret. lib. 6. & Ioannes Monachus in glos. super extrauag. Bonifacij octaui incipien. Rem non nouam. tit. de dolo & contu. inter communes, in verbo, Solemnes dies. quibus tandem ritibus (vt arbitror) successit processus Bullæ, quæ dicitur in cœna Domini, quæ annis singulis in die Iouis sancta coram summo Romano Pontifice legitur, qua in primis hæretici vniuersi anathematizantur: nam vsus huius Bullæ (vt breuiter id moneam) tametsi non videatur multum antiquus, vt putat Dominicus Sotus lib. 4. Sent. dist. 22. quæst. 2. art. 3. vers. Hæc autem Bulla. cum nec sanctus Thomas, nec Eymericus, nec alij vetustiores auctores eius meminerint, sed à tempore Martini quinti, circa annum Domini 1420. quo tempore Bohemorum hæreses in concilio Constantiensi fuerunt damnatæ, cœpisse videatur, ac de ea mētionem iā faciant Paulus secundus, & Sixtus quartus quibusdam rescriptis incipientibus, Et si dominici gregis. *Post Leo decimus aduersus Lutherum eā auxit, ac deinde Paulus tertius, & ceteri Romani Pontifices donec ad Gregorium XIII. qui nunc feliciter regnat, continua serie perueniās: tametsi in quam vsus huius bullæ, non videatur Soto multum antiquus: considerata tamen antiqua anathematizandi hæreticos consuetudine vetustior videri poterit, quàm Sotus forte minus vere putauerit; quod efficaciter probari potest ex textu in dicta clement. Dudum. de iudiciis, vbi scriptum est ita:* Etiam extra dies solemnes, in quibus Romani Pontifices processus consueuerunt facere generales. *Quæ verba etiam ponuntur in dicta extrauagan. Rē non nouam. de dolo & contu. & glos. in dicta clemen. Dudum. verbo: Generales. recte adnotat hos generales processus fieri contra hæreticos, credentes, & ceteros huiusmodi.*

Origo Bullę quæ dicitur in cœna Domini vetustior est quā putauerit Sotus.

Atque ex dictis desines mirari, si quandoque inuenias multa Pontificum rescripta de pœnis hæreticorum aduersus hæreticos edita eisdem sæpe verbis concepta. nam circa eandem rem idem modus solitus erat seruari à diuersis Romanis Pontificib⁹.

b ¶ Idcirco vt videatur quę est illa indulgētia, quæ conceditur terræ Sanctæ succurrentibus.] *Vt hæc intelligantur obseruandum est Innocentiū* A *tertiū in concilio generali Lateranen. Romæ apud Lateranum habito, anno Domini 1215. pro recuperanda terra Sancta multum laborasse, magnaq; priuilegia, & ingentes indulgentias concessisse Crucesignatis, id est illis, qui vel in proprijs personis, vel aliter id negotium iuuissent. Quæ res multis verbis narratur in fine concilij Lateranen. vbi ponitur expeditio pro recuperanda terra Sancta, quam refert Hostiensis in cap. Ad liberandam. extra de Iudæis & Sarrace. Eymericus hic ex Hostiensi eam solum partem retulit (vt apparet) quæ suo instituto conueniebat. Atque hoc est quod dicitur esse in parte decisa; id est, in ea parte, quam* B *abstulit Decretalium compilator à dicto cap. Ad liberandam. extra de Iudæis.*

Vrbanus IIII.

Inquisitores hæreticæ prauitatis, & eorum notarij, durante officio, non possunt excommunicari, suspendi, aut interdici sine speciali mandato sedis Apostolicæ faciente de hoc priuilegio mentionem.

C VRBANVS Episcopus seruus seruorū Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorū inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filij nostri illustris Regis Aragonum deputatis à sede Apostolica, & in posterum deputandis, Salutē & Apostolicam benedictionem.

Edita ann. Dñi 1261. Altera huic similis Alexan. iiii. habetur in lib. priuile. ord. Præ. fol. 49. & vide Eyme. 3. p. q. 11. vbi dixi.

NE INQVISITIONIS negotium contra damnatam hæresim prudentiæ vestræ commissum impediri (quod absit) propter aliquorum astutiam, vel etiam retardari contin- D gat; vobis auctoritate præsentium indulgemus, vt nullus sedis Apostolicæ delegatus, vel subdelegatus ab eo conseruator, aut etiam executor à sede Apostolica deputatus eadem, seu etiam deputandus, in vos, vel quattuor notarios siue scriptores vestros, super his vobis fideliter obsequentes, quamdiu in prosecutione huiusmodi negotii vos & ipsi fueritis: possit excommunicationis, vel suspensionis, aut interdicti sententiam promulgare, absque speciali mandato prædictæ sedis, faciente plenam & expressam de hac indulgentia mentionem: decernentes E irritum & inane, si secus fuerit attentatum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Dat. apud Montem Flasconem ii. nonas Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

Inquisitores eorumque notarii excommunicari nequeūt à deleg. sedis Apostolicæ.

Vrba-

Vrbanus IIII.

Inquisitores & eorum socij mutuo se possunt absoluere ab excommunicatione, & irregularitate, in casibus de quibus hic.

Edita anno Dñi 1261. Et vide Eymeric. 3. par. quæst. 23. & quæ ibi dixi

RBANVS Episcopus seruus seruorũ Dei, Dilectis filijs Fratribus ordinis Prædicatorũ inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Regno & dominio charissimi in Christo filii nostri illustris Regis Aragonum deputatis, à sancta sede Apostolica & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

VT NEGOTIVM fidei valeatis liberius promouere, vobis auctoritate præsentium indulgemus: vt si vos, & fratres vestri ordinis socios vestros, excommunicationis sententiã, & irregularitatem incurrere, aliquibus casibus ex humana fragilitate contingat, vel recolatis etiam incurrisse: quia propter iniunctum vobis officiũ ad Priores vestros de leui super hoc recurrere non potestis, mutuo vos super his absoluere, iuxta formam Ecclesiæ, & vobiscũ auctoritate nostra dispẽsare possitis in casibus, in quibus dictis Prioribus, vt dicitur, est ab Apostolica sede concessum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum apud Montem Flasconem ii. nonas Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

Vrbanus IIII.

Filij vel hæredes petentium in infirmitate sua hæreticorum consolationem, non admittuntur ad probandum quòd non sana mente, vel perdita loquela susceperint, si constat quòd erant sanæ mentis quando consolationem petiuerunt: aliàs admittuntur per testes idoneos. Et concordat textus in cap. Filij. de hæret. lib. 6.

Edita anno Dñi 1261. Eymericus 3. par. quæst. 43. & quæst. 121 vbi dixi copiose.

RBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prędicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filij nostri illustris Regis Aragonũ, auctoritate Apostolica deputatis, & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

OLIM ex parte dilectorum filiorum Fratrum ordinis Prædicatorum Inquisitorum hæreticæ prauitatis in Cathalonia †, & alijs terris, nobilis viri A. comitis Pictanen. felicis recordationis Alexandro Papæ prædecessori nostro expositum † fuit, quòd nonnulli de partibus, vbi eis contra hæreticos inquisitionis officium est commissum, in mortis articulo constitutti, salutis medicum † abhorrentes, consolatores hæreticos ad se introduci faciunt, & ab eis per impositionem manus desolationis suæ consolationem accipiunt, secundum pessimam consuetudinem eorundem: Sed filij & hæredes sic decedentium propter hoc exhæredari timentes, & volentes ob id eorum malitiam excusare, proponũt se velle probare per testes, quòd iidem quando recipiebant consolationem huiusmodi, loquelam amiserant, & erant alienati à mente: cum moris sit apud eos (vt dicitur) quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam: Ac super hoc, eodem prædecessore consulto ab eisdem inquisitoribus, vtrum tales debeant probationes admitti: idem prædecessor eis duxit per suas litteras taliter respõdendum: vt si legitime constiterit, quòd prædicti, dum sanæ mentis essent, petierint hæreticos cõsolatores, sicq; viam fuerint vniuersæ carnis ingressi: licet consolationem huiusmodi, immo verius desolationem, non sanæ mentis effecti, vel post iam perditam loquelam suscepisse dicantur: nulla super hoc probatio admittatur: cum in nullo sic decedentes debeant propterea releuari: In dubio vero admitti poterit. Non tamen vxores, vel filii, seu familiares, aut de suis aliqui ad hoc probandum recipiantur in testimonium: sed alii testes idonei, & specialiter fidei zelatores: cum contra tales sit non modicum præsumendum: sitque in talibus propter fidei priuilegium †, cum multa cautela summaque diligentia, præ ceteris negotiis, procedendum. Vos igitur in hac parte iuxta ipsius prædecessoris nostri responsionem, commissum vobis negotium fidei, sic prudẽter & fideliter exequi procuretis, quòd labor vester vobis ad vitæ præmium, & aliis ad salutem (quæ solum in talibus quæritur) proficiat animarum. Datum apud Montem Flasconem xii. Calend. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

† al. Tholosa

† al. exposito & abest verbum fuit

† al. remediũ

† al. præiudicium

Vrbanus IIII.

Declarantur hic multa dubia ad inquisitionis negotium spectantia, ex illis in primis, quæ continẽtur in cap. Accusatus. de hæret. lib. 6.

Edita anno Dñi 1261.

RBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorũ Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in regno & dominio charissimi in Christo filii nostri illustris Regis Aragonum auctoritate Apostolica depu-

ca deputatis, & in posterum deputandis, Salutem & Apostolicam benedictionem.

CONSVLTVS [a] felicis recordationis Alexander prædecessor noster, super articulis infra scriptis, fidei causam contingentibus, ab Inquisitoribus prauitatis hæreticæ in partibus Tholosanis à sede Apostolica deputatis, per suas litteras respondit eisdem: cuius vtique responsionem præsentibus de verbo ad verbum duximus annotandam, quæ talis est.

Quod super nonnullis quæstionum articulis, in quibus causa fidei tangitur, nos consulere voluistis, sollicitudinis vestræ prudentiam in Domino commendamus.

† cap. Accusatus. §. 1. & 2. de hæret. lib. 6.

Primus igitur vestræ consultationis articulus continebat: vtrum † dici debeat relapsus in hæresim, qui lapsus est in eam post abiurationem ipsius, in qua non inuenitur antea commisisse: cum secundum proprietatem verborum non videatur relapsus, qui non fuerat ante lapsus. Ad quod taliter respondemus, quòd talis, si tanquam accusatus, vel suspectus de hæresi eam in iudicio abiurauit, & postea committat in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus, licet ante abiurationẽ suam plene probatum non fuerit crimẽ hæresis contra ipsum, dummodo huiusmodi prius orta suspicio violenta fuerit, & certis ac veris indiciis comprobata: Si vero leuis & modica, quanquá ex hoc sit grauius puniendus, relapsorum tamen in hæresim non debet pœna puniri, ex quo præsumi non potest verisimiliter ante lapsus in eam.

† cap. Accusatus. §. Ille quoque. de hæret. lib. 6.

Quæsiuistis † etiam circa idem: si is qui hæresim abiurauit, & per solam inexcusabilem receptionem, vel receptationem, aut deductionẽ, seu associationem, vel visitationem hæreticorum, siue dationem, vel missionem munerum: aut etiam aliàs in fauorem eorum, qui excusari non possit, sine adoratione tamen (vt verbis vestris vtamur) lapsus est postmodũ, propter hoc debeat iudicari relapsus. Et quidem si legitime constitit, vel etiam nunc constaret, quòd tales ante huiusmodi abiurationem in hæresi commisissent, non est dubium, eos per hoc fuisse relapsos: quia tunc dubitari non debet, illos ex approbati à se prius erroris consequentia, id fecisse.

† cap. Accusatus. §. Licet vero. de hæret. lib. 6.

Præterea nonnulli † talium, vt proponitis, iurant coram Inquisitoribus tam de se, quàm de aliis super facto hæresis veritatem dicere: sed periurant, non odio tamen, vel pretio, sed timore sui potius, & suorum; corrigunt autem se postmodũ super his contra se, ac alios suos complices deponendo: Cum itaque periurus secundum iura † etiam post pænitentiam in criminalibus à testimonio repellatur; hinc quæritur, vtrum contra illos suos complices sit per testimonia talium procedendum. Super quo taliter respondemus: Quòd cum crimen huiusmodi sit exceptum, si ex manifestis indiciis apparuerit, tales non animi leuitate, aut odii fomite ductos, seu corruptos pecunia; sed zelo fidei, tanquam pænitentes propriæ culpæ asserere, quòd talia prius tacuerant, & velint in hoc errorem suum corrigere, ac alios nominare, stari debet in fauorem fidei (nisi aliud obsisteret) attestationibus eorundem.

† cap. quicunque. 6. q. 1. cap. Testimonium de testibus.

† cap. Accusatus. §. Sane. de hæret. lib. 6.

Ad illud autem † quod quæritur: vtrum ad Inquisitores hæresis pertineat de diuinationibus & sortilegiis, quę contra aliquos sibi denunciantur, cognoscere, ac punire talia exercentes: Breuibus respondetur, quòd cum negotium fidei, quod summe priuilegiatũ existit, per occupationes alias non debeat impediri, Inquisitores ipsi de his, nisi manifeste saperent hæresim, ratione huiusmodi officii sibi commissi, se nullatenus intromittant: sed eos relinquant suis iudicibus pœna debita castigandos.

† cap. Accusatus. §. Si vero. de hæret. lib. 6. Eymericus in. 1. par quæst. 120. vbi dixi

Quidam insuper †, vt adiicitis, pro his quæ commiserunt in hæresi, astringunt se Inquisitoribus sub obligatione bonorum suorum ad recipiendam ab eis pænitentiam, & complendam; sed ea, licet iniuncta, non tamen peracta, quin potius in toto, vel in parte neglecta, decedunt: Quæritur ergo vtrum Inquisitores ipsi, vel qui in eorum locum succedunt, possint ad satisfactionem pro ipsis defunctis hæredes vel detentores bonorum sic decedentium coarctare. Ad quod dicimus, quòd si per huiusmodi pænitentiam aliquod onus ad salutẽ proficiens impositum fuerit in bonis temporalibus exequendum, ad complementum ipsius, per Inquisitores cogi debent hæredes, vel alii, ad quos bona talia cum suo onere deuenerunt.

† cap. Accusatus. §. de quæstionib*. de hæret. lib. 6.

Iniungitur † etiam aliquibus ad pœnam in pænitentia pro hæresi ab ipsius pestis Inquisitoribus, vt vsuras restituant, ad quod obligauerant in iudicio Ecclesiæ se & sua. In quo quæritur, vtrum Inquisitores ipsi, vel qui succedunt in locum eorum, ad respondendum corá se conquerentibus de vsuris huiusmodi, & ad restitutionem earum, si de ipsis constiterit, possint compellere taliter pænitentes, prout ab eis in aliis iniunctis sibi pænitentiis fieri cõsueuit: Ad quod respondemus: quæstionem super vsuris motam contra tales, iudicialiter non debere audiri ab Inquisitoribus hæresis, nec decidi: Nolentes quòd per causas huiusmodi offendiculum negotio fidei præparetur: eos tamen ad restitutionem vsurarum, de quibus constiterit, compellere poterunt: quibus in satisfactionem pro prædicto crimine, huiusmodi restitutionẽ in pænitentiam iniunxerunt.

† cap. Accusatus. §. Si vero. vel post. de hæret. lib. 6.

Sunt & alii †, qui confessi sunt in iudicio de hæresi coram Inquisitoribus huiusmodi prauitatis, sed antequam eis iniungeretur pænitentia, decesserunt. Super quo quæritur: si hæredes talium compelli possint ab Inquisitoribus, vt ad ipsorum arbitrium satisfaciant pro defunctis: præcipue cum iidem dum viuerent, ad faciendam pænitentiam, quam Inquisitores eis vellent iniungere, bona sua Inquisitoribus obligarint.

garint. Cui quæstioni sic duximus respondendum, quòd postquam tales non decesserunt hæretici, sed reincorporati potius Ecclesiæ vnitati, non videmus, quòd eis post mortem, vel eorum hęredibus, qui ad successionem talium admittuntur, sit satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. In eo vero casu, in quo hæredes huiusmodi ad successionem non deberent ob culpam sui actoris admitti: non obstante, quòd actoribus ipsis viuentibus, hoc non fuerit (intercedente ipsorum morte) per sententiam declaratum, ad confiscationem bonorum post mortem nihilominus procedatur. B

Adiecistis præterea negotium seu officium inquisitionis contra hæreticos dilecto filio Priori Fratrum Prædicatorum Parisien. à sede Apostolica fuisse sub ea forma commissum, vt idem super hoc posset inquirere tã per se, quàm per alios, quos ad hoc idoneos reputaret. In quo quæritur, vtrum tales delegati, vel subdelegati existant, & quid possint etiam sic electi. Super quo taliter duximus ordinandum, quòd idem Prior possit tres vel quattuor idoneos ad hoc opus assumere, qui parem cum ipso habeãt potestatem; & amouere illos, ac ipsorum loco C alios substituere quotienscunque viderit expedire. Ipsi tamen Priori & aliis sic assumptis committendi dumtaxat citationes & examinationes testium cum de huiusmodi crimine ac circunstantiis eius inquiritur, ac denuntiationes sententiarum, quas super his contra quoslibet contigerit ferri, & his similia faciendi, conceditur ab eadem sede facultas.

Quæstioni † vero, qua quæritur vtrum constitutus in sacris deprehensus in hæresi, & propter hoc immurandus perpetuo, prius sit ab ordinibus à suo episcopo degradãdus, antequam D tradatur huiusmodi pænitentiæ: Respondemus, quòd talis, qui est perpetuo immurandus, prius debet à suis ordinibus degradari.

Nonnulli † quoque clerici, & quod est deterius, sacerdotes, prætextu pecuniæ vel alicuius seruitii temporalis, inueniuntur aliquando inquisitionis impedire negotium, instruendo citatos, hæreticorum credentes, de celanda veritate, falsitate dicenda, vel eos indebite liberando: de quibus quæritur, vtrum Inquisitores possint tales capere ac etiam retinere, aut quòd sic accepta restituant coarctare. Dubium itaque non videtur, quòd hi, quos constat exercere pręmissa, ea faciunt in fauorem hæreticæ prauitatis: quare possunt à talibus per Inquisitores compesci, & pœna debita castigari, tam per captionem personarum, quàm etiam aliàs, prout culpa exegerit delinquentis.

Quòd autem postmodum quærebatur, quomodo essent puniendi religiosi, qui inueniuntur in hæresim deliquisse, cum sæculares peccantes in simili casu immurationis, vel alia pœna plectantur? Eius solutio satis patet: cum certum sit tales in hoc & in consimilibus delinquentes, grauius † etiam sęcularibus puniẽdos.

† cap. Quoniam. de hæret. lib. 6. Eymericus 3. part. in 10. modo processum fidei terminãdi, vbi dixi copiose.

† cap. Accusatus. §. Sacerdotes. de hæret. lib. 6.

† Vide comment. xvi. super cap. Grauem. de pœnis. supra in hac 2. parte.

A Frequenter etiam vobis ab Apostolica sede committitur, vt tam hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorũ, quàm ipsorum filios, & nepotes, ac illos etiam, qui prædictorum interuentu vel gratia talia essent adepti, vel assequerentur in posterum, priuandi personatibus, dignitatibus, & honoribus quibuscunque, & beneficiis ecclesiasticis, & officiis publicis de diœcesanorum, vel eis absentibus, vicariorum suorum consilio, habeatis liberam facultatem: quod qualiter intelligi debeat, petiuistis eiusdem sedis oraculo declarari. Hoc sane † de filiis & nepotibus illorũ hæreticorum, credentium, & aliorum huiusmodi, qui modo tales esse probantur, intelligendum esse videtur: non autem illorum, quos emendatos constiterit, & pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pænitentiam recepisse, quam ipsi vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistunt: vel parati fuerunt, dum viuerẽt, ad recipiendam eandem. Diœcesani † quoque in priuandis talibus sunt generaliter requirendi, nisi forsan constaret legitime, quòd iidem scienter eis beneficia contulissent: tunc enim eos in his requirendos esse non credimus, sed potius à suo iudice puniendos. Vos igitur in præmissis commissum vobis negotium, in Regno & dominio charissimi filii nostri in Christo illustris Regis Aragonum, iuxta dicti prædecessoris responsionem sic prudenter & fideliter exequi procuretis: sic ad ea pure propter Deum (cuius causam geritis) vestra feratur intentio, quòd labor vester vobis ad vitæ præmium, & aliis ad salutem (quæ solum in talibus quæritur) proficiat animarum. Datũ apud Montem Flasconem xii. Calend. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

† Cõcordat text. in cap. Statutũm. 2. de hęret. li. 6.

† Cõcordat text. in cap. Vt commissi. §. sunt autem. de hęret. lib. 6.

IN RESCRIPTVM VRBANI IIII. Consultus.

COMMENT. XXIII.

a Consultus.] *Hoc rescripto declarantur multæ difficultates in materia hæresis frequenter contingentes, quæ etiam diluuntur in cap. Accusatus. de hæret. lib. 6. breuius tamen & confusius, hic fusius & clarius: itaque hoc rescriptum* B *loco interpretationis deseruire potest ad intelligendum dictum cap. Accusatus.*

Quo tempore priorem editionẽ fecimus, & hæc pars Directorij imprimeretur, nondum peruenerat ad manus nostras extrauagans Domini Alexandri Papæ IIII. incipiens, Quod super nonnullis. *cuius in hoc rescripto meminit Dominus Vrbanus IIII. qui proxime Alexandro in Pontificatu successit, & propterea non potuimus quidmendatissimum dare: Ceterum non multo post eam, ipsam authenticam extrauagantem Alexandri vidimus, Assisio ex conuentu Fratrum ordinis Minorum sancti Francisci Illustrissimo Cardinali Felici Peretto*

retto de Montealto transmissam, cuius ille nobis copiam fecit: & nunc ad illius exemplar, hoc ipsum rescriptum damus emendatissimum. Eandem quoque Alexandri IIII. extrauagantem inter litteras Apostolicas pro officio sanctissimæ inquisitionis curauimus imprimendam.

Alexander IIII.

Damnantur omnes hæreticorum sectæ, & in eos eorumque complices variæ pœnæ feruntur.

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, vniuersis christifidelibus, Salutẽ & Apostolicam benedictionem.

Edita anno Dñi 1260.

NOVERIT vniuersitas vestra, quòd nos ad instar felicis recordationis Gregorii Papæ prædecessoris nostri, excommunicamus † & anathematizamus vniuersos hęreticos, Catharos, Patharenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, Speronistas, & alios, quibuscunque nominibus censeantur: facies quidem habentes diuersas, sed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum. Damnati vero per Ecclesiam sæculari iudicio relinquantur animaduersione debita puniendi: Clericis prius à suis ordinibus degradatis. Si qui autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi, redire voluerint, ad agendam condignã pænitentiam in perpetuo carcere detrudantur. Credentes autem eorum erroribus similiter hęreticos iudicamus. Item receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationis sententiæ decernimus subiacere: firmiter statuentes, vt si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum extunc, ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, nec testamenti habeat factionem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem; nec causæ aliquæ ad eius audientiã perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur: & in similibus † idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur.

† Côcordat cap. Excommunicam⁹. 1. & 2. extra de hęret.

Receptatores, defensores & fautores hęreticorum quibus pœnis puniantur.

† Qualiter intelligãtur hęc verba tradit Hostien. & Ioã. And. in cap. Excõmunicam⁹. 1. §. credẽtes. de hæret.

Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, euitare contempserint, excommunicationis sententia percellantur, aliàs animaduersione debita puniendi.

A Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriãtur, & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitẽtur: ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, tunc velut hæretici condemnentur. Item proclamationes, aut appellationes huiusmodi personarum minime audiantur. Item iudices, aduocati, & notarii, nulli eorum officium suũ impendant: alioquin eodem officio perpetuo B sint priuati. Item clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eleemosynas aut oblationes eorũ recipiant: Similiter Hospitalarii, & Templarii, ac quilibet regulares, alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto sedis Apostolicæ speciali. Item quicumque † tales præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere: nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publice extumulẽt & proiC iciant huiusmodi corpora damnatorum: & locus ille perpetua careat sepultura. Item firmiter inhibemus, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim de fide catholica disputare: qui vero contrafecerit, excommunicationis laqueo innodetur. Item si quis hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, eos studeat indicare confessori suo, vel alii, per quem credat ad prælati sui, & Inquisitorum hæreticę prauitatis notitiam peruenire; alioquin excomD municationis sententia percellatur. Hæretici † autem, & receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii vsque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium admittantur: quòd si secus actum fuerit, decernimus irritum & inane. Nos enim prædictos, & quoscunque viros ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi pestilentium personarum, dignitates, personatus, & quæcunque alia ecclesiastica beneficia sunt adepti, ex nunc priuamus taliter acquisitis: volentes vt tales, & habitis perpetuo careant, & ad alia vel siE milia nequaquam in posterum admittantur. Illorum autem filiorum emancipationẽ nullius esse momenti volumus, quorum parentes post emancipationem huiusmodi, ad inuium superstitionis hæreticæ, à via declinasse constiterit veritatis. Dat. Anagniæ vii. Calend. Maii, Pontificatus nostri anno sexto.

† Côcordat text. in cap. Quicunque. §. 1. de hære. lib. 6.

Hæretici sub pœna excõmunicationis manifestandi.

† Côcordat text. in cap. Statutum. 2. de hære. li. 6.

Clemens

Clemens IIII.

Inquisitores omni humano timore deposito intrepide procedant contra hæreticã prauitatem. Iidem non tenentur obedire prælatis suorũ ordinum præcipientibus, vt ad tempus, vel quoad certos articulos, aut quoad certas personas eidem negotio supersedeant, non obstantibus quibuscunque priuilegijs, aut censuris.

CLEMENS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Fratribus tam Prædicatorũ, quàm Minorum ordinum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis: &cete.

† Eymericus 3. par. q. 21. CATHOLICAE † fidei negotiũ, quod plurimum insidet cordi nostro, in vestris prosperari manibus, ac de bono in melius procedere cupientes: ac volentes omne ab eo impedimentum, omneque obstaculum remoueri, præsentium vobis auctoritate mandamus: quatenus in eodem negotio de diuino & Apostolico fauore confisi, omni humano timore deposito, constanter ac intrepide procedentes, circa extirpandam hæreticam prauitatem cum omni vigilantia, omnique studio laboretis. Et si forsan Magister, & Minister Generales, aliique Priores, & Prouinciales, ac Custodes seu Guardiani aliquorum locorum vestrorum ordinum, prætextu quorumque priuilegiorum, seu indulgentiarum eiusdem sedis, dictis ordinibus concessorum, aut concedendorum in posterum: vobis vel vestrum alicui, seu aliquibus iniunxerint, seu quoquomodo præceperint, vt ad tempus, vel quo ad certos articulos certasue personas in negotio supersedeatis eodem: Nos vobis vniuersis, & singulis auctoritate Apostolica districtius inhibemus, ne ipsis obedire in hac parte, vel intendere quomodolibet præsumatis. Nos enim priuilegia, seu indulgentias huiusmodi, quantum ad hunc articulum, tenore præsentium reuocantes, omnes excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententias, si quas in vos, vel vestrum aliquos hac occasione ferri cõtigerit, irritas prorsus decernimus & inanes. Nam si prædicta † sedes interdum prælatis aliquibus vestrorum ordinum, per suas sub certa forma committat litteras, vt ad exercendum inquisitionis officium contra hæreticam prauitatem, aliquos suorum ordinum Fratres assumere valeant, ipsosque cum expedire viderint amouere, ac alios subrogare; non tamen per hoc quòd ipsis, ea duntaxat de causa in hac parte committitur: quia de Fratrum suorum ordinũ idoneitate pleniorem habere notitiam præsumantur, aliqua eis super huiusmodi inquisitionis negotio vobis immediate à prædicta sede commisso, & committendo, facultas vel iurisdictio attribuitur seu potestas. Nulli ergo omnino hominum, & cetera.

† Eymericus 3. par. quæst. 6. Lucerna Inquisitorũ verbo, Inquisitor. 1.

A

Innocentius IIII.

Inquisitores statuta dubia contra hæreticos edita interpretantur: Et filios & nepotes hæreticorũ, & similium priuant beneficijs & officijs, dignitatibus & honoribus. Item nomina accusatorum & testium in causa hæresis non publicantur.

B INNOCENTIVS [a] Episcopus seruus seruorũ Dei, Dilectis filiis Fratribus ordinis Prædicatorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, Salutem & Apostolicam benedictionem. — Edita anno Dñi 1253.

CVM NEGOTIVM fidei catholicæ aduersus hæreticæ prauitatis errores vobis, vt vestra prudentia deprehendat vulpeculas demolientes vineam Domini, sub certa forma per alias litteras duxerimus committendum: vt commissum vobis ab Apostolica sede tam salubre ac vtile ministerium exequi liberius, ac exercere possitis efficacius, in hac parte interC pretãdi † [b] statuta ecclesiastica & sęcularia contra hæreticos edita: Et hæreticorum [c] filios, & nepotes, credentium quoque, fautorum, defensorum, & receptatorum ipsorum dignitatibus, personatibus, & honoribus quibuscunque, ac beneficiis ecclesiasticis, & publicis officiis; illos etiam, qui hæreticorum, vel aliorum prædictorum interuentu †, intuitu, vel gratia talia sunt adepti, vel in posterum assequentur, priuandi huiusmodi dignitatibus, personatibus, honoribus, beneficiis, & officiis, liberam vobis auctoritate præsentium concedimus potestatem. D Sane [d] volumus †, vt nomina tam accusantium prauitatem hæreticam, quàm testificantium super ea, nullatenus publicentur propter scandalum vel periculum, quod ex publicatione huiusmodi sequi posset, & adhibeatur dictis huiusmodi testium nihilominus plena fides. Quòd si simul his non interfueritis exequendis, vnus vestrum ea nihilominus exequatur. Datum Laterañ. vii. Idus Martii, Pontificatus nostri anno vndecimo.

† Eymericus par. 3. q. 85. & 86. vbi dixi copiose.

† al. interueniendum

† Eymericus 3. par. quæst. 75. vbi dixi.

E

IN EXTRAVAGANTEM Cum negotium.

COMMENT. XXIIII.

INnocẽtius IIII.] *In codice Barcinonen. impresso tribuitur hæc extrauagans Innocentio sexto, quem secutus Iacobus Simancas de instit. catho. tit. 64. de testibus, num. 27. eidem Innocentio sexto attribuit. Ceterum Frater Paulus Constabilis Sacri Palatij Magister, qui postea fuit ordinis Fratrum Prædicatorum Magister Generalis, tum ex anno, quo datum id rescriptum*

hic dicitur, tum ex eo quod in 3. parte huius Directorij, quæst. 85. vbi eiusdem extrauagantis meminit Eymericus, in omnibus exemplaribus Innocentio IIII. tribuitur, demonstrauit mihi, hoc priuilegium seu rescriptum non esse Innocentij VI. Ex anno quidem quo edita esse dicitur, extrauagans, non obscure colligitur Innocētio IIII. non autem sexto esse tribuendam: quoniam Innocentius VI. decem tantummodo annos vixit: in hoc vero rescripto annus vndecimus sui pontificatus inseritur. Iam multo minus competit Innocentio V. qui annum vnum in pontificatu non compleuit: relinquitur ergo Innocentio IIII. esse ascribendum, qui annos vndecim vniuersali Ecclesiæ Romanus Pontifex præfuit. Hanc autem coniecturam non obscure probare etiam videntur Eymerici verba infra parte 3. quæst. 75. qui cum dixisset, diuersos summos pontifices diuersa respondisse super ea quæstione: An testium, denuntiatorum, seu accusatorum nomina debeant reis publicari, subdit ita: Ideo tandem Bonifacius octauus statuit quid agendū, vt patet in capitulo statuta. §. iubemus. de hæret. lib. 6. hæc Eymericus. Nam si Innocentij sexti fuisset, cum is post Bonifacium octauum sexaginta fere annis vixerit, dixisset potius Eymericus, tandem Innocentius sextus. Tria vero statuuntur in hac extrauaganti, sicut patet ex eius serie, & ex summario.

b ¶ Interpretandi statuta ecclesiastica & sæcularia contra hæreticos edita.] In aliquibus codicibus post hæc verba continenter subsequitur hæc: cum diocesanorum Episcoporum consilio. de quo quid sentiam vide infra parte 3. quæst. 86.

c ¶ Et hæreticorum filios & nepotes.] Concordat textus in cap. vt commissi. §. priuandi. de hæret. lib. 6. de quo dixi plenissime infra parte 3. super quæst. 113.

d ¶ Sane volumus, vt nomina.] Idem hoc rescriptum refert Repertorium Inquisitorum verbo, nomina. §. nunc videndum. hoc autem singulare de non publicandis testium, denuntiatorum, seu accusatorum nominibus, ipsis reis inquisitis in sacro inquisitionis tribunali, obseruant præter Repertoriū Inquisitorū loco præcitato, Gonsalus de Villadiego tract. de hæret. quæst. 10. nu. 4. Ioannes Rojas singul. 208. Simancas de catho. instit. tit. 64. de testibus, nu. 19. & seq. Campegius apud Zanchinum. cap. 9. & plerique alij. idem etiam cauit instructio Hispalen. anno Domini 1484. cap. 16. Cetera ad hunc articulum spectantia copiose dicam infra par. 3. super quæst. 75.

A

Gregorius vndecimus.

Inquisitores ad Romanam curiam venire possunt cum socio, quem ipsi elegerint, non obstante quòd prælati petitam licentiam non concesserint. Et diligenter curabunt, vt cito se expedientes ad partes ipsis commissas reuertantur.

Edita anno Dñi 1373. Vide Eymericum par. 3. quæst. 20.

GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

B NEGOTIA catholicæ fidei per nosipsos promouere, & per alios promoueri facere, prout ad id tenemur, plenis desideriis affectantes: Vniuersis & singulis Prædicatorum & Minorum ordinum Fratribus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis vbilibet constitutis, præsentibus & futuris veniendi libere ad Romanam Curiam, in eaque morandi cum vno socio sui ordinis, non obtenta, vel petita licentia quorumcunque suorum superiorum, seu prælatorum: Et huiusmodi socium mutandi, & alium de sua C prouincia assumendi, & secum tenendi, quotiens fuerit opportunum, non obstantibus quibuscunque prohibitionibus, seu constitutionibus eorundem Prælatorum, seu Capitulorum generalium, vel prouincialium, ordinum prædictorum, quorumcunque tenorum existant contrariis, plenam licentiam tenore præsentium impartimur.

Ipsos autem † Inquisitores hortamur, vt se facere expediri de dicta curia, quamcito poterunt, bona fide procurent, & ad partes, in quibus eis commissum est inquisitionis officium, ad illud exequendum sollicite non differant re- D meare. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis, & hortationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Auinione, viij. Idus Februarii, Pontificatus nostri anno tertio.

† Eymer. 3. par. post formam concedendi appellanti apostolos affirmatiuos. nu. 128.

Considerandum † vero est, quòd omnia & singula Apostolica priuilegia antedicta, quæ in E prædictis litteris Apostolicis Inquisitoribus Aragonen. conceduntur, habentur etiam, & conceduntur per alias litteras omnibus & singulis Inquisitoribus generaliter quibuscunque.

† Hæc sunt verba Eymerici.

GLOSSA

GLOSSA BERNARDI ORDINARIA SVPER DECRETALIBVS TITVLO DE HAERETICIS DE VOLVMINE MAIORI.

Cap. I. Dubius. sup. fol. 83.

† Videatur commentarius super c. Dubius.

DVBIVS.] *De fide enim † nullus debet dubitare, sed firmiter credere articulos fidei. supra. de sum. tri. c. 1. in prin. aliter saluus esse non poterit, vt in Symb. Quicunq; vult. & 24. dist. quando episcopus. & 23. quaest. 1. aperte. nullus enim titubare debet in fide, vt ibi dicitur.*

† Hoc declarat Petrus Godofredus in l. 2. C. de haeret.

In fide.] *etiam in tenui † articulo. C. de haeret. l. 2. in fi. sic ex leui offensa reuocatur libertus in seruitutem. C. de lib. & eorum lib. si manumissus. & hoc quo ad articulos fidei, qui continentur in symbolo, Credo in Deum: quibus per fidem sola adhibenda est credulitas: quia fides est de re non visa. de poenit. dist. 4. in domo. C. de sum. tri. l. vlt. non per signa, sed per fidem veritas est colenda. de conse. dist. 4. venit sacerdos. Lauren.*

Credendum est.] *Ergo dubius in fide, testis esse non potest. 23. quaest. 4. ipsa pietas.*

Cap. II. Qui alios. sup. fol. 91.

QVi alios.]

Non reuocat.] *cum potest. ff. ad leg. Aqui. scientiam. 83. dist. error. & arg. supra tit. prox. & si Iudaeos. & 2. q. 7. negligere. Sed numquid istud pertinet ad omnes? Respondeo de crimine iam commisso soli praelati tenentur corripere †. 23. q. 4. duo ista. & c. ita plane. à peccato autẽ committendo quilibet tenetur alium corripere occulte. infra eod. cum ex iniuncto. vbi de hoc. & arg. 23. q. 4. ipsa pietas. 22. q. 5. hoc videtur. & 93. dist. diaconi. & supra de cog. spiritua. tua. & 2. q. 7. qua propter. sed istae duae vltimae concordantiae intelliguntur in denuntiatione. Tanc.*

† Sanctus Thomas 2. 2. q. 33. art. 3. & sequen.

Cap. III. Firmissime. sup. fol. 93.

FIrmissime.] *Duae sunt partes. Secunda ibi, omni homini. Abb. Siculus.*

Haereticum.] *Haereticus multis † modis dicitur. Ille dicitur haereticus, qui peruertit sacramẽta Ecclesiae, vt simoniacus. 1. q. 1. eos qui per pecuniã. & 6. q. 1. c. nos sequẽtes. §. sed licet. Itẽ ille qui scindit se ab vnitate Ecclesiae. 7. q. 1. denique. Itẽ omnis excommunicatus. 4. q. 1. quod autẽ hi. Itẽ qui errat in expositione sacrae scripturae. 24. q. 3. haeresis. Itẽ qui confingit nouam sectam, vel confictã sequitur. 24. q. 3. haereticus. Item qui aliter sentit de articu-*

† Eymericus infra hac par. quaest. 31. & Turrecremata in summa de Eccles. lib. 4. par. 2. c. 12

A *lis fidei, quàm Romana Ecclesia. 24. q. 1. haec est fides. & c. quoniã. Vel qui male sentiunt de sacramẽtis Ecclesiae. infra eod. ad abolendam. in prin. Tanc.*

Mors.] *Vnde Apostolus: Et si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. de poeni. dist. 3. circa fin. c. si quis. & de cons. dist. 4. solet. & 1. q. 1. vide quantum bonum. Bernardus.*

Ad salutem.] *Aeternã scilicet, valent † tamen ad bona temporalia promerenda. argu. 22. q. 2. si quaelibet. in fi. & ad mitius supplicium subeundũ. de poenit. dist. 4. ad finem. §. post etiam. Bernardus.*

† Vide omnino Beatũ Thomam 3. par. quaest. 89. art. 6. ad 3. argumentum.

B

Cap. IIII. Fraternitatis. sup. fol. 93.

FRaternitatis.] *Scripta per haereticos non habent fidem authenticam. Communis diuisio. Secunda ibi, cum Caelestius. Abbas.*

Caelestius atque Pelagius.] *Isti duo damnati erant in synodo Ephesina de haeresi: dubitabat Patriarcha Antiochenus, an scripta eorum essent recipienda †: Et dicitur quòd non: quia ex quo condemnatus est auctor, et scripta illius admitti non debent, vt 3. q. 4. nullus. & 16. dist. canones. quãuis aliqua vtilia sint ibi. arg. supra de test. licet. arg. tamen quòd ratione etiã bonae sentẽtiae recipi possent. 1. q. 1. Dominus declarauit. 37. dist. si quid veri. sicut & notitia legis abrogatae necessaria est. dist. 7. Moyses. et Papa etiã argumẽtatur ex lege Theodosiana abrogata. supra de iud. nouit. Sed verum est, quòd scripta istorum non valent, etiam si aliàs bona sint, nec sunt recipienda. infra eo. excõmunicamus. §. credentes. arg. ad hoc 96. dist. bene quidẽ. tamẽ ratione bonae sententiae scripta Origenis approbata fuerunt. 16. q. 7. & hoc diximus qui damnatus fuit post mortem. 24. q. 2. sane profertur. & si approbarentur, valerent: aliàs non, arg. supra de sum. tri. c. 2. in fi. Item arg. quòd destructo principali, destruitur accessorium, sicut in cap. praedicto, & hoc diximus.*

† Videtur de hac materia cõmentarius super ca. Fraternitatis.

C

D

Cap. V. Si quis episcopus. sup. fol. 98.

SI quis episcopus.] *Sic ordina istam litteram: si quis episcopus instituerit haereticos haeredes extraneos à consanguinitate sua, vel etiã si instituerit consanguineos haereticos haeredes, aut Paganos pertulerit † saltẽ post mortẽ, &c. & sic repete illã dictionẽ, haereticos. Et ita null9 debet instituere haereticũ, siue sit consanguineus, siue non: vt hic patet, & infra c. proxi. Episcopus ergo instituat Ecclesiã, ex quo non habet consanguineos catholicos. 12. q. 2.*

† al. praetulerit

E

episcopus qui filios. & c. cognouimus. & in authent. vt cū. de appel. cog. §. dicim⁹. & §. si quis collat. xiij. quia isti hæretici, iam non dicuntur filij vel consanguinei. vnde dicitur in lege: Si frater tuus, & amicus tuus, & vxor tua deprauare voluerint veritatem. sit manus tua super illos. 23. quæst. 8. legi. & vxor est expellenda. 28. q. 1. vxor. in fin. Hoc intellige, nisi pœnituerint isti consanguinei: delicti enim veniam pœnitentibus non negamus. C. eo. Manichæos. Ber.

Deut. 13.

Paganos.] Et ita idem iuris est in paganis, quod de hæreticis. Et idem est de omnibus qui catholici non sunt. infra. c. proxi. Ber.

Post mortem.] Sic 24. q. 2. sane profertur. & arg. C. eo. l. Manichæos. arg. contra quia crimina morte extinguuntur † 23. dist. quorundam. 24. q. 2. c. 1. & crimen cum pœna sit extinctum. C. si reus vel accu. mor. fue. l. 2. hoc tamen speciale est in crimine hæresis, in criminis detestationem, vt post mortē possit accusari & excōmunicari, & ne Ecclesia oret pro eo, quia non fuit accusatus in vita. Ber.

† Ioannes Roias sing. 134. & plenius Ant. Gomez. tom. 3. var. resol. c. 1. nu. 79. & seq.

Cap. VI. In eos. sup. fol. 99.

IN eos.]

Etiam si consanguinei.] Dic vt supra. c. proxi.

Nihil conferant.] Non distinguitur in morte vel in vita. ergo nec nos distinguamus: quia nihil capere possunt ex testamento. infra eo. excommunicamus. §. credentes. causa pietatis forte posset eis dari † ne perirent fame. 86. dist. pasce fame, quia adhuc possunt conuerti ad fidē, quia de nemine desperandum est. de pœ. dist. 7. nemo. & 32. q. 2. ancillam. & arg. etiam ad hoc. 42. dist. quiescamus. & 11. q. 3. quoniam multos. Ber.

† De hoc dubio glos. Archidiaconus & Turrecremata & alii in cap. 1. dist. 30. & in legibus septipartitis Hispaniæ par. 1. tit. 24. leg. 8.

De reliquis.] In hoc omnes pares sunt. argu. 16. q. 1. prædicator. in prin. & 24. quæst. 2. sane profertur. Ber.

Cap. VII. Cum Christus. sup. fol. 100.

CVm Christus.]

Sub anathemate.] quicunque ergo contrarium dixerit, est excommunicatus, quia hoc dicere hæreticum est: & hæretici omnes sunt excommunicati. infra eod. ad abolendam. & c. excommunicamus. & quòd Christus verus sit homo ex anima rationali & humana carne subsistens, habes supra de sum. tri. c. 1. & est articulus fidei nostræ: de quo habetur in prædicta constitutione: & de aliis quos scire quilibet † Christianus tenetur per fidem. & arg. ad hoc de conse. dist. 4. ante xx. & c. baptizandos. & c. prima. Ad illos articulos, de quibus tractatur in illa constitutione, firmiter credimus. omnes indistinctè tenentur tam clerici, quàm laici, sed clerici magis, qui legem perscrutabiliter scire tenentur. 38. dist. omnes psallentes. 24. dist. quando episcopus. Quilibet ergo tenetur credere, secundū quod catholica tenet ecclesia, & hoc sufficit in talibus articulis, dummodo nil in contrarium sentiat. infra eod. ad abolendam. Ber.

† Sanct⁹ Thomas 2. 2. q. 2 art. 5. & 6. & Eymeric⁹ supra par. 1. q. 7. & 11.

A Cap. VIII. Sicut sup. fol. 100.

SIcut.]

Leo.] 23. q. 5. res omnes.

Defensores.] Simile infra eod. excommunicamus. §. credentes. & 79. dist. si quis Papa.

Obtentu.] Sic ergo ratione delicti perditur priuilegium. infra. c. proxi. in fi. quia priuilegium non extenditur ad illicitum casum, nec tuetur aliquem in malo. infra de sent. excom. nulli. & omni priuilegio cessante, mali puniendi sunt. C. vbi de cri. agi opor. Authen. qua in prouincia. Ber.

Per delictum priuilegium amittitur.

B Oblatio.] Quia constat eum decessisse in mortali peccato. 23. q. 5. placuit. & est simile infra de vsur. quia in omnibus.

Cap. IX. Ad abolendam sup. fol. 101.

AD abolendam.]

Obseruat.] Simile 24. q. 3. hæresis. hoc ergo, quod Romana Ecclesia seruat, & mandat ab aliis obseruari, generaliter est obseruandum. 11. dist. quis nesciat. quicunque ergo male sentit de sacramentis Ecclesiæ, hæreticus est habendus: C vt hic patet.

Obseruandū est quod Romana præcipit Ecclesia.

Sede vacante.] Habes hic arg. quòd vacante Ecclesia, iurisdictio remanet penes capitulū. arg. 65. dist. c. vlt. 23. dist. in nomine Domini. 7. q. 1. Pontifices. De hac materia plene dictum est supra de ma. & ob. c. his quæ. & c. cum olim.

Deprehensus.] Facti euidentia †: puta quia publice prædicat hæresim. arg. ff. de rit. nup. palam. §. vlt. vel legitima probatione, puta per testes: vel ex sua confessione.

† Eymericus 3. par. q. 89.

Prærogatiua.] Arg. quòd clericus depositus non habet priuilegium clericale: & hoc concedit Ala. arg. 54. di. ex antiquis. in fi. quod nō est verū, D quia tenetur viuere clericaliter, quamuis sit depositus. vnde si hoc faciat, adhuc gaudet priuilegio clericali. 81. dist. dictum. Et hoc dixit Hug. Si vero incorrigibilis esset, tunc non solum perderet priuilegium clericale: verum etiam sæculari curiæ traderetur. supra de iudic. cum non ab homine. sed in casu isto, perdit omne priuilegium, nisi reuertatur, vt sequitur.

Relinquatur.] Tribus † enim casibus relinquitur aliquis curiæ sæculari statim post depositionē: In crimine hæresis, vt hic. & infra eod. excommu E nicamus. Item in crimine falsi. infra. de cri. fal. ad falsariorum. Et in alio, cum propter calumniam vel contumeliam, quam contulit episcopo suo, aliquis depositus est. 11. q. 1. si quis sacerdotum. aliàs autem licet clericus sit depositus, non traditur statim curiæ sæculari: imo adhuc tenetur viuere clericaliter; & Ecclesia eum tuebitur, & gaudet priuilegio clericali, vt dictum est in proxima notula. Si vero sit incorrigibilis, postea traditur, secundum quod dicitur supra de iudi. cum non ab homine. Qualiter debeat tradi †, dicitur infra de verb. sign. nouimus. Qualiter puniri debeant hæretici, dicitur infra eod. excommunicamus.

† Bernardinus Diaz in pract. crimi. can c. 106. & 130 & seq.

† Vide Eymer. 3. par. post modū nonum processum terminādi ver. Considerandū. vbi dixi.

Sponte

Sponte recurrere.] *Sed videtur, quod etiam compelli debeat seruare fidem. 45. dist. de Iudæis. postquam condemnatus est hæreticus non compellitur, sed si vult sponte redire, debet recipi abiurato errore. 24. q. 3. dixit Apostolus. & in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam intrudi. infra eod. cap. pen. Ber.*

Arbitrium episcopi.] *Arg. contra. 1. q. 7. si quis episcopus. illud olim obtinuit, vt in concilio tantum reciperetur, sed hodie sufficit quod hic dicit. Tan.*

Laicus.] *Laici enim per Ecclesiam condemnandi sunt de hæresi: sed iudex sæcularis illos punire debet, nec traditur laicus curiæ sæculari, sed clericus solummodo. infra de verb. sig. nouimus. quia laicus semper est de foro sæculari: sed in casu isto sententia debet ferri per Ecclesiam: executio fit solummodo per iudicem sæcularem. Qualiter tales puniri debeant, dicetur infra eod. excommunicamus. Ber.*

Audientia.] *simile 23. dist. in nomine domini. Sed si volunt redire †, nonne debent audiri & recipi, quia Ecclesia non claudit gremium volentibus redire ad ipsam. C. de summa tri. Inter claras, circa fi. & delicti veniam petentibus non negamus dicit Imperator. C. eod. tit. Manichæos. de pænit. dist. 3. adhuc instant. Videtur, quod debeant recipi: quia Dominus non vult mortem peccatoris, & cæt. 26. quæst. 6. agnouimus. cum quattuor c. præced. sed vt conuertatur: & in carcerem perpetuum detrudatur, infra eod. c. pen. sed audientia denegatur quo ad bona, etiam si aliàs vellet se defendere: tamen littera ista contradicit Tan. Hodie seruandum est prout traditur infra eod. cap. penult. §. si qui. Bernardus.*

† Eymericus 3. par. quæst. 98. 99. & seq.

Iuramento.] *Hoc idem dicitur infra eod. excōmunicamus. §. moneantur. Ber.*

Honore.] *Quia hoc ipso contra Ecclesiam esse videntur: vnde dignitate debent priuari. 24. q. 1. qui contra Ecclesiæ pacem. & simile 22. quæst. 5. præceptum. Bernardus.*

Ligandis.] *Simile infra eodem. excommunicamus. §. moneantur.*

Episcopali.] *Propter delictum suum. simile. 25. quæst. 2. ita nos.*

Delegatis.] *Auctoritate generali huius decr. Simile supra de offi. ordi. irrefragabili. §. cæterū. & sic ratione delicti, perdunt priuilegium †: quia priuilegium non dat causam delinquendi, C. de priuileg. scho. l. 2. lib. 12. nec permittas nocentes aliquibus priuilegijs vti: vt in authen. de man. prin. §. quod si delinquentes. coll. 3. & supra c. prox. sic & remissio peccati non dat licentiam delinquendi. 1. q. 7. exigunt. Consueuit hic allegari, quod ratione delicti perditur priuilegium, quod non est verum: quia si aliqui exempti sunt & delinquant, non perdunt priuilegium propter hoc, sed puniri debent. Nec dicuntur proprie recidere in iurisdictionem episcoporum: quia non cognoscunt episcopi iure ordinario, sed auctoritate sibi delegata, vt hic patet, & supra de offi. or. irrefragabili. & perinde est, ac si ipse Papa cognosceret, vel specialiter alijs delegaret. per abusum enim vel per negligentiā perditur priuilegium, infra de priuileg. accedentibus. & c. si de terra. & 11. q. 3. priuilegium. De hoc dicitur infra de priui. ex tuarum. Ber.*

† Concordat glos. in c. Sicut. supra eo. tit.

An per delictum amittatur priuilegium.

Cap. X. Vergentis. supra fol. 102.

Vergentis.] *Diuiditur: Nam primo præmittit decisum exordium. Secundo ponit statutum de publicatione: quod probat per argumentū à maiori. Tertio soluit obstaculum. Secunda ibi: in terris. Tertia ibi: nec. Abbas.*

Præcipimus.] *Quod facere potest Papa ratione peccati. supra de iudic. nouit. & potest eos dignitate priuare: vt supra c. proxi. §. statuimus. & propter alias iniquitates, potest etiam Papa remouere eos à dignitate. 15. q. 6. alius. & imperiū ipse transtulit de loco ad locum: propterea, quia non defendebant Ecclesiam. supra, de electione. cap. venerabilem. vt ibi notatur. & iudex sæcularis potest excommunicari, si negligat facere iustitiam. vigesimatertia quæst. 5. administratores. & hic expresse dicitur. & supra cap. proxi. §. pen. & infra de maled. cap. 2.*

Papa ratione delicti potest delinquētes dignitate priuare.

Misereri.] *De sola enim misericordia, restituitur bona †, vt hic dicitur; & etiam episcopatus: vt 23. q. 4. ipsa pietas. ver. item si inquiunt. in fin. & q. 7. quod autem. & 1. q. 7. conuenientibus. Ber.*

† Vide supra in commentario super cap. Vergentis.

Disciplina.] *supra de elect. cum in cunctis. 82. dist. plurimos. in fin. & C. de emen. propin. l. vna. & arg. 50. dist. vt constitueretur. Ber.*

Confiscentur.] *Quod dicit hic, habes 6. q. 1. c. quæro. §. verum. & c. si quis cum militibus. & C. ad leg. Iu. maiesta. quisquis.*

Grauius.] *17. q. 4. sicut qui Ecclesiam. & 23. q. 5. si apud. & quod in religionem diuinā committitur, in omnium fertur iniuriam: & publicū crimē cōmittitur. C. eod. tit. Manichæos. vnde grauius est.*

Exhæredatio.] *Hic expresse habes, quod bona hæreticorum confiscantur: siue habeant filios, siue non; nec catholicis filijs hæreticorum aliquid relinquendum est †, vt hic dicitur. Sed contra dicit l. C. eod. tit. Manichæos. & l. cognouimus. & authen. idem est de Nestorianis. vbi dicitur, quod filij catholici propter hoc hæreditate paterna non priuantur: statur enim hodie huic decre. in odium criminis: sicut in crimine læsæ maiestatis: vbi filij puniuntur quo ad bona, vt hic dicit, & 6. quæst. 1. c. quæro. §. verum. & c. si quis cum militibus. multo fortius in isto crimine, vt hic dicitur. & hoc est expressum in constitutione Friderici, hac edictali, quæ olim erat in quinta compilatione. eod. tit. & in alio casu, etiam filij delicto parentum puniuntur temporaliter, vsque ad quartam generationem, secundum quod habes infra de pœnis. in quibusdam. & in hac opinione fuerunt Ioan. & Lauren.*

† Vide commentariū super cap. Vergentis. vbi habetur plene de hac re.

Canonicas.] *15. q. 8. cum multæ. & 1. q. 4. cum Ecclesia. §. item peccato Israelitarum. & supra de fil. presbyte. per totum.*

Cap.

Cap. XI. Si aduersus. supra fol. 103.

SI aduersus.] *Primo ponit decisum exordium. Secundo prohibitionem. Tertio pœnam. Secunda ibi, quia. Tertia ibi, quod si. Abbas Siculus.*

Quod specialiter.] *Hoc sumptum est ex illo canone 23. dist. quanquam. ea enim, quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videtur neglecta. ff. de iniurijs. item apud Labeonem. §. ait prætor. arg. supra de confir. vti. bonæ. & supra de don. cap. 2.*

Scriniariis.] *idest tabellionibus. sic 25. q. 2. c. dicenti. §. vniuersa.*

Auxilium.] *Cum sint excommunicati, infra eod. excommunicamus. 1. §. credentes. & supra. eod. sicut. Sed videtur saltem si conueniātur, quod non sit auxiliū denegandū † : aut etiam iusta sententia. supra de excep. cum inter. & in pluribus cap. ibidem. Hoc potest habere locum infra annum: postquam vero constiterit eos esse tales, anno elapso inter hæreticos computātur, nisi infra annū se correxerint. infra eodem, excommunicamus 1. §. credentes. & sicut hæretici puniuntur. infra eod. cap. penult. vnde non admittuntur ad aliquam defensionem, cum ipsorum bona debeant confiscari, sicut aliorum hæreticorum: immo licite eis auferuntur sua, vt 8. dist. quo iure. 23. q. 5. non vos. & q. 7. c. 1. 2. & 3. sed melius est, si auctoritate iudicis † hoc fiat. 23. q. 3. sex differentiæ sunt. & C. de pign. l. 3.*

† De materia glossę Simancas de catho. insti tit. 5. de aduocatis.

† Idem Archid. in cap. Si vos, 23. q. 5.

Infamiæ.] *Et ita Papa potest infamiam irrogare quo ad forum ciuile: quia & tollere eam potest. argu. supra qui filij sint legitimi. per venerabilem. Argu. contra. 2. quæst. 3. cap. Euphemium. §. hinc colligitur. Bernardus.*

Cap. XII. Cum ex iniuncto. supra fol. 104.

CVm ex.] *Primo ponit triplicem reprehensionem laicorum, quam secūdo prosequitur. Primo primam: ibi, Deus. Secundo secundam: ibi, sicut enim. Tertio tertiam: ibi, licet. Abbas.*

Occulta conuenticula.] *Sicut conspiratores. 11. q. 1. conspirationum. 79. dist. si quis Papa. Isti enim conspirant contra Deum: vnde fortius sunt puniendi, quàm si conspirarent contra hominem. supra eod. vergentis. ad finem.*

Simplicitatem] *& male. 38. dist. sedulo. Ber.*

Deus enim.] *Hic incipit improbare factū istorū.*

In lumine.] *Hæc est improbatio contra occulta conuenticula.*

Sicut enim.] *Hic improbat, quòd assumebant officium prædicandi.*

Non omnes.] *Immo singula officia, singulis debent esse commissa. 89. dist. singula.*

Alios.] *Sic infra cap. prox. sicut. & 16. quæst. 1. adijcimus. quia nullus audet prædicare, nisi sacerdos †, vt ibi dicitur: & infra eodem. excommunicamus. §. quia vero. vel nisi esset missus, vt ibi. & 23. q. 3. displicet. arg. ibi. missus est, vt qualia, &c.*

† Leo prim. epist. 63. refert Iuo par. 6. cap. 249.

Præcipuus.] *Et priuilegiatus, supra de statu reg. quod Dei timorem.*

Rogate.] *21. dist. in nouo. Ergo quia isti non*

A *erant missi, nec sacerdotes, prædicare non debebāt.*

Quòd si forte.] *Hic opponit, quod posset ei opponi ab alio: & ita statim respondet.*

Non sufficit.] *Bene dicit: quia & si martyres etiam aliqua mandant fieri, statim non sunt facienda; sed ante est, vt sciamus illos impetrare a Deo, quæ postulant. 50. dist. si quis præpostera. & 42. dist. quiescamus. Ber.*

Miraculi.] *Nec istud statim credendum est: quia quandoque miracula † fiunt per malos. 2. q. 1. teneamus.*

† Hæc non sūt pprie miracula. Tho. 2. 2. q. 178. art. 2.

Virgam.] *De consec. dist. 2. re vera.*

B Licet autem.] *Hic improbat, quod deludebant simplicitatem sacerdotum. Ber.*

Labia sacerdotis.] *43. dist. sit rector. & 11. quæst. 1. sacerdotibus.*

Custodiunt.] *Id est, custodire debent.*

Exquirunt.] *Scilicet subditi a scholasticis. 38. dist. sedulo. Bernardus.*

Lege.] *Mosaica.*

Nec quisquam.] *respondet ad obiectionem, quam possent facere isti hæretici.*

Asina.] *Vt 2. quæst. 7. secuti sunt. &c. nos si. §. Item cum Balaam.*

C Quodquisque tenetur.] *Ad hanc correctionem † quilibet tenetur, sicut hic dicit. & hoc intellige de occulta correctione, siue reprehensione. arg. 23. q. 5. non putes. vt hic dicit: Sed manifeste corripere pertinet ad prælatos, vel ad alios, qui habent aliquam potestatem in aliquos. 23. q. 4. duo ista. & c. forte. pater enim filium potest corripere, & prælatus subditum & occulte & manifeste. vnde Apostolus: Argue, obsecra, increpa, vt 45. dist. c. 1. & 8. q. 1. quod autem. sed filius non potest publice reprehendere, siue corripere patrem, nec subditus prælatum, vt hic sequitur in littera. & 21. dist. nolite. erubescit enim lex filios castigaturos parentes. in authen. de nup. §. sed quod sancitum est. coll. 4. versus finem per vnam col.* D *hæc est canonica correctio, secundum Euangelicam veritatem, vt occulta ad omnes, manifesta ad prælatos vel alios aliquam potestatem habentes pertineant, vt hic distinguit. & sic potest intelligi. 2. q. 1. si peccauerit. & est ad hoc. 22. q. 5. hoc videtur. Ad denuntiationem vero Euangelicam, quæ exigit admonitionem & probationem, vt 45. dist. sed illud. ver. neque illud. & supra de testi. in omni negotio. & 2. q. 1. si peccauerit. quæ fit ad pœnitentiam, videtur, quòd quilibet teneatur, arg. 2. q. 7. qua propter. supra de cogna. spi. tua. dūmodo persona sit honesta, & bonæ famæ: quia viles personæ non admittuntur ad denuntiationem, supra de sponsa. cum in tua. vbi de hoc.*

† De materia huius glossæ præter doctores hic, vide S. Thomam 2. 2. q. 33. art. 2. & sequen.

E

Fatue.] *55. dist. si Euangelica.*

Supponit.] *Vt 2. q. 7. nos si incompetenter.*

Premissum Domini verbum.] *scilicet, quis ex vobis arguet me de peccato?*

Inutilis.] *Si enim prælatus inutilis, aut negligens fuerit, remouendus est. supra de offi. custo. c. 1. 81. dist. dictum. & infra c. proxi. in fin. & 18. q. 2. si quis abbas. & C. de offi. præfec. prætoori. si quos.*

Ordinate.] *Denuntiando vel accusando, secundum*

eundũ quod traditur supra de accus.qualiter. & su pra de simo.licet.et est ar.iuris ordinē esse seruãdũ.

Tam institutio, quàm destitutio.] *Ad quem pertinet institutio, & destitutio. supra, de capel. mona.c.1.& cap.2.& infra.de priuileg. cũ & plantare. §. in ecclesiis.& examinatio pertinet ad eum, ad quem manus impositio spectat.supra de elect.venerabilem.& cap. nihil. & cap.cũ nobis olim.institutio antē ad episcopũ pertinet.16.q.7.c.nullus. Ber.*

Cap. XIII. Excõmunicamus. supra fol.106.

EXcommunicamus.] *Habet multa dicta. & potest summari secundum varietatem dictorũ per partes, quæ patent per §§. Abbas Siculus.*

Superius.] *Supra de summa tri.c.1.& 2.*

Damnati.] *scilicet de hæresi.*

Potestatibus.] *Sic infra de verb.signi.nouimus. tamen si voluerint redire, in perpetuum carcerem detrudantur. infra eodem,excommunicamus.*

Relinquantur.] *Qualiter hoc intelligitur, dicitur supra eod.ad abolendam. Bernardus.*

Degradatis.] *Infra cap.proxi.& c.penult.*

Confiscentur.] *De hoc dictum est sup.eo.vergẽtis.*

Stipendia.] *Si plura stipendia habuerint, inter ecclesias diuidantur pro rata. supra de test.relatũ.*

Suspicione.] *id est, præsumptione. Et nota quòd sola suspicio siue præsumptio purgationē inducit. quod si non fiat †, punitur, vt hic patet.arg.supra de cohabi.cleri.& mulie.tua nos. & intellige, quòd sit probabilis præsumptio siue suspicio: aliàs non indiceretur purgatio. & sic non obst.2.q.1.primo. & ita hic respicitur infamia.*

† al. quam si non faciat

Suspicionis.] *Hoc semper est attendendum, vt secundum qualitatē infamiæ & personæ, indicatur purgatio †.2.q.5.omnib⁹.& infra de pur.can.inter.*

† Eymericus in 3. modo processum fidei terminãdi. Simancas de cathol.instit.tit.56. de purgatione canonica.

Condemnentur.] *Videtur hic, quòd aliquis sit condemnandus de hæresi,licet non videatur violenta præsumptio contra ipsum. Argu. contra supra de præsumpt. litteras. vbi dicit, quòd licet sit vehemens præsumptio, non vult Papa illum condemnare de tam graui crimine. Hæc violentissima est præsũptio, cũ primo probabilis fuerit propter infamiã: & quia noluit se purgare, fuit excommunicatus:& quia per annũ stetit in excõmunicatione,pro conuicto habetur.11.q.3.rursus.& c.quicũque. secus in aliis criminibus: quia si bona alicuius contumacis propter crimē annotata sunt, si ipse intra annũ non venit,bona deuoluuntur ad fiscũ: sed quò ad crimen non obest,quin post annũ possit probare innocentiam suam.ff.de requir.reis.l.annus.Sed quid est quod dicit hic,quòd statim est condemnandus, cũ sæpius sit admonendus vt redeat:1.q.7.conuenientibus? Respondeo non contradicit: quia licet sit condemnandus, monendus est, vt redeat, vt 24.q.1.quæ dignior. in fin.vbi dicitur, quòd post admonitionem est vitandus. hoc est verum in hoc quòd non sunt ei secreta nostræ fidei exponenda.43.dist.cap.in mandatis.vt impugnet nos, vt ibi. nec intelligas,quòd si pro alio crimine seu contumacia steterit per annũ in excommunicatione, quòd habẽdus sit hæreticus, sed tantum cum excommunicatur pro suspicione hæresis, infra de pœn. grauem.*

A Iuramento firmare.] *Sic supra eod.ad abolendam.§ statuimus. & non solum hoc iurare tenetur, sed hoc iurare debet, quòd ipse idem catholicus sit. in authen. iusiurand. quod præst.ab his qui admini. accip. circa princip.colla.2.*

Neglexerit.] *Index,qui negligit facere iustitiã, excommunicatur.23.quæst.5. administratores. & facit litem suam. ea. causa.23.q.2. dominus. & 3. q.7.qui sine. argu. & in authent.vt differ.iud.§. penult.& vlti.coll.9.& 2.quæst.7.sicut.*

Absolutos.] *infra eod.c.vlt.& ita Papa potest propter hæresim deponere omnes tã laicos, quàm*
B *clericos à dignitatibus suis, vt supra eod.ad abolendã.§.statuimus. & supra eo. vergentis. vbi de hoc.*

Saluo iure domini.] *Arg. quòd propter delictum vnius alius puniri non debet †: quoniam pœna debet tenere suos auctores. supra de his,quæ fiunt à maio.parte.c.quæsiuit.& C. de pœnis.l.sancimus. & iniquum est, aliquem alterius odio prægrauari.C.de inoffic. test.l.si quis in suo.Argu. contra supra eod. vergentis.*

† Fallit in hęresi,Alfonsus Castrus de iusta hęret. punitione. lib. 2. cap. 10. & seq. & Ioannes Rojas singulari 66.incipien.filii hęreticorum.

Accinxerint.] *Arg. quòd auctoritate Ecclesiæ bellũ fieri potest.23.q.8.igitur.& c.hortatu.15.q.6.auctoritatem. 63.dist. Adrianus.quod verũ est,contra*
C *inimicos fidei;& contra illos,qui Ecclesiã impugnãt.*

Receptatores & defensores.] *sine quibus † hæretici manere diu non possunt. arg. ff. de offi. præsi. congruit.ff.de recepta.l.1.vnde merito isti sunt puniendi: imo grauius delinquunt, qui aliorum errores defendunt, & acrius puniri debent.24.q.3. qui aliorum. & ideo simili pœna cum hæreticis puniuntur.11.q.3.qui consentit.& infra eod. c. penult. in fi.& C.de his qui latro. occul.l.1. etiam si essent consanguinei.argu.27.q.1.de filia. & supra eod. si quis episcopus. vbi de hoc. Ber.*

† De his late Eymeric⁹ infra par. 2. q. 50.51.& seq. & Archidiaconus in ca. 2. de hæret. lib.6.

Sit etiam intestabilis.] *Isti enim (vt hic patet)*
D *à quolibet actu legitimo repelluntur, nec donare, nec vendere,nec contrahere possunt: prout hæc omnia traduntur. C. eod. Manichæos.*

Damnentur.] *Sic supra eod. fraternitatis. vbi de hoc. simile supra de test. licet. sic etiam scriptura vel sententia publice excommunicati non valet. supra de re iudic. ad probandum. & supra de except. exceptionem. nec rescriptum. supra de rescr. dilectus.1.& hoc est quod sequitur: idem in similibus præcipimus obseruari:Tamen de rescripto impetrato ab excommunicato secus est: quia rescriptum, non sumit auctoritatem ab impetrante, sed*
E *à concedente. De quo † dic vt supra de excep. c. pia.in notula, sed mirum. libro 6. B.*

† Hodie rescriptum ab excommunicato impetratum suppressa excommunicatione,est ipso iure nullum, nisi in certis casib⁹. cap. 1. de rescript.lib.6.

Grauior exerceatur.] *Vt 50.dist.quia tua.hic habes argu. quòd qui in maiori dignitate est, plus punitur. & ita circunstantiæ aggrauant vindictam. arg.32.q.5.qui viderit. & 25.q.1. nulli fas.& 40. dist.homo Christianus. Crimen enim augetur per dignitatem. ff. de re mil.omne delictum. §. 1. 19. dist.nulli. Et qui magnus sine comparatione creatus fuit, sine venia damnatus est, de pœnit. dist. 2. c.principium enim.& supra de iureiuran.cum quidam. Ibi hoc soluitur. Ber.*

Percellantur.] *Quia qui participat excommunicato*

nicato scienter, & non se corrigit, excommunicandus est. infra de senten. excommunicat. quod in dubijs. 11. quæst. 3. qui communicauerit.

Papa cum sibi aliquid reseruat, alijs prohibere censetur, contra cum non reseruat.

Apostolicæ speciali.] *Hic reseruat sibi Papa absolutionē siue restitutionem talium: ergo per hoc alijs prohibuisse videtur. simile supra de præben. de multa. in fi. & cap. graue. in fi. & sic econuerso, ex quo sibi non reseruat, alijs indulgere videtur. infra de sent. excom. nuper. & est ad hoc argument. quòd episcopi dispensare possunt vbi Papa non reseruat sibi dispensationem. Quare ergo Papa sibi specialiter reseruauit talem restitutionem, nisi vt alijs prohiberet? Et licet episcopus ipsum restituere ad officium suum non possit, tamen reconciliare potest ipsū Ecclesiæ. supra eo. ad abolendā. §. 1. vbi de hoc.*

Quilibet regulares.] *Repete, non exhibeant ecclesiastica sacramenta: alioquin, & cetera.*

Priuilegia.] *Prætextu priuilegiorum participare excommunicatis non possunt. infra de sentent. excom. c. nulli. & in hoc casu possunt ab episcopo loci, tanquam à delegato à Papa puniri. supra eod. ad abolendam. in fi. vbi de hoc.*

Nisi mittantur.] *sup. eo. c. prox. vbi de hoc. Ala.*

Alia competenti.] *Prout visum fuerit superiori. supra de offic. delegati. de causis.*

Totam viciniam.] *Argum. quòd vniuersitas potest præstare iuramentū calumniæ. simile 35. q. 6. episcopus in synodo. sic supra de accu. sicut olim.*

Moribus.] *Hæc oīa suspicionē inducunt. 41. dist. quisquis. 86. di. inferiorū. 23. q. 8. præterea. ff. ad leg. Aquil. sciētiā. ff. de his qui not. infa. quid ergo. §. 1.*

Indicare.] *2. q. 7. quapropter. & arg. 22. q. 1. si quis per capillum.*

Purgauerint.] *Nota deficientem in purgatione puniendum. supra de simo. de hoc. & c. insinuatum.*

† Eymericus infra par. 2. quæst. 58. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 16.

Relapsi.] *Isti magis puniendi † sunt. deterior namque dolus eius cognoscitur, qui interruptam iterum litem deserit, quàm qui semel cœptam dereliquit. in authen. de litig. §. edita. in fi. coll. 3. Ber.*

Iurare.] *Per iuramentum debet quis purgare conscientiam suam de hæresi. de consecr. dist. 2. ego Berengarius. & 1. q. 7. quotiens. vnde si iurare non vult, pro condemnato debet haberi, sicut qui de calumnia iurare non vult, actor cadit à causa, & reus pro condemnato habetur. supra de iura. cal. c. vlt. & C. eod. tit. cum & iudices. §. quod si actor. Et est similis illi, qui neque defendit, neque exhibet, & condemnatur vt contumax. ff. de noxa. quoties. §. in potestate. Tenus enim religione iuramenta etiam necessaria contemnunt. supra de simo. & si quæstiones. & C. de fide instru. l. vlt. Ber.*

Indiciis.] *Not. quòd per indicia probatur crimen. supra eod. c. prox. ibi, quod si quis, &c. & 2. quæst. 8. sciant. & 32. q. 1. dixit dominus. & infra de priuile. cum olim. 1. & C. de rei vend. indicia. Item habes hic, quòd propter negligentiam remouetur prælatus. arg. supra cap. prox. in fine. & 1. q. 1. c. si qui episcopi. §. ecce cum honoris. Ber.*

Cap. XIIII. Sicut. sup. fol. 108.

SIcut.]

Sub specie virtutum.] *supra eod. c. prox. §.*

A *quia vero. 41. dist. sæpe vitia. quia prætextu pietatis, non est impietas committenda. 30. q. 1. nosse, & ita nullus potest prædicare, nisi mittatur. vnde Dominus ait discipulis suis: Eūtes prædicate Euangelium omni creaturæ. & iubente Domino in toto orbe dispersi sunt. 21. dist. in nouo. vnde Esaias: Ecce ego, mitte me. 8. q. 1. in scripturis. & 16. q. 1. §. hoc idem. arg. ff. de tuto. & cura. vbi & l. prætor.*

Alios Dominus Apostolos.] *Sic supra eod. cū ex iniuncto. Nec vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. 89. dist. ad hoc. laici † ergo cuiuscunque ordinis sint vel meriti, prædicandi officium non debent assumere. Ber.* B

†Vide supra in commentario cap. Cū ex iniuncto. vbi de hoc.

Cap. XV. Excommunicamus. sup. fol. 108.

EXcommunicamus.] *Istud cap. habet quattuor dicta. Secundum ibi, damnati. Tertium ibi, si qui. Quartum ibi, credentes. Abbas Siculus.*

Conueniunt.] *Supra eod. excommunicamus. quia ad eundē finē tendūt, scilicet, deceptionis. Ber.*

Puniendi.] *Et hoc totū habes supra eod. excommunicamus. Sed qualiter isti hæretici puniri debēt secundum leges, postquam per Ecclesiam sunt condemnati, vt hic dicit? Vltimo supplicio puniuntur per iudices sæculares, cum distinctione vt videtur,* C *vt docentes vltimo supplicio, addiscentes vero decem libris auri, vt C. eod. tit. quicunque. ad fi. Sed contra. C. de male. & mathe. l. culpa. vbi dicitur, quòd culpa similis est tam prohibita discere, quàm docere; non est contra: quia l. illa quicunque intelligitur de illis, qui nondum didicerunt, sed causa addiscendi ad hæreticos accesserunt †. si autem ad actum peruenissent, simili pœna punirentur, vt docentes, secundum legem illam, culpa. Bernar.*

†Zanchinus tract. de hæret cap. 3.

Si qui autem.] *Ab hoc loco vsque ad finē additum est. aliud totum habes supra. eod. excommunicamus. & c. ad abolendam. §. 1. & 2. Ber.* D

Deprehensi.] *Publice, ita quòd notorium: vel etiā cōdemnati. Si vero postea redire voluerint, recipiendi sunt: quia Ecclesia non claudit gremiū redeūtibus ad ipsam. C. de sum. tri. inter claras. circa finē. & delicti veniā pœnitentibus damus. C. eod. tit. Manichæos. ita tamen, vt in perpetuū carcerem permaneant † : vt hic patet. Sic & simoniaci in monasterio sub perēni pœna detrudātur. 1. q. 1. reperiuntur. & supra de simo. quoniā. quia et ipsi hæretici cēsentur. 1. q. 1. eos qui. & 6. q. 1. c. nos sequen. §. sed licet. B.*

† Et idem iudiciū est de credentibus eorum erroribus habendum, sicut de ipsis, vt hic in fine.

Cap. XVI. Absolutos. sup. fol. 108.

E ABsolutos.] *Ipso iure, ex quo manifeste lapsi sūt. simile 15. q. 6. iuratos. & c. nos sanctorū. & est arg. quòd Papa potest absoluere laicū à iuramēto fidelitatis. arg. prædictorū c. quia ad ipsū spectat īterpretatio iuramēti. sup. de elect. venerabilē.*

Aliquo pacto.] *Ergo † si sub pœna aliquis teneatur eis aliquid soluere certa die, licet non soluat, nō incidit in pœnā: & eodē modo si per iuramētū: quod est verū: quia in illa obligatione & iuramento tacite subintelligitur, si talis permanserit, cui communicare liceat. 22. q. 2. ne quis arbitretur. ff. de solut. cum quis. 1. respon. supra, de iure iuran. quemadmodū. & supra eod. excommunicamus. §. credentes. Ber.*

† De materia hui⁹ glossæ præter doctores hic, vi de Alfonsū Castrum lib. 2. de iusta hæret puni. c. 7. & doctores in cap. 2. de hæret. lib. 6.

GLOS-

GLOSSA HOSTIENSIS SVPER DECRETALIBVS TIT. DE HÆRETICIS DE VOLVMINE MAIORI.

c. Dubius.

Summarium.

1 *Qui firmiter non crediderit, saluus esse non poterit.*
2 *Hæreticus est, qui à quolibet fidei articulo deuiat.*
3 *Infideles testes esse non possunt.*

VBIVS.] In fide.] 1 *In qua nemo debet dubitare* †, *sed firmiter credere, & simpliciter confiteri, vt supra de summa tri. c. 1. responso 1. Alioquin saluus esse non potest, vt in symbolo Athanasii. Quicunque vult. & 23. dist. quando episcopus. quia nec in fide titubandum est. 24. q. 1. aperte.*

† De hoc copiose dictũ est supra in commentario cap. Dubius.

2 Infidelis est.] *etiam si tenui argumento reperiatur à fide catholica deuiare, idest articulo quocunque volueris, de his qui continẽtur in symbolo Apostolorum, Credo in Deum. & de quibus not. supra de summa tri. firmiter. §. hæc sancta Trinitas. super verbo, impassibilis. & super verbo, incarnatus, quibus per fidem solam est firma credentia adhibenda: quia fides est de re non visa. de pœnit. dist. 4. in domo. C. de sum. tri. l. fi. Non tamẽ per signa, sed per fidem veritas est colenda. de cons. dist. 4. venit sacerdos. Vel dic tenui argumento: vt not. supra de præsump. litteras. §. fi. in principio.*

3 Nec eis.] *ver. quibuscunque non baptizatis, vel baptizatis & hæreticis* †. [Omnino.] *idest aliquo modo. Hoc est nullo modo credendum est. simile omnino supra de iura. cal. in pertractãdis. ergo nec testes esse possunt. 23. q. 4. ipsa pietas. quod dic vt legitur, & not. supra de testi. Iudæi. & c. licet 1.* [Fidem veritatis.] *Negotij de quo quæritur supra qui ma. accusa. pos. videtur. & de iura. cal. in pertractandis. Vel dic, fidem veritatis, idest veritatem fidei catholicæ. Vel quia talis baptizari renuit. Vel quia in articulis fidei errauit: & sic est hæreticus, vt supra not. & infra eod. firmissime.*

† Eymeric' 3. par. quęst. 68. & seq. vbi dixi.

c. Qui alios.

Summarium.

1 *Qui errantem, cum potest, non corripit, errare censetur.*
2 *An omnes ad correctionẽ fraternã teneãtur?*
3 *Corrigere iudicialiter soli prælati tenẽtur, fraterne autem omnes.*
4 *Delictum committendum omnes tenentur impedire.*

VI alios &c.] Non reuocat.] 1 *Simile. ar. ff. ad l. Aquil. scientiam. 2. q. 7. negligere. 83. dist. error. supra tit. 1. & si Iudæos. §. 1. in fi. & c. ad liberandam. in glos. & in decisione. §. ceterum.*

2 *Sed nunquid istud ad omnes pertinet? Dicunt quidam, quòd de crimine iam commisso soli prælati tenentur corripere* †*: 23. q. 4. duo ista. & c. ita plane. A committendo autem quilibet tenetur aliũ auertere, & ipsum impedire, & occulte corripere. infra eod. cum ex iniuncto. §. licet autem. vers. cum aliud sit. & arg. 23. q. 4. ipsa pietas. 22. q. 5. hoc videtur. 93. dist. diaconi.*

† S. Tho. 2. 2 q. 33. art. 3. & Tabienfis in sum. verbo: correctio. §. 8. nu. 9.

3 *Tu dicas, quòd correctio iudiciaria ad solum prælatum pertinet, vt in primis concor. Euangelica vero ad omnes, vt in secundis concor. & 2. q. 7. qua propter. quod dic vt not. supra de cogna. spir. tua. & supra de testib. in omni negotio.*

4 *Sed & omnes tenentur impedire peccatum committendum, vt hic cum suis similib. & arg. ff. de pact. firmus. §. pacta.*

c. Firmissime:

Summarium.

1 *Hæreticus multis modis quis dicitur.*
2 *Infans sine baptismo decedens, diuina visione priuatur.*
3 *Qui extra Ecclesiam est, saluari non potest, nisi reconcilietur.*
4 *Bona opera extra Ecclesiam facta, non ducunt ad vitam, licet prosint ad bona temporalia.*

IRMISSIME, &c.] *Verba sunt Augustini de fide catholica.*

1 Omnem hæreticum.] *Hæreticus dicitur multis modis* †*: Primo ille, qui peruertit sacramenta Ecclesiæ, vt simoniacus. 1. q. 1. eos qui per pecuniã. 6. q. 1. §. sed licet. Secundo, schismaticus. 7. q. 1. deniq;. Tertio, excõmunicat⁹. 4. q. 1. quòd autẽ hi. Quarto, errãs in expositione sacræ scripturæ. 24. q. 3. hæresis. 37. dist. relatũ. Quinto, qui nouã sectam fingit, vel cõfictã sequitur. 24. q. 3. hæretic⁹. Sexto, qui priuilegio*

† Eyme. 2. par. q. 31. & 32. vbi dixi.

V

uilegio Romanæ Ecclesiæ, quæ præest omnibus, detrahit. 22. dist. omnes. Septimo, qui communionē catholicæ Ecclesiæ non recipit, in authen. de priui. dot. hæreti. mulieri non præstan. post prin. ver. igitur sacram communionē, & c. coll. 3. Octauo, qui præcepta sedis Apostolicæ pertinaciter trāsgreditur. 19. dist. nulli. Nono, qui Decretalibus epistolis Apostolicis contradicit: vel eas nō recipit. 20. dist. de libellis ad fi. Eiusdē enim auctoritatis sunt decreta & epistolæ decretales. 19. dist. si Romanorū. ad fi. Nam & peccatū paganitatis est præceptis Apostolicis contraire. 81. dist. si qui presbyteri. Decimo, stricto modo, & proprie dicitur hæreticus qui aliter sentit de articulis fidei, vel sacramentis Ecclesiæ, quàm Romana Ecclesia. 24. q. 1. hæc est fides. & c. quoniā. infra eod. ad abolendā. et qui quo ad hoc non recipit quattuor concilia. Sic intellige C. eod. quicunque. C. de summa tri. l. fi. in authen. de eccl. tit. §. 1. coll. 9.

2 Incendio.] Idem videtur Augustinus dicere de puero, siue infante non baptizato †. de consf. dist. 4. firmissime. Sed ibi exponitur igne, idest pœna carentiæ visionis Dei: quia semper erit in tenebris. vt ead. dist. cap. nulli.

† Vide supra par. 1. in commentario xi. super ca. Maiores. de baptis. §. sed ad hue quæritur. & Theologos lib. 4. sent. dist. 45. & Soti lib. 1. de natura & gratia, c. 14.

3 Nisi ante finem. vers. Incorporatus.] quàm diu enim sic stat, resecatum est membrum à corpore Ecclesiæ. Separatur etiam ouis morbida ab ouili, ne inficiat sanas oues, supra de sta. mo. ea quæ. § 1. Reintegratus.] idest reconciliatus per manus impositionem: ante quam, ex quo semel excommunicatus est, non est communicandum eidem. 24. q. 3. notandū. supra de vita & honest. cler. quoniā. in fi.

Et post pauca.] Secunda pars, idest vt breuiter me expediam: vel Et post, idest, & cetera sequuntur. Pauca, quæ omitto. Et post illa, scilicet pauca quæ omitto, sequitur, Omni homini, &c. Et sic tantum valet ac si diceret, & cetera & infra.

4 Neque mors.] Vnde Apostolus 1. Cor. 13. Et si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatē autem non habeam, nihil mihi prodest. de pœni. dist. 3. c. si quis. circa fi. dist. de cons. dist. 3. solet. 1. q. 1. vide quantum bonum. Ad salutem.] æternam. Valent † tamen ad bona temporalia acquirenda. arg. 22. q. 2. si quælibet. in fi. Et ad minus supplicium subeundum. de pœnit. dist. 3. §. potest etiam. ad fi. dist. & ad alia, de quibus not. in summa de pœnis. §. & an ficte pœnitenti. responso 1.

† Vide omnino beatum Thomam 3. par quæst. 89. art. 6. ad 3. argumen.

c. Fraternitatis.

Summarium.

1 Damnato auctore, libri damnantur.
2 Scripta non habentia auctoritatem, allegari possunt vt rationabilia.
3 Qui publicum officium gerunt, vt notarii, licet vnam scripturam falsarint, aliæ non infirmantur.
4 Instrumentum in vno falsum, in omnibus reprobatur.
5 Error in substantialibus, & præcipuis, instrumentum vitiat
6 Error in accessoriis & accidentariis non vitiat instrumentum.
7 Publica persona de falso damnata, quomodo scripta eius damnata censeantur.
8 Sacramenta ab hæreticis collata valent.
9 Scienter ab hæreticis & aliis ab Ecclesia præcisis, sacramenta recipiens, peccat.
10 Ignorantes & coacti virtute sacramentorum, quando recipiant gratiam.

FRATERNITATIS tuę.] & īfra.] Cælestius atque Pelagius.] scilicet hæretici, vt sequitur. fuerunt enim damnati † in synodo Ephesina de hæresi. Vnde dubitauit Patriarcha Antiochenus, an scripta ipsorum essent recipienda.

† Videatur omnino cōmentarius super cap. Dubius.

1 Et respondetur quòd non: quia ex quo auctor damnatus est, & scripta illius dānata sunt, nec admitti debent vt hic sequitur: & probatur infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. & arg. 96. dist. bene quidē. supra de consti. ecclesia sanctæ Mariæ. Et est expressum. 9. dist. si ad scripturas. & 16. dist. canones. quamuis aliqua sint ibi vtilia, vt ibi dicitur. & arg. ad idem supra de testi. licet ex quadam. §. 1. vers. cum satis. Et quia destructo principali, accessorium est destructum, vt supra de fide instru. inter dilectos. §. ceterum. Et hoc est verum, quòd talia scripta non sunt auctorizabilia, nisi forsan essent per Romanam Ecclesiam approbata. arg. supra de sum. tri. c. 2. §. fi. Sicut patet in scriptis Origenis, qui licet post mortem damnatus fuerit. 24. q. 2. sane profertur. tamen propter multa bona quæ dixit, fuerunt scripta sua quantum ad illa bona per Ecclesiam approbata. 16. q. 7. & hoc diximus. Aliqui tamen dicūt Origenē † non esse damnatū, vt not. infra de sen. exco. à nobis 2. §. 1. vers. & in certis casibus.

† Vide beatū Hieronymū epistola 65. īcipien. Scheclulæ. Et Nicephorum lib. 17. cap. 27. historiæ ecclesiasticæ.

2 Quamuis autē aliàs talia scripta auctorizabilia non sint: si quid tamē ibi boni reperiatur, potest induci & allegari non tanquā auctoritas, sed tanquā ratio naturalis. Et sic soluitur, nec contradicit 1. q. 1. dominus declarauit. 37. dist. si quid veri. Et ideo dicitur, quòd necessaria est legis notitia abrogatæ. dist. 7. Moyses. insti. de testa. responso 1. Vnde & Innocentius III. argumentatur ex lege Theodosiana abrogata supra de iudi. nouit. §. nos igitur, ver. vt illud dimittamus. vbi de hoc. [Illa capitula.] quæ scripserunt. [Auctores.] quasi dicat non video.

3 Et hoc est verū secundū d. n. in expositionibus scripturarū, & in omnibus aliis confectis ab his, qui publica non gerūt officia. 9. di. si ad scripturas. 16. dist. c. 1. 37. dist. si quid. In scripturis autē tabellionū, & aliorū publicum gerentiū officium secus est: quia licet vnā chartā falsam fecerint, nihilominus valent aliæ, quādiu in officio tolerantur. arg. 8. q. fi. nonne. & melius supra de coha. cle. & mu. vestra. Et hoc propter publicā vtilitatē: & ne venientes ad eū decipiātur. arg. ff. de off. præto. l. 3. responso 1. ff. de off. præsi. si forte. C. de lati. li. sol. l. vnica. §. sed & qui domini. & §. sed & si quis homini libero. C. de testa. l. 2.

4 Dicimus tamen, quòd si instrumentum aliquod in vno

in vno probetur falsum, non solum in illo, sed in totum etiam reprobandum est. arg. 3. q. 9. pura. ff. de edil. edic. cum eiusdem. de conse. dist. 4. cum non liceat. & expressius 9. dist. si ad scripturas sacras.

5 Quod verum est, quando mentitur circa substantialia vel circunstantias negotij de quo agitur principales: puta, cum ageretur inter contrahentes de boue, tabellio scripsit de asino: vel de pecunia argentea, & ipse posuit de aurea: vel agebatur inter Petrū & Martinum: & ipse scripsit inter Robertū & Guillermū. arg. in eo quod legitur & not. supra de rescri. significante. Et est ratio: quia nunquā debet ponere in instrumento vel testimonio, nisi quod in veritate nouit & vidit: nec potest in hoc ignorantiā allegare. 3. q. 9. testes, & c. hortamur. et c. quia.

6 Sin autem errauit, vel etiam scienter mentitus sit circa accessoria, vel circunstantias negotij de quo agitur non substantiales: nihilominus valet instrumentum quo ad substantialia: vt si dicat contrahentes esse de alia terra, quàm sint: vel consanguineos: vel affines aliorum, quàm sint, & similia. Et est ratio: quia non consistit in his officium tabellionis vel testis: nihil enim facit ad contractum vel testimonium vndecūque sint contrahentes. arg. supra de iudi. cum deputati.

7 Est tamen euidens contra arg. in eo quod legitur & not. supra de rescrip. significante. Licet autem dicta alicuius ratione personæ (nisi aliàs falsa probentur) redargui non possint de falso: si tamen publica persona de falso accusata & condemnata fuerit, extunc instrumenta & dicta eius carebunt robore, ratione personæ, vt hic, & supra de testi. testimonium. Alij dicunt, quòd si in vno instrumento plura capitula sint connexa sibi, & vnum sit accessorium alteri: vno cassato, cetera connexa & accessoria cassata intelliguntur. Secus si sint diuersa & separata. arg. ff. de mino. etiam. ff. de nego. gest. cum actū. & l. atqui. Vel distingue vt supra de fide instru. ex litteris. Primum tamen dictum magis placet d. n.

8 In sacramentis vero secus est: quia illa etiam ab hæreticis recepta valent † quo ad essentiam. 32. distin. §. verum. & etiam gratiam conferunt si qui illa ignoranter sumunt. De Iuda enim constat quòd fuit hæreticus. arg. 1. q. 1. eos qui. & tamen baptizati ab eo gratiam receperunt: aliàs peccasset qui eum cum alijs misit ad baptizādum: quia sic baptizati ab eo deciperentur. 1. q. 1. Christus. & c. dedit. Ad idem est quod dicitur de infantibus. 1. q. 4. c. 2. & 3. Idem etiam dicendum est si coacte recipiat. 1. q. 1. dominus declarauit. circa fi. Coactione tamen absoluta interueniente: nam si conditionalis esset, peccaret, nec gratiam reciperet. 50. dist. presbyteros. Sed & necesse est quòd voluntatem habeat illud sacramentum recipiendi: quod dic vt legitur & not. supra de bapt. maiores. §. penul. & fin.

† Vide conci. liū Trident. sessio. 7. de sacrament. in genere cano. 12. & eadem sessio. 7. de baptis. can. 4.

9 Si ergo aliter accedat quis scienter ad sacramenta hæreticorum, peccat: nec recipit gratiam. 1. q. 1. etiam. & c. sequentibus. Et hoc ex sola constitutione † Ecclesiæ hoc prohibente: quod & ex eo apparet, quòd ipsa constitutio excipit baptismum in casu necessitatis. 32. dist. §. verum. Et quia solus Deus

† Expendantur hęc iuxta approbata dogmata theologorum.

A dat gratiam, non minister: nec attenditur qualis sit minister, nisi in eo, qui scienter contra constitutionem Ecclesiæ recipit. Et hoc non solum de hæreticis prohibitū est, sed & de excommunicatis, depositis, & suspensis: quod dic vt legitur & not. supra de ordi. ab episcopo. c. 1. & 2. Excepto notorio fornicatore, & simoniaco: qui licet suspensi sint à communione sacramentorū: tamen in articulo necessitatis corpus Christi & baptisma conferunt. 32. dist. §. verū. Vnde & in tali articulo, ex quo licet ab eis sacramēta recipere, licitū erit eis tāgere, non tantū conficere. Nec est istud ad sacramēta alia extēdendū:

B quia cū de his hoc specialiter concedatur, consequēs intellect⁹ patet, q de ceteris hoc negatur. 25. dist. qualis. supra de præsump. nonne. cū suis cōcor. Licet pl⁹ placet d. n. quod not. infra de schisma. c. 1.

10 Verum contra id quod dictum est, ignorātes & coactos recipere gratiā, est aperte quod legitur 1. q. 1. etiā. & tribus cap. sequentibus: vbi dicitur quòd ibi gratia non confertur. Sed illud intelligas postquam hoc sciunt, & facultatem habent per manus impositionē reconciliare Ecclesiæ, quā petere tenentur. 1. q. 4. c. 2. & 3. 24. q. 3. notandū. Et hoc nisi fecerint, peccāt: & sic gratia carebūt. Vel aliter, si sa

C cerdos bonus est, per eius meritū gratia confertur: si autē fictus est, licet fides Ecclesiæ & virtus sacramēti prosit, tamē meritū eius quo caret, nō prodest. 1. q. 1. per Esaiā. secundū d. n. cui⁹ est glos. hæc quasi tota.

c. Si quis Episcopus.

Summarium.

1 Episcopus quos prohibeatur hæredes instituere.

2 Hæretici & ceteri ab Ecclesia præcisi, velut extranei habendi sunt, nisi conuertantur.

D

3 Episcopi & ceteri ecclesiastici prohibentur infideles instituere hæredes.

4 Hæreticus post mortem accusari & damnari potest, & nu. 5.

5 Casus in quibus crimina morte non extinguantur.

6 Post quinquennium apostasiæ crimē abolet ur.

7 De canonica æquitate etiam post mortem agi potest de notorijs criminibus, & quare.

8 Casus in quibus denegatur ecclesiastica sepultura.

E

SI quis † Episcopus, &c.] Sic ordina litteram: Si quis episcopus instituerit hæreticos hæredes extraneos à consanguinitate sua: vel etiam hæreticos consanguineos: Repete, instituerit: Aut Paganos pertulerit: Repete etiam, consanguineos.

† Videatur cōmentarius super hoc c.

1 Saltem post mortē. &c.] Alij etiā intelligunt, quòd nec etiam catholicos extraneos hæredes debet instituere omissa ecclesia, cui præerat: Nam ex hoc præsumitur quòd ecclesiam non diligat. arg. 12. q. 2. episcopus qui filios. C. eod. tit. cognominus.

& arg. infra de pœnis, c. 2. in fi. Sed primus intellectus magis placet nobis: si hoc intelligatur de rebus de quibus testari potest, vt patet in eo quod legitur & not. supra de testa. cap. 1. & cap. cum in officijs, & cap. tua nos.

2 Hæreticos.] Tales enim non dicuntur filij, nec consanguinei: vnde si frater tuus & amicus tuus, & vxor tua deprauare voluerint veritatem, sit manus tua super illos: & si infidelis discedit, discedat. 23. q. 8. legi. 28. q. 1. si infidelis. & c. vxor. in fin. Quod verum est, nisi pœniteant. pœnitentibus enim veniam non negamus, vt C. eod. Manichæos, & arg. supra eod. firmissime. §. vnico. Et idem dicitur de schismaticis & excommunicatis, vt ibidem responso. 1. & in Authen. vt cum. de appel. cog. §. generalem, & seq. & §. si quis de prædictis parentibus. & de priuil. dotis hæreti. mulier. non præstan. responso. 1. & §. 1. & 2. coll. 8.

3 Paganos.] Et ita idē iuris est de Paganis, quod de hæreticis, & omnibus his, qui catholici non sunt. Sed & hoc prohibetur non solum episcopo, sed & presbytero, & cuilibet clerico, vt patet infra eod. c. 1. & in præceden. glos. [Pertulerit.] Dimissa scilicet ecclesia sua. Aliās prætulerit, scilicet ecclesiæ suæ, immo & talibus nihil conferre debent, vt infra cap. 1.

4 Saltem.] quasi dicat, nedum in vita, immo & post mortem, &c.

5 Regulare est, quòd crimina morte & pœnæ infligendæ cum mortuis extinguuntur. 23. dist. quorundam. 24. q. 2. c. 1. & 2. supra qui filij sint leg. causam 2. §. fin. vbi de hoc. C. si reus vel accusator mor. fu. l. 2. Fallit hoc in casibus, in quibus etiā post mortem quæritur de crimine, & punitur. Primus est in crimine læsæ maiestatis: in quo etiam post mortem inchoari potest accusatio, siue inquisitio, vt conuicto mortuo memoria eius damnetur, & bona successori eius eripiantur, vita misera tantummodo reseruata. C. ad leg. Iul. maie. l. pen. & fi. quod tamen restringitur ad crimen perduellionis, idest, illius, qui fuit hostili animo aduersus rempublicam vel principem animatus. ff. ad l. Iul. maiest. l. fi. Quidam tamen idem volunt dicere de illo, qui ecclesiā violauit. C. de his, qui ad eccl. confu. l. 2. & in lege. Iul. repe. & quibusdam alijs, quæ adæquantur legi Iul. maiest. ff. de accu. l. antepenult.

6 Et idem dicunt in apostata. C. de aposta. l. 4. ante finem. Sed expressum est, quòd quinquēnio post mortem lapso clauditur crimen istud. C. de aposta. l. 2. Secundus casus est & in crimine hæresis † 24. q. 2. sane profertur. infra de sen. excom. à nobis 2. §. 1. vers. fin. Nam si in præcedenti primo casu hoc obseruatur, multo fortius & in hoc secundo erit hoc obseruandum. arg. in eo quod dicitur, & not. infra eo. vergentis. §. 1. Sic enim expresse argumentatur lex in hoc etiam casu. C. eod. tit. Manichæos. & ita seruatur de consuetudine in partibus Tholosanis aliquo fluxu temporis non obstante, nisi forsan insontibus vel pœnitentibus bona reddantur de gratia. infra eod. vergentis. responso. 1. & sic intellige. C. eod. Manichæos, ante finem, & alia iura consimilia, vt & not. infra eod. vergentis. Tertius est casus in episcopo, qui hæreticos hæredes instituit. vt hic. Et idem videtur dicendum in quocunque clerico, vt infra c. 1. quinimo & de quocūque catholico: quia sic indistincte loquitur 24. q. 2. sane profertur. circa medium. ibi: Item multi episcopi congregati, &c. secundum litteram de ipsis statuerunt, sed alia littera dicit: de episcopis statuerunt: & illa omnino concordat cum isto cap. Quartus est generalis in quolibet notorio peccatore. 23. q. 5. placuit. 88. dis. c. fi. In his autem duobus casibus vltimis non confiscantur bona, sed & ad hoc quæritur tantum de crimine, ne pro tali fiat oratio: & ne ecclesiasticam recipiat sepulturam; quod & in quibusdam aliis casibus accidit: de quibus dic vt not. supra de sepul. ex parte. vers. fi.

† Antoni. Gomezius tom. 3. variar. resolut. cap. 14. nu. 5. Ioānes Rojas singu. 134. Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 17. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 24.

7 Et secundum canonicam æquitatem etiam post mortem agi potest de criminibus, saltē notorijs per confessionem pœnitentis, vel alio modo: & coguntur hæredes satisfacere pro defuncto, vt patet in eo quod leg. & not. supra de sepul. parochiano. in fi. & infra de rapt. c. 2. & c. in litteris. & de vsuris cum tu. §. fi. & c. tua nos. §. vnico. & de hoc notaui in summa de accu. sub eadem rubrica. §. quis accusari. & 24. quæst. 2. in summa.

8 Anathema.] Ergo non sepeliatur: & si sepultus est, exhumetur, secundum quod legitur & not. supra de sepul. sacris.

Nomen.] tamquam infamis, vt & fructu participationis Ecclesiæ careat, arg. C. de ferijs, à nullo. in fine. nec memoria eius fiat. arg. C. ad leg. Iul. maiest. l. fi. §. post diui Marci. vnde & sequitur.

Inter Dei sacerdotes.] id est, in libro, in quo consueuerunt poni nomina episcoporum defunctorum, & pronuntiari obitus annuatim. simile 21. q. 3. Cyprianus. ad finem. 88. dist. cap. fin.

c. In eos.

Summarium.

1 Hæreticis nihil in vita seu in morte est conferendum.

2 Hæretico fame pereūti cibus dari an possit.

3 Appellatione presbyterorum clerici continentur, & vice versa.

IN eos. &c.] Consanguinei.] Dic vt not. supra cap. proxi.

1 Nihil conferant.] nec distinguitur in morte, vel in vita: ergo nec nos distinguamus. argu. ff. de offi. præsi. l. 3. quia tales nec ex testamento capere possunt. infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. Et hoc verum est de quocunque relicto in morte.

2 In vita vero posset ei forte causa pietatis dari †, ne fame pereat. arg. 86. dist. pasce. & c. non satis. Nam adhuc potest conuerti: quia de nemine dum viuit desperandum est. de pœnit. dist. 7. nemo. 32. q. 2. ancillam. & argum. etiam ad hoc 42. distinct. quiesca-

† Gloss. & doctores in ca. 1. dist. 30. Alfonsus Castrus lib. 2. c. 7. de iusta hæret. puni. & Albericus tracta. de statutis par. 4. q. 7.

quiescamus. 11. quæstion. 3. quoniam multos. Demque.] 2. pars.

3 De reliquis clericis.] In hoc ergo pares sunt. ar. 16. q. 1. prædicator. in prin. 24. q. 2. sane profertur. Et sic appellatione presbyterorū continētur & clerici: sicut & econuerso appellatione clericorū continētur presbyteri. 11. q. 1. de persona. sicut et de hoc legitur. & not. supra de coha. cle. et mu. c. 2. in prin.

c. Cum Christus.

Summarium.

1 Christum esse hominem, articulus est necessario credendus.
2 Clerici plura, & apertius quàm laici scire tenentur.
3 Laicis quid credere sufficiat.

Vm Christus, &c.] Sub anathemate.] quæ verba habent hic sententiam iam lati canonis: sicut & infra eo. c. 1. §. 1. quia hoc dicere hæreticū est: & omnes hæretici excommunicati sunt, vt infra eod. ad abolendam. responso 1. in fi. & c. excommunicamus 1. & 2.

1 Quia sicut. vers. Verus est homo.] quod probatur per hoc quod sequitur. Et iste est vnus de articulis, quos quilibet Christianus tenetur scire per fidē. arg. de cōs. dist. 4. ante viginti. & c. baptizādos.

2 Clerici † tamen magis astringūtur quàm laici: quia tenētur ipsos scire explicite, vt patet 38. dist. omnes psallentes. 24. dist. quando episcopus.

† De hac materia late Innocentius in cap. firmiter. de sum. trin. & Eymeric° supra par. 1. q. 4. & 12.

3 Laicis autem sufficit credere implicite, idest secundum quod tenet catholica Ecclesia: & quod nihil sentiant contra fidem. infra eod. ad abolendam. responso 1. De his articulis tetigi supra eo. c. 1. quod dic vt not. plene supra de sum. tri. in ipsa rubrica. Rationabili.] aliâs rationali. & est melior littera. Et humana.] Ergo est verus homo, vt supra de cele. mis. in quadam. vbi de hoc.

c. Sicut ait.

Summarium.

1 Leges in hæreticos latæ, licet de quibusdā loquantur, in omnibus locum habent.
2 Assassini sicut hæretici excōmunicati sunt.
3 Cum excommunicato non participandū.
4 Propter delictum amittitur priuilegium.
5 Pro nullo, quem constat in peccato mortali decessisse, orandum est.

Icut ait beatus Leo: & infra.] 23. q. 5. res autem omnes.

1 In partibus.] Ideo canon iste videtur fuisse localis. argu. in eo quod legitur & not. supra de locato. c. 1. Sed hodie vbique est ge- A neralis, vt patet infra eod. c. 1. responso. 1. & c. excommunicamus 1. & 2.

Eos.] scilicet hæreticos. Et defensores, &c.] infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. 79. dist. si quis Papa.

2 Et idem est hodie de assassinis, et de receptoribus, & defensoribus, & occultatoribus eorundem, qui non solum sunt excommunicati, sed & pluribus alijs pœnis plectuntur: sicut legitur & not. extra. d. n. de homici. pro humani. §. sacri.

§. Sub anathemate.] 2. pars. canon est latæ sententiæ. sic supra eod. c. proxi.

B 3 Aut negotiationem.] simile infra eod. c. 1. §. ciuitas. Et licet hoc specificetur in hæretico, tamen & idem est in excommunicato, cum ei in nullo participari debeat, sed in omnibus sit vitandus. 11. q. 3. sicut Apostoli. & c. sequentibus. quod dic vt not. supra tit. 1. ad liberandam. in decisione. §. ceterum. vers. sub interminatione: quamuis aliud sit de Paganis, vt patet. 11. q. 3. ad mensam. & in eo quod legitur & not. supra tit. 1. significauit. §. pen. & fin. & cap. quod olim. responso 1.

§. Si autem.] 3. pars. Decesserit.] scilicet hæreticus, vel fautor ipsius.

C 4 Priuilegiorum.] mortuo concessorum. & secundum hoc ratione delicti hic perditur priuilegium, infra c. 1. in fi. Vel aliquibus personis vel locis concessorum: sicut patet in Hospitalarijs, & quibusdā alijs, quibus conceditur, quòd salua canonica ecclesiarum à quibus corpora assumuntur, possint indistincte recipere illos, qui apud eos elegerint sepeliri, vt supra de sepultu. in nostra. & c. certificari. Sed licet ita generaliter concedatur: est tamen quantum ad hoc priuilegium restringendum: quia non extenditur ad illicita, nec tuetur aliquem in delicto, vt patet in eo quod legitur, & not. infra de

D senten. excom. nulli. infra de priuil. tuarum. Et est hic arg. quod per generalem mentionem tolluntur generaliter omnia priuilegia quibuscunque concessa, & cuiuscunque tenoris existant. ad idem infra c. 1. in fi. arg. contra in eo quod leg. & not. supra de offi. lega. quod translationem. de hoc not. supra de iudi. causam, quæ. in fi. supra de dolo & contu. c. 2. §. verum. in prin. dic vt ibi not.

5 Oblatio, &c.] simile infra de vsuris, quia in omnibus. Et hoc quidem obtinet in omnibus, quos constat decessisse in peccato mortali. 23. q. 5. placuit. & not. supra de sepultu. ex parte. in fine.

E

c. Ad abolendam.

Summarium.

1 Ecclesia indirecte coercet Iudæos.
2 Hæreticus est qui non tenet quod Ecclesia Romana credendum esse definit.
3 Episcopi vbi de fide agitur, ordinarii sunt Iudices, sed dubia circa fidem diffinire non possunt.
4 Episcopus an consilium clericorum sequi teneatur.

5 Mortui

5 *Mortui iurisdictio post eius obitum ad quem transferatur.*
6 *Deprehensus in hæresi quis dicatur.*
7 *Clericus depositus, quando retineat priuilegiũ clericale. & nu. 8.*
8 *Quibus casibus clericus tradatur curiæ sæculari.*
9 *Sponte reuersus ad fidem recipiendus, errore abiurato.*
10 *Olim abiuratio solum in concilio fiebat, hodie coram fidei Iudicibus.*
11 *Hereticorum pœna ignis. & nu. 13.*
12 *Appellatione vltimi supplicij mors intelligitur.*
13 *Lege Euangelica, canonica, ciuili, & consuetudinaria hæretici comburendi.*
14 *In crimine hæresis condemnatio ad ecclesiam spectat, sed punitio corporalis ad Iudices sæculares.*
15 *Peius est recidere, quàm incidere.*
16 *Relapsus si statim redire voluerit, an sit recipiendus.*
17 *Pœna in principes non adiuuantes Inquisitores.*
18 *Qui non adiuuat Ecclesiam cum potest, honore priuandus est.*
19 *Ciuitas resistens legibus in hæreticos latis, aliarum commercio priuatur, & Episcopo.*
20 *Allegans priuilegium, ostendere illud debet.*
21 *Priuilegium exemptionis nemini dat licentiã delinquendi.*
22 *Delinquentibus aliquibus de collegio, an ceteri amittant exemptionis priuilegium.*

AD abolendam. & infra.] Vniuersos.] *qui in potestate christianorum consistunt, & eorum fidem seruant: quid enim ad nos de his qui extra Ecclesiam sunt. 2.q.1. multi. Exceptis his, qui inter Christianos morantur, quos & leges imperiales astringunt. C. de Iudæis. Iudæi.*

1 *Et licet istos non poßit directe coercere Ecclesia* †, *quia non potest ipsos excommunicare: indirecte tamen eos coercet, & distringi facit per dominos temporales, vt patet in eo quod legitur & not. supra de Iudæis, Iudæi 2.§.fi.* [Sacramentis.] *quæ septem sunt. quod dic vt legitur & not. supra de sacra. non iteran. cap. 1.§.fi.*

† Et quibus pœnis puniat vide Syluest. in sum. verbo Iudæ' quæst. 5. Eymer. 2.par.q. 44. vbi dixi.

2 Prædicat & obseruat.] *Quicunquè enim hoc facit, hæreticus est. 24.q.3. hæresis. 17. dist. multis. Quod enim in talibus Romana Ecclesia obseruat & mandat, tenendum est. 11. dist. quis nesciat. alioquin hæreticus iudicatur, vt patet in eo quod not. supra eod. firmißime. responso 1.*

3 Et generaliter. vers. Singuli Episcopi.] *qui super hoc tenentur inquirere ex officio: & si quis inueniatur negligens, vel remissus, ab officio deponatur. infra eod. excommunicamus 1.§.fi. Sunt ergo episcopi, etiam vbi de fide agitur ordinarij: tamen*

A *si aliquod dubium incidat, etsi illud poßint examinare, non tamen sine Ecclesiæ Romanæ licentia diffinire, cuius est diffinitio in tali dubio. 24.q.1. quotiens. 12. dist. præceptis. Etiam quandoque si indubitatum vertatur in dubium. C. de sum. trini. l. fin. et de hac materia nota, supra de accu. cum dilectus. §. vnico.* [Diœceses.] *vel ciuitates. simile supra de off. ordi. cap. 1.*

4 [Cum concilio.] *quia hoc de maioribus est. sic supra de his quæ fi. à præla. nouit. & c. quanto. Sed nunquid tenetur sequi consilium? Dic vt not. supra de arbi. cum olim. Vel forsan hic ponitur consilium*
B *pro consensu. arg. infra de exces. præla. c. 1. responso 1. vers. aut sine iudicio. Dicas quòd si in hoc casu maior & sanior pars capituli consentit cum ipso, illud exequatur. arg. supra de his quæ fi. à ma. par. cap. c. 1. Alioquin ad metropolitanum, seu concilium referat quæstionem. 18. dist. propter ecclesiasticas 1. & 2. & quasi per totum. & supra de præben. graue. 11. q. 3. si episcopus forte. & sequẽtibus. Et si omnes, vel maior pars concordes fuerint cum metropolitano, ei stetur, vt patet in eo quòd legitur & not. supra de tempo. ordi. nec episcopi. §. fi. Alioquin ad Romanam Ecclesiam recursus habea-*
C *tur, vt patet in eo quod not. supra eod. super verbo,* prædicat & obseruat.

5 Vel clerici. vers. Sede vacante.] *Mortuo aliquo si vis scire ad quẽm transfertur potestas faciendi ea quæ faciebat, antequam constituatur successor, notabis secundum d. n. quòd si ea per se solum faciebat, sicut est iurisdictionis exercitium, & consimilia: hoc faciet ille à quo ea habebat. Mortuo igitur archidiacono qui vicem gerit episcopi, supra de offi. archi. c. 1. Episcopus eo mortuo iurisdictionem archidiaconi exercebit. arg. supra de maio. & obe. his quæ. §. fi. supra de institu. cum venissent. respon-*
D *so 1. Et sunt hæc vera etiam in alijs si necesse vel vtile sit hoc de quo agitur expediri. arg. 12. q. 2. hæc huius placiti. & c. si qua de rebus. Alioquin reseruabitur successori. ff. de iudi. mortuo. C. de iudi. properandum. §. sin autem. Maxime si in proximo successor sit futurus. arg. ff. de vaca. mu. l. pen. §. fi. secundum d. n. In iudicio autem non proceditur vacante sede. supra ne sede vacan. cap. fi. nisi necessitate instante deputetur actor auctoritate superioris ad reposcenda alienata. 12. q. 2. nobis. c. Vulteranæ. & arg. insti. de auct. tu. §. fi. & ff. de cura. bonis dan. l. si plures. & l. 1. & 2. Si tamen ad capitulum*
E *spectat electio archidiaconi secundum d. n. vel canonicorum vna cum archidiacono: eo mortuo deuoluetur ad capitulum prædicta potestas. arg. supra de conces. præben. postulasti. Sed si archidiaconus aliqua fecit etiam suo iure, quæ non ab alio sunt collata, vt si fundauit ecclesiam de bonis archidiaconatus, non capituli: tunc non deuoluitur potestas ad capitulum, sed ad successorem tantum. supra ne sede vacan. illa. supra de testamentis relatum 2. §. nouimus. vbi de hoc. Et adde quod leg. & not. infra de offi. deleg. quoniam abbas. de exces. præla. cap. 2. Quid si aliqua habeat ab episcopo, & aliqua à capitulo? & ille & hi in eo quod ab eis tenebant, succedunt.*

dunt.arg.supra de testa. relatum 2.§.fi.12.q.3.& 4.per totum. Cum autem episcopus & capitulum sint vnum corpus, cuius caput est episcopus. argu. infra de verb.sig. cum clerici. & expressum supra de præscrip.cum non liceat. supra de his quæ fi. à præla.c.fi. Et inter eas sit spirituale coniugium. supra de testa.requisisti.§. secus, & melius supra de transla.epi.licet. Dicendum est, quòd ea quæ spectant ad episcopum suo iure, sicut est iurisdictio & confirmatio prælatorum: deuoluuntur vacante sede ad capitulum ipso iure. supra de maio. & obe. cum olim. Sed si cum alijs aliquid exercebat, non ad inferiores, nec ad superiores; sed ad collegas eiusdem officij deuoluitur hæc potestas. 65.dist.c.fi. Idem forte dicendum est in absente, siue ex iusta causa absit, siue ex iniusta. In negligente autem dic vt not. supra de conces.præben.nulla, & de supplen. neg.præla.per totum, secundum d. n. cuius est hæc tota glos. paucis exceptis. Iura tamen per ipsum inducta minus plene probant intentionem suam. Tu dic de hac materia vt not. supra de maio. & obedi. his quæ. & c.cum olim. & ne sede vacante, illa. & c. fin.per totum. & de elect.cum in cunctis, in fine [Vicinorum.] *simile 7. quæst.1. Pontifices.* [§. præsenti.] *2. pars.*

† Deprehensus in hæresi quot modis quis dicatur. & vide Symancam 3. par. quæst. 89.

6 Deprehensi.] *Facti euidentia †: puta quia publice hæresim prædicauit.arg.supra de ritu nup.palam.§.fin. & expressum infra de pur.can.inter sollicitudines. Vel ad rationem positus confitetur errorem suum, & pertinax est, supra de accusa. si constiterit. Vel alijs in iudicio confitetur, siue conuincitur, vt supra de cohabi.cleri. & mulie.cap.fin.* [Obumbratione fuscatus.] *Potest enim talis habere vmbram religionis, sed non veritatem. simile supra de consue. quanto.ad finem.*

7 Prærogatiua nudetur.] *Arg. quòd clericus depositus non retinet priuilegium clericale †.ad idem 54.dist.ex antiquis.in fi.quod concedit Alanus. Sed non est verum cum teneatur viuere regulariter. 81. dist.dictum. 50.dist.studeat. secundũ Hug. Solutio. Regulariter verum est, quòd clericus quamuis depositus, dummodo corrigibilis sit, priuilegium retinet clericale: & sic intellige opinionem Hug.*

† Syluester in summa verbo, degradatio. quæst. 6.

8 *Ab hac regula excipiuntur casus, in quibus statim traditur curiæ sæculari: puta in hæresi, nisi incontinenti pæniteat, vt hic. in quo casu satisfacere debet vt & hic sequitur. Subaudi tu per pænitentiã perpetuam in carcere peragendã. infra eod.excommunicamus 2.§.damnati. Secundo in falsario domini Papæ. infra de crimine fal. ad falsariorum. Tertio cum quis propter calumniam, quam intulit proprio episcopo, deponitur. 11.q.1.si quis sacerdotũ. Si vero depositus sit incorrigibilis: tunc nullo modo priuilegium retinet. Et sic intellige opinionem Alani: immo finaliter potestati traditur sæculari: quod dic vt legitur & not. supra de iudi. cum non ab homine. Qualiter autem tradi debeat, exponitur hic vbi sequitur:* Sæcularis relinquatur, &c.] *infra de verb.sig.nouimus. qualiter autem puniantur hæretici, legitur & not. infra eod. excommunicamus 1. & 2.*

A 9 Sponte recurrere.] *postquam est de hæresi condemnatus. Et si sponte redeat, debet recipi abiurato errore. 24. q. 3. dixit Apostolus. & detrudi in carcerem ad perpetuam pænitentiam peragendam. infra eod.c.penult.§. damnati. Aliàs autem si non esset damnatus de hæresi, non solum sponte rediens admitteretur, sed etiam ad fidem semel susceptam seruandã inuitus cogeretur. Et sic soluitur & not. contra 45.dist.de Iudæis.23.q.5.ad fidem.*

10 Ad arbitrium episcopi.] *Olim tamen non recipiebatur nisi in concilio † 1.q.7.si quis episcopus. Sed propter periculum multitudinis, quæ inualuit,*
B *istud hodie ad arbitrium episcopi est redactum, vt hic dicitur. ad idem infra de pur.can. inter sollicitudines.* [Abiurare.] *Vel se purgare. infra eod.§.illos.* [§.laicus autem.] *3. pars.* Arbitrio.] *Et idẽ est de clerico impænitente, prius tamen à suis ordinibus degradato, vt supra. §.proxi. & infra cap. penult. §. damnati.*

† Simancas de cathol.instit.tit. 1. de abiuratione. num. 23.

11 Debitam.] *Vltio debita est ignis † crematio: sicut probatur ex verbis Domini dicentis. Ioan. 15. b.* Si quis in me non manserit, *per fidem firmã & simplicem, supra de summa tri.c.1.in prin. sed ab ea exorbitauerit,* mittetur foras, *idest, extra com-*
C *munionem Ecclesiæ, siue clericus, siue laicus sit per sententiam excommunicationis; qui tamen hodie omnes sunt excommunicati. supra eod.c.responso 1. & infra eod.excommunicamus 1. & 2.* Sicut palmes, *idest, homo infidelis & inutilis ac mortuus, cum in eo omnino Dei gratia sit extincta, supra de rebus eccle.non alie.si quis presbyterorum.* Et *nisi pænituerit,* arescet, *si laicus sit, per iudicis ecclesiastici condemnationem, & curiæ sæcularis damnationem, & pœnæ corporalis executionem. Si vero clericus sit, per præmissam consimilem condemnationem, & secutam degradationem, & cu-*
D *riæ sæculari traditionem:* & colligent potestates sæculares Eum, *scilicet laicum per damnationem corporalis pœnæ & executionem: Clericum vero in foro suo recipient, vt & datam per eos pænalem contra eum sententiam exequantur.* Et in ignem mittent, *ministri sæcularium potestatum de mandato eorum.* Et ardet, *idest, ad litteram, tradetur igni & conburetur. Et ex hac auctoritate sic exposita satis potest colligi id quod legitur & not. infra de verb.sig.nouimus. Lex etiam humana in hac pœna concordat: dicit enim tales vltimo supplicio puniendos. C. eod.tit. Ariani.*

† Vide Petrũ Godoffiedũ in l 4. C. de hæret. & Couarruuiã lib. 2. variar. reso sol t. c. 10. nu. 10.

E 12 *Quod vltimum supplicium alia lex mortem interpretatur. ff. de pœnis: vltimũ supplicium. Et tertia lex expresse dicit, quòd viui crematio † vltimũ supplicium est. ff. de pœnis, capitalium.*

13 *Hanc etiam pœnam sic interpretata est generalis consuetudo, secundum quam igni traduntur hæretici vniuersi. Ergo non solum secundum legem Euangelicam, sed & secundum humanam, necnon & generalem consuetudinem omnibus hæreticis debita est hæc pœna. Sed & ad hoc præstat. argu. lex canonica, supra eod. firmissime. responso 1. vbi probatur, quòd diabolo & angelis eius participant æterni ignis incendio puniendi.*

† Hæc disputatio hodie cessat per legem Federici Imperatoris incipien Inconsutilem. vbi statuitur comburẽdos esse hæreticos. hæc lex habetur inter litteras Apostolicas pro officio inquisitionis in fine Directorii.

14 *Ideo*

14 *Ideo autem dixi condemnationem in personam Ecclesiæ: & damnationem in personam Potestatis sæcularis, quia ad Ecclesiam pertinet condemnatio de crimine: & non damnatio corporis. Ad sæcularem vero spectat condemnatio corporis, & non condemnatio de crimine, quæ pœnam corporalem & eius sententiam præcedere debet. secundum hoc intellige quod not. in summa. eod. tit. §. qualiter deuitetur. vers. ergo cognitis.* [Et infra.] *Continebatur hic:* Qui vero inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad arbitrium episcopi propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, simili sententiæ subiacebunt. *Quod non debuit remoueri, vt patet in eo quod legitur & not. infra eod. §. 1. Sed & hoc hodie temperatur infra eo. excommunicamus 1. §. 1. quod dic vt ibi not.*

§. Illos quoque.] 4. *pars.*

Vt diximus.] *Verum est de abiuratione: de purgatione autem nihil dixit in superioribus, sed dictum fuit hoc in proxima præcedenti decisione, quæ non debuit remoueri, vt ibi not. aut hæc littera non debuit apponi. Frequenter igitur dum breuis esse laboro, obscurus fio, vt hic patet. & supra eod. ad liberãdã in prima decisione, vt et ibi not. & supra de voto. quod super his. §. rurs⁹. in fi. in ipsa decisione. & c. ex multa. responso 1. vers. si ergo. vt & ibi not.*

15 Recidisse.] *Nam secundum B. recidere peius siue periculosius est quàm incidere: sic & deterior dolus est illius, qui interruptam iterum litem deserit, quàm qui semel cœptã derelinquit. in Authen. de liti. §. si vero intra prædictum. in fi. colla. 8.*

16 Sine vlla audientia.] *quo ad bona: vel quo ad hoc, vt nulla ipsius excusatio super hæresi audiatur: quia sufficit quòd semel fuerit conuictus & condemnatus: necesse est tamen quòd condemnetur de recidiua. Sin autem statim sponte redire voluerit, admittendus † est secundum quosdam: ita tamẽ quòd in perpetuum carcerem retrudatur, vt legitur & not. supra eod. §. præsenti. Et facit pro his: quia Deus non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. 26. q. 6. cognouimus. & in Authen. vt non luxuri. contra naturam. responso 1. colla. 6. Vnde & Ecclesia nemini volenti redire, gremium suum claudit. 1. q. 7. si quis omnem. C. de summa tri. l. fi. ante fi. & arg. C. eo. tit. l. Manichæos. & de pœnit. dist. 3. adhuc. Alij tamen dicunt, quòd iste est casus specialis in fauorem fidei: & quia omnino reddidit se indignum audientia, ex quo abusus est prima gratia sibi facta. Et hoc credo verius de rigore & ex mente. arg. supra de postu. præla. cap. 2. cum suis concor. 11. q. 3. priuilegium 25. q. 2. ita nos. ff. de ser. cor. inde Neratius. C. de epis. audi. l. 3. ad fi. Vbi hoc videtur expressum: vnde & talem interli. fecit hic d. n.* [Audientia.] *quasi dicat non proderit eis si dicant se velle hæresim abiurare: ac si diceret, nullo modo amplius reconciliabuntur: audientur tamen defendendo se super alijs criminibus accusati. vt not. infra eod. si aduersus. responso 1. Prima tamen opinio de exuberanti æquitate & benignitate tolerari potest: quod totum finaliter dicimus ad arbitrium boni iudicis redigendum. arg. in*

† De hoc articulo vide plene infra 3. par. i principio in commentario super tit. de sermone generali habẽdo. §. Magnam veniam.

A *eo quod legitur & not. supra de transac. c. fi. ad fi.*

§. Statuimus. 5. *pars.*

17 Vt comites.] *Non potuisset hoc Papa statuere de laicis, nisi ratione immanitatis † criminis. sic infra. eod. c. 1. supra de iudi. nouit. §. 1. in fi. simile supra tit. 1. ita quorundam. Alij dicunt quod ideo valuit: quia Imperator præsens fuit, siue consensit. secundum d. n. Tu dicas vt not. extra eiusdem. d. n. de homi. pro humani. §. sacri. vers. sitque.* [lib. 6.] *cum suis concor.* [Iuramento.] *simile infra eod. excommunicamus 1. §. moneantur.* [Si vero. vers. Noluerint.] *scilicet Potestates sæculares.*

† al. iniquitatis

B 18 Honore.] *quia hoc ipso contra Ecclesiam esse videntur: quare dignitate priuari debent. 32. q. 5. præceptum. 24. q. 1. qui contra Ecclesiæ pacem. quã potestatem habet Ecclesia, etiam quo ad Imperatorem: quod dic vt legitur & not. supra de elect. venerabilem. §. eos igitur.* [Et ad alios.] *scilicet honores, quibus se indignos reddunt: quia turpius eijcitur quàm non admittitur hospes: & multa impediunt promouendum, & cetera supra de iure iur. quemadmodũ. §. 1. vers. quia turpius. & §. 2. vers. profecto.* [Eis.] *scilicet, si rebelles fuerint, nec pœnituerint,* [Excommunicatione, &c.] *simile supra tit. 1. ad liberandam. §. ceterum.*

C 19 §. Ciuitas autem.] 6. *pars.* [Commercio.] *simile supra eod. c. proxi. §. 1.* [Priuandam.] *propter tantum delictum. simile 25. q. 2. ita nos.* [§. Si qui vero.] 7. *pars.* [Exempti.] *vt Templarij secundum d. n. Idem tamen contra diffiniuit extra idem d. n. de verb. sig. veniens.* [lib. 6.] *Dicas ergo vt Cluniacen. & multi alij, quorum priuilegia vidimus: de his enim aliter iudicari non potest, vt patet in eo quod legitur & not. supra eod. de vsu pallij. c. fi. & infra de priuil. porro.*

D 20 *Et si quis se exemptum vel priuilegiatum dicat, cum diœcesanus de iure communi intentionem suam fundet, vt supra de relig. do. de xenodochijs, cum suis concor. necesse est quòd de priuilegio fiat fides, vt patet 100. dist. contra morem. ff. de iudi. si quis ex aliena. supra de excep. cum venerabilis. §. quia vero. et arg. supra de offi. deleg. cum in iure peritus existas.* [Episcoporum.] *qui aliàs ordinarij sunt, vt supra eod. c. responso 1. ver. & generaliter.* [Et eis.] *scilicet episcopis.*

21. [Delegatis.] *geneneraliter & vbique auctoritate huius concilij. simile supra de off. ordi. irrefragabili. §. ceterum. Gratia enim non dat licentiam delinquendi. 1. q. 7. exigunt.*

E 22 *Non tamen propter hoc amittũt in alijs exemptionis priuilegium illi, qui sunt de collegio exemptorum, sed delinquentes non obstante priuilegio puniuntur: quia non defendit priuilegium in delictis: quod dic vt legitur & not. infra de priuil. tuarum. Punientur autem per episcopum, qui hoc facit vice Papæ, vt hic dicit. Vnde perinde est ac si Papa hoc faceret. arg. infra de sent. excom. mulieres. §. fi. cum suis concor. secundum Tanc. Tu dicas, quòd omnes perdunt priuilegium in illa diœcesi, in qua hoc est commissum. infra eod. excommunicamus 1. §. sane clerici. vers. fi. Dicas etiam, quòd cum*

hæc

hæc delegatio generaliter sit concessa; & vniuersaliter, vt not. supra ead. glo. in prin. huiusmodi delegatio hodie in tali casu ordinaria iurisdictio est cēsenda.arg.ff. de iudi.cum prætor. Nec isto verbo vsus est Papa, nisi quantum ad placandum exemptos: ac si diceret; non moueamini propter hoc vos exempti: quia non procedit episcopus in his iure suo, sed nostro. Sed quicquid dicat, possunt respondere exempti; hæc satisfactio est puerilis. Nam ex quo ita est quantum ad effectum, facit hoc episcopus iure suo, nec in verbis vim facimus, sed in rebus. C. communia de leg. l. 2. in fi. C. de donati. l. fina. [Non obstantibus.] simile. supra eod. cap. proxi. §. 1. vbi de hoc.

c. Vergentis.

Summarium.

1 Hæreticorū bona etiam post mortē publicantur.
2 Bona hæreticorum confiscata non reuertuntur ad eos nisi de misericordia.
3 Blasphemiæ in Deum, non sunt impunitæ relinquendæ.
4 Filij filiarum, & filij filiorum hæretici, an æqualiter puniendi.
5 Bona hæreticorum, etiam si habeant filios catholicos, publicantur.
6 Spiritualis pœna in crimine hæresis non impedit temporalem.
7 In multis delictis hæresi minoribus, filij ob parentum delicta affliguntur.

Vergentis in senium sęculi corruptelā. & infra.] Subaudi, testātur non solum elementa, sed et hoc, sicut in integra continetur. [nostræ iurisdictioni.] Loquitur prælatis, vt patet ex sequentibus. simile supra de foro cōpet. ex trāsmissa. et c. verū. et de vi. et ho. cle. quoniā.

1 Publicari.†] etiam post mortē: quod dic vt not. supra eod. si quis episcopus. [Et in alijs.] vers. scilicet terris, quæ non subiacent ecclesijs, vel prælatis, sed laicis. Pręcipimus. scilicet bona publicari. [Per potestates.] sim. supra c. proxi. §. statuimus. quod dic vt ibi not. [Sęculares.] quibus nō debet præiudiciū generari. supra qui fil. sint. leg. causā 2. quādiu obedientes, & non negligētes fuerint. Alioquin contra, vt legitur & not. infra eod. excōmunicamus. 1. §. si vero Dominus temporalis. vers. 1. [Compelli.] quod potest fieri. 23. q. 5. administratores. & supra eod. c. proxi. §. statuimus. vers. 1. & supra tit. 1. postulasti. §. fi. & c. Iudæi, siue Sarraceni. §. fi.

†De hac materia latè Zāchinus tract. de heret. cap. 25. & Antonius Gomezius tomo 3. variar. resolut cap. 14. & Eymericus infra parte 3. quęst. 109. & seq.

2 Nec ad eos.] scilicet hæreticos. [Bona.] scilicet publicata. [Eorum.] scilicet quondam: nunc enim ex quo publicata sunt, dominium amiserunt. [Misereri.] De sola ergo misericordia restituuntur bona, vt hic patet. et etiam quandoque episcopatus. 23. q. 4. ipsa pietas. vers. itē si inquiunt. in fi. & q. 7. quod autem. & 1. q. 7. conuenientibus. Et not. infra eod. §. fi. super verbo exhæredatio. [Disciplina.] simile

A supra de elect. cū in cunctis. §. pen. cum suis concor. §. Cum enim.] 2. pars. [Sanctiones.] C. ad l. Iul. maiest. quisquis. & est canonizata 6. q. 1. §. verum. vers. si quis cum militibus.

3 Quanto magis.] Si enim contra homines illatæ blasphemiæ impunitæ non transeunt, multo magis qui ipsum Deū blasphemat, dignus est supplicia sustinere, vt in Authen. vt non luxu. contra naturam. responso. 1. & §. 1. colla. 6. Vnde & infra sequitur, cū longe grauius sit, & c. vt infra. eod. §. in fi. & not. infra de maledicis. statuim⁹. [Quod est Christus.] quod dic vt not. supra de elect. significasti. in fi. et de

B sacra vnctio. cap. vnico. §. vnde in veteri. vers. 1. Cum lōge.] vers. Sit grauius.] sim. 27. q. 4. sicut qui Ecclesiam. 23. q. 5. §. apud. Quod enim in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. C. eod. tit. Manichæos. Nec debemus dimittere illius inultum opprobrium, qui probra nostra deleuit. supra tit. 1. in nonnullis. §. fi. ad idem supra de decimis. tua nobis. §. verum. 23. q. 4. si is qui. & not. supra eod. super verbo quanto magis. & c. si quis episcopus.

4 Sed quid si ita dicat Papa: statuimus quod hæretici & filij eorum vsque ad quartum gradū non ad-

C mittantur ad collegium clericorum: Nunquid est hoc intelligendum, tam de filijs filiarum, quām de filijs filiorum? † Ita videtur. Arg. infra de pœn. in quibusdam. §. sacri. vbi de hoc. Nam & tales astringunt verba et mens. Verba, quia tam hi quām illi ab hæretico descendunt: et differentia agnationis & cognationis hodie est sublata. vt in Authen. de hære. quæ ab intes. desc. colla. 9. ergo à significatione verborum recedi non debet: sicut dicit lex. ff. de leg. 3. non aliter. ff. de exerci. act. l. 1. §. si is qui nauē. Sed & de mente idem videtur: voluit enim princeps punire hæreticum, non solum in se, sed & in filijs. arg.

†De hac materia Eymericus infra par. 3 quęst. 115. & ibidē dixi copiosè.

D ff. quod metus causa. isti quidem. Pone ergo quòd non habet nisi vnicam filiam; si dicas nepotē ex filia descendentem immunem, ergo non punietur in filijs, cum alios non habeat. Item de mente videtur, quòd ideo sit facta prohibitio, ne quis ducat filiam hæretici in vxorem. Et merito: quia timeri potest de corruptione mariti & filiorum: sicut enim vir infidelis saluatur per mulierem fidelē: sic & damnari potest fidelis per infidelē. arg. supra de diuor. quanto. ff. de redibi. act. l. quod si nolit. §. qui per mācipia.

Dicendum ergo videtur in fauorem fidei, quòd talis filius, & si sit inculpabilis, puniatur: quia &

E hoc in aliis contingit. Et in hoc etiā possumus sequi diuinum iudicium, vt probatur in hoc cap. & in his quæ supra not. Caueat ergo sibi vnusquisq; ne contrahat cum filiabus Canaan. Gen. 28. c. Econtra videtur: quia nemo debet puniri sine culpa, & c. C. de pœn. sancimus. cum suis concor. Nec obstat quod dictum est de verbis statuti: quia cū dicat, filijs, masculos complexus est, & non fœminas secūdum verba, & secundum mentem: idem est cum agatur de pœna. arg. ff. de ventre in poss. mitt. l. 1. §. 1. ff. de pœn. si præses. & l. interpretatione. cum suis concor. supra de testa. Raynaldus. responso 1. super verbo, masculis. Itē videtur potius comprehēdisse agnatio-

nem provenientem ex linea paterna, quàm cognationem maternam.arg. insti.de legit.agna.suc.§.1. et de leg.agna.tu.§.1.Præterea,ex quo quis de legitimis nuptijs genitus est,sequitur patrem et nō matrem. ff. de sta. ho. cum legitime. quod omnino verum est cum agitur de dignitatibus & honoribus,& pœnarum immunitatibus,vt patet.C. de decur. eos induiserunt.&.l. exemplo. & l.nullus. & l.si ille. lib. 10.C. de pœn. decuriones. & l. decurionum filij.& melius et expreßius quantum ad pœnas.ff.de pœn. moris. §.fi. ff.de decu. l.2. §.in filijs. Sol. non videtur quòd talis filius hoc statuto damnetur: potius enim lineam masculinam & paternam, quàm femininam & maternam comprehendit:etiam si de immunitate agatur,vt probatur.ff.de mu. & hono. vacatio.ff. de iure immuni.l.1.§.vnico.Et dicit lex, senatores debere vocari ipsos senatores,et eorum filios et nepotes natos ex eis.Nepotes vero nati ex filiabus non senatores dicentur,sed patris sui conditionem sequuntur.ff. de senato.l.liberos. Si ergo in beneficijs & dignitatibus filius ex matrimonio natus matris conditionem non sequitur, quanto magis dicendum est & in pœnis contra iura maxime adinuentis non debeat sequi conditionem eiusdem? cum pœnæ legum interpretatione sint molliendæ, non exasperādæ,vt supra not.Contra iura etiam generalia est,vt filius portet iniquitatem patris. ff. de pœnis.l.crimen.ff. de in ius vo. adoptiuum. §. 1. Huic igitur adhærebo fauori,maxime quantum ad Ecclesiam,quæ innocentē punire non desiderat:immo nec nocenti redeunti claudere gremium consueuit.Et si specialia in cōtrarium sint quædam,metas ipsorum ad consimilia non transcendam.ff.de ad mun.l.1.C. de decur.l.neque Dorotheum.C.de leg. leges vt generales.Insti. de iur. na. §. quod principi. ff. de leg. ius singulare.cum similibus. Video insuper, quòd si filius habeat patrem et auum senatorem,et si pater à senatu remoueatur turpiter:tamen filius remanebit senator:vt plus ei prosit aui dignitas,quàm obsit casus patris.ff.de sena.emancipatum.§.fi. Sic & hic debet dici,vt plus prosit filio patris fidelitas, cuius conditionem naturaliter habet sequi. ff. de sta.ho. lex naturæ.à contrario:quàm matris etiam,vel aui materni infidelitas, quibus quo ad multa dicitur alienus:& quo ad patriam potestatē & substitutionē pupillarem,& bonorum possessionem contra tab.& alia multa.Filia enim etiam quo ad forum & dignitatem sequitur virum,non patrem. ff. de sena.feminæ.Ergo multo fortius filius viri ipsum sequitur:& si vndique inter patrem & matrem sit parilitas,tamen viri conditio præualet,et est spectanda.ff.de senato.l.1.Filius enim & pater iuris interpretatione idem sunt. C.de impu. & alijs substi.l.vlt. Insti. de inutil. sti. §. ei qui. quod nunquam in matre vel auo reperitur materno.Cum ergo statutum dicat:& filii eorum: lineam paternam non maternam respexisse videtur.Alias sequeretur punito filio ipsū patrem puniri: quod dici non debet. Tum ex patris in filium affectione, quæ specialis est super omnes. C.de cura.furi. l. fi. 1. responso.cum similibus. Tū ex filij infamia,quam licet patri prosequi,etiam inuito filio.Tum quia substātia filij minor esset, quam habet necesse alere pater si oporteat. Tū quia filiū saltē de facto infamē (ff. de obsequijs à liberis,&c. l.1.) in domo cogeretur habere:et in familia patriæ potestatis tenere: quod dici non debet. Nec obstat quod de verbis statuti dicitur seruandis, quia propter sententiā ab eis receditur: cum verborū interpretatio nunquam tantum valeat, vt melior sensu existat. 38.dist. sedulo. C. de lib. præteri.l.3.C.de fideiuss. cum virum.C. de consti.pec.l.2.Nec obstat quòd punire voluit princeps hæreticū in filijs: Hoc enim est dicendum in proprijs filijs, non in alienis:

B at filius filiæ non suus est, sed alienus; cum non sit in potestate ipsius, vt C. de iur. do. l. fi. §. si quoquo modo.& de rei vxo.act.l.vnica.§.accedit. versi.extraneum. Nec obstat quòd princeps arcere voluerit hæreticum, ne quis contrahat cum filia eius: quia hanc pœnam expressam non inuenis in statuto,sed solum in filijs eius,vt puniantur in cleri promotione. Non ego eam extendam, sed restringam vt odiosam:quia cum vir caput sit vxoris,verisimilius est ipsam trahi ad legem ipsius. Vnde & hoc deterius contingere posset, si cum catholico filia nubere non posset, scilicet augmentum hæreticorum,

C & diminutio catholicorum. Et quia vir,qui diuinare non potuit hæresim alienā propter iustum suum errorem, puniri non debet. Si vero scienter talem duceret,ei forsitan esset imputandum,vt & not. infra de pœn.in quibusdam. §.sacri.

§. Nec huiusmodi.] 3. pars. [Orthodoxorum] filiorum, vt sequitur

5 Exhæredatio.] Hic expresse habes, quòd bona hæreticorum confiscantur,siue habeant filios catholicos,siue non. Sed cōtra:quia filij catholici propter hoc hæreditate paterna priuari non debent: C. eod. tit.Manichæos.& l.cognouimus. & Authen. idem

D de Nestorianis.Sol.illa iura hodie per hoc quod hic dicitur,corriguntur,& per.l.Federici.Hac æditali. quæ hoc idem dicit. & fuit olim posita in quinta compilatione. eod. tit. nec debuit remoueri. Et est ratio:vt legitur & not. infra eod. vers.1. Vel intelliguntur de gratia secundum istam,vt supra eod. c. responso.1. & not.supra c. si quis episcopus. Quia vero super hoc sunt dissensiones, si vis amplius prosequi hanc materiam, vide in summa eod. tit. §. qua pœna.

6 Impedire.] idest spiritualis pœna non debet impedire temporalem, nec econuerso: immo vtraque

E est imponenda, sicut & infra de maledicis.c. 2. & arg.extra d.n. de re iudi.cum æterni. in fi. Nec mireris si in hoc casu filij propter delictum patris exhæredentur,cum in multis,&c. vt infra ver. 1.

7 Cum in multis. vers. Casibus. †] Alijs minoribus isto,& in quibus hoc minus videretur. Multo magis ergo & in isto de quo magis videtur.arg.supra de elect.cum in cunctis.in prin.cum suis concor. Diuinum iudicium.] quod nec fallit, nec falitur. infra de senté.excom.nobis 2. Et hoc patet per multa exempla. 1. q. 4. §.item pro peccato ciuium.& sequentibus.quod dic vt plene not. infra de pœnis, in quibusdam.§.fi. [Et iuxta canonicas. vers. Sanctiones.]

† Alfonsus Castrus lib. 2. c.11.de iusta hæret. pun. Rojas sing. 102.

ctiones. 15.q.vlt. cum multæ. supra de fil. presby. per totum. infra de pæn. in quibusdam. §. fi. cum suis concor. [In progeniem.] *In qua magis punitur pater quàm in se ipsum, vt patet. ff. quod metus causa. isti quidem. & in eo quod legitur & not. infra de fil. presby. litteras.*

c. Si aduersus.

Summarium.

1 *Quod specialiter iubetur, magis timetur.*
2 *Scriniarij, idest, tabelliones.*
3 *Cur sit prohibitum pro hæreticis patrocinari.*
4 *Hæreticis in quib⁹ sit defēsio denegata, vel nō.*
5 *Soli Iudici ecclesiastico licet hæreticis capitis consilium dare, & qualiter.*
6 *In nullis causis iurisperiti hæreticis patrocinentur.*
7 *Notarij suspensi, durante suspensione, non valent instrumenta.*
8 *Aduocati suspensi an valeat patrocinium, & quid faciendum.*
9 *Aduocatus suspensus exercens officium, non fit irregularis.*
10 *Suspensi à minoribus, ministrantes, an fiant irregulares.*
11 *Papa quoad forum ciuile infamiam irrogare, & tollere potest.*

I aduersus nos terra cōsurgeret. *& infra.*

1 Plus timeri solet.] *Hoc sumptum est ex illo canone 23. distin. quamquam. Sic & dicit lex, quòd ea quæ generaliter dicuntur, nisi specialiter notentur, neglecta videntur. ff. de iniu. item apud Labeonem. §. ait prætor. arg. ad hoc supra de confir. vti. bona. §. fi. supra de dolo & contu. c. 2. §. fi. in prin. supra de offi. lega. quod translationem. cum suis concor.* [Specialiter.] *Ideoque quandoque quod de iure communi competit generaliter, speciali priuilegio impetratur, vt patet supra de procur. quia in causis. supra de iure iur. et si Christus. §. fi. & not. supra de æta. & qual. accepimus. §. licet igitur. vers. ex superabundanti. & supra eod. sicut ait. §. 1.*

2 Scriniariis.] *idest tabellionibus. supra de præscrip. ad audiētiā. §. fi. vers. nec credētes. vbi de hoc. simile 25. q. 2. sancimus. §. vniuersa. infra eo. excommunicamus. 1. §. credentes. vers. fi. infra de senten. excom. nouit.* [Defensoribus.] *qui omnes hæretici indicātur. infra eod. excōmunicamus 1. §. credētes.*

3 Auxilium vel fauorem.] *Cum sint excommunicati. infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. & supra eod. sicut ait. Sed contra: quia si conueniātur, non est eis iusta exceptio siue sententia deneganda, vt patet supra de except. cum inter priorem. §. 1. cū suis concor. Sol. illud potest habere locum infra annum postquā eos constiteris tales esse. Nam elapso anno, nisi interim se correxerint, inter hæreticos*

A *computantur. infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. Vnde non admittuntur ad aliquam defensionem, cum bona ipsorum debeant confiscari: immo & eis licitè auferuntur. 23. q. 5. non vos. & q. 7. c. 1. Melius tamē est vt authoritate Ecclesiæ vel iudicis hoc fiat. 23. q. 3. sex differentiæ sunt. C. de pig. l. 3. secundum. B. Non placet hæc glos. & dic de prima parte, vt not. infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. De secunda vero parte dic, quòd etsi non possint defendere quo ad bona, possent tamen aliter criminaliter accusari: vnde in illis non esset in iudicio iustitia deneganda:*

B 4 *Sed ad defendendum hæresim nullatenus audirentur, quod per iura inducta superius satis patet. Nec obstat in Authen. de priui. do. post medium. l. vers. sed si sint eis inaggressibilia. coll. 6. vbi expresse dicit, quòd nec beneficijs iuris, nec aliquibus alijs priuilegijs tales poterunt se iuuare: quia illud ius, & similia intelligi possunt quantum ad accusationē, siue impugnationem, vel actionē, & hæresis defensionem. supra eod. ad abolendam. §. illos. vbi de hoc. In alijs autem criminibus quo ad defensionem, iustitia non denegabitur: quia nec in hoc attenditur fauor hæretici, sed æquitas iudicantis, vt legitur*

C *& not. supra de except. cum inter priorem. §. 1. Et hoc satis apparet hic. nā ex eo quòd hoc solis aduocatis & scriniarijs, non tamen iudicibus, de quibus nulla fit hic mentio, prohibetur: satis patet, quòd de ipsis iudicibus contrarium sensit quantum ad iustitiam faciendā. arg. in eo quod legitur & not. supra de præscri. nonne. Nec obstat si dicas, quòd talis hæreticus est: & sic statim est puniendus: Nam & post deprehensionem, si sponte redierit, admittitur, & in monasterium est detrudendus. infra eod. excommunicamus 2. §. penul. ibidem igitur se defendere posset super alio crimine accusatus. arg. C. de his, qui*

D *ad Ecclesiam confu. l. fi. §. 1. & responso 1. Maxime si præuentus fuisset in alterius criminis accusatione. supra de foro compe. proposuisti.*

5 *Tamē excepto iudice, qui nec iudex est, nisi sit in eo iustitia. infra de ver. sig. forus. §. in omni. nulli alij personæ licet talibus consilium, vel auxiliū, vel communionem aliquam nisi ad salutem animæ, etiā in causis vel factis alijs impartiri, vt patet ifra eo. §. 1.*

§. Nec his.] 2. pars, *scilicet hæreticis.*

6 In causis.] *scilicet criminalibus.* [Vel factis.] *idest quibuscūque negotijs, quasi dicat, nec in iudicio, nec extra. infra de verbo. sig. forus. §. negotium.*

E [Vel aliquibus.] *scilicet alijs, etiam catholicis.* [Sub eorum.] *scilicet hæreticorum, qui nullatenus iudicare possūt, nec aliqua publica officia exercere. infra eod. excōmunicamus 1. §. credētes.* [Patrociniū.] *scilicet vos iuris periti etiā magno salario dato: quòd alias liceret. 11. q. 3. non licet. quod dic vt not. supra tit. 1. cū sit nimis absurdū. §. fi.* [Facere.] *vos tabelliones. Sed nonne iudices tales contra iustitiā condemnabūt, si fuerint super alijs criminaliter accusati? Non; quod dic vt no. supra eo. respō. 1. in fi.*

§. Quòd si cōtra.] 3. pars. [Præsumpseritis.] *vos aduocati, seu scriniarij, quibus tantum scribit, vt patet supra eod. responso 1.*

7 Suspensos.] *qua sententia durante non valebunt confecta instrumenta. arg. in eo quod leg. & not. supra de consuet. cum dilectus. §. quia nobis. & 10. dist. vides fili charissime. C. de leg. non dubium. supra de elect. qualiter post medium, in fi. & infra eod. excommunicamus 1. §. credentes. vers. quod si forte. & sequen.*

8 *Sed quid de patrocinijs: nam illa de facto tenēt? Respondeo, erunt forsan sententiæ irritandæ, vt dicunt quidam. Alij contra. Credimus, quod hoc esset per summum Pontificem declarandum. supra qui fili sint legit. per venerabilem. §. rationibus. supra de feudis. c. 1. supra de consti. c. fi. cū super hoc nullum ius expressum habeatur, nisi quod aduocatus per exceptionem poterit remoueri. infra eod. excommunicamus 1. §. credētes. & §. quod si forte. in fi. Vel dic lucrum pauperibus erogandum. arg. in eo quod legitur & not. supra tit. 1. ex speciali.*

9 *Sed numquid si taliter suspēsi officium suum exequantur, irregularitatem incurrunt? Ita videtur, vt infra de cle. excom. mi. c. 2. vers. 1. extra d. n. de sen. exco. cum medicinalis. §. fi. vers. quoniam. cum suis concor.* [lib. 6.] *Sed hoc falsum est. Nec obstant iura inducta: quia loquuntur quando aliquis suspenditur ab officio spirituali ordini sacro annexo, vt patet 11. q. 3. si quis episcopus damnatus. & c. si quis episcopus in concilio: vbi etsi non fiat mentio nisi de ipso presbytero & diacono: tamen idem intelligendum est & de subdiacono, cum hodie † sacer ordo existat, vt patet in eo quod leg. & not. supra de ser. non ordi. miramur.*

† Subdiaconatus semper fuit sacer, quāuis aliquādo nō fuerit sacer reputatus, vt ait glos. in cap. A multis in verbo, Solos. extra de ætate & qualit. ord.

10 *De suspensis autem a minoribus ordinibus hāc pœnam expresse non inuenio iure cautā, quare non videtur quod ad ipsos sit extendenda. arg. supra de transla. epis. c. 2. §. sed neque. ver. fi. cū suis concor. Nam & vbi pœna expressa inuenitur, cum sit odiosa, non est dilatanda, sed potius restringenda. ff. de pœn. si præses. & l. pen. Multo minus ergo dicam irregularitatem incurrere suspensum ab officio publico temporali, de quo hic loquitur: etsi propter transgressionem alias sit puniendus. arg. in eo quod legitur & not. supra de dolo & contu. veritatis. §. fi. ver. in nomine domini. in prin. Sed verū est quod clerici etiam inferiorum ordinum irregularitatem incurrere possunt: quod dic vt plene not. infra de cle. excom. min. c. 2.*

11 Infamiæ.] *Et ita Papa potest etiam quo ad forum ciuile infamiam irrogare, cum & ipsam possit tollere, vt hic, & arg. supra qui fil. sint legit. per venerabilē. Est tamen arg. contra. 2. q. 3. §. hinc colligitur. secundum B. quod dic vt not. supra de secundis nupt. c. pen. & fi. & supra de re iudi. cum te.*

c. Cum ex iniuncto.

Summarium.

1 *Conuenticula fieri prohibita, & quare.*
2 *Officium prædicationis priuilegiatum.*
3 *Singula officia, singulis committenda.*
4 *Soli sacerdotes prædicēt, aut saltē qui sūt missi.*
5 *Vbi maius periculum cautius agendum.*
6 *Martyribus aliquid imperantibus, non statim credendum.*
7 *Miraculis non statim credendum, & quare.*
8 *Erubescendum est sacerdotibus imperitis.*
9 *Exempla & vulgaria prouerbia quando probent.*
10 *Peccantem corrigere Euangelice quilibet tenetur & qualiter.*
11 *Ad denuntiationem Euangelicam, an quilibet admittatur.*
12 *Quomodo intelligendum præceptum Domini de correctione fraterna.*
13 *Clericus violentiam corporalem inferens prælato, excommunicatus est.*
14 *Intellectus huius textus.*
15 *Ob negligentiam potest remoueri prælatus.*
16 *In remouendis sacerdotibus negligentibus, & inutilibus quis ordo seruandus.*
17 *Qui instituit, deponit: & qui ligat, soluit.*

Cum ex iniuncto. & infra.] Studium.] *subaudi, habere, vt supra de magistr. super specula. & supra ne cle. vel mo. super specula. §. quia vero.* [In eo tamen.] *vers.* [Arguendi.] *idest reprehendendi.* [Quod occulta.] *Prima reprehensio, quam prosequitur infra eo. respon. & §. De⁹ enim. & seq.*

1 Conuenticula.] *quæ intra ecclesiā fieri prohibentur. C. de episcopis & cle. conuenticula. Et etiam extra ecclesiam, vt ibi not. & probatur infra eod. excommunicamus 1. §. adijcimus. vers. 1. C. de summa tri. l. 2. Alioquin capitalis est pœna, vt patet. C. de his, qui ad ecclesiam confu. denunciamus. Sed nec est de fide coadunatis turbis publice disputandum. C. de summa tri. l. 2. quāuis & quandoque expediat respondere. 43. dist. in mandatis, ante fi. Prohibentur etiam conuenticula talium: quia timetur de conspiratione, 11. q. 1. conspirationum. & c. coniurationum. 79. dist. si quis Papa. Et licet omnium conspiratorum graue sit peccatum, vt patet ex prædictis iuribus, & in eo quod not. supra de re iudi. cum I. & A. istorum tamen maius est peccatum, & pœna debet etiam maior esse, vt patet in eo quod legitur & not. supra eod. vergentis. §. cū enim. vers. cum longe.* [Et officium.] *Secunda reprehensio: & hanc prosequitur infra eod. §. sicut enim. per totum.*

2 Prædicationis.] *quod priuilegiatum est multis modis, vt legitur & not. supra de sta. mo. quod Dei timorem. & patet infra eod. §. sicut enim. vers. 1.* [Et sacerdotum.] *Tertia reprehensio, quæ & probatur infra eod. §. licet autem.* [Simplicitatem.] *Et male. 38. dist. sedulo.* [Illudunt.] *Omnis illusio generaliter reprobatur. supra de postul. præla. bonæ 2. §. nec nocebat.* [Et eorum.] *Quarta reprehēsio, quæ omnino est detestanda, vt patet infra eod. §. fi.* [Consortium.] *Non solum sacerdotum, quos propria temeritate euitant, vt patet infra eod. §. fi. sed etiam aliorum omnium.* [Qui talibus.] *scilicet conuen-*

conuenticulis, vsurpationibus, illusionibus, & sacerdotum euitationibus. [Non inhærent.] quasi dicat, tales volunt omnes esse, quales ipsi sunt: quod si aliter se habuerint, ipsos tanquam excommunicatos euitant.

§. Deus enim.] 2. pars. in qua intendit quod supra dixit de occultis conuenticulis improbare. Lux vera.] Ioan. 1. Tenebrarum.] simile supra de off. deleg. cõsuluit. §. ne vero. [Omni creaturæ.] Mar. c. fi. [Dicens.] Matth. 10. cap.

§. Sicut enim.] 3. pars. in qua improbat quod supra dixerat de vsurpatione officij prædicandi. Et sumitur hoc ex eo quod legitur Rom. 12.

3 Sed non omnes.] immo singula officia sunt singulis committenda. 89. dist. singula. & patet in eo quod legitur & not. infra de præben. cum non ignores. [Quia secundum Apostolũ.] Eph. 4. [Alios dedit, &c.] simile infra eod. c. penult.

4 Nullus enim quantumcunque litteratus sit, prædicare debet †, nisi sacerdos sit: 16. q. 1. adijcimus. Vel saltem nisi sit missus, vt infra eod. §. vers. nam secundum Apostolum. & c. excommunicamus 1. §. quia vero. vbi de hoc. & arg. 23. q. 4. displicet.

† Iuo p. 6. c. 249. Conc. Carthag. 4. c. 98. refert Iuo p. 8. c. 313.

§. Cum igitur.] 4. pars. [Doctorum.] idest prædicatorum. sim. infra eod. c. sicut in vno. §. vnico. in prin. [Præcipuus.] & priuilegiatus. vt not. supra eod. responso 1. vers. 1. super verbo, prædicationis.

5 Indifferenter.] immo cum maius periculũ immineat, cautius est agendum. 42. dist. quiescamus. 32. dist. §. verum. 1. q. 1. §. ecce cum honoris. [Nam secundum Apostolum.] ad Ro. 10. d. [Et etiam veritas ipsa.] scilicet Christus præcepit Apostolis, Luc. 10. a. [Mittat.] quasi dicat nullus sibi vsurpet, sed missus solummodo admittatur, vt hic. & 21. dist. in nouo. [Quòd si forte. vers. Argute respondeat.] idest, arguendo nos sic opponat: Domine non debetis dicere, quòd tales tanquam non missi non admittantur. [Quia tales, &c.] Sed huic statim respondet infra eod. vers. 1 [Dignior.] Verũ dicit si de illa constaret, vt patet supra de regularibus, licet. responso 1. vers. talis ergo. & 19. q. 2. duæ sunt. Sed non est credendum cuilibet, vt patet supra de regularib. licet. §. si vero dubitetur. Vnde oportet, quòd aliter probetur, quàm nudo verbo illius, qui dicit se missum, vt infra eod. vers. 1. & vers. sed oportet, & sequentibus.

6 Potest rationabiliter. vers. Non sufficit.] Bene dicit: nam etsi martyres aliqua mandent, non statim sunt facienda; sed ante est, vt sciamus illos à Deo quæ postulant, impetrasse. 50. dist. si quis præpostera. Nec semper eorum miraculis est credendum, vt not. infra eod. vers. si oportet. ad fi. & patet in eo quod legitur & not. supra de reliq. & venera. sanctorum. c. 1. in fi. ad idem. 42. dist. quiescamus. [Nude tantum.] idest sine signo miraculoso, vel testimonio scripturæ sufficienti, vt not. infra vers. 1. Nam nec ipsius iuramento crederetur: tum quia solus est. supra de testi. licet 1. in fi. & c. cum à nobis. Tum quia in re propria generaliter nullus est idoneus testis. 4. q. 3. vers. item nullus. &

A vers. item omnibus. & not. de hac materia supra de testi. in omni negotio. [Asseueret.] Nec enim sufficit dicere nisi & probetur, vt hic. & legitur & not. supra de concess. præben. cum super quæstione. & supra de re iudi. cum super controuersia. §. 1. Sed oportet. vers. Astruat.] Asserendo struat, siue instruat, hoc est probet, siue confirmet.

7 Miraculi.] Sed nec miraculo statim credendum est, quia & quandoque per malos †, & peccatores miracula fiunt. 1. q. 1. teneamus. & not. supra eod. vers. potest rationabiliter. Ideoque antequam fides adhibeatur, de vita & miraculis diligenter est inquirendum. Et postea referendum sedi Apostolicæ, quæ hoc reprobet, vel confirmet, vt legitur

† Vide S. Thomam 2. 2. quæst. 178. art. 2.

B & not. supra de reliq. & venera. sanctorum. cap. 1. ad fi. & supra de testi. venerabili. Hoc autem quod dicit de miraculo, statim exemplificat infra eod. vers. 1. [Scripturæ.] Et hoc exemplificat, infra eod. vers. Ioannes. [Vnde cum Dominus.] vers. Vellet.] Exo. 4. [Ioannes quoque.] vers. Dicens.] Matth. 10.

§. Licet autem.] 4. pars. in qua improbat, quod supra dixit de illusione simplicium sacerdotũ. [Scientia.] etiam eminens: licet competens toleretur, vt legitur & not. supra de elect. cum nobis olim. §. his

C igitur. vers. illius quoque. & de renun. nisi cum pridem. §. pro defectu. [Propheticum.] Malach. 2. c. [Labia sacerdotis.] simile 43. dist. sit rector. 11. quæst. 1. sacerdotibus. [Custodiunt.] idest custodire debent.

8 Exquirunt.] scilicet subditi: vnde pudibundum est si nesciunt respondere. 43. dist. in mandatis. ad fi. Quare & talis debet esse, qui omni poscenti sciat reddere rationẽ. 36. dist. §. ecce quod ante fi. [Non est tamen.] vers. à scholasticis.] 38. dist. sedulo. multo minus ab alijs subditis. 6. q. 1. oues. & c. præ-

D ceden. & sequen. [Cum in eis.] quamuis simplicibus. Propter quod. vers. Præcepit.] Exo. 22. Non detrahes.] per hoc quod dicit Dominus. [Sacerdotes, &c.] Nec quisquam.] vers. in quo respondet oppositioni, quæ sibi fieri posset exemplo asinæ: quod statim sequitur.

9 Exemplo.] Licet enim non sit exemplis, sed legibus iudicandum. C. de sen. & interlo. nemo iudex. quod qualiter intelligatur, not. supra de re iudi. in causis. Exempla tamen sacræ scripturæ & historiarum † frequenter inducuntur, & ipsa probationem inducunt, vt hic. & supra de elect. venerabilem. §.

† Vide Iasonem & doctores in l. 1. ff. si certum pet.

E obiectionem. vers. quòd autem. in fi. Sicut & prouerbia vulgaria antiquorum, vt patet in eo quod legitur & not. supra tit. 1. etsi Iudæos. respon. 1. in fi. Quòd asina.] 2. q. 7. secuti sunt. & cap. nos si incompetenter. Legitur.] Nu. 22. f. Prophetam.] scilicet Balaam, vt infra vers. 1. Vel.] scilicet illo scripturæ testimonio, quod dominus dixit Io. 8. f. Quis ex vobis.] huic respondet infra eod. vers. & aliud. & si male locutus sum. Io. 18. de quibus not. supra de simo. cap. 3. [De malo.] Subaudi, sed non obstat exemplum de asina: & sic continuatur sequens vers. cum aliud sit, &c.

10 Cum aliud. vers. Quod quisque tenetur.]

scilicet occulte reprehendere, vt hic. & arg. 23. q. 5. non putes. non manifeste vel publice. Illa enim correctio ad superiorem, vel iudicem tantum spectat. arg. 23. q. 4. duo ista. & c. forte. Praelatus enim subditum sicut pater filium, & publice potest corripere, & occulte. Vnde Apostolus 2. Tim. 4. Argue, obsecra, increpa. 45. dist. c. 1. 8. q. 1. quid autē. Filius vero patrem, vel praelatum subditus† publice reprehendere siue corripere non debet, vt legitur hic & probatur. 21. dist. nolite. & in eo quod legitur & not. supra de maio. & obe. cum inferior. respon. 1. Correctio ergo canonica & occulta, de qua hic loquitur, ad omnes spectat secundum Euangelicam veritatem. Manifesta vero ad praelatos, siue iudices tantum, vt hic distinguitur. Et secundū hoc potest intelligi. 2. q. 1. si peccauerit. & facit ad hoc. 22. q. 5. hoc videtur.

†Vide Alfonsum Castrō lib. 13. aduersus haereses verbo, subditus.

11 *Ad denunciationem autem Euangelicam, quae admonitionem & probationem requirit. 45. dist. si illud. supra de testibus. in omni negotio. & quae fit ad poenitentiam. 2. q. 1. si peccauerit. videtur quòd quilibet sit admittendus. arg. 2. q. 7. qua propter. Dummodo sit persona honesta. & supra de spon. cū in tua. secundum B. Tu dic vt ibi not. & supra de cogna. spiritu. tua nos. & plenius supra de indi. nouit. responso 1.* [Euangelicam.] *Matth. 18. e. Si peccauerit in te frater tuus, &c.* [Balaam.] *per quem superior intelligitur.* [Ab asina.] *quae tenet figurā subditorum. Subaudi, sed nec obstat quod obiectum est ex scripturae testimonio. supra eo. vers. nec quisquam ibi, quis ex vobis, &c. Nam & aliud est, &c. vt sequitur.* Et aliud est, *vers.* Patrem suum.] *Aliàs fratrem.* [Reprehendere.] *Cum reprehensus se non submittat: alioquin contra. infra eo. vers. & rursus.* [Manifeste.] *ad detractionem tantū, quod non licet. infra eod. vers. & aliud.*

12 Euangelicam.] *supradictam: ex eo enim quod dicit, corripe eum inter te & ipsum solum: Et quod sequitur, duos vel tres testes adhibendos, subaudi, & non plures: sequitur quòd hoc intelligendum est tantum de occulta, & non publica correctione. arg. in eo quod legitur & not. supra de praesump. nonne.* [Nam qui etiam dicit. *vers.* Fratri fatue.] *sicut legitur Matth. 5. c. & 55. dist. si Euangelicam.* Et rursus. *vers.* Innocentia.] *sicut Christus, qui semper innocens est, & fuit. 1. Pe. 2. g. Qui peccatū non fecit, &c.* Supponit.] *quod potest. 2. q. 7. nos si incompetenter. ff. de iurisdi. om. iudi. est receptum. Et tunc nulla potest notari detractio, siue iniuria, quae volenti & scienti non infertur. ff. de iniur. l. 1. §. vsque adeo.*

13 *Haec autem suppositio quantum ad violentiam corpori inferendam, a nullo clerico fieri potest, quin violentiam inferens excommunicatus sit. Nam etsi manus non sit violenta respectu supponentis: tamen propter iniuriam, quae fit Ecclesiae, temeraria iudicatur, vt patet in eo quod legitur & not. infra de sen. excom. cum desideres. §. fi. & c. contingit interdum 1. Sed nec quo ad iurisdictionem hoc licet sine superioris licentia, vt infra eod. & not. supra de foro compe. significasti. Nec quantum ad forum poenitentiale. infra de poen. omnes. §. 1.*

14 *Quid est ergo, vel qualiter est hoc intelligendum quod hic dicit? Respondeo indistincte hoc intelligi potest in Papa. 2. q. 7. nos si incompetenter, & 2. q. 4. auditum est. Aliàs audistis, quo ad iura positiua, quae ipsum non ligant, nec ligare possunt, vt patet in eo quod legitur & not. supra de concess. praeben. proposuit. Quo ad alios autem omnes intelligendum est hoc tantum extra iudicium, secundum quod fit. supra de iure iur. veniens. & c. Quintaevallis. Nisi hoc fieret de licentia superioris: & dummodo nulla violentia inferatur, vt patet ex praemissis.* Verbum Domini.] *Quis ex vobis arguet me, &c. Et si male locutus sum, &c. vt supra eod. vers. nec quisquam.* Et aliud. *vers.* Quia subditus.] *sine aliqua submissione superioris.* Reprehendendi.] *idest corrigendi: non quòd hoc liceat in publico: sed hoc ideo dicit, quia minus peccaret, vt potest colligi in eo quod legitur & not. infra de sen. excom. cum non ab homine. respon. 1. & supra de coha. cleri. & mu. vestra. §. item aliud est.* [In praelatum.] *quod nulli licet, vt supra eod. vers. & aliud est.* [Obsequendi.] *idest obediendi. simile supra de rebus eccle. non alie. c. fi. responso 1. cum suis concor.*

§. Quòd si forte.] *5. pars, in qua improbat, quòd subditi contemnendo proprios sacerdotes, eosdem vitant, & faciunt euitari, vt not. supra eod. c. respon. 1. & vers. & eorum consortium, &c.*

15 Inutilis.] *Nam & propter negligentiā remouetur. infra eod. cap. 1. in fi. & 81. dist. dictum. C. de off. praefect. ori. si quos. 18. q. 2. si quis abbas. quod dic vt legitur & not. supra de offi. custo. c. 1. §. fi. supra de renun. c. fi. respon. 1. supra de simon. licet Heli. §. cū igitur. vers. 1.* [Remoueri.] *Subaudi temeritate propria minime sunt vitandi, quamdiu ab Ecclesia tolerantur, nisi forsan essent notorij fornicatores, vel simoniaci. 32. distin. §. verum. & legitur & not. supra de coha. cleri. & mu. vestra. & supra eod. veritatis.*

16 Sed agendum est, &c.] Ordinate, &c.] *Puta per modum accusationis vel denunciationis, vt legitur & not. supra de accus. qualiter 2. §. penul. Et est hic arg. quòd seruādus est ordo iuris. supra de accusa. ad petitionem. §. fi. vers. 1. vbi de hoc.* [Apud episcopum.] *quod dic vt legitur & not. supra de offi. archidia. cum satis. ad idem. 16. q. 7. nullus. infra de priui. cum & plantare. § in ecclesiis. supra de capel. mon. c. 1.* [Institutio.] *scilicet auctorizabilis.*

17 Destitutio.] *Nam eius est soluere, cuius est ligare regulariter: quod dic vt not. supra de maio. & obedien. cū inferior. Et sic & examinatio personae ad illū pertinet, ad quē manus impositio spectat. supra de elect. venerabilē. §. 1. vers. est enim regulariter, &c. Sic omnis res, &c. infra de regu. iuris. c. 1.*

c. Excommunicamus.

Summarium.

1 *Haeretici omnes tametsi diuersarum sectarū, conueniunt quantum ad errorem.*

2 Qualiter intelligatur hæreticos relinqui curiæ sæculari.
3 Leges deferentes bona cognatis hæreticorum, correctæ.

Xcommunicamus itaque,] &c. Superius.] scilicet supra de summa trini.c.1.& 2. Quia de varietate.] alias de vanitate. sim. infra eod. excommunicamus, responso 1. [In idipsum.] quantum ad errorem hæreticum: omnes enim hæretici iudicantur, licet sectæ diuersæ sint. 24.q.fi.§ fi. & §. seq. vsque in finem.

1 Damnati vero. vers. Relinquantur.] qualiter hoc intelligatur, legitur & not. infra de verbo. significationibus. Sunt & alij casus in quibus degradatus statim sæculari relinquitur potestati, vt not. supra eod. ad abolendam. §. præsenti. [Puniendi.] nisi statim sponte reuertantur: in quo casu sunt in monasterium retrudendi, vt infra eod. cap. penulti. §. 1. & legitur & not. supra eod. ad abolendam. §. præsenti.

3 Ita quòd bona. vers. Confiscentur.] Corrigitur ergo lex, quæ defert bona cognatis hæreticorū. C. eod. tit. Authen. idem de Nestorianis. secundum d.n. vt patet hic. & supra eod. vergentis. §. 1. & 2. vbi de hoc. [Stipendia.] pro rata. arg. supra de testamentis, relatum 2. §. fi. & c. Raynutius. §. à cuius. vers. penulti.

§. Qui autem.

Summarium.

1 Ob solam suspicionem hæresis probabilem purgatio indicitur.
2 Deficiens in purgatione pro conuicto habetur; & plura nu. 10. in fine.
3 Negligens se purgare, olim statim tradebatur curiæ sæculari, hodie secus.
4 Qui post purgationem vel abiurationem recedit, curiæ sæculari traditur.
5 Excommunicatus ob contumaciam, quando et quomodo fiat de hæresi suspectus.
6 Quæ pœna eius, qui se purgare negligit.
7 Tentans se purgare, & deficiens, non excommunicatur, sed pro conuicto habetur.
8 Verba; velut hæretici condemnentur; pulchre explicata.
9 Ob præsumptionem iuris, & de iure potest aliquis vt hæreticus condemnari.
10 Gradus quattuor per quos ad condemnationē venitur, ob hæresis suspicionem.
11 Speciale est in crimine hæresis, vt elapso termino mora purgari possit.
12 Quot & qualia incommoda afferat annalis contumacia.
13 Hæretici ipso iure sunt condemnati.
14 Legibus ciuilibus per ecclesiam approbatis vtendum in crimine hæresis.
15 An assignato termino ad purgationem, videatur indicta purgatio?
16 An absens cui iudex indixit purgationem, & terminum assignauit, si non compareat, debeat velut hæreticus condemnari?

1.§. Qui autem.] 2. pars. [Suspicione sola.] idest præsumptione. intelligas tamen probabili. & sic non obstat 2.q.1. primo. Talis enim suspicio siue præsumptio purgationem inducit, vt sequitur. vnde quod infra dicit, monstrauerint. expone, idest, monstrare neglexerint.

2 Anathematis, &c.] nam etsi deficiat in præstanda is cui indicitur, tanquam conuictus punitur. & sic sine aliquo temperamento potest intelligi quod legitur supra eod. ad abolendam. §. laicus. & infra eod. §. adijcimus. infra de pur. ca. inter sollicitudines. §. fi. supra de cohabi. cleri. & mulie. tua. supra de simonia. de hoc autem. §. 1. & cap. insinuatum. §. fi. & de hoc not. infra de pur. ca. cum P. [Qualitatem.] quia hoc semper attendendum est, vt considerata suspicionis & personæ qualitate, purgatio indicatur. 2.q.1. omnibus. infra de pur. cano. inter sollicitudines. [Satisfactionem.] simile infra eod. §. credentes. quod dic vt ibi plene notatur.

3 Anathematis.] olim vero talis statim relinquebatur potestati sæculari, vt supra eod. ad abolendam. §. laicus in decisione: sed hodie per annum expectatur, vt hic sequitur, & postea velut hæreticus condemnatur, vt in fi. huius §. & sic traditur potestati sæculari. supra eod. ad abolendam §. 1.

4 Euitentur.] quod si post purgationem † præstitā vel abiurationem factam in hæresim eandem reciderint, sæculari iudicio sine vlla penitus audiētia relinquuntur. supra eod. ad abolendam. §. illos quoque. [Ita quòd si per annum.] subaudi hac de causa excommunicati, vt præmisit. [Extunc.] scilicet elapso anno. simile infra eod. §. si vero dominus, & §. credentes. & accidit hoc propter contemptum. infra de exces. præla. c. fi. responso 1. († Eym. par. 2.q.58. & p. 3 in. 2. modo processū terminandi, vbi dixi.)

5 Si quis igitur hac de causa excommunicatus per annū in rebellione perstiterit, veluti hæreticus condemnatur, vt sequitur. sin autem propter crimen aliud, pro conuicto habetur. 11.q.3. rursus. & cap. quicunque. Quòd si pro simplici excommunicatus contumacia fuerat, non immerito de hæresi habetur suspectus: maxime si per biennium excommunicationem sustinuerit animo indurato. infra de pœn. cap. fi. vbi de hoc. multo fortius si per triennium: in quo quidem casu beneficijs ecclesiasticis omnibus est priuandus. supra de æta. & quali. cum bonæ. Ad idem supra de appel. pastoralis. in fi. infra de cle. excom. mi. postulastis. in fi. & c. fi. in fi. & ideo dixi, maxime. & multo fortius, quia idem est si per annū, vt hic, & in superioribus iuribus. Cum ergo excommunicatus pro simplici contumacia, ex quo per annum excommunicatus stetit, de hæresi merito habeatur suspectus, vt supra not. si contra talem agatur, aggrauetur manus hoc modo:

6 Vt quia de hæresi tali de causa suspectus habetur infra certum tempus, secundum quod indicenti purga-

purgationem videbitur, debeat se purgare, si eandē purgationem sibi indictam, præstare neglexerit, ob talem negligētiam vt contumax iterum poterit excommunicari. etsi postea in hac excommunicatione per annum steterit, veluti hæreticus debet iudicari, vt hic dicitur. per quod euidenter patet; quòd maxima est potestas ecclesiastica: & quòd nullus debet contemnere Petri claues. infra de exces. præla. tanta.

7 Quid ergo si non fuerit negligens; sed se purgare tentauit, in purgatione tamen defecit? Respondeo, Tunc non est locus excommunicationi, nec per consequens annali expectationi: sed incontinenti post tanquam conuictus de hæresi condemnari, vt patet in eo quod not. supra eod. §. super verbo, suspicione sola. Qualiter autem contra contumacem in criminibus sit aliàs procedendum, dic vt plene not. supra de dolo & contu. veritatis.

† Vide Archidia. Ioā. And. & Francum in c. cum contumacia. de hæret. lib. 6.

8 Velut † hæretici.] licet in veritate posit esse, quòd non est hæreticus: tamen ac si esset propter tantum contemptum Ecclesiæ & clauium, ex quo sic condemnatus est, pœnas hæretici incurrit. sim. infra de senten. excom. si uero aliquis. de quibus legitur & not. infra eod. §. credentes. arg. infra de rapto. cap. 2. infra de exces. præla. tanta. in authen. de priuil. doct. hæreti. muli. non præstan. quasi in medio. coll. 8. & ita, etsi hæreticus non sit, tamen veluti hæreticus condemnatur. & est simile quod dicitur: Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. supra de iudi. nouit. responso 1. versi. sed cum dominus. est ergo talis velut, idest præsumptus hæreticus iudicandus. Sed contra: quia etiam pro præsumptione vehemēti non est quis de tanto crimine condēnādus. supra de præsump. litteras. §. fi. in prin. vbi de hoc

9 Sol. Illud verum est de præsumptione facti vel iuris tantum, vt ibi: secus de præsumptione iuris & de iure, vt hic: quæ non admittit probationē in contrarium, vt patet in eo quod not. supra de sponsal. his qui fidem. [Condemnentur.] si moniti competenter redire noluerint. & sic non obstat. 1. q. 8. conuenientibus. sed & tales vitandi sunt, & ante admonitionem ne secreta fidei nostræ, quibus nos impugnent, eis exponamus, siue reuelemus. 43. dist. in mandatis. & sic intellige 24. q. 1. quæ dignior domus.

10 Et nota gradus per quos in hoc casu ad condemnationem criminis hæreseos peruenitur. Primus est, suspicio notabilis. Secundus, quòd propter hāc suspicionem indicatur purgatio. Tertius, quòd si negligat se purgare, propter hoc feratur in ipsum excommunicatio. Quartus, quòd si hac de causa ligatus in sententia per annum pertinaciter permanserit, sequatur condemnatio. Primus ergo est suspicio. Secundus purgatio. Tertius excommunicatio. Quartus annualis limitatio. ascensis enim & obseruatis diligenter per ordinem his quattuor gradibus, sequitur condemnatio: aliàs casum sententiæ appetit, quæ istis gradibus in tali casu postpositis, quærit per abrupta ascensum. argu. 48. distin. cap. fi.

11 Et not. quòd licet aliàs post terminum peremptorium lapsum & datum ad aliquid faciendū non audiatur quis: nec posit mora purgari regulariter, nisi gratia fiat, vt patet in eo quod legitur & not. extra d. n. de restitu. spol. frequens. §. penul. Hic tamen speciale est, quòd posit purgari mora. & est ratio, quia non debet quis de tanto crimine nimis leuiter condemnari, vt patet supra de præsump. litteras. §. vlt. & magnum priuilegium est Ecclesiæ, vt ex hac causa, & hoc seruato ordine, posit aliquem tanquam hæreticum condemnare. & de hoc not. infra de pur. cano. cum P. Manconella.

12 Hic igitur notandum, quòd annalis contumacia quandoque aufert rei possessionem, vt patet. C. vt in rem act. l. 2. supra vt lit. non contest. quoniam frequenter. §. in alijs. & §. seq. nec mirum: quia & quandoque quod plus est, aufert omnem defensionem, & inducit sufficientem præsumptam probationem, & per consequens iustam condemnationem, vt hic. & 11. quæst. 3. rursus. & cap. quicunque. ex quibus iuribus hoc quod hic dicitur, videtur esse sumptum.

13 Hodie vero non est necesse, quòd tales per Ecclesiam condemnētur, sicut patet per. l. Frederici posita C. de hæreti. in modum. Authen. quæ sic dicit: Gazaros, Patharenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circuncisos, & omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia: diffidamus atque bannimus, censentes, vt omnia bona talium confiscentur: nec ad eos vlterius reuertantur: ita quòd filij eorū, etiamsi orthodoxi sint, ad successionem eorum peruenire non possint: cum longe grauius sit æternam, quàm temporalem offendere maiestatem. Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ iuxta consideratione suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita quòd si sic per annum permanserint, extunc omnes tanquam hæreticos condemnamus. Ergo hodie non est necesse, quòd per Ecclesiā excommunicentur, vel condemnentur: sed sufficit quòd talibus purgationē indicat: quā si præstiterint, bene quidē: alioquin, ipso iure bāniti & infames habentur, & si sic per annū permanserint, ipso iure sine aliqua sentētia velut hæretici sunt damnati, vt patet per prædictam constitutionem.

14 Nec obstat †, quòd crimen hæreseos est de foro Ecclesiæ: quia dicta constitutio fuit per Romanā Ecclesiam non solum approbata, sed procurata. & sic ea vti possumus. supra de consti. Ecclesia sanctæ Mariæ. & patet in eo quod not. infra de ope. no. nun. c. 1. & supra de solu. c. 2.

† Alfonsus Castrus lib. 2 c. vlt. de iusta hæret. pun. vers. ad id igitur.

15 Sed quid si Ecclesia suspecto assignet terminū ad purgationem præstandam; nunquid per hoc videtur indixisse purgationem, ita quòd si non venerit, & hac de causa excommunicetur, & postea per annū expectet, & in eadē contumacia permaneat, debeat velut hæreticus indicari? Dicunt quidam quòd sic: quia pro eo quod non venit, patet quòd per eum

tum stetit quominus purgatio indiceretur: vnde perinde est ac si indicta esset. arg. ff. de reg. iur. ad ea, §. semper. & l. iure ciuili. ff. de condi. & demon. l. iure ciuili. & l. quibus diebus. Quod non placet: quia aliud est tantum purgationem indicere, & aliud ad purgandum tantum terminũ assignare; aliud vtrunque facere: ita quòd si tantum alterum interuenit, nunquam potest dici quòd in non purgando contumax sit. si enim terminus assignetur tantum, non potest dici quòd assignetur ad purgationem indictam, sed indicendam. infra de pur. can. c. fi. in prin. Si igitur non venias, & si sis contumax in non veniendo, non tamen es contumax in non purgando: quia non potest dici contumax respectu purgationis indicendæ, cum adhuc non sit in rerum natura. arg. ff. de iure codicill. quidam referunt. supra de consti. cum accessissent. §. fi. Item si purgatio sit indicta: sed non sit terminus assignatus, de facili non potest comprehendi cõtumacia. arg. in eo quod legitur & not. infra de of. ordi. irrefragabili. §. excessus. nisi dicas intelligendum esse quòd statim purget se. arg. ff. de verbo. ob. cum qui Calendis. quod in hac materia durum esset sentire. Sic igitur vtrunque requiritur, scilicet quòd terminus assignetur, & quòd purgatio indicatur. vnde & in dicta constitutione Gazaros, iũgitur ad mandatum Ecclesiæ, vel ad arbitrium episcopi. supra eod. ad abolendam. §. si laicus. in decisione, vt ibi not. ex qua & iste §. videtur sumi. & temperatur hic pœna illius. & quod ad hoc faciẽdum terminus peremptorius assignetur. arg. ff. de iudi. ad peremptorium. & ll. sequentibus. supra de offi. deleg. consuluit. & probatur supra de re iudi. quòd ad consultationem. supra de cohabi. cleri. & muli. cap. penul. §. penu. & fi. supra de simo. de hoc. & cap. insinuatum.

16 *Sed quid si ita dicat iudex; Volumus, decernimus & mãdamus, quòd super tali suspicione te purges ad arbitrium nostrũ: & ad hanc purgationẽ præstandam, tibi talem terminum peremptorium assignamus: in quo nisi veneris, et dictam purgationem præstiteris, contra te quantum de iure poterimus, procedemus: et ipso non veniente excommunicatur pro eo quòd non venit: nec dictam purgationem vt citatus erat, præstitit? Hic locum potest habere iste §. nisi citatus reputans se grauatum à tali mandato ex iusta causa expressa duxerit appellandum. supra de appel. præterea. & extra d. n. in eo, tit. cordi. [lib. 6.] supra de re iudi. quòd ad consultationem, quam tamẽ si Ecclesia velit excludere, indicat purgationem declaratam, & bene formatam, & bonæ famæ de tali contumaci, quamuis absenti: ad quam præstandam iterum assignet ei diem peremptoriũ, in quo nisi venerit, excommunicet ipsum: quia purgationem sibi indictam non præstitit. & sic omnino locus est huic §. nec contumax audietur appellãs. 2. q. 6. §. sunt quorum. Nec mireris, quòd dixi, absenti & contumaci purgationem determinatam & specificatam indici posse: cui tamen forsan non indiceretur, si præsens esset rationibus suis auditis: nam idem est & de sententia diffinitiua, quæ plerumque datur contra absentem contumacem, & tamen forte non daretur contra præsentem, et de iure suo docentem, vt patet C. de iudi. properandum. supra de elect. extra d. n. statuimus. [lib. 6.] supra de eo qui mit. in poss. causa rei ser. extra d. n. cum qui. [eo. lib.] Hæc enim contumacia operatur, quæ vt supra not. & possessionem & proprietatem rei aufert, & probationem sufficientem inducit, ac exceptionem & defensionem excludit. & adde quod not. infra de pur. ca. nos inter alios. & c. inter sollicitudines. §. fi. & de pœn. c. fi.*

§. Moneantur.

Summarium.

1 *Magistratus sæculares renuentes præstare iuramentum de fide defendenda, de hæresi sunt suspecti.*

2 *Forma iuramenti de fide catholica tuenda, & cur hodie non præstetur.*

3 *Dictiones perpetua, & temporalis, cur in textu positæ?*

4 *Requirendi sunt domini temporales, vt hæreticos expellant.*

5 *Magni principes quomodo excommunicandi in hac causa?*

6 *Magistratus sæculares excommunicari possũt per metropolitanum & suffraganeos, & velut hæretici condemnari, & quando.*

7 *An spectet ad solum Papam priuare principes dominijs suis ob hæresim?*

8 *Diœcesanus potest bona laicorum Ecclesiæ rebellium, catholicis exponere occupanda.*

9 *Ecclesia contra res, & contra personas potest inuocare auxilium sæculare.*

10 *Pœnæ rebellium in Ecclesiam quales?*

11 *Regulariter nemo ob alterius delictum punitur, sed hoc fallit vt hic.*

12 *Dominus principalis ob hæresim sui subditi nõ amittit ius suum: & quid in feudis, & bellis iustis & iniustis?*

13 *Sed si se Ecclesiæ opponat, non gaudet hoc priuilegio.*

MOneantur autem.] 3. pars. Compellantur sæculi potestates.] *sim. supra eod. ad abolendam. §. statuimus. dic vt ibi not.*

1 Fideles.] *igitur si hoc iuramentum præstare renuunt, reddũt de fide catholica se suspectos: vnde si propter talem suspicionem, indictam sibi purgationem non exhibuerint, & propter hoc excommunicati fuerint, & talem excommunicationem per annum sustinuerint, poterunt extunc tanquam hæretici condemnari. quod dic vt legitur & not. supra eod. §. proxi.*

2 Sacramentum, quod de terris.] *Hæc est ergo forma,† quã præstare tenentur domini temporales ab Ecclesia requisiti: in qua & aliud debet addi, scilicet, quòd catholici sũt. in Auth. de iure iur. quod præstatur ab his. §. et æquus ero. coll. 2. Quid est ergo quòd hoc sacramentum de facto hodie non præstatur?*

†Eymericus, 3. parte non procul ab initio. & Concilium Bitteren. c. 32.

stitur? Respondeo Episcoporum negligentia est in causa, quae eis in hac parte admodum est verenda, sicut & not. in alio simili supra de treuga & pace. c. 1. Sed & potest dici, haec quae hic dicuntur, & nota locum tantum habere in terris siue prouincijs, in quibus fama est haereticos habitare. arg. in eo quod legitur et not. infra eod. §. aduertimus. [Studebunt.] *Diligentiam voluit notare, & fugare omnem fraudem & negligentiam, si vero dominus temporalis. &c. vt infra eod. §. 1. Itaquod. vers.* Ammodo.] *quasi dicat, quicquid hactenus fuerit.*

3 Siue perpetua.] *Hoc dicit propter Comitatus, Ducatus, & alios Principatus, in quibus filij succedunt, vt not. supra de voto. licet.* Temporalem.] *Hoc dicit propter Potestates, Consules, & Rectores, qui ad annum eliguntur. supra de iudi. c. fi. & de immuni. Eccle. aduersus. sicut & hoc de vtrisque exemplificatur supra eod. ad abolendam. §. statuimus, in prin.* Teneatur.] *si requiratur, vt infra eod. §. 1. in prin. quod dic vt not. supra eod. §. super vers. sacramentum quod de terris.*

§. Si vero dominus.] 4. *pars.*

4 Et monitus.] *Est ergo requirendus & monendus: quia cum excommunicari debeat ex hac causa, vt supra eod. §. proxi. in prin. aliter excommunicari non debet nisi monitus & rebellis, vt hic patet, & ibi, & infra de senten. excom. sacro.*

5 Per metropolitanum, & ceteros.] *in concilio supra tit. 1. cum sit nimis. §. 1. & de praeben. graue. si forsan rex fuerit, vel magnus princeps, qui ei aequiparari valeat: vel quasi, puta quia habet sub ditione sua vnum metropolitanum, et suffraganeos. 18. q. 3. scitote. 3. q. 6. non liceat. & cap. vnaquaeque. & sequen. In concilio enim talia grauia, & ratione personae, vel negotij de quibus agitur, sunt tractanda. in Authen. de sanctis epi. §. vt autem omnis ecclesiastica. colum. 9. coll. 9. & 18. dist. propter ecclesiasticas 1. & 2. Sed contra: quia solus dioecesanus cum concilio clericorum hanc sententiam ferre potest. supra eod. ad abolendam, responso. 1. Respondeo. Verum est nisi ratione scandali, vel grauitatis negotij oporteat et ceteros episcopos conuocare, vt ibidem patet, & hic, & infra eod. vers. 1. alias enim vnusquisque episcopus subditum suum excommunicat, quem vicini episcopi tenentur denunciare, & sententiam approbare ad requisitionem excommunicantis, vt patet in eo quod legitur & not. supra de treuga & pace. c. 1. §. 1. & infra de rapto. c. 1. Sed numquid potest Episcopus sic excommunicare subditum, vt in sua parochia tantum, & non in alia sit excommunicatus? Videtur quod sic. arg. ff. de iurisdict. om. iudic. l. fin. & de appel. pastoralis, in fine. et de consti. ex literis. & expressius 58. dist. si quis de alterius. & 44. dist. placuit. vbi de hoc not. Ioan. Sed contrarium verum est: nam semel excommunicatus in vna Ecclesia, excommunicatus est quoad omnes, vt 4. q. 5. quisquis. vnde et ab omnibus est vitandus, infra de raptor. cap. 1. & 3. q. 4. nullus. et cap. seq. 11. q. 3. excommunicatos.* Et si satisfacere. vers. Summo Pontifici.] *Tum ratione grauitatis negotij, vt patet in eo quod not. in praecedente glos. Tum ratione grauitatis infligendae poenae, vt sequitur.*

6 Extimet.] *potest ex ipso enim, sed & ipse dominus temporalis, qui propter hoc suspectus de haeresi per ipsum metropolitanum & suffraganeos poterit excommunicari. Ita quid si per alium annum hanc sententiam excommunicationis sententiam corde sustinuerit induratio, tunc velut haereticus poterit condemnari, vt patet in eo quod legitur et not. supra eod. c. §. 1.*

7 Fidelitate.] *huiusmodi poena ad solum spectare Papam videtur, vt hic & 15. q. 6. alius. & ea not. sanctorum. & seq. & praecedentibus. vel ad illum cui specialiter hoc committit. infra de poeni. c. si. quantum tamen ad hoc crimen spectat, non oportet hodie ad Papam recursum habere: quia ipso facto de iure sunt absoluti vasalli, vt infra eod. c. fi.*

8 Exponat.] *mandando praedicari crucem, quod nullus inferior Papa potest facere, vt legitur et not. infra eod. §. 1. alias autem sine praedicatione crucis posset dioecesanus, vt puto bona excommunicati subditi & rebellis, ut per annum expectati in pastore, vt patet in eo quod legitur & not. extra d. n. de homicidio. pro humani. §. sacri concilij. vers. sinque cum suis. [lib. 6.] quod sic probo: potest enim personam exponere etiam clerici incorrigibilis: hoc non potest verti in dubium: quia expressum est nedum in crimine haeresis. supra eo. c. respon. 1. vers. . & c. ad abolendam. §. praesenti. sed etiam in quolibet crimine, & qualibet contumacia: ex quo Ecclesia non habet vltra quid faciat, vt patet in eo quod legitur & not. supra de iudic. cum non ab homine. infra de verbo. signi. nouimus. sed si hoc potest de persona clerici, multo fortius in persona laici, vt patet in eo quod legitur & not. supra de foro compe. significasti. & si hoc potest de persona laici, multo fortius & de rebus. arg. 12. q. 2. praecipimus. C. de sacrosan. Eccles. sancimus 1. & in eo quod legitur & not. supra de dona. inter vir. & vxo. per vestras. §. fi. supra qui filij sint leg. per venerabilem. respon. 1. supra de decimis. ex parte 3.*

9 Generaliter † enim non solum in res, sed etiam contra personas potest Ecclesia inuocare auxilium brachij saecularis, vt patet in eo quod legitur et not. infra de homici. postulasti. infra de cleri. excommuni. ministran. c. 1. in fi. cum suis concor. & in seq. glos. † Eyme. 3. p. q. 57. Gōdisal. de haer. q. 11. num. 17. Repertor. vers. brachium.

10 Possideant.] *& sic inuadendi sunt rebelles, & bona ipsorum occupanda ab alijs catholicis, Ecclesiae auctoritate interueniente, vt hic, & 23. q. 5. si haeresis ita respondetur. & cap. sequentibus. & q. 5. §. ipsis autem principibus. et cap. si apud. & mox. et sequentibus. Qui enim tales et taliter impugnant a locis suis expellendo, vel eos damnificando, vel pecunias auferendo, diligentissimi rectores, et pij consultores intelliguntur, vt ead. q. si nos contra Ecclesiam Christi. et cap. sequentibus. nam et necandi sunt, et ciuitates igne cremandae, ita quod sine habitaculo sint in aeternum. ead. q. si audieris. et maxime dominus temporalis, qui iustitiam facere negligit impetendus est, vt ead. causa, q. 2. dominus. et q. 4. c. 1. et sequentibus. et §. breuiter monstratum est. et capitulis praecedentibus. et sequentibus. et 23. q. 7. quisquis. et arg. in Authen. vt differen. iudi. §. penul. et fi. coll. 9. et 4. q. 5. sicut et in fidei. alias fideli.*

11 Saluo

11 Saluo iure.] vers. arg. quòd propter † delictũ vnius, alius puniri non debet. quod regulariter omnino verum est, vt patet in eo quod legitur & not. supra de his, quæ fi. a maio. par. cap. quæsiuit. quandoque tamen casu aliter accidit contrarium, vt patet in eo quod legitur & not. supra eod. vergentis. §. 1. & infra de pœn. in quibusdam.

† Zanch. de hęr. c. 28. Alf. Cast. li. 2. c. 10 & 11. de iusta hær. pun.

12 Domini principalis. †] idest maioris & immediate superioris: nam res immobiles prioris domini sũt. ff. de capti. & postli. re. l. antepenul. ff. de acquir. rerum do. l. & transfugam. C. de capti. ab hostibus. Vel dic, quòd vbi inter Christianos iustum est bellum ex parte vna, ex altera vero parte iniustum, is qui iuste pugnat omnia occupata sua facit: quæ tamen ab alio in feudum non tenentur. C. de capti. l. 5. §. in pace. 23. q. 5. dicat quis. & q. 7. si de rebus. ff. de acquir. rerum do. naturalem. §. fi. sed & feudalia iure occupare possunt: saluo tamen iure domini innocentis à quo tenentur, vt hic. Vbi vero infideles vel Christiani iniuste pugnantes bona immobilia iuste pugnantium occupant, & postea recuperantur, ad antiquum dominum tantum reuertuntur, vt in dicta l. ff. de capti. l. si captiuus. mobilia vero, quæ infideles occupãt, sua sunt, vt. ff. de capti. l. antepenul. & alijs duabus concor. supra inductis in vers. huius glos. quæ incipit, mobilia. nam si fideles sunt hi qui iniustum bellum fecerunt, vniuersa restituere compelluntur, vt patet in eo quod legitur & not. supra de iureiur. sicut. & infra vbi de hoc. & secundum hoc intellige quod not. extra d. n. de homicidio. pro humani. §. fi. vers. penul. super verbo. diffidatus. & in vers. ipsius glos. quæ incipit: secundum iudiciale.

† Specul. de feudis. ver. 40. quæritur. nu. 62. Albert. super ∫at. 3. p. q. 17

13 Opponat.] nam si hoc faciat, nullo modo potest vti priuilegio, vt patet supra eod. ad abolendã. in fi. immo & contra ipsum poterit procedere Ecclesia hac de causa, vt supra eod. §. legitur & not. Eadem. vers. Lege seruata.] vt scilicet si negligẽtes fuerint, excommunicẽtur, vt supra eod. §. d principio. vsque ad vers. saluo. Omnino enim illa contra tales locum habent. illud autem quod dicit vers. saluo. ex quo non habent dominos, locum habere non potest: quia nequit saluari ius domini, qui non est in rerum natura. arg. supra de consti. cum accessissent. §. 1. vers. per quod euidenter, cum suis concor.

§. Catholici.

Summarium.

1 *Quomodo auctoritate Ecclesiæ bellũ fieri possit.*
2 *Crux seu (vt nostri loquuntur) cruciata, non potest sine Papæ licentia prædicari, & quare.*
3 *Quam indulgentiam consequantur, qui hæreticos persequuntur, & de priuilegijs crucesignatorum.*

CAtholici.] 5. pars.

1 Accinxerint.] *Arg. quòd auctoritate Ecclesiæ bellũ † fieri potest. ad idẽ. 23. q. fi. igitur. & c. hortatu. 15. q. 6. auctoritatem. 63. dist. Adrianus.* A *quod verum est contra inimicos fidei: vel contra eos qui Ecclesiam impugnant, secundum Ber. vel ei rebelles existunt. quod dic vt not. supra. eod. §.*

† S. Tho. 2. 2. q. 40. art. 2.

ad 3. arg. & ibi. Caiet.

2 *Crux tamen prædicari non potest, nisi de Papæ licentia speciali, sicut nec nomen ipsius redimi, vt patet in eo quod legitur & not. supra de voto. quod super his. & cap. sequentibus. Et hoc tribus rationibus. Prima est, quia nemo potest crucis receptæ vinculum soluere nisi Papa: vel is cui hoc committit, vt dictum est. ergo nec inducere seu ligare. arg. in eo quod legitur & not. infra de reg. iur. c. 1. supra de maio. & obe. cum inferior. Secunda: quia ad solum Papam pertinet proprie & principaliter de fi-* B *de respondere: & per consequens eius accessoria expedire. 24. q. 1. quoties. & not. supra eod. ad abolendam. respon. 1. & arg. ff. de regul. iur. cum principales. Tertia est quantitas indulgentiæ: de qua sequitur, quam nullus potest facere nisi Papa, vt infra not. De ceteris hanc materiam tangentibus, dic vt plene not. in summa. de voto. §. in quo casu, & à quo crux debeat prædicari.*

3 Indulgentia. †] *quæ est remissio omnium peccatorum, vt patet supra de Iudæis. ad liberandam. in textu decisionis. ibi not. §. nos ergo. quam nullus potest facere nisi Papa, vt ibi not. cum in alijs inferio-* C *ribus ad xl. dies communiter. & in maiori casu ad annum hæc potestas sit limitata. vt le. & no. infra de pæ. cum ex eo. §. ad hæc quia per indiscretas. De ceteris priuilegijs crucesignatorum, dic vt plene le. & no. in textu decisionis, siue dicti ca. ad liberandã.*

† Eyme. 3. p. q. 127 & seq. Zach. de hęr. c. 37. nu. 4 & late ibid. Campeg.

§. Credentes:

Summarium.

1 *Receptatores hæreticorum grauius puniendi si errorem defendant. & quid de credẽtibus.*
2 *Credentes, receptatores, & c. qualiter debeãt satisfacere.*
3 *Receptatorum, defensorum, fautorum hæreticorum, & similium pœnæ xij.*
4 *Et eisdem pœnis plectuntur aliæ similes personæ, & quæ sint illæ.*
5 *Clerici fautores, receptatores, et defensores hæreticorum quibus pœnis puniantur.*
6 *Ratione dignitatis delictum aggrauatur.*
7 *Communicans cum excommunicato, nominatim denuntiato mortaliter peccat.* E
8 *Pœna clericorum ministrantium sacramenta fautoribus hæreticorũ, aut eos sepelientiũ.*
9 *Cum Papa aliquid sibi reseruat, ceteris prohibere censetur, secus cum non reseruat.*
10 *Episcopus sacerdotem excommunicatum, quia hæreticorũ fautoribus, & similibus sacramẽta ministrauit, redeuntẽ absoluere põt.*
11 *Quod procedit in excõicato per sñiam canonis.*
12 *Secus in excõmunicato ab ore Papæ, nisi &c.*
13 *Pœna regularium ministrantium fautoribus hæreticorum Ecclesiastica sacramenta.*
14 *Regulares grauius puniendi quàm clerici seculares.*

15 *Multis de communitate delinquentibus, an omnes amittant priuilegia.*

† De his hæreticorum complicibus vide copiose Eymericum hac 2. parte. q. 50.& seq. vbi dixi.

CRedentes.†] *6.pars.* [Receptatores,*&c.*] *sine quibus hæretici diu occultari non possunt. arg. ff.de receptato.l.j. ff.de offi.præsi.congruit.*
1 *Vnde sicut hæretici puniendi sunt: immo & grauius si eorum errorem defendant. 24.q.3. qui aliorum. & ideo merito sunt tales saltem pœna simili coercendi.j. 1.q.3.qui consentit.C. de his qui latro. occul.l.j.etiam si consanguinei sint.arg. 27.q.1. de filia.supra eo.si quis episcopus.vbi de hoc.quamuis in aliis criminibus receptatorum pœna sit ratione criminis temperanda. ff. de receptatoribus.l.j. puniuntur autem tales vt sequitur infra eo.§. per totum. credentes vero omnino hæretici iudicantur. infra eo.c.penulti.in.fi.* [Firmiter statuentes.*vers.* Talium.] *scilicet receptatorum,defensorũ,& fautorum.Credentes vero omnino sunt excommunicati,& damnati,infra eo.c. 2. in fi.* [Notatus.] *idest hac de causa per episcopum denunciatus.supra eod. ad abolendam,vel iterum excommunicatus.nam et excommunicatus iterum excommunicatur. supra tit.1 in quorundam. §. fina.*
2 Satisfacere.] *Simile supra eo.§.qui autem.& infra eo. §.1 ad fin. & consistit hæc satisfactio in hoc, vt scilicet abiuret hæresim,vel purget se, si suspectus sit tantum,infra eo.§.adijcimus.versi. fin.& si alia de causa notoria excommunicatus sit,debet restituere omnia percepta, & quæ percipi poterunt, supra de resti.spol. grauis. & quæ ex occupatione aliqua si forte ipsam fecerint,ad eum peruenerunt, supra de iureiur.sicut.& infra. Vel ex officio vsurpato, & damnato, vel ei interdicto, vt patet in eo, quod legitur & not.supra tit.1.cum sit nimis absurdum.§.fi.&c. seq.sub §.præcipientes.idem ergo est de his,quæ occasione participationis ad eum peruenerũt.arg.in dictis iuribus.et infra eo.§.1.& supra eo.ad abolendã.§.1.in fin.nam de his omnibus, quæ notoriæ offensæ accedunt, & ipsius sequela sunt, sicut & de ipsa offensa notoria,pro qua excommunicatus fuerat,satisfacere tenetur,vt patet ĩ eo quod legitur & not.infra de verbo.sign. ex parte 1. &c. seq.& supra de fide instru.inter dilectos. §. ceterũ, ver.fi.cum suis concor.sed & si pro suspectione hæresis excommunicatus fuerat,lapso anno tanquam hæreticus condemnatur.quod dic vt legitur & not. supra eo.§.qui autẽ.*Contempserit.] *subaudi,si laicus fuerit;ex tunc ipso iure,&c. vt infra eo. ver.1. & sequenti.* [Si vero clericus,*&c.*] *vt infra eo.§. 1.* Infra annum.] *simile supra eo. §.si vero dominus.et §.qui autẽ.* Ex tũc.] *ver.scilicet elapso anno.*
3 Ipso iure,&c.] *Ecce pœnæ ĩ quib⁹ receptatores, defensores,& fautores hæreticorum afficiũtur.Primo enim excommunicantur,vt supra,& sequuntur aliæ pœnæ xi. & sic sunt xij. per totũ.vt infra not.* Infamis.] *Ecce secunda pœna.* Nec ad publicas.] *Tertia pœna: & habet locum etiam in excommunicato,vt patet in eo quod legitur et not.supra de procur.c.fi.* Nec ad eligendos.] *versi. Ecce quarta pœna:idem in excommunicato,& suspenso,vt patet in*

A *eo quod legitur & not.supra de consuetu.cum dilectus.§.quia nobis. supra de elec. illa.* Nec ad testimonium.] *Ecce quinta pœna:idem in excommunicato.supra de testi. veniens 2.§.fi.*Sit etiam intestabilis.] *vers.*Ecce *sexta pœna.et idem videtur in excommunicato.arg.in authent. de priuileg. dot. post medium legis vers.§ sed sint eis inaggressibilia. coll. 8. & de hoc not.extra.d.n.de excep.pia.sed nec tales vedere nec donare possunt, nec aliquo modo contrahere.C.eo.tit. Manichæos.* Nec ad hæreditatis successionem.] *vers.Ecce vij.pœna.* Accedat.] *ex testamento vel ab intestato. & idem videtur in ex-*
B *communicato,licet aliud innuatur in parte in auth. vt cum. de appell. cog. §. generalem. & seq.coll.8. sed corrigitur in parte illa. supra eo. vergentis.§.1.* Nullus præterea.] *vers.Ecce octaua pœna,quæ & in excommunicato quolibet locum habet. supra de indi.intelleximus.supra de excep.cũ inter priorem. §.1.& 2.in prin.* Quod si forte.] *vers.Ecce ix.pœna: & idem est in excommunicato notorio. supra de re iudi.ad probandum.* Nec causæ.] *vers.Ecce decima pœna, quæ sequitur in proxima superiori.* Si fuerit.] *ver. Ecce xi. pœna, quæ ex proxima decima superiori sequitur.* Si tabellio.] *Ecce xij.pœna,*
C *quæ & in excommunicato vendicat sibi locum.3.q. 4. nullus. De ceteris pœnis contra hæreticos promulgatis dic vt plene not. secundum leges & canones in summa.eo.tit.§.vna pœna.* Damnato.] *simile supra eod.fraternitatis.quod dic vt ibi plene not.*
4 Et in similibus.] *Ver. hoc verbum duobus modis potest intelligi. Primo vt fiat comparatio de his, quæ hic interdicuntur ad alia cõsimilia: puta ad publica officia,quæcumque sint illa,& quocumque nomine censeantur: quia nec omnia de facili nominari specialiter possent. arg. ff.de præscrip.ver. l. 4. & quia secundum diuersas prouincias ipsorum nomi-*
D *na variantur.sed nec est vis in nominibus facienda, vt patet in eo quod legitur & not. supra de procura. petitio. Item sicut sunt actus omnes legitimi.ff. de reg.iur. actus. qui omnes sunt talibus interdictis quia & omnibus infamibus. supra de testi. licet ex quadam.§. 1.in fi. Secundo potest fieri comparatio de personis hæreticorum ad alias similes, sicut sunt schismatici,& etiam notorij excommunicati: qui & à prædictis omnibus repelluntur,vt patet in concor. supra signatis in singulis ver. & secundum hoc excommunicati notorij intestabiles sunt: nec aliquem sibi obligare possunt, in quo tamen aliqui contradi-*
E *cunt.super quo vide quod not. extra d.n.de excep. pia.respon.1.ver.& excommunicati.* [lib.6.] *& supra de dolo, & contu. veritatis. in fi. & in summa. de pœnitentijs. §. fi. sub §. quid de ijs,qui excommunicati.*
5 §.Si vero clericus.] *7. pars.* Fuerit.] *Receptator,defensor, vel fautor hæreticorũ.* Deponatur.] *exceptis pœnis supradictis contra laicos promulgatis,quæ & in simili tantum locum habent: quibus & hæc additur propter rationem, quæ sequitur:* Vt in quo maior,*&c. nam vbi crimen est grauius,maior pœna est imponenda,vt hic.& 50.dist. quia tua. & patet in eo quod legitur & not. infra eo, §. 1.ver.*
simi-

similiter. & supra de vita, & ho. cleri. vt clericorum. §. 1. supra de transla. epi. cap. 2. §. 1.

6 *Habes etiam hic arg. quòd ratione dignitatis aggrauatur delictum. ff. de re mili. omne delictum. §. 1. & per consequẽs pœna. arg. ad idem 32. q. 1. qui viderit. 25. q. 1. nulli fas. 19. dist. nulli. 40. dist. homo Christianus. vnde & qui magnus sine comparatione creatus fuit, sine venia damnatus est. de pœn. dist 2. §. principium enim. de hoc not. supra de iureiur. cum quidam.* Si qui autem. *vers.* Tales.] *scilicet credentes, receptatores, & fautores hæreticorum, vt supra eod. §. proxi. in prin.*

† Syluester in Sum ver. excommunicatio. 5. nu. 1 & facit c. Sicut. 11. quæst. 3.

7 Denotati.] *Arg. quòd si quis communicat excommunicato non denuntiato, licet peccet venialiter, non tamen mortaliter: post denunciationẽ vero ab Ecclesia solẽniter factam peccat mortaliter. ad idem supra de postul. præla. c. 1. §. 1. & 2. & secundum hoc intelligi potest, supra quod metus causa. sacris, vt & probatur extra d. n. de sent. excom. statuimus. §. fi.* [lib. 6.] *quod dic. vt ibi not. & infra de cleri. excom. mini. si celebrat. §. penu. & fi.* Satisfactionem.] *De hoc dic. vt plene not. supra eod. §. credentes. vers. 1.* Percellantur.] *qui enim participat excommunicato scienter, & monitus se non corrigit, est excõmunicandus. infra de sen. excom. quod in dubijs. 11. q. 3. qui communicat. secundum B. & extra d. n. de sent. excom. statuimus.* [lib. 6.]

8 §. Sane clerici.] *8. pars.* Pestilentibus.] *à peste, quæ prouenit à participatione eorum. simile supra de simonia. sicut simoniaca.* Sepulturæ.] *De hoc casu, & alijs dic. vt not. supra de sepultu. ex parte. §. fi.* [Alioquin.] *ver. subaudi excommunicati sunt clerici ipso iure cum censeantur fautores. supra eo. §. credentes. & cum ab ore Papæ tales ter excommunicentur in anno, celebrantes diuina coram excommunicatis à Papa excommunicati sunt. infra de senten. excom. significauit. restat quòd si sic excommunicati celebrent, ac sacramenta interdicta ministrent: irregularitatem incurrũt. infra de cler. excom. ministran. c. 1. & c. 2. & c. postulastis. Praeterea dicimus, quòd suo priuentur officio, & c. 11. q. 3. si quis episcopus damnatus. & c. si quis episcopus in concilio.* Absque indulto.] *simile infra de cleri. excomm. mini. c. 1. 2. 3. & 4. infra de rapto. cap. 2. in fin. vbi de hoc.*

9 *Cum ergo hanc restitutionem sibi specialiter retineat Papa, alijs inferioribus hoc prohibuisse videtur, vt patet in eo quod legitur & not. supra de præben. grauc. §. fi. sic econuerso absolutionem, quã sibi non retinet, alijs concessisse videtur. infra de sent. excom. nuper. § in secundo. ver. fina.*

10 *Quamuis autem hæc restitutio prohibeatur episcopo, ipsum tamen reuertentem poterit ab excommunicatione absoluere, & ecclesiæ reconciliare. supra eod. ad abolendam. §. 1. ad fin.*

11 *Quod verum est quo ad sententiam canonis: secus de sententia oris Papæ, quam ter in anno profert. vt supra eo. § ver. alioquin. in prin. ab illa enim nullus inferior Papa absoluere poterit. supra de maio. & obe. cum inferior. ex quo & sequitur quòd nullus potest ad plenum reconciliare hæreticum,*

A *sine domini Papæ licentia speciali, quod est dignum not.*

12 *Nisi dicas, quòd hæc sententia lata ab ore Papæ canon est generalis: à quo & inferior potest absoluere, ex quo Papa non retinet sibi absolutionem. infra de sent. excom. nuper. §. in secundo. & adde quod not. infra de priui. cum hoc. in prin. & de sen. excom. à nobis 2. §. vt autem. vers. fi.*

13 Similiter. *vers.* Regulares.] *Subaudi, caueãt ne talibus exhibeant ecclesiastica sacramenta, alioquin suo priuentur officio, & c. vt supra eo. §. respon. 1. vers. 1.* Quibus etiam. *scilicet regularibus*
B *circa prædicta delinquentibus.* Hoc.] *idest hæc pœna ad ipsos magis aggrauandos.*

14 *Sicut ergo clerici sæculares grauius puniuntur quàm laici: quia ratione clericatus grauius peccãt, vt legitur, & notatur supra eo. §. proxi. sic & religiosi plus peccant ratione religionis, quàm clerici sæculares, & ideo grauius puniuntur, vt hic.*

15 Vt illorum.] *Si omnes, vel maior pars delinquant, hoc planum est: alioquin contra, supra de his quæ fi. à ma. par. c. quæsiuit. Vel dic, quòd hoc est speciale ratione immanitatis criminis contra illam regulam, sicut & aliàs not. simile supra eod. ver-*
C *gentis. §. 1. & 2. & arg. in eo quod legitur & not. supra de offi. archid. ea quæ. §. vnico.* Priuilegia.] *quod dic. vt plene not. supra ad abolendam. §. fin. & est simile infra de priuileg. tuarum. §. 1. versi. 1.*

§. Quia vero.

Summarium.

1 *Episcopis proprie conuenit munus prædicãdi.*
2 *An Episcopus vbique, etiam extra suam diœcesim possit prædicare. & nu. seq.*
D 3 *Episcopus in aliena diœcesi non potest indulgentiam conferre.*
4 *Quinam præter Episcopos possint prædicare.*
5 *Abbates non possunt concedere licentiam prædicandi.*
6 *Et an possint concedere licentiam Missam celebrandi.*
7 *Vsurpare præsumitur officium prædicationis, qui missus non probatur. & quomodo probetur missio.*
8 *Nemo excommunicandus nisi monitione præmissa.*
E 9. *Crescente contumacia pœna augenda.*

QVia vero.] *9. pars.* Apostolus dicat.] *Rom. 10. c.* Omnes qui. *vers.* Prohibiti, vel non missi.] *hoc ideo dicit: quia aliqui sunt missi ordinarij per vniuersum mundum, sicut episcopi, qui à Domino habent auctoritatem prædicandi Euangelium per vniuersum mundum, & omni creaturæ, vt probatur Mar. vlti. 21. dist. in nono.*

1 *Vnde & dicit decretum, quòd nullus audeat prædicare præterquã domini sacerdotes. 16. q. 1. adijcimus. quod de sacerdotibus, idest episcopis antonomastice est intelligendum. non ergo restat quis episcoporum*

coporum prædicet: sed quid prædicet, & sic potest intelligi. 19. dist. Secundum. Quod verum est, nisi ab illo cuius est diœcesis prohibeatur. arg. 6. q. 3. scriptum. Vel illud intelligatur non de falce prædicationis, sed iurisdictionis.

2 Cum enim episcopi missio tanta auctoritate roboretur, vt patet supra eod. glos. in prin. non potest prohiberi, immo ab omnibus debet recipi, & admitti, vt patet supra eod. cum ex iniuncto. §. 2. vers. sed oportet, & vers. Ioannes. Dummodo caueat ab errore. alioquin contra. infra, de purga. cano. inter sollicitudines. & 40. dist. si Papa. maxime quia verbũ Domini non est alligatum. 2. Tim. 2. b. Sed verius est vt episcopus semper admittatur: & vbique, nisi ab illo cuius diœcesim intrat prohibeatur. nam ex quo est prohibitus, alligatur verbo prohibitorio: vnde & debet omnino abstinere, vt hic. & probatur. 9. q. 2. c. 1. & 2. & c. episcopi. & in eo quod legitur & not. supra de vsu pal. c. antepenult. ad fi.

3 Quamuis autem non prohibitus possit episcopus prædicare in aliena diœcesi, non tamen indulgentiã dare, nisi hoc faciat auctoritate sedis Apostolicæ sibi commissa, vel de expressa licentia episcopi, vt infra, de pœnit. quod autem. Ratio diuersitatis hæc est: quia per prædicationem non intelliguntur multum iniuriose alieni limites vsurpari: nec aliquod paratur præiudicium graue: immo fit melior conditio episcopi, cuius est diœcesis, & animarum sibi commissarum, vt probatur 95. dist. ecce. vnde & videtur quòd eo inuito hoc exerceri posset. arg. ff. de nego. gest. soluendo. ff. de sol. si pro me. & l. soluere, & l. si debitor. Sed non obstat: quia & si non fiat ei graue præiudicium, vt dictum est, tamen aliquatenus interest sua ne ipso inuito fiat: ne. scilicet videantur sui termini vsurpari. arg. ff. de neg. gest. cum pecuniam. in fi.

4 Alij autem exceptis episcopis †, & saluo eo quod not. infra eod. super versi. non missi præter auctoritatem, & super verbo, episcopo loci, non debent prædicare populo, cuius curam non habẽt: nisi à sede Apostolica vel catholico loci episcopo hanc expresse obtinuerint potestatem, vt sequitur hic, qui etsi ipsam obtinuerint, reuocari possunt quandocunque placuerint concedẽti. arg. ff. de iud. iudicium soluitur. secundum hoc ergo expone quod hic dicit. Omnes.] subaudi episcopi. Qui.] Subaudi. ab illo cuius est diœcesis. Prohibiti.] vel alij quicunque. Non missi præter auctoritatem, &c.] sicut hoc concessit Prædicatoribus, & Minoribus, & alijs quibusdam religiosis, vnde non sunt prohibendi, vt hic patet, & infra de exces. prælato. nimis praua. & supra de cler. non resi. fraternitati, cum suis concor. Sed caueant ipsi, quòd suis terminis sint contenti, supra de sepultu. c. 2. §. fi. alioquin poterit eis prædicatio interdici, vt patet in eo quod legitur & not. infra de priuil. tuarum. §. 1. Episcopo loci.] simile infra de pœn. cum ex eo. respon. 1. vbi de hoc.

† Concilium Tridẽtinum sessio. 5. de refor. cap. 2. & sessio. 24. de refor. cap. 4.

5 Non ergo licet abbati hanc auctoritatem dare, secundum d. n. arg. supra de præsump. nonne, & expressius, infra de exces. præla. accedentibus.

6 Secus si Missam velit quis celebrare: quia illud

A potest concedere quilibet incuratus: dummodo constet esse presbyterum celebrare volentem, supra de cleri. pe regri. c. 3. secundum d. n. quod dic vt ibi not. Ratio diuersitatis est: quia in primo magis imminet periculum, quàm in secundo, vt patet supra eod. cũ ex iniuncto, infra eod. c. 1. secundum d. n. cum his quæ ibi not. Vel dicas quòd si persona nota sit, volens prædicare, sicut magister in theologia, vel alius competens idoneus prædicator, etiam quilibet incuratus hanc auctoritatem dare poterit, secundũ d. n. arg. supra de offi. ord. ab ecclesiarum. quod intelligo casualiter & in transitu: sed episcopus hoc generaliter concedere potest per totam suam diœcesim.

B supra de offi. ordi. inter cetera, quod inferior non potest, vt hic. Publice vel priuatim.] priuata enim magis suspecta est. arg. infra eod. §. 1. vers. 1. & in eo quod legitur & nòt. supra eod. cum ex iniuncto. respon. 1. vers. 1. in prin.

7 Vsurpare.] Vsurpare intelligitur qui missus nõ probatur: vel per litteras Papæ, vel episcopi, vt supra, vel qui missionem non probat per operationem miraculosam, vel scripturæ testimonium speciale, quod dic vt plene legitur & not. supra eod. cum ex iniuncto. §. 2. & qui etiam probat missionẽ

C si ab illo cuius est populus prohibeatur: nisi ipsa missio superioris auctoritate roboretur, vt patet ex eo, quod supra legitur, & not. Præsumpserint.] subaudi si moniti non destiterint.

8 Excommunicationis, &c.] aliter enim non est quis excommunicandus nisi monitione præmissa, vt patet in eo, quod legitur & not. supra eod. §. si vero dominus, & §. moneantur. Et nisi. vers. Quamcitius.] ad arbitrium superioris. Resipuerint.] sic excommunicati. Alia competenti.] arbitraria, vt patet in eo quod legitur, & not. supra, de offi. leg. de causis. §. vnico.

D 9 Plectantur.] Quia crescente contumacia debet augmentari & pœna, vt hic, & legitur & not. supra, vt lit. non contest. c. fi. §. fi.

§. Adijcimus.

Summarium.

1 Ex causa fidei inquirere potest Episcopus prouinciam, & contra rebelles cuiusuis dignitatis procedere.

E 2 Vniuersitas non conuenitur nec agit, nec iurat nisi per syndicum.

3 Vniuersitas delinquere potest: & contra eam potest fieri inquisitio, & qualiter puniẽda.

4 Vniuersitas non potest excommunicari.

5 Dissidentes à communi fidelium ritu suspecti sunt de hæresi.

6 Deficiens in purgatione, vel iurare nolens, vt conuictus punitur.

7 Secus dicendum in eo qui se purgare negligit.

8 Qui renuit iurare, dicens non licere, hæreticus est. & nu. 10.

9 Pro condemnato habetur, qui renuit iurare de calumnia.

10 Qui

20 *Qui recusat omnino iurare, de secta Valdensium præsumitur.*
21 *Intellectus l.2.C.de hæret.*
22 *Intellectus l.1.C. de fide instru. & c. etsi quæstiones.§.1.de simonia.*

A Diicimus.] 10.pars, Honestas.] *simile supra de offi. archid.c.1.supra de offi.ord.inter cetera.* Bis, aut saltem semel.] *simile supra de offi. archid. mandamus.*

1 Famosi fuerit.] *Aliàs enim nisi ex causa tali vel consimili non est prouincia (etiam occasione religionum, vel hæresum) commouenda, vt in authent. de mandat. prin.§.neque occasione coll.3. Ex causa* † *autem hoc potest facere iudex ecclesiasticus vel hic, & contra rebelles procedere, quantumcunque dignitatis existant, vt patet supra eod.§.si vero domini, & præceden. & sequ. & in eo quod plene not. in summa eo.tit.§.qualiter deuitetur maxime in vers. ergo cognitio, & vers. & hoc intelligas.* Et ibi vers. Viros.] *simile supra, de accu.sitius olim.§.1.in prin.*

† Albertinus tra.de agnos. assert. q. 21. nu.10. & se.

2 Totam viciniam.] *Arg. quod vniuersitas potest præstare iuramentum calumniæ, sic 35.q.6. episcopus in synodo, secundum B. Hoc multum notum est. arg. & planum est, quod vniuersitas vel collegium nec conueniri, nec agere, nec iurare potest nisi per syndicum, vel prælatum, vt patet in eo quod legitur & not. supra de syndico. c. vnico. extra d.n. de testi.ad hæc & cap. præsentium responso.1 ver. ab eisdem.* [lib.6.]

3 *Est tamen hic arg. quod vniuersitas* † *delinquere potest, & quod contra ipsam, & singulos de vniuersitate potest fieri inquisitio, & quod singuli iurabunt & pro delicto proprio punientur, vt legitur & not. supra eod. ad abolendam.§.ciuitas. & de simonia, dilectus 2.§.abbatibus.*

† Vide copiose per Panor. & Fel. in c.dilectus. 2. de simo.

4 *Excommunicari autem non potest ipsa vniuersitas. quod dic vt legitur & not. extra d.n. extra de sent.excom.Romana.§.si.* [lib.6.] Occulta conuenticula.] *simile supra eod. cum ex iniuncto. respon. 1. vers. 1 in prin. vbi de hoc.*

5 Dissidentes.] *Propter quod merito suspecti habentur, vt hic, & supra de elec. in causis §. 1. & arg. 41 dist. quisquis. 86.dist. inferiorum. 23.q.8. præterea. ff. ad leg. Aquil. scientiam. ff. de his qui not.infa. quid ergo.§.1.*

Indicare.] *35.q.6.episcopus in synodo, supra de testi.cogen.præterea.2.q.7.qui propter. 22.q.1.si quis per capillum.*

6 Ipse autem episcopus. *vers.* Purgauerint.] *immo in purgatione defecerint, vel quia iurare nolũt, vt infra §. 1. vel alio modo: tunc enim puniuntur tanquam conuicti, vt sequitur.*

7 *Secus de illis, qui negligunt se purgare: quia illi excommunicantur, & hæc est differentia quantum ad illum articulum inter hunc, & illum quẽ habuisti, supra eod.§.1. vbi de hoc. Vel dic vt not. infra de pur.can. inter sollicitudines.§.si. quod verius est.*

Canonicæ.] *vt scilicet tanquam hæretici condemnentur hi qui in purgatione deficiunt, supra eod. et §.1. Hi vero qui lapsi sunt sine vlla audientia secu-* A *lari iudicio relinquantur, supra eod. ad abolendam.§.illos quoque.*

23 §. Si qui autem.] *xi.pars.* Obstinatione damnabili.] *Hoc ideo dicit, quia & quandoque religiosi non rebelliter, sed ex quadam honestate iurare renuunt, vt patet in eo, quod legitur & not. supra de testi.nuper. supra, de iureiur. etsi Christus.§.fin.*

8 *Sin autem hoc aliquis omnino renueret* † *dicẽs, quod crederet peccare mortaliter: quia nullo modo est iurandum, hoc ipso hæreticus reputatur, vt hic, et habetur pro conuicto, sicut et pro condemnato habetur is qui, renuit iurare de calumnia, vt legitur et notatur supra de iuramen.calum. c.fin.§.pœna. sicut et is, qui neque defendit, neque exhibet, vt contumax condemnatur ff. de noxa. quotiens.§. in potestate. ideoque tenetur quis per iuramentũ purgare de hæresi conscientiam. de consecra. dist. 2. ego Berengarius. 1.q.7.quotiens. maxime quando circa hunc articulum errare præsumitur.*

† Eymericus hac 2. parte q.14.vers. tertius error.

10 *Quòd si omnino iurare renuat, de secta Valdensium, qui omnino iurare renuunt, præsumitur, & hoc solo hæreticus reputatur, vt sequitur.*

11 *Et hoc argumento leui à fide deuius, hæreticus censetur, et sic potest intelligi. C. eod. tit. l. 2. aliàs autem propter solam suspicionem, quantumuis vehementem, de tanto crimine non condemnaretur: quod dic, vt not. supra eod. §. qui autem. in fi. & de præsump. litteras.§.si.in prin.*

12 *Secundum hoc duobus modis potest intelligi, quod legitur C. de fide instr. l.1. & supra. de simo. & si quæstiones. responso 1. vers. 1. & 2. vt scilicet quod ibi dicit de tali siue tenui religione, intelligatur de obstinata, & damnabili, & sic hæretica, vel simplici, & honesta, qui intellectus vltimus magis congruit menti, vt patet in dicto cap. & si quæstiones. respon. 1. in fi.*

§. Volumus.

Summarium.

1 *Omnis est adhibenda diligentia, vt hæretici extirpentur.*
2 *An indicijs crimina probentur.*

V Olumus igitur.] 12.pars. Inuigilent.] *Erant enim pastores super gregem suum vigilantes, Luc.2. quod dic vt plene not. supra de off. archipres. cap. si. in prin.* Canonicam.] *de qua sequitur, infra eod.§.1.*

Si quis enim.] *13.par.*

1 Super expurgando.] *Nam, & si generaliter* † *sit episcopi negligentia reprobanda, vt patet in eo, quod legitur & not. supra de offi. ordi. irrefragabili responso 1. hæc tamen est in hoc casu propter periculum fidei specialiter detestanda.* Negligens.] *Remouetur ergo prælatus propter negligentiam, vt hic, & 1. quæst.1.§. ecce cum honoris. & not. supra eod.cap.proxi.§.fi.*

† Inno.1.epistola.25.tom.1 concilio. refert. Contra. Brun. lib. 3. de hære c.15

2 Indiciis.] *indicia igitur probant crimen, vt hic, & supra eod.§.adijcimus. vers.1. & 2. & q.8. scimus.*

32.q.1.

32.q.1.dixit Dominus.infra de priuil.cum olim.et C.de rei ven.indicia.supra,de cleri. peregri.c.2.§.vnico. cum suis concor.supra de præsump.c.illud.et c.litteris, & c.tertio. Deponatur.] tanquam negligens, & remissus, vt supra. Et in locum. versi. Qui velit, & possit.] simile supra de cleri. non resi.quia nonnulli.§.1.& c.relatũ,respon.& §.1.

c. Sicut in vno.

Summarium.

1 Cauendum ne sub specie virtutum vitia committantur.
2 Causæ, cur nullus prædicator admittendus,nisi mittatur.
3 Nulla potest vniuersitas sine ordine consistere.

Sicut in vno corpore: & infra.] Quod deest in hac decisione legitur supra eod.cum ex iniuncto.§.sicut enim. Sub specie virtutũ.] Sic supra eod.c.proxi.§.quia vero.41.dist.sæpe vitia.etenim prætextu pietatis non sunt vitia committenda. 30.quæst.1.c.ossę.

2 Et hæc est causa quare nullus prædicator admittendus est nisi missus: periculosum est enim cũ sub specie huius boni hæreticus aculeus possit latere,vt hic,& in præd.iuribus, & 1.q.1.§.ecce cum honoris,32.dist.§.verum.& 42.dist.quiescamus. quãuis idoneus possit se vltro offerre ad mittendum, vnde Esa. 6. Ecce ego mitte me.8.q.1.in scripturis. 16.q.1.§.hoc idem.arg.ff. de tu. & cu.da.ab, l.vbi. & l.prætor. Nos attendentes.] 2.pars. Præcipuus.] sic supra eod.cum ex iniuncto.§.sicut enim.ver.1.

Huc spectãt multa i cõc. Trid.sancita sess 5.tit.de refor.c.2.

3 Dominus Apostolos.] Nec vniuersitas aliqua posset subsistere ratione, nisi eam huiusmodi magnus ordo seruaret. 89.dist. ad hoc. ideoque nullus laicus est admittendus cuiuscumque meriti,vel ordinis existat, vt hic sequitur,& patet supra eod.cũ ex iniuncto,respon.1.ver.1.& §.sicut enim.vers.cum igitur, & sequen.& §.licet autem.

c. Excommunicamus 2.

Summarium.

1 Omnes hæretici vnum habent finem erroris.
2 Docentium hæreses, & addiscentium debita pœna.
3 Addiscentium hæreses duplex genus diligenter notandum.
4 Deprehensus in hæresi quis dicatur,& qua pœna plectatur.
5 Simoniaci pœna, & similitudo cum hæretico.
6 Credentium erroribus hæreticorum pœna.

Excommunicamus, &c. Diuersas.] 24.q.fi.§.fi.

1 Conueniunt.] Quia ad eundem finem,scilicet deceptionis, & erroris A tendunt, simile supra eod. excommunicamus. responso 1. quod dic vt ibi not. Damnati vero.] 2.pars. Puniendi.] Sic supra eod. excommunicamus. responso 1.ver. damnati. & c. ad abolendam.§. præsenti.

2 Sed quæ est debita animaduersio? Respondeo, vt docentes vltimo supplicio afficiantur addiscentes † vero. x. librarum auri pœna mulctentur. C. eod.tit.quicunque, ad fi.

† Zanchinus tract.de hæreti.cap.3. nu. 6.Ioãnes Rojas de hæret. par.2.assertione 43.

3 Et hoc intelligitur de addiscentibus, qui nondum didicerunt, sed causa addiscendi ad hæreticos accesserunt: nam si incœpissent discere, & sic ad actum B peruenissent,eadem pœna punirentur qua & docentes, & sic soluitur, nec contradicit. C. de mathematicis.l.culpa.similis est tam prohibita discere,quàm docere. De ceteris dic,vt plene not. secundum leges.supra eod.ad abolendam, & secundum easdem leges & canones in summa eod.tit.§.qua pœna. Degradatis.] supra eod.ad abolendam.§.1. Si qui autem.] vers. ab hoc loco vsque ad fi. additur declarando quod deest, supra eod.excommunicamus, responso 1.vers.damnati,& c.ad abolendam.§.1.& 2.nam alia,quæ hic præmittuntur, dicuntur ibi, & quædam alia, vt ibi patet.

C 4 Deprehensi.] Publice, ita quòd notorium sit, vt in eo quod legitur, & not.infra eod.c.1.qui si statim sponte redire voluerint, admittendi sunt, vt supra eod.ad abolendam.§.præsenti. ita tamen quod in carcerem ad agendam perpetuam pœnitentiam detrudantur, vt hic sequitur, & hoc non fuerat ibi dictum, quod hic declaratur, vt ibi not.

5 In perpetuo carcere.] Sicut & simoniacus est in monasterio detrudendus.1.q.1.reperiantur. supra de simonia.quanta.& est bona similitudo, nam simoniacus hæreticus reputatur.1.q.1.eos qui.6.q.1.§.sed licet. supra de simonia, quotiens. vbi de D hoc, & idem iuris est hodie de credentibus, vt infra §.1.

6 §. Credentes autem.] 3.pars. Eorum.] scilicet hæreticorum. Similiter.] damnati ergo de credentia per Ecclesiam, sæculari iudicio, &c. vt legitur & not. supra eod.§.damnati. Hodie ergo non excommunicantur, nec expectantur sicut receptatores, & defensores, licet olim secus esset etiã tempore concilij generalis, quod dic vt legitur, & not. supra eod. c.excommunicamus.§.credentes.

E

c. Absolutos.

Summarium.

1 Hodie ipso iure remanet absolutus qui hæretico erat obligatus.
2 An reconciliatus ecclesiæ, recuperet amissas fidelitates, & obligationes.
3 Non soluuntur à debito fidelitatis vassalli, domino in occultam hæresim incidente.
4 Hæretico non est soluendum, quod ei erat sub pœna, aut iuramento promissum.

5 Iuramen-

5 *Iuramentum tacitam habet conditionem, si communicare liceat.*

† Vide Alfonsum Castrũ lib. 2. c. 7. de iust. hæret. punit.

BSOLVTOS †, &c.] *Ipso iure hodie, vbi: olim non sic erat expresse dictum; immo quod deberent absolui, quod dic. vt legitur & not. supra eod. excommunicamus. §. si vero dominus. verb. 1.*

2 *Sed nunquid si talis reconcilietur, fidelitates istas ipso iure recuperabit? Videtur quod sic. C. de senten. pas. l. 1. & l. fin. Tu vero dicas quod nõ: sicut nec faceret si fuissent vassalli ab hac fidelitate simpliciter absoluti. arg. supra de diuor. de illa. Secus si ad tempus lata esset sententia, scilicet quamdiu in excommunicatione perstiterint, infra de pœn. cap. fin. in fin. quia tunc cessante tempore erroris, cessaret & talis sententia, vt patet in eo quod legitur & not. supra de vita & hone. cleri. cap. fin. ad fin. & secundum hoc intelligo 15. quæst. 6. iuratos. & c. nos sanctorum.*

3 Manifeste.] *Secus ergo si occulte. arg. supra de simonia, ex tuæ. & c. sicut nobis. in fin. cum suis*

A *concor. & c. fin. & not. supra eo. cap. proxi. §. 1. ver. si qui autem.*

4 Aliquo pacto, &c.] *Ergo si sub certa pœna aliquid ei soluere tenebatur, pœna non committitur: cum enim talium bona possint occupari, multo fortius retineri, vt patet in eo quod legitur & not. supra eod. excommunicamus. §. si vero dominus. ver. 1. Eodem modo non intelligitur is qui iurauerat deierare.*

5 *Quasi iuramentum † habeat in se tacitam conditionem, scilicet si in tali statu permanserit, quod ei communicandum sit. arg. supra de iureiur. quemadmodum, respon. 1. ver. quia in illo. cum suis concor. & supra eod. excommunicamus 2. §. credentes, & idem si aliàs excommunicatus esset, vt*

B *in dictis c. 15. quæst. 6. nos sanctorum, & c. iuratos. quod dic, vt not. in summa. de sent. excom. §. fin. sub §. quid si tenor sacramento. nisi forsan necessitas immineat vel ex indulgentia aliud contingat, quod dic, vt legitur & not. infra de senten. excom. si vere. idest ab vnitate Ecclesiæ recedentibus. 24. q. 1. si forori.*

† Adde Albericum de statutis p. 1. q. 25. nu. 8. & Decium in rub. C. q ad mitti. nu. 4.

GLOSSA IOANNIS AND. IN NOVELLA SVPER TIT. DE HÆRET, IN VOLVMINE MAIORI.

c. Dubius.

Summarium.

1 *Dubitans in fide deliberate hæreticus est.*
2 *Dubitatio procedens à timida conscientia non facit hæreticum.*
3 *Fidem veritatis quis dicatur ignorare.*
4 *Ignorantia in his quæ sunt fidei non excusat.*
5 *Hæreticum esse, tenui argumento à fide flectere, quomodo accipiendum.*
6 *Infidelis, siue baptizatus siue non, testis esse non potest.*

VBIVS.] *Breue est.*

1 Infidelis est.] *Hoc verum in dubitatione, qua habet pertinaciã †, animi deliberationem, & placentiam.*

† Concordãt Ioannes Anania, Abbas, Felinus & alii hoc loco. Adde Melchiorem Canum lib. 12. cap. 9. de locis Theologis, & Alfonsum Castrũ lib. 1. c. 7. de iusta hæret. punit.

2 *Sed dubitatio, quæ procedit à scrupulo conscientiæ, potius est pœna quàm culpa, nec habet hæresim, cum frequenter contra voluntatem accidat: immo ille, qui se bene firmat in fide, & talibus motibus resistit, meretur, sicut & qui resistit carnis stimulis. 5. dist. sed pensandum. & c. testamentum. aliàs non esset dare fidelem, qui non fuisset hæreticus. facit ad prædicta 24. q. 3. dixit. & quod dicam infra eod. cum Christus.*

A Omnino.] *idest, aliquo modo. hoc est nullo modo est eis credendum. simile omnino. supra de iura. calum. in pertractandis. Hostien.*

3 Fidem veritatis.] *idest veritatem fidei, quia baptizari renuit, vel in articulis errat. posset etiam intelligi de catholico, qui ignorat veritatem negotij, de quo quæritur, cui in eo credendum non est. supra qui matri. accusa. pos. videtur. de iura. calum. in pertractandis. Hostien.*

4 Ignorant.] *non ergo excusat ignorantia in his, quæ sunt de fide: quod dic. vt dixi supra de sum. tri. super rub.*

5 In glos. 2. ibi, l. 2.] *ibi dicitur hæreticus, qui etiam leui argumento deuiat à documentis & tramite fidei.*

B In glos. 2. ibi, tenui.] *idest quantumcumque leui, Abbas. & in fi. vel dic de tenui argumento, vt not. supra de præsum. litteras. §. fin. in prin. Hostien.*

6 In glo. vlti. ibi, in fide.] *licet baptizatus. idem in non baptizatis. supra de testi. c. 1. cum concor.*

c. Qui alios.

Summarium.

1 *Quis sit intellectus huius capitis.*
2 *Delictum serui quando noceat domino.*
3 *Quilibet tenetur proximũ ab hæresi reuocare.*

4 Correctio qualiter ad prælatos, & ad alios pertineat.

Melchior canus lib. 12 c. 9. de locis theolog.

Vi alios.] 1 Errore.] fidei catholicæ, vt faciat ad titulum. Non reuocat.] fortius si defendit. Prima glos. quærit & soluit distinguendo.

2 In glo. 1. ibi, scientiam. si seruus vulnerat, & occidit sciente domino, tenetur dominus, & scientia sumitur hic pro patientia, vt teneatur si non prohibuit, cum id posset.

3 In glo. 2. ibi, prælati.] facit quod not. infra de sen. excom. quantæ. nisi dicatur aliquid speciale in hæresi, vt quilibet teneatur ab illa proximum reuocare: vel quod perseuerantia inducit quasi vetationem delicti, vt quasi videatur delictum omittendum. [& in fine.]

4 Hostien. dicit, quòd iudiciaria correctio ad solum prælatum pertinet, vt in primis concor. Euangelica ad omnes, vt in secundis, & remit. ad not. de cogna. spiritua. tua. de test. in omni.

c. Firmissime.

Summarium.

1 Schismaticus cur sit hæreticus.
2 Hæresis vnde dicatur.
3 Iudæi & gentiles impropriè dicũtur hæretici.
4 Hæreticus propriè quis dicatur.
5 Peccatis dimissis, bona opera quandoque reuiuiscunt.

† Eymericus hac 2. par. q. 48. vbi dixi. Cõradus Brunus lib. 1. de hæret. c. 16.

Irmissime.] 1 Schismaticum. †] qui etiam hæreticus est vineam Ecclesiæ diuidẽdo. Incorporatus.] erat enim membrum abscissum à corpore. 23. q. 7. quemadmodũ. 1. q. 7. conuenientibus. ver. item Ioannes: vbi dicitur, quòd hæresis separat omnem hominem ab Ecclesia. ad idem 23. q. 5. si vos. facit 24. q. 1. hæretici. & c. alienus. & c. omnis, qui. & c. quicumque. Et post pauca.] decisa. ac si dicat, & infra, vel & cetera. Glos. 1. ponit septem modos, quibus dicitur hæreticus.

† Eymericus hac 2. par. q. 1. Zachi. de hæret. cap. 1.

2 In 1. glo. ibi, hæresis.] & dicitur hæresis † ab electione erroris, vt ibi: vel ab erro erras, vel ab hæreo hæres; quia nimium hærent suæ opinioni: vel ab ereũ, vel ercisco, quod est diuido, sicut dicimus familiæ erciscundæ, [& in fin.] de hoc 24. q. 3. §. quia vero.

3 Vbi not. large Iudæos, & gẽtiles dici hæreticos, quia non tenent articulos fidei, secundum quod omnes hæretici non sunt excommunicati.

4 Dicit Hostien. quòd duobus vltimis modis propriè, & strictè dicitur quis hæreticus, sicut qui quo ad hoc non recipit quattuor concilia, sic loquitur C. eo. quicumque. C. de sum. tri. l. fi. Dicitur etiam hæreticus, qui priuilegio Romanæ Ecclesiæ, quæ

A præest omnibus detrahit. 22. dist. omnes. Qui præcepta sedis Apostolicæ pertinaciter transgreditur. 19. dist. nulli. Qui decretalibus epistolis contradicit, vel eas non recipit, 20. dist. de libellis. Qui communionem catholicæ Ecclesiæ non recipit. in authent. de priui. do. hære. mu. non præstan. post prin. coll. 8. Hostien. hic, & in sum. eod. tit. §. 1. [In glo. 2 ibi, Apostolus.] 1. ad Cor. 13. a.

5 In glo. vlt. in fin.] & mortificatis malis interdũ bona reuiuiscũt † de pæn. di. 3. piũ. Gof. & Host. remittit ad sum. de pæ. & rem. §. & an ficte. 1. respõso.

† S. Thomas 3. p. q. 89. art. 5. Sot. lib. 4. dist. 16. q. 2. art. 5.

B

c. Fraternitatis.

Summarium.

1 Intellectus huius c. quis.
2 Quando tabellionis scriptura falsa, non rumpat ceteras bene factas.
3 Instrumentum, vel dictũ testis in vno falsum, an & quando in omnibus sit falsum.
4 Falsitatis instrumenti, vel dicti testis, non allegatur ignorantia.
5 Dicta alicuius, ratione personæ solum reprobata, de falso non arguuntur.
6 Publica persona damnata, an eius instrumenta sint damnata.
7 Scriptura damnatorum quomodo recipienda.
8 De operibus Origenis variæ sententiæ.

C

Raternitatis.] Ephesyna synodo.] prima catholica. T. Quomodo poterunt.] quasi dicat non poterunt. Capitula.] scilicet, quæ scripserunt.

1 Auctores.] suspensiue legas. & D intelligit Inno. hic in expositionibus scripturarũ, & omnibus alijs confectis ab his, qui non gerũt publica officia. 9. dist. si ad sacras, 16. dist. c. a. 37. dist. si quid.

2 In scripturis autem tabellionum, & aliorum publicum officium gerentium secus est: quia licet vnã chartam falsam fecerint, nihilominus valent aliæ, quandiu in officio tolerantur. arg. 3. q. 4. nonne. & melius supra de cohabi. cle. & mulie. vestra. & hoc propter publicam vtilitatem: & ne venientes ad eos decipiãtur. arg. ff. de of. præto. l. 4. ff. ad Macedonianum l. 3. respon. 1. ff. de offi. præsi. si forte. C. de lati. liber. tol. l. vnica. §. sed domini. & §. sed & si quis homini libero. C. de testa. l. 1.

E 6 Dicimus tamen, quòd si instrumentum, vel dictum testis, in vno probetur falsum, non solum in illo, sed in totum etiam reprobandum est. arg. 3. q. 9. pura. ff. de ædil. edict. cum eiusdem. de con. dist. 4. c. non liceat. & expressius 9. dist. si ad sacras. vbi de hoc, & ibi habetur dictum Bart. quod etiam tenuit in Vener. 50. quod verum est, quando tabellio, vel testis mentitur circa substantialia, vel circumstantias negotij, de quo agitur, principales: puta, cũ ageretur inter contrahentes de boue, tabellio scripsit, de asino: vel de pecunia argentea, & ipse posuit de aurea: vel agebatur inter P. et M. & ipse scripsit

psit inter G. & R. arg. in eo quod legitur & not. de rescrip. significante. & est ratio, quia nunquam debet ponere in instrumento vel testimonio, nisi quod in veritate nouit & vidit.

4 Nec potest in hoc ignorantiam allegare. 3. q. 9. testes. & c. hortamur. & c. pura. & adde quod dixi de off. deleg. cum in iure. in fi. Si autem errauit, vel scienter mentitus sit, circa accessoria, vel circunstantias negotij, de quo agitur, non substantiales; nihilominus valet instrumentum quo ad substantialia: vt si dicat, contrahentes esse de alia terra quàm sint, vel consanguineos, vel affines aliorũ quàm sint, & similibus: & est ratio, quia non consistit in his officium tabellionis, vel testis; nihil enim facit ad contractum vel testimonium vndecumque sint contrahentes. arg. supra de iudi. cum deputati; & adde quod post eum dixi de off. deleg. cum in iure. post glossas in fin. & de hoc in Spec. de teste. §. 1. & ver. item quòd aliquid, cum sua remissione. Est tamen euidẽs contra arg. in eo quod legitur & not. supra de rescrip. significãte. cui contrario staretur, quando circunstantiæ facerent ad casum.

5 Licet autem dicta alicuius, ratione personæ non aliàs falsa probentur, vel reprobentur, redargui non possunt de falso.

6 Si tamen publica persona de falso accusata, & condemnata fuerat, extunc instrumenta, & dicta eius carebunt robore, ratione personæ, vt hic & supra de testi. testimonium. Alij dicunt vt Ioan. in d. cap. si ad sacras. & hoc placuit Gof. vt dixi de elec. ecclesia 2. in glo. hoc tractat. quòd si in vno instrumento plura capitula sunt connexa sibi, & vnum sit accessorium altero, vno cassato, cetera connexa, & accessoria cassata intelliguntur: secus si sint diuersa, & separata. arg. ff. de mino. etiam. ff. de neg. gest. cum actum. & l. at qui natura. facit supra de appel. vna sententia. cum concor. vel distingue, vt supra de fide inst. ex litteris. primum tamen dictum magis placet Inno. †

†Hic quædã cõsulto omisimus.

Glos. 1. signat contrarium, quod dupliciter fortificat & soluit.

In glos. 1. ibi declarauit.] & c. nomne. vbi habet concor. ad hoc.

7 Et ibi [recipienda.] tanquã auctorizabilia † possunt tamen recipi vt rationabilia, & sic cessant contraria.

† Vide omnino commentariũ super isto cap. Fraternitatis.

8 Et ibi Origenis.] aliqui dicunt Origenem excusabilem, quia hæretici ad obfuscandum nomen suũ hæretica interseruerunt libris suis. hoc recitat Hosti. infra de sen. excom. à nobis 2. hanc expositionẽ improbat Hieronymus in epistola ad Pammachiũ & Oceanum, eo maxime, quia Eusebius, & Didymus ipsius tractarunt errores: tamen ipse idem fatetur aliquos dicere per ipsius pessimos discipulos aliqua admixta, sed non omnia. vide ad Desideriũ de 12. lectoribus. B. Videre potes de ipso & ipsius commendabilibus actibus, & de ipsius erroribus in historijs lib. 12. 8. c. cum 7. sequen. & in Hiero. ad Pam. & Oce. 1. c. [& in fi.] vbi de hoc. & infra de no. ope. nun. c. 2. & infra, de re. iu. accessorium. lib. 6.

c. Si quis episcopus.

Summarium.

1 Pœna huius c. quando locum habeat. & nu. 4.
2 Episcopus hæreticos instituens non sepelitur, & sepultus exhumatur.
3 Et memoria eius aboletur.
4 An episcopus extraneos catholicos instituens plectatur pœna huius c.
5 Quoslibet infideles instituens hac pœna punitur.

SI quis episcopus.] 1 Prætulerit.] idest, instituerit. T. vel prætulerit ecclesiæ suæ. & intellige de episcopo, qui hoc fecit sciens: probabilis enim ignorantia esset excusata. de cleri. excomm. Apostolicæ, infra eod. c. 2. lib. 6. Abbas exponit, idest errorem sustinuit. Saltem.] quasi dicas, nedum in vita.

2 Dicatur.] ergo non sepeliatur, & si sepultus est, exhumetur. supra de sepul. sacris.

3 Nomen.] Damnatur ergo ipsius memoria. Recitetur.] forte in libro, quo poni solent nomina episcoporum defunctorum, & pronuntiari obitus annuatim. Hostien.

Glos. 1. respon. per obiectionem & solutionem.

Vlti. glos. signat contrarium, & soluit.

4 In glo. 1. ibi Hæreticos.] secundum Ala. & Lau. & idem Inno. & Hostien. non enim locum habet hæc pœna in illo, qui in his quæ testari possunt, instituerет extraneos tamen catholicos: licet quidã contradicant, quòd non præsumitur ecclesiam dilexisse, præponendo extraneos ipsi ecclesiæ.

5 In glo. 2. ibi, hæreticis.] sic etiam parificantur Pagani Iudæis. supra tit. 1. cum sit. [In gl. vlti. ibi. c. 1.] & infra c. accusatus. §. si vero. in fin. lib. 6. [& in fi.] de hoc 24. q. 2. in sum. & Hostien. remittit ad sum. de accusa. §. si quis accusari. & vide in Spe. de accusatore. ad fin. versi. item quòd reus: sed nonne præsumi debet pro isto, qui in vltimo instanti potuit pænitere? dic vt not. 88. dist. neque.

c. In eos.

Summarium.

1 Quis intellectus huius cap.
2 Pœna huius c. etiam in laicis locum habet.

IN eos.] Qui non sunt.] 1 Quia hæretici sunt Iudæi, vel pagani. [In glo. 2. ibi, dari.] secundum Ala. & Tan. [In gl. vltima in fi. & ibi in ver. item multi.] secundum litteram de ipsis statuerunt defunctis, qui suas, & cetera.

1 Patet idem in laicis. alia littera, quæ habet de episcopis, id non probat.

c. Cum Christus.

Summarium.

1 Definitio huius cap. etiam præterita respicit, & quare.
2 Papam posse, aut non posse facere nouum fidei articulum, quomodo intelligatur.
3 Definitiones Pontificum, & Conciliorum large dicuntur fidei articuli.
4 Et a quibus sciri debeant, explicite vel implicite.
5 Omnis vera doctrina, quæ circa fidem versatur, largißime dicitur fidei articulus.
6 Et ita licet de ea dubitare, antequã sit per Ecclesiam definita.
7 Qua ratione intelligendum illud Pauli: & habitu inuentus vt homo.
8 Anima humana forma corporis essentialis.

Vm Christus.] Perfectus.] non enim nouit etiam opus imperfectum, de baptis. maiores.

1 De cetero.] Quia iuris diuini & naturalis est, hoc respicit etiam præterita, de hoc de consti. c. fi. ad idem infra de vsur. cum tu.

2 Sed Alanus & Vincent. per hanc litteram notabãt, quòd Papa facere poterat nouos articulos † fidei, quod fatebantur verum secundum vnam acceptionem articuli; idest, tale quod credi oporteat, cum prius non sic oporteret: sed cum dicitur articulus, eo quod necessario credi debet & debuit, non facit nouum articulum: quia quod modo est articulus, semper fuit & erit articulus: sicut stricte sumuntur expresi in symbolo Apostolorum, & hos secundum eos, fideles explicite scire tenentur; allegant canones de conse. distin. 4. quos hic allegat glos.

† Vide Sanctum Thomam 2.2. q. 1. art. 10.

3 Largius sumitur, cum comprehendit cum præmißis diffinitiones factas per Romanos Pontifices, vel concilia, quale est, tres personas esse coæquales, & alia multa, de quibus habetur 15. dist. cap. 1. 2. & 3. & de cons. dist. 4. c. penult. & vlt.

E 4 Et ista † secundum eos necesse est credere implicite, explicite non nisi prælatis, qui legem scrutabiliter scire tenentur. 38. dist. omnes. 23. dist. qui episcopus. & de his hic remittam super fi. glos.

† Eymericus parte 1. q. 4. 7. & 12. vbi copiose de hoc.

5 Largißime vero secundum eos, sumitur articulus, secundum quod respicit omnem veram sententiam circa fidem, etiam nondum diffinitam.

6 Et in hac acceptione licet dubitare de articulo fidei, scilicet nondum diffinito: sicut de iam diffinitis licuit ante diffinitionem, allegant 24. q. 1. dixit Apostolus. bene ponitur exemplum in visione diuina, per nouam constitutionem Benedicti, quæ incipit: Benedictus Deus. Speculator vocat talia A articulos fidei. in Spe. de lega. §. nunc breuiter. vers. 2. contra.

7 Secundum quod homo.] dicit Vincen. quòd quidam dicebant contrarium, per id quod dicitur ad Phi. 2. b. In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. vnde dicebant, quòd assumpserat humanam formam vt habitum, & potius continebatur sub prædicamento habere, quàm sub esse. Sed male dicebant, quod hic reprobatur. Nec obstat illa auctoritas, quia & humana essentia & forma habet habitum hominis. Quare habitus non negat essentiam, quod intelligas nisi poneretur B negatiua, vt si diceretur habitu solum, vel tantum, quod negatiuam sapit. de causa poss. cum ecclesia. facit quod dixi supra de cle. non resi. quia nonnulli. in magna glos. versi. quid si omnes. Ita verus.] non phantasticus, vt dicebant Manichæi. de cele. miss. in quadam. in princ.

8 Anima rationali.] ipsum corpus vere, per se, & essentialiter informante, vt in cle. de sum. trin. c. vno. in princ.

In gl. 1. excommunicatus.] sup. non tam ex vi horum verborum, quàm ex eo. [& ibi c. 1.] & supra de celeb. mis. in quadam. [& in fi.] dic vt dixi C supra de sum. trin. super glos. rubrica.

c. Sicut ait.

Summarium.

1 Et si de Tholosanis hæreticis loquatur hoc cap. de omnibus intelligitur.
2 Cum quibus non exercenda negotiatio.
3 Per generalem clausulam, an omnia priuilegia tollantur.
4 Locis interdum pœna infligitur.

D

Icut ait.] 1 Tholosanis.] Non solum quo ad istos, sed etiam quo ad omnes est canon lata sententia. Immo. [Receptatores.] est simile secundum Hostien. de homici. pro humani. lib. 6.

2 Negotiationem.] & idem in excommunicatis. 11. q. 3. sicut. & c. seq. de Paganis est dictum supra tit. 1. quàm sit. Hostien.

3 Priuilegiorum.] arguit Hostien. per generalẽ mentionem tolli omnia priuilegia, cuiuscunque sint tenoris. remittit supra de dol. & contu. c. 2. & vide quod dicã de exces. præl. c. vno lib. 6. & infra c. prox. insi. Phi. in contrarium. de rescrip. c. 1. & c. pastoralis. vbi speciale derogat generali; respondet, quòd vnum & idem ibi dici potest generale, in quantum omne priuilegium tollit; speciale, inquantum locum habet solum etiam causa fidei. [Quibuscunque.] sicut Templarijs & Hospitalarijs.

4 Sepulturam.] Et contrafacientibus, & loco † infligitur pœna. infra eod. c. 2. 1. respon. libro 6. [In gl. 1. in fi.] aliter tutæ esse non possunt, nisi ea quæ ad diuinam confessionem pertinent, regalis & sacerdotalis defendat auctoritas.

† Io. Roias sing. 102 Cõ dital. de hæ. q. 22. nu. 5.

c. Ad

c. Ad abolendam.

Summarium.

1 *Christiani excommunicantur, non infideles.*
2 *De sacramento Eucharistiæ vbi tractetur in iure, et de reliquis sacramẽtis, nu. 3. 4. 5. 6.*
7 *Episcoporum partes in extirpandis hæreticis, & eorum pœnæ ob negligentiam.*
8 *In arduis Episcopus consilium capituli exquirat.*
9 *Mortuo aliquo quis exerceat iurisdictionem, quam mortuus exercebat, & nu. 11. et 12.*
10 *Sede vacante, an & quando in iudicio procedatur.*
11 *Quæ suo iure sunt Episcopi, sede vacante ad capitulum pertinent.*
12 *Absentis & negligentis iurisdictio, ad quem deuoluatur.*
13 *Religionis obũbratione fuscatus, quis dicatur.*
14 *Debita hæreticorum pœna ignis; quod multis modis probatur.*
15 *Papa aduersus laicos condit leges.*
16 *Inter ordinem & dignitatem differentia.*
17 *Quæ religiones hic dicantur exemptæ.*
18 *Depositus, an & quando amittat priuilegium.*
19 *Depositus nisi sit contumax, an tradendus curiæ sæculari.*
20 *Casus in quibus audientia denegatur.*
21 *An delegatio facta Episcopis, procedendi in causa hæresis contra exemptos, sit iurisdictio ordinaria.*
22 *An in iurisdictione Episcopi, qua procedit contra quoslibet hæreticos, succedat capitulum sede vacante.*
23 *An cum procedit Episcopus auctoritate delegata in hæreticos, fiat appellatio ad Papam, vel ad proxime superiorem.*
24 *Episcopus auctoritate delegata procedẽs, coercere potest Archiepiscopum sibi resistentem.*

D abolendam.] 1 Vniuersos.] *Christianos. Non enim intendit excommunicare Iudæos, & similes, licet non recipiãt baptismum; de quibus quo ad canonicas constitutiones nihil ad nos. 2. q. 1. multi. de diuor. gaudemus licet aliàs interdum puniantur. de hoc supra tit. 1. Iudæis 2.*

2 Corporis.] *de hoc principaliter tractatur, & de erroribus circa illud. de cons. di. 2. per totum. & maxime in c. cum omnem. et supra de celeb. Missar.*

3 Baptismate.] *de hoc. de cons. dist. 4. per totum. & supra de baptis. per totum.*

4 Confessione.] *de hoc in tractatu de pænitentia. & infra de pænit. & rem. per totum.*

5 Matrimonio.] *de hoc sacramento satis, supra de Biga. debitum.*

6 Sacramentis.] *scilicet Confirmatione in fronte, ordine, & extrema vnctione, de quibus plene dixi.* A *supra de sacra. non iter. super rubrica.*

7 Singuli episcopi. †] *qui super hoc inquirere tenentur ex officio; & si quis negligens esset, deponitur. infra eod. excommunicamus. infra. §. fi. ergo episcopi etiam vbi de fide agitur, sunt ordinarij: dubia tamen fidei non possunt decidere; sed reseruanda sunt Papæ. 24. q. 1. quotiens. secundum Inno. & Hostien.* Diœceses.] *ciuitates includit. de hoc infra de rerum permu. c. vno, lib. 6.* † Conr. Brunus lib. 4. de hær. c. 1.

8 Consilio.] *in sententijs enim arduis requirit episcopus consilium capituli, licet consensum non expectet. supra de his quæ fi. à prael. nouit. & c. quanto. de consue. c. 3. lib. 6.* Clerici ipsi.] *scilicet* B *capitulum Ecclesiæ cathedralis.*

9 Sede vacante.] *mortuo aliquo, si vis scire ad quem transferatur potestas faciendi ea, quæ faciebat antequam constituatur successor, notabis secundum Inno. quòd si ea per se solum faciebat, sicut est iurisdictionis exercitium, & consimilia, & hoc faciet ille a quo ea habebat. Mortuo igitur archidiacono, qui vicem gerit episcopi. supra de offi. archid. c. 1. episcopus eo mortuo, iurisdictionem archidiaconi exercebit. arg. supra de maiorita. & obe. his quæ. §. fi. supra de insti. cum venissent. & sunt hæc vera etiã in alijs, si necesse vel vtile sit hoc de quo* C *agitur expediri. arg. 12. q. 2. hæc huius placiti, & c. si qua de rebus, alioquin seruabitur successori. ff. de iud. mortuo. C. de iudi. properandum. §. sin autẽ. maxime si in proximo successor sit futurus. arg. ff. de vaca. mune. l. pen. §. fi. secundum Inno.*

10 *In iudicio autem non proceditur vacante sede. supra ne se. va. c. fin. nisi instante necessitate deputetur actor, auctoritate superioris ad reposcẽda alienata. 12. q. 2. vobis. & c. vulteranæ. & arg. insti. de aucto. tuto. §. fi. ff. de cur. bo. dan. l. si plures. & l. 1. & 2. secundũ Hostien. si tamen ad capitulum spe-* D *ctat electio archi. secũdum Inno. vel canonicorum, vnà cum archidiacono, eo mortuo deuoluetur ad capitulum prædicta potestas. arg. supra de conces. præben. postulastis. sed si archidiaconus per se, suo iure aliqua fecit, quæ non ab alio sunt collata, vt si fundauit Ecclesiam de bonis archidiaconatus, non capituli: tunc non deuoluitur potestas ad capitulũ, sed ad successorem tantum. supra ne se. va. illa. supra de testa. relatum 2. §. nomine. vbi de hoc. & adde quod legitur & not. infra de exces. præla. c. 2. & supra de offi. dele. quoniam abbas. in fi. quòd si ali-* E *qua habeat ab episcopo, & aliqua à capitulo, & ille & hi in eo quòd ab eis tenebant, succedunt. arg. supra de testa. relatum 2. §. fi. 12. q. 3. & 4. per totum.*

11 *Cum autem episcopus, & capitulum sint vnum corpus, cuius caput est episcopus, arg. infra de verb. sign. cum clerici. & expressum supra de præscrip. cum non liceat. supra de his quæ fi. à prael. c. fi. & inter eos sit spiritale coniugium. supra de testa. requisisti. §. secus. & melius supra de transla. episcopi, licet. dicendum est, quòd ea quæ spectant ad episcopum suo iure, sicut est iurisdictio, & confirmatio prælatorum, deuoluitur sede vacante ad capitulum ipso iure. supra de ma. & obe. cum olim. sed si cum*

cum alijs aliquid exercebat, nec ad inferiores, nec ad superiores, sed ad collegas eiusdem officij deuoluitur hæc potestas. 65. dist. c. fi.

12 Idem forte dicendum est in absente, siue ex iusta causa absit, siue ex iniusta. In negligente autem, dic vt not. sup. de testi. cum olim. de conces. præben. nulla. & de sup. ne. præ. per totum. secundum Inno. cuius est tota hæc glos. paucis exceptis. iura tamen per ipsum inducta minus plene probant intētionem suam, secundum Hostien. secundum quem, tu dic de hac materia vt not. supra de maio. & obe. his quæ. & c. cum olim. & ne sede va. alla. & c. fin. & c. vno. lib. 6. & de elect. cum in cunctis. in fin.

Vicinorum.] sic 7. q. 1. Pontifices. Perpetui.] idest donec resipuerint, & absoluantur, sic supra de coha. cle. clericos. & ibi concor. de hoc.

13 Obumbratione.] vmbra est vbi aliquid exterius geritur, cuius intus non subest veritas, de consue. quanto. & hic Gof.

Fulcatus.] infra eo. accusatus. in fi. lib. 6. Nudetur.] infra eod. c. 1. lib. 6.

14 Debitam.†] hic & supra eod. intelligitur debita pœna, ignis crematio: quod probatur 10. 15. b. ibi: Si quis in me nō manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Lex humana imponit vltimum supplicium. C. eo. Ariani. quod alia lex interpretatur mortem. ff. de pœn. vltimum suppliciū. & alia lex dicit, quod viui crematio est vltimum supplicium. ff. de pœn. capitalium. & hanc esse pœnam debitam, interpretata est generalis consuetudo. ad hoc etiam supra c. firmissime. 1. respon. & sic huic pœnæ conueniunt lex diuina, humana, consuetudinaris & canonica, secundum Hostien. Qui vero.] communiter non habetur ‡ hic iste versiculus. habetur autem infra c. excommunicamus §. qui autem.

† Pet. Godofr. in l. 4. C. de hær. Couar. lib. 2. var. resol. c. 10. nu. 10.

‡ Hodie in omnib⁹ exēplaribus habetur.

Simili.] ista littera facit contra notata infra de pur. can. inter. ad fi. sed ista littera temperatur infra eo. excommunicamus. §. qui autem. secundum quod bene videtur facere, prout ibi not. Vt diximus.] secundum illos, qui non habent illum §. proxi. dic vt diximus in parte decisa. Recessisse.] dic vt infra eod. tit. accusatus, in prin. lib. 6.

15 Comites.] not. quod Papa statuit de laicis, sed hoc est propter crimen. sic supra de Iudæis. ita quorundam. Alij dicunt ideo hæc statuta valuisse, quia princeps consensit, & fuit præsens. Inno. Hostien. remittit de homici. pro humani. ver. sacris. Bona fide.] exponit, quod dixit fideliter. Posse.] exponit quod dixit efficaciter. Assumantur.] quod dic vt infra eod. vt officium. in fi. lib. 6. Eis.] scilicet rebellibus, nec pœnitentibus.

16 Dignitate.] differentia est inter dignitatem & ordinem, vt dixi infra de exces. præla. accedentibus. Priuandam.] alibi est ipso iure priuata. infra de electio. vbi periculum. §. ciuitas. & de pœn. felicis. lib. 6.

17 Exempti.] vt Tēplarij,† Inno. quod impugnat Hostien. per suam dec. de verb. sign. veniens. & dixi de hoc infra de priuil. recepimus. super 1. glo dicit autem Hostien. sibi constare de exceptione Cluniacensium, quia vidit illorum priuilegia, & mihi constat de exemptione Cartusiensium, & Cisterciensium.

† Sed hodie nullus eximitur à iurisdictione inquisitoris. Eyme. 3 p. q. 28. vbi dixi.

A

Soli.] not. litteram, cui cōcor. clemen. de sta. reg. attendentes. post prin. & quod ibi not. in gl. istorum. Episcoporum. vel inquisitorum. infra c. per hoc. lib. 6. Priuilegijs.] ad idem supra c. proxi. & quod hic dicit Phi. ibi dixi. Obsequantur.] simile infra de sta. regular. c. vno. ad fi. lib. 6.

Secunda glos. arguit & remittit.

Quarta gl. arguit pro opi. Ala. sed tenet contrariam Hug.

B

Quinta glo. ponit quinque casus, quibus &c.

Sexta gl. signat contrarium, & soluit.

Septima signat contrarium, & soluit. Gl. simile 23.] obijcit & soluit.

Vltima gl. dicit hoc allegari, quod ratione delicti, &c. & respondet. [In gl. 3. ibi. §. vlti.] deprehensa in adulterio, licet sit damnata, notata est. [In gl. 2. in fi.] & c. vno, lib. 6.

18 In gl. arg. quod ibi dictum.] vbi de hoc, & 50. dist. accedens. & infra de sen. exc. contingit. infra de degradato expeditū est. infra de pœn. cap.

C

2. in fi. lib. 6. & ibi. Dixit Hug. & hic Gof. ipse tamen Gof. alternatiue sic locutus est. de hoc supra de iudi. cum non ab homine. dici potest quòd depositus omne priuilegium amittit, ita quòd eum percutiens non est excommunicatus: vel quod securius est, dic quòd tunc demum depositus priuilegium amittit, cum incorrigibilis factus, relinquitur curiæ sæculari. Gof.

19 In gl. Tribus enim: ibi. Depositus.] & post ea adhuc contumax, secundum Bar. Brix. qui hoc not. 2. q. 7. si qui sunt. dixit Host. infra de verb. significationis. quòd iste intellectus est benignior. sed contrarius verior. & ibi de hoc, ibi, si quis sacerdotum. vbi idem not. [In gl. at. contra. in fi.] idem ibi not. & 50. dist. de eo. [In glo. laici. ibi, punire debet.] infra eod. cum secundum. in fi. lib. 6. [In gl. simile. ibi, in nomine domini.] ibi not. quidam alij casus, in quibus audientia denegatur.

D

20 In glo. hic habes.] & vltra quatuor casus, qui ibi habentur. G. in dec. dilectus, de tempo. ord. addebat alios, scilicet cū quis est sibi contrarius, vt ibi. & supra de præsump. vestras. & cum quis appelat contra prohibitionem canonis, de iurepa. c. vlti. vbi vide. [In 1. glo. vel Papæ.] de appel. pastoralis. in princ. Item cum quis discedit à suo præposito. 27. q. 1. si custos. & c. si homo. Cum allegat turpitudinem suam, de do. inter dilectos. Cum quis est contumax, & petit sibi per alios iustitiam fieri. ff. ex qui. ca. ma. l. sed & si per prætorem. §. sed & si. item & illi penes quem ludus exercetur. ff. de alea. l. 1. §. 1. Item excommunicato & schismatico. 23. q. 5. non nos. infra eo. excommunicamus. item ei qui est in manifesta calumnia. ff. de peti. hære. l. postquam. in fi. cum tamen aliās, prosequēs suam, vel suorum iniuriam, prætextu criminis non repellatur. 2. q. 1. prohibentur. & in fi. immo dic vt infra eod. super eo. lib. 6. [In glos. vlti. ibi. §. ceterum.] concor. de cle-

E

de cleri.ægro. c.vno. lib. 6. & eo. lib. de sta. mo. c. vno. ad fi. & clemen. de sup. neg. præla. quia regulares. de sta. mo. attendentes. post princ. & de reli. do. quia contingit.

Et ibi ordinario.]

21 Dixit Hostien. quod cum hæc delegatio sit generalis, & vniuersalis, censenda est hodie ordinaria iurisdictio. arg. ff. de iudi. cum prætor. & secundum eum hoc verbo vsus est Papa ad placandos exemptos, nec est vis facienda in verbis. C. communia de leg. l. 2. in fi. infra de elec. commissa. §. porro. lib. 6. Certum est autem episcopum hoc facere suo iure secundum eum. quicquid dicat Hostien. in appellatione interponenda posset esse diuersitas. Pro veritate igitur circa hoc habenda, videnda sunt tria, scilicet quomodo dicatur iurisdictio delegata in casu isto, & iurium, quæ allegaui super prin. huiusmodi glos. Secundo, an in hac iurisdictione succedat capitulum vacante sede. Tertio, an in talibus casibus, quibus tali auctoritate proceditur, necessario sit appellandum ad Papam. Ad primum videri potest, quod non. in §. ceterum. allegato in prin. gl. in glo. pen. vbi Io. & Ber. tenent, illam iurisdictionem ordinariam, vel quasi: quia si delegata esset, expiraret morte. Sed vt ibi scripsi, Vin. præcise, & Inno. alternatiue tenet illam delegatam; & est in ea speciale quod non expirat morte, sed quo ad casum huius decretalis; quod dico ideo quia nõ procederet in casu illius §. ceterũ. coadiuuatur taliter prima opinio, quam hic tenet Hostien. vt prædixi. Certũ est quod diœcani habebant ordinariam, ratione huius criminis in omnes de diœcesibus suis. de offi. ordi. c. 1. Si igitur quo ad certos fuit eis sublata per priuilegium exemptionis, facit 16. q. 1. frater. cum similibus, & postea restituta vt hic, ergo intelligitur ordinaria sicut prima. facit de rescriptis, quamuis. lib. 6. cum concor. & facit quod not. de constitut. cum accessissent. in fi. & quod not. de beneficio renouato in clem. de rescrip. litteras. in gl. pone. sit ergo satis episcopo, quod ordinariæ iurisdictionis iuuatur primordio. facit ff. de leg. 2. cum filius. §. hæres. Secunda opinio, quæ amicatur literæ, videtur verior: nec est speciale quod non expiret morte, cum isti nõ sint delegati Papæ, sed sedis, quæ non moritur. de rescrip. si gratiose. lib. 6. Item ista iurisdictio non delegatur personis, sed dignitati, quæ non moritur. de offi. deleg. quoniam. Et ratio in contrarium inducta, procedit in restitutione: sed hic fit delegatio, non restitutio.

22 Circa secundum Ioan. Mona. in decret. vnica. de ma. & obe. lib. 6. vt ibi scripsi super glos. hoc tenebatur. dixit, quod in casu huius decre. & omni alio, in quo episcopus habet generalem iurisdictionẽ delegatam, succedit in illa capitulum. allegat eod. lib. de preben. c. 1. in fi. Sed parum facit illud capitulum: aliud enim est dare episcopo delegatam super exemptos, vt hic; aliud est iubere episcopum aliquid non facere, etiam ad petitionem exemptorũ, vt ibi: tunc enim nil delegatur, sed officium eius instituitur. facit de offi. ordi. licet. Quare videtur cõtrarium tenendum, vt sicut nulla alia iurisdictio dele-

A gata episcopo, transiret in capitulum sede vacante, sed ad successorem, vt præd. decr. quoniam. de offi. deleg. sic nec ista. illa tamen ordinaria, quam habet in subditos, bene transit, etiam in hoc crimine, vt supra in prin. capituli. Ex verbis autem Inno. quæ patent supra in glos. mortua. non bene decidi potest, quid in hoc senserit.

23 Ex hoc secundo sequitur responsio ad tertium, quod si in casibus huius capituli, vel aliorum de quibus dictum est supra, locus esset appellationi, ad Papam appellabitur, † non ad proximum, facit de cleri. ægro. c. vno. §. si autem. vbi si in eo, B quod fit auctoritate Apostolica, occurrat dubium, vel difficultas, ad Papam recurri oportet, non ad proximum. & facit quod de deuolutione not. in clemen. de sup. ne. præ. cap. vno. in glos. auctoritate in fi.

† Zanch. de hær. c. 29. num. 3. Reperc. ver. appellare §. Sed nũc. Siman. de cath. inst. tit. 6. nu 3.

24 Istud autem demõstrari potest per aliam quæstionem: pone quod archiepiscopus impedit episcopum in his casibus, quibus procedit auctoritate delegata, non ne poterit episcopus eum coercere? certe poterit: sicut quo ad illam speciem est maior illo, de offi. deleg. sane. 2. si superior illo respectu est minor episcopo, non poterit ad eum, sed ad maiorem C appellari. mouet et alia ratio, si dicas ad proximum appellari posse, erit dare amplius, quàm sit expressum exceptionis priuilegio derogari: si enim de episcopo ad archiepiscopum, de ipso ad Patriarcham ipsorum causæ poterunt sic deduci, habebit tres iudices successiue exemptus, contra quem Papa dederat vnum solum; item habebit iurisdictionem contra exemptos, in cui concessa non est, cum tamen talia suas species non excedant, vt patet in prædictis iuribus. de sta. mo. c. vno. in fin. lib. 6. & in clem. attendentes. eod. tit. ver. ad quæ omnia, & in c. quia contingit. de relig. do. ver. nullo. Cum D ergo à iurisdictione episcopi, archiepiscopi, & Patriarchæ exemptus esset, tu qui reducis illum in potestate archiepiscopi, & patriarchæ, ostendas quo iure? Et per hoc sit responsum ad decre. Romana. de appel. §. debet. lib. 6. vbi appellatur ad archiepiscopum, etiam in his causis, quæ de iure communi non spectant ad ipsum: nam ibi cessant rationes prædictæ, nec cognoscit vt delegatus, sed vt ordinarius. [& in fin.] & cap. volentes. lib. 6. & 6. q. 3. cap. vlti.

E

c. Vergentis.

Summarium.

1 Bona hæreticorum, etiam post mortem publicantur.
2 Non tamen occupantur per fiscum, nisi præcesserit sententia iudicis ecclesiastici.
3 Et quid de bonis feudalibus, an publicentur ob hæresim.
4 Ob crimen hæresis à patre commissum, non perdit filius ecclesiasticum beneficium.
5 Filij filiarum hæreticorum an puniantur.
6 Iniuria Deo facta non ferenda.

7 *Filiorum pœna parentes affligit.*
8 *Vbi locum habeat hæc decretalis,*

ERGENTIS.] Et infra.] *non solum sapiunt elemēta corrupta, sed etiam homo testatur in antiqua, vbi de materia magnum est exordium.* Nostræ.] *Hostien. habens in littera, nostræ, dicebat, quòd loquebatur prælatis Ecclesiarum.*

1 Publicari.] *etiam post mortē † supra eo. si quis. infra eod. accusatus. §. in eo. lib. 6. saluo quod dicitur de præscrip. c. 2. lib. 6.*

† Anto. Gomez. to. 3. var. reso. c. 14. num. 5. Zach. de hær. c. 25. num. 4. Ioan. Rojas singu. 134.

In aliis.] *terris scilicet, quæ non sunt de temporali iurisdictione Ecclesiæ.*

Idem.] *scilicet bonorum publicationem.*

2 Sęculares.] *apprehensio tamen bonorum non fiet, nisi primo pronunciatio fiat super crimine per iudicem ecclesiasticū, qui hoc possit. infra eod. cum secundum. lib. 6.*

3 Confiscentur eorum.] *quid de feudo? vide satis in Specul. de feudis. §. 2. vers. 40. & aliquid dixi post Hostien. de pœnis in quibusdam. in fi.*

4 Conseruata.] *propter crimen læsæ maiestatis commissum à patre, filius † nō priuatur ecclesiastico beneficio, vt not. 56. dist. satis peruersum.*

† Gōdisal. de hær. q. 23. nu. 2. Couar. lib. 2. var. res. ca. 8. num. 4. Gigas de crimi. læsæ maiest. lib. 3. q. 9.

Quod est Christus.] *de hoc supra de elect. significasti. in fi. de sacra vnct. c. vno. vers. vnde in veteri. Hostien.*

5 Grauius.] *quærebat hic Hostien. nunquid sententia, qua damnantur posteri hæreticorum, extendatur ad filios filiarum, de quo dic, vt infra eod. statutum 2. lib. 6. & facit quod ibi notaui, & eo. lib. de pœn. vbicunque.*

6 Aeternam.] *Hieron. contra Vigilantium. 1. c. Meam iniuriam patienter tuli, impietatem contra Deum ferre non potui.* [Seueritatis.] *scilicet publicationis bonorum.* [Casibus.] *etiam isto minoribus, vt præmisit.* [Iudicium.] *qui nec fallit, nec fallitur. inf. de sen. excom. à nobis 2.*

7 Progeniem.] *ex cuius pœna pater affligitur †, vt ex propria. ff. quòd met. causa. isti quidem. & dixi supra de fil. pres. in rubrica.*

† Glos. sing. in extrau. Ioā. xxii. de pen. c. vnico. verbo, quomodolibet.

1. *Glo. respondet per quæstionem, an Papa possit principibus imperare.*

Penult. glos. signat contrarium, & soluit.

In 3. glo. ibi. l. vna.] *vide de vita & ho. cleri. vt clericorum. in 3. glos.*

In glo. 17. ibi. si apud.] *et q. 4. si is qui, ad idem supra tit. 1. in nonnullis. in fi. & supra de decimis, tua 2.*

Et in fine.] *facit quod not. de maledi. c. 2. in 1. glos.*

In gl. pen. ibi. eod. tit.] *nec debuit remoueri, secundum Host.* [& ibi. Ioan.] *qui etiam hoc not. 23. q. 7. in summa.* [& in fi.] *& idem probatur infra eod. cum secundum. lib. 6.*

8 *Ego credo hanc decretalem præualere legibus in illis terris tantum, quæ subsunt temporali iurisdictioni domini Papæ. In aliis autem præualent leges, quæ maiori æquitate nituntur. C. de iudic. pl.* A *cuit. & pœnæ molliendæ sunt. de pœn. dist. 1. §. pœnæ. T. Gof. Host. remittit ad summam eod. tit. §. qua pœna; sed authent. Gazaros contradicere videtur, quæ concor. huic iuri canonum, & vers. huius, in decr.*

In gl. vlti. ibi. item peccato. & ibi sunt multa exempla,

c. Si aduersus.

Summarium.

1 *Omnibus est prohibitum hæreticis fauere.*
B 2 *Casus in quo fautor fautoris hæreticorum punitur.*
3 *Omnis exceptio siue odiosa, siue fauorabilis excommunicato conceditur.*
4 *In nullis pro hæreticis patrocinandum.*
5 *Suspensi à tabellionatus, seu aduocationis officio, quia hæreticis patrocinati sunt, si iterum hæc exerceant, non sunt irregulares.*
6 *Patrocinia suspensorum aduocatorum, an de facto valeant.*
7 *Excommunicatis non ob hæresim, auxilium nō denegatur.*
C 8 *Hæreticus quando, & quomodo audiatur in iudicio.*
9 *Solus iudex participare potest cum hæreticis, in his tamen quæ ad eorum salutem spectant.*
10 *Prohibitio huius cap. in quibus locum habeat.*
11 *Creditores hæreticorum contra fiscum agant.*

I aduersus.

1 Generaliter.] *hoc dicit: quia generaliter omnibus est prohibitum, hæreticis præbere fauorem:* D *istis vero specialiter prohibetur.*

Imperatur.] *concor. cle. de excess. præ. frequens. in fi.*

2 Fautoribus.] *not. casum quo ipso iure punitur fautor fautoris.*

Defensoribus.] *qui hæretici sunt, infra eo. excommunicamus. §. credentes. Hostien.*

3 Vel fauorem.] *dixit hic Vinc. quòd fauorabilis exceptio, vt Velleianum, non datur excommunicato; odiosa, vt Macedonianum bene. ff. de cond. inde.* E *qui exceptione. sed male cantauit: quia omnis exceptio fauorabilis, & odiosa sibi competit: quia non excommunicati fauor, sed æquitas iudicantis attenditur. supra de excep. cum inter. Gof. & ipse idem Vinc. postea dixit idem. & Ioan. & adde quod dixi de excep. à nobis. super. 1. glos.*

4 In causis.] *scilicet criminalibus.* [Vel factis.] *idest quibuscūque negotiis, ac si dicat in iudicio, vel extra. infra de ver. sig. forus. §. negotium.* [Aliquibus.] *etiam catholicis.* Eorum.] *hæreticorum, qui nec iudicare possunt, nec publica officia exercere. infra eo. excommunicamus. §. credentes.*

5 Officio vestro.] *scilicet aduocationis, vel tabellionatus. nec essent isti irregulares, licet post suspen-*

suspensionē illud exercerent.infra de sen.excom.his qui. lib. 6.& dicam infra de cler. excom. c.fi. & de exces.præ.c.fi. idem G.in Spe. ti.2.§.iuxta.C.ver. sed quid dices. [Suspensos.] *qua sententia durante,non valebunt instrumenta confecta.infra.c. 2. §. credentes.ver.quòd si forte. cum similibus.*

6 *Quid de patrocinijs,nam illa de facto tenent. dicunt quidam sententias irritandas,alij contra.Credit Hostien.quòd esset per summum Pontificem declarandum.supra qui fi.sint le. per venerabilem.supra de feu.c.1.de consti. c.fi. cum super hoc nullum expressum ius habeatur, nisi quòd aduocatus poterit per exceptionem remoueri,vt in præ.§.credentes.Vel dic lucrum pauperibus erogandum, ad hoc quod dixi.supra tit. 1.cum sit. & c. sequentib, talis etiam de transgressione. aliàs puniri posset.*

Tertia gl.signat contrarium & soluit.

Vlt. glos. notat, probat, & signat contrarium.

In gl.3. ibi.l. 3.] *creditor ex vi pacti pecunia sibi non restituta,possessionem ingrediens vim non facit: tamen auctoritate iudicis deberet id facere.*

In gl.1.in fi.] *infra de procur.qui ad agēdū.li.6.*

In glos.2.in fi.supra de præscrip.ad audientiam.

In glos. 3.ibi.

7 Denegandum.] *in excommunicatis non hæreticis habent hæc locum.*

Et ibi: sententia.]

8 *Dicit Hostien. quòd quamuis ad defensionem criminis,vel bonorum non audiatur,si tamen aliàs, de alio crimine accusatur criminaliter, non denegabitur iusta sententia.nec obstat secundum eum in authen. coll.6.de priuil.dotis. post medium, vbi dicitur, quòd nec beneficij iure, nec aliquibus priuilegijs tales possunt se iuuare:quia illud,& similia possunt intelligi quo ad impugnationem,accusationem, vel acquisitionem, vel ab hæresi defensionem: vnde & licet hoc patrocinium vetetur aduocatis,et scriniarijs,non tamen iustitia iudicibus.nec obstat si dicis, hæreticum statim post deprehensionem puniendum:quia si sponte redeat,recipitur, & in monasterio detruditur.infra cap. excommunicamus. 2.ergo se poterit defendere super alio crimine accusatus. arg.C. de his qui ad Ecclesiam conf. l. fur. maxime si præuentus fuisset in alterius criminis accusatione.supra de fo.com.praposuisti.*

9 *Dic tamen, quòd alius quàm iudex in causis vel factis ipsorum non potest illis participare, † nisi in his quæ spectent ad salutem.*

† Vide c. in fideles. 23. q. 4.

10 *Quicquid supra dixerit Hostien.non puto hanc prohibitionem locum habere, nisi in his qui sunt hæretici, non in his qui fuerunt; ad hoc infra c. statutum. 2. secundo responso lib. 6.*

Et ibi;

11 Confiscari.] *vnde contra fiscum agant creditores, C. de fideiuss.l. 1. & 3. Gof. concor. ff. solu. matr.si marito.C.eodem.l.2. C.de bonis proscrip.si vt proponis.& ad l.Iul.de vi.l. tutoris.*

Et ibi auferentur sua.] *in Iudæis secus. supra ti.proxi.sicut Iudæi.*

In glo.vlt. ibi,tollere.] *Hostien.de hoc remittit de secundis nup.c.penult. & vlt.& supra de re iud.*

A *cum te.vbi vide in glos. magna: & super vlti. gl.* [& in fi.] *de infamia facti loquitur.*

c. Cum ex iniuncto.

Summarium.

1 *Initium decretalis,quod nūc deest, repositum.*
2 *Conuenticula non facienda, & qualis facientium pœna.*
3 *De fide publice non disputandum.*
4 *Simpliciter asserenti, se missum à Deo, quare non credendum.*
B
5 *Miraculis gentes ad credendum inducta.*
6 *Prælatus reddere debet rationem omni poscenti.*
7 *Exempla & historia quæ & quando probent.*
8 *Reprehensionum genera quot.*
9 *Corrigi potest prælatus sponte subiectus absq; nota detractionis.*
10 *Percutiens clericum sponte subiectum excommunicatus.*
11 *Clericus non se supponat alterius iurisdictioni absque licentia prælati.*
C 12 *Papam iura positiua non ligant.*
13 *Subditus prælatum non corrigat publicè, vel priuatè.*
14 *Subditi prælatos non euitent per contemptum, & quando liceat euitare.*
15 *Iudices inutiles,à principe remouendi.*
16 *Cui competit instituere, eidem competere destituere,quomodo intelligatur.*
17 *Et quid in præscriptione.*

CVm ex iniuncto.]

1 Et infra.] *sequebatur. Cum ex*
D *iniuncto nobis Apostolatus officio, simus secundum Apostolum, (scilicet Rom. 1.) sapientibus, & insipientibus debitores, pro vniuersorum salute nos oportet esse sollicitos, vt malos retrahamus à vitijs, & bonos in virtutibus foueamus: Tunc autem opus est discretione maiori, cum vitia sub specie virtutum occulte subintrant. Postea sequebatur quomodo Meten. episcopus insinuauit Papæ, quòd multi laici, & mulieres, Euangelia, Epistolas Pauli, moralia Iob, psalterium, & libros alios fecerint transferri in Galli-*
E *cum: facientes posteà quæ sequuntur. Et simile in clemen. de reli. do. cum de quibusdam, & de hæret.clem.ad nostrum.*[Commendandum.]*de magistr. super specula.ne cler.vel mon. super specula.§.quia vero. Hostien.*

2 Conuenticula.] *quæ in Ecclesia vel extra fieri non debent.C. de episcopis, & cle. l.conuenticula. & C.de sum.trin.l.2. aliàs capitalis est pœna. C.de his,qui ad eccles. confu.l.denunciamus.*

3 *Nec est de fide publice disputandum. C. de sum. trin.l.3.& infra c. 2.§.1.* [Lux vera.]*Ioan.1.*[Tenebrarum.]*sic supra de offi.deleg.consuluit.*[Creaturę.]*Marci vlt.in fin.*[Dicēs.]*Mat.10.*[Tecta.]

A a arg.

arg. quòd magister docere debet in alto. ad idem. 2. q. 7. §. de his ver. his ita.

Apostolū.] 1. ad Corint. 12. ad fi. et ad Ephes. 4. Doctorum.] idest prædicatorum. [Apostolum.] ad Rom. 10. [Præcepit.] Luc. 10. a [Dignior.] verum dicit, si de illa constaret.

4 Nude.] idest sine signo miraculoso, vel sufficienti scripturæ testimonio; nam nec ipsius iuramento crederetur: tum quia solus: tum quia in re propria: supra de testi. licet. 1. 4. q. 3. nullus. [Astruat.] idest asserendo struat, vel instrat. Hostien.

5 Miraculi.] Hieronymus super Isaia lib. 18. non potuissent omnes gentes in tam breui tempore credere, nisi signorum miraculis fides ipsorum quodammodo fuisset extorta; clamantibus enim Apostolis, & Apostolicis viris, Dominus signorum magnitudine respondebat. [Vellet.] Exodi. 7. [Dicens.] Ioan. 1. Isaiæ. 40. cap. in princ.

Propheticum.] Malach. 2.

6 Ex ore.] debet ergo talis esse, qui sciat omni poscenti reddere rationem. 26. distin. §. ecce quòd. ante fi. Host. [Scholasticis.] idest scholaribus, & pronectis, multo minus ab alijs subditis. 6. q. 1. oues. [Lege.] Exodi 22. in fi. ad idem. Ioan. 10.

7 Exemplo.] licet non exemplis †, sed legibus iudicandum sit, C. de sen. & interlo. nemo. quod quomodo intelligatur, dixi supra de re iud. in causis. frequenter tamen inducuntur et probant exempla, et historiæ sacræ scripturæ, vt hic. et supra de elect. venerabilem, vers. quod autem. secundum Hostien. [Legitur.] Num. 22. [Ait.] Ioan. 8. [Euangelicam.] Math. 18.

† Copiose Ias. in l. 1. ff. si cert. peta. vbi Decius & alii.

8 Reprehendere.] de triplici reprehensione, scilicet improperiosa, sociali, & temeraria notat Ioā. 31. dist. nolite. Et Hostien. de decem speciebus reprehensionum, tractat in princ. suæ summæ, quomodo viget hodie in hominibus reprehendendi libido, vide in Hiero. ad Celantiam. [Nam qui.] Matth. 5. [Innocentia.] sicut Christus, qui peccatum non fecit, &c. 1. Petri. 2. cap. 6.

9 Supponit.] & tunc nulla potest notari iniuria, vel detractio, quæ non infertur scienti, & volenti. infra de reg. iur. scienti. lib. 6. cum concor.

10 Ista tamen suppositio non posset fieri à clerico quo ad violentiam inferendam corpori, quin inferens sit excommunicatus; quod dic vt infra de sen. excom. contingit. 1. supra de iureiur. ex rescripto.

11 Sed nec quo ad iurisdictionem hoc licet, sine superioris licentia. de fo. comp. significasti. nec quo ad forum pœnitentiale, infra de pœni. omnis. §. 1 littera ergo ista, secundum Hostien. est intelligenda de extraiudiciali suppositione, quo ad inferiores à Papa: sicut supra de iure iur. veniens, & c. Quintauallis. nisi fieret de superioris licentia.

12 Quo ad Papam potest intelligi etiam de iudiciali, per iura allegata hic in glos. quę alia iura positiua nō ligant. de hoc supra de conces. præben. proposuit. Subditus.] sine aliqua submissione superioris.

13 Reprehendendi.] idest corrigendi; non quòd hoc liceat in publico, sed dicit hoc: quia minus peccaret, vt potest hoc colligi de sen. excom. cum non ab A homine. de coha. cle. vestra. vers. Item aliud. Host. [Obsequendi.] idest obediendi, sic supra de reb. Eccles. non ali. c. fi. cum concor.

14 Quòd si.] hoc improbat secundum Hostien. quòd subditi contemnendo proprios sacerdotes, ipsos euitant, & faciunt euitari, de quo supra 1. respon. ibi, eorum consortium. sed ibi non loquitur de sacerdotibus tantum. [Remoueri.] sup. Hostien. temeritate propria vitandi non sunt: quod intelligas, nisi in casu supra de coha. cler. vestra.

Sacerdotum.] & aliorum clericorum beneficiatorum, omnis enim res &c. infra de reg. iur. omnis.

Glos. quisque tenetur.] distinguit inter correctionem publicam & occultam, & denunciationem B Euangelicam.

15 In gl. antep. ibi: si quos.] si præfectus prætorio videt iudices propter corporis inualetudinem, negligentiam, vel crimen esse inutiles, illos remouet, & alios subrogat.

In glo. immo. in fi.] contra. 94. dist. c. 1. [In glo. sic infra ibi, sacerdos.] contra. 94. dist. in sancta. ibi dicitur quòd diaconi prædicant. ibi tripliciter soluitur. [In gl. 21. in fi.] contra 19. dist. 2. vltra medium ibi: non quæritur quis vel qualis prædicet. ibi soluitur. [In gl. nec istud. in fine.] vide in C Hiero. super Matthæ. [In gl. quisque tenetur ibi Apost.] 2. ad Timo. 3. [& ibi in omni.] vbi de hoc. [& ibi si peccauerit.] vbi de hoc. [& in fi.] adde quod not. supra eod. tit. c. 2. de hoc dixi supra de iudic. nouit.

In glo. vt 2. in fi.] Ioan. 2. q. 5. auditum. ff. de iur. om. iu. est receptum.

In gl. pen. in fi.] de accusa. ad petitionem.

16 In glo. vlti. ibi, pertinet.] ordinario iure, ex speciali enim iure, vel commissione, posset competere alterum sine altero. D

17 Idem in præscriptione: qui enim præscripsit institutionem, non intelligitur præscripsisse destitutionem: vel renunciationis receptionem, aliàs diceretur præscriptum, quod non fuit possessum, contra regulam sine possessione. cum concor, infra de reg. iur. lib. 6. & ff. de vsuca. l. pe. §. fi. non obstat connexio, per ea quæ not. eo. tit. odia. de visitatione quo ad procurationem, et de noualibus quo ad decimas, ad idem quod not. de ma. & obe. cum inferior, in 1. gl. cum sua remis. & quod not. ff. de procur. qui procuratorem. & C. de an. excep. l. fi. [In 1. gl. post E princ.] facit. de rescr. susceptum, lib. 6. & quod ibi scripsi in fi. & super 5. gl. & quod scripsi de proba. in præsētia. super fi. vlti. gl. nisi secūdo: & c. vno. lib. 6. [& in fi.] de hoc dixi supra de offi. archi. cū satis.

c. Excommunicamus.

Summarium.

1 *Varietas lectionis in verbo, vanitate.*

Xcommunicamus.] Nominibus.] de quibus. patet 24. q. 3. c. penult.

1 Varietate.] aliàs vanitate: aliàs veritate, sic infra c. penult.

§. Dam-

§. Damnati.

Summarium.

1 *Priuatus an punire possit hæreticum.*
2 *Inquisitores ob delictum clericorum bona Ecclesiarum non proscribant.*

DAmnati.] *pœna damnatorum.*
1 Balliuis.] *videtur quòd etiam priuatus* † *punire possit hæreticum. de quo vide 23. q. 5. si audieris. & quod dicam infra eo. præsidentes. lib. 6.* [Puniendi.] *nisi statim sponte reuertantur, supra eod. ad abolendam. & infra c. pen.* Confiscentur.] *ipso iure. infra eod. cum secundum. lib. 6.*
2 Receperunt.] *nec inquisitores propter ipsorum delictum, bona Ecclesiarum debent applicare fisco, etiam Ecclesiæ. & hoc scienter facientes, excommunicati sunt per concil. Vien. eod. tit. nolentes.*

† Arch. in c. si vos. 23. q. 5. Cõra. Brunus lib. 5. de hæret. c. 14. Petrus Godofr. in authen. Gazaros. C. de hæret.

§. Qui autem.

Summarium.

1 *Deficientes in purgatione, habẽtur vt conuicti.*
2 *Contingit, eum qui non est vere hæreticus, quandoque vt vere hæreticum condemnari.*
3 *Lapsus anni in multis causis, quæ mala operetur.*
4 *An elapso anno, contra contumacem requiratur sententia condemnatoria.*
5 *An ex assignatione termini ad purgandum, purgatio censeatur indicta.*
6 *Cum iudex assignat terminum ad purgandum, & reus non comparet, quid faciendum.*
7 *Cur absenti & cõtumaci purgatio indici possit.*
8 *Contumaciæ incommoda.*

QVi autem.] *pœna suspectorum se non purgantium.* Monstrauerint.] *idest, si monstrare neglexerint.*
1 *Is enim, qui in præstanda deficeret, puniretur vt conuictus, sine aliquo temperamento: & sic potest intelligi supra eod. ad abolẽdam. §. qui autem. & de hoc infra de pur. cano. inter. in fi. & tunc non esset locus excommunicationi, & annali expectationi, de qua sequitur, secundum Hostien. & adde quod statim dicam.* [Satisfactionem.] *de qua dicam infra. §. credẽtes.* [Excõmunicatione.] *hac de causa lata.*
2 Velut.] *possibile est, quòd non est hæreticus, tamen propter hanc violentam præsumptionem condemnatur vt hæreticus. simile secundum Hostien. supra de iud. nouit. versi. sed cum dominus. ibi: sit tibi sicut ethnicus.*
3 Et not. *quòd lapsus anni quandoque aufert possessionem, vt lit. non conte. quoniam. §. in alijs. quandoque proprietatem. C. de requi. reis. l. 2. quandoque inducit iustam condemnationem, vt hic. & 11. q. 3. rursus. & c. quicunque.*
4 Condemnentur.] *secundum Vinc. per hoc verbum futuri temporis, videtur quòd post annum ne-* A *cessaria sit sententia, & sic post annum ante latam sententiam poterit purgare vitium, sicut si legata est optio infra tempus, post illud eligere possum, antequam mancipia distrahantur. ff. de opti. l. mancipiorum. ad hoc infra de præben. si tibi absenti. lib. 6. Dicebat Hostien. quòd per constitutionem Friderici. C. eod. authent. Gazaros. non videtur quòd sit necesse tales condemnari, cum ibi dicatur: ita quòd si sic per annũ permanserint, eos tunc sicut hæreticos condemnamus. ergo sine aliqua sententia videtur illos esse damnatos. nec obstat secũdum eum si dicas, quòd crimen hæresis sit de foro Ecclesiæ, quia dicta* B *constitutio fuit non solum per Romanam Ecclesiam procurata, sed etiam approbata: & probatur hoc infra eod. vt inquisitionis. in prin. lib. 6.*
5 *Quærit hic Hostien. Quid si Ecclesia suspecto assignet terminum ad purgationem præstandam, nunquid per hoc sic videatur purgationem indixisse? quòd si non venerit, & hac de causa excommunicetur, & postea per annum expectatus sit contumax, debeat vt hæreticus iudicari? Hanc quæstionem non puto dubiam, eo modo quo proponitur, infra eod. cum contumacia. lib. 6. dicebat autem, quosdam dicere, quòd sic, quia ex quo nõ venit, patet quòd per* C *ipsum stetit quo minus purgatio indiceretur; vnde proinde est, ac si indicta esset. arg. ff. de reg. iur. ad ea. §. semper. & l. iure ciuili. ff. de cond. & demon. iure ciuili. & l. quibus diebus. quod non placet: quia aliud est tãtum purgationem indicere, aliud ad purgandum terminum assignare, & aliud vtrunque facere: ita quòd si alterum tantum interueniat nunquã potest dici quòd in purgando contumax sit. Si enim terminus assignatur tãtũ, non potest dici quòd assignatur ad purgationẽ indictam, sed indicendã. infra de pur. cano. c. fi. in prin. si igitur non veniat, et si sit contumax in non veniendo, non tamẽ est con-* D *tumax in non purgando: quia non potest dici contumax respectu purgationis indicendæ, cum adhuc non sit in rerum natura. arg. ff. de iur. codi. quidam referunt, supra de consti. cum accessissent. §. fi. Item si purgatio sit indicta, sed non sit terminus assignatus, de facili non potest comprehendi contumacia. arg. in eo quod legitur & not. supra de off. ord. irrefragabili. §. excessus. nisi dicas intelligendum esse, quòd statim purget se. arg. ff. de verb. obl. eum qui Calend. quod in hac materia durum esset sentire: igitur vtrunque requiritur, scilicet quòd terminus assignetur, & quòd purgatio indicatur. vnde &* E *in prædicta constitutione, Gazaros, iungitur, ad mandatum Ecclesiæ, vel ad arbitrium episcopi. supra c. ad abolendam. §. qui autem, & hic temperatur pœna illius. & quòd ad hoc faciendum, terminus peremptorius assignetur. arg. ff. de iud. ad perẽptorium. & l. sequentibus, supra de offi. deleg. consuluit. & probatur supra de re iudi. quòd ad consultationẽ, supra de coha. cle. & muli. c. pen. §. pen. & in fi. supra de simo. de hoc. & c. insinuatum.*
6 *Sed quid si dicat iudex: Volumus, decernim⁹, & mandamus, quòd super tali suspicione te purges ad nostrũ arbitrium, & ad hanc purgationem præstandam, tibi talem terminum peremptorium assigna-*

mus, in quo nisi veneris, & dictam purgationē præstiteris, contra te quantum de iure poterimus, procedemus: & ipso non veniēte excommunicatur, nec dictam purgationem vt citatus erat, præstitit? Hic locum potest habere iste §. nisi citatus reputans se grauatum à tali mandato, ex iusta causa expressa duxerit appellādum. supra de appel. præterea. eod. tit. cordi. lib. 6. supra de re iud. quod ad consultationem, quem tamen si Ecclesia velit excludere, indicat purgationem declaratam, & bene formatam tali contumaci, quamuis absenti; ad quam præstādam, iterum assignet ei diem peremptoriū, in quo nisi venerit, excommunicet ipsum: quia purgationē sibi indictā non præstitit. et sic omnino locus est huic §. nec contumax audietur appellans. 2. q. 6. §. sunt quorū.

7 Nec mireris, quòd dixi absenti, & cōtumaci purgationem determinatam, & specificatam indici posse, cui tamen forsan non indiceretur si præsens esset rationibus suis auditis: nam idem est & de sententia diffinitiua, quæ plerunque datur contra absentem contumacem, & tamen forte non daretur contra præsentem, & de iure suo docentem, vt patet C. de iudic. properandum. de elect. statuimus. infra de eo qui mit. in pos. causa rei ser. eum qui. lib. 6.

8 Hoc enim contumacia operatur: quæ vt supra not. possessionem, et proprietatem rei aufert, et probationem sufficientem inducit, ac omnem exceptionem, & defensionem excludit. & adde quod not. infra de pur. cano. nos inter alios. & c. inter sollicitudines. §. fi. & de pœnis. c. fi.

§. Moneantur.

Summarium.

1 Iuramentum de extirpandis hæreticis cur hodie non præstetur.

2 In quibus terris locum habeat huius cap. definitio.

3 Requirendi domini temporales vt præstent hoc iuramentum.

4 Fidei causas prælatus cum suffraganeis tractet, & quare, & qualiter.

5 Excommunicatus in vna Ecclesia, in omnibus est excommunicatus.

6 Negotia fidei vt hic cur Pontifici summo nuntianda.

7 Episcopus bona subditi rebellis Ecclesiæ, post annum expectati concedere potest catholicis occupanda.

8 Rebelles Ecclesiæ inuadendi, & eorum bona occupanda.

9 Cum bona rebellium conceduntur occupanda, quid de mobilibus, immobilibus & feudalibus? & num. 11.

10 In bello iusto omnia accepta fiūt iuste pugnātiū.

11 Et quid de bonis feudalibus.

12 De rege Aragonum notatu digna.

Moneantur.] Iuramentum dominorum temporalium contra hæreticos.

A 1 Iuramentum.] si hodie hoc iuramentum non præstetur, negligētia episcoporum est in causa; quæ illis in hac parte multum est verenda. simile de treug. & pa. cap. 1.

2 Posset etiam dici secundum Hostien. hic, quòd hic dicitur locum habere tantum in prouincijs, vel terris infamatis de habitatione hæreticorum. ad hoc infra §. adijcimus. [Exterminare.] idem verbum in §. seq. & vide quod dixi in clemen. de iureiur. Romani. §. porro. in prin. [Perpetuam.] not. ad ea, quæ dixi supra de iudi. c. fi. tamen forte hoc dictum fuit propter comitatus, ducatus, principatus, B in quibus succedunt filij, supra de voto. licet. secundum Hostien.

3 Teneatur.] si requiratur. † ad hoc infra. §. 1. in prin. Si vero dominus.] pœna dominorum non purgantium terram suam de hæresi. † Authet. statuimus. C. de episc. audient. Eym. 3. p q. 33.

4 Comprouinciales.] & in prouinciali concilio. supra tit. 1. cum sit nimis. de præben. graue. & habet hoc locum si ille sit rex, vel magnus princeps, qui possit illi æquiparari, vt si sub se habet Metropolitanum, & suffraganeos. 6. q. 3. scitote. 3. q. 6. non liceat. & cap. vnaquæque. sunt enim talia grauia ratione personæ, vel rei de quibus agitur, in con C cilio tractanda, in autben. de sanc. episcopis. vt autem omnis. colum. 5. coll. 9. & 18. dist. propter 1. & 2. & quod dicitur supra eod. ad abolendam. solum episcopum hoc posse verum est, nisi propter scandalum, vel grauitatem negotij oporteat ceteros episcopos cōuocari; aliàs solus episcopus excōmunicat, & vicini illū euitant ad eius requisitionē. de rapt. ca. 1.

5 Nec potest quis excommunicatus esse in vna Ecclesia, quin sit excommunicatus in alijs. 4. q. 5. c. vno. secundum Hostien. vbi de hoc. & 18. dist. placuit. quod facit in contrarium. & 53. dist. si quis.

6 Pontifici:] ratione grauitatis negotij, & grauis D pœnæ infligendæ. [Ex tunc.] scilicet lapso anno. sed possent & metropolitani cum prouinciali concilio, contra istum quasi suspectum, seruare, quod dicitur supra eod. §. qui autem. Exponat.] mandando prædicari crucem, quod alius facere non posset, vt dicam infra §. catholici. super 1. glos.

7 Putat tamē Hostien. quòd diœcesanus, bona subditi excommunicati, & rebellis, & per annum expectati, posset exponere. infra de homic. pro humani. ver. sitq; cum suis. quod sic probat: certum est quòd potest hoc de persona clerici incorrigibilis, non solū in hoc crimine, sed in alijs, vt patet de iudic. cum nō E ab homine. de verb. sig. nouimus. si potest de persona clerici, fortius & laici; & si de persona, fortius de rebus. arg. 12. q. 1. præcipimus. de dona. inter vi. & vxo. c. penult. de deci. ex parte 3. generaliter enim in res, & in personas inuocat Ecclesia brachium sæculare. infra de hom. postulasti. de cle. excō. c. 2. Exterminatis.] quasi extra terminos, & fines eiectis.

8 Possideant.] Et sic inuadēdi sunt rebelles, & ipsorū bona auctoritate Ecclesiæ per alios catholicos occupanda. 23. q. vlt. §. his ita. & cap. seq. 2. q. 5. §. ipsis autē. et c. si apud carnales. cū cap. seq. hoc autē agentes, dicūtur diligētissimi rectores, et pij consultores, ead. q. si vos. sunt etiā tales necādi, et ciuitates cremandæ

cremandæ.ea.q.si audieris. Et temporalis dominus, qui negligit, plectendus est. ea.causa.q.2.dominus. 3.q.7.qui sine.in authen.vt dif.iu.§.pen.et vlt.coll. 9.secundum Host. [Fidei.] *aliàs fideli.* [Saluo iu re.] *not. pro protestatione.* [Principalis.] *à quo dominium illud tenebatur.*

9 *Et sic immobilia sunt prioris domini. ff. de capt. & postli.reuer.si captiuus. mobilia fiunt occupantium.eo.tit.l.antepen.ff.de acq.re.do. transfuga. C. de capt.l.ab hostib.*

10 *Vel dic; quòd vbi inter Christianos ex vna parte est iustum bellum: ex altera iniustum, iuste pugnans omnia occupata sua facit, quæ tamen ab alio in feudum non tenentur. ff.de capt.l.5.§.in pace.de acq. rerum do. naturalem. §.fi. 23.q.5.dicat. & q.7.si de rebus.*

11 *Sed & feudalia occupare possunt, saluo iure domini innocentis, vt hic; vbi vero infideles, vel Christiani iniuste pugnantes bona immobilia iuste pugnantium occupant, & postea recuperantur, ad antiquum dominũ reuertũtur, vt in d.l. si captiuus. & de hoc supra de iureiur. sicut 2. & de homicidi. pro humani.ibi, diffidatus.lib.6.secundum Hostien. hæc autem clausula cessat, vbi non est principalis dominus secundum eum.*

12 Obstaculum.] *præcedens littera facere videtur pro rege Aragonum, vt sibi non præiudicet occupatio facta per regem Francorum de comitatu Tholosano ad mandatum Ecclesiæ: sed ista littera est contra eum, quia impedimentum præstitit Gallicis occupantibus terram, secundum Abbatem.* [Lege.] *de qua dictũ est supra vsque ad versi.saluo.*

§. Catholici.

Summarium.

1 *De prælato crucesignato obligante fructus ad triennium.*
2 *Indulgentia crucesignatorum.*
3 *Crucesignati etiam tempore pacis gaudent priuilegio.*

CAtholici.] *indulgentia crucesignatorum contra hæreticos.*

1 *Et quod hic not. Vinc. de prælato crucesignato, qui obligauit fructus ad triennium, vide ne præl. vices. c.vlt. super glos.2.infra hoc not. reliqua vide ad litteram in Specu. eo.tit.§.in fauorem. vsque ad fi. scilicet an recipiat manulia, & an debeat tenere vicarium.*

2 Conceduntur.] *habent remissionem † peccatorum, & præter id plura alia, quæ habentur supra tit. 1. ad liberandam. in parte decisa, quam ibi posui, & glossaui.*

† Eymericus 3.par. quæst. 119.

3 *Interpretatur autem consuetudo, etiam per religiosos inquisitores inducta, quod etiam tempore pacis Ecclesiæ, & quo non restat hæreticorũ perfidia, vel potentia, vel incastellatio, datur contra hæreticos signum crucis, & sic cruciati priuilegio, de quo hic loquitur, volunt vti.*

§. Credentes.

Summarium.

1 *Pœnæ credentium, & cet. & num. seq.*
2 *Satisfactio pro hæresi in quo consistat.*
3 *Satisfactio etiam de accessorijs fiat.*
4 *Verba constitutionis Friderici Imp. de Patarenis, & eorum pœnis.*
5 *Præmium fautoris hæreticum reuelantis.*
6 *Excommunicatus non habet vocem eligendi.*
7 *Nepos damnati de hæresi, an possit eligere.*
8 *Excommunicatus, an testabilis.*
9 *Fautores & cet. hæreticorum non succedunt ex testamento nec ab intestato.*
10 *Sententia lata per iudicem priuatum, de quo hic, etiam inter ignorantes nulla.*
11 *Verba textus: & in similibus, explicata. & §. Volumus. num. 8.*
12 *Communicare cum excommunicato non denunciato, quale peccatum.*
13 *Clerici sacramenta hæreticis, aut sepulturam exhibentes, ipso iure excommunicari.*
14 *Celebrantes diuina coram excommunicatis, sunt excommunicati.*
15 *Et fiunt irregulares.*
16 *Clerici grauius quàm laici, & religiosi grauius clericis puniuntur.*
17 *Aliquibus de communitate delinquentibus, an communitas amittat priuilegia.*

CRedentes.] 1 *Pœna credentium, receptatorum, & fautorum.* [Talium.] *scilicet receptatorum †, defensorum, & fautorum: credentes enim omnino sunt damnati. infra c.penul.in fi.Hostien. quod dic vt ibi dicã.Satisfacere.] sic supra §.qui autẽ.& infra.§.2.*

† Eymericus hac 2.p.q.50 & seq.

2 *Consistit autem in hoc satisfactio, quòd abiuret hæresim, purget se, si tantum est suspectus, infra §. adijcimus. & si alia causa notoria excommunicatus sit, restituere debet percepta, & quæ percipi potuerunt.arg.de resti.spol.grauis. & quæ ex occupatione aliqua, si forsan illam fecerant, peruenerunt. supra de iureiur.sicut. vel ex officio vsurpato, damnato, vel sibi interdicto. supra tit.1.cum sit. idem ergo & de his, quæ ratione participationis ad eum peruenerunt.arg.dictorum iurium. & supra eod.ad abolendam.§.1.in fi.*

3 *Tenetur enim satisfacere de accessorijs, & sequelis hic, sicut de ipsa offensa, secundum Hostien. ad hoc de verb.sig. ex parte. infra de reg. iur. accessorium. lib. 6.*

Contẽpserit.] *supplet Hostiẽ. si laicus fuerit, quia de clerico prouidetur. infra vers. si vero clericus.*

4 Infamis.] *secunda pœna. in officio Inquisitorũ habetur talis constitutio Federici:* Patarenorum receptatores, & complices, & quocumque modo fautores, qui vt à pœna alios possint eximere, de se velut improuidi non formidant, publicatis bonis omnibus, relegandos in perpetuũ esse

esse censemus. Et ipsorum filij ad honores aliquos nullatenus admittantur.

5 Si tamen † aliquis fautorum huiusmodi detexerit aliquem Patarenũ, de cuius perfidia manifeste probatur, in fidei præmium, quam agnouit, famæ pristinæ, de imperiali clementia, restitutionis beneficium integrum consequatur.

† Faciunt tradita per Alfonsum Cast lib. 2 cap. 26. de iu. hæret. pun. & p Gigã. de crim. læsæ maie. lib. 3. p. vlt. q. 6.

Nec ad publica.] 3. pœna, quæ locum habet etiã in excommunicato, de procur. cap. fin. Hostien.

6 Ad eligendos.] 4. pœna. & idem etiam in excommunicato ac suspenso. supra de consuet. cum dilectª. de elec. illa. Et not. quòd ponit hæc vt diuersa.

7 Per quod videtur, quòd nepos damnati, licet nõ possit habere ecclesiasticum beneficium, vel publicum officium, vt infra eod. c. 2. lib. 6. eligere tamen possit ad illa: Ad [testimonium.] 5. pœna. & idem in excommunicato. supra de testi. veniens. 2. §. fi.

8 Intestabilis,] 6. pœna, de qua secundũ Hostien. an in excommunicato † locũ habeat, not. de excep. pia. de sen. excom. decernimus. lib. 6. & ibi plene super vlt. gl. dixi. [Hæreditatis.] 7. pœna.

† Ant. Gabr. lib. 4. commun. opin. concl. 1.

9 Accedat.] ex testamento, vel ab intestato, licet aliud innuatur in parte. in authent. vt cum. de appel. cog. §. generalem. & sequentibus. coll. 7. sed corrigitur in illa parte, supra eod. vergentis. Hostien. [Nullus.] 8. pœna. quæ in quolibet excommunicato locum habet. supra de iudic. intelleximus. [Quòd si forte.] 9. pœna. & idem in excommunicato notorio. supra de re ind. ad probandum. saluo eo quod habes infra eod. præsidentes. lib. 6.

10 Sententia.] lata etiam inter eos, qui ignorabant eum talem, secundum Io. cum sit lata à non iudice. alleg. in contrarium. 3. q. 7. §. tria. in princ. [Nec causæ.] 10. pœna. quæ sequitur ex proxima. [Si fuerit.] 11. pœna. & idem in excommunicato aliàs, infra de sen. excom. decernimus. [Si tabellio.] 12. pœna. quæ in aliàs excommunicato vendicat sibi locum. 3. q. 4. nullus. Hostien. qui de ceteris pœnis per vtrunque ius contra hæreticos promulgatis, remittit ad sum. eo. tit. §. qua pœna feriatur receptator, defensor, vel fautor. Hostien.

11 In similibus.] potest facere comparationẽ ad similia officia, & ad similes personas, vt dicam super glos. proxi. [Deponatur.] vltra pœnas prædictas, & additur hæc propter rationem quæ sequitur. [Si qui autem.] pœna illorum, qui talibus communicant. [Tales.] scilicet credentes, receptatores, & fautores.

12 Denotati.] arg. quòd communicare excommunicato non denunciato, sit veniale, post denunciationem mortale. de hoc supra quòd met. causa. sacris. de cler. excom. c. fi. [Percellantur.] per sententiã, vel ipso iure, si intelligas de minori, vel de participatione in crimine. [Sepulturæ.] de hoc hic hodie, vt infra eod. c. 2. 1. respon. lib. 6.

13 Alioquin.] supple secundum Hostien. excommunicati sunt clerici ipso iure, cum censeantur fautores, & cum per Papam tales ter excommunicentur in anno.

14 Celebrantes autem diuina coram excommunicatis, à Papa excommunicati sunt. infra de sent. exeom. significauit. quod intelligas, vt ibi dicam. A

15 Restat, quòd si sic excommunicati celebrant, & sacramenta interdicta in anno ministrent, irregularitatem incurrunt. infra de cler. excom. mi. cap. 1. & 2. & c. postulastis. [Regulares.] supple, caueant à prædictis etiam hic:

16 Ac si diceret, si clerici grauius puniũtur quàm laici, quia grauius peccãt, si religiosi grauius quàm clerici: & ideo grauius puniuntur. ad hoc infra eod. accusatus. ad fi. lib. 6.

17 Vt eorum.] si omnes, vel maior pars deliquerint, planum est, aliàs contra, de his quæ fi. à ma. par. cap. quæsiuit: vel dic, quòd hoc est speciale propter immanitatem criminis, sicut & aliàs. supra eod. vergentis. de offi. archi. ea quæ Hostien. [Diœcesi.] simile infra de priuil. tuarum. de excess. præla. illud. B

§. Quia vero.

Summarium.

1 Prohibitio prædicandi absque superioris auctoritate.

C 2 Episcopi auctoritate ordinaria possunt vbique prædicare.

3 Et an possint in aliena diœcesi à prædicando prohiberi.

4 Episcopus in aliena diœcesi non concedit indulgentiam.

5 Et quæ sit differentiæ ratio cur prædicet, sed indulgentias non concedat.

6 Abbates non, sed episcopi soli, concedunt facultatem prædicandi.

7 An quiuis curatus possit concedere facultatẽ Missam celebrandi in sua ecclesia.

D 8 Quilibet curatus concedit facultatem prædicãdi idoneis & approbatis.

9 Priuatim facta magis suspecta.

10 Quis dicatur officium prædicationis vsurpare.

Quia vero.] 1 Prohibitio prædicationis, absque superioris auctoritate. Ait.] 2. ad Tim. 3. a. Dicat.] ad Ro. 10.

2 Non missi.] hoc dicit secundum Hostien. quia sunt quidam missi per vniuersum orbem ordinarii, sicut episcopi, qui habent auctoritatem à Domino prædicandi per vniuersum orbem Euangeliũ omni creaturæ, Mat. vlt. 21 dist. in nouo. & de talibus sacerdotibus, idest episcopis, potest intelligi. 16. q. 1 statuimus. & secundum hoc 19. dist. secundum. E

3 Et hoc nisi prohibeatur ab eo cuius est diœcesis, 6. q. 3. scriptum. vel illud intelligitur de falce iurisdictionis, non prædicationis: cum enim missio episcopi, vt est dictum, probetur auctoritate diuina, non debet prohiberi, sed vbique recipi. ad hoc supra c. proxi. ver. Ioannes. dum tamen caueat ab errore, aliàs contra. de purg. cano. inter sollicitudines. 40. dist. si Papa. maxime quia verbum Domini non est alligatum. 2. ad Tim. 2. b. Dicit Hostiensis, quòd

quòd episcopus semper & vbique ad prædicandum admittitur, nisi prohibeatur ab illo, cuius diœcesim intrat: non prohibitus autem,

4 Licet prædicet in diœcesi aliena, non tamen dat indulgentiã, nisi de speciali Papæ licentia, vel episcopi loci, infra de pœnit. & remis. Quod autem.

3 Quæ autem est ratio diuersitatis? quia per prædicationem non intelliguntur multum alieni limites vsurpari, nec paratur alicui graue præiudicium; immo fit melior conditio diœcesani, & animarum sibi commissarum. 95. dist. ecce. vnde videtur, eo inuito hoc fieri posse. ff. de neg. gest. soluendo. ff. de solu. l. soluere. & l. si debitor. sed hoc non procedit secundum eum, quia licet non fiat illi graue præiudicium, tamen interest sua ne fiat ipso inuito, ne ipsius termini videantur occupari. arg. ff. de neg. ge. si pecunia. in fi. ad hoc de vsu pal. ex tuarum. De non episcopis autem, dic vt sequitur. [Apostolica.] vt patet de Prædicatoribus, & Minoribus, in decret. Bonifa. super cathedram. innouata per concil. Vien. de sepul. dudum Benedic. quæ ad idem supra tit. 1. quàm sit.

6 Episcopo loci.] Non ergo licet abbati hanc auctoritatem dare, secundum Inno. argu. supra de præsum. nonne. & melius infra de exces. prælat. accedentibus.

7 Secus si Missam velit quis celebrare: quia illud potest concedere quilibet curatus, dummodo constet celebrare volentem esse presbyterum. supra de cleri. pereg. c. 3. secundum Inno. & est ratio secundum eum, quia in primo magis imminet periculum quàm in secundo, vt supra & infra c. proxi.

8 Vel dic, quòd si persona prædicare volens, sit notabilis, sicut magister in theologia, vel alius competens, & idoneus prædicator, vt per episcopum approbatus, & deputatus ad curam, vt sunt ecclesiarum prælati, vel alij quibus prædicare generaliter, vel specialiter sit cõcessum, etiam quilibet curatus, hanc auctoritatem dare poterit secundum Inno. ad hoc supra de offic. ord. cum ab ecclesiarum. quod intelligit Hostien. casualiter, & in transitu; sed etiam episcopus hoc generaliter concedere potest per totam suam diœcesim. de off. ord. inter cetera. quod inferior non potest, vt hic.

9 Priuatim.] priuata magis est suspecta, supra cap. proxi.

10 Vsurpare.] vt patet ex his, quæ supra dixi: vsurpare intelligitur non missus per Papam, vel episcopum: vel non probans missionem per operationem miraculi, vel scripturæ testimonium, supra c. prox. vel probans missionem, prohibitus tamen ab eo, cuius est populus: nisi ipsa missio, superioris auctoritate approbaretur. [Præsumpserint.] supple, si moniti non resipuerint. [Quàm citius.] ad superioris arbitrium.

§. Adiicimus.

Summarium.

1 Inuestigandi heretici.

2 De testibus in crimine hæresis necessarijs.

3 Verus intellectus huius cap.

4 Vita & moribus à fidelibus dissidere, qualiter intelligendum.

5 Iurare recusans, quare hic putãdus hæreticus.

ADiicimus.] 1 Vitatio, & persecutio hæreticorum. [Honestas.] supra de offic. arch. c. 1. de offi. ord. inter cetera. [Semel.] supra de off. arch. mandamus.

2 Tres vel plures.] secundum quosdam intendit hæc littera, quòd in crimine hæresis requirantur necessario tres † testes ad minus, quasi iste sit casus specialis, in quo non sufficiunt duo, addendus ad notatos, 2. q. 4. in prin. cum videatur absurdum, quem de tam graui crimine ad dicta duorum testium condemnari, maxime cum truncetur ordo defensionis circa notitiam testium. infra c. fi. lib. 6. & sic circa interrogatoria quæ dari solent, supra de testi. per tuas. eo. tit. præsentium. lib. 6. † Eymer. 3. p. q. 71. vbi dixi. lo. Rojas tract. de hæret. p. 2. asser. 4.

3 Sed verius videtur, ideo de tribus hic dici, quia quanto pluribus committitur inquisitio, tanto facilius fiet nuntiatio, non quòd omnes tres debeant nutiare, sed vnus ex tribus: nec tota vicinia, sed vnus ex vicinia, & vide quod dixi post Inno. supra de simo. sicut. [Viros.] simile supra de accusa. sicut olim. [Conuenticula.] simile supra c. proxi. in prin.

4 Dissidentes.] vt quia laici non professi portant habitum regularem; vel pone exemplum in his, quæ sequuntur nuditatem totius corporis, vel partis, puta pedum: vel non conuiuunt hominibus, non visitant ecclesias, non audiunt verbum Dei, non colunt Dominicam, forte colentes sabbatum, sine lumine etiam die clarescente non comedunt, panis esum abhorrent, die dormiunt, nocte vigilant: hæc & similia dissident à communi vita fidelium. [Purgauerint.] sed in purgatione defecerint, vel quia iurare nolunt, vel alio modo: secus si negligunt. de hoc dixi supra §. qui autem.

5 Si qui vero.] pœna iurare † nolentium. [Obstinatione damnabili.] hoc dicit propter religiosos; qui non rebelliter, sed quadam honestate iurare renuntiant. de testi. nuper. de iureiuran. & si Christus. ad fi. Si vero obstinabiliter iurare renuunt, dicentes hoc mortale, habet locum quod hic dicitur, & sunt tales de secta Vualdensium, qui omnino iurare renuunt, secundum Hostien. secundum quem istud est leue argumentum ad conuincendum hæreticum, de quo potest intelligi lex. 2. C. de hæret. vt dixi supra de præsump. litteras. super glos. penult. † Eymericus par. 2. q. 14. vers. tertius error. vbi dixi.

§. Volumus.

Summarium.

1 Episcopi in hæreticos intendant, licet adsint inquisitores.

2 Vigilare dicuntur episcopi cum hæreticos persequuntur.

3 Episcopus negligens in persequendis hæreticis, a solo Papa deponendus.

4 Neque

4 Neque hoc casu contra Episcopos procedunt inquisitores.
5 Male factores sine receptatoribus diu non latent.
6 Crux sine speciali Papæ facultate prædicari non potest.
7 Qui consanguineos receptant hæreticos, non puniuntur mitius.
8 Verba textus: & in similibus; qualiter accipienda.
9 Officia, secundũ diuersas prouincias variãtur.
10 Episcopus redeuntem ad ecclesiam absoluit à sententiis canonis.
11 An inferior Pontifice posit plene hæreticum reconciliare.

VOlumus.] pœna episcoporum non persequentium hæreticos.

† Conr. Bronus lib. 4. de hæret. cap. 1. & lib. 6. c. 1.

1 Euigilent. †] etiam si per sedem apostolicam sint Inquisitores in prouincia, vel diœcesi deputati, infra eod. per hoc. lib. 6.

2 Et tunc erunt pastores, super gregem suum vigilantes, Luc. 2. secundum Hostien. qui remit. de offic archid. c. fi.

3 Negligens.] in alijs reprobanda, sed hoc casu detestanda negligentia episcopi. [Deponatur.] tamen à solo Papa.

4 Vnde nec hoc casu procedunt inquisitores contra episcopos †, infra eod. Inquisitores. lib. 6. Et possit.] de cle. non resi. quia nonnulli. et c. relatum. [Glos. videtur hic.] signat contrarium de dec. litteras. & soluit. iterum signat contrarium. de causis conuenientibus, & soluit. [Glos. arg. quod.] arguit & signat contrarium. [In glo. arg. quod ibi sancimus.] vide in cap. prox. alleg. super vlt. glo. [Et ibi, si quis suo.] reuocatur lex, quæ permittebat propter odium paternum per matrẽ filium exheredari. [In glos. sine quibus ibi;

† Eymericus 3. p. q. 27. vbi dixi.

5 Congruit.] præses debet receptatores coercere, sine quibus latrones diu esse nõ possunt. [Et ibi. l. 1.] vide de fur. qui cum fure. super vlt. glos. [Et ibi l. 1.] qui occultat, vel socias criminis reum, pari pœna punitur. [In glos. vlti. ibi. §. 1.] vide de calum. c. 2. in gl. 2. [In glos. hæc omnia.] sola prima concor. facit ad propositum. aliæ melius adaptantur ad sim. secundæ gl. & l. scientiam. vide supra q. 2. super 1. glo. l. quid ergo. §. 1. dicit, quòd pater qui patitur filium, vel filiam constituere binas nuptias, notatur, quia constituisse videtur. [In glos. pen. ibi. §. in potestate.] loquitur in conuento noxali, qui non vult iurare seruum in sui potestate non esse: nec se dolo fecisse, quo minus esset. [In gl. vlti. ibi indicia.] vide de proba. tertio. super vlti. glos. [In glos. 1. in fi.] ista enim constitutio immediate sequebatur illas, & fuit tertia, vt dixi. supra de accusa. sicut. [In glos. videtur hic, ibi, violentissima.] idem not. supra de simo. insinuatum. [& ibi, annus.] de hoc supra de do. & contu. veritatis. [& ibi, vt ibi.] de hoc 24. q. 3. dixit Apostolus, [& in fi.] vel eius contumacia, infra eod. cum contumacia. lib. 6. [In glos. arg. quòd propter. in fi.] illud speciale. & vide quod not. in præ. c. quæsiuit. in vlt. glo. cum suis remis. [In glos. arg. quod auctoritate. in fi.]

6 Crux tamen prædicari non potest sine speciali Papæ licentia, sicut nec ipsius votum redimi, supra de voto, quòd super. & c. seq. ille ergo iudicat, qui potest soluere, arg. de reg. iur. c. 1. de maio. & obe. cum inferior. secunda ratio, quia proprie, & principaliter ad Papam spectat respondere de fide, & per consequens eius accessoria expedire. 24. q. 1. quotiens. Tertia fit, quantitas indulgentiæ, de qua sequitur, quam nullus facere potest, nisi solus Papa: remittit tamen Hostien. ad sum. de voto. §. in quo casu. & à quo crux.

7 In gl. sine quibus ibi, consanguinei.] in quibus tamen temperaretur pœna extra istud † crimẽ, ff. de excep. l. 2. sed non in isto, secundum Lau. [In glos. sic, supra ibi, exceptionem.] de hoc infra de sen. excom. decernimus.

† Zanch. de hæt. c. 4. nu. 3. & c. 6. nu. 2. vbi Campeg. Ioãnes Roias singul. 172. Gigas de crim. læsæ ma. lib. 3. p. vlt. q. 10.

8 [In gl. damnentur. & ibi, similibus.] vt sic comprehẽdat omnia publica officia cuiuscunq; nominis, quæ nec nominari possẽt. ff. de præscri. verb. l. 4.

9 Et variantur per diuersas prouincias: nec de nomine curandum. supra de procur. petitio. & omnes actus legitimos, vt supra glos. proxi. potest etiã per illud verbum fieri comparatio ad personas similes, sicut sunt schismatici, & notorij excommunicati, secundum Hostien. [& in fi.] immo dic, vt infra de rescrip. c. 1. lib. 6.

10 [In glos. hoc reseruat. ibi; ipsum ecclesiæ.] secundum Ioan. & ipsum absoluere. quod videtur verum secundum Hostien. quo ad sententiam canonis: secus de sententia oris Papæ, quam profert ter in anno, à qua non videtur quòd inferior à Papa possit absoluere, de ma. & obed. cum inferior.

11 Ex quo sequitur, quòd nullus potest ad plenum reconciliare hæreticum sine speciali Papæ licentia, quod est notatu dignum, secundum Hostien. nisi dicas, sententiam oris Papæ esse canonem generalẽ, à quo possit inferior absoluere, ex quo Papa non reseruat, de sen. excom. nuper. & adde secundum eũ, quod not. de priuil. ad hoc. de sen. excom. à nobis. 2. vers. vt autem. & quod dixi supra ti. 1. quod olim. super glo. 2. & quod dicam eo. tit. vt officium, lib. 6. in prin. [In glos. arg. quòd ibi calumniæ.] dic vt supra, de iura. calum. imperatorum.

c. Sicut in vno.

Summarium.

1 Laici cuiusuis professionis non prædicent.
2 Quales actus spirituales laicis interdicantur.
3 Et quales eisdem permittantur.
4 Qualiter vitia pro virtutibus capiantur, pulchris exemplis ostensum.

Icut.]

1 Laici cuiuscunque sint professionis prædicare non debent. [Et infra.] hic decisum habes supra eod. cum ex iniuncto. vers. sicut enim.

1 Laici.]

2 Laici.] *Dicit Gof. quòd hi spirituales actus interdicuntur laicis: scilicet prædicare, vt hic, & in concor. decimas recipere, 16. q. vlt. decimas. Item oblationes. 10. q. 1. quia & cap. sanctorum. item cognitio causarum ecclesiasticarum, de iudi. c. 2. & 3. recipere compromissum de re spirituali. de arbi. contingit. Eligere, de elect. quisquis, & c. sacrosancta. recipere resignationem beneficij à clerico, de renun. quòd in dubijs. dare inuestituram, 16. q. vlt. si quis deinceps.*

3 *Sustinentur tamen de gratia in iure patronatus, quod in spirituali est. de iure pat. quoniam. & vt partes suas interponat electioni tractandæ, eod. tit. nobis. vide plenius hos casus post Hostien. in præd. decr. contingit. de arbi. in vlt. glos.*

Verendum.] *idest, timendum, vel cauendum: quandoque ponitur pro verecundia, 8. q. 1. vereor.* Subintrent.] *quasi inter bona & sancta verba occulte seminata per tales.* [Doctorum.] *idest Prædicatorum ad propositum.* [Ordinis.] *idest, professionis, vel habitus.* [In 1. glos. ibi. vbi.] *vide hanc & seq. de elec. cum in iure. super 1. glos.*

4 In gl. 1. ibi. Sæpe vitia.] *vltra 4. exempla, quæ dat ille canon, dicens quòd tenacia, parsimonia; effusio, largitas; crudelitas, zelus iustitiæ; & remissio, pietas vult videri. Seneca. 43. ad Lucillum addit; temeritas sub titulo fortitudinis latet: moderatio vocatur ignauia: pro canto, timidus accipitur: in his magno periculo erramus. Et ad idem videas val de pulchre in Hiero. de homine perfecto. §. ibi, ecce. Iniuriam fecisse virtutis est: aliena possidere potentiæ, &c. Et quomodo quandoque realiter vitia vertuntur in vsum virtutum, vide Greg. super Iob. 2. cap. vbi exemplificat de ira, superbia, & fortitudine.* [Et Ibi Isa.] *6. cap.* [& ibi, mitte.] *in hoc facit ad propositum, aliàs videretur facere contra. quia se obtulit: sed non obtulit se prædicationi, sed missioni.* [In glos. vlt. ibi: ad hoc.] *quod intelligas, vt ibi not.* [& ibi, ordinis.] *idest professionis.*

c. Excommunicamus 2.

Summarium.

1 *Paupertas non est de genere malorum*
2 *Hæreticorum appellationes vnde.*
3 *Hæretici per iudicem sæcularē non damnādi.*
4 *Nomine ecclesiæ hic episcopus & inquisitores accipiendi.*
5 *Pœna carceris perpetui potest per inquisitores mitigari.*
6 *Falso accusans & desistens, in crimine hæresis an euitet pœnam talionis.*
7 *Credentes hæreticorū sunt in duplici genere.*
8 *Hodie credentes non excommunicantur, cum ipso iure sint damnati.*

Xcommunicamus 2.]
1 Pauperes.] *paupertas non est de genere malorum. 15. q. 1. illa.*
2 Arnaldistas.] *forte isti sic dicuntur à nominibus adinueniētiū istas*

A *sectas: sicut Donatistæ, à Donato: Dulcinistæ nostri temporis à Dulcino.* [Diuersas.] *24. q. 3. c. penul.*

3 Ecclesiam.] *non per iudicem sæcularem, cum sit crimen ecclesiasticum, infra eod. vt inquisitionis. §. prohibemus. lib. 6.*

4 *Et appellatione ecclesiæ, intellige diœcesanum, & inquisitores, si sunt in loco deputati per Papam: alter enim sine altero damnare non potest, quod dic vt in cle. eod. tit. multorum.* [Degradatis.] *per episcopos suos, etiam non adiunctis sibi alijs episcopis, quod dic, vt infra eo. c. 1. lib. 6.*

5 Detrudantur.] *mitigari tamen & mutari potest*
B *hæc pœna per inquisitores: quod dic, vt infra c. vt commissi. vers. & illorum. lib. 6.*

6 *Sed dubitatur † circa pœnam talionis, an possit accusans & desistens per pænitentiam euitare pœnam talionis, sicut & ipse de hæresi accusatus, & conuictus potest. Et dicit Iacobus de Arena. C. de accusa. l. fi. quòd non, dicens sic obtentum: nam speciale est in crimine hæresis, quòd liceat pænitere vt hic: sed accusās nō tenetur de hæresi, sed de calūnia, in quo crimine statutū non est per pænitentiā vitari pœnam, & facit quod not. C. de quæstio. l. penult.* † De hoc articulo dixi copiose infra par. 3. super 1. modo procedēdi in causa fidei per accusationē.

7 Erroribus.] *hæretici ergo sunt, ex quo credunt*
C *errores. Sed sunt alij, qui credunt hæreticos bonos esse, & de talibus credentibus, qui aliàs fidem catholicam tenent, agitur supra eo. excommunicamus. §. credentes. secundum Abb. Ad hoc infra eod. tit accusatus. §. si vero. in prin. lib. 6. Dicit Hostien.*

8 *Hodie credentes non excommunicantur, nec suspenduntur, sicut receptatores, & defensores; licet olim secus esset, etiam tempore concilij. supra eod. excommunicamus. §. credentes. & hoc ideo, quia damnati sunt, vt hic patet.*

9 *Glos. 2. quærit, soluit, solutioni obijcit, & respondet.* [In glos. 2. ibi, supplicio.] *nam igne cremantur: de hoc dixi supra eod. ad abolendam. §. laicus.*
D [& ibi, docere.] *ad hoc, infra de priuil. super specula.* [& ibi: intelligitur.] *idem not. 26. q. 5. aliquanti.* [& in fi.] *remittit Hostien. ad ea quæ not. supra in summa eo. tit. §. qua pœna.* [In gl. vlt. ibi, damus.] *dic vt infra eod. super eo. lib. 6.*

c. Absolutos.

Summarium.

E 1 *Domino in hæresim labente, subditi quicunque à fidelitate liberantur.*
2 *Vxor an recedere possit à marito excommunicato vel hæretico.*
3 *Filij hæreticorum absoluti à patria potestate.*
4 *An Dominus reconciliatus, fidelitates amissas recuperet.*

Bsolutos.] Domini.] *de hoc supra de simo. ex diligenti. infra de reg. iur. cap. fi.*
1 Obsequij.] *dicit hoc Gof. quòd familiares †, serui, liberti, mercenarij sunt etiam absoluti. non obst. 11. quæst. 3. quoniam. infra de senten. excomm. inter alia,* † Alfonsus Cast. lib. 2. de iust. hær. pun. cap. 7.

quæ loquuntur in excommunicato non hæretico.
2 Vxor autem non recedat ab excommunicato, vt ibi, ab hæretico sic. 28.q.1. sic enim. [Manifeste.] secus si occulte, supra de simo. sicut nobis. in fine, cũ suis concor. Phi. tamen dicebat idẽ si occulte, dummodo probari possit: si intellexit probari posit, & sic probatum: tunc procederet eius dictum, de ver. sig. cum olim.
3 Astricti.] absoluti sunt etiam filij à patria potestate: quod dic vt infra c. 2. in fi. lib. 6.

Glos. 2. respondet per quæstionem. [In glos. 2. ibi, cum quis. 1. respon.] si stipulatus sum mihi aut Titio dari, Titio tunc rectè solui potest, si in eodem statu manserit, in quo erat tempore stipulationis.
4 Glos. 1. ibi, ipso iure.] olim non erat sic expres sum, secundum Hostien. qui quærit, an si talis reconcilietur, ipso iure fidelitates recuperet, quod

A videtur. arg. C. de sen. pas. & re. l. 1. & vlti. 2. q. 3. §. notandum. in fi. dicit contra secũdum eum, sicut nec recuperaret, si fuissent vassalli sententialiter absoluti. arg. supra de diuor. de illa: secus si ad tempus lata esset sententia, scilicet quamdiu, &c. de pœn. c. vlt. in fi. nam per absolutionem tunc excommunicatus recuperat hæc iura. facit quod dixi de vit. & hone. cle. c. fi. secundum eum: huic solutioni concordat Abb. per decr. supra eo. vergentis. contra supra de elec. quia diligentia. vide quod ibi
B dixi super glos. fi. Dicebat hic Abb. post Vinc. quòd illud in ecclesia, hoc in priuato.

Et ibi, lapsi.] facit quod not. 11. q. 3. Iulianus, [In glos. 2. in fi.] adde quod not. 15. q. 6. nos sanctorum. & quod dixi de dol. & contu. veritatis, Hostien. remittit ad summam. de sen. excom. §. fi. ver. quid si teneor sacramento.

GLOSSA ORDINARIA IOANNIS AND. SVPER SEXTO LIBRO DECRETALIVM TIT. DE HAERETICIS.

Cap. I. supra fol. 108.

Voniam.] incipiebat: Et si cõtra. Et bene de medietate decurtata est. Canonibus.] 15. q. 7. si quis timidus. & duobus cap. sequentibus. & debent † esse sex in degradatione presbyteri, & tres in degradatione diaconi. Et idem in subdiacono videtur; vt supra de seruis non ord. miramur.

† Vide quæ scripsim' infra par. 3 in nono modo processum si determinandi.

Facili.] Bene est possibile, sed non facile: lex enim debet esse possibilis. 4. dist. erit autem.

Pro hæresi.] in alijs igitur criminibus, si immineret degradatio facienda, seruentur antiqua iura †: quia in hoc crimine hoc introductum est speciale. Ad idem infra eo. in fidei.

† Hodie stãdũ est decreto cõcilij Trident sessio. 23. de refor. cap. 4.

Relinquendus.] quod dic vt supra de ver. sig. nouimus. & infra de pœn. c. 2.

Immurandus.] supra eod. excommunicamus 2. in fi. & infra eo. accusatus. in fin. & c. vt commissi vers. & illorum. Ioan. And.

Solus episcopus.] excludit episcopos, non capitulum suum, ad idem 15. q. 7. si autem. & §. seq. & c. episcopus. 18. q. 2. c. nullam.

Cap. II. sup. fol. 108.

Qvicumque.]

Scienter.] Ignorantia ergo probabilis bene illos excusat. supra de cle. excõ. minist. Apostolicæ.

Sepulturæ.] Sic & manifesti vsurarij non tradũtur sepulturæ, supra de vsur. quia in omnibus. & qui moriuntur in torneamentis, supra de torne. c. 1. & de hoc de sepul. ex parte. in vltima glos. Dicitur autem sepultura multis modis, vt not. 13. q. 2.

A §. item quæritur & supra de sepul. cap. penult.

Vsque.] hic licet satisfaciant, sequi debet absolutio, vt patet per istud quod sequitur.

Propriis manibus.] Nota casum, quòd possum per me, quod non possum per alium. de hoc dixi infra de reg. iur. potest. sicut enim exhibuerunt membra sua seruire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibere debent illa seruire iustitiæ ad iustitiam, sicut dicit Apostolus ad Rom. 6. c. & sunt hæc verba in canone. 47. dist. omnes huius.

Publice.] quia quæ publice peccantur, publice
B emendentur. de pœn. & remis. c. 1.

Extumulent.] hoc verum intelligo; quando ossa ipsorum possunt ab ossibus aliorum discerni, alias secus. supra de sepul. sacris.

Locus.] punitur res inanimata †: sic supra de pœn. in quibusdã. supra de electione, vbi periculũ. §. ciuitas. & infra de pœn. c. vlt. in fine. 15. q. 1. mulier.

† Ioan. Rojas singul. 102. Gondisaluus de hæret. quæst. 24. nu. 5.

Laicæ.] Forte intellexerunt de laico ad modum vltramontanorum, qui illitteratos laicos vocant, & litteratos clericos vocant. 88. dist. c. inutile. quid enim est dicere, quòd ruralis clericus disputando de fide non incidat in hanc pœnam, & doctor decre
C torum laicus incidat? tamen sufficit ita esse scriptũ, & solum duo sunt Christianorum genera, clerici & laici. 12. q. 1. duo sunt, & concord. ad hoc C. de sum. trini. l. penult.

Innodetur.] Nunquid per sententiam vel ipso iure? videtur quòd ipso iure, per id quod dicit, laqueo, quasi ipsum factum damnatum illaqueet. In contrarium videtur, quia in pœnis benigna debet fieri interpretatio; vt infra de reg. iu. in pœnis, cum suis concor. Est igitur benignius, vt intelligamus.

canonem

canonem esse ferendæ sententiæ, quàm iam latæ: ergo est hæc pars amplectenda, vt ibi. Ad hoc. 9. dist. sana quippe. præterea si voluisset, quòd esset canon latæ sententiæ, dixisset, sit innodatus, vel eo ipso, vel similia verba.

Filii.] nota casum, in quo pro delicto paterno punitur filius †. hoc etiam procedit in crimine læsæ maiestatis, quod est minus hoc crimine, quo læditur æterna maiestas, supra eo. vergentis. Et si contra homines illatæ blasphemiæ impunitæ non transeunt, multo magis qui ipsum Dominũ blasphemat, dignus est supplicia sustinere, in authent. vt non luxu. contra natu. 1. respon. & 9. 1. coll. 6. nec debemus illius opprobrium inultum dimittere, qui nostra probra deleuit, supra de Iudæis. in nonnullis. quod enim in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. C. de hæretic. Manichæos. ad idem. 17. q. 4. sicut. Aliàs regulariter pœna temporali non punitur vnus pro alterius delicto, quod dic vt not. 1. q. 4. in summa, & 24. q. 3. in summa. Et intelligas hoc de filijs non infectis: illi enim punirẽtur vt ipsi, ex proprio delicto, non ex alieno.

† Alfonsus Cast. lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 9. 10. & 11. Ioan. Rojas sing. 66. Hierony. Gigas de crimine læsæ maiest. lib. 3. c. 1. & mulus seq.

Secundam.] hoc intellige secundum determinationem decretalis, infra eo. tit. statutum 2.

Beneficium.] large sumitur †. de hoc dixi infra de reg. iur. c. 1.

† Selua de beneficio p. 1. q. 2. & 3.

Publicum.] vt iudicatus, notariatus, & his similia. ad idẽ, infra de pœn. felicis. §. quòd si quis, ĩ prin.

Dignitates.] nunquid & pontificalis † dignitas includitur? pro & contra. infra de pœn. felicis. §. quòd si quis. in prin.

† Selua de benef. par. 1. q. 3. nu. 8.

Priuamus.] nota speciale: quia aliàs non refert, per quem preces offerantur. C. de prec. Impe. off. l. vniuersis.

Scienter.] scilicet sciendo illos, qui preces offerebant, esse tales.

Etiam.] quia maior est dubitatio, quàm si ante emancipationem hoc apparuisset.

Deliquerint.] nota ergo, quòd crimen hæresis paternum etiam antequam per Ecclesiam fuerit declaratum, liberat à patria potestate filium, & sic interdum paternum odium, interdum filij fauor tale vinculũ soluit. 54. dist. si seruus. supra qui fil. sint leg. per venerabilẽ. post prin. vers. per simile. Ioan. And.

Cap. III. sup. fol. 109.

Filii vel hæredes.] abbreuiata est de narratione facti, & incipiebat: Olim ex parte. & dic filij, licet hæredes non sint: interest enim eorum, vt in cap. proxi.

Hæredes.] Etiam si filij, vel propinqui non sint. Et istorum interest † propter vitandam confiscationem bonorum, vt supra de hæret. vergentis. & infra eo. tit. cum secundum leges.

† Eymericus 3. p. q. 121. vbi dixi.

Non sanæ.] vnde quod tunc faciebant, non debet eis imputari: quia nullum maleficium sine consensu. 14. q. 5. si quid. 15. q. 6. c. 1. in fi. sed furiosus non habet consensum, vt supra de spon. dilectus. 15. q. 1 illud. sup. de suc. ab intes. cum dilectus. & supra de regu. sicut tenor. Ioan. And.

Viuebant.] illi parẽtes, vel testatores cõsolati.

Legitime.] igitur nota casum, in quo probatio non admittit probationem in contrarium.

Alioquin.] idest, si hoc legitime non constat: nec ipsi dum viuebant infamati erant, vel suspecti.

Præmissa.] scilicet, quòd tunc non erant sanæ mentis, vel loquelam perdiderant, nec habebant ordinatam memoriam.

Fide dignos.] hæc clausula, quæ olim erat obscura & dubia, cum deliberatione fuit immutata, & bene.

Cap. IIII. sup. fol. 109.

Super eo.] terminantur † quæ not. supra eod. tit. ad abolendam. § illos. & c. penult. §. si qui. Ioan. And.

† Eymericus 3. par. q. 100. & ibi dixi.

Legitur.] 13. q. 4. duo. & C. de sum. tri. l. vlt. ad finem.

Redeunti.] vel redeandi. hinc est quòd omnibus dicitur liberalis. supra eo. de rescrip. sedes.

Quodque.] repete, & super eo, quod scriptum legitur, quòd hi, qui post, & cetera.

Relinquendi.] vt in prædicta decretali, ad abolendam. § illos.

Sedem.] ad quam in talibus recurrendum est, vt supra qui fi. sint le. per venerabilem.

Deneganda.] quod ergo dicit prima auctoritas, intelligitur in salute animæ: secunda in corporali pœna.

Cap. V. sup. fol. 109.

In fidei.] Decurtata est de narratione facti, quæ olim incipiebat: Consuluit.

Inquisitionis.] quid si non procedatur per modum inquisitionis, sed accusationis, vel exceptionis: Nunquid admittẽtur tales testes? videtur quòd sic: quia eadẽ ratio, scilicet fidei fauor, & odium criminis versatur vtrobique: ergo & idẽ ius. de rescrip. inter ceteras. cum similibus. contrarium credo, quia ab illo iure regulari, quo cauetur tales personas ad testimonium admitti non debere, non recedam, nisi quantum inueniam permissum. qui ergo accusat vel excipit, habeat probationes idoneas: nec est accusatio fauorabilis, vt inquisitio. ad hoc. 2. q. 7. si quis episcopus. & verbum istud debet aliquid operari, aliàs quare fuisset expressum? ad hoc de deci. ad audientiam. cum suis concor. & infra de priui. si Papa. 1. respon. in fin.

Excõmunicati.] simile infra c. proxi. tales aliàs non admittũtur: immo etiã iudices sæculares cõsura ecclesiastica compellũtur tales à testimonio in foris suis repellere. infra de sent. excom. decernimus.

Participes.] quid de alijs † exceptis criminibus, an scilicet tales admittantur? dic vt supra eo. lib. de test. c. 1. & supra de confes. c. 1. & 6. q. 1. §. verum. quid de periuris? habebis infra c. accusatus. §. licet.

† Eymericus 3. p. q. 64. 66. & 68. vbi dixi.

Coniecturis.] quas ipse iudex examinãs melius scire poterit. ff. de testi. l. 3. & 4. q. 3. c. si testes. et põne exemplum supra de præsum. litteras. & concor. infra eod. c. accusatus. § licet. Ioan. And.

Deponitur.] vt facilius credatur ipsis deponentibus contra infamatum vel suspectum de

hæresi, quàm contra non infamatum nec suspectum. ad idem supra eod. filij.

Cap. VI. sup. fol. 110.

PRæsidentes.] *Decurtata est de narratione facti, quæ incipiebat: Quæsiuistis.*

Excommunicati.] *Maiori excōmunicatione †, & publice, vt sit maior dubitatio. ad hoc de re iudi. ad probandum. de cleri. excommu. minist. c. si celebrat. Ioan. And.*

† Eymericus 3.p.q.22. vbi dixi. Ioā. Rojas singu.59.

Officiales.] *nunquid officialis excommunicatus iudicare possit? dic vt supra eod. lib. de sup.ne.pra la. Romana.*

Dispendio.] *quando ergo † sine moræ dispendio hæc possunt, tunc excommunicati essent eos requirendo: quia communicans cum excommunicato, excommunicatus est: seruata distinctione, de sen.excom.nuper. fallit hic: vbi ergo non est casus iste, nec fallit regula.*

† Idem Gondisaluus de hæret. q. 19. nu. 8.

Excommunicationis.] *minoris; & si intelligeres quòd isti essent excommunicati, quia iurisdictionem istam exercebant: tunc qui communicarunt illis in iurisdictione, excommunicati essent maiori excommunicatione.supra de sen. excom. nuper. & c. si concubinæ: sed hoc speciale est, quia illam pœnā euitant. & sic dicamus, excommunicationis, scilicet etiam maioris, vel minoris; & facit quod dixi supra eod.lib.de supple.neg.pr.ela.Romana.*

Prælibatis.] *scilicet excommunicatis, vel tantū de facto iurisdictionem habentibus: & est similis protestatio supra eod. lib.de sta. regula. cap. vni. & ibi concor. in vlt. glos.*

Cap. VII. sup. fol. 110.

CVm contumacia.] *Olim incipiebat: Consultationi.*

Vehementem.] *nota ex hac † decretali suspicionem vehementem, præsumptionem violentam: propter suspicionem citatur vt veniat responsurus, si contumax est, iam dicitur vehementer suspectus & excommunicatus: & si per annum in illa persistit, iam ista, quæ erat vehemens præsumptio, transit in violētam, vnde ex tunc vt hæreticus condemnatur, vt hic. idem est quod notat Ber. supra de præsump. litteras: in glos. penul. quòd non vehemēs præsumptio, sed violenta, condemnationem inducit. Et est simile ad hoc, quod notatur de simo. insinuatum. in vltimis glos.*

†De materia huius glossæ late Eymericus infra in hac 2. par. q. 55. & 56.

Respondeat.] *ergo vt habeat locum hæc decretalis, requiritur quòd hoc expressum sit in citatione, vt scilicet de fide veniat responsurus †, sicut et in sententia requiritur, quòd citata fuerit pars, vt veniat auditura sententiam, aliàs sine appellatione rescinditur. ff. quæ sen. sine appel. res. l. 1. §. item cum ex edicto.*

† Circa hoc quid obseruari debeat tradit Cōradus Bru. li.4.c.6. de hæret. & Sima. de catho.īstitu.tit. 44.nu.12. dixi infra par. 3. in forma citādi absentem.

Hæreticus.] *sic & in alijs criminibus excōmunicatus, quia non venit responsurus de crimine, si in excommunicatione stat per annum; post annum habetur pro conuicto.11.q.3.rursus.& c.quicumque.*

A Cap. VIII. sup. fol. 110.

ACcusatus.] *Diuide Decretalem in quattuor partes: in quarum prima ponuntur tres casus, quibus quis dicitur relapsus, & durat vsque ad.§.licet vero. In secunda dicitur, quòd periurus in causa hæresis certis casibus testimonium perhibet, & durat vsque ibi, sane: vbi tertia, in qua ponuntur sex casus olim dubitati, an ad officium inquisitorum spectarēt vsque ad §.religiosi: vbi quarta, in qua dicitur religiosos in hæresi delinquentes, grauius alijs puniendos.*

B Vehemens.] *non violenta. de præsump. litteras. & facit quod dixi supra c. proxi.*

Fictione.] *ideo dicit, quia vere non potest dici relapsus †, de quo non constat an fuerit lapsus, sicut dicit canon, quòd non potest dici renatus, qui prius non fuit natus, de conse. dist. 4. qui in maternis. & c. si baptizata. neque enim dici in eo regeneratio potest, quem generatio non præcessit, vt ibi dicitur: propter vehementem ergo suspicionem fingitur lapsus, ita quòd post abiurationem rediens, fingitur relapsus. Sæpe enim iura talia fingunt. de hoc. 50. dist. ferrum.*

† Eymericus hac 2.p.q.40 & 58.vbi dixi. Zanch. de hæret.c.16.

C Ex hoc.] *scilicet quia post abiurationem reperitur relapsus.*

Grauius.] *scilicet quàm si nunquam abiurasset.*

Pœna.] *supra eod. ad abolendam. §. illos quoque, & supra eod. super eo.*

Secta.] *multas potes videre 24.q.3.c. penult.*

Articulo.] *quos habes explicatos supra de sum. tri. firmiter.*

Simpliciter.] *per hæc verba puto, quòd si abiurasset solum in vno articulo †, licet laberetur in alio, non diceretur relapsus. Et nota quòd indiffinita æquipollet vniuersali. Ad idem de priuilegijs*

D *supra. quia circa. Et nunquid de vno articulo infamatus, teneatur de omnibus se expurgare? not. de conse. dist. 2. Ego Berengarius. Et puto hanc litterā pro illa parte facere, quòd non teneatur: tamen si id faciat, valet: & habebit postmodum locum pœna relapsorum, vt sequitur.*

† Hodie omnis hæresis abiuratur. Sim. de catho.instit.tit. 1.nu. 12.&tit. 57.nu. 7. dixi.3. p. in 4. modo procesſum terminandi.

Iudicari.] *contra. C. de transac. si de certa. ff. de transact. qui cum tutoribus. §. 1. vbi generalis transactio restringitur ad id, de quo specialiter actum erat. solutio, illa locum habet in non connexis: sed hic omnes hæreses sunt connexæ: quia habent caudas ad inuicem colligatas, & de vanitate conueniūt*

E *in idipsum. supra eo. excommunicamus 1. & 2. vnde non quærimus, an sit relapsus in illam hæresim, in quam prius fuerat lapsus: sed quærimus an fuerit relapsus in hæresim. Semel ergo lapsus in hæresim, post abiurationem iterum lapsus, licet in alia secta, dicitur relapsus.*

Munera.] *differentia est inter donū & munus, Munus enim ex causa datur, donum ex causa & sine causa. ff. de verb. sig. inter donum.*

Non possit.] *puta propter necessitatem famis. 42. dist. quiescamus. 86 non satis: vel ignorabat illos hæreticos. & sic per ignorantiam excusatur. infra de reg. iur. ignorantia.*

Verbis

Verbis vestris.] *simile supra de reb. eccl. non alie. hoc consultissimo. & clem. de priuileg.c.1. de pœn.& remiss. c. 2. Io.And.*

Id.] *scilicet receptare, deducere, visitare, associare, donare, mittere, vel fauorem impendere.*

Repellantur.] *6.q.1. quicumque. & supra de testi.testimonium.*

Celando.] *duplex est forma iurandi, quod dic vt supra de accus. qualiter 2.*

Postmodum.] *ex interuallo, vt sit hoc speciale fauore catholicæ fidei: alias nil esset hic fauoris: vt supra de testi.cogen.c. præterea.*

Indicijs.] *sic supra eodem, in fidei.& sic per indicia statur probationi. de hoc supra, qui fi. sint leg. transmissæ.*

Aliud obsistat.] *quàm prædictum periurium: vnde si de falso redarguerentur, non stabitur eorum dicto. de testibus. ex tenore.*

Priuilegiatum.] *not. magis priuilegiatum anteponi, supra de offi.leg.c. volentes. 21. dist. denique. ff. de offi.procon.l.vlti.*

Apostolica.] *multominus alij.*

Saperent.] *sicut est circa aras † idolorum, nefarias preces emittere, sacrificia offerre, dæmones consulere, eorum responsa suscipere. 26. q. 2. hi qui. & q. 4. igitur. Vel associant sibi, propter sortes exercẽdas, hæreticos: vel faciunt prædicta cum sanguine vel corpore Christi, vel in sortibus, vt possint habere responsa, puerum rebaptizant, vel his similia.*

† Vide Augustinũ de Ancona in summa de potestate ecclesiastica quæst. 48 art. 3.

Manifeste.] *ergo in dubio hoc casu, non habent iurisdictionem. Et licet alias index cognoscat, an sua sit iurisdictio, et in dubio dicatur iurisdictionem habere. ff. de iudicijs. si quis ex aliena. quæ in ordinario loquitur: hic tamen nisi id manifeste appareat, se non intromittit. & simile supra eo. lib. de censib.c.1. §. notoria. & infra de pœnis. c.1. supra de offi.deleg. c.vlti.*

Et contra illos.] *quasi dicat multo minus si contra alios.*

Offendiculum.] *Pluribus intẽtus, minor est ad singula sensus. & sæpe qui ad vtrumque festinat, neutrum bene peragit. 16. q. 1. presbyteros. & C. de asses. l. nemo.*

Hæreticos.] *contra supra eo.tit.c.penul. vbi defensores, & fautores hæreticorum hæretici sunt. Solutio, non in fauente, & defendente: sed in credente loquitur ibi.*

Ad salutem.] *vt puta: vt fundaret † vel ædificaret Ecclesiam, hospitale, vel alium pium locum: vel faceret simile pium opus: vt in authen. de eccle.tit. §. si quis ædificationem. coll. 9.*

† Zanch. de hęr. c. 28. nu. 6. 7. Eymer. 3. p. q. 120. vbi dixi.

Temporalibus.] *hoc dicit, quia secus si in ieiunijs, vigilijs, & orationibus, vel similibus consisteret illa pænitentia. idem esset, si nõ posset illud iniunctum, licet salutiferum, expleri per alium: sicut esset theologiam audire, vel similia.*

Hæredes.] *12.q. 2. Episcopus, qui filios. de sepul. c. vlti. de rapt. in litteris.*

Onere.] *16. q. 1. si quis laicus. de deci. pastoralis. & c. cum non sit. C. de serui. & aqua. l. & in prouinciali. supra de pig. ex litteris.*

Extincto.] *crimina extinguuntur morte, vt 23. dis. c. quorundam. 33. q. 2. admonere. ff. de his qui mor. sibi consci. l. vlti. ex quo ergo extinctum est crimen, & pænitentia non est imposita pro crimine iam extincto, non imponetur vlterius.*

Casu.] *scilicet, quia non fuit reincorporatus vnitati Ecclesiæ.*

Post mortem.] *14. quæst. 2. sane 2. & C. ad leg. Iuli. ma. l. vlti. & intellige hoc † vsque ad xl. annos, nam postea abdicari non poterunt, etiam à Romana Ecclesia à filijs catholicis, qui illa tanto tempore bona fide possederunt, quod verum est si parentes catholici putabantur: vt supra eo. lib. de præscrip. c. vlti.*

† Antonius Gomez. tom. 3. varia. resol. c. 14. nu. 5. Zanch. de hæret. c. 25. nu. 4.

Impedire.] *manifeste, vel non manifeste, dummodo hoc constare possit.*

Castigari.] *sic infra de pœnis. Romana.*

Delinquentis.] *nam grauius delictum, grauius est vindicandum. 24. q. 1. non afferamus. supra de exces. præla. tanta. & in æqualibus delictis æquales sint pœnæ. infra ti. prox. c. vnico. in fi.*

Religiosi.] *isti si reperiantur hæretici, non sunt dicendi religiosi, sed religionis obumbratione fuscati. supra eo. ti. ad abolendam. §. i.*

Immutationis.] *supra eo. tit. c. penult.*

Seculares.] *scilicet clerici vel laici, & concor. optime supra ne cle. vel mo. c. sed nec.*

Cõsimilibus.] *de quibus vidisti supra §. proxi.*

Cap. VIIII. sup. fol. 111.

STatutum.]

Directe.] *puta † ne aliquis ciuis illius loci accusari possit, vel contra eum inquiri super crimine hæresis: vel quòd nullus contra alium de crimine hæresis audeat testificari: vel his similia.*

† Eymer. hæ. 2. p. q. 54. & 3. par. q. 34. Carrerius de hęret. nu. 93 Campegius ad Zanchin. c. 31.

Indirecte.] *puta, vt nullus possit de aliquo crimine puniri ab aliquo quàm à Potestate; vel vt nullus alius quàm potestas possit aliquem capere, vel capi facere; vel vt nullus, nisi sit de familia Potestatis, possit arma portare, vel his similia.*

Retardari.] *Nota contra generale illud, Quod differtur, non aufertur. 14. q. 6. c. 1.*

Nomine.] *supra eod. lib. de elect. fundamenta.*

Moræ.] *nota moram vitandam: de hoc dixi supra de elect. c. vlti.*

Tale.] *scilicet quod directe, vel indirecte impediat vel retardet.*

Retardentur.] *vnde à statuto de non portandis armis, excipietur familia Inquisitorum: & his similia.*

Compellendos.] *sic supra de iureiuran. c. licet. de excep. c. fi. infra de sen. excom. decernimus.*

Cap. X. supra fol. 111.

NE aliqui.] *Sicut officium legati non expirat re integra mortuo Papa, vt supra de offi. deleg. cap. 2. sic & officium inquisitoris † hæreticæ prauitatis in fauorem fidei, re integra non expirat, vt hic.*

† Eymer. 3. par. q. 7. vbi dixi. Nicolaus Arelatanus de hæ. re. nota 4.

Expiret.] *sicut potestas delegatorum datorum ad causas, supra eo. de offi. deleg. licet vndique. & c. gratum. & c. relatum.*

Incę-

Incœpta.] *de quibus non dubitabatur, per iura proxime inducta. Et nota, incœpta: quia per quemlibet iudicialem actum, etiam præter citationem, iurisdictio perpetuatur, vt dici solet in decretali de offi. deleg. licet. ibi: vti non cœperit.*

Non cœpta.] *not. quia si hoc esset speciale fauore catholicæ fidei, vt infra dicitur: ergo vbi non est fauor eius, contrarium est regulare; & sic nota terminatam quæstionem, not. supra de offi. deleg. licet. qua quæritur, an perpetuatio facta in vno articulo, perpetuetur in alijs, per easdem litteras, delegato commissis? ad idem supra eod. lib. de offi. deleg. c. vlt. §. officiũ. & est in hoc differentia inter ipsum Inquisitorem & conseruatorem, vt ibi patet.*

Emerserant.] *vt si tempore mortis Papæ non erat Titius hæreticus: postea lapsus sit in hæresim, de hoc poterit cognoscere Inquisitor.*

In fauorem.] *sic supra eod. in fidei fauorem. & supra eo. c. accusatus. §. licet: cum similibus multis in hoc tit.*

Cap. XI. supra fol. 112.

VT officium.] *Diuido decretalem in tres partes. in prima informat Inquisitores ad Deũ, vt eius timorem hominum metui anteponant in procedendo simul vel separatim contra hæreticos & suos fautores. & etiam in eos absoluendo cum vere redierint: & durat vsque ibi: verũ quia. ibi secunda pars, in qua instruit in modo examinationis testium, & in personis, quæ testificata scribere debeant vsque ad §. Compescendi. ibi incipit tertia pars, in qua eos instruit circa personas, per quas impediri posset, vel differri inquisitionis negotium.*

Prouincia.] *inspicit factum: & idem si in ciuitate, diœcesi, vel alio certo loco.*

Vbique.] *sic & ordinarius in qualibet parte diœcesis suæ potest causas audire, & pro tribunali sedere. supra eod. lib. de offi. ord. cum episcopus. ad idem de offi. leg. nouit.*

† Eymer. 3. par. q. 47. & seq.

Separatim. †] *regulariter contra, nisi ex forma commissionis id habeatur. supra de offi. deleg. causam. & c. cum plures. supra eo. lib. Sed est hoc speciale fauore fidei, vt efficacius, & c. vt supra dixi. & æquiparantur † in hac parte ordinarijs, quorum quilibet per se procedere potest. ff. de offi. procon. l. 1. quod de ordinarijs intellige, qui in solidũ iurisdictionem habent: sicut est in scholaribus, episcopis, magistris, et doctorib. C. ne filius pro patre. authent. habita. secus in his, qui non habent in solidum, sicut est cum capitulum cognoscit: quia tunc quilibet singularis per se non est iudex. ad hoc quod not. 15. q. 7. Episcopus nullius. & de offi. ord. irrefragabili. & concordat ad hanc decre. infra eod. per hoc Ioan. And.*

† Inquisitores æquiparantur ordinariis. Eymer. 3. par. q. 4. vbi dixi.

Diuino.] 11. *q. 3. Iulianus. sic supra eo. lib. de immunitate Ecclesiarum. clericis. ad idem supra eod. vergentis.*

Procedatis.] *hodie restricta est potestas Inquisitorum in quibusdam, per clem. eod. tit. multorum.*

Labe.] *generaliter, vel simpliciter; vel dic de ea, de qua suspectus, vel conuictus erat; de hoc dixi supra eod. accusatus. §. 1.*

A Formam.] 11. *q. 3. cum aliquis. supra de sen. excom. cum desideres.*

Ecclesiæ.] *quæ gremium non claudit. supra eo. super eo.*

Consueuit.] 1. *q. 7. quoties cordis. & c. saluberrimum. de conse. dist. 2. Ego Berengarius.*

Simulata.] 27. *dist. quod interrogasti. 1. q. 1. sicut ficti. 22. q. 5. cauete. est tamen interdum vtilis simulatio. 22. q. 2. vtilem. & dic de hoc vt ibi: & 24. q. 1. officij.*

Fallentes.] *mentiri Deo possunt: fallere autem ipsum non possunt: de conse. dist. 2. panem de altari.*

Lupum.] *supra de renunciatione. c. nisi. §. propter malitiam. & 23. q. 4. c. tres personas. & 81. dist. c. oportet. Ioan. And.*

B Duas.] *integrum est enim iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur. supra de offi. deleg. prudentiam. ad idem. 20. dist. de quibus.*

Discretas.] *semper enim, qui graues causas ecclesiasticas audiunt, debent esse discreti. supra de consan. & affi. c. 1.*

Idoneos.] *sic supra de probatio. quoniam contra falsam. & dic vt ibi.*

Præmissa.] *per hanc litteram bene patet, quòd tabellio factus monachus † nõ potest exercere, quo ad alia, tabellionatus officium: & hoc etiam bene patet ex extrauaganti Bonifacij. debent superioribus. de offi. ord. circa medium decre. & idem probabamus olim per decr. supra ne cleri. vel mo. sicut. per legẽ. C. de sacros. Eccl. l. antepen. 16. q. 1. §. nouare. C. de episcopis & clericis. l. placet. notat tamen Guil. in Spec. de sta. mo. ver. 27. quòd veteres rogationes complebit, sed nouas non assumet. ff. familiæ. er. l. alienationes. ff. de post u. l. 1. §. casum. ff. de neg. gest. nam & seruus. §. si vno. ad idem supra de Iudæis. Iudæi de ciuitate. cum similibus.*

C † Eymer. 5. p. q. 19. vbi dixi.

D Canonis.] *supra ne cleri. vel. mo. sicut te.*

Præmissa.] *hoc est regulare vt dixi supra, & 12. q. 2. c. indigne. de sen. excom. sacro.*

Postposita.] *quid hoc operetur, habes supra de appel. pastoralis. & not. eo. ti. vt debitus.*

Ipsos.] *scilicet quæstuarios.*

Facultatem.] *hoc vult dicere, † quòd si facta per inquisitores congregatione, pro negotio fidei, veniant aliqui de Rungiuallo, vel alij quæstuarij, & velint ibi prædicare, possunt compelli per censuram ecclesiasticam desistere.*

† Eymer. 3. p. q. 37. vbi dixi.

E Auxilio.] 23. *q. 5. prodest. de offi. ord. c. 1.*

Duabus.] *supra de rescrip. nonnulli. quid dicemus de noua decre. supra eod. lib. de rescrip. statutum? vides quòd ista decretalis fuit Clementis: & sic quo ad hoc videtur ista decre. per illam correcta, cum sit posterior. ad idem supra eo. lib. de consti. c. 1. cum suis concor. Contrarium dico † quia decretalis illa locum habet in litteris impetratis à parte contra partem: licet in conseruatoribus locum habeat: vt supra eod. lib. de offi. deleg. c. vlti. §. conseruatores. Sed istud est quoddam speciale fidei fauore, quod non tollitur per generalem constitutionem, licet postea subsecutam. ad hoc infra de reg. iur. generi. & quod ibi dixi. Ioan. And.*

† Et hæc solutio est vera. idem fere hic Archidiaco. tacit textus, cũ glos. in l. 2. C. de testa. mil.

Subie-

Subiectis.] *quis extra territoriũ ius dicenti impune non paretur. de consti. c. 2. supra eod. lib. & ff. de iur. om. iudicum. l. vlti. & hoc quod hic dicitur, habebamus supra eod. excommunicamus 1. §. moneantur.*

Approbatas.] *Omnia enim nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimur. C. de vete. iur. enu. l. 1. §. sed neque.*

Publicum.] *sic infra de pœnis. felicis. & infra. cap. proxi.*

Cap. XII. sup. fol. 113.

VT commisli.] *Hic incipiunt decretales Bonifacij, & habent quidam hic rubricam de Inquisitoribus hæreticæ prauitatis: sed non debet hic esse rubrica: & fuit error scribentium ex superscriptione proueniens, qui putauerunt quòd Bonifacius viij. esset superscriptio, & residuum esset rubrica. Et comprehendit ista decret. plura vtilia pro expediendo officio Inquisitorum: dat enim eis potestatem committẽdi citationes, & sententiarum denuntiationes: dat potestatem vocandi peritos, clerum, & populum, vt eis assistant: dat potestatem procedendi contra illos, qui de sua in aliam prouinciam se transtulerunt: dat potestatem repetendi libros & processus: commutandi & mitigandi pœnas, priuandi & priuatos nuntiandi officijs & honoribus hæreticos fautores, et defensores eorum; ita tamen quòd hoc fiat de diœcesanorum, vel in eorum absentia, Vicariorum suorum consilio: nisi iidem scienter talibus beneficia contulissent. hoc dicit. Ioan. And.*

Vestigijs.] *in diuersis commissionibus, quas suis temporibus fecerant Inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Ioan. And.*

Singulis.] *possunt enim procedere simul & diuisim, supra c. prox. in prin.*

Sententiarum.] *has etiam committunt conseruatores: sed de Inquisitoribus maior erat dubitatio, quia illorum ministerium videtur electum. supra de offi. deleg. c. vlt.*

Tuleritis.] *vide infra circa fi. c. ibi, plenam concedimus facultatem: & hoc idem repetas in fi. cuiuslibet versiculi.*

Expedierit.] *sic supra eod. c. 1. & c. proxi. §. verum. & infra eod. c. vlt.*

Procedendi.] *quid in casu conuerso, in eo scilicet, qui alibi crimen hæresis commisit, & modo est in prouincia huius Inquisitoris? dic quòd poterit cognoscere, quia vbi inuenitur, conuenitur quis de crimine. C. vbi de cri. agi oport. l. 1. & sic secundum hoc esset reperire, quòd interdum duo Inquisitores cognoscerent: pone, peccauit in Rauennate, & transiuit ad Mediolanum: secundum hoc Rauennas & Mediolan. poterit cognoscere, nec est mirum, vt infra eod. c. per hoc.*

Quibus libet.] *siue sint ipsi scribentes, vel alij, quicunque, ad quos quomodocunque peruenerint dicta scripta.*

Vel mutandi.] *regulariter cõtra. ff. de reg. iur. l. Paulus. & l. acta. §. 1. & supra de offi. deleg. in litteris. functus est enim iudex officio suo iudicando bene vel male, vt ibi.*

A Honoribus.] *nota quòd in ea parte qua priuat, vel priuatos denunciat dignitatibus ecclesiasticis, & ecclesiasticis beneficijs, requiritur consilium diœcesani, vel eo absente, eius Vicarij: quia sicut institutio fit eis auctorizantibus, sic etia debet fieri destitutio. de insti. ex frequentibus. de hære. cum ex iniuncto. in fi. sed cum priuat officijs publicis, & honoribus, non requiritur consilium eorum, vt patet ex ordinatione istius litteræ: & ideo quia cessat in illis superior ratio.*

Scienter.] *sic supra eo. c. 2. §. ad hæc. & infra eo. decreuit. & præsumentur ignorare, nisi probentur*

B *scire. infra de reg. iur. præsumitur. ff. de probationibus. verius, quod sane intelligas, vt not. in dicta regula, præsumitur.*

Puniendos.] *quia vnde debetur pœna, non venit præmium. ff. de leg. 1. si seruus plurium. §. 1. & 2. in fine. 16. q. 1. c. legi. cum similibus.*

Cap. XIII. sup. fol. 113.

COntra Christianos.]

Redierint.] *forte prius fuerant Iudæi, † postea facti sunt Christiani. isti dicuntur redire: hi qui nunquam fuerant Iudæi, sed semper Christiani, illi dicuntur transire.* † Eymer. hac 2. par. q. 44. & ibi dixi.

C Infantes.] *scilicet minores septennio, vnde videbantur non obligati ad fidem: quia ætas illa ignorat quid videat. C. de fal. mo. l. 1. vnde nec sponsalia tales contrahere possunt. supra eo. lib. de spon. c. vno. Sed contrarium est verum, quia tali sacramento obligati † sunt etiam ignorantes. supra de bap. maiores. de cons. dist. 4. quæris. & ratio ibi patet in parte prima. & not. de hoc. ead. dist. c. nihil. sicut & punitur etiam ignoranter rebaptizatus, ea. dist. qui bis. & c. seq.* † S. Thomas 3. p. q. 68. art. 9. Sotus in 4. dist. 5. q. 1. art. 9.

Absolute.] *ergo absolute coactus non recipit sacramentum baptismi; sed conditionaliter, & metu*

D *mortis coactus, bene. 45. dist. c. de Iudæis. supra de bap. maiores. coacta enim voluntas, voluntas est. 15. q. 1. merito quæritur. est autem absoluta coactio, cum quis inuitus, renitens, & reclamans fertur ad fontes, & cum verborum prolatione immergitur: & est si. 50. dist. presbyteros. supra quòd metus causa. cap. sacris. vbi de hoc in 1. glos. Ioan. And.*

Iudæos.] *non ergo possunt isti se iuuare per professionem, quam contempserunt. C. de aposta. l. hi qui sanctam. licet alids infidelis non recipiatur ad testimonium, supra de testi. c. 1.*

E Procedendum.] *Erit ne per istud c. canon ille correctus. 1. q. 4. Iudæi. vbi dicitur, quòd bona Iudæorum deuoluuntur ad catholicos filios, sed bona hæreticorum sunt confiscata, infra eod. cum secundum. quia correctio iurium est vitanda? Dicendum videtur quòd non, vt istud capitulum loquatur de pœna personali, non de damnatione bonorum: maxime quia hæc noua iura, quando corrigere intendunt, hoc exprimunt, supra de conces. præben. c. 2. infra de sen. excom. c. vlt. Contra videtur, cum aperte dicat eos puniendos vt hæreticos, ergo ipsorũ bona non deuoluuntur ad filios. infra eo. cum secundum: quod tutius videtur. nec est necesse quòd noua lex*

na lex corrigens præcedentem, de illa faciat mentionem. supra eo. lib. de consti. c. 1.

Cap. XIIII. supra fol. 114.

Decreuit.] In commissionibus, per eum factis super hæretica prauitate.

† Eymer. 3. p q 111. vbi d xi. Palacius Rubius de regno Na. atq p.5.§.5.

Confiscari.] vt sic mulier † mariti odio non grauetur. infra de reg. iur. non debet. cum suis concor. quia nec vxor pro marito conuenitur. C. ne vxor pro ma. per totum: nisi in causa primipilarij. C. in quibus causis pign. vel hypotheca contrahi. l. sacris.

Tunc.] scilicet tempore contractus. ergo si tunc ignorabant: licet postea sciuerint, non habet locum pœna, vt sic inspiciatur initiū. supra de emp. et ven. cum dilecti. præsumuntur autem ignorare, nisi probentur scire. ff. de proba. verius. de hoc supra c. 2. & infra de reg. iur. præsumitur.

Cap. XV. supra fol. 114.

Statutum.]

Innocentij.] Si loquatur de quarto, habemus id in commissionibus per eum factis: vt dixi supra cap. prox. si dicamus de tertio, posset loqui de decretali. supra eod. vergentis. & c. excommunicamus. §. credentes.

Alexandri.] IIII. supra eod. quicunque. §. hæretici.

Inane.] hucusque durat antiqua constitutio, modo sequitur declaratio, in qua declarantur not. per Hostien. supra eod. vergentis. Et hanc declarationem † sic intelligo: si Titius fuit hæreticus, receptator, fautor, vel defensor: et habuit filium, vel filiam, vterque ipsorum subiacet prohibitioni: & si ille filius habeat filium, ipse nepos ex filio prohibitioni subiacet. Sed si filia habeat filium, nepos ex filia non subiacet huic prohibitioni; item si mulier aliqua est hæretica, & habeat filios, soli filij includuntur hac prohibitione: sed nepotes ex filijs non: & hoc intendit hæc declaratio. Et hoc secundo casu cum mater fuit hæretica, intelligas verum, si pater fuit catholicus, vt eius respectus non habeatur. & facit in hoc id quod not. † Accur. C. ad leg. Iul. ma. l. quisquis. vbi dicit, quòd eadem est pœna, cum mulier committit crimen læsæ maiest. quo ad descendentes, sicut cum vir. Est tamen sciendum, quòd vbi alias non caueretur de descendentibus per maternam lineam, illi nullo gradu comprehenduntur per sententiam iuris, vel hominis: vt infra de pœnis. vbicunque. sed quòd filij etiam filiarum includerentur, videbatur probari per decre. supra de pœnis. in quibusdam. §. sacri. vbi punit posteritates, & infra tit. proxi. cap. vno. & videbantur illi puniri & per verba, & per mentem: per verba, quia sunt descendentes, & à verborum significatione non debet recedi. ff. de leg. 3. non aliter. & differentia agnationis, & cognationis hodie sublata videtur, in authen. coll. 9. de hære. quæ ab intesta. defe. & de mente idem videbatur, quia voluerat constitutio punire hæreticum in filijs, 24. q. 3. cap. cum ergo. §. sed qui. & ff. quòd me. causa. lasti quidem. si enim ex vnica filia nepotem haberet, & ille non includeretur, non puniretur in filios. idem videtur de mēte: ideo, ne quis ducat filiam hæretici in vxorem: sicut enim vir infidelis saluatur per mulierem fidelem, sic & damnari posset. arg. de diuor. gaudemus. vnde qui emit mancipia, de origine solet quærere. ff. de ædil. ædi. quòd si nolis. §. qui mancipia. Sed de iure secus est, vt in prædicta decret. vbicunque. infra de pœnis. in fin. vbi aliud cauetur, vt hic. & bene. facit ff. de senat. l. liberos. vbi dicitur senatores vocari debere ipsos senatores, & filios eorum, & nepotes natos ex eis: nepotes vero ex filiabus nati, senatores non dicentur. sed patris sui conditionem sequentur.

† Eymer. 3. p. q. 114. & 115. Antonius Gomez. tom. 3. varia. resolut. cap. 2. nu. 4. Cynus. Salycetus & Bal. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiesta.

† Sed non bene, quia in pœnis nō fit extensio. Iason cōsi. 106. lib. 4. Decius consil. 64.

Primum, & secundum gradum.] idest filios, & nepotes: & hoc patet etiam ex §. sequenti. & supra eo. tit. vt commissi. ad fi. & est casus quo filius punitur propter delictum patris. de hoc dixi supra eod. c. 2. §. hæretici.

Volumus.] supra dixit, declaramus, hic dicit, volumus: quia inquantum punit descendentes per masculinum, declarat ius vetus: inquantum descendētes per fœmininum, statuit ius nouum. ad idem infra de pœnis. vbicunque. & benefacit hæc littera, ad quæstionem, qua quæritur, † an filij illegitimi includantur hac prohibitione? & videtur quòd non: quia non sunt in patris potestate. insti. de nup. circa fin. sed quòd potestas nil operetur, probat hæc littera, quæ punit descendentes per maternam lineam primi gradus, cum tamen filius in potestate matris non sit. & hoc est æquum, ne plus habeat luxuria quàm castitas. in authen. de resti. & ea quæ pa. in fi. coll. 4. licet interdū secus. supra de biga. quia circa. Verum est tamen, quòd isti alio capite probibentur à successione, vt supra, qui fi. sint leg. per venerabilem. in fin. & ab honoribus. 56. distin. per totum. supra de fi. pres. per totum.

† Gondisaluus de hæret. q. 23. nu. 3. & 4. Cynus & Bald. l. quisquis C. ad l. Iuli. maiest. Gigas de cri. læsæ. maiest. lib. 3. q. 7.

Esse.] nunc, quia viuunt.

Reincorporatos.] quia lapsi fuerant simpliciter, non relapsi. de quo dic vt supra eod. accusatus.

Insistunt.] ad hoc supra de temp. ord. ex tenore. & supra de furtis, c. vlt.

Parati.] ex quo non stat per eos, non debet eis imputari. de hoc supra de eo, qui mit. in pos. cap. 1. & 3.

Cap. XVI. supra fol. 114.

Inquisitores.] Inquisitor Papæ super hæresi sine speciali mandato non inquirit contra episcopum: sed si eum culpabilem sciuerit, nuntiat Papæ.

Quibuslibet.] de quibus minus dubitatur.

Apostolicæ.] nota hanc litteram: non dicit in litteris commissionis Apostolicæ, vel aliorum, à quibus deputati fuerint, secundum quòd dixerat in princ. per quod omissum videtur, quòd Inquisitor deputatus ab alio quàm à Papa, etiam si habeat expressum mandatum, inquirere non possit contra episcopum. & licet antiqua iura dicant, quòd synodus audit causam criminalem episcopi, licet definitionem Papæ reseruet. 3. q. 6. accusatus. & cap. seq. & 5. q. 4. duodecim. tamen committere non poterunt in hoc casu: & isti Inquisitores non poterunt inquirere, etiam vt instructam remittant causam. supra de appel. constitutis. quia non solum diffinitio, sed processus, & inquisitio est ipsis interdicta per hoc cap.

Expresse.]

Expresse.] quàntumcunque igitur sint verba expressa generalia: puta vt inquirere possit contra quoscunque cuiuscunque conditionis, dignitatis ac status, non inquires contra episcopos, † nisi illud exprimatur propter praerogatiuam episcoporum. ad idem infra de sen. excom. quia periculosum.

† Idem tradunt hic Geminianus, & Francus, & alii.

Nunciare.] quàm cito poterunt propter periculum, quod ex facto posset insurgere. concor. supra eod. lib. de cleri. aegro. c. vno.

Cap. XVII. sup. fol. 115.

Per hoc.

Generaliter.] Bene dicit, quia secus esset si fieret de certis criminibus, et personae specialis commissio: quantum enim ad illam causam praeiudicaretur ordinariae potestati, vt supra de offi. deleg. studuisti. quia generi per speciem, & cet. infra de reg. iur. generi. cum suis concor.

Delegata si habent.] forte habent delegatam ab homine: quod accidit in ordinario, cum Papa sibi committit crimen, secus si eum monet ad suum officium excitando: quod dic. vt supra de offi. ord. licet. et c. graue. vel habent delegatam à iure, sicut est videre in hoc crimine, super exemptos. supra eod. tit. ad abolendam. in fi.

† Eymer. 3. p. q. 51. & 52.

Diuisim.] sic & plures † Inquisitores communiter, & diuisim de hoc crimine cognoscere possint. supra eo. vt officium. saluo eo quod dicitur infra eodem c. multorum. in clem.

Teneantur.] not. quòd non dicit, possint: vnde non relinquitur eorum voluntati, cum ius hoc necessitati subiaceat.

Veritas inueniri.] ad quod elaborare index debet. 14. q. 2. quamquam. supra de probationibus, quoniam contra. Sed quid dices si processus † isti inueniantur esse contrarij? tunc ipsi considerabunt, qui vero proximiora loquantur, & per ipsorum dicta se indices informabunt, supra de testi. in nostra. ff. de testi. l. 3. 9. dist. ego solis. si autem episcopus secundum suum pronunciare vult processum, Inquisitor secundum suum: quid iuris? infra sequitur.

†Zanchinus de hęret. c. 15. nu. 2.

Deferendū.] ad idē supra de rescrip. pastoralis.

Sententia.] licet ergo de vnius delicto inquiratur per plures, etiam diuisim, vnica tamen sententia fertur. Et sic non obstat. supra de offi. leg. licet. ff. naut. caupo sta. licet. vbi dicitur, quòd de delicto vnius sapius non quaeritur. isti autem processus quo ad finem pro vno habentur: quia illa loquūtur quando iam pronunciatum est: quod dic. vt not. 2. q. 5. habet hoc proprium: & supra de accusa. de his.

Idē hic Ioā. Monach. & Archid.

Remittatur.] quid iuris? aliàs cum iudices discordant: † habetur supra de re iud. c. vlt.

†Zanchinus de haeret. c. 15. nu. 2.

Iura communia.] supra & infra hoc eo. tit.

Ordinationes.] etiam hoc volumine non insertas, † dummodo non his cōstitutionibus contrarias, infra eod. cap. vlti. in fine. sunt enim ibi reseruatae, & de his loquitur proaemium huius libri, in fine.

† Eymer. 3. par. q. 84. vbi dixi.

Cap. XVIII. sup. fol. 115.

Vt inquisitionis.] Primo approbat, & seruari praecipit leges canonibus nō contrarias, per Fridericum contra haereticos promulgatas. Secundo praecipit, rectores locorum parere. Inquisi-

A toribus, ordinariis, vel alteri eorum in inuestigatione, captione, custodia, & punitione haereticorum, & fautorum suorum: eorum proclamationibus, vel appellationibus non obstantibus: ita tamen quòd de illo crimine (cum sit mere ecclesiasticum) nec iudicent, nec cognoscant: contra facientes, & non parentes, & eorum fautores excommunicat, quam si per annum sustinuerint, vult eos vt haereticos condemnari. hoc dicit. Ioan. And.

Leges quasdam.] has leges fertur, quod Clemens sub bulla redegerat, sed eas aliter non habemus † quo ad verba: habemus tamen quasdam authenticas Friderici, de quibus etiam forsitan intellexit hic Bonifacius. C. de episcopa. audient. authent. statuimus, signanter super l. iubemus. C. de haeret. authent. credentes. authen. si vero dominus: & authen. Gazaros. habebamus etiam olim quandam ipsius constitutionem in 5. compilatione, quae incipiebat: Hae edictali: aliàs hac decretali. & erat sub titulo de consti. & eadem compilatio quae incipiebat: Gazaros, sub titulo de haereticis.

B

† Hę leges habētur in fine Directorii inter literas Apostolicas pro officio sanctissimę inquisitionis.

Tunc.] hoc dicit, quia postea recessit à deuotione Romanae Ecclesiae, & per Inno. iiii. in cōcilio fuit depositus, ob certas causas. supra eod. lib. de re iudi. ad Apostolicae.

C

Quatenus.] ergo aliàs non approbat, quia non tenent. concor. 10. dist. cap. 1. & facit quod notatur. 37. dist. si quid veri. 19. dist. c. 1.

Nominibus.] concor. supra de elect. fundamenta. eod. lib.

Fideles.] quis enim fidelis, qui non doleat fide laesa? infra de poen. felicis. ad fi.

Catholicos.] vnde non per Iudaeos, haereticos, vel Paganos, qui quo ad praedicta suspecti sunt, & est simile supra de Iudaeis. c. penult.

Vel eorum aliquo.] hodie dic. vt in clem. eod. ti. multorum §. sane. & §. seq.

D

Indilate.] nota, quòd sententia lata super crimine, statim dilatione † postposita mandanda est executioni, quod idem probatur, 2. q. 1. sicut. de poen. distin. 1. Adam. fallit in casibus notatis. 11. q. 3. cum apud: quid iuris de alijs sententijs latis super personalibus, vel realibus actionibus, not. supra de offi. deleg. quaerenti.

† Gōdisaluus de haeret. q. 19. nu. 4. Ioan. Rojas sing. 180.

Puniendos.] quid si Inquisitor, & ordinarius, discordant † in mandato, quia vnus mandat puniri per se condemnatum, alter mandat relaxari per se absolutum? satis videtur supersedendum: donec consulatur Papa. supra c. proxi.

†Zanchinus de hęret. c. 15. nu. 2.

E

Ordinationem.] de ordinationibus loquitur Innocentij, Alex. & Cleme. quae sunt reseruatae, in fra. c. vlt.

Imperialem.] ipsius Friderici, quam non habemus †, sed approbata est supra in prin. Io. And.

† Habentur in fine Directorii inter litteras Apostolicas pro officio īquisitionis.

Quoquomodo.] idest principaliter, vel incidenter. concor. supra de ord. cog. tuam. supra qui fi. sint leg. lator. cum similibus. aliàs tamen cognoscit iudex incidenter, quod non cognoscit principaliter. C. de iudi. quotiens. supra de testi. in inte. c. penul. com suis concor.

Cognoscāt.] nota, quòd licet regulariter de qua-

† Ioan. Rojas singul. 107.

re iudex cognoscit† pronũciare debeat, ff. de iudi. l. de qua re. supra de causa poss. cum super. tamen hoc fallit interdũ: sicut cum delegans reseruat prolationem sententiæ, supra de offi. deleg. super quæstionum. synodus cognoscit de causa criminali episcopi, & non pronunciat. 3. q. 6. accusatus. & c. seq. 5. q. 4. duodecim. idem in casu, supra de rescrip. cum contingat. vbi ad sui instructionem de iurisdictione cognoscit is, qui super illa non pronunciat, hic tamen vtrumque expressè vetatur, scilicet cognitio, & pronunciatio, quia iudex huius rei non est capax. concor. infra de sen. excom. si iudex.

Indirectè.] ad idem supra eo. tit. & lib. statutũ.

Scienter.] ignorantes ergo non ligat constitutio. ad idem supra eo. tit. & lib. c. 2. in prin. & c. vt commissi. in fi. & c. decreuit.

Percussum.] nota canonem latæ sententiæ: & quia non reseruat absolutionem sententiæ Papæ, ordinarius absoluere poterit. supra de sen. excom. nuper.

Condemnetur.] ad idem supra eodem tit. & lib. c. cum contumacia.

Cap. XIX. supra fol. 116.

CVm secundum leges.] Bona hæreticorum ipso iure sunt confiscata: quod probatur triplici argumento legali: sed apprehensio bonorum fieri nõ debet per dominũ sæcularem, nisi prius pronũtiatũ fuerit super crimine per iudicem Ecclesiasticũ.

Naturæ contrarias.] in quibus sexus perdit formam, & scelus est tale, quòd non proficit scire: Venus mutatur in aliam formam: C. de adul. cum vir. & omniũ carnalium criminum pessimum, † est vsus contra naturam. 32. q. 7. adulterij: & si totus mundus eo vitio vteretur, non excusat. ea. causa, & q. flagitia.

† S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 12.

Eo ipso.] propter hoc facit ad propositum.

Perdant.] C. de incest. nup. l. cum ancillis. & l. seq. & l. si quis. ff. de rit. nup. l. incestæ. & insti. de nuptijs. §. si aduersus.

Et mulier.] repete, et est secundum leges ciuiles mulier; &c. quare hoc dicam videbis infra. & dic mulier ingenua. C. de rap. vir. l. vna. §. & si quidem. in ancillis enim & libertinis non habet locum pœna bonorum, vt ibi.

Humanam legem.] C. de rap. virg. l. vna. & benè dicit, humanam, idest ciuilem: quia secundum canonum legem secus: rapta enim secundum nos licitè contrahit cum raptore, si prior dissensus transeat in consensum. 36. q. 2. tria. & c. seq. & supra de rap. c. penult. & vlti.

Consortibus.] delicti: vt quia comitati sunt raptorem in inuasione vel rapina, vt in præalleg. l. vna. C. de rap. virg. §. pœnas autem.

Ipso iure.] propter hoc facit ad propositum; & habes hoc in authent. de rap. mul. in fi. coll. 9.

Certoque casu.] cum parentes mulieris non supersunt, nec alter eorum; vel si supersunt, ipsi, vel alter consenserunt in talibus nuptijs, hoc casu bona deuoluuntur ad fiscum, vt in præd. authent. de rap. mu. in fi. Sed nunquid de iure canonico habebit locum hæc pœna, cum secundum canones licitè contrahat, vt supra dixi nup. 10. & 36. q. 2. de puellis. alids §. quibus. quòd pœna ista locum non habebit secundum canones, secundum quos cessat interdictum, nisi cum sponsa alterius rapitur, 27. q. 2. statutũ. & accedat, quod not. 2. q. 3. §. notandum. in fine. de secundis nup. c. penult. & vlti. & secundum hoc benè dixi supra, repete: & cum secundum leges ciuiles: quia secundum canones contra. Sed satis videtur, quòd licet secundum nos teneat matrimonium, pœna legis habeat locum in his, quæ non essent de temporali iurisdictione Ecclesiæ: cum enim illa ibi tractet de lucro captando, non de diminutione sui patrimonij, & pœna illa sibi per legem obueniat, quare lex eo quod confert priuare non potest. & accedat quod dixi infra de reg. iur. c. 2. secus fortè in pœna, de qua in prædicta decre. vlti. de secundis nup. ibi enim priuat lex eo quòd nõ contulit, fallit. ff. de adoptio. l. fi. arrogator. Ioan. And.

Illicitas.] vt is, qui defert arma, ferrum, & lignamina Sarracenis. de Iudæis: ita quorundam.

Omittens.] hoc habet locum in priuato. ff. de vectigalibus. l. fi. §. diuus. in milite non, vt C. eo. tit. l. 5. & habes hoc quod hic dicitur. ff. eo. tit. l. commissa. C. eod. omnium. & l. si quis. cum similibus.

Bona hæreticorum.] secus in bonis Ecclesiarum, in quibus intitulati erant ipsi hæretici, vt in c. eo. tit. volentes. post prin. Ioan. And.

Grauius.] ergo sunt grauius puniendi, 24. q. 1. non afferamus.

Quàm prædicti.] scilicet contrahens nefarias nuptias: rapta quæ cum raptore contraxit, transuehens illicitas species, vel rerum vectarum professionem omittens.

Ipso iure.] determinatum sit ergo quod olim dubitabatur per decr. supra eo. excommunicamus 1. & 2. responso. vbi dicebatur ita, quòd bona damnatorũ si laici fuerint, confiscentur. † intelligimus ergo confiscentur; ipso iure, vt hic vides. & intelligũ ipso iure confiscata, à tempore commissi criminis. C. eo. tit. l. 4. idem dico in crimine læsæ maie. ff. de dona. l. donationes: secus est in alijs criminibus. ff. de dona. l. post contractum. Et puto confiscationem hanc locum habere, etiam si ille catholicos filios habeat, & iste textus non distinguit: super hoc tamen fuerunt opiniones notatæ supra eo. tit. vergentis.

† Vide Eymer. 3 p. q. 109. vbi dixi. Zanchin. de heret. c. 35. supercurrenti in verbo confiscatio.

Declarationem.] quam hodie non habemus.

Ecclesiasticam.] sæcularis enim super hoc ecclesiastico crimine iudicare non potest, supra eo. c. proxi. §. penulti.

Cap. XX. sup. fol. 116.

STatuta.] In prima parte vsque ibi: iubemus. concedit in negotio inquisitionis hæreticæ prauitatis procedi posse simpliciter & de plano. In 2. dicit quid iuris si ex publicatione nominum accusatorum & testium, ipsis periculum immineret, & quid si non immineret, & fictiones vitari præcipit, ne dicatur periculum vbi non est, vel econuerso: In tertia ibi: constitutiones. statuta prædecessorum suorum super hoc negotio edita, his constitutionibus non aduersa, corroborat.

Quædam.] alias quondam, alias quædam.

Possit.]

Possit.] *non dicit per quos: intelligo ergo & per Inquisitores hæreticæ prauitatis deputatos à Papa, & per ordinarios, & per delegatos. ad hoc eod. titu. per totum, in fi.*

† Eymer. 3. p. q. 55. vbi dixi. Conradus Brunus lib. 4. de hæret. c. 5.

Figura.] *Distinxerunt † moderni, qui no. istam materiam supra de accu. olim. Inno. Hostien. & Guil. in speculo de inquisitione. §. nunc tractemus. ver. quid igitur. si autem detur potestas procedendi simpliciter & de plano, & sine iudiciorum strepitu, an addatur ibi illud verbum, sine iudiciorum figura: vt in primo casu, omnem iudiciarium ordinem seruare tenetur in libelli oblatione, in exceptionibus, dilationibus, litis contestationibus, in iuramenti & testium receptione, & sententiæ prolatione, & alijs: sed operabuntur illa verba; quod si aliquid omittatur, non ideo vitiabitur pocessus: & magis poterit partium aduocatorum, & testium inutilem strepitum refrænare: tamen omittere non poterit litis contestationem, vel aliud substantiale, quod etiam de consensu partium omitti non posset, vt notatur supra de offi. deleg. de causis. supra eo. lib. de re iudi. c. vlt. in secundo casu, quando additur ibi, sine figura, vt hic, nullum ordinem iudiciarium seruare tenetur: ad hoc C. de lati. li. toll. l. vna. §. similique modo 2. tunc enim sufficit sententia, quamuis omissa solemnitate, vt probatur, & not. C. quorum leg. l. vna: hodie dic vt in clemen. de verbo. sig. sæpe: & vide quod ibi not. in vltima glos. Sed dubitari solet, an inferior à Papa. etiam legatus, si in casu aliàs non permisso à iure, posit cognoscere de aliqua causa, vel eam cõmittere de plano, summarie sine strepitu & figura iudicij? Et videtur quòd non, absurdum enim esset dicere, quòd minor legem maiorum tot vigilijs & laboribus adinuentam tollere posit. de elect. Ecclesia vestra. 22. dist. inferior. C. de inoffi. test. si quando. & in cle. de electio. ne Romani. in prin. licet successor conditoris, qui pari fungitur potestate, ipsam tollere posit. ff. ad Trebel. ille à quo. §. tempestiuũm. supra de elec. innotuit. supra eo. lib. de conces. præ. c. 2. & ipse idem cõditor, qui condidit. supra eod. lib. de rescrip. statutum. §. 1. Et præterea regula dicit: beneficium iuris nemini denegari debere, infra de reg. iuris in dultum. 28. dist. de his: In contrarium videtur quòd posit, quia legatus omnia potest, quæ Papa specialiter sibi non reseruat: gerit enim vices eius, & si est de latere, maius omnibus post Principem imperium censetur habere, supra eo. lib. de elec. si abbatem. Item legatus quando sibi videtur, secundum æquitatem procedit, supra de tran. c. vlt. & c. dicit Apostolus. in cuius loco videtur esse legatus: omnia mihi licent. 11. q. 1. aliud. ad idem. ff. de offi. pro. sed in aliam. in fin. dici potest, per iura prius allega-*

Vide Baldũ in l. necquicquã §. de plano. ff. de offi. procon. & Imolam in c. vlt. de confir. vtil. vel inutil.

A *ta, quòd inferior à Papa etiam legatus † iuris solemnitates, quo ad hoc tollere non posit, in casibus non expressis: vnde contra inferiores non seruantes, prodita sunt appellationum remedia. 2. q. 6. per totum. de appellat. per totum. solus autem princeps potest ius alterius auferre: cognoscat ergo & committat etiam legatus, ordine iuris seruato. ad hoc supra de ver. sign. super quibusdam. de iureiuran. ad nostram. 3. & c. ego 2. notatur ad hoc. ff. de offi. proconsul. l. nec quicquam. §. de plano. & §. vbi decretum. legatus enim hàbet instar proconsulis. supra de offi. legati. cap. 2. eod. lib. & proconsul ea, quæ communia sunt præsidibus, seruare debet, vt in præall. l. nec quicquam: in fin. nec in generali demandatione videtur mandatum quod specialiter mandaturus non fuisset. supra eo. lib. de offi. vica. cum in generali. & infra de reg. iur. cap. in generali. & delegatus à Papa, in causa sibi delegata, maior est legato. de offi. leg. studuisti. & ordinario. supra de offi. deleg. sane 2. & tamen tenetur ordinem iudiciarium seruare, supra de iudi. exhibita. de libel. ob. c. 2. & 3. de litis contest. c. 1. cum similibus. Ioan. And.*

† Felinus in c. 1. de rescrip. Bald. consil. 330. lib. 4. Alexand. consi. 17. nu. 14. lib. 4.

Periculum.] *timetur mors: † vel detruncatio* C *ipsorum filiorum: vel parentum suorum: vel deuastatio substantiæ ipsorum: vel his similia.*

† Eymericus infra 3. par. q. 75. vbi dixi. Repertorium verbo: nomina. Gõdisaluus de hęret. q. 10. num. 4.

Absente.] *ergo diœcesano præsente, coram officiali non fiet: nisi forte coram honesta persona, de qua sequitur. ad idem supra eo. vt commisßi. supra eo. lib. de offi. ord. c. 1. in fi. de temp. ord. cum nullus. §. 2.*

Haberi commode possit.] *commode. 22. q. 2. faciat homo. ff. de verb. sig. l. nepos.*

Promulgare.] *vbi ergo non fiet talis promulgatio, licet indicatur secretum, reuelans excommunicatus non esset.*

D Episcopum.] *simile supra eo. tit. Inquisitores.*

Iudicijs.] *supra de accusat. qualiter & quando. §. debet. & tradi debent nomina † cum dictis, vt posit & de falso arguere, & se plene defendere, vt ibi: tamen si hoc omitteretur parte tacente, non puto vitiari processum: ad hoc supra eo. lib. de accusa. c. 1. & 2.*

† Hęc hodie non fiunt in causa hęresis, vt dixi. 3. par. super q. 75.

Dicant.] *simile supra de rescrip. cap. cum contingat,*

Conscientias.] *simile supra eo. lib. de rescrip. statutum. §. assessore.*

Permanere.] *non obstante † eo, quòd in huius* E *6. lib. volumine insertæ non sunt: sunt enim reseruatæ per hunc textum; & de his exemplifica quod dicitur supra in proœmio huius libri ad finem: vt ibi dixi.*

† Eym. 3. p. q. 84. vbi dixi.

GLOSSA ARCHIDIACONI SVPER SEXTO LIBRO DECRETALIVM

TIT. DE HAERETICIS.

c. Quoniam.

Summarium.

1 *Degradatio duplex.*
2 *In delictis degradatione dignis certa forma seruanda.*
3 *Solus episcopus qualiter sacerdotum causas cognoscere dicatur.*
4 *In iudicando seu degradando subdiacono, quot episcopi requirantur.*
5 *Per religiosos hic, clerici solum accipiuntur.*
6 *Litteratorum nomine qui intelligantur.*
7 *Intellectus huius cap. & dictio, solus, qualiter hic intelligenda.*

QVoniam.] *Hæc decretalis multum fuit detruncata, & olim incipiebat: Et si contra, & cetera.*

Degradationem.] *11.q.3. Episcopus presbyter.*

1 *Ad huius † declaratione scias, quòd duplex est degradatio, scilicet verbalis, & actualis: & qualiter fiat vtraque, habetur infra eod. lib. de pœnis. degradatio. & ibi dicetur quando quis degradatur.*

† Vide quæ dixi. 3. p. in 9. modo processum finiendi.

2 *Scias tamen, quòd ad cognitionem criminum, propter quæ quis debeat degradari, habet seruari certa forma: & ad huius declarationem, vide quod legitur & not. 15. quæstione 8. in princ. & quod not. Inno. & Hostien. supra de præben. graue. vbi dicunt, quòd in inquisitione sacerdotum, diaconorum, & subdiaconorum, & vbicumque de crimine agitur, de modo depositionis ab ordine vel officio, sententia ferri debet.*

3 *Obseruandum tamen est, quod dicitur in canonibus, de quibus fit hic mentio, scilicet 10.q.7. felix. c. si quis. & alijs capitulis eiusdem quæstionis. & 3. q. 6. accusatus. reliquorum vero clericorum causas, etiam solus episcopus loci cognoscat & finiat: vt 15. q. 7. si autem. in fine: & dic solus, quo ad exclusionem aliorum episcoporum, non sui capituli, sine quorum præsentia eius sententia irrita erit, vt dixi. supra eo. lib. de consue. non est. nisi contra eos episcopus legitime præscripsisset, vt ibi dicitur. Sed cum in præd. c. si autem.*

4 *Dicatur, quòd certus numerus in causa presbyteri requiritur, videlicet sex: & certus numerus in causa diaconi, scilicet tres: & in fine concludat dicens: reliquorum vero clericorum, & c. vt supra dixi: videtur quòd in causa subdiaconi iste numerus non requiratur, sed ab vno solo episcopo eius cau-*

A *sa possit audiri & terminari. ad hoc quod legitur et not. 5. q. 6. quia iuxta. Sed dic quòd subdiaconus hodie gaudet eodem priuilegio quo & diaconus. supra de seruis non ord. miramur. vbi not. Hostien. quòd isti duo ordines, exceptis prohibitis, hodie in omni honore & priuilegio, quinimo in omnibus adæquantur: ergo si contrarium tenere volueris, da ad hoc ius expressum, & quod dixi locum habet regulariter, sed fallit in hæresi, vt sequitur.* Diaconus & subdiaconus æque priuilegiati.

A canonibus.] *de quibus facta est mentio supra. Sed certe illa capitula loqui videntur dumtaxat de criminum obiectorum examinatione, & de-* B *finitione sententiali super illis.*

Cum.] *idest, quando.*

Hæresi.] *causam † demonstrat specialem, vt supra dixi. sic infra. eo. in fidei.* † Al. casum.

Relinquēdus.] *sic supra eo. excommunicamus. §. 1. ibi videas. infra de ver. sig. nouimus.*

Immurandus.] *sic infra eo. accusatus. §. vlt. & dic, id est muro recludendus. infra eo. vt commissi. §. & illorum. vbi patet, quòd aliud est immurari, aliud incarcerari.*

C Vocatis abbatib9.] *simile. 18. q. 2. si quis abbas.*

5 Personis.] *hic exprimit clericos dumtaxat, qui religiosi dicuntur, vt patet. 4. dist. denique. in prin. 1. q. 1. nullus itaque. in fine.*

6 Litteratis.] *in hoc genere possunt comprehendi laici litterati; vtpote doctores, vel bene instructi in iure canonico, vel ciuili.*

Videbitur.] *ipsi ordinario episcopo, qui debet sententiam promulgare.*

7 Solus episcopus.] *videtur respicere principiū huius capituli, vbi dicit, episcoporum numerus: nā* D *suum capitulum non videtur excludere ista dictio, solus, secundum id quod legitur & not. 21. dist. submittitur. Sed potest dici, quòd illud locū habet quo ad causæ examinationem, & diffinitionem: & hoc patet 15. q. 7. c. 1. in fi. & c. episcopus sacerdotibus, in fine. vbi dicit: oportet diffiniri; & sine illorum præsentia non tenet, vt 15. q. 7. Episcopus nullus. quòd hic dicit, quando formam degradationis obseruat. de qua habetur in præd. c. de pœnis degradatio. vnde dicit hæc littera: possit degradare. vnde cre-* E *do satis sufficere, quòd tunc obseruetur, quod hic dicitur.*

c. Quicunque.

Summarium.

1 *Hæreticus quis multis modis dicitur.*
2 *Nemo absque pertinacia iudicādus hæreticus.*

3 Intel-

3 *Intellectus. cap. dixit Apostolus. 24. q. 3.*
4 *Hæreticos ad fidem cogendos multis modis probatur.*
5 *Credentes hæreticis qui dicantur.*
6 *Facta quam vim habeant ad probandum interiorem affectum.*
7 *Nemo facile credens hæreticus iudicandus.*
8 *Facta euidentissimam faciunt probationem.*
9 *Indicia quando probent.*
10 *Audientes prædicationes hæreticorum, quomodo censeantur credentes.*
11 *Suspectis purgatio canonica indicenda.*
12 *Libros hæreticorum retinens, suspectus est de hæresi.*
13 *Receptatores hæreticorum qui dicantur.*
14 *Defensores hæreticorum quidam errorem, alij personam tuentur.*
15 *Superiores non corrigentes hæreticos, non sunt eorum defensores, sed fautores.*
16 *Fautores hæreticorum, & quot eorũ genera.*
17 *Verbis qualiter quis hæreticis faueat.*
18 *Lubricũ linguæ aut iocus nõ inducũt hæresim.*
19 *Facto, qualiter quis faueat hæreticis.*
20 *Intellectus c. 1. vers. illud. 14. q. 6.*
21 *Prælati omittentes facere quæ spectant ad promotionem inquisitionis, an sint hæreticorum fautores.*
22 *Ignorantia facti excusat.*
23 *Sepultura Ecclesiastica, & Christiana, idem.*
24 *Quid sit hæreticos sepultura priuari.*
25 *Publica noxa, publico eget remedio.*
26 *Res inanimatæ quandoque puniuntur.*

Vicunque hæreticos.] *quis dicatur hæreticus, habetur 24. q. 3. hæreticus.*

1 *Et not. quòd pluribus modis dicitur quis hæreticus* †*: nam hæreticus dicitur, qui non recipit quattuor concilia: sic intellige. C. de hæret. l. quicunque. cum similibus item & in casu. 20. dist. de libellis. de hoc etiam not. 34. q. 3. inter. in glos. vario modo. & supra eod. tit. firmissime. vbi de hoc notantur varij modi.*

† Eymericus hac 2. p. q. 30 31. 32. & ibi dixi.

2 *Is vero qui in fide errat, si paratus est corrigi, non debet hæreticus iudicari. ea. q. dixit Apostolus. & c. qui in Ecclesia. & q. 1. c. hæc est. vbi de hoc. & not. etiam e. q. quæ dignior. in glos. vlt. & 17. dist. nec licuit. & 21. dist. nunc autem. in glos. sed videtur. in fine. Vnde scripsit Hug. in prin. eo. c. nunc autem. quòd tunc Papa potest condemnari de hæresi, cum pertinax fuerit, aliter non.*

3 *Sed Lau. ibi scripsit, quòd prædictum c. dixit Apostolus. loquitur de non intelligente: vnde secundum eum, ille hæreticus, qui suum errorem non defendit, immo paratus est intelligere rationẽ, iam non est putandus hæreticus, vt ibi.*

4 *Hæretici* † *autem ad fidem compelluntur, multiplici ratione: primo ad instar frenetici, quem medicus ligat, vt 23. q. 4. ipsa pietas. & c. nimium. in princ. & Litargicus, qui stimulandus est, vt ead. q.*

† S. Thomas 2. 2. q. 10 art. 8. Gondisaluus de hære. q. 25. Alfon. de iusta here. punit. lib. 2. cap. 3.

A *quid faciet. Item quia pater filium indisciplinatum, & magister discipulum bene castigat: vt in præd. c. ipsa pietas. & ea. q. c. displicet. vers. si voluntas. Præterea hi qui inueniũtur in vijs, & sepibus, idest hæresibus, & schismatibus, cogũtur intrare, idest* † *ad Ecclesiam redire: vt in præcitato c. ipsa pietas, & ea. causa. q. 6. c. 1. in fine. Item, quia Lucæ 14. legitur, quòd paterfamilias dixit seruis suis: Quoscunque inueneritis compellite intrare, vt 23. q. 4. nimium. & Paulus fuit coactus ad veritatem cognoscendam, & tenendam. vt ibi. Item, quia pastor errantia pecora flagello reuocat, vt ibi. Item, quia*

† al. et Matth. 12.

Act. 9.

B *vtilius esurienti de cibo panis tollitur, si malus est, quàm ei detur, vt ibi. Item, quia scriptum est, Detrahentem proximo suo, hunc persequebar, vt ibi. Item, quia medicus ferro vulnera incidit, quæ fomenta non sentiunt. 82. dist. plurimos. in fi. 1. q. 1. reperiuntur. 16. q. 1. in canonibus. iuxta finem. Item, quia angelus coegit Agar, vt rediret ad dominam suam, vt 23. q. 4. quando vult, in princ. c. Item, Nabuchodonosor decretum dedit contra eos, qui dixerunt blasphemiam in Deum, vt ibi. & c. non inuenietur. 11. q. 3. imperatores. Item, quia multi tenentur inuiti, & includuntur, vt bonum opus, idest episcopatum suscipiant, vt ea. q. displicet. iuxta princ.*

C *multo fortius hæretici ad fidem sunt retrahendi, vt ibi. Item, quia puniuntur pastores, quibus dicitur Ezechiel. 13. & Ierem. 5. Errantẽ non reuocastis, perditum non requisiuistis, vt in præd. c. displicet. ver. si autem. & q. 6. quòd errauerat. Item, quia & illi compellunt catholicos ad malum, ergo & ipsi sunt compellendi ad bonũ opus. 23. q. 5. relegentes.*

5 Credentes.] *Illi dicuntur credentes* † *hæreticorum, qui ore proprio dicunt se credere erroribus eorum. ad hoc de pænit. dist. 1. potest fieri. ver. quid ergo, &c. ibi de se fatentur, &c. & c. in actione.*

D *24. q. 3. Deus quando. ad hoc de conse. dist. 4. cum pro paruulis. & c. si qua mulier. vbi dicitur, quòd vniuique propria voluntas in confessione monstratur. ad idem 22. q. 2. is autem. & tales hæretici iudicantur. supra eod. excommunicamus 2. §. vlti. infra de verb. sig. super quibusdam. vbi de hoc. & hoc indubitatum est, & probatione non eget. Qui vero adorauerunt, reuerentiam suo more exhibuerunt, consolationem, vel communionẽ ab hæreticis acceperunt, vel similia perpetrarunt, quæ ad ritum eorum pertinent, credentes merito debent dici.*

† Sequentia glossemmata emẽdauimus iuxta exemplum vetusti consilii Guidonis Fulcodii, quod est in bibliotheca Vaticana, Vnde ad verbũ fere sumpsit hæc Archid. vt ait Zanchinus tract. de hæret. cap. 6.

6 *Nam factis præsumitur de affectu. ad hoc 32. q.*

E *5. qui viderit. c. sicut enim. C. de dolo. l. dolum. supra de biga. nuper. & plus est de facto quàm verbo aliquid facere. arg. supra de appella. dilecti. nec refert an quis voluntatem suam verbis exprimat, an factis. ff. de legib. l. de quibus. ad idem quod legitur, & not. 20. q. 1. quam progenitores. & dixi supra eod. lib. de reg. iuris, is qui in glos. vlt. in fi. vbi videas. nam negare & confiteri possumus, non solum verbis, sed etiam factis. 11. q. 3. extimant. & hoc dico de his factis, & in quibus error exprimitur: sicut supra exempla posui de his quæ ad ritum errantiũ pertinent. verum si quis eos visitauit, alimoniam dedit, ducatum præstitit, vel similia fecit, in quibus nihil*

nihil de ritu eorum ostenditur expressum, non credo quòd possint credentes iudicari: nam hæc quandoque fiunt pecuniæ interuentu: secus si prius essent lapsi, & postea illa facerent. infra eod. accusatus. §. ille quoque. & cum dicat. decre. supra eo. excommunicamus 2. §. vlti. non simpliciter credentes, sed credentes eorum erroribus, necesse arbitror, aliquod erroris in eis indicium deprehendi: vnde supradictos, quos vltimo dixi, non iudico hæreticorum credentes, sed potius fautores, vel receptatores. ad hoc infra eo. c. accusatus. §. si vero.

7 Cum enim credens hæreticus iudicetur, non debet de facili iudicari aliquis credens: nam in hoc crimine etiam ex vehementi præsumptione nemo condemnatur. supra de præsump. litteras. vbi de hoc in glos. immo ex leui. Si dicatur, quomodo ergo dicis illos credentes, qui adorant, & similia faciunt, si ex præsumptione neminem damnas? Respondeo, non credo illos ex præsumptione solummodo iudicari †, immo ex vera probatione.

† al. condemnari

8 Nam probatio euidentissima est, quæ fit ipso facto, vt not. 2. q. 1. §. quando autem. in glos. iudicis non sedentis, &c. & in concor. ibi notatur. aliàs de animo constare non posset. ad hoc 32. dist. erubescant. in fi. 24. q. 3. Deus. 9. q. 3. aliorũ. infra de vsur. in ciuitate in fine.

9 Sed huiusmodi indicia, quæ ad bonum retorqueri non possunt, nec ad aliud nisi ad istud quod expresse indicant, pro probationibus sunt habenda: & ideo perspicue vocantur insidiæ. C. de dolo, l. doliũ.

10 Quid ergo dicemus de his, qui eorum sermones, seu prædicationes audiunt †, potest dici, quòd si semel tantum audierunt, & nunquam postea redire voluerunt, non debent iudicari credentes: nec enim videntur approbasse, quod postmodum euitauerunt. ad hoc efficax arg. 1. q. 1. constat. supra de præsump. ex studijs. C. de incest. nup. l. qui contra. in fi. ff. de in rem ver. l. si pro patre. cũ similibus.

† Vide quæ dixi infra in hac 2. parte quæst. 50. §. sermones eorum.

11 Sane omnes, quos supra dixi non debere iudicari credentes, fateor suspicione maxima non carere: & ideo posset eis purgatio indici, secundum canonicas sanctiones, iuxta illud: Qui vero inuenti fuerint sola suspicione notabiles, &c. supra eo. excommunicamus. §. qui autem, vbi de hoc.

12 Item qui libros hæreticorum suscipiunt †, dico suspectos, & eis purgationem indicendam. si tamen eos statim destruxerunt incendio, vel alio modo, credo innoxios iudicandos. argu. 5. quæst. 1. cap. 1. & c. si quis.

† al. supprimunt

13 Receptatores.] illi dicuntur tales † qui scienter hæreticos recipiunt, etsi frequenter non recipiant. ad hoc habes efficax arg. infra eod. lib. de pœn. c. felicis. iuxta prin. ibi, receptauerint, vel defensauerint scienter, &c. & facit optime ff. ad l. Iul. de adul. l. mariti. §. quæstum. nam licet secundum vires grammaticæ, hoc verbum sit frequentatiuum, tamẽ in iure pro simplici verbo ponitur, idest receptare, pro recipere: vt probatur. ff. de recepta. l. fi. sic & pulsare, dicitur cædere sine dolore, quamuis ibi nulla sit frequentia. ff. de iureiuran. lex Cornelia. §. item pulsatione. multa quidem contra rationem disputandi in iure recepta sunt, vt ff. ad l. Aqui. l. ita vulneratus. Horum autem, qui scienter receptant, quidam sunt in culpa, quidam non. C. de his qui lat. occult. l. 1. Hoc sane notandum videtur, quod iura ciuilia videntur intelligere, illum esse receptatorẽ, qui latenter recipit et cælat, vt conseruatus manus iudicis euadat, vt innuitur ff. de recepta. l. 1. & 2. ff. de off. præsi. congruit. C. de his qui lat. ocul. l. vlt. de istis receptatoribus, & fautoribus not. Hostien. in sum. eo. tit. §. qua pœna.

† Eymericus hac 2. p. q. 15. & ibi plene dixi.

14 Defensores.] ad huius intelligentiam † scire debes, quòd aliquando defendit quis errorem, aliquando personam errantem. is qui defendit errorẽ, damnabilior est eo, qui errat: & non solum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicitur, vt habetur 24. q. 3. qui aliorum. & in eodem casu intellige canonem. 11. q. 3. qui consentit. quamuis loqui videatur ibi de illo, qui defendit errantem: sed intelligo quòd defendit errorem, & errantem per prædictum c. qui aliorum. aliàs enim non esset acrius puniendus errante. & ita habes casum, in quo plus punitur consulens quàm faciens, vt not. in dicto c. qui aliorum. sic 23. q. 5. cum homo. ad hoc quod leg. & not. 86. dist. tanta. sic aliquando plus punitur consulẽs, quàm si ipse idẽ faceret quod consuluit. ff. ad l. Iul. de parricidis. l. vtrum. & not. eod. tit. l. 1. sicut patet exemplum in medico, qui filio dedit venenum vt daret patri: nam in hoc casu plus punitur medicus, quàm si ipse illius patrem venenasset, vt ibi patet. Aliquando quis defendit personam, resistens viribus vel potentia, ne ad manus iudicis veniat puniendus, vel examinandus; de simili defensione loquitur 21. q. 5. per totũ. 27. q. 1. si custos. & contra huiusmodi defensores ad excommunicationem procedi potest; & credo, quòd pro huiusmodi suspicione possit eis indici purgatio. Si queras, vnde habeo quòd ex tali defensione sint suspecti? dico quòd ex iniusta defensione opinio male viuentium incurritur. 14. q. 6. si qui.

† Eymer. infra q. 52. partis 2. & ibi dixi plene.

15 Et scias quorundam sententiam fuisse, quòd prælati seu principes, qui tales non corrigunt & puniunt, possunt dici defensores: quia negligere, cum possis perturbare peruersos, nihil est aliud quàm fouere. 2. q. 7. negligere. 83. dist. error. supra de sen. exco. quãtæ. infra de homi. sicut dignum. §. illi etiã. Hoc † ego non consentio, & expono fouere, idest nutrire. & hoc ostendit canon. 86. dist. inferiorum. illos ergo appello fautores, de quibus supra dixi in glos. illi dicuntur credentes, &c.

† al. Sed ego

16 Fautores.] de his † etiam habetur infra c. contra Christianos. hic nota, quòd aliquæ sunt personæ priuatæ, aliæ publica potestate funguñtur. et non est omnium vna conditio: qui enim gladij potestate funguntur, ex sola omissione possunt dici fautores: puta si ab Ecclesia condemnatos non fugant, & non puniunt sicut debent, hoc probatur. 23. q. 3. qui potest. & q. 5. qui vitijs. & q. 8. præterea. & in casu, qui habetur infra eo. vt officium. §. vlt. ibi videas. Priuatæ vero personæ in hoc casu, si non capiunt, si prætereuntes non detinent, fautores dici non possunt: nã hæc ad eos pertinent, qui potestate funguntur; ad hoc

† Eymer. infra q. 53. par. 2. & ibi dixi.

hoc quod legitur & not. 26. q. 2. si de area. licet sit arg. contra. 23. q. 3. c. vlt. & infra eod. lib. de sēt. excom. dilecto. ver. & quidem, cum sim. & hoc fateor de priuatis personis, quæ ad hoc non sunt sacramento astrictæ: si enim iurauerint indicare, sicut multi faciunt, & celant: non nego illos fautores, cum ad hoc teneantur debito iuramenti, & sit mortale peccatum in hoc casu veritatem celare. 11. q. 3. c. si quis. & sic patet qualiter quis omissione fauere intelligatur, & etiam permissione iudex siue prælatus fauere intelligitur, vt patet exemplum 17. q. 4. §. quod autem. vbi videas.

17 Sed & verbis quis fauere potest. Si quis enim excusat hæreticum, non ex linguæ lubrico, nec per iocum, sed in conuenticulis, vel etiam inter laicos, sicut multi faciunt dicentes: sæpe isti homines non sunt tales quales dicuntur, nec negant ista, vel illa: vel forte quia aduocati sunt aliqui, & defendendo eos, excusant eorum excessus, possunt dici fautores, consideratione habita personarum, temporum, & locorum: non enim hæc omnia possunt ad vnguem perstringi. plerumque enim homines simplices: hæc verba ad amorem hæreticorum prouocant, & deuotionem, quam habent ad Ecclesiam, minuunt & eneruant. & quod huiusmodi excusatores falsi fauere videantur, insinuat canon. 11. q. 3. timendo. aliàs incipit. non solum. sed & illi episcopi, qui Lothario adhæserunt, tamquam fautores eius condemnati sunt. 2. q. 1. c. vlt. & dicit Nicolaus Papa: (quasi fauendi modum exponens,) quod fucatis defensionibus eius crimina tegere videbantur. 11. q. 3. ita corporis. Ex quibus duobus cap. colligitur, quod per huiusmodi coloratas defensiones intelligitur quis fauere.

† Zanchinus tract. de hær. cap. 7. nu. 9. Albertin' de agnosc. assert. quæst. 3. nu. 10. Simāchas de catho. insti. tit. 27.

18 At vbi esset lubricum linguæ †, non obesset. quia illud ad pœnam, vel ad damnum trahi non conuenit. ff. ad l. Iul. maiest. l. famosi. similiter quæ per iocum dicuntur, non obligant. ff. de actio. & obligatio. obligationum substantia. 22. q. 2. quod autē ait.

19 Item quòd quis facto faueat, probatione non indiget, puta in eo, qui tali alimoniam procurat, qui liberat, qui ea per quæ liberantur, subministrat, & si quæ sunt similia. ad hoc 23. q. 4. est iniusta. ff. de fur. si pignore. infra eod. accusatus. §. sacerdotes. dic vt ibi. & infra eod. vt inquisitionis officium. §. prohibemus. idem dico in eo, qui precibus † eum liberat. arg. 14. q. 6. c. 1. ver. illud vero.

† Quia non licet pro eis intercedere. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 17. de iusta hæret. punit.

20 Nec te moueat quod ibi dicitur, socius criminis: non enim intelligitur socius criminis, quasi idem crimen commiserit, sed socius id est particeps infectionis, & de huiusmodi societate loquitur canon, quando dicit: nec caret scrupulo societatis occultæ, &c. 2. q. 7. negligere. cum suis concor.

21 Sed si sunt aliqui prælati, qui nolunt facere carceres ad custodiam hæreticorum, vel similia, quæ ad promotionem officij pertinent, cum id non in fauorem hæreticorum, sed ex auaritia faciant, non dicam eos fautores; & ideo secundum quosdā Inquisitores de hoc non habent procedere contra eos: arg. contra. 23. q. 5. administratores. supra de offi. dele. præterea. cum similibus.

A Eorum.] scilicet hæreticorum.

22 Scienter.] simile infra de cleri. excommu. si celebrat. ergo si hoc nesciebat ipse tumulans, non ligatur ista pœna, quia facti ignorantia vnumquemque excusat. infra de cleric. excom. mi. Apostolicæ. cum similibus.

23 Ecclesiasticæ sepulturæ.] habes simile infra de torne. c. 1. in fine. supra de sepul. ex parte. in fine. de pœnit. & remi. c. quod in te. Aliquando dicitur Christiana sepultura infra de vsuris. quia in omnibus. infra de pœnit. & remi. omnis vtriusque. supra de sepul. sacris. Sed credo, quòd ista supponunt

B pro eodem: Christianorum autem corpora, cum psalmis, & orationibus ad sepulturam deducuntur, vt 13. q. 5. placuit. 13. q. 2. qui diuina. in prin. & c. quæsitum.

24 Vult ergo dicere ista littera, quòd talium cadauera non debent in cœmeterio ecclesiæ tumulari, neque etiam alibi ad modum Christianorum: sed foras iactari ab ecclesiastica sepultura, vt in præd. c. sacris. in signum perpetuæ damnationis. supra de sta. mo. cum ad monasterium. §. 1.

Vsque.] istud, vsque, hic ponitur inclusiue: & sic secundum hoc habes hic, quòd prius debent satis

C facere quàm absoluantur. sic supra eod. lib. de cens. sib. quamquam. in fine. vbi dixi de hoc.

Idoneam.] nam habent Deo satisfacere de peccato sic perpetrato, & † ecclesiæ quam offenderunt, de pœnit. dist. 1. in actione. infra de sen. excom. cum desideres. §. vlti. in fine. sic supra eod. excommunicamus. §. qui autem.

† al. idest

Propriis.] ergo non alienis: habes simile supra eod. lib. de elec. nulli. vbi dicit, proprio iuramento, &c. & hic repeto quod ibi dixi.

Manibus.] taliter tumulantes, exhibuerunt membra sua seruire iniquitati, & peccato, ergo illa

D debent exhibere seruire iustitiæ in satisfactionem. ad hoc. 47. dist. omnes huius sæculi. in fine.

25 Publice.] si publice tales tumulant, taliter dubium non esset, quin publice haberent satisfacere: quia vt August. ait, publica noxa publico eget remedio, vt de pœnit. dist. 1. §. hoc igitur. ad idem, infra de pœnit. & remis. manifesta. cum sim. & ideo potest dici, vt videatur, quod hic dicit, totum habere, sine publice tales ecclesiasticæ tradiderint sepulturæ, quicunque fuerint laici, vel clerici. cum supra dicat: quicunque, & ita nullum excipiat. supra

E de ma. & obe. solitæ. iuxta fi. siue priuate. ad hoc. 50 q. 1. quidam. vt hoc contingat pro detestatione criminis: nam taliter delinquendo, videtur facere furtum animæ suæ, quam Deo subtrahit per peccatum. ad hoc videtur facere quod legitur & not. 50. dist. ex pœnitentibus. in glos. ex hoc. sed tunc obstare videtur. 2. q. 1. si peccauerit. in fin. ver. dicit: vbi contingit malum, ibi moriatur. vnde dicit Ioan. Chrysost. Non dico tibi, vt te prodas in publicum. de pœnit. dist. 1. §. his auctoritatibus. ver. item illud, &c. ibi etiam dicit Gratianus, quòd secreta peccata, secreta purgentur satisfactione. idem dicit eod. dist. §. econtra. in prin. vbi dicit: occulta peccata secreta satisfactione, publica quoque manifesta pœnitentia

tentia expiari debent. forte illud potest solui, ex eo quod legitur & not. in præd. c. quidem. videlicet, si crimen talis sepulturæ sit publicum, quamuis persona tumulans ignoretur, potest procedi contra eũ in genere, vt suum errorem publice confiteatur, vt ibi dicitur; & not. per Lauren. & Ioan. in glos. contra. infra, &c.

Proiiciant.] hoc intellige, secundum id quod habetur supra de sepul. sacris.

Locus ille.] idest, cœmeterium ecclesiæ, in quo tales sunt sepulti. & hoc quod hic dicit, intellige secundum illud quod legitur supra eod. lib. de conse. eccle. si ecclesiam §. vlti.

Perpetua.] idest, sine temporis præfinitione, quamuis, hæc dictio multis modis exponi consueuerit. 10. q. 2. §. perpetua.

† Condisal uus de hæret. q. 22. num. 5.

25 Careat.] not. hic rem inanimatam † sine locũ puniri, propter peccatum ibi commissum, sic 1. q. 4. ecclesia. & §. item peccatum ciuium. & §. iis ita. supra eod. lib. de elec. vbi. §. ciuitas. infra eod. lib. de pœnis. felicis. in fi.

§. Inhibemus.

INhibemus.]

Laicæ.] sic. C. de summa trinitate & fi. catho. nemo. in principio.

Personæ.] cuiuscunque sit ordinis, idest religionis, vt supra eod. tit. sicut in vno corpore.

Innodetur.] intelligo per sententiam. sic supra eod. excommunicamus. §. qui vero. & admonitione præmissa. 12. q. 2. indigne.

§. Hæretici.

HÆretici.]

Ad secundam.] dic vt infra eo. statutum felicis. & quod hic dicit, referas ad filios talium non infectos, vt sic ad proximum fiat relatio, vt ff. de postu. l. 1. §. deinde.

§. Ad hæc.

AD hæc.]

Priuamus.] not. hic casum, in quo quis priuatur beneficio ex facto alieno; & hoc est contra regulam communem. & repete quod dixit supra eo. lib. de rescrip. ipso iure.

§. Illorum.

ILlorum.] Iste §. continet, quòd hæresis liberat filium à patris potestate.

c. Filii.

Summarium.

1 Crimen hæresis non extinguitur morte.
2 An qui accusat in crimine hæresis, obligetur ad pœnam talionis.
A 3 Qui vult defendere hæreticum defunctum, admittendus.
4 Libri damnatæ lectionis si apud quem reperiantur, an eum probent hæreticum.
5 Semel furiosus, talis semper præsumitur, nisi contrarium probetur.
6 Vbi requiritur infamia, non sufficit rumor.
7 Leuis probatio sufficit ad suspicionem, non ad probationem.
8 Intellectus l. 2. C. de hæret. & quid sit leue argumentum.
9 Quid dicatur legitime constare.
B 10 Negatiuã qualitatis à quo sit probanda.
11 Inquisitor diligẽter videat, an quis sit furiosus.
12 Domestici qui dicantur.
13 Domestici cur à testimonio repellantur.

FIlii.] Olim incipiebat: Ex parte.

1 Ad huius declarationem, scire debes, quòd in crimine hæresis obtinet, quòd non extinguitur † morte (vt patet supra eod. lib. de prescrip. si quis in fine. & not. 23. dist. quorundam.) vt de de eo post mortem potest quis

† Zanchinus tract. de hæret c. 24.

C accusari, vt patet 24. q. 2. §. his auctoritatibus. & c. sequenti. quod dic vt legitur & not. ead. q. in fi.

2 Et is, qui vult demonstrare peccatum hæresis defuncti, secundum plerosque, non admittetur denuntiatiue, imo oportet vt se inscribat & obliget ad talionem: & sic secundum hoc, admittetur per viam accusationis duntaxat, ad hoc C. eod. tit. Manichæos. ver. non si C. ad l. Iul. maie. si quis. ibi: Si ahib manifestis, &c. & supponetur ei pœnæ, cui supponeretur ille, si viueret: & hoc si verum fuerit. Lauren. & Ioan. vt not. 24. q. 2. sane; in glos. Sed qualiter, videas ibi.

D 3 Et quod notatur eo. c. in gl. vbi dicunt, quòd vbi quis post mortem de hæresi impetitur, si quis voluerit defendere, admittetur.

4 Et nota quòd in crimine hæreseos, hoc obtinet ad plenam probationem, vt libri † reprobatæ lectionis inueniantur apud aliquem, vt patet in eo quod legitur, & not. in præd. c. sane. & hoc propter enormitatem, & odium delicti; & adde quod dicitur infra eod. in fidei. in prin.

† Alter sensit & melius c. superiori. nu. 12. sed vide supra p. 2. super cap. fraternitatis.

Consolationem.] hoc sumitur hic in mala parte, sed regulariter sumitur in bona, vt patet. 13. q. 2. animæ. & c. tempus. in fi. supra de cel. miss. cum

E Martha in fin.

Effecti.] vt puta, quia tanquam freneticus alienatus erat à mente. supra de succe. ab intest. cum dilectus.

5 Et not. quòd qui semel fuit furiosus, semper præsumitur furiosus. 3. q. 9. indicas. vnde qui dicit talẽ postea fuisse sanæ mentis, illud habet probare, vt legitur & not. in prædicto c. cum dilectus.

6 Diffamati.] ita quòd publica laborauerint infamia. & ad huiusmodi declarationem videas quod legitur & not. supra de accus. inquisitionis. in fi. infra de pur. cano. nos inter. in prin. & c. accedens. & c. cum dilectus. in fi. ver. si vero. 2. q. 5. omnibus. in verbo,

in verbo, bonis. 11. q. 3. in cunctis. videtur tamen quòd rumor in hoc non sufficeret. arg. 23. q. 4. non inuenitur. iuxta finem. vbi de hoc.

7 Suspecti.] videtur, quòd leuis probatio sufficiat ad suspicionem. C. eod. tit. l. 2. supra de præsumpt. litteras. §. nos vero. in prin. hoc tamen non sufficit ad condemnationem; vt in præd. c. litteras.

8 Vel dic, quòd illud, quod dicitur in l. prædicta, leui argumento, &c. determinat illud verbum, deuiare, & non illud, detecti fuerint; vel leue argumentum vocat ibi, facile, quo ad probationem, quando scilicet renuit iurare, dicens hoc esse peccatum. supra eod. excommunicamus 1. §. antepenult. Præterea ex leui, idest facili argumento prohibetur condemnari de hoc crimine, in præd. c. litteras. in fi. vbi sic not. Hostien. vide quod not. ipse in summa, eod. tit. §. qualiter deprehēdatur, ver. sed quod vocas. cum sequentibus. & quod dicetur infra c. vt officium. in glos. aliquorum fuit sententia. ver. scias tamen, &c.

9 Legitime.] idest clara probatione, vel competentibus indicijs. supra eod. lib. de regula. non solū. ver. aut euidenter.

Constiterit.] repete quod dicam infra c. vt officium. in verbo, testium.

Petierunt.] arg. ad hoc. 26. q. 6. is qui. vbi de hoc c. is qui in tempore. ver. quòd si ita. de pœnit. dist. 1. multiplex. ver. his autē. aliās est c. per se. ver. quòd si ita. de cons. dist. 4. ægrotantes.

10 Ad probandum.] & ita in hoc casu probabitur negatiua †. sic in præd. c. cum dilectus. vbi de hoc. et 17. q. 2. Gondisaluus. in glos. arg. est hic, &c. & supra de regula. sicut tenor. ibi videas. & hoc ideo est, quia est negatiua qualitatis, cum dicitur, non erat sanæ mentis: & ista habet probari ab eo qui dicit, vt not. 6. q. 5. actor. supra de elec. bonæ memoriæ. & est ratio, quia quilibet præsumitur sanæ mentis, nisi probetur contrarium. C. qui testa. fa. po. l. 2. 3. q. 9. indicas. sed cum probatum fuerit, eum fuisse extra mentem, tunc temporis nil ei nocebit: nam ea quæ fiunt mente alienata, non obsunt. 15. quæst. 1. aliquos. & in cap. sequen. vsque ad cap. cum itaque. C. qui tes. fa. pos. senium, in prædi. decre. sicut.

† Vide in hunc locum Francisc. Herculanū trac. de probanda negatiua, in 2. modo. nu. 157. & seq.

11 Vnde dicendum est, quòd iudex, vel Inquisitor diligentissime inquiret, an fuerit furiosus, quia multi furorem fingunt, †, vt sic excusentur. ff. de cur. fur. obseruare. sicut etiam not. 3. q. 9. c. indicas.

† Eymer. 3. par. ti de modis decē sophisticādi in 9. modo, vbi dixi.

12 Familiares.] etiam mercenarij dicuntur domestici. ff. de pœnis. respiciendum. §. furta. C. de his, quæ ad ecclesi. con. præsenti. & domestici fides improbatur. 4. q. 3. etiam. excipiuntur quidam casus, vt ibi not. & ad declarationem eorum, quæ hic dicuntur, vide quod leg. & not. 3. q. 5. in summa. & c. 1. & supra de testi. in litteris. & 24. q. 2. in princ. & c. 1. & quod dicam infra eod. lib. de priuil. licet.

13 Isti autem propter suspicionem repelluntur, nam inter familiares facile quid confingitur. C. de dona. l. datam. aliās secus, secūdum illud quod legitur & not. supra de testi. veniens 2. in fin. & ibi videas, sed contra istam litteram est arg. C. ad l. Cor. A de sicar. si forte. & ponitur de pœnit. dist. 1. si forte. Sed iste casus excipitur, in odium tanti criminis.

Aliquos.] d prædictis.

Dignos.] sic supra de elec. quia propter. Sed ad declarationem huiusmodi clausulæ, collige ex eo quod habetur 2. q. 7. non potest. & c. testes. & supra de testi. testimonium. cum similibus.

Fidei zelatores.] sic etiā ponitur in extrauag. Inno. iiij. ad extirpanda de medio populi.

c. Super eo.

B

Summarium.

1 Misericordia nulli deneganda.
2 Pœnitentiam sequitur misericordia.
3 Qualiter intelligatur illud: Deus non iudicat bis in id ipsum.
4 Signa indicantia hominem vere contritum.

C Vper eo.]

Scriptum.] C. de summa trin inter claras. circa fi. C. de hæreti. Manichæos. arg. de hoc. 23. quæst. 4. duo ista.

1 Vbi dicit, quòd nulli homini claudenda est misericordia. 42. dist. quiescamus. 16. q. 1 si cupis. 86. dist. qui clementiam. & c. non satis. hinc est quòd Romana Ecclesia dicitur liberalis, supra de rescrip. sedes. in prin. vbi de hoc.

Audientia.] casus in quibus audientia denegatur, notātur 23. dist. c. 1. in glo. hic habes, & cetera.

Relinquendi.] vt supra eod. ad abolendam. §. illos quoque. vbi de hoc.

Postulastis.] & bene. supra qui fil. sint leg. per D venerabilem.

2 Pœniteant.] quando peccator vere pœnitet, potest dici quòd habetur 50. dist. ponderet. ver. & dominus. vbi dicit: Peccator in quacunque hora conuersus fuerit, & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius, Ezechiel. 18. & alibi dicitur: Cum conuersus fueris & ingemueris, tunc saluus eris. 26. q. 6. is qui. cap. cognouimus. §. ecce. vbi post peccatum secuta est pœnitentia, ibi datur misericordia, vt 50. dist. quia. in fine. vnde non debet despici in eo quod fuit, quia iam incipit esse quod non fuit. ead. dist. ferrum. ad idem de pœnit. E dist. 1. quantuslibet. c. quamobrem. ver. neque enim, &c. & 32. q. 1. quòd autem. in fi. 56. dist. nunquam. sed arg. contra 56. dist. illud quoque.

Deneganda.] ad hoc † 50. dist. pœnitentes. 26. q. 6. is qui. & c. qui recedunt.

† Eymericus 3. par. q. 100.

3 Nam scriptum est: Non iudicat Deus bis in idipsum. 81. dist. presbyter. 13. q. 2. quæsitum. 23. q. 5. quid ergo. de pœni. di. 3. §. auctoritas. & dic in idipsum, idest propter eandē causam, vel propter idē factum: dūmodo diuersæ causæ non subsint: nam bene punitur quis bis: puta cum ex diuerso facto, diuersæ oriuntur actiones: puta actio legis Aquiliæ, & iniuriarum, vbi intentat vnus, intentatur & alia in id

quod reliquum est. ff. de act. & oblig. qui seruum. & A sic collige ex præmissis, quòd illud quod primo dicitur supra eod. in princ. locum habet quo ad salutem animæ, quia Deus non vult mortem peccatoris, scilicet quo ad animam quam creauit. de pœnit. dist. 1. c. quia diuinitatis. ad idem arg. ead. dist. sicut primi. in fi. 3. q. 4. hi qui. 23. q. 8. his à quibus. in fine. alia vero auctoritas locum habet quo ad corpus: nam & mortem corporis propter peccatum, homini Deus inflixit, vt in præal. c. sicut primi. in fi. & ita patet, quòd hic loquitur de eo, qui Ecclesiæ sacramenta cum instantia petit.

4 Ex qua petitione, & pectoris tunsionibus, apparet eum vere contritum, & quòd vult suos errores, & peccata confiteri sacerdoti. de pœnit. dist. 1. quē pœnitet. ver. tanta, &c. et hic videas quod notat Inno. & Hostien. infra de sen. excom. à nobis 2. in fi.

c. In fidei.

Summarium.

1 Fauor fidei magnus, & quare.
2 Papa an de hæresi posit accusari.
3 Occultum seu secretum, quid dicatur.
4 Iudex idoneus in crimine hæresis contra Papam, est concilium.
5 Sed non Cardinales.
6 Quis debeat sententiam contra Papam hæreticum pronuntiare.
7 An contra Papam hæreticum defunctum, eius successor sit iudex competens.
8 An dispositio huius c. quæ loquitur de inquisitione, locum habeat, cum ageretur per viā accusationis, denūtiationis, vel exceptionis
9 Testimonium hæretici pro catholico valet, sed non contra.
10 Excōmunicati aliàs ab actibus legitimis alieni, hic fauore fidei admittūtur ad testimoniū.
11 Idem in participibus criminis.
12 Idem in socijs criminis.
13 Coniecturas criminum iudex rimetur.
14 Facilius deponentibus contra diffamatum, vel suspectū, credendū, quàm testificātibus cōtra non diffamatum, aut non suspectum.

N fidei.] Olim incipiebat: Consuluit.

1 Fauorem.] qui magnus debet esse, ex eo quòd extra fidem non est salus. 24. q. 1. alienus. & c. quia ex sola. c. quicunque ab vnitate fidei. 93. dist. qui cathedram. & adde, & videas quod dixi supra eod. lib. de summa trin. fideli. in glos. 1.

2 Et tantus est fauor fidei, quòd de crimine hæresis, etiam in occulto potest Papa † accusari, vt patet ex eo quod leg. & not. 40. dist. si Papa. & loquor de tali occulto, quod probari potest. C. de appel. eos. & tunc secundum veritatem, tale crimen dicitur manifestum, secundum illud quod legitur, & notatur. 11. q. 3. eorum.

† Eymer. 3. par. q. 25. vbi dixi.

3 Dicitur enim occultum siue secretum, id quod quinque sciunt: secundum illud, quod legitur & not. de pœnit. dist. 2. §. econtra, &c. ver. filiam namque, &c.

4 Et huius criminis iudex competēs, est conciliū † generale dumtaxat, vt expresse legitur 17. dist. §. hinc etiam. ver. ad hæc serenissimus, &c. 2. q. 7. §. itē Symmachus. Sed arg. contra 9. q. 3. nemo. vbi de hoc. sed ibi loquitur de fideli, & catholico, non hæretico, & sic non obstat.

† Caietanus opusc. de au cto. Papæ, & conc. Syl. ver. cōciliū. §. 4. ver. secundum.

5 Scias tamen quòd Hug. scripsit. 63. dist. in synodo. quòd Cardinales possunt deponere Papam pro- B pter hæresim: sed hoc iure aliquo non probauit; & ideo non recedo ab eo, quod plane dicitur in præd. §. hinc etiam. ver. ad hæc.

6 Et quamuis tale crimen probetur in concilio cōtra Papam, videtur quòd concilium non debeat eū condemnare: sed ipse Papa contra se sententiam habeat promulgare, vt 21. dist. nunc autem. Sed contra credo: & hoc clare colligitur ex præalleg. c. si Papa. iuxta finem.

7 Et de Papa viuo indubitanter verū est. Sed quid si opponatur per viam accusationis tale crimen Papa defuncto? nunquid eius successor erit iudex com- C petens, ita quòd non sit necessarium concilium conuocare ad cognitionem talis criminis? innuit Io. & Lau. quòd sic: & hoc patet ex eo quod legitur & not. 24. q. 1. cap. 1. quod c. non loquitur in cognitore, sed in executore, & quod ibi dicit glos. sic intellige: hic est casus, scilicet hæresis, in quo, idest propter quem, Papa, scilicet prius defunctus, Papam, scilicet viuentem, vel etiam post prædecessorem mortuum, ligare potest, scilicet per constitutionem iuris, prius ab ipso defuncto editi. & hunc intellectum plane innuit quod dicit ibi tex. & illa glos. Et quod ibi dicit, non fuerat necessarium, vt D aduersus eum noua facta prodirent, prout ibi notant doctores: potuisset tamen ferri vt supra de postul. præla. cap. ad hoc in parte decisa. vers. quod nisi. nam excommunicatus amplius potest excommunicari. 3. q. 4. c. vlt. & videas quod dicam infra eod. vt commissi. in glos. hic adde. & c. et quod dixi supra eod. filij. in princ.

8 Inquisitionis.] Quid si agatur per modum accusationis, vel denuntiationis, vel exceptionis, nunquid habebit locum quod infra sequitur? hic innuitur quòd non, quia cum dicat de modo inquisitionis E duntaxat, de alijs ex certa scientia subticere videtur. 25. di. qualis. 96. dist. vbi nam. & supra de præsump. nome. & supra de decimis. ad audientiam. in fi. & supra de transla. inter corporalia. 2. q. 5. consuluisti. infra eod. lib. de priuil. si Papa. 1. respon. in fine. contra credo.

9 Nam est expressum, quòd catholico agente, siue litigante contra hæreticū, pro orthodoxo quidē valet testimoniū hæretici. 2. q. 7. si hæreticus. ver. si autem. sic etiā not. Laur. & Io. 23. q. 4. ipsa pietas. in prin. in glos. in hoc, &c. in fine. de pœnit. dist. 1. multiplex. iuxta finē. ī glos. maxime, etc. Si dicatur quòd hæreticus testificari nō potest, vt supra eo. dubius. et infra eod. lib. de sententia excommun. decernimus.

23.q.4.ipsa pietas.in prin.dic vt ibi not. in glos.præ dicta, scilicet quòd hoc verum est contra fidelem; nam eadem ratio est in casibus supradictis, quæ est in casu inquisitionis, scilicet fauor fidei: ergo idem ius esse debet. ad hoc supra de consti. translato. supra de rescrip.inter ceteras.cum similibus.

10 Excommunicati.] isti regulariter, ab omni actu legitimo repelluntur, vt supra eo.lib.de excep. pia.vbi dixi de hoc. fallit in casu huius cap. & videtur, quòd etiam non admittatur ad testimonium in hoc casu, is de quo habetur infra eod. lib. de pœnis. felicis.§.1.ver.in iudicijs, &c.

11 Participes.] Isti etiam regulariter prohibentur † à testimonio.C.de testi.cog.quoniam.supra de testi.veniens.4.q.3.liberi.arg.contra.supra eod.lib. de testi.mediatores.tu dic vt in glos. prox. præced.

† Eymer. 3. par.q.64.65 66.& 68.

12 Socii criminis.] sed isti † in fauorem fidei admittuntur, vt dictum est; si verisimiliter verum dicere præsumantur, vt sequitur. quid de periuro? dic vt infra eod.accusatus.§.licet.

† Gigas tractat. de crimine læsæ maiest. lib. 2.q.5.

Hæreticos, credentes &c.] repete circa istas dictiones, quod dixi supra eod.c.quicunque.

Coniecturis.] ad hoc concordat infra eod.accusatus.§.licet. & potes ponere exemplum, supra de præsump.litteras.

13 Has autem coniecturas, iudex examinans melius scire potest.ff. de testi.l.3. ad hoc.4.q.3. si testes.

14 Deponitur.] quia facilius ipsis deponentibus siue testificantibus, habet credi contra grauiter diffamatum, quàm non diffamatum: vel suspectum, quàm non suspectum: ad hoc supra eod. filij.

c. Præsidentes.

Summarium.

1 Per excommunicatos quoscunque punitionem hæreticorum fieri posse.
2 Nec propterea dicuntur Inquisitores eis communicare, si tempore necessitatis hoc fiat.
3 Tota ciuitas exuri potest ob hæreticos ibi commorantes.
4 Quilibet potest & occidere, & capere hæreticos.
5 Sed tuti⁹ est, id facere magistratuũ auctoritate.

PRæsidentes.] Olim incipiebat: Quæsiuistis.

Regni.] 23.q.5.principes. & cap. regum.

Prouinciæ.] 11.q.1.experientiæ.

Loci.] ead.q.si quisquam. 23.q.5. administratores.

1 Excommunicati.] quacunque † excommunicatione, & quantumcunque publice, & hoc est in fauorem fidei, vt supra c. prox.

† Eymer. 3. par.q.22.vbi dixi.

De facto.] vt quia intrusus est, non de iure. Nunquid vna ciuitas se potest dare domino vni? de hoc satis not. Hostien.supra de iudi.significauerunt. super verbo labatur. & ibi videtur tenere quòd non: A ibi videre poteris. hoc ergo casu habetur recursus ad eos, qui sunt in certis locis constituti, non distinguendo bene vel iniuste. sic 11.q.3.c. si quisquam. ibi constitutorum, &c.

2 Habere.] ergo si ista cessant, non dicuntur talibus excommunicatis communicare. 11.q.3.sicut Apostoli. cum tribus cap. ibi seq. infra de sen. excom. nuper.

3 Iustitiam.] videtur quòd si aliqui hæretici sunt in ciuitate, potest exuri † tota ciuitas.ad hoc.23.q. 5.si audieris.vbi de hoc.

† Gondisaluus tract. de hæret.quæst. 24.Alfon.de iusta hæret. pun. lib. 2. cap.14.

4 Ibi etiam habetur, quòd hæretici possunt occidi, vt ea.causa.q.4.quando. & videtur, quòd quicunq; B possit hoc facere, vt notatur in præc.c. si audieris. in gl.tu quicunque, &c.& idem not.Lauren.& Io. de Fan. Sed contra ea.q.si non licet.ver. quasdam. & ver.his igitur.& 23.q.4.ea vindicta.ver.non ergo.& q.vlt. quicunque. facit ad hoc quod notatur 33.q.2.inter hæc.in gl.in fi.Dic quòd quamuis Ecclesia concedat generalem auctoritatem, & speciale priuilegium exterminantibus hæreticos de ipsorum terris, vt 23.q.5.si vos. & c.si audieris. quod cap. loquitur in principibus sæcularibus, vt ibi patet ex rubrica. & q.8 legi. supra eod. excommunicamus.§.catholici.

5 Verum tamen satis videtur tutum †, vt semper C fiat speciali edicto principis, vel Ecclesiæ: ne aliàs ex cupiditate, vel vltione, potius quàm ex iustitia, vel obedientia videatur pugnare.23.q.1. quid culpatur. & q.2.c.1.& 23.q.3.sex differentiæ. & huius sententiæ fuit Goff. in summa. eod. tit. §. sed nunquid catholici. & adde quod dicam infra eod. cum secundum, in glos. vltima.

† Idem Archid. in c. si vos.23.q.5.

c. Cum contumacia.

Summarium.

D
1 Contumacia multis modis contrahitur, & graue peccatum.
2 Suspicio regulariter repellenda potius quàm approbanda.
3 Præsumptio vehemens, idest, fortis & grãdis.
4 Excommunicandus, quoties monendus. & nu. 5. in fine.
5 Pro prima contumacia nemo puniendus.
6 Qui fugit iudicium, de iustitia censetur diffisus.
7 Præpositio, per, temporis continuationem significat.
8 Dictio, ex tunc, quid hic importet.
9 Dictio, velut, veritatem exprimit.

E

CVm contumacia.] Olim incipiebat: Consultationi.

1 Contumacia.] quæ contrahitur pluribus modis. 11. q. 3. certum. & est graue peccatum.8.q.1.sciẽdum.& not.3.q.1.in summa.

Præsertim.] idest, maxime.

2 Suspicioni.] regulariter omnis suspicio, potius est repellenda quàm approbanda, vel recipienda.

6.q.1.omnis.in fi. nec aliquis debet iudicare suspicionis arbitrio.2.q.1.primo.dic vt ibi not.

† Eymericus hac 2. par. q. 55. & ibi dixi.

3 Vehementem.] idest fortem siue grandem † secundum Hugut. sic infra cap. proximo. vbi dicam, in prin. sic infra de pur. cano. inter sollicitudines. vers. attendentes, &c. supra de præsump. litteras. ver. quo circa. vbi de hoc in glos. immo ex leui, &c. Facit etiam ad hoc, quod leg. & not. infra de simonia, insinuante. in fi.

† Eymer. infra q. 47. vbi dixi.

4 Vocatus.] videtur quòd his † debeat admoneri excommunicandus, hæreticus maxime, vt 23.q.5. non vos.ver. qui à communione. vbi videas de hoc, in glos. hic dicitur, &c. & 24.q.3.dixit Apostolus. in princ. ibi etiam videas.

5 Nam pro prima contumacia nemo puniendus est, vt arguitur 74. dist. honoratus. vbi de hoc videas in glos. arg. hic, &c. & 4.q.5.quisquis. in glos. sed obijcitur, &c. immo videtur quòd secunda, vel tertia monitio requiratur, vt 24.q.3. de excommunicationis. aliqui tamen dicunt, quòd in hoc casu statim post primam citationem, quis excommunicari possit. ad hoc quod legitur & not. ead. q. si quis de potentibus. & adde quod dixi supra eod. lib. de appellat. ab eo. in glos. semel secundo, &c.

Respondeat.] intelligo quando hoc in citatione exprimitur.

† al. quia

6 Subterfugit.] qui † refugit iuditium, apparet eum de iustitia esse diffisum. 11.q.1. Christianis. in fi. ad idem 5.q.9. decernimus. vbi de hoc. Ad idem. 74. dist. honoratus. supra de præsum. nullus. ibi: Confitetur enim, &c. vbi dicit Inno. confitetur, idest præsumitur contra eum, non tamen condemnabitur ex hoc, sed punietur in expensis, & aliquando grauius: supra de iudicijs. de quo vult deo. C. de iudicijs. sancimus. 11.q.3.cap. rursus. quod dic vt not. 3.q.9. in summa, supra de dolo & contu. veritatis. & supra vt lite non contesta. c.1. iuxta fi.

Per annum.] sic supra eod. excommunicamus primo. §. qui autem. vbi de hoc videas. & quod legitur & not. infra de pœnis. grauem.

7 Et ex istis iuribus videtur, quòd ista præpositio, per, de sui natura demonstret temporis continuationem. ad idem. 7.q.1. præsentium. ibi: Per duorum mensium, &c. supra vt lite non contesta. quoniam frequenter. §. si vero. ver. quod si forsan. ibi: per spatium 6. &c. supra de ele. non resi. c.2. & c. ex parte. supra eo. lib. de elec. statuimus. §.1. & c. cupientes. ver. quod si per 20. & §. ceterum. & 5. q.2. præsenti. supra de præscrip. sanctorum. 16.q.6. cap.1. & c. quicunque. & c. placuit. & C. de præscrip. 30. ann. l. competit. §. vltimo. quæ ponitur 16. q.3. sub §. præscriptionum. & incipit, iubemus. vbi dicit per continuum annum, &c. supra de frigi. & malefi. litteræ. in fi. & c. laudabilem. in princ.

8 Ex tunc.] idest anno elapso. ergo non ante. sic supra eod. lib. de elec. cupientes. §.1. vbi de hoc.

Velut.] expressiuum est veritatis.

9 Et hic adde quod dicam infra eod. vt commissi. in glos. qualiter, &c. sic supra eod. lib. de elec. cupientes. §.1. vbi de hoc.

A

c. Accusatus.

Summarium.

1 Suspicio vehemens quæ dicatur.
2 De hæresi diffamatus, nec se purgans, hæreticus est censendus.
3 Suspectus de hæresi per annum excommunicatus, vt hæreticus damnandus.
4 Purgatio ab accusatione descendit, & ideo deficiens in purgatione punitur, ac si esset accusatus.

B

5 Purgatio etiam ab inquisitione potest oriri.
6 Relapsus iuris fictione dicitur is, de cuius lapsu vere prius non constat.

Ccusatus.] Olim incipiebat: Quòd super.

Suspectus.] subaudi, & super hoc fuit in ius vocatus. supra eod. excommunicamus. §. 1. & supra cap. proxi.

1 Vehemens.] dicit Papias, & Hugut. quòd vehemens † idem est quod fortis, siue grandis. & dic vebemens, non tamen violenta. supra de præsump. litteras. vbi patet, quòd propter præsumptionem dumtaxat non probatur hoc crimen, vt infra sequitur. Magna, & vehemens: hæc verba respicit §. sequens. & hæc satis videntur posse declarari. per id quod legitur & not. infra de pur. cano. inter. §. 1.

† Eymericus hac 2. parte q. 55. & ibi dixi.

C

Orta.] forte ex dictis testium, vt in præcit. decre. inter. §. 1.

2 In qua decretali notat Hostien. quòd si de hæresi sit aliquis publice diffamatus, pro eo quia familiaritatem continuã habet cum hæreticis: seu ad occulta conuenticula conuenit vnà cum alijs: siue à communi cõuersatione fideliũ vita, & moribus dissidet: si talis ad arbitrium episcopi se nõ purgauerit, siue quia iurare non vult, siue quia in purgatione deficit: canonice est puniendus, idest vere hæreticus est censendus. supra eod. excommunicamus. §. adijcimus. & §. seq. vnde in prædicta decre. inter. ab officio & beneficio deponitur, & in arctum monasterium detruditur.

D

3 Si autem super his diffamatus non sit, sed sola præsumptione habetur notabilis; puta quia per annum † stetit excommunicatus, vt infra de pœnis, grauem. vel alia de causa probabili: tunc si ad arbitrium episcopi se non purgauerit, non condemnatur statim, ac si conuictus esset: sed solummodo est excommunicandus, in qua sententia si per annum steterit, etsi in veritate hæreticus non sit, potest tamen vt hæreticus ab ecclesia iudicari, siue damnari: & sic loquitur secundum eum, supra eod. excommunicamus. §. 1. & hoc dicit tenendum; licet per alios fuerit contrarium notatum in prædicta decre. inter. videas quod ibi notatur in glos. immo videtur, &c.

† Eymericus hac 2. par. q. 47.

E

4 Et si bene consideres, ibi defectus purgationis inducit depositionem: & est ratio secundum Goff. quia hæc purgatio ab accusatione descendit: & ideo qualis

qualis pœna imponeretur per modum accusationis, talis imponetur per defectum purgationis descendentis ex ea. Nec obstat quod ibi dicitur, quòd nullus apparebat accusator. quod debet intelligi verum esse; nunc: apparuit tamen in principio, & destitit.

5 *Vel dic, quòd purgatio descendit ex inquisitione: quod innuit illud verbum: ex dictis testium, &c. vt qualis pœna imponéda fuisset per modum inquisitionis, talis imponatur per defectum purgationis. Sed ibi cum ageretur de crimine hæresis, certum est etiam quòd per modum inquisitionis imponeretur pœna depositionis ab officio & beneficio. supra de accus. inquisitionis.*

Abiurauit.] *supra de pur. cano. inter. de consec. dist. 2. ego Berengarius. Ex quibus iuribus colligitur modus & forma huius abiurationis.*

Committit.] *repete quod dixi supra eod. c. 2. in tribus, vel quatuor glos. primis.*

† Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. nu. 3. Repertorium verbo, relapsus. §. ficte relapsus.

6 Fictione.] *de fictione † habetur etiam de pœnit. dist. 4. si ex bono. iuxta princ. & hoc caute dixit, cum secundum rei veritatem, de lapsu ipsius accusati, non constiterit à principio: vt 15. q. vlt. c. vlt. in fi. immo postquam abiurauit hæresim, de qua erat infamatus, siue canonice se purgauit, debet denunciari boni testimonij vir, vt. 15. q. 5. c. 1. ad idem 2. q. 5. habet hoc. & c. omnibus. in fi. infra de purg. cano. ex tuarum. in fi. nec potest dici vere relapsus. arg. optimum de consec. dist. 4. si baptizatus. ver. sacramentum. & c. qui in maternis. & sic hinc colligitur, quòd vehemens suspicio contra ipsum inducit præsumptionem, quòd prius fuerit lapsus, vt sic post reditum possit dici relapsus.*

Plene.] *demonstrat, quòd aliqualis fuit de hoc probatio contra ipsum, sed non plena propter quam posset condemnari. sic supra de testi. veniens. c. 1.*

Grauius.] *scilicet quàm si nunquam abiurasset.*

Pœna.] *quæ habetur supra eod. ad abolendam. §. illos quoque. supra eod. super eo.*

§. Eum vero.

Summarium.

1 *Secta vnde dicatur.*

2 *Articulus cur sic dictus.*

3 *Abiurans vnam hæresim singularem, & postea in aliam incidens, an sit relapsus.*

EVm vero.] *Istum §. addidit Papa Bonifa. Bereng.*

† S. Thom. 2. 2. q. 11. art. 1. ad 3. Eymer. par. 2. q. 1.

1 Secta.] *dicta est secta † à diuisione, quasi sectio: vnde sectæ philosophorum, vel hæreticorum: de quibus hæreticorum sectis habetur. 24. q. vlt. quidam.*

Fidei.] *supra de sum. trin. firmiter. cum similibus.*

2 Articulo.] *dicitur articulus diminutiue ab artus, idest membro: vnde dic articulo, idest membro.*

† Hodie omnis hæresis abiuratur, & ita cessat quæstio.

Simpliciter vel generaliter.] *factum respicit secundum quosdam: ad hoc facit de cons. dist. 2. ego Berengarius. dic vt ibi not. in gl. facit hoc.*

3 *Sed quid si tantum vnam † speciem abiurauit?*

A *& videtur idem arg. ff. de iureiur. duobus. §. exceptio. de cons. dist. 4. in synodo. de pœnit. dist. 5. c. vlti. infra de reg. iur. defleat. Ex quibus videtur posse colligi, quòd si dumtaxat vnam speciem abiurauit, & non in illam speciem, sed in aliam hæresim incidit, videtur relapsus, † cum fides de se, quoddam scutum reputetur. ad hoc facit de pœnit. dist. 5. c. 1. ver. defleat, &c. & ibi videas. & 50. dist. si quis diaconus. in fi. & ideo qui eius partem offendit, totã et quamlibet eius partem tetigisse videtur, & offendisse. ad hoc de pœnit. dist. 1. vulgaris. nam genus, & species non sunt diuersa, nisi quia vnum est in plus, vt genus: aliud in minus, vt species. facit ad ista quod* B *not. de cons. dist. 4. proprie, iuxta fi. in glo. sed quomodo, &c.*

† Zanchinus tract. de hæret. c. 16. nu. 2.

§. Ille quoque.

Summarium.

1 *Fauor hæreticis exhibitus an quandoque excusabilis.*

2 *Hæreticum adorans, credens hæreticorum censetur.*

C

ILle quoque.]

Acceptet, deducat.] *hic videas quod dixi supra eod. cap. 2. in glos. illi dicuntur, &c. ver. verum si quis, &c.*

Dona vel munera.] *ff. de verb. sign. l. inter donum.*

1 Non possit.] *sed si possit excusari, secus videretur. arg. hic à contrario sensu: vt quia fame moritur. arg. 11. q. 3. quoniam multos. in fi. cum similibus. 1. q. 2. quàm pio. iuxta princ. ibi:* quorum nulli, *&c. vbi de hoc. sed arg. contra, 5. q. 5. c. 2. 23. q.* D *4. nimium. iuxta principium. de hoc legitur & not. 42. dist. quiescamus. Item arg. contra 32. q. 4. sicut satius.*

2 Sine adoratione.] *hoc dicit, quia si hoc interuenisset, non esset dubium, quin esset credens hæreticorum, vt dixi supra eod. c. 2. in glos. 2. iuxta princ.*

§. Licet vero.

Summarium.

1 *Ferre testimonium dignitas est.*

E 2 *Speciale est in hæresi, vt testis ex interuallo corrigat dictum suum.*

3 *In detestationem hæresis, quilibet aliás inhabiles testificantur.*

4 *Indicia crimen probant.*

5 *Regulariter primo dicto testificantis statur, sed fallit in hæresi.*

LIcet.] Repellantur.] *vt 22. q. vlt. paruuli. supra de accu. cum oporteat.*

1 *Et nota, quòd facere testimonium dignitatis est. 32. q. 5. præceptum. vbi de hoc. supra de testi. testimonium. in gl. vnde admitti. & c. sicut. in fi.*

2 Post-

2 Postmodum.] ex interuallo, & ita erit speciale † in casu hæresis, aliàs secus: quod dic vt legitur & not. supra de testi. cogen. præterea.

3 Exceptum.] & ob hoc dicitur, quòd tanta est labes istius criminis, quòd ad eius accusationem etiã serui aduersus dominos, & quilibet criminosi †, etiam infames aduersus quemlibet admittuntur, vt 2.q.7.§. huic opponitur. ad idem ea.q.c. Paganus, §. in hoc. & §. sed quæritur. & extra de simo. tanta. Et idem est in aliis criminibus exceptis, scilicet in simonia, in sacrilegio, & in crimine læsæ maiestatis. 15.q.3. sane. secundum Ber. & Laur. & intelligas, quòd etiam in hoc crimine, inimicus capitalis admittatur ad accusationem. ad hoc 3.q.5.c.2. infra de simo. licet Heli. in fine. & c. per tuas. de hoc satis notat Hostien. in summa, de accusatio. §. quis possit. sub §. admittuntur. ad idem supra eod. tit. cum P. Manconella. vbi de hoc.

† Eymer. 3. p. q. 65. vbi dixi.

† Eymer. 3. p. q. 65. Hierony. Gigas de crimi. læsæ maiest. lib. 3. q. 4. 5. & 6.

Manifestis.] aliàs competentibus, vt supra eod. lib. de regu. non solum. ver. aut euidenter.

4 Indiciis.] hic vides quòd indicia probant. de hoc legitur & not. supra eod. excommunicamus. 1. §. vlti. supra de cle. peregri. inter quatuor. in gl. non dicit, &c. supra qui filij sint leg. transmissæ. in fi. supra eod. lib. de reg. non solum. ver. aut euidenter. infra eod. lib. de homi. pro humani. in fi.

Leuitate.] hoc reprobatur, vt hic. 19.q.3. statuimus.

Fidei.] sic supra eod. in fidei.

Aliud.] quàm periurium supradictum.

Obsistat.] forte potest poni exemplum, supra de testi. ex tenore. vel aliud consimile.

5 Regulare est tamen, quòd potius statur primo † dicto quàm secundo: vt legitur & not. supra vt ecclę. benefi. vt nostrum. in gl. cum primæ, &c. supra de præsump. litteras. in gl. hoc est notandum, &c. ad idem concordat supra de testi. veniens 2. in gl. sed quæritur, &c. in fi.

† Eymer. 3. par. q. 65. vbi dixi. Arelatanus de hęret. notabi. 13. Couarruuias lib. 1. varia. resolu. c. 13. nu. 9.

§. Sane.

Summarium.

1 Diuinationis nomen semper in malum sonat.
2 Apostoli vnde dicantur diuini.
3 Diuinatio trifariam sumitur, pro Theologia, pro scientia infusa, pro arte Magica.
4 Quibus locis tractetur in iure canonico de illicita diuinatione.
5 Diuinationum genera quot.
6 Sortilegi & diuinatores differunt, & quibus locis de illis agatur.
7 Procurare responsa à dæmonibus, hæresim sapit manifestam.
8 Manifestè, hic quid significet.
9 Episcopi sollicite inquirere & punire debent sortilegos.

SAne.] Apostolica.] maxime.

1 Diuinationibus.] dicit Hieronymus, quòd diuinatio nunquam in bonam partem accipitur. 1. q. 1. nunquam diuinatio. † id etiam habetur ead. q. iudices. in prin. vbi dicitur: prophetæ eius in pecuniis diuinabant.

† De hac materia late S. Thomas. 2. 2. q. 95. art. 1. & 2. Zanchinus tract. de hęret. c. 22.

2 Sed videtur contra ead. q. eos. in prin. vbi dicitur: Petrus diuinus Apostolus, &c. 38. dist. omnes. ibi: diuini Apostoli, &c. 16.q.1. prædicator. dic quòd ibi sumitur in bonam partem, scilicet à diuinitate, non à diuinatione; sic etiam sumitur 26. q.2. illud. ver. hoc autem.

3 Et ad huiusmodi declarationem scias, quòd diuinatio tripliciter accipitur: primo, pro scientia theologiæ, à qua theologi diuini dicuntur; secundo pro scientia infusa à Deo, & sic dicitur Prouerbiorum 16. Diuinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. tertio pro scientia magica, vel fallaci profanatione; qua falsi prophetæ, vel magi fingunt se præuidere, vel præscire futura, Num. 22. Non est augurium in Iacob, neque diuinatio in Israel. Et dicitur diuinatio à diuino, as. quod est vaticinari, vel futura prædicere.

4 De ista diuinatione habetur 26.q.2. intelligi. & c. qui sine. & q.5.c.2. & c. aliquanti. c. fortes. c. si quis clericus. & q.7. non obseruetis. vbi videas: & 3.q.5. constituimus. Ex quibus cap. collige argumentum, qualiter ad eos qui talem diuinationem faciunt, concurrentes; debent pœnitere, & puniri. Genus diuinationis à Persis allatum esse fertur; diuini dicti sunt, quasi Deo pleni.

5 Duo autem sunt genera diuinationis scilicet ars & furor. Varro autem dixit quatuor esse diuinationum genera. hæc habentur 26.q.4.c.1. in prin.

6 Sortilegiis.] qui sunt sortilegi †, Isidorus diffiniuit etymolo. lib. 8. & habetur 26.q.1. cap. 1. ex quo cap. colligitur, quòd est differentia inter sortilegos. & diuinatores. ad idem, q.3.c.1. in prin. & in fi. & q.5. si quis clericus. de sortilegis habetur 33. q.1.c. vlti. infra de sortilegiis. c.1. & 2. & 26.q.7. non obseruetis. 2.q.8. quisquis. in fine.

† Eymericus hac 2. parte q. 42. & 43. & ibi dixi.

7 Saperent.] vt 26.q.4.c.1. circa princ. ver. Arioli. vt quando aliqua faciunt, vt habeant responsa à dæmonibus, vt ibi. & ead. causa. q.2. hi qui nam tales plus multo peccant, quàm in casu posito, supra eo. ille. & magis hoc videtur hæreticum, quàm illud.

Manifeste.] in dubio habent dimittere suis ordinariis, vt sequitur.

8 Et dic manifeste, idest clare, perspicue, & certe ita quòd probatione non egeat, quia proprie sumpto vocabulo, manifestum dicitur illud, quod debet probari. 11.q.3. eorum qui. sed notorium non probatur: & sic intelligitur 2.q.1. manifesta. secus in ordinario alio, qui in dubio habet cognoscere, an sua sit iurisdictio. ff. de iudiciis. si quis ex aliena. Idem in delegato †. supra de rescrip. super litteris. & est simile huic supra de censi. Romana. ver. notoria.

† Squillacensis de fi. catho. c. 56. nu. 1. Nicolaus Arelatanus de hęret. notab. 3.

9 Iudicibus.] episcopis vel legatis, quorum dicitur esse studium, tales solicite inquirere, et quoscumque ipsius Christi inimicos inuenerint, destricta vltione corrigere, vt habetur 26.q.5. peruenit. quod c. loquitur in legato, vt patet ex titulo ipsius capituli.

§. De

§. De quæstionibus.

Summarium.

1 *Qualiter inquisitores vsuras restituere iubeãt.*
2 *Cur interdictum Inquisitoribus, ne de vsuris iudicent.*

DE quæstionibus.] *Hic fuit aliquid immutatum de mandato Papæ Bonifacij: nam per antiquam poterant compellere tales ad restituendas † vsuras, de quibus constabat iudicialiter: tamen de ipsis cognoscere non valebant. Beren.*

† Zanchinus de hær. c. 20. nu. 2. & 3.

Iniunxerunt.] *pœnitentia sine satisfactione, seu restitutione vsurarum, non esset fructifera. infra de pænit. & remis. cum quidam.*

1 *Et ideo eis talem pænitentiam imponunt Inquisitores: nam hoc pertinet ad iudicium animæ, non iurisdictionis ordinariæ: & ideo talem executionẽ habent facere ordinarij, & non ipsi, vt sequitur.*

Offendiculum.] *idest læsio, vel oppositio.*

2 *Nam si de talibus quæstionibus etiam possent, et vellent cognoscere, non ita taliter vacarent saluti animarum in officio inquisitionis: & ita illa cognitio esset quædam oppositio tanto bono, quod esse non debet. ad hoc 26. q. 1. presbyteros. in fi. cum concor. ibi notatis.*

§. Si vero.

Summarium.

1 *Non omnis receptator, fautor, &c. est hæreticus: secus si sit credens hæreticorum.*
2 *Pænitentia, & in persona, & in bonis potest imponi.*
3 *Varietas lectionis in hoc textu.*
4 *Qui dicantur reincorporati.*
5 *Hæretici pænitentis, & reincorporati hæredes ad successionem bonorũ eius admittũtur.*
6 *Intellectus cap. Vergentis. de hæreticis.*
7 *Intellectus huius §. in vers. porro.*
8 *Pænitentia imposita personæ, non transit ad hæredes.*

SI vero receptando, defendendo, fauendo.] *Ad declarationem horum verborum, vide quod notaui supra eod. c. 2.*

1 Hæreticus.] *hic manifeste patet, quòd non omnis receptator, defensor, fautor hæreticorum est hæreticus; secus si esset credens eorum erroribus; & sic loquitur supra eod. excommunicamus. 2. §. vlt.*

Impositum.] *secus si esset imponendum. infra §. prox.*

2 In bonis.] *hæc littera demonstrat, quòd pænitentia imposita respiciebat bona defuncti, non personam dumtaxat; secus esset † si Ecclesiam, vel hospitale, seu alium pium locum cõstruere, Ecclesiam dotare, vel ad aliud consimile, quod consisteret iam vere.*

† Zanchinus tract. de hæret. c. 20. Repert. ver. pœnitentia.

Hæredes.] *sic infra de sen. excom. à nobis. 2. in fi. vbi de hoc. & 16. q. 6. c. si episcopum. in fi. 12. q. 2. c. episcopus qui. vbi de hoc. & not. 1. q. 4. §. item peccato ciuium. in glo. idem est, &c.*

Deuenerunt.] *supra de pigno. ex litteris. in fi. cum concor. ibi notatis. de hoc etiam dixi supra eod. lib. de immu. Ecclesiarum. quia nonnulli.*

Vellent.] *& ita erat de futuro, & ita diuersificatur à §. præcedenti.*

Extincto.] *dic de hoc, vt legitur & notatur 23. dist. quorundam.*

3 *Caueas tamen tibi, quia aliter est littera istius §. quàm communiter habeatur: Est enim sic:* Porro, † vel qui confessi fuerint in iudicio de hæresi coram Inquisitoribus huius prauitatis, & ad faciendam pœnitentiam, quam Inquisitores iniungere ipsis vellent, bona sua eisdem Inquisitoribus obligarunt: sed antequam iniungeretur eis pœnitentia, decesserunt: non tamen hæretici, sed reincorporati potius Ecclesiæ vnitati, vel eorum hęredibus, qui ad successionem talium admittuntur, non est satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. *Et talem litteram habet dominus Io. Cardinalis, qui eam sic exponit:*

† Vide referptum Vrbani iiii. consultus. sunt & alii. quod est impressum supra in hac. 2. parte pag. 142.

4 Reincorporati. †] *idest, per ipsos Inquisitores absolutì, & ad gremium Ecclesiæ per absolutionem debitam reducti admittuntur.*

† Sequentes glossæ sunt domini Ioan. Cardinalis.

5 *Et sic nota, si hæreticus pæniteat de hæresi, & fuerit vnitati Ecclesiæ reincorporatus, eius hæres ad successionem bonorum admittitur: in authen. vt cum. de appel. cog. §. generaliter. ver. si vero. et ver. seq. coll. 9. & hoc videtur fieri de sola misericordia. supra eo. vergentis. quæ sicut æquitas præferenda est rigori. C. de iudicijs. placuit. supra eo. lib. de rerum permu. c. 1.*

6 *Vel dic in dicto c. vergentis. fuit lata sententia diffinitiua super crimine. infra eod. cum secundum. sed hic sponte fuit confessus ante diffinitiuam.*

Extincto.] *in eo, qui est confessus, & paratus fuit sententiam accipere: quam non religionis contemptus, sed necessitatis articulus excludit. infra de sen. excom. à nobis.*

Crimine.] *contra infra cap. proximo.*

7 *Solutio. crimen est extinctum morte, quo ad iniunctionem faciendam; vt hic, vel dic quòd hic non loquitur de hæretico, sed de defensore, & similibus, qui non sunt hæretici, vt supra c. proximo: Et ideo ex quo non sunt in crimine excepto, teneho regulam qua cauetur; Delicta & honores cum capite ambulant. ff. si ex noxa. cau. ag. l. 2. responso 1. & C. ne de sta. defunc. si pater tuus. C. si pen. appel. mors interue. si pater.*

Istæ glossæ sunt domini Ioan. Cardinalis, quas hic posui propter litteram supradictam, quæ est vera, alia vero littera communis, † est defectiua, & obscura.

† Sed confusio est ita posita, nam in substantia idẽ continet.

Iniungenda.] *desuncti ergo purgatorio reseruantur.*

8 *Et huius dicti est ratio: quia impositio pænitentiæ, personam sequitur, & non transit ad hæredes: quod patet, quia morientibus non imponitur, sed eis dumtaxat est innotescenda. 26. q. 7. c. 1. quod fieret si ad*

si ad hæredes transiret. nec obstat si dicas, plerumque puniuntur hæredes pro peccatis parentum. supra eod. vergentis. Illud enim verum est in suo casu, scilicet in confiscatione bonorum, non tamen corporaliter, quia peccata suos debent tenere auctores quantum ad pœnam. supra de his quæ fi. à mai. par. cap. quæsiuit. C. de pœnis. sancimus. & ideo nec vt pœna, nec vt pænitentia iudiciaria potest ad hæredes transire, vt hic dicis. de hac materia not. 1. q. 4. in prin. ibi videas.

§. In eo.

IN eo.] Admitti.] *supra eod. vergentis. infra eod. cum secundum.*

Per sententiam declaratum.] *arg. quòd per sententiam ius non datur, sed declaratur: sic 11. q. 3. c. quo modo. vbi de hoc.*

Post mortem.] *24. q. 2. sane.*

Procedatur.] *dic vt supra eod. lib. de præscrip. si quis. §. 1.*

Sacerdotes.

SAcerdotes.] Eorum.] *subaudi erroribus. supra eod. excommunicamus 2.*

Indebite.] *videas quod legitur & not. 23. q. 5. non in inferenda. in fi. & q. 5. reos.*

Impedire.] *etiam occulte.*

Immurationis.] *supra eod. c. 1. dic vt ibi.*

c. Statutum. 1.

STatutum.] *videas per te, & olim incipiebat: Multorum. & multum fuit abbreuiata.*

c. Ne aliqui.

Summarium.

1 *Iurisdictio concessa contra plures, vbi in vnum cœpta est exerceri, in ceteros perpetuatur.*
2 *Intellectus huius cap.*
3 *Inquisitores an sint ordinarij iudices.*

NE aliqui.]

1 Non cœpta.] *Hic vides Papalem declarationē, quæ habet quòd vbi est iurisdictio † commissa contra plures, si incipiat vti contra vnum, est contra alios perpetuata, & non expirat: & hæc fuit sententia Imo. supra de rescrip. pastoralis. in glos. ex hoc. quam sententiam tenebat Io. de Deo in suis quæstionibus. & hoc per illam decre. pastoralis. iuxta fi. & est ratio, quia iurisdictio est res indiuisibilis: ergo quamcito est perpetuata quo ad vnū, intelligitur perpetuata quo ad omnia commissa, quamuis non expressa, sed tacite comprehensa; & hanc sententiam tenuit Io. per. l. C. de duo. reis. l. vlti. & C. de an. excep. l. vlti. Alij distinguunt, an negotia sint connexa, aut non,*

† De hoc articulo copiose hic Geminianus capella Tholosana decis. 341. vbi additio.

A *per id quod habes. ff. de mino. l. etiam. ff. de negotijs gest. l. cum actum. Alij distinguunt, an committatur contra vnam personam dumtaxat, quamuis super plures articulos diuersos: quo casu obtinet prima sententia: aut contra plures personas, quo casu obtinet quod not. supra de offi. deleg. licet. in glos. vlt. & in præci. c. pastoralis. & forte ista sententia non est mala.*

2 *Et potest responderi ad hanc decre. quòd istud accidit in fauorem fidei, vt sequitur: & sic erit speciale:*

3 *Vel dic, † quòd videtur, quòd sint, & sunt or-*
B *dinarij, cum sint à Principe ad vniuersitatem causarum deputati.*

† Vide Eymer. 3. parte q. 4. vbi dixi.

c. Vt officium.

Summarium.

1 *Absolutus ab hæresi, non seruata forma iuris, an sit absolutus.*
2 *Episcopus absoluit etiam redeūtem ab hæresi.*
3 *Simulatio à Deo separat, & eius multiplex species.*
C 4 *Falli, bifariam sumitur.*
5 *Lupi nomen & natura.*
6 *Lupus pro hæretico, malo prælato, & c. sæpe sumitur.*
7 *Nomen lupi generaliter male sonat.*

VT officium.] *Olim incipiebat: Licet vbique. idest in quolibet loco: ad hoc supra eod. lib. de offi. ordi. cum episcopus.*

Infamatos.] *2. q. 4. omnibus. infra de purga. cano. inter.*

D Suspectos.] *infra eod. §. vlti.*

Sanctiones.] *supra eod. ad abolendam. infra de purga. cano. inter.*

Postposito.] *ad hoc 11. q. 3. quattuor. c. quisquis. & c. qui resistit. c. Iulianus.*

Iuxta formam.] *11. q. 3. cum aliquis. infra de sen. excom. à nobis 2. iuxta fi.*

1 *Quid si fuerit absolutus non obseruata illa forma? videtur quòd non sit absolutus, cum in absolutione certa forma requiratur, vt patet infra de sen. excom. cum desideres. & sic etiam notat Imo. supra de fi. pres. veniens. in glos. 1. in fi. Contra credo,*
E *secundum illud quod not. 2. q. 1. de manifesta. in gl. simile, & c. in fine. & 24. q. 3. comperimus.*

2 Impendatis.] *vos Inquisitores. sic etiam episcopus † diœcesis, siue eius superior, absoluit eum, qui incidit in hæresim iam damnatam. arg. 23. q. 4. ipsa pietas. sic etiam notant Lau. & Io. 24. q. 1. c. 2. in fi.*

† Hoc videtur fauere Eymerico. 3. p. q. 48.

Consueuit.] *hoc habetur 1. q. 7. c. saluberrimū. de consec. dist. 2. ego Berengarius.*

3 Simulata.] *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. sapientiæ 1. de pænit. dist. 3. inter hoc 2. & 1. q. 1. per Esaiam. in fi. 1. q. 3. Saluator. de consec. dist. 4. ostenditur. ad idē. 1. q. 1. ita fit. & nota quòd est multiplex simulatio: quod dic. vt legitur & not.*

24. q. 1.

24.q.1. officiū. ista, de qua hic loquitur, est detestabilis. sic 86. dist. c. inferior.

Fallentes.] bene dicit, immo, seipsos, &c. quia licet Deo possint mentiri, ipsum tamen fallere non possunt. de consec. dist. 2. panem de altari. sed contra 81. dist. oportet. iuxta finem, ibi; o vos sacerdotes, qui fallitis nomen meum, &c.)

4 Dic, quòd falli potest duobus modis sumi: vno modo, idest in falsam opinionem duci, & hoc non cadit in Deum: & sic loquitur præalleg. c. panem. 24.q. 3. Deus. Secundo modo dicitur falli, idest fraudem pati, secundum quod dicitur Deus fraudari, & nomen eius falli: & sic loquitur prædictum. c. oportet. 16.q. 1. reuertimini.

Specie.] inter cetera Apostolus dicit, quòd ipse Satanas in lucis angelum se transformat, vt 2. ad Cor. 12. & 26. q. 5. nec mirum. ver. porro hoc est.

5 Lupum.] dic quòd lupus à græco translatum est, græce enim licos dicitur, quòd rabie rapacitatis quicquid inuenerit, trucidet; et est bestia, quæ insidiatur ouibus, quarū guttur inuadit, vt citius strāgulet.

6 Et sumitur hic lupus pro hæretico. sic 25. q. 1. sunt quidam. in fi. Item dicuntur lupi † mali prælati, qui subditos bestiali more dilaniant. 2. q. 6. decreto. in fine. Item dicuntur lupi, mali † custodes, idest iudices. 4. q. 4. contra ritum. Item dicūtur lupi, laici respectu clericorum; quos semper mordaci lacerāt dente. 83. dist. nihil. Item dicuntur lupi mali sacerdotes, qui adulteratorie exercent officium suum. de consec. dist. 4. quomodo. ver. non ob aliud. in fin. Item dicuntur lupi, qui false baptizantur, vt ibi.

† Alfonsus Castrus lib. 3. c. 4. de iusta hęre. punit. vers. alterum pastoris officium.

† Al. falsi.

7 Et sumitur lupus generaliter in malam partem: vt patet 81. dist. oportet. in princ. supra de elect. ne pro defectu. supra de renunc. nisi cum. §. propter malitiam. 23. q. 4. tres personas.

Gerant.] idest, sub specie veræ incorporationis ad fidem, non remaneant in errore.

§. Verum quia.

Summarium.

1 In rebus magnis diligens inquisitio adhibenda.
2 Quantopere ab errore cauendum.
3 Seueritatis variæ appellationes.
4 An per duos testes tantum debeat quis de hæresi damnari.
5 Per testes singulares, & famam, nemo debet de hæresi condemnari.
6 De hæresi nemo ex præsumptionibus condemnandus.
7 Sententia Innocentij, in crimine hæresis sufficere leniores probationes.
8 Testes in causa hæresis compelli possunt ad ferendum testimonium, & mortaliter peccant si subtrahunt se.
9 Neque ab hoc debito excusat votum, aut iuramentum in contrarium.
10 Neque vllum exemptionis priuilegium.
11 Inquisitor, iterato potest testes interrogare, si confuse deponant.
12 Vbi numerus requiritur, duo sufficiunt.
13 Quæ personæ sint, aut dici possint religiosæ.
14 Discretæ personæ quæ dicantur.
15 Tabellioni scribenti acta inquisitionis, non debent satisfacere inquisiti.
16 In causa hæresis monachus conficit instrumenta, aliàs secus.
17 Præcipiendi verbum, quam vim habeat.

VErum quia.] Procedi.] ad hoc est C. de appel. addictos.

1 Nam in magnis rebus diligentior facienda est inquisitio. 42. dist. quiescamus. & legitur & not. 7. q. vlt. c. vlt. iuxta fi.

Reos.] idest peccatores, peccato hæresis.

2 Errore.] dicit Augustinus. Quantum possumus cauendum est errare, non solum in maioribus, verum etiam in minoribus rebus: nec nisi rerum ignorantia posit errari. 38. dist. quamuis.

3 Seueritas.] dicitur seueritas, integritas, rigor, diffinitio, iudicium. de hoc etiam habes 12. q. 2. §. verum illud. 50. dist. vt constitueretur, in fi.

4 Testium.] aliquorum fuit sentētia, quòd in hoc casu non sufficiunt duo † testes. arg. optimum supra eod. excommunicamus 1. §. adiicimus. ibi: tres, aut plures, &c. & sic dicetur iste casus exceptuatus à regula, de qua habetur 2. q. 4. in prin. vbi etiam ponūtur aliȷ casus exceptuati in summa ipsius quæstionis. nā durum videtur, quòd homines bonæ famæ debeant Inquisitores, vel ordinarius, ad dictū duorum simpliciter de tanto crimine condemnare; & est ratio, quia talibus ordo legitimæ defensionis truncatur, scilicet in notitia testium. infra eod. statuta. §. 1. in interrogationibus dandis, vt fieri consueuit. supra de testi. per tuas nobis. & not. 2. q. 1. in primis. in gl. testes iurare, &c. sed arg. contra infra proxime, ibi, duas, &c. & in concor. ibi positis.

† Eymer. 3. par. q. 71. vbi dixi. Gonsaluus de hæret. q. 13. nu 9. Palacius Ru. in allegat. de heresi. §. 13.

5 Certum est tamen, quòd per singulares † testes, & famam, non potest quis de tanto crimine condemnari. supra de testi. tam litteris. præsertim cum in criminibus probationes debeant esse luce clariores. C. de probat. sciant cuncti. quæ ponitur 2. q. 8. & notatur supra de testi. veniens 1. in glos. sed cum crimen.

† Eymer. 3. p. q. 72. vbi dixi copiose.

6 Et de hoc crimine, non est quis ex præsumptionibus iudicandus. supra de præsump. litteras. indicatur ergo purgatio in hoc casu.

7 Scias quòd Inno. scripsit supra de simo. sicut 1. quòd in crimine simoniæ, & hæresis hoc est speciale, quòd cū in aliȷs negotiȷs requirēdæ sint probationes luce clariores, vt dictum est: tamen in crimine hæresis minores † probationes sufficiunt. C. de hæreticis. l. 2. & adde quod dictū est supra eod. filiȷ. in glo. videtur quòd, &c. dicit tamen, quòd leuia signa sufficiunt ad præsumendū aliquem hæreticum: sed illa signa oportet plene probari. supra de præsump. litteras. propter suspicionem tamen indicetur purgatio. supra eod. excommunicamus.

† Et hęc sententia est falsa. Palacius Rubius allega. de hęr. §. 12.

8 Et quando agitur de hoc, credo quòd testes possunt compelli, † si se subtraherent à testimonio perhibendo. supra de testi. cogen. peruenit. & si

† Eymer. 3. p. q. 62. vbi dixi.

Inquisitori celarent veritatem, nouum contrahunt mortale peccatum. 11.q.3. quisquis.

9 Ex quo patet, quòd iuramentum, † nec votum contra hoc praestitum, non excusat, vt 22.q.4. in malis. infra eod. lib. de reg. iur. in malis.

† S. Thomas 2.2. q. 70. art. 1. ad secundum. Socinus. Reg. 509.

10 Nec priuilegium exemptionis habentes meo iudicio, à ferendo testimonio se possunt excusare, etiam coram ordinario. arg. ad hoc efficax supra eod. excommunicamus 1. §. adijcimus. in fi.

11 Circa talia debet iudex, vel Inquisitor esse solicitus: nam si testes deposuerunt confuse, † & de causa scientiae constat minus plene requisitos fuisse, iterato debent requirere: nam hoc de iure fieri potest, vt supra de testi. per tuas. ad hoc ff. de quaestionibus. repeti. debēt etiam inquirere de inimicitia testium, cum is contra quem inquiritur, de talibus nequeat diuinare. supra vt eccle. bene. cap. 1.

† Eymer. 3. par. q. 62. vbi dixi.

12 Duas.] quia in ore duorum stat omne verbum. 2. ad Cor. 13. 2. q. 4. §. quod vero. 4. q. 3. vbi numerus. 35. q. 6. §. vlt. nam pluralis locutio, duorum numero est contenta. infra eod. lib. de reg. iur. pluralis.

13 Religiosas.] religiosi † etiam dicuntur clerici saeculares. 4. dist. denique. iuxta prin. sic & laici, 44. dist. non liceat. vbi etiam idem dicitur de clericis: sic & episcopi. supra de voto, ex multa. ver. sic ergo. vbi de hoc. sed forte hic intellexit de illis religiosis, qui habitum susceperunt: pro quibus multum praesumitur. infra de no. oper. nun. cum ex iniuncto. §. super eo. vbi de hoc.

† Eymer. 3. par. q. 63. Fel. in c. licet de offi. ord. & c. tua nos. de iureiurā.

14 Et not. quòd non sufficit, quòd sint personae religiosae, sed requiritur quòd sint discretae: nam multi religiosi sunt idiotae, & iuris ignari: vt in praed. c. ex multa. ver. sic ergo. item nota, quòd illa persona dicitur discreta, quae bene scit discernere inter lepram & lepram. 11. q. 3. c. quo modo. idest quis & qualiter sit ligandus, vel soluendus, vt ibi. ad hoc de poenit. dist. 6. c. 1. in prin. & iuxta finem. ver. caueat spiritualis.

Praesentia.] idest, conspectu. 9. q. 3. saluo. sic. 15. q. 7. §. solus. & c. sequen.

Publicam.] supra de praesump. illud. supra de praescrip. ad audientiam. iuxta finem.

15 Isti personae tabellionis non debet satisfieri de labore ab his † contra quos inquiritur: nam inquisitiones habent fieri sine incommodo reorum, in authent. vt nulli iudi. §. his insuper. coll. 9.

† Eymer. 3. p. q. 108.

Duos viros.] supra de probatio. quoniam contra. & extrauagan. Bonifacij, debent superioribus. ver. & statuit generale, &c.

Scriniarij.] vulgare est Romanorum. sic supra de praescrip. ad audientiam. iuxta fi.

Seu.] expositiue ponitur pro, idest.

16 Teneri.] arg. contra supra ne cleri. vel mo. sicut te. dic † quòd iste casus est exceptuatus. & nota, quòd iste solus casus excipitur, in quo monachus conficiat instrumentum, vt clare patet in extrauag. Bonifa. debēt superioribus. ver. & statuit. ibi videas.

† Eymer. 3. p. q. 19. vbi dixi.

17 Praecipimus.] ergo est necessariò obtemperandum. 13. q. 1. c. penult. & vlt. & 4. dist. §. vlt. 23. q. 1. quid culpatur. nam quod Caesar praecipit, ferendum est: quod imperat, tolerandum, vt ead. q.

A militarem. & dic ferendum de corpore, tolerādum, scilicet mente.

Non obstante.] sic infra eod. lib. de sen. excom. alma. §. fi. & infra eod. c. §. denique.

Canonis.] praedicti. c. sicut te.

§. Compescendi.

Summarium.

1 An iudex delegatus possit inuocare auxilium saeculare.

B 2 Nulla constitutione obstante, Inquisitores libere procedant.

3 Quod à nobis approbatur, nostrum dicitur.

4 Facilius quis repellitur ab obtinendo, quàm ab obtento.

COmpescendi.] Praemissa.] 12. q. 2. indigne. Censuram.] infra de verb. sig. querenti.

Praedicatores.] idest, illos, qui praedicare volunt: quod dic vt legitur, & not. 6. q. 3. c. 1.

Quaestuarios.] infra de poenit. et remis. cū ex eo. Ipsos.] scilicet quaestuarios.

C Brachij.] 24. q. 5. administratores. c. prodest. supra de offi. ordi. c. 1. & c. quoniam. in fi. 17. dist. nec licuit.

1 Et habes hic efficax arg. quòd iudex delegatus non potest inuocare auxilium † brachij saecularis, nisi ei specialiter fuerit delegatum: & sic obseruat, & tenet curia: nam rescriptum est stricti iuris, vt not. supra de rescrip. edoceri. in fine: ibi videas. & forma mandati ab homine dati, excedi non potest: supra eod. lib. de praeben. cui de non sacerdotali. in fine. cum similibus ibi notatis. sic etiam tenuit B. in sua additione, quam posuit in praed. c. in gl. vlt. in fi.

† Eymer. 3. p. q. 7. Repertorium verbo, brachium saeculare.

D vbi sic dixit: omnia ista loquuntur in ordinario: nam secus est in delegato, quia non potest implorare brachium saeculare. coadiuuat istud dictum stylus curiae Romanae: nam in litteris Apostolicis, siue rescriptis, aliquando apponi consueuit: Inuocato ad hoc, &c. vt hic dicitur, quod quidem non fit sine causa, quasi non sit ipso iure illud auxilium, nisi in litteris apponatur: nam talis clausulae adiectio aliquid operari debet. arg. ff. de leg. 1. si quando. ff. ad municipa. l. 1. in fi. cum similibus: alioquin si nil operaretur, frustra adijceretur: ad hoc quod legitur & not. supra de ma. & obe. solitae. in glos.

E quòd quandoque, &c. 28. q. 1. sicut enim. vltra medium. ver. sin autem. infra eod. lib. de priui. c. si Papa. §. 1. in fi. vt dictum est supra eod. lib. de praeben. c. si cui. in glos. haec clausula. Sed arg. contra. 23. q. 5. administratores. ibi: ecclesiasticis viris, &c. & hanc partem videtur tenere Inno. de offi. deleg. significasti: & Hostien. eod. tit. c. 1. primam sententiam teneas, & secundum hoc corrige quod dixi in praed. cap. administratores. quod capitulum intelligitur in ordinarijs iudicibus ecclesiasticis, de quibus dictum est supra eo. lib. de sta. mo. periculoso. in fine.

Constitutione.] supra de rescrip. nonnulli.

2 De dua-

2 De duabus.] *nec cõstitutione ista, quæ loquitur de vna dumtaxat. supra eo. lib. de rescrip. statutum. nam illa loquitur in mero iudice delegato, licet etiam sibi locum vendicet in conseruatore, vt supra eo. lib. de offi. deleg. c. vlti. ista in eo qui habet certam prouinciam limitatam: & sic omnes de illa prouincia sunt suæ iurisdictionis, ergo omnes illos potest ad se vocare, & distringere sicut quilibet alius ordinarius: nam talis Inquisitor ordinario comparatur, vt patet supra eod. ne aliqui.*

Obseruari.] *videas quod legitur & not. 22. q. vlt. de forma. in glos. vide quomodo. sic supra eod. excommunicamus 1. §. 2.*

3 Approbatas.] *quæ suæ etiam dicuntur per approbationem, C. de ve. iure enucle. l. 1. §. sed neque. supra eod. lib. de præben. si Apostolicæ.*

Fautor.] *repete quod dixi supra eod. c. 2. in verbo, fautores.*

4 Spolietur.] *hoc verbum innuit, quòd per sententiam, non ipso iure. nam facilius deijcitur quis ab obtinendo, quàm repellatur ab obtento. 15. q. 1. c. vlt. supra de iureiuran. quemadmodum. cum similibus.*

c. Vt commissi.

Summarium.

1 *Super crimine hæresis, non fertur noua sententia, sed iam per canones lata, renouatur.*
2 *Cur sint periti in causa hæresis aduocandi.*
3 *Differentia inter prudentes & peritos; & quis peritus.*
4 *Peritorum nomine Theologi, canonistæ, & legistæ intelliguntur, non mathematici, aut medici.*
5 *An periti in causis fidei adhibiti, possint recipere salarium.*
6 *Recipere possunt gratis oblatum, sed nõ petere.*
7 *Qualis esse debeat iurisconsultus.*
8 *Iurisconsultus fraudulenter consulens, tenetur de dolo.*
9 *Qualiter sit contra absentes procedendum.*
10 *Fideiussores absentium pœna pecuniaria mulctandi.*
11 *Absentes hæreseos rei vbi debeant conueniri.*
12 *Hæreticus cum vbique peccet, vbique potest iudicari.*
13 *Sponte redire qui dicantur.*
14 *Detrusio pœnitentium in carcerem, non tam fit ad pœnam quàm ad cautelam: & quare.*
15 *Nemo in pœnam criminis ad perpetuum carcerem damnatur iure ciuili, secus iure canonico.*
16 *Quibus pœnitentiales pœnæ imponuntur, non dicuntur diffinitiuè iudicari.*
17 *Fugientes è carceribus hæretici iudicandi.*
18 *Sententia qua in hæresim lapsi, Ecclesiæ reconciliantur, quibus verbis concipienda.*
19 *Sententiam diffinitiuam, iudex non potest commutare.*
A 20 *An Inquisitor solus possit priuare clericos, vel priuatos nuntiare ecclesiasticis beneficijs, absque episcopi consilio.*
21 *Clericus corrigi paratus, deponi non debet.*
22 *Inquisitor solus priuare potest beneficijs secularibus.*
23 *Episcopum delinquentem, an puniat suus Metropolitanus, vel Synodus.*

Vt commissi.]

Singulis.] *Nam singuli possunt procedere, vt supra c. proxi. 1. responso.* B

Cõmittendi citationes.] *habes simile supra de offi. deleg. hac cõstitutione. §. vices.*

Denunciationes sententiarum.] *sic habetur in præalleg. §. vices.*

Tuleritis.] *hic adde clausulam infra positam iuxta finẽ: plenam concedimus facultatem; & sic repetas ad finẽ cuiuslibet articuli, qui infra sequitur.*

1 Et licet ista † littera dicat, tuleritis sententias, &c. non tamẽ credas quòd sit necessarium in crimine hæresis nouam sententiam promulgari, cum iam à sanctis canonibus sit antiquitus promulgata: sed sufficit quòd antiqua sententia per denunciationem renouetur; & tunc talis sic denuncians non est promulgator noui constituti, sed executor antiqui, vt hæc colliguntur 24. q. 1. c. 1. & est huius ratio, quia lex factum notat, etiam sine sententia, vt ibi notatur per l. ff. de ritu. nup. palam. §. vlt. C † Vide eundem Archidia. infra c. statuta nu. 4. in verbo, ad sententiam.

2 Expedierit.] *quia cũ in negotio hæresis sit cum magna cautela procedendum, vt supra c. vt officium inquisitionis. §. verum. ad talem cautelam sunt peritorum † consilia requirenda.* † Eymer. 3. par. q. 77. & seq. repertorium verbo: Inquisitores § quæ est ratio.

3 Peritos.] *differentia est inter peritos, et prudentes, vt patet 11. q. 3. nemo peritorum. vel dic quòd hoc respicit litteratos; & dicit Hug. in deriuationibus, quòd peritus idẽ est quod doctus, instructus.* D

4 Nec credo hoc intelligendum de quolibet perito litterato, sed de theologo, vel canonista, vel legista: nam cum hic agatur de crimine puniendo, vel absoluendo (quod crimen est merè ecclesiasticum. infra eo. vt inquisitionis. §. prohibemus.) debet per canones cognosci, & decidi arg. ad hoc. 11. q. 1. si quis cum clerico. cum similibus. & ad hoc leges famulantur, vt ea. causa. q. 3. summopere. 3. q. 9. dignum. cap. hortamur. 6. q. 4. si inter. 10. dist. si in adiutorium, aliàs imperitus matheseos risui pateret. 37. dist. qui de mensa. vt si medicus cum suo vrinario vellet in talibus iudicare, quod est risui patendum. ad hæc infra eod. statuta. §. 1. E

5 Præbeant.] *nũquid gratis † videtur quòd non, quia nemo de suo cogitur facere beneficium. 10. q. 2. precariæ. Item quia dignũ est recipere emolumentum, eum qui præstitit obsequium. 12. q. 2. charitatẽ. Præterea nemo cogitur suis stipendijs militare. supra de præscrip. cum ex officijs. & hoc plane videtur dicere August. 11. q. 3. non licet. vbi de hoc. & 14. q. 5. c. vlt. in prin. Sed contra constat, quòd hic agitur de iustitia, & veritate fidei, quam quilibet defendere tenetur, aliàs est proditor ipsius veritatis.* † Repertoriũ verbo, gratis & ver. salarium. § 1. Zanch. de hæ c. 15 nu. 3.

11.q.3.nolite timere eos. & vbi quis tenetur ad aliquid, suis sumptibus illud habet exequi, vt dictũ fuit supra eod.lib. de censi. Romana. in verbo visitatis.

6 Credo quòd licite possunt recipere, si eis datur aliquid ab Inquisitore, vel alio iudice. arg. eius quod legitur & not. 1.q.3. vendentes. & sic intelligo prima iura: sed non potest petere, & sic intelligo contraria in hoc casu, in alijs secus.

7 Consilium.] Iuris consultus debet esse in consilio cautus: in patrocinio fidelis: & in iudicio iustus: vt olim habitum est in prima compilatione in princ.

8 Et quod dic in consilio cautus, dicit cũ debet consulere, quia si fraudem adhibet, tenetur de dolo. ff. de reg.iur. consilij. aliàs regulare est, quòd nemo tenetur ex consilio. ff. manda. l. 2. in fi.

In virtute obedientiæ.] sic supra eod.lib. de sepul. animarum. in prin. ibi dixi.

9 Procedendi.] qualiter procedi possit contra absentes, † sic plane iudico, si constat de ipsorum perfidia, & sint contra eos solemnia edicta proposita, quamuis de iure ciuili in criminalibus non pronuncietur diffinitiue contra absentem ad impositionem pœnæ, nisi vsque ad relegationem, vt ff. de pœnis. absentem. credo de iure canonico posse pronunciari diffinitiue super ipso crimine. supra de do. & contu. veritatis. 86. dist. tanta. si autem non constat, locum habet supra eod. cum contumacia. de hac materia plene not. 3.q.9. in prin.

† Guido Fulcodius. q. 6. Zanchinus de hær. c. 9. Siman de cath. istit. tit. 2.

10 In fideiussores autem absentium pœna pecuniaria † indici potest. ff. de custo. reo. si quis. quod dic vt not. 25.q.5. cum homo.

† Zanch. de hęre c. 9. nu. 4 Guido Papę decisio. 570.

11 Quod c. videtur aliter dicere, quòd si citati non erant, & ibi iam deliquerant, ibi possunt conueniri ratione delicti, & remittendi sunt. C. vbi de cri. agi oportet. authent. qua in prouincia. & in authen. nulli iudicum. §. si vero. coll. 9. 3.q.6. c. 1. vbi de hoc. & c. vlt. ff. de nox. actio. l. vlt. ff. de offi. præs. l. 3. arg. contra 24.q.2 nec quisque. vbi de hoc. circa hoc videas quod legitur & not. infra de rap. c. 1.

12 Aduerte tamen, quòd hæreticus ante conuersionem, semper est in delicto actu manente: & ideo videtur quòd vbique possit conueniri & iudicari; at vbi prius fuerant citati et ex hoc præuenti fuerint, tunc non obest mutatio domicilij. ff. de iur. om. iud. cum quædam. supra de foro compe. proposuisti.

13 Obedientes.] consueuit dubitari, qui dicantur spõte ad gratiam redire: ad hoc potest dici, quòd illi sponte redeunt, qui infra tempus gratiæ veniũt, licet in generali sint moniti: neque enim coacti videntur, qui à nemine sunt præuenti: & facit bene ad hoc ff. ad Tertull. l. 1. §. si ea sit mater. cum sequenti. ver. certe. & post tempus gratiæ, si est res integra, hoc est, quòd non est corporaliter † requisitus, nec probationes contra eum receptæ. ad hoc ff. de opt. leg. mancipiorum. nam si post tempus gratiæ requiritur personaliter, & auditur, quamuis errorem suum detegat, indignus est venia: & sic loquitur canon in suo casu. 24. dist. c. vlti. cum similibus. & circa hoc videas C. de his qui latro. occul. l. vlt. hic tamen non loquitur de talibus obediẽtibus, quia

† al. personaliter.

A non incarcerarentur. & adde quod not. in summa Hostien. eod. tit. §. qualiter deprehendantur. ver. aduerte tamen, &c.

14 In carcere.] ista carceris reclusio, non est tam ad pœnam criminis quàm ad cautelam. ad hoc infra eod.lib. de pœnis. quamuis. ne noceant, ne alios inficiant: vt appareat an in tenebris ambulent, an in luce: an ibi pœniteant.

15 Ad hoc supra eod. excommunicamus 2. §. si qui autem. non diffinitiue: nemo enim in pœnam criminis ad perpetuum carcerem † damnari potest. ff. de pœnis. aut damnum. §. solet. & hoc secundum leges, licet secundum canones imponi possit & in perpetuum, & ad tempus: vt patet infra eod.lib. de pœ-B nis quamuis etiam: vbi de hoc dicam. est ergo pœnitentiæ iniunctio, non iudiciariæ pœnæ impositio.

† Zanchinus de hęr. c. 10. Campegius ad Zanchi. c. 20. Repertorium verbo: Carcer.

16 Vnde attende, quòd absoluti, & postmodum detrusi in carcerem, vel alijs pœnitentijs leuioribus onerati, nullam diffinitiuam sententiam receperũt: nam non sunt absoluti à crimine, quod crimen vtiq; probatum est; sed à sententia excommunicationis, quàm incurrerunt ipso facto.

17 Et si tales sponte carcerem exiuerint, si legitimam excusationem non habẽt, possunt tanquam hæretici condemnari †: nam præsumitur ficta conuer-C sio. & confessio simulata, & materia veteris erroris recondita. ad hoc de pœnit. dist. 2. c. 1. nam exitus acta probat. 22. q. 2. quòd ait. & præcedentia probantur per sequentia, vt ibi notatur. ad hoc 24.q.1. c. 1. circa finem.

† De hoc articulo latissime disserui infra parte 3. super quęst. 97.

18 Et hoc nota, quòd in sententijs ferendis, seu potius pœnitentijs iniungendis eis, qui redire volunt, non debet iudex tales pronunciare hæreticos, vel credentes, quia non sunt tales, vt patet 24. q. 1. hæc est fides. vbi de hoc, & q. vlt. dixit Apostolus. c. qui in Ecclesia. nec pronunciare debet eos fuisse: quia
D nec est modus pronunciandi in iure: dicetur ergo sic: Quia te inuenimus per tuam confessionem, vel alias legitimas probationes hæreticum, vel hæreticos adorasse, vel similia perpetrasse: nũc tamen saniori vsus consilio, vis ad vnitatem Ecclesiæ, vt asseris, de corde bono, & fide non ficta redire: ideo te, in primis abiurata omni hęretica prauitate, secundum formam Ecclesiæ, ab excommunicationis vinculo, quo tenebaris strictus, absoluimus: si tamen ad eam ex corde redieris: & iniuncta tibi mandata seruaueris:
E & quia in Deum, & sanctam Ecclesiam prædictis modis temere deliquisti, ad peragendam pęnitentiam condignam, in perpetuum carcerem te detrudi volumus; & præcipimus ibidem perpetuò te morari.

Nec miretur de hoc aliquis, quòd dictum est sub conditione, si tamen: quia causa tollẽdæ quæstionis expedit sic dici, & poni: vt si non seruauerit quod imponitur, appareat eum non fuisse absolutum.

Muro reclusi.] sic supra eod. quoniam episcoporum.

Mitigandi.] ad hoc 26.q.7. tempora. 50. dist. accedens. & c. presbyterorũ iuxta princ. ver. diaconi. in fi. cum similibus.

Mutan-

Mutandi.] *nota hic de pœnæ commutatione. ad hoc 82.dist.c.presbyter.iuxta finem,vbi de hoc. & supra de voto.c.1.vbi de hoc.* A

19 *Si autem fuisset diffinitiua sententia,commutare non posset iudex.ff.de re iudi.Paulus. & l. acta. §.1.supra de offi.deleg.in litteris.*

†Eymericus 3. par.q. 78. vbi dixi. Alber.de agno. asser. q. 26. num. 11. & seq.

20 Consilio.] *non dicit, consensu† ; & hoc consilium secundum quosdam potius requiritur de honesto quàm de iusto. sed contra: ista littera ponit præpositionem, de, quæ videtur de sui natura importare necessitatem sequendi consilium, secundum ea quæ dicta sunt supra eod.lib.ne se.va.c.1.si ad episcopum. in glos. fin. supra. & secundum hoc videtur, quòd talis priuatio siue denunciatio, non possit fieri sine episcopo, vel eius officiali : & hoc clarius fortificatur ex littera, quæ sequitur, in qua dumtaxat vnus casus ab ista regula exceptuatur: & huius ratio potest esse, quia ipsius episcopi est destituere. supra eod.cum ex iniuncto.in fi.16.q.2. c.1.in fi.2.q.7.inuentum.* B

21 *Si tamen clericus paratus est corrigi, & corde non ficto redire ad ecclesiasticam vnitatem, deponi non debet, vt not.21.dist.nunc autem.in glos.sed videtur, &c. in fine.*

† Idem Geminian' Fráccus, & ibi hic. & Bernar. in Lucerna verbo: inquisitor.§. 19.

22 *Et hoc consilium † requiritur tantum, quando de beneficijs ecclesiasticis spiritualibus agitur: sed in alijs secus, vt patet ex ordine litteræ subsequentis.* C

Scienter.] *hoc videtur prima facie. supra de elect. innotuit.82.dist.proposuisti. argu. contra infra eod. lib. de reg. iuris. præsumitur. ff. de probatio. verius.*

Eos.] *scilicet diœcesanos, in his quæ supra proxime præmittuntur.*

23 Suo iudice.] *vt metropolitano, qui est ordinarius suorum suffraganeorum.10.q.3. quia,in fi.sed videtur quòd debet exponi, suo iudice, idest, synodo,vt 11.q.1.si clericus aduersus.ver.etsi clericus. 34.dist.quorundam.vbi de hoc. 10.q.3.c.2. & 6.q. 4.si inter.9.q.3.saluo.vbi de hoc: quod prius dicitur, videtur verius: & secundũ hoc dicemus quòd prædicta cap. loquuntur secundum antiqua tempora, quando in concilijs omnia negotia tractabantur, secundum Hug.& Laur. Ego sto capitulis supra dictis,cum hic agatur de episcopo puniẽdo,vt in præd. c.quorundam.ver.oporteat ergo,&c. & dicam suo iudice, idest Metropolitano, in concilio existente, vt probant iura supradicta. de hac materia latius notant Inno. & Hostien. supra de præben. graue. ibi videas.* D

Puniendos.] *vt fautores hæreticorum. ad hoc facit optime infra eod. decreuit.*

c. Contra Christianos.

Summarium.

1 *Transire ad Iudaismum, qui dicantur.*
2 *Hæreticum est asserere, legem cum Euangelio, & circuncisionem cum baptismate obseruandam.*
3 *Pœna transeũtium ad Iudaismum, confiscatio bonorum.*
4 *Redeuntes ad Iudaismum, qualiter appellentur, & qui sint.*
5 *Iudæorum appellatio vnde, & quomodo prius vocarentur.*
6 *Paruuli, quamprimum baptizantur, ad fidem obligantur.*
7 *Et qua ratione obligentur.*
8 *Absolute, coactus baptizatus,non obligatur; secus si conditionaliter.*
9 *Testimonium Iudæi, fauore fidei contra Christianum admittitur.*
10 *An filij Christiani existentes alicuius Iudæi, quo tempore pater baptizabatur, patre reiudaizante amittant paterna bona.*
11 *Præuaricatores qui dicantur.*

Ontra †] Ritum.] *idest mores, vel obseruationes.28.q.1.sæpe.*

†Eymericus hac 2.p 44. & ibi dixi copiose.

1 Transierint.] *hic loquitur de illis, qui de Christianis facti sunt Iudæi.*

2 *Et nota, quòd illi incidunt in hæresim damnatam, qui perperam affirmant, legem cum Euangelio, & circuncisionem cum baptismate obseruandã, vt supra de bapt. maiores. circa prin. ver. ad illud autem.*

3 *Et isti,qui sic transeunt, puniuntur confiscatione bonorum.C. de apost.l.1. & hoc cum accusatio fuerit comprobata,vt ibidem.*

4 Redierint.] *hoc dicit, quia perfidia Iudæorum frequenter ad vomitum redit †, vt de conse.dist.4. Iudæi. & tales dicuntur præuaricatores in Christum.1.q.4.Iudæi.2.q.7.non potest.c. alieni. & ita loquitur hic de his,qui de Iudæis facti sunt Christiani. de hoc etiam loquitur eadem dist. plerique. 45. dist. de Iudæis.*

† Rep.ver.rejudaizantes. vmbertus in iudiciali verbo. inuocare. & verbo. apostata. Alber. de agno sceu. assert. q.25.n.14.

5 Iudæorum.] *scias quòd Iudæis scissura decem tribuum nomen dedit: nam antea Hebræi, siue Israelitæ nominabantur. de Hebræis habetur 28. q. 1. sæpe. Ex quo autem in duo regna Dei populus est diuisus, duæ tribus, quæ de stirpe Iuda reges habebant, Iudæi dicti sunt: reliquæ 10. tribus quæ in Samaria regem sibi constituerunt, Israel dicti sunt. de hac diuisione. recitari historice consueuit. 7.q.1. denique in principio.* E

Infantes.] *idest minores septem annis. C. de iure del.l.1.& 2.quæst.4.c. denique.C. de iur. delib. l. si infanti.*

6 *Sed non facias vim in eo quod sic dicit: nam etiã infans vnius diei, si baptizaretur iuxta formam ecclesiæ, ad fidem obligatur, vt patet de conse.dist.4. paruuli. & c. nihil est. & c. cum pro paruulis. & c. quæris. c. paruuli 2. & cap. mater Ecclesia. & c.quis.c.ad hoc.vbi dicit: Quis autem nesciat, credere esse infantibus baptizari? non credere autem, non baptizari? & paruuli per alios credunt, vt ead. dist. in Ecclesia.*

7 *Sed potest quæri, quomodo tales infantuli obligantur*

† Idem Hostien. & recte in sum. tit. de baptismo §. quæ sit forma. in fi. versic. quæritur quo paruuli.

gantur ad fidem, vt dictum est? dic † quòd satis conueniens est, vt qui per alium liberatur, per alium obligetur, vt in præd. c. quæris. quod dic vt not. in præd. c. nihil.

Mortis metu.] in hoc casu obligantur ad fidem. 45. dist. de Iudæis. dic vt ibi. legitur & not.

8 Coacti.] talis coactio, quæ est absoluta, non conditionalis, vel est præcisa, excusat adeo, quod non obligantur ad baptismum: & est ratio, quia ibi potius pati quàm agere videntur, vt 50. dist. presbyteros. dic vt ibi. sed in casu præmisso secus: et est ratio, quia etsi nolit talis baptizari simpliciter, vult tamen illud propter quod baptizatur, scilicet vitam. 15. q. 1. merito. & not. 11. q. 3. timendo.

9 Conuicti.] quòd testimonium Iudæorum admittatur contra tales, hoc est in fauorem fidei. sic supra eod. in fidei. aliàs contra Christianum non admittitur. 4. q. 3. placuit. aliàs est, vt legitur & not. supra de testi. cogen. c. 1. & hic adiunge quod infra sequitur, in fi.

Fautores.] repete quod dixi supra eod. c. 2.

10 Procedendum.] sed pone Iudæum baptizatum, & tunc temporis habere filios Christianos, postmodum præuaricatur in Christum, & ob hoc damnatur, nunquid eius filij Christiani, sunt excludendi à bonis paternis? videtur quòd non, vt 1. q. 4. Iudæi. vbi videtur hoc expressum: sed hæc littera non videtur pati, cum dicat: contra talem tanquam contra hæreticum procedendum: & bona hæreticorum confiscantur, vt infra eod. cum secundum. quod teneas, non obstante præall. c. Iudæi. quoniam loquitur quando talis propter præuaricationem damnatur aliqua pœna, vt puta pensionum, siue tributorum exactione, vt ipsa exactionis pœna compellantur ad rectitudinem peruenire, vt 23. q. 6. iam vero. & sic notat ibi Hug.

11 Non obstat, quòd ibi dicuntur præuaricantes in Christum, quoniam præuaricatores dicuntur, omnes, qui in Deum præuaricauerunt, & non obediunt præceptis eius, vt patet 11. q. 1. relatum, in fine. ad idem ead. causa. q. 3. existimant. in princip.

c. Decreuit.

Summarium.

1 Initium contractus hic respiciendum.
2 Matrimonium cum hæretico & excommunicato contractum valet.
3 Scienter contrahens cũ hæretico punitur hic, non autem ignoranter.

Ecreuit.] 1 Tunc.] scilicet tẽpore contractus: vt sic inspiciamus initium ipsius contractus, vt aliàs diximus. supra de emp. & ven. cum dilecti. supra de ele. dudũ 1. cũ similibus.

Sciebant.] quo casu, contrahere non debuerunt †, vt 28. q. 1. caue. & c. non oportet.

† Eymer. 3. p. q. 111. Carrerius de hæ

2 Sed si contraxerunt, tenet matrimonium secun-

A dum Hug. vt etiam ibi not. sicut si contraheret cũ excommunicato, cuius matrimonium tenet. supra de eo qui duxit in matrimonium. quã pol. per adul. significasti. & ad id quod dicit, sciebant: repete quod dictum est supra eod. vt commissi. in glos. vlti.

ret. nu. 141. & 169. Palacius Rub. in l. Tauri. 78. nu. 1. idem tract. de regno Nauarræ. p. 5. §. 5.

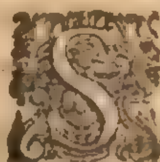
3 Vnde cum talis vxor scienter fecerit contractũ, qui non sumpsit initium ab origine æquitatis, dignũ est, vt puniatur: nam per hoc videtur tali hæretico fauere; vbi autem ignoranter contraxit, non fuit in culpa, ergo non debet ex hoc puniri. infra de cleri. excom. mi. Apostolicæ.

B

c. Statutum 2.

Summarium.

1 Quorum statutorum fiat hic declaratio.
2 Quibus iuris locis fiat generationum computatio.
3 Parentelæ gradus qualiter computentur.
4 Verbum, declaramus, & volumus, quid significent.
5 Nisi nominatim caueatur, de descendentibus per lineam maternam, non continentur sententia iuris vel hominis.
6 Intellectus huius cap.
C 7 Pœna huius cap. etiam filios illegitimos comprehendit.
8 Item eos, qui non sunt in patria potestate.

Tatutum.] Innocentii.] Hic ponuntur duæ declarationes quorũdam statutorum antiquorum, scilicet Inno iiij. supra eod. excommunicamus. §. credentes, &c. & c. vergentis. vel dic. Inno. iiij. quod fuit positum in commissionibus per ipsum factis Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, & hoc statutum erat omnino simile statuto Alexandri iiij. quod habetur supra eod. quicunque. §. hæretici.

D

2 Generationem.] qualiter ista debeat computari, plene probatur per Isidorum, & Alexandrũ iiij. † & Papam Zachariam. 35. q. 5. c. 1. & 2. & c. parentelæ. & c. primo gradu. §. ecce hic aperte.

† Alexander secundus legitur in vulgatis Gratiani lib.

3 Primum & secundum gradum.] gradus parentelæ taliter computamus †: siquidem ego & frater meus, vna generatio sumus, primumque gradum efficimus, & nullo gradu distamus: rursus filius meus, fratrisque mei filius, secunda generatio sunt, ac gradum secundum faciunt, nec à se aliquo gradu separantur. hoc ita dicit Papa Zacharias in E præall. c. parentelæ. & hic fuit tenor statutorum prædictorum. & hæc verba, scilicet primum & secundum, &c. sunt verba Bonifacij.

† Hoc accipe secundũ ius canonicum: nam iure ciuili aliter fit in collateralibus computatio Hostiẽ. in sum. tit. de cõsan. §. qualiter computetur.

Declaramus.] quamuis sic dicat, de hoc erat olim magna altercatio in curia, vt de facto vidi: nã cuidam electo fuit hoc oppositum: super hoc inducebatur glos. Hostien. quam ponis in præd. c. supra eo. vergentis. sed quicquid olim fuerit, tenendum est quod hic dicit.

4 Volumus.] supra proxime dixit, declaramus: quod

quod verbum demonstrat, sic prius ante istam constitutionem obtinuisse: hic vero dicit, volumus: per quod demonstratur, quòd est in hoc articulo noui iuris constitutio.

5 Et est notandum, quòd vbi alids non caueretur de descendentibus per maternam lineam, illi nullo gradu comprehenduntur †, per sententiam iuris, vel hominis. infra eod. lib. de pœnis. vbicunque.

† Quia in pœnis masculinum nõ includit fœmineum. Bart. l. 1. ff. de ver. sig. Gigas de crim. læsæ maiest. lib. 3. q. 13.

Hoc.] quod in prædictis statutis continetur.

6 Hoc sane.] dic hoc, idest quod ipse Bonifacius supra proximè præmisit: nam quòd hic dicitur, loquitur de filijs excludendis à beneficijs ecclesiasticis, & officijs publicis: vnde non videtur hoc statutum contingere, quod legitur & not. C. ad l. Iul. ma. quisquis. quæ ponitur 6. q. 1. si quis. nam ibi loquitur de bonis hæreditarijs, paternis, & maternis, quæ confiscantur. supra eod. vergentis. infra eod. cum secundum. ita quòd ad parentes, vel filios vlterius non reuertantur. C. eod. tit. authent. Gazaros.

7 Filiis.] etiam naturalibus † & illegitimis, ne plus habeat luxuria quàm castitas: in authen. de resti. & ea quæ pa. & c. in fi. coll. 4. hoc etiam demonstratur per hanc litteram, quæ sic indistinctè loquitur. ad hoc 31. q. 1. c. vlti. in prin.

† Hæc opinio vera & cõis. Gondisaluus de hæret. q. 23. nu. 3. & 4. Couarru. lib. 2. c. 8. varia. resolut. nu. 3. Gigas de crimi. læsæ maiest. li. 3. q. 7.

8 Aliqui tamen intelligunt de his, qui sunt in potestate dumtaxat, & filij illegitimi non sunt in potestate patris, insti. de nup. circa finem. sed littera præcedens, vbi dicit: per maternam vero, & c. hunc non recipit intellectum, quia mater filium in potestate non habet. insti. de adop. §. feminæ. & not. 20. quæst. 1. cap. 2.

c. Inquisitores.

Nquisitores.]

Inquirere.] hoc verbum demonstrat cum eo quod sequitur, quòd superfluum est quærere, an inquisitores possint inquirere, & negotium remittere ad sedem Apostolicam, sicut alids videtur posse fieri, supra de appel. constitutis. & planum est quòd non, quia actus inquisitionis expressè prohibetur eis, vt hic.

Expresse.] habes simile supra eod. lib. de procurat. c. si quem. §. 1. ver. nisi. infra eod. lib. de sen. excom. c. cum medicinalis. §. 1. & hic.

c. Per hoc.

Summarium.

1 Episcopi in crimine hæresis aduersus exẽptos procedunt, vt delegati.
2 Dubium olim, an per commissionem Inquisitoribus factam, iurisdictio episcoporum circa hæresim cessaret.
3 Citantibus Episcopo et Inquisitore, coram quo debet citatus se sistere.
4 Inquisitores, summi Pontificis delegati.
5 Cuius maior sit iurisdictio, Episcopi, an Inquisitoris.
A 6 Citante prius Episcopo, & deinde Inquisitore, citatus coram Inquisitore compareat.
7 Diuisim procedere, qualiter intelligatur.
8 Processuum communicatio, quãdo fieri debeat.
9 Veritas quomodo inueniatur.
10 Licet diuersi fiant in hoc crimine processus, vna sententia tantum fertur.
11 In eodem crimine non est sæpius procedendũ.
12 Inquisitor etiam publicatis de vno attestationibus, potest ab alijs inquirere.
13 Quando præsumatur subornatio.
14 Cum processus sunt contrarij, quid faciendum.

B

Er hoc.]

Generaliter.] hoc dicit, vt excludat specialem commissionem. supra de offi. lega. studuisti.

1 Delegata.] quia Papa eis specialiter commisit hoc officium: & episcopi contra exemptos in hoc crimine possunt procedere tanquam delegati à Papa. supra eod. ad abolendam. in fi.

2 Nolumus.] hoc forte dixit, quia per magnos † viros olim contrarium tenebatur: & erat ratio, C quoniam Papa committendo tale officium Inquisitoribus, illud ad se reuocasse videbatur: & ob hoc ordinariorum officium debebat conquiescere. supra de offi. lega. licet, supra vt lite penden. ecclesia 2. supra de appel. vt nostrum. 2. q. 1. nomen. infra de pur. cano. cũ dilectus. in fi. probabant etiam alia ratione cuiusdam incõuenientiæ, quæ ex hoc sequeretur, si ordinarius posset inquirere: dicebant enim, si possent ordinarij inquirere & procedere, cũ constet quòd Inquisitores possunt etiam inquirere & procedere, distraherentur homines ad diuersa iudicia siue tribunalia, & sic promiscuis actibus rerum D turbarentur officia, quod esse non debet. C. de epi. & cleri. repetita. C. de testa. consulta diualia. Sed hæc sententia succumbit, vt hic patet: & est ratio, quia generalis commissio facta Inquisitoribus, ordinariorum officium non subtrahit, eo quod sunt ipsi ordinarij Deo obligati ad reddendam rationem de animabus eisdem commissis, vt dixi supra eod. lib. de censib. Romana. in principio.

† Hanc opinionem tenuit Guido Fulcodius, qui fuit postea Clemẽs Papa iiii. in consultationib ad Inquisitores. q. 1.

3 Derogari.] pone quòd diœcesanus ordinarius, & Inquisitor simul citent, cui tenetur citatus potius obedire? videtur quòd ordinario, eo quòd E habet superiorem † iurisdictionem, cui per commissionem alteri factam non derogatur, vt hic dicit. ad idem extrauagans Benedicti, Ex eo. arg. ad hoc. supra eod. de offi. ord. significauit.

† al. firmiorem

4 Sed contra, Inquisitores dicuntur delegati à Papa †, cum hoc officium alids eis non competeret, & hoc patet ex littera præcedenti, vbi dicit: delegati à sede Apostolica. sed video quòd illi, quibus aliquid committitur à sede Apostolica, habent auctoritatem personæ illius à qua destinati sunt, vt legitur 2. q. 6. si episcopus. & dicuntur locum illius obtinere. 93. dist. c. vlt. & 23. dist. c. 1. ad idem 97. dist. nobilissimus. supra de offi. deleg. sane. ergo videntur maiorem, fortiorem, & nobiliorem iurisdictionem

† Carrerius de hæret. nu. 71. Campogius ad Zanchi. c. 8. super verbo, episcop. vbi totum hunc locum illustrat.

ctionem habere: ergo tali iurisdictioni potius est parendum. 8. dist. quæ contra. 11. q. 3. qui resistit.

5 Si dicatur, quòd diœcesanus, habet æqualem iurisdictionem cum inquisitore, & hoc per istam decretalem, hoc non videtur verum, cùm ipse fungatur ordinaria potestate, nisi super hoc haberet specialiter delegatam: & hoc clare colligitur ex littera proxime præcedenti, vbi dicit: ordinaria, vel delegata. si habent delegatam, aut inquisitor vtitur sua speciali commissione Papali, quæ est dignior, & maior, vt dictum est: si dicatur, quòd ordinarius etiam videtur delegatus Papæ per istam decretalem, potest dici, quòd hoc non est verum, quia hic nō datur maior iurisdictio, neque alia quā prius habere ad hoc supra de offi. ordi. licet. & c. graue. nō obstat. eo. tit. significauit. nam si bene videatur, immo videtur facere pro nobis: nam ibi dicit, quòd vbi delegatus absoluit excommunicatum ab ordinario, & propter malitiam eius, vel desidiam processus causæ retardatur; potest ordinarius illum absolutū reducere in pristinam excommunicationis sententiam: sed non dicit, quòd possit in causa procedere, immo innuit contrarium: & si bene videas, ista littera non dat aliud ordinario, nisi quòd processus eius locum habeat, quamuis etiam Inquisitor procedat.

6 Et forte si ordinarius prius citasset & subsequenter citet Inquisitor: citatus deserto ordinarij iudicio, debet venire coram Inquisitore. ff. de re. iu. contra pupillum. in præd. cap. quæ contra. & c. qui resistit. & secundum hoc, non est vis, si præueniat ordinarius in procedendo, quod verum credo.

7 Diuisim processerint.] hoc declaratum est per Papam Benedictum in sua consti. eod. tit. Ex eo. vbi dicit, quòd intelligitur diœcesanos, & inquisitores tunc demum diuisim procedere, cum hi & illi separatim, non quando episcopi tantum, vel Inquisitores tantum procedunt.

8 Communicare.] scilicet in fine, quando nil restat agendum †, nisi quòd sententia proferatur, vt in præd. consti. Ex eo. ver. consultationem. vnum tamen casum excipit illa constitutio, videlicet, si aliter commode non possit procedere, nisi alterius actis visis: ex hac enim causa, semel tantū, vt fraudi locus non fiat, in toto negotio copia tribuatur, vt ibi continetur. §. vnum sane.

† Eymer. 3. p. q. 51. & 52.

9 Inueniri.] dicit canon, quòd veritas sæpius exagitata, magis explendescit in lucem: nam fructus diuinus est, iustitiam sæpius recenseri. 35. q. 9. c. vlt.

10 Proferatur.] nota hic diligenter, quòd licet separatim fiant processus per diuersos, tamen vna sententia promulgatur.

11 Et ita non tangunt casum istum illa iura, quæ volunt, quòd de eodem crimine contra aliquem non est sæpius procedendum. infra de collu. deteg. c. vlt. de hac materia notat Inno. infra de pur. can. cum dilectus. in glos. de alio crimine, &c.

12 Sed circa hoc satis dici potest, quòd cum Inquisitor ex officio suo procedit, publicatis attestationibus de vno, ab aliis testibus inquirere potest. 2. q. 1. notum. & q. 5. c. Mennam.

A 13 Cum autem aliquo adiuuante inquisitionem non sic terminatur, timetur tunc subornatio. & huius sententiæ fuit Gof. supra de accus. qualiter 2. §. debet. & in summa eod. tit. §. videamus.

14 Et vbi istorum processus essent contrarij †, ita quòd non potest secundum vtrunque processum iudicari, collige quod faciendum sit, ex eo quod legitur & not. supra de testi. in nostra.

† Zanchinus tract. de hæret. cap. 15. num. 2.

c. Vt inquisitionis,

Summarium.

B

1 Hæretici inquirendi, & corrigendi, aut exterminandi.
2 Leges Friderici Clemens iiij. certo modo approbat.
3 In crimine hæresis videtur sententia requiri.
4 Casus, quo quis statim traditur curiæ sæculari.
5 Pœna animaduersionis, idest mors.
6 Proclamatio, & appellatio, qualiter differant.
7 Hæreticus à sententia diffinitiua non appellat.
8 Potest tamen appellare in processu causæ, cum iniuste grauatur.
C 9 Omnis oppressus libere appellat, & quare.
10 Oppressus vel grauatus quis dicitur, ante sententiam.
11 In occultis delictis iudicandis, cur debeat certus ordo seruari.
12 Hæretici nullo gaudent iuris priuilegio.
13 Appellationis remedium non denegandū his, quos non constat esse hæreticos.
14 Causæ fidei in Ecclesijs tractandæ.
15 Intellectus c. quoties. 24. q. 1.

D VT inquisitionis.] vbi hæretici dicuntur esse admixti fidelibus, de hoc facienda est inquisitio, vt à fidelibus discernantur, & inuenti corrigantur, & quibus non prodest correctio, non parcat abscissio. 24. q. 3. illud sane: vnde hæreticus dicitur peccare in semetipso, ead. q. dixit Apostolus.

2 Promulgatas.] has leges Clemens, cum certis modificationibus, & adiectionibus, in vnum sub sua bulla redegit, & fit de hoc mentio infra eod. c. vlt. responso 1.

Sub arcta.] idest dura. 23. q. 5. de Liguribus.

E Terminetur.] simile 2. q. 8. quisquis. 3. q. 2. quia ea. in fine. at hoc accidit propter graue crimen, & quando est suspicio non leuis: sic loquitur hic, & ff. de custo. re. diuus. & not. quod dicit hæc littera: terminetur per iudicium Ecclesiæ. & infra proxime sequitur.

3 Condemnatos.] ergo videtur, quòd etiam in hoc crimine sententia requiratur †, per quam negotium terminetur: vt 20. dist. §. 1. vers. cum ergo. ad idem. ff. de re iudi. l. 4. §. condemnatum. infra eo. c. vlt. §. 1. ibi: ad sententiam, &c.

† Contra videtur sententiæ auctor supra cap. vt commissi, num. 1.

Indilate.] idest sine dilatione. 2. q. 1. sicut. de pœnit. dist. 1. Adam.

4 Et hic

4 *Et hic est vnus de casibus, in quibus quis dimittitur statim curiæ sæculari, vt notatur supra eod. ad abolendam. §. 1. in gl. in tribus autem, &c.*

5 Animaduersione.] *idest, pœna, qua anima vertitur de corpore. sic supra eod. ad abolendam. §. 1. & videas quod dictum est supra eod. lib. de except. cum quidam. in fine.*

Proclamationibus.] *habes simile verbum supra de stat. monach. ea quæ. §. 1.*

6 *Et hic aliter quàm ibi sumitur, scilicet secundũ quod habetur supra de appell. cum sit. nam appellatio est in iudicio: proclamatio extra iudicium: quod dic vt ibi not. in glos. proprie, &c.*

Prædecessorum nostrorum.] *Innocentij, Alexandri, Clementis.*

Imperialem.] *Friderici insertam sub bulla Papæ Clementis.*

† Eymer. 3. p. tit. de appel. quę fit ab inquisitore vbi dixi. Zanchi. de hęret. c. 29.

7 Interdictum.] *hoc planum est †, vbi data est diffinitiua sententia, vt hic: & hoc demonstrat littera præcedens, vbi dicit,* condemnatos: *& vbi dicit:* sibi relictos statim, *&c. & sic etiam loquitur ff. de appel. constitutiones.*

8 *Sed nunquid erit idem in processu causæ inquisitionis, si grauentur contra iura? videtur quòd non, quia nulli est legitima defensio deneganda, vt supra de excep. cum inter. ver. inquisitionis, &c. & sic cognoscetur de iniquitate inquirentis, supra de appel. interposita. in fi.*

9 *Nam regulare est, quòd omnis oppressus libere potest appellare. 2. q. 6. c. 1. & est ratio, ne innocens damnetur, vt ea. q. c. 3. vbi dicit canõ, quòd in causis ecclesiasticis, dicta, idest assignata causa, à primo iudice recedere licet, si necesse fuerit, aut se viderit prægrauari, vt 2. q. 6. c. non ita. in fi.*

10 *Oppressi autem etiã prægrauati dicuntur ante sententiam, vt ead. q. §. oppressi.*

11 *Ideo autem in occultis debet certus ordo obseruari, ne quis innocens aduersariorum pateret insidijs. 2. q. 1. c. de manifesta. non obstat quod hic dicit; immo potius facit pro: nam si bene videatur, loquitur de illis, de quibus iam constabat, vnde dicit: sit hæreticis, & credentibus, &c. Sic etiam loquitur constitutio Inno. iiii. de qua fit hic mentio. dicit enim sic:* Item proclamationes, & appellationes huiusmodi personarum minime audiantur.

12 *Ideo autem dicit, huiusmodi personarum: quia non debent hæretici gaudere aliquo iuris priuilegio †, vt in authen. de priuil. doti. hæreti. muli. non præstan. circa medium. Idem etiam tenet constitutio Friderici quondam Imperatoris, de qua etiam fit mentio hic, quæ incipit: Commissi nobis cælitus, &c. vbi etiam sic dicit:* Omne insuper proclamationis, & appellationis beneficium ab hæreticis, receptatoribus, & fautoribus eorum penitus amouemus.

† Et cur hæretici priuilegiis sint indigni, tradit Petrus Godofredus in l. 1. C. de hæret.

13 *Et sic à contrario videtur, quòd vbi non constat aliquem esse hæreticum, tale iuris beneficium ei denegari non debet; coadiuuat etiam ad hoc, quòd in tam graui crimine oportet cum multa cautela procedi, supra eod. vt officium. §. verum.*

Mere sit ecclesiasticum.] *ad hoc in authen.*

A *vt cleri. apud proprium epis. §. si vero ecclesiasticũ.*

14 *Vnde dicit beatus Ambrosius causam fidei agendam in ecclesia quis abnuat? si quis confidit, huc veniat. 23. q. 8. c. conuenior. vbi de hoc, vtinam secus esset.*

15 *Sed ad huius dicti declarationem vide quod legitur & not. 24. q. 1. quoties. & in concord. ibi notat. & c. si Petrus. 26. q. 5. contra idolorum. & in præcit. c. quoties. & vt melius elucescat, sciendum est; quòd ea quæ ibi dicuntur, diriguntur beato Augustino, & alijs coepiscopis suis cõgregatis in Africa in concilio Carthaginensi, vt ipse refert in suis* B *epistolis: quia in concilio non fuit ausus condemnare Pelagium, nisi requisito summo Pontifice, qui tunc Ecclesiæ Dei præsidebat, scilicet Inno. primo.*

Condemnetur.] *sic supra eod. cum contumacia, in fine.*

c. Cum secundum.

Summarium.

1 *Quæ dicantur nuptiæ nefariæ, & quæ incestæ, & inutiles.*

C 2 *Incestus cum quibus committatur, & incestuosi Deo abominabiles.*

3 *Hoc nomen, res, large, & stricte sumitur, & quid significet.*

4 *Secundum canones, rapta cum raptore, licite contrahit.*

5 *Quibus casibus bona raptorum deferantur in fiscum.*

6 *Bona hæreticorum confiscata, à tempore commissi criminis.*

7 *Alienationes ab hæreticis factæ, ante damnationem, non valent.*

D 8 *Fiscus, vel Inquisitores, non tenentur restituere pretium, his qui ab hæreticis emunt, cum ab illis bona vendicant:*

9 *Nisi pretium, vel aliud loco pretij inueniatur in bonis hæretici:*

10 *Nec restituitur pretium ei, qui emit ab eo, cui hæreticus vendidit.*

Vm secundum.]

1 Nefarias.] *Nefariæ propriæ dicuntur nuptiæ inter ascendentes, & descendentes: incestæ, inter collaterales, & affines: aliæ, quæ alijs* E *rationibus simpliciter prohibētur, inutiles dicuntur secundum quod not. C. de incestis nup. sub rubrica.*

Contrarias.] *quoniam ex tali coniugio soboles non potest subcrescere. 35. q. 3. quædam lex. ad idem. 56. dist. si gens.*

2 Incestas.] *cum quibus committitur incestus, habetur 36. q. 1. cum ergo. de talibus nuptijs incestuosis habetur 35. q. 3. c. 2. & c. nullum. & c. de incestis. ibi videas: & c. nec eam quam. & tales nuptias hic appellātur nefariæ, quoniam tales incestuosos designare funestum est, vt in præd. c. de incestis. &*

dicuntur abominabiles Deo, & cunctis hominibus, vt in præd.c.nec eam.

Eo ipso.] *in hoc videtur facere ad propositum. de quo habetur infra eod.c.ver.bona.in fine.*

3 Rerum.] *hoc nomen, rei, secundum veram significationem, omnia comprehendit, & corporalia, & incorporalia.ff.de ver.sign.l.rei appellatio. & l.rei appellatione. aliquando tamen hoc nomen, rei, stricte sumitur, & proprie, vt 23.quæst.7.si de rebus. vbi de hoc in princ. sed ad huius verbi declarationem, vide quod plene dixi. 40. distin. ante omnia.*

Perdat.] *vt C.de incestis nup.l.cum ancillis, & l.seq. & l.siquis.ff.eo.tit.l. inceste. insti. de nup.§. si aduersus.*

Et mulier.] *repete, & cum secundum leges ciuiles mulier, &c. & dic mulier, ingenua. C. de rapt.virg.l.1.§. & siquidem. in ancillis enim & libertinis, non habet locum pœna bonorum, vt ibi habetur.*

4 Humanam legem.] *quæ habetur C.de rap.vir. l.1.& dic humanam, idest ciuilem; quia secundum canones, licite rapta contrahit cum raptore. quod dic vt 36.q.2.in summa.*

Consortibus.] *idest socijs in delicto, vt in præ. l.C.de rap.virgi.§.pœnas autem.*

Ipso iure.] *hoc habes in authen. de rap. muli. &c. in fi. coll. 9. & propter hoc quod sic dicit, facit ad propositum.*

5 Certo casu.] *scilicet cum parentes mulieris nō supersunt, nec alter eorum: vel si supersunt ipsi, vel alter, consenserunt talibus nuptijs: hoc casu bona deuoluuntur ad fiscum, vt in præ.authen.de rap. muli. in fin. Ista autem cessant secundum canones, vt not. 26. q. 2. de puellis. in glos. hoc est derogatum, &c.*

Illicitas species.] *supra de Iudæis. ita quorundam.*

Omittens.] *hoc habetur ff. de vect.l.commissa. C.eod.tit. l. omnium. & l. si quis. & quod hic dicitur, locum habet in priuato. ff.eo.tit.l.vlt.§. diuus. in milite non.C.eod.tit.l.3.*

Prædicti.] *scilicet superius nominati, vt illicitas, siue nefarias nuptias contrahens: rapta quæ cū raptore contrahit: transuehens illicitas species, vel rerum vectarum professionem omittens.*

Ipso iure.] *sic intellige quod dicitur sup. eod. excommunicamus 1.responso 2.*

6 Confiscata.] *ad hoc 23.q.4.nimium. iuxta finem.ver.Constantinus.6.q.1.si quis eum. supra eo. tit. vergentis.&c.excōmunicamus.infra 1.respons. 2. C. de aposta.eum, qui.infra de verb. sign. l.super quibusdam.1.respon. in fi.C.eod.tit.l. 4. Saluo iure principalis domini, dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat. C. de heret. authen. si vero dominus. fuit autem Frederici.*

Et dic confiscata, scilicet a tempore commissi criminis.C.ad l.Iul.maie. quisquis. §. emācipationes. & C.de aposta.apostatarum.§. 1. hoc tamen quidā intelligunt, crimine permanente.arg. supra eod.sta

A *tuū.§.1.& 43.dist.c.vlt.in fi.& 49.dist.c.1.in fi.& aduerte, quomodo hæc littera loquitur indistincte.*

7 *Vnde dico, quòd donatio siue alienatio facta ab hæretico, ante damnationem, non tenet: licet dominia hæreticorum bonorum non pertineāt ad fiscum, siue ecclesiam, nisi demū damnatione secuta super crimine; tamen ex quo est secuta condemnatio, effectus huius damnationis trahitur retro, ad diem commissi criminis: & ex die commissi criminis videtur ei interdicta alienatio, vt in præd.§. emancipationes. ad hoc quod not. supra de simo. tanta. in glos. præscisus. versi. & intus ortus, &c. arg. ad hoc*

B *supra eod.c.quicūque.§.vlt.ff.de accus. l.ex iudicio, hoc tamen intellige, cum determinatione eius quod habetur supra eod.lib.de præscrip.si qui.§.1.*

8 *Et vbi hæreticus alienauit, fiscus vel Inquisitores, non tenentur pretium restituere emptori: & est ratio, quia vt prædixi, effectus damnationis trahitur retro, ad diem commissi criminis: & sicut facta damnatione, non posset bona alienare, eodem modo nec ante damnationem, à die dicti criminis commissi, non potuit alienare.arg.ff.de dona. inter virum & vxorem.l. donationes. ff. de dona. l. post contractum.ff. de accu.l.ex iudicio. & in præcitato*

C *§.emācipationes.nam si hoc est in crimine læsæ maiestatis, vt ibi, multo fortius in crimine hæresis, cū maius sit crimen quod in Deum committitur principaliter, quàm quod in homine. 17.q.4.sicut qui. in fi.ad idem supra eod.tit.vergētis.ver. cum enim. & est ratio, quia fiscus siue Inquisitores, talia bona, vt sua videntur vendicare.arg. prædictarum legū, quo casu certum est, vendicantem pretium non debere restituere.C.de furtis.l.in ciuilem.*

9 *Et hoc verum intelligo, nisi pretium, vel aliud loco pretij inueniatur in bonis hæretici. arg. ff. sol. mat. si cum dotem.§.vlt.& l.seq.ff. de leg.1.l.Im-*

D *perator.& l.sequenti.*

10 *Et intelligas, quòd non solum aduocabit rem non restituto pretio emptori, qui emit ab hæretico, sed nec etiam ei, qui ab emptore emit: quantuncumque bonam fidem habuerit, & quantuncumque per plures manus ambulauerit, & est ratio, quia non habuit ius vēdendi, vt ff.de minori. in causa.§.vlti. ff.de contrah.emp.& vend.l.si quis sub hoc pacto, & est ratio, quia effectus damnationis trahitur retro, vt prædictum est supra. & sic bona vendi non potuerunt, vt patet ex præmissis, sicut etiam tene-*

E *bat Dynus in prædictis.*

Executio.] *supra de sponsa. cum in tua. & supra de accusatio. sicut olim.*

Promulgata.] *tunc demum est sententia executioni mandanda.ff.de re iud.l.à diuo. & secundum hoc intellige quod habetur 23.q.5.si vos. & c. de Liguribus. in fi.24.q.1.c. qui contra. & hic adde: & videas quod dicam infra eod.lib. de homi. c. pro humani.in fi. in glos. quia sufficit,&c. & infra eod. lib.de pœnis.felicis. in glos. quæ est in verbo, infamis,& c.2.q.3.præuaricatorem.*

c. Sta-

c. Statuta.

Summarium.

1 *De plano procedere, qualiter sit intelligendũ.*
2 *Reum priuare debito iuris ordine, graue peccatum.*
3 *Episcopus non potest partem prouentuum ab Inquisitoribus exigere.*
4 *In crimine hæresis sententia, an requiratur.*
5 *An sit secretum, quod quinque sciunt.*
6 *Casus in quibus relinquitur quis cõsciẽtiæ suæ.*

Tatum.]
1 De plano.] *sic supra de iudis nouit. iuxta si. intellexerunt quidam* † *quòd hoc debet intelligi, idest sine magna disceptatione, atque summatim: alij hoc non admittunt. & intelligunt de plano, idest sine scriptura, vel libello. arg. ff. de consti. prin. l. 1. vel idest non pro tribunali: vel in figura solemnis iudicij, sedendo in prætorio, vel vbi ius reddi consueuit: sed alibi, non seruata solemnitate strepitus iudiciorum. ff. de adul. miles. §. sexaginta. ff. quis ord. in bo. pos. seruetur. l. 2. §. dies: hæc tanguntur in Spec. de offi. ord. iudi. §. postremo. ver. tertio dicendum est, &c. ibi vide si quo ad hanc materiam plenariæ cognitionis; & secundum hoc quando dicit, de plano, debet exponi, idest summarie, quasi dicat sine magna inquisitione, idest, iudice non sedente pro tribunali: licet enim de plano cognoscat, nihilominus libellum recipiet iudex, vt in præ. §. sexaginta. hoc etiam sic notatur in speculo, de libelli conceptione. §. nunc dicendum. ver. 4. &c.*

† Qua ratione intelligi hæc debeant docet Papa in Clemen. sæpe. de ver. signif. relata supra fol. 227.

Strepitu.] *hæc clausula etiam habetur supra de sta. mo. ea quæ. §. quòd si abbas. aliquando istæ duæ clausulæ, de plano, & sine strepitu, ponuntur simul in commissione, vt supra de accu. olim. & tunc qualiter procedendum sit, plene ibi not. Innocen. & Hostien.*

Figura.] *sic supra eod. lib. de elect. indemnitatibus. §. verum. ibi dixi.*

Vel testibus.] *repete quod dictum est supra eod. tit. cap. vt officium. in glos. aliquorum fuit sententia, &c.*

Potentiam.] *hic habes arg. quòd potentia temporalis obest. Sed arg. contra supra de appel. constitutis 2. vers. decanus. cum concor. ibi notat.*

Graue periculum.] *O, tu quicunque iudex in tali causa bene aduerte ista verba: nam non dicit quale periculum, sed dicit, graue. simile verbum habes. 9. q. 3. c. grandi.*

2 *Noli igitur reum priuare debito iuris ordine sine magna causa, quoniam hoc fieri non potest sine offensione Dei, vt satis colligitur. 28. dist. de his. in fine.*

Eorundem.] *accusatorum, vel testium.*

Non publice.] *sic 30. q. vlt. §. his ita. infra eod. lib. de priuil. episcoporum. ibi dicam.*

Commode.] *sic supra eod. de rescrip. statutũ. §. 1. supra eod. lib. de electio. quàm sit. ibi dixi.*

3 Processerint.] *quando in hoc solus procedit episcopus, ab Inquisitoribus hereticæ prauitatis, nihil potest exigere de prouentibus, qui proueniunt illis, prætextu expensarum quas facit dum inquirit, immo illud debet exequi proprijs sumptibus, vt in extrauaganti Benedicti, eod. tit. Ex eo. §. verum.*

Consilio.] *ad hoc: 1. q. 1. estote. 84. dist. c. 1.*

4 Ad sententiam.] *hic videtur quod in crimine hæresis sententia requiratur. sic supra eod. vt inquisitionis. vers. vbi per viros, & c. sed arg. contra infra eod. lib. de homi. c. 1. in fine.*

5 Secretum.] *videtur quòd illud dicitur secretum, quod quinque homines sciunt: secundum id quod legitur, & not. de pœnit. dist. 1. §. e contra, ea quæ. ver. filiam namque, &c. Sed hoc non est verum in hoc casu, vt infra patet, ibi: alijs patefecerint, &c. Sic etiam sumitur 3. q. 7. sacerdos. in fine. de pœni. dist. 6. sacerdos. & adde quod dixi supra eod. lib. de elect. vbi periculum. §. nulli. in verbo, secrete.*

Promulgare.] *demonstras, quia nisi sic innotuerit, pandentes sententiam excommunicationis non incurrunt.*

Episcopum.] *sic supra eod. Inquisitores.*

Iudicus.] *supra de accus. qualiter. 2.*

6 Onerantes.] *nota hic, quòd quis relinquitur suæ conscientiæ. supra eod. lib. de rescrip. statutum. §. assessorẽ. & 4. dist. denique. & ad huius dicti declarationem scias, quòd tribus de causis relinquitur quis suo iudicio. scilicet cum non debet prohiberi, quia indifferenter potest istud facere, vel dimittere sine peccato. 33. q. 4. vir cum propria, vel qui timetur scandalum, sicut cum multitudo est in culpa, vt in præ. c. denique. & 1. q. 7. quotiens. 23. q. 4. non potest. c. ipsa. vel quia defecit iudicium: & hoc dupliciter, scilicet vel propter personam, quæ non potest iudicari, vt 17. dist. §. hinc etiam. 21. dist. nunc autem. vel propter crimen, quod occultum est. 33. dist. habuisse. in fi. 35. q. 6. si duo. 2. q. 5. consuluisti. & etiam scripsit Hug. in præ. c. denique.*

GLOSSA IOANNIS AND. ORDINARIA SVPER CLEMENTIS

TIT. DE HAERETICIS.

Cap. I. supra fol. 117.

Vltorum.] *Primo præmittit constitutionis causam. Secundo ibi: propter quod: ponit constitutionem de officio inquisitionis exercendo per diœcesanos & Inquisitores. primo ponens quinque, quæ potest alter sine altero. Secundo tria, quæ non potest. & decretum apponit: submittens quomodo impeditus vel interesse nolēs committit alij vel consentit. Tertio ibi:* sane. *prouidet circa muros vel carceres hæreticorum ipsorum, claues, custodes, & custodum ministros. Quarto ibi:* porro. *ponit iuramentum custodum, ministrorum suorum, notariorum, & aliorum officialium. Quinto ibi:* Verum. *punit episcopos, Inquisitores, & Eorum substitutos, qui faciendo, vel omittendo delinquunt in officio. Sexto, ibi:* Alia, *confirmat antiqua iura huic constitutioni non obuia. Ioan. And.*

Pulsauit.] *talis pulsatio communiter principes mouet, vt hic: quandoque etiam non mouet ex causa. de pur. cano. cum in iuuentute.*

Metas.] *dicitur à metior metiris: & est finis, vel terminus agri, vel cuiuscunque rei. habemus meto metis, quod ponitur pro collectione messium. de pœnit. & remiss. cum ex eo. post princ. inde dixit quidam:*

Dum tua rura metis, uicinis parcito metis.
Has vero metas non licet transgredi. de sepul. cap. 1. vbi de hoc.

Excedentes.] *aliàs extendentes.*

Pietatis specie.] *concord. 30. q. 1. nosse. cum suis concord. eod. tit. excommunicamus. §. quia vero. de simo. ad Apostolicam. infra c. fin. versi. nonnulla.*

Innoxij.] *quod esse non debet. de sen. excom. Romana in fi. lib. 6.*

Detrimentum.] *quod esse non debet. de pœnis, in quibusdam. de appel. c. 3. & c. suggestum. de offi. ord. irrefragabili.*

Indago.] *quasi indagatio, inquisitio, vel inuestigatio. de iureiur. quanto. post princ. de offi. deleg. c. 1. & vlt. lib. 6.*

Deputatos generaliter.] *supra eo. tit. per hoc. lib. 6. & vide quod ibi not. in 1. glos.*

Amore.] *quattuor modos exprimit, quibus peruerti solet humanum iudicium. 11. q. 3. quattuor. de re iud. cum æterni. lib. 6. Et isti quattuor modi possunt his versibus comprehendi.*

Quattuor ista: metus, odiū, dilectio, census:
Sæpe solēt hominū rectos peruertere sēsus.

A Citare.] *hoc est primum de quinque, de quibus dixi.*

Capere.] *secundum quod differt à sequenti. sæpe etenim capitur, qui non incarceratur. de sen. excom. si clericos. lib. 6. infra de excess. præla. frequēs. in prin. & post princip.*

Mancipare.] *tertium.*

Ponendo.] *quartum.*

Manicis.] *sicut compedes sunt catenæ, vel vincula circa pedes: ita manicæ catenæ, vel vincula circa manus. de vtroque in Psal. 149. Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in mani-*
B *cis ferreis. Io. And.*

Oneramus.] *concor. supra ea. compil. de iur. patro. c. 1. & ibi dedi concor. de hoc.*

Inquirere.] *quintum.*

Duro.] *posuit quinque alteri soli permissa: nunc ponit tria prohibita: & ecce primum.*

Ad pœnam.] *de pœnis quamuis. lib. 6. de verb. sign. nouimus. de aposta. c. penult.*

Tormentis.] *secundum. De tormentis † testium actoris & rei, not. 15. q. 6. in summa. facit 5. q. 5. il-* † Eymer. 3. p. q. 61. vbi dixi.
C *li qui. de re iud. cum in contemplatione. Puto autē quod ieiunia, quæ Inquisitores ad veritatem eruendam solent indicere, sint tormenta: ita quod alter hoc non possit sine altero: per hanc litteram. Nam quæstionis verbo intelligimus tormenta corporis, dolores, & malam mansionem. ff. de iniur. item apud. §. quæstionem. & §. quæstiones. & ff. ad Syl. l. 1. §. quæstionem. item patet per etymologiam, quia dicitur tormentum, quasi torquens mentem. Ioan. And.*

Ad sententiam.] *tertium. Olim autem quando*
D *alter solus procedebat, solus sententiabat. Si ambo procedebant licet diuisim, communicabant sibi processus in fine, cum non restabat nisi ferre sententiā. eo. tit. per hoc. lib. 6. & in extraua. Benedicti. Ex eo. quod tamē adhuc hodie seruabitur: quod dicit decr. per hoc. vt si discordēt in sentētia, cōsulatur Papa.*

Contra eos.] *sed nunquid pro eis † posset alter sine altero desinire? videtur quod sic: quia à iure veteri non recedimus, nisi inquantum inuenitur expressum: Sed ita est, quod olim & hodie alter solus potest inquirere: & de iure veteri, cum solus* † Eymer. 3. par. q. 48. vbi dixi.
E *procedit, solus pronuntiat, vt dixi in glos. proxi. quod hodie immutatum est, si condemnat per hanc litteram: ergo si absoluit, remanet ius antiquum: facit de elect. statutum. lib. 6. & est simile quod not. 12. dist. præceptis. 3. q. 6. accusatus.*

Sede vacante.] *vel quasi vacante, vt in casu decre. si episcopus. de sup. neg. præla. lib. 6. Item intelligo sedem vacare, quo ad hunc casum iurisdictionis*

ctionis capituli, etiam quãdo prouisum est, sed prouisus administrare non potest: quia nondum habet litteras per consti. Bonifacij iniunctas. facit de transla. c. 2.

Capituli.] hæc littera infra pluries repetita, & decret. infra prox. faciunt ad quæstionem, an capitulum sede vacante possit visitare, & debeat procurari: de quo per Io. Mon. de sup. neg. præla. ecclesiæ. & per Archid. eod. tit. si Episcopus. & quòd possit, alleg. quia Episcopus hoc potest: & est iurisdictionis, in qua succedit capitulũ de maio. & obe. ijs quæ. & c. cum olim. eo. tit. c. 1. lib. 6. de insti. c. 1. eo. lib. ergo hoc poterit: aliàs tempore vacationis remanebunt crimina incorrecta. alleg. etiam præ. decr. Ecclesiæ. vbi visitator datus à metropolitano, à quo certus casus excipitur, in alijs videtur potestatem habere: quasi per exceptionem firmetur regula. ff. de fundo instr. quæsitum. §. denique Neratius. 32. q. 7. dominus. Cum autem metropolitanus nil habet, nisi de iure transfuso de capitulo in metropolitanum: ergo capitulum hoc habet. faciunt not. per Inno. de hær. ad abolendam. In contrarium, hoc non est iure expressum. ergo nec attribuendum: licet enim capitulum concernat iura episcopatus. 12. q. 2. charitatem. & c. illud. & ius reddat agentibus, accusantibus & denuntiantibus: non tamen visitat: sed is qui datur à Papa 61. dist. obitum. vbi probatur, quòd vacans Ecclesia destituitur visitatione. Sed secundum Archid. dici posset, quòd illud, destitutæ, non respicit visitationis operam, sed Ecclesiæ vacationem. sicut de elect. Ecclesia. 1. & 2. in prin. Item capitulum est necessarius, non voluntarius administrator: ergo non poterit quod administrationi necessariò non incumbit. Et hoc tenet Ioan. Mona. sed Archid. non eligit: videtur tamen plus accedere primo dicto, pro quo facit: quia iste non est actus per quem præiudicetur Episcopo: sicut beneficiorum collatio, & alienatio personarum, & rerum. de quibus de maior. & obedien. c. 1. 71. dist. fraternitatem. 12. q. 2. si qua de rebus. egeret declaratione, non solum in hoc, sed in pluribus alijs articulis, hoc quod dicitur: capitulum succedere in iurisdictione vacante sede. Volens tenere opinionem Ioan. posset dicere illam veram in generali visitatione ciuitatis, & diœcesis; contrarium, in speciali visitatione, vel inquisitione contra certas personas, vel loca.

Requisierint.] requirit ergo per parem. de hoc de offic. deleg. cum causa. in 1. glos. & puto sufficere vnam requisitionem. & facit quod not. 18. dist. si Episcopus. in vlt. glos. & quod dixi de iureiur. ego N. & in requisitione non est necesse terminum exprimi, sed ipso iure statim currit. sic de excep. pia. lib. 6. & supra ea. compil. de dec. c. 2. & hic adde, quod ibi dixi. Io. And.

Ipso iure.] quo ad iuris effectum. si enim de facto, tortus est, vel dure carceratus, hoc nequit non fuisse. ff. de capt. & postli. reuer. l. in bello. §. factæ. & facit quod dixi de appel. vt nostrum. Sed si interlocutoria solum lata esset super carcere, vel tortura, illa nulla esset: & lex permittit tunc appellare:†

† Eymer. 3. par. tit. de appel. quæ fit ab Inquisitore vbi dixi.

A quia grauamen tolli non posset, per appellationem interponendam postmodum à definitiua. de appel. super eod. ti. primo responso. 2. q. 6. ante sententiã. ff. de appel. reci. vel non. l. 2.

Nolit.] simile de rescrip. sciscitatus in fine.

Inquisitori.] hic iunge finem, super illis, &c.

Super illis.] carceratione, tortura, & sententia.

Per litteras.] concor. 63. dist. c. 1. & 2. de temp. ordi. nec episcopi.

Consensum.] sufficit ergo quòd committat, vel consentiat illum procedere, quæ sunt diuersa. facit quod scripsi de foro cõpeten. significasti. super glos. B fi. de ecele. ædifi. ad audientiam 2. super prima glos. vnde in electione licet primum, & non secundum. de electio. c. pen. in fi. lib. 6. ita hic delegatus Episcopi, vel capituli potest secundum, & non primum: quod forte fuit causa huius disiunctæ: alterum vero istorum hic est necessarium intra octo dies post requisitionem. post octo vero dies, neutrum est necessarium, vt supra.

Muri.] eodem tit. vt commissi. lib. 6. ver. & illorum.

Vulgariter.] simile supra ead. compil. de rel. do. cap. 1. in prin. & ibi concordan.

C Duos.] nisi de vno concordarent: in casu enim discordiæ manasse videtur hæc, prouisio. facit de appell. cum speciali. puto contrarium: scilicet quod de vna conuenire non possint, sed necessarij sint duo: nec est hoc prouisum propter discordiam, sed ad securiorem custodiam: quod satis sonant verba. facit optime. ff. de custodia reorum. l. vlt. in prin. ibi, nec vni, sed duobus custodia committenda est. & idem dicimus de ministris, de quibus sequitur.

Prouidebit eidem.] de suis redditibus, non de parte prouentuum inquisitionis officio deputata, vt in extrauaganti Benedicti, Ex eo quod. §. verum D quia.

Etiam prouidebit.] Inquisitor scilicet de prouentibus deputatis officio.

Ministrum.] simile de fil. presby. propositum. in fi. facit quod dixi super tit. de offi. custo. Io. And.

Conclaui.] concor. de elect. vbi periculum. §. in eodem. cum suis. concor. lib. 6.

Diuersæ.] ne vnus custos sine altero possit aperire. Interdum enim in eadem sera habent plures socij plures claues† vt quilibet per se et aperire & claudere possit: cuius contrarium hic intendit.

† Vmbertus verbo, carcer. nu. 12. Repert verbo, claues.

Subdelegare.] quod aliàs non posset: cum sibi E ministerium demandetur sine iurisdictione: in quo videtur electa industria personæ. de offi. deleg. cap. fi. & puto per hanc litteram, quòd in assumendo ministro, non requiretur consensus Episcopi, vel Inquisitoris.

Iurabunt.] simile supra ead. compil. de rel. do. cap. 1. vers. illi etiam. de magi. c. 2. sed in illis nihil dicitur de corporali tactu.

Tacta.] vt not. de elect. vt circa. ver. coram. lib. 6. in glos. 2. in corporali iuramento non sufficit præsentia, sed requiritur tactura Euangeliorum. Quidam dicunt, quòd corporale iuramentum sufficit, quod habeat corporis sensum, vt visum. facit

35.q.6. *Episcopus . per id quod de possessione dicitur, quòd ibi requiritur actus corporalis, et cum visu transfertur. ff. de acq. posses. l. quod meo. §. si per venditorem. & l. 1. §. penult. & not. de consuet. c. 2. sed illud verum, cum tradens & accipiens hoc intendunt. secus si possessio erat vacua, vt ibi not. l' t ergo scripsi, post Inno. de iureiur. etsi Christus. vers. quod autem. iuramenta quæ præcipiuntur à iure. sicut testis, calumniæ, veritatis, vel quæ à iure, iudice, vel parte ex necessitate deferuntur, debent fieri tactis Euangelijs: aliàs fieri possunt sine tactura. & vide quod not. 22. q. 1. in summa. Sed videtur, quòd plus obliget corporale. facit. 2. q. 5. quanto. & c. seq. C. si minor se ma. dixe. l. si alterius. Quædam autem iura dicunt simpliciter iurari, quædam corporaliter, quædam super sancta Dei Euangelia, quædam addunt ipsorum tacturam: vt hic, & 1. q. 7. quoties. & supra ea. comp. de iureiur. Romani. versi. porro. de frigi. & malef. laudabilem. Patet de primo, de iureiur. eo. tit. per totum. lib. 6. de testi. præsentium. & c. pen. de excep. pastoralis. qui ma. accu. pos. cum in tua. de sen. excom. ex tenore. De secundo, de hæret. ad abolendam. §. statuimus. de sent. excom. venerabilibus. de elect. vbi periculū. §. super his. & c. vt circa. & c. procurator. lib. 6. De tertio, de purg. can. quoties. Apud Italicos, interpretatur consuetudo, quòd sufficit quemlibet librum, vel quamlibet scripturam tangere: quod satis puto procedere, etiam vbi de corporali iuramento exprimitur, non sic vbi de tactura Euangeliorum, vt hic, & in concord.*

Ponendorum.] *vbi hoc exprimitur, iuratur super futuris: & sic non obstat de iureiur. c. penult.*

Poterunt.] *22. q. 2. faciat.*

Secreto.] *simile de elect. vbi periculum. § nulli. lib. 6. cum suis concord. & de secreto habetur infra c. proxi. de pœnit. dist. 1. §. hoc ergo. in prin. & versi. filiam. & de hære. cap. vlt. lib. 6. nec sumitur tam amarè hoc verbum quin alter custos in absentia alterius captiuum alloqui possit de non secretis ipsis incarceratis.*

Absque diminutione.] *non sicut infideles seruientes, vel ministri, qui semper de eo quod dominis datur, decimam, vel aliam quotam subtrahunt, vt not. 1. q. 1. Christus. 13. q. 1. §. 2. versi. sed videte.*

Coram eisdem.] *Episcopo, vel capitulo, & Inquisitore, vel substitutis ab illis.*

Pro dicto crimine.] *de incarcerandis, ergo pro alijs criminibus non iurant Inquisitori.*

Deputandi.] *dato ergo, quòd capitulum haberet iurisdictionem & carcerem: non tamen in suo carcere sed episcopali tales tenebit sede vacante.*

Notarij.] *qui possunt esse cōstituti in sacris † & religiosi; quod dic, vt eod. tit. vt officium. §. ad conscribendas. lib. 6.*

† Eymer. 3. par. q. 19. vbi dixi.

Iurabunt.] *speciale est, † propter magnitudinē criminis, & fauorem fidei: aliàs sufficere deberet iuramentum in creatione præstitum. de præs. ad audientiam. de cuius forma scripsi, ne cle. vel mo. sicut te. & Spec. de fi. instr. §. restat. ver. sed quæro.*

† Arelatanus de hære. notab. 36. Bernard. in Lucerna verbo, notarius. §. 1.

A Personis.] *officialibus nuntijs ad citationes faciendas, & apparitoribus: de quibus infra c. proxi.*

Non agere.] *concor. de simo. nemo: & quod ibi not.*

Dignissimum.] *idem versi. 81. dist. c. 1. in fi.*

Fraudulenter.] *falso alicui non imponant, quod sequitur.*

Obtentu.] *vbi ergo non propter alterum prædictorum: sed forte timore, vel propter vitandum scandalum, hoc omitterent, non est locus pœnæ.*

Et conscientiam.] *not. &, quòd copulat. concord. de re iud. cum æterni. lib. 6.*

B Eodem.] *odij, gratiæ, &c. vt supra.*

Alij vero.] *scilicet Inquisitores, vel substituti ab eis, vel ab Episcopis, vel capitulis vacante sede.*

Eo ipso incurrant.] *Hic patet aperte, quòd constitutio Ecclesiæ militantis ligat crimen omnino occultum. quo ad pœnas suspensionis, & excommunicationis. ad idem supra ead. compil. de sta. mo. cap. 1. §. quia vero. infra de pœnis. cap. cupientes. §. qui vero. Nec turbentur aliqui: nam hoc idem probatur de schisma. c. 1. vers. omnem. lib. 6. & eo. lib. de elect. vbi periculum. ver. nulli. & c. fundamenta. §. quòd si secus. & c. quia sæpe. facit eo. tit. sciant. &* C *cap. seq. & c. indemnitatibus. §. postremo. de offi. deleg. c. fi. §. pars vero. de offic. ord. c. vlt. de iudi. c. 2. ver. prouiso. de re iud. c. 1. & 2. ad fin. de homi. pro humani. versi. sacri. Ad idem antiqua iura. de sent. excom. porro. & c. cum non ab homine. de temp. ord. c. vlt. patebat idem de immu. eccle. clericis. lib. 6. versi. necnon. Et ex his videtur indubitatum, quod Archid. habebat pro dubio: & disputationi relinquebat in decre. cum quis. de sent. excom. lib. 6. an hæreticus omnino occultus sit excommunicatus. Ioan. tenet quòd sic. † 24. q. 1. in summa. & in glos. seq. de pœn. dist. 1. cogitationis. Placet etiam* D *Gof. & Ray. in summa, de hære. Ad contrarium inducitur 32. dist. erubescant. & quod ibi not. 33. dist. habuisse. 50. dist. §. sed illud. in fi. 2. q. 1. nomen. & q. 5. consuluisti. & 6. q. 1. simonia. 15. q. 6. c. 1. versi. non potest. 30. q. vlt. §. his ita. & c. seq. 32. q. 5. c. vlt. de simo. sicut tuis. in fi. & c. seq. Facit ad hoc, quia ex voluntate, quæ non procedit in actum, non scandalizatur Ecclesia. 24. q. 3. Deus quibus. Sunt qui nolunt fateri, per clauem Ecclesiæ ligari posse omnino occulta, nisi illa sint expresse lege diuina damnata, vt vsura, in qua damnatur spes occulta. de vsu. consuluit. Alij dicunt, quòd si factum est* E *publicum, sed occultum quis fecerit, ligari potest per Ecclesiam. 5. q. 1. quidam. de off. ord. si sacerdos. Si vero & factum & faciens sunt occulta: secus vt in contrarijs. Sed vtrique dicto obuiant iura alleg. in princ. glos. quare de plano fateamur quòd constitutio militantis Ecclesiæ ligat omnino occulta: non tamen nominatim de illis iudicat tribunal Ecclesiæ: immo ipsa Ecclesia, inquantum per hominem, iudicat hominem nominatim, & inquantum est collectio fidelium, ligatos sic occultos habet pro solutis. de sent. excom. à nobis 2. & sic loquuntur contraria.*

† Contra sentiunt, & vere Theologi. Caietanus. 2. 2. q. 11 art. 3. Sotus in 4. dist. 22. q. 2. art. 2. Alfonsus Cast. lib. 2. de iust. hære. pu. 6. 18.

Excommunicationis sententia.] *de suspensione nil*

ne nil dicit, quare videtur, quòd ab illa superior possit absoluere. Dic contra. & ratio illius omissionis fuit, quia tempus habet determinatum: & vbi sic determinatum est, videtur, quòd non possit superior absoluere: vt not. de elect. cupientes. §. ceterum. in glos. est ergo. Sed quid si tempus determinatum non esset? Videtur quòd possint, ex quo superior non reseruat. de sen. excom. nuper. nec prohibet, vt infra de priuileg. c. 1. ver. si qui. facit quod not. de reg. non solum. in fi. lib. 6. & quod dixi de solut. cap. 2. in fi. secus si reseruasset. de testi. tam lit-

A teris. in fin.

Mortis articulo.] qui casus semper excipitur. infra c. proxi. de offi. ord. pastoralis. & vide quod ibi not.

Et tunc.] scilicet, quando in mortis articulo per Episcopum, vel presbyterum absoluuntur: & hoc intelligo, si facultas est satisfaciendi: & tempus hoc patitur: alids absoluetur cum cautione. facit infra c. proxi. de sepul. c. vlt. de sent. ex-

B com. à nobis.

Manere.] concor. eo. tit. c. vlt. in fi. lib. 6.

† Hęc glossa Pauli & Zenzelini super his versiculis infra scriptis ponitur hic sicut habetur in Directorio Bononien. manuscripto, deinde sequitur glos. Ioan. And super Clemen. molestā. &c.

GLOSSA † PAVLI DE LEAZARIIS IN CLEMENT. MVLTORVM.

De hæret. §. propter quod. super vers. Vel tormentis exponere illos.

Summarium.

1 *An Episcopus per se, vel Inquisitor possit testem torquere pro habenda veritate.*
2 *Elaborandum est iudici, vt veritatem inueniat.*
3 *An Inquisitor, vel Episcopus per se, possit testem falsum punire.*
5 *Vbi eadem est ratio, idem ius statui oportet.*
Inquisitor testem potest punire & torquere pro veritate habenda contra tertium; secus si contra testem nouam formet instantiam.
6 *Custodibus carcerum, de quibus prouentibus debeat Inquisitor, et Episcopus prouidere.*

Aulus de Leazarijs super verbo: Illos. dicit sic: illos, scilicet pro huiusmodi negotio inquisitos.

1 *Aliud videtur in testibus, † si causa subsit eos torquendi: quia cum per se quilibet possit inquirere, poterit omnia ad illud necessaria †, sine quibus illud non potest expediri. de offi. deleg. præterea. & c. prudentiam. vers. explorati. & ff. de iurisd. om. iud. l. 2.*

† Eymer. 3. par. q. 73. vbi dixi.

† ali. accessoria

2 *Sed planum est, quòd ad veritatem habendam debet iudex laborare, de probatio. quoniam. 14. q. 2. quamquam. 30. q. 5. iudicantem. 23. q. 8. occidit. de testi. cū causam. C. de iudi. iudices. cum concord. quam ab inuito, & suspecto aliter habere non potest. 5. q. 5. illi qui. vbi notatur de tormētis testium. ipsum ergo testem poterit Episcopus & Inquisitor, & quilibet per se torquere.*

3 *Et eadem ratione videtur, quòd eum possit extraordinarie punire †, si falso testimonio aurem eius offendit durante iudicio. C. de testibus. nullum. ad idem de pœn. super his. & c. dilectus.*

† Eymer. 3. p. in 12. modo processū termi. Zach. de hęret. c. 14. vbi Campegius.

4 *Sed contra videtur, quia ratio, quæ subest in inquisito, subest in teste: ergo erit idem ius in vtro-*

A *que, de translat. c. 2. cum concor. & hæc duo infra æquiparantur ibi:* prauitatem ipsam, vel impedimentum officij. *Et si dicamus, quòd Inquisitor non habet ordinariam, videtur casus in authen. de testib. §. si vero. pro hac parte facit, quia cum quilibet possit inquirere vsque ad sententiam, & testes sint pars negotij, de verb. sign. forus. cui licet totum, & pars. de reg. iuris. cui licet. lib. 6.*

5 *Solutio. primum verum est, vbi testem vult torquere pro veritate habenda contra Titium delatum: vel eum extraordinarie punire, tanquam co-*

B *ram eo notorie delinquentem: facit quod not. de confessis. c. 2. & quod ibi notat Inno. & de iureiur. cum impositionibus. lib. 6. & iura supra allegata. si vero format inquisitionem contra eum propter hoc, ita quòd est noua instantia, cum testis sit nunc principalis inquisitus, alter per se non posset eum torquere: & sic intelligantur iura supra secundo allegata.*

Ad sententiam.] *condemnatoriam.*

C

Idem Paulus super verbo. Prouidebit. eiusdem clement.

P*Aulus super verbo,* Prouidebit, *dicit sic:*
6 *Et prouidebit de redditibus suis, † non de parte prouentuum officio deputata: vt patet in extrauaganti Benedicti, Ex eo. §. verum. & est simile de offi. ord. quoniam. Inquisitor autem bene prouidebit de parte illorum prouentuum, vt patet ibidē.*

† Eymer. 3. p. q. 108. Repert. verbo, salarium. & verbo. expensę.

D

Zenzelini super eod. verbo, Prouidebit.

I*Tem Zenzelinus super eodem sic dicit:* Prouidebit. *etiam de suo: vt in extrauaganti Benedicti Papæ xj. Ex eo quod. §. verum.*

Cap.

Cap. II. supra fol. 118.

Nolentes.] *Casus. Primo ponens constitutionis causam, determinat ætatem Inquisitorum: Secundo punit Inquisitores, qui prætentu officij pecuniam illicitis modis extorquent: vel ob delictum clericorum Ecclesiarum bona confiscant. Tertio, præcipit notarijs, officialibus & socijs, vt hæc facientes reprehendant, & superioribus denuntient, si probare possunt. Quarto, prohibet Inquisitoribus abusum armorum, & circa quantitatem & qualitatem officialium:* partes patent. Ioan. *And.*

Improbos.] *qui dederunt causam, merito huic constitutioni, & præcedenti.*

Caligine.] *Esaiæ 5. in fi. Lux obtenebrata est in caligine.*

Ex nunc.] *ac si dicat, deinceps. vel forsan voluit Papa per hoc, quòd hæc pars constitutionis statim ligaret à tempore promulgationis, † non expectato lapsu duorum mensium. de quo dixi in procemio: non quo ad hoc, quòd contra facientes hoc ignorantes, obligati essent ad culpam: sed quo ad hoc, vt contra factum non valeret: prius vero datas afficere non intendit.*

† Sotus lib. 1. de iust. & iure. q. 1. art. 4. Abbas & doct. in c. cognoscentes. de constit.

Quadragesimum.] *concor. 20. q. 1. sanctimoniales. Et est mirandũ, quòd in Inquisitore maior ætas † requiritur, quàm in Episcopo, qui tamen Inquisitor est. & est simile de elect. nemo deinceps. lib. 6. & hoc est de arbitrarijs, de quibus non cogimur reddere rationẽ, vt scripsi de rescrip. si quãdo.*

† Eymer. 3. par. q. 2. Cõrad. Bru. lib. 4. de hæret. cap. 1.

Committi.] *per prælatos prouinciales, vel ministros illorum ordinum, quibus deputatio talium à sede Apostolica est commissa. Idem puto de Inquisitoribus ab Episcopis, vel capitulis sede vacante: vt ij quibus committunt habere debeant hanc ætatem. Sed quid si contra fiat? certum est, quòd puniendi sunt committentes, transgredientes hoc præceptum: & vide quod not. de elect. generali. §. illos. in vlt. gl. lib. 6. & licet hic non apponatur decretum: videtur tamen, quòd non valeat commißio pro & contra. de elect. licet canon. lib. 6. & vide quod ibi not. in glos. 2*

Ipsorum.] *cõmissarijs. quòd est infra. Et per hoc, & per c. supra proxi. soluitur, quod olim dubitabatur, an Inquisitores possent committere † vices suas? & videbatur quòd non: quia decret. vt commißi. in prin. eod. tit. lib. 6. permittit, vt committant citationes, & sententiarum denunciationes: vltra illa ergo permissa, committere non poterant. de transla. c. 2. facit de offi. deleg. c. vlt. §. vices quoque. vbi etiam conseruator non committit nisi illa duo, videtur enim electa industria personæ. de offi. deleg. c. is cui. lib. 6. Contra: quia siue ordinariam, siue delegatam iurisdictionem Inquisitor habeat, committere potest. Primum patet. Secũdum, scilicet cum dicitur, delegatus: quod videtur verius per decr. per hoc. eod. tit. lib. 6. pro & contrà. eo. tit. ne aliqui. est tamen delegatus principis, & cum iurisdictione, non cum ministerio tantum: ergo*

† Eymer. 3. par. q. 13. & seq.

A *committit. ita seruatur. Dãt ergo Inquisitores commissarios, quos vocamus Vicarios, vel substitutos. supra eod. c. proxi. §. porro. & §. notarij. & §. verum. Ad decret. vt commißi. respondetur, quòd non loquitur negatiue, sicut illa, quæ loquitur de conseruatore, scilicet quòd non poßint illa duo committere: sed loquitur affirmatiue, scilicet quòd illa duo committere poßint: & de illis forte dubitabatur, quasi ante citationem non esset perpetua iurisdictio: & per definitiuam esset functus suo officio. Ad primum, de offi. deleg. pastoralis. §. 1. Ad secundum eod. tit. in litteris.*

B Commissariis.] *de Episcopis loqui non videtur: & ideo licet etiam ipsi ab his debeant abstinere, pœna tamen quæ sequitur, non habet locum in illis. concor. infra ver. notarij. voluit ergo dignitati deferre, de off. deleg. c. 2. lib. 6.*

Prætextu.] *vbi ergo non eo prætextu illicite exigit, licet male faciat, non tamen est locus pœnæ.*

Officij.] *& sic committit crimen concußionis. de quo. 1. q. 1. ad fin. 24. q. 1. c. 2. in fin. & c. militare. & de immun. eccle. quia plerique. tamen tales absolui permittit infra, restituendo simplum tantũ: cum tamen concussor soluat quadruplum. 18. dist. quoniam. in fin.*

C Illicitis.] *pœnas pecuniarias † applicandas officio non prohibet imponi, & exigi, sed illicitas exactiones fieri. ff. de off. præsi. illicitas. in prin. de simo. in tantum. & c. audiuimus. & c. seq.*

† Zanch. de hæret. cap. 19. & ibi Cãpegius.

Pecuniam.] *intelligo large. 1. q. 3. per totum.*

Scienter.] *ignoranter ergo non tenet hæc pœna. simile supra ead. compil. de consan. & affi. c. vnico.*

Ecclesiarum.] *de bonis ergo clericorum proprijs †, non prohibet. Et per hoc dico, quòd si monachus præesset Ecclesiæ, quod etiam eorum quæ acquisiuit intuitu personæ applicatio illa fieri non posset. cum enim impediente professione sibi non posD sit acquirere: & sic acquisita post possessionem ademptam, sint Ecclesiæ. 18. q. 1. c. vnico. de priui. cũ olim 2. ergo etiã in illis est locus ei, quod hic dicitur. quod tamen in quodam Inquisitoris consilio ante hanc constitutionem clamare non profuit.*

† Eymer. 3. p. q. 112. vbi dixi plene.

Delictum.] *de reg. iur. delictum. cum suis concord. lib. 6.*

Ecclesiæ.] *multo minus, sibiipsis, vel officialibus, vel fisco sæculari, cui alias applicata sunt ipso iure bona laicorum damnatorum. de hære. eo. tit. cum secundum. lib. 6. Et vide quod not. de conces. E præb. quia diuersitatem. & quod ibi dixi super glos. antepenult.*

Applicare.] *idem verbum, de præb. c. 3. probatur autem hoc eod. tit. excommunicamus. in prim. vbi bona clericorum damnatorum diuidi iubentur inter Ecclesias, à quibus beneficiati sunt.*

In his.] *duobus proxime dictis, scilicet de pecunia extorquenda: & de bonis Ecclesiæ confiscandis. primum enim casum, scilicet de ætate includi non puto: quod patet per sequentia: ibi, donec illis, &c.*

Absolui.] *per ordinarios, cum sibi non reseruet. de sent. excom. nuper.*

In mortis

In mortis articulo.] *ſupra §. prox. in fi.*

Satisfecerint.] *ſi habent vnde: aliás vero paupertas excuſat. de vſu. cum tu. de rap. c. 2. & vide quod not. de verb. ſign. ex parte 3. in fi. 4. gloſ.*

Remiſſionibus.] *concord. de cenſi. exigit. ad fi. de reſcri. ſtatutum. circa fi. lib. 6. & adde quod ibi not.*

Commiſſarios.] *nil dicit de Epiſcopis, vt etiam ſupra dixi. & facit infra verbum, prælatis.*

Talia.] *in alijs ergo non habet locum quod ſequitur.*

Corrigere.] *quantum in eis eſt: vel id eſt, corripere, quod poſſint, ſed non corrigere: manus comprimere poſſunt, ſed non animum mutare. 47. diſt. §. neceſſe. in fi. Io. And.*

Secreto.] *2. q. 1. ſi peccauerit.*

Valeant.] *aliás taceant. 2. q. 7. plerunque. Io. And.*

† Eymer. 3. par. q. 9. vbi dixi.

† Eymer. 3. par. q. 8.

Amouere.] *licet prælatus Inquiſitoris, ſcilicet prouincialis, illum ab officio remouere † poſſit, vt hic patet: iuriſdictio tamen Inquiſitoris non ab ipſo prælato, ſed à Ppa † immediate dependet: vt ſolus actus committendi, vel remouendi pendeat penes illum. & hæc patent in priuilegijs officij. ex quo ſequitur, quòd corrigere, vel alterare non poſſet facta per illum virtute officij: ſed illum amotum puniát, vt hic.*

Teneantur.] *non dicit, poſſint.*

Prædictos.] *notarios, officiales, & ſocios. Io. And.*

Quibus.] *ordinarijs locorum.*

Perferant.] *de ſtatu reg. c. vlt. de ele. ægro, c. vnico. §. ſi autem. lib. 6.*

Conceſſione.] *facta per priuilegia officij, vt habere poſſint officiales armatos †.*

† Eymer. 3. par. q. 56. Gódiſaluus de hæret. q. 11. num. 15. & ſeq.

Exequenda.] *ſint enim tales, qui velint & poſſint officio deſeruire. ſimile de præb. ſuper inordinata. de cleri. non reſi. c. 3. & 4.*

Cap. III. ſupra fol. 119.

AD noſtrum. *Caſus. Damnat ſectam Begardorum, & Beguinarum Alamaniæ, & cetera.*

† Hæc ſunt verba Eymerici.

Cetera † omnia quæ ſequuntur in gloſſa concernunt magis theologiam, & ideo recurrendum eſt ad illam.

EX CONCILIO TARRACONEN.

EXCERPTA EX CONCILIO TARRACONENSI pro officio Inquisitionis hæreticæ prauitatis: cui Concilio interfuit venerabilis pater frater Raymundus de Pegñaforte.

Attendendum tamen, quòd nondum erant in prouincia Tarraconensi Inquisitores, nec Sextus, nec Clementinæ, nec Consultata ad Inquisitores.

CVM nos Petrus miseratione diuina Archiepiscopus Tarraconẽsis inquisitionem incœptam per bonæ memoriæ B. Barchinon. Episcopum contra hæreticam prauitatem in ciuitate Barchinonen. vellemus effectui mancipare †, inter Iurisperitos, qui nobiscum aderant, dubitationes hinc inde variæ emerserunt. Quare, vt circa factum hæresis, & Inquisitionis de cetero fiendæ in prouincia Tarraconensi clarius procedatur, collationibus inde factis cum venerabili fratre Raymundo de Pegñaforte Pænitentiario Domini Papæ, & alijs prudentibus, in processu sententiarum hęreticorum, fautorum, suspectorum, relapsorum, & pænitentijs eorum secundum discretionem nobis à Domino datam, ita duximus procedendum.

† Id est, mandare,

In primis quæritur: qui dicantur hæretici, qui suspecti, qui credentes, qui fautores, qui receptatores, qui defensores, & qui relapsi: cum [b] ista genera hominum in canone explicentur. Et videtur quòd hæretici sunt, qui in suo errore perdurant: sicut sunt Inzabbatati †, qui dicunt in aliquo casu non esse iurandum: Et potestatibus ecclesiasticis vel sęcularibus non esse obediendum: Et pœnam corporalem non esse infligendam in aliquo casu, & similia.

† De Inzabbatis Eymer. hac. 2. p. q. 54.

Credentes † vero dictis hæresibus similiter hæretici sunt dicendi.

† Quæst. 50. huius partis.

Suspectus † de hęresi potest dici, qui audit prędicationem, vel lectionem Inzabbatatorum: vel qui flexit genua orando cum eis: vel qui dedit osculum eis: vel qui credit ipsos Inzabbatatos esse bonos homines: vel similia, quæ possunt probabiliter suspicionem inducere. Et potest dici suspectus simpliciter esse, qui semel orauit, vel alterum fecit de prædictis cum eis. Si vero pluries audiuisset prædicationẽ, vel lectionem, vel orasset, vel aliquid aliud de prædictis fecisset cum eis, posset dici vehementer suspectus. Si autem prædicta omnia fecisset, maxime si pluries, posset vehementissime dici suspectus. Ista ideo dicimus, vt discretus iudex purgationem possit grauare, vel moderare, prout ma-

† Quæst. 55. huius partis.

Multiplicatio actus suspicionem auget.

A gis visum fuerit expedire.

Celatores credimus eos, qui viderunt Inzabbatatos in platea, vel in domo, vel in alio loco, & cognouerunt eos Inzabbatatos, & non reuelauerunt eos, cum haberent aptitudinem reuelandi eos Ecclesiæ vel Iustitiæ †, vel alijs, qui possent eos capere.

† Ali. Iustitiario,

Occultatores dicimus, qui fecerunt pactum de non reuelando hæreticos, vel Inzabbatatos: vel aliàs procurauerunt, quòd non reuelarẽtur.

B Receptatores † sunt, qui scienter bis, vel vltra receperunt hæreticos, vel Inzabbatatos in domo sua, vel in alio loco suo.

† Quæst. 51. huius partis.

Receptaculum credimus esse domum, vel hospitium, vbi hæretici, vel Inzabbatati bis, vel pluries conuenerunt ad prædicationem, vel lectionem: vel etiam vbi hæretici, vel Inzabbatati pluries hospitantur.

C Defensores † dicimus, qui scienter defendũt hæreticos, vel Inzabbatatos, verbo, vel facto, vel quocunque ingenio in terris suis, vel alibi, quominus Ecclesia possit exercere suum officium ad extirpandam hæreticam prauitatem.

† De his quæstio. 52. huius partis.

Fautores † credimus omnes supradictos posse dici secundum magis & minus: & etiam qui aliàs quocunque modo eis dederint consilium, auxilium, vel fauorem. Et omnes fautores credimus posse dici suspectos, ita quòd debent se purgare, & abiurare hæresim, & omnem fautoriam; & debent sanctæ matri Ecclesiæ reconciliari.

† Quæst. 53. huius partis.

D Relapsos † dicimus illos, qui post abiuratam hæresim, vel renunciatam, reuertuntur in pristinam credentiam hæresis. Eodem modo dicimus relapsos in fautoriam illos, qui post abiuratam hæresim, vel fautoriam benefaciunt hæreticis, vel celant eos.

† Quæst. 58. huius partis.

E Et omnes prædictos dicimus excommunicatos maiori anathemate: exceptis suspectis sine fautoria, si forte inueniantur.

DVBITATIO oritur apud quosdam: vtrum relapsi in credentiam, & hæretici dogmatizantes, si postquam fuerint deprehensi, voluerint pęnitere, relinqui debeant iudicio sęculari?

Quæst. 2.

culari? Et videtur nobis quòd non, sed in quocunque casu tales ad intrusionem sunt condemnandi.

Modus prouidendi vbi est multitudo hæreticorum, vel credentium.

Item si [c] multitudo hæreticorum, seu credentium fuerit multa, & parati sunt hæresim abiurare, discretus iudex secundum magis & minus iuxta prouisionem Apostolicæ sedis, pœnas canonicas poterit infligere talibus, & sic pœnam intrusionis vitare: vel etiam si multitudo non est tanta, circa credentes discretus iudex consideratis circunstantijs poterit moderari prout viderit expedire: Prouiso tamen, quòd Perfecti hæretici, vel dogmatizantes eorum errores, vel credentes relapsi in credentiam post abiuratam hæresim, vel renunciatam, in perpetuo carcere intrudantur: hæresi primitus abiurata, & absolutione habita excommunicationis, vt ibi saluent animas suas: & alios de cætero non corrumpant.

Quæst. 2. De conuersante cum hæreticis.

Item quæritur: verum ille, qui dedit osculum Inzabbatato, vel hæretico, & credebat, vel sciebat eum Inzabbatatum: vel orauit cum eo, & celauit eum; vel audiuit prædicationem suam, vel lectionem ab eo, & credidit talem esse bonum hominem, sit iudicandus credens eius erroribus? Et dicimus quòd non: sed talis condemnetur tanquam fautor, vel occultator, & benefactor, & vehemẽter suspectus, quòd credit eius erroribus; nisi adeo esset literatus, vel discretus, quòd non posset ignorantiam prætendere: quod [d] arbitrio discreti iudicis duximus relinquendum.

Quæst. 3. De eo qui cõfessus est sacerdoti.

Item [e] quæritur: quis ante inquisitionem inceptam fuit confessus sacerdoti suo de hæresi vel fautoria, & vocatur modo ab Inquisitoribus? In casu isto credatur confessori suo: & si inuentus fuerit bene confessus per confessionem sacerdotis, licet sacerdos male fecerit, quia ipsum non remisit ad Episcopum: ille talis † confitens per talem confessionem euitet pœnam temporalem: nisi inueniatur in falsa pœnitentia: vel relapsus post pœnitentiam: vel publice diffamatus. Si autem allegat manifestam pœnitentiam, vel reconciliationem: probet per duos testes.

† Al. ille tamen

Si quos [f] vero, constat ante inchoatam inquisitionem de his fuisse confessos, debent publice abiurare hæresim, & aliam solemnitatem facere: nisi ita [g] sit secretum factum, quòd non habeat contra se famam, vel testes: & tamen in vtroque casu sunt ab omni pœna temporali immunes.

Si vero aliqui vocati ab Inquisitoribus, deierant tempore suæ depositionis: & postea ad instantiam Inquisitorum, vel metu probationum discooperiunt veritatem, sed dicunt quòd hæc tacuerunt propter verecundiam vel timorem: tales credimus periuros: quia qui scienter falsum dicit, vel verum tacet, periurus est: & ideo pœnitentia canonica est ei grauior imponenda.

Formæ sequuntur hic pœnitẽtiarũ.

Hæretici [h] perseuerantes in errore, relinquã- A tur curiæ sæcularis iudicio.

Perfecti [i] vero hæretici si conuerti voluerint, & dogmatizantes, absolutione præhabita, & abiuratione facta, perpetuo carceri intruduntur.

Credentes [k] autem hæreticorum erroribus solemnem faciant pœnitentiam, hoc scilicet, modo: quòd in festo Omnium sanctorum proxime venturo, & in prima Dominica Aduentus, in die Natalis Domini, Circuncisionis, Epiphaniæ, sanctæ Mariæ Februarij, sanctæ Mariæ Martij, & per omnes dies Dominicos Qua- B dragesimæ, sint in [l] processionibus ad Sedem, † & ibi discalciati in braccis & camisia: præterquam in die sanctæ Mariæ Februarij, & in Ramis palmarum: vt reconcilientur in Ecclesia parochiali, in processionibus publice disciplinati per Episcopum, vel sacerdotem Ecclesiæ. Item in [m] quarta feria in capite ieiunij veniant simul ad Sedem, & sint eodem modo & secundum formam iuris discalciati in braccis, & camisia, & expellantur ab Ecclesia, vt sint extra Ecclesiam per totam Quadragesimam: sed tamen ad fores Ecclesiæ, & quod ibi audiant offi- C cium. Et in die cœnæ Domini sint discalciati in braccis, & camisia ante fores Ecclesiæ, & tunc secundum canonica instituta publice reconcilientur Ecclesiæ. Et hanc pœnitentiam de quarta feria, & de stando extra Ecclesiam per totam Quadragesimam, & de die cœnæ, faciant quamdiu vixerint quolibet anno. Sed in diebus Dominicis Quadragesimæ, facta reconciliatione exeant Ecclesiam, & stent ad fores vsque in diem cœnæ; & portent duas cruces † perpetuo ante pectus, quæ non sint eiusdem coloris cum vestibus: & portent ita, vt videri possint solem- D niter pœnitentes: ita tamen quòd non abstineant ab ingressu Ecclesię in Quadragesima vltra decem annos.

† Vox Hispana, id est, ad Ecclesiam cathedralem, quã Hispani Seo vocant.

† De his dixi late in 3. parte in sexto modo procedendi fidei terminandi.

Pœnitentia illorum, qui sunt relapsi in fautoriam, similiter erit solemnis: vt de credentibus proxime dictum est, in diebus omnibus supra dictis; hoc excepto, quòd cruces portare, & pœnitentiam de Mercurio cinerum, & sancto die Iouis faciant solummodo per decennium.

Pœnitentia relapsorum in fautoriã.

Pœnitentia illorum, qui non sunt relapsi in fautoriam, sed sunt fautores, & vehementissime suspecti, erit eodem modo solemnis in fe- E sto Omnium sanctorum, Natalis Domini Epiphaniæ, sanctæ Mariæ Februarij, per omnes dies Dominicos Quadragesimæ. Et aliam pœnitentiam de feria quarta Quadragesimæ, & de stando extra Ecclesiam per totam Quadragesimam, & de reconciliatione in die cœnæ, vt supra dictum est, faciant per septennium.

Pœnitentia fautorum vehemẽtissime suspectorũ.

Pœnitentia illorum, qui sunt fautores, & vehementer suspecti, erit solemnis eodem modo in festo Omnium sanctorum, Natalis Domini, sanctæ Mariæ Februarij, Ramis palmarum: & aliam pœnitentiam de quarta feria Quadragesimæ, & de stando extra Ecclesiam per

Pœnitentiã fautorum vehementer suspectorum.

totam Quadragesimam: & de reconciliatione in die cœnæ, vt supradictum est, faciat per quinquennium.

Pœnitētia fautorum suspectorum.

Pænitentia illorum, qui sunt fautores, & suspecti, erit solemnis eodem modo in festo Omnium sanctorum, sanctæ Mariæ Februarij, Ramispalmarum: & aliam pænitentiam de quarta feria Quadragesimæ: & de stando extra Ecclesiam per totum Quadragesimam: & de recōciliatione in die cœnę, faciāt per triennium. Intelligitur tamen, quòd mulieres vestitæ veniant, & disciplinentur.

Hanc autem pęnitentiam faciāt omnes prędicti in festiuitatibus & diebus præordinatis in ciuitate ista, vel loco nostro, & non alibi, vsque ad festum Paschæ: illi scilicet, qui sunt ciues.

Forenses autem faciāt eam in parochijs suis, & non alibi: preterquam in feria quarta in capite Quadragesimæ, & in die cœnæ Domini: in quibus veniant omnes ad Sedem, vel ad locum Ecclesiæ suæ: in sequentibus vero temporibus Quadragesimalibus, decēnalem pænitentiam, septennalem, quinquennalem, & triennalem: quam debent facere in quarta feria in introitu Quadragesimæ, & in die cœnæ Domini, secundum diuersitatem culparum, vt iam diffinitum est: faciant omnes tam ciues, quàm forenses in Sede ciuitatis suæ, & non alibi: nisi ex iusta & rationabili causa, & de speciali licentia Episcopi, vel Vicarij sui. Et tunc in locis, ad quæ de licentia Episcopi iuerint, faciant coram Episcopo illius loci, vel locum eius tenente eandem pænitentiam: portantes litteras Episcopi, vel Vicarij sui continentes pænitentiam, quam facere debent. Et reportet etiam ille, qui pænitentiam fecerit, litteras Episcopi illius loci ad N. talis diœcesis, de peracta pænitentia testimonium continentes. Quòd si forte casu fortuito, sine fraude tamen & dolo, in illis duobus diebus non possent ad cathedralem Ecclesiam peruenire: cum redierint in duabus alijs solemnitatibus assignatis eis iuxta arbitrium Episcopi, publice disciplinentur apud Sedem N. secundum formam illorum duorum dierum.

Forma sententię cōtra hæreticū absolutum.

Si hæreticus pæniteat, & secreto absolutus, Ecclesiæ iure solemnitatibus reseruatis, cum iam non sit hæreticus, formabitur sic sententia: Pateat omnibus, quòd per ea, quæ in inquisitione inuenta, probata, & acta sunt, liquido nobis constat, quòd talis fuit deprehensus in hęresim, & postmodum reuersus ad Ecclesiæ vnitatem, agentes misericorditer cum eodem, ipsum ad perpetuum carcerem condemnamus secundum canonica † instituta.

† Cap. excōmunicamus a. §. vlt. de hęret.

Alia forma.

Si autem nondum sit absolutus sic formabitur: Pateat omnibus, & cetera. quòd talis est deprehēsus in hæresim, & vult reuerti ad Ecclesiæ vnitatem, agētes misericorditer cum eodē, &c.

A Si vero non vult pænitere, sed in errore perdurat, præsente iudice sęculari, sententia sic formetur: Pateat omnibus, quòd per ea, quæ in inquisitione inuenta, probata, & acta sunt, liquido nobis constat, quòd talis est deprehensus in hæresim per Ecclesiam condemnatam, & ipsum tanquam hæreticum † condemnamus.

Forma sententiæ cōtra hæreticum pertinacem.

† Cap. ad abolēdam. & cap. excommunicamus 2. de hæret.

Contra fautores sententia sic formatur: Pateat omnibus, quòd per ea, quæ inuenta, probata, & acta sunt in inquisitione, liquido nobis constat, quòd talis est deprehensus in fautoriam: & denunciamus ipsum excommunicatum, & suspectum de hæresi: & si per annum B contempserit satisfacere, subiaceat pœnis concilij generalis †: & si defecerit in purgatione, & in excommunicatione per annum steterit, ut hæreticus condemnetur.

Forma sentētiæ cōtra fautores.

† Lateranen. sub Innocentio III. & refertur in cap. excommunicamus 1. de hæret.

Suspectus de hæresi purgabit se publice in hunc modum:

Forma purgationis.

Ego talis iuro † per Deum omnipotentem, & per hæc sancta Dei Euangelia, quæ in manibus meis teneo, coram vobis domino tali Archiepiscopo, vel Episcopo, & coram alijs vo-C bis assistentibus, quòd non sum, vel fui Inzabbatatus, Valdensis, vel Pauper de Lugduno, nec hæreticus in aliqua secta hæresis per Ecclesiam damnata; nec credo, nec credidi eorum erroribus, nec credam aliquo tempore vitæ meæ: immo profiteor & protestor, me credere, & semper in posterum crediturum fidem catholicam: quam sancta Romana Ecclesia & Apostolica publice tenet, docet, & prædicat; & vos domine Archiepiscope, vel Episcope, & ceteri prælati Ecclesiæ vniuersalis tenent, prædicant D publice, atque docent.

† De iuramēto eius, qui se purgat, vide cap. Quotiens. de purga. cano.

Compurgatores iurabunt per hunc modū.

Ego talis iuro per Deum, & per hæc sancta quattuor Dei Euangelia, quæ manibus meis teneo, me firmiter credere, quòd talis non fuit Inzabbatatus, Valdensis, nec Pauper de Lugduno, nec hæreticus, nec credens eorum erroribus: & credo firmiter eum in hoc verum iurasse.

Compurgatores qualiter iurare debēat & de eorum iuramēto vide cap. de testibus, de purg. cano.

Caueat tamen iudex, quòd ex quo certum numerum Compurgatorum du-E xerit alicui iniungendum, non est honestum, quòd postea mutet, ne sic [n] Lateranense concilium illudatur.

IN CONCILIVM Tarraconense,

COMMENT. XXV.

Tarraco ciuitas olim opulentissima, quæ potiori totius Hispaniæ parti nomen dedit; metropolis ipsa, Scipionum opus. de qua Ptolemæus lib. 2. cap. 4. Plinius lib. 3. cap. 1. & 3. & lib. 4. cap.

4.cap.20.& Strabo lib.3.hodie nunc etiam metropolis in principatu Cataloniæ.

Fuit autem hoc concilium (nisi fallor) prouinciale, tametsi Eymericus generale vocet hac 2.parte.q.56.in fine.& prouinciale re vera ipsum appellat Directorium Bononiense in indice huius partis.

Non est autem putandum integrum id conciliũ fuisse hoc loco relatum ab Eymerico, sed ea tantum desumpsit, quæ magis ad institutum suum existimauit pertinere, quod indicant satis verba illa in titulo apposita: Excerpta ex concilio Tarraconensi. *Sed plenius id nouimus, postquam in vetustissimo illo Codice membranaceo bibliothecæ Vaticanæ inuenimus paucis antea diebus quàm hæc sciberemus, idem ipsum concilium absque vllo tamen præfixo titulo: ceterum ex serie apertissime nouimus Tarraconense esse.*

Concilium Tarraconense quo tempore fuerit conditum.

Quo autem tempore fuerit conditum, non est mihi omnino exploratum: certum est tamen vetustissimum esse, tum quia in prouincia Tarraconensi nondum erant Inquisitores delegati, quando celebratum est; tum quia frequentissima est in eo mentio Inzabbatatorum hæreticorum, qui circa annos Domini MCC. maxime partes eas infestabant; tum quia huic concilio interfuisse memoratur frater Raymundus de Pegñaforte: fuit autem hic Raymundus is qui iussu Gregorij noni pontificis maximi decretales Pontificum epistolas in vnum collegit, atque in certa capita, titulosque distinxit: quod accidit circa annos Domini MCCXXX. iuuat vero hanc meam coniecturam vetustus codex Directorij Bononiensis, qui in indice partis secundæ Directorij, de hoc concilio ita habet: Cui concilio inter alios interfuit frater Raymundus de Pegñaforte in iure multum peritus, de ordine Fratrum Prædicatorum, qui decretales compilauerat paulo ante. *hæc ibi.*

Cum itaque Raymundus hic Decretales epistolas compilasset paulo ante quàm hoc concilium celebraretur, & ea compilatio facta fuerit (vt dixi circa annos Domini MCCXXX. nam Gregorius nonus, cuius iussu eam fecit Raymundus, anno Domini, MCCXXVII. creatus fuit Pôtifex Romanus, consequitur inde verisimiliter hoc concilium celebratũ fuisse circa annos Domini MCCXXXV. aut MCCXL. Item quia ante principium huius concilij adnotat Eymericus nondum fuisse consultata ad Inquisitores, nec sextum librum Decretalium, quo tempore fuit hoc concilium celebratum; constat autem consultata seu responsa ad Inquisitores, quibus in negotio sancti officij contra hæreticos plenissime instructi sunt, ab Innocentio IIII. Alexãdro IIII. Vrbano IIII. & Clemente IIII. pontificibus maximis data esse: hi aũt ab anno Domini MCCXLIII. vsque ad annum MCCLXX. floruerunt. Et Sextus liber Decretalium à domino Bonifacio octauo circa annos Domini MCCXCV. editus est.

Denique alia etiam coniectura suffragatur, vt credam circa memorata tempora fuisse hoc concilium celebratum: quoniam in forma iuramenti, quod præstant Compurgatores, fit mentio concilij

A *Lateranensis, quod omnino fuisse existimo Lateranense sub Innocentio III. Romæ celebratum anno Domini MCCXV. in quo plenissime cautum est de pœnis hæreticorum. cap. 3. quod nunc refertur in cap.excommunicamus. de hæret. Huic autem concilio Lateranensi, quod fuit longe celeberrimum, interfuit beatus Dominicus, vnà cum domino Fulcone Episcopo Tolosano.atq; his quidem côiecturis ductus existimo circa hæc tempora, quæ dixi celebratum fuisse hoc côncilium: nam quo tempore celebratum est aliud conciliũ Lateranense sub Alexandro III. anno Domini MCLXXX. tametsi* B *Inzabbatati, seu Valdenses iam essent exorti, at nondum videbantur descendisse in prouinciam Tarraconensem.*

B. Dominicus concilio Lateranensi sub Innocentio III. interfuit.

Quoniam autem Raymundi mentio honorifice fit in hoc concilio, libet hic in gratiam lectoris pauca quædam de eo scribere, vt qualis ac quantus fuerit intelligatur.

Raymundi de Pegñaforte vita.

Fuit itaque Raymũdus de Pegñaforte natione Catalanus, patria Barcinonensis, honestis & fidelibus parentibus natus, qui cum iuris peritia insignis esset, C Senatus populusque Bononiensis publico stipendio ad interpretandum iura eum conduxit; inde iubente Pontifice summo, & Episcopo Barcinonensi petente, in patriam reuertitur, & Archidiaconus Ecclesię Barcinonen. creatur. Paulo post, anno Domini MCCXIX. sacrum ordinem Prædicatorum recenter ibi diuulgatum cùm magna humilitate & pietate (quæ in primis virtutes ab ineunte ætate illi fuerant indiuisæ comites) profitetur. D Inde Gregorius nonus cum egregiam eius viri iurisperitiam cognitã haberet, eius opera vsus est in conficienda Decretalium pontificiarum compilatione, quem etiam in præfatione eius operis honorifice nominat; suumque constituit Capellanum ac Pœnitentiarium; quæ dignitas non nisi valde litteratis & egregijs viris conferebatur. Paulo E post Romanus Pontifex Archiepiscopum Tarraconensem Raymundum creat: sed is eã & alias dignitates vltro oblatas humiliter recusauit. Splendescente autem quotidie magis ac magis tanti viri fama, & virtute in toto orbe ac ordine suo, vita functo fratre Iordano totius ordinis Prædicatorum Magistro Generali, viro integerrimo & pijssimo, anno Domini MCCXXXVIII. Bononiæ in capitulo generali omnium patrum consensu Raymundus absens

(nam

(nam Barcinone eo tempore morabatur) Magister Generalis eligitur, & fuit tertius in eo ordine Generalis. Delecti tunc sunt viri graues, qui ad Raymundum proficiscerentur, suaderentque, vt electioni factæ consentiret; annuit tandem tantorum virorum precibus: sed biennio tantum ea dignitate functus, anno Domini MCCXL. officio renuntiauit; & diuinis meditationibus totus incumbens vitam agens sanctissimam, multisque miraculis coruscantem, anno Domini MCCLXXV. ex hac vita migrauit ad Dominum. Post eius obitum Rex Aragoniæ miraculorum tanti viri multitudine & magnitudine permotus sæpe apud Romanum Pontificem institit, vt sanctorum catalogo Raymundus ascriberetur: ceterum obortis bellorum tumultibus, interruptum est id opus, atque vsque in præsentem diem dilatũ. Id ipsum multis oblatis precibus apud Romanum Pontificem egerunt Archiepiscopi Tarraconenses, & omnes suffraganei, bis propterea in concilio prouinciali congregati, litteris super ea re missis ad Nicolaum Papam III. anno Domini MCCLXXIX. item ad Ioannem Papam XXII. anno Domini MCCCXVII. Has litteras originales hoc die sancti Francisci, videlicet quarto Octobris huius anni MDLXXXIII. quo hæc scribimus Romæ, vidimus & in nostris manibus habuimus, ex quibus apparet Raymundum non de penna forti appellandum, sed ita, de Pegñaforte. Scripsit Raymundus summam valde vtilem & elaboratam de casibus conscientiæ: Et quo tempore in ordine suo Magistri Generalis officio fungeretur, constitutiones suæ religionis, quæ antea indistincte vagabantur, miro ordine distinxit: Et zelo fidei succensus diligens quoque adhibuit studium & conatum, vt varia genera linguarũ à Fratribus sui ordinis addiscerentur; quare eius diligentiæ pia sollicitudine interueniẽte diuulgatũ & prædicatũ fuit nomen Christi, fidesque eius ex multorũ conuersione, amplioribus dilatata profectibus, nũtiata est etiã vsque ad Barbaras infidelium nationes. Huius beati viri corpus hodie apud Bar-

A cinonenses religiose colitur in Ecclesia sanctæ Catherinę, quã in ea ciuitate incolunt Fratres ordinis Prædicatorum.

Hæc diximus, vt huius viri vita innotesceret, & vt concilij huius locus, in quo Raymundi fit mentio, illustraretur. Sed iam ad institutum reuertor.

Est equidem concilij huius Tarraconensis nobile decretum, quo primum species hæreticorum & complicum declarantur, inde nonnullæ dubitationes diluuntur; præterea pœnitentiæ singulis imponendæ traduntur; tandem formulæ sententiarum in singulos pronuntiandarum proponuntur.

B *Ceterum multa in eo continẽtur antiquata iam & abolita, multa penitus extincta, tum propter iura noua, quæ deinde sunt condita, tum propter extinctam iam & penitus abolitam sectam Inzabbatatorum, quam in primis damnat; tametsi multa inde prudenter colligi possint, quæ etiam nostris temporibus multum nobis deseruiant: & propterea in singulis fere sancitis ab hoc concilio recurrendum est ad Eymericum, qui suis locis cuncta tractat abunde: & ideo in margine curauimus singula loca apertioris doctrinæ gratia indicare, vt plenius C lectoribus satisfaceremus, eosque molestia quærendi singula, liberaremus.* Multa sunt in concilio Tarracon. antiquata.

Nos etiam, paucis quibusdam exceptis, ideo singula hic declarare omisimus, quoniam apud Eymericum hæc sumus debitis locis effecturi.

Erant autem hæc concilij huius fragmenta in omnibus exẽplaribus valde deprauata, atque corrupta: ea tamen partim coniectura, partim ab exẽplari illo Vaticano, cuius sæpe mentionem facio, suæ sunt integritati restituta. Sed iam ad obscuriora quædam illustranda accedamus.

D [b] ¶ Cum ista genera hominum in canone explicentur.] *Non intelligit de canone in textu cap. Quicunque. §. 1. & §. hæretici. de hæret. lib. 6. aut de alijs canonibus eius tituli: quoniam sextus liber Decretalium, quo tempore fuit hoc concilium celebratum, nondum erat editus, vt patet ex supradictis: Sed intelligit proculdubio de canone in textu cap. excommunicamus. el. 1. §. credentes. extra de hæret. ibi enim ponuntur hæc genera hominum.*

[c] ¶ Item si multitudo hæreticorum, &c. & sic pœnã intrusionis vitare.] *Hinc apparet propter E multitudinem delinquentium pœnam mitigari; de qua articulo quid sit sentiendum, alibi dicetur copiose: interim vide textum in cap. latores. extra de clerico excom. ministran. & ibi glos. Hostien. Ioannem And. Zabarellam, Panormitanum, & communiter doctores.*

[d] ¶ Quod arbitrio discreti iudicis duximus relinquendum.] *Subsequuntur in codice Sabellano hæc verba:* num sit simplex, vel ignorans, *sed re vera ea nusquam reperiũtur in hoc concilio, & addita sunt proculdubio ab aliquo paraphraste explicationis gratia: in omnibus autem codicibus manuscriptis, videlicet Sabellano, Bononiensi, & Cardinalis de Gambara, finita illa periodo,* duximus

Qui dicatur Inzabbatati.

mus relinquendum, *subsequuntur hæc:* Aduertendum tamen est, quòd Inzabbatati hæretici hic dicuntur, qui in sotulari quod zabbati vulgo dicitur, signum singulare quoddam, vt cognoscerentur ab eorum complicibus, deferebant. *hæc ibi. Mox sequuntur cetera vt sunt impressa: quæ verba non videntur concilij Tarraconensis esse, vt cõstat ex codice Vaticano, sed Eymerici, qui ea prudenter inseruit, vt declararet nomen Inzabbatatorum. ceterum ne falleretur lector putans concilii esse, secuti codicem Barcinone impressum, ea consulto omisimus. idem penitus tradit iterum Eymericus 3. par. tit. de signis, per quæ Valdenses hæretici cognoscuntur. nu. 112. id quod verum esse constat ex vetustis scriptoribus. Iidem dicuntur hæretici Perfecti, vt dicam paulo post versi. Perfecti vero hæretici.*

In omnibus autem codicibus nomen Inzabbatatorum, scriptum erat per, s, ita, Insabbatati, vnde multi putabant, à sabbato, quia more Iudæorum sabbatum colerent, Insabbatatos fuisse appellatos, quod vt euitaretur per, z, duximus imprimendū. sed de his fusius Eymericus paulo post par. 2. q. 14. vbi & nos dicemus.

An qui confitetur hæresim sacerdoti suo effugiat pœnas temporales.

6 ¶ Item quæritur: quis ante inquisitionem incœptam fuit confessus sacerdoti suo, &c.] *Hic locus valde me torsit, quia in omnibus codicibus erat depranatus, nec vlla omnino poterat colligi sententia. in Barcinonensi enim impresso, qui ceteris in hoc loco erat emendatior, ita legebatur:* Item quæritur, quis ante inquisitionem incœptam fuit confessus sacerdoti suo de hæresi, vel fautoria, & vocatur modo ab Inquisitoribus? In casu isto credatur confessori suo: & si inuentus fuerit bene confessus per confessionem sacerdotis, licet sacerdos male fecerit, quia ipsum non remisit ad Episcopum, ille talis confitens per talem confessionem euitet pœnam temporalem: vel inueniatur in falsa pænitentia, vel relapsus post pænitentiam, vel publice diffamatus, &c. *Itaque cum non possem difficultatem superare, locum depranatum relinquere decreueram. Verum frater Paulus Constabilis Ferrariensis ordinis Prædicatorum sacri Palatij Magister, qui postea fuit totius ordinis Magister Generalis, cui hæc omnia merito fuerunt communicanda, paululum moratus, coniectura assecutus est veram & germanam lectionem: nam primam illam coniunctionem, vel, commutauit, in dictionem,* nisi, *vnde locus effectus est planus, & sententia clara, quæ huiusmodi est: Qui coram Inquisitore dicit se confessum hæresim sacerdoti, à quo est absolutus, antequam Inquisitores cœpissent inquirere contra ipsum, de hoc sacerdoti fides habenda est, & ille talis reus per talem confessionem pœnam temporalem euitabit, id est, non punietur amplius in foro iudiciali exteriori per Inquisitorem: tres tamen casus ab hac regula excipiuntur, qui numerantur ibi: nisi inueniatur in falsa pænitentia: vel relapsus post pænitentiam vel publice diffamatus. Et cum paucis post diebus in bibliotheca Vaticana reperissem (nisi fallor) in-*

A *tegrum hoc concilium Tarraconense, protinusque consuluissem hunc locum, eum prorsus inueni ita perfectum & integrum, quemadmodum per coniecturam solam Magister sacri palatij paulo antea emendauerat.*

Vnde ortum mendum in concilio Tarraconensi.

Et sane facillimum fuit hoc mendum inducere: nam veteres scriptores librorum, dum compendijs litterarum integras dictiones vellent significare, illam dictionem, nisi, ita scribebant, $\overset{i}{n}$, *quæ à quibusdam lecta est,* vel, *putantibus illud iota suprapositum, l, esse; quoniam & dictionem, vel, ita in vetustis libris scriptum inuenimus,* $\overset{l}{u}$. B *iam codex Cardinalis de Gambara dictionem, vbi, habet; quia veteres etiam eam dictionem per compendium ita solebant scribere,* $\overset{i}{u}$. *hinc vides quàm facilis fuit lapsus, & quàm merito cauerit olim Iustinianus in §. illud autem. in proœmio Digestorum. ne quis leges suas per sigla, hoc est per compendia litterarum scribere auderet, sed per consequentiam, hoc est, omnibus litteris appositis: ex hac enim causa ingentes difficultates & obscuritates superioribus sæculis ortas fuisse in legibus copiose ostendimus in libris de causis & remedijs difficultatis iurisprudentia.* C *sed iam ad rem reuertor.*

An sit credendum sacerdoti asserenti se absoluisse aliquem hæreticum.

*Quæstio proposita in hoc concilio, An videlicet credi debeat sacerdoti asserenti se absoluisse aliquē hæreticum, olim valde dubia fuit, & controuersa in partibus Tolosanis & Narbonensibus. Valdenses enim hæretici, & alij eiusdem furfuris, quorum insignes erant fraudes in deludendis iudicibus, & fugiendis interrogationibus, ac iustis iudicijs, vbi videbant se ab Inquisitoribus nimis vrgeri, & legitime conuinci, hac exceptione tandem vtebantur, se videlicet in foro conscientiæ iam confessos esse crimen, & à suis confessoribus absolutos: quæ dubita*D *tio varie fuit definita. nam concilium Tarraconense hic aperte voluit & talem confessionem valere, & sacerdoti credendum, & exceptis tribus illis casibus iam relatis, tales ita absolutos, pœnas effugere temporales. Concilium autem Narbonense circa annos Domini MCCLXXX. celebratū contra hæreticam prauitatem, an confessori credi debeat in hoc casu non definiuit, sed à summo Pontifice id monuit declarandum. nam cap. 28. ita scriptum est:* Vtrum autem soli confessori credi debeat de absolutione, seu pænitentia defuncti, seu viui, licet satis E videatur quòd non, ne quid tamen Ecclesiæ possit impingi, domini Papæ responsio expectetur. *hæc ibi.*

Hæc autem quæstio, an in hoc casu confessori credi debeat, valde est vtilis & cognitu necessaria, cum inde non modici effectus, seu vtilitates enascantur, inter quas illa præcipua erit; quòd si aliquis dicatur impœnitēs decessisse, si confessori sit credendum, non poterunt Inquisitores post mortem contra eum procedere, si asserat confessor eum egisse pænitentiam.

Ergo vt, quod à concilio Narbonensi indecisum relictum est, lumen declarationis accipiat, donec aliud per sedem Apostolicam fuerit definitum, videtur

An credendū sit sacerdoti asserenti defunctum, aut viuum pœnitentiā egisse.

videtur prima fronte dicendum, sacerdoti attestanti de innocentia vel pœnitentia defuncti, seu viui credendum esse. Primum quia ita in terminis proprijs tenet gloss. in cap. nuper nobis. in verbo, nisi iuratus. extra de testib. & in cap. testimonium. in verbo, in hoc casu. eod. tit. de testib. vbi ait quod cum quis vult probare se egisse pœnitentiam, satis est si id probet per confessorem suum. Præterea quia sicut ratione officij creditur notario. in his, quæ ad suum munus spectant. cap. ad audientiam. de præscrip. vbi Abbas nu. 6. & alij communiter, & late Grammaticus decis. 60. nu. 1. & seq. & decis. 73. nu. 33. ita videtur sacerdoti credendum. Rursus, non refert sacerdotem vnum esse testem hoc casu: quoniam vni soli testi spectatæ fidei & probitatis credendum tradit Thomas Grammaticus cons. 13. incipien. in causa Miloniana. nu. 15. Præterea clementiæ prærogatiua, & innocentiæ fauor hoc videntur postulare, præsertim cum in hoc crimine promptiores esse debeamus ad absoluendum, quàm ad condemnandum. Postremo, quia non est verisimile in sacramento confessionis, vbi omnia postulantur integra, iusta, & cum lege Dei coniuncta, aut confitentem, aut confessorem vsque adeo futuros suæ salutis immemores, vt mendacium dicere audeant. in eandem sententiam accumulari possent plurima fortassis non minus vrgentia.

Verumtamen securius est dicere cum concilio Narbonensi præcitato, satis videri, quòd credi non debeat confessori.

Sacerdoti testificanti de innocētia aut pœnitētia viui vel defuncti non creditur necessario.

Atque in hoc articulo hoc primum nobis exploratum esse debet, Inquisitores propter dictum confessoris excusantis aut viuentem aut defunctum, non arctari ad recedendum ab his, quæ ordine iudiciario inuenta & probata sunt in contrarium: præsertim cum communis sit & recepta tā Theologorum, quàm Iurisperitorum sententia, secundum allegata & probata iudicandum esse: non autē iuxta priuata & illegitima indicia, vt præ cæteris testatur B. Thomas 2.2. q. 67. art. 2.

Ad hæc, neminem puto fore, qui facile admittat in tam graui causa dicto vnius solius standum potius esse, quàm testibus alijs, & indicijs legitime probatis. Deinde nulla lege canonica vel ciuili id cautum inuenitur; immo præcitatum concilium non obscure videtur sentire contrarium. Postremo si delinquentes intelligerent generaliter fidem habendam esse sacerdoti testificanti de pœnitentia vel innocentia viui, vel defuncti, facile vt pœnas huius criminis effugerent, attentarent mendacium in confessione dicere, ac mittere confessarium ad iudices, qui eos excusaret. quam ob rem tutius est, vt non credatur, sed vt ordine iudiciario iuxta allegata & probata legitime procedatur.

Hoc tamen minime omittendum putarem, posse quandoque confessorem vsqueadeo esse spectatæ virtutis & probitatis, vt dictum eius multum prosit ad pœnitentiam seu pœnam minuendam. nam si, verbi gratia, delatus & conuictus de hæresi dicat se dudum errorem suum agnouisse, confessum fuisse, & deseruisse: tunc benignius tractari poterit, si

A hoc ipsum confessor approbatus testificetur: quod tunc magis iuuabit, cum reus alias non est habitus suspectus, aut malis moribus præditus; ceterum nō propterea omnino liberabitur: neque ab hac sententia recedendum putarem.

Quòd si quis dicat inutiliter nunc hanc quæstionē disputari, cum confessores non habeant potestatem absoluendi hæreticos, vt constat in processu bullæ in cœna Domini, & tradit copiose Locatus in opere iudiciali Inquisitorum, verbo, Absoluere. Et Simancas de catho. instit. tit. 3. de absolutione. Respōdebo contingere quidem posse talem casum, vt cum
B quis verbi gratia absoluitur virtute alicuius Iubilei, in quo summus Pontifex concedit facultatem absoluendi à tali crimine: Seu cum quis hæreticus omnino occultus vel mentalis absolutus est, & postea detegitur eius hæresis, & proceditur contra eum: item potest contingere similis casus in hæretico, qui iam iam moriturus pœnitet, & cum non sit locus, vt iudiciario ordine seruato Ecclesiæ reconcilietur, absoluitur à priuato quolibet sacerdote in articulo mortis, & deinde conualescit, & defertur ad sanctum officium. Si quis ergo in his casibus aut alijs huiusmodi vellet vti testimonio confessoris,
C non debet Inquisitor propter talem testem, iudiciarium omittere ordinem sicut dictum est.

Absoluti in foro pœnitēntiali non censentur absoluti in foro exteriori.

Quòd autem absoluti in foro pœnitentiali solum intelligantur absoluti quoad illud forum siue iudicium, & quòd propterea debeant in foro exteriori siue iudiciali satisfacere, singulariter declarauit Sanctissimus Dominus Gregorius XIII. in bulla quadam Iubilei anno Domini MDLXXII. tertio idus Septembris. nam cum primum concessisset facultatem confessoribus approbatis, vt virtute præfati Iubilei pœnitentes possent absoluere à quibuscunque peccatis, etiam sedi Apostolicæ reseruatis,
D & in bulla cœnæ Domini contentis, & à quibusuis pœnis & censuris ecclesiasticis, exceptis tamen quibusuis hæreticis, & libros damnatos siue auctoritate sedis Apostolicæ, scienter quoquo modo legentibus, aut in domibus suis tenentibus, vel imprimentibus, aut importantibus, seu disseminantibus, vel officium sanctissimæ Inquisitionis sub quocūque prætextu vel colore impedientibus, his inquam concessis primum & exceptis, subdit deinde singularē & notatu dignam clausulam in hæc verba: Declaramus tamen tam per præsentes, quàm alias quascunque super concessione similium vel dis-
E similium indulgentiarum à nobis & prædecessoribus nostris hactenus emanatas, & in futurū quomodolibet emanandas litteras Christifidelibus ipsis nisi in foro conscientiæ & pœnitentiali tantum, non autem in foro fori & contentioso, nisi satisfecerint his, propter quæ censuræ huiusmodi in eos latæ fuerint, vllatenus suffragari, eosdemque Christifideles illis iuxta huius nostræ declarationis formam & tenorem, & non aliter, nec alio modo vti, aut eis se iuuare posse, & potuisse: quinimo eos in easdem censuras postmodum reincidisse, & in posterum reincidere, sicque ab omnibus quauis auctori-

tate

tate fungentibus censeri & iudicari debere, irritumque & inane quicquid secus à quoquam quouis praetextu, aut colore scienter vel ignoranter attentatum forsan est hactenus, vel in posterum contigerit attentari; non obstantibus quibusuis constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrarijs quibuscunque. *hactenus ibi.*

Confessarius an possit absoluere haereticos virtute Iubilei.

Quod si quis quaerat, an si Papa non exciperet casum haeresis, posset ne tunc confessarius approbatus virtute Iubilei, aut alterius diplomatis, aut bullae Apostolicae, per quam datur facultas absoluendi ab omnibus peccatis etiam in bulla caenae Domini reseruatis, absoluere haereticos, qui haereses suas confiterentur: Respondet Couarruuias in cap. alma mater. de sent. excomm. lib. 6. par. 1. §. 11. num. 15. id confessario non licere. Couarruuiam sequitur Simancas de catho. instit. tit. 3. de absolutione. num. 2. & Ioannes Rojas tract. de haeret. parte 2. assertio. 39. Contrarium profitetur Dominicus Sotus lib. 4. sent. dist. 22. quaest. 2. art. 3. Sententia Soti videtur magna ratione niti: Et profecto si Papa noluisset virtute talis facultatis absolui haereticos, eos excepisset sicut in praefata bulla Dominus Gregorius eos excepit; quos & Pius Papa V. etiam exceperat in simili bulla Iubilei anno Domini MDLXVIII. & in alijs. Profecto ad tollendā omnē dubitationem optimum esset semper in similibus bullis illos excipere. Ceterum si non exciperentur, & ob id in foro paenitentiali absoluerentur, nihilominus Inquisitores libere possent contra sic absolutos in foro exteriori procedere: prudenter autem facerent confessores si in tali casu sic paenitentibus suaderent, atque eos inducerent, vt ad Inquisitores confugerent.

An absolutus in foro paenitentiali effugiat poenas temporales.

Rursus, altera quaestio & praecipua in hoc concilio Tarracon. posita est: An postquam aliquis est in foro paenitentiali à crimine haeresis absolutus, effugiat etiam poenas temporales, ita vt postea in eum inquiri non possit, ipseque reus possit se hac exceptione tueri, dicens iam esse absolutum in foro paenitentiae: & quamuis Concilium hoc Tarracon. senserit tribus illis concurrentibus, de quibus paulo antea dicebamus, immunem esse à poena temporali; nunc tamen aliud est penitus obseruandum, videlicet, reum quemlibet siue ab Episcopo, siue ab Inquisitoribus, aut ab alijs habentibus absoluendi potestatem, absolutum in foro paenitentiae, & accusari posse in foro exteriori, & in eum inquiri, nec eum iuuari exceptione receptae paenitentiae in foro interiori. ita Zanchinus, vbi copiose disputat hanc quaestionem tract. de haeret. cap. 34. & ibidem Campegius Repert. Inquis. verb. absolutio. §. sed an absolutio. & verb. confessio. §. virum si in foro. fol. 163. ex impres. Venet. Locatus in opere iud. verbo, absoluere. nu. 1. & verbo, haereticus. nu. 24. vers. Secreti vero haeretici. & alij alijs locis.

Poena imposita in foro paenitentiali,

Breui ergo agendo sit haec apud nos certissima conclusio: Poena imposita per confessorem in foro

A *paenitentiali, quantumcunque sit magna, non tollit aliquo modo poenam imponendam in foro iudiciali canonico, vel ciuili. glos. singularis in cap. gaudemus. de diuort. verb. poterit. vbi communiter hoc notant, & tenent Doctores, Pau. Castr. in l. cunctos populos. C. de sum. tri. & fide cath. nu. 7. glos. 1. in fi. in cap. 2. de schismaticis. & ibi Panor. Card. & Doct. glos. in cap. de his. in fine, de accus. vbi Abbas. glos. in cap. fi. 25. dist. arg. tex. in cap. admonere. 33. q. 2. vbi glos. verb. paenitentia. glos. fi. in cap. 2. de empt. & vendit. & ibid. Abbas. Imola & communiter Doctores; & potissima ratio est: quoniam poena paenitentialis in foro interiori imposita tendit ad*

B *alium finem, videlicet, vt per eam paenitens satisfaciat Deo, & animae suae. Alia vero poena, scilicet temporalis, spectat ad punitionem corporis, & pro vindicta publica, vt ita etiam reipublicae satisfaciat, qui malo exemplo delinquendo eam offendit. Haec autem conclusio vsque adeo vera est, vt contrariam putarem erroneam: proceditque etiam si paenitentia illa in foro interiori imposita, fuisset publica. ita Abbas in dicto cap. de his. de accusat. pro qua sententia facit optime textus in cap. 2. de maledicis. & notant ibidem Abbas & Doctores.*

non impedit poenam imponendā in foro iudiciali.

C *Illud hic monebo, multum esse minuendam poenam in foro exteriori, quotiens is qui punitur in foro interiori, sine dolo fuit confessus delictū suum, & obtinuit absolutionem, maxime si iniunctam sibi paenitentiam humiliter adimpleuit, cum satis appareat, huic culpam suam displicuisse. mitius enim agi debet, & leuius cum eo qui sponte confitetur peccatum suum, quàm cum eo qui conuincitur, iuxta doctrinā Abbatis & ceterorum in cap. at si clerici. de iudicijs.*

Mitius puniendus in foro exteriori, qui confessus est delictum in foro interiori.

D *Ille autem qui post caeptam inquisitionem contra eum, quasi dissimulans & gemebundus accedit ad Inquisitores, vel Episcopum petens in foro interiori absolui, audiendus non est, quia peccatum eius iam non est occultum, ideoque non est adhibendum occultum remedium; nec talis dicitur sponte venire, cum illi dicantur vere & proprie sponte venire, qui ante inceptam Inquisitionem contra eos, receptasque probationes humiliter accedunt, vt pulchre docet Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores, q. 2.*

E *His ita positis quae occasione concilij Tarracon. dicenda fuerunt, superest, vt pauca quaedam huc etiam spectantia breuiter perstringamus.*

Ac primum hic quaeritur: An vinctis & in carcere reclusis pro causa fidei confessarij concedi debeant? Et tametsi quibusdam videatur non aliter confessariorum copiam reis esse faciendam, quam si plene Inquisitoribus suas haereses fuerint confessi, aut in extremum venerint vitae periculum, vt tradit Simanca de catho. instit. tit. 16. num. 30. quoniam huiusmodi homines cum pendente inquisitione reputentur haeretici, indigni videntur tanta benignitate & consolatione: benignius tamen videtur totiens eis confessarios concedere, quotiens illi petierint: nam vt valde prudenter

An carceratis pro haeresi sint concedendi confessarij.

& pie referebat mihi superioribus diebus F. Thomas Zobbius sanctæ Inquisitionis Romanæ Generalis commissarius, vir & Theologiæ peritia, & pietate clarus, nunquam hoc obesse potest immo interdum valde prodest, cum à confessariis moneantur & excitentur ad libere confitendum iudicibus fidei delicta sua, vt paulo post dicemus. Cum ergo conceduntur, plurima obseruare conuenit, & diligenter animaduertere, ne quid committatur incautum.

Cum carceratis pro hæresi conceduntur confessarii, quid obseruandum.

Totum vero hunc locum de cautelis, pie & prudenter obseruandis in hoc delicto cum reis conceditur confessarius, luculenter præscripsit Madriliana instructio anno Domini MDLXI. cap. 71. in hæc verba à nobis vtcumque latine reddita: Si reus aliquis ægrotauerit in carceribus, præterquã quòd Inquisitores debent diligenter curare, vt ei fiat medicina, exhibeanturque cuncta ad salutem eius necessaria, consilio medici seu medicorum, qui ei medentur; si petierit confessarium, debet ei concedi, qui sit spectatæ probitatis, & de quo plurimũ confidatur, à quo iuramentũ exigatur de custodiendo secreto; & quòd si pænitens ei dixerit aliquid in confessione, quòd velit reuelari extra carceres, ne in hoc vllo modo ei obtẽperet, nec similia mandata reuelet: quòd si extra confessionem ei fuerit aliquid iniunctum, id Inquisitoribus manifestabit. Ad hæc, Inquisitores confessarium admonebunt ac instruent, qualiter se gerere debeat cum pænitente, vt videlicet dicat ei, quòd cum sit pro hæresi incarceratus, ac de ea reus accusatus, non potest absolui, nisi iudicialiter hæresim suam manifestet. Et cetera relinquentur confessoris iudicio & conscientiæ: qui debet esse doctus, vt intelligat id quod in causa tali fieri conueniat, *hæc ibi.*

Confessarius qualiter se gerere cũ pænitente.

Reus morti propinquus si cõfiteatur, absoluẽdus.

Atque hæc obseruari oportet, cum rei nondum venerunt in vltimum vitæ discrimen; nam si in vltimo mortis articulo fuerint constituti, cum eis illud est obseruandum, quod iura iubent: nam cum per tempus non liceat eos iudicialiter examinare, & reconciliare, siquidem vere contriti sint, & parati obedire Ecclesiæ mandatis, absoluendi erunt sacramentaliter. Concilium Arausicanum primum cap. 2. cuius hæc sunt verba: Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderent, si desit Episcopus, à presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placet. *hæc ibi. In tali enim casu nulla est reseruatio, & omnes sacerdotes possunt quoscunque pænitentes absoluere à quibusuis peccatis, & censuris. Conc. Trident. sess. 14. cap. 7. de casuum reseruatione.*

Reus persuadendus vt cõfiteatur.

Quòd si reus non peteret confessarium, & medicus crederet morbum esse periculosum: tunc reus persuadendus est omnino vt confiteatur; & vbi iudicialiter satisfecerit Inquisitoribus, priusquam moriatur, reconciliabitur Ecclesiæ: cumque fuerit in iudicio absolutus, inde confessarius absoluet eum sacramentaliter: atque hoc etiam præscribit præcitata instructio.

A

Sanis petentibus, confessarii concedẽdi, & quales confessoris partes circa eos.

Diximus hucusque de ægrotantibus: nam cum sanis paulo aliter agendum videtur: sunt enim qui existiment sanis etiam petentibus, nisi confessi fuerint iudicialiter, non esse confessarium concedendum: frustra namque videtur tunc concedi, si stet in negatiua: verumtamen, vt paulo antea dicebam, benignius videtur, vt eis concedatur, etiamsi confessi non fuerint in iudicio: nam hinc multa commoda oriri possunt.

B

Et confessoris partes erunt hoc casu, reum cohortari ad deferendos errores suos, & dicendam integre veritatem tam de se, quàm de aliis, sicut de iure tenetur: addat tamen ne tædio carceris, vel spe celerioris liberationis, aut metu tormentorum, sibi aut aliis falsum crimen imponat.

Obseruandũ diligenter.

Hunc tamen reum confessarius absoluere non potest priusquam ab excommunicatione fuerit absolutus, & Ecclesiæ reconciliatus. atque hæc omnia mihi videntur commodissime posse obseruari in hac causa. nunc cetera prosequamur.

Nihil à confessore inquirendum de auditis in cõfessione.

C

Illud autem in primis debent Inquisitores præcauere, ne quid à confessario scire velint de gestis in confessione, neve de his nimis solicite quicquam ab eo percontentur: hæc enim longe abesse debent à tanti sacramenti secreto inuiolabili: iam in hac re præter ea, quæ paulo antea diximus, cetera omnia sunt prudentiæ confessarii committenda: is namque videbit ne quid in fidei detrimentum fiat.

Nec compellendus vt ea proferat quę ibi nouit.

Compellere autem confessarium, aut eum adducere in testem, vt proferat ea quæ in confessione audiuit, longe abest à synceritate, & pietate, & huius sacri tribunalis & nostrorum temporum. Id tyrannorum est, & iudicum imperitorum tentare: quod si re vera ab aliquo superbe imperante talis manifestare cogeretur, nullo modo debet

D

obtemperare, etiamsi iuramento prius constringeretur: immo licite potest asserere se nihil eorum scire, quia non dicitur scire vt homo, & priuata persona, sed vt Deus. cap. dilectus. de excessibus prælat. vbi glos. & communiter Doctores. cap. omnis vtriusque sexus. de pænit. & remissio. B. Thomas 2.2. quæst. 70. art. 1. ad 2. argu. Innocentius, & alii in cap. qualiter & quando. el. 1. de accus. & tradunt communiter etiam Theologi lib. 4. senten. distin. 21. & Sotus lib. 4. senten. distin. 18. art. 5. quibus locis, & alias rationes adducunt ad probandum sacerdotem ita coactum posse licite respondere, se nescire: quas libenter omitto, quia hæc vulgaris est, & facilis quæstio.

E

Crimen sacerdoti reus latum non in vim confessiõis propalari potest.

Quòd si reus crimen suum sacerdoti dixerit, non in vim confessionis & pænitentiæ, quantumuis sub secreto id sit dictum, & protestatione præmissa ne reuelet, si producatur in testem, potest & debet deponere, & veritatem reuelare. ita Innoc. in cap. qualiter & quando el. 1. de accusa. & ibi communiter Docto. Panor. in cap. si sacerdos. de off. ord. vbi Doctores. Fely. in cap. intimauit. de testibus. S. Thomas 4. sent. dist. 21. q. 3. art. 1. quæ maxime obtinent in hoc crimine, quod vergit in magnũ reipublicæ detrimentum, ad quod reuelandũ omnes

sub

sub pœna peccati mortalis obligantur, nullo obstante voto, pacto, aut promissione, vt dixi supra hac 2. parte super cap. qualiter & quando. traditque eleganter Guido Fulcodius in consultatio. ad Inquisitores. q. 8. S. Thomas 2. 2. q. 70. art. 1. Sotus lib. 5. de iust. & iure q. 5. art. 2. & copiose Ioannes Rojas in singularibus fidei, sing. 5. nu. 14.

An dictũ sacerdotis reuelãtis confessionem faciat indicium, aut aliquam probationem.

Sed hic est pulchra difficultas obiter diluenda, An si sacerdos, aut per imprudentiam, aut per malitiam, aut alia quauis de causa confessionem reuelauerit, ea faciat indicium, aut probabilitatem aliquam, ita vt iudices virtute talis reuelationis, seu confessionis possint procedere ad torturã, aut alios actus iudiciales contra reum.

Omissis multis, breuiter respondeo, hanc confessionem factam de delicto manifestato in confessione sacramentali, nullum penitus effectum operari, nec facere aliquod indicium ad torturam: quia talis confessio fuit facta tanquam soli Deo, & non tanquam homini. arg. tex. in cap. si sacerdos. de off. ord. tradit Bal. in l. Archygerontes. C. de epis. audient. quem refert & sequitur Antonius Gomez. to. 3. varia. resol. cap. 13. nu. 9. asserens dictum huius sacerdotis nullam penitus fidem facere. & hæc opinio est valde æqua & iusta etiam si tales reuelationes aliquid probarent, plane in manifestum sacramenti confessionis & sigilli secreti detrimentum verterentur.

Atque hanc eandem sententiam profitetur synodus sub Carolo Magno celebrata, cuius Ansegisus Abbas Leobiensis meminit lib. 5. cap. 48. vt refert Marianus Victorius in libro de sacramento confessionis, cap. xi. in hæc verba: Presbytero non licet peccatum Episcopo prodere, quia super eum est. Et si forte sacerdos peccatum, sibi in confessione Ecclesiæ patefactum, reuelauerit, præter depositionem & alias pœnas, credi ei non debet, tum quia testimonium vnius, nullius, vt iura inquiunt, testimonium est, cum in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: tum etiam quia reuelando delinquit, & delinquendo tanquam infamis à testimonio ferendo, in eo præsertim in quo testando peccat, reiicitur. *hæc ibi.*

Cur sacerdoti reuelanti cõfessionem nõ credatur.

Quod autem de non credendo sacerdoti reuelanti confessionem proxime diximus, idem & de Episcopo intelligendum esse videtur, sicut insinuat decretum concilij Africani, cap. 99. & concilij Carthaginensis septimi, cap. 5. quod referunt Burchardus lib. 19. decret. cap. 127. & Iuo parte 5. cap. 363. & Gratianus 6. q. 2. cap. placuit. vbi scriptum est ita: Item placuit, vt si quando Episcopus dicit, aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget, & pænitere noluerit: non putet ad iniuriam suam Episcopus pertinere, quod illi soli non creditur. *hæc ibi.*

Marianus tamen Victorius in libello de sacramento confessionis, cap. xi. circa finem, hoc decretũ proxime relatum intelligendum arbitratur, cum peccatum auditum detectum est extra sacram Ecclesiæ confessionem. ceterum siue hoc, siue illo modo

A *tanon intelligatur, semper tamen verum erit neque etiam Episcopo, nec cuilibet alij Ecclesiæ prælato reuelanti confessionem esse credendum. immo grauiter plectendi sunt per suos iudices, qui audita in confessione sacramentali reuelauerint. de quorum pœna plene tractatur in cap. sacerdos. de pænit. dist. 6. & in cap. omnis vtriusque sexus. §. Caueat autẽ. extra de pænit. & remis.*

An coniecti in carcerem ob hęresim, admitti debeant ad audiẽdam Missam.

An autem coniecti in carcerem ob hæresim admitti debeant ad audiendam Missam, & ad alias orationes, quæ intra carcerem dicuntur, sicut admittuntur ad confessionem eo modo, quo hactenus diximus, & scitu & inuestigatione dignum est: Sed
B *de hoc dicetur infra par. 3. super quæstio. 59.*

[f] ¶ Si quos vero constat ante inchoatã inquisitionem de his fuisse confessos.] *in codice Bononiensi constanter legitur hic locus cum dictione, nõ, in hunc modum:* Si quos nõ constat ante inchoatam inquisitionem de his fuisse confessos, *&c. Et sane ita videtur legendum, vt series indicat, & vt facti species sint diuersæ: nam cum de eo, qui ante inceptam inquisitionem fuit confessus, locutum sit concilium in principio huius tertiæ quæstionis, frustra videbatur de illo etiam quærere, qui similiter ante inceptam inquisitionẽ fuit confessus. qua-*
C *re lectio codicis Bononiensis mihi magis probatur.*

[g] ¶ Nisi ita sit secretum factum, quòd non habeat contra se famam, vel testes.] *Hic proculdubio est sermo de illo, qui se ipsum sponte defert ad sanctum officium, & peccatum suum iudicibus fidei detegit. de quo agimus copiose infra parte 3. tit. de sponte venientibus.*

Cum vero hic subdit concilium dicens: Et tamen *in vtroque casu, &c. concludit, tam eos, qui ante inceptam inquisitionem confessi fuerũt, quàm eos, qui sponte seipsos detulerunt, immunes esse ab om-*
D *ni pœna temporali. de quo quid sit sentiendum, & dictum est hactenus, & dicetur in præcitatis locis.*

[h] ¶ Hæretici perseuerantes in errore relinquãtur curiæ sæcularis iudicio.] *Hæreticos perseuerantes appellat hic concilium pertinaces, qui post multas & legitimas monitiones nolunt veritati catholicæ fidei obtemperare. ceterũ isti non sunt statim curiæ sæculari tradendi, sed diu asseruandi, sæpiusque monendi vt resipiscant; qualis vero praxis sit circa hos seruanda, docet pulchre Eymericus 3. par. in 10. modo terminandi processum fidei. ex-*
E *tat etiam insignis doctrina concilij Biterrensis cap. 17. in hæc verba:* Conuerti nolentes, vbi commode poteritis, damnare tardetis: ipsos frequenter tam per vos, quàm per alios ad conuersionem monentes, ac tandem in sua malitia pertinaces faciatis errores suos ad eorum detestationem publice confiteri, & sic eos damnatos, præsentibus sæcularibus Potestatibus, eorumve Baliuis secundum mandatum Apostolicum relinquentes. *hæc ibi.*

Qnid obseruandum circa hæreticos ptinaces priusquam tradantur curiæ sæculari.

[i] ¶ Perfecti vero hæretici, si conuerti voluerint, & dogmatizantes, &c. perpetuo carceri intruduntur.] *Ita in Bononien. & etiam in Directorio Cardinalis de Gambara: sed Sabellanus, Per-*

Perfecti hæretici qui dicãtur, res scitu digna.

fidi habet, & male: nam inter hæreticos Valdenses, seu Inzabbatatos, de quibus hic locus est accipiendus, quidam erant, qui dicebantur Perfecti, quod nusquã declaratur luculentius, quàm in summa fratris Iuonetti, 5. par. cap. 2. cuius extat fragmẽtum quoddam in vetusto codice membranaceo bibliothecæ Vaticanæ: in quo plene disseritur de initijs, incrementis, & moribus, ac erroribus Valdensium. agens vero de sectis ipsorum ita habet: Duo sunt genera sectæ ipsorum. Quidam dicuntur Perfecti eorum, & hi proprie vocantur Poure Valdenses de Lion: nec omnes ad hanc formã assumunt, sed prius diu informantur, vt & alios sciant docere. Hi nihil proprium dicunt se habere, nec domos, nec possessiones, nec certas mansiones; coniuges, si quas ante habuerunt, relinquunt. Hi dicunt se Apostolorum successores, & sunt magistri aliorum & confessores: & circuunt per terras visitando, & confirmando discipulos in errore. His ministrant discipuli necessaria. In quocunque loco veniunt, insinuant sibi mutuo aduentũ illorum: conueniũt ad eos plures in tuto loco in latibulis audire eos, & videre: & mittunt eis illuc optima quæque cibi & potus: & indicunt collectas nummorum discipulis pro sustentatione eorundem Pauperum & magistrorum suorum, & studentium, qui per se sumptus non habent: vel etiam ad alliciendum aliquos, quos cupiditas nummi trahit ad sectam eorum. hactenus ibi. quæ sunt plane scitu dignissima, ex quibus intelligentur multa huius Directorij loca de his loquentia.

Addit Eymericus 3. par. tit. de signis, quib[us] Valdenses cognoscuntur, num. 112. hos Perfectos hæreticos consueuisse deferre in superiori parte sotularis signum quoddam circulare, vt à ceteris & distinguerentur & cognoscerentur. De his Perfectis hæreticis insignis extat locus in concilio Biterrensi cap. 16. quẽ retuli infra in hac 2. parte super quæst. 39. de Hæresiarchis.

Hæresiarchæ an tradi debeant curiæ sęculari.

Rursus illud est diligenter obseruandum, concilium Tarraconense hic sentire magistros errorum & dogmatistas tunc demum tradendos curiæ sæculari, cum noluerint conuerti; idem prorsus statuit concilium Biterrense, cap. 16. Hinc colliges non esse facile recipiendam eorum sententiam, qui dicunt dogmatistas indistincte curiæ sæculari esse tradendos; de quo videto quæ scripsi supra parte 1. super l. nemo clericus. C. de sum. trin. & fide catho. & infra in hac parte 2. super dicta quæst. 39. de hæresiarchis, vbi dixi plenissime.

k ¶ Credentes autem hæreticorum erroribus solemnem faciant pænitentiam, &c.] Hic incipit assignare pœnas pænitentiales imponendas singulis, qui ad Ecclesiæ gremium reuertuntur, quarũ hodie maior pars abijt in desuetudinem. In eis vetustam in coercendo hoc crimine seueritatem mirari licet, quæ valde distat ab hodierna huius tribunalis misericordia & benignitate; & plano quãta fuerit antiqua seueritas, docẽt plene decreta concilij Biterrensis, & Narbonẽsis: item litteræ quædã beati Do-

A minici, quas affert Campegius apud Zanchinum cap. 20. adde Reperto. Inquisit. verbo, publice.

Tametsi vero mentio fiat solemnis pænitentiæ, et propterea iure optimo videretur hic declarandum, quid ea sit, quo ritu fiat, quos pariat effectus, & quomodo differat à publica pænitentia: nihilominus tamen hæc disputatio ob id consulto à nobis omittetur hoc loco, quia eius vsus aut nullus omnino, aut valde rarus est nostris sæculis: quamquam non diffitear posse ex causa quandoque reuocari & vsurpari. Interim tamen vide textũ, & ibi doctores in cap. in capite 50. dist. Magistrũ, & doctores lib. 4. sent.
B dist. 14. Cauarruuiam lib. 2. variar. resolut. cap. 10. nu. 3. & in repetitione clemen. si furiosus. in prima parte relectionis, nu. 10. Bernardinũ Diaz in pract. crimi. cano. cap. 19. Simonem Maiolum lib. 3. de irregularit. cap. 2. & 3. & Marianum Victorium in historia de antiquis pænitentijs, in principio, vbi de hoc agit luculenter.

l ¶ Sint in processionibus ad Sedem.] dictio, Sedem, in Sabellano est omissa, & male. Est autẽ dictio vulgaris apud Hispanos: nos enim Ecclesiã cathedralem, Seo, vocamus: concilium dictionem vulgarem latinam fecit, sed ignorantibus nostram
C linguam, peperit difficultatem. Sunt autem in toto hoc opere dictiones huiusmodi multæ, quæ suis locis à nobis declarabuntur. Iubebat ergo hic concilium, vt credentes hæreticorum erroribus, qui solemnem pænitentiam erant facturi, diebus hic præfixis proficiscerentur ad Ecclesiam cathedralem, ibique & processionibus & diuinis officijs interessent.

Solemnis pænitentia, gratis.

m ¶ Item in quarta feria in capite ieiunij veniant simul ad Sedem, & sint eodem modo, & secundum formam iuris, &c.] Hic præscribit concilium credentibus hæreticorum erroribus, se-
D cundum ius in cap. in capite. 50. dist. formam agendæ solemnis pænitentiæ: quæ profecto pænitentia grauissima est, at si peccati magnitudo spectetur, debita censeri debet: nam cum grauius sit diuinam, quàm humanam lædere maiestatem, cap. vergentis. extra de hæret. authent. Gazaros. C. de hæret. & offendentibus maiestatem humanam vltimum mortis supplicium imponatur, l. quisquis. C. ad legem Iul. maiest. certe qualibet pænitentia, in quam mortis supplicium committatur, mortis comparatione leuis censenda est: at non modo credentes hæreticorum erroribus, sed & alij de quibus hic, ean-
E dem compellebantur subire solemnem pænitentiã: illa tamen sicut paulo antea diximus iam in desuetudinem abijt.

n ¶ Ne sic Lateranense concilium illudatur.] codex Bononiensis ita: ne sic latinum consilium illudatur. Sabellanus ita: ne sic ecclesiasticum judicium illudatur. In codice Cardinalis de Gambara ita: ne sic datum consilium illudatur. Sed non est visum recedere à Barcinonensi impresso: quamquam non video quomodo hæc Lateranensi concilio accommodentur, cum nusquam ibi nominatim reperiatur cautum, quod hic commemoratur de numero compurgatorum: nisi dicamus respexisse

spexisse hoc loco concilium ad illud quod statuitur in concilio Lateranēsi sub Innocentio III. cap. 36. & refertur in cap. cum cessante. extra de appel. vbi cauetur, quòd iudex possit interlocutoriam & comminatoriam sententiam ex causa reuocare, non aliter: ita hic non est honestum, vt post taxatum & præfinitum certum numerum compurgatorum absque legitima & iusta causa is numerus immutetur. Iam in codice illo vetusto Vaticanæ bibliothecæ, vbi reperitur idem hoc Tarraconense Concilium, hic locus ita legitur: Vt sic Lateranen. Concilio non illudatur.

QVAESTIONES QVINQVAGINTA OCTO DE HÆRETICA PRAVITATE AD OFFICIVM INQVISITIONIS PERTINENTES.

QVÆSTIO I.

De nomine hæresis.

Summarium.

1 *Hæresis ab electione dicitur.*
2 *Et ab adhæsione, nam pertinaciam requirit.*
3 *Atque etiam à diuisione.*
4 *Hæresis electionem, adhæsionem, & diuisionem includit.*

PRIMA quæstio est: Hæresis [a] vnde sic dicta est, seu hoc nomen hæresis vnde tractum est? Ad hanc respondemus secundum mentem Isidori †, & aliorum, vocabulorum expositorum, quòd hoc nomen hęresis etymologizatur, seu exponitur tripliciter.

† Lib. 8. Etymolog. cap. 3.

1 Et secundum hoc hæresis includit tria: primo hæresis dicitur ab eligo eligis: vnde secundum Isidorum & Papiam, hæresis dicitur quasi electis: & sic hæresis dicitur ab eligendo, sicut secta à sectando: & inde dicitur hæreticus, quasi electiuus, ab eligendo sic dictus. Nam hęreticus propositis sibi, falsa & vera, sententijs, eligit falsam & peruersam tanquam veram, vera & catholica refutata, vt habetur 24. q. 3. Hæresis. Et ex hoc patet, quòd hæresis importat electionem.

2 Secundo hæresis dicitur ab adhæreo adhæres, secundum Hug. & sic hæresis dicitur ab adhærendo: sicut fides à fatendo, & secta à sectando: & inde dicitur hæreticus quasi adhæsiuus, ab hærendo sic dictus. Nam hæreticus falsæ & peruersæ doctrinæ tanquam veræ, vt prædicitur, electæ adhæret firmiter, & pertinaciter: aliàs si talis adhæsio pertinax non esset, hæreticus quis non foret, vt patet extra de sum. trinit. & fi. catho. c. Damnamus. & ex hoc patet, quòd hæresis importat adhæsionem.

3 Tertio dicitur hæresis ab ercíscor ercisceris secundū Isidorū: quod idem est, quòd diuidos, A diuidis. & sic dicitur hęresis ab erciscēdo, id est, diuidendo: sicut dicitur per oppositum vnio ab vniendo, & coniunctio à coniungendo. Et inde dicitur hæreticus quasi diuisiuus, à diuidendo sic dictus: sicut dicitur Eremita, quasi diuisus à communi vita. Nam hæreticus postquam falsam doctrinam sibi elegit tanquam veram, eiq; pertinaciter adhæsit, ab alijs veram doctrinam & sanam tenentibus (quibus ante erat vnitus) B se mente elongat & diuidit, & excommunicationis mucrone, ab eis per Ecclesiam merito & numero diuiditur, & Potestati sęculari traditur, à consortio hominum totaliter diuidendus, vt patet extra de hære. c. Excommunicamus, primo, & secundo.

4 Et ex hoc patet, quòd hæresis importat diuisionem. Et per [B] consequens ex prædictis omnibus liquet, quòd hæresis nomē importat tria, C scilicet, electionem, adhæsionem, & diuisionē.

IN QVÆSTIONEM PRIMAM de nomine hæresis.

COMMENT. XXVI.

[a] HAeresis vnde sic dicta est.] *De etymologia seu origine dictionis, hæresis, præter Eymericum hic, agunt fere omnes, qui de hæreticis* D *scripserunt. Et Beatus Hieronymus in Epistola sancti Pauli ad Galatas, cap. 5. & in Epistola ad Titum, cap. 3. Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum cap. 6. Isidorus lib. 8. Etymolog. cap. 3. Sāctus Thomas 2. 2. q. xj. art. 1. Melchior Canus lib. 12. cap. 9. de locis theologicis. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 1. aduersus hæreses, idem lib. 1. cap. 1. de iusta hæret. punit. Repertorium Inquisitorum verbo, hæresis. Simancas de catho. in-* E *stit. tit. 30. idem in Enchyridio violatæ religionis tit. 2. Locatus in opere iudiciali Inquisitorū, uerbo, hæresis. & doctores in cap. hæresis. 24. q. 3. & alij plerisque in locis, quos gratia breuitatis omitto.*

De Etymologia hęresis.

Vera autem hæresis etymologia à uerbo Græco αἱρῶμαι, *descendit, quod significat, eligo, nolo, exopto; sumiturque pro opinione tenaci & confirmata de aliquo dogmate & sententia, in qua* persi-

Etymologia vera hæresis, quæ sit.

persistitur, electa. Quare hæresis latine reddita, electionem significat, quod scilicet eam sibi vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Verum est ergo hæresim significare electionem, at non descendit à verbo Latino, eligo, sed à verbo Græco, vt dictum est, atque hoc etiam vult Isidorus præcitato loco. ait enim ita: Hæresis Græce ab electione vocatur, quòd scilicet vnusquisque id sibi eligat quod melius sibi esse videtur, vt Philosophi Peripatetici, Academici, Epicurei, & Stoici: vel sicut alij, qui peruersum dogma cogitantes arbitrio suo de Ecclesia recesserũt. Inde ergo hæresis dicta Græca voce ex interpretatione electionis, qua quisque arbitrio suo ad instituenda, siue ad suscipienda quælibet ipse sibi eligit. *hæc Isidorus: In quibus per omnia sequitur B. Hieronymum præcitato loco in Epistola sancti Pauli ad Titum, cap. 3.*

Aliæ hæresis etymologiæ quales sint.

Alias autem etymologias, quas hic recẽset Eymericus, videlicet, hæresim dici à verbo, adhæreo, quia hæreticus falsæ doctrinæ adhæreat: vel ab ercisco, quod est diuido, eo quòd hæreticus per hæresim diuisus sit ab his, qui rectam Ecclesiæ catholicæ doctrinam tenent, communiter & recensent & sequuntur Ioannes And. Antonius de Butrio, Zabarella, Panormitanus, & alij in cap. firmissime. extra de hæret. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 1. Odofredus in Rubrica c. de hæret. ait hæreticum dici ab eremo, quia inquit sicut eremita dicitur à nemore, quia separatus est à ciuitate vel oppido, ita hæreticus dicitur separatus à fide catholica. Sunt etiam qui dicant hæresim dici à verbo, erro, quia hæreticus errat, id est, deuiat & deflectit à rectitudine fidei catholicæ.

Ceterum huiusmodi etymologiæ, & si quæ sunt aliæ his prorsus similes, tametsi hæresis & hominis hæretici naturam explicent, veræ tamen non sunt, vt ex supradictis constat. At ignoscendum est his viris grauibus quidẽ & singularis eruditionis, quia certiora iniuria eorum temporum docere non valuerunt, docturi proculdubio si nouissent: ea vero tunc verissima esse putabant.

Nomen hæresis quãdo cœperit esse infame.

Nomen vero hæresis (vt obiter id dicam) ante constituta Christianæ religionis fundamenta infame non erat, imo in bonam partem accipiebatur, significabatque illam disciplinam, quam quisque profitendam & sequendam eligebat: hinc variæ sectæ Philosophorum, hæreses dicebantur, vnde Stoici, Peripatetici, Academici, Epicurei illius vel illius hæresis appellabãtur, vt præcitato loco in Epistola ad Titum scripsit sanctus Hieronymus: At hodie id nomen odiosum est & infame, quo significãtur, qui contra Christi Domini fidem, aut illius Ecclesiã vel docent, vel credunt.

Christianis cur non liceat sectam eligere.

Propterea vero apud nos Christianos hæresis siue electio sectæ, infamis & execratione digna habetur: quia cum lex nostra data sit ab omnipotenti Deo per Iesum Christum filium eius, non autem ab hominibus electa, proinde quisquis aliam fidem, ac aliam doctrinam eligit, merito hæreticus est, & infamis habetur.

A *Nobis vero in his, quæ ad fidem spectant, nihil arbitrio nostro eligere licere, sed quæ sunt diuinitus tradita sequi oportere, luculenter Tertullianus in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos, ostendit his verbis:* Hæresum opera sunt adulteræ doctrinæ, hæreses dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vtitur: Ideò Apostolus & sibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur sibi eligit: nobis vero nihil ex nostro arbitrio indulgere † licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores,

† inducere, apud Isidorum.

B qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: Sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt. Itaque etiamsi Angelus de cœlis aliter Euangelizaret, anathema diceretur à nobis. *hactenus Tertullianus. Idem eisdem verbis scribit Isidorus lib. 8. cap. 3. Etymolog. tacito nomine Tertulliani.*

Religio Christiana non potest hæresis aut secta vocari.

Atque ex his apertissime consequitur religionẽ Christianam, Euangelicamue doctrinam neque hæresim neque sectam appellari posse, tum quia non est commentum aut inuentum nostrum, cum eam habeamus ex diuina reuelatione & traditione: tum

C *quia Christiana religio, catholica, et vniuersalis est, ad omnes æque pertinuit & pertinet, omnesq; eam omni tempore tenuerunt ac tenent, qui de Deo, & diuina veritate rectè senserunt: hæresis autem & secta priuatam disciplinã significant & quam quisque sibi eligit opinionem, atque commentum.*

His ita constitutis, iam quid sit hæresis breuiter quoque dicendum est, vt quæ deinceps tradendæ sunt de hoc crimine, eius natura cognita facilius intelligantur.

Hæresis variæ multorũ doctorũ diffinitiones.

Ac hæresis quidẽ multis modis diffinitur à multis, tametsi omnium diffinitiones, licet verbis discrepent, in eandem sententiam concurrere videantur.

Guido Carmelita.

D *Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. 1. de hæresibus in genere, cap. 3. ita diffiniebat.* Hæresis est falsa opinio & erronea in intellectu, per quã falsè & erroneè intellectus opinatur de aliquo contra fidei veritatem. *hæc ille.*

Turrecremata.

Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. parte. 2. cap. 1. ita: Hæresis est opinio vel assertio falsa, siue dogma falsum catholicæ veritati contrarium, in eo qui Christianam fidem professus est. *hactenus Turrecremata: Cuius desinitionem per omnia sequitur Arnaldus Albertinus tract. de agnoscen. assertio. quæst. 2. nu. 4.*

Alfonsus Castrus.

E *Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 1. de iusta hæreticorũ punitione ita diffiniebat:* Hęresis est enũtiatio siue propositio falsa, fidei catholicæ ita repugnãs, vt cũ illa simul esse nõ possit. *hæc Alfõsus.*

Conradus Brunus.

Conradus Brunus lib. 1. de hæret. cap. 1. ita: Hæresis est dogma falsum, contra fidem orthodoxam, ab eo, qui fidem profitetur pertinaciter vel assertum, vel in dubium reuocatum. *hæc ille.*

Albertus Pighius.

Albertus Pighius Campensis lib. 4. cap. 8. Hierarchiæ ecclesiasticæ latius deffinit: seu verius describit hæresim in hæc verba: Hæresis est non motum, non

non confessionis, sed fidei vitium, quo quis singulare aliquid à communi Ecclesiæ catholicæ fide ac sententia eligit, ac proinde se ipsum ab Ecclesia separat, qua se rectius sentire, credereque præsumit: & ob id hæresis, hoc est, electio haud insignificanter appellatur. *hactenus Albertus. Atque ex his vel singulis, vel omnibus simul sumptis, intelligitur quid sit hæresis, cuius diffinitionem tum hic, tum in sequentibus omisit Eymericus, harum vero deffinitionum explicationem tradunt præcitatis locis Guido, Turrecremata, Albertinus, & alij.*

A

b ¶ Et per consequens ex prædictis omnibus liquet, quòd hæresis nomen importat tria, scilicet electionem, adhæsionem, & diuisionem. *Ex his quæ dixit Eymericus, satis constat ab hæresibus hæc incommoda prodire, videlicet electionem prauæ doctrinæ, omissa vera & catholica: adhæsionem seu pertinacem applicationem ad falsum, seu falsa dogmata, relictis orthodoxis: item diuisionem à catholicorum fide, sicut dictum est.*

Hęresum incommoda.

B

Iam hinc quasi ex vberrimo omnium malorum seminario consequitur in republica multa alia mala & incommoda, quæ facile ostēdunt, quàm ingens malum sit hæresis. Sanctus Basilius Magnus epistola 69. cuius initium est, Fert equidem consolationem. *plurima recenset his verbis:* Dum multi in medio impietatem studiose excoluerunt, nunc perniciosos fructus protulerunt. Euersa enim sunt pietatis dogmata, confusæ sunt pietatis leges. Ambitiones eorum, qui Dominum non timent. præsidentias inuadunt, & in propatulo de cetero impietatis præmium proposita est prima sedes. Quare qui grauiores blasphemias protulit, ad populi Episcopum potior habetur. perijt auctoritas sacerdotalis. defecerunt qui pascunt cum scientia ouile Domini, dum hi, qui primos locos ambiunt œconomias pauperum in proprias voluptates, & munerum distributiones insumunt. annihilata est canonum synceritas, licentia peccandi multa est: nam qui hominum studijs ad principatum accedunt, in hoc ipso studij gratiam rependunt. perijt iudicium iustum. vnusquisque in voluntate cordis sui ambulat, prauitas immensa est. populi admoneri nolunt. præsides dicendi libertatem nō habēt: serui enim sunt eorum, qui beneficium contulerunt, hi qui per homines sibi ipsis potentiam compararunt. *hæc ibi Basilius, vbi & alia his similia annectuntur, quæ ob breuitatem omitto.*

C

D

Felix Papa, eius nominis primus, Epistola. 1. ad paternum Episcopum de hæresis incommodis, ita etiam habet: Hæresis quippe est nimis impia, & Euangelicæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, sed ipsa Christianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quoscunque enim rapit ad se, non solum in hoc vitium, sed in multa alia vitia ruere facit: & ipso suadente antiquo hoste, non solum persecutores Ecclesiæ, sed etiam Sacerdotum eius fiunt. *hæc ibi.*

E

Dicam semel ab hæresibus oriuntur contra Deum blasphemiæ, sacrilegia, subuersio piarum in Ecclesia fundationum, iudiciorum & sacrarum legum violatio: contra catholicos & fideles iniuriæ, calumniæ, & crudelitates, quas in catholicos exercent hæretici. Vera & catholica fides atque religio per hæreses euellitur, et extinguitur in animis hominum, corpora & bona in discrimen inducuntur, omnis generis tumultus, & seditiones commouentur, pax & tranquillitas publica perturbatur: Denique totius illius reipublicæ status & forma, in qua hæreses aut oriri permittuntur, aut ortæ fouentur, nec protinus extirpantur, in peius commutatur, & tandem in totum etiam quandoque subuertitur, & aboletur. Hæc omnia ita esse veterum testantur histo riæ, præsentia quoque demonstrant tempora, in quibus videmus florentissima regna & prouincias ob hæreses in maximas calamitates, & miserrima pericula incidisse.

Quot mala quasi cateruatim ex hæresibus oriā tur.

QVÆSTIO II.

De propositione, seu articulo hæretico.

Summarium.

1 *Ex triplici capite propositio aliqua iudicatur hæretica.*
2 *Vel quia est contra articulos fidei:*
3 *Vel contra determinationem Ecclesiæ:*
4 *Aut contra sacram scripturam.*
5 *Quæ manifeste hæretica sint reputanda.*

SECVNDA quæstio est: Hæresis a quid est: siue propositio, vel articulus quando hæreticalis dicendus, & habendus est?

1 Ad hanc respondemus secundum mentem sancti Thomę prima parte, q. 32. art. 4. & 2. 2. q. 11. art. 2. quòd b propositio aliqua, seu articulus hæresis est, & hæreticalis habendus est, ex vna trium causarum & rationum:

2 Vel quia est contra aliquem fidei articulum, vt pote, quòd Deus in personis non est trinus: seu quòd Dei filius non fuit incarnatus, & similia, quæ sunt contra fidei articulos directe: quæ sunt prima credibilia, & nostræ fidei catholicæ prima principia, ac nostræ credentiæ rudimenta:

3 Vel quia est contra Ecclesiæ generalis determinationem, vt tamen de fide factam: vtpote quòd Spiritus sanctus procedit à Patre & filio tanquam à duobus principijs: quod est contra determinationem factam vt de fide, extra de sum. trinit. & fide catho. c. vnico, lib. 6. Seu quòd vsura non est peccatum; quod est contra determinationem factam vt de fide, extra de vsur.

vsur. in clement. Ex graui. Quę determinationes Ecclesiæ vt de fide factæ, sunt credendæ firmiter, ac tenendæ:

4 Vel quia est contra scripturam sacram per Ecclesiam approbatam: hoc est contra Bibliam: vtpote, quòd Deus cælum & terram non creauit: quod est contra id, quod habetur Gen. 1. Vel quòd Christus discipulos ad docendum gentes non misit: quod est contra illud quod habetur Marci vltimo. Qui quidem libri sunt ab Ecclesia approbati. & per consequens contenta in eis sunt credenda fore vera.

5 Quæcunque ergo apparent esse clare vel contra aliquem fidei articulum in Symbolo fidei contentum: vel contra Ecclesiæ determinationem vt de fide factam: vel contra sacram scripturam (hoc est Bibliæ textum) per Ecclesiam approbatam; illa sunt hæreticalia manifeste. Nam prædicta tria, scilicet, fidei articuli; determinationes generales per Ecclesiam factæ vt de fide, & sacra scriptura, hóc est in Biblia contenta, sunt fide inconcussa tenenda: & consequenter eorum opposita sunt de se hæreticalia.

IN QVÆSTIONEM II.
De propositione, seu articulo hæretico.

COMMENT. XXVII.

a HAeresis quid est; siue propositio, vel articulus quādo hæreticalis dicēdus & habēdus est.] *Hæc disputatio valde vtilis est, et necessaria non modo iudicibus, & ceteris officij sanctæ Inquisitionis ministris, verum etiam cuilibet catholico, vt retineat vera & certa catholicæ religionis fundamēta & dogmata absque vlla erroris commixtione. Prudentissime autem Eymericus per regulas generales inuestigat, quot modis aliqua propositio hæretica dici possit, ne sit opus singula hæretica dogmata cōmemorare, quæ pertinaciter asserta hæreticum constituant: quod fecerunt nonnulli doctores, vt alibi diximus. id enim præterquam quod valde laboriosum est, at vix etiā possunt singula indiuidua comprehendi: tradenda ergo methodus fuit, per quam omnis hæretica propositio ad certa quædam capita reducatur.*

b ¶ Quòd propositio aliqua, seu articulus hæresis est, & hæreticalis habendus est, ex vna triū causarum & rationum.] *Idem repetit Eymericus eadem p. 2. q. 35. non tamen præter rationem, & causam. Est autem auctoris institutum hoc loco docere, quot modis contingat, siue ex quibus capitibus cognoscatur, aliquam propositionem esse hæreticam: nulla vero est disputatio magis difficilis in causis fidei pertractandis, nulla magis fidei iudicibus vtilis & necessaria, cum sanctæ inquisitionis negotium magna ex parte in cognoscendis hæreticis propositionibus, diuidendisque, seu separandis à catholicis consistat: & quamuis breuitati studeam, ne muneri meo et publicæ vtilitati defecisse videar,*

A *rem hanc, quanta fieri poterit tum breuitate tum perspicuitate disputabo. Eymericus hoc sentit: Propositio hæretica est, quando repugnat articulis fidei: aut Ecclesiæ diffinitionibus: aut litteris sacris: non tamen negat, quin & alijs quibusdam modis propositiones hæreticæ esse possint; qui nominatim à nobis sunt hic adiungendi, ne quid imperfectum in opere tam illustri relictum esse videatur.*

Quot modis propositio dicatur hæretica, vtilis disputatio.

Ioannes Turrecremata in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 2. c. 10. septem in primis modos numerat, quibus propositio dicatur, aut fiat hæretica, quos B *colligit ex septem modis catholicarum veritatum eodem loco. c. 9. à se prius positarum. eosdem retulit, nec verbis quidem mutatis, Vmbertus Locatus in opere iudiciali Inquisi. verbo, credibilia. nu. 8. & seq. & Arnaldus Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 5. sunt autem sequentes:*

Primus earum, quæ in libris sacris habentur expresse.

Catholicarū veritatū gradus.

Secundus earum, quæ ex sacris litteris necessaria consequentia deducuntur.

Tertius earum, quæ verbotenus Christus Apostolis, & Apostoli Ecclesiæ tradiderunt.

C *Quartus earum, quæ in concilijs vniuersalibus definitæ sunt.*

Quintus earum, quæ à sede Apostolica sunt fidelibus ad credendum propositæ.

Sextus earum, quæ de fide & refutatione hæresum sancti Patres vna mente vnoque consensu docuerunt.

Septimus denique illarum, quæ ex tertio, quarto, quinto, & sexto generibus consecutione firma & necessaria deriuantur. Quibus catholicis veritatibus demonstratis, facile est hæreticas propositiones docere; illæ enim hæreticæ censebūtur, quæ his D *catholicis dogmatibus repugnant.*

Hæc quidem vera sunt, & summo iudicio constituta: ceterum in hac re placuit nobis sententia Melchioris Cani, lib. 12. c. 7. de locis theologicis, qui ordinatius & apertius videtur hæc tradidisse, à quo (breuitati studentes) ea mutuabimur, quæ huic instituto sunt necessaria, octo regulis comprehendentes omne genus catholicarum veritatum, vt inde hæretica dogmata intelligantur.

Catholicę veritates & hæreses contra tia octo regulis explicatæ.

Sit ergo prima regula: Catholicæ veritates illæ habendæ sunt, quæ in scriptura sacra veteris, aut noui testamenti continentur; ipse enim apertus E *scripturæ sensus certum præ se fert catholicæ veritatis indicium; Deum initio creasse cælum & terram. in hominem inspirasse animam viuentem, Filium Dei incarnatum fuisse, & cetera huiusmodi infinita, catholicæ sunt veritates: & qui sciens hæc in diuinis scripturis contineri (quorum non facile præsumitur ignorantia) ea negaret, manifeste deprehenderetur hæreticus. atque hæc quidem apertissima sunt, cum scripturæ locus apertus est, & clarus: sed cum sensus est obscurus, res difficilior est. hoc tamen ita est definiēdum: cū scripturæ sensus obscurus fuerit, tunc Ecclesiæ intelligentia eadem est & germana & vera sacræ scripturæ intelli-*

1. Regula

Catholica veritas est, quæ in sacris litteris continetur.

intelligentia; eaque certum erit catholicæ veritatis indicium: Ecclesia enim iudicium certum habet discernendi verba Dei à verbis hominum, docendique germanum sacræ scripturæ sensum. Christus enim cum Lucæ c. 24. Apostolis aperuit sensum, vt intelligerent scripturas, non id propter illos tantum, sed multo etiam magis propter Ecclesiam suam fecit. Iam Ecclesia firmamentum est veritatis, veritas autem vere & proprie in scripturæ intelligentia est: habebit ergo firmam & certam veritatum cognitionem, quæ in sacris litteris continentur. Ergo Adam fuisse formatum de limo terræ, & Euam illius vxorem de costa Adæ, & Euam à serpente fuisse deceptam, vere & proprie secundum historiam accipienda sunt, quia Ecclesia catholica ita semper intellexit: vnde Origeniani, qui hæc omnia allegoricis & figuratis interpretationibus peruerterunt, merito in sexta synodo, actione vndecima damnati sunt. Huc plurima pertinentia omitto, quæ eleganter traduntur à Melchiore Cano, lib. 7. de locis theolo. c. 3. conclu. 5. Atque ad hanc primam regulam pertinet, quod Eymericus ait in hac quæst. num. 4. ibi: Vel quia est contra scripturam. & cetera.

2. Regula. Catholica veritas est, quæ in generali concilio vt de fide diffinitur.

Sit secunda regula: Quidquid Doctores & Pastores Ecclesiæ in Concilio legitime congregati fidelem populum docent, quod ad Christi fidem attinet, id plane verissimum est, & pro catholica veritate accipiendum. Hanc regulam probat latissime Melchior Canus lib. 4. c. 4. de locis theol. conclu. 4. & lib. 5. c. 4. conclu. 3. Concilium enim generale, ad quod confluunt Doctores & Pastores Eccclesiæ, auctoritate Romani Pontificis confirmatum, certam fidem facit catholicorum dogmatum. exempla multa occurrent passim, nos pauca quædam afferemus. Concilium Lateranense, Patrem & Filiũ in diuinis vere & proprie rem quandam summam, vnam eandemque esse intellexit, ex illo Ioannis c. 14. Ego & pater unum sumus. itaque in hoc Abbas Ioachim damnatus est, qui hunc locum aliter interpretabatur, vt refertur in c. damnamus. de sum. trin. & fide catho. Et concilium Viennense definiuit, ac docuit, Christo iam mortuo fuisse lancea latus eius apertum, & refertur in c. fidei. clem. de sum. trin. & ob id qui contrarium asseruerunt, velut hæretici damnati sunt; vt de quodam Petro Ioanne manifestum est ex Eymerico par. 2. quæst. 9. num. 2. Hæc ergo & alia huius generis prope infinita, quæ in scripturis obscurius continentur, dum Ecclesia per Doctores suos & Pastores explicat, & auctoritate Papæ munita fidelibus ad credendum proponuntur, firma, certa, & stabilia sunt, & perinde rata esse debent, ac si patenter in scripturis sacris continerentur. Et ad hanc secundam regulam spectat id quod tradit Eymericus in præsenti quæstione, num. 3. ibi: Vel quia est contra Ecclesiæ generalis. &c.

3. Regula. Catholica veritas est quã Papa definit vt de fide.

Sit tertia regula: Si sedes Apostolica summusue Romanus Pontifex maturo consilio quippiam definiat tanquam ad fidem spectans, id catholica veritas censendum est. Romanus enim Pontifex claues habet Petri, & verus eius successor est; pro quo orauit Christus ne fides eius deficeret, vt fratres suos, hoc est fideles, quandocunque in fide vacillantes & nutantes confirmaret. Erit ergo eius iudicium certissimum, stabile, & infallibile: quod egregie docent, qui de summi Romani Pontificis auctoritate aduersus nostri temporis hæreticorum monstra tractatus scripserunt, & inter alios Ioã. Turrecremata in sum. de Eccles. lib. 2. c. 109. & sequenti. Res fiet vno exemplo illustris: Animas iustorum simulatque è corporibus migrauerint, diuinam essentiam clare videre, si nihil tamen habeant quod pœnis purgatorij expiandum sit, diffiniuit Benedictus. xij. in extrauaganti incipien. Benedictus Deus. quam affert Eymericus supra in hac 2. parte. Contrarium igitur asserere impium erit & hæreticum, vt optime docet idem Eymericus in 2. par. quæst. 8. In ceteris idem est iudicium. Quibus autem rationibus Apostolicæ sedis summiue Pontificis firma iudicia internoscantur, quæ veluti dogmata fidei habenda sint, copiose docet Melchior Canus lib. 5. de locis theologicis. & dicam aliquid infra super quæst. 17. huius 2. partis, quæ nunc non sunt inutiliter forte referenda.

4. Regula. Consentiẽs sanctorũ sententia catholicam veritatem facit.

Sit quarta regula: Consentiens eadem Sanctorum omnium sententia, aut scripturarum interpretatio, siue intelligentia in docendo aliquid ad rectam fidem spectare, pro catholica veritate accipienda obseruandaque est: & contraria sententia hæretica est putanda. Sane hæc sententia apud catholicos facile poterit persuaderi, apud hæreticos autem, qui nihil recipiunt, quod ipsos vel ex longinquo oppugnet, non ita hoc admittitur: sed parum hoc refert; nam dum hoc non admittunt & hæretici iudicantur, & comburuntur; nec nos cum ipsis modo agimus, sed veras regulas tradimus, quibus fidei iudices hæretica dogmata cognoscunt. ergo ad rem aggredientes, etiam vetustissimi Patres scripturarum intelligentias, non ex cuiuslibet sensu, sed ex sanctorum Patrum sententijs accipiendas voluerunt: è multis vnum, aut alterum in testem adducam, nam omnia persequi immensi esset operis. Dionysius lib. 1. c. 1. de cælesti Hierarchia ita scribit: Ad sanctissimarum scripturarum intelligentias, prout illas à Patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus. & Dionysio antiquior Clemens Papa 1. epistola 5. ad discipulos, & refertur in cap. relatum. 37. disti. de hac re proculdubio edisserens ait: Relatum est etiam nobis, quòd quidam in vestris partibus commorantes, aduersantur sanis doctrinis, & prout eis videtur non secundum traditiones Patrum, sed iuxta sensum suum docere videntur: Multas enim quidam (vt audiuimus) vestrarum partium, secundum ingenium hominum, ex his quæ legunt, verisimilitudines capiunt: Et ideo diligenter obseruandum est, vt lex Dei cum legitur, non secundum pro-

priã ingenij intelligentiã legatur vel doceatur. *hactenus Clemens de hac re. His consentit Epiphanius hæresi 61. Clemens Alexandrinus lib.7. Stromat. Ambrosius lib.3.c.7.de fide ad Gratianum.& B.Hieronymus in epistola ad Euagriũ. idem in Danielem, c.12.& in epistola illa celebri ad Paulinũ. & Augustinus in lib.de vtilitate credendi ad Honoratum, c. 7. & alibi sæpe.& copiose Gregorius lib. 28. moralium.cap.6. exponens de sanctis Doctoribus illud :* Super quo bases illius solidatæ sunt.

Quòd si rationem quæras, cur cõmunibus Sanctorum expositionibus & sententijs standũ sit, eam pulchre docet Beatus Hieronymus super epistolam ad Galatas, c.1. dices, Ecclesiã Dei, quæ à posteris Apostolorũ fidem audiuit, non accepisse hominis Euangeliũ, sed Dei. Doctores enim Ecclesiæ non tam ipsi docent, quàm in ipsis Deus, qui ad sanctos loquitur. Verba aũt sãcti Hieronymi super illis verbis: Notũ enim vobis facio Euãgeliũ, *&c. ita habent:* Quęritur vtrũ totius orbis Ecclesiæ Dei acceperint Euangeliũ, an hominis : Quotus enim quisque nostrum per reuelationẽ Christi didicit: & non homine prædicante cognouit: Ad quod respondebimus: Eos qui possint dicere: An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Christus. & Viuo autem iam nõ ego, viuit autem in me Christ⁹: nõ tã ipsos docere, quàm in ipsis Deũ; qui ad Sanctos loquatur, &c. *hæc Hieronymus.*

Ergo vt iam tandem cõcludamus, Origeniani ob id sunt in sexta generali synodo dãnati, quòd nouas scripturarũ expositiones contra maiorũ traditiones inuexerint. Ait enim Sophronius de Origenianis loquens: Multa alia extra Apostolicã atq; paternã traditionẽ asseruerũt, paradisi plãtationẽ proijcientes, in carne Adam formatũ fuisse nolentes ex eo Euã formatã fuisse vituperãtes, serpentis sonitum refutantes. *hæc ille. Fuit autem hæc Sophronij epistola cõfirmata actione 13. eiusdem sextæ generalis synodi.*

Iam sexta synodus Cõstantinopolitana in Trullo habita, cano. 19. ita habet: Quòd oportet eos, qui pręsunt Ecclesijs, in omnibus quidẽ diebus, sed præcipue Dominicis, omnẽ clerũ & populũ docere pietatis & rectę religionis eloquia, ex diuina scriptura colligentes intelligẽtias, & iudicia veritatis, & nõ transgredientes iam positos terminos, vel diuinorũ Patrũ traditionem : Sed & si ad scripturã pertinens cõtrouersia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretẽtur, quàm quomodo Ecclesiæ luminaria, & doctores suis scriptis exposuerunt: & maiorẽ ex his laudẽ assequãtur, quàm si quę à se dicuntur, cõponant: ne dum quandoq; ad id hæsitant, ab eo quod cõuenit, excidant. Per prędictorũ enim Patrũ doctrinã, populi ad eorũ, quæ sunt bona & expetẽda, & inutilia ac reijcienda, cognitionẽ venientes, vitã in melius cõponunt, nec ignorantiæ vitio conuincuntur, sed doctrinę mentẽ adhibentes, se ipsos, ad id ne mali quid eis accidat, excitant, & imminentium suppliciorum metu sibi salutem procurant. *hactenus ibi.*

A *Eadem hæc synodus actione 17. secundum sanctorum Patrum doctrinam, duas naturales operationes in Christo, & duas naturales voluntates non contrarias, declarauit, definiuit, & prædicauit.*

Ad hæc Clemens v. in concilio Viennensi, & habetur in clem.1.de sum.trin. & fide catho. definiturus illa verba Ioan.19. Ad Iesum autẽ cum venissent, vt viderunt eũ iam mortuũ: *vere de Christo mortuo esse accipienda ait:* Nos ad sanctorum Patrum & Doctorum communẽ sententiam Apostolicę considerationis aciẽ conuertentes, sacro approbante concilio, declaramus, &c. B *Huc spectat quæ sanciuit Leo decimus in concilio Lateranensi, sessio. 11. in decreto incipiente.* Supernę maiestatis. *& concilium Tridentinum, sessio.4. dum iubet in hæc verba :* Decernit, vt nemo suæ prudentię innixus in rebus fidei & morũ, ad ædificationẽ doctrinę Christianę pertinẽtiũ, sacrã scripturã ad suos sensus contorquens, contra eũ sensũ, quẽ tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu scripturarũ sanctarũ, aut etiam contra vnanimem consensum Patrũ, ipsã scripturã sacrã interpretari audeat. *hæc ibi.*

C *Ex his ergo consequitur communem Patrũ sententiã velut catholicã veritatem esse amplectendã; contrariam vero velut hæreticam, damnandã. exempla manifesta sũt ex his, quæ diximus ex Sophronio contra Origenianos, item ex concilio Viennensi.*

Qui sint Doctores Ecclesiæ.

Qui sint autem hi Doctores, quorum doctrinam vocamus approbatam, docuit Gelasius Papa, & habetur in c. sancta Romana. 15. dist. alij præterea numerantur in c. gloriosus. de reliq. & venerat. sanct. lib.6. vbi referuntur Gregorius, Augustinus, Ambrosius, & Hieronymus. alios habes apud beatum Thomam lib.4. contra gentiles, c. 24. de quorum etiam Doctorum auctoritate videto Innocentium in D *c. ne imitaris. de constitutio.*

5. Regula. Traditio Apostolica, catholicam veritatẽ facit.

Sit quinta regula: Si ex Apostolorum traditione communis Ecclesiæ vsus aliquam scripturæ interpretationem acceperit, aut aliud quid circa sacramentorum ritus, aut res alias ecclesiasticas ad cultum diuinum spectantes desumpserit; id pro catholica veritate sumendum est, atque ita custodiendũ ac si in ipsis sacris litteris esset expressum : quoniam Apostolicæ traditiones inconcussam inuiolabilemque habent auctoritatem, vt dixi supra par. 1. super cap. cum Marthe.

E *De antiquitate & origine traditionũ Apostolicarum grauiter disserit more suo Melchior Canus lib.3.cap.3. de locis theologicis. ea nos qui catholicis scribimus, libẽter omittimus, summatim tradentes quæ ad præsens institutũ attinent : Sciendũ ergo est, non omnia, quæ ad doctrinã Christianã pertinẽt, neque ab initio nascentis Ecclesiæ, neque nunc esse litterarum sacrarum mandata monumentis; nam perpetuam Beatæ Mariæ virginitatem, & paruulorum baptismum, & sexcenta alia huiusmodi, quæ longum esset commemorare, non habemus expressa in sacris litteris: ceterum ita certa fide recipiuntur à catholicis, vt contrariorum dogmatum auctores catholica Ecclesia hæreticos iudicauerit.*

Sit sexta

6. Regula. *Sit sexta regula: Quodcunque fidei dogma, quod vel Ecclesia habuerit, vel concilium auctoritate Papæ roboratum ediderit, vel etiam summus Pontifex Romanus fidelibus præscripserit, perinde nobis id pro catholica veritate habendũ est, vt contraria sententia hæretica censeatur. hæc regula apertissima est ex superioribus: cum enim Ecclesia in his errare non possit, nec concilium auctoritate Papæ confirmatum, nec summus Romanus Pontifex iudicialiter definiens, plane consequitur id esse hæreticum, quod hisce reperietur contrarium: exempla ad illustrandam hanc regulam satis abunde sunt in superioribus tradita.*

7. Regula. *Sit septima regula: Si Ecclesia, Concilium, aut sedes Apostolica, vel etiam sancti Patres vna voce & consensu aliquam theologiæ conclusionem confecerint, & fidelibus præscripserint; hæc veritas catholica putanda est: & qui ei aduersabitur, hæreticus censendus est. Voco autem theologiæ conclusionem eam, quæ ex principijs huius facultatis theologicæ certa & firma consecutione deducitur. sit exemplum: sexta generalis synodus actione. 4. & actio. 17. duas in Christo voluntates statuit: item operationes duas, diuinam vnam, humanam alteram. tum ex illo Matth. 26.* Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. *tum ex eo, quòd Christus Deus est, & homo perfectus. Eodem quoque modo concilium Lugdunense sub Gregorio decimo, & refertur in cap. fideli. de sum. trinit. & fide catho. lib. 6. theologica ratione demonstrauit Spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno, nec duabus spirationibus, sed vna tantum. Pari ratione Innocentius tertius in concilio Lateranensi cap. 1. & refertur in cap. firmiter. extra de sum. trinit. & fide catho. syllogismo theologico conclusit aduersum Abbatem Ioachim, essentiam diuinam nec genitam esse, nec generare. Ergo quidquid ratione theologica ex principijs theologiæ bona consecutione collectum fuerit, eo modo quo dictum est, id pro catholica veritate habendum est, & contrarium hæreticum putandum est.*

8. Regula. *Sit iam tandem octaua & vltima regula: quam Melchior Canus præcitato lib. 12. c. 7. nimis forte sæuam posuit, dicens:* Si scholastici theologi aliquam itidem conclusionem firmam, & stabilem uno ore omnes statuerint, atque ut certum theologiæ decretum fidelibus amplectendum constanter & perpetuo docuerint, illam vt catholicam veritatem fideles sane amplectantur. *hactenus ille. exemplum est: Christi animam quamprimum fuit creata & corpori infusa, Deum aperte vidisse docent scholastici Doctores vno assensu; vnde autem hoc sibi persuaserint, non est facile docere: contrarium ergo asserere hæreticum putandum est. Hæc est docti viri sententia, quam penitus approbare non audeo, neque enim satis aperte video vnde theologi scholastici tantam habeant auctoritatem, vt communis eorum sententia ita statuat catholicas veritates, vt contrariæ as-*

A *sertiones hæreses sint censendæ: nisi dicamus hanc concordem eorum & penitus consentientem sententiam in Spiritum sanctum esse referendam, qui corda eorum interius ad ita vnanimiter sentiendum moueat. quod forte nemini catholico videbitur absurdum.*

Dicet hic forte quispiam, cur cum Eymerico non adduxerim aliam regulam, qua videlicet catholicæ veritates dicuntur illæ, quæ in articulis fidei continentur, quibus contrariæ assertiones sunt hæreses maifestæ, cum auctor in hac quæstione id B *recenseat in primo loco quasi præcipuum, ibi:* Vel quia est contra aliquem fidei articulum? *Sed is intelligat, nos regulas in his præscripsisse, quæ magis difficilia sunt: nam in claris & apertis nullum nostrum præceptum est. Quis enim catholicus non videt apertissime, ipsos fidei articulos, qui sunt prima principia, & Christianæ religionis fundamenta, manifestissime præ se ferre catholicæ veritatis indicia, & contrarias falsitates apertissimas hæreses esse?*

C

QVÆSTIO III.

Error & hæresis sint ne idem in iure.

Summarium.

1 *Error latius patet, quàm hæresis.*
2 *Error in fide & hæresis pro eodem in iure sumuntur.*

D ERTIA quæstio est: Hæresis & error in iure si idem sunt? 1 Ad hanc [a] respõdemus, quòd licet error sit in plus, quàm hæresis, & hæresis in minus: quia omnis hæresis est error, & non omnis error est hæresis: sicut omnis hæreticus est errans, & non omnis errans est hæreticus. 2 Tamen [b] error ad ea quæ sunt fidei contractus, & determinatus: vtpote error in fide, & hæresis sumuntur pro eodem in iure, vt patet de sum. tri. & fide catho. in 6. c. Fideli. & E eod. tit. in clement. c. Fidei. vbi errores sumuntur pro hæresibus. Et etiam tit. de hære. in clemen. c. Ad nostrum. vbi improbat nouem errores, qui hæreses clare sunt. Et in extrauag. domini Ioan. xxij. quæ incipit, Vas electionis. vbi reprobat tres errores, qui sunt graues hæreses, & manifestæ. Et præsertim hoc patet eod. tit. de hæret. c. Ad abolendam. §. præsenti. vbi dicitur sic:

Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifeste fuerint in hæresim deprehensi: si clericus est, vel cuiuslibet religionis obũbratione fusca-

tus, totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur: & sic omni officio & beneficio spoliatus ecclesiastico, secularis relinquatur arbitrio Potestatis, animaduersione debita puniendus: nisi cōtinuò post deprehensionem erroris, ad fidei catholicæ vnitatem sponte recurrere, & errorem suum ad arbitriū Episcopi regionis publice cōsenserit abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laicus autem nisi (prout dictum est) abiuratâ hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem: & infra. Illos quoque qui post abiurationem erroris, vel postquam se, vt diximus, proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, seculari iudicio sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos.

Ex his verbis patet, quòd idem prius vocatur hæresis, post error, & econuerso.

IN QVÆSTIONEM III.
An error & hæresis sint idem in iure.

COMMENT. XXVIII.

Dvæ sunt assertiones. Prima est: Error latius patet quàm hæresis. Secunda: Error contractus ad materiam fidei, idem est cum hæresi.

Error & hæresis nō semper sunt idē. [a] § Ad hanc respondemus, quòd licet error sit in plus quàm hæresis, &c.] *Et ratio est, quoniam error est genus, sub quo omnes falsorum dogmatum species continentur, quibus cum desunt illæ conditiones, quæ ad hæresim constituendam exiguntur, errores sunt; at hæreses non sunt. multæ enim sunt falsæ propositiones, quæ hæresis dici non debent, cum nullo modo fidem oppugnent: nam sicut non omnis veritas ad fidem pertinet, ita non omnis falsitas, aut error fidem oppugnat, ita vt hæresis sit: multis namque falsis assertionibus assentire possumus cum errore, sine peccato tamen; at hæresi sine grauissimo crimine nullus vnquam sciens assentire potest. ad quod extat insignis diui Augustini locus in Enchyridio ad Laurentium, c. 21. in hæc verba:* In quibusdam autem rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum, vtrum credantur, an non: vel vtrum vera siue sint, siue putentur, an falsa: in his errare, id est aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum: aut si est, minimum esse atque leuissimum. Postremo qualecunque illud, & quantumcunque sit, ad illam viam non pertinet, qua

A imus ad Deum; quæ via fides est Christi; quæ per dilectionem operatur. neque enim ab hac via deuiabat in geminis filijs gratus ille parentibus error: aut ab hac via deuiabat Apostolus Petrus quando se existimans visum videre, aliud pro alio sic putabat, vt à corporum imaginibus, in quibus se esse arbitrabatur, vera in quibus erat corpora non dignosceret: nisi cum ab illo angelus, per quem fuerat liberatus, abscessit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha quando viuentem filium à bestia credebat occisum. In his, atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in Deo nobis est, fallimur: & via B non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiamsi peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Quamuis enim hæc ab ea fide absint, per quam ad veram, certamque atque æternam beatitudinem tendimus; ab ea tamen miseria non absunt, in qua adhuc sumus: nullo modo quippe falleremur in aliquo, vel animi vel corporis sensu, si iam vera illa atque perfecta felicitate frueremur. *hactenus Augustinus.*

Gen. 27. Act. 12. Gen. 37.

C *Qui plane insignis locus lucem affert huic quæstioni, quo apertissime docemur, non omnem falsam assertionem, aut errorem hæresim esse dicendum. Idem tradunt Repertorium Inquisitorum verbo, error. Alfonsus Castrus lib. 1. c. 1. de iusta hæret. punitio. Ioannes Rojas tracta. de hæret. par. 1. nu. 466. & seq. Est autem errare aliud pro alio credere, vt constat ex præcitata sancti Augustini auctoritate, & refertur in c. in quibus. 22. q. 2.*

[b] § Tamen error ad ea quæ sunt fidei contractus, &c.] *quia tunc desinit esse genus & sumit naturam vnius particularis speciei, & hoc casu error & hæresis sunt nomina penitus synonyma. &* D *loca citata ab Eymerico probant eleganter hanc sententiam. eum sequitur penitus Ioan. Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 478. nec dissentit Cardinalis Turrecremata in sum. de Eccles. par. 2. c. 1. & 11. & Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 1. num. 1. & seq.*

Iam error quando omnino accipiatur pro hæresi, antecedentia et consequentia facile commonstrabunt, vt in his locis ab auctore citatis: nam alias error siue propositio erronea, & hæresis inter se plurimum differunt: propositionum enim in fide peccantium varij sunt gradus, hæretica de qua dictum est præsertim commentario superiori, erro- E *nea, sapiens hæresim, piarum aurium offensiua, temeraria, scandalosa, bonis moribus contraria, blasphema, schismatica, seditiosa, iniuriosa, hæreticis fauens, & si quæ sunt similes, quarum cognitio valde est Inquisitori necessaria, & à Theologis magna ex parte petenda, quorum est propositionum qualitates & gradus diiudicare et expendere, de quibus singillatim hic mihi erat agendum: quia nusquam fortasis est in hoc libro locus commodior. cæterum breuitas me hæc omittere compellit:* Gradus varii propositionum in fide peccantium.

interim

interim fontes vnde hæc cognitio petatur, indicabo. videto ergo Turrecrematam in sum. de Ecclesia, lib. 4. par. 2. cap. 11. Albertinum tract. de agnos. assertio. q. 6. Melchiorem Canum lib. 12. cap. 11. de locis Theologicis. Alfonsum Castrum lib. 1. cap. 3. de iusta hæret. punitio. Simancam de catho. instit. tit. 54. eundem in enchyridio violatæ religionis, tit. 24. & alios.

Earum fit mentio in concilio Constantiensi, sessio. 15. tit. de sententia contra Ioannem Husz, & in Bulla Martini quinti approbatoria condemnationis Ioannis Vvicleff, & Ioannis Husz, quæ habetur in vltima sessione eius concilij, & in Bullario litterarum Apostolicarum pro officio sanctissimæ Inquisitionis, quæ in fine hui' voluminis refertur.

An autem error & hæresis pro eodem penitus sumantur in formula abiurationis, qua vtitur sacrum tribunal sanctæ Romanæ & generalis Inquisitionis, declarari hoc loco poter it, nisi animaduertissem commodiorem occasionem offerri infra parte 3. super quarto vel quinto modo processum fidei terminandi, vbi de ea dubitatione tractabitur.

QVÆSTIO IIII.

De erroribus Philosophorum priscorum.

Summarium.

1 *Errores plurium Philosophorum in genere.*
2 *Aristotelis errores in specie.*
3 *Errores Auerrois.*
4 *Errores Auicennæ.*
5 *Errores Algazelis.*
6 *Errores Rabbi Moysis.*

QVARTA quæstio est: Hæreses [a], & errores antiquorum Philosophorum qui sunt? Ad hanc respondemus, quòd antiqui Philosophi, vt Platonici, Stoici, Pythagorici, Epicurei in generali, & Aristoteles, & Peripatetici, Auerroes, Auicenna, Algazel, Alchindus [b], & Rabbi Moyses in speciali multos errores [c], & hæreses contra fidem sanctam nostram posuerunt: quod patet, prosequendo vt sequitur.

1. Isti posuerunt, quòd Deus est creator animarum, sed Angeli sunt creatores corporum.

2. Item, quòd animæ defunctorum post multorum annorum curricula circulariter in diuersa corpora reuertuntur.

3. Item, quòd anima cuiuslibet hominis tamdiu est in corpore, quamdiu mansura est in corpore ex decreto naturæ.

4. Item posuerunt, quòd omne peccatum est vniforme, & æquale: vnde sic nocens est ille, qui paleas furatus fuerit, sicut qui aurum, vel argentum, & non plus neque minus: quia non res, sed animus crimen facit.

A 5. Item, quòd anima † simul cum corpore moritur, atque perit.

† Vide Federicum de Senis consil. siue quæst. 152.

6. Item, continentiam negant esse virtutem, asserentes, quòd castitas non est virtus.

7. Item, quòd homines non sunt æterni etiã quo ad animam: asserunt tamen quòd gloria æterna est ab hominibus affectanda.

8. Item posuerunt, eorum aliqui, vt Melissus, Cicero, atque Varro mentem esse Deum lucidum.

9. Item posuerunt, animum esse † Deum commorantem in omnibus.

† al. ita: esse Deũ in omnibus.

B 10. Item posuerunt, non totam animam esse æternam, sed vnam particulam esse æternam & maiorem, aliam vero temporalem.

11. Item posuerunt, quòd mundus non regitur vlla diuina prouidentia.

12. Item, quòd res quælibet ex atomis, corporibus minutissimis constituitur: & quando atomi diuiduntur, res corrumpitur: & quando vniuntur, generatur.

13. Item, voluptatem corporum asserunt summum bonum.

14. Item, Deum nihil agere asserunt.

C 15. Item, quòd anima nihil aliud est, quàm corpus; & mortuo corpore, & anima moritur consequenter.

Istæ sunt hæreses, & errores † Aristotelis.

† Nonnullos errores Aristotelis refert Melchior Canus lib. 10. cap. 5. de locis theologicis.

ISte ponit motum non incœpisse, neque tempus, sed quòd fuerunt omnia ab æterno.

2. Item, quòd quoddam mobile fuit ab æterno: cum motus & tempus fuerint ab æterno,
D & non possint esse sine mobili: hæc patent ex viij. Physicorum.

3. Item, quòd mundus non incœpit, sed quòd fuit ab æterno, & erit in æternum.

4. Item quòd cælum non fuit genitum neque factum, sed ingenitum & æternum: hoc patet 1. cæli & mundi.

5. Item, quòd generatio & corruptio non incœperunt esse, neque desinent esse. hoc patet ex 1. de Generatione.

6. Item, quòd sol ab æterno plantas & animalia generauit, & in æternũ etiam generabit.

E 7. Item, quòd Deus non posset alium mundum facere: quia quicquid fit ex præiacente materia fit: iste autem mundus constat ex tota sua materia.

8. Item, quòd nihil noui potest à Deo immediate procedere, quia nihil potest fieri sine dispositione præuia, & motu præcedente; Deus autem immobilis perseuerat.

9. Item, quòd resurrectio mortuorum est impossibilis: quia mortuum non potest redire viuum, nec etiam per multa media: & si redit, non redit idem numero. hoc patet ex 4. de Anima, & viij. Metaphy.

10. Item,

10. Item, quòd vbi modo est mare, aliquando fuit siccum; & econuerso, propter motus temporis æternitatem. hoc patet ex 1. Meteororum.

11. Item, quòd non fuit dare primum hominē, neque primā pluuiam, & sic de alijs: vbi prius.

12. Item, quòd tot sunt Angeli, & non plures, quot sunt orbes, quos dicit esse quinquaginta, vel quadraginta. Et tamen de Angelis dixit
Daniel. 7. Daniel, quod Millia millium ministrabāt ei.

13. Item, quòd cælum est animatum anima intellectiua.

Errores Auerrois.

Istæ sunt hæreses & errores Auerrois commentatoris Aristotelis.

† In Bononien. ita: Iste Auerroes fuit diligens cōmētator Aristotelis, et secutus est eum, & cum maiori, &c.

1. Hic secutus † est errores Aristotelis, & cū maiori pertinacia errores eius defensauit: sed præter errores Aristotelis, negauit creationem rerum: id est, quòd ex nihilo aliquid fiat: & vituperat legem Christianorum, & sectam Saracenorum in hoc, quòd ponunt rerum creationem. & hoc patet ex xj. & xij. Metaphy.

2. Item, vituperat nos Christianos, asserens nos esse garrulatores, & sine ratione nos mouentes: hæc patent circa principium tertij Physicorum.

3. Item negat, aliquid posse habere esse post omnino non esse, & vituperat Christianos hoc credentes. hoc patet viij. Metaphy.

4. Item dicit, quòd potentia in productione alicuius rei non potest esse solum in agente.

5. Item ponit, quòd à nullo agente possunt progredi contraria diuersa. hoc patet 12. Metaphysicæ.

6. Item ponit & asserit, quòd Deo non est cura de indiuiduis, nec habet prouidentiam hic inferius existentium: quia, vt dicit, hoc non est conueniens diuinæ bonitati. hæc patent xij. Metaphysicæ.

7. Item negat in diuinis personarum trinitatem: quia imaginatur, quòd si Deus esset trinus & vnus, esset quoddam compositum, & vnum vnitate congregationis. hæc patent xij. Metaphysicæ.

8. Item negauit, quòd omnia, quæ hic aguntur in diuinā prouidentiam reducantur. hæc patent ex xij. Metaphysicæ.

9. Item posuit, vnum intellectum numero in omnibus hominibus. hoc patet ex 3. de Anima. Ex hoc enim inferri posset, quòd anima Iudæ damnata, sit anima Petri saluata: quòd est hæreticum.

10. Item asserit, quòd ex anima intellectiua & corpore non constituitur tertium, nisi sicut ex motore cæli & cælo, quod mouetur.

Errores Auicennæ.

1. Hic negauit motum & tempus incœpisse, sequens Aristotelem. hæc patent ex xj. Metaphysicæ.

A 2. Item ponit, quòd in omni factione noua præsupponitur materia, negando creationem; vt Aristoteles.

3. Item asserit, quòd à Deo inuariabili nullum variabile immediate potest progredi: immo appellat omnes hæreticos dicentes Deum præcedere creaturam prioritate durationis; quia sic asserentes, (vt dicit,) negant de Deo libertatem arbitrij: Quia si creaturam nō produxit, tamdiu, quamdiu ipse fuit, non habebat plenam libertatem suæ actionis: quia expectabat tempora, & horas, vt ageret.

B 4. Item ponit, quòd cælum est quoddam animal obediens Deo: & quòd motus cæli, quem ponit æternum, ab eius anima causatur.

5. Item dicit, non solum producta à primo ente processisse ab æterno, sed voluit etiam quòd à primo non processit immediate nisi vnum numero, vt intelligentia prima, vt patet ix. Metaphy.

6. Item asserit, animas cælestes produci ab intelligentiis, siue ab Angelis, & vnam intelligentiam produci ab alia.

7. Item asserit, corpora cælestia esse produ-
C cta ab animabus corporum cælestium; sic quod ponit, quòd intelligentiæ sunt creatores corporum cælestium, & superiorem intelligentiam fore dicunt creatorem inferioris.

8. Item ponit, animas nostras esse productas ab vltima intelligentia, à qua etiam secundum eum dependet gubernatio animarum nostrarum, & nostra beatitudo. hæc omnia patent ix. Metaphysicæ.

9. Item ponit, quòd ex anima cæli & cælo fiat vnum, sicut ex anima & corpore nostro.

10. Item ponit, omnes formas esse à datore
D formarum, scilicet ab intelligentia infima hoc patet ix. Metaphysicæ.

11. Item asserit, quòd anima per imaginationem operatur in corpore alieno, sicut in proprio: ex quo ponit fascinationem esse veram. hæc patent suo vj. de naturalibus.

12. Item asserit, quòd in intelligentiis nihil mali potuerit esse; quod est contra illud Iob, quòd Deus in Angelis reperit prauitatem. Iob. 4.

13. Item ponit, quòd sanctitas, bonitas, &
E aliæ Dei perfectiones non dicunt in Deo aliquid positiue, sed tantum per remotionem; quod est contra fidem: quæ habet, quòd tales perfectiones verius & perfectius sunt in Deo, quàm in creaturis.

14. Item, quòd Deus non cognoscit singularia in propria forma. hoc patet ex viij. Metaphys. suæ.

15. Item ponit tot esse intelligentias seu Angelos quot orbes: & in hoc concordat cum Aristotele. Iste error apparet ex ix. suæ Metaphysicæ.

16. Item, quòd prophetia est naturalis, quia ab vltima intelligentia (vt dicit) deriuatur in animabus hominum prophetia.

17. Item

17. Item ponit, quòd orationes, eleemosynæ, litaniæ, & similia, comprehenduntur sub ordine naturæ; quod est falsum: quia cum ordinent nos ad beatitudinem supernaturalem, reducuntur, & sunt in ordine gratiæ supernaturalis.

Istæ sunt hæreses, & errores Algazelis Philosophi.

Hic posuit motum, & tempus, & mundum ab æterno, & nunquam incœpisse.

2. Item, quòd corpora cælestia habent animam, & quòd non habuerunt principium sui esse, sed fuerunt ab æterno.

3. Item, quòd à primo principio nõn potest progredi immediate multitudo, sed tantũ progreditur vnum ab eo immediate, scilicet prima intelligentia, seu primus Angelus.

† Ex Aegidio Romano videtur hic locus ita legendus: quod à primo Angelo processit secundus Angelus, & a primo cælo primum cælum & a secundo Angelo secundum cælum, & sic deinceps &c.

4. Item †, quòd à primo Angelo processit secundus Angelus, & à primo cælo secundum cælum: & sic deinceps donec perueniatur ad vltimum Angelum, & vltimum cælum.

5. Item, quòd tantum sunt decem intelligentiæ, siue Angeli.

6. Item, quòd vltima intelligentia, siue Angelus præest omnibus inferioribus rebus.

7. Item, quòd Deus nihil agit nisi dispositione præuia materiæ, nec agere potest, negans totaliter creationem.

8. Item, quòd Deus non permittit mala fieri, vt eliciat bona: sed quòd mala in mundo proueniunt ex necessitate materiæ †.

† al. naturæ

9. Item, quòd Deus ignorat particularia in propria forma, sed scit ea, quasi vniuersaliter.

10. Item, quòd anima hominis procedit à donatore † formarum, sicut & aliæ formæ: qui dator est vltima intelligentia, siue Angelus.

† al. datore

11. Item, quòd tota nostra perfectio & scientia prouenit ab vltima intelligentia prædicta, siue decima.

12. Item dicit, quòd beatitudo nostra consistit in cognitione prædictæ vltimæ intelligentiæ: quam cognitionem asserit esse naturalem, & haberi naturaliter.

13. Item, quòd [d] pœna animæ nostræ separatæ est separatio à prima intelligentia.

14. Item, quòd anima separata non patitur pœnam sensus, sed damni: quæ est separatio ab vltima intelligentia.

15. Item, quòd anima coniuncta corpori non dolet, nec sentit dolorem, nisi quia separatur ab vltima intelligentia propter occupationem, quam gerit circa corpus.

16. Item, quòd prophetia in nobis est cognitio futurorum, quæ naturaliter inest nobis.

17. Item, quòd anima nostra per imaginationem potest operari in corpore alieno.

18. Item, quòd impressio animæ transit in corpus aliud, ita quòd potest ipsum destruere & interficere per excitationem † suam, atque fascinationem.

† Extimationem

Errores Alchindi.

1. Iste ponit, ex conditione cælestium corporum futura pendere in tantum vt dicat, quòd si quis totam conditionem cælestis harmoniæ haberet, plene cognosceret tam præterita, quàm futura.

2. Item, quòd omnia eueniunt de necessitate, asserens homines ignorantes, qui sperant, desiderant, & timent futura.

3. Item asserit, quòd preces † fusæ Deo sunt ad consequendum bonum, & fugiendum malum: & hoc naturaliter, non quòd propter tales preces Deus bona nobis tribuat; sed ab ipsis verbis, & ab ipso desiderio dum precamur Deum, deriuantur quidam radij, qui naturaliter in nobis efficiunt quod optamus. Et ista ponit esse opinio Auicennæ, qui orationes & litanias posuit sub ordine naturæ.

† Apud Aegidiũ ita: quod preces fusæ Deo ex spiritualibus creaturis, prosũt ad consequẽdum, &c.

4. Item, quòd motus voluntatis † subsunt corporibus cælestibus.

† Fedéricus de Senis consil. 152. & Albertinus tracta. de agno. assert. q. 16.

5. Item, quòd attributa diuina Deo competunt abusiue; asserens inconuenienter dici Deũ creatorem, primum principium, dominum dominorum: sic quòd perfectiones in diuinis nihil dicunt positiue, sed tantum per remotionem.

6. Item, quòd characteres habent actionem naturalem circa ea, ad quæ ordinantur.

7. Item ponit, quòd sacrificia oblata Deo, seu spiritibus nihil prosunt, vt per ea aliquid consequamur: sed naturaliter habent effectum, propter quem fiunt.

8. Item negat, quòd Deus per preces & sacrificia placetur.

9. Item ponit, quòd corpora cælestia, & dispositiones eorum, in quibus incipimus aliquid operari, dirigunt operationes nostras à principio vsque ad finem per tantum, & per totum: ita quòd ista constellatio solum, in qua & sub qua opus incipitur, quantumcunque opus sit voluntarium, dominatur à principio vsque ad finem.

10. Item asserit, aliqua sacrificia naturaliter talem habere potestatem, quòd si secundum illa aliquod opus incipiatur, tale sacrificium dominatur dicto operi à pricipio vsque ad finẽ.

11. Item ponit, quòd coniurationes & obsecrationes naturaliter possunt dominari in affectibus nostris: ita quòd si, secundum eum, aliquod opus etiam voluntarium inchoetur, dirigetur istud opus per prædictos characteres à principio vsque ad finem.

Hæreses & errores Rabbi Moysis.

Istæ, quamuis posuerit mundum incœpisse in libro de expositione legis, reprobando Aristotelem.

1. Ne-

1. Negauit tamen in diuinis esse Trinitatem, & quamcunque multitudinem re, vel ratione: & vituperans deridet Christianos, qui credunt in diuinis personarum trinitatem.

2. Item asserit, attributa in diuinis, vt sapientiam, bonitatem, & similia non esse in Deo vere & realiter, sed tantum æquiuoce, & vocaliter, allegans pro se illud Prophetæ dicentis:
Isaiæ 40. Cui me similem fecisti? Dicit nanque, quòd cũ dicitur, Deus sapiens, bonus, & similia, intelligitur per causalitatem: quia scilicet, Deus dicitur bonus, quia causat bonitatem: & potens, quia causat potentiam, & sic de aliis.

3. Item asserit, verbum in diuinis, & spiritũ Dei dici solum essentialiter, & non personaliter: vnde exponens illud psalmi: Verbo Do-
Psal. 32. mini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius, &c. Dicit, ibi verbum & spiritum sumi pro diuina voluntate, vel eius essentia, qua cæli facti sunt: cum tamen ista sumãtur personaliter, & in hoc concordat cum illis hæreticis, qui vocãtur Alogii, id est, hæretici sine verbo, ab à, quod est, sine: & logos, quod est sermo, vel verbum. hi Deum Verbum esse negant, & non credunt respuentes Euangelium Ioannis, in quo ostenditur Verbum sumi personaliter in diuinis.

4. Item ponit corpora cælestia esse animata, & animalia rationabilia, adducens pro se illud psalmi? Cæli enarrant gloriam Dei. & illud
Psal. 18. Iob. Cum me laudarent astra matutina, &
Iob. 38. cetera.

5. Item asserit, quòd licet mundus incœperit, nunquam tamen finietur, nec innouabitur.

6. Item asserit, quòd homo sufficienter potest se disponere ad gratiam prophetiæ: & quòd Deus non eligit in prophetando quemlibet hominem singulariter; sed illum, qui se disponit ad talia per sua naturalia: vnde visus est velle, diuinam gratiam dependere ex operibus nostris.

7. Item dixit, Deo aliqua esse possibilia, & aliqua impossibilia: inter quæ impossibilia asserit, accidens esse, vel posse sine subiecto esse; & illos, qui dicunt hoc Deum posse, appellat
† al. viam disciplinabiliũ sciẽtiarum. ignorantes viam † disciplinæ, & scientiarum.

8. Item errauit, quia asserit Deum non habere prouidentiam aliquorum, quantum ad speciem, vel quantum ad singularia: vnde casum foliorum de arboribus, & alia quæ contingunt circa particularia, talia noluit subesse diuinæ prouidentiæ, sed extimauit omnia talia contingere per accidens.

9. Item ponit, quòd licet voluntas à Deo immutari possit, nunquam tamen de facto immutatur: quod est erroneum, quia tunc esset frustra admonitio Prophetarum.

10. Item asserit, hominem per seipsum absq; Dei auxilio omnia peccata posse vitare, & omnes monitiones Prophetarum perfecte adimplere.

11. Item ponit simplicem fornicationem nul-
A lo modo esse peccatum de iure naturali, sed solum dicit esse peccatum ex prohibitione legis: vnde ante legem datam dicit fuisse licitum fornicari: propter quod dicit, Iudam non peccasse cum Thamar, quia fuit ante tempus legis.

Hi dicuntur [c] Cynici ab immunditia, & impudicitia sic dicti: nam sicut canes coeunt in manifesto, sic isti dicunt fore licitum & honestum in patulo, in viis, & plateis cum vxoribus coire, & de facto faciunt: vnde à canibus, quorum morem imitantur, vocabulũ traxerũt.

IN QVÆSTIONEM IIII.

B De erroribus antiquorum Philosophorũ.

COMMENT. XXIX.

[a] HAereses & errores antiquorum philosophorum qui sunt.] *Posset hic Eymericus reprehensione dignus putari, eo quòd in opere, quo de hæreticis et hæresibus disseritur, gentiliũ philosophorum errores commemoret, qui hæretici esse non possunt, cum nunquã fidem catholicam fuerint professi: sed plane immerito carperetur, & eius industria atque ingenium cum in aliis, tum in hac etiam re magnopere sunt commendanda, cum non*
C *modo consummatas hæreses, sed etiam principia, vnde hæreses nascerentur, commemorarit, vt vitarentur. Nouerat enim ex antiquorum philosophorum dogmatibus, velut ex vberrimis fontibus hæreticorum hæreses processisse, quod luculenter docet Tertullianus in libro de præscriptio. hæreticorum, cap. 7. in hæc verba:* Ipsæ hæreses à philosophia subornantur; inde æones & formę nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus enim fuerat. Inde Martionis Deus me-
Hæreses cõtra fidem à dogmatibus philosophorum processisse.
D lior de tranquillitate, à Stoicis venerat. Et vt animas interire dicatur, ab Epicureis obseruatur, & vt carnis restitutio negetur, de vna omnium philosophorum schola sumitur. Et vbi materia Deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eædem materię apud hæreticos & philosophos volutantur: iidem retractatus implicantur. *hactenus Tertullianus. Quod ipsum fusius etiam prosequitur eodem capite, quæ ob breuitatem omittimus. Rursus idem Tertullianus scri-*
E *bens aduersus Hermogenem philosophos vocat Patriarchas hæreticorum: idem repetit B. Hieronymus initio libri contra Pelagianos ad Ctesiphontẽ: quod & nos verum esse copiose ostendimus in singulis fere hæresibus in libris de pœnis hæreticorum. docet item Alfonsus Castrus lib. 3. cap. 8. de iusta hæret. punitio. & Conradus Brunus lib. 1. de hæreticis, cap. 5. Hæc ergo sapienter intuitus Eymericus, optimo consilio falsa præcipuorum philosophorum, & magis nota dogmata in hoc opere recitauit, vt ostenderet quantum gentilium philosophorum incaute lecta doctrina nocere posset. Et propterea in concilio Lateranensi sub Leone decimo, sess. 8. in Bulla incip.* Apostolici regiminis. *relata inter litteras Apostolicas in fine huius operis, diuinitus*
Profitentes philosophiã soluant argumenta philosophorum fidei pugnãtia.

diuinitus cautum est, vt qui philosophiam profitentur in vniuersitatibus, philosophorum dogmata catholicæ fidei aduersa auditoribus diluant, & religionis Christianæ veritatem ostendere nitantur in hæc verba : Insuper omnibus & singulis philosophis in uniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus, districte præcipiendo mandamus, ut cum philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explanauerint, quale hoc est de animæ immortalitate aut unitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi : teneantur eisdem ueritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro uiribus excludere atque resoluere. *hactenus ibi.*

Rursus Eymericus magnos & insignes viros habuit, quos imitaretur in recensendis in tali opere philosophorum errores : Quoniam & sanctus Epiphanius confutaturus omnium hæreticorũ dogmata, quæ in Ecclesiam Dei inuecta fuerant, primum antiquorum philosophorum errores recensuit. Beatus item Antoninus in summa, par. 4. tit. xi. antequam in cap. 7. referret hæreticorum hæreses, cap. 5. & 6. antiquorum philosophorum, & aliorum infidelium errores commemorauit.

Illud est præterea obseruandum, Eymericum hos philosophorum errores non videri hausisse ex proprijs fontibus, aut libris eorum auctorum, quibus tribuuntur, sed vel ab alijs libris, vel ab ijs, qui viua voce eos sibi retulerunt, accepisse. Mihi autem valde fit verisimile, cum in tota hac quæstione secutum fuisse Aegidium Romanum, à quo dicitur esse conscriptus tractatus de præcipuis philosophorum erroribus, qui nunc impressus circumfertur: nam quæ hic traduntur, cũ illis maxime conueniũt.

b ¶ Alchindus.] *in Barcinonensi,* Alundus, *in Bononiẽsi et codice Cardinalis de Cambara,* Alandus, *in Sabellano,* Almolus: *sed ex tractatu Aegidij Romani* Alchindus, *reposuimus, atque ita legẽdũ esse iã in priori editione per cõiecturã admonueramus.*

c ¶ Multos errores & hæreses contra fidẽ sanctam nostram posuerunt.] *Sed nõ videtur hoc verum: nam philosophi, qui numquam sunt catholicam professi fidem, hæreses aut errores hæreticales aduersus eam proferre non possunt, cum hæresis proprie ab homine baptizato proferatur, vt alibi scripsimus. Ceterum respondemus, Eymericum non assertorem, sed propositionum erronearum seu falsarum, & fidei catholicæ aduersantium naturã intuitum, etiamsi à non Christianis sint prolatæ, hæreses vocauisse, quasi sentiat propositiones hæreticas dici nõ ab assertoribus, sed à natura rei, vt etiã voluerũt Turrecremata, & alij quos retuli supra par. 1. super quæst. 7. §. controuersiam vero illam. quã sententiam cõprobat definitio hæresis ab Alfonso Castro allata lib. 1. cap. 1. de iusta hær. pun. videlicet:* Hæresis est enũtiatio, siue propositio falsa, fidei catholicę ita repugnãs, vt cũ illa simul esse nõ possit,

Philosophorũ errores, quomodo hæreses dici possint.

A d ¶ Item quòd pœna animæ nostræ separatæ est separatio à prima intelligentia.] *Hac Periodus deest in tribus codicibus, Bononiensi, Sabellano, & Cardinalis de Gambara: eam habet solus Barcinonensis impressus, & ideo non sum ausus omittere: ceterum ita omnino legendum puto:* est separatio ab vltima intelligentia. *Quia anima ex Auerrois sententia, vt constat ex eius erroribus paulo antea ab auctore relatis, quẽ Algazel proculdubio sequitur Arabs Arabem, ab vltima intelligentia producitur, & cum ea delectatur, à qua habet esse, vnde cum ab ea separatur, torquetur & affligitur. Et iuuat hanc coniecturam Aegidius in præcitato tractatu de erroribus philosophorum, tit. De erroribus Algazelis, vbi cum in 13. errore dixisset errare Algazelem circa pœnam animæ, quia ponit talem pœnam consistere in eo solum, quod separatur ab intelligentia agente, in epilogo errorũ eiusdem Algazelis ait illum censere, quod tota pœna animæ separatæ est in eo, quod sentit se separata ab vltimo Angelo, à quo dependet beatitudo sua.*

Error Auerrois de productione animæ.

B *Sed non multum refert hæc tam diligenter perscrutari.*

e ¶ Hi dicuntur Cynici.] *Hoc nomẽ in omnibus codicibus erat deprauatum: nam Barcinonensis impressus habebat* Canici. *Sabellanus* Caneici, *Directorium Cardinalis de Gambara* Caninici. *& Bononensis omnium corruptißime* Canonici, *nos ex sententia, quam tractat auctor* Cynici *reposuimus, vt sit sensus. Qui dicunt simplicem fornicationem iure naturali non esse vetitam Cynici dicuntur. fuerunt autem Cynici, vt scribit Laertius, philosophi quidam sectatores Antisthenis Crates & Diogenes ille Cynicus, ita dicti vel à Cynosarge gymnasio, vel a canina mordacitate : vel ab eo quod canum more in propatulo coire non vererentur, de quibus Cicero lib. 1. de officijs, & Isidorus lib. 8. Etymolog. cap. 6. §. Cynici.*

C

Locus emendatus, & qui fuerint Cynici.

D

QVÆSTIO V.

De erroribus ab ipso Christo damnatis.

Summarium.

E

1 *Pharisæorum errores primum recensentur.*
2 *Secundo Sadducæorum.*
3 *Tertio Herodianorum.*

VINTA quæstio est : Quæ sunt hæreses, & errores per ipsum Christum personaliter condemnatæ?

Ad hanc a respondemus, quòd sunt tres in genere : scilicet, Pharisæorum, Sadducæorum, & Herodianorum.

1\. Isti posuerunt, quòd traditiones hominũ

 & ordi-

& ordinationes erant decretis legis diuinæ, & mandatis præponendæ, & præ illis obseruandæ.

Item, quòd melius & sanctius est temporalia sacerdotibus offerre, quàm patrem & matrem egentes, & necessitatem patientes sustentare.

Item, quòd lotiones, & munditiæ manuum & corporum exterius inducunt necessario lotionem à peccatis, & munditiam interius. Hos errores condemnauit Christus, Matth.xv.

Item, quòd licitum erat vxorem dimittere etiam non fornicationis ratione, & libellum repudij ei dare.

Item, quòd exterior immunditia corporis, necessario inducit immunditiam mentis.

Item, quòd licitum erat vxorem alterius sic dimissam, in vxorem suam accipere viro viuente.

Item, quòd licitum est sicut amicos diligere, sic inimicos odire. Hos errores condemnauit Christus, Marci x.

Condemnauit etiam errores Sadducæorum.

2. Hi resurrectionem mortuorum esse futuram negabant. Hunc errorem Christus condemnauit, Ioan. v.& Matth.xxij.

Item, animas esse spiritus non concedebant, sed solum esse corporalia affirmabant.

† al. prophetarum — Item, Prophetarum dicta spernebant, nec dictis sanctorum patrum † fidem dabant.

Item, Herodianorum.

3. Hi posuerunt licitum esse vxoré alterius, etiam eo viuente, sibi accipere in vxorem: &

Matt. 14. — Herodes ita fecit, qui vxorem fratris sui viuentis sibi in matrimonium copulauit. Et quia Ioannes Baptista hunc errorem arguendo Herodem, condemnauit, ipsum Herodes decapitauit.

Item posuerunt, Christum non esse verum Deum, nec beatæ Mariæ filium, sed realiter Ioannem Baptistam ab ipso Herode decapitatum: qui postmodum (vt asserunt †) resurrexit, vt habetur Mat. xiiij.

† asseuerũt

Horum trium errores, scilicet, Pharisæorũ, Sadducæorum, & Herodianorum Christus Marci viij. condemnauit, cum dixit: Cauete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum, & Herodis.

Et Matth. 16.

IN QVÆSTIONEM V. DE erroribus ab ipso Christo damnatis.

COMMENT. XXX.

a AD hanc respondemus, quòd sunt tres in genere, scilicet Pharisæorum, Sadducæorum, & Herodianorum.] *Antiquo hoste instigante, doctrina Iudæorum in septem partes aliquando diuisa septem hæreses peperit: & qui eas fouebãt teste sancto Epiphanio lib. 1. cõtra hæreses, hæresi 14. 15. & sequent. hi fuerunt: Sadducæi, Scribæ, Pharisæi, Hemerobaptistæ, Nazaræi,*

Iudæorũ sectæ quot, & quæ sint.

A *Osseni, & Herodiani. Horum hæreses recenset etiã breuiter more suo Philastrius episcopus Brixiensis in catalogo hæresum in principio, & Isidorus lib. 8. Etymolog. cap. 4. & sanctus Antoninus in sum. par. 4. tit. 11. cap. 6. & alij. Eymericus hoc loco tres tantum sectas recensuit, scilicet Pharisæorum, Sadducæorum, & Herodianorum: Ceterum cum dixit tres esse in genere, aperte indicauit plures fuisse sectas; omnes tamen ad has tres referri possunt, vt constat ex sancto Epiphanio. Christus autem Dominus in Euangelio sæpe acriter hos reprehendit, eorumque doctrinam & mores reprobauit, & ideo*

B *vere ait auctor hic istorum errores personaliter fuisse à Iesu Christo condemnatos.*

Singulorum vero errores, mores, & studia propterea hic referre omitto, quoniam satis esse existimo indicasse lectori auctores, vnde ista petere possit, præsertim autem sanctum Epiphanium, qui ceteris est in hac re copiosior.

Quæstio 6. de Hæresibus damnatis relatis in Decreto.

C

A

66 *Acephali.*
14 *Adamiani.*
38 *Aeriani.*
39 *Aetiani, siue Eunomiani.*
68 *Agnoitæ.*
26 *Alogij.*
18 *Angelici.*
46 *Antidicomaritæ.*
32 *Antropomorphitæ.*
19 *Apostolici.*

D

12 *Apellitæ.*
45 *Apollinaristæ.*
23 *Aquarij.*
59 *Arabici.*
13 *Archontiaci.*
43 *Ariani.*
22 *Artotyritæ.*

B

4 *Basilidiani.*
52 *Bonosiani.*

C

15 *Cainani.*

E

7 *Carpocratiani.*
27 *Cataphryges.*
28 *Cathari.*
20 *Cerdoniani.*
8 *Cerinthiani vel Millenarij.*
53 *Circumcelliones seu Scototopitæ.*
49 *Colluthiani.*

D

51 *Donatistæ.*

E

36 *Ebionitæ.*
65 *Eutychiani.*

F

50 *Floriani.*

G

6 *Gnostici.*

H

57 *Heluidiani.*
30 *Hermogeniani.*
33 *Hierachitæ.*
70 *Hæreses variæ sine nomine auctorum.*

I

56 *Iouinianistæ.*

L

55 *Luciferiani.*

M

44 *Macedoniani.*
31 *Manichæi.*
21 *Marcionistæ.*
17 *Melchisedechiani.*
3 *Menandrini.*
47 *Metangismonitæ.*
35 *Montani.*

N

9 *Nazaræi.*
64 *Nestoriani.*
5 *Nicolaitæ.*
41 *Noetiani, siue Patripassiani.*
34 *Nouatiani.*
62 *Nyctages.*

O

10 *Ophytæ.*
40 *Origeniani.*

P

58 *Paterniani.*
48 *Patritiani.*
29 *Pauliani.*
63 *Pelagiani.*

37 Photi-

37 *Photiniani.* 25 *Tatiani, siue Encrati-*
54 *Priscillianistæ.* *tæ.* 60 *Tertullianistæ.*
S 61 *Tessarescædecatitæ.*
42 *Sabelliani.* 67 *Theodosiani, siue Ga-*
16 *Sethiani.* *ianitæ.*
24 *Seueriani.* 69 *Tritheitæ.*
2 *Simoniani.* V
T 11 *Valentiniani.*

EXTA quæstio est: Hæreses & errores per Christi Vicariũ, & Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in Decretis, qui sunt? Ad hanc dicimus, quòd hæreses & errores quamplures condemnãtur, colliguntur, & ponuntur expresse 24. q. 3. cap. Quidam. vbi dicitur sic:

¶ *Sectæ vero hæreticorum quot sint, & vnde nomina acceperint, Isidorus. 8. lib. etymologiarum. cap. 5. determinat, dicens:*

Iuxta emendationem factam Romæ Decreti nuper editi.

1. Quidam autem hæretici, qui de Ecclesia recesserunt, ex nomine suorum auctorum nuncupantur: quidam vero ex causis, quas eligentes instituerunt.

2. Simoniani [a] dicti à Simone magicæ artis perito: cui Petrus in actibus Apostolorum, maledixit pro eo, quòd ab Apostolis Spiritus sancti gratiam pecunia emere voluisset. hi dicunt [b] creaturam non à Deo, sed à virtute quadam superna creatam. *Acto.8.*

3. Menandrini, à Menandro mago discipulo Simonis nuncupati: qui mundum non à Deo, sed ab angelis factum asseruit.

4. Basilidiani, à Basilide appellati, qui inter reliquas blasphemias, Iesum passum abnegauit.

5. Nicolaitæ dicti à Nicolao Diacono Ecclesiæ Hierosolymorum, qui cum Stephano, & ceteris constitutus est à Petro: qui propter pulchritudinẽ relinquens vxorem, dixerat, vt qui vellet, ea vteretur, versa est in stuprum talis consuetudo, vt inuicem coniugia commutarentur: quos Ioannes in Apocalypsi improbat, dicens: Sed hoc habes, quòd odisti facta Nicolaitarum. *Acto. 6.* *Apoc. 2.*

6. Gnostici propter excellentiam scientiæ se ita appellare voluerunt. Animam, naturam Dei esse dicunt: bonum & malum Deum suis dogmatibus fingunt.

7. Carpocratiani, à Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Christum hominem fuisse tantum, & de vtroque sexu progenitum.

8. Cerinthiani, à Cerintho quodam nuncupati. hi inter cetera circumcisionem obseruant: mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant: vnde & græce χιλιάσται, latine millenarij sunt appellati.

9. Nazaræi [c] dicti, qui dum Cristum (qui à vico Nazaræus est appellatus) filium Dei confiteantur, omnia tamen veteris legis custodiunt.

10. Ophitæ, à colubro nominati sunt. coluber enim græce ὄφις dicitur: colunt enim serpentem, dicentes ipsum in paradisum induxisse virtutis cognitionem.

11. Valentiniani, à Valentino quodam Platonico sectatore vocati, qui αἰῶνας idest sæcula quædam in originẽ Dei creatoris induxit: Christum quoque de Virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam quasi per fistulam transisse asseruit.

12. Apellitæ, quorum auctor Apelles fuit, qui creatorem angelum nescio quẽ gloriosum, superioris Dei faciens, Deum legis & Israel illum igneum affirmans, dixit, & Christũ non in veritate Deum, sed hominem in phantasia apparuisse.

13. Archontiaci, à principibus appellantur; qui vniuersitatem, quam Deus condidit, opera esse archangelorum defendunt.

14. Adamiani vocati, quòd Adæ imitentur nuditatem: vnde & nudi orant, & nudi inter se mares feminæque conueniunt.

15. Cainani [d] inde sic appellati, quoniam Cain adorant.

16. Sethiani nomen acceperunt à filio Adæ, qui vocatus est Seth, dicentes, eundem esse Christum.

17. Melchisedechiani vocati, pro eo quòd Melchisedech sacerdotem Dei, non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrantur.

18. Angelici vocati, quia Angelos colunt.

19. Apostolici hoc sibi nomen ideo sumpserunt, quòd nihil possidentes proprium, nequaquam recipiant eos, qui † aliquo in hoc mundo vtuntur.

20. Cerdoniani, à Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia asseruit.

21. Marcinonistæ, a Marcione Stoico Philosopho appellati, qui Cerdonis dogma secutus; alterum bonum, alterum iustum Deum asseruit: tanquam duo principia creationis, & bonitatis.

22. Artotyritæ, ab oblatione vocati: panem enim & caseum offerunt, dicentes à primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & à fructibus ouium fuisse celebratam.

23. Aquarij appellati, eo quòd aquam solam offerunt in calice sacramenti.

24. Seueriani, à Seuero exorti, vinum non bibunt: vetus testamentum, & resurrectionem non recipiunt.

25. Tatiani, à Tatiano quodam vocati, qui & Encratitæ dicti: quia carnes abominantur.

26. Alogij vocantur tanquam sine verbo, λόγος enim græce, verbum dicitur. Deũ enim verbum non credunt, respuentes Ioannis Euangelium, & Apocalypsim.

27. Cataphrygis nomen prouincia Phrygia dedit: quia ibi extiterunt, Auctores eorũ Montanus, Prisca, & Maximilla fuerunt. Hi aduentum Spiritus sancti non in Apostolos, sed in se traditum asserunt.

28. Cathari propter munditiam ita se nominauerunt

nauerunt: gloriantes enim de suis meritis, negant pænitentibus veniam peccatorum. Viduas si nupserint, tanquam adulteras, damnant. Mundiores se ceteris prædicant. Qui nomen suum si cognoscere vellent, mundanos se potius, quàm mundos vocarent.

29. Pauliani, à Paulo Samosateno exorti sunt, qui dixit non semper fuisse Christum, sed à Maria sumpsisse initium.

30. Hermogeniani [e], ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparauit, matremque elementorum, & deam asseruit: quos Apostolus improbat elementis seruientes. *Gal.4.*

31. Manichæi, à quodam Persa extiterunt, qui vocatus est Manes. Hic duas naturas, & substantias introduxit, id est bonam, & malam: & animas ex Deo, quasi ex aliquo fonte manare asseruit. testamentum vetus respuit, nouum ex parte recipit.

32. Antropomorphitæ [f] dicti pro eo, quòd simplicitate rustica Deũ habere humana membra, quæ in diuinis libris scripta sunt, arbitrantur. ἄνθρωπος enim Græce, latine homo interpretatur, ignorantes vocem Domini, qui ait: Spiritus est Deus. incorporeus est enim, nec membris distinguitur, nec corporis mole censetur. *Ioan.4.*

33. Hierachitæ [g], ab Hieracha auctore exorti, monachos tantum recipiunt, coniugia respuunt, regna cælorum paruulos habere non credunt.

34. Nouatiani, à Nouatiano Romæ vrbis presbytero exorti, qui aduersus Cornelium cathedram sacerdotalem conatus inuadere, hæresim instituit, nolens apostatas suscipere, rebaptizans baptizatos.

35. Montani [h] hæretici dicti, quòd tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se à catholicæ Ecclesiæ corpore diuiserunt.

36. Ebionitæ, ab Ebione dicti, siue à paupertate. Christum enim per profectum solum virum iustum putant effectum. Vnde competenter Hebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati sunt. hi enim semiiudæi sunt, & ita tenent Euangelium, vt legem carnaliter seruent: aduersus quos Apostolus ad Galatas scribens inuehitur. *Galat. 5.*

37. Photiniani, à Photino Gallogræciæ Syrmij episcopo nuncupati, qui Hebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum à Maria per Ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum.

38. Aeriani, ab Aerio quodã nuncupati sunt. hi offerre sacrificium pro defunctis spernunt.

39. Aetiani, ab Aetio sunt vocati: iidemque Eunomiani ab Eunomio quodam Dialectico Aetii discipulo: ex cuius nomine magis innotuerunt, dissimilem patri asserentes filium, & filio spiritum sanctum. Dicunt etiam nullum imputari peccatum in fide manentium.

40. Origeniani, ab Origene auctore exorti sunt, dicentes, quòd non possit videre filius patrem, nec spiritus sanctus filium. Animas quoque in mundi principio peccasse dicunt, & pro diuersitate peccatorum, e cælis vsque ad terras diuersa corpora quasi vincula meruisse, eaque causa factum esse mundum.

41. Noetiani, à quodam Noeto vocati, qui dicebant Christum eundem esse, & patrem, & spiritum sanctum, ipsamque trinitatem in officiorum nominibus non in personis accipiunt. Vnde, & Patripassiani vocantur, quia patrem passum dicunt.

42. Sabelliani, ab eodem Noeto pullulasse dicuntur, cuius discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cuius nomine maxime innotuerunt: vnde & Sabelliani vocati sunt. hi vnam personam patris, & filij, & spiritus sancti astruunt.

43. Ariani, ab Ario Alexandrino presbytero orti sunt, qui coæternum patri filium non agnoscens, diuersas in trinitate substantias asseruit contra illud, quod ait Dominus: Ego, & pater vnum sumus. *Ioan.10.*

44. Macedoniani, à Macedonio Constantinopolitano episcopo dicti sunt, negantes Deum esse spiritum sanctum.

45. Apollinaristæ, ab Appollinare vocati sunt, dicentes Christum corpus tantummodo sine anima suscepisse.

46. Antidicomaritæ appellati sunt, pro eo quòd Mariæ virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commistam.

47. Metangismonitæ [i] ideo tale nomen acceperunt, quia ἄγγος Græce vas dicitur. asserunt enim sic esse in patre filium tanquam vas minus intra vas maius.

48. Patritiani, à quodam Patritio nuncupati sunt, qui substantiam humanæ carnis à Diabolo conditam dicunt.

49. Colluthiani, à quodam Colutho nominati, qui dicunt Deum non facere mala, contra illud, quod scriptum est: Ego Dominus creans mala. *Esa.45.*

50. Floriani, † à Floriano, qui econtrario dicunt Deum creasse mala, contra hoc, quod scriptum est: Fecit Deus omnia bona. *† al. Floriniani à Florino* *Gen. 1.*

51. Donatistæ, à Donato quodam Afro nuncupati, qui de Numidia veniens, totã pene Africam sua persuasione decepit, asserens minorẽ patre filium, & minorem filio spiritum sanctũ, & rebaptizans catholicos.

52. Bonosiani, † à Bonoso quodam episcopo exorti produntur: qui Christum Dei filium adoptiuum, non proprium asserunt. *† al. Bonosiaci*

53. Circumcelliones dicuntur, eo quòd agrestes sint, quos Scotopicos † vocant, supradictæ hæresis habentes doctrinã. Hi amore Martyrii semetipsos perimunt, vt violenter de hac vita discedentes, Martyres nominentur. *† al. Cotopitas*

54. Priscil.

54. Priscillianistæ, à Priscilliano vocati: qui in Hispania ex errore Gnosticorum, & Manichæorum permistum dogma composuit.

55. Luciferiani, [k] à Lucifero Sardiniæ Episcopo orti, qui Episcopos catholicos, qui Constantij persecutione perfidiæ Arianorum consentientes erant, & postea correcti in catholicam redire delegerunt, damnantes siue quod crediderant, siue quod se credidisse simulauerant (quos Ecclesia catholica materno recepit, sinu, tanquam Petrum post fletum negationis) hanc illi matris charitatem superbe accipientes, eosque recipere nolentes, ab Ecclesiæ communione recesserunt, & cum ipso Lucifero au-B ctore suo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt.

56. Iouinianistæ, à Iouiniano quodam monacho dicti, asserentes, nullam nuptarum, & virginum esse distantiam, nullumque inter abstinentes, & simpliciter epulantes esse discrimen.

57. Heluidiani, ab Heluidio nominati, qui dicunt, post Christum natum, alios Mariam filios de viro suo Ioseph peperisse.

58. Paterniani, à Paterno quodam exorti, qui inferiores corporis partes à Diabolo factas opinantur.

C 59. Arabici nuncupati, eo quòd in Arabia exorti sunt, dicentes animam cum corpore mori †, atque in nouissimo vtrunque resurgere.

† Vide Pedemecum de Senis cõsil. siue quæst. 152.

60. Tertullianistæ, dicti à Tertulliano presbytero Africanæ prouinciæ ciuitatis Carthaginensis: animam immortalem esse, sed corpoream prædicantes, & animas peccatorum hominum post mortem in Dæmones verti putantes.

61. Tessarescædecatitæ, dicti quòd decimaquarta luna Pascha cum Iudæis obseruandum contendunt. Nam τέσσαρες quatuor, δέκα decem significat.

† aliàs, Nistages

62. Nyctages, † à somno nuncupati, quòd vigilias noctis respuant, superstitionem esse dicentes, iura temerari diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

63. Pelagiani, à Pelagio monacho exorti. hi liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt: dicentes sufficere voluntatem ad implenda iussa diuina.

Turrecr. de Eccle. li. 4. part. 3. c. 28.

64. Nestoriani, à Nestorio Constantinopolitano Episcopo nuncupati: qui Beatam Mariam Virginem, non Dei, sed hominis tantummodo matrem asseruit, vt aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis: nec vnum Christum in E verbo Dei, & carne credidit: sed separatim, atque seiunctim alterum filium Dei, alterum hominis prædicauit.

65. Eutychiani, dicti ab Eutyche Constantinopolitano Abbate, qui Christum post humanam assumptionem negauit existere in duabus naturis, sed solam in eo diuinam asseruit esse naturam.

66. Acephali dicti, id est, sine capite. nullus enim eorum reperitur auctor, à quo exorti sint. A hi trium Chalcedonensium capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarũ proprietatem negant, & vnam in eius persona naturam prædicant.

67. Theodosiani, [l] & Gaianitæ appellati à Theodosio, & Gaiano, qui temporibus Iustiniani Principis, in Alexandria populi peruersi electione vna die ordinati sunt episcopi. Hi errores Eutychetis, & Dioscori sequẽtes, Chalcedonense concilium respuunt: ex duabus vnam in Christo naturã asserunt: Quã Theodosiani corruptam, Gaianitæ incorruptam cõtendunt.

68. Agnoitæ, [m] & Tritheitæ à Theodosianis exorti sunt: ex quibus Agnoitæ ab ignorantia dicti: quia ad peruersitatem, à qua exorti sunt, id adijciunt, quòd Christi diuinitas ignoret futura, quæ sunt scripta de die, & hora nouissima: non recordantes Christi personam in Esaia loquentis: Dies iudicij in corde meo. *Esa. 30.*

69. Tritheitæ vero vocati, quòd sicut tres personas in Trinitate, ita quoque tres asserunt Deos esse: contra illud, quod scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. *Deut. 6.*

70. Sunt & aliæ hæreses sine auctore, & sine nominibus, ex quibus aliæ putant triformem esse Deum. Aliæ Christi diuinitatem passibilem dicunt. Aliæ Christi de Patre natiuitati initium temporis dant. Aliæ [n] liberationem hominum apud inferos factam Christi descensione non credunt. Aliæ animam imaginem Dei negant. Aliæ animas cõuerti in dæmones, & in quæcunque animalia existimant. Aliæ [o] de mundi statu dissentiunt. Aliæ innumerabiles mundos opinantur. Aliæ aquam Deo coæternam faciunt. Aliæ nudis pedibus ambulant. Aliæ cum hominibus non manducant. Hę sunt hæreses aduersus catholicam fidem exortæ & ab Apostolis, & à sanctis Patribus, vel concilijs D prædamnatæ: quæ dum in se multis erroribus diuisæ inuicem sibi dissentiunt †, communi tamen nomine aduersus Ecclesiam Dei conspirant. Sed & quicunque aliter scripturam sanctam intelligit, quàm sensus Spiritus sancti flagitat, à quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.

† Cõcor. textus in cap. excommunicamus. 1. & 2. de hæreti.

EGO † [p] Berẽgarius indignus sancti Mauricij Andegauensis Ecclesiæ Diaconus, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hactenus infamatus sum; quæ astruere conatur panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini Nostri Iesu Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Con-

† Refertur in cap. Ego Berẽgarius. de consecra. dist. 2.

ri. Consentio autem sanctę Romanæ & Apostolicæ sedi: & ore, & corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hęc sancta Synodus auctoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmauit†; scilicet panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solum sacramento †, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri; iurans per sanctam, & homousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos vero, qui contra hanc fidem venerint, cũ dogmatibus, & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronũcio. Quòd si ego ipse aliquando cõtra hæc aliquid sentire, aut prædicare præsumpsero; subiaceam canonum seueritati. Lecto, & perlecto sponte subscripsi.

† formauit

† al. in sacramento

Hanc confessionem fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi a Berengario Romæ coram centum tredecim Episcopis factam, misit Papa Nicolaus per vrbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad quæcunque loca fama prauitatis eius peruenire ante potuit: vt Ecclesiæ, quæ prius doluerant de auerso atque peruerso; postea gauderent de reuerso, atque conuerso.

IN QVÆSTIONEM VI.
De hæresibus damnatis relatis in Decreto.
COMMENT. XXXI.

Inquisitores dogmata hæreticorum nosse oportet.

NVlla est tractatio, quam magis scire spectet ad Inquisitores, quàm hæc: & de notitia hæresum, et de auctoribus earum, monui iam alibi nullum artificem posse plene & perfecte suo muneri satisfacere, nisi cognoscat artis suæ præcepta, intelligatque contraria, quibus illa corruant & labantur, neque Inquisitores, quorum est fidem defendere & fortiter tueri, solum catholicas veritates scire debent, vt docuit Eymericus parte prima, sed etiam hæretica dogmata, quibus illæ violãtur: quod tota hac fere secunda parte ostendit. in omnibus autem ferme quæstionibus nulla est hac vtilior, aut cognitione dignior, cum hic numerentur omnium hæreticorum principes primi cum suis summatim erroribus, à quibus vniuersi hæretici, qui labentibus sæculis secuti sunt, velut ab fœtidis lacubus paucis additis, aut mutatis aut inuersis suas hæreses protraxerunt. Sunt autem in hoc capite multa difficilia, multa à vulgatis codicibus diuersa, multa A *etiam scitu digna, quæ à nobis in gratiam iudicum violatæ religionis essent declarãda, nisi breuitas nostra nos tacere compelleret: ideo pauca quædam adnotabimus. Secuti vero sumus in hac quæstione imprimenda, emendationem Decreti Gratianici nuper Romæ editi.*

Hos autem errores cum suis auctoribus eodem ordine quo hic Eymericus, retulerunt sanctus Antoninus in sum. par. 4. tit. xj. cap. 7. Repertorium Inquisitorum verbo, hæresis. §. diuersitatem hæresum, et Turrecremata in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 2. c. 34. quorum multos cum aliys ab his diuersis B *commemorat etiam Tabiensis in sum. verbo, hæreticus. §. 27. nu. 28. & seq.*

Qui vero & quales fuerint hi hæretici, quo tempore vixerint, qualia eorum dogmata, & vbi condemnata, ne actum agere videar, tradere omitto: id tamen docent plenißime Turrecremata in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 2. à c. 23. vsque ad 33. Alfonsus Castrus in libris aduersus hæreses, & copiose Gabriel Prateolus in libris de vitis, sectis, & dogmatibus hæreticorum: & aliy tum ex antiquis tum ex recentioribus, quorum volumina obuia cuique extant.

C [a] ¶ Simoniani.] *In vulgatis* Simoniaci. *& male, sed Simoniani repositum est ex antiquorum patrum sententia: nam Tertullianus in lib. de præscriptio. hæreticorum, c. 33. Augustinus tomo 6. in catalogo hæreticorum in principio, Theodoritus lib. 1. hæreticarum fabularum, c. 2. in fine, Egesippus, vt refert Eusebius lib. 4. historiæ, c. 21. & Epiphanius hæresi 21. Simonis sectatores non Simoniacos, sed Simonianos appellant.*

[b] ¶ Hi dicunt creaturam non à Deo, sed à virtute quadam superna creatam.] *Quid sibi vellet Simon hæreticus, nemo melius expreßit quàm Teo-* D *doritus. Is enim hunc locum explicat dum ait:* Simon eiusmodi fabulã peperit, infinitam quandam posuit potentiam, quam vniuersorum radicem appellauit, eamque ignem esse dicebat, qui duplicem habebat operationem, hanc, quæ cernebatur; illam vero quæ latebat. Mundum autem genitum esse ex operatione ignis quę cernebatur. *hæc ille. Vt optime adnotauit Iosephus Stephanus in commentarys huius capitis.*

[c] ¶ Nazaræi dicti, &c.] *Vt nominis huius ambiguitas euitetur, libet hic ex Epiphanio, & aliys breuiter pauca quędam adnotare. hos ergo Nazaræos Theodoritus lib. 2. hæreticarum fabularum,* E Nazoreos. *nominat, & etiam Epiphanius hæresi 29. eodem nomine donauit, dum refert alios fuisse* Nazireos, alios Nazaræos, *& alios* Nazoreos: *illi sanctificati dicebantur, cum dignitatem primigenitorum gererent: Nazaræi autem appellantur Iudæi sectarij ante Christum exorti mille erroribus implicati, vt Philastrius refert: Nazorei vero ab initio nascentis Ecclesiæ, appellati sunt omnes Christi fideles, tractu tamen temporis illis hæreticis remansit hoc nomen, qui vnà cum Euangelio legem seruabant. hæc est Epiphany sententia.*

[d] ¶ Cainani.] *Irenæus lib. 1. c. 35. & Theodoritus*

ritus lib. 1. Cainos vocant, ab Augustino Caiani appellantur in lib. de hæresibus cap. 18. eodem nomine eos donat Tertullianus lib. de præscriptio. hæreticorum. cap. 33. Sunt, *inquit*, & nunc alij Nicolaitę, Caiana hæresis dicitur. *Ita animaduertit Michael Thomasius Reuerendißimus quondam Episcopus Ilerdẽsis, qui diu multa cum laude Gratianicæ emendationi præfuit Romæ.*

[e] ¶ Hermogeniani, ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non natam introducens.] *Hic locus in vulgatis codicibus deprauatus erat, opera tamen Reuerendiß. Michaelis Thomasij Episcopi Ilerdensis restitutus est, ex Tertulliano in libro de præscriptionibus hæreticorum. c. 33. vbi agens de Hermogene ita scribit:* Idem Apostolus cum improbat elementis seruientes, aliquem Hermogenem ostendit, qui materiam non natam introducens Deo non nato eam comparat, & ita matrem elementorum Deam faciens, potest ei seruire, quam Deo comparat. *hactenus Tertullianus.*

[f] ¶ Antropomorphitæ.] *In codicibus Isidori vulgatis & aliquot manuscriptis hæc antecedunt:* Anomiani Latine sine lege dicuntur. *Quæ tamen absunt à codice Isidori peruetusto, & valde emendato Monasterij B. Augustini in Carbonaria Neapolis.*

[g] ¶ Hieracitæ.] *prius legebatur, Herclitæ, & aliter Hierarchitæ: sed locus est emendatus & mutatus ex B. Augustino in libro de hæresibus, cap. 47. horum auctor Hieraca quidam constituitur, vt præcitato loco Augustinus refert, cuius meminit etiam sanctus Hilarius lib. 4. & 6. de trinit. à Beato Epiphanio aduersus hæreses, hæresi. 67. Hieracitæ vocantur, & eorum auctor Hierax, quo loco eiusdem errores refert & confutat.*

[h] ¶ Montani.] *suspicor locum hunc accipiẽdum esse de Montensibus hæreticis, de quibus agit Beatus Augustinus in libro aduersus hæreses, cap. 69. disserens de Donatianis seu Donatistis, non autem de Montano, cuius in eodem libro meminit Augustinus cap. 26. agens de Cataphrygibus.*

[i] ¶ Metangismonitæ.] *Antea legebatur ita: Metangi nominati. emendatus est locus ex Isidoro lib. 8. Etymolog. cap. 5. & Beato Augustino in libro de hæresibus, cap. 58. Horum etiam hæreticorum meminit Philastricus in catalogo hæreticorum.*

[k] ¶ Luciferiani, &c.] Constantij persecutione. *Hic codices sunt varij: nam quidam* Constanti, *habent: alij* Instanti. *sed iudicio eruditorum* Constantij, *reposuimus. Iam verbum illud,* in catholicam, *Demochares* in cathedram. *commutauit, quæ lectio non est forte contemnenda, cum ex Episcopi cuiusdam electione, vt sacri historici retulerunt, totum hoc dißidium fuerit exortum.*

[l] ¶ Theodosiani.] *Horum meminit liberatus in Breuiario, Nicephorus lib. 18. historiæ ecclesiast. cap. 45. 49. & 50. Georgius Cedrenus anno xiiij. Iustiniani Imperatoris. Sanctus Augustinus in libro de hæresibus, cap. 33. memorat Theodotianos à Theodotione. Is idem videtur qui Theodotus, de* A *quo Epiphanius aduersus hæreses, hæresi. 54. ait ita:* Et qui ab ipso descenderunt Theodotiani. *idem Philastrius & Damascenus scripserunt.*

[m] ¶ Agnoitę & Tritheitæ.] *Hæc etiam nomina emendata sunt ex re ipsa, & varijs antiquis scriptoribus: ab ignorantia enim non* Gnoitæ, *sed* Agnoitę, *nominandi erant. de his Agnoitis frequens est mentio in epistolis sancti Gregorij 35. & 42. lib. 8. Eulogio Alexandrino missis, qui contra hos Agnoitas scripserat, & de ipsis ac Tritheitis meminit Nicephorus lib. 18. c. 45. 49. & 50. &* B *vtrosque à Theodosianis profectos esse scribit.*

[n] ¶ Aliæ liberationem omnium apud inferos factam Christi descensione non credunt.] *Hic locus in vulgatis Isidori & Gratiani exemplaribus apposita negatione,* non credunt, *legitur: eum tamen absque negatione legendum censebat Petrus Iaconus, motus Beati Augustini auctoritate in libro de hæresibus, cap. 79. vbi ita scribit:* Alia, descendente ad inferos Christo credidisse incredulos, & omnes inde existimat liberatos. *Ita quoque Philastrius refert, cui etiam lectioni adstipulãtur duo potissimum Isidori manuscripta exem*C*plaria, in quibus absque negatione hunc locum legi nobis asseruit idem Iaconus. Vulgatam tamẽ lectionem retinuimus auctoritate Decreti nuper Romæ editi.* (Locus insignis restitutus.)

[o] ¶ Aliæ de mundi statu dissentiunt.] *Quidam libentius legunt,* sentiunt, *ex Philastrio, qui refert hæresim, quæ dicit, mundum non mutari, sed in eodem statu semper manere, etiam post Domini nostri de cælis præsentiam: sed nos eiusdem Decreti auctoritate,* dissentiunt, *dicimus.*

[p] ¶ Ego Berengarius indignus, &c.] *Solus codex Cardinalis de Gambara hanc Berengarij abiurationem non habet, ceteri habent: at quo consilio* D *fuerit ab Eymerico apposita, dubium non est: nam cum in hac quæstione instituerit commemorare hæreses & errores, de quibus agitur in Decretis, & inter eas illæ etiam referantur, quas Berengarius profitebatur, ideo id caput in quo de hoc disseritur, apposuit.*

*Libet autem hic pauca quædam de hoc Berengario dicere, vt hæc eius abiuratio facilius percipiatur. Emersit hic Berengarius circa tempora Leonis Papæ noni, ad annos Domini MXLIX. multasque hæreses de venerabili Eucharistiæ sacramento pro*E*mulgauit, & propterea à Leone nono Pontifice Maximo in concilio Vercellis coacto, cum omnibus suis asseclis, nisi ad bonam mentem rediret, perpetuo anathemate percussus est, eiusq; error omnium consensu Patrum fuit damnatus: verum cum defuncto Leone Berengarius in suo errore pertinaciter permaneret, synodus collecta est apud Turones sub Victore secundo, in qua hæreseos est conuinctus. Denique cum neque sic resipisceret, sed multos paßim in suum traheret errorẽ, Nicolaus secundus anno Domini MLIX. Romæ CXIII. Episcoporum concilium congregauit, ibique hanc abiurationem, quam ex Gratiano hic commemorat Eymericus, publice fecit: quam Nicolaus per vniuersas Italiæ* (Berengarius & eius in fide inconstãtia.)

Italiæ & Germaniæ vrbes misit, vt quæ Ecclesiæ dolverant de peccatore, de converso gauderent. ceterum non multo tempore in recta fide permansit Berengarius: nam alium errorem est professus, videlicet, in Eucharistia adesse quidem verum corpus & sanguinem Christi, sed simul etiam panis & vini substantiam ibidem remanere: itaque ad hunc errorem penitus euellendum Gregorius septimus anno Domini MLXXIX. synodum Romæ celebrat, ad quam accersitus venit Berengarius, suumque in ea agnouit errorem, quem publice abiurauit, noua condita abiurationis formula illa in synodo præscripta in hæc verba: Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redēptoris substantialiter cōuerti in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Iesu Christi Domini nostri, & post cōsecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinē Christi, qui de latere eius effusus est, non tantum per signum & virtutem sacramenti, sed in proprietate naturæ & veritate substantiæ, sicut in hoc Breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: nec contra hanc fidem vlterius docebo. sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia. *Huius postremæ abiurationis meminit Blondus lib. 3. decadis 2. & Sabellicus lib. 3. nonæ Aeneadis. & Berengarius quidem in hac postrema abiuratione perseuerans pænitentiam egit, vt ait Ioannes Gerson sermone 1. de cœna Domini, quem grauiter de commissis sceleribus dolentem (& in primis quia reducere in viam veritatis nō potuit, quos erroribus suis imbuerat) in lecto decumbentem in ipso die Epiphaniæ, iamiam moribundum hæc verba protulisse testatur:* Hodie apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus; vel ad gloriam sicut spero, propter pænitentiam meam: vel ad damnationem sicut formido, propter aliorum corruptionem, quos ad viam veritatis reducere non potui.

Berengarii moribundi verba.

Non tamen desunt qui dicant, nunquam conuersum Berengarium, quorum opinionem satis probare videtur hæresiarcharum consuetudo, quos raro conuerti legimus, cum vt plurimum in erroris concepti pertinacia perseuerantes impænitentes moriantur, licet quādoque ob aliquas causas aliud exterius fingant.

QVÆSTIO VII.
De hæresibus damnatis in Decretalibus.

Summarium.

1 *Articuli catholici cum hæresibus illis cōtrarijs, contenti in c. Firmiter. de sum. Trinit.*
2 *Error abbatis Ioachim condemnatus.*
3 *Hæreses impii Almarici.*
4 *Christus secundum quod homo est aliquid.*
5 *De processione Spiritus sancti quid credendum.*
6 *Hæreses duæ de processione Spiritus sancti damnatæ.*
7 *Hæreses damnatæ in Clementinis.*

SEPTIMA quæstio est: Hæreses [a] & errores per Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in Decretalibus, qui sunt? Ad hanc respondemus, quòd quędam apparent condemnatæ ex volumine Decretalium maiori; quędam ex Sexto Decretalium: quædam ex Clementinis.

Errores damnati in Decretalibus.

In volumine maiori damnantur istæ hæreses, & errores.

1. In primis in tit. de sum. tri. c. † Firmiter. & c. Damnamus. profitetur sancta mater Ecclesia quamplures articulos fore catholicos, & fide tenendos: vtputa, quòd vnus est solus Deus, immensus, & incommutabilis: & alios plures, quorum contrarij omnes sunt hæreticales, & erronei; vtpote, quòd non sit vnus solus Deus, quòd nō sit immensus, quòd non sit incommutabilis: & sic de alijs articulis contrarijs illis articulis, in dictis capitulis approbatis vt fide tenendis.

† Relata sūt supra in parte 1. pag. 3.

2 In speciali autem in c. Damnamus. allegato. §. si quis. condemnatur iste articulus vt hæreticalis: quem [b] Abbas Ioachim asserebat, scilicet, quòd Pater & Filius, & Spiritus sanctus sunt vnum, non vnitate essentiæ & naturæ, sed collectiua vnitate; sicut cum dicimus, quòd multi homines sunt vnus populus.

Almarici hæreses.

3. Condemnatur etiam, eodem tit. & c. §. reprobamus, doctrina [c] impij Almarici vt hæretica & insana: quæ autem illa fuerit, cap. non expressit. Vincētius tamen in speculo historiali, xxx. lib. c. vij. ponit ipsum Almaricum in suis prauis dogmatibus tenuisse hæreses, & errores infrascriptos.

Prima hæresis eius fuit, quòd quilibet tenetur credere, se esse membrum Christi, & hoc esse vnum de fidei articulis, sine quo homo non potest saluari.

Secunda hæresis fuit, quòd patris potentia durauit quandiu viguit lex Mosaica, scilicet, vsque ad Christum: & tunc habuerunt finem omnia veteris testamenti sacramenta: & viguit lex Christi noua vsque ad tempus Almarici: & ex tunc habuerunt finem, ac fuerunt euacuata Baptismus, Pænitentia, & omnia alia nouæ legis sacramenta, sine quibus tamen & secundum veritatem non est salus.

Tertia hæresis fuit, quòd à tempore ipsius Almarici euacuatis omnibus nouæ legis sacramentis,

mentis, incœpit vigere Spiritus sancti gratia, qua interius quilibet inspirabatur, & qua saluari poterat sine quocunque actu exteriori.

Quarta hæresis fuit: quòd sic erat à Spiritu sancto illo tempore charitas ampliata, vt illud quod aliàs de natura sua erat peccatum: vt supra, adulteria, & similia, diceret non esse peccatum, dummodo illa facerent carnaliter commiscentes ex charitate.

Quinta hæresis fuit: quòd mulieres cum ponentibus tales errores non peccabant carnaliter commiscendo, dummodo ex charitate agerent.

Sexta hæresis fuit: quòd prædicto tempore Deus agebat vt bonus, & non vt iustus: quia prædicta supra, adulteria, & similia ex charitate facta, Deus vt bonus, nullatenus puniebat.

4. In eodem volumine maiori tit. de hæreti. c. Cum Christus, damnatur etiam ista hæresis atque error, scilicet, quòd Christus non est aliquid secundum quòd homo.

Errores dánati lib. 6. Decretaliú.

5. In sexto autem Decretalium condemnantur istæ hęreses & errores.

In primis de sum. tri. & fide catho. c. Fideli. profitetur sancta mater Ecclesia plures articulos fore catholicos & fide tenendos: vtputa, quòd Spiritus sanctus æternaliter ex patre, & filio procedit, & alios in effectu plures, quorum contrarij omnes sunt hæreticales, & erronei: vtpote, quòd Spiritus sanctus à Patre & Filio non procedit; & sic de alijs articulis contrarijs illis in dictis capitulis approbatis vt fide tenendis. Supra parte 2. pag. 6.

6. In speciali autem eod. c. Fideli. §. nos huiusmodi erroribus, condemnantur infrascriptæ duæ hæreses & errores.

Prima hæresis est: quòd Spiritus sanctus æternaliter à Patre & Filio non procedit.

Secunda hæresis est: quòd Spiritus sanctus à Patre & Filio non tanquam ab vno principio, sed tanquam à duobus principijs procedit.

Errores damnati in Clementinis.

7. In Clementinis vero condemnantur istæ hęreses & errores in tit. de sum. trini. & fide catho. c. Fidei. profitetur sancta mater Ecclesia quamplures articulos fore catholicos & fide tenendos: vtputa, quòd vnigenitus Dei filius humanum corpus passibile assumpsit: & alios in effectu, quorum contrarij omnes sunt hæreticales & erronei; vtpote, quòd Dei filius corpus passibile non assumpsit, & sic de alijs articulis contrarijs illis in dictis capitulis approbatis vt fide tenendis. Supra 1. par 2. pag. 7.

In speciali autem eodem c. Fidei. condemnantur infrascriptæ hæreses & errores.

Prima hæresis: quòd Dei Patris Filius humanum corpus passibile, & animam intellectiuam seu rationalē ipsum corpus vere, per se, & essentialiter informantem, non assumpsit. A

Secunda hæresis: quòd quando vnus militum lancea latus Christi aperuit, quòd adhuc Christus viuus, & non mortuus existebat.

Tertia hæresis: quòd anima rationalis seu intellectiua non est forma corporis humani vere, per se, & essentialiter.

Quarta hęresis: quòd baptismus nō est communiter tam paruulis, quàm adultis perfectum remedium ad salutem.

B Quinta hæresis: quòd tam paruulis, quàm adultis in baptismo non conferuntur informās gratia, & virtutes.

Infra autem in clement. de vsuris. c. Ex graui. §. sane. condēnatur vnus articulus; & sit textus.

Sexta hæresis est: quòd exercere vsuras non est peccatum.

Et in tit. de hęret. in Clement. Ad nostrum. condemnantur istæ octo hæreses, seu errores. Supra fol. 119

Primus error est: videlicet quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere, quòd reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere nō valebit. Nam, vt dicunt, si quis posset semper proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. C

Secundus error est: quòd ieiunare non oportet hominem, vel orare, postquam gradum perfectionis huiusmodi fuerit assecutus: quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui & rationi subiecta, quòd homo potest libere corpori concedere quicquid placet.

Tertius error: quòd illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, nō sunt humanę subiecti obedientiæ, nec ad aliqua pręcepta Ecclesiæ obligantur: quia, vt asserunt, vbi spiritus Domini, ibi libertas.

D Quartus error est: quòd homo, ita potest finalem beatitudinem secundum omnem gradum perfectionis in præsenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata.

Quintus error: quòd quælibet intellectualis natura seipsa naturaliter est beata: quodque anima non indiget lumine glorię, ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beate fruendum.

Sextus error: quòd se in actibus exercere virtutum, est hominis imperfecti; & perfecta anima licentiat à se virtutes.

E Septimus error: quòd mulieris osculum, cūm ad hoc nō inclinet natura, est mortale peccatū: Actus autem carnalis, cum ad hoc natura inclinet, peccatū nō est, maxime cū tentatur exercēs.

Octauus error: quòd in eleuatione corporis Iesu Christi, homo non debet assurgere, nec ei reuerentiam exhibere: asserentes, quòd esset imperfectionis eisdem, si à puritate & altitudine suæ contemplationis tantum descenderent, quòd circa mysterium, seu sacramentum Eucharistiæ, aut circa passionem humanita-

tis Christi aliqua cogitarent. Nonnulla etiam alia sub simulata quadam sanctitatis specie dicunt, faciunt, & committunt, quæ oculos diuinæ maiestatis offendunt, & graue in se continent periculum animarum.

IN QVÆSTIONEM VII.
De hæresibus damnatis in Decretalibus.
COMMENT. XXXII.

[a] Hæreses, & errores per Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in Decretalibus, qui sunt?] *In quæstione proxime præcedenti retulit auctor hæreses, seu verius hæresiarchas, siue hæresum auctores, de quibus agitur in Decreto: nunc vero eas prosequitur, quæ in reliquis iuris canonici voluminibus continentur; vt hinc etiam cognoscant fidei iudices falsitates damnatas, & catholicas veritates illis contrarias constanter stabilitas. Iam eodem fere ordine, quo vtitur hic Eymericus, tractant rem eandem Sanctus Antoninus par. 4. tit. xj. cap. 7. §. 2. 3. & 4. & Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. par. 2. cap. 35. & 36.*

[b] ¶ Quem Abbas Ioachim asserebat.] *De Abbate Ioachim abunde diximus supra par. 1. super cap. Damnamus. de sum. trinit. & fide catho.*

[c] ¶ Doctrina impij Almarici.] *De Almarico etiam pauca quædam diximus supra par. 1. super cap. Damnamus. de sum. trinit. §. reprobamus etiam. ea videnda sunt, vt hic locus apertior fiat.*

[d] ¶ Secunda hæresis est, quòd quando vnus militum.] *Hanc hæresim, & duas sequentes hic in vers.* Tertia hæresis. *& in vers.* Quinta hæresis, *tenebat quidam Petrus Ioannes, vt refert Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Petri Ioannis, cap. 1. 2. & 3. cuius plures etiam errores commemorat Eymericus infra in hac 2. parte, quæst. 9. vbi videas quæ copiose de hoc Petro Ioanne scripsimus.*

[e] ¶ Et in tit. de hæret. in clement. Ad nostrum. condemnantur istæ octo hæreses, seu errores.] *Hos errores profitebantur Beguardi, sicut constat ex clement. Ad nostrum. & ex Eymerico infra in hac 2. parte, quæst. 15. Eosdem cum alijs multis refert & confutat Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. de hæresibus Beguardorum, & Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu Ecclesiæ, cap. 52.*

QVÆSTIO VIII.

De hæresibus condemnatis in Extrauagantibus.

Summarium.

1 *Errores Ioannis de Poliaco condemnati in extrau. Vas electionis.*
2 *Errores Begardorum damnati in extrauagan. Gloriosam Ecclesiam.*
3 *Errores damnati in extrauagan. Cum inter nonnullos.*
4 *Errores damnati in extrauagan. Quia quorumdam.*
5 *Errores damnati in extrauagan. Benedictus Deus.*

A

OCTAVA quæstio est: Hæreses [a] & errores per Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in extrauagantibus; qui sunt?

Ad hanc respondemus, quòd pro nũc non sunt extrauagantes, in quibus condemnentur hæreses & errores nisi domini Ioannis xxij. & domini Benedicti xij. Nam si ante aliquæ fuerunt, in corpore iuris postmodum sunt insertæ: & ea propter extrauagantes non possunt dici hodie. In extrauagantibus autem domini Ioannis sunt hæreses & errores huiusmodi condemnati. B

1. Primus: quòd confitentes fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerunt, iterum confiteri proprio sacerdoti.

Secundus: quòd stante statuto: omnis vtriusque sexus. edito in concilio generali †, Romanus Pontifex non potest facere, quòd parochiani non teneantur confiteri omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, quem dicit esse parochialem curatum: immo nec Deus posset hoc facere: quia, vt dicebat, implicat contradictionem. C

† Lateranen. sub Innocẽtio iii ca. 21. & refertur in cap. omnis. de pœnit. & remis.

Tertius error: quòd Papa non potest dare licentiam generalem seu potestatem audiendi confessiones; immo nec Deus, quin cõfessus habenti generalem licentiam, teneatur eadem iterum confiteri suo proprio sacerdoti, quem dicit esse (vt prædicitur) parochialem curatum. D

Isti tres errores condemnantur in extrauagãte dicti domini Papæ Ioannis xxij. quæ incipit: Vas electionis. quæ est supra. fol. 133.

Horum [b] autem errorum auctor fuerat ac inuentor quidam magister in theologia, Parisius magistratus, vocatus Ioannes de Poliaco.

2. Quartus [c] error & hæresis: quòd duę sunt Ecclesiæ, scilicet carnalis diuitijs pressa, effluens delitijs, sceleribus maculata: cui Romanum præsulem, aliosque inferiores prælatos dominati, hæretici isti fingunt: alia spiritualis frugalitate munda, virtute decora, paupertate succincta, in qua ipsi soli Begardi, eorumque complices continentur. E

Quintus error: quòd venerabiles Ecclesiæ sacerdotes, alijque ministri, sic sunt iuridictionis & ordinis auctoritate deserti, vt nec sententiam ferre, nec sacramenta conficere, nec subiectum populum instruere valeant, vel docere; sed sunt priuati omni ecclesiastica potestate, nisi sint de eorum Begardorum perfidia, apud quos solos, vt ipsi fingunt, sicut spiritualis vitæ sanctitas, sic & ecclesiastica auctoritas perseuerat.

Sextus

Sextus error est: illos mortalis criminis contagione pollui, & pœna teneri, quos contigerit iuramenti religione constringi.

Septimus error est: sacerdotes rite & legitime secundum formam Ecclesiæ ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere, vel conferre ecclesiastica sacramenta.

Octauus error est: quòd Euangelium Christi in solos Begardos hoc tempore est completum: quod hactenus, vt ipsi Begardi somniant, obtectum fuerat, immo prorsus extinctum.

Isti quinque errores condemnantur in extrauag. dicti domini Ioannis quæ incipit: Gloriosam Ecclesiam, quæ est infra. †

† Quæst. 16.

3. Nonus [d] error est: quòd Dominus noster Iesus Christus, eiusque Apostoli, non habuerunt aliqua nec in proprio, nec in communi.

Decimus error & hæresis est: quòd Dominus noster Iesus Christus, eiusque Apostoli in his, quæ ipsos habuisse sacra scriptura testatur, non habuerint, seu eis non competierit ius ipsis vtendi, nec illa vendendi, seu donandi, aut ex ipsis aliqua acquirendi.

Isti duo articuli vere vt hæreticales condemnantur in extrauagan. dicti domini Ioan. quæ incipit. Cum inter nonnullos. quæ est infra †.

† Quæst. 15. in fine.

4. Vndecimus error & hæresis est: quòd Dominus noster Iesus Christus, & eius Apostoli in his, quæ habuisse leguntur, tantum habuerunt absque iure aliquo simplicem vsum facti.

Hic articulus tanquam vere hæreticalis condemnatur in extrauagan. dicti domini Ioan. quę incipit: Quia quorundam mentes. & etiam in extrauagan. eiusdem, quæ incipit: Vir reprobus, quæ sunt infra †.

† Quæst. 15.

5. In extrauagante [e] autem domini Papæ Benedicti. xij. quæ incipit: Benedictus Deus. quę est supra, sequentes hęreses condemnantur, & eorum opposita esse catholica & fide tenenda omnia comprobantur.

fol. 134.

Prima hæresis est: quòd secundum Dei communem ordinationem, animæ iustorum decedentium ante Domini nostri Iesu Christi passionem, in quibus nihil erat purgabile, mox post eandem passionem eiusdem Domini, nostri Iesu Christi, ante resumptionem suorum corporum, & iudicium generale, non viderunt, nec vident, nec videbunt clare & aperte diuinam essentiam, nec illa etiam perfruuntur, nec post eiusdem Domini nostri Iesu Christi ascensionem fuerunt, nec sunt, nec erunt in cœlo cœlorum regno, & paradiso cœlesti cum Christo sanctorum Angelorum consortio aggregatæ.

Secunda hæresis est: quòd secundum Dei communem ordinationem, animæ iustorum decedentium ante Domini nostri Iesu Christi passionem: in quibus aliquid purgabile remanebat †, purgatione peracta ex toto, mox post eandem passionem Domini nostri Iesu Christi ante resumptionem suorum corporum & iudicium generale, non viderunt, nec vident, nec

† Al. remanet

A videbunt diuinam essentiam clare & aperte, nec illa etiam perfruuntur: nec post eiusdem Domini nostri Iesu Christi ascensionem fuerunt, nec sunt, nec erunt in cœlo cœlorum regno, & paradiso cœlesti cum Christo sanctorum Angelorum consortio aggregatæ.

Tertia hæresis est: quòd secundum Dei ordinationem communem, animæ iustorum decedentium post sanctum baptisma ab eis susceptum, in quibus nihil est purgabile, cum decedunt, ante suorum corporum resumptionem & iudicium generale, non vident, nec vi-

B debunt clare & aperte diuinam essentiam; nec illa etiam perfruuntur, nec sunt, nec erunt in cœlo cœlorum regno & paradiso cœlesti cum Christo sanctorum Angelorum consortio aggregatæ.

Quarta hæresis est: quòd secundum communem Dei ordinationem, animæ iustorum decedentium post sanctum baptisma ab eis susceptum: in quibus est aliquid purgabile cum decedunt, peracta etiam purgatione ex toto, ante suorum corporum resumptionem & iudicium generale, non vident, nec videbunt cla-

C re & aperte diuinam essentiam, nec illa etiam perfruuntur, nec perfruentur; nec sunt, nec erunt in cœlo cœlorum regno, & paradiso cœlesti cum Christo sanctorum Angelorum consortio aggregatæ.

Quinta hæresis est: quòd secundum communem Dei ordinationem, animæ paruulorum sacro baptismate renatorum, decedentium ante vsum liberi arbitrij, ante suorum corporum resumptionem & iudicium generale, nec vident, nec videbunt clare & aperte diuinam es-

D sentiam, nec illa etiam perfruuntur, nec perfruentur; nec sunt, nec erunt in cœlo cœlorum regno, & paradiso cœlesti cum Christo sanctorum Angelorum consortio aggregatæ.

Sexta hæresis est: quòd secundum Dei communem ordinationem, animæ iustorum omnium decedentium prædictorum, ante nostrorum corporum resumptionem & iudicium generale, diuina visione & fruitione non erunt beatæ; nec habebunt vitam & requiem sempiternam.

Septima hæresis est: quòd diuinæ essentiæ visio animarum beatarum, non est visio intui-

E tiua & facialis.

Octaua hæresis est: quòd secundum communem Dei ordinationem, diuinæ essentiæ intuitiua & facialis visio & fruitio in beatis euacuabitur: nec continuabitur vsque ad finale iudicium, nec ex tunc vsque in sempiternum.

Nona hæresis est: quòd secundum communem Dei ordinationem, animæ decedentium in mortali peccato, mox post mortem suam ad inferna non descendunt, nec pœnis infernalibus cruciantur.

Decima hæresis est: quòd in die iudicij omnes

nes homines ante tribunal Christi cũ suis corporibus non comparebunt redditurі de factis proprijs rationem, vt referat vnusquisque proprij corporis prout gessit, siue bonũ, siue malũ.

IN QVÆSTIONEM VIII.
De quæstionibus condemnatis in Extrauagantibus.

COMMENT. XXXIII.

a Haereses & errores per Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in Extrauagantibus.] *De hoc eodem instituto agunt sanctus Antoninus in summa, par. 4. tit. xj. cap. 7. §. 5. & Turrecremata in summa de Ecclesia lib. 4. parte 2. cap. 37. quibus locis aliorum errores in alijs Extrauagantibus condemnati referuntur, quos non recẽsuit hic Eymericus; enumerat tamen eorũ multos in alijs locis sicut occasio et series dicẽdi postulabat.*

b ¶ Horum autem errorum auctor fuerat, &c. Ioannes de Poliaco.] *Huius Ioannis Poliaci errores refert etiam Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 2. & Prateolus lib. 9. de vitis & sectis hæreticorum, cap. 26. obiter autem hic est obseruandum, Ioannem hunc Poliacum in his erroribus non mansisse pertinaciter: nam & à sententia sua recessit, & errores publice reuocauit, vt constat ex extrauagan. incipien. Vas electionis. quam hic citat Eymericus; quod factum fuit anno quinto Pontificatus domini Ioannis xxij. qui incidit in annum Domini, MCCCXXI.*

c ¶ Quartus error & hæresis est &c.] *Hic est primus error in ordine eorum, qui damnati sunt per Ioannem xxij. in extrauagan. incipien. Gloriosam Ecclesiam. cuius quoddam fragmentum refert Eymericus infra in hac 2. parte, quæst. 16. Hos autem errores profitebantur Fraticelli, siue Begardi, quorum dux & caput fuit Henricus de Cecca, vt constat ex dicta extraug. Gloriosam Ecclesiam. & ex Eymerico infra in hac 2. parte, quæst. 16.*

d ¶ Nonus error est, &c.] *Hunc item errorem & duos sequẽtes defendebant Fraticelli seu Begardi, vt constat ex Eymerico infra in hac 2. parte, quæst. 15. & ex Beato Antonino in summa par. 4. tit. xj. cap. 7. §. 5.*

e ¶ In extrauaganti autem domini Papæ Benedicti duodecimi.] *Antea legebatur, vndecimi. Sed locum restituimus tum in hac quæstione, tum alibi, vt de Benedicto duodecimo accipiatur, sicut ostendimus super extrauagan. Benedictus Deus. relata supra in hac 2. parte, folio. 134. vbi nonnulla tradidimus, quæ hunc locum illustrabunt.*

QVÆSTIO IX.
De hæresibus à Rom. Pont. damnatis post mortẽ auctorũ earũ.

Summarium.

1 *Petri Ioannis errores xx. damnati.*
2 *Alij duo insuper eiusdem errores.*
3 *Michael de Cæsena hæreticus.*
4 *Errores Ioanni de Parma tributi.*
5 *Raymundi Lull errores quàm plurimi.*
6 *Lullistarum errores.*

A

Nona quæstio est: Hæreses & errores per diuersos summos Pontifices de fratrum consilio condemnati, post mortem illorum, qui errores huiusmodi posuerunt; qui sunt? ¶ Ad hanc respondemus, quòd ante condemnationem prædictorum errorum factam per dominum Ioannem xxij. in Extrauagantibus, Cum inter nonnullos. &, Quia quorundam mentes. de quibus infra †, & ante a condemnationem statim dictorum errorum factam per dominum Benedictum xij. in Extrauagante, Benedictus Deus. de qua supra. B

† Quæst. 15. huius partis. fol. 134.

1. Idem b dominus Ioannes Vigesimussecundus, condemnauit de multorum consilio magistrorũ in theologia postillam fratris Petri Ioannis ordinis Fratrum Minorum super Apocalypsim, oriundi de villa, quę dicitur Seriatum, diœces. Biterren. propter hæreticales & erroneos articulos infrascriptos in dicta postilla contentos: quos articulos cum postilla pariter cõdemnauit. Condemnauit etiam postillam eiusdem fratris Petri Ioannis super Matthæum, & postillam etiam eiusdem super canonicas †, in quibus, vt in postilla super Apocalypsim continentur hæreses aliquæ in effectu consimiles. Hæreses autem dictæ postillæ sic vt prædicitur, condemnatæ, sunt istæ. C

PETRVS IOANNES ET EIVS ERRORES DAMNATI

† scilicet, epistolas

Aduertendum tamen prius est, quòd infra per totum, per Babyloniam meretricem magnã intelligit vniuersalem Romanam Ecclesiam militantem, quam nos, & vere, vocamus Sanctam Catholicam & Apostolicam. Per Ecclesiam carnalem intelligit idem, scilicet vniuersalem Romanam Ecclesiam. Per bestiam intelligit idem. Per synagogam Satanæ intelligit idem. Per mysticum Antichristum intelligit Papam, seu Pontificem Romanum. Per Angelum consignatum intelligit Beatum Franciscum. Per Christi militiam intelligit Begardos, seu eorum hæresibus & erroribus credentes. Per Euangelicam vitam, seu regulam intelligit nihil habere nec in proprio, nec in communi, nec ius, seu dominium in rebus habere donandi, vendendi, seu ex illis acquirendi, vel aliàs alienandi: sed habere in eis simplicem vsum facti. Per Ecclesiam spiritualem intelligit idem, scilicet † eius erroribus credentes. D E

† In Sabellano ita legitur: scilicet, sectã Begardorum, & eius, &c.

Errores Petri Ioannis.

Prima hæresis est: quòd sextus status Ecclesiæ, quæ incœpit, vt dicit, à tempore Beati Francisci, & plenius à tempore condemnationis Baby-

Babylonis meretricis magnæ, quando angelus Christi signo signauit per suos futuram militiam Christi, & durabit vsque ad tempus Antichristi, & præeminet notabiliter quinque primis.

Secunda hæresis est: quòd sicut in primo Christi aduentu formata est noua Ecclesia, veteri synagoga reiecta: sic & in initio sexti status, vetustas prioris temporis est vniuersaliter repellenda, vt videatur nouum sæculum, seu noua Ecclesia tunc formari veteribus iam reiectis. Et sicut in sexta ætate reiecto carnali iudaismo, & vetustate prioris sęculi, venit nouus homo Christus cum noua lege, vita, & cruce: sic in sexto statu reiecta carnali Ecclesia, & vetustate prioris sæculi, renouabitur Christi lex, & vita, & crux: propter quod in eius primo initio Franciscus apparuit cauteriatus †, & Christo totus crucifixus, & consignatus.

† al. charactērizatus

Tertia hæresis est: quòd sicut gloria, quæ fuerat synagogæ parata, & pontificibus suis, si in Christum credidissent, translata fuit ad primitiuam Ecclesiam, & ad pastores eius: sic & gloria parata finali ecclesiæ quinti status, propter eius malitiam ad electos sexti status fuit translata.

Quarta hæresis est: quòd constat regulam fratrum Minorum per beatum Franciscum editam, esse vere & proprie illam Euangelicam, quam Christus in se ipso seruauit, & Apostolis imposuit, & in Euangeliis suis conscribi fecit.

Quinta hæresis est: quòd regula beati Francisci est condemnanda à pluribus ab Ecclesia carnali, & superborum nequiter, & sophistice, sicut Christus condemnatus fuit à synagoga reproba Iudæorum: & quòd hoc oportet præire exterminium Ecclesiæ, sicut Christi & suorum condemnatio à Iudæis præiuit temporale exterminium synagogæ.

Sexta hæresis est: quòd beatus Franciscus est ille Angelus, de quo dicitur in Apocalypsi: Vidi alterum angelum habentem signum Dei viui: Euangelicæ vitæ & regulæ sexto & septimo tempore propagandæ, & magnificandæ renouator, & summus post Christum, & eius matrem obseruator.

Apoc. 7.

Septima hæresis est: quòd decet condemnationem regulæ beati Francisci præire exterminium carnalis Ecclesiæ, ad hoc, vt iusto Dei iudicio carnalis Ecclesia prout meruit excitetur, & eius malitia crescat, & consumetur † vsque ad impugnationem vitæ & Spiritus sancti.

† In Bononien. ita: & consequenter vsque ad impugnationem vitæ, &c.

Octaua hæresis est: quòd fere omnes clerici & regulares possidentes aliquid in communi, videntur minus bene senti re de abrenunciatione Euangelica huiusmodi in communi.

Nona hæresis est: quòd sicut synagoga propagata est ex duodecim Patriarchis, & Ecclesia de gentibus ex duodecim Apostolis: sic finalis Ecclesia reliquiarum Iudæorum & gentium est per duodecim viros Euangelicos propagandá: vnde beatus Franciscus habuit duodecim filios & socios, per quos & in quibus fuit fundatus, & initiatus ordo Euangelicus.

A

Decima hæresis est: quòd tertia tribulatio transfigit manus per apparentiam celebris auctoritatis Ecclesiæ, & plebeiæ multitudinis sibi subditæ, & per apparentiam contrarii in spiritualibus viris.

Vndecima hæresis est: quòd Angelus Franciscus sentiet se prosperari, non ita in carnali Ecclesia Latinorum, sicut in Græcis, & Sarracenis, & Tartaris, & tandem in Iudæis.

B

Duodecima hæresis est: quòd omnes abbates quinti temporis conuenient in quintum caput bestiæ, quæ est diabolus, aut Antichristus, & congregatio malorum.

Tertiadecima hæresis est: quòd illa Ecclesia, quam nos vocamus vniuersalem Ecclesiam catholicam militantem; est Ecclesia carnalis, Babylon meretrix magna extensiue: quia boni sic sunt in ea, sicut pauca grana auri inter immensos aceruos arenæ: & sicut pauca grana tritici sub immenso cumulo palearum, quæ etiam Ecclesia carnalis publice & impudentissime adulteratur à suo sponso Christo: quæ etiam se & omnes gentes sibi subiectas corrumpit, fœdis carnalitatibus, & simoniacis cupiditatibus, & terrena gloria huius mūdi, quæ etiam nūc exarsit in iram contra viros spirituales, & contra vires & influxus Spiritus sancti; quæ etiam cecidit intus spiritualiter, & exterius corporaliter; & quæ per temporale exterminium cecidit in mundo; deinde ad æternum supplicium cecidit in inferno: & quæ sua malitia & potestate impediuit & angustiauit spiritum electorum, & conuersionem totius orbis; quæ etiam est exterminanda, & eius exterminium erit Sanctis quasi exitus de carcere, ad libertatis latitudinē & volatum, & exitus de tenebrosissimo fumo fornacis ad lucem solarem: & sicut exoneratio à lapide molari, seu à monte immenso.

C

D

Quartadecima hæresis est: quòd sicut per quattuor animalia quattuor primos status Sanctorum designantia, sublimata est generalis sedes Romanæ Ecclesiæ ceteris patriarchalibus seu orientalibus, à Christo, & ab eius vera fide reiectis: sic in eodem tempore per quattuor bestias à Daniele visas, quattuor primis ordinibus Sanctorū contrarias, sublimata est sedes bestiæ, id est, bestialis cateruæ, ita vt numero & potestate præualeat, & fere absorbeat sedem Christi, cui localiter, & nominaliter est commixta; vnde & sic appellatur Ecclesia fidelium, sicut & illa, quæ vere est per gratiam Sedes & Ecclesia Christi. Super huiusmodi vero malitiam, non cessant zelatores sancti huius quinti temporis effundere phialam detestationis, & celebris increpationis, ita quòd regnum eius, velit nolit, euidenter apparet omnibus, & etiam ipsismet tenebrosum, id est, fœda & enormi luxuria & auaritia, & simonia, & superbia, & dolosa

E

Dan. c. 1.

losa negotiatione, & astutia, & fere omni malitia dissipatum, & abominandum: Vnde & infra vocatur Babylon meretrix habens in manu sua poculum aureum plenum abominatione. Per hanc autem sedem bestiæ designatur principaliter carnalis clerus, in hoc quinto tempore regnans, & toti Ecclesiæ præsidens: in quo quidē bestialis vita transcendenter, & singulariter regnat, & sedet sicut in sua principali sede: Et longe plus, quàm in laicis plebibus sibi subiectis.

Quintadecima hæresis est: quòd tempore Antichristi mystici, carnalis Ecclesia, per quam intelligit in toto suo processu Ecclesiam Romanam, contra doctrinam Sanctorum, & vitam & zelum, acrius exardescens, quasi omnino siccetur † spirituali sapientia, & virtuali gratia, & opulentia Christi: sicut factum fuit in Iudæis, & in Græcis, ita vt pateat omni errori.

† al. siccabitur

Sextadecima hæresis est: quòd sicut Vasthi regina à regno & coniugio regis Assueri abiecta, electa est Esther humilis & sancta ad eiusdem regis connubium & regnum, fecitque rex magnificum conuiuium cunctis principibus & seruis suis: sic reiecta synagoga, electa est Ecclesia plenitudinis gentium: sicque in sexto statu Ecclesiæ reiecta Babylone adultera, oportet spiritualem Ecclesiam exaltari, & celebre ac spirituale conuiuium post eius nuptias celebrari.

Esther. c. 1. & 2.

Decimaseptima hæresis est: quòd sub mystico Antichristo fienda est subuersio & commotio, per quam tota carnalis Ecclesia terribiliter excitabitur†, & commouebitur contra Euangelicum spiritum Christi.

† al. excæcabitur.

Decimaoctaua hæresis est: quòd sub mystico Antichristo cadet Babylon meretrix carnalis Ecclesia, quo tempore sancti patres fortiter prædicabunt dicentes, quòd ex tunc non est Ecclesia Christi, sed synagoga satanæ, & habitatio dæmoniorum, quæ ante in corde suo dicebat superbiendo: Sedeo regina in magna præsidentia & gloria, super regnum meū dominor, & quiesco, & vidua non sum; id est, non sum destituta gloriosis episcopis & regibus.

Decimanona hæresis est: quòd Romana Ecclesia est mulier illa meretrix magna, de qua agitur in Apocalyp. quæ fuit quondam in statu paganismi, & postmodum fuit in fide Christi, quæ nunc multis criminibus cum hoc mundo fornicata est, quæ merito vocatur meretrix magna, quia à fideli cultu & à syncero amore, & delitijs Christi spōsi sui recedens adhæret huic sæculo, & diuitijs, & delitijs eius, & diabolo, & regibus, & magnatibus, & prælatis, & omnibus alijs amatoribus huius sæculi.

Apoc. cap. 17. & 18.

Vigesima hæresis est: quòd magis appropriate competit doctoribus status tertij generalis, qui est sextus & septimus, esse spirituales portas apertas introducentes apertores, A seu explicatores sapientiæ Christianæ, quàm Apostolis.

Multa alia hæreticalia posuit iste frater Petrus Ioannes in apostilla prædicta: sed hæc sunt principalia, & ad hæc cetera reducuntur: posuitque quamplura alia falsa, temeraria, blasphema, periculosa, præsumptuosa pariter & insana.

Articuli autem postillæ super canonicas, & postillæ super Matthæum, continent prædictos articulos in sententia & effectu, de condemnatione Ecclesiæ carnalis Babyloniç meretricis magnæ, & exaltatione ecclesiæ spiritualis: sed B in speciali ponuntur in postilla super Matthęū duæ hæreses, quæ sunt postmodum condemnatæ, vna per dominum Clementem V. & alia per dominum Ioannem XXII.

2 Prima hæresis est: quòd quando vnus militum lancea latus Christi in cruce pēdentis aperuit, quòd Christus adhuc erat viuus, & nondum mortuus. Et hæc condemnatur in clemen. de sum. tri. & fide catho. cap. Fidei. Sup. pag. 7.

Secunda hæresis est: quòd Christus & Apostoli eius non habuerunt aliqua in proprio, nec in communi, nec in rebus, quibus vtebantur, C habuerunt nisi simplicem vsum facti. Hæc condemnantur in extrauagantibus prædictis, Cum inter. &, Quia quorundam mentes. Habētur infra q. 15. huius partis.

Errores Michaelis de Cæsena.

3 Postmodum vero factis dictis condemnationibus de præfatis hæresibus & erroribus, & præsertim de hæresibus condemnatis in sæpe dictis extrauagantibus, fuerunt condemnatæ hæreses istæ iterum, & consimiles [c] contentæ D in libello fratris Michaelis de Cæsena hæretici Ministri Generalis ordinis Fratrum Minorum, propter hanc causam à ministerio † depositi: quem fecit contra dominum Ioanem XXII. prædictum, vocans eundem dominum Ioannem Papam, Ioannem de Caturco hæreticum gerentem se pro Papa in Auinione: qui dominus Ioannes eundem fratrem Michaelem deposuit, & suum libellum & contentos in ipso dictos errores condemnauit, & condemnando doctrinam eius hæreticalem & pestiferam, condemnauit etiam & personam, eum hæreticum E promulgando: vt patet in extrauagante eiusdē domini Ioannis XXII. quæ incipit: Quia vir reprobus Michael de Cæsena, & Magister † Generalis ordinis Fratrum Minorum.

† al magisterio

† al. Minister

Errores Ioannis de Parma.

4. Aduertendum [d] tamen, quòd ante condemnationem prædictorum librorum editorum à prædicto fratre Petro Ioāne factam Auinione per Dominum Papam Ioannem XXII. dominus Alexander Papa IIII. condemnauit Romæ quendam librum, Euangelium æternū communiter

communiter appellatum: cuius auctor fuit, vt fertur communiter, quidam ° frater Ioannes de Parma Italicus monachus: in quo libro sequentes hæreses & errores sunt reperti.

Primus error est: quòd doctrina Abbatis Ioachim excellit † doctrinam Christi, & consequenter nouum & vetus testamentum.

† al. excedit

Secundus error: quòd Euangelium Christi non est Euangelium regni, & ideo non est ædificatorium.

Tertius error: quòd nouum testamentum est euacuandum, sicut vetus est euacuatum.

Quartus error: quòd nouum testamentum non durabit in virtute sua, nisi per sex annos proxime tunc futuros, videlicet vsque ad annū Christi incarnationis Mcclx.

Quintus error: quòd illi, qui erunt vltra prædictum tempus, erunt in statu perfectorū.

Sextus error: quòd Euangelium Christi aliud Euangelium subdet, & ita pro sacerdotio Christi aliud Euangelium succedet.

Septimus error: quòd nullus simplex homo est idoneus ad instruendum hominem alium de spiritualibus & æternis, nisi illi, qui incedūt pedibus nudis.

Octauus error: quòd quantumcunque Deus affligat Iudæos in hoc mundo, illos tamen seruabit; quibus benefaciet etiam manentibus in iudaismo: & quòd in fine liberabit eos ab omni impugnatione hominum, etiam in iudaismo manentes.

Nonus error: quòd Ecclesia nondum peperit nec pariet filios ante finem regni temporalis, quod finietur per sex annos tunc proxime sequentes.

Et per hoc datur intelligi ibidem, quòd religio Christiana; quæ iam multos peperit vocatos ad fidem Christi, non est Ecclesia.

Decimus error: quòd Euangelium Christi neminem perducit ad perfectum.

Vndecimus error: quòd adueniente Euangelio Spiritus sancti, siue clarescente opere Ioachim (quod ibidem dicitur Euangelium æternum, siue Spiritus sancti) euacuabitur Euangelium Christi.

Duodecimus error: quòd spiritualis intelligentia noui testamenti non est commissa Papæ Romano, sed tantum litteralis.

Et per hoc datur ibi intelligi, quòd Ecclesia Romana non potest iudicare de spirituali intelligentia noui testamenti: & si iudicat, temerarium est eius iudicium, & ei non est acquiescendum: quia Ecclesia Romana (vt dicunt) animalis est, & non spiritualis.

Tertiusdecimus error: quòd recessus ecclesiæ Græcorum à Romana Ecclesia fuit bonus.

A Et per hoc datur intelligi, quòd viri spirituales non tenentur obedire Romanæ Ecclesiæ, nec acquiescere eius iudicio.

Quartusdecimus error: quòd tertius ordo clericorum, (qui secundum prædictum librum est ordo religiosorum) non tenetur se exponere morti pro defensione fidei, aut conseruatione cultus Christi, sed secus de alijs hominibus.

Quintusdecimus error: quòd populus Græ-
B cus magis ambulat secundum spiritum, quàm populus Latinus.

Et per hoc datur intelligi, quòd populus Græcus magis est in statu saluandorum, & magis est adhærendum ei, quàm populo Romanæ Ecclesiæ.

Sextusdecimus error: quòd sicut filius operatur salutem populi Romani siue Latini, qui filium repræsentat: sic pater operatur salutem populi Græci, qui Spiritum repræsentat.

C Et per hoc datur intelligi, quòd pater saluum faciet populum Græcum, & Iudaicum, qui spiritum repræsentant.

Decimusseptimus error: quòd sicut veniente Ioanne Baptista, ea quæ præcesserunt, refutata sunt necessario, propter noua superuenientia: ita adueniente tempore Spiritus sancti, siue tertio statu mundi, ea quæ præcesserunt, refutabuntur necessario, propter noua, quæ superuenient.

D Ex quo datur intelligi, ibidem, quòd nouum testamentum refutabitur, & vetus projicietur.

Decimusoctauus error: quòd Spiritus sanctus aliquid recipit ab Ecclesia, sicut Christus inquantum homo accepit à Spiritu sancto.

Decimusnonus error: quòd Christus & Apostoli eius non fuerunt perfecti in vita contemplatiua.

Vicesimus error: quòd actiua vita vsque ad tempus Abbatis Ioachim fructuosa fuit: sed nunc fructuosa non est: contemplatiua vero vita ab ipso Ioachim fructificare cœpit, & amo-
E do in perfectis successoribus eius perfectius manebit.

Et per hoc datur intelligi ibidem, quòd ordo clericorum, ad quem pertinet vita actiua, amodo non fructificabit in ædificatione Ecclesiæ & conseruatione; nec omnino in regimine: sed ordo monachorum in his fructificabit.

Vicesimusprimus error: quòd aliquis de ordine religiosorum futurus est, qui præferetur omnibus dignitate & gloria, in quo implebitur prophetia, & promissio psalmistæ dicentis:

Psal. 15. tis: Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi.

Vicesimus secundus error: quòd ille ordo in quo complebitur prædicta promissio Psalmistæ tunc conualescet, quando ordo clericorum desinet † perire.

† Vulgaris locutio, id est, quando omnino peribit siue cum desinet esse.

Vicesimus tertius error: quòd ille ordo paruulorum est, in quo complebitur promissio prędicta Psalmistæ.

Vicesimus quartus error: quòd sicut in primo statu mundi fuit commissum regnum, seu regimen totius Ecclesiæ à Patre aliquibus de ordine coniugatorum, in quo auctorizatus fuit ille ordo: sic etiam in tertio statu mundi committetur alicui, vel aliquibus de ordine monachorum à Spiritu sancto, in quo vel quibus ab ipso gloriabitur ille ordo.

Vicesimusquintus error: quòd illi, qui præsunt collegijs monachorum, in diebus istis cogitare debent de recessu à sæcularibus, & parare se ad reuertendum ad antiquum populum Iudæorum.

Vicesimus sextus error: quòd prædicatores, qui erunt in vltimo statu mundi, erunt maioris dignitatis, & auctoritatis, quàm prædicatores primitiuæ Ecclesiæ.

Vicesimus septimus error: quòd prædicatores, & doctores religiosi viri quando infestabuntur à clericis, transibunt ad infideles, & timendum est ne ad hoc transeant, vt cogant eos in prælium contra Romanam Ecclesiam, iuxta doctrinam Ioannis Apoc. 15.

De Raymundo Lull, & eius erroribus.

5. Postea [f] dominus Papa Gregorius XI. in Consistorio etiam de consilio fratrum interdixit, & condemnauit doctrinam cuiusdam Raymundi Lull Catalani mercatoris de ciuitate Maioricarum oriundi, laici, phantastici, imperiti, qui quamplures libros ediderat in vulgari Catalanico, quia totaliter grammaticam ignorabat: quæ doctrina erat plurimum diuulgata, quam creditur habuisse à diabolo, cum eam nõ habuerit ab homine, nec humano studio, nec à Deo, cum Deus nõ sit doctor † hæresum, nec errorum; licet ipse Raymundus asserat in libris suis, quòd eam habuit in quodam [g] monte à Christo, qui sibi (vt dixit) apparuit crucifixus: qui putatur fuisse diabolus, & non Christus. Quæ doctrina durauit fere per octuaginta annos quousque scilicet, frater Nicolaus Eymerici ordinis Prædicatorum Aragoniæ Inquisitor ex certis causis habens eandem multum suspectam de hæretica prauitate, illam multo cum labore transcurrit, & postea præsentauit prædicto Domino Papæ Gregorio viginti volumina, & causa commissa domino Cardinali Hostiensi, de eius mandato fuerunt per viginti

† al. auctor

A & vltra Magistros in theologia diligẽter examinata: & tandem de fratrum consilio, vt vere hæreticalia condemnata, & tota doctrina generaliter interdicta: quæ doctrina continebat plusquam quingentos articulos erroneos, de quibus, vt prolixitati parcatur, centum præsentibus inseruntur.

Primus articulus est: quòd Deus habet multas essentias. In lib. de philosophia amoris. *Raymundi Lull errores.*

Secundus: quòd in diuinis essentia non est otiosa, sed essentiat. & natura naturificat, bonitas bonificat, & infinitas infinitificat, & æternitas æternificat. In lib. de centum Dei nominibus. & in lib. super primo sententiarum, q. 2.

B Tertius: quòd sicut leo se habet ad leonificandum, & homo ad homificandum: sic & multo plus diuina natura se habet ad naturificandum, & diuinitas ad diuinificandum. In lib. super primo sententiarum, q. 2.

Quartus: quòd sicut diuina natura requirit agere intrinsece, scilicet, naturare: sic sua bonitas requirit bonificare, magnitudo magnificare, æternitas æternificare: & sic de alijs, cum sint cum ipsa natura vnum numero. In lib. super primo sententiarum, q. 2.

C Quintus: quòd sicut Deus naturale habet intelligere, & amare intrinsece: ita intrinsece habet naturale bonificare, æternificare, possificare & virtuificare. In lib. super primo sententiarum, & in lib. de centum Dei nominibus.

Sextus: quòd quia non est altera æternitas nisi Dei, oportet quòd substantia se habeat vt suppositũ æternans, vt de seipsa producat æternum bonum. In lib. contemplationum.

D Septimus: quòd in diuinis est dare commune suppositum, quod respondet secundum suã naturam rationibus diuinis in producendo bonum. In lib. cõtemplationum in pluribus locis, & in lib. de septem arboribus.

Octauus: quòd in diuinis sunt tres personæ, & non plures, nec pauciores: scilicet, vniens, vnibilis, & vnire: deificans, deificabilis, & deificare: æternificans, æternificabilis, & æternificare. In lib. de septem arboribus.

E Nonus: quòd in diuinis deificatiuus, bonificatiuus, & æternificatiuus, virtuificatiuus, possificatiuus, & in amore intellectiuus est Pater deificabilis, bonificabilis, æternificabilis, virtuificabilis, possificabilis: & in amore intelligibilis est Filius; sed deificare, bonificare, æternificare, virtuificare, possificare, & in amore intelligere est Spiritus sanctus. In lib. de centum Dei nominibus. & in lib. de vii. arboribus.

Decimus: quòd essentia & natura Dei patris generat filium. In lib. de centum Dei nominibus, & in lib. de ecclesiasticis prouerbijs.

Vndecimus: quòd Deus pater est antequam Deus filius. In lib. de vii. arboribus.

Duodecimus: quòd Deus pater, inquantum pater, est suppositum singulare, sed inquantum respondet

respondet suis rationibus ad producendum filium, est suppositum commune. In lib. de 7. arboribus.

Tertius decimus: quòd si Deus non fuisset pater non potuisset esse pater æternitatis, cuius est pater inquantum eam dedit filio per generationem. In lib. de ecclesiasticis prouerb.

Quartusdecimus: quòd Deus pater est multiplicabilis, & Deus filius cōsimiliter. In lib. de contritione, confessione, satisfactione, & oratione.

Quintusdecimus: quòd Deus filius est à Deo patre totus generatus, & tota eius essentia, & natura. In lib. orationum.

Sextusdecimus: quòd Deus filius sic essentialiter est de essentia productus, sicut personaliter de persona. In lib. super primum sententiarum, quæst. 24.

Decimusseptimus: quòd Dei filij essentia relata ad personam filij sic est genita, sicut est ingenita essentia patris relata ad personam patris: In lib. super j. sententiarum. q. 24.

Decimusoctauus: quòd Deus, qui est filius deitatis est pater hominis deificati propter hoc vt deificare patri assimiletur. In lib. de centum Dei nominibus.

Decimus nonus: quòd Spiritus sanctus est conceptus de patre & filio. In li. de ecclesiasticis prouerbijs.

Vigesimus: quòd spiritus sanctus procedit à patre & filio, vt æqualis sit patri & filio, ita quòd habeat duas passiones, vnam scilicet à patre, & aliā à filio, sicut pater habet duas actiones, & filius vnam actionem, & vnam passionem. In lib. de 7. arboribus. & in lib. super 1. sententiarum. q. 12.

Vigesimus primus: quòd duæ passiones spiritus sancti sunt de tota actiuitate patris: & stāt sicut vna persona, sicut duæ actiuitates vnum principium. In lib. de 7. arboribus.

Vigesimus secundus: quòd de patre, filio, & spiritu sancto sic est, quòd quilibet eorum stat tam completus, sicut alius; & stant omnes tres vnus Deus non distincti in aliquo. In lib. de cōfessione, contritione, satisfactione, tempore, & oratione.

Vigesimus tertius: quòd tantū sunt tres personæ diuinæ in vnione, quòd nulla illarum triū potest aliquid agere intrinsece sine aliis: quia nec generare, nec spirare. In lib. contempl.

Vigesimus quartus: quòd generatio & processio non possunt esse in diuinis per vnam, vel duas personas solum minus de omnibus tribus. In lib. contempla.

Vigesimus quintus: quòd stante filio de toto patre, & stante spiritu sancto de totis ambobus sine aliqua conditione contrarietatis, stat eorum distinctio & concordia in maiori maioritate, quæ potest esse; & tres personæ diuinæ distinguuntur maiori distinctione, quæ potest esse. In lib. de 7. arboribus.

A Vigesimus sextus: quòd sicut inter patrem & filium in diuinis est maior vnitas, & concordia, quę posit esse, sic inter eos est maior distinctio, quæ possit esse. In lib. de 7. arboribus.

Vigesimus septimus: quòd male faciunt illi, qui dicunt, quòd inter patrem, & filium, & spiritum sanctum non sit tanta distinctio, quanta est inter Deum, & equum: cum inter diuinas personas sit maior concordia, quàm inter Deū & equum: quæ maior concordia non potest esse sine maiori distinctione personarū. In lib. de 7. arboribus.

Vigesimus octauus: quòd extra Deum differentia est maior in pluralitate, & concordia in
B vnitate, sed in Deo est æqualitas in differentia & vnitate. In lib. amati, & amici.

Vigesimus nonus: quòd inquantum filius in diuinis est distinctus à Patre & Spiritu sancto personaliter, potest esse incarnatus sine hoc quòd illi non sint incarnati: sed inquantum omnes tres personæ sunt vna essentia, & natura, oportet quòd Pater & Spiritus sanctus sint ita veraciter homo per incarnationem, sicut Filius. In lib. de 7. arboribus.

C Trigesimus: quòd vnitas naturæ & essentiæ diuinæ facit stare æqualiter tres personas diuinas hominem deitatum. In lib. de 7. arboribus.

Trigesimus primus: quòd in persona filij Dei accepit natura humana participationem cum persona Dei patris, & Dei spiritus sancti. In lib. de ecclesiasticis prouerbijs.

Trigesimus secundus: quòd tunc quando filius Dei accepit humanam naturam, produxit personam hominem in sua persona: sic in tantū do esse hominem, sicut produxit cum patre spiritum sanctum. In lib. de 7. arboribus.
D
Trigesimus tertius: quòd esse humanum est nobilius esse quod Deus creauit, & homo melior creatura, quæ sit: & sicut essentia diuina est summum esse in bonitate, ita filius Dei fuit incarnatus in meliori esse, quod sit post diuinum esse. In lib. contempla.

Trigesimus quartus: quòd diuina natura, quæ est filius Dei, voluit esse induta de humana natura, quæ est Christus homo. In lib. de 7. arboribus.

E Trigesimus quintus: quòd Deus pro humano genere saluando sine hoc quòd humanum genus non petiuit veniam, voluit ei indulgere per incarnationē, quam accepit misericordia, quæ est Deus. In lib. de 7. arboribus.

Trigesimus sextus: quòd si humana natura potuisset se elongare à diuina natura, & eam fugere, vt non incarnaret se in ea, fecisset: sed natura diuina accessit ad humanam naturam, & incarnauit se in illa. In lib. contempla.

Trigesimus septimus: quòd natura diuina in Christo vnita humanitati a peccato originali purificauit, custodiuit, & mundauit eius humanitatem, vt non esset in ea. In lib. contemplationum.

Trigesimus octauus: quòd in Christo sunt tres naturæ, scilicet diuina, anima rationalis, & corpus humanum: & propter quamlibet istarum naturarum est rex: nam propter naturam diuinam est rex diuinus, & æternus: propter animam rationalem est rex omnium spirituũ creatorum & creabilium; sed propter corpus humanum est rex totius corporalis naturæ. In lib. de Benedicta tu.

Trigesimus nonus: quòd substantia Christi humanitatis distinguitur in tres res, scilicet, animam, corpus, & spiritum, qui exit à duobus, scilicet, à corpore & anima. In lib. contempla.

Quadragesimus: quòd anima Christi diligit suam formam, & suam materiam: quæ forma animæ Christi est nobilior, pulchrior, melior, & honorabilior forma quæ sit; nec aliæ formæ aliarum creaturarum habent tantam virtutem, sicut habet sola forma animæ Christi; in qua propter eius pulchritudinem illi, qui sunt in paradiso, habent magnam gloriam. In lib. contempla.

Quadragesimus primus: quòd per Christum principaliter est mundus creatus de nihilo. In lib. de centum Dei nominibus.

Quadragesimus secundus: quòd diuina natura & humana in Christo, sunt magnæ in differentia, & concordia, & tam magnæ, quòd sicut est concordia maior, quàm alia concordia, quæ sit inter creatorem & creaturã †, oportet quòd sit differentia maior inter diuinam naturam & humanam in Christo, quàm aliqua differentia, quæ sit inter creatorem & creaturam. In lib. de 7. arboribus.

† Videtur hic deesse dictio ita.

Quadragesimus tertius: quòd inter verbum diuinum & animam, quam assumpsit, est magna concordia per cõiunctionem & vnionem; & ita magna, quòd verbum est anima, & homo: & homo est verbũ cum omnibus partibus suis, & verbum conuertitur cum anima. In lib. super primo sententiarum, q. 7.

Quadragesimus quartus: quòd anima Christi est instrumentum, & verbum est agens, & ideo mediante anima Christi verbum comprehendit, & non immediate. In lib. 3. sententiarum, q. 17.

Quadragesimus quintus: quòd Christo ita fuit leue in die passionis suæ dolores sustinere, sicut dicere. In lib. contemplationum.

Quadragesimus sextus: quòd tota humana natura Iesu Christi in passione pœnam habebat, & tota diuina natura pœnam eius sentiebat. In lib. de ecclesiasticis prouerb.

Quadragesimus septimus: quòd corpus Christi stans in cruce fuit mortuum, inquantũ anima dimisit illud, & nõ fuit mortuũ, inquantum deitas ab eo non recessit: nec coniunctio diuinæ naturæ & humanę fuit diuisa: remansit ergo Christus viuus, & mortuus: fuit mortuus secundum cursum naturalẽ, sed remansit viuus supra cursum naturalem. In lib. de 7. arboribus,

A Quadragesimus octauus: quòd mortuus fuit Christus homo secundum mortem humanam: sed remansit homo Deus, inquantum Deus remansit homo. In lib. de 7. arboribus.

Quadragesimus nonus: quòd resurrexit Christus propter hoc, vt esset homo coniunctus ex anima & corpore, sicut erat homo antequam moreretur; & quando fuit mortuus fuit homo, inquantum filius Dei erat homo. In lib. de 7. arboribus.

Quinquagesimus: quòd in cœlo imperiali sunt animæ sanctorum, & in illo vident Deum

B & contemplantur facie ad faciem, & oculo spirituali ad oculum; & in istis locis inferioribus nulla anima potest videre nec contemplari Deum sine medio, quod est species phantastica. Est ergo nobilior locus ille superior, quàm iste inferior; oportuit ergo quòd Christus ascenderit † corpus suum in altum. In lib. de 7. arboribus.

† al. assumpsit

In quo videtur intelligere, quòd anima Christi vsque post ascensionem non contemplabatur, nec contemplari potuit diuinam essentiam immediate, &

C facialiter.

Quinquagesimus primus: quòd Dei filius est bonus ratione bonitatis beatæ Mariæ, quæ est bona per naturam, & naturalem habet proprietatem, quòd est bona in seipsa intantum quòd non fecit peccatum mortale nec veniale, sed habet proprietatem per se ipsam faciendi bonum. In lib. de beata Maria.

Quinquagesimus secundus: quòd beata Maria relaxat peccatoribus culpas, & peccata; & potest plus peccatoribus indulgere, quàm ipsi

D peccare, donatque virtutes & merita, fidem, spem & charitatem, cum quibus habeant homines vitam æternam. In lib. de beata Maria.

Quinquagesimus tertius: quòd voluntas beatæ Mariæ est contra iustitiam, quia non dilexit filij sui mortem, quem Deus cum iustitia interemit: & in hoc est stulta, & inobediens beatæ Mariæ voluntas. In lib. orationum.

Quinquagesimus quartus: quòd Papa est vicarius beati Petri. In lib. de 7. arboribus: & in lib. contempla.

Quinquagesimus quintus: quòd propter

E peccatum primi hominis totus mundus fuit corruptus, & quantum ad vegetabilia, & animalia, & alia creata ad seruitium hominis: immo etiam quantum ad dæmones, & etiam angelos. In lib. contemplat.

Quinquagesimus sextus: quòd propter peccatum originale corpus hominis nõ est dignũ, quòd sumat vsum & seruitium, ac vitã de plantis, nec de animalibus brutis, quæ sunt creaturæ Dei, in quibus non habet ius aliquis, qui sit contra Deum. In lib. de articulis fidei.

Quinquagesimus septimus: quòd quia anima rationalis est forma corporis, & mouet

corpus

corpus ad accipiendam vitam de plantis, animalibus brutis, & alijs rebus ei necessariis, mouet corpus iniuste contra ius, & rationem. In lib. de articulis fidei. Et quòd ille, qui est in peccato, non habet ius in aliqua creatura. In lib. de ecclesiasticis prouerbiis.

Quinquagesimus octauus: quòd post peccatum originale Deus & humanum genus fuerũt in magna contrarietate boni & mali, virtutis & vitii, veri & falsi: & illa contrarietas erat ita magna, quòd Deus in mundo populum non habebat. In lib. super senten. q. 110.

Quinquagesimus nonus: quòd Deus consentit, quòd homo faciat peccatum veniale, vt † non faciat peccatum mortale: aliàs magis distaret à diuina bonitate, & magnitudine per peccatum veniale, quàm per mortale: & sic Deus non licentiaret hominem quòd faceret peccatum veniale: quod est impossibile. In libro sententiarum. q. 119.

† al. & non

Sexagesimus: quòd Deus peccatorem iuuare non potest, dum suum intelligibile & amabile sunt infirma: & hoc quia participare non potest per suam bonitatem, & virtutem cum malitia; neque Deus contra iustitiam agere potest. In lib. super 2. sententiarum. q. 47.

Sexagesimus primus: quòd anima Iudæi & Sarraceni, qui credit esse in veritate, & non peccat mortaliter in peccato actuali non habebit pœnam spiritualem. In lib. de 7. arboribus.

Sexagesimus secundus: quòd nullus est homo ita vilis, nec ita peccator, qui qualiber hora, qua velit, non possit esse Dei amicus, & familiaris. In lib. contemplationum.

Sexagesimus tertius: quòd homo non debet reclamare ad Deũ si non diligit eum: & quòd ille facit magnam malignitatem, qui orat Deum sine charitate. In lib. de ecclesiasticis prouerbiis.

Sexagesimus quartus: quòd in faciendo bonũ nõ oportet nos sperare, quòd Deus incipiat, quia iam incœpit, quando nos creauit, & pro conseruatione nostra mundum nobis dedit, vt ei seruiamus, & eum honoremus. In lib. orationum, & in lib. de philosophia amoris.

Sexagesimus quintus: quòd virtus est ita bona & quantitate magna, quòd omnis homo potest eam habere pro sua voluntate. In lib. de philosophia amoris. & in lib. de centum Dei nominibus.

Sexagesimus sextus: quòd nullus homo est qui non possit multiplicare amorem suum & velle, inquantum voluerit. In lib. contempla.

Sexagesimus septimus: quòd de amore diuino quilibet potest habere quantum voluerit, & de Deo quilibet etiam potest habere quantum voluerit. In lib. contemplationum, & in lib. de centum Dei nominibus.

Sexagesimus octauus: quòd quilibet homo potest Deum contemplari quantum vult, & vbi vult, & quando vult. In lib. contemplatio.

A Sexagesimus nonus: quòd quilibet homo de charitate & spe potest habere quantum vult. In lib. contempla. & in lib. de 7. arboribus.

Septuagesimus: quòd homo potest venire ad saluationem per virtutes morales; & quòd quilibet homo potest habere de gloria paradisi tantam quantam vult habere; & omni tempore, quo est in isto mundo, potest eam sibi procurare; & in omni loco in quo sit, potest homo eam lucrari. In lib. de articulis fidei, & in lib. contemplationum.

Septuagesimus primus: quòd homo peccat,

B & est Deo inobediens, si nõ facit bonum quod intelligit: quod quidem potest facere, licet illud bonum facere non sit ei mandatum. In lib. contempla.

Septuagesimus secundus: quòd qui non facit id bonum, quod potest facere, non videtur Deum multum diligere. In lib. contempla. & in lib. de centum Dei nominibus.

Septuagesimus tertius: quòd tantum est imputandum omni potenti bonum facere, & nolenti, quantum si faceret malum; quia homo potens facere bonum & nolens semper est in

C culpa. In lib. contempla.

Septuagesimus quartus: quòd qui non facit totum posse suum ad conuertendum omnes infideles, errat, & debet timere Deum, & est sine charitate. In lib. contempla.

Septuagesimus quintus: quòd Deus est ita firmus ad indulgendum, quòd nihil potest indulgentiam impedire nisi desperatio. In lib. de centum Dei nominibus.

Septuagesimus sextus: quòd Deus habet populo suo tantam charitatem, quòd quasi omnes homines mundi erunt saluati: quia si plu-

D res essent damnati, quàm saluati, misericordia Christi esset sine magna charitate. In lib. de planctu.

Septuagesimus septimus: quòd sine charitate non possumus habere aliquam virtutẽ, sicut sine oculis non possumus videre. In lib. de doctrina puerili.

Septuagesimus octauus: quòd quia omnes homines eiusdem speciei sunt, dignũ est, quòd homo diligat proximum suum quantum seipsum; & si non facit, eius amor est falsus, & de-

E ordinatus: & hoc est Dei mandatum. In lib. contemplationum, & in lib. de 7. arboribus, & in alio de doctrina puerili.

Septuagesimus nonus: quòd illi, qui non diligunt pluuiæ multiplicitatem, vel paucitatem, vel sterilitatem, seu siccitatem, caliditatem, & frigiditatem, & alia, quæ fiunt in mundo similia, non diligunt opera diuina, sed contrariantur diuinæ iustitiæ. In lib. contempla.

Octuagesimus: quòd homo debet amare Deum quia bonus est, non autem propter vllã rem, quam sibi donet; nec propter indulgere suum peccatum; nec propter hoc, quòd ipse non sit damnatus: & qui sic voluerit orare,

sentiet se tam altum per suum amare, & per suum intelligere, & memorari, quòd non poterit altius ascendere. In lib. de contritione, confessione, satisfactione, & oratione.

Octuagesimus primus: quòd illi, qui amant Deum propter hoc vt det eis gloriam cælesté, vel bona temporalia, & timent Deum propter hoc vt non det eis pœnam infernalem, vel labores temporales, faciunt de prima intentione secundam, & de secunda primam; & eorum intentio est peruersa & falsa, & contra Dei intentionem: & non est vnus homo solus, qui fecerit tantum malum sicut id, quod fecit Machometus, qui tot homines misit in errorem; & tamen maius malum sequitur cum homo non habet ad Deum primam intentionem, quàm sit totum malum, quod fecit Machometus: quia maius bonum est in homine vno, qui fortiter diligit Deum per primam intentionem, quàm sit malum in omnibus hominibus, qui sunt damnati. In libro intentionum.

Octuagesimus secundus: quòd si Deus dat homini de bonis huius mũdi, nec propter hoc, quia dat sibi, & multiplicat bona, homo debet eum diligere plus: quia tantum debet eum diligere; quòd plus non possit eum diligere. In lib. de arte amatiua.

Octuagesimus tertius: quòd inconueniens est, quòd verus amor propter aliqua, quæ facit homini Deus multiplicet, seu minuat suum amare: quia postquam Deus initiauit hominem amare bonitate, magnitudine amore, & sic de alijs, & homo contemplari Deum, non conuenit quòd contrarie † habeat posse in amare: immo oportet esse tam magna magnitudo initiandi contemplandi in amore, vestito bonitate, magnitudine & duratione, & sic de alijs, quòd nõ possit suum amare crescere, nec minui: quia si possit crescere & minui, iam initiare & contemplari non intraret medium amoris. In lib. de arte amatiua.

† al. cõtrariũ

Octuagesimus quartus: quòd tantum desiderat & amat amicus, hoc est homo iustus, bonitatem, magnitudinem, & æternitatem sui amati, hoc est Dei, quòd propter suum amoré se concordant bonitas, magnitudo, & æternitas in esse vnam essentiam & naturam, & vnam & eandem rem in numero in amico & amato. In lib. de arte amatiua.

Octuagesimus quintus: quòd amicus & amatus (scilicet homo iustus & Deus) sunt vna indistincta & inconfusa essentia & natura, in bonitate, & magnitudine, & æternitate. In lib. de arte amatiua.

Octuagesimus sextus: quòd si amicus, hoc est, homo iustus, non fuisset ipsa substantia sui amati, hoc est Dei, & amatus non fuisset ipsa substantia sui amici, iam eorum gloria non fuisset in magna concordia amoris. In lib. de arte amatiua.

Octuagesimus septimus: quòd amicus & A amatus, hoc est homo iustus, & Deus, in quibus non est paruus amor, sed magnus: possunt esse, immo sunt vnamet essentia & natura diuina indistincta, & indiuisibilis sine vlla contrarietate, & diuersitate essentiæ. In lib. de arte amatiua.

Hæc verba replicat frequenter in substantia & effectu, quòd amicus & amatus (per quos intelligit Deum dilectum, & hominem diligentem Deum) sunt vna essentia in numero, vna natura, substantia vna, B actualitas vna, æternitas vna, magnitudo sine contrarietate & diuersitate essentiæ indiuisibilis, & indistincta. In lib. de arte amatiua.

Octuagesimus octauus: quòd de Patre, & Filio, & Spiritu sancto sic est, quòd quilibet stat tam completus sicut alius: & stant omnes tres vnus Deus non distincti in aliquo. Et qui sic potest leuare suum orare, & potest tam longo tempore stare sine imaginatione de vlla re temporali, nulla oratio tantum valet: quia homo stabit totus raptus superius per Spiritum C sanctum, non curans de re, quæ sit hic; & suũ orare erit sic verum, quòd homo non possit addere in contemplando, nec desiderando. In lib. de contritione, confessione, satisfactione, & oratione.

Octuagesimus nonus: quòd infanti, qui non vult assentire sacramento confirmationis, non valet sacramentum baptismatis. In lib. contemplationum.

Nonagesimus: quòd si homo non est confirmatus, & credit esse confirmatus, est à pec- D cato originali mundatus ratione bonæ intentionis, quæ consumit culpam & peccatum. In libro contemplationum, & in libro de ecclesiasticis prouerbiis.

Vbi dat intelligere, quòd peccatum originale non mundatur in baptismate, sed in confirmatione; præsertim quia addit, quòd sacramentum confirmationis est inuentum ad hoc, vt infantes per se promittant quod eorum patrini pro eis in baptismate promiserunt, & tunc E patrini à promissione, quam fecerunt, sunt totaliter liberati. In libris prædictis, & etiam in lib. de doctrina puerili.

Nonagesimus primus: quòd quilibet est obligatus vt sit in ordine matrimonii, vel religionis: quia omnis alius status discordat cum finali intentione, propter quam quilibet est creatus. In lib. de doctrina puerili.

Nonagesimus secundus: quòd in matrimonio generatur homo cum sanctitate: & quòd matrimonium sic ligat, quòd nullus debet accedere ad vxorem suam, nisi causa prolis. In lib. de ecclesiasticis prouerbijs.

Nonage-

Nonagesimus tertius: quòd existentes in purgatorio non possunt Deum tantum diligere, sicut eum diligerent si illas pœnas non sustinerent. In lib. orationum.

Nonagesimus quartus: quòd sicut Deus pater non addit aliquid in filio generando in æternitate: ita sacerdos non addit aliquid Christo, vniendo sibi substantiam, quam panis & eius accidentia dimittunt. In lib. de ecclesiasticis prouerbijs, vbi supponit quòd vniat.

Nonagesimus quintus: quòd sicut Dei filius non accipit additamentum per esse hominem, ita sacerdos facit, quòd sanguis, quem accepit Christus de Domina nostra, non accipit additamētum propter additionem, quam facit cum sanguine calicis. In lib. de ecclesiasticis prouerbijs. vbi supponit, quòd sanguis, quem Christus accepit de Domina nostra, & qui est in calice, sint duo sanguines distincti, post vniti.

Nonagesimus sextus: quòd omnes articuli fidei, & Ecclesiæ sacramenta, ac potestas Papæ possunt probari, & probantur per rationes necessarias, demonstratiuas, & euidentes.

Et ipse Raymundus dicit se probare per rationes, quas adducit, quas dicit & reputat esse tales: sed homines inscij & peccatores nō intelligunt eius rationes. In lib. de articulis fidei. & in lib. contemplationum. In lib. de ecclesiasticis prouerbijs. & in lib. de planctu Raymundi.

Nonagesimus septimus: quòd fides est necessaria hominibus inscijs rusticis † ministralibus [h], & non habentibus intellectum eleuatum, qui nesciunt cognoscere per rationem, & diligunt cognoscere per fidem: & quòd homines grossi ingenij, & illitterati, & inscij diligunt cognoscere articulos fidei per fidem, & non per rationem: & facilius trahuntur ad veritatem Christianorum per fidem, quàm per rationem: sed homo subtilis facilius trahitur per rationē, quàm per fidem. In lib. contemplationum.

† Al. rudibus

Nonagesimus octauus: quòd ille qui cognoscit per fidem, ea quæ sunt fidei, potest decipi: sed ille qui cognoscit per rationem, non potest falli: nam fides potest errare, & non errare. Et si homo errat per fidem, non habet tantam culpam, sicut si erraret per rationem. Et sicut verius cognoscimus ea, quæ videmus, quàm ea, quæ palpamus: ita verius sumus dispositi ad cognoscendum veritatem per rationem, quàm per fidem. Sed sicut palpando aliquando inuenimus veritatem, ita etiam quandoque per fidem cognoscimus veritatem: sicut cæci, qui aliquando inueniunt quæ volunt, aliquando non. In lib. contempla.

Nonagesimus nonus: quòd interficientes † hæreticos sunt iniuriosi, & vitiosi in suo memorari, intelligere, atque velle: quia hæretici quando interficiuntur, moriuntur morte sensuali, & morte intellectuali: & Christus voluit, quòd eius discipuli & Apostoli essent homines simplices, & qui non interficerent infideles; propter hoc ne interficiendo eos sensualiter, morerentur etiam eorum animæ: hæretici autem & infideles sunt eiusdem naturæ humanæ, sicut ceteri, pro qua humana natura filius Dei assumsit carnem. In lib. contemplationum.

† Hunc errorem refellit S. Thomas 2. 2. q. 64. art. 2. & Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 12. & 13.

Centesimus articulus: quòd Deus contulit ipsi Raymundo Lull istam artem & doctrinam generalem in quodam monte †: qui sibi apparuit Crucifixus, & contulit eam sibi pro huius sæculi tenebris illustrandis, quę est generalis ad omnem scientiam & naturalem, & medicinam, & ad iura; & valet specialiter ad destruendum errores. In prologo super lib. sententiarum; & in lib. de planctu Raymundi.

† Hūc montem Maioricenses, Randa vocant.

Quamplures, & quamplures alios articulos ponit in suis libris hæreticales, erroneos, temerarios, & periculosos, qui digni relatione & memoria nō existunt: vtpote qui nulla ratione apparente vel colorata fulciuntur; sed potius temeritati, præsumptioni, voluntati propriæ, & ignorantiæ multæ, & imperitiæ innituntur.

Horum [i] centum articulorū primus, in duobus codicibus, quorum tamen vnus ab alio est extractus, non inuenitur taliter totaliter: sed vt mihi videtur, qui satis legi, contuli, & perlegi inuenitur æquipollenter, seu consequenter. Qui centum articuli à compilatione viginti Magistrorum prædictorum fuerunt abstracti.

De Lullistis, & eorum erroribus.

Iste Raymundus Lull multos sequaces habuit, atque habet hodie, qui impudenter doctrinam suam, licet hæreticam & peruersam, atque ab Ecclesia reprobatam, totis viribus sustinent & defendunt; & defendentes in errores varios incidunt: qui sequaces Lullistæ ab isto Raymundo Lull communiter appellantur.

Hæreses autem, & errores istorum Lullistarum isti sunt.

6. Primus error: quòd Raymundus Lull dogma suum non habuit per hominem, nec per studium, sed per reuelationem Iesu Christi, qui in insula Maioricarum in quodam monte sibi apparuit crucifixus, qui dominus Iesus ibi, illi dogma contulit ante dictum.

Secundus error: quòd doctrina Raymundi Lull excellit omnium aliorum doctrinam in bonitate & veritate, etiam Augustini.

Tertius error: quòd theologi nostri temporis

ris moderni nihil sciunt de vera theologia.

Quartus error: quòd Deus veram theologiam à theologis moderni temporis propter peccata eorum abstulit, & eam Lullistis ipsis contulit.

Quintus error: quòd omnes doctrinæ destruentur, nisi doctrina Raymundi Lull, quæ perpetuò remanebit.

Sextus error: quòd tempore Antichristi nos theologi apostatabimus à fide, & tunc Lullistæ ipsi per doctrinam istius Raymundi reducent Ecclesiam ad fidem catholicam.

Septimus: quòd doctrina veteris testamenti attribuitur Deo patri, doctrina noui testamenti Deo filio; sed doctrina Raymundi Lull Deo Spiritui sancto.

Octauus error: quòd doctrina Raymundi Lull non potest haberi nec per studium, neque per hominem, sed tantum per Spiritus sancti reuelationem.

Nonus error: quòd doctrina Raymundi Lull sic ab eius sectatoribus per Spiritus sancti reuelationem habetur, quòd in triginta, quadraginta, quinquaginta sexaginta horis habetur.

Decimus error: quòd doctrinam ipsius Raymundi Lull nullus intelligit, nec intelligere potest, nisi soli Lullistæ ipsi.

Vndecimus error: quòd dominus Gregorius Papa xj. qui doctrinam Raymundi Lull in viginti eius voluminibus contentam, vt hæreticalem in ducentis articulis Auinione in Consistorio condemnauit, totamque generaliter vt suspectam vehementer de hæresi cunctis fidelibus interdixit; sacrum collegium, quod consensit; Cardinalis Hostiensis, qui commissarius in illa causa fuit; Magistri in theologia vltra viginti, qui ad condemnationem prædictam consilium præstiterunt, isti doctrinam istam non intellexerunt, decepti sunt, & turpiter errauerunt.

Duodecimus error: quòd Raymundus prædictus est in cælis beatus, & pro tali habendus à suis sectatoribus, & nominandus.

IN QVÆSTIONEM IX.
De hæresibus à Romanis Pontificibus damnatis post mortem auctorum earum.

COMMENT. XXXIIII.

Omnes hæ quæstiones, in quibus particulares quorundam errores recensentur mirabilem habent fructum, et Theologis & Inquisitoribus præsertim sunt valde vtiles, ad quos spectat (vt supra monui) non modo catholicas veritates nosse, sed etiam oppositas falsitates intelligere, vt muneri suo rectius satisfaciant. Docet autem Eymericus qui fuerint damnati, propter quid, item à quibus Romanis Pontificibus: nos singulorum historias breuiter more nostro recensebimus.

In primis tamen, idest, tum in hac quæstione, tum in alijs multis huius operis, in quibus Eyme- A *ricus multorum errores & hæreses commemorat, diligenter obseruandum, eum non putare omnes articulos, quos enumerat vere hæreticos esse: id enim manifeste falsum sæpe appareret, sed per errores latiori quadam verbi significatione comprehendit varios propositionum in fide peccantium gradus, seu qualitates, de quibus breuiter egimus paulo ante super q. 3. huius partis: nam & concilium Constantiense, & Martinus quintus in eodem concilio errores Ioannis VVicleff, & Ioannis Husz damnant: nihilominus tamen non omnia eorum dogmata seu articuli damnantur, vt vere hæreticales,* B *sed quidam vt blasphemi, quidam scandalosi, quidam piarum aurium offensiui, quidam denique aliarum qualitatum, vt constat ex eodem concilio Constantiensi, sessio. 15. & ex epistola Martini quinti relata in eodem concilio, sess. 45. & inter litteras Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis in fine huius operis. ita prorsus Eymericus dum articulos hæreticales nominat, aliarum qualitatum propositiones non excludit. neque enim vir tam doctus tam est imperitus.*

[a] ¶ Et ante cõdemnationem statim dictorum errorum factam per Dominum Benedictũ duodecimum in extrauaganti, Benedictus Deus.] C *Prius legebatur, per dominum Benedictum vndecimum. ceterum ex his quæ diximus supra super dicta extrauaganti, Benedictus Deus, relata in hac 2. parte, pag. 134. constat apertissime eam Benedicti duodecimi esse: quare cõdemnatio facta per dictam extrauagãtem omnino subsecuta est cõdemnationem factam hic per Ioannem xxij. cum Benedictus duodecimus post Ioannem xxij. Pontificatum gesserit.*

[b] ¶ Idem dominus Ioannes xxij. condemnauit, &c. postillam Fratris Petri Ioannis ordinis D Fratrum Minorum.] *Gabriel Prateolus lib. 14. cap. 20. de vitiis & sectis hæreticorum ait hunc Petrum Ioannem vixisse temporibus Cælestini Papæ III. circa annum Domini MCXCIX. At Eymericus infra in hac 2. parte, quæst. 15. eum insurrexisse in prouincia Narbonæ temporibus Clementis V. hoc est, circa annum Domini MCCCVI. testatur; quod ipsum asserere etiam videtur non obscure Alfonsus Castrus lib. 2. aduersus hæreses, verbo, Anima, hæresi 1.*

E *Fuit Petrus Ioãnes monachus ordinis Fratrum Minorum sãcti Francisci natus in oppido quodam Ciriaco diœcesis Biterren. valdeque studuit doctrinæ Abbatis Ioachim, de quo egimus supra parte 1. super cap. Damnamus. de sum. trinit. cuius etiam Ioachim errores tenaciter sequebatur, quos late refert & confutat Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. de hæresibus Abbatis Ioachim, & Petri Ioannis. Hic Petrus commentarios scripsit in Apocalypsim, Euangelium Matthæi, & Epistolas Canonicas, quos hic Eymericus Apostillam, siue postillam vocat plenos, vt referunt doctores, somnijs, & mendacijs, ac vanitatibus, & hæresibus. Idem Prateolus præcitato loco scribit hũc Petrum Ioannem de iussu & mandato Cælestini Tertij post mortem*

tum exhumatum, & hæreticum omnium sententia & calculo declaratum, & eius ossa rogo imposita ac combusta fuisse; quod tamen falsum esse videtur, cum nec tempore Cælestini Tertij, ac nec multis quidem postea annis ortus fuerit hic Petrus: nam à Cælestino Tertio usque ad Clementem V. centum annos intercessisse constat. Prateolus vero ideo fortassis in hoc deceptus est, quia cum apud Guidonem Carmelitam vidisset simul recenseri hæreses Abbatis Ioachim & Petri Ioannis, & Abbas Ioachim vixerit circa tempora Cælestini tertij, putauit Petrum Ioannem eisdem temporibus extitisse. Quare verius est eum tempore Clementis V. exortum circa annum domini MCCCVI. & per Ioannem xxij. qui proxime in Pontificatu successit Clementi V. ad annos Domini MCCCXVI. condemnatam eius doctrinam, & errores, ac iubente eodem domino Papa Ioanne xxij. post mortem fuisse exhumatum & combustum, si vera sunt, quæ annotantur infra in hac 2. parte super quæst. 26. quæ mihi non videntur à veritate abesse. Bernardus tamen Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 3. in verbo, Petrus Ioannes, ait tempore Clementis Sexti circa annos Domini MCCCXLVI. de mandato eiusdem Pontificis post mortem hæreticum declaratũ, exhumatum, & combustum fuisse hunc Petrum Ioannem.

Iam illud etiam constat quosdam peculiares errores huius Petri Ioannis, videlicet, quòd paruulis in baptismo gratia & virtutes non conferantur: item quòd anima rationalis in quantum rationalis, non est forma corporis: item, quòd Christo viuenti, & non mortuo fuit lancea apertum latus: per Clementem V. in concilio Viennensi fuisse condemnatos, vt habetur in clemen. 1. de summa trinit. & fide catho. quos etiam refert Eymericus in varijs locis huius 2. partis, & Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Petri Ioannis, cap. 1. 2. & 3. De eodem hoc Petro Ioanne agit rursus Eymericus infra in hac 2. parte. q. 15. & 26.

c ¶ Contentæ in libello Fratris Michaelis de Cęsena hæretici Ministri Generalis ordinis Fratrum Minorum.] Emersit Michael de Cæsena tempore domini Ioannis xxij. circa annos Domini Iesu Christi MCCCXVIII. fuit Minister Generalis ordinis Fratrum Minorum superbia tumidus, non facile sanctorum dictis obtemperans: qui multos genuit proprios, & professus etiam est aliorum errores. Denique vsque adeo à via humilitatis, & limitibus modestiæ ac obedientiæ deflexit, vt etiam in summum Romanum Pontificem Ioannem xxij. acerbe fuerit inuectus. Hunc Michaelem Ioannes Papa xxij. ob insignes hæreses dignitate priuauit, & hæreticum declarauit: ceterum is noluit resipiscere, neque Ecclesiæ iudicio obtemperare: sicut constat ex extrauag. Ioannis xxij. incipien. Nuper in Cõsistorio publico. quæ habetur inter litteras Apostolicas, in fine huius voluminis, vbi multa de hoc diximus, & iterum infra in hac 2. parte super quæst. 15.

d ¶ Aduertendum tamen, quòd ante condem-

A nationem, &c.] Sequentia vsque ad vers. Postea dominus Papa Gregorius. desunt in tribus codicibus manuscriptis Bononiensi, Sabellano, & Cardinalis de Gambara. ea habet solus Barcinonensis, quæ quia instituto Eymerici conueniunt, non fuerunt omittenda.

e ¶ Quidam frater Ioannes de Parma Italicus Monachus.] Hic emersit circa annos Domini MCCL. post condemnatum libellum Abbatis Ioachim ab Innocentio III. in concilio Lateranensi anno Domini MCCXV. Hic fuit doctrinæ Abbatis Ioachim sectator tenacissimus: nec modo tuebatur errorem Ioachimi damnatum, sed plures etiam alios, quos refert hic Eymericus: hunc ergo Ioannem Alexan. IIII. damnat prope annum Domini MCCLVIII. de hoc Ioanne de Parma rursus agit Eymericus infra in hac 2. parte, quæst. 26. dum ait ab Alexandro IIII. condemnatum fuisse librum, Euangelium æternum appellatum. quo loco ostendimus alios libros erroneos præter hunc fuisse per Alexandrum IIII. damnatos.

f ¶ Postea dominus Papa Gregorius xj. &c. interdixit & condemnauit doctrinam cuiusdam Raymundi Lulli] Prateolus lib. 16. de vitiis & sectis hæreticorum, cap. 2. scribit Raymundum hunc Lullium floruisse tempore Alexandri IIII. Pontificis Romani circa annum Domini MCCLX. de quo tametsi breuius, eadem illa scribũt Prateolus prædicto loco & Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 3. in verbo, Raymundus Lulli, quæ hic copiosius recenset Eymericus. Rescriptum autem Pontificium, quo Raymundi tractatus interdicuntur, refert Eymericus paulopost in hac 2. parte, quæst. 26. quo loco continentur alia huc spectantia.

g ¶ Quòd eam habuit in quodam mõte, &c.] Hunc montem Maioricenses hodie Randa vocant, est autem propterea in ea insula valde celebris.

h ¶ Ministralibus.] Sabellanus, Magisterialibus. codex Cardinalis de Gambara, Ministerialibus. sed Barcinonen. & Bonon. melius habent, Ministralibus. est autem dictio Hispana, qua significantur mechanicarum artium artifices, quos Itali vocant Artesani.

i ¶ Horum centum articulorum primus, &c.] Hæc quæ sequuntur vsque ad quæstionem decimam, desunt in tribus codicibus manuscriptis; ea tamen habet Barcinonensis impressus, & propterea sunt etiam impressa.

QVÆSTIO X.

De hæresibus ab Inquisitoribus Aragoniæ damnatis de Domini Papæ mandato.

Summarium.

1 Articulus hæreticalis de sanguine Christi condemnatus.

2 Articuli

1. *Articuli de Sacramento altaris, & de B. Virgine reprobati.*
3. *Hæreſes viginti duæ publice damnatæ, & liber combuſtus.*

DEcima quæſtio eſt: Hæreſes ſeu errores condemnati extra curiam Romanam per Inquiſitores Aragoniæ hæreticæ prauitatis auctoritate Apoſtolica, & de expreſſo mandato domini noſtri Papæ, qui ſunt?

1. Ad hanc reſpondemus, quòd dominus Clemens vij. informatus per Fratrem Nicolaum Roſelli ordinis Fratrum Prædicatorum Inquiſitorem in partibus Aragoniæ & Cataloniæ, poſtmodum vero tituli ſancti Sixti presbyterum Cardinalem, quòd in Catalonia in ciuitate Barchinonæ publice prædicabatur, quòd in ſanguine [a] Chriſti ſparſo † in Paraſceue non remanſerat diuinitas, nec ſanguis ille erat deificatus, habito ſolemni concilio magiſtrorum, & aliorum peritorum virorum, mandauit, per ſuas patentes litteras dicto Inquiſitori, quatenus dictum articulum vt hæreticalem & erroneum, faceret publice reuocari, ac ſolemniter condemnaret: & ſic ipſe Inquiſitor fecit in Eccleſia cathedrali publice Barchinonæ, dictum articulum vt vere hæreticalem publice condemnando.

† al. aſperſo

2. Poſtmodum vero tempore domini Gregorij xj. frater Nicolaus [b] Eymerici ordinis Prędicatorum Inquiſitor hęreticę prauitatis in partibus Aragoniæ & Cataloniæ antedictis, ſucceſſor immediatus præfati Fratris Nicolai Roſelli ad Cardinalatus apicem aſſumpti, informauit eundem dominum Gregorium, quòd in dictis partibus infraſcripti articuli de ſacramento altaris, & Beata Virginę publice prædicabantur: qui dominus Gregorius præhabito multorum conſilio magiſtrorum, mandauit dicto Inquiſitori, & prælatis omnibus partium prædictarum per ſuas litteras, de quibus agitur in prima parte huius operis, quatenus illos articulos interdicerent per ſententiam excommunicationis in Eccleſijs cathedralibus partium prædictarum: quod & fecit. Articuli autem taliter condemnati ſunt iſti.

Habentur ſupra fol. 45.

Primus: quòd ſi hoſtia conſecrata cadat, ſeu proijciatur in cloacam, lutum, ſeu alium turpem locum, quòd ſpeciebus remanentibus, ſub eis eſſe deſinit corpus Chriſti, & redit ſubſtantia panis.

Secundus: quòd ſi hoſtia conſecrata à mure corrodatur, ſeu à bruto ſumatur, quòd remanẽtibus dictis ſpeciebus ſub eis deſinit eſſe corpus Chriſti, & redit ſubſtantia panis.

Tertius: quòd ſi hoſtia conſecrata à iuſto vel peccatore ſumatur, quòd dum ſpecies dentibus teritur, Chriſtus ad cælum rapitur, & in ventrem hominis non traijcitur:

Quartus: quòd Beata Maria mater Chriſti in cõceptione filij ſui ſic fuit gratia plena, quòd ex tunc in gratia non profecit, nec proficere potuit.

Quintus: quòd Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes veniens in Beatam Virginem Mariam, & Apoſtolos, gratiam nullam contulit Beatæ Mariæ, ſed Apoſtolis: quia ſic erat gratia plena, quòd in gratia proficere non valebat.

3. Conſequenter vero idem dominus Gregorius xj. informatus per eundem Fratrem Nicolaum Eymerici Inquiſitorem, quòd in quibuſdam [c] libellis oculariter eidem oſtenſis continebantur infraſcripti articuli, habitoque ſuper illis pluries conſilio magiſtrorum in præſentia dominorum Card. ſancti Euſtachij, & ſancti Angeli in palatio domini Papæ in Auinione, & de mandato eiuſdem, tandem ipſe dominus Papa per ſuas patentes litteras mandauit eidem Inquiſitori, quatenus ipſe Inquiſitor cum domino Archiepiſcopo Tarraconen. dictos articulos vt hæreticales, & vere erroneos cum ſuo libello publice condemnaret; ac condemnatis, dictum libellum traderet ignibus conſumendum: & ſic factum fuit. Hæreſes autem & errores ſunt iſti.

Prima hæreſis eſt: quòd peruerſum dogma impijſſimi Almarici, Arij, Sabellii, & aliorum hæreticorum non eſt hæreſis de ſe, niſi tantum apud illum, qui ipſum eligit animo pertinaci.

Secunda [d] hæreſis eſt: quòd licitum eſt creaturas adorare & honorare, honore & adoratione latriæ abſque peccato, immo meritorie inquantum † ſunt repræſentatiuæ ſui creatoris.

† In Bononienſi ita: ſi reputent ſuũ creatorem.

Tertia [e] hæreſis eſt: quòd licet dæmones adorare & honorare latria meritorie, ſi repræſentent ſuum creatorem.

Quarta hæreſis eſt: quòd non tantum abſque vitio hæreſis, immo etiam abſque vllo peccato poſſunt [f] dęmones adorari dulia, niſi quia prohibitum eſt per Eccleſiam Dei.

Quinta hæreſis eſt: quòd æque & melius poteſt ſacrificans dæmoni excuſari ab idolatria, quàm Chriſtianus adorans imaginem Chriſti, vel ſanctorum.

Sexta hæreſis eſt: quòd de iure naturæ adoratio & ſacrificium debentur dæmonibus.

Septima hæreſis eſt: quòd qui victi ſupplicijs Deum negant † ore, ſed corde adorant, non ſolum non peccant, immo ſunt digni remuneratione.

† Vide quæ diximus ſupra par. 1. ſuper quæſt. 9. commentario. 24.

Octaua [g] hæreſis eſt: quòd laicus non tenetur ad aliquem fidei articulum explicite credendum: ſed ſufficit ſibi iſta concluſio in genere, quòd credat omne illud quod credit ſancta mater Eccleſia Dei: & ideo quòd ſi laicus teneat vel credat oppoſitum alicuius articuli ex ignorantia & tentatione diaboli, non peccat.

Nona hæreſis eſt: quòd omnis inobediens præceptis Dei, vel Eccleſiæ, eſt hæreticus cenſendus.

Decima

Decima hæresis est: quòd omnis peccans mortaliter est proprijssime hæreticus.

Vndecima hæresis est: quòd omnis peccans, dum peccat, conformat suam voluntatem voluntati diuinæ.

Duodecima hæresis est: quòd † tantum placet Deo mala esse, quàm bona.

† In Bononien. ita: quòd tãtum placent Deo mala, quantum bona.

Tertiadecima hæresis est: quòd tantum placuit Christo Iudæ desperatio, quantum Petri contritio.

Quartadecima hæresis est: quòd nullum legis præceptum in hac vita potest adimpleri.

Quintadecima hæresis est: quòd in hac vita à nullo viatore (vt viator est) charitas potest haberi, nec aliqua virtus.

Sextadecima est: quòd absque charitate infusa Deus potest super omnia diligi meritorie, & absque ea haberi vita æterna de lege communi, & secundum leges nunc currentes.

Decimaseptima hæresis est: quòd quis sine charitate non potest esse fidelis, & per consequens peccans mortaliter & non habens charitatem, est proprijssime hæreticus: quia peccat contra primum articulum fidei.

Decimaoctaua hæresis est: quòd omnis peccans, in eo quòd peccat, conformat suam voluntatem voluntati diuinæ: & quòd homines æque conformant suam voluntatem voluntati diuinæ demerendo, sicut merendo; loquendo [h] de voluntate beneplaciti Dei.

Decimanona hæresis est: quòd tantum placet Deo voluntate beneplaciti Iudæ desperatio, quantum Petri contritio: & tantum aliquem esse infidelem, quantum esse fidelem: & tantum mala esse, quantum bona.

Vigesima hæresis est: quòd secta iniqui Mahometi est æque catholica, sicut fides Iesu Christi.

Vigesimaprima hæresis est: quòd Christus, Apostoli, & omnes Angeli, & omnes beati sunt schismatici: & quòd perfectius est esse schismaticum, quàm catholicum.

Vigesimasecunda hæresis est: quòd solus Deus Pater est optimus; sed Dei Filius est bonus in primo gradu, Spiritus sanctus est bonus in secundo gradu: sed omnis creatura est bona, in tertio gradu.

IN QVÆSTIONEM X.

De hæresibus ab Inquisitoribus Aragoniæ damnatis de domini Papæ mandato.

COMMENT. XXXV.

*Q*Væ in hac quæstione cum præcedentibus & subsequentibus traduntur, eò spectant, vt multos articulos hæreticales, aut alterius generis tradat Eymericus vt euitentur: hoc enim est eius præcipuum institutum. Sed hoc est aduertendum, singulis fere sæculis pro qualitate hæreticorum certas quasdam hæreses pullulare, quæ alijs temporibus omnino sint quasi sopitæ & extinctæ: vnde Eymericus (vt etiam in præfatione huius 2. par. dicebamus) eas in primis commemorat, que suo sæculo aut vigebant adhuc, aut nondum omnino erant extirpatæ: quod oportet animaduertere, ne quis auctorem aut reprehendat, aut miretur cur has adduxerit, alias vero omiserit: quamquam nullas potest dici omisisse, qui etiam antiquorum hæreticorum errores numerauerit.*

Singulis fere sæculis certas hæreses pullulare.

[a] ¶ Quòd in sanguine Christi sparso in Parasceue non remanserat diuinitas, &c.] *Sed vere velut hæreticus vel iam olim à sanctis patribus explosus videtur talis articulus: illi enim iuxta catholicam veritatem aliud semper docuerunt. Augustinus super Ioan. c. 10. tract. 47. Ambrosius & alij, quos refert Magister sent. lib. 3. dist. 21. §. sicut Augustinus. & tradit luculenter sanctus Thomas 3. par. quæst. 50. art. 2. & 3. vnde commune est & certissimum catholicorum dogma, videlicet, quòd filius Dei Iesus Christus nunquam dimisit, quod semel assumpsit, ac sibi vniuit.*

Caro & anima Christi semel verbo vnita nunquam ab eo fuerunt separata.

Iam quantum ad sanguinem, qui de corpore Christi fluxit, spectat, id tenendum est iuxta catholicam fidem quod Beatus Thomas docet par. 3. quæst. 54. art. 2. ad 3. argumentum, & communiter Doctores theologi.

[b] ¶ Postmodum vero frater Nicolaus Eymerici.] *Quotiens de se loquitur auctor, modestiæ causa semper sub tertia persona se nominat.*

Quod vero asserit de his tribus articulis de recessu Christi ab speciebus sacramentalibus, supra abunde explicatum est par. 1. pag. 45. vbi affert condemnationem factam per Gregorium xj. & dixi ibidem copiose quæ ad hunc locum pertinent.

[c] ¶ Quod in quibusdã libellis oculariter, &c.] *Hos libellos hæreticales ediderat quidam Raymundus Neophitus, vt colligitur ex Eymerico infra in hac 2. parte, quæst. 27. vbi dixi de isto Raymundo.*

[d] ¶ Secunda hæresis est, quòd licitum est creaturas adorare, &c.] *Isti omnes errores de adorandis dæmonibus, à magicis et incãtatoribus orti sunt: nam hi vt tuerentur suam damnatam artem, quam raro exercent absque adoratione & sacrificijs dæmoni exhibitis, alium errorem de adorandis dæmonibus adiunxerunt, vt vel inde intelligas quàm sit vere dictum à philosopho, Dato vno absurdo multa inde sequi. ijdem ferme articuli, aut sane his valde consimiles damnati sunt cõmuni sentẽtia per Theologos Parisienses anno Domini MCCCLXCVIII. leguntur que in fine lib. sententiarum Petri Lombardi in quibusdam libris recẽter impressis, de quibus dicam copiosius infra in hac 2. parte super quæst. 43.*

Errores de adorãdis dæmonibus vnde orti.

[e] ¶ Tertia hæresis est, quòd licet dæmones adorare & honorare latria meritorie.] *Latria vel theosebia, cultus est qui soli debetur Deo. Magister & ceteri communiter Theologi lib. 3. sent. dist. 9. B. Thom. 2. 2. q. 84. art. 1. ad primum argumentum. & q. 103. art. 3. glos. in clem. si dominum. de reliq. & venerat. sancto. glos. in c. venerabiles, de consec. dist. 3. Lapus in c. si canonici. de officio ord. lib. 6.*

Qid latria & dulia.

& copiose Tabiensis in sum. verbo, adorare. & Syl uester verbo, latria. ex quibus intelliges quàm sint hæc impia, quæ de adoratione dæmonum traduntur.

f ¶ Quarta hæresis est, &c. possunt dæmones adorari dulia.] *Dulia cultus dicitur creaturis exhibitus, non simpliciter, sed propter aliquam excellentiā. ita Theologi, & B. Thomas locis proxime citatis. & adde quos citaui superiori adnotatione. De differentia vero vtriusque adorationis præter citatos in proxima præcedenti adnotatione, vide Archidiaconum in cap. Venerabiles. de cõsecra. dist. 3.*

g ¶ Octaua hæresis est: quòd laicus non tenetur ad aliquem fidei articulum explicite credendum.] *Hinc colliges optime conclusisse Eymericū par. 1. q. 12. iuxta mentem Beati Thomæ, ea quæ principaliter ad fidem spectant, quales sunt fidei articuli, ab omnibus explicite tenenda esse, neque excusare prauam consuetudinem in contrarium, cum pauci sint qui explicite articulos sciant.*

h ¶ Loquendo de voluntate beneplaciti Dei.] *Theologi lib. 1. senten. distinct. 45. voluntatem vere & proprie non metaphorice dictam, in Deo appellant voluntatem beneplaciti. item Beatus Thomas, & ibi Caietanus par. 1. q. 19. art. 11. quàm sit autem impium quod hic traditur de Deo volente malum culpæ, eleganter docet vterque Thomas par. 1. q. 19. art. 9. & Doctores scholastici lib. 1. senten. distin. 46.*

Voluntas beneplaciti in Deo, quę dicatur.

Olim vero Floriani hæretici inter alios hunc etiam profitebantur errorem, dicentes Deum creare mala; qui cum de malis culpæ loquerentur, merito vt hæretici damnati sunt, vt scribit Turrecremata in cap. Quidam autem. §. Floriani. 24. q. 3. contrarium asserebant Colluthiani, aientes Deum non facere mala: qui cum de malis pœnæ, et naturalibus defectibus id intelligerent, vt præcitato loco ait Turrecremata in §. Colluthiani. iure optimo hæretici habiti sunt. quare Sanctus Augustinus in libro de hæresibus, cap. 66. recte ait vtrosque in his dogmatibus diuinis eloquijs resistere.

QVÆSTIO XI.

De hæresibus damnatis ab Inquisitoribus Aragoniæ sine expresso mandato Papæ.

Summarium.

1 *Arnaldus de Villanoua medicus celebris.*
2 *Arnaldi de Villanoua errores quamplures.*
3 *Petrus Olerij, & Bonanatus hæretici in Hispania.*
4 *Durandus de Baldach Gerunden. combustus.*
5 *Bonanatus princeps Begardorum impœnitens, & relapsus.*
6 *Iacobus Iusti Begardus immuratus.*
7 *Exhumata hæreticorum cadauera, & ipsi post mortem condemnati.*
8 *Berengarij Monachi Cistercien. error.*
9 *Nicolai de Calabria hæreses.*
10 *Bartholomæus Lanouesius hæresiarcha.*
11 *Arnaldus Montauernij hæreticus contumax.*

A

Ndecima quæstio est: Hæreses, & errores, & temeritates, & falsitates cōdemnatæ in prædictis partibus Cataloniæ & Aragoniæ per Inquisitores hæreticæ prauitatis auctoritate Apostolica, licet non de expresso mandato domini nostri Papæ super illis in speciali facto; qui sunt?

B 1. Ad hanc respondemus, quòd tempore domini Papæ Clementis v. fuit in partibus illis quidam a magnus medicus, vocatus magister Arnaldus de Villanoua: qui condidit multos libellos, in quibus erant quamplures insertæ & multum periculosæ hæreses & errores: quæ Tarracone fuerunt condemnatæ per fratrem Ioannem de Longerio ordinis Fratrum Prædicatorum, & per dominum Gaufredum de Crudillis † Præpositum in Ecclesia Tarraconen. Vicariumque in eadem, sede vacante: & hoc, anno domini MCCCXVII. Errores autem

† forte, Crudylles.

C & hæreses à prædictis (vt prædicitur) condemnatæ cum magno consilio Theologorum istæ erant.

Errores Arnaldi de Villanoua.

2. Primus error: quòd natura humana à Deo assumpta est æqualis Deo in omnibus bonis suis: & quòd tam alta sit humanitas in Christo, quantum deitas; & tantum possit.

Secūdus error: quòd quàm cito anima Christi fuit vnita diuinitati, statim ipsa anima sciuit omnia, quæ deitas scit: quia aliàs (vt dicebat)

D non fuisset cum ea vna persona, præcipue quia scire est circunstantia pertinens ad suppositum indiuiduale, & non ad naturam.

Tertius error: quòd Diabolus ingeniose fecit totum populum Christianum deuiare à veritate Domini nostri Iesu Christi; sicque fuxit & euacuauit populum Christianum, quòd non dimisit in eo, nisi pellem, id est, apparentiam cultus ecclesiastici, quem fecit ex vsu: & fides quam habet, est talis, qualis est fides dæmonum. Et quòd totus populus Christianus du-

E citur in infernum. Et quòd Christiani per singulos status palam vita, & moribus, & affectibus ipsum abnegauerunt: & quòd in toto corpore Christi collegij vsque ad verticem à planta pedis, non solum viuit, sed regnat & imperat talis apostasia.

Quartus error est: quòd omnes claustrales sunt extra charitatem, & damnantur: & quòd omnes religiosi falsificant doctrinam Christi.

Quintus error est: quòd male fecerunt Doctores theologi, qui aliquid de philosophia posuerunt in suis operibus: studium philosophię & philosophiam totaliter condemnando.

Sextus error: quòd reuelatio facta Cyrillo, est

lo, est pretiosior cunctis scripturis sacris.

Septimus error: quòd opus misericordiæ plus placet Deo, quàm sacrificium altaris.

Octauus error est: quòd stabiliens capellanias, vel faciens celebrari Missas post mortem, non facit opus charitatis, nec ex hoc meretur vitam æternam.

Nonus error: quòd qui in vita sua scit multitudinem indigentium, & maxime amicorum Dei, & congregat, & retinet superflua ad stabiliendum capellanias, & ad perpetuandum Missas post mortem, quòd certum est, quòd talis cadit in æternam condemnationem.

Decimus error: quòd in sacrificio altaris sacerdos offerens, vel offerri faciens, nihil Deo de suo offert, neque etiam voluntatem.

Vndecimus error: quòd in eleemosyna magis repræsentatur passio Christi, quàm in sacrificio altaris.

Duodecimus error: quòd in sacrificio Missę non laudatur Deus opere, sed solum ore.

Tertiusdecimus error: quòd in consultationibus Papalibus non est scientia nisi operum humanorum.

Quartusdecimus error: quòd nunquã Deus comminatus est æternam condemnationem peccantibus, sed malum exemplum præbentibus.

Quintusdecimus error & falsitas est: quòd anno ab incarnatione Domini MCCCXXXV. esset mundi finis totaliter, & ex toto.

Petrus Olerij, & frater Bonanatus hæretici.

3 Item tempore domini Ioan. xxij. insurrexit in partibus antedictis in ciuitate Barchinon. quidam vocatus [b] Petrus Olerij de Maioricis oriundus, cum quibusdam complicibus suis & presbytero quodam vocato fratre Bonanato: qui posuit multas de hæresibus & erroribus Begardorum infrascriptis, scilicet, de proprio & communi: & tandem Barchinon. per fratrem Bernardum de Podio Certoso Inquisitorem, cum Episcopo Barchinon. fuerunt eorum hæreses & errores condemnati, & ipsi traditi curiæ sęculari, & combusti.

Durandus de Baldach hæreticus.

4 Item tempore eiusdem domini Ioannis xxij. insurrexit in partibus illis in ciuitate Gerundensi quidam [c] vocatus Durandus de Baldach ciuis Gerundensis cum quodam suo complice, qui dogmatizauit hæreses & errores Begardorum, de proprio scilicet & communi: & vlterius, quòd matrimonium non erat, nisi meretricium occultatum: tandem Gerundæ præsente domino Iacobo rege Aragoniæ bonę memoriæ, eius hæreses fuerunt condemnatæ per dominum Episcopum Gerunden. de Villamarino & Fratrem Arnaldum Burgeti † Inquisitorem hæreticæ prauitatis: & ipsi vt impænitentes fuerunt traditi curię sæculari, & ignibus concremati. † Al. Burguesii.

Frater Bonanatus Begardorum dux in Catalonia.

5 Item tempore [d] domini Benedicti xij. insurrexerunt in eisdem partibus in Villafranca de Penedes, quamplures Begardi, quorum erat primicerius † & hæresiarcha prædictus presbyter, vocatus Frater Bonanatus: qui ante abiurauerat, postquam [e] traditus fuerat vt impænitens sæculari curiæ, & iam ex vno latere assatus se finxerat pænitere. Iste cum prædictis posuerunt hæreses Begardorum: & tandem per dominum fratrem Dominicum Ferrarium de Apulia ordinis Prædicatorum Episcopum Barchinon. & fratrem Guillemum Costa Inquisitorem hæreticæ prauitatis fuit eorum congregatio condemnata, & domus eorum habitationis in Villafranca diruta, & eorum hæreses condemnatæ: & dictus frater Bonanatus vt relapsus, & impænitens traditus curiæ sæculari, & ignibus consumatus, complicibus pænitentibus, & erroribus abiuratis. † Al. primus al. primitiuus

Domus hæreticorum diruta.

Iacobus Iusti hæreticus.

6 Item tempore Clementis vj. insurrexerunt in partibus illis, videlicet in Valentia multi Begardi, quorum erat principalis quidam [f] vocatus frater Iacobus Iusti, qui dogmatizauerunt infrascriptas hęreses Begardorum: & inter alia, quòd condemnati religiosi, clerici, & laici pro dictis hæresibus tam per dominum dictum Clementem in curia, quàm per Inquisitores in alijs mundi partibus erant beati, & in cælis martyres Iesu Christi: Et tandem hæreses eorum fuerunt Valentiæ condemnatæ per fratrem Nicolaum Rolelli prædictum Inquisitorem, & postmodum presbyterum Cardinalem: & per dominum Hugonem de Fenolete † Episcopum Valentinum. † Al. Fenouello

7 Et tres iam mortui, scilicet Guillelmus Gilaberti, & Bartholomæus Fusterij, & quidam alius fuerunt exhumati, & vt impænitentes hæretici condemnati. Et dictus frater Iacobus Iusti dictis hęresibus abiuratis extitit immuratus, & ibi mortuus.

Berengarius hæreticus.

8 Item tempore domini Innocentij Papę vj. insurrexerunt in partibus antedictis, videlicet [g] in Monte albo quidam, qui ausi sunt dogmatizare, quòd omnia de genere bonorum, quę fienda sunt, sunt fienda Dei puro amore, & non ex alia causa, nec spe mercedis ęternę. Iste error ibi inualuit, cuius auctor [h] fuit frater Berégarius † de Monte † Al. Beniatgerius

de Monte Falcone ordinis Cistercienſium de A Monaſterio Populeti: tandem iſte error fuit condemnatus ſolemniter, & publice per Fratrem Sancium Archiepiſcopum Tarracon. ordinis Fratrum Minorum: & per dominum Fratrem Nicolaum Roſelli Inquiſitorem de ordine Fratrum Prædicatorum.

Nicolaus de Calabria, & eius errores.

9 Item tempore eiuſdem domini Innocētij Papæ vj. inſurrexit in partibus illis, videlicet in B Barchinona, quidam [i] vocatus Nicolaus, de Calabria oriundus, ſed in Hiſpania conuerſatus. Iſte publicauit ſubſcriptas hæreſes & errores, qui fuerunt condemnati Barchinonæ ſolemniter & publice per prædictum Fratrem Nicolaū Eymerici in illis partibus Inquiſitorem: & per dominum Arnaldum de Buſquetis Vicarium illis diebus domini Epiſcopi Barchinon. Errores autem & hæreſes iſti erant.

Primus error quem poſuit, eſt: quòd quidam Hiſpanus hęreſiarcha magnus, vocatus Gondiſaluus de epiſcopatu Conxenſi oriundus, erat C Dei filius in cælis æternaliter generatus, licet videretur patrem & matrem in terris habuiſſe.

Secundus error: quòd dictus Gondiſaluus nunquam moreretur, ſed viueret in æternum.

Tertius error: quòd Spiritus ſanctus debebat futuris temporibus incarnari; & tunc ipſe Gondiſaluus totum mundum conuerteret.

Quartus error: quòd in die iudicij Gondiſaluus ille oraret pro omnibus mortuis in peccato mortali, & damnatis in inferno; & eius precibus liberarentur & ſaluarentur.

Quintus error: quòd in homine ſunt tria: a- D nima, quam formauit Deus pater: corpus, quod formauit Deus filius: & ſpiritus, quem creauit Spiritus ſanctus: adducēs illud, Formauit Deus hominem de limo terræ, & ſpirauit ſpiraculum vitæ, & factus eſt in animam viuentem. Quamplura alia poſuit hæreticalia, erronea, falſa, temeraria, & periculoſa, propter quæ vt relapſus traditus eſt brachio ſæculari.

Bartholomæus Ianoueſius, & eius errores.

10 Item tempore domini Vrbani Papæ v. in- E ſurrexit in partibus antedictis, videlicet in Barchinona, quidam [k] vocatus Bartholomæus Ianoueſius, de inſula Maioricarum oriundus, qui libellum condidit ac publicauit, in quo multæ hæreſes, errores, temeritates, & falſitates de Antichriſto, & eius tempore ponebantur, quas cum ſuo libello dominus Berengarius † Daril † Epiſcopus Barchinon. & dictus Frater Nicolaus Eymerici Inquiſitor, de magno conſilio multorum magiſtrorum in theologia, in ſede † Barchinon. publice condemnauerunt, & libellum ibidem tradi fecerunt ignibus comburendum, ipſo Bartholomæo publice pænitente, & errores publice abiurante. Hæreſes autem & errores, ac falſitates, & temeritates in genere iſtæ ſunt.

† Al. Beringerius
† Al. de Aril.
† Id eſt, in Eccleſia cathedrali.

Primus error & falſitas: quòd præfigebat certum tempus aduentus Antichriſti, in quo per totum mundum ſui diſcipuli apparerent, ſcilicet in die Pentecoſtes de anno Domini. MCCCLX.

Secundus error & falſitas: quòd tempore Antichriſti ceſſaret ſacrificium in Eccleſia, & alia eccleſiaſtica ſacramenta.

Tertius error & hæreſis eſt: quòd Chriſtiani habentes vſum liberi arbitrij, qui peruerterentur per Antichriſtum, ſic ſtarent immobiliter in erroribus Antichriſti, quòd nunquam conuerterentur, nec cōuerti poſſent ad fidem Chriſti: quia character, quem Antichriſtus eis faceret in fronte, vel in manu, haberet tantam efficaciam in animabus eorum, quòd in illius erroribus faceret eos immobiliter perpetuo permanere: & conſequenter, quòd omnes tales Chriſtiani certitudinaliter damnarentur, & in igne de cælo miſſo etiam corporaliter morerentur.

Quartus error & falſitas: quòd pueri paruuli Chriſtianorum, & etiam Iudæi, Sarraceni, & infideles ceteri tam paruuli, quàm adulti per Antichriſtum peruerſi, poſt mortem Antichriſti omnes conuerterentur ad fidem Chriſti; ſed non aliquis adultus de Chriſtianis peruerſis: & finaliter tota Eccleſia Dei eſſet de conuerſis Iudæorum, Sarracenorum, & infidelium ceterorum. Quamplura alia erronea, falſa, & temeraria, & fatua poſuit, quæ relatione digna non exiſtunt.

Frater Arnaldus Montanerius hæreticus, & eius errores.

11 Item tempore dominorum Innocentij vj. & Vrbani v. & Gregorij xj. fuit quidam de ordine Fratrū Minorum in partibus antedictis, videlicet in Villa Podij Ceritani, † diœceſis Vrgelen. vocatus [l] Frater Arnaldus Mōtauernij †, qui publice prædicabat, & defenſabat infraſcriptas hæreſes & errores: Et quia dictus Frater Arnaldus prædictas hæreſes noluit abiurare, licet finxerit ſe velle facere, ſed fugit: & citatus reſponſurus ſuper illis, non comparuit, & ſtetit in tali pertinacia per annos xix. tandem prædictus Frater Nicolaus Eymerici Inquiſitor (conſultato primitus domino Papa Vrbano v. & demum Gregorio xj.) & dominus prædictus Berengarius Darili, † tunc Epiſcopus Vrgelñ. dictum fratrem Arnaldum pertinacem hæreticum in Sede † Vrgelli publice declararunt, & eius hæreſes & errores publice condemnarunt. Hæreſes autem & errores huius hæretici iſti erant.

† Vulgo, Puix Cerdã.
† Al. Montanerii.
† Al. Montanarii.
† Al. de Aril.
† Vox Catalana, id eſt, in tēplo maximo, ſeu cathedrali Eccleſia.

Prima hæreſis eſt: quòd dominus Ieſus Chriſtus,

stus, & eius Apostoli nihil habuerunt in proprio nec in communi.

Secunda hæresis est: quòd nullus potest damnari, qui deferat habitum beati Francisci.

† In Bononien. ita: omni anno semel

Tertia hæresis siue error est: quòd beatus Franciscus semel † in anno descendit ad purgatorium, & extrahit inde animas illorum, qui in hac vita fuerunt de ordine suo, seu ordinibus per eundem institutis, & ducit ad paradisum.

Quartus error: quòd ordo beati Francisci in perpetuum duraret.

IN QVÆSTIONEM XI. DE HÆresibus damnatis ab Inquisitoribus Aragoniæ sine expresso mandato Papæ.

COMMENT. XXXVI.

Quid sit Inquisitores damnare hæreses.

CVm dicit hic Eymericus se agere de hæresibus damnatis per Inquisitores Aragoniæ sine expresso Papæ mandato, non intelligas Inquisitores propria auctoritate posse definire dubia circa fidem. Id enim Romani Pontificis munus est, cap. quotiens. 24. q. 1. cap. maiores. de baptis. & eius effectu. sed hoc vult, Aragoniæ Inquisitores sine expresso Papæ mandato declarasse hæreses iã damnatas, & iussisse vt iuxta sanctiones canonicas earum punirentur auctores. de quo dixi supra in hac 2. parte super cap. ad abolendam. vers. vel singuli episcopi.

Arnaldus de Villanoua hæreticus.

a ¶ Quidã magnus medicus, vocatus magister Arnaldus de Villanoua.] *Hic emersit circa annos Domini MCCCX. libellos quos edidit hæreticos numerat Eymericus paulo post q. 28. huius 2. partis. hic cum nollet se intra medicinæ terminos continere, dum temere vult etiam Theologiam profiteri, misere labitur. Alchimiam etiam profitebatur: in qua tantum se profecisse iactabat, vt laminas aureas ea arte confectas, diceret omnibus se daturum explorandas, vt scribit Cassanæus in catalogo gloriæ mundi, par. 11. consideratione 40. Ceterum ea omnia arte dæmonum, cum quibus familiaritatem habuisse dicitur, constare creduntur: nam hoc est huic hominum generi valde familiare, vt ex chymica professione ad dæmonum inuocationes & pactiones accedant, vt docuit Eymericus 3. par. tit. de signis, quibus Necromantici hæretici cognoscuntur. nu. 115. sed hoc eam distinctionem recipit, quam ibi attuli scilicet par. 3. vers. Alchimistæ, vt in pluribus.*

Alchymistarum incommodum.

De hoc Arnaldo de Villanoua eadem quæ hic scribit Eymericus, recensent Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 2. verbo, Arnaldus de Villanoua. & Gabriel Prateolus lib. 1. cap. 69. de vitis & sectis hæreticorum.

b ¶ Quidam vocatus Petrus Olerii.] *Emersit hic Petrus Olerius ad annos Domini MCCCXX. sequebatur cum Bonanato, de quo mox dicemus, hæreses Begardorum, de quibus copiose agit Eymericus paulo post, quæst. 15. huius 2. partis. cum de hoc hæretico disserit Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 3. verbo, Petrus Olerij,*

A *penitus consentit cum Eymerico in hoc loco.*

c ¶ Quidam vocatus Durandus de Baldach.] *Idem scribit Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 2. verbo, Durãdus de Baldach. Emersit autẽ eiusdem Domini Ioannis XXII. tempore, idest, circa annos Domini MCCCXXIII.*

Cauendus est ergo Prateolus, qui lib. 4. de sectis hæreticorum, cap. 18. cum de hoc disserit, mire labitur, dicens, hunc vixisse temporibus Henrici V. Imperatoris, & Paschalis II. Romani Pontificis, circa annum Domini MCXVII.

Iam in codice Bononien. & in altero Cardinalis B *de Gambara, pro Durando, legitur,* Ducandus.

d ¶ Item tempore domini Benedicti XII. insurrexerunt in eisdem partibus in Villafranca de penedes quamplures Begardi, quorum erat primicerius, & c. frater Bonanatus.] *in codice Barcinonensi impresso scriptum est hunc Bonanatũ tempore Benedicti vndecimi insurrexisse; quod non est verisimile, cum Bonanatus post Petrum Oleriũ potissimum congregationi Begardorum, quæ in Villafranca de penedes orta est, præfuerit, & Petrus Olerius vnã cum Bonanato tempore Ioannis XXII. extiterit, qui post Benedictum XI. Pontifi*C*catum gessit, Clemente V. interposito: quare verius & certius habet codex Bononiensis, Bonanatũ videlicet tempore Benedicti duodecimi insurrexisse, qui post Ioannem XXII. regnauit ad annos Domini MCCCXXXIIII. De hoc Bonanato nemo plura quam hic Eymericus, quem omnino sequuntur Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorũ lib. 2. verbo,* Bonanatus. *& Prateolus lib. 2. cap. 30. de sectis hæreticorum.*

Id vero oppidum quod hic dicitur Villafranca de penedes situm est inter Barcinon. & Tarracon. in recto itinere, quo itur à ciuitate Tarracon. ad D *Barcinon. vulgo hodie vocatur,* Villafranca de Banades.

e ¶ Postquam traditus fuerat vt impœnitens sæculari curiæ, & iam ex vno latere assatus, se finxerat pœnitere.] *Olim ita quandoque fieri solitum erat: sed hodie recipiendus non esset ad misericordiam, qui semel esset curiæ sæculari traditus, etiamsi promitteret conuersionem: quoniam huiusmodi conuersiones non præsumuntur fieri de corde non ficto per dolorem peccatorum, sed per metum præsentis & vrentis ignis: & experientia sæpe docuit hos homines ita receptos deteriores fieri. Et* E *quamquam postquam traditi semel sunt curiæ sæculari summo iure, si dicant velle conuerti, dummodo non sint relapsi, recipi possint, quia nullo iure id prohibetur: nihilominus tamen tutius est & securius vt nullo modo audiantur. immo in Hispania, nouissima quadam Madriliana instructione anno Domini MDLXI. cap. 44. salubriter cautum est, vt raro recipiantur etiam illi, qui ante sententiæ prolationem in tabulato conuertuntur. & tametsi ibi de negatiuis sit sermo, idem in impœnitentibus locum habere debet, qui errores & confessos & probatos noluerunt detestari: & hæc plane sententia valde mihi æqua semper visa est, cum antequam*

Traditus curiæ secularis si dicat se velle pœnitere an recipiendus.

quam producantur illi, qui tradendi sunt curiæ sæculari, omnis sit adhibita diligentia vt conuertantur, iuxta consilium Calderini, tit. de hæret. cons. 2. Palatium Rubium in allegatione de hæresi. §. 4. & Simancā de catho. instit. tit. 48. num. 32. & sanciuit valde prudenter conciliū Biterrense, cap. 17. vt dixi supra i hac 2. parte super cōcilio Tarraconen. §. Hæretici perseuerātes. & quod hic tradit Eymericus, iterum repetit 3. par. in 10. & 12. modo processum fidei terminandi, in fine; vbi sentit huiusmodi homines de benignitate posse recipi: id tamen nullo iure esse cautum, & valde periculosum esse huiusmodi homines recipere. Mea hæc est sententia, tales nullo modo esse recipiendos: Et pro hac sententia faciunt tradita per Zanchinum tract. de hæret. cap. 16. num. 4.

[f] ¶ Quidam vocatus frater Iacobus Iusti.] *Idem Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo, Iacobus Iusti. & Prateolus lib. 9. cap. 4. de sectis hæreticorum. vixit autem hic Iustus iniuste circa annos Domini MCCCXLIIII. quidquid dicat Prateolus: nam Pontificatus Domini Clemētis VI. in hæc tempora incidit.*

[g] ¶ Videlicet in monte Albo.] *Voces vulgares sæpe latinitate donat auctor, vnde parit quandoque difficultatem. hic locus celebris est in principatu Cataloniæ vulgo dictus Montblanch.*

[h] ¶ Cuius auctor fuit frater Berengarius de Montefalcone.] *Bononiensis & codex Cardinalis de Gambara,* Benegrius. *Sabellanus,* Benigerius, *sed melius,* Berengarius. *Prateolus lib. 2. de sectis hæreticorum cap. 37. hunc vocat,* Bugaurium: *sed parum refert. hic emersit circa annos Domini MCCCLII. Quod vero hic dicit de monasterio Populeti, id hodie in prouincia Cataloniæ longe est ditissimum, dictum vulgo* Poblet: *cuius frequens est mentio in iure canonico sub nomine Populeti.*

[i] ¶ Quidam vocatus Nicolaus, de Calabria oriundus.] *Hic emersit circa annos Domini MCCCLII. homo stultissimus, de quo nemo plura quam hic Eymericus; quem sequitur Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo, Nicolaus de Calabria.*

[k] ¶ Quidam vocatus Bartholomæus Ianouensius.] *In Bononiensi & Sabellano,* Ianuentis. *in codice Cardinalis de Gambara,* Ianouelli. *& malenoluimus recedere à Barcinonēsi impresso. Emersit autē hic nebulo circa annos Domini MCCCLXIII. de hoc eadem quæ hic ab Eymerico, tradit Prateolus lib. 2. cap. 11. de sectis hæreticorum.*

¶ Vocatus frater Arnaldus Montauernii.] *Bononiensis & codex Cardinalis de Gambara* Mōtanerii, *Sabellanus,* Montanarii: *sed nolumus discedere à Barcinonensi impresso. hic emersit ad annos Domini MCCCLII. is ortus est, vt ait Eymericus, in villa Podii ceretani, quod oppidum hodie Catalani vocant,* Puix cerdan, *nobile in ea prouincia.*

QVÆSTIO XII.

De hæresibus Pseudoapostolorum in Lombardia.

Summarium.

1 *Geraldus Segarelli, & Dulcinus hæresiarchæ.*
2 *Habitus & mores eorum.*
3 *Errores viginti Pseudoapostolorum.*
4 *Litteræ Honorij IIII. condemnatoriæ huiusmodi sectæ.*

Vodecima [a] quæstio est: Hæreses & errores Pseudoapostolorum, qui insurrexerunt in partibus Lombardiæ, ibique sunt per prælatos & Inquisitores condemnate; qui sunt?

1. Ad hanc respōdemus, quod temporibus dominorum Honorij IIII. Bonifacii VIII. Nicolai IIII. & Clementis V. in partibus Lombardiæ, videlicet in episcopatibus Parmensi & Nouariensi, ac in partibus circumuicinis insurrexerunt duo mali hæresiarchæ, scilicet Geraldus [b] Segarelli Parmensis, & Dulcinus [c] Nouariēsis, qui totam terram illam suis infra positis erroribus implentes, congregationem quandā fecerunt, quam Apostolos vocauerunt, qui sub nullius obedientia viuebant, sed tantum se esse subiectos soli Deo, & nulli homini, & vitam se qui Apostolorum singulariter asserebant.

2. Isti publice mendicabant: Christi Apostolos se vocabant: in plateis & vicis ea, quæ sibi apponebantur, publice manducabant: pænitentiam per vicos & plateas prædicabant cū mantello albo ad collum per modum pallij eleuato, & tunica alba, ac lōgis crinibus: aliquādo vtendo ad pedes soleis, aliquando nudis pedibus incedebant, & à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes; singularē se vitam ducere Apostolicam simulabant: virus hæresum seminabant, ac plures & quamplures inficiebant: postmodum vero eorum vita & status per dominum Honorium IIII. condemnata sunt per suas patentes litteras infra positas. Tandem post quadraginta fere annos, quibus eorū error in Lombardia inualuit, dictus Gerardus [d] per episcopum Parmensem, & Inquisitorem fratrem Manfredum ordinis Prædicatorū tempore Bonifacij VIII. fuit vt hæresiarcha publice condemnatus, & etiam concrematus xviij. die Mensis Iulij, anno Domini MCCC. Et post [e] annos octo ipse Dulcinus tanquam hæresiarcha, & Margarita tanquam hæretica eius consors in scelere & errore fuerunt publice mēbratim dilaniati, & postmodum concremati: & finaliter pro maiori parte cum magna diligētia prælatorum illarum partium, & Inquisitorum

rum hæreticæ prauitatis ordinis Prædicatorum, ipsorum secta Pseudoapostolorum fuit ab illis finibus extirpata, etiam congregato [f] exercitu magno Crucis signaculo insignito, & collata per dominum Clementem V. indulgentia generali.

3. Hæreses autem & errores ipsorum Geraldi & Dulcini hæresiarcharum, & eorum sequacium Pseudoapostolorum, isti sunt.

Dulcini & Geraldi hæreses.

Primus error est: quòd tota auctoritas à domino Iesu Christo tradita & collata Ecclesiæ Romanæ, est omnino euacuata, & iamdudum cessauit, propter malitiam prælatorum: & quòd Ecclesia Romana, quam tenent Papa, & Cardinales, & clerici, & religiosi, non est Ecclesia Dei, sed reprobata Ecclesia, quæ perseuerat hodie sine fructu.

Secundus error: quòd Romana Ecclesia est illa meretrix, quæ à fide Christi apostatauit, de qua scribit Ioannes in Apocalypsi. *Apoc. 17.*

Tertius error: quòd tota illa potestas spiritualis, quam Christus dedit Ecclesiæ ab initio, est translata in sectam illorum, qui dicuntur Apostoli, seu de ordine Apostolorum: quam se ctam vocant congregationem spiritualem, à Deo missam & electam in istis diebus nouissimis; & ipsi, & nulli alij (vt dicunt) habent potestatem, quam habuit beatus Petrus Apostolus.

Quartus error: quòd Geraldus Segarelli de Parma prædictus, qui fuit [g] principium huius sectæ & auctor, fuit noua planta, pullulans in radice fidei: in qua Deus cœpit reducere Ecclesiam suam ad conuersationem, & perfectionem, & vitam, & statum, & paupertatem Ecclesiæ primitiuæ, in illo statu, in quo Christus commisit Ecclesiam beato Petro Apostolo.

Quintus error: quòd ipsi soli, qui dicuntur Apostoli de prædicta secta seu congregatione: sunt Ecclesia Dei, & sunt in illa perfectione, in qua fuerunt primi Apostoli Christi: & ideo non tenentur alicui homini obedire, nec summo Pontifici, nec alicui: quia eorum regula, quæ fuit à Christo immediatè, libera est, & † perfectissima vita.

[g] [illegible] † al. & perfectissimam vitam habet.

Sextus error: quòd nec Papa, nec aliquis alius potest eis præcipere, quòd deserant statum illum, seu vitam tantæ perfectionis, nec etiam potest eos excommunicare.

Septimus error est: quòd de quolibet statu & ordine potest quilibet licite transire ad eorũ vitam, & statum, seu ordinem, siue sit religiosus, siue sæcularis: ita quòd vir sine consensu vxoris, & vxor sine consensu viri potest relinquere statum matrimonij, & aduolare ad ordinem ipsorum: & quòd nullus prælatus Ecclesiæ Romanæ potest separare matrimonium: sed ipsi possunt.

Octauus error: quòd nullus de vita, seu statu, vel ordine ipsorum potest licitè intrare aliũ ordinem, seu regulam, sine peccato mortali; nec potest se supponere obedientiæ hominis cuiuscunque: quia hoc esset descendere à vita perfectissima ad minus perfectam.

A

Nonus error est: quòd nullus potest saluari nec intrare regnum cælorum, nisi sit de statu seu ordine ipsorum; quia extra statum, seu ordinem illum deinceps nullus saluabitur.

Decimus error: quòd omnes qui persequuntur eos, peccant mortaliter, & sunt in statu damnationis & perditionis.

B

Vndecimus error: quòd nullus Papa Romanæ Ecclesiæ potest aliquem absoluere à peccatis; nisi esset ita sanctus, sicut fuit beatus Petrus Apostolus, viuendo in omnimoda paupertate sine proprio, & in humilitate, non faciendo guerras, nec aliquem persequendo, sed permittendo viuere quemlibet in sua libertate.

Duodecimus error est: quòd omnes prælati Romanæ Ecclesiæ tam maiores, quàm minores à tempore sancti Siluestri, postquam declinauerunt à modo viuendi priorum Sanctorum, sunt præuaricatores, & seductores, excepto fratre Petro de Marone, qui fuit Papa Cælestinus appellatus †. † al. Apostolicus

C

Tertius decimus error est: quòd omnes ordines religiosorum, & sacerdotum, diaconorum, & subdiaconorum, & prælatorum sunt ad fidei catholicæ detrimentum.

Quartus decimus: quòd laici non tenentur, nec debent dare decimas alicui sacerdoti, seu prælato Romanæ Ecclesiæ, qui non sit in tanta perfectione, & in tanta paupertate, in quanta fuerunt primi Apostoli. Et ideo dicunt, quòd decimæ non debent dari, nisi ipsis, qui dicuntur Apostoli, & sunt pauperes Christi.

D

Quintus decimus error est: quòd quilibet homo, & quælibet mulier, nudi simul possunt licite iacere sine omni peccato, in vno & eodem lecto: & licite tangere mutuo vnus alterum in omni parte sui, & osculari se inuicem sine omni peccato: & quòd coniungere ventrem suum cum ventre mulieris ad nudum, si quis stimuletur carnaliter, vt cesset tentatio, non est peccatum.

Sextus decimus error est: quòd iacere cũ muliere, & non commisceri carnaliter, magis est, quàm resuscitare mortuum.

E

Decimus septimus error est: quòd perfectior vita est viuere sine voto, quàm cum voto.

Decimus octauus error est: quòd ecclesia consecrata non plus valet ad orandum Deum, quàm stabulum equorum, vel porcorum.

Decimus nonus error est: quòd ita bene potest Christus adorari in nemoribus, sicut in ecclesiis, vel † melius. † al. et

Vigesimus error est: quòd pro nulla causa, nec in aliquo casu debet homo iurare nisi pro articulis fidei, & omnia alia possunt celari: Et quantumcumque iurent dicere veritatem corã prælatis,

prælatis, seu Inquisitoribus, non tenentur defendere verbo, seu voce, sed solum in mente retinere: Et quòd in nullo tenentur respondere veritatem, nisi de his, quæ verbaliter continentur in articulis fidei seu præceptis: & si de aliis sequirantur, licet eis sine peccato mortali mentiri, & veritatem suæ sectæ negare ore, dummodo teneant eam in corde, ad hoc vt euadant potestatem Inquisitorum; sed debent respondere tergiuersando, colorando, seu palliando quocunque modo possint pertransire. Si tamen non possent aliter mortem euadere, tunc in tali casu, aperte debent profiteri, & defendere in omnibus, & per omnia prædictam doctrinam suam, & mori in ea patienter & constanter: & nullatenus aliquos de sociis suis, vel credentibus reuelare.

Propter quod, prædictos errores in fide, & nonnullos alios in dictis Pseudoapostolis adinuentos, ac plurimas etiā, quas faciebant in simplicibus deceptiones, & cum mulieribus, quas secum ducebant, inhonestates, eos & eorum ordinem dominus Papa Honorius IIII. condemnauit per litteras suas tenoris sequentis.

4. Litteræ Honorii IIII. quibus condemnatur secta Pseudoapostolorum.

OLim felicis recordationis Papa Gregorius X. prædecessor noster, in concilio Lugdunē. omnes religiones & ordines Mendicantium, adinuentos post generale Lateranense concilium, qui nullam confirmationem sedis Apostolicæ meruerunt, perpetuæ prohibitioni subiecit: & quatenus processerant, reuocauit. Verum sicut ad nostri apostolatus auditum, fama querula deferente, peruenit, quidam qui post generale, & ante Lugdunē. prædicta concilia, sub nomine ordinis Apostolorum, habitum nouæ religionis assumpserunt, quamquam nullam aliquando confirmationem sedis Apostolicæ meruissent, prohibitionis ac reuocationis prædictæ, temerarij præsumptores eundem habitum, seu ei consimilem sub eodem nomine vsque hodie deferentes, quàm plures etiam alij, assumpto post dictum Lugdunen. concilium, huiuscemodi habitu, per diuersas mundi partes mendicando discurrere non verentur, facientes ea, quæ non condecent, in animarum suarum periculum, & graue scandalum plurimorum: præsertim cum nonnulli, prauitatis hæreticæ vitio laborantes, sub huiusmodi habitu sint inuenti.

Nos igitur volentes, talium præuaricatorum insolentem audaciam refrænari, & prædictam, A non tam religionem, quàm perniciosam sectam penitus aboleri, ne forte fidelium simplices, falsa sanctitatis eorum imagine seducantur, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quoscumque de prædictis in vestris ciuitatibus & diœcesibus inueniri contigerit, eos ad deponendum huiusmodi habitum, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis; monentes eosdem, ut si religiosam vitam ducere cupiunt, ad aliquam se transferant de religionibus approbatis. Quòd si aliqui eorum censurá prædictam contempserint, vos contra ipsos ad B pœnam carceris, seu aliam prout expedire videbitis, procedatis, inuocato aduersus eos, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis.

Ceterum vt prædicti eo facilius à sua insolentia compescantur, quo magis à Christi fidelibus abiici se viderint & contemni: Volumus nihilominus, quòd huiusmodi processum nostrum, in vestrarum ciuitatum & diœcesum terminis, iteratis vicibus publicantes, ac facientes per aliquos publicari, eosdem populos auctoritate nostra moneatis, & inducatis attente; ne C aliquem de prædictis præfatum habitum deferentibus, recipere præsumant in hospitio, vel eis aliquas eleemosynas largiantur; nec ad deferendum habitum illum, seu ei consimilem, impendant consilium, auxilium, vel fauorem. Datum Romæ apud sanctam Sabinam. v. Idus Martii, Pontificatus nostri anno primo. Sub anno Dominicæ incarnationis MCCLXXXV.

D Ad instar ergo domini Honorij IIII. Nicolaus Papa IIII. vniuersis ecclesiarum prælatis, consimiles litteras destinauit, sub anno Domini MCCXC. Pontificatus sui anno III.

IN QVÆSTIONEM XII. DE hæresibus Pseudoapostolorum in Lombardia.

COMMENT. XXXVII.

a *REcensuit hactenus errores in Hispania cōdemnatos, nunc de illis qui in Italia repressi sunt, sermonem instituit: ac primum ordi-* E *tur ab hæresibus Pseudoapostolorum. Hi ducibus Geraldo Segarello & Dulcino multas Italiæ ciuitates in Insubria falsis dogmatibus infecerunt. Vocati sunt autem Pseudoapostoli, quia cum Apostolorum vitam & mores imitari se dicerent, longe tamen ab eorum sanctitate & doctrina discedebant.* Dulcinus & Segarellus hæretici in Italia.

De his copiose scribit Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Pseudoapostolorum, vbi eorū errores recenset, & confutat: aitque horum sectam inuentam fuisse circa annum Domini MCCLX. à Geraldo Segarello de Parma: cui in secta successit Dulcinus Nouariensis. Segarelli quoque discipulum fuisse Dulcinum testatur Bernardus Luzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2.

lib. 2. & eum tempore Clementis Quinti Romani Pontificis ortum scribunt Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo, Dulcinus. & Gabriel Prateolus, lib. 4. de vitis & sectis hæreticorum, cap. 17. Eymericus hic vtriusque hæresiarchæ, idest, Segarelli, & Dulcini tempora exortum, & incrementa, & finem siue interitum coniungens, eos insurrexisse scribit temporibus Honorij IIII. Bonifacij VIII. Nicolai IIII. & Clementis V. hoc est ab anno MCCLXXXV. vsque ad annos MCCCVI. parum plus vel minus.

[b] ¶ Scilicet Geraldus Seragelli Parmensis.] *In codice Bononien. & in eo, qui est Cardinalis de Gambara* Pergamensis, *legitur, non Parmensis. ceterum Guido Carmelita & Lutzemburgus præcitatis locis eum Parmensem fuisse testantur, & Parmensem fuisse indicant sequentia loca huius quæstionis, & historiæ adstipulantur.*

Vana Dulcini excusatio.

[c] ¶ Et Dulcinus Nouariensis.] *Dulcini huius hæresiarchæ creberrima extat mentio in libris iurisconsultorum, qui circa ea tempora & paulo post floruerunt. illud autem quod de hoc hæretico affert valde singulare Ioannes Calderinus in tractatu de forma procedendi contra inquisitos de hæresi in Rub.* De hæreticis credentibus, &c. *num. 6. non est hic omittendum: ait enim hunc Dulcinum, antequam curiæ sæculari traderetur, se excusasse dicendo, quod ea quæ prædicauerat & docuerat contra fidem & bonos mores, dixerat, non quia ita crederet, sed propter multa commoda, & delectabilia temporalia, & propter vanam gloriam, & propter dominium quod ex tali doctrina habebat. ceterum hæc vana excusatio eum non iuuit, quominus traderetur curiæ sæculari: nec facile sunt huiusmodi hæreticorum excusationes admittendæ, vt dixi infra par. 3. tit. de forma examinationis testium.*

[d] ¶ Dictus Gerardus per episcopum Parmensem.] *In codice Cardinalis de Gambara,* Pergamensem. *& Bononiensis corruptissime habet,* Parien. *sed noluimus à Barcinonensi recedere, cui & Sabellanus consentit, & historiæ.*

[e] ¶ Et post octo annos ipse Dulcinus tamquam hæresiarcha, &c.] *cum his quæ tradit hic Eymericus conueniũt quæ scribit Bernardinus Corius in historia Mediolanensi, par. 2. anno MCCCVII. cuius hæc sunt verba à nobis latine reddita:* Hoc tempore frater Dulcinus hæreticus Mediolano fugiẽs, ad vicinos Nouariæ montes se se recepit. ceterũ ab Inquisitore hæreticæ prauitatis inquisitus, vnà cũ Margareta eius cõcubina hęretica, & plerisque alijs captus fuit, & Vercellas deductus ibidem combustus extitit. *hæc ille.*

[f] ¶ Etiam congregato exercitu magno Crucis signaculo insignito.] *Vt hic locus intelligatur, historia de his hæreticis breuiter est mihi enarranda. Dulcinus ergo, de quo est sermo, tam pudendæ ac effrænatæ libidinis extitit, vt ad sex millia vtriusque sexus sub charitatis specie & deceperit, & cohabitare docuerit. Hi Alpes incolentes in omnem luxuriam prolabebantur: Adeo quidem vt hæc pestis per duorum aut trium annorum spacium multos corruperit: tanta quidem vi, vt summus Pontifex Clemens V. ad tantum malum sedandum Inquisitores ordinis Prædicatorum eò destinare decreuerit, qui Dulcinum & suos complices à tam nefario scelere aut reuocarent, aut diligenti & accurata disquisitione facta ad eum referrent, num ita se res haberet, sicut à multis fide dignis nuntijs audierat: qui cum reuersi essent, ac Pontifici summo retulissent quæ viderant, & audierant; cognitis nefandis sceleribus & impuritatibus, contra tantam impietatem Cruciada ab eodem summo Pontifice indicta fuit, & magnæ ac liberales indulgentiæ promulgatæ, quas consequerentur, qui se tam pio bello contra tam nefarios homines accingerent. Collectus est itaque exercitus & illuc missus cum Apostolico legato. cumque ad loca, in quibus pseudoapostoli habitabant, peruenisset, & repentino bello esset aggressus, eos partim inedia & frigore, partim armis oppressit exercitus catholicus Crucesignatorum: captusque fuit Dulcinus & Margareta, indeque puniti sicut narrat hic Eymericus, & nos quoq; apertius paulo ante retulimus.*

Singuli autem Crucesignati magno protegendæ fidei desiderio excitati proprijs impensis ibant in bellum: nam inter cetera hoc vouebant: vnde Inquisitores tunc tametsi pauperes & mendici intrepide in hæreticos animaduertebant. Huc spectat textus in cap. excommunicamus. §. catholici. extra de hæret.

[g] ¶ Qui fuit principium & auctor huius sectæ.] *Post hæc verba in codice Cardinalis de Gambara adduntur hæc:* Qui, vt Dulcinus dicit & asserit, fuit noua planta, &c. *Barcinonensis ita:* Qui fuit præcipuus huius sectæ actor: *sed Bononiensis & Sabellani lectionem secuti sumus, vt est impressus.*

[h] ¶ Vigesimus error est: quòd pro nulla causa, &c.] *Codices hic sunt varij: Sabellanus & Bononiensis prope conuenit cum Barcinonensi impresso, sed codex Cardinalis de Gambara hunc articulum ita habet:* Quòd pro nulla causa nec in aliquo casu debet iurare homo, nisi pro articulis fidei vel præceptis Dei, & omnia alia potest celare. Et quantumcunque iuret dicere veritatem coram prælatis seu Inquisitoribus, non tenetur respondere de aliquo alio, nec reuelare doctrinam suam, siue errores suos, nec tenetur defendere verbo seu voce, sed semper corde tenere. Si tamen cogatur iurare metu mortis, in eo casu debet iurare verbo seu voce solum, & in mente retinere. Et quod in nullo casu tenetur respondere veritatem, nisi de his, quæ verbaliter continentur in articulis fidei, seu præceptis: & si de alijs requiratur, licet ei sine peccato mortali mentiri, & veritatem suæ sectæ negare ore, dummodo teneat eam in corde, ad hoc vt euadat potestatem Inquisitorum; sed debet respondere inficiãdo, vel negan-

do seu palliando, quocunque modo tergiuersando, colorando, seu palliando quomodocunque possit pertransire, &c. *Hunc errorem à Pauperibus de Lugduno seu Valdensibus acceperunt Pseudoapostoli: nam Pseudoapostoli germen sunt Valdensium. hoc tamen, quod de iuramento horum hic dicitur, lumen accipiet ex summa fratris Iuoneti, par. 5 cap. 2. cuius fragmentum extat in vetusto illo codice membranaceo manuscripto bibliotheca Vaticanæ, vbi plene agitur de secta Valdensium. is ergo agens de dispensatione eorum in iuramento ita habet:* Diffinierunt olim non iurare omnino, sed quia per hoc facilius deprehendebantur & condemnabantur, caute dispensauerunt modo iurare, pro se vel pro alio à morte liberando vel defendendo. Cum autem iurare compelluntur, aut palliatis verbis iurant, ne putentur iurasse, sed ficte agunt huiusmodi & diuersis modis: aut si coguntur ab aliquo iurare, refundunt peccatum in Christum, vt ipsi videantur immunes: aut si iurant per se timore mortis, proponunt facere pænitentiam, vt pro quattuordecim periurijs teneantur vnũ attrahere ad sectam suam pro satisfactione peccati. *hæc ibi.*

Iniqua dispẽsatio Valdensium in sacramento.

[i] ¶ Tenoris sequentis.] *In codice Cardinalis de Gambara additur solita Pontificis præfatio in hunc modum:*

Honorius Episcopus seruus seruorũ Dei, Venerabilibus Patribus, vniuersis patribus Archiepiscopis & Episcopis, ac dilectis filijs cathedralium ecclesiarum electis & vicarijs earundem, ad quos litteræ istæ peruenerint, Salutem & Apostolicam benedictionem.

Huius extrauagantis meminit Turrecremata in summa de ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 37. quo loco refert etiam Pseudoapostolorum errores.

QVÆSTIO XIII.

De hæresibus Manichæorum in Italia exortorum.

Summarium.

1 *Quo tempore noui Manichæi emerserint.*
2 *S. Petrus Martyr pro fide ab illis occisus.*
3 *Recensiorum Manichæorum errores.*
4 *Manichæorum figmenta de sacramentis.*

Ertiadecima quæstio est: Hæreses, & errores Manichæorum, qui insurrexerunt in partibus Italiæ, & ibi sunt per prælatos & Inquisitores condemnati; qui sunt?

A 1. Ast hanc respondemus, quòd tempore Domini Innocentij Papæ III. in partibus Italiæ, videlicet in archiepiscopatu Mediolanẽsi, & alijs partibus circumuicinis [a] insurrexit quidam dictus Manes, à quo & eius sequaces Manichæi dicti sunt, qui multas hæreses & errores publice diuulgarunt, & publice ac impudenter in Italia prædicarunt.

2. Pro quarum [b] extirpatione frater Petrus de Verona ordinis Prædicatorum, Inquisitor in partibus antedictis, ab ipsis Manichæis hæreticis est gladijs interfectus, ac martyrizatus: & post eodem anno sui martyrii sanctorum catalogo aggregatus, ac per sanctam Ecclesiam canonizatus; & hodie claret multis miraculis gloriosus.

B

Istorum autem Manichæorum hæreses & errores sunt isti.

3. Primus [c] error est: quòd duos Deos, aut duos dominos asserunt, & fatentur. Benignum Deum videlicet, & malignum creatorem omnium rerum visibilium, & corporalium: asserentes non esse facta hæc à Deo patre cælesti, quem dicunt Deum benignum; sed à diabolo malo, & Satana, quem ipsi vocant deum malignum, & dominum huius sæculi, & principem huius mundi; sicque ponunt duos creatores, Deum videlicet, & diabolum; & duas creationes, vnam scilicet corporalium, & visibilium; aliam inuisibilium, & incorporalium.

C

Secundus error est: quòd fingunt duas esse ecclesias, vnam benignam, quam dicunt esse sectam suam, eamque asserunt ecclesiã Iesu Christi: aliam vero ecclesiam vocant malignam, quam dicunt esse Romanam Ecclesiam, eáque impudenter appellant matrem fornicationum, Babylonem magnam meretricem, & basilicam diaboli, & Satanæ synagogam.

D

Tertius error [d] est: quòd omnes gradus, & ordines, & ordinationes ecclesiasticas†, & statuta despiciunt, & deprauant, & omnes qui fidem eius tenent, appellant hæreticos & errantes: nec aliquem posse saluari in fide Romanæ Ecclesiæ dogmatizant.

† al. Ecclesiæ sanctæ

Quartus error est: quòd omnia sacramenta Romanæ Ecclesiæ, domini nostri Iesu Christi, videlicet Eucharistiæ seu altaris, & baptismi, qui fit in aqua materiali, necnon confirmationis, & ordinis, & extremæ vnctionis, & pænitentiæ, & matrimonij inter virum & mulierem: omnia & singula asserunt esse inania, & vana: & confingunt [e] tanquam simiæ quædam alia loco ipsorum, quæ quasi similia videantur.

E

4. Quintus error est: quòd confingunt loco baptismi sancti in aqua baptismum alium spiritualem, quem vocant consolamentum Spiritus sancti: quando scilicet recipiunt aliquam personam in sanitate, vel in infirmitate ad sectam, vel ad ordinem suum per impositionem

tionem manuum, secundum ritum suum execrabilem.

Sextus error est: quòd loco consecrati panis Eucharistiæ corporis Christi, confingunt quendam panem, quem appellant panem benedictum, seu panem sanctæ orationis: quem in principio mensæ suæ, tenendo in manibus, secundum ritum suum, benedicunt, & frangunt, & distribuunt assistentibus credentibus suis.

Septimus error est: quòd loco sacramenti pœnitentiæ, dicunt esse veram pænitentiam, suscipere & tenere sectam & ordinem suum; & suscipientibus dictam sectam & ordinem, siue in sanitate, siue in infirmitate, dicunt omnia peccata esse dimissa; & tales esse absolutos ab omnibus peccatis suis, sine alia quacunque satisfactione, & absque etiam restitutione, si haberent aliquid de alieno, dummodo seruent sectam & ordinem illum: asserentes se super his habere potestatem eandem, & tantam, quantam habuerunt Petrus & Paulus, & alij Apostoli Domini nostri Iesu Christi: dicentes confessionem peccatorum, quæ fit sacerdotibus Romanæ Ecclesiæ, nihil valere penitus ad salutem: nec Papam, nec aliquem alium de Romana Ecclesia habere potestatem absoluendi aliquem à peccatis.

Octauus [f] error est: quòd loco sacramenti matrimonij carnalis inter virum & mulierem, confingunt esse spirituale matrimonium inter animam & Deum, quando videlicet ipsi hæretici Perfecti, seu consolati recipiunt aliquem ad sectam, & ordinem suum.

Nonus error est: quòd incarnationem Domini nostri Iesu Christi ex Maria semper Virgine negant; asserentes ipsum non habuisse verum corpus humanum, nec veram carnem hominis, sicut habent ceteri homines ex natura humana: nec vere fuisse passum & mortuum in cruce: nec vere resurrexisse à mortuis: nec vere ascendisse ad cælum in corpore & carne humana; sed omnia in similitudinem facta fuisse.

Decimus error est: quòd Beatam Virginem Mariam, negant fuisse veram matrem Domini nostri Iesu Christi: negant [g] etiam fuisse mulierem carnalem. Sed sectam suam & ordinem suum dicunt esse Mariam, Virginem, veram pænitentiam, castam, & Virginem, quæ generat filios Dei, quando recipiuntur ad eandem sectam & ordinem.

Vndecimus error est: quòd negant resurrectionem corporum humanorum futuram, loco eius confingentes quædam spiritualia corpora, & quendam interiorem hominem, in quibus & quolibet dicunt resurrectionem futuram esse intelligendam.

Duodecimus error est: quia dicũt, quòd nunquam debet homo comedere carnes, nec tangere eas, nec caseum, nec oua, nec aliquid, quod

A nascatur ex carne per viam generationis, seu coitus: sicut ipsi faciunt.

Tertiusdecimus [h] error est: quòd dicunt & credunt, quòd in animalibus brutis, & etiam in auibus, sunt spiritus illi, qui recedunt de corporibus hominum, quando non sunt recepti ad sectam & ordinem suum per impositionem manuum ipsorum, secundum ritum eorum; & quòd transeunt de vno corpore in aliud corpus: quare non comedunt [i] ipsi aliquod animal, nec aliquod volatile, nec occidunt.

B Quartusdecimus error est, quia dicunt quòd nunquam debet homo tangere aliquam mulierem.

Prædicti Manichæi faciunt cõgregationem, quam vocant, la conuienenza, pro eo quòd habent illi de congregatione inter se multa pacta, atque seruant, quæ sunt peruersa & iniqua, & Ecclesiæ Dei & Reipublicæ multum nociua.

Prædicta secta Manichæorum propter eorum præfatos errores, fuit per sanctam Romanam Ecclesiam condemnata, & condemnatur

C 24. q. 3. c. quidam autem hæretici, vt in sexta quæstione prædicta habitum est. Supra fol. 259.

IN QVÆSTIONEM XIII.

De hæresibus Manichæorum in Italia exortorum.

COMMENT. XXXVIII.

Quomodo accipienda q̃ de Manichæis tradit Eymericus.

Qvæ hac quæstione commemorat Eymericus de nouis Manichæis in Italia exortis, fal- D *sa videri alicui possent: quoniam tempore Innocentij Papæ III. videlicet circa annos Domini MCC. nulli hæretici Manichæi vocati Italiam infestarunt, sed Cathari, Leonistæ, & si qui fuerunt alij huius sectæ imitatores. Rursus quia quæ hic dicuntur ab Eymerico de Manichæis & erroribus eorum Catharis illius ætatis penitus conueniunt; vnde fit vt lapsus hic auctor videatur. Sed non est plane ita, tum quia etsi Catharis hæc conueniant, & ceteris eius furfuris hæreticis, de Manichæis etiam accipienda sunt: quoniam Cathari antiquorum Manichæorum errores pe-* E *nitus sequebantur, quibus & alios nouos adiungebant: vnde Eymericus re ipsa inspecta, non Catharos, sed Manichæos appellauit, quia hi per omnia Manichæorum insaniam imbiberant. tum quia sæculo etiam horum hæreticorum vtraque appellatio & Manichæorum & Catharorum, præsertim apud viros doctos in vsu erat. Eymericus vero antiquam appellationem est secutus, cum sub ea illius ætatis hæretici comprehenderentur: Et plane errores, quos hic commemorat auctor, partim vetustiorum sunt Manichæorum, partim recentiorum: qui antiquorum sunt, velut noti omittentur à nobis; qui recentiorum,*

centiorum apertius explicabuntur: nam difficilius noscuntur quæ non sunt passim monumentis litterarum prodita.

De his autem nouis Manichæis seu verius Catharis, eorumque erroribus agit Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. de hæresibus Catharorum, & Bernardinus Corius in historia Mediolanēsi parte 2. anno MCCXXXIII. & MCCLII. & alibi ex quo intelliges vera esse quæ de horum exortu in partibus Mediolanensibus scribit hic Eymericus.

Iam hi Cathari (vt testatur frater Raynerius ordinis Prædicatorum in summa, quam de eis scripsit, quæ manuscripta apud nos extat) in tres partes siue sectas principales diuisi erant: nam quidam dicebantur Albanenses, alij Concorrezenses, alij vero Bagnolenses, de quibus dicemus opportunis locis.

Quis Manichęus, & qualiter antea appellatus.

a § Insurrexit quidam dictus Manes, &c.] *In codice Bononiensi, Manens. nec male: nam Theodoritus in lib. hæreticarum fabularum Manichæos de Manente dictos ait. Manes autem seu Manens priusquam errorem suum diuulgaret, vt ait B. Augustinus in lib. de hæresib. cap. 46. Vrbicus dicebatur, siue Cubricus, vt scribit sanctus Epiphanius hæresi 66. Theodoritus Scythianum, Philastrius Turbonem appellat. Suidas eius vitam & facta egregie est prosecutus. Beatus Augustinus in lib. de hæresibus to.6.cap.46. Manichæos dixit dictos fuisse à verbo græco, quod significat insaniam fundere. quod Manichæi fugiētes, Mannichæos per duplex n, quasi manna & diuinitatem fundentes se ipsos iactabant, vt verbi lenocinio rudiores ad se homines pertraherent. Hi in tres partes fuerunt olim distributi, alij auctoris nomen mordicus retinuerunt: alij Macarij, tertij Catharistæ siue purificatores dicti sunt ab Augustino loco citato; ex quibus etiā apparet non inepte Eymericum hic Catharos vocasse Manichæos, cum & Cathari seu Catharistæ de ea familia essent: quando autem fuerint condemnati, dicam in fine huius quæstionis.*

Horum autem nouorum Manichæorum siue Catharorum auctorem fuisse quendam dictum Manetem, qui tempore Innocentij III. insurrexerit, vt hic scribit Eymericus, mihi nondum constitit.

SANCTI PETRI martyris historia.

b PRO quarum extirpatione frater Petrus de Verona ordinis Prædicatorum, &c.]

Breuiter hic mihi pauca quædam dicenda erunt in gratiam Inquisitorum de B. Petro Martyre Inquisitorum prin-
A cipe, & acri hæreticorum hoste, vt vitam & mores eius intuiti discamus pro fidei catholicæ defensione humiliter & fortiter sanguinem profundere. Hic ergo vir sanctus cum protinus ab ineunte ætate singularis probitatis & sanctitatis præbuisset specimen, relictis mundi huius fallacis insidiis, aduertens non esse tutum cum scorpionibus, hoc est, cum hæreticis habitare (nam ex parentibus
B hæresi deprauatis traxit originem) sacram ordinis Prædicatorum religionem professus est, in qua multa probitate & doctrina claruit spacio multorum annorum. denique cum anno MCCLII. sedis Apostolicæ auctoritate esset Inquisitor in partibus Mediolano subiectis: cumque eodem anno Mediolanum pergeret, relicta ciuitate Como, ad extirpandam hęreticam prauitatem, quidam de ipsorum hæreticorū credentibus pre-
C ce illorum inductus & pretio, in itinere eum inuadens multis impressis vulneribus crudeliter iugulauit. Memoriæ proditum est, pridie eius diei quam esset interfectus, sublatis ad cælum oculis, fusis lachrymis gemebūdum humiliter a Domino postulasse, vt non sineret eum ex hac luce migrare, nisi sumpto pro Christo passionis calice: cuius orationem exauditam fuisse apertissime sequētis diei
D effectus demonstrauit. quo interfecto perductum fuit sacrum illius corpus Mediolanum, sepultumque ad sanctum Eustorgium, vbi adeo claruit miraculis, vt hæreticos non minus vicerit, ac strauerit occisus, quam antea fecerit viuens. Cum itaque multis miraculis clareret, Innocentius IIII. cunctis rite celebratis, ac obseruatis sacrosanctæ Ecclesiæ Ro-
E manæ ritibus Petrum Martyrem nondū exacto post martyrium anno primo, viij. Calend. Aprilis Perusij in catalogū Sanctorum retulit: extatque hodie huius apotheosis, seu canonizationis authenticum rescriptum in libro priuil. ord. Prædicat. fol. 26. pag. 2. Innocentio autē quarto vita functo, Alexander quartus ad Pontificiam sedem euectus protinus sui Pontificatus initio, anno videlicet Domini MCCLIIII. Petrum etiam Martyrem egregio commendauit enco-

mio;

mio, & canonizationem ab Innocentio celebratam confirmauit rescripto incipiente: Magna magnalia de Beato Petro Martyre. *quod habetur in lib. priuil. ord. Præd. fol. 33.*

Huius sancti viri vitam scripsit Thomas Leuinus Patriarcha Hierosolymitanus, qui eodem tempore floruit. eam refert Laurentius Surius tomo. 2. de probatis sanctorum historijs, die 29. Aprilis.

Illud memoria dignum est, quod scribit Bernardinus Corius in historia Mediolanensi parte 2. anno MCCXXXIII. nempe fratrem Petrum Veronensem auctoritate Apostolica Inquisitorem, statuisse & ordinasse, vt inter cetera statuta reipublicæ Mediolanensis, multa quoque ponerentur & obseruarentur contra hæreticam prauitatem, quæ breuitatis causa nunc omitto: refert autem ea præcitato loco Bernardinus Corius. idem vero in eadem historia Mediolanensi parte 2. anno Domini MCCLII. minutissime prosequitur factionem credentium hæreticorum, qui ad occidendum Petrum Martyrem coniurarunt, vbi luculenter totum hūc tractatum ponit ob oculos, cum nominibus coniuratorum, patientia Martyris, & miraculis, & ceteris, quæ interitum eius antecesserunt, & subsecuta sunt.

Postremo sciendum est, Romæ die 29. Aprilis huius Beati Petri Martyris festum duplex, & de eo capellam solemnem in Ecclesia sanctæ Mariæ supra Mineruam, à Reuerēdissimis dominis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus, & alijs sanctæ Inquisitionis officialibus, singulis annis celebrari, ex instituto Pij Papæ V. anno Domini MDLXIX.

§ Primus error est: quòd duos deos, &c.] *Et Cathari etiam siue recentiores Manichæi eundem errorem mordicus defendebant, vt intelligas vere scripsisse Tertullianum in libro de præscriptio. hæreticorum, c. 1. nullam fuisse tam turpem hæresim, quam labentibus sæculis alij non excitarint, secutique fuerint.*

Quod vero recentiores Manichæi, seu Cathari de duobus deis seu principijs impie fabulantur, non est vno modo inter eos receptum: nam Belazmansa Veronensis, qui fuit princeps horum hæreticorum in Italia circa annos Domini MCCXXV. & Ioannes de Lugio Bergomēsis, qui eisdem fere temporibus vixit, valde inter se dissidebant, vt latissime docuit frater Raynerius de ordine Prædicatorum, in summa, quam anno Domini MCCL. scripsit de Catharis & Leonistis, seu Pauperibus de Lugduno, quam vidimus in vetusto illo codice manuscripto bibliothecæ Vaticanæ, & manuscriptam nunc habemus, in qua singillatim omnia horum dogmata persequitur, quæ nos hic breuitatis causa omittimus, alibi forsan commodius tradituri.

Belazmansa & Ioánes de Lugio Catharorum duces in Italia.

§ Tertius error est: quòd omnes gradus, & ordines, & ordinationes Ecclesiæ sanctæ, & statuta decipiunt & deprauant.] *Ita Barcinonensis, Bononiensis, & Sabellanus. Vnde velle videntur,*

A *quòd omnia sacramenta, cæremoniæ & leges Ecclesiæ fideles & catholicos decipiunt, deprauant, & corrumpunt: qui sensus satis aperte colligitur ex sequentibus erroribus, quibus Cathari, seu Manichæi reiectis Ecclesiæ sacramentis, alia ipsorum loco substituebant, vt mox dicemus ex summa fratris Raynerij de erroribus Catharorum. In Directorio tamen Cardinalis de Gambara legitur,* despiciunt & deprauant. *qui etiam sensus optime potest eorum sententiæ conuenire: nam Cathari & Ecclesiastica sacramenta & ritus despiciunt, hoc est, aspernantur. item etiam & deprauant, quoniam loco verorum falsa sacramenta & cæremonias substituunt.*

B § Et confingunt tanquam simiæ, quædam alia loco ipsorum, quæ quasi similia videantur.] *Tres errores, quos nunc prosequitur Eymericus, videlicet, 5. 6. & 7. ad sacramenta Catharorum spectant, quæ mihi breuiter sunt declaranda, vt & hic & alia iuris loca de sacramentis, & consolatione Catharorum loquentia intelligantur, & præsertim c. filij. de hæret. lib. 6. & c. 19. Concilij Narbonensis.*

C *Sciendum ergo est, hos recentiores Manichæos, seu Catharos (vt in prædicta summa docet frater Raynerius) reiectis veris Ecclesiæ sacramentis, quatuor sibi sacramenta inania, illicita, & sacrilega, confinxisse, videlicet, manus impositionem, panis benedictionem, pœnitentiam, & ordinem.*

Quatuor recentiorum Catharorū inania sacramenta.

Manus impositio vocatur ab eis consolamētum, & spiritualis baptismus, seu baptismus Spiritus sancti: sine qua secundum eos, nec mortale dimittitur, nec Spiritus sanctus alicui datur: sed per eam solummodo ab eis factam, vtrumque conferri mentiuntur.

D *Hæc autem manus impositio hoc ritu absoluitur apud eos. eorum præpositus (de quo mox dicemus) cum aliquis ex ipsis incidit in peccatum, aut ad sectam eorum conuertitur, per manus impositionem consolamentum daturus librum Euangeliorum, vel totius noui testamenti tenet ante pectus suum: is vero qui consolamentum est recepturus, vbi coram Catharis confessus est in genere dicens se esse peccatorem, et humiliter accedere ad petendam veniam, tunc præpositus absolutione peracta ponit prædictum librum supra caput illius, & ceteri Cathari qui adsunt, manum dextram, & incipiunt suo ordine dicere Dominicam orationem. hoc ritu consolamentum & peccatorum remissionem dicunt se conferre, quam non habent miseri Cathari: de qua extat insignis locus in Concilio Narbonensi, c. 19. in*

Catharorū consolamentum.

E *hæc verba:* Si consolationes eorum, vbi eum quem consolantur, in hæreticum recipientes per impositionem manuum se saluare proditionaliter mentiuntur: aut seruitio eorundem, vbi maiore ipsorum librum tenente apertum, per ipsum quasi sub generali confessione, remissionem intelligunt fieri peccatorum.

Alterum eorum sacrilegum sacramentum est panis benedictio. hæc est quædam fractio panis, quam ipsi quotidie faciunt tam in prandio quàm in cœna.

Panis benedictio Catharorum.

cœnæ. fit autem hoc modo: cum ingressi sunt ad mensam Cathari, siue Catharæ, omnes dicunt orationem Dominicam: interim qui prior est apud eos professione vel ordine, tenet panem vnum, vel plures si necesse foret ad præsentem multitudinem saturandam, & dicendo: Gratia Domini nostri Iesu Christi sit semper cum omnibus nobis. *frangit panem seu panes, & distribuit omnibus discumbentibus non solum Catharis, sed etiam credentibus suis, adulteris, latronibus, & homicidis: atque in hoc differunt à Pauperibus de Lugduno; nam illi solum semel in anno conficiunt, seu benedicunt, vt suo loco dicemus.*

Falsa Catharorum pœnitentia.

Tertium sacramentum est pænitentia, quam sine vllo peccatorum dolore faciunt in hunc modum: singulis mensibus semel tātum si commode possunt, confessionem faciunt de peccatis venialibus, hoc ritu: vnus pro omnibus loquens alta voce, ceteris inclinatis in terra coram prælato tenente librum ante pectus suum dicit ita: Nos venimus coram Deo & vobis ad confitendum peccata nostra, quia multum peccauimus in verbo, & opere, & visione, & cogitatione. *& ceteris huiusmodi. Quod si quis eorum incidit in peccatum, quod iuxta opiniones eorum sit mortale, tunc illud confiteri oportet, & non alia, & recipere iterum manus impositionem à prælato suo, & ab vno alio ad minus cum eo. Hæc autem omnia absoluunt Cathari absque lachrymis, contritione, & vlla satisfactione: vnde facile colligas, quam sit inanis & vana eorum pænitentia, cum diuinæ litteræ & lugenda peccata, & male ablata restituenda, & in particulari peccata confitenda apertissime testentur.*

Catharorū ordo.

Denique vltimum eorum sacramētum est ordo. Catharorum seu recentiorum Manichæorum ordines quatuor sunt. ille qui est in primo & maximo ordine constitutus vocatur Episcopus; ille qui est in secundo, Filius maior; qui est in tertio, Filius minor; qui in quarto & vltimo, dicitur Diaconus: ceteri qui sunt sine ordinibus inter eos vocantur Christiani & Christianæ. Episcopi munus est principem semper tenere locū in omnibus, quæ ab ipsis fiunt, videlicet in impositione manus, in fractione panis, & in orando. idem seruat Filius maior absente Episcopo, & Filius minor absente Episcopo & Filio maiore. Ad Diaconum vero spectat audire confessionem venialium, & impingere pro illis absolutionem, quod officium illi vocant, Carregare seruitium. *de quo breuiter meminit Concilium Narbonense, c. 19.*

Dixi breuiter in gratiam lectorum quæ necessaria sunt ad intelligenda ea, quæ hoc loco tanguntur ab Eymerico paulo obscurius, ne vllus in hoc auctore obscuritati locus relictus esse videatur; ea non sunt inania putanda, cum multa inde iuris loca de hæreticis loquentia lucem accipiant, in primis Concilium Biterrense & Narbonense in quibus horum sæpe fit mentio.

f ¶ Octauus, quòd loco sacramenti matrimonij carnalis inter virum & mulierem, confingunt esse spirituale matrimonium, &c.] *Obser-*A*ua hic quàm caute loquatur Eymericus iuxta errores Catharorum. neque enim dicit quòd loco sacramenti matrimonij carnalis constituant aliud sacramentum matrimonij spiritualis: nam Cathari quatuor tantum faciunt sacramēta, de quibus diximus: de matrimonio vero carnali sentiunt omnes Cathari, id semper fuisse mortale peccatum, & quod non punietur quis grauius in futuro propter adulterium, vel incestum, quam propter legitimum coniugium: neque etiam ob hoc quisquam grauius plectitur apud eos: ita docet Raynerius in summa de Catharis & Leonistis, quæ hic Eymericum non latuerunt.*

Errores Manichæorum de matrimonio carnali.

B

g ¶ Negant etiam fuisse mulierem carnalem.] *Hic existimo claudendam esse periodum: nam Cathari non dicebant Mariam fuisse sectam suam, vt constat ex summa Raynerij, sed Belazmansa Catharorum dux asserebat Dei Filium non assumpsisse humanam naturam in veritate, sed eius simile in beata Virgine, quam dicebat fuisse Angelum. qua periodo absoluta, sequitur mox,* sed sectam suam, &c. *quasi Maria virgo, quam constituunt fuisse Angelum, præfigurarit sectam suam. & adstipulatur codex Cardinalis de Gambara in quo, loco illius dictionis,* Sed, *legitur,* Secundum, *ita:* Secundum sectam suam, & ordinem suum dicunt esse Mariam Virginem, veram pænitentiam, castam, & Virginem, quæ genuerat filios Dei, &c.

Error Belazmansæ de beata Virgine.

C

h ¶ Tertiusdecimus, &c. quòd in animalibus brutis, & etiam in auibus sunt spiritus illi, qui recedunt de corporibus hominum, &c.] *Hoc ipsum scripsit de vetustis Manichæis beatus Augustinus in libro de hæresibus tom. 6. cap. 46. his verbis, ex quibus hic locus lumen accipiet:* Animas auditorum suorum in electos reuolui arbitrantur, aut feliciore compēdio in escas electorum suorum, vt iam inde purgatæ in nulla corpora reuertantur. Ceteras autem animas, & in pecora redire arbitrantur, & in omnia, quæ radicibus fixa sunt, atque aluntur in terra. *hæc ille.*

Manichæorum error de transmigratione animarū in varia corpora.

D

i ¶ Quare non comedūt ipsi aliquod animal, nec aliquod volatile, nec occidunt.] *Hic error de Pythagoreorum schola prodijsse videtur, qui & à carnibus abstinendum omnino prædicabant, vt copiose docet Ouidius libro 15. Metamorph. Iuuenalis satyra 15. & Laertius de vitis Philosophorum. Cur autem Manichæi carnibus nō vescerentur, causam tradit B. Augustinus præcitato loco his verbis:* Nec vescuntur tamen carnibus, tāquam de mortuis, vel occisis fugerit diuina substantia, tantumque ac tale inde remāserit, quod iam dignū non sit in electorum ventre purgari. *hæc Augustinus. ex quo multum potest hæc quæstio illustrari.*

Cur Manichæi carnibus non vescantur.

E

Iam Eymericus hic paucissimos recensuit Manichæorum, seu Catharorum recentiorum errores, cum multo plures ab illis assererentur, non tamen eodem consensu: quia vt in principio huius quæstionis dicebam, Belazmansa & Ioannes de Lugio, qui horum principes fuerunt in Italia valde inter se dissidebant. Eymericus vero insigniores quasdam eorum hæreses numerauit.

Prædi-

k ¶ Prædicta secta Manichæorum fuit per sanctam Romanam Ecclesiam condemnata.] *Non dicit à quo fuerint Manichæi damnati: ceterum si de vetustis Manichæis loquamur, sæpius damnati sunt, & repressi per viros sanctos & summos Romanos Pontifices. in eos enim inuehitur Augustinus in libris contra Faustum Manichæum. Vincentius Lyrinensis, Titus Bostræ, & Diodorus Metropolis Ciliciæ Episcopi, Gregorius Laodicensis, & Eusebius, & in Decretis Siricij Papæ rescriptum extat quorundam Episcoporum, quo etiam insania Manichæorum comprimitur; & Anastasius Papa primus, qui sedit anno Domini CCCC. Epistola quadam decretali prima, c. 3. multa contra Manichæos statuit, condemnans eos. Et leges quoque ciuiles seuere in eos animaduerterunt. l. Manichæos. C. de hæret. Iam tempore Pij Secundi Ioannes Turrecremata Pontificis iussu tractatum collegit quinquaginta veritatum contra quinquaginta errores Manichæorum. Damnatis autem vetustis Manichæis, ceteri quoque, qui eos sequuntur, damnati censentur.*

Quando dānati Manichæi tam veteres quàm recentiores.

Quòd si de recentioribus Catharis, seu Manichæis damnationem postules, eam fecit primum Alexander Papa III. in Concilio Lateranensi cap. 27. anno Domini MCLXXX. quo tempore iam oriri cœperant Cathari: postea vero Gregorius Papa Nonus anno Domini MCCXXXVI. & habetur in cap. excommunicamus 2. extra de hæret.

QVÆSTIO XIIII.

De hæresibus Valdensium.

Summarium.

1 *Valdensium, seu Pauperũ de Lugduno origo.*
2 *Valdenses varijs nominibus appellati: et quare.*
3 *Valdensium hæreses viginti.*

Qvartadecima quæstio est: Hæreses & errores Valdensium, seu Pauperum de Lugduno, vel Inzabbatatorum (quod idem est) qui insurrexerunt in partibus Franciæ, ibidem per prælatos & Inquisitores condemnatæ, & adhuc frequentius condemnantur, qui sunt?

1 Ad hanc a respondemus, quòd tempore domini Gregorij Papæ IX. & circa annum Domini MCCLXX. insurrexit b in partibus Gallicanis, in Archiepiscopatu & ciuitate Lugdunensi quidam vocatus Valdentius seu Valdēsis, qui relictis omnibus proposuit seruare Euāgelicam paupertatem, sicut Apostoli seruarũt: qui plures sibi adhærentes habuit, & congregationem magnam virorũ & mulierum fecit. Hi hæreses & errores infrascriptos secrete & publice dogmatizauerunt: & tandem Archiepiscopum & Ecclesiam metuentes, inde fugerunt per

A partes Franciæ, & Italiæ dispersi: quamplures complices habuerunt, multumque creuerunt, & vsque hodie errores suos hinc inde seminauerunt.

2 Hi enim vocantur Valdenses à Valdense eorum magistro errorum & auctore. Vocantur etiam Pauperes de Lugduno à ciuitate Lugdunensi, vnde traxerunt originem, & quia vitam elegerunt pauperem. Vocantur c vlterius Inzabbatati, quia in eorum secta magis perfecti in zabata eorum, seu sotulari, signum d speciale distinctum, ad modum scuti, publice deferebant.

B Errores e autem & hæreses istorum Valdensium isti sunt.

3 Primus error & hæresis est: quòd ipsi non sunt subiecti Romano Pontifici, nec alijs prælatis Romanæ Ecclesiæ: asserentes, quòd eos Ecclesia persequitur, & condemnat indebite & iniuste.

Secundus error & hæresis est: quòd non possunt excommunicari à Romano Pontifice, nec ab alijs prælatis Ecclesiæ, nec ei tenentur obedire, etiam vbi mandet, quòd dictam eorum sectam deserant, & abiurent.

C Tertius error & hæresis est: quòd iurare in iudicio, siue extra iudicium, pro quacunque causa, & in quocunque casu, est illicitum, & mortale peccatum.

Quartus error & hæresis est: quòd deierare in iudicio coram iudicibus fidei, de dicenda † veritate, & reuelandis complicibus suis in hac secta, non est illicitum, nec peccatum; immo licitum, atque sanctum. † al. de celanda

Quintus error & hæresis est: quòd iudicare hominem ad supplicium, vel ad mortem in nullo casu est licitum, immo semper peccatum mortale.

D Sextus error & hæresis est: quòd decretales Ecclesiæ & constitutiones domini Papæ de ieiunijs, & festis colendis, non sunt obseruandæ; sed refutandæ, & totaliter condemnandæ.

Septimus error est: quòd ipsi Valdēses quantumcunque sint illitterati, nec ab Episcopis Romanæ Ecclesiæ ad sacrum aliquem ordinem promoti, tam viri quàm mulieres habent potestatem à Deo solo, sicut Apostoli habuerunt, audiendi confessiones in foro pœnitentiali virorum, & mulierum, & pœnitentias iniungendi, etiam salutares.

E Octauus error est: quòd indulgentiæ, quæ à Romano Pontifice, seu alijs prælatis Ecclesiæ conferuntur, nullius sunt valoris, efficaciæ, seu virtutis.

Nonus error & hæresis est: quòd in sacramēto altaris panis non transubstantiatur in verum Christi corpus, nec vinum in sanguinem, si sacerdos consecrans sit peccator.

Decimus error & hæresis est: quòd omnis homo est peccator, nisi sit de secta eorum; & consequenter quòd nullus celebrans, vere conficit

ficit corpus Christi, nisi sit de secta eorum, & credens erroribus eorundem. A

Vndecimus error & hæresis est: quòd quilibet siue sit laicus, siue sit clericus, siue sit vir, siue sit mulier, dumtamen sit de secta eorum, potest vere cõsecrare & conficere corpus Christi.

Duodecimus error & hæresis est: quòd omnis vir, & omnis mulier, de secta eorum est vere sacerdos.

Tertiusdecimus error est: quòd animæ decedentium, statim vt decedunt, euolant ad paradisum, vel ad cælum, & descendunt damnati ad infernum: nec aliquis intrat purgatorium. B

Quartusdecimus error & hæresis est: quòd purgatorium nihil est, & quòd Missæ, eleemosynæ, orationes, & suffragia, & alia, quæ fiunt in Romana Ecclesia pro defunctis, nihil eis prosunt, nec prodesse possunt.

Quintusdecimus error & hæresis est: quòd sancti, qui sunt in cælo, orationes nostras non audiunt vnquam, nec exaudiunt: nec pro nobis ad Deum orant, quia non est licitum eos orare, nec eorum suffragia implorare, nec pro eorum reuerentia festa celebrare; sed miracula eorum, quæ a gentibus recitantur, tanquam falsa, & fictitia reprobare, nec fidem illis dare oportet. C

Sextusdecimus error & hæresis est: quòd melius est satisfieri libidini, quocunque actu turpi, quàm carnis stimulis fatigari: sed est (vt dicũt, & ipsi faciunt) in tenebris licitum, quemlibet cum qualibet indistincte carnaliter commisceri, quandocunque & quotiescunque carnalibus desiderijs stimulentur.

Decimusseptimus error & hæresis est: quòd symbolo fidei non est standum, nec credẽdum, nec pro oratione dicendum, cum sit per Romanam Ecclesiam (vt dicunt) ordinatum. D

Decimusoctauus error & hæresis est: quòd nec salutatio angelica, scilicet, Aue Maria, nec orationes quæcunque aliæ sunt admittendæ, nec dicendæ, quantumcunque per Romanam Ecclesiam fuerint ordinatæ, nisi tantum, Pater noster: cum hæc oratio sola per Christum fuerit ordinata.

Decimusnonus error & hæresis est: quòd ipsi sunt successores Apostolorum in Euangelica paupertate, & cognoscunt melius fidei veritatem, quàm prælati clerici, seu religiosi de Ecclesia Romana: & quòd eis, & non illis est credendum. E

Vigesimus error & hæresis est: quòd Papa, episcopi, & prælati, qui habent diuitias huius mundi, & sanctitatem Apostolorum non imitantur, non sunt Ecclesiæ Dei veri pastores, vel gubernatores: sed lupi rapaces, & deuoratores: nec talibus Christus dignatus est Ecclesiam committere sponsam suam: quia eis non est credendum, nec obediendum; sed ipsis solis Valdentibus, qui habent à solo Deo celebrandi, confessiones audiendi, & pænitentias imponendi, plenariam potestatem, siue mulieres fuerint, siue mares.

Propter [f] huiusmodi errores & hæreses istorum Valdensium, seu Pauperum de Lugduno, processu temporis dominus Gregorius Papa IX. ipsos Valdenses, seu Pauperes de Lugduno, aliàs vocatos Inzabbatatos, excommunicauit, anathematizauit, & condemnauit, vt patet extra de hæreticis in 5. lib. cap. excommunicamus 2. vbi sic dicitur: Excommunicamus, & anathematizamus vniuersos hæreticos, Catharos, Patharenos, Pauperes de Lugduno: & cetera.

IN QVÆSTIONEM XIIII.
De hæresibus Valdensium.
COMMENT. XXXIX.

[a] AD hanc respondemus, quòd tempore domini Gregorij Papæ Noni, circa annũ Domini MCCLXX.] *Hoc loco codices sunt varij: Barcinonensis enim & Directorium Cardinalis de Gambara, habent ita:* tempore Gregorij Papæ Noni circa annum Domini MCCLXX. *sed hoc falsum est: nam Gregorius Nonus, anno Domini MCCXXVII. floruit. & illud tempus Gregorio Decimo omnino conuenit: is enim sedit anno Domini MCCLXXI. Directorium Cardinalis Sabelli ita habet:* tempore Hadriani Quarti, circa annum Domini MCLVII. *quod videtur verius: nam plerique scriptores tradunt, Valdenses, siue Pauperes de Lugduno exortos temporibus Alexandri III. circa annos videlicet Domini MCLX. qui proxime successit Hadriano Quarto, quatuor solum annis interpositis. his adstipulatur Raphael Volaterranus, qui in commentarijs suis Vrbanis lib. 20. c. 2. tradit, Valdenses sub Hadriano quarto, auctore Valdone excitatos. & Guido Carmelita in summa tit. de hæresibus Valdensium ait, sectam Valdensium incœpisse circa annum Domini MCLXX. Itaque in Barcinonensi proculdubiò est mendum, quod, quamuis non sit immutatum, adnotatum est tamen.*

Quo tempore fuerint exorti Valdenses.

Nec obstat à Gregorio Nono longo post tempore anathemate percussos in c. excommunicamus. el 2. de hæret. sub nomine Pauperum de Lugduno: quoniam horum secta multis annis durauit, eiusque reliquiæ vsque ad Gregorium Nonum & vlterius peruenerunt: ideo cum ceteris excommunicati sunt.

Iam in codice Bononiensi corruptissimo legitur: tempore Domini Gregorij Papæ Noni, & circa annũ Domini MCLXX. *cũ constet Gregoriũ Nonum, vt dixi, anno Domini MCCXXVII. floruisse. nec desunt qui dicant eos temporibus Innocẽtij III. exortos, vt sequens Commentarium docet.*

[b] ¶ Insurrexit in partibus Gallicanis in ciuitate Lugdunensi quidam vocatus Valdentius, seu Valdensis.] *Ita Barcinonensis impressus. in Sabellano,* Valdesius, *in codice Cardinalis de Gambara,* Valdenius, *in Bononiensi,* Valdentius. *Guido*

Carmelita

Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Valdensium in principio ait, Valdensium sectæ principium dedisse quendam ciuem Lugdunensem nomine Valdensium seu Valdensem. Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, in verbo: pauperes de Lugduno. & Prateolus lib. 14. de sectis hæreticorum, c. 13. & lib. 19. c. 12. Valdonem vocat hunc ciuem Lugdunensem, qui principium huic sectæ dedit.

De origine autem horum hæreticorum multi scripserunt, nemo tamen distinctius quàm frater quidam Iuonetus, qui eorum temporibus floruisse videtur: is enim in summa, parte 5. c. 2. (quòd fragmentum extat in peruetusto illo codice membranaceo manuscripto bibliothecæ Vaticanæ. fol. 72. col. 1.) de hoc ita scribit: Ortus illius sectę, quę dicitur Poure de Lyon, siue Pauperes de Lugduno, sicut à diuersis audiui, & à quibusdam ipsorum, qui videbantur ad fidem reuersi dum eorum interessem examinationibus, sic se fert ut habuisse. Apud Lugdunum fuerũt quidam simplices laici, qui quodam spiritu inflammati, & supra ceteros de se præsumentes, iactabant se omnino velle viuere secũdum Euangelicam doctrinam, & illam ad litteram perfecte seruare: postulantes autem à domino Papa Innocentio III. hanc viuendi formam, auctoritate sua sibi & suis sequacibus confirmari, adhuc recognoscentes primatum apud ipsum residere Apostolicæ potestatis: postea cœperũt ex se, vt plenius se Christi discipulos, & Apostolorum successores ostenderent, & etiam sibi, officium prædicationis iactanter assumere, dicentes Christũ pręcepisse discipulis suis Euangelium prędicare. & quia sensu proprio verba Euangelij interpretari præsumpserunt, videntes nullos alios Euangelium iuxta litteram seruare: quod se facere velle iactauerunt, se solos Christi veros imitatores esse dixerunt; cumque Ecclesia videret eos officium prædicationis vsurpare, quod eis commissum non fuerat, cum essent idiotæ & laici, prohibuit & debuit: & nolentes obedire, excommunicauit. Illi autem contempserunt in hoc claues Ecclesiæ, dicentes clericos hoc facere per inuidiam, quia viderent eos meliores esse, & melius docere, & maiorem ex hoc populi fauorem habere, cum pro bono & perfecto opere nullus debeat, aut possit excommunicari, quale est docere fidem & doctrinam Christi; & quòd nullus debeat huiusmodi † tantum bonum prohibenti aliquatenus obedire, & illam excommunicationem reputabant sibi æternam benedictionẽ, gloriantes se Apostolorum successores, quòd sicut illi pro doctrina Euangelij à scribis & Pharisæis, extra synagogas eiecti, maledictioni eorũ & percussioni subiacebant, ita & ipsi à clericis similia paterentur, sic superba præsumptio palliatæ sanctitatis, & à sanctitate singularitatis, cæcitatẽ induxit hęreticæ prauitatis: cum Euangelica perfectio magis doceat humiliter obedire Doctoribus & rectoribus Ecclesiæ, quàm

Valdensium prima initia & causę.

† homini

A per amorem singularitatis, se scindere à catholica vnitate. *hactenus ille.*

Ex his tota hæc quæstio valde illustratur. item docemur paulo recẽtiores esse Valdenses, cum Iuonetus hic, cui magna fides habenda est, cum non longe ab illis temporibus vixerit, dicat eos exortos tẽporibus Innocentij III. nempe circa annos Domini MCC. à quo tempore non valde discedit Lutzemburgus, qui in catalogo hæreticorum, verbo: pauperes de Lugduno, scribit eorum hæresim incœpisse anno Domini MCCXVIII. & plane non leui coniectura ducor ad credendum hanc opinionem veram esse: quoniam in Epistolarum regesto impresso Innocentij III. lib. 2. fol. 409. Epistola extat, cuius initium est, Ea est. qua committit quibusdam Abbatibus, vt animaduertant in eos, qui officium prædicationis temere vsurpabant. quam habes in bullario litterarum Apostolicarum pro officio sanctissimæ Inquisitionis, in principio.

B

c ¶ Vocantur vlterius Inzabbatati, quia in eorum secta magis Perfecti in zabata eorũ seu sotulari, &c.] *Variarum appellationum causas tradit auctor: & inter eos qui dicantur Perfecti abunde docui supra in hac 2. parte super Concilio Tarraconensi, versi. Perfecti vero hæretici.*

Inzabbatati vnde dicti.

C *Inzabbatati dicti sunt à zabata, quod est pedis indumentum ex corio confectum, hoc Itali, scarpa, Hispani, zapato, vocant.*

d ¶ Signum speciale distinctum ad modum scuti publice deferebant] *Alibi legitur, signum singulare. mihi reponendum videtur,* signum circulare, *propter illa verba:* ad modum scuti. *sed omnes fere codices hic,* speciale, *habent.*

e ¶ Errores autem & hæresis istorum Valdensium isti sunt.] *Errores Valdensium recenset & confutat Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Valdensium. nonnullos etiam commemorat sanctus Antoninus in summa par. 4. tit. xj. cap. 7. §. 2. & Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, verbo: pauperes de Lugduno. & Prateolus lib. 14. c. 13. de sectis hæreticorum, et Aeneas Siluius de origine Bohemorum, c. 35. Eymericus hic xx. tantum eorum errores commemorat: sed frater Iuonetus in summa illa sæpe citata, par. 5. c. 2. plusquã xxx. illorũ hæreses affert. eorũ habitus pulchre describit Eymericus par. 3. num. 112. tit. de signis, per quæ Valdenses cognoscuntur.*

D

f ¶ Propter huiusmodi errores & hęreses, &c. processu tẽporis dominus Gregorius Papa Nonus, &c. cõdemnauit in c. excõmunicamus 2. de hæret.] *Ex his verbis credo inductum esse mendũ in principio huius quæstionis, cum dicat hic Eymericus, Gregorium Nonum eos condemnasse; sed considerare oportuit illa verba,* processu temporis, *quæ indicant apertissime auctorem non sensisse eos tempore Gregorij Noni exortos. Facta est autem hæc condemnatio per Gregorium Nonum anno Domini MCCXXXVI. per bullã incip.* Excõmunicamus. *quã habes in bullario litterarũ Apostol. pro officio sãctæ Inquisit. sed ante Gregoriũ, alij Romani Põt. eos anathemate percusserũt, vt cõstat ex prædictis.*

E

Valdensium in varias mũdi partes profectio.

Quoniam vero, vt docet Eymericus initio huius quæstionis, Valdenses metu pœnarum proprijs relictis sedibus in varias prouincias se contulerunt, etiam ad Hispaniam profecti sunt, et in regnis regis Aragonum conati sunt latere, & suas hæreses paulatim docere. Ceterum Alfonsus Rex Aragonum pius & catholicus, maiores suos imitatus, qui nunquam in eis regnis hæreses viuere passi sunt, sed debitam Romanæ Ecclesiæ obedientiam & fidelitatem præstiterunt, edicto cauit, vt Valdenses & ceteri cuiuslibet sectæ hæretici è regnis suis exularent. Id edictum ex bibliotheca Illustrissimi Iulij Antonij Sanctorij Cardinalis sanctæ Seuerinæ vnius ex Inquisitoribus generalibus in tota repub. Christiana, quòd nobis singulari benignitate exhibuit, eò libentius apponendum curaui, quia gratum futurum lectoribus ob notitiam antiquitatis existimo, & vt intelligatur Principum cura in exterminandis hæreticis. habet autem ita:

Regum Aragoniæ cura in pellendis hæreticis.

EDICTVM REGIS ILDEFONSI contra hæreticos Valdenses, vt exeant de regno suo.

Ex processu dissolutionis Ecclesiarum Oscen. & Iaccen. & erectionis Balbastrensis inter iura producta pro ciuitate & Ecclesia Iaccen. fol. 759.

ILdefonsus Dei gratia rex Aragonum, Comes Barchinonæ, Marchio Prouinciæ, Vniuersis Archiepiscopis, Episcopis, & ceteris Ecclesiarum Rei Prælatis, Comitibus, Vicecomitibus, Militibus, & Vniuersis populis in regno & in potestate sua constitutis, Salutem, et integram Christianæ religionis obseruantiam.

QVONIAM Deus populo suo nos præesse voluit, dignum est & iustum, vt de saluatione & defensione eiusdem populi continuam pro viribus nostris geramus solicitudinem. Quapropter præcedentium nostrorum imitatores, & iure canonibus obtemperantes, qui hæreticos à conspectu Dei, & catholicorum omnium abiectos, vbique damnãdos, atque persequendos censuerũt, Valdenses videlicet, siue Inzabbatatos, qui alio nomine se vocant Pauperes de Lugduno, & omnes alios hæreticos, quorum nõ est numerus, a sancta Ecclesia anathematizatos, ab omni regno nostro & potestatiuo, tanquam inimicos crucis Christi, Christianæque religionis violatores, & nostros & regni publicos hostes, exire ac fugere præcipimus. Si quis igitur ab hac die & deinceps prædictos Valdenses & Zapatatos, aliosve hæreticos cuiuscunque fuerint professionis, in domibus suis recipere, vel horum funestam prædicationẽ aliquo loco audire, vel his cibum, vel aliud aliquod beneficium largiri prę sumpserit, indignationem omnipotentis Dei & nostram se nouerit incurrisse, bonisque suis absque appellationis remedio confiscandis, se tanquam reum criminis læsæ maiestatis puniẽdum. Et hoc nostrum edictum, & perpetuam constitutionem per omnes ciuitates, castella, & villas regni nostri & dominationis, ac per omnes terras potestatis nostræ Dominicis diebus recitari ab Episcopis, cęterisque Ecclesiarum rectoribus, atque à Vicarijs, Baliuis, Iustitijs, Merinis, & Zenalmedinis, omnibusque populis obseruari & prædictam pœnam transgressoribus inferendam, mandamus. Notandum etiam, quia si qua persona nobilis, aut ignobilis aliquos sæpe dictorum nefandorum, quibus iam per triduum edictum nostrum innotescere constiterit, alicubi regionum nostrarum inuenerit, non prorsus, aut cito tamen exeuntes, sed potius contumaciter commorantes, aut deambulantes omne malum, dedecus, & grauamen, quod his, præter solũmodo læsionem mortis, aut membrorum detruncationem intulerit, gratum & acceptum erit in oculis nostris, & nullã in pœnã pertimescat quoquomodo incurrere; sed potius gratiam nostram se nouerit promereri. Damus autem nefandis illis inducias (quamuis quodammodo propter debitum, & contra rationem fieri videatur) vsque in crastinum Sanctorum omnium, quo vel egressi fuerint de terra nostra, vel egredi incœperint, deinde spoliandis, cædendis, ac fustigandis, & turpiter, & male tractandis.

Signum + Ildefonsi Regis Aragonum Comitis Barchinonis, Marchionis Prouinciæ. Signum + Petri regis Aragonum,

& Comitis

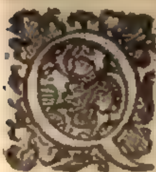
& Comitis Barchinonis in originali huius charta. & signum domini Regimundi Archiepiscopi Tarraconensis, & domini G. Episcopi Tirassonensis, et domini R. Episcopi Jaccensis. et fuit facta charta illa apud Jllerdam à Gulielmo de Bassia regio Notario, Anno Domini MCXCIIII. *Fuit collationata cum originali. Jta est Martinus de Scribas Notarius.*

QVÆSTIO XV.

De hæresibus Begardorum, & Beguinorum.

Summarium.

1 *Petrus Ioannes hæresiarcha caput Begardorum.*
2 *Michael de Cæsena sectator Petri Ioannis.*
3 *Begardorum & Beguinorum errores.*
4 *Hæretici pro martyribus habiti à suis.*
5 *Beguinorum maledicta contra Rom. Pontificem.*
6 *Litteræ Ioannis Papæ xxij. in quibus damnatur eorum doctrina.*

Vintadecima quæstio est: Hæreses & errores Begardorum, Beguinorum, Fraticellorum, vel Fratrum de pænitentia de tertio ordine beati Francisci (quod idem est) qui insurrexerunt in prouincia Prouinciæ, & in prouincijs Narbonæ, Tholosæ, Carcassonæ, Siciliæ insula, & Calabria, Tuscia, Alamania, & alijs diuersis mundi partibus, & adhuc damnabiliter perseuerant in dictis partibus, condemnatæ per prælatos & Inquisitores, & quæ quotidie condemnantur; qui sunt?

1 Ad hanc ¹ respondemus, quòd tempore domini Clementis V. insurrexit in prouincia Narbonę homo quidam vocatus frater Petrus Ioannis de ordine fratrum Minorum, de villa, quæ dicitur Ciriacum, diœcesis Biterren. oriundus. Hic quamplures hæreses & errores in dicta prouincia verbis, ac scriptis pariter publicauit, & quamplures ad se traxit. Hic condidit dum viueret Postillam super Apocalypsim, Postillam super Canonicas, Postillam super Matthæum, A quendam tractatum de mendicitate, & quendā alium de dispensationibus: in quibus libris, pręsertim in Postilla super Apocalypsim, quamplures hæreses & errores inseruit: vt supra patuit in quęstione 9. vbi recitantur. Ex cuius fratris Petri Ioannis prauis verbis, & informationibus, factis suis, familiaribus dum viueret: & etiam ex eius prædictis libellis & Postillis: & præsertim super Apocalypsim (quæ remanserunt post eius mortem, & remanent hodie apud Begardos, licet per Ecclesiam condemnatę.

2 Et ex proprijs inuentionibus eius sequa- B cium, vtpote fratris Michaelis de Cæsena hæretici, dicti ordinis Minorum Generalis Ministri, & nonnullorum aliorum multorum eiusdem ordinis, hæreses & errores, ac abominationes, & blasphemiæ contra sanctam Ecclesiam pullularunt, & quàm plurimum creuerunt, & hodie crescunt. Et quamplures in Catalonia, & in Narbona, Biterris, Tholosa, Montepessulano, Capitestagni, Lunello, Marsiliæ, Calabria, Sicilia, Tuscia, Alamania: ac modernis temporibus Auinione, existente ibi Romana curia tempore Clementis Papæ VI. & Inno- C centij VI. ac in Viterbio tempore Vrbani Papę V. fuerunt vt pertinaces hæretici damnati, & ignibus concremati.

Hæreses autem & errores Begardorum, Beguinorum, Fraticellorum, vel Fratrum de pænitentia de tertio ordine beati Francisci, isti sunt.

3 Primus error & hæresis est: quòd Dominus Iesus Christus inquantum fuit homo, & eius Apostoli nihil habuerunt in proprio, nec etiam in communi: quia fuerunt perfecti pauperes in hoc mundo.

D Secundus error & hæresis est: quòd dicunt hanc esse perfectā Euangelicam paupertatē, videlicet nihil habere in proprio, nec in cōmuni.

Tertius error & hæresis est: quòd habere aliquid in communi diminuit de perfectione Euāgelicæ paupertatis.

Quartus error & hæresis est: quòd Apostoli sine diminutione perfectionis eorum, & sine peccato, non potuerunt habere aliquid, nec in proprio nec in communi.

Quintus error & hæresis est: quòd dicere, & credere, ac asserere cōtrarium prædictorum, E est hæreticum.

Sextus error est: quòd regula beati Francisci, est illa vita Iesu Christi, quam Christus seruauit in hoc mundo, & quam Apostolis suis tradidit, & imposuit obseruandam.

Septimus error est: quòd sanctus Franciscus, tradidit fratribus sui ordinis in regula sua supradictam Euangelicam paupertatem, ita quòd professores dictæ regulæ nihil possunt habere nec in proprio nec in communi.

Octauus error est: quia dicunt quòd beatus Franciscus post Christū, & eius matrē (& aliqui addūt, post Apostolos) fuit sūmus & pręcipuus

 obser-

obseruator vitæ & regulæ Euangelicæ, ac renouator eius in isto statu sexto Ecclesiæ, in quo dicunt iam nos esse.

Nonus error & hæresis est: quòd regulam sancti Francisci dicũt esse Euangelium Christi, ac vnum & idem esse cum Euangelio Christi.

Decimus error est: quòd quicumque impugnant, vel contradicunt in aliquo regulæ sancti Francisci (quam dicunt esse Euangelium) impugnant, & contradicunt Euangelio Christi, & per consequens errant, & sunt hæretici, si in hoc perseuerant.

Vndecimus error est: quòd sicut Papa, vel aliquis alius, non potest aliquid immutare in Euangelio, nec addere, nec subtrahere ex eodem: ita non potest aliquid immutare in prædicta regula, nec addere, nec subtrahere ex eadem, quantum ad vota, seu consilia Euangelica, ac præcepta contenta in ipsa.

Duodecimus error est: quia dicunt, quòd Papa non potest dictam regulam Euãgelicam sancti Francisci cassare, vel immutare; nec tollere ordinem sancti Francisci, quem Euangelicum ordinem esse dicunt. Idem dicunt de tertia eius regula.

Vide concilium Tridẽ. Sess. 25. de Regular. cap. 3.

Tertiusdecimus error est: quia dicunt, quòd Papa non potest facere constitutionem vel decretalem, per quam dispenset ac concedat fratribus Minoribus, quòd possint habere bladũ, vel vinum ad seruandum in communi in granariis vel cellarijs, pro tempore futuro ad suum vsum, seu victum necessarium: & quòd hoc esset facere contra Euangelicam regulam sancti Francisci, & Euangelium Christi.

Quartusdecimus error & hæresis est: quoniam dicunt, quòd dominus Papa Ioan. xxij. faciendo quandam constitutionem, quæ incipit: Quorundam †. in qua dicitur concedere, ac dispẽsare cum fratribus Minoribus, quòd possint congregare vinum & bladum in granarijs, vel cellarijs pro tempore futuro ad arbitrium prælatorum ordinis ipsorum, fecit contra Euangelicam paupertatẽ, & per consequens (vt aiunt) contra Euãgelium Christi: & ideo dicunt, quòd factus est hæreticus: & quòd ex hoc perdidit potestatem Papalem ligandi & soluendi, & alia faciendi, si in hoc perseuerauerit; & quòd prælati per eum facti, ex quo dictam constitutionem fecit, non habent aliquam ecclesiasticam iurisdictionem, seu potestatem.

† Hæc habetur inter extrauag. Ioannis xxii. tit. de verborum signif.

Quintusdecimus error & hæresis est: quòd omnes prælati & alij, qui eidem domino Papæ in dicta constitutione facienda consenserunt, ac consentiunt scienter, ex hoc facti sunt hæretici, si in hoc pertinaciter perseuerent: & quòd omnem potestatem seu iurisdictionem ecclesiasticam perdiderunt.

Sextusdecimus error est: quia dicunt quòd omnes fratres Minores, qui dictam constitutionem fieri procurarunt, ac qui eidem consentiunt, & eam recipiunt, vel ea vtuntur, ex hoc

A hæretici sunt effecti.

Decimusseptimus error est: quia dicunt, quòd dominus Papa non potest facere secundũ Deum, quòd aliquis frater Minor etiam de licentia ipsius Papæ, transeat ad aliam religionem, seu ordinem, vbi ipse frater Minor, sicut & alij fratres eiusdem ordinis habeant aliquas diuitias in communi. Quia vt dicunt, hoc esset descendere à maiori & altiori gradu, seu statu perfectionis virtutis, ad minorem & inferiorẽ: & hoc esset destituere & non constituere: & potestas Papæ est data solum in constructionem, & non in destructionem.

B Decimusoctauus error est: quòd si aliquis frater Minor factus fuerit Episcopus †, vel Cardinalis, vel etiam Papa, tenetur seruare votum paupertatis à se prius factum, secundum regulam sancti Francisci.

† Vide S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 8.

Decimusnonus error & hæresis est: quia dicunt quòd perfectior status qui sit in Ecclesia Dei, est status ordinis fratrum Minorum, qui paupertatem Euangelicam vouerunt, & promiserunt; nec status prælatorum ad perfectionem eius pertingit: sed illi prælati, qui de ordine fratrum Minorum assumuntur, vbi paupertatem Euangelicam promiserunt, ad quam seruãdam C sunt perpetuo obligati, ad eandem perfectionẽ pertingũt, si votũ seruauerint à se prius factum.

Vigesimus error est: quia dicunt quòd illi quatuor fratres Minores, qui sub anno domini M.CCCXVIII. apud Marsiliam per Inquisitorem hæreticæ prauitatis, qui etiam erat de ordine fratrum Minorum, fuerunt velut hæretici condemnati (ex hoc, vt ipsi dicunt, quòd volebãt seruare, & tenere puritatem, & veritatem, & paupertatem regulæ dictę sancti Francisci; & quia nolebant assentire in laxationem regulæ, nec recipere dispensationem prædicti domini D Papę factam super illam, nec sibi nec alijs super hoc obedire) fuerunt condemnati iniuste, pro veritate Euangelicæ regulæ defendenda: & ideo dicunt ipsos nõ fuisse hæreticos, sed catholicos, & etiam martyres gloriosos, ipsorumque implorant orationes & suffragia apud Deum.

Heretici pro Martyribus habiti à suis.

Vigesimusprimus error est: quia dicunt multi ex eis se credere, eos esse non minores martyres, nec minoris meriti apud Deum, quàm sanctos Laurentium & Vincentium martyres.

Vigesimussecundus error est: quòd quidam ex ipsis dicunt, quòd in ipsis quatuor fratribus Minoribus, fuit Christus iterum spiritualiter E Crucifixus, tanquam in quatuor brachijs crucis, cum paupertas Christi, & vita eius fuerint in ipsis condemnatæ.

Vigesimustertius error est: quia dicunt, quòd si dominus noster Papa mandauit, ac consensit, quòd prædicti quatuor fratres Minores fuerint per Inquisitorẽ velut heretici condemnati, ex hoc ipse factus est hæreticus; & maior etiam inter alios, cum deberet ipse, sicut caput Ecclesiæ, perfectionem Euangelicam defendere:

dere: & ideo (vt dicunt) Papalem perdidit potestatem, nec etiam credunt ipsum esse Papam: & quòd non est ei obediendum in aliquo à fidelibus, & quòd ex tunc vacauit Papatus.

Vigesimus quartus error & hæresis est: quia dicunt, quòd omnes illi Beguini vulgariter appellati, qui seipsos fratres de pœnitentia, de tertio ordine sancti Francisci appellãt, qui in istis tribus annis præcedentibus, videlicet ab anno Domini MCCCXVIII. vel circa, fuerunt per iudicium Prælatorum, & Inquisitorem hæreticæ prauitatis velut hæretici condemnati in prouincia Narbonæ, & in Capite stagni, & Biterris, & apud Lodonam, & in diœcesi Agatan. & apud Lunellum, & Magolon. diœces. qui credebant prædictos quatuor fratres Minores esse sanctos martyres, & credebant, & tenebãt, & sentiebant, sicut ipsi de paupertate Euangelica, & de potestate Papæ, videlicet quòd eam perdidit, & quòd sit factus hæreticus, & quòd etiam Prælati & Inquisitores, qui dictos fratres persecuti fuerunt, ex hoc facti sunt hæretici; & quòd doctrina fratris Petri Ioannis, olim tota erat vera & catholica: & quòd ecclesia carnalis, scilicet Romana Ecclesia, erat Babylon meretrix magna, destruẽda, & deijcienda, sicut olim destructa fuit synagoga Iudæorum incipiente ecclesia primitiua; tales etenim Beguini, quamuis prædicta omnia crederent & defenderent, fuerunt (vt dicunt) iniuste condemnati, & pro veritate defendenda, & non fuerunt hæretici, sed catholici, & dicunt eos esse corã Deo martyres gloriosos.

Vigesimus quintus error: quia dicunt, quòd Ecclesia Dei adhuc recognoscet, quòd dicti quatuor fratres Minores, & dicti Beguini, qui fuerunt velut hæretici condemnati, sunt sancti martyres, & de eis fiet solemne festum in Ecclesia, sicut de alijs magnis martyribus.

Vigesimus sextus error: quia dicunt, quòd Prælati & Inquisitores, qui ipsos iudicauerunt & condemnauerunt velut hæreticos, & etiam omnes illi, qui consenserunt ac consentiunt scienter, in condemnationibus eorum, ex hoc facti sunt hæretici, si in hoc perseuerant; & ex hoc perdiderunt ecclesiasticam potestatem ligandi & soluendi, & administrandi ecclesiastica sacramenta: nec est eis obediendum à fidelibus Christianis.

Vigesimus septimus error est: quia dicunt, quòd omnes & singuli prædicti, quos dicunt esse factos hæreticos propter prædicta, non sunt de Ecclesia Dei, nec de numero fidelium: sed sunt extra Ecclesiam, si in hoc perseuerant.

Vigesimus octauus error est: quia dicunt, quòd omnes illi, qui tenent & credunt sicut ipsi Beguini, seu fratres pauperes de tertio ordine, credunt & tenent de prædictis omnibus; & sicut tenuerunt & crediderunt illi, qui fuerunt veluti hæretici condemnati, & etiam alij fideles, qui non sunt de tertio ordine, siue sint A clerici, aut religiosi, aut laici, qui credunt aut tenent de prædictis sicut ipsi Beguini; omnes inquam tales (vt aiunt) sunt ecclesia Dei, ac de ecclesia Dei, & intra ecclesiam Dei viuunt.

Vigesimus nonus error est: quòd multi Beguini & Beguinæ, ac etiam credentes ipsorum erroribus, recollegerunt occulte ossa combusta, & cineres prædictorum combustorum, qui fuerunt velut hæretici condemnati, ad conseruandum sibi pro reliquiis, & tanquã reliquias sanctorum osculabantur, & venerabantur, sicut aliorum sanctorum ob deuotionem & reueren B tiam eorundem: sicut compertum extitit & inuentum per inquisitionem & confessionem, ac confessiones, ac depositiones quorundam Beguinorum receptas in iudicio, qui talia secum habebant, & alios habere & habuisse viderant, & sciebant; sicut quoque † nos inquirentes de talibus reliquiis apud eos inuentis, palpauimus, & vidimus, & fide probauimus oculata.

† al. quandoque

Trigesimus error est: quòd aliqui ex Beguinis scripserunt, & notarunt nomina prædictorum condemnatorum, & dies siue Calendas, C in quibus passi fuerunt sicut martyres (vt ipsi asserunt) secundum quòd Ecclesia Dei, de sanctis & iustis martyribus facere consueuit; & nomina eorum adnotauerunt in suis Calendarijs, & in suis inuocant litanijs.

Trigesimus primus error est: quòd Papa nõ potest dispensare cum aliqua persona in voto virginitatis seu castitatis, etiam si votum id fuerit simplex, & non solemne, quantumcumque etiam ex tali dispensatione sequeretur aliquod magnum bonum ciuitatis †: puta reformatio pacis alicuius prouinciæ siue regni: vel conuer D sio vnius gentis ad fidem Christi: quia persona, cum qua dispensaretur, de maiori & altiori gradu perfectionis suæ descenderet ad minorem.

† al. communitatis

Trigesimus secundus error est: quia dicunt quòd si omnes mulieres essent mortuæ, excepta vna, quæ vouisset castitatem vel virginitatem Deo; & etiam si genus humanum deficeret nisi talis mulier contraheret, Papa non posset cum tali muliere dispensare: nec talis mulier teneretur obedire Papæ præcipienti vt contraheret; E & si obediret, mortaliter peccaret: & si propter hoc excommunicaretur per Papam, talis excommunicatio esset iniusta, & eam non ligaret; & si sustineret propter hoc mortem, esset martyr.

Trigesimus tertius error est: quia dicunt, quòd nõ tenentur iurare coram Prælatis & Inquisitoribus, quamuis delati sint de secta & hæresi Beguinorum, ad respondendum eis, nisi solum de fide, ac articulis fidei.

Trigesimus quartus error & hæresis est: quia dicunt, quòd si excommunicarentur propter hoc, quia recusant iurare simpliciter & absolute de veritate dicenda in iudicio de requisitis, nisi

nisi tantum de articulis fidei, & præceptis, ac sacramentis; & quia nolunt de alijs respondere, & quia recusant suos complices reuelare, quòd talis excommunicatio est iniusta, & quòd non ligat eos.

Trigesimus quintus error est: quia dicunt quòd Papa non potest secundum Deum inhibere Beguinis, etiam per sententiam excommunicationis, quòd non viuant de mendicitate, quamuis possent laborare, & de arte sua victū sibi congruum procurare; nec tenentur sibi obedire: & si propter hoc condemnarentur ad mortem, dicunt quòd essent martyres gloriosi.

Trigesimus sextus error est: quia dicunt, & asseuerant, quòd tota doctrina & scriptura fratris Petri Ioannis olim de ordine fratrum Minorum, est vera & catholica, & eandem credunt & dicunt fuisse ei à Domino reuelatam, & dicunt fratrem Petrum Ioannis hoc ipsum, dū viuebat, suis familiaribus reuelasse.

Trigesimus septimus error est: quòd fratrem Petrum Ioannem communiter vocant sanctum Petrum non canonizatum, quia dicunt ita eum esse martyrem.

Trigesimus octauus error est: quia dicunt, eum esse ita magnum doctorem, quòd ab Apostolis & Euangelistis citra, non fuit aliquis maior eo: & aliqui addunt, quòd fuit maior in sanctitate & doctrina.

Trigesimus nonus error & hæresis est: quia dicunt aliqui ex eis, eundem fratrem Petrum Ioannem veritatem tenuisse & dixisse, in eo quod dixit & tenuit, quòd Christus [b] viuebat, quando fuit pendens in cruce, in latere lanceatus: dicentes, quòd anima Christi secundum rei veritatem, adhuc erat in corpore; sed quia Christus erat multum exinanitus, ideo aspicientibus mortuus videbatur: Ioannes autem Euangelista, ideo dicit eum tunc esse mortuū, quia mortuus apparebat: Matthæus [c] autem Euangelista scripsit, quòd Christus tunc viuus erat, quia secundum rei veritatem ita erat, sed Ecclesia abrasit hoc de Euangelio Matthæi, ne Ioanni Euangelistæ contrarius videretur.

Quadragesimus error est: quia dicunt, quòd scriptura & doctrina prædicti fratris Petri Ioannis sunt magis necessariæ Ecclesiæ Dei pro isto tēpore finali, quàm aliquæ aliæ scripturæ quorumcunque Doctorum & Sanctorum, exceptis Scripturis Apostolorum, & Euangelistarum: quia (vt dicunt) ipse magis declarat, & dat intelligere malitiam Antichristi, & discipulorū eius, videlicet pharisæorum, quos dicunt esse, prælatos, & religiosos moderni temporis.

Quadragesimus primus error est: quia dicunt, quòd illi, qui non recipiunt doctrinam eius, sunt cæci: & illi, qui reprobant eius doctrinam, & condemnant, sunt hæretici.

Quadragesimus secundus error est: quia dicunt, quòd si Papa condemnaret doctrinam vel

A scripturam fratris Petri Ioannis condemnando eam esset hæreticus, quia condemnaret vitam & doctrinam Christi.

Quadragesimus tertius error est: quia dicunt (prout inueniunt in Postilla fratris Petri prædicti super Apocalypsim) Ecclesiam carnalem, per quam intelligunt Romanam Ecclesiam, non solum pro ipsa Roma, sed quantum se extendit Romani Imperii latitudo, esse illam Babylonem meretricem magnam, de qua loquitur Ioannes in Apocalypsi. Et de ipsa expo- *Apo. 17.* nunt & intelligunt, quæ leguntur ibidem, videlicet, quòd ipsa est ebria de sanguine martyrum Iesu Christi: & exponunt de sanguine illorum quatuor fratrum Minorum, qui fuerunt apud Marsiliam combusti vt hæretici condemnati: & de sanguine Beguinorum de tertio ordine, qui fuerunt in istis retro annis tanquam hæretici condemnati & combusti in prouincia Narbonen. sicut superius plenius continetur, quos asserunt esse martyres Iesu Christi.

B

Quadragesimus [d] quartus error est: quia dogmatizant, quòd ecclesia carnalis, videlicet Romana Ecclesia, ante prædicationem Antichristi est destruenda per bella, quæ contra ipsam faciet Fredericus rex Siciliæ, qui tunc regnabat cum complicibus suis, qui vocantur decem Reges, qui intelliguntur per decem cornua bestiæ, de quibus scribitur in Apocalypsi. *Apoc. 17.* Et quædam alia de Rege Frederico contra Regem Franciæ, & Regem Robertum. Et circa hoc fabulabantur † multa alia tam erronea, *† al. ponebant* quàm insana.

C

Quadragesimus quintus error est: quia isti dogmatizant, quòd in fine sexti status Ecclesiæ, (in quo statu dicunt nos esse) qui incœpit à sancto Francisco citra; prædicta ecclesia carnalis, Babylon meretrix magna, est reiicienda à Christo, sicut reiecta fuit synagoga Iudæorū, quia crucifixit Christum: Quia carnalis ecclesia, crucifigit & persequitur vitam Christi, in illis fratribus, quos vocant pauperes & spirituales, ordinis sancti Francisci; exponendo tam de primo, quàm de tertio ordine, & persecutione, quæ facta est contra eos in prouincia Prouinciæ, & in prouincia Narbonen, de qua in superioribus est peractum †. *† al. pertractatum.*

D

Quadragesimus sextus error est: quia dogmatizant, quòd sicut reiecta synagoga à Christo, fuerunt pauci viri electi per eum, per quos fuit fundata Christi Ecclesia primitiua, quantū ad primum statum Ecclesiæ, ita reiecta & destructa carnali Ecclesia Romana in sexto statu Ecclesiæ, nunc etiam remanebunt pauci viri electi spirituales, pauperes Euangelici, quorum maior pars (vt aiunt) erit de vtroque ordine sancti Francisci, videlicet de primo & de tertio, per quos fundabitur Ecclesia spiritualis, quæ erit humilis & benigna in septimo & vltimo statu, qui incipiet mortuo Antichristo.

E

Quadragesimus septimus error est: quia dogma-

dogmatizant, quòd omnes religiones seu ordines destruentur in persecutione Antichristi, excepto ordine sancti Francisci, quem distinguunt in tres partes; quarum vnam dicunt esse communitatem ordinis; & secundam dicunt esse illos, qui appellati sunt Fraticelli in Italia, & tertiam dicunt esse tam in fratribus, quos vocant spirituales, seruantibus puritatem † regulæ sancti Francisci, quàm in fratribus de tertio ordine eisdem adhærentibus. Et primæ duæ partes (vt aiunt) destruentur, & tertia remanebit vsque ad finem mundi duratura: quia (vt aiunt) beato Francisco sic fuit à Deo promissum.

† al. paupertatem

Quadragesimus octauus error est: quia dogmatizant esse duplicem Antichristum, videlicet vnum spiritualẽ seu mysticum, & aliũ realẽ maiorẽ Antichristum; & primum dicũt esse pręparatorẽ viæ secũdi: & dicũt esse primum Antichristũ illum Papam, sub quo fiet, & sub quo iã fit (vt aiunt) persecutio, & condẽnatio eorundẽ.

Quadragesimus nonus error est: quòd determinant tempus, infra quod maior veniet Antichristus, & incipiet prædicare, & finiet cursum suum: quem Antichristum iam dicunt esse natum, & finiet (secundum quosdam ex eis) cursum suum, circa annum, quo computabatur incarnatio Domini anno MCCCXXXV.

Quinquagesimus error est: quia dogmatizant, quòd illi viri spirituales, quos vocant euãgelicos, in quibus, & per quos fundabitur ecclesia, mortuo Antichristo, prædicabunt xij. tribubus Israel, & conuertentur de qualibet tribu, duodecim millia, qui simul congregati erunt centum quadraginta quattuor millia: & hæc erit militia signata per angelum habẽtem signum Dei viui: & exponunt de beato Francisco, qui habuit stigmata vulnerum Christi. Quæ militia signata primo pugnabit cum Antichristo, & per eum occidetur ante aduentum Heliæ & Enoch.

Quinquagesimus primus error est: quia dicunt quòd tempore persecutionis Antichristi, ita affligentur Christiani carnales, quòd desperati dicent, quòd si Christus esset Deus, non permitteret, quòd Christiani tanta paterentur mala; & sic desperati apostatabunt à fide, & morientur. Sed Deus abscondet prædictos viros spirituales electos, ne per Antichristum & ministros suos valeant inueniri; & tunc Ecclesia reducetur ad numerum personarum, in quo numero fuit fundata Ecclesia primitiua, ita quòd vix remanebunt xii. in quibus etiam fundabitur, & in quibus infundetur Spiritus sanctus in æquali vel in maiori abundantia, quàm fuerit infusus super Apostolos in Ecclesia primitiua.

Quinquagesimus secundus error est: quia dicunt, quòd post mortem Antichristi, dicti viri spirituales conuertent totum mundum ad fidẽ Christi, & totus mundus erit bonus & benignus: ita quòd nulla malitia vel peccatum erit

A in hominibus illius status, nisi forte peccata venialia in aliquibus: Et omnia erunt communia quo ad vsum, & non erit aliquis, qui offendat alium, vel sollicitet ad peccatum: quia maximus amor erit inter omnes, & erit tunc vnum ouile & vnus pastor: Et talis omnium status & conditio durabit (secundum aliquos ex ipsis) per centum annos: deinde deficiente amore, paulatim subingredietur malitia, & intantum excrescet paulatim, quòd Christus propter excessum dictæ malitiæ, quasi cogetur venire ad

B generale iudicium omnium.

Quinquagesimus tertius error est: quia ignominiose & grauiter obloquuntur contra dominum Papam vicarium Iesu Christi, quem sicut insani mente, & schismatici vocant, & dicunt esse mysticum Antichristum, maioris Antichristi præcursorem, & præparatorem viæ eius.

Quinquagesimus quartus error est: quòd vocant eum lupum rapacem, à fidelibus euitandum, & prophetam luscum, seu cæcum: & Caipham Pontificem, qui Christum condemnauit: & Herodem, qui Christum illudendo derisit: quia vt dicunt, ipse condemnat vitam Christi, & deridet Christum in pauperibus suis.

C

Quinquagesimus quintus error est: quia dicunt ipsum Papam esse aprum de silua, & singularem ferum, exterminantem & destruentem maceriam seu clausuram Ecclesiæ Dei: ita vt in eam possint ingredi canes & porci, id est, homines, qui perfectionem vitæ Euangelicæ dilacerant atque conculcant: & dicunt, quòd plus facit de malo in Ecclesia, quàm omnes hæretici præcedentes: quia tempore hæreticorum

D manebat Ecclesia in statu suo; nunc vero tempore eius, carnalis ecclesia destruetur, quia ipse solus cum duobus Cardinalibus fugiet, & latitabit, & morietur præ tristitia & dolore.

Et quia prædicti errores fundantur originaliter in paupertate Euangelica, quam dicebant esse mendaciter, quòd Christus & eius Apostoli nõ habuerunt aliquid in proprio, nec in communi: & quòd in his quibus vtebantur, non habebant aliquod ius, sed solummodo simplicem vsum facti; ideo dominus Ioannes XXII. de-

E clarauit contrarium esse verum & catholicum; & ista duo esse hæreticalia, & condidit de consilio fratrum extrauagantem, Cum inter nonnullos. tenoris sequentis.

De proprio & communi Extrauagantes Domini Ioannis xxii.

CVm † inter † nonnullos viros scholasticos sæpe contingat in dubium reuocari, vtrum pertinaciter affirmare redemptorem nostrum & dominum Iesum Christum, eiusque Apostolos in speciali

† Hæc habetur inter extrauag. Ioan. xxii. tit. de verb. sig. c. 4.

speciali non habuisse aliqua nec in communi etiam, hæreticum sit censendum. diuersis diuersa & aduersa etiam sentiẽtibus circa illud: Nos huic concertationi finem imponere cupientes, assertionem huiusmodi pertinacem, cum scripturæ sacræ (quæ in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit) contradicat expresse, ipsamque scripturam sacram, per quam vtique fidei orthodoxæ probantur articuli, quo ad præmissa sermentum aperte supponat cõtinere mendacij, ac per consequens, quantum in ea est, eius in totum fidem euacuans, fidem catholicam reddat, eius probationem adimens, dubiam & incertam: deinceps erroneam fore censendam, & hæreticã, de fratrum nostrorum consilio, hoc perpetuo declaramus edicto.

Rursus in posterum pertinaciter affirmare, quòd Redẽptori nostro prędicto, eiusque Apostolis in his, quæ ipsos habuisse scriptura sacra testatur, nequaquam ius ipsis vtendi competierit; nec illa vendendi, seu donandi ius habuerint, aut ex ipsis alia acquirendi, quæ tamen ipsos de præmissis fecisse scriptura sacra testatur, seu ipsos potuisse facere supponit expresse: cum talis assertio ipsorum vsum & gesta euidenter includat, in præmissis non iusta: quod vtique de vsu, gestis, seu factis redemptoris nostri Dei filij sentire nefas est, sacræ scripturæ contrarium, & doctrinæ catholicæ inimicum: assertionem ipsam pertinacem de fratrum nostrorum consilio deinceps erroneam fore censendam merito, ac hæreticam declaramus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrarum declarationum infringere, vel ausu ei temerario contraire. Si quis autem hoc attentare voluerit, seu præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Auinion. ij. Idus Nouembris, Pontificatus nostri anno septimo.

Et quia prædictæ constitutioni, Cum inter nonnullos. dictus frater Michael de Cæsena Minister Generalis fratrum Minorum hæreticus, contradixit, patenter, publice, & impudenter, cum suis complicibus mendaciter asserendo, quòd Romanus Pontifex constitutionẽ, Cum inter. prædictam, non potuit condidisse: Idem dominus Ioannes XXII. constitutionem edidit, quæ incipit: Ad conditorem † canonum. in qua clarissime ostendit, quòd constitutionem potuit facere antedictam.

Contra errores Michaelis de Cæsena cõsti. duç.

† Habetur in extraua. eiusdem, De verbo. signi. c. 3.

Verum quia [f] ille hæreticus Michael antedictus, cum quampluribus sociis suis, etiam dictæ constitutioni, Ad conditorem. etiam detrahebat: & ambas, Cum inter. &, Ad conditorem. pariter condemnabat: Idem dominus Ioannes tertiam constitutionem edidit, quæ incipit: Quia quorundam mentes. in qua constitutione vtramque, Cum inter. & Ad conditorem canonum. confirmauit, & errores duos prædictos de proprio & communi fortius extirpauit, & verbis etiam alijs vsus fuit, vnde dicitur sic.

Extrauagans Ioannis xxij. Quia quorundam.

Quia † quorundam mentes: & infra. Nos itaque ne fabricatores mendaciorum huiusmodi, ac etiam assertores, de tam pestifera, erronea, & damnata doctrina, confutatione, ac confusione vtique omni digna, gloriari valeant, & alios trahere in errorem, cum ausu nefando, ac petulantia improba, ausi defendere publice fuerint damnatam per constitutionem prædictam hæresim, ac etiam probare, videlicet, quòd Christus & eius Apostoli in his, quæ habuisse leguntur, tantum habuerint absque iure aliquo simplicem vsum facti: ex quo (si verum esset) sequeretur vsum Christi fuisse non iustũ: quod profecto blasphemiam continet, & catholicæ fidei inimicum: cum hoc de pertinaci animositate ac erronea nõ sit dubium processisse: omnes & singulos, qui verbo ac scripto per se, vel per alium, seu alios talia publice præsumpserunt, ipsos quoque, qui eos instruxerunt in talibus, & vt præmissa facerent, docuerunt, in damnatam incidisse hæresim, ac vt hæreticos vitandos fore, de fratrum nostrorum consilio declaramus. Si quis autem damnatas per constitutionẽ Cum inter. prædictam, hæreses, vel ipsarum alteram deinceps scienter verbo, vel scripto defendere, vel approbare pręsumpserit, de fratrum eorundem consilio decernimus, vt tanquam hæreticus ab omnibus euidenter habeatur. Adhuc, quòd constitutionem nostram, Ad conditorem.

† Hæc habetur tit. de verbo. signi. c. 5. in fin.

ditorem canonum. supradictam, insano ausu impugnare nisi sunt (sicut fertur) districtius de eorundem fratrum consilio inhibemus, ne quisquam contra diffinita, ordinata, seu facta per ipsam, verbo, vel scripto scienter approbet aliquid, vel defendat. Si quis vero contra præsumpserit, tanquam contumax & rebellis Romanæ Ecclesiæ ab omnibus habeatur. Nulli ergo, &c. Datum Auinion. quarto idus Nouembris, Pontificatus nostri anno nono.

Et quia prædictis duobus erroribus in dictis duabus constitutionibus condemnatis, super materia de proprio & communi, adhuc in prouincia Tarraconen. nonnulli Begardi, & fratres Minores, solo nomine religiosi, a conuersatione aliorum ordinum † fratrum, vita & moribus dissidentes, præfatos condemnatos errores, in dicta prouincia Tarraconen. adhuc defendebant: Ideo dominus Ioannes prædictus, archiepiscopo Tarraconen. eiusque suffraganeis, & Inquisitoribus illarum partium hæreticæ prauitatis, iterum dictos errores, ac fratres eorum defensores vt hæreticos condemnando, ac tales publicari mandando, gratijs & indulgentijs sui ordinis priuando, ac eos Prælatis & Inquisitoribus subijciendo, litteras destinauit tenoris sequentis.

† al. ordinis

Alia constitutio Ioan. XXII. super eodem.

IOannes episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus Fratribus Archiepiscopo Tarraconen. eiusque suffraganeis, & dilectis filijs Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in prouincia Tarraconæ auctoritate Apostolica deputatis, salutem, &c.

QVIA nonnunquam vnius impunitas: & infra. Et quia indignum est, vt eius, à cuius se obedientia subtrahunt, quemque † impugnare temere satagunt, priuilegijs perfruantur: ipsos omnibus & singulis, tam exemptionis, quàm alijs quibuscunque priuilegijs, gratijs & libertatibus, & immunitatibus, tam ordinibus suis, quàm personis & locis ipsorum, sub quacumque forma, vel expressione verborum, ab Apostolica sede concessis, auctoritate Apostolica omnino priuamus: Et

† al. quanque

A præter pœnas alias contra talia præsumentes inflictas, quibus ipsos subiacere volumus, priuatos perpetuo, & ordinariorum locorum iurisdictioni ordinariæ, quo ad causas omnes, & omnia alia decernimus manere subiectos. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districtius iniungendo mandamus, quatenus singulis diebus Dominicis & festiuis, de quibus videritis expedire, tales excommunicatos, hæreticos, & schismaticos (vt prædicitur) eisdem priuilegijs, gratijs, libertatibus, & immunitatibus priuatos, vos fratres Archiepiscope & Suffraganei faciatis in ecclesiis vestrarum ciuitatum, & diœcesum publice nuntiari: ac vos, vestrique vices gerentes, vestra ordinaria: & vos filij Inquisitores auctoritate Apostolica aduersus eos, quos in præmissis, vel circa ea, summarie, simpliciter, & de plano in eisdem ciuitatibus, & diœcesibus reperietis deliquisse, tanquam contra hæreticos & schismaticos, ad captionem, inquisitionem, correctionem, & punitionem, iuxta sanctiones canonicas, adeo diligenter procedere studeatis, quòd extirpatis de finibus vestris hæresibus huiusmodi, catholica fides illibata remaneat in hac parte. Datum Auinione, &c.

B C D

IN QVÆSTIONEM XV. De hæresibus Begardorum & Beguinorum.

COMMENT. XL.

E

MVltis nominibus vocantur hi hæretici, nempe Begardi, Fraticelli, Fratres de paupere vita, & Bizochi, vt constat ex quadam extrauaganti Ioannis XXII. incipiente, Sancta Romana. *quam affert auctor Repertorij Inquisitorum, verbo,* Beatæ tertiæ regulæ. *per quam horum secta condemnatur.*

* ¶ Ad hanc respondemus, quòd tempore domini Clementis V. insurrexit in prouincia Narbonæ homo quidam vocatus Petrus Ioannes.] *De Begardorum origine siue initio non est multum varia auctorum sententia: nam Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Beguinorum in principio, scribit eorum sectam detectam fuisse circa annum Domini MCCCXV.*

Begardorũ secta quando cœperit.

Eymericus hic, qui aliquot annis post Guidonem

donem Carmelitam floruit, non multum ab eo differt, dum Begardos, seu Beguinos tempore Clementis Papæ V. insurrexisse potissimum significat, nempe circa annos Domini MCCCX. quorum auctorem constituere videtur Fratrem Petrum Ioannē de quo diximus supra quæst.9. huius 2. partis.

Bernardus Luzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 2. verbo, Begardi, exortos eos scribit sub Ioanne Papa XXII. circa annum Domini MCCCXXX.

Gabriel Prateolus, lib.6.cap.13. de vitiis & sectis hæreticorum agens de Fraticellis, & lib.8.cap.11. agens de Hermanno Italo, ait hunc Hermannū auctorem fuisse hæresis Fraticellorum, seu Beguinorum, & eos ortos fuisse temporibus Benedicti vndecimi Pontificis maximi circa annum Domini MCCCIIII.

Horū sententiæ veræ iudicari possunt: nā qui minora tempora constituunt, de primo eorum exortu loqui putandi sunt: qui vero media tempora narrant, de eorum incremento: qui autem maiora, de eorum statu & damnatione agere intelligi possunt. Nam cum sæpe contingat, hæreticorum sectas non statim suscipere incrementum, sed sua habere exigua initia, inde vero magis ac magis pullulare, incrementaque suscipere; fit inde vt scriptores & historici de eisdem hæreticis loquentes interdum circa tempora varij quodammodo videantur, cum tamen non sint: nam quidam exortum primum, alij incrementum, alij denique condemnationem eorum respicientes, dicunt hoc aut illo tempore extitisse: vnde si quæ quandoque varietas circa hæc apud graues auctores inueniatur, prædicto modo conciliari potest, nisi aliud euidenti ratione, aut coniectura concludatur.

Ex his ergo constat Begardorum sectam circa tempora Clementis V. & Ioannis XXII. Romanorum Pontificum exortam fuisse, aut sane detectam: quam iidem Pontifices Apostolica auctoritate sæpe represserunt ac condemnauerunt: nam sectam Begardorum præsertim de Alemania, & eorum errores primum condemnauit Clemens V. in concilio Viennensi, & refertur in Clement. I. de religio. domib. & in Clemen. Ad nostrum. de hæresi. inde Ioannes XXII. qui Clementi V. in pontificatu successit Begardos seu Fraticellos vbique existentes multis constitutionibus condemnauit, sed præcipue per quandam extrauagantem incipien. Sancta Romana. quæ habetur inter eius extrauagantes, tit. de religios. domi. Pontificatus sui anno secundo, nempe, anno Domini MCCCXVIII. & refert auctor Repertorij Inquisitorum, verbo: Beatæ tertiæ regulæ. & Eymericus quæst. seq. in fine.

Horum hæreticorum errores præter Eymericum hic, refert & confutat Guido Carmelita in summa, tit. de hæresibus Beguinorum, & Aluarus Pelagius, lib. 2. cap. 52. de planctu Ecclesiæ confutat etiam errores Beguinorum seu Begardorum, de quibus agitur in Clemen. Ad nostrum. de hæresic. Recensent eos præterea Bernardus Luzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo, Begardi. Turrecremata in summa de Eccles. lib. 4. parte 2. cap. 36. Beatus Antoninus in summa, parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 4. & 5. & Prateolus, lib. 2. de vitiis & sectis hæreticorum, cap. 17. tametsi his locis potissimum agant de erroribus Begardorum condemnatis in dicta clemen. Ad nostrum. de hæret. adde Repertorium Inquisitorum verbo, Begardi, & verbo, Beguinæ.

b ¶ Trigesimus nonus error, & hæresis est: quia dicunt aliqui ex eis, eundem fratrem Petrum Ioannem veritatem tenuisse & dixisse, in eo quod dixit & tenuit, quòd Christus viuebat quando fuit pendens in cruce in latere lanceatus.] Hic error, vt alibi diximus, damnatus est in concilio Viennensi, & habetur in Clemen. 1. de summa trinit. & fide cathol. refert quoque Eymericus supra in hac 2. parte quæst. 7. num. 7. versi. secunda hæresis. & quæst. 9. num. 2. vers. prima hæresis.

c ¶ Matthæus autem Euangelista scripsit, quòd Christus tunc viuus erat, quia secundum rei veritatem ita erat, sed Ecclesia abrasit hoc de Euangelio Matthæi, ne Ioanni Euangelistæ contrarius videretur.] Hæc est insignis & impudentissima blasphemia: neque enim contrariū vnquā scripsit Matthæus, cum solus Ioannes de lanceatione lateris Christi pēdentis in cruce egerit: neque catholica Ecclesia id abrasit, aut correxit, vt vere etiā docet Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Petri Ioannis, cap. 3. in fine. Sed vsitatus mos est hæreticorum, vt ad tuendos errores suos facile confingant quicquid libet, addendo, aut detrahendo sacris litteris, sicut late ostendimus, libro 2. de causis vnde hæreses oriātur. De qua re singularis extat locus apud Tertullianū in libro de præscriptionibus hæreticorum in hæc verba: Ista hæresis nō recipit quasdā scripturas: Et si quas recipit adiectionibus & detractionibus ad dispositionē instituti sui interuertit. Et si recipit, nō recipit integras: Et si aliquatenus integras præstat nihilominus diuersas expositiones cōmentata cōuertit †. hactenus Tertullianus. † al. cōnectit

Iam eadem hæc blasphemia diligenter est præcauenda, atque delenda è plerisque voluminibus iuris canonici recenter impressis, velut ex his quæ impressa sunt Antuerpiæ anno Domini MDLXXII. in officina Philippi Nutij, in quibus super clemen. 1. de summa trinit. & fide cathol. recentior quidam vel imperitus, vel non vere catholicus, dum totius Clementinæ conatur argumentum enarrare; sæpe inculcat hanc blasphemiam, videlicet, sanctum Matthæum contrarium scripsisse de lanceatione lateris Christi, his, quæ diuinitus narrauit sanctus Ioānes.

d ¶ Quadragesimus quartus error est, quia dogmatizant quòd Ecclesia carnalis, &c.] Ita habet codex Barcinonensis impressus. in tribus vero manu scriptis paulo aliter legitur in hunc modum: Quia dogmatizabant olim, quòd Ecclesia carnalis, videlicet Romana Ecclesia ante prædicationem Antichristi destruenda erat

da erat per bella, quæ contra ipsam faceret Fredericus rex Siciliæ, qui tunc regnabat cum complicibus suis, &c.

¶ Cum inter nonnullos.] *Vt apertius intelligantur quæ tradit Eymericus tum in hac, tum in sequentibus quæstionibus de condemnatione Fraticellorum, seu Fratrum de paupere vita, breuiter mihi enarranda sunt illa, quæ tunc à Fraticellis gerebantur. Sciendum ergo est, Fraticellos tempore Ioannis XXII. multum inualuisse in partibus Italiæ, necnon in Insula Siciliæ, Comitatu Prouinciæ Narbonen. & Tholosan. ciuitatibus & diœcesibus & prouincijs, aliisque diuersis locis, sicut constat ex quadam extrauaganti Domini Ioannis XXII. incipien.* Sancta Romana. *quæ habetur inter eius extrauagantes, tit. de religio. domi. adeo vt congregationes & conuenticula facerent, superiores sibi constituerent (quos Ministros, seu Custodes, vel Guardianos, aut alijs nominibus appellabant) plurimos ad suam sectam reciperent, domos & habitacula construerent, ac si essent de religionibus approbatis. His incommodis longe lateque patentibus occurrere volens dominus Papa Ioannes XXII. Auinione tertio calendas Ianuarij, Pontificatus sui anno secundo, id est, anno salutis MCCCXVIII. die 30. mensis Decembris, prædictam extrauagantem incipien.* Sancta Romana. *edidit, per quam Fraticellorum, seu Beguinorum sectam penitus condemnauit. inde vero paucis post diebus, id est, die 23. Ianuarij, Pontificatus sui anno secundo, qui incidit in initium anni salutis MCCCXIX. contra eosdem Fraticellos & Henricum de Ceua, quem sibi constituerant Ministrum Generalem, aliam constitutionem dedit, incipien.* Gloriosam Ecclesiam. *cuius fragmentum quoddam affert Eymericus quæstione sequenti. in qua eorum commemorantur errores præcipui, & breuiter ac eleganter confutantur, ac mandatur insuper vt Henricus de Ceua, & eius complices caperentur, ac legitime punirentur. Hæc extrauagãs refertur in fine huius operis inter litteras Apostolicas pro officio sãctæ Inquisitionis.*

Extrauagãs Sancta Romana edita anno 1318.

Extrauagãs Gloriosã Ecclesiam edita an. 1319.

Ceterum quoniam impij Fraticellorum conatus non omnino fuerant repressi, immo multi non modo ex congregatione et ordine Fraticellorum, inter quos fuit Gulielmus OKam Anglicus, sed etiã alij aperte profitebantur errorem, qui dicit, Christum & Apostolos non habuisse aliquid in speciali, nec etiam in communi: & illum, qui falso quoque asserit, Christo & eius Discipulis, in his quæ ipsos habuisse scriptura testatur, nullum ius ipsis vtendi competiuisse, nec illa vendendi, aut donandi ius habuisse; propterea idem dominus Ioannes XXII. secundo idus Nouẽbris, Pontificatus sui anno septimo, id est, anno salutis MCCCXXIII. tertiam constitutionem fecit, incipien. Cum inter nonnullos. *per quam damnat errores paulo antea relatos: & quia huic constitutioni, Cum inter nonnullos, vt hic scribit Eymericus, Michael de Cæsena Minister Generalis Fratrum Minorũ hæreticus, contradixit patenter, publice, et impudenter cũ suis complicibus (inter quos primũ sibi in scelere nefario vẽdicabat*

Præcipui Fraticellorũ errores.

Constitutio Cũ inter nõnullos, quãdo fuerit edita.

A *locum Gulielmus OKam, qui contra hãc decretalẽ est debacchatus, dicens septem ex ea colligi errores, cum tamen totidem hæresibus se cum suis maculatum esse ostenderit) ideo dominus Ioannes aliã constitutionem edidit incipien.* Ad conditorem. *in qua plenißime declarat quicquid de dominio rerũ, quæ ad Fratres Minores perueniebant, & de simplici vsu facti dubitari poterat, vt tandem omnis errorum obnubilatio ab eorum animis tolleretur. Edita autem fuit extrauagans incipiens,* Ad conditorem. *sexto idus Decembris pontificatus domini Ioannis XXII. anno septimo, idest, anno salutis*

B *MCCCXXIII. facta vero est hæc constitutio,* Ad conditorẽ. *omnino post constitutionẽ,* Cum inter nonnullos. *vt constat ex tempore, quo vtraq; data fuit, licet in codicibus iuris canonici impreßis, constitutio,* Ad conditorem. *ponatur ante constitutionem,* Cum inter nonnullos. *cũ reuera constitutio,* Cum inter nonnullos. *præcedere debuisset: nã in eodem anno septimo prior est mensis* Nouember, *quo data fuit constitutio,* Cum inter. *quàm mensis* Decẽber, *quo data fuit constitutio,* Ad conditorẽ. *& Eymericus hic cũ de his constitutionibus agit, rectam temporis seriem sequitur, vt constat.*

Extrauagãs Ad conditorem, quãdo fuerit edita.

C *Attamen quis idem ille Michael de Cæsena magna complicũ caterua stipatus, de quibus paulo post dicemus, proxime relatas constitutiones acriter mordebat, atque totis viribus & verbis & scriptis, impugnabat. propterea dominus Ioannes XXII. item Auinione, quarto idus Nouẽbris, pontificatus sui anno nono, hoc est, anno salutis MCCCXXV. aliam constitutionẽ publicauit incipien.* Quia quorundam *in qua cõfirmauit constitutionẽ,* Cum inter nonnullos. *& constitutionem,* Ad conditorẽ. *Item prædictos errores de proprio et communi fortius extirpauit, & obiectionibus aduersariorum plene respondit, & tandem contradictores tanquã*

D *contumaces, & Romanæ Ecclesiæ rebelles & esse, & ab omnibus haberi debere declarauit.*

Michael de Cæsena impudenter inuehitur in constitutiones Papales.

Constitutio Quia quorũdam.

Tres autem hæ constitutiones nẽpe, Cum inter nonnullos. Ad conditorem. *&,* Quia quorundã. *impressæ referuntur inter extrauagantes Ioannis XXII. tit. de verbo. signif.*

Cumque hi errores de proprio & communi tanquam hæretici ex diuinis scripturis, & argumentis solidißimis in his tribus Decretalibus contẽtis merito essent per Romanum Pontificem condemnati:

E *hæretici illi & rebelles, qui eos tuebantur, ausi sunt etiã Auinione in consistorio suo, in faciem resistere, & appellare, & rursus Pisis in Italia, & adhuc in ciuitate Mondensi in superiore Germania appellationes suas solenniter publicare, & dominum Ioannem XXII. non Papam, sed apostatam & hæreticum nuncupare. Michael enim de Cæsena prædictus Generalis Minoritarum, etiamsi in congregatione Parisiensi anno MCCCXXVIII. depositus, ausus est tamen rebellem ceruicem erigere se pro Generali & catholico prædicando, Papam autem pro apostata, & hæretico, & sic ipso iure deposito, & ad hoc litteras impietatis suæ modo ad capitulũ Fratrum Minorum, nunc ad Lodouicum IIII. Ba-*

Michael de Cæsena impudenter inuehitur in Pontificem.

nsrum assertum Imperatorem, & alios destinare, & omnia contra Papam, imo contra Euangelicam veritatem hac in re moliri. Et habuit fautores, qui pro ipso, & cum ipso contra Romanam sedem similiter pugnarunt, multos: sed inter eos præcipuus fuit Guilielmus OKam Anglicus, qui multa & dixit & scripsit contra Romanum Pontificem, potestatem eius & Romanæ sedis gloriam & auctoritatem, quantum potuit, minuendo. Adhæserant eidē Michaeli præter OKam, Bonagratia de Pergamo, conuersus, & Henricus de Chalem, qui multa tū amicitia, tum etiam errorum ac hæresum concordia cum Michaele coniuncti erant. Eisdem erroribus subscripserunt per id tempus nonnulli theologastri, qui apud imperitam plebem inanis gloriæ nomen aucupabantur, in quibus memoratur Marsilius de Menandrino Paduanus, non ille, qui late scripsit de medicina, sed alius quidam, qui adhæsit Lodouico Bauaro, vt scribit Zabarella in cap. Venerabilem. §. Verum. extra de elect. & in clemen. Exiui. §. Proinde. de verb. signif. (contra quem scribit luculenter Albertus Pighius lib. 5. Hierarchiæ ecclesiast. cap. 1. & multis seq.) item Ioannes de Ianduno homo philosophiæ gloria tumens, quem habuit familiarē, & in hoc errore consiliarium Lodouicus Bauariæ Dux, & huius sectæ fautor, vt constat ex processu contra hunc Lodouicū facto per Clementē sextum Pontificem maximū.

Michaelis de Cæsena fautores.

Cum autem dominus Ioannes XXII. decretalē illam edidisset, quæ incipit: Quia quorundam. detractores illi et rebelles rursus in ea octodecim prætensos errores notauerunt, quorum quinque videlicet 3. 5. 6. 13. & 14. ius tantum ciuile concernūt: in quibus totidem errores se habere palam profitebantur: Interim dominus Ioannes XXII. vt nullā intentatam relinqueret viam, qua velut pius pater posset errantes ad lumen adducere veritatis, aliam publicauit decretalem incipien. Quia vir reprobus Michael. quæ non est impressa, nec adhuc peruenit ad manus meas, in qua plenissime impius eorum appellationibus respōdit, veritates catholicas, quas in alijs extrauagantibus definierat, firmiter stabiliendo, & errores contrarios confutando. Atque in hac rursus decretali truces illi Ecclesiæ rebelles triginta duos prætensos errores mendaciter notauerunt, exceptis aliquibus, videlicet 18. 19. 20. 23. 24. & 28.

Constitutio Quia vir reprobus.

Cum vero post multas blasphemias vbique verbis & scriptis contra constitutiones domini Papæ et sedem Apostolicam prolatas, Michael de Cæsena, qui iam fuerat omni dignitate priuatus Guilielmus OKam, & Bonagratia de Pergamo conuersus, iussi essent non recedere à ciuitate Auinionen. ad quam fuerant perducti, vbi tunc curia Pontificia residebat, illi clam arrepta fuga ad præsentiam Petri de Coruario in Antipapam assumpti, et Lodouici de Bauaria pro Imperatore se gerentis suos gressus dirigere festinarūt, atq; in Alemaniæ partibus non sunt veriti hæreses publice prædicare. Quare dominus Ioannes XXII. Auinione quarto idus Ianuarij pontificatus sui anno quintodecimo,

A idest, anno salutis MCCCXXXI. contra eosdem fugitiuos quendam processum publicauit, cuius initium: Nuper in consistorio publico. quo citantur peremptorie illi ipsi rebelles, vt personaliter comparerent ad audiendam sententiam, prout excessus exigeret delinquentium. huiusmodi autem processus in fine huius operis habetur impressus inter litteras Apostolicas pro officio inquisitionis.

Iam illud scire oportet, tempore Ioannis XXII. multos viros pios & doctos contra Fraticellorum errores & verbis & scriptis grauiter decertasse, & Pōtificiam auctoritatem & potestatem defendisse,
B in quibus fuit Augustinus Triumphus de Ancona Augustinianus, vir sanctitate & doctrina insignis, in summa de potestate ecclesiastica, quam domino Ioanni Papæ XXII. nuncupauit: Guilielmus de Cremona eiusdem ordinis, & alij, quorum opera de hac re partim impressa circumferuntur, partim vero manuscripta adhuc seruantur, virorum doctorum diligentia, vt spero proxime edenda.

Hunc vero Augustinum de Ancona in priore editione horum commentariorum super hac ipsa quæstione, dixeram à Michaele de Cæsena tractū fuisse cum alijs in errorem Fraticellorum. Ceterū
C eam infamiæ notam, tum falso impositam fuisse tanto viro comperi cum loca eiusdem Augustini in summa de potestate ecclesiastica, quæst. 78. & 79. diligentius & attentius perlegerem; quibus mature consideratis animaduerti, cum à Fraticellorum errore procul abfuiße, & quæ tradit cum recta doctorum sententia conuenire, sicut admonui in summa eiusdem Augustini Romæ impressa anno Domini MDLXXXII. in principio quæstionis 78. Mouit autem me tunc vt in eam sententiam descenderem, quoddam additamentum, quod præfixum erat prædictæ extrauaganti Ioannis XXII. incipienti,
D Cū inter nonnullos. in aliquot voluminibus iuris canonici in breuiori forma cum glossis recenter impressis. Ceterum, vt dixi, id falsum esse deprehendi, postquam diligentius rem consideraui: sed ad rem reuertor.

Fraticelli non modo Ioanni XXII. quamdiu vixit, impudentissime restiterunt, sed etiam Benedicto duodecimo eius successori: quem (quia erat sacræ theologiæ doctor) peiorem & damnabiliorem mendacissime proclamabant, negantes esse Pontificem, sed hæresiarcham palam esse asserentes per fucatas rationes plurimos decipiebant, ita vt in di-
E uersis mundi partibus multum durauerit Fraticellorum secta, vt testatur Zabarella in clemen. Exiui. §. proinde de verbor. signif. & sanctus Antoninus in summa, parte 4. tit. xi. cap. 7. §. 5. quibus locis nonnulla afferunt, quæ hanc historiam de Fraticellis poterunt illustrare: quam propterea paulo fusius duximus enarrandam, quoniam et pauca ab historicis, & absque vllo fere ordine commemorantur, tum etiam quoniam quæ in his tribus quæstionibus, videlicet 15. 16. & 17. traduntur ab Eymerico, vix sine harum rerum, quas adduximus, cognitione percipi possunt.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XVI.

De erroribus Henrici de Sena.

Summarium.

1 *Henricus de Sena apostata caput Beghinorum.*
2 *Beghinorũ errores quinque dãnati à Ioan. xxij.*
3 *Secta Beguinorum prorsus damnatur.*
4 *Beguinorum excusationes friuolæ.*
5 *Titulo tertij ordinis S. Frãcisci se se Beguini palliare atque honestare nitebantur.*

Sextadecima quæstio est: Hæreses [a] & errores Henrici de Sena, ordinis fratrum Minorum Generalis ficti Ministri, non veri ordinis beati Francisci, sed fictitij: qui fratrum [b] à cõmuni statu ordinis dissidentium in partibus Tusciæ, & in insula regni Siciliæ caput fuit; qui sunt?

1 Ad hanc [c] respondemus, quòd post condemnationem prædictarum duarum hæresum, & errorum de proprio, & communi, factam per dictum dominum Ioannem xxij. in constitutionibus, Cum inter nonnullos. &, Quia quorundam mentes. quamplures fratres Minores in partibus Tusciæ, & insula regni Siciliæ, dictis duabus constitutionibus non obtemperantes, sed eas potius condemnantes, à communi statu ordinis beati Francisci vita & moribus, ac etiam aliqualiter habitu dissidentes, ac totaliter deuiantes, sibi Henricum de Sena dicti veri ordinis sancti Frãcisci, cum prędictus suis complicibus fugitiuum, & apostatam, in Ministrum Generalem talis peruersæ suæ congregationis, & ordinis elegerunt, sibique præfecerunt magis in idolum, quàm prælatum. Qui pariter Ministros, Custodes, Guardianos, temeritate consimili eligere præsumpserunt, plurimos ad eorum sectam recipere, sicque receptis licentiam prædicandi, confessiones audiendi, concedere ausi sunt: ac sic in hæreses & errores plurimos inciderunt. Quorum quidem statum, cum suis erroribus quinque, de quibus actum est supra eadem parte secunda, quæst. 8. idem dominus Ioannes pariter condemnauit, ac eos capi mandauit per suam constitutionem, quæ incipit: Gloriosam. quæ est tenoris sequentis.

Extrauagans Ioan. xxij. qua damnantur errores Henrici de Sena, & sequacium suorum.

Gloriosam [d] Ecclesiam: & infra. Et ne aliquid prędictarũ blasphemiarum tolerabile videatur, aut dubiũ de plurimis eorum erroribus, aliquos non latere, & perinde nocere valeant, præsentibus duximus adnotandos.

A 2 Primus itaque error, qui de istorum officina tenebrosa prorumpit, duas fingit Ecclesias, vnam carnalẽ diuitijs pressam, effluentem diuitijs, sceleribus maculatam, cui Romanum præsulem, aliosque inferiores prælatos dominari asserunt: Aliam spiritualẽ, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succinctam: in qua ipsi soli, eorumque complices continentur: Cui etiam ipsi spiritualis vitæ merito (si qua fides est adhibenda mendacijs) principantur.

B Secundus error, quo prædictorum insolentium conscientia maculatur, Venerabiles Ecclesiæ sacerdotes, aliosque ministros, sic iurisdictionis & ordinis clamitat auctoritate desertos, vt nec sententias ferre, nec sacramenta conficere, nec subiectum populum instruere valeant, vel docere: Illos fingentes omni ecclesiastica potestate priuatos, quos à sua perfidia viderint alienos: quia apud ipsos solos (vt ipsi somniant) sicut spiritualis vitæ sanctitas, sic auctoritas perseuerat. In qua [e] re Donatistarum sequuntur errorem: qui olim facto schismate, ab vnitate Ecclesię recedentes, ita in sua secta Dei gratiã dixerunt esse coactam, vt nullus eam recipere esset idoneus, qui non foret ipsorum scelere maculatus.

C Tertius [f] istorũ error in Valdensium errore coniurat, quoniam & hi & illi in nullum euentũ asserunt fore iurandum: dogmatizantes mortalis criminis contagione pollui, & pœna teneri, quos contigerit iuramenti religione constringi. Quorum blasphemias pietas Christiana condemnans, non leuitate mota, sed vtilitate aut necessitate coacta, veritatem præteritorum, atque præsentium, & certitudinem futurorum, iurisiurandi religione cõfirmat: certissime tenens, quòd nullatenus de suo genere potest esse peccatum, quod Christus exercuit, qui peccatum nõ fecit, sed peccatum omne sua passione damnauit: Iurauit etenim Dominus, iurauit & apostolus Paulus: suæ operationis exemplo monstrantes, ad hoc tãtum iuramentũ esse prohibitum, ne iurandi facilitas frequẽtiam, frequentia consuetudinem, consuetudo periurium introducat. Bonum est ergo iuramentum, per quod veritas rerum diuino testimo-

testimonio confirmatur: Sed malum est illi, qui eo male vtitur: & a malo infirmitatis humanæ est, vt aliquis verũ perferens, iurare cogatur.

Quarto [g] huiusmodi impiorum blasphemia, de prædictorum Valdensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam & legitime secũdum formam Ecclesiæ ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere, vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit.

Quintus error sic istorum hominum mentes obcæcat, vt Euangelium Christi in se solos, hoc in tempore asserant esse completum: quod hactenus (vt ipsi somniant) obtectum fuerat, immo prorsus extinctum.

Multa sunt alia, quę isti præsumptuosi homines cõtra coniugij venerabile sacramentum garrire dicũtur: Multa quę de cursu temporum, & fine sæculi somniant: Multa quæ de Antichristi aduẽtu (quem iam instare asserunt) flebili vanitate diuulgant. Quæ omnia quia partim hæretica, partim insana, partim fabulosa cognoscimus, damnanda potius cum suis auctoribus, quàm stylo prosequenda, aut refellenda censemus.

Et quia post prædicta adhuc insurrexit peruersa quædã eorum Begardorum, & Beguinorum congregatio, incidentium in errores & hæreses leuiter supra dictas: ideo idem dominus noster Papa Ioan. xxij. damnauit istam congregationem, & statum eorum per cõsimilem constitutionem, quæ incipit: Sancta Romana. tenoris sequentis.

3 Extrauagans Ioãnis xxij. qua Begardi, & Beguini damnantur.

†Habetur inter extrauag. Ioan. xxii. tit. de relig. domi. hæc autẽ impressa est iuxta veritatem ipsiusmet constitutionis originalis, quam habuimus sub pendenti plumbeo.

Sancta [h] Romana † atque vniuersalis Ecclesia, cui auctore Domino licet immeriti præsidemus, sicut religiosa & pia vota benigno fauore prosequitur, sic superstitiosos conatus insolentium hominum detestatur: videlicet ne sub ouina pelle gregem Dominicum truculentia lupi rapacis inuadat, sub pietatis imagine virus hæreticæ prauitatis obrepat, & sub prętextu conuersationis angelicę incautis mentibus spiritus malignus illudat. Cuius rei gratia sacris est canonibus interdictum, ne aliquis nouum ordi-A nem aut religionem inueniat, vel habitum nouæ religionis assumat. Sed quicunque ad religionem venire voluerit, ingrediatur vnam de religionibus approbatis. Nonnulli tamen profanæ multitudinis viri, qui vulgariter Fraticelli, seu Fratres de paupere vita, ac Bizochi, siue Beghini, vel alijs nominibus nuncupantur in partibus Italiæ, necnon in insula Sicilię, Comitatu Prouincię, Narbonen. B & Tholosañ. ciuitatibus, & diœcesibus & Prouincijs, alijsque diuersis cismarinis, & vltramarinis partibus contra dictos canones habitum nouæ religionis assumere, congregationes [i] & conuenticulas facere, & superiores sibipsis eligere, quos Ministros, seu Custodes, vel Guardianos, aut nominibus alijs appellant: plurimos ad eorum sectam recipere, loca etiam de nouo construere, seu constructa recipere, in quibus habitant in com- C muni, publice mendicare, quasi eorum secta foret vna de religionibus per sedẽ Apostolicã approbatis, temeritate damnabili præsumpserunt, & præsumunt etiam incessanter.

4 Et vt ipsorum error, veritas, & impietas, religio reputetur: Plurimi eorum regulam ordinis fratrum Minorum, quam sanctus Franciscus instituit, se profiteri, & ad litteram obseruare confingunt, D quamquam sub obediẽtia Generalis, vel Prouincialium Ministrorum ipsius ordinis non morentur. Prætendentes se a sanctæ memoriæ Cęlestino Papa V. prædecessore nostro huiusmodi status seu vitæ priuilegium habuisse. quod tamẽ etiam si ostenderent, non valeret: cum bonæ memoriæ Bonifacius Papa VIII. prædecessor noster, ex certis causis rationabilibus omnia priuilegia ab ipso Cęlestino prædecessore concessa, quæ per ipsum E Bonifacium non contingeret approbari, viribus penitus vacuarit, dictumque vitæ priuilegium nõ inueniatur per eundem Bonifacium approbatum. Quidam autem eorum dictum habitum, & viuendi ritum a quibusdam Episcopis, seu eorum Superioribus vel alijs Ecclesiarum Prælatis se recepisse prætendunt, quos nec eis recipere, nec prædictis [k] Episcopis, vel eorum superioribus, seu alijs Ecclesiarum Prælatis concedere licuit contra for-

tra formam Concilij generalis.

5 Nonnulli etiã ex ipsis asserentes se esse de Tertio ordine beati Francisci, pęnitentium vocato, prædictum statum & ritum eorum sub velamine talis nominis satagunt palliare: cum tamen in regula ipsius Tertij ordinis, talis viuendi ritus nullatenus sit concessus. Et quia in errorum barathrum faciliter ruunt, qui conceptus proprios Patrum diffinitionibus anteponunt: ipsorum quamplurimi sicut fide digna relatione percipimus, à veritate catholicę fidei deuiantes, ecclesiastica sacramenta despiciunt, ac errores alios studẽt multipliciter seminare. Cum itaque talium damnanda temeritas in eiusdem fidei detrimentum, fidelium scandalum, præfati Minorum, & aliorum ordinum opprobrium, & etiam suarum & aliarum multarum animarũ perniciem redundare noscatur: Nos sectam, ritum, & statum huiusmodi: Non obstantibus præmissis eorum excusationibus, quas friuolas reputamus, & quicquid per eos cõmuniter, vel diuisim sub religionis, conuentus, collegij, seu congregationis nomine, vel colore attentatum extitit, vel existit, de fratrum nostrorum cõsilio, auctoritate Apostolica, nullius fuisse & esse decernimus firmitatis: & quatenus de facto processerunt, de consilio & auctoritate præmissis reuocamus omnino, ac perpetuæ prohibitioni subijcimus, & ab Ecclesia Dei penitus abolemus. Eisdem personis, & alijs quibuscunque sub pœna excommunicationis (quam eas si secus fecerint, incurrere volumus ipso facto) iniungentes expresse: ne statum, siue sectam, & ritum huiusmodi ab ipsis assumptum, sectẽtur vlterius, vel ipsũ de nouo assumere quoquomodo præsumant. Episcopos quoq. & eorum superiores, & etiã alios Prælatos quoscunque, qui prædictis personis, vel alijs ritum viuẽdi, & habitum supradictos, præter specialem Apostolicæ sedis auctoritatem deinceps concesserint, prædictæ excommunicationis pœnæ ipso iure decernimus subiacere. Dignum est enim vt adulterinas plantationes, quas non pater cęlestis, sed humanæ temeritatis audacia plantat, Apostolici culminis censura diuellat, nec patiatur A in agro Dominico peruersæ congregationis vepres excrescere, cui proprium est diuina opitulante gratia, virtutes serere, ac vitia radicitus extirpare. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reuocationis, subiectionis, abolitionis, voluntatis, iniunctionis & constitutionum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationẽ B omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorũ eius se nouerit incursurum. Dat. Auiuion. iij. Kalen. Ianuarij Pontificatus nostri anno Secundo.

IN QVÆSTIONEM XVI.
De erroribus Henrici de Sena.

COMMENT. XLI.

[a] HAereses & errores Henrici de Sena.] *Hic Henricus sicut constat ex extrauaganti domini Ioannis xxij. incipien.* Gloriosam Eccle C siam. *quæ in fine huius operis est impressa inter literas Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis, vocabatur Henricus de Ceua. Emersit autem Henricus in ipso statim initio Pontificatus Ioannis xxij. ad annos Domini M C C C X V I. vt clarius ex his, quæ paulopost dicemus, apparebit.*

[b] ¶ Qui fratrum à cõmuni statu ordinis, &c.] *Hic locus in omnibus codicibus erat penitus deprauatus, ita vt nullus omnino sensus posset sanus colligi: nos tamen ex responsione Eymerici ita emendauimus vt est impressus.*

[c] ¶ Ad hanc respondemus, quòd post cõdem D nationem prædictarum duarum hæresum, &c. factam in constitutionibus, Cum inter nonnullos. &, Quia quorundam mentes. quamplures fratres, &c.] *Nõ video quomodo possim tueri Eymericum dicentem hoc loco multos Fratres Minores, hoc est, Fraticellos sibi constituisse Ministrum Generalem Henricum de Ceua, postquam dominus Ioannes xxij. edidit constitutiones incipien.* Cum inter nonnullos. *&*, Quia quorundam. *& propterea insuper editam fuisse constitutionem incipientem*, Gloriosam Ecclesiam. *per quam Fraticellorum errores pariter condemnauit, ac eos ca* E *pi mandauit: non inquam video quomodo eum tueri possim, cum constet apertissime, ex tempore, quo publicatæ, seu datæ sunt prædictæ extrauagantes, illam quæ incipit:* Gloriosam Ecclesiam. *editam fuisse Pontificatus domini Ioannis xxij. anno Secundo, decimo Kalendas Februarij, quod tempus vt in commentario proxime præcedentis quæstionis late diximus, incidit in initiũ anni Salutis* MCCCXIX. *constitutionem vero incipientem*, Cum inter nonnullos. *publicatam fuisse anno septimo Pontificatus Ioãnis xxij. hoc est, anno Domini* MCCCXXIII. *& illam, quæ incipit*, Quia quorundam. *editam fuisse Pontificatus eiusdem Ioannis anno Nono, id est,*

est, anno Salutis M C C C X X V.

Rursus in alio quoque videtur Eymericus in hac quæstione, memoria lapsus: nam postquam retulit fragmentum ex constitutione incipiente, Gloriosam Ecclesiam. ait cōstitutionem, cuius initium est, Sancta Romana. latam fuisse post prædicta, & condemnata in constitutione, Gloriosam Ecclesiam. quod tamen non est verum: cum constitutio, Sancta Romana. edita fuerit aliquot diebus priusquam ederetur constitutio, Gloriosam Ecclesiam. nempe tertio Kalen. Ianuarij Pontificatus Ioannis xxv. anno Secundo, id est, die xxx. mensis Decembri, anno Salutis M C C C X V I I I.

Res ergo hæc de exortu, & condemnatione Fraticellorum, & Henrici de Ceus, & Michaelis de Cæsena per diuersas constitutiones domini Ioannis xxv. facta, ita se habuit seruata serie & ordine temporum ex ipsismet cōstitutionibus collecto, quemadmodum copiose docuimus supra super quæstione proxime præcedenti: quæ omnino videnda sunt, vt hæc apertius intelligantur. Hic vero lapsus facile condonandus est tanto viro, cum in chronologijs & serie temporum facile erretur.

Iam quæ in quæstione commemorat auctor multo facilius percipientur, si legantur integræ hæ constitutiones, incipientes, Gloriosam Ecclesiam. &, Sancta Romana.

d ¶ Gloriosam Ecclesiam: & infra.] Eymericus hic ex constitutione hac solum deprompsit ac retulit Fraticellorum errores, omissis eorum confutationibus ex diuina scriptura petitis. est autem hæc constitutio valde elegans & doctissima, sicut res ipsa indicat, quæ vt dixi integra refertur in fine huius operis inter litteras Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis.

Donatistarū error qualis.

e ¶ In qua re Donatistarum sequuntur errorem, qui olim, &c.] Donatiani vel Donatistæ dicuntur ab Augustino in libro de hæresibus, cap. 69. quos Philastrius in catalogo hæresum Montanistas quoque appellari scribit, & Parmenianos à Parmenione quodam, qui eorum successit erroribus atque falsitati.

Hunc vero errorem, quo Henricus & eius sequaces seu Fraticelli falso asserebāt Ecclesiam Dei apud ipsos solos remansisse, Donatistarum fuisse indicat apertissime B. Augustinus in libro de hæresibus, cap. 69. in hæc verba: Donatiani vel Donatistæ sunt, qui primum propter Donatum contra suam voluntatem Cæcilianum Ecclesię Carthaginensis Episcopum factum schisma fecerunt, obijciētes ei crimina non probata, & maxime quod à traditoribus diuinarum scripturarum fuerit ordinatus. Sed post causam cum eo dictam atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, in hæresim Schisma verterunt: tanquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu quòd magis apparuit Iudicibus, falsa, de toto terrarum orbe perierit, vbi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit, in alijs terrarum partibus quasi contagione communionis

A extincta. hactenus Beatus Augustinus. vt vel hinc discamus, raras, aut nullas olim fuisse hæreses, quas renascentes hæretici labentibus sæculis non excitarint. Emerserunt autem olim Donatistæ circa tempora Liberij Papæ, anno fere Domini CCCLVIII. Horum errores & Schismata Optatus Afer Episcopus Mileuitanus sex libris aduersus Parmenianum grauiter confutauit. eum videto.

Donatistæ quando exorti.

f ¶ Tertius istorū error in Valdensium errore coniurat: quoniam & hi & illi in nullum euentum asserunt fore iurandum.] Diuus Bonauentura lib. 3. sentent. distinct. 39. nunquam licere iurare, Manichæorum dixit fuisse errorem: sed B Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Valdensium, cap. 2. Valdensibus tantum tribuit: quod videtur verius. hæresis autem est asserere nunquam licere iurare; cum Deuteron. 6. dicatur: Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. sed de hac re copiose beatus Thomas 2. 2. q. 89. art. 2. & Sotus lib. 8. de iustitia & iure. q. 1. art. 2. Repertorium Inquisitorum verbo, iuramentum. & Tabiensis in sum. verbo, iurare. & Martinus Nauarrus in Enchyridio, seu Manuali confessariorum, c. 12. num. 4.

Error Valdē sium, nunquam esse iurandum.

g ¶ Quarta huiusmodi impiorum blasphemia de prædictorum Valdensium venenato fon C te prorumpens, Sacerdotes rite etiam & legitime ordinatos quibuslibet criminibus pressos, non posse conficere.] Hoc sensisse Valdenses aperte docet Eymericus supra q. 14. versi. decimus error. addit amplius frater Raynerius ord. Prædicat. in summa de Catharis, eos sentire, nullum aliud sacramentum posse confici à ministro existenti in peccato mortali, vnde ob hanc insignem dubitationem in magno periculo omnes, inquit, olim hi hæretici versabantur. sed non fuerunt primi Valdenses huius erroris inuentores: nam & Donatistæ olim idem asseruerunt, quem errorem grauiter re D fellit beatus Augustinus in libris de baptismo contra Donatistas, et lib. 2. cōtra Parmenianū et lib. 2. contra Petilianū, c. 30. Sacramentum enim gratiæ dat Deus per malos, ipsā tamē gratiā per se ipsum.

Error Valdē sium à ministro peccatore nullū posse confici sacramentum.

Neque de hac veritate licet dubitare. c. quod quidam. 1. q. 1. tandem hoc definiuit Concilium Tridentinum, sessio. 7. de sacramentis in genere, cano. 12. & sessio. 7. de baptismo, cano. 4. Conficiunt itaque plane sacerdotes peccatores, quicunque illi fuerint, vera Ecclesiæ sacramenta, dummodo omnia, quæ ad essentiam sacramentorum spectant, seruauerint. Concilium Tridentinum d. cano. 12. sessionis 7. de sacramentis in genere.

E h ¶ Sancta Romana, &c.] Legitur inter extrauagantes Ioann. xxij. tit. de religio. domi. c. sancta Romana. & in Repertorio Inquisitorum verbo, beatæ tertiæ Regulę. fuit autem edita hæc Decretalis eo anno quo diximus paulo antea.

i ¶ Cōgregationes, & cōuenticulas facere.] In causis religiosis à priuatis hominibus celebrari conuenticula prohibitum est. l. conuenticulam. C. de Episcopis & cleri. l. 1. ff. de collegijs illicit. facit tex. in cap. coniurationum. 11. q. 1. & in cap. excommuni-

Priuatæ congregationes de rebus religionis quatenus permittantur.

municamus. el I. de hæret. §. adijcimus. Neque carent hæresis suspicione tales de religione priuatæ congregationes, nec permitti ab Episcopis, vel Inquisitoribus debent, maxime si de nocte fiat, quod tempus magnis sceleribus est opportunius.

Academiæ tamen, seu litterariæ exercitationes, quæ solent in illustribus Italiæ Vrbibus, in priuatis nobilium & Doctorum domibus de multiplici scientiarum genere celebrari: in quibus sæpe etiam de rebus theologicis disseritur, cum in bonum finem celebrentur, exerceanturque ibi litterarum ingenia, & multa alia commoda oriantur, permitti possunt. argumento d.l.1. §. Sed religionis ff. de colleg. illicitis. §. si quis de parentibus. authent. vt cum. de appellat. cognosc. l. magistros. C. de professo. & medi. lib. 10. & argumento eorum, quæ notant Innocentius, & Hostiensis c. 1. de schismaticis. & in c. dilecta. de excessibus prælato.

In his Academijs curandum est, vt litterariæ exercitationes à Catholicis, & prudentibus, & litteratis habeantur: aliter enim periculum est, ne cum theologia permisceantur errores. Rursus in his etiam priuatis Academiarum disputationibus, et lectionibus ea sunt omnino seruanda, quæ diximus supra par. 1. super quæst. 10.

¶ Nec prædictis Episcopis, vel eorum superioribus, seu alijs Ecclesiarum prælatis concedere licuit, contra formam concilij generalis.] Innocentius III. in concilio generali Lateranen. Romæ habito anno Domini MCCXV. c. 13. ita cauit: Ne nimia religionum diuersitas grauem in Ecclesia Dei cõfusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cetero nouam religionem inueniat, Sed quicunque voluerit ad religionem conuerti, vnam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit religiosam domum fundare de nouo; regulam & institutionem accipiat de religionibus approbatis. hæc ibi. quod refertur in c. vlt. de religio. domi.

Nouas religiones approbare Papæ munus est, non Episcoporum.

Hic vero locus, quem interpretamur, aperte indicat non esse munus Episcoporum, aut aliorum prælatorum Romano Pontifice inferiorum nouas inducere religiones, aut nouis inductis auctoritatem dare, easue confirmare. hoc enim ad solum Papam spectat, cum ad communes, seu vniuersales Ecclesiæ catholicæ mores pertineat. plurimum enim refert, quo ritu, qua forma, quibusque institutis Deus Optimus Maximus colatur.

QVÆSTIO XVII.

De obiectis Fraticellorum contra Constitutiones Ioannis xxij. cum responsionibus ad illa.

Summarium.

1 *Constitutiones Ioan. xxij. de Beghinis seu Fraticellis reiectæ.*
2 *Sexdecim Fraticellorum obiecta pro defensione suorum errorum.*
3 *Baptizati ab hæreticis quando rebaptizandi sint, & quando non.*
4 *Romanorum Pontificum statuta quandoque iustis de causis variantur.*
5 *Nicolaus Papa iij. ab hæresis crimine defensus.*
6 *Romana Ecclesia ab errore in fide immunis.*
7 *Veniens contra determinationem Papæ quando sit hæreticus.*
8 *Ioannes xxij. à nota inconstantiæ excusatur.*
9 *A Romanis Pontificibus definita non sunt omnia irreuocabilia.*
10 *Error venialis sanctitati non repugnat.*

Ecimaseptima quæstio est: Hæreses & errores, qui per nõnullos aduersarios veritatis (opponentes se dictis determinationibus factis per dictum dominum Ioannem Papam XXII. de proprio & communi) asseruntur mendaciter atque falsè, qui sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd post prædictas determinationes factas de proprio & communi in constitutionibus, Cum inter. &, Quia quorundam. quamplures pseudofratres Minores à communi vita, & moribus ordinis fratrum Minorum sancti Francisci deuiantes dixerunt, ac falsò asseruerunt, infrascriptas hæreses & errores sequi ex dictis constitutionibus: quas [a] dominus Benedictus xij. dum esset Cardinalis, recollegit, atque soluit per modum qui sequitur luculenter.

2 Primo quidem asserunt pro sui erroris fundamento: quòd Apostoli, & religiosi vitam Apostolorum sequentes, non habuerunt, nec habent in rebus vsu consumptibilibus, nec in non consumptibilibus vsu, aliquod ius dominij, vel proprietatis, aut ius vtendi in speciali, vel in communi: sed tantum simplicem vsum facti, dominio & proprietate talium rerum penes alium remanente.

Ad istud [b] respondet dominus Benedictus, & dicit, quòd prædictum fundamentum hæreticum esse, declaratum est: prout in decretali, Cum inter nonnullos. continetur: quia (vt diligenter consideranti apparet) contrariatur diuinæ scripturæ, sanctorum Patrum doctrinæ, & consuetudini totius Ecclesiæ.

3 Secundo [c] dicunt: quòd prędictam paupertatem fuisse Christi & Apostolorum, determinauit dominus Nicolaus Papa III. in §. Porrò abdicatio proprietatis omnium rerum, &c. in constitutione, Exijt.

Respondet, quòd licet illud in constitutione dicta contineatur; tamen ex scriptura diuina verum esse ibi non ostenditur, sed solummodò narratur. Et tamen iam nos ostendimus, quòd contrarium haberi potest ex scriptura Apostolica & Euangelica: ex qua scriptura motus do-

Rr minus

minus noster Papa Ioannes declarauit dictam assertionem (si pertinax esset) hæreticam esse, sicut contrariam diuinæ scripturæ. Nec hoc asserit simpliciter & determinate dominus Nicolaus, qui dictam constitutionem fecit; sed solummodo hoc dicit incidenter, & narratiue. Posito etiam quòd determinatiue diceret, non obstat, cum contrarium inueniatur in scriptura diuina, si diligenter attendatur: & nunc est per Ecclesiam determinatum: & patet etiam ex supra inductis in tractatu prędicto.

Tertio dicunt: quòd in his, quæ pertinent ad fidem, vel mores, determinatum semel per summum Pontificem, non potest per alium reuocari: talis autem est assertio domini Nicolai de Christi & Apostolorum paupertate.

Respondet.[d] quòd falsum est: nam Petrum, qui non ambulabat recte ad veritatem Euangelij, reprehendit & correxit Paulus: vt patet ad Galat. 2. Et tamen non erat illi par, sed inferior. Item Stephanus[c] Papa determinauit, quòd nullus baptizatus per quoscunque hæreticos, veniens ad Ecclesiam catholicam rebaptizaretur: Sanctus autem Cyprianus cum multis Episcopis in Africa celebrans concilium, determinauit oppositum, videlicet, quòd baptizati à quibuscunque hæreticis, si ad Ecclesiam catholicam veniant, sunt baptizandi; reprobans in hoc Stephanum Papam, vt patet in Cypriani epistolis ad Iubaianum, ad Stephanum, & Pompeium. Concilium[f] autem Nicænum vtranque opinionem sancti Cypriani, & Stephani Papæ correxit, determinando quòd baptizati ab hæreticis non seruantibus formam Ecclesiæ, venientes ad Ecclesiam baptizentur: ab alijs vero hæreticis baptizati, non rebaptizentur: vt non sit contra articulum fidei: Et vnum baptisma.

4 Item per[g] multos Romanos Pontifices determinatum fuit, quòd matrimonium factum infra septimum gradum consanguinitatis, debet separari; & quòd coitus cum muliere, quæ erat infra gradum dictum, erat incestuosus: vt patet 35. q. 3. c. Nullum. Hoc autem reuocatum est per alios, vt patet extra de consan. & affi. c. Non debet. vnde nunc licet in sexto & septimo gradu consanguinitatis matrimonium fieri: vnde si aliquis mulierem in dictis gradibus existentem carnaliter cognoscat, non committit incestum.

Item extra de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. c. Discretionem tuam. dicitur, quòd cum quidam legitime matrimonium contraxisset cum quadam, quam antequam carnaliter cognouisset, consanguineo suo tradidit renitentem, cum qua ille matrimonium contraxit, & carnaliter eam cognouit; cum ipsa vellet postea reuerti ad priorem maritum, & super hoc dubitaretur, an fieri deberet: Papa respondet, quòd licet quidam prædecessor eius aliter determinauerit, ipse tamen dicit: si mu-

A lier omnino hoc vult, licite potest & debet priori viro restitui. Et tamen manente determinatione prædecessoris dicti Papæ, Ecclesia reputasset incestum, si talis mulier carnaliter coniungeretur cum priori marito.

Item, extra de sponsa duorum, c. Licet. dicitur, quòd quidam prædecessores domini Alexandri tertij iudicauerunt, quòd si inter virum & vxorem legitime matrimonium per verba de præsenti expresse esset contractum, siue iuramento interposito, siue non: si postea mulier nuberet alteri, à quo carnaliter cognita esset;

B non debebat separari ab isto secundo: & tamen Alexander Papa ibi dicit contrarium, scilicet quòd debet separari à secundo, & restitui primo: Et sic patet quòd primi Romani Pontifices male senserunt de separatione, & indissolubilitate matrimonij. Ex quibus constat, quòd illud, quod circa fidem & mores male determinatum est per vnum Papam, vel concilium, potest per alium, perspecta melius veritate, corrigi & emendari. Ideo non est mirum, si dominus Ioannes diligēti deliberatione cum mul-

C tis peritis in theologia, & in vtroque iure, habita, reuocauit quæ male dixerat dominus Nicolaus de Christi & Apostolorum paupertate.

Quarto dicunt: quòd si contenta in prædicta decretali, Exijt. sint falsa & hæreticalia, sequitur quòd Papa Nicolaus errauit in fide catholica, & hæreticus fuit.

5 Respondet[h], quòd non: quia dum voluntas non sit in crimine, si ex defectu humanæ intelligentiæ error contingat, non est simpliciter culpabilis error, taliter quòd debeat pro errore damnabili reputari, vt patet in Petro, quem

D Paulus reprehendit: & in Cypriano martyre, quem sic excusat Augustinus lib. de baptismo contra Donatistas.

Item quia dicit Augustinus in epistola ad Hesychium: Error vitandus est, quantum ab homine vitari potest, sed mihi quicquam non videtur errare, cum aliquid nescire se scit; sed cum putat se scire quod nescit. Nicolaus autem faciens decretalem, Exijt. non videbatur, quòd putaret se contra veritatem fidei ac morum determinare certitudinaliter, quod scientia requirit; quia dixit, quòd si aliquod dubium in sua

E declaratione insurgeret, non per quoscunque, sed per Romanum Pontificem declarari haberet: multum autem dubitabile erat id, quod dixerat de paupertate Christi & Apostolorum: & an vsus in omnibus rebus posset separari à dominio, & proprietate: Ideo potuit, & debuit dominus Ioan. illud dubium declarare, cum contrarium ex scriptura diuina & legali possit deduci. Et sic dominus Nicolaus non errauit in fide simpliciter: quia non putauit, vel putabat se scire quod nesciebat, sed putabat se nescire quod non sciebat: Alioquin frustra & sine causa, si crederet se scire prædicta, aliquem correctorem, vel emendatorem vellet habere

Tom. 2 epist. 80. in fin.

bete: cum illud quod veraciter scitur sic esse, sit impossibile aliter se habere. Et ita ipse non errauit perniciose, nec Ecclesia sequens eum: quia sub declaratione & correctione auctoritatis Apostolicæ sedis, illa quæ dixit, asseruit; propter quòd eius error venialis, & humanus fuit: nec error simpliciter debet dici, vt patet per dictum Augustini supra inductum. Et similiter disputans excusat beatum Petrum.

Quinto asserunt: quòd dicta decretalis, Exijt. fuit per vniuersalem & sanctam Ecclesiam approbata, & in Cócilio generali Vienen. confirmata.

Respondet, quòd nunquam fuit approbata per vniuersalem Ecclesiam aliter, nisi vt communes constitutiones Papales. Nec fuit approbata, nec improbata in prædicto concilio, nec dominus Clemens quintus in decretali, Exiui de paradiso. dixit, quòd dictam decretalem, Exijt. concilium generale approbauerit, vel confirmauerit.

6 Sexto dicunt: quòd sequitur totam Romanam Ecclesiam multis annis in fide errasse: quod est contra articulum fidei: Credo in vnam sanctam catholicam, & Apostolicam Ecclesiam.

Respondet [i], quòd non est imputandus error Ecclesiæ catholicæ, si aliquid diffiniat Papa, vel Ecclesia, seu Concilium generale, non pertinens ad fidem & mores, quod pro tunc quando diffiniebatur, non facta plena discussione, fuit diffinitum: quòd tamen postea per diligentem inquisitionem factam, apparet contrarium esse veritati. Frequenter enim contingit, quòd multa prius determinata per concilia, vel per Papam, sunt postea reuocata, sicut patet per supradicta: & maxime in talibus, vbi sacra scriptura non loquitur omnino clare & expresse: vnde in talibus licet absque nota hæreticæ prauitatis opinari contraria, ante Ecclesiæ determinationem sub articulis fidei positam. Vnde sicut in domino Nicolao non fuit error perniciosus, sed venialis ex causis supra dictis: ita nec in sequentibus eum ante determinationem domini Ioannis. Quod autem fuerit peccatum veniale in Ecclesia circa præsentem materiam, vel aliam, non est inconueniens. Nam cum dicit Apostolus ad Ephes. 5. quòd Christus exhibuit sibi Ecclesiam non habentem maculam neque rugam, debet intelligi de Ecclesia triumphante, non de militante, vt dicit Augustinus lib. retractationum.

Septimo [k] dicunt in decretali, Exijt. contineri: quòd in rebus temporalibus est considerare proprietatem, possessionem, vsufructum, ius vtendi, & simplicem vsum facti, & vltimo tanquam necessario eget vita mortaliú, licet alijs carere possit; quia nulla potest esse professio, quæ à se vsum necessariæ sustentationis excludat: qui inquam vsus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti

A tantum est, in vtendo præbet vtentibus, nihil autem iuris.

Respondet immo quòd non valet: quia quo ad illa, dicta decretalis est correcta & emendata rationabiliter per illum qui potest; & ita cum ex statuto correcto & emendato, quo ad illa, quæ sunt correcta & emendata arguant, eorum dicta non concludunt.

Octauo [l] dicunt: quòd multi Romani Pontifices in rebus temporalibus vsu consumptibilibus, & non consumptibilibus vsu, quæ fratribus Minoribus offeruntur, dantur, vel conceduntur; dominium Romanæ Ecclesiæ seruauerunt, vsu tantummodo simplicis facti ipsis fratribus derelicto.

B

Respondet, quòd hæc fecerunt alij summi Pontifices de rebus, quæ non consumuntur vsu: dominus autem Nicolaus fecit hoc de omnibus rebus, supponens tamen dictum suum correctioni Romani Pontificis: Et sic dominus Ioannes tam ex auctoritate iuris, quàm ex auctoritate eidem reseruata per dictum suum prædecessorem, contrarium multis rationibus ostendit, & determinauit.

C Nono dicunt: quòd Romanus Pontifex diffiniuit carentiam talis dominij esse sanctam & meritoriam: & quòd Christus & Apostoli viam perfectionis ostendentes, abdicationem huiusmodi dominij docuerunt: & quòd carentia talis dominij non est infructuosa domino, cum sit meritoria ad æterna, & professioni pauperum opportuna.

Respondet [m], quòd illud quod hic dicunt, correctum est rationabiliter per illum, qui hoc corrigere poterat & debebat, ostendendo esse impossibile in talibus rebus vsum facti separari à dominio: & quòd si separaretur dominium esset verbale, simulatum, & ænigmaticum.

D

7 Decimo dicunt: quòd veniens contra determinationem Papæ, & Romanæ Ecclesiæ, est hæreticus censendus, propter quod non licuit alicui diffinire contrarium determinationi domini Nicolai.

Respondet [n], quòd illud non est verum, nisi determinatio Ecclesiæ contineatur in scriptura diuina, vel ex ipsa euidenter & necessariò concludatur: vel nisi Ecclesia expresse determinet,

E quòd tale quid sit tenendum sicut pertinens ad fidei articulum, determinans quòd dicentes & tenentes contrarium, sicut hæretici sunt habendi. Quod auté dixit dominus Nicolaus de Christi paupertate, & separatione dominij, &c. non continetur in scriptura diuina, nec potest concludi ex ea, nec fuit positum sub articulis fidei.

8 Vndecimo dicunt: quòd dominus Ioan. seipsum condemnat reprobando, reuocando, & contrarium faciendo eorum, quæ de Christi & Apostolorum paupertate decretalis, Exijt. continet: quia ipse antea pronunciauerat decretalem, Exijt. &, Exiui. salubriter editas, lucidas,

cidas, multaque maturitate digestas: prout in constitutione per eum edita, quæ incipit, Quorundam. deprehenditur euidenter.

Respondet, quòd non valet, quia dominus Ioan. in constitutione, Quorundam. quæstionem de Christi & Apostolorum paupertate, & inseparabilitate dominij ab vsu, non accipit determinandam: sed solum duos articulos, scilicet de vestibus fratrum, & de congregando blado. vino, & alijs necessarijs in granarijs & cellarijs: & in istis duobus articulis dicit, quòd vult declarationes dubias addere declarationibus dominorum Nicolai Tertij †, & Clementis V. & sic verba generalia, quæ in prologo dictæ constitutionis, Quorundam. præmittuntur, ad certos articulos in narratione restringuntur, vt patet intuenti eam. Et posito etiam quòd ista verba, quæ isti ponunt, tunc dixerit quantum ad omnia contenta in dicta constitutione, Exijt. quando nondum quæstio de Christi paupertate erat ventilata; non est inconueniens, si postea diligentius veritate quæsita, & reperto fore verum contrarium eorum, quæ dixerat dominus Nicolaus, dominus Ioannes dictum suum correxerit, asserendo, & determinando contenta de paupertate Euangelica in decretali, Exijt. non esse solida nec vera. Sic enim & sancti, quod prius dixerant, frequenter posterius correxerunt, quando veritas magis incœpit per disputationes vel collationes scripturarum eis apparere: nec erubuerunt sua dicta corrigere, vt patet per Augustinum in suo libro Retractationum, & in secunda epistola ad Marcellinum.

† Suspicor hunc esse Nicolaũ IIII. vt plene dixi in commentario huius quęstionis.

Duodecimo dicunt: quòd si Papa Ioannes potuit reuocare prædicta determinata per dominum Nicolaũ, eadem ratione summus Pontifex potest omnes diffinitiones suorum prędecessorum reuocare, & contrarium constituere: ex quo totius fidei, & auctoritatis Ecclesiæ destructio sequeretur.

Respondet, quòd non valet, quia non sequitur, si aliqua diffinita inconsulte in materia absolute non pertinente ad fidem & ad mores possunt & debent reuocari, ergo omnia: cum arguatur à particulari ad vniuersale; quod fieri non debet: Quia vniuersalis conclusio non sequitur, nisi ad præmissas vniuersales. Item ea quæ euidenter & manifeste continentur in sacra scriptura, vel ex ea de necessitate concluduntur, sunt omnia inconcussa stabilitate firmata: nec reuocari possunt, nec eorum contraria statui per quemcumque; vt dicit Augustinus in 2. lib. de baptismo, & Gelasius ° Papa in epistola ad Episcopos Dardaniæ: De numero autem talium, non sunt ea, quæ dixit de paupertate Nicolaus Papa: nec vnquam pertinuerunt simpliciter ad fidem, vel ad mores, cum contrarium esset verum & catholicum, vt in suis determinationibus dominus Ioannes Papa euidenter ostendit.

A Tertiodecimo ᵖ dicunt: quòd secundum hoc in decretali, Exijt. erratum fuit in doctrina, & vita Christi, & Apostolorum.

Respondet, quòd verum est, non tamen errore pernicioso; cum adhuc ad plenum veritas discussa non fuisset, sicut nunc est; sed errore veniali: Sicut Augustinus declarat de Cypriano, & de Petro per Paulum correcto.

Non enim fuit voluntas in crimine, sed defectus humanæ intelligentiæ: Potissime quia dominus Nicolaus dicta sua supposuit correctioni sedis Apostolicæ.

B Quartodecimo dicũt: quòd sequeretur, quòd in approbatione status regulæ fratrum Minorum Ecclesia errauerit.

Respondet, quòd non sequitur: tum quia ante constitutionem, Exijt. status Minorum † fuit approbatus; tũ quia regula eorũ non dicit, quòd nihil habeant in proprio, nec in communi: nec dicit quòd non habeãt aliquod ius vtendi: nec dicit, quòd solum sint contenti simplici vsu facti, ad quæ eos restringit constitutio, Exijt. Quæ ostensa est quantum ad hoc, impossibilis & irrationabilis, per dominum Ioannem in suis constitutionibus. Sed dicit regula prædicta: quòd viuant sine proprio, & quòd nihil sibi approprient nec domum, nec locum, nec aliquam rem. Quæ verba possunt verificari, si habeant in communi: nam solummodo prohibet quòd fratres habeant proprium, sicut regulæ Basilij, Augustini & Benedicti.

† al. eorum

C Quintodecimo dicunt sequi, quòd in Cócilio, dictam decretalem approbante, erratũ fuit.

Respondet, quòd in nullo Concilio generali decretalis, Exiit. fuit confirmata vel approbata: nec hoc poterit ostendi: & maxime cum constitutio, Exiit de Paradiso. non fuerit facta in Concilio generali Vienen. sed post Concilium in Auinion. vt habet fide digna multorum relatio.

D Sextodecimo ᵠ dicunt: quòd secundum hoc errauit Ecclesia, aliquos Sanctos de ordine fratrum Minorum, qui in hac vita & doctrina diem clauserunt extremum, canonizando pro Sanctis.

Respondet, quòd nec illi, nec alij errabant simpliciter, errore damnabili: sed secundum quid, errore veniali, constitutione, Exijt, nondum correcta per eum, qui poterat: ideo canonizari, alijs suffragantibus meritis, potuerunt: Sicut dicit beatus Augustinus de sancto Cypriano lib. de baptismo contra Donatistas, c. 17. & 18. quòd ille vir sanctus aliter de baptismo sentiens, quàm res se habebat, quod postea diligentissima deliberatione retractatum est, in catholica veritate permansit, & charitatis vbertate compensatum est, & passionis falce purgatum. Et consimiliter dici potest de Sanctis ordinis fratrum Minorum canonizatis, si doctrinam decretalis, Exiit. tenuerunt, antequam per Ecclesiam correcta & emendata fuisset.

E

IN QVÆ-

IN QVÆSTIONEM XVII. De obiectis Fraticellorum.

COMMENT. XLII.

Argumentũ quæstionis 17. de obiectis Fraticellorum.

VT hæc quæstio intelligatur, obseruandum est, sicut etiam diximus paulo antea super quæst. 15. quòd postquam Ioannes Papa XXII. edidit decretalem incipientem, Quia quorundam. *aduersus Fraticellos, eorumque duces, illi contra acrius in Pontificem Romanum insurgentes, decem & octo errores in ea contineri dixerunt, quorum quinque, nempe. 3. 5. 6. 13. & 14. ius ciuile tantum respiciebant. cumque idem dominus Papa Ioannes eorum impijs appellationibus & calumnijs respondisset in Decretali incipiente,* Quia vir reprobus Michael. *quæ non est impressa, iterum ijdem impij in ea triginta duos errores falso asseruerunt contineri. nec modo Ioanni XXII. quamdiu vixit restiterunt, sed etiam Benedicto XII. eius successori impudenter maledixerunt, subtracto iustæ obedientiæ debito. quem Benedictum (quia professione Theologus erat) peiorem & damnabiliorem Ioanne XXII. esse clamabant, asserentes eum hæresiarcham, negantesque Pontificem: quod cũ & scriptis editis, & publicis disputationibus impie profiterentur, multos in suum errorem quotidie pertrahebant, et propterea eorũ secta plurimum inualuit, qui cum multis summi Pontificis Ioannis extrauagantibus essent damnati, vt ex superioribus constat, nec vellent resipiscere: multi ab Episcopis & Inquisitoribus propterea comprehensi, non deferentes conceptum errorem, comburi se passi sunt, vt testatur Cardinalis in clem. exiui. §. proinde. de verbo. signifi. & B. Antoninus in sum. par. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.*

Guilermi Okam impudentia.

In hac rerũ perturbatione ceteris impudentius debacchatus est in Romanum Pontificem Guilielmus Okam, qui quodam libro de potestate Pontificis, q. 8. non erubuit dicere circiter nonaginta errores ad minus Ioannem XXII. protulisse.

Ex omnibus his Fraticellorum erroribus & obiectionibus, qui diu olim Ecclesiam perturbarunt, Eymericus in hac q. sexdecim tantummodo recenset, adhibitis solutionibus Benedicti XII. qui antequam crearetur Pontifex, eisdem satisfecit. atque hoc est huius quæstionis argumentum.

Animaduertendum est tamen in his Benedicti solutionibus multa contineri dubia partim, incerta partim, partim denique falsa, quæ nec debeant, nec possint præteriri sine animaduersione. & propterea nos paulo diligentius rem perscrutantes diuino præsidio muniti, quod nobis adesse propitium humiliter deprecamur, veritatem ipsam quoad fieri poterit, ostendere conabimur.

Qui responderint erroribus Fraticellorum.

[a] § Quas dominus Benedictus duodecimus dum esset Cardinalis, recollegit, atque soluit, &c.] *Easdem ferme difficultates & obiectiones dilucrant postea insignes theologi Antoninus par. 4. tit. 12. cap. 4. Ioannes Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 2. cap. 112. Melchior Canus, lib. 6. cap. 8. de locis Theologicis. & alij, quos mox suis locis referemus; ex quibus, sanctorum Patrum dictis & Ecclesiæ recepta doctrina nitentes, veriora colligemus & certiora, vt omnes difficultatum nebulæ claræ veræ doctrinæ luce dissoluantur.*

[b] § Ad istud respondet dominus Benedictus, &c.] *Summa solutionis est, in extrauaganti,* Cum inter nonnullos. *Ioannem XXII. definiuisse Christum, & Apostolos habuisse aliqua in communi, quod verissimum est, vt patet in principio eius extrauagantis ibi:* Nos huic concertationi. *quam habes apud Eymericum supra par. 2. q. 15. nam asserere Christum & Apostolos nihil habuisse nec in speciali neque in communi, diuinæ scripturæ contradicit expresse, ait ibidem dominus Papa Ioannes: & vt obiter aliquid in medium proferam ad ostendendum hoc esse verum, primum Matth. 2. scribitur, Magos obtulisse Christo aurum, thus, & myrrham, rei autem oblatæ dominium acquiritur, cap. statuimus. 16. q. 1. cap. omnis Christianus. de consecra. dist. 1. l. vlt. C. de sacro. eccle. Et Matth. cap. 17. scribitur, Christum præcepisse Petro, vt didrachma vel staterem daret illis, qui nomine Cæsaris exigebant tributum. habuit ergo eius rei dominium, quod in illos transtulit, cum dare sit accipientis facere. l. vbi autem. ff. de verb. oblig. l. si ita. §. 1. ff. de contrahen. empt. Et Ioan. cap. 12. et 13. Iudam loculos habuisse dicitur, quibus ea quæ mittebantur, portabat. cap. exemplum. 12. q. 1. denique multa sunt in sacris litteris, quæ comprobant hanc veritatem, vt copiose docet glossa in dicta extrauaganti,* Cum inter nonnullos. *in principio, verbo, asserit.*

[c] § Secundo dicunt, quòd prædictam paupertatem fuisse Christi & Apostolorum determinauit dominus Nicolaus Papa III. in constitutio. Exijt. §. porro.] *Habetur hæc constitutio in cap. Exijt. de verb. signifi. lib. 6. Iam in multis codicibus hæc constitutio tribuitur Nicolao III. quibus consentire videtur Platina in vita huius Pontificis, dicens eum adeo ordinis Minorum ob contemptum rerum humanarum fuisse amatorem, vt ipse etiam Decretali epistola quadam ipsius ordinis ambigua declarauerit. Sed ego verius arbitror constitutionẽ, Exijt. Nicolai IIII. esse, tum quia in aliquot manuscriptis exemplaribus, lib. 6. Decretaliũ in principio dictæ constitutionis Nicolaus IIII. est præuotatus. Tum etiam quia is fuit de ordine Minorum, vnde verisimilius est regulæ sui ordinis dubia declarasse. Tum postremo quoniam in extrauaganti domini Ioannis XXII. incipiente:* gloriosam Ecclesiam. *quæ in fine huius operis habetur impressa inter litteras Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis, videtur constitutio, Exijt. tribui Nicolao IIII. per quam declarauit plurimas dubitationes, quæ circa regulam beati Francisci contingere poterant. In ea constitutione inter cetera hæc continentur:* Dicimus, quòd abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum, non tam in speciali, quàm etiam in communi propter Deum meritoria est & sancta: quam & Christus vitam perfectionis ostendens, verbo docuit, & exemplo firmauit: quamque primi fundatores militan-

tis

tis Ecclesiæ, prout ab ipso fonte hauserant, volentes perfecte viuere, per doctrinæ & vitæ exépla in eos deriuarunt. *hactenus ibi. His potissimũ verbis vtebantur Fraticelli ad probandum Ioanné XXII. errasse in dicta extrauaganti:* Cum inter nonnullos. *cum hoc loco Nicolaus aperte sentire videatur, Christum & Apostolos nihil habuisse. quam ob rem si hæc duo dicta conciliauerimus, nullus fere manebit amplius in hac difficultate obscuritatis & dubitationis scrupulus: quia omnes obiectiones, quas hic affert Eymericus, hoc in primis agunt, vt doceant Ioannem XXII. errasse, cum definierit contra Nicolaum.*

Quantum ergo ad secundam hanc obiectionem attinet. Benedictus hoc loco duas affert solutiones. Prima est, nihil definiuisse Nicolaum, sed incidenter locutum fuisse de Christi & Apostolorum paupertate. Altera est, quòd tametsi ex proposito fuisset locutus, nihilominus hoc non obstaret: quia contrarium deducitur ex sacris litteris. Non tamen admittit Benedictus, Papam contra scripturã sacram sanciuisse, sed posito, inquit, supple, & non concesso, quòd determinatiue diceret, hoc non obstaret, id est, non propterea esset recedendum à veritate in diuinis scripturis expressa. Nã licet nos, inquit diuus Paulus ad Gal. cap. 1. aut Angelus de cælo euangelizet vobis, pręterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. *quem locum beatus Thomas exponens, dicit:* Euangelicæ doctrinæ auctoritas habet, vt quicunque contra illam dicunt, excludendi, & repellendi sint. *hæc ille.*

Dictum est autem, posito & non concesso; quia tanta fuit vis orationis Christi, qui rogauit pro Petro, vt eius fides non deficeret, & iussit vt suos ipse fratres confirmaret, vt nullus vnquam Romanus Pontifex inueniatur errasse in iudicio fidei, videlicet in declarando quid sit credendum vel non credendum: neque in hoc errare potest propter assistentiam Spiritus sancti, vt enim subtiliter & vere deducit Caietanus in opusculo de auctoritate Papæ, c. 21. cum ad Papam pertineat quæstiones fidei determinare, & statuere quid ex fide tenendum sit vnicuique fidelium, quidue tamquam hæreticũ respuendum, si in his definiendis ipse errare posset, inde plane consequeretur, quòd tota pariter Ecclesia à recta fide posset aberrare: quæcunque enim Sedes Apostolica Romana fidelibus credenda proponit, ea ab omnibus recipi necesse est, & qui aliter docet & sentit de fide & sacramentis, quàm Romana Ecclesia, hæreticus censetur, cap. ad abolendam. de hæret.

Definitiões Nicolai IIII. & Ioã. XXII. de Christi & Apostolorũ paupertate conciliãtur. *Sed iam duo hæc responsa conciliemus, Ac omissis multis placet nobis conciliatio Ioannis de Turrecremata in sum. de Ecclesia, lib. 2. cap. 112. in solutione ad decimum argumentum, quem sequitur Melchior Canus, lib. 6. cap. 8. de locis theologicis ad 6. argumentum, & summa veræ solutionis est, Nicolaum IIII. & Ioannem XXII. inter se non pugnare, immo declarationem seu definitionem vtriusque summe inter se conuenire, quoniam Christus vt ex contextibus Euangeliorũ, & sanctorũ Patrũ expositionibus colligitur, duas paupertates ordinauit congruentes diuersis statibus perfectorũ.* A *Primã competentem illis, qui prædicaturi mittendi erant in Iudæã ad annuntiandum regis aduentũ. & hæc paupertas nihil proprium habere permittebat nec in communi nec in speciali, et de hac accipitur illud Matt. 10.* Nolite possidere aurum nec argentum, &c. *Quo loco ait Diuus Hieronymus, ideo hæc Dominum præcepisse, ne causa lucri potius quàm salutis prædicare viderentur.*

B *Altera fuit paupertas competens, illis qui fixi erant mansuri in congregatione, cuius proprium est nihil habere in particulari, bene tamen in communi; de hac Actuum, cap. 4. scribitur:* Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia. *hæc ibi. Vtramque hanc paupertatem Christus habuit. quodam enim tempore primam tenuit, nihil penitus habens nec in particulari nec in commun, sed illis vescebatur, quæ sibi pie à pijs offerebantur, qui ipsum sequebantur; de quo Lucæ, cap. 8. exemplum extat. Secundam paupertatem approbauit* C *verbo & exemplo, Lucæ cap. 22. cum dixit:* Quando misi vos sine sacculo & pera, & calciamẽtis, nunquid aliquid defuit vobis? *& paulo post:* Sed nunc qui habet sacculum tollat similiter & peram, &c. *Iam hæc secunda paupertas, quæ aliquid in communi possidere permittit, non repugnat perfectioni Euangelicæ, vt grauiter etiam docuit & copiose Beatus Thomas 2. 2. q. 188. art. 7. Primam ergo paupertatem intuitus Nicolaus, Christum omnia abdicasse & in communi & in particulari asseruit: sed & præterea concedit Christum aliqua in communi habuisse aliquando: Siquidem in* D *dicta constit. Exijt. subiungit.* Nec his quisquam putet obsistere, quòd interdum Christus dicitur loculos habuisse, &c. *Secundam respiciens Papa Ioannes scripturæ sacræ repugnare decreuit, & hæreticum esse dixit, asserere Christum & Apostolos, nihil in communi aut in particulari possedisse. hæc summa est veræ solutionis. Aliàm paulo difficiliorem & fusiorem commemorat Beatus Antoninus 4. par. tit. 12. c. 4. §. 23. quam libenter omitto. & ex hac solutione diluuntur fere omnes obiectiones Fraticellorum, quas in hac quæstione Eymericus commemorat. quas libenter omitteremus, nisi falsæ quandoque Benedicti solutiones* E *aliud suaderent.*

a ¶ Respondet, quòd falsum est: nam Petrum qui non ambulabat, &c.] *In solutione huius tertiæ obiectionis aperte negat Benedictus determinatum semel per summum Pontificem, etiamsi ad fidem vel mores pertineat, non posse per alium reuocari; quod nititur ostendere multis exemplis vsque ad quartam oppositionem: in quo vehementer est lapsus, si id sensit quod eius verba præseferunt, videlicet, quod semel ab vno Romano Pontifice determinatum tamquam ad fidem spectans id possit ab alio reuocari: quoniam vt optime tradit Caietanus* Determinatũ semel per vnum Papã tanquam de fid, non potest per aliũ reuocari.

tanus

tanus in Apologia de auctoritate Papæ,& cōcilij, par. 2. cap. 13. determinatio Papæ in iudicio fidei formaliter, scilicet, definiendo quid credendū sit vel non credendū, ligat omnes personas Ecclesiæ, atque ita personam propriam & successorū ad recipiendā determinationem semel de fide factam: nec video quomodo possit vir tantus excusari: quare ne quis auctoritate eius ductus labatur, expendenda erunt mihi singula paulo diligentius, & quantum ad hunc locum attinet, grauissima fuit olim concertatio inter Beatum Hieronymum, & Diuum Augustinum, nunquid vere an simulate Paulus Petrum reprehenderit, quod à Theologis Scholasticis multis soles disceptari, lib. 4. sentent. dist. 3. vbi Sotus q. vnica, art. 2. vers. secunda conclusio amplius idem tractat hoc copiosius, lib. 2. de iust. & iure, q. 5. art. 4. vers. de tertio vero membro. & Adrianus in 4. dist. 1. & breuiter sanctus Thomas 2.2. quæst. 33. art. 4. ad 2. argumentum. & plane quidquid sit de eius historiæ ac facti intelligentia, hoc est certissimum, nihil statuisse ibi Petrum, quod ad communem fidē & mores Ecclesiæ pertineret, neque nutasse in catholica religione: ac proinde hoc primum exemplū non potest commode applicari ad id institutū, quod Benedictus contemplabatur. Retineamus ergo supradictam solutionem, quam ex Turrecremata commemorauimus, & dicamus, Nicolaum nihil illic de fide definire, neque aduersari his, quæ à Ioanne fuerant definita.

Cōcilio Carthaginēsi prouinciali determinanti baptizatos ab hæreticis rebaptizandos grauiter restitit Stephan' Papa.

e § Item Stephanus Papa determinauit, &c.] *Admonet hic locus, vt paulo exactius referam historiam, cuius in eo fit mentio, vt validius etiam refellatur hæc falsa Benedicti solutio, putantis Stephanum Papam correctum à Cypriano, & vtrumque à concilio Niceno emendatum.*

Sciendum est ergo, Cyprianum Carthaginensem episcopum tempore Stephani Papæ circa annum Domini CCLVI. Carthagine concilium prouinciale coegisse, in quo decreuit baptizatos ab hæreticis iterum baptizandos, cui subscripserunt plusquam octoginta episcopi ex prouincia Africana, Numidia, & Mauritania. Huic decreto grauiter restitit Stephanus Papa, cui obtemperauit veritate manifestius cognita Cyprianus cum reliquis catholicis. Sed quoniam res est grauissima, ne mihi sine pignore credatur, duo potissimum antiquorum Patrum testimonia proferam: vnum erit Vincentij Lirinensis, alterum Beati Hieronymi. ergo Vincentius Lirinensis in aureo illo libello aduersus profanas hæresum nouationes scripto, de hac re ita ait: Quondam igitur venerabilis memoriæ Agrippinus Carthaginensis Episcopus, primus omnium mortalium contra diuinum canonem, contra vniuersalis Ecclesiæ regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem ac instituta maiorum rebaptizandum esse censebat. Quæ præsumptio tantum mali inuexit, vt non solum hæreticis omnibus formam sacrilegij, sed etiam quibusdam catholicis occasionem præbuerit erroris. Cum ergo vndique ad nouitatem rei cuncti reclamarēt, atque omnes qua-

A quauersum sacerdotes pro suo quisque studio renitenterentur: tunc beatæ memoriæ Papa Stephanus, Apostolicæ sedis Antistes, cum ceteris quidem collegis suis, sed tamen præ ceteris restitit: dignum, vt opinor, existimans, si reliquos omnes tantum fidei deuotione vinceret, quantum loci auctoritate superabat. Denique in epistola, quæ tunc ad Africam missa est, idem his verbis sanxit: Nihil nouandum, nisi quod traditum est. Intelligebat etenim vir sanctus & prudens, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi vt omnia, qua fide à Patribus suscepta

B forent, eadem fide filijs consignarentur: nosque religionem, non qua vellemus ducere, sed potius qua illa duceret, sequi oportere: idque esse proprium Christianæ modestiæ & grauitatis, non sua posteris tradere, sed à Maioribus accepta seruare. Quis ergo tunc vniuersi negotij exitus? quis vtique nisi vsitatus & solitus? retenta est scilicet Antiquitas & explosa Nouitas. *& paucis interiectis:* Postremo ipsius Africani concilij, siue decreti, quæ vires? donante Deo, nullæ: sed vniuersa tamquam somnia, tamquā fabulæ, tamquam superflua abolita, antiquata,

C calcata sunt. *hactenus ille. Quibus adiungit multa alia in eandem sentētiam, & præcipue de retractatione Cypriani, qua breuitatis gratia missa facio.*

B. Hieronymus.

Iam Beatus Hieronymus extremo fere Dialogo aduersus Luciferianos ita habet: Conatus est & Beatus Cyprianus contritos lacus fugere, nec bibere de aqua aliena: & idcirco hæreticorum baptisma reprobans ad Stephanum tunc Romæ vrbis Episcopum, qui à Beato Petro vicesimus sextus fuit, super hac re Africanam synodum direxit, sed conatus eius frustra fuit. De-

D nique illi ipsi episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo statuerunt, ad antiquam consuetudinem reuoluti, nouum emisere decretum. Quid facimus? ita & nobis Maiores nostri, & illi sui tradidere Maiores. *hactenus D. Hieronymus. Ex quibus clare constat, non Stephanum Papam à Cypriano, vt hic asserit Benedictus, sed Cyprianum ab Stephano fuisse reprobatum, atque correctum. quod ipsum docuit etiam Eusebius, lib. 7. historiæ ecclesiasticæ, cap. 3. & 4.*

Ex his ergo constat errasse concilium Carthagi-

E *nense prouinciale sub Cypriano celebratum, cum decreuit eos, qui apud hæreticos baptizati sūt cum conuersi ad Ecclesiam venerint, baptizandos esse omnino: neque id concilium recepit tunc, neque vnquam aliàs approbauit sancta catholica & Apostolica Romana Ecclesia aliarū omnium magistra.*

Intellectus concilii Niceni statuentis, reuertentes ab hæreticis rebaptizandos.

f § Concilium autem Nicænum vtramque opinionem sancti Cypriani & Stephani Papæ correxit.] *Hic est alius insignis etiā lapsus, qui animaduersione prorsus indiget. In cōcilio Niceno primo cap. 19. cautum est his verbis:* Si qui confugerint ad Ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cathaphrygis, statutum est rebaptizari eos debere. *hac ibi. Propterea vero ita sancinit; quoniā*

Pauliani hæretici à Paulo Samosateno exorti, non baptizabant in forma Ecclesiæ consueta: & ideo oportebat eos, qui reuertebantur ad fidem, baptizare, non ergo correxit concilium Stephani Papæ decretum, sed per omnia cum ipso consensit.

Quòd vero Paulianistæ seu Cataphrygæ non baptizarent in forma Ecclesiæ consueta, luculenter docet beatus Gregorius, lib. 9. Epistolarum, epistola 61. incipiente: Quia charitati. in hæc verba: Hi vero hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiani & Cataphrygæ; quia & illi Christum Dominum nō credunt, & isti sanctum Spiritum peruerso sensu esse quendam prauum Montanum credunt; quorum similes multi sunt, & alij, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt. nec potest hoc ipsum baptisma dici iteratum, quod sicut dictum est, in Trinitatis nomine non erat datum. hactenus beatus Gregorius. & refertur in cap. Hi vero. de consecrat. dist. 4. & apud Iuonem par. 1. cap. 153.

g § Item per multos Romanos Pontifices determinatum fuit, quòd matrimonium, &c.] Hic ponit Benedictus tria exempla, quibus conatur ostendere posse à posterioribus reuocari, quæ à præcedentibus Romanis Pontificibus statuta fuissent: quod in his, quæ ad mores pertinent, ac regimen populi Christiani verissime dicitur, nullamque habet difficultatem: nec enim debet reprehensibile iudicari, vt dicitur in cap. non debet. de consanguinit. & affinit. si secundum varietatem temporum statuta varientur humana. Et in sacra Tridentina synodo, sessione 21. cap. 2. declaratur, hanc potestatem in Ecclesia perpetuo fuisse, vt in sacramentorū dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu sacramentorum venerationi pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire iudicaret. & ita aliquando gradus affinitatis & consanguinitatis impedientes & dirimentes contractum matrimonij longius protendebantur: & nouissime sancta Tridentina synodus, sessio. 24. multa circa matrimonium & eius impedimenta constituit, diuersa ab his, quæ in sacris canonibus erant prius sancita.

In priuatis etiam negotijs et causis particulariū personarum, & in his quæ sunt facti, nedum Romanos Pontifices citra fidei iacturam posse diuersa statuere fatemur, sed interdum etiam falli, & posteriores acutius perspexisse, & rectius determinasse quàm priores: in his enim locum habet illud Diui Augustini lib. 2. de baptismo contra Donatistas, cap. 3. vbi cum docuisset sacram scripturam indubitabilis esse certitudinis, de concilijs tum prouincialibus tum generalibus subdit, dicens: Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, ipsaque plenaria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo ex-

A perimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllo typo sacrilegæ superbiæ, sine vlla inflata ceruice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cū charitate Christiana. hæc ille. Eodem spectat insignis illa sententia Nicolai Papæ I. in epistola ad Michaelem Imperatorem, cuius initium est: Proposueramus. non procul à fine in hæc verba: Ergo de iudicio Romani præsulis non retractando, quia nec mos exigit, quod diximus comprobato: Non negamus eiusdem sedis sententiam posse in melius commutari: cum aut sibi

B subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, vel temporum, seu grauium necessitatum: dispensatorie quiddam ordinare decreuit. hæc ibi.

Ceterum in definitione fidei & credendorum; ex directione & assistentia Spiritus sancti, firmum & incorruptum est Apostolicæ Sedis iudicium: neque à posterioribus Romanis Pontificibus mutata vnquam fuerunt vel mutari possunt quæ semel de fide iudicialiter sancita fuerunt tanquam credenda ab omnibus Christi fidelibus. Quæ vero à Bene-

In definitionibus credendorum, certum est Apostolicæ sedis iudicium.

C dicto hoc loco recensentur exempla ex allegatis cānonibus contra hæc nihil faciunt, & ad ea cumulate respondent Caietanus in Apologia de auctoritate Papæ & concilij, par. 2. cap. 13. Melchior Canus lib. 6. c. 8. de locis theologicis, & alij, quos breuitatis causa omittimus, & ad eos lectorē remittimus.

h § Respondet quòd non, quia dum voluntas non sit in crimine, &c.] Tametsi negare potuisset Benedictus haberi aliquid hæreticum in decretali, Exijt. Nicolai IIII. (iam enim ostensum est ex verbis illius, Nicolaum concedere quòd Christus loculos habuerit) vel quòd in ea vllus error

D contineatur vt de fide propositus: attamen merito negat; quod ex illo assumpto deducitur, nempe quòd inde consequeretur Nicolaum fuisse hæreticum, cum ex defectu humanæ intelligentiæ labi potuerit. quomodo autem error & ignorantia excuset ab hæresi, copiose diximus super q. 7. par. 1.

i § Respondet, quòd non est imputandus error, &c. frequenter enim contingit, quòd multa prius determinata per Concilia, vel per Papam sunt postea reuocata.] Hæc sententia vera est, dummodo recte intelligatur: quod vt fiat, obseruanda est diligenter distinctio sana & catholica,

E quam affert de hac re edisserens Beatus Thomas quodlibeto 9. art. 16. quem sequitur S. Antoninus par. 3. tit. 12. c. 8. §. 2. videlicet, ex illis quæ à Pontifice Romano definiuntur, quædam spectare ad priuatas personas & particularia negotia: alia vero ad fidem & vniuersales Ecclesiæ mores in necessarijs ad salutem: & in his postremis nullo modo Papa, aut concilium auctoritate Papæ confirmatum errare potest: quoniam Spiritus veritatis in his definiendis semper assistens promissus est, vt omnes catholici vno ore testantur, traditque præ ceteris Melchior Canus lib. 5. cap. 5. de locis theologicis, vers. alter vero scrupulus. & Blasius Nauarrus

Eorum quæ à Papa determinātur duo sunt genera, & quæ ea sint.

uarrus lib. 2. cap. 9. de sacro Ecclesiæ principatu: neque de his intelligit Benedictus in hac sua responsione, cum dicit: Frequenter enim contingit, &c. *Quod satis indicant illa eius verba initio solutionis posita:* Si aliquid diffiniat Papa, vel Ecclesia, seu concilium generale, non pertinens ad fidem & mores. *In his enim, quæ ad fidem & vniuersales mores spectant, iudicialiter definiendis, Papam, vel Ecclesiam errare posse falsum est. & de stabilitate & firmitate horum iudiciorum notatu dignißimum extat Gelasii dictum ad episcopos Dardaniæ, quòd paulo inferius adduximus hac ipsa quæstione in responsione ad 12. oppositionem. id enim ostendit quàm firma sint de his Ecclesiæ iudicia: quod etiam probat eleganter Turrecremata in sum. de ecclesia, lib. 3. cap. 58.*

In illis vero, quæ priuatas personas & facta respiciunt, decipi Papa quandoque potest, præsertim cum in his humano testimonio vtatur, quod sæpe fallax est & incertum. ita & vere docuit etiam Blasius Nauarrus præceptor noster eruditus, lib. 2. c. 10. de sacro Ecclesiæ principatu, & tradidit Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 2. cap. 112. circa finem, vers. tum etiam. id quod expresse mihi sensisse videtur Innocentius Papa in cap. à nobis. el. 2. de senten. excom. ibi: Iudicium Dei veritati, quæ non fallit nec fallitur semper innititur: iudicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit, & falli. *hac ibi.*

Rursus illud addo, summos Pontifices non semper respondere definiendo, sed consultos interdum veluti priuatos & particulares Doctores sentire.

Postremo adiungo, non protinus esse fidei dogma censendum quidquid in voluminibus iuris canonici continetur, vt optime docet Melchior Canus, lib. 5. cap. penult. de locis theologicis. & lib. 6. c. 8. vnde sæpe in his contingit statuta per vnum, per alios aut immutata aut reuocata absque vllo fidei præiudicio reperiri: quoniã hæc directe ad fidẽ non spectant, neque ad vniuersales Ecclesiæ mores.

Breuius respondere potuisset Benedictus, audacter asserendo, ineptißime & vanißime inferri, quòd Romana Ecclesia in fide errauerit tempore Nicolai Papæ, cum in constitutione, exijt. nihil de fide statuatur.

k ¶ Septimo dicunt, &c. qui inquam vsus non iuris, &c.] *Hic locus in omnibus codicibus erat deprauatus. eum nos re ipsa considerata, ex natura dubitationis, quæ tractatur, correximus vt est impressus. tum etiam ex contextu in dicto cap. Exijt. vers. nec per hoc. de verbo. signif. lib. 6.*

l ¶ Octauo dicunt, &c. Respondet quòd hæc fecerunt alij summi Pontifices de rebus, quæ non consumuntur vsu, &c.] *Melius poterat respondere dicendo, quòd Ioãnes XXII. in extrauag. Ad conditorem canonum. de verb. signif. §. quod autem. apertißime declarat non fuisse intentionem Nicolai in rebus vsu consumptibilibus reseruare dominium Romanæ Ecclesiæ: ipsis autem fratribus*

A *concedere simplicem vsum facti, seiunctum ab omni iure vtendi, quia is fuisset illicitus, ac verba quidem Ioannis huic Benedicti solutioni repugnare videntur præcitato loco, & nostram confirmare. habent enim ita:* Quòd autem dominium Romanæ Ecclesię reseruatum simplex censeri debeat, ex hoc patet, quòd ex illo nullum eidem Ecclesiæ temporale obuenit hactenus commodum, nec speratur, quòd obuenire debeat in futurũ: cum nec intentio reseruantis, nec fratrum ipsorum fuerit, quòd ad quemcunque aliũ quàm ad Fratres, dictarum rerum pertineret compen-
B dium: quod proculdubio modus vtendi Fratrũ ipsorum, & Romanę Ecclesiæ subsecuta patientia euidenter declarauit. Et quòd talis intentio fuerit ordinantis: & ex hoc patet, quòd illarũ rerum sibi & Ecclesiæ Romanæ dominium dumtaxat retinuit, quarum vsum facti, liceret habere ordini, vel fratribus antedictis, &c. *Ex quibus sane videtur hoc loco male dicere Benedictus, quòd Nicolaus id fecerit de omnibus rebus.*

m ¶ Nono dicunt, &c. Respondet, quòd illud quod hic dicunt, &c.] *Ego declaratum potius di-*
C *xerim per Ioan. XXII. in dicta Extrauag. Ad conditorem canonum. §. quod autem dominium. vers. talis autem dominij carentia. vbi optima glossa in ver. non efficit.*

n ¶ Decimo dicunt, &c. Respondet, quòd illud non est verum, nisi determinatio Ecclesiæ contineatur in scriptura diuina, &c.] *Breuius & verius responderi poterat, nihil quod vt de fide fuerit à Nicolao definitum, immutatum vel emendatum fuisse à domino Ioanne: sed in multis expositam ac declaratam fuisse mentem Nicolai per Ioãnem Papam XXII. vt series & verba rescriptorũ*
D *apertißime testantur.*

Atque hoc etiam ipsum dicere possumus ad soluendam obiectionem 11. & 12. vt & verbositatẽ ac incertitudinem, & falsitatis etiam ambages rectius subterfugiamus.

o ¶ Et Gelasius Papa in epistola ad Episcopos Dardaniæ.] *Est autem singularis huius epistolæ doctrina, quæ ostenditur, Acacium à Sede Apostolica competenter fuisse damnatum. incipit ea epistola:* Valde mirati sumus. *Scripsit eam Gelasius circa annum Domini CCCCXCIIII. is locus cuius hic meminit Benedictus, ita habet:* Quapropter Certißima sedis Apostolicæ iudicia.
E stultitiam respuentes inanium querelarũ, perquirere vos oportet ab ipsis beatis Apostolis, & considerare prudenter: quoniam Patres nostri, catholici videlicet doctique Pontifices, in vnaquaque hæresi quolibet tempore suscitata, quidquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apostolica secundum scripturarum tramitem, prædicationemque maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerunt deinceps firmumque constare: nec in eadem hac causa denuo, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recẽti præsumptione permiserint. sapientißime peruiden-

peruidentes, quoniam si decreta salubriter cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile persisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur.

§ Tertio decimo, &c.] *In solutione huius obiectionis facile concedit Benedictus errasse Nicolaum, quod minime erat concedendum. ideo retineamus superiorem Turrecrematæ solutionem: & quæ sæpius dicta sunt à nobis. Eadem ratione satisfacies decimæ quartæ obiectioni. & decimæ quintæ: nusquam enim erratum est exponendo mentem Domini Nicolai, prout intelligendam esse Dominus Ioannes docuit.*

§ Sexto decimo dicunt, quòd secundũ hoc errauit Ecclesia, aliquos canonizando pro Sanctis.] *Ideo fieri potest, vt non errauerint, qui definitionem Nicolai sequebantur, quoniam forsan optime eam intelligebant iuxta adductam à nobis paupertatis distinctionem.*

In canonizatione Sanctorum non potest Ecclesia errare.

Ad hæc, si in re difficili allucinati fuissent, non propterea hæretici erant, nec potuit Ecclesia errare referendo eos in numerum Sanctorum. hoc enim impium est asserere: scire enim quos debeamus religione colere, multum refert ad communes Ecclesiæ mores, vt optime docet Melchior Canus lib. 5. cap. 5. de locis theologicis, vers. in moribus non toti Ecclesiæ communibus. & Blasius Nauarrus, lib. 2. cap. 10. de sacro Ecclesiæ principatu, circa finem. Antoninus 3. par. tit. 12. cap. 8. §. 2. Caietanus in opusculo de indulgentijs ad Iulium, cap. 8. Beatus Thomas quodlibeto 9. arti. vlti. Tabiẽsis in sum. verbo, canonizatio. nu. 4. & Syluester nu. 2. Couarruuias, lib. 1. variar. resolut. cap. 10. nu. 13. & Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiast. quæst. 14. art. 4.

Qui autem diceret, posse Papam errare in canonizatione Sanctorum, saltem velut temerarius puniri posset per iudices ecclesiasticos; ita Melchior Canus præcitato loco.

Canonizatio vero Sanctorum per traditionem habetur in Ecclesia Dei, vt collegi ex synodo Nicæna secunda, actione 3. & his itaque sex synodis. aduersus impium Molinæum in additione ad Decium super Rub. de constit. in secunda lectura, verbo, sanctorum. & tradit Melchior Canus lib. 3. cap. 3. de locis theologicis.

QVÆSTIO XVIII.

De erroribus Græcorum.

Summarium.

1 *Hæreses duæ recentiorum Græcorum.*
2 *Dicta Sanctorum reuerenter sunt exponenda.*
3 *Dicta S. Athanasii male sonantia exposita à S. Thoma.*
4 *Articuli in S. Cyrillo obscuriores, & cet.*
5 *Gregorij Nazanzeni & Basilij loca aliquot pie accipienda.*

A

Ecima octaua quæstio est: Hæreses & errores Græcorũ, quæ vsq; hodie perseuerant; qui sũt? Ad hanc respondemus, quòd sunt isti.

1 Primus, quòd Spiritus sanctus non procedit à patre, & filio, sed à solo patre.

B Secundus, quòd corpus Christi non potest confici in azymo, sed tantummodo in fermentato. Et in istis duobus erroribus non assenserunt sancti doctores Græcorum Athanasius, Cyrillus, Gregorius Nazãzenus, Basilius, Chrysostomus; nec Græcorum sancti Patres alij.

2 Est tamen verum, quòd nonnulli sancti Doctores Græcorum posuerunt quamplures articulos non admittendos, loquentes incaute, & † erronee: Qui articuli licet vt stant, sint falsi, & quamplures erronei; tamen possunt exponi, vt facit sanctus Thomas, respondendo ad dictos articulos de mandato domini Vrbani IIII. in libro †, qui intitulatur: Contra errores Græcorum: vbi dicit, quòd propter dictorum Doctorum dignitatem, non sunt condemnandi, sed reuerenter exponendi. Et licet sint plures, tamen principales, & peius sonantes sunt hi, qui sequuntur.

† al. & erroribus nondũ exortis

C † Est opusc. tomo. 17.

3 Primus: quòd in diuinis, essentia est genita in filio.

Secundus: quòd in diuinis essẽntia est spirata in Spiritu sancto.

Tertius: quòd Spiritus sanctus non misit filium.

D Quartus: quòd filius Dei assumpsit humanam naturam in sua essentia.

Quintus: quòd homo fuit assumptus à filio Dei.

Sextus: quòd creatura creatori non cooperatur.

Prædictos articulos ponit Athanasius, in tertio sermone gestorum Nicæni concilij.

Septimus: quòd Spiritus sanctus est imago filij.

Octauus est: quòd filius est in patre, tanquã in propria sua imagine.

E Nonus: quòd diuina essentia increata, est concepta & nata de Maria.

Decimus: quòd diuina essentia, seu diuinitas, facta est homo.

Vndecimus: quòd Deus fecit hominẽ Deũ.

Duodecimus: quòd à Christo fuit amota imago primi parentis.

Tertiusdecimus: quòd qui semel blasphemauit, impossibile est non blasphemare.

Quartusdecimus: quòd fides non est nobis ministrata per Angelos.

Hos articulos ponit Athanasius in epistola, ad Serapionem.

4 Quin-

4 Quintus decimus: quòd Iesus Christus dicitur filius paternæ essentiæ.

Sextus decimus: quòd quæ sunt naturaliter propria Dei patris, sunt propria Dei filij.

Decimus septimus: quòd nomine Christi intelligitur Spiritus sanctus.

Decimus octauus: quòd docente Paulo, Seraphim addiscunt.

Decimus nonus: quòd quando Moyses dixit de hominis formatione, quòd Deus inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem, quòd istud spiramen seu spiraculum, non fuit anima rationalis; quia tūc fuisset anima de Dei essētia: sed intelligitur, quòd fuit Spiritus sanctus homini inspiratus.

Hos articulos posuit Cyrill⁹ in li. thesaurorū.

5 Vigesimus: quòd Spiritus sanctus est in medio Patris & Filij.

Hunc articulum ponit Gregorius Nazanzenus, in sermone de Epiphania.

Vigesimus primus: quòd Spiritus sanctus est verbum Filij.

Hunc articulum ponit Basilius in sermone de Spiritu sancto.

Vigesimus secundus: quòd Spiritus sanctus per Filium operatur.

Vigesimus tertius: quòd in Angelis, quo ad naturam non dicimus secundum, nec tertium.

Hos articulos ponit Basilius cōtra Eunomiū.

IN QVÆSTIONEM XVIII.
De erroribus Græcorum.

COMMENT. XLIII.

Græcorum arrogātia & in ecclesiam latinam inuidia.

GRæci tametsi initio nascentis Ecclesiæ catholicam fuerint amplexi fidem, & viros quamplures sanctitate et doctrina clarissimos habuerint: tamen labentibus sæculis ita eorum arrogantia creuit, vt Ecclesiæ Latinæ inuidentes, summo Romano Pontifici obedire recusarint, & schismate facto ab Ecclesia Latina desciuerint, multasque in eam iniurias intulerint, quas recenset Leo Papa nonus epistola quadam contra inauditas præsumptiones Michaelis & Acridani episcoporum, cap. 29. & eiusdem epistolæ, cap. 8. dicit, Græcos diuersis temporibus, diuerso errore, ad corrumpendam catholicæ matris Ecclesiæ virginitatem nonaginta & eo amplius hæreses peperisse.

Ecclesiæ Romanæ in Græcos singularis benignitas.

Hos sæpe Ecclesia Romana conata est in viam veritatis reuocare, vt abunde legitur in concilio Florentino sub Eugenio IIII. sessio. 3. Eisdem reducendis ad Ecclesiæ vnitatem incubuerunt diuersi Romani Pontifices Innocentius III. Gregorius X. & Eugenius IIII. Hi tempore Eugenij IIII. circa annos Domini MCCCCXXXII. in concilio Florentino Ecclesiæ Latinæ vniuntur, vt sessione vltima eius concilij scriptum est: idque post Eymerici & Beati Thomæ tempora. ceterum ea vnio diu non durauit.

Quanta vero animi acerbitate essent Græci contra Latinos tametsi ex multis perspicere liceas, maxime tamen constat ex concilio Lateranen. sub Innocentio III. cap. 4. nam si quandoque sacerdotes Latini super eorum altaria celebrassent, non prius ipsi sacrificare volebant in ipsis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauissent. Quin & baptizatos à Latinis ipsi ausu temerario rebaptizare præsumebant. quod refertur in cap. licet Græcos. extra de baptis. & eius effectu.

Iam quantum attinet ad errores Græcorum, quos hic commemorat Eymericus, eos copiose refert & in sensu catholico explicat Beatus Thomas opusculo quodam contra errores Græcorum inscripto, quod est primum tomi 17. inter opera sancti Thomæ, cuius hic quoque mentionem facit auctor. ac multi quidem ex his declarati, sicut docet sanctus Thomas, errores non sunt.

Ceterum ijdem Græci, præsertim nostris sæculis proximiores, multos alios grauissimos errores pepererunt, quos bene interpretari non licet: cum & purgatorium negent, & secundas nuptias damnent, & simplicem fornicationem dicant non esse peccatum, & alios multos impie profiteantur, quos refert & confutat Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Græcorum. commemorant etiam Græcorum errores beatus Antoninus 3. par. histor. tit. 22. cap. 11. §. 1. Arnaldus Albertinus in Rubrica de hæret. lib. 6. q. 12. circa finem. Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo: Greci. *Augustinus de Ancona in sūma de potestate ecclesiastica, quæst. 25. art. 5. & 6. & Prateolus lib. 7. de vitiis et sectis hæreticorū, c. 15.*

Filium Dei assūpsisse humanam naturam bifariā potest intelligi.

a § Quartus quòd filius Dei assumpsit humanam naturam in sua essentia.] *Hic articulus duplicem sensum habere potest. Vnus est, quòd Filius Dei assumpsit naturam humanam in sua essentia, id est, perfectam ex corpore & anima constantem; & hoc est verum, catholicū, ac secundum fidē tenendū, iuxta illud Athanasii in regula suæ confessionis:* Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. *traduntque copiose Theologi scholastici, lib. 3. sentent. dist. 2.*

Alter sensus esse potest, quem hic crederē damnari, scilicet, Filius Dei assumpsit humanā naturam in sua essentia, quasi vnio naturæ humanæ & diuinæ facta sit in essentia ad tertiam quandam naturā constituendam; quod est falsum; vt scribunt Theologi, lib. 3. senten. dist. 5. natura enim humana persona Filij Dei vnita fuit primo & per se, non naturæ & essentiæ diuinæ, inde natura diuina humanæ naturæ in Filio vnita fuit, vt vere & subtiliter explicat Magister præcitato loco. §. nos autem.

QVÆSTIO XIX.
De erroribus Tartarorum.

Summarium.

1 *Tartari multifariam distincti.*

2 *Ex eis quidam patriæ adeundæ desiderio se ipsos necant.*

3 *Alij litteras etiam, quas defunctis perferant, ab amicis accipiunt.*

Decima nona quæstio est: Hæreses & errores Tartarorum; qui sunt?

Ad hanc [a] respondemus, quòd Tartari cum sint plurimi, in suis erroribus sunt distincti.

1 Quidam namque sunt, qui ex toto sequuntur errores Sarracenorum, & sunt vere Sarraceni: quidam autem qui non. Et isti etiam non sunt in erroribus vniformes: nam eorum quidam adorant lunam in speciali: quidam autem eorũ adorãt in generali illud animal, quod eis prius mane occurrit, siue sit canis, siue asinus, siue homo, seu aliud qualecumque: Et cum qualibet die de mane idem animal non occurrat, nec omnibus etiam eadem die idem animal occurrat, sed vnum animal vni homini, & aliud alteri: ideo difformiter sibi Deum constituunt & adorant.

2 Quidam eorum, cùm sunt extra terram suam captiui, & desiderant redire ad terram suam †, suspendunt se, seu præcipitant se, vel aliter interimunt se credentes se redire ad partes suas, & ad patriam naturalem per modum prædictum.

† al. propriã

3 Quidam vero, qui magis reputantur perfecti, congregatis parentibus & amicis, seu magis coniunctis, & receptis diuersis litteris à diuersis, quæ diriguntur amicis & coniunctis eorum defunctis, publice cum illis litteris lætanter & gaudiose faciunt se comburi, credentes per talem combustionem, & genus mortis ire ad paradisum, & ad consortium beatorum.

Isti Tartari vt plurimum sunt homines bestiales: nec vetus testamentum, nec nouum admittentes, nec alijs scientijs intendentes, sed brutaliter conuiuentes.

IN QVÆSTIONEM XIX.

De erroribus Tartarorum.

COMMENT. XLIIII.

T*Artarorum errores, & sequentium in proximis quæstionibus, qui fidem Christianam non sunt professi, eo consilio enumerat Eymericus, quo diximus supra super q. 4. huius partis.*

Qui Tartari & quales eorum errores & mores.

a § Ad hanc respondemus, quòd Tartari cũ sint plurimi, &c.] *Nouitia videtur Tartarorum vox, & paucis ab hinc sæculis nata; nemo enim veterum hac vsus legitur appellatione. Sunt autem Tartari populi partis Sarmatiæ Europeæ. Stephanus populos Scythiæ iuxta Danubium, in Mæoticam paludem vergentes asserit. Hos Græci* Sauromatas, *Romani* Sarmatas, *appellabant.*

Horum variæ sunt appellationes ex diuersis ritibus sumptæ: nam quidam Geloni, *alij* Getæ, *alij* Antropophagi, *alij alijs nominibus vocantur:* A *quod indicat hic erudite Eymericus iuxta historiæ veritatem. de quibus videto Plinium lib. 4. cap. 12. Strabonem lib. 11. & Pomponium Melam libro 2. de situ orbis, cap. 1. & cum duæ sint Sarmatiæ teste Ptolemæo lib. 3. vna in Europa, altera in Asia, in Europea Olbia est, quam nunc Rußiam multi & Tartariam esse credunt.*

Apud hos ergo Tartaros reliquiæ multæ Scythicorum morum adhuc inueniuntur, quorum multos hic enumerat Eymericus, quibus (vt hic locus fiat illustrior) non pigebit in gratiam lectorum alios adiungere ritus, quos partim ex antiquioribus, B *partim ex recentioribus scriptoribus breuissime collegimus.*

Vagantur ergo Tartari nullas certas habentes sedes: victum habent immundißimum: nam non operiunt mensas mantilibus, nec manutergijs vtuntur, cum manus non lauent, nec corpora, nec vestimenta. Quidam eorum panem non edunt, neque olera, neque legumina, sed animalium omnium carnibus vescuntur, canum etiam & castorum & murium grandiusculorum. Captorum inimicorum corpora ad crudelitatem suam ostentandam, & vindicandi desiderium ad ignem quandoque assant, C *Tam viri quam feminæ vno fere vestitu induuntur. Scelus magnum habetur apud eos, si cibi aliquid aut potus perire permittatur. in hostem quem vicerunt, sunt crudelißimi, cuius è cadauere fluentem sanguinem sæpe sugunt & ingurgitant. Potentiores seruum vnum in vita eligunt, atque cauterio sup inustum secum tumulari faciunt, vt eo in alio mundo velut famulo vtantur. qualis Deus sit optimus ignorant, atque ita sæpe quisque suo arbitratu Deum constituit.*

Alios innumerabiles habent ritus fœdißimos & valde obscœnos, quos hic veluti parerga libenter resecamus: nam & in bello, & in pace, & D *in coniugijs, & ceteris actionibus ineundis, mira prorsus & nefanda quædam obseruant, quæ longum esset recensere, nec sunt huius instituti.*

De moribus vero ac ritibus Tartarorum copiosißime scribit Sanctus Antoninus in 3. parte historiali tit. 19. cap. 8. §. 1. & multis sequentibus, & §. 21. eiusdem capitis 8. ait regem Tartarorum circa annos Domini MCCXLV. cum multis proceribus regni sui, ac magna populi parte conuersum fuisse ad fidẽ Domini nostri Iesu Christi.

Certe hoc nobis exploratum est, Innocentium E *Papam IIII. anno Domini MCCLIIII. multa priuilegia concessisse Fratribus ordinis Prædicatorum, qui ad prædicandum Euangelium missi fuerant ad terras Sarracenorum, Tartarorum, & aliorum infidelium, vt constat ex eius rescripto incipiente:* Cum hora iam vndecima. *quod habetur in libro priuilegiorum ordinis Prædicatorũ, folio 30. Eadem autem priuilegia concessit Alexãder IIII. anno Domini MCCLVIII. Fratribus ordinis Minorum in eisdem terris prædicantibus, sicut apparet ex rescripto Alexandri IIII. eiusdem initij & tenoris, quod est impressũ in fine huius operis inter litteras Apostolicas pro officio sãctæ Inquisitionis.*

QVÆSTIO XX.

De Turcorum erroribus.

Igesima [a] quæstio est: Hæreses & errores Turcorum, qui sunt?

[a] Ad hanc respondemus, quòd Turci communiter sunt Sarraceni, & eorum erroribus inuoluuntur; aliam † in speciali nullam sectam habent, nec errorem specialem; sed varij varijs erroribus in suis mentibus captiuantur.

† al aliter

IN QVÆSTIONEM XX.

De Turcorum erroribus.

COMMENT. XLV.

Qui Turci & quales mores eorum.

Mirandum non est, eo quod Eymericus hic Turcos vocauerit, non Turcas: nam Eustathius Turcos etiam appellat his verbis: Post Scythas, qui mari Cronio vicini Caspium accolũt, Vnni sunt, quos Simocatus historiarum conditor à Persis vocari Turcos existimat, ad orientem vernum spectantes. hæc ille. *Tradit Cælius lib. 12. c. 6. lectio. antiquarum.*

Turcarum autem siue Turcorum non est nomen nouum, vt quidam opinantur, cum Pomponius Mela longe supra mille annos Turcarum meminerit lib. 1. de situ orbis, c. 21. non procul à fine ibi: Turcæque vastas siluas occupant, aluntúrque venando.

Num autem Turcæ, quos Christiani hodie crudeles patimur hostes, descenderint ab illis Turcis, quorum Mela præcitato loco meminit, quantumuis inter nomina conueniat, dubitant nonnulli, & originem recensent, quæ nos libenter breuitatis gratia missa facimus.

Si quis autem hæc intelligere cupit, eos legat, qui de Turcorum rebus scripserunt, & breuiter sanctum Antoninum parte 2. histor. tit. 16. cap. 4. §. 5. hoc est exploratum parum hodie, aut nihil differre Turcos & Sarracenos.

Hi olim more patrio, vt Arabes intonsi & impexi incedebant, vt ait Cælius lib. 3. c. 8. Vnde huic genti mos fuerit gestandi fascias. tradit idem Cælius lib. 24. c. 6. sed de his plura Benedictus Rhambertus in itinerario ad Constantinopolim, & Egnatius de Romanis principibus, & Paulus Iouius.

Et de superstitione Turcarum, eorumque sacerdotum videto tractatum de moribus & consuetudinibus Turcarum nuper editum per quendam Bartholomæum peregrinum, & copiose etiam in c. cædit. in clement. de Iudæis, & Sarracenis. vbi glossa in verbo, Zabazala. quæ hanc quæstionem & sequentem illustrat.

Denique quanta sit horum barbarorum in Christianos sæuitia docet eleganter Simon Begnius oratione quadam habita in concilio Lateranensi sub Iulio secundo Pont. Max.

A

QVÆSTIO XXI.

De erroribus Sarracenorum.

Summarium.

1 *Sarraceni vnde sic appellati sint.*
2 *Sarracenorum errores.*
3 *Mahometes à suis propheta habitus.*

Igesimaprima quæstio est: Hæreses & errores Sarracenorum, qui sunt?

B

1 Ad hanc [a] respõdemus, quòd Sarraceni à Sarra, & Agareni ab Agar, secundum veritatem prius dicti sunt; qui idem sunt in re, sed distincti in nomine, à Mahometo [b] errores suos nefandissimos pertraxerunt.

2 Isti [c] nec vetus totum testamentum, nec nouum recipiunt: Baptismum renuunt: circumcisionem admittunt: Beatam Mariam Matrem Christi Virginem concepisse, & absque viri † semine, ac sanctam & perfectam esse dominam asserunt: Christum eius filium non Deum, sed purum hominem, licet iustum & sanctum esse † dicunt: ipsum mortuum fuisse, & consequenter resurrexisse, non credunt: Sacramenta ecclesiastica, nisi matrimonium, non admittunt: Articulos fidei, nisi mundi creationem, respuunt.

C

† Al. virili

† al. etiam

Mahometum perfidum, fuisse sanctum Dei prophetam prædicant, & attollunt. Per lotionem manuum, pedum, & partium exteriorum corporis, etiam pudendorum, credunt mundari à peccatorum maculis, atque mentis inquinamentis. Et nonnulli eorum minus ratione vigentes, credunt paradisum in alia vita consistere in esu mellis, & potu lactis fluuij currentis, atque frequenti concubitu virginum puellarum.

D

IN QVÆSTIONEM XXI.

De erroribus Sarracenorum.

COMMENT. XLVI.

Qui Sarraceni, & vnde dicti.

E

[a] Ad hanc respondemus, quòd Sarraceni à Sarra & Agareni ab Agar.] *Et Agareni proculdubio sunt dicendi ab Agar ancilla Abrahæ. Ipsi tamen hanc appellationem velut humilem & indecoram respuunt, & Sarracenos se vocant ab Sara eiusdem Abrahæ vxore. horum progenitores per Apostolorum prædicationem fidem catholicam olim susceperunt, à qua tamen impie desciuerunt, vt statim subiungam. hodie fere vna voce Turcæ appellantur, & nobiscum immania & iniusta bella gerunt.*

De his multa tractat ius canonicum tit. de Iudæis & Sarracenis, & leges septipartitæ Hispaniæ par. 7. tit. 25. l. 1. 2. & multis seq. Agit etiam Iosephus

sephus lib. 1. antiquitat. c. 20. & diuus Hieronymus ad Dardanum. idem super Esaiam, c. 21. super illud: Auferetur omnis gloria Cedar. *Socrates lib. 4. histo. eccle. c. 29. Sozomenus lib. 6. c. 38. Theodoritus lib. 4. c. 23. Beatus Thomas lib. 1. contra gentiles, cap. 6. Antoninus par. 4. tit. 11. cap. 6. §. 1. & alij ex antiquioribus. Ex recentioribus vero Couarruuias lib. 4. cap. 9. varia. resolut. Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 2. verbo. Mahometus. Albertinus super Rubrica de hæret. lib. 6. quæst. 2. nu. 52. & multis seq. & quæst. 3. & 4. Prateolus lib. 1. c. 27. de sectis hæreticorum. auctor Repertorij inquisitorum in verbo, Sarracenus. Ioannes Rojas tract. de hæres. par. 1. num. 10. cum sequent. Simancas de instit. catho. tit. 39. de Mahometanis. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 13. nu. 31. & amplius Eymericus hac eadem par. quæst. 45.*

Tametsi vero Eymericus duas quæstiones distinctas posuerit de Turcis & Sarracenis, tamen ijdem nunc quoad errores esse videntur & Sarracenorum seu Mahometanorum nomine accipimus Mauros, Turcas, & reliquos barbaros qui impium illum impostorem Mahometem colunt.

Mahometis origo & genus.

§ A Mahometo errores suos nefandissimos pertraxerunt.] *Fuit Mahometes Arabs genere; vt tradunt fere omnes præcitati: quod etiam testatur Faccius vetustus ille poeta Florentinus lib. 5. cap. 10. dum ait:*

Di vil prosapia pouero & soletto,
Nacque costui nel Arabico seno,
Abdimonepoli fu il suo padre detto.

De quo etiam amplius Antonius Beuter Valentinus lib. 1. Chronicorum Hispaniæ, c. 29.

Hic Mahometes inter populares suos Arabes sub Heraclio Imperatore, circa annos Domini DCXII. militauit, de cuius exortu & fraudibus Ioannes Zonaras tomo. 3. annalium in Heraclio vita scribit: In eodem triumphali ex Persia reditu Mahometus Sarracenorum princeps Imperatorem conuenit. Ei principatus non ex nobilitate generis contigerat: Nam cum pauper esset, locupleti cuidam viduæ mercede seruierat, quam præstigijs quibusdam in amorem sui pellectam, vxorem duxerat. Sed quia comitiali morbo laborabat, & ex interuallis impetu illius mali prostratus, mente alienabatur: dominæ suæ vxorique & mœrori & pudori fuit. Ceterum homo improbus Monachum se nequiorem nactus, ob peruersam religionem Byzantio exactum: illius instinctu, vxori ait Archangelum Gabrielem de cælo ad se descendentem, diuina quædam arcanaque sibi reuelare: cuius conspectum, quia ferre non possit, se oborta ex metu vertigine humi procũbere. Ea verba testimonio dolosi Monachi confirmabantur, qui mulieri dicebat, omnino Gabrielem ad omnes Prophetas mitti solere. Ex eo mulier abolito dedecore, ac potius Prophetæ coniugio glorians, fabulam istam inter ceteras mulieres spargit. Sic impurus ille apud suos populares, Prophetæ nomen consecutus, & vxoris mortuæ hæreditate locupletatus, Ismaeliticæ gentis princeps, doctor & legislator est habitus, cum alios verbis seduxisset, alios Imperium detrectantes stricto gladio sibi cedere coegisset. Iam enim manũ non contemnendam fecerat. Is igitur ex Aethribo progressus Imperatorem conuenit, & regionem ad habitandum petitam accepit. Cumque omnes populares suos ad hunc modum deceptos subegisset, Syriam direptionibus vexauit, & multas Romanorum Prouincias euastauit. Ex eo tempore gens Ismaelitarum Romanorum terram incursare, & prædari nunquam destitit. *hactenus Zonaras. cui consentit Sanctus Antoninus par. 4. tit. xj. cap. 6. §. 1. & communiter omnes boni historici.*

Vnde nullo pacto verum est quod scribit. glos. in clement. Cedit. de Iud. & Sara. in verbo: Machometum. *dicẽs ipsum nutritum fuisse à quodam clerico nobili Romano, qui cum tempore Bonifacij Papæ Quarti quædam petita impetrare non potuisset, apostatauit à fide, & Mahometum conueniens, eum nutriuit. Rursus id etiam est fabulosum, quod quidam tradunt, videlicet Mahometum fuisse quendam Clericum Christianum de Bononia ciuitate Italiæ oriundum, qui postea à fide catholica apostatauerit.*

Tametsi autem perfidus hic Mahometus hæreticus non fuerit, cum Christianam religionem nunquam susceperit, nec fuerit baptizatus, merito tamen ab aliquibus velut à Lutzemburgo & Prateolo inter hæreticos numeratur, nam omne hæresum venenum quod diabolus in multos sparsim hæreticos olim disseminauit, in hunc impurum & bestialem Mahometũ simul comprehensum videtur euomuisse: cum omnium fere hæresiarcharum errores in suo Alcorano proponat suæ sectæ hominibus credendos, vt eleganter docet Frater Ricoldus ordinis Prædicatorum in libro, quem inscripsit, Confutatio legis Mahometicæ.

Hic ergo Mahometes nouam sectam excogitat, in ea componenda, vt quidam tradunt, decem socios habuit, septem Arabes, Christianos tres, qui à fide recesserant, quorum princeps Sergius Monachus Arianus fuisse memoratur, qui librum legum nomine superbissimo Alcoranum appellatum, idest, lectionem inchoauit, & Ioannes Nestorianus, quibus superuenit Iudæus Thalmudista. Ac talia quidem fuerunt huius initia.

Qui confutarint Mahometis errores.

Mahometis errores multi confutarunt, Beatus Thomas opusculo quodam 3. incipien. Beatus Petrus Apostolus. tom. 17. Ricoldus ordinis Prædicatorum. Bernardus Perez Valentinus libro quodam, cui titulum fecit Antialcoran. Pius Papa secundus epistola quadam ad Mahometem Turcarum principem. Bartholomæus Vngarus. Ioannes Turrecremata tractatu quodam inscripto Contra principales errores perfidi Machometi & Turcorum, qui manuscriptus seruatur Romæ in bibliotheca Vaticana. Armacanus lib. 18. de erroribus Armenorum, Nicolaus Cusa, & Ludouicus Viues Va-

stinus lib. 4. de veritate fidei Christianæ, et alij, qui & dogmata Sarracenorum referunt, & confutant. ea ideo recenset Eymericus, quoniam multarum hæresum & malorum causa fuerunt. de quo late Prateolus lib. 11. c. 3. de sectis hæreticorum, & dixi copiose in libris de pœnis hæreticorum.

c ¶ Illi nec vetus totum testamentum, &c.] *In Barcinonensi impresso, & Sabellano, deerat illa dictio, totum, quam suppleuimus ex Bononiensi, & codice Cardinalis de Gambara. videbatur autem necessaria: quoniam Sarraceni multa recipiunt ex veteri testamento, vt mundi creationem, prophetas, & id genus pleraque alia.*

Sed de hac re vide distinctionem legis Hispanæ septipartitæ, tit. 25. l. 1. par. 7. quam nunc gratia breuitatis non expendo.

QVÆSTIO XXII.

De Iudæorum erroribus.

Summarium.

1 *Iudæi vnde dicti, & quos libros recipiant.*
2 *Quæ sit eorum de Christo sententia.*
3 *Iustitiam ex lege veteri se consequi credunt.*

Vigesimasecunda quæstio est: Errores & hæreses Iudæorum; quę sunt?

1 Ad hanc a respōdemus, quòd Iudęi à Iuda filio Iacob sic dicti, quinque libros Moysi, & libros Regum, & Prophetarum de antiquo testamento recipiunt: Testamentum nouum respuunt: Baptismum non, sed circuncisionem admittunt: Sacramenta Ecclesiæ, nisi matrimonium, contemnunt: Articulos fidei, nisi creationis mundi, non credunt.

2 Dominum b nostrum Iesum Christum esse, & fuisse purum hominem, ac prophetam deceptorem, & detestabilem blasphemantes, mendaciter, fallaciter, ac damnabiliter proferunt. Christum seu Messiam in lege promissum, qui iam venit, non agnoscentes, venturum pronunciant, desiderant, & affectant.

3 Per solam legem veterem se iustificari existimant, & saluari: cum tamen secundum veritatem irrefragabilem fidei orthodoxæ, non sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, nisi nomen Domini nostri Iesu Christi, in quo oportet nos saluos fieri, teste Apostolo Petro.

IN QVÆSTIONEM XXII. De Iudæorum erroribus.

COMMENT. XLVII.

Opportunius recenset Eymericus aliquot Iudæorum errores, quam aliorum, de quibus egit hactenus: quoniam eorū infidelitas proximius

A *accedit ad hæresim, cum Christianæ fidei in figura susceptæ omnino renitantur, vt ait Beatus Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 6.*

a ¶ Ad hanc respondemus, quòd Iudæi à Iuda, &c.] *Est autem Iudas Hebraice, Latine confessio; sed Iudæi nominis proprietatē per scelus, cum filium Dei non agnoscant, amiserunt, vt eleganter scribit Beatus Clemens lib. 2. c. 64. constitutionum Apostolicarum.* Num. 1.

b ¶ Dominum Nostrum Iesum Christum, prophetam deceptorē & detestabilem blasphemantes.] *Quantum sit Iudæorum odium in Christum, & impietas in Christianos, docent passim* Num. 2.
B *veterum monumenta, ac in primis Nicephorus lib. 4. cap. 6. historiæ ecclesiasticæ. & lib. 14. cap. 16. & Beatus Clemens libro 2. cap. 64. constitut. Apostolicarum. & Zonaras tomo. 3. annalium in Imperio Heraclij.*

Ab his multas hæreses profluxisse testatur Origenes homilia quadam in Matthæum, & Nicephorus lib. 14. cap. 14. historiæ ecclesiasticæ narrat eos Alexandria pulsos à Cyrillo, vt liberaret hæresibus ciuitatem, & ab Hispanis patrum memoria, ob eandem causam à Ferdinando Quinto Rege Ca-
C *tholico eiectos scimus. De his in iure canonico titulus extat de Iudæis: vbi multas etiam eorum impietates in Christianos licet cōtemplari: plurima quoque de Iudæis & contra Iudæos statuuntur lib. 12. legum Visigothorum (quas sanctus Isidorus recognouit) tit. 2. & 3. Item in legibus Hispaniæ septipartitis, par. 7. tit. 24. per totum.*

Qui confutarint Iudæorum errores.

Iudæorum errores multi recensent & confutant, ex antiquis frequenter Hieronymus, Augustinus, & reliqui Patres, cum se offert occasio in exponendis sacris litteris, quas ipsorum Rabini, ne de Christo, qui iam venit loqui videantur, corrum-
D *punt & deprauant. & Isidorus Episcopus Hispalensis. Cyprianus duobus libris contra Iudæos. Tertullianus item in libro aduersus Iudæos. Athanasius in libro de Incarnatione verbi. Chrysostomus in orationibus aduersus Iudæos. Iustinus martyr Dialogo cum Triphone aduersus Iudæos. Paulus Burgensis in Scrutinio scripturarum. Porchetus in libro inscripto, Victoria contra Iudæos. Rabbi Samuel de aduentu Messiæ. Iulianus Pomerius aduersus Iudæos. Petrus Bles Archidiaconus Bathoniensis contra Iudæos. Guido Carmelita in summa de hæresibus tit. de hæresibus Iudæorum. Ar-*
E *naldus Albertinus super Rubrica de hæret. lib. 6. quæst. 12. multos refert & refutat Iudæorum errores. item Iacobus de Valentia in quæstionibus contra Iudæos, & Nicolaus de Lyra in quodlibetis, quæstiones item edidit aduersus Iudæos. Petrus Brutus Episcopus Catharensis opere inscripto, Victoria contra Iudæos. & copiose Petrus Galatinus in opere erudito contra Iudæos. Ludouicus Viues lib. 3. de veritate fidei Christianæ. Sixtus lib. 2. tom. 1. littera T. bibliothecæ sanctæ, plurimos etiam refert Iudæorum errores ex libris Thalmud excerptos. Andreas Tiraquellus de iure primogenitorum, quæst. 66. & copiose Finus Hadrianus in flagello*

flagello contra Iudæos. Denique multas Iudæorum & Rabinorum fraudes ac imposturas nouißime detexit Leo Castrus in disputatione de translatione sacræ scripturæ præfixa ad Esaiæ commentarios, præsertim cap. 17. 19. 20. 22. & aliquot sequentibus. item Prateolus lib. 9. c. 31. de sectis hæreticorum.

Summorum Pontificum benignitas erga iudęos.

Insignem vero Iudæorum perfidiam sæpe respiciẽtes Romani Pontifices, multis modis conati sunt eos ad viam veritatis reducere, proposita illis Euãgelij veritate, ac sublatis libris, quorum lectione perfidiores fierent & deteriores, vt constat ex rescripto Innocentij IIII. incipiente, Impia Iudæorum. *& alio Nicolai incipiente:* Vineam Soreth. *Quæ curauimus imprimẽda in Bullario litterarum Apostolicarum.*

Et nunc eadem sollicitudine Gregorius XIII. singulis hebdomadis Romæ die sabbati fidei Christianæ veritatem Iudæis hic commorantibus proponendam curat, ne vllum salutis remedium, & beneficij salutaris genus eis deesse videatur.

Iudæi autem delinqentes multis modis potestati Inquisitorum subijciuntur: quod quando contingat, dicam cum Eymerico infra hac 2. par. quæst. 46. de quo etiã extat domini Gregorij Papæ XIII. extrauagans, cuius initium est: Antiqua Iudæorum. *impressa in fine huius operis inter litteras Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis.*

Inter Iudęos olim variæ sectæ viguerunt.

Postremo cum de erroribus Iudæorum agitur, obseruandum hic est quod admonui supra in hac 2. parte super quæst. 5. de erroribus ab ipso Christo damnatis, videlicet inter Iudæos varias olim viguisse sectas, ac peculiares quosdam errores vnamquamque tenuisse, sicut docet sanctus Epiphanius lib. 1. tomo. 1. contra hæreses, hæresi. 14. 15. & aliquot sequentibus, & Beatus Clemens Papa. I. lib. 6. constitutionum Apostolicarum, cap. 6. & Eusebius lib. 4. cap. 21. historiæ ecclesiasticæ. & Isidorus lib. 8. Etymolg. cap. 4. & Beatus Antoninus in summa, parte. 4. tit. xj. cap. 6. §. 1.

QVÆSTIO XXIII.

De libris hæreticis, seu apocryphis, de quibus in Decretis.

Vigesimatertia quæstio est: Libri [a] hæreticales, erronei, seu apocryphi, de quibus agitur in Decretis per Ecclesiam cõdemnati; qui sunt?

Ad hanc respondemus, quòd tales libri enumerantur in Decretis †, vbi sic dicitur:

† Cap. Sancta 15. dist. §. In primis. iuxta emendationem & ẽtam Decreti Romæ editi anno 1582.

In primis [b] Ariminensem synodum, à Constantio Cæsare, Constantini filio, congregatam, mediante Tauro præfecto, extunc & nunc, & vsque in ęternum confitemur esse damnatam. Item Itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis libri octo †, apocryphum. Actus nomine Andreæ

† decẽ. orig.

A Apostoli, apocryphi. Actus nomine Philippi Apostoli, apocryphi. Actus nomine Petri Apostoli, apocryphi. Actus nomine Thomæ Apostoli, apocryphi. Euangeliũ nomine Thaddæi, apocryphum. Euangelium nomine Thomæ Apostoli, quo vtuntur Manichei, apocryphum. Euangelium nomine Barnabæ, apocryphum. Euangelium nomine Bartholomæi Apostoli, apocryphum. Euangelium nomine Andreæ Apostoli, apocryphum. Euangelia, quæ falsauit Lucianus, apocrypha. Euangelia, quæ falsauit Hyrcius †, apocrypha. Liber de infantia Saluatoris, apocryphus. Liber de Natiuitate Saluatoris, & de S. Maria & de obstetrice Saluatoris, apocryphus. Liber, qui appellatur Pastoris, apocryphus. Libri omnes, quos fecit Lenticius †, discipulus diaboli, apocryphi. Liber, qui appellatur fundamentum, apocryphus. Liber, qui appellatur thesaurus, apocryphus. Liber, qui appellatur de filiabus Adæ vel † Geneseos, apocryphus. Centimetrum de Christo, Virgilianis compaginatum versibus, apocryphum. Liber, qui appellatur Actus Teclę & Pauli Apostoli, apocryphus. Liber, qui appellatur Nepotis, apocryphus. Liber Prouerbiorum, qui ab hæreticis conscriptus, & sancti Xisti † nomine signatus est, apocryphus. Reuelatio, quæ appellatur Pauli Apostoli, apocrypha. Reuelatio, quæ appellatur Thomæ Apostoli, apocrypha. Reuelatio, quæ appellatur Stephani apocrypha. Liber, qui appellatur transitus †, sanctæ Mariæ, apocryphus. Liber, qui appellatur pænitentia Adæ, apocryphus. Liber Ogiæ nomine gigantis, qui ab hæreticis cum dracone post diluuium pugnasse perhibetur, apocryphus. Liber, qui appellatur testamentum Iacob †, apocryphus. Liber, qui appellatur pænitentia Origenis, apocryphus. Liber, qui appellatur pænitentia sancti Cypriani, apocryphus. Liber, qui appellatur pænitentia Iamnis & Mambræ, apocryphus. Liber, qui appellatur Sorres Apostolorum, apocryphus. Liber Lusanæ †, apocryphus. Liber canonum Apostolorum, apocryphus. Liber Physiologus, qui ab hæreticis conscriptus est, & beati Ambrosij nomine præsignatus, apocryphus. Historia Eusebij Pamphili, apocrypha. Opuscula Tertulliani † siue Africani, apocrypha, Opuscula Posthumiani, & Galli, apocrypha. Opuscula Montani, Priscillæ & Maximillæ, apocrypha. Opuscula omnia Fausti Manichæi, apocrypha †. Opuscula alterius Clementis Alexandrini, apocrypha †. Opuscula Cassiani, presbyteri Galliarum, apocrypha. Opuscula Victorini Pictauiensis †, apocrypha. Opuscula Fausti Rhegiensis Galliarum, apocrypha. Opuscula Frumentij † apocrypha. Epistola Iesu ad Agbarum regem, apocrypha. Passio Georgij apocrypha. Passio Cyrici & Iulittæ apocrypha. Scriptura, quæ appellatur contradictio Salomonis, apocrypha. Phylacteria omnia, quæ non

† al. Esitius al. Hesychius

† al. Lentius. al. Leutius

† vel, abest ab orig.

† al. Sixti.

† id est Assumptio

† al. Iob. ori.

† qui appellatur Laus Apostolorum.

† apocrypha. Opuscula Lactantii, apocrypha. Opuscula Africani, apocrypha. orig.

† Opuscula Cõmodiani, apocrypha.

† Opuscula Tatii Cypriani, apocrypha Opuscula Arnobii, apocrypha. Opuscula Tyconii, apocrypha.

† al Pictabiouensis

† al Frumentii caeci

non Angelorum, vt illi confingunt, sed dæmonum magis arte conscripta sunt, apocrypha. Hæc & omnia his similia, quæ Simon magus, Nicolaus, Cerinthus, Marció, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samositenus, Photinus, & Bonosus, & qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscœnissimis sequacibus, Apollinaris, Valentinus, siue Manichæus, Faustus †, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Nonatus, Sabbatius, Cælestius †, Donatus, Eustathius, Iouinianus, Pelagius, Iulianus † & Latiélis Cælestinus, Maximinus, Priscianus † ab Hispania, Lampetius Dioscorus, Eutyches, Petrus, & alius Petrus, è quibus vnus Alexandriam, alius Antiochiam maculauit, Acacius Constantinopolitanus cum consortibus suis, necnon & omnes hæreses †, quas ipsi eorumque discipuli siue schismatici, docuerūt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana & Apostolica Ecclesia, eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata.

† Africanus, orig.
† al. Calistus
† Iulianus Celanensis, Celestinus, & c. orig.
† Orig. Priscillianus ab Hispania. Nestorius Constantinopolitanus, Maximus, Vnicus Lampetius,
† hæretici eorumque discipuli orig.

IN QVÆSTIONEM XXIIII.
De libris hæreticis seu apocryphis.

COMMENT. XLVIII.

QVia non modo ex erroribus diuersarum gentium & sectarum hæreses oriuntur, quas præcauere, ac extirpare oportet, verum etiam ex libris hæreticis, & falsa dogmata continentibus; ideo Eymericus post diuersarum gentium errores, de libris hæreticis & apocryphis instituit disputationem in multis sequentibus quæstionibus, ac primum orditur ab illis, qui damnantur in Decretis.

¶ Libri hæreticales. erronei, seu apocryphi.] *Qui libri ad fidem stabiliendam, seu (vt Eymericus loquitur) plantandam, spectant, retulit supra par. 1. c. Sancta Romana. de quibus dixi supra eadem prima parte: nunc eos refert, qui fidem violare possunt, vel incertorum sunt auctorum, vel leuem habent in Ecclesia auctoritatem, idque ex decreto Gelasii primi, edito Romæ anno Domini CCCCXCIIII. quod refert etiam Gratianus in cap. Sancta. 15. distinct. §. ceterum quæ ab hæreticis. & alij decretorum compilatores, vt Burchardus lib. 3. decretorum, c. 221. & Iuo Carnotensis par. 4. c. 65.*

Quot sint genera librorū de religione tractātium.

Quo autem apertius hæc quæstio tota intelligatur, obseruandum est, tria esse genera librorum ad religionem spectantium, seu de rebus religionis tractantium, Canonicos, qui ab Ecclesia recipiuntur ad ædificationem fidelium, ex quibus sumitur efficax argumentum ad probandum ea, quæ fidei sunt, scripti Deo immediate inspirante, & manum calamumque diuinorum scriptorum in singulis etiam minimis adtemperante, de quibus Beatus Augustinus lib. 11. cap. 3. de Ciuitate Dei ait

A *ra: Hic prius per Prophetas, deinde per seipsum, postea per Apostolos quantum satis esse iudicauit, locutus, etiam scripturam condidit, quæ Canonica nominatur eminentissimæ auctoritatis, cui fidem habemus de his rebus, quas ignorare non expedit, nec per nos ipsos nosse idonei sumus. hæc ille. Idem Augustinus lib. 13. confessio. cap. 15. & epistola 7. ad Marcellinum. & epistola 19. ad Hieronymum, & lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 37. & lib. 2. de baptismo contra Donatistas, cap. 3. Ioannes Æckius in Enchyridio cap. 1. Driedon lib. 1. cap. 1. & lib. 4. cap.*

B *4. de dogmatibus ecclesiasti. Alfonsus Castrus lib. 1. aduersus hæreses. cap. 2. Melchior Canus lib. 1. de locis theologicis, cap. 1. 6. 7. & 8. Couarruuias lib. 4. cap. 14. variā. resolutio.*

Quot sint autem libri canonici, quorum nonnullos impudenter hæretici impugnant, ponit concilium Tridentinum, sessio. 4. in decreto, de canonicis scripturis.

Qui libri agiographi.

Alij sunt quos Theologi Agiographos in Ecclesia vocant: quos eadem Ecclesia approbauit, vt publice quidem ad ædificationem fidelium moresque componendos legerentur, non tamen habent firmam fidem, & indubitatam auctoritatem:

C *& hos enumerat Gelasius in 2. parte sui Decreti, ibi: Iam nunc, & Burchardus lib. 3. decretorum c. 220. Iuo Carnotensis par. 4. c. 64. Gratianus in d. c. Sancta Romana. §. iam nunc. 15. distinct. & de his videtur loqui Diuus Augustinus lib. 18. cap. 38. de Ciuitate Dei. agitque plene Couarruuias lib. 4. c. 16. varia. resolut. & alij. & in hoc genere librorum reponuntur sanctorum Patrum scripta, vt Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Chrysostomi, & ceterorum tam Græcorum quam Latinorum, quorum insignis probitas &*

D *eruditio cum sanctitate coniuncta valde emicat in Ecclesia Dei: & quanta sit eorum auctoritas, ostendit copiose Melchior Canus lib. 7. de locis theologicis.*

Qui libri & quot modis dicantur apocryphi.

Supersunt iam tandem tertij generis libri, de quibus hic Eymericus, quos Doctores vocant apocryphos, de quibus Driedon lib. 1. de dogmatibus ecclesiasticis cap. 4. & lib. 4. c. 1. & Couarruuias lib. 4. c. 17. variā. resolut. & Decretorum architecti locis ferme præcitatis.

Tametsi vero multis modis liber apocryphus dici possit, vt ait Turrecremata in cap. Sancta Ro-

E *mana. 15. dist. quæst. 6. art. 28. & 29. Primum quoniam eius incognitus sit auctor, quamuis nihil contrarium fidei contineat; rursus vel quia extra canonem feratur: nam hunc vocat Hieronymus apocryphum in prologo in libros Regum: tamen quantum ad hanc quæstionem attinet, bifariam Eymericus hic ex Gelasio appellat libros apocryphos. Vno modo eos, qui ab hæreticis sunt conscripti aduersus fidem catholicam, quos omnino damnat, vetans penitus ne legantur: & hos verius dixeris hæreticos, vt optime admonet Couarruuias præcitato loco: Alio modo dicit apocryphos eos, qui modicam leuissimamque habent auctoritatem;*

quos sancti Patres non approbarunt nominatim, quamuis nec expresse reiecerint, nec Ecclesia permisit, vt publice in templis legerentur: habent enim multa falsa veris admixta, vt optime explicat Melchior Canus lib. 11. c. 6. de locis theologicis, vers. prima lex. circa finem.

Ex his tamen multos constat fuisse lectos ab antiquis Patribus, vt colligitur ex Beato Hieronymo in epistola 7. ad Lætam, dum ait: Caueat omnia apocrypha, & si quando ea non ad dogmatum veritatem, sed ad signorum reuerentiam legere voluerit, sciat non eorum esse, quorum titulis prænotantur, multaque his admixta vitiosa: & grandis esse prudentiæ aurum in luto quærere. *hæc ille. Et has duas postremas significationes intuitus Eymericus prudēter proponit quæstionem de libris hæreticis, erroneis, seu apocryphis.*

§ In primis Ariminensem synodum.] *Erat tota hæc quæstio in omnibus Directorys prorsus deprauata, atque etiam in vulgatis Gratiani codicibus vnde sumpta fuerat. eam imprimi curauimus iuxta Decretum Gelasii, quod nunc legitur in 2. tom. conciliorum Coloniensis editionis, fol. 319. & Decretum Gratiani nuper Romæ editum, anno MDLXXXII.*

Si quis autem singula, quæ in hoc decreto de libris apocryphis continentur, nosse desiderat, legat Couarruuiam lib. 4. c. 17. varia. resolut. vbi totam hanc quæstionem illustrat, quæ persequi non est nostræ breuitatis, aut instituti.

Index librorum prohibitorum.

Illud hic tandem monebo, huic Decreto Gelasii probibitorum librorum, respondere nunc etiam in repub. Christiana Indices, quibus damnatæ doctrinæ libri adnotantur, quos Romani Pontificis auctoritate viri docti Romæ conficiunt, nullum fere librorum genus omittentes, quorum dogmata non expendant.

Iam de materia librorum prohibitorum copiose diximus supra in hac 2. parte in principio super cap. Fraternitatis, de hæret.

QVÆSTIO XXIIII. De libris damnatis in Decretalibus.

VIgesimaquarta quæstio est: Libri hæreticales, & erronei, de quibus agitur in Decretalibus per Ecclesiam condemnati; qui sunt?

Ad hanc [a] respōdemus, quòd alibi in Decretalibus, libri tales non apparent per Ecclesiam condemnati, nisi in maiori volumine. extra de sum. tri. & fide cath. c. Damnamus. vbi sic dicitur: Damnamus igitur, & reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra magistrum Petrum Lombardum de vnitate seu essentia trinitatis.

Rela. supra fol. 4.

A IN QVÆSTIONEM XXIIII. De libris damnatis in Decretalibus.

COMMENT. XLIX.

[a] AD hanc respondemus, quòd alibi in Decretalibus, &c.] *Materiam huius quæstionis sub alijs verbis tractauit Eymericus supra in hac 2. parte, quæst. 7. agens de erroribus damnatis in Decretalibus; de quo argumento vide Sanctum Antoninum in summa, par. 4. tit. xj. cap. 7. §. 2. & Turrecrematam in summa de Ecclesia lib. 4. parte. 2. cap. 35.*

B *Iam in Decretalibus præter hunc libellum siue tractatum Abbatis Ioachim, damnata quoque sunt capitula Cælestij atque Pelagy hæreticorum in cap. Fraternitatis. de hæret. de quo abunde diximus supra in hac 2. parte, super dicto cap. Fraternitatis.*

QVÆSTIO XXV. De libris damnatis in Extrauagantibus.

C

VIgesimaquinta quæstio est: Libri hereticales seu erronei, de quibus agitur in Extrauagantibus per Ecclesiam condemnati; qui sunt?

Ad hanc [a] respondemus, quòd in extrauagantibus nullus liber apparet, vt talis condemnatus, nisi in extrauaganti domini Ioannis Papæ XXII. quæ incipit, Quia vir reprobus. in qua libelli quidam, quos contra constitutiones prædictas, Cum inter. &, Quia quorundam. de proprio & communi condiderat, & ad studia D generalia miserat, ac in valuis Ecclesiarum, & alijs locis affigi fecerat frater Michael de Cęsena hæreticus prædictus, dudum Generalis Minister ordinis fratrum Minorum, tanquam hæreticales cum suo auctore hæretico condemnantur.

IN QVÆSTIONEM XXV. De libris damnatis in Extrauagantibus.

COMMENT. L.

[a] AD hanc respondemus, quòd in Extrauagantibus nullus liber apparet, &c.] E *De hac quoq; tractatione copiose egit auctor supra sub alijs terminis, quæst. 8. & sanctus Antoninus in summa parte 4. tit. xj. cap. 7. §. 5. & Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. parte 2. cap. 37.*

Hæc autem extrauagans incipiens, Quia vir reprobus. cuius hic meminit Eymericus, nondum est impressa, nec peruenit adhuc ad manus nostras.

Quantum vero attinet ad hunc Michaelem de Cæsena hæreticum, plenißime de eo egimus cum Eymerico supra in hac 2. parte, quæst. 15. vnde quæstio hæc lumen declarationis accipiet.

QVÆ-

QVÆSTIO XXVI.

De libris damnatis à diuerſis Romanis Pontificibus.

Summarium.

1 *Libri Petri Ioannis damnati à Ioan. XXII.*
2 *Alexander IIII. damnauit lib. inſcrip. Euãgelium æternum.*
3 *Opuſcula xx. Raymundi Lull prohibita.*
4 *Littera Gregorij X I. de prohibitione dictorum librorum.*

Vigeſimaſexta quæſtio eſt: Libri hæreticales ſeu erronei, per diuerſos ſummos Pontifices, de fratrum ſuorum conſilio, poſt mortem illorum, qui libros huiuſmodi ediderunt, damnati; qui ſunt?

1 Ad hanc [a] reſpondemus, quòd dominus Ioannes Papa XXII. Auinione reſidens, informatus [b] de peruerſa doctrina fratris Petri Ioannis de ordine fratrum Minorum, cum magno conſilio multorum in theologia magiſtrorum, & doctorum, condemnauit dicti fratris Petri Ioannis, de quo actum eſt ſupra, hos libros vt vere hęreticales, ſcilicet, poſtillam ſuper Apocalypſim: poſtillam ſuper Matthæũ: poſtillam ſuper Canonicas, propter errores contentos in eis, & hęreſes, quæ recitantur ſupra q. 9.

2 Ante prædictorum librorum condemnationem factam per prædictum dominum Ioãnem XXII. dominus [c] Alexander IIII. condemnauit librum appellatum Euangelium æternum, propter hæreſes & errores, quæ recitantur ſupra quæſt. 9.

3 Poſt quem dominus Gregorius XI. condemnauit xx. volumina cuiuſdam Raymundi Lulli, propter plures hæreſes & errores, quæ recitantur ſupra q. 9. Libri autem condemnati & combuſti per dominum Papam prædictum iſti erant: Liber de philoſophia amoris. liber de centum Dei nominibus. liber contemplationum. liber de vij. arboribus. liber de Eccleſiaſticis prouerbijs. liber de cõfeſſione, contritione, ſatisfactione, & oratione. liber de orationibus. liber amati & amici. liber de benedicta tu. liber de beata Maria. liber de articulis fidei. liber de doctrina puerili. liber de planctu Raymundi. liber de intentionibus. liber de arte amatiua. liber de tentatione. liber de oratione; & eſt alius à prædicto. liber de anima, liber ſententiarum. liber apoſtolicon.

Prædicta autem viginti volumina ſunt condemnata per Bullam domini Papæ Gregorij XI. tenoris ſequentis.

A 4 **Bulla Gregorij Papæ X I. qua condemnantur viginti volumina Raymundi Lull, & cetera eiuſdem opera interdicuntur.**

GRegorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus
B Archiepiſcopo Tarracon. eiuſque ſuffraganeis: Salutem & Apoſtolicam benedictionem.

CONSERVATIONI [d] puritatis catholicæ fidei, quam multi nequam filij ſcelerati ſuis falſis aſſertionibus maculare nitentes, inter triticum purum agri Dominici peſtiferum ſemen zizaniæ ſeminant, cum ad noſtrum præcipue ſpectet
C officium, vt euellamus praua, & deſtruamus peruerſa, prouidere ſalubriter, & animarum illaqueationibus obuiare cõfeſtim plenis deſiderijs affectantes, opportuna in his, quæ poſſumus, remedia, ſtudio paſtoralis ſollicitudinis adhibemus. Dudum ſiquidem dilectus filius Nicolaus Eymerici ordinis fratrum Prædicatorum profeſſor, in ſacra theologia magiſter, in regnis Aragoniæ, Valentię, & Maioricarum Inquiſitor hæreticę pra-
D uitatis, nobis expoſuit, ſe in regnis eiſdem inueniſſe viginti volumina diuerſorum librorum, in vulgari ſcriptorum, à quodam Raymundo Lull ciue Maioricarum editorum, in quibus (vt ipſi Inquiſitori videbatur) multi continebantur errores, & hęreſes manifeſtę: & quòd nonnulli de prædictis, & alijs regnis, libris vtebantur eiſdem, & eorum doctrinæ dabant fidẽ non modicam in grande
E ſuarum periculum animarum: ſupplicauitquę nobis Inquiſitor ipſe, vt (ne ſimplices deciperentur ex libris ipſis) dignaremur in hac parte de opportuno remedio prouidere: Nos autem cupientes animarum iam forſan imbutarum, & quę imbui poſſent ex peruerſo dogmate dictorum librorum, periculis celeriter obuiare, dictos libros per venerabilem fratrem noſtrum Petrum Epiſcopum Hoſtienſem, & per quamplures etiam vltra

vigenum numerum in eadem theologia magistros, examinari fecimus diligenter: per quorum relationem tandem habuimus, quòd ipsi dictos libros omnes cum multa diligentia legerant, & examinauerant, & quòd vltra ducentos † articulos erroneos & hæreticales inuenerant in eisdem: super quibus inter eosdem Episcopum & magistros, sæpius & demum coram nobis habita disputatione solemni, ipsos articulos (quos ad vitandum prolixitatis tædium, & horribilitatem eorum, haberi volumus præsentibus pro expressis) erroneos & manifeste hæreticales, de ipsorum Episcopi & magistrorum concordi consilio, censuimus reputandos. Cum autem, sicut Inquisitoris præfati continebat assertio, in prædictis regnis alij libri, qui asseruntur editi à iam dicto Raymundo, reperiri dicantur, in quibus huiusmodi iam reperti, & alij errores & hæreses creduntur probabiliter contineri: Nos volentes de huiusmodi alijs libris, & eorum doctrina informari plenarie, & super eis prouidere salubriter, ne fideles in errores huiusmodi damnabiliter prolabantur; fraternitati vestræ de fratrum nostrorum consilio, per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus diebus Dominicis & festiuis, in singulis Ecclesiis vestris cathedralibus, ac curatis, necnō religiosorum quorumcunque ordinum, exemptorum & non exemptorum, etiam Cistercienfis, Carthusiensis, Cluniacensis, Præmostratensis, Grandimontensis, sanctorum Benedicti & Augustini, ac fratrum Prædicatorum, Minorum, & Eremitarum eiusdem sancti Augustini, & Carmelitarum, & aliorum ordinum vestrarum ciuitatum & diœcesum, intra missarum solemnia existentibus populis ad diuina, & in prædicationibus per vos vel † alios, quamcito commode poteritis, faciatis proponi, quòd omnes & singulæ personæ vtriusque sexus, cuiuscunque status, ordinis, vel conditionis existant, earundem vestrarum ciuitatum & diœcesum, seu commorantes in eis, habentes libros quoscunque à præfato Raymundo editos (vt præfertur) ipsos infra vnius mensis spatium, vobis assignare, & illi qui sciunt alias personas libros eosdem habentes, eas vobis reuelare ac nominare procurent: vosque libros recipi faciatis eosdem, quos cum habueritis, quamcito commode poteritis, curetis nobis fideliter destinare, vt ipsos simili examini subijcere valeamus. Ceterum quia doctrina, seu potius dogmatizatio prædictorum librorum examinatorum reperitur erronea, hæreticalis, & periculosa nimiū animabus; & vehemens suspicio est habenda, quòd in alijs libris editis a dicto Raymundo similes vel alij (vt præfertur) contineantur errores, vobis mandamus, quòd omnibus & singulis eisdem personis vestrarum ciuitatum & diœcesum, doctrinam seu potius dogmatizationem, & vsum huiusmodi librorum interdicere studeatis, donec super his per sedem Apostolicam aliud fuerit ordinatum. Contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo: Non obstantibus, si aliquibus communiter, vel diuisim a sede Apostolica sit indultum, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari: aut extra vel vltra certa loca, ad iudicium vocari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, & quibuslibet exemptionibus, & alijs priuilegiis & litteris Apostolicis, quibuscunque locis, personis, vel ordinibus, sub quacunque forma, vel expressione verborum ab eadem sede concessis, de quibus eorumque totis tenoribus, etiam de verbo ad verbum in nostris litteris mentio sit habenda: & per quę præsentis mandati nostri effectus valeat quomodolibet impediri. Insuper volumus, quòd per te frater Archiepiscope tenor pręsentium sub tuo, vel officialis tui sigillo, ad tuos fratres suffraganeos transmittatur, cui per vos adhiberi volumus, velut ipsis originalibus plenam fidem. Datum Auinione viij. Kalend. Februarij, Pontificatus nostri anno VI.

† In codice Sabellano legitur: quadringentos.

† al. &

IN QVÆ-

IN QVÆSTIONEM XXVI. De libris damnatis à diuersis Romanis Pontificibus.

COMMENT. LI.

a Vigesima sexta quæstio est: libri, &c. Ad hanc respondemus, &c.]

Hæc quæstio in Barcinonensi impresso mutila videtur & imperfecta, si cum ceteris exemplaribus conferatur, vbi paulo fusius concipitur, vt mox subiungam: non tamen est visum ab impresso recedere. Ceterum quia aliorum codicum magna est auctoritas, eorum lectionem hic apponere placuit: Bononiensis ergo, Sabellanus, & codex Cardinalis de Gambara manuscripti ita habent.

Ad hanc respondemus, quòd Papa Innocentius III. condemnauit libellum seu tractatum, quem ediderat Ioachim contra magistrum Petrum Lombardum, tamquam hæreticalem; & hoc post mortem eiusdem Ioachim Abbatis, vt patet extra de sum. trinit. & fide catho. cap. Damnamus. Postque tempore Ioannis Papæ XXII. frater Petrus Ioannis de ordine fratrum Minorum oriundus de Villa, quæ dicitur Ceriacum, diœcesis Biterren. in Theologia lector famosus, mortuus est, & sepultus in ecclesia fratrum Minorum ciuitatis Narbonen. quo mortuo quidam eum sanctum, quidam eum hæreticum fratres eiusdem ordinis palam, & publice prædicabant. propter quod simplices decepti, quamplures de Catalonia, Carcassona, Tolosa, & Prouincia ad eius tumulum confluebant: prudentes vero huiusmodi subsannabant, cumque & per istos & per illos hæc fuissent exposita prædicto † domino Ioanni XXII. Papæ: isti petentes quòd vti hæreticus condemnaretur; illi vero quòd prout sanctus, sanctorum † catalogo ascriberetur; ipse dominus Papa se plenius informauit, & tandem reperit, quòd dictus frater Petrus Ioannis dum viueret, ediderat postillam super Apocalypsim hæresibus & blasphemijs conspersam intolerabilibus; & præuia diligenti examinatione Magistrorum in Theologia, & Doctorum in iure, eandem tandem vt hæreticalem de consilio fratrũ suorum publice condemnauit: Ac etiam postillas super Matthæum, & super Canonicas per eundem editas in forma. Cuius postillę super Apocalypsim hæreses, blasphemiæ, & errores habentur supra hac parte 2.q.9. Quibus condemnatis idem dominus Papa Ioannes fecit exhumari ossa dicti fratris Petri Ioannis, & omnia tam cereas imagines, quàm pannos per manus simplicium ad eius tumulum deducta, Narbonæ fecit publice concremari. Aliqui tamen volunt dicere, quòd licet ossa fuerint exhumata, non tamen cum prædictis concremata, sed Auinionem deducta, & de nocte in Rhodanum proiecta, pro eo quia repertum extitit, quòd libros suos prædictos supposuerat correctioni sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ.

† al. prędicto domino nostro Papę.
† al. Beatorũ

Hoc summopere notandum.

A Tempore quoque domini Gregorij Papæ XI. prædictus Frater Nicolaus Eymerici præsentauit eidem domino Papæ viginti libros à quodam Raymundo Lull dudum defuncto, ciue Maioricarum editos, qui dominus Papa præuia diligenti examinatione Magistrorum in Theologia viginti & vltra, eos de fratrum suorum consilio propter quamplures ibi repertas hæreses & errores publice condemnauit, vt hæc omnia & errores ipsi plene patent supra parte 2. q. 9.

Libri autem hæreticales prædicti sunt isti:

B Liber qui intitulatur. De doctrina puerili, & incipit: *Deus vol quens cuytem.*

Liber qui intitulatur: De articulis fidei, & incipit:

Liber qui intitulatur: De arte generali, seu de septem arboribus, & incipit:

Liber qui intitulatur: De centum Dei nominibus, & incipit:

Liber qui intitulatur: De ecclesiasticis prouerbijs, & incipit:

Liber qui intitulatur: De sãcta Maria, & incipit:

Liber qui intitulatur: De benedicta tu, &

C incipit:

Liber qui intitulatur: De planctu sanctæ Mariæ, & incipit:

Liber qui intitulatur: De arte amatiua, &ĩcipit:

Liber qui intitulatur: De amato & amico, & incipit:

Liber qui intitulatur: De Euast & Blanquerna, & incipit:

Liber qui intitulatur liber Intentionum: & incipit:

Liber qui intitulatur liber Orationum, & est alius à prædicto, & incipit:

D Liber qui intitulatur: De Philosophia amoris, & incipit:

Liber qui intitulatur: De anima, & incipit:

Liber qui intitulatur: Liber de oratione, & incipit:

Liber qui intitulatur: Liber contemplationum, alius à prædicto, & incipit:

Liber qui intitulatur: De contritione, confessione, satisfactione, tentatione, & oratione, & incipit:

Liber qui intitulatur: quæstiones super quatuor libros sententiarum, & incipit:

E Liber qui intitulatur: Plãctus Raymundi Lull, & incipit:

Ita in tribus manuscriptis, vt dixi, quæ breuius continentur in Barcinonensi, à quo non est visum recedere: tamen varietas obseruanda fuit.

b ¶ Informatus de peruersa doctrina Fratris Petri Ioannis.] *Quis fuerit hic Petrus Ioannis, & quo tempore vixerit, abunde diximus supra super quæstione 9. huius 2. partis: ea sunt ergo ad memoriam reuocanda, vt hic locus apertius intelligatur.*

c ¶ Dominus Alexander IIII. condemnauit librum appellatum Euangelium æternum.] *Idẽ docuit Eymericus supra in hac 2. parte, quæst. 9. nu. 4.*

9. nu. 4. §. Aduertendum tamen. vbi etiam dixi, quæ hunc locum illustrabunt.

Rursus obseruandum est, vt scribit sanctus Antoninus in summa parte 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. & Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. parte 2. cap. 37. Alexandrum IIII. per quandam extrauagantē incipien. Quidā scripturæ sacræ *damnasse quendam libellum Gulielmi de sancto amore, inscriptum*, De periculis nouissimorum temporum. *quem ille ediderat contra statum religiosorum Mendicantium. item alios quosdam libellos detractione & erroribus plenos, editos à magistris quibusdam Pariensibus contra eosdē ordines Mendicantes: quos damnauit idem dominus Alexander IIII. per extrauagan. incipien.* Ex alto fuisse conspicimus. *& per aliam extrauag. incipien.* Cū olim ac *Beatus etiam Thomas, vt præcitato loco refert sanctus Antoninus eos errores, editis contra ipsos libris, efficaciter confutauit.*

a § Conseruationi puritatis, &c.] *Solus Barcinonensis impressus habet hanc Gregorij bullam hoc loco insertam, in Bononiensi autem & Sabellano reperitur in fine secundæ partis. est autem hæc bulla anni sexti, vt apparet ex Data.*

Sed obseruandum hic est, ante condemnationem librorum Raymundi Lull factam per hanc extrauagantem pontificatus domini Gregorij anno sexto, alia præcessisse velut præparatoria ad condemnationem faciendam, vt apparet ex Regesto domini Gregorij XI. quod in Vaticana bibliotheca Romæ seruatur. Nam in 2. volumine Regesti anni II. fol. CXXXI. litteræ Gregorij Papæ XI. extant ad Archiepiscopum Tarraconen. incipien. Nuper dilecto filio. *quibus præcipitur prædicto Archiepiscopo, vt sibi faciat exhiberi libros Raymundi Lull, in quibus quamplurimi errores dicebantur cōtineri, vt eos comburat et comburi faciat, si præuia cognitione ita esse reperiat. Datæ autē fuerunt huiusmodi litteræ apud pontē Sorgiæ Auinionen. diœcesis. nonis Iunij, Pontificatus Gregorij XI. anno II.*

Item in 2. voluminie Registi anni IIII. fol. CCI. referūtur aliæ litteræ eiusdem domini Gregorij incipien. Ad audientiam. *quibus præcipitur officialibus Episcopi Barcinonen. vt diligenter transmittant ad dominum Papam, librum quendam Raymundi Lull in pergamenis, & in vulgari Catalonico scriptum, in quo similiter plurimi errores scripti perhibebantur. Datæ vero fuerunt hæ litteræ apud Villanouā Auinionen. diœces. tertio calēd. Octobris, Pontificatus domini Gregorij XI. anno IIII.*

QVÆSTIO XXVII.

De libris damnatis de mandato speciali domini Papæ.

Vigesima septima quæstio est: Libri hæreticales, & erronei de mandato a speciali domini Papæ, extra curiam, auctoritate Apostolica condemnati; qui sunt?

A Ad hanc respondemus, quòd tempore domini Gregorij Papæ XI. dominus Petrus Archiepiscopus Tarraconen. & frater Nicolaus Eymerici de ordine Prædicatorum, Inquisitor Aragoniæ, vt vere hæreticales & erroneos, quendam libellum de dæmonum inuocatione, qui incipit: Misericordia & veritas. & quendā alium, qui incipit: Vtrum quilibet infidelis tā diuinis, quàm Apostolicis canonibus teneatur obedire: & quædam alia opuscula, vt omnia hæreticalia & erronea, edita b per quendam Raymundum Neophitum, sententialiter con- B demnarunt, propter hæreses & errores in eis contentos, qui recitantur supra † q. 10. († In hac eadem parte.)

IN QVÆSTIONEM XXVII. De libris damnatis de mandato speciali domini Papæ.

COMMENT. LII.

a DE mandato speciali domini Papæ condemnati, &c.] *Hic videtur indicari n. potuisse Episcopū & Inquisitorem condemnare hos libros nisi mandatū habuissent speciale à sede Apo-* C *stolica, quod videtur dubium; cum eorum in hac re vt in ceteris ad fidem spectantibus non mediocris sit iurisdictio. ergo vt res hæc, quæ cognitu est dignissima, & valde etiam necessaria radicitus intelligatur, breuiter nobis hoc loco est dicendum, quanta sit iudicum ecclesiasticorum in hac re iurisdictio.* (Quanta sit Episcoporū, & Inquisitorum iurisdictio in prohibendis libris.)

Ac primum quidem Episcopi & Inquisitores damnare possunt & prohibere in suis diœcesibus libros omnes, qui continent dogmata expresse condemnata per Ecclesiam, tametsi ab auctoribus nominatim non condemnatis compositi sint. & ratio in promptu est: quoniam quæ semel damnata sunt, D *absque noua condemnatione prohiberi possunt, ne nouis semper disputationibus, quæ salubriter sunt semel sancita, perturbentur, & in dubium reuocentur, vt dixit Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ, quem retuli supra par. 1. super l. nemo clericus. C. de summa trinit. vers. nam & iniuriam facit.*

Rursus Episcopi & Inquisitores prohibere etiā possunt in suis diœcesibus libros de hæresi suspectos ob quamcunque hæresis suspicionem, tametsi sint à catholicis auctoribus editi: cum enim possint procedere aduersus quosuis homines saltem ad inqui- E *rendum, etiam ob leues probabiles tamen hæresis suspiciones, vt volunt auctor Repertorij verbo, suspectus. §. item nota. & Matthæus Afflictus in constit. inconsutilem. & Carrerius tract. de hæret. nu. 116. & alij, quos retuli infra in hac 2. parte super quæst. 55. profecto multo magis poterunt agere in libros suspectos, eosque prohibere, qui continent propositiones suspectas: quia libri fortiores neruos habent ad nocendum quàm homines; cum qui eos legunt firmius eis insistant, quàm qui homines loquentes audiunt. Item quia viuæ hæreticorum voces vix vnam ciuitatem replere possunt, libri autem cum facile hinc & inde transuehantur,*

non

non modo vnam ciuitatem, sed & regna & prouincias inficiunt. sunt enim velut perpetui quidam fontes hæresum virus copiose emittentes.

Ad hæc Inquisitores & Episcopi absque mandato speciali summi Pontificis, ex propria iurisdictione possunt prohibere libros non modo suspectas cōtinentes propositiones, vt proxime dixi; verum etiã scandalosas, periculosas, erroneas, hæresim sapientes, à fide catholica quauis ratione discrepantes, & Christianæ pietati, ac bonis moribus non conformes: quod cauit Paulus Papa tertius rescripto quodam incipiente, In Apostolici culminis, *quod in fine huius operis in bullario litterarum Apostolicarum curauimus imprimendum. Si enim Inquisitores inquirere possunt & compescere, ac coercere eos, qui prædictas propositiones ausi fuerint prædicare, sane multo magis prohibere poterunt libros ista continentes, qui non semel aut iterum, sed semper de die de nocteque prædicant, & auribus lectorum iteratis vicibus talia dogmata inculcant.*

Libri Astrologiæ iudiciariæ, & poetici nō facile permittendi.

Inter hos libros facile referri possunt multi ex illis, qui de Astrologia indiciaria tractant, item de Chiromantia, & alijs diuinandi modis, in quibus multa passim sunt temeraria, incerta, à religione & Christiana pietate aliena, nimium astris tribuentia, & libero hominis arbitrio plurimum detrahentia: hi enim aut prorsus prohiberi, aut non nisi quàm emendatissimi permitti deberent in commercium hominum venire; quo nomine iam B. Clemens lib. 2. cap. 66. constitutionum Apostolicarum, cauendos penitus à viris Christianis iubebat superstitiosos Græcos.

Huc etiam referri possunt multi ex poetis tam antiquis quàm recentioribus, qui multa docent obscœna, & bonis moribus penitus aduersa, quos propterea iam olim Maximus Plato in sua repub. viuere non patiebatur: sunt enim tales iuuentutis corruptores, & cum parasitis & lenonibus merito coercendi, quorum ars eò tandem euasit, vt nihil ferme scribant nisi quod ad lasciuiam & turpem amorem pertineat. Hos ergo si iam editi sint, prohibere poterunt Episcopi & Inquisitores in suis diœcesibus; quod si non sint editi, eos imprimi non permittant: quoniam talium librorum lectio multorum peccatorum causa esse solet.

Iam quod dixi de libris suspectas, aut erroneas propositiones continentibus, idem dictum vellem de libris habentibus ancipites, dubias, seu ambiguas propositiones, quæ duplicē sensum habere possunt: hæreticum vnum, alterum catholicum, de quibus Albertinus tract. de agnoscen. assertio. q. 34. num. 50. hi enim tandiu prohiberi poterunt ab Inquisitoribus, quandiu non fuerint illæ ancipites propositiones declaratæ in sensu catholico; in quo etiam diligenter est animaduertendum in libris imprimendis, ne tales propositiones contineant.

Sed neque illos libros vel tractatus, aut imprimi, aut publicari, & vendi in suis diœcesibus permittent, in quibus propositiones, disputationes, aut controuersiæ continentur, & diffiniuntur contra communem theologorum sententiam, aut receptum & vsitatum sentiendi morem, in his præsertim rebus, quæ ad theologiam, fidem, mores, sacramenta, potestatem prælatorum & ministrorum Ecclesiæ spectant: tametsi enim quædam sint dogmata & propositiones, quæ summo iure & subtilitate defendi possint, tutius tamen est ab his abstinere: nam iuuare aut prodesse non possunt, obesse vero interdum plurimum solent. Ac nec permittendum quidem esset, vt similia libere in scholis legerentur & iuuenibus proponerentur, quorum ingenia sæpe amplecti magis solent quæ magis à communi via B *recedunt.*

Idem prorsus iudicium est de libris & tractatibus quorundam inutilibus & infrugiferis, aut qui de rebus leuibus, vel ridiculis tractant: hos enim me indice, non deberent episcopi permittere, vt in suis diœcesibus imprimerentur, aut distraherentur. in his tamen omnibus prudentia & iudicio opus est.

Denique ex quibuscunque causis Inquisitores procedere possunt contra homines, quia nocere sua doctrina possunt, ex eisdē poterunt etiam in libros inquirere ex data sibi potestate & iurisdictione ani- C *maduertendi in hæreticos.*

Quòd si in libris tales reperiãtur propositiones, de quibus nondum constet an fidei repugnent, necne; tunc etiamsi auctores publicare suos libros vellent, prohiberi poterunt per Inquisitores, & libri suspendi donec superiores iudices decernant re cognita, quid facto opus sit. argumento, c. Inquisitores. de hæret. lib. 6. Quibus à nobis assertis plurimū suffragatur id quod in Indice, librorū prohibitorum, in fine Regu. x. his verbis exprimitur: Liberum tamen sit Episcopis, aut Inquisitoribus generalibus secundum facultatem quam habent, D eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur prohibere, si hoc in suis regnis, aut prouincijs, vel diœcesibus expedire iudicauerint. *hactenus ibi.*

[b] ¶ Edita per quendam Raymundum Neophytum.] *Hic Raymundus, sicut constat ex Regesto domini Gregorij XI. loco quem mox adducemus, dicebatur Raymundus de Tarraga, qui cum prius esset Hebræus conuersus ad fidem Christi factus est monachus ordinis Prædicatorum: ceterum vt res ipsa demonstrauit, non mutauit mores, etsi religionem mutauerit. Vixit autem hic Raymun-* E *dus circa tempora Gregorij XI. ad annos Domini MCCCLXXII. extatque in vnico volumine Regesti anni primi Gregorij XI. fol. 225. litteræ Papæ Gregorij ad Archiepiscopum Tarraconensem & Nicolaum Eymericum Inquisitorem in regno Aragonum, quibus præcipitur, vt inquirant & procedant contra Raymundum de Tarraga ordinis Fratrum prædicatorum tenentem quosdam hæreticales errores, & eum puniant. Rursus in secundo volumine Regesti anni secundi fol. 191. rescriptum quoque habetur eiusdē Domini Gregorij XI. incipien.* Dudum ad audientiam. *per quod committitur Archiepiscopo Tarraconen. & Nicolao Eymerico Inquisitori, vt omnes libros huius Raymundi*

mundi sibi faciant exhiberi, atque comburi. iam hæc Raymundi opuscula, quot & quales errores continerent, docet idem Eymericus supra in hac 2. parte quæst. 10. nu. 3.

Illud vero obseruandum est diligenter, quod auctor docet in hac quæstione, videlicet, libellum de Dæmonum inuocatione editum fuisse per huic Raymundum Neophytum; in quo plane decepti mihi videntur Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 3. verbo, Raymundus Lulli. *& Prateolus, lib. 16. cap. 2. de vitis & sectis hæreticorum, asserentes libellum de Dæmonum inuocatione editum fuisse a Raymundo Lulli. & sane suspicor hos auctores fuisse allucinatos ex nominis similitudine.*

Postremo, Raymundus hic de Tarraga dictus est Neophytus quasi noua planta seu germen. Dicunturque illi Neophyti, qui non nascuntur ex originarus christianis, sed ad fidem catholicam conuertuntur, de quibus Beatus Gregorius, lib. 4. Regesti epistola 51. siue cap. 95. & lib. 7. epistola 110. & Gratianus in cap. sicut Neophytus. 48. dist.

QVÆSTIO XXVIII.

De libris damnatis ab Inquisitoribus Aragoniæ.

Summarium.

1. *Arnaldus de Villanoua libros in Theologia scripsit.*
2. *Libri eiusdem multi damnati, & qui.*
3. *Gondisalui Virginale liber condemnatus.*
4. *Liber de inuocationibus dæmonum publice combustus.*
5. *Bartholomæi Ianoues De aduentu Antichristi libri damnati.*

Vigesimaoctaua quæstio est: Libri hæreticales & erronei, per Inquisitores Cataloniæ, & Aragoniæ, cum prælatis illarum partium condemnati; qui sunt?

1 Ad hanc [a] respondemus, quòd tempore domini Clementis Papæ quinti, fuit in partibus Cataloniæ quidam magnus medicus, vocatus magister Arnaldus de Villanoua, qui de theologia condidit multos libros, quos tanquam falsos & erroneos auctoritate Apostolica, licet non de expresso mandato domini nostri Papæ, frater Ioannes de Longerio ordinis Prædicatorum Inquisitor in partibus antedictis, & Gaufredus de Crudillis † vicarius ecclesiæ Tarraconen. sede vacante, sententialiter condemnarũt.

† Forte, Cruyllen.

Libri autem condemnati per eos, isti sunt.

2 Libellus, qui intitulatur: De humilitate & patientia Iesu Christi, & incipit: Si l'amor natural.

A Libellus, qui intitulatur: De fine mundi, & incipit: Entes per vostres letres.

Libellus, qui intitulatur: Informatio Beguinorum, seu lectio Narbonæ & incipit: Tots aquells.

Libellus, qui intitulatur: Ad prioristam, vel † de charitate, & incipit: Beneyt sia, e loat Iesu Christ.

† al. vel charitatem

Libellus, qui intitulatur: Apologia. & incipit: Ad ea quæ per vestras.

Libellus seu littera, quæ incipit: Domino suo charissimo.

B Libellus, qui intitulatur: Denunciatio facta coram domino Episcopo Gerunden. & incipit: Coram vobis.

Libellus, qui intitulatur: De eleemosyna & sacrificio, & incipit: Al catholich Inquisidor.

Libellus, qui incipit: Perço com molts desigen saber.

Libellus, qui incipit: Alia informatio Beguinorum. & incipit: Als cultivadors.

Libellus, qui incipit: Dauant vos senyer en Iachme per la gratia de Deu Rey D'Arago.

Libellus, qui incipit: Quant fuy Auinio.

C Libellus, qui intitulatur: Responsio contra Bernardum † Ricardi.

† al. Benedictum

Isti libelli fuerunt condemnati propter multos errores in eis repertos, qui recitantur supra q. 11.

3 Post [b], tempore domini Innocentij Papæ VI. fuit in partibus Cataloniæ, videlicet Barchinone quidam vocatus Nicolaus de Calabria, discipulus in erroribus cuiusdam Gõdisalui, dioecesis Conchensis in Hispania. Hi duo, scilicet Gondisaluus dictando, & Nicolaus scribendo, dæmone, dicto Gondisaluo, visibiliter apparente, & docente; condiderunt quendam librum D errorum & hæresum, quem Virginale † vocauerunt: hunc librum dictus frater Nicolaus Eymerici Inquisitor prædictus, & vicarius episcopi Barchinonensis, Arnaldus de Buschetis (dicto Nicolao primitus vt relapso tradito brachio sæculari, & combusto) sententialiter condemnarunt propter hæreses & errores in eo cõtentos, quæ recitantur supra q. 11.

† Sabellanus & Bonon. Codices, Virgilianum habent.

4 Item tempore eiusdem Innocentij Papæ VI. idem frater Nicolaus Eymerici Inquisitor, & Arnaldus de Buschetis condemnarunt publice Barchin. & comburi [c] fecerunt quendam E magnum & grossum librum dæmonum inuocationum in septem partes distinctum, qui intitulatur: liber Salomonis; in quo erant scripta sacrificia, orationes, oblationes, & nefaria quamplurima fieri dæmonibus consultata.

5 Item tempore domini Vrbani Papæ V. Episcopus Barchinon. frater Berengarius de † Ril & frater Nicolaus Eymerici, prædictos duos libellos de aduentu Antichristi, quos [d] ediderat quidam Bartholomæus Ianoues de insula Minoricarum, in Sede † Barchinon. vt hæreticales & erroneos sententialiter condemnarunt,

† Forte, de Aril.

† Idest, in ecclesia cathedrali.

runt, & publice comburi fecerunt propter hæreses & errores in eis contentos, quæ recitantur supra quæstione 11.

IN QVÆSTIONEM XXVIII. de libris damnatis ab Inquisitoribus Aragoniæ.

COMMENT. LIII.

[a] QVòd tempore domini Clementis Papæ V. fuit in partibus Catalonia quidam magnus medicus, &c. Arnaldus de Villanoua.] *De hoc Arnaldo de Villanoua eadem quæ hic recensentur, dixerat Eymericus pauloante quæst. 11. huius partis. vbi dixi. illic autem errores huius Arnaldi retulit Eymericus: hic vero libros eius & opuscula recenset, in quibus illi errores continebantur. vide Bernardum Lutzemburgum in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo,* Arnaldus de Villanoua. *& Prateolum, lib. 1. de vitis & sectis hæreticorum, cap. 69.*

[b] ¶ Post, tempore domini Innocentii Papæ VI. fuit, &c. quidam vocatus Nicolaus de Calabria.] *De hoc item Nicolao de Calabria & Gondissaluo eadem hæc scribit Eymericus supra in hac 2. parte, quæst. 11. nu. 9. & Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo:* Nicolaus de Calabria.

Iam librum hunc hæresibus plenum, quem asserit hic Eymericus a Nicolao de Calabria & Gondissaluo fuisse compositum, verisimilius est Virginale, quam Virgilianum fuisse ab eis nominatum: quia mos est vsitatus hæreticorum libris a se editis, vel deprauatis optimos & honorificos titulos facere, vt facilius decipiant incautos, sicut copiose ostendimus lib. 2. de causis, vnde hæreses oriuntur.

[c] ¶ Et comburi fecerunt quendam magnum & grossum librum dæmonum inuocationum.] *Extitit superioribus sæculis in Hispania inter infideles Arabes, qui circa annos Domini DCCXIIII. transito Herculeo freto Hispaniam occuparunt, & Iudæos, qui ibidem degebant, frequens superstitio de consulendis dæmonibus: est enim hæc gens magnopere huic illicito studio dedita, qui eam artẽ de inuocandis dæmonibus in scripta redigebant, & quasi hæreditariam suis posteris relinquebant. multi autem ex his, qui sacro baptismate erant abluti, etiam eandem superstitionem sequebantur, & ea scripta retinebant contra expressas canonum iussiones. ea vix aboleri potuerunt, donec ab Hispania Hebræi pulsi sunt, & baptizati Sarraceni, & officium inquisitionis diligenter exerceri cœptum. fiebant autem per huiusmodi nefarias inuocationes prorsus mira quædam, & pene incredibilia, vt sæpe a meis maioribus audiuisse me memini.* (margin: Arabum & Iudæorũ gẽs superstitiosa.)

Qui vero hæc exercent, proculdubio subduntur Inquisitorum iurisdictioni: quia cum hæ inuocationes raro fiant sine sacrificio dæmoni exhibito, hæresim sapiunt manifeste, iuxta textum cum glossa in verbo, saperent. in cap. accusatus. §. sane. de hæreticis. lib. 6. docetque eleganter Eymericus quæstione proxime sequenti, item amplius q. 43. huius 2. partis.

[d] ¶ Quos ediderat quidam Bartholomæus Ianoues.] *De hoc item Bartholomæo Ianouesio vna cum Eymerico egimus supra in hac 2. parte, quæst. 11. adde Prateolum, lib. 2. cap. 11. de vitis & sectis hæreticorum. & Bernardum Lutzemburgum in catalogo hæreticorum, lib. 2. verbo,* Bartholomęus Ianouesius.

QVÆSTIO XXIX. De libris in Italia & Gallia damnatis.

Summarium.

1 *Dulcini epistolæ duæ condemnatæ cum ipso auctore.*

2 *Libri diuinationum, Necromantiæ, Chiromantiæ, &c. reprobati.*

VIgesimanona quæstio est: Libri hæreticales & erronei, per Inquisitores in Italia & Francia, & alijs mundi partibus condemnati; qui sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd temporibus dominorũ Honorij Papæ IIII. & Nicolai IIII. Episcopus Parmensis, & frater Manfredus ordinis Prædicatorum Inquisitor in illis partibus Italiæ, duas [a] epistolas cuiusdam Dulcini Nouariensis vt hæreticales (ipso Dulcino vt hæretico concremato) sententialiter condemnarũt, propter hæreses & errores in illis contentos, quæ recitantur supra q. 12.

2 Item in partibus Gallicanis, videlicet Parisiis, Episcopi Parisien. & Senonen. ac Inquisitor de ordine Prædicatorum, de magno consilio magistrorum in theologia, & in decretis doctorum vt erroneos & sacrilegos, & blasphemos sententialiter [b] condemnarunt omnes libros diuinationum & sortiũ †, scilicet, Libros [c] necromantiæ. Libros geomantiæ. Libros pyromantiæ. Libros hydromantiæ. Libros chiromantiæ. Libros decem annulorum veneris. Libros Tot Græci, & Germ̃niæ † Babylonensis. Libros quatuor speculorum, eorundem. Libros imaginum Thobiæ Bantricat †. Libros imaginum Ptolemæi. Libros Hermetis magi ad Aristotelem, quem librum, dicunt † Aros, idest, Gabrielem docuisse à Deo, in quo sunt horribiles inuocationes, & fumigationes detestabiles. In omnibus enim istis libris sunt pacta & fœdera cum dæmonibus, & inuocationes, & sacrificia, tacite vel expresse, quæ [d] exhibere dæmonibus sapit hæresim manifeste, vt dicitur infra q. 43.

† al. sortilegiorum

† al. Gerium

† al. Benericat

† al. dixit

IN QVÆSTIONEM XXIX.
De libris in Italia & Gallia damnatis.

COMMENT. LIIII.

[a] Duas epistolas cuiusdam Dulcini Nouariensis.] *De Dulcino copiose diximus cum Eymerico supra quæst. 12. huius 2. partis.*

[b] ¶ Sententialiter condemnauerunt omnes libros diuinationum & sortium.] *Facta videtur hæc condemnatio, vt constat ex serie huius quæstionis circa annos Domini MCCXC. Rursus anno Domini MCCCXCVIII. Parisiis Theologorum schola intuita in vniuersa fere Gallia superstitiones, dæmonum inuocationes, & sortilegia non sine magna fidelium pernicie abundare, decretum edidit, quo damnantur XXVIII. articuli partim hæreticales, partim erronei, partim vero blasphemi, quos hic breuitatis gratia omitto: leguntur tamen in calce sententiarum Petri Lombardi, & eos refero infra quæst. 43. huius 2. partis.*

Diuinationes omni iure prohibitæ. *Diuinationes autem omni iure prohibitas esse copiose docuimus in libris de pœnis hæreticorum. leges diuinæ eas magnopere detestantur, Leuit. cap. 19. & 20. et Deuteronom. cap. 18. Item iura canonica detestantur & puniunt acerbe. Concilium Ancyranum, cap. 23. concilium Laodicenum can. 36. sancti Patres vno ore damnent, quorum de hac re dicta recitat Gratianus 26. q. 5. per totum. & Iuo Carnotensis, par. 11. & Burchardus, lib. 10. decretorum. & summi Pontifices multis locis, in primis vero in Decretalibus tit. de sortilegijs. ac de his vitandis insignis extat locus apud beatum Clementē, lib. 2. cap. 66. constit. Apostolicarum, in hæc verba:* Fugite quoque incantationes, ariolationes, vaticinia, lustrationes, aruspicina, auguria, necromantiam, inuocationes, quoniam scriptum est:
Num. 23. Non erit augurium in Iacob, neque vaticinium in Israel. & rursum, Augurium peccatum est.
Deut. 18. & alibi, Non augurabimini, & ariolationes, diuinationes & Pythones non sequemini: lustra-
Ierem. 10. tores non acquiretis. ideo monet Ieremias dicens: Secundum vias gentium ne ambulaueritis, & à signis cæli ne timueritis, *hactenus Clemēs.*

Diuinationum libri comburendi. *Iam diuinationum libros olim comburendos decreuerunt pij Imperatores, vt constat ex l. Mathematicos. C. de episco. audientia. idem prorsus libri pulsi sunt in Indice librorum prohibitorū Pij IIII. in hæc verba:* Libri omnes, & scripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Aeromantiæ, Pyromantię, Onomantiæ, Chiromantię, Necromantiæ, siue in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicæ, prorsus reijciuntur. *hæc ibi.*

[c] ¶ Scilicet libros Necromantiæ, libros Geomantiæ, &c.] *Varro scripsit diuinationum quatuor esse genera, per terram vnde Geomantia, per aquam vnde Hydromantia, per aerem vnde Aeromantia, per ignem vnde Pyromantia, cap. igitur. 26. q. 3. sed multas alias excogitauerunt Magi dæmonum arte, ab omnibus fere rebus petitas. in primis vero à corpore humano & singulis eius partibus; ex quibus quæ per mortuorum cadauera quasi excitata & ad vitam reuocata contingit, Necromantia dicitur. cap. nec mirum. 26. q. 5. quæ per lineas manuum chiromantia, ceteras longum esset recensere, quæ licet huius essent loci, non tamen sunt instituta nostræ breuitatis. eas copiose sumus persecuti in libris de pœnis hæreticorum, vbi tam vetera quàm noua diuinandi genera recensuimus, ostendentes quantum singulæ distent à vero, & qualem hæresis suspicionem contrahant, qui illis vtuntur.*

[d] ¶ Quæ exhibere dæmonibus sapit hæresim manifeste.] *Et propterea earum tunc punitio & cognitio ad Inquisitores spectabit. cap. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. Quo modo autem cognoscendum sit, quando diuinationes & sortilegia sapiant manifestam hæresim, & qualis sortilegorum pœna, dixi infra super q. 42. huius partis. vide interim Zanchinum tract. de hæret. cap. 22.*

QVÆSTIO XXX.
De ui nominis, Hæreticus.

Trigesima quæstio est: Hæreticus ex vi nominis, quis dicendus est?

Ad hanc [a] respondemus, quòd sicut ab eremo dicitur eremita, sic ab hæresi dicitur hæreticus, seu hæretica. Hæresis autem, vt dictum est supra q. 1. tripliciter etymologizatur. Et primo ab eligo eligis, secundum Isidorum & Papiam: & inde dicitur hæreticus quasi electiuus. Secundo ab adhæreo, adhæres, secundum Hugu. & inde dicitur hæreticus quasi adhæsiuus. Tertio ab ercisco, ris, secundum Isidorum, quod idem est, quòd diuido, dis: & inde dicitur hęreticus quasi diuisiuus. Ex his patet, quòd hęreticus ex vi nominis, dicitur quasi electiuus, quasi adhæsiuus, & quasi diuisiuus: Nam doctrinam falsam & peruersam primo eligit: post illi electæ pertinaciter adhæret: per quæ ab aliis sane sapientibus diuiditur & elongatur.

IN QVAESTIONEM XXX.
De ui nominis, Hæreticus.

COMMENT. LV.

[a] AD hanc respondemus, quòd sicut ab eremo dicitur eremita.] *De Etymologia huius nominis, hæreticus, eandem fere omnino habuit disputationem Eymericus supra in hac 2. parte quæst. 1. quo loco nos quid sentiendum videretur plene diximus. Huiusmodi autem Etymologiæ quamuis hæresis, & hominis hæretici naturam explicent, veræ tamen non sunt. Sed videnda omnino quæ in prædicta quæst. 1. scripsimus.*

QVAE-

QVÆSTIO XXXI.

Quot modis in iure quis dicatur hæreticus.

Summarium.

1 *Hæreticus in iure dicitur omnis excommunicatus.*
2 *Item quilibet Simoniacus.*
3 *Ad hæc quisquis cõtra Romanã Ecclesiã agit.*
4 *Et qui errat in expositione sacræ scripturæ.*
5 *Nouæ sectæ auctor vel sectator.*
6 *Male sentiens de sacramentis Ecclesiæ.*
7 *Errans circa articulos fidei.*
8 *Postremum, qui dubius est in fide.*

Rigesima prima quæstio est: Hæreticus in iure quis & quot modis, & extenso nomine dicendus est?

Ad hanc [a] respondemus, quòd hæreticus extenso nomine, octo modis sumitur.

1 Nam primo dicitur hæreticus, quilibet excommunicatus. 4. q. 1. Quod autem.

2 Secundo dicitur hæreticus, quilibet simoniacus. 1. q. 1. Quisquis.

3 Tertio dicitur hæreticus, qui aduersus Romanam Ecclesiam agit, & eius dignitatem à Domino traditam auferre conatur. distin. 22. Omnes.

4 Quarto dicitur hæreticus, quicunque errat in expositione sacræ scripturæ. 24. quæst. 1. Hæreticus.

5 Quinto dicitur hæreticus, quicunque confingit nouam sectam, vel confictam sequitur. 24. q. 1. Hæreticus.

6 Sexto dicitur hæreticus, quicunque male sentit de Ecclesiæ sacramentis. de hæret. Ad abolendam.

7 Septimo dicitur hæreticus, quicunque aliter sentit de articulis fidei, quàm Romana Ecclesia. 24. q. 1. Hæc est fides.

8 Octauo dicitur hæreticus, quicunque est in fide dubius. de hæret. cap. Dubius.

His concordat Hostien. Ioannes And. in nouella, & Bernardus supra cap. Firmissime, extra de hæret. & alii notatores †.

† Idest, glossatores.

IN QVÆSTIONEM XXXI.

Quot modis in iure quis dicatur hæreticus.

COMMENT. LVI.

Quot modis quis dicatur hæreticus.

AD hanc respondemus, quod hæreticus extenso nomine, octo modis dicitur.] *Explicata vi & natura nominis, hæreticus, quot modis hæreticus quis dicatur, ostendit Eymericus: octo autem modos refert quibus aliquis hæreticus* A *dici possit, extenso tamen nomine, id est, in lata significatione: at Turrecremata in summa de ecclesia, lib. 4. par. 2. cap. 12. duodecim modos enumerat. totidem recenset Tabiensis in summa verbo, hæreticus, nu. 1. & Conradus Brunus, lib. 1. de hæret. cap. 2. multos item refert Paulus Grillandus tract. de hæræt. q. 2. & Gondisaluus tract. de hæret. q. 1. & Zanchinus de hæret. cap. 2. vbi numerat decem modos. Plurimos affert Carrerius tract. de hæret. numero 6. & multis sequentibus. inter hos tamen modos multi sunt impropri. & quamuis horum labor non prorsus videatur va-* B *nus & inutilis, non tamen est valde necessarius, cum omnis hæreticus ad octo illa capita reduci possit, quæ posuimus supra in hac 2. parte super quæst. 2. Canonistæ vero communiter enumerant hos modos, quibus quis potest dici hæreticus, in cap. firmissime. extra de hæret. vbi glos. in verbo, hæreticum. plurimos item affert repertorium Inquisitorum verbo, hæreticus.*

QVÆSTIO XXXII.

C Quis proprie & vere dicatur hæreticus.

Summarium.

1 *Hæreticum proprie duo constituunt, & quæ.*
2 *Duo requiruntur, vt quis sit catholicus.*
3 *Quæ sint illa, in quibus errare cum pertinacia facit hæreticum.*
4 *Indirecte ad fidem pertinent contenta in sacra scriptura:*
5 *Et quæ ab Ecclesia definita sũt, vt fide credẽda.*
6 *Tria in genere credẽda ab omni Christiano.*
D 7 *Pertinacia in voluntate perficit rationem hæretici.*
8 *Pertinacia errantis in fide duobus modis cognoscitur:*
9 *Hæreticus quis proprie dicendus.*

Rigesima secunda quæstio est, Hæreticus proprie, stricte, & in rei veritate, ac secundum theologiam, atque iura; quis dicendus est, & censendus?

1 Ad hanc respondemus [a], E quòd duo sunt quæ faciunt † aliquem hæreticũ proprie & completiuè. Primum se tenet ex parte intellectus, & istud est initiatiuum, & dispositiuum: hoc est, vt eorum, quæ sunt fidei, sit error in mente, siue in intellectu. Secundum se tenet ex parte voluntatis seu affectus: & istud est perfectiuum & completiuum: & hoc est, vt de illo errore credendo sit pertinacia in voluntate: vbi enim hæc duo concurrunt, hæreticum perfecte faciunt.

† al. faciunt hominem esse hæreticũ.

2 Sicut enim ad esse catholicum duo requiruntur, scilicet eorum quæ fidei sunt credentia in mente, & in credendo firma adhæsio in vo-

luntate: & si vnum horum deest, catholicus non est: Ita per oppositum, ad hoc quòd aliquis sit hæreticus, duo oportet inesse, scilicet, quòd eorum, quæ sunt fidei habeat errorem in mente, & quòd de tali errore credendo, habeat pertinaciam in voluntate: & si vnū eorum deesset, hæreticus proprie & perfecte quis non foret. His concordat sanctus Tho. in 4. sententiarum †, & alii theologi & iuristæ.

† dist. 13 q. 2. art. 1.

3 Quæ autem (loquendo de primo) sint illa, quæ fidei sunt, & à quolibet catholico explicite vel implicite credenda sunt, & quorum error in mente cum pertinacia in voluntate faciunt hæreticum, (vt prædicitur) declarant doctores theologi, & præsertim sanctus Thomas prima parte summæ, quæst. 32. art. 4. & 2. 2. q. 11. art. 2. dicentes, quòd sunt duo in genere, sed tria in specie. Nam [b] ad fidem quædam pertinent directe, quædam indirecte: directe quidem, vt articuli fidei, qui sunt Christianæ religionis seminaria, & in sacra theologia prima principia; & hæc à quolibet catholico, tanquam vera & catholica sunt supponenda, necnon explicite vel implicite credenda, attentus catholicorum statu, officio, & conditione, vt dictum est supra in parte 1. q. 4. & 13.

4 Indirecte vero ad fidem pertinent tanquā credenda omnia illa, ad quorum abnegationē, & corruptionē, sequitur abnegatio & corruptio fidei articulorum, & sunt duo: Primum est, omnia ea, quæ sunt in sacra scriptura, quorum libri canonici appellantur, hoc est, quæ in Biblia [c] cōtinētur, quæ à Spiritu sancto credimus firmiter reuelata. De [d] quibus libris dicit Augustinus in epistola ad Hieronymū, & recitatur 9. dist. † Ego solis eis scriptorum libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum auctorem eorum errasse aliquid firmiter credam: alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt. Ad abnegationem, seu corruptionem, aut in toto vel in parte istorum sacrorum librorum sequitur corruptio articulorum, cum in dictis libris articuli contineantur. Nam si quis non crederet omnibus contentis in dictis libris, consequenter indirecte posset idem sentire de articulis. Nam si Spiritus sanctus non reuelauit, aut si reuelauit non verum dixit in vna parte, consequenter nec in alia.

† cap. Ego solis.

5 Secundum quod ad fidem pertinet indirecte est, omnia quæ sunt per Dei Ecclesiam determinata vt fide tenenda, siue in quatuor concilijs, siue in constitutionibus post factis vt fide tenendis: quæ quidem declarantur ad fidem pertinere, quia [e] in dictis libris canonicis videntur contineri.

6 Ex quibus patet, quòd tria sunt à fideli

A mente credenda, scilicet articuli fidei: sacra scriptura, hoc est libri canonici in Biblia contenti; & ea quæ sunt per Ecclesiam determinata vt fide tamen tenenda, vt dicit Augustinus in secundo libro de baptismo: Et per [f] consequens prædictorum oppositum pertinaciter affirmans, hæreticus est habendus: Et in probationem huius, hæreses recollectæ, & hæretici nominati sunt. 24. q. 3. cap. Quidam hæretici. Nam quidam eorum suis hæresibus contradicunt fidei articulis: quidam sacris scripturis, videlicet libris prædictis canonicis: quidam sa-

B cris canonibus, & declarationibus per Ecclesiam factis vt fide tenendis: quare concluditur quo ad primum, quòd habere alicuius istorum trium errorem in mente, facit hæreticum initiatiue & dispositiue.

7 Loquendo vero [g] de secundo, quæ scilicet est illa pertinacia in voluntate, quæ habentem errorem illorum, quæ sunt fidei, in mente, facit hæreticum perfectiue & completiue, declaratur ex verbis beati Thomæ: vbi prius, quòd aliquis [h] dicitur habere pertinaciam in voluntate duobus modis, siue in duobus casibus.

C 8 Primus est, quando à iudice fidei quis vocatus, vtpote à domino nostro Papa, vel eius inquisitore ab eo delegato, seu ab ipso episcopo ordinario, informatur ab eodem iudice, & clare ad oculum sibi ostenditur, quòd illud, quod tenet, est contra articulum fidei, vel prædictam scripturam, vel determinationem Ecclesiæ vt de fide factam: & nihilominus perseuerat in suo errore, tunc pandit clare se habere pertinaciam in voluntate. Secundus casus est, & magis pertinaciæ ostensiuus, quando quis post deprehensionem sui erroris, ad man-

D datum iudicis fidei antedicti non vult ab eo errore resilire, illum abiurando, & satisfactionem congruam exhibendo. Iste casus patet clare extra de hæret. cap. Ad abolendam. §. præsenti. Quare concluditur quoad secundum, quòd habere pertinaciam in voluntate illorum quæ sunt fidei, quorum habet errorem in mente, facit hæreticum completiue.

9 Ex quibus liquet clare, quòd proprie hæreticus est ille, qui habet eorum quæ sunt fidei, errorem in mente, & pertinaciam in voluntate: quod clare ostenditur, quando post deprehen-

E sionem erroris ea renuit abiurare.

IN QVÆSTIONEM XXXII. Quis proprie & vere dicatur hæreticus.

COMMENT. LVII.

Postquam, superiori quæstione docuit quot modis possit quis vocari hæreticus, inter quos, vt monui, nonnulli sunt improprij, nunc exactissima diligentia demonstrat, quis vere & proprie hæreticus dicatur, repetens fontes & initia vnde hæresis error oriatur.

Ad hanc

Quot requirantur, vt quis dicatur hæreticus.

a § Ad hanc respondemus, quòd duo sunt quæ faciunt aliquem hæreticum.] *Sed huic dicto videtur aduersari communis Theologorum & Canonistarum sententia, qui ad minus tria postulant, vt quis vere & proprie hæreticus dicatur; primum vt fidem catholicam sit professus, id est, vt sit baptizatus: alterum, error in intellectu eorum quæ fidei sunt: tertium pertinacia in voluntate. Alfonsus Castrus lib. 1. c. 7. de iusta hæret. punitio. Tabiensis in sum. verbo, hæreticus. nu. 1. versi. vnde ad hoc quod proprie, & copiosius ibidem. §. 25. num. 46. vers. vigesimoquinto notandum, quòd hæresis. Simancas de catho. instit. tit. 31. num. 4. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 2. nu. 2. vbi quinque dicis exigi, quæ ad hæc tria reduci possunt. Couarruuias lib. 3. c. 1. num. 2. varia. resolut. versi. hinc sane deducitur. Conradus Brunus lib. 1. c. 2. de hæret. Antoninus in sum. par. 2. tit. 12. c. 5. §. 1. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 40. cum sequent. Melchior Canus lib. 12. c. 8. de locis theologicis, & alij quos libens omitto, quæ non inepte inferri possunt ex beato Thoma 2. 2. q. 11. art. 2. ex cuius sententia optime colligit hoc loco Eymericus, initium hæresis proficisci ex errore intellectus, seu mentis: complementum vero esse à pertinacia, qua quis obdurato animo repugnat veritati catholicæ obedire.*

Ceterum quamuis primum illud requisitum ad constituẽdum hominem hæreticum omiserit Eymericus, non est reprehendendus; quia id suppositum velut manifestum: exploratissimum enim est apud eruditos, neminem posse esse vere & proprie hæreticum, nisi sit prius per baptismum Christianam religionem professus.

b § Nam ad fidem quędam pertinent directe, quædam indirecte.] *Idem tradidit Eymericus par. 1. q. 7. & q. 12. hic vero occasione nouæ disputationis repetiuit. Hæc paucis mutatis, sententia tamen prorsus eadem seruata, transtulit hinc in suam summam Tabiensis verbo, hæreticus. §. 25. num. 46.*

c § Hoc est quæ in Biblia continentur.] *Biblia plurali numero per excellentiam dicuntur libri sacri, seu canonici, quorum auctor est Deus, de quibus dixi supra hac parte super q. 23.*

d § De quibus libris dicit Augustinus in epistola ad Hieronymum.] *Habetur hæc epistola in 2. tomo operum diui Augustini, estque epistola numero 19. & quoniam sæpe meminit Eymericus huius loci, quem trũcatum sæpe citat ex Gratiano cap. ego solis. distin. 9. placuit ex ipsius Augustini fonte integrum referre, habet autem ita:* Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credã: Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse nõ ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserũt: sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. *hæc ille.*

e § Quia in dictis libris canonicis videtur contineri.] *Ita emendaui contra omnes. nam in Bononiensi & Sabellano,* Canonibus *legebatur, in codice Cardinalis de Gambara* Canones, *sed perperam, ex quibus nulla constabat sententia. sensus autem huius loci est: Quæ sunt per Ecclesiam definita vt de fide tenenda, ad fidem pertinent, quia in dictis libris canonicis videntur contineri. nam licet expresse non contineantur in ipsis libris sacris, tamen Ecclesia definiendo aliquid, auctoritate librorum sacrorum nitebatur, quorum auctoritas, vt dixi super q. 23. huius partis, necessarium præbet argumentum ad definiendum ea, quæ fidei sunt.*

f § Et per consequens prædictorum oppositum pertinaciter affirmans hæreticus est habendus.] *Idẽ dixit supra q. 2. Nihilominus tamen multis alijs modis aliquis dici potest vere et proprie hæreticus, vt dixi supra super quæst. 2. huius 2. partis. nisi dicamus illos omnes ad hos tres posse reduci.*

Nemo hæreticus sine pertinacia.

g § Loquendo vero de secundo, quæ scilicet est illa pertinacia in voluntate.] *Pertinaciam requiri in voluntate, vt quis vere & proprie hæreticus dicatur, communis est Theologorum & Iurisperitorum sentẽtia, vt probant fere omnes, quos citaui initio huius commentarij, & colligitur non obscure ex verbis beati Thomæ in sum. par. 1. q. 32. art. 4. ibi:* Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maxime si pertinacia adiungatur. *idem scribit ibidem Bartholomæus Torres Episcopus Canariensis. & iterum diuus Thomas 2. 2. q. 11. art. 2. ad 3. argumentum. Simancas de cath. instit. tit. 48. nu. 1. Alfonsus Castrus lib. 1. c. 9. de iusta hæret. punitio. Locatus in opere iudiciali verbo, hæreticus. num. 18. & copiose Albertinus tract. de agnoscen. assert. quæst. 29. & alij, quos in re facili omitto libenter.*

Quid pertinacia, & quis pertinax.

Est autem pertinacia finitima perseuerantiæ: quia vtraque in rebus coeptis persistit: sed perseuerantia occupatur in bono, pertinacia vero in malo. ita Alfonsus & Simancas præcitatis locis.

Pertinax vero est, qui id temere pertẽdit, quod debet dimittere, vt indicat Melchior Canus lib. 12. c. 9. de locis theologicis, versi. at quid pertinacia sit. vel pertinax est qui persistit in errore, quem sub reatu mortalis culpæ deserere tenetur. Ita Alfonsus lib. 1. c. 9. in principio, de iusta hæreticorum punitione. quæ vero ad hunc locum attinent de pertinacia & pertinace in causa hæresis copiose, subtiliter, & eleganter more suo explicat Melchior Canus loco proxime citato.

h § Quòd aliquis dicitur habere pertinaciam in voluntate duobus modis.] *Hi duo modi hoc loco ab Eymerico relati generales sunt, sub quibus forte multi alij possunt contineri, quibus pertinacia male credentium non obscure detegitur: neque hic*

solum

solum modis quis dicitur pertinax: nam Gerson. par. 1. operum suorum tractatu quodam de pertinacia alios numerat. et glossa in extrauagāti Ioan. xxij. incipiente, Cum inter nonnullos, de verb. signifi. verbo, pertinaciter, il primo. septem recenset. & Turrecremata in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 2. c. 16. recenset viginti pertinaciæ modos, quos repetit Alfonsus Gherrerus in thesauro religionis Christianæ, tit. de hæret. num. 20. cum seq. adde Albertinum tract. de agnos. asser. q. 3. nu. 13. & seq. & copiosius eodem tract. q. 30. vbi fuse recenset 19. modos conuincendi aliquem de pertinacia. & multos etiam refert Simancas de catho. instit. tit. 48. nu. 7. & sequentibus.

Quot modis quis detegatur pertinax.

Cum vero hic Eymericus dicit duobus modis quempiam habere pertinaciam in voluntate, perinde est ac si diceret, duobus modis detegi latentem voluntatis pertinaciam, de quibus vide quæ dixi supra par. 1. super quæst. 12. versi. si autem negat coram iudice fidei. vbi ostendi veram esse hanc Eymerici doctrinam, & monitioni Inquisitorum in causis fidei necessario parendum, cum sufficienter ostendunt aliquid catholicæ fidei repugnare, & hæreticum dogma esse.

QVÆSTIO XXXIII.

De hæreticis tum manifestis tum secretis.

Summarium.

1 *Manifesti hæretici quinam dicantur.*
2 *Et qui secreti.*

Trigesimatertia quæstio est. Hæretici [a] manifesti & secreti, qui & quot modis dicendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd istam quæstionem proposuerunt canonici seu capitulum Sedis Ecclesiæ Tholosanæ domino Innocentio Papæ III. quibus respondet per hæc verba, vt patet extra de verborum significatione, libro 5. c. super quibusdam. vbi sic dicitur: Super quibusdā mandatorū articulis: Et infra. Tua deuotio postulauit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti. Super quo tibi duximus respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publice prędicant, aut profitentur, seu defendunt eorum † errorem, vel qui corā prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate.

† Dictio eorum, deest in antiquis codicibus Gregorianis.

2 Hæretici [b] vero secreti per oppositum dicendi sunt, qui eorum, quæ sunt fidei, habentes errorem in mente, & proponunt habere pertinaciam in voluntate: sed tamen verbo, vel facto exterius non ostendunt.

IN QVÆSTIONEM XXXIII. De hæreticis tum manifestis, tum secretis.

COMMENT. LVIII.

a Hæretici manifesti.] *De hæreticis manifestis agunt Hostiensis, Zabarella, Panormitanus, Antonius de Butrio, & communiter canonistæ in cap. super quibusdam. extra de verbo. signif. Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum lib. 1. cap. 12. Repertorium Inquisitorum verbo: hæreticus. §. quis dicatur hæreticus manifestus. et copiose Arnaldus Albertinus tract. de agnoscen. assert. quæst. 29. Locatus in opere iudiciali verbo, hæreticus. num. 14. & alij.*

De hæreticis manifestis qui disserunt.

Nec indiget longa disputatione tractatio hæc de manifestis hæreticis, qui scilicet manifesti dicantur, cum Romanus Pontifex id aperte desinierit in dicto cap. super quibusdam. de verbor. signif. quod adducit hic Eymericus. Et summa est: quinque vel sex modis dici posse aliquem hæreticum manifestū.

Primo, is intelligitur manifestus hæreticus, qui contra fidem catholicam publice prædicat, quod potest contingere multis modis, vt docet Albertinus tract. de agnoscen. assert. quæst. 29. nu. 8. & seq.

Hæretici manifesti qui & quot modis dicantur.

Secundo, hæreticus manifestus accipitur ille, qui profitetur errorem hæreticorum fidei contrarium: talis enim professio à voluntate firma solet procedere: quare non est mirum si inter manifestos hæreticos computentur, & pertinaces etiam censeantur, qui hæreticales profitentur errores.

Tertio, vocatur hæreticus manifestus, qui vel suum proprium vel aliorum hæreticorum defendit, siue tuetur errorem: imo vero qui aliorum defendit errorem catholicæ fidei inimicum, damnabilior est eo, qui errat, nec hæreticus solum, sed etiam hæresiarcha dicendus est: cap. qui aliorum. 24. q. 3.

Zabarella in dicto cap. super quibusdam. de verbor. signif. hos duos modos pro vno & eodem accipere videtur, dum notat paria esse profiteri, vel defendere errorem.

Quarto, is quoque inter manifestos hæreticos numerandus est, qui coram prælatis seu iudicibus fidei, Episcopis videlicet aut Inquisitoribus iudicialiter conuictus est de hæretica prauitate. Conuictum autem accipere debemus eum, de cuius hæresi constat per legitimam probationem, quæ facit rem manifestam, cap. cum olim. de verbor. signif.

Quinto, manifestus hæreticus etiam dicitur, qui coram fidei iudicibus hæresim iudicialiter confitetur, ex qua confessione fit manifestū & notorium, talem confitentem habuisse errorem in mente cum adhæsione voluntatis. manifestum enim etiam est, quod constat in iudicio per confessionem, vt in dicto cap. cum olim. de verbor. signif.

Sexto et postremo dicitur aliquis manifestus seu notorius

notorius hæreticus, qui per eosdem iudices ecclesiasticos condemnatus est de hæretica prauitate; sententia enim iudicis notorium facit, cap. vestra. & cap. vlt. de cohabit. cler. & mulier. cap. vlt. de tempor. ordi. l. emptorem. ff. de actio. empt. & vend. & notat glos. in dicto cap. cum olim. de verbor. signif. in verbo, confessionem.

Quid conferat intelligere qui sint hæretici manifesti. *Atque ex his innotescit qui sint hæretici manifesti, cuius rei notitia multas vtilitates parere potest, in quibus illa vna est non spernenda, vt cum caueturvel sancitur per leges vel statuta, vt manifesti hæretici expugnentur, intelligatur quid nomine manifestorum hæreticorum sit accipiendum.*

b ¶ Hęretici vero secreti per oppositum, &c.] *De hæreticis secretis alibi dicetur copiosius, quorum tractatio non potest breuiter absolui, vt perfecte intelligatur.*

QVÆSTIO XXXIIII.

De hæreticis affirmatiuis, & negatiuis.

Summarium.

1 *Hæretici affirmatiui qui censeantur:*
2 *Et qui negatiui.*
3 *Hæretici negatiui, vt impœnitentes condemnandi sunt.*

TRigesimaquarta quæstio est: Hæretici negatiui, & affirmatiui, qui dicendi sunt?

1 Ad hanc a respódemus, quòd hæretici affirmatiui dicti sunt, qui habent eorum quæ sunt fidei, errorem in méte; & verbo b vel facto ostendunt, se modis prædictis habere pertinaciam in voluntate.

2 Negatiui c vero hæretici dicti sunt, qui coram iudice fidei per testes legitimos de aliqua hæresi, vel errore, quos nolunt, vel non possunt repellere, rite siue iuste conuicti sunt: sed non confessi, immo in negatiua constanter † perseuerant: verbo fidem catholicam profitentur, & detestátur etiam verbo hæreticam prauitatem. † al. semper

3 Hi enim d quamdiu in huiusmodi negatione persistunt, licet aliàs conuersationem bonam prætendat, hæretici absque dubio sunt censendi: Euidenter nanque impœnitens est, qui peccatum, de quo conuincitur, diffitetur. Et hæc est sententia Hostien. in summa, tit. de hæret. §. qualiter deprehendatur quis in hæresim. vbi dicit sic; Aduerte tamen sane intelligendo, quia vocatus, aut confitetur errorem suum, aut negat; si confitetur. & infra. Si autem negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per ecclesiasticum iudicem, ad quem illud pertinet, vt dicitur eod. tit. Ad abolendam. respon. 1. & §. 1. & notaui infra eod. tit. §. qualiter deuitetur, & hoc præsentibus potestatibus sæcularibus, vel eorum baliuis, vt animaduersione debita puniatur. vt eod. tit. Excómunicamus itaque. respóso. 1.] hæc Hostien. de hoc plus infra parte tertia.

IN QVÆSTIONEM XXXIIII.

De hæreticis affirmatiuis, & negatiuis.

COMMENT. LIX.

a AD hanc respondemus, quòd hæretici affirmatiui dicti sunt, &c.] *Idem per omnia auctor Repertorij Inquisito. verbo, hæreticus, §. hæreticus affirmatiuus. & Campegius apud Zanchinum tract. de hæret. c. 12. & Vmbertus Locatus in opere iudiciali verbo, hæreticus. nu. 24. versi. horum etiam hæreticorum. & alij. Est autem optima descriptio hæretici affirmatiui, & in his iudicandis Inquisitores aut nullam, aut perexiguam habent difficultatem, cum eorum delicta statim se sensibus insinuent.*

b ¶ Et verbo, vel facto ostendút se modis prædictis habere pertinaciam in voluntate.] *Multum sunt notanda hæc verba:* & verbo, vel facto, *quibus non obscure videtur indicare Eymericus affirmatiuos hæreticos dici posse, non modo ex verbis, verum etiam ex factis, quasi facta interiorem animi credulitatem & intentionem præ se ferant. l. 1. §. diuus Adrianus. ff. ad l. Corneliam. de sicar.*

An qui facta hæreticalia cómittit, sit puniédus vt hæreticus. *Grauissima autem est & valde anceps hæc quæstio: An is sit puniendus vt hæreticus, qui facta hæreticalia committit, quam tractat Albertinus tract. de agnos. assert. q. 32. nu. 17. & q. 34. nu. 53. & q. 36. nu. 18. & latissime Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 276. & multis sequentibus.*

Ac primum quidem plurimum refert intelligere, an quis sponte, vel coacte facta hæreticalia commiserit. Si per coactionem & metum fecit, quid sit sentiendum copiose docui supra par. 1. super quæst. 9. quod non est hic iterum inutiliter repetendum.

Facta ex quibus oriútur violentæ suspiciones. *Si vero sponte quis facta hæreticalia committat, vt intelligatur, quãdo in eum velut in hæreticũ sit procedendum, facta distinguenda sunt. Quædam enim sunt facta ex quibus violentæ oriuntur suspiciones, vt cum quis de hæresi infamatus, aut suspectus tempore mortis petit consolationem ab hæreticis iuxta consuetudinem eorum, & similia de quibus diximus infra par. 3. tit. de signis quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possint. atq; hæc si quis committat presumptione iuris & de iure contra quam non admittitur regulariter probatio, censetur hæreticus, & habere præsumitur pertinaciam in voluntate, de quibus potest vere hic locus accipi.*

Facta secundi generis, in quibus error exprimitur manifeste. *His factis proxima sunt illa, in quibus error exprimitur manifeste, quæ nullo modo possint in bonam partem accipi, vt dæmones adorare, idolis genua flectere, reuerentiam hæreticis suo more exhibere, &c.*

bere, communionem ab eis iuxta ritum suum accipere, se more Iudæorum circuncidere, Mahometo diuinum cultum præstare, & similia.

Alia denique sunt facta, in quibus nihil apparet de ritu infidelitatis: vt hæreticos visitare, alimoniam eis præstare, comitari, defendere eorum personas, & similia.

Facta tertii generis in quibus non interuenit ritus infidelitatis.

Si de secundis factis sit sermo, vera mihi videtur sententia eorum qui dicunt, contra eos qui talia committunt sponte, posse procedi velut contra hæreticos, quamuis de intentione eorum formaliter non constaret: quoniam interpretatione, siue iuris præsumptione intentio infidelitatis in illis actibus concurrit. ita Albertinus & vere præcitatis locis: nam cum factum suapte natura est damnatum & malum, præsumitur mala intentione factum. l. si non conuitij. C. de iniurijs. c. 1. de præsumptio. optime Panormitanus in c. cum te, nu. 29. de re iud. & in c. ad hæc 1. nu. 3. de appellatio. facit textus in l. nam ludus. & l. item Mela. ff. ad l. Aquiliam. atque de his factis crederem etiam posse hunc Eymerici locum intelligi dum dicit, hæreticos affirmatiuos ex factis posse deprehendi: nam hæc quoque facta pro manifesta probatione habentur, cum ex eis oriantur iuris præsumptiones: legum autem præsumptiones veræ & propriæ probationes dicuntur. l. fi. in fine. ff. de probat. Iason in l. 1. nu. 9. C. de testamen. milit. & in l. licet imperator. nu. 8. ff. de legat. 1. Et Archidiaconus in cap. quicunque. de hæret. lib. 6. vers. credentes. optime ait ea indicia siue facta, quæ ad bonum retorqueri non possunt, nec ad aliud nisi ad illud quod expresse indicant, pro probationibus habenda esse: et ideo perspicuæ vocantur insidiæ. l. dolum. C. de dolo.

Ac de his proculdubio factis est etiam accipienda sententia eorum qui autumant, eum velut negatiuum tradendum esse curiæ sæculari, qui factum hæreticale confitetur, prauã autem intẽtionem negat; de quo articulo nihil nunc statuo: est enim perdifficilis, nec nostræ breuitatis, de quo latissime Ioãnes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 276. & multis seq.

Iam hoc est diligentissime obseruandum, quòd quamuis ex his factis fictione iuris præsumatur hæresis vel apostasia, nihilominus tamen cum ea præsumptio solũ sit præsumptio iuris, aduersus eã probatio in contrarium admitti poterit, iuxta doctrinã Bartoli, Iasonis, & aliorum in l. licet. ff. de leg. 1. & dixi plene infra in hac 2. parte, super quæst. 53. nã qui dæmones adorauit, aut ob amorẽ, aut ob cupiditatẽ habendi thesauros, se fecisse dicere poterit: & qui ceteros ritus infidelitatis patrauit, ob cõmoda tẽporalia id fecisse dicere poterit absque vllo mẽtis errore: quamuis, vt verum fatear, difficulter hæc possunt persuaderi, nec iudices debent huiusmodi excusationes admittere nisi cum exquisitissima consideratione: quis enim facile credat à volente & nõ coacto hæc absq; errore mẽtis fuisse perpetrata?

Committentes facta hæreticalia seu apostatica qualiter recõcilientur.

Sed videamus quomodo recipi debeant, qui facta hæc hæreticalia & apostatica committunt. & omissa nunc longa, ac nimis exquisita disceptatione, in his recipiendis, ac reconciliandis vsu sacri &

A supremi tribunalis hæc praxis recepta summo iudicio esse videtur: si committentes talia facta sponte compareant, & dicant se non credidisse ita faciendum esse, sed fidem in corde retinuisse, tunc abiurãt vt vehementer suspecti, & aliæ pœnitentiæ salutares ipsis imponuntur. Quòd si dicant & fecisse & ita faciendum credidisse, abiurãt tunc vt formaliter hæretici vel apostatæ, & grauius puniuntur, maxime si sponte, aut nullo inducto metu, aut leui metu incusso hæreticalia vel apostatica facta cõmiserint.

Quòd si non compareant sponte, & confitentur facta hæreticalia vel apostatica, prauam autem in-

B tentionem negant: tunc super intentione torquentur, vt intelligatur, an reuera ita crediderint nec ne: & si post torturam legitime adhibitam in negatiua persistunt, dicentes se non habuisse prauam intentionem, tunc similiter abiurant vt vehementer suspecti. & verisimile fit eos non habuisse prauam intentionem, qui per grauem metum talia commiserunt. Si vero intentionem prauam, seu mentis errorem confitentur: tunc tamquam formales hæretici vel apostatæ abiurare compelluntur, si reuerti velint ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatem: & graues item pœnitentiæ illis imponuntur.

C Ceterum vt grauius vel mitius puniantur, considerãda est qualitas metus illati, & personæ delinquentis, an iuuenis vel vir: an doctus vel imperitus: an laicus vel clericus seu religiosus. & similes circunstantiæ, quæ delicta solent minuere, vel aggrauare.

Sane illi, qui cum non sponte venerint, confessi fuerint prauam intentionem, & mentis errorem, si reuerti voluerint, postquam hæresim vel apostasiam abiurauerint, de iure ad perpetuum carcerem sunt damnandi. cap. excommunicamus. el 2. §. Si qui autem, extra de hæret.

D Iam si de illis factis sit sermo, in quibus nihil apparet de ritu infidelitatis, quamuis ex illis suspicio hæresis oriatur, at tamen nec hæresis, nec hæreseos credentia inde nascitur, & ob id in eos, qui talia facta committunt, non poterit procedi tanquam contra hæreticos, aut hæreticorum credentes, sed solum tanquam contra suspectos; cum ea facta interdum patrentur ex affectione carnali, interdum precibus amicorum, interdum vero pecunia interueniente: vt optime docuit Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 9. quem per omnia sequitur Eymericus par. 2. q. 50. nu. 4. vbi scri-

E psimus cumulate.

Et ex hac accurata factorum distinctione, quæ à paucis fortassis tam dilucide tradita est, potest facile intelligi qualis hæresis suspicio à delinquentibus, & committentibus hæc, vel illa facta contrahatur, præsertim cum sponte ea cõmittunt, vt dixi.

c ¶ Negatiui vero hæretici, &c.] De negatiuis hæreticis agunt illi, quos initio huius commentarij citaui. item Repertorium Inquisitorum verbo, negatiua. & Simancas de catho. instit. tit. 48. nu. 15. insuper omnes illi, quos longa serie retuli apud Eymericum 3. par. super 12. modo processum fidei terminandi, nu. 207.

In his

Negatiui hæretici difficulter cognoscuntur.

In his autem cognoscendis & iudicandis grauis est difficultas: nam cum hi negent, contra vero testes dicta vel facta eorum contra eos affirment; non facile potest iudicium exerceri: qua tamen ratione horum causæ tractari debeant, ne quid iniustum, aut incautum committatur, prudentissime & plenissime more suo docet Eymericus 3. par. in 12. modo processum fidei terminandi, nu. 207. & sequentibus, vbi dicemus copiose.

4 ¶ Hi enim quandiu in huiusmodi negatione persistunt, &c.] *idem repetiuit Eymericus 3. par. in 12. modo processum fidei terminandi, vbi nos plenissime ostendimus hanc sententiam & veram esse & communi voto receptã, quam præter cetera probant euidenter concilium Biterrense c. 9. & conciliũ Narbonense c. 26. neque huiusmodi negatiui excusabuntur per protestationem, quo minus tradi debeant curiæ sæculari, vt præcitato loco ostendimus.*

An qui de antiquis dictis, vel factis hæreticalibus conuincuntur, sint negatiui.

Sed in hac quæstione, illa est præcipua difficultas dirimenda, quam à paucis è nostris in hac causa tractatam video: An illi negatiui dici possint, qui de dictis vel factis hæreticalibus, vetustis tamen & diu commissis conuincuntur, aut potius in his obliuio sit præsumenda: nam si obliuio præsumatur, non censebuntur negatiui, cum proprie ea dicamur negare quæ recordamur, & propterea non tradentur curiæ sæculari. Quæstio hæc frequens est & valde vtilis, & maximi in primis momenti, cum de vita hominis agatur, totaque pendet ab illa altera difficultate, quãto tempore præsumatur induci obliuio.

In his ergo breuiter more nostro certiora tradentes, primum statuendum est, in arduis & horrendis factis non esse præsumendam obliuionem: nam vt Plinius affirmat, in rebus arduis non læditur, aut alteratur memoria. Aymo consi. 134. nu. 31. Masuerius apud Iasonem in l. seruum. C. de seruis fugit. quod expresse cautum inuenio instruct. quadam Hispalen. anno MCCCCLXXXIIII. c. 13. ibi: En actos graues y señalados, en los quales no se presume oluido. *id est, in factis grauibus & insignibus, in quibus non præsumitur obliuio. quamobrem si quis Lutheranorum more templa sacra diruisset, aut deleuisset imagines Sanctorum, aut hæreticas propositiones ex proposito prædicasset, aut scripsisset: tametsi longum tempus post hæc facinora transiuisset, non excusaretur dicens se oblitum esse, quominus velut negatiuus hæreticus esset tractandus: nam in factis huiusmodi proprijs non est facile credẽda obliuio, quamuis alias etiam spatio aliquot annorum in facto proprio inducta præsumatur. l. si arbiter. ff. de probat. l. 3. §. due autem. ff. de Carbo. edicto. l. peregre. ff. de acq. possess. Grammaticus decis. 60. incipien. in causa excellentis, nu. 7. & seq. atque hoc ipsum puto statuendum in factis, aut dictis solitis et consuetis, licet ardua non sint: nam nec in his præsumenda est obliuio. Idem sentias de factis semper comitantibus delinquentem, vt si quis libenter passus sit se circumcidi, & de hoc conuincatur, non poterit opponere obliuionis exceptionem.*

In ceteris vero causis, quæ insignes & ardua nõ A *sunt, quãtum tempus exigatur ad hoc vt obliuio inducta præsumatur, non satis conuenit inter Doctores: nam multi in l. si de eo. ff. de acq. possess. & in l. furtum. ff. de vsucap. & in l. licet. vbi Bald. & Ang. C. de acq. possess. & Bar. in l. ex consensu. §. cum qui. de appell. per decennium induci obliuionem autumant. Innoc. in c. 2. de restit. in integrum. & Bal. in l. seruum fugitiuũ. C. de seruis fugitiuis. non requiri decennium ad inducendam obliuionem putant, nullum tamen tempus taxãt. Sed Accur. in d. l. furtum. verbo, vel longo. & Inno. in c. querelam. de electio. & Saly. in d. l. seruum fugitiuum. C. de seruis fugit.* B *& Bal. in l. 2. C. de seruit. & aqua. & Cynus in l. 1. C. vbi causa stat. et alij asserunt hoc arbitrio iudicantium esse relinquendum: & hanc opinionem vocat magis cõmunem Iason in d. l. seruum fugitiuum. C. de seruis fugit. nu. 46. quem sequitur Ioannes Rojas tract. de hær. par. 1. nu. 90. & seq. quia quando tempus non est à iure præfinitum, id iudicantis arbitrio relinquitur, inspectis personarum et causarum circunstãtijs. l. 1. ff. de iure deliberan. Tiraquellus in l. si vnquam. verbo, omnia vel partem aliquam. nu. 51. & sequen. C. de reuocan. donatio.*

In factis vel dictis nõ arduis, quanto tempore præsumatur induci obliuio.

Ego ab hac communi sentẽtia non recedo, nihilo- C *minus tamen hoc monendum diligentissime & perspiciendum existimo, quoniam res grauis est, & de vita hominis agitur, vt Inquisitores cuncta rimentur, pendantque negotij seu delicti qualitatem: in primis vero delinquentis ingenium & naturam, sunt enim multi sua pte natura obliuiosi, & stupidi, sunt alij memorosi & factorum, ac dictorum tenaces, vnde in illis minori tempore præsumetur obliuio, nec propterea iudicabuntur negatiui, in his vero difficilius memoriæ lapsus creditur, ideoque si negent hæreses de quibus conuincuntur, non facile se tuebuntur, obliuionem allegando.*

D *Ex his possumus colligere quid sit respondendum ad perdifficilem illam quæstionem: An sit negatiuus censendus, ac velut diminutus confitens et pertinax damnandus, qui vel omnes hæreses, de quibus conuincitur, vel omne delicti tempus, vel omnes complices non reuelat: nam si hæc recentia sint, in quibus non facile præsumatur obliuio, tanquam diminutus confitens & impœnitens damnari poterit: secus autem erit agendum, quotiens quædam in his erunt paulo antiquiora & vetustiora, quæ facile à memoria recessisse credantur: vel si aliquæ aliæ causæ subsint, vt grauis infirmitas, læsio capitis, negotia plurima, vel alia, ex quibus præsumi possit obli-* E *uio, vt luculenter & vere ostendit Thomas Grammaticus in prædicta decis. 60. nu. 7. verisimile enim est, eum qui quasdam hæreses fatetur, & eas grauiores, & quosdã complices reuelat, præsertim si coniunctos et amicissimos, cetera etiam fuisse dicturum si recordaretur. ita sentire videtur Simancas de catho. instit. tit. 48. nu. 28. & Ioannes Rojas tractat. de hæret. par. 1. assertio 22. quorum sententia & æquissima, & omnino tenenda mihi videtur.*

An sit negatiuus vel diminutus cõfitẽs, qui vel omnes hæreses, vel omne delicti tẽpus vel omnes complices non reuelat.

Contra vero is velut diminutus confitens & negatiuus tradendus esset curiæ sæculari, qui non fateretur omnes errores hæreticales, de quibus esset

conuictus per testes omni exceptione maiores, si illi adeo recentes, aut graues essent, quorum verisimiliter non posset credi oblitus: nam falsa pænitentia est, cum de omnibus peccatis non agitur, nec licet dimidiam sperare veniam. c. quem pænitet. de pænitent. dist. 1. c. omnis. extra de pænitent. & remissio. Simancas in enchyridio, tit. 61. nu. 4. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertio. 21. cetera huc spectantia facile nunc omitto, alibi fortassis commodius traditurus.

QVÆSTIO XXXV.

De causis, ex quibus in genere aliqui dicantur hæretici.

Summarium.

1. *Tria in genere credenda sunt, & qua.*
2. *Hæreses in triplici sunt genere.*
3. *Hæretici vel sentiunt contraria articulis fidei:*
4. *Vel contra sacram scripturam:*
5. *Vel contra definitionem Ecclesia de fide.*

Trigesima quinta quæstio est: Hæretici [a], ex quibus & quot causis in genere sic dicendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd vt dictum est supra in prima parte. q. 12. & in hac secunda. q. 32. Credenda sunt in genere tria, scilicet articuli fidei, libri canonici, & constitutiones seu canones ab Ecclesia decreti vt fide tenendi.

2 Et per oppositum hæreses sunt in triplici genere, scilicet quia vel obuiant fidei articulis: vel libris canonicis: vel constitutionibus per Ecclesiam factis vt de fide tenendis.

3 Et consequenter hæretici sunt, quicunque sunt ex causis tribus in genere, scilicet vel quia defendunt errorem, qui est directe contra articulos fidei: vt defendentes Spiritum sanctum non procedere ab vtroque, videlicet Patre & Filio: quod est contra illud, quod dicitur in symbolo patrum, vbi dicitur: Qui ex Patre Filioque procedit †.

† Vide quæ diximus supra par 1. super symbolo Sanctorum Patrum.

4 Vel quia defendunt errorem, qui est directe contra scripturam sacram, seu libros canonicos: vt defendentes mundum non incœpisse, sed ab æterno fuisse: quod est contra illud quod dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cælum & terram.

5 Vel quia defendunt errorem, qui est directe contra constitutiones per Ecclesiam factas vt de fide; vt defendentes vsuram non esse peccatum: quod est contra. c. Ex graui. in Clemen. de vsuris. seu quòd Christus cum Apostolis nihil habuit in proprio vel communi; quod est contra extrauagantem Domini Ioan. xxij. Cum inter. Quæ capitula sunt decreta vt fide tenenda, vt patet ibidem.

A IN QVÆSTIONEM XXXV. De causis, ex quibus in genere aliqui dicantur hæretici.

COMMENT. LX.

[a] Haeretici ex quibus & quot causis, &c.] *Materiam huius quæstionis copiose tractauimus supra in hac 2. parte, super quæst. 2. vbi tradidimus plures generales regulas, ad dignoscendum ex quot capitibus seu causis possit aliqua propositio dici hæretica, siue homo hæreticus; de quo item argumento agunt luculenter Turrecremata* B *in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 9. & multis seq. Melchior Canus lib. 12. cap. 7. de locis theologicis, & Arnaldus Albertinus tract. de agnoscen. assert. quæst. 5. & alij. quare ne actum agere videamur, satis sit hæc admonuisse lectorem.*

QVÆSTIO XXXVI.

De hæreticis damnatis in toto iure canonico.

C

Summarium.

1. *Hæretici damnati, de quibus in Decretis.*
2. *Hæretici, de quibus in Decretalibus fit mentio.*
3. *Hæreticus damnatus in extrag. Quia vir.*

Trigesima sexta quæstio est: Hæretici [a] per Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in iure canonico; qui sunt?

Ad hanc respondemus, quòd D quidam hæretici apparent condemnati ex Decretis: quidam ex Decretalibus: quidam ex Extrauagantibus.

De hæreticis condemnatis in Decretis.

Ex decretis, dist. 15. & 24. q. 3. c. Quidam autem hæretici habentur isti. Simon magus, à quo Simoniani. Basilides, à quo Basilidiani. Nicolaus Diaconus, à quo Nicolaitæ. E Gnostici. Carpocrates, à quo Carpocratiani. Cerinthus, à quo Cerinthiani. Nazaræi. Ophitæ. Valentinus, à quo Valentiniani. Apelles, à quo Apellitæ. Archontiaci. Adamiani. Caiani. Sethiani. Melchisedechiani. Angelici. Apostolici. Cerdon quidam, à quo Cerdoniani. Marcion Stoicus, à quo Marcionistæ. Artotyritæ. Aquarij. Seuerus, à quo Seueriani. Tatianus, à quo Tatiani. Alogij. Cataphrygi. Cathari. Paulus Samosatenus, à quo Pauliani. Hermogenes, à quo Hermogeniani. Manes, à quo Manichæi. Anthropomorphitæ. Hieracis, à quo Hierachitæ. Nouatianus.

Romæ

Romæ vrbis presbyter, à quo Nouatiani. Montani. Hebion, à quo Hebionitæ. Photinus Syrmij Episcopus, à quo Photiniani. Aerius, à quo Aeriani. Aetius, à quo Aetiani: iique Eunomiani ab Eunomio dialectico Aetij discipulo. Origenes, à quo Origeniani. Noetus, à quo Noetiani. Sabellius, à quo Sabelliani. Arius Alexandrinus presbyter, à quo Ariani. Macedonius Episcopus, à quo Macedoniani. Apollinaris, à quo Apollinaristæ. Antidicomaritæ. Metangismonitæ. Patritius, à quo Patritiani. Colluthus, à quo Colluthiani. Florinus, à quo Floriani, seu Floriniani. Donatus, à quo Donatistæ. Bonosus Episcopus, à quo Bonosiani, seu Bonosiaci. Circuncelliones. Priscillianus, à quo Priscillianistæ. Lucifer Sardiniæ Episcopus, à quo Luciferiani. Iouinianus Monachus, à quo Iouinianistæ. Heluidius, à quo Heluidiani. Paternus, à quo Paterniani. Arabici, quia de Arabia. Tertullianus Africanus presbyter, à quo Tertullianistæ. Tessarescædecatitæ. Nyctages. Pelagius Monachus, à quo Pelagiani. Nestorius Constantinopolitanus Episcopus, à quo Nestoriani. Sabbatius. Cælestius. Eustathius. Iulianus Celanensis. Cælestin⁹. Maximinus. Maximus. Vnicus. Lampetius. Eutyches. Petrus. alius Petrus. Acacius. Eutyches Constantinopolitanus abbas, à quo Eutychiani. Acephali. Theodosius Alexandriæ Episcopus, à quo Theodosiani. Gaianus Alexandriæ Episcopus, à quo Gaianitæ. Agnoitę. Tritheitę.

Hæretici in Decretalibus condemnati.

2 Ex Decretalibus vero extra de hæret. c. Excommunicamus. 2. habentur isti: Cathari: Patareni: Pauperes de Lugduno: Passagini: Iosepini: Arnaldistæ: Speronistæ.

De hæreticis per Extrauagantes condemnatis.

3 Ex Extrauagantibus autem nullus habetur ex nomine, nisi in extrauagante domini Ioannis xxij. Quia vir reprobus. vbi damnatur, ac frequenter hæreticus ibi nominatur frater Michael de Cæsena prædictus, ordinis fratrum Minorum quondam Generalis Minister: sed postmodum propter hęresim depositus, & condemnatus.

IN QVAESTIONEM XXXVI. De hæreticis damnatis in toto iure canonico. COMMENT. LXI.

a HAeretici per Ecclesiam condemnati, de quibus agitur in iure canonico.] *De argumento sine materia huius quæstionis copiose disseruit Eymericus supra in hac eadem parte, quæst. 6. 7. & 8. quibus locis diximus quæ hanc quæstionem illustrabunt. Et rursus de Michaele de Cæsena, cuius meminit auctor in fine huius quæstionis num. 3. egimus copiose in hac 2. parte, super quæstio. 15.*

Iam hæc quæstio in omnibus Directorũ codicibus erat deprauata, quam tamen suæ integritati restituimus iuxta emendationem iuris canonici nuper Romæ impresi.

B *Cum vero auctor hic agit de hæreticis damnatis in toto iure canonico, intellige de damnatis nominatim & expresse sub proprijs nominibus, vt patet: non autem de damnatis in genere, de quibus agitur in multis locis iuris canonici: sed præcipue in cap. excommunicamus 1. & 2. & in cap. Ad abolendam. extra de hæret.*

QVÆSTIO XXXVII.

C

De hæreticis in iure ciuili nominatis.

TRigesimaseptima quęstio est, Hęretici condemnati per Ecclesiã, de quibus agitur in iure ciuili; qui sunt?

Ad hanc respondemus, quòd C. de hære. l. Ariani. enumerantur quamplures hæretici de illis, qui etiam enumerantur 24. q. 3. c. Quidam autem hære-
D tici. de quibus est actum supra q. proxima. Enumerantur a etiam ibi alij, de quibus non agitur in Decretis, nec Decretalibus, nec Extrauagantibus, & sunt isti: Pneumatomachi b: Papinianistæ c: Pepuzitæ d: Borboritę e: Messaliani f: Euchytę, siue Enthousiastę: Audiani g: Hydroparastatæ h: Tascodrogitæ i: Batrachitę k: Marcelliani l: Encratitæ m: Apotacitæ n: Saccophori o.

IN QVÆSTIONEM XXXVII. De hæreticis in iure ciuili nominatis. COMMENT. LXII.

E HAec quæstio in omnibus exemplaribus erat omnino mendosa & deprauata, recitabanturque in ea quædam nominum portenta nihil penitus significantia, quam inspecto Eymerici instituto restituimus ex l. Ariani. C. de hæret. cum enim Eymericus videret quosdam in dicta l. Ariani. numerari hæreticos, qui in iure canonico non recensentur, vt omnium notitia haberetur, eos hic instituit tantum recensere ex iure ciuili, quorum mentio non videbatur facta in iure canonico; ita nos eos tantũ selegimus, qui pontificio iure non continentur: atque ita instituto auctoris respondentes, quæstionem suæ restituimus integritati.

Monendi tamen sumus hæreticos, qui hac quæstione numerantur in iure canonico recenseri nominibus diuersis tametsi re ipsa conueniant, vt sequentia demonstrabunt. A

[a] ¶ Enumerantur etiam ibi alij, de quibus non agitur in decretis, &c.] *Non agitur sub eisdem nominibus & appellationibus, hæreses tamen ibi numeratæ his competunt; nam ijdem hæretici, aut ob diuersas hæreses, aut ob alias causas diuersas appellationes sunt sortiti.*

Pneumatomachi. [b] ¶ Et sunt isti Pneumatomachi.] *Ita vocat Epiphanius hæresi 74. vbi contra hos grauiter more suo disserit, & ita rectissime græco vocabulo appellantur, non* Pneumachomachori, *aut* Pneumachomacochi, *vt apud Lutzemburgum in catalogo hæreticorum: ita vero dicti sunt quòd Spiritui sancto aduersentur, seu pugnent quodammodo contra Spiritum sanctum, dum ipsum negant esse Deū. hi non differunt à Macedonianis, quos damnat synodus Constantinopolitana, vt dixi supra par. 1. super cap. sancta Romana. vnde Ioannes Damascenus:* Pneumatomachi, *inquit,* id est, cum Spiritu bellantes, aut Spiritus hostes, à Macedonio Spiritus hoste nominati sunt. *Spiritum autem sanctum ab eis contumelijs affici, quem Deum esse negant Epiphanius præcitato loco docet his verbis:* In Spiritum sanctum omnes hi blasphemi sunt: non connumerantes ipsum Patri & Filio in deitate. *hæc Epiphanius.* B C

Papianistæ. [c] ¶ Bapianistæ.] *Sunt qui putent dictos esse Papianistas à Papia Hieropolitano Episcopo Ioannis Euangelistæ auditore, & Polycarpi condiscipulo, de quo multa Eusebius lib. 3. c. vlt. histo. ecclesiast. hunc Alfonsus Castrus lib. 1. aduersus hæreses errori suo renuntiasse indicat, à quo non multum dissentit Ioannes Picus in apologia sua, q. 7.*

Hæretici, qui hunc sunt secuti Chiliastæ *dicti sunt, eo quòd post mille annos Christum in terris in carne cum electis regnaturum iudaice arbitrarentur, vt referunt beatus Hieronymus & Trithemius.* D

Lutzemburgus in catalogo hæreticorum, verbo, Papianistæ. *ait hos esse de secta Manichæorum ponentium duo contraria principia.*

Pepuzitæ. [d] ¶ Pepuzitæ.] *Eosdem vocat Pepuzianos Augustinus hæresi 28. & Epiphanius hæresi 49. hos Nicephorus lib. 12. c. 32. cum Montanistis, & Phrygibus coniungit. Epiphanius cum alijs. nam hæresi 49. ita scribit:* Quintilliani, qui & Pepuziani appellantur, Artotyritæque, ac Priscilliani, ijdem sunt cum Phrygibus, & ex ipsis originem duxerunt. *hæc ille. Pepuzitis Pepuza ciuitas, seu villa nomen dedit, in qua Montanus, & Prisca & Maximilla, à quibus hi duxerunt originem, vixerunt. apud hos feminæ dignitate sacerdotali honorabantur.* E

Horum alias nefandas & sordidas opiniones refert Epiphanius præcitato loco, & Petrus Godofredus in l. Ariani. C. de hæret. cum his consentiebant illi hæretici, qui pro vino, lac in calicibus consecrabant, quos Iulius primus in epistola ad Episcopos Ægypti missa, grauiter confutauit.

Borboritæ. [e] ¶ Borboritæ.] *Hos Borborianos appellat Epiphanius hæresi 26. quorum & alia ibi refert portentosa nomina: nam ijdem* Gnostici *dicuntur, &* Coddiani, *&* Stratiotici, *&* Phiobionitæ, *&* Zacchæi, *&* Barbelitæ, *hos Borboritas partem esse Manichæici furoris testatur Imperator in l. quoniam. C. de hæret. ibi:* Exceptis scilicet his, quos vel Manichaicus furor, cuius partem & Borboritas esse manifestum est. *de his plura Epiphanius præcitato loco, & alij quos omitto consulto.*

Messaliani. [f] ¶ Messaliani.] *Messaliani, siue* Massaliani, Euchytæ, *siue* Enthousiastę; *ijdem sunt, vt colligitur ex concilio primo Constantinopolitano, cuius canones habes in primo cōciliorum tomo, pag. 620. vbi damnati sunt, de quibus ita ibi:* Venientes ad nos pientissimi & religiosissimi Episcopi Valerianus & Amphilochius proposuerunt in communi considerandum de Messalianitis, hoc est, Euchytis, vel Enthusiastis, qui in Pamphilia versantur, vel quocunque nomine contaminatissima hæresis vocatur. *hæc ibi. Beatus Augustinus in catalogo hæreseon, hæresi 57. Messalianos vocat* Psallianos *siue Euchytas. Euchytæ autem seu Enthusiastæ dicti sunt ab orando & sacrificando, vt præcitati scribunt: horum enim præcipua hæresis fuit semper absque vlla intermissione orandum esse, & ad omnia sufficere orationem. de his multa etiam Nicephorus lib. 11. cap. 14. & Cassiodorus in tripar. hist. lib. 7. c. 11. & Theodoritus lib. 4. cap. 10. historiæ ecclesiast. De his nefanda etiam multa commemorat Michael Psellus in libro de dæmonibus, quem refert Petrus Godofredus in l. Ariani. C. de hæret. ea nos breuitatis gratia omittimus.*

Audiani. [g] ¶ Audiani.] *Hos Epiphanius hæresi 70.* Audianos, *siue* Odianos *vocat, & beatus Augustinus in catalogo ipso, nu. 50.* Vadianos, *siue* Antropomorphitas. *hi ab Audio quodam, qui fuit temporibus Arij, duxerunt originem. Is Audius, siue Audeus fatue intelligens illud quod scriptum est:* Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: *humanam formam putauit habere diuinitatem, & corporis partibus esse distinctam, non respiciens diuinæ scripturæ sensum. & qui ita putabant inter illos, proprie* Antropomorphitæ *vocati sunt: eorundem alius error erat, damnare facile Episcopos quòd essent diuites, & alijs de causis. De his multa quoque Nicephorus lib. xj. histor. ecclesiast. cap. 14. & lib. 13. cap. 10. & Theodoritus lib. 4. cap. 9.*

Hydroparastatæ. [h] ¶ Hydroparastatæ.] *Alias* Hydroparastæ, *hos ex ipso nomine conijcere licet eos fuisse quos* Aquarios *appellat Isidorus, & Gratianus 24. q. 3. cap. quidam autem. quia solam aquam offerrent in calice sacramenti, apud Epiphanium hæresi 46. illi qui à Tatiano orti vinum reprobabant,* Tatiani *dicti sunt, sed Theodoritus lib. 1. hæreticarum fabularum,* Hydroparastatas, *vocat. qui Encratitis adnumerantur. de Aquarijs Augustinus in lib. de hæret. cap. 64.*

Tasco-

Tascodrogitæ. [i] ¶ Tascodrogitæ.] *Constitutione secunda nouellarum legum Theodosii Augusti. hi Ascodrogitæ, seu Ascodrogi appellantur. Epiphanius hæresi 48.* Tascodrugitas *vocat, & cum* Phrygastis ac Montanistis *coniungere videtur. hi cum ceteris eiusdem sectæ vetus & nouum testamentum recipiunt, sed post prophetas, alios prophetas introducunt, nempe Montanum hæreticum, & Priscillã, & Maximillam impuras feminas.*

Batrachitæ. [k] ¶ Batrachitæ.] *Aliis* Brachitæ, *vt habet Alfonsus Castrus, lib. 2. aduersus hæreses, ad Manichæos pertinent nimium notos, vt ait Lutzemburgus in catalogo hæreticorum verbo:* Brachitę. *in his non facile percipias originem, aut appellationis rationem: sunt enim vti existimo vulgares, & barbaræ voces eo sæculo notæ.*

Marcelliani [l] ¶ Marcelliani.] *Marcelliani, vt scribit Epiphanius hæresi 72. à Marcello quodam ex Ancyra Galatiæ vrbe originem trahente appellati sunt; hic Marcellus in principio cum Sabellio sentire diffamatus est: sed sæpe conatus est se tutari, at à multis accusatus est, quòd in eisdem perseueraret. fortaßis ductus pænitentia se aliquando correxit: nam pro ipso orthodoxi quidam defensiones ediderunt. ceterum Imperator in dicta l. Ariani. quam nunc interpretamur inter hæreticos ponit Marcellianos. non desunt qui putent Marcellianos dictos à Marcellina quadam socia sectæ Carpocratis, quæ colebat imagines quidem Iesu & Pauli, atque Homeri poetæ simul & Pythagoræ adorando, incensumque ponẽdo, vt beatus Augustinus scripsit. rursus de Marcello vide Nicephorũ, lib. 8. c. 53. histor. eccles.*

Encratistæ. [m] ¶ Encratistæ.] *Hos beatus Epiphanius hæresi 46. & 47. & diuus Augustinus, tom. 6. lib. de hæresibus, cap. 25.* Encratitas *vocant. alij* Engratistas, *siue* Engratitas *appellant. iidem dicuntur* Tatiani *à Tatiano quodam, à quo sunt instituti. hi nuptias damnant, atque omnino pares eas faciunt scortationibus, ceterisque turpibus fornicationibus; omnem animatorum esum euitant. Epiphanius Tatianos, & Encratitas ita discernit, vt Encratitas Tatiani schismaticos dicat. Damascenus vero Encratitas quasdam Tatiani reliquias esse dicit.*

Apotacitæ. [n] ¶ Apotacitæ.] *In multis codicibus loco huius vocis* Apotacitæ, *legitur* Carpocratitæ, *sed nos consulto Carpocratitarum vocem omisimus, vt instituto Eymerici deseruiremus, qui eos hic hæreticos institutis numerare, quos in iure canonico non inuenerat enumeratos. constat autem* Carpocratitas, *siue* Carpocratianos *nominatos esse in iure canonico, cap. quidam autem. 24. q. 3. & retulit Eymericus supra par. 2. q. 6.* Apotacitas *beatus Augustinus hæresi 40.* Apostolicos, & Apotactitas *appellat; Epiphanius vero hæresi 61.* Apostolicos, seu Apotacticos. *eosdem Damascenus vocat* Apotacticos, *idest, secretos vel selectos; hi enim Apotacticos tantum, hoc est, secretos ab alijs recipiebant, vtentes coniugibus detestabantur, & eos reprehendebant, qui res proprias poßiderent. iidem ad Encratitas accedunt; quamuis alia etiam præter eos sentirent, & docerent.*

A Saccophori. [o] ¶ Saccophori.] *Hoc solum loco memini me legisse* Saccophoros, *nulli enim veterum, quos ego viderim, aliquorum hæreticorum meminere, sub hac voce. quidam textus habent,* Sacrophoros, *Bernardus Lutzemburgus & ipse hũc locum citãs in catalogo hæreticorũ* Saccophatos *ac vt in alijs eius libris est videre,* Saccophatos *appellat, ac de perfidia Manichæorum esse dicit. itaque cum sint tot lectiones nihil certi statui potest, & forte quæ est absurdior, verior est, cum huiusmodi appellationes sæpe vulgares sint & barbaræ. Petrus Godofredus in l. Ariani. C. de hæret. postquam hæc retulerat, addit fortaßis legendum* Siphori, *qui leguntur in definitionibus ecclesiasticorum dogmatum, cap. 52. & dicuntur tingi non in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, & iidem esse Bonosiani noti. Hæc hactenus ideo paulo diligentius referre placuit, vt hi hæretici, qui ignobiliores sunt, & minus cogniti saltem ex nomine innotescerent.* B

QVÆSTIO XXXVIII.

De hæreticis in Romana curia, & extra damnatis a Delegatis Papæ. C

Trigesima octaua quæstio est: Hęretici [a] condemnati per delegatos domini nostri Papæ, siue in curia Romana, siue extra, magis famosi; qui sunt?

Ad hanc respondemus; quòd tempore domini Clementis VI. per dominum Cardinalem Album, delegatum in negotiis fidei, fuerunt condemnati tanquam hęretici pertinaces in Auinione, vbi tunc Romana curia residebat, ac etiam concremati, duo fratres Minores: quorum vnus vocabatur frater Petrus Castilionis, & alter frater Nicho. D

Post tempore domini Papæ Inno. VI. fuerũt condemnati per eundem dominum Cardinalẽ Album, alii duo fratres Minores ibidem Auinione tamquam hæretici pertinaces, & etiam concremati, traditi curiæ sæculari; quorum vnus vocabatur frater Mauritius, & alter frater Ioannes de Narbona.

E Post tempore Vrbani Papæ V. fuerunt etiam nouem fratres de ordine beati Francisci, (quorum quidam fuerunt fratres Minores, quidam Fraticelli de tertio ordine in Viterbio, vbi tunc Romana curia residebat) tanquam pertinaces hæretici condemnati, & arsi, traditi brachio sæculari: quorum nomina in processibus continentur.

Extra autem Romanam curiam, fuerunt quamplures alij nostris temporibus condemnati tanquam hæretici pertinaces. Nam tempore domini Papæ Bonifacij VIII. fuit per episcopum Parmensem, & per fratrem Manfredum

dum Inquisitorem, de ordine Prædicatorum Geraldus Segarellus tanquam famosus hæreticus condemnatus, & crematus in ciuitate Parmensi in Italia.

Et post tempore domini Clementis Papæ V. Dulcinus Nouariensis famosus hæreticus in eisdem partibus vt pertinax hæreticus condemnatus pariter & combustus cum Margarita consorte sua.

Post tempore prædicti domini Ioan. XXII. in Marsilia per Episcopum, & Inquisitorem de ordine fratrum Minorum, fuerunt condemnati & cremati tanquam hæretici pertinaces quatuor fratres Minores, quorum nomina memoriæ non habentur; sed inde factis processibus continentur.

Post quorum combustionem quamplures Beguini fuerunt vt hæretici condemnati in Lunello, in Narbona, in Capite stagni, Biterris, & diuersis aliis partibus Prouinciæ Narbonæ: quia asserebant prædictos quatuor fratres Minores combustos, martyres Christi, credentes erroribus eorundem.

Tempore domini Clementis VI. in ciuitate Biterris de mandato eiusdem fuit exhumatus frater Petrus Ioannes de ordine fratrum Minorum, & post mortem hæreticus condemnatus, & ossa eius tracta & combusta.

In Catalonia etiam fuerunt concremati vt hæretici Beguardi aliqui, scilicet Durandus de Baldacho Gerunden. & Petrus Olerii Maioricen. Bonanatus Barchin. Guilermus Gilberti. Valentinus, & frater Arnaldus Montanerii de ordine fratrum Minorum, de villa Podii Ceritani †: hic non fuit combustus, sed in absentia pertinax hæreticus condemnatus, de quibus omnibus dictum est supra.

† Hic locus hodie in Catalonia vulgo dicitur: Puix cerdan.

Multi alii sunt hæretici in diuersis mūdi partibus, & præsertim in Carcassona, & Tholosa, & Sede Vrgelli, ac comitatus Castri boni, finibus condemnati: quorum nomina memoriæ non habentur, licet in processibus reperiantur, quæ discutere esset longum.

IN QVÆSTIONEM XXXVIII. de hæreticis in Romana curia, & extra damnatis à delegatis Papæ.

COMMENT. LXIII.

a Haeretici condemnati per delegatos, &c.] *Historiam eorum, qui in hac quæstione commemorantur, copiose explicauimus cum Eymerico supra in hac 2. parte, quæst. 9. 10. 11. & seq. ex quibus patefiet, quo quisque tempore ex his hæreticis vixerit, quid senserit, qualemue exitum habuerit; ac propterea ne eadem inutiliter hic repetantur, loca indicasse erit satis, vnde eorum notitia haberi possit.*

A QVÆSTIO XXXIX.

Qui dicendi sint hæresiarchæ.

Trigesimanona quæstio est: Hæreticorum hæresiarchæ; qui dicendi sunt?

Ad hanc respōdemus, quòd sicut patriarcha dicitur princeps patrum, sic & hæresiarcha princeps hęreticorum, ab archos, quod est princeps, & hæresi, quasi princeps in hęresi, seu hęresum vel hæreticorum: & inde dicitur hæresiarcha quasi princeps hæresis, seu hæreticorū, sicut & patriarcha princeps patrum. Illi autem (vt dictum est supra q. 32.) dicuntur hæretici & proprie, qui habent errorem eorum quę sunt fidei in mente, & pertinaciam in voluntate: Igitur illi proprie dicuntur hæresiarchæ, qui non solum habent eorum quæ sunt fidei, errorem in mente, & pertinaciam in voluntate: verum etiam huiusmodi errorem adinuenerunt, seu confinxerunt: vel a adinuentum & confictum alios docuerunt, & magistri erroris effecti sunt: iuxta illud quod habetur 24. q. 3. cap. Qui aliorum. vbi sic dicitur: Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & cōfirmat: vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiā hæresiarcha dicendus est.

D IN QVÆSTIONEM XXXIX. Qui dicendi sint Hæresiarchæ.

COMMENT. LXIIII.

Eymericus ideo de Hæresiarchis quæstionem peculiarem instituit, quoniam tametsi hæretici sint, grauius tamen errant, quod oportuit nouisse Inquisitores: Ex vi autem nominis colligit Hæresiarchas proprie vocari eos, qui aut hæreses inuenerunt, aut inuentas alios docuerunt. Qui dicūtur hæresiarchæ.

Quæ autem hic commemorat Eymericus, refert etiam hinc proculdubio mutuatus auctor Repertorii inquisitorum verbo, Hæresiarcha. §. item dicendum. & Locatus in opere iudiciali verbo, hæreticus. nu. 23. & verbo, scriptura. nu. 7.

De Hæresiarchis seu errorum magistris agit etiam Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 29. nu. 23. & q. 30. nu. 60. & Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 54. & sequent. Idem in enchyridio tit. 59. de dogmatistis. copiose Ioannes Rojas tract. de haeret. par. 2. assertio. 43. & alij, quos proxime referam.

Hæresiarchas multis nominibus appellant nostri, nempe magistros errorum, dogmatistas, seu dogmatizatores, & concilium Biterrense, cap. 16. vocat hæreticos Perfectos, vt mox dicam.

Vel

An hæresiarchæ etiamsi cõuertantur tradi debeãt curiæ sæculari.

8 ¶ Vel adinuentum & confictum alios docuerunt, & magistri erroris effecti sunt.] *Et propterea grauius peccant Hæresiarchæ quàm alij hæretici, ideoque etiam acrius puniri debent.*

Sed illud hic in primis opportune quæritur: vtrũ illi soli Hæresiarchæ dicendi sint, qui errores adinuenerunt, seu confinxerunt, an illi etiam qui inuentos iam & confictos ab alijs, alios docuerunt, & publice vel occulte prædicauerunt? Et profecto illos quoque & esse, & dicendos esse Hæresiarchas puto, qui errores ab alijs inuentos & exagitatos docent & prædicant siue publice siue secreto. & hæc videtur esse expressa Eymerici sententia hoc loco ibi: vel adinuentum & confictum alios docuerunt, & magistri erroris effecti sunt. *& hoc etiam non obscure colligitur ex cap. Qui aliorum. 24. q. 3. quo vtitur hic Eymericus, & ex his quæ docet Albertinus tract. de agnoscen. assert. quæst. 30. nu. 60. iam si solum illi dicendi essent Hæresiarchæ, qui errores seu hæreses inueniunt & confingunt equidem paucissimi, aut nulli nostris sæculis essent Hæresiarchæ: cum paucas aut nullas de nouo hæreses inueniant, & confingant, sed veterum hæreticorum dogmata excitent & sequantur ac doceant, paucis vel additis, vel detractis.*

Vtilis autem est huius quæstionis solutio & notitia ad intelligendas leges & statuta de Hæresiarchis loquentia, vt sciatur quid nomine Hæresiarcharum intelligi debeat.

An autem ijdem Hæresiarchæ sine misericordia tradi debeant curiæ sæculari, etiamsi conuerti velint, quæstio est satis controuersa, quam supra parte 1. & parte 2. promisi me hoc loco explicaturum.

Ac primum quidem Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 54. & multis sequentibus idem in enchyridio tit. 59. rationibus non vulgaribus contendit, hæresiarchas, seu dogmatistas curiæ sæculari tradendos esse: quod ipsum audacter affirmat faciendum Ioan. Rojas tract. de hæret. par. 2. assertio. 43. & docuit iam ante ipsos Repertorium inquisitorum verbo, docere. tum quia leges pontificiæ, quæ hæreticos pænitentes recipiunt, non sunt ad eos trahendæ, qui multis mortibus digni sunt: tum quia ita melius consuletur saluti reipub. postremo quoniam, quando lex de aliquo crimine simpliciter loquitur, seruanda non est, cum alia concurrunt delicta & circunstantiæ aggrauantes l. nunquam plurais ff. de priuat. delict. l. si adulterium cum incestu. l. vim passam. ff. ad l. Iuliam de adul. perinde est censendum de dogmatista, in quo plura concurrunt delicta, quàm in hæretico simpliciter, cum dogmatista errores conceptos doceat alios.

Hæc sententia, spectata horum temporum conditione miserrima, quibus nihil non impium audent hæretici, cum ad imum scelerũ peruenerint, absque vllo errore meo iudicio obseruari posset, & fortassis me iudice, nullus Hæresiarcha etiam si conuersionem non fictam ostenderet, euitaret vltimum supplicium: at quia Ecclesia benigna est & clemens nullo adhuc Pontificio iure cauit, vt dogmatistæ

A *curiæ sæculari indistincte tradantur, immo concilium Biterrense, cap. 16. si conuerti voluerint, benigne recipiendos docet his verbis:* Perfectos hæreticos seu vestitos coram discretis aliquibus & fidelibus examinetis secreto, ipsos ad cõuersionem prout poteritis inducentes, & conuerti volentibus vos exhibeatis fauorabiles & benignos; cum per tales multum fuerit illuminatum negotium & promotum: ac ipsorum pænitentias pro qualitate conuersionis & meriti mitigetis; vel quantum vobis visum fuerit deferatis. *hæc ibi. Item sancitum est in concilio Tarraconensi relat. pag. 234. in hæc verba:*

Concilii Biterrensis sententia de dogmatistis.

B Perfecti vero hæretici si conuerti voluerint, & dogmatizantes, absolutione præhabita, & abiuratione facta, perpetuo carceri intrudantur. *hactenus ibi. Perfectos autem hæreticos eosdem esse cum dogmatistis abunde explicui supra in hac parte super eodem concilio Tarraconen.*

Notanda est autem causa, quam tradit concilium Biterrense, cur dogmatistæ recipi debeant. Per tales enim, *inquit*, multum est negotium illuminatum & promotum. *Idque ob varias causas. Primum, quia ijdem illi dogmatistæ si vere*

C *conuertantur, & deceptis prædicent, multos eorum facile conuertent. Ad hæc, cum melius intelligant errores & fraudes deceptorum, quas ipsi docuerunt, commodius vel scribendo, vel eloquendo eas refutant. Postremo, quoniam dogmatistæ vere conuersi & publice pænitentes sunt veluti limpidũ pænitentiæ & humilitatis speculum, in quod peccatores intuentes & conuertuntur, & in officio continentur.*

Hoc vero tum præcipue obseruandum esset cum Hæresiarcha magnæ auctoritatis, doctrinæ, aut dignitatis foret, qui facile speraretur sua auctoritate

D *multos conuersurus.*

Præterea, si paulo diligentius inspiciamus seriem textus in cap. ad abolendam. de hæret. exæquare videtur Pontifex, eos qui docent, & credunt hæreses, ibi: Aliter sentire, aut docere non metuunt. *& postea subditur clausula generalis:* Nisi continuo post deprehensionem erroris, ad fidei catholicæ vnitatem sponte recurrere, & errorem suum ad arbitrium episcopi regionis illius publice consenserint abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. *Cui plane textui non potest commoda assignari responsio.*

E *Et hanc sententiam de recipiendis Hæresiarchis seu dogmatistis apertissime profitetur Eymericus infra par. 3. nu. 136. & nu. 137. vbi eum qui prædicauit hæreses admittit ad abiurationem. Et Berengarium, quem constat fuisse Hæresiarcham ante aliquot sæcula conuerti volentem, receptum fuisse ad gremium Ecclesiæ scimus. cap. Ego Berengarius. de consec. dist. 2. de quo dixi plura supra in hac 2. parte super quæst. 6.*

Item hæc sententia de recipiendis Hæresiarchis conuerti volentibus, tunc maxime locum habere posset, cum Hæresiarchæ sponte, non inquisiti, nec nominatim citati aut vocati accederent ad confitendum

dum peccatum suum, & misericordiam implorandam: tunc enim facilius eis parcendum crederem; cum mitius semper agi debeat cum sponte venientibus & confessis, quàm cum accusatis & conuictis. glossa in cap. de hoc. de simonia.

A

Non obstant rationes in contrarium adductæ, quibus vno verbo possumus satisfacere dicentes, in rebus magnis qualis est hæc, in qua hominis vita vertitur, nihil esse facile statuendum, quod non sit iure cautum: nullo autem iure pontificio sancitum est, dogmatistas relinquendos esse curiæ sæculari, immo quæ nos paulo antea commemorauimus contrarium docent.

B

Iam leges ciuiles, quibus huiusmodi homines vltimo supplicio affici iubentur. l. quicunque C. de hæret. l. eum qui seruum. C. de apostatis. l. fin. C. de Iudæis. l. 2. C. ne sacrum baptis. iteretur. nunc in hoc crimine quod mere ecclesiasticum est, locum non habent: nam tunc demum illis vtendum est, cum è foro ecclesiastico fuerint pulsi hi scelerati.

Prudẽtia adhibenda in recipiẽdis hæresiarchis.

Tametsi autem hæc ita se habeant in recipiendis Hæresiarchis prudentissimi esse debent Inquisitores: solent enim maiori ex parte fictæ & fradulentæ esse horum conuersiones, quos postquam semel excæcauit Satan, & inanis gloriæ, quam potissimum huiusmodi hominum genus affectat, stimulis agitantur: ideo plerunque resipiscere puro corde simulant, vt in concepto errore perseuerent, & amplius decipiant.

C

Cum vero ad gremium Ecclesiæ recepti fuerint, grauissimæ pænitentiæ sunt illis iniungendæ, nec mitigandæ, nisi post longum tempus, & post manifestissima veræ pænitentiæ, conuersionis, & humilitatis signa, vt eleganter indicat præcitatum concilium Biterrense.

Quibus Hæresiarchis nõ parcendum.

Illos autem Hæresiarchas ego nullo pacto recipiendos putarem, qui post longum tempus, frequentesque admonitiones & cohortationes vix conuerti posse videntur, & maxime instanti tempore, quo tradendi sunt curiæ sæculari: hos enim metus mortis potius quàm studium veritatis ad petendam misericordiam videtur inducere.

D

Neque illis omnino indulgendum censerem, qui præceptis, comminationibus, pœnis, præmiis, promissionibus iuratis, aut aliis similibus modis, conantur aliquem seu aliquos arctare seu cogere ad hæresim contrahendam, vel contractam pertinaciter defendendam. Hi enim grauissime peccant vt docet Albertinus de agnoscen. assert. quæst. 30. nu. 60. & propterea merito crederem hos omnino fore tradendos curiæ sæculari, & vltimo supplicio plectendos l. eum qui. C. de apostatis. facit l. 2. C. ne sanctum baptis. iteretur.

E

Postremo id mihi maxime probatur, quod docuit Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 68. & seq. illis dogmatistis, qui regibus, principibus, reginæ, aut filijs filiabusue regum hæreses aut persuaserunt, aut persuadere conati sunt, nullo modo parcendum esse: quia cum crimine hæresis maiestatis læsæ delictum coniunxerunt: & qui principes deprauare aut corrumpere tentant, in totam rempub. machinatur, cum tales futuri sint subditi, quales fuerint magistratus.

Nec huic sententiæ obstat concilium Biterrense proxime citatum, quoniã receptissima est Iurisperitorum & notissima regula, licere interdum propter immanitatem facinorum leges transgredi, & à communibus iuris regulis discedere. Innocentius in c. 1. de constit. quem ibidem sequitur Hostiensis. Archidiaconus in cap. qui bona. 17. q. 1. & ceteri longo ordine relati per Tiraquellum tract. de pœnis temperan. aut remitten. causa 49. nu. 16. & 26.

QVÆSTIO XL.

De hæreticis impænitentibus, pænitentibus, & relapsis.

Summarium.

1 *Hæretici pertinaces seu impænitentes qui sint.*
2 *Hæretici pænitentes.*
3 *Hæretici relapsi proprie qui dicantur.*
4 *Lapsus in hæresim post abiurationem de vehementi censetur relapsus.*
5 *Et qui lapsus est in hæresim aliam ab abiurata, si generaliter omnem hæresim abiurauit.*
6 *Et qui cum abiurasset vt hæreticus, postea hæreticis fauet.*

Vadragesima quæstio est: Qui dicuntur hæretici impænitentes, & qui hæretici pænitentes, & qui hæretici relapsi, seu relabentes?

1 Ad hãc [a] respõdemus, quòd illi dicuntur hæretici pertinaces & impænitentes, qui habent eorum quæ sunt fidei, errorem in mente, & pertinaciam in voluntate; sic, quòd quamuis eis per iudices fidei ostendatur, quòd errãt in fide, & mandetur eis per eosdem quòd resiliant ab errore, & illum abiurent, & satisfactionem exhibeant competentem, nolunt obtemperare: immo perseuerant pertinaciter & contumaciter in errore: Et tales sunt vt hæretici pertinaces & impænitentes brachio sæculari tradendi, animaduersione debita puniendi. Hæc patent extra de hæret. cap. Ad abolendam. §. præsenti.

Hæretici pænitentes qui sint.

2 Hæretici [b] vero pænitentes dicuntur illi, qui etsi aliquando habuerunt eorum quæ sunt fidei, errorem in mente, & ad tempus, facto, verbo, vel proposito pertinaciam in voluntate: tamen postmodum ad se reducti, & sui misereti, ac saniori consilio edocti, ab errore cordis resilierunt, & opere illum abiurarunt, & ad arbitrium Episcopi & Inquisitoris satisfactionem congruam exhibuerunt. Hæc patent eod. tit. de hæret. cap. Ad abolendam. §. præsenti allegato.

3 Hæretici

Qui sint hæretici relapsi

3 Hæretici [c] autē relapsi, seu relabentes illi dicūtur proprie, qui postquā vt hæretici pænitētes hæresim abiurarunt, & lapsi in hęresim extiterūt: sed per abiurationē surrexerunt: iterū ad hæresim reuertūtur. & in hæresim relabuntur. Isti enim postquā plene & clare cōstiterit de eorū lapsu, sine audientia quacunq. (posito etiā quòd pæniteāt, & fidē catholicā profiteātur, ac eis humiliter petētib' sacramēta Pænitētiæ & Eucharistiæ cōcedantur, iuxta c. Super eo. extra de hęret. lib. 6.) tradēdi sūt tamē vt relapsi, brachio sęculari, animaduersione debita puniēdi: iuxta c. Accusatus. de hæret. lib. 6.

Relapsi quot modis dicantur.

4 Relabi autē dicuntur, & cōsequenter relapsi in tribus casibus. Primus est, quādo crimine hæresis plene nō probato, quis vt vehementer suspectus hæresim in iudicio abiurauit; si postea in hæresim incidat, quadam iuris fictione iudicatur relapsus: iuxta cap. Accusatus. in principio, de hæret. lib. 6. Secus si abiurauit vt leuiter suspectus, quia tunc si incidat; post, pœna relapsorum non punitur.

5 Secundus casus est, quādo quis in vnā speciē hęresis cōmisit, & generaliter & simpliciter hęresim abiurauit, si post in quancunq. speciē hæresis incidat, relapsus veraciter iudicatur: iuxta cap. allegat. Accusatus § cū vero. Secus si tātū vnā hæresis speciē abiurauit: tunc enim si in aliā nō abiuratā incidat secundū Io. And relapsus nō existit: licet Archid. [d] & Io. Monachus teneāt ibi cōtrariū; quorū opinio est nimiū rigorosa, vt videbitur infra in parte tertia, vbi agit de officij inquisitionis practica.

6 Tertius casus est, quādo quis in aliquā hęresim lapsus fuit, quā etiā abiurauit: si post abiurationē hæreticos recipiat: deducat: defendat: visitet, siue associet: ac dona vel munera eis donet, vel mittat: seu fauorē eis impendat, qui excusari non possit, debet relapsus merito iudicari, iuxta capitulum allegatum, Accusatus. §. ille quoque. De his plenius dicetur infra, cum agetur de practica.

IN QVESTIONEM XL. De hæreticis impænitentibus, pænitentibus, & relapsis.

COMMENT. LXV.

AD hanc respondemus, quòd illi dicūtur hæretici pertinaces & impænitentes.] *Eymericus hac quæstione solū ostendit qui dicātur impænitentes, pænitentes, & relapsi: nā qua ratione sit cū his agēdū, plene ostendit 3. par. in 9. 10. & 11. modo processum fidei terminandi, vt ipsemet indicat in hac quæst.*

De hæreticis impænitentib' qui sint plectinc.

Ac de impænitentibus seu pertinacibus hæreticis insignis extat locus in concilio Biterrensi, c. 17. et in eodem concilio, c. 6. 7. 8. & 9. Agunt copiose Repert. Inquisit. verbo, pertinax. glos. in extrauagan. Ioā. XXII. incipien, cum inter. tit. de verb. signific. verbo, pertinaciter. Canus lib. 12. c. 9. de locis theolog. Alfonsus. lib. 1. c. 9. de iusta hæret. punitio. Auctor inominatus in tract. de forma procedendi contra Inquisitos de hæresi in rubrica, De hæreticis impænitētibus. Iulius Clarus §. hæresis. vers. & nota. cū alijs sequen. Carrerius tract. de hæret. nu. 4. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 3. Locatus in opere iudiciali verbo, pœna. nu. 8. Simācas de catho. instit. tit. 48. idē in enchyridio tit. 39.

A *Ioānes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertione 45. Zāchinus de hæret. c. 16. & ibi Campegius. Turrecre. in summa de Eccles. lib. 4. par. 2. c. 16. Bernardus Comēsis in lucerna verbo, pertinax. & alij multis locis.*

In his pertinacibus hæc regula est obseruanda: diu sunt detinendi, & sæpius monendi vt conuertantur: quod si noluerint pænitere, tradendi sunt absque misericordia curiæ sæculari.

Quo mortis genere afficiendi hæretici tradēdi curiæ sæculari.

Sed quo mortis genere sint afficiendi per ministros sæculares quærūt nonnulli: & Alfonsus Castrus, lib. 2. c. 12. de iusta hæret. punitio. parū referre ait, an gladio, igni, vel alio supplicio vita priuant: sed Hostiēsis in

B *c. ad abolendam. de hæret. hæreticos comburendos omnino contēdit; cui consentiūt Petrus Godofredus in l. 4. C. de hæret. & Couarruuias, lib. 2. varia. resolutio. c. 10. nu. 10. & Iulius Clarus. §. hæresis. verb. scias tamē. & vniuersalis reipub. Christianæ cōsuetudo, quod Federici lege cautum est, quæ incipit:* Inconsutilē. §. *4. vbi ita scriptum est:* Præsentis nostræ legis edicto damnatos mortē pati Patarenos, aliosq. hæreticos quocunq. nomine cēseantur, decernimus, quā affectant: Vt viui in cōspectu hominū cōburantur, flāmarū cōmissi iudicio. *hæc ibi. Ac viuos etiam comburendos tradunt Simancas de catho. instit. tit. 43. nu.*

C *6. & Ioan. Rojas tract. de hæret. par. 2. assertione 45.*

Viui comburendi hæretici.

Sed cum viui cremantur, hoc est omnino præcipiendum, vt lingua eorum alligetur, & impium os obstruatur, ne si libere loqui possint, audientes impijs blasphemijs offendant.

Quot autem modis impænitētia, aut pertinacia detegatur, multi docent, quos retuli supra hac parte super quæst. 32. atq. hæc de impænitentibus quantum ad hunc locum spectat: nam cetera, par. 3. dicenda sunt.

Pænitentes hæretici qui dicantur.

[b] ¶ Hæretici vero pænitentes dicuntur illi, &c.] *Ex cognitione impænitentiū pænitentes facile intelliguntur: hi etiā dicuntur conuersi, redeuntes, reconciliati,*

D *resipiscentes, & similibus appellationibus. de his Repert. Inquisit. verbo, rediens. copiose Grillandus tract. de hæret. q. 5. & auctor innominatus tract. de forma procedendi contra Inquisitos de hæresi in rubrica, De hæreticis redeuntibus & conuersis. & Simancas de catho. instit. tit. 47. idē in enchyridio tit. 58. plene Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 15. c. 19. 20. 21. & 22. Iulius Clarus §. hæresis. vers. scias tamē. Alfonsus Castrus lib. 1. c. 21. & 22. de iusta hæret. punitione. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertio. 16. Zanchinus de hæret. cap. 20. & alij varijs locis. de his redeuntibus ac pænitentibus eorum insignia*

E *extant decreta in concilio Tolosano, cap. 9. 10. & 11. & in concilio Narbonensi, cap. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. & in concilio Biterrensi, cap. 5. & 26. & alibi sæpe.*

Redeuntes ab hæresi qualiter olim reciperentur & punirentur, luculenter explicat concilium Agathense circa tempora Cælestini Papæ I. celebratum, cap. 60. quod gratia breuitatis omitto, id tamen suo loco & tempore multum iuuare potest.

Duplex redeuntium genus.

Horum redeuntium duplex potissimum est genus, quidam enim sponte veniunt, aut intra tempus gratiæ, non citati aut vocati nominatim, nec specialiter inquisiti: alij vero redeunt post deprehensionem, citationē, & Inquisitionem, ac sæpe post multas monitiones.

Qui primo modo reuertuntur, mitissime sunt tractandi, & si peccatū fuerit occultū, occulta est etiā pænitentia iniungenda: abiurare tamen debēt errores, & ad alia se obligare, quæ tradit eleganter conciliū Biterrense, cap. 5. his verbis: Talibus infra tempus gratiæ sponte ac plene cōfitentibus, & ad ecclesiasticā se redire dicentibus vnitatē, beneficiū iuxta formam Ecclesiæ absolutionis impendatis: facientes videlicet ipsos abiurare omnē heresim extollentē se aduersus sanctā & Romanā Ecclesiam, & fidē orthodoxā quibuscunq. nominibus censeatur: & iurare quòd fidē catholicā, quā eadē sacrosancta Romana tenet Ecclesia & prædicat seruabunt pariter & defendent: & hæreticos cuiuscunq. sectæ Vestitos pariter & condēnatos, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum persequentur pro viribus, inuestigando, accusando, & capiendo, vel saltē eos Inquisitoribus, seu alijs fidelib[9], qui eos opportunius capere velint & valeāt bona fide manifestādo. Et quòd super his quæ inuenti sunt vel fuerint in eodem crimine deliquisse, stabunt mandatis Inquisitorum & Ecclesiæ, ac pænitētiam, quæ sibi fuerit quandocunque per ipsos iniuncta, recipient & implebunt, pro ea recipienda & implenda bona sua omnia Inquisitioni & Ecclesiæ solemniter obligantes. *hactenus ibi.*

Qui nō spōte reuertuntur acrius puniendi.

Ceteris vero qui non sponte reuertuntur acriores sunt imponendæ pænitentiæ: nā mitius agitur cū sponte confessis, quàm cū conuictis, & quodammodo coactis. his quales pænitentiæ iniūgi debeāt, præscribi non potest: hoc enim arbitrio Inquisitorum relinquitur, in quo qu[9] modū seruare oporteat, tradit conciliū Narbonense cap. 5. his verbis: Hoc quidē ita perstringimus, non vt vos pænitentias prætaxatas, oēs vbiq; vel omnes omnibus imponatis, sed vt eas secundū discretionē vobis traditā à Domino, pro culparū, & personarū, locorū & tēporū, & aliarū circunstātiarū qualitate ita caute ac prouide dispensetis, vt siue plectēdo siue ignoscendo vita culpabiliū corrigatur: vel saltē valeat apparere, quis in tenebris ambulet, quis in luce: quis vere sit pęnitens, quis fictē cōuersus; nec inde veris catholicis scandalum generetur, nec prætextu scandali, seu alio quantū in vobis fuerit, defendi possit hæresis seu nutriri. *hæc ibi. Idem tradit Guido Fulcodius in consulationibus ad Inquisitores. q. 15. cap. 21. & 22. in specie vero quid cuique reuertenti sit iniungendum docent præcitati, dicemusque nos cum Eymerico 3. par. in prioribus modis processum fidei terminandi.*

Qui ab hæresi reuertūtur non facile admittendi ad religionem.

Illud hoc loco pro corollario adiungā, caueri in concilio Narbonēsi, cap. 18. ne qui ab hæresi reuertūtur, cū grauiter fuerint culpabiles, ad religionē admittantur: ait enim ita: Ne autē per tales religionis simplicitas corrūpatur, nullū de præfatis culpabilibus religionē quancumq. ingredi, nisi ex Domini Papæ vel eius legati indulgētia permittatis. Et si qui sine ipsorū & vestri licentia post inchoatā inquisitionem, vel si etiā ante, nō tamē confessi & canonice absoluti, ingressi fuerint, reuocetis. *hæc ibi.*

Reconciliati sua peccata sacerdoti cōfiteantur.

Postremo id reconciliati animaduertāt oportet, vt postquam ab Inquisitoribus iudicialiter sunt absoluti, eadē crimina proprio parocho confiteantur. Adrianus lib. 4. sent. de confessione, quæst. 4. Ioannes Rojas et alij per eum citati tract. de hæret. parte 2. assertio. 36, quod est in Hispanijs cautū instructione quadā Madriliana anni MDLXI. cap. 71. ibi: y absuelto iudicialmente, el confessor le absoluera sacramentalmente: *hoc est, postquam pænitens fuerit iudicialiter absolutus, eum sacerdos absoluet sacramentaliter.*

c § Hæretici autē relapsi, &c.] *De relapsis plenius disserit Eymericus in fine huius partis. q. vlt. vbi dicam. ideo autem obiter auctor hoc loco de relapsis disseruit, quoniam relapsi interdum sunt pertinaces, interdum vero pænitentes, de quibus proprie in hac quæstione instituerat disputare.*

Qui vnā solam hęresim abiurat, incidens in aliā, an sit relapsus.

d § Licet Archidiaconus & Ioannes Monachus teneant ibi contrariū.] *Quæstio huius loci talis est: An qui vnā solū hæresim abiurauit, si postea incidat in aliam diuersam, relapsus censeatur. glos. Ioā. And. in cap. accusatus. de hæret. lib. 6. verbo. simpliciter non esse relapsum contendit. Archid. vero, quē sequuntur Geminianus, Frācus & alij in dicto cap. accusatus. §. eū vero. de hæret. lib. 6. relapsum esse scribunt. eos sequitur Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. num. 2. & Gondissaluus tract. de hæret. q. 20. num. 6. & alij.*

Sane perspecta verborū proprietate verior est Ioā. And. opinio: at considerata æquitate & natura hæresum, quæ inuicem sunt connexæ. cap. excommunicamus 1. & 2. de hæret. opinio Archidiaconi præualet.

Sed hæc quæstio non est longius disceptanda; nam hodie locum non habet, cum qui nunc reuertuntur, licet in vna hæresi deliquerint, omnē hæresim abiurent, quod vere tradunt præcitati, & dixi alibi plenius. vide etiam Simançam de catho. instit. tit. 1. num. 12.

QVÆSTIO XLI.

De Blasphemis.

Summarium.

1 *Blasphemorū duplex gen[9], & qui mere blasphemi.*
2 *Blasphemi hæreticales Inquisitorum iudicio subijciuntur.*
3 *Blasphemi hæreticales quando sint curiæ sæculari tradendi.*
4 *Et quādo cogendi ad abiurandū hæreses prolatas.*
5 *Quando habendi vehementer suspecti de hæresi.*
6 *Quando leuiter tantum.*
7 *Excusationes quorundam reijciuntur.*
8 *Metus mortis non excusat ab hæresi, vel apostasia.*
9 *Ebrietas quos et quādo excuset à crimine patrato.*

Quadragesima prima quęstio est: Blasphemi, an hęretici seu suspecti de hæresi sint habēdi, sic vt Inquisitoris hęreticorū iudicio sint subiecti? Ad hanc respondemus, quòd sunt duo hic videnda, secundum quòd duo in quæstione sunt quęsita. Primū est: an blasphemi Inquisitoris hęreticorū iudicio sint subiecti. Secundum: posito quòd sic, an sicut hæretici, vel vt suspecti de hæresi sint puniendi.

1 Quan-

1 Quantū [a] ad primū considerandum est, quòd blasphemi sunt in duplici genere; quidam qui articulis fidei non obuiāt quoquomodo, vtpote malū Deo, vel beatę Virgini imprecātes, eisdē maledicentes, vel gratias Deo nō exhibētes; sed ingratitudine agitati, oppositū gratiarū: & isti dicuntur mere blasphemi. Et de istis loquitur lib. 5. tit. de maledicis & blasphemis, distinctus cōtra tit. de hæreticis. Nec de istis se habet intromittere Inquisitor; sed debet eos relinquere suis iudicibus puniēdos.

Mere blasphemi non hęretici.

2 Quidā sunt alij, qui contra fidei articulos verba sua proferunt, & eos agitant de directo, vtpote qui Dei omnipotentiam infringunt, dicentes Deū tempus clarum, vel huiusmodi factibilia non posse facere; quod est contra primū fidei articulum: qui est, Credere in vnū Deum patrē omnipotentē: Vel qui beatæ Mariæ virginis matris Dei pudicitiā tollunt, dicentes, eam meretricem, vel verba ęquipollentia in effectu: quod est cōtra articulū fidei: qui est credere Filium Dei conceptum de Spiritu sancto, natū fore ex Maria virgine: & tales sic directe articulos fidei agitantes, dicuntur blasphemi, non mere, sed hæreticales blasphemi; & isti ad tit. de hæret. reducuntur. Et isti hæreticorum, vel suspectorum de hæresi legibus iudicantur, & tales blasphemi Inquisitorum iudicio sunt subiecti.

Blasphemi hæreticales.

3 Quantum ad secundum cōsiderandū est, quòd tales blasphemi verba hæreticalia euomētes, postquam fuerunt in huiusmodi per iudices fidei deprehensi, si in talibus verbis hæreticalibus volunt stare, & pertinaciter defensare, hæretici sunt habēdi, & tradēdi vt tales curiæ sęculari: iuxta cap. Ad abolendā, §. præsenti. de hæret. lib. 5. Si autem nō volunt stare nec pertinaciter defensare, sed ad arbitrium iudicis fidei, volunt cū effectu istas hæreses reuocare, & satisfactionem congruam exhibere, non sunt hæretici iudicādi: iuxta cap. allatum, Ad abolendam. sed ad misericordiam admittendi.

An autē tales debeant arctari ad abiurandū hæreses antedictas: & si sic, an tanquā pœnitentes hæretici, vel tanquā suspecti de hæresi: & si tāquā suspecti, an tanquā vehemēter, vel leuiter suspecti.

Blasphemi hæreticales, an teneantur abiurare.

4 Considerandum est, quòd si processus meritis diligenter actitatis inueniantur habuisse in mente eorum, quæ sunt fidei, errorem: ita vt aliquando crediderint hæreses mente, quas protulerunt ore, tenentur errores, vt deprehensi in hæresim, abiurare: iuxta alleg. cap. Ad abolendam, sic quòd si relabantur, pœna relapsis debita puniantur: iuxta. cap. Accusatus. de hæret. lib. 6.

5 Si autē non inueniantur in hæresim taliter deprehensi, sed inueniantur pluries & frequenter in ludo, & extra ludum, & ad leuē turbationis motū in tales hæreses prorupisse; & non cōstat clare de mala credentia in mente, debent arctari ad abiurandū vt vehementer suspecti, propter frequentiā habituatam, quæ suspectos vehementer de hæresi illos reddit: iuxta cap. Accusatus. in principio.

De blasphemo hæreticali vicibus geminatis.

6 Si autem non frequenter, sed raro: nec longo tempore, sed pauco; & non extra ludum, sed in ludo tantum; tunc eo casu videntur abiurare debere

A vt leuiter suspecti: iuxta idem cap. Accusatus.

7 Nec prodest quicquam, quòd ad excusandū excusationes in peccatis ponitur à nonnullis, quòd verba huiusmodi hæreticalia euomentes, mouentur ad proferendū sola turbatione, & furia, & non assertione firma & credentia: & ideo quòd aliter proferunt, & aliter credunt; proferūt peruerse, sed credunt catholice: nam furia & turbatio huiusmodi totaliter non excusat: Patet primo, quia maior in mente sequitur commotio & turbatio ex metu mortis, & trucidatione corporis proprij, quàm ex perditione vnius oboli, seu denarij argentei vel

B aurei: adorantes [b] autem Mahometum, idolum, seu dæmonem metu mortis, & trucidatione corporis proprij, vel famis, non excusatur in foro interiori à peccato. Vnde Augustinus † de bono coniugali, & recitatur 32. q. 4. cap. Sicut satius est mori fame, quàm vesci idolothytis.

† Augustinus de bono coniugali, cap. 16.

8 Nec [c] excusatur in foro exteriori ab idololatria, & apostasia à fide, & per cōsequens ab hęresi, secundū Ray. tit. de aposta. q. 7. §. circa istos. Metus enim mortis pro fidei defensatione & cōfessione, quantū ad verum † catholicum, non est metus cadens in constantē virū, quinimmo nec metus mor

† al. virum

C tis pro peccato mortali etiā minimo perpetrādo, vt tenent Theologi doctores, & maxime Sanctus Thomas, qui hoc tenet, non solū de peccato mortali, immo etiā veniali, in primo quodlibeto art. 9. vbi de hoc quæstionem facit in terminis specialem: & etiā Augustinus †, & recitatur. 22. q. 2. cap. Ne quis. Si ergo turbatio & cōmotio ex metu mortis, & trucidatione corporis proprij non excusat idolū, seu dæmonem adorantē ab hæresi, quia est contra primū articulū fidei; quomodo excusabit turbatio & cōmotio ex perditione vnius denarij vel consimilis rei ab hæresi, contra articulū fidei;

† Psal. 5. vers. Perdes omnes qui locūtur, &c.

D hæreses euomentem? Nequaquam. Nunquid est maior commotio ex vicina morte, quàm ex aduersa sorte; & maior perditio personæ, quàm pecuniæ? & maior mentis turbatio de hiatu vltimo, quàm in ludo? Si ergo non excusatur quis ab hæresi in casu illo, excusabitur ne in isto? Non.

9 Rursus secundum Augustinū super Gen. ad literam: Noe post diluuiū inebriatus, excusatur † à peccato, & à tanto, & à toto: quia vinū non nouerat, nec eius virtutē sciebat, & ideo cauere nō expediebat: Sed Lot inebriatus à prima filia, & cū eadem fornicatus, excusatur à tanto, sed non à toto:

† Sanctus Thomas 2. 2. quęst. 150. art. 4. Albertinus de agnosc. assert. quęstio. 36. nu. 13.

E quia vinum nouerat, & eius fortitudinem sciebat: & cauere expediebat †: & ideo ab ebrietate minime excusatur. Sed quia consequentiā ebrietatis ad luxuriam expertus nō fuerat, nec sciebat; ideo ab incestu aliqualiter excusatur, sed non à toto. Sed quando secundo à secunda filia inebriatus est, & concubuit cum eadem, non excusatur à toto, nec à tanto: quia vinum & eius virtutem, & inclinationem ebrietatis ad luxuriam expertus in se fuerat; & ideo cauere multum sibi debebat: & ideo de secundo incestu non excusatur; sed egit & vt ebriosus, & vt incestuosus. Si ergo iste non excusatur à secunda, nec à prima ebrietate: quia virtutem vini

† al. debebat

nouerat, & non cauit; nec excusatur à secundo incestu, quia consequentiam ebrietatis ad luxuriam expertus extiterat, & nõ fugit: excusabitur iste qui ludit, & consequenter turbationem ex ludo in se & in alijs expertus extitit, & ex turbatione verba hæreticalia euomere se, vel alios frequenter intuitus fuit: & ideo cauere ludum, & omnem occasionem debuit, nec fecit, sed vtique perquisiuit: numquid iste excusabitur? Reuera non.

Rursus, aliquis frequẽter & scienter se inebriat, & inebriatus frequenter personam regis inuadit, & hæreses seminat: nunquid iste, præsertim si frequenter se inebriat, & ita agit vt supra suspectus de crimine læsæ maiestatis, & hæreticæ prauitatis erit, quòd scienter hoc egerit, an excusabitur? Nõ: sed magis suspectus habebitur quòd hoc seriose egerit. & nunquid non maior est turbatio mentis ex calore vini, quàm ex feruore ludi? ergo si ibi nõ euadit Inquisitoris iudicium, nec hic.

Et ita patet, quòd licet blasphemi meri cadant sub titulo de maledicis, & non de hæreticis, & hi Inquisitoris hæreticorum iudicio non subdantur: tamen blasphemi hæreticales fidei articulos agitantes, trahuntur & cadunt sub tit. de hæret. & per consequens eorum inquisitio, iudicium, & punitio ad Inquisitores noscitur pertinere.

IN QVESTIONEM XLI.
De blasphemis.
COMMENT. LXVI.

Hac quæstione Eymericus diligentissime tractat materiam de blasphemis, cum ad Inquisitorum iudicium quandoque pertinere possint.

De Blasphemis & eorũ pœnis q scri pserint.

De blasphemiæ vitio, quod hodie in Christiana repub. non sine magna eius pernicie est frequẽtissimum, ac de pœnis blasphemorum, & ad quem iudicem spectet eos punire, late tradunt Doctores in cap. 2. de maledicis, & in cap. si canonici. §. ceterum. de offi. ord. lib. 6. vterq. Thomas 2. 2. q. 13. Montaluus in l. 1. tit. 28. partitæ 7. Couarruuias in cap. quẽuis pactũ. in 1. par. relectionis. §. 7. Multa Menochius lib. 2. de arbitrarijs iudicum, centuria 4. casu 375. Repert. Inquisit. verbo, blasphemus. Alfonsus lib. 1. cap. 12. de iusta hæret. punitio. Simancas de catho. instit. tit. 8. idem in enchyridio tit. 9. Tabiensis in sum. verbo, blasphemia. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 27. per totum. idem q. 6. nu. 14. & q. 22. nu. 63. vbi docet quando spectet ad Inquisitores blasphemos punire. Squillacensis tract. de fide catho. cap. 16. Conradus Brunus, lib. 5. de hæret. cap. 20. Iulius Clarus. §. blasphemia. Carrerius tract. de hæret. nu. 26. Ponzinibius tract. de Lamijs, nu. 86. Ioannes Rojas tract. de hæret. part. 2. assertione 12. Grammaticus decisione 50. incipien. Marcus Spatarius. *Boerius decisione. 301. incipien.* Præsuppono quot modis. *Sotus lib. 8. de iust. & iure quæst. 2. art. 3. Diaz in pract. crimi. cap. 103. Antonius Gomez tomo 3. variar. resolut. cap. 1. nu. 1. et seq. & cap. 2. nu. 2. Antoninus in summa, parte 2. tit. 8. cap. 7. & alij plerique pluribus alijs locis, sed hi copiosius & diligentius rem edisserunt.*

a § Quantum ad primũ considerãdum est, quòd

A blasphemi sunt in duplici genere, &c.] *Summa huius disputationis hæc est: Ex his qui blasphemant quidã non proferũt blasphemias hæreticales, & hi nõ spectant ad tractatum de hæreticis, neq. iudicio Inquisitorũ supponuntur: alij vero blasphemias hæreticales euomunt, & propterea Inquisitorũ iudicio subdũtur.*

Hæc distinctio vera est, & cõmuniter à nostris nũc recepta, quam sequuntur Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 12. de iusta hæret. punit. ibi: Blasphemia autem, quæ habet quandã cum hæresi vicinitatem, vel connexionẽ, hęc merito ad Inquisitores ptinet, vt de illa inquirant, iudicent, & puniant. *hæc ille. Idem tradunt Albertinus, Simãcas, Conradus Brunus, Couarruuias, Ioãnes Rojas, & nonnulli alij prætitatis locis, asserẽtes quod quẽadmodũ sortilegia hæreticalia, seu sapientia hæresim manifeste, spectant ad Inquisitores, ita etiã et blasphemiæ hæreticales idẽ cautũ esse videtur ĩ Hispania Hispalẽsi quadã instructione anni MD. cap. 4. et alia Madriliana an. MDLXI. cap. 65. ibi:* o, por blasphemias qualificadas. *& cap. 73. ibi:* como son blasphemias hęreticales nõ muy qualificadas.

Blasphemiæ hæreticales ad Inquisitores spectant.

Quoniam vero tota difficultas hic posita est in cognoscendis blasphemijs hæreticalibus, vt inde intelligatur quando possint hæreticæ prauitatis Inquisitores

C *contra tales procedere, id breuiter explicare conuenit. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertione 12. ait, hæreticales blasphemias esse, quæ habent significationem infidelitatis, & fidei abnegationem, & directe opponuntur fidei confessioni: quare receptum est has blasphemias esse hæreticales: abnego Deum: non credo in Deum: Discredo de Deo: renego fidem: vel Crucem Domini Iesu Christi: vel chrisma quod fronte recepi: vel puritatem Virginis Mariæ.*

Quæ dicantur hæreticales blasphemiæ.

Eymericus hic nu. 2. non obscure significat eas dici blasphemias hæreticales, quæ cõtra fidei articulos directe proferuntur; quæ sentẽtia mihi magnopere pro-

D *batur. Quicunque ergo ore impuro atque blasphemo articulos fidei oppugnat, is hæreticalis blasphemus censendus est, & ad iudicium Inquisitorum spectat.*

Blasphemiæ vero ex qualitate verborum ac personarum, item ex circunstantijs temporum & locorum censendæ sunt magis vel minus nefariæ ac horrendæ.

Blasphemiarũ grauitas quomodo cõsideranda.

Illæ vero inter maximas blasphemias computandæ sunt, quæ contra sacratissimã Mariam Virginem matrem Dei prolatæ fuerint: has enim diuina etiam vltio grauiter coercet, vt præter alia memorabile illud docet exemplum, quod refert Nicephorus lib. 18. cap. 33. historiæ ecclesiasticæ.

E *Aliæ autẽ blasphemiæ non censentur hæreticales, quales sunt illæ, quæ Deo vel Sanctis imprecantur, & per quas quodãmodo illis conuitia inferũtur: harũ infinitus est numerus, quarũ multas referũt expenduntque illi, quos initio adduximus, & has quoque grauiter esse per suos iudices coercẽdas paulopost dicemus.*

Illud quæsitum est: cur blasphemiæ aliquæ ad iudicium Inquisitorum pertineant, cum regulariter blasphemantes aliud animo sentiãt, quàm dicãt. Sed huic difficultati respondetur, quòd tametsi is qui blasphemat, non sentiat verum esse quod dicit, attamen dicendo & blasphemando induit personã sentientis ita rem habere, vt dicit: & cum per actum exteriorem infidelitatis

Cur blasphemiæ aliquæ spectent ad sanctum officium.

litatis indicium ostendat, propterea quędam blasphemi e iudicum fidei iurisdictioni subijciuntur, vt intelligant an blasphemi quandoque ita sentiant vt dicunt.

Qualiter autē procedendum sit contra blasphemos diligenter & accurate præscribit in hac quæstione Eymericus: omisit tamen nominatim recēsere pœnas blasphemis īponi solitas, quas nos hic breuiter adiūgem*.

Varię blasphemorum pœnæ.

Blasphemi olim veteri lege pœna mortis puniebantur, nam Leuitici cap. 24. ita scriptum est: Qui blasphemauerit nomen Domini morte morietur: Lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi: siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit.

Iure itē ciuili Blasphemi pœna mortis puniūtur, authent. vt non luxurien. contra naturā. §. præterea. quæ pœna tunc locū habet cū quis ex consuetudine et incorrigibilitate Deū blasphemat, vt Cynus, Baldus, & Salicetus adnotarūt in l. 2. C. de rebus credit. et Alexāder consil. 233. incip. Ponderatis his. lib. 6. pro quo facit decisio Delphinalis 508. incipien. Quęritur de pęna.

In Hispania iure regio Partitarū varie punitur blasphemus, sicut cōstat ex partita 7. tit. 28. quo loco Rex Alfonsus diligētissime pœnas aduersus blasphemos distinxit, atq; cōstituit. Ac in singulis quoq; ciuitatibus bene cōstitutis, per statuta municipalia conscriptæ pœnæ sunt contra blasphemos: nec vlla fuit vnquam gens tam immanis & barbara, quæ non putauerit grauiter plectēdos eos, qui contra sua numina blasphemarent.

Iure Pontificio blasphemia, pœnitētia publica coercetur, et si fuerit blasphemus laicus, iudici sæculari iniungitur vt eū puniat pœna pecuniaria, cap. 2. de Maledicis. At quia pœna dicti cap. 2. de Maledicis, laicos tantū, non clericos comprehēdebat, secundū Ioannem And. & Panormitanū ibidē, propterea in concilio Lateranen. sub Iulio II. cœpto, & sub Leone X. continuato, sessio. 9. in bulla incipien. Supernę dispositionis. §. Ad abolēdā. varias pœnas statuit Ecclesia contra blasphemos tā clericos, quàm laicos. & Iulius itē Papa III. seuerum edidit rescriptū contra blasphemos anno Domini MDLIIII. cuius initiū est: In multis deprauatis. Et postremo Pius V. Pont. Maximus in bulla incipien. Cū primum Apostolatus officiū. plene etiā cauit de pœnis tam laicorum, quàm clericorum blasphemantium, quæ omnia breuitatis gratia omitto.

Blasphemi hæreticales quibus pœnis afficiantur.

Ceterum in his prouincijs vbi per Inquisitores blasphemi hæreticales puniuntur, his pœnis plecti solent, vt Simancas & Ioannes Rojas testantur præcitatis locis: nam si blasphemia sit atrox, et blasphemus sit plebeius, infami mitra conspicuus alligata lingua, & sine pallio in publicū ducitur spectaculū, flagellis ceditur, et in exilium mittitur: Quòd si nobilis sit, et honestior, sine mitra producitur: in monasterium ad certum tempus truditur: pecuniariam mulctam soluit: & ob suspicionem abiurare quandoque compellitur.

In leuioribus blasphemijs mitius agitur Inquisitorū arbitrio, sed hæ pœnæ imponi solent: nam Inquisitores blasphemū damnant, vt aliquo die festo dum sacra peraguntur, stet capite nudo, sine pallio, sine calceis nudis pedibus, chorda succinctus, & cereum ardentē manu gerat: tandem absolutis sacris legitur sententia, qua illi sæpe indicuntur ieiunia, & pecuniaria pœna.

b § Adorantes autem Mahometum, &c. non excusantur in foro interiori à peccato.] Et ratio huius sententiæ esse potest illa, quam mox subdit auctor: quoniam metus mortis pro fidei defensione & confessione non est metus cadens in virum constantem.

A

An autem qui metu vel alia causa committit exterius aliquid hæreticale, vel apostaticū, sed tamen fidē interius retinet, sit excommunicatus, aut alias censuras incurrat, quæsitū est à multis. Et Caietanus. 2. 2. quæst. 94. art. 1 incurrere asserit. contra sentiunt Archid. in cap. 1. de sum. trinit. & fide catho. lib. 6. in fine. verbo, negare, Syluester in summa verbo, hæresis. 1. quæst. 6. nu. 9. Tabiensis verbo, Apostasia. §. 3. nu. 6. & verbo, hæreticus. §. 2. nu. 3. Rosella verbo, hæreticus. nu. 4. §. quid de illo. Repert. Inquisit. verbo, hæreticus. §. Si vero hoc facit. & §. seq.

B

Et quāuis in foro consciētiæ excommunicatus non sit: secus autem iudicatur in foro exteriori, et proinde qui talia facta committunt, & Ecclesiæ reconciliātur per iudices ecclesiasticos, & à censuris absoluuntur.

c § Nec excusatur in foro exteriori ab idololatria, &c.] Idē repetiuit Eymericus paulopost quæst. 49. nu. 5. cuius sententiam oppugnare videntur quæ scripsimus supra parte 1. super quæst. 9. §. Sed tam alterum. vbi eos non esse hæreticos diximus, qui metu mortis aliquid hæreticale dixerunt vel fecerunt.

Qui metu mortis hæreticalia dicūt, vel faciunt, quandoque ab hęresi nō excusantur.

C

Sed hæc Eymerici sententia vera videtur de iuris (vt aiunt) rigore nonnullis concurrentibus, videlicet, vt qui fidem metu mortis abnegat, probe causam fidei intelligat: peritus sit: vt Theologus, Monachus, Episcopus, & similes personæ conspicuæ, quibus eam prædicare quasi ex officio incūbat. Rursus vt eā abnegēt vbi facile periculū euadere poterāt: aut vbi maxime eam profiteri tenebātur: diutiusq; ī tali apostasia perdurāt, nec statim nacta opportunitate reuertūtur, et Ecclesiæ recōciliari deposcūt: siue quādo nō ipsi se ipsos prodiderūt, sed aliorū testimonio legitime cōuincūtur, nec metū probāt, nec alia, quæ ad sui excusationē adducūt.

D

Et iuxta hæc intelligēda & moderanda censeo ea, quæ tradit Albertinus de agnoscen. assertio. quæst. 8. nu. 12. & quæst. 30. nu. 3. & xj. et Simancas de catho. instit. tit. 32. de idololatria. nu. 7. docentes ex facto hæretico, qualis est adoratio idolorum, vel Mahometis, statim habendum esse id facientem, hæreticum.

QVÆSTIO XLII.
De Sortilegis & Diuinatoribus.

Summarium.

1 Diuinatorum ac Sortilegorum duplex genus.
2 Sortilegi & diuinatores meri, qui sint. E
3 Sortilegi hæreticales Inquisitorum iudicio subiecti.
4 Deprehēsi fecisse hæreticalia, vt hæretici sūt habēdi.
5 Sortilegia, vel diuinationes manifeste sapientia hæresim.
6 Suspecti tantum iuxta qualitatem suspicionis abiurare debent.
7 In dubio, an sortilegia sapiāt hæresim, quid faciēdū.

Vadragesimasecunda quæstio est: Sortilegi & diuinatores an hæretici, vel suspecti de hęresi sint habendi; ita quòd Inqui-

Inquisitoris hæreticorum iudicio sint subiecti?

Ad hanc respondemus, quòd duo sunt hic videnda secūdum quòd in quæstione duo sunt quæsita. Primum est an diuinatores & sortilegi Inquisitoris hæreticorum iudicio sint subiecti. Secundum, posito quòd sic, an sicut hæretici, vel vt suspecti de hæresi sint habendi.

1 Quantum ad primum considerandum, quòd sicut in proxima quæstione distinctum est de blasphemis, sic & hic distinguendum est de diuinatoribus & sortilegis, scilicet quòd diuinatores & sortilegi sunt in duplici genere.

Meri sortilegi & diuinatores qui sint.

2 Quidam sunt sortilegi & diuinatores meri, sicut sunt [a] qui agunt mere ex arte chiromantiæ, qui ex manus lineamentis diuinant, & iudicant de effectibus naturalibus & conditionibus: hominis: vel qui ex æqualitate vel inæqualitate festucarum aliquid præsens, sed † absconsum ab eis iudicant † diuinando, & consimiles: & isti cadunt in tit. de sorti. & diui. & de istis non se habet intromittere Inquisitor per frequenter allegatum c. Accusatus. Et de his loquitur c. Ex tuarum. extra de sortileg. vbi dicitur, quòd Vlricus presbyter cum quodam infami, hoc est, diuinatore (dicit glossa) ad secretum locum pertexit, non ea intentione vt dæmonem inuocaret: quasi dicat, quia hoc fuisset hæreticum: sed [b] vt cum inspectione astrolabij furtum quoddam inueniret: quasi dicat, quod est mere diuinatio, vel sortilegium.

† seu † indicant

Sortilegi & diuinatores quando hæretici.

3 Quidam [c] autem alij sunt sortilegi & diuinatores non meri, sed ad hæreses contracti, vt sunt dæmonibus honorem latriæ vel duliæ impendentes, puerum rebaptizantes, vel similia facientes: & hoc pro diuinando futura, seu cordis intima penetrando: quæ quidem sapiunt hæresim manifeste. Et tales sortilegi & diuinatores Inquisitoris iudicium non euadunt, sed hæreticorum legibus puniuntur, per allegatum c. Accusatus.

4 Quantum [d] ad secundum considerandum est, quòd huiusmodi sortilegi & diuinatores, qui in suis sortilegijs & diuinationibus faciunt & admiscent aliqua, quæ sapiunt hæresim manifeste: si isti tales deprehendantur vel confessione propria: vel testium productione legitima: vel facti euidentia (quibus modis iuxta glos. in c. Ad abolendam. §. præsenti, & verbo, deprehensus. quis proprie dicitur deprehēsus) fecisse sortilegia, vel diuinationes, in quibus admiscuerunt aliqua, quæ sapiunt hæresim manifeste:

Quę sortilegia vel diuinationes sapiant hæresim manifestam.

5 Vt pote imagines baptizasse: vel puerū rebaptizasse: vel tactū oleo sacro inunxisse: vel caput defuncti subfumigasse, & his similia: tales vt hęretici sunt habendi, sic quòd si voluerint pœnitere, & abiurare huiusmodi, quæ sapiunt hęresim manifeste, & satisfactionē congruam exhibere, sunt per iudices fidei ad misericordiā admittendi: aliàs si noluerint, vt hæretici impœnitentes tradendi sunt curiæ sæculari, animaduersione debita puniendi: iuxta alleg. c. Ad abolendam. §. præsenti. non quia sortilegi vel diuinatores meri sint, sed quia hæreticalia in talibus sortilegijs & diuinationibus admiscentes, dicuntur sortilegi hæreticales.

A

6 Si autem clare non deprehenduntur incidisse in huiusmodi sortilegia seu diuinationes sapientes hæresim manifeste, vtpote, quia nec fatentur, nec conuincuntur, sed sunt indicia; tunc de indicijs est videndū: Quia si sunt talia, quæ inducant suspicionem vehemētem, debent abiurare huiusmodi, cum sapiant hæresim manifeste, tanquam suspecti de hæresi vehementer. Si autem sunt leuia, & faciant leuem præsumptionem, debent abiurare tanquam suspecti leuiter: iuxta c. Accusatus. in prin. de hæret. lib. 6.

B

Si autem nec appareant clare indicia, sed tantum probatur clare infamia, tunc talibus est purgatio canonica indicenda, iuxta c. Inter sollicitudines. extra de purg. cano.

7 In casu [c], quo non appareat, quòd illa, quæ admiscuerunt in sortilegijs, vel diuinationibus, sapiant hęresim manifeste: sed sit dubiū an talia admixta hæresim sapiant; vtpote si ad orientem se conuertant: aliqua verba inusitata †, & non intelligibilia proferant, vel similia; tunc de his non se habet intromittere Inquisitor: sed debet tales dimittere suis iudicibus puniēdos, iuxta notata per Archid. & Ioan. And. & Ioan. Monachum super alleg. c. Accusatus. §. sane. & verbo, manifeste.

† al. extranea

C

IN QVÆSTIONEM XLII. De Sortilegis & Diuinatoribus.

COMMENT. LXVII.

NVlla est fere hodie frequētior disputatio, quàm quæ de Sortilegijs & Diuinationibus suscipitur ob vanas & inanium hominum superstitiones, & opinationes, qui vt desiderijs suis impie satisfaciant, non verentur grauissima hæc delicta, & quæ lex Dei acriter detestatur & punit, perpetrare.

D

Est autem late patens tractatio, quæ breui oratione concludi nequit: fontes tamen vnde copiose petatur, indicabo, inde auctorem lumine interpretationis, vbi opus fuerit, illustrabo.

Ergo præter ea, quæ ab Eymerico hac quæstione et sequēti de sortilegijs traduntur, late de eadēre differit Grillandus integro tractatu de sortilegijs. Zanchinus tract. de hæret. cap. 22. & ibi copiose Campegius, Speculator & ibi Ioānes And. tit. de Sortilegijs. Repert. Inquisit. verbo: Sortilegia. *& verbo:* Diuinatores. *Tabiēsis in summa verbo:* Sors. *Syluester verbo:* Diuinatio. *verbo,* Maleficiū. *& verbo,* Superstitio. *Simancas de catho. instit. tit. 62. de Sortilegijs. et tit. 63. de superstitionibus. Albertinus tract. de agnos. assert. quæst. xj. nu. 3. & seq. Alfonsus lib. 1. de iusta hæret. punitione, cap. 13. S. Thomas 2. 2. quæst. 95. Bernardinus Diaz in pract. crimi. cano. cap. 100. & 101. Albertus Pighius lib. 8. de libero hominis arbitrio, cap. 4. Locatus in opere Iudiciali, verbo,* Diuinationes. *Squillacensis tract. de fide catho. cap. 1. & multis seq. Bernardus Comēsis in Lucerna Inquisit. verbo,* Sortilegi. *Iam Decretorū Ecclesiasticorū collectores copiosissime etiam de hac re egerunt colligentes ex probatis Concilijs & sanctis Patribus quæcunque aduersus hac hominum monstrà sancita*

De sortilegijs qui disserunt.

E

sancita sunt. Gratianus 24.q.5. per totum. & 26.q.7. cap. non licet. cap. si quis. cap. admoneant. & cap. non obseruetis. & illis locis latissime Archid. Turrecre. & ceteri interpretes. Iuo in suo Decreto par. 11. quæ tota est de auguribus, incantatoribus, sortilegis, & pœnis eorum. Burchardus toto lib. 10. decretorum. Canonistæ in Rub. & tit. de sortilegijs. Iuris ciuilis interpretes in Rub. & tit. C. de malef. & mathemat. Iidem in l. item apud Labeonem. §. si quis astrologus. ff. de iniurijs. & alibi multis locis, tum Theologi, tum aliarum artium professores.

a ¶ Sicut sunt qui agunt mere ex arte chiromantiæ.] *Chiromantia, quæ per manuũ lineas diuinat, non caret superstitione, vt alibi fusius docui, quæ non sunt nunc nostræ breuitatis: interim videndi Alfonsus lib. 1. c. 13. de iusta hæret. punitio. Grillandus tract. de sortilegijs, q. 3. nu. 14. Casonus tract. 1. de indicijs ex persona, c. 6. num. 4. & hanc verissime & plenissime refutat Petrus Ciruelus in libro de reprobatione superstitionum, & alij.*

Astrologia iudiciaria interrogatoria penitus superstitiosa.

b ¶ Sed vt cũ inspectione astrolabij furtũ quoddam inueniret.] *Hoc pertinet ad eã astrologiæ iudiciariæ partẽ, quam interrogatoriam vanitas astrologorum appellat, de qua est accipiendus. §. si quis astrologus. in l. item apud Labeonẽ. ff. de iniurijs. de hac loquitur Ptolemæus in centiloquio sententia 14. hanc grauiter & vere refutat Petrus Ciruelus lib. 4. fontis sapientiæ, et Picus Mirãdula lib. 4. c. 13. aduersus astrologos. Hæc summa sit: Pars hæc astrologiæ iudiciariæ, quæ interrogatoria vocatur, cũ nulla nitatur ratione naturali, tota superstitiosa est & illicita. quæ tunc etiã sapiet hæresim, quando certò aliquid prænuntiare audebit, ex his quæ naturaliter sciri non possunt.*

Quomodo cognoscendũ quæ sortilegia sapiant hæresim manifeste.

c ¶ Quidam autem alij sunt sortilegi & diuinatores non meri, sed ad hæreses cõtracti, &c.] *Idem referunt illi quos initio huius quæstionis citaui. estque nobilis vera, & communis hæc distinctio; sed tota difficultas posita est in cognoscendo, quæ sortilegia, & diuinationes sapiant hæresim manifeste, quod est hic à me breuiter dicendum.*

Primum ergo, omnia illa sortilegia sapiunt manifestam hæresim, quæ cum aliquo dicto vel facto hæreticali exercẽtur, vt si quis in sortilegio amatorio Deum abnegaret, & Ecclesiæ sacramenta: aut in eodem sortilegio Ecclesiæ sacramenta admisceret.

Itẽ illa sortilegia, diuinationes, seu maleficia sapiũt hæresim manifeste, & reddunt operantẽ de hæresi suspectũ, & eorũ cognitio & punitio ad Inquisitorẽ spectat, in quibus admiscentur non modo Ecclesiæ sacramenta, verum etiam res quas Theologi appellant sacramentales: Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 15. circa finẽ de iusta hæret. punit. & propterea hæc reddunt operãtem suspectũ: quoniã nisi is crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere virtutẽ ad maleficiorum operationẽ, non adhibuisset illa: vnde Inquisitores de credulitate curabunt hos diligẽter interrogandos, et si intentionem negent, torquendi sunt; & si eam non fateantur, vt vehementer suspecti abiurare debent.

Iam illa quoq; sortilegia manifeste hæresim sapere videntur, in quibus sortilegi et diuinatores rebus sacris abutuntur pro dæmonũ inuocatione. Barbatia consil. 55. incipien. Casus est talis: quidã pro inueniendo. *volu. 1. eum sequitur Bernardus Comensis in Lucerna Inquisitorũ verbo, diuinatio. §. 2. quibus locis concludunt eam diuinationẽ, quæ fit cum cãdela vel aqua benedicta ad sciendũ furta vel aliqua occulta, sapere hæresim manifestam. His accedere videntur Simancas in Enchyridio violatæ religionis, tit. 8. de his quæ facere nequeunt Inquisitores, nu. 9. & Ioã. Rojas tract. de hæret. parte 2. assert. 12. nu. 167. vbi ea sortilegia manifestam hæresim sapere dicunt, in quibus diuinatores rebus sacris abutuntur.*

Hinc censeo iniuste reprehẽdi Barbatiã à Iulio Claro in. §. Hæresis. vers. Successiue quæro. *propterea quod dixerit sapere hæresim manifeste ea Sortilegia, quæ fiunt ad sciendum furta: quoniã iudicio meo recte consuluit Barbatia; nã vbi res sacræ admiscẽtur in sortilegio, siue res sint, vt aqua benedicta, candelæ benedictæ, et similia: siue verba, vt Euangeliũ, Symbolũ fidei, Pater noster, Aue Maria, aut Psalmus aliquis Dauidicus, aut verba sacræ scripturæ, aut aliæ sanctæ orationes, iam fit sortilegiũ qualificatũ, & manifestæ hæresis suspicionẽ præ se ferens, & ob id ad Inquisitores spectat eius cognitio: secus autẽ esset si talia non interuenirent, nam tunc esset simplex sortilegiũ; vt indicãt Squillacẽsis tract. de fide catho. cap. 12. & Repertoriũ Inquisit: verbo: sapere hæresim. & Oldradus cõsil. 210. incip.* Regularis habet traditio. *& Geminianus consil. 54. incipien.* Quidam sacerdos. *in his tamen consilijs multa sunt quæ recipi facile non debent, quæ nos plenius alibi excussimus.*

Postremo generaliter omnia illa crimina sapiũt hæresim manifeste, quæ natura sua præ se ferũt aliquid, quod est hæresis manifesta, vt baptizare imagines, præ se fert quod illæ sunt capaces huius sacramenti: preces nefarias dæmonibus fũdere, aut illis sacrificare: idolis genua flectere, & similia, præ se ferunt idololatriã, & manifestã hæresim sapiũt, quamuis nullũ factũ per se sit hæresis. Syluester in sum. verbo, hæresis 2. nu. 4. Simancas de catho. institut. tit. 30. num. 15. quæ omnia subtiliter attigisse hac quæstione videtur Eymericus.

d ¶ Quantum ad secundũ, &c.] *Hæc quæ sequuntur vsque ad nu. 7. modum præscribunt, quem in sortilegis, & diuinatoribus examinandis & iudicandis obseruare debent Inquisitores: quibus pro modo culpæ, & qualitate suspicionis, & infamiæ, abiuratio, aut purgatio est imponenda.*

Quibus pœnis afficiantur sortilegi.

Sed amplius coerceri possũt anathemate, dignitatis suspẽsione, verberibus, exilio, carcere monasterij, alijsque supplicijs spectata personarum qualitate. c. illud. 26. q. 2. c. admoneant. 26. q. 7. tradit Simãcas de catho. instit. tit. 21. nu. 23. addit Panor. in c. 1. nu. 2. de sortil. vltra pœnas iuris, sortilegos infami indutos mitra in publicum produci, aut scalis alligatos cum vituperatione prope Ecclesiæ fores constitui, & à diœcesi pelli. 26. q. 5. c. Episcopi. adde Romanum sing. 260. incipien. Tu scis quòd isti diuinatores.

Quando possit cognoscere Inquisitor an sortilegia spectent ad

e ¶ In casu quo non appareat, quòd illa, &c. sapiant hæresim manifeste, &c.] *An autem hoc casu cognoscere possit Inquisitor, an sua sit iurisdictio, dubiũ est: & glossa in c. accusatus. §. sane, verbo, manifeste. quã sequuntur ibi Archidia. & alij. & Arelatanus*

suam iurisdictionem.

nus tractatu de hæret. notab.3. Ioannes Rojas singulari fidei 110.& alij per ipsos allati, non posse Inquisitorem cognoscere, an sua sit iurisdictio, autumant.

Ceterum in hac causa hæc est vera et communis sententia: Inquisitores non possunt cognoscere an sortilegia sapiant hæresim nec ne: sed vbi constiterit hæresim sapere, si amplius dubitetur de illa qualitate, an manifestā hæresim sapiāt: tunc ipsi hoc cognoscere possūt, et iudicare ac pronūtiare se iudices. Panormitanus in dicto c.1.nu.4. in fine de sortil. Bernardus Comēsis in lucerna, verbo, Inquisitor. §.29. Squillacensis de fide catho.cap.56. Carreri⁹ tract.de hæret.nu.24.et alij per ipsos citati: atq; ita videtur intelligēdi glossa et Doct. in dicto c.accusat⁹.§.sanc. verbo, manifeste. de hære.lib.6.

QVÆSTIO XLIII.

De inuocantibus Dæmones.

Summarium.

1 *Inuocatores dæmonum in triplici sunt differētia.*
2 *Quidam latriæ cultum eis impendunt in suis inuocationibus.*
3 *Quidam vero duliæ, & qui sint isti.*
4 *Alij tertio quodam modo illos inuocant.*
5 *Inuocantes dæmones cum cultu latriæ, vt hæretici haberi punirique debent.*
6 *Futura ab ariolis, et dæmonib⁹ inquirere illicitū.*
7 *Dæmonū inuocatio cōiūctā habet apostasiā a fide.*
8 *Canonistarū sententia de inuocantibus dæmones,*
9 *Extrauagans Ioannis xxij. edita contra tales.*
10 *Declaratio verborum Gloss. Ioan. And. & Ioan. Monachi.*
11 *Dæmoni exhibentes honorem duliæ, censendi sunt hæretici.*
12 *Duliæ honor aliquando propter sanctitatem:*
13 *Aliquando propter potestatem ac iurisdictionem exhibetur.*
14 *De inuocatoribus tertij generis quid sentiendum.*

QVadragesimatertia quæstio est: Dæmones inuocātes, an tanquam sortilegi, vel tanquam hæretici seu suspecti de hæresi sint habendi sic, quòd Inquisitoris hęreticorum iudicio sint subiecti?

Ad hanc respondemus, quòd secundum varietatem modi inuocandi sumitur & varietas quæstioni huiusmodi respondendi.

1 Inuocantes [a] nāq; dæmones quantū ad modū trifarie variātur, vt apparet in libro, qui Salomoni inscribitur, qui [b] tabula † Salomonis intitulatur: super quo iurant dæmones aduocati de dicēda veritate, sicut nos Christiani super quatuor Dei Euāgelia, & Iudęi super legē Dei, quā dedit Moysi: in quo libro potestas Luciferi & aliorū dæmonū mēdaciter est inserta: & orationes nefariç à dæmonibus reuelatę Lucifero, & alijs dæmonibus exhibēdæ. Apparet etiā in libro, qui Honorio necromantico inscribitur: qui Thesaurus necromantiæ à necromanticis appellatur. Quos [c] quidem libros à necromanticis per me captus aufussi, & legi, & A publice tradidi comburendos. Apparet etiam & de facto in diuersorum inuocatorum Dæmonum cōfessionibus, & alijs inquisitionis gestus per me, & alios Inquisitores hæreticæ prauitatis.

† al.clauicula

2 In prædictis enim & alijs nōnullis libris, & inquisitionibus apparet, quòd quidā dæmones inuocantes, manifeste exhibent honorē latriæ dęmonibus inuocatis: vtpote eis sacrificando: adorando: orationes execrabiles effundendo: se dæmonibus deuouēdo: obedientiā promittendo: aliquid se facturos pro dæmonibus asserendo: per talē dæmonē iurando: per nomen alicuius superioris dæmonis istū, quē inuocant adiurando: laudes dæmonū vel cantus in eius reuerentiā promendo: genuflectendo: prostrationes faciendo: castitatē [d] pro dæmonis reuerentia, vel monito obseruādo: ieiunando: vel carnē suā aliàs macerando: vestibus nigris vel albis pro dæmonis reuerentia, & artis monito induendo: per [e] characteres & signa, & ignota nomina obsecrando: luminaria accendendo: thurificādo: de ambra, ligno aloes, & similibus aromaticis † subfumigādo: aues, vel animalia alia immolando: sanguinē propriū ex se emittere procurando: aues vel alia animalia, seu eorū partes cōburendo: sal in ignē mittendo: holocaustū de quouis faciendo. Omnia enim prędicta, & quāplura alia nefaria in prædictis inueniuntur à dæmonibus consultata & cōcupita; in quibus [f] omnibus & quolibet prædictorū honor latriæ, si prędicta bene cōsiderētur, dæmonibus exhibetur. Si enim bene antiquæ & nouæ legis sacrificia Deo exhibita contemplentur, illico inuenietur, quòd supradicta non dęmonibus, sed Deo sunt solummodo tanquā vera sacrificia exhibēda. Ecce primus modus dęmones inuocandi, vel aduocandi. Et isto modo sacerdotes Baal ipsum inuocabant; sanguinem proprium & animalia offerendo, vt legitur 4. Regum 18. cap.

Primus modus inuocandi dęmones per honorē latriæ.

† al aromatibus

3 Quidā autē dæmones inuocantes, exhibent dæmonibus inuocatis non honorē latriæ, sed duliæ: vtpote nomina dęmoniorū inter nomina spirituū Beatorum, vel Sanctorū in suis quibusdā nefarijs orationibus miscendo: mediatores in illis orationibus à Deo exaudiēdis ponendo: cereos accēdendo; & Deū per eorū nomina vel merita obsecrando. Hæc enim prædicta & multa alia execrabilia in prædictis libris inueniūtur conscripta †: in quibus honor duliæ dæmonibus exhibetur. Si enim modus Sanctos exorādi ab Ecclesia institutus diligētius contēpletur, videbitur quòd prædicta non sunt dæmonibus, sed Sanctis & Beatis spiritibus exhibēda. Ecce secūdus modus dæmones inuocandi. Et isto modo Sarraceni inuocāt Machometum tanquā Dei sanctum, & nonnulli Begardi fratrem Petrū Ioannē, & alios per Ecclesiā condemnatos.

Secūdus modus inuocandi dæmones per honorē duliæ.

†al consulta

4 Quidā autē dęmones inuocātes, quędā faciunt inuocādo, in quibus nō apparet clare, quòd honorem nec latriæ nec duliæ exhibeāt dæmonibus inuocatis: vt circulum in terra describēdo: puerum in circulo ponendo: speculū, ensem, amphoram, vel [g] aliud corpus peruiū † corā puero statuendo, ipso necromantico librum tenente, ac legente, & dæmo-

Tertius modus dęmones inuocandi.

† In alio codice legitur, paruum.

dæmonem inuocante, & similia multa, vt prædicta ars, & talium multorum confessio latis docet. Ecce tertius modus dæmones inuocandi. Et isto [n] modo Saul per pythonissam, spiritum pythonicum inuocauit: in qua inuocatione nullus honor legitur interuenisse, nec duliæ nec latriæ, vt legitur 1. Regum 26.

Patet ergo quòd dæmones inuocantes tripliciter variantur. His suppositis ac præmissis, tres ponuntur casus, seu conclusiones secundum quòd tripliciter distinguuntur dæmones inuocantes.

5 Primus [i] casus seu conclusio est: quòd si dęmones inuocantes exhibeant dæmonibus inuocatis honorem latriæ quoquo modo, & de hoc clare sint conuicti iudicialiter, vel confessi: tales non vt sortilegi, sed vt hæretici iudicio Ecclesiæ sunt habendi, & per [k] consequens si resipiscant, hæresi primitus abiurata, sunt vt pœnitentes hæretici perpetuo immurandi. Si autem noluerint desistere, vel si dixerint se velle desistere, & pœnitere, tamen noluerint abiurare; vel si abiurauerint, & postmodum relabantur, sæculari sunt iudicio relinquendi, vltimo supplicio puniendi, per omnia sicut de alijs hæreticis iudicant canonicæ sanctiones.

Inuocantes dęmones cũ cultu latriæ, vt hæretici habendi debẽt.

Hæc conclusio seu casus potest deduci tripliciter. Primo ex dictis sanctorum doctorum theologorum. Secundo ex dictis doctorum canonistarum. Tertio ex dictis Ecclesiæ determinationum.

Primo ex dictis theologorum. Beatus namque Aug. 10. de ciuitate Dei, loquens de sacrificijs soli Deo & non dæmonibus exhibendis, dicit sic: Videmus in omni republica obseruari, quòd summum rectorem aliquo singulari signo honorant, quod qui alicui alteri offerret, crimine lesæ maiestatis obnoxius esset. Et ideo in lege diuina statuitur pœna mortis his, qui diuinum honorem alijs exhibent. Exteriora sacrificia ita sunt signa interiorum, sicut verba sonantia sunt signa rerum: quo circa sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus voces significantes, cui res ipsas in corde quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus.

Augus.

De Ciuitate Dei cap. 19.

Sacrificium certe nullus est, qui audeat dicere deberi, nisi soli Deo, dicente etiam Angelo Manue, qui volebat sibi offerre hœdum de capris sic: si me cogis, non comedam panes tuos: si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Visibile sacrificium exterius, inuisibilis sacrificij interioris est signum: quis enim sacrificare censuit, nisi illi, quem vt Deum sciuit, aut credidit, aut finxit?

Iudi. 13.

Ex quibus verbis Augustini clare patet, quòd sacrificium soli Deo debetur: & qui alteri, quàm Deo illud exhibet, ex eius facto osten-

A dit se credere illum fore Deum: quod est hæreticum. Qui igitur dæmonibus sacrificium offerunt, dæmonem se habere in Deum, ac credere esse eorum verum Deum exteriori facto profitentur, & ostendunt: quare hæretici sunt habendi.

Item beatus Augustinus secundo de doctrina Christiana, præmissis multis diuinationum & inuocationum generibus dicit ita: Omnes igitur artifices † huiuscemodi vel nugatoriæ vel noxiæ superstitionis ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi B pacta quædam infidelis & dolosæ amicitiæ constituta penitus sunt repudianda & fugienda Christiano: non quòd idolum sit aliquid (vt Apostolus ait) sed quia quæ immolant, dæmonibus, & non Deo immolant. Superstitiosum est quicquid institutum ab hominibus est ad facienda, & colenda idola pertinens, vel ad colendam sicut Deum creaturam, partemue vllam creaturæ, vel ad consultationes & pacta quædam signorum cum dæmonibus placita atque fœderata. hæc Augustinus. Ex his verbis Augustini patet, quòd dæmonibus sacriC ficantes, Augustinus vocat infideles & superstitiosos: infidelitas autem, quæ accidit Christianis, hæresis est.

Cap. 23.

† In B. Augus. legitur, artes.

1. Cor. 8.

Eod. lib. cap. 20.

Superstitio [l] etiam est vitium oppositum de directo religioni Christianæ, seu latriæ: ergo in Christiano hæresis est; & per consequens dęmonibus sacrificantes hęretici habendi sunt.

Superstitio.

6 Sanctus Thomas in postilla super Isaiam super isto verbo: Ecce dominator dominus exercituum auferet ab Hierusalem & Iuda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur D aquæ, fortem & virum bellatorem, iudicem, & Prophetam, & ariolum, Isaiæ 3. cap. super isto verbo, ariolum, mouet quæstionem: An inquirere [m] futura ab ariolis sit illicitum: & in fine loquens de scientia dæmoniorum, & quę scire possunt, & quæ non, dicit ita: Tamen est semper peccatum inquirere ab eis, & apostasia à fide, vt dicit Augustinus. hæc beatus Thomas. Et credo quòd intelligit dicere de illo verbo Augustini, quod recitatur 26. quæst. 7. Non obseruetis. quod ponitur infra vbi expresse hoc dicit Augustinus. Ex quibus verbis apparet, E quòd à dæmonibus futura inquirere est apostasia à fide: ergo longe fortius sacrificare: apostasia autem à fide in Christiano, hæresis est; ergo apostata à fide hæreticus est. Igitur dæmonibus sacrificans, vt apostata à fide Christi, & hæreticus habendus est.

S. Thomas.

Futura ab ariolis inquirere illicitum est.

Idem sanctus Thomas 2. sententiarum dist. 7. articulo vltimo in corpore quæstionis, vbi quærit: vtrum vti auxilio dæmonis sit peccatum, dicit sic: Respondeo, dicendum quòd ea, quæ sunt supra facultatem humanæ naturæ à solo Deo requirenda sunt: & ideo sicut grauiter peccant qui illud, quod est Dei, creaturæ

 impen-

impendunt per idolatriæ cultum: ita etiam grauiter peccant qui ea, quę à Deo expetenda sunt, auxilio dæmonum implorant: & huiusmodi est vaticinatio de futuris, vt dicitur Isaiæ 8. Nunquid non populus à Deo suo requirit visionem pro viuis & mortuis, & cetera.

Inuocatio dæmonum coniunctam habet apostasiam à fide.

7 Et similiter etiam in alijs operibus magicis, in quibus complementum operis ex virtute dæmonis expectatur: in omnibus enim est apostasia à fide, propter pactum initum cum dæmone: vel verbotenus si inuocatio intersit: vel facto aliquo, etiam si sacrificia desint. Non enim potest homo duobus dominis seruire, vt dicitur Matth. 8. hæc beatus Thomas. Ex his clare patet, quòd dæmones inuocare & consulere etiam sine sacrificio, apostasia est à fide, & per consequens hæresis: longe ergo plus cum sacrificio.

Albertus Magnus.

Dominus etiam Albertus doctor magnus ordinis fratrum Prædicatorum, qui fuit Archiepiscopus Ratisponen. super 2. sententiarum distinct. 7. articulo vltimo, in corpore quæstionis, vbi quæritur: vtrum magicis & mathematicis intendere sit peccatum, & apostasia à fide, respondet sic: Solutio, dicendum, quòd in talibus semper est apostasia verbi, vel operis. Si enim inuocationes, coniurationes, sacrificia, subfumigationes, & adorationes fiant, tunc aperte pactum initur cum dæmone; & tunc aperte est apostasia ibi oris. Si autem non fit, nisi opere simplici; tunc est apostasia operis: quia illud opus expectatur à dæmone. Cum autem expectatur aliquid à dæmone, vel aliquid percipere per ipsum, semper est fidei contumelia, & ideo apostasia. hæc Albertus.

Petrus de Tarantasia.

Idem tenet dominus Petrus de Tarantasia ordinis Prædicatorum, qui postmodum fuit Papa Inno. V. dicens, super 2. sententiarum ead. dist. & articulo, quo quærit: vtrum liceat vti dæmonum ministerio, siue arte: addit tandem sic, respondens ad tertium argumentum: Ad illud de libro, Respondeo, quòd quamuis liber perditus ab homine requiri possit, non tamen à dæmone; quia dæmon interrogatus, non respondet super talibus, nisi per quędam pacta, & venerationes, & adinrationes, & inuocationes illicitas. hæc ille.

An liceat vti dæmonum ministerio, siue arte.

Bonauentura. Alex. de Ales.

Et dominus Petrus de Bonauentura, qui fuit Cardinalis, & etiam Alexander de Ales de ordine fratrum Minorum, omnes prædictis assentiunt super 2. sententiarũ dist. 7. & nonnulli alij magistri in theologia: Et specialiter dominus Frater Guido, de ordine beatæ Mariæ de Carmelo Episcopus Maioricensis, & post Elnensis, qui ad mandatum domini Ioannis Papæ xxij. quæstionem super hoc edidit specialem.

Io. Andr.

8 Secundo probatur hæc eadem conclusio ex dictis doctorum canonistarum. Nam Ioannes And. super c. Accusatus. §. sane. & verbo, Saperent. extra de hæret. lib. 6. dicit ita: Saperent. sicut est circa aras idolorum nefarias preces emittere: sacrificia offerre: dæmones consulere: eorumque responsa suscipere. 26. quęst. 2. c. Si qui. & quæst. 4. c. Igitur. vel associant sibi propter sortes exercendas hæreticos: vel faciunt prædicta cum sanguine, vel corpore Christi: vel in sortibus (vt possint habere responsa) puerum rebaptizant, vel his similia. hæc Ioan. And.

Relat. supra. fol. 196.

Archidiaconus. Relat. fol. 212.

Archidiaconus vero super eod. c. & §. sane. super eod. verbo. Saperent. dicit ita: Saperent. vt 26. q. 4. c. 1. circa principium. vers. Arioli. Vt quando aliqua faciunt, vt habeant responsa à dæmonibus, vt ibi, & ead. causa q. 2. si qui. Nam tales multo magis peccant, quàm in casu posito supra eod. c. §. ille. Et magis hoc videtur hæreticum, quàm illud. hæc Archidiaconus.

Ioan. Monachus.

Ioannes autem Monachus super eo. c. & §. & vers. Saperent. dicit ita: Saperent. sicut circa aras idolorum nefarias preces emittere: sacrificia offerre: dæmones consulere: eorum responsa accipere. 26. q. 2. c. si qui. & c. Igitur. ead. causa. q. 4. ver. Arioli. Et est ratio; nam si adorare hæreticos est hæreticum. §. ille. supra eod. cap. & hoc non est propter personam, sed propter vitium: ergo adorare dæmonem erit maius peccatum: iuxta illud: Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. argumen. C. de sacrosanctis Ecclesijs. authen. multo magis. hæc Ioannes Monachus.

Authent. Multo magis.

Oldradus.

Et idem Oldradus in compilatione quæstionum, quam fecit in consilio 210. quæstione, qua quærit: an Ioannes de † Poliaco, qui dedit pocula amatoria mulieri, sit suspectus de hæresi vehementer; in responsione quæstionis dicit sic: Nunc ergo videndum est, an dare pocula amatoria mulieri hæresim sapiat manifeste. Et videtur quòd sortilegia simplicia: vel etiam pocula amatoria: vel propter cõscientiam, hostiam non consecratam vt consecratam sumere, hæresim non sapiant manifeste, vt apparet ex criminum distinctione, & pœnarum impositione: & de primo apparet, extra de sortileg. in rubro & nigro: quæ rubrica separata ponitur à rubrica de hæret. & habetur expresse extra de hæret. lib. 6. c. Accusatus. §. sane. De secundo habetur extra de cele. Mis. c. De homine. De tertio habetur. ff. de pœnis. l. Si quis. §. qui abortionis. Imagines vero facere ad amorem mulierum procurandum, magis videtur superstitiosum, quàm hæreticum: licet hoc indubitanter secundum Aug. lib. 10. de ciuitate Dei, ad dæmones pertineat ludificatores animarum sibi subditarum: sicut etiam tradit S. Thom. de Aquino 2. 2. quæst. 96. in tit. de superstitionibus obseruantiarum, art. 2. Dæmonia vero inuocare: eis nefarias preces emittere: & funesta sacrificia offerre: hisque celebritatibus eorum respõsa expetere †, videtur hęresim sapere manifestam, vt 26. q. 4. Igitur genus diuinationis. & infra: Inuocare vero dæmonia, & eorum responsa expetere ad sciẽdum futura, & hoc

† al. de Pato macho.

† al. exposcere.

hoc hæresim sapit manifeste: quia creaturæ attribuitur quod est proprium creatori, iuxta illud Isaiæ, cap. 41. Annunciate nobis quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dij vos estis. Si vero ° dæmones inuocentur ad tentandum pudicitiam mulieris: tunc quia inuocatur ad illud, quod est proprium eis, scilicet tentare (vnde Saluator in Euangelio eum tentatorem nominat) licet hoc facere sit turpe, fœdum, & mortale peccatum: tamen non censetur hæresim sapere manifeste: si inuocatio procedit per modum Imperij, non adorationis. Si enim adorare hæreticum, est hæreticum, vel sapit hæresim manifeste, & hoc non est propter personam, sed propter vitium: ergo vbi erit maius vitium, sicut est in adoratione diaboli, maius erit peccatum, vt habetur extra de hæret. lib. 6. c. Accusatus. §. sane. & ibi not. per Ioannem Monachum. hæc dominus Oldradus.

Propriũ dæmonis tentare.

Matth. c. 4.

Guillermus. Guillermus de monte Lauduno super antedicto verbo, Saperent: dicit ita: Saperent. sicut sacrificia offerre dæmonibus, vel qua prædicta committunt cum corpore Christi, vel sanguine. 26. q. 2. Ij qui.

Bartholomęus Ray. Bartholomæus Raymundi super eod. verbo, Saperent. dicit ita: Saperent. vt quia idola adorant, vel dæmones. 26. q. 4. Igitur.

Tertio ᴾ eadem conclusio, seu casus probatur ex dictis Ecclesiæ determinationum. nam 26. q. 5. c. Episcopi. dicitur sic: Episcopi eorumque ministri omnibus modis elaborare studeant, vt perniciosam, & à diabolo inuentam sortilegam, & magicam artem ex parochijs suis penitus eradicent: & si aliquem virum, aut mulierem huiuscemodi sceleris sectatorem inuenerint, turpiter dehonestatum de parochijs suis eijciant. ait enim Apostolus: Hæreticum hominem post primam, & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Subuersi sunt & à diabolo capti tenentur, qui relicto creatore suo, diaboli suffragia quærunt. Et ideo à tali peste decet mundari sancta Ecclesia.

Ad Tit. 3.

Ex his apparet, quòd magicam artem sectantes & exercentes, vt hæretici sunt habendi & vitandi: aliàs auctoritas Apostoli introducta prædicta: Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem deuita: tanquam impertinens ad propositum esset inducta. Sed dæmones inuocantes, & eisdem sacrificantes, magicam artem sunt in hoc sectantes, & exercentes: ergo vt hæretici sunt ab Ecclesia Dei habendi & vitandi. Et sequitur: Illud etiam non est omittendum, quòd quædam sceleratæ mulieres, retro post satanam conuersæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt, & profitentur se nocturnis ᑫ horis cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade & innumera multitudine mulierum, equitare super quasdam bestias, & multarum ter-

A rarum spatia intempestę noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad eius seruitium euocari. Sed vtinam hæ solæ in perfidia sua perijssent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent: nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis aut numinis extra vnum Deum arbitratur. Quapropter sacerdotes per Ecclesias sibi commissas, populo Dei omni instantia prædicare debent, vt nouerint hæc omnino

B falsa esse, & non à diuino, sed à ʳ maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari. hæc ibi.

Ex his apparet, quòd prædictæ sceleratæ mulieres, in perfidia perseuerant, à recta via deuiant atque fide, & earum mentibus infidelibus dæmones se obijciunt & deludunt. Si ergo istæ mulieres, de quibus non constat, quòd sacrificia offerant dæmonibus inuocatis, perfidæ & infideles, & à recta via deuiantes in pręfato decreto in concilio ʳ Anquirensi dictæ &

C habitæ sunt; & per consequens, si baptizatæ sunt, vt hæreticæ habendæ sunt; quia Christianum à recta via & fide deuiare, & infidelitatem recipere, est proprie hæreticare: quanto magis Christiani, honorem latriæ exhibentes & sacrificantes dæmonibus inuocatis, dicendi & habendi sunt perfidi, à recta fide deuij, & infideles infidelitate Christianorum, quæ est hęresis; & per consequens hæretici sunt habendi? Reuera sic. Et 24. q. 3. c. Quidam hæretici. vbi sectæ hæreticorum, & eorum nomina numerantur †, dicitur sic: Ophitæ, à colubro Relat. fo. 259

† al. nominantur.

D nominati sunt. Coluber enim græce ὄφις dicitur: colunt enim serpentem. & eod. c. Cainani inde sic appellati, quoniam Cain adorant. & eod. c. Angelici vocati, quia Angelos colunt. Si ergo colentes serpentes, Cain, seu Angelos, hæretici sunt iudicati: non longe melius dæmones colentes, adorantes, vel sacrificantes hæretici sunt censendi? Reuera sic. Quanto enim magis creatura elongatur à perfectione diuina, tanto est grauius scelus, ei honorem latriæ impendere. Et cum dæmones (etsi non ratione naturæ, saltem ratione culpæ) magis

E elongentur à Deo, quàm aliæ creaturæ, idcirco grauius est eos adorare. Et cum Angelos colere sit hæresis scelus, & tales sint per allegatum c. inter hæreticos computati, multo fortius dæmones colere, adorare, vel quouis modo alio sacrificare sapit hæresim manifeste: & per consequens tales scelus huiusmodi perpetrantes vt hæretici sunt ab Ecclesia iudicandi.

Hanc conclusionem seu casum determinat dominus Ioannes Papa xxij. in extrauagante: Super illius specula. tenoris sequentis.

9 Extrauagans Ioannis xxij. cōtra Magos, magicasq. superstitiones.

SVper [t] illius specula, quamuis immeriti, eius fauente clementia, qui primum hominem humani quidem generis protoplasti, terrenis prælatum, diuinis virtutibus adornatum, conformem & consimilem imagini suæ fecit, reuocauit profugum legem dando., ac demum liberauit captiuum, reinuenit perditum, & redemit venditum merito suæ passionis, vt contemplaremur ex illa super filios hominum, qui Christianæ religionis cultu Deum intelligunt & requirūt: dolenter aduertimus, quod etiam cum nostrorum turbatione viscerum cogitamus, quamplures esse solo nomine Christianos, qui relicto primo veritatis lumine, tanta erroris caligine obnubilantur, quòd cum morte fœdus ineunt, & pactum faciunt cum inferno: dæmonibus namque immolant: hos adorant: fabricant, ac fabricari procurant imagines: annulū [v] vel speculum, vel phialam, vel rem quamcunque aliam magice ad dæmones inibi alligādos ab his petunt, responsa ab his recipiunt, & pro implendis prauis suis desiderijs auxilia postulant, pro re fœtidissima fœtidam exhibent seruitutem (proh dolor) huiusmodi morbus pestifer, nūc per mundum solito amplius conualescens, successiue grauius inficit Christi gregem. Cum igitur ex debito suscepti pastoralis officij, oues oberrantes per deuia, teneamur ad caulas Christi reducere, & excludere à grege Dominico morbidas, ne alias corrūpāt: Hoc edicto in perpetuum valituro, de cōsilio fratrum nostrorum, monemus omnes & singulos renatos fonte baptismatis, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione anathematis præcipientes eisdem, quòd nullus ipsorū, aliquid de peruersis dictis dogmatibus docere ac addiscere audeat: vel, quod execrabilius est, quomodolibet alio, in aliquo illis vti. Et quia dignū est, quòd hi, qui per sua opera peruersa spernūt Altissimum, pœnis suis pro culpis debitis percellātur † (al. puniantur.): Nos in omnes & singulos, qui contra nostra saluberrima monita & mandata facere de prædictis quicquam præsumpse-

A rint, excommunicationis sententiā promulgamus, quam ipsos incurrere volumus ipso facto: statuentes firmiter, quòd pręter pœnas pręedictas, contra tales, qui admoniti de prædictis, seu prædictorum aliquo infra octo dies à monitione computandos præfata, à præfatis non se correxerint, ad infligendas pœnas omnes & singulas, præter bonorum confiscationem dumtaxat, quas de iure merētur hæ-

B retici, per suos competētes iudices procedatur. Verum cum sit expediens, quòd ad hæc tam nefanda omnis via, omnisq. occasio præcludantur, de dictorū nostrorum fratrum consilio vniuersis præcipimus, & mandamus, quòd nullus eorum libellos, scripturas quascunque de pręfatis damnatis erroribus quicquam continentes, habere, aut tenere, vel in ipsis studere præsumat; quin potius volumus, &

C in virtute sanctæ obediētiæ cunctis pręcipimus, quòd quicunque de scripturis præfatis, vel libellis quicquā habuerint, infra octo dierum spatium ab huiusmodi edicti nostri notitia † (al. publicatione) computandum, totum, & in toto, & in qualibet sui parte abolere, & comburere teneantur: alioquin volumus, quòd incurrant sententiam excōmunicationis ipso facto, processuri contra contemptores huiusmodi (cum constiterit) ad pœnas alias grauio-

D res. Datum Auinione.

10 Hic autem considerandum est, quòd illa prædicta, quæ ponuntur à Ioan. And. & Ioan. Monacho, & ab Archidiacono super cap. Accusatus. §. sané. & verbo, Saperent. scilicet, ad aras idolorum nefarias preces emittere: funesta sacrificia offerre: responsa expētere, &c. & ea, quæ ponuntur etiam in extrauagante prædicta domini Ioan. xxij. Super illius specula. scilicet, dæmones inuocare: adorare: sacrificia offerre, &c. non sunt sumenda, nec intelligenda copulatiue, vt omnia simul iuncta sapiant hære-

E sim, & nō aliàs: immo quodlibet illorum sapit hęresim manifeste: Qui enim Machometum in suum auxilium inuocaret, esto quòd aliud ei nō faceret, manifeste in hęresim īcideret. Similiter, qui in honorē eius aram sibi constitueret. Idem etiam consimiliter & de dęmone est dicendum: nam quodlibet illorum, scilicet inuocare: aram construere: sacrificare, & cetera, actus sunt latriæ, qui soli domino Deo debent offerri. Si ergo aliquis illorum actuum fiat in honorem diaboli vel Machometi, sapit hæresim manifeste.

11 Secundus [x] casus, seu conclusio est: quòd si dęmones inuocantes nō exhibeant dęmonibus inuo-

inuocatis honorē latriæ, sed exhibeāt honorem hiperduliæ, vel duliæ, modo in antea explicato, & de hoc clare sunt cōfessi iudicialiter, vel conuicti: tales nō vt sortilegi, sed vt hæretici iudicio Ecclesiæ sunt habendi: & per consequens si resipiscant, errore & hæresi primitus abiurata, sunt perpetuo immurandi vt hæretici pœnitentes. Si autem non resipiscant, sunt vt impœnitentes hæretici feriendi; vel si abiurant, & relabātur, sunt plectendi per omnia sicut ceteri hæretici.

12 Hic casus seu conclusio, quamquam ex prima conclusione satis pateat antefacta, potest nihilominus breuius sic conuinci: Honor enim duliæ alicui exhibetur dupliciter, vel duplici de causa: prima est, in signum sanctitatis; & hac de causa Abraham, Lot, & Manue, Angelos adorarunt: vt de Abraham patet Gene. 18. & de Lot Gen. 19. & de Manue. Iud. 13. Hac etiam de causa Assuerus Mardochæum, & Salmanasar Tobiam super alios honorarunt. de Assuero patet Hester 3. & de Salmanasar Tobiæ. 1. Hac etiam de causa Angeli beati & sancti, qui sunt in patria, à nobis adorantur, & honore duliæ festiuantur.

Ex quibus causis exhibeatur creaturis adoratio.

13 Secunda causa est, in signum gubernationis, iurisdictionis, & potestatis. Et hac de causa Nathan propheta, & Bersabee mater Salomonis, Dauid regem adorarunt, vt patet 3. Regum 1. Hac etiam de causa Pontifices, reges, & alij regimini præsidentes, vt Dei vices in regimine gerentes, à suis subditis honore duliæ venerantur. Si ergo aliquis honorem duliæ exhiberet, facto se credere ostenderet, illum, cui talem honorem duliæ exhiberet, sanctum, & Dei amicum fore, vel gubernatorem, vel rectorem à Deo constitutum esse; & sic Deum in eo, tanquam in sibi charo & amico, vel in vicario suo principaliter honoraret. Nam cum sancto honor duliæ exhibetur, Deus in sancto principaliter honore latriæ adoratur: & cum Pontifex, rex, vel regimini præsidens, honore duliæ reueretur, Deus in suo Vicario honore latriæ veneratur: & ideo in huiusmodi honoribus, qui sanctis & Ecclesiæ rectoribus exhibentur, & mundi principibus, non ipsi, sed Deus in ipsis principaliter veneratur. Exhibens ergo honorem duliæ dæmoni inuocato, ex huiusmodi facto, & opere exterius, conuincitur se corde & mente reputare, ac credere interius dæmonem fore sanctum; & Dei amicum; & ideo sanctitate venerandum; vel fore in mundo rectorem, & gubernatorem à Deo constitutum; & ideo iurisdictione & potestate reuerendum. Quorum duorum vtrunque plane est hæreticū & peruersum; quia sacræ scripturæ contrariū, & determinationibus Ecclesiæ absonum. Dæmon enim neque sanctus, neque Dei amicus est, immo in culpa & malitia obstinatus est; neque in mundo à Deo gubernator, neque rector constitutus est; immo seruus captiuatus est, & falsator & deceptor, vt in sacris canoni-

A bus, & etiam præcedentibus constat plane †. Quare conuincitur quòd dæmonibus honoré duliæ exhibentes, non vt sortilegi, sed vt hæretici sunt habendi, & hæreticorum [y] legibus nō procul pulsis, alijs an fractibus feriendi.

† al. plene

14 Tertius [z] casus, seu conclusio est: quòd si dæmones inuocantes, seu consulentes, talia peragant, & taliter, quòd in eorum inuocationibus & consultationibus non appareat manifeste, quòd aliquis honor latriæ vel duliæ exhibeatur dæmonibus inuocatis, modis explicatis in superioribus, vel alijs similibus quibuscun-

B que, tales nihilominus, vt dicitur †, non vt sortilegi, sed vt hæretici iudicio Ecclesiæ sunt habendi. Quod sic patet: Inuocare enim in sacra scriptura pro actu latriæ sumitur: vnde glos. super illud Gen. 4. Iste incœpit inuocare nomē Domini, dicit sic: Inuocare, idem est, quòd colere & deprecari.

† al. videtur

Inuocare qd sit.

Item glos. super illud Ioel. 2. Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit, dicit sic: Inuocauerit se subijciendo, & colendo, Et Papias exponens quid est inuocare, dicit sic: Inuocat, adorat, supplici prece poscit. Inuo-

Et Ro. 10.

C care etiam ut actus latriæ à Deo præcipitur. psalmus, Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua. Et inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Et Isaiæ 55. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Inuocare inter actus latriæ enumeratur, & ponitur, vnde psal. Audi populus meus, & loquar Israel, non in sacrificiis arguam te: holocausta autem in conspectu tuo sunt semper: non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos: & enumeratis latriæ actibus multis, dicit ita: Im-

Psal. 49.

Psal. 49.

D mola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua, & inuoca me in die tribulationis. Inuocare, ut actus latriæ fieri dæmoni à Deo interdicitur: unde Iudic. 10. Reliquistis me, & coluistis Deos alienos, ite & inuocate deos, quos elegistis. Et 3. Regum 18. dixit Helias sacerdotibus Baal, Inuocate nomina deorum uestrorum: & ego inuocabo nomen domini Dei mei. Quia ergo inuocare, pro actu latriæ sumitur, & inter actus latriæ enumeratur & ponitur, & vt verus actus latriæ exhiberi Deo præcipitur, & vt actus latriæ fieri dæmoni interdi-

E citur: ergo si dæmon à Christiano inuocetur, vbi aliud non apparet, actus latriæ dæmoni offertur; quod sapit hæresim manifeste, & tales vt hæretici sunt habendi, iuxta primam conclusionem: Nonne inuocantes Machometum sunt hæretici habendi? Vtique. & nunquid non plus inuocantes dæmones? Concordat beatus Thomas vt dictum est supra in prima conclusione istius quæstionis; concludit nanque sic? In omnibus nanque est apostasia à fide, propter pactum initum cum dæmone; vel verbotenus, si inuocatio intersit: vel facto aliquo, etiam si sacrificia desint: non enim potest homo duobus

S. Tho.

bus dominis seruire, vt dicitur Marci 8. hæc Thomas.

Ad euidentiam autem tertiæ conclusionis est diligētius attendendum, quòd in inuocationibus dæmonum, ad petitionem est acutius attendendum: Nam si petitur quod excedit dæmonis facultatem, ut sunt futura, à Dei uel hominis arbitrio mere dependentia vel uoluntate: ut resuscitatio mortui, quod petiuit Saul per Pythonissam: vel certificatio mortis vel vitæ: quod à Beelzebub petiit Ochozias, vt patet 4. Regum 1. vel hominem cogere ad peccatum, & similia: & tunc ex huiusmodi petitione hæretici iudicantur: quia protestantur se credere, dæmonem fore Deum.

IN QVÆSTIONEM XLIII. De inuocantibus dæmones.

COMMENT. LXVIII.

Quæ hac quæstione traduntur frequentia etiā sunt, & ab Inquisitoribus diligenter cognoscenda, cum inter cetera grauissima scelera, hoc etiam de inuocandis dæmonibus multos in repub. Christiana diuinæ legis proditores inuaserit. persequitur vero Eymericus hanc tractationem diligenter, quam tradunt ferme omnes qui contra hæreticos scribunt. Repertorium inquisitorum verbo, dæmon. §. vtrum dæmones inuocantes. Locatus in opere iudiciali verbo, inuocare. & verbo, diuinationes. & verbo, apostasia. Tabiensis in sum. verbo, inquisitor. §. 33. nu. 34. Zanchinus tract. de hæret. cap. 22. Albertinus de agnos. assertio. q. 11. nu. 4. & seq. Paulus Grillandus tract. de sortil. q. 10. & 11. Alfonsus Castrus, lib. 1. cap. 13. de iusta hæret. punitio. Simancas de catho. instit. tit. 21. Bernardinus Diaz in practica criminali canonica, cap. 100. & 101. Bernardus Comensis in lucerna inquisitorum, verbo, dæmones. §. 1. & 2. sanctus Antoninus in summa par. 2. tit. 12. cap. 5. §. 1. Aegidius Romanus, lib. 2. sent. dist. 7. quæst. 3. art. 3. & communiter theologi ead. dist. 7. & de materia huius quæstionis tractat plene Iacobus Sprenger in malleo maleficarum. B. Thomas 2. 2. q. 95. art. 4. Squillacensis tract. de fide catho. cap. 9. et 10. & Hispani habemus hanc tractationem in legibus septipartitis par. 7. tit. 23. sunt & alij qui hæc tractant, sed hi copiosius.

Contra inuocantes dæmones, qui scripserunt.

Hæc damnata inuocandi dæmones consuetudo antiquissima est in orbe terrarum: & in Ecclesia Dei Elchesaitæ quidam hæretici, qui circa annos Domini CCXL. exorti sunt, vt ait Nicephorus, lib. 5. cap. 24. histo. eccle. inuocationibus, incantamentisque dæmonum sunt vsi.

Inuocare dæmones antiqua superstitio.

a § Inuocantes nanque dæmones quantum ad modum trifarie variantur, &c.] *Totam hanc quæstionem, quæ late patens est, complectitur auctor tribus assertionibus, & singulas copiose comprobat.*

Prima est: Qui dæmones inuocant exhibentes A *eis honorem latriæ, qui est cultus soli Deo debitus, vt hæretici sunt habendi,*

Secunda est: Inuocantes dæmones cum honore duliæ, qui est cultus Sanctis gloriosis debitus, etiā velut hæretici sunt tractandi.

Postrema est: Qui dæmones quouis alio modo inuocant, etiamsi nullum eis cultum exhibeant, quia illis se supponere videntur, hæretici etiam sunt putandi. de singulis agemus suis locis.

b § Qui tabula Salomonis intitulatur.] *ita Barcinonensis, & codex Cardinalis de Gambara. in Bononiensis, qui tabulæ Salomonis intitulantur,* B *in Sabellano*, qui clauicula Salomonis intitulatur.

c § Quos quidem libros à necromanticis per me captus auulsi & legi.] *Prodest ergo malos libros legere, vt errores refutentur eorum, & fraudes detegantur, ne nocere possint. cap. episcopus. 37. dist. per quos autem legi debeant explicui supra in hac 2. parte super cap. Fraternitatis. de hæreticis. libri vero quorū hic meminit Eymericus, mali homines dictante sæpe dæmone scripserunt.*

Mali libri quatenus legendi.

d § Castitatem pro dæmonis reuerentia, vel monito obseruando, ieiunando, &c.] C *Neque hoc debet impossibile videri: sæpe enim dæmones, item necromātici, & ceteri huius vetitæ artis professores, vt facilius decipiant, bona fieri iubent, vt malis & illicitis admixtus fides adhibeatur: quoniā si omnia mala essent, quæ ab illis præciperentur, facile fraus detegeretur. his autem bonorum operum vmbris in primis capiuntur feminæ, quibus & ob fragilitatem sexus, & curiositatem multum illudunt dæmones: est autem insignis hic Eymerici locus, & multis exemplis illustris, quæ nosse oporteat Inquisitores.*

Dæmones bona quandoq; consulunt, vt mala persuadeant.

e § Per characteres & signa, & ignota nomi- D na obsecrando.] *Hæc nominatim prohiberi videntur in Leuitico cap. 19. dum cauetur ne figuræ aut stigmata fiant: quo intelligimus vetari, ne quis signa superstitiosa, aut imagines astrologiæ, aut nomina ignota & characteres pingat: hæc enim omnia, vt ait Origenes, lib. 3. in Iob, diaboli sunt seductiones, dæmonum sunt irrisiones, idololatriæ sunt fæx, animarum infatuatio, & cordium scandalum.*

Characteres, signa, & ignota nomina prohibita.

f § In quibus omnibus honor latriæ, &c.] *De adoratione latriæ & duliæ dixi supra super q. 10.* E *huius partis, quæ sunt nunc in memoriam reuocanda, vt hæc quæstio percipiatur.*

g § Vel aliud corpus peruium.] *Hic locus in tribus codicibus erat deprauatus, paruum enim legebatur, restitutus est ex Bononiensi in quo legebatur peruium, hoc est, clarum & lucidum. solent nanque quandoque necromantici lucidam ampullam, aut quid simile coram puero puellaue statuere, in quo dæmonum arte apparent spectra & simulacra eorum quæ scire cupiunt, quæ ipsi non possint videre, videntur tamen ab innocentibus pueris, & referuntur, estque hoc diuinandi genus hodie valde frequens.*

Locus restitutus.

h § Et isto modo Saul per Pythonissam, &c.]

Valde

Valde difficilis est huius historiæ declaratio, cum absurdum videatur per Pythonicam diuinationem, quæ errori artis magicæ deputanda est, Pythonissam Samuelem prophetam suscitasse ad colloquium Saulis impijssimi regis. sed veram declarationem habes in cap. nec mirum. §. præterea quidam. 26. q. 5. & apud diuum Thomam 2.2. q. 95. art. 4. ad 2. argumentum.

i ¶ Primus casus, seu conclusio est.] Ratio potissima cur qui hoc primo modo dæmones inuocant, iudicantur hæretici, est, quoniam funesta offerre dæmonibus sacrificia: aut pacta cum eis inire: aut nefarijs precibus eos deprecari: aut similia in eorũ exercere honorem, sapiunt manifestam hæresim, & idololatriam præ se ferunt, & qui talia commisit sunt, vt ait Alexander Alensis par. 2. q. 184. facile à dæmonibus trahuntur ad infidelitatem: in quam etiam sententiam consentire videtur Caietanus 2.2. q. 95. art. 4.

Inuocantiũ dęmões quales pœnæ.

k ¶ Et per consequens si resipiscant, hæresi primitus abiurata, sunt vt pœnitentes hæretici perpetuo immurandi.] Hi iure ciuili vltimo supplicio affici iubentur. l. nullus. & l. nemo. C. de malefi. & mathe. quod ipsum Hispana quoque lege cauetur partita 7. tit. 23. l. 3. hanc tamen seueritatem Ecclesia benigne molliens mitiores pœnas in hos statuit, quales hic tradit Eymericus, & alias de quibus egi superiori quæstione, vers. quantum ad secundum.

Quid superstitio.

l ¶ Superstitio etiam est vitium oppositum de directo religioni Christianæ, seu latriæ.] Idem B. Thomas 2.2. q. 92. art. 1. Est, inquit, superstitio vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum diuinum quàm vera religio, sed quia exhibet cultũ diuinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. hæc Thomas quare non male dixit Gellius, Superstitionem esse ineptam & importunam religionem.

Futura inquirere ab ariolis vel dæmonibus quando sapiat hæresim manifestam.

m ¶ An inquirere futura ab ariolis sit illicitũ, &c.] Ab ariolis & dæmonibus futura inquirere illicitum est, & hæresim sapit manifestam, quia dæmonibus tribuitur, quod solius Dei est. hinc valde prudenter Gratianus in summa 26. q. 5. scribit ita: Est quoddam genus culturæ idolorum ex dæmonum consultationibus futura prædicere. & qui futura, quæ ex Dei oraculo nunquam reuelata inueniuntur, vel dæmonum consultatione, vel quibuslibet præstigijs inuenire laborant, diuinitatis iura creaturis attribuunt: futura enim præscire solius Dei est. hæc ille. Idem sentit vterque Thomas 2.2. q. 95. art. 4. Alfonsus Castrus, lib. 1. cap. 13. de iusta hæret. punitio. Paulus Grillandus tract. de sortil. q. 6. Simancas de catho. instit. tit. 21. num. 12. & alij. Qui ergo futura scire nititur inuocatis dæmonibus, hæreticus putandus est.

Sed hoc eam distinctionem recipit, quam præcitato loco affert Alfonsus, & Ludouicus Carrerius tract. de hæret. nu. 23. & alij: nam si futura, quæ postulantur talia sint, quæ dæmonis notitiæ subdan- A tur, vt eclipsis, fertilitas terræ, aut sterilitas, & similia, quæ in causis naturalibus continentur; qui interrogat, quamuis grauiter peccat, non putatur hæreticus, cum dæmoni tribuat, quod sibi competat: secus si tentaret præscire futura, quæ per naturam sciri non possunt, qualia sunt omnia, quæ à mero & libero hominis arbitrio pendent, quæque Deus in sua posuit potestate.

Pocula amatoria non flectunt liberã hominis voluntatem.

n Qui dedit pocula amatoria mulieri, sit suspectus de hæresi vehementer.] Grauis est hæc quæstio, & valde vtilis, & frequens etiam nostris sæculis: solent enim qui turpibus amoribus capiun- B tur, pocula amatoria, quæ Græci philtra vocant, amantibus propinare, vt mentes eorum ad amorem inflamment, pudicumque interdum animũ flectant. Hoc primum obseruandum est, nullam in his sortilegijs amatorijs reperiri virtutem ad compellendã liberam hominis voluntatem ad amandum. Paulus Grillandus tract. de sortil. q. 3. nu. 17. & seq. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 15. de iusta hæret. punitio. & alij. apta enim sunt potius ad inducendum furorem quàm amorem, vel attestante Ouidio in amatorijs.

Lib. 2. de arte amandi.

Nec data profuerint pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimq; furoris habent.

Propinantes pocula amatoria quando reddantur de hæresi suspecti.

C Rursus id quoque animaduertendum, an in his poculis amatorijs misceantur sacramenta, vt hostia consecrata, vel sanguis Christi, aut res sacramentales, aut aliter sacræ, vt reliquiæ Martyrum, Agnus Dei, aut alia huiusmodi, quæ commemorat Paulus Grillandus tract. de sortil. q. 10. nu. 14. & seq. Nam si hæc interueniant, operantem reddent de hæresi suspectum, vt scripsit Alfonsus lib. 1. de iusta hæret. punitio. cap. 15. circa finem. interrogandusque est ab Inquisitoribus diligenter, quid de his sentiat: nam si hæc crediderit liberum arbitrium cogere posse, non modo vehementer de hæresi suspe- D ctus, sed vere hæreticus putandus erit; nisi per ignorantiam aut aliter excusetur à crimine hæresis. Et circa hos illa obseruanda videntur, quæ supra in hac 2. parte diximus super quæst. 34. cum ageremus de recipiendis illis, qui facta hæreticalia vel apostatica commiserunt.

Inuocantes dęmones ob amorẽ quando sint suspecti.

o ¶ Si vero dæmones inuocentur ad tentandũ pudicitiam mulieris, &c.] Hæc est altera difficultas etiam valde frequens: sæpe enim amantes stimulis libidinis agitati dæmones inuocant, vt illi flectant animum illius quam amant, in amorem turpem: & communis opinio est, talem inuocationem non sapere manifestam hæresim, quia dæmon tunc E inuocatur ad id quod sibi competit, quod est tentare. Ioannes And. ad Specul. tit. de sortilegijs in Rubrica. idem in cap. accusatus. §. sane. de hæret. lib. 6. & ibidem Geminianus, Francus, & alij. Carrerius tract. de hæret. num. 23. vbi alios citat in eandem sententiam.

Verum plurimum refert intelligere quibus verbis fiat hæc inuocatio, an imperatiuis, vt iubeo, præcipio, impero, constringo, & similibus; an vero deprecatiuis, vt precor, oro, obsecro, obtestor & alijs huiusmodi, vt ex Oldrado indicat hic Eymericus. nam si primo modo fiat, nulla hæresis interuenit manifesta:

nifesta: secus si secundo per verba deprecatiua, quæ adorationem includunt; quod sequitur auctor Repertorij inquisitorum verbo, dæmon. §. si enim dæmones. & Locatus in opere iudiciali verbo, apostasia. nu. 7. §. si vero dæmones. & iuxta hanc distinctionem vidimus aliquando iudicari.

Simancas de cathol. instit. tit. 21. nu. 13. quamuis hæc non videatur improbare: addit tamen, aduersus hos inuocatores inquiri posse, tanquam contra vehementer suspectos; hæc enim ad apostasiam, inquit, & infidelitatem spectant: quæ sententia accepta de illis qui verbis imperatiuis vtuntur, forte nimis est sæua, præsertim cum amantes impetu amoris hæc faciant absque vllo sæpissime intellectus errore. In his ergo personarum ratio plurimum est consideranda, ne quid durius in quemquam peccatorem in hoc sacro tribunali statuatur. Rem quidē valde illicitam committunt quicunque dæmones inuocant quocunque modo inuocent, & propterea acerbissime sunt plectendi: at vt qualitas suspicionis grauioris, aut leuioris perpendatur, ad qualitatem personæ delinquentis, & alias circunstantias recurrendum esse arbitror.

Bartholomæus Spineus apologia 4. in Ponzinibium contra Oldradum & communem distinctionem, quam paulo antea attulimus, constanter asserit, omnem inuocationem Dæmonum sapere hæresim manifeste: cui non repugno: cum inuocationē proprie accipiat, quam præcesserunt varij cultus, et nefariæ obseruationes ac reuerentiæ Dæmonibus exhibitæ: quasi secus sit dicendum cum simpliciter Dæmones vocantur.

Intellectus cap. episcopi 26. q. 5.

[p] ¶ Tertio eadem conclusio seu casus probatur, &c. nam 26. q. 5. cap. episcopi.] *Huius cap. intellectus valde est difficilis, tametsi non inepte ab Eymerico huic instituto de quo disserit, accommodetur; videndi præ alijs ad eum intelligendum Paulus Grillandus tract. de sortilegis, q. 7. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 16. de iusta hæret. punitio. Ponzinibius tract. de lamijs q. 2. nu. 43. 44. & 61. Albertinus de agnos. assertio. q. 24. nu. 24. vers. non obstant. Bernardus Comensis in disputatione de strigibus adiecta in fine lucernæ inquisi. denique Sylvester, & Spineus de strigibus.*

[q] ¶ Se nocturnis horis cum Diana dea Paganorum.] *Videto Iuonem Carnotensem par. 11. cap. 54. & Burchardū lib. 10. decretorum, cap. 29. idem in concilio Agathensi, cap. 4. vbi feminæ talia profitentes & credentes scopis prius cæsæ è parochijs pelli iubentur.*

Lamias corporaliter deferri communis est sententia & vera.

[r] ¶ Sed à maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari.] *Ex his potissimum verbis aduersus communem Theologorum & Canonistarum sententiam colligebat Franciscus Ponzinibius tract. de lamijs, nu. 45. & multis seq. striges non deferri à dæmonibus corporaliter, sed is solus est in ea sententia, & contrarium asserunt vno ore omnes, quos citaui paulo antea vers. tertio eadem conclusio. cum manifestis experimentis (quibus nemo nisi sensu careat possit contradicere) doceamur lamias sæpe corporaliter deferri. sed*

A *Ponzinibio abunde satisfacit Spineus tract. de strigibus.*

[s] ¶ In concilio Anquirensi.] *Aliàs Acquirēsi sicut in plerisque vetustis codicibus apud Gratianū, & apud Burchardum lib. 10. Decret. cap. 1. & Iuonem par. 11. cap. 30. apud quos in aliquot codicibus legitur: Ancyrensi. Verumtamen in concilio Ancyrano Græco, aut Latino, neque impresso, neque manuscripto hoc quod hic dicitur, est inuentum: licet qui tomos conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice xvi. librorū partialium. fragmentum vero, quod proxime retulit Eymericus, fere habetur apud beatum Augustinum in libro de spiritu & anima, cap. 28. vt docte*

B *annotatum est in Decreto nuper Romæ edito, super cap. Episcopi. 26. q. 5. quare iuxta hæc, non sunt Ecclesiæ determinationes, quæ Eymericus putat hic Ecclesiæ definitiones, cum non sint in concilio Anquirensi siue Ancyrano, vt ipse existimat: magnæ tamen sunt auctoritatis.*

[t] ¶ Super illius specula, quamuis immeriti.] *Eandem refert Repertorium inquisitorum verbo, Xorguina. §. & hanc quæstionem. vbi paulo aliter habetur principium ita:* Super illius specula: *&*

C *infra.* Meritis licet imparibus, eius fauente clementia, &c.

[u] ¶ Annulum, vel speculum, vel phialam, vel rem quamcunque aliam magice ad dæmones inibi alligandos.] *At non est modica difficultas, quæ hic proponitur, de alligandis, aut includendis dæmonibus in annulis, pyxidibus, vasculisue vitreis ad reddenda responsa. de qua eleganter beatus Augustinus lib. 21. cap. 6. de Ciuitate Dei. & ibi Ludouicus Viues, et copiose Bartholomæus Sybilla in speculo peregrinarum quæstio. decade 3. cap. 8. q. 1. multa quoque Eusebius, lib. 5. de præparatione*

D *Euangelica, cap. 6. vbi tractat, quomodo dæmones coguntur ab hominibus. item eod. lib. cap. 7. 8. & 10.*

An dæmones compellantur ad inhabitandum vascula corporea.

In hac re sit hæc prima conclusio: Dæmones spiritus potentissimi nullo pacto compelli ab homine possunt ad intrandum & habitandum alligati in his vasculis; multo minus cogi ad hoc possunt signis, herbis, aut quibusuis alijs characteribus: quia vt ait Iob cap. 41. Non est super terram potestas, quæ comparetur eis. *Quod si quandoque verbis aut characteribus ingredi videantur compelli, hoc fit vel à summo Deo: vel à bonis Angelis: vel for-*

E *tassis à dæmonibus potentioribus ac superioribus: vel (quod verius puto) dæmones ipsi sponte veniūt, fingunt tamen se compelli, vt credentes decipiant.*

Sit secunda & postrema conclusio: Ars includendi dæmones in his vasis ac rebus corporeis, non est ars, sed pactio tacita vel expressa inter dæmones & homines perditissimos inita, qua pepigerunt, vt quotiens homines hæc vel illa signa & characteres facerent, dæmones accederent ad eas imagines aut res, ex quibus responsa deceptis redderent; quod eleganter docuit Augustinus præcitato loco.

Dæmones quo consi-

Quo autem consilio dæmones his rebus claudi ac gestari se patiantur, optime docet Hēricus de Asia super

lio claudi se internum patiantur.

super Genesim his verbis notatu quidem dignis: Non ergo cum necromantice, vel magice compellis, aut in vinculis eũ vt putas, tenes: sed hoc certum habe, quòd ipse simulat se captum, vt te capiat; se vinctum, vt te vinciat; se tuo imperio subditum, vt te sibi subdat; à te inclusum, vt te finaliter cócludat: fingit se tua arte, vel lapidi vel imagini alligatum, vt te funibus peccatorum alligatum ad infernum perducat. *hæc ille.*

x § Secundus casus seu conclusio est, &c.] *Idem penitus hinc transcripsit auctor Repertorij inquisitorum verbo, dæmon. §. secundus casus. & Locatus in opere iudiciali verbo, apostasia. §. secundus casus. nu. 8. & seq. nec obscura videtur ratio, cur hæretici haberi debeant, qui honorem hyperduliæ aut duliæ exhibent dæmonibus inuocatis: Nam se illis subijciunt, quod apostasiæ crimen non obscure præ se ferre videtur. Verum nec facile nec præcipitanter veniendum est in hanc sententiã, sed plurimum spectanda est personarũ qualitas & conditio, plurimum etiam causa, ob quam inuocant, & modus inuocandi: nam hæc & augere & minuere culpam plerunque possunt, vt alibi dictum est.*

y § Et hæreticorum legibus non procul pulsis, aliis anfractibus feriendi.] *Hic locus in omnibus est deprauatus: nam Barcinonensis habet ita:* Et hæreticorum legibus procul pulsis, alijs anfractibus feriendi. *Bononiensis ita:* Hæreticorum legibus non procul pulsis, illis anfratibus feriendi. *codex Cardinalis de Gambara ita:* illis à fratribus feriendi. *Sabellanus denique ita:* Et legibus hæreticorum non procul pulsis vltimo supplicio fouendi. *Quocunque modo legatur, hic est sensus: Eos qui hoc secundo modo dæmones adorant, proculdubio pœnis hæreticorum esse coercendos: quod tamen non est simpliciter accipiendum, sed tunc cum recte hæc fieri posse crediderint, nec conuerti voluerint: alids enim, vt proxime dicebamus, circunstantiæ sunt diligenter perpendendæ priusquam in hanc sententiam descendamus.*

z § Tertius casus seu conclusio est, &c.] *Tertia hæc assertio multam habet difficultatem: neque enim videntur hæretici aut apostatæ, qui hoc tertio modo inuocant, cum nullum cultum dæmoni exhibere videantur. Hæc quæstio pendet ex illa: An dæmonum inuocatio possit quandoque fieri absque eorum cultu, in qua breuiter cũ Caietano 2. 2. q. 95. art. 4. dico, posse dæmones inuocari absque cultu eis exhibito, vt cum requiritur ab illis, absque vlla reuerentia, aliquid quod ab ipsis præstari possit, quẽadmodum requireretur ab homine potente nos adiuuare, semota omni cogitatione subijciendi se dæmonibus; & quoniam huiusmodi inuocatio, quæ fit absque vlla exteriori cultus & adorationis specie, indirecte spectat ad cultum dæmonum non ex intentione inuocantis, sed ex institutione forsan & occulto pacto auctorũ inuocationũ huiusmodi cũ dæmonibus, ignorato ab inuocante; ideo quamuis aliqua hæresis suspicio contraheretur ex huiusmodi inuocatione (quod nunc non definio) at non incurreretur hæresis omnino, vt voluit hic Eymericus, præ-*

An dæmonũ inuocatio fieri possit absque eorum cultu.

A *sertim ab eo, qui solum curiositate ductus, vel alio prauo affectu semel, vel bis quid tale faceret, neque ex professo eam artem profiteretur: & hoc modo videtur intelligendus hic Eymericus dum dicit:* Modis explicatis in superioribus. *constat aut in 3. modo inuocãdi dæmones. nu. 4. eũ locutũ fuisse de eo in primis, qui hanc artem profitetur, dum dicit:* ipso necromante librum tenente, ac legente.

Neque inuocandi verbum significat semper actũ latriæ exhibere rebus inuocatis, cum, vt paulo antea docuimus, ex Caietano quandoque indicet auxilium requirere ab eo, qui potest nos iuuare, absq; vlla reuerentia. Quòd vero inuocare quandoque non sit actus latriæ, aperte docet diuus Augustinus in 3. tomo, lib. 1. locutionum circa finem in hæc verba: Iacob benedicens nepotes suos filios Ioseph, ait inter cetera: & inuocabitur in his nomen meum, & nomen patrum meorũ: Vnde notandum est non solum exauditionem, sed etiam inuocationem dici aliquando, quæ non Dei sed hominum sint. *hæc Augustinus. iam in iure inuocare manifestæ significationis est. l. episcopale. C. de epis. audient. pro implorare auxilium, seu gladium ciuilis magistratus. cap. 1. de offi. ord. Bart. l. vnica. ff. si quis ius dicen. non obtem.*

Verbum inuocandi non semper includit actum latriæ.

B

C *Postremo vt nihil desideres eorum, quæ ad hanc quæstionem spectant, inserenda hic est determinatio quædam facta per Almam facultatem theologicam Parisien. anno Domini MCCCXCVIII. vbi notantur omnes fere errores, & qualitates propositionum, quæ accidere possunt in hac materia inuocationis Dæmonum, & artis magicæ; quæ multam lucem huic disputationi afferre possint. omissa ergo eius determinationis præfatione articulorum condemnatio sequitur in hæc verba:*

D Est autem primus articulus: Quòd per artes magicas & maleficia, & inuocationes nefarias, quærere familiaritates & amicitias & auxilia Dæmonum, non sit idololatria. Error. Quoniam Dæmon aduersarius pertinax & implacabilis Dei & hominis iudicatur: nec est honoris, vel dominij cuiuscunque diuini vere seu participatiue, vel aptitudinaliter susceptiuus, vt aliæ creaturæ rationales non damnatæ: nec in signo ad placitum instituto, ut sunt imagines & templa. Deus in ipsis adoratur †.

† al. honoratur

E Secundus articulus: Quòd dare, uel offerre uel promittere Dęmonibus qualemcumque rẽ, ut adimpleant desiderium hominis, aut in honorem eorum aliquid osculari, uel portare, non sit idololatria. Error.

Articulus iij. Quòd inire pactũ cum Dæmonibus tacitum uel expressum nó sit idololatria, uel species idololatriæ, uel apostasiæ. Error. Et intendimus esse pactum implicitum in omni obseruatione superstitiosa, cuius effectus nó debet à Deo uel natura rationabiliter expectari.

Articulus iiij. Quòd conari per artes magicas Dęmones in lapidibus, annulis, speculis, aut imaginibus nomine eorum consecratis, uel potius execratis, includere, cogere, & arctare, uel

gas uelle uiuificare, non sit idololatria. Error.

Articulus v. Quòd licitum est vti magicis artibus vel aliis quibuscunque superstitionibus à Deo, & Ecclesia prohibitis pro quocunque bono fine. Error. Quia secundum Apostolū, non sunt facienda mala vt bona eueniant.

Articulus vj. Quòd licitū sit, aut etiā permittendum, maleficia maleficijs repellere. Error.

Articulus vij. Quòd aliquis cum aliquo possit dispensare in quocunque casu, vt talibus licite vtatur. Error.

Articulus viij. Quòd artes magicæ & similes superstitiones & earum obseruationes sint ab Ecclesia irrationabiliter prohibitæ. Error.

Articulus ix. Quòd Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere Dæmones suis inuocationibus obedire. Error.

Articulus x. Quòd thurificationes & suffumigationes, quæ fiunt in talium artium & maleficorum exercitio, sunt † ad honorem Dei, & ei placeant. Error & blasphemia: quoniam Deus aliàs non prohiberet vel puniret.

† al. fiunt

Articulus xj. Quòd talibus & taliter vti, non est sacrificare seu immolare Dæmonibus, & ex consequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Articulus xij. Quòd verba sancta & orationes quædam deuotæ, & ieiunia & balneationes, & continentia corporalis in pueris & alijs, & Missarum celebratio, & alia opera de genere bonorum, quæ fiunt pro exercendo huiusmodi artes, excusent eas à malo, & non potius accusent. Error. Nam per talia sacræ res, immo ipse Deus in Eucharistia Dæmonibus tentatur immolari: & hæc procurat Dæmon vel quia vult in hoc honorari similis altissimo: vel ad fraudes suas occultandas: vel vt simplices illaqueet facilius, & damnabilius perdat.

Articulus xiij. Quòd sancti Prophetæ & alij sancti per tales artes habuerunt suas prophetias, & miracula fecerunt, aut Dæmones expulerunt. Error & blasphemia.

Articulus xiiij. Quòd Deus per se immmediate, vel per bonos Angelos talia maleficia sanctis hominib' reuelauerit. Error & blasphemia.

Articulus xv. Quòd possibile est per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntatem seu desiderium alterius. Error. Et hoc conari facere est impium & nefarium.

Articulus xvj. Quòd ideo artes præfatæ bonæ sunt & à Deo, & quòd eas licet obseruare: quia per eas quandoque vel sæpe euenit sicut vtentes eis quærunt vel prædicunt: vel quia bonum quandoque prouenit ex eis. Error.

Articulus xvij. Quòd per tales artes Dæmones veraciter cogūtur & cōpellūtur, & nō potiꝰ ita se cogi fingūt ad seducēdos homines. Error.

Articulus xviij. Quòd per tales artes & ritus impios per sortilegia, per carmina, & inuocationes Dæmonum, per quasdam inuultuationes †, & alia maleficia nullus vnquam effectus ministerio Dęmonum subsequatur. Error. Nam

† al. insaltationes

A talia quandoque permittit Deus contingere: vt patuit in Magis Pharaonis, & alibi pluries: vel ad probationē fideliū, sicut habetur Deuteron. xiij. vel in quorundā hominū dignam flagellationē: vel quia vtentes † seu cōsulentes propter malam fidē aut alia peccata nefanda † dati sunt in reprobum sensum, & demerentur sic illudi.

† al. abutentes
† al. nefaria

Articulus xix. Quòd boni Angeli includantur in lapidibus, & consecrent imagines vel vestimenta, aut alia faciant, quæ in istis artibus continentur. Error & blasphemia.

Articulus xx. Quòd sanguis vpupæ, uel hœdi, uel alterius animalis, uel pergamenum uirgineum, uel corium Leonis, & similia habeāt efficaciam ad cogendos, uel repellendos Dęmones ministerio huiusmodi artium. Error.

B

Articulus xxj. Quòd imagines de ære uel de plumbo, uel auro, uel de cera alba uel rubea, uel alia materia, baptizatæ, exorcizatæ, & consecratæ, seu potius execratæ secundum prædictas artes, & sub certis diebus, habeant uirtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide, & philosophia naturali, & astrologia † uera.

† al. astronomia

C Articulus xxij. Quòd uti talibus, & fidem dare, non sit idololatria, & infidelitas. Error.

Articulus xxiij. Quòd aliqui Dæmones boni sunt, aliqui benigni, alij omnia scientes, alij nec saluati nec damnati. Error.

Articulus xxiiij. Quòd suffumigationes, quę fiunt in huiusmodi operationibus, conuertūtur in spiritus, aut quòd sint debitæ eis. Error.

Articulus xxv. Quòd unus Dæmon sit rex orientis, & pręsertim suo merito, alius occidētis, alius septentrionis, alius meridiei. Error.

D Articulus xxvj. Quòd intelligentia motrix cæli influit in animam rationalem, sicut corpus cæli influit in corpus humanum. Error.

Articulus xxvij. Quòd cogitationes nostræ intellectuales, & uolitiones nostræ interiores, immediate causentur à cęlo: Et quod per aliquā traditionem magicam tales possint sciri: & quòd per illam de eis certitudinaliter iudicare sit licitum. Error.

Articulus xxviij. Quòd per quascunque artes magicas possimus deuenire ad visionē diuinæ essentiæ, uel sanctorum spirituum. Error.

E Acta sunt hæc & post maturam crebramque inter nos & deputatos nostros examinationem conclusa in nostra cōgregatione generali Parisiis apud sanctum Maturinum, de mane super hoc specialiter celebrata. anno Domini MCCCXCVIII. Die XIX. mensis Septembris. In cuius rei testimonium sigillum dictæ facultatis præsentibus litteris duximus apponendū.

Hæc quidem habet prædicta condemnatio, quā affert Ioannes Gerson tomo 1. operum, tractatu quodam de erroribus circa artem magicam.

Cum vero in fine singulorum articulorū additur dictio illa: Error. per errorem accipere debemus nō quamlibet falsitatem contra philosophiā naturalē, moralem,

moralem, aut alias humanas artes, sed errorē et falsitatem contra veritatem fidei catholicæ, quā nullo pacto recipit Christiana religio, iuxta id quod diximus supra in hac 2. parte super quæst. 3.

Qui prædictos teneret articulos iudicio Inquisitorum supponeretur.

Quicunque ergo scienter aliquem ex his articulis teneret ac profiteretur, iudicio Inquisitorum hæreticæ prauitatis proculdubio esset subiectus: tametsi enim generalia studia veluti Parisiense, Salamanticense, Bononiense, aut similia non habeant potestatem iudicandi certo & infallibiliter de fide, ita ut eorum definitionibus omnino ab omnibus sit parendum: nec propterea dicenda sit hæretica aliqua propositio, quia definitioni alicuius Vniuersitatis contradicit, at suspecta saltem de hæresi eo nomine haberi poterit, quòd determinationi alicuius catholicæ & insignis academiæ, seu vniuersitatis opponatur, vt rectè iudicio nostro docuit Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 5. de iusta hæret. punitione.

Huc etiam spectat rescriptum Sixti IIII. incipiens: Nuntiatum est nobis. *& aliud Leonis X. incipiens:* Aliàs ad petitionem. *item aliud Hadriani VI. incipiens:* Dudum uti nobis exposuisti. *in quibus agitur de hoc argumento, quæ in fine huius operis habentur impressa.*

QVÆSTIO XLIIII.

De Christianis transeuntibus, vel redeuntibus ad ritum Iudæorum.

Summarium.

1 *Christiani transeuntes ad iudaismum vt hæretici sunt iudicandi:*
2 *Et horū fautores cēsendi fautores hæreticorū:*
3 *Etiam si Iudæi sint, & ideo ab Inquisitoribus puniendi.*
4 *Nicolai IIII. litteræ contra præfatos.*
5 *Quo pacto intelligatur quis ad ritum Iudæorū transire.*
6 *Ritus redeuntium ad iudaismum.*
7 *Ritus trāseuntiū à Christianismo ad Iudaismū.*

Vadragesima quarta quæstio est: Christiani, qui ad ritum redeūt seu transeunt Iudæorū, & Christiani & Iudæi, qui talibus, qui ad huiusmodi redierint vel transierint ritum, dederunt consilium, auxilium, vel fauorem; an omnes isti sint velut hæretici iudicandi, sic quòd Inquisitoris hæreticorum sint subiecti iudicio?

Ad hanc respondemus, & dicimus tria.

1 Primum est: quòd Christiani, qui transeunt ad ritum Iudæorum, & conuersi ex Iudæis, effecti Christiani, qui postmodum ad dictum ritum execrabilem reuertuntur (quia illi dicuntur transire, & isti redire) tam isti, quàm illi, cum fidem abnegauerint Christi, ad quam se obligauerant in baptismo, hæretici sunt haben- A di, & vt tales iudicandi: ita [a] quòd si volunt redire à ritu Iudæorum, atque sectam abiurare, & satisfactionem congruam exhibere, vt pœnitentes hæretici sunt ad misericordiam admittendi: si autem nolint redire, & ritum iudæorum atque sectam abiurare, & satisfactionem congruam exhibere, vt impœnitentes hæretici, per Prælatos & Inquisitores sæculari brachio sunt relinquendi, animaduersione debita puniendi. Et est casus planus de hæret. lib. 6. cap. Contra Christianos. Supra pag. 113.

2 Secundum est: quòd Christiani, qui talibus, B qui transierint, vel redierint ad dictum ritum execrabilem iudæorum, præstiterunt consilium, auxilium, vel fauorem, hæreticorum fautores sunt iudicandi. patet per allegatum cap. Contra Christianos. quod hoc dicit plane. Nam sic transeuntes & redeuntes sunt hæretici: ergo eis in hoc fauentes, hæreticorum sunt fautores.

3 Tertium [b] est: quòd iudæi, qui talibus transeuntibus vel redeuntibus dederunt ad hoc, cōsilium, auxilium, vel fauorem, quòd transirent vel redirent ad prædictum ritum; tales [c] C inquam iudæi fautores hæreticorum sunt iudicandi: & vt tales per Prælatos & Inquisitores puniendi.

Et licet alleg. cap. Contra Christianos hoc nō dicat plane, loquitur tamen in genere de prædictorum fautoria, non exprimendo si iudæi vel Christiani fuerint fautores huiusmodi. Tamen Nicolaus IIII. in extrauagante, Turbato corde. clarius hoc dicit loquens in specie de iudæis: dicit enim sic.

D 4 Turbato [d] corde audiuimus, & narramus, quòd non solū quidam de iudaicæ cæcitatis errore, ad lumen fidei Christianæ conuersi, ad priorem reuersi esse perfidiam dignoscuntur; verumetiam quamplurimi Christiani, veritatem catholicæ fidei abnegantes, se damnabiliter ad ritum iudaicum transtulerunt: quod tanto magis reprobum fore cognoscitur, quanto ex hoc Christi nomen sanctissimum, qua- E dam familiari hostilitate, securius blasphematur. Cum autem huic pesti damnabili, congruis, & festinis deceat remediis obuiare, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus infra terminos vobis ad inquirendum contra hæreticos, auctoritate sedis Apostolicæ designatos, super præmissis, tam per Christianos, quàm etiā per iudæos, inquisita diligenter & sollicite veritate, contra omnes, quos talia inueneritis hactenus commisisse, ac committere in fu-

turum, tanquam contra hæreticos; contra fautores quoque, receptatores, & defensores eorum, tanquam contra fautores, receptatores, & defensores hæreticorum procedere studeatis. Iudæos autem, qui Christianos vtriusque sexus, ad eorum ritum execrabilem induxerint, aut inueneritis de cetero inducentes, pœna debita puniatis: Contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita compescendo; inuocato ad hoc si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Datum Romæ † Nonas Septembris, Pontificatus [c] nostri anno primo.

† al. Reate

5 Qualiter autem intelligatur, quòd quis redeat, vel transeat ad ritum iudæorum, non est intelligendum secundum quod exponit Bartholomæus Raymundi super allegato cap. Contra Christianos, scilicet quòd balneentur: & locus in quo fuit sanctum chrisma positum, abradatur, & similia, prout ponit: Nam hoc non est transire, vel redire ad ritum Iudæorum, sed viuere secundum ritum: vnde posito quòd Christianus, vel Iudæus ad fidem Christi conuersus sine prædicto ritu efficiatur Iudæus seruando eorum cæremonias, solemnitates, & festiuitates, & credat prout ceteri Iudæi; vere dicitur ad ritum Iudæorum transisse, vel rediisse.

Intelligendum ergo est, ad ritum iudæorum aliquem rediisse, vel transisse, cum eorum cæremonias obseruat: solemnitates eorum & festiuitates celebrat, & cetera facit, quæ iudæi communiter facere sunt assueti.

6 Qualis autem est ille ritus, secundum quē illi, qui prius fuerunt iudæi, & post Christiani, & iterum post redeunt ad iudaismum, seu iudæorum ritum: considerandum quòd talis est:

Ritus reiudaizantium.

Nam ille siquidem qui debet reiudaizare, requiritur seu interrogatur ab aliquo ex iudæis præsentibus, si vult [f] facere טבילה Teuilà, in hebræo: quod est dictum in latino; si vult facere balneationem, seu lotionem, seu balneū in aqua currente, vt efficiatur Iudæus: Ille autem respōdet, quòd sic: & tunc ille Iudæus, qui præest, dicit [g] eidē in hebræo: בעל תשובה baal tessuua: quod est dictum in latino, reuertaris à statu peccati: & post hæc ille exuitur ex toto, & quandoque balneatur in aqua calida: & tunc iudæi fricant eum fortiter cum arena per totum corpus, sed maxime in fronte, & in pectore, & in manibus: in illis videlicet locis, in quibus in baptismo fuit positū sanctū chrisma: postmodum vero abraduntur omnes vngues illius de manibus & pedibus vsque ad sanguinē: Item radunt caput illius, & postmodum ponunt eum in aqua fluuii currentis, & faciunt illum facere immersionem de capite, in aqua illa tribus vicibus, & post dictam immersionem dicunt orationem talem: Benedictus dominus Deus rex sæculorum †, qui præcepisti nobis sanctificari super istam aquam seu balneum: quod vocatur Teuilà in hebræo. Quo facto, ille egreditur de aqua, & induitur noua camisia, & braccis recentibus, & omnes iudæi præsentes osculantur eum, & imponitur [h] nomen sibi communiter illud, quod prius habuerat ante baptismum.

† al. cælorum

Item ille, qui sic reiudaizatus est, requiritur, quòd confiteatur legem Moysi, & promittat se eam tenere, & seruare, & secundum eam viuere de cetero. Item quòd abneget baptismum & fidem Christi & Christianorum; nec de cetero eam teneat, aut seruet: & ille ita promittit se seruare legem, & abnegat baptismum, & Christi fidem: postmodum vero datur eidem charta seu instrumentum testimoniale ad omnes alios iudæos, vt sic possint eum recipere, & confidere de eodem, & benefaciant ei: & extunc viuit, & conuersatur vt iudæus, & ingreditur scholā seu synagogam iudæorum.

7 Qualis autem est ille ritus, secundum quē illi qui aliàs non fuerunt iudæi, recipiuntur ad iudaismum, considerandum est, quòd est idem qui prius, nisi quòd prædicti non circumciduntur, quia iam sunt: vnde [i] aliter circumcidunt iudæi pueros suos, & aliter Christianos, siue pueros siue adultos: quia circumcidendo Christianos, adultos seu pueros, scindunt eis pellem desuper semiplene, & non per totum circulū, sicut faciunt in pueris suis iudæis: ad hoc vt sit distinctio inter eos.

IN QVÆSTIONEM XLIIII.

De Christianis transeuntibus, vel redeuntibus ad ritum Iudæorum.

COMMENT. LXIX.

De materia huius quæstionis agunt Canonistæ in cap. contra Christianos. de hæret. lib. 6. Locatus in opere iudiciali verbo, apostata. num. 5. vbi penitus sequitur hic Eymericum. idem per omnia Repertorium inquisitorum verbo, Reiudaizantes. & Calderinus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi, in rubrica, De his qui condemnantur vt hæretici. Tabiensis in summa verbo, inquisitor. §. 31. 32. & 33. Squillacensis tract. de fide catho. cap. 46. & in legibus Hispaniæ septipartitis, par. 7. tit. 24. l. 7. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 23. de iusta hæret. punitio. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 557. & seq. Conrradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 2. Gondissaluus tract. de hæret. q. 9. nu. 11. & alij quos omitto.

Ac de his nulla est dubitatio, quin iurisdictioni Inquisitorum subijciantur: sunt enim non modo hæretici, verum & apostatæ iudicandi, cum in totum deserant fidem Christi, & sectam penitus execrabilem, & omnino à religione Christiana diuersam profiteantur. de quibus propria disputatio est infra q. 49.

Reiudaizantes potestati Inquisitorū subduntur.

Iam

Iam quæ hac quæstione dicuntur de potestate Inquisitorum procedendi aduersus iudaizantes, locum habent etiamsi reiudaizantes fuissent baptizati dum essent infantes, aut metu mortis, dummodo non fuissent baptizati absolute coacti. textus in dicto c. contra Christianos. ibi: Etiamsi huiusmodi redeuntes dum erant infantes, aut mortis metu, non tamen absolute, aut præcise coacti baptizati fuerunt. *hæc ibi. notatque ibidem glossa, Geminianus, & alij. Bernardus in lucerna Inquisi. verbo, Iudæi. §. 2.*

Cum his tamen qui reiudaizant dum sunt infantes, mitius est agendum, quàm cum adultis, quia ætati parcitur, vt dixi par. 1. super l. si quis. C. ne sanctum baptis. iteretur. versi. si tamen criminis capax.

Locus emendatus.

a ¶ Ita quòd si volunt redire à ritu Iudeorum, &c.] *Barcinonensis impressus hic erat mutilus, nam post illa verba:* Hæretici sunt habendi, & vt tales iudicandi. *statim sequebatur:* Ita quòd si nolint redire, & ritum Iudæorum atque sectam abiurare, &c. *Nos tamen ex tribus manuscriptis illa suppleuimus:* Ita quòd si volunt redire à ritu Iudæorum, atque sectam abiurare, & satisfactionem congruam exhibere, vt pænitentes hæretici sunt ad misericordiam admittendi.

Iudæi ratione delicti supponũtur iudicibus ecclesiasticis.

b ¶ Tertium est, quòd Iudæi qui talibus transeuntibus, &c.] *Nam ratione delicti Iudæi subijciuntur foro Ecclesiæ, quamuis non sint de Ecclesia. idem tradunt Locatus verbo, Apostata, nu. 3. Bernardus Comensis in lucerna Inquisitor. versi. Iudæi. §. 1. Repertorium Inquisi. ver. Iudæus. §. item Inquisitor. versi. & ibi dicunt Doctores. quibus accedunt Ancharanus cons. 15. incipien. Spiritualis Iudex. Calderinus cons. 2. incipiente: Iudæus dolose. tit. de Iudæis. & Oldradus consil. 36. incipien. Infrascripti sunt articuli. Zabarella in clem. 2. §. 1. de hæret. Cardinalis Alexandrinus in c. nulla. distin. 54. vbi expresse asserit, Iudæos in casibus, in quibus Christianis contrariantur, vel eos ad obseruandum suos ritus inducunt, iuri canonico & iudicibus Ecclesiasticis subiectos esse. Idem tenuit Imola in clemen. ex graui. de vsuris. versi. vlterius quæro, an Iudæi asserentes. & Campegius ad Zanchinum, c. 36. versi. Deliquit contra fidem nostram. & eleganter Squillacensis tract. de fide catho. c. 46. tradunt Ioannes And. Geminianus, Francus & cæteri communiter in c. contra Christianos. de hæret. lib. 6.*

Iam quot & quibus casibus Iudæi & alij infideles subijciantur Inquisitorum potestati luculenter declarauit Sanctissimus dominus Gregorius Papa XIII. rescripto quodam incipien. Antiqua Iudæorum. anno Domini MDLXXXI.

Iudæi inducentes Christianos ad iudaismum vt fautores hæreticorũ plecti possunt.

c ¶ Tales inquam Iudęi fautores hęreticorum sunt iudicandi, & vt tales per prælatos & Inquisitores puniendi.] *His verbis apertissime indicat Eymericus Iudæos inducentes Christianos ad iudaismum plectendos esse pœnis fautorum hæreticorum; quod non est absurdum: quamuis enim revera proprie fautores hæreticorum dici non possint,* A *cum in eos non cadat hæresis, nec propterea hæresis fautoria, quia baptizati non sunt; at large non modo fautores, verum factores hæreticorum, seu verius apostatarum dici possunt, vt optime scripsit Ioannes And. in dicto c. contra Christianos.*

Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 46. nu. 2. in casu huius quæstionis pœna arbitraria puniendos dicit, ex quo pœna certa per leges non est statuta per regulam in c. de causis. de offi. deleg. quod etiam videtur indicare rescriptum Nicolai IIII. Turbato corde. *quod hic recitat Eymericus, in quo circa finem dicitur:* Pœna debita pu- B niatis. *quamuis enim nomine pœnæ debitæ, intelligamus pœnam à iure præscriptam: at vbi sancita non est, pœnam arbitrariam à iudice debite pensatis circunstantijs imponendam, accipimus. index enim legibus deficientibus, ne delicta maneant impunita, legibus sufficitur.*

Quibus pœnis plectendi Iudæi inducẽtes Christianos ad iudaismum.

Zanchinus tamen tract. de hæret. c. 36. num. 4. Repertorium Inquisit. verbo, Iudæus. §. sed circa prædicta. Sylvester in sum. verbo, Iudæus. quæst. 5. quatuor pœnas videntur numerare, priuationem communionis cum Christianis, pecuniariam, carceres, & verbera. quæ colliguntur ex c. ita quorun- C *dam. in fine. extra de Iudæis. ex c. postulasti. de Iudæis. ex c. in Archiepiscopatu. de rapto. & ex c. sæpe. 28. q. 1. neque ab his puto recedendum.*

Sed si atrox sit scelus à Iudæo, vel alio infideli contra fidem patratum, acrior pœna eis imponi poterit, ac etiam relinqui poterunt curiæ sæculari: nam quoties pœna relinquitur arbitrio iudicantis, si crimen sit ingens, iudex arbitrium extendere potest vsque ad mortem, vt est glossa communiter recepta in §. in summa. verbo, extraordinaria. Instit. de iniurijs. Decius in c. ex litteris. de constit. & alij quos omitto consulto. postea vero iudices sæ- D *culares vltimo supplicio eos afficient. argumento l. 1. & l. ne quis Christianam. C. de Iudæis.*

Illud hic non est omittendum, quod optime monet Squillacensis tract. de fide cath. cap. 46. circa finem, quòd quando Iudæi in his causis ad fidem spectantibus sunt puniendi, non potest Episcopus sine Inquisitore, aut vice versa punire, sed simul interuenire debent, quemadmodum in condemnandis hæreticis cautum est in clemen. 1. §. duro tamen. de hæret. & hæc sententia videtur mihi tutissima, & propterea penitus obseruanda.

Num autem puniendus sit Iudæus si transierit E *ad sectam Sarracenorum docet Oldradus consil. 51. incipien. Iudæus transiuit. cuius dicta ob breuitatem non expendo.*

Item an & qualiter sint puniendi Iudæi si infideles alterius sectæ inducant ad Iudaismum, cautũ est à Ioanne Castellæ rege æra MCCCCXVIII. & refertur in collectione legũ Hispaniæ Catholici Regis nostri Philippi II. lib. 1. tit. 1. de sum. trinit. & fide Catho. l. 6.

d ¶ Turbato corde.] *Refert etiam Campegius apud Zanchinum, c. 36. vbi eam tribuit Gregorio X. & Repertorium verbo, Reiudaizantes. §. sed est quæstio. Sed nihil refert: potuit enim ita primum*

cauere

cauere Gregorius X. idemque postea innouare Nicolaus IIII. quod sæpißime contingit. eiusdem quoque extrauagantis meminit Ioannes And. & alij in cap. contra Christianos. de hæret. lib. 6.

e § Pontificatus nostri anno primo.] Post hæc verba, in tribus codicibus manuscriptis subsequitur hæc periodus: Similes litteræ Apostolicæ habentur de Sarracenis mutatis mutãdis, & incipiunt: Admodum. & sunt Gregorij. XI. Sed nos secuti Barcinone impressum, ea omisimus, credentes adnotationem alicuius esse, quæ ex margine in contextum irrepserit: nam illæ litteræ quæstione sequenti referuntur.

Locus restitutus.

f § Si vult facere Teuilà in Hebræo.] Hic locus in omnibus codicibus erat deprauatus: nam Barcinonẽsis, Bononiensis, & codex Cardinalis de Gambara ita habent: Si vult facere Tinila. Sabellanus ita: Si vult facere Tiuilam: sed nos ex consuetudine & ritu Hebræorum ita correximus & restituimus vt est impressus: Si vult facere Teuilà. obseruandum est autem, non quamcunque lotionem, qua Hebræi se solent lauare, aut purificare intra domum suam, vocari Teuilà, sed solum eam quæ fit in aqua currenti, et naturaliter scaturienti, quod etiam hodie vbique obseruant, præsertim in purificandis feminis menstruo, aut menstrui quacunque significatione pollutis, non enim prius viris iunguntur, quàm fecerint Teuilà. hic locus apud Vmbertum in opere iudiciali verbo, Tinila, eisdem verbis legitur etiam corrupte.

Quid sit Teuila apud Hebræos.

Locus restitutus.

g § Dicit eidem in Hebræo, Baal Tesciuua.] Hic quoque locus in omnibus exemplaribus erat mendosus, in Barcinonensi ita Baal tussima. in Bononiensi, Cessiura. in Sabellano, Cesiuira. in codice Cardinalis de Gambara, Cesura. quem nos etiam edocti consuetudinẽ & linguam Hebræorum, ita restituimus vt est impressus. est autem hic modus dicendi consuetus & familiaris apud Hebræos, quo quadam animi lætitia indicant lætabundi hominem pœnitentem & conuersum, cum relictis religione Christiana, aut nefarijs sectis ad legem reuertitur, seu conuertitur. hunc etiam locum corruptum inuenies apud Vmbertũ Locatum in opere iudiciali, verbo, Tinila.

Quid apud Hebræos Baal Tesciuua.

h § Et imponitur nomen sibi communiter illud, quod prius habuerat ante baptismum.] Si quis ergo Iudæus effectus Christianus retinet nomen iudaicum antiquum, ac eo post baptismum assumptum vtitur, ex hoc argueretur amor & affectus erga iudaismum, eumque approbare præsumeretur. ita docet valde singulariter Craueta consil. 73. incipien. Dicendum videretur. num 13. & sequen. quem sequitur Franciscus Viuius lib. 2. communium opinionum, opinione 193. versi. & nomen turpe est demum tantæ infamiæ. ratio Crauetæ potißima est: quoniam valet, inquit, argumentum ex reliquijs præcedentibus desumptum. argumẽto cap. accusatores. vbi glossa. 3. quæst. 5. Ioannes Anania cõsil. 17. faciunt tradita per Felynum in cap. quæ in Ecclesiarum. de constit. quem retulit Iason l. si ita stipulatus, §. Grysogonus, de verbo. obligat.

A & huic opinioni assentior libentißime. qualis autem suspicio hinc oriatur, non potest à nobis certa regula definiri, sed personarum & circunstantiarum habita ratione indagandum erit.

His vero qui ad catholicam fidem conuertuntur siue ex Iudæorum siue ex aliorum infidelium perfidia, iubendum est, ne nominibus antiquis, quibus in sua secta vtebantur, appellentur, sed vocentur nominibus vsitatis Christianorum: quod cauit in Hispania Catholicus noster Rex Philippus II. in collectione legum Castellæ lib. 8. tit. 2. delos Iudios y Moros. l. 13. §. 10.

Conuersi ad fidem & nomen & ritũ veterem dimittant.

B Rursus præcipiẽdum est eisdem ne veteres suarum sectarum ritus obseruent, sicut dispositum est in concilio Lateranen. sub Innocentio III. cap. 70. & refertur in cap. Quidam. extra de apostat.

De originarijs seu antiquis Christianis quæsitum etiam est: An & ipsi talem suspicionem incurrant si nominibus Iudæorum appellentur? & sane iudicio meo consultius facient si nominibus Sanctorum noui testamenti vocentur: quod si nominibus Iudæorum penitus insolitis apud Christianos & inusitatis vtantur fortaßis causam præbebunt saltem suspicandi quod ab Hebræis originem ducant.

C i § Vnde aliter circũcidũt Iudæi pueros suos, & aliter Christianos, &c.] In vetusto illo codice membraneo bibliothecæ Vaticanæ, quo sæpe sum vsus ad multos locos obscuros huius operis illustrandos, hæc prorsus leguntur, quæ hic tradit Eymericus de discrimine circuncisionis. ceterum à peritissimis Rabinis & Iudæis & conuersis ex Iudæis Romæ dum hæc scribo, accepi, hoc nusquam obseruari apud eos, nec scire se aliquando hæc fuisse obseruata: immo aiunt non putari vere Iudæum eum, cui tota præputij pellis circulariter abscisa nõ esset.

Hebræi vno modo circũcidunt omnes.

D

QVÆSTIO XLV.

De Christianis transeuntibus ad sectam Sarracenorum.

Summarium.

1 *A Christianismo ad Sarracenorum ritus deficientes, hæretici sunt habendi.*

2 *Præstantes eis fauorem sunt hæreticorum fautores:*

3 *Atque vt tales puniri debent, etiam si Sarraceni fuerint.*

E

4 *Gregorij XI. litteræ de his omnibus puniendis.*

Vadragesimaquinta quæstio est: Christiani, qui ad ritum redeũt seu transeunt Sarracenorum, & Christiani & Sarraceni, qui talibus, qui ad huiusmodi redierint, vel transierint ritum, dederunt consilium, auxilium, vel fauorem; an omnes isti sint velut hæretici iudicãdi sic, quòd Inquisitoris hæreticorum iudicio sint subiecti?

1 Ad hanc respondemus & dicimus tria sicut in

cut in quæstione de Iudæis proxime dicta.

1 Primum est: quòd tales transeuntes vel redeuntes ad ritum Sarracenorum, hæretici sunt habendi. argu. extra de hæret. lib. 6. Contra Christianos. nam fidem Christi abnegarunt, & sectam peruersam Sarracenorum sibi elegerũt.

2 Secundum est: quòd Christiani eis præstantes ad hoc consilium, auxilium, vel fauorem, fautores hæreticorum sunt habendi, & vt tales per prælatos & Inquisitores puniendi. argu. alleg. c. Contra Christianos. Nam taliter transeuntes & redeuntes sunt hæretici: ergo eis pręstantes consilium, auxilium, & fauorem, hæreticorum sunt fautores veri.

3 Tertium est: quòd Sarraceni præstantes prædictis (vt transeant vel redeant ad talem ritum seu sectam) consilium, auxilium, vel fauorem, fautores hæreticorum sunt, & vt tales puniendi per prælatos & Inquisitores sunt, vt expresse determinat dominus Gregorius Papa XI. in extrauagante, Admodum dolenter. tenoris sequentis.

Extrauag. domini Gregorii XI.

4 Admodum dolẽter audiuimus, & narramus, quòd non solum quidam de Sarracenica impietate ad Christianam fidem conuersi, ad eandem sunt impietatem reuersi: verum etiam quamplurimi Christiani, veritatem fidei abnegantes, se damnabiliter ad Agarenorum perfidiam transtulerunt: quod tanto magis reprobum fore cognoscitur, quanto ex hoc Christi nomen sanctissimum, quadam familiari hostilitate securius blasphematur. Cum autem huic pesti damnabili congruis & festinis deceat remedijs obuiare: Vniuersitati vestrę per Apostolica scripta mandamus, quatenus infra terminos vobis ad inquirendum contra hæreticos, auctoritate sedis Apostolicæ designatos, super præmissis tam per Christianos, quàm etiam per Sarracenos inter Christianos morantes, inquisita diligenter & solicite veritate, contra omnes, quos talia inueneritis hactenus commisisse, & committere in futurum, tanquam contra hæreticos; contra fautores etiam, & receptatores, & defensores eorũ, tanquam contra fautores receptatores & defensores hæreticorũ procedere studeatis. Sarracenos quoque, qui Christianos vtriusque sexus, ad dictam eorum perfidiam induxerint, aut inueneritis de cetero inducentes, pœna debita puniatis: contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione post-

A posita, compescendo; inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Datum apud Villãnouam Auinion. diœcesis. tertio Non. Augusti. Pontificatus nostri anno Secundo.

IN QVÆSTIONEM XLV.
De Christianis transeuntibus ad sectam Sarracenorum.

COMMENT. LXX.

B *De sectis & erroribus Sarracenorum actum est supra cum Eymerico in hac eadem parte quæst. xxj. Hic breuiter disserit auctor de Christianis, qui ad eam sectam transeunt seu redeunt; quorum nostris sæculis magnus est numerus. notitia vero huius quæstionis tota pendet ex illis, quæ dicta sunt in proxima præcedenti.*

Et de materia quæstionis agunt Repertorium Inquisitorum, verbo, Reiudaizantes. §. supra visum est. Canonistæ in cap. contra Christianos. de hæret. lib. 6. Carrerius tract. de hæret. nu. 51. vers. item contrahitur heresis per apostasiam. Simancas de catho. instit. tit. 39. de Maumetanis. & alij. C

Aduersus eos qui ex Christiana religione ad sectam Sarracenorum se transferunt, mortis pœna statuta est in l. 4. septipartita, par. 7. tit. 25. cui consona videntur l. hi qui. & l. eum qui. C. de apostatis. Qua pœna puniantur, qui sequũtur sectam Sarracenorum.

Sed iure Pontificio, quo Inquisitores Apostolici vtuntur, huiusmodi desertores tanquam apostatæ puniuntur, & si vere peniteant & conuertantur ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ condonata eis vita, recipiuntur, sicut indicat hic Eymericus dicens eos velut hæreticos esse habendos, de quo agemus copiosius infra in hac 2. parte, q. 49. de apostatis. D

In his consideranda est culpa seu lapsus, vt mitius vel grauius puniri debeant: an scilicet sponte, an contra, metu, tormentis, aut alijs causis inducti eam sectam secuti fuerint.

Iam extrauagantem Gregorij xj. quam refert hic Eymericus, recitat quoque Repertorium Inquisitorum verbo, Reiudaizantes.

QVÆSTIO XLVI.

E De infidelibus contra fidem Christianam delinquentibus, an iurisdictioni Inquisitorum subdantur.

Summarium.

1 *Contentorum in veteri testamento distinctio.*
2 *Iudæi in quibus à nobis defendendi.*
3 *Iudæis communia multa cum Christianis sunt.*
4 *Iudæi in quibus delinquendo puniri ab Inquisitoribus possint.*
5 *Iudæos & alios infideles ratione delicti effici*

de foro

Vadragesimasexta quæstio est: Iudæi & infideles ceteri, dæmones inuocantes, hæreses seminantes, seu aliàs circa vel contra fidem Christianam delinquentes, an hæretici sint habendi; ita vt Inquisitoris hæreticorum iudicio sint subiecti?

1 Ad hanc respondemus, quòd in veteri testamento continentur multiplicia, à Iudæis vera esse extimata, quæ se dicunt credere, & eis credendo inniti auctoritati diuinæ vt infallibili veritati: Nam in dicto veteri testamento sunt quædam moralia, quædam legalia, quædam iudicialia, quædam cæremonialia, quædam prophetalia, & quædam figuralia: quę omnia sunt in genere duplicia: Nam quædam sunt in eis specialia, per quæ à nobis Christianis distinguuntur, & ipsi Iudæi sunt, & dicuntur; & à nobis Christianis infideles reputantur, & verè habentur.

2 Et si Iudæi in his discedant à priori eorum credentia, licet hæretici sint in eorum perfidia, non tamen in fide Christiana; immo nobiscum tunc de nouo conueniunt, & ad nos conuertuntur: & ideo in his à Christianis non sunt fatigandi, sed in talibus amplius erudiendi, fouendi, & defendendi.

Communia Christianis & Iudæis.

3 Quædam alia sunt nobis Christianis & Iudæis communia, per quæ à nobis Christianis non distinguuntur, nec Iudæi sunt nec habentur: vtpote, credere Deum vnum esse, & illum creatorem omnium, & similia. Et si Iudæi in his ab eorum priori credētia discedant, & ea abnegent esse vera, hæretici & in priori promissa fidelitate, & in eorum theologia seu lege, & communi Iudæorum extimatione sunt, & habentur.

A 4 Et quia in his nobiscum conueniunt, & talia negare, est legem Christianam directè agitare; ideo à Christianis, & fidei Christi iudicibus Episcopis, & Inquisitoribus arctandi sunt ea credere; & fidem, quam Deo in his credendo promiserunt, firmiter obseruare. Si ergo inueniantur Iudæi in his, quæ nobis Christianis & eis sunt communia, delinquere, verbo vel facto ea abnegando, vt si asserant verbo, Deum non vnum esse: vel facto, dæmonibus sacrificando: quod est facto asserere dæmonem fore Deum, & similia perpetrare, præsertim B in præsentia Christianorum, debent vt hæretici in eorum lege, & vt fautores hæreticorum contra legem Christi, & inductores †, arctari & puniri per Episcopos, & Inquisitores iudices fidei. Si enim infantes Iudæorum, vel adulti per minas, vel per rerum suarum ablationem, vel verberationem, vel similem coactionem, vel etiam metu mortis coacti baptizati fuerint, & receperint fidem Christi, sunt cogendi quod promiserunt obseruare, vt habetur 45. dist. c. De Iudæis. & c. Licet. & extra de hæret. lib. 6. Contra Christianos. quanto C magis Iudæi, qui voluntariè de credendo prædicta moralia, & illa prædicta, per quæ à Christianis non distinguuntur, Deo fideiusserunt, debent arctari ad seruandum id, quod promiserunt? præsertim quia fidem Christianam receperunt in figura, vt dicit S. Thomas 2. 2. q. 10. art. 5. & 6. Et quia Iudæi, inter cetera, adorare vnum Deum; & illum solum promiserunt, iuxta illud Deuter. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: & in his modernis temporibus, & antiquis frequentissimè deliquerunt, saltem facto, quod est plus quàm D verbo, idola colentes: eis sacrificia offerentes: dæmones inuocantes: ad aras idolorum eis preces nefarias effundentes: eisdem dæmonibus sacrificantes: responsa expectantes, & obtinentes: & nonnunquam Christianos verbo, facto, vel exemplo ad nefaria similia pertrahentes: Episcoporum & Inquisitorum pro talibus nefandis iudicium non euadunt, immo sunt ab eis acrius puniendi.

† Forsan deest, ad paganismum, vel quid simile.

5 Quod autem ita sit, quòd Iudæi, & infideles ceteri, dæmones inuocantes, hæreses seminantes: & similia peragentes, sint de foro iu- E dicis ecclesiastici, & consequenter Inquisitoris hæreticorum, patet ex dictis doctorum Innocentij de vot. & voti red. & Ioan. And. ibi. vide Inno. vbi prius super c. Quod super his. dicit ita: Sed nunquid est licitum inuadere terras infidelium? & infra. Bene tamen credimus, quòd Papa, qui est Vicarius Iesu Christi, potestatem habeat non tantum super Christianos, sed etiam super omnes infideles: cum enim Christus habuerit super omnes potestatē: vnde in psal. † Deus iudicium tuum regi da, &c. non videretur diligens paterfamilias, nisi Vicario suo, quem in terra dimittebat, plenam pote-

Innocen.

Potestas Papæ super infideles.

† Psal. 71.

potestatem super omnes dimisisset. Item ipse Petro & successoribus eius dedit claues regni cælorum, & dixit ei: Quodcunque ligaueris, &c. Item alibi: Pasce oues meas. supra de elect. Significasti. Omnes autem tam fideles, quàm infideles, oues sunt Christi per creationem, licet non sint de ouili Ecclesiæ: & sic per prædicta apparet, quòd Papa super omnes habet iurisdictionem & potestatem de iure, licet non de facto.

6 Vnde [b] per hanc potestatem, quam habet Papa, credo quòd si Gentilis, qui non habet legem nisi naturæ, contra legem faciat, potest licite puniri per Papam. arg. Gen. 19. vbi habes, quòd Sodomitæ, qui contra legem naturæ peccabant, puniti sunt à Deo. Cum autem Dei iudicia sint nobis exemplaria, non video quare Papa, qui est Vicarius Iesu Christi, hoc non possit, & etiam debeat, dummodo facultas adsit: Et idem dico si colant idola. Naturale enim est, vnum & solum Deum creatorem colere, & non creaturas. Item Iudæos potest iudicare Papa, si contra legem suam faciant: & etiam in moralibus, si eorum prælati eos non puniant: & eodem modo si hæreses contra legem suam inueniant. Et hac ratione [c] moti Papa Gregorius & Innocentius mandauerunt comburi libros tales, in quibus multæ continebantur hæreses & errores, & mandauerunt puniri illos, qui prædictas hæreses sequerentur, vel docerent.

De Christianis autem non est dubium, quòd eos iudicare potest Papa, si contra legem Euangelicam faciant. Et licet Papa quandoque omittat pœnas iustas & debitas omnibus prædictis inferendas, vel quia facultatem non habet, vel propter pericula, vel scandala, quæ inde obueniunt, vel euenire timentur: potestas tamen hoc faciendi de iure est apud eum. & infra: Nec est contra 2. q. 1. Multi. vbi dicitur, quòd non pertinet ad nos iudicare de his, quæ foris sunt: quia intelligitur, quòd non debemus eos iudicare, excommunicando vel compellendo ad fidem, ad quam sola Dei gratia vocantur. 45. dist. De Iudæis. hæc Innocentius.

Ioan. And. — Ioannes And. etiam in Nouella super cap. Quòd super his. dicit in effectu per omnia sicut Inno. vbi supra. Idem Ioannes And. super c. Ex graui. §. sane. & verbo hæreticum, extra de vsuris. in Clemen. dicit ita: Non solum est hæreticus, male sentiens de articulis fidei, vel sacramentis Ecclesiæ, de hæret. c. Ad abolendam. in prin. sed etiam qui peruersum habet dogma, vel falsas vel nouas opiniones gignit, aut sequitur. 24. q. 3. c. Hæreticus, aut si est contra determinationem † Ecclesiæ. eo. tit. cap. 3. & c. Cum tu. in fi. Iudæi vero, qui dicunt hæc, inducentes auctoritatem Deutero. 23. Non fœneraberis fratri tuo: pro quibus videtur facere 23. q. 4. Ab illo. non includuntur hac constitutione: quia non cadit in illos proprie hæresis, quæ diuisionem notat, quia ipsi nunquam in

† al. doctrinam

A vnitate fidei fuerunt. Item certum est, quòd peccant in articulis fidei, qui sapiunt humanitatem Christi, de quibus dicitur de sum. tri. Firmiter. & hoc scit Ecclesia, & illos sustinet, & nihil ad nos, &c. 2. q. 1. Multi. de diuor. c. Gaudemus. possent tamen super his per Ecclesiam compesci, si talia dogmatizarent inter Christianos, vt scripsi post Inno. & Hostien. de vot. & voti redempt. cap. Quod super his. ver. defensionem. sicut & in alijs casibus coercentur, qui notantur extra de Iudæis. c. Iudæi. hæc Ioan. And.

Paulus de Leazaris super eod. cap. concor-

B dat etiam cum prædictis.

S. Thomas. — Beatus Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 9. in solutione secundi argumenti dicit sic: Ecclesia contra infideles nō habet iudicium quo ad pœnam spiritualem eis infligendam: habet tamen iudicium super aliquos infideles quo ad temporalem pœnam infligendam: ad quod pertinet, quòd Ecclesia aliquando propter aliquas speciales culpas subtrahit aliquibus infidelibus communionem fidelium.

7 Idem sanctus Thomas ead. quæst. 8. art. dicit sic: Infidelium quidam sunt, qui nunquam

C fidem susceperunt, sicut Gentiles & Iudæi, & tales nullo modo ad fidem compellendi sunt, vt ipsi credant, quia credere voluntatis est: Sunt tamen compellendi ab Ecclesia†, si facultas adsit vt fidem nō impediant, vel blasphemijs, vel malis persuasionibus, vel etiam apertis persecutionibus: & propter hoc fideles Christi frequenter contra infideles bellum mouent; non quidem vt eos ad credendum cogant (quia etiam si vincerent eos, & captiuos haberent, in eorum libertate relinquerent, an credere vellent) sed propter hoc, vt eos compescant, ne fidem

† al. à fidelibus

D Christi impediant.

Alij vero sunt infideles, qui quandoque fidem susceperunt, & eam profitentur, sicut hæretici, vel apostatæ: & tales sunt etiam corporaliter compellendi, vt impleant quod promiserunt, & teneant quod semel susceperunt. Hæc beatus Thomas.

8 Nonnulli autem aduersarij veritatis, veritatem prædictam nituntur multipliciter impugnare, volentes probare, quòd cognitio & punitio Iudæorum, & Sarracenorum in & contra fidem delinquentium, pertineat non ad Epi-

E scopum, & Inquisitorem, sed tantum ad dominos temporales. Et primo probant per canones, secundo per leges.

Per canones impugnāt quintupliciter, & primo sic: Iudæus sic delinquens contra fidem, vel est de se de iurisdictione Episcopi, vel nō: si sic, punit eum Episcopus, vt patet extra de Iudæis. c. Postulasti. & punit [d] eum pecunia, vel pœna alia temporali: si non, punit eum dominus temporalis, vt patet per c. allegatum. Non ergo omnes Iudæos contra fidem agentes potest punire Episcopus; & per consequens minus ipse Inquisitor, cum ille sit ordinarius, & non iste.

Argumenta quibus quidam nituntur probare, infideles nō esse per Ecclesiam puniendos.

Respon. ad primum argumentum.

9 Respondetur: quòd c. allegatum non loquitur de hæresi, vel de fide, de quibus cognoscere, est per censuram ecclesiasticam prohibitus dominus temporalis, vt patet extra de hæret. lib 6. c. Vt inquisitionis. §. prohibemus. sed loquitur de excessu, de quo in Iudæo conceditur per Ecclesiam domino temporali, quòd possit cognoscere, & punire: dicit enim sic cap. allegatum: Postulasti qualiter contra Iudæum procedere debeas, qui manus iniecit in quendam clericum violentas? Ad quod breuiter respondemus, quòd si dictus Iudæus tuæ iurisdictionis existat, ipsum pœna pecuniaria punias, vel alia (secundum quòd conuenit) temporali, faciens læso satisfactionem congruam exhiberi: alioquin eius dominum moneas & inducas, vt passo iniuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter: Quod si dominus eius neglexerit adimplere, tu Christianis omnibus per censuram ecclesiasticam interdicas, ne cum ipso Iudæo, antequam satisfaciat, præsumant commercia exercere.

Secũdum argumentum.

Secundo sic arguitur: Si in contumeliam creatoris prorumpant Iudæi, puniantur per principes temporales, vt patet extra de Iudæis. c. In nonnullis: Sed fidem Christi peruerso dogmate impugnare, vel aliàs in & contra fidem agere, est in contumeliam creatoris prorumpere: Igitur si Iudęi sic agitent contra fidem, non per Episcopum & Inquisitorem debent puniri, sed per principes temporales.

Respon. ad secũdum argumentum.

10 Respondetur multipliciter: primo quòd duplex est blasphemia & contumelia in Deum. quædam est quę est mere contumelia: quędam quæ est hæreticalis. prima non agitat articulum fidei, sed secunda. de prima loquitur tit. de maledic. secunda autem contrahitur ad titulum de hæret. & de prima loquitur hic, & non de secunda c. allegatum: quia loquitur simpliciter, & non ad hæresim contrahendo. Nec sequitur, quòd si dominus Papa cõmisit & præcepit principibus temporalibus, quòd puniant quendam Christianum, vel Iudæum de prima, quòd commiserit etiã de secunda: Et vbi hęc fecerit (quod non fecit) contrarium prædictis dominis temporalibus postmodum præcepit, extra de hęret. lib. 6. c. Vt inquisitionis. §. prohibemus. antea allegato. vbi eis pręcipit, quòd de fide & hæresi quoquo modo non iudicent nec cognoscant.

Secundo respondetur: quòd cum dicitur in dicto. c. In nonnullis. præcipimus, quòd per principes sæculares præsumptores huiusmodi animaduersione debita puniantur: dominus Papa non excludit seipsum, quin possit iudicare & punire Iudæos contra fidem catholicam delinquentes, effectos de foro suo & Ecclesiæ, ratione criminis seu delicti. In foro autem ecclesiastico tales pœna pecuniaria vel temporali alia, citra effusionem sanguinis puniuntur: in foro autem sæculari pœna capitis plectuntur; quod notatur in hoc, quod dicitur, animad-
A uersione debita puniantur, vt notat & exponit Hostien. in summa tit. De Iudæis. §. quid si Iudæus. dicit enim sic: Cum autem Iudæus Christianum blasphemans, vel in eum sæuiens puniatur, multo fortius si Deum blasphemauerit †, est per potestatem sæcularem pœna legitima feriendus, vt infra eo. c. In nonnullis. §. vlt. Sed quæ est pœna hæc? dicũt quidam quòd pecuniaria, vt infra eo. Postulasti. & hoc est verũ in foro ecclesiastico: sed in sæculari hoc non credo verum, immo legali, quæ est decapitatio, etiam in Christiano, vt dicam infra, de maledi.

† vide Leuit. cap. 24.

B c. Qualiter quodlibet genus puniatur. & infra: & hoc significat Papa quando dixit: per potestatem sæcularem, condignæ animaduersionis adiectione: animaduersio enim merum imperium denotat: vnde in hoc casu animaduertere, est animam à corpore vertere. ff. de iurisdict. om. iudi. l. 3. nec excusabit se aliquis cum iudice causa ludi. Quis enim ludos appellet, ex quibus crimina oriuntur? vt in constitutione. ff. veteris. §. illud vero satis. nam ludus noxius in culpa est. ff. ad. l. Aquiliam. Nam ludus. ad hoc supra de præsumpt. c. 1. hæc Hostien.

C 11 Tertio respondetur: quòd in crimine hæresis, iudicis ecclesiastici est cognoscere & iudicare; sed iudicis sæcularis est exequi & punire, vt patet extra de hæret. c. Ad abolendam. & c. Vergentis. & c. Excommunicamus. vtroque; sic in proposito Ecclesia iudicat: quod significatur in eo quod Papa in dicto c. In nonnullis. dicit: præcipimus, quòd præsumptores huiusmodi: sed dominus temporalis exequitur & punit, quod patet in eo, quod præcipit fieri per principes sæculares, tanquam per executores: & in eo quod dicit, quòd condignæ ani-
D maduersionis adiectione compescantur: pœna autem animaduersionis vltimum supplicium designatur, vt patet clare extra de hæret. c. Ad abolendam. c. Vergentis. & c. Excommunicamus. primo, & secundo.

Tertium argumentum.

Tertio arguitur sic: Rex Siciliæ commisit Episcopis, vt punirent Sarracenos, qui mulieribus Christianis & pueris paruulis abutebantur, vt patet extra, de rapt. c. In archiepiscopatu. igitur si rex eis commisit, ergo Sarracenorum punitio directe pertinet ad principes sæculares.

Responsio ad 3. argumentum.

12 Respondetur: quòd dominus Papa ibi, com-
E missionem Episcopis factam per regem super Sarracenos narrat: sed eos procedere ex tali cõmissione non approbat: nec processerunt ex illa, sed propria potestate ordinaria. vnde dicit sic: Consultationi tuæ taliter respondemus: quòd tales in iurisdictione tua existentes, pœna pecuniaria poteris mulctare, &c.

Potest & aliter responderi: quòd ibi prædicti Episcopi in dictis excessibus processerunt ex commissione regia, & non potestate ordinaria: quia procedebant in casu, & de excessu (quia de venereo & damnato concubitu) in quo, & de quo potest cognoscere & punire dominus

dominus temporalis: secus autem est de fide, & crimine hæreticæ prauitatis, de quo iudex sęcularis cognoscere prohibetur in allegato cap. Vt Inquisitionis. §. prohibemus.

4. argumentum. Quarto arguitur sic: Alta voce & publice in terris Christianorum perfidum Machometum & sacrilegum inuocare: peregrinationes ad Sarracenum defunctum aliquem vt ad sanctum, palam & publice in eisdem terris facere: & tolerare, cedit in offensam, & in opprobrium fidei Christianæ: Sed Sarracenos talia exercentes, mandat dominus Papa castigari per principes Christianos, & dominos temporales, vt patet extra de Iudæis & Sarracenis in Clem. Cedit. Non ergo cognitio & punitio Sarracenorum contra fidem Christianam delinquentium videtur ad Ecclesiam pertinere.

Responsio ad 4. argumentum. Respondetur: quòd Iudæi & Sarraceni (vt dictum est prius) aliqua habent nobis & eis communia: vt credere vnum Deum: & illum fore creatorem; quod est commune nobis Christianis & Sarracenis, & Iudæis: vel credere Christum de Virgine natum: & illum fore Prophetam verum, & sanctum: quod est commune nobis & Sarracenis; & in talibus assentire, ab Ecclesia non reprobantur, immo tacite approbantur. Et si post dissentiant, in lege seu potius in secta sua hæreticant directè, & in nostra indirectè. Et quia inquirere & cognoscere de huiusmodi Iudæis & Sarracenis sic delinquentibus, est de fide & heresi inquirere & cognoscere (quod est prohibitum dominis temporalibus) ideo de huiusmodi habet iudex ecclesiasticus cognoscere & iudicare: nec cap. Cedit. allegatum, (vt patet ex eius serie) loquitur de Sarracenis taliter delinquentibus contra fidem.

Quibus distinguuntur Christiani à Iudæis, & Sarracenis. Habent etiam Iudæi & Sarraceni aliqua, quæ nobis Christianis & eis non sunt communia, sed distincta, per quę hi sunt & dicuntur Iudęi, & illi sunt & dicuntur Sarraceni, & per quæ à nobis Christianis sunt distincti: vt Iudæi asserunt Christum adhuc fore venturum, & legalia obseruanda: Sarraceni autem asseuerant Christum venisse, tamen purum hominem fuisse, & Machometum perfidum, Christi nuntium, & Dei Prophetam sanctum extitisse: & in his Ecclesia eos non approbat, immo reprobat: sed licet reprobet, tamen tolerat: & ne eos quisquã ad profitendum fidem catholicam cogat, prohibet atque vetat, vt patet dist. 45. Qui sincera. sed si voluerint ab eorum talibus erroribus resilire, & Christi fidem suscipere, eos fouet, recipit, protegit & amplectitur, vt patet de Iud. & Sarra. c. Iudæi, siue Sarraceni. & in protestatione huiusmodi eorum errorum, ipsi Iudęi & Sarraceni exercent & obseruant execrabiles varios ritus suos; hi [f] in Synagogis, illi in Mesquitis.

Ritus Iudęorum. 13 Hi autem ritus plurimum distinguuntur: nam ritus Iudæorum interdum fuerunt liciti, sed semper habuerunt, & habent significatiue & repræsentatiue aliquid veritatis. Nam olim

A in figura repræsentabant tunc futura; modo autem præterita: nunc autem licet Iudæis mendaciter repræsentent futura, nobis autem dum per Iudæos fiunt, indicant præterita: Sicut serpens æneus, qui adhuc in quibusdam Ecclesijs in Paschate super palum exaltatur, & agnus, qui immolatur, figurant nobis Christianis præterita: quia Christum in Cruce exaltatum & Deo in ara crucis immolatum: sed olim sanctis Patribus designabant talia in Christo fore futura. Nam (vt dicit Christus Ioan. 3.) Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari B oportet filium hominis: & ideo [g] ritus Iudęorum ab Ecclesia tolerantur: quia in illis habemus testimonium fidei Christianæ ab hostibus, & ab illis, qui foris sunt: immo Papa prohibet, quòd in eorum celebritatibus & festiuitatibus à Christianis nullatenus perturbentur, vt patet extra de Iudæis & Sarra. c. Sicut Iudæi.

Ritus Sarracenorum. Ritus autem Sarracenorum secundum suam totalitatem (quod dico propter circuncisionem) nec † fuerunt, nec sunt liciti: quia non continent veritatem, nec aliquam adducunt vtilitatem; ideo ab Ecclesia iure, vel constitu- C tione nec approbantur, nec licentiantur, nec etiam tolerantur: licet in Mesquitis suis, vel eorum domibus, inter se quadam taciturnitate ab Ecclesia videantur tolerari: quia sic fieri non prohibentur. Quòd autem istos execrabiles ritus non faciant inter Christianos publice in loco eminenti: & proclament, & profiteantur Machometum alta voce: & peregrinentur in multitudine, & publice ad sepulchrum Sarraceni, quem vt sanctum mendaciter colunt & adorant, fieri prohibet dominus Papa vt iudex ecclesiasticus, & proprius in hac causa: vn- D de dicit †. Cum autem hæc in diuinæ maiestatis displicentia non sint vllatenus toleranda, sacro approbante concilio, ipsa in terris Christianorum fieri deinceps districtius inhibemus: præcipientes principibus temporalibus (vt generalis iudex) quòd talia in eorum terris fieri non permittant.

† Al. nunquam

† In dicta Clemen. Cedit. §. cum autem. de Iudæis & Sarracenis.

14 Si autem fiant per modum, per quem fieri prohibentur (hoc est publice & notorie, quod probatione & inquisitione non egeat, sed punitione) in isto casu præsenti statuto, & ipso iure dominus noster Papa cõmittit, & remittit eos E (vt punitionem, & vltionem in eos exequatur) ad principes sæculares†: cum tales infideles publice Christum blasphemantes, animaduersionis vltione debeant castigari, vt dictum est in solutione immediate præcedentis argumenti: & patet extra de Iudæis, c. In nonnullis. animaduersionis [h] autem pœna decapitationem significat, vt dicit Hostien. & dictũ est vbi prius: quę pœna non potest infligi per Ecclesiã. Quod bene designant verba in §. finali. clem. prædictæ, Cedit. quæ sunt talia: Ij vero, qui secus pręsumpserint, taliter ob diuinam reuerentiam castigentur ab ipsis (scilicet principibus) quòd

† al. temporales

alij eorum exemplo perterriti, à præsumptione simili arceantur.

Argumentum 5.

Quinto arguitur sic: Iudæi proprie non possunt esse hæretici, neque per consequens de hæresi suspecti; nam fidem Christianam nunquam moderni Iudæi receperunt, & per consequens perdere eam non possunt: Episcopi autem & Inquisitores non sunt simul iudices, nisi in materia hæresis: Ergo de eis qualitercunque delinquentibus cognoscere non possunt.

Responsio ad quintum argumentū.

15 Responsum est supra prolixe, quòd Iudæi hæreticorum fautores & receptatores, & defensores possunt esse clare: & ideo possunt puniri per Episcopos & Inquisitores plane: hæretici autem in lege nostra directe & proprie esse non possunt, nec suspecti, quia fidem Christi in re non receperunt; & sic vt tales puniri non possunt: hæretici autem in lege sua directe, & in lege nostra indirecte esse possunt; & hoc si credant, vel pertinaciter asserāt cōtrarium eorum, quibus à nobis distincti non sunt, sed nobiscum conueniunt: vtpote, Deum non esse vnum, vel creatorem, &c. quibus assentire seu credere expresse vel tacite fideiusserunt in circuncisione, vel legis Moysi acceptatione: & ideo si deuiāt, arcendi † sunt tenere quæ fideiusserunt. De fide autem & hæresi non habet cognoscere quoquo modo, nec diffinire dominus temporalis, sed tantum ecclesiasticus.

† arcēdi pro arctandi & cogendi.

Possunt etiam contra fidem Christianam agere, ipsam prauo dogmate corrumpendo: malis persuasionibus impugnando: Christianos ad hæreses inducendo: de hæresibus informando: ad ritus eorum execrabiles prauis suggestionibus pertrahendo: nouas hæreses contra legem Christi inueniendo: scribendo & dogmatizando, & similia peragendo: de quibus non iudex sæcularis (cum sit prohibitus) sed ecclesiasticus habet de iure cognoscere & diffinire, vt dictum est supra.

Argu. ex l. ciuili desumpta.

Per leges etiam veritas supradicta multipliciter impugnatur. Et primo sic: Iudæi Romanis legibus iudicantur. patet C. de Iudæ. l. Iudæi. vbi dicitur sic: Iudæi Romano communi iure viuentes. & infra: Adeant solemni more iudicia, omnesque Romanis legibus conferant, & excipiant actiones. Ergo debent iudicari Romanis legibus, quod ptinet ad principes sęculares.

Responsio ad 1. arg.

Dicendum est, quòd Imperator in l. prædicta nihil aliud intendit, nisi quòd Iudæi, qui viuunt iure & statutis Romanorum, iudicentur Romanis legibus in ciuilibus, sicut & Christiani: & non legibus Mosaicis, nec à senibus Iudæorum; immo eos per eorum seniores prohibet iudicari, vt patet C. de Iud. l. Si qua. Ante enim aduentum Christi secundum legem Mosaicam in multis habebant immunitatem, quæ omnia rescinduntur. eo. tit. l. Iussio. & quædam iuxta legem suam instituerant, quæ non licent. C. eod. l. Nemo.

Arg. 2.

Secundo arguitur sic; Rectores prouinciarum debent prohibere Iudæos si faciunt aliqua in contemptum fidei Christianæ. patet C. de Iud. l. Iudæos. vbi dicitur sic: Iudæos quosdam festiuitatis suæ solemnia, ad pœnæ quandam recordationem intendere, & sanctæ crucis assimilatam speciem in contemptum Christianæ fidei sacrilega mente exercere, prouinciarum Rectores prohibeant, hæc ibi. glos. solemnia. puta coronam spineam, & crucem. non ergo ad Ecclesiam, sed ad dominos temporales, Iudæos contra fidem delinquentes pertinet cognoscere, & punire.

Responsio ad 2. arg.

Dicendum: quòd ex ista lege nihil aliud habetur, nisi quòd Rectores prouinciarum prohibeant Iudæos, ne talia faciant contra fidem: nec per hoc Iudæi fidem peruertebant, sed contemnebant; vnde in contemptum dicit: nec per hoc excluditur Ecclesia, ad quam de delinquentibus in fide pertinet iudicare, & non ad dominos tēporales, vt patet extra de hæret. lib. 6. c. Vt inquisitionis. & §. prohibemus. sæpius allegato.

Arg. 3.

Tertio arguitur sic: Princeps sęcularis iudicat pœna sanguinis Iudæos, qui expugnant fidem Christi peruersa doctrina, vt patet C. de Iud. l. vlt. in fine, vbi dicitur sic: Cernat prætera bona sua proscripta mox pœnæ sanguinis destinandus, qui fidem alterius (idest Christi) expugnauerit peruersa doctrina. hæc ibi. Non ergo ad Ecclesiam pertinet Iudæos punire taliter delinquentes.

Responsio ad 3 argumentum.

Dicendum est: quòd ex ista lege nihil aliud habetur, nisi quòd princeps sęcularis Iudæos expugnantes fidem, punit pœna sanguinis; hæc autem pœna est secundum iudicium sęculare; nec ex hoc excluditur iudicium Ecclesiæ, cuius est cognoscere & diffinire; sicut nec in hæreticis, in quos, & contra quos est eadem pœna secūdum leges, vt patet C. de hæret. l. Manicheos. & l. Ariani. & tamen præcedit semper iudicium Ecclesiæ, vt patet C. de sum. tri. & fide catho. l. 1. in fi. & extra de hæret. c. Ad abolendam. &c. Vergentis. &c. Excommunicamus 1. & 2. Et Iudæi fidem Christi expugnantes eisdem legibus, quibus & hæretici iudicantur. C. de Iudæ. l. Cęlicolarum. vbi dicitur sic: Iudæi nisi ad Dei cultum venerationemque Christianam conuersi fuerint: his legibus, quibus præcipimus hæreticos adstringi, se quoque nouerint adstringēdos. hæc ibi. Constat autem quòd non adstringuntur eisdem legibus sicut hæretici, nisi expugnent fidem in peruerso dogmate seu peruersa doctrina sicut hæretici: tunc enim eodem iudicio adstringuntur, vt patet C. de hæret. l. Quicunque. §. eos vero. vbi dicitur sic: Vltimo supplicio coerceantur qui illicita tentauerint docere. aliàs autem princeps sæcularis Iudæos sustinet, protegit, & defendit, vt patet eo. tit. l. Nullus.

Arg. 4.

Quarto arguitur sic: Occasione quæstionis hæresum nullus debet prouinciā commouere: sed præses per se debet prouidere, in Authen. de man.

de man.prin.coll.3.§.eos vero. vbi dicitur sic: Neque occasione religionis hæresumque quæstionis permittas alicui prouinciam commouere. Ergo si Iudæus expugnet fidem, nullus debet se intromittere nisi præses.

Responsio ad 4. arg.

Dicendum: quòd ex lege illa nihil aliud habetur, nisi quòd iudex ecclesiasticus non debet se intromittere de quæstione ciuili, occasione hæresum vel religionum: sed præses debet prouidere super decisione talis quæstionis ciuilis; nec lex intendit quin iudex ecclesiasticus de hæresi debeat iudicare: & vbi lex hoc diceret vel intenderet, lex illa tanquam impediens inquisitionis officium per Episcopum & Inquisitorem foret penitus retractanda, vt clare habetur extra de hæret. lib. 6. cap. Statutum.

Eymer. 3. p. q 34.

Arg. 5.

Quinto arguitur sic: In crimine canonico præses cum metropolitano habet discernere, & non metropolitanus per se, sed adiuncto præside, vt patet in Authen. de manda.prin.§.si vero canonicum. Fidem autem per Iudæos vel Christianos expugnare falso dogmate, crimen est canonicum: Ergo de illo discernere pertinet non solum ad Ecclesiam, immo etiam ad præsidem, non disiunctiue, sed copulatiue.

Responsio ad 5. arg.

Dicendum, quòd (prout patet per verba legis subsequentia) illa quæstio non erat pure canonica, sed habebat aliquid de ciuili. Dubitabant enim episcopi, in quo dubio aliquid erat de fide, & aliquid de temporali iurisdictione, lex enim dicit sic: Si vero canonicum sit quod quæritur, vnà cum metropolitano prouinciæ hoc disponere & discernere siue episcopi dubitent, siue alij quidam, & causæ dare Deo amabilem & decibilem terminum, qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitatem procuret fiscalibus. Ecce patet quod dubitabāt episcopi: in quo dubio aliquid erat de fide, & aliquid de fiscalibus; in quo casu metropolitanus & præses habebant discernere: aliàs enim episcopi per se & sine metropolitano iudicant in quæstione canonica, vt in matrimoniali, & alijs multis. In crimine enim vere ecclesiastico, vt est crimen hæresis, iudex ecclesiasticus per se cognoscit & discernit: nec quo ad iudicium habet interuenire iudex ciuilis, vt patet in Authen. vt clerici apud proprios episcopos. §. si vero.colla.6.vbi dicitur sic: Si vero ecclesiasticum sit delictum, egens castigatione ecclesiastica, & mulcta, Deo amabilis episcopus hoc discernat: nihil communicantibus clarissimis prouinciæ iudicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire ciuiles iudices: cum oporteat talia ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam mulctam secundum diuinas & sacras regulas, quas etiam nostræ sequi non dedignantur leges. hæc ibi.

16 Non obstantibus igitur canonum & legum allegationibus, & impugnationibus antedictis patet clare, quòd Iudæorum, & aliorum infide-

A lium fidem Christianam prauis dogmatibus impugnantium, seu aliàs modis prædictis contra fidem Christi delinquentium, & agentium, cognitio, iudicium & punitio pertinet de iure ad iudices ecclesiasticos: quia ad Episcopos & Inquisitores hæreticæ prauitatis, & non ad principes seu dominos temporales: licet executio pertineat ad ipsos iudices sæculares, quando punitio transit in vindictam sanguinis & sic delinquentes debeant animaduersione debita, hoc est vltimo supplicio castigari, prout in hæreticis de iure & consuetudine est fiendum.

B 17 Propter huiusmodi rationes nonnulli aduersarij veritatis, tempore domini Vrbani Papæ V. opposuerunt se episcopo Barchinon. & dicto Inquisitori fratri Nicolao Eymerici in Aragonia, qui tenebant captum Astruchum de Piera Iudæum Barchinonen. conuictum, pariter & confessum, quòd dæmones inuocauerat: sacrificauerat: responsa expectauerat & habuerat: allegantes contra dictos Episcopum & Inquisitorem, Iudæum propter prædicta non esse de foro eorum, sed potius domini temporalis: & tandem dictus Iudæus fuit positus in sequestro, in posse domini Episcopi Ilerdensis, & deducta causa in Romana curia, coram domino Gregorio Papa XI. & auditis partibus hinc & inde, demum idem dominus noster Papa Gregorius in publico consistorio mandauit dominis Cardinalibus Bononiñ. & Mutiñ. † quatenus scriberent & mandarent dicto domino episcopo Ilerdensi, quòd infra terminum certum, dictum Iudæū antedictus Episcopo Barchinon. & fratri Nicolao Eymerici Inquisitori restituisset & assignasset realiter, & de facto: Qui antedicti domini Cardinales, eidem Episcopo Ilerden. hoc mandauerunt, per suas litteras tenoris sequentis.

Tablen. in summ. verbo, Inquisitor.§. 33.

C

† al. Morinensi

D

Miseratione diuina Guido Portuēsis, & Aegidius Tusculanus episcopi sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, venerabili in Christo patri domino episcopo Ilerdensi salutem in Domino.

E De mandato sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Gregorii diuina prouidentia Papæ XI. viuæ vocis oraculo nobis facto, tenore præsentium vobis præcipimus & mandamus, quatenus Astruchum de Piera Iudæum Barchinon. penes vos & in vestra custodia certis de causis (vt dicitur) existentem, venerabili in Christo patri domino episcopo Barchinon. & fratri Nicolao Eymerici Inquisitori hæreticæ prauitatis, in terris cismarinis regis Aragoniæ: vel ab eis certum mandatum habentibus, infra sexdecim dierum spatium à præsentatione

catione seu notificatione præsentium vobis facta immediate sequentium, tradatis, liberetis, & realiter assigneris.

Datũ Auinione sub nostris sigillis, anno a natiuitate Domini MCCCLXXI. indictione IX. Die decima mensis Aprilis, Pontificatus prædicti domini nostri Papæ anno primo.

Iudæus quia dęmones inuocauit abiurauit.

Quo [i] Iudæo recuperato, præfati Episcopus & Inquisitor eundem Iudæum Barchin. in ecclesia cathedrali, in festo Circuncisionis Dominicæ fecerunt publice abiurare, & eundem sententialiter carceri perpetuo manciparunt.

IN QVÆSTIONEM XLVI. De infidelibus contra fidem Christianam delinquentibus, an iurisdictioni Inquisitorum subdantur.

COMMENT. LXXI.

Quæstionis summa.

Tota hæc quæstio, quamuis late pateat, tribus tamen potissimum partibus velut certis cancellis clauditur.

In prima docet, Iudæos, ceterosque infideles aduersus catholicam fidem delinquentes per Episcopos & Inquisitores puniri posse.

In secunda diluit ea, quæ huic sententiæ secundũ speciem videntur aduersari. quod præstat dum ait: Nonnulli autem aduersarij veritatis.

In postrema ibi: Non obstantibus igitur, *propositum concludens, auctoritate pontificia confirmat infideles in certis quibusdam causis iurisdictioni ecclesiasticorum iudicum supponi.*

Integram hanc quæstionem nullis pene mutatis transtulit Locatus in suum opus iudiciale, verbo, inuocare. à nu. 2. vsque in finem. Idem fecit, pressius tamen, Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 32. & 33. multa huc spectantia tradit Repertoriũ inquisit. verbo, Iudæus. §. an & ex qua causa. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 36. et ibi late in additionibus Campegius. Ioan. And. Innocentius & alij in cap. quod super his. de voto & voti redẽpt. Ancharanus consi. 15. Calderinus consi. 2. tit. de Iudæis. vterque Thomas 2.2. q. 10. art. 8. Fernandus Vasquius lib. 1. controuersiarum illustriũ, cap. 24. Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 2. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 557. & seq. Simancas de catho. instit. tit. 35. nu. 10. & 11. idẽ in Enchyridio tit. 17. nu. 2. & alij.

Iudæi delinquentes in his quæ nobis & ipsis sunt cõia, per Ecclesiam puniri possunt.

[a] ¶ Si ergo inueniantur Iudæi in his, quæ nobis Christianis & eis sunt communia, &c.] *Et hæc est communis sententia, quam tenent fere omnes præcitati exceptis Conrado Bruno & Fernando Vasquio, in locis præcitatis: ceterum, vt ingenue dicam quod sentio, licet horum virorum non sit auctoritas contemnenda, quos doctissimos esse constat: at communis opinio eis præponderare debet, & fauor fidei, quem communis sentẽtia tuetur, multum ponderis habere debuit apud ipsos. & eorum ratio potissima, videlicet, de his qui foris sunt nihil*

A *nostra referre, facile refellitur: quia cum in fidem communem ipsis & nobis, aut in nostram solum delinquunt, ecclesiasticis iudicibus se subijciunt, nec foris tunc omnino ratione delicti ecclesiastici patrati censeri debent: hæc vero Eymerici doctrina tutissima est vbique, & valde secura, spectatis in primis circumstantijs, quas auctor prudentissime commemorat, videlicet, cum hæc delicta committunt in præsentia Christianorum, & quòd quandoque ad similia malo suo exemplo Christianos pertrahunt.*

B *Sed hæc quæstio antea quidem vt apparet in disputatione posita, iam pontificia auctoritate declarata est à Gregorio XIII. Pontifice Maximo, extrauaganti quadam incipien.* Antiqua Iudæorum improbitas. *in qua cum recensentur causæ & casus, in quibus Inquisitores possunt procedere contra Iudæos, aut infideles, hunc de quo agimus primo loco enumerat in hæc verba:* Siquis Iudæus, aut infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis nobis sunt communia, veluti Deum vnum, ęternũ, omnipotentem, creatorem omnium visibilium & inuisibilium, & similia non esse asseruerit, prędicauerit vel priuatim alicui insinuauerit.

C *Inquisitorũ scilicet hæreticæ prauitatis iudicio subiacebit, quã sententiam iã olim professus fuerat Guido Carmelita in summa de hæresibus, tit. de hæresibus Iudæorum, cap. vlt. & nostris sæculis multi insignes viri, in quibus sunt Marquardus tract. de Iudæis par. 2. cap. 9. et Bursatus consil. 90. incipien.* An Iudæus. *lib. 1. & Lutzemburgus in catalogo hæreticorum verbo, Iudæus.*

[b] ¶ Vnde per hanc potestatem, quam habet Papa, credo quòd si Gentilis, &c. contra legem faciat, potest puniri licite per Papam.] *Idem*

D *tenent Hostensis & alij cum Innocentio in dicto cap. quod super his. de voto. Repertorium inquisito. verbo, Iudæus. §. item quando Iudæi. & Locatus verbo, inuocare. nu. 6. & eleganter ac more suo copiose Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta hæret. punitio. cap. 14. vers. prima igitur belli causa. & seq.*

Gregor. & Innoc. Thalmud iusserunt comburi.

[c] ¶ Et hac ratione moti Papa Gregorius & Innocentius mandauerunt comburi libros tales, &c.] *Hanc historiam breuiter indicat Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorum verbo, Iudæi. res ita se habet: Gregorius nonus circa annos Domini MCCXXX. intuitus blasphemias & impie*

E *tates aduersus religionem Christianam contentas in Thalmudo, iussit eum librum comburi, quod factum est per cancellarium Parisiensem: Gregorio succedens Innocentius IIII. id factum confirmat, addens vt ceteri similes libri, si qui superessent, diligenter inquirerentur & comburentur: Rescriptũ quo hæc cauit Innocentius incipit:* Impia Iudæorum perfidia. *quod hic libenter inseruissem, nisi curassem imprimendum inter litteras Apostolicas, habeturque in fine huius operis. idẽ Thalmud prohibetur in indice librorum prohibitorum: & iubetur coburi Romæ et vbiq; per Illustrissimos Cardinales Inquisitores, quorũ de hoc edictũ habetur in bullario litterarũ Apostolicarũ itẽ in fine hui⁹ operis.*

Et punit

d ¶ Et punit eum pecunia, vel pœna alia temporali.] *Quibus pœnis afficiantur infideles in fidem peccantes, dixi plene supra super quæst. 44. versi. tales inquam Iudæi. illud hic adiungam, pecuniariã pœnam ceteris acerbiorem futuram Iudæis, est enim genus hominum auarißimum.*

Locus restitutus.

e ¶ Quædam quæ est mere contumelia.] *Hic locus deprauatus erat, nec poterat omnino intelligi quid sibi auctor vellet. in Barcinonensi enim impresso ita legebatur:* Quædam quæ est mere causalis. *in Sabellano ita:* Quædam quæ est mentalis. *sed Bononiensis & codex Cardinalis de Gambara opem tulerunt, ex quibus est locus restitutus vt est impressus. qua restitutione facta vera est Eymerici solutio. & similem blasphemiæ distinctionem attulit auctor paulo antea quæst. 41. in principio. hanc obiectionem paulo aliter soluit Panormitanus in dicto cap. postulasti. de Iudæis. num. 4. versi. puto respondendum, quem videto. adde ibidem Felynum.*

f ¶ Hi in synagogis, illi in Mesquitis.] *Quas nos dicimus Ecclesias, Hebræi Synagogas, Sarraceni Mesquitas vocant. cap. consuluit. de Iudæis. clem. cedit. §. 1. de Iudæis et Sarra. vbi glossa in verbo Mesquitis. In his autem si cupis scire, quales ritus obseruent, legito quos citaui super quæst. 20. & 21. huiusmodi secundæ partis.*

Ritus Iudæorum cur toleret Ecclesia, non ita aliorum infidelium.

g ¶ Et ideo ritus Iudæorum ab Ecclesia tolerantur, quia in illis habemus testimonium fidei Christianæ.] *Elegans est hæc ratio, quam sumpsit Eymericus ex beato Thoma 2. 2. q. 10. art. 11. aliorum autem infidelium ritus multis sanctionibus inhibentur. l. 2. C. de paganis. l. 2. C. de sum. trinit. & fide catho. l. conuenticula. C. de episcopis & cleri. clement. vnica. de Iudæis. vbi Cardinalis num. 3. & Ioannes Imolensis hanc discriminis rationem afferunt: quia Iudæi colunt vnum Deum & verum, Sarraceni vero Mahometum hominem facinorosum & nefandum: alij alias rationes afferunt, quas commemorat Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 568. & sequentibus.*

Illud addiderim monere beatum Thomam præcitato loco, aliorum infidelium ritus posse quandoque tolerari, præsertim vero cum salus & conuersio eorum inde facilius speraretur.

Nomine animaduersionis, quando intelligatur vltimũ supplicium.

h ¶ Animaduersionis autem pœna decapitationem significat, &c.] *Hanc sententiam tunc veram esse crederem, cum adijceretur verbum, seuerissima. iuxta glossam in l. nemo. verbo, seuerißimis. C. de sum. trinit. & Felynum in cap. ex litteris. nu. 22. de constitutio. vel* grauissima, *iuxta glossam in l. vnica. verbo, grauißima. C. nemini licere signum saluato. & in l. 2. C. de Eunuchis. verbo, pœna grauißima, vel similes voces, quæ excessum significant, dictæ à grammaticis superlatiuæ, vt acerrima, maxima, acerbißima. aliàs enim nomine animaduersionis, aut pœnæ simpliciter prolatæ non puto significari pœnam mortis: sed arbitrium esset iudicis punire vt vellet, spectata personarũ, & delicti qualitate, iuxta doctrinam glossæ in cap. sane. verbo, punire, extra de celebrat. missa. adde Corsetum in suis singula. verbo, pœna. 10.*

A

Obseruandum tamen est, quandoque nomine debitæ animaduersionis mortem intelligi. cap. excommunicamus 1. de hæret. & cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. & tradit Felinus in dicto cap. ex litteris. de constit. & Eymericus hac ipsa quæstione, in solutione quinti argumenti ex legibus desumpti, num. 16. in fine.

Iudæus quõ abiurabit.

i ¶ Quo Iudæo recuperato, &c. eundem fecerunt publice abiurare.] *Sed quomodo abiurabit Iudæus, qui nunquam fidem recepit? Nam re vera huic deseruire non potest forma cap. ego Berengarius. de consecrat. dist. 2. nec aliæ vulgares abiurationum formulæ, quæ illis solum competunt, qui fidem Catholicam sunt professi. abiurabit ergo in hunc modum quotiens talis casus occurrerit:* Ego N. sacrosancta Dei lege posita coram me, & meis manibus tacta, iuro me credere corde, & ore profiteor illam veritatem ac fidem, quam lex Dei sacrosancta docet, tenet, & prædicat: ac in primis Deum esse inuocandum, solumque adorandum; & per consequens detestor eum errorem, qui dicit dæmones esse aduocandos, eisque diuinos honores tribuendos: *aut similia, iuxta qualitatem errorum, quos aduersus fidem admisit. Iudæus enim non iurat super Euangelia, quibus non credit, nec abiurat hæresim, quæ in ipsum non cadit. ac perinde dicendum est de abiuratione, vt diximus de iuramento supra in hac 2. parte super cap. contra Christianos. §. Denique.*

B

C

QVÆSTIO XLVII.

De excommunicatis animo pertinaci per annum manentibus in excommunicatione.

D

Summarium.

1. *Excommunicatio pœna spiritualis est pro mortali culpa inflicta.*
2. *In causa fidei excommunicantur aliqui in tribus casibus, & quibus.*
3. *Excommunicati præfati postquam per annum in tali excommunicatione sorduerint, vt hæretici sunt condemnandi.*
4. *Hæreticus quomodo condemnetur tam pœnitens, quàm impœnitens.*
5. *Consimili modo condemnandi sunt dicti excommunicati.*
6. *Excommunicati ob alias causas, per annum sic perseuerantes, hæresis suspicionem incurrunt.*
7. *Cum huiusmodi excommunicatis quo pacto sit procedendum.*
8. *Si citati tempore statuto non compareant, post annum quid agendum.*

E

9 Et

9 *Et quid, si priusquam annus elabatur, compareant.*
10 *Et quid si intra terminum præscriptum.*

Vadragesima septima quæstio est: Excommunicati, qui in excommunicatione per annum steterint animo contumaci seu pertinaci; an vt suspecti de hæresi, vel vt hæretici sint habendi sic, quòd Inquisitorum hæreticorum iudicio sint subiecti?

1 Ad hanc respondemus, quòd excommunicationis sententia quædam est pœna spiritualis, quæ semper infligitur iudicio Ecclesiæ pro mortali culpa, quia pro contumacia, & inobedientia vel iuris vel iudicis. Hæc autem contumacia interdum est in causa fidei, interdum in causa alterius rei: & consequenter excommunicatio interdum fertur propter contumaciam in causa fidei: interdum fertur propter contumaciam in causa alterius rei.

De excōicatis in causa fidei.

2 Sunt igitur excommunicati in duplici genere: quidam nanque sunt excommunicati in causa fidei; & hoc est in tribus casibus, quia vel pro eo quia fuerunt citati responsuri de fide, & renuerunt respondere seu comparere, & vt contumaces in causa fidei non ipso iure, sed à iudice excommunicantur, iuxta cap. Cum contumacia. de hæret. lib. 6.

Vel quia impedierunt officium inquisitionis directe vel indirecte: seu ad hoc præstiterunt auxilium, consilium, vel fauorem: Et isti ipso iure sunt excommunicationis mucrone percussi, iuxta cap. Vt inquisitionis. §. prohibemus.

Vel quia crediderunt, receptarunt, defensarunt, seu fauerunt hæreticis: isti etiam ipso iure sunt excommunicati, iuxta cap. Excommunicamus itaque. §. credentes.

3 Omnes isti excommunicati in causa fidei, si per annum steterint in illa excommunicatione animo pertinaci, non vt suspecti de hæresi tantum, sed vt hæretici sunt condemnandi, vt patet de prædictis citatis in cap. Cum contumacia. De impedientibus patet etiam eo. tit. cap. Vt inquisitionis. §. prohibemus. De credentibus, receptatoribus, defensoribus & fautoribus eod. cap. Excommunicamus itaque. §. credentes. Isti omnes sunt vt hæretici condemnandi. Non dicit quòd sint hæretici, quia fortasse non sunt, quia in veritate non habuerunt errorem in mēte, nec pertinaciam in defensando errorem in voluntate, quæ faciunt hæreticum proprie: sed citati non comparuerunt timore: vel impediuerunt officium inquisitionis, seu fauerunt hæreticis fauore, seu pecuniæ amore: sed dicit quòd sunt vt hæretici condemnandi. Nam sicut notat Archidiaconus super cap. Accusatus. de hæret. lib. 6. in verbo orta. in prin. excommunicatus in causa fidei, qui per annum sic stetit, & si in veritate [a] hæreticus non sit, ab Ecclesia tamen, quæ iudicat per exteriora, potest vt hæreticus condemnari.

Relat. supra fol. 212.

4 Sed videamus quomodo hæreticus condemnatur, & tunc videbitur quomodo talis excommunicatus debeat condemnari. Hæreticus nanque sic condemnatur, quia vel vult ab erroribus resilire, & eos abiurare, & satisfactionem ad arbitrium Episcopi & Inquisitoris congruā exhibere, vel non. Si sic, abiurat iuxta cap. Ad abolendam. §. præsenti. de hæret. & carceri perpetuo per sententiā detruditur †, iuxta cap. Excommunicamus 2. §. si qui vero. Si autem non vult ab erroribus resilire, nec illos abiurare, nec satisfactionē ad arbitriū Episcopi & Inquisitoris congruam exhibere, traditur vt impænitens brachio sæculari, animaduersione debita puniēdus, iuxta allegatū c. Ad abolendā. §. præsenti.

† al. mancipatur

5 Pari forma est excommunicatus per annū in causa fidei, condemnandus: Nam si vult abiurare errores, pro quibus est citatus, de fide responsurus, & excommunicatus, vel impedimentum inquisitionis officij, seu fautoriā, receptationem, & defensionē, pro quibus fuit excommunicatus, recipitur ad misericordiam, vt de pænitentibus hæreticis statim est dictum †. Si autem non vult, tanquam impænitens hæreticus & contumax est tradendus curiæ sæculari (vt de impænitentibus hæreticis mox est dictū) vltimo [b] supplicio feriendus.

† quæst. 40. huius partis

6 Quidam [c] vero sunt excommunicati non in causa fidei, sed pro contumacia in causa alterius rei: vt pote quia citati respōsuri super quibusdam articulis, qui non erant fidei, vel alia ex causa renuerunt comparere: vel quia istud vel illud infra certum tempus eis præfixum noluerunt restituere, & similia: siue sint excōmunicati à iudice (vt dictū est) siue à iure; vt pote, quia clericum vulnerauerunt, vel similia: omnes isti sic pro contumacia non in causa fidei, sed alterius rei excommunicati, si in illa excommunicatione stant per annum animo indurato, non carent scrupulo hæreticæ prauitatis; immo leuiter de hęresi statim efficiūtur suspecti; iuxta cap. Grauem. de pœnis. & argu. de æta. & quali. Cum bonæ. Nec, vt dicit Hostien. in sum. tit. de hæret. §. qualiter quis deprehēdatur in heresim. facias vim in eo, quod decretales illæ prædictæ loquuntur de biennio & triennio: narrant enim factum, quia sic contigerat; sed idem est etiam si per annum. Concordat glos. in cap. allegato, Grauem. de pœnis. super verbo, hæreticæ prauitatis. & glos. in cap. Excommunicamus itaque. in. §. qui autem. super verbo, condemnentur. de hæret. lib. 5. Concordat & Archidiaconus in c. Accusatus. lib. 6. tit. de hæret. super verbo, orta. Concordat & Hostien. vbi supra. Omnes isti notant, quòd si quis per annum excommunicatus, stetit pro contumacia in causa, quæ nō sit fidei, efficitur suspectus leuiter de hæresi, & vt respōsurus de fide, potest citari.

7 Qua-

7 Qualiter autem contra huiusmodi excommunicatos per annum non in causa fidei, sit procedendum, considerandum est, quòd dominus Ennecus † Episcopus Gerundensis, & frater [d] Nicolaus Eymerici Inquisitor anno Domini MCCCLXVIII. † congregauerunt solemne concilium tam Iuristarum, quàm personarum religiosarum peritarum, vt de concordi consilio daretur modus iuri consonus contra [e] excommunicatos per plures annos, per Episcopos & Inquisitores amodo procedendi: & habita diuturna collatione modus, qui sequitur, est inuentus, & approbatus, & in libro curiæ episcopi insertus, ad habendam de eo memoriam in futurum. modus autem talis est:

† al. Henricus

† al. 1358.

Excommunicatus nanque per vnum annum continuum, vel per plures suspectus est de hæresi leuiter, ratione contumaciç ad Ecclesiã tãto tempore continuatæ: vt patet per cap. Grauem. extra de pœnis. & per c. Cum bonæ. de æta. & quali. & per notata per Hostien. in sũma, tit. de heret. §. qualiter quis deprehẽdatur in hæresim. Suspectus autẽ de heresi, quatenus de fide respõdeat, est citandus, vt videatur si ambulat in tenebris, vel in luce. Citetur ergo per Episcopũ, vel Inquisitorem, vel eorũ alterum responsurus de fide: cui vt [f] cõpareat terminus congruus assignetur, infra quem, nisi comparuerit, sit excommunicatus: in litteris [g] citationis ponatur hoc verbum; responsurus de fide; iuxta notata per Archidiaconum in cap. Accusatus. de hæret. lib. 6. super verbo, orta. in principio. & iuxta notata per Hostien. in cap. Inter sollicitudines. de purg. cano. §. 1. Citatus igitur taliter, vel comparet infra terminum, vel renuit comparere. Si renuit comparere, eo facto est excõmunicatus tanquam contumax in causa fidei; & consequenter aggrauatur, quia iam fit suspectus de hæresi vehementer, per cap. Cum contumacia. extra de hæret. lib. 6.

8 Tunc vel infra illum annum comparet, vel non. Si non, tunc anno elapso est vt hæreticus condemnandus: transiuit enim suspicio leuis in vehementem, & vehemens in violentam, vt patet in cap. allegato, Cum contumacia. de hæret. lib. 6. & per notata ibidem per Ioan. And. & Archidiaconum. Taliter autem condemnandus vel ante sententiam redijt ad gremium Ecclesiæ paratus facere, quæ Ecclesia voluerit mãdare: & tunc recipitur ad misericordiam, & recipitur vt hæreticus pænitens ad abiurationem, & carcerem perpetuum; iuxta cap. Ad abolendam. §. præsenti. de hæret. lib. 5. & eod. tit. cap. Excommunicamus 2.

Si autem redire noluerit, vt impænitens hæreticus est relinquendus brachio sæculari, animaduersione debita puniendus, per allegatum cap. Ad abolendam. §. præsenti.

9 Si autem infra illum annum comparuerit, quia excommunicationem in causa fidei contumaciter sustinuit, abiurabit vt suspectus de

A hæresi vehementer; iuxta cap. Accusatus. in prin. de hæret. lib. 6. Quo facto interrogabitur de fide, & articulis, pro quo ad respondendum primo citatus fuerat vt suspectus de hæresi leuiter: quia fuerat per vnum annum, vel plures annos in excommunicatione pro contumacia. Et tunc vel respondet catholice, vel non: Si non, fiet processus communis per cap. Ad abolendam. extra de hæret. lib. 5. Si autem respondet catholice, dicetur sibi: Charissime, tu videris catholicus verbo, quia dicis quòd credis quod Ecclesia mandat:

B sed contradicis facto, quia non facis prout ecclesia tibi iubet, immo resistis eidem contumaciter. Quare vt videremus clare de tua credentia: & si ambulas in tenebris vel in luce, te [h] citari fecimus; sed comparere & respondere renuisti. Tunc attenta conditione personæ & negotij, pro quo est excommunicatus, qualitate: & attentis attendendis, assignabitur sibi tempus conueniens trium mensium, vel quatuor, vel plurium, & mandabitur sibi, & mandando monebitur literatorie, quatenus infra illud tempus faciat se absolui, aliàs

C ex tunc prout ex nunc, & econtra, excommunicationis sit vinculo innodatus. Tunc si paret mandato & monitioni, habebitur intentum: si autem non, & permiserit se incidere in dictam excommunicationem, sequetur processus prædictus: quia vel infra annum paruerit, vel non: & si sic, vel si non, fiat vt dictum est prius: & per prædictũ modum procedetur in primo casu, scilicet, quando excõmunicatus pro contumacia per vnum annum, vel plures, citatus responsurus de fide, noluerit comparere.

10 Si autem talis excommunicatus, & responsurus de fide citatus, infra terminum

D comparuerit assignatum, fiet processus prædictus: nam interrogabitur de fide & articulis fidei. Et tunc vel respondebit catholice, vel non: Si non, fiet processus communis per cap. alleg. Ad abolendam. tanquam contra illum, qui in hæresim incidit manifeste, quia propria confessione. Si autem respondet catholice, procedetur vt dictum est ante. Nam quia bene respondet verbo, sed contradicit facto, assignabitur (vt dictum est) competens tempus, & mandabitur eidem, & præcipiendo mone-

E bitur, quatenus infra illud tempus, & ei tres terminos assignatos, vel vnum pro trino edicto, faciat se absolui; aliàs tanquam contumax in causa fidei sit excommunicatus. Tunc vel permittit se noua excommunicatione ligari non parendo, vel non: Si non, habetur intentum: nihilominus potest sibi indici abiuratio pro leui suspicione, quam incurrit: quia vltra quàm per annum sustinuit excommunicationem animo indurato. Si autem permittit se excommunicari non parendo, fiet vt dictum est; quia vel per annum sustinet dictam excommunicationem, vel non: Si non,

 habetur

habetur intentum; sed abiurat vt suspectus de hæresi vehementer per cap. Cum contumacia. Si autem sustinet per annum animo indurato: vel ante sententiam paret, vel non: si sic, habetur intentum; sed recipitur ad misericordiam ut hæreticus pœnitens ad abiurationem, iuxta cap. Ad abolendam.de hæret. lib. 5.& carcerem perpetuum, iuxta cap. Excommunicamus 2. de hæret.lib. 5. licet [i] post sententiam in carcere possit dispensari, iuxta cap. Vt commissi. de hæret.lib.6. Si autem ante sententiam non paret, tradetur per sententiam vt hæreticus impœnitens curiæ sæculari vltimo supplicio feriẽdus, vt in cap. alleg. Ad abolendã. Et ecce modus contra excommunicatos pro cõtumacia vltra quàm per annum per Ecclesiã procedendi.

IN QVÆSTIONEM XLVII.

De excommunicatis animo pertinaci per annum manentibus in excommunicatione.

COMMENT. LXXII.

Materiã huius quæstionis qui tractarint.

QVæ in his postremis quæstionibus traduntur ab Eymerico vtilißima sunt, & vsu frequentia: ideoque diligentißime perscrutanda & intelligenda: quæ autem hac quæstione continentur, singularia etiam sunt, & valde elaborata, de quibus videndi Zanchinus tract. de hæret. cap.9.nu.3. & seq. Locatus in opere iudiciali verbo, excommunicati.num.2.& seq. Repertorium inquisitorum verbo, excommunicare.§.si suspectus. copiose Archidiaconus, Ioannes And. Geminianus. & Francus in cap.cum contumacia.de hæret.lib.6.Panormitanus, Felinus, & alij in cap. excommunicamus 1. §. qui autem. de hæret. Simancas de catho. instit. tit. 27.nu.4.idem in Enchyridio tit.55.late rursus Panormitanus, & ceteri in cap.grauem.de pœnis Gondissaluus tract.de hæret.q.9.nu.2. & alij.

In hac quæstione Eymericus luculenter præ ceteris docet quicquid in hac materia potest desiderari: quod iterum ad praxim reuocans, explicat 3. par.in vltimo modo processum fidei terminandi.

[a] ¶ Et si in veritate hæreticus non sit, ab Ecclesia tamen, &c. potest vt hæreticus condemnari.] *Idem obseruauit subtiliter idẽ Eymericus 3. par.ĩ vlti.modo processũ fidei terminãdi, nu. 112. vbi adduxi rationẽ discriminis vers. in secũdo casu.*

[b] ¶ Vltimo supplicio feriendus.] *Hæc verba omissa erant in Barcinonensi impresso, quæ sunt ex manuscriptis suppleta.*

Qui per annũ sustinet excõicationẽ suspectus sit de hæresi.

[c] ¶ Quidam vero sunt excommunicati non in causa fidei, &c.] *Nobilis est hæc distinctio, quam tradit etiã Abbas in dicto cap. grauem. de pœnis.nu.7.versi.dic tamen.idem indicat in cap. postulasti. de homicidio volunta.nu.4.versi. secundo quæritur. Locatus in opere iudiciali verbo, excommunicati.nu.2. & dixi supra in hac 2. parte super dicto cap.grauem.& iuxta hanc Eymerici doctrinã intelligendum videtur decretum concilij Tridentini, sessio.25.sub rub. de reformatione, cap. 3. §. in causis quoque. statuentis inquiri posse in quemcunque persistentem per annum in excommunicatione, tanquam in suspectum de hæresi.*

Ex recepta tamen consuetudine sanctæ Romanæ & generalis Inquisitionis intelligo non solere procedi contra excommunicatos per annum, aut amplius, nisi fuerint excommunicati ex causa hæresis.

Quo anno creatus sit Eymericus Inquisitor.

[d] ¶ Et frater Nicolaus Eymerici Inquisitor anno Domini MCCCLXVIII.] *Ita Barcinonensis impressus, & codex Cardinalis de Gambara: sed in Sabellano & Bononiensi legitur* anno Domini MCCCLVIII. *& potuit quidem Eymericus iam eo anno fuisse creatus Inquisitor, cum Nicolaus Rossell, cui ipse in hoc officio successit, ab Innocentio sexto, qui floruit anno Domini MCCCLII. creatus fuerit Cardinalis, vt dixi in vita Eymerici initio huius operis præfixa.*

Locus restitutus.

[e] ¶ Contra excommunicatos per plures annos, &c.] *Hic locus in omnibus codicibus erat mutilus & imperfectus, quem ita emendauimus vt est impressus ex codice Cardinalis de Gambara. ex his tamen quæ sequuntur apparet ita esse legendum:* Contra excõmunicatos per vnum, vel per plures annos. *in Bononiensi & Sabellano legitur;* Vt darent modum iurisdictionis. *sed sequentia indicant legendum esse:* Modus iuri consonus.

Inquisitor terminũ taxat intra quẽ veniant citati ad respondendum de fide.

[f] ¶ Cui ut compareat, terminus congruus assignetur.] *Indefinite dixit,* Congruus terminus assignetur. *nam in arbitrio Inquisitoris positum est terminum taxare, intra quem accedere quis debeat ad respondendum de fide. in assignatione huius termini habenda ratio est temporum, locorum, & personarum. & qualis sit huius rei modus & praxis, tradit eleganter Eymericus 3. par. tit. de forma citandi absentem, nu.131.*

Verbum, respõsurus de fide quando ponendũ in citatione.

[g] ¶ In litteris citationis ponatur hoc verbum, responsurus de fide.] *Hæc citatio verbalis est, quæ fit per litteras, vel nuntium, in qua hoc est obseruandum: cum reus qui citatur non est contumax, aut facile capi potest, non est necesse addere verbum hoc,* Responsurus de fide: *sed generaliter ei præcipitur, vt se coram Inquisitoribus sistat. clem.1.de hæret. Corradus Brunus lib.4.de hæret, cap.6.Simancas de catho.instit.tit.44.nu.12. quòd si reus contumax fuerit effectus, nec facile capi potest, addendum est tunc in citatione verbum,* Respõsurus de fide, *iuxta c.cũ contumacia. vbi Doctores de hæret.lib.6. obseruata ea forma, quam tradit Eymericus præcitato loco, & Calderinus tract.de forma procedendi cõtra inquisitos de hæresi in rub. de hæret. cõtumacibus. & in rub.de materia processuũ inquisitionis. cetera tradidi infra, par. 3. nu. 131. & super quæst. 42.*

[h] ¶ Te citari fecimus, sed comparere, & respondere renuisti.] *Hæc verba deerant in Barcinonensi impresso & Bononiensi, & codice Cardinalis de Gambara, quæ suppleuimus ex Sabellano; nã ad sensum perficiendum omnino desiderantur.*

In carcere iure cõi Inquisitores dispẽsant.

[i] ¶ Licet post sententiam in carcere possit dispensari.] *Dispensant autem iure communi Inquisitores quilibet priuati per textum in c. vt cõmisii. §.necnon.*

§. netnon. de hæret. lib. 6. sed hoc priuatis Hispaniæ Inquisitoribus interdictum est per particulares inquisitionis eius prouinciæ instructiones, quibus cauetur vt solus Inquisitor generalis dispensare possit. Quanto autem tempore elapso dispensari possit, tradit Simancas de catho. instit. tit. 16. num. 21. & seq. & dixi copiose 3. par. super 10. modo processum fidei terminandi, & alibi sæpius, quæ cum non sint huius loci, libenter omitto.

QVÆSTIO XLVIII.

De Schismaticis.

Summarium.

1 Differentia inter hæresim & schisma.
2 Diuidi ab Ecclesia bifariam contingit.
3 Schismatici aliqui non sunt hæretici, & qui.
4 Aliqui vere sunt hæretici, & vt tales tractandi.

Quadragesima octaua quæstio est: Schismatici an hæretici sint habendi sic, vt Inquisitoris hæreticorum iudicio sint subiecti?

1 Ad hanc respõdemus, quòd inter schisma & hæresim est differentia, vt habetur 24. q. 3. cap. Inter hæresim. Nam schisma dicit diuisionem: hæresis autem errorem: vnde à schismate dicti sunt schismatici, quia ab Ecclesia diuisi.

2 Aliqui [a] autem ab Ecclesia duobus modis possunt diuidi, loquendo de his, qui fidem receperunt: Quidam namque sunt diuisi ab Ecclesia quo ad obedientiam solam, nullum habentes de credendis errorem in mente, nec de defendendo errorem, pertinaciam in voluntate.

3 Et tales non sunt hæretici in re, nec habendi, postquam non habent errorem in mente, nec pertinaciam in voluntate; nec aliàs apparet, quòd male sapiant de articulis fidei, & Ecclesiæ sacramentis, seu ecclesiastica potestate; licet moti malitia, superbia, vel auaritia, seu aliàs deuient ab obedientia Ecclesiæ. Attamen licet isti non sint hæretici, sunt tamen multum ad hæresim dispositi, vt dicitur vbi prius. Nam in eo quòd se diuidunt ab Ecclesia, & nolunt ei obedire in agendis, leuiter prorumpunt, quòd non obediant in credendis.

4 Quidam [b] vero sunt diuisi ab Ecclesia non solum quo ad obedientiam, verum etiam quo ad credentiam; quia nolunt credere determinationibus Ecclesiæ vt de fide factis: vt pote, quòd Spiritus Sanctus procedat à Patre & Filio, vt Ecclesia determinauit de sum. tri. & fide catho. lib. 6. cap. vnico. & similibus. Et tales vt hæretici sunt habendi: quia habent, eorum quæ sunt fidei, & credere tenentur, errorem in mente, A & pertinaciam in voluntate: cum [c] post deprehensionem erroris ad arbitrium Ecclesię noluerint hæresim abiurare, & satisfactionem congruam exhibere, vt patet clare extra de hæret. lib. 5. cap. Ad abolendam. §. præsenti.

IN QVÆSTIONEM XLVIII.

De schismaticis.

COMMENT. LXXIII.

De materia huius quæstionis multis locis tractatur in iure canonico 24. q. 1. in pluribus B capitibus. & ead. causa q. 3. & 7. q. 1. cap. denique. & 23. q. 3. & 12. q. 2. cap. alienationes. & 1. q. 7. qui in qualibet. & de consecrat. distin. 4. cap. hi qui. cap. ostenditur. & multis aliis. copiose iuris canonici Interpretes in Decretalibus, Sexto, & Clemen. in titulis de schismaticis. fuse Turrecremata in sum. de Ecclesia, lib. 4. par. 1. per 15. capita. Beatus Thomas, & ibi Caietanus 2. 2. q. 39. Alexander Alensis par. 2. q. 182. Bonauentura lib. 4. sent. distinct. 13. & ibidem latius Gabriel Biel, et Petrus de Palude, & alij. Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, C quæst. 25. Antoninus in sum. par. 2. tit. 3. cap. 11. Abbas & alij in cap. quia diligentia. de elect. Paulus Grillandus tract. de hæret. q. 2. num. 6. & seq. Bernardinus Diaz in pract. crimin. cano. cap. 105. Palacius Rubius in tract. de Regno Nauarræ, par. 5. §. 7. Gondissaluus tract. de hæret. q. 7. Summistæ omnes, & Repertorium inquisitorum, & Locatus in opere iudiciali verbo, schisma. Simancas de catho. instit. tit. 58. idem in enchyridio tit. 5. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 498. & sequen. eleganter Conradus Brunus lib. 1. de hæreticis. cap. 16. idem toto libro se- D cundo de hæret. & schismaticis. & olim Optatus Episcopus Mileuitanus sex libros scripsit contra schisma Donatistarum, in quibus de hoc materia agit vere, grauiter, & copiose. De schismaticis qui scripserunt.

Est autem schisma illicita diuisio per inobedientiam ab vnitate Ecclesiæ facta. c. loquitur. & cap. alienus. 24. q. 1. ita præcitati. Quid schisma & qualis vox.

Schisma vero vox græca est, & latine scissuram sonat, qua apud Christianos illicita ab Ecclesia separatio indicatur; peccatum enim schismatis directe & per se opponitur vnitati. & E schismatici dicuntur qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subiectis communicare recusant. beatus Thoma 2. 2. q. 39. art. 1.

[a] § Aliqui autem ab Ecclesia duobus modis possunt diuidi, &c.] Hic locus est valde insignis de primo genere schismaticorum, quos dicit Eymericus superbia tumidos ab Ecclesia se separare, & propterea leuiter prorumpere in id quod non obediant in credendis, quasi dicat ex hoc saltem se reddere de hæresi leuiter suspectos; quod est verissimum. nam hoc facto videntur profiteri quod extra Ecclesiam sit salus, quod extra Ecclesiam sint vera sacramenta & Schismatici primi generis, saltem leuiter de hæresi suspecti.

vel quod summo Pontifici non sit parendum, quæ valde sunt impia. Palacius Rubius tract. de regno Nauarræ, par. 5. §. 7. quæ sententia verissima est accepta in primis de illis, qui scienter schisma profitentur.

Quibus autem pœnis puniantur schismatici huius primi generis, luculenter docet Turrecremata in summa de Ecclesia, parte 1. cap. 8. & Palacius Rubius tract. de regno Nauarræ, parte 5. §. 7.

Hoc est certum, schismaticos primi generis ad vnitatem Ecclesiæ redeuntes abiurare debere schisma, & promittere satisfactionem ad mandatum Ecclesiæ, vt recipiantur: cuius abiurationis formulam præscripsit Turrecremata lib. 4. de Ecclesia, par. 1. cap. 15. adde Repertorium inquisitorum verbo, abiuratio. Abiurant vero schismatici iuxta dispositionem, cap. quotiens cordis. 1. q. 7.

Sed vlterius quæritur: An schismatici non modo abiurare debeant schisma, sed etiam suspicionem aliquam hæresis ex schismate contractam, & qualis ea suspicio sit. Hæc quæstio alterius difficultatis declarationem postulat, an scilicet in schismate semper insit hæresis, de qua agit glos. & doctores in cap. inter hæresim. 24. q. 3. glos. 24. q. 1. in summa. & in cap. non afferamus. 24. q. 1. quibus locis asserit glos. omne schisma habere hæresim annexã. Sane huiusmodi schismatici, qui ab vnitate Ecclesiæ, & Romani Pontificis obedientia discedunt, quamuis in nullam hæresim a principio incidant, at hæreticis confines sunt, & parum ab illis distare videntur: quare non carebunt hæresis suspicione, quam cum schismate abiurabunt. ea vero suspicio maior vel minor censenda erit pro temporis diuturnitate, qua in schismate perseueratum est, extrauagan. Ad certitudinem. de sent. excom. inter communes, Panormitanus in cap. quia diligentia. de elect. & pro alijs circumstantijs causarum & personarum. interdum ergo vel leuiter, vt hic indicat Eymericus, aliquando vero vt vehementer de hæresi suspecti abiurabunt schismatici redeuntes: aliás autem vt hæretici formales, si errorem in mente habuisse detecti fuerint: quem vix quandoque credibile est non habuisse, præsertim cum diu in schismate perstiterint.

An schismatici post abiurationẽ remaneant inhabiles ad beneficia.

Cognitu dignum est: An schismaticus, qui abiurato schismate ad Ecclesiæ reuertitur vnitatem, sit habilis ad beneficia, & ad maiores Ecclesiæ dignitates, an dispẽsatione potius egeat? Et Antonio Butrio, Ioanni Imolæ & alijs in cap. quia diligentia. de elect. recte visum est, talem de iure communi ineligibilem, inhabilem, & irregularem remanere: quia licet delictum per pœnitentiam & abiurationem sit purgatum, non tamen est sublatum impedimentum siue irregularitas ex delicto oborta: & propterea nisi dispensatum fuerit cum tali schismatico ad vnitatem Ecclesiæ reuerso, ad beneficia & dignitates ecclesiasticas promoueri non poterit. ac irregularem quoque remanere pronuntiauit Maiolus lib. 5. de irregularit. cap. 46.

Sed quis cum schismaticis redeuntibus possit dispensare, fortassis non est facile aperto iure demon-A strare. Mihi tamen multum placet Panormitani sententia in dicto cap. quia diligentia. de elect. dicentis in hoc casu solum Papam posse dispensare. quod non obscure videtur indicare textus in dicto cap. quia diligentia. ibi: Eum dispensatiue permittimus confirmari.

Atque ex his consequitur minus recte dixisse Crauettam consil. 293. incipien. Arduæ admodũ. nu. 10. sublato schismate per abiurationem eligi quem posse, ac si nunquam schismaticus fuisset, cap. quia diligentia. de elect. quia reuera inhabilis remanet, vt dictum est. & textus in dicto cap. B quia diligentia. aperte oppugnat Crauettæ sententiam.

An autem aliqui per ignorantiam possint ab hæresis suspicione excusari, licet in schismate versentur, non est huius loci late tractare. Non tamen ambigo posse quandoque simplices & imperitos, qui auctoritati maiorum credunt, quos recte sentire putant, excusari, vt dixi supra parte 2. super quæst. 4.

Schismatici secundi generis vere hæretici.

§ Quidam vero sunt diuisi ab Ecclesia, &c.] Et hi sunt hæretici consummati & veri, eodemque cum hæreticis iure censendi. Turrecremata lib. 4. C de Ecclesia, par. 1. cap. 4. & Conradus Brunus lib. 1. de heret. cap. 16. atque in his postremis iudicandis & puniendis non est multa difficultas, cum per omnia sicut hæretici sint tractandi. Nam hi non solum a summo Pontifice, & ab Ecclesiæ vnitate discedunt, sed ita præterea literę credunt: vel putantes non esse vnitatem in Ecclesia catholica: vel credentes non esse obediendum summo Ecclesiæ pastori.

Denique tertij generis schismatici constitui possunt illi, qui aut probabili, aut insuperabili ignorantia ducti, putant aliquem esse Papam: qui non D sit: quod solet contingere cum duo pluresue de papatu contendunt, non tamen constat quis eorum rite & canonice electus sit. qui ergo tunc obediunt non vero Pontifici putantes esse verum, aut non obediunt vero credentes non esse verum, schismatici, improprie tamen dici possunt. atque hi nec hæretici sunt, nec in aliquam iuris pœnam incurrunt: cum iustam excusationem habeant, & culpa careant. de qua re vide copiose Turrecrematam in summa de Ecclesia lib. 4. par. 1. cap. 14. Iacobatiũ tract. de concilio, lib. 7. art. 1. Aluarum Pelagium, lib. 1. de planctu Ecclesiæ, cap. 63. & Canonistas in E dicto cap. quia diligentia. de elect.

Exorto autem schismate, & duobus vel pluribus de papatu contendentibus, quot & quibus modis sit ei occurrendum, eleganter explicat Zabarella consil. 150. incipien. Quæritur autem.

F § Cum post deprehensionem erroris, &c.] Ita Barcinonensis, Bononiensis & codex Cardinalis de Gambara: sed Sabellanus paulo aliter ita habet: Cum post determinationem Ecclesiæ, errorem, de quo sunt deprehensi, ad eiusdem Ecclesiæ arbitrium noluerint abiurare, & satisfactionem congruam exhibere.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XLIX.

De Apostatis.

Summarium.

1 *Apostasia triplex, & quæ.*
2 *Apostatæ ab ordine, & à statu regulari non sunt hæretici.*
3 *Apostatæ manentes in excommunicatione totum annum, sunt suspecti de hæresi.*
4 *Apostatæ à fide sunt hæretici.*
5 *Qui metu mortis fidem abnegant, vt pænitentes hæretici recipiendi sunt, si reuertãtur.*

Vadragesimanona quæstio est: Apostatæ an hæretici sint habendi sic, vt Inquisitoris hæreticorum iudicio sint subiecti?

1 Ad hanc respondemus, quòd est apostasia quædam ab ordine clericali: est apostasia à statu regulari: & est apostasia quædam à veritate Christianitatis & fidei.

2 Qui primo modo apostatant, à fide credendorum ex hoc non deuiant: quare nec hæretici sunt, nec iudicio Inquisitoris subiecti sunt. Qui secundo modo apostatant, ex eo quòd sic apostatant, etiam à fide non deuiant: quare nec hæretici sunt, nec iudicio Inquisitoris subiecti sunt.

3 Quia [a] vero tales apostatæ à regulari tramite excommunicati sunt, extra ne cler. vel mo. lib. 6. Vt periculosa. si in excommunicatione illa & apostasia per annum animo indurato persistunt, quia redire ad religionem nolunt, nec tempus transferendi ad religionem illam, quam dimiserunt, vel ad aliam habent, nec obtinuerunt euidenter, de hæresi suspecti sunt, iuxta c. Grauem. de pœnis. & de fide responsuri, citari possunt: & potest procedi contra tales per Episcopum & Inquisitorem coniunctim vel diuisim, prout dictum est supra parte ista. 2. quadragesima septima quæstione.

4 Qui [b] vero tertio modo apostatant, eo quòd sic apostatant, à fide etiam & ab Ecclesia totaliter deuiant. Et tales hæretici, immo infideles habendi sunt: & si [c] haberi possunt, de eis sicut de ceteris hæreticis est agendum; quia si nolunt resilire, vt hæretici impænitentes traduntur curiæ sæculari: si autem velint, recipiuntur ad misericordiam prout hæretici pænitentes: iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. lib. 5. Concordat Ray. tit. de aposta. §. reuertentes. vbi dicit, quòd reuertentes ab apostasiæ perfidia, cum fuerint hæretici, tanquàm reuertentes ab hæresi sunt recipiendi.

5 Illi vero [d] qui metu mortis fidem abnegant, & erroribus † non sunt credentes, licet vere hæretici non sint, postquam non habent errorem in mente: iudicio tamen Ecclesiæ, quæ habet per exteriora de interioribus iudicare, hæretici

† al. ita. & erroribus non credunt, licet in re hæretici non sint.

A habendi sunt: & si reuertantur, vt pænitentes hæretici recipiendi sunt. non enim metus mortis est metus cadens in constantem virum ad fidem Christi abnegandam; nam satius est mori, quàm abnegare, vel vesci idolothytis, vt dicit Augustinus † & recitatur 32. q. 4. c. Sicut. Concordat Raymundus tit. de aposta. §. circa istas. Et S. Thomas. 2. 2. q. 12. & Hostien. tit. de apostatis. §. qualiter.

† in lib. de bono coniugali cap. 16.

IN QVÆSTIONEM XLIX.

De Apostatis.

B

COMMENT. LXXIIII.

Multis quæstionibus præcedentibus explicuit Eymericus quædam delicta, de quorum patratoribus dubitari poterat, an ad iurisdictionem Inquisitorum spectarent; nunc iam propius accedens ad causam hæresis, eos recenset, qui aut vere hæretici sunt, aut hæreticorũ complices, agitque in primis de apostatis, de quibus nulla est dubitatio quin sint hæretici, immo grauius quàm hæretici delinquunt.

C *Et de materia huius quæstionis copiose vtertque Thomas 2. 2. quæst. 12. & in c. non potest. 2. quæst. 7. c. beatus. 3. quæst. 4. c. non obseruetis. 26. quæst. 7. c. contra Christianos. de haret. lib. 6. & his locis Canonistæ. Innocentius, Abbas, & alij communiter in cap. 1. de apostatis. Ioannes Anania in rub. de schismaticis. Alexander Ales par. 2. q. 183. Innocentius in c. ex parte, el. 2. de tempo. ordinatio. Accursius, Bartolus, Faber, Salycetus, Baldus & alij communiter iuris ciuilis Interpretes. C. de apostatis. vbi copiose Petrus Godofredus in rubrica. Alfonsus Castrus lib. 1. de iusta hæret. punitio. cap. 7. & cap. 23. Paulus Grillan-*
D *dus tract. de hæret. q. 2. Gondissaluus tract. de hæret. q. 5. & q. 20. num. 2. Repertorium Inquisitorum, Locatus in opere iudiciali, Syluester & reliqui Summistæ verbo, apostata. & verbo, apostasia. Petrus de palude, & alij lib. 4. sent. dist. 13. Simancas de catho. instit. tit. 7. idem in enchyridio tit. 4. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 484. & multis sequentibus. Bernardinus Diaz in pract. crimin. cano. cap. 104. Bernardus Comensis in lucerna verbo, apostata. Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 44. & eleganter Melchior Canus lib. 12. de locis theologicis, cap. 9.*

E *Est autem Apostasia græca vox, quæ latine defectionem & retrocessionem sonat. & apostata proprie in tertia significatione, quam hic tradit Eymericus (quæ propria est huius disputationis, nam cetera huc non pertinent) dicitur qui omnino à fide orthodoxa recedens, Iudaismum, Paganismum, seu Mahometicam sectam profitetur. talis olim fuit Iulianus Apostatata. c. non potest. 2. q. 7. & c. Iulianus. 11. quæst. 3.*

Quid apostasia & quid apostata.

[a] § Quia vero tales apostatæ à regulari tramite, &c.] *Es hæc sententia vera est ob rationem hic allatam ab auctore, iuxta doctrinam paulo antea explicatam. q. 42.*

Verum-

Veruntamen quantum intelligo, Sanctum tribunal Romanæ & generalis Inquisitionis non consueuit procedere cōtra tales à regulari traditione apostatātes, ex eo solo quòd relicto suæ religionis habitu vltra annū apostatent, nisi quid aliud admisceāt, quod merito ad id tribunal referendum videatur.

Monachi & clerici in sacris constituti, matrimonium contrahentes suspecti fiunt de hæresi.

Iam apostatæ à religione Monachali non solum fiunt de hæresi suspecti postquam per annum in excommunicatione perstiterint, sed etiam ante annum, si relicta religione, quam professi sunt, matrimonium contrahant. Ioannes Anania in cap. ad abolendam. de hæret. num. 27. Calderinus consi. 5. tit. de hæret. Simancas in enchyridio, tit. 12. num. 1. Campegius in additionibus ad Zanchinum cap. 35. versi. idem quoque. & distinctionem, quam multi faciunt de hoc differentes, plurimum videlicet referre an contrahant publice, vel clam, merito reijciunt aliqui ex præcitatis, neque ab hac sententia est recedendum.

Atque hæc etiam sententia locum habet in clericis, qui sacris ordinibus sunt initiati: nam & hi si matrimonium contrahunt, suspecti in fide fiunt, & in eos possunt Inquisitores animaduertere. Palacius Rubius in cap. per vestras. de donatio. inter virum & vxo. §. 18. num. 26. versi. ex quo meo iudicio. Simancas de catho. instit. tit. 40. num. 12. & Bernardinus Diaz in practica criminali canonica, cap. 74. versi. redditur præterea suspectus. & dixi copiose in lib. de priuilegijs Inquisitorum.

b ¶ Qui vero tertio modo apostatant, &c.]

An apostasia & hæresis specie distinguātur.

Grauis est quæstio: an apostata, & hæreticus ratione apostasiæ & hæresis specie distinguantur; id est, vtrum infidelitas hæretici, & apostatæ sint duæ infidelitates specie distinctæ. quæ difficultas subtilis est magis quàm vtilis, quam disserui latissime apud Thomam 2. 2. q. 12. art. 1. de eadem agit copiose Melchior Canus lib. 12. cap. 9. de locis theologicis. mihi hæc sententia probatur: Apostasia non est species infidelitatis ab hæresi distincta, sed solum habet secum circumstantiam magis aggrauantem, nec differt ab hæresi nisi secundum magis & minus. atque hæc est non obscura sententia beati Thomæ 2. 2. quæst. 12. art. 1. in responsione ad 3. argumentum.

c ¶ Et si haberi possunt, de eis sicut de ceteris hæreticis est agendum.]

Apostatæ si reuertantur, recipi debēt.

Idem tenuit non obscure Eymericus supra quæst. 44. num. 1. atque hæc sententia de recipiendis apostatis si conuertantur, vera est & communis, quam nominatim approbant Repertorium Inquisitorum verbo, apostasia. §. sed vtrum ea. sequitur per omnia Gondissaluus tract. de hæret. q. 20. num. 2. Simancas de catho. instit. tit. 7. num. 4. & 5. idem in enchyridio tit. 4. num. 2. & 3. & copiose Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 23. de iusta hæret. punitio. Petrus de Palude in 4. sentent. dist. 13. q. 3. Bernardus Comensis in lucerna verbo, apostata. §. 3. Melchior Canus lib. 12. cap. 9. de locis theologicis. versi. secundum vero argumentum.

Et hanc sententiam aperte confirmant Pontificum & conciliorum decreta. Siricius Papa episto- *la 1. cap. 3. ibi:* Et si resipiscentes forte aliquando fuerint ad lamenta conuersi, his quandiu viuunt agenda pœnitentia est, & in vltimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda: quia docente Domino: Nolumus mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. *hæc ibi. refert Iuo par. 13. cap. 143. concilium Eliberinum c. 46. conci. Arelat. c. 23. refert. Iuo par. 15. c. 144.* Ezech. 18.

Atque hoc iure vtimur, contra quàm censuerit Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 44. per l. hi qui. C. de apostatis. vbi pœna vltimi supplicij imponitur. sed in hoc crimine cum mere sit ecclesiasticum. c. vt Inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. ius Pontificium sequimur. & perperam præcitato loco Arelatanus asseruit, iure canonico non esse contrarium dispositum, & propterea ius ciuile fore obseruandum, cum manifeste multis canonicis Decretis, vt ostendimus, cautum sit apostatas redeuntes, ad misericordiam esse recipiendos, & vitam eis condonandam. ac vna quidem potissimum ratione, eaque viua & efficaci probari potest euidenter, apostatas fore recipiendos: quoniam si intelligerent nullum ipsis patere misericordiæ locum, vt mortem effugerent, nunquam ab infidelitate, quam semel sunt professi, reuerterentur. & hanc quæstionem copiose disputat Montalnus in legibus Hispaniæ septipartitis, par. 7. tit. 26. l. 1. q. 6. verbo, relapsi. versi. dubitant aliqui. vide in codice Theodosiano lib. 16. tit. de hæret. l. 41.

Apostatas pænitētes nō esse ab Ecclesia recipiendos, impie sensit olim Nouatus. 24. q. 3. cap. Quidam autem. vers. Nouatiani. quem Fabianus Papa coacto Romæ concilio sexaginta Episcoporum, condemnauit.

d ¶ Illi vero, qui metu mortis, &c.] *Qua ratione hoc accipi debeat explicui supra in hac 2. parte. versi. nec excusatur, super q. 41. quod omnino videas. & de hac difficultate adde quæ disserui par. 1. super q. 9.*

QVÆSTIO L.

De Credentibus hæreticorum.

Summarium.

1 *Credentes hæreticorum sunt in duplici genere, & quidam sunt hæretici.*

2 *Indicantur aliqui hæreticorum erroribus adhærere, tum ex verbis tum ex factis.*

3 *Quibus factis præsumatur quispiam credere erroribus hæreticorum.*

4 *Sunt alij credentes hæreticorum, non quidem hæretici, sed suspecti.*

5 *Et his abiuratio vel purgatio est indicenda.*

Vinquagesima quæstio est: Hæreticorū credentes qui dicēdi sunt; & si hæretici habendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd credentes hęreticorum sunt in duplici genere: quidam namq; sunt hæreticorum creden-

credentes, qui credunt eorum erroribus. & hæresibus, & isti sunt excommunicati, iuxta c. Excommunicamus 1. §. credentes, de hære. lib. 5. & etiam sunt hæretici; & tales habendi sunt, vt in eo. tit. c. Excommunicamus 2. in fi. vbi præmissis varijs hæreticorum sectis dicitur sic: Credentes autem eorum erroribus hæreticos similiter iudicamus.

2 Iudicantur autem aliqui credere hæreticorum erroribus ex eorum verbis atque factis. Verbis quidem, vt confessione propria, dicendo se credere erroribus talium: Vel facti euidentia publice prædicando, seu defendendo illorum errores: Vel testium productione legitima, vt si conuincantur per testes, quòd errores talium diuulgarunt, seu dogmatizarunt. de verborum signifi. c. Super quibusdam. vbi hæretici declarantur, qui publice prædicant & profitentur, & defendunt errorem; Vel qui conuicti sunt per testes talia publicasse, & glos. ad idem super c. Ad abolendam. §. præsenti. & verbo deprehensus.

Relat supra fol. 115.

3 Factis [a] autem, vt si hæreticos adorauerint: (eorum verbis vtendo) reuerentiam eis suo more exhibuerint: consolationem vel communionem ab eis receperint, seu similia, quæ ad ritum eorum pertinent, perpetrauerint: sermones [b] eorum & prædicationes non tantum semel, vel bis, sed frequentius audierint, & similia egerint, per quæ eorum animus, quòd credant eorum erroribus, apud iudicem per exteriora probabiliter conuincatur. Ex factis enim præsumitur de affectu. ad hoc arg. 32. q. 5. Qui viderit. & C. de dolo. l. Dolum. de bigamis. Nuper. nec refert etiam, an quis voluntatem suam verbis exprimat, aut factis. ff. de legibus. l. Contra legem. & notatur 20. q. 1. Quem progenitores. immo plus est facto quàm verbo aliquid facere. argu. de appella. Dilecti. Magis [c] enim est standum factis, quàm verbis, vt docet Christus, Matth. 21.

Conuincũtur igitur aliqui esse credentes hæreticorum erroribus, verbis & factis; dico factis in quibus ritus hæreticorum exprimuntur.

4 Quidam [d] alij sunt hæreticorum credentes, de quibus non apparet clare, quòd credant eorum erroribus, sed videntur credere hæreticorum verbis, iussionibus & operibus; vt pote quia ad eorum dictum vadunt & veniunt: sermones eorum (licet raro) audiunt: litteras eorum hinc inde deferunt: eis seruiunt: libros suscipiunt, nec comburunt: alimoniam eis deferunt: ducatũ præbent: eos visitant: & alia faciũt, in quibus de ritu hæreticorum nihil ostẽditur.

5 Tales enim non iudicantur credentes hæreticorum hæresibus, nec hæretici sunt habendi; sed non carent suspicione vehementi vel leui, secundum quòd maiora vel minora in eis indicia apparebunt: & consequenter [e] est eis abiuratio seu purgatio indicenda, iuxta c. Excommunicamus 1. §. qui vero inuenti fuerint sola

A suspicione notabiles, &c. de hæret. lib. 5. & eo. c. §. credentes. & c. Accusatus. in princ. eod. tit. lib. 6. Sunt enim tales suspecti, quòd credant hæreticorum erroribus.

His concordat Archidiaconus in c. Quicunque. super verbo, credentes. de hære. lib. 6. Et Guido Fulcodius, postmodum Papa Clemens IIII. in consultationibus ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, quæst. 9.

B

IN QVÆSTIONEM L.
De credentibus hæreticorum.
COMMENT. LXXV.

De credentibus, fautoribus, defensoribus, & receptatoribus hæreticorum obuia cuique extant Pontificum decreta in c. excommunicamus 1. §. credentes. cap. si aduersus. vbi Doctores extra de hæret. & in cap. quicunque. §. 1. & §. hæretici autem. de hæret. lib. 6. vbi copiose Archidiaconus, Ioannes And. & alij. & in cap. in fidei fauorem. & in cap. vt officium. §. 1. & in cap. vt commissi. §. fin. & in cap. statutum. §. 1. & in cap. vt Inquisitionis. versi. ita pro defensione fidei. de hæret. lib. 6. C *Repertorium Inquisitorum verbo, credentes, fautores, & c. Zanchinus tract. de hæret. cap. 3. & ibi Campegius. Turrecremata in sum. de Ecclesia. lib. 4. par. 2. cap. 21. Simancas de catho. instit. tit. 15. idem in enchyridio. tit. 13. Locatus verbo, credentes. Syluester in sum. verbo, hæresis 1. §. 10. Tabiensis in sum. verbo, hæreticus. §. 20. & 21. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 17. de iusta hæret. punitio. Calderinus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi in rubrica, De hæreticis, credentibus, & cet. idem eodem tract. in rubrica, De pœnis hæreticorum & similium.* D *Petrus de Palude lib. 4. sent. dist. 13. quæst. 3. Conradus Brunus lib. 1. de hæreticis. cap. 4. & alij, quos omitto consultò in re manifesta. quibus locis etiam de fautoribus, defensoribus, & alijs complicibus disserunt. de his etiam omnibus agit copiose Montaluus in legibus septipartitis Hispaniæ, l. 1. tit. 26.*

De credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorũ qui disseruerint.

Quomodo autem ex verbis cognoscantur credentes hæreticorum, apertissime docet hic Eymericus, nec vlla nostra indiget expositione.

In libro quodam peruetusto, in quo multa ad Inquisitionis officium spectantia continentur, eos dici credentes legimus, qui tantum fidem hæreticorum habent, sed non vitam. E

Petrus de Palude lib. 4. sent. dist. 13. quæst. 3. conclusione 7. ait, eos esse credentes, qui licet nulli hæresi explicite adhæreant, credunt tamen hæreticos esse bonos homines, & habere bonam fidem. habẽtes ergo perfidiam hæreticorum non explicitam, sed implicitam, credentes hæreticorum sunt iudicio Petri de Palude.

[a] § Factis autem, vt si hæreticos adorauerint, &c.] *Multo facilius est cognoscere credentes hæreticorũ ex verbis, quàm ex factis: ac propterea olim initio constitutæ delegatæ Inquisitionis valde dubitatũ fuit ex quibus culpis, vel causis, aut factis possent*

sent aliqui iudicari credentes hæreticorum, extatq; in vetusto illo libro manuscripto bibliothecæ Vaticanæ, cuius sæpe mentionem facio, consilium peritorũ Auinionẽsiũ factũ anno Domini MCCXXXV. quo singillatim traduntur culpæ, ex quibus credentes hæreticorum possint iudicari: sed copiosius & luculentius easdem declarauit concilium Narbonense cap. 29. cuius verba, etsi breuitati studeam, huc transferenda curaui, vt huic loco lux clarior afferatur. ait itaque ita: Sane inter culpas, ex quibus credẽtes possunt iudicari, ne vlterius dubitetis, has esse firmiter arbitramur: Si reuerentiam fecerunt hæreticis, vbi credentes, orationes ipsorũ implorantes, & bonos homines profitentes, quasi adorant illos: Si consolatione † eorũ, vbi eum quem cõsolantur in hæreticũ recipientes, per impositionem manuum se saluare proditionaliter mentiuntur: Aut seruitio eorũdem, vbi maiore ipsorum librum tenẽre apertum, per ipsum quasi sub generali cõfessione remissionem intelligũt fieri peccatorũ: Aut cœnę Valdensiũ, vbi die cœnę mensa posita, & pane superposito, Valdensis vnus benedicens & frangens, dansque astantibus credit secũdum damnabilem sectam conficere corpus Christi: non causa prodendi, vel reprehendẽdi eos, vel alia cõmendabili, seu excusabili, affuerunt: Si eisdẽ Valdensibus peccata sua cõfessi fuerint, vt solet & debet quis sacerdoti proprio cõfiteri: Si pacem ab hæreticis, seu Valdensibus, vel panem ab eis benedictũ, à quocunq. sibi missum, vel datum, scienter & damnabiliter receperunt: Si crediderũt eos in sua secta saluari posse, vel esse bonos, vel sãctos homines, vel Dei amicos, vel nuntios, vel bonę cõuersationis, vel vitæ: vel eorum persecutores peccare: vel si eos taliter † laudauerunt, vel si aliquo† qualicũque signo seu verbo, in eis se fidem & credentiam habuisse in iure, vel alibi sunt professi: Si eos libenter & pluries receperunt, audierunt, visitauerunt, victualia, seu alia dederunt, seu miserunt eisdem orationes ab eis, vel Epistolas, vel Euangelia didicerunt: hæc enim & similia, etsi nõ probent singula, multa iuuant; pręsertim cũ Ioannes† dicat in epistola: Si quis venit ad vos, & hãc doctrinã non affert, nolite eum recipere in domo; nec aue ei dixeritis: qui enim dicit illi, aue, cõmunicat operibus eius malignis. Hæc autẽ omnia intelligimus, cum hi qui sic culpabiles sunt inuenti, sciebant illos, quibus, vel per quos ista fiebant, esse hæreticos, uel Valdenses: nec ignorabant quòd sancta Ecclesia tales propter errores proprios, sectasque suas dãnabiles, ab vnitate catholicę fidei segregatos denũtiat, & excõmunicat, persequitur, atq; damnat: nec dicenti se hoc ignorasse, leuiter est credendũ. *hæc ibi. quæ tametsi eius sæculi hæreticis competant, facile possunt ceteris accommodari, spectatis singulorum hæreticorum conditione, ritu, & cerimoniis.*

Ex quibus factis cognoscantur credentes hæreticorum.

† Vide in hunc locum quæ dixi supra super q. 13. §. Et consingũt. cum sequentibus.

† totaliter
† alio quocunque.

† Epist. 2. cap. 1.

Ignorantia quandoque excusat.

b ¶ Sermones eorum & prædicationes nõ tantum semel vel bis, sed frequẽtius audierint.] *Hic locus non est sine obseruatione omittendus, præsertim in eo quod dicit:* Non tantum semel, vel bis. *quoniam communis sententia est, eum qui semel tantum audit conciones hæreticorum, aut ad congregationes eorum proficiscitur, non putari credẽtem: nam ex vnico actu non insurgit credentia, cum non videatur approbari quod postea euitatur. argumento l. qui cõtra. C. de incestis nupt. cap. constat. 1. q. 1. cap. ex studiis, de præsumptio. secus tamen si bis vel pluries audiuisset, seu itauisset, quoniã ex actu geminato crimen ad consuetudinẽ trahi videtur. l. nemo. C. de Episcop. audient. cum similibus. ita Archidiaconus, Geminianus, Ioannes And. & alii in c. quicunque. §. hæretici. verbo, credentes. de hæret. lib. 6. Zanchinus tract. de hære. cap. 3. nu. 6. vers. sed pone. Repertorium Inquisitorum verbo, credentes. §. sed ponamus. & verbo, bis. & Nicolaus Arelatanus tract. de hære. notabili 16. & ceteri cõmuniter.*

An q̃ semel, vel bis audit cõciones hæreticorum dicatur credens.

Et quamuis hæc sit communis sententia, nihilominus tamen non est contemnenda hoc loco Eymerici doctrina indicantis, ex vno, vel bino actu audiendi sermones hæreticorum non putari quem credentem, nisi pluries audiat: cui penitus consentit concilium Narbonense paulo antea relatum vbi, pluries posuit, nulla facta mentione de vnico, vel gemino actu; idem voluerunt periti Auinionenses consilio quodam de hac re, edito anno Domini MCCXXXV. vbi ita scriptum est: Similiter eos dicimus credentes, qui frequẽter visitantes Valdenses: vel prędicationem eorum audientes: vel eos recipientes, seu aliàs benefacientes eisdem pacis osculum receperunt. *hæc ibi. quod existimo diligenter animaduertendum: quoniam cum credentes iudicentur hæretici, non videtur tutum ex geminato actu tantum crimen facile præsumere, præsertim si cum amplius potuerint frequentare, non frequentarint. nec obstat communis sententia, quia nullo expresso iure nititur.*

Ex vno vel bino actu audiendi conciones hæreticorum, nõ insurgit credentia.

Atque ex his intelliges non esse facile admittendum quod scribit Campegius apud Zãchinum cap. 3. versi. quod autem hic dicit. vbi sub dubio relinquit, an qui semel audiuit conciones hæreticorum, aut ad eorum iuit congregationem, debeat credens hæreticorum iudicari, nam non erit plane credens.

Sed plurimum refert intelligere quo pacto hæc fiant: nam si quis catholicus in terris hæreticorum existens semel, vel bis ad conciones vadat hæreticorum, non iudicabitur credens iuxta præfatam doctrinam. si autem in terris catholicorum occulta ab hæreticis conuenticula celebrari intelligat, etsi semel tantum vadat, nisi denuntiet Episcopo, vel Inquisitori, non carebit iudicio meo credentiæ suspicione: cum in hoc posteriori casu approbare censeatur quod potuit auertere si iudicibus ecclesiasticis (vt debuit) indicasset. nisi considerata persona, qualitate per ignorantiam excusaretur.

c ¶ Magis enim standum est factis, quàm verbis.] *Ita est emendatus hic locus ex codice Cardinalis de Gambara: nam in Barcinonensi, Bononiensi & Sabellano præpostere legebatur ita:* Magis enim standum est verbis quàm factis. *& sane præcedentia satis indicant perinde esse legendum, vt est impressus*

Locus emendatus.

A impressus: quod apertissime etiam colligitur ex citata Christi auctoritate Matth. 21. vbi scriptum est in hæc verba: Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: fili, uade hodie operare in uineam meam: ille autem respondens, ait; nolo: postea autem pænitentia motus abijt. accedens autem ad alterum dixit similiter. at ille respõdens, ait: eo Domine, & non iuit. quis ex duobus fecit uoluntatem patris? dicunt ei; primus, &c. quo loco aperte vult Christus concludere, in opere magis quàm in verbis cerni animum. Hoc ipsum indicant apertius quædam verba in codice Cardinalis de Gambara reperta, quæ in ceteris desiderantur. hæc videlicet: Argumento de appellatio. dilecti. ubi dicitur: cum autem plus sit ad sedem Apostolicam facto prouocare quàm uerbo. & glossa ibi: quoniam plus est facto demonstrare, quàm uerbis dicere. quæ ideo sunt in hac impressione omissa, quoniam sine his sensus constare poterat.

Factis magis stãdũ quàm verbis.

B Præfatum vero axioma, quòd magis sit factis quàm verbis standum in hac hæresis materia, ex multis verum esse ostendit Albertinus tract. de agnoscen. assertio. q. 8. num. 12. & q. 34. num. 53. & q. 36. num. 18. & Ioãnes Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 276. & multis sequentibus, quibus locis concludunt, eum qui confitetur factum hæreticum, & prauam intentionem negat, velut impænitentem curiæ sæculari esse relinquendum. de quo dixi alibi plenius: neque enim debet hæc sententia simpliciter vera putari, nisi & alia pleraque concurrant.

d § Quidam alij sunt hæreticorum credentes, de quibus non apparet clare, &c.] Obseruandum est hic diligenter, eos solum ex factis dici proprie hæreticorum credentes, qui ea facta committunt, in quibus ritus hæreticorum continentur: qui vero ea perpetrant, in quibus non est proprie ritus hæreticorum, licet suspicione hæresis, ob familiaritatẽ & obediẽtiam, quam hæreticis exhibent, non careant, non tamen iudicantur credentes. causam tradit Guido Fulcodius in dicta q. 9. quem hic citat Eymericus, dicens: Verum si quis eos uisitauit: alimoniam præbuit: ducatum præstitit, & similia, in quibus nihil de ritu ipsorum expressum ostenditur, quamuis aliqui contrarium scripserint, non credo quòd possit credens iudicari: nam hæc omnia fiunt interdum ex affectione carnali, interdum precibus amicorum, interdum pecunia interueniente. hæc ille. Sunt autem quæ tradit Fulcodius ad hanc quæstionem intelligendam valde apta, quæ nos ob breuitatem omittimus.

Ex quibus factis oriatur hæresis credentia.

e § Et consequenter est eis abiuratio seu purgatio indicenda.] Verissima est hæc Eymerici sententia, vt scilicet aduersus huiusmodi credentes, quos vltimo loco numerauit, procedatur velut contra suspectos, qui compellantur vel abiurare, vel se purgare, aut tormentis subijciantur: aliter enim non possunt excludere suspicionem hæresis, quam ex præfatis operibus contraxerunt; quod qualiter fieri debeat, alibi dictum est.

QVÆSTIO LI.

De Receptatoribus hæreticorum.

Summarium.

1 *Recipientium hæreticos duplex genus est.*
2 *Receptatores hæreticorum quando culpa vacent, & quando non.*
3 *Qui proprie receptatores appellentur hæreticorum:*
4 *Et qui ex his hæretici habendi sint, qui verò tantum suspecti.*
5 *Hæreticorum receptores qui dicãtur proprie:*
6 *Et quando cum culpa, & hæretici sint, quando non.*

Vinquagesimaprima quæstio est: Hæreticorum receptatores qui dicendi sunt; & si hæretici habendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd recipientes hæreticos in domibus suis sunt in duplici genere: Quidam namque sunt, qui non C tantum semel, neque bis, sed pluries & frequenter hæreticos recipiunt: & isti proprie & secundum vim vocabuli dicuntur receptatores, à receptando, quod est verbum frequentatiuum: & inde dicitur receptaculum domus vel hospitium, in quo hæretici frequenter & pluries conueniunt ad docendum, vel ad morandum.

2 Et tales a receptatores quandoque sunt sine culpa, vtputa si ignoranter hoc faciunt, vt quia eorum errores nesciunt, nec aliquid sinistrum de eis vnquam audierunt, nec suspicati sunt. D Aliquando sunt in culpa, utpote quando eorum errores sciunt, & quòd Ecclesia pro illis eos persequitur, non ignorant, & nihilominus eos latenter & frequenter receptant, ne ad manus Ecclesiæ perueniant.

3 Tales enim proprie sunt & dicuntur hæreticorum receptatores, & de talibus loquuntur iura: & isti tales sunt excommunicati, iuxta cap. de hæret. Excõmunicamus 1. §. credentes. lib. 5.

4 Et si credant ipsorum hæreticorum erroribus hæretici sunt: quia credentes iudicari possunt, si constat. Si autem non, suspecti uehe- E menter de tali hæresum credẽtia habendi sunt: & est eis abiuratio, & purgatio canonica indicenda, iuxta c. Excommunicamus 1. §. qui autem inuenti fuerint. de hæret. lib. 5. & c. Accusatus. eod. tit. lib. 6.

5 Quidam b autem non pluries & frequenter, sed tantum semel, vel bis hæreticos receperunt: & isti non videntur proprie posse dici receptatores, quia non frequentarunt, sed receptores, quia eos receperunt, sed non receptarunt: licet Archidiaconus dicat contrarium in c. Quicunque. super verbo, receptatores. & etiam Guido Fulcodius prædictus in con-

 sulta-

sultationibus ad Inquisitores hæreticæ prauitatis. q. 11. qui volunt tales etiam dici & esse receptatores: de quo non est magna vis: nam non de verbis curamus, sed de factis.

6 Isti enim siue dicantur receptores, siue receptatores, quandoque sunt in culpa, quandoque non, vt statim de proprie receptatoribus dictum est. Nam si isti semel, vel bis receperunt latenter quos sciunt hæreticos esse, vt non perueniant ad manus Ecclesiæ; si credant eorum erroribus, credentes & hæretici sunt. Si autem hoc non apparet, ex tali receptione vehementer, ne credant eorum erroribus, suspecti sunt, & excommunicati, vt de hæret. lib. 5. c. Excommunicamus 1. §. credentes. & est [c] eis abiuratio indicenda, vt dictum est statim, iuxta c. Accusatus. in prin. His concordat concilium prouinciale Tarraconen. cui interfuit Frater Raymundus de Pegña forte, de quo supra parte ista secunda.

IN QVÆSTIONEM LI.
De receptatoribus hæreticorum.
COMMENT. LXXVI.

DE materia huius quæstionis scribunt illi, quos initio superioris commentarii citaui eisdem fere locis, sed Zanchinus tract. de hæret. cap. 6. Turrecremata in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 2. c. 21. Locatus in opere iudiciali verbo, receptatio. qui hinc illa transcripsit. Repertorium Inquisitorum verbo, receptatores. Calderinus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi in rubrica, De hæreticis, credentibus, &c. nu. 14. Paulus Grillandus tract. de hæret. q. 9. nu. 1. & 2. Ludouicus Carrerius de hæret. nu. 163. & seq. Ioannes Rojas in singularibus fidei singulari 172. & alij.

Nemo dicitur receptator nisi scienter recepet.

[a] § Et tales receptatores quandoque sunt sine culpa, &c.] *Et ratio est: quoniam ignorantia eos excusat, quæ in illis præsumitur, nisi probetur scientia. Petrus Godofredus in l. 4. C. de hæret. & propterea non incident in pœnas receptatorum. l. 1. C. de deserto. lib. 12. Bart. in l. 1. §. vlt. ff. de receptato. Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 17. & alij. nemo enim dicitur in hac causa receptare nisi scienter. l. 1. ff. de receptato. l. 1. & 2. ff. de offic. præsid. & ideo cum suo genere receptare non sit malum, tota difficultas in hac causa posita est in probanda scientia, qua non probata, ius commune* E *sequendum est. Bald. in l. dolum. C. de dolo.*

An receptator debeat probare ignorantiam, vel qui allegat scientiam.

An autem receptator teneatur probare ignorantiam vel accusator eius scientiam, quæstio est non leuis: verius tamen est ei qui allegat scientiam, incumbere onus probandi. Accursius, Bar. & alij in l. 1. §. vlt. ff. de receptato. Ioãnes Platea in l. 1. C. de deserto. lib. 12. Carrerius de heret. nu. 170. Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 18. & 19. de ignorãtia vero credetur receptatori per suum iuramentum, vt præcitatis locis scribunt Carrerius & Simancas.

Hæc tamen sententia non procederet, quotiens hæreticus esset publice denuntiatus, et notorius: tūc A *enim scientia præsumeretur in receptante, non ignorantia. glossa & Bart. in l. 1. §. 1. ff. de recepta. Marsilius cons. 107. copiose Carrerius de hæret. num. 170. vbi alios refert in hanc sententiam, quæ communis est, rationi consona, & amplectenda.*

Hinc cõsequitur nautas, caupones, stabularios, et similes, qui non tenẽtur aduentantiũ mores perscrutari. l. 1. ff. de furtis aduer. naut. caup. et stabul. tunc demũ teneri pœna receptatorũ, cum publice dãnatum aut denuntiatũ hæreticũ receptabunt: ita Locatus et vere ĩ opere iudiciali verbo, receptatio, nu. 6.

Receptator dicitur ex vno actu recipiendi.

[b] § Quidam autem non pluries & frequẽter, B sed tantum semel vel bis hæreticos receperunt, &c.] *Omissa hoc loco exquisitiori verbi recipiendi, & receptandi significatione, vera sentẽtia est in hac causa, ex vnica receptatione aliquem dici hæreticorũ receptatorem. Zanchinus tract. de hæret. cap. 6. nu. 2. Repertorium Inquisitorum verbo, receptatores. §. sed circa hoc, Conradus Brunus lib. 1. de hæret. cap. 4. in fine, et alij; estque communis sententia quidquid veteres quidã interpretes senserint: quod intellige quando quis in agro, in domo, vel in alio loco suo receptaculum & hospitium præstat ijs, quos hæreticos esse nouit, eo animo, vt iudicis manus effu*C *giãt. hi enim proprie & vere receptatores dicũtur ĩ hac causa. Cõrradus Brunus lib. 1. de hæret. cap. 4.*

Receptatores an de leui vel vehementi abiurare debeãt.

[c] § Et est eis abiuratio indicenda, &c.] *Hanc autem abiurationis pœnitentiam patiuntur ob suspicionem hæresis, quam ex receptatione contraxerunt. An autem hæc abiuratio de leui tantum, vel vehementi fieri debeat, qualitas personarum receptantium, & genus receptationis demonstrabunt; Eymericus hoc loco ex tali receptatione vehementem oriri hæresis suspicionem scribit, cuius sententia vera est pensatis illis circumstantijs, quas ipse hic breuiter commemorat.*

Receptatorum pœnæ.

D *Receptatores vero hæreticorum alias pœnas patiuntur, de quibus in c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. authen. credentes. C. de hæret. & copiose Carrerius tract. de hæret. nu. 162. et multis sequent. Paulus Grillandus de hæret. q. 9. Simancas de catho. institut. tit. 15. nu. 14. & sequens. & alij.*

Ac præter cæteras quidem pœnas receptatorum præcipue illæ sunt: nam postquam sunt excommunicatione notati, & in excessu huiusmodi persistentes, & banno exponuntur, & in perpetuum relegantur, & bona confiscata amittunt. Zanchinus tract. de hæret. c. 17. num. 4. Federicus Imperator E *in l. Patarenorum, quæ est impressa in litteris Apostolicis, in fine huius operis, atque ita etiam sanciuisse non obscure videntur Innocentius IIII. & Clemens IIII. in bulla incipiente:* Ad extirpanda. *§. Quicunque autem. quam habes in bullario litterarum Apostolicarum, in fine huius operis. In dispositione enim eius §. receptatores plane continentur, quamuis eorum expressa mentio non fiat: nam præterquam quod sub generalitate illorum verborum comprehendantur, ex eo satis euidenter videntur cõprehensi, quia in defensores ibi pœna statuitur: qui vero receptat nihil aliud facit, quam defendere & fauere; vt etiam docuit Simãcas de catho. instit. tit.*

stit. tit. 15. num. 14. quod verum est, cum præter simplicem receptationem, & occultationem, etiam amplius vi defendunt hæreticos, & prohibent catholicos ministros, ne eos capiant.

Numquid vero his pœnis liberentur consanguinei, vxores, amici, fratres, patres, filij, & similes personæ receptantes hæreticos sibi coniunctos, non est modica controuersia, quam nunc omitto, cum Eymericus nullam eius mentionem faciat: de ea tamen cum eo disputabo paulo post in hac 2. parte super q. 56. nu. 8. vbi Eymericus sentire videtur huiusmodi receptatores mitius esse puniendos.

Iudæi vero aut alij quilibet infideles, si apostatas, aut hæreticos receptauerint, aut quomodolibet defenderint, per Inquisitores puniendi sunt, sicut canit dominus Gregorius Papa XIII. anno Domini MDLXXXI. extrauagan. quadam incipien. Antiqua Iudæorum. §. si quis. in hac verba: Si quis Apostatas hæreticosue sciẽter domi suę acceptauerit: aluerit: commeatu iuuerit: seu quouis modo eis cibaria vbicunque præbuerit: aut dona vel munera dederit: vel miserit: aut de loco ad locum deduxerit: seu associauerit: vel deducẽdos seu associandos curauerit: aut sumptus ministrauerit: duces comitesue illis adiũxerit: vel ne ab eis perpetrata, deprehendi, aut inuestigari queant, fecerit. Quique dictos Apostatas, aut hæreticos scienter aliquo modo receptauerit, occultauerit, defenderit, aut eis opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstiterit. *Inquisitorum scilicet iudicio subiacebit.*

Sed quibus pœnis puniendi sint huiusmodi infideles contra fidem delinquentes dictum est supra in hac 2. parte super quæst. 44.

QVÆSTIO LII.

De defensoribus hæreticorum.

Summarium.

1. *Defensores hæreticorum in duplici sunt differentia.*
2. *Defendunt aliqui non errorem, sed personam.*
3. *Et hi pro modo defensionis suspecti de hæresi sunt vehementer, aut leuiter.*

Qvinquagesimasecũda quęstio est: Hęreticorum defensores qui dicendi sunt; & si hæretici dicendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd hæreticorum defensores sunt in duplici genere: quidam [a] namque sunt, qui defendunt hæreticorum errorem, & ij damnabiliores sunt illis qui errant: & non solũ hæretici, immo hæresiarchæ habendi sunt, vt patet 24. quæst. 3. Qui aliorum. & de his defensoribus communiter non loquuntur iura, quia isti ab hæreticis non distinguuntur; & in his habet locum cap. Ad abolendam. §. præsenti. de hæret. lib. 5.

2 Quidam [b] alij sunt, qui non defendunt errorem, sed personam errantem: vtpote illi, qui resistunt viribus & potentia, ne hæretici ad manus iudicis fidei veniant examinandi, vel puniendi, & similia: & tales sunt excommunicati, iuxta c. allegatum, Excommunicamus 1. §. credentes.

3 Et tales hæretici non sunt, postquam errorem non defendunt. arg. de sum. trin. & fide catho. c. Damnamus. sed suspecti [c] de illorum hæreticorum erroribus sunt vehementer, vel leuiter secundum † defensionem, quam fecerunt: & debent [d] abiurare, iuxta c. Accusatus. frequenter alleg. de hæret. lib. 6. († al. secundum modũ defensionis.)

His concordant Archidiaconus in c. Quicunque. super verbo, defensores. & Guido Fulcodius prædictus in consultationibus ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, q. 12. & prædictum concilium Tarraconense.

IN QVÆSTIONEM LII.

De defensoribus hæreticorum.

COMMENT. LXXVII.

De materia etiam huius quæstionis videndi sunt illi ipsi, quos paulo antea citaui initio q. 50. & 51. præterea Zanchinus tract. de hæret. cap. 4. Simancas in enchyridio tit. 14. Locatus in opere iudiciali verbo, defensores. Repertorium Inquisitorum verbo, defensores. Bernardus Comensis in lucerna, verbo, defensor. doctrina vero Eymerici in hac quæstione vera & communis est.

[a] ¶ Quidam namque sunt, qui defendunt hæreticorum errorem, &c.] *Idem penitus scribit Guido Fulcodius ab Eymerico hic citatus in consultationibus ad Inquisitores, quæst. 12. quem sequitur Archidiaconus in c. quicũque. de hæret. lib. 6. verbo, defensores. relatus supra pag. 206. col. 2. nec de his est difficultas; nam pari iure cũ hereticis censentur; immo vero hæreticis sunt deteriores, cum pertinaces videantur & hæretici manifesti, iuxta c. super quibusdam. de verb. signifi. hi namque non modo errant, verum etiam offendicula errandi alijs parant, vt optime monet Conradus Brunus, lib. 1. de hæret. cap. 4. in fine. & Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 8. quibus locis eadem tradunt, quæ hic Eymericus commemorat.* (Qui defendunt hæreticorum errores, hæreticis sunt deteriores.)

[b] ¶ Quidam alij sunt, qui non defendunt errorem, sed personã errantem.] *Hoc autem contingere potest multis modis, quos tradunt Zanchinus tract. de hæret. cap. 4. Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 9. & Repertoriũ Inquisitorum, verbo, defensores. §. 1. de qua re insignis extat locus in bulla Innocentij IIII. & Clementis IIII. Ad extirpãda. §. quicũque. vbi & varia defensionis genera, & pœnæ defensorum luculenter traduntur his verbis:* Quicunque autẽ hęreticum vel hæreticã, captũ vel captam auferre de manibus capientium vel capientis ausus fuerit, vel defendere ne capiatur: (Quibus modis quis defendat personam errantem.)

tur: seu prohibere aliquem intrare domum aliquam vel turrem, seu locum aliquem ne capiatur, & inquiratur ibidem, iuxta legem Paduæ promulgatam per Federicum tunc Imperatorē, publicatis bonis omnibus in perpetuum relegetur, & domus illa, à qua prohibiti fuerint, sine spe reędificādi funditus destruatur, & bona quę ibi reperta fuerint, fiant capientium, ac si hæretici fuissent ibidem inuenti. *hactenus Innocētius, quæ paulo explicatius tradit rursus & confirmat Clemens IIII. relatus in bullario litterarū Apostolicarum. §. quicunque. in fine huius operis.*

Et sub his generalibus verbis comprehenduntur omnes defendendi modi, qui in hac causa possunt contingere: nam & cum armis & sine armis potest quis defendere hæreticum: potest & clamoribus monendo illum vt fugiat: potest defendere illum in iudicio: item extra iudicium: denique vt vno verbo dicam, quicunque officium Inquisitionis quacunque ratione impediunt, hæreticorum defensores per consequentiam dici possunt.

Qui se vel alium supponit pro hęretico, defensor est.

Iam vnus est casus singularis nullo modo hic prætereundus, quo quis defensor hæreticorum dicitur, cum videlicet supponit alium hominem, vel etiam seipsum pro illo hæretico, qui fuerat capiendus, de quo in præfato rescripto Inno. IIII. Ad extirpanda. §. si quandoque. ita scriptū extat: Si quandoque aliqui vel aliquæ non hæretici pro captis hæreticis, ipsis non contradicentibus fuerint assignati, vel se forsitan assignauerint, prædicti suppositi perpetuo carceri mancipentur, & hęretici nihilominus reddere & assignari cogantur; & qui hunc dolum fecerint, iuxta legem prædictam bonis omnibus publicatis in perpetuum relegentur. *hæc ibi. Quod ipsum post Innocentium roborauit etiam Clemens IIII. in bulla incipiente:* Ad extirpanda. §. *si quando.*

[c] § Sed suspecti de illorum hęreticorum erroribus sunt vehementer vel leuiter secundum defensionem quam fecerunt.] *Ita Barcinonensis, Bononiensis & codex Cardinalis de Gambara, sed Sabellanus ita:* Secundum modum defensionis.

Defensionis modi notandi.

Hic autem modus defensionis alius atque alius rem dissimilem facit, & culpam nunc grauiorem nunc leuiorem: nam grauius delinquit qui defendit cum armis, quàm qui sine armis: grauius qui vi adimit hæreticos de manibus capientium, quàm qui voce monet vt fugiant, ac sese à custodibus eripere conentur: & sic de ceteris, quæ sunt prudentissime consideranda, vt gradus suspicionis notari possint, & debitæ pænitentiæ iniungi.

Pœnę defendentium hæreticos.

[d] § Et debent abiurare, &c.] *Hæc abiurationis pæna omnibus suspectis est communis. Sed defensores hæreticorum alijs præterea pænis plectuntur, quas hic omisit Eymericus, de quibus Zanchinus tract. de hæret. cap. 17. Tabiensis in sum. verbo, hæreticus. §. 20. & 21. Gondissaluus tract. de hæret. q. 16. Ludouicus Carrerius de hæret. nu. 163. & seq. Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 10. & fere illi, quos citaui supra initio quæstionis 50. & dixi paulo antea hac ipsa quæstione, vers. quidam alij sunt, ac*

A *præter vetustas pænas Federicus in l. Patarenorū. quam curauimus imprimendam in bullario litterarū Apostolicarū in fine huius operis. quæ fuit ab Innocentio IIII. & multis alijs sūmis Pontificibus approbata, hæreticorū complices, hoc est, defensores, receptatores, & quocunq; modo fautores bonorum confiscatione, & exilio punit: & ipsorum filios infamis notat: et ab omnibus honoribus excludit: nisi hæreticos reuelauerint: tunc enim his pœnis liberātur.*

Postremo Pius V. Pont. Max. rescripto quodam incipiente: Si de protegendis. *quod est impressum in bullario litterarum Apostolicarum, in hæreticorum*

B *defensores grauissimas etiam statuit pœnas, quas in multis casibus illic expressis incurrant.*

Iudæi præterea ac alij infideles, si prædictis, aut alijs modis apostatas, vel hæreticos defenderint, à iudicibus fidei puniuntur, per extrauagan. Domini Gregorij Papæ XIII, incipien. Antiqua Iudæorū. cuius verba retulimus super quæstione proxime præcedenti in fine.

QVÆSTIO LIII.

De fautoribus hæreticorum.

C

Summarium.

1 *Publica auctoritate fungentes quomodo per omissionem hæreticis fauere censeantur.*
2 *Et quomodo per commissionem.*
3 *Priuatæ personæ ex sola omissione non dicuntur hæreticorum fautores:*
4 *Sed commissione, & quæ committendo.*
5 *Fautores hæreticorum excommunicationem, & alias pœnas incurrunt.*

D Vinquagesimatertia quæstio est: Hæreticorū fautores qui dicendi sunt; & si hæretici habendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd fauētes hæreticis sunt in duplici genere. Quidā [a] namq; sunt, qui publica fungūtur auctoritate, hoc est publicę personæ, vt domini tēporales, eorum Balliui [b], Veguerij [c], & officiales ceteri: & tales fauent, & fautores esse possunt hæreticorum duobus modis: quia interdū omittendo, interdum committendo: omittendo quidem ea facere circa hæreticos vel suspectos, infamatos vel credentes, receptatores, defensores,

E & fautores, ad quæ [d] ex eorū officio obligātur: cum tamen ab Episcopis & Inquisitoribus, vel eorum altero requiruntur: vt pote, si eos non capiant: vel captos diligenter non custodiant: vel infra districtū suum ad locum, de quo eis mandabitur, non deducant: ac executionem promptam de eis nō faciant, & similia, vt patet extra de hęre. lib. 6. c. Vt inquisitionis. in principio.

2 Committendo autem; vtpote, si captos huiusmodi absque Episcopi & Inquisitoris, vel alterius ipsorum licentia, vel mandato, à carcere liberent: vel processum, iudicium, vel senten-

sententiam eorum directe vel indirecte impediant: & similia peragant, vt patet cap. alleg. Vt inquisitionis. §. prohibemus. omnes [c] isti fautores sunt, & etiam excommunicati ipso iure: in qua si per annum steterint animo pertinaci, extunc vt hæretici condemnantur, vt clare patet cap. & §. alleg.

3 Quidam autem sunt, qui publica non funguntur auctoritate, sed sunt personæ priuatæ: & isti [f] non dicuntur fauere, nec fautores esse ex sola omissione: vnde si hæreticos non capiant, non dicuntur fauere, nec fautores esse: vel non custodiant, & similia, etiam si requisiti non faciant, quia non tenentur ad hoc, vel non tenebantur.

4 Dicuntur autẽ fauere & fautores esse commissione, vt si hæreticos seu captos pro hæresi, propria temeritate à carcere liberent: vel auxilium, consilium, vel fauorem ad liberandum præstent: vel liberatos taliter associent, vt non capiantur: vel capientibus se opponunt: ac aliàs processum, iudicium, & sententiam in causa fidei directe vel indirecte impedire præsumant: vel ad impediendum præstant consilium, auxilium, vel fauorem.

5 Omnes tales fautores sunt, & excommunicati sunt ipso iure: & duodecim [g] magnas pœnas incurrunt, vt patet extra de hæret. lib. 5. cap. Excommunicamus 1. §. credentes. & cap. alleg. Vt inquisitionis. §. prohibemus. in qua excommunicatione, si per annum steterint animo pertinaci, extunc sunt vt hæretici condemnandi, vt eo. cap. & §. alleg. Vt inquisitionis. §. prohibemus. Et nihilominus fautores sunt, & dici possunt prædicti omnes receptatores & defensores, de quibus est supra actum quæstionibus duabus proximis. Concordat [h] his Archidia. super cap. Quicunque. & ver. fautores. de hæret. lib. 6. Et Guido Fulcodius prædictus q. 10. & prædictum concilium Tarraconen.

IN QVÆSTIONEM LIII.
De fautoribus Hæreticorum.
COMMENT. LXXVIII.

DE fautoribus videndi sunt etiam illi, quos citaui in initijs superiorum quæstionum. glossa in clement. 1. de pœnis, verbo, defensauerit. & amplius Repertorium inquisitorum, verbo, fautores. & Bernardus Comensis in lucerna, verbo, fautor. & verbo, defensor. & Locatus in opere iudiciali, verbo, fautores. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 5. & Bernardinus Diaz in practica criminali canon. cap. 107. & alij passim.

Qui sint fautores, & quot modis faueant.

Sunt autem fautores, vt nomen ipsum indicat, qui hæreticis fauorem præstant, & per omnia defensoribus exæquantur: nam qui hæreticis fauet, reuera eos defendit, ideoque quidquid in defensoribus statuitur, fautores comprehendit. Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 11.

Trifariam autem potest quis hæreticis fauere; A omißione seu negligentia: facto seu cooperatione: demum consilio seu verbis, quæ qualia sint, optime explicat hoc loco Eymericus, & Zanchinus & Repertorium præcitatis locis.

[a] § Quidam namque sunt, qui publica funguntur auctoritate, &c.] *Magistratus & principes quicunque Christiani, magnam curam & sollicitudinem adhibere debent in extirpandis pellendisque hæreticis de suis regnis, ac dominijs, & in præstando Inquisitoribus omne consilium & fauorem ad hæreticos puniendos, & coercendos: cum enim Inquisitores hæreticæ prauitatis sint inermes, non poterunt hæreticos pellere, nisi à dominis temporalibus adiuuentur; ideoque grauißima est culpa magistratuum aut hæreticis fauentium, aut omittentium aduersus eos ea exercere quæ sacri Canones & leges iubent.* Principum magna debet esse cura in pellendis hæreticis.

B

Horum ergo partes præcipuæ in hac causa, vt omnem euitent infamiam, erunt, supprimere & extinguere suborientes hæreses, & schismata: & omnis sua studia actionesque eo referre, ne sub eorum imperio hæreticorum augeatur improbitas, & catholicorum minuatur, aut perturbetur securitas & religio. quod facile consequentur, si vnà cum religiosis Episcopis & Inquisitoribus cauerint, ne cuique in republica sit liberum credere vt voluerit, aut nouas inducere de religione quæstiones, & cultus permittant; sed ab Ecclesia catholica approbati omnino retineantur, vt olim iussum est in l. cunctos populos. C. de sum. trin. & fide catho.

C

Id quoque in primis obseruare debent catholici magistratus & principes, ne in sua consilia hæreticos admittant, exemplo Moysi, qui Numer. cap. 16. Chore, Dathan, & Abyron aduersus se rebellantes expulit. cauitque iam olim concilium Tolosanum cap. 16. quod retuli infra hac 2. parte super quæst. 57. in fine. sed de his plura Conradus Brunus lib. 3. de hæret. cap. 9. 10. & 18. & Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 23. Quibus autem pœnis affici debeant magistratus hæreticis fauentes, mox subiungam.

D

[b] § Balliui.] *Balliuus vox vulgaris est apud Gallos seu Prouinciales, vt ait glos. in clemen. 1. de pœnis verbo, Balliuus. qua iustitiarios seu locorum rectores significant, quorum meminit textus in cap. quoniam. in principio, & ibi Archidiaconus de immunit. eccle. lib. 6. & iura passim in titulis de hæreticis.* Qui dicãtur Balliui.

E [c] § Veguerij.] *Deerat hæc vox in codice Cardinalis de Gambara, in Sabellano, loco eius,* Vicarij *legebatur, sed Barcinonensis & Bononiensis optime habebant,* Veguerij. *quæ vox Catalanorum est propria, qua significant magistratus quosdam in singulis ciuitatibus, gubernatoribus inferiores, quibus videntur similes antiqui prætores. hos Veguerios concilium Tarraconense relatum supra pag. 234. Iustitiarios vocat.* Qui dicãtur Veguerij.

[d] § Ad quæ ex eorum officio obligantur.] *Quæ autem sint ea, ad quæ magistratus obligantur ex eorum officio, mox subiungit Eymericus, videlicet: ad requisitionem Inquisitorum hæreticos capere:* Ad quæ obligentur magistratus in causa hæresis.

pere; captos custodire: ad locum destinatum deferre: damnatos sibi relictos punire; quæ omnia continentur in cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. sed plenius in rescripto Innocentij IIII. *& Clementis* IIII. *incipiente:* Ad extirpanda. *relato in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. quod est omnino videndum, vt hic locus intelligatur.*

Magistratus hæreticis fauentes quib⁹ pœnis plectantur.

[e] ¶ Omnes isti fautores sunt, & etiam excommunicati ipso iure, &c.] *Præter has pœnas, alias etiam sentiunt domini temporales, si hæreticis fauisse, aut in terris suis morari passos fuisse aut dissimulasse conuincantur; quas præscripsit iam olim concilium Tolosanum cap. 3. & 4. in hæc verba:* Statuimus etiam vt quicunque in terra sua de cetero permittet scienter morari hæreticum, siue propter pecuniam, siue propter aliā quamcunque causam, & fuerit inde confessus, aut conuictus, amittat in perpetuum terram suam, & corpus suum sit in manu Domini ad faciendum inde quod debebit.

Cap. 4.

Si autem de scientia conuictus non fuerit, & probata non fuerit negligentia dissoluta, vel frequenter in terra sua inueniantur hæretici, vel super hoc sit diffamatus, pœnis legitimis puniatur. *hæc ibi.*

Eodem spectat rescriptum Pauli Papæ IIII. incipiens: Cum ex Apostolatus officio. *per quod graues, sed iustissimas tamen pœnas tulit contra dominos ecclesiasticos & temporales, qui in aliquam hæresim inciderint, seu schisma incurrerint, aut excitauerint. cum enim hi alios docere, & illis bono exemplo, vt in fide catholica contineantur, esse debeant: præuaricando grauius ceteris peccant: cum non solum seipsos perdant, verum etiam alios innumerabiles populos suæ curæ & regimini creditos, seu aliàs subditos, secum in perditionem, & puteum interitus trahant.*

Qua vero pœna sint afficiēdi minores magistratus, qui in singulis locis præsident, si negligentes inueniantur in capiendis hæreticis, tradit idem concilium Tolosanum cap. 6. in hæc verba: Balliuus vero, qui semper est residens, in loco contra quē præsumitur, nisi contra hæreticos valde sollicitus inueniatur & diligens, bona sua amittat, & de cetero nec ibi nec alibi constituatur Balliuus. *hactenus concilium.*

Quid obseruandum in puniēdis magistratib⁹ delinquētibus circa fidem.

Ac in puniendis quidem magistratibus aut in fide, aut circa fidem delinquentibus, duo potissimum censeo obseruanda. Primum, vt grauissime puniantur, sicut iubent canonicæ sanctiones, quarum meminimus: quia hi auctoritate sua magis nocere possunt, quàm priuati delinquentes: nam, vt optime scripsit Fabius declamatio. 3. Perniciosissimus est malæ rei maximus quisque auctor. *tradit copiose Tiraquellus tract. de pœnis temp. aut remitten. causa 51. nu. 97. Alterum est, vt priuati Inquisitores non sint faciles ad eos puniendos: quoniam fortassis ob impotentiam propriam irritus esset eorum conatus, & ob potentiam magistratuum facile posset tumultus in populo excitari; ergo tutius est maiores*

A *Inquisitores, aut summum Pontificem consulere, vt alibi copiosius scripsimus.*

[f] ¶ Et isti non dicuntur fauere, nec fautores esse ex sola omissione, &c.] *Dissimilis ergo hominū conditio, diuersam causam constituit, & propterea magistratus sola omissione dicuntur fautores, quia non caret scrupulo occultæ societatis, qui manifesto facinori desinit obuiare: & qui crimina, quæ potest emendare non corrigit, ipse committit. cap. qui potest. 23. q. 3. cap. qui vitys. 23. q. 8. cap. ita corporis. 11. q. 3. cap. negligere. 2. q. 7. cap. error. dist. 83. cum similibus. & quantum scelus committant magistratus negligentes punire hæreticos, aut per dolum eis aliter fauentes, pulchre docet Petrus Godofredus in l. quicunque. C. de hæret. circa finem.*

Magistratus ex sola omissione dicuntur fautores.

B *Priuati autem homines generaliter, propterea ex omissione non censentur hæreticorum fautores, quia non incumbit eis ex officio hæreticos capere, aut extirpare. ceterum hoc declaratione indiget, maxime propter sequentia Eymerici verba, nempe:* Etiam si requisiti non faciant, quia non tenentur ad hoc, vel non tenebantur.

Priuati ex sola omissione quando dicātur fautores.

Ergo priuati homines fautores hæreticorum erunt, si cum eis incumberet ex officio eos indicare,

C *vel comprehendere, hoc omiserint: tales sunt crucesignati, quos in Hispania familiares vocamus. Turrecremata in sum. de eccle. lib. 4. par. 2. cap. 21. Repertorium inquisito. verbo, fautores. §. 1. Simancas de catho. instit. tit. 15. nu. 13. & alij cōmuniter.*

Rursus si à magistratibus aliquid fuerit priuatis iniunctum aduersus hæreticos: Vt si, verbi gratia, eos requirant ad præstandum auxilium ad hæreticos capiendos, & sine causa, non impediti nolint eos adiuuare, fautores erunt. ita præcitati, & Conradus Brunus lib. 1. de hæret. cap. 4. quorum sententia vera est & communis.

D *Postremo tam magistratum gerentes, quàm priuati, fautores hæreticorum dici possent ex omissione denuntiandi eos, cum omnes, hæreticos etiam occultos denuntiare Episcopis seu Inquisitoribus, ac si necesse quoque fuerit, accusare teneantur. vterque Thomas 2. 2. q. 68. art. 1. Alexāder Ales 3. par. q. 42. Sotus lib. 5. de iust. & iu. q. 5. art. 1. Cardinalis in cap. si peccauerit. 2. q. 1. nu. 29. Conradus Brunus lib. 1. de hæret. cap. 7. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 5. idem tract. de hæret. par. 2. assertione 3. Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta*

E *hæret. punitio. cap. 25. Simancas de catho. instit. tit. 19. nu. 10. & seq. & alij.*

Tenentur autem omnes ad hæreticos reuelandos & denuntiandos sub pœna excommunicationis, vt late docuimus, super cap. qui alios. de hæret. relato supra in hac 2. parte, pag. 91.

At non videtur à ratione absonum quandoque vel metu, vel obliuione, vel alia probabili causa contingere posse, vt quis absque fautoriæ suspicione denuntiationem omittat: nam quid si, verbi gratia, sola vxor sciat maritum diebus prohibitis vesci carnibus, aut alia hæreticalia committere, eumque cognoscat terribilem, qui facile eam aut interimeret, aut male tractaret, si denuntiaretur; diceret ne

Quando ex omissiōe denūtiādi hæreticos non dicatur quis fautor.

bene

hanc esse fautricem? ego plane ratione metus puta rem excusandam. in ceteris idem est iudicium, plurimumque sunt singulæ circumstantiæ ponderandæ. Non hæc dicimus vt hæreticis, quos odio habemus, faueamus, sed vt moneamus ex omissione denuntiationis hæreticorum non debere quemquam facile suspectum haberi, vel hæreticorum fautorem censeri, nec Theologi, quos paulo antea nominaui, videntur ab hac sententia alieni.

Quibus modis dicantur hæreticorum fautores, & quales fautoriæ gradus.

Iam si nosse cupis modos singulares quibus fautores hæreticorum dici possunt, legito præ ceteris Turrecrematam lib. 4. de Ecclesia, par. 2. cap. 21. vbi septem fautoriæ modos enumerat, quibus adiunge alios duos, quos retuli infra par. 3. super q. 113. sed nullus expreßit luculentius. quidquid ad cognoscendos singulos fautorum & fautoriæ gradus & modos attinet, quàm concilium Narbonense cap. 14. 15. & 16. cuius doctrina, quoniam huic quæstioni magnam lucem affert, nullo modo fuit omittenda, habet autem ita:

Cap. 14. Plane inter fautores accipimus tam eos qui hæreticorum seu credentium extirpationem seu correctionem impediunt, quàm eos qui non dant ad id operam, quam non possunt sine culpa omittere manifesta: ex diligenti tamen circunstantiarum consideratione, plus minusue contingit culpæ in talibus reperire: nam multũ fauet hæreticis siue credentibus, qui eos celat, cum possit & debeat indicare: plus qui eos occultando, seu aliter ipsorum examinationem, vel incarcerationem, vel punitionem malitiose nititur impedire: plurimum qui captos, vel incarceratos relaxat, præter Ecclesiæ voluntatem: seu cuius consilio, vel auxilio, mandato, vel cura talia perpetrantur.

Cap. 15. Cuius criminis reus incomparabiliter est habendus ille, qui temporalem habẽs iurisdictionem præfatos pestiferos hæreticos, seu rebelles ab Ecclesia denotatos persequi, & de sua terra vel prouincia exterminare postponit, vel in eos animaduertere sine mora: quippe nec caret scrupulo societatis iniquæ, qui tanto facinori sibi per denuntiationem Ecclesiæ, seu aliter legitime manifesto, cum teneatur, & possit, desinit obuiare: præsertim si ad hoc faciendum, etiam iuramento proprio se adstrinxit.

Cap. 16. Sed nec illi sunt immunes à crimine, qui, cũ se illis offert opportunitas loci & temporis, ac facultas hæreticos seu prænominatos rebelles capere, capientesue iuuare nequiter prætermittunt: maxime si de hoc fuerint à capientibus, seu capere volentibus requisiti. Et quoniam plures, & quasi inuestigabiles sunt modi nocendi, quibus hæretici, eorumque credentes, atque fautores nituntur vineam Domini Sabatoh demoliri, & eis est tam prudenter, quàm viriliter occurrendum, curet vestra deuotio secundum datam à Domino gratiam, mala illorum agnoscere, & salutarem apponere medicinam, suppleatque discretio, quod scripto non posset facile comprehendi. *hactenus concilium.*

g ❡ Et duodecim magnas pœnas incurrunt.] A *Has pœnas enumerat Hostien. in cap. excommunicamus 1. §. credentes, nu. 3. relatus ab Eymerico supra in hac 2. parte. quas etiam explicat Eymericus 3. par. d. q. 113. vsque ad q. 123. quibus locis plurima addidimus huc spectantia.*

h ❡ Concordat his Archidiaconus, &c.] *Hæc vsque in finem huius quæstionis deerant in Barcinonensi impresso, quæ suppleuimus ex tribus manuscriptis.*

Quot & quibus indicijs cognoscãtur hæreticorum fautores.

Iam vt nihil desideretur eorum quæ vtilia sunt ad cognoscendam perfecte hanc fautorum tractationem, libet hic addere quibus indicijs & signis potissimum cognoscantur, ergo in summa illa fratris B *Iuoneti, cuius fragmentum extat in sæpe citato codice membraneo bibliothecæ Vaticanæ, titulus extat,* Quomodo deprehendantur fautores hæreticorum. *quo loco quinque enumerat indicia in hæc verba:* Facile possunt deprehendi hæreticorum fautores, & hoc per quinque indicia satis probabilia.

Vnum: Quicunque clam visitant eos dum captiui tenentur, & susurrant cum eis, & victualia ministrant eis, suspecti sunt, quòd eorũ sint discipuli & fautores.

C Secundum est: Qui valde lamentantur de eorum deprehensione vel morte, videntur eorũ amici spirituales fuisse dum viuerent. esse autẽ hæretico diu familiarem, & eius ignorare secreta, vix est credibile.

Tertium est: Quicunque causantur, quòd iniuste sunt condemnati postquam aperte conuicti fuerint, vel etiam confessi de hæresi, apparet quòd eorum sectam approbant, & Ecclesiam reputent errare, quando eos damnat.

Quartum: Quicunque amarum vultum habent ad illos qui persequuntur hæreticos, vel D prædicant contra hæresim efficaciter, sicut potest tum in oculis & naso, & aspectu talium notare, qui velit aduertere ista, quòd non possunt rectis oculis aspicere, suspectum est valde quòd odio habent illos, contra quos cor eorũ ita amarescit, (quod etiam in vultu apparet) & diligunt illos de quorum exterminio tantum dolent.

Quintum est: Si aliqui furtiue inueniuntur ossa hæreticorum combustorum nocte colligere quasi reliquias, dubium non est quin eos pro sanctis venerentur, quorum ossa pro sanctuario recondunt, & esse hæreticos, sicut illos. nul- E lus enim habet hæreticum pro sancto, nisi qui eius sectam credit esse sanctam, & talis hæreticus est sicut ille.

Hæc indicia vehementem faciunt præsumptionem contra illum de hæresi, etsi non plenam probationem ad condemnationem, nisi & alia concurrant argumenta, ex quibus liquido constaret, prædicta eos in fauorem hæresis fecisse. *hactenus Iuonetus. quæ quamuis incondito & insuaui stylo sint dicta, non tamen propterea sunt aspernanda: nam quod bonum est, non ex verbis, quibus dicitur, sed ex natura sua, quocumque modo dicatur, pensandum est.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO LIIII.

De Impeditoribus officij inquisitionis.

Summarium.

1 *Impedire directe officium sanctæ Inquisitionis, qui nam dicantur.*

2 *Impedientes directe sanctum officium excommunicati quidem sunt, sed non ex hoc hæretici.*

3 *Quo pacto indirecte impediatur sanctum officium.*

4 *Explicatio cap. Vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6.*

5 *Contra omnes impeditores præfatos procedi potest tanquam contra fautores hæreticorum.*

Vinquagesima quarta quęstio est: Impeditores officii inquisitionis hęreticæ prauitatis, qui sunt; & si hæretici dicendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd huiusmodi impeditores sunt in duplici genere: Quidam [a] nanque sunt, qui impediunt directe: vtpote, qui captos pro hæresis crimine à carcere propria temeritate liberant: vel processus inquisitionis lacerant: testes in causa fidei pro, eo quia testificati sunt, vulnerant: vel si dominus temporalis statuat, quòd nullus nisi ipse de hoc crimine cognoscat: & quòd nullus nisi sibi de hoc crimine accusari possit: nec testificari, nisi coram eo, & similia: Isti impediunt directe iuxta notata per Ioan. And. in cap. Statutũ. super verbo, directe. de hæret. lib. 6. Et qui processum, iudicium, vel sententiam in causa fidei directe impediunt: vel qui ad hæc agenda præstiterunt consilium, auxilium, vel fauorem.

2 Et tales [b] licet sint multum culpabiles, nõ tamen sunt ex hoc hæretici iudicandi: nisi aliter appareret, quòd haberent errorem in mente, & pertinaciam in voluntate. Sunt tamen ipso iure excommunicationis mucrone percussi, iuxta cap. Vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. in 6. sic quòd si in illa excommunicatione stant per annum animo pertinaci, extunc sunt vt hæretici condemnandi, vt patet cap. & §. alleg.

3 Quidam vero sunt, qui impediunt indirecte: vtpote, qui statuunt, quòd nullus portet arma, nisi de familia domini temporalis: nam consequenter qui sunt de familia Inquisitoris non possunt portare; quod est indirecte impedire: Vel quòd nullus possit capere aliquem, vel capi facere, nisi dominus temporalis: nam consequenter qui sunt de familia Inquisitoris non possunt capere, & similia, iuxta notata per Ioan. And. in cap. Statutum. super verbo, indirecte. & tales sunt minus culpabiles quàm primi: nec sunt hæretici, sed sunt excommunicati, iuxta allega. cap. Vt inquisitionis. & etiam præstantes ad hoc consilium, auxilium, vel fauorem. Quòd si steterint in illa excommunicatione per annum animo pertinaci, extunc sunt velut hæretici condemnandi per alleg. cap. Vt inquisitionis. in §. prohibemus.

A

4 Quod est sic intelligendum, vt dictum est supra q. 47. quòd sicut hæretici si velint redire, recipiuntur ad misericordiam errore primitus abiurato: aliàs vt impænitentes tradũtur curiæ

B

sæculari, vt patet per cap. Ad abolendam. §. præsenti. sic tales [c], qui vt impeditores fuerunt excommunicati, & steterunt per annum in illa excommunicatione animo pertinaci, si volunt redire, abiurant impedimentum & fautoriam, & ad misericordiam admittuntur: aliàs vt impænitentes hæretici tradũtur brachio sęculari.

5 Et ubi [d] non stent per annum, nihilominus contra omnes impeditores huiusmodi potest procedi, ut contra fautores hæreticorum, iuxta priuilegium domini Vrbani IIII. & Clemen. IIII. Alexandri, & aliorum summorum Ponti-

C

ficum ad Inquisitores hæreticæ prauitatis generaliter, quod incipit: Præ cunctis. in quo sic habetur: Ceterum si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis, huic negotio uobis commisso, se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, ut non possit procedi libere in eodem, immo nisi requisiti, illud fouerint, & iuxta officium & posse suum singuli iuuerint studiose: contra [e] eos, tanquam contra hæreticorum fautores, & defensores, secundum sanctiones canonicas, freti eadem auctoritate intrepide procedatis. Relat. supra pag. 137.

D

IN QVÆSTIONEM LIIII.

De impeditoribus officij inquisitionis.

COMMENT. LXXIX.

Q*Voniam qui impediunt sacrum inquisitionis officium, proxime accedunt ad fautores hæreticorum: ideo post disputationem de fautoribus, ad impeditores accedit auctor. & quemadmodum hæreticorum complices memorati, iurisdictioni Inquisitorum subijciuntur; ita quoque impeditores.*

E

Decuit autem hanc potestatem Inquisitoribus tribuere aduersus impedientes officium inquisitionis: nam nisi iudices fidei ab omni impedimento liberi essent, non possent commode hæreticam prauitatem extirpare. Quam ob rem summi Romani Pontifices hæc intuentes, fauore fidei sacrum inquisitionis officium ab omnibus impedimentis liberum constituerunt, vt longa oratione ostendit Camillus Campegius apud Zanchinum cap. 31. Inquisitores pcedere possunt contra impeditores officii.

Ac de materia huius quæstionis copiose agit Zanchinus & Campegius præcitato loco. Repertorium inquisitorum verbo, impediens. & verbo, directe. Locatus in opere iudiciali verbo, impedientes.

tes. nomulla Turrecremata in ſum. de Eccleſia lib. 4. par. 2. cap. 21. Simancas de catho. inſtit. tit. 15. nu. 10. Tabienſis in ſum. verbo, inquiſitor. §. 28. nu. 29. Bernardus in Lucerna inquiſitorum. verbo, impedientes. §. 1. & aliquot ſeq. & alij, qui aut nulla, aut pauciſſima tradũt præter Eymericũ hoc loco.

Quid directe imp dire, & quid indirecte.

a ¶ Quidam namque ſunt qui impediunt directe.] *Directe quis agere & impedire dicitur, cũ non circuitu vel per aliud medium, ſed principaliter in id incumbit, ne fiat. Indirecte contra, quis gerit ac impedit in hac cauſa, qui inſinuatione vtitur, aut alio medio nititur id ipſum euertere, vnde in conſequentiam oriatur impedimentum officij ſanctæ inquiſitionis. exempla quibus hic vtitur Eymericus idonea ſunt in hac cauſa. eadem recenſet gloſſa in cap. ſtatutum 1. de hæret. lib. 6. verbo, directe. & verbo, indirecte quam citat hic Eymericus.*

His autem modis impediendi directe & indirecte diligenter hic ab Eymerico explicatis, adde quòd ſolis minis & terroribus dicitur etiam quis impedire officium, & iuriſdictionem inquiſitionis. argument. cap. 1. in principio extra de offic. deleg. & tradit Bernardus Comenſis in Lucerna inquiſitorum verbo, impedientes. §. 2.

b ¶ Et tales licet ſint multum culpabiles, non tamen ſunt hæretici iudicandi.] *Contrahunt tamen hæreſis ſuſpicionem ex impedimento, quod interpoſuerint. Qualis autem ſit hæc ſuſpicio, ex qualitate perſonarum & impediendi modo penſanda erit. Eymericus vehementem ſuſpicionem oriri putat infra hac par. 2. q. 56. nu. 2. verſ. ſecundus caſus eſt. de quo quid ſentiam, dicam ibi.*

c ¶ Sic tales qui ut impeditores fuerunt excommunicati, &c. ſi uolunt redire, abiurant impedimentum & fautoriam.] *Ex his verbis dirimitur quæſtio illa anceps & ſub difficilis, quam nobis propoſuit Petrus Duſina ſanctæ Romanæ generalis inquiſitionis aſſeſſor, vir iuris peritia clarus, & in cauſis fidei tractandis prudentiſſimus: An videlicet aliquo caſu ſuſtineri poſſit abiuratio generalis, non expreſſis particularibus erroribus & hæreſibus: nam qui generaliter alicui fauendo, aut etiam nulli fauendo, officium inquiſitionis impedit, in nullam ſpecificam & particularem hæreſim videtur conſentire, & propterea nullam in ſpecie poterit abiurare, ſed in genere dicet ſe deteſtari omnem hæreſim, cuius ſuſpicionem impediendo inquiſitionis officium contraxit. Atque hæc eſt expreſſa Eymerici ſententia hoc loco, & Repertorij inquiſitorum verbo, fautores. §. an impedientes.*

Abiuratio omnis hæreſis in genere quandoque fieri poteſt, nulla hæreſi in ſpecie expreſſa.

In hac tamen difficultate, quæ contemnenda non eſt, cum frequenter accidere poſſit, hoc amplius cenſeo obſeruandum, vt inquiratur à reo qui impediuit officium inquiſitionis, vel alicui fauit adhibitis etiam tormentis, ſi ita cauſa eius & conditio poſtulauerit: An cum eo habeat familiaritatem, & cur ei faueat: nam ſi auxilium exhibitum in fauorẽ perſonæ potius quàm erroris tendere videatur, ſufficiet generalis abiuratio fautoriæ vel impedimẽti, eo modo quo dictum eſt: quòd ſi ſecus res habuerit, & aliqua alia concurrant, ex quibus oriatur ſuſpi-

A *cio, eum qui exhibet fauorem, eoſdem illos errores habere, quos profitetur ille, cui fauet; tunc præter generalem impedimenti & fautoriæ abiurationem cogendus videtur ad particulares errores abiurandos. Quem autem effectum operetur generalis hæc abiuratio fautoriæ vel impedimenti, dicam cum Eymerico infra hac parte 2. q. vlt. nu. 7.*

d ¶ Et ubi non ſtent per annum, nihilominus contra omnes impeditores huiuſmodi poteſt procedi, &c.] *Nec deſunt rationes, quibus hæc doctrina, quæ vera eſt & communis probari poſſit. Primum, quia impedientes officium, ſuſpicionem*

Ob quas rationes inquiſitores poſſunt in impeditores animaduertere.

B *hæreſis & fautoriæ contrahunt. Rurſus, quoniam ſi non poſſent Inquiſitores punire impeditores ſancti officij, non poſſent commode ſuum officium exercere. Ad hæc, quia ex quo mandata eſt Inquiſitoribus iuriſdictio, videtur quoque demandata coerctio. Præterea quia iudex omnia poteſt quæ ad ſuã iuriſdictionem exercendam pertinent, & ſine quibus cauſa expediri non poteſt. cap. præterea cap. ſignificaſti. & cap. prudentiam. §. vlt. de offic. deleg. & gloſ. in cap. 1. verbo, impedire. de offic. deleg. Poſtremo, quoniam iudex poteſt punire exceſſus commiſſos contra ſuum officium. Zanchinus tract. de hæret. cap. 31. Repertorium inquiſito. verbo, impediens. §. ſed nunc quæritur.*

C e ¶ Contra eos tanquam contra hæreticorum fautores, & defenſores, &c.] *Inquiſitores ergo punire poſſunt impedientes ſuum officium, poſtquã in eos procedere poſſunt, vt fuſius docuit idẽ Eymeric⁹ 3. par. q. 36. vbi addidi nonnulla in hãc ſentẽtiã.*

At dubium eſt, quibus pœnis poſſint eos coercere; & Zanchinus tract. de hæret. cap 31. nu. 7. & Repertorium inquiſito. verbo, impediens. §. nota quòd iſta pœna. pœnam hanc arbitrio Inquiſitorum imponendam eſſe voluerunt, penſatis delicti et perſonarum qualitatibus, cum iure nihil cautum inueniatur. argumento l. 1. §. expilatores. ff. de effractio. cum notatis in cap. de cauſis. extra de officio delegati. in quam etiam ſententiam conſentit Simancas de catho. inſtit. tit. 15. nu. 10.

De pœna impedientium inquiſitoris officium.

D

Ceterum hodie per Pium V. reſcripto incipiente: Si de protegendis, impreſſo in bullario litterarum Apoſtol. in fine huius operis, grauiſſimæ pœnæ decernuntur contra id genus impeditorum, qui fecerint aliqua ex ijs, quæ illic exprimuntur. Iulij quoque 111. extat reſcriptum incipiens: Licet à diuerſis. contra iudices ſæculares in cognoſcendo de crimine hæreſis ſe ingerentes, quòd eſt impreſſum in eodem bullario.

E

QVÆSTIO LV.

De Suſpectis de hæreſi.

Summarium.

1 *Suſpicio de hæreſi triplex, leuis, vehemens, maxima.*
2 *Leuis ſuſpicio cur ſic appellata.*
3 *Leuis ſuſpicionis exempla.*
4 *Magna et vehemẽs ſuſpicio quæ dicat, et quare.*

Vinquagesimaquinta quæstio est, Suspecti de hæresi quot modis, & quibus dicendi sunt, & si in casu hæretici habendi sunt?

1 Ad hanc [a] respondemus, quòd in iure triplex suspicio de hæresi reperitur, prima est modica: secunda magna: tertia maxima.

2 Prima est [b] modica, quæ in iure vocatur suspicio leuis. ista habetur extra de hæret. lib. 6. cap. Accusatus. in prin. vbi dicitur sic: Si autẽ leuis & modica suspicio illa fuerit, quamquã in ex hoc sit grauius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Et hæc suspicio dicitur modica siue leuis, tũ quia modica & leui defensione tollitur: tum quia ex modicis & leuibus oritur coniecturis: vnde dicitur modica à modicis indicijs: & dicitur leuis à leuibus coniecturis:

3 Vtpote, si aliqui reperiantur occulta conuenticula celebrantes: vel vita ac moribus à communi conuersatione fidelium deuiantes, vt patet extra de hæreticis, lib. 5. cap. Excommunicamus 1. in fine. & similia exercentes: tales namque leuiter de hæresi habentur suspecti: talia enim hæretici frequenter facere comprobantur. De huiusmodi leui suspicione de hæresi habetur C. de hæreti. l. 2. in fine. vbi dicitur sic: Hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus debent succumbere, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deuiare. Et huic sententiæ concordat Hostien. in summa. tit. de præsumptionibus. §. finali. vbi dicit sic: Et notandum, quòd quamuis hæretici leui argumento detegantur: scilicet, ad hoc quòd suspecti habeantur, vt patet C. de hæret. l. 2. nõ tamen debent, &c.

4 Secunda [c] suspicio est magna, quæ in iure vocatur vehemens siue fortis; ita habetur extra de hæret. lib. 6. in prin. cap. Accusatus. vbi sic habetur: Accusatus de hæresi vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat, &c. Ibi enim hæc coniunctio, et, non tenetur copulatiue, sed expositiue: Vt notat. Ioan. And. ibidem. Vehemens autem idem est quod fortis, vt dicit Archidiaconus super alleg. cap. Accusatus. in verbo, vehemens. dicit enim ita: Dicunt Papias, & Hugutio quòd vehemens idem est quod fortis, siue grandis. Idem Greg. l. moralium super illo verbo Iob. 1. cap. Ventus vehemens irruit à regione deserti. Et glos. super illo verbo Actuũ 2. Factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis: dicit, Hoc est ventus fortis. Et in libro Catholicon appellato, qui est de dictionibus, & earum significationibus, dicitur ita: Vehemens dicitur fortis; vnde dicimus aliquem vehementem habere causam, cum habet fortem. hæc ibi. Ergo suspicio magna, dicitur vehemens siue fortis. Et hæc suspicio dicitur magna, vehemens, siue fortis, tum quia non nisi magnis vehementibus & fortibus defensationibus repellitur: tũ quia ex magnis vehementibus ac fortibus oritur coniecturis, argumentis, & indicijs:

5 Vtpote, si aliqui comperiantur, qui eos, quos sciunt hæreticos fore, occultent: fauorem impendant: associent: visitent: munera offerant: recipiant: defensent, & similia exercentes: tales nanque vehementer de hæresi sunt suspecti, vt patet per alleg. cap. Accusatus. §. illæ vero. & per notata ibidem per Archidiaconum, cum non sit dubium eos facere talia in fauorem hæreticæ prauitatis.

6 Tertia [d] suspicio, hoc est maxima, in iure vocatur violenta, vt patet extra de hæret. lib. 6. cap. Cum contumacia. & cap. Accusatus. & per notata per Archidiaco. & Ioan. And. super cap. Accusatus. super verbo, vehemens. vbi sic dicunt: dicit vehemens, non tamen violenta. supra de præsumptionibus. cap. Litteras. De hac suspicione loquitur canon dist. 34. Quorundã. Et hæc præsumptio, seu suspicio dicitur violenta: tum quia violentat, cogit, & arctat iudicem ad credendum; nec [e] tergiuersatione † refellitur qualicunque: tum quia ex violentis conuincentibus, atque coercentibus oritur coniecturis:

† al. defensatione repellitur.

7 Vtpote, si aliqui reperiantur, qui hæreticos adorauerint: seu eis reuerentiam suo more exhibuerint: consolationem vel communionẽ ab eis receperint: vel similia, quæ ad ritum eorum pertinent, perpetrauerint: tales namque, violenta suspicione de hæresi & hæreticorum credentia sunt conuicti per cap. Filij. & per cap. Accusatus. extra de hæret. lib. 6. & per notata per Archidiaconum super cap. Quicunque hæreticos. in verbo, credentes. extra de hæret. lib. 6. cum non sit dubium eos talia facere in credẽtiam hæreticæ prauitatis.

8 Secundum hanc distinctionem dicendum, quòd suspecti de hæresi sunt in triplici genere: nam quidam de hæresi sunt suspecti leuiter: quidam vehementer: quidam violenter. Leuiter sunt suspecti, qui talia leuia & modica peragunt, quòd ex eis oritur leuis & modica suspicio contra eos de aliqua hæresi vel errore.

9 Et vbi [f] quis sic inuenitur de hæresi leuiter suspectus, nullatenus est hæreticus, nec habendus: sed debet sibi indici canonica purgatio, vel iniungi tanquam pro leui abiuratio: Quòd purgatio possit sibi indici, habetur extra de hæret. lib. 5. cap. Excommunicamus 1. in principio, vbi dicitur sic: Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles (suspicione probabili, hoc est leui, & quæ leuiter apparet, dicit Hostien.) nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur: & vsque ad satisfactionem congruam ab omnibus euitentur: ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, extunc velut hæretici condemnentur. hæc ibi. Et indicta sibi purgatione canonica, siue consentiat, siue non: siue deficiat, siue non: est per omnia iudicandum sicut de diffamato de hæresi, cui est purgatio canonica indicenda.

Pro leui suspicione indicitur purgatio.

10 Quòd autem abiuratio possit tali indici tanquam leuiter suspecto de hæresi, patet per cap. Accusatus. in princ. vbi dicitur sic: Accusatus de hæresi vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna & vehemens suspicio orta erat, si hæresim in iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censeri debet quadam iurisfictione relapsus, licet ante abiurationem suam hæresis crimen probatum non fuerit contra ipsum. Si autem leuis & modica suspicio illa fuerit, quamquam ex hoc sit grauius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri. hæc ibi.

11 Quidam autem sunt suspecti vehementer: & sunt illi, qui talia vehementia & fortia peragunt, quòd ex eis oritur vehemens & magna suspicio contra eos de aliqua hæresi vel errore. Et vbi quis sic inuenitur de hæresi vehementer suspectus, nullatenus est hæreticus, nec potest vt hæreticus condemnari. Nullus [g] enim pro suspicione etiam vehementi est de tanto crimine condemnandus, vt expresse habetur extra de præsumpt. cap. Litteras. §. quo circa. vbi dicitur sic: Mandamus quatenus, cum propter solam suspicionem, quamuis vehementem, nolumus illum de tam graui crimine condemnari, &c.

12 Quid ergo fiet suspecto de hæresi vehementer? debet sibi mandari, quòd abiuret generaliter omnem hæresim, & specialiter eam, in quam commisit, tanquam vehementer suspectus, per cap. alleg. Accusatus. in principio,

Vehementer de hæresi suspecto iniungitur vt omnē hæresim generaliter abiuret.

A vt est dictum, & per cap. Inter sollicitudines. extra de purg. cano. & per cap. Litteras. extra de præsumpt.

13 Quòd si postmodum relabatur, vel in pristinam, vel in aliam: vel eos, quos scit hæreticos associet: visitet: vel deducat: ac dona vel munera eis donet: vel mittat: seu fauorem eis impendat, qui excusari non possit, etiam sine adoratione, ad modum scilicet, quo sancti viri ab omnibus reuerentur & honorantur, relapsorum pœnam non euadet per alleg. cap. Accusatus. vbi dicitur sic: Eum vero qui in vna hære-

Relat. supra fol. 110.

B sis specie vel secta commisit: aut in vno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento errauit, & postmodum hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit: si extunc in aliam etiam hæresis speciem, siue sectam, aut alio articulo seu sacramento committat; volumus vt relapsum in hæresim iudicari. Ille quoque, de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat: si post illam hæreticos receptet: deducat: visitet: siue associet: aut dona vel munera eis donet: vel mittat: seu fauorem eis im-

C pendat, qui excusari non possit, etiam sine adoratione (vt verbis vestris vtamur) merito debet iudicari relapsus: cum illum ex approbati à se prius erroris consequentia non sit dubium id fecisse. hæc ibi.

14 Ex quibus verbis apparet, quòd in tribus casibus in genere suspectus vehementer de hæresi, postquam abiurauerit, pœna plectitur relapsorum. Primus quando relabitur in eandem & pristinam hæresim, de qua suspectus habitus fuerat vehementer. Secundus quando hæresim generaliter vel simpliciter abiurauit, & relabitur in aliam hæresim: esto quòd de ea antea

D nunquam suspectus habitus fuerit, nec delatus. Tertius quando hæreticos receptat: & eos deducit: & fauorem impendit. Et hic casus complectitur multos casus, & habet multos similes †, vt patet in alleg. §. eum vero. in cap. Accusatus. frequentius repetito.

† al. sinus

15 Sed quid [h] agetur, si aliquis suspectus de hæresi vehementer ad mandatum sui iudicis non consenserit continuo abiurare? nunquid tradetur sæcularis arbitrio Potestatis animaduersione debita puniendus, per cap. Ad abolendam.

E §. præsenti vero? Respondetur quòd nequaquam, quia illud cap. & §. eius, expresse loquuntur non in suspectis, sed in deprehensis manifeste in hæresim, & conuictis. nam dicit sic: Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifeste fuerit in hæresi deprehensus, &c. Et rigorosius contra deprehensos manifeste, quàm contra suspectos tantummodo est agendum. Procedetur ergo contra talem præfatum per cap. Excommunicamus. & per §. qui vero sola suspicione, &c. superius insertum, & excommunicabitur: in qua excommunicatione si per annum steterit, est ut hæreticus condemnandus per cap. alleg.

 16 Quidam

16 Quidam autem sunt suspecti violenter: & sunt illi, qui talia violenta peragunt, quòd ex illis oritur violenta suspicio contra eos de aliqua hæresi vel errore: & vbi sic quis inuenitur de hæresi violenter suspectus, pro conuicto de hæresi, ac vt hæreticus est habendus: & sicut de deprehenso in hæresim est de eo per omnia iudicandum per cap. Excommunicamus 1. §. qui vero. extra de hæret. lib. 5. & per cap. Cum contumacia, & per cap. Vt officium. Nam aut fatetur crimen, vel non: si sic, & voluerit redire, & hæresim abiurare, ad pænitentiam est recipiendus per cap. Ad abolendam. & per cap. Excommunicamus 2. §. si. Quòd si non consenserit abiurare, tradendus est curiæ sæculari animaduersione debita puniẽdus per cap. Ad abolendam. §. 1. allegatum. Si autem non fatetur crimen postquam est conuictus, nec consentit abiurare, est vt hæreticus impænitens condemnandus per cap. alleg. Ad abolendam: violenta [a] enim suspicio ad condemnandum sufficit & probationem in contrarium non admittit, vt habetur extra de præsumpt. cap. Litteras, & cap. Afferte.

IN QVÆSTIONEM LV. De suspectis de hæresi.

COMMENT. LXXX.

Hæc quæstio cum sequenti, in quibus de suspectis & suspicionibus in causa hæresis disseritur, tantam habent vtilitatem, vt sine earum cognitione nullus sit qui in sacro inquisitionis officio recte munus suum siue iudicando siue consulendo possit exercere: tametsi vero Eymericus more suo & copiose & dilucide loquatur, multa tamen à nobis cognitu valde necessaria addentur, & obscuriora quædam explicabuntur; sed prius fontes vnde hæc cognitio petatur, vt solitum est fieri, indicemus.

Quibus in locis de suspicionibus hæresis agatur.

Suspicionũ meminit in hac causa textus in cap. accusatus. §. 1. & in cap. cum contumacia. vbi glossa & Doctores de hæret. lib. 6. & textus in cap. ad abolẽdam. §. qui vero. & in cap. excommunicamus, 1. §. qui autem. vbi optima glossa in verbo, condemnentur. & his locis plenissime Doctores extra de hæret. & in cap. litteras. vbi Panormitanus & alij cõmuniter de præsumptio. copiose Alciatus tract. de præsumptio. Ioannes Milleus in fine practicæ criminalis, tract. de præsumptio. Auctor repertorij verbo, præsumptio. & verbo, suspectus. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 23. nu. 61. & q. 34. nu. 46. & 57. Auctor innominatus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi in rubrica, De hæreticis, credentibus, &c. nu. 12. Simancas de catho. instit. tit. 5. idem in enchyridio tit. 40. & 41. Locatus in opere iudiciali. & Bernardus Comensis in lucerna verbo, præsumptio. & verbo, suspicio. & alij alijs locis. sed hi rem tractant diligentius & fusius.

Suspicio quid sit.

A *Tametsi vera suspicio & præsumptio nonnunquã differant, nunc autem pro eodem vsurpantur.*

Suspicio autem opinio est mali alicuius ex signis, ex qua ad præsumptionem venitur; vt scripsit optime Bald. in authen. si quis. C. de adulter. non tamen vna sola suspicio inducit præsumptionem, sed plures suspiciones requiruntur, vt vere notauit Franciscus Brunus tract. de indicijs & tortura. quæst. 8. par. 2. num. 4. & facit quod notat glossa in l. 2. §. ætas. ff. de excusatio. tuto.

[a] § Ad hanc respondemus, quòd in iure triplex suspicio de hæresi reperitur, &c.] *Atque*
B *hæc sententia vera est, & communis: quoniam temerariæ præsumptiones, quibus temere & sine iudicio aliquid suspicamur, ab arte reuciuntur; probabiles vero præsumptiones, aut suspiciones in hac causa ab alijs non omnino distinguuntur.*

Præsumptio quid.

Est autem præsumptio (quantum ad hunc locũ spectat) rei dubiæ coniectura verisimilis, quæ ex natura rei, vel circunstantijs negotiorum, aut personarum proficiscitur; hanc (ceteris diuisionibus omissis) Iurisconsulti bifariam diuidunt: nam vnã faciunt præsumptionem iuris, quam vehementem vocare possumus; alteram vero iuris & de iure,
C *quæ violenta appellatur, de quibus mox dicemus; nam sine harum cognitione, hæc quæstio percipi non potest.*

Suspicio leuis, ex qua non est facile, procedendum in hoc crimine.

[b] § Prima est modica, quæ in iure vocatur suspicio leuis.] *De hac scribunt præcitati, & eleganter Petrus Godofredus in l. 2. C. de hæret. §. hæreticorum autem. & Gerson in tract. de protestatione consideratione, 12. optime de leui suspicione disserens dicebat, eam prouenire ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus capitur coniectura, qua concludi potest, non quidem frequenter, sed raro, seu casu, quòd talia dicens vel faciẽs*
D *hæreticus sit: quod deducitur leui consequentia, vt si quis ita argumentetur: Petrus deierat frequenter, ergo non bene credit in Deum. & ex hac suspitione non facile moueri debent Inquisitores ad aliquid, quod præsertim grauis sit momenti in hac causa, vt dixi supra in hac 2. par. super cap. excommunicamus. §. qui autem. nam vt optime scripsit Simancas de catho. instit. tit. 50. nu. 28. leuia signa mouere non debent animum constantis viri ad suspicandum tam graue crimen, sed potius interpretanda sunt in partem benigniorem.*

Suspicio vehemens.

[c] § Secunda suspicio est magna, quæ in iure
E vocatur vehemens, &c.] *Hæc est præsumptio iuris tantum, quam Alciatus tract. de præsumpt. in principio, parte 3. ita definiebat.* Præsumptio iuris est probabilis coniectura ex certo signo, proueniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Dixit,* alio non adducto: *quia contra hanc præsumptionem probatio in contrarium admittitur, at si nihil in contrarium probetur pro plena probatione haberi solet. Hæc omnia docet subtiliter hoc loco Eymericus nu. 4. & exempla huius præsumptionis commemorat nu. 5. de hac præsumptione est sermo in c. litteras de præsumptio. relato ab Eymerico supra in hac 2. parte.*

Et ob

Ex vehementi præsumptione nemo condemnandus vt hæreticus.

Et ob hanc præsumptionem nemo debet velut A *conuictus de hæresi condemnari: quamuis vehementer suspectus de ea habeatur, & propterea sit acriter puniendus, vt paulopost dicemus. dixit item Alciatus:* ex certo signo proueniens: *quoniam hæc vehemens suspicio seu præsumptio sumitur ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens frequenter, et vt in pluribus, quòd qui talia dicit vel facit, est hæreticus; vt si quis diebus prohibitis absque necessitate, & superioris facultate carnibus vesceretur; aut diceret propositiones fidei contrarias his quæ explicite scire debet: quamuis hæc interdum ab ingluuie & voracitate, & ab ignorantia absque vllo mentis errore prodire possint.* B

Quare Ioannes Gerson tract. de protestatione consideratione 12. hanc præsumptionem ita describit: Vehemens suspicio prouenit ex signis exterioribus operum vel verborum, ex quibus cognitis accipitur argumentum concludens frequenter & vt in pluribus, quòd talia agens vel dicens est hæreticus: vt si quis neget explicite, palam, & publice ea quæ debet ex officio scire plusquam alij. Quamuis possit in rei ueritate negatio talis ex ignorantia prouenire, uel animi leuitate, nō ex hæretica prauitate. *Hæc Gerson.* C

[e] ¶ Tertia suspicio, hoc est maxima in iure vocatur uiolenta, &c.] *Hæc violenta præsumptio dicitur iuris, & de iure, quam ita possumus definire:* Præsumptio iuris & de iure est quędam legis dispositio aliquid præsumentis, & super præsumpto, tanquam sibi comperto & noto statuentis.

Violenta suspicio.

Nec contra hanc præsumptionem regulariter et directe admittitur probatio in contrarium: quia cū ab apertis & violentis indicijs proficiscatur, pro manifesta veritate habetur. c. is qui. de sponsal. c. quanto de præsumptio. l. 1. §. 1. C. de rei vxo. actione. D

Vnde oriatur suspicio violenta.

Hæc præsumptio seu suspicio violenta, vt optime scribit Gerson tract. de protestatione, consideratione vltima, nascitur ex signis exterioribus operum aut verborum, ex quibus concludi solet efficaciter & fere semper, quòd talia dicens vel faciens est hæreticus: vt si quis transit, vel redit ad ritus Iudeorum. c. contra Christianos. de hæret. lib. 6. item si quis in causa fidei excommunicatus per annum in excommunicatione animo pertinaci durauit: quia anno elapso vt hæreticus condemnatur. c. cum contumacia. de hæret. lib. 6. In his enim casibus de iure expressis violenta oritur suspicio contra ita delinquentes. Casus vero in iure nominatim præscripti ex quibus oritur violenta præsumptio, refert Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 3. nu. 7. & q. 50. nu. 2. quos dilucidius enumerauimus infra parte 3. tit. de signis quibus diuersi hæretici cognosci possint. E

Et huius quoque præsumptionis appositissima sunt exempla, quæ Eymericus hic commemorat, nu. 7. & omnia fere illa quæ retulimus ex cōcilio Narbonensi cap. 29. relato supra in hac 2. parte super quæst. 50. §. factis autem. nam illa facta, indicia indubitata sunt, quæ ad aliud trahi nequeunt, quàm ad id quod indicant, quæ re vera sunt hæreticalia; ideoque pro veris probationibus sunt habenda. Iura vero, quæ hic citat Eymericus, optime probant suum institutum, vt dixi infra 3. par. super q. 121.

[c] ¶ Nec tergiuersatione refellitur qualicunque.] *In Sabellano ita:* Nec defensatione repellitur qualicunque. *eadem est sententia.*

Obseruandum est autem non dici hic, nullo modo posse hanc præsumptionem violentam refelli aut purgari, sed non facile refelli: quia cum oriatur ex signis apertis operum aut verborum, difficillime potest contrarium probari. quamuis aliquando contrarium probetur, vt dixi par. 3. super quæst. 121. quod est videndum. adde Gersonem tract. de protestatione consideratione 12.

[f] ¶ Et ubi quis sic inuenitur de hæresi leuiter suspectus, &c. sed debet sibi indici canonica purgatio uel iniungi tanquam pro leui abiuratio.] *Quantum ad hunc locum attinet de iniungenda purgatione vel abiuratione pro suspicione leui, illud omnino putarem obseruandum, quod optime admonet Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 50. num. 28. & seq. scilicet, periculosum esse ob leues suspiciones trahere in iudicium hominem honestum & probum, eumque de fide interrogare. ergo personarum ratio habenda erit: nam ex leuibus suspicionibus, probabilibus tamen, aduersus viles & improbos procedi poterit, vt intelligatur quid pectore gerant: contra probos vero & honestos non ita facile.*

Ex leuibus suspicionib⁹ contra quos potissimum procedi possit.

Atque ita crederem intelligendam communem sententiam Innoc. in c. sicut. de simo. Ioannis And. in c. vt officium. §. 1. Ancharani in c. accusatus. in princ. de hæret. lib. 6. Felini in c. litteras. de præsumptio. & aliorum asserentium ex leuibus suspicionibus posse Inquisitores procedere in hoc crimine, de quo amplius disserui supra in hac 2. par. super cap. excommunicamus. §. qui autem. & infra par. 3. super quæst. 59.

[g] ¶ Nullus enim pro suspicione etiam uehementi est de tanto crimine condemnandus.] *Et hoc est verissimum. nemo enim ex præsumptionibus & indicijs etiam indubitatis in criminalibus definitiue damnari debet. Gandinus tract. de malef. in rub. de præsumptio. & indicijs indubitatis. & disputat latissime Boerius decis. 164. incipien. Alia insuper. quod in hoc tribunali obseruari dicit. Campegius apud Zanchinum cap. 11. vers. doctrinam hanc.*

Sed hanc sententiam ita intelligo, vt nemo debeat ex vehementibus præsumptionibus puniri & damnari pœna criminis ordinaria, sed alia mitiori arbitrio iudicantis. quod optime admonuit Boerius in dicta decis. 164. nu. 6. quod in hoc sacro tribunali frequentius quàm in ceteris obseruatur.

Ex vehementibus suspicionibus nemo coercendus pœna ordinaria.

[h] ¶ Sed quid agetur, si aliquis, &c. non consenserit continuo abiurare.] *Est hæc Eymerici doctrina omnibus numeris absoluta, & diligenter consideranda atque obseruanda. iam verbum illud, continuo, quomodo sit accipiendum explicat auctor 3. par. q. 98. & dixi supra in hac 2. parte super cap.*

per cap. Ad abolendam. §. nisi continuo.

1 § Violenta enim suspicio ad condemnãdum sufficit, & probationem in contrarium non admittit.] *Et ratio est, quam paulo antea docebamus, quoniam est præsumptio iuris & de iure, ex qua deuenitur etiam ad criminalem punitionem, et pœnam criminis ordinariam imponendam. in quam sententiam optime Eymericus allegat c. excommunicamus. §. qui autem. de hæret. vbi glossa in verbo, condemnentur. & ibi Panormitanus nu. 6. tradit luculenter Mathesilanus singul. 118. incipien. nota quòd præsumptio. & Antonius Gomez tomo. 3. variar. resolut. cap. 12. nu. 26. vers. aduertendum tamen. et Paulus Grillãdus tract. de hæret. q. 10. nu. 2.*

Ob violentam præsumptionem pœna criminis ordinaria imponitur.

Quamuis autem Eymericus hic dicat, violentam hanc præsumptionem non admittere probationem in contrarium, hoc intelligendum est regulariter; in hac tamen hæresis causa indirecta probatio admittitur, iuxta ea quæ diximus paulo antea. §. tertia suspicio. & vide Alciatum tract. de præsumpt. in principio, parte. 2. tit. de præsumptione iuris & de iure, nu. 14. & seq.

Contra præsumptionẽ violẽtam in directa probatio admittitur.

QVÆSTIO LVI.

De casibus vehementis suspicionis hæreseos in iure expressis.

Summarium.

1 *Vehementer suspectus de hæresi habendus est qui vocatus ad respondendum de fide, non comparet in tempore assignato:*
2 *Et quicunque scienter impedit sanctæ inquisitionis officium.*
3 *Item præstantes scienter cousilium, auxilium, vel fauorem dictis impeditoribus.*
4 *Qui instruit hæreticos citatos, vt veritatem subticeant, & dicant falsitatem.*
5 *Excommunicatus ex causa fidei quocunque modo.*
6 *Fautor, Defensor, Receptator scienter hæreticorum.*
7 *Infamatus de hæresi ob familiaritatem cum his, quos hæreticos esse cognouit.*
8 *Scienter deducens, visitans, receptans hæreticos.*
9 *Conuictus de periurio vel mendacio iudicialiter in causa fidei:*
10 *Et qui dixit vel fecit sæpius aliquid cõtra fidẽ.*

Q Vinquagesimasexta quæstio est: Casus in iure expressi, qui sunt; in quibus incidẽtes suspecti de hæresi vehemẽter habẽdi sunt? Ad hanc respondemus, quòd sunt decem.

1 Primus casus est: quòd quandocunque aliquis vocatur vt de fide respondeat, & parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, in-A fra competentem & assignatum terminum non comparens, habendus est de hæresi suspectus vehementer. Hic casus patet per c. Cum contumacia. extra de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Cum contumacia in causa præsertim fidei suspicioni præsumptionem adijciat vehementem; & cetera.

2 Secundus [2] casus est: quòd quicunque impedit inquisitionis officium directe vel indirecte aut etiam quouis modo, & hoc scienter; vehementer suspectus de hæresi est habendus. Patet sic: Impediens inquisitionis officium iu-B xta casum expressatum, tanquam iuris contumax excommunicationis est vinculo innodatus; quam si per annum sustinuerit animo pertinaci, ex tunc violenta suspicione conuictus, est vt hæreticus condemnandus. Patet per c. Vt inquisitionis negotium. extra de hæret. lib. 6. §. vlt. Violenta autem suspicio non insurgit nisi ex suspicione præsupposita vehementi: Igitur omnes tales antequam annus transierit, postquam officium inquisitionis impediuerint, suspecti sunt habendi de hæresi vehementer. Rursum in priuilegio domini Papæ Vrbani Inqui-C sitoribus Aragoniæ directo, quod incipit: Præ cunctis nostræ mentis, &c. dicitur ita: Ceterum si forte, quod non credimus, aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis commisso se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt non possit procedi libere in eodem, immo nisi requisiti illud fouerint, & iuxta officium & posse suum singuli iuuerint studiose; contra eos tanquam contra hæreticorum fautores & defensores, secundum sanctiones canonicas, freti Apostolica auctoritate, intrepide procedatis.

Habetur supra hac parte, fol. 137.

D 3 Tertius casus est: quòd præstantes scienter auxilium, consilium, vel fauorem impedientibus inquisitionis negotium antefatum, suspecti de hæresi sunt habendi vehementer. Iste casus patet: Isti præstantes præfatis impedientibus auxilium, consilium, vel fauorem, tanquam iuris & principalis iudicis mandati in causa fidei contumaces sicut & impedientes sæpe fati, excommunicationis laqueum non euadunt, patet per c. Vt inquisitionis negotium. in §. finali.

4 Quartus casus est: quòd qui cunque instruxerit per Inquisitores citatos hæreticos, vel eo-E rum credentes, quòd subticeant veritatem, vel vt asserant falsitatem; suspecti de hæresi vehementer sunt habendi. Hic casus sic apparet: Fauere hæreticis in errore, seu aliquid facere in fauorem hæreticæ prauitatis, suspicionem de hæresi adijcit vehementem, vt patet ex præfato casu statim dicto: Tales autem sunt præfati instruentes citatos de celanda veritate, vel dicenda falsitate: Ergo suspecti sunt de hæresi vehementer. hoc patet ex cap. Accusatus, in §. finali.

5 Quintus casus est: quòd omnis excommunicatus ex causa fidei, vtpote quia impedit in-

dit inquisitionis negotium: vel citatus, contumaciter se absentat: vel instruit citatos de celanda veritate, vel dicenda falsitate: vel liberando captos pro hæretica prauitate: vel se fidei negotio opponendo: vel hæreticis fauendo: defensando: receptando: vel purgare se nolendo, vel alio quouis modo: quam excommunicationem si sustinuerit per annum animo pertinaci, sit ipso iure vt hæreticus condemnandus: quòd quilibet talis de hæresi suspectus est vehementer. Hic casus apparet ex prædictis, & apparet specialiter ex duobus.

Primo, quia excommunicatio in causa fidei non incurritur, nisi propter contumaciam in eadem causa: contumacia autem in causa fidei indifferenter suspicioni præsumptionem adijcit vehementem: igitur tales de hæresi vehementer habendi sunt suspecti.

Secundo, quia violenta suspicio consurgit ex vehementi, & eam præsupponit sicut superlatiuum comparatiuum, vt dicit Ioan. And. super c. Cum contumacia. allegato frequentiùs. Si enim excommunicati in causa non fidei, si per annum steterint, possunt citari per Inquisitorem tanquam de fide leuiter suspecti, de fide responsuri, vt sciatur an ambulent in tenebris, vel in luce, quia videntur de sacramentis Ecclesiæ male sapere, vt dicit Hostien. in summa. tit. de hæret. §. qualiter deprehendatur. nonne longe plus excommunicati in causa fidei, & contumaces, etiam antequam annus transeat, suspecti sunt vehementer? præsertim cum si annus transierit, non leuiter suspecti, nec vehementer, sed violenter sunt suspecti, ipso iure, & vt hæretici condemnandi?

6 Sextus casus est: quòd omnes hæreticorum fautores, & defensores & receptatores vehementer de hæresi sunt suspecti, vt patet supra casu statim posito. Hic casus sic apparet: Omnes excommunicati in † causa fidei & contumacia, vehementer sunt de hæresi suspecti, vt patet ex casu statim posito: Prædicti autem fautores hæreticorum, receptatores & defensores ex causa prædicta sunt excommunicati: patet ex c. Excommunicamus 1. §. credentes. vbi sic dicitur, extra de hære. lib. 5. Credentes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere.

† al. ex

7 Septimus casus est: quòd quicunque propter agnitorum hæreticorum familiaritatem est de hæresi infamatus, ratione dictæ familiaritatis, vehementer de hæresi est suspectus. Hic casus patet ex cap. Inter sollicitudines. extra de purg. cano. Vbi apparet, quòd ratione infamiæ de hęresi, fuit cuidam decano indicta purgatio canonica: & ratione hæreticorum familiaritatis abiuratio publica: & ratione scandali fuit priuatus beneficio, quousque scandalum sopiretur.

8 Octauus casus est: quòd quicumque eos, quos scit hæreticos, scienter receptat: deducit: visitat, siue associat: ac dona seu munera eis dat, seu mittit: seu [b] aliàs fauorem eis impendit, qui excusari non possit, quin sit in fauorem magis culpæ, quàm personæ: suspecti tales vehementer de hæresi sunt habendi, cum ex approbato à se errore non sit dubium id fecisse. Hic casus patet ex cap. Accusatus, extra de hæret. lib. 6. §. ille quoque. vbi [c] manifeste apparet, quòd qui antea abiurauit, si etiam abiurauerit ex sola suspicione vehementi suspectus & non deprehensus, si prædicta hæreticis impendat, relapsus est iudicandus: Nonne ergo vbi non abiurauerit, lapsus vehementer erit præsumendus? si prædictus post abiurationem est præsumendus relapsus, ante abiurationem non erit vehementer præsumendus lapsus? Re vera fortius.

9 Nonus casus est: quòd quicunque in causa fidei iudicialiter est conuictus se negare dixisse quod antea affirmauit, vel quòd asseruit mendacium: vel commisit periurium, ex vtroque prædictorum in causa fidei suspectus sit de hæresi vehementer. Hic casus apparet plene in cap. Litteras. extra de præsump. vbi recitatur, quòd quidam Guillermus nomine, confessus fuerat, quòd tam ipse, quàm frater suus hæresis vitio laborauerant: postea negauit, quòd non dixerat de fratre suo, sed de seipso: & quia fratri fuit post indicta purgatio canonica, ipse Guillermus ipsum purgauit. Et ideo addit dominus Papa, quòd quia iste Guillermus quod ante dixerat, scilicet fratrem suum hæreticum fuisse, negat se dixisse, cum postmodum ipsum fratrem de hæresi compurgauit; & ex consequentia dixisse mendacium, asserendo fratrem suum fuisse hæreticum; vel commisisse in Deũ periurium, cum purgando, & iurando se credere fratrem suum non fuisse hæreticum: habuit dictum G. suspectũ de hæresi vehementer.

10 Decimus [d] casus habetur non directe in iure communi, sed priuato. Nam in consultationibus domini Archiepiscopi Tarraconen. & suffraganeorum eius, in concilio generali, cui, & in quibus interfuit frater Raymundus de Pegña forte, ad Inquisitores Aragoniæ hæreticæ prauitatis, talis fuit casus approbatus: quòd qui dicit, vel facit aliquid contra fidem, & hoc semel, suspectus sit leuiter de hæresi: qui autem bis vel ter, suspectus sit de hæresi vehementer: qui autem pluries & frequenter, suspectus sit de hæresi vehementissime. Isti decem casus patent ex iuribus allegatis.

Refertur supra fol. 234.

IN QVÆSTIONEM LVI.
De casibus uehementis suspicionis hæreseos in iure expressis.

COMMENT. LXXXI.

Tamelsi valde laboriosum sit in qualibet arte casus singulares & indiuiduos præscribere, cum indiuidua ab arte repellantur, vt admonent philoso-

philosophi; nihilominus hic Eymericus, vt absolutam tradat Inquisitoribus eorum, quæ ad suum munus pertinẽt cognitionem, etiam particulares casus commemorat: non tamen omnes, qui contingere possint: id enim impoßibile esset, sed eos tantum, qui varijs iuris locis continentur. eosdem retulit breuiter Campegius apud Zãchinum cap. 20. vers. suspecti. & Locatus in opere iudiciali verbo, suspicio. nu. 10. vers. casus antẽ. quo loco alios plures addit omnino Inquisitoribus & consultoribus cognoscendos.

a ¶ Secundus casus est, quòd quicunque impedit inquisitionis officium.] *Eymericus bifariam probat eos qui scienter directe vel indirecte impediunt inquisitionis officium suspectos vehementer esse habendos: Primo ratione, inde auctoritate. Ratio talis est: Qui impedit officium inquisitionis, excommunicatus est, & elapso anno fit suspectus violenter, ergo prius vehementer suspectus habendus erit: nam suspicio violenta non consurgit ex leui, quamuis ab ea quandoque incipiat, sed ex vehementi. Auctoritate vero ita probat: Vrbanus ait, posse animaduerti in impeditores, velut in fautores & defensores hæreticorum: fautores autem & defensores vehementer suspecti sunt. ergo & impeditores.*

Impeditores S. Inquisitionis sunt vehementer suspecti: quod aliquando fallit.

Et quamquam hæc sentẽtia de ratione iuris stricta verißima sit, nihilominus tamen saltem in illis, qui indirecte impediunt, temperanda videtur, considerata personarum, & factorum qualitate: nam si quis ratione affectionis potius quàm odij quod habeat contra fidem, aut sacrum officium, consanguineis aut amicißimis fauendo, Inquisitores aut eorum officiales impediuerit, quamuis acriter sit puniendus, forte tamen non est credendus vehementer suspectus: & hoc præsertim haberet locum in illis, qui non adeo callent fidei causas, quales sunt rustici, & plebei. Quam ob rem antequam abiuratio de vehementi talibus imponatur, propter periculum relabendi, & traditionis curiæ sæculari, diligenter est personarum qualitas perpendenda.

Atque hæc eadem obseruanda penitus existimo in illis, qui præstant auxilium, consilium vel fauorem impeditoribus sacri officij, quos in tertio casu, vehementer etiam suspectos asserit Eymericus.

In quarto casu nulla occurrit difficultas: nam et verißima est Eymerici doctrina, & colligitur ex loco quem citat, quò spectat etiã illud Ambrosii lib. 1. de officijs cap. 36. relatum in c. non in inferenda. 23. q. 3. Qui non repellit, *inquit*, à socio iniuriã si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit.

b ¶ Seu aliàs fauorem eis impendit, qui excusari non possit, quin sit in fauorem magis culpæ quàm personæ.] *Ex his verbis dirimitur quæstio illa anceps & dubia: An qui receptant, & defendunt consanguineos, seu aliter præstant eis consilium, auxilium, & fauorem, in causa hæresis mitius puniri debeant iuxta dispositionem l. 2. ff. de receptato. per quam in minoribus quibusdam delictis non esse admodũ seuere in hos homines animaduertendum scribit Paulus Iuriscons. in hæc verba:* Eos, apud quos affinis, vel cognatus latro conseruatus est, neque absoluendos, neque seuere

Receptantes & defendentes consanguineos, an mitius plectẽdi in hoc crimine.

A admodum puniendos: non enim par est eorum delictum, & eorum, qui nihil ad se pertinentes latrones recipiunt. *hæc ibi. Quam legem in receptantibus consanguineos hæreticos, aut alios complices in hoc crimine propter eius immanitatem noluerunt habere locum Repertorium Inquisitorum verbo, receptatores. §. sed tamen si receptatus. & Paulus Grillandus tract. de hæret. q. 9. nu. 2.*

Sed Zanchinus tract. de hæret cap. 4. nu. 3. & cap. 6. nu. 3. & ibi Campegius, & Carrerius tract. de hæret. nu. 167. & Locatus in opere iudiciali verbo, receptatores, nu. 7. & Simancas de catho. instit. B *tit. 15. nu. 20. & 21. & Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 3. tit. De pluribus & varijs quæstionibus. q. 5. nu. 3. et Andreas Tiraquel. tract. de pœnis temperan. aut remittendis, causa 4. 20. & 21. & alij locum habere prædictam legem etiam in receptantibus consanguineos criminis læsæ maiestatis reos asseruerunt quam; sententiam non obscure tenet hic Eymericus: quia ratione sanguinis & naturalis affectionis, non fidei contemptu, aut hæreseos amore id fecisse videntur. quamuis enim hæretici sint, at iure naturæ coniuncti sunt, nec possumus facile iura naturæ exuere, & propterea plu*C*rimum ei tribuendum est, & putandum est hos consanguineos suos receptasse, non tamquam hæreticos, sed tamquam consanguineos. atque hæc sententia mitior est & communior, ideoque obseruanda mihi videtur.*

Ceterum multa in hac causa considerare oportet. Primum est, quòd qui receptant cõsanguineos, quamuis mitius puniri debeant, non tamen excusantur à tota pœna, vt tradunt multi ex præcitatis, indicantque apertißime præfatæ legis verba, quia non sunt penitus immunes à delicto.

*Rursus, consanguineorum, seu coniunctorum ra*D*tio habenda erit: nam filius receptãs patrem hæreticum, vxor virum, frater fratrem leuius puniendi sunt, quàm si remotiores, siue alios non vsque adeo coniunctos receptassent, aut defendissent.*

Postremo, vt hæc sententia locum habeat, necesse est vt qui receptat, non participet in crimine cum receptatis: nam si particeps eiusdem criminis fuerit, ordinaria pœna puniendus erit, vt late & vere probat Gandinus tract. de malef. tit. de furibus & latron. num. 13.

An qui receptant amicißimos non coniunctos, vel amantes mitius puniri debeãt in hoc crimine.

Numquid autem eadem sententia etiam locũ habeat in receptãtibus extraneos, amicißimos tamen, E *item amantes, dubium videtur: Tiraquellus tamen tract. de pœnis temperan. aut remitten. causa 4. & 11. non inepte contendit locum habere, quoniam amicitia, vt ait Valerius Maximus lib. 14. c. 7. vinculum potens est & prævalidum, neque vlla ex parte sanguinis viribus inferius. & amicitia ipsa veluti quædam fraternitas est. l. verũ. ff. pro socio. notat Sozinus cõsi. 263. et Iasõ ĩ l. quæ dotis. ff. solu. matr.*

Iam amore capti receptantes, mitius quoque videntur puniẽdi, cum amor immodicus furori æquiparetur, ac interdum etiam furor appelletur. cap. cum in iuuentute. de præscriptio. Cicero lib. 4. Tusculan. quæstion. & Baldus in l. precibus. C. de impub.

pub. & alijs subslit. quem sequitur Franciscus Curtius senior consi. 67. Sed si quis velit hanc sententiam sequi (quod non reprehenderim) amicitiæ & amoris qualitatem contemplari debet; neque enim quæuis amicitia, sed maxima; nec quiuis amor, sed ingens hoc leuioris pœnæ beneficium præstabit.

c ¶ Vbi manifeste apparet, quòd qui antea abiurauit, &c.] *Hic locus est obscurus: ceterum si paulo diligentius series inspiciatur, hoc videtur esse Eymerici propositum: Quicũque scienter receptat hæreticos, & c. suspectus est vehementer; quod ita probat: Qui prius abiurauit de vehementi aliquam hæresim, si postea hæreticos receptet, relapsus iudicatur. c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. ergo qui ista facit, ante abiurationem proculdubio censendus est vehementer lapsus, seu suspectus, cum violenta præsumptio (vt alibi scripsit auctor) non oriatur nisi ex vehementi suspicione.*

Qui scienter receptat hæreticos suspectus est vehementer.

Iam Eymericus hic apertissime sentit, eum qui ob vehementem suspicionem abiurauit hæresim, si postea cum hæreticis communicet, eo ipso relapsum esse censendum: quod etiam asseruit paulo antea q. 55. nu. 14. versi. tertius, quando hæreticos receptat. atque hanc sententiam secundum superficiem asserere videtur Alexander IIII. in c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. quo etiam vtitur hoc loco Eymericus ad hoc adstruendum.

Ceterum hæc sententia tuta non est, nec vllo modo obseruanda in praxi, cum sit valde periculosa: quoniam vt aliquis damnetur, & curiæ sæculari tradatur velut relapsus, necesse est vt saltem semel de hæresi relapsi plene constet in iudicio, quod apertissime etiam colligitur ex dicto c. accusatus. §. ille, quoque. vbi sunt illa verba: Constiterat, vel nunc constat: *quæ nullo modo suspicioni etiam vehementi possunt accommodari. Cum itaque qui prius abiurauit de vehementi, de nulla hæresi fuerit plene conuictus, nec postea conuincatur de hæresi, ob id quia receptet, aut deducat hæreticos, hæc enim facta suspicionem hæresis, nõ expressam hæresim præ se ferunt; relinquitur omnino vt hic nullo modo debeat censeri relapsus: atque hanc sententiam sequitur Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta hæret. punitio. cap. 2. et apertissime Geminianus in dicto c. accusatus. §. ille quoque. versi. quæro an sufficiat. quos laudat Simancas de catho. instit. tit. 57. nu. 5. quibus libentissime subscribo. quare cauendus est hic Eymerici locus.*

Vt quis puniatur vt relapsus, necesse est constet ad minus de vno lapsu in manifestam hæresim.

d ¶ Decimus casus habetur, &c.] *Præter hos decem casus vehemẽtis suspicionis, quos ex communi iure recensuit Eymericus, sunt & alij prope infiniti, qui nulla arte præscribi possunt: quoniam facta & dicta ex quibus vehemens suspicio oriri potest, nullis adhuc sunt limitibus circũscripta. multos tamen casus singulares vehementis suspicionis præter hos decẽ enumerauit Vmbertus Locatus in opere iudiciali verbo, suspicio. nu. 19. & sequẽtibus. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 35. quos libenter omitto, cũ obuij passim extent horũ auctorũ scripta. Illis ex Ioanne Rojas singul. 5. num. 6. & 7. & nu. 17. & 18. addi potest sequens, Qui non reue-*

A lat hæreticos proprijs iudicibus, saltem vehementer redditur de hæresi suspectus. dixit, saltem, *quoniam Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 25. in prin. de iusta hæret. punitio. non reuelantem hæreticos, violenter dicit esse suspectum: quod est nimis crudele, nec vllo prorsus iure nititur: neque sententiam hanc Alfonsi, neque Ioannis Rojas arbitror secure amplectẽdam indistincte, cum multis modis qui non reuelat hæreticos excusari possit; vt dixi supra super quæst. 53. §. at non videtur. Tunc autem sentẽtia Ioannis de Rojas locum habere posset, cum nulla adesset probabilis causa cur non reuelaret, vel*

Qui non reuelat hæreticos, vehemẽter est suspectus.

B *in iudicio interrogatus eos scienter celauerit, iuxta doctrinam Zanchini tract. de hæret. cap. 5. nu. 4.*

De eo qui retinet libros probibitos, quem nonnulli vehementer suspectum esse dicunt, quid sentiam, dixi in principio huius partis super cap. fraternitatis. §. sed alter casus.

De eo qui viuente prima vxore legitima, aliam vxorem accepit, an iurisdictioni Inquisitorũ subijciatur, recte quærit Repertorium Inquisitorum verbo, contrahens. & latissime Albertinus tract. de agnos. assert. quæst. 23. & Simancas de catho. instit. tit. 40. Equidem qui sciẽter cum pluribus simul ma-

Binas nuptias contrahens suspectus est de hæresi.

C *trimonium contrahit, recte ab Inquisitoribus Apostolicis iudicatur, quia male sentire videtur de sacramento matrimonij, et propterea vt vehementer suspecti solent tales regulariter abiurare: sed multa quandoq; solent suspicionem leuem efficere, interdũ etiam omnem suspicionẽ excludere, quod est iudicanti diligenter obseruandum.*

Ille quoque grauiter peccat, nec leuem cõtrahit malæ credentiæ suspicionem, qui in sacramento confessionis vel ad venerem, vel ad quæque flagitia seu peccata prouocat confitentẽ: & propterea iure etiã optimo, iudicio Inquisitorum subiectus est. Sed in

Suspectus est q ad peccandum sollicitat confitentem in sacramento cõfessionis.

D *hoc multa sunt capita & circumstantiæ considerandæ, quæ gratia breuitatis omitto.*

In extrauaganti Ioannis xxij. incipien. Ad nostrum. tit. de regular. inter communes. vehementer de hæresi suspecti arguuntur religiosi, qui in partibus vltramarinis absque superiorum licentia commorantes, detrahunt Sanctæ Romanæ Ecclesiæ constitutionibus, & alia multa à fide deuia in suis sermonibus & secretis collocutionibus euomere insanis ausibus non verentur.

Iam vt vno verbo complectar ea quæ vehementer reddunt aliquem de hæresi suspectum, dico vni-

E *uersa illa indicia vehementem hæresis arguere suspicionem; quæ frequenter & facile solent hæresim secum ferre: vt si quis sciẽs matrimonium contrahat cum hæreticis: amicitiam cum eis ineat: ad eos confugiat: litteras aut nũtios ad eos mittat: aut alio quouis modo, qui probabili ratione excusari non possit, hæreticos recipiat: defendat: excuset: laudet, & similia: hæc enim indicia frequenter hæresim inducunt, ac facile indicant aliquem mentis errorem; & propterea suspicionem includunt vehementem.*

Quæ indicia faciant vehementem hæresi, suspicionem.

Postremo vnum hoc præ ceteris habeant Inquisitores ante oculos, ne facile credant hunc vel illum esse vehementer suspectum, quia in hoc vel

illo auctore reperiant ex tali, vel tali causa oriri vehementem suspicionem: nam plurimum semper sunt & personarum & causarum circumstantiæ considerandæ, ex quibus interdum vehemens suspicio, interdum leuis, interdum vero nulla orietur, vt in eo qui retinet libros prohibitos ostendi supra hac 2. par. super cap. fraternitatis. §. ex supradictis. & seq. & in ceteris causis idem est considerandũ, ne quid vnquã durius quam postulat æquũ, statuatur.

QVÆSTIO LVII.

De diffamatis de hæresi.

Summarium.

1 *Diffamati de hæresi qui dicantur.*
2 *Diffamatis canonica purgatio est indicenda, etiam si per testes infames sint delati:*
3 *Et apud malos ac viles sint infamati:*
4 *Siue ab æmulis ortum habuerit infamia.*

Quinquagesimaseptima quæstio est: Diffamati de hæresi; qui sunt?

1 Ad hanc [a] respõdemus, quòd illi dicuntur de hæresi diffamati, de quibus est publica vox & fama, & communiter apud omnes simplices, quòd talem hæresim prædicauerint, seu defensauerint, vel aliàs illi adhærent.

2 Et talibus [b] est purgatio canonica indicenda, iuxta c. Inter sollicitudines. extra de purg. cano. Nec [c] refert an fuerint infamati per graues & bonos testes, an per infames & viles: vtpote per periuros & hæreticos, vt in c. Accusatus. §. licet. extra de hæret. lib. 6. per excommunicatos, & in crimine participes, vt in c. In fidei fauorem. per Iudæos & infideles, vt in c. Contra Christianos. eod. tit. & lib. qui omnes in hoc crimine ad testificandum admittuntur.

3 Refert ne an sit infamatus de hoc crimine apud bonos & graues, vel apud viles & vitijs irretitos? certe non, quantum ad indicendam purgationem, sicut nec ibi, quantum ad condemnationem. Nunquid est maior labes hæresis infamia, quàm hæresis ipsa? certe non, quantum ad indicendam purgationem; Grauius est forte conuictum de ipso crimine, quàm de criminis infamia volitante. Si ergo creditur criminosis in illo, nunquid plus in isto? certe sic. Et in probationem huius, cap. Inter sollicitudines. & cap. Excommunicamus. præal leg. & allega. cap. Vt officium. & cap. Inquisitores. &, omnia alia eo. tit. lib. 6. loquuntur de infamatis de hæresi indistinctè, nullam facientia penitus mentionem, an apud bonos & graues, vel apud malos & viles fuerint infamati.

4 Nec [d] refert etiã an infamia habuerit ortum ab æmulis, vel amicis nec in hoc crimine, nec in alijs, postquam habuerit initium à qualitati-

A bus facti & conditionibus, vt est textus rotundus extra de purg. cano. c. Accedens. Sufficit enim quòd sint publice infamati ad hoc quòd eis purgatio canonica indicatur, in quam si non consenserint, sunt anathematis gladio feriendi: & si per annum in excommunicatione perstiterint, sunt velut hæretici condemnandi, vt habetur clare eod. lib. 5. c. Excommunicamus 1. §. qui autem.

IN QVÆSTIONEM LVII.

De diffamatis de hæresi.

B

COMMENT. LXXXII.

Materiam huius quæstionis tractant Locatus in opere iudiciali verbo, diffamati. & Repertorium Inquisitorum verbo, diffamatus. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 11 nu. 3. & ibi Campegius. ac alij competentibus locis. Est autem frequens etiam in hoc tribunali diffamationis vsus, cum ex diffamatione Inquisitores inquirere possint in diffamatos de hæresi, & propterea quid sit in hoc articulo obseruãdum explicat hic luculenter Eymericus.

[a] ¶ Ad hanc respondemus, quòd illi dicuntur

C de hæresi diffamati, de quibus est publica vox & fama, &c.] *Concilium Tolosanum cap. 16. §. illos autem. in hæc verba describebat diffamatos de hæresi:* Illos autem debent pro diffamatis habere, contra quos publica fama clamat, vel de quorum diffamatione apud bonos & graues coram Episcopo loci legitime cõstiterit. *hæc ibi. & quomodo quis dicatur diffamatus, tradit etiam Bartolus in l. turpia. §. 1. num. 3. ff. de legat. 1.* — Qui dicantur de hæresi diffamati.

[b] ¶ Et talibus est purgatio canonica indicẽda, &c.] *Qualis autem ritus debeat in hac purgatione indicenda obseruari, tradit copiose Eymericus par. 3. in 2. modo processum fidei terminandi: vbi dixi copiose.* — Diffamatis iniungitur purgatio canonica.

D *Purgatio vero diffamatis tãtum iniungitur: nam si preter infamiam alia suspitionum hæresis adessent indicia, abiuratio quoque esset imponenda, vt docuit Eymericus 3. par. in 7. modo processum fidei terminãdi, de quo quid sit sentiendum dicam ibi. & de purgatione canonica egi etiam supra in hac 2. parte super c. inter sollicitudines.*

[c] ¶ Nec refert an fuerint infamati per graues & bonos testes, an per infames, & viles.] *Sed his videtur aduersari concilium Tolosanum paulo an-*

E *tea relatum, quod postulare videtur testes graues & bonos ad probandum diffamationem alicuius super hæresi, cum Eymericus hic dicat parum referre, an testes apud quos est infamia de aliquo, sint integri nec ne. Hæc controuersia ita mihi breuiter videtur dirimenda, vt diffamatio, aut infamia de hæresi perfecte probetur, duo testes boni & graues sufficiunt, vt differui infra par. 3. num. 78. & ita videtur intelligendum concilium Tolosanum paulo antea relatum: & vbi sic fuerit probata diffamatio contra aliquem, pœna ordinaria erit diffamatis de hæresi iniungenda, id est illa quæ talibus in re solet iniungi, qualis est canonica purgatio. quòd si testes* — Vbi infamia per testes integros probatur, pœna ordinaria plectitur reus, aliàs secus.

si testes fuerint viles & infames, licet contemnendi non sint, ad hoc vt ex dictis eorum ad inquirendum procedatur; duo tamen ex illis non videntur sufficientes ad hoc vt diffamato pœna ordinaria imponatur, sed mitius erit tractandus, nec ad purgationem subeundam erit cogendus, nisi plenior probatio accedat, & alia indicia & adminicula simul cum diffamatione concurrant; quoniam duo testes solum minus idonei in causis, in quibus ad testificandum admittuntur, nunquam sufficiunt ad hoc, vt ex dictis eorum reo pœna ordinaria imponatur, vt late docui infra parte 3. super quæst. 64. vbi ita cum communi Doctorum sententia interpretor iura hoc loco ab Eymerico allata. Nam quamuis Inquisitor nullam hæresis infamiam à quibuscunque ad se delatam contemnere debeat; non tamen putare debet eã æque probari per testes minus idoneos, atq; per graues, & omni exceptione maiores.

Hac ergo ratione intelligenda & temperanda mihi videtur auctoris sententia hoc loco, ne quid durius contra aliquem statuatur.

§ Nec refert etiam an infamia habuerit ortum ab æmulis, &c.] *At contrariũ videntur concludere communiter Doctores. Gãdinus tractat. de malefic. tit. quomodo cognos. de malefi. per inquisitionem. Practica Papiensis in forma inquisitionis, verbo, non quidem à maleuolis, quod probat aperte textus in cap. qualiter & quando 2. de accusatio. ibi:* Non quidem à maleuolis. *& in cap. licet Heli. de Simonia.*

A quibus oriri debeat infamia, vt pœna ordinaria reus plectatur.

Et Eymericus quidem hic aperte concedere videtur diffamato de hæresi canonicam purgationem esse indicendam, etiamsi infamiæ originem habuerit ab æmulis & inimicis: quæ sententia simpliciter accepta, iuxta ea quæ paulo antea dicebamus, tenenda non videtur: sed cum ab inimicis & æmulis orta est infamia, ea plane sufficiet ad dandum initium inquisitioni, non tamen ad canonicam purgationem iniungendam: quia, vt dixi, sicut pœna ordinaria imponenda non est ob dicta duorum testium minus idoneorũ, eodem modo non videtur iniungẽda quotiens ab æmulis & inimicis initiũ duxit. quòd si plures testes minus idonei affuerint, aut à multis æmulis profluxisse infamia videatur, si verisimilia dicant, tunc purgatio canonica imponi poterit, & pœna quælibet alia ordinaria: atque hæc videtur esse non obscura Eymerici sententia hoc loco ob illa verba: Postquam habuerit initium à qualitatibus facti, & conditionibus. *sed hæc omnia plenius probantur à nobis in 3. parte, super tit. de modo continuandi processum per inquisitionem, & super quæst. 64.*

Atque hæc sunt in hac causa diligentissime considerãda, ne quid durius, quàm postulat æquum in reos vllo tempore statuatur. eadem cum Eymerico præcitatis locis senserunt Locatus & Campegius, quæ vel ita sunt intelligenda, vel respuenda.

Quomodo autem probetur infamia, per quos & quales effectus producat; dixi infra par. 3. versi, & fama probata. nu. 80.

Ex locis suspectis ori-

Ad hoc, ne quid desideretur, quod huic loco lu-

A *cem afferre possit, obseruandum est, diffamationem de hæresi quandoque oriri aduersus aliquos ex eo quòd in locis diffamatis de hæresi aut suspectis versati fuerint, ex quibus inde ad nos accedunt: in quibus quid sit obseruandum his maxime temporibus eleganter docuit synodus Salisburgensis superioribus annis celebrata, constitutione 6. cap. 2. in hæc verba:* Eos quoque obseruare debent Parochi, qui ex hæreticorum locis, siue de hæresi suspectis veniunt, singulorumque dicta, & facta animaduertant; ac de eorum vita, consuetudine, & ratione cognoscant; & si qua de ijs suspicio fuerit, ordinarium admoneant. *hactenus ibi.*

tur diffamatio contra aliquẽ in eo commorantem.

De obseruãdis illis, qui ex locis suspectis de hæresi adueniunt.

B *Postremo illud est hic addendum, quod valde salubriter cauit olim concilium Tolosanum cap. 16. §. sed nec eos. ne videlicet Prælati, Barones, aut quicunque alij Domini terrarum, diffamatos de hæresi, vel suspectos in familia, aut consilio suo habeant in hæc verba:* Sed nec eos, *scilicet hæreticos, aut hæreticorum credentes,* aut etiam aliquos diffamatos de hæresi, vel quos credunt de hoc esse suspectos, in sua familia, vel suo consilio habere vel retinere præsumant. *hæc ibi. Quod non modo intelligendum puto postquam damnati* C *sunt, & in iudicio legitime constitit de infamia & suspicione, verum ante sententiam: nulli enim quacunque hæresis suspicione, aut infamia notati magistratus gerere debent, vt dixi supra hac eadem parte super quæst. 52. §. quidam namque sunt.*

QVÆSTIO LVIII.

De Relapsis.

Summarium.

D 1 *Qui dicantur proprie relapsi, & quòd labuntur aliqui in hæresim, aliqui in fautoriam.*
2 *Relapsorũ in hæresim casus quatuor. Primus; si quis incidat in eam, quam abiurauit.*
3 *Secundus: si labatur in hæresim, quam abiurauit vt vehementer suspectus.*
4 *Tertius: si post abiurationem hæresis generaliter labatur in hæresim aliã ab abiurata.*
5 *Quartus: si postquam abiurauit vt hæreticus, deducat, visitet hæreticos: & cetera.*
6 *Relapsi præfati tradendi omnes brachio sæculari.*
E 7 *Casus dubij, in quibus Papa esset consulendus.*

Vinquagesimaoctaua quæstio est: Relapsi qui sunt; & si hæretici habendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd illi proprie dicuntur relapsi, qui prius fuerunt lapsi; vnde relapsi, quasi iterũ lapsi. Labi enim est dupliciter: nam aliqui labuntur in hæresim, aliqui in fautoriam hæresis. Labuntur autem in hæresim, qui in illa deprehenduntur, iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. de hæret. lib. 5. siue deprehendan-

tur facti euidentia : siue confessione propria: siue testium productione legitima, iuxta glos. super allegato c. & §. & verbo, deprehensus. & de verb. signifi. c. Super quibusdam. Labuntur autem in fautoriam, qui hæreticos receptant: defensant: sententiam, iudicium, vel processum fidei directe vel indirecte impediunt, iuxta c. Vt inquisitionis. per totum.

2 Ergo & relapsi sunt in duplici genere: quidam enim sunt relapsi in hæresim: & sunt casus quatuor, in quibus aliqui dicuntur proprie in hæresim relapsi.

Primus casus est: quando quis incidit in illam hæresim, quam antea abiurauit, vt deprehensus in eadem, vt in c. Ad abolendam. §. præsenti. & §. illos quoque. Vtpote, deprehensus est quidā in hanc hęresim incidisse, quòd Christus non est natus de Virgine: abiurauitque illam: & post in eandem abiuratam deprehensus est recidisse: relapsus est, & vt talis animaduersione debita puniendus, iuxta c. alleg.

3 Secundus casus est: quando quis non est deprehensus, sed est vehementer suspectus de aliqua hæresi, seu errore, & abiurat eandem tanquam vehementer suspectus: si post talem abiurationem deprehēsus est in eandem abiuratam hæresim incidisse, relapsus debet censeri quadam iurisfictione, & tanquam relapsus habendus est, vt patet in c. Accusatus. in prin. de hæret. lib. 6. Vtpote, suspectus est quis habitus vehementer; sed non deprehensus, quòd credat Christum non esse natum de Virgine, & abiurat illam hęresim vt vehementer suspectus; postmodū deprehenditur quòd incidit in hęresim abiuratam: relapsus est, & vt talis puniendus, iuxta c. alleg. Secus si abiurauerat vt leuiter suspectus: Nam si post abiurationem talem incidit in eandem hęresim abiuratam, licet ex hoc sit grauius puniendus, non tamen debet relapsorum pœna puniri. patet eod. c. §. si autem leuis.

4 Tertius casus est: quòd quando quis deprehensus est, vel vehementer suspectus est, quòd incidit in aliquam hęresim, & post abiurat non solum illam, immo simpliciter & generaliter omnem; postea deprehēditur in illam in quam inciderat, vel in aliam quamcunque, relapsus est, vt patet in cap. Accusatus. §. cum vero de hæret. lib. 6. Vtpote, quis est deprehensus, seu vehementer suspectus de hac hæresi, quòd Christus non resurrexit, & abiurauit non tantum illam hæresim, immo omnem; si post talem abiurationem deprehendatur in hac hæresi, quòd Christus ad cælos non ascendit, relapsus est, iuxta c. allegatum.

5 Quartus [a] casus est: quis hæresim abiurauit, de cuius lapsu ante abiurationem constabat; vtpote, quia fuerat deprehensus: vel post [b] constitit; vtpote, quia abiurauerat vt suspectus vehementer, & post constitit quòd ante abiurationem lapsus fuit; si post huiusmodi abiurationem hæreticos deducat; visitet: seu associet, aut dona vel munera eis donet, vel mittat: seu fauorem eis impendat, qui excusari non possit; merito debet iudicari relapsus, vt patet in c. Accusatus. §. ille quoque.

6 Et omnes [c] isti relapsi siue pœniteant siue non, sine vlla audientia sunt tradendi brachio sæculari animaduersione debita puniendi: Est verum, quòd si non pæniteant, sunt tradendi vt hæretici pertinaces; si autem pæniteant, sacramenta Pænitentiæ & Eucharistiæ non sunt eis denegāda, vt patet in c. Super eo. de hęret. lib. 6.

7 Quidam [d] vero sunt relapsi in fautoriam; vtpote, quia fautoriam abiurarunt, & post in abiuratam fautoriam relabuntur; iuxta concilium Tarraconen. relapsi habentur.

Si autem ita est, & an intelligatur si relabantur in aliam fautoriam, vel eandem: & an sint isti vel illi; vel isti & non illi tradendi curiæ sæculari vltimo supplicio feriendi, iura non loquuntur clare.

Eodem [e] modo si quis diffamatus de aliqua hæresi canonice se purgauit, & post incidat in eandem, vel aliam; an sit realiter, vel iurisfictione, vel aliàs relapsus sic, vt pœna relapsis debita puniatur, iura non loquuntur clare; licet c. Ad abolendam. §. illos quoque. & c. Excommunicamus. §. adijcimus. videatur dicere, quòd qui post purgationem reincidit, quòd sæculari iudicio sine vlla audientia est tradendus; sed loquitur indistincte: Vnde puto Papam in huiusmodi consulendum.

IN QVÆSTIONEM LVIII. De Relapsis.

COMMENT. LXXXIII.

Postrema hæc tractatio huius partis, in qua de relapsis disseritur, valde frequens est in hoc sacro tribunali, occurruntque interdum in ea quæstiones perdifficiles. Eymericus hic more suo singulariter persequitur quæ ad eam cognoscendam spectant. de ea disseruit idem quasi aliud agens supra hac eadem parte q. 40. num. 3. & seq. & q. 55. num. 13. & seq. quibus locis ideo nihil addidimus, quoniā ex proposito hic agebat auctor de relapsis, circa quos qualis praxis debeat obseruari, docuit idem abunde 3. par. in 9. & 11. modo processum fidei terminandi. & rursus alia plura huc spectantia adiunxit in eadem 3. par. q. 99. & seq.

De relapsis qui disserant.

Iam qui de hæreticis agunt, nulli omiserunt hanc tractationem. Zanchinus de hæret. cap. 16. Campegius apud Zanchinum cap. 17. Repertorium & lucerna Inquisitorum verbo, relapsus. Locatus in opere iudiciali verbo, relapsi. Calderinus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi in rubrica, De hæreticis relapsis. Simancas de catho. instit. tit. 57. idem in enchyridio tit. 60. Albertinus tract. de agnoscendis assertio. quæst. 25. num. 25. & seq. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 173. idem tract. de hæret. par. 2. assertio. 41. Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 2. de iusta hæreti. punitio.

tio. Syluester in summa verbo, hæresis. 2. quæst. 9. num. 15. & in legibus Hispaniæ septipartitis par. 1. l. 60. tit. 6. & copiose Montaluus in l. 1. partitæ 7. tit. 26. in 6. quæstione. Archidiaconus, Ioannes And. Geminianus & ceteri communiter in cap. accusatus. de hæret. lib. 6. Petrus de Palude lib. 4. sentent. dist. 13. quæst. 3. & alij alijs locis. ex quibus more nostro quæ ad illustrandum hunc locum attinent, mutuabimus: quamquam Eymericus & copiose, & perspicue satis loquatur.

Qui in iure dicantur relapsi.

Obseruandum est autem, hic tractari de illis relapsis, qui post abiuratas hæreses, iterum in hæreses incidisse conuincuntur; hi namque traduntur curiæ sæculari; non de illis, qui in eundem errorem iterum atque iterum labuntur, nulla pœnitentia solemni interueniente, aut abiuratione, canonicaue purgatione iudicialiter facta. Si quis enim iterum atque iterum in varias, aut easdem hæreses labatur, etsi vere relapsus dici possit priusquam illas abiurauit; at puniri non debet velut relapsus, ita vt tradatur curiæ sæculari, dummodo velit vere pœnitere: nam iure pontificio is hæreticus vere relapsus accipiendus est, qui post solemnem iudicialemque hæresum abiurationem relapsus fuerit. cap. accusatus. & ibidem Ancharanus de hæret. lib. 6. Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 2. de iusta hæret. punitio. Simancas de catho. insti. tit. 57. num. 2. & seq.

Duę relapsorum differentiæ explicatæ.

a ¶ Quartus casus est, quis hæresim abiurauit, &c.] Libet clarius & apertius dicere quod hic Eymericus breuiter, paulo tamen obscurius tradit. sub hoc ergo quarto casu duæ relapsorum differentiæ continentur. Prima est eius relapsi, qui post abiuratam hæresim, de qua vere constitit ante abiurationem iudicialem, postea reperitur cum hæreticis communicare.

Altera est illius, qui abiurauit vt vehementer suspectus, quia de hæresi tunc vere non constabat; post abiurationem vero, de hæresi constitit, quam abiurauit prius vt vehementer suspectus: is enim si post hæc cum hæreticis communicet, relapsorum pœna plectendus est. & ratio huius assertionis verissima illa est, quam tradunt Ancharanus in cap. accusatus. de hæret. lib. 6. in 2. notabili, & Paulus Grillandus tract. de hæret. q. 10. num. 1. quoniam per hanc secundam deprehensionem expressam declaratur animus illius, qui prima vice fuerat in mala opinione contra fidem Christi, in qua semper præsumitur continuasse vsque ad secundam deprehensionem: fingit enim ius istum à principio talem fuisse, qui postea talis esse conuincitur. argum. l. si quis adulterij. C. ad legem Iul. de adulter. super qua lege fundatur hæc fictio, seu præsumptio. quæ præsumptio cum sit iuris & de iure, non admittit probationem in contrarium, vt notant Doctores in cap. afferte. de præsumptio. & dixi plene supra in hac 2. par. super q. 55.

Atque hæ duæ relapsorum postremorum differentiæ continentur breuiter in dicto cap. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. & de postrema agens Ancharanus ibidem notabili 6. ait: Nota in verbo, ille quoque. quòd sufficit post abiurationem constare de hæresi abiurata ad conuincendum aliquem vt relapsum super his, de quibus in textu. hæc Ancharanus.

Qui de leui abiurauit nõ punitur vt relapsus, etiã si post abiurationẽ constet de hæresi, quam leuiter abiurauit.

b ¶ Vel post constitit; vtpote quia abiurauerat, vt suspectus vehementer.] Hæc verba sunt notatu dignissima, quibus apertissime refellitur opinio Ancharani in dicto cap. accusatus. notabili 6. de hæret. lib. 6. & Matthæi de Afflictis in constitutionibus Siciliæ, tit. 1. de hæret. & patarenis. super constitutione: inconsutilem. notabili. 18. vers. quid autem si contra. num. 32. asserentium, eum quoque esse censendum relapsum, qui de leui abiurauit, & postea vere constitit de illo crimine, de quo antea leuiter tantum erat suspectus: nam si post leuem abiurationem hæreticus, inquiunt, deprehendatur, relapsorum pœna plectendus erit. hæc enim opinio falsa est, neque vsquam est decreta, neque vsu recepta, & misericordiam excludit ab hoc sacro tribunali; nec vllam in hoc casu admittit differentiam inter abiurationem de leui, & de vehementi, quod apertissime aduersari videtur textui in dicto cap. accusatus. §. 1. versi. si autem leuis. de hæret. lib. 6. Quam ob rem merito iam eam ante nos confutauit Ioannes Rojas in singularibus fidei, singulari 1. num. 26. in fine. & Simancas de cathol. instit. tit. 1. num. 19. & 20. & hanc sententiam quam amplectimur, profitetur hoc loco apertissime Eymericus, à qua nullo pacto est recedendum.

Cur relapsos Ecclesia non recipiat.

c ¶ Et omnes isti relapsi, &c. sunt tradendi brachio sæculari.] Cur autem relapsos Ecclesia non recipiat, etiamsi conuerti velint, docet concilium Narbonense cap. 11. in hæc verba: Ex illos qui post abiurationem erroris, seu purgationem deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia relinquatis animaduersione debita puniendos, cum sufficiat tales per falsam conuersionem semel Ecclesiam decepisse. hæc ibi. & dixi plura infra parte 3. super q. 99.

d ¶ Quidam vero sunt relapsi in fautoriam: vtpote quia fautoriam abiurarunt, & post in abiuratam fautoriam relabuntur.] Hæc est grauissima & perdifficilis quæstio, quæ pendet ex illa, quam disseruimus paulo antea in hac 2. par. super q. 54. §. sic tales. & quamquam Eymericus in fine huius quæstionis, quem sequitur penitus Campegius apud Zanchinum tract. de hæret. cap. 17. dicat in his summum Pontificem consulendum esse; donec tamen definitio Papæ habeatur, quid mihi dicendum videatur breuiter explicabo.

Qui ergo fautoriam hæreticis exhibitam vel impedimentum sacro officio præstitum abiurauit, si simul particulares aliquos errores, vel hæreses vt hæreticus abiurauit, & postea relabatur in fautoriam, siue eandem, siue à priori diuersam,

sam, plane relapsus erit iudicandus: nam talis proculdubio comprehenditur sub dispositione textus in cap. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. neque de hac facti specie videtur vlla esse dubitatio: & hic sine vlla misericordia tradendus est curiæ sæculari, etiamsi conuerti velit.

An qui relabitur in fautoriam, siue abiuratā siue aliam sit puniēdus vt relapsus.

Sed tota difficultas huius quæstionis in altero capite versatur: An is scilicet relapsus sit dicendus, qui nullo errore, aut hæresi expressa, fautoriam, seu impedimentum in genere abiurauit: quod fieri sæpe potest, iuxta ea quæ scripsimus supra in hac 2. parte super quæst. 54.

At primum hic animaduertere oportet, hanc quæstionem non disputari in illis qui leuiter fauent, quoniam in his nulla dubitatio est, eos non fore plectendos pœna relapsis de iure debita: sed tantummodo in illis, qui magnopere fauent, & insigniter sacrum inquisitionis officium impediunt iuxta illas circunstantias, quas diligentissime enarrauit concilium Narbonense cap. 14. 15. & 16. relatum à nobis supra in hac 2. parte super quæst. 53. §. iam si nosse cupis. vt si quis captos & incarceratos præter iudicum ecclesiasticorum voluntatem à carcere liberet: condemnatos, & curiæ sæculari relictos, cum possit & debeat, non puniat: aut denique scienter & nequiter insignem aliam iniuriam in detrimentum fidei sacro inquisitionis officio irroget, vnde vehemens suspicia malæ credentiæ orta fuerit, quam de vehementi abiurauerit.

His ita positis prima fronte videtur dicendum, velut relapsos fore iudicandos eos, qui postea in hanc fautoriam abiuratam, vel in aliam similem, vel grauiorem relabuntur. Primum, quia hæc non videntur posse fieri sine scrupulo iniquæ societatis, non modo susceptæ cum personis, quibus tantopere fauent; verum etiam cum erroribus & hæresibus earundem personarum. Rursus, quoniam cum ex priori fautoria & impedimento orta fuerit vehemens suspicio hæresis (vt supposuimus) ea in secunda fautoria transire videtur in violentam, ex qua suspicione violenta tandem poterunt capitaliter condemnari, cum hoc postulet natura violentæ suspicionis, vt diximus in superioribus, & tradit glossa communiter recepta in cap. excommunicamus 1. §. qui autem. verbo, condemnantur. de hæret. relat. supra apud Eymericum par. 2. Quis enim dicat hanc secundam suspicionem non fuisse auctam, & in aliud genus suspicionis maioris non transiuisse? at non potest in aliam transire quàm in violentam: ex ea ergo poterunt condemnari. atque ex his redditur satis probabilis hæc sententia.

Altera huic aduersa, quæ tutior est, bifariam potest probari auctoritate, & ratione. Auctoritas est in concilio Tarraconensi relato supra apud Eymericum par. 2. pag. 234. vbi cum ageretur de pœnitentia relapsorum in fautoriam, dicitur: Pœnitentia illorum, qui sunt relapsi in fautoriam similiter erit solemnis, &c. *Ex quibus apparet apertissime sensisse concilium, relapsos in fautoriam non esse tradendos curiæ sæculari, aliàs non tradidisset pœnas pœnitentiales eis imponendas. Ratio vero huiusmodi est: Relapsi natura hoc exigit, vt de aliquo lapsu in hæresim vere constet ad hoc vt pœna relapsis debita puniatur. cap. accusatus. §. ille quoque de hæret. lib. 6. vbi communiter interpretes, traditque præ ceteris Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 2. de iusta hæreticorum punitione, & Simancas de catho. instit. tit. 57. num. 5. At qui relabitur in fautoriam abiuratam, vel in aliam diuersam, in nulla hæresi expressa est deprehensus, vt supponimus: ergo non poterit dici relapsus, nec tradi curiæ sæculari. Hæc sunt, quæ iudicio meo pro vtraque sententia adduci possunt, ex quibus redditur valde dubia proposita difficultas.*

Si cui tamen sententia prima arriserit, caueat, ne quid propria auctoritate in re tam graui conficiat: nec temere in his, in quibus vita hominis periclitatur, dicant Inquisitores licere sibi interpretari statuta contra hæreticos edita, vt docet Eymericus 3. par. quæst. 85. & 86. ac proinde posse declarare. tales homines pœnis relapsorum plectendos; quamuis enim summo iure fortassis fieri posset, tutius tamen erit summum Pontificem, aut illustrissimum sacrosanctæ generalis Romanæ Inquisitionis Senatum consulere.

Hoc vnum postremo adiungam, iustissimum & æquissimum mihi videri, eos qui non tantum semel, sed bis, aut pluries vel in abiuratam fautoriam, vel in alias relabuntur, absque misericordia tradendos fore curiæ sæculari: quoniam in his ob multiplicatos actus grauissima sunt, & quasi violenta perfidiæ indicia; & ob criminis toties repetiti grauitatem liceret tunc secure leges transgredi, si hoc vere esset leges transgredi, quod non credo. Hæc tamen ita dixi, vt cuiuslibet viri docti & catholici meliora sentientis iudicio libenter supponam.

§ Eodem modo si quis diffamatus de aliqua hæresi canonice se purgauit, & post incidat in eandem vel aliam, &c.] *Hæc est secunda quæstio, eaque etiam in hac causa valde difficilis, de qua non vno modo sensit multis locis Eymericus, quam disputaui infra 3. parte in secundo modo processum fidei terminandi.*

Postremo illud in fine huius disputationis, quæ suscepta est de relapsis, obseruandum est, quod casus Sanctissimus Dominus noster Paulus Papa IIII. anno Domini M.D.LV. per bullam incipien. Cum quorundam hominum. *Dat. Romæ apud sanctum Marcum, septimo idus Augusti, Pontificatus sui anno primo. videlicet pro relapsis in hæresim haberi; & vt relapsos curiæ sæculari tradendos etiam in primo lapsu, omnes & singulos illos, qui asseruerint, dogmatizauerint, vel crediderint aliquem ex infrascriptis erroribus hæreticalibus, aut hæresibus, quæ in prædicta bulla referuntur in hæc verba:* Vel Deum omnipotentem non esse Trinum in personis, &

Quibus casibus possit quis velut relapsus tradi curiæ sæculari in primo lapsu.

incomposita

incomposita omnino indiuisaque vnitate substantiæ, & vnum vnamet simplici diuinitatis essentia: Aut Dominum nostrum Iesum Christum non esse verum Deum eiusdem substantię per omnia cum Patre, & Spirituſancto: Aut eundem secundum carnem non esse conceptū in vtero Beatissimæ semperque Virginis Mariæ de Spiritu sancto, sed sicut ceteros homines ex semine Ioseph: Aut eundem Dominum ac Deum nostrum Iesum Christum non subiisse acerbissimam crucis mortem, vt nos à peccatis & ab æterna morte redimeret, & Patri ad vitam æternam reconciliaret: Aut eandem Beatissimam Virginem Mariam non esse veram Dei matrem, nec perstitisse semper in virginitatis integritate, ante partum scilicet, in partu, & perpetuo post partum. *hactenus ibi. & post multa subdit rationem constitutionis, & pœnam in hæc verba:* Et insuper cum errores, quos supra narrauimus ita graues & nefandi sint, vt illi, qui in eos decidunt, excusationem non habeant, sed subuersi potius atque immanes, quàm hæretici merito dici possint: Hac nostra perpetuo valitura cōstitutione sancimus, quòd tam illi qui hactenus in ipsos errores, vel eorū aliquem lapsi sunt, & intra supradictum termi-

A num non resipuerint, & ea, quæ supradiximus nō adimpleuerint, quàm omnes & singuli alij, qui in futurum in illos, vel illorum aliquem quomodolibet prolabentur, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existant, pro subuersis & relapsis in hæresim haberi, & vt relapsos curiæ sæculari tradi, & per ipsam curiam debitis pœnis in relapsos statutis puniri possint, in omnibus & per omnia perinde ac si vere & realiter in hæresim relapsi essent, & eos relapsos esse constaret.

B *hæc ibi.*

Alium prætereà casum, in quo aliquis pro relapso habeatur, sanciuit idem Dominus Paulus Papa IIII. anno Domini MDLVIII. per bullam incipien. Cum ex Apostolatus officio. *quæ habetur inter litteras Apostolicas pro officio sanctissimæ Inquisitionis in fine huius operis, aduersus magistratus quoslibet & Dominos ecclesiasticos aut alios etiam sæcularem iurisdictionem habentes, qui*

C *in schisma, aut hæresim inciderint, aut schisma vel hæresim excitauerint, de quo cum alibi dixerim copiosius, nihil amplius hic disserendum putaui, & satis esse existimaui eum indicasse; & qualiter in eo sit procedendum series præcitatæ constitutionis continet non obscure.*

Finis Secundæ partis:

IN TERTIAM PARTEM DIRECTORII INQVISITORVM NICOLAI EYMERICI

PRÆFATIO ET ARGVMENTVM.

ORPVS Humanum mirabili quadam elementorum symmetria, & quasi consensione, atque concordia diuinitus constitutum, per varios casus & rerum diuersa accidentia, dissoluta ea consensione, ametriaque accedente, in tetras, infaustas, infelicesque calamitates & morbos labi & incidere quotidie conspicitur. ex his quidam medicorum peritia, & medicamentorum ope (iuuante tamen natura) longe lateque expulsi, sanitati cedunt, corpusque ipsum ante afflictum in pristinum constitutionis statum reuertitur, & conseruantium phamarcorum virtute munitum feliciter roboratur. Alij contra, humorum malignitate peccante adeo pestilentes existunt, vt prorsus incurabiles, totiusque remedij expertes efficiantur: qui (nisi vel ferro vel igni protinus occurratur) synceras sanasque partes sua innata malitia corrumpentes, & vicinitate deprauantes, paulatim totum corpus velut crudeles inimici, trucesque tyranni, immani feritate atque sæuitia inuadentes, quasi diripiunt & depopulantur. his tamen vnicum remedium est ferro protinus resecare, iuxta illud:

. . . . . . sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur.

His prorsus similia in vitijs animi, morbis corporis longe crudelioribus & immanioribus, licet velut in claro speculo, aut aqua limpidissima contemplari: quorum quidam perturbant equidem mentem, rationemque præpediunt; at quia summa abest malitia, non omnino inficiunt corrumpuntue diuinam intellectus facultatem. Alij tamen tanta sunt iniquitate & malignitate affecti, vt quod est in homine pulcherrimum, excellentissimum, & prorsus diuinum auferant & extinguant. Inter hos est hæreseos crimen, morbus mentis & intellectus omnium fœdissimus, grauissimus, & pestilentissimus: qui quamprimum animum alicuius infeliciter inuaserit, primum fidem, ceteras deinde virtutes diuinas corrũpit, violat, aufert. Hoc tamen morbo ægrotantes sanantur interdum, fiunt tamen interdum sua culpa incurabiles. & omne remedij genus detractantes: at quia morbus est spiritalis, & proinde magis occultus & latens: ideo difficile sanatur, difficilius opportuna medicamenta inueniuntur, & omnium difficillime aptus medicus potest reperiri. Ceterum ne in hac parte, quæ omnium erat grauissima & vtilissima, reipublicæ Christianæ defuisse videretur Eymericus, vir, vt mihi videtur, ad fidei negotia prudenter & pie peragenda diuinitus natus, cum in superiori operis parte docuisset morbos, generaque morborum & ægrotorum, in quibus plantata fides aut quasi fracta fuerat & debilitata, aut violata omnino, & radicitus auulsa: nunc mirabili prorsus arte velut prudens medicus rem aggreditur magnam, præstantem, & fere omni humano ingenio maiorem. tradit enim quidquid ad deprehendendum hæreseos morbum occultum & latitantem exigitur: quidquid ad cognoscendam ægrotantium malitiam attinet: quidquid ad sanandos hæreticos requiritur, remedia omnia prudentissime cõmonstrat: Iudices violatæ religionis (qui sunt ad curandam & auellendam hæresim medici à summo Pontifice Romano destinati) instruit: vt intelligant, quos, quibus, & quando, & quomodo curare oporteat. Qua ratione ad salutem reuocati hæretici per pænitentiales pænitentias, quasi per medicinas salutares in sanitate debeant conseruari, demonstrat: & quomodo desperati & incurabiles, hoc est, pertinaces è consortio fidelium eijciantur, ne vicinitate & morbi contagione proximos quosque fideles inficiant & corrumpant, diligenter ostendit: quales sint medicorum, hoc est, iudicum in hac re partes edocet: quæ ministrorum officia & munera tractat abunde. ita denique totam in hoc negotio procedendi seriem & ordinem ponit ob oculos, vt nullus futurus sit vel mediocriter eruditus, qui cum hunc laborem fuerit intuitus & secutus, non facile suo muneri & officio satisfaciat, & in sanctissimo Inquisitionis officio, non etiam possit sanctissime (vt decet virum inquisitorem) versari. Cuncta vero qua ratione (quod erat longe difficillimum) debeant ad praxim reuocari, singulari methodo ostendit. Tandem si quæ difficultates (quod sæpe contingit) in officio inquisitionis vel in iudicum personis, vel in ministrorum creatione & officio, vel in pœnis aut pænitentijs iniungendis vel remittendis, vel temperandis; vel denique in alijs quibuscunque, quæ breui oratione recenseri non possunt, oriantur, opportune omnibus in fine huius operis, centum & triginta propositis quæstionibus occurrit Eymericus adeo feliciter, vt sæpe sim hominis ingeniũ, laborem vero & industriam in primis admiratus, qui eo tempore quo bonæ fere litteræ sepultæ iacebant, librorumque erat non parua penuria, potuerit tam felix, tam copiosum & eruditum opus absoluere. Iam in singulis edocendis non friuolis & caducis rationibus, sed vel apertis Pontificum summorum definitionibus, vel Conciliorum decretis, vel sanctorum Patrum dictis, vel probatorum Iurisperitorum grauibus sententijs & doctrinis vtitur: quæ res maiorem sibi honorem & operi auctoritatem merito est allatura. Ceterum singula qualia sint, series & ordo docendi abunde commonstrabunt.

INCIPIT TERTIA PARS DIRECTORII INQVISITORVM

Cum Commentarijs Francisci Pegñæ Sacræ Theologiæ & iuris vtriusque Doctoris.

TERTIA Pars huius Directorij officij inquisitionis est de practica huius officij; qualiter, scilicet, sit ipsum officium exequendum. & hic oportet tria videre. Nam primo videndum est, quomodo & qualiter inquisitionis processus hæreticæ prauitatis sit incipiendus. Secundo, quomodo & qualiter sit mediandus. Tertio, quomodo & qualiter sit fine debito terminandus.

QVOMODO ET QVALITER PROCESSVS IN CAVSA FIDEI EST INCIPIENDVS.

Inquisitori de nouo instituto quid agendum.

PRIMO est videndum, quomodo & qualiter processus in causa fidei est incipiendus. Vbi considerandum est, quòd quando Inquisitor est à domino nostro Papa, vel ab alio eius vice, de nouo institutus in aliquibus regnis vel terris:

1 In primis [a] debet se præsentare regi vel domino temporali illarum partium vel terrarum, in quibus est Inquisitor à sede Apostolica deputatus, & facere sibi de sua commissione Apostolica plenam fidem: & post eidem supplicare, & exhortari, quòd habeat eum, quo ad suũ officium commendatum, præstando sibi (cum opus fuerit) consilium, auxilium, & fauorem: Exponendo eidem, quòd ad hoc tenetur secundum canonicas sanctiones, si fidelis haberi cupit, (prout debet) & vitare vult multiplices pœnas iuris, quæ continentur in cap. Ad abolendam. de hæret.lib.5.& in cap. Vt inquisitionis. de hæret.lib.6.

Inquisitor fidem Domino temporali de sua institutiõe faciat.

2 Quibus [b] factis, petere debet litteras saluaguardiæ, & protectionis à prædicto domino temporali, pro seipso Inquisitore, & eius socio, notario, & familia sua, ac bonis eorum: quæ officialibus illius domini dirigantur; & nihilominus quòd dicti officiales Inquisitori pareant in capiendo hæreticos, credentes, receptatores, defensores, fautores, ac de hæresi diffamatos; ac in executione facienda contra prædictos faciant omnia & singula, quæ ad eorum officium spectant, pro extirpanda hæretica prauitate, & extollenda catholica fide, quando & quotiens ab Inquisitore, vel eius nomine fuerint requisiti. Et habeat ipse Inquisitor ab ipso rege vel principali domino tẽporali, si & prout melius poterit, huiusmodi litteras saltem in substantia & effectu tenoris sequentis.

Litteras fauorabiles ab eo impetrare studeat.

Forma litterarum domini temporalis, quas debet impetrare Inquisitor quando est nouiter institutus.

N. Dei gratia rex talis regni, dilectis & fidelibus vniuersis, & singulis officialibus nostris, & eorum loca tenentibus vbilibet infra dominium nostrum constitutis & constituendis, ad quos præsentes peruenerint: Salutem & dilectionem. 3

CVM Religiosus dilectusque noster frater N. ordinis fratrum Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in regnis & terris nostro dominio subiectis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus pro Dei seruitio, & cultu, seu exaltatione sanctæ fidei orthodoxæ, vtque ipsum hæresis detestabile crimen à dictis partibus, quibus præsidemus (si forsan alicubi vigeat, siue inoleat) valeat exstirpare, ad loca seu ad partes nostræ iurisdictioni subiectas, & vobis commissas declinare quandoque habeat, seu etiam proficisci: Nosque velut princeps catholicus,

tholicus, qui de manu Altissimi multa bona, variosque honores recognoscimus recepisse, in prædictis & alijs, quæ diuinum concernunt obsequium, ipsi Deo conditori omnium placere (vt conuenit) plurimum cupientes, intendamus, immo & velimus omnino fauorabilem dare locum, ipsumque Inquisitorem tanquam specialem Dei ministrum nostris prosequi gratijs & fauoribus opportunis: Ideoque vobis & vnicuique vestrum dicimus, & expresse præcipiendo mandamus, sub pœna nostræ gratiæ & mercedis: quatenus quotiescunque dictum fratrem N. Inquisitorem pro exercendo dictum officium, ad dicta loca seu partes vobis commissas contigerit se transferre, & pro vel super prædictis sæculare brachium inuocando, vestrum auxilium postulare; eundem [c] fratrem N. Inquisitorem fauorabiliter admittatis; capiendo seu capi faciendo quoscunque dictus Inquisitor de memorato facinore suspectos, diffamatos nouerit, seu etiam hæreticos quoscunque vobis duxerit nominandos: & captos etiã detinendo: & infra [d] iurisdictionem vestram ad locum, de quo dictus Inquisitor vobis dixerit †, deducendo: necnon pœna debita plectendo eosdem, sicut ipse decreuerit, & est fieri consuetum: si videlicet quando, & quotiens, & prout Inquisitor vos duxerit requirendos. Vt autem [e] Inquisitor præfatus suum Inquisitionis officium securius & liberius exercere valeat, nostro suffultus præsidio & fauore, Inquisitorem eundem, eius socium, ac eius notariũ & familiam, res & bona eorum sub nostro speciali guidatico, custodia, & commenda ex nostra regali clementia benigne recipimus cum præsenti: Mandantes [f] vobis (vt supra) quòd guidaticum seu protectionem nostram huiusmodi dicto Inquisitori, eius socio, notario ac familiæ, & rebus eorum inuiolabiliter obseruando, nullam iniuriam, nullumque dispendium, grauamen, aut damnum aliquod eis inferri in personis aut bonis à quoquam permittatis: quinimmo prouideatis eisdem de securo conductu, & transitu, si & prout per iam dictũ Inquisitorem inde fueritis requisiti. Datum in tali loco, sub nostro sigillo in pendenti, tali die, mensis talis, anno tali.

† al. iniunxerit

Eymericus.

4 Prælatos locorũ adeat.

Quibus [g] litteris sic obtentis pariter & acceptis, accedat ipse Inquisitor ad Archiepiscopum seu Metropolitanum, Archiepiscopos seu Metropolitanos illius prouinciæ seu illarum prouinciarum, ad quam vel quas extitit deputatus, & de commissione Apostolica sibi in fidei causa facta, etiam faciat plenam fidem: & consimiliter se habeat ad omnes & singulos Episcopos, seu eorum vicarios illarum diœcesum, ad quas extitit deputatus, antequam in eorum diœcesibus suum officium exequatur: quòd de commissione sua eis fidem faciat certiorem. Nam aliàs si ante fidem factam suum officium exequatur, poterit [h] & merito A *tam per prælatos, quàm per dominos temporales in suo officio molestari, ac etiam retardari pariter et requiri ne amplius procedat, quousq; de commissione Apostolica sua eis fecerit plenam fidem.*

5 Litteras domini temporalis eius ministris ostendat.

Sicque fide facta, prælato illius diœcesis, in qua voluerit suum officium exercere, præsentet litteras præfatas domini regis, seu domini temporalis officialibus suis in illa dicta diœcesi, in qua disponit exequi suum officium antedictum, requirens eos, quòd iuxta mandatum eis factum, capiant vel capi faciant delatos de hæretica prauitate, ac faciant ea omnia, quæ ad eorum spectant officium, cum ab B *ipso Inquisitore seu eius nomine vel mandato fuerint requisiti.*

6 Iuramentũ, si visum fuerit ab illis requirat.

Sicque facta fide de sua commissione & prælato, & domino temporali, ac præsentato mandato dicti domini temporalis eius vicarijs, ballinis, seu alijs officialibus regimen habentibus, & potestatem capiendi & retinendi, quibusuis nominibus censeantur, potest Inquisitor ipse, si vult, iuxta cap. Ad abolendam. §. statuimus. de hæret. lib. 5. & cap. Vt officium. §. statuimus. de hæret. lib. 6. exigere ac petere iuramentum ab officialibus prædictis domini temporalis, de defendenda Ecclesia contra hære- C *ticam prauitatem, & ipsi Inquisitori parendi iuxta officium ac posse suum: ac eos citandi quatenus coram eo compareant per litteras tenoris sequentis.*

IN TIT. INQVISITORI de nouo instituto, quid agendum, & tit. forma litterarum, &c. Num. 5.

COMMENT. I.

Inquisitori ingresso in prouinciã sibi decretam quid primũ faciendum.

[a] IN primis debet se præsentare Regi, vel domino tẽporali, &c.] *Traditurus Eymericus* D *quæcunque ad peragẽdam hæresis causam spectãt, à iudice orditur, docens eum quid facere debeat cũ primum est institutus, acceditque ad gubernandam prouinciam sibi creditam. hunc vero locum tractãt etiam Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. num. 11. & Simancas de catho. instit. tit. 44. de ordine procedendi. nu. 1.*

Neque hic ordo discrepat à iure communi: nam in l. obseruare. ff. de offic. proconsulis. ita cauetur: Antequam vero fines prouinciæ sibi decretæ proconsul ingressus sit, edictum debet de aduentu suo mittere, &c. *Sed Eymericus in his* E *alterius fortassis sanctionis doctrinam sequitur: nam in concilio Biterrensi cap. 1. de hoc ordine obseruando ita sancitur:* Consulimus, vt intra terminos inquisitionis limitatæ vobis ad locum, de quo expedire videritis, iuxta mandatum Apostolicum declinetis, vt inquisitionem de illo, vel de locis alijs faciatis, cum tutum non sit vos ad loca singula declinare; atque ibi conuocatis clero & populo, & proposito verbo Dei, mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis litteris, quarum auctoritate procedere habens, sicut oportere noueritis, exponatis. hæc ibi.

Neque

Neque ab his differt admodum hodiernus vsus; nam Inquisitores quamprimum prouinciam sunt ingressi, litteras delegationis, quibus creati sunt Inquisitores, ostendere debent capitulo maioris Ecclesiæ, & consistorio ciuitatis, vt notum sit eos in crimine hæresis iudices esse. Conradus Brunus lib. 1. de legatio. cap. 8. & cauetur etiam in Hispania prima instructio. Hispalen. cap. 1.

Num. 2. b ¶ Quibus factis petere debet litteras saluaguardiæ, &c.] *Sæpe monui, Eymericum in hoc opere vti solitum vocibus vulgaribus nationis nostræ. nam quod latini asylum vocant, Hispani saluaguardiam dicunt, Itali franquiziam, ergo per litteras saluaguardiæ, hic intellige tutrices & adiutrices litteras, seu, vt idem dicit, litteras protectionis, quibus iubetur exhiberi Inquisitoribus omnis immunitatis & fauoris plenus thesaurus.*

Litteræ saluaguardiæ q dicantur.

Num. 3. c ¶ Eundem fratrem N. Inquisitorem fauorabiliter admittatis, capiendo, seu capi faciendo quoscunque, &c.] *Hoc ipsum præcepit cunctis sæculi magistratibus Federicus Imperator in l. commissi nobis. §. 3. quam inter litteras Apostolicas in fine huius operis curauimus imprimendam, in hæc verba:* Præterea quicunque hæretici reperti fuerint in ciuitatibus, oppidis seu alijs locis imperij, per Inquisitores ab Apostolica sede datos, & alios orthodoxos fidei zelatores; hi qui iurisdictionem ibidem habuerint, ad Inquisitorum & aliorum catholicorum virorum insinuationem, eos capere teneantur: & eos captos arctius custodire, donec per censuram ecclesiasticam condemnatos damnabili morte perimant, qui fidei sacramenta & vitæ damnabant. *hæc ibi.*

Magistratus iussu Inquisi. reorum capere & custodire tenētur hæreticos.

d ¶ Et infra iurisdictionem vestram ad locum de quo dictus Inquisitor vobis dixerit, deducendo.] *Desumptum videtur ex rescripto Innocentij IIII. incipiente:* Ad extirpanda. *§. teneatur el primo. vbi magistratibus sæcularibus hoc præcipitur in hæc verba:* Teneatur autem Potestas, seu Rector quilibet in expensis communis, cui præest, facere duci eosdem hæreticos ita captos, quocunque diœcesanus, vel eius Vicarij in iurisdictione, vel districtu diœcesani Episcopi seu ciuitatis, vel loci voluerit illos duci. *hæc ibi. quæ verba tametsi solis episcopis & eorum Vicarijs, hanc præcipiendi hoc facultatem tribuere videantur, Inquisitoribus etiam competunt, vt initium & series eius rescripti indicant, declarauitque etiam Clemens IIII. alio rescripto incipiente:* Ad extirpanda. *quod est relatum inter litteras Apostolicas in fine huius operis.*

Et eos ducere quo Inquisitores voluerint.

e ¶ Vt autem Inquisitor præfatus suum inquisitionis officium, &c. nostro suffultus præsidio & fauore, inquisitorem eundem, &c. benigne recipimus cum præsenti.] *Hoc ipsum præcepit Federicus Imperator vniuersis præsidibus tam ecclesiasticis, quàm sæcularibus in l. commissi nobis. §. 10. in hæc verba:* Ad hoc notum fieri volumus, fratres Prædicatores de ordine Prædicatorum, pro fidei negotio in partibus imperij nostri contra hæreticos deputatos: ceteros quoque qui ad hæreticos iudicandos accesserint, & venerint, nisi aliqui eorum ab imperio sint proscripti, eundo, morando, & redeundo, sub nostra & imperiali defensione speciali recipimus: & quòd apud omnes sub ope, & recõmendatione fideliũ imperij esse volumus inoffensos: vniuersitati vestræ mandantes, quatenus quocunque, & apud quemcunque vestrum peruenerint, benigne recipiatis eosdem: & personãs ab incursu hæreticorum eis insidiantium conseruantes indemnes, omne consilium, ducatum, & auxilium impendatis pro tam accepris coram Deo negotijs exequendis. *hactenus ibi. ex quibus Eymericus hanc scribendi praxim subtiliter accepisse videtur.*

Inquisitores ab omnibus debent protegi & defendi.

f ¶ Mandantes vobis (vt supra) quòd guidaticum, seu protectionem, &c. *In Directorio Sabellano paulo fauorabilior sequuntur hæc, in hunc modum:* Mandantes vobis, vt dictum Inquisitorem, eius socios, notarios, & familiares, ac eorum res & bona ab huiusmodi † guidagijs, datijs, portubus, ac ab alijs oneribus, & grauaminibus, liberos & expeditos esse faciatis, non permittentes eos pro huiusmodi aliquid soluere, aut eis damnum aliquod à quocunque inferri, siue pro personis, siue pro rebus: quinimmo prouideatis eisdem de securis transitu & portu, ac custodia, aut guidagio, sicut per eundem Inquisitorem fueritis requisiti. *hæc ibi. quæ priuilegia exemptionum et immunitatum satis videntur colligi ex præcitata Federici lege.*

† forte, omnibus

Et plane iustissimum est & æquissimum, vt Inquisitores, & eorum res & bona istis immunitatibus fruantur: nam si Doctoribus & scholaribus ratione publicæ vtilitatis concessum est, vt ab omnibus muneribus, seu oneribus realibus & personalibus sint immunes & liberi. l. 1. C. qui ætate, vel professio. se excusant. lib. 10. vbi Nicolaus de Neapoli, Lucas Penna, & alij communiter, & Guilielmus de Cuneo in tract. de muner. nu. 9. & Bartolus in l. sed & reprobari. §. amplius. num. 4. ff. de excusatio. tuto. & copiose Horatius Lucius tract. de priuilegijs scholarium in priuilegio 57. profecto multo magis hoc Inquisitoribus debet tribui, cum causam fidei, quæ ceteris præponderat, tueantur. Tradit Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. num. 421. facit optime textus in cap. nõ minus. de immunit. ecclesia. vbi sacerdotibus Aegyptus, quia religioni, & cultui suorũ idolorũ seruiebant, de publico alimoniã administrari, & ab omnibus oneribus liberos fuisse, scribit Romanus Pontifex; quod multo magis in repub. Christiana competere debere sacræ fidei censoribus exploratissimum est. faciunt quæ tradit Guido Papæ decisio. 83. incipien. Die decima quarta. *& alij, quos breuitatis causa omitto.*

Inquisitores & eorũ res ab omnibus oneribus sunt immunes.

Num. 4. g ¶ Quibus litteris sic obtentis, accedat ipse Inquisitor ad Archiepiscopum, &c.] *Hodie qua ratione hoc fieri debeat, dixi paulo antea in principio huius cõmentarij: & conuenit penitus doctrina concilij Biterrensis cap. 1. quam supra etiam citaui.*

Ibidem. Nemo creditur delegat[us] nisi delegationem probet.

b ¶ Poterit & merito, &c. in suo officio molestari, ac etiam retardari, & requiri ne amplius procedat.] *Et causa in promptu est, quia nemo creditur delegatus, nisi probet delegationem. cap. cum in iure. de offic. delegati. itaque si virtute mandati sibi facti procedere cupit, mandatum ostendere, & probare debet. de quo vide quæ eleganter & copiose tradit Conradus Brunus lib. 1. de legationibus, cap. 8.*

Forma litterarum vocandi officiales temporales, vt compareant coram Inquisitore.

7 FRater N. &c. ordinis a Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sancta sede Apostolica delegatus, venerabilibus & dilectis in ciuitate tali, vicario, balliuo ac consulibus: Salutem, & mandatis b nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire.

CVM Propter inquisitionis hæreticorum nobis iniunctum officium, & etiam propter vestrum, habeamus super negotijs fidei vnà vobiscum aliqua pertractare: idcirco auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, & iniuncti nobis officij, vos & quemlibet vestrum rogamus & requirimus per præsentes (quamuis possimus præcipere & mandare) sed de promptitudine zeli vestri in causa maxime fidei minime dubitantes, quatenus omnibus negotijs prætermissis, die tali, quæ computabitur talis dies, mensis talis, & hora tali, ad talem locum domus fratrum Prædicatorum talis loci certa ratione ad nos personaliter veniatis. Datum in tali loco, die tali, talis mensis, anno tali.

8 Comparentes adhortetur ad præstandum iuram.

Quòd si comparuerint, Inquisitor verbis exhortetur eos, quatenus præstent ei iuramentum corporale, de defendenda Ecclesia contra hæreticos iuxta posse & officium suum, faciendo eis legi per notarium prædicta capitula seu decretales in vulgari. Quibus factis, vt magis appareat de iustitia & eorum obedientia, monebit eos, ac requiret in præsentia proborum, & maxime personarum ecclesiasticarum, quatenus faciant antedicta per litteras tenoris sequentis.

IN TIT. DE FORMA LITTERArum vocandi officiales temporales, vt compareant coram Inquisitore.

COMMENT. 11.

QVoniam multis Pontificum rescriptis (de quibus in 2. par. copiose egit Eymericus) A iubentur quarumlibet ciuitatum magistratus iurare ad nutum Inquisitorum se inuiolabiliter obseruaturos quascumque leges aduersus hæreticos editas, & expurgaturos ciuitates suas ab hæretica prauitate, & capturos hæreticos, & præstituros ipsis Inquisitoribus auxilium, consilium, & fauorem; quos si prædicta præstare renuerint, possunt Inquisitores compellere per ecclesiasticas censuras: propterea Eymericus quo ratione ea iuris præcepta ad praxim reuocentur, industria singulari propositis exemplis edocet. addita præterea forma absolutionis, ab eisdem censuris, vt cuncta ad amussim B intelligantur, idque vsque ad titulum de instruendo vicario, seu commissario.

a ¶ Ordinis prædicatorum.] *Fratres ordinis Prædicatorum in his semper nominantur, quia initio delegatæ inquisitionis contra hæreticam prauitatem, hi cum fratribus Minoribus ordinis B. Francisci huic muneri fuerunt præfecti, quod vsque in hodiernum diem exercent adhuc in vniuersa fere Italia.* Num. 7.

b ¶ Et mandatis nostris, immo verius Apostolicis.] *Obseruandus est hic modus, quem scribendo Inquisitores vsurpant, quo ideo vtuntur, quo-* Modus scribendi Inquisitorum.
C *niam Pontificis summi personam repræsentant, vt notat Abbas in cap. sane. de offic. delegati. & Campegius apud Zanchinum cap. 8. quod ad amplam eorum dignitatem spectat. is autem scribendi modus desumptus videtur ex rescripto quodam Innocentii IIII. incipiente:* Orthodoxæ fidei, *circa finem ibi:* Si vero nostris in hoc, immo potius Apostolicis acquiescere monitis non curauerint, & cetera.

Forma litterarum requirendi officiales temporales vt præstent iuramentum.

D

FRater N. &c. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sede Apostolica delegatus specialiter; Venerabilibus, vicario, balliuo, ac consulibus talis ciuitatis, seu loci: Salutem, & mandatis nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire. 9

E CVM A statutis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & præsertim super negotijs fidei, in qua eiusdem matris Ecclesiæ fundamenta à domino nostro Iesu Christo posita dignoscuntur, & firmiter stabilita, nullus vere catholicus debeat deuiare, sed potius secundum eius officiũ promouere totis viribus & complere: idcirco nos frater N. ordinis Prædicatorum prouinciæ talis, à sede Apostolica specialiter delegatus, auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, & iniuncti nobis officij: Vos venerabiles Iuratos, Balliuum, Subballiuum, Vicariũ, & subuicarium ciuitatis talis, generaliter, & quemlibet

quemlibet vestrum singulariter monemus per A præsentes, & requirimus de præsenti, quatenus præstetis ad sancta Dei Euangelia (vt est iuris) publice iuramentum, de [a] obseruandis Imperatoris Federici legibus, & statutis super negotio fidei editis, & hæreticæ prauitatis, secundum formam & modum per nos secundum statuta Ecclesiæ exprimendum. Si autem (quod absit) contempseritis, & renueritis mandatis Apostolicis & nostris in hoc negotio obedire; denuntiamus vos per nos mucrone anathematis feriendos, & vestris publicis officijs spoliandos in posterum etiam, & priuandos, secundum Apostolica & canonica statuta. Datum, & cetera.

10 Consentientes genuflexi iurabunt. *Quibus litteris eis lectis, si prædicti officiales taliter requisiti consenserint ac se velle dixerint præstare antedictum iuramentum, præstabunt, ibidem, vel in Ecclesia publice, vel in loco, de quo videbitur: præfatum autem iuramentum præstabunt flexis genibus libro Euangeliorum stante ante eos, & ipsis officialibus ponentibus manus ad librum prædictum per verba, & formam tenoris sequentis.*

Num. 9. IN TIT. DE FORMA LITTERA- C rum requirendi officiales temporales, vt præstent iuramentum.

COMMENT. III.

Federici leges cōtra hæreticos multi Pontifices confirmant.

[a] DE obseruandis Federici legibus super negotio fidei editis.] *Tulit has leges Federicus Patauij, easque promulgauit 22. die Februarij indictione 12. prima incipit:* Commissi nobis cælitus, *secunda:* Inconsutilem. *tertia:* Patarenorum. *quarta:* Catharos. *has multi Pontifices Romani olim inuiolabiliter obseruari iusserunt. Innocentius IIII. rescripto incipiente:* Cum aduersus. *Vrbanus IIII. alio incipiente:* Licet ex omnibus. *Alexander IIII. & alij, vt constat ex litteris Apostolicis, quas in fine huius operis imprimendas curauimus, vbi & has leges habes insertas, & earum nonnullas nunc primum in lucem editas. tandem Bonifacius octauus easdem leges iussit obseruari, vt patet in c. vt inquisitionis. §. 1. de hæret. lib. 6. huius rei hoc loco non immemor Eymericus hanc clausulam prudentissime apposuit.*

Item leges quaslibet iubent obseruari. *Nec modo ad obseruandas Federici leges, sed etiam ad quælibet alia statuta tam ecclesiastica quàm sæcularia cogi possunt sæculi magistratus per Inquisitores hæreticæ prauitatis vt constat in primis ex duobus rescriptis. Innocentij IIII. incipientibus:* Orthodoxæ fidei. *quæ sunt impressa in bullario litterarum Apostolicarum, cauitque etiam nominatim concilium Biterrense cap. 31. in hæc verba:* Vt autem adiuuāte Domino hæresis melius extirpetur & citius: fidesque plantetur in terra, statuta & iura per sedem Apostolicam, eiusque legatos, ac principes super his edita, faciatis plenissime obseruari. *hæc ibi. Ad hoc autem per cēsuram ecclesiasticam cogi possunt, vt in præcitatis Innocentij IIII. rescriptis continetur.*

Forma præstandi canonicum iuramentum de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem.

NOs talis Vicarius talis ciuitatis 11 vel loci, & talis subuicarius, & talis balliuus, & talis subballiuus, & tales consules, vel Iurati ciuitatis talis, vel loci, ad requisitionem & monitionem venerabilis præfati domini Inquisitoris fratris N. tanquam veri fideles & obedientes Ecclesię sanctæ Dei: promittimus & iuramus per hæc sancta quatuor Euangelia coram nobis posita, & per nos corporaliter tacta, quòd fidem Domini nostri Iesu Christi, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenebimus, & teneri faciemus, seruabimus & seruari faciemus, & ipsam contra omnes pro viribus defendemus; ita quòd hæreticos; credentes, fautores, & receptatores, ac defensores eorum; nec non diffamatos, vel suspectos de hæresi psequemur, & capiemus, seu capi faciemus quandocunque poterimus; & accusabimus, & denuntiabimus Ecclesiæ, vel Inquisitoribus, si alicubi sciuerimus eos esse, vel aliquem de prędictis, prę̄sertim cum fuerimus requisiti. Item [a] quòd non committemus balliuias, saionias, vel aliqua officia publica, quibusuis nominibus cēseantur, alicui de huiusmodi personis pestiferis, vel suspectis ac diffamatis de hæresi: nec alicui, cui impositum fuerit ratione criminis hęresis, vel aliàs prohibitū ab Inquisitoribus, vel à iure, quòd publicis officijs non fungatur: nec eos vti prædictis, nec tenere publica officia permittemus. Item [b] quòd nullum de prædictis recipiemus, nec habebimus in nostra familia, vel consortio, vel seruitio, nec in nostro consilio scienter: & si forte contrarium factum fuerit ignoranter, illos postquam ad notitiam nostram per Ecclesiam, vel Inquisitores hæreticæ prauitatis, vel eorum Commissarios peruenerit, protinus expellemus: & quòd in his & in alijs, quæ ad officium inquisitionis hæreticæ prauitatis pertinent, erimus obedientes Deo & Romanæ Ecclesiæ, & Inquisitoribus eiusdem hæreticæ prauitatis iuxta officium & posse nostrum: sic nos Deus adiuuet, & hæc, super quibus iuramus, sancta Dei Euangelia manibus proprijs per nos tacta.

12 Recusantes admoneantur, &c. *Si autem fortasse lectis dictis officialibus litteris antedictis, ac sic verbo litteratorie requisitis spatium deliberandi petierint, & tandem recusauerint præstare iuramentum antedictū: tunc transactis aliquibus paucis diebus Inquisitor requiret eos, vel requiri faciet sub pœna excommunicationis, per litteras tenoris sequentis.*

IN TIT.

Num. 22. IN TIT. DE FORMA PRÆSTANDI canonicum iuramentum de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem.

COMMENT. IIII.

Hoc etiam canonicum iuramentum præstandum olim sanciuit concilium Biterrense cap. 32. vbi singillatim expressit, quæ in hoc iuramento contineri debeant. quæ quoniam claram lucem sunt loco huic allatura, non duximus omittenda. habet autem concilium ita: Adiecto in iuramento Comitum, Baronum, Rectorum, & Consulum, ac Bailliuorum ciuitatum, ac aliorum locorum, quòd fideliter & efficaciter, cum ab eis fuerit requisitum, Ecclesiam contra hæreticos & eorum complices adiuuabunt, iuxta officium & posse suum, & de terris suæ iurisdictioni subiectis bona fide pro viribus exterminare studebunt vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos. *hactenus ibi.*

Iuramẽtum magistratuũ quid contineat, cũ iussu Inquisitorũ iurant.

In statutis Vrbis Romæ lib. 1. cap. 7. de iuramento Senatoris de hac quoque re ita cauetur. Senator statim cum Capitolium ascenderit ad officium exercendum, iuret in manibus Conseruatorum ad sancta Dei Euangelia, &c. Inquisitoribus hæreticæ prauitatis contra hæreticos, quandocunque fuerit requisitus, fauorem, & auxilium præstare, &c.

Illud monebo posse, ac debere Inquisitores pro temporum varietate, ac hæresum pullulantium qualitate adijcere in hoc iuramẽto eas clausulas, quas opportunas iudicauerint; veluti nostris tẽporibus se adiuuaturos Ecclesiam contra Lutheranos, Caluinistas, & ceteros hæreticos quibuscunque nominibus censeantur: possunt autem huiusmodi iuramenti formulæ facile ab eruditis concipi, nunc fusioribus, nunc breuioribus verbis, dummodo in substantia complectantur, quæ à concilio Biterrensi præscribuntur. eiusdem quoq; iuramenti meminit Zanchinus tract. de hæret. cap. 37. eum videto.

[a] ¶ Item quòd non cõmittemus balliuias, sayonias, vel aliqua officia publica, &c. alicui de huiusmodi personis pestiferis, &c.] *Hæc clausula est etiam valde necessaria, & propterea nullo modo fuit omittenda. desumpsit eam (vt credo) Eymericus ex concilio Tolosano cap. 16. in quo ita sancitum est:* Inhibemus etiam ne prælati, barones, milites, seu quicunque domini terrarum hæreticis, vel credentibus eorum, bailliuias, seu administrationes suarum terrarum committant. *hæc ibi. Hinc enim quot incommoda oriantur, testantur passim maiorum exempla, quibus ob breuitatem valere iussis, id solum commemorabo, quod Laurentius Surius memoriæ prodidit in commentarijs historiæ sui temporis: ait enim Martinum Lutherum hominem pestilentem, & cum antiquis hæresiarchis facile conferendum, & ad omnia mala natum, Vormatiam à Cæsare Carolo V. euocatum data fide publica, dummodo in itinere à prædicandis hæresibus abstineret, ideo contra Cæsaris edi*

Hæreticis aut credentibus, & ceteris similibus non sunt administrationes committendæ.

A *ctum fecisse, & impunitum euasisse, quoniam Cæsaris caduceator, qui fuerat missus ad conducendum Lutherum, hæretica labe infectus erat, Lutheroque tacite fauebat; quod si Cæsar resciuisset, potuisset tunc Lutherum perdere. Cauendum est ergo diligentissime ne vllæ penitus administrationes hæreticis, aut etiam suspectis de hæresi committantur. idem quoque cauit concilium Biterrense cap. 28. quod paulo post referam. huc spectant quæ dixi supra par. 2. super quæst. 53. & 57. quæ ad hunc locum illustrandum sunt apta.*

B Iam Bailliuiæ & sayoniæ voces sunt vulgares. *Prima, Gallicana, qua significatur potestas eorum, qui exercent iudicum decreta & ministeria, siue eorum qui imperia iudicum exequuntur, quales sunt apparitores, lictores, & ceteri administri. Altera est Hispana antiqua, quæ indicatur officium satellitum, apparitorum, seu ministrorum ipsorum iudicum, seu magistratuum criminalium, quos Itali vocant sbirros. perinde est ergo ac si diceretur, non faciemus ministros, eos qui male de fide sentiant, aut hæreticis faueant: siue non præficiemus tales officijs publicis aut honorificis administrationibus: nam per illud verbum, bailliuias, id quoque potest*

Bailliuiæ & sayoniæ, quid significent.

C *significari, vt videtur indicare concilium Biterrense cap. 28. ibi:* Et ne Bailliuias seu administrationes teneant.

[b] ¶ Item quòd nullum de prædictis recipiemus, nec habebimus in nostra familia, vel consortio, vel seruitio, nec in nostro consilio sciẽter.] *Desumptum valde prudenter ex concilio Tolosano, & concilio Biterrensi, in quorum primo cap. 16. ita scriptum est:* Sed nec eos (*scilicet hæreticos, aut eorum credentes*) aut etiam aliquos diffamatos de hæresi, vel quos credunt de hoc esse suspectos, in sua familia, vel suo consilio, habere,

Hæretici, aut suspecti nõ debẽt esse in familia, aut consilio potentum.

D vel retinère præsumant. *hæc ibi. In Biterrensi vero cap. 28. idem cauetur his verbis:* Et ne bailliuias, seu administrationes teneant, nec sint in consilijs, vel familijs potentum, &c. *Sunt hæc valde insignia, & diligentissime perpendenda in hac hæresis causa: nec vllus est in hac praxi locus, qui non habeat reconditam eruditionem: defuit Eymerico stylus elegans, sed non prudentia, & profunda rerum cognitio, cum nihil fere dicat, quod probatis auctoritatibus non nitatur, quamuis eas ipse non citet; quo magis miror quorundam istiusmodi fortasis sententiam, asserentium*

E *hæc omnia vel abijsse iam in desuetudinem, vel facile contemnenda, cum meliora excogitari possint, quod nusquam putarem audiendum.*

Forma

Forma litterarum requirendi, & monendi officiales temporales, vt præstent iuramentum sub pœna excommunicationis.

13 FRater N. ordinis Prædicatorum in talibus terris, seu dominio talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, venerabilibus & in Christo nobis dilectis, tali Vicario, tali Balliuo, tali Subballiuo & talibus Consulibus talis ciuitatis, vel loci: Salutem & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

Cum omnes renati fonte baptismatis, & præsertim domini temporales, consules, officiales & aliarum prouinciarum, ciuitatum, castrorum & locorum rectores, & regimini præsidentes, teneantur in defensione sanctæ fidei orthodoxæ, & extirpatione prauitatis hæreticæ, iuxta posse & officium suum Ecclesiam adiuuare, si fideles haberi cupiunt, & tales à ceteris reputari; & hoc iurare cum ab Episcopis, vel Inquisitoribus fuerint requisiti, si vitare cupiunt graues & multiplices pœnas iuris, prout docent canonica instituta: Et nos qui ad ciuitatem talem venimus causa fidei, & existimus de præsenti, habemusque in ea nonnulla fidei ardua negotia peragere pro sancta fidei defensione, & extirpanda hæretica prauitate; quod facere commode nequimus nisi vestrorum inuocato auxilio brachij sæcularis: Ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte: Vos & vestrum quemlibet requirimus & monemus, ac monendo in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis in iure contentis præcipimus, & mandamus, quatenus post tres dies naturales proxime & immediate sequentes, quorum primum pro primo, secundum pro secundo, & tertium pro tertio termino & peremptorie, ac trina monitione canonica assignamus; scilicet die tali proxime & immediate sequenti veniatis in terram talem, & tali hora, & in tali loco coram nobis corporaliter † compareatis, & corporale † iuramentum ad sancta quatuor Dei Euangelia ibi nobis & coram nobis præstetis, iuretis; & promittatis, quòd toto tempore vestri regiminis in officio memorato fideliter & efficaciter, cum à nobis fueritis requisiti, Ecclesiam contra hæreticos & eorum complices adiuuabitis, bona fide, iuxta officium & posse vestrum. Et nihilominus [a] quòd inuiolabiliter seruabitis, & seruari facietis in terris vestræ iurisdictioni ac regimini subiectis, constitutiones contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores ipsorumque filios, & nepotes à sede Apostolica promulgatas, ac etiam approbatas. Si autem (quod Deus auertat) nostrorum monitorum, mandatorum, & præceptorum, immo verius Apostolicorum immemores extiteritis, & rebelles præfatis nostris monitis, & mandatis, infra prætaxatum vobis terminum non parendo, sciatis vos & vestrum quemlibet, sic rebellem, contumacem & inobedientem, vel sic rebelles, contumaces, & inobedientes nobis, immo reuera Ecclesiæ sanctæ Dei, excommunicationis sententia innodatum, & innodatos: quam excommunicationis sententiam in vos, & vestrum quemlibet, sic inobedientem, contumacem & rebellem nobis; immo sanctissimo nostro Papæ, nunc vt extunc, & tunc vt ex nunc, vestra contumacia exigente & iustitia requirente in his scriptis sententialiter promulgamus. Notificantes, quòd si permiseritis vos præfata nostra sententia innodari, procedemus cõtra vos ad pœnas alias debitas grauiores, & ad incursionem earundem, prout ius & iustitia suadebunt. Datum sub nostro sigillo, die tali, mẽsis talis, anno tali, ac loco tali.

† al. personaliter
† al. personale

Quibus litteris præsentatis, si infra eis terminum assignatum comparuerint, & iurare consenserint, iurent secundum formam superius expressatam. Si autem non comparuerint, elapso dicto termino, publicentur excommunicati, & publicari mandentur in Ecclesia cathedrali, saltem per litteras tenoris sequentis. 14

Si non obediuerint declarentur excomunicati.

IN TIT. DE FORMA LITTERARUM requirendi & monendi officiales temporales, vt præstent iuramentum sub pœna excommunicationis.

COMMENT. V.

MVltis rescriptis Apostolicis conceditur Inquisitoribus, vt possint sæculares magistratus compellere per censuram ecclesiasticam ad præstandum iuramentum, & de custodiendis legibus in hæreticos editis, & de extirpandis eisdem è terris suis: nam, vt cetera omittam, Innocentius IIII. rescripto incipiente: Orthodoxæ fidei. *hanc illis apertissime tribuit facultatem ibi:* Si vero nostris in hoc, immo potius Apostolicis acquiescere monitis non curauerint, ipsos ad id per censuram ecclesiasticam, appellatione remota cogatis. *hæc ibi: quæ qua ratione debeant ad praxim reuocari, opportune docet hoc loco Eymericus.*

Num. 13. Magistratus sæculi compelli possunt ab Inquisitoribus ad præstandum iuramentum.

[a] ¶ Et nihilominus quòd inuiolabiliter seruabitis, &c. constitutiones contra hæreticos, &c.] *Multæ sunt Pontificum extrauagantes in fine huius operis impressæ, quibus præcipitur sæculi magistratibus, vt constitutiones & leges contra hæreticos latas obseruent. Innocentius IIII. sæpe cauit per bullam incipien.* Orthodoxæ fidei. *item per bullam incipien.* Ad extirpanda. §. *statuimus. vbi ita scriptum est:* Statuimus vt Potestas seu Rector, qui ciuitati præest, vel loco alij ad præsens, aut pro

pro tempore præfuerit in futurum in Lombardia, Romaniola, vel Marchia Teruisana, iuret præcise & sine tenore aliquo attendere inuiolabiliter & seruare, & facere ab omnibus obseruari toto tempore sui regiminis, tam in ciuitate vel loco sui regiminis, quàm in terris suæ ditioni subiectis, omnes & singulas tam infrascriptas, quàm alias constitutiones & leges tam canonicas, quàm ciuiles editas contra hæreticam prauitatem: & super his præcise obseruandis recipient à quibuslibet sibi in potestaria vel regimine succedentibus iuramenta: quæ qui præstare noluerit, pro Potestatibus vel Rectoribus nullatenus habeantur. *hactenus ibi. Huc quoque spectat quod sanciuit Bonifacius Octauus in cap. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.*

Forma denunciandi excommunicatos prædictos officiales.

15 FRater N. ordinis prędicatorum, &c. Inquisitor, &c. dilectis nobis in Christo curatis clericis talis Ecclesiæ cathedralis, ad quem, vel quos præsentes peruenerint: Salutem & mandatis nostris, immo verius, & cetera.

Vobis, & cuilibet vestrum notum facimus tenore nostrarum præsentium litterarum, quòd die tali de mense tali, & de anno tali, assistentibus nobis talibus ac in tali loco, vocauimus ad nos venerabiles talem Vicarium, & talem Subuicarium, talem Balliuum, & talem Subballiuum, & tales Consules talis ciuitatis, vel loci, & requisiuimus verbo prius, postmodum litteratorie: quatenus præstarent nobis iuramentum (vt tenentur) secundum canonicas sanctiones, quòd quandocunque per nos requirentur, vt Ecclesiam contra hęreticos, & eorum complices adiuuarent bona fide, & iuxta officium & posse suum, & cetera facerent, quæ in dictis litteris continentur. Cumque parere noluerint, vt tenentur, requisiuimus eos ac monuimus, & requiri ac moneri sub pœna excommunicationis fecimus, quatenus dictum iuramentum præstarent infra certum eis terminum assignatum, vt patet per nostras litteras tenoris sequentis. *Inferatur tota immediate littera antedicta, & continuetur sic:*

Verum cum talis Vicarius, vel Consules, ac Balliuus, &c. antedicti: nostris præfatis monitis & mandatis, immo verius Apostolicis, non paruerint cum effectu, contemnendo præstare petitum iuramentum canonicum antedictum, propter quę antefatam excommunicationis sententiam incurrerunt, vt contumaces nobis & rebelles, immo verius sanctissimo domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei: ideo auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, vobis & cuilibet vestrum dicimus, & in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis præcipimus, & mandamus, quatenus tali die proxime venienti, & in omnibus & singulis alijs diebus Dominicis & festiuis, & tandem † quousque à nobis oppositum habueritis in mandatis, populo denuntietis in tali Ecclesia vel tali, in Missa maiori, quando maior erit ibi multitudo populi atque cleri, prædictos talem & talem fore per nos excommunicatos, & tanquam vere excommunicatos vitetis, & faciatis ab alijs euitari, tantum & tamdiu, donec de absolutione eorum legitime vobis constet. Et has nostras reddatis latori præsentium cum subscriptionibus vestris, continentibus diem & horam receptionis vestræ in signum mandati completi, positis in eisdem. Datum sub nostro sigillo, die tali, mensis talis, anno tali, & loco tali.

† al. & tādiu

16 *Quibus denuntiatis, si præstare voluerint iuramentum canonicum antedictum, præstabunt secundum formam in antea expressatam, & absoluentur à sententia excommunicationis, iniuncta* [a] *eis aliqua dura pœnitentia arbitraria salutari: vtpote quòd certis diebus Dominicis, vel festiuis, habeant stare dum Missa maior dicitur, & populi maior fuerit multitudo, in porta Ecclesiæ, vel in gradibus ante altare, capucio & sotularibus depositis, tenendo in manu cereum tanti ponderis, offerendum sacerdoti Missa terminata, seu diuino officio celebrato. Vel quòd hoc faciant omni vel certo tempore, quando contigerit Inquisitorem pro fide sermonem facere generalem. Vel iniungatur alia pœna, de qua magis videbitur expedire, per modum tenoris sequentis.*

Pœnitentia publica iniūgēda talibus si resipiscāt.

IN TIT. DE FORMA DENVNtiandi excommunicatos prædictos officiales.

COMMENT. VI.

[a] INiuncta eis aliqua dura pęnitentia arbitraria salutari.] *Optime dicit*, arbitraria: *quoniam licet ob id quia reuersi fuerint, euitauerint pœnas, de quibus in c. ad abolendam. §. penult. & in c. excommunicamus. §. moneantur. de hæret. & in authent. si vero dominus. C. de hæret. vbi interpretes: nihilominus ob delictum præcedens puniendi sunt. & quia tunc pœna non est à iure taxata, propterea arbitrio iudicantis relinquitur imponenda. cap. de causis. extra de offic. deleg. & tradit Panormitanus in cap. admonet. de renuntiat.* Num. 17.

Hæ vero pœnæ de quibus hoc loco Eymericus, non debent acerbæ videri, cum delictum fuerit grauissimum: nam non obedire Inquisitori in his quæ ad fidem spectant, ingens scelus est. poterunt autem aliæ mitiores excogitari, veluti copiosa eleemosyna, pij loci ædificatio, & similes, dummodo delictum non maneat impunitum, & ceteri timere discant.

Quibus pœnis & qualiter puniendi magistratus, qui Inquisitoribus nō obediūt.

Illud

Illud tamen est hic diligentissime obseruandum, in puniendis magistratibus multa prudentia opus esse, & cauendum est, ne illi superbia efferantur, & magis peccent, ac in grauiores errores incidant. quamobrem priusquam ad has angustias, & difficultates perueniatur, conari debent Inquisitores salubribus monitionibus eos commonere ad obediendum & parendum mandatis Ecclesiæ, & raro censeo agendum cum ipsis imperiose.

Meminerint Inquisitores se imbelles esse, ac egere sæcularium magistratuum auxilio, quorum propterea amicitiam & beneuolentiam debent sibi conciliare. Ceterum cum ad has tandem ventum est calamitates, vt illi obedire renuant, & propterea sint puniendi, tutius est inferioribus Inquisitoribus, vt superiores consulant; vt generales Inquisitores, summusue Pontifex statuant quid in tam graui causa agendum esse videatur.

Atque hoc est maxime obseruandum in liberis ciuitatibus, in quibus principes & magistratus nullum dicunt se recognoscere superiorem: in his enim raro poterũt Inquisitores suam omnem iurisdictionem exercere; secus in illis, in quibus minores magistratus superiores recognoscunt, & illi fidei ardenter fauent: in his enim hæ pænitentiæ, de quibus hic Eymericus, iniungi poterunt, quas & nos quandoque imponi vidimus.

Iam qua ratione procedi debeat contra dominos temporales, qui nolunt Inquisitoribus obedire, traditur copiose in rescripto Innocentij IIII. incipiente: Ad extirpanda. *Et docent breuiter Simancas de catho. instit. tit. 23. nu. 8. & 9. & Repertorium Inquisitorum verbo, dominus. & alij.*

Forma absoluendi prædictos à sententia excommunicationis.

18 Nam [a] dicti excommunicati flectentes genua iurabunt stare mandatis Ecclesiæ: & [b] post statim dicetur per Inquisitorem & alios ibi præsentes Psalmus Miserere mei Deus. vel: Deus misereatur. vel aliquis alius. Quo dicto, dicetur kyrieel. Christeel. kyrieel. Pater noster. Et ne nos, &c.

Saluos fac seruos tuos.

Deus meus sperantes in te.

Dominus vobiscum.

Et cum spiritu tuo. Oremus.

PRÆTENDE Domine famulis tuis dexteram cælestis auxilij, vt te toto corde perquirant, & quæ digne postulant assequantur.

Præsta, quæsumus domine, his famulis tuis dignum pænitentiæ fructum, vt Ecclesiæ tuæ sanctæ, à cuius obedientia deuiauerant delinquendo, dono tuæ gratiæ reformẽtur. Per Christum dominum nostrum.

Et addat Inquisitor:

A Et nos auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, absoluimus vos, & vestrum quemlibet à sententia excommunicationis maioris, qua fueratis per nos legitime innodati, pro eo quia contumaciter recusaueratis ad nostri requisitionem præstare canonicum iuramentum, de sancta Ecclesia defendenda contra hæreticam prauitatem: & restituo vos & quemlibet vestrum sacramentis Ecclesiæ: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amẽ.

Et [c] dicetur eis sic: Vos iurastis stare mandatis Ecclesiæ, & nos mandamus vobis sub virtute iuramenti per vos præstiti, quatenus pro pænitentia salutari vos singulis diebus Dominicis faciatis hoc vel illud. Iniungetur eis pænitentia salutaris prout honori fidei videtur melius expedire. 19 Quod expediens visum fuerit mandetur illis.

B

Quibus absolutis, mandabitur prædictis rectoribus Ecclesiarum, qui eos excommunicatos denuntiauerunt, quatenus eos de cetero habeant pro absolutis; nec deinceps hac de causa eos vitent, nec faciant ab alijs vitari: sed potius eos ad diuina admittant, & admittere faciant, prout ante per litteras tenoris sequentis. 20 Curet Inquisitor vt pronuntientur absoluti.

C

IN TIT. DE FORMA ABSOLuendi prædictos à sententia excommunicationis. Num. 18.

COMMENT. VII.

[a] IAm dicti excommunicati flectentes genua iurabunt stare mandatis Ecclesiæ.] *Valde prudenter Eymericus hoc loco regulis iuris semper hærens, admonet, quid fieri debeat ab absoluente, & quid sit præstandum ab absoluto, vt beneficium absolutionis impendatur.*

D *Primum ergo est, vt qui absoluendus est, antequam beneficium absolutionis consequatur, iureiurando promittat, se subiturum & facturum eam pænitentiam, quam Ecclesia, seu iudex Ecclesiæ nomine sibi iniunxerit. potest autem hoc iuramentum bifariam ei per Inquisitorem præscribi. Primo vt dicat ita:* Ego iuro me pariturum mandatis Ecclesiæ. *vel ita:* Ego iuro quòd stabo, & obediam mandatis tuis. *Quod aperte colligitur ex c. ex tenore. de senten. excom. ibi:* Mandamus itaque, quatenus recepto ab eo iuramento, quòd tuo debeat mandato parere, ipsum vice nostra à E sententia, qua tenetur, absoluas. *hæc ibi. Atque hoc postremum fieri posse dixit ibidem Archidiaconus. quæ sententia in hoc grauissimo crimine vera est. nec pertimescat qui absoluitur iurare de parendo mandatis iudicis: quoniam iudex non debet sibi postea iniungere iniqua mandata, nec absolutus est obligatus nisi ad iusta, rationabilia, possibilia, & honesta mandata exequenda. argumen. l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. & tradit Hostien. in dicto cap. ex tenore. de sent. excommuni. & paulo post dicemus in hoc eodem commentario.* Iuramẽtum de parẽdo mandatis Ecclesiæ præstã dum ab eo qui absoluitur.

Sed antequam ad cetera progrediar, id quod est scitu dignissimum in hac causa in primis est indagandum: Iuramẽtum de stãdo mã-

datis Ecclesiæ quando exigendum.

dum: *Quando scilicet requirendum est iuramentum de stando mandatis Ecclesiæ. ac primum hoc generaliter videtur verũ, ab omni redeunte ad Ecclesiæ gremium exigendum esse hoc iuramentum, maxime vero ab illis, qui suspicionẽ hæresis quamcunque contraxerunt, & abiurant; cum nulla abiuratio fiat, in qua abiurantes non præstent hoc iuramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, seu Inquisitoris, nam inter abiurãdum præter cetera profitentur ac spondent se subituros omnem pænitentiam, quam pro delictis decreuerint Inquisitores iniungere.*

Ad hæc, obseruandum est, eos qui circa fidem delinquunt, bifariam posse Ecclesiam offendere. primo, male solum credendo, ac etiam hæreses euulgando: secundo, cum præter malam credentiam, alia quoque facinora adiungunt, vt si Ecclesias comburant: imagines deleant: catholicos interficiant, & his similia perpetrent. Si primo modo delinquant, & reuertantur priusquam ab excommunicatione absoluantur, potest Inquisitor si vult exigere ab ipso redeunte non modo iuramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, verum etiam cautionem & fideiussores sub pœna pecuniaria de parendo mandatis, & pœnam exigere si non pareat. Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. num. 9. vers. poterit insuper. & Repertorium Inquisitorum verbo, cautio. §. cautionem. quod euidentius probatur per rescriptum Innocentij IIII. incipiens: Cum per nostras. *relatum inter litteras Apostolicas in fine huius operis. sed in terminis hoc cauit Alexander IIII. rescripto incipiente:* Super extirpatione. *quod Zanchinus & Repertorium præcitatis locis tribuunt Innocentio IIII. tametsi eius etiam esse potuerit.*

A pecuniariis pænitentiis quatenus abstinẽdum.

At quamuis hoc possint Inquisitores, honestius tamen est ab huiusmodi recipiendis cautionibus sub pœna pecuniaria abstinere, ne quid potius auaritiæ occasione, quàm religionis amore facere videantur, vt monuit valde salubriter concilium Narbonense cap. 17. in hæc verba: Ab huiusmodi enim pecuniarijs pænitentijs, & exactionibus vobis est abstinendum pariter & parcendum propter vestri ordinis honestatem. *hæc ibi.*

Non tamen ambigo interdum tutißime hoc fieri posse, præsertim cum illi, qui reuertuntur auari sunt & tenaces, qui facile à peccando abstinebunt, ne pœnam pecuniariam, ad quam se obligauerunt soluant: quod etiam videtur monuisse concilium Narbonense cap. 13. ibi: Ab ipsis talibus ac tantis exactis securitatibus, præter iuratoriam cautionem, quòd timore pœnæ temporalis, ab excessu simili debeant coerceri. *hæc ibi. Quod explicat erudite Zanchinus tract. de hæreticis cap. 19. dum docet quando possint Inquisitores pœnas indicere pecuniarias.*

Absoluẽdus præstet damni dati reparationem si potest.

Quòd si secundo modo deliquerunt, de stricta iuris ratione non prius videntur recipiendi, nec absoluendi, quàm præstiterint sufficientem damni dati valorem & reparationem iuxta proprias facultates. c. porro. & c. parochianos. de sentent. excom. ibi. Eos monere debes ac inducere, vt ijs quos læserunt congrue satisfaciant. *& ibi:* Ipsosque faciatis sicut excommunicatos arctius euitari, donec læsis congrue satisfaciant. *Tradunt ibi Panormitanus & alij communiter, & Syluester copiose in summa verbo, absolutio. 3. nu. 3.*

Si vero statim præstare non potest illati damni reparationem vel ob inopiam, vel ob alias causas, data cautione idonea, pignoratitia videlicet, aut fideiussoria de satisfaciendo vbi poterit, aut peruenerit ad pinguiorem substantiam, erit absoluendus. c. Odoardus. de solutio. c. ex parte. el primero. de verbo. signifi. sin autem idoneam cautionem præstare nequiuerit, fortaßis ob inopiam; tunc iuratoriam exhibebit, & absoluetur. argumento c. si presbyter. 26. q. 6. atque hæc quidem præstanda videntur à redeuntibus ad Ecclesiæ gremium: quamuis aliquando, vel ob contritionem vehementem, humilitatem, lacrymas, vel ob alias causas remitti multa poßint pænitentibus & condonari, quæ arbitrio prudentis Inquisitoris relinquuntur.

b ¶ Et post statim dicetur per Inquisitorem, & alios ibi præsentes Psalmus, &c.] *Hoc est altetum quod exigitur ad absoluendum excommunicatum redeuntem, nempe, vt ab eo qui habet potestatem absoluatur, præmissa oratione Dominica, & alijs consuetis orationibus; addita solita & vsitata absolutionis formula, de qua hic Eymericus. adde Gratianum in c. cum aliquis. 11. q. 3. eleganter Burchardus lib. 11. decretorum, cap. 8. ex quo totus hic locus lumen accipiet. & c. à nobis. el segundo. circa finem, de senten. excom. ibi:* Absolutionis autem forma seruetur, vt fiat cum pænitentiali psalmo, & tam oratione Dominica, quàm alia consueta. *hæc ibi.* Num. 18.

Excommunicatus quo modo absoluendus, qui virgis molliter percutitur.

Quod vero Inquisitores hodie vbique laudabiliter obseruant, dum absoluunt redeuntes, quos virgis molliter percutiunt, quamuis nullo iure cautum esse videatur quod ego sciam; id tamen obseruant Hostien. & alij in dicto cap. à nobis. & Syluester in sum. verbo, absolutio. 3. num. 4. & alij, quod & seruandum est.

c ¶ Et dicetur eis sic: Vos iurastis stare mandatis Ecclesiæ, & nos mandamus vobis, &c.] *Hoc est postremum, quod excommunicato iam absoluto iniungitur: nempe id, ad quod se per iuramentum obligauit de parendo Ecclesiæ, vel Inquisitoris mandatis.* Num. 19.

In mandatis iniungendis quid obseruandum.

In his autem mandatis iniungendis multa sunt diligenter obseruanda; sed hoc est præcipuum, ne iniusta & irrationabilia, aut probabiliter loquendo, impoßibilia mandet: nam ab his posset iuste absolutus appellare. c. vlti. de pactis. cap. vt debitus. de appellatio. tradit Syluester verbo, absolutio. 3. num. 4. vers. quartum est, vt absoluens. nam qui sic iurat, non adstringitur nisi ad iustum mandatum. argumento c. causam quæ de electio. & c. veniens. de iureiuran. in quo valde prudens debet esse Inquisitor, ne mandata pænitentem perturbent, atque in desperationem potius quàm humilitatem & pænitentiam inducant. quod facile præstabis; si

bit; si iuxta qualitatem delicti & delinquentis, pœnitentias iniungat: ita vt seni non indicat ieiunia; aut peregrinationes: nec pauperi copiosas eleemosynas, aut similia peragat, quæ penitus dissentanea indicentur.

Quæ mandata sint iusta. *Illa autem mandata æquissima sunt censenda, quæ aduersantur ei delicto, quod pœnitens commisit; vt ei qui prædicando male dixerat de fide, iniungatur quòd publice eam laudet, vt dixi supra parte 2. super cap. inter sollicitudinem. §. præcipias insuper. Ei qui noluerat ieiunare, orare, aut diuina officia audire, vt ieiunet, oret, audiat: quia medicina morbo debet esse contraria. de quo singularis extat Zanchini doctrina tract. de hæret. cap. 20. nu. 2. & Repertorij Inquisit. verbo, pœnitentia. quod etiam docuit apertissime Romanus Pontifex in dicto c. ex tenore. de senten. excom. vbi ei qui manus violentas in clericum coniecerat, præcipitur, ne amplius conijciat in hæc verba:* Sibique in virtute iuramenti præcipias, ne de cetero in clericum, monachum, vel alicuius religionis Conuersum manus inijciat violentas. *hæc ibi. Sed & alia quoque poterunt imponi, quæ magis vtilia, & honori fidei apta indicabuntur: quod arbitrio Inquisitorum est relinquendum.*

Forma denuntiandi præfatos officiales absolutos ab excommunicatione.

21
Frater N. ordinis, &c. Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis talibus talium Ecclesiarum rectoribus, seu curam animarum gerentibus, Salutem & mandatis nostris, & cetera.

VOBIS, & cuilibet vestrum notum facimus per præsentes, quòd tales, quos de mandato nostro, immo verius Apostolico, denuntiastis publice fore per nos excommunicationis vinculo innodatos, ac euitastis, & euitari fecistis merito vt decebat, pro eo quia nolebant iurare coram nobis, quatenus Ecclesiam Dei defensarent contra hæreticam prauitatem; absoluimus ab excommunicationis præfatæ contra eos sententijs per nos latis, pro eo quia (vt debebant) mandatis nostris antefactis humiliter paruerunt: ac vt requisiti fuerant defensare Ecclesiam bona fide, & iuxta posse suum, ad sancta Dei quatuor Euangelia iurauerunt: idcirco vobis dicimus & mandamus, quatenus eos de cetero non vitetis, nec faciatis ab alijs euitari. Datum, & cetera.

22 Contra contumaces ad grauiora procedatur. *Si autem per duos, aut tres menses talem sententiam excommunicationis in causa fidei sustinuerint animo indurato, aggrauentur processus; & mandentur denuntiari excommunicati publice in Ecclesijs antedictis, & hoc accensis candelis in terram proiectis, vel in aqua extinctis, & campanis pulsatis semel, vel pluries in hebdomada, seu in die: & hoc per litteras tenoris sequentis.*

Forma litterarum aggrauandi prædictos, cum candelis extinctis, & campanis pulsatis.

Frater N. &c. ordinis prædicti &c. Venerabilibus, & dilectis in Christo nobis, curatis talis Ecclesiæ, seu curam animarum gerentibus in eadem, Salutem, & mandatis nostris, & cetera vt prius. 23

CVM Crescente contumacia, crescere debeat ipsa pœna secundùm canonica instituta: & nos frater N. Inquisitor præfatus, talem & talem, seu tales, eorum contumacia exigente excommunicauerimus, & excommunicatos vobis mandauerimus denuntiare in causa fidei orthodoxæ, pro eo quia recusarunt de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem præstare canonicum iuramentum: & tales per vos de nostro mandato excommunicati, denuntiati fuerunt per menses tot, nec parere voluerunt, nec velint nostris præfatis monitis, ac mandatis, immo verius Apostolicis; & contumaciter sustinuerint per dictos menses & in præsentiarum sustineant animo pertinaci: Ideo vobis & cuilibet vestrum in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, quatenus continuando dictam iniunctam vobis per nos denuntiationem de præfatis excommunicatis, eosdem excommunicatos denuntiando, candelas † ardentes vos ibi habêtes, in terrã proijciatis, seu in aqua, vel aliàs coram populo extinguatis, & campanas pulsetis, seu pulsare faciatis ab alijs quolibet die semel: & tamdiu præcipimus auctoritate Apostolica vos facere supradicta, quousque à nobis oppositum habueritis in mandatis, &c. Datum, &c.

† vide cap. debent. xi. q.3.

24 Resilientes à contumacia absoluantur. *Si autem propter prædictas denuntiationes resilierint à contumacia antedicta, & præstiterint præfatum canonicum iuramentum in forma antedicta, absoluantur à dicta excommunicatione, iniuncta eis duriori quàm prius pœnitentia arbitraria salutari: in qua pœnitentia adiungatur semper aliquid, quod directe cedat ad honorem fidei Christianæ.*

25 Contra obstinatos vlterius procedendum excomunicando participãtes cum eis. *Vbi autem nec sic voluerint resilire à contumacia antefata, sed sustinuerint dictas excommunicationes, & denuntiationes cum candelis extinctis, & campanis pulsatis, per aliquos menses, poterunt aggrauari processus, & excommunicari cum sibi participantibus aliquibus, de quibus magis visum fuerit; per formam tenoris sequentis.*

illo auctore reperiant ex tali, vel tali causa oriri vehementem suspicionem: nam plurimum semper sunt & personarum & causarum circumstantiæ considerandæ, ex quibus interdum vehemens suspicio, interdum leuis, interdum vero nulla orietur, vt in eo qui retinet libros prohibitos ostendi supra hac 2. par. super cap. fraternitatis. §. ex supradictis. & seq. & in ceteris causis idem est considerandũ, ne quid vnquã durius quam postulat æquũ, statuatur.

QVÆSTIO LVII.

De diffamatis de hæresi.

Summarium.

1 *Diffamati de hæresi qui dicantur.*
2 *Diffamatis canonica purgatio est indicenda, etiam si per testes infames sint delati:*
3 *Et apud malos ac viles sint infamati:*
4 *Siue ab æmulis ortum habuerit infamia.*

QVinquagesimaseptima quæstio est: Diffamati de hæresi; qui sunt?

1 Ad hanc [a] respōdemus, quòd illi dicuntur de hæresi diffamati, de quibus est publica vox & fama, & communiter apud omnes simplices, quòd talem hæresim prædicauerint, seu defensauerint, vel aliàs illi adhærent.

2 Et talibus [b] est purgatio canonica indicenda, iuxta c. Inter sollicitudines. extra de purg. cano. Nec [c] refert an fuerint infamati per graues & bonos testes, an per infames & viles: vtpote per periuros & hæreticos, vt in c. Accusatus. §. licet. extra de hæret. lib. 6. per excommunicatos, & in crimine participes, vt in c. In fidei fauorem. per Iudæos & infideles, vt in c. Contra Christianos. eod. tit. & lib. qui omnes in hoc crimine ad testificandum admittuntur.

3 Refert ne an sit infamatus de hoc crimine apud bonos & graues, vel apud viles & vitijs irretitos? certe non, quantum ad indicendam purgationem, sicut nec ibi, quantum ad condemnationem. Nunquid est maior labes hæresis infamia, quàm hæresis ipsa? certe non, quantum ad indicendam purgationem; Grauius est forte conuictum de ipso crimine, quàm de criminis infamia volitante. Si ergo creditur criminosis in illo, nunquid plus in isto? certe sic. Et in probationem huius, cap. Inter sollicitudines. & cap. Excommunicamus. præalleg. & allega. cap. Vt officium. & cap. Inquisitores. & omnia alia eo. tit. lib. 6. loquuntur de infamatis de hæresi indistincte, nullam facientia penitus mentionem, an apud bonos & graues, vel apud malos & viles fuerint infamati.

4 Nec [d] refert etiã an infamia habuerit ortum ab æmulis, vel amicis nec in hoc crimine, nec in alijs, postquam habuerit initium à qualitati-

A bus facti & conditionibus, vt est textus rotundus extra de purg. cano. c. Accedens. Sufficit enim quòd sint publice infamati ad hoc quòd eis purgatio canonica indicatur, in quam si non consenserint, sunt anathematis gladio feriendi: & si per annum in excommunicatione persti terint, sunt velut hæretici condemnandi, vt habetur clare eod. lib. 5. c. Excommunicamus 1. §. qui autem.

IN QVÆSTIONEM LVII.
De diffamatis de hæresi.

B COMMENT. LXXXII.

MAteriam huius quæstionis tractant Locatus in opere iudiciali verbo, diffamati. & Repertorium Inquisitorum verbo, diffamatus. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 11. nu. 3. & ibi Campegius, ac alij competentibus locis. Est autem frequens etiam in hoc tribunali diffamationis vsus, cum ex diffamatione Inquisitores inquirere possint in diffamatos de hæresi, & propterea quid sit in hoc articulo obseruãdum explicat hic luculenter Eymericus.

[a] § Ad hanc respondemus, quòd illi dicuntur C de hæresi diffamati, de quibus est publica vox & fama, &c.] *Concilium Tolosanum cap. 16. §. illos autem. in hæc verba describebat diffamatos de hæresi:* Illos autem debent pro diffamatis habere, contra quos publica fama clamat, vel de quorum diffamatione apud bonos & graues coram Episcopo loci legitime cõstiterit. *hæc ibi. & quomodo quis dicatur diffamatus, tradit etiam Bartolus in l. turpia. §. 1. num. 3. ff. de legat. 1.*

Qui dicuntur de hæresi diffamati.

[b] § Et talibus est purgatio canonica indicẽda, &c.] *Qualis autem ritus debeat in hac purgatione indicenda obseruari, tradit copiose Eymericus par.* D *3. in 2. modo processum fidei terminandi: vbi dixi copiose.*

Diffamatis iniungitur purgatio canonica.

Purgatio vero diffamatis tãtum iniungitur: nam, si præter infamiam alia suspicionum hæresis adessent indicia, abiuratio quoque esset imponenda, vt docuit Eymericus 3. par. in 7. modo processum fidei terminãdi, de quo quid sit sentiendum dicam ibi. & de purgatione canonica egi etiam supra in hac 2. parte super c. inter sollicitudines.

[c] § Nec refert an fuerint infamati per graues & bonos testes, an per infames, & viles.] *Sed hic videtur aduersari concilium Tolosanum paulo an-* E *tea relatum, quod postulare videtur testes graues & bonos ad probandum diffamationem alicuius super hæresi, cum Eymericus hic dicat parum referre, an testes apud quos est infamia de aliquo, sint integri nec ne. Hæc controuersia ita mihi breuiter videtur dirimenda, vt diffamatio, aut infamia de hæresi perfecte probetur, duo testes boni & graues sufficiunt, vt differui infra par. 3. num. 78. & ita videtur intelligendum concilium Tolosanum paulo antea relatum: & vbi sic fuerit probata diffamatio contra aliquem, pœna ordinaria erit diffamatis de hæresi iniungenda. id est, illa quæ talibus iure solet iniungi; qualis est canonica purgatio. quòd si testes*

Vbi infamia per testes integros probatur, pœna ordinaria plectitur reus, aliàs secus.

si testes fuerint viles & infames, licet contemnendi non sint, ad hoc vt ex dictis eorum ad inquirendum procedatur; duo tamen ex illis non videntur sufficientes ad hoc vt diffamato pœna ordinaria imponatur, sed mitius erit tractandus, nec ad purgationem subeundam erit cogendus, nisi plenior probatio accedat, & alia indicia & adminicula simul cum diffamatione concurrant; quoniam duo testes solum minus idonei in causis, in quibus ad testificandum admittuntur, nunquam sufficiunt ad hoc, vt ex dictis eorum reo pœna ordinaria imponatur, vt late docui infra parte 3. super quæst. 64. vbi ita cum communi Doctorum sententia interpretor iura hoc loco ab Eymerico allata. Nam quamuis Inquisitor nullam hæresis infamiam à quibuscunque ad se delatam contemnere debeat; non tamen putare debet eã æque probari per testes minus idoneos, atq; per graues, & omni exceptione maiores.

Hac ergo ratione intelligenda & temperanda mihi videtur auctoris sententia hoc loco, ne quid durius contra aliquem statuatur.

§ Nec refert etiam an infamia habuerit ortum ab æmulis, &c.] At contrariũ videntur concludere communiter Doctores. Gãdinus tractat. de malefic. tit. quomodo cognos. de malefi. per inquisitionem. Practica Papiensis in forma inquisitionis. verbo, non quidem à maleuolis. quod probat aperte textus in cap. qualiter & quando 2. de accusatio. ibi: Non quidem à maleuolis. & in cap. licet Heli. de Simonia.

A quibus oriri debeat infamia, vt pœna ordinaria reus plectatur.

Et Eymericus quidem hic aperte concedere videtur diffamato de hæresi canonicam purgationem esse indicendam, etiamsi infamia originem habuerit ab æmulis & inimicis: quæ sententia simpliciter accepta, iuxta ea quæ paulo antea dicebamus, tenenda non videtur: sed cum ab inimicis & æmulis orta est infamia, ea plane sufficiet ad dandum initium inquisitioni, non tamen ad canonicam purgationem iniungendam: quia, vt dixi, sicut pœna ordinaria imponenda non est ob dicta duorum testium minus idoneorũ, eodem modo non videtur iniungẽda quotiens ab æmulis & inimicis initiũ duxit. quòd si plures testes minus idonei affuerint, aut à multis æmulis profluxisse infamia videatur, si verisimilia dicant, tunc purgatio canonica imponi poterit, & pœna quælibet alia ordinaria: atque hæc videtur esse non obscura Eymerici sententia hoc loco ob illa verba: Postquam habuerit initium à qualitatibus facti, & conditionibus. sed hæc omnia plenius probantur à nobis in 3. parte, super tit. de modo continuandi processum per inquisitionem, & super quæst. 64.

Atque hæc sunt in hac causa diligentissime considerada, ne quid durius, quãm postulat æquum in reos vllo tempore statuatur. eadem cum Eymerico præcitatis locis senserunt Locatus & Campegius, quæ vel ita sunt intelligenda, vel respuenda.

Quomodo autem probetur infamia, per quos & quales effectus producat; dixi infra par. 3. versi, & fama probata. nu. 80.

Ex locis suspectis oriri diffamatio contra aliquẽ in eo commorantem.

Adhæc, ne quid desideretur, quod huic loco lucem afferre possit, obseruandum est, diffamationem de hæresi quandoque oriri aduersus aliquos ex eo quòd in locis diffamatis de hæresi aut suspectis versati fuerint, ex quibus inde ad nos accedunt: in quibus quid sit obseruandum his maxime temporibus eleganter docuit synodus Salisburgensis superioribus annis celebrata, constitutione 6. cap. 2. in hæc verba: Eos quoque obseruare debent Parochi, qui ex hæreticorum locis, siue de hæresi suspectis veniunt, singulorumque dicta, & facta animaduertant; ac de eorum vita, consuetudine, & ratione cognoscant; & si qua de ijs suspicio fuerit, ordinarium admoneant. hactenus ibi.

De obseruãdis illis, qui ex locis suspectis de heresi adueniunt.

Postremo illud est hic addendum, quod valde salubriter cauit olim concilium Tolosanum cap. 16. §. sed nec eos. ne videlicet Prælati, Barones, aut quicunque alij Domini terrarum, diffamatos de hæresi, vel suspectos in familia, aut consilio suo habeant in hæc verba: Sed nec eos, scilicet hæreticos, aut hæreticorum credentes, aut etiam aliquos diffamatos de hæresi, vel quos credunt de hoc esse suspectos, in sua familia, vel suo consilio habere vel retinere præsumant. hæc ibi. Quod non modo intelligendum puto postquam damnati sunt, & in iudicio legitime constitit de infamia & suspicione, verum ante sententiam: nulli enim quacunque hæresis suspicione, aut infamia notati magistratus gerere debent, vt dixi supra hac eadem parte super quæst. 52. §. quidam namque sunt.

QVÆSTIO LVIII.

De Relapsis.

Summarium.

1 *Qui dicantur proprie relapsi, & quòd labuntur aliqui in hæresim, aliqui in fautoriam.*
2 *Relapsorũ in hæresim casus quatuor. Primus; siquis incidat in eam, quam abiurauit.*
3 *Secundus: si labatur in hæresim, quam abiurauit vt vehementer suspectus.*
4 *Tertius: si post abiurationem hæresis generaliter labatur in hæresim aliã ab abiurata.*
5 *Quartus: si postquam abiurauit vt hæreticus, deducat, visitet hæreticos: & cetera.*
6 *Relapsi præfati tradendi omnes brachio sæculari.*
7 *Casus dubij, in quibus Papa esset consulendus.*

Qvinquagesimaoctaua quęstio est: Relapsi qui sunt; & si hæretici habendi sunt?

1 Ad hanc respondemus, quòd illi proprie dicuntur relapsi, qui prius fuerunt lapsi; vnde relapsi, quasi iterũ lapsi. Labi enim est dupliciter: nam aliqui labuntur in hæresim, aliqui in fautoriam hæresis. Labuntur autem in hæresim, qui in illa deprehenduntur, iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. de hæret. lib. 5. siue deprehendantur

tur facti euidentia: siue confessione propria: A
siue testium productione legitima, iuxta glos. super allegato c. & §. & verbo, deprehensus. & de verb. signifi. c. Super quibusdam. Labuntur autem in fautoriam, qui hæreticos receptant: defensant: sententiam, iudicium, vel processum fidei directe vel indirecte impediunt, iuxta c. Vt inquisitionis. per totum.

2 Ergo & relapsi sunt in duplici genere: quidam enim sunt relapsi in hæresim: & sunt casus quatuor, in quibus aliqui dicuntur proprie in hæresim relapsi.

Primus casus est: quando quis incidit in il- B
lam hæresim, quam antea abiurauit, vt deprehensus in eadem, vt in c. Ad abolendam. §. præsenti. & §. illos quoque. Vtpote, deprehensus est quidā in hanc heresim incidisse, quòd Christus non est natus de Virgine: abiurauitque illam: & post in eandem abiuratam deprehensus est recidisse: relapsus est, & vt talis animaduersione debita puniendus, iuxta c. alleg.

3 Secundus casus est: quando quis non est deprehensus, sed est vehementer suspectus de aliqua hæresi, seu errore, & abiurat eandem tanquam vehementer suspectus: si post talem abiu- C
rationem deprehēsus est in eandem abiuratam hæresim incidisse, relapsus debet censeri quadam iurisfictione, & tanquam relapsus habendus est, vt patet in c. Accusatus. in prin. de hæret. lib. 6. Vtpote. suspectus est quis habitus vehementer; sed non deprehensus, quòd credat Christum non esse natum de Virgine, & abiurat illam heresim vt vehementer suspectus; postmodū deprehenditur quòd incidit in heresim abiuratam: relapsus est, & vt talis puniendus, iuxta c. alleg. Secus si abiurauerat vt leuiter suspectus: Nam si post abiurationem talem incidit in ean- D
dem heresim abiuratam, licet ex hoc sit grauius puniendus, non tamen debet relapsorum pœna puniri. patet eod. c. §. si autem leuis.

4 Tertius casus est: quòd quando quis deprehensus est, vel vehementer suspectus est, quòd incidit in aliquam heresim, & post abiurat non solum illam, immo simpliciter & generaliter omnem; postea deprehēditur in illam in quam inciderat, vel in aliam quamcunque, relapsus est, vt patet in cap. Accusatus. §. eum vero. de hæret. lib. 6. Vtpote, quis est deprehensus, seu vehementer suspectus de hac hæresi, E
quòd Christus non resurrexit, & abiurauit non tantum illam hæresim, immo omnem; si post talem abiurationem deprehendatur in hac hæresi, quòd Christus ad cælos non ascendit, relapsus est, iuxta c. allegatum.

5 Quartus [a] casus est: quis hæresim abiurauit, de cuius lapsu ante abiurationem constabat; vtpote, quia fuerat deprehensus: vel post [b] constitit; vtpote, quia abiurauerat vt suspectus vehementer, & post constitit quòd ante abiurationem lapsus fuit; si post huiusmodi abiurationem hæreticos deducat; visitet: seu associet aut dona vel munera eis donet, vel mittat: seu fauorem eis impendat, qui excusari non possit; merito debet iudicari relapsus, vt patet in c. Accusatus. §. ille quoque.

6 Et omnes [c] isti relapsi siue pæniteant siue non, sine vlla audientia sunt tradendi brachio sæculari animaduersione debita puniendi: Est verum, quòd si non pæniteant, sunt tradendi vt hæretici pertinaces; si autem pæniteant, sacramenta Pænitentiæ & Eucharistiæ non sunt eis denegāda, vt patet in c. Super eo. de heret. lib. 6.

7 Quidam [d] vero sunt relapsi in fautoriam; vtpote, quia fautoriam abiurarunt, & post in abiuratam fautoriam relabuntur; iuxta concilium Tarraconen. relapsi habentur.

Si autem ita est, & an intelligatur si relabantur in aliam fautoriam, vel eandem: & an sint isti vel illi; vel isti & non illi tradendi curiæ sæculari vltimo supplicio feriendi, iura non loquuntur clare.

Eodem [e] modo si quis diffamatus de aliqua hæresi canonice se purgauit, & post incidat in eandem, vel aliam; an sit realiter, vel iurisfictione, vel aliàs relapsus sic, vt pœna relapsis debita puniatur, iura non loquuntur clare; licet c. Ad abolendam. §. illos quoque. & c. Excommunicamus. §. adijcimus. videatur dicere, quòd qui post purgationem reincidit, quòd sæculari iudicio sine vlla audientia est tradendus; sed loquitur indistinctè: Vnde puto Papam in huiusmodi consulendum.

IN QVÆSTIONEM LVIII. De Relapsis.

COMMENT. LXXXIII.

Postrema hæc tractatio huius partis, in qua de relapsis disseritur, valde frequens est in hoc sacro tribunali, occurruntque interdum in ea quæstiones perdifficiles. Eymericus hic more suo singulariter persequitur quæ ad eam cognoscendum spectant. de ea disseruit idem quasi aliud agens supra hac eadem parte q. 40. num. 3. & seq. & q. 55. num. 13. & seq. quibus locis ideo nihil addidimus, quoniā ex proposito hic agebat auctor de relapsis, circa quos qualis praxis debeat obseruari, docuit idem abunde 3. par. in 9. & 11. modo processum fidei terminandi. & rursus alia plura huc spectantia adiunxit in eadem 3. par. q. 99. & seq. De relapsis qui differentiae sint.

Iam qui de hæreticis agunt, nulli omittunt hanc tractationem. Zanchinus de heret. cap. 16. Campegius apud Zanchinum cap. 17. Repertorium & lucerna Inquisitorum verbo, relapsus. Locatus in opere iudiciali verbo, relapsi. Calderinus tract. de forma procedendi contra inquisitos de heresi in rubrica, De hæreticis relapsis. Simancas de catho. instit. tit. 57. idem in enchyridio tit. 60. Albertinus tract. de agnoscendis assertio. quæst. 25. num. 25. & seq. Ioannes Royas in singularibus fidei, singula. 173. idem tract. de heret. par. 2. assertio. 41. Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 2. de iusta hæreti. punitio.

tio. Syluester in summa verbo, hæresis. 1. quæst. 9. num. 15. & in legibus Hispaniæ septipartitis par. 1. l. 60. tit. 6. & copiose Montaluus in l. 1. partitæ 7. tit. 26. in 6. quæstione. Archidiaconus, Ioannes And. Geminianus & ceteri communiter in cap. accusatus. de hæret. lib. 6. Petrus de Palude lib. 4. sentent. dist. 13. quæst. 3. & alij alijs locis. ex quibus more nostro quæ ad illustrandum hunc locum attinent, mutuabimus: quamquam Eymericus & copiose, & perspicue satis loquatur.

Qui in iure dicantur relapsi.

Obseruandum est autem, hic tractari de illis relapsis, qui post abiuratas hæreses, iterum in hæreses incidisse conuincuntur; hi namque traduntur curiæ sæculari; non de illis, qui in eundem errorem iterum atque iterum labuntur, nulla pænitentia solemni interueniente, aut abiuratione, canonicaue purgatione iudicialiter facta. Si quis enim iterum atque iterum in varias, aut easdem hæreses labatur, nisi vere relapsus dici possit priusquam illas abiurauit; at puniri non debet velut relapsus, ita vt tradatur curiæ sæculari, dummodo velit vere pænitere: nam iure pontificio is hæreticus vere relapsus accipiendus est, qui post solemnem iudicialemque hæresum abiurationem relapsus fuerit. cap. accusatus. & ibidem Ancharanus de hæret. lib. 6. Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 2. de iusta hæret. punitio. Simancas de catho. insti. tit. 57. num. 2. & seq.

Duę relapsorum differentiæ explicatæ.

[a] ¶ Quartus casus est, quis hæresim abiurauit, &c.] *Libet clarius & apertius dicere quod hic Eymericus breuiter, paulo tamen obscurius tradit. sub hoc ergo quarto casu duæ relapsorum differentiæ continentur. Prima est eius relapsi, qui post abiuratam hæresim, de qua vere constitit ante abiurationem iudicialem, postea reperitur cum hæreticis communicare.*

Altera est illius, qui abiurauit vt vehementer suspectus, quia de hæresi tunc vere non constabat; post abiurationem vero, de hæresi constitit, quam abiurauit prius vt vehementer suspectus: is enim si post hæc cum hæreticis communicet, relapsorum pœna plectendus est. & ratio huius assertionis verissima illa est, quam tradunt Ancharanus in cap. accusatus. de hæret. lib. 6. in 2. notabili, & Paulus Grillandus tract. de hæret. q. 10. num. 1. quoniam per hanc secundam deprehensionem expressam declaratur animus illius, qui prima vice fuerat in mala opinione contra fidem Christi, in qua semper præsumitur continuasse vsque ad secundam deprehensionem: fingit enim ius istum à principio talem fuisse, qui postea talis esse conuincitur. argum. l. si quis adulterij. C. ad legem Iul. de adulter. super qua lege fundatur hæc fictio, seu præsumptio. quæ præsumptio cum sit iuris & de iure, non admittit probationem in contrarium, vt notant Doctores in cap. afferte. de præsumptio. & dixi plene supra in hac 2. par. super q. 55.

Atque hæ duæ relapsorum postremorum differentiæ continentur breuiter in dicto cap. accu-

A *satus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. & de postrema agens Ancharanus ibidem notabili 6. ait:* Nota in verbo, ille quoque. quòd sufficit post abiurationem constare de hæresi abiurata ad conuincendum aliquem vt relapsum super his, de quibus in textu. *hæc Ancharanus.*

[b] ¶ Vel post constitit; vtpote quia abiurauerat, vt suspectus vehementer.] *Hæc verba sunt notatu dignißima, quibus apertißime refellitur opinio Ancharani in dicto cap. accusatus. notabili 6. de hæret. lib. 6. & Matthæi de Afflictis in constitutionibus Siciliæ, tit. 1. de hæret. & patarenis. super constitutione: inconsutilem. notabili.*

Qui de leui abiurauit nō punitur vt relapsus, etiā si post abiurationē constet de hæresi, quam leuiter abiurauit.

B *18. vers. quid autem si contra. num. 32. asserentium, eum quoque esse censendum relapsum, qui de leui abiurauit, & postea vere constitit de illo crimine, de quo antea leuiter tantum erat suspectus: nam si post leuem abiurationem hæreticus, inquiunt, deprehendatur, relapsorum pœna plectendus erit. hæc enim opinio falsa est, neque vsquam est decreta, neque vsu recepta, & misericordiam excludit ab hoc sacro tribunali; nec vllam in hoc casu admittit differentiam inter abiurationem de leui, & de vehementi, quod apertißime aduersari videtur textui in dicto cap. ac-*

C *cusatus. §. 1. versi. si autem leuis. de hæret. lib. 6. Quam ob rem merito iam eam ante nos confutauit Ioannes Rojas in singularibus fidei, singulari 1. num. 26. in fine. & Simancas de cathol. instit. tit. 1. num. 19. & 20. & hanc sententiam quam amplectimur, profitetur hoc loco apertißime Eymericus, à qua nullo pacto est recedendum.*

Cur relapsos Ecclesia non recipiat.

[c] ¶ Et omnes isti relapsi, &c. sunt tradendi brachio sæculari.] *Cur autem relapsos Ecclesia non recipiat, etiamsi conuerti velint, docet con-*

D *cilium Narbonense cap. 11. in hæc verba:* Ex illos qui post abiurationem erroris, seu purgationem deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia relinquatis animaduersione debita puniendos, cum sufficiat tales per falsam conuersionem semel Ecclesiam decepisse. *hæc ibi. & dixi plura infra parte 3. super q. 99.*

[d] ¶ Quidam vero sunt relapsi in fautoriam: vtpote quia fautoriam abiurarunt, & post in abiuratam fautoriam relabuntur.] *Hæc est*

E *grauißima & perdifficilis quæstio, quæ pendet ex illa, quam differnimus paulo antea in hac 2. par. super q. 54. §. sic tales. & quamquam Eymericus in fine huius quæstionis, quem sequitur penitus Campegius apud Zanchinum tract. de hæret. cap. 17. dicat in his summum Pontificem consulendum esse; donec tamen definitio Papæ habeatur, quid mihi dicendum videatur breuiter explicabo.*

Qui ergo fautoriam hæreticis exhibitam vel impedimentum sacro officio præstitum abiurauit, si simul particulares aliquos errores, vel hæreses vt hæreticus abiurauit, & postea relabatur in fautoriam, siue eandem, siue à priori diuersam,

sam, plane relapsus erit iudicandus: nam talis proculdubio comprehenditur sub dispositione textus in cap. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. neque de hac facti specie videtur vlla esse dubitatio: & hic sine vlla misericordia tradendus est curiæ sæculari, etiamsi conuerti velit.

An qui relabitur in fautoriam, siue abiuratã siue aliam sit puniẽdus vt relapsus.

Sed tota difficultas huius quæstionis in altero capite versatur: An is scilicet relapsus sit dicendus, qui nullo errore, aut hæresi expressa, fautoriam, seu impedimentum in genere abiurauit: quod fieri sæpe potest, iuxta ea quæ scripsimus supra in hac 2. parte super quæst. 54.

Ac primum hic animaduertere oportet, hanc quæstionem non disputari in illis qui leuiter fauent, quoniam in his nulla dubitatio est, eos non fore plectendos pœna relapsis de iure debita: sed tantummodo in illis, qui magnopere fauent, & insigniter sacrum inquisitionis officium impediunt iuxta illas circumstantias, quas diligentissime enarrauit concilium Narbonense cap. 14. 15. & 16. relatum à nobis supra in hac 2. parte super quæst. 53. §. iam si nosse cupis. vt si quis captos & incarceratos præter iudicum ecclesiasticorum voluntatem à carcere liberet: condemnatos, & curiæ sæculari relictos, cum possit & debeat, non puniat: aut denique scienter & nequiter insignem aliam iniuriam in detrimentum fidei sacro inquisitionis officio irroget, vnde vehemens suspicio malæ credentiæ orta fuerit, quam de vehementi abiurauerit.

His ita positis prima fronte videtur dicendum, velut relapsos fore iudicandos eos, qui postea in hanc fautoriam abiuratam, vel in aliam similem, vel grauiorem relabuntur. Primum, quia hæc non videntur posse fieri sine scrupulo iniquæ societatis, non modo susceptæ cum personis, quibus tantopere fauent; verum etiam cum erroribus & hæresibus earundem personarum. Rursus, quoniam cum ex priori fautoria & impedimento orta fuerit vehemens suspicio hæresis (vt supposuimus) ea in secunda fautoria transire videtur in violentam, ex qua suspicione violenta tandem poterunt capitaliter condemnari, cum hoc postulet natura violentæ suspicionis, vt diximus in superioribus, & tradit glossa communiter recepta in cap. excommunicamus 1. §. qui autem. verbo, condemnantur. de hæret. relat. supra apud Eymericum par. 2. Quis enim dicat hanc secundam suspicionem non fuisse auctam, & in aliud genus suspicionis maioris non transiuisse? at non potest in aliam transire quàm in violentam: ex ea ergo poterunt condemnari. atque ex his redditur satis probabilis hæc sententia.

Altera huic aduersa, quæ tutior est, bifariam potest probari auctoritate, & ratione. Auctoritas est in concilio Tarraconensi relato supra apud Eymericum par. 2. pag. 234. vbi cum ageretur de pœnitentia relapsorum in fautoriam, dicitur: Pœnitentia illorum, qui sunt relapsi in fautoriam similiter erit solemnis, &c.

A *Ex quibus apparet apertissime sensisse concilium, relapsos in fautoriam non esse tradendos curiæ sæculari, aliàs non tradidisset pœnas pœnitentiales eis imponendas. Ratio vero huiusmodi est: Relapsi natura hoc exigit, vt de aliquo lapsu in hæresim vere constet ad hoc vt pœna relapsis debita puniatur. cap. accusatus. §. ille quoque de hæret. lib. 6. vbi communiter interpretes, traditque præ ceteris Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 2. de iusta hæreticorum punitione, & Simancas de catho. instit. tit. 57. num. 5. At qui relabitur in fautoriam abiuratam, vel in aliam diuersam,* B *in nulla hæresi expressa est deprehensus, vt supponimus: ergo non poterit dici relapsus, nec tradi curiæ sæculari. Hæc sunt, quæ iudicio meo pro vtraque sententia adduci possunt, ex quibus redditur valde dubia proposita difficultas.*

Si cui tamen sententia prima arriserit, caueat, ne quid propria auctoritate in re tam graui conficiat: nec temere in his, in quibus vita hominis periclitatur, dicant Inquisitores licere sibi interpretari statuta contra hæreticos edita, vt docet Eymericus 3. par. quæst. 85. & 86. ac proinde posse declarare. tales homines pœnis relapsorum C *plectendos; quamuis enim summo iure fortasis fieri posset, tutius tamen erit summum Pontificem, aut illustrissimum sacrosanctæ generalis Romanæ Inquisitionis Senatum consulere.*

Hoc vnum postremo adiungam, iustissimum & æquissimum mihi videri, eos qui non tantum semel, sed bis, aut pluries vel in abiuratam fautoriam, vel in alias relabuntur, absque misericordia tradendos fore curiæ sæculari: quoniam in his ob multiplicatos actus grauissima sunt, & quasi violenta perfidiæ indicia; & ob criminis totiens repetiti grauitatem liceret tunc secure leges D *transgredi, si hoc vere esset leges transgredi, quod non credo. Hæc tamen ita dixi, vt cuiuslibet viri docti & catholici meliora sentientis iudicio libenter supponam.*

§. Eodem modo si quis diffamatus de aliqua hæresi canonice se purgauit, & post incidat in eandem vel aliam, &c.] *Hæc est secunda quæstio, eaque etiam in hac causa valde difficilis, de qua non vno modo sensit multis locis Eymericus, quam disputaui infra 3. parte in secundo modo processum fidei terminandi.*

Postremo illud in fine huius disputationis, quæ E *suscepta est de relapsis, obseruandum est, quod canit Sanctissimus Dominus noster Paulus Papa IIII. anno Domini M.D.LV. per bullam incipien.* Cum quorundam hominum. *Dat. Romæ apud sanctum Marcum, septimo idus Augusti, Pontificatus sui anno primo. videlicet pro relapsis in hæresim haberi, & vt relapsos curiæ sæculari tradendos etiam in primo lapsu, omnes & singulos illos, qui asseruerint, dogmatizauerint, vel crediderint aliquem ex infrascriptis erroribus hæreticalibus, aut hæresibus, quæ in prædicta bulla referuntur in hæc verba:* Vel Deum omnipotentem non esse Trinum in personis, & incomposita

Quibus casibus possit quis velut relapsus tradi curiæ sæculari in primo lapsu.

incompositæ omnino indiuisaque vnitate substantiæ, & vnum vnamet simplici diuinitatis essentia: Aut Dominum nostrum Iesum Christum non esse verum Deum eiusdem substantiæ per omnia cum Patre, & Spirituſancto: Aut eundem secundum carnem non esse conceptū in vtero Beatissimæ semperque Virginis Mariæ de Spiritu sancto, sed sicut ceteros homines ex semine Ioseph: Aut eundem Dominum ac Deum nostrum Iesum Christum non subiisse acerbissimam crucis mortem, vt nos à peccatis & ab æterna morte redimeret, & Patri ad vitam æternam reconciliaret: Aut eandem Beatissimam Virginem Mariam non esse veram Dei matrem, nec perstitisse semper in virginitatis integritate, ante partum scilicet, in partu, & perpetuo post partum. *hactenus ibi. & post multa subdit rationem constitutionis, & pœnam in hæc verba:* Ex insuper cum errores, quos supra narrauimus ita graues & nefandi sint, vt illi, qui in eos decidunt, excusationem non habeant, sed subuersi potius atque immanes, quàm hæretici merito dici possint: Hac nostra perpetuo valitura cōstitutione sancimus, quòd tam illi qui hactenus in ipsos errores, vel eorū aliquem lapsi sunt, & infra supradictum termi-

A num non resipuerint, & ea, quæ supradiximus nō adimpleuerint, quàm omnes & singulę alij, qui in futurum in illos, vel illorum aliquem quomodolibet prolabentur, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existant, pro subuersis & relapsis in hæresim haberi, & vt relapsos curiæ sæculari tradi, & per ipsam curiam debitis pœnis in relapsos statutis puniri possint, in omnibus & per omnia perinde ac si vere & realiter in hæresim relapsi essent, & eos relapsos esse constaret.

B *hæc ibi.*

Alium præterea casum, in quo aliquis pro relapso habeatur, sanciuit idem Dominus Paulus Papa IIII. anno Domini MDLVIII. per bullam incipien. Cum ex Apostolatus officio. *quæ habetur inter litteras Apostolicas pro officio sanctissimæ Inquisitionis in fine huius operis, aduersus magistratus quoslibet & Dominos ecclesiasticos aut alios etiam sæcularem iurisdictionem habentes, qui*

C *in schisma, aut hæresim inciderint, aut schisma vel hæresim excitauerint, de quo cum alibi dixerim copiosius, nihil amplius hic disserendum putaui, & satis esse existimaui eum indicasse; & qualiter in eo sit procedendum series præcitatæ constitutionis continet non obscure.*

Finis Secundæ partis.

IN TERTIAM PARTEM DIRECTORII INQVISITORVM NICOLAI EYMERICI

PRÆFATIO ET ARGVMENTVM.

ORPVS Humanum mirabili quadam elementorum symmetria, & quasi consensione, atque concordia diuinitus constitutum, per varios casus & rerum diuersa accidentia, dissoluta ea consensione, ametriaque accedente, in tetras, infaustas, infelicesque calamitates & morbos labi & incidere quotidie conspicitur. ex his quidam medicorum peritia, & medicamentorum ope (iuuante tamen natura) longe lateque expulsi, sanitati cedunt, corpusque ipsum ante afflictum in pristinum constitutionis statum reuertitur, & conseruantium phamarcorum virtute munitum feliciter roboratur. Alij contra, humorum malignitate peccante adeo pestilentes existunt, vt prorsus incurabiles, totiusque remedij expertes efficiantur: qui (nisi vel ferro vel igni protinus occurratur) synceras sanasque partes sua innata malitia corrumpentes, & vicinitate deprauantes, paulatim totum corpus velut crudeles inimici, trucesque tyrannni, immani feritate atque sæuitia inuadentes, quasi diripiunt & depopulantur. his tamen vnicum remedium est ferro protinus resecare, iuxta illud:

. . . . sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur.

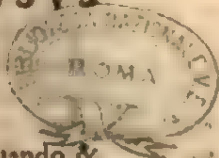
His prorsus similia in vitijs animi, morbis corporis longe crudelioribus & immanioribus, licet velut in claro speculo, aut aqua limpidissima contemplari: quorum quidam perturbant equidem mentem, rationemque præpediunt; at quia summa abest malitia, non omnino inficiunt corrumpuntue diuinam intellectus facultatem. Alij tamen tanta sunt iniquitate & malignitate affecti, vt quod est in homine pulcherrimum, excellentissimum, & prorsus diuinum auferant & extinguant. Inter hos est hæreseos crimen, morbus mentis & intellectus omnium fœdissimus, grauissimus, & pestilentissimus: qui quamprimum animum alicuius infeliciter inuaserit, primum fidem, ceteras deinde virtutes diuinas corrũpit, violat, aufert. Hoc tamen morbo ægrotantes sanantur interdum, fiunt tamen interdum sua culpa incurabiles. & omne remedij genus detractantes: at quia morbus est spiritalis, & proinde magis occultus & latens: ideo difficile sanatur, difficilius opportuna medicamenta inueniuntur, & omnium difficillime aptus medicus potest reperiri. Ceterum ne in hac parte, quæ omnium erat grauissima & vtilissima, reipublicæ Christianæ defuisse videretur Eymericus, vir, vt mihi videtur, ad fidei negotia prudenter & pie peragenda diuinitus natus, cum in superiori operis parte docuisset morbos, generaque morborum & ægrotorum, in quibus plantata fides aut quasi fracta fuerat & debilitata, aut violata omnino, & radicitus auulsa: nunc mirabili prorsus arte velut prudens medicus rem aggreditur magnam, præstantem, & fere omni humano ingenio maiorem. tradit enim quidquid ad deprehendendum hæreseos morbum occultum & latitantem exigitur: quidquid ad cognoscendam ægrotantium malitiam attinet: quidquid ad sanandos hæreticos requiritur, remedia omnia prudentissime cõmonstrat: Iudices violatæ religionis (qui sunt ad curandam & auellendam hæresim medici à summo Pontifice Romano destinati) instruit: vt intelligant, quos, quibus, & quando, & quomodo curare oporteat. Qua ratione ad salutem reuocati hæretici per pœnitentiales pœnitentias, quasi per medicinas salutares in sanitate debeant conseruari, demonstrat: & quomodo desperati & incurabiles, hoc est, pertinaces è consortio fideliũ eijciantur, ne vicinitate & morbi contagione proximos quosque fideles inficiant & corrumpant, diligenter ostendit: quales sint medicorum, hoc est, iudicum in hac re partes edocet: quæ ministrorum officia & munera tractat abunde. ita denique totam in hoc negotio procedendi seriem & ordinem ponit ob oculos, vt nullus futurus sit vel mediocriter eruditus, qui cum hunc laborem fuerit intuitus & secutus, non facile suo muneri & officio satisfaciat, & in sanctissimo Inquisitionis officio, non etiam possit sanctissime (vt decet virum inquisitorem) versari. Cuncta vero qua ratione (quod erat longe difficillimum) debeant ad praxim reuocari, singulari methodo ostendit. Tandem si quæ difficultates (quod sæpe contingit) in officio inquisitionis vel in iudicum personis, vel in ministrorum creatione & officio, vel in pœnis aut pœnitentijs iniungendis vel remittendis, vel temperandis; vel denique in alijs quibuscunque, quæ breui oratione recenseri non possunt, oriantur, opportune omnibus in fine huius operis, centum & triginta propositis quæstionibus occurrit Eymericus adeo feliciter, vt sæpe sim hominis ingeniũ, laborem vero & industriam in primis admiratus, qui eo tempore quo bonæ fere litteræ sepultæ iacebant, librorumque erat non parua penuria, potuerit tam felix, tam copiosum & eruditum opus absoluere. Iam in singulis edocendis non friuolis & caducis rationibus, sed vel apertis Pontificum summorum definitionibus, vel Conciliorum decretis, vel sanctorum Patrum dictis, vel probatorum Iurisperitorum grauibus sententijs & doctrinis vtitur: quæ res maiorem sibi honorem & operi auctoritatem merito est allatura. Ceterum singula qualia sint, series & ordo docendi abunde commonstrabunt.

INCIPIT TERTIA PARS DIRECTORII INQVISITORVM

Cum Commentarijs Francisci Pegñæ Sacræ Theologiæ & iuris vtriusque Doctoris.

TERTIA Pars huius Directorij officij inquisitionis est de practica huius officij; qualiter, scilicet, sit ipsum officium exequendum. & hic oportet tria videre. Nam primo videndum est, quomodo & qualiter inquisitionis processus hæreticæ prauitatis sit incipiendus. Secundo, quomodo & qualiter sit mediandus. Tertio, quomodo & qualiter sit fine debito terminandus.

QVOMODO ET QVALITER PROCESSVS IN CAVSA FIDEI EST INCIPIENDVS.

Inquisitori de nouo instituto quid agendum.

PRIMO est videndum, quomodo & qualiter processus in causa fidei est incipiendus. Vbi considerandum est, quòd quando Inquisitor est à domino nostro Papa, vel ab alio eius vice, de nouo institutus in aliquibus regnis vel terris:

1 In primis [a] debet se præsentare regi vel domino temporali illarum partium vel terrarum, in quibus est Inquisitor à sede Apostolica deputatus, & facere sibi de sua commissione Apostolica plenam fidem: & post eidem supplicare, & exhortari, quòd habeat eum, quo ad suũ officium commendatum, præstando sibi (cum opus fuerit) consilium, auxilium, & fauorem: Exponendo eidem, quòd ad hoc tenetur secundum canonicas sanctiones, si fidelis haberi cupit, (prout debet) & vitare vult multiplices pœnas iuris, quæ continentur in cap. Ad abolendam. de hæret. lib. 5. & in cap. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.

Inquisitor fidem Domino temporali de sua institutiõe faciat.

2 Quibus [b] factis, petere debet litteras saluaguardiæ, & protectionis à prædicto domino temporali, pro seipso Inquisitore, & eius socio, notario, & familia sua, ac bonis eorum: quæ officialibus illius domini dirigantur; & nihilominus quòd dicti officiales Inquisitori pareant in capiendo hæreticos, credentes, receptatores, defensores, fautores, ac de hæresi diffamatos; ac in executione facienda contra prædictos faciant omnia & singula, quæ ad eorum officium spectant, pro extirpanda hæretica pra- A uitate, & extollenda catholica fide, quando & quotiens ab Inquisitore, vel eius nomine fuerint requisiti. Et habeat ipse Inquisitor ab ipso rege vel principali domino tẽporali, si & prout melius poterit, huiusmodi litteras saltem in substantia & effectu tenoris sequentis.

Litteras fauorabiles ab eo impetrare studeat.

B

Forma litterarum domini temporalis, quas debet impetrare Inquisitor quando est nouiter institutus.

N. Dei gratia rex talis regni, dilectis & fidelibus vniuersis, & singulis officialibus nostris, & eorum loca tenentibus vbilibet infra dominium nostrum constitutis & constituendis, ad quos præsentes peruenerint: Salutem & dilectionem. 3

C CVM Religiosus dilectusque noster frater N. ordinis fratrum Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in regnis & terris nostro dominio subiectis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus pro Dei seruitio, & cultu, seu exaltatione sanctæ fidei orthodoxæ, vtque ipsum hæresis detestabile crimen à dictis partibus, quibus præsidemus (si forsan alicubi vigeat, siue inoleat) valeat extirpare, ad loca seu ad partes nostræ iurisdictioni subiectas, & vobis commissas declinare quandoque habeat, seu etiam proficisci: Nosque velut princeps catholicus,

tholicus, qui de manu Altissimi multa bona, variosque honores recognoscimus recepisse, in prædictis & alijs, quæ diuinum concernunt obsequium, ipsi Deo conditori omnium placere (vt conuenit) plurimum cupientes, intendamus, immo & velimus omnino fauorabilem dare locum, ipsumque Inquisitorem tanquam specialem Dei ministrum nostris prosequi gratijs & fauoribus opportunis: Ideoque vobis & vnicuique vestrum dicimus, & expresse præcipiendo mandamus, sub pœna nostræ gratiæ & mercedis: quatenus quotiescunque dictum fratrem N. Inquisitorem pro exercendo dictum officium, ad dicta loca seu partes vobis commissas contigerit se transferre, & pro vel super prædictis sæculare brachium inuocando, vestrum auxilium postulare; eundem [c] fratrem N. Inquisitorem fauorabiliter admittatis; capiendo seu capi faciendo quoscunque dictus Inquisitor de memorato facinore suspectos, diffamatos nouerit, seu etiam hæreticos quoscunque vobis duxerit nominandos: & captos etiã detinendo: & infra [d] iurisdictionem vestram ad locum, de quo dictus Inquisitor vobis dixerit †, deducendo: necnon pœna debita plectendo eosdem, sicut ipse decreuerit, & est heri consuetum: si videlicet quando, & quotiens, & prout Inquisitor vos duxerit requirendos. Vt autem [e] Inquisitor præfatus suum Inquisitionis officium securius & liberius exercere valeat, nostro suffultus præsidio & fauore, Inquisitorem eundem, eius socium, ac eius notariũ & familiam, res & bona eorum sub nostro speciali guidatico, custodia, & commenda ex nostra regali clementia benigne recipimus cum præsenti: Mandantes [f] vobis (vt supra) quòd guidaticum seu protectionem nostram huiusmodi dicto Inquisitori, eius socio, notario ac familiæ, & rebus eorum inuiolabiliter obseruando, nullam iniuriam, nullumque dispendium, grauamen, aut damnum aliquod eis inferri in personis aut bonis à quoquam permittatis: quinimmo prouideatis eisdem de securo conductu, & transitu, si & prout per iam dictũ Inquisitorem inde fueritis requisiti. Datum in tali loco, sub nostro sigillo in pendenti, tali die, mensis talis, anno tali.

† al. iniunxerit

Eymericus.

4 Prælatos locorũ adeat.

Quibus [g] litteris sic obtentis pariter & acceptis, accedat ipse Inquisitor ad Archiepiscopum seu Metropolitanum, Archiepiscopos seu Metropolitanos illius prouinciæ seu illarum prouinciarum, ad quam vel quas extitit deputatus, & de commissione Apostolica sibi in fidei causa facta, etiam faciat plenam fidem: & consimiliter se habeat ad omnes & singulos Episcopos, seu eorum vicarios illarum diœcesum, ad quas extitit deputatus, antequam in eorum diœcesibus suum officium exequatur: quòd de commissione sua eis fidem faciat certiorem. Nam aliàs si ante fidem factam suum officium exequatur, poterit [h] & merito A *tam per prælatos, quàm per dominos temporales in suo officio molestari, ac etiam retardari pariter et requiri ne amplius procedat, quousq; de commissione Apostolica sua eis fecerit plenam fidem.*

5 Litteras domini temporalis eius ministris ostendat.

Sicque fide facta, prælato illius diœcesis, in qua voluerit suum officium exercere, præsentet litteras præfatas domini regis, seu domini temporalis officialibus suis in illa dicta diœcesi, in qua disponit exequi suum officium antedictum, requirens eos, quòd iuxta mandatum eis factum, capiant vel capi faciant delatos de hæretica prauitate, ac faciant ea omnia, quæ ad eorum spectant officium, cum ab B *ipso Inquisitore seu eius nomine vel mandato fuerint requisiti.*

6 Iuramentũ, si visum fuerit ab illis requirat.

Sicque facta fide de sua commissione & prælato, & domino temporali, ac præsentato mandato dicti domini temporalis eius vicarijs, balliuis, seu alijs officialibus regimen habentibus, & potestatem capiendi & retinendi, quibuscuis nominibus censeantur, potest Inquisitor ipse, si vult, iuxta cap. Ad abolendam. §. statuimus. de hæret. lib. 5. & cap. Vt officium. §. statuimus. de hæret. lib. 6. exigere ac potere iuramentum ab officialibus prædictis domini temporalis, de defendenda Ecclesia contra hære- C *ticam prauitatem, & ipsi Inquisitori parendi iuxta officium ac posse suum: ac eos citandi quatenus coram eo compareant per litteras tenoris sequentis.*

IN TIT. INQVISITORI de nouo instituto, quid agendum, & tit. forma litterarum, &c.

Num. 1.

COMMENT. I.

Inquisitori ingresso in prouinciã sibi decretam quid primũ faciendum.

[a] IN primis debet se præsentare Regi, vel domino tẽporali, &c.] *Traditurus Eymericus* D *quæcunque ad peragẽdam hæresis causam spectãt, à iudice orditur, docens eum quid facere debeat cũ primum est institutus, acceditque ad gubernandam prouinciam sibi creditam. hunc vero locum tractãt etiam Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. num. 11. & Simancas de catho. instit. tit. 44. de ordine procedendi. nu. 1.*

Neque hic ordo discrepat à iure communi: nam in l. obseruare. ff. de offic. proconsulis. ita cauetur: Antequam vero fines prouinciæ sibi decretæ proconsul ingressus sit, edictum debet de aduentu suo mittere, &c. *Sed Eymericus in his* E *alterius fortassis sanctionis doctrinam sequitur: nam in concilio Biterrensi cap. 1. de hoc ordine obseruando ita sancitur:* Consulimus, vt intra terminos inquisitionis limitatæ vobis ad locum, de quo expedire videritis, iuxta mandatum Apostolicum declinetis, vt inquisitionem de illo, vel de locis alijs faciatis, cum tutum non sit vos ad loca singula declinare; atque ibi conuocatis clero & populo, & proposito verbo Dei, mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis litteris, quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis. *hæc ibi.*

Neque

Neque ab his differt admodum hodiernus vsus; nam Inquisitores quamprimum prouinciam sunt ingressi, litteras delegationis, quibus creati sunt Inquisitores, ostendere debent capitulo maioris Ecclesiæ, & consistorio ciuitatis, vt notum sit eos in crimine hæresis iudices esse. Conradus Brunus lib. 1. de legatio. cap. 8. & cauetur etiam in Hispanis prima instructio. Hispalen. cap. 1.

Num. 2.

Litteræ saluaguardiæ quæ dicantur.

b § Quibus factis petere debet litteras saluaguardiæ, &c.] *Sæpe monui, Eymericum in hoc opere vti solitum vocibus vulgaribus nationis nostræ. nam quod latini asylum vocant, Hispani* saluaguardiam *dicunt, Itali* franquiziam, *ergo per litteras saluaguardiæ, hic intellige tutrices & adiutrices litteras, seu, vt idem dicit, litteras protectionis, quibus iubetur exhiberi Inquisitoribus omnis immunitatis & fauoris plenus thesaurus.*

Num. 3.

Magistratus iussu Inquisitorum capere & custodire tenentur hæreticos.

c § Eundem fratrem N. Inquisitorem fauorabiliter admittatis, capiendo, seu capi faciendo quoscunque, &c.] *Hoc ipsum præcepit cunctis sæculi magistratibus Federicus Imperator in l. commissi nobis. §. 3. quam inter litteras Apostolicas in fine huius operis curauimus imprimendam, in hæc verba:* Præterea quicunque hæretici reperti fuerint in ciuitatibus, oppidis seu alijs locis imperij, per Inquisitores ab Apostolica sede datos, & alios orthodoxos fidei zelatores; hi qui iurisdictionem ibidem habuerint, ad Inquisitorum & aliorum catholicorum virorum insinuationem, eos capere teneantur: & eos captos arctius custodire, donec per censuram ecclesiasticam condemnatos damnabili morte perimant, qui fidei sacramenta & vitæ damnabant. *hæc ibi.*

Et eos ducere quo Inquisitores voluerint.

d § Et infra iurisdictionem vestram ad locum de quo dictus Inquisitor vobis dixerit, deducendo.] *Desumptum videtur ex rescripto Innocentij IIII. incipiente:* Ad extirpanda. *§. teneatur. el primo. vbi magistratibus sæcularibus hoc præcipitur in hæc verba:* Teneatur autem Potestas, seu Rector quilibet in expensis communis, cui præest, facere duci eosdem hæreticos ita captos, quocunque diœcesanus, vel eius Vicarij in iurisdictione, vel districtu diœcesani Episcopi seu ciuitatis, vel loci voluerit illos duci. *hæc ibi. quæ verba tametsi solis episcopis & eorum Vicarijs, hanc præcipiendi hoc facultatem tribuere videantur, Inquisitoribus etiam competunt, vt initium & series eius rescripti indicant, declarauitque etiam Clemens IIII. alio rescripto incipiente:* Ad extirpanda. *quod est relatum inter litteras Apostolicas in fine huius operis.*

Inquisitores ab omnibus debent protegi & defendi.

e § Vt autem Inquisitor præfatus suum inquisitionis officium, &c. nostro suffultus præsidio & fauore, inquisitorem eundem, &c. benigne recipimus cum præsenti.] *Hoc ipsum præcepit Federicus Imperator vniuersis præsidibus tam ecclesiasticis, quàm sæcularibus in l. commissi nobis. §. 10. in hæc verba:* Ad hoc notum fieri volumus, fratres Prædicatores de ordine Prædicatorum, pro fidei negotio in partibus imperij

A nostri contra hæreticos deputatos: ceteros quoque qui ad hæreticos iudicandos accesserint, & venerint, nisi aliqui eorum ab imperio sint proscripti, eundo, morando, & redeundo, sub nostra & imperiali defensione speciali recipimus: & quòd apud omnes sub ope, & recõmendatione fideliũ imperij esse volumus inoffensos: vniuersitati vestræ mandantes, quatenus quocunque, & apud quemcunque vestrum peruenerint, benigne recipiatis eosdem: & personas ab incursu hæreticorum eis insidiantium conseruantes indemnes, omne consilium, du-B catum, & auxilium impendatis pro tam acceptis coram Deo negotijs exequendis. *hactenus ibi. ex quibus Eymericus hanc scribendi praxim subtiliter accepisse videtur.*

f § Mandantes vobis (vt supra) quòd guidaticum, seu protectionem, &c. *In Directorio Sabellano paulo fauorabiliora leguntur hæc, in hunc modum:* Mandantes vobis, vt dictum Inquisitorem, eius socios, notarios, & familiares, ac eorum res & bona ab huiusmodi † guidagijs, datijs, portubus, ac ab alijs oneribus, & grauaminibus, liberos & expeditos esse faciatis. non

† forte, omnibus

C permittentes eos pro huiusmodi aliquid soluere, aut eis damnum aliquod à quocunque inferri, siue pro personis, siue pro rebus: quinimmo prouideatis eisdem de securis transitu & portu, ac custodia, aut guidagio, sicut per eundem Inquisitorem fueritis requisiti. *hæc ibi. quæ priuilegia exemptionum et immunitatum satis videntur colligi ex præcitata Federici lege.*

Inquisitores & eorũ res ab omnibus oneribus sunt immunes.

*Et plane iustissimum est & æquissimum, vt Inquisitores, & eorum res & bona istis immunitatibus fruantur: nam si Doctoribus & scholaribus ratione publicæ vtilitatis concessum est, vt ab omni-*D *bus muneribus, seu oneribus realibus & personalibus sint immunes & liberi. l. 1. C. qui ætate, vel professio. se excusant. lib. 10. vbi Nicolaus de Neapoli, Lucas Penna, & alij communiter, & Guilielmus de Cuneo in tract. de muner. nu. 9. & Bartolus in l. sed & reprobari. §. amplius. num. 4. ff. de excusatio. tuto. & copiose Horatius Lucius tract. de priuilegijs scholarium in priuilegio 57. profecto multo magis hoc Inquisitoribus debet tribui, cum causam fidei, quæ ceteris præponderat, tueantur. Tradit Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. num. 421. facit optime textus in cap. nõ minus. de immu-*E *nit. ecclesi. vbi sacerdotibus Aegyptus, quia religioni, & cultui suorũ idolorũ seruiebant, de publico alimoniã administrari, & ab omnibus oneribus liberos fuisse, scribit Romanus Pontifex; quod multo magis in repub. Christiana competere debere sacræ fidei censoribus exploratissimum est. faciunt quæ tradit Guido Papæ decisio. 83. incipien.* Die decima quarta. *& alij, quos breuitatis causa omitto.*

Num. 4.

g § Quibus litteris sic obtentis, accedat ipse Inquisitor ad Archiepiscopum, &c.] *Hodie qua ratione hoc fieri debeat, dixi paulo antea in principio huius comentarij: & conuenit penitus doctrina concilij Biterrensis cap. 1. quam supra etiam citaui.*

Ibidem. Nemo creditur delegatus nisi delegationem probet.

b ¶ Poterit & merito, &c. in suo officio molestari, ac etiam retardari, & requiri ne amplius procedat.] *Et causa in promptu est, quia nemo creditur delegatus, nisi probet delegationem. cap. cum in iure. de offic. delegati. itaque si virtute mandati sibi facti procedere cupit, mandatum ostendere, & probare debet. de quo vide quæ eleganter & copiose tradit Conradus Brunus lib. 1. de legationibus, cap. 8.*

Forma litterarum vocandi officiales temporales, vt compareant coram Inquisitore.

7 FRater N. &c. ordinis a Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sancta sede Apostolica delegatus, venerabilibus & dilectis in ciuitate tali, vicario, balliuo ac consulibus: Salutem, & mandatis b nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire.

CVM Propter inquisitionis hæreticorum nobis iniunctum officium, & etiam propter vestrum, habeamus super negotijs fidei vnà vobiscum aliqua pertractare: idcirco auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, & iniuncti nobis officij, vos & quemlibet vestrum rogamus & requirimus per præsentes (quamuis possimus præcipere & mandare) sed de promptitudine zeli vestri in causa maxime fidei minime dubitantes, quatenus omnibus negotijs prætermissis, die tali, quæ computabitur talis dies, mensis talis, & hora tali, ad talem locum domus fratrum Prædicatorum talis loci certa ratione ad nos personaliter veniatis. Datum in tali loco, die tali, talis mensis, anno tali.

8 *Quòd si comparuerint, Inquisitor verbis exhortetur eos, quatenus præstent ei iuramentum corporale, de defendenda Ecclesia contra hæreticos iuxta posse & officium suum, faciendo eis legi per notarium prædicta capitula seu decretales in vulgari. Quibus factis, vt magis appareat de iustitia & eorum obedientia, monebit eos, ac requiret in præsentia proborum, & maxime personarum ecclesiasticarum, quatenus faciant antedicta per litteras tenoris sequentis.*

Comparentes adhortetur ad præstandum iuram.

IN TIT. DE FORMA LITTERArum vocandi officiales temporales, vt compareant coram Inquisitore.

COMMENT. II.

QVoniam multis Pontificum rescriptis (de quibus in 2. par. copiose egit Eymericus) A iubentur quarumlibet ciuitatum magistratus iurare ad nutum Inquisitorum se inuiolabiliter obseruaturos quascunque leges aduersus hæreticos editas, & expurgaturos ciuitates suas ab hæretica prauitate, & capturos hæreticos, & præstituros ipsis Inquisitoribus auxilium, consilium, & fauorem; quos si prædicta præstare renuerint, possunt Inquisitores compellere per ecclesiasticas censuras: propterea Eymericus qua ratione ea iuris præcepta ad praxim reuocentur, industria singulari propositis exemplis edocet. addita præterea forma absolutionis, ab eisdem censuris, vt cuncta ad amussim B intelligantur, idque vsque ad titulum de instruendo vicario, seu commissario.

a ¶ Ordinis prædicatorum.] *Fratres ordinis Prædicatorum in his semper nominantur, quia initio delegatæ inquisitionis contra hæreticam prauitatem, hi cum fratribus Minoribus ordinis B. Francisci huic muneri fuerunt præfecti, quod vsque in hodiernam diem exercent adhuc in vniuersa fere Italia.* Num. 7.

b ¶ Et mandatis nostris, immo verius Apostolicis.] *Obseruandus est hic modus, quem scribendo Inquisitores vsurpant, quo ideo vtuntur, quo-* C *niam Pontificis summi personam repræsentant, vt notat Abbas in cap. sane. de offic. delegati. & Campegius apud Zanchinum cap. 8. quod ad amplam eorum dignitatem spectat. is autem scribendi modus desumptus videtur ex rescripto quodam Innocentij IIII. incipiente:* Orthodoxæ fidei, *circa finem ibi:* Si vero nostris in hoc, immo potius Apostolicis acquiescere monitis non curauerint, &cetera.

Modus scribendi Inquisitorum.

Forma litterarum requirendi officiales temporales vt præstent iuramentum.

D

FRater N. &c. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sede Apostolica delegatus specialiter; Venerabilibus, vicario, balliuo, ac consulibus talis ciuitatis, seu loci: Salutem, & mandatis nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire. 9

E CVM A statutis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, & præsertim super negotijs fidei, in qua eiusdem matris Ecclesiæ fundamenta à domino nostro Iesu Christo posita dignoscuntur, & firmiter stabilita, nullus vere catholicus debeat deuiare, sed potius secundum eius officiũ promouere totis viribus & complere: idcirco nos frater N. ordinis Prædicatorum prouinciæ talis, à sede Apostolica specialiter delegatus, auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, & iniuncti nobis officij: Vos venerabiles Iuratos, Balliuum, Subballiuum, Vicariũ, & subuicarium ciuitatis talis, generaliter, & quemlibet

quemlibet vestrum singulariter monemus per præsentes, & requirimus de præsenti, quatenus præstetis ad sancta Dei Euangelia (vt est iuris) publice iuramentum, de [a] obseruandis Imperatoris Federici legibus, & statutis super negotio fidei editis, & hæreticæ prauitatis, secundum formam & modum per nos secundum statuta Ecclesiæ exprimendum. Si autem (quod absit) contempseritis, & renueritis mandatis Apostolicis & nostris in hoc negotio obedire; denuntiamus vos per nos mucrone anathematis feriendos, & vestris publicis officijs spoliandos in posterum etiam, & priuandos, secundum Apostolica & canonica statuta. Datum, & cætera.

10 *Quibus litteris eis lectis, si prædicti officiales taliter requisiti consenserint ac se velle dixerint præstare antedictum iuramentum, præstabunt, ibidem, vel in Ecclesia publice, vel in loco, de quo videbitur: præfatum autem iuramentum præstabunt flexis genibus libro Euangeliorum stante ante eos, & ipsis officialibus ponentibus manus ad librum prædictum per verba, & formam tenoris sequentis.*

Consentientes genuflexi iurabunt.

Num. 9. IN TIT. DE FORMA LITTERARUM requirendi officiales temporales, vt præstent iuramentum.

COMMENT. III.

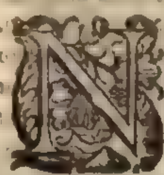
[a] DE obseruandis Federici legibus super negotio fidei editis.] *Tulit has leges Federicus Patauij, easque promulgauit 22. die Februarij indictione 12. prima incipit:* Commissi nobis cælitus, *secunda:* Inconsutilem. *tertia:* Patarenorum. *quarta:* Catharos. *has multi Pontifices Romani olim inuiolabiliter obseruari iusserunt. Innocentius IIII. rescripto incipiente:* Cum aduersus. *Vrbanus IIII. alio incipiente:* Licet ex omnibus. *Alexander IIII. & alij, vt constat ex litteris Apostolicis, quas in fine huius operis imprimendas curauimus, vbi & has leges habes insertas, & earum nonnullas nunc primum in lucem editas. tandem Bonifacius octauus easdem leges iussit obseruari, vt patet in c. vt inquisitionis. §. 1. de hæret. lib. 6. huius rei hoc loco non immemor Eymericus hanc clausulam prudentissime apposuit.*

Federici leges cōtra hæreticos multi Pontifices confirmant.

Nec modo ad obseruandas Federici leges, sed etiam ad quælibet alia statuta tam ecclesiastica quàm sæcularia cogi possunt sæculi magistratus per Inquisitores hæreticæ prauitatis vt constat in primis ex duobus rescriptis. Innocentij IIII. incipientibus: Orthodoxæ fidei. *quæ sunt impressa in bullario litterarum Apostolicarum, cautumque etiam nominatim concilium Biterrense cap. 31. in hæc verba:* Vt autem adiuuāte Domino hæresis melius extirpetur & citius: fidesque plantetur in terra, statuta & iura per sedem Apostolicam, eiusque legatos, ac principes super his edita, faciatis plenissime obseruari. *hæc ibi. Ad hoc autem per cēsuram ecclesiasticam cogi possunt, vt in præcitatis Innocentij IIII. rescriptis continetur.*

Item leges quaslibet iubent obseruari.

Forma præstandi canonicum iuramentum de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem.

11 NOs talis Vicarius talis ciuitatis vel loci, & talis subuicarius, & talis balliuus, & talis subballiuus, & tales consules, vel Iurati ciuitatis talis, vel loci, ad requisitionem & monitionem venerabilis præfati domini Inquisitoris fratris N. tanquam veri fideles & obedientes Ecclesię sanctæ Dei: promittimus & iuramus per hæc sancta quatuor Euangelia coram nobis posita, & per nos corporaliter tacta, quòd fidem Domini nostri Iesu Christi, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenebimus, & teneri faciemus, seruabimus & seruari faciemus, & ipsam contra omnes pro viribus defendemus: ita quòd hæreticos, credentes, fautores, & receptatores, ac defensores eorum; nec non diffamatos, vel suspectos de hæresi, ꝑsequemur, & capiemus, seu capi faciemus quandocunque poterimus; & accusabimus, & denuntiabimus Ecclesiæ, vel Inquisitoribus, si alicubi sciuerimus eos esse, vel aliquem de prędictis, pręsertim cum fuerimus requisiti. Item [a] quòd non committemus balliuias, saionias, vel aliqua officia publica, quibusuis nominibus cēseantur, alicui de huiusmodi personis pestiferis, vel suspectis ac diffamatis de hæresi: nec alicui, cui impositum fuerit ratione criminis hęresis, vel aliàs prohibitū ab Inquisitoribus, vel à iure, quòd publicis officijs non fungatur: nec eos vti prædictis, nec tenere publica officia permittemus. Item [b] quòd nullum de prædictis recipiemus, nec habebimus in nostra familia, vel consortio, vel seruitio, nec in nostro consilio scienter: & si forte contrarium factum fuerit ignoranter, illos postquam ad notitiam nostram per Ecclesiam, vel Inquisitores hæreticæ prauitatis, vel eorum Commissarios peruenerit, protinus expellemus: & quòd in his & in alijs, quæ ad officium inquisitionis hæreticæ prauitatis pertinent, erimus obedientes Deo & Romanæ Ecclesiæ, & Inquisitoribus eiusdem hæreticæ prauitatis iuxta officium & posse nostrum: sic nos Deus adiuuet, & hæc, super quibus iuramus, sancta Dei Euangelia manibus proprijs per nos tacta.

12 *Si autem fortasse lectis dictis officialibus litteris antedictis, ac sic verbo litteratorie requisitis spatium deliberandi petierint, & tandem recusauerint præstare iuramentum antedictū: tunc transactis aliquibus paucis diebus Inquisitor requiret eos, vel requiri faciet sub pœna excommunicationis, per litteras tenoris sequentis.*

Recusantes admoneantur, &c.

Num. 11. IN TIT. DE FORMA PRÆSTANdi canonicum iuramentum de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem.

COMMENT. IIII.

Hoc etiam canonicum iuramentum præstandum olim sanciuit concilium Biterrense cap. 32. vbi singillatim expressit, quæ in hoc iuramento contineri debeant. quæ quoniam claram lucem sunt loco huic allatura, non duximus omittenda. habet autem concilium ita: Adiecto in iuramento Comitum, Baronum, Rectorum & Consulum, ac Bailliuorum ciuitatum, ac aliorum locorum, quòd fideliter & efficaciter, cum ab eis fuerit requisitum, Ecclesiam contra hæreticos & eorum complices adiuuabunt, iuxta officium & posse suum, & de terris suæ iurisdictioni subiectis bona fide pro viribus exterminare studebunt vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos. *hactenus ibi.*

Iuramētum magistratuū quid contineat, cū iussu Inquisitorū iurant.

In statutis Vrbis Romæ lib. 1. cap. 7. de iuramento Senatoris de hac quoque re ita cauetur. Senator statim cum Capitolium ascenderit ad officium exercendum, iuret in manibus Conseruatorum ad sancta Dei Euangelia, &c. Inquisitoribus hæreticæ prauitatis contra hæreticos, quandocunque fuerit requisitus, fauorem, & auxilium præstare, &c.

Illud monebo posse, ac debere Inquisitores pro temporum varietate, ac hæresum pullulantium qualitate adijcere in hoc iuraméto eas clausulas, quas opportunas iudicauerint, veluti nostris téporibus se adiuuaturos Ecclesiam contra Lutheranos, Caluinistas, & ceteros hæreticos quibuscunque nominibus censeantur: possunt autem huiusmodi iuramenti formulæ facile ab eruditis concipi, nunc fusioribus, nunc breuioribus verbis, dummodo in substantia complectantur, quæ à concilio Biterrensi præscribuntur. eiusdem quoq; iuramenti meminit Zanchinus tract. de hæret. cap. 37. eum videto.

a § Item quòd non cōmittemus balliuias, sayonias, vel aliqua officia publica, &c. alicui de huiusmodi personis pestiferis, &c.] *Hæc clausula est etiam valde necessaria, & propterea nullo modo fuit omittenda. desumpsit eam (vt credo) Eymericus ex concilio Tolosano cap. 16. in quo ita sancitum est:* Inhibemus etiam ne prælati, barones, milites, seu quicunque domini terrarum hæreticis, vel credentibus eorum, bailliuias, seu administrationes suarum terrarum committant. *hæc ibi. Hinc enim quot incommoda oriantur, testantur passim maiorum exempla, quibus ob breuitatem valere iussis, id solum commemorabo, quod Laurentius Surius memoriæ prodidit in commentarijs historiæ sui temporis: ait enim Martinum Lutherum hominem pestilentem, & cum antiquis hæresiarchis facile conferendum, & ad omnia mala natum, Vormatiam à Cæsare Carolo V. euocatum data fide publica, dummodo in itinere à prædicandis hæresibus abstineret, ideo contra Cæsaris edi-* A *ctum fecisse, & impunitum euasisse, quoniam Cæsaris caduceator, qui fuerat missus ad conducendum Lutherum, hæretica labe infectus erat, Lutheroque tacite fauebat; quod si Cæsar resciuisset, potuisset tunc Lutherum perdere. Cauendum est ergo diligentissime ne vllæ penitus administrationes hæreticis, aut etiam suspectis de hæresi committantur. idem quoque cauit concilium Biterrense cap. 28. quod paulo post referam. huc spectant quæ dixi supra par. 2. super quæst. 53. & 57. quæ ad hunc locum illustrandum sunt apta.*

Hæreticis aut credentibus, & ceteris similibus non sunt ad ministrationes committendæ.

Iam Bailliuiæ & sayoniæ voces sunt vulgares. B *Prima, Gallicana, qua significatur potestas eorum, qui exercent iudicum decreta & ministeria, siue eorum qui imperia iudicum exequuntur, quales sunt apparitores, lictores, & ceteri administri. Altera est Hispana antiqua, qua indicatur officium satellitum, apparitorum, seu ministrorum ipsorum iudicum, seu magistratuum criminalium, quos Itali vocant sbirros. perinde est ergo ac si diceretur, non faciemus ministros, eos qui male de fide sentiant, aut hæreticis faueant: siue non præficiemus tales officijs publicis aut honorificis administrationibus: nam per illud verbum, bailliuias, id quoque potest* C *significari, vt videtur indicare concilium Biterrense cap. 28. ibi:* Et ne Bailliuias seu administrationes teneant.

Bailliuiæ & sayoniæ, qd significent.

b § Item quòd nullum de prædictis recipiemus, nec habebimus in nostra familia, vel consortio, vel seruitio, nec in nostro consilio scienter.] *Desumptum valde prudenter ex concilio Tolosano, & concilio Biterrensi, in quorum primo cap. 16. ita scriptum est:* Sed nec eos *(scilicet hæreticos, aut eorum credentes)* aut etiam aliquos diffamatos de hæresi, vel quos credunt de hoc esse suspectos, in sua familia, vel suo consilio, habe-D re, vel retinere præsumant. *hæc ibi. In Biterrensi vero cap. 28. idem cauetur his verbis:* Et ne bailliuias, seu administrationes teneant, nec sint in consilijs, vel familijs potentum, &c. *Sunt hæc valde insignia, & diligentissime perpendenda in hac hæresis causa: nec vllus est in hac praxi locus, qui non habeat reconditam eruditionem: defuit Eymerico stylus elegans, sed non prudentia, & profunda rerum cognitio, cum nihil fere dicat, quod probatis auctoritatibus non nitatur, quamuis eas ipse non citet; quo magis miror quorundam istam fortassis sententiam, asserentium* E *hæc omnia vel abijsse iam in desuetudinem, vel facile contemnenda, cum meliora excogitari possint, quod nusquam putarem audiendum.*

Hæretici, aut suspecti nō debēt esse in familia, aut consilio potentum.

Forma

Forma litterarum requirendi, & monendi officiales temporales, vt præstent iuramentum sub pœna excommunicationis.

13 FRater N. ordinis Prædicatorum in talibus terris, seu dominio talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, venerabilibus & in Christo nobis dilectis, tali Vicario, tali Balliuo, tali Subballiuo & talibus Consulibus talis ciuitatis, vel loci: Salutem & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

Cum omnes renati fonte baptismatis, & præsertim domini temporales, consules, officiales & aliarum prouinciarum, ciuitatum, castrorum & locorum rectores, & regimini præsidentes, teneantur in defensione sanctæ fidei orthodoxæ, & extirpatione prauitatis hæreticæ, iuxta posse & officium suum Ecclesiam adiuuare, si fideles haberi cupiunt, & tales à ceteris reputari; & hoc iurare cum ab Episcopis, vel Inquisitoribus fuerint requisiti, si vitare cupiunt graues & multiplices pœnas iuris, prout docent canonica instituta: Et nos qui ad ciuitatem talem venimus causa fidei, & existimus de præsenti, habemusque in ea nonnulla fidei ardua negotia peragere pro sancta fidei defensione, & extirpanda hæretica prauitate; quod facere commode nequimus nisi vestrorum inuocato auxilio brachij sæcularis: Ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte: Vos & vestrum quemlibet requirimus & monemus, ac monendo in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis in iure contentis præcipimus, & mandamus, quatenus post tres dies naturales proxime & immediate sequentes, quorum primum pro primo, secundum pro secundo, & tertium pro tertio termino & peremptorie, ac trina monitione canonica assignamus; scilicet die tali proxime & immediate sequenti veniatis in terram talem, & tali hora, & in tali loco coram nobis corporaliter † compareatis, & corporale † iuramentum ad sancta quatuor Dei Euangelia ibi nobis & coram nobis præstetis, iuretis; & promittatis, quòd toto tempore vestri regiminis in officio memorato fideliter & efficaciter, cum à nobis fueritis requisiti, Ecclesiam contra hæreticos & eorum complices adiuuabitis, bona fide, iuxta officium & posse vestrum. Et nihilominus [a] quòd inuiolabiliter seruabitis, & seruari facietis in terris vestræ iurisdictioni ac regimini subiectis, constitutiones contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores ipsorumque filios, & nepotes à sede Apostolica promulgatas, ac etiam approbatas. Si autem (quod Deus auertat) nostrorum monitorum, mandatorum, & præceptorum, immo verius Apostolicorum immemores extiteritis, & rebelles præfatis nostris monitis, & mandatis, infra prætaxatum vobis terminum non parendo, sciatis vos & vestrum quemlibet, sic rebellem, contumacem & inobedientem, vel sic rebelles, contumaces, & inobedientes nobis, immo reuera Ecclesiæ sanctæ Dei, excommunicationis sententia innodatum, & innodatos: quam excommunicationis sententiam in vos, & vestrum quemlibet, sic inobedientem, contumacem & rebellem nobis; immo sanctissimo nostro Papæ, nunc vt extunc, & tunc vt ex nunc, vestra contumacia exigente & iustitia requirente in his scriptis sententialiter promulgamus. Notificantes, quòd si permiseritis vos præfata nostra sententia innodari, procedemus cōtra vos ad pœnas alias debitas grauiores, & ad incursionem earundem, prout ius & iustitia suadebunt. Datum sub nostro sigillo, die tali, mēsis talis, anno tali, ac loco tali.

† al. personaliter

† al. personale

Quibus litteris præsentatis, si infra eis terminum assignatum comparuerint, & iurare consenserint, iurent secundum formam superius expressatam. Si autem non comparuerint, elapso dicto termino, publicentur excommunicati, & publicari mandentur in Ecclesia cathedrali, saltem per litteras tenoris sequentis. 14

Si non obediuerint declarentur excōmunicati.

IN TIT. DE FORMA LITTERARUM requirendi & monendi officiales temporales, vt præstent iuramentum sub pœna excommunicationis.

COMMENT. V.

MVltis rescriptis Apostolicis conceditur Inquisitoribus, vt possint sæculares magistratus compellere per censuram ecclesiasticam ad præstandum iuramentum, & de custodiendis legibus in hæreticos editis, & de extirpandis eisdem è terris suis: nam, vt cetera omittam, Innocentius IIII. rescripto incipiente: Orthodoxæ fidei. hanc illis apertissime tribuit facultatem ibi: Si vero nostris in hoc, immo potius Apostolicis acquiescere monitis non curauerint, ipsos ad id per censuram ecclesiasticam, appellatione remota cogatis. hæc ibi: quæ qua ratione debeant ad praxim reuocari, opportune docet hoc loco Eymericus.

Num. 13. Magistratus sæculi compelli possunt ab Inquisitoribus ad præstandum iuramentum.

[a] ¶ Et nihilominus quòd inuiolabiliter seruabitis, &c. constitutiones contra hæreticos, &c.] *Multæ sunt Pontificum extrauagantes in fine huius operis impressæ, quibus præcipitur sæculi magistratibus, vt constitutiones & leges contra hæreticos latas obseruent. Innocentius IIII. sæpe cauit per bullam incipien.* Orthodoxæ fidei. *item per bullam incipien.* Ad extirpanda. §. Statuimus. *vbi ita scriptum est:* Statuimus vt Potestas seu Rector, qui ciuitati præest, vel loco alij ad præsens, aut pro

pro tempore præfuerit in futurum in Lombardia, Romaniola, vel Marchia Teruisana, iuret præcise & sine tenore aliquo attendere inuiolabiliter & seruare, & facere ab omnibus obseruari toto tempore sui regiminis, tam in ciuitate vel loco sui regiminis, quàm in terris suæ ditioni subiectis, omnes & singulas tam infrascriptas, quàm alias constitutiones & leges tam canonicas, quàm ciuiles editas contra hæreticam prauitatem: & super his præcise obseruandis recipient à quibuslibet sibi in potestaria vel regimine succedentibus iuramenta: quæ qui præstare noluerit, pro Potestatibus vel Rectoribus nullatenus habeantur. *hactenus ibi. Huc quoque spectat quod sanciuit Bonifacius Octauus in cap. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.*

Forma denunciandi excommunicatos prædictos officiales.

15 FRater N. ordinis prędicatorum, &c. Inquisitor, &c. dilectis nobis in Christo curatis clericis talis Ecclesiæ cathedralis, ad quem, vel quos præsentes peruenerint: Salutem & mandatis nostris, immo verius, & cetera.

Vobis, & cuilibet vestrum notum facimus tenore nostratum præsentium litterarum, quòd die tali de mense tali, & de anno tali, assistentibus nobis talibus ac in tali loco, vocauimus ad nos venerabiles talem Vicarium, & talem Subuicarium, talem Balliuum, & talem Subballiuum, & tales Consules talis ciuitatis, vel loci, & requisiuimus verbo prius, postmodum litteratorie: quatenus præstarent nobis iuramentum (vt tenentur) secundum canonicas sanctiones, quòd quandocunque per nos requirentur, vt Ecclesiam contra hęreticos, & eorum complices adiuuarent bona fide, & iuxta officium & posse suum, & cetera facerent, quæ in dictis litteris continentur. Cumque parere noluerint, vt tenentur, requisiuimus eos ac monuimus, & requiri ac moneri sub pœna excommunicationis fecimus, quatenus dictum iuramentum præstarent infra certum eis terminum assignatum, vt patet per nostras litteras tenoris sequentis. *Inseratur tota immediate littera antedicta, & continuetur sic:*

Verum cum talis Vicarius, vel Consules, ac Balliuus, &c. antedicti: nostris præfatis monitis & mandatis, immo verius Apostolicis, non paruerint cum effectu, contemnendo præstare petitum iuramentum canonicum antedictum, propter quę antefatam excommunicationis sententiam incurrerunt, vt contumaces nobis & rebelles, immo verius sanctissimo domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei: ideo auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte

A vobis & cuilibet vestrum dicimus, & in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis præcipimus, & mandamus, quatenus tali die proxime venienti, & in omnibus & singulis alijs diebus Dominicis & festiuis, & tandem † quousque à nobis oppositum habueritis in mandatis, populo denuntietis in tali Ecclesia vel tali, in Missa maiori, quando maior erit ibi multitudo populi atque cleri, prædictos talem & talem fore per nos excommunicatos, & tanquam vere excommunicatos vitetis, & faciatis ab alijs euitari, tantum B & tamdiu, donec de absolutione eorum legitime vobis constet. Et has nostras reddatis latori præsentium cum subscriptionibus vestris, continentibus diem & horam receptionis vestræ in signum mandati completi, positis in eisdem. Datum sub nostro sigillo, die tali, mensis talis, anno tali, & loco tali.

† al. & tãdiu

Quibus denuntiatis, si præstare voluerint iuramentum canonicum antedictum, præstabunt secundum formam in antea expressatam, & absoluentur à sententia excommunicationis, iniuncta [a] *eis* C *aliqua dura pænitentia arbitraria salutari: vtpote quòd certis diebus Dominicis, vel festiuis, habeant stare dum Missa maior dicitur, & populi maior fuerit multitudo, in porta Ecclesiæ, vel in gradibus ante altare, capucio & sotularibus depositis, tenendo in manu cereum tanti ponderis, offerendum sacerdoti Missa terminata, seu diuino officio celebrato. Vel quòd hoc faciant omni vel certo tempore, quando contigerit Inquisitorem pro fide sermonem facere generalem. Vel iniungatur alia pœna, de qua magis videbitur expedire, per modum tenoris sequentis.* 16

Pœnitentia publica iniũgẽda talibus ĝ resipiscũt.

D

IN TIT. DE FORMA DENVNuandi excommunicatos prædictos officiales.

COMMENT. VI.

[a] INiuncta eis aliqua dura pęnitentia arbitraria salutari.] *Optime dicit*, arbitraria: *quoniam licet ob id quia reuersi fuerint, euitauerint pœnas, de quibus in c. ad abolendam. §. penult. & in c. excommunicamus. §. moneantur. de hæret. & in authent. si vero dominus. C. de hæret. vbi inter*E*pretes: nihilominus ob delictum præcedens puniendi sunt. & quia tunc pœna non est à iure taxata, propterea arbitrio iudicantis relinquitur imponenda. cap. de causis. extra de offic. deleg. & tradit Panormitanus in cap. admonet. de renuntiat.* Num. 17.

Hæ vero pœnæ de quibus hoc loco Eymericus; non debent acerbæ videri, cum delictum fuerit grauissimum: nam non obedire Inquisitori in his quæ ad fidem spectant, ingens scelus est. poterunt autem aliæ mitiores excogitari, veluti copiosa eleemosyna, pij loci ædificatio, & similes, dummodo delictum non maneat impunitum, & ceteri timere discant.

Quibus pœnis & qualiter puniendi magistratus, qui Inquisitoribus nõ obediũt.

Illud

Illud tamen est hic diligentissime obseruandum, in puniendis magistratibus multa prudentia opus esse, & cauendum est, ne illi superbia efferantur, & magis peccent, ac in grauiores errores incidant. quamobrem priusquam ad has angustias, & difficultates perueniatur, conari debent Inquisitores salubribus monitionibus eos commonere ad obediendum & parendum mandatis Ecclesiæ, & raro censeo agendum cum ipsis imperiose.

Meminerint Inquisitores se imbelles esse, ac egere sæcularium magistratuum auxilio, quorum propterea amicitiam & beneuolentiam debent sibi conciliare. Ceterum cum ad has tandem ventum est calamitates, vt illi obedire renuant, & propterea sint puniendi, tutius est inferioribus Inquisitoribus, vt superiores consulant; vt generales Inquisitores, summusue Pontifex statuant quid in tam graui causa agendum esse videatur.

Atque hoc est maxime obseruandum in liberis ciuitatibus, in quibus principes & magistratus nullum dicunt se recognoscere superiorem: in his enim raro poterit Inquisitores suam omnem iurisdictionem exercere; secus in illis, in quibus minores magistratus superiores recognoscunt, & illi fidei ardenter fauent: in his enim hæ pænitentiæ, de quibus hic Eymericus, iniungi poterunt, quas & nos quandoque imponi vidimus.

Iam qua ratione procedi debeat contra dominos temporales, qui nolunt Inquisitoribus obedire, traditur copiose in rescripto Innocentij IIII. incipiente: Ad extirpanda. *Et docent breuiter Simancas de catho. instit. tit. 23. nu. 8. & 9. & Repertorium Inquisitorum verbo, dominus. & alij.*

Forma absoluendi prædictos à sententia excommunicationis.

18 Nam [a] dicti excommunicati flectentes genua iurabunt stare mandatis Ecclesiæ: & [b] post statim dicetur per Inquisitorem & alios ibi præsentes Psalmus Miserere mei Deus. vel: Deus misereatur. vel aliquis alius. Quo dicto, dicetur kyrieel. Christeel. kyrieel. Pater noster. Et ne nos, &c.

Saluos fac seruos tuos.

Deus meus sperantes in te.

Dominus vobiscum.

Et cum spiritu tuo. Oremus.

PRÆTENDE Domine famulis tuis dexteram cælestis auxilij, vt te toto corde perquirant, & quæ digne postulant assequantur.

Præsta, quæsumus domine, his famulis tuis dignum pænitentiæ fructum, vt Ecclesiæ tuæ sanctæ, à cuius obedientia deuiauerant delinquendo, dono tuæ gratiæ reformētur. Per Christum dominum nostrum.

Et addat Inquisitor:

A Et nos auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, absoluimus vos, & vestrum quemlibet à sententia excommunicationis maioris, qua fueratis per nos legitime innodati, pro eo quia contumaciter recusaueratis ad nostri requisitionem præstare canonicum iuramentum, de sancta Ecclesia defendenda contra hæreticam prauitatem: & restituo vos & quemlibet vestrum sacramentis Ecclesiæ: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amē.

Et [c] dicetur eis sic: Vos iurastis stare mandatis Ecclesiæ, & nos mandamus vobis sub virB tute iuramenti per vos præstiti, quatenus pro pænitentia salutari vos singulis diebus Dominicis faciatis hoc vel illud. Iniungetur eis pænitentia salutaris prout honori fidei videtur melius expedire. 19 Quod expediens visum fuerit mandetur illis.

Quibus absolutis, mandabitur prædictis rectoribus Ecclesiarum, qui eos excommunicatos denuntiauerunt, quatenus eos de cetero habeant pro absolutis; nec deinceps hac de causa eos vitent, nec faciant ab alijs vitari: sed potius eos ad diuina admittant, & admittere faciant, prout ante per litteras tenoris sequentis. 20 Curet Inquisitor vt pronuntientur absoluti.

C

IN TIT. DE FORMA ABSOLuendi prædictos à sententia excommunicationis. Num. 18.

COMMENT. VII.

[a] IAm dicti excommunicati flectentes genua iurabunt stare mandatis Ecclesiæ.] *Valde prudenter Eymericus hoc loco regulis iuris semper hærens, admonet, quid fieri debeat ab absoluente, & quid sit præstandum ab absoluto, vt beneficium absolutionis impendatur.*

D *Primum ergo est, vt qui absoluendus est, antequam beneficium absolutionis consequatur, iureiurando promittat, se subiturum & facturum eam pænitentiam, quam Ecclesia, seu iudex Ecclesiæ nomine sibi iniunxerit. potest autem hoc iuramentum bifariam ei per Inquisitorem præscribi. Primo vt dicat ita:* Ego iuro me pariturum mandatis Ecclesiæ. *vel ita:* Ego iuro quòd stabo, & obediam mandatis tuis. *Quod aperte colligitur ex c. ex tenore. de senten. excom. ibi:* Mandamus itaque, quatenus recepto ab eo iuramento, quòd tuo debeat mandato parere, ipsum vice nostra à E sententia, qua tenetur, absoluas. *hæc ibi. Atque hoc postremum fieri posse dixit ibidem Archidiaconus. quæ sententia in hoc grauissimo crimine vera est. nec pertimescat qui absoluitur iurare de parendo mandatis iudicis: quoniam iudex non debet sibi postea iniungere iniqua mandata, nec absolutus est obligatus nisi ad iusta, rationabilia, possibilia, & honesta mandata exequenda. argumen. l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. & tradit Hostien. in dicto cap. ex tenore. de sent. excommuni. & paulo post dicemus in hoc eodem commentario.* Iuramētum de parēdo mandatis Ecclesiæ præstādum ab eo qui absoluitur.

Sed antequam ad cetera progrediar, id quod est scitu dignissimum in hac causa in primis est indagandum: Iuramētum de stādo mā-

datis Ecclesiæ quando exigendum.

dum: *Quando scilicet requirendum est iuramentum de stando mandatis Ecclesiæ. ac primum hoc generaliter videtur verũ, ab omni redeunte ad Ecclesiæ gremium exigendum esse hoc iuramentum, maxime vero ab illis, qui suspicionẽ hæresis quamcunque contraxerunt, & abiurant; cum nulla abiuratio fiat, in qua abiurantes non præstent hoc iuramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, seu Inquisitoris, nam inter abiurãdum præter cetera profitentur ac spondent se subituros omnem pænitentiam, quam pro delictis decreuerint Inquisitores iniungere.*

Ad hæc, obseruandum est, eos qui circa fidem delinquunt, bifariam posse Ecclesiam offendere. primo, male solum credendo, ac etiam hæreses euulgando: secundo, cum præter malam credentiam, alia quoque facinora adiungunt, vt si Ecclesias comburant: imagines deleant: catholicos interficiant, & his similia perpetrent. Si primo modo delinquant, & reuertantur priusquam ab excommunicatione absoluantur, potest Inquisitor si vult exigere ab ipso redeunte non modo iuramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, verum etiam cautionem & fideiussores sub pœna pecuniaria de parendo mandatis, & pænam exigere si non pareat. Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. num. 9. vers. poterit insuper. & Repertorium Inquisitorum ver[bo], cautio. §. cautionem. quod euidentius probatur per rescriptum Innocentij IIII. incipiens: Cum per nostras. *relatum inter litteras Apostolicas in fine huius operis. sed in terminis hoc cauit Alexander IIII. rescripto incipiente:* Super extirpatione. *quod Zanchinus & Repertorium præcitatis locis tribuunt Innocentio IIII. tametsi eius etiam esse potuerit.*

A pecuniariis pænitentiis quatenus abstinendum.

At quamuis hoc poßint Inquisitores, honestius tamen est ab huiusmodi recipiendis cautionibus sub pœna pecuniaria abstinere, ne quid potius auaritiæ occasione, quàm religionis amore facere videantur, vt monuit valde salubriter concilium Narbonense cap. 17. in hæc verba: Ab huiusmodi enim pecuniarijs pænitentijs, & exactionibus vobis est abstinendum pariter & parcendum propter vestri ordinis honestatem. *hæc ibi.*

Non tamen ambigo interdum tutißime hoc fieri posse, præsertim cum illi, qui reuertuntur auari sunt & tenaces, qui facile à peccando abstinebunt, ne pœnam pecuniariam, ad quam se obligauerunt soluant: quod etiam videtur monuisse concilium E *Narbonense cap. 13. ibi:* Ab ipsis talibus ac tantis exactis securitatibus, præter iuratoriam cautionem, quòd timore pœnæ temporalis, ab excessu simili debeant coerceri. *hæc ibi. Quod explicat erudite Zanchinus tract. de hæreticis cap. 19. dum docet quando poßint Inquisitores pœnas indicere pecuniarias.*

Absoluẽdus præstet damni dati reparationem si potest.

Quòd si secundo modo deliquerint, de stricti iuris ratione non prius videntur recipiendi, nec absoluendi, quàm præstiterint sufficientem damni dati valorem & reparationem iuxta proprias facultates. c. porro. & c. parochianos. de sentent. ex- A *com. ibi.* Eos monere debes ac inducere, vt ijs quos læserunt congrue satisfaciant. *& ibi:* Ipsosque faciatis sicut excommunicatos arctius euitari, donec læsis congrue satisfaciant. *Tradunt ibi Panormitanus & alij communiter, & Syluester copiose in summa verbo, absolutio. 3. nu. 3.*

Si vero statim præstare non potest illati damni reparationem vel ob inopiam, vel ob alias causas, data cautione idonea, pignoratitia videlicet, aut fideiussoria de satisfaciendo vbi poterit, aut peruenerit ad pinguiorem substantiam, erit absoluendus. c. Odoardus. de solutio. c. ex parte. el primero. de B *verbo. signifi. sin autem idoneam cautionem præstare nequiuerit, fortaßis ob inopiam; tunc iuratoriam exhibebit, & absoluetur. argumento c. si presbyter. 26. q. 6. atque hæc quidem præstanda videntur à redeuntibus ad Ecclesiæ gremium: quamuis aliquando, vel ob contritionem vehementem, humilitatem, lacrymas, vel ob alias causas remitti multa poßint pænitentibus & condonari, quæ arbitrio prudentis Inquisitoris relinquuntur.*

[b] ¶ Et post statim dicetur per Inquisitorem, & alios ibi præsentes Psalmus, &c.] *Hoc est alterum quod exigitur ad absoluendum excommunicatum redeuntem, nempe, vt ab eo qui habet potestatem absoluatur, præmissa oratione Dominica, & alijs consuetis orationibus; addita solita & vsitata absolutionis formula, de qua hic Eymericus. adde Gratianum in c. cum aliquis. 11. q. 3. eleganter Burchardus lib. 11. decretorum, cap. 8. ex quo totus hic locus lumen accipiet. & c. à nobis. el segundo. circa finem, de senten. excom. ibi:* Absolutionis autem forma seruetur, vt fiat cum pænitentiali psalmo, & tam oratione Dominica, quàm alia consueta. *hæc ibi.* *Num. 18.*

Excommunicatus quomodo absoluendus, qui virgis molliter percutitur.

Quod vero Inquisitores hodie vbique laudabiliter D *obseruant, dum absoluunt redeuntes, quos virgis molliter percutiunt, quamuis nullo iure cautum esse videatur quod ego sciam; id tamen obseruant Hostien. & alij in dicto cap. à nobis. & Syluester in sum. verbo, absolutio. 3. num. 4. & alij, quod & seruandum est.*

[c] ¶ Et dicetur eis sic: Vos iurastis stare mandatis Ecclesiæ, & nos mandamus vobis, &c.] *Hoc est postremum, quod excommunicato iam absoluto iniungitur: nempe id, ad quod se per iuramentum obligauit de parendo Ecclesiæ, vel Inquisitoris mandatis.* *Num. 19.*

In mandatis iniungendis quid obseruandum.

In his autem mandatis iniungendis multa sunt diligenter obseruanda; sed hoc est præcipuum, ne iniusta & irrationabilia, aut probabiliter loquendo, impoßibilia mandet: nam ab his posset iuste absolutus appellare. c. vlti. de pactis. cap. vt debitus. de appellatio. tradit Syluester verbo, absolutio. 3. num. 4. vers. quartum est, vt absoluens. nam qui sic iurat, non adstringitur nisi ad iustum mandatum. argumento c. causam quæ. de electio. & c. veniens. de iureiuran. in quo valde prudens debet esse Inquisitor, ne mandata pænitentem perturbent, atque in desperationem potius quàm humilitatem & pænitentiam inducant. quod facile præstabit; si

bit; si iuxta qualitatem delicti & delinquentis, pœnitentias iniungat: ita vt seni non indicat ieiunia, aut peregrinationes: nec pauperi copiosas eleemosynas, aut similia peragat, quæ penitus dissentanea indicentur.

Quæ mandata sint iusta.

Illa autem mandata æquissima sunt censenda, quæ aduersantur ei delicto, quod pœnitens commisit; vt ei qui prædicando male dixerat de fide, iniungatur quòd publice eam laudet, vt dixi supra parte 2. super cap. inter sollicitudinem. §. præcipias insuper. Ei qui noluerat ieiunare, orare, aut diuina officia audire, vt ieiunet, oret, audiat: quia medicina morbo debet esse contraria. de quo singularis extat Zanchini doctrina tract. de hæret. cap. 20. nu. 2. & Repertorij Inquisit. verbo, pœnitentia. quod etiam docuit apertissime Romanus Pontifex in dicto c. ex tenore. de sentent. excom. vbi ei qui manus violentas in clericum coniecerat, præcipitur, ne amplius conijciat in hæc verba: Sibique in virtute iuramenti præcipias, ne de cetero in clericum, monachum, vel alicuius religionis Conuersum manus iniiciat violentas. *hæc ibi. Sed & alia quoque poterunt imponi, quæ magis vtilia, & honori fidei apta indicabuntur: quod arbitrio Inquisitorum est relinquendum.*

Forma denuntiandi præfatos officiales absolutos ab excommunicatione.

21

Rater N. ordinis, &c. Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis talibus talium Ecclesiarum rectoribus, seu curam animarum gerentibus, Salutem & mandatis nostris. & cetera.

VOBIS, & cuilibet vestrum notum facimus per præsentes, quòd tales, quos de mandato nostro, immo verius Apostolico, denuntiastis publice fore per nos excommunicationis vinculo innodatos, ac euitastis, & euitari fecistis merito vt decebat, pro eo quia nolebant iurare coram nobis, quatenus Ecclesiam Dei defensarent contra hæreticam prauitatem; absoluimus ab excommunicationis præfatæ contra eos sententijs per nos latis, pro eo quia (vt debebant) mandatis nostris antefactis humiliter paruerunt: ac vt requisiti fuerant defensare Ecclesiam bona fide, & iuxta posse suum, ad sancta Dei quatuor Euangelia iurauerunt: idcirco vobis dicimus & mandamus, quatenus eos de cetero non vitetis, nec faciatis ab alijs euitari. Datum, & cetera.

22 Contra contumaces ad grauiora proceditur.

Si autem per duos, aut tres menses talem sententiam excommunicationis in causa fidei sustinuerint animo indurato, aggrauentur processus, & mandentur denuntiari excommunicati publice in Ecclesiis antedictis, & hoc accensis candelis in ter- A *ram proiectis, vel in aqua extinctis, & campanis pulsatis semel, vel pluries in hebdomada, seu in die: & hoc per litteras tenoris sequentis.*

Forma litterarum aggrauandi prædictos, cum candelis extinctis, & campanis pulsatis.

Rater N. &c. ordinis prædicti &c. Venerabilibus, & dilectis in Christo nobis, curatis talis Ecclesiæ, seu curam animarum gerentibus in eadem, Salutem, & mandatis nostris, & cetera vt prius. 23

B

CVM Crescente contumacia, crescere debeat ipsa pœna secundùm canonica instituta: & nos frater N. Inquisitor præfatus, talem & talem, seu tales, eorum contumacia exigente excommunicauerimus, & excommunicatos vobis mandauerimus denuntiare in causa fidei orthodoxæ, C pro eo quia recusarunt de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem præstare canonicum iuramentum: & tales per vos de nostro mandato excommunicati, denuntiati fuerunt per menses tot, nec parere voluerunt, nec velint nostris præfatis monitis, ac mandatis, immo verius Apostolicis; & contumaciter sustinuerint per dictos menses & in præsentiarum sustineant animo pertinaci: Ideo vobis & cuilibet vestrum in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, quatenus continuando dictam iniunctam vobis per nos D denuntiationem de præfatis excommunicatis, eosdem excommunicatos denuntiando, candelas † ardentes vos ibi habẽtes, in terrã proijciatis, seu in aqua, vel aliàs coram populo extinguatis, & campanas pulsetis, seu pulsare faciatis ab alijs quolibet die semel: & tamdiu præcipimus auctoritate Apostolica vos facere supradicta, quousque à nobis oppositum habueritis in mandatis, &c. Datum, &c.

† vide cap. debent. 11. 93.

24 Resilientes à contumacia absoluantur.

Si autem propter prædictas denuntiationes resilierint à contumacia antedicta, & præstiterint E *præfatum canonicum iuramentum in forma antedicta, absoluantur à dicta excommunicatione, iniuncta eis duriori quàm prius pœnitentia arbitraria salutari: in qua pœnitentia adiungatur semper aliquid, quod directe cedat ad honorem fidei Christianæ.*

25 Contra obstinatos vlterius procedendum excommunicando participantes cum eis.

Vbi autem nec sic voluerint resilire à contumacia antefata, sed sustinuerint dictas excommunicationes, & denuntiationes cum candelis extinctis, & campanis pulsatis, per aliquos menses, poterunt aggrauari processus, & excommunicari cum sibi participantibus aliquibus, de quibus magis visum fuerit; per formam tenoris sequentis.

Forma excommunicandi participantes cum prædictis rectoribus ciuitatũ, vel locorum.

26
Frater N. ordinis Prędicatorum, Inquisitor, &c. Venerabilibus dilectis nobis curatis, talis Ecclesiæ, &c. Salutem, & mandatis nostris, &c.

Cum participare cum leprosis plurimum sit damnosum, & excommunicati præsertim in causa fidei, moraliter sint leprosi sic, vt ad se accedentes damnabiliter inficiant, & corrumpant; propter quod vt vere leprosi Leuit. cap. 13 arctantur, & merito à consortio hominum elongantur: idcirco vobis, & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, præcipimus, quatenus in vestris Ecclesijs dum Missarum solemnia celebrantur, & populi in eis fuerit multitudo, tali & tali, seu talibus, generaliter omnibus præcipiatis, mandetis, & moneatis canonice, vno pro trino edicto, quatenus non participent comedendo, bibendo, pertractando, colloquendo, seu aliàs prædictis talibus Vicario, Subuicario, Balliuo, &c. aliàs sciant se excommunicationis vinculo innodatos: quam excommunicationis sententiam in eos vt in contumaces, si contra fecerint, Nos frater N. Inquisitor præfatus, illorum contumacia exigente ferimus in his scriptis: absolutiones à dictis sententijs, si forsan incurrerint, nobis vel domino Papæ solummodo reseruantes. Datum, &c.

27 *Quibus denuntiationibus factis, si consenserint præstare canonicum iuramentum, præstent in forma superius explicata, & absoluantur à sententia excommunicationis, eis iniuncta arbitraria pænitentia duriori.*

Et supponendo loca quibus præsunt interdicto. *Si autem non præstiterint, poterit processus vlterius aggrauare, vt scilicet terræ, quæ prædictorum excommunicatorum dominio seu regimini subsunt, supponantur ecclesiastico interdicto per formam tenoris sequentis.*

Forma supponendi ciuitatem vel locum ecclesiastico interdicto, quia eius rectores noluerunt iurare, &c.

28
Nos frater N. &c. ordinis Prædicatorum, in dominio talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus.

Attendentes, quòd talis Vicarius, talis Subuicarius, talis Balliuus, &c. talis ciuitatis vel loci nõ solum recusauerunt præ- A stare nobis canonicum sacramentum vel iuramentum, de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem, quamuis ad hoc tenerentur secundum canonicas sanctiones, & per nos fuerint pluries requisiti: verum etiam permiserunt se hac ex causa contumaciter excommunicationis vinculo innodari, & publice excommunicatos denuntiari: ac crescente eorum contumacia fuerint denuntiati publice excommunicati, etiam cum extinctis candelis & pulsatis campanis, ac demum cum participantibus, iustitia requirẽte: & huiusmodi excommunicationis sen- B tentias, ac ipsarum denuntiationes publicas, & aggrauationes sustinuerunt per menses plures, seu tot, animo pertinaci in detrimentum animarum suarum ac salutis, & contemptum non modicum Ecclesiæ sanctæ Dei, & tolerant animo indurato etiam de præsenti: Idcirco nos frater N. Inquisitor præfatus dignum existimantes, quatenus pœna excrescat, cõtumacia excrescente: & vt antefati excommunicati Vicarius, subuicarius, & ceteri antedicti, vtilius inducantur ab antedicta cõtumacia resilire, & ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ aduolare; ipsam talem C ciuitatem vel locum, qui subest regimini eorundem, supponimus ecclesiastico interdicto: nolentes, quòd præfatum interdictum per alium, quàm per nos seu Romanum Pontificem relaxetur. Datum, & cetera.

Quo apposito, interdictum executioni debitæ demandetur per litteras formæ sequentis. 29

Forma denuntiandi talem ciuitatem vel locum esse suppositum ecclesiastico interdicto.

D
Frater N. ordinis Prædicatorum, & c. Venerabilibus & nobis in Christo dilectis curatis talis Ecclesiæ: Salutem, & mandatis nostris, & cetera.

Vobis vniuersis & singulis tenore nostrarum litterarum præsentium intima- E mus, quòd nos iustitia requirente talem ciuitatem, seu locum supposuimus ecclesiastico interdicto per nostras litteras, & sententias tenoris sequentis: Nos frater N. ordinis fratrum Prædicatorum, &c.

Inserantur ex toto litteræ immediate præcedentes

Quapropter vobis & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna præcipimus, & mandamus: quam excommunicationem in vos, nisi infra sex vel tot dies, quos vobis vna pro trina monitione canonica assignamus, feceritis quæ mandamus, ferimus in his scriptis: quatenus infra Mis-

stra Missarum solemnia in vestris ecclesijs, A quando ibi fuerit populi multitudo, denuntietis publice & alta voce, talem ciuitatem seu locum esse & fuisse per nos ex causis prefatis suppositum ecclesiastico interdicto; nec relaxandum per alium, quàm per nos, vel dominum nostrum Papam: vos idem interdictum seruetis, & facietis in vestris ecclesiis obseruari, quousque de relaxatione vobis constiterit legitime, prout decet. Datum, &cetera.

30 *Quòd si ciuitas prædictos excommunicatos cogerit, seu induxerit ad præstandum petitum primitus iuramentum, absoluentur ipsi excommunicati in forma ecclesiæ anteposita, & mandabitur curatis qualiter sunt absoluti in forma superius enarrata. Et ciuitatis interdictum relaxabitur per litteras tenoris sequentis.* B

Si tandē obedierint, absoluantur, & amoueatur interdictum.

Forma absoluendi prædictos officiales & relaxandi interdictum.

31 Os frater N. ordinis Prædicatorum, &c.

ATTENDENTES quòd tales, ciuitatis talis regimini prę sidentes, contumacia postulante fuerunt per nos excommunicationis vinculo innodati, ac demum ipsa ciuitas antedicta supposita ecclesiastico interdicto; vt saltem sic inducerentur à tanta contumacia resilire, ac iurare de defendenda Ecclesia sancta Dei contra hæreticam prauitatem: & ipsi tales, saniori consilio adhærentes, ipsa ciuitate eos suis sanis consultationibus ad huiusmodi inducente, à sæpefacta contumacia resilientes, præstiterunt antedictum petitum à nobis canonicum iuramentum: & quia dignum existit, quòd eis obedientia suffragetur, ad quam se de proximo reduxerunt, & cessante culpa cesset & pœna: Ea propter Nos Inquisitor præfatus eos à sententijs excommunicationis præfatis absoluimus in forma ecclesiastica consueta, & pro absolutis habemus, & haberi ab omnibus volumus pro prædictis: ipsamque ciuitatem à dicto interdicto liberamus, ipsum interdictum totaliter relaxando. Datum, &cetera.

32 *Quibus sic actis mandet ecclesiarum curatis, quòd interdictum deinceps non obseruent, nec prædictos excommunicatos vitent, nec faciant euitari per litteras tenoris sequentis.*

Forma denuntiandi regentes ciuitatem vel locum esse absolutos ab excommunicatione, & interdictũ relaxatum.

Rater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor, &c. Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis ecclesiarum talium, curam regentibus animarum: Salutem, & mandatis nostris, &cetera.

TENORE præsentium litterarum vobis, & vestrum cuilibet intimamus, quòd nos iustitia postulante absoluimus à sententijs excommunicationis tales, quibus tenebantur per nos merito innodati, atque à ciuitate tali interdictum per nos impositum relaxauimus, ipsis obtemperantibus nostris monitis & mandatis, prout in litteris nostris videritis plenius contineri tenoris sequentis: Nos frater N. &c. *Inserantur ex toto litteræ immediate præcedentes:* C Idcirco vobis, & cuilibet vestrum auctoritate Apostolica præcipimus, & mandamus, quatenus prædictos pro absolutis habentes, de cetero eos non euitetis, nec faciatis à ceteris euitari: immo, prout ante, ad diuina libere admittatis, ipsumque interdictum deinceps non seruetis, cum per nos ex toto fuerit relaxatum. Datum, &cetera.

Quòd si nec sic præstare voluerint antefatum canonicum iuramentum, poteris processus aggrauari, iuxta cap. Ad abolendam. §. statuimus. extra de hæret. & iuxta cap. Vt officium. §. statuimus. & vt infames hæreticorum fautores, & de fide suspecti bonore & officio sui regiminis spoliari & condemnari, nec de cetero ad illud seu ad aliud officiũ publicum, vel dignitatem aliquam assumantur: & ea, quæ fecerint de cetero, nullam obtineant firmitatem, & hoc per litteras tenoris sequentis. D 33

Quid insuper faciendũ restet contra sic obstinatos.

Forma aggrauandi officiales prædictos excommunicatos, & priuandi eos officijs publicis. E

Os frater N. &cetera.

ATTENDENTES quòd ciuitatis, villæ, vel loci alterius 34 regimini præsidentes, tenentur præstare corporale iuramentũ de defendenda Ecclesia sancta Dei contra hæreticam prauitatem, ac constitutionibus contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores & defensores eorum, ipsorumq; filios

filios & nepotes editis à sancta sede Apostolica inuiolabiliter obseruandis, & obseruari totò tempore sui regiminis faciendis; cum fuerint ab ipsis Episcopo seu Inquisitore legitime requisiti; quòdque præstare antefatum iuramentum contumaciter recusantes, sunt vt infames & hæreticorum fautores ac de fide suspecti, honore & officio sui regiminis spoliandi; & de cetero ad nullam dignitatem, neque ad vllum publicum officium assumendi: quinimmo declarandum, quòd quidquid fecerint deinceps in suo officio, nullam obtineant firmitatem: Et cum talis Vicarius, talis Subuicarius, & talis Balliuus, talis Subballiuus, talesque Consules, & Rectores talis ciuitatis seu loci, fuerint per nos Inquisitorem præfatum legitime pluries requisiti, de defendenda Ecclesia sancta Dei, bona fide iuxta officium & posse suum contra hæreticam prauitatem: Et nihilominus quòd constitutiones a sancta sede Apostolica editas contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores & defensores eorum, ipsorumque filios & nepotes toto tempore sui regiminis inuiolabiliter obseruarent, & facerent in terris sui regiminis obseruari: ipsique taliter requisiti præstare contumaciter renuerunt antefatum canonicum iuramentum: verum quia ipsorum contumacia exigente fuerunt excommunicationis vinculo innodati, & etiam publicati ac crescente eorum contumacia etiam cum candelis extinctis & campanis pullatis, demumque cum participantibus; ipsaque ciuitas talis, in criminis detestationem, & ipsorum criminum punitionem supposita ecclesiastico interdicto; ac in præsentiarum persistant in tali ac tam graui contumacia animo indurato: Idcirco [a] nos Inquisitor præfatus dignum merito reputantes, vt hi officiis priuentur, qui officijs abutuntur, volentesque in hac parte mandata canonica & Apostolica fideliter exequi (vt tenemur) ipsos talem, à vicariatus, talem à subuicariatus, talem à balliuatus, talem à subballiuatus, talem à consulatus officijs talis ciuitatis seu loci, eorum in causa fidei, postulante inobedientia & contumacia, vt infames, & tanquam hæreticorum fautores, & de fide suspectos tenore præsentium merito expoliamus: sicque deinceps talis pro vicario, talis pro subuicario, talis pro balliuo, talis pro subballiuo, & tales pro consulibus ab aliquo nullatenus habeantur; nec [b] de cetero ad aliquam dignitatem vel publicum officium assumatur: Eodéque tenore decernentes irrita, & inania quæcunq; deinceps talis vt vicarius, talis vt subuicarius, talis vt Balliuus, talis vt Subballiuus, & tales vt Consules fecerint seu ordinauerint, mandauerint, vel fieri iusserint, nullamque obtinere deinceps firmitatem, Datum, & cetera.

Qua sententia sic lata mandetur regentibus curam animarum, in cathedrali & in aliis ecclesiis publicari per literas tenoris sequentis.

A IN TIT. DE FORMA AGGRAuandi officiales prædictos excommunicatos, & priuandi eos officijs publicis.

COMMENT. VIII. Num 34.

QVoniam, vt in superioribus docuimus, grauissima oriuntur incommoda, quotiens magistratus aut hæreticis fauent, aut negligunt ea præstare, quæ ad fidem protegendam, & propagandam attinent; ideo iustissime cautum est, vt officijs & dignitatibus, quibus abutuntur, priuentur, vt sic B *resipiscant, & in officio contineantur: id vero qua ratione peragatur, diligenter docet hic Eymericus.*

[a] ¶ Idcirco nos Inquisitor præfatus, &c.] *Vides hic, solum Inquisitorem priuare, & priuatos denuntiare delinquentes in causa hæresis officiis & dignitatibus sæcularibus, quod facere potest: secus est dicendum de ecclesiasticis, in quorum priuatione cum Inquisitore interuenire debet episcopus. glossa communiter recepta in cap. vt commissi. §. priuandi. verbo, honoribus. de hæret. lib. 6.*

Solus Inquisitor potest sæcularibus officiis priuare.

C *At hodie per clemen. 1. de hære. §. propter quod. videtur, quòd Inquisitor non possit priuare officiis sæcularibus absque episcopo, per illa verba:* aut ad sententiam procedere contra eos Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diæcesano, &c. non valebit. *Sed de hoc dixi amplius infra par. 3. super quæst. 113.*

[b] ¶ Nec de cetero ad aliquam dignitatem, vel publicum officium assumantur.] *Hoc loco obscurissimum dubium occurrit, Quid nomine publici officii intelligatur: nam leges nusquam id nominatim (quod ego sciam) declarant; tametsi quan-* D *doque non obscure in quibusdam colligatur; vt in c. felicis. de pœnis. lib. 6. & notatur in cap. vbi periculum. §. quod si præmissa. de electio. in 6. tradit Archidiaconus in cap. 1. de consuetud. lib. 6. optima glossa in l. legatis. §. ex officio. ff. de legat. 3. & in Hispania olim Ferdinandus V. Rex catholicus lege quadam incipiente:* Al nuestro Justitia mayor, & alos del nuestro consejo, *nominatim declarauit munera & officia, à quibus excluderentur, qui ab hæresi vel apostasia fuissent reuersi, damnatorumque filii vsque ad secundam generationem per lineam masculinam, & vsque ad primam, per li-* E *neam femininam in hæc verba:*

Quid nomine publici officii intelligatur, notatu digna disputatio.

Por la qual mandamos y defendemos, que de aqui adelante ningun reconciliado por el dicho delicto de heregia, y apostasia: ni hijo ni nieto de condennado por el dicho delicto: fasta la segunda generacion por linea masculina, y hasta la primera por linea femenina, no puedan ser ni sean del nuestro consejo: ni oydores de las nuestras audiencias & chancilleria, ni de algunas dellas: ni Secretarios, ni Alcaldes, Alguaziles,

guaziles, ni mayordomos, ni contadores mayores ni menores, ni Thesoreros, ni Pagadores, ni Contadores de cuentas, ni Scriuanos de camara, ni de rentas, ni chanciller, ni regidores, ni relator, ni abogado, ni fiscal: ni tener otro officio publico, ni real en la dicha nuestra casa y corte y chancillerias: y assi mismo que no pueda ser ni sea Corregidor, juez, Alcalde, ni Alguazil, ni Merino, ni Preboste, ni veynte y quatro, ni Corregidor, ni jurado, ni Fiel, ni Executor, ni Scriuano publico, ni del consejo, ni mayordomo, ni notario publico, ni fisico, ni cirujano, ni boticario, ni tener otro officio publico ni real, en algunas de las dichas ciudades, villas, y lugares de los dichos nuestros reynos y señorios, so las penas en que caen & encurren las personas priuadas que vsan de officio paraque no tienen abilidad ni capacidad, y so pena de confiscacion de todos sus bienes para la nuestra camara y fisco, en las quales incurran por el mismo fecho sin otro processo, ni sentencia, ni declaracion, y las personas queden ala nuestra merced. *hæc ibi: Quod fuit sancitum Granatæ. xxi. die Septembris, anno Domini MDI.*

Idem quoque cautum fuerat in Inquisitione Hispaniæ per instrutionem quandam Valladolitanam anno Domini MCCCCLXXXVIII. cap. 11. incipien. Item quelos derechos.

Quid nomine publici officii vel dignitatis intelligatur Inquisitor declarat.

Quoniam vero hæc velut priuata vnius regni decreta facile alibi contemni possent, nos qui generales regulas scribimus, ita sentiẽdum putamus: quotiens dubitatur, quid nomine publici officij aut dignitatis intelligatur in hac causa, d quibus hæretici, & eorum descendentes excluduntur, ad Inquisitorem solum, vel ad eum vnà cum episcopo id pertinebit declarare, cum Inquisitor vel solus vel cum episcopo facultatem habeat interpretandi leges, & statuta dubia contra hæreticos edita, vt optime docuit Eymericus par. 3. q. 85. & 86. vbi dixi neque ab hac sententia crederem recedendum.

Iam obseruatione dignum est, quod recte docet Hostiensis, Ioannes And. Ioannes Anania, & communiter doctores in cap. excommunicamus. §. credentes. extra de hæret. videlicet, non multum esse laborandum in nominibus publicorum officiorũ recensendis: cum nec omnia facile nominari specialiter possint. argumen. l. 4. ff. de præscript. verbis. & secundum diuersas prouincias ipsorum nomina varientur: sed generaliter dicendum est hæreticos, credentes, & ceteros, qui hac pœna coercentur, inhabiles esse ad publica officia, quæcunque illa sint, & quocunque nomine censeantur secundum varios A *ritus & consuetudines diuersarum prouinciarum.*

In concilio Tolosano cap. 14. olim cautum fuit, vt qui diffamatus aut notatus esset de hæresi, officio medici non vteretur in hæc verba: Statuimus etiã, vt quicunque fuerint infamati de hæresi, vel suspicione notati, officio medici de cetero non vtantur. *hæc ibi.*

Pœnitentes & filii damnatorum honorificis ornamẽtis nõ vtantur.

Postremo illud addiderim, pœnitentibus ac reconciliatis Ecclesiæ ab hæresi reuertentibus, ac filijs & nepotibus damnatorum non modo interdici ne publica officia gerant, aut beneficia & dignitates habeant, verum amplius ne argento, auro, aut B *pretiosis vestibus & ornamentis vtantur; quod olim in concilio Biterrensi, cap. 28. eleganter cautum est his verbis:* Et ne balliuias seu administrationes teneant: nec sint in consilijs vel familijs potentum: neque vtantur vel medici vel notarij officio: nec ad alia officia publica, vel ad actus accedant legitimos: nec portent aurifrisia: nec sericum, vel similia ornamenta: vel vittas croceas: vel corrigias auro vel argento membratas: vel sotulares incisos seu pictos; & vbi expediens visum fuerit, eijciantur de villa in qua conuersati fuerant, in alia certa villa C seu prouincia moraturi ad tempus. *hactenus ibi.*

Est autem iustissimum hoc statutum: indignum est enim in ciuitate bene constituta, eos qui sunt infames, honorificis ornamentis decorari. eisdem etiam inhibetur, ne phaleratis equis instar nobilium vtantur. quod & ad mulas trahi debet, vt optime scripsit Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 23. & seq. sed in his post aliquod tempus dispensari solet.

Forma publicandi tales officijs publicis priuatos.

D

Frater N. ordinis Prædicatorum, Venerabilibus & nobis dilectis vniuersis & singulis talis ciuitatis ecclesiæ cathedralis curatis & non curatis, ad quos præsentes peruenerint: Salutem, & mandatis nostris, immo, &c.

AD Vestri cuiuslibet notitiam deducimus, tenore nostrarum pręsentium litterarum, quòd nos, iustitia exigente, ac infrascriptorum contumacia requirente, talem vicarium, talem subuicarium, & talem Balliuum, & talem Subballiuum, & tales Consules ciuitatis talis seu loci, spoliauimus officijs, quibus præerant antedictis: ac ipsos inhabilitauimus ad officia publica, & honores publicos qualescunque habendos deinceps in futurum: decernentes etiam quidquid de cetero fecerint seu ordinauerint, virtute seu occasione prędictorum, seu aliorum officiorum esse irritum & inane, ac nullius existere firmitatis, sicut in nostris litteris infrascriptis videbitis plenius contineri: quarum tenor sequitur in hunc modum:

Nos

Nos frater N. &c. *Inserantur ex toto litteræ immediate præcedentes.*

Verum cum velimus (vt debemus) ad præfatæ talis ciuitatis seu loci prædicta deduci notitiam singulorum, cum omnes tangere dignoscatur: & quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari: ne eos contingat erga huiusmodi ex ignorantia oberrare, Vobis & cuilibet vestrum, seu vobis talibus, & talibus auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, & mandando requirimus ac monemus, quatenus infra sex † dierum spatium, quos vobis, & vestrum cuilibet pro trina monitione canonica, & termino peremptorio assignamus: quibus elapsis excommunicationis sententiæ vos subiacere volumus ipso facto, in vestris ecclesiis dum Missarum sollemnia celebrantur, & populi erit inibi multitudo: præfatas nostras litteras alta voce in vulgari, & intelligibiliter publicetis, ac faciatis per alios publicari: notificantes omnibus vt supra, quòd nos prædictos & eorum quemlibet spoliauimus officiis publicis antedictis, quibus antea vtebantur: Ac etiã spoliamus, & inhabilitamus eos, & eorum quemlibet deinceps ad quæcunque publica officia obtinenda: decernentes quidquid de cetero attentauerint occasione prædictorum officiorum, seu eorum nomine vel colore, fore irritum & inane, ac nullam obtinere vlterius firmitatem: Mandantes vniuersis & singulis vniuersitatibus præfatæ ciuitatis seu loci, quatenus prædictis taliter à suis officijs per nos auctoritate Apostolica spoliatis, quòd eis non pareant seu obtemperent in his, quæ spectant ad executionem officiorum prædictorum, quibus antea vtebantur, cum illi sint suis demeritis auctoritate Apostolica spoliati. Datum, &cetera.

† Hoc arbitrarium est, & maius spatium si vult potest Inquisitor constituere.

36 *Si autem illa ciuitas siue locus prædictos recusauerit, & eos habuerit vt veraciter à suis officijs spoliatos, eligantur seu ponantur alij officiales boni, qui in principio suæ creationis & nouitatis, præstent, vt tenentur, prædictum canonicum iuramentum.*

Vbi autem dicta ciuitas siue locus non obtemperauerit sententijs per Inquisitorem latis in antea memoratis, sed duxerit contumaciter resistendum, dictos spoliatos in prioribus officijs tolerando, à quibus fuerint canonice spoliati, tunc in illo casu, licet Inquisitor posset procedere, & ciuitatem, si ciuitas fuerit, priuare aliarum commercio ciuitatum, ac episcopali etiam dignitate, iuxta cap. Ad abolendam. §. statuimus. in fine. de hæret. lib. 5.

Tamen [a] *melius est, quòd ad tantam pœnã per Inquisitorem non procedatur: sed ciuitatis contumacia domino nostro Papæ exponatur, præsertim cum cap. Vt officium. de hæret. lib. 6. ad pœnam ciuitatis, vel loci amplius non procedat.*

IN TIT. DE FORMA PVBLIcandi tales officijs publicis priuatos.

COMMENT. IX.

[a] TAmen melius est quòd ad tantam pœnam per Inquisitores nõ procedatur.] *Singulare est hoc Eymerici documentum, quod est in magnis causis semper obseruandum: tutius enim ac securius est punitionem differre, & principem consulere, quàm dum celeriter procuratur, tumultum excitare: cum sæpissime contingat, populos non ita delegatis iudicibus, aut gubernatoribus, ac principibus ipsis obedire. Et si Inquisitores vellent potestatis suæ omne imperium exercere, facile ad seditionem cunctos commouerent.* *Num. 36.* Differenda sæpe punitio ne scandalum oriatur.

In Hispania, qui ita delinquerent, per Inquisitores proscriberentur, & manu regia comprehenderentur ac punirentur, vt testatur Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 23. nu. 8.

De institutione Vicarij, seu Commissarij.

DVM autem prædicta taliter peraguntur præstito antefato canonico iuramento vel non præstito: potest & debet Inquisitor in quolibet episcopatu vnum Commissarium instituere quadraginta annorum ætatis, iuxta glosata super cap. Nolentes. de hæret. in cle. religiosum, seu clericum sæcularem, virum prouidum & prudentem, scientia & moribus pollentem, & sanctæ fidei zelatorem. & hoc per litteras tenoris sequentis.

Forma instituendi Commissarium specialem.

FRater N. Ordinis Fratrum Prædicatorum, sacrosanctæ Theologiæ magister, &c. Venerabili & nobis in Christo dilecto N. ordinis supradicti: Salutem in auctore & cõseruatore fidei domino Iesu Christo. 37

QVIA Callidæ vulpes Samsonis pedibus † versutis, ceruicibus erectis gestu & habitu obfuscatis sub quadam specie sanctitatis colligatis caudis ardentibus, intricatis vocibus nefarijs non verentur per agrum uniuersum Dominicum currere, hac illacque discurrere, segetem albam fidei splendoribus Dominicam dissipare, comburere & ardere, immisso igne ascendente ab inferis, deuastante hæreticæ prauitatis, ut nos paulo ante rerum magistra omnium experientia docuit euidenter: & timeamus, & non immerito, ac reuolutis uisceribus tremamus nocumenta fidei segetibus & agris fertilibus Dominicis inferri grandia supradictis incursu præscriptarũ uulpium & discursu, ex

† al. pellibus

ex nostri Inquisitoris absentia, quæ eiusdem Inquisitoris præsentia, Dei fauente gratia, conseruantur: Et quia propter varia & ardua fidei negotia habemus interdum per partes regni diuersas percurrere, vt exposcunt negotiorum qualitas & necessitas, ac requirunt: ideo nos Inquisitor præfatus vos N. de cuius discretionis synceritate, conscientiæ soliditate, scientiæ profunditate, & zelo fidei accenso & veritate, fidē gerimus solidam in Domino & probatam, Vicarium nostrum seu Commissarium in tota tali diœcesi, statuimus & facimus firmiter per præsentes: committentes [a] vobis plenarie & expresse, quatenus denuntiationes, & informationes, seu accusationes auctoritate nostra à quibuscunque, & etiā contra quoscunque recipere & procedere, (prout nos possemus) libere valeatis: ac super & pro eisdē tā testes quàm reos citare †, arrestare, compedire, confessiones seu testimonia recipere, & ea probare, & etiam examinare, & ad testificandum cogere, atque pro dicenda veritate vnà cum domino episcopo seu eius vicario quæstionibus exponere & tormentis: ac etiam ponere ad carcerem, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur: consilium peritorum, quando vobis videbitur, conuocare: atque generaliter omnia alia facere, quæ nos facere valeremus si ibi personaliter præsentes essemus. In prædictis [b] enim omnibus & alijs ex eisdem, modo aliquo emergentibus, dependentibus, & connexis plenariam concedimus & conferimus potestatem: diffinitiua [c] dumtaxat sententia omnium impænitentium & relapsorum (vt est moris) ad quam absque nostra licentia & consensu nolumus vos extendere manus vestras, nobis penitus reseruata. Datum sub sigillo nostro in pendenti, in tali loco, tali die, talis mensis, & talis anni.

† Hoc dicit iuxta constitutionē clemen. 1. § propter quod. de hæret.

38 *Potest Inquisitor plene committere vices suas, etiam ad procedendum ad sententiam diffinitiuam: sed melius est, & communiter fit, quòd sententias relapsorum & impænitentium sibi retineat, & reseruet: quia magis præsumitur de Inquisitore, & magis obtemperatur Inquisitori, quàm commissario: & quia communiter Inquisitor est magis expertus: & quia si bene procedatur vel male, sibi totum imputabitur: & quia ipsius est processus sui commissarij defensare, cum idem sit consistorium vtriusque.*

39 *Quare multum pertinet ad Inquisitores, quòd habeant bonos commissarios & industrios, & qui sciant & velint prudenter negotia fidei exercere, vt secundum eorum, & maiorem & minorem prudentiam, & practicam † posŝint Inquisitores minus vel plus grandiora, seu minus grandiora negotia eis committere, & ad istas vel ad illas sententias procedendi potestatem conferre: & prout negotiorum qualitas hoc exposcit.*

† al. peritiā

Forma alia ad hoc idem.

FRater N. ordinis Prædicatorum, &c. Venerabili & religioso viro fratri N. ordinis talis: Salutem in auctore & conseruatore fidei, &cetera. 40

CVM Per absentiam hæreticæ peruersitatis Inquisitorum, diabolica suggestione in locis pluribus experiamur sæpissime catholicæ fidei contraria suboriri, quæ per eorum præsentiam validius extirpantur: Nos qui sumus arduis negotijs plurimis sanctæ fidei in præsentiarum taliter occupati, quòd ad talem diœcesim quo ad præsens accedere commode non valemus: Idcirco vobis de cuius zelo, scientia, & discretione fiduciam gerimus in Domino pleniorem in negotio fidei, infra talē diœcesim committimus plenarie vices nostras, donec ad nos duxerimus reuocandas, semper dumtaxat nobis diffinitiua sententia reseruata. In cuius commissionis testimonium, sigillum nostrum duximus præsentibus apponendum. Datum, &cetera.

IN TIT. DE INSTITVTIONE Vicarij seu Commissarij, & tit. de forma instituendi commissarium specialem.

COMMENT. X.

QVoniam intèr ministros Inquisitorum principem locum sibi vendicant Commißarij seu Vicarij eorum, quos vbi occasio postulauerit, possunt & debent instituere, vt multis Pontificum rescriptis continetur, & docet copiose Eymericus infra q. 13. & seq. ideo nunc quomodo institui debeant, & quam habeant auctoritatem docet vsque ad tit. De sermone generali habendo: quicquid autem ad hanc tractationem attinet, copiose dicemus cum Eymerico infra super quæst. 13. & multis sequentibus; nunc practicam in tali negotio seruandam consideremus. 37

[a] § Committentes vobis plenarie & expresse, quatenus denūtiationes & informationes, &c.] *Quæ hoc loco commemorat Eymericus posse Inquisitores Vicarijs suis committere, explorati iuris est. cap. vt commißi. §. committendi. de hæret. lib. 6. conceßitque etiam apertius Vrbanus IIII. rescripto quodā incipiente:* Licet ex omnibus. *in hæc verba:* Vt ergo commissi vobis officij debitum vtilius & liberius exequamini, cōmittendi citationes, testium examinationes, cum de huiusmodi crimine ac ipsius circumstātijs duxeritis inquirendum, & denuntiationes sententiarum, quas in quoslibet hac de causa tuleritis, &c. plenā committimus facultatē. *hæc ibi. Tradit Gondissaluus tract. de hæret. q. 7. nu. 13. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 2. & Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 429. atque hoc iure com-*

Quid possint Inquisitores vicariis suis committere.

muni obseruari vere testatur Vmbert' in opere iudiciali verbo, Inquisitor, nu.4. et verbo, Vicarius nu. 1.

Testium examinatio qñ vicariis committenda.

Docet tamen Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 11. testium examinationem ab ipso Inquisitore fieri debere, nec alteri committendam, nisi cum testes sunt impediti, ad quos nec iudices ire facile possint aut debeant; quod non negamus: neque enim facile debent Inquisitores vices suas committere, sed tunc cum iusta causa postulat: nam quæ ab Inquisitoribus geruntur, maturius & prudentius facta esse præsumuntur, quàm quæ ab eorum substitutis fiunt.

Ac de hac quidem testium examinatione alteri non committenda, cum Inquisitor est præsens, nec legitime impeditus, in Hispalensi instructione anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 17. his verbis à nobis latine redditis cautum est: Item Inquisitores per se ipsos recipiant & examinent testes, nec committant eorum examen notario vel alteri personæ: nisi testis esset ita infirmus, quòd non posset ante Inquisitorem comparere, & Inquisitori non esset honestum ire ad recipiendũ testis dictum, vel esset impeditus: nam eo casu posset Inquisitor committere examen testis iudici ordinario ecclesiastico loci, & alteri personæ prouidæ & honestæ, quæ sciat bene examinare cum notario, & referat modum, quem tenuit testis in deponendo. *hæc ibi.*

Quamquam autem extra Hispaniam non teneantur necessario Inquisitores Apostolici huius instructionis decretum obseruare, vt alibi copiosius scripsimus, possintque inspecto vel iure communi, vel priuato, vel consuetudine aliqua, non modo cetera, sed etiam testium examinationem committere, tutius est tamen, vt per se ipsos eos interrogent atque examinent, vt dictum est.

Commissarijs vero suis alibi constitutis propterea & hoc & alia committere coguntur, quia non possunt ipsi Inquisitores per se alibi constitutos testes examinare, ceteraque transigere.

Iam hoc ipsum quod de Inquisitoribus Apostolicis diximus, in episcopis quoque locum habere censemus, in his locis, in quibus non sunt Apostolici Inquisitores: vt videlicet ipsi Episcopi per se testes in causa fidei examinent, ob easdem causas.

Quid operetur clausula, cum emergẽtibus, dependentibus, & connexis.

b ¶ In prædictis enim omnibus, & alijs ex eisdem modo aliquo emergentibus, dependentibus, & connexis, &c.] *Vtilis est admodum hæc clausula ad tollendas varias difficultates, quæ in negotio inquisitionis occurrere solent, de quibus facile à cauillosis & fraudulentis reis opponi posset ex omissione huius partis, ad differendum inique iudicium. Cum enim causa principalis tractatur, aliqua quæstio incidere potest, vel quippiam emergere, quod cum ad causam principalem immediate non pertineat, negotium posset iudicibus facessere: quo fit vt optimo consilio in commissione addatur præfata clausula.*

Quæ autem dicantur incidentia, dependentia, emergentia, & connexa tradit Speculator tit. de incidenti quæstione. & glossa in l. quod iussit. §. prætor. vbi copiose Doctores. ff. de re iudi. item Doctores. in l. quoties. C. de iudi. & in l. 1. C. de ordine iudicior. & Canonistæ in cap. 1. & 2. de ordi. cognitio.

A

Commissarii Inquisitorum, an possint pronuntiare sententias impœnitentium & relapsorum.

c ¶ Diffinitiua dumtaxat sententia omnium impœnitentium & relapsorum, &c. nobis penitus reseruata.] *Ceterorum ergo delinquentium sententias veluti suspectorum redeuntium, fautorum, receptatorum & similium, Inquisitorum commissarij virtute acceptæ subdelegationis ferre possent: immo etiam sententias in relapsos & impænitentes possent pronuntiare, quotiens generaliter*

B

illis forent Inquisitorum vices commissæ. quod non obscure videtur hoc loco sentire Eymericus, dum specialiter sibi reseruat sententias relapsorum, & impænitentium, indicans commissarios eas tunc posse ferre, cum Inquisitor specialiter sibi non reseruasset: cui opinioni manifestius adstipulatur idem Eymericus paulo post nu. 42. circa finem, ibi: Parati vobis committere, quatenus ad diffinitiuam sententiam procedatis. *& nu. 44. ibi:* vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue procedere valeatis.

Et hanc sententiam summo iure veram esse existimo: nam cum Inquisitores sint principis delegati, hanc etiam facultatem poterunt suis commissarijs subdelegare. cap. cum super. de offic. delegati. l. a iudi. C. de iudi.

C

Ceterum quia res est magni ponderis, cum de vita hominis agatur, tutius erit hanc potestatem Commissarijs non tribuere, vt optime etiam hoc loco indicat Eymericus. Iam de commissarijs amplius disserit auctor 3. par. q. 13. & seq. vbi & nos copiose cum eo disseremus.

D

Forma litterarum instituẽdi duos commissarios simul, qui procedant pariter & coniunctim.

Frater N. ordinis Prędicatorum, &c. Venerabilibus, & nobis in Christo dilectis religiosis viris fratribus, tali & tali, ordinis talis: Salutem in auctore, & conseruatore, &cetera. 41

E

QVIA Secundum canonicas sanctiones † integrum est iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur: & negotium talis viri delati, capti, & detenti pro hæretica prauitate sit negotium nimis arduum, atque graue: attentis circunstantijs criminis, & personæ: ea propter, vt fidei negotium arduum antefatum maturius peragatur, & in eo securius procedatur: ac consultius fine debito terminetur: Vobis duobus pariter coniunctim, & non vni sine altero committimus plenarie vices nostras, ac plenariam procedendi potestatem in dicto fidei negotio, & in omnibus ex illo emergentibus,

† Cap. prudẽtiam. de offi. deleg. cap. de quibus. 20. distinct.

emergentibus, incidentibus, & connexis etiam vsque ad diffinitiuas sententias exclusiue, concedimus facultatem tenore præsentium nostrarum litterarum. In cuius rei testimonium præsentes nostras litteras nostri sigilli appensione iussimus communiri.

Forma alia secunda pro eodem.

42
Frater N. ordinis Prædicatorum, &c. Magnæ prudentiæ religiosis viris fratribus tali, & tali ordinis talis: Salutem in auctore, & conseruatore & cetera.

QVIA Secundum catholicam irrefragabilem veritatem †, vbi multa consilia, ibi salus; & vbi peritorum plurimorum sententia, ibi virtus: cum per plurima consilia atque iudicia rei veritas melius discutiatur, efficacius detegatur, & clarius videatur: Ea propter cupientes negotia fidei orthodoxæ cõmodius, ac vtilius promoueri ad Dei gloriam, & honorem: Vos talem, & talem, viros vtique scientia prouidos, sapientia circunspectos, zelo sanctæ fidei circumcinctos, prout per experientiã diuturnam esse nouimus, & de quorum virtutibus fiduciam in domino gerimus plenam: Vicarios nostros, ac Commissarios speciales instituimus in tota tali diœcesi, cum plenitudine potestatis: committentes vobis, ex certa scientia †, & expresse, quatenus pariter, & coniunctim in negotijs sanctæ fidei ad eandem fidem sanctam firmius complantandam, & ad prauitatem hæreticam validius extirpandam, auctoritate nostra, immo verius Apostolica, vsque ad diffinitiuam sententiam exclusiue, & in omnibus ex illis emergentibus, dependentibus, & connexis, procedere valeatis, liberam potestatem conferentes tenore nostrarum præsentium litterarum: parati vobis committere quatenus ad diffinitiuam sententiam procedatis, cum per vos, vel vestras litteras fuerimus de qualitate negotij plenius informati. In cuius commissionis, & concessionis testimonium præsentes nostras litteras nostro sigillo iussimus communiri.

† Prouer. c. 11. & 24.

L. fi. C. de fideicom. l. hæredes palam, §. 1. de test.

† Hæc clausula quã vim habeat tradit Felynus in cap. nonnulli. de rescriptis.

Forma instituendi ab Inquisitore in tota prouincia Vicarium generalem.

43
Frater N. ordinis Prædicatorum Venerabili, & nobis in Christo dilecto patri fratri tali, talis ordinis sacrę Theologię egregio professori: Salutẽ in auctore & conseruatore: & cetera.

QVIA Dignum merito existimamus suf-A fragantibus nobis ad hæc canonicis institutis, secundum negotiorum qualitatem, eorumque minorem, seu ampliorem arduitatem, de ministris idoneis prouidere, & negotium sanctæ fidei, in renatis fonte sancti baptismatis commodius confouendæ, ac in præcordijs conuersorum ad eandem firmius complantandæ, & de hæreticorum infectis visceribus labem ipsam hæreticam cautius euellendæ, sit negotium ad honorem Dei, & fidei augmentum & vtilitatẽ Ecclesiæ, & populi, super omnia alia negotia sæculi obtinens principatum: propter quod cũ B magna circunspectione, & indagine est de ministris idoneis ad exequendum dictum fidei negotium prouidendum: Idcirco nos frater N. Inquisitor præfatus, attendentes, quòd commode in terris nostræ iurisdictioni subiectis nõ valemus diutius commorari: cum [a] nos oporteat ad Romanam curiã dirigere breuiter gressus nostros, pro consultando sanctissimo domino nostro Papa super quibusdam arduis negotijs sanctæ fidei promouendis: & cupiamus totis nostris visceribus de idoneo generali Commissario prouidere: Vos venerabilem fratrem C talem sacræ Theologiæ magistrum, de cuius scientiæ profunditate, sapientiæ soliditate, & conscientiæ synceritate fidem in Domino gerimus firmiorem, experientia solida comprobatam: Vicarium nostrum, & Commissarium in omnibus regnis, & terris talis domini, nostræ Inquisitioni subiectis, instituimus, & facimus generalem: committentes vobis ex certa scientia & expresse, in, & super omnibus & singulis fidei negotijs, quæ occurrent, & etiam in omnibus ex illis dependentibus, emergentibus, D incidentibus, & connexis, quandocunque, & quomodocunque plenarie, & generaliter vices nostras, etiam vt ad sententias diffinitiuas relapsorum, & impœnitentium, & alias qualescunque libere procedere valeatis, liberam concedimus potestatem tenore nostrarum præsentium litterarum. In quarum commissionis, & concessionis testimonium, præsentes nostras litteras sigilli nostri munime iussimus roborari. Datum in tali loco, tali die, talis mensis.

E

IN TIT. DE FORMA INSTITUENDI AB INQUISITORE IN TOTA PROUINCIA VICARIUM GENERALEM.

COMMENT. XI.

Num. 43.

CVm nos oporteat ad Romanam curiam dirigere breuiter gressus nostros, pro consultãdo sanctissimo domino nostro Papa, &c.] *Cum olim initio constitutæ Inquisitionis delegatæ, nulli (quod ego sciam) essent Inquisitores Cardinales generales in tota republica Christiana, quos per litteras liceret consulere, & ab eis etiam in arduis responsum, habita prius cum Pontifice summo debita consultatione, vt nunc fit,*

Cardinales Inquisitores generales in tota republ. Christiana quando incęperint constitui.

accipere: propterea sæpe cogebantur priuati Inquisitores Romam proficisci, in quorum absentia negotia fidei multum periclitabantur, vt copiose docet Eymericus paulo post nu. 128.

Quibus incommodis inspectis primus (quod ego legerim) Vrbanus IIII. anno Domini MCCLXIII. Cardinalem sancti Nicolai in carcere Tulliano Inquisitorem creauit generalem, seu quasi protectorem Inquisitorum constituit, quem possent particulares Inquisitores consulere, vt constat ex peruetusto rescripto Vrbani IIII. incipiente: Cupientes, *quod nos authenticum vidimus in inquisitione Bononiensi. quem morem multos deinde Romanos Pontifices obseruasse, præsertim eo tempore quo hæreses pullularent, fit mihi maxime verisimile.*

Hodie singulari Romanorum Pontificum prouidentia hæc penitus incommoda sunt sublata: nam in Hispania Inquisitores singularum vrbium generalem eorum regnorum Inquisitorem seu Inquisitionis præsidem consulunt: is vero cum ceteris aliarum prouinciarum Illustrissimos ac Reuerendiss. Cardinales Inquisitores generales in tota repub. Christiana; quos per litteras consulere licet; quibus principes omnes in hac causa merito subijciuntur, vt ordinatione quadam Pij V. Pont. Max. iustissime cauetur.

Eius autem rescripti cuius paulo antea memini, fragmentum hic transcribere placuit, in gratiã eorum qui notitia antiquitatis delectantur: habet vero in hunc modum.

Periculosa & grauia impedimenta, quæ in prædicto negotio vobis emerserint, dilecto filio nostro I. sancti Nicolai in carcere Tulliano diacono Cardinali, quem eidem præfecimus negotio, significare curetis. Super alijs vero impedimentis quibuslibet, quæ siue ex defectu sociorum, siue aliàs ex quacunque causa vobis in ipso negotio emergere forte contigerit, & personaliter si opus fuerit ad Cardinalem recurratis eundem, & per litteras vestras seu nuntios secure ipsi Cardinali omnia intimare curetis: vt nos per eum sufficienter super præmissis instructi, contra impedimenta huiusmodi prouideamus de remedijs opportunis. *hæc ibi.*

Forma alia secunda instituendi Vicarium generalem in tota prouincia.

44 Rater N. ordinis, &c. Venerabili, & nobis in Christo dilecto patri fratri tali, talis ordinis sacræ Theologiæ magistro. Vel sic: A Honorabili domino prouido, & discreto tali, decretorum doctori, canonico in tali Ecclesia cathedrali: Salutem in auctore, & conseruatore: &cetera.

INTER Alia honesta obsequia atque sancta, quæ grata existunt plurimum altissimo creatori, prout testimonijs veridicis comprobatur, est animarum zelus, peccatorum salus, fidei orthodoxæ augmentum, prauitatis hæreticæ exterminium: ac pro fidei catholicæ, & orthodoxæ defensione nocte, & die continue insudare. hinc est quòd nos frater N. Inquisi- B tor præfatus, cui ex iniuncto nobis officio à sanctissimo domino nostro Papa peragere hæc incumbunt, non valentes huiuscemodi incumbere, seu intendere de præsenti, cum habeamus ad Romanam curiam accedere, pro quibusdam ibi negotijs sanctæ fidei exequendis: Vos venerabilem patrem, seu dominum antefatum, de cuius fidei integritate, vitæ puritate, disciplinæ sufficientia, morum modestia, atque in cunctis agendis prudentia circumspecta, synceram in Domino fidem gerimus, & probatam, Vicarium nostrum, & Commissarium, in om- C nibus & singulis ciuitatibus, territorijs, atque locis iurisdictioni nostræ subiectis tenore præsentium instituimus generalem; committentes vobis, quatenus auctoritate nostra, immo verius Apostolica, in omnibus, & singulis fidei negotijs, quæ obuenient, & in omnibus ex illis dependentibus, emergentibus, & connexis libere etiam vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue procedere valeatis: super quibus omnibus, & singulis, committimus vobis vniuersaliter ac plenarie vices nostras, quousque ad nos duxerimus reuocandas. In quorum om- D nium & singulorum testimonium sigillum nostrum duximus præsentibus apponendum. Datum: &cetera.

POterit etiam ipse Inquisitor, si voluerit, facere huiusmodi commissiones non per litteras suas, sui sigilli munimine roboratas, sed per publicum instrumentum, signo notarij clausum: In quo instrumento, vltra signum, si voluerit, notarij, poterit etiam facere apponi sigillum suum in pendenti, & per consequens E potest Inquisitor commissiones huiusmodi facere tripliciter. Primo, per litteras suas, eius sigilli munimine roboratas. Secundo, per publicum instrumentum, signo notarij signatum. Tertio, per publicum instrumentum, signo notarij consignatum, & appensione sigilli Inquisitoris communitum. 45 *Modi aliij instituendi vicarios.*

Aduertendum tamen, quòd Commissarij debent esse multum circunspecti, & cauti, & præsertim qui non sunt practici, vt de capite suo non procedant, potissime in arduis: sed habeant sibi aliquem bonum, & practicum aduocatum, cuius consilium in agendis frequenter requirant, & semper faciant posse suum, vt si commode 46 *Aduertenda à commissariis, & vicariis inquisitorum.*

commode possint, maxime in dubijs, & arduis, quòd ea quæ agunt, Inquisitori studeant intimare, & de assensu illius procedere, & absque eius consilio nullatenus negotijs finem dare, aliàs possent leuiter oberrare, & tunc Inquisitor talem errorem non posset leuiter reparare, & esset sibi magis, quàm commissarijs imputandum: & possent processus per Romanã curiam reuocari in opprobrium & iacturam officij inquisitionis, & verecundiam, & ruborem Inquisitoris, quæ summopere in tam magno negotio sunt cauenda.

De sermone [a] generali habendo ab Inquisitore.

47 DVM prædicta taliter peraguntur, seu disponuntur, commissarijs iam institutis, vel non institutis, semper tamen facta fide ipsi ordinario, in cuius diœcesi Inquisitor disponit suum officium exequi, de sua potestate, & delegatione sibi facta à domino nostro Papa, indicat sermonem generalem, non pro aliquo festo solemni, ne officium festi impediatur, & populus à suis Ecclesiis, pro tunc parochialibus detrahatur, sed pro aliqua die Dominica communi, quæ non sit Quadragesimæ, vel Aduentus, mittendo ad clericos curatos omnium Ecclesiarum parochialium illius loci, vel ciuitatis, in quo sermonem decreuit facere generalem, litteras tenoris sequentis.

Forma litterarum indicendi sermonem generalem.

48 FRater N. ordinis Prædicatorum, &c. Dilecto tali, talis Ecclesiæ, ciuitatis talis, vel loci: Salutem, & mandatis nostris immo verius Apostolicis promptо animo obedire.

QVIA propter iniunctum nobis, officium hæreticæ prauitatis intendimus Dominica die tali, & talis mensis, in tali Ecclesia cathedrali prædicare vniuerso clero, & populo congregato, ac proponere aliqua super negotijs fidei, & de fide: ea propter auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, Vos rogamus, requirimus pariter & monemus, quatenus crastina die, quæ erit dies Dominica tanta eiusdem mensis, dum Missarum celebrabuntur solemnia, populum alta voce, & intelligibili moneatis, quòd die præfata Dominica, sint in prædicta Ecclesia cathedrali, hora qua Missa maior consueuit ibi aliàs celebrari; visuri & audituri, quod ad fidem pertinet orthodoxam: adijcientes quòd nos suspendimus omnes alios sermones generaliter illa die, & conferimus au-

Inquisitor cõuocare potest populũ & clerum.

Et silentium ea die aliis prædicatoribus indicere.

A ctoritate Apostolica quadraginta dierum de indulgentia, ad sermonem nostrum confluentibus antedictum. Datum, & cetera.

Disponat Inquisitor ita, quòd sabbato ante; dictæ litteræ Ecclesiarum rectoribus præsententur, & sequenti die, scilicet in crastinum, quæ est dies Dominica, faciat prædictam monitionem, pro alia die Dominica, tunc immediate sequenti. 49

Poterit ipse Inquisitor etiam, si vult litteras præmittere antedictas, & die Dominica, de mane dictis curatis mittere paruas cedulas † tenoris sequentis.

B

† Vox hispanica, qua significatur chirographũ breui comprehensum sermone.

Forma altera ad idem.

SIGNIFICAMVS Vobis, quòd nos proponimus Domino disponente, Dominica die immediate sequenti in Ecclesia cathedrali, de fide sermonem facere generalem: quare hodie in Missa rogamus, & volumus, quòd populum moneatis, quatenus veniant ad sermonem: Nos enim suspendimus pro illa die omnes sermones, & conferimus indulgentiam quadraginta dierum ad sermonem nostrum venientibus antedictum.

C

Eadem die, seu in crastinum intimet Inquisitor hæreticorum per nũtium, seu per cedulam præsidentibus, in domibus religiosorum, quòd Inquisitor Dominica sequenti immediate sermonem faciet generalem, quare non oportet se ad sermonem aliquem præparare. 50

Adueniente autem sabbato sequenti, mandabit Inquisitor per nuntium, seu cedulam prædictis præsidentibus in domibus religiosorum, quatenus de qualibet religione tot, scilicet duo, vel quatuor ad sermonem veniant generalem.

D

Et ex singulis religionibus, aliquos sermoni suo adesse iubere.

Die autem Dominica assignata, faciet Inquisitor sermonem generalem, loquendo de fide, eandem commẽdando, & ad eius defensionem, & hæreticæ prauitatis extirpationem populum inducendo: tandem facto sermone monebit populum verbo: Quòd si sciuerint aliquem dixisse, vel egisse aliqua contra fidem, seu tenere aliquem errorem, quòd debeant Inquisitori reuelare, qui potest prodesse, & non obesse, & aliqua verba similia in effectu concludendo, quòd licet ipse Inquisitor bene præsumat quòd reuelabunt, si aliquid sciuerint de prædictis: tamen vt ipsi talia scientes magis apud homines excusentur, & apud Deum de obedientia mereantur, quòd ipse eis præcipiet, & eos monebit canonice (vt est iuris) & etiam fieri consueuit. 51

E

Admonitio de reuelatione hæreticorum facienda.

Quibus [b] dictis ipse Inquisitor faciet legi publice alta voce, & intelligibili, & in vulgari, per suum notarium, vel aliquem clericum, vel religiosum, in ambone iuxta se existentem, litteras admonitorias tenoris sequentis.

Forma

Forma admonitionis in sermone generali de hæreticis reuelandis.

52 VM nos frater N. ordinis fratrum Prædicatorum in regno, & terris illustrissimi domini talis ditioni subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, per varios processus prædecessorum nostrorum, & narratione vulgata, ac per propriam B experientiam aliquorum inuenerimus, & de cetero nonnullas personas pestiferas Christi, & Ecclesiæ, ac verius sanctæ fidei inimicas, antiqui serpentis veneno hæresis esse infectas vulpinis caudis intricatis, sanctitatis specie & habitu obfuscatas, in varijs ciuitatibus atque locis huius patriæ, & regnorum, temporibus retroactis, vineam Domini Sabaoth discurrentes, ac pariter deuastãtes, voce nefaria Deum deorum in Sion blasphemantes; & probabiliter timeamus, ac reuolutis visceribus tremamus, iam tale venenum multorum præcordia infecisse: Ea propter nos plenis desiderijs affectantes, periculosis eorum insultibus totis nostris conatibus obuiare, auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis præcipimus, mandamus, & mandando requirimus, & monemus primo, secundo, tertio, ac peremptorie, vniuersos & singulos tam clericos, quàm laicos, tam regulares, quàm sæculares, cuiuscunque conditionis, gradus, status, ordinis, religionis, ac dignitatis existant, qui sunt infra terminos huius talis ciuitatis, ac loci, & circumquaque illam, per vnam leucam †, ad quos hæc nostra præsens monitio peruenerit, & mandatum, quatenus infra sex dies proxime computandos, quorum primos duos pro primo, & reliquos duos primis duobus immediatos pro secundo, & vltimos duos pro tertio termino, & peremptorie, ac trina monitione canonica assignamus: nobis reuelent, si sciuerint, viderint, vel audierint aliquam personam esse hæreticam, diffamatam de hæresi, seu suspectam, aut loquentem contra articulos fidei, vel Ecclesiæ sacramenta; aut aliàs vita, & moribus à communi conuersatione fidelium dissidentem, seu dæmonibus inuocando sacrificantem. Si autem (quòd Deus auertat) aliquis suæ salutis immemor extiterit, præfatis nostris mandatis, & monitis non parendo, ea quæ iussimus non complendo, sciat se excommunicationis vinculo innodatum: quam excommunicationis sententiam, Nos frater N. Inquisitor præfatus contra tales nobis rebelles, & inobedientes, immo reuera domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei, eorum contumacia exigente, inobedientia requirente, & iustitia postulante nunc vt ex- A tunc, & tunc vt ex nunc ferimus in his scriptis: absolutiones à dictis sententijs, si forsan aliqui incurrerint, nobis seu domino nostro Papæ tantummodo reseruantes. Datum: & cetera.

† Vox Hispanis nota, quæ continet quatuor millaria Italica.

Forma secunda pro eodem.

Os frater N. ordinis Prædicatorum in dominio talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, totis nostris affectibus inhiantes, ac ex omnibus nostris præcordijs affectantes populum Christianum in vnitate, & synceritate catholicæ fidei confoueri, ac ab omni peste prauitatis hæreticæ visceraliter elongari: Idcirco nos frater N. Inquisitor præfatus, cui ex iniuncto nobis officio, hæc iucumbunt, ad gloriam & honorẽ recolendi nominis Iesu Christi, & ad exaltationem sanctæ fidei orthodoxæ, atque ad depressionem hæreticæ prauitatis: vniuersis & singulis cuiuscunque gradus, conditionis, sta- C tus, ordinis, religionis, ac dignitatis existant, qui sunt infra terminos huius ciuitatis talis, ac talis, aut circa illam ad duas leucas, ad quorum notitiam nostra peruenerint hæc mandata, auctoritate Apostolica, ac iniuncti sancti nobis officij, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis pœna præcipimus, & mandamus, ac mandando requirimus, & monemus, quatenus infra duodecim dies proxime computãdos, quorum primos quatuor pro primo, & reliquos quatuor primis quatuor immediatos pro secundo, & vl- D timos quatuor pro tertio termino, & peremptorio, ac trina monitione canonica assignamus, vt nobis reuelent, si sciunt, viderunt, vel audiuerunt aliquam personam esse hæreticam, diffamatã de hæresi, vel suspectam, aut peruerse sapientem de articulis fidei, seu ecclesiasticis sacramentis, ac aliàs à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentem, & in speciali talem hæresim, nunc vigentem defendere, approbare, vel aliàs dogmatizare, *ponatur quæ est illa, vel illæ*: aliàs si nostris immo verius Apostolicis antefatis monitis, & mandatis non pa- E ruerint cum effectu, præmissa infra prætaxatum terminum reuelando, sciant se excommunicationis mucrone percussos: quam excommunicationis sententiam in omnes & singulos taliter, vt prædicitur, contumaces, præfata nostra monitione canonica præeunte, & eorum inobedientia requirente; nunc vt extunc, & tunc vt ex nunc ferimus in his scriptis: absolutionem harum sententiarum nobis & domino nostro Papæ tantummodo reseruando. Datum: & cetera. 53

Post

Post publicationem edicti quid facere debeat Inquisitor.

54 QVA sententia vel simili in effectu in vulgari promulgata, Inquisitor habet facere tria.

Contenta in edicto ad certa capita reducenda.

Primum est, sententiam antedictam breuiter explicare ad certa puncta eam reducendo, vt melius populi memoriæ infigatur: dicendo hæc, vel similia in effectu. Ista sententia stat in tribus punctis. Primus est generalis: vt si scitis aliquem hæreticum vel de hæresi suspectum seu diffamatum, quòd reueletis eum nobis. Secūdus est specialis: vt reueletis si scitis aliquem dogmatizare errorem de proprio vel communi, seu talem. Tertius est singularis: vt si scitis aliquem tenentem libros hæresum, seu dæmonum inuocationum.

55 Secundum [d], quòd habet facere Inquisitor est, indulgentias promulgare dicendo: Auctoritate domini nostri Papæ, ego confero cuilibet vestrum, qui venistis ad sermonem istum, indulgentiam quadraginta dierum. Et idem dominus noster Papa dat tres annos de indulgentia omnibus, qui præstiterint in officio meo, & ad hæreticos reducendos, consilium, auxilium, vel fauorem: *quare iste qui legit sententiam antedictam, habet tres annos*. Et quicunque reuelauerit mihi aliquem hæreticum vel diffamatum de hæresi, vel suspectum, seu aliàs in causa fidei perhibebit coram me verum testimonium, habebit alios tres annos de indulgentia, quare sitis diligentes vt habeatis. *De istis indulgentijs constat in priuilegio Vrbani IIII. quod incipit: Præcunctis. quod priuilegiū supra est insertum.*

Promulgandæ indulgentiæ.

56 Tertium, [e] quod habet facere tūc Inquisitor est, tempus assignare gratiæ dicendo sic: Et ego auctoritate Apostolica de gratia speciali assigno omnibus hæreticis, credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum, ac de hæresi diffamatis vel suspectis, si qui sunt in tota ista diœcesi, totum mensem immediate sequentem, seu tantum tempus, infra quod libere veniant ad me, nec expectent se denuntiari, accusari vel capi: infra quod [f] tempus gratiæ si libere & spontanea voluntate ad me venerint, & reatum suum reuelauerint, & veniam petierint, magnam [g] veniam † & misericordiam consequentur. Si autem expectauerint quòd accusentur, denuntientur, citentur, vel capiantur: vel tempus gratiæ transire permiserint, & post venerint, tantæ gratiæ non erunt digni: quare veniant infra tempus gratiæ assignatum.

Tempus gratiæ assignandum sponte venientibus.

† al. gratiam

57 Quibus peractis poterit Inquisitor præfatas suas sententias admonitorias affigi facere in valuis Ecclesiæ dictæ cathedralis, vt ab omnibus possint legi.

Quibus duobus terminis assignatis, vno hæreticis, credentibus, defensoribus, &c. in speciali: alio omnibus ad denuntiandum, si sciuerint aliquem hæreticum, vel diffamatum generaliter, &c. spectet ipse Inquisitor, & attendat, quòd non discurrat, sed in domo (vt in pluribus) personaliter persistat, vt ibi inueniatur si veniunt hi, vel illi.

De sponte venientibus in tempore gratiæ, & crimen suum Inquisitori prodentibus.

QVOD si infra terminum assignatum hæreticis, credentibus, fautoribus, &c. quod tempus gratiæ à doctoribus nominatur, aliqui ad dictum Inquisitorem accesserint: qui dicant & recognoscant se in aliquam hæresim incidisse, illi credidisse, vel hæreticis fauorem præstitisse, ne ad manus peruenirent Inquisitorum, & similia; circa istos, qui non sunt accusati, nec denuntiati, nec citati, sed voluntarie aduenerunt, & errorem suum detexerunt, infra terminum eis assignatum, debet Inquisitor mitius se habere. 58

Spōte venientes mitius tractandi.

Attendat [h] tamen Inquisitor taliter venientes qualiter velint detegere errorē suum. Nam si volunt detegere tantum in foro pœnitentiali per modum confessionis sacramentalis, Inquisitor non admittat, nec confessiones eorum audiat: non enim Inquisitores vt Inquisitores sunt iudices in foro pœnitentiali & interiori, sed iudiciali & exteriori: vnde ad confessiones sacramentales libenter accedere non debent, ne inquisitionis officium deludatur, & sacramentum pœnitentiæ contemnatur; & ipse Inquisitor audiens tales confessiones sacramentales scandalizetur. Nam si Inquisitor audiat aliquem in confessione sacramentali, & ille confiteatur, quòd tanto tempore in tali errore perstitit, & illo multos infecit, vel aliquid simile: & post, processu temporis de his denuntiatur seu accusatur Inquisitori, & ille iudicialiter inquirit, factum detegitur, ille citatur, medio iuramento interrogatur, & imponit Inquisitori, quòd secretum confessionis reuelauit, & eundem & sacramentum pœnitentiæ scandalizabit: frequenter enim repertum est (& qui vidit & comperit scit quia verum dicit) quòd tales dubitantes & timentes ne præueniantur per Inquisitorem, per se veniunt, & audiri in confessione sacramentali per Inquisitorem petunt, ne sic confessi possint detegi, nec puniri. quare confessiones sacramentales talium non sunt ab Inquisitoribus admittendæ: detegant ergo crimen suum, & errorem coram Inquisitore in foro iudiciali. 59

Inquisitor est iudex in foro exteriori non in interiori.

Quo crimine detecto si videat Inquisitor eum iam præuentum, hoc est, aliàs sibi denuntiatum vel accusatum, procedat ad audiendam confessionem suam iudicialiter cum notario & testibus, & procedat in causa, vt ordo postulauerit ra- 60

† al. turis rit rationis † semper cum eo mitius se habendo, quia venit non vocatus.

61 Si autem Inquisitor non videat eum præuentum, vtpote quia aliàs non fuerat ei delatus, nec actum fuerat contra eum: inquirat diligenter cum eo si factum totaliter est secretum: vtpote, quia dubitauit aliquando de sacramento Eucharistiæ, vel simili, & ad finem aliquando credidit sacramentum huiusmodi nihil esse: & aliquanto tempore in hoc perstitit, tamen nulli se reuelauit, nec aliquem infecit: & tunc [a] si totaliter est secretum, nō procedat ad iudicialem confessionem recipiendam, sed secrete absoluat eum iniuncta sibi aliqua pænitentia salutari, indicendo quòd stet firmiter in catholica credentia, & repellat tales tentationes: & cetera.

De crimine prorsus occulto nō est iudicialis cōfessio sumenda.

62 Si autem comperiat factum non esse secretum, immo ille detegit non solum male credidisse, sed etiam se aliis suam peruersam credentiam reuelasse, & alios infecisse; tunc Inquisitor descendat ad confessionem suam iudicialiter recipiendam, & informet se plenius cum illis, quibus se reuelauit, seu quos infecit, & procedat in causa iuxta canonicas sanctiones, semper mitius se habendo erga eum, quia venit per se non vocatus, & infra tempus gratiæ.

Iuridice accipiēda est cōfessio criminis aliis manifesti.

IN TIT. DE SERMONE GENERALI HABENDO AB INQUISITORE, & aliquot titulos seq. vsque ad nu. 63.

COMMENT XII.

Num. 47. Ab Inquisitore de nouo instituto sermo de fide habendus, & quid in eo gerendum.

Postquam Inquisitores hæreticæ prauitatis ciuitatem sibi decretam sunt ingressi, fidemque fecerunt capitulo Ecclesiæ maioris, & senatui vrbis, ostensis litteris delegationis, quibus creati sunt Inquisitores; alterum quod proxime illis agendum incumbit, est, conuocare clerum & populum vt certo die festo conueniant in maiorem Ecclesiam, vt illic sermo de fide catholica habeatur, & potestas & iurisdictio Inquisitorum declaretur, & quam ob rem missi sint publice intelligatur. c. vt commissi. §. aduocandi. c. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6. quod præscripsit luculenter concilium Biterrense cap. 1. in hæc verba: Atque ibi conuocatis clero & populo, & proposito verbo Dei mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis litteris quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis. *hæc ibi. In his omnibus qualis ordo obseruari debeat, singillatim ostendit Eymericus, traditque Simancas de catho. instit. tit. 44. num. 2. & copiose Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

Illud præterea solet in multis locis obseruari, vt finito sermone de fide catholica, omnes simul coram Cruce ac libro Euangeliorum iureiurando promittant se præstaturos fauorem, auxilium, & consilium sanctæ inquisitioni, eiusque ministris, & quòd nullo modo directe vel indirecte eos impedient: quod iuramentum in specie præstare debent ciuitatis magistratus, ad quod præstandum eos posset A *compellere Inquisitor: quod & faciet si viderit expedire, aliàs ne quid noui & inusitati molistur, quod vel minimum obesse possit in hac causa, in omnibus laudabilem eius ciuitatis consuetudinem sequatur, vt etiam monuit Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

[b] ¶ Quibus dictis Inquisitor faciet legi publice alta voce, &c. litteras admonitorias tenoris sequentis.] *Hoc est in ordine tertium, quod Inquisitor obseruare debet finita concione de fide, & præstito iuramento: vt scilicet litteræ monitoriæ prius confectæ legantur aduersus cunctos rebelles, mo-* B *neaturque totius confluentis populi multitudo, vt omnes hæreticos, & hæreticorum complices, aut quos sciunt de hæresi suspectos vel infamatos reuelent. quod pereleganter etiam præscripsit conciliū Biterrense cap. 1. in hæc verba:* Ac deinde, *(scilicet post finitum sermonem de fide, & declaratam iurisdictionem Inquisitorum, & aduentus causam)* mandetis, vt omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis hæreticæ deliquisse, cōpareant coram vobis veritatem dicturi.

Num. 51. Finito sermone de fide moneantur omnes, vt hæreticos, & suspectos reuelent.

[c] ¶ Quatenus infra sex dies proxime computandos, &c.] *taxare hoc tempus in arbitrio Inqui-* C *sitorum positum est, & propter præsentes, breue tempus sufficit, cum illi statim aut se ipsos, aut alios deferre possint: absentes vero vbi accesserint ad ciuitatem, illud ipsum tempus initio constitutum habent, & tunc illis incipit currere.*

Num. 52. Taxare tempus aduenientibus, arbitrarium est.

[d] ¶ Secundum quod habet facere Inquisitor est indulgentias prmulgare, dicendo.] *De indulgentus, quas tam Inquisitores, quàm eorum ministri, & ceteri qui præstant in causa fidei consilium, auxilium, vel fauorē consequuntur, multa extant Pontificum rescripta, agitque plene Eymericus 3. par. q. 127. & seq. & nos ibidem late.*

Num. 55. Indulgentiæ concedendæ.

D [e] ¶ Tertium quod habet facere Inquisitor, est tempus assignare gratiæ.] *Hoc ita nūc peragitur. edicta publica proponuntur, & publicis locis affiguntur, vt in notitiam omnium facilius perueniant. Tabiensis verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

Num. 56. Tempus gratiæ assignādum edictis publicis, & quando id liceat.

Iam assignare, plures vel pauciores dies in hoc edicto, arbitrarium est: & mensem vnum, quadraginta vel plures dies concedere potest Inquisitor. Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3.

Sed animaduertāt oportet hoc loco Inquisitores ne fallantur, putantes liberum sibi esse cōcedere hoc tempus gratiæ, quotiens accedunt ad diœcesim sibi E *decretam, in qua per alios Inquisitores fieri solita est contra hæreticos inquisitio. quoniam huiusmodi gratiæ tempus assignare tunc possūt cum mittuntur ad ciuitatem siue diœcesim, in qua de nouo constituuntur Inquisitores, quemadmodum singulariter docet prima quædam instructio Hispalen. anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 1. 2. & 3. nam cum in cap. 3. de hoc tempore gratiæ constituendo ageretur, cap. 1 statuerat quando id esset concedendum in hæc verba à nobis vtcunque latine edita:* Primum prædicti domini Inquisitores & consultores dixerunt, vt quotiescunque fuerint de nouo constituti Inquisitores in aliqua diœcesi, ciuitate,

ciuitate, aut oppido, uel quolibet alio districtu, vbi hactenus non fuit facta inquisitio super delicto hæreticæ prauitatis & apostasiæ: *& infra. Et postquam nonnulla de eorum ingressu in dicto cap. 1. & 2. dixisset, continenter in cap. 3. agitur de hoc tempore gratiæ constituendo, seu promittendo. quare si verbi gratia Inquisitore Bononiensi vita functo, vel amoto alius ad eam ciuitatem destinaretur, is non posset nec deberet hoc tempus gratiæ assignare sicut prædiximus: secus autem esset si in litteris delegationis talis sibi concederetur per Romanum Pontificem facultas, quam interdum indulgere solet ob causas æquas & rationi consonas, quæ pium principis animum mouere possũt; Atque iuxta hæc quæ diximus intelligenda est doctrina et praxis Eymerici hoc loco, sicut etiam apparet ex Simãca de catho. instit. tit. 44. de ordine procedendi num. 1. & seq. & clarius ex Arnaldo Albertino in repetione cap. 1. de hæret. lib. 6. qu. est. 12 nu. 4. vers. Et quod dixi supra, & ex ipsomet Eymerico in principio huius 3. partis, tit. 1. quo loco dicit ita:* Vbi considerandum est, quòd quando Inquisitor est à domino nostro Papa, vel ab alio eius vice, de nouo institutus in aliquibus regnis vel terris, *hæc ille. & series totius ordinis & disputationis eum potissimum respicit, de quo proxime diximus quod ipsum etiam ex concilio Biterrensi cap. 1. & 2. non obscure colligitur.*

Num. 56. Sponte veniře qui dicantur.

[f] ¶ Infra quod tempus gratiæ si libere & spontanea uoluntate ad me venerint, &c.] *Qui autem dicantur sponte venire, eleganter docuit Guido Fulcodius in cõsultationibus ad Inquisitores, q. 2. quã, quia singularem habet eruditionem, & multam lucem huic loco affert, referre placuit. ea ita habet:* Quoniam illis, qui sponte redeunt ante tempus gratiæ promittitur & obseruatur impunitas, mortis uidelicet, carceris & cõfiscationis, quod fieri posse credo iuxta mandatum Papæ, & consilium Tolosanum †. queritur hic qui spõte redire dicantur? Spõte igitur iudicio meo redeũt, qui infra tempus gratiæ redeunt, licet in generali sint moniti, nec enim coacti uidentur, quia à nemine sunt preuẽti, & facit bene ad hanc materiam. ff. ad Tertullian. l. 2. §. si mater. cum sequẽtibus uersiculis. Certe post tempus gratię, si res est integra, hoc est, quia non est personaliter inquisitus, nec probationes cõtra eum receptę, quod credo uerum per legem ff. de optio. legata. l. mancipiorũ. nam si post tempus gratiæ personaliter requiritur, & auditur, quamuis errorẽ suum detegat, indignus est uenia. & sic sonat ca non in suo casu. 24. distin. cap. ult. quòd autem tempus hoc recte pręfigatur, non est in dubium ab aliquo reuocatum: & possent ex utroque iure multa induci similia; sed nimis est à materia alienum. sponte ergo uenit, qui non uenit admonitus nominatim. & colligitur hæc distinctio. C. de his qui latrones occult. l. ult. in illo uersiculo, domini, &c. *hactenus Guido Fulcodius, quem penitus sequuntur Archidiaconus & Ioan. And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. idem pæni-*

†Concilium Biterrẽse, legendum credere, in quo hæc immunitas pręstatur spõte uenietibus, cap. 2.

A *tus rescripserunt periti Auinionenses responso quodam super varijs dubijs circa inquisitionem, edito anno Domini M C C X X X V. quod est in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ.*

[g] ¶ Magnam ueniam & misericordiam consequentur.] *Et ratio est, quoniam mitius est agendum cum sponte confessis, quàm cum conuictis. c. presbyterum. 50. dist. glossa communiter recepta in c. de hoc. verbo, in iure. extra de simonia. vbi Hostiensis, & ibi Panormitanus nu. 6. Sed hic Eymericus non expressit quam gratiam consequantur sponte venientes, nec quod ego legerim est aliquo*

Spõte uenientes quã gratiam consequantur, res scitu digna.

B *iure communi cautum. eam tamen nominatim docuit concilium Biterrense cap. 2. in hæc verba:* Ac deinde mandetis, vt omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis hæreticæ deliquisse, compareant coram vobis veritatem dicturi: Assignato eis termino competẽti, quod tempus gratiæ vocare soletis; quibus tamen aliàs huiusmodi gratia non est facta: infra quem terminum venientes, pænitentes & dicentes plenam de se ac de alijs veritatem, habeant impunitatem mortis, immurationis, exilij & confiscationis bonorum. *hæc ibi. Quod in Hispania nostra cautum etiã*

C *refert Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3 instructione quadam Hispalensi prima. cap. 3. & 7.*

Non tamen sponte venientes euitabunt omnem pœnam, sed pro qualitate personarum & criminũ, arbitrio Inquisitorum benigne tractabuntur, aut pœnam aliquam pecuniariam soluentes, aut eleemosynas erogantes, aut alia huiusmodi charitatis opera præstantes.

Id quoque diligenter est animaduertendum, huius promissæ gratiæ beneficium collatum sponte venientibus, non tribui illis, quibus aliàs huiusmodi gratia iam facta fuit, vt præcitatum concilium

D *docet. nihilominus tamen his etiam, quibus aliàs hoc beneficium est tributum, aliquid est condonandum.*

Sed quid si relapsus à nemine adhuc deprehensus sponte veniat, ac errorem plene confiteatur, lacrymisque misericordiam imploret; erit ne sibi mortis pœna remittenda, ita vt non tradatur curiæ sæculari? grauißima est plane quæstio, quæ fortaßis longiore oratione egeret: breuiter tamen quid sentiam meo more explicabo; ac pœnã quidem mortis condonandam omnino censeo. Primum, quia in hoc cessat sinistra illa suspicio, qua relapsi putantur

An relapsis spõte uenietibus sit parcendum, grauis & utilis quæstio.

E *ficte conuersi, cum seipsum pænitendo deferat, & veniam postulet. Rursus, quoniam is non est censendus incorrigibilis, qui sponte crimen fatetur, & errati veniam deprecatur. Præterea nullus potest vere dici relapsus, nisi qui bis de hæresi cõuincitur: qui vero crimen fatetur, non videtur secundo conuictus. Postremo, concilium Biterrense paulo antea relatum hoc videtur sentire dum ait, Sponte venientibus impunitatem mortis esse concedendam. Quæ verba nullo modo poßunt in hoc crimine competere nisi relapsis. Nam quicunque alius delinquens sponte conuersus, quãuis grauißime deliquerit, mortis pœnam euitat; & propterea cõcilium de*

illis videtur loqui, qui si fuissent conuicti, mortis supplicio essent plectendi: relinquitur ergo relapsos sponte venientes pœnam mortis effugere.

Quàdo sint admittendi relapsi sponte venientes.

Atque hæc sententia benignior est, vt ait Hostiensis in cap. ad abolendam. §. illos. in verbo, sine vlla audientia. & verbo, audientia. de hæret. vbi videtur in hanc partem inclinare, quam amplectuntur Ioan. Lupus Decanus Segouiensis tract. de hæret. quem refert & sequitur Montaluus in legibus septipartitis. l. 1. tit. 26. par. 7. q. 6. vers. est tamen conclusio. & Albertinus in lib. de agnos. asser. q. 25. nu. 25. & Alfonsus Cast. lib. 2. cap. 2. de iusta hæret. puni. quibus omnino censeo subscribendum; dummodo (quod illi etiam adnotant) peccatum huius relapsi sponte venientis sit occultum.

Contrarium videtur tenere Simancas de catho. instit. tit. 57. num. 21. & seq. sed nostra sententia benignior est. illud certe verum est, huic homini acriorem pœnitentiam esse iniungendam.

Quia tamen nullo expresso iure cautum esse videtur, vt huiusmodi relapsis parcatur, propterea cum talis casus occurreret, tutissimum esset, vt priuati Inquisitores supremum Senatum sanctæ inquisitionis consulant, & id circa tales relapsos exequantur, quod Senatus causa cognita decernet.

Qui non veniunt sponte, aut post tempus gratiæ, qualiter puniendi.

Ceteri autem qui vel sponte non veniūt, vel post tempus gratiæ veniunt, si heretici aut credētes fuerint, in perpetuum carcerem sunt detrudendi, nisi eorum tanta fuerit multitudo vt commode fieri non possit: quod eleganter docet concilium Narbonense cap. 9. in hæc verba: De hæreticis autem seu credētibus præfata immunitate (quia veritatem de se vel de alijs suppresserunt, vel quia infra tempus indulgētiæ non venerūt, seu aliàs) indignis, paratis tamen absolute mandatis Ecclesię obedire, & recognoscere quam vel suppresserāt, vel negauerant veritatem: quamuis tales proculdubio sint secundum statuta domini Papæ in perpetuo carcere detrudendi: quia tamen intelleximus vos de his tātam in pluribus partibus multitudinem inuenisse, vt nedum expensę, sed vix etiā lapides aut cęmenta sufficere possint ad carceres construendos: cōsulimus vt eorum immurationes, vbi expedire videbitur, differatis, donec ipse dominus Papa de illorum multitudine plenius sit consultus: nisi forte aliqui essent tam facinorosi, vt de ipsorū impęnitētia, vel fuga, vel relapsu, vel corruptione seu turbatione aliorum nimiū timeretur: tales enim sine ulla prorsus dilatione firmo & ppetuo carceri deputetis. *hæc ibi.*

An qui metu probationum confitetur sponte, mitius puniri debeat.

Postremo illud quæsitum est: An qui metu probationum sponte crimina confitetur, mitius puniri debeat; an potius ordinaria pœna sit coercendus: & glossæ in c. presbyterum. 50. dist. & in c. de hoc. extra de simonia, ordinariam pœnam imponendam arbitrantur: sed benignior est Hostien. sententia in dicto c. de hoc. asserentis etiam hoc casu mitius agendum esse. Quanta autem pœnæ pars remitti debeat, arbitrio iudicantis relinquitur.

Et metu probationis confiteri quis dicitur, quando iam vocatus erat ad iudicium: vnde è diuerso sponte confessus appellatur, cum nullo præcedente stimulo iudicem adit, & crimen confitetur, vt in dicto cap. de hoc. de simo. optime docuit Panor. atque hæc omnia sunt diligentissime obseruanda, vt pœnæ nunc grauiores, nunc remissiores imponantur.

Illi vero qui post tempus gratiæ sponte veniunt, etiam mitius sunt puniendi, quamuis non consequā-tur tantam indulgentiam, vt prudentissime obseruat hoc loco Eymericus ibi: vel tempus gratię trāsire permiserint, tantæ gratiæ non erunt digni.

Quot autem modis seu temporibus reuerti quis possit, secundum quæ aut facile recipietur, et sibi pœnæ remittentur, aut contra non recipietur, eleganter & copiose docet Arnaldus Albertinus in repetitione cap. quoniam. de hæret. lib. 6. quæst. 12. & Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 27. & multis seq.

Num. 59. Inquisitor non audiat sacras confessiones.

h ¶ Attendat tamen Inquisitor, &c. nam si uolunt detegere tantum in foro pænitentiali, &c.] *Pulcherrimum est, & valde vtile hoc documētum, & omnino in hoc tribunali obseruandum, vt etiam admonent Campegius ad Zanchinum cap. 34. vers. considerent etiam Inquisitores. & Locatus in opere iudiciali verbo, absoluere. nu. 7. Cetera documenta, quæ circa confessionem sacramentalem reorum in hoc tribunali obseruare oportet, tradidi supra in hac 2. parte super concilio Tarraconensi.*

Num. 61. Persuadendi sunt rei vt iudicialiter dicant crimina sua.

i ¶ Et tunc si totaliter est secretum, non procedat ad iudicialem confessionem recipiēdam, sed secrete absoluat eum, &c.] *Non est contemnendum hoc Eymerici consilium, sed non videtur tutum: quoniam si hoc ita fiat, ferme eadem incommoda concurrunt, quæ ipse paulo antea commemorauit, dum monebat ne Inquisitores audiant sacras confessiones: quare tutius semper erit persuadere sponte venientibus, vt iudicialiter confiteantur crimina sua, hoc est, notario eorum confessionem recipiēte coram Inquisitore dicant peccatum suum, inde secreta reconciliatione facta, mox absoluat eum. ac de hac quidem facti specie accipiendum mihi videtur id quod sanciuit Clemens VII. rescripto incipiente:* Cum sicut. §. vobis etiam. *quod est in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis, de quo alibi dicemus copiosius.*

De modo recipiendi denuntiationes.

QVOD si infra terminum ad reuelandum hereticos, credentes, fautores, &c. omnibus generaliter assignatum, aliqui paruerint & comparuerint, volentes contra aliquos aliqua ad fidem pertinentia Inquisitori intimare, recipiat Inquisitor denuntiationes huiusmodi iudicialiter. Et si forsan tam multi denuntiatores, vel reuelatores aduenirent infra terminum assignatum, vt non possent omnium denuntiationes iudicialiter recipi, ne vnus alium impediat, habeat Inquisitor semper vnum librum † paruum, per dioceses distinctum, in quo scribat omnes, quæ fiunt sibi denuntiationes, & 63

† Vide Simācā de catho. instit. tit. 34. nu. 17.

nes, & nomina denuntiantium, & nomina testium productorum, & vicum & locum vbi morantur: quem librum teneat secrete, ne ab alijs videatur, & nomina denuntiantium reuelentur, & periculum illis immineat: Et in isto libro scribat etiam de manu sua ipse Inquisitor, per modum memorialis, omnes denuntiationes, & omnia nomina denuntiantium & denuntiatorum, ac etiam testium interrogandorum, quæ fiant sibi infra dictum terminum generalem ad denuntiandum omnibus assignatum per modum, qui sequitur.

Forma scribendi dicta testium per modum memorialis.

64 DE tali diœcesi. Talis de tali loco, qui moratur in tali vico, & vtitur tali arte, vel est mercator, vel huiusmodi, deponit contra talem, qui moratur in tali loco, & in tali vico, & vtitur tali arte, quod dixit ac asseruit, quòd in sacramento altaris non est veraciter corpus Christi, vel simile.

Interrogetur talis, qui moratur in tali loco, & tali vico, & habet tale officium: & etiam interrogetur talis, qui moratur in tali loco & tali vico, & habet talem artem, & sic de alijs.

Ex alia diœcesi. Talis de tali loco, qui moratur in tali loco, & tali vico, & vtitur tali arte, deponit, quòd talis de tali loco, qui moratur in tali vico, & vtitur tali arte, dixit vel fecit talia contra fidem.

Interrogentur tales, qui morantur in talibus locis, & talibus vicis, & vtuntur talibus artibus.

Tempore gratiæ elapso quid agendum.

65 QVO assignato generali termino iam elapso, & delationibus scriptis in dicto libro per modum memorialis, Inquisitor diligenter delationes discurrat, ac prudenter aduertat, quæ delationes habent maiorem apparentiam veritatis, & quæ crimina sunt grauiora, & fidei magis periculosa; & vbi maius periculum fidei viderit imminere, ibi incipiat inquirere, citando illum, qui detulit seu reuelauit; & medio iuramento informet se de facto, vt diligentius poterit, si habet apparentiam veritatis. Quòd si inuenerit veritatis apparentiam non habere, supersedeat; non tamen à libro suo delationem amoueat: nam quod vno die seu tempore non inuenitur, alio tempore reperietur.

Maiori malo celerius occurrendũ.

66 Si autem apparuerit, vel reperierit habere apparentiam veritatis; tunc [a] cum sint tres modi procedendi ac processus incipiendi, vt habetur extra de accusa. denun. & inquisit. c. Qualiter & quando. Primus, per accusationem, quam præcedere debet inscriptio: Secundus, per de-

A nuntiationem, quam præcedere debet charitatiua monitio: Tertius, per inquisitionem, quam præcedere debet clamosa insinuatio: informet se Inquisitor cum ipso deferente, an velit accusare, & procedere per modum accusationis in negotio vel non? si dicat quòd accusat, & vult esse accusator, & procedere per modum accusationis, informetur per Inquisitorem, quòd oportet eum se inscribere ad talionis pœnam, declarando periculum, quod potest sibi imminere de accusatione & inscriptione. Qui sic informatus, si dicat se velle accusare, & requirat

Quærẽdum à delatore quo pacto procedere velit.

B procedi per modum accusationis, & instet: fiet prout petit, & formabitur processus per modum infrascriptum. Si autem dicat se nolle accusare (vt communiter fit) sed denuntiare, & hoc metu incursionis pœnæ excommunicationis latæ per eundem Inquisitorem de reuelando talia ad fidem pertinentia infra terminum assignatum: & quòd aliàs non vult facere partem (vt est communis cursus) tunc formabitur processus per modum infrascriptum. Si autem non vult accusare, nec denuntiare proprie, sed dicit famam esse talem; & sic quòd Inquisitor C informet se de fama, & si vult inquirat; tunc formabitur processus per modum alium infrascriptum: de quibus tribus modis processum incipiendi in causa fidei agitur, vt sequitur.

IN TIT. TEMPORE GRATIÆ elapso quid agendum.

COMMENT XIII.

[a] TVnc cum sint tres modi procedendi ac processus incipiendi, &c.] *De his etiam Campegius apud Zanchinum cap.9.in princip.c.& D Tabiensis in sum. verbo, inquisitor.§.11.nu.12. Syluester verbo, hæresis. 2.§.8. Carrerius tract. de hæret.nu.105. Gondissaluus de hæret.q.10.nu.1.& alij. addunt multi quartum modum procedendi in delictis per viam exceptionis, vt indicat glossa in cap. in fidei fauorem. verbo, inquisitionis. de hæret. lib.6.& Carrerius de hæret.nu.104. item addunt quintum, per viam notorij, de quo Gondissaluus & Campegius præcitatis locis. addunt tandem sextum per viam actionis, de quo plene Aegidius Bossius tit. de modo procedendi in delictis per viam actionis. In hoc sacro tribunali duo modi per viam de E nuntiationis, & inquisitionis sunt frequentissimi, ceteri satis inusitati, non tamen contemnendi, cum quandoque aliquis locus eis esse possit. cetera huc spectantia in sequentibus explicabuntur copiose.*

Num. 66. Quot modis procedatur in crimine hæresis.

De primo modo procedendi in causa fidei per Accusationem.

PRIMVS modus procedendi & processum incipiendi in causa fidei est per modum 67 accusationis, & est quando aliquis accusat aliquem de crimine hæresis vel fautoriæ, & hoc

kkk 2 coram

coram Inquisitore offerendo illud se probaturum; & inscribit [a] se ad pœnã talionis, nisi probet: hoc est, quòd plectatur illa pœna, si deficit in probatione, qua plecteretur accusatus si probaretur. Et attendat Inquisitor, quòd istum modum procedendi non libenter admittat, tum quia non est in causa fidei vsitatus; tum quia est accusanti multũ periculosus; tum quia est multum litigiosus. Vbi autem [b] accusator instet & requirat, Inquisitor acquiescat, & dicat accusanti, quòd accusationem porrigat in scriptis. Quo facto ipse Inquisitor procedat non ex officio, sed ad instantiam partis, & habito notario publico, & duabus personis religiosis, si cõmode potest, vel saltem duabus honestis sibi assistentibus, iuxta c. Vt officium †. incipiat processum, & scribat notarius per modum qui sequitur.

† c. Vt officium. de hæret. lib. 6.

IN nomine Domini, Amen. Anno à Natiuitate Domini tali, die tali, talis mensis, in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum. Talis, de tali loco, & diœcesis talis, comparuit personaliter in tali loco corãm Venerabili & religioso viro domino fratre N. ordinis talis, magistro in Theologia, ac in terris & dominio talis domini Inquisitore hæreticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegato; & obtulit eidem domino Inquisitori quandam cedulam accusatoriam tenoris sequentis. Coram vobis, &c. *Inseratur tota: Qua inserta sequitur sic paulo infra:* Acta sunt hæc anno, die, mense, & loco prædictis, in præsentia talium testium ad hæc vocatorum, & rogatorum, & mei talis notarij publici, talis loci, & etiam scriptoris sacri officij inquisitionis, seu domini Inquisitoris.

IN TIT. DE PRIMO MODO procedendi in causa fidei per accusationem.

COMMENT. XIIII.

Num. 67. Talionis pœna quid.

[a] ET inscribit se ad pœnam talionis, nisi probet.] *Talio in legibus 12. tabularum, vt ait Festus lib. 18. parem vindictam significat. verba legis refert Gellius lib. 20. cap. 1. noctium Attic. Accursius instit. de iniuriis. §. pœna autem. verbo, talio erat. vocat similitudinem supplicij. Isidorus lib. 5. etymolog. cap. 25. talionem similitudinem vindictæ esse dicit, vt taliter quis patiatur ac fecit. huius pœnæ meminit ius diuinum Exodi c. 21. & Matth. 5. & ius canonicum in c. licet Heli. de simo. c. calumniator. 2. q. 3. c. quisquis. 2. q. 8. c. de crimine. 25. q. 3. c. hæc imago. 33. q. 3. & alibi sæpe, & ius ciuile passim in dicto §. pœna autem. instit. de iniuriis. l. vlt. C. de accusatio. l. leuia. ff. de accusatio. l. tutor. ff. de his quibus vt indig. l. 2. C. de falsa mon. l. fin. C. de sepul. violato. & his locis plenissime interpretes. Beatus Thomas 2. 2. q. 68. art. 4. Sotus lib. 5. de iustitia & iure, q. 5. art. 4. & Fernandus Vasquius lib. 1. controuersiarum illust. cap. 24. nu. 16.*

His positis quæstio est hic grauissima: An hodie talionis pœna locum habeat: ac primum quidem hoc mihi est obseruandum, bifariam posse quæstionem hanc tractari, primo in accusatore, secundo in testibus. de hoc postremo nihil nunc dicam, acturus de ea difficultate plene infra super q. 73. Alterum caput est tractandum: An in accusatore talio vendicet sibi locum. & prima fronte dicendum videtur, accusatorem in accusatione deficientem, hoc est, non probantem crimen, ad quod se probandum in iudicio obligauit, non esse subiectum pœnæ talionis: quoniam talio per consuetudinem iam diu abolita est & sublata, vt testantur communiter Doctores. Speculator tit. de accusa. §. 1. num. 4. Ioannes Andreas in additio. ad Speculat. tit. qui accusa. non pos. Gandinus tract. de malef. tit. qui accus. non pos. nu. 38. Salycetus in l. qui crimen. nu. 4. C. qui accusa. non pos. Hieronymus Gigas tract. de crimi. læsæ maiestat. lib. 1. tit. qualiter in crimi. læs. maiestat. procedatur. q. 1. num. 5. Couarruuias lib. 2. varia. resolut. cap. 9. num. 1. Bartolus in l. si cui. ff. de accusatio. quem sequuntur Angelus & Salycetus in authen. sed nouo iure. C. de adulte. & alij quos refert & sequitur Petrus Dueñas regula 27. incipiente: Accusans aliquem. *tenet postremo Ioannes Rojas in singularibus fidei, singu. 6. & Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 93. & alij prope infiniti, quos libens omitto. Potissima autem ratio horum est, quoniam si pœna talionis accusatoribus infligeretur, non reperirentur facile qui vellent accusare: itaque crimina remanerent impunita, quod in maximum reipub. detrimentum verteretur.*

An hodie locus sit pœnæ talionis in accusatore.

Sed Iacobus de Arena vetustus & grauis Iurisconsultus in l. vlt. C. de accusatio. quem refert & sequitur Ioannes And. in c. excommunicamus el. 2. asseruit, accusatorem in crimine hæresis non probantem, etiam si velit pœnitere non esse recipiendum: cum speciale sit in crimine hæresis vt quis possit pœnitere, non autem in alijs criminibus, quare sicut calumniatorem posse puniri: atque ita fuisse quandoque pronuntiatum testatur præcitato loco idem Iacobus de Arena.

Ex his redditur valde dubia hæc difficultas, in qua vt certiora tradamus, sit hoc primum axioma: In crimine hæresis cum proceditur per viam accusationis, non est necessarium quòd accusator se inscribat ad pœnam talionis; nam & hoc in ceteris criminibus obtinere hodie fatentur præcitati, & tradit præ ceteris Ioannes Rojas in dicto singul. 6. nu. 6. si quis ergo accusare velit, nec oportet quòd se inscribat ad pœnam talionis, neq. ad hoc est compellendus: quòd si in probatione defecerit, acriter coercendus est arbitrio Inquisitoris: non tamen puniendus est pœna talionis. l. in priuatis. ff. ad Turpillia. glossa in cap. tuæ. verbo, effectum. de procurato. quod etiam tenent Couarruuias & Ioannes Rojas præcitatis locis.

In crimine hæresis cum proceditur per viam accusationis, nõ est necessaria inscriptio ad pœnã talionis.

Sed quid si re vera se inscripsit, seu ad talionis pœnam se obligauit, ac deficiat in probatione; erit ne ea pœna puniendus, quam reus excepturus esset si crimen foret vere probatum? & adhuc existi-

existimo mitius puniendum fore, nec est tradendus curiæ sæculari, etiam si formalem hæresim obiecisset reo, nec probasset. Primum, quia accusator minus nocet quàm testes, cum solus ipse non sufficiat ad conuincendum reum: rursus, quia hoc nusquam est in hoc tribunali consuetudine receptum, vt accusator pœna talionis plectatur: postremo, ita videtur probare textus in cap. super his. de accusatio. his verbis: Ad extraordinariam pœnam, secundum arbitrium iudicis discreti, citra vinculum inscriptionis, est excipiens adstringendus, si defecerit in probando. *hæc ibi.*

Abolitio in hoc crimine nō facile concedenda.

Iam si reus in hoc crimine postquam cœperit accusare, desistere velit ab accusatione, abolitione petita, non facile audiendus est, quoniam hoc crimen grauissimum est: multumque interest reipub. vt puniatur, in quo iudex non minus accusatorem, ad docenda quæ detulit, quàm reum ad purganda quæ negat, debet vrgere, vt optime sanciuerunt Imperatores in l. vlt. in fine. C. de abolitio. atque hoc ipsum censeo obseruandum in eo qui denuntiat, qui si dicat falso se denuntiasse, aut quid simile, non est facile audiendus, ne forte cum delato, vel cum testibus conuenerit.

Atque ex his intelliges qualiter sit indicanda Eymerici doctrina paulo inferius nu. 71. tit. de modo continuandi processum per accusationem. ibi: Inquisitor consulat accusatori, &c.

Quando minuenda pœna accusatori non probanti.

Tandem accusatori conanti probare obiectum crimen, & in probatione deficienti, tum præcipue pœna minuenda erit, cum testem vnum produxerit; nam tunc etiam aliàs pœnam talionis euitaret. Baldus apud Speculat. tit. de accusatio. in fine. refert Marsilius singulari 47. incipiente: In ore duorum. *item si docuerit de eo crimine publicam fuisse famam, aut ab amicis, vel consanguineis delati, vel alijs personis fide dignis audiuisse. Bart. in l. si. ff. de hæred. instit. quod est diligentissime obseruandum.*

Num. 67. An accusans libellum accusatoriū in scriptis porrigere debeat.

b § Vbi autem accusator instet, & requirat, &c. Inquisitor acquiescat, & dicat accusanti, quòd accusationem porrigat in scriptis.] *Libellum accusatorium in scriptis proponendum docet Bart. in Extrauag. ad reprimendum. verbo, per Inquisitionem. num. 33. cuius opinionem sequitur, & communem vocat Cardinalis in cap. 1. versi, ponitur etiam. 2. q. 8. per textum ibi:* Accusatorum personæ nunquam recipiantur sine scripto. *ceterum Salyceti sententia præualuit in l. penultima. nu. 2. C. de accusat. asserentis, validam esse accusationem, siue accusator porrigat libellum in scriptis, siue verbalem tantum querelam apud acta iudicis, quam tabellio redigat in scriptis. & hanc Salyceti opinionem in praxi obseruari tradit Iulius Clarus lib. 5. sent. §. fi. q. 12. versi. quæro quæ sit forma. quod esset etiam obseruandum in hoc tribunali, si per viam accusationis ageretur; præsertim cum in hoc crimine simpliciter procedi possit. cap. fin. de hæret. lib. 6. nec propterea summæ iuris solēnitates sunt necessario requirēdæ, vt præ ceteris tradit Bernardus Comensis in Lucerna verbo, litis cōtestatio.*

Sed cum hodie accusantis persona raro admittatur, publicus est constitutus minister, quem vulgo Fiscalem dicimus, qui personam accusatoris subit, & reos accusat: nec se subscribit ad pœnam talionis, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent, qui testibus habitis de crimine, & diligenti Inquisitione præcedenti & debitis informationibus, in hæc ferme verba libellum accusatorium formare solet.

Fiscalis sancti officii & eius munus.

Ego Augustinus officij sanctissimæ Inquisitionis Fiscalis, coram te Reuerendo Inquisitore iudice delegato in causis fidei contra hæreticam prauitatem, criminaliter accuso Martinum Lutherum, qui cum sit Christianus baptizatus, & velut talis apud omnes habitus, à fide Catholica recessit, & ad pestiferam hæresim Manichæorum, ac aliorum hæreticorum, talem videlicet & talem, impiè accessit; prædicans, scribens, componens, firmiterque asserens multa dogmata hæretica, erronea, scandalosa, & valde suspecta in approbationem & laudem præfatæ hæresis, & hæreticorum, quos velut magistros imitatur.

Forma libelli accusatorii quem Inquisitori porrigit fiscalis.

Hæc est vulgaris forma, qua hodie Fiscalis vtitur, de qua Speculat. tit. de hæret. in principio. Simancas de catho. instit. tit. 4. nu. 11. Conrradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 7. omnesque Criminalistæ in suis practicis libellis. Milleus fol. 14. & 15. in c. de accusationis formula. Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 1. tit. qualiter in crimine læsæ maiest. procedatur. q. 3. Iulius Clarus in practi. crim. §. fin. q. 12. versi. quæro quæ sit forma. & alij.

In hoc libello crimina singula admissa Fiscalis narrare debet, vt reus intelligat quibus sit responsurus delictis, vt se tueatur: nomina testium & quædam aliæ circunstantiæ commissi criminis omittuntur, ne quid detrimenti testes patiantur. quòd si reus petat edi sibi testium nomina, nullo pacto audiendus est, de quo dicemus copiose infra super quæst. 75. vbi est proprius locus, vnde intelliges quales circunstantiæ declarari reo possint, quales vero occultari.

Libellus accusatori quid cōtinere debeat.

De secundo modo procedendi in causa fidei per Denuntiationem.

SECVNDVS modus procedendi & processum incipiendi in causa fidei, est per modum denuntiationis; & est quando aliquis denuntiat aliquem de hæresi, vel fautoria, vel alijs ad fidem pertinentibus ipsi Inquisitori, sine hoc quòd offerat se probaturum, nec vult facere partem; 68

tem; sed dicit, quòd denuntiat ratione sententiæ excommunicationis latæ per Inquisitorem contra non denuntiantes, vel aliàs denuntiat zelo fidei non faciens partem: & tunc [a] Inquisitor mandet sibi, quòd det in scriptis, vel saltem dicat in præsentia testium & notarij, & in tali casu procedat Inquisitor ex officio, & non ad instantiam partis.

Et hic est cōmmunis modus procedendi, & vsitatus in causa fidei: & tunc habito notario, & duabus personis religiosis, seu aliàs honestis (vt dictum est supra) incipiat processum per modum, qui sequitur.

IN nomine Domini amen. Anno à natiuitate Domini tali, die tali, de mense tali, in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum; talis de tali loco comparuit personaliter in tali loco, coram honorabili & religioso viro fratre N. in terris ac dominio talis domini Inquisitore hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolicâ specialiter delegato, & obtulit [b] eidem domino Inquisitori cedulam tenoris sequentis: *Inseratur tota.*

Si autem non denuntiauit scripto, nec cedulam obtulit, sed tantum verbo ponetur sic: Comparuit personaliter in tali loco coram honorabili & religioso, &c. & denuntiauit eidem domino Inquisitori, quòd talis, de tali loco, & diœcesis talis asseruit, & dixit talia contra fidem, & tenet, & defendit. *Ponatur prout denuntiabit.* Quo facto [c] in continenti ipse Inquisitor faciat iurare ad quatuor Dei Euangelia ipsum denuntiantem de veritate dicenda super denuntiatis; præstito iuramento interrogabit eum: vnde scit esse vera quæ denuntiauit; & si vidit, vel audiuit. Si dicat se vidisse, interrogabit eum: vbi vidit, & quando, & quotiens, & per quem modum, & qui erant præsentes. Si dicat quòd non vidit, sed audiuit, interrogabit eum Inquisitor à quibus audiuit, & vbi, & quando, & quotiens, & per quem modum, & quibus præsentibus audiuit, formando articulos de quolibet prædictorum singulariter & diuisim.

Et notarius ponat totum in actis seu processu immediate post prædictam denuntiationem continuando sic. Qua quidem denuntiatione sic vt præmittitur facta ipse Inquisitor incontinenti fecit iurare ad quatuor Dei Euangelia ipsum denuntiantem de dicenda veritate super denuntiatis, & interrogauit eundem: vnde, & quomodo ea, quæ denuntiauerat, nouerat esse vera. Qui respondit, quòd pro eo scit ea quæ denuntiauerat esse vera, quia vidit.

Interrogatus vbi vidit dictum talem facere, vel dicere supradicta; dixit, quòd in tali loco.

Interrogatus de tempore; dixit, quòd tali die, talis mensis, & talis anni.

Interrogatus quotiens vidit, & cetera.

A Formentur articuli vt dictum est, & totum ponatur in processu, & specialiter inquiratur ab eo, qui sciunt in tali causa, & qui possunt scire.

Quibus omnibus sic peractis, vltimo interrogabitur, si denuntiat mala voluntate, odio, vel rancore, vel dimittit aliquid fauore vel amore, vel aliàs rogatus, vel subornatus: & postremo iniungetur ei virtute iuramenti præstiti tenere secretum quidquid ibi dixit, vel per Inquisitorem sibi dictum fuerit: & ponetur totum in processu, & in actis. Quibus omnibus sic

B expletis sequetur paulo infra. Acta sunt hæc in tali loco, tali die, talis mensis, & tali anno, in præsentia mei notarij talis loci, auctoritate talis, & scriptoris domini Inquisitoris, & talium testium ad hæc vocatorum & rogatorum.

IN TIT. DE SECVNDO MODO procedendi in causa fidei per denuntiationem. Num. 68.

COMMENT. XV.

C *DE hoc secundo modo procedendi in delictis per denūtiationē copiose disserunt suis locis Criminalistæ: sed de ea, quantum ad nostrum institutum pertinet, agit S. Antoninus 3. par. tit. 9. cap. 9. Gondissaluus tract. de hæret. q. 10. nu. 6. Campegius apud Zanchinum cap. 9. versi. de tertia. Repertorium inquisitorum, & Locatus in opere iudiciali verbo, denuntiatio. Simancas de catho. instit. tit. 19. idem in enchiridio. tit. 23. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 5. Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 26. nu. 27. & alij.*

D *Est autem denuntiatio alicuius criminis apud competentem iudicem, sine inscriptione, facta delatio ad pænitentiam peragendam, vel aliam pænam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrumque. ita Hostiensis in sum. tit. de denuntiat. §. 1. & Repertorium inquisito. verbo, denuntiatio. colligiturque non obscure ex cap. 2. & 3. et cap. super his. & cap. cum dilectus. el. 1. extra de accusat. & cap. nouit. de iudicijs.* Denuntiatio quid.

[a] ¶ Et tunc Inquisitor mandet sibi, quòd det in scriptis, vel saltem dicat in præsentia testium & notarij.] *Et re vera indifferenter hæc admitti possunt, & obseruari. vt vere admonet Iulius Clarus in pract. crimin. § fin. q. 7. versi. ulterius quæro. in fine. nam hanc denuntiationem & in scriptis, & verbo tantum porrigere possunt iudici, qui denuntiant. quod tenet etiam Bossius tit. de denuntiatione. nu. 14. & videntur velle Angelus, Salycetus, & alij. in l. ea quidem. C. de accusatio.* Denuntiatio & verbo & scripto fieri potest.

E *Quod vero hic ait Eymericus:* Vel saltem dicat in præsentia testium: *non est ita accipiendum, vt credamus testes esse necessarios, coram quibus denuntiatio Inquisitori proponatur: id enim nec verum est, nec iure vsquam cautum; sed per testes hic duas illas personas religiosas accipere debemus, de quibus in cap. vt officium. de hæret. lib. 6. & meminis*

minis auctor in modo procedent, i. & amplius paulo post nu. 84. in tit. quot personæ esse debeant in examinatione testium & delatorum in causa fidei. A

Qualis denũtiationis forma.

[b] § Et obtulit eidem domino Inquisitori cedulam tenoris sequentis.] *Cedula vox est Hispana, idest, scriptura, seu chirographum.*

Denuntiationis autem formula ita habet: nam syndicus, seu officialis, vel in proposito nostro crucesignatus, aut quilibet denique fidelis indicat Inquisitori apud acta, die tali fuisse tale maleficium commissum, aut talem hæresim assertam à tali homine, & id scire Caium, verbi gratia, & Seium, aut tales & tales. atque ita vsus obseruat, vt ait Angelus tract. de malefi. versi. nec ad denuntiationem. nu. 20. & Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. q. 7. versi. quæro nunc quæ sit forma. B

Facta denuntiatione, quales Inquisitoris partes.

His peractis, nullæ sunt amplius denuntiantium partes, sed iudici totum relinquitur, vt is inquirat de delicto, de delinquente, accitis testibus, quos denuntians nominauit; item alijs, à quibus veritas haberi possit: quod etiam vsus obseruat. quamuis enim denuntiator iure probare olim deberet vera esse quæ in denuntiatione asseruit. l. diuus. & l. ab accusatione. ff. ad senatusc. Turpillia. hodie tamen id praxis iudicantium non admittit. ita Angelus præcitato loco. & Salycetus in l. ea quidem. C. de accusatio. nu. 23. & Marianus Sozinus in cap. qualiter & quando el. 2. nu. 713. vers. Et licet secundum iura extra de accusatio. quos sequitur Clarus paulo antea relatus. C

[c] § Quo facto in continenti ipse Inquisitor faciat iurare denuntiantem de veritate dicenda.] *Idem est in testibus, vt paulo post docet Eymericus nu. 82. tradit concilium Biterrense cap. 4. & dixi copiose infra nu. 21.*

De tertio modo procedendi in causa fidei per viam Inquisitionis. D

69 TERTIVS modus procedendi, & processum incipiendi in causa fidei est per modum Inquisitionis, & est quando non est aliquis accusator, nec denuntiator, sed fama laborat in aliqua ciuitate vel loco, quòd aliquis dixit vel fecit aliqua contra fidem, & clamor ad aures Inquisitoris peruenit pluries publica fama deferente, & clamosa insinuatione producente: Et tunc Inquisitor inquirat non ad instantiam partis, sed ex officio. Et hic est etiam communis & vsitatus modus procedendi. Et cum talis clamor frequens peruenerit ad aures Inquisitoris, præsertim per personas graues & honestas, & fidei zelatores, habito notario, & duabus personis religiosis, seu aliàs (vt dictum est supra) honestis, incipiat processum per modum, qui sequitur.

IN nomine Domini amen. Anno à natiuitate Domini, tali die, de mense tali: ad aures Venerabilis & religiosi viri domini fratris talis, ordinis talis, in dominio talis domini Inquisitoris hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegati peruenit pluries, fama publica referente, & clamosa insinuatione perducente, quòd talis, de tali loco dixit, vel fecit talia contra fidem. *Ponatur totum prout fama laborat, & paulo infra.* Acta sunt hæc die tali, mensis talis, anno tali in præsentia testium talium vocatorum & rogatorum, & mei notarij talis, auctoritate talis, & scriptoris domini Inquisitoris & sacri officij inquisitionis.

IN TIT. DE TERTIO MODO procedendi in causa fidei per viam inquisitionis, Num. 69.

COMMENT. XVI.

DE hoc tertio modo procedendi in delictis per Inquisitorem eadem ferme quæ hic tradit Eymericus, repetit Tabiensis in sum. verbo, inquisitor. §. 27. nu. 28. pulchre Hostiensis in sum. hoc titulo. Antoninus par. 3. tit. 9. cap. 7. Iulius Clarus in practica criminali. §. vlt. q. 3. & 6. late practica Papiensis in fine tituli de forma inquisitionis. Gondissaluus tract. de hæret. q. 10. Ludouicus Carrerius tract. de hæret. nu. 102. Franciscus Casonus tract. singularium quæstionum criminalium cap. 8. Repertorium inquisit. & Locatus in opere iudiciali verbo, inquisitio. copiose iuris canonici Interpretes in cap. qualiter & quando. extra de accusatio. & iuris ciuilis Doctores in l. congruit. vbi late Bart. ff. de offic. præsid.*

Quid Inquisitio, & quotuplex.

Est autem inquisitio alicuius criminis manifesti ex bono & æquo iudicis competentis canonice facta inuestigatio. ita Hostiensis in sum. tit. de inquisitio. §. 1.

Hæc vero inquisitio præcitatis locis duplex constituitur, vna generalis, specialis altera; quarum vtraque in hoc tribunali magnum habet momentũ.

Et generalis tunc locum habet, quotiens Inquisitores prouinciam visitant, & generalia edicta promulgant ad inquirendos occultos & incertos hæreticos; ad quam exercendam non exigitur infamia præcedens; nam ex officio certis statisque temporibus incumbit Inquisitoribus ea vti: de qua accipitur textus in cap. excõmunicamus 1. §. adijcimus. & §. vlt. de hæret. extatque insignis locus in concilio Tolosano cap. 2. in hæc verba: Statuimus itaque vt Episcopi & Archiepiscopi in singulis parochijs tam in ciuitatibus quàm extra, sacerdotem vnum, & duos, vel tres bonæ opinionis laicos, vel plures si opus fuerit sacramento constringant, qui diligenter inquirant fideliter & frequenter hæreticos in eisdem parochijs, domos singulas & cameras subterraneas aliqua suspicione notabiles perscrutando, & appensa, seu adiuncta in ipsis tectis ædificia, seu quæcunque alia latibula, quæ omnia destrui præcipimus perquirendo; & si quos repererint hæreticos, credentes, fautores, & receptatores, E

Insignis concilij Tolosani locus de inquirendis hæreticis.

seu

seu defensores eorum adhibita cautela, ne fugere possint, Archiepiscopo, vel Episcopo, dominis locorum, seu bailliuis eorundem cum omni festinātia studeāt intimare, vt animaduersione debita puniantur. Hoc idem faciant Abbates exempti in locis suis, quæ non sunt ordinarijs iure diœcesan. subiecta. solliciti etiā sint domini terrarum circa inquisitionem hæreticorum in villis, domibus, & nemoribus faciendam: & circa huiusmodi appensa, adiuncta, seu subterranea latibula destruenda. hæc ibi. *De hac agit plene & eleganter Bart. in præcitata licon gruit. & in l. 2. §. si publico. ff. ad legē Iul. de adult. & Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 7.*

Inquisitio specialis quid. *Specialis vero inquisitio est quoddam ius per officium procedendi ad condemnationem & punitionem contra aliquos nominatim inquisitos de certis delictis diffamatos. ita Angelus tract. de malefi. verbo, hæc est quædam inquisitio. quem sequitur Gigas tract. de crimine læsæ maiest. lib. 1. tit. qualiter procedatur. q. 8. nu. 3. neque ad hanc proceditur absque præcedenti infamia, quæ vicem accusatoris retinet. cap. qualiter & quando. de accusatio. Hippolytus Marsilius consi. 53. incipien.* Longe est Dominus. *Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 8.*

Quamquam in hoc crimine hæresis, ob indicia & suspiciones verisimiles, eam possit inquisitor exercere, nulla infamia præcedente: caute tamen & prudenter & valde occulte, ne cuiusquam fama honorque lædatur. Geminianus, Francus, & alij in cap. vt officium. de hæret. lib. 6. & Baldus in l. iubemus. C. de probat. quæ sententia verißima est.

De modo prosequendi & continuandi processum in causa fidei.

70 VISO primo, quomodo, & qualiter processus inquisitionis hæreticæ prauitatis in causa fidei est incipiendus: videndum est secundo quomodo, & qualiter processus huiusmodi est mediandus, & continuandus. Vbi considerandum est, quòd in causa fidei proceditur summarie, simpliciter, & de plano, absque aduocatorum, & iudiciorum strepitu, & figura, vt patet extra de hæret. cap. Statuta lib. 6. Qualiter autem ista verba intelligantur, patet extra de verb. sign. cap. Sæpe contingit. in Clemen. vide supra in 2. parte. nam non oportet de necessitate libellum offerre, nec litem contestari; appellationes frustratoriæ non sunt admittendæ, & cetera multa, vt patet ibi. Et quia processus, vt visum est supra, est tripliciter incipiendus; quia vel propter instantiam partis seu accusatoris: vel propter zelum denuntiatoris: vel propter † clamorem famæ laborantis. Ea propter postquam visum est de quolibet illorum quomodo incipitur, videatur quomodo mediatur, & continuatur.

Pag. 127.

† al. ita: vel propter famam publicam referentem, vel clamosam insinuationé deferentem.

Modus continuandi processum per accusationem.

PRIMVS processus, ille scilicet, qui fit ad instantiam partis accusantis, siue accusatoris continuatur sic: Nam postquam accusatio est facta contra aliquem de hæresi coram Inquisitore, & in scriptis est redacta, & in processu pro fundamento inserta, secundum modum, de quo dictum est prius, Inquisitor mandabit accusatori, quòd nomina testium producat, quibus productis citabuntur, & examinabuntur diligenter medio iuramento: Et si reperiatur quòd nihil faciant ad factum, Inquisitor consulat accusatori, quòd desistat †, & ipse Inquisitor supersedeat. Si autem reperiatur quòd testes non plene probant, licet eorum dicta indicia magna faciant, consulet Inquisitor accusatori, quòd amoueat verbum, accusationis, & apponat, denuntiationis; vt sic Inquisitor procedat ex officio, & non ad partis instantiam propter accusatoris graue periculum. & sic procedet per modum prædictum secundum. Vbi autem reperiatur, quòd testes plene probant, & accusator omnino vult stare in accusatione, & non vult denuntiare, sed accusare: tunc Inquisitor testes productos iudicialiter coram notario, & duabus personis religiosis, vel alias honestis. iuxta cap. Vt officium. de hæret. lib. 6. diligenter examinet, iurato primitus ad quatuor Dei Euangelia de dicenda veritate, & continuabit sic. 71

† Vide omnino quę diximus supra commentario 14. huius partis, super tit. de primo modo procedēdi in causa fidei per accusationē. §. Iā si reus.

Postquæ considerans ipse Inquisitor, quòd prædicta hæreticalia, de quibus talis est accusatus, sunt talia, & tam grauia quòd non potest, nec debet ea conniuentibus oculis pertransire. & oportet eum reddere iustitiam accusanti, descendit ad testes productos examinandos per modum, qui sequitur.

Forma examinationis testium.

72 TALIS, de tali loco testis productus, citatus, iuratus, & interrogatus si cognoscit talem, *exprimendo nomen accusati*, dixit quòd sic.

Item interrogatus de causa cognitionis: dixit quòd pro eo quòd vidit, & locutus est cum eo pluries, & etiam quia sic, vel sic.

Exprimat alias causas, vtpote si est de genere suo, vel fuerint socij, & sic de alijs causis cognitionis.

Item interrogatus de tempore cognitionis; dixit, quòd sunt decem anni, vel tot.

Item interrogatus de fama illius talis, & præsertim quo ad ea, quæ sunt fidei: dixit quòd quo ad moralia est homo bonæ famæ, vel malæ famæ, vt testificabitur. Quantum autem ad ea, quæ sunt fidei; dixit, quòd est fama in tali loco, quòd dixit, vel fecit talia contra fidem catholicam; vel quòd est talis sectæ, & eam tenet,

tinet, & defendit: Vel quia est bonæ famæ quo A ad ea quæ sunt fidei.

Interrogatus [a] quid est fama: dixit, quòd est id, quod communiter dicitur.

Item interrogatus si vidit, vel audiuit talem dicentem, vel facientem aliquid contra fidem: dixit quòd sic: talia, & cetera.

Interrogatus vbi vidit fieri supradicta, vel dici: dixit quòd in tali loco.

Interrogatus in quorum præsentia sunt dicta, vel facta supradicta: dixit quòd in præsentia talium, & talium.

Interrogatus quotiens vidit dici, vel fieri supradicta: dixit quòd totiens. B

Item interrogatus de modo, quo talis fecit, vel dixit supradicta: dixit quòd modus fuit talis: nam, & cetera.

Item interrogatus si attentis omnibus antedictis quæ dixit, vel fecit ipse talis, si videtur ipsi testi, quòd dictus talis prædicta dixerit, seu

†Hoc est per iocum.

fecerit trufatorie [b] †: seu dixerit [c] recitatiue: seu animo [d] indeliberato: dixit quòd credit, quòd fecerit, vel dixerit supradicta iocose, & trufatorie: seu recitatiue, & non animo sic credendi, seu assertiue: Vel quòd dixit animo deliberato, seu assertiue. C

Itèm interrogatus de causa credentiæ: dixit quòd credit pro eo quod ille talia dicebat ridendo, vel sic, vel sic: vel pro eo quia cum super talibus reprehenderetur, adhuc perseuerabat, & iterabat, & cetera.

Et hoc est multum diligenter inquirendum, quia nonnulli quandoque dicunt aliqua contra fidem recitando aliorum verba, & trufando, & burlando, vel disputando, & conferendo, vel interdum asserendo, & affirmando, & cetera.

Item interrogatus, si hoc deponit odio, vel rancore: seu dimittit aliquid amore, vel fauore: dixit quòd, &c. *Et sequitur*; iniunctum est sibi tenere secretum. *Et paulo infra.* Acta sunt hæc in tali loco, die tali, mensis talis, anno tali, in præsentia talium testium vocatorum, & rogatorum, & mei talis notarij. D

73 Consimiliter examinētur alij testes omnes.

Quando veniendum sit ad capturam delati.

Quibus examinatis [e], si Inquisitor viderit factum esse probatum plene, vel esse maxima indicia, & suspiciones vehementes contra accusatum; & timetur de fuga accusati, vtpote, si accusatus sentiat, quòd contra eum de hæresi inquiritur, faciat eum capi. Si autem non timeat de fuga accusati, faciat eum citari, & accusato coram Inquisitore personaliter constituto, collectis his, de quibus est accusatus, & his, de quibus est per testes conuictus, vel habitus suspectus; formet interrogatoria super illis, & interroget eum, ac inquirat cum eodem, habito secum notario, & duabus personis religiosis, seu honestis, vt dictum est supra: & hoc per modum, qui sequitur, præstito prius corporali iuramento ad quatuor Dei Euangelia de dicenda veritate. E

IN TIT. DE FORMA EXAMInationis testium. Num. 72.

COMMENT. XVII.

CVm inter ceteras probationes, ea quæ per testes fit, magnum habeat pondus in hoc tribunali, præsertim si à fide dignis personis proficiscatur; ideo pars hæc, quæ ad testes attinet, diligentissime & tractari debet, & obseruari: ac multas difficultates, quæ circa testes oriri possunt, multis persequitur Eymericus hac 3. par. q. 62. & sequentibus. hic vero in examinandis testibus praxim obseruandam tantum demonstrat. de qua re copiose tractant glos. & doctores in cap. præsentium. de testib. lib. 6.

Quid præmonere debeant Inquisitores, testes in causa hæresis testificantes.

Sed hic multa Inquisitores obseruare oportet: ac primum illud est, vt diligenter & efficaciter admoneant testificari volentes, ne pretio corrupti, prece victi, ira vel odio commoti, aut qualibet alia illicita, vel iniusta causa excitati falsum testimoniū dicant. moneant præterea quàm ingens & atrox scelus sit, quempiam innocentem de tam graui & horrendo hæresis crimine infamare. ad hæc iurare debent de veritate dicenda, vt paulopost dicemus, & illa interuenire, quæ prudentissime tradit Eymericus infra nu. 81.

Sed præ ceteris dum vel testes, vel reos interrogant Inquisitores hoc cauere debent, ne ita interrogent, vt suggerere potius responsiones videantur, vel monere eos qua ratione interrogationes effugere possint, & facilius delicta diffiteri, vt optime admonuit Franciscus Casonus tract. de tormentis. cap. 15. quod qua ratione sit intelligendum, dicam paulopost in commentario sequenti.

Testis interrogat⁹ quid sit fama, nō tenetur reddere exactā famæ definitionem.

[a] ¶ Item interrogatus quid est fama, dixit quòd est id quod communiter dicitur.] *Apposite & vere formauit responsionem Eymericus: non enim testes super fama deponentes, debent reddere exactam famæ, vel infamiæ definitionem; sed satis est eos more vulgi respondere, famam esse publicam quandam vocem, quæ de aliquo publice & passim circumfertur; aliter enim vix posset fama probari, & testes oporteret esse iurisperitos, vt ait Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 6. versi. postremo scias.*

Sed quid si interrogatus quid sit fama, respondeat se nescire? plane tunc non probaret. ita Hippolytus Marsilius in l. de minore. §. plurimum. nu. 104. in fi. ff. de quæstio. quem ceteri Criminalistæ communiter sequuntur.

[b] ¶ Quòd dictus talis prædicta dixerit, seu fecerit trufatorie.] *Voce minus eleganti iocum vocat trufam, & iocose quid facere vel dicere, trufatorie. ac plurimum quidem refert, (vt mox subdit Eymericus) intelligere, an verba hæreticalia per iocum & ludum sint prolata, an vere & animo deliberato.*

Qui per iocum hæreticalia profert puniendus est.

Et quamuis regulariter dictum, vel factum iocosum pœnam non mereatur. l. 1. §. diuus. ff. ad l. Corneliam de sicar. l. obligationum substantia. §. vlt. ff. de actio. & obligatio. l. sicut semel. C. de

liberali causa.cap.1.de sentent. excom. notat Paulus Castrensis in l.si seuerior.C.ex quibus ca.infam. irrog. idem Paulus & Baldus in l. nemo deinceps. C.de episco.audient. In crimine tamen hæresis longe aliter est iudicandum: nam si quis iocose quippiam dixerit in fidem, in Deum, vel in Sanctos puniendus quidem est. Cardinalis Zabarella in clemen. 1. §. nos igitur. in fine. de sum. trinit. Nicolaus Arelatanus tract de haret. notabili 28. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 19. num. 3. in fi. Gondissaluus de hæret. q. 1. num. 7. Lapus & Cardinalis in clemen. vnica. §. sane. de vsuris. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. 4. in fine. Simancas de catho. instit. tit. 17. num. 22. & 23. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 103. & alij.

An puniendus per Episcopum, vel per Inquisitorem.

Num autē puniri debeat per Episcopos, an etiā per Inquisitores, dubitant nonnulli ex præcitatis; sed verior mihi sententia videtur, per Inquisitores esse puniendos, quod voluit Cardinalis, & Ioannes Rojas præfatis locis, & Gondissaluus tract. de hæret. q. 8. num. 6. quibus propterea subscribo; quoniā ex quo quis hæreticalia dixit, aut fecit, statim subiicitur Inquisitorum iurisdictioni. explorare autem, an per iocum, vel serio ea sint asserta, ad eosdem quoque Inquisitores spectat.

Qua pœna coercēdi qui per iocum proferūt hæreticalia.

Sed qua pœna puniri debeant qui per iocū proferunt hæreticalia, non est iure cautum; ideoque arbitrio iudicantis hæc relinquuntur. Primum hoc sit exploratum, hos non esse puniendos velut hæreticos, sed leuius, quia non concurrunt necessaria ad hæresim constituendam, videlicet error in intellectu, & pertinacia in voluntate; nisi qui dicterium, seu iocum protulit, in eo persisteret, veluti si quis iocando diceret (quod est præfatorum frequens exemplum) se habiturum vxorem in alio sæculo, postquam in hoc non habuit, ac postea in ea sententia stulta perseueraret.

Punientur ergo pœna pecuniaria piis locis eroganda, vt præcitatis locis Gondissaluus & Ioannes Rojas rescripserunt, vel aliqua pænitentia salutari.

Meminerint tamen Inquisitores pœnam esse augendam, vel minuendam iuxta qualitatem personæ iocantis, loci, personarum astantium & audientium, & scandali inde orti; quæ in delictis coercendis sunt obseruanda. cap. sicut dignū. de homici. l. aut facta. ff. de pœnis.

Ex quibus causis minuatur pœna.

Modus proferendi dicteria eiusmodi, & qualitas personæ ad minuendam pœnam multum prosunt: vt cum repente, celeriter, inconsiderate, ac sine deliberatione dicta fuerunt, vt sæpe contingit. item videndum an persona etiam sua natura faceta esset, quæ proculdubio ea protulit, vt astantibus risum excitaret, quamuis ob id non sint hæc impunita relinquenda omnino, quia vt recte scripsit Gerson. par. 2. tractatu vlt.

Non patitur ludum fama, fides, oculus.

Ideoque eos, qui dicta hæc petulantia in Deum & Sanctos proferunt, suspectos fieri.

In viris theologis & religiosis hæc acrius sunt A *coercenda, præsertim, si coram laicis hæc dicteria & facetias proferant.*

Genus quoque facetiæ spectandum est: nam acer bius puniendus est qui facetias hæreticales profert, quàm qui scandalosas, erroneas, aut alterius qualitatis.

Non facile credendū dicentibus se hæreticalia dixisse, sed per iocum.

Ad hæc illud diligenter præmonendum est, quod docuit auctor quidam incertus, non tamen imperitus nec contemnendus in tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi, in rubrica De hæreticis, credentibus, &c. nu. 6. in hæc verba: Si vero dicit quis, quòd ex leuitate, vel extra, B ioco, & turbatione, & sine deliberatione docuit, vel dixit aliquid contra fidem: tunc ipse reus debet probare prædicta & perfecte: & Inquisitor debet prædicta diligenter inuestigare, & non debet esse facilis ad recipiendum talem excusationem: quia quasi omnes moderni hæretici sic se excusant. Inuenta autem veritate, quantum est possibile, si inuenitur quòd se non excuset, debet Inquisitor contra eum procedere; si vero inuenitur quòd vere se excuset, adhuc dicunt quidam, quòd Inquisitor potest eum punire, & debet: quia homo ex leuitate, vel ioco, C vel turbatione verba hæretica non debet proferre contra fidem & bonos mores. *hactenus ille. Et Dulcinum olim Hæresiarcham perfidum hac ratione se excusare voluisse scimus, vt dixi supra parte 2. super quæst. 12.*

Qui verba scripturæ sacræ ad inania, velut Pasquinos, & turpe amorē trahunt, grauiter coercēdi.

Postremo, quæ de facetiis & facetis hæreticalibus paulo antea diximus, obseruanda quoque putamus aduersus illos, qui verba sacræ scripturæ ad iocosa, scurrilia, & inania trahunt, ex his quandoque (vt vulgus loquitur) Pasquillos, seu Paschinos componentes; quod est ingens & immane scelus, cum Spiritus sancti verba in ludibrium con- D *uertantur, cuius sceleris patratores per Episcopos grauiter coercendos iubet concilium Tridentinum sessione 4. in fine. versic. post hæc temeritatem.*

His adiungendi amantes, qui passim etiam solent scripturæ sacræ verba ad sua trahere desideria vt persuadeant: & ceteri vani homines & impostores, qui vt sua facilius persuadeant, contortis scripturæ testimoniis nefarie vtuntur: in hos enim Inquisitores, aut saltem proculdubio Episcopi animaduertere possent.

Recitantes aliorum hæreses, an puniendi, & quomodo.

c § Seu dixerit recitatiue.] *Quoniam qui refert* E *aliorum hæreses, nisi dolo malo & fraudulenter faciat, puniendus non est: secus tamen dicendum, si recitauit approbando & laudando; quod quandoque fit à perfidis & malis hominibus ex industria, quibus non debet prodesse hoc refugium si dicant, se recitando eas protulisse. argumento l. qui iniuria. ff. de furtis. tradit Simancas de catho. instit. tit. 17. num. 18.*

An autem per dolum, aut sine dolo recitatæ sint hæreses, circunstantiæ rerum, & qualitas personarum recitantium facile commonstrabunt. animaduertant autem iudices fidei, vsitatam esse astutorum hæreticorum imposturam, dicentium (vt se

(vt se tueantur) se recitando tantum, non approbando, nec prædicando hæreses protulisse, quibus non est facile credendum; & si hanc excusationem attulerint, eã probare debent, vt paulo antea ostendimus in iocante.

His præterea quales pœnæ imponi debeant, & delicti qualitas, & incommoda inde orta, & scandalum excitatum, docebunt.

Postremo obseruandum est, recitari posse quandoque aliorum hæreses sine dolo, non tamen sine culpæ ac imprudentiæ nota, vt docuit Eymericus par. 1. q. 10. num. 5. nam qui disputando coram rudibus, aut concionando coram his, qui nihil contra fidem audierunt, recitant ad inanem quandam ostentationem hæreticorum dogmata; quamuis sine dolo id faciant, at sine culpa interdum non faciunt: & propterea ne amplius id fiat, inhibendum est ab Episcopis. sæpe enim compertum est, multos lapsos fuisse in eas hæreses, quas audierunt recitari; quod ego quandoque contigisse scio.

Qui per lubricum linguę hæresim proferũt, an puniendi, & quomodo.

a § Seu animo indeliberato.] *Hoc est, (vt nostri loquuntur,) per lubricum linguæ. nam qui per facilem & indeliberatum linguæ lapsum inconsiderate hæresim proferunt, nec hæretici sunt, nec puniendi videntur: quia lubricum linguæ non facile ad pœnam trahendum est. l. famosi. ff. ad legem Iuliam maiestat. l. 1. C. si quis imperat. maled. 22. q. 2. cap. quod autem ait. ita Zanchinus tract. de hæret. cap. 7. nu. 9.*

Sed Lapus & Cardinalis in clemen. vnica, de vsuris, non esse inultum relinquendum delictũ per lubricum linguæ commissum, tradunt. & hos qui sequuntur extraordinarie puniendos scribunt, nempe Albertinus tract. de agnos. assert. q. 3. num. 10. Gondissaluus tract. de hæret. q. 1. nu. 7. Squillacensis tract. de fide catho. cap. 19. num. 3. in fine. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 66. & Cãpegius apud Zanchinum. cap. 7. versic. non ex proposito.

Erit autem hæc pœna pecuniaria in pios vsus eroganda, aut alia leuis, consideratis illis circunstantijs, quas, cum agerem paulo antea de hæresibus per iocum dictis, monui obseruandas.

Illud hoc loco addendum, multum esse pœnam minuendam, aut nullam penitus infligendam ei, qui statim correxit quod per linguæ lubricum temere effutiuit: reprehendendus est autem grauiter, & admonendus, vt præcaueat in futurum.

De proferente hęreses per iram.

Hæc quæ proxime diximus de proferente hæreses animo indeliberato seu per lubricum linguæ, locum quoque habere putamus in illis qui per iram, seu calorem iracundiæ aliquod verbum hæreticum proferunt, Zanchinus tract. de hæret. cap. 7. num. 9. Gondissaluus de hæret. quæst. 8. num. 6. & alij. de quorum pœna pauca quædam dixi infra super quæst. 103. §. Rursus Inquisitores, & faciunt quæ late tradit Tiraquellus tract. de pœnis temperan. aut remitten. causa. 1.

Qui p ebrietatem protulit hæreses,

De eo vero, qui cum esset ebrius, hæreses protulit, dubitant quidam, an cessante ebrietate, vt

A *hæreticus puniri debeat, cum bis videatur in ebrietate proferre, quod antea mente conceperat; ac proinde censeatur in priori proposito perdurare: sed benignius & verius est, ebrietatem ab hæresi excusare, nec puniendum, qui dum vere ebrius esset, hæreticatur: nam perinde de eo censendum est, ac de furioso & mente capto. cap. à crapula. de vita & honest. cleri. l. respiciendũ. §. delinquunt. ff. de pœnis. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. tradit eleganter Zanchinus tract. de hæret. cap. 7. num. 10. vbi valde prudenter adiungit ebrios propter præcedentem culpam, cessante ebrietate, corrigendos.* — an & quando puniendus.

B *Hæc vero de ea ebrietate sunt accipienda, quæ omnino mente priuauit: nam si modica fuerit, coercendus est qui deliquit, vt optime scripsit Bart. in dicta l. respiciendum. §. delinquunt. de pœnis. & Campegius apud Zanchinum cap. 7. versic. aliqualiter corrigi.*

De dormientibus, quos interdum contingit hæreticalia proferre: idem iudicandum putamus, quod de vere ebrijs paulo antea diximus. horum enim nullum est tunc animi iudicium, cum sensus sint penitus ligati. & dormientes furiosis æquiparantur. l. 1. §. adipiscuntur. ff. de acquiren. possessio. & propterea ne puniendi quidem, clement. vnica, de homici. vbi Laudunus & Cardinalis Florentinus quæst. 6. traditque eleganter Tiraquellus tracta. de pœnis temperandis, aut remitten. causa 5. num. 1. & sequen. — Dormientes qui hæreses proferũt, nõ puniuntur.

C

In ceteris vero qui vel propter ætatem decrepitam iam delirant, vel propter ætatem præmaturam & teneram quid loquantur non intelligunt, ac denique ob alias quascunque causas indeliberato animo hæreticalia proferunt & impia, puniendi non sunt. hos enim omnes consilij, & prudentiæ inopia, tum in hoc tribunali, tum in ceteris à pœnis commissorum delictorum tuetur. atque ex his, nisi fallor, remanet locus hic satis apertus & clarus: est enim insignis, nec fuit vllo modo omittendus. — Pueri, & senes delirantes, & hæreticantes non puniuntur.

D

e § Quibus examinatis si Inquisitor viderit factum esse probatum plene, vel esse maxima indicia, &c. faciat eum capi.] *Hic locus, si quisquam alius est, valde insignis, prudentiæ plenus, & multum Inquisitoribus considerandus, ne temere in tam graui causa ad capturam reorum accedant. hæc vero Eymerici doctrina apertis iuribus nititur, quamuis ipse iura non citet.* — Num. 73.

E

Ergo in hoc articulo, de capiendo reo hæc sunt obseruanda. Primum enim de delicto constare debet, vel indicia aliqua habere oportet per secretam inquisitionem à iudice factam, aut alijs modis: quia nunquam est in criminalibus à captura reorum inchoandum. l. nullus in carcerem. & l. fin. vbi Bartolus, Baldus, & Salycetus, C. de exhiben. reis. l. nemo. C. de exactio. tributo. lib. 10. Baldus in l. quod euitandi. nu. 2. C. de condit. ob turpem caus. Salycetus in l. absentem. nu. 9. C. de accusatio. copiose & vere suo more Antonius Gomez. — Quis ordo seruandus in captura reorũ in crimine hæresis.

mez.tom.3.varia.resolut.cap.9.num.1.Iulius Clarus in pract.crim.§.vlt.q.28.Ioannes Rojas tract.de haret.par.2.assertio.1.num.2.& seq. Albertinus de agnos.assertio.q.32.num.22.& q.34.num.21.& ceteri communiter.

Verbalis citatio quando facienda, & quãdo omittenda.

Rursus, vbi denuntiationes & indicia rite conscripta fuerint, reus citari debet verbaliter per nuntium, aut per litteras vt se sistat coram Inquisitoribus; sed si recessus, aut fuga timeatur, tunc omissa verbali citatione statim est ad citationẽ realem, hoc est, ad personalem capturam deueniendũ. ita scribunt omnes præcitati. & probat apertißime textus in d.l.nullus.C.de exhiben.reis. & in l.fin.C. de custo. reorum. & in l.1.ff.eod. tit. Salycetus in d.l.nullus.& in l.absentem.C. de accusatio. Angelus tract.de malefi.verbo, iudex commisit. Marsilius in pract.crimin.§.constãte.in principio.& alij, & dixi plenius infra nu.131.

Magno consilio ad capturam procedendũ in hoc crimine.

Hæc res, vt breui cuncta complectar, in hoc tribunali hoc ordine conficitur: vbi ex testimonijs & delicti qualitate visum fuerit delatos esse huius criminis reos, Fiscalis petit ab Inquisitore, vt rei comprehendantur. is vero protinus habito peritorum consilio, quid facto opus sit, deliberat: & si plusquam semiplenis probationibus reos conuinci viderit, eos comprehendi iubet. Simancas de catho. instit.tit.44.num.12.idem in enchyridio tit.25.nu.1. & 2. & Ioannes Rojas tract.de haret.par.2.assertio.1.num.12. & sequen. atque hæc est tutißima procedendi ratio, præscripta etiam Inquisitoribus Hispaniæ Madriliana quadam instructione anno MDLXI. cap.3. in hæc verba à nobis latine facta: Inquisitores visa informatione simul si præsentes fuerint, deliberent de captura, quæ magis iusta videretur si fieret cum consilio consultorum eius inquisitionis, si commode fieri posset, & videretur Inquisitoribus conueniens & necessarium. & quod decretum fuerit, in actis referatur. *hæc ibi.*

Dixi vero, habito consilio peritorum: *nam quamquam solus Inquisitor decernere poßit, vt rei personaliter capiantur, clemen.1.§. propter quod. de haret. securius tamen est & tutius, vt rem tantam maturo consilio peritorum aggrediatur. cum enim hoc delictum sit grauißimum, & ex sola captura non modice fama lædatur, non facile decernendum est, vt rei capiantur. Eymericus hoc loco valde prudenter hæc intuitus, aut plenam probationem delicti, aut maxima indicia, aut vehementes suspiciones præcedere debere capturam asserit: nam ex leuibus suspicionibus nusquam est ad eam deueniendum, vt monui supra in 2. parte, super cap.excommunicamus.§. ceterum. cetera huc spectantia copiose tradidi infra super q.59.*

Modus interrogandi reum accusatum.

74 TALIS de tali loco, delatus prædictus iuratus ad quatuor Dei Euangelia corporaliter tacta, tam de se, quàm de alijs dicere veritatem, & interrogatus [a] vnde est, seu vnde originem trahit: Respondit quòd de tali loco, talis diœcesis.

Item interrogatus, qui sunt eius parentes, & si sunt viui, vel mortui: Respondit quòd vocantur taliter, & quòd sunt viui in tali loco, vel mortui.

Item interrogatus vbi fuit nutritus, & vt in pluribus conuersatus: Dixit quòd in tali loco, vel tali. Et si videat Inquisitor quòd mutauit locum proprium, & conuersatus fuit in alieno, & præsertim in locis, in quibus consueuerunt hæretes vigere, interrogabit eum sic.

Item interrogatus quare mutauit locum suæ natiuitatis, & se transtulit ad commorandũ in tali loco, vel talibus: Dixit quòd ex tali causa.

Et secundum responsiones formabuntur articuli quousque ad propositum veniatur.

Item interrogatus si in dictis locis, vel alibi audiuit loqui de tali materia: *exprimendo materiam, de qua est accusatus*: vtpote, si audiuit loqui de paupertate Christi, vel Apostolorum, seu de visione Beatorum, &c. Et si dicat quòd sic; interrogetur diligenter, quid audiuit loqui de materia antedicta, & scribantur eius responsiones: dixit, & cetera.

Item interrogatus, quid ipse super hoc aliquando est locutus: respondit, & dixit, & cetera.

Item interrogatus, quid ipse credit super hoc quòd, &c. dixit.

Et sic [b] prudens Inquisitor interrogabit & formabit sibi articulos secundum materiam, de qua est accusatus, & de qua per testes est conuictus, vel suspectus habitus, taliter vt veritas habeatur. *Qua confessione perfecta scribatur paulo post*: Acta sunt hæc in tali loco: &cetera.

Et si videat Inquisitor, quòd plene de hæresi est conuictus per testes: vel confessione propria deprehensus: vel negat, sed est conuictus vel multum suspectus, capi eum faciat, & includi ad custodiam ne euadat, in carcere proprio, si habeat; vel in palatio episcopali communi: vel teneat eum in posse curiæ sæcularis, prout sibi & negotio videbitur expedire. Vt communiter tamen tutius, & melius tenentur in carcere curiæ Ecclesiasticæ, quàm sæcularis. Et etiam quia episcopus est ordinarius iudex, sine quo Inquisitor non potest de hæresi diffinitiue aliquem condemnare, nec quæstionibus exponere, seu tormentis: nec carceri, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur mancipare, vt habetur extra de hæret. cap. Multorum querela. in clem. quibus ex causis habet frequenter cum episcopo de captis pro hæresi contractare, & eundem captum interrogare, quando processus est communicatus. 75

Quando detur mandatũ de capiendo.

Cumque [c] accusatus fuerit sic captus, interrogabit eum, & examinabit eum frequenter Inquisitor super his, quæ negat, & sunt probata, vel sunt suspiciones vehementes contra eum, 76

Sæpius interrogandus reus.

eum, quousque amplius nolit fateri, fatendo, vel negando, & in causa sit conclusum, continuando confessiones in processu, & actis semper cum notarijs, & testibus per modum prædictum. Et post datis, & præmissis legitimis defensionibus, si petit, finietur negotium per modum infrascriptum.

IN TIT. DE MODO INTERROgandi reum accusatum,

COMMENT. XVIII.

Quamuis in his quæ ad praxim attinent, nihil fere sit nominatim à iure cautum: ea enim iudicum prudentiæ relinqui solent, & plurimum in iis etiam consuetudo singularum inquisitionum sibi vindicat: nihilominus tamen, vt facilem in his quoque modum, cum se offert occasio, præscribamus, quo ordine commodissime hæc sint gerenda in gratiam lectoris breuiter indicabimus. Ergo vt hunc locum illustremus, omissa supplentes in hac parte, hæc possent tutissime obseruari.

Communioribus interrogationibus absolutis quarum hic meminit Eymericus, mox reus ipse interrogabitur in genere: an sciat quam ob causam sit captus: an aliquos suspectos habeat, à quibus se delatum fuisse reputet, & quos; ac iuxta eius responsionem formabuntur ceteræ interrogationes causæ ei competentes. monebitur præterea, vt clare & aperte veritatem fateatur, recepturus & inuenturus apud Inquisitores omne misericordiæ auxiliũ. hæc vero admonitio ter poterit fieri intra primos decem dies à captura: quamuis plures dies assignare possint Inquisitores, intra quos hæc terna admonitio interpolatim fiat arbitrio Inquisitoris. Potest etiam & sæpius interrogari, vt mox subiungam. interrogabitur etiam de consuetis Christianæ religionis orationibus, seu precibus, ac de doctrina Christiana: item vbi, & quando, & quibus sacerdotibus fuerit confessus peccata sua.

Inquisitoris prudentia & modestia in interrogandis reis.

Hoc autem præ ceteris caueant Inquisitores, ne sint in iterrogationibus faciendis nimis molesti, ea percontantes, quæ parum ad rem faciunt, & quæ reos ad iram possint commouere, dummodo nihil omittant eorum quæ ad causam & substantiam delicti attinent.

Quòd si delinquens libere cœperit confiteri, nullatenus interrumpatur, nisi aliena fuerint à proposito quæ dicit, & parum conducant ad causam.

Hæc omnia notarius excipiat, & reus subscribat, si sciat; sin minus, signum aliquod aliud apponat, ac iterum in carcerem remittatur.

Inquisitoris benignitas.

Dum hæc omnia geruntur cum illis qui examinantur, Inquisitor humaniter eos tractare debet, memineritque se hominem esse, qui & similia committere possit, nisi omnipotentis Dei gratia iuuetur: quemque reum iuxta qualitatem & dignitatem suam tractet, ita vt Inquisitor suam semper tueatur auctoritatem.

Non erit indecorum, nec inutile, vt dum reus examinatur, in humiliori sedili, quàm Inquisitor, A *sedeat, vt pacatior & magis quietus sit animus ad tractandam causam suam, & ad respondendum. hæc ferme salubriter præscribuntur Madriliana quadam instructione anno Domini M D LXI. cap. 13. 14. & 15. à quibus non dissentit Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 1. de iusta hæret. punitio. & Simancas de catho. instit. tit. 44. num. 14. & seq.*

Quomodo interrogabit iudex reum, ne suggerere videatur.

Id vero in primis præcauere debent iudices violatæ religionis, ne ita reos interrogent, vt suggerere illis potius, ac fugiẽdi modos præscribere, quàm veritatem ab eis indagare videantur.

Vt autem periculum suggestionis euitetur, cum B *quis de proprio delicto interrogatur, in genere interrogandus est, inde paulatim ad speciem descendendum est, nullam singularem delicti circunstantiam exprimendo, vt scribit Franciscus Casonus tract. de tormentis cap. 15. quem ordinem præscribere mihi videtur Iurisconsultus in l. 1. §. in causa tributorum. ff. de quæst. in hæc verba:* Qui quæstionem habiturus, est non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidiũ fecerit, sed generaliter quis id fecerit: alterum enim magis suggerẽtis, quàm requirẽtis videtur. *hæc ibi.*

Et in hæresi quoque suo tempore ex causa id lo- C *cum habet vt periculum suggestionis vitetur. Sed vlterius de seipsis rei interrogandi sunt iuxta qualitatem indiciorum, & sæpe ad particularia est descendendum, vt reus vel conuincatur, vel crimen suum detectum agnoscat, vel si quid oblitus est recordetur: caute tamen hoc est faciendum, ne vel suggestio contingat, vel aliquid periculi testibus vel denuntiatoribus ex particularium circunstantiarũ cõmemoratione seu recordatione immineat.*

Inter ceteros autem suggestionis modos vnus ille habetur valde perniciosus, cum iudex facta interrogatione, in responsione præit vel præuenit reũ D *subtiliter quasi indicando ei viam euadendi, et subministrando modum, quo se tueatur. quod grauissimum est crimen, præsertim in iudice violatæ religionis. quod si dolo forte commiserit, in eam pœnam propterea incidit, quam tradit concilium Viennense in Clemen. 1. §. Verum quia. de hæret.*

Num. 74. De origine sua, & aliis circunstantiis, cur reus interrogandus.

a ¶ Et interrogatus vnde est, seu vnde originem trahit, &c.] *Propterea de origine & alijs circũstantijs hoc loco ab Eymerico commemoratis, debet fieri diligens interrogatio: quoniam, vt optime oratores admonent, suspicionum arguměta non leuia sumuntur ex genere, natione, patria, edu-* E *catione, disciplina, bonitate, prauitate, tempore præterito, societate & amicitia, moribus & verbis, & alijs huiusmodi, vt docent Cicero lib. 2. rhetori. ad Herennium. Quintilianus lib. 5. cap. 10. orato. instit. & Gandinus tract. crimi. tit. de præsumptionibus. & copiose, ac diligenter Franciscus Casonus tract. 1. de indicijs ex persona, cap. 1. & multis sequentibus: quod in hoc crimine potissimum est obseruandum: nam qui in locis suspectis est educatus, facile creditur labe hæresis infectus; de ceteris vero circunstantijs idem est indicium. hæc omnia prudentissime docet hic Eymericus, quamuis sine arte id facere videatur.*

Et sic

† al. iuris rit rationis † semper cum eo mitius se habendo, quia venit non vocatus.

61 Si autem Inquisitor non videat eum præuentum, vtpote quia aliàs non fuerat ei delatus, nec actum fuerat contra eum: inquirat diligenter cum eo si factum totaliter est secretum: vtpote, quia dubitauit aliquando de sacramento Eucharistiæ, vel simili, & ad finem aliquando credidit sacramentum huiusmodi nihil esse: & aliquanto tempore in hoc perstitit, tamen nulli se reuelauit, nec aliquem infecit: & tunc [a] si totaliter est secretum, nõ procedat ad iudicialem confessionem recipiendam, sed secrete absoluat eum iniuncta sibi aliqua pænitentia salutari, indicendo quòd stet firmiter in catholica credentia, & repellat tales tentationes: & cetera.

De crimine prorsus occulto nõ est iudicialis cõfessio sumenda.

62 Si autem comperiat factum non esse secretum, immo ille detegit non solum male credidisse, sed etiam se aliis suam peruersam credentiam reuelasse, & alios infecisse; tunc Inquisitor descendat ad confessionem suam iudicialiter recipiendam, & informet se plenius cum illis, quibus se reuelauit, seu quos infecit, & procedat in causa iuxta canonicas sanctiones, semper mitius se habendo erga eum, quia venit per se non vocatus, & infra tempus gratiæ.

Iuridice accipiẽda est cõfessio criminis aliis manifesti.

IN TIT. DE SERMONE GENErali habendo ab Inquisitore, & aliquot titulos seq. vsque ad nu. 63.

COMMENT XII.

Num. 47. Ab Inquisitore de nouo instituto sermo de fide habendus, & quid in eo gerendum.

Postquam Inquisitores hæreticæ prauitatis ciuitatem sibi decretam sunt ingressi, fidemque fecerunt capitulo Ecclesiæ maioris, & senatui vrbis, ostensis litteris delegationis, quibus creati sunt Inquisitores; alterum quod proxime illis agendum incumbit, est, conuocare clerum & populum vt certo die festo conueniant in maiorem Ecclesiam, vt illic sermo de fide catholica habeatur, & potestas & iurisdictio Inquisitorum declaretur, & quam ob rem missi sint publice intelligatur. c. vt commissi. §. aduocandi. c. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6. quod præscripsit luculenter concilium Biterrense cap. 1. in hæc verba: Atque ibi conuocatis clero & populo, & proposito verbo Dei mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis litteris quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis. *hæc ibi. In his omnibus qualis ordo obseruari debeat, singillatim ostendit Eymericus, traditque Simancas de catho. instit. tit. 44. num. 2. & copiose Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

Illud præterea solet in multis locis obseruari, vt finito sermone de fide catholica, omnes simul coram Cruce ac libro Euangeliorum iureiurando promittant se præstaturos fauorem, auxilium, & consilium sanctæ inquisitioni, eiusque ministris, & quòd nullo modo directe vel indirecte eos impedient: quod iuramentum in specie præstare debent ciuitatis magistratus, ad quod præstandum eos posset

A *compellere Inquisitor: quod & faciet si viderit expedire, aliàs ne quid noui & insuetati molistur, quod vel minimum obesse possit in hac causa, in omnibus laudabilem eius ciuitatis consuetudinem sequatur, vt etiam monuit Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

[b] § Quibus dictis Inquisitor faciet legi publice alta voce, &c. litteras admonitorias tenoris sequentis.] *Hoc est in ordine tertium, quod Inquisitor obseruare debet finita concione de fide, & præstito iuramento: vt scilicet litteræ monitoriæ prius confectæ legantur aduersus cunctos rebelles, mo-*
B *neaturque totius confluentis populi multitudo, vt omnes hæreticos, & hæreticorum complices, aut quos sciunt de hæresi suspectos vel infamatos reuelent. quod pereleganter etiam præscripsit conciliũ Biterrense cap. 1. in hæc verba:* Ac deinde, *(scilicet post finitum sermonem de fide, & declaratam iurisdictionem Inquisitorum, & aduentus causam)* mandetis, vt omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis hæreticæ deliquisse, cõpareant coram vobis veritatem dicturi.

Num. 51. Finito sermone de fide moneantur omnes, vt hęreticos, & suspectos reuelent.

[c] § Quatenus infra sex dies proxime computandos, &c.] *taxare hoc tempus in arbitrio Inqui-*
C *sitorum positum est, & propter præsentes, breue tempus sufficit, cum illi statim aut se ipsos, aut alios deferre possint: absentes vero vbi accesserint ad ciuitatem, illud ipsum tempus initio constitutum habent, & tunc illis incipit currere.*

Num. 52. Taxare tempus aduenientibus, arbitrarium est.

[d] § Secundum quod habet facere Inquisitor est indulgentias prmulgare, dicendo.] *De indulgentiis, quas tam Inquisitores, quàm eorum ministri, & ceteri qui præstant in causa fidei consilium, auxilium, vel fauorẽ consequuntur, multa extant Pontificum rescripta, agitque plene Eymericus 3. par. q. 127. & seq. & nos ibidem late.*

Num. 55. Indulgentię concedendę.

D [e] § Tertium quod habet facere Inquisitor, est tempus assignare gratiæ.] *Hoc ita nũc peragitur. edicta publica proponuntur, & publicis locis affiguntur, vt in notitiam omnium facilius perueniant. Tabiensis verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

Iam assignare, plures vel pauciores dies in hoc edicto, arbitrarium est: & mensem vnum, quadraginta vel plures dies concedere potest Inquisitor. Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3.

Num. 56. Tempus gratię assignãdum edictis publicis, & quando id liceat.

Sed animaduertãt oportet hoc loco Inquisitores ne fallantur, putantes liberum sibi esse cõcedere hoc tempus gratiæ, quotiens accedunt ad diœcesim sibi
E *decretam, in qua per alios Inquisitores fieri solita est contra hæreticos inquisitio. quoniam huiusmodi gratiæ tempus assignare tunc possũt cum mittuntur ad ciuitatem siue diœcesim, in qua de nouo constituuntur Inquisitores, quemadmodum singulariter docet prima quædam instructio Hispalen. anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 1. 2. & 3. nam cum in cap. 3. de hoc tempore gratiæ constituendo ageretur, cap. 1. statuerat quando id esset concedendum in hæc verba à nobis vtcunque latine edita:* Primum prædicti domini Inquisitores & consultores dixerunt, vt quotiescunque fuerint de nouo constituti Inquisitores in aliqua diœcesi, ciuitate,

ciuitate, aut oppido, uel quolibet alio districtu, vbi hactenus non fuit facta inquisitio super delicto hæreticæ prauitatis & apostasiæ: *& infra. Et postquam nonnulla de eorum ingressu in dicto cap. 1. & 2. dixisset, continenter in cap. 3. agitur de hoc tempore gratiæ constituendo, seu promittendo. quare si verbi gratia Inquisitore Bononiensi vita functo; vel amoto alius ad eam ciuitatem destinaretur, is non posset nec deberet hoc tempus gratiæ assignare sicut prædiximus: secus autem esset si in litteris delegationis talis sibi concederetur per Romanum Pontificem facultas, quam interdum indulgere solet ob causas æquas & rationi consonas, quæ pium principis animum mouere possũt; Atque iuxta hæc quæ diximus intelligenda est doctrina et praxis Eymerici hoc loco, sicut etiam apparet ex Simãcas de catho. instit. tit. 44. de ordine procedendi nu. 1. & seq. & clarius ex Arnaldo Albertino in repetione cap. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 12. nu. 4. vers. Et quod dixi supra, & ex ipsomet Eymerico in principio huius 3. partis, tit. 1. quo loco dicit ita:* Vbi considerandum est, quòd quando Inquisitor est à domino nostro Papa, vel ab alio eius vice, de nouo institutus in aliquibus regnis vel terris. *hæc ille. & series totius ordinis & disputationis eum potissimum respicit, de quo proxime diximus quod ipsum etiam ex concilio Biterrensi cap. 1. & 2. non obscure colligitur.*

Num. 56. Sponte venire qui dicantur.

[f] § Infra quod tempus gratiæ [f] libere & spontanea uoluntate ad me venerint, &c.] *Qui autem dicantur sponte venire, eleganter docuit Guido Fulcodius in cõsultationibus ad Inquisitores, q. 2. quã, quia singularem habet eruditionem, & multam lucem huic loco affert, referre placuit. ea ita habet:* Quoniam illis, qui sponte redeunt ante tempus gratiæ promittitur & obseruatur impunitas, mortis uidelicet, carceris & cõfiscationis, quod fieri posse credo iuxta mandatum Papæ, & consilium Tolosanum †. quęritur hic qui spõte redire dicantur? Spõte igitur iudicio meo redeũt, qui infra tempus gratiæ redeunt, licet in generali sint moniti, nec enim coacti uidentur, quia à nemine sunt pręuẽti, & facit bene ad hanc materiam. ff. ad Tertullian. l. 2. §. si mater. cum sequẽtibus uersiculis. Certe post tempus gratię, si res est integra, hoc est, quia non est personaliter inquisitus, nec probationes cõtra eum receptę, quod credo uerum per legem ff. de optio. legata. l. mancipiorũ. nam si post tempus gratiæ personaliter requiritur, & auditur, quamuis errorẽ suum detegat, indignus est uenia. & sic sonat ca non in suo casu. 24. distin. cap. ult. quòd autem tempus hoc rectè pręfigatur, non est in dubium ab aliquo reuocatum: & possent ex utroque iure multa induci similia; sed nimis est à materia alienum. sponte ergo uenit, qui non uenit admonitus nominatim. & colligitur hæc distinctio. C. de his qui latrones occult. l. ult. in illo uersiculo, domini, &c. *hactenus Guido Fulcodius, quem penitus sequuntur Archidiaconus & Ioan. And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. idem pæni-*

† Concilium Biterrése, legendum credere, in quo hæc immunitas præstatur spõte venientibus, cap. 2.

A *tus rescripserunt periti Auinionenses responso quodam super varijs dubijs circa inquisitionem, edito anno Domini M C C X X X V. quod est in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ.*

[g] § Magnam ueniam & misericordiam consequentur.] *Et ratio est, quoniam mitius est agendum cum sponte confessis, quàm cum conuictis. c. presbyterum. 50. dist. glossa communiter recepta in c. de hoc. verbo, in iure. extra de simonia. vbi Hostiensis, & ibi Panormitanus nu. 6. Sed hic Eymericus non expressit quam gratiam consequantur sponte venientes; nec quod ego legerim est aliquo*

B *iure communi cautum. eam tamen nominatim docuit concilium Biterrense cap. 2. in hæc verba:* Ac deinde mandetis, vt omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis hæreticæ deliquisse, compareant coram vobis veritatem dicturi: Assignato eis termino competẽti, quod tempus gratiæ vocare soletis; quibus tamen aliàs huiusmodi gratia non est facta: infra quem terminum venientes, pænitentes & dicentes plenam de se ac de alijs veritatem, habeant impunitatem mortis, immurationis, exilij & confiscationis bonorum. *hæc ibi. Quod in Hispania nostra cautum etiã*

Spõte venientes quã gratiam consequantur, res scitu digna.

C *refert Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3. instructione quadam Hispalensi prima. cap. 3. & 7.*

Non tamen sponte venientes euitabunt omnem pœnam, sed pro qualitate personarum & criminũ, arbitrio Inquisitorum benigne tractabuntur, aut pœnam aliquam pecuniariam soluentes, aut eleemosynas erogantes, aut alia huiusmodi charitatis opera præstantes.

Id quoque diligenter est animaduertendum, huius promissæ gratiæ beneficium collatum sponte venientibus, non tribui illis, quibus aliàs huiusmodi gratia iam facta fuit, vt præcitatum concilium

D *docet. nihilominus tamen vs etiam, quibus aliàs hoc beneficium est tributum, aliquid est condonandum.*

Sed quid si relapsus à nemine adhuc deprehensus sponte veniat, ac errorem plene confiteatur, lacrymisque misericordiam imploret; erit ne sibi mortis pœna remittenda, ita vt non tradatur curiæ sæculari? grauissima est plane quæstio, quæ fortassis longiore oratione egeret: breuiter tamen quid sentiam meo more explicabo; ac pœnã quidem mortis condonandam omnino censeo. Primum, quia in hoc cessat sinistra illa suspicio, qua relapsi putantur

E *ficte conuersi, cum seipsum pænitendo deferat, & veniam postulet. Rursus, quoniam is non est censendus incorrigibilis, qui sponte crimen fatetur, & errati veniam deprecatur. Præterea nullus potest vere dici relapsus, nisi qui bis de hæresi cõuincitur: qui vero crimen fatetur, non videtur secundo conuictus. Postremo, concilium Biterrense paulo antea relatum hoc videtur sentire dum ait, Sponte venientibus impunitatem mortis esse concedendam. Quæ verba nullo modo possunt in hoc crimine competere nisi relapsis. Nam quicunque alius delinquens sponte conuersus, quãuis grauissime deliqueris, mortis pœnam euitat; & propterea cõcilium de illis*

An relapsis spõte venientibus sit parcendum, gratis & utilis quæstio.

† al. iuris rit rationis † semper cum eo mitius se habendo, quia venit non vocatus.

61 Si autem Inquisitor non videat eum præuentum, vtpote quia aliàs non fuerat ei delatus, nec actum fuerat contra eum: inquirat diligenter cum eo si factum totaliter est secretum: vtpote, quia dubitauit aliquando de sacramento Eucharistiæ, vel simili, & ad finem aliquando credidit sacramentum huiusmodi nihil esse: & aliquanto tempore in hoc perstitit, tamen nulli se reuelauit, nec aliquem infecit: & tunc [i] si ita taliter est secretum, nó procedat ad iudicialem confessionem recipiendam, sed secrete absoluat eum iniuncta sibi aliqua pœnitentia salutari, indicendo quòd stet firmiter in catholica credentia, & repellat tales tentationes: & cetera.

De crimine prorsus occulto nó est iudicialis cófessio sumenda.

62 Si autem comperiat factum non esse secretum, immo ille detegit non solum male credidisse, sed etiam se aliis suam peruersam credentiam reuelasse, & alios infecisse; tunc Inquisitor descendat ad confessionem suam iudicialiter recipiendam, & informet se plenius cum illis, quibus se reuelauit, seu quos infecit, & procedat in causa iuxta canonicas sanctiones, semper mitius se habendo erga eum, quia venit per se non vocatus, & infra tempus gratiæ.

Iuridice accipiéda est cófessio criminis aliis manifesti.

IN TIT. DE SERMONE GENErali habendo ab Inquisitore, & aliquot titulos seq. vsque ad nu. 63.

COMMENT XII.

Num. 47. Ab Inquisitore de nouo instituto sermo de fide habendus, & quid in eo gerendum.

Postquam Inquisitores hæreticæ prauitatis ciuitatem sibi decretam sunt ingressi, fidemque fecerunt capitulo Ecclesiæ maioris, & senatui vrbis, ostensis litteris delegationis, quibus creati sunt Inquisitores; alterum quod proxime illis agendum incumbit, est, conuocare clerum & populum vt certo die festo conueniant in maiorem Ecclesiam, vt illic sermo de fide catholica habeatur, & potestas & iurisdictio Inquisitorum declaretur, & quam ob rem missi sint publice intelligatur. c. vt commissi. §. aduocandi. c. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6. quod præscripsit luculenter concilium Biterrense cap. 1 in hæc verba: Atque ibi conuocatis clero & populo, & proposito verbo Dei mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis litteris quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis. *hæc ibi. In his omnibus qualis ordo obseruari debeat, singillatim ostendit Eymericus, traditque Simancas de catho. instit. tit. 44. num. 2. & copiose Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

Illud præterea solet in multis locis obseruari, vt finito sermone de fide catholica, omnes simul coram Cruce ac libro Euangeliorum iureiurando promittant se præstaturos fauorem, auxilium, & consilium sanctæ inquisitioni, eiusque ministris, & quòd nullo modo directe vel indirecte eos impedient: quod iuramentum in specie præstare debent ciuitatis magistratus, ad quod præstandum eos posset A *compellere Inquisitor: quod & faciet si viderit expedire, aliàs ne quid noui & inusitati moliatur, quod vel minimum obesse possit in hac causa, in omnibus laudabilem eius ciuitatis consuetudinem sequatur, vt etiam monuit Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.*

[b] ¶ Quibus dictis Inquisitor faciet legi publice alta voce, &c. litteras admonitorias tenoris sequentis.] *Hoc est in ordine tertium, quod Inquisitor obseruare debet finita concione de fide, & præstito iuramento: vt scilicet litteræ monitoriæ prius confectæ legantur aduersus cunctos rebelles, moneaturque totius confluentis populi multitudo, vt omnes hæreticos, & hæreticorum complices, aut quos sciunt de hæresi suspectos vel infamatos reuelent. quod pereleganter etiam præscripsit concilium Biterrense cap. 1. in hæc verba:* Ac deinde, (*scilicet post finitum sermonem de fide, & declaratam iurisdictionem Inquisitorum, & aduentus causam*) mandetis, vt omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis hæreticæ deliquisse, cópareant coram vobis veritatem dicturi. Num. 51. Finito sermone de fide moneantur omnes, vt hæreticos & suspectos reuelent.

B.

[c] ¶ Quatenus infra sex dies proxime computandos, &c.] *taxare hoc tempus in arbitrio Inquisitorum positum est, & propter præsentes, breue tempus sufficit, cum illi statim aut se ipsos, aut alios deferre possint: absentes vero vbi accesserint ad ciuitatem, illud ipsum tempus initio constitutum habent, & tunc illis incipit currere.* Num. 52. Taxare tempus aduenientibus, arbitrarium est.

C

[d] ¶ Secundum quod habet facere Inquisitor est indulgentias promulgare, dicendo.] *De indulgentiis, quas tam Inquisitores, quàm eorum ministri, & ceteri qui præstant in causa fidei consilium, auxilium, vel fauoré consequuntur, multa extant Pontificum rescripta, agitque plene Eymericus 3. par. q. 127. & seq. & nos ibidem late.* Num. 55. Indulgentiæ concedendæ.

D [e] ¶ Tertium quod habet facere Inquisitor, est tempus assignare gratiæ.] *Hoc ita núc peragitur. edicta publica proponuntur, & publicis locis affiguntur, vt in notitiam omnium facilius perueniant. Tabiensis verbo, Inquisitor. §. 10. nu. 11.* Num. 56. Tempus gratiæ assignandum edictis publicis, & quando id liceat.

Iam assignare, plures vel pauciores dies in hoc edicto, arbitrarium est: & mensem vnum, quadraginta vel plures dies concedere potest Inquisitor. Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3.

Sed animaduertát oportet hoc loco Inquisitores ne fallantur, putantes liberum sibi esse cócedere hoc tempus gratiæ, quotiens accedunt ad diœcesim sibi decretam, in qua per alios Inquisitores fieri solita est contra hæreticos inquisitio. quoniam huiusmodi gratiæ tempus assignare tunc possút cum mittuntur ad ciuitatem siue diœcesim, in qua de nouo constituuntur Inquisitores, quemadmodum singulariter docet prima quædam instructio Hispalen. anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 1. 2. & 3. nam cum in cap. 3. de hoc tempore gratiæ constituendo ageretur, cap. 1 statuerat quando id esset concedendum in hæc verba à nobis vtcunque latine edita: Primum prædicti domini Inquisitores & consultores dixerunt, vt quotiescunque fuerint de nouo constituti Inquisitores in aliqua diœcesi, E

ciuitate,

ciuitate, aut oppido, uel quolibet alio districtu, vbi hactenus non fuit facta inquisitio super delicto hæreticæ prauitatis & apostasiæ: *& infra. Et postquam nonnulla de eorum ingressu in dicto cap. 1. & 2. dixisset, continenter in cap. 3. agitur de hoc tempore gratiæ constituendo, seu promittendo. quare si verbi gratia Inquisitore Bononiensi vita functo; vel amoto alius ad eam ciuitatem destinaretur, is non posset nec deberet hoc tempus gratiæ assignare sicut prædiximus: secus autem esset si in litteris delegationis talis sibi concederetur per Romanum Pontificem facultas, quam interdum indulgere solet ob causas æquas & rationi consonas, quæ pium principis animum mouere possũt; Atque iuxta hæc quæ diximus intelligenda est doctrina et praxis Eymerici hoc loco, sicut etiam apparet ex Simãca de catho. instit. tit. 44. de ordine procedendi, nu. 1. & seq. & clarius ex Arnaldo Albertino in repetione cap. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 12 nu. 4. vers. Et quod dixi supra, & ex ipsomet Eymerico in principio huius 3. partis, tit. 1. quo loco dicit ita:* Vbi considerandum est, quòd quando Inquisitor est à domino nostro Papa, vel ab alio eius vice, de nouo institutus in aliquibus regnis vel terris. *hæc ille. & series totius ordinis & disputationis eum potissimum respicit, de quo proxime diximus quod ipsum etiam ex concilio Biterrensi cap. 1. & 2. non obscure colligitur.*

Num. 56. Sponte venire qui dicantur.

f § Infra quod tempus gratiæ si libere & spontanea uoluntate ad me venerint, &c.] *Qui autem dicantur sponte venire, eleganter docuit Guido Fulcodius in cõsultationibus ad Inquisitores, q. 2. quã, quia singularem habet eruditionem, & multam lucem huic loco affert, referre placuit. ea ita habet:* Quoniam illis, qui sponte redeunt ante tempus gratiæ promittitur & obseruatur impunitas, mortis uidelicet, carceris & cõfiscationis, quod fieri posse credo iuxta mandatum Papæ, & consilium Tolosanum †. quęritur hic qui spõte redire dicantur? Spõte igitur iudicio meo redeũt, qui infra tempus gratiæ redeunt, licet in generali sint moniti, nec enim coacti uidentur, quia à nemine sunt pręuẽti, & facit bene ad hanc materiam. ff. ad Tertullian. l. 2. §. si mater. cum sequẽtibus uersiculis. Certe post tempus gratię, si res est integra, hoc est, quia non est personaliter inquisitus, nec probationes cõtra eum receptę, quod credo uerum per legem ff. de optio. legata. l. mancipiorũ. nam si post tempus gratiæ personaliter requiritur, & auditur, quamuis errorẽ suum detegat, indignus est uenia. & sic sonat ca non in suo casu. 24. distin. cap. ult. quòd autem tempus hoc recte pręfigatur, non est in dubium ab aliquo reuocatum: & possent ex utroque iure multa induci similia; sed nimis est à materia alienum. sponte ergo uenit, qui non uenit admonitus nominatim. & colligitur hæc distinctio. C. de his qui latrones occult. l. ult. in illo uersiculo, domini, &c. *hactenus Guido Fulcodius, quem penitus sequuntur Archidiaconus & Ioan. And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. idem penitus rescripserunt periti Auinionenses responso quodam super varijs dubijs circa inquisitionem, edito anno Domini M C C X X X V. quod est in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ.*

† Concilium Biterrẽse, legendum credere, in quo hæc immunitas pręstatur spõte veniẽtibus, cap. 2.

g § Magnam ueniam & misericordiam consequentur.] *Et ratio est, quoniam mitius est agendum cum sponte confessis, quàm cum conuictis. c. presbyterum. 50. dist. glossa communiter recepta in c. de hoc. verbo, in iure. extra de simonia. vbi Hostiensis, & ibi Panormitanus nu. 6. Sed hic Eymericus non expreßit quam gratiam consequantur sponte venientes; nec quod ego legerim est aliquo iure communi cautum. eam tamen nominatim docuit concilium Biterrense cap. 2. in hæc verba:* Ac deinde mandetis, vt omnes qui se vel alios sciuerint in crimine labis hæreticæ deliquisse, compareant coram vobis veritatem dicturi: Assignato eis termino competẽti, quod tempus gratiæ vocare soletis; quibus tamen aliàs huiusmodi gratia non est facta: infra quem terminum venientes, pænitentes & dicentes plenam de se ac de alijs veritatem, habeant impunitatem mortis, immurationis, exilij & confiscationis bonorum. *hæc ibi. Quod in Hispania nostra cautum etiã refert Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 3 instructione quadam Hispalensi prima. cap. 3. & 7.*

Spõte uenientes quã gratiam consequantur, res scitu digna.

Non tamen sponte venientes euitabunt omnem pænam, sed pro qualitate personarum & criminũ, arbitrio Inquisitorum benigne tractabuntur, aut pænam aliquam pecuniariam soluentes, aut eleemosynas erogantes, aut alia huiusmodi charitatis opera præstantes.

Id quoque diligenter est animaduertendum, huius promissæ gratiæ beneficium collatum sponte venientibus, non tribui illis, quibus aliàs huiusmodi gratia iam facta fuit, vt præcitatum concilium docet. nihilominus tamen ijs etiam, quibus aliàs hoc beneficium est tributum, aliquid est condonandum.

Sed quid si relapsus à nemine adhuc deprehensus sponte veniat, ac errorem plene confiteatur, lacrymisque misericordiam imploret; erit ne sibi mortis pæna remittenda, ita vt non tradatur curiæ sæculari? grauißima est plane quæstio, quæ fortaßis longiore oratione egeret: breuiter tamen quid sentiam meo more explicabo; ac pænã quidem mortis condonandam omnino censeo. Primum, quia in hoc cessat sinistra illa suspicio, qua relapsi putantur ficte conuersi, cum seipsum pænitendo deferat, & veniam postulet. Rursus, quoniam is non est censendus incorrigibilis, qui sponte crimen fatetur, & errati veniam deprecatur. Præterea nullus potest vere dici relapsus, nisi qui bis de hæresi cõuincitur. qui vero crimen fatetur, non videtur secundo conuictus. Postremo, concilium Biterrense paulo antea relatum hoc videtur sentire dum ait, Sponte venientibus impunitatem mortis esse concedendam. Quæ verba nullo modo poßunt in hoc crimine competere nisi relapsis. Nam quicunque alius delinquens sponte conuersus, quãuis grauißime deliquerit, mortis pænam euitat; & propterea cõcilium de

An relapsis spõte uenientibus sit parcendum, grauis & utilis quæstio.

illis videtur loqui, qui si fuissent conuicti, mortis supplicio essent plectendi: relinquitur ergo relapsos sponte venientes pœnam mortis effugere.

Quãdo sint admittendi relapsi sponte venientes.

Atque hæc sententia benignior est, vt ait Hostiẽsis in cap. ad abolendam. §. illos. in verbo, sine vlla audientia. & verbo, audientia. de hæret. vbi videtur in hanc partem inclinare, quam amplectuntur Ioan. Lupus Decanus Segouiensis tract. de hæret. quem refert & sequitur Montaluus in legibus septipartitis. l. 1. tit. 26. par. 7. q. 6. vers. est tamen conclusio. & Albertinus in lib. de agnos. asser. q. 25. nu. 25. & Alfonsus Cast. lib. 2. cap. 2. de iusta hæret. puni. quibus omnino censeo subscribendum; dummodo (quod illi etiam adnotant) peccatum huius relapsi sponte venientis sit occultum.

Contrarium videtur tenere Simancas de catho. instit. tit. 57. num. 21. & seq. sed nostra sententia benignior est. illud certe verum est, huic homini acriorem pœnitentiam esse iniungendam.

Quia tamen nullo expresso iure cautum esse videtur, vt huiusmodi relapsis parcatur, propterea cum talis casus occurreret, tutissimum esset, vt priuati Inquisitores supremum Senatum sanctæ inquisitionis consulant, & id circa tales relapsos exequantur, quod Senatus causa cognita decernet.

C

Qui non veniunt sponte, aut post tempus gratiæ, qualiter puniendi.

Ceteri autem qui vel sponte non veniũt, vel post tempus gratiæ veniunt, si hæretici aut credẽtes fuerint, in perpetuum carcerem sunt detrudendi, nisi eorum tanta fuerit multitudo vt commode fieri non possit: quod eleganter docet concilium Narbonense cap. 9. in hæc verba: De hæreticis autem seu credẽtibus præfata immunitate (quia veritatem de se vel de alijs suppresserunt, vel quia infra tempus indulgẽtiæ non venerũt, seu aliàs) indignis, paratis tamen absolute mandatis Ecclesię obedire, & recognoscere quam vel suppresserãt, vel negauerant veritatem: quamuis tales proculdubio sint secundum statuta domini Papæ in perpetuo carcere detrudendi: quia tamen intellexi mus vos de his tãtam in pluribus partibus multitudinem inuenisse, vt nedum expensę, sed vix etiã lapides aut cęmenta sufficere possint ad carceres construendos: cõsulimus vt eorum immutationes, vbi expedire videbitur, differatis, donec ipse dominus Papa de illorum multitudine plenius sit consultus: nisi forte aliqui essent tam facinorosi, vt de ipsorũ impenitẽtia, vel fuga, vel relapsu, vel corruptione seu turbatione aliorum nimiũ timeretur: tales enim sine ulla prorsus dilatione firmo & ppetuo carceri deputetis. *hæc ibi.*

An qui metu probationum confite tur sponte, mitius puniri debeat.

Postremo illud quæsitum est: An qui metu probationum sponte crimina confitetur, mitius puniri debeat; an potius ordinaria pœna sit coercendus: & glossæ in c. presbyterum. 50. dist. & in c. de hoc. extra de simonia, ordinariam pœnam imponendam arbitrantur: sed benignior est Hostien. sententia in dicto c. de hoc. asserentis etiam hoc casu mitius agendum esse. Quanta autem pœnæ pars remitti debeat, arbitrio iudicantis relinquitur.

Et metu probationis confiteri quis dicitur, quando iam vocatus erat ad iudicium: vnde è diuerso

A

sponte confessus appellatur, cum nullo præcedente stimulo iudicem adit, & crimen confitetur, vt in dicto cap. de hoc. de simo. optime docuit Panor. atque hæc omnia sunt diligentissime obseruanda, vt pœnæ nunc grauiores, nunc remissiores imponantur.

Illi vero qui post tempus gratiæ sponte veniunt, etiam mitius sunt puniendi, quamuis non consequãtur tantam indulgentiam, vt prudentissime obseruat hoc loco Eymericus ibi: uel tempus gratię trãsire permiserint, tantæ gratiæ non erunt digni.

Quot autem modis seu temporibus reuerti quis possit, secundum quæ aut facile recipietur, et sibi pœnæ remittentur, aut contra non recipietur, eleganter & copiose docet Arnaldus Albertinus in repetitione cap. quoniam. de hæret. lib. 6. quæst. 12. & Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 27. & multis seq.

B

h ¶ Attendat tamen Inquisitor, &c. nam si uolunt detegere tantum in foro pænitentiali, &c.] *Pulcherrimum est, & valde vtile hoc documẽtum, & omnino in hoc tribunali obseruandum, vt etiam admonent Campegius ad Zanchinum cap. 34. vers. considerent etiam Inquisitores. & Locatus in opere iudiciali verbo, absoluere. nu. 7. Cetera documenta, quæ circa confessionem sacramentalem reorum in hoc tribunali obseruare oportet, tradidi supra in hac 2. parte super concilio Tarraconensi.* Num. 59.

Inquisitor non audiat sacras confessiones.

i ¶ Et tunc si totaliter est secretum, non procedat ad iudicialem confessionem recipiẽdam, sed secrete absoluat eum, &c.] *Non est contemnendum hoc Eymerici consilium, sed non videtur tutum: quoniam si hoc ita fiat, ferme eadem incommoda concurrunt, quæ ipse paulo antea commemorauit, dum monebat ne Inquisitores audiant sacras confessiones: quare tutius semper erit persuadere sponte venientibus, vt iudicialiter confiteantur crimina sua, hoc est, notario eorum confessionem recipiẽte coram Inquisitore dicant peccatum suum, inde secreta reconciliatione facta, mox absoluat eum. ac de hac quidem facti specie accipiendum mihi videtur id quod sancinit Clemens VII. rescripto incipiente:* Cum sicut. §. vobis etiam. *quod est in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis, de quo alibi dicemus copiosius.* Num. 61.

Persuadendi sunt rei vt iudicialiter dicant crimina sua.

D

De modo recipiendi denuntiationes.

E

QVOD si infra terminum ad reuelandum hæreticos, credentes, fautores, &c. omnibus generaliter assignatum, aliqui paruerint & comparuerint, volentes contra aliquos aliqua ad fidem pertinentia Inquisitori intimare, recipiat Inquisitor denuntiationes huiusmodi iudicialiter. Et si forsan tam multi denuntiatores, vel reuelatores aduenirent infra terminum assignatum, vt non possent omnium denuntiationes iudicialiter recipi, ne vnus alium impediat, habeat Inquisitor semper vnum librum † paruum, per diœceses distinctum, in quo scribat omnes, quæ fiunt sibi denuntiationes, & 63

† Vide Simãcã de catho. instit. tit. 34. nu. 17.

nes, & nomina denuntiantium, & nomina testium productorum, & vicum & locum vbi morantur: quem librum teneat secrete, ne ab alijs videatur, & nomina denuntiantium reuelentur, & periculum illis immineat: Et in isto libro scribat etiam de manu sua ipse Inquisitor, per modum memorialis, omnes denuntiationes, & omnia nomina denuntiantium & denuntiatorum, ac etiam testium interrogandorum, quæ fiant sibi infra dictum terminum generalem ad denuntiandum omnibus assignatum per modum, qui sequitur.

Forma scribendi dicta testium per modum memorialis.

64 DE tali diœcesi. Talis de tali loco, qui moratur in tali vico, & vtitur tali arte, vel est mercator, vel huiusmodi, deponit contra talem, qui moratur in tali loco, & in tali vico, & vtitur tali arte, quod dixit ac asseruit, quòd in sacramento altaris non est veraciter corpus Christi, vel simile.

Interrogetur talis, qui moratur in tali loco, & tali vico, & habet tale officium: & etiam interrogetur talis, qui moratur in tali loco & tali vico, & habet talem artem, & sic de alijs.

Ex alia diœcesi. Talis de tali loco, qui moratur in tali loco, & tali vico, & vtitur tali arte, deponit, quòd talis de tali loco, qui moratur in tali vico, & vtitur tali arte, dixit vel fecit talia contra fidem.

Interrogentur tales, qui morantur in talibus locis, & talibus vicis, & vtuntur talibus artibus.

Tempore gratiæ elapso quid agendum.

65 QVO assignato generali termino iam elapso, & delationibus scriptis in dicto libro per modum memorialis, Inquisitor diligenter delationes discurrat, ac prudenter aduertat, quæ delationes habent maiorem apparentiam veritatis, & quæ crimina sunt grauiora, & fidei magis periculosa; & vbi maius periculum fidei viderit imminere, ibi incipiat inquirere, citando illum, qui detulit seu reuelauit; & medio iuramento informet se de facto, vt diligentius poterit, si habet apparentiam veritatis. Quòd si inuenerit veritatis apparentiam non habere, supersedeat; non tamen à libro suo delationem amoueat: nam quod vno die seu tempore non inuenitur, alio tempore reperietur.

Maiori malo celerius occurrendū.

66 Si autem apparuerit, vel repererit habere apparentiam veritatis; tunc [1] cum sint tres modi procedendi ac processus incipiendi, vt habetur extra de accusa. denun. & inquisit. c. Qualiter & quando. Primus, per accusationem, quam præcedere debet inscriptio: Secundus, per de-A nuntiationem, quam præcedere debet charitatiua monitio: Tertius, per inquisitionem, quam præcedere debet clamosa insinuatio: informet se Inquisitor cum ipso deferente, an velit accusare, & procedere per modum accusationis in negotio vel non? si dicat quòd accusat, & vult esse accusator, & procedere per modum accusationis, informetur per Inquisitorem, quòd oportet eum se inscribere ad talionis pœnam, declarando periculum, quod potest sibi imminere de accusatione & inscriptione. Qui sic informatus, si dicat se velle accusare, & requirat B procedi per modum accusationis, & instet: fiet prout petit, & formabitur processus per modum infrascriptum. Si autem dicat se nolle accusare (vt communiter fit) sed denuntiare, & hoc metu incursionis pœnæ excommunicationis latæ per eundem Inquisitorem de reuelando talia ad fidem pertinentia infra terminum assignatum: & quòd aliàs non vult facere partem (vt est communis cursus) tunc formabitur processus per modum infrascriptum. Si autem non vult accusare, nec denuntiare proprie, sed dicit famam esse talem; & sic quòd Inquisitor C informet se de fama, & si vult inquirat; tunc formabitur processus per modum alium infrascriptum: de quibus tribus modis processum incipiendi in causa fidei agitur, vt sequitur.

Quærēdum à delatore quo pacto procedere velit.

IN TIT. TEMPORE GRATIÆ elapso quid agendum.

COMMENT XIII.

[1] TVnc cum sint tres modi procedendi ac processus incipiendi, &c.] *De his etiam Campegius apud Zanchinum cap. 9. in princip. c. & Tabiensis in sum. verbo, inquisitor. §. 11. nu. 12. Syluester verbo, hæresis. 2. §. 8. Carrerius tract. de hæret. nu. 105. Gondissaluus de hæret. q. 10. nu. 1. & alij. addunt multi quartum modum procedendi in delictis per viam exceptionis, vt indicat glossa in cap. in fidei fauorem. verbo, inquisitionis. de hæret. lib. 6. & Carrerius de hæret. nu. 104. item addunt quintum, per viam notorij, de quo Gondissaluus & Campegius præcitatis locis. addunt tandem sextum per viam actionis, de quo plene Aegidius Bossius tit. de modo procedendi in delictis per viam actionis. In hoc sacro tribunali duo modi per viam denuntiationis, & inquisitionis sunt frequentissimi, ceteri satis inusitati, non tamen contemnendi, cum quandoque aliquis locus eis esse possit. cetera huc spectantia in sequentibus explicabuntur copiose.*

Num. 66. Quot modis procedatur in crimine hæresis.

De primo modo procedendi in causa fidei per Accusationem.

PRIMVS modus procedendi & processum incipiendi in causa fidei est per modum accusationis, & est quando aliquis accusat aliquem de crimine hæresis vel fautoriæ, & hoc 67

coram Inquisitore offerendo illud se probaturum; & inscribit [a] se ad pœnā talionis, nisi probet: hoc est, quòd plectatur illa pœna, si deficit in probatione, qua plecteretur accusatus si probaretur. Et attendat Inquisitor, quòd istum modum procedendi non libenter admittat, tum quia non est in causa fidei vsitatus; tum quia est accusanti multū periculosus; tum quia est multum litigiosus. Vbi autem [b] accusator instet & requirat, Inquisitor acquiescat, & dicat accusanti, quòd accusationem porrigat in scriptis. Quo facto ipse Inquisitor procedat non ex officio, sed ad instantiam partis, & habito notario publico, & duabus personis religiosis, si cōmode potest, vel saltem duabus honestis sibi assistentibus, iuxta c. Vt officium †. incipiat processum, & scribat notarius per modum qui sequitur.

† c. Vt officium. de haret. lib. 6.

IN nomine Domini, Amen. Anno à Natiuitate Domini tali, die tali, talis mensis, in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum. Talis, de tali loco, & diœcesis talis, comparuit personaliter in tali loco coràm Venerabili & religioso viro domino fratre N. ordinis talis, magistro in Theologia, ac in terris & dominio talis domini Inquisitore hereticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegato; & obtulit eidem domino Inquisitori quandam cedulam accusatoriam tenoris sequentis. Coram vobis, &c. *Inseratur tota: Qua inserta sequitur sic paulo infra:* Acta sunt hæc anno, die, mense, & loco prædictis, in præsentia talium testium ad hæc vocatorum, & rogatorum, & mei talis notarij publici, talis loci, & etiam scriptoris sacri officij inquisitionis, seu domini Inquisitoris.

IN TIT. DE PRIMO MODO procedendi in causa fidei per accusationem.

COMMENT. XIIII.

Num. 67. Talionis pœna quid.

[a] ET inscribit se ad pœnam talionis, nisi probet.] *Talio in legibus 12. tabularum, vt ait Festus lib. 18. parem vindictam significat. verba legis refert Gellius lib. 20. cap. 1. noctium Attic. Accursius instit. de iniuriis. §. pœna autem. verbo, talio erat. vocat similitudinem supplicij. Isidorus lib. 5. etymolog. cap. 25. talionem similitudinem vindictæ esse dicit, vt taliter quis patiatur ac fecit. huius pœnæ meminit ius diuinum Exodi c. 21. & Matth. 5. & ius canonicum in c. licet Heli. de simo. c. calumniator. 2. q. 3. c. quisquis. 2. q. 8. c. de crimine. 25. q. 3. c. hæc imago. 33. q. 3. & alibi sæpe, & ius ciuile passim in dicto §. pœna autem. instit. de iniuriis. l. vlt. C. de accusatio. l. leuia. ff. de accusatio. l. tutor. ff. de his quibus vt indig. l. 2. C. de falsa mon. l. fin. C. de sepul. violato. & his locis plenissime interpretes. Beatus Thomas 2. 2. q. 68. art. 4. Sotus lib. 5. de iustitia & iure, q. 5. art. 4. & Fernandus Vasquius lib. 1 controuersiarum illust. cap. 24. nu. 16.*

His positis quæstio est hic grauissima: An hodie talionis pœna locum habeat: ac primum quidem hoc nobis est obseruandum, bifariam posse quæstionem hanc tractari, primo in accusatore, secundo in testibus. de hoc postremo nihil nunc dicam, acturus de ea difficultate plene infra super q. 73. Alterum caput est tractandum: An in accusatore talio vendicet sibi locum. & prima fronte dicendum videtur, accusatorem in accusatione deficientem, hoc est, non probantem crimen, ad quod se probandum in iudicio obligauit, non esse subiectum pœnæ talionis: quoniam talio per consuetudinem iam diu abolita est & sublata, vt testantur communiter Doctores. Speculator tit. de accusa. §. 1. num. 4. Ioannes Andreas in additio. ad Speculat. tit. qui accusa. non pos. Gandinus tract. de malef. tit. qui accus. non pos. nu. 38. Salycetus in l. qui crimen. nu. 4. C. qui accusa. non pos. Hieronymus Gigas tract. de crimi. læsæ maiestat. lib. 1. tit. qualiter in crimi. læs. maiestat. procedatur. q. 1. num. 5. Couarruuias lib. 2. varia. resolut. cap. 9. num. 1. Bartolus in l. si cui. ff. de accusatio. quem sequuntur Angelus & Salycetus in authen. sed nouo iure. C. de adulte. & alij quos refert & sequitur Petrus Dueñas regula 27. incipiente: Accusans aliquem. *tenet postremo Ioannes Rojas in singularibus fidei, singu. 6. & Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 93. & alij prope infiniti, quos libens omitto. Potissima autem ratio horum est, quoniam si pœna talionis accusatoribus infligeretur, non reperiremur facile qui vellent accusare: itaque crimina remanerent impunita, quod in maximum reipub. detrimentum verteretur.*

An hodie locus sit pœnę talionis in accusatore.

Sed Iacobus de Arena vetustus & grauis Iurisconsultus in l. vlt. C. de accusatio. quem refert & sequitur Ioannes And. in c. excommunicamus el. 2. asserit, accusatorem in crimine hæresis non probantem, etiam si velit pænitere non esse recipiendum: cum speciale sit in crimine hæresis vt quis possit pænitere, non autem in alijs criminibus, quare sicut calumniatorem posse puniri: atque ita fuisse quandoque pronuntiatum testatur præcitato loco idem Iacobus de Arena.

Ex his redditur valde dubia hæc difficultas, in qua vt certiora tradamus, sit hoc primum axioma: In crimine hæresis cum proceditur per viam accusationis, non est necessarium quòd accusator se inscribat ad pœnam talionis; nam & hoc in ceteris criminibus obtinere hodie fatentur præcitati, & tradit præ ceteris Ioannes Rojas in dicto singul. 6. nu. 6. si quis ergo accusare velit, nec oportet quòd se inscribat ad pœnam talionis, neq. ad hoc est compellendus: quòd si in probatione defecerit, acriter coercendus est arbitrio Inquisitoris: non tamen puniendus est pœna talionis. l. in priuatis. ff. ad Turpillia. glossa in cap. tuæ. verbo, effectum. de procurato. quod etiam tenent Couarruuias & Ioannes Rojas præcitatis locis.

In crimine hæresis cum proceditur per viam accusationis, nō est necessaria inscriptio ad pœnā talionis.

Sed quid si re vera se inscripsit, seu ad talionis pœnam se obligauit, ac deficiat in probatione; erit ne ea pœna puniendus, quam reus excepturus esset si crimen foret vere probatum? & adhuc exsti-

existimo mitius puniendum fore, nec est tradendus curiæ sæculari, etiam si formalem hæresim obiecisset reo, nec probasset. Primum, quia accusator minus nocet quàm testes, cum solus ipse non sufficiat ad conuincendum reum: rursus, quia hoc nusquam est in hoc tribunali consuetudine receptum, vt accusator pœna talionis plectatur: postremo, ita videtur probare textus in cap. super his. de accusatio. his verbis: Ad extraordinariam pœnam, secundum arbitrium iudicis discreti, citra vinculum inscriptionis, est excipiens adstringendus, si defecerit in probando. *hæc ibi.* A

Abolitio in hoc crimine nõ fac le concedenda.

B *Iam si reus in hoc crimine postquam cœperit accusare, desistere velit ab accusatione, abolitione petita, non facile audiendus est, quoniam hoc crimen grauissimum est: multumque interest reipub. vt puniatur, in quo iudex non minus accusatorem, ad docenda quæ detulit, quàm reum ad purganda quæ negat, debet vrgere, vt optime sanciuerunt Imperatores in l. vlt. in fine. C. de abolitio. atque hoc ipsum censeo obseruandum in eo qui denuntiat, qui si dicat falso se denuntiasse, aut quid simile, non est facile audiendus, ne forte cum delato, vel cum testibus conuenerit.*

C *Atque ex his intelliges qualiter sit indicanda Eymerici doctrina paulo inferius nu. 71. tit. de modo continuandi processum per accusationem. ibi: Inquisitor consulat accusatori, &c.*

Quando minuenda pœna accusatori non probanti.

Tandem accusatori conanti probare obiectum crimen, & in probatione deficienti, tum præcipue pœna minuenda erit, cum testem vnum produxerit; nam tunc etiam aliàs pœnam talionis euitaret. Baldus apud Speculat. tit. de accusatio. in fine. refert Marsilius singulari 47. incipiente: In ore duorum. *item si docuerit de eo crimine publicam fuisse famam, aut ab amicis, vel consanguineis delati, vel alijs personis fide dignis audiuisse. Bart. in l. fi. ff. de hæred. instit. quod est diligentissime obseruandum.* D

Num. 67. An accusans libellum accusatoriũ in scriptis porrigere debeat.

[b] ¶ Vbi autem accusator instet, & requirat, &c. Inquisitor acquiescat, & dicat accusanti, quòd accusationem porrigat in scriptis.] *Libellum accusatorium in scriptis proponendum docet Bart. in Extrauag. ad reprimendum. verbo, per Inquisitionem. num. 33. cuius opinionem sequitur, & communem vocat Cardinalis in cap. 1. versi, ponitur etiam. 2. q. 8. per textum ibi:* Accusatorum personæ nunquam recipiantur sine scripto. *ceterum Salyceti sententia præualuit in l. penultima. nu. 2. C. de accusat. asserentis, validam esse accusationem, siue accusator porrigat libellum in scriptis, siue verbalem tantum querelam apud acta iudicis, quam tabellio redigat in scriptis. & hanc Salyceti opinionem in praxi obseruari tradit Iulius Clarus lib. 5. sent. §. fi. q. 12. versi. quæro quæ sit forma. quod esset etiam obseruandum in hoc tribunali, si per viam accusationis ageretur; præsertim cum in hoc crimine simpliciter procedi possit. cap. fin. de hæret. lib. 6. nec propterea summæ iuris sólẽnitates sint necessario requirẽdæ, vt præ ceteris tradit Bernardus Comensis in Lucerna verbo, litis cõtestatio.* E

A *Sed cum hodie accusantis persona raro admittatur, publicus est constitutus minister, quem vulgo Fiscalem dicimus, qui personam accusatoris subit, & reos accusat: nec se subscribit ad pœnam talionis, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent, qui testibus habitis de crimine, & diligenti Inquisitione præcedenti & debitis informationibus, in hæc ferme verba libellum accusatorium formare solet.* Fiscalis sancti officii & eius munus.

Ego Augustinus officij sanctissimæ Inquisitionis Fiscalis, coram te Reuerendo Inquisitore iudice delegato in causis fidei contra hæreticam prauitatem, criminaliter accuso Martinum Lutherum, qui cum sit Christianus baptizatus, & velut talis apud omnes habitus, à fide Catholica recessit, & ad pestiferam hæresim Manichæorum, ac aliorum hæreticorum, talem videlicet & talem, impie accessit; prædicans, scribens, componens, firmiterque asserens multa dogmata hæretica, erronea, scandalosa, & valde suspecta in approbationem & laudem præfatæ hæresis, & hæreticorum, quos velut magistros imitatur. Forma libelli accusatorii quem Inquisitori porrigit fiscalis.

Hæc est vulgaris forma, qua hodie Fiscalis vtitur, de qua Speculat. tit. de hæret. in principio. Simancas de catho. instit. tit. 4. nu. 11. Conrradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 7. omnesque Criminalistæ in suis practicis libellis. Milleus fol. 14. & 15. in c. de accusationis formula. Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 1. tit. qualiter in crimine læsæ maiest. procedatur. q. 3. Iulius Clarus in practi. crim. §. fin. q. 12. versi. quæro quæ sit forma. & alij.

In hoc libello crimina singula admissa Fiscalis narrare debet, vt reus intelligat quibus sit responsurus delictis, vt se tueatur: nomina testium & quædam aliæ circunstantiæ commissi criminis omittuntur, ne quid detrimenti testes patiantur. quòd si reus petat edi sibi testium nomina, nullo pacto audiendus est, de quo dicemus copiose infra super quæst. 75. vbi est proprius locus, vnde intelliges quales circunstantiæ declarari reo possint, quales vero occultari. Libellus accusatori [a] quid cõtinere debeat.

De secundo modo procedendi in causa fidei per Denuntiationem.

SECVNDVS modus procedendi & processum incipiendi in causa fidei, est per modum denuntiationis; & est quando aliquis denuntiat aliquem de hæresi, vel fautoria, vel alijs ad fidem pertinentibus ipsi Inquisitori, sine hoc quòd offerat se probaturum, nec vult facere partem; 68

tem; sed dicit, quòd denuntiat ratione sententiæ excommunicationis latæ per Inquisitorem contra non denuntiantes, vel aliàs denuntiat zelo fidei non faciens partem: & tunc [a] Inquisitor mandet sibi, quòd det in scriptis, vel saltem dicat in præsentia testium & notarij, & in tali casu procedat Inquisitor ex officio, & non ad instantiam partis.

Et hic est cõmmnis modus procedendi, & visitatus in causa fidei: & tunc habito notario, & duabus personis religiosis, seu aliàs honestis (vt dictum est supra) incipiat processum per modum, qui sequitur.

IN nomine Domini amen. Anno à natiuitate Domini tali, die tali, de mense tali, in præsentia mei notarij & testium infrascriptorum; talis de tali loco comparuit personaliter in tali loco, coram honorabili & religioso viro fratre N. in terris ac dominio talis domini Inquisitore hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegato, & obtulit [b] eidem domino Inquisitori cedulam tenoris sequentis: *Inseratur tota*.

Si autem non denuntiauit scripto, nec cedulam obtulit, sed tantum verbo ponetur sic: Comparuit personaliter in tali loco coram honorabili & religioso, &c. & denuntiauit eidem domino Inquisitori, quòd talis, de tali loco, & diœcesis talis asseruit, & dixit talia contra fidem, & tenet, & defendit. *Ponatur prout denuntiabit.* Quo facto [c] in continenti ipse Inquisitor faciat iurare ad quatuor Dei Euangelia ipsum denuntiantem de veritate dicenda super denuntiatis; præstito iuramento interrogabit eum: vnde scit esse vera quæ denuntiauit; & si vidit, vel audiuit. Si dicat se vidisse, interrogabit eum: vbi vidit, & quando, & quotiens, & per quem modum, & qui erant præsentes. Si dicat quòd non vidit, sed audiuit, interrogabit eum Inquisitor à quibus audiuit, & vbi, & quando, & quotiens, & per quem modum, & quibus præsentibus audiuit, formando articulos de quolibet prædictorum singulariter & diuisim.

Et notarius ponat totum in actis seu processu immediate post prædictam denuntiationem continuando sic. Qua quidem denuntiatione sic vt præmittitur facta ipse Inquisitor incontinenti fecit iurare ad quatuor Dei Euangelia ipsum denuntiantem de dicenda veritate super denuntiatis, & interrogauit eundem: vnde, & quomodo ea, quæ denuntiauerat, nouerat esse vera. Qui respondit, quòd pro eo scit ea quæ denuntiauerat esse vera, quia vidit.

Interrogatus vbi vidit dictum talem facere, vel dicere supradicta; dixit, quòd in tali loco.

Interrogatus de tempore; dixit, quòd tali die, talis mensis, & talis anni.

Interrogatus quotiens vidit, &cetera.

A Formentur articuli vt dictum est, & totum ponatur in processu, & specialiter inquiratur ab eo, qui sciunt in tali causa, & qui possunt scire.

Quibus omnibus sic peractis, vltimo interrogabitur, si denuntiat mala voluntate, odio, vel rancore, vel dimittit aliquid fauore vel amore, vel aliàs rogatus, vel subornatus: & postremo iniungetur ei virtute iuramenti præstiti tenere secretum quidquid ibi dixit, vel per Inquisitorem sibi dictum fuerit: & ponetur totum in processu, & in actis. Quibus omnibus sic
B expletis sequetur paulo infra. Acta sunt hæc in tali loco, tali die, talis mensis, & tali anno, in præsentia mei notarij talis loci, auctoritate talis, & scriptoris domini Inquisitoris, & talium testium ad hæc vocatorum & rogatorum.

IN TIT. DE SECVNDO MODO procedendi in causa fidei per denuntiationem. Num. 68.

COMMENT. XV.

C *DE hoc secundo modo procedendi in delictis per denũtiationẽ copiose disserunt suis locis Criminalistæ: sed de ea, quantum ad nostrum institutum pertinet, agit S. Antoninus 3. par. tit. 9. cap. 9. Gondissaluus tract. de hæret. q. 10. nu. 6. Campegius apud Zanchinum cap. 9. versi. de tertia. Repertorium inquisitorum, & Locatus in opere iudiciali verbo, denuntiatio. Simancas de catho. instit. tit. 19. idem in enchiridio. tit. 23. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 5. Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 26. nu. 27. & alij.*

D *Est autem denuntiatio alicuius criminis apud competentem iudicem, sine inscriptione, facta delatio ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrumque. ita Hostiensis in sum. tit. de denuntiat. §. 1. & Repertorium inquisito. verbo, denuntiatio. colligiturque non obscure ex cap. 2. & 3. et cap. super his. & cap. cum dilectus. el. 1. extra de accusat. & cap. nouit. de iudicijs.* Denuntiatio quid.

[a] ¶ Et tunc Inquisitor mandet sibi, quòd det in scriptis, vel saltem dicat in præsentia testium & notarij.] *Et re vera indifferenter hæc admitti* Denuntiatio & verbo & scripto fieri potest.
E *possunt, & obseruari. vt vere admonet Iulius Clarus in pract. crimin. § fin. q. 7. versi. vlterius quæro. in fine. nam hanc denuntiationem & in scriptis, & verbo tantum porrigere possunt iudici, qui denuntiant. quod tenet etiam Bossius tit. de denuntiatione. nu. 14. & videntur velle Angelus, Salycetus, & alij. in l. ea quidem. C. de accusatio.*

Quod vero hic ait Eymericus: Vel saltem dicat in præsentia testium: *non est ita accipiendum, vt credamus testes esse necessarios, coram quibus denuntiatio Inquisitori proponatur: id enim nec verum est, nec iure vsquam cautum; sed per testes hic duas illas personas religiosas accipere debemus, de quibus in cap. vt officium. de hæret. lib. 6. & meminis*

minit auctor in modo procedendi, & amplius paulo post nu. 84. in tit. quot personæ esse debeant in examinatione testium & delatorum in causa fidei.

Qualis denũtiationis forma.

[b] ¶ Et obtulit eidem domino Inquisitori cedulam tenoris sequentis.] *Cedula vox est Hispana, idest, scriptura, seu chirographum.*

Denuntiationis autem formula ita habet: nam syndicus, seu officialis, vel in proposito nostro crucesignatus, aut quilibet denique fidelis indicat Inquisitori apud acta, die tali fuisse tale maleficium commissum, aut talem hæresim assertam à tali homine, & id scire Caium, verbi gratia, & Seium, aut tales & tales. atque ita vsus obseruat, vt ait Angelus tract. de malefi. versi. nec ad denuntiationem. nu. 20. & Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. q. 7. versi. quæro nunc quæ sit forma.

Facta denuntiatione, quæ sint Inquisitoris partes.

His peractis, nullæ sunt amplius denuntiantium partes, sed iudici totum relinquitur, vt is inquirat de delicto, de delinquente, accitis testibus, quos denuntians nominauit; item alijs, à quibus veritas haberi possit: quod etiam vsus obseruat. quamuis enim denuntiator iure probare olim deberet vera esse quæ in denuntiatione asseruit. l. diuus. & l. ab accusatione. ff. ad senatusc. Turpillia. hodie tamen id praxis iudicantium non admittit. ita Angelus præcitato loco. & Salycetus in l. ea quidem. C. de accusatio. nu. 23. & Marianus Sozinus in cap. qualiter & quando el. 2. nu. 713. vers. Et licet secundum iura extra de accusatio. quos sequitur Clarus paulo antea relatus.

[c] ¶ Quo facto in continenti ipse Inquisitor faciat iurare denuntiantem de veritate dicenda.] *Idem est in testibus, vt paulo post docet Eymericus nu. 82. tradit concilium Biterrense cap. 4. & dixi copiose infra nu. 21.*

De tertio modo procedendi in causa fidei per viam Inquisitionis.

69 TERTIVS modus procedendi, & processum incipiendi in causa fidei est per modum Inquisitionis, & est quando non est aliquis accusator, nec denuntiator, sed fama laborat in aliqua ciuitate vel loco, quòd aliquis dixit vel fecit aliqua contra fidem, & clamor ad aures Inquisitoris peruenit pluries publica fama deferente, & clamosa insinuatione producente: Et tunc Inquisitor inquirat non ad instantiam partis, sed ex officio. Et hic est etiam communis & visitatus modus procedendi. Et cum talis clamor frequens peruenerit ad aures Inquisitoris, præsertim per personas graues & honestas, & fidei zelatores, habito notario, & duabus personis religiosis, seu aliàs (vt dictum est supra) honestis, incipiat processum per modum, qui sequitur.

IN nomine Domini amen. Anno à natiuitate Domini, tali die, de mense tali: ad aures

A Venerabilis & religiosi viri domini fratris talis, ordinis talis, in dominio talis domini Inquisitoris hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegati peruenit pluries, fama publica referente, & clamosa insinuatione perducente, quòd talis, de tali loco dixit, vel fecit talia contra fidem. *Ponatur totum prout fama laborat, & paulo infra.* Acta sunt hæc die tali, mensis talis, anno tali in præsentia testium talium vocatorum & rogatorum, & mei notarij talis, auctoritate talis, & scriptoris domini Inquisitoris & sacri officij inquisitionis.

B

IN TIT. DE TERTIO MODO procedendi in causa fidei per viam inquisitionis, *Num. 69.*

COMMENT. XVI.

D*E hoc tertio modo procedendi in delictis per Inquisitorem eadem ferme quæ hic tradit Eymericus, repetit Tabiensis in sum. verbo, inquisitor. §. 27. nu. 28. pulchre Hostiensis in sum. hoc titulo. Antoninus par. 3. tit. 9. cap. 7. Iulius Clarus in practica criminali. §. vlt. q. 3. & 6. late practica Papiensis in fine tituli de forma inquisitionis. Gondissalinus tract. de hæret. q. 10. Ludouicus Carrerius tract. de hæret. nu. 102. Franciscus Casonus tract. singularium quæstionum criminalium cap. 8. Repertorium inquisit. & Locatus in opere iudiciali verbo, inquisitio. copiose iuris canonici Interpretes in cap. qualiter & quando. extra de accusatio. & iuris ciuilis Doctores in l. congruit. vbi late Bart. ff. de offic. præsid.* C

Est autem inquisitio alicuius criminis manifesti ex bono & æquo iudicis competentis canonice facta inuestigatio. ita Hostiensis in sum. tit. de inquisitio. §. 1. Quid Inquisitio, & quotuplex.

D *Hæc vero inquisitio præcitatis locis duplex constituitur, vna generalis, specialis altera; quarum vtraque in hoc tribunali magnum habet momentũ.*

Et generalis tunc locum habet, quotiens Inquisitores prouinciam visitant, & generalia edicta promulgant ad inquirendos occultos & incertos hæreticos; ad quam exercendam non exigitur infamia præcedens; nam ex officio certis statisque temporibus incumbit Inquisitoribus ea vti: de qua accipitur textus in cap. excõmunicamus 1. §. adijcimus. & §. vlt. de hæret. extatque insignis locus in E *concilio Tolosano cap. 2. in hæc verba:* Statuimus itaque vt Episcopi & Archiepiscopi in singulis parochijs tam in ciuitatibus quàm extra, sacerdotem vnum, & duos, vel tres bonæ opinionis laicos, vel plures si opus fuerit sacramento constringant, qui diligenter inquirant fideliter & frequenter hæreticos in eisdem parochijs, domos singulas & cameras subterraneas aliqua suspicione notabiles perscrutando, & appensa, seu adiuncta in ipsis tectis ædificia, seu quæcunque alia latibula, quæ omnia destrui præcipimus perquirendo; & si quos reperierint hæreticos, credentes, fautores, & receptatores, seu

Insignis concilij Tolosani locus de inquirendis hæreticis.

seu defensores eorum adhibita cautela, ne fugere possint, Archiepiscopo, vel Episcopo, dominis locorum, seu balliuis eorundem cum omni festinãtia studeāt intimare, vt animaduersione debita puniantur. Hoc idem faciant Abbates exempti in locis suis, quæ non sunt ordinarijs iure dicecesan. subiecta. solliciti etiã sint domini terrarum circa inquisitionem hæreticorum in villis, domibus, & nemoribus faciendam: & circa huiusmodi appensa, adiuncta, seu subterranea latibula destruenda. hæc ibi. *De hac agit plene & eleganter Bart. in præcitata l. congruit. & in l. 2. §. si publico. ff. ad legē Iul. de adult. & Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 7.*

Inquisitio specialis qd. *Specialis vero inquisitio est quoddam ius per officium procedendi ad condemnationem & punitionem contra aliquos nominatim inquisitos de certis delictis diffamatos. ita Angelus tract. de malefi. verbo, hæc est quædam inquisitio. quem sequitur Gigas tract. de crimine læsæ maiest. lib. 1. tit. qualiter procedatur. q. 8. nu. 3. neque ad hanc proceditur absque præcedenti infamia, quæ vicem accusatoris retinet. cap. qualiter & quando. de accusatio. Hippolytus Marsilius consi. 53. incipien.* Longe est Dominus. *Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 8.*

Quamquam in hoc crimine hæresis, ob indicia & suspiciones verisimiles, eam possit inquisitor exercere, nulla infamia præcedente: caute tamen & prudenter & valde occulte, ne cuiusquam fama honorque lædatur. Geminianus, Francus, & alij in cap. vt officium. de hæret. lib. 6. & Baldus in l. iubemus. C. de probat. quæ sententia verissima est.

De modo prosequendi & continuandi processum in causa fidei.

70 VISO primo, quomodo, & qualiter processus inquisitionis hæreticæ prauitatis in causa fidei est incipiendus: videndum est secundo quomodo, & qualiter processus huiusmodi est mediandus, & continuandus. Vbi considerandum est, quòd in causa fidei proceditur summarie, simpliciter, & de plano, absque aduocatorum, & iudiciorum strepitu, & figura, vt patet extra de hæret. cap. Statuta. lib. 6. Qualiter autem ista verba intelligantur, patet extra de verb. sign. cap. Sæpe contingit. in Clemen. vide supra in 2. parte. nam non oportet de necessitate libellum offerre, nec litem contestari; appellationes frustratoriæ non sunt admittendæ, & cetera multa, vt patet ibi. Et quia processus, vt visum est supra, est tripliciter incipiendus; quia vel propter instantiam partis seu accusatoris: vel propter zelum denuntiatoris: vel propter † clamorem famæ laborantis. Ea propter postquam visum est de quolibet illorum quomodo incipitur, videatur quomodo mediatur, & continuatur.

Pag. 127.

† al. ita: vel propter famam publicam referentem, uel clamosam insinuationē deferentem.

Modus continuandi processum per accusationem.

PRIMVS processus, ille scilicet, qui fit ad instantiam partis accusantis, siue accusatoris continuatur sic: Nam postquam accusatio est facta contra aliquem de hæresi coram Inquisitore, & in scriptis est redacta, & in processu pro fundamento inserta, secundum modum, de quo dictum est prius, Inquisitor mandabit accusatori, quòd nomina testium producat, quibus productis citabuntur, & examinabuntur diligenter medio iuramento: Et si reperiatur quòd nihil faciant ad factum, Inquisitor consulat accusatori, quòd desistat †, & ipse Inquisitor supersedeat. Si autem reperiatur quòd testes non plene probant, licet eorum dicta indicia magna faciant, consulet Inquisitor accusatori, quòd amoueat verbum, accusationis, & apponat, denuntiationis; vt sic Inquisitor procedat ex officio, & non ad partis instantiam propter accusatoris graue periculum. & sic procedet per modum prædictum secundum. Vbi autem reperiatur, quòd testes plene probant, & accusator omnino vult stare in accusatione, & non vult denuntiare, sed accusare: tunc Inquisitor testes productos iudicialiter coram notario, & duabus personis religiosis, vel alias honestis. iuxta cap. Vt officium. de hæret. lib. 6. diligenter examinet, iurato primitus ad quatuor Dei Euangelia de dicenda veritate, & continuabit sic. 71

† Vide omnino quę diximus supra commenta. rio 14. huius partis ... per tit. de primo modo procedēdi in causa fidei p accusationē. §. Iā si reus.

Post quæ considerans ipse Inquisitor, quòd prædicta hæreticalia, de quibus talis est accusatus, sunt talia, & tam grauia quòd non potest, nec debet ea conniuentibus oculis pertransire, & oportet eum reddere iustitiam accusanti, descendit ad testes productos examinandos per modum, qui sequitur.

Forma examinationis testium.

72 TALIS de tali loco testis productus, citatus, iuratus, & interrogatus si cognoscit talem, *exprimendo nomen accusati*, dixit quòd sic.

Item interrogatus de causa cognitionis: dixit quòd pro eo quòd vidit, & locutus est cum eo pluries, & etiam quia sic, vel sic.

Exprimat alias causas, vtpote si est de genere suo, vel fuerint socij, & sit de alijs causis cognitionis.

Item interrogatus de tempore cognitionis: dixit, quòd sunt decem anni, vel tot.

Item interrogatus de fama illius talis, & præsertim quo ad ea, quæ sunt fidei: dixit quòd quo ad moralia est homo bonæ famæ, vel malæ famæ, vt testificabitur. Quantum autem ad ea, quæ sunt fidei; dixit, quòd est fama in tali loco, quòd dixit, vel fecit talia contra fidem catholicam; vel quòd est talis sectæ, & eam tenet,

tinet, & defendit: Vel quia est bonæ famæ quo ad ea quæ sunt fidei.

Interrogatus [a] quid est fama: dixit, quòd est id, quod communiter dicitur.

Item interrogatus si vidit, vel audiuit talem dicentem, vel facientem aliquid contra fidem: dixit quòd sic: talia, & cetera.

Interrogatus vbi vidit fieri supradicta, vel dici: dixit quòd in tali loco.

Interrogatus in quorum præsentia sunt dicta, vel facta supradicta: dixit quòd in præsentia talium, & talium.

Interrogatus quotiens vidit dici, vel fieri supradicta: dixit quòd totiens.

Item interrogatus de modo, quo talis fecit, vel dixit supradicta: dixit quòd modus fuit talis: nam, & cetera.

Item interrogatus si attentis omnibus antedictis quæ dixit, vel fecit ipse talis, si videtur ipsi testi, quòd dictus talis prædicta dixerit, seu fecerit trufatorie [b] †: seu dixerit [c] recitatiue: seu animo [d] indeliberato: dixit quòd credit, quòd fecerit, vel dixerit supradicta iocose, & trufatorie: seu recitatiue, & non animo sic credendi, seu assertiue: Vel quòd dixit animo deliberato, seu assertiue.

†Hoc est per iocum.

Itèm interrogatus de causa credentiæ: dixit quòd credit pro eo quod ille talia dicebat ridendo, vel sic, vel sic: vel pro eo quia cum super talibus reprehenderetur, adhuc perseuerabat, & iterabat, & cetera.

Et hoc est multum diligenter inquirendum, quia nonnulli quandoque dicunt aliqua contra fidem recitando aliorum verba, & trufando, & burlando, vel disputando, & conferendo, vel interdum asserendo, & affirmando, & cetera.

Item interrogatus, si hoc deponit odio, vel rancore: seu dimittit aliquid amore, vel fauore: dixit quòd, &c. *Et sequitur*; iniunctum est sibi tenere secretum. *Et paulo infra*. Acta sunt hæc in tali loco, die tali, mensis talis, anno tali, in præsentia talium testium vocatorum, & rogatorum, & mei talis notarij.

73 Consimiliter examinentur alij testes omnes. Quibus examinatis [e], si Inquisitor viderit factum esse probatum plene, vel esse maxima indicia, & suspiciones vehementes contra accusatum; & timetur de fuga accusati, vtpote, si accusatus sentiat, quòd contra eum de hæresi inquiritur, faciat eum capi. Si autem non timeat de fuga accusati, faciat eum citari, & accusato coram Inquisitore personaliter constituto, collectis his, de quibus est accusatus, & his, de quibus est per testes conuictus, vel habitus suspectus; formet interrogatoria super illis, & interroget eum, ac inquirat cum eodem, habito secum notario, & duabus personis religiosis, seu honestis, vt dictum est supra: & hoc per modum, qui sequitur, præstito prius corporali iuramento ad quatuor Dei Euangelia de dicenda veritate.

Quando veniendum sit ad capturam delati.

A

IN TIT. DE FORMA EXAMInationis testium. Num. 72.

COMMENT. XVII.

CVm inter ceteras probationes, ea quæ per testes fit, magnum habeat pondus in hoc tribunali, præsertim si à fide dignis personis proficiscatur; ideo pars hæc, quæ ad testes attinet, diligentißime & tractari debet, & obseruari: ac multas difficultates, quæ circa testes oriri possunt, multis persequitur Eymericus hac 3. par. q. 62. & sequentibus. hic vero in examinandis testibus praxim obseruandam tantum demonstrat. de qua re copiose tractant glos. & doctores in cap. præsentium. de testib. lib. 6.

B

Sed hic multa Inquisitores obseruare oportet: ac primum illud est, vt diligenter & efficaciter admoneant testificari volentes, ne pretio corrupti, prece victi, ira vel odio commoti, aut qualibet alia illicita, vel iniusta causa excitati falsum testimoniū dicant. moneant præterea quàm ingens & atrox scelus sit, quempiam innocentem de tam graui & horrendo hæresis crimine infamare. ad hæc iurare debent de veritate dicenda, vt paulopost dicemus, & illa interuenire, quæ prudentißime tradit Eymericus infra nu. 81.

Quid præmonere debeant Inquisitores, testes in causa hæresis testificantes.

C

Sed præ ceteris dum vel testes, vel reos interrogant Inquisitores hoc cauere debent, ne ita interrogent, vt suggerere potius responsiones videantur, vel monere eos qua ratione interrogationes effugere poßint, & facilius delicta diffiteri, vt optime admonuit Franciscus Casonus tract. de tormentis. cap. 15. quod qua ratione sit intelligendum, dicam paulopost in commentario sequenti.

[a] ¶ Item interrogatus quid est fama, dixit quòd est id quod communiter dicitur.] *Apposite & vere formauit responsionem Eymericus: non enim testes super fama deponentes, debent reddere exactam famæ, vel infamiæ definitionem; sed satis est eos more vulgi respondere, famam esse publicam quandam vocem, quæ de aliquo publice & paßim circumfertur; aliter enim vix posset fama probari, & testes oporteret esse iurisperitos, vt ait Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 6. versi. postremo scias.*

Testis interrogat⁹ quid sit fama, nō tenetur reddere exactā famæ definitionem.

D

Sed quid si interrogatus quid sit fama, respondeat se nescire? plane tunc non probaret. ita Hippolytus Marsilius in l. de minore. §. plurimum. nu. 104. in fi. ff. de quæstio. quem ceteri Criminalistæ communiter sequuntur.

E

[b] ¶ Quòd dictus talis prædicta dixerit, seu fecerit trufatorie.] *Voce minus eleganti iocum vocat trufam, & iocose quid facere vel dicere, trufatorie. ac plurimum quidem refert, (vt mox subdit Eymericus) intelligere, an verba hæreticalia per iocum & ludum sint prolata, an vere & animo deliberato.*

Et quamuis regulariter dictum, vel factum iocosum pœnam non mereatur. l. 1. §. diuus. ff. ad l. Corneliam de sicar. l. obligationum substantia. §. vlt. ff. de actio. & obligatio. l. sicut semel. C. de liberali

Qui per iocum hæreticalia profert puniendus est.

liberali causa.cap.1.de sentent. excom. notat Paulus Castrensis in l.si seuerior.C.ex quibus ca.infam. irrog. idem Paulus & Baldus in l. nemo deinceps. C.de episco.audient. In crimine tamen hæresis longe aliter est iudicandum: nam si quis iocose quippiam dixerit in fidem, in Deum, vel in Sanctos puniendus quidem est. Cardinalis Zabarella in clemen. 1. §. nos igitur. in fine. de sum. trinit. Nicolaus Arelatanus tract de hæret. notabili 28. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 19. num. 3. in fi. Gondissaluus de hæret. q. 1. num. 7. Lapus & Cardinalis in clemen. vnica. §. sane. de vsuris. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. 4. in fine. Simancas de catho. instit. tit. 17. num. 22. & 23. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 103. & alij.

An puniendus per Episcopum, vel per Inquisitorem.

Num autẽ puniri debeat per Episcopos, an etiã per Inquisitores, dubitant nonnulli ex præcitatis; sed verior mihi sententia videtur, per Inquisitores esse puniendos, quod voluit Cardinalis, & Ioannes Rojas præfatis locis, & Gondissaluus tract. de hæret. q. 8. num. 6. quibus propterea subscribo; quoniã ex quo quis hæreticalia dixit, aut fecit, statim subiicitur Inquisitorum iurisdictioni. explorare autem, an per iocum, vel serio ea sint asserta, ad eosdem quoque Inquisitores spectat.

Qua pœna coercẽdi qui per iocum proferũt hæreticalia.

Sed qua pœna puniri debeant qui per iocũ proferunt hæreticalia, non est iure cautum; ideoque arbitrio iudicantis hæc relinquuntur. Primum hoc sit exploratum, hos non esse puniendos velut hæreticos, sed leuius, quia non concurrunt necessaria ad hæresim constituendam, videlicet error in intellectu, & pertinacia in voluntate; nisi qui dicterium, seu iocum protulit, in eo persisteret, veluti si quis iocando diceret (quod est præfatorum frequens exemplum) se habiturum vxorem in alio sæculo, postquam in hoc non habuit, ac postea in ea sententia stulta perseueraret.

Punientur ergo pœna pecuniaria piis locis eroganda, vt præcitatis locis Gondissaluus & Ioannes Rojas rescripserunt, vel aliqua pænitentia salutari.

Meminerint tamen Inquisitores pœnam esse augendam, vel minuendam iuxta qualitatem personæ iocantis, loci, personarum astantium & audientium, & scandali inde orti; quæ in delictis coercendis sunt obseruanda. cap. sicut dignũ. de homici. l. aut facta. ff. de pœnis.

Ex quibus causis minuatur pœna.

Modus proferendi dicteria eiusmodi, & qualitas personæ ad minuendam pœnam multum prosunt: vt cum repente, celeriter, inconsiderate, ac sine deliberatione dicta fuerunt, vt sæpe contingit. item videndum an persona etiam sua natura faceta esset, quæ proculdubio ea protulit, vt astantibus risum excitaret, quamuis ob id non sint hæc impunita relinquenda omnino, quia vt recte scripsit Gerson. par. 2. tractatu vlt.

Non patitur ludum fama, fides, oculus.

Ideoque eos, qui dicta hæc petulantia in Deum & Sanctos proferunt, suspectos fieri.

In viris theologis & religiosis hæc acrius sunt A *coercenda, præsertim, si coram laicis hæc dicteria & facetias proferant.*

Genus quoque facetiæ spectandum est: nam acerbius puniendus est qui facetias hæreticales profert, quàm qui scandalosas, erroneas, aut alterius qualitatis.

Non facile credendũ dicentibus se hæreticalia dixisse, sed per iocum.

Ad hæc illud diligenter præmonendum est, quod docuit auctor quidam incertus, non tamen imperitus nec contemnendus in tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi, in rubrica De hæreticis, credentibus, &c. nu. 6. in hæc verba: Si vero dicit quis, quòd ex leuitate, vel extra, B ioco, & turbatione, & sine deliberatione docuit, vel dixit aliquid contra fidem: tunc ipse reus debet probare prædicta & perfecte: & Inquisitor debet prædicta diligenter inuestigare, & non debet esse facilis ad recipiendum talem excusationem: quia quasi omnes moderni hæretici sic se excusant. Inuenta autem veritate, quantum est possibile, si inuenitur quòd se non excuset, debet Inquisitor contra eum procedere; si vero inuenitur quòd vere se excuset, adhuc dicunt quidam, quòd Inquisitor potest eum punire, & debet: quia homo ex leuitate, vel ioco, C vel turbatione verba hæretica non debet proferre contra fidem & bonos mores. *hactenus ille. Et Dulcinum olim Hæresiarcham perfidum hac ratione se excusare voluisse scimus, vt dixi supra parte 2. super quæst. 12.*

Qui verba scripturæ sacræ ad inania, velut Pasquinos, & turpe amorẽ trahunt, grauiter coercẽdi.

Postremo, quæ de facetijs & facetis hæreticalibus paulo antea diximus, obseruanda quoque putamus aduersus illos, qui verba sacræ scripturæ ad iocosa, scurrilia, & inania trahunt, ex his quandoque (vt vulgus loquitur) Pasquillos, seu Paschinos componentes; quod est ingens & immane scelus, cum Spiritus sancti verba in ludibrium con- D *uertantur, cuius sceleris patratores per Episcopos grauiter coercendos iubet concilium Tridentinum sessione 4. in fine. versic. post hæc temeritatem.*

His adiungendi amantes, qui passim etiam solent scripturæ sacræ verba ad sua trahere desideria vt persuadeant: & ceteri vani homines & impostores, qui vt sua facilius persuadeant, contortis scripturæ testimonijs nefarie vtuntur: in hos enim Inquisitores, aut saltem proculdubio Episcopi animaduertere possent.

Recitantes aliorum hæreses, an puniendi, & quomodo.

c § Seu dixerit recitatiue.] *Quoniam qui refert* E *aliorum hæreses, nisi dolo malo & fraudulenter faciat, puniendus non est: secus tamen dicendum, si recitauit approbando & laudando; quod quandoque fit à perfidis & malis hominibus ex industria, quibus non debet prodesse hoc refugium si dicant, se recitando eas protulisse. argumento l. qui iniuria. ff. de furtis. tradit Simancas de catho. instit. tit. 17. num. 18.*

An autem per dolum, aut sine dolo recitatæ sint hæreses, circunstantiæ rerum, & qualitas personarum recitantium facile commonstrabunt. animaduertant autem iudices fidei, vsitatam esse astutorum hæreticorum imposturam, dicentium (vt se

(vt se tueantur) se recitando tantum, non approbando, nec prædicando hæreses protulisse, quibus non est facile credendum; & si hanc excusationem attulerint, eã probare debent, vt paulo antea ostendimus in iocante.

His præterea quales pœnæ imponi debeant, & delicti qualitas, & incommoda inde orta, & scandalum excitatum, docebunt.

Postremo obseruandum est, recitari posse quandoque aliorum hæreses sine dolo, non tamen sine culpæ ac imprudentiæ nota, vt docuit Eymericus par. 1. q. 10. num. 5. nam qui disputando coram rudibus, aut concionando coram his, qui nihil contra fidem audierunt, recitant ad inanem quandam ostentationem hæreticorum dogmata; quamuis sine dolo id faciant, at sine culpa interdum non faciunt: & propterea ne amplius id fiat, inhibendum est ab Episcopis. sæpe enim compertum est, multos lapsos fuisse in eas hæreses, quas audierunt recitari; quod ego quandoque contigisse scio.

Qui per lubricum linguę hæresim proferũt, an puniendi, & quomodo.

d § Seu animo indeliberato.] *Hoc est, (vt nostri loquuntur,) per lubricum linguæ. nam qui per facilem & indeliberatum linguæ lapsum inconsiderate hæresim proferunt, nec hæretici sunt, nec puniendi videntur: quia lubricum linguæ non facile ad pœnam trahendum est. l. famosi. ff. ad legem Iuliam maiestat. l. 1. C. si quis imperat. maled. 22. q. 2. cap. quod autem ais. ita Zanchinus tract. de hæret. cap. 7. nu. 9.*

Sed Lapus & Cardinalis in clemen. vnica, de vsuris, non esse inultum relinquendum delictũ per lubricum linguæ commissum, tradunt. & hos qui sequuntur extraordinarie puniendos scribunt, nempe Albertinus tract. de agnos. assert. q. 3. num. 10. Gondissaluus tract. de hæret. q. 1. nu. 7. Squillacensis tract. de fide catho. cap. 19. num. 3. in fine. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 66. & Cãpegius apud Zanchinum. cap. 7. versic. non ex proposito.

Erit autem hæc pœna pecuniaria in pios vsus eroganda, aut alia leuis, consideratis illis circumstantijs, quas, cum agerem paulo antea de hæresibus per iocum dictis, monui obseruandas.

Illud hoc loco addendum, multum esse pœnam minuendam, aut nullam penitus infligendam ei, qui statim correxit quod per linguæ lubricum temere effutiuit: reprehendendus est autem grauiter, & admonendus, vt præcaueat in futurum.

De proferente hęreses per iram.

Hæc quæ proxime diximus de proferente hæreses animo indeliberato seu per lubricum linguæ, locum quoque habere putamus in illis qui per iram, seu calorem iracundiæ aliquod verbum hæreticum proferunt, Zanchinus tract. de hæret. cap. 7. num. 9. Gondissaluus de hæret. quæst. 8. num. 6. & alij. de quorum pœna pauca quædam dixi infra super quæst. 103. §. Rursus Inquisitores, & faciunt quæ late tradit Tiraquellus tract. de pœnis temperan. aut remitten. causa. 1.

Qui p ebrietatem protulit hæreses, an & quando puniendus.

De eo vero, qui cum esset ebrius, hæreses protulit, dubitant quidam, an cessante ebrietate, vt
A *hæreticus puniri debeat, cum his videatur in ebrietate proferre, quod antea mente conceperat; ac proinde censeatur in priori proposito perdurare: sed benignius & verius est, ebrietatem ab hæresi excusare, nec puniendum, qui dum vere ebrius esset, hæreticatur: nam perinde de eo censendum est, ac de furioso & mente capto. cap. a crapula. de vita & honest. cleri. l. respiciendũ. §. delinquunt. ff. de pœnis. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. tradit eleganter Zanchinus tract. de hæres. cap. 7. num. 10. vbi valde prudenter adiungit ebrios propter præcedentem culpam, cessante ebrietate, corrigendos.* B

Hæc vero de ea ebrietate sunt accipienda, quæ omnino mente priuauit: nam si modica fuerit, coercendus est qui deliquit, vt optime scripsit Bart. in dicta l. respiciendum. §. delinquunt. de pœnis. & Campegius apud Zanchinum cap. 7. versic. aliqualiter corrigi.

Dormientes qui hæreses proferũt, nõ puniuntur.

De dormientibus, quos interdum contingit hæreticalia proferre: idem iudicandum putamus, quod de vere ebrijs paulo antea diximus. horum enim nullum est tunc animi iudicium, cum sensus sint penitus ligati. & dormientes furiosis æquiparantur. C *l. 1. §. adipiscuntur. ff. de acquiren. possessio. & propterea ne puniendi quidem, clement. vnica, de homici. vbi Laudunus & Cardinalis Florentinus quæst. 6. traditque eleganter Tiraquellus tracta. de pœnis temperandis, aut remitten. causa 5. num. 1. & sequen.*

Pueri, & senes delirantes, & hæreticantes non puniuntur.

In ceteris vero qui vel propter ætatem decrepitam iam delirant, vel propter ætatem præmaturam & teneram quid loquantur non intelligunt, ac denique ob alias quascunque causas indeliberato animo hæreticalia proferunt & impia, puniendi non sunt. hos enim omnes consilij, & prudentiæ D *inopia, tum in hoc tribunali, tum in ceteris a pœnis commissorum delictorum tuetur. atque ex his, nisi fallor, remanet locus hic satis apertus & clarus: est enim insignis, nec fuit vllo modo omittendus.*

e § Quibus examinatis si Inquisitor viderit factum esse probatum plene, vel esse maxima indicia, &c. faciat eum capi.] *Hic locus, si quisquam alius est, valde insignis, prudentiæ plenus, & multum Inquisitoribus considerandus, ne temere in tam graui causa ad captu-* E *ram reorum accedant. hæc vero Eymerici doctrina apertis iuribus nititur, quamuis ipse iura non citet.* Num. 73.

Quis ordo seruandus in captura reorũ incrimine hæresis.

Ergo in hoc articulo, de capiendo reo hæc sunt obseruanda. Primum enim de delicto constare debet, vel indicia aliqua habere oportet per secretam inquisitionem a iudice factam, aut alijs modis: quia nunquam est in criminalibus a captura reorum inchoandum. l. nullus in carcerem. & l. fin. vbi Bartolus, Baldus, & Salycetus, C. de exhiben. reis. l. nemo. C. de exacto. tributo. lib. 10. Baldus in l. quod euitandi. nu. 2. C. de condit. ob turpem caus. Salycetus in l. absentem. nu. 9. C. de accusatio. copiose & vere suo more Antonius Gomez.

mez.tom.3.varia.resolut.cap.9.num.1.Iulius Clarus in pract.crim.§.vlt.q.28.Ioannes Rojas tract. de hæret.par.2.assertio.1.num.2. & seq. Albertinus de agnos.assertio.q.32.num.22. & q.34.num. 21.& ceteri communiter.

Verbalis citatio quando facienda, & quãdo omittenda.

Rursus, vbi denuntiationes & indicia rite conscripta fuerint, reus citari debet verbaliter per nuntium, aut per litteras vt se sistat coram Inquisitoribus; sed si recessus, aut fuga timeatur, tunc omissa verbali citatione statim est ad citationẽ realem, hoc est, ad personalem capturam deueniendũ. ita scribunt omnes præcitati. & probat apertissime textus in d.l.nullus.C.de exhiben.reis. & in l.fin.C. de custo. reorum. & in l.1.ff.eod. tit. Salycetus in d.l.nullus.& in l.absentem.C. de accusatio. Angelus tract. de malefi.verbo, iudex commisit. Marsilius in pract.crimin.§.constãte,in principio.& alij, & dixi plenius infra nu.131.

Magno consilio ad capturam procedendũ in hoc crimine.

Hæc res, vt breui cuncta complectar, in hoc tribunali hoc ordine conficitur: vbi ex testimonijs & delicti qualitate visum fuerit delatos esse huius criminis reos, Fiscalis petit ab Inquisitore, vt rei comprehendantur. is vero protinus habito peritorum consilio, quid facto opus sit, deliberat: & si plusquam semiplenis probationibus reos conuinci viderit, eos comprehendi iubet. Simancas de catho. instit.tit.44.num.12.idem in enchyridio tit.25.nu.1. & 2. & Ioannes Rojas tract.de hæret.par.2.assertio.1.num.12. & sequen. atque hæc est tutissima procedendi ratio, præscripta etiam Inquisitoribus Hispaniæ Madriliana quadam instructione anno MDLXI. cap.3. in hæc verba à nobis latine facta: Inquisitores visa informatione simul si præsentes fuerint, deliberent de captura, quæ magis iusta videretur si fieret cum consilio consultorum eius inquisitionis, si commode fieri posset, & videretur Inquisitoribus conueniens & necessarium. & quod decretum fuerit, in actis referatur. *hæc ibi.*

Dixi vero, habito consilio peritorum: *nam quamquam solus Inquisitor decernere possit, vt rei personaliter capiantur, clemen.1.§. propter quod. de hæret. securius tamen est & tutius, vt rem tantam maturo consilio peritorum aggrediatur. cum enim hoc delictum sit grauissimum, & ex sola captura non modice fama lædatur, non facile decernendum est, vt rei capiantur. Eymericus hoc loco valde prudenter hæc intuitus, aut plenam probationem delicti, aut maxima indicia, aut vehementes suspiciones præcedere debere capturam asserit: nam ex leuibus suspicionibus nusquam est ad eam deueniendum, vt monui supra in 2. parte, super cap.excommunicamus.§. ceterum. cetera huc spectantia copiose tradidi infra super q.59.*

Modus interrogandi reum accusatum.

74 TALIS de tali loco, delatus prædictus iuratus ad quatuor Dei Euangelia corporaliter

A tacta, tam de se, quàm de alijs dicere veritatem, & interrogatus [a] vnde est, seu vnde originem trahit: Respondit quòd de tali loco, talis diœcesis.

Item interrogatus, qui sunt eius parentes, & si sunt viui, vel mortui: Respondit quòd vocantur taliter, & quòd sunt viui in tali loco, vel mortui.

Item interrogatus vbi fuit nutritus, & vt in pluribus conuersatus: Dixit quòd in tali loco, vel tali. Et si videat Inquisitor quòd mutauit locum proprium, & conuersatus fuit in alieno, &
B præsertim in locis, in quibus consueuerunt hæreses vigere, interrogabit eum sic.

Item interrogatus quare mutauit locum suæ natiuitatis, & se transtulit ad commorandũ in tali loco, vel talibus: Dixit quòd ex tali causa.

Et secundum responsiones formabuntur articuli quousque ad propositum veniatur.

Item interrogatus si in dictis locis, vel alibi audiuit loqui de tali materia: *exprimendo materiam, de qua est accusatus*: vtpote, si audiuit loqui de paupertate Christi, vel Apostolorum, seu de visione Beatorum, &c. Et si dicat quòd
C sic; interrogetur diligenter, quid audiuit loqui de materia antedicta, & scribantur eius responsiones: dixit, & cetera.

Item interrogatus, quid ipse super hoc aliquando est locutus: respondit, & dixit, & cetera.

Item interrogatus, quid ipse credit super hoc quòd, &c. dixit.

Et sic [b] prudens Inquisitor interrogabit & formabit sibi articulos secundum materiam, de qua est accusatus, & de qua per testes est conuictus, vel suspectus habitus, taliter vt veritas
D habeatur. *Qua confessione perfecta scribatur paulo post:* Acta sunt hæc in tali loco: &cetera.

Et si videat Inquisitor, quòd plene de hæresi est conuictus per testes: vel confessione propria deprehensus: vel negat, sed est conuictus vel multum suspectus, capi eum faciat, & includi ad custodiam ne euadat, in carcere proprio, si habeat; vel in palatio episcopali communi: vel teneat eum in posse curiæ sæcularis, prout sibi & negotio videbitur expedire. Vt communiter tamen tutius, & melius tenentur in carcere curiæ Ecclesiasticæ, quàm sæcularis. Et etiam quia
E episcopus est ordinarius iudex, sine quo Inquisitor non potest de hæresi diffinitiue aliquem condemnare, nec quæstionibus exponere, seu tormentis: nec carceri, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur mancipare, vt habetur extra de hæret. cap. Multorum querela. in clem. quibus ex causis habet frequenter cum episcopo de captis pro hæresi contractare, & eundem captum interrogare, quando processus est communicatus. 75

Quando detur mandatũ de capiendo.

Cumque [c] accusatus fuerit sic captus, interrogabit eum, & examinabit eum frequenter Inquisitor super his, quæ negat, & sunt probata, vel sunt suspiciones vehementes contra eum, 76

Sæpius interrogandus reus.

eum, quousque amplius nolit fateri, fatendo, vel negando, & in causa sit conclusum, continuando confessiones in processu, & actis semper cum notarijs, & testibus per modum prædictum. Et post datis, & præmissis legitimis defensionibus, si petit, finietur negotium per modum infrascriptum.

IN TIT. DE MODO INTERROGANDI reum accusatum,

COMMENT. XVIII.

Num. 74. *QVamuis in his quæ ad praxim attinent, nihil fere sit nominatim à iure cautum: ea enim iudicum prudentiæ relinqui solent, & plurimum in his etiam consuetudo singularum inquisitionum sibi vendicat: nihilominus tamen, vt facilem in his quoque modum, cum se offert occasio, præscribamus, quo ordine commodissime hæc sint gerenda in gratiam lectoris breuiter indicabimus. Ergo vt hunc locum illustremus, omissa supplentes in hac parte, hæc possent tutissime obseruari.*

In examinandis & interrogandis reis, quis ordo seruandus. *Communioribus interrogationibus absolutis quarum hic meminit Eymericus, mox reus ipse interrogabitur in genere: an sciat quam ob causam sit captus: an aliquos suspectos habeat, à quibus se delatum fuisse reputet, & quos; ac iuxta eius responsionem formabuntur ceteræ interrogationes causæ ci competentes. monebitur præterea, vt clare & aperte veritatem fateatur, recepturus & inuenturus apud Inquisitores omne misericordiæ auxiliū. hæc vero admonitio ter poterit fieri intra primos decem dies à captura: quamuis plures dies assignare possint Inquisitores, intra quos hæc terna admonitio interpolatim fiat arbitrio Inquisitoris. Potest etiam & sæpius interrogari, vt mox subiungam. interrogabitur etiam de consuetis Christianæ religionis orationibus, seu precibus, ac de doctrina Christiana: item vbi, & quando, & quibus sacerdotibus fuerit confessus peccata sua.*

Inquisitoris prudentia & modestia in interrogandis reis. *Hoc autem præ ceteris caueant Inquisitores, ne sint in iterrogationibus faciendis nimis molesti, ea percontantes, quæ parum ad rem faciunt, & quæ reos ad iram possint commouere, dummodo nihil omittant eorum quæ ad causam & substantiam delicti attinent.*

Quod si delinquens libere cæperit consiteri, nullatenus interrumpatur, nisi aliena fuerint à proposito quæ dicit, & parum conducant ad causam.

Hæc omnia notarius excipiat, & reus subscribat, si sciat; sin minus, signum aliquod aliud apponat, ac iterum in carcerem remittatur.

Inquisitoris benignitas. *Dum hæc omnia geruntur cum illis qui examinantur, Inquisitor humaniter eos tractare debet, memineritque se hominem esse, qui & similia committere possit, nisi omnipotentis Dei gratia iuuetur: quemque reum iuxta qualitatem & dignitatem suam tractet, ita vt Inquisitor suam semper tueatur auctoritatem.*

Non erit indecorum, nec inutile, vt dum reus examinatur, in humiliori sedili, quàm Inquisitor, A *sedeat, vt pacatior & magis quietus sit animus ad tractandam causam suam, & ad respondendum. hæc ferme salubriter præscribuntur Madrilianæ quadam instructione anno Domini M D LXI. cap. 13. 14. & 15. à quibus non dissentit Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 1. de iusta hæret. punitio. & Simancas de catho. instit. tit. 44. num. 14. & seq.*

Id vero in primis præcauere debent iudices violatæ religionis, ne ita reos interrogent, vt suggerere illis potius, ac fugiēdi modos præscribere, quàm veritatem ab eis indagare videantur. Quomodo interrogabit iudex reum, ne suggerere videatur.

Vt autem periculum suggestionis euitetur, cum B *quis de proprio delicto interrogatur, in genere interrogandus est, inde paulatim ad speciem descendendum est, nullam singularem delicti circunstantiam exprimendo, vt scribit Franciscus Casonus tract. de tormentis cap. 15. quem ordinem præscribere mihi videtur Iurisconsultus in l. 1. §. in causa tributorum. ff. de quæst. in hæc verba:* Qui quæstionem habiturus, est non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidiū fecerit, sed generaliter quis id fecerit: alterum enim magis suggerētis, quàm requirētis videtur. *hæc ibi.*

Et in hæresi quoque suo tempore ex causa id lo- C *cum habet vt periculum suggestionis vitetur. Sed vlterius de seipsis rei interrogandi sunt iuxta qualitatem indiciorum, & sæpe ad particularia est descendendum, vt reus vel conuincatur, vel crimen suum detectum agnoscat, vel si quid oblitus est recordetur: caute tamen hoc est faciendum, ne vel suggestio contingat, vel aliquid periculi testibus vel denuntiatoribus ex particularium circunstantiarū cōmemoratione seu recordatione immineat.*

Inter ceteros autem suggestionis modos vnus ille habetur valde perniciosus, cum iudex facta interrogatione, in responsione præit vel præuenit reū D *subtiliter quasi indicando ei viam euadendi, et subministrando modum, quo se tueatur. quod grauissimum est crimen, præsertim in iudice violatæ religionis. quod si dolo forte commiserit, in eam pœnam propterea incidit, quam tradit concilium Viennense in Clemen. 1. §. Verum quia. de hæret.*

* ¶ Ex interrogatus vnde est, seu vnde originem trahit, &c.] *Propterea de origine & alijs circūstantijs hoc loco ab Eymerico commemoratis, debet fieri diligens interrogatio: quoniam, vt optime oratores admonent, suspicionum argumēta non leuia sumuntur ex genere, natione, patria, educa-* E *tione, disciplina, bonitate, prauitate, tempore præterito, societate & amicitia, moribus & verbis, & alijs huiusmodi, vt docent Cicero lib. 2. rhetori. ad Herennium. Quintilianus lib. 5. cap. 10. orato. instit. & Gandinus tract. crimi. tit. de præsumptionibus. & copiose, ac diligenter Franciscus Casonus tract. 1. de indicijs ex persona, cap. 1. & multis sequentibus: quod in hoc crimine potissimum est obseruandum: nam qui in locis suspectis est educatus facile creditur labe hæresis infectus; de ceteris vero circunstantijs idem est indicium. hæc omnia prudentissime docet hic Eymericus, quamuis sine arte id facere videatur.* Num. 74. De origine sua, & alijs circunstantijs, cur reus interrogandus.

Et sic

resi sit apud bonos, & graues veraciter infamatus, & sic processit ad se informandum, & testes examinandum per modum, qui sequitur.

Forma examinandi testes super fama alicuius infamati de hæresi.

79 TALIS testis citatus, iuratus, & interrogatus si cognoscit talem de tali loco: dixit quòd sic.

Item interrogatus de tempore cognitionis: respondit, & dixit, quòd cognoscit eum à tanto tempore citra.

Item interrogatus de causa cognitionis: dixit, quòd ex tali causa, vel tali causa cognoscit eum.

Item interrogatus si est fama de eo in tali loco, quòd ipse dixerit, vel fecerit talia contra fidem: dixit quòd sic.

Interrogatus quomodo scit esse famam de eo, quòd talia fecerit, vel dixerit contra fidem: dixit, per talem modum.

Item interrogatus quãtum tempus est, quòd talis est infamatus de tali hæresi in tali loco: dixit, quòd tantum.

Item interrogatus si scit ipsum infamatum de illa hæresi, vel alia, nisi in loco tali: dixit, & cetera.

Item interrogatus si scit vnde orta sit, & est contra talem illa fama, & si à maleuolis, vel à quibus: dixit, &c. Acta sunt hæc: *vt prius*.

80 Et testibus [a] aliquibus examinatis, & fama probata, ipse Inquisitor descendet ad inquirendum super rei veritate an sit ita, nec ne: & faciet citari testes, & maxime ipsi delato familiares, & bonos, & fidei zelatores; de quibus præsumat, quòd fauore delati non deierabunt; & inquiret cum eis medio iuramento, non de fama, sed de re ipsa pręsentibus notarijs, & duabus personis religiosis, vel honestis, & continuabitur sic processus.

Cõtinuatio processus.

Postmodum cupiens ipse Inquisitor scire an clamor, qui venit ad eum, opere compleatur: & an famæ tam peruersæ de tali super hæretica prauitate veritas suffragetur: descendit ad videndum, ac se informandum, & inquirendum, ac testes examinandum per modum, qui sequitur.

Talis de tali loco testis citatus, iuratus, & interrogatus: & cetera, *prout supra, vbi agitur de examinatione testium, quando proceditur per modum accusationis: & examinatis testibus procedetur ad examinandum infamatum per modum prædictum, vt prius.*

A IN TIT. DE MODO CONTINUANDI processum per Inquisitionem, & tit. de forma examinandi testes super fama alicuius infamati de hæresi.

COMMENT. XIX.

HIc modus fabricandi processum per Inquisitionem laboriosior est illo, qui fit per denuntiationem; idque propter incertitudinem famæ, seu infamiæ, qua hic modus nititur veluti principio & fundamento: & ob id paulo diligentius nobis hic erunt perscribenda quæ ad hoc institutum proprie spectans. Praxim erudite tractat hoc loco auctor, reliqua breuiter perstringemus: & quantũ ad hanc etiã praxim attinet, vidẽdus est omnino Iulius Clarus in pract. crim. §. fi. q. 5. versi. poterit igitur. & q. 6. in principio, vbi erudite tractat hunc procedendi modũ. adde Tabiẽsẽ in sum. verbo, Inquisitor. §. 27. Num. 78.

[a] § Et testibus aliquibus examinatis, & fama probata.] *Quomodo autẽ fama probetur, per quot testes & quales, necessario est tradendum: nam hæc magnum habent momentum in hoc tribunali. de hac re varijs locis differunt Doctores. Innocentius in cap. qualiter & quando. el 2. & in cap. cum oporteat. de accusatio. Panormitanus in cap. inquisitionis. §. quæsiuisti. de accusatio. Bartolus in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæstio. & copiosius ibidem Hippolytus Marsilius nu. 40. cum multis sequent. & Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 6. versi. sed quoniam. & versi. sciendum est autem. cum aliquot sequentibus. & Thomas de Piperata in tract. de fama, quem sequitur per omnia Bart. in dicta l. de minore. Simancas de catho. institut. tit. 65. num. 34. & aliquot sequentibus, & Campegius ad Zanchinum cap. 11. & paßim Criminalistæ.* Num. 80.

De probãda fama in criminalibus, qui differũt.

Ex his primum colligo, famam per duos testes esse probandam. Bart. in dicto §. plurimum. nu. 19. & glossa communiter recepta in l. 3. §. eiusdem. ff. de testibus. Salicetus in l. ea quidem. nu. 106. vers. ad septimam. C. de accusa. & præcitati. & hanc sententiam dicit communem Albericus in dicta l. ea quidem. num. 24. C. de accusatio. addit Marsilius in dicto §. plurimum. num. 93. adeo verum esse duos testes requiri ad probationem famæ, vt si vnus tantum deponeret, non modo non faceret plenam, sed nec semiplenam probationem; neq. etiam indicium, quia fama est indicium à crimine remotum: omne autem indicium à crimine remotum debet saltẽ per duos testes probari. glossa singularis in l. vlt. C. famil. ercisc undæ. & tradit Marsilius loco præcitato.

Fama per duos testes probari debet.

Fama vero, vel infamia de aliquo qua ratione probetur, eleganter docet Innocẽtius in dicto c. qualiter & quando. de accusatio. his verbis: Hic potes colligere qualiter probetur infamia; debet enim dicere testis, eum de quo agitur, de tali crimine diffamatũ: & si quæratur ab eo, apud quos est infamatus; debet respondere, apud tales: & nisi eos assignet, nõ videtur bonam reddere causam dicti sui. præterea quia non potest sciri, an sint graues, vel maleuoli. *hæc Innocentius.*

Quomodo probetur fama.

Ergo

Testes causã dicti sui reddere debent.

A Ergo testes debent assignare causam dicti sui sufficientem, aliâs non probarent. & hanc sententiam communem dicit Corneus lib. 2. consi. 232. & lib. 3. consi. 216. personas vero ideo nominare debent, vt iudices intelligant ex qualitate personarum, quanta fides sit famæ adhibenda. sufficit autem testibus nonnullas nominare personas, à quibus dicant se audiuisse Lutherum, verbi gratia, de hæresi infamatum. ita practica Papiensis in forma positionum actoris. verbo, item quòd de prædictis omnibus & singulis. nu. 9.

Testes quales esse debeant.

Duo autem testes vt plene probent infamiam, ita vt in hoc crimine hæresis diffamato canonica purgatio indici possit ratione diffamationis, integri esse debent, & omni exceptione maiores: atque hoc est tutius & securius, vt dixi supra parte 2. super q. 57. atque hæc sententia tunc maxime procedet quando infamia duxisset originem vel à maleuolis, vel ab infamibus, & vilibus personis.

Testes diuersi quãdo probẽt infamiã.

Rursus, si testes super infamia deponentes diuersi essent, aut in nominibus personarum, quia vnus diceret se audiuisse à Titio & Seio, alius à Marco & Caio: aut in tempore, quia vnus diceret se audiuisse mense Aprilis, alius mense Martij: aut in loco, quia vnus diceret se audiuisse in platea, alius in palatio, nihilominus famam probant. argumento l. ob carmen. §. fin. ff. de testib. Bartolus in dicta l. de minore. §. plurimum. nu. 24. ff. de quæstio. Innocentius in dicto c. qualiter & quando. verbo, & famam. de accusatio. Practica Papiensis in forma positionum actoris. verbo, item quòd de prædictis omnibus & singulis. num. 9. in fine. quos ceteri communiter sequuntur.

Testes etiãsi non conueniant in causa scientiæ, famam probant.

Præterea, quamuis testes non conueniant in causa scientiæ: quia videlicet vnus dicit; scio quia ab eo audiui, vel à talibus audiui: & alius dicit; scio quoniam ob hoc ortum est scandalum in vicinia, nihilominus tamen, quoniam omnes istæ causæ in eundem finem diriguntur, vere probant famam, aut infamiam. ita idem Innocentius in cap. qualiter & quando. de accusatio. verbo, & famam.

Quid sit publice dici.

Ad hæc, vt testes probent famam, satis est si dicant se audiuisse à talibus, aut talibus (iuxta ea quæ in præcedentibus diximus) publice dici, Bucerum, verbi gratia, imagines Sanctorum deleuisse; hoc est publica voce dici à populo. ita Baldus in c. litteras. num. 2. de præsumptio. & in c. præterea. num. 9. & 10. de testibus. & in l. hæredes palam. in principio. ff. de testibus. quem sequitur Marsilius in dicto. §. plurimum. nu. 42. in fine. quod ita obseruari testatur Iulius Clarus in pract. crimin. §. fi. q. 6. versi. debent etiam dicere. & Cassadorus decisio. 3. num. 7. de probatio. & in Romana curia hanc sententiam vsu forensi custodiri tradit Parisius lib. 3. consi. 52. in fine. & Hieronymus Mont. tract. de finibus. fol. mihi 50. num. 4. reiecta opinione Bartoli in dicta l. de minore. §. plurimum. num. 19. ff. de quæstio. vbi dixit testes probantes famam, debere dicere se audiuisse à maiori parte populi: aliàs non probarent: quam sententiam communis iudicantium vsus explosit.

Item testes de fama deponentes, quid fama sit dicere debent, aliàs non probarent; quod qua ratione intelligatur, dixi paulo antea commentario 17. §. Item interrogatus quid est fama.

Fama de aliquo vbi quærenda.

Iam illud monendi sumus, famam de aliquo in eo loco esse quærendam, in quo versatur, aut est aliquando versatus: vt de milite in castris & bello: de Doctore in scholis & foro: de Monacho in monasterio, iuxta textum in dicta l. de minore. §. plurimum. ff. de quæstio. ibi: vel cuius existimationis quisque in ciuitate sua est.

B Postremo agendum hic mihi erat de effectibus probatæ famæ: an scilicet faciat plenam probationem, siue semiplenam, aut saltem indicium generet ad torturam, aut sit sufficiens ad indicendam purgationem, sine aliis adminiculis, & de multis huc spectantibus, quæ non sunt huius loci, cum Eymericus de probatione famæ disputandi tantum præbuerit occasionem. De his videndi sunt præcitati, quamquam obscurissime loquantur, & sæpe pugnantia tradant. de quo egi plenissime infra super q. 61. adde Campegium ad Zanchinum cap. 11.

C

Quot personæ esse debeãt in examinatione testium & delatorum in causa fidei.

81 VERVM cum in examinatione testium, & delatorum, & præsertim hæreticorum sit cum cautela maxima procedẽdũ, vt suspicio de fraude committenda totaliter repellatur, & veritas omnimoda habeatur: personæ quinque in tali examine debent præsentes esse, scilicet, Iudex inquirens: Testis, vel delatus respondens: Notarius scribens: Et duo religiosi assistentes. D

Prima persona est iudex, scilicet Inquisitor, seu eius commissarius, cuius est testes & delatos examinare, articulos formando, & illis verbo, vel scripto offerendo, & super illis interrogando. Inquisitor [a] namque debet esse multum prudens, circumspectus, & valde cautus in examinando testes, & delatos, & præsertim delatos de modernis erroribus, scilicet Valdẽsium, & Begardorum, qui pro posse celant veritatem: quare cum magna cautela & prudẽtia est ab eis veritas eruenda, propter quod in informatione articulorum debet Inquisitor esse multum circumspectus. E

82 Secunda persona est testis, seu delatus, qui examinatur. Quilibet [B] horum debet prius iurare de dicenda veritate, aliàs depositio careret omnimoda firmitate, & post iuramentum non violare, sed dicere meram veritatem, nec odio, nec rancore addere, nec fauore diminuere; sed semper ad formam articulorum respondere: & ad mentem [c] iudicis plusquam ad aliud intendere; & non tergiuersari, nec æquiuocare, sed clare ad mentem iudicis, seu interrogantis articulis

articulis respondere: & an testis, seu delatus ita respondeat nec ne; debet circumspectus Inquisitor multũ attendere; & si videat quòd respõdeat cautelosè, & vulpine, debet cautelas detegere, & arctare ad clarius, & ad propositum respõdere.

83 Tertia [d] persona est scriptor, qui interrogationes Inquisitoris, & responsiones delati, seu testis scribat: & in actis, seu in processu inserat; & hic debet esse publica persona, vtpote, quòd sit notarius habens auctoritatem, siue laicus, siue clericus, siue religiosus. Vnde non solum laicus & sæcularis clericus, immo etiam religiosus, qui habebat auctoritatem antequam intraret religionem, posito etiam quòd sit presbyter, potest esse notarius in fidei causa, vt patet in c. Vt officium. de hæret. lib. 6. & tunc agit auctoritate Apostolica. In casu autem, in quo Inquisitor nõ possit habere commode publicam personam, seu notariũ, pro illo actu, potest sibi eligere duos viros idoneos sæculares, vel ecclesiasticos, qui ambo [e] pariter habeant vim & auctoritatẽ vnius psonæ publicę, seu notarij, qui [f] depositiones testium seu delatorũ insimul quilibet in suo folio fideliter cõscribant, & isti duo agunt auctoritate Apostolica in scribendo. *hæc patent in alleg ato cap. Vt officium. de hæret. lib. 6.*

Relat. supra pag. 112

84 Quarta persona & quinta sunt duo ipsi Inquisitori assistentes, & totius examinis testes: & isti debent esse duæ discretæ personæ & religiosæ, vel aliàs honestæ: vt duo discreti & honesti clerici, vel laici, vt notat Archid. in alleg. c. Vt officium. in quarum præsentia per publicam personam prædictam, vel per duos viros idoneos depositiones testium & delatorum fideliter conscribantur: quæ duæ discretæ & religiosæ, vel honestę personæ assistant ipsi Inquisitori; & adsint toti examini testis, vel delati à principio suę depositionis vsque ad finem, si Inquisitor potest commode pro toto illo tempore secum habere: quod difficulter potest facere. Vbi autem Inquisitor non possit commode istas duas personas in toto examine testis, vel delati habere, saltem habeat in fine depositionis; & tunc legatur depositio per notarium ipsi deponenti testi, vel delato, in præsentia Inquisitoris, & prædictarum duarum personarum discretarum, & interrogetur si stat & perseuerat in depositione illa; & eo stante & perseuerante, scribat in actis quomodo in pręsentia taliũ fuit sibi depositio lecta, & stetit & perseuerauit: & puto [g] † sufficere & non deuiare à mente statuti prædicti c. Vt officium. de hæret. lib. 6.

† Al. ita: puto sufficiet, & satisfaciet statuto prædicto.

IN TIT. QVOT PERSONÆ ESSE debeant in examinatione testium & delatorum in causa fidei.

COMMENT. XX.

Num. 81. Qvoniam quæ multorum testimonijs comprobantur certiora credũtur, & quæ multorum sunt sensibus insinuata, procul à mendacio abesse putantur: ideo oportuit (vt docet Eymericus) in A causa fidei, dum reorum negotia tractantur, multas interuenire personas.

[a] ¶ Inquisitor debet esse multum prudens, circunspectus, & valde cautus in examinando testes, & delatos.] *Primum in examinandis testibus ideo prudentißimum & diligentißimum esse oportet Inquisitorem; quia cum testium nomina reis non publicentur, nec reorum patroni poßint eos examinare, ac ob id defensionis ordo quasi truncatus esse videatur, ne iniuste rei condemnentur, debet omnino Inquisitor patronorum personam induere, & cauta sollicitudine quærere veritatem, ne* B *innocens condemnetur: ac proinde in testibus personarum qualitatem & fidem, mores & studia rimari debet, & considerare quo animo, qua fide, an zelo iustitiæ, an potius inuidiæ, aut inimicitiæ stimulis agitati ad testificandum accesserint. Aurea sunt, quæ huic causæ accommodari poßunt Euaristi Pontificis verba in c. si qui sunt. 2. q. 7. omnino à iudicibus fidei memoria retinenda. ait enim:* Diligenter perscrutandum esse, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quoue merito: si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia vel odio, aut cupiditate ista præ- C sumpserint. *hæc ibi. Idẽ cautũ est Hispalẽsi quadã prima instructione anni MCCCCLXXXIV. c. 14.*

Quales Inquisitorum partes in examinandis testibus & delatis.

Iam in reis examinandis & interrogandis propterea valde etiam sollicitus & diligens esse debet: quoniam hæreticorum potißima cura est, occultare hæreses: fingere sanctitatẽ: fictas quandoque emittere lacrymas, quibus vel sæuißimum iudicem poßint interdum permouere. ceterum non propterea succumbere debet Inquisitor, sed semper suspicari debet se posse deludi, & ficta esse quæ à reis proferuntur dum negant, præsertim cum indicia, vel testes sint in contrarium. hæc autem tunc maxi- D *me præcauere debet, cum rei iterum capti in causa fidei fuerint; vel inquisiti. quæ omnia diligentißime tradit Eymericus paulo post num. 85. & sequ.*

[b] ¶ Quilibet horum debet prius iurare de dicenda veritate.] *Ideo prius de veritate dicenda iurandum est: quoniam testi non iurato nulla fides habenda est, etiamsi grauißimus & probatißimus foret. c. hortamur. 3. q. 9. c. nuper. & cap. fraternitatis. vbi glos. in verbo, iuramentis. extra de testibus. l. iurisiurandi. C. de testibus.*

Num. 82. Iuramẽtum de dicẽda veritate præmittẽdum à testibus & delatis examinandis.

Quod vero hic docet Eymericus de hoc iuramento præstando, iã olim in hac causa præcepit conciliũ E *Biterrense cap. 4. in hæc verba:* Ab illis qui sic citati coram vobis infra tempus comparuerint assignatum, recipiatis iuramenta, de mera, & plena super facto labis hęretiæ, tã de se quàm de alijs viuis & mortuis dicenda, quam nouerint, veritate. *hæc ibi. Idẽ cauit Martinus V. in bulla incipiẽte: inter cunctas. in concilio Constantiensi sessio. 45. quam retulimus in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis.*

Huius autem iuramẽti formula vulgo talis esse solet: Iuro per Deum & crucem, & sacrosancta quattuor Euangelia manibus proprijs tacta, me dicturum ueritatem: quod si fecero, Deus me

Mmm adiuuet

adiuuet; sin autem contra, Deus me condemnet. facit cap. de parentela. 1. & 2. 35.q. 6.

Iuramẽtum præstandum est iuxta mẽtem eius qui exigit iuramentum.

ᶜ ¶ Et ad mentem iudicis plusquam ad aliud intendere.] *Et ratio est: quoniam in iuramento quod præstatur ei cui legitime subiecti sumus, hæc regula est penitus obseruãda: qui iurat, iuxta mentem iudicis cui iurat, non secundum propositum aliud iurare debet: aliàs dolosum emitteret iuramentum, & grauiter peccaret. Beatus Thomas 2. 2. q. 89. art. 7. in respon. ad. 4. argumentum. & ibi Caietanus. copiose Sotus lib. 8. de iust. & iure q. 1. art. 7. & ceteri communiter Theologi. hinc illud Isidori lib. 2. de summo bono, cap. 31.* Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, ita accipit, sicut cui iuratur, intelligit. *hæc ille.*

Idem iudicium habendum est de æquiuoco iuramento, quod fit vel simulatis verbis, vel artificiose prolatis, ita vt duplicem sensum recipere possint: nam si iuramentum iure etiam et legitime petatur, non licet tali amphibologia vti ob iniuriam, quæ fit ei, qui habet ius exigendi tale iuramentum. ita Sotus in dicto art. 7. in fine. & ceteri communiter.

His autem fraudibus vti in iuramento in causa fidei præstito, tanto iniquius est & turpius, quanto res est grauior, & causa fidei ceteris præstantior. olim hunc dolum consueuisse exercere Pseudo apostolos, cum ab Inquisitoribus interrogarentur, docuit Eymericus par. 2. q. 12. & dixi ibidem. §. vigesimus error est.

Num. 83. ᵈ ¶ Tertia persona est scriptor, qui interrogationes Inquisitoris, & responsiones delati, seu testis scribat, &c.] *Olim ob Inquisitorum inopiam, qui notarium certum & huic officio destinatum alere non poterant, multis modis prouiderunt Romani Pontifices, vt non deessent, qui inquisitionis acta conscriberent: interdum dispensantes cum clericis & religiosis, qui prius notarij fuerant, vt officium tabellionis in causa fidei possent exercere: interdum concedentes vt duæ idoneæ personæ gesta conscriberent, quibus plena fides adhiberetur, vt eleganter docet hic Eymericus, qui ex Biterrensi concilio sumpsisse mihi hanc doctrinam videtur, in quo cap. 4. (vbi totus ordo in hac re eleganter describitur) ita scriptum extat:* Ab illis, qui sic citati coram vobis infra tempus comparuerint assignatum, recipiatis iuramenta, de mera & plena super facto labis hæreticæ, tam de se quàm de alijs viuis & mortuis dicenda, quam nouerint, veritate: ac postmodum per vos, vel per scriptores diligenter interrogantes eosdem de singulis, de quibus requirendi videbũtur, faciatis confessiones ac depositiones ipsorum fideliter scribi, & in actis inquisitionis reponi: aut per publicam, si potestis habere personam, aut per aliam idoneam & iuratã, cui & alius vir idoneus iuratus similiter adiungatur: vt sic scripta huiusmodi, vel per manum publicam, vel per duos (vt tetigimus) viros idoneos, in actis reposita & conscripta, ac ei qui cõfitetur & deponit corã Inquisitore & notario, vel dictis duobus viris idoneis

Cur olim institutum vt alii præter notarios, acta inquisitionis scriberẽt.

A recitata, robur obtineat firmitatis. *hactenus ibi.*

His omnibus priuilegijs vocandi aut notarios, aut religiosos, qui notarij fuerant, aut duos viros idoneos ad acta inquisitionis conscribenda, tandem accessit & illud, quod anno Domini MDLXI. Inquisitoribus tribuit Pius Papa IIII. vt possint, vbi occasio postulauerit, notarios sibi creare, rescripto quodam incipiente: Pastoralis officij cura. *impresso inter litteras Apostolicas in fine huius operis de quo dicam amplius infra super quæst. 18. & 19.*

Inquisitores notarios sibi possunt creare.

Ideo vero tam diligens obseruatio in hac testium & reorum depositione recipienda exigitur, vt quæ B *sunt tot inspecta oculis, & tot sensibus insinuata, falsi prorsus suspicionem excludant, vt colligitur ex his quæ notant Ancharanus & Geminianus in c. vt officium. §. verum. & in c. vlt. de hæret. lib 6. & Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 9. & Campegius apud Zanchinum cap. 9. vers. si quæris.*

Iam ex his Eymerici verbis: Et responsiones delati seu testis scribat: *iunctis his, quibus initio huius disputationis, de quinque personis examini adhibendis, orsus est, colliges eum sentire totidem personas, nempe quinque, esse adhibendas in examinatione inquisiti, quot postulantur in examina-* C *tione testium per dictum c. vt officium. de hæret. lib. 6. quamuis enim ille textus de personis adhibendis in testium examinatione loquatur, eadem tamẽ causa, nempe, negotij grauitas, & falsi excludendi suspicio in examinandis delatis seu inquisitis reperitur: erit ergo ius idem statuẽdum. l. illud. cum similibus ff. ad l. Aquiliam. quod ipsum videtur apertius tradere idem Eymericus in hac 3. par. q. 63. cui adstipulatur Campegius apud Zanchinum cap. 9. vers. si quæris.*

Tot personæ adhibẽdæ in examine inquisiti, quot in examine testium.

Quod tunc omnino obseruandum ab Inquisitoribus crederem, cum cauillosos, tergiuersatores, astu- D *tos, callidos, impios, impænitentes, & grauiter facinorosos reos examinant; in alijs vero hæc tanta solemnitas remitti potest; quod & vsus multarum inquisitionum obseruat. tutius tamen est, si hæ personæ religiosæ commode haberi possint, eas semper examini adhibere, ob causam proxime allatam, & alia pericula, quæ ab iniquis hæreticis obijci possẽt.*

Obseruandũ.

ᵉ ¶ Qui ambo pariter habeant vim vnius personæ publicæ seu notarij.] *Et ita videtur sentire glossa in c. quoniam contra. verbo, duos viros. de probatio. & Repertorium Inquisitorum verbo, notarius. § nota circa notarios. & Locatus in iudi-* E *ciali verbo, notarius. nu. 4. ac de his duabus personis loco vnius notarij adhibendis multa Angelus in l. gesta. C. de re iud. & Franciscus Curtius iunior tract. de feudo. par. 7. q. 4.*

An duæ personæ acta inquisitionis scribẽtes notario æquiparentur.

Sed diligenter considerandum est, quod dicit Decius in dicto c. quoniam contra. nu. 35. & seq. de probatio. videlicet, quod cum duo hi viri idonei admittantur in subsidium, quotiens publica persona cõmode haberi non potest, non videntur proprie notario posse æquiparari; quod etiam ibidem docet Aretinus. Ceterum quamquã hæc disputatio fructu non careat, omittenda nunc est, & quid in hac causa obseruari debeat, cũ vsus exegerit, breuiter dicamus.

Primum

In actis inquisitionis scribendis quis ordo seruandus.

Primum ergo acta iudicij per publicam personam, hoc est, per notarium sunt scribenda, siue is sit laicus, siue religiosus cuiusuis ordinis, qui dum esset in sæculo hoc exercuit officium. quod si hos Inquisitor habere non potuerit, in subsidium duas personas idoneas, id est, peritas & officio congruentes, & honestas & bonæ famæ adhibere debet. ita Hostiensis, & Ioannes Andr. in dicto c. quoniam contra, de probatio.

Rursus id est obseruandum, hos viros idoneos ad hanc prouinciam suscipiendã per Inquisitores compelli posse. ita Baldus in rubri. C. de fide instrument. facit quod notat Cynus in l. inuitus. C. de procurato. tradit nominatim Decius in dicto. c. quoniam contra. de probatio. num. 37.

Iuramẽtum ab scribentibus quale exhibendum.

Postremo antequam hi duo viri idonei quicquam conscribãt, iurare debent coram Inquisitore se fideliter & sine fraude cuncta excepturos, & gesturos, quæ negotij qualitas postulat, & necessitas. ita Panormitanus & Baldus in dicto c. quoniã contra. quos refert ibidẽ Decius num. 199. & facit textus in l. Domitius Labeo. ff. de testibus. & inc. peruenit. 1. de testibus cogend. & in hac causa de qua agimus hos viros iurare debere apertissime probat cõcilium Biterrense relatum initio huius cõmentarij.

Iurabunt vero in casu nostro præcipue se non reuelaturos depositiones testium vel reorum, nec de ea re verbis aut signis quicquam indicaturos.

Et quid si iuramẽtum omittatur.

Sed quid si non iurent; vt si, verbi gratia, per imprudentiã, aut obliuionem omissum fuerit iuramentum, erunt ne valida acta per ipsos conscripta? Respondeo, adhuc instrumenta & gesta, seu excepta per ipsos probare, & robur firmitatis habere. Primum, quoniam satis esse videtur publica iudicis authoritate fuisse deputatos; tum etiam quia numerus videtur cetera quæ in notario exiguntur supplere, cum duo sint. Postremo, quoniam textus in dicto c. quoniam contra. de probatio. & in c. vt officium. de hæret. lib. 6. indistincte dicunt adhibendos esse, nulla facta iuramenti mentione: erunt itaque intelligendi indistincte. l. 3. de offic. præsid. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstan. tenet Decius in dicto c. quoniam contra. de probatio. num. 199.

Neque his videtur obstare concilium Biterrense paulo antea relatum, quod vtramque personam iuratam postulat: quoniam id re vera tutius est & securius, at non simpliciter necessarium, & concilium id exigit quod fieri debet, sed non infringit factum contrarium, si solemnitas iuramenti omittatur: & hoc credo verius fauore fidei, ne ex defectu iuramenti acta corruere dicamus.

An vterque eorũ qui adhibentur ad acta inquisitionis scribẽdæ per se scribere debeat.

f § Qui depositiones testium seu delatorum insimul quilibet in suo folio similiter conscribant.] *Quod vero ambo simul excipere debeant depositiones testium & delatorum, velle etiam videtur concilium Biterrense paulo ante relatum, et ita quoque præcipit obseruare Goffredus, sicut dicitur de pluribus arbitris constitutis, quod aut omnes pronuntiabunt, aut nullus. l. item si unus. §. item si plures. ff. de recep. arbit. & cap. 2. de arbitris lib. 6. ideo vero simul scribere debent, vt maior sit con-*

A *sensio, & falsi suspicio excludatur, cum vtriusque scripturæ eadem contineant, & per omnia conueniant: atque hoc est tutius & securius, & obseruandum præsertim in causis maioris ponderis, veluti in processibus relapsorum, & impœnitentium.*

Subscriptio quid operetur.

Ceterum si vnus tantum scriberet, & alius postea (dummodo præsens examini adesset) se subscriberet, sane sufficeret, cum subscriptione testificetur perinde coram eo fuisse actum sicut scriptum est. ita Panormitanus post veteres interpretes in dicto cap. quoniam contra. de probatio. quos sequitur ibidem Decius num. 200. quod etiam ipsum in pluribus notarijs deputatis ad vnum actum ex forma B *legis vel statuti obseruandum monent Innocentius, Abbas, & Decius in dicto cap. quoniam contra. & Bald. in l. iusiurandi. in fin. versi. quæro vni testi. C. de testib. & horum ratio est, quoniã idem operatur subscriptio alicuius, quod operatur scriptura eius manu in totum scripta. Innocentius & Abbas in d. cap. quoniã contra. Bartolus in l. emptor. §. Lucius. ff. de pactis. & Alexander. consil. 147. nu. 4. lib. 2. & tenet Decius in dicto c. quoniam contra. nu. 202.*

An generalis subscriptio sufficiat.

Quæ sententia vera est, quamuis non sit adhibita specialis subscriptio, sed solum generalis. Baldus C *in authen. si quis in aliquo documento. C. de edendo. Ancharanus consi. 242. incip.* Prius de viribus probationis. *Alexander in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verbo. obligat. & ibidem Angelus, Ioannes Imola, & Paulus Castrensis. idem Alexander in l. quæ dotis. ff. soluto matri. & in consil. 147. incipiente:* Ponderatis. *lib. 2. & hanc opinionem asseruit mihi quandoque Bononiæ summo iure dicens veriorem esse Ludouicus Segnius præceptor, legum interpres publicus, & in reddendis responsis verax, nec vulgaris eruditionis.*

Et hanc sententiam, quòd scilicet, tantum valeat subscriptio generalis quantum specialis, dicit D *communem Decius in dicto c. quoniam contra. num. 203. veruntamen securius est specialem facere subscriptionem, præsertim in causis arduis. hæc vero nullo modo sunt negligenda, cum eorum vsus frequens accidere possit.*

g § Et puto sufficere, & non deuiare à mente statuti prædicti.] *Hic locus varie legebatur in tribus exemplaribus Barcinonensi, Bononiensi & Sabellano; nam codex Cardinalis de Gambara cum Bononiensi conuenit, ex quibus duobus restituta est (nisi fallor) vera lectio, & consulto recessimus à* E *Barcinonensi impresso.* Num. 84.

Obseruanda ab Inquisitoribus in examinatione hæreticorum.

85 QVIA vero in examinatione fienda non solum est necessariũ, vt suspicio de fraude committenda totaliter repellatur; quod fit propter præsentiam personarũ plurium prædictarũ: verum etiam est necessarium, vt veritas ab hæreti-

cis, & delatis clare, nude, & omnimode habeatur; quod fit cum modus circumspectus & cautelosus in examinatione hæreticorum, & delatorum ab Inquisitoribus obseruatur: Ea propter circa modum hæreticos, & delatos examinandi sunt tria vtiliter aduertenda. Primum est: Inquisitor quomodo, & qualiter, & de quibus hæreticos interrogabit. Secundum est: quæ & qualia in responsionibus hæreticorum delatorum Inquisitor attender, & considerabit. Tertium est: quomodo, & qualiter responsionibus vulpinis, & cautelosis hæreticorum obuiabit.

86 PRIMVM dico aduertendum, quomodo, & qualiter, ac de quibus Inquisitor hæreticos seu de hæresi delatos examinabit, inquiret & interrogabit. Vbi considerandum est, quòd sicut non omnium morborum est eadem medicina, sed potius diuersorum & singulorum diuersæ sunt & singulæ medicinæ: sic nec [a] ad omnes hæreticos seu de hæresi delatos, idem modus interrogandi, inquirendi, & examinandi, quo ad articulos, est seruandus: sed secundum varietatem ac diuersitatem sectarum, hæresium, ac personarum, & errorum, varius & diuersus modus interrogandi, inquirendi & examinandi prudentius † est tenendus. Idcirco ipse Inquisitor vt prudens medicus animarum, debet diligenter considerare circa personas, quas, vel de quibus inquirit, ipsarum qualitatem, conditionem, locum, statum, morbumque quo laborant: non omnes de eisdem, & de eodem ordine interrogando, nec eosdem articulos inculcando; sed sic freno discretionis astutias hæreticorum circũducat, easque aperiat detegendo, vt fauente gratia IESV CHRISTI de sentina abyssoque hæresum, & errorum obscuritate eius manu educatur coluber tortuosus: non enim potest super istis vna & infallibilis † depingi inquirendi regula, siue modus; ne si fieret, cum illum modum sic assuetum ac regulam generalem, tenebrarum filij preuidissent, ipsum tanquam sui laqueum facilius euitarent, seu etiam præcauerent. Curet ergo prudens & industrius Inquisitor occasionem & modum accipere inquirendi hæreticos & delatos, siue ex accusantium vel denuntiantium dictis, siue ex testium responsis, siue ex his, quæ experientia docuit; seu ex his, quæ proprij ingenij acumen aperit: semper considerando attentius & diligenter ex denuntiationibus & accusationibus deferentium, ac attestationibus testium, ipsi delati hæretici cuius sectæ videantur esse, nouæ vel antiquæ: Vtpote, [b] si videntur esse de secta Pseudoapostolorum, vel Manichæorum, vel Valdensium, vel Begardorum, & sic de alijs: seu si conuersi de perfidia Iudæorum, vel Sarracenorum, vel dæmonum inuocatorum: & legere diligenter in præcedentibus in hac parte secunda, vbi agitur de erroribus & hæresibus prædictorum, errores & hæreses illius sectæ, de qua examinandus delatus videbitur, & super illis formare articulos, de quibus est diligentius examinandus.

(Margin: † prudenter; † Al. particularis; Interrogationes fiant pro qualitate & conditione personarum, locorum, & indiciorum, &c.)

SECVNDVM in examine aduertendum est: quæ & qualia in responsionibus hæreticorum delatorum Inquisitor attendet sollicite & considerabit. Vbi considerandum est, quòd hæretici sunt in duplici genere: 87

Quidam [a] namque manifeste tales sunt, & manifeste in erroribus suis siue coram prælatis siue Inquisitoribus persistunt, eos palam & publice defendendo: sicut fuerunt Ariani, Sabelliani, Manichæi, & quamplures alij, qui de hęresibus suis publice disputabant, & rationibus & auctoritatibus ad falsum eorum intellectum tractis, & extortis expositionibus notorie defendebant: Et tales per viros litteratos faciliter de crimine hæresis conuincuntur, quia eo quòd errores suos coram prælatis & inquisitoribus pertinaciter defendunt, hæretici conuincuntur, iuxta c. Super quibusdam. de verbo. signif. & tales examinare non est difficile; sed à suo errore reuocandi sunt: quod faciendum est per viros litteratos eorum rationes soluendo, & auctoritates, quas pro se falso allegant declarando, & alias contra eos inducendo.

(Margin: Hæretici manifesti, & notorij. — Hæretici manifesti per viros litteratos conuincendi.)

Quidam autem alij hæretici sunt, qui errores suos pandere nolunt, sed potius abscondunt, & palliant cautelosis responsionibus & cauillosis, prout possunt, vt sunt Valdenses, & nonnulli Begardi, & quidam alij. Et tales est valde difficile examinare, & eorum errores detegere: propter quod in examinatione talium oportet multum prudenter ac sagaciter agere, & ad eorum cautelosas responsiones & cauilosas attendere, & istorum versutias vulpinas & extortas locutiones considerare: quia totum eorum studium est, vt euadant, & non deprehendantur, nec conuincantur.

(Margin: Hæretici occulti.)

IN TIT. OBSERVANDA AB INquisitoribus in examinatione hæreticorum.

COMMENT. XXI.

Tota hæc disputatio, quam nunc orditur Eymericus, prudentiæ est potius quàm artis. est vtilis, est necessaria, & valde negotio de quo agitur accommodata; mirabilis vero in primis auctoris industria, quòd tam diligenter cuncta præscribat, quæ ad praxim pertinent. Vniuersa vero hæc præcepta duo potissimum requirunt, vt commode ab Inquisitore exerceantur. Primum est prudentia, quæ in iudice violatæ religionis debet esse maxima, vt alibi admonuimus: Alterum est peritia, & notitia non mediocris dogmatum, sectarum, errorũ, vitæ, & morum ipsorum hæreticorum, tam veterum quàm recentiorum: sine his enim ferme impossibile est Inquisitorẽ recte suo munere fungi posse; nam cum Inquisitor sit fidei custos & defensor. cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. & docet optime Albertinus in repetitione rub. de hæret. lib. 6. q. 5. num. 3. *Num. 85.*

(Margin: Quæ requirantur in Inquisitore ad examinãdos hæreticos.)

nu. 5. non potest commode eam defendere, nisi contraria noscat, quibus ipsa fides, fideique dogmata violentur, vt tradit etiam Eymericus paulopost, cum agit de signis, quibus variarum sectarum haeretici cognoscuntur.

Num. 86. a ¶ Sic nec ad omnes haereticos, &c. idem modus interrogandi, &c. est seruandus. sed secundum varietatem sectarum varius modus est tenendus.] *Ex tota hac disputationis serie, haec regula colligitur: Inquisitores multis prudentibusque interrogationibus vti debent, iuxta varietatem sectarum, dogmatum, ac etiam qualitatem personarum, quas interrogant, ita vt omnibus modis veritatem detegere & inuenire studeant: huc referri possunt quamuis in alio foro dicta, quae scribit beatus Augustinus in libro de vera & falsa poenitentia, cap. 20. & refertur in cap. 1. §. iudiciaria. de poenit. dist. 6. in haec verba:* Diligens igitur Inquisitor, & subtilis inuestigator sapienter & quasi astute interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. cognito itaque crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locum, & tempus, &cetera. *hactenus Augustinus. Eodem spectat illud non minus eleganter, quàm prudenter dictum:*

Diligētia Inquisitorū in interrogādis reis.

Sed quoniā variant animi, variabimus artes,
Mille mali species, mille salutis erunt.

b ¶ Vtpote si videntur esse de secta Pseudoapostolorum, &c.] *Tametsi praecepta sequentia, quae ab Eymerico praescribuntur ad detegendos haereticorum errores, maiori ex parte in desuetudinem abierint; erant enim accommodata ad examinandos haereticos superiorum saeculorum: nihilominus tamen ad alios haereticos examinandos, & conuincendos facile à prudentibus Inquisitoribus possunt reuocari, vt nostro saeculo ad Lutheranos, Caluinistas, & ceteros cuiuslibet sectae: quorum errores, ritus, & loquendi modos, ac phrasim genuinā debent diligenter fidei iudices intelligere: & sicut circa Eymerici tempora errores de Christi et Apostolorum paupertate, ac visione Beatorum, & alij plures frequenter circumferebantur; ita nunc sepultis & extinctis illis, Romani Pontificis diuina potestas, Sanctorum merita, indulgentiarum thesauri, sacramentorum virtus, bonorum operum merita, sacrarum religionum instituta, & alia eius generis sexcenta passim negantur, quibus detegendis, & inuestigandis, haec eadem, paucis commutatis, praecepta deseruient.*

Quomodo Eymerici praecepta ad vsū sint reuocanda.

Num. 87. c ¶ Quidam nāque manifeste tales sunt, &c.] *In codice illo membraneo Bibliothecae Vaticanae, in quo extat fragmentum summae fratris Iuoneti, legitur etiam hoc documentum de conuincendis facilius tam haereticis litteratis & manifestis, quàm occultis & palliatis: additque ibidem Iuonetus in titulo: De modo examinandi haereticos, vnde totus hic locus mihi videtur desumptus, vidisse se vilem quandam feminam fornicariam insignibus viris litteratis multis diebus illusisse per palliatas, fictas, & cauillosas responsiones, quae cum iam iam foret liberanda, inuenta fuit recondidisse in arcula ossa*

Ex haereticis qui facilius, & qui difficilius cōuincantur.

A *cuiusdam haeretici nuper combusti; quae illa velut Martyrum reliquias venerabatur. ergo diligenter sunt haec animaduertenda, ne nocentes iniuste liberati diutius in erroribus perseuerent, & facultatē habeant alios corrumpendi.*

De modis decem haereticorum, quibus errores suos obtegere student.

B MODI autem haereticorum euadendi & sophisticandi verba, sunt decem. 88

Primus a est per verborum aequiuocationē: vt si interrogentur de corpore Christi vero, respondent de corpore Christi mystico. Vnde si dicatur eis: credis tu quòd hoc sit corpus Christi? respondet, credo, quòd hoc est corpus Christi, intelligendo de lapide, quem videbit ibi, vel de suo corpore proprio, quod est corpus Christi, intelligendo quòd omnia corpora mundi, sunt Christi, quia Dei, qui est Christus. Vel si interrogatur: credis tu baptismum esse sacra-C mentum necessarium ad salutem? respondet, credo: intelligendo quòd ipse habet credentiā, sed non intelligit quòd talem, sed suam: & non de isto, de quo interrogatur, sed de alijs. Vel si interrogatur: credis tu, quòd Christus fuerit natus de virgine? respondet, firmiter: intelligendo, quòd firmitatem habet in sua mala perfidia. Vel si interrogetur: credis in vnicam sanctam Ecclesiam catholicam? respondet, credo in vnam sanctam ecclesiam, intelligendo de sua & suorum complicium congregatione, quam vocat ecclesiam, & non de Ecclesia no-D stra; semper conuertendo intentionem suam ad illam partem aequiuocationis, quam gerit in mente: & sic de alijs aequiuocationibus.

Modus prim^o per aequiuocationem.

Secundus modus euadendi & sophisticandi est per conditionis adiectionem: vt si interrogetur: credis tu matrimonium esse secundum sacramentum? respondet, si Deo placet, ego bene credo: intelligendo quòd Deo non placet, quòd ipse hoc credat. Vel si interrogetur: credis tu carnis resurrectionem? respondet, ita ego, si Deus vult: intelligendo, quòd hoc Deus E non vult, quòd ipse hoc credat: & sic de alijs conditionum adiectionibus. 89

Secūdus modus per conditionis adiectionem.

Tertius modus euadendi & sophisticandi est per quaestionis seu interrogationis retorsionē: vt si interrogetur: credis tu in Spiritum sanctum à Patre & Filio procedentem? respondet, & quomodo vos creditis? cum dicitur sibi: nos credimus, quòd Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio: respondet, ego ita credo: intelligendo, ego ita credo, quòd vos creditis: sed ego non sic. Vel si interrogatur: credis tu quòd vsura sit peccatum? respondet, & quid dicitis vos credendum super hoc? & cum dicitur sibi: nos dicimus, quòd quilibet catholicus debet cre- 90

Tertius modus per retorsionē interrogationis.

dere

dere vsuram esse peccatum: respondet, & ego sic credo: intelligendo, sic ego credo quòd vos dicitis †: & sic de alijs quæstionum retorsionibus.

† al. creditis

91 Quartus modus euadendi & sophisticandi est per verborum fictam admirationem: vt si interrogetur: credis tu Deum omnium esse creatorem? respondet cum admiratione, quasi turbatus; quid ergo aliud crederem, nonne ita debeo credere? intelligendo, quòd non debet ita credere. Vel si interrogetur: credis tu Dei filium esse incarnatum in vtero virginali? respondet cum admiratione, o Deus meus, quare interrogatis me de istis; creditis quòd sum Iudæus? Christianus sum. Scitote, quòd credo omnia, quæ bonus Christianus debet credere: intelligendo, quòd bonus Christianus non debet ita credere: & sic de alijs verborum admirationibus.

Quartus modus per fictã admirationem.

92 Quintus modus euadendi & sophisticadi est per verborum tergiuersationem: vt si interrogetur: credis tu quòd iurare de veritate dicenda in iudicio sit peccatum? respondet tergiuersando; credo quòd, qui dicit verum, non peccat: non respondet de iuramento, de quo quæritur, sed de dicendo verum, de quo non quæritur. Vel si interrogetur: credis tu, quòd omne iuramentum sit peccatum? respondet, magnum peccatum est iurare in vanum. Vel si interrogetur: credis tu quòd Christus post mortem descendit ad inferos? respondet, magna fuit iniquitas Iudæorum quam habuerunt ad Christum: & sic de alijs verborum tergiuersationibus.

Quintus modus per tergiuersationẽ

93 Sextus modus euadendi & sophisticandi est per verborum manifestam translationem: vt si interrogetur: credis tu quòd Christus post mortem descendit ad inferos? respondet, o domine Inquisitor, quantum debet quilibet cogitare in corde suo Christi mortem diram, & ego miser non facio: sum enim pauper propter Christum, & habeo quærere mihi victum: & sic transferunt se ad loquendum de paupertate sua, vel Christi. Vel si interrogetur: credis tu quòd Christus quando fuit in cruce lanceatus, quòd adhuc esset viuus? respondet; magna quæstio audiui quòd fuit de hoc, sicut & de visione animarum Beatorum est hodie: vos, domini, ponitis mundũ in istis quæstionibus. pro Deo, dicatis quid tenendum est de ista quæstione de animabus Beatorum, quia nollem in fide errare: & sic transfert locutionem ad quæstionem illam. Vel si interrogatur: credis tu quòd Christus nihil habuit in proprio vel communi? respondet conuertendo se ad circunstantes, ponendo eos in verbis, vt sic euadat protunc responsionem: & sic de alijs uerborum translationibus.

Sextus modus per digressionem à proposito.

94 Septimus modus hæreticorum euadendi & sophisticandi est per sui iustificationem: vt si interrogetur: credis tu quòd Christus descen- A dit ad cælos; uel aliàs interrogetur de fide; respondet, iustificando se, o domine, ego sum homo simplex & illitteratus, qui in simplicitate mea seruio Deo, & nescio istas quæstiones, nec istas subtilitates; de facili caperetis me, & induceretis me in errorem, pro Deo, non interrogetis me de istis. Vel si aliàs interrogetur de fide; respondet: domine, ego sum homo, qui libenter cogito de Deo, & cogitarem libentius de suis mirabilibus operibus, & fidei articulis, & de trinitate, & de alijs: sed postmodum occurrunt mihi quædam dubitationes de fide, quæ B ponunt me in periculo, propter quod nolo nimis cogitare de talibus subtilitatibus, nec vellẽ etiam audire: quare, pro Deo, non ponatis me in istis, quia poneretis me in periculo & errore, quod uitare cupio toto corde: & sic de alijs eorum iustificationibus.

Septim⁹ modus per sui ipsius iustificationem.

Octauus modus hæreticorum euadendi & sophisticandi est per sui corporis fictam debilitationem: ut si interrogetur de fide, & multiplicatis interrogatorijs, uideat quòd non potest euadere quin deprehendatur in sua hæresi & C errore, dicit: ego sum ualde debilis capite, & non possum amplius sustinere, placeat uobis, pro Deo, quòd dimittatis me modo: uel dicet: dolor nimius inuadit me, parcatis, pro Deo, uado ad lectum, & surgens ponit se in lecto: & sic pro tunc euadit, & interim cogitat quomodo respondebit: & quomodo cautelose se habebit: & sic de alijs corporis fictis subitis passionibus. Hunc modum frequenter tenent, quando uident se debere quæstionari, dicentes se infirmos, & quòd morientur si quæstionentur, & mulieres dicunt se frequenter pati mu- D liebrem passionem, vt sic ad tempus euadant quæstiones. 95

95 Octauus modus per simulationẽ corporei lãguoris.

Cautelæ eorũ qui sunt quæstionandi.

Nonus modus hæreticorum euadendi & sophisticandi est per fatuitatis seu imprudentiæ simulationem. vt si interrogentur de fide, dubitantes ne per industriam Inquisitoris in suis erroribus deprehendantur, fingunt se [b] fatuos & mente alienatos, sicut fecit Dauid coram Achis, ne deprehenderetur: & respondentes rident, & interserunt multa verba impertinentia, derisoria & fatua; & sic suas cooperiunt hære- E ses & errores, vt sic quasi iocose videantur dicere quidquid dicunt. hunc [c] modum etiam frequenter tenent, quando vident se quæstionandos, vel curiæ sæculari tradendos, vt per tales falsitates, quæstiones euadant, seu mortem: & tales pluries sum expertus, & interdum fingũt se continue amentes, interdum [d] habere lucida interualla; & sic de alijs simulationibus. 96

96 Nonus modus per simulationem amentiæ.

1. Reg. 21.

Decimus [e] modus hæreticorum euadendi & sophisticandi est per palliatæ sanctitatis conuersationem. Sunt enim hæretici à communi conuersatione fidelium vita & moribus, habitibus & locutionibus dissidentes: nam incedunt vt communius pedibus discalciatis, vel cum soleis: induuntur exterius deiectis habitibus colore, 97

97 Decim⁹ modus per sanctitatis speciem.

lore, & figura; aliqui de albo, aliqui bruno, aliqui mantello, aliqui longo & lato tunicello: cinguntur non corrigia, sed corda: aliqui vtuntur capucio demisso: aliqui deferunt crines longos, secundum eorum sectarum varietatem: aliqui incedunt vultu demisso ad terram: aliqui eleuato ad cælum: habent verba humilitatis, & exteriorem apparentiam sanctitatis, sicut sepulchra exterius dealbata & deaurata, quæ interius sunt plena cadaueribus mortuorum: Nam interius, vt in pluribus pleni sunt superbia, luxuria, gula, accidia, & vanagloria: vt sciunt, qui eos nouerunt; propter quam speciem sanctitatis plurimos inficiunt, gentes decipiunt, & Inquisitoris iudicium euadunt.

Isti sunt decem modi hæreticorum euadendi & sophisticandi ac se palliandi, ne in suis erroribus detegantur. Multos autem & alios modos varios decipiendi, & se palliandi habent, quos probat magis vsus, quàm ars, prout in eorum inquisitionibus inuenitur.

IN TIT. DE MODIS DECEM hæreticorum, quibus errores suos obtegere student.

COMMENT. XXII.

Num. 88. *Totus hic locus de modis, quibus hæretici errores suos olim occultare conabantur, reperitur in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ fol. 88. col. 3. tametsi auctor hic illustriorem multis mutatis verbis effecerit: & pauca fere sunt in tota hac praxi, quæ in diuersis locis eius codicis non reperiantur: vnde suspicor (vt alibi dixi) Eymericum eum ipsum librum aut alium ei similem Auinione habuisse. & quamuis nonnulli ex his ab hæreticis nostri sæculi non vsurpentur, cognoscendi tamen sunt, vt ex horum notitia per similitudinem ad vsitatos nunc & alios hæreticorum proprios detegendos facilius perueniatur.*

Non bene præsumuntur de fide sentire qui de ea interrogati respondent fraudulenter.

Id tamen non est omittendum, quod in præcitato codice initio horum modorum scriptum extat, hoc loco ab Eymerino non tactum: præsumendum videlicet esse, eos non bene sentire de fide, qui de ea interrogati fraudulenter respondent: nam qui bene credunt, intrepide fidem fatentur. eius codicis verba ita habent: Nota quòd fidelis requisitus de sua fide statim respondet simpliciter, siue bene siue male, paratus corrigi: hæreticus vero quia non potest se defendere per potentiam, nec per rationes, nec per auctoritates, statim currit ad sophismata sua, & duplicitates, & fugas verborum ne capiatur: vnde hoc est vnum, per quod aliquis sic respondens potest cognosci maxime hæreticus esse.

Num. 88. [a] ¶ Primus est per verborum æquiuocationem, &c.] *Hic locus admonet non fore inutile quandoque ea legere de locis sophisticorum argumentorum, quæ scripsit Aristoteles præsertim li. 1. elenchorum cap. 3. nam ea proculdubio ad superandas hæreticorum fraudes claram lucem dabunt:* A *quæ si vacet legere, non pænitebit collocatæ in eis operæ.*

Fallacia æquiuocationis qualis, & quomodo dissoluatur.

Et huius primi loci, quem Eymericus hic vocat per æquiuocationem, (*cum verius esset dicendus* per amphibologiam, *cum in tota oratione consistat) meminit Accursius in l. quotiens. 80. de verb. obligat. Eam Græci homonymiam appellant, quæ tunc contingit, cum in oratione id sumitur, quod idē manens sub eodem tenore verborum plura significat: vt in exemplo auctoris:* hoc est corpus Christi: *nam duo significat, aut esse corpus Christi essentialiter, aut ad Christum pertinere ratione dominij.* B

Hæc vero æquiuocationis seu amphiboliæ fallacia dissoluitur distinguendo ambiguam vocem seu orationem. ita enim exitus aut decipiendi via præcludetur hæretico, vt tali deceptione tueri se non possit. exempla in promptu sunt, quæ breuitatis gratia omitto, & quod proxime retulimus de corpore Christi aperte hoc indicat.

Cauillosę hæreticorū respōsiones qualiter euitandę.

Iam quantum ad hæreticorum fraudes & cauillosas responsiones vitandas dum examinantur, attinet, hæc in vniuersum regula obseruanda est:

C *Inquisitores quantum fieri potest aperte eos interrogent, in singulis interrogationibus singulas res non simul plures proponentes, ad quas attente compellant reos respondere, nusquam patientes vt extra propositum euagentur, vt docet etiam Eymericus paulo post num. 99. in prima cautela.*

Quòd si quandoque contingat reum apertis interrogationibus obscuras, aut dubias & ancipites responsiones reddere, iubeatur eas, priusquam ad vlteriora progrediatur, declarare, ne postea excogitet super obscuris & dubijs propositionibus nouas fraudes.

D *Postremo dum reus interrogatur, etiamsi is disputare velit, quod sæpissime cum callidis & astutis contingit, Inquisitor nullam cum eo ineat contentionem: sed semper ad institutum eundem reuerti compellat, ne tortuosus anguis possit illæsus euadere: nam si hæc obseruentur, raro proderunt sua fraudes iniquis.*

[b] ¶ Fingunt se fatuos, & mente alienatos.] Num. 96.

Quibus modis cognoscendum an hæreticorū dementia sit ficta vel vera.

Qua autem ratione sit intelligendum, an hæc dementia sit ficta vel vera, non facile potest intelligi, præsertim cum sint quidam adeo astuti, vt dementiam fingant, quæ veræ sit omnino similis. ceterum E *duobus modis poterit detegi. Primum ex obseruatione actuum exteriorum: raro enim contingit mente sanos, omnia mentecaptorum more facere; & propterea custodes diligenter aduertent vniuersas horum actiones, & verba. Rursus hoc etiam detegi poterit metu tormentorum, aut alterius periculi grauioris, quod minabitur eis Inquisitor vbi opus fuerit: quod si nec sic resipiscant, alia remedia opportuna erunt excogitanda, iuxta delati qualitatem.*

[c] ¶ Hunc modum etiam frequenter tenent, quando vident se quæstionandos, vel curiæ sæculari tradendos; vt per tales falsitates quæstiones euadant, seu mortem.] *Si probabiliter* Num. 96.

creda-

credatur ex actibus exterioribus, & verbis fictam esse dementiam & insaniã, non propterea desistendum est a quæstione seu tortura, immo sæpe contingit huic fictæ insaniæ remedium afferre torturam: nam dolor non facile patitur iocum & fictionem. atque in hoc casu nullum videtur periculum ad explorandum animi morbum, an sit verus vel fictus, ad torturam insanos tradere, si aliàs indicia adsint sufficientia, cum nullum hic mortis periculum timeatur.

Ob fictã insaniam non est differenda tortura.

In altero vero casu maior est difficultas, cum ad supplicium reus deferatur: dubium enim est, an si quando reus ducitur ad supplicium, insaniam fingat; aut more stultorum blasphemias interdũ proferat, nec velit conuerti, debeat differri supplicium. & primo obtutu videbitur alicui dicendum, nullo modo tales in hoc ementito furore, aut impænitentia perseuerantes vltimo supplicio afficiendos: quoniam ex duobus malis minus permittendum est. l. si procurator. ff. de exceptio. doli. l. quoties nihil sine captione. ff. de reg. iuris. at minus malum videtur eum impunitum relinquere, quàm puniendo animam perdere. differendum est igitur, aut etiam amouendum penitus omne supplicium.

An debeat differri supplicium ob fictam reorũ insaniam.

Sed in hoc casu res ita videtur gerenda: quotiens traditus curiæ, sæculari aut quilibet, qui ad suppliciũ ducitur, aut vt mortẽ effugiat, aut qualibet alia causa non vult pænitere, sed fingit se dementem & amplius blasphemat, aut inepta loquitur; vt stultus & insanus videatur, cum tamen non sit: tunc differendum est aliquantulum supplicium, & adhibendi viri pij & Theologi, qui omni studio & diligentia conentur reum ad pænitentiam reducere: quòd si denique noluerit conuerti, impænitens tandem morte pœnas luat. ita videtur non obscure innuere textus in c. placuit. 23. q. 5. vbi dicit concilium Bracbarense 1. cap. 34. ex mente Gratiani, & doctorum ibidem sepulturam denegari illis criminosis, qui impænitentes moriuntur, ita: Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur. *hæc ibi. additque statim Gratianus hæc verba,* impænitentes subaudiatur. *Indicat ergo quòd etiamsi non pæniteant, mori debeant. idem colligi potest ex cap. quæsitum 13. q. 2. & docet nominatim Cassaneus in consuetud. ducatus Burgundiæ, rubr. 1.* des iustices *§. 5. super verbo,* S'il n'a gracè. *vers. ad vnum tamen. num. 125. & seq. quod ipsum affirmat insignis theologus Dominicus Sotus lib. 5. de iusti. & iure. q. 1. ar. 2. ad secundum argumentum. cuius ratio potißima est: quoniam si his fictis insanis parceretur, ad euitandam mortem facile esset cuique hac vti fraude, & se impænitentem fingere.*

Neque obstat ratio initio allata, quoniam punitio non refertur primo & per se in correctionem & bonum eius qui punitur, sed in bonum publicum vt alij terreantur, & à malis committendis auocentur. bonum autem publicum etiam ordine charitatis priuatorum commodis præferendum est: nam hac etiam via consulitur vitæ spirituali totius populi. cum quis ergo simulat furorem, plectendus

Punitio delinquẽtium in quem finem dirigatur.

A *est, quod etiam lege ciuili cautum est in l. congruit. §. vlt. ff. de offic. præsid. ibi:* Vt si simulasset, plecteretur; si fureret, in carcere contineretur. *Nec ab his dissentit Panormitanus in cap. excommunicamus 1. de hæret. num. 10. vbi quærit, an expectanda sit hæreticorum conuersio priusquam tradantur curiæ sæculari. & quamuis multo tempore expectanda sit, at si impænitentes perseuerant, tradendi quidem sunt, vt alibi plenius diximus.*

Sed quid si re vera hæreticus in furorem incidat; quid est tunc agendum, aut quomodo eius causa tractanda? Respondeo, custodiendum esse omnino

Si hæreticus vere incidat in insaniam quid agendum.

B *donec ad sanam mentẽ reuertatur: nec potest damnari priusquam in furore moriatur, quia fortaßis resipiscet, & reconciliabitur Ecclesiæ. nec ob id dicetur recedere impunitus, cum satis ipso furore puniatur. l. diuus Marcus. §. 1. & l. congruit. §. vlt. ff. de offic. præsid. tradit late Tiraquellus tractat. de pœnis temperan. aut remittend. causa 3.*

Bonorum tamen causa furore non obstante tractari poterit aut curatore bonis dato, aut vocatis hæredibus; quoniam furor post delictum adueniens, quamuis excuset à pœna corporali, non tamen liberat à bonorum adnotatione. ita Baldus,

C *Alexander. & alij in l. furiosum. in fine. C. qui testa. facere poss. quos sequitur Tiraquellus d. tract. de pœnis temp. aut remitten. causa. 3. num. 1. quod & verum est.*

[d] ¶ Interdum habere lucida interualla.] *Quæ proxime diximus de his qui fingunt cõtinuam insaniam, eadem accipienda sunt, & multo magis, de illis qui lucidis interuallis se frui quandoque simulant.* Num. 96.

Sed quid si is qui re vera incidit in furorem lucidis internallis gaudeat, erit ne tunc plectendus? hæc quæstio nondum videtur à iure definita, tutius

D *erit Principem consulere: nam & in dicta l. diuus Marcus. §. si verò. ff. de offic. præsid. ita scriptum est.* Si vero (vt plerumque adsolet) interuallis quibusdam sensu saniore est; num forte eo momento scelus admiserit: nec morbo eius danda sit venia, diligenter explorabis: & si quid tale compereris, consules nos, vt æstimemus, an immanitatem facinoris, si cum posset videri sentire, commiserit, supplicio afficiendus sit. *hactenus ibi. Quæ verba licet hunc sensum habeãt; videndum esse, an scelus sit admissum tempore lucidi interualli, huc etiam trahi possunt, num scelestus quo tempore gaudet lucidis interuallis coer-*

An qui lucidis interuallis iudicij fruitur sit plectendus.

E *ceri debeat; & tutius mihi videtur Superiores consulere, quàm aliquid temere committere.*

[e] ¶ Decimus modus hæreticorum euadendi, &c. est per palliatæ sanctitatis conuersationem.] *Ex hoc decimo modo decipiendi, quo sæpe multi hæretici vti solent, duo poßimum documenta colliguntur, quorum primum est: plurimũ valere ad fallendos incautos fictam & simulatam hæreticorum sanctitatem, per quam non modo idiotis & simplicibus hominibus, sed etiam litteratis, ac fidei iudicibus imponere nitũtur. Alterum est: Eam sanctitatem, verane sit an ficta, ex vita & moribus*

Heretici per fictã sanctitatem multos decipiũt.

eorum

eorum facile posse detegi, cum vitijs his laborent, videlicet superbia, luxuria, gula, inani gloria, inuidia, & alijs huiusmodi, quæ hæreticorum vitam solent comitari.

Quod ad primum documentum attinet, late docuimus libro 2. de causis vnde hæreses oriuntur, & remedijs, quibus extirpantur, vbi multis exemplis & probatorum virorum testimonijs ostendimus, multos per hæreticos fuisse deceptos per fictæ sanctitatis, & simulatæ probitatis speciem, quod de Priscilliano docet Sulpicius Seuerus lib. 2. sacræ historiæ, & de Nectario Cassiodorus in historia Ecclesiast. Tripatita lib. 12. cap. 4. & de Hierace Epiphanius hæresi 67. & de Dulcino et Pseudapostolis, & Valdensibus, seu Pauperibus de Lugduno diximus copiose supra in 2. parte, ac denique de vniuersis hæreticis sanctitatem simulantibus eleganter ostendit Thomas Valdēsis in prologo doctrinalis fidei, doctrina 8.

Qualiter detegatur ficta hæreticorū sanctitas. *Ex secundo autem documento hoc diligenter obseruabunt fidei iudices, vt vitam & mores eius, qui sanctitatem fingit, accurate explorent: nam si ea ficta sit; vt in omnibus hæreticis esse solet, protinus vel ex verbis, vel ex scriptis eius, vel ex illis cū quibus versatus est is hæreticus, qui se sanctum & probum, aut humilem simulat, deprehendent in eo aut omnia, aut aliquod ex vitijs, quæ paulo antea cum Eymerico hic commemorauimus. atque hic est singularis & certissimus modus detegendi fictā aut veram alicuius sanctitatem.*

Cautela Inquisitorum contra hæreticorum cauillationes & fraudes.

98. TERTIVM in examinatione hæreticorū aduertendum est: quomodo & qualiter Inquisitor responsionibus cautelosis & cauillosis hæreticorum obuiabit. Vbi est considerandum, quòd quando Inquisitor videt hæreticum cauillosum, versutum & astutum, vt nolit detegere errorem suum, sed circunducat negotium per cauillosas responsiones & tergiuersationes: tūc ipse Inquisitor vt clauus † clauo retundatur, debet etiam vti cautelis, vt in errore hæreticum comprehendat, & deprehensum ad lumen veritatis fidei conuertat; vt post dicere valeat eis cum Apostolo: Cum essem astutus, dolo uos cepi.

† Adagium est, de quo Plaça lib. de lictorū cap. 37. num. 5.

2. Cor. 12.

Cautelæ autem Inquisitoris esse possunt istæ, quibus uti poterit modo vna, modo alia secundum quòd hæreticorum cauillationes, & uersutiæ hoc requirunt & requirent: & sunt etiam decem.

99. PRIMA cautela Inquisitoris est: vt si videat hæreticum vti duplicitatibus verborum in suis responsionibus? vt pote æquiuocationibus, conditionis adiectionibus, quæstionum retorsionibus, quæstionum admirationibus, ter-A giuersationibus, verborum translationibus, & sic de alijs eorum cauillationibus, quæ dictæ sunt supra: quod non permittat in huiusmodi persistere, sed conetur per sua interrogatoria ad propositum, de quo intēdit ipse Inquisitor, reducere: vt si [a] interrogetur, an credat in vnicam sanctam Ecclesiam catholicam; intelligendo de ecclesia eorum, quæ est ecclesia malignantium: interrogetur [b] ille de qua Ecclesia dicit, & quis præest? & si dicat, quòd Papa: interrogetur vbi moratur pro nunc ille Papa, & similia, prout materia requiret: & sic de alijs B ad propositum, de quo quæritur, eum reducendo.

SECVNDA cautela Inquisitoris est: vt si præsentiat hæreticum nouiter captū nolle detegere errorē suū: quod potest præsentire antequā intret ad eum per custodem, qui loquatur ex se illi capto, vel aliàs per dicta testiū, vel mittēdo sibi aliquem, qui ex se loquatur sibi, informādo eū, quòd dicat [a] Inquisitori veritatem, quia homo est misericors, & similia bona verba: tūc quādo de nouo incipit talem examinare, quem sic præsentit velle celare errorem suum, loque- C tur sibi blande & mansuete, dando † sibi [a] innuere, quòd iam scit eius factum, dicendo sibi hæc verba vel similia in effectu: videas, ego compatior tibi, quia sic es delusus tua simplicitate, & perdis animam quadam bestialitate: & licet habeas aliquam culpam, maiorem habet, qui te de talibus instruxit; non facias peccatum alterius, tuum; nec facias te magistrum, vbi fuisti discipulus: dicas mihi veritatem, quia vt videbis † totum negotium ego scio, sed vt gentes habeant te excusatum, & non perdas tuam bonam famam, & vt possim te citius D vel statim liberare, & gratiam facere, vt vadas vias tuas ad domum; quis est ille, qui docuit te (qui nihil mali sciebas) hos errores, & vbi docuit te? & similia verba bona, semper sine turbatione, & supponendo factum esse verum, sed quærendo de circunstantijs. 100.

† hoc est, indicando ei

† Al. totum.

TERTIA cautela Inquisitoris est: vt si videat Inquisitor hæreticum siue delatū nolle detegere errorem suum, & stare in negatiua; & scit ipsum per testes conuictum, quòd Inquisitor legat, vel legi faciat sibi dicta testium suppressis nominibus, taliter, quòd cognoscat se conui- E ctum per testes, & non intelligat qui sunt deponentes, vbi periculum deponentibus possit imminere: aliàs [c] explicare potest, & facie ad faciem affrontare, vt sic rubore & verecundia veritatem fateatur; & præsertim si ante induxerit ipsum hæreticum seu delatum ad fatendum in casu, quo coram eo veniant deponentes. 101.

Quarta cautela Inquisitoris est: vt si videat Inquisitor hæreticum vel delatum nolle detegere veritatem, & scit eum per testes non esse conuictum, & secundum indicia uidetur eidem esse verum, quod deponitur contra eum: quòd quando negat hoc vel illud, quòd In- 102.

quisitor accipiat processum, & reuoluat eum, & post dicat ei: clarum est, quòd non dicis verum, & quòd ita fuit sicut dico ego; dicas ergo veritatem negotij clare: sic vt ille credat se conuictum esse, & sic apparere in processu. Vel teneat in manu vnam cedulam seu scripturam, & quando delatus seu hæreticus interrogatus negabit hoc, vel illud; inquisitor quasi admirans dicat ei; & quomodo tu potes negare, nonne clarum est mihi? & tunc legat in cedula sua, & peruertat eam, & legat: Et post dicat: ego dicebã verum: dicas postquam vides me scire. Caueat tamen Inquisitor, quòd non tantum descendat ad speciem dicendo se scire negotium, quòd hæreticus cognoscat, quod ipse ignorat: sed stet in genere dicendo: bene scitur vbi fuisti, & cum quo, & quo tempore, & quid dixisti; & tangat sibi aliquod certum, quod scit ita esse, de alijs autem in genere loquatur.

103. Quinta cautela Inquisitoris est: vt si videat sic hæreticum in negatiua perseuerantem, fingat se longius debere ire, & dicat sibi: videas, ego compatiebar tibi, & volebam quòd mihi diceres veritatem, vt expedirem te, & factum tuum, & non remaneres sic captus, quia delicatus es, & posses leuiter incurrere ægritudinem, quia habeo recedere à te, & ire vbi sum valde necessarius, & nescio quando reuertar: Nunc autem postquam non vis fateri veritatem, cum displicentia ego habeo te in carcere dimittere compeditum vsque ad regressum meum, & displicet mihi, quia nescio quando regrediar: & tunc ille incipiet rogare, ne sic in carcere dimittatur, & paulatim fortassis aperiet veritatem.

104. Sexta cautela Inquisitoris est: vt si videat hæreticum sic in negatiua taliter perseuerantem, & non esse plene conuictum, & credat probabiliter illum errorem suum negare: tunc multiplicet interrogatoria sic, quòd per multiplicationẽ articulorum veritas habeatur: quia modo aperiet vnum, modo aliud: vel varius comprehendetur. Quòd si sic veritas habeatur, habetur intentum; si autem non habeatur inde veritas, sed varietas: tunc quando in diuersis varius inuenitur, exponatur sibi, quomodo nunc dixit vnum, modo aliud; & quòd omnino dicat veritatem, exponendo sibi quomodo fortassis oportebit, quòd cogatur, & quæstionetur. † Quòd si dicat, habetur intentum: si non, [f] erit locus quæstionum, cum alijs indicijs, & de bono consilio peritorum poterit exponi quęstionibus & tormentis ad veritatem illis mediantibus extorquendam. Hæc autem multiplicatio articulorum non fiet, nisi vbi constet de pertinacia magna delati; aliàs non, cum per talem interrogationum multiplicationem, præsertim circa eosdem articulos & diuersis temporibus, quilibet leuiter posset induci ad variandum.

†Eymericus infra q. 61. regula. 1. vbi dixi.

105. Septima cautela Inquisitoris est: vt si videat hæreticum nullatenus velle prodere veritatem, nullo modo tradat eum cautionibus†, nec fideiussionibus, nec aliàs manuleute: † nam de cætero à talibus manuleutæ datis veritas non habetur: immo tunc peiores efficiuntur & malignantur, & procurant multa, propter quæ Inquisitoris officium atque iudicium retardantur.

†Eymer. infra q. 90.
†Vox Catalana, qua significatur fideiussio.

Octaua cautela Inquisitoris est: vt si videat hæreticum in negatiua taliter perseuerantem, blandis sermonibus eum alloquatur, quo ad cibum, & potum tractet eum humaniter, & procuret quòd aliqui probi viri nullatenus de fide suspecti ad eundem intrent, & frequenter & de diuersis & impertinentibus eidem loquantur, & tandem persuadeant, vt confidat de illis, & cõsulant sibi quòd fateatur veritatem, promittendo, quòd Inquisitor faciet sibi gratiam, & ponent se quasi mediatores. Et Inquisitor [g] intrabit ad finem cum eis, & promittet sibi facere gratiam, & faciat: nam totũ est gratiosum, quod fit pro conuersione hæreticorum, & pęnitentiæ sũt gratię, & medelę. Et vbi delatus petat gratiã, & quòd deteget errorẽ suum, dicatur sibi quòd amplius fiet sibi quàm ipse petat, & quædam verba generalia, taliter, vt veritas habeatur, & hæreticus cõuertatur, & fiat [h] sibi gratia, quòd ad misericordiam admittatur. 106.

Nona cautela Inquisitoris est: vt si videat hęreticum nullatenus velle prodere veritatem, habeat Inquisitor vnum de complicibus suis, seu alium bene ad fidem conuersum, & de quo Inquisitor bene confidere possit, illi capto non ingratum, & permittat illum intrare, & faciat [i], quòd ille loquatur sibi, & si opus fuerit, fingat se de secta sua adhuc esse, sed metu abiurasse, vel veritatem Inquisitori prodidisse: & cum hæreticus captus confiderit in eo, intret quodam sero ad hæreticum illum captum protrahendo locutiones cum eodem, & tandem fingat nimis esse tarde pro recessu, & remaneat in carcere cum eodem, & de nocte pariter colloquantur, vt dicant sibi mutuo, quæ commiserunt, illo, qui superintrauit, inducente ad hoc captum: Et tunc sit ordinatum, quòd stent extra carcerem in loco congruo explorantes eos, auscultantes, & verba colligentes, & si opus fuerit notarius cum eisdem. 107.

Decima cautela Inquisitoris est: vt si videat Inquisitor talem sic captum incipere dicere veritatem, quòd nullo modo dimidiet recipere eius confessionem, sed continuet quantum poterit: nec curet si dimittit, seu prorogat prandium, vel cœnam, sed instet quousque ille dixerit veritatem, saltem quo ad principalia: Nã per dimidiationes, & interruptiones confessionum hæreticorum, vbi incipiunt detegere veritatem, frequentius est repertum, quòd redeunt ad vomitum, & non aperiunt veritatem, quam aperire incœperunt habito consilio deteriori. 108.

Istæ

Istæ sunt decem cautelæ Inquisitoris ad extorquendum veritatem ab hæreticis gratiose absque quæstionibus, & tormentis.

IN TIT. DE CAVTELIS INQVISitorum contra hæreticorum cauillationes, & fraudes.

COMMENT. XXIII.

Num. 98. *SEd vti cautelis prorsus videtur prohibitũ; quis enim dicat cauillationes, fallacias, & improbas, aut sophisticas interrogationes seu argumentationes licite vsurpari posse ad extorquendam veritatem, quas etiam veteres absque fidei luce vitandas docuerunt: Aristoteles libris duobus Elenchorum, Iurisconsultus in l. cum hi. §. si cum lis. ff. de transactio. vbi sapienter protulit Accursius non debere viam aperiri malitus. l. 1. §. sed & si quis. ff. de carbo. edicto. hinc Paulus Castrensis in l. si per errorem. ff. de iurisdict. om. iud. & in l. edita. C. de edendo. vere asseruit, quòd quamuis cautelæ honorem afferant iudicibus et aduocatis in hoc sæculo, in alio tamen ædificant ad gehennam, cum doceant damnare animam.*

Cautelarum quot genera, & quibus vti liceat. *Sed duo sunt cautelarum genera: Quædam deceptoriæ, & in malum finẽ directæ, & ad decipiendum aptæ, quæ nusquam vsurpari debent, & has iura detestantur. Aliæ sunt laudabiles & indiciariæ pro veritate inuestiganda, inquibus non inquitas, sed ratio, iudicium, & vtilitas versatur, ad bonum finem ordinatæ. cap. quanto. 63. dist. & c. illa præpositorum. 11. q. 3. vbi ita ait Gregorius:* Illa præpositorum sollicitudo vtilis, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vendicat. *hæc ibi. Has autem vsurpare ad fraudes detegendas, ad vitia præcauenda, & ad peccatores conuertendos valde est laudabile.*

His vsus videri potest Salomon ad inuestigandam veritatem de filiatione vera d diuersis matribus petiti infantis. c. afferte. de præsumptio. facit textus in cap. vtilem simulationem. 22. q. 2. & de his intelligendus est hoc loco Eymericus locutus; quod satis etiam indicant illa eius verba, videlicet. Et deprehensum ad lumen veritatis fidei conuertat. *Et in hoc sacro Inquisitionis officio cautelis his laudabilibus vti licere nominatim docet Ioãnes Roias in singularibus fidei, singul. 94. circa medium.*

Has autem cautelas nullis penitus mutatis recensuit auctor Repertorij Inquisitorum verbo, pro uiso solerter. §. sequuntur cautelæ. quarum multas approbat Ioan. Roias in singularibus fidei, sing. 94. nonnullæ etiam reperiuntur in vetusto illo codice Vaticano, ac præsertim in fragmento Summæ fratris Iuoneti, quod est in eo libro insertum parte 5. cap. 2. titulo De modo examinandi hæreticos.

Num. 99. Locus restitutus. a ¶ Vt si interrogetur an credat in vnicã sanctam Ecclesiam catholicam.] *Hic locus in omnibus exemplaribus, & in Repertorio etiam Inquisitorum verbo, Prouiso solerter. fol. 649. secundum impressionem Venet. an. 1575. imperfectus videtur & mutilus, et Fratri Paulo Constabili sacri Palatij Magistro videntur post hæc verba, hæc alia desiderari, vt sententia sit perfecta:* Et ipse respondeat se credere. *quod & verum puto.*

b ¶ Interrogetur ille de qua Ecclesia dicit, & qui præest?] *Ita Barcinonẽsis impressius, sed Bononiẽsis et Repertoriũ Inquisitorũ, fol. 649. ex impressione Venet. an. 1575. & codex Cardinalis de Gãbara melius habẽt ita:* Interrogetur, illi Ecclesiæ, de qua dicit, quis præest? & si dicat quòd Papa, interrogetur, vbi moratur pro nunc ille Papa. *hæc ibi: Quæ sententia planior est & facilior. in Sabellano hic locus penitus est deprauatus.*

c ¶ Quòd dicat Inquisitori veritatẽ, quia homo est mesericors.] *Hoc per se præstare tutius Inquisitores possunt, commemorando reis, quoniam soleat sacrũ Inquisitionis officium misericordiam exhibere illis qui sponte delicta sua, quamuis grauissima & maxima, confitentur. hoc autem ipsum præceptum præscripsit frater Iuonetus in illo Summæ fragmento sæpe citato, ex codice vetusto bibliotecæ Vaticanæ, vbi titulo De reducẽdis timore mortis vel carceris, ita scriptum est:* Loquãtur etiam ei blandiendo sic: Non formides secure confiteri si forte quia credebas illos bonos esse homines, quia ista & ista docebant, adhibuisti eis fidem, & libenter audiebas eos, & dedisti eis de substantia tua, vel aliquando recepisti eos in domum tuam, vel fecisti eis confessionem, cum esses simplex & diligens eos, quos putabas esse bonos homines, & malum nescires de ipsis: hoc enim posset contingere multo sapientioribus quàm tu es, & sic deciperentur. *hæc ibi. Neque hæc cautela est prorsus in hac causa contemnenda. multi enim hac benignitate emolliuntur, confitentur, & conuertuntur.* Nu. 100. Promissa misericordia, rei facilius cõuertũtur.

d ¶ Dando sibi innuere quòd iam scit eius factũ.] *Obserua hic non dicere Eymericũ, quòd Inquisitor cũ vtitur hac cautela, dicat reo, se iã scire eius factũ: quoniã si nesciret, et se scire diceret, peccaret; quod nullo modo fieri debet, etiãsi inde veritas detegenda speraretur: sed dicit, quòd det sibi innuere se scire factũ eius. caute enim potest Inquisitor ita loqui; vt reus quasi credat omnia iã scire Inquisitorẽ: & hoc licitũ est, & valde etiam accommodatum. sed ad hanc exercendam cautelam prudentia opus est, & tali moderatione, vt mendacium nullum vnquam dicatur: neque enim facienda sunt mala vt veniant bona. mentiri autem semper est illicitum.* Nu. 100.

e ¶ Aliàs explicare potest, & facie ad faciẽ affrontare.] *voce vulgari rẽ pulchre expressit: nam affrontare est præsentialiter testes & reum producere & conciliare, vt acrius visis testibus, & commemoratis singulis commissi delicti circunstantijs reus vrgeatur, per textum in l. si postulauerit. §. quæstioni. ff. ad l. Iuliam de adulter.* Quæstioni *inquit Iurisconsultus,* interesse iubentur reus, reaue, & patroni eorum, & qui crimen detulerit. *hæc ibi. quod ideo fieri præcipitur, quoniam ex præsentia accusatorum seu testiũ, reus vix potest euadere iudicium et veritatẽ diffiteri: nã* Nu. 101.

vbi delatores singulas delictorum circumstantias commemorauerint, titubat reus, nec potest commodas adducere responsiones.

An in crimine hęresis, testis & reus possint confrontari.

Sed hæc in alijs delictis fieri possunt, in hoc autem crimine maiorem hic articulus habet difficultatem, & Ioãnes Roias in singularibus fidei, singul. 94. & Repertorium Inquisitorum verbo, prouiso solerter. §. sequuntur cautelæ vers. tertia cautela. hanc Directorij doctrinã sequuntur, quæ iure communi roborata videtur. cap. vlt. §. cessante. de hæret. lib. 6. vbi disponitur, vt cessante periculo testium nomina reo publicẽtur, vt se plenius defendere posit. eadem ergo ratione poterunt simul conciliari, vbi necessitas id postulauerit.

Ceterum contraria sententia tutior est: nam si testium nomina publicari reo non debent, quod multis constitutionibus cautum esse docui plene infra super q. 75. sane multo minus confrontari testes & reus debent, cum inde grauissimum semper periculum timeatur: ex quo amplius sequeretur vix esse qui vellent hæreticos denuntiare, aut contra eos testificari. atque hæc sententia saluberrima quadam Madriliana instructione anno Domini MDLXI. cap. 72. in Hispania comprobata est, in hæc verba, quæ nos latina fecimus ita: Quãquam in alijs tribunalibus soleant iudices ad veritatẽ delictorum indagandam conciliare testes cum delinquentibus, in iudicio Inquisitionis nec debet, nec solitum est fieri; quia pręterquam quòd ex hoc violatur secretum, quod circa testes haberi præcipitur, experientia notum est, quòd si quandoque id factum est, non est secutus inde bonus effectus, immo ex eo incommoda orta sunt. *hactenus ibi.*

Non tamen ambigo posse aliquando contingere casum, in quo id fieri posit, vt dixi infra super 12. modo processum fidei terminandi. quod videto: sed exquisitissime considerationes præcedere debent, & causæ maximæ, & grauissimæ.

An Inquisitor possit cõpellere testes vt cõpareant coram reo.

Quæsitum scio, An si Inquisitor vellet testes, seu delatores cum reo conciliare seu confrontare, ipsi vero id se facturos recusarent, possint per Inquisitorem compelli: & si quis amplissimam Inquisitorum potestatem, & late patens officium contempletur, dicet eum hoc posse præcipere: nam cum ad testificandum, & veritatem indagandam compellere posit, poterit præcipere ea omnia, quæ ad hunc actum commodius exercendum requiruntur, per singularem doctrinam Pauli de Leazaris in clement. multorum. de hæret. relatam apud Eymericũ pag. 231. Manifestum est autem Inquisitorem cogere posse testes ad testificandum in hac causa l. vnica. C. si quis ius dicen. non obtem. Abbas in c. causam. de testi. cogen. Locatus in opere iudiciali verbo, testis. 4. num. 23. & seq. Ioannes Roias singul. fidei 197. Zanchinus tract. de hæret. cap. 13. nu. 9. & ibi late Campegius verb. cogi poterit. Hostien. Innoc. Ioan. Andr. & ceteri communiter in c. dilectorum. de testibus cogendis. poterit ergo cogere ad realem confrontationem.

Et summo iure communi hoc posse Inquisitores, A *fortasis posset defendi. ceterum imprudentissime eos facturos putarem, si ad hoc compellerent; mihi verisimilius videtur ob multiplices prohibitiones de non publicandis testium nominibus multo magis interdici sibi, ne cogant testes confrontari.*

Neque est similis ratio in compulsione ad testificandum, ac in confrontatione: quia ibi nõ versatur tã graue periculũ, cum nomina testium de recepta sacri officij consuetudine per Pontificum constitutiones salubriter introductã reis non publicentur.

Hoc addiderim in illis casibus, in quibus hæc confrontatio fieri potest, suspicari posse testes falso B *deposuisse contra aliquem, si recusent coram eo confrontari, præsertim, si sint viles & infames: nam in viris probatæ virtutis secus est censendum.*

[5] § Si non, erit locus quæstionum cum alijs iudicijs.] *Hic aperte sentit auctor solam variationem delinquentis nõ sufficere ad torturam, nisi alia simul adsint indicia, de quo scribit plenius infra q. 61. vbi dixi copiose.* Nu. 104.

[8] § Et Inquisitor intrabit ad finem cum eis, & promittet sibi facere gratiam, & faciat.] *Cautela de promittenda reo impunitate, si veritatem* Nu. 106.

Cautela de impunitate promittẽda reo, si veritatem dicat.

confiteatur, an licite posit vsurpari, & iudex obligetur ad præstandam impunitatem, vel non obstante C *promissione possit reum condemnare, valde est controuersa & dubia, de qua Archidiaconus, & alij in cap. vtilem. 22. q. 2. Iason in l. si mora. num. 4. ff. soluto matri. Decius. & ibi Cuchalon in additionibus, & Cagnolus in l. ea est natura. ff. de regu. iur. Fely. in c. afferte. de præsumptio. & in c. accedens. el segũdo. vt lite non contest. Imola in l. is qui. ff. de pub. iud. Hippol. Marsilius in l. 1. §. quæstioni. ff. de quæstio. idem sing. 201. incipiẽte: In cõfessum. copiose. Frãciscus Viuius in communibus opinionibus, verbo, iudex promittẽs. Iulius Clarus in pract. crim. §.* D *fin. q. 55. vers. circa primũ. & seq. Ant. Gomez. to. 3. varia. reso. cap. 12. nu. 6. Plaça. lib. 1. delictorum cap. 37. Couarruuias lib. 1. var. reso. cap. 2. nu. 16. Ioan. Roias sing. fid. 94. circa finẽ. et alij, quos libens omitto.*

In hac quæstione, quæ & vtilis est, & vsu frequens, duo sunt mihi potissimum breuiter dicenda. Primum an liceat hac cautela veritatem indagare: Alterum an fidem promissam reo de impunitate & gratia iudex debeat ei seruare.

An liceat iudici vti ista cautela ad veritatem habendam.

Quantum ad primum attinet Hieronymus Cuchalon apud Decium in d. l. ea est natura. num. 7. ff. E *de regul. iuris. quem refert Plaça præcitato loco asserit, cõmunem esse opinionem, posse iudicem hac vti cautela ad extorquendam veritatem: quoniam certum videtur iudicibus licere exemplo Salomonis indagandæ veritatis gratia aliquid aliquando simulare. dicto cap. afferte. de præsumptio.*

Hæc tamen opinio non placet Iulio Claro præcitato loco: quoniam longe aliud est fingere seu simulare, quod fecit Salomon, ac mentiri, & decipere, quod fit cum promittitur impunitas, nec præstatur: & propterea alijs censet cautelis iustioribus vtendum, vt veritas habeatur; quod etiam asserit Dynus tract. de quæstio. quem refert Paris de Puteo.

Puteo. tract. de syndicatu cap. 7. atque hæc est sententia Iulij Clari.

Verumtamen in hoc tribunali ego crederem optime posse hanc cautelam vsurpari, etiam statim à principio, offerendo reis non quidem impunitatem, sed amplam misericordiam & gratiam, si protinus veritatem fateantur: quamuis enim quo ad alia tribunalia & alios iudices sit vera sententia Iulij Clari: ea tamen in hoc tribunali locum non habet; quoniam Inquisitores in remittendis pœnis & temperandis ampliorem, quàm ceteri quicunque iudices habent potestatem. cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. quod alibi fusius diximus: nam in ceteris delictis puniendis, in quibus per leges statuta pœna est, cum de illis constiterit, iuxta scriptas leges necessario inferiores iudices iudicare debent: S. Thomas. 2. 2. quæst. 60. art. 5. & Dominicus Sotus lib. 3. de iustit. & iure, quæst. 4. art. 5. at in hæresis crimine, etiamsi de eo constet, nec possint Inquisitores pœnas à iure taxatas penitus remittere, at possunt temperare omnes illas, quæ arbitrio eorum relinquuntur, quales sunt pœnæ pœnitentiales: iuxta quod optime dicit hic Eymericus, vt promittat sibi gratiam, quam faciat: quod qua ratione sit intelligendum, paulò post clarius explicabo.

An fides data reo de impunitate præstanda seruari debeat.

Quantum ad secundum caput susceptæ disputationis attinet: An fides data reo de impunitate præstanda, si veritatem fateatur, seruari debeat, duæ sunt extremæ opiniones. Vna est Geminiani et Præpositi in cap. nos in quemquam. 2. q. 1. quos videtur sequi Felinus c. accedens 2. vt lite non contest. & in c. afferte, de præsumptio. & Huguitij & Archidiaconi in cap. vtilem. 22. q. 2. & Iasonis in d. l. si mora. nu. 4. ff. solut. mat. & Cyni in l. præsenti. C. de his qui ad Ecclesias confu. et plurium aliorum asserentium, iudicem non obstante præfata impunitatis promissione posse reum condemnare. Primum, quia cautelis vti licet ad veritatem indagandam. dicto c. afferte. de præsumptio. Præterea, quoniam hic dolus bonus est, & ad publicam pertinet vtilitatem, vt intellecta veritate, rei condemnentur, ne delicta maneant impunita. Tum quia in male promissis fides seruanda non est. c. in malis. de regul. iuris. lib. 6. constat autem hanc promissionem de impunitate delinquentium contra publicam esse vtilitatem. Item quia non refert quomodo veritas habeatur, dummodo habeatur. l. cum seruus. ff. de verbo. obligatio. Postremo, quoniam si licet iudici reos torquere, fame & vigilia afficere ad extorquendam veritatem, multo magis licebit eam exquirere verbis blandis, & fictis. in cuius sententia confirmationem etiam adiungitur historia ab Archidiacono allata in dicto c. vtilem. 22. q. 2. de Alexandro III. Pont. Max.

Alteram sententiam huic oppositam tenet Iacobus Beluisius in practica crimi. in rub. de quæstio. Decius, Cagnolus, & Cuchalon in d. l. ea est natura. ff. de regul. iuris. Ioannes Imola consilio 109. incipiente: Visa inquisitione. *Fortunius Garcia in l. conuentionum. ff. de pactis. Hippolytus Marsilius in dicto singulari 201. num. 4. Remigius Gonni*

A *in tract. de immunit. Eccles. fallentia 26. Aegidius Bossius tit. de confessis per torturam. Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. nu. 6. & alij. eam etiam obseruandam penitus admonebat me audiente Bononiæ Ferrantes Vetius præceptor, Iurisconsultus insignis, publicus iuris interpres in gymnasio Bononiensi. Primum, quoniam fides & promissio etiam inimicis præstita semper est seruanda, cum implementum eius descendat à iure naturali, quod violare non licet. l. conuentionum. ff. de pactis. vbi communiter Doctores. Rursus, quia iuramentum & fides æquiparantur. c. ad aures. de*
B *eo quod met. causa. at iuramentum semper est obseruandum, vbi potest sine interitu salutis æternæ. c. cum dilectus. de eo quod metus caus. c. si vero. de iureiuran. ergo & fides promissa. Postremo, quoniam aliqui ex doctoribus, qui priorem opinionem sequuntur, vt Felinus in dicto cap. accedens, el 2. vt lite non contest. expresse fatentur in foro conscientiæ non esse licitum talem fidem violare, quod & ceteros sentire credo; atque hæc sententia in hoc tribunali quantum ius patitur, obseruanda est.*

In quibus pœnis possint Inquisitores gratiā facere, & quomodo.

Cum vero Inquisitores hanc se facturos gratiam reis spoponderint, de his pœnis solum intelligitur,
C *quæ in eorum arbitrio positæ sunt, quales sunt multæ pœnæ pœnitentiales: nam eas, quæ à iure sunt sancitæ, remittere ipsi non possunt, vt vere docet Zanchinus tract. de hæret. cap. 19. nu. 1.*

Rursus, in his etiam pœnis pœnitentialibus seu arbitrarijs iudicium adhibere debent, non obstante prædictæ gratiæ promissione: quoniam si post longum tempus, & assiduas monitiones, quandoque post tormenta, ea gratia promissa, delictum confiteantur; iure & iuste poterunt, omissis leuioribus pœnis pœnitentialibus, grauiores imponere: neque enim æquum est eis qui tam coacte, & post tam lon
D *gum tempus confitentur, pœnas aut omnes, aut grauiores remittere, sed sufficiet vnam aut alteram remittere, vt datæ fidei, quantum licet, fiat satis.*

Iam in hac promissione facienda Inquisitores in genere loquantur, neque ea promittant, quæ sine peccato præstare non possent, vt valde prudenter hic indicat Eymericus, dum dicit, quòd promittant se facturos gratiam: nam quamcunque postea faciendo, quantumuis minimam, fidem datam adimplebunt: relapsis vero hæc impunitas aut gratia promitti non potest.

Confessio facta iudicis suasu, an sufficiat ad condemnationē.

Postremo, id est valde singulare, & in hac cau-
E *sa diligenter animaduertendum, multos putare hanc confessionem rei extortam cum maxima iudicis persuasione & promissione sub spe veniæ & immunitatis, non sufficere ad condemnationem: quia iudicis dolo facta videtur, nec iudicari potest spontanea. ita Antonius Gomez 3. tom. varia. resolut. cap. 12. nu. 6. quod & latissime probat: additque Hieronymus Cuchalon apud Decium in dicta l. ea est natura. ff. de regul. iuris. oportere vt reus hanc suam confessionem persuasione iudicis factam ratificet, vt ex ea condemnari possit: quoniam talis confessio, vt singulariter docuit Imola in dicto consil. 109. ei comparatur, quæ facta est in tormentis:*

quod

quod sequitur Marsilius in l. 1. §. quæstioni. ff. de quæstio. vers. modo redeundo. & latißime in singul. 177. incipiente: Malitijs hominum. *& singul. 201. incipiente:* Inconfessum. *vbi plures citat, qui hanc tuentur sententiam.*

Hanc opinionem ideo magis approbo, quia sæpe contingit reos, vt à carceribus & alijs molestijs liberentur, ob promissam à iudice gratiam fateri quæ non commiserunt. itaque tutißima est hæc sententia, quæ tunc magis vera erit, cum reus confessionem ita factam reuocauerit: nam hoc casu inhumanum erit, & quasi à iustitiæ rectitudine alienum, reum pœna criminis ordinaria punire: sed mitior B *alia pœna arbitraria imponenda erit. quod si cum tali confessione concurrant aliæ coniecturæ, indicia, & præsumptiones commissi delicti, non erit, inquit Couarruuias, ab æquitate alienum tunc reum ordinaria pœna punire, cum his coniecturis tandem accesserit eius confessio. Couarruuias lib. 1. cap. 2. variat resolu. num. 16.*

Nos in hoc crimine, vt cōsentanea præcedētibus tradamus, asseramus tutius, et securius esse vt reus ratificet confessionem, cui ita ratificatæ, etiamsi aliæ accedant coniecturæ, quas adesse frequenter contingit, semper erit leuius puniendus, & ordinaria criminis pœna temperanda, ne Inquisitor datæ à se fidei, & promissæ gratiæ deesse videatur, cum tuto poßit eam facere prædictis modis. C

Nu. 106. h ¶ Et fiat sibi gratia, quòd ad misericordiam admittatur.] *Ita Bononiensis & Barcinonensis impressus, & codex Cardinalis de Gambara: sed in Sabellano ita:* Et fiat sibi gratia & misericordia, vel saltem ad salutem animæ. *in Repertorio vero Inquisitorum in dicto verbo, prouiso solerter. §. sequuntur cautelæ. versi. octaua cautela. hic locus ita legitur:* Et fiat sibi gratia quòd admittatur ad misericordiam, si sponte dixerit quæ commisit. *hæc ibi. Quæ lectionis varietas multum est consideranda: ex qua fere hoc colligitur, quòd gratia in genere ab Inquisitore promissa, hoc operatur, quòd reus ad misericordiam admittatur, ac mitius puniri debeat; non tamen omnino liberari. Vel hanc habet tacitam conditionem: gratiam consequetur, si sponte & integre confiteatur quæ commisit: ex quibus confirmantur quæ paulo antea dicebamus in §. rursus in his. in fine.* D

Lectionis varietas obseruanda.

Nu. 107. i ¶ Et faciat quòd ille loquatur sibi, & si opus fuerit, fingat se de secta sua adhuc esse, &c.] *Si dicat se esse de secta sua, cum non sit; & metu abiurasse, cum non abiurauerit, & similia, mendacium dicet, quod saltem sit veniale peccatum, quod nullo modo est committendum pro quacumque veritate habenda; & tutius erit facinus impunitum relinquere, quàm per illicitas rationes illud inuestigare & detegere: nusquam enim mala sunt facienda, vt inde bona proueniant. quam ob rem ex his cautelis eas tantum in praxi vsurpare licet, quæ sine vlla mendacij, aut iniquitatis specie possunt ad vsum reuocari.* E

Illicitæ cautelę quæ absque peccato exerceri nō possunt, nullo modo vsurpandę.

Hoc semper est animaduertendum, puniendæ quidem esse delicta, coercendos malefactores, adhibendam esse omnem diligentiam, vt veritatem ab inuitis & sceleratis iudices extrahāt: at seruato iuris ordine id esse faciendum, nec committendum quidquam, quod æquitas & iustitia non admittat. quòd si ita haberi veritas non poßit, nec malefactores puniri, meminerimus verißimi illius theologici dogmatis: Multa relinqui punienda iudicio diuino. *Est equidem valde laudanda iudicum quorundam sollicitudo in inuestigandis & coercēdis sceleribus, sed magnopere vituperanda & detestanda consuetudo, vt illicita quæque committant ad veritatem eruendam. quorum errores diligenter detegit et refellit in hac re Franciscus Casenus integro tractatu de tormentis. sed non est nostrum hæc corrigere.*

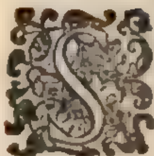
His cautelis, quæ ab Eymerico longo sunt sermone relatæ ab eruendam ab inuitis seu nolentibus hæreticis veritatem, multæ aliæ à prudentibus & eruditis Inquisitoribus & inueniri & vsurpari possunt iuxta qualitatem, naturam, & mores varios ac diuersos diuersarum personarum. placuit hic illam recensere, qua vsus est Flauianus Antiochiæ Episcopus ad deprehendendos detegendosque Maßilianos hæreticos, qui diligenter hæresis venenum occultare conabantur. de qua re Theodoritus lib. 4. historiæ ecclesiasticæ, cap. 10. scribit in hæc verba: Quin etiam Flauianus Antiochiæ Episcopus, vir multorum sermone celebratus, cum accepisset hos Edessæ ætatem agere, & suum uenenum in uicinorum animos infundere, missa ad eos Monachorum turba deduxit Antiochiam, & morbum, quem pernegabant, extorsit ad hunc modū: Adelphium admodum senem benigne uocat ad se, prope assidere iubet: Tum quoniā inquit, o senex, ad longinquum temporis spatium uitam propagauimus, idcirco & natura humana, & fraudulenti Dæmonum aduersariorum conatus nobis accuratius perspecti sunt & cogniti: Multoque etiam vsu, quæ & quanta sint dona gratiæ edocti sumus. Isti cum sint iuuenes, & nihil istarum rerum exquisite norint, sermones spirituales audire vix, aut ne vix quidem ferunt. Itaque tu, quæso, dic mihi, qua ratione affirmetis, & spiritum contrarium recedere à vobis, & sancti Spiritus gratiam aduentare. His verbis Senex ille delinitus venenum occultum exprōpsit vniuersum. *hactenus Theodoritus. quo loco continenter subiungit, qua oratione Adelphius ille Senex hæreticus venenata hæresis felle dogmata patefecerit, tandemque subiungit dicens:* Itaque diuinus ille Flauianu, fœtido isto fonte effosso, & impijs eius riuulis patefactis, miserum senem sic affatur: O malis diebus onuste & inueterate, tuum ipsius os te coarguit, haud ego: tua labia contra te testimonium dicunt. Itaque erroris morbo retecto, Syria exacti erant illi quidem, sed in Pamphiliam profecti, eam eadem pernicie referserunt. *hæc Theodoritus.*

Qualiter detecta Maßilianorū hæresis.

Insignis est profecto cautela per quam blandiendo, & quasi desiderium discendi ostendendo, inani gloria tumescens hæreticus (quod vitium hæreticis est valde

est valde familiare) dum Episcopum vult instruere & docere, morbum hæresis, quem antea occultauerat, manifeste & patenter declarauit.

De signis & indicijs exterioribus, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci poßint.

109 Ane quia multum interest ad habendum ab hæreticis de suis erroribus, & complicibus veritatem, cognoscere cuius sunt sequaces hæresis, siue sectæ, quod ex eorum vita, seu moribus & ritibus ac signis exterioribus patet clare, & aperte: ea propter vt hæretici, cuius sectæ sint, citius cognoscantur, de modernorum hæreticorum ritibus, viuendi modis, & eorum habitibus aliqua breuiter perstringamus.

IN TIT. DE SIGNIS ET INDICIJS, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possint.

COMMENT. XXIIII.

Nu. 109. *QVo tempore Eymericus hæc scribebat, valde necessaria erat huiusmodi cognitio: nam circa ea tempora frequens adhuc erat horum hæreticorum turba & perfidia, quemadmodum ex secunda parte, vbi horum origo & errores narrati sunt, constat: hodie sola historiæ commemoratio valde delectat, & ceteri qui de hæreticis scripserunt post Eymericum in his eum sunt magna ex parte secuti, vt Alfonsus Castrus, Prateolus, & Luzemburgus, quorum opera de hæreticis & contra hæreticos extant frequentia.*

Verumtamen hæc quoque exteriora signa fallacia esse poterant, cum frequenter huiusmodi habitus multis de causis absque hæresi, aut hæresis suspicione vsurpari potuissent, vt ostendimus. supra par. 1. super quæst. 9.

At maior difficultas versatur in intelligendis & deprehendendis hæreticis occultis, qui per hæc potentißima signa errores suos & sectas minime profitentur: quæ res cum sit difficilis, & cognitu necessaria, in gratiam lectoris est mihi breuiter indicanda, cum alibi ab Eymerico non doceatur, nec sit cuique patens & obuia.

Initio hoc statuamus velut certißimum & exploratißimum, omnem hæresim per aliqua signa exteriora esse à iudicibus fidei deprehendendam: quia ea quæ omnino occulta est, nec vllis prodita indicijs, diuino iudicio relinquitur vindicanda. Rursus, omnis hæresis, omnisue hæreticus bifariam deprehenditur, verbis, aut factis: verba enim & facta signa sunt indicantia interiorem mentis conceptum. Aristoteles lib. 1. de interpretatione, & Imperator in l. si non conuitij. C. de iniurijs.

Omnis hæresis bifariam detegitur.

A *Ac verbis quidem quomodo hæretici deprehendantur plusquam manifestum est. hanc nihilominus partem explicat Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 30. per totam. vbi affert 17. modos, quibus hæreticorum pertinacia conuincatur. quos paucis immutatis repetiuit Alfonsus Guererus in speculo, tit. de apostatis. 2.*

Verum nos vt breuius hanc tractationem absoluamus, generalibus regulis absoluentes, quod illi enumeratis indiuiduis nituntur ostendere, quod est impoßibile, cum indiuidua, quæ numero esse possunt infinita, vt bene philosophantes tradunt, nullis artis B *præceptis comprehendi poßint; dicimus, hæreticum ex verbis deprehendi eum, qui aliquid dixerit contra septem genera veritatum catholicarum, & species sub illis generibus contentas, quæ tradidimus supra par. 2. super quæst. 2. neque in his amplius vl la nostra præceptio est: nullus enim est, vel mediocriter eruditus, & in fidei dogmatibus exercitatus, qui non facile cognoscat hæreticas propositiones, & inde facile hæreticos deprehendat.*

Qualiter deprehendatur hæreticus ex verbis.

Ex factis autem cognoscere hæreticos longe difficilius est, cum & varia sint factorum hæreticalium genera, eaque multis etiam modis, & varijs C *de causis poßint à diuersis patrari; ergo in vniuersum facta quandoq; indicant hominem hæreticum, vel apostatam, quandoque de hæresi suspectum vehementer, aut leuiter, iuxta facti, & personæ facientis qualitatem.*

Illa facta hæreticum, vel apostatam indicant, ex quibus violenta oritur præsumptio, & à iure approbata est, nec in contrarium admittit directam probationem: ea vero sunt sequentia: transire ad ritus Iudæorum se circuncidendo, vel ad ritus Sarracenorum, aut aliorum quorumuis infidelium, factum est indicans hominem hæreticum, vel apostatam. c. D *contra Christianos de hæret. lib. 6.*

Ex quibus & quot factis quis deprehẽdatur hæreticus.

Qui citatus ad respondendum de fide velut suspectus in ea, non comparuit, & excommunicationem per annum pertulit animo pertinaci: anno elapso ex hoc facto hæreticus reputatur. & velut talis damnatur. cap. cum contumacia. de hæret. lib. 6.

Qui deficiunt in purgatione canonica, quam in causa fidei sibi indictam præstare non potuerunt, velut hæretici condemnantur. c. inter sollicitudines. de purgatio. cano. & dixi plene supra par. 2. super cap. inter sollicitudines.

Qui relabuntur in hæresim quam abiurauerunt E *in genere, vel in specie, ex relapsu pertinaces hæretici iuris præsumptione putantur. cap. ad abolendam. §. illos quoque. de hæret. cap. super eo. & cap. accusatus. §. eum vero. de hæret. lib. 6.*

Qui post abiuratam hæresim, de qua conuictus fuerat, vel postea conuincitur, cum hæreticis communicat eos visitando, receptando, deducendo, associando, dona vel munera eis donando, vel mittendo, hæreticus putatur. c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6.

Qui inuenti fuerint de hæresi suspecti, nec Episcopi mandato obedientes congrue se purgauerint, velut hæretici traduntur curiæ sæculari. cap. ad abolen-

bolendam. §. qui vero. de hæret. quod est intelligendum iuxta declarationem textus in c. excommunicamus 1. §. qui autem. de hæret. vt primum scilicet excommunicetur: nam si per annum sustinuerit excommunicationem, eo elapso vt hæreticus potest damnari.

Qui cum essent sanæ mentis in corporis infirmitate & morbo constituti, petiuerunt hæreticos consolaturos, hæretici habentur. cap. filij. de hæret. lib. 6.

Qui morti etiam propinqui petiuerunt eosdem hæreticos consolantes, quamuis post perditam iam loquelam, vel mentem amissam, consolationem eam, seu verius desolationem receperint, si prius habiti fuerant de hæresi suspecti, vel diffamati, hæretici reputantur. dicto c. filij. de hæret. lib. 6.

Atque ex his quidem factis iuris violenta præsumptione hæretici conuincuntur, vt pulchre docuit Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 3. num. 7. & q. 30. nu. 2. eiusmodi fere sunt etiam omnia illa facta, quæ enumerat concilium Biterrense cap. 29. quod retuli supra par. 2. super quæst. 50. adde quæ dixi par. 2. super quæst. 55. §. Tertia suspicio.

His modis addi posset ille, quem explicui infra hac 3. parte in 2. modo processum fidei terminandi. §. nec contemnat. de eo qui recidit in hæresim de qua se prius purgauit, iuxta declarationem ibi allatam, quam videto.

Ex quibus factis vehementes hęresis suspiciones oriantur.

Sunt iam alia facta propemodum infinita, ex quibus oriuntur nunc vehementes, nunc leues hæresis suspiciones, quæ nominatim recenseri non possunt: nonnulla tamen referam, vt res hæc quam tracto, intelligatur apertius: Ad aras idolorum thurificare: dæmones colere vel inuocare, ab eisue responsa petere: sydera venerari, manifestæ hæresis sunt signa. glossa communiter recepta in c. accusatus. §. sane. verbo, saperent. de hæret. lib. 6. Zanchinus tract. de hæret. cap. 22. nu. 7.

Conuersari cum hæreticis: aut libenter & frequenter cum alijs infidelibus, velut Hebræis, Saracenis & similibus: euitare communionem, & consortium fidelium: raro diuinis officijs interesse, quo tempore Ecclesiæ præcepto ad id obligamur, & similia opera exercere, indicia sunt hæresis. cap. excommunicamus. §. adijcimus. de heret. Zanchinus tract. de hæret. cap. 7. nu. 7.

Ecclesiastica sacramenta non recipere: Ecclesiæ præcepta non obseruare quo tempore recipienda & obseruanda sunt, iuxta Ecclesiæ leges & consuetudinem, vt non confiteri: non recipere Eucharistiam: non ieiunare cum possis: non abstinere ab esu carnium cum debeas, & similia, externa sunt hæresis signa, quæ suspicionem malæ credelitatis pariunt. Zanchinus tract. de hæret. cap. 35. num. 2. vbi Campegius, Felynus in cap. ad abolendam. nu. 2. de hæret.

Iudaizare, id est, facere id quod à Iudæis solitum est fieri, vt sabbatum colere, & similia, indicia sunt latentis perfidiæ. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 8. nu. 12. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 304. & seq. Eymericus paulo- A *post tit. de signis per quæ hæretici reiudaizantes dignoscuntur. nu. 114.*

Huc sunt referenda opera, siue facta fautorum, receptatorum, & defensorum hæreticorum: Item opera persequentium fidem Catholicam, & impedientium sacrum inquisitionis officium directe, vel indirecte, & cetera, quæ longum esset recensere, ex quibus quandoque vehemens quandoque leuis suspicio nascitur, de quibus copiose Eymericus par. 2. q. 50. & sequentibus. & nos cum eo eisdem locis. adde Albertinum de agnos. assertio. q. 30. nu. 60. & seq. & Iacobum Simancam de catho. instit. B *tit. 31. nu. 14. cum aliquot sequentibus. & Matthæum Ory in Alexipharmaco contra rediuiuas hæresum affectiones, parte vltima, tit. Quomodo debet purgari Ecclesia ab hæresibus.*

Sunt item quædam facta & maleficia ex quibus protinus videtur oriri suspicio malæ credētiæ cōtra perpetrantē quod male sentiat de aliquo Ecclesiæ dogmate, aut instituto, aut ordine, aut re aliqua de qua sentire debemus sicut catholica sentit Ecclesia; veluti de potestate Papæ, & prælatorum, de sacris Monachorū religionibus, de sacramentorū ritibus, & multis huiusmodi, quæ breui oratione comprehē- C *di non possunt: siquis enim indigno aliquo facto iniuriam & contumeliam his inferret, malæ credentiæ suspicionē contraheret, ac proinde tanquam suspectus de hæresi per iudices ecclesiasticos esset puniendus, sicut eleganter & copiose ostendit aliquando illustrissimus dominus Marcus Antonius Columna Marsilius, Archiepiscopus Salernitanus, vir iuris vtriusque peritia insignis responso quodam, quo luculenter probauit delictum quorūdam, qui conspurcauerant libellos excommunicatorios, quos vulgus cedulones vocat, cum turpium figurarum appositione ad sanctum officium pertinere: hoc enim facto* D *videntur de potestate prælatorum male sentire, & censuras Ecclesiæ contemnere, atque irridere, & ignominiā Ecclesiæ irrogare, quæ eis cēsuris vtitur.*

Denique vt in hac causa vno verbo tradam signa quibus hæretici, aut de fide suspecti deteguntur, dico, omnia opera per quæ dissident à communi vita & conuersatione fidelium: aut ab Ecclesiæ probatis ritibus & consuetudinibus: aut à receptis Patrum doctrinis & præceptis, quæ communes magis quàm priuatos mores respiciunt; aut hæresim inducunt, aut hæresis suspicionem. cap. excommunicamus 1. §. adijcimus. de hæret. E

Signa exteriora per quæ hæretici Pseudoapostoli cognoscūtur.

Pseudoapostoli † hæretici per signa huiusmodi cognoscuntur: induuntur tunica alba, longa, ac desuper mantello albo ad collum per modum pallij eleuato, & super tunica non corrigia de corio, sed funiculo adstringuntur: crines longos deferunt: caput non cooperiunt, sed incedunt capite denudato: nudis pedibus incedunt, & quan- 110

† De his hæreticis & eorum origine & erroribus, dictū est copiose supra par. 2. quęst. 12.

& quandoque soleis utuntur: per mundum discurrunt: in plateis publicis in mensa eis parata sedẽdo comedunt: nihil petunt: sed de omnibus quę apponuntur eis edunt: ponentes se ad mensam cantando benedicunt; & quando surgunt, etiam cantando gratias agunt: mẽsam paratam in uia publica cum comederint, dimittunt, nihil inde secum ferunt, sed totum ibi dimittunt, & recedunt cantando per uias publicas, clamando: agite pænitentiam, quia appropinquat regnum cęlorum: aliquando Salue regina cantant: uitam se soli tenere Apostolicam mendaciter asserunt: nulli obediunt: Apostolos se communiter † appellant, atque dicunt.

† al. communi nomine

Quanta autem istorum Pseudoapostolorum sit impietas, & quantus error, dictum est supra in secunda parte quæst. 12. ubi agitur de hæresibus, & erroribus Pseudoapostolorum.

Signa exteriora per quæ Manichæi hæretici dignoscuntur.

111 † De his Manichæis copiose diximus cum Eymerico supra par. 2. super quæst. 13.

Anichæi† hæretici signis huiusmodi dignoscuntur: in nullo casu iurant: tres Quadragesimas i anno ieiunãt, scilicet à festo beati Britij vsq. ad Natale, & à Dominica prima Quadragesimæ usq; ad Pascha, & à festo Pẽtecostes usque ad festum Apostolorũ Petri, & Pauli: & ultimã septimanã cuiuslibet Quadragesimę uocant septimanã sanctã, siue strictam: quia in illa ieiunãt in pane & aqua: alijs autem septimanis tribus diebus ieiunant in pane & aqua. Isti carnes nunquam comedunt, neq. etiã tangunt; nec caseũ, nec oua, nec aliud, quod nascatur ex carne per uiã generationis, seu coitus edunt; sed respuunt: nullum animal gressibile, aut etiam volatile occidunt: quia fallaciter asserunt atque credunt, quòd in animalib⁹ brutis, atq. auibus degãt illi spiritus, qui recedunt de corporibus hominum, qui non fuerunt de secta eorũ: mulierẽ in nullo casu tangunt: vitam Apostolicam se soli tenere fingunt.

Quantus autem istorum hæreticorum Manichæorum sit error & impietas, dictum est supra in 2. parte. q. 13. vbi agitur de hæresibus & erroribus Manichæorum.

Signa exteriora per quæ Valdenses hæretici cognoscuntur.

112 † De Valdensibus late diximus cum Eymerico supra parte 2. super quęst. 14. inde petẽda sũt quę ad huius loci declaratio nẽ pertinẽt.

Aldenses †hæretici, seu Pauperes de Lugduno, siue Inzabbatati, qui ijdẽ sũt, p signa huiusmodi cognoscũtur: Valdẽses se vocant, seu Pauperes de Lugduno à ciuitate Lugduni, in qua principiũ habuerũt à quodã vocato Valdẽsio: à quo & isti Valdenses etiã cõmuni⁹ appellãtur: quoddã scutum in sotularis, vel zabbatæ parte superiori, hi qui Perfecti inter eos sunt, in signum deferũt, à quo & Inzabbatati etiã dicti sunt. Hi iuramentũ in omni casu respuunt: imitatores Apostolorũ

A se asserunt. Decretales, & statuta summorũ Pontificũ non recipiunt: nullã orationẽ nisi, Pater noster, admittunt: omne humanũ iudiciũ subterfugiunt: carnes omni die comedunt: libidini totaliter se exponunt: die Lunæ, & die Mercurij etiã vtẽdo carnibus ieiunant: melius esse satisfieri libidini quocunq. actu turpi, quàm interius tentari publicant: vnũ sibi præferunt, quẽ Maiorale vocant, cui soli & nõ alteri obedientiã præstãt: Quãdo ponũt se ad mẽsam per hũc modũ benedicunt: Qui benedixit quinq. panes ordeaceos & duos pisces in deserto discipulis suis, benedicat hãc mensã nobis: & quando surgũt dicũt illud Apocalypsis: Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorũ, Amen. semper tenendo manus, & oculos ad cælum eleuatos.

Ioan. 6. *Apoc. 7.*

Quantus autem istorum Valdensium sit error & impietas habetur supra in secunda parte, q. 14. vbi agitur de hæresibus Valdensium, & Pauperum de Lugduno.

Signa exteriora per quæ Beguini, vel Begardi, seu Fraticelli hæretici dignoscuntur.

Eguini † hæretici, seu Fraticelli, vel Begardi, seu Fratres Pauperes, siue Fratres de pænitẽtia, qui ijdẽ sunt, signis huiusmodi dignoscũtur: Isti tertiam regulã beati Francisci se tenere & profiteri asserunt, vestẽ de burello aliqui cũ mãtello, aliqui sine mantello deferunt: capucio demisso incedũt: faciẽ quasi cooperiũt: crocei in colore in facie apparẽt, sed pingues, vt cõmuniter, existunt: laute bibunt & comedũt: conuiuia quærũt: mulierũ consortiũ non respuũt, sed amplectũtur: salutãdo & resalutãdo dicũt, benedictus sit Iesus Christus: vel, benedictũ sit nomẽ domini nostri Iesu Christi: intrãtes ad eos sic, vt prędicitur, eos dicere † volũt, scilicet, benedictus sit Iesus Christus, vel benedictũ sit nomen domini Iesu Christi: orantes in Ecclesia nec flexis genibus, nec cõplansis† manibus, vt ceteri Christiani, stant; sed sedẽt in terra verso vultu ad parietẽ obiectũ: & oculos ad cælũ non eleuãt: aliqui publice mendicãt, aliqui in domibus suis habitãt; cõgregationes maxime mulierculãrũ sibi faciũt & adunant: quibus de postilla fratris Petri Ioannis super Apocalypsim, per Ecclesiã condẽnata, & de alijs opusculis eiusdẽ; & præsertim de trãsitu dicti fratris Petri Ioannis, eis in vulgari de nocte & secrete legunt. Hi quàmplurimũ venenati sunt, & multũ Ecclesiæ Dei se opposuerunt de præterito, & opponunt etiam de præsenti.

113 † De his egimus cum Eymerico diffuse supra par. 2. quęst. 15.

† Al. doceat

† Forsan, expansis

Quantus autem istorum hæreticorum Begardorum error fuerit, atque sit, & impietas, experientia docet rerum omnium magistra, & habetur supra in secunda parte. q. 15. vbi agitur de erroribus & hæresibus Begardorum.

Ooo SIGNA

SIGNA EXTERIORA PER QVAE heretici rejudaizantes dignoscuntur. A

114 Reiudaizãtes * hæretici, seu cõuersi de Iudaismo, & reuersi mente & secrete ad Iudaismũ, huiusmodi signis exterioribus dignoscũtur: Raro Ecclesiã intrant: Iudaismũ siue locum, in quo morãtur Iudæi, frequentant: Iudæis se associant: à Christianorum consortio se elongant: cum Iudæis in eorũ festiuitatibus, vbi cõmode possunt, comedũt: carnes porcinas nõ edunt: diebus veneris carnes comedũt: sabbatũ colunt: diebus Dominicis secrete in domibus suis operibus seruilibus se exponunt. B

Quãta autẽ sit nequitia & malitia, error & impietas istorũ peruersorũ ad vomitũ redeuntiũ, habetur supra secunda parte. q. 44. vbi agitur de erroribus, & hæresibus ad Iudaismũ reuersorũ.

IN TIT. DE SIGNIS EXTERIORIBVS per quæ heretici reiudaizantes cognoscũtur.

COMMENT. XXV.

Nu. 114. * Reiudaizãtes heretici, &c. & reuersi mẽte & secrete ad Iudaismum. huiusmodi signis exterioribus dignoscũtur: Raro Ecclesiã intrãt, &c.] *Hic locus est valde insignis, et eius notitia vtilis & necessaria ad cognoscendũ tum eos, qui ex Iudaismo conuersi Christiani facti sunt, & iterũ ad Iudaismũ reuertũtur, vel ad præsumendũ quòd qui talia faciunt, aut aliquod ex his quæ hic enumerantur, ex Iudæorum gente descendant, aut originẽ ducant. Huius doctrinæ vsus in illis potissimũ locis est necessarius, vbi Iudæi habitare permittũtur in terris Christianorũ, & sæpe nonnulli ex ipsis ad fidẽ catholicã conuertuntur, vt frequẽter contingit Romæ.* C

Cũ ergo aliquis ex Iudæo effectus Christianus aliquid horum cõmittit, vt refert hic Eymericus, præsumẽdũ est, quòd tacite ad Iudaismũ sit reuers[*]*, et propterea Inquisitor aduersus illũ procedere poterit.* D

Neophitus vtẽs p[illegible] baptismum susceptum, nomine antiquo, suspectus præsumitur.

His autẽ signis exterioribus adiungi potest illud quod retulit auctor supra par. 2. q. 44. nu. 6. dicens solitũ esse apud Hebræos, vt reuersis seu redeũtibus ad eorum sectã imponatur frequenter illud nomen quod habebant antequã baptizarentur. Si quis ergo post baptismũ susceptum, in quo solitũ est deponi vetus nomen Iudaicũ, & imponi nomen alicuius Sãcti more vsitato Christianorũ, eo dimisso neophitus ille aut vetus nomẽ Iudaicũ, aut aliud Iudæis familiare & consuetũ vsurpet, sane præsumptio erit quòd Iudaismum approbet: vt docuit Craueta consil. 73. incipien. Dicendũ videretur. *de quo diximus abunde supra par. 2. super dicta quæst. 44. §. Et imponitur.* E

Signa cognoscendi reiudaizantes ex lege del Fuero Iuzgo.

Iã multis alijs modis et exterioribus signis possũt videri neophiti siue ex Iudaismo cõuersi approbare Iudaicã sectã. sicut cõstat ex lege quadã, quã Hispani vocãt del Fuero iuzgo, *per quã neophiti Toletanæ ciuitatis, & Hispaniæ, qui post fidẽ susceptã desecerant. sub pœna vltimi supplicij sese obligãt ad euitandos oẽs Iudæorũ ritus, in primis vero ad comedendũ carnes porcinas, vel saltẽ ea edulia, quæ cum porcinis carnibus cocta fuerint. Eá cõstitutionẽ, quia huic loco lucẽ est allatura, ex lib. 12. legũ* del Fuero iuzgo, *tit. 2. l. 16. hic referre placuit. habet autẽ ita:*

Placitum Iudæorum in nomine Principis factum.

Clemẽtissimo ac Serenissimo Domino nostro Recesuindo Regi, omnes nos Hebræi Toletanæ ciuitatis atq. Hispaniæ gloriæ vestræ, qui infra subscripturi vel signa facturi sumus.

Bene quidem ac iuste nos meminimus compulsos fuisse, vt placitũ in nomine diuæ memoriæ Chintillani Regis pro conseruanda fide catholica cõscribere deberemus, sicut & fecimus. Sed quia perfidia nostræ obstinationis & vetustas parentalis erroris nos ita detinuit, vt nec veraciter in Iesum Christũ Dominũ crederemus,
B nec catholicam fidẽ sincere teneremus: idcirco nunc libenter ac placite spopõdimus gloriæ vestræ, tam pro nobis, quàm pro vxoribus & filijs nostris, per hoc placitum nostrũ, vt deinceps in nullis obseruationibus, in nullis incestiuis vsibus Iudaicis misceamus; Iudæis † etiam nobis baptizatis nullo penitus execrando consorcio consociemur: non more nostro propinquitate sanguinis vsq. ad sextum gradum incestiua pollutione in coniugatione vel fornicatione iungamur: nõ coniugia ex genere nostro, aut nos, aut filij nostri, vel nostra posteritas vllatenus sortiamur: sed in vtroq. sexu deinceps Christianis iugali copula connectamur: non circuncisionem carnis operemur: nõ pascha, & sabbata ceterosque dies festos iuxta ritum Iudaicæ obseruationis celebremus: non escarum discretionem vel consuetudinem teneamus: nõ ex omnibus quæ Iudæorum vsus, & abominanda consuetudo vel conuersatio agit, aliquatenus faciamus; Sed sincera fide, grato animo, plena deuotione in Christum filiũ Dei viui, secũdum quod Euangelica, & Apostolica traditio habet, credamus, atq. hũc confiteamur ac veneremur. Omnes etiã vsus san-
D ctæ Christianæ religionis tam in festis diebus, vel in cõiugijs, & escis, quàm in obseruationib[us] vniuersis ueraciter teneamus & sinceriter amplectamur: nullo reseruato apud nos aut oppositionis obiectu, aut fallaciæ argumento, per quod aut illa quæ facere denegamus, iterũ faciamus: aut hæc, quæ facere promittimus, minime uel nõ sinceriter cõpleamus. De suillis uero carnibus id obseruare promittimus: ut si eas pro consuetudine minime percipere poterimus; ea tamen quæ cum ipsis decocta sunt, absque fastidio & horrore sumamus & comedamus. Quòd si in
E his omnibus, quæ supra taxata sunt, in quocunque uel minimo trãsgressores inuẽti fuerimus, & aut contraria Christianæ fidei agere præsumpserimus, aut quæ congrua catholicæ religioni promisimus, uerbis aut factis implere distulerimus: Iuramus per eũdem Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, qui est unus in Trinitate & uerus Deus, qui ex nobis horum omnium uel unius transgressor inuentus fuerit, aut nostris ignibus, aut lapidibus perimatur. Aut si hunc ad uitam gloriæ uestræ reseruauerit pietas, mox amissa libertate, tam eum, quàm omnem rei ipsius facultatem, cui uolueritis perenniter seruiendam

† Id est, Iudæis non baptizatis nos baptizati nõ cõmunicabamus.

uiendam

uiendam donetis: vel quidquid ex eo, vel ex rebus eius fieri iusseritis, nō solum ex regni vestri potentia, sed etiam ex huius placiti nostri sponsione potestatem liberam habeatis. Factum placitum sub die xij. Kalendas Martias anno Feliciter sexto regni gloriæ vestræ in Dei nomine Toleto.

Editum est hoc placitum, vt colligitur ex annalibus Hispaniæ circa annos Domini DCLIII. quo tempore Recesiundus Rex (quē & Reccesunthum vocant) cuius Imperio factum fuit, vt constat ex principio constitutionis, regni gubernacula administrabat.

Idem placitum refert in lingua vulgari Hispana auctor Repertorij Inquisitorum verbo, comedere. §. An suspectus.

In eo multa notatu digna obseruare licet, sed illud in primis, quod de carne Suilla siue porcina à neophitis edenda promittitur, non est negligēdum, nam auctor Repertorij Inquisitorum verbo, comedere. §. An suspectus. ait, Iudæos factos Christianos, ne videantur reiudaizare, debere comedere, vel saltem gustare de his, quibus priusquam conuerterentur, minime vescebantur, alias de hæresi fieri suspectos.

Neophiti ex Iudæis conuersi, & alij non comedētes carnem porcinam, an sint de hęresi suspecti.

Iacobus quoque Simancas de catho. instit. tit. 50. de præsumptionibus, nu. 32. amplius ait, non esse leuem præsumptionem contra descendentes ex Mahometanis si vinum non bibant, nec carnem Suillam edant, ita vt proculdubio præsumi possit in maiorum sectis adhuc permanere.

Horum virorum sententiam non obscure confirmant ea quæ docet hic Eymericus, & quæ hactenus commemorauimus: ceterum iudicio opus est, & mores hominum diligēter sunt explorandi; sunt enim quidam quibus certa quædam non placent edulia, vel quia stomachus illa ferre non potest, vel quia gustui sunt insuauia, vel quia illis vesci non consueuerunt, & propterea potest sæpe contingere vt absque vllo mentis errore, aut vlla prioris sectæ approbatione ab his abstineant: quare ex hoc solo non videtur omnino præsumendum de hæresi vel apostasia; & tunc fortaßis omnis suspicio cessaret, cum conuersi ceteros ritus Iudaicos, aut Mahometanos penitus euitarent, & nostros, hoc est, veterum Christianorum diligenter, pie, & humiliter more Christiano sequerentur & obseruarent.

Sane ex ceteris ritibus Iudæorum, aut Mahometanorum, aut Gentilium obseruatis, ab his qui ex illis sectis conuertuntur, certior videtur oriri hæresis suspicio, quàm ex non manducanda carne porcina, videlicet ex nimia familiaritate cum Iudæis: ex frequentatione ad loca, in quibus ipsi morantur, & præsertim ad Synagogas: ex obseruatione Sabbati, & alijs multis, quæ supra indicauimus, & refert hic Eymericus; hos enim non ita abhorret stomachus, & palatum, sicut carnes porcinas, anguillas, & alia animalia, quibus Hebræi vesci non sunt soliti.

*Atque hæc tam diligens consideratio locum habere potest in ipsismet conuersis, quibus pro consue*A*tudine non facile caro porcina, aut similes cibi illis vetiti antequam conuerterentur, placere possunt: At non ita videtur iudicandum de ipsorum filus, & nepotibus & alijs descendētibus, quos nō videtur verisimile ab his abstinere, nisi ex damnatæ sectæ reuerentia & approbatione: cum in his cesset ratio illa cōsuetudinis, quæ ipsosmet cōuersos tueri potest.*

Quæ autem de Iudæis diximus in hac causa, eadem in alijs qui ad Christianā religionem, ex alijs sectis conuertuntur, locum habere putamus, consideratis ritibus & moribus singulorum.

B

Signa exteriora per quæ necromantici hæretici dignoscuntur.

Agi hęreticātes [a], seu necromantici, vel dæmonum inuocatores, & sacrificatores, qui ijdem sunt per signa exteriora huiusmodi dignoscuntur: habent [b] enim, vt communius, ex visio- C ne & apparitione, ac collocutione malorum spirituum toruum visum & obliquum: ponuntque se ad diuinandum de futuris, etiam de illis, quæ dependent ex mera Dei voluntate, vel hominum: nonnulli eorum astrologiæ, vel alchimiæ intendentes: vnde si Inquisitori aliquis deferatur quòd necromanticus est, & apparet manifeste, quòd aliàs est diuinator, vel astrologus, seu alchimista, maximum signum sit Inquisitori de veritate: nam diuinatores vt plurimū expresse, vel tacite sunt dęmonum inuocatores: Astrologi [c] etiam, vt frequenter: & alchimistæ, D vt in pluribus: nam quando non possunt pertingere ad finem intentum, dæmonis auxilium quærunt, inuocant & implorant, & implorādo obsecrant & sacrificant tacite, vel expresse. 115.

Quanta autem istorum sit dementia, error, & impietas habetur in secunda parte. q. 43. vbi agitur de erroribus, & hæresibus necromanticorum, ac dæmonum inuocatorum.

IN TIT. DE SIGNIS PER QVÆ necromantici hæretici dignoscuntur.

COMMENT. XXVI.

E

[a] Magi hæreticantes, seu necromantici, &c.] *Eadem hæc habes apud Vmbertum in opere iudiciali verbo, necromantici. tradit Repertorium Inquisitorum verbo, necromantia. & Tabiensis in summa verbo, sors. §. 2. num. 3. & his locis etiā ceteri Summarū collectores copiose Paulus Grillandus tract. de sortilegijs. q. 10. & Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 14. de iusta hæreti. punitione.* Nu. 115.

Prudenter vero Eymericus hoc loco non dixit, magos simpliciter, sed magos hæreticantes, quasi velit indicare, non omnem magiam illicitam, aut magos omnes vetitos & malos. quod vt apertius

intelligatur, ne quis etiam in re obscura, nec paßim obuia decipiatur, obseruare oportet, duplicem in primis esse magiam, vt videtur optime sensisse Marcus Mantua singulu. 514. incipien. In eadem lege. mathematicam vnam, alteram naturalem, siue elementariam, quamuis vtraque naturalis sit, cum vtraque sine dæmonum præstigijs exerceri poßit: prima tamen regulis mathematicis Arithmeticæ, & Geometriæ videtur absolui: altera circa res alias versatur, aliterque conficitur, vt proxime dicam. res fiet exemplis nota.

Magia duplex, naturalis, & mathematica.

Naturalis magia est, quæ ex compositione & mutua vnione quarũdam rerum, miras alias quasdam res producit, vt si quis mixturam faciat, quæ sub aquis ardeat, vel quæ à radijs solis accendi posset: vel si quis ignem in certa materia ita accendat, qui oleo extinguatur, & similia.

Magia mathematica est, quæ per Geometriæ & Arithmeticæ regulas mira prorsus opera fabricat: vt columbam, quæ in aere volitet, quam dicitur fecisse olim Archytas, vt refert Gellius lib. 10. cap. 12. noct. Attica. & Petrus Crinitus lib. 17. de honesta disciplina cap. 12. & Caßiodorus in libris variarum, refert Boetium insignem philosophum hac arte, quam pægmaticam vocant, mira prorsus fecisse in hæc verba: Tibi ardua cognosse, & miracula monstrare propositum est: tuæ artis ingenio metalla mugiunt: Diomedes in ære grauis buccinatur: æneus anguis insibilat: aues simulatæ sunt, & quæ vocem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere: parua de illo referimus, cui cælũ imitari fas est. hæc Caßiodorus. & patrum memoria Georgius Caputblancus Vicentinus (quem falso Cardanus lib. 2. & lib. 17. de subtilitate Brixellensem fabrum appellat) nauiculam argenteam hac arte constituit opere pægmatico, vel automaco, quamplurimis in ciuitate conspicientibus, super mensa per se pergentem, cum muliere ornata lyram pulsante, nautis remos agentibus, & catulo in prora baubante. eiusmodi nonnulla conspiciuntur Tybure in horto Illustrißimi Cardinalis Estensis, quamuis manifestior sit in illis causa: nam impulsu aquarum artificiose distinctarum illa fiunt: sed ars est prorsus mira. cetera multa omitto breuitatis studio, curiosis indaganda. hæc vtraque magia, nisi recte exerceatur, dolos admittere potest.

Magia venefica & vetita vnde orta.

Ex his orta est tertia venefica vocata, seu malefica & infamis, quæ tota est ex immundorum spirituum incantationibus & inuocationibus concinnata: nefaria eam peperit curiositas. nam cum multi vera arte destituti, mira illa opera, de quibus diximus, fabricare non poßent, ad dæmones confugerunt, qui hæc illos docerent. hanc Græci γοητείαν siue κακουργίαν vocant. hæc præstigia & phantasmata porrigit, veneficia docet, incantationes & omnia maleficia ope dæmonum demonstrat. quid per hanc veteres præstiterint, docent paßim poetarum libri. & de hac postrema est accipiendus hic Eymerici locus, qui plane insignis est, dum magos siue necromanticos, hæreticos appellat, quos & hæreticos

A esse plene parte 2. quæst. 43. demonstrauit.

b § Habent enim, vt cõmunius, ex visione, & apparitione, ac collocutione malorũ spirituum, toruum visum & obliquum.] Ita omnino legendum est ex Bononiensi, et codice Cardinalis de Gambara, qui ceteris sunt emendatiores hoc loco; nam vox illa, ex apertione, quæ erat in Barcinonensi impresso, non cõuenit huic loco. neque illa, tortum, quæ erat item in Barcinonensi & Sabellano: nam vox, obliquum, quæ postea sequitur, satis indicat, toruum, hoc est, terribilem, & non tortum (ne frustra bis idem sub duabus vocibus idem significantibus B repeteretur) esse legendum.

Locus emendatus.

Est autem pulchra Magorum descriptio, desumpta, vt puto, ex illa Horatij lib. 1. sermo. satyra 8. vbi inuehitur in Cratidiam veneficam Neapolitanam, quam ibi Canidiam vocat, cuius aspectum & scelera refert: quod ideo placet apponere, quoniam & huic loco lumen affert, & quæ hodie à Magis & dæmonum inuocatoribus patrantur, omnino sunt similia, & Inquisitorum interest talia nosse. is ergo ita habet:

Pulchra magorũ descriptio.

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passoque capillo,
C Cum Sagana maiore vlulantẽ: pallor vtrasq;
Fecerat horrendas aspectu: scalpere terram
Vnguibus, & pullã diuellere mordicus agnã
Cœperunt: cruor in fossam confusus vt inde
Manes elicerent animas respõsa daturas, &c.

Eadem faciũt hodie Magi, atque his peiora: nam res sacras interdum vsurpant ad dæmones inuocandos: aras illis construunt: candelas benedictas accendunt: verba sacra proferunt, & nefarias preces illis fundunt, vt patet ex illorum proprijs confeßionibus: quare non mirum, si vel hæretici ab Eymerico dicantur hoc loco. in hos iure ciui- D li mortis pœna est sancita l. nullus. & l. nemo. C. de malefi. & mathemat. iure canonico aliter puniuntur, vt dixi supra par. 2. super quæst. 43.

Qualia magorũ scelera.

Vnum hic addidero, quod & ibi omiseram, putare Reuerendißimum Iacobum Simancam hos dæmonum inuocatores, seu magos, si propter hæresim aut vehementem hæresis suspicionem coacti semel fuerint solemniter abiurare, ac deinde iterum dæmones inuocasse conuincantur, velut relapsos esse puniendos. ita Simancas de catho. instit. tit. 57. nu. 9. quam opinionem dicit esse Lapi, Archidiaconi, Geminiani, & Philippi Franchi in c. accusa- E tus. §. sane de hæret. lib. 6.

Qui dæmones inuocãt, si post abiurationem iterũ inuocent, an sint relapsi.

Sed solus Lapus ita tenet vt apparet ex Geminiano in dicto §. sane. nã Archidiaconus ibi de ea re nullũ verbum, in meo libro: et Geminianus & Franchus in re tam ardua, in qua hominis vita versatur, putarunt ita hoc esse distinguẽdum: Aut inuocatores dæmonum postquam semel prædicto modo abiurarunt, iterum inuocantes credunt dæmones ex sua propria & actiua potestate posse facere id ad quod inuocantur; & tunc quoniam id tribuunt creaturæ quod est proprium creatori, re vera sunt hæretici, & sicut relapsi puniri debent. & ita est vera opinio Lapi: Aut non credunt dæmones id omnino posse ope-

se operari ad quod inuocantur, sed iuuare & inducere, vt si ad expugnandam fœminarum pudicitiam inuocentur: nam si hoc modo iterum post abiurationem eos inuocent, nec iudicabuntur hæretici, nec vt relapsi erunt puniendi: quia dæmonem inuocant ad id quod sibi competit, videlicet ad tentandum. & ita potest intelligi illorum opinio, qui dicunt, eos qui post abiurationem de vehementi dæmones inuocãt, non esse relapsos.

Præterea sententia Lapi, vt colligitur ex Geminiano & Franco in dicto cap. accusatus. §. sane. accipienda videtur cum inuocator dæmonum primum abiurauit vt formaliter hæreticus, quia videlicet patuit eum habuisse aliquem mentis errorem, quod indicant illa verba, quibus præfati doctores quæstionem hanc proponunt, videlicet: inuocator dæmonum in iudicio coram Inquisitore hæresim abiurauit. *in qua facti specie vera videtur omnino Lapi opinio, vt si postea inuocet dæmones vt relapsus puniri debeat, cum semel saltem de hæresi constiterit, iuxta textum in eodem cap. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6.*

At si inuocator dæmonum primo abiurauit solum vt vehementer suspectus, si postea inuocet, de stricta (vt dicitur) ratione iuris non potest vt relapsus condemnari, nisi de errore constaret: quoniã ad hoc vt aliquis velut relapsus damnari possit, necesse est vt saltem semel de hæresi relapsi cõstet; vt recte docet Alfonsus Castrus lib. 2. c. 2. de iusta hæret. punit. quem sequitur Simancas de catho. instit. tit. 57. de relapsis. num. 5. Et de hac facti specie non videntur loqui doctores præcitatis locis, nec vtriusque casus eadem est ratio vt apparet; quare nullo pacto videntur coniungendi, vt fecit Simancas de catho. instit. tit. 57. num. 9.

Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 18. num. 19. ita hunc articulum diluebat. Si prima inuocatio sapiebat hæresim manifeste, & inuocans abiurauit vt vehementer suspectus, & iterum secunda inuocatio sapiebat hæresim manifeste: tunc vt relapsus condẽnabitur, aliàs secus. hæc sentẽtia apertior est, & clarior, quæ non est contemnenda. ceterũ multum considerãda esse censeo quæ paulo antea dixi.

c ¶ Astrologi etiam vt frequenter.] *Optime loquitur: nam non omnis per astrologiam diuinatio est interdicta, vt dixi super par. 2. super q. 43. & tradit beatus Thomas 2. 2. q. 95. art. 5.*

d ¶ Et Alchimistæ vt in pluribus.] *Non est contemnendum hoc Eymerici consilium aduersus Alchimistas, quod verum esse multis posset exemplis comprobari. nam vt ceteros omittam, Arnaldum Villanouam scimus Alchimistam, magnum fuisse hæreticum, & dæmonum inuocatorem, vt dixi supra cum Eymerico par. 2. super quæst. 11. §. quidam magnus medicus.*

Alchimistæ. *Sentio hic acerbe reprehendi auctorem, quod tale fecerit de Alchimistis iudicium, sed immerito carpitur: nam multa sunt quæ Alchimistas impostores esse conuincant, vt paulo post indicabo. interim videndi de hoc articulo vterque Thomas 2. 2. q. 77. art. 2. in responsione ad primum argumẽtum.*

A *Oldradus consil. 74. incipien. An Alchimista peccet. Andreas de Isernia in c. quæ sint regalia. in vsibus feudo. versi. monetæ. Fabianus de monte tract. de emptione & venditione. Hieronymus Zaneti. in repetit. cap. 1. de accusatio. Albertus Brunus consil. 76. Angelus, Syluester, Tabiensis & alij summistæ verbo, Alchimia. Ioannes And. in additio. ad Specula. tit. de crimine falsi. copiose Cassaneus in catalogo gloriæ mundi par. 11. consideratione 40. & Surgetus in compendio militaris disciplinæ, & alij; ex quibus nonnulli studio potius contradicendi quàm veritatis indagandæ absque certa* B *ratione Alchimiam admittunt. Sed verior et tutior sententia eorum est, qui inutilem & reipublicæ perniciosam esse fatentur.*

*Sed donec perspicuum fiat, an per Alchimiam verum argentum, vel aurum, vel gemmæ fieri possint: quod non spectat ad hoc institutum, ne quis prorsus improbabilem esse credat hanc Eymerici sententiam, plurimum refert intelligere à quibus Alchimia exerceatur: nam si à principibus tractetur, & opulentis, ac pecuniosis diuitibus, hæc fortasse suspicione, quã ei hoc loco tribuit Eymericus, vacabit: quòd si à pauperibus, vel mediocriter diuiti*C*bus vsurpetur, quoniam aurum & argentum maiori ex parte (vt præcitato loco dixit Caietanus) vertitur in fumum, & illi propterea ad inopiam rediguntur ad duo solent se incommoda conuertere, aut ad dæmones inuocandos, ob rationem quam hic auctor commemorat, aut ad falsam & adulterinam monetam cudendam.* Qui Alchimistæ suspecti & qui contra.

Video huius artis professores acerbius fere in me propter hoc iudicium inuehendos, at nõ ego hæc loquor, sed viri grauissimi & doctissimi. & quidquid ipsi dixerint, at certe non poterunt optime satisfacere extrauaganti Ioannis xxij. incipienti: D Spondent quas non exhibent diuitias pauperes Alchimistæ. *quæ refertur inter extrauagantes communes tit. de crimine falsi. per quam summus Pontifex grauissimas pœnas illis imponit, qui alchimitum aurum, vel argentum, aut monetam ex illis confectam tãquam vera vendunt dant in solutum, aut similia: nam hæ transformationes sophisticæ sunt, non veræ; vt optime scribit ibi Romanus Pontifex, hinc illud vere etiam dictum.*

E
Ars suspecta probis, ars ipsa inuisaq; multis,
Inuisos etiam cultores efficit artis.
Mendaces, addo, multi manifeste videntur,
Qui se ipsos, aliosq; simul frustrãtur inertes;
Dum rerum vertere species tentant.

De ijs quæ processus fidei prorogare & retardare possunt.

Onsiderandum vltra occurrit, quòd quãdoque sunt, quæ processum fidei prorogant & dilatant, scilicet: Testium multiplicatio; Defensionum concessio; Inquisitoris recusatio; Delati appel- 116.

appellatio: Et eiusdem delati fuga, seu elongatio. Quodlibet horum quinque processum, iudicium & sententiam prorogant & dilatant: propter quod qualiter obuietur, est aliqualiter perstingendum.

De Testium multiplicatione.

Testiũ multiplicatio quando sit necessaria vel non.

PRIMVM quod prorogat & dilatat Inquisitoris processum, iudicium, & sententiam est testium multiplicatio; & hæc quandoq; est necessaria, quandoque est superflua. Quando [a] enim delatus de hęresi est conuictus tribus, quatuor, vel quinque legitimis testibus, vel [b] non conuictus, sed ipse confitetur crimen totaliter in substantia, & effectu prout est delatus; tunc quia deprehenditur cõfessione propria, & non est locus defensionibus, procedere ad vlteriores testes examinandos & multiplicandos non est necessarium, sed superfluum: sed tunc est ad pænitentiam, vel sententiam procedendum cum bono consilio peritorum. Quando vero delatus non est legitime conuictus: vel [c] si est conuictus, paucis testibus est conuictus; vtpote duobus, tribus, quatuor, vel quinque testibus, & stat in sua negatiua in parte, vel in toto, & præsumitur plus de pertinacia eius, & malitia, quàm de obedientia & pęnitentia; licet de iure sufficiant, tamen vt fortius conuincatur, & veritas melius detegatur, & quia facilius repelleret à testimonio tres, vel quatuor, quàm decem, vel quindecim, vel viginti; tunc ad conuincendum eius malitiam, ad examinandum etiam plures testes fidei zelatores est cum magna industria procedendum.

IN TIT. DE IIS QVÆ PROCESsus fidei prorogare & retardare possunt, & tit. de testium multiplicatione.

COMMENT. XXVII.

Nu. 116. *Dixerat paulo antea Eymericus iudicem in hac causa esse velut medicum, qui quemadmodum non omnibus morbis eandem adhibet medicinam; ita nec in singulis reis eundem debet iudex tenere interrogandi modum. quibus nunc addo, quod sicut prudentis medici opus est propinatis, si necesse fuerit medicamentis, præcauere, ne morbi humanum corpus inuadant, aut morbi fiant diuturniores; ita sapientis iudicis est, ea amouere & longe lateque repellere, quæ vel iudicium impediunt, vel litem facere possunt propemodum immortalem: quod est omnino euitandum. l. properandum. C. de iudic. nam quod medicamenta morbis, idem exhibent iura negotijs. authen. hæc constitutio innouat. §. 1. cap. ceterum. & ibi gloss. 1. extra de iuramen. calum. & gloss. in proemio decretal. verbo, noua litigia. & propterea in sequenti di-*

Iudex amoueat impedimenta, quæ negotiũ protrahant.

A *sputatione Eymericus hæc impedimenta commemorat, necessariaq; remedia adhibet.*

[a] § Quando enim delatus de hæresi est conuictus tribus, quatuor vel quinque testibus.] *Hoc loco sentire videtur Eymericus per duos testes in crimine hæresis non posse quemquam legitime condemnari, & plane multis antiquis Doctoribus ita olim visum est, dicentibus durum videri, hominem bonæ opinionis & famæ per duorum testimonia de tanto crimine condemnare, vt dixi infra super q. 71. vbi ex professo hanc quæstionem disputaui: interim videto Ioannem And. in cap. excom-* B *municamus 1. §. adijcimus de hær. relat. ab Eymeco supra par. 2.*

Quot testibus conuincendus reus in hoc crimine.

[b] § Vel non conuictus, sed ipse confitetur crimen totaliter, &c. tunc quia deprehenditur confessione propria, & nó est locus defensionibus, &c.] *Et ratio est, quoniam inter omnia probationum genera, reorum confeßio obtinet primum locum. de quo vide quæ dico statim in commentario sequenti.*

[c] § Vel si est conuictus paucis testibus est conuictus, vtpote duobus, tribus, quatuor, vel quinque testibus, &c.] *Hic locus videtur superio-* C *ri periodo omnino repugnare: nam cum antea dixisset tres, vel plures testes sufficere ad conuincendum aliquem; nunc eosdem paucos esse dicit. quare putabam quandoque ita legendum:* paucis testibus est conuictus, vt pote duobus, & stat in sua negatiua, &c. *& illa verba,* tribus, quatuor, vel quinque testibus, *imprudenter credebam fuisse hic repetita ab scriptore imperito ex superiori periodo. ceterum quoniam omnes codices conueniebant, non sum ausus quidquàm immutare. cogitabam si posset hæc contrarietas ita conciliari: propterea in priori casu tres, quatuor, vel quinque* D *dixit sufficere, quoniam præter testes, accesserat reorum confeßio; hic vero ijdem non videntur sufficere, quia in sua negatiua perseuerat. Sed hoc non videtur verum, tum quia in priori casu per disiunctionem loquitur, & solam confeßionem sufficere indicat: tum quia siue confiteatur reus, siue neget, per tres legitimos testes (vt cum Eymerico nunc loquar) potest condemnari.*

Locus obscurus adnotatus.

Verum his non obstantibus sequentia apertißime indicant ideo auctorẽ dicere quatuor, vel quinque non sufficere, quia reus stat in negatiua, & propterea videntur pauci: quare vt fortius con- E *uincatur, & penitus confundatur, ita vt negare non valeat, tutius est plures testes examinare. Et hæc proculdubio fuit mens & institutum Eymerici hoc loco. Sed tamẽ vt dicam infra super quæst. 71. etiã hoc casu sufficiunt duo, qui sint omni exceptione maiores. hæc tamen postulat auctor, vt securius procedatur cum reus est negatiuus: tũc enim nec facile nec præcipitanter est ad condemnationem procedendum.*

Modi

De defensionibus reorum.

117. SECVNDVM quod prorogat & dilatat Inquisitoris iudicium, sententiam, & processum, est defensionum concessio: & hæc interdum est superflua, interdum necessaria. Quādo [a] enim delatus, siue sit testibus conuictus, siue non, cōfitetur crimen, de quo delatus existit, & prout testes deponunt; tunc concedere sibi defensiones ad dicendum contra testes superfluum est: quia magis statur tunc suo dicto, & eius propriæ confessioni, quàm testium depositioni. Quando vero crimen diffitetur, & sunt testes contra eum, & petit defensiones sibi concedi, siue præsumatur de delati innocentia, siue de eius pertinacia, impœnitentia, & malitia, ad se defendendum admittendus est, ac [b] defensiones iuris sunt ei concedendæ, & nullatenus denegandæ: Et [c] sic concedentur sibi aduocatus, probus tamen, & de legalitate non suspectus, vir vtriusque iuris peritus, & fidei zelator: & procurator [d] pariforma, ac processus totius copia, suppressis tamen testium, & deponentium, ac accusantium nominibus, vbi Inquisitor in conscientia sua videat eisdem graue periculum imminere, si ipsorum nomina proderentur propter potentiam delatorum. Vbi [e] autem non videatur tale periculum imminere, si ipsorum nomina proderentur propter potentiam delatorum, sunt huiusmodi nomina delato in prædicta copia exprimenda, iuxta c. Statuta. de hæret. lib. 6.

De aduocato & procuratore reis concedēdo.

Intelligas hic potentiam delatorum non tantum potentiam generis; sed & potentiam pecuniæ, vel malitiæ: Grauius enim periculum immineret testibus, si eorum nomina proderentur delato homini non generoso, sed aliàs malitioso, & sacrilegis, & peruersis hominibus associato, qui nihil habet perdere, quàm homini potenti genere, vel militi, diuiti, seu mercatori locupleti, qui habet quod perdat, & non vult seipsum perdere: & hæc experientia docet Inquisitores quotidie euidenter.

Quare quando conceduntur testium nomina publicari, multum est delati conditio attendenda, an scilicet, aliàs sit malitiosus, vel simplex pauper, vel diues, habens societatem hominum peruersorum, vel proborum; & similia.

118 Nec putet delatus de hæresi testes à iudicio in causa fidei faciliter repellendos: nam à ferendo testimonio in causa eadem non repellit legitime quemquam, nisi sola inimicitia capitalis. Nam in fauorem fidei, infames, conscij criminis ac participes, necnon & excommunicati, & quibuscunque alijs criminibus irretiti, in defectum præsertim aliarum probationum, ad testificandum in causa fidei admittuntur, iuxta c. In fidei fauorem. de hæret. lib. 6. Immo etiam & periuri, iuxta cap. Accusatus. §. licet vero periuri. de hæret. lib. 6.

Inimicitia capitalis repellit testes.

A Repellit [f] igitur sola inimicitia, non quæcunque, sed capitalis: vtpote [g], vel quia mors inter eos est de facto illata, vel fuit intentata, seu ea quæ sunt ad mortem inductiua atque via, vel vulnera grauia, & lethalia sunt secuta, & similia (vt videbitur infra) quæ animi peruersitatem, & malignitatem peragentis contra passum indicant manifeste; propter quod præsumitur, quòd sicut intentauit contra istum mortem corporalem per illum modum, scilicet vulnerando; intentaret & per istum, scilicet crimen hæresis imponendo: & sicut voluit ei B auferre vitam, vellet auferre & famam: quare [h] tales inimici capitales à testimonio legitime repelluntur.

Aliæ autem inimicitiæ, præsertim graues, & si nō repellunt totaliter, tamen dictum eorum debilitant aliqualiter, vt non sit plena fides eorum attestationibus adhibenda: sed cum alijs adminiculis, & aliorum testium dictis, possunt plenam facere probationem. Sane quando ipsi delato deponentium, seu testificantium nomina publicantur, & ille allegat contra eos causat inimicitiæ capitalis, producendo ad hoc testes; C in [i] illo casu, an dicti deponentes & testificantes probentur legitime inimici capitales, & per consequens à testificando merito repellendi necne, satis ex meritis processus potest patere Inquisitori, iudici in hoc casu, & procedere diœcesanus & ipse ad sententiam sicco pede. Sed quando delato deponentium, seu testificantium nomina supprimuntur, nec ipse potest se ab eis defendere in specie, sed solum in genere palpitando †, cum non valeat diuinare: in isto casu multum interest Inquisitoris, vt modum congruum teneat, per quem eidem innotescat, D an dicti deponentes & testes sint ipsius delati inimici capitales, nec ne, vt sine vllo errore diœcesanus & Inquisitor possint ad sententiam procedere, vt insontes non condemnent, nec reos iustificent: sed tam istis, quàm illis iustitiam administrent.

Graues inimicitiæ dicta testium debilitant.

† suspicādo

IN TIT. DE DEFENSIONIBVS reorum.

COMENT. XXVIII.

[a] QVando enim delatus, &c. confitetur crimen, &c. tunc concedere sibi defensiones, &c. superfluum est.] *Ei enim qui confitetur crimen, protinus obijcitur illud Lucæ cap.* 19. Ex ore tuo te iudico. *nec vlla clarior, aut efficacior probatio potest inueniri, quàm reorum confessio, vt optime docet Romanus consil.* 319. *incipien.* Præsens cōsulatio in hanc. *nu.* xi. *& Alexāder li.* 1. *consil.* 13. *incipien.* Ex his quæ in themate. *& Felynus in cap.* 1. *de exceptio. & in cap. cum super. de re iudicata. optime dicebat probationem, quæ fit per propriam confessionem, fortiorem esse ea quæ fit per testes, & rem notoriam facere. & Baldus in authent. sed nouo iure. C. si certum* Nu. 117.

E

Reorū confessio est probatio omniū efficacissima

tum pet. dicebat non esse exigendam solemnitatem probatoriam, vbi adest confessio partis.

In crimine hæresis sola reorum confessio sufficit ad condemnationem.

Et quamquam in alijs delictis sola confessio delinquentis non sufficiat nisi de crimine, hoc est, verbi gratia, de corpore interfecto constet l. 1. §. item illud. ff. ad senatusc. Syllanis. vbi Bart. & Bald. in authen. sed nouo iure. C. de seruis fugit. & Angelus in l. 1 C. de confess. at in crimine hæresis, ex sola reorum confessione ad condemnationem procedi potest; quia cū hæresis crimen mente concipiatur, & in animo lateat, plerunq; non potest aliter probari quàm per propriam confessionem reorū. Bald. in l. si quis non dicam rapere. C. de episcopis & clerici. quem sequuntur Felynus in c. auditis. de præscriptio. & Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 2. & Franciscus Ponzinib. de lamijs nu. 52. & 70.

Ex his ergo apparet veram esse doctrinam Eymerici hoc loco, videlicet, superfluum esse concedere defensiones reo ad dicendum contra testes, quotiens de delicto constat per propriam confessionem: & hunc Eymerici locum inuenies etiam apud Vmbertum Locatum in opere iudiciali verbo, defensiones.

Et quamquam hæc ita se habeant, nihilominus tamen cum defensiones sint de iure naturæ, l. vt vim. ff. de iust. & iure. non obstante propria confessione offerri debent reo defensiones; & si quid opponere voluerit aduersus eam, audiendus erit, ne iniuste vnquam se damnatum conqueratur: nam & contra propriam confessionem possunt multa opponi; vt docet Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. q. 55. & præcipue versi. sed pone, & q. 64. versic. sin autem reus. conferunt tradita per Simancam de catho. instit. tit. 17. de defensionibus reorum, nu. 53. & aliquot seq.

Inquisitis de hæresi legitimæ defensiones concedendæ.

b §. Ac defensiones iuris sunt ei concedendæ, & nullatenus denegandæ.] quoniam iusta defensio est de iure naturæ, & propterea nullo modo potest, aut debet denegari, l. vt vim, & ibi communiter Doctores. ff. de iust. & iure. l. quotiens. C. de precibus Imperat. offerendis. clement. pastoralis. §. ceterum defectus. de sentent. & re iud. tradit Ioannes Imola in clement. sæpe. de verbo. signifi. super glossa in verbo, defensiones. & Bernardus Comensis in lucerna verbo, defensio. §. 2. & hoc ipsum iam prouide olim in hac causa cauit concilium Biterrense cap. 8. in hæc verba: Ac datis dilationibus competentibus, & defendendi facultate concessa, benigne admittatis exceptiones, & replicationes legitimas eorundem. hæc ibi. Offerebat hic locus amplam occasionem agendi de defensionibus reorum in hoc crimine; quæ res, licet valde vtilis esset, at quia non erat omnino huius instituti, omittēda fuit: neq; enim ex proposito videtur agere hoc loco auctor de defensionibus. quàm ob rem de illis tantum agemus, quas Eymericus proponit, ceteras suis locis persequemur, quas ex indice operis licebit deprehendere.

Inquisitis de hæresi advocati concedendi, & quales.

c §. Et sic concedetur sibi aduocatus, probus tamen & de legalitate non suspectus, vir vtriusque iuris peritus, & fidei zelator.] His verbis breuissimis duo complectitur auctor. primum reis esse dandos aduocatos: alterum quales esse debeāt. de aduocatis eadem tradit Locatus in opere iudiciali verbo, aduocatus. copiose Repertorium Inquisitorum verbo, aduocatus. & Simancas de catho. instit. tit. 5. & in enchyridio violatæ religionis tit. 42.

A

Vt ergo breui cuncta huc spectātia complectar, præter has conditiones, quas vere in aduocato postulat hic Eymericus, sequentes etiam concurrere oportet: vt aduocatus non sit aut hæreticus, aut de fide suspectus, vel infamatus. Repertorium Inquisitorum verbo, aduocatus. §. sed vtrum hæreticus. facit textus in c. excommunicamus 2. de hæret. §. credentes. ibi: Si vero fuerit aduocatus, eius patrociniū nullatenus admittatur. ad hæc nec malo genere natus esse debet, sed ab originarijs Christianis stirpem ducat, & generis principium.

B

Quando dādus aduocatus in hoc crimine.

Dandus est autem aduocatus cum reus negat obiecta crimina: nam si fateatur, nullo aduocato indiget; idque postquam tres monitiones factæ fuerint reo, vt libere veritatem fateatur. in his qualis ritus obseruari debeat, salubriter & prudēter cautum est Madriliana quadam instructione anno M. D. L X I. cap. 23. in hæc fere verba, à nobis latina facta: Inquisitor uel Inquisitores reum admonebunt, quantum sua intersit, fateri veritatem: quo facto nominabunt ad suam defensionem aduocatum, uel aduocatos à sancto officio huic rei destinatos: & in præsentia cuiuslibet ex Inquisitoribus reus communicabit cum eo, & de cōsilio aduocati uel uerbo, uel scripto respondebit ad accusationem. Aduocatus uero priusquam suscipiat defensionem rei, iurabit se bene ac fideliter eum defensurum, & custoditurum secretum in his quæ audiet & videbit, etiamsi iurauerit cum primum assumptus fuit à sancto officio ad hoc munus exercēdum. Aduocati partes erunt admonere reum, ut ueritatem confiteatur, pænitentiamque petat pro culpa, si quam habet: responsio uero fiscali notificabitur seu intimabitur. hæc est eius instructionis sententia vera quidem & prudens, ac proinde iudicio meo vbique obseruanda. nec nostri de hac re differentes quidquam præter hæc adducunt, quæ alicuius sint momenti. nonnulla vero huc spectantia dixi supra par. 2. super cap. si aduersus. de hæret. pag. 103.

C

D

E

d §. Et procurator pari forma.] De procuratore quantum ad hunc locum attinet, agit Repertorium Inquisitorum & Locatus in opere iudiciali, verbo procurator, & Simancas de catho. instit. tit. 52. & in enchyridio tit. 43.

Est autem procurator, qui negotia mandato Domini administrat, cum dominus vel non vult, vel non potest negotijs suis superesse.

Inquisitis de hæresi an sit concedendus procurator.

Ac quantum ad hoc crimen attinet, iure dubitatur, an procurator sit captis pro hæresi concedendus; & re vera iudicio eruditorum ei denegari non debet, & quæ de aduocato proxime diximus, eadem

dem etiam accipienda sunt in procuratore. ceterũ raro nunc admittũtur procuratores, quia aduocati sufficiunt, & munus procuratorum subeunt: immo verius Inquisitores videntur reorum procuratores, cum officio eorum fiant reorum defensiones. quòd si quandoque reo petente, Inquisitores procuratorem concesserint, probum admittere debẽt, non cauillosum & garrulum, vt optime admonuit Locatus in opere iudiciali verbo, procurator. num. 2. reo autem petenti procuratorem non potest Inquisitor denegare, vt voluit Repertorium verbo, procurator. §. Inquisitores tenentur.

De procuratore in hac causa apud Inquisitores Hispaniæ per Madrilianam instructionem anno M. D. L X I. cap. 35. ita scriptum est: Quamuis instructio disponat dandos esse reis procuratores, tamen dari non debent, quia experientia docuit multa incommoda inde solere prouenire: & ob modicam vtilitatem, quam rei inde consequebãtur, non est in vsu, vt amplius dẽtur; quãquam aliquãdo ob magnam necessitatem solet cõcedi aduocato, vt reos defendat. *hæc ibi. In his tamen laudabiles & receptas consuetudines seruãdas puto, aut respiciendum quid supremus Senatus S. Romanæ generalis Inquisitionis obseruet.*

Minoribus 25. annis Inquisitis dantur curatores.

Hoc tamen non omittam, quòd maxime ad hanc causam videtur spectare, minoribus 25. annis delatis, dandos omnino esse curatores, quorum auctoritate defendantur, ne vel ob imperitiam, vel ob iuuenilẽ ætatem aliquid taceant, vel dicant, quod si fuisset prolatum, vel non dictum prodesse eis posset.

De hoc curatore minoribus dando in sacro Inquisitionis officio Madriliana instructione anno M. D. L X I. cap. 25. à nobis nunc latina facta ita cautum est: Si reus fuerit minor vigintiquinque annis, priusquam accusationi respondeat, sibi dabitur curator, cuius auctoritate ratificabit cõfessiones factas, & formabitur totus processus: sed curator non sit ex officialibus sancti officij. & potest esse aduocatus eius, vel quælibet alia persona grauis, fidelis, & bonæ conscientiæ. *hæc ibi. Si quid vero cum minoribus gestum sit absq; horum curatorum auctoritate, id ipso iure irritũ est, & nullum. l. clarum. C. de auctorit. præstan. Corneus consil. 198. lib. 4. Matthæus de Afflictis decisione 208. incipien.* Minor adultus. *Alexander consil. 115. incipien.* In causa Inquisitionis, *& elegãter Antonius Gomez tomo 3. de delictis, cap. 1. quam ob rem omnino sunt eis dandi curatores.*

a § Vbi autem non videatur tale periculum imminere, si ipsorum nomina proderẽtur, &c.] *Hæc quæstio cessat hodie: neque enim delatis testiũ nomina publicãtur, vt dixi supra hac 3. par. nu. 101.*

Locus notãdus.

et infra nu. 209. & super q. 75. est autẽ hic Eymerici locus de triplici potẽtia valde insignis, quẽ ceteri qui de hæreticis scripserunt post eum, secuti sunt.

Nu. 118. b § Repellit igitur sola inimicitia, nõ quęcũq; sed capitalis.] *Hæc periodus & proxime præcedẽs, videlicet:* nec putet delatus de hæresi, &c. *desumptæ mihi videntur ex vetusto concilio Biterrẽsi & Narbonensi, olim contra hæreticos celebratis, in*

Quæ exceptiones opponi possint testibus in hoc crimine

A *quorum primo, videlicet Biterrensi cap. 12. & 13. de hac re ita scriptum est.*

cap. 12. Quamuis in huiusmodi crimine omnes criminosi & infames, ac participes criminis ad accusationem & testimonium admittantur:

cap. 13. Illis tantum exceptionibus fidem testiũ euacuantibus in totum, quæ non ex zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere videãtur: vt sunt conspirationes & inimicitiæ capitales: alia vero crimina & si debilitent, non repellũt, maxime vbi testes de crimine fuerint emendati. *hæc ibi. In Narbonensi quoq; cap. 24. & 25. ita:*

B cap. 24. Quamuis in huiusmodi crimine, propter ipsius enormitatem, omnes criminosi & infames, & criminis etiam participes, ad accusationem, vel testimonium admittantur:

cap. 25. Illis tantum exceptionibus fidem testium ex toto euacuantibus, quæ non ex zelo iustitię, sed de malignitatis fomite procedere videantur, vt sunt conspirationes & inimicitię capitales: alia vero crimina etsi debilitent, non repellunt, præsertim si testes de crimine fuerint emẽdati. *hæc ibi. Insignia sunt plane loca nec cuique obuia, & diligenter in hac causa animaduertenda.*

Inimicitia capitalis vnde oriatur.

C c § Vt pote vel quia mors inter eos est de facto illata, &c.] *Obseruanda sunt hæc exempla, ex quibus inimicitia capitalis nascitur. de quibus in l. licet. C. de recept. arbit. & in c. repellantur. & in c. cum oporteat. de accusatio. & ibi Panormitanus. textus singularis in §. inimicitiæ. cum glossa in verbo, si capitales. institu. de excusatio. tuto. vbi communiter interpretes effectus inimicitiarum capitalium recensere solent, inter quos vnus et præcipuus est is, de quo Eymericus hic, & in l. testium. ff. de testibus. quinimmo etiamsi inimicus capitalis examinaretur, non faceret indicium. Bart. in l. maritus. ff.* D *de quæst. neque ad accusandũ etiam in notarijs admittendus est inimicus capitalis, vt ait Romanus consil. 324. incipien.* In proposita consultatione.

Et qualiter probetur.

Quomodo autem probetur inimicitia, textus est singularis, vbi late Iason in l. liberi. C. de inofficio. testamento. nos vero & quomodo probetur, & ex quibus causis oriatur, copiose diximus infra super q. 67. quæ huic loco claram lucem sunt allatura.

Iã hæc eadẽ quæ hic docet Eymericus, refert Locatus in opere iudiciali, verbo inimicitiæ. vers. adde ex Directorio. vide insuper Simancã de catho. institu. tit. 64. nu. 80. et Zãchinũ trac. de hære. c. 13. nu. 3. E *et ibi Cãpegiũ. et Repertoriũ Inquisit. verbo inimic. & verbo, testis. & Ioannẽ Roiã in singula. fidei, singul. 200. cetera tradidi infra super dicta q. 67.*

h § Quare tales inimici capitales à testimonio legitime repellũtur. aliæ autem inimicitiæ, præsertim graues, etsi non repellunt totaliter, &c.] *Hic locus in tribus manuscriptis aliter legitur, in Bononiensi fol. 108. ita:* Quare tales inimici capitales à testimonio legitime repelluntur totaliter, cum dictum eorum debilitent aliqualiter, vt non sit plena fides eorum attestationibus adhibẽda, sed cum alijs adminiculis, & aliorum testium dictis possunt plenã facere proba-

Locus notatus.

tionem. *In Sabellano vero fol. 496. ita:* Quare A tales inimici capitales merito repelluntur à testimonio,&c. & licet talibus non sit plena fides adhibenda, tamen cum alijs adminiculis & dictis aliorum testium, possent plenam facere fidem. *In codice Cardinalis de Gambara fol. 632. ita:* Quare tales inimici capitales à testimonio legitime repellūtur totaliter, aliàs licet dictum eorum debilitet aliqualiter, vt non sit plena fides eorum attestationibus adhibenda, sed cum alijs adminiculis,& aliorum testium dictis potest plenam facere probationē. *hæc ibi. Ac proculdubio, vel corrupta sunt et deprauata, vel falsa,* B *& quæ vix sibi cohæreant: quam ob rem noluimus recedere à Barcinonensi impresso, qui ceteris erat emendatior.*

*Sententia vero huius loci omnino hæc esse videtur, quæ etiam colligitur ex concilio Biterrensi, & Narbonensi paulo antea relatis: nā in hoc crimine propter eius enormitatem omnia testimonia recipiuntur, omniumque voces & accusationes audiuntur, exceptis solis capitalibus inimicis, & conspiratoribus: quod si alij inimici non capitales testificentur, quamuis eorum attestationes non faciant tantam fidem quantam facerent, si non essent inimici capitales; at non propterea repelluntur. & hæc sen*C*tentia verissima est, quam etiam asseruerunt iam olim periti quidem Auinionenses consilio quodam edito in materia Inquisitionis. cap. 4. quod est in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ, dicētes duas solas exceptiones testibus obijci posse, quæ penitus dicta eorum repellant, videlicet inimicitias capitales, & conspirationes. quod etiam ipsum velle videtur Zanchinus tract. de hæret. cap. 13. num. 3.*

> Inimicitia nō capitalis non euacuat dictū testis, quamuis debilitet.

*Aliorum vero inimicorum & criminosorum dicta quantum debilitentur, aut quantum sit illis detrahendum propter inimicitiam aliam præter capi*D*talem, aut propter alia crimina, arbitrio iudicantis relinquitur id inuestigare & iudicare. quod facile fortasis poterit deprehendere vir prudens ex personarum & negotij qualitate. l. testium. ff. de testib. Panormitanus in c. accedens. vt lite non contest. & in cap. cum oporteat. de accusat. Felynus in c. quoties. num. 4. de testibus. Campegius apud Zanchinū cap. 13. versi. de alijs vero.*

> Locus emendatus. & vnde intelligatur inimicitia capitalis.

[a] § In illo casu, an dicti deponentes & testificantes, &c.] *Hic locus varie legebatur, nec vllus videbatur posse colligi bonus sensus; quare Barcinonensem impressum emendare oportuit ex Bononiē*E*si, qui ceteris hoc loco erat emendatior, in quo ita legebatur:* In illo casu, an dicti deponentes & testificantes probentur legitime inimici capitales, & per consequens à testificando merito repellēdi nec ne, satis ex meritis processus potest patere Inquisitori iudici in hac causa,& procedere diœcesanus & ipse ad sententiam sicco pede. *& hæc proculdubio est vera & clara lectio.*

In Sabellano vero paulo aliter ita legitur: In illo casu prædicti deponentes, siue testificantes probantur legitime inimici capitales, & per cōsequens merito repelluntur à testificādo: & sic ex meritis processus possunt Inquisitor & Episcopus suum firmare processum. *hæc ibi. In his hoc est Eymerici institutum: quotiens obiicitur testibus inimicitia capitalis, probari debet, & ex probatione apparet, an testes sint repellēdi nec ne, quibus intellectis facile peruenitur ad sententiam.*

Modi sex tradendi copiam processus delato de hæresi, suppressis delatorum nominibus.

Modus autem in talibus consueuit à diœcesanis & Inquisitoribus multiplex obseruari. 119.

PRIMVS [a] est: quòd prædictorum nomina, nō in ipsa processus copia, sed in aliqua particulari cedula cō scribantur; non tamen eo ordine quo deponūt, & talis delato cedula conferatur, sic, vt nomen testis, qui est primus in copia, sit sextus vel septimus in cedula; & qui secundus in copia, sit vltimus vel penultimus in cedula: & sic de alijs, nominum ordinem transmutando; & sic delatus quis hoc deponat, vel quis illud, & quis sit primus, & quis secundus in sua copia cognoscere non valebit.

Iste modus non videtur multum valere, quia non videtur delato multum prodesse, & deponentibus potest multum obesse. Nam per hunc modum delatus non potest cognoscere quis est ille, qui deponit illud; nec potest cognoscere, quis est qui deponit pro eo, & quis qui contra eum, cum inter deponentes interdum vnus deponat pro delato, alius contra delatum: quare clare non potest scire contra quem habet agere in specie, sed aget contra omnes illos in genere, immo contra quemlibet in specie, dando † eos omnes inimicos capitales, fingendo inimicitiarum colores. Et cum constet sibi per cedulā antedictam sibi oblatam, quòd aliquis illorum deposuerit talia grauia contra eum, figet intentionem suam contra vnum vel duos, qui fortasse illa non deposuerunt; vel si fecerunt, cum veritate fecerunt, & conabitur eos destruere; quare grande periculum imminere poterit: & sic Inquisitor incidet in id, quod vult & debet subterfugere nisu † toto.

> †Al. dicēdo

> †Al. in toto processu.

Secundus modus est: nam datur delato processus copia ad partem vnam, [illegible] deponentium nomina seu deferentium ad partem aliā, & admiscentur cum illis alia extranea eorum, qui nunquam deposuerunt cōtra in illa materia; & per hunc modum potest dicere delatus contra illum, & contra istum, & nō veniet in cognitionem eius qui deposuit contra eum.

Iste modus est æque vel magis periculosus quàm primus: nam per processus copiam, ipse scit

scit in tali certo numero esse deponentium nomina contra eum, & per oblatam sibi cedulam noscit, quòd plura sibi nomina præsentantur, quàm sint illorum qui deposuerunt: itaque figet mentem suam contra aliquos illorum certos, qui fortassis nunquam deposuerunt; vel si deposuerunt, pro eo deposuerunt: vel si contra, deposuerunt cum veritate, & virtute iuramenti præstiti deposuerunt; & sic molietur contra eos insidias, & poterit illis graue periculum imminere, quod volumus cauere.

Tertius modus est: nam quando delatus examinatur in fine suæ confessionis, antequam sibi copia processus concedatur, interrogatur, an reputet se habere inimicos capitales, qui omni diuino timore postposito falso imponerent sibi labem hæreticæ prauitatis; & tunc impræmeditatus, ac improuisus, & non visis deponentium attestationibus respondet, quòd nō reputat se habere tales inimicos; vel si dicat quòd reputat se habere, nominat aliquos vt occurrunt.

Iste modus est cautelosus, quia non datis defensionibus, nec exhibitis testium depositionibus, respondet improuisus, licet non sit deponentibus periculosus: quare non videtur multum tenendus, quia delato nociuus.

Quartus modus est: nam delatus in fine suæ confessionis, antequam dentur sibi defensiones, interrogatur de testibus, qui grauiora deponunt contra eum, vt de delatis, per hunc modum: Cognoscis tu talem? nominando vnum de testibus, qui grauiora deponunt contra eum: & dicit quòd non, vel quòd sic: si dicit quòd non, non potest ex tunc dando defensiones, illum ponere capitalem inimicū, cum dixerit se medio iuramento non cognoscere illum. Si dicit quòd sic: interrogatur si scit vel audiuit quòd iste dixerit vel egerit aliquid contra fidem: & si respondet quòd sic, talia vel talia; interrogatur si est eius amicus vel inimicus, & statim respondebit quòd amicus, vt eius testimonio stetur; & extunc [b] in illa causa non potest dare illum inimicum capitalem, cum medio iuramento dixerit amicum. Si autem respondeat quòd non; interrogatur si est eius amicus, vel inimicus, & respondebit quòd amicus; tamen non staret propter hoc, quòd si aliquid sciret quin diceret, & extunc in illa causa non poterit eum ponere inimicum: & post fit idem de alijs testibus.

Iste modus est magis quàm immediate præcedens cautelosus, ex causis ibi allegatis; quare non est tenendus, nisi contra cautelosos & cauillosos: & hunc contra tales (licet raro) tenui, & cum essem astutus, vt dicit Apostolus, dolo eos cepi. 2. Cor. 12.

Hic modus vsu sacri tribunalis est receptus.

Quintus modus est: nam datur delato copia processus suppressis nominibus deponentium, & ipse visis depositionibus coniecturatur quis, vel qui deposuerunt talia contra eum, & frequenter venit in cognitionem, & dat quàm plures, quos dicit inimicos esse suos capitales, assignat rationes, & producit testes.

His omnibus exhibitis, & taliter actitatis, Inquisitor considerat si aliquos diuinauit, seu cognouit; & si sic, attendit ad causas inimicitiarum; & si non sunt sufficientes, dimittit: & si sunt, examinat testes secrete; & si non probant legitime, repelluntur: & hæc fiunt conuocato ad hoc bono consilio peritorum: & iste modus vt communius obseruatur.

Sextus [c] modus est: nam delato processus copia exhibetur; sed deponentium & deferentium nomina supprimuntur, defensiones eidem conceduntur; & se defendendo multos se habere inimicos capitales exprimit, & nominat, causas talium inimicitiarum assignat: Quibus sic peractis, diœcesanus & Inquisitor consilium theologorum & iurisperitorum congregant, & iuxta alleg. cap. Statuta. de hæret. lib. 6. totum processum integraliter & perfecte, concilio per notarium legi faciunt, testium vel deponentium ac deferentium nomina, concilio publice exponunt, & non solum ad dandum sanum consilium; sed etiam ad tenendum secretum iuramento, vel excommunicationis sententia eos arctant, & etiam eo ipso statuto ipsi Episcopus & Inquisitor sub præcepto obedientiæ extunc ad secretum huiusmodi adstringuntur: Et [d] ibi per consiliarios tractatur si delatum & testes cognoscant plene, si inter eos est inimicitia capitalis, nec ne; & si per consiliarios plene cognoscentes istum & illos, deliberatur de omnium, vel aliquorum inimicitia capitali contra delatum, vel non, statur consilio eorum & deliberationi: & qui per consilium iudicabuntur inimici capitales, à testimonio repelluntur; & qui non, admittuntur. Si autem consiliarij delatum & testes plene non cognoscunt; de consilio eorundem consiliariorum eligentur duo, tres, vel quatuor probi viri de villa † dicti delati, qui cognoscant plene delatum: quorum saltem vnus, vel duo sint sacerdotes parochiani, & alius (si potest commode) religiosus, & alij laici probi viri veritatis zelatores: isti per Episcopum & Inquisitorem secretius vocabuntur, & per iuramentum vel excommunicationis sententiam de dicenda veritate interrogabuntur de delati & testium amicitia, vel inimicitia capitali, publicando eis nomina istius & illorum, & stabitur iudicio eorundem, vt quos (habita prius inter se bona ac diligenti deliberatione) dicent ipsius delati inimicos esse capitales, rationes legitimas allegando, à testimonio repellant; quos autem non, admittant: & istum modum communiter obseruaui, & deceptum (vt puto) inde non me inueni, sed ad veritatem negotij sic perueni.

† Idest, oppido seu ciuitate: nam est vox Hispana.

IN TIT. DE MODIS SEX TRAdendi copiam processus delato de hæresi, suppressis delatorum nominibus.

COMMENT. XXIX.

Nu. 119. *Haec disputatio saluberrima est, & vtilissima: cum enim delatus non possit facile se tueri ab obiectionibus testium, quos ignorat, diligentissime debent Inquisitores præcauere, ne quid durius propterea in eos statuatur. & ob id Eymericus prudentissime hoc loco præscribit modos, quibus hoc incommodum euitetur. eosdem autem hos modos retulit Campegius apud Zanchinum tract. de hæret, cap. 13. versic. nec desunt modi. quo loco primos duos modos velut parum tutos omittit, ceteros non omnino damnat. eosdem refert nullis pene mutatis Iacobus Sprenger in malleo maleficarum part. 3. quæst. 11. actu. 7. & Syluester lib. 3. de strigimagis cap. 3. puncto nono.*

Curandum diligẽter ne Inquisiti de hæresi in notitiã testium deueniant.

In tota hac disputatione hoc est præcipue Inquisitori curandum, ne dum cautelas & modos excogitat ad inquirendum, an delati habeant inimicos capitales, per alias circunstantias efficiat, vt ijdem delati in notitiam testium deueniant. & hac summa sit, testium incolumitati omnino consulendum esse, aliàs non facile reperirentur qui hæreticos, vel denuntiarent, vel aduersus eos testificarentur: quod in maximum catholicæ fidei detrimentum vergeret.

Et propterea in Hispania prudentissime prima instructione Hispalensi cap. 16. cautum est, quòd cum depositiones testium publicantur, & earum copia reis traditur supprimantur quædam circunstantiæ, ex quibus testes possunt cognosci, quod refert etiam Ioannes Roias in singularibus fidei, singula, 208. Sunt autem circunstantiæ illæ, dies & hora delicti commissi, & si quæ sunt similes, quæ prudentiæ Inquisitorum relinquuntur. Simancas de catho. instit. tit. 64. num. 26. atque hoc ipsum videtur iam olim statuisse concilium Biterrẽse cap. 10. dum iubet ne testium nomina signo, vel verbo aliquo publicentur. de quo dicam amplius infra super quæst. 75.

Quæ circunstantiæ tacẽdę, cũ copia depositionũ Inquisitis traditur.

a ¶ Primus est, quòd prædictorum nomina non in ipsa processus copia, sed in aliqua particulari cedula conscribantur, &c.] *In Bononiensi, Barcinonensi, & codice Cardinalis de Gambara ita:* sed in aliqua ad partem cedula conscribantur, *est phrasis Hispana latinitate incondito stylo donata,* ad partem, *id est in vna papyro scribantur nomina testium, in alia vero testium depositiones, sed vt cuncti facilius sententiam deprehenderent, visum est lectionem codicis Sabellani sequi, vt est impressa.*

Locus notatus.

Iam quantum ad hunc primum modum attinet, eum tradit etiam Franciscus Brunus tract. de indicijs & tortura. sed nullo modo debet in hoc crimine obseruari.

b ¶ Et ex tunc in illa causa non potest dare illum inimicum capitalem, cum medio iuramento dixerit amicum.] *Et ratio est, quoniam*

Testis semel

A *qui semel approbauit testem, non potest amplius eum reprobare. Felynus in cap. præsentium. de testibus. num. 7. & 8. S. Antoninus part. 3. tit. 9. cap. 11. §. 1. Salycetus, & alij in l. si quis testibus. C. de testibus. Alexander consil. 61. lib. 1. late Bossius tit. de publicatione processus. & test. num. 13. & seq. & præ ceteris eleganter Boerius decisione 245. incipien.* Sed quid si quis in iudicio. *nu. 2. 3. 4. vbi hoc declarat & limitat, quem omnino videto.*

approbatus non potest reprobari.

c ¶ Sextus modus est: nam delato processus copia exhibetur, &c. & se defendendo multos se habere inimicos capitales exprimit, &c.]

B *Hic modus est tutissimus, & vtilissimus in hac causa, quem iam olim præscripsisse mihi videtur concilium Biterrense cap. 10. in hæc verba:* Illud autem caueatis, secundum prouidam sedis Apostolicæ voluntatem, ne testium nomina signo, vel verbo aliquo publicentur; sed si instat contra quem Inquisitio fit, dicens forte se habere inimicos, vel in se aliquos conspirasse; inimicorum ab eo, seu cõspiratorum nomina, & inimicitiarum, seu conspirationis causa, & veritas exigantur: vt sic & testibus consulatur, & ipsis etiã conuincendis. *hactenus ibi, quod est diligentissime animaduertendum.*

Quid faciendũ cum Inquisitus dicit se habere inimicos.

C d ¶ Et ibi per cõsiliarios tractatur, si delatum & testes cognòscant plene, &c. *Conueniunt fere in omnibus hoc loco Bononiensis, Barcinonensis, & codex Card. de Gambara, sed in Sabellano fortassis clarius ita legitur:* Et ibi tractent ipsi consiliarij, si inter delatum & testes plene cognoscatur inimicitia capitalis, vel non: & si per huiusmodi consiliarios plene cognitum fuerit de inimicitia capitali omnium vel aliquorum, qui reputabuntur consilio plurium inimici capitales, repellentur: qui vero non reputabuntur, admittentur: Si autem dicti consiliarij non cognonerint delatum, & testes, &c.

Locus notatus.

Tutissimũ cõsilium ad cognoscendos inimicos in hac causa.

D *fere vt in impresso: in quo vt planior esset sententia, ita vellem legendum:* Et ibi per consiliarios tractetur, si ipsi delatum & testes cognoscunt plene, & si inter eos est inimicitia capitalis, &c. *Nihil fuit immutatum, sed hoc fuit animaduersum. & sane codicis Sabellani lectio planior videtur.*

Hoc autem Eymerici consilium vsque adeo tutum esse existimo, vt si obseruetur, nihil inde incommodi vel testibus vel reis possit oriri: imo vero multum hac ratione reorum saluti consuletur.

E *Ceterum integerrimos esse oportet consultores, quibus res tanti momenti credenda est; nec illis Inquisitor committet tale secretum manifestãdo nomina testium, vel delatorum seu denuntiatorum, quos probabiliter suspicatur, aut propter magnam amicitiam, aut sanguinis coniunctionem, aut ob alias causas reis quandoque propalaturos nomina testiũ aut accusatorum, aut denuntiatorum, in quo multa opus est prudentia.*

De recusatione Inquisitoris.

TERTIVM quod prorogat & dilatat episcopi seu Inquisitoris iudicium, sententiam seu 120.

pro-

processum est ipsius iudicis, scilicet, Episcopi vel Inquisitoris recusatio; & hæc quandoque est aliqua atque iusta, quandoque est friuola atque nulla.

Causæ iustę recusandi iudicem.

Quando enim delatus videt, quòd Inquisitor grauauit eum realiter & de facto, vtpote, quia defensiones iuris eidem petenti non concessit, vel aduocatum eidem negauit, vel similia; recusat eum merito vt suspectum; causam recusationis præhabitam allegando. Tunc Inquisitor debet attendere ad causam recusationis: & si videt quòd contra ius & iustitiam eum aggrauauit, defensiones iuris sibi denegãdo, vel similia peragendo; tunc Inquisitor habet duas vias recusationem huiusmodi repellendi.

Modi duo repellendi recusationem.

PRIMA est, vt cum senserit, quòd delatus vult eum recusare, antequam recusatio ad eum perueniat, committat alicui plenarie vices suas; & extunc non poterit recusari, nec facta commissio impugnari, vt habetur extra de offic. deleg. lib. 6. c. Iudex. secus si non committeret in totum & plenarie uices, ut in c. allegato.

SECVNDA via est, ut cum recusatio fuerit Inquisitori præsẽtata, Inquisitor uidẽs quòd merito delatus ipsum ut suspectum recusauit, pro eo quia defensiones iuris sibi denegauit, uel aliud simile, quod fieri non debuit, corrigat errorem suum, & reducat processum ad illum statum, in quo erat antequam ipsum aggrauasset, utpote ad illum statum, in quo delatus ab eo defensiones iuris petiuit, dicẽdo: Ego reduco processum ad illum statum, in quo talis petiuit defensiones iuris, & acquiesco petitioni suæ, admittendo eum ad se defendendum; & concedo sibi iuris defensiones, & mãdo sibi dari copiam processus, & concedo [a] sibi talem, quem petit in aduocatum, & talem in procuratorem: & sic ablato grauamine aufertur causa suspicionis, & recusatio iam fit nulla, iuxta c. Cum cessante. extra de appellatio.

Quando vero delatus videt se habere iniustitiam, & præsumit de iudicis vero iudicio & iustitia, exquirit interdum coloratas causas eum recusandi vt suspectum, vt sic subterfugiat eius iudicium, & recusat eum, allegando, quòd ipse Inquisitor est de parentela talis, qui denuntiauit eum, seu deposuit contra eum; seu est amicus talis, qui est eius inimicus; & similia colorata exquisita: Et tunc ipse Inquisitor, iuxta c. Suspicionis. extra de offic. deleg. & de appel. c. Secundo requiris: & c. Cum speciali. eligat vnum probum virum in arbitrum, & mandet recusanti, quòd eligat alium: & sic electis arbitris mandet Inquisitor & cogat per suas litteras per † sententiam excommunicationis latę, quatenus citent recusantem, mandando ei, quòd præsentet eis recusationem, & testes producat, & ipsi arbitri eos examinẽt diligẽter, sic, quòd [b] infra tale certum tempus, scilicet, octo dies ambo, si conueniant; vel vnus eorum cum tertio per ambos electo, si non conueniant, super recusatione pronuncient: aliàs ipse vtetur suo iudicio & officio sicut prius in causa recusantis principali, recusatione huiusmodi nõ obstante.

Causę friuolę recusandi.

† Al. sub excommunicationis latę sẽtentię pœna.

Si autem infra tempus arbitris assignatum percipiat, Inquisitor quòd recusatio foret falsa, & per falsos testes probatur, & quòd pronuntiabitur contra eum; tunc, cum assensu tamen recusantis, aliàs nõn, potest alicui committere plenarie vices suas, vt patet in alleg. c. Iudex. de offic. deleg. Si autem adueniente termino arbitris assignato, arbitri non pronuntiauerint; Inquisitor ex tunc iudex remanet prout ante. Si autem arbitri pronuntiauerint recusationem fore nullam, remanet iudex vt prius: si autem pronuntiauerint recusationem esse legitimam, Inquisitoris officium conquiescit: & quo ad illam recusantis causam desinit esse iudex; nec potest alicui committere vices suas, vt patet in alleg. c. Iudex. Et cum Episcopus siue Inquisitor non possit procedere ad sententiam; Episcopus & Inquisitor vel alter eorum denũtiet factum domino nostro Papæ, supponendo quòd non obstante huiusmodi recusatione possit Inquisitor procedere cum Episcopo in causa illa, vel subroget alium quo ad causam illam, qui cum Episcopo & Inquisitore possit procedere in eadem.

IN TIT. DE RECVSATIONE Inquisitoris.

COMMENT. XXX.

Hic titulus de recusatione Inquisitoris, licet parum differre videatur à sequenti de appellatione, quæ fit ab Inquisitore; tamen ex definitione vtriusque discrimen non modicum colligetur. Est enim recusatio (vt ait Hostiensis in sum. tit. de recusatio. iud. delegati. §. quid sit recusatio.) ob iustam causam suspicionis cõtra iudicem propositam, audientiæ eiusdem iudicis declinatio canonice allegata. Appellatio vero (vt cum Canonistis nunc sentiam) à minore iudice per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ latæ sententiæ rescißio. ita idem Hostiensis in sum. tit. de appellatio. §. quid sit appellatio. Nu. 120.

Quid recusatio.

Quid appellatio.

Tametsi vero iudices, tam ordinarij quàm delegati recusari poßint. c. suspicionis. de offic. delegati. c. cum speciali. de accusatio. & l. apertißimi. C. de iudicijs. traditque Hostiensis præcitato loco tit. de recusatio. §. quis recusetur. nihilominus tamen de Inquisitore hæreticæ prauitatis insignes viri id negarunt, asserẽtes eum vt suspectum recusari non posse, cum grauißimus, æquißimus, probatißimus, & prudentißimus eligi præsumatur. ita videtur posse colligi ex Archidiacono in c. quia plerique de offic. ord. lib. 6. tradit Franciscus Ripa tract. de peste, par. 3. nu. 140. & Iacobus Menochius lib. 1. de arbitrarijs iudicum, q. 37. nu. 40. & nominatim recusari non posse scripsit Ioannes Rojas in singularibus fidei, sing. 100, incipien. Inquisitores non possunt. *& in tract. de hæret. par. 2. tit. de priuilegijs Inquisitorum, num. 435, & Bernardus*

Inquisitor an possit recusari.

Comensis in lucerna Inquisitorum verbo, recusatio. §. 1. scripsit, in causa hæresis recusationem Inquisitoris raro & fere nunquam contingere.

Recusari possunt Inquisitores

Ceterum Simancas de catho. instit. tit. 17. nu. 51. & 52. Bernardus Comensis præcitato loco. Locatus in opere iudiciali verbo, recusatio. Tabiensis in sum. verbo, inquisitio. §. 4. nu. 5. & alij non inferioris auctoritatis, posse recusari Inquisitorem admittunt. & hæc sententia summo iure verior est, & tenenda: quamuis prior spectata iudicum probitate honestior videatur.

Et in Hispania Madriliana quadam instructione anno Domini M D L X I. cap. 52. nominatim hæc sententia definita videtur, vt iudices fidei recusari possint, in quo quis etiam ordo debeat obseruari præscribit, vt paulopost referam.

Cum Inquisitor recusatur quis ordo seruãdus.

Demus ergo posse Inquisitorem recusari, vt hic vult etiam Eymericus: nam & hoc tutius est, ac magis quoque remouet omnem iniquitatis suspicionem ab hoc sacro tribunali, & doceamus breuiter quis in tota recusationis causa ordo sit seruandus. ac primum recusationis causæ sunt afferendæ, de quibus copiose Hostiensis in sum. tit. de recusatio. §. quæ sunt iustæ causæ. & Ioãnes And. in c. legitima. de appellatio. li. 6. quibus locis ille tredecim, hic duodecim causas recusationis commemorant. refert etiam multas Panormitanus in cap. cum speciali. de appellatio. & alij quos prudens omitto.

Ex quibus causis recusentur Inquisitores.

Verumtamen in hoc tribunali non quælibet causæ sufficientes ad recusandos alios iudices sunt admittendæ, sed solum hæ, inimicitia, conspiratio in reos, aut quid tale, vt grauis æmulatio vnde inimicitia facile oritur, quæ inimicitiæ sæpe comparari potest: nam causæ quæ fuerint his leuiores, negliguntur. Zabarella in clem. 1. de hæret. Angelus in sum. verbo, inquisitio. §. 5. Simancas de catho. instit. tit. 17. nu. 51.

Iam non quæuis inimicitia sufficiens erit ad repellendum Inquisitorem, sed iudicio meo aut capitalis, aut saltem grauis esse debet, iuxta doctrinam Speculat. & Ioannis And. ibi in additionibus tit. de iudice delegato. §. superest. vers. item si est inimicus. notat Abbas in c. accedens el 2. num. 3. & ibidem Fely. extra vt lite non contest. & dixi copiose in libris de pœnis hæreticorum, ex quibus autem causis oriatur capitalis inimicitia, explicui infra super q. 67.

Inquisitore recusato, qd faciendum.

Postremo videndum est, quid fieri debeat vbi Inquisitor recusatus est. in hoc articulo, vt ex tota hac Eymerici serie disputationis colligitur, bifariã potest Inquisitor recusari: Aut quia reum non seruato iuris ordine aggrauauit: Aut quia eius est inimicus. Si ob primam causam recusatio sit proposita, duas regulas tradit auctor vt possit euitari, quas nec refello, nec approbo: quia ea potius pertinent ad titulum de appellatione Inquisitoris, quàm ad hunc de recusatione: & vt mox dicam, tutius est recusatione interposita quiescere.

Si ob secundam causam recusetur, Eymericus hic §. quando vero delatus. aperte sentit, arbitros esse eligẽdos, qui de recusationis causa cognoscant,

A iuxta c. suspicionis. de offic. delegati. & c. cum speciali. de appellatio. idem tenere videtur Vmbertus Locatus in opere iudiciali verbo, recusatio. Ceterum decentius & honestius est, ne iudicium eludatur, & negotium catholicæ fidei differatur, & vt omnis occasio facile recusandi Inquisitorem auferatur, vt nulli arbitri eligantur: sed causa recusationis ad supremum inquisitionis Senatum est remittenda, vt ibi summatim re cognita, vel Inquisitor recusatus reijciatur seu probibeatur, ne iudicet in ea causa: vel contra, iudicare iubeatur, dummodo semper meminerimus ob friuolas & leues recu-

In casu recusationis non eligantur arbitri.

B sationis causas non esse prohibendum Inquisitorem ne iudicet.

Atque hæc sententia de non eligendis arbitris, sed de remittenda recusationis causa ad supremum Senatum in Hispania Madriliana quadam instructione edita anno Domini M. D. L X I. cap. 52. sancita est his verbis à nobis latine redditis. Si aliquis ex Inquisitoribus ab aliquo reo fuerit recusatus, si Inquisitor habuerit collegam, qui fuerit præsens, debet tunc à cognitione illius causæ abstinere, & certiorem facere Senatum, & interim collega suus procedat: quòd si collegam

C nõ habeat, similiter faciat Senatum certiorem, & interim non procedat in ea causa, donec visis & examinatis causis suspicionis, Senatus decernat quid fieri debeat. atque hoc ipsum fiet cum omnes Inquisitores fuerint recusati. hæc ibi.

Hanc vero sententiam & ordinem in recusatione seruandum omnino existimo, tum quia tutissimum hoc est & securissimum; tum etiam quoniam in iudice recusationis perinde est in hæresis causa iudicandum atque in iudice appellationis. Manifestum est autem, quòd cum in hoc crimine admittitur appellatio, ab Inquisitore ad Papam, aut ad su

D premum Senatum appellatur, vt dicemus in tit. sequenti, traditque copiose Zanchinus tract. de hæret. cap. 29. ita ergo videtur penitus in recusatione faciendum.

¶ Et concedo sibi talem quem petit in aduocatum, & talem in procuratorem.] Hæc verba diligenter sunt obseruanda: quoniam sæpe vidimus dubitari, an Inquisitor debeat reo petenti hunc vel illum aduocatum, concedere alium ab eis qui sunt ordinarij aduocati constituti in officio inquisitionis. & profecto non obstante quòd in sacro officio depu

An Inquisitor debeat cõcedere reo aduocatum quem petierit.

E tati sunt aduocati, cum expedire viderit Inquisitor, potest alium constituere, seu concedere reo petenti: cum enim non reperiatur in iure sibi denegatum quo minus possit hoc facere, concessum esse videtur per generalitatem textus in c. vt commissi. §. aduocandi. de hæret. lib. 6.

Expedire autem videbitur, quotiens aduocatus deputatus reo repertus fuerit inimicus, aut alids infenso in eũ animo, vel ex aliqua causa suspectus: nam tunc petenti alium, concedet. sed & ex officio quandoque alium dabit, cum cognatus vel affinis ipsius aduocati fuerit delatus. iam ex pluribus alijs causis possunt hæc fieri, quæ nominatim à nobis præscribi non possunt.

Cum

Cum vero noui aduocati conceduntur, meminerit Inquisitor prius circa eos obseruandas esse eas iuris solemnitates, quas supra tradidimus tit. de defensionibus reorum. §. & sic concedetur sibi aduocatus. De procuratore (si is etiam concedendus fuerit) eadem sunt accipienda.

b ¶ Sic quòd infra tale certum tempus, scilicet octo dies ambo, &c.] *Iam monui paulo antea in hac causa non esse arbitros eligendos. ceterum si contingeret quandoque eos eligi, hæc verba sunt declaranda. dicit ergo Eymericus, vt arbitri intra tale certum tempus iudicent de causa recusationis, quoniam tempus intra quod arbitri terminare debeant causam, non est à iure taxatum: sed iudex recusatus id debet præfigere, intra quod nisi arbitri iudicarint de causa recusationis, tunc iudex recusatus cognoscere poterit de causa principali. cap. legitima. de appellatio. lib. 6. ibi:* Infra quem (*scilicet terminum*) in idem conueniant, vel tertium concorditer aduocét, cũ quo ambo, vel alter eorum, eius suspicionis negotium terminare procurent: alioqui iudex ex tunc in principali negotio procedere non omittat. *hæc ibi. quæ non latuerunt Eymericum, dum paulopost dicit:* Si autem adueniente termino, &c.

Tempus arbitris concessum ad terminandam causam, non est iure taxatum.

De appellatione quæ fit ab Inquisitore.

121 QVARTVM quod prorogat & dilatat iudicium, sententiam & processum Inquisitoris est delati ab Inquisitore appellatio: & hæc interdum est aliqua atque iusta, interdum est friuola atque nulla. Quando enim delatus sentit se ab Inquisitore realiter & de facto contra ius & iustitiam aggrauatum, vtpote, quia non vult eum ad se defendendum admittere, vel solus sine Episcopo seu eius Vicario pronuntiauit delatum quæstionare, & similia non fienda, & appellat ab Inquisitore, huiusmodi grauamina allegando, atque apostolos sæpe & sæpius postulando: tunc Inquisitor appellatione huiusmodi sibi præsentata sine turbatione atque metu debet petere copiam appellationis protestãs verbo, quòd non currat sibi tempus. Et cum ipse delatus tradiderit sibi copiam, adhuc Inquisitor habet duos dies ad respondendum: & post hæc habet adhuc triginta ad apostolos exhibendũ. Et licet statim possit respondere, & apostolos dare, istos vel illos, vbi multũ sit peritus: tamẽ vt cautius procedatur, melius est aliquẽ terminum vel decem, vel viginti, vel vigintiquinq; dierum eidem ad dandum pariter & recipiendũ apostolos, quales dare decernit †, assignare, cum potestate prorogandi infra tempus iuris.

† Al. decreuerit

Et infra tempus assignatum debet diligenter attendere, & discutere causas appellationis, seu grauamina allegata: & si videt habito bono consilio peritorum, quòd iniuste & indebite delatum aggrauauit, ad se defendendum eum non admittendo, vel solus & per se sine Episcopo,

Iustæ causæ appellandi.

A vel eius Vicario, eundem delatum quæstionandum pronunciando, vel similia, adueniente termino assignato corrigat errorem suum, & reducat processum ad punctum & statum, in quo erat, quando defensiones ille petiuit, vel terminum ad interloquendum assignauit, & similia; & tollat grauamen, quo ablato procedat prout ante: quia per amotionem grauaminis, appellatio, quæ erat aliqua, fit nulla. iuxta cap. Cum cessante. extra de appel.

Grauamina tollenda.

Attendat autem circumspectus & prouidus Inquisitor, quòd quædam sunt grauamina B reparabilia, vt sunt ista, de quibus statim dictum est; & tunc habet locum modus prædictus. Quædam [a] autem sunt irreparabilia, vtpote si delatus iam fuerit quæstionatus realiter, & de facto, & post euadens appellat: vel si libri sunt ab eo recepti pariter & combusti, & similia, quæ nequeunt reparari nec reuocari: & tunc non habet locum modus prædictus, scilicet processum ad statum reducere, in quo fuit grauamen huiusmodi irrogatum.

Grauamina reparabilia quædam, alia non.

Attendat etiam Inquisitor, quòd licet à die 122
C responsionis habeat triginta dies ad apostolos exhibendum: iuxta c. Ab eo. de appella. lib. 6. & possit petenti apostolos assignare vltimam diem iuris, hoc est trigesimam ad apostolos recipiendum; tamen ne videatur, quòd vult vexare delatum, & de vexatione indebita reddat se suspectum; & ne videatur confirmare grauamen sibi impositum, propter quod extitit appellatum; melius est, quòd assignet infra tempus iuris terminum competentem, vtpote decem dierum vel viginti, & potest postmodum (si expedire viderit) adueniente termino, D prorogare, dicendo se fuisse alijs negotijs fidei implicatum, vel huiusmodi.

Attendat etiam Inquisitor, quòd quando præfiget terminum appellanti, & apostolos petenti, quòd non assignet solum ad apostolos dandum, sed ad dandum pariter & recipiendum; quia si assignaret ad dandum, tunc Inquisitor à quo appellatur, haberet eis mittere. assignabit ergo appellanti terminum, hoc est, talem diem, talis anni, vtpote vigesimam † mensis Augusti ad dandum ei, & recipiendum ab Inquisitore apostolos tales, quales decreuerit se daturum.

† Al. decimã

E Attendat etiam Inquisitor, quòd in assignatione termini, non dicat respondendo, quòd dabit apostolos negatiuos, nec quòd dabit affirmatiuos, sed (vt possit interim plenius deliberare) dicet, quòd exhibebit tales, quales tunc ei decreuerit exhibendos.

Attendat etiam Inquisitor, quòd in assignatione huiusmodi termini appellanti, vt tollatur omnis cautela, & prouideatur & astutiæ & malitiæ appellantis; assignet locum in specie, diem, & horam, vtpote quòd assignet vigesimam diem Augusti anni præsentis, & horam vesperorum, & cameram ipsius Inquisitoris, in domo Prædicatorum talis ciuitatis, vel loci sitam,

tam, tali appellāti ad dandum & recipiendū tales apostolos, quales tūc decreuerit exhibēdos.

Attendat etiam astutus & circumspectus Inquisitor, quòd si ipse decreuerit in animo suo detinere delatum, crimine requirente, & iustitia exigente; in termini assignatione ponat, quòd assignat talem terminum ad dandum & recipiendum personaliter apostolos ipsi appellanti, assignetque talem locum ipsi appellanti ad dandum eidem, & recipiendum ab eodem apostolos, de quo sit in potestate Inquisitoris appellantem libere detinere, datis prius tamen statim apostolis negatiuis, aliàs non.

Attendatque [b] Inquisitor ne aliquid innouet circa appellātem, ipsum capiendo vel quæstionando, seu à carcere liberando, seu aliàs, ab hora, qua fuit eidem appellatio præsentata, vsque ad horā, qua tradidit apostolos negatiuos.

123 Si ex friuolis causis appellatum sit quid facere debeat Inquisitor.

Quando vero delatus dubitat, quin contra eum feratur sententia, quia constat sibi de culpa sua; frequenter recurrit ad appellationis remedium, vt sic subterfugiat Inquisitoris iudicium; & sic ab [c] Inquisitore appellat, & causas friuolas assignat: vtpote, quòd Inquisitor eum captum tenuit, & cautioni idoneæ eum tradere noluit, & similia friuola colorata: qua appellatione Inquisitori præsentata, Inquisitor copiam appellationis petat, qua habita statim, vel post duos dies respondeat, in qua responsione diem, & horam, & locum appellanti ad dandum & recipiendum apostolos tales, quales decreuerit, præfigat; infra terminum tamen iuris, vtpote x. xv. xx. vel vigesimumquintum diem, talis mensis, infra quem terminum assignatum Inquisitor copiam appellationis, & grauamina seu causas, propter quas appellat, diligenter discutiat; & cum bono consilio peritorum deliberet, an exhibeat appellanti apostolos negatiuos, hoc est responsiones negatiuas, appellationem non admittendo: vel affirmatiuos, hoc est, responsiones affirmatiuas & reuerentiales, mittendas ad iudicem, ad quem appellatur, appellationi deferendo.

Appellatio quādo sit refutanda, & quando admittenda.

Si enim videat quòd causæ appellationis sūt falsæ vel friuolæ, atque nullę; & quòd appellās non vult nisi iudicium subterfugere, seu prorogare, det apostolos negatiuos seu refutatorios. Si autem videat, quòd grauamina sunt vera, & iniuste sibi illata, & non sunt reparabilia; vel dubitat si est ita, vel aliàs fatigatus propter malitiam appellantis, vult se à tanto onere liberare; exhibeat [d] appellanti apostolos affirmatiuos seu reuerentiales. Adueniente igitur appellanti termino assignato, si Inquisitor nondum formauit apostolos seu responsiones, vel aliàs non est dispositus, peremptorie potest prorogare simul, vel successiuè vsque ad trigesimum diem, qui est vltimus terminus iuris ad exhibendum apostolos assignatos: si autem formauit & est dispositus, potest statim dare apostolos appellanti

A Si igitur decreuerit dare apostolos negatiuos seu refutatorios, adueniente termino peremptorio assignato, exhibebit per modum qui sequitur in scriptis.

Forma dandi apostolos negatiuos.

Et dictus Inquisitor respondens præfatę interiectæ appellationi (si dici appellatio mereatur) dicit, quòd ipse iuste & secundum canonicas sanctiones, ac consulta ad Inquisitores & priuilegia eorundem, processit, & procedere intendit, ac à iuris tramite non discessit, nec discedere intendit: neque † ipsum appellantem aggrauauit, nec aggrauare intellexit, nec intendit: quod patet per causas coloratas allegatas singulas discurrendo: Non enim grauauit eum in hoc, quòd ipsum cepit, & captum tenuit; quia cum sit sibi delatus de hæretica prauitate, & testes multos habeat contra eum, merito ipsum tanquam conuictum de hæresi, vel sibi vehementer suspectum captum tenere debuit, atque debet: nec grauauit eum, quia dare ipsum noluit cautioni †: nam cum crimen hæresis sit crimen de maioribus, & ipse appellans esset conuictus, & staret in negatiua, nequaquam erat, nec est cautioni etiam maximæ dandus: sed est & erat in carceribus detinendus. *Et sic discurrat per alias rationes. Quo facto, dicat sic:* 124

† Al minusque

†Fymericus infra q. 90. vbi dixi.

Quare apparet, quòd ipse Inquisitor iuste, & debite processit, & à iuris semitis minime deuiauit, minusque ipsum in aliquo grauauit: sed ipse appellans per causas coloratas, atque fictas nititur subterfugere iudicium, iniuste & indebite appellando: propter quæ eius appellatio est friuola atque nulla, vtpote à nullo grauamine interiecta, peccans in materia, & forma. Et cum appellationibus friuolis, nec iura deferant †, nec sit à iudice deferendum: ideo dicit ipse Inquisitor, quòd interiectam appellationem non admittit, nec admittere intendit, nec ei defert, nec ei deferre proponit. Et hanc responsionem offert dicto tali, sic indebite appellanti, pro apostolis negatiuis, & mandat inseri statim, & immediate post appellationem prædictam eidem præsentatam: *Et sic tradat notario, qui appellationem eidem præsentauit.*

† Cap. cum appellationibus. de appel. lib.6.

Forma alia concedendi appellanti apostolos negatiuos.

Et dictus Inquisitor respondendo antefatæ interiectæ appellationi (si dici appellatio mereatur) dicit quòd ipse iuste & iuridice contra ipsum appellantem processit, nec ipsum in iudicio † aggrauauit; sed ipse appellans timens ne secundum eius demerita feratur contra eum sentētia, nititur subterfugere iudicium & iusti-

† Al. vel in modico.

& iustitiam; fingẽsque se indebite aggrauatum, sine causa legitima appellauit: propter quæ eius colorata appellatio de iure est friuola atque falsa, vtpote à nullo grauamine interiecta: & cum appellationibus friuolis nec iura deferãt†, nec sit à iudice deferendum; ideo dicit ipse Inquisitor, quòd interiectam appellationem non admittit, nec ei defert, nec deferre intendit. *Et hanc responsionem offert pro apostolis negatiuis, mandando eam inseri immediate post interiectam appellationem. Et sic tradet notario, qui appellationem eidem præsentauit.*

† Cap. cum appellationibus. de appel. lib. 6.

125 Quibus apostolis negatiuis, sic exhibitis appellanti, statim Inquisitor continuando, ipsum suum officium exequatur, mandando eundẽ capi, seu detineri, vel [c] ipsum arrestando †, vel terminum ad comparendum coram se eidem assignando, vel aliquid simile, propter quod appareat, quòd non desinit esse iudex; continuabitq; processum suum cõtra appellantem, quousque per iudicem, ad quem fuerat appellatũ, sit prohibitum ne procedat: Caueat tamen Inquisitor, quòd nullam nouitatem † faciat erga appellantis personam, nec ipsum capiendo; nec, si captus est, à carcere liberando; nec aliàs ab hora, qua appellantis fuit appellatio sibi præsentata, quousque eidem appellanti apostolos tradiderit negatiuos: sed extunc (vt prędicitur) poterit si iustitia hoc requirat, quousque sit prohibitus à iudice, ad quẽ fuerat appellatum; & tunc cum processibus † clausis & sigillatis, & cum fida & tuta custodia, idonea cautione, si oportuerit, remittet eum ad iudicem antedictum.

† Arrestare, vox vulgaris de qua videto hic in cõmentario.

† L. 1. §. 1. ff. nihil nouari appellat. interpo.

† Cap. 1. §. post hoc. de appel. lib. 6.

126 Si autem [f] Inquisitor exhibere decreuerit appellanti apostolos affirmatiuos, & reuerentiales, adueniente eidem termino peremptorio assignato ad dandum & recipiendum apostolos, exhibebit per modum, qui sequitur, in scriptis.

Forma concedendi appellanti apostolos affirmatiuos.

ET dictus Inquisitor respondens præfatæ interiectioni † appellationis (si dici appellatio mereatur) dicit, quòd ipse iuste, & prout debuit de iure, in causa præsenti processit, & non aliàs, nec dictum appellantem aggrauasse intendit; quod patet ad allegatas rationes singulas discurrendo. Non enim ipsum aggrauauit in hoc, quòd dicit, &c. *Discurrat per causas singulas appellationis meliori modo, & cum veritate, qua poterit respondendo, concludendo sic:*

† Al. interiectę appellationi

Quare apparet, quòd ipse Inquisitor dictum appellantẽ nullatenus grauauit, nec causã dedit eidẽ appellandi: sed ipse appellans metuens ne secũdũ eius demerita ad iustitiã procedatur, appellauit: propter quod eius appellatio est friuola atq. nulla, quia à nullo grauamine interiecta, nec ei est iure à iudice deferendum. Verum [g] † propter reuerentiam sedis Apostolicę, ad quam

† Cap. 1. de appellat. l. 6.

A extitit appellatum, dicit ipse Inquisitor, quòd dictam appellationẽ admittit, eique defert, & deferre intendit, totum pręsens negotium ad sanctissimum dominum nostrum Papam, & ad sanctã sedem Apostolicam remittendo, assignando eidem appellãti certum tempus, scilicet tot menses proxime sequentes, infra quos cum processibus clausis & sigillatis, sibi per ipsum Inquisitorem tradendis, & aliàs data idonea cautione de præsentando se in Romana curia, vel cum fida & tuta custodia, eidem per ipsum Inquisitorem exhibenda, habeat se in Romana curia præ-

B sentare domino nostro Papæ.

Et hanc responsionem offert ipse Inquisitor eidem appellanti pro apostolis affirmatiuis, & mandat eam inseri immediate post interiectam appellationem eidem præsentatam. Et sic tradat Notario, qui appellationem eidem præsentauit.

Forma alia breuior ad idem.

ET dictus Inquisitor respondens appellationi interiectæ dicit, quòd ipse iuste & debite contra appellantem processit, nec eum in ali-

C quo grauauit; propter quod eius appellatio videtur esse friuola atq. nulla, vtpote à nullo grauamine interiecta: verum propter reuerentiam Sedis Apostolicæ, ad quam extitit appellatum, & vt ibi melius de causæ meritis videatur, dictã appellationem admittit, eique defert; totum præsens negotium ad sanctam sedem Apostolicã remittendo totaliter, & ex toto: assignando † eidem appellãti tale certum tempus, infra quod cum processibus clausis, sibi per Inquisitorem tradendis, & cum sibi data idonea cautione de se præsentando, habeat se præsentare domino

D nostro Papæ.

† c. Cum sit Romana. de appel. & c. 1. §. post hoc. de appel. lib. 6.

Et hanc responsionem offert pro apostolis reuerentialibus: mandans eandem inseri statim & immediate post prædictam appellationem eidem præsentatam per notarium appellationis eiusdem.

Attendat [h] autem prudens Inquisitor, quòd mox, vt apostolos reuerentiales appellanti exhibuit, in causa illa, pro qua ille appellauit, statim ipse desinit esse iudex †, nec potest amplius de illa cognoscere, nisi causa sibi remissa fuerit per sanctissimũ dominum nostrũ Papam: quare de causa illa se amplius nõ intromittat nisi mitten- 127

E do dictum appellantẽ per modum prædictũ ad D.N. Papam; assignando eidem terminum competẽtem, vtpote vnius mensis, duorũ, vel trium, quatenus interim possit se ad eundem disponere, & parare: recipiatque ab eo de comparendo & se præsentando in Romana curia infra terminum eidem assignatum, idoneam cautionem: vel si appellans non potest illam præstare, mittatur cum fida custodia & tuta, vel obliget se melius quo poterit, quatenus infra terminum assignatum, in curia Romana se præsentabit domino nostro Papæ, vel per ipsum non stabit.

† c. Cum appellationibus §. si vero iudex. de appel. lib. 6.

Si autem [i] Inquisitor habet causam aliam, ac pro-

ac procedat contra eum in alia causa, in qua delatus non appellat, in ipsa illa causa Inquisitor iudex remanet, prout ante. Et si post admissam appellationem, & datis apostolis reuerentialibus ipse appellans accusatur, vel denuntiatur Inquisitori de alijs hæresibus, vel criminibus, de quibus non agitur in causa, pro qua appellauit, non desinit esse iudex, imuo potest procedere ad se informandum, & testes examinandum libere prout prius: & finita prima causa in Romana curia, vel ad Inquisitorem remissa, potest procedere (vt prius) libere in secunda.

IN TIT. DE APPELLATIONE, quæ fit ab Inquisitore, & aliquot tit. seq.

COMMENT. XXXI.

Nu. 121. *QVæ superiori adnotatione diximus de Inquisitoris recusatione, eadem ferme de appellatione, quæ fit ab eo, statuenda videntur: ceterũ quia res est diuersa, breui oratione quid in hac causa, cum appellatur, sit agendum, ostendemus.*

De appellatione in causa heresis, qui scripserint.

De hac materia copiose Zanchinus tract. de hæret. cap. 29. & ibi Campegius. Squillacensis tract. de fide catho. cap. 45. Conradus Brunus lib. 4. de C *hæret. c. vltimo. Simancas de catho. instit. tit. 6. idem in enchyridio tit. 65. Ioannes Rojas singularibus fidei, singul. 19. incipien. appellatio tam in ciuilibus. Bernardus Comensis in lucerna verbo, appellatio. Locatus in opere iudiciali, & Repertorium Inquisitorum verbo, appellare. Iacobus Sprenger in malleo maleficarum 3. par. q. 35. Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 94. Archidiaconus, Ioannes And. Geminianus, Francus, & ceteri communiter in cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. & alij varijs locis, quos omitto libenter: nam hi ceteris copiosius rem huc spectantem tractant.*

D *Ac primum quidem, vt & quæ Eymericus tradit melius intelligantur, & quid etiam hodie in hac causa appellationis fieri debeat, percipiatur; remouendum est id dubium, quod auctor obijcere videtur de appellatione admittẽda in causa hæresis, cum iura vbique clament hæreticis beneficium appellationis denegari. c. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. vers. non obstantibus appellationibus. Federicus Imperator in l. commissi nobis. §. 7. in hæc verba.* Omne insuper proclamationis, & appellationis beneficium ab hæreticis, receptatoribus, & fautoribus eorundẽ penitus amouemus. *hæc ibi. Et* E *cõciliũ Constantiense sessio. 15. appellationẽ per Ioannẽ Husz interpositã velut iniquã et vanã explosit.*

In causa fidei non appellatur a definitiua sententia, sed ab interlocutoria.

Sed hæc dubitatio facile dirimitur: nam à sententia definitiua nulla hæreticis appellatio conceditur, quoniam appellationis remedium ad præsidium innocentiæ, non ad defensionem iniquitatis fuit institutum. c. cum speciali. §. porro. & c. ad nostram. de appellatio. manifestum est enim, neminem de hæresi definitiue damnari, nisi vel confessus, vel legitime conuictus fuerit. Rursus à definitiuis non appellatur ob fidei fauorem, & odium hæreticorum, ne iudicium protrahatur. Postremo quoniam sen- A *tentia, quæ multo præcedenti consilio & matura deliberatione lata est, non debet per iniquas calumniantium voces retractari.*

Ab interlocutorijs tamen sententijs, seu interrogationibus Inquisitorum prouocari reis licet, vbi se grauari indebite senserint. ita præcitati, ac præ ceteris Zãchinus dicto cap. 29. nu. 2. Simãcas de catho. instit. tit. 6. nu. 3. Squillacensis de fide catho. cap. 45. & luculẽter idem Eymericus 3. par. q. 117. & iuxta hanc distinctionem intelligenda sunt quæ hic commemorat auctor. cuius documẽta in hac disputatione diligentissime sunt obseruanda, paucis exceptis, B *quæ suis locis sumus singulatim obseruaturi. ad quẽ autem appelletur in hac causa, dicam paulo post in tit. de forma concedendi appellanti apostolos affirmatiuos. nu. 126. §. verum propter reuerentiam.*

Quid seruandum cum appellatur.

Num autem in appellatione huiusmodi, quæ fit ab interlocutorijs Inquisitorũ sententijs exprimenda causa sit propter quam appellatur, recte quæritur, & scitu dignum est. Et breuiter atque constanter respondetur, quòd appellatio ab interlocutoria siue à grauamine, quo reus se grauari dicit, duo præcipue continere debet, primum est grauamen à quo appellatur, cap. cum sit Romana. extra de appel. & C *tradit apertissime Eymericus hic, ibi:* Et appellat ab Inquisitore huiusmodi grauamina allegãdo, *alterum est, causa per quam grauamen impugnatur, quæ in appellatione exprimi debet. cap. vt debitus. & cap. cum causam. extra de appellat. & docet egregie Bonifacius de Vitalinis in clemen. appellanti. de appellat. nu. 24. & seq. Si quis ergo simpliciter diceret, appello à tali interlocutoria: talis appellatio non valeret, quia in ea nulla grauaminis causa exprimeretur; nec esset tunc differentia inter appellationẽ à diffinitiua & interlocutoria contra textum in dicto cap. vt debitus. & in cap. ex parte.* D *extra de appel. Similiter si quis appellaret, causam solum in genere, non specifice proponendo dicens, appello à tali interlocutoria, quia est iniusta, huiusmodi appellatio non esset valida: quia talis expressio propter nimiam generalitatem, pro non facta haberetur. argumẽt. l. si in rem. in principio. ff. de rei vẽd. & l. prætor edixit. in principio. ff. de iniur.*

Quamquã autem taliter appellare non sufficiat, at nihilominus satis erit ita causã exprimere, quod ex inspectione tenoris appellationis concludatur euidenter, appellantem fuisse grauatum, dum tamen vera sit in appellatione contenta. ita Bonifacius in E *dicta clemen. appellanti. de appel. nu. 27. & seq.*

§ Quędam autem sunt irreparabilia, vtpote si delatus iam fuerit quęstionatus realiter, &c.]

Cum præiudicium irreparabile reis inferri potest, caute procedẽdum & qualiter

Quotiens grauamina irreparabilia inferri possunt, prudentissime animaduertendum est, ne quid ab Inquisitoribus incaute ac sine maturo consilio, conuocatis si opus fuerit peritis, geratur. neque ad torturam deueniẽdum est sine indicijs legitimis. sed de hoc articulo insignis extat instructio Madriliana apud Hispanos anni M D L X I. cap. 50. in qua ita cautum est: Debent Inquisitores plurimum considerare, vt sententia de reo torquendo iuste feratur, & præcedentibus legitimis indicijs:

Et cum

Et cum de hoc dubitauerint (quia ex hoc nascitur præiudicium irreparabile, & quoniã in causa hæresis habet locum appellatio ab interlocutoria iudicis sententia) concedent reo appellanti appellationẽ. Sed si talem dubitationem non habeant, immo reputant indicia ex processu resultantia legitima esse; tunc ad executionem torturæ sine mora est procedendum: quoniam appellatio hoc casu friuola reputatur. sed in dubio semper est appellationi deferendum. & vlterius considerare debent Inquisitores neq. ad sententiam tormenti, neque ad eius executionem procedendum esse, nisi causa conclusa, & acceptis rei defensionibus. *hæc ibi. quæ vbique obseruari vellem, quoniam tutissima sunt, & æquissima.*

Nu. 122. Appellatione interposita cur nihil nouandum.

ᵇ ¶ Attendatque Inquisitor ne aliquid innouet circa appellantem, &c.] *Causam elegãter tradit Vlpianus in l. 1. ff. nihil nouari appellat. interpo. his verbis:* Appellatione interposita, siue recepta sit, siue non, medio tempore nihil nouari oportet. Si quidem fuerit recepta appellatio: quia recepta est. Si vero non est recepta: ne præiudicium fiat, quoad deliberetur, vtrum recipienda sit appellatio an non sit. Recepta autem appellatione, tandiu nihil erit innouandum, quandiu de appellatione fuerit pronũtiatũ. *hæc Vlpianus.*

Nu. 123. Appellatio ob causas friuolas nõ admittenda, & quę sint causæ friuolę.

ᶜ ¶ Et sic ab Inquisitore appellat, & causas friuolas assignat.] *Vt appellatio ab interlocutoria Inquisitoris sententia admittatur, causa iustæ afferri debent: nam friuolæ nullo modo sunt admittendæ. c. cum appellationibus. de appellatio. lib. 6.*

Quæ autem dicantur friuolæ appellationes, non videtur iure expressum, & propterea arbitrio iudicãtiũ relinquitur id definire. & Inquisitores an appellationis causa sit friuola nec ne, nisi peritissimus sit et doctissimus consilio peritorum statuere debet: hoc enim semper est tutius. cognoscetur autem, friuolas esse appellationis causas, quando nec iustã afferunt rationẽ, aut iuri consonam, aut non idoneam.

Appellationes frustratorię & moratorię repellendę.

Quod vero de appellatione ob friuolas causas interposita diximus, idem locum habet, cum causæ frustratoriæ, aut moratoriæ interponuntur, quæ nullam rationem probabilem secum ferunt. moratoriæ enim appellationes recipi non debent, cum non tam appellationes quàm ludificationes dici debeãt, in eum potissimum finem à reis astutis & cauillosis fictæ, vt iudicium inique euitent, & causam producant; nam frustratoria appellatio est, quæ morandi causa interponitur. l. 4. ff. de appellatio. recipien. vel non.

Postremo, quia sæpe contingit multos in sacro inquisitionis officio inique & fraudulenter appellare; vt processum & iudicium Inquisitoris impediãt, sententiamque morentur, vt optime etiam hic animaduertit Eymericus: propterea his fraudibus vigilanter est occurrendum. quod quibus modis fieri possit, tradit copiose Bernardus Comẽsis in lucerna verbo, appellatio. nu. 6. vbi numerat 30. notabilia in hac causa satis vtilia, quæ breuitatis gratia omitto.

Qua autem ratione sit appellatio formanda, tradit abunde Hostiensis in summa tit. de appellatio. A *§. qualiter sit appellatio facienda. cum multis seq. & Speculator lib. 4. tit. de appellatio.*

Nu. 124. Appellatione interposita quo ordine res geratur.

ᵈ ¶ Exhibeat appellanti apostolos affirmatiuos seu reuerentiales.] *Post appellationem interpositam, quo ordine sit res gerenda docet hic Eymericus, iuxta legum sanctiones, à quibus in tota hac praxi formanda nusquam discedit: nam de proposita apostolorum materia ita scribit Martianus l. 1. ff. de libellis dimissorijs.* Post appellationẽ interpositam litteræ dandæ sunt ab eo, à quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, siue principem, siue quem aliũ: quas literas dimissorias siue apostolos appellant. Sensus autem litterarum talis est: appellasse puta Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est. *hactenus Martianus.*

Quid apostoli & quot eorum genera.

Dicti autem sunt apostoli ἀπὸ τοῦ ἀποστέλλειν quod mittere significat. l. dimissoriæ. 106. ff. de verb. signifi. & qua ratione formentur, tradit breuiter Accursius in d. l. dimissoriæ. copiose Speculator lib. 4. tit. de apostolis seu libellis dimissorijs. & Gratianus in c. post appellationem. 2. q. 6. & 73. distinct.

C *Apostolorum vero varia sunt genera: sunt enim aut conuẽtionales, aut testimoniales, aut dimissorij, aut refutatorij, aut reuerentiales seu affirmatiui, vt tradit Speculator præcitato loco nu. 1. & Hostiensis in sum. tit. de appellatio. §. qualiter. vers. dicuntur autem apostoli. Ad hunc Eymerici locum illustrandum de refutatorijs primũ, tum de reuerẽtialibus, quos affirmatiuos appellat, breuiter dicam.*

Apostoli negatiui qui dicantur.

Ergo apostoli refutatorij, siue negatiui sunt illi, per quos apparet iudicem à quo appellatur, non deferre appellationi, nec eam admittere in quibus cũ iudex appellationem refutat, causam refutationis inserere debet. c. 1. §. in quibus. de appellatio. lib. 6. ibi: In quibus appellationis causam iudex exprimat, & cur appellatio non sit admissa. *hæc ibi. Facit textus in l. penult. ff. de appellatio. recipien. vel non. ibi:* Et causam pro qua non receperit appellationem

Qui sint apostoli affirmatiui seu reuerẽtiales.

Affirmatiui apostoli per contrariũ dicuntur, cũ appellationi defertur: eosdẽ reuerentiales non incõmode appellabis, quia ob reuerentiam superioris iudicis, cui destinantur, quodãmodo concedi videntur cap. cordi. de appellatio. lib. 6. l. eos. §. super his. C. de appellatio. ita ferme Hostiensis & Speculator præcitatis locis; vbi Speculator singulorum formas nominatim tradit: sed quas hic præscribit Eymericus, perfectas esse scio. nunquid autem hæc in hoc crimine nũc locum habeant, paulopost docebo.

Nu. 125. Quid arrestare, & quãdo in causa hęresis locũ habeat.

ᵉ ¶ Vel ipsum arrestando.] *Arrestare vox vulgaris est apud Hispanos. Est autem arrestare, vel domum propriam, vel totam ciuitatem, vel alium certum, ac præfinitum locum reo assignare, extra quem non potest exire absque expressa iudicis facultate: idque quandoque sub certa pœna statuta, vt, verbi gratia, ne exeat sub pœna mille ducatorum: quandoque vero nulla pœna adiecta, vt cum delicta sunt leuia: de quo videto cap. vt famæ. & cap. nuper. de sent. excom. & Ioannem Imolam, & Zabarellam in clemen. 1. eod. tit. & Campegium*

pegium apud Zanchinum cap. 8. vers. capiendo, & arrestando.

Dixi, quandoque nulla pœna adiecta: *quoniam cum aliquis bonæ opinionis & famæ apud Inquisitores denuntiatur, si leue sit crimen, non mittitur in carcerem, sed accersitur ab Inquisitoribus, interrogatur ordine iudiciario, & fit sibi verbale mandatum; ne verbi gratia, è ciuitate exeas, donec aliud fuerit definitum: interim secreto causa tractatur, & debito fine terminatur.*

Atque huius quidem arrestationis non est modicus vsus etiam in hoc tribunali. verum cum delicta grauia, & pœna magna, præsertim corporalis est imponenda. non est locus arresto, sed ad realem capturam venire oportebit, vt alibi plenius dixi.

Nu. 126. [f] § Si autem Inquisitor exhibere decreuerit appellanti apostolos affirmatiuos & reuerentiales, &c.] *Quotiens apostoli negatiui reis dandi sunt, hoc est, cum eorum appellatio non admittitur, quid fieri debeat, optime hactenus docuit Eymericus, cui in præcedentibus commentarijs addidimus, quæ lucem ei afferre poterant, quæque spectata horum temporum consuetudine necessaria videbantur: nunc vero quid sit agendum cum appellatio admittitur, accurate etiam ostendit auctor iuxta communes iuris regulas: & in summa hoc concludit, vbi admissa est rei appellatio, is reus qui appellauit, transmittendus est ad sedem Apostolicam, cum processu, & idonea custodia ne fugere possit.*

Cum reo cōceditur appellatio, qd agendum.

Hæc tamen obseruatione indigent: neque enim inferiores Inquisitores hodie hoc iure vtuntur. & in Hispania quidem Madriliana instructione anni Domini M D L X I. cap. 51. de hac re ita cauetur, Si in aliquo casu videatur Inquisitoribus appellationem esse admittendam, in causis criminalibus reorum in carceribus detentorum, debent mittere processus ad Senatum inquisitionis, nō factis certioribus ipsis reis, & ita caute ac secreto, vt nullus extra carcerem id intelligat: quoniā si Senatui aliter videatur in aliqua causa particulari id possit præcipere & prouidere. *hæc ibi.*

In alijs vero prouincijs, ac præsertim in Italia, hac consuetudine vtuntur Inquisitores: vbi admissa est appellatio, Sacrosanctæ & generalis Romanæ inquisitionis in tota repub. Christiana Senatum consulunt, breuiter & summarie causa enarrata: quòd si Senatus iudicat reos esse Romam transmittendos, id fieri iubet, & Inquisitores cum idonea cautione & custodia reos tunc Romam destinant. neque ab hac consuetudine est vllo pacto recedendum ob pericula, quæ consequi possent, si res aliter gereretur.

In causis fidei ad Sedē Apostolicā appellandū.

[g] § Verum propter reuerentiam Sedis Apostolicæ, ad quam extitit appellatum.] *Vbi statutum fuerit licere in causis fidei prouocare ab interlocutorijs sententijs, seu interfationibus Inquisitorum ratione grauaminum, protinus quæritur ad quem sit appellandum: & Eymericus hoc loco vere scribit ad Sedem Apostolicam prouocandum: Sed Zanchinus tract. de hæret. cap. 29. nu. 3. & 4. quem penitus sequuntur Auctor Repertorij inquisitorum, & Vmbertus Locatus in opere iudiciali*

A *verbo, appellare. & nonnulli alij de hoc articulo ita sentiunt: Aut appellatur à processu Inquisitoris, aut à processu Episcopi; si ab Inquisitore prouocetur, ad Papam est appellandum, cum ipse Inquisitorem delegauerit: nam regula certa est à delegato ad delegantem prouocandum. l. Imperatores. ff. de appellatio. l. præcipimus. §. huic. C. de appellatio. cap. super quæstionū. §. porro. extra de offic. delega. neq; de hac assertione est aliqua difficultas.*

Quòd si ab Episcopis agentibus aduersus hæreticos prouocetur, ita distinguunt: si Episcopus procedat aduersus exemptos, quia tunc delegata iurisdi- B *ctione procedit, similiter ad Papam est prouocandum: quòd si ex iurisdictione ordinaria agat aduersus non exemptos, tunc ad proximum superiorem, videlicet ad Metropolitanum appellari poterit in causis fidei, quemadmodum fit in alijs causis, vel etiam omisso medio ad Papam. c. si duobus. de appellatio. c. quotiens. & c. ad Romanam. 2. q. 6.*

An in causa fidei ab ordinario ad metropolitanū appellari possit.

Hæc postrema assertio, de prouocando in causis fidei ad metropolitanum, non facile videtur admittenda, quam obrem putabam quocunque modo agat Episcopus, cum ab eo prouocatur, semper ad Sedem Apostolicam supremumue tribunal vniuer- C *salis sanctissimæ inquisitionis Romanæ esse appellandum. cum enim negotia fidei inter maiores Ecclesiæ causas computentur, consequitur plane ad sedem esse Apostolicam deferenda. cap. maiores. de baptis. & eius effectu. traditque luculenter Anacletus Papa epistola quadā prima in hæc verba:* Difficiliores quæstiones & maiores causæ ad sedem Apostolicam referantur: quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiles quæstiones semper ad sedem deferantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam dicente ip- D so ad beatum Principem Apostolorum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *hæc ibi. Huc etiam spectant, quæ doctissime docet Melchior Canus lib. 6. de locis theologicis, cap. 4.*

Nec mihi quisquam obijciat, hoc verum esse, quotiens agitur de propositionibus nondum definitis, aut de dubijs circa fidei articulos; secus vero dicendum in casu nostro, in quo agitur de minimis quibusdam rebus, videlicet grauaminibus, & alijs huiusmodi, quæ ad causas fidei non videntur proprie & vere pertinere: nam hoc non facile censeo E *admittendum, cum simul in his causa fidei tractetur; & qui prouocat in vno, in alio quoque non obscure prouocare videatur. Rursus etiam quoniam cum ad solum Papam pertineat proprie & principaliter de fide respondere, & fidei causas terminare, & per consequens ad eum pertinebit eius accessoria expedire, ita Hostiensis in cap. excommunicamus. 1. §. catholici. extra de hæret. & Ioann. And. in eodem cap. §. volumus. vers. crux tamen prædicari. idem Ioannes And. in cap. ad abolendam. circa finem, de hæret.*

Atque in hanc sententiam prudētissime inclinauit paucis antea diebus quam hæc scriberemus Petrus

trus Dusina sanctæ Romanæ, & generalis inquisitionis assessor, vir insigni eruditione, & prudẽtia singulari, qui cum à me rogatus esset de hac re sententiã dicere, humanißime respondit in hæc verba: Magna subest causa quòd Sanctitas sua moueri possit ad statuẽdum, quòd in causis fidei ad Papam semper appellari debeat, vel ad supremũ tribunal vniuersalis Inquisitionis Romanæ, tum propter rei grauitatem, tum etiam propter euitanda multa inconuenientia: & quia etiam ipsi metropolitani in arduis tenentur consulere sedem Apostolicam; quare circuitus inutiles essent euitandi, quibus rei fatigantur, negotia fidei publicantur, nec ea cura & dignitate tractantur, sicut tractari debent. *hactenus Vir ille.*

In Hispania, vt paulo antea dicebamus, ab inferioribus Inquisitoribus ad generalem eorum regnorum Inquisitorem seu Inquisitionis præsidem prouocatur, qui cum consiliarijs eius Senatus de appellatione cognoscunt.

In ceteris prouincijs longe distantibus à Romana curia, ne fidei causæ protraherentur, & delinquentes, ipsa longa temporis mora & expectatione fatigarentur, saluberrimum esset constituere vnum aliquem insignem pietate & eruditione virum, veluti Metropolitanum, vel summi Pontificis Nuntium, aut à latere Legatum, si adesset, instar generalis Inquisitoris Hispaniæ, ad quem in hac causa prouocaretur, cum appellatur ab inferioribus Inquisitoribus, vel Episcopis; interim, vt paulo antea diximus, sedes Apostolica consulatur.

Nu. 127. [h] ¶ Attendat autem prudens Inquisitor, quòd mox, vt Apostolos reuerentiales appellanti exhibuit, &c. statim ipse desinit esse iudex, &c.] *Iudex deferens appellationi, hoc est, appellationem admittens, iudex esse desinit in illa causa. c. cum appellationibus. §. si vero iudex. de appellatio. lib. 6. huic tamen decisioni videtur aduersari textus in c. ad aures. de appellatio. vbi is qui appellauit, si intra terminum non prosequatur appellationem, non liberatur à iurisdictione iudicis à quo.*

Iudex deferens appellationi quãdo amittat iurisdictionẽ.

Ceterum huic dubitationi respondeo cum Geminiano in dicto cap. cum appellationibus. §. si vero index. in fine. vers. an iudex. quòd per appellationem interpositam, & delationẽ ei factam seu admissam, non est suspensa iurisdictio iudicis à quo, quantum ad illa quæ tendunt in faciliorem exitum appellationis. & hæc est causa, cur etiam post appellationem iudex à quo remanet iudex ad terminum assignandũ, & apostolos tradendos, & ad prosequendam appellationem. cap. 1. §. 1. de appellatio. lib. 6. & iurisdictionem tunc abdicat cum apostolos tradit; quod doctißime Eymericus hic indicat, dum ait: Quòd mox vt iudex apostolos exhibuit appellanti, desinit in ea causa esse iudex. *hanc Eymerici doctrinam nullis pene mutatis refert Iacobus Sprenger in malleo maleficarum par. 3. q. 3 5. vers. attendat autem.*

Interposita appellatione quando possit Inquisitor [i] ¶ Si autem Inquisitor habet causam aliam, &c. in ipsa ille causa Inquisitor Iudex remanet prout ante.] *Hanc Eymerici doctrinam probat* A *textus in cap. ad hæc. el primero. de appellatio. vbi statuitur posse reum conueniri coram iudice à quo appellauit, in alia causa, nisi eum velut suspectum velit recusare. addo tamen, quòd si crimen fuerit manifestum, in quo non potest commoda afferri excusatio, aut suspicionis iustæ ratio, ob quam possit iudex recusari; tunc locum non habebit suspecti recusatio. c. proposuit. de appellatio. ex quibus iuribus videtur hoc loco verißima esse Eymerici doctrina, & diligenter notanda, cum possit quandoque occurrere vsus eius: nam si quis, verbi gratia, in causa hæresis appellauit eo modo, quo hactenus dictum est, & post appellationem admissam de alijs hæresibus Inquisitori denuntietur, re vera in illis adhuc subiectus remanet Inquisitori, & appellatione non obstante, poterit procedere contra eum.* contra appellantem procedere.

B

Et quamquam Eymericus hoc loco vere asserat, in tali casu, finita prima causa, eum posse procedere libere in secunda, probabilius esse crederem, quòd si crimen de quo postea denuntiatur, est grauius vel horribilius quàm prius, cuius punitio si omitteretur, populus fortaßis, aut multi scandalizarentur; tunc omissa causa appellationis, posset Inquisitor in alia causa reum iudicare, quamuis prima appellationis causa non esset expedita, per textum singularem in dicto cap. proposuit. de appellatio. in fine C *ibi:* Iudex tamen à quo appellatur (quia illi omnino suspectus est) eum non debet ad respondendum super alijs compellere, nisi pro crimine adeo graui & manifesto, quo ipso actu merito sit damnandus. *hæc ibi. Nam tali casu nec suspecti recusatio, nec iurisdictio iudicis ad quem est appellatum, impediũt iurisdictionem iudicis à quo: cum his tunc in graui, & manifesto crimine nihil fere faciat aliud quàm iuris pœnam ei delicto debitam & aßignatam declarare. His tamẽ cessantibus tutius videtur non procedere, & superioris responsum expectare.* D

Quòd Inquisitores non debent moram contrahere in Romana curia.

Consulo[a] autẽ Inquisitoribus quibuscunque Ego Frater Nicolaus Eymerici Aragoniæ Inquisitor: qui ĩ Romana curia multis annis eũ interpellatis, aliquando diuersos super crimine hæresis, eorum exigentibus demeritis, fatigaui E vsque ad condemnationem; & versa uice multis annis fui etiam fatigatus, varijs tædijs, miserijs, laboribus, & expensis, qui & modos curiæ sum expertus: quòd negotia fidei, quæ per appellationes ad Romanam curiam deuoluũtur, non curent Inquisitores personaliter ducere, nec partem facere, nisi confidant de pleno marsupio & fauore curię magno, quòd expedientur tempore exiguo: de quibus omnibus non est faciliter & probabiliter confidendũ: sed sint [b] diligentes, prouidi & circumspecti ad processus suos 128

suos bene fundandum, & de his, quæ concernũt eorum officium, & non de alijs inquirẽdum, testes & delatum diligenter examinandum, delatum in sua causa ad defensiones legitimas admittendum, contra ius & iustitiam eum non vexandum, in toto processus decursu à iuris tramite non discedendum; & tunc superueuientibus appellationibus, causis ad Romanam curiã deuolutis, inquisitores dictos processus clausos & sigillatos, ad Romanam curiam mittant, iudicibus assignatis, qui iustitiam faciant, processus meritis actitatis: nec Inquisitores curent ibi agere contra appellãtes, sed dimittant eos prædictis suis iudicibus iudicandos. Qui iudices, si Inquisitores nolunt facere partem contra appellantes, procedent ex officio ad procurationem † appellantium, si voluerint expediri. Vbi autem Inquisitores ad appellantium instãtiam citentur personaliter, & compareant; caueant omnino litem non intrare, sed attendant processus exhibere, & totam causam ad illos reducere; & procurent, vt citius poterunt remeare, ne ibi tædijs, miserijs, laboribus, & expensis damnabiliter fatigentur: sequuntur namque damna Ecclesiæ sanctæ multa, quando Inquisitores in Romana curia propter causas huiusmodi longo tempore trahunt moram.

† Id est, ad instantiam

Quæ damna ex Inquisitorum absentia proueniant.

129. PRIMVM damnum est: quòd interim propter inquisitoris absentiam in terris eius iurisdictioni subiectis, suboriuntur hæreses & errores, qui in eius præsentia validius extirpãtur, & tunc pullulant & accrescunt in magnum sanctæ Ecclesiæ detrimentum. Nam [c] licet diœcesani sint ibi pro ecclesiæ suæ oneribus supportandis, multis negotijs tã temporalibus, quàm spiritualibus implicitι, commode non possunt, quia nolunt alijs negotijs præferre fidei negotia, vt deceret: qua ex causa de Inquisitoribus olim prouidit multum consulte Ecclesia sacrosancta. Cõmissarij etiam inquisitorum, cũ sint subdelegati, nolunt se subijcere tot periculis, laboribus, & expensis, & ærumnis sicut ipsi inquisitores delegati; nec inueniunt tantum fauorem, nec reuerentur, nec timentur prout inquisitores; quare præsentia inquisitoris est multum necessaria, & eorum absentia Ecclesiæ multum periculosa.

Secundum damnum est: quòd hæretici, seu de hæresi diffamati, delati, vel suspecti videntes inquisitores per similes sibi in Romana curia fatigari & detineri, erigent sibi cornua, & contemnent, ac malignabuntur; resistent, & audacius hæreses seminabunt: & vbi agatur contra eos per diœcesanos, vel inquisitorum commissarios, consimiliter appellabunt, vt sic negotia fidei inuoluantur, & securius hæreses inserantur.

Tertium damnum est: quia Inquisitores sic in Romana curia fatigati, cum redierint, & inquisitores aliarum partium huiusmodi illorũ fatigationes audierint, efficientur debiliores ad negotia fidei promouendum, & ad hæreticos extirpandum, metuentes ne per consimiles delatorum de hæresi appellationes, consimiliter tædijs, miserijs, paupertatibus, expensis, & laboribus fatigentur; & sic non curabunt negotia fidei promouere, nec hæreses extirpare; sed quiescent à laboribus suis, in magnum præiudicium fidei & Ecclesiæ sanctæ Dei.

IN TIT. QVOD INQVISITORES non debent moram trahere in Romana Curia, & in tit. sequentem, Quæ damna ex Inquisitorum absentia proueniant.

COMMENT. XXXII.

Nu. 128.

[a] Consulo autem Inquisitoribus quibuscunque, &c.] *Hæc olim initio constitutæ delegatæ inquisitionis frequenter fiebant; hodie vero ob incommoda hic ab Eymerico commemorata, res aliter geritur eo modo, quo in superioribus dictum est: nam cum appellatio in causis fidei Interponitur & admittitur, iudex à quo generales inquisitores consulit, à quibus quid fieri oporteat, præscribitur, nec necesse est inquisitores inferiores personaliter comparere coram supremis iudicibus, ad quos est appellatum, vt amplius diximus supra in hac 3. par. num. 43. tit. de forma instituendi ab inquisitore in tota prouincia Vicarium generalem.*

Priuati Inquisitores nunc non accedũt ad Romanam Curiam.

[b] § Sed sint diligentes, prouidi & circumspecti ad processus suos bene fundãdum, &c.] *Tãetsi in causis fidei simpliciter & de plano procedi possit. c. fin. §. 1. de hæret. lib. 6. traditq; Eymericus infra q. 54. nihilominus in his, quæ spectant ad substantiam causæ, nisi velint acriter coerceri, à regulis iuris discedere non debent: quod optime admonet auctor hoc loco, qui qua ratione accipi debeat, explicui infra super q. 54. & 55. est autem locus hic valde insignis, & consilium Eymerici diligentissime obseruandum.*

Quatenus possint Inquisitores de plano procedere.

[c] § Nam licet diœcesani sint ibi, &c. multis negotijs, &c. impliciti, commode non possunt, &c. alijs negotijs præferre fidei negotia, &c. qua ex causa de Inquisitoribus olim prouidit multum consulte Ecclesia sacrosancta.] *Graues ergo Episcoporum occupationes causam dederunt summis Romanis Pontificibus, vt huic soli fidei negotio certos iudices constituerent. cum Eymerico sentit Simancas de catho. institut. tit. 23. num. 4. Episcopi tamen hanc fidei causam in primis tractaturi erant, cum iure diuino eis incumbat lupos rapaces, hoc est, hæreticos, ab ouili Domini arcere, grauißimas pœnas subituri, nisi ita faciant. de qua re ex-* Nu. 129.

Quare olim Inquisitores fuerint constituti.

reî extant antiquissima conciliorum decreta penitus animaduertenda: in concilio Mileuitano cap. 25. in concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 3. in concilio Toletano II. cap. 2. & alibi sæpe. traditque eleganter Albertinus de agnoscen. assertio. q. 12. nu. 11. & 12. & Simancas de catho. instit. tit. 25. num. 3. quot autem incommoda orta fuerint in causis fidei, ex eo quòd Episcopi alia negotia prætulerint negotijs fidei, copiose veterum monumenta, & nostri sæculi hæreses apertissime testantur.

Inquisitionis delegatæ officiũ quando cœperit.

Quo vero tempore fuerint primum Inquisitores delegati in causa fidei constituti, qualia fuerint eorum incrementa, officia, priuilegia, munera & partes, copiose docuimus in peculiari libro de hoc ipso argumento, quæ ob breuitatem hic tradere omittimus; tametsi res sit cognitu iucundissima, nec inutilis.

Officium delegatæ inquisitionis (vt obiter illud hic dicam) exploratum est in prouincia Prouinciæ siue in Gallia Narbonensi primum Beato Dominico fuisse commissum, ab eoque circa annos Domini MCC. sumpsisse prima exordia, temporibus Innocentij III. Pontificis maximi.

Beatus Dominicus.

Fuit B. DOMINICVS Canonicus Oxomẽsis, vir sanctitate insignis, & Theologia peritia clarus, & verbi Dei prædicator admirabilis, ex illustri & antiqua Guzmanorum familia ortus. is fidei zelo accensus, aduersus instantes tunc Albigensium & aliorum hæreses, fidem Christi imperterritus prædicat, & quia multi conuertebãtur, vt salutares eis imponeret pœnitentias, absolueretque redeuntes, facultatem à sede Apostolica id faciendi plenam obtinet. in Italiam ex partibus Tolosanis transmigrat cum B. FRANCISCO multam habet familiaritatem. hi duas insignes Religiones in Ecclesia Dei velus duo clarissima sydera constituũt, & officiũ delegatæ inquisitionis suis Fratribus exercendum relinquunt, quod in Italia adhuc exercent. In Hispania quoq. fratres ordinis Dominicani (qui post obitum Sancti Dominici potissimum multum in ea prouincia creuerunt, plurimumque semper vitæ ac morum honestate profecerunt, & singulari doctrina, & sanctitate clauerunt) eidem sanctæ inquisitionis officio contra hæreticam prauitatem & apostasiam Apostolica auctoritate præfecti fuerunt. Sed cum temporibus Domini Innocentij Papæ VIII. & Regum catholicorum Ferdinandi & Isabellæ idem officium de nouo esset introductum, seu verius instauratum ac renouatum, vt ait Albertinus in repetitione cap. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 12. nu. 4. clericis sæcularibus Decretorum ac legũ peritis committi cœptum fuit, donec paulatim ad eosdem fuit omnino deuolutum, ita vt nunc nullæ sint iam amplius in eo fratrum Dominicanorũ partes, quamuis sæpe Inquisitores in iudicandis propositionibus eorum opera vtantur, & consultorum munere apud sanctum officium fungantur.

Hoc igitur officium post aliquot sæcula in Hispania renouatum apparet anno primo Pontificatus Innocentij Papæ VIII. videlicet anno Domini MCCCCLXXXIIII. vt constat ex prima Hispalensi instructione: quo anno auctoritate Pontificia, Catholicis Regibus postulantibus, celeberrimus virorum in vtroque iure & sacra theologia doctissimorum conuentus Hispali habitus fuit; cui præfuit frater Thomas de Torquemada ordinis fratrũ Prædicatorum Prior monasterij sanctæ Crucis Segobiensis primus Inquisitor generalis Regnorum Hispaniæ. In eo conuentu stabilitus ordo fuit, quem obseruare oporteret aduersus hæreticam prauitatem, latis constitutisque super eo negotio saluberrimis legibus ac constitutionibus, quibus etiam hodie inquisitores Hispaniæ prudentissime vtuntur.

In eodem conuentu (vt apparet ex cap. 3. eiusdem primæ Hispalensis instructionis) cautum fuit, vt Inquisitores in suis diœcesibus edictum proponerent cum dilatione triginta, vel quadraginta, vel plurium dierum, prout melius eis visum fuisset, intra quam quicunque sponte suos errores, & hæreses coram Inquisitoribus plene confiterentur, & alios hæreticos indicarent, admitterentur ad pœnitentiam salutarem, & Ecclesiæ reconciliarentur, nec mortem aut vincula, nec bonorum publicationẽ seu confiscationem paterentur. Atque hæc fuerunt prima initia delegatæ inquisitionis tam in Gallia, quàm in Italia, & Hispania, ex quibus hic Eymerici locus fit illustris.

De absentia & fuga delati.

QVINTVM quod prorogat & dilatat iudicium, sententiam, & processum Inquisitoris est, ipsius delati absentia, fuga & elongatio: & hæc quandoque est culpabilis ipsi delato, quandoque non. Quando enim Inquisitori accusatur, seu denuntiatur aliquis, quòd est hæresi aliqua irretitus, & ipse non est præsens in loco, vbi est Inquisitor; est tamen in alio loco domiciliatus, infra terminos iurisdictionis Inquisitoris; tunc dicitur absens, sed non fugiens, & tunc recepta primitus aliquali informatione, poterit citari per modum sequentem. 130

Quis dicatur absens & non fugiens

Forma citandi absentẽ, non tamen fugitiuum, cum est delatus, vel suspectus de hæretica prauitate.

FRater N. ordinis Fratrum Prædicatorum, in terris talis domini Inquisitor hæreticæ prauitatis, dilecto in Christo tali, Salutem & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire. 131

QVIA de [a] persona vestra talia à fide dignis ad nostram notitiam sunt deducta: quæ si vera essent de fide redderent vos suspectum; ideo ex debito iniuncti nobis officij, vos monemus peremptorie per præsentes, quatenus tali die,

die, tali hora, curetis ante nos in tali loco personaliter comparere, modo debito responsurus. Datum: & cetera.

Item alia forma ad hoc idem.

FRater N. ordinis Prædicatorum, in terris ditioni domini talis subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, dilecto [b] nobis in Christo rectori talis ecclesiæ, talis diœcesis, Salutem in Domino & mãdatis nostris, immo verius Apostolicis, prompto animo obedire.

CVM talis parochianus vester fuerit delatus nobis de hæretica prauitate, & teneamur ex iniuncto nobis officio, nos de huiusmodi informare; idcirco auctoritate domini nostri Papæ, qua fungimur in hac parte, vobis districte præcipimus & mandamus, quatenus prædictum talem parochianum vestrum, coram testibus fide dignis, vno pro trino, peremptorio citetis edicto, vt de fide responsurus, & veritatem de se, & de alijs dicturus super crimen hæresis, tali die, & loco compareat personaliter coram nobis: alioquin eidem notificetis ex parte nostra, quòd nisi comparuerit, vt sibi iniungitur per præsentes, procedemus contra eum, eius contumacia non obstante. Vos autem quidquid inde feceritis, per vestras patentes literas, diem, locum, & modum citationis, ac testium, qui affuerint, nomina continentes, quam citius fideliter rescribatis: Reddatis literas portatori in signũ mandati nostri completi, vestro sigillo posito in eisdem. Datis: & cetera.

132 Quando vero delatus talis exiuit totam iurisdictionem Inquisitoris, & iuit ad alias partes, non vt fugitiuus, sed ex alijs certis causis, ignorans se Inquisitori fore delatũ: tunc Inquisitor procedat ad se informandum testes examinando secrete, vt ad prædicti delati notitiam (si culpabilis existit) quòd inquiratur contra eum, nõ perueniat, informetque se dictus Inquisitor, an dictus delatus sit venturus vel non; & si venturus est, expectet eum etiam per annũ, vel plus, si oportuerit; & tunc examinet, & procedat vt iustitia suadebit. Si [c] venturus non est, sed domicilium mutauit, poterit requirere Inquisitorem, vel diœcesanum, quorũ iurisdictioni subest locus, ad quem se transtulit, recepta prius informatione contra eum, quatenus mittant eum sibi: vel poterit mittere processum eis, vt faciãt quod fuerit rationis.

Absens non fugitiu' siuè turus speratur, expectetur.

133 Quando vero contra delatum inquiritur, vel captus pro hæresi detinetur, & iste timens de se, exhibet terga fugæ; in tali casu potest Inquisitor diligenter & secrete, & sine tumultu inquirere, vbi sit, seu declinauerit; & [d] si inueniat, siue sit infra suam iurisdictionem, siue extra, faciat eum capi, & ad se remitti. Nam si est intra, potest requirere dominum temporalem, quatenus

Contra fugitiuum quomodo procedendum sit.

A illum capiat, & infra districtum suum ducat; & potest etiam mãdare alteri domino quòd faciat similiter, quousque eum habeat, iuxta c. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.

Si [e] autem reperitur extra iurisdictionem ipsius Inquisitoris, nihilominus potest procedere contra eum, iuxta c. Vt commissi. de hæret. lib. 6. & requirere, vt dictum est, diœcesanum, vel Inquisitorem illarum partium in subsidium iustitiæ, quatenus talem delatum de hæretica prauitate, vel deprehensum, qui commisit infra suam iurisdictionem, & contra quem processum fecit, capi faciant & remittant: vel [f] si vult, B mittat eis processum, vt faciãt quod iustitia suadebit: Modus autem requirendi erit tenoris consimilis.

IN TIT. DE FORMA CITANDI absentem non tamen fugitiuum, cum est delatus vel suspectus de hæretica prauitate.

COMENT. XXXIII.

C [a] QVia de persona vestra talia à fide dignis ad nostram notitiã sunt deducta, &c.] 131 *Dixi supra in hac 3. par. num. 73. cum timetur de fuga delati, nullo modo esse faciendam verbalem citationem, sed ad realem citationem, hoc est, ad capturam esse deueniendum; nunc addo (quia hic locus hoc postulat necessario) in hac citatione verbali nullo modo esse in specie causam, ob quam reus citatur, apponendam: sed generaliter reo præcipiendum est, vt se coram Inquisitoribus sistat, quia volunt ab eo quædam scire: & proinde nec loci, nec temporis, nec delicti specificatio requiritur. ita tradit et vere Conrradus Brunus lib. 4. cap. 6. de hæret.* D *quem sequitur Simancas de catho. instit. tit. 44. nu. 12. & hoc est rationi valde consonum: nam si causa apponeretur, statim reus citatus inciperet cogitare de fuga, maxime si sibi alicuius criminis conscius esset; ideoque rectius et tutius fiet generaliter ei præcipere, vt veniat ad Inquisitores: quoniam illis opus est, quædam ab eo percontari. iam hæc citatio verbalis tunc vsurpanda est, cum de leuioribus criminibus agitur, vel cum leuiter suspectus est reus: alias enim securius est ad realem confugere.*

In citatione verbali quid obseruandũ.

Causam autem & facultatem citandi absentes Inquisitoribus concessam pulchre tradit Innocentius rescripto quodam Inquisitoribus vltramonta- E *nis misso, vt ait auctor innominatus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi, in rub. De ijs, quæ pertinent ad executionem officij inquisitionis, num. 13. in hæc verba:* Quia sicut intimantibus vobis accepimus, propter fautorũ & credentium hæreticorum insidias non potestis ad aliqua loca secure accedere, audire confessiones de hæresi suspectorum, vel reis huiusmodi criminis pęnitentiam iniuncturi: Nos volentes eisdem insidijs obuiare, citandi dictos hæreticos vel suspectos pro hæresi pro audiendis eorum

Cur inquisitores possint absentes citare.

rum confessionibus, & pœnitentijs iniungendis ad loca vobis tuta, ea præcipue in quibus poteritis habere prælatorum & aliorum proborum consilium, in his præsertim casibus, in quibus deberet ferri sententia contra ipsos hæreticos, de consilio prælatorum, auctoritate vobis præsentium concedimus facultatem. *hæc ibi.*

In verbali citatione quãdo sit causa apponenda. *Fit tamen interdum vt grauesit scelus in fidem commissum, nec tamen liceat delinquentem capere, quoniam vel latitat, vel sui copiam facere non vult & tunc verbaliter per literas est citandus, in quibus causa exprimenda est, & citatio concipi poterit in hæc ferme vel similia verba:*

Ad notitiam nostrã peruenit, plerisq; fide dignis hominibus id de te narrantibus, scripta quædam in publicũ a te edita esse, in quibus quędam catholicæ fidei contraria dogmata a te asserta cõtineantur, quibus & plebem Christianã in publicis concionibus, & priuatis congressibus infecisse diceris: Quoniã autem nostri officij est, vulpeculas vineã Domini deuastantes capere: idcirco te tanquam falsorũ dogmatũ assertorẽ, & de multorũ errorũ temeraria doctrina suspectum & infamatum euocamus, & citamus sub tenore præsentium, vt infra terminũ N. dierũ, quorum N. pro proximo N. pro secundo, & N. pro tertio & peremptorio termino, & monitione canonica tibi præfigimus, & assignamus, vt in auditorio huius nostri tribunalis cõpareas, responsurus ad ea, quæ tibi in causa fidei, & de asserta tua doctrina obijcientur, recepturus & facturus in omnibus iustitiæ complementum: aliàs procedemus contra te, sicut iura disponunt, & tua contumacia, & delicta exegerint.

Ita poterunt concipi huiusmodi citationes mutatis mutandis, iuxta delicti & personarum qualitatem, siue fiant à Concilijs, siue ab Episcopis, siue à delegatis Inquisitoribus.

Nu. 131. b § Dilecto nobis in Christo rectori talis ecclesiæ, &c.] *In priori forma citandi, ad ipsũmet citandũ directæ sunt literæ citatoriæ; hic vero ad parochũ mittuntur, qui ex parte Inquisitorũ eũ citet, vt corã ipsis cõpareat: hanc vero praxim, quæ contẽnenda non est, ex concilio Biterrẽsi desumpsisse videtur Eymericus, in cuius cap. 3. ita scriptũ est:* Clericis & laicis in loco illo, de quo fiet citatio cõuocatis per aliquã personam Ecclesiasticã, cui hoc per vestras patentes literas cõmittatis, qui in testimonium recepti mandati sigillũ suum literis eisdem appendat, & nihilominus rescribat per suas patentes similiter literas cũ suo sigillo pendenti, qualiter, & coram quibus, & quãdo mandatum impleuerit sibi factum. *hactenus ibi.*

Literæ citatoriæ & citato & alij mitti possunt.

A c § Si venturus non est, sed domicilium mutauit, poterit requirere Inquisitorem vel diœcesanum, &c. quatenus mittant eum sibi.] *Quia Eymericus in hac praxi de recuperando absente, videtur indicare, aut absentem esse remittendum, aut processum esse destinandum ad eum Inquisitorem, in cuius iurisdictione absens ille moratur: propterea de remissione reorum pauca hic mihi, & breuiter sunt dicenda, cum nusquam commodius hoc tractari possit in hoc opere, sitque res vtilis & cognitu necessaria, vt quid facto sit opus iuxta iuris regulas intelligatur.* Nu. 132.

B *De hoc articulo copiose disserit Couarruuias in practicis q. cap. 11. nu. 5. & seq. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 14. Iulius Clarus in practica crimi. §. fin. q. 38. vers. est autem. Ioãnes Roias in singularibus fidei, sing. 174. incipien.* Remittẽdus est reus. *Zanchinus tract. de hæret. cap. 8. Gondissaluus tract. de hæret. q. 8. nu. 10. Simãcas de catho. instit. tit. 2. nu. 14. & seq. Antonius Colũbanus in tract. procedendi in controuersijs criminalibus, art. 141. & seq. Ioannes And. Frãchus, & ceteri communiter in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. Bartolus et communiter Doctores in authen. quas in C prouincia. C. vbi de crimi. agi oport. Guido Papæ decis. 202. incipien.* In remissione malefactoris. *& alij multis locis: ex quibus fuse hanc quæstionem tractantibus nos summam proposito nostro deseruientem accipiemus.*

De remittendis reis qui scripserint.

Ac primũ communis opinio est, vt testatur Ioannes Roias loco præcitato, remittendũ esse reũ ad iudicẽ loci in quo deliquit, quã probat textus in authẽ. vt nulli iudicũ. §. si vero quis comprehensorũ. & in l. capitaliũ. §. famosos. ff. de pœnis. & alibi sæpe. nec desunt rationes, quibus nitatur cõmunis hæc sentẽtia. Prima, quia punitio delinquẽtis in loco delicti D alijs transit in exemplũ, ut in præcitato §. famosos. Rursus, quoniã facilius probatur in loco vbi est commissum, quàm alibi. authen. vt omnes obediant iudici. §. hoc considerandum. Postremo, quia iudex loci in quo delictum est perpetratum super reum, ratione delicti acquisiuit iurisdictionem, quam vt puniendo possit exercere, remittendus est sibi reus.

An reus sit remittẽdus.

Veruntamen in crimine hæresis remissionẽ non habere locum, sed posse hæreticum puniri quocunq; in loco repertus fuerit, videntur velle Paulus de Leazaris & Zabarella in clemen. pastoralis. §. E Denique. de re iudic. Guido Papæ in dicta decisione 202. nu. 2. Cassaneus super consuetud. ducatus Burgundiæ, Rubrica 12. Des adueuz. *num. 17. Gondissaluus tract. de heret. quæst. 8. & alij, vt refert Couarruuias in practicis quæstionibus, cap. xj. num. 12. Et horum potissima ratio est, quoniam hæreticus vbique offendit diuinam maiestatem, & omnem creaturam lædit, cum etiam elementis faciat iniuriam. l. Ariani. & l. Manichæos. C. de hæret. & quia, vt dicit Ioannes And. in dicto cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. vbicunque est male credens, ibi peccat; ideoque ibidem puniri poterit, nec propterea remittendus videtur.*

In causa hæresis an remittendus reus.

Et quamquam haec ita se habeant, nihilominus in hac causa sequentia putarem esse obseruanda. Si inquisitor loci, in quo commissum est delictum, petat sibi remitti reum absentem, id fieri debet, aliàs non est necesse. ita uidetur sensisse Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores, q. 5. quem paulo post referam. Couarruuias in practicis quaest. cap. 11. nu. 12. & Ioannes Roias in dicto singulari 174.

Rursus, si haereticus vbique (verbi gratia, Bononiae à qua recessit, et Ferrariae in qua nunc habitat) vel publice vel occulte peccat, & remissio petatur, fieri etiam debet: quamquam si publice vtrobique peccauit, melius esse putarem adiungere poenitentiam iterabilem, quam faceret in eis locis, in quibus deliquit, vt in eisdem satisfaceret: quod sensit Guido Fulcodius praecitato loco, vt mox ostendam.

Tandem multo magis fieri debet remissio si petatur, cum haereticus per actũ exteriorem est professus haeresim Bononiae, Ferrariae vero occultat haeresim, & solo prauo animo retinet: nam hoc casu praecipuae locum habent rationes allatae paulo antea pro communi opinione: nec video quid huic remissioni, si petatur, obstare possit: & pro hac sententia facit quod docet Cynus de hac quaestione differens in l. cunctos populos. in fine, C. de sum. trinit. dicẽs ex sententia Petri, remittendum esse haereticum ad locum vbi haeresim exercuit, & vbi magis sunt nota delicta sua, quia ad locum maioris delicti quis remittendus est l. si cui. §. cum sacrilegium. ff. de accusat.

Quid exigatur in remissione facienda.

His ita constitutis, nonnulla sunt amplius obseruanda, vt remissio iure fieri possit: ac primum vt remissio fiat, constare debet de crimine commisso: et hoc est, iudex requisitus non debet reum petitum in causa criminali remittere sine causae cognitione: debet enim coram iudice remittente aliqualiter cõstare de delicto. Cardinalis in clement. pastoralis. §. denique. de sentent. & re iudicata. Oldradus consil. 124. incipien. Quod remissio. & Fernandus Vasquius lib. 1. de successionum creatione. §. 6. nu. 16. vers. denique. circa finem.

Secundo exigitur, vt constet crimen esse commissum in territorio iudicis requirentis. l. 1. C. vbi de crimine agi oport. id autẽ constabit ex processu vel summaria illa informatione, quam iudex requirens mittit ad iudicem requisitum, & in hoc casu ad Inquisitorem vel Episcopum alterius dioecesis.

Tertio, quòd non commiserit idem vel aliud crimẽ in territorio iudicis, penes quem detinetur. nam antequã remittatur, debet ibi de tali crimine puniri. l. si cui. §. fin. et l. si. de accusatio. quod videtur probare non obscure conciliũ Narbonẽse cap. 20. cuius verba retuli infra in hac 3. par. super q. 42. quod tunc in primis obseruandum esset in hoc crimine, cũ reus in territorio iudicis requisiti publice haeresim professus, deliquisset: tũc enim non prius consulerẽ remittendum, quàm si debitas ibi poenas lueret.

Quarto opus est, vt iudex debite requiratur, aliter non debet remittere. authen. vt nulli iudicum. §. si vero quis comprehensorum. debite autem requiritur, cum iuste requiritur, & à legitimo iudice requiritur, his obseruatis documentis, quae nos singillatim tradimus.

Quinto, quòd delictum sit graue, quoniam pro delicto minimo non debet fieri remissio. Geminianus in c. cũ sit Romana. §. contrahentes. nu. 19. vers. ad secundum dicit. de foro compet. lib. 6. & probat textus in dicto authen. vt nulli iud. §. si vero quis comprehensorum. vt notat glossa in c. fi. in verbo, ratione delicti. extra de foro competen. crimen autem haeresis semper est graue, quamquam pro leui haeresis suspicione remissio non sit necessaria.

Sexto, quòd remissio petatur inter subditos eidem imperio. Baldus in l. 2. C. de seruis fugitiuis. in hac vero causa quiuis Inquisitor, à quouis Inquisitore cuiuscunque prouinciae remissionem petere poterit: quia quoad hanc causam omnes sunt Romani Pontificis delegati, & crimen est mere ecclesiasticum, ratione cuius nulli domino temporali subsunt Inquisitores; sed soli Romano Pontifici, aut generalibus Inquisitoribus debent obtemperare; qua ratione sub eiusdem imperio esse, merito dici possunt. itaque si delinquentium culpae ita exegerint, & commodum videatur, ac opportunum, ab Italia in Hispaniam, & vice versa, rei huius criminis remitti debent; quod & in alijs prouincijs ob publicam vtilitatem, & criminis grauitatem penitus esset obseruandum, nullis priuilegijs, aut immunitatibus quidquam iuuantibus, quae ratione haeresis amittuntur. l. 1. C. de haeret.

Septimo, in alijs delictis exigitur, vt remissio petatur fieri à minori tribunali ad maius, vel saltem ad aequale; quoniam non fit de maiori tribunali ad minus. Oldradus in dicto consil. 124. sed in crimine haeresis ob rationes hactenus memoratas haec contemplatio locum non habet. quamuis enim iudices maiores non cogantur remittere reos Inquisitoribus alijs petentibus: at iustissimum erit & aequissimum, concedere illis petitã remissionem, vt in quo loco reus deliquit, poenas luat.

Postremo, remissio fieri debet de condemnando, non de iam punito & condemnato. Baldus in l. executorem. C. de executio. rei iud. Cassaneus ad consuetudines ducatus Burgundiae, rub. 12. num. 19. Ceterum in hoc crimine cum poenitentia iterabilis imponi possit, quae in diuersis locis agatur, vt tradit Zãchinus tract. de haeret. cap. 3. num. 7. & Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores, q. 5. etiã in condemnato in vno loco, remissio poterit habere locum. si quis enim & Bononiae & Ferrariae deliquit, & Bononiae & Ferrariae poenitere poterit. atque haec sunt diligenter in hac causa obseruanda. cuius autem expensis fieri debeat haec remissio, paulo post docebo vers. nos enim offerimus.

4 ¶ Et si inueniat, siue sit infra suã iurisdictionem, siue extra, faciat eum capi, & ad se remitti.] Nu. 133.

Fauore fidei in cuiuscunque territorio possunt rei capi.

Hoc est prudenter & diligenter obseruandum contra Regulos et quoslibet dominos terrarum, qui vt nescio quas suas immunitates tueantur, non verentur Inquisitorum ministris se opponere, quotiẽs illi reos huius criminis inuestigant, non permittentes quemquam extrahi è suo territorio: intelligant

ligant ergo hoc omnino licere inquisitoribus, vt hic admonet Eymericus b, quod saluberrime iam olim sanciuit concilium Tolosanum cap. 8. (à quo hæc videtur auctor accepisse) in hæc verba: Statuimus etiam, vt quilibet in terra alterius possit inquirere & capere hęreticos, & bailliui locorum teneantur eis præstare auxilium & fauorem: ita quòd bailliuus Regis in terra Comitis Tolosani, & aliorum hoc facere possit, & Comes Tolosanus & alij in terra Regis. hactenus ibi. In Hispania quoque Hispalensi prima instructione anni MCCCCLXXXIIII. cap. 21. idem cauetur, adiecta pœna contra dominos tēporales, qui non obediuerint Inquisitoribus. Eius instructionis verba à nobis latine reddita ita habent: Item quia serenissimi reges præcipiunt, & ratio ita postulat, vt æqualiter fiat inquisitio super delicto hæresis in terris nobilium, sicut in suis: Inquisitores tam præsentes, quàm futuri debent in suis diœcesibus ordinare, vt eant libere ad faciēdam inquisitionem in dictis terris. Quòd si mandatis inquisitorum nobiles non paruerint, procedant contra rebelles & contumaces ad imponendas omnes censuras & pœnas à iure statutas. hæc ibi. de quo est textus in cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. Tradit etiā Gondissaluus tract. de hæret. q. 11. num. 7. & hæc sententia de extrahendis reis è territorio cuiuslibet domini temporalis, procedit fauore fidei, etiamsi reus extrahendus sit subditus domini.

e ¶ Si autem reperiatur extra iurisdictionem ipsius Inquisitoris, nihilominus potest procedere contra eum.] Causam tradit eleganter Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 5. in hæc verba: Quam autem in eos habeant potestatem, qui cum scirent eos procedere domicilium mutauerunt, quæri non oportet: nam si citati erant, non mutant forum, quia præuenti sunt. ff. de iurisdictio. om. iud. cum quædam puella. extra de foro competenti, proposuisti. quòd si citati non erant, & ibi iam deliquerant, ibi possunt conueniri ratione delicti, & remittēdi sunt. C. vbi de crimi. agi oport. authent. qua in prouincia & in authent. vt nulli iudicum. §. si vero. & 3. q. 6. cap. 1. & si deliquerūt in pluribus locis, vtrobique puniri possunt in bonis: sed & in corpore, si pænitentia sit eis indicenda, quæ sit iterabilis: puta peregrinationes, vel eleemosynæ: sed in carcere secus, sicut patet lippis & tonsoribus. hactenus ille. Quod refert & sequitur auctor innominatus tractatu de forma procedendi contra Inquisitos de hæresi, in rubrica, De ijs quæ pertinent ad executionem officij, num. 14.

Cur inquisitores procedant contra mutātes domicilium.

f ¶ Vel si vult, mittat eis processum, vt faciant quod iustitia suadebit.] Videtur hic Eymericus arbitrio Inquisitorum relinquere, an velint remitti sibi reum, aut potius eum puniri in loco, in quo reperitur: quod cum decreuerint, mittent causam instructam ad iudicem, in cuius territorio reus versatur. ceterū quæ paulo antea docuimus, existimo obseruanda. quotiens autem videbitur opportunius non

Ibidem.

A esse remittendum reum, sed puniendum vbi moratur: tunc, quidquid vnus Inquisitor de eo scienerit, ad alium mittere debet, vt sanciuit concilium Narbonense cap. 21. quod retuli infra super quæst. 42. vbi videto: & multa, sunt quæ quandoque remissionem iuste impediant, vt si timeatur quòd reus sit in itinere à suis amicis, seu fautoribus intercipiendus, & eripiēdus è manibus ministrorum, seu custodum: interdum longum iter, & impensæ immodicæ, et similia, quæ prudenter sunt obseruāda. hæc enim suadent plerunque melius esse puniri reum in loco vbi moratur, quàm remitti ad locum delicti.

Cum reus non remittitur, quid faciendum.

B *Forma requirendi diuisim, vel coniunctim diœcesanum, vel Inquisitorem, ad quorum iurisdictionem fugiendo, vel non fugiendo delatus de hæresi se transtulit, quatenus eum remittant Inquisitori, à quo fugit: vel in cuius iurisdictione deliquit.*

C

Reuerendo in Christo patri, & domino Episcopo talis ciuitatis, ac venerabili & religioso viro fratri N. in dominio talis domini Inquisitori hæreticæ prauitatis, frater N. in dominio talis domini, Inquisitor hereticæ prauitatis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, Salutem, & impugnantes catholicam veritatem reducere ad fidei vnitatem. 134

D CVM delicta remanere non debeant impunita †; præsertim maiora, & interea, illa, quæ vergūt in directā offensam diuinę maiestatis, & iacturā Ecclesiasticæ dignitatis, detrimētumq; totius Christianitatis, qualia sunt crimina hæreticæ prauitatis, & talis de tali loco fuerit nobis delatus de hæretica prauitate, processimus contra eum ad testiū examinationē, & ad personæ etiā captionē iustitia requirente; ipse vero mala malis accumulās, & delicta delictis coadunās, insano ductus consilio se absentauit, vel carcerē nostrū fregit atq; aufugit, medicinā sibi apponi metuens salutarem, ac eius vulnera vino & oleo

† L. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publi.

E confoueri: verū cū (prout ad nostrā notitiā est deductū) dictus profugus ad talem locū vestræ iurisdictioni subiectū se trāstulerit ad habitandū, credens inibi latitare: Nosq; visceraliter cupiamus eundē reducere ad carcerē antedictū, vt clarius videamus, an sit realiter & de facto infectus præfata hæretica prauitate, de qua agitur cōtra eū, & an ambulet in tenebris, vel in luce: Vos Reuer. dominū Episcopū, & vos Venerabilē Inquisitorē, in antea nominatos attente rogamus, ac in subsidiū iustitiæ requirimus in Domino, & exhortamur, quatenus prædictū profugū capi omnimode faciatis, & captum nobis ad talē ciuitatē, vel locū cū fida & tuta custodia re-

mittatis. Nos [a] enim offerimus nos promptos & paratos, ad satisfaciendũ plenarie pro expensis. Datũ in tali loco, tali die, talis mensis, anno tali.

Alia forma ad idem.

REuerendo in Christo patri ac domino diuina prouidentia Episcopo talis ciuitatis: vel Venerabili ac religioso Fratri N. in partibus talibus Inquisitori hæreticæ prauitatis: Salutem, & fidem catholicam feruenti spiritu defensare.

† c. Vergentis. de hæret. CVM longe sit grauius † æternã quàm temporalem lædere maiestatem, & reis læsæ maiestatis profugis locus non pateat, in quo valeant libere se tueri; sed vbicunque inueniantur, sint capiendi, ac etiam remittendi, ne tantum facinus pertranseat conniuentibus oculis, ac crescentibus periculis impunitum secundum legitimas sanctiones: Quanto minus hæretica labe respersis profugis, reis inquam sacræ diuinæ imperatoriæ maiestatis, aduersarijs irrefragabilis catholicæ veritatis, ac seminatoribus pestis proditoriæ falsitatis, & peruersoribus ecclesiasticæ potestatis debet patere locus alicubi se tuendi? nequaquam: sed sunt ad potestatem ecclesiasticam reducendi, vt secundum modum culparum consequatur modus vtique & plagarum. Prouer. c. 25. Sane cum talis de tali loco foret antefata hæretica labe respersus, ac in eadem peste iudicialiter deprehensus, & ea causa in nostris carceribus detentus, vt de eo fieret quòd ius & iustitia suaderent; ipse humani generis inimici insano consilio ductus pariter & seductus, abhorrens salubrem sibi pœnam infligi temporalem, vt euaderet æternam, & expauescens medicinarum fomenta eius cruentatis vulneribus salubriter, ac misericorditer exhiberi; nos Inquisitorem eius, & consilium salutare, medicum animarum, more infirmi freneti ci & insani fugit pariter & aufugit: Nosque in præsentiarum, & merito amplius quàm prius cupientes totis nostris præcordijs eius magis ac magis vulneribus, delictis & inobedientijs cruentatis medicinarum fomentũ imponere salutare, vt non in corpore & anima damnabiliter moriatur, sed viuat in Domino, & ad vnitatem fidei catholicæ vtiliter conuertatur: Ea propter vos Reuer. dominum Episcopum antedictum, vel vos Venerabilem dominum Inquisitorem antefatum in subsidium iustitiæ requirimus in Domino exhortantes, quatenus dictum profugum in tali loco vestræ iurisdictioni subiecto (vt scimus certitudinaliter) commorantem, captum cum fida & tuta custodia ad nos in tali loco, eo breuius quo poteritis, remittatis; notificantes vobis nostrarum tenore præsentium litterarum, quòd ad satisfactionem plenarie pro expẽsis, prompti existimus & parati: Rescribentes nobis quæcunque fuerint vobis grata. Datum: & cætera.

A IN TIT. DE FORMA REQVIRENDI DIUISIM VEL CONIUNCTIM, DIŒCESANUM, VEL INQUISITOREM, AD QUORUM IURISDICTIONEM FUGIENDO, &C.

COMMENT. XXXIIII.

EXtant in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ eiusmodi formulæ multæ, quibus omnis praxis in hoc negotio commodissime absoluatur: verum hæc aperto iure nituntur; nam in authent. vt nulli iudicum. §. si vero quis. quomodò sit reus requirendus, & qualiter sit rescribendum, & totus Reus qui petitur remittendus, qualiter sit requirendus.
B *denique ordo in hoc negotio obseruandus præscribitur in hæc verba:* Si vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit prouinciam illam, in qua crimina deliquit; iubemus legitimis edictis à iudice euocari eum: & si non obediat, illa in eum procedere, quæ nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur quòd in alia prouincia degit, iubemus prouinciæ illius iudicem, in qua peccati quid huiusmodi contigerit, epistola publica vti, ad prouinciæ illius iudicem in qua delinquens persona degit. illum vero
C qui publicas susceperit litteras & periculo suo & officij sui comprehendere huiusmodi, & ad iudicem prouinciæ transmittere in qua peccauit, supplicijs legitimis subijciendum. Si vero qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium eius tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum iudicem tres auri libras, & officium eius alias tres pro pœna inferre iubemus. Si vero iudex, aut aliquis officij eius propter lucrum, huiusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens conuincatur, spoliatus cingulo exilio tradatur. *hactenus ibi. Quæ ideo re-*
D *tulisse placuit, vt intelligatur quales sint iudicum in hoc casu partes, & pœnæ. adde Oldradum consil. 124. incipien.* Quod remissio. *& cassaneum super consuetudines ducat. Burgundiæ Rubrica 12.*

[a] ¶ Nos enim offerimus nos promptos & paratos ad satisfaciẽdum plenarie pro expensis.] Nu. 134.
Baldus in vsibus feudo. tit. de pace tenẽda. §. si index. ita de hac re sentiebat: si quis priuatus pro suo interesse petat fieri remissionẽ, tũc impẽsis eius fieri debet. l. cũ sæpe. C. de erogat. milit. anno. lib. 12. quòd si index ex officio hoc petat, tũc impensis publicis eius terræ, ad quam fit remissio, fieri oportet. argumẽto Rei quorũ expensis remittendi.
E *l. mulier in opus. ff. de captiuis & postli. reuersis. Gondissalnus tamen tract. de hæret. q. 11. num. 8. in crimine hæresis, remissionem esse faciẽdam putat impensis officij, si illius redditus sufficiant: & hanc sententiam videtur hoc loco amplecti Eymericus.*

Ego ita putarem dicendum in hac causa, si crimẽ valde offendit rempub. per actum exteriorem, quia tũc magni refert puniri reum in loco delicti, vt eius pœna ceteris transeat in exemplum, iustissimum esset reductionem fieri impensis loci: quod si obtineri non possit, fiat impensis sacri officij, quas postea soluat reus si bona habeat: æquum est enim hæc onera subire delinquentem.

At

Atque hac sententia placet Matthaeo de Afflictis super feud. tit. de pace tenenda. §. si iudex. nu. 4. dicenti remittendum esse reum de suis bonis ac suis expensis. argumen. l. quemadmodum. §. magistratus. ff. ad l. Aquiliam. §. si nostra. authen. vt cum de appel. cognos. §. si vero contigerit. authent. de incestis nupt. & eorum quæ notantur per glos. vltimam, & doctores in cap. ne religiosi. extra de regularib. quibus locis probatur reos de suis bonis esse alendos: Eadem ergo ratione quotiens auctoritate legis vel superioris de vno loco ad aliũ transmittuntur, impensis proprijs (si bona habeant) remittendi sunt. & huic sententiæ omnino consentit instructio Madriliana anni Domini M D L X I. cap. 9. incipien. El Alguazil.

PRACTICA CITANDI iuxta formam cap. cum contumacia.

135 SI AVTEM [a] *Inquisitor inuenire non poterit, vbi ille fugitiuus est, seu quo iuit, licet aliquãto tempore fuerit expectatus, & diligentius perquisitus, citet eum personaliter in Ecclesia cathedrali illius diœcesis, cuius est, & etiam in Ecclesia parochiali illius villæ, vel ciuitatis, in qua commorabatur, ac etiam in domo propria, vel vbi communiter degebat, quatenus iuxta c. Cum contumacia. de hære. lib. 6. infra certum terminum coram Inquisitore personaliter appareat, de fide & articulis fidei responsurus; aliàs nunc pro tunc excommunicet eum nisi infra aßignatum eidem terminum personaliter comparuerit, vt mandatur: & hoc per suas litteras tenoris sequentis.*

Forma [b] citandi aliquem fugitiuum, quatenus infra certum terminum compareat coram Inquisitore, de fide catholica respõsurus: & excommunicandi eum nisi compareat infra terminum aßignatum.

NOs Frater N. ordinis Fratrum Prædicatorum in terris tali domino subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegatus.

ATTENDENTES [c] quòd fuga delatorum de hæretica prauitate, ac detentorum in carceribus pro eadem, suspicionem de labe pręfata adijcit ampliorem, vt tales fugitiui suspecti de fide habeantur, & merito fortius † quàm ante. Et cum talis, de tali loco, talis diœcesis fuerit nobis delatus de hæretica prauitate: *Exprimantur hæreses & errores:* processimus ad testes examinandum, & ad nos de huiusmodi informandum; tandem iustitia requirente, ipsum in carcere ad custodiã iussimus detineri, vt merito

† Al. plus.

A videremus an ambularet in tenebris vel in luce, & an ea peruersa, quæ de eo nobis suggesta fuerunt, veritatis certitudine fulcirentur: sed ipse maligno spiritu damnabiliter agitatus, ac in reprobum sensum datus, insano consilio acquiescens, & medicinam sibi imponi metuens salutarem, carcerẽ fregit pariter & aufugit. Et cum propter eius fugam, ipsum magis suspectum de fide nunc quàm prius merito habeamus; ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac part, eidẽ tali absenti vt præsenti, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, B & mandando requirimus & monemus, & monendo citamus; quatenus infra tres hebdomadas proxime sequentes: *vel ponatur aliud certum tempus:* Quarum primam pro primo termino, secundam pro secundo, & tertiam pro tertio termino & peremptorio, & trina monitione canonica eidẽ aßignamus; quatenus compareat in tali loco personaliter coram nobis, de fide catholica & eius articulis responsurus, & aliàs facturus vt fuerit rationis: significantes eidem, quòd si mandatis nostris, immo verius Apostolicis non paruerit cum effectu, infra pręfatum C terminum ei aßignatum, comparendo in loco antedicto personaliter coram nobis, quòd erit maioris excommunicationis vinculo innodatus: Quam excommunicationis sententiam, nos Inquisitor præfatus auctoritate qua supra, in eum vt in contumacem & inobedientem nobis, immo re vera domino nostro Papæ, nunc vt ex tunc, & tunc vt ex nunc, præfata trina monitione canonica præeunte, iustitia suadente, & eius inobedientia & contumacia exigente, ferimus in his scriptis. Datum: &c.

D *Alia forma ad idem.*

FRater N. ordinis Fratrum Prædicatorum in terris talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegatus, Venerabili & dilecto nobis in Christo rectori talis Ecclesiæ, Salutẽ, & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

AD vestri notitiam deducimus tenore nostrarum præsentium litterarum (quod dolendo referimus, & referendo dolemus) quòd ta- E lis, de tali loco, talis diœcesis, delatus nobis de hæretica prauitate, recepta informatione & iustitia suadente extitit per nos captus, vt videremus an abularet in tenebris vel in luce: ipse vero nos metuens absque causa, cum nostri sancti officij sit nulli obesse, sed potius prodesse, quia reducere oberrãtes ad ouile Dominicum, ne lupinis hæreticorum morsibus deuorentur, imprudenti consilio inductus pariter & seductus, illius, qui primum hominem decepit, ne paradisi terrestris delitijs frueretur, carcerẽ fregit pariter & aufugit, & quò iuerit, ignoramus: Nosque cupientes eundem totis nostris visceribus † reducere, ne oberret, & versutorum hæreticorum

† Al. viribus

ticorum laqueis inuoluatur, vel si iam inuolutus extiterit, enodetur: Ea propter auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, vobis in virtute sanctæ obediẽtiæ præcipimus & mandamus, & mandando requirimus & monemus, vno pro trino edicto, aliàs excommunicationis sententiam vt contra inobedientem, in vos ferimus in his scriptis, quatenus die Dominica proxime venienti, in vestra Ecclesia, quando Missarum solemnia celebrantur, & maior inibi erit cleri & populi multitudo, auctoritate nostra, immo verius Apostolica, eidem tali fugitiuo in virtute sanctæ obedientiæ præcipiatis & mandetis, & mandando requiratis, moneatis, & citetis, alta & intelligibili voce: immo nos eidem tali præcipimus & mandamus, & mandando requirimus, monemus, & citamus, quatenus infra triginta dierum spatium proxime subsequentium, in tali ciuitate & monasterio eiusdẽ, Fratrum Prædicatorum, compareat personaliter coram nobis, de fide catholica, & aliàs de articulis fidei respõsurus: quorũ primos decem pro primo termino, & alios decem prædictis decem immediatos pro secundo, & vltimos decem pro tertio & vltimo & peremptorio termino assignetis: & nos etiam assignamus; notificantes publice, vbi prius, fugitiuo tali prænominato, quòd nisi corã nobis personaliter comparuerit cum effectu, infra terminum dictum eidem assignatum, & in loco in antea memorato, sciat se fore excommunicationis vinculo innodatum: quam excommunicationis sententiam nos in eum tamquam in inobedientem, rebellem, & contumacem nobis, immo verius domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctę Dei, nunc vt ex tunc, & tunc vt ex nunc iustitia suadente, & eius inobedientia requirente, ferimus in his scriptis: significantes eidem, quòd si contumaciter se permiserit excommunicationis vinculo innodari, procedemus contra eum ad vlteriora, prout ius & iustitia suadebunt: Reddatis literas portatori in signum nostri mandati completi, vestris subscriptionibus positis in eisdem. Datum: & cetera.

IN TIT. DE PRACTICA CITANdi iuxta formam cap. cum contumacia. & tit. seq.

COMMENT. XXXV.

Nu. 135. Forma & ordo citãdi fugitiuos. [a] SI autẽ Inquisitor inuenire nõ poterit vbi ille fugitiuus est, &c. citet eũ personaliter in Ecclesia cathedrali illius diœcesis, &c.] *Hũc ipsum ordinem citandi fugitiuos, quẽ hic docet Eymericus, præscripsit iam olim concilium Biterrense cap. 14. in hæc verba:* Eos qui se contumaciter absentant, faciatis citari solemniter in parochiali, seu cathedrali Ecclesia eorundem, & in locis, in quibus domicilium vel habent, vel habere solebant: & ita contra eos legitimis edictis propositis, præcedenti expectatione matura,

A diligenti etiam discussione habita super actis: ac prælatorum, de quibus expedire videritis, consilio sigillato, ad talium condemnationem, eorum absentiam, Dei & Euangeliorũ supplente præsentia, pro culparum exigentia procedatis. *hactenus ibi. Idem vult Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 6. & auctor innominatus in tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi, rubrica, De his, quæ pertinent ad executionem officij inquisitionis. num. 15. & plenius eodem tractatu in rubrica, De hæreticis contumacibus. cetera quæ de ordine procedendi contra* B *absentes tradit hic Eymericus, valde sunt notanda, quibus nos more nostro in sequentibus magis necessaria tantum adiungemus.*

[b] ¶ Forma citãdi aliquem fugitiuum, &c.] *Diximus paulo antea cum Eymerico, eos qui non inueniuntur, aut fugiunt citandos esse in causis fidei, vt compareant responsuri de fide; nunc ea res, quomodo sit reuocanda ad praxim diligenter ostendit.*

[c] ¶ Attendentes quòd fuga delatorum de hęretica prauitate, ac detentorum in carceribus pro eadem, suspicionem de labe præfata adijcit ampliorem, &c.] *Insignis est hic Eymerici locus,* Nu. 135.
C *& vera doctrina contra Zanchinum tract. de hæret. cap. 10. num. 4. & Campegium ibidem versi. fregit carcerem. & quosdam alios asserentes, eum qui fuit in carcerem coniectus ad custodiam pro crimine hæresis, si fugiat, pro conuicto habendum, & tanquam hæreticum esse damnandum. quamuis enim hoc in alijs criminibus sit verum, vt multi putant per l. in eos. ff. de custo. reo. vbi Doctores. l. milites agrum. §. eius fugam. vbi Bart. ff. de re milit. & l. si quis aliquid. §. miles. ff. de pœnis. tenet Iason in l. admonendi. num. 90. & in repetitione eiusdem legis, num. 172. ff. de iureiurando. Mar-* D *silius in practica criminali. §. diligenter, num. 46. & §. attingam. nu. 44. & ceteri quos refert Ioannes Rojas in tract. de hæret. par. 2. assertio. 15. nu. 185. & seq. & Petrus Dueñas in regula 392. incipiente:* Fugiens ex carceribus. *& Campegius apud Zanchinum loco præcitato.*

An fugiens è carcere habeatur pro conuicto de hæresi ob fugam.

In crimine tamen hæresis locum non habet hæc communis sententia, vt vere scripsit Simancas de catho. instit. tit. 16. num. 23. & in tractatu adnotationum ad Zanchinum cap. 8. quem sequitur Ioannes Rojas in dicto tract. de hæret. par. 2. assertio. 15. quibus omnino censeo subscribendum: nam E *effractio carceris, seu fuga nihil habet commune cum hæresi, & potius præsumendum est carceris tædio, aut metu falsorum testium, aut ob sæuitiam tormentorum aufugisse, quàm quòd errore intellectus id fecerit.*

Ad hæc, nullo iure hæc tam sæua Zanchini opinio comprobatur. nec videtur rationi consonum solam fugam, aut carceris effractionem, violentam generare hæresis suspicionem, ex qua fugiens, aut fugere attentans debeat vt hæreticus condemnari. quanto igitur rectius scripserit hic Eymericus, ostendunt aperte quæ proxime diximus. fuga itaque præcedenti suspicioni aliquid addit, vt docet hic auctor:

auctor: id vero quantum sit, & quale, ex delicti & personæ qualitate, & indicijs criminis prudens Inquisitor iudicabit.

Et hæc vera esse putamus in eo qui carceri traditus est ad custodiam, qui fugit antequam damnaretur de hæretica prauitate, de quo loquitur auctor hic, & alij præcitati; nam de damnato iam & carceri ad pœnitentiam tradito, quid sit sentiendum si fugiat, an velut relapsus, aut impœnitens sit damnãdus, agam cũ Eymerico infra super q.97. hi enim casus lõge diuersi sunt, nec pari iure censeri debẽt.

Fugiẽs è carcere, ob solã fugam qua pœna afficiẽdus.

Sed ne ob fugam impunitus euadat, qui dum custodiretur pro hæresi è carceribus effugit, consuetudine potius quàm lege aliqua receptum est, præsertim in Hispania, vt si honestior sit is qui fugit, vt si nobilis, doctor, religiosus, aut aliis honorabilis ciuis custodiatur arctius & durius puniatur. quòd si vilis sit, publice verberibus flagelletur, & causa hæresis in suo statu permanens tractatur, non tamen propterea conuictus de hæresi habetur. quamquam & alijs pœnis arbitrarijs puniri possunt; in quo mitius est cum illis agendum, qui custodis negligentia euaserunt, vt respondit Vulpianus in l. 1. ff. de effractoribus, ibi: quòd si per negligentiam custodum euaserint, leuius puniendos.

Circa fugiẽtes dum haberi nõ possũt, quid obseruandum.

Hæc tamen tunc obseruari possunt, cum comprehendi possunt qui aufugerunt: nam si haberi non possint, edictis publicis sunt euocandi, & in eos velut in contumaces & impœnitentes est procedendũ.

Diligenter vero curabunt Inquisitores, cum primum intellexerint reum euasisse, rescribere ad circumuicinos Inquisitores, aut Episcopos, aut alios, quos idoneos iudicauerint, vt animaduertant, an is qui effugit, ad suam ciuitatem fuerit profectus, vt eum curent capiendum, adiectis in Epistola nomine, cognomine, patria, statura, colore, & ceteris circumstantijs, ex quibus in notitiam rei fugientis facile possint deuenire.

136 *Si autem fugitiuus ille, qui nescitur quò abijt, erat deprehensus in hæresi non solum testibus, sed propria confessione, et dixerat ac cõcesserat se velle eas abiurare, et ante abiurationem fugit, & præsertim si erat religiosus, & ipsas hæreses prædicasset, potest citari, & verbis magis aggrauari per modum sequentem.*

Forma citandi aliquem fugitiuũ, qui debuerat abiurare, quatenus veniat infra certum terminum, ad faciendam abiurationem prædictam, & excommunicandi eum, nisi faciat, vt mandatur.

VNiuersis & singulis Christifidelibus in regnis & terris illustrissimi talis regis, & aliàs vbilibet constitutis, frater N. in prædictis terris & regnis Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegatus: Salutẽ in auctore & conseruatore fidei Dei & Virginis filio domino nostro IESV CHRISTO.

MISSVS à sede patris redemptor noster Dominus IESVS CHRISTVS, ne ad imaginem suam hominem conditum perdi contingeret, si vnde redimeretur † non haberet, similem nobis sumens habitum, vt pateret oculis in mortis tenebris positorum, de sua ineffabili pietate remedia diuersa contulit, per quæ humano generi euam posset felicitas impartiri: sed ecce declinante iam mundi vespere ad occasum, & hominum malitia excrescente, corrupti iam sæculi corruptelam non solum sentiunt elementa corrupta, verum etiam creaturarum dignissima creatura ad imaginem & similitudinem condita creatoris. Peccat enim ad extremum homo miserrimus, qui in sui creatione in paradisi medio constitutus, vt operaretur & custodiret eũdem, & de omni ligno, quod erat in eo, excepto ligno scientiæ boni & mali, vesceretur, manere non potuit in eodem; qui etiam erga fines sæculorum degenerat, & varijs & noxijs quæstionum nexibus se innectit. Ecce namque peccatis exigentibus oua aspidum iam sunt rupta, & telas araneæ texuerunt, quia fallaces & subdoli vulpini & infelices hæretici, falsum & peruersum intellectum, quinimmo buccis crepãtibus per mundi latera sonuerunt. Sed re vera qui de venenatis eorum comederit, morietur, quoniam eorum perfidæ doctrinæ ac nefarijs consilijs inhærentes, æternis incendijs adscribuntur. Ecce siquidem noua Achan progenies, quæ de anathemate Iericho regulam auream palliolumque furatur, Abiron quoque & Dathan & Chore detestanda soboles, nouis thuribulis fermentatum thymiama, nouis volunt altaribus adolere: hi sunt namque caupones, qui aquam vino commiscentes, virus draconis in aureo propinant calice Babylonis, ita quòd nisi botrus, vnde vinum nascitur, in flore lædatur, fructum non solum amarum, sed etiam pestiferum germinabit. Ecce siquidem (quod prędolentes referimus, & referendo dolemus) vestræ charitati irradiatæ splendoribus fidei orthodoxæ notum facimus per præsentes, quòd vir quidam Ecclesiæ sanctę Dei contumax & rebellis, frater N. vocatus ordinis talis, habitu obsuscatus, de tali villa †, talis diœcesis; tam ex testiũ legitima productione, quàm eiusdem propria confessione malignitatis spiritu agitatus, conuictus extitit, hæresibus multisque erroribus irretitus iudicialiter coram nobis, † & hoc in errores quosdam, quinimmo pestiferas damnatas hęreses incidendo, semel & bis eas in tali loco publice prædicando; immo potius aliquando pertinaci animo defendendo. Hæreses autem & errores isti erant: Primus quòd, &c. *ponatur:* Secundus quòd, &c. *ponatur:* Tertius, &c. *ponatur: & sic de alijs consequenter.* Ea propter

† In omnib⁹ manuscriptis legitur, reduceret

Genes. 2.

Iosue 7. & c. Ecclesia. 1. q. 4. Numer. c. 16.

† id est, oppido seu ciuitate

† Maluimus hunc locum ita corruptũ relinquere, quam ex nostro capite quicquã addere, vel mutare.

pter per nos præfatum Inquisitorem in multis concilijs diuersis locis & temporibus celebratis, in quibus idem Frater pluries plenissime est auditus, de multorum peritorum tam sæcularium quàm regularium, tam doctorum in vtroque, quàm magistrorum & lectorum in Theologia consilio & assensu extitit vnanimiter concordatum, nullo penitus discrepante, quòd præfatus Frater N. ordinis memorati habitu obfuscatus, pro suis hæresibus & erroribus, quia videbatur redire ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ pænitendo, non erat pro tunc curiæ sæculari tradendus vltimo supplicio feriendus; sed potius (sibi parcendo pro illa vice, & non amplius) in villa tali, vbi deliquerat, præfatos errores ac hæreses publice prædicando, publice illos ac omnem hæresim generaliter abiuraret: & postmodum spoliatus omnibus priuilegijs † suis ordinis, & nudatus in conuentu tali sui ordinis, pro carcere perpetuo resideret, & ita fuit in eius præsentia cōdemnatus. Ipse autem tamquam canis ad vomitum rediens, nouissima peiora prioribus commiscens, dolores doloribus adijciens, noua vulnera corpori Christi mystico grauiter imprimens; quod mentis nostræ præcordijs tamquam res cogitatu terribilis atque horribilis, Deo nimium abominabilis, & omnibus Christifidelibus odibilis, grauem pertulit vim doloris. Nam ipse frater N. qui videbatur aliàs pænitere, quem sancta mater Ecclesia satagebat eius misericordiæ vberibus enutrire, cum de eius fuga nullus aliquid cogitaret, ipse medicinam refutans salutarem, vt ægrotus freneticus & insanus, timens vino & oleo eius vulnera confoueri, tamquam rebellis & inobediēs, matri nostræ Ecclesiæ sanctę Dei, & eius Inquisitori iudici delegato præmissa cōplere contempsit, & quodlibet præmissorum, vulpine fugiens, per diuersas partes regni & prouinciæ discurrendo, & hoc quasi per annum in latibulis habitando; nunc autem eum, quò malignus spiritus duxerit, ignoramus. Idcirco cupientes nos, & nostris totis conatibus inhiantes, qui in officio Inquisitionis sanctæ præfatę, quamuis immeriti præsidemus, ipsum Fratrem N. dicti ordinis, vt ouem perditam oberrantem ad ouile Dominicum reuocare, exemplo illius, qui dimissis nonagintanouem in deserto, centesimam venit requirere, ne periret: Citamus, monemus, & requirimus, primo, secundo, & tertio peremptorie per præsentes, quatenus infra tot dies à monitione ista nostra proxime cōputandos, in tali loco, vel vbi fuerimus, compareat personaliter coram nobis, abiurationem prælibatam facturus, & aliàs per nos pro suis demeritis puniendus: Et hoc ei mandamus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis infra terminum prætaxatum. Si autem (quod Deus auertat) nobis in hoc inobediens extiterit, & rebellis præfatus nostris mandatis & monitis, immo verius Apostolicis non

† Cap. excōmunicamus. 1. §. Credentes. extra de hæret.

A parendo, sciat se excommunicationis sententia innodatum; quam sententiam nos F. N. Inquisitor præfatus nunc vt ex tunc, & tūc vt ex nunc auctoritate Apostolica, & iniuncti nobis officij contra Fratrem N. supradictum ferimus in his scriptis: quam sententiam si sustinuerit animo pertinaci, contemnendo abiurationem facere prælibatam, iudicabimus eum tradendum curię sęculari tanquam hęreticum pertinacem, prout nobis mandant canonicæ sanctiones. Lata est hæc sententia: & cetera.

B

Forma alia ad hoc idem.

VNiuersis & singulis Christifidelibus, in terris serenissimi talis domini Principis iurisdictioni subiectis, & alijs quibuscūque Christi imagine insignitis, & fonte baptismatis renatis F. N. in præfatis terris Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegatus: Salutem, & ad æthereos choros victricem palmam fidei reportare. 137

AD extirpanda zizania venenosa de medio populi Christiani, vbi dignoscuntur claris vestigijs excreuisse, seminante illa zizaniorum satore Satana, humani generis pestifero inimico, tanto studiosius inuigilandum existit, quanto perniciosius (si negligantur de medio catholici seminis eradicari) in tantum superexcrescerent, quòd segetem tritici iam albam, ad messem fidei splendoribus relucentē, in agro dominico suffocarent. Hi sunt subdoli ac fallaces hęretici, Christiani populi mortiferi inimici, subuersores catholicæ fidei, & contēptores Ecclesię sanctæ Dei. Hi sunt vulpeculæ Samsonis facies quidem habentes diuersas, sed caudas adinuicem colligatas, qui vineam Domini Sabaoth, Ecclesiam videlicet catholicam, diffusam per orbem hac illac discurrentes, conantur totis viribus demoliri. Hi sunt, qui circumeuntes mare, & aridam, & occulta conuenticula † facientes, segregant se à communi conuersatione fidelium, vita & habitu dissidentes. Hi sunt apri de sylua motu velocissimo, & morsu amarissimo fructus fidei vberes deuastantes. Hi sunt, qui prætendunt quandam fictam & simulatam exterius speciem ac imaginem sanctitatis, per quam facilius persuadeant & seducant, sed sunt veraciter vt sepulchra exterius deaurata, quæ interius plena sunt spurcitijs & cadaueribus mortuorum: nam omnis cogitatio eorum intenta est ad malum omni tempore. Sunt enim serpentes hæresis virus efflantes, qui eos lethaliter inficiunt, ad quos accedunt: suntque venenosi ac mortiferi scorpiones gestu & habitu simplices, qui nisi de medio extirpentur, venena sua infundent, inficient, & mactabunt. Sane nouissime, diebus istis, peccatis exigentibus nostris, in partibus istis, ille humani generis pertinax † inimicus, qui ab initio nisus est omnifaria sua perfidia & inuidia, salutem hominis impedire,

C D E

Iudicū. c. 15.

† c. Excommunicamus. 1. §. adijcim⁹ de hæret.

Pulchra hæreticorū cū rebus fœtidis, & venenatis comparatio.

† Al. peruicax

impedire, per quendam suæ ministrum nequitiæ, & operarium iniquitatis sparsit mortifera venena, dum Frater talis ordinis, tali habitu obfuscatus, ausu nefario prædicauit publice in tali Ecclesia talis ciuitatis vel loci, damnatas hæreses,& errores intolerabiles, quæ sequuntur: Primus, &c. *Inseratur*, prout testibus legitimis est conuictus, & etiam iudicialiter est confessus: Verum post multas catholicas informationes, & post crebras vexationes carcerales, & calamitates frequentes, adhærens consilio saniori, tandem acquieuit dictos errores & hæreses reuocare, ac publice abiurare; sed post antefati humani generis inimici insano ductus persuasu pariter & seductus, & mala malis accumulans, peioribus se sordidans, errores erroribus coadunans, tamquam canis ad vomitum rediens, damnatas hæreses pristinas est amplexus; quod nimium nostra interiora præcordia sauciauit: Nam cum fingeret pænitere, ac velle assertas ac prædicatas per eundem damnatas præfatas hæreses & errores reuocare, ac publice abiurare & abnegare, & de eius fuga nullus aliquid cogitaret; ipse carcerem fregit, nosque immo sanctam Ecclesiam delusit pariter & aufugit, & quò eum duxerit antefatus malignus spiritus, cuius applausu sic egit, totaliter ignoramus: Nosque, & non immerito, metuentes, ne venena suæ peruersæ antefatæ doctrinæ alibi diffundat.corda que simplicium inficiat pariter & deludat, cupientes simplices ab huiusmodi prauis incursibus præseruare, ipsumque reducere ad gremium Ecclesiæ Dei sanctæ, atque ad vnitatem fidei orthodoxæ: Nos illi absens corpore †, præsens autem mente, illi absenti vt præsenti, auctoritate Apostolica, qua fungimur in hac parte, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus & mandamus, & mandando monemus pariter & citamus; quatenus infra tres menses, quorum primum pro primo, secundum pro secundo, tertium pro tertio, & peremptorio termino assignamus, in domo Fratrum Prædicatorum talis loci, facturus prælibatam abiurationem, reuocationem, & abnegationem publicam hæresum prædictarum, & aliàs responsurus de fide, compareat personaliter coram nobis, ac etiam recepturus secundum sua tanta demerita pænitentiam salutarem: aliter elapso termino præfato assignato, sciat se excommunicationis mucrone percussum: quam excommunicationis sententiam nos Inquisitor præfatus, in eum vt in contumacem, inobedientem, & rebellem nobis, immo re vera domino nostro Papæ, & Ecclesiæ sanctæ Dei, præfaga trina monitione canonica præeunte, nunc vt ex tunc, & tunc vt ex nunc iustitia exigente, & eius inobedientia requirente, ferimus in his scriptis: notificantes eidem, quòd si antelata sententia se permiserit contumaciter innodari, procedemus contra eum ad vlteriora, eius contumacia non obstante, prout volunt canonicæ sanctiones. Lata fuit hęc sententia: & cetera.

† C. Veritatis. §. nos igitur. de dolo & contu.

Si autem citati huiusmodi non comparuerint, sed permiserint se excommunicationis vinculo innodari, publicabuntur excommunicati in omnibus illis Ecclesiis atque locis, in quibus fuerunt citati per litteras tenoris sequentis. 138

Forma denuntiandi excommunicatũ, qui citatus responsurus de fide, vel abiurationem facere, noluit comparere.

FRater N. ordinis Fratrum Prædicatorum, in terris talis domini ditioni subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, dilectis nobis in Christo rectori talis Ecclesiæ, ac Vicario talis Ecclesiæ, & alijs quibuscunque, ad quos præsentes peruenerint: Salutem in Domino. & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

AD vestram, & vestrorum cuiuslibet notitiam deducimus, nostrarum tenore præsentium litterarum, quòd nos talem, de tali loco, iustitia suadente, fecimus moneri & citari in vestris præfatis Ecclesijs, quatenus sub pœna excommunicationis compareret infra ei certum terminum assignatum, responsurus de fide, & aliàs acturus & facturus, vt ratio suaderet, personaliter coram nobis, vt in nostris litteris videbitis plenius contineri: quarum tenor sequitur per hæc verba: Frater, &c. *Inserantur totaliter, & ex toto. & sequatur:*

Verum cum ductus malo consilio & seductus, non comparuerit, nec excusationem miserit, sed contumaciter renuerit comparere, pariter & parere nostris, immo re vera Apostolicis monitis & mandatis, propter quod est excommunicationis vinculo innodatus: Ea propter vobis, & cuilibet vestrum, auctoritate Apostolica supradicta dicimus;& in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, & mandamus, & mandando vos requirimus, & monemus, vno pro terno edicto, aliàs excommunicationi volumus vos subiacere; quatenus prima die Dominica immediate sequenti,& aliàs extunc, omnibus & singulis diebus Dominicis, & festiuis, in vestris Ecclesijs, dum Missarum solemnia celebrantur, & inibi erit cleri, & populi multitudo, ipsum talem excommunicatum alta voce & intelligibiliter publicetis, ac eum vitetis, & vitari à vestris subditis faciatis, tantum & tamdiu, quousque de eius absolutione vobis per nostras litteras constiterit manifeste. Reddatis lit-

teras portatori, diem & horam receptionis, & publicationis continentes, & testes etiam coram quibus, vestris subscriptionibus positis in eisdem. Datum & cetera.

Forma alia ad hoc idem.

139 FRater N. ordinis Prædicatorum in terris ditioni talis domini subiectis, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta Sede Apostolica specialiter delegatus, Venerabilibus & nobis in Christo dilectis Rectoribus talis & talis Ecclesiarum: Salutem in Domino & mandatis nostris, immo verius Apostolicis firmiter obedire.

CVM talis de tali loco, &c. de mandato nostro, ac per litteras nostras fuerit citatus peremptorie & canonice in vestris Ecclesijs, & aliàs in domibus proprijs, in quibus consueuit communiter commorari, quia præsens non poterat personaliter inueniri, cum diceretur & esset veraciter fugitiuus, nec sciremus, sicut nec in præsentiarum scimus, quò eum duxerit malignus spiritus humani generis inimicus: vt certa die & loco compareret personaliter coram nobis, super quibusdam articulis hæreticalibus, de quibus erat publice diffamatus, vel nobis delatus, vel in tali Ecclesia publice prædicauit, vel confessus extitit, & aliàs de fide catholica responsurus, & acturus, ac recepturus quod iustitia suaderet, sub pœna excommunicationis, qua (si contra faceret) eum innodari voluimus ipso facto: ipse vero insano consilio acquiescens, & mala malis adijciens, & peiora peioribus † subnectens, contumaciter [a] renuit comparere; nec pro eo tunc comparuit aliquis excusator; nec postmodum, quamuis diutius fuerit expectatus; sed subterfugiens, & hinc inde latitans, in causa fidei se contumaciter absentauit. Nos igitur Inquisitor præfatus, attendentes quòd secundum canonica instituta, pœna contumacibus debetur, & crescente contumacia †, crescere debeat & ipsa pœna, ipsum talem pro hæresi fugitiuum, ac parere subterfugientem, in causa fidei contumacem, & excommunicatum habuimus & habemus, & talem ab omnibus haberi volumus, ac etiam reputari: Ea propter auctoritate Apostolica, vobis & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis præcipimus & mandamus, quatenus prædictum talem in vestris Ecclesijs publice, alta voce & intelligibili, singulis diebus Dominicis & festiuis, ibidem ad audienda diuina clero & populo congregatis, excommunicatum, vt contumacem pro hæresi, & fugitiuum publice nuntietis, & vos eum euitetis, ac faciatis à vestris subditis euitari, tantum & tamdiu, quousque vobis plene constiterit, quòd sit à prædicto excommunicationis vinculo absolutus: monentes nihilominus parochianos vestros semel, A secundo & tertio, canonice & peremptorie ex parte nostra, & sub excommunicationis pœna, ne prædicto tali, aut cum eodem excommunicato participent quoquo modo: sed [b] ipsum tanquam vere excommunicatum habeant & euitent, ac tamquam fugitiuum pro hæresi, si ipsum [c] alicubi esse scieruit, nobis detegant & reuelent; alioquin in eos, qui legitime ac canonice moniti scienter contra fecerint, excommunicationis sententiam, hac nostra competenti monitione canonica præeunte, ferimus in his scriptis: volentes, vt in signum ac B testimonium recepti & completi per vos mandati nostri, sigillum vestrum præsentibus apponatis. Datum: & cetera.

† Al. prioribus

† De multis incōmodis & pœnis cōtumaciæ Vide Hostien. Ioan. And. & alios in c. excommunicamus 1. §. qui autem. de hæret.

IN TIT. DE FORMA DENVNtiadi excommunicatum, qui citatus responsurus de fide, vel abiurationem facere, noluit comparere.

COMMENT. XXXVI.

[a] COntumaciter renuit comparere, nec prò C eo tunc comparuit aliquis excusator.] *Multa mihi probant Eymericum præter theologiam, vtrumque etiam ius non leuiter coluisse, cum in hoc præclaro opere plurima passim inseras, quæ cum iuris regulis penitus conueniant: quamuis ipse iura non citet. & qui dicunt eum nihil præter rudem praxim intellexisse, longe absunt a veritate: quos ita dicere puto, vel quia eum non legerunt vt oportuit diligenter, vel vt furta sua occultarent, cum ita fere sit hodie natura comparatum, vt eum magis vituperent, à quo plura acceperint; aut saltem nolunt nominare.* Nu. 139.

Eymericus peritus iuris.

D *Sed in viam reuertor. Hic locus inter cetera mihi suadet verum esse quod paulo antea dicebam, nouerat Eymericus ex iuris traditionibus, non posse in causis criminalibus interesse procuratorem, præsertim in grauioribus, neque ad agendum pro absente, neque ad defendendum eum. l. penult. §. ad crimen. ff. de publi. iudi. cap. veniens. de accusatio. cap. 1. in fine. cap. in criminalibus. 5. quæst. 3. cum similibus allatis per Antonium Rubeum Alexandrinum in tract. de potest. procurato. in causis criminalibus. num. 54. & seq. & Ioannem Rojam in singularibus fidei, singul. 170.* E *incipien.* Procurator. *& Repertorium Inquisito. verbo, procurator. & ratio est: quoniam sicut sententia capitalis non potest ferri in absentem, ita nec in eius procuratorem, cum procurator non deliquerit. Rursus, quoniam necessaria est reorum confessio, præsertim in crimine hæresis, cum consistat in mente eius, qui id scelus commisit, de quo nemo melius quàm delinquens ipse potest respondere. Hæc inquam intuitus auctor hoc loco, non dixit, nullum pro hoc absente fugitiuo eius nomine comparuisse procuratorem, quia is non fuisset admissus ob rationes allatas: sed dixit, non comparuisse aliquem excusatorem.*

In causis criminalibus cur non possit interuenire procurator.

Atque

Pro reo absente, an excusator admittendus & quando.

Atque hoc verißime & doctißime dixit, quoniam cum reus est absens, potest aliquis de innocentia eius coram iudicibus dicere, non velut procurator, sed vt quilibet. ita Bartolus in extrauaganti, ad reprimendum. verbo, legitime. quem sequitur Carrerius tracta. de hæret. nu. 113. & Simancas de catho. instit. tit. 52. num. 4. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 170.

Sed hæc omnia ita accipienda esse docent præcitati, vt vera sint, cum absens est reus; item cum solum est in fide suspectus: secus autem si vere hæreticus esset; tunc enim nullus pro eo excusator, aut defensor esset audiendus, iuxta c. si aduersus. de hæret. quo omne hæreticis patrocinium denegatur. neque hæc Eymericum latuerunt hoc loco, cum solum agat de citando suspecto in fide, non autem de eo, quem vere constabat hæreticum esse, vt series disputationis ostendit à numero 138. vsque ad nu. 140. exclusiue.

Excusatoris partes quales.

Huius autem excusatoris partes erunt allegare probabiles & iustas absentiæ seu fugæ causas, verbi gratia, reum tædio carceris, aut tormentorum metu, cum esset delicatus, aut falsorum testium præiudicio recessisse, quæ si verisimilia indicentur, sententia differenda est, donec omnia maturius expendantur, ne inauditus reus, aut indefensus condemnetur.

Hæretici bāniti & diffidati: & quid bānire & diffidare.

[b] ¶ Sed ipsum tanquam vere excommunicatum habeant, & euitent, ac tanquam fugitiuum pro hæresi, &c.] *Sed non videtur hic auctor iuxta legum sanctiones loqui, cum hæreticos propria auctoritate capere, spoliare, ac etiam interficere liceat: sunt enim banniti & diffidati. authent. Gazaros. C. de hæret. ibi:* diffidamus atque bannimus. *hæc enim verba:* diffidare, & bannire *significant statuere, vel præcipere, vt impune poßint interfici. cap. felicis. de pœnis. lib. 6. docent Angelus de Perusio consil. 13. quem sequitur Geminianus in cap. 1. de homicidio. lib. 6. circa finem versi. quæro quid importent. & alij eodem loco. & Petrus Godofredus in dicta authent. Gazaros. C. de hæret. verbo, diffidamus. & Ioannes Rojas in singul. fidei. 5. num. 31. in octaua ampliatione. & alij per hos relati.*

Bāniti & diffidati, an impune occidi possint.

Diffidatos vero & bannitos, non modo per iudicem, sed etiam per priuatos impune posse occidi Martianus videtur permittere. l. 3. in fine. ff. ad leg. Cornel. de sicarijs, ibi: transfugas licet vbicunque inuenti fuerint, quasi hostes interficere. *& ratio esse videtur, quoniam banniti & diffidati à Papa, vel Imperatore, vel à legibus iam conditis per eos, sunt extra beneficia ipsorum diffidantium; iam in diffidatos & bannitos publice bellum indictum esse videtur, vt pulchre docet Conrradus Brunus lib. 5. de hært. cap. 14. in fine.*

Hæreticos an quilibet propria auctoritate capere possit & spoliare.

Sed hæc sententia saltem de capiendis, ac spoliandis hæreticis propria auctoritate aperte statuta est rescripto quodam Innocentij IIII. incipiente: Ad extirpanda. *§. idem quoque. in hæc verba:* Idem quoque Potestas, seu Rector cuiuslibet ciuitatis, vel loci, in principio sui regimi- A nis in publica concione more solito congregata, banno ciuitatis, vel loci supponat tanquam pro maleficio omnes hæreticos vtriusque sexus quocūque nomine censeantur: & teneatur bannum huiusmodi à suis prædecessoribus positum confirmare: præcipue autem quòd nullus hæreticus, vel hæretica, de cetero habitet, vel moretur, aut subsistat in ciuitate, seu aliquo loco iurisdictionis, aut districtus eiusdem; & quicunq; ipsum, vel ipsam inuenerit, libere capiat, & capere possit impune, & omnes res ipsius, vel ipsorum eis licenter auferre, quæ sint auferen- B tium pleno iure. *hactenus ibi. Quæ cum ita sint, non videtur debuisse loqui Eymericus præfato modo, sed oportuit eum dixisse, vt quilibet caperet & spoliaret eum, qui pro hæresi fugitat.*

Veruntamen hanc in Eymericum obiectionem bifariam diluimus. Primum dicimus, superiorem allatam à nobis sententiam accipiendam esse, cum constat vere hæreticos esse eos, qui fugiunt, aut latitant, vel quia damnati sunt, vel quia aliàs constat eos in manifestis hæresibus esse, iuxta textum in cap. super quibusdam. extra de verbor. signif. tunc enim iure & capi propria auctoritate, & spo- C *liari, ac etiam si resisterent violenter, impune occidi poßent. is autem de quo hic agebat auctor, nondum damnatus erat, nec fortaßis conuictus, ideoque velut excommunicatum vitandum asseruit, non vt hæreticum capiendum, aut interficiendum, sed reuelandum, & detegendum admonuit.*

Rursus addo, quòd etiamsi constaret hæreticum eum esse, tutius tamen est & securius, vt iudicis auctoritate & capiatur (si commode hoc fieri posfit, & absque periculo euasionis ipsius rei) & spolietur, vt optime docuit Goffredus in sum. tit. de D *hæret. §. sed nunquid catholici. quem sequitur Archidiaconus in cap. si vos. 23. q. 5. in principio, in hæc verba:* Sed nunquid catholici propria auctoritate possunt hæreticos spoliare? dic cum Goffredo satis esse tutum, vt hoc fiat auctoritate Ecclesiæ vel principis. *hæc ille. idem tradit glossa in c. si aduersus. de hæret. verbo, auxilium. in fine. quod etiam videtur sentire concilium Tolosanum, quod mox citatur, & Ambrosius de Vignate tract. de hæret. quæst. 16.*

[c] ¶ Si ipsum alicubi esse sciuerint nobis detegant, & reuelent.] *Ita fieri iussit iam olim con-* E *cilium Tolosanum cap. 2. in hæc verba:* Et si quos repererint hæreticos, credentes fautores, & receptatores, seu defensores eorum adhibita cautela ne fugere possint, Archiepiscopo, vel Episcopo, vel dominis locorum, seu balliuis eorundem, cum omni festinantia studeant intimare, vt animaduersione debita puniantur. *hæc ibi.*

Ibidem. Reperti hæretici detinēdi ne fugiāt, & iudicibus indicandi.

IN TREDECIM MODOS PROCESSVM *in causa fidei debite terminandi obseruatio.*

HÆC pars, quæ nunc sequitur, est valde necessaria: in primis vero admirabilis, multoque iudicio & prudentia constituta, cum Eymericus rem alioquin per se difficilem, fusam & late patentem ad certa quædam capita deduxerit, quibus omnis hæresis causa possit terminari. quem fuerit in hac re auctor secutus, ignotum est mihi: coniectura tamen assequor, eum acri iudicio, multo labore, & diligentia, vsu rerum accedente, ex concilio Tolosano, Biterrensi, & Narbonensi olim in partibus Gallicanis contra hæreticos editis, & ex consultationibus Guidonis Fulcodij ad Inquisitores, hos terminandi processus modos collegisse, & in hanc methodum absolutissimam & exactissimam redegisse. neminem inuenio qui ante Eymerici tempora hæc docuerit: multos tamen reperio, qui ipsum penitus fuerint postea secuti, nec verbis quidem mutatis: nam inter ceteros Iacobus Sprengerius in malleo maleficarum in 3. parte à quæstione 20. vsque ad quæstionem 34. totam hanc tractationem transcripsit. Idem fecit Tabiensis, breuius tamen in sum. verbo, Inquisitor. §. 12. num. 13. & multis sequentibus. & Postremo Reuerendissimus Vmbertus Locatus in fine sui operis iudicialis tit. De formulis in sancto inquisitionis officio agendorum, eundem in hac parte Eymericum est imitatus.

Eymerici method⁹ in constituẽdis modis finiẽdi fidei processũ, & qui eum fuerint imitati.

Hæc tamen non sunt furti nomine censenda. nam vt vere de hac etiam re disserens Bartholomæus Riccius vir latine peritus dicebat: non sunt ea furta putanda, quæ fiunt non inuitis dominis. honestius tamen & laudabilius est ingenue profiteri per quos profecerimus: nam & hinc quandoque iniuria auctori fieri potest: qui enim ignorant tempora, quibus quisque scripserit, facile putabit, eum à quo ceteri acceperunt, vice versa à ceteris accepisse. & propter hác causam compellimur quandoque, (vt cuique honos suus illæsus conseruetur) aperte dicere, quibus locis alij Eymericum penitus sequantur. tametsi alia quoque inde nascatur vtilitas: quoniam veriora & firmiora putantur, quæ multi, præsertim viri graues & docti vno consensu sequuntur. itaque quo plures sunt qui ab Eymerico acceperint, eo magis credendum est eius doctrinam sanam esse, tutam esse, & multa æquitate, ac prudentia niti.

Quomodo & qualiter processus in causa fidei est terminãdus: et sunt tredecim modi processum in causa fidei debite terminãdi.

Expedito primo, quomodo & qualiter processus fidei sit initiandus; & secũdo, quomodo & qualiter sit cõtinuandus: tertio nunc videndum A existit, quomodo & qualiter sit fine debito terminandus. Vbi est considerandum, quòd omnis processus fidei, vno tredecim modorum est debite terminandus. Nam delatus de hæresi visis & diligenter discussis omnibus actis & actitatis, & in causa productis, & habitis varijs consilijs peritorum:

1 Vel reperitur absoluendus, & ab hæresi totaliter immunis.

B 2 Vel reperitur solum diffamatus de hæresi generaliter.

3 Vel

3 Vel reperitur quæstionibus & tormentis supponendus aliqualiter.
4 Vel reperitur suspectus de hæresi leuiter.
5 Vel reperitur suspect⁹ de hæresi vehemēter.
6 Vel reperitur suspectus de hæresi violēter.
7 Vel reperitur diffamatus de hæresi, & suspectus insimul & communiter.
8 Vel reperitur confessus hæresim & pænitens, & non relapsus probabiliter.
9 Vel reperitur confessus hæresim & pænitens, sed relapsus veraciter.
10 Vel reperitur confessus hæresim, & impænitens, sed non relapsus realiter.
11 Vel reperitur confessus hæresim, & impænitens atque relapsus certitudinaliter.
12 Vel reperitur non confessus, sed conuictus de hæresi legitimis testib⁹, & aliàs iudicialiter.
13 Vel reperitur conuictus de hæresi, sed fugitiuus, vel absens contumaciter.

Et sicut dictum est de hæresi, sic & dicēdum est de hæreticorum receptatione, defensatione, vel fautoria. Nam delatus de receptatione, defensatione, vel fautoria hæreticæ prauitatis, vel reperitur absoluendus, & immunis totaliter, vel diffamatus generaliter, & sic de alijs, vt de hæresi est prædictum.

De primo modo finiendi fidei processum quando delatus est absoluendus.

141 Rimus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quādo delatus de hæresi processus meritis diligēter discussis cum bono consilio peritorum reperitur ab obiecto hæresis crimine immunis totaliter: & hoc est, quando delatus non conuincitur, nec confessione propria, nec facti euidentia, nec testium productione legitima; nec aliàs suspectus, nec diffamatus publice de prædicto crimine reperitur.

Circa istum talis practica est seruanda. Talis [a] enim per Episcopum & Inquisitorem coniunctim, vel diuisim, quia in hoc casu vnus solus potest, iuxta gloss. Ioan. And. super c. Multorum querela. de hæret. in Clem. §. duro tamen. & versic. procedere contra illos, in alijs autem nō; absoluatur per sententiā tenoris sequentis.

Forma absoluendi delatum de hæretica prauitate, cum nihil probatur legitime contra eum.

142 NOs frater N. ordinis fratrum Prædicatorum, Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini à sancta sede Apostolica specialiter delegatus: Attendentes [b] quòd tu talis de tali loco, & talis diœcesis fuisti nobis delatus de tali hæretica prauitate, scilicet quòd, &c. Attendentes etiam illa esse talia, quæ non valebamus, nec debebamus conniuentibus oculis pertransire, descendimus ad inquirendum si prædicta fulcirentur aliqua veritate; testes recipiendo & examinando, defensiones etiam concedendo, & alia faciendo, quæ decebant, secundum canonicas sanctiones: Ea propter visis & diligenter examinatis omnibus actis & actitatis in hac causa, omnibusque æqua lance libratis, habitoque consilio peritorum in iure, ac etiam in Theologiæ facultate, illoque sæpius repetito, sedentes pro tribunali, more iudicis iudicantis, ac habentes præ oculis solum Deum & negotij veritatem, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei nostrum iudicium prodeat, & oculi nostri videant æquitatem. Ad nostram diffinitiuam sententiam procedimus in hunc modum.

CHRISTI nomine inuocato. Quia per ea, quæ vidimus & audiuimus, & producta & 134 oblata, acta & actitata sunt coram nobis, in pręsenti causa, non inuenimus aliquid contra te legitime fore probatum de his, de quibus delatus fueras coram nobis, pronūtiamus, declaramus, ac sententialiter diffinimus, contra te non esse, nec fuisse aliquid actum legitime coram nobis, propter quod possis, vel debeas hæreticus iudicari, nec suspectus haberi aliqualiter de hæretica prauitate; quare te à pręsenti instantia, Inquisitione, & iudicio totaliter relaxamus. Lata fuit hæc sententia: & cetera.

Alia forma ad hoc idem.

NOs frater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor, &c. Visis & diligenter discussis omnibus & singulis in præsenti causa actis & actitatis, habitoque solemni consilio super illis, maturo pariter & digesto, in sacra theologia, ac iure peritorū, sedentes pro tribunali more iudicis iudicantis, habentesque præ oculis solū Deum, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, hac die, hora, & loco tibi tali, de tali loco, talis diœcesis ad audiendam diffinitiuam sententiam assignatis, sententialiter declaramus, pronuntiamus, & diffinimus contra te non esse coram nobis legitime probatum aliquid de his, de quibus delatus fueras coram nobis, scilicet quod dixeras, vel feceras, &c. propter quod debeas hæreticus, vel suspectus de hæresi reputari. Quare te absoluentes per præsentem nostram sententiam, à præsenti instantia, ac nostro iudicio relaxamus. Lata fuit hæc sententia: & cetera.

Caueatur [c] quòd non ponatur in sententia, 143 quòd

In sententia absolutoria nemo insõs pronuntiandus,& quare

quòd est insons,vel immunis,sed quòd non fuit probatum legitime contra eum. vnde si postmodum,temporis processu iterum deferatur,& legitime probetur, potest non obstante prædicta absolutoria sententia condemnari.

Eodem modo absoluendus est quis, quando est delatus de receptione,defensatione,seu aliàs fautoria hæreticorum, seu hæreticæ prauitatis, cum nihil probatur contra eum legitime.

IN TIT. DE PRIMO MODO FIniendi fidei processum quando delatus est absoluendus.

COMENT. XXXVII.

Nu. 141.

De sentétijs proferendis in hoc crimi ne qui disseruerint.

IDem prorsus Iacobus Sprenger in malleo maleficarum 3. par. q.20. & Locatus in fine operis iudicialis in formula absoluendi delatum, quando nihil est legitime contra eum probatum. & Zanchinus cap. 41. in fine. & Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 12. num. 13. & Syluester de strigibus lib. 3. cap. 4. puncto. 3.

Et de sententijs in causa hæresis pronuntiandis vide Conradum Brunum lib. 4. de hæret. cap. 10. et Ioannem Roiam in singularibus fidei, singul. 177. cum aliquot sequen. Gondissaluum tract. de hæret. q. 20. nu. 8. & seq. Franciscum Squillacensem de fide catholica cap. 44. Simancam de catho. instit. tit. 60. & Archidiaconum & Ioannem And. copiose in cap. vt commissi. de hæret. lib. 6.

An solus Inquisitor vel solus Episcopus possit absoluere.

a ¶ Talis enim per Episcopum, & Inquisitorem coniunctim, vel diuisim: quia in hoc casu vnus solus potest, &c.] *Et hæc sententia, quòd cum reus est absoluendus, vel solus Episcopus, vel solus Inquisitor ipsum possint absoluere de iure verior est: quamuis contraria sit tutior. sed de hoc articulo ex professo disputat Eymericus infra hac par. 3. q. 48. vbi dixi copiose.*

Nu. 142.

In sententia absolutoria, an sint errores exprimédi.

b ¶ Attendentes quòd tu talis de tali loco, &c. fuisti nobis delatus de tali hæretica prauitate, scilicet quòd, &c.] *Hic videtur non obscure indicare Eymericus in sententia absolutoria exprimendas esse hæreses, aut delicta eius qui est absoluendus, ob quæ fuit accusatus, siue denuntiatus; quod tamen nullo iure cautum est: & propterea crederem salubrius esse nullis erroribus recitatis, cum non fuerint aduersus ipsum probati, pronuntiãdam esse sententiam absolutoriam publice, siue contra defunctum, siue contra viuentem, quod valde prudenter cautum inuenio per Madrilianam instructionem anni M D L X I. cap. 62. in hæc verba à nobis latina reddita:* Quando defensor memoriæ & famæ alicuius defuncti legitime causam defenderit, fueritque defunctus ab ea iudicij instantia absoluendus, sententia eius pronuntiabitur in publica actione, cum edicta publicata fuerint contra ipsum. quamquam non debet hoc casu produci statua defuncti qui absoluitur in publica actione: neque etiam debent recitari in particulari errores de quibus fuit accusatus, cum probati non fuerint. atque hoc ipsum de-

A bet obseruari circa illos, qui personaliter fuerunt capti & accusati, & absoluuntur ab instantia iudicij, si fuerit hoc ab ipsis petitum. *hactenus ibi. Quæ propterea mihi vbique obseruanda videntur, quoniam multa æquitate nituntur, & rationi sunt valde consona.*

Nu. 143.

Qui absoluitur non est pronuntiandus immunis, & quando hoc fallit

c ¶ Caueatur quòd non ponatur in sententia, quòd est insons, &c.] *Idem hoc obseruant Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 12. num. 13. versi. caueatur. & Sprenger in malleo maleficarum 3. par. q. 20. in fine. quod est custodiendum ob rationem hic ab Eymerico allatam. quamobrem minus bene fortassis Zanchinus tract. de hæret. cap. 41. in fine, posuit in sententia absolutoria hæc verba:* Idcirco te tanquam penitus innocétem, per nostram diffinitiuam sententiam in his scriptis absoluimus à dicta Inquisitione & contentis in ea.

B

Sed quid si absoluatur tanquam penitus innocens & immunis, & postea de eodem crimine deferatur; poterit ne non obstante sententia absolutoria, iterum iudicari, & condemnari? Respondeo posse; quoniam in hoc crimine fauore fidei sententiæ quæcunque nunquam transeunt in rem iudicatam, vt singulariter docuit Lucas de Penna in l. vnica. verbo, notum. C. de sentent. aduersus fiscum latis, retract. lib. 10. quem sequitur Ioannes Roias tract. de hæret. par. 2. assertio. 49. & idem in eadem parte de priuilegijs Inquisitorum, num. 449. & Simancas de catho. instit. tit. 60. nu. 13. quam sententiam videtur probare textus in c. vt commissi. §. nec nõ. de hæret. lib. 6.

C

Sententiæ in causis fidei non transeunt in rem iudicatam.

Verum omissis iam antiquis controuersijs, nouissime Pius V. Pont. Max. rescripto quodam incipiente: Inter multiplices curas. *quod est impressum inter literas apostolicas pro officio Inquisitionis in fine huius operis, iustissime cauit, ne sententiæ in causa fidei vnquam transierint, aut deinde transeant in rem iudicatam.*

D

Atque ex his penitus refellitur opinio Conradi Bruni lib. 4. de hæret. cap. 8. in fine, asserentis, hæretico prodesse exceptionem rei iudicatæ: nullis ergo diffinitiuarum absolutoriarum sententiarum exceptionibus obstantibus, quotiens nouæ probationes, aut indicia accesserint, de eodem crimine & inquisitio & condemnatio fieri poterit.

Quãdo quis possit in sententia absolutoria innocens pronuntiari.

Quod vero paulo antea dicebam cum Eymerico, videlicet, neminem esse pronuntiandum innocentem, aut immunem in sententia absolutoria; tunc non crederem procedere, quando per testes falsos fuit conuictus, aut per iniquos & maleuolos, et inimicos capitales, vel conspiratores delatus, qui postea pænitentia ducti dixerunt se falso detulisse, aut falsum testimonium contra delatum dixisse constitit: hoc enim casu cum constet de manifesta innocentia delati, & de aperta iniquitate testium & delatorum, optime poterit in sententia absolutoria pronuntiari insons, & penitus immunis, vt etiam Eymericus ipse indicat faciendum in 12. modo processum terminandi. num. 208. in fine, ibi: Ipso delato vt immuni à iudicio relaxato. *& hac fortassis ratione locutus censeri potest Zanchinus, quem paulo*

E

paulo antea merito refellebamus. sed cum testes, aut denuntiatores retractant dictum suum, videndum est diligenter ne id faciant, quia corrupti fuerunt prece, vel pretio, vel à delato, vel à consanguineis & amicis delati, de quo dixi alibi plenius.

De secundo modo finiendi processum in causa fidei per purgationem canonicam.

144 SEcundus modus processum fidei terminandi, & finiendi est, quando delatus de hæresi, processus meritis diligēter discussis, cum bono consilio peritorum, reperitur solummodo de tali hæresi diffamatus in aliqua villa, ciuitate, vel prouincia: & hoc est quando delatus non conuincitur, nec propria confessione, nec facti euidentia, nec testium productione legitima, nec quæcunque alia indicia probantur legitime contra eum: nisi præcise sola infamia.

Circa istum talis practica est seruanda in tali casu. Quia [a] sententia non potest ferri pro delato, absoluendo eundem, sed contra, indicendo sibi purgationem canonicam, Episcopus & Inquisitor coniunctim, & non diuisim (nisi vnus committat alteri vices suas,) iuxta cap. Multorum querela. de hæret. in clemen. ferant sententiam per hunc modum, vel similem in effectu.

Forma purgationem canonicam diffamato indicendi.

145 NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & frater N. ordinis Prædicatorum in terris talis domini, Inquisitor hæreticæ prauitatis à sancta sede Apostolica specialiter delegatus: Considerantes, quòd meritis processus facti per nos contra te talem, talis diœcesis, nobis delatum de tali hæretica prauitate, scilicet quòd, &c. non inuenimus te confessatum, nec conuictum de prædicta labe, nec aliàs suspectum, nisi quòd te reperimus legitime ac veraciter in tali villa †, ciuitate, uel diœcesi, & apud bonos & malos publice diffamatum; Ea propter ad purgandam huiusmodi infamiam tibi indicimus purgationem canonicam, vt est iuris: assignando tibi talem diem talis mensis, ac talem horam illius diei, in qua compareas personaliter coram nobis, & purges tuam infamiam tantis †, seu tot ordinis tui: qui quidem compurgatores tui, sint homines fide catholici & vita probati, & qui conuersationem tuam, & vitam nouerint, nō tam moderno tempore quàm transacto: significantes quòd si in purgatione defeceris, te habebimus pro conuicto, prout volunt canonicæ sanctiones.

† Id est, oppido.

† Al. tanta manu ordinis tui

146 Hic autem considerandum est, quòd cum aliquis reperitur legitime de aliqua hæresi publice diffamatus, & contra eum aliud non probatur nisi infamia ipsa sola, sibi indicitur purgatio canonica: hoc est, quòd habeat bonos aliquos viros septem, decem, viginti, vel triginta, secundum quòd plus, vel minus, & in locis pluribus, vel paucioribus, magis, vel minus insignibus fuerit diffamatus, qui sint suæ conditionis, vel ordinis: vt si diffamatus est religiosus, & illi sint religiosi: si clericus secularis, & illi clerici seculares: si miles, & illi milites, qui purgent eum à crimine, de quo est diffamatus: qui compurgatores debēt esse homines fide catholici, & vita probati, qui & illius conuersationem & vitam, non tam moderno tempore cognouerint, quàm antiquo, vt habetur extra de purg. cano. cap. Inter sollicitudines.

Quales esse debeant compurgatores.

147 Si autem se purgare noluerit, excommunicetur: quam excommunicationem si per annum sustinuerit animo indurato, ex tunc vt hæreticus condemnetur, iuxta c. Excommunicamus ita que. §. qui autem. de hæret.

Pęna recusantis se cōpurgare.

Si autem se purgare decreuerit, sed in purgatione defecerit, hoc est, quòd purgatores tales & tantos, prout est ei iniunctum, qui eum purgent, non inuenerit, pro conuicto habetur. & sicut hæreticus condemnatur, vt habetur extra de hæret. Excommunicamus 1. §. adijcimus. & versic. qui nisi se. & de purg. cano. c. Cum dilectus.

Pęna deficiētis in compurgatione.

148 Considerandum [b] etiam hic est, quòd quando dicitur quòd indicatur diffamato, quatenus purget se; trina vel quarta manu ordinis sui; quòd ordo sumitur ibi in genere, & nō in specie: vnde si Episcopus purgandus est, non negatur, quin cum Episcopis, in purgatione possint admitti abbates, & religiosi presbyteri, & in alijs pari forma: de purg. cano. cap. Quotiens. Purgabit autem se diffamatus per modum, qui sequitur, vt colligitur extra de purg. cano. cap. Quotiens. §. porro. & cap. Accepimus.

Forma purgationis canonicæ a diffamato de hæresi facienda.

149 ADVENIENTE [c] autē termino eidem diffamato ad se purgandum canonice assignato, comparebit personaliter purgandus cum suis compurgatoribus coram Episcopo, seu Inquisitore, in loco vbi noscitur infamatus: & ille qui diffamatus est ponens manum super librum Euangeliorum ante eum positum dicet sic: Ego iuro super quatuor ista Euangelia sancta Dei, quòd talem hæresim: *exprimendo eam, de*

de qua est diffamatus : nunquã tenui; nec credidi, nec docui, nec teneo, nec credo. *Negabit scilicet, cum iuramento illud, de quo est diffamatus, quicquid sit illud: Quo facto omnes compurgatores ponent manum super prædictum librum Euangeliorum, & quilibet dicet ita:* Et ego iuro super ista sancta Dei Euangelia, quòd credo ipsum verum iurasse. *Et tunc canonice est purgatus.*

150 Considerandum [a] est etiam, quòd diffamatus de hæresi, ibi est purgandus, vbi noscitur diffamatus: & si in multis locis fuerit diffamatus, imponatur sibi, quòd in omnibus illis fidem catholicam publice profiteatur, & detestetur hæresim, de qua ibi noscitur infamatus. de purga. cano. cap. Inter sollicitudines.

Nec [c] contemnat qui canonice de hæresi se purgauit: nam si post purgationem incidit in hæresim iam purgatam, pro relapso habetur, & tunc vt relapsus est tradendus curiæ sæculari, iuxta cap. Excommunicamus 1. §. addijcimus. & versic. vel si post purgationem, &c. Ad abolendam. §. illos quoque. Secus autem si in aliam hæresim inciderit, de qua se ante non purgauerit, iuxta c. allegatum.

Nu. 144. IN TIT. DE SECVNDO MODO finiendi processum in causa fidei per purgationem canonicam.

COMMENT. XXXVIII.

Obseruandum hic est primum, hunc modum secundum finiendi processum fidei differre à septimo, in quo etiam agit auctor de indicenda canonica purgatione ipsi diffamato, sed ille amplius ibi, ex alijs indicijs de hæresi erat suspectus, et propterea non modo purgationem, sed etiam abiurationem simul est subire coactus, hic vero solum erat infamatus de hæresi.

De purgatione canonica in hoc crimine qui disseruerint.

Et quæ ad hunc modum spectant, repetunt Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 13. num. 14. & Sprengerius in malleo maleficarum, par. 3. q. 21. Locatus in opere iudiciali verbo, purgatio. & in fine operis in forma ferendi sententiam contra diffamatum de hæresi, vt purget se canonice. plenißime etiam Repertorium Inquisitorum verbo, purgatio. Syluester de strigibus lib. 3. cap. 4. puncto 4. de qua multa quoque extant in consilio Tarraconensi relato ab Eymerico supra par. 2. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 32. & dixi multa de canonica purgatione in hoc crimine omnino cognoscẽda supra parte. 2. super cap. inter sollicitudines. de purg. cano. quæ sunt omnino videnda ad tollendas omnes huius loci difficultates.

Vsus canonicæ purgationis in crimine hæresis.

Et cum in omnibus fere criminibus abolitus fuerit & extinctus vsus canonicæ purgationis; in crimine tamen hæresis, etiam nunc vsitatus est, & in sacro Inquisitionis tribunali frequentatus. quamuis enim in alijs multis delictis sinistra suspicio, præsertim à maleuolis orta, aut tolerari poßit, aut interdum negligi; in crimine tamen hæresis ferenda non est, nec dißimulanda. sapienter enim scribit Rufinus lib. 1. inuectiuarum in Hieronymum: Gloriosum quidem esse Christi exemplo iniurias tolerare patienter, at vnam hæreseos notam qui ferat, aut dißimulet, non esse Christianum. & beatus ipse Hieronymus ad Pammachium epistola. 61. aduersus errores Ioannis Hierosolymitani altißima clamat voce in hæc verba: Nolo in suspicione hæreseos quemquam esse patiẽtem: ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius dissimulatio, conscientia iudicetur, si taceat. *hæc ille quod retulit Albertinus in repetitione rubricæ de hæret. lib. 6. q. 14. num. 75. huc spectant quæ tradit Bernardinus Diaz in pract. crim. cano. cap. 140.*

Iustißime ergo Catholica & sanctißima mater Ecclesia, respiciens quàm graue & periculosum sit hac hæresis infamia laborare, varios modos excogitauit ad excludendam sinistram hæreseos suspicionem, quotiens aut dictis, aut factis fidelis quispiã eam contraxisset, varijs etiam pœnis coercens. inter ceteros vero modos vnus est canonica purgatio.

[a] § Quia sententia non potest ferri pro delato, absoluendo eundem, sed contra indicendo sibi canonicam purgationem, Episcopus & Inquisitor coniũctim, &c. *Sed videbatur quòd vnus sine altero posset indicere canonicam purgationem: nam cum delinquentes in hoc crimine ad abiurationem, vel purgationem recipiuntur, non videtur pronuntiari sententia contra eos, sed pro eis: quare potius videtur fauorabilis & absolutoria, quàm condemnatoria: vnde iuxta sententiam Eymerici in modo superiori, & infra quæst. 48. huius 3. partis non videtur necessarium quòd simul conueniant ad hæc exercenda Episcopus & Inquisitor: & plane quamuis hæc sententia de ratione iuris stricta, fortaßis verior videatur, at contraria est tutior, quã hic profitetur auctor, vt dixi infra in hac 3. parte superdicta quæst. 48. vbi hanc difficultatem plene declaraui. interim videto Campegium apud Zanchinum cap. 8. verbo, diffinitiuam. & Syluestrum de Strigibus lib. 3. cap. 4. puncto 4. mihi magnopere probatur contraria sententia, iuxta id quod dixi paulo post hoc ipso commentario. §. hæc quidem.* Nu. 144.

An solus Episcopus, vel Inquisitor indicere possit purgationẽ canonicam.

Et in Hispania, Abulensi quadam instructione anni MCCCCXCVIII. cap. 1. postquã statutũ esset, vt in qualibet Inquisitione duo constituantur Inquisitores subdit in hæc verba: Qui (*scilicet Inquisitores*) simul, & non vnus sine altero procedant ad capturam, torturam, compurgationem canonicam, &c. *similiter ergo iustißimum est, vt in locis vbi vnus tantum est Inquisitor Apostolicus, is non indicat canonicam purgationem sine Episcopo loci.*

[b] § Considerandum etiam hic est, &c. quòd ordo sumitur ibi in genere & non specie: vnde si Episcopus, &c.] *Est omnino obseruandum hoc Eymerici documentum: nam si in specie inueniendi essent tales compurgatores, qualis est purgãdus, aut nunquam posset se purgare, aut facile deficeret in purgatione: nusquam enim, verbi gratia, Episcopus purgandus posset inuenire duodecim, vel viginti Epi-* Nu. 148.

Qualiter intelligẽdum, Compurgatores esse debere eiusdẽ ordinis cum purgando.

ti Episcopos, qui ipsum purgarent: ac de ceteris idem est iudicium: nam si dux belli esset purgãdus, difficulter posset inuenire tot alios duces bellicos, qui ipsum purgarent. ergo sufficit ad satisfaciẽdum iuri postulanti in purgatione tantam manum, hoc est, tãtum numerum ordinis eius, cuius est ipse purgandus, vt habeantur illi, de quibus in genere vere prædicetur illa qualitas, quæ est in purgando. quæ latius hic persequi non est præsentis instituti, nec necessarium: videndus interim Albertinus in repetitione cap. quoniam. de hæret. lib. 6. quæstione prima, & nonnullis sequentibus, qui multam lucem huic Eymerici documento dabit.

Nu. 149. ¶ Adueniente autem termino, &c. comparebit personaliter purgandus cum suis compurgatoribus, &c.] *supra par. 2. super cap. inter sollicitudines: vbi egimus de canonica purgatione, praxim omisimus, quæ in ea solet obseruari: quoniam eam Eymericus hoc loco docebat: verum nimis breuiter persecutus est rem difficilem, et periculosam, quæ non debet nisi cum maxima fieri consideratione, vt ibi diximus. Quare vt hic locus illustretur, & suppleamus quæ deficiunt, tota hæc praxis indicendæ purgationis erit hic præscribenda: nulli autẽ luculentius (quos ego viderim) rem hanc tradiderũt, quàm Auctor repertorij Inquisitorum verbo, purgatio. §. forma. & Simancas de catho. instit. tit. 56. nu. 25. & seq. sed Simancas ordinatius loquitur, cuius verba huc transcribere placuit, cum nec melius à me, nec elegantius dici posiit, & vt viro docto suus honos habeatur. dicit ergo ita:*

Ritus & ordo in purgatione canonica obseruandus.

Num. 25. In causa purgationis canonicę hoc ordine & ritu procedi solet. Cõueniunt in vnum Inquisitores, Episcopus, aut eius Vicarius, & assessores, seu cõsultores periti, & excussis probationibus, reũ cõdemnãt, vt se purget septẽ plus minus testibus: hoc addito, vt si defecerit in vno, duobus tribus aut pluribus, exinde conuictus plene de crimine censeatur. Hæc autem sententia reo dicenda est, & ab ea potest prouocare; & post appellationem causa referẽda est ad Senatum, nisi forte friuola fuerit appellatio: quia tunc ei ab Inquisitoribus deferendum non est, vt generaliter Clemens iiij. constituit, & specialiter epistola quadam Senatus sanctę Inquisitionis plenius continetur. [l. 2. C. de decurio. lib. 10. l. 1. de appellatio. c. cum appellationibus friuolis. de appellatio. lib. 6.]

Num. 26. Deinde si à sententia non fuerit appellatum, vel post appellationem sententia cõfirmata sit, vel appellatio friuola reiecta fuit ab Inquisitoribus: tunc reus ad se purgandũ debet nominare tot viros bonos, testes expurgatores, quot in sententia Inquisitorũ continẽtur. Illi autẽ testes vocari seorsũ debẽt ab Inquisitoribus, & ab eis tria sunt inquirẽda. Primũ, an reũ cognoscant, & à quo tẽpore: secundũ, an reus, vel eius cõsanguinei, vel affines dederint, aut promiserint aliquid ipsismet testibus, vt reo fauerẽt: tertiũ, an testes ipsi se obtulerint ad reũ purgandũ. Quæ oia quodã instructionũ capite pleniꝰ cauta sũt.

Num. 27. Post hæc testes omnes cõuocantur in auditorium Inquisitorum, & reus ad tribunal ducitur, & ab Inquisitoribus interrogatur, an homines illos cognoscat, & an illi sint, quos ipse in testes purgatores nominauit: qui respondere solet, se illos cognoscere, & eosdẽ esse, quos nominauit. fiunt autem hæc omnia coram Inquisitoribus solis, ac tabellione, seu notario, qui litteris mandare singula debet: nec alius quispiam præsens esse huic purgationi permittendus est: ne ipse quidem vicarius Episcopi ordinarij, vt quadam epistola Senatus sanctæ Inquisitionis continetur: à sententia vero purgationis excludi nõ potest ordinarius, aut eius vicarius, vt dixi titulo de abiuratione. [confert c. 1. 15. q. 1.]

Num. 28. Deinde Inquisitor ad expurgatores conuersus, talia dicere solet: Scitote, fratres, quòd Acacius reus de hoc & illo crimine accusatus, & suspectus est: quam ob rẽ ab ea suspicione se purgare tenetur, & vos nominati estis in testes innocentiæ suæ. Tu vero Acaci per Deũ & sacrosancta Euangelia responde, an ea crimina commiseris: & statim reus coram illis iurat, se nihil eorum dixisse, aut fecisse. Deinde reus abire iubetur: & Inquisitor interrogat purgatores, an ea omnia probe intellexerint: qui respondent, se intellexisse: Mox testes omnes secedunt: & singulis seorsum vocatis, & ab eis solemni iuramento exacto, quærit Inquisitor, an credãt Acacium iurasse verum, vel falsum: & quidquid responderint, à notario fideliter scribendum est. *hactenus de ritu purgationis canonicæ.*

Hæc quidem Iacobus Simancas, in quibus id in primis mihi videtur notatu dignum, quod dicit nu. 27. videlicet, huic purgationi non posse interuenire Episcopi vicarium; quod licet in Hispania custodiatur per priuatas eius Inquisitionis instructiones; alibi secus faciendum crederem, quod est iuri communi magis consonum, & doctrinæ Eymerici hoc loco conuenientius, qui scribit in purgatione iniungenda Episcopum & Inquisitorem simul conuenire debere; quod non solum puto locum habere in pronuntianda sententia, sed etiam in toto purgationis actu exercendo: & hoc videtur esse tutius, & obseruandum donec alij meliora doceãt, quibus libentissime acquiescam. nam cum reus si deficiat in purgatione, posiit vt hæreticus condemnari, quod non potest fieri sine Episcopo; oportet omnino vt ei etiam actui ex quo tantus effectus facile sequi potest, Episcopus, aut saltem eius vicarius adsit præsens.

Cum indicitur canonica purgatio, aut Episcopus, aut eius vicarius adesse debet.

Postremo, hoc mihi præterea videtur addendũ, ipsis compurgatoribus, distincte & clare legendum esse processum, id est summarie, & delicta, & indicia esse illis declaranda, ob quæ purgandus ipse captus est, & compulsus canonicam subire purgationem: nisi enim hæc intelligant compurgatores non poterunt iure, & debite ipsum purgare.

Hispalensi quadam instructione anni M D. post cap. 4. forma obseruanda in canonica purgatione præscribitur in hæc verba à nobis latine reddita: Qui compurgandus est in præsentia com-

purgatorum iuret in forma iuris super Crucem & Sancta Dei Euangelia de dicenda veritate, super his de quibus fuerit interrogatus. Et præstito prædicto iuramento, Inquisitores dicant ei: Tu. N. fuisti accusatus de tali & tali delicto (specificatis ei solum illis delictis, quæ sapiunt hæresim) de quibus es vehementer suspectus, meritis processus consideratis: percontamur à te sub debito iuramenti, quod emisisti, an commiseris, vel feceris, vel credideris hæc delicta, vel aliquid ex eis? Et habita responsione ipsius rei in præsentia compurgatorum, reducatur ad carcerem: Et postea recipiatur iuramentum à compurgatoribus in forma iuris, &c. & quilibet seorsum interrogetur sub debito iuramenti, an credant quod dictus. N. reus carceratus dixerit veritatem: & scribatur in processu quidquid dixerint: & quidquid actum fuerit suo ordine. *hæc ibi.*

Ex his quæ dicta sunt hactenus videtur consequi canonicam purgationem in secreto esse faciendam, videlicet in auditorio Inquisitorum, aut in palacio Episcoporum.

Admonebo tamen solitum olim fuisse indicere publice canonicam purgationem, cap. illud. 23. dist. & constat ex peruetusto codice manuscripto, qui penes me extat, in quo plurima continentur ad sanctum officium spectantia, vbi cum agitur de forma indicendæ purgationis canonicæ ipsis infamatis, præscribitur, vt is qui se purgat, præsente multitudine copiosa id faciat.

An purgatio canonica in publico fieri debeat.

Sed in hac difficultate ita videtur dicendum; si quis publice de hæresi diffamatus est, sane publice quoque purgare se debet, vt eis publice satisfaciet se purgando, quos publice per ingratum infamiæ offendit odorem: imo quidem in fauorem eius qui se purgat hoc tendere videtur, vt publice si purgationem præstiterit, honori & famæ restituatur. quod si publice non fuerit diffamatus, tunc in priuato præstabit hanc canonicam purgationem. hanc distinctionem affert gloss. 2. quæst. 5. in summa. verbo, cogendus. gloss. in cap. 1. verbo, publico. 15. quæst. 5. Archidiaconus in cap. illud. 23. dist. Repertorium Inquisitorum verbo, purgatio. §. si enim est infamatus. & alij, à quibus non videtur dissentire hic Eymericus num. 150.

Sunt autem quidam qui cogi non possunt, vt in publico purgentur, de quibus Archidiaconus præcitato loco. hæc indicasse sit satis: nam diligentiori fortasis indigent consideratione, & vberiore explicatione.

Nu. 150. [a] § Considerandum est etiam, quòd diffamatus de hæresi, ibi est purgandus, vbi noscitur diffamatus, &c.] *Quia medicina morbo debet esse contraria, & ideo per purgationem debet ibi satisfacere, vbi per malam famam offendit, & deliquit. Sed amplius obseruari iubet auctor; vt qui in pluribus locis diffamatus est, in pluribus satisfaciat, non quidem per purgationem, quam cum semel adimpleuerit, non debet iterum subire, sed per prædicationem: quod qualiter accipi debeat, dixi supra*

In pluribus locis diffamatus in illis debet satisfacere.

A *par. 2. sup. cap. inter sollicitudines. §. præcipias insuper.*

[c] § Nec contemnat qui canonice de hæresi se purgauit: nam si post purgationẽ incidit in hæresim iam purgatam, pro relapso habetur, &c.] Nu. 150.

De hac difficultate varijs locis varie sensit Eymericus. nam par. 2. q. 58. in fine. nu. 7. vers. eodem modo si quis diffamatus. dixit de hoc casu iura non loqui aperte, & propterea Pontificem summum esse consulendum. & 3. par. in 7. modo processum fidei terminandi. tit. De forma hæresim adiurandi. §. ratione autem purgationis. num. 184. non admodum B *determinate videtur asserere sententiam, quam hic audacter adstruit, dum dicit, dubium esse an is qui incidit in hæresim de qua se purgauit, velut relapsus curiæ sit seculari tradendus: quamuis subiungat, quòd videtur tradendus.*

An recidens in hæresim de qua se purgauit, sit vt relapsus puniendus.

Et quoniã supra par. 2. super quæst. vltima, promisi me hanc difficultatem hoc loco explicaturum; ideo quanta fieri poterit & breuitate & perspicuitate, quid mihi dicendum videatur, explanabo.

Ac primum de iure nulla videtur esse dubitatio, quin is qui se purgauit, si iterum incidat in hæresim, de qua se purgauit (vt hic vult Eymericus) debeat C *vt relapsus tradi curiæ sæculari. per textum in c. ad abolendam. § illos quoque. de hæret. quem hic citat auctor, cuius verba sunt:* Illos quoq; qui post abiurationem erroris: vel postquam se (vt diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio, sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos. *hæc ibi.*

Idem videtur innuere textus in cap. excommunicamus 1. §. adijcimus. de hæret. cuius verba sunt: Ipse autem Episcopus ad præsentiam suã conuocet accusatos: qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint; vel si post purgationẽ exhibitam, in pristinã fuerint relapsi perfidiam, canonice puniantur. *Idẽ apertius sanciuit Alexander iiij. in c. super eo. de hæret. lib. 6. ibi:* Quòdque ij, qui post abiurationem erroris, vel postquam se proprij antistitis examinatione purgauerint, si deprahensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari decernuntur iudicio, sine vlla penitus audientia relinquendi. *hæc ibi.*

Postremo eandem Eymerici sententiã comprobare videtur nõ obscure concilium Narbonense, cap. 11. in hæc verba: Et illos qui post abiurationẽ erroris, seu purgationem deprahẽsi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia relinquatis animaduersione debita puniendos: cum sufficiat tales per falsam conuersionem semel ecclesiã decepisse: præsertim vbi tanta eorum inualuit multitudo, ... licet eis penitentibus nequaquam penitentia sit neganda. *hactenus ibi.*

Ex his apparet sententiam Eymerici, aut veram esse, aut saltem multum probabilem. nam in his locis citatis videmus abiurantem & se purgantem in hoc æquiparari, vt si iterum incidant in abiuratum errorem, sæculari iudicio relinquantur.

Quod

Quòd si quis dicat his locis haberi sermonem de eo qui simul & abiurauit & se purgauit; hoc nō videtur facile admittendum: quoniam illa particula, vel, aperte indicat casum sequentem, diuersum esse à præcedenti, cum eius natura sit distinguere & separare, non coniungere aut copulare.

Ex his plane redditur hæc quæstio valde difficilis, nec video quid primo obtutu his iuribus possit responderi. quam ob rem omissis hic multis contemplationibus, hanc putarem veram esse præfatorum rescriptorum sententiam: Qui abiurauit de vehementi hanc, verbi gratia, hæresim: Romanus Pontifex non est caput Ecclesiæ: *si postea vere in eam relabatur, tradendus est curiæ sæculari: & hoc est sine controuersia per textum in c. accusatus. §. eum vero. de hæret. lib. 6. quod procedit etiamsi in aliam hæresim à priori diuersam incidat iuxta præcitatum textum, cum generaliter abiuret omnem hæresim.*

Recidens in hæresim de qua vt vehemēter suspectus se purgauit, vt relapsus est puniendus.

Eodem modo si quis ob vulgatam et frequentem infamiam, quam ex dictis, vel factis seminauit, grauem & vehementem contraxit hæresis alicuius suspicionem, verbi gratia, huius: Non esse purgatorium: *aut huius:* Errare eos qui hæreticos persequuntur; & dicunt fore puniendos: *& coactus fuerit se de hac hæresi purgare tanquam vehementer suspectus & grauiter infamatus, si postea vere deprehendatur incidere in eādem hæresim de qua se purgauit, re vera vt relapsus erit curiæ sæculari tradendus, iuxta textum in dicto c. accusatus. §. ille quoq; de hæret. lib. 6. idque ob rationem quam adduxi supra parte 2. super quæst. 58. §. quartus casus est. quoniam per hanc secundam deprehensionem expressam declaratur animus illius, qui primo fuit in mala opinione contra fidem Christi, in qua semper præsumitur continuasse vsque ad secundam deprehensionem. & hæc mihi videtur vera & tuta sententia, cum post purgationem, quam quis vt grauiter & vehemēter infamatus fecit, vere deprehendatur in hæresim lapsus. & in his terminis accipiendum videtur quòd hic valde prudenter tradit Eymericus.*

Hanc Eymerici sententiā aperte profitetur Hostiensis in cap. Excommunicamus 1. de hæret. §. qui autem. verbo, euitētur. in hæc verba: Quòd si post purgationem præstitam, vel abiurationem factam, in hæresim eandem reciderint, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia relinquuntur. supra eod. Ad abolendam. §. illos quoque. *hæc Hostiensis. Idem tenet in summa tit. de hæret. §. qualiter deprehendatur. versi. idem si iam purgauerat se. Hostiensem sequitur Ambrosius de Vignate tract. de hæret. quæst. 19. nu. 186. & in eādem opinionem consentit Hieronymus Gabrielius consil. 160. incipiē.* Purgatio canonica. *nu. 21. vers. Quoad tertium. & nu. seq. & gloss. in cap. accusatus. §. Eum vero. verbo, simpliciter. de hæret. lib. 6.*

Cur qui se purgauit nō sit relapsus nisi in purga-

Hoc tamen discrimen est inter eum qui abiurat de vehementi, & eum qui vt vehementer infamatus de hæresi se purgat: quoniam qui abiurat de vehementi, si iterum vere incidat, siue in eandem, siue in aliam hæresim, curiæ sæculari traditur, iuxta dict. c. accusatus. §. eum vero. de hæret. lib. 6. secus autē dicendum est in eo, qui vt vehementer infamatus se purgauit: nam non censebitur relapsus nisi recidat in eandem hæresim, de qua prius se purgauit: ita docet hic Eymericus, quòd videntur apertissime velle iura paulo antea relata, & Hostien.

tam hęresim recidat.

Quòd si rationem discriminis quæras, dicam aut non facile reddi posse; sed ita voluisse legislatores, cum non omnium quæ ab illis sancita sunt ratio reddi possit. l. non omnium. ff. de legibus. aut; quod verius & certius est; ideo qui incidit in aliam hæresim diuersam ab ea, de qua se purgauit, non punitur pœna relapsorum, nec traditur curiæ sæculari; quoniam de illa solum, aut illis hæresibus se purgauit, de quibus fuit infamatus; non autem de omni hæresi generaliter. qui vero abiurat hæresim vt vehemēter suspectus, omnem hæresim abiurat, & propterea in quancunque postea labatur, relapsorum pœna punitur. & hæc mihi videtur vera & solida discriminis ratio.

Dixi autem hanc sententiam veram mihi videri in eo, qui vt vehementer diffamatus de aliqua hæresi se purgauit: nam si quis leuiter diffamatus esset etiamsi in hæresim purgatam relaberetur, non putaretur relapsus: sed perinde iudicandū esset de eo, ac de illo qui de leui abiurauit. sunt enim abiuratiō & purgatio duo remedia ad excludendam hæresis suspitionem valde apta, & inter se multum similia: vnde quæ de vna dicuntur, de altera possunt accipi, nisi in his, in quibus ius nominatim aliud disponit.

Si quis vero non recideret in hæresim purgatā, sed in aliam, quamuis non sit puniēdus vt relapsus, acriter tamen esset coercendus. quòd si sæpius post purgationem recideret in aliam atque aliam hæresis infamiam; tunc fortassis tradi posset curiæ sæculari, iuxta id, quod diximus supra par. 2. super q. 58. §. hoc vnum postremo.

Quæ dicatur grauis hæresis infamia: & qualiter cognoscatur.

Sed quæret quispiam; quænam dicitur grauis hæresis infamia, & respondeo multis modis hoc posse deprehendi: nam si quis apud bonos viros seu pluries, seu passim notetur infamia, ea grauis, & vehemens censenda erit. Rursus, si quis propterea à bonorum consortio repellatur, eumque viri probi euitent, accedantque etiam indicia & suspiciones infamiam hæresis augentia, ea grauis infamia putandā erit. Præterea, si statim post magnum aliquod delictum commissum, verbi gratia, post deletas Sāctorum imagines, combusta templa, violata sacramenta, & similia, statim aduersus aliquem oriatur infamia, illa plane grauis putabitur. Sed & aliis quoque modis innotescere id poterit, quos prudens iudex facile inspectis personarum, locorum, & temporum circunstantiis rimabitur.

Purgatus canonice an remaneat inhabilis.

Postremo vt nihil hic desideraretur eorum quæ ad canonicā purgationē spectāt, dicēdū erat de eius effectu, an scilicet is qui se canonice purgauit, remaneat inhabilis ad officia & beneficia quæcunque ecclesiastica, an vero contra libere & absque vllo canonico impedimento promoueri possit. Sed quia hæc tractatio copiosam requirit indaginē, & à nobis

bis diffuse alibi disputata est, ideo hoc loco omittetur.

Hieronymus Gabrielius consilio quodam. 160. incipien. Purgatio canonica. *purgatum canonice nullo modo remanere impeditum, quominus libere promoueri possit, ex multis probare contendit: cete rum eius sententiæ non puto indistinctè subscribendum, et multa considerare oportet, antequam in eã eatur: nam iura fere omnia, quibus ille vtitur, loquuntur de purgato iã promoto, non autẽ de purgato promouendo, & eius sententiam nihil magis confirmat quàm cap. illud 23. dist. quod tamen ille omisit.*

De tertio modo terminandi processum in causa fidei per tormenta.

151 ERTIVS modus processum fidei finiendi & terminandi est, quãdo delatus de hæresi processus meritis diligenter considera tis, cum bono consilio peritorũ, reperitur varius[a] vel habens indicia contra se ad quæstiones, vt scilicet exponatur quæstionibus & tormentis; vt si quæstionatus nihil concesserit, pro immuni & innocẽte habeatur: Et [a] hoc est, quando delatus non est deprehẽsus nec propria confessione, nec facti euidẽtia, nec testium legitima productione, nec sunt indicia ad talem suspicionem, vt habeat hęresim abiurare: sed est tamen in suis confessionibus varius, vel aliàs sunt indicia sufficientia ad quæstiones & tormenta.

Circa istum talis practica est seruãda, In [b] tali autem casu quia sententia interlocutoria est contra delatum ferenda, & non pro eo, per Episcopum & Inquisitorem, coniunctim, & non diuisim est ferenda, iuxta c. Multorum. in clemen. In primis si talis steterit in negatiua firmiter, & nullatenus (licet inductus per probos viros) fateri voluerit veritatem, feretur sententia, quæ videtur sapere vim diffinitiuę sententię per modum tenoris sequentis.

Forma sententiæ interlocutoriæ ad supponendum aliquem quæstionibus & tormentis.

152 NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & frater N. Inquisitor in terris ditioni talis domini subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus:

ATTENDENTES meritis processus facti per nos contra te talem, talis loci, talis diœcesis, diligẽter examinatis, quòd tu es varius in tuis confessionibus, & sunt nihilominus indicia multa, quæ sunt sufficientia ad te exponen-

A dum quæstionibus & tormentis: Ea propter vt veritas ab ore tuo proprio habeatur, & vt deinceps aures iudicum non offendas; interloquendo declaramus, iudicamus, & sententiamus die pręsenti & hora tali, te supponendum tormentis & quæstionibus. Lata fuit hæc sententia: & cetera.

Instructio accuratissima circa quæstiones reorum.

B SI [c] quæstionandus reperiatur varius, & insimul sint indicia alia ad quæstiones sufficientia, ponatur vtrumque in sententia, vt in prædicta positum est. Si autem hæc duo non concurrant, sed vnum tãtum, vtpote varietas sine alijs indicijs, vel alia indicia sine varietate, ponetur in sententia vt inuenitur. Sententia autem lata mox exequetur vel exequi simuletur. 153

Non [d] sit tamen Inquisitor multum voluntarius ad quæstionandum aliquem; nam quæstiones & tormenta nõ inferuntur, nisi in defectum aliarum probationum; & ideo perquirat alias C probationes. Quòd si non inuenerit, & tenet probabiliter, quòd delatus est culpabilis, sed metu negat veritatem, bonis modis & quandoque cautelosis, & interdum adhibitis eius amicis inducentibus ad veritatem dicendam, faciat suam diligentiam, vt ab ore eius habeat veritatem, & negotium non festinet: nam meditatio frequens, & carceris calamitas, & replicata informatio proborum virorum disponunt ad veritatem eruendam. Non facile veniatur ad tormenta. Notanda Inquisitoribus

Quòd si delato conuenienter expectato, & tempore congruenter prorogato, ac delato mul D tipliciter informato, credant bona fide Episcopus & Inquisitor, omnibus consideratis, ipsum delatum negare veritatem, quæstionent eum moderate, sine tamen effusione sanguinis, scientes [e] quòd quæstiones sunt fallaces & inefficaces. Nam aliqui sunt ita molles corde & vecordes, quòd ad leuem torturam omnia concederent quæcunque falsa: aliqui autem sunt ita pertinaces, quòd quantuncunque vexentur, ab eis veritas non habetur. Aliqui sunt, qui fuerunt aliàs quæstionati; & istorum aliqui melius sustinent quæstiones, quia statim brachia trahuntur & firmantur: aliqui autem remanent debi E liores, & sic minus sustinent quæstiones. Aliqui [f] sunt etiam maleficiati, & in quæstionibus maleficijs vtuntur, qui ante morerentur, quàm aliquid faterentur: efficiuntur enim quasi insensibiles. Quare in quæstionibus cum maxima prudentia est agendum, & ad conditionem quæstionandi quamplurimum attendendum. 154

Cum autem lata fuerit sententia, mox ministri se disponent ad quæstionandum delatum: Et cum disponunt se, Episcopus & Inquisitor per se, & per alios bonos viros fidei zelatores, inducant quæstionandũ ad fatendum libere veritatem 155 Practica in torquẽdo seruanda.

tatem: quòd si fateri noluerit, mandent ministris quòd expolient eum, & illi statim obtemperent, non læti, sed quasi turbati, & expedite expolient eũ; & dum spoliatur, inducatur fateri veritatẽ: quod si renuerit, per aliquos probos viros trahatur ad partẽ spoliatus & inducatur, & inducendo informetur, quòd [g] non tradetur morti, sed † iurabit ne de cetero reuertatur ad delictum: Nam de certo (vt experientia pluries me docuit) multi faterẽtur veritatem, nisi metu mortis terrerentur: & si promittatur eis, quòd non tradentur morti, fatebuntur; & audacter Episcopus & Inquisitor promittant ei, quia possunt cum veritate, nisi ageretur de relapsu: & tunc non est promittendum.

† Al. dummodo amplius non reuertatur ad delictum.

Quòd si nec minis, nec talibus promissis fateri voluerit veritatem, sententiam exequantur, & quęstionetur [h] consuetis modis, & nõ nouis, nec exquisitis; leuius vel fortius secũdum quod crimen exigit delinquentis. Et dum torquetur super certis articulis, super quibus quæstionatur, interrogetur & frequenter, à leuioribus tamen incipiendo, quia citius concedet leuia, quàm grauiora.

156 Et dum hæc fiunt, Notarius totum scribat in processu, & quomodo quæstionatur, de quibus interrogatur, & quomodo respõdetur. Quòd [i] si quæstionatus decenter, noluerit fateri veritatem, ponantur alia genera tormentorum coram eo, dicendo quòd oportet eum transire per omnia, nisi prodat veritatem: quod [k] si nec sic, poterit ad terrorem vel etiam ad veritatem secunda dies, vel tertia assignari, ad continuandum tormenta non ad iterandum: quia iterari non debent, nisi nouis superuenientibus indicijs contra eum; quia tunc possunt: sed continuari non prohibentur.

Assignatio ad cõtinuandum tormẽta.

Dicetur ergo sic: Et nos N. Episcopus & Inquisitor præfati, assignamus tibi tali, diẽ talem ad quæstiones continuandum, vt à tuo ore proprio veritas eruatur. Et totum ponatur in processu, & infra tempus eidem assignatum, & per se, & per alios probos viros inducent eum ad fatendum veritatem: quòd si fateri noluerit, die assignata poterunt quæstiones continuari; & sic quęstionetur eisdem vel alijs generibus tormentorum fortius vel leuius secundum maiorem culparum vel minorem grauitatem. Et poterũt iudices multas cautelas licitas adhibere, & in verbis & in factis, vt veritas habeatur, quas magis docebit experientia atque vsus, & negotiorum varietas, quàm ars alicuius, seu doctrina.

157 Vbi [l] autem decenter quæstionatus & tormentis expositus, noluerit detegere veritatem, amplius non vexetur, sed abire libere dimittatur: Et si requirat iudices, quòd per sententiam expediatur, ei non poterunt denegare; & tunc feretur sententia, quòd de tali crimine, de quo fuit delatus, meritis processus diligenter discussis, non inuenitur probatum aliquid legitime contra eum, sicut in primo modo finiendi pro-

Tortus sufficiẽter, & perstans in negatiua libere dimittatur.

A cessum, & terminandi dictum est. Videatur ibi.

Si autem [m] in quæstionibus prodiderit veritatem, scribatur totum in processu, & post quæstiones ducatur ad alium locum, in quo nõ sit aspectus ad tormenta, & legatur sibi confessio, quam fecit in tormentis, & interrogetur [n] etiam diligentius & semel, & pluries quousque veritas habeatur. Quòd [o] si non persisterit in prima confessione, immo adhuc negauerit veritatem, & non est decenter quæstionatus, poterit (vt dictum est) iterum supponi quæstionibus & tormentis, non iterando, sed continuando. B Si autem decenter quæstionatus est (vt dictum est) libere dimittatur: & si [p] omnino requirat per sententiam expediri, fiat sibi, vt dictum est statim. 158

Cum in tormentis confitetur quid agendum.

Si autem persistiterit in ipsa confessione, & prodiderit † veritatem, culpam propriam recognoscendo, & ab Ecclesia veniam postulando, tamquam deprehensus in hęresim propria confessione, sed pænitens, iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. abiuret, & sententialiter vt deprehensus publice, condemnetur per modum, quo damnantur in hæresim deprehẽsi propria confessione; C vt dicetur infra in octauo modo expediendi huiusmodi deprehensos. Videatur ibi. 159

† Al. ratificauerit

Vbi vero veritatem prodiderit, & non pænituerit, sed in hæresim pertinaciter perstiterit, & relapsus non fuerit, condemnabitur iuxta c. Ad abolendam §. præsenti. & expectatus competenter, & informatus decenter, tradetur brachio sæculari vltimo supplicio feriendus, vt dicetur infra in decimo modo. Si autem relapsus fuerit, condemnabitur per modum de quo dicetur infra in vndecimo modo processum terminandi. Videatur ibi.

Si sit impænitens, tradatur curiæ sæculari.

D Hic [q] autem est diligentius attendendum, quòd ille, qui quæstionandus est, ante quæstiones interdum contra se nihil cõfitetur; nec contra eum aliquid probatur, propter quod possit nec debeat hæresim abiurare, nec propter hæresim condemnari: & de talibus agitur hic, & dictum est statim. 160

Interdum autem ipse delatus est in hæresim deprehẽsus, vel aliàs sunt alia contra eum probata indicia, propter quæ debet abiurare vt leuiter; vel vehementer de hæresi suspectus, propter quæ non est quæstionandus: sed vltra hoc E negat aliqua, quæ non probantur, sed sunt indicia sufficientia ad quæstiones. Et cum pro talibus quæstionatur, si nihil propter quæstiones confiteatur, iste non est absoluendus, sed secundum probata contra eum procedetur, & abiurabit velut suspectus; vel vt deprehensus, prout processus merita exigunt & requirunt. Si vero propter quæstiones confiteatur illa, vel eorum aliqua, propter quæ quæstionatur, tunc abiurabit hæc & illa, & pro istis & illis sententia contra eum est ferenda.

Duranti in tormentis in negatiua quando iniungenda sit abiuratio.

IN TIT. DE TERTIO MODO terminandi processum in causa fidei per tormenta.

COMENT. XXXIX.

Nu. 151. IDem tradunt Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 14. num. 15. & Iacobus Sprengerus in malleo maleficarum 3. par. q. 22. multo vberius Locatus in opere iudiciali verbo, tortura. Syluester de strigibus lib. 3. cap. 4. puncto 5. Simancas de catho. instit. tit. 65 de tormentis. sed quantum ad hunc locum spectat de torquendis reis, & ex quibus indicijs id facere liceat, videndus est Eymericus infra par. 3. q. 61. vbi dixi plenissime.

Tormentis quādo sit locus ex Eymerici sententia.

a ¶ Et hoc est quando delatus, &c. nec sunt indicia ad talem suspicionem, vt habeat hæresim abiurare, &c. vel aliàs sunt indicia sufficientia ad quæstiones & tormenta.] Hic locus est obscurus, ita vt vix percipias quid sibi velit Eymericus: hoc tamen videtur concludere, tunc locum esse tormentis, cum vel varius est reus, vel sunt indicia ex quibus possit torqueri, quæ tamen non sufficiant ad hæresim abiurandam. quæ doctrina non videtur vera. Primum enim sola rei variatio non sufficit ad torturam, vt dixi infra super quæstio. 61. §. prima regula est. Rursus, quia eadem illa indicia, quæ sufficiunt ad torturam, videntur etiam vt plurimum sufficere ad indicendam abiurationem, sicuti patet etiam mediocriter eruditis.

Ad suspicionem hæresis excludēdam tria opportuna remedia, & qualia.

Quare in hoc articulo ita clarius est dicendum: cum delictum est semiplene probatum, vel sunt talia indicia aduersus reum, vt non possit simpliciter absolui ob instantia seu accusatione: tunc ad diluendam delicti suspicionem, tria sunt in hoc tribunali prodita remedia: purgatio canonica, de qua egit auctor in superiori modo processum fidei terminandi: abiuratio de vehementi, seu leui, de qua agit in sequentibus: & tormentum, de quo nunc disseruit. hoc tamen postremum accommodatius est ceteris ad eruendam veritatem: nam purgatio, & abiuratio non tam sunt apta & inducta ad veritatem indagandam, quàm ad suspicionem, & infamiam hæresis excludendam.

Itaque hoc remedium per torturam non differt præcipue ab alijs penes indicia aut suspiciones, vt hic videtur simpliciter velle Eymericus, ita vt quæ non sufficiunt ad abiurationem, sufficiant ad torturam: quia generaliter id falsum videtur: sed differt quo ad modum infligendi, quamuis easdem vbique contingat adesse suspiciones et coniecturas: at, quæ hæc est vera & solida doctrina, comprobata etiam per Madrilianam instructionem anno Domini, M D L X I. cap. 46. 47. & 48. quæ suis locis retulimus.

Non tamen propterea diffiteor euenire sæpe posse, vt talia indicia concurrant contra reum, ex quibus non possit tuto imponi abiuratio de vehementi, aut alia grauior, cum ea sit grauissima pœna ob periculum relabendi: ea tamen indicia sufficientia iudicabuntur ad torturam infligendam, quæ non est adeo periculosa, vt per eam indagetur veritas, & A ab ore ipsiusmet delinquentis, si fieri potest, habeatur, vt tunc securius possit procedi ad iniungendam abiurationem, & alias pœnitentias. immo sæpissime hoc fieri est necessarium, & hac fortassis ratione loquitur Eymericus.

Iam quando sit locus quæstionibus, tradò copiose infra par. 3. super dicta quæst. 61. ex quibus tractatio hæc lumen accipiet, cū non est facile fidendum sine his adnotationibus.

b ¶ In tali casu quia sententia interlocutoria est contra delatum ferenda, &c. per Episcopum & Inquisitorem coniunctim, &c.] Hæc est vera B & sana sententia, quam in terminis probat textus ab Eymerico citatus. aliud addo non modo ad pronuntiandam tormenti sententiam, interuenire debere Episcopum & Inquisitorem: verum etiam ad executionem eius, nisi per infirmitatem, aut aliam iustam causam alter excusaretur: hoc enim tutius est, & cautum etiam in Hispania Madriliana instructione anno M D L X I. cap. 48. in hæc verba: Ad pronuntiandam tormenti sentētiam interueniant Inquisitores, & ordinarius, & eodem modo ad eius executionem, ob varios casus, qui in tortura accidere possunt. hæc ibi. Quod cum C sit tutissimum, vbique mihi videtur obseruandum; quod etiam apertissime velle videtur auctor paulo post nu. 155. ibi: Et cum disposuerint se, Episcopus & Inquisitor per se, &c. inducant quæstionandum ad fatendum libere veritatem. quod est obseruatione dignissimum.

Et in sententia torturæ, & in eius executione debet interuenire Episcopus cum Inquisitore.

c ¶ Si quæstionandus reperiatur varius.] Hic sentit apertissime auctor ob varietatem solam reū posse torqueri: quod qua ratione sit accipiendum, explicui infra super dicta quæst. 61. §. prima regula est. quod omnino videas, ne te hic locus decipiat, qui sano modo intellectus veram doctrinam D continet. Nu. 153.

d ¶ Non sit tamen Inquisitor multum voluntarius ad quæstionandum.] Hoc est saluberrimum documentum: quamuis enim indicia, ex quibus ad torturam deuenitur, sint arbitraria; non tamen proinde temere & in qualibet causa sunt tormenta vsurpanda: indicia enim talia esse debent, quæ iure subsistant & approbentur, aliter reijcienda sunt, vt plene super dict. quæst. 61.

Nō facile veniendum ad torturam, & qualia debēt esse indicia.

Iam tota hæc tractatio & obseruatio, quam hic tradit Eymericus de torquendis reis absolutissima est, & multa prudentia, ac iudicio constituta.

E e ¶ Scientes quòd quæstiones sunt fallaces & inefficaces, &c.] Insignis est hic locus, desumptus ex Vlpiano in l. 1. §. in causa tributorum. vers. quæstioni. ff. de quæstionibus. vbi ita scriptum est: Quæstioni fidem non semper, nec tamen nunquam habendam, constitutionibus declaratur. Etenim res est fragilis, & periculosa, & quæ veritatem fallat: nam plerique patientia siue duritia tormentorum, ita tormenta contemnunt, vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit. Alij tanta sunt impatientia, vt quoduis mentiri quàm pati tormenta velint. ita fit vt etiam vario modo fateantur: vt non tantum se, verum etiam alios Nu. 154.

Tortura res fragilis & incerta.

† criminentur

alios comminentur †. *hactenus ibi. Huc pertinet locus communis à quæstionibus, & contra quæstiones, de quo eleganter Quintilianus lib. 5. orato.instit. circa principium. & Cicero lib. 2. de inuentione. & lib. 2. Rheto. ad Herennium.*

f ¶ Aliqui sũt etiam maleficiati, &c.] *Ipsemet explicat quid sibi velit esse maleficiatos, hoc est ipsi sponte deferunt maleficia, vt non sentiant sæuitiam tormentorum. nec putes hæc prorsus vana esse: nam & Paulus Grillandus causarum criminalium acer quondam iudex, in tract. de quæstionibus & tortura, q. 4. nu. 13. & sequen. refert se expertum hæc esse; idem testatur sibi contigisse Hippolytus Marsilius in repetitione ff. de quæstio. Solent autem magna ex parte huiusmodi malefici vti verbis & orationibus sumptis, vel ex Psalmis Dauidicis, vel ex alijs sacræ scripturæ locis, quæ miris interdũ modis & superstitionibus describunt in chartis membraneis puris, quas ipsi chartas virgineas vocant, intermixtis quandoque incognitis Angelorum nominibus, qualia nos superiori anno vidimus à quodam vili homine, dum ad carcerem duceretur, abstracta; in quibus inusitati quidam erant circuli, characteres, & figuræ prorsus admirandæ, & valde superstitiosa.*

Maleficia quæ tuentur à tortura, & qualiter diluantur.

Hæc omnia interdum in aliqua secreta corporis parte recondunt, vt cum torturæ admouentur, fiant quasi insensibiles: interdum vero solo verbo proferunt quædam voce submissa, ita vt proculdubio quandoque contingat quæ hoc loco commemorat Eymericus.

Aduersus has fraudes & incantamenta, quæ remedia opem ferant, nondum sum expertus: iuuabit fortassis cunctas vestes detrahere cum quæstionibus admouentur huiusmodi homines, quibus sæpe has figuras scriptas occultant.

Nu. 155. g ¶ Quòd non tradetur morti, sed iurabit ne de cetero reuertatur ad delictum.] *Ita Barcinonensis impressus, Bononiensis item & codex Cardinalis de Gambara, sed Sabellanus ita:* Quòd non tradetur morti, si confessus fuerit, dummodo amplius non reuertatur ad delictum.

Locus animaduersus.

h ¶ Et quæstionetur consuetis modis.] *Hic locus est valde notandus: neque enim debent noua tormentorum genera excogitari, sed solita & vsitata sunt adhibenda, vt pulchre docet Antonius Gomez tomo. 3. varia. resolu. cap. 13. nu. 5. & dixi plene infra super quæst. 61. vbi totum hunc locum de tormentis copiose declaraui.*

Solita tormenta vsurpanda.

Nu. 156. i ¶ Quòd si quæstionatus decenter noluerit fateri veritatem, ponantur alia genera tormentorum coram eo, &c.] *Prima fronte videtur absurdum quod hic tradit Eymericus, dum ait eum, qui decenter est quæstionatus, debere perterrefieri appositis coram eo nouis tormentis, ac etiam iure torqueri, quod est iniquum. quando enim quis decenter est tortus, iam vicit ac superauit tormenta, & ideo liberandus est, non amplius terrendus, nec torquendus; quare ex sequentibus verbis & tota horum verborum serie hæc colligitur Eymerici fuisse sententia, cum reus primo die decenter est* A *quæstionatus, iuxta qualitatem tormenti, quod indicatum est primo sufficere ad eruendam veritatem, licet non sit datum cum debito rigore, vt fieri solet: nam semper à leuioribus tormentis incipiendum est, nec fassus fuerit veritatẽ; licet pro illa vice ac die decenter sit quæstionatus, non tamen est sufficienter tortus: & tunc ostendi illi poterunt noua tormenta, quibus amplius in sequentibus sit torquendus nisi fateatur: atque hoc consilium est laudabile & securum. non ergo loquitur de eo, qui iuxta qualitatem indiciorum omnia iam tormenta superauit, sed de illo qui licet semel fuerit pro illa* B *vice sufficienter tortus, adhuc tamen secundum iura remanet torquendus, quod indicant apertissime illa verba:* Ad continuandum tormenta, non ad iterandum.

Locus de tormẽtis apud Eymericum obscurus, explicatus.

Scio quæsitum esse, an qui iure torqueri non possunt, terreri saltem possint, velut milites, doctores, equites, & alij nobiles. Sed hæc quæstio in hoc crimine locum non habet, cum omnes priuilegiati & exempti à tortura in alijs delictis, in hoc torqueri possint, vt dixi infra super dict. quæst. 61.

Qui iure torqueri nõ possunt, an possint saltem terreri.

De illis vero qui vel propter immaturam ætatem & corporis debilitatem, quales sunt impuberes, aut propter senectutem non torquentur, dubium est an saltem terreri possint. & verius est posse, C *cum leniter etiam & cum moderamine, iuxta personæ & temperamenti corporis qualitatem, torqueri possint, iuxta textum singularem in l. 1. §. impuberi. ff. ad senatus c. Syllanian. cuius verba sunt:* Impuberi autem vtrum in supplicio tantũ parcimus, an vero etiam in quæstione? & magis est, vt de impubere nec quæstio habeatur, & aliàs solet hoc in vsu obseruari, vt impuberes non torqueantur: terreri tantum solent, & habena, vel ferula cædi. *hæc ibi. Et tenet Simancas* D *de catho. institu. tit. 65. num. 45.*

Impuberes & senes terreri possunt & leuiter torqueri.

Si quis autem alterius gratia iure torqueri prohibeatur, vt mulier prægnans propter periculum partus; tunc nec terreri potest: quoniam ex terrore & comminatione posset sequi abortus: expectanda igitur est donec pariat, si veritas aliter quàm per torturam aut terrorem haberi non possit. de quo alibi fusius dicimus.

Mulier prægnãs nec torquenda nec terrenda.

Illa vero est cognitu necessaria, & huius loci propria disputatio, An confessio facta per terrorem & comminationem, absque ratificatione sit valida, E *& fidem faciat. in quo articulo qui valde singularis est & notãdus in hac causa, ita distinguere oportet: Aut terror, & comminatio realis est, & actui propinqua, vtpote, cum reus accusatus vel inquisitus erat ligatus, vel spoliatus prope tormentum, aut sane in loco tormentorum: Aut terror remotus est à tormento, & verbis tantum illatus per iudicem comminantem reo, se miris modis eum excruciaturum, nisi veritatem fateatur.*

Cõfessio per terrorem facta, an ratificanda & quàdo pulchra disputatio.

Si primo modo per terrorem extracta sit confessio; tunc non valebit sine ratificatione: quia paria sunt confiteri in tormentis vel metu tormentorum. ita Baldus in l. nouissime. ff. quod falsò tutore aucto. quem sequitur ibidem Raphael Cumanus.

Idem

Idem Baldus in l. interpositas. C. de transactio. tradit Gandinus tract. de malefi. in rubrica, De quæstionibus . vers. quæ confessio dicatur facta formidine tormentorũ. & alij quos libens omitto. & hæc sententia vera est & tuta, & obseruanda. hoc ergo casu, vt confessio valeat, ratificatio & perseuerantia exigitur, perinde ac si in tormentis facta esset.

Torturam & terrorem paria esse qualiter intelligendum.

Sin autem quis secundo modo perterrefactus confiteatur, valet tunc confessio absque ratificatione, & tamquam spontanea & sine tormentis facta censeri debet: nam regula quæ dicit, paria esse torturam & terrorem, de qua Baldus in dict. l. nouissime. ff. quod falso tut. auct. locum habet in terrore B *primi generis, qui actui propinquus est, vt vere & singulariter adnotauit Antonius Gomez 3. tomo. varia. resolutio. cap. 13. nu. 4. vers. & ita debet procedere. tenet Bart. in l. 1. §. diuus Seuerus. nu. 2. ff. de quæstio. & Gandinus tract. de malefi. præcitato loco. hæc autem verbalis perterrefactio cuilibet & indistincte fieri potest, atque ex his puto hunc Eymerici locum claram lucem accepisse.*

Nu. 156. [k] ¶ Quòd si nec sic, poterit ad terrorem, vel etiam ad veritatem secunda dies, &c. assignari ad continuandum tormenta, non ad iterandũ.]

Tormẽta nouis indicijs accedẽtibus, an & quãdo iteranda.

C *Singularis est & tutissima, & penitus obseruanda hæc Eymerici doctrina de non iterandis tormentis, nisi noua indicia superueniant. quam sententiam tradunt communiter Doctores. Bartolus in l. vnius. §. 1. ff. de quæstio. Odoffredus, Cynus, & Salycetus, in l. fin. C. de quæst. Alexander lib. 1. consil. 5. incipien.* In casu inquisitionis. *nu. 5. Guido de Suzaria tract. de indicijs & tortura, nu. 3. vers. quartum notandum. Franciscus Casonus tract. de tormentis, cap. 14. nu. 1. & seq.*

Noua autem indicia voco, quæ à primis differunt specie & substantia; vide Alexandrum in præcitato consil. 5. lib. 1. et Franciscum Casonum tract. D *de tormentis, cap. 14. Et noua indicia sunt, siue procedant ex dicto eius qui torquetur, siue aliunde, vt not. in l. per hanc. C. de tempor. appel. & tradit Casonus præcitato loco.*

Verumtamen quamuis noua superuenerint indicia, non est retorquendus reus, nisi in corporis fortitudine durauerit. l. vnius. §. 1. ff. de quæstio. tradit Guido de Suzaria præcitato loco, quod est obseruandum, ne forte reus in tortura, dum retorquetur, exanimatus concidat; nec refert etiamsi leuiter primo fuerit tortus. sunt enim multi ita debiles, vt ex prioribus tormentis ita remaneant infir- E *mi, vt probabiliter credatur eos non posse alia nondum inflicta etiam leuiora sustinere sine graui iactura & periculo vel animi vel corporis. meminerint ergo iudices se non esse carnifices, & fallaces esse quæstiones, vt paulo antea monuit auctor.*

Tormenta quando repeti possint.

Ceterum, vt hic locus amplius lucem accipiat, videndum est, quando tormenta repeti possint. quæ licet vulgaris sit quæstio, at est valde vtilis, & cognitu necessaria.

Sit ergo hæc prima regula: Cum reus fuit leniter & molliter tortus, repeti potest in tormentis, ita vt sufficienter torqueatur. quo casu iudices so- A *lent cum iubent reum deponi à prima tortura, iubere notario vt scribat, se illum deponi iubere animo repetendi: & hæc non tam dicitur repetitio torturæ, quàm continuatio; quoniam vere & proprie loquendo repeti tunc dicitur tortura, quando reus fuit sufficienter tortus, ita quòd priora indicia plene diluerit & superauerit, quòd si reus fuit sufficienter tortus, & nihil est confessus, tunc non possunt repeti tormenta, vt optime docuit idem Eymericus, nisi noua indicia superueniant. ita Albericus in rubrica C. de quæstio. num. 8. vbi ita seruari asserit. & hanc opinionem vocat communem Alexander lib. 1. consil. 5. nu. 5. & alij quos refert & sequitur Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. q. 64. vers. vltimo videndum est. atque ita potest accipi hoc Eymerici dictum.*

Tortura propriè quando dicatur repeti.

Sit secunda regula: Quamuis ex primis indicijs nemo debeat in tormentis repeti, quod communiter teneri tradit Alexander in dict. consil. 5. nu. 5. hoc tamen fallit, quando prima indicia sunt multum vrgentia & manifesta: nam quamuis hoc casu secundum aliquos de iure tortura repeti non possit; nihilominus de consuetudine seruatur, vt tormenta repeti possint. Bart. in l. vnius. §. reus. num. 2. ff. de quæstio. quem alij sequuntur, quos præcitato loco refert Iulius Clarus. sed cauendum hic est, ne quid nimis seuerum ratione huius opinionis committatur. sæpe enim contingit ob sæuitiam tormentorum multos fateri quæ non commiserunt. ego tutius putarem hoc casu non esse repetenda tormenta, si reus sufficienter tortus fuerit, nec aliquid fassus fuerit: quamquam non ambigo in hominibus multum facinorosis, & robustis cum exquisitissima tamen consideratione, hanc regulam quandoque locum habere posse.

Sit tertia & postrema regula: Cum reus in tortura fuerit confessus delictum, & deinde ductus ad ratificandum, confessionem factam reuocauerit; tunc repeti potest in tortura, etiamsi alia indicia non superueniant, quia ea confessio primum facta in tormentis, dicitur nouum indicium. Bartolus in l. vnius. §. reus. in fine. ff. de quæstio. & hanc opinionem dicit communem Bossius tit. de tortura, & alij quos refert & sequitur Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. versi. vlterius quæro. & q. 64. versi. vbi vero. & versi. vltimo videndum est. in fine. verum hoc casu vitanda est iudicum quorũdam crudelitas, & immanis plusquam carnificum sæuitia, qui tandiu reum detinent in tormentis, donec perseueret: hoc enim fieri non debet, nec potest, vt optime præcitato loco scripsit Iulius Clarus.

Quotiens autem fieri possit hæc repetitio tormentorum ob reuocatam confessionem factam in tormentis, paulopost aperiam.

[l] ¶ Vbi autem decenter quæstionatus, & tormentis expositus noluerit detegere veritatem, amplius non vexetur, sed abire libere dimittatur.] *Hic locus est obseruatione dignissimus contra sententiam Cardinalis in clemen. 1. de vsuris. & Francisci Squillacensis tract. de hæret. cap. 31. nu. 1. & quorundam aliorum asserentium, reum prius quæ-*

Reus sufficienter tor-

tus, si nihil fateatur, liberandus.

quæstionandum: & si nihil fateatur, purgandum; tandem ad abiurationem compellendum: quæ sententia velut nimis sæua explosa fuit à nobis supra par. 2. super cap. inter sollicitudines. §. atque ex hac. & §. seq. & Eymericus hoc loco sapientissime more suo sentit reum sufficienter tortum liberandum esse absque alijs pœnitentijs. in quo quid sit obseruandum, docui præcitato loco, quod omnino videas in hac causa.

Tortus sufficienter quis dicatur.

Tunc autem dicitur reus tortus sufficienter, quando ita rigida inflicta est sibi tortura, vt iudicio prudentum considerata indiciorum qualitate ea ipsa indicia purgauerit, & nihil fuit confessus, sed in tortura semper mansit in negatiua. vt ergo intelligatur quando per torturam indicia sint purgata, commensuranda est qualitas rigiditatis inflictæ torturæ, cum qualitate grauitatis indiciorum.

Nu. 158. Quanto tempore transacto debeat ratificari confessio in tormentis facta, & qualiter.

m ¶ Si autem in quæstionibus prodiderit veritatem, scribatur totum in processu, & post quæstiones ducatur ad alium locum, &c.] *Post inflictum tormentum & confessionem in eo extortam, vt virtute eius reus possit condemnari, necessarium est vt eã ratificet extra locũ torturæ. quantũ autẽ tempus transire debeat in hac causa nullo communi iure (quod ego sciam) præfinitum est. Bartolus, & alij in l. 1. §. diuus Seuerus. ff. de quæstio. & alij alijs locis in arbitrio iudicis hoc esse positum videntur sentire. Ceterum Antonius Gomez tomo. 3. variar. resolut. cap. 13. nu. 24. recte admonet id spatium esse debere vnius diei naturalis: quam sententiam comprobare videtur instructio Madriliana anno M D L X I. cap. 53. quam paulo post referam: sed hoc spatium ad minus debet transire. benignius tamen est, vt hæc ratihabitio fiat post duos, vel tres dies postquam inflicta fuit tortura, ne adhuc tormentorum dolor & vehemens animi perturbatio durare videatur.*

Hæc ratihabitio quibus obseruatis fieri debeat, tradit hoc loco Eymericus, & præscripsit luculenter Madriliana instructio cap. 53. in hæc verba à nobis latina facta: Transactis vigintiquatuor horis post tormentum, debet reus confessionem suam ratam habere. quòd si eam reuocauerit, vtendum erit iuris remedijs. & quo tempore tormentum infligitur, notarius debet horam scribere, & similiter faciat tempore ratificationis, ne si sequenti die fiat ratihabitio dubitetur, an sit facta post vigintiquatuor horas, vel ante. quòd si reus confessionẽ in tormentis factam ratam habuerit, & Inquisitoribus fuerit satisfactũ de bona reorũ confessione & conuersione, poterũt ipsum admittere ad reconciliationẽ; quãuis in tormentis confessus fuerit. prudenter tamen animaduertere debẽt, qualiter huiusmodi homines recipiant, & considerare oportet hæresum quas confessi fuerant, qualitatem, an eas didicerint ab alijs, vel eas ipsi alios docuerunt ob periculum quod inde consequi potest. *hæc ibi. adde omnino Antonium Gomez præcitato loco.*

Nu. 158. n ¶ Et interrogetur etiam diligẽtius, & semel, & pluries, &c.] *Modus autem interrogationis ta-*

A *lis esse solet,* Recordaris eorum quæ heri, aut ab hinc dies duos in tormentis dixisti? nunc dic libere veritatem. *& notarius scribat responsionem. quòd si ratam habuerit confessionem, plenissima tunc ei fides habetur, vt hactenus dictum est. & cauetur. l. 4. septipartita, par. 7. tit. 30.*

o ¶ Quòd si non perstiterit in prima cõfessione, immo adhuc negauerit veritatem, & non est decenter quæstionatus, &c.] *Hic locus de reuocante confessionem factam in tormentis non est sine adnotatione omittendus, cum sit res vsu frequens, & cognitu necessaria. Eymerici sententia ta-* Nu. 158. Reuocãs cõfessionem factam in tormentis retorquendus est.

B *lis esse videtur: si is qui reuocat confessionem non est sufficienter tortus, iterum potest torqueri, non iteratis tormentis, sed continuatis; quòd si sufficienter est tortus, & reuocet confessionem, dimittendus est. Sentire ergo apertissime videtur Eymericus, ob reuocatam confessionem factam in tormentis non posse reum iterato torqueri, si sufficienter est tortus: sed circa hoc tene quod diximus paulo ante §. sit tertia & postrema regula.*

Maior tamen difficultas est, cum reus confessionem reuocat, quotiens repeti ad tormentum possit, aut debeat. & Iulij Clari sententia esse videtur in Quotiens retorqueri possit reus ob reuocatas confessiones.

C *pract. crimi. §. fin. q. 21. vers. vlterius quæro. in fine. & Antonij Comensis 3. tom. varia. resolut. cap. 13. num. 27. & Carrerij in pract. crimi. nu. 194. & aliorum, quos refert Boerius decisione 163. incipien.* Dico, præmittendo. *nu. 19. & seq. & Pauli Grillandi tract. de quæst. & tortura. quæst. 7. in fine. horum inquam sentẽtia esse videtur, quòd cum reus bis tortus, bis confitetur & reuocat, tertio possit torqueri, & de integro quæstio haberi. Ceterum hæc sententia multis videtur nimis crudelis, ac multis rationibus refelli potest. Primum, quia nulla lege certa nititur: rursus, quia confessio secunda facta*

D *in tormentis non generat nouum indicium, cum sit eadem cum prima confessione: tandem, quoniam qua ratione ter torquetur, posset & pluries torqueri, cum nulla diuersitatis ratio commoda assignari possit.*

Quare benignius & securius est, ne quis ob reuocatam confessionem tertio torqueatur: nam hoc præterquam quòd nulla certa lege cauetur, crudele etiam nimis, & inhumanum videtur. atque hæc sententia placuisse quoque videtur Iacobo Simancæ de cathol. institu. tit. 65. num. 82. nam nonnulli alij eorum, quos ille citat in hanc sententiam, a-

E *perte contrariam tuentur. addit tamen, quod & nos approbamus, tunc demum fortassis recipi posse superiorem sententiam de tertia torturæ repetitione, cum reus bis fuerit leuissime tortus, & in posteriore illa confessione, aliqua noua signa priori confessioni addiderit: quorum alterum si desit, nullo modo tertio torquendus est reus. & hæc videntur mihi in hoc articulo diligenter obseruanda, & hic Eymerici locus idem indicare videtur, si diligenter inspiciatur.*

p ¶ Et si omnino requiratur per sentẽtiam expediri, fiat sibi, &c.] *Et hæc est vera sententia, quamuis enim Salycetus in l. si sibi. C. de adulter.* Nu. 159. Reus sufficienter tortus si

 & in

nihil cōfitetur, absque fideiussoribus liber dimittendus.

& in l. 3. C. ad l. Iuliam maiestatis. & in l. ea quidem. C. de accusatio. & Paris de Puteo in tract. syndicat. in parte, viso de repetitione torturæ. & alij, quos refert Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. num. 28. teneant rei pluries torti negātis delictum, causam indecisam relinquendam; at verior sententia est hoc casu, reum esse expediendum, & causam eius decidendam, & debito fine terminandam, quia vulgaris est regula: quod actore non probante reus debet absolui, l. actor. C. de probatio. l. qui accusare. C. de edendo. quod tenet & probat latissime Antonius Gomez præcitato loco. & Paulus Grillandus tract. de quæst. q. 7. nu. 11. & alij quos in re aperta libenter omitto: neque ab hac sententia recedendum est; quam intellige iuxta ea quæ dixi paulo antea. §. vbi autem decenter. & par. 2. super cap. inter sollicitudines. §. atque ex hac. & §. sequenti.

Nu. 160. [9] ¶ Hic est diligentius attendēdum, &c.] *Hoc est accipiendum iuxta ea quæ diximus supra in principio huius commentarij §. & hoc est, quando delatus. Atque ex his, & illis quæ copiose dicturus sum cum Eymerico infra quæst. 61. declarantur (nisi fallor) maiores & graviores difficultates, quæ in hac materia contingere possunt.*

De quarto modo terminandi processum fidei per abiurationem de leui.

161 Vartus modus processum fidei finiendi & terminandi est, quando delatus de hæresi processus meritis diligenter discussis, cum bono cōsilio in iure peritorum, reperitur tantum suspectus de hæresi leuiter: & hoc est quando delatus de hæresi non deprehenditur nec cōfessione propria, nec facti euidentia, nec testium productione legitima, nec aliàs sunt indicia fortia seu vehementia de illa hæresi contra eum: sed tantummodo modica & leuia, & talia esse per consilium iudicata, propter quæ vt suspectus de hæresi potest & debet, vt talis, illam hæresim, de qua delatus extitit, abiurare; & talis si relabatur, pœna relapsis debita non punitur; licet grauius tunc fuerit puniendus, quàm si non in antea abiurasset, iuxta c. Accusatus. in princip. de hæret. lib. 6.

Qui abiurauit de leui, si relabatur, nō punitur pœna relapsorum.

Circa istum talis practica est seruanda. Talis enim si habetur suspectus publice, abiurabit publice in Ecclesia; & si non, abiuret in palatio episcopali, vel in capitulo conuentus Fratrum, vbi Inquisitor moram trahit, vel in camera Episcopi vel Inquisitoris, secundum quòd apud plures vel pauciores suspectus de dicta hæresi est habitus & reputatus.

Modus autem disponendi ad abiurationem talis erit.

Forma disponendi ad abiurationem publice faciendam.

Veniet namque abiurandus ad Ecclesiam vbi sit determinatum per cōsilium quòd debeat publice abiurare: indicto tamen primitus per Ecclesias Dominica præcedenti, quòd omnes intersint tali die sermoni, quem Inquisitor faciet de fide & pro fide: & ponetur in loco congruo vnum pinnaculum, vel posticum, seu cadafal † iuxta altare in medio populi, & ipse abiurādus supra illud stans & non sedens, vt ab omnibus videatur, capite denudatus, stantibus custodibus circa illum: Et facto [a] sermone in Missa, populo & clero inibi congregato, ac in illo impugnata hæresi, de qua abiurandus est delatus; Inquisitor dicet publice, quomodo ille ibi positus in alto bastimento, † est habitus suspectus ex talibus indicijs atque factis, de tali expugnata in sermone hæretica prauitate; & ideo dignum est quòd purget se de illa, eam vt suspectus leuiter abiurando. Quo dicto ponetur liber Euangeliorum coram illo, qui debuerit abiurare; quo posito, ipse talis ponet manus super illum, & abiurabit illam hæresim per modum qui sequitur. 162

† Cadafal, vox Hispana pro tabulato, in quo reus sistitur.

† Bastimentum, vox Cathalana pro tabulato.

Forma abiurandi hæresim quando delatus est suspectus leuiter.

Ego talis, diœcesis talis, habitator ciuitatis vel loci talis, in iudicio constitutus coram vobis domino Episcopo talis ciuitatis, & Fratre N. Inquisitore hæreticæ prauitatis in terris ditioni talis domini subiectis, sacrosanctis Euāgelijs positis corā me, & proprijs manibus meis per me tactis, iuro me credere corde, & profiteor ore, illam sanctam fidem catholicam & Apostolicam, quam sacra Romana Ecclesia credit, profitetur, prædicat, & obseruat. Item iuro, me credere corde, & profiteor ore, quòd dominus Iesus Christus: *exprimatur articulus catholicus contra hæresim, de qua leuiter est suspectus: verbi gratia, si est de proprio, vel communi: dicetur sic:* Iuro me credere corde, & profiteor ore, quòd dominus Iesus Christus, & eius Apostoli, dum erant in vita mortali præsenti, habebant & habuerunt in communi aliqua; quæ dicit sacra scriptura illos habuisse, & quòd in illis habuerunt ius donandi, vendendi, & alienandi. *Et post abiuret hæresim contrariam sic:* Et consequenter abiuro, abnego, & reuoco illam hæresim, de qua me habetis suspectum vos domini Episcopus & Inquisitor, quæ mendaciter asseuerat, quòd dominus Iesus Christus, & eius Apostoli non habuerunt aliquid in proprio nec in cōmuni, & etiam quòd non habuerunt in aliqua re ius illam donandi, vendendi, & alienandi. Item iuro, quòd nunquam prædictam hæresim credidi, neque credo; 163

do; nec illi adhæſi, nec adhæreo de præſenti; nec vnquam credam, nec adhærebo: nec illam docui neque docere intendo. Quòd ſi aliquid prædictorum fecero in futurum (quod Deus auertat) pœnis iuris taliter abiuranti debitis prompto animo me ſubmitto, paratus [b] ſubire omnẽ pænitentiam,† quam pro his quæ feci & dixi, pro quibus merito me habetis ſuſpectum, volueritis mihi iniungere, & illam ſtudebo pro viribus adimplere, & nullatenus contra venire; ſic me Deus adiuuet, & hæc ſacroſancta Euangelia.

† Al. pœnã

164 Admonitio faciẽda poſt abiurationẽ.

Prædicta autem abiuratio fiat in vulgari, vt ab omnibus intelligatur: qua facta Inquiſitor poterit ſibi dicere publice in vulgari talia verba, vel ſimilia in effectu: Fili, ſuſpicionem, quam de te habebamus, & non immerito, purgaſti per abiurationem prælibatam; de cetero caueas tibi, vt non incidas in hanc hæreſim abiuratam: nam licet, ſi pæniteres, non tradereris brachio ſæculari, quia abiuraſti tamquam ſuſpectus leuiter, & non vehementer; tamen tunc multo fortius punireris, quàm ſi non abiuraſſes, & amodo pro modico habereris ſuſpectus vehementer, & vt talis abiurares; & ſi prolabereris, pœna relapſis debita punireris, & abſque miſericordia tradereris curiæ ſæculari, vltimo ſupplicio feriendus.

Si autem abiurat ſecrete in palatio Epiſcopi, vel camera eiuſdem Inquiſitoris (quando ſcilicet, factum non eſt publicum) modo conſimili abiurabit. Quibus peractis feretur ſententia in hunc modum.

165 *Forma [c] ferendi ſententiam, ſeu iniungendi pænitentiam ei, qui abiurauit vt ſuſpectus leuiter.*

NOs N. miſeratione diuina Epiſcopus talis ciuitatis, & Frater, &c. *vt in prædictis.* Attendentes, quòd viſis & diligenter conſideratis proceſſus meritis per nos facti, contra te talem delatum nobis de hæretica prauitate, reperimus te talia, & talia commiſiſſe: *dicantur illa:* quæ te reddunt leuiter ſuſpectum de hæreſi, & propter quæ te talem merito nos habentes, te fecimus vt leuiter ſuſpectum de prædicta labe, eandem hæreſim abiurare: verum ne prædicta per te commiſſa remaneant impunita, & vt efficiaris cautior in futurum, de multorum & magnorum cõſilio in iure peritorum, ac etiam religioſorum, in & ſuper his habito maturo conſilio pariter & digeſto, habẽtes præ oculis ſolum Deum, ac irrefragabilem ſanctæ fidei catholicæ veritatem, ſacroſanctis Euangelijs poſitis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium noſtrum prodeat, & oculi noſtri videant æquitatem: Sedenteſque pro tribunali, more

A iudicum iudicantium, te talem hic in noſtra præſentia perſonaliter conſtitutum, per [d] modum, qui ſequitur condẽnamus, ſententiamus, ſeu potius pænitentiamus, ſcilicet, ne de cetero vnquam ſcienter legas, teneas, ſeu habeas talem librum, & etiam ne deinceps, &c. *Ponantur illa, quæ commiſit, propter quæ ſuſpectus habitus fuit de prædicta hæretica prauitate.* Lata eſt hæc ſententia, ſeu pænitentia: & cetera.

Iniungatur quod expediẽs videatur contra ea ex quibus orta eſt ſuſpicio.

Caueat autem notarius quòd in proceſſu ponat, quòd talis abiuratio eſt facta per talem, tãquam per ſuſpectum habitum de hæreſi leuiter,
B & non vehementer, aliàs periculum magnum eſſe poſſet.

Qua ſententia ſic perlecta, Inquiſitor poterit conferre indulgentiam xl. vel xx. dierum, iuxta priuilegium, Præ cunctis †. omnibus, qui prædictis ſermoni, & abiurationi interfuerunt, addendo, quòd quicunque præſtitit conſilium, auxilium & fauorem, vt prædictus abiuratus taliter abiuraret, habet tres annos de indulgẽtia.

Indulgẽtia.

† Relat. ſupra pag. 137.

IN TIT. DE QVARTO MODO terminandi proceſſum fidei per abiurationem de leui. Nu. 161.

C

COMMENT. XL.

QVæ ad intelligendos hos tres modos ſequentes, videlicet quartum, quintum & ſextum maxime ſunt neceſſaria, tradita ſunt copioſe ab Eymerico ſupra par. 2. q. 55. vbi diſſeruit de præſumptionibus leuibus, vehementibus, & violentis: quo loco & nos plurima ad eum illuſtrandum addidimus. his vero locis de abiurationibus iniungendis ad purgandas vel excludendas, aut ad luendas pœnas pro illis ſuſpicionibus diſſerit ſingillatim, praxim docens, quæ in ſingulis debeat obſeruari: cuius occaſione tractanda à nobis hic eſt abiurationis materia.

Abiurationis tractatio.

D

Quantum autem ad hunc modum ſpectat, eum tranſtulit in ſuam ſummam Tabienſis verbo, Inquiſitor. §. 15. Iacobus Sprẽger in malleo maleficarum 3. par. q. 23. Locatus in fine operis iudicialis in forma ſententiæ contra leuiter ſuſpectum de hæreſi. nonnulla Zanchinus tract. de hæret. cap. 41. Syluester de ſtrigibus lib. 3. cap. 4. puncto 6.

Sed iam nos de abiuratione dicamus, vt hi modi ſequentes facilius percipiantur; de qua agunt Zanchinus tracta. de hæret. cap. 20. nu. 2. & ibidẽ Campegius. Repertorium Inquiſitorũ et Locatus in opere iudiciali, & Bernardus Comenſis in lucerna, verbo, abiuratio. Petrus Godofredus in l. 2. C. de hæret. Albertinus tractat. de agnoſ. aſſertio. q. 30. nu. 66. & ſeq. Turrecremata in ſumma de Eccleſia, lib. 4. parte 2. cap. 22. Simancas de catho. inſtitu. tit. 1 idẽ in enchyridio tit. 53. copioſe Ioannes Rojas in ſingularibus fidei, ſingula. 1. idem tract. de hæret. par. 2. aſſertione 41. nu. 331. Conradus Brunus lib. 3. de hæret. cap. 6. Doctores communiter in cap. accuſatus. in principio, de hæret. lib. 6. & alij varijs locis, quos prudens omitto: nam hi ceteris copioſius rem

E

De abiuratione qui diſſeruerint.

 tractãt.

tractant. extatque etiam de abiuratione hac, de qua disserendum est, singularis locus in concilio Tolosano cap. 11. & in concilio Narbonensi cap. 6. & in concilio Biterrensi cap. 29.

Abiuratio quid.

Est autem abiuratio (quantum pertinet ad hunc locum, nam ceteras huius vocis significationes libenter omitto) solemnis hæresum detestatio, cum assertione catholicæ veritatis, & obligatione, iuramento, & pœna munita permanendi in fide Christiana. ita colligitur ex c. ego Berengarius. de consecratio. dist. 2. & ex c. ad abolendam. §. illos quoque. de hæret. & ex cap. super eo. & ex c. accusatus. de hæret. lib. 6. & ex c. inter sollicitudines. de purga. canon. & ex pluribus aliis Iuris canonici & Conciliorum, ac sanctorum Patrum locis.

Abiuratio, res antiquissima.

Abiuratio res est antiquissima, contra quam sentiant imperiti quidam vetustatis, & Ecclesiæ inimici: nam & in prima Nicæna synodo cap. 8 ita scriptum inuenio: Si qui voluerint venire ad Ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio vt ordinentur, & sic maneāt in clero. Ante omnia autem hanc habeant ab eis confessionem, quam per scripturam exigi oportet, vt fateantur se cū omni cōsensu Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ statuta obseruaturos, idest, communicaturos se & his, qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt: quibus tamen lapsis pœnitentiç modus & tempus ascriptum est, vt in omnibus sequantur ea, quæ in Ecclesia catholica & Apostolica obseruantur. *hactenus ibi.*

Eiusdem abiurationis meminit concilium Ephesinum sub Cælestino primo celebratum, & concilium Laodicenum sub Liberio cap. 7. & alibi sæpe ab approbatis conciliis & sanctis Patribus & vsurpatam & vsitatam scimus abiurationem. Et Leo Papa, refertque Gratianus in cap. saluberrimum. & in cap. donatum. 1. q. 7. nullum hæreticum ad vnitatem Ecclesiæ recipiendum iubet, nisi prius hæresim abiuret, & anathematizet. huc spectant, quæ docet Nicephorus lib. 6. cap. 9. historiæ ecclesiasticæ. tandem labentibus sæculis idem est semper cum hæreticis redeuntibus obseruatum, vt in concilio Costātiensi sessio. 19. cum Hieronymo de Praga, & in concilio quodam sacerdotali temporibus Nicolai 11. cum Berengario, & refertur in cap. ego Berengarius. de consecratio. distinct. 2.

Abiurationis vsus cur olim institutus.

Fuit vero olim salubriter institutus abiurationis vsus, ob continuas frequentesque hæreticorum fraudes, & intercadentias, vt abiurationis robore adacti, & quasi vinculo constricti & alligati cogerentur in catholica Ecclesiæ vnitate permanere, ne liberum eis esset impune quotiens vellent recedere, ac Ecclesiam deludere, vt grauiter & vere constituit Leo primus epistola 48. cuius initium est: Relatione sancti fratris. *& refert Conradus Brunus libro 3. de hæret. cap. 6.*

Quid continere debeat abiuratio.

Iam quid continere debeat abiuratio luculenter præscripsit olim idē Leo eius nominis Papa primus in dicta epistola 84. ad Nicætam Aquileiēsem Episcopum in hæc verba: Damnent apertis professionibus suis superbi erroris auctores, & quidquid in doctrina eorum vniuersalis Ecclesia exhorruit, detestentur: omniaque decreta synodalia, quæ ad excisionem huius hæreseos Apostolicæ sedis confirmauit auctoritas, amplecti se, & in omnibus approbare, plenis & apertis, ac propria manu scriptis protestationibus eloquantur. nihil in verbis eorum obscurum, nihil inueniatur ambiguum: quoniā nouimus hanc istorum esse versutiam, vt in quacunque particula dogmatis execrādi, quam à damnādorum societate discreuerint, nihil sibi sensuum suorum existiment esse non saluum. *hæc ibi. Insignis est locus, & ob id non fuit omittendus: in quo illud est diligenter obseruandum, totam abiurationem propria manu esse scribendam: quod si fieri commode potest, omnino est custodiendum, & præsertim cum abiurant viri insignes, nobiles, litterati, doctores, prædicatores, aut similes.*

Quotuplex abiuratio.

Abiurationem hanc quadruplicē colligimus ex hac Eymerici tractatione. Aut enim est de leui, aut de vehementi, aut de violenta suspicione, aut denique de hæresi formali: quæ partitio aptissime conuenit abiurationi, cum omnis cui subeunda est abiuratio, aut leniter suspectus sit in fide ob modicas & leues mala credentiæ suspiciones: aut vehementer, ob vehementia infidelitatis, aut hæresis alicuius indicia: aut violenter ob violenta indicia & iuris, & de iure præsumptiones: aut vere & formaliter sit hæreticus.

Abiuratio de leui & de vehemēti quo modo differant.

Quamquam vero huiusmodi abiurationes, præsertim de leui, de vehementi, & de violenta (nam in formali manifestior est discriminis ratio) ratione finis non differāt, cum in id potissimum referantur, vt abiurantes virtute earum adacti in catholica vnitate contineantur; at quo ad effectus valde sunt dissimiles: primum enim differunt formula sine conceptione verborum, neque enim eisdem verbis concipiuntur, vt ex vtriusque formula apparet.

Præterea differunt ex quorundam sententia ratione loci vbi fiunt: quoniam abiuratio de leui fit in domo Episcopi vel Inquisitoris: at abiuratio de vehementi fit in publico, in conspectu populi ad hoc conuocati, vt voluit Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 1. num. 26. vbi dicit ita voluisse hoc loco Eymericum, cum auctor hic num. 161. vers. circa istum. apertissime sentiat, hanc abiurationem de leui non modo secreto, verum etiam publice fieri posse, cum is qui sic abiurat, publice est de hæresi suspectus, item abiurationem de vehementi & publice & secreto ob eandem rationem fieri posse, docet paulopost Eymericus in 3. modo num. 166. §. circa istum. vers. & abiurabis publice vel secrete.

Abiuratio de leui priuatim fiat, non publice.

Tametsi vero in abiuratione de vehementi cum Eymerico consentiam, eam scilicet publice fieri posse, immo addo, & ita fieri debere, nisi causa rationabilis aliud suadeat: quantum ad leuem attinet, benignius est & receptius vt priuatim in auditorio Inquisitorum fiat, vt recte ait Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 1. nu. 24.

Sed

Sed Eymerici sententia olim obseruabatur, cum acrius punirentur, quàm nunc, redeuntes ad Ecclesiæ gremium. & concilium Biterrense cap. 29. & Narbonense cap. 6. apertißime comprobant hanc Eymerici sententiam: nam in Narbonensi ita scriptum est: Omnes vero faciatis culpas suas clero & populo conuocatis publice confiteri, & abiurare, atque iurare, prout in mandatis Apostolicis, & statutis Domini Romani plenius continetur: nisi vbi culpæ leuitas, & scandali enormitas † rigori etiam huic quicquam ostenderét detrahendum. *hæc ibi. quod Eymericus secutus nunc publice ratione publicæ suspicionis, nunc secreto propter secretam suspicionem docuit hanc abiurationem faciendam: sed mitius est, vt dixi, vt ea semper in priuato fiat & occulte.*

† Libentius legerem, exiguitas.

De hac vero antiqua seueritate alibi plenius diximus, & tradit multa opportune Repertorium Inquisitorum verbo, publice.

Tertia inter has abiurationes differẽtia est, quo ad pœnitentias iniungendas abiurantibus: quoniam de leui abiurantibus non imponitur tam acris pœnitentia, quàm abiurantibus de vehementi.

Abiurantes de vehementi si recidãt, relapsorum pœna plectũtur.

Denique vltima & potißima differentia est, quoniam qui de vehementi abiurat, si relabatur in hæresim, relapsorum pœna punitur, & curiæ sæculari traditur: qui vero de leui abiurat, quamuis relabatur in hæresim siue abiuratam siue aliam; nec putatur relapsus, nec relapsorum pœna plectitur, quamuis acrius ob secundum lapsum puniatur. cap. accusatus, in prin. vbi Doctores de hæret. lib. 6. Simancas de catho. instit. tit. 1. nu. 19. Ioannes Rojas in dicto singul. 1. nu. 26. et tradit etiam hoc loco Eymericus nu. 161. & hanc sententiam veram esse contra Ancharanum & alios demonstraui supra par. 2. super quæst. 64. §. vel post constitit.

Initio cuiuslibet abiurationis generalis fit protestatio fidei

Qualis autem sit abiurationis formula, seu quibus verbis concipiatur, copiose tradunt prætitati in principio huius commentarij, & Eymericus in his modis finiendi processum fidei.

In quo tamen hoc est diligentißime obseruandũ, commune esse omnibus abiurationibus, vt is qui abiurat, in principio generaliter seu vniuersaliter profiteatur se credere & tenere eam fidem, quam tenet sancta Romana & Apostolica Ecclesia; veruntamen in sequenti clausula detestationis & anathematizationis est differentia. nam qui abiurat de leui, cum descendit postea ad detestandos errores & hæreses ex sententia Eymerici nõ profert clausulam illam vniuersalem, videlicet hanc: Et consequenter abiuro & abnego omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam Romanam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam: *Sed protinus post vniuersalem fidei protestationem descendit ad particularem eius hæresis, aut earum hæresum detestationem, in quibus est habitus leuiter suspectus, sic:* Item iuro me credere, & ore profiteor (verbi gratia) summum Pontificem Romanum esse militantis Ecclesiæ visibile caput: *aut quid simile. & post detestatur hæresim huic articulo contrariam, sic:* Et consequenter abiuro, abnego, & detestor illam hæresim, quæ falso asserit, summum Romanum Pontificem non esse militantis Ecclesiæ visibile caput. *Quam differentiam inter abiurationem de leui & inter abiurationem de vehementi, ac de violento, vt adnotaret auctor, in sexto modo processum fidei terminandi nu. 176. posuit titulum, De forma abiurandi omnem hæresim, ab eo faciendam, qui est suspectus habitus violenter.*

Abiurans de leui ex sententia Eymerici non detestatur omnem hæresim.

In hanc opinionem putarem descendisse auctorem per textum in cap. accusatus. §. cum vero. de hæret. lib. 6. vbi narratiue dicitur formaliter hæreticum simpliciter vel generaliter abiurasse: ex quo loco puto auctorem collegisse suspectos de heresi leuiter, non debere detestari seu abiurare omnem hæresim, sed solum eam, aut eas de quibus leuiter habentur suspecti.

Ceterum, vt in hac re, quæ non est leuis momenti, quid fieri debeat indicemus: dico, primum in abiuratione de leui omitti posse secure clausulam illam generalem detestationis & anathematizationis de omni hæresi, quia etiamsi apponeretur, nihil operaretur, cum is qui abiurat de leui siue incidat iterum in hæresim abiuratam, siue in aliã, non censeatur relapsus: nihilominus tamen posset apponi, siue in principio post vniuersalem protestationem, siue post abiuratas particulares hæreses, sic: Et postremo abiuro omnem hæresim extollentem se contra dictam sanctam Romanam & Apostolicam Ecclesiam.

Et dum hæc scribo Romæ, anno Domini MDLXXVIII. die 12. mensis Octobris, consulens in sacrosancto vniuersalis Romanæ Inquisitionis officio formulas abiurationis de leui, inueni hanc generalem detestationem omitti quandoque solitam, quandoque vero apponi. placebat Petro Dusinæ assessori sanctæ Romanæ Inquisitionis, vt semper apponeretur: quod mihi etiam magnopere probatur, & ita obseruatur hodie Romæ, vt eodem die mihi asseruit Frater Thomas Zobbius Sacrosanctæ generalis Romanæ Inquisitionis Commissarius. atque hoc etiam velle videtur Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 1. num. 12. & tit. 57. num. 7. dum ait, omnibus abiurandi formulis contineri, vt qui reuertitur ad Ecclesiam, omnes hæreses adiuret. & valde videtur rationi consentaneum, vt is qui quocunque modo fidem visus est offendere, & protestetur se tenere omnem illam fidem, quã profitetur Sancta Romana Ecclesia, & detestetur omnem hæresim aduersus eam fidem se extollentem.

In abiuratione de vehementi generalis omniũ hæresum fit detestatio.

In abiuratione vero de vehementi nulla dubitatio est, quin prædicta generalis detestationis clausula apponi debeat post præmissam protestationem: idque siue fiat ante particularem hæresum in processu delinquentis contentarum detestationem, sic: Et consequenter abiuro, abnego, & reuoco omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam Romanam Ecclesiam: *siue post abiuratas particulares hæreses, sic:* Et postremo abiuro omnem hæresim, &c. *vt indicat faciendum Locatus in fine operis iudicialis in forma abiurationis suspecti vehe-*

vehementer: nam cum abiuratur de vehementi, necessaria est hæc clausula propter relapsus delinquentium, ne si illi relabantur in aliam hæresim ab ea quam in particulari abiurarunt, tueantur se hac exceptione dicentes, se non incidisse in hæresim abiuratam, sed in aliam quam non abiurarunt: quod est diligenter obseruandum.

Neque Eymericus contrarium sentit, quamuis in forma abiurationis de vehementi clausulam detestationis generalem non apposuerit, cum ipse paulo post in septimo modo finiendi processum fidei. nu. 184. vers. aduertendum hic tamen. nominatim docuerit, suspectos de hæresi vehementer, debere generaliter omnem hæresim abiurare. quod ipsum ibidem iterum adnotauit nu. 186. versic. Dicatur, omnem hæresim, si abiurauit vt suspectus vehementer. *Hæc volui paulo fusius fortaßis adnotare: quoniam sæpe vidi apud doctos hæc solicite quæri.*

Ad id autem quòd quæsitum est; an in abiurationis formula, qua vtitur Sacrosanctum tribunal sanctæ Romanæ & generalis Inquisitionis, videlicet: quos errores & hæreses, simul cum omni alio errore & hæresi contraria sanctæ matri Ecclesiæ catholicæ & Apostolicæ Romanæ, abiuro & detestor: *an inquam in hac abiurationis formula verba illa,* error & hæresis, *accipiantur pro eodem, nempe pro assertione seu propositione hæretica, iuxta ea quæ diximus supra par. 2. super quæst. 3. breuiter respondemus, nomine erroris eo loco non modo hæreticam, verum etiam quamlibet aliam propositionem in fide peccantem esse intelligendam, scilicet propositionem erroneam, sapientem hæresim, piarum aurium offensiuam, temerariam, scandalosam, blasphemam, schismaticam, seditiosam, et alias similes: is enim qui abiurat non modo hæreses, sed etiam quidquid suspicionem hæresis continet detestari debet. rursus quia si pro eodem sumerentur inutilis & vana esset repetitio. quare nomine erroris latiori significatione id accipiendum est, quod proxime diximus; & valde prudenter in abiurationis formula ea dictio apponitur. Ex quo efficitur, vt si is qui abiurauit, post abiurationem incidet in aliquam speciem harum propositionum proxime dictarum, etiam virtute abiurationis & obligationis, grauius puniri poßit. argumen. cap. accusatus. in principio de hæret. lib. 6.*

Qui debeāt abiurare.

His ita positis, videamus iā quis debeat abiurare: ac respondeo in vniuersum omnes qui ab hæresi reuertuntur: item omnes de hæresi suspectos abiurare debere vel canonice se purgare: quoniam iura de abiuratione loquentia generaliter loquuntur, ac proinde generaliter intelligi debēt l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstan. & per consequens omnes prædictos comprehendent. itaque ab hac abiuratione facienda nullus in fidem delinquens, & ad eam reuertens, etiam aliās priuilegiatus, vel in quacunque dignitate constitutus excusabitur, nisi per purgationem aut torturam indicia & suspiciones purgauerit, vt supra monuimus: quod probat apertißime cōcilium Tolosanum, quod paulo post citabo.

Qua ætate poßint homines abiurare.

A *Sed qua ætate fieri debeat abiuratio; à paucis (quos ego viderim) disseritur: ideoque hoc erit etiā obiter indicandum. Primum qui tenent cum glossa in c. 1. verbo. grandiusculis. extra de delictis puerorum. de iure canonico post septem annos, homines esse doli capaces, etiam fortaßis asseuerent ea ætate compelli posse ad abiurationem. idem dicerent multo magis qui iure ciuili aiunt capacem doli esse masculum in decimo anno cum dimidio, & fœminā in nono cum dimidio, vt tradit glossa in l. impuberem. ff. de furtis. & in l. 1. C. de donatio. & in l. pupillum. ff. de regulis iuris. & in §. pupillus. verbo, proximus. instit. de inutilibus stipulatio.*

B *Sed iudicio meo, quamuis in ceteris delictis hæc recipi poßint, in crimine hæresis non crederem habere locum, cum crimen hæresis mente cōcipiatur, nec cum sit spirituale tam facile appareat esse crimen, quàm furta, homicidia, rapinæ, & similia scelera: ideoque grauißimum & durißimum mihi videtur hac ætate quemquam ad abiurationem compellere, cum vix in eam ætatem crimen hæresis cadere poßit: quòd si tale quid quandoque contingeret, plurimum spectanda esset pueri puellæue conditio, & quid in ea ætate de dogmatibus fidei scire*

C *teneatur vel præsumatur. sunt enim nonnunquam multi hac ætate adeo acris ingenij & iudicij, vt ratio naturam facile vincere videatur, nec qui intra pupillarem ætatem abiuraret, publice id facere deberet, vt admonuit Simancas de catho. instit. tit. 2. num. 24.*

Decretū cōcilij Tolosani & Biterrensis de ætate qua fieri poßit abiuratio.

Sed hæc difficultas olim iam proposita & diffinita mihi videtur in concilio Tolosano anno Domini M C C X X I X. in hæreticos celebrato, vbi cap. 11. ita scriptum est: Vniuersi tam mares quàm fœminę, masculi à decimo quarto anno & supra, fœminæ à duodecimo abiurent omnem

D hæresim extollentem se aduersus sanctam & catholicam Romanam Ecclesiam, & fidem orthodoxam, quibuscunque nominibus censeantur. *hæc ibi. Idem paucis post annis cauit concilium Biterrense cap. 31. his verbis:* Præterea vniuersos tam mares quàm fœminas, masculos à quatuordecim, fœminas à duodecim annos & supra, faciatis abiurare omnem hæresim, & iurare quòd fidem seruent, & defendēt catholicam. *hæc ibi. Quæ sententia tutißima mihi plane videtur, cum tot prælatorum doctißimorum fuerit iudicio comprobata. Si quis ergo infra hanc ætatem in*

E *fide deliquerit, alijs pœnis erit coercendus, non autem ad abiurationem compellēdus, vt ex his verbis colligitur: & hoc tutius esse credo.*

Instructio tamen quædam Valladolitana facta anno Domini M C C C C L X X X V I I I. c. 12. indicare videtur ante hanc ætatem posse pueros abiurare si doli capaces fuerint, non tamen publice in hæc verba à nobis latine reddita: Item constituerunt vt minores ætate discretionis tam masculi, quam fœminę, non teneantur publice abiurare, nisi post dictos annos discretionis: qui est annus duodecimus in femina, & quartusdecimus in masculo: atque ita intelligatur statu-

tum

tum ordinationũ Hispalensiũ, quod de hoc disponit: cumq; prędictos annos excesserint, abiurent quod deliquerint dum essent in minori ętate constituti, si fuerint doli capaces. *hactenus ibi.*

Sane mea hæc est sententia, grauissimã esse abiurationis pœnitentiam, propter pœnas, ad quas se obligant, qui abiurant, & propterea in hac ætate non facile esse imponendam abiurationem, nisi de malitia pueri ac ceteris quæ solent delictum comitari in hac causa, velut de errore intellectus, et notitia contrariæ veritatis constaret.

Impuberes an de leui tã tum abiurare debeant.

Sed vbi admiserimus, in pupillari ætate cogi pueros posse ad abiurationem, abiurabunt ne vt vehementer suspecti, aut vt hæretici formales, aut tantum de leui? Grauis est hæc difficultas, & matura indiget consideratione; & cum præmatura ætas plurimum in causa hæresis delicto detrahat, vt dixi supra par. 1. super l. si quis. C. ne sanct. baptis. itere. §. si tamen criminis, fortassis non inepte quis diceret de leui tantum iniungendam esse abiurationem: nam fragilis ætas, iudicium inconstans, ratio debilis, ignorantia credendorum, & aliæ circunstantiæ multum detrahunt delictis puerorum, et plurimum etiam minuunt hæresis suspiciones.

At si de hæresi formali constaret, nec excusarent quæ proxime diximus, abiuratio de formali hæresi esset facienda.

De abiuratione constare debet per publicã scripturam.

Iam vt constet eum qui abiurauit, qualiter abiurauit, publicum fieri debet de abiuratione instrumentum: quod sæpius inculcat Eymericus in his tribus modis, quibus de abiuratione disserit: id quod luculenter cauit olim concilium Narbonense cap. 6. in hæc verba: Omnes vero faciatis culpas suas, clero, & populo conuocatis, publice confiteri & abiurare, atque iurare prout in mãdatis Apostolicis, & in statutis Domini Romani plenius continetur: nisi vbi culpæ leuitas, & scandali enormitas †, rigori etiam huic quicquam ostenderent detrahendum: & de singulis fiant publica instrumenta continentia culpas, abiurationes, promissiones, & pœnitentias eorundem, ne vlterius perire possit, vel latere veritas diu celata; nunc autem à Domino tam mirabiliter, quàm misericorditer reuelata. *hactenus ibi.*

†Fortassis legendum, exiguitas.

An abiurãs debeat se subscribere.

Postremo, vt nihil in hac abiurationis causa desideres, videamus an qui abiurat, debeat se subscribere? & sane quæ diximus paulo antea cum ageremus de origine abiurationis, subscribẽdum, esse probare videntur Syluester in sum. verbo, hæresis 1. §. 13. nu. 19. & Ponzinibius tract. de lamijs, nu. 89. de abiuratione constare debere per scripturã aiunt: quod est verum, sed nihil de subscriptione dicunt, vt quidam falso eos citantes asserunt. Petrus Godofredus in l. 2. C. de hæret. §. hæreticorum autem vocabulo. & Campegius apud Zanchinum cap. 20. vers. abiuratio. subscriptionem non esse de essentia abiurationis autumant, & satis esse aiunt, vt de eo actu constet per testes, & publicam scripturam, præsertim cum non omnes aut scribere possint, aut sciant, id quod ex longa huius tribunalis consuetudine Cãpegius dixit comprobari.

Campegius apud Zanchinum c. 20.

A *Veruntamen in hac re hoc videtur penitus obseruandum, si scribere sciat reus, abiurationi à se factæ addere subscriptionem debet: quòd si nesciat, aut non potest scribere, tunc Inquisitor & notarius se subscribent. & hoc est tutissimum, & Inquisitoribus Hispaniæ præscripum per Madrilianam instructionem anno M D L X I. cap. 42. in hæc verba:* Abiuratio, quam rei fecerint, apponatur in fine sententiæ & pronuntiationis illius, cui, si sciunt rei scribere, subscribent, appositis nominibus suis: sed si nesciant, tunc vnus ex Inquisitoribus & notarius subscribent. *hæc ibi. idem cautum est* B *per eandem instructionem cap. 46. in fine.*

Quoniam vero si abiuratio fiat in loco publico, tunc reus non potest ei subscribere: curabũt Inquisitores, vt vel ante, vel sequenti die in suo auditorio, rei supscriptiones suas apponant eo modo, quo dictum est.

Id etiam erat hic dicendum, an abiuratio ante sententiam, vel post eam fieri debeat, de quo agam paulo post super quinto modo processum fidei terminandi. atque ex his, nisi fallor, manebit illustrissima Eymerici doctrina in his modis abiurandi.

[a] § Et facto sermone in Missa, &c. Inquisitor C dicet publice quomodo ille ibi positus est habitus suspectus, &c.] *Sed hoc hodie vsus non obseruat; neque est necessarium, cum antequam sententia pronuntietur in reum, publice legatur totius causæ summa, & explicentur delicta, ob quæ Inquisitores processerunt contra eum. itaque hac molestia se poterit Inquisitor absque vllo periculo liberare.* Nu. 162.

Absoluto sermone, quid facere possit Inquisitor.

In vetusto tamen illo codice, cuius nobis copiam fecit Illustrißimus Cardinalis Sirletus in fine, hæc praxis, quàm hic tradit Eymericus, præscribitur, nam ita iubet dicere Inquisitorẽ: Magnifici domi- D ni rectores, nobiles & generosi, iste qui est hic in alto positus, incidit in hæreses, contra quas est vobis prædicatum, & illas tenuit; & circa illas multum offendit. *& mox iubet notario, vt legat.*

[b] § Paratus, &c. subire omnem pœnitentiam, &c.] *Hæc est solemnis obligatio, quã præstat reus cum abiurat, quæ quid contineat, & quid in ea sit obseruandum, dixi plene supra hac 3. parte nu. 18. vbi videas quæ ad hunc locum spectant.* Nu. 163.

[c] § Forma ferendi sententiã, seu iniungẽdi pœnitentiam, &c.] *In toto ordine iudicario post per-* E *fectum iam & completum processum, & post causam debito iuris ordine seruato terminatam, duo postremo loco requiruntur, sententia diffinitiua, & executio sententiæ, seu rei iudicatæ: in quibus quis ordo in hac hæresis causa obseruandus sit, breuiter est hoc loco dicendum. tradem⁹ vero more nostro receptiora & securiora.* Nu. 165.

In ferenda sententia cõtra reos huius criminis quis ordo seruandus.

Ergo postquam in crimine hæresis diligens facta fuerit Inquisitio & examinatio, & datæ suæ defensiones delato, Inquisitor cum Episcopo, vel eius vicario, ac consilio peritorum de sententia deliberabũt: vt si reus innocens fuerit repertus, absoluatur; contra vero damnetur, vbi vel confessus, vel conuictus legitime

legitime reperiatur. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 15.num.1. Simancas de catho. instit.tit.60. num.2.& alij.

Ac qua ratione absolutoria sententia, sit proferenda, paulo antea docuit Eymericus, & nos cum eo in primo modo processum fidei terminandi; & ideo de condemnatoria nunc est agendum.

Citandus reus ad audiẽdam sententiam.

Rursus, cum decretum fuerit quo die, & qua hora, & quo loco pronuntianda sententia sit, citandus est reus, ac vocandus, vt personaliter sententiam audiat, recepturus debitam pro delictis pœnam. Gondissaluus tract. de hæret. q.15.nu.1. Ludouicus Carrerius tract. de hæret.num.128. & hæc praxis communiter obseruatur, nec ab ea est vllo pacto recedendum. Iulius Clarus in pract.crim. q.31. versic. sed hic quæro. textus in clement. sæpe. de verb. signifi. circa finem, ibi: Sententiam vero diffinitiuam (citatis ad id licet non peremptorie partibus,) &c. proferat. Ac de hac citatione vide plene per gloss. in verbo, non obstantibus. in extrauagã. rem non nouam. tit. de dolo & contu. inter communes.

Nec valeret citatio si diceretur reo, vt ad audiendam iudicis voluntatem veniat; sed dicere oportet, vt veniat ad audiendam sententiam, glos. in cap. cum contumacia. de hæret. lib.6. verbo respondeat. glossa in dict. clement. sæpe. verbo, ad id. Bernardus Comensis in lucerna verbo, sententia. §. 10. adde Conradum Brunum lib.4. de hæret. cap.10.

Neque hæc citatio omitti debet, aliàs sententia non consisteret. quam sententiam stando, non sedendo reus audire debet nudo capite.

Sentẽtia cõdemnatoria præsente Episcopo proferenda.

Ad hæc, sententia condemnatoria proferenda non est per Inquisitorem nisi præsente ordinario, vel eius vicario. clement. 1. §. propter quod. versic. duro tamen. de hæret. nisi vnus alteri commiserit vices suas, vel adesse non potuerit, vel legitime expectatus non venerit intra terminum dict. clemen. 1. de hæret. tradit Eymericus 3.par.q.49. sed consultius erit, vt semper vel ordinarius (præsertim cum publice ferenda est sententia) vel eius vicarius adsint; vocandi quoque sunt consultores, de quorũ consilio ad sententiam ventum est, quamuis sine ipsis ferri possit.

In scriptis proferenda sententia.

Præterea in scriptis ferri debet & recitari, ne deinceps ex defectu scripturæ contingeret occultari veritatem semel propalatam, et in iudicio definitam, vt optime docuit glossa in dicta clement. sæpe. de verb. signif. verbo, in scriptis. cui sententiæ, vt ibidẽ docet glossa, nõ aduersatur textus eius clemẽtinæ l.1. C. de senten. ex breuiloquo recitan. Syluester in sum. verbo, sententia. q.4. versic. tertiũ. quod etiã nominatim in hac causa videtur sanciuisse concilium Narbonense cap.6. quod retuli paulo ante in hoc eodem cõmentario. §. iam vt constet. & ita nominatim faciendum docet in hac causa, quocunque modo in delicto fuerit processum, Conradus Brunus lib.4. de hæret. cap.10.

Inquisitores per alios possunt pronũtiare sententias.

Et quamquam in alijs causis iudex ipse, non alius sententiam pronuntiare debeat, Inquisitores tamen hæreticæ prauitatis per alios possunt eas recitare. c. vt commissi. in principio. de hæret. lib.6. vbi notãt Ioannes And. Dominicus, & alij. tradit Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 10. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 94. in principio. Nam Inquisitores sicut Episcopi sententias possunt per alios recitare, vt dicit Geminianus in c. vlt. de re iud. & Bernardus in lucerna verbo, sententia. §. 9. idem verbo, Inquisitor. §. 28.

De die proferenda sententia.

Iam sententiæ reorum de die non de nocte proferri debent. Panormitanus in c. consuluit. de officio delegati. & ibi Felynus fieri tamen potest quandoque, vt ob multitudinem reorum, & prolixitatem processuum & delictorum non possint commode aliquorum sententiæ interdiu in hoc crimine pronuntiari, præsertim quo tempore ad actionem fidei publicam plures rei simul producuntur; quo casu quamuis de nocte nonnullorum sententiæ proferantur, non ideo reddentur vanæ, aut nullæ: melius tamen erit, & securius propter alia pericula, quæ ob tenebras interuenire possunt, interdiu omnia absoluere.

Qualiter ordinanda sententia condemnatoria

Postremo, sententia condemnatoria ita formabitur, vt in ea primum qualitas hæresum & errorum à reo assertorum declaretur inde diligens criminum inuestigatio, citationes, admonitiones, confessiones, probationes legitimæ, induciæ ad pœnitendum competentes datæ, obduratus in erroribus reorum animus, & reliqua, quæ ad iustum processum conficiendum attinent, enumerentur; tandem pro qualitate criminis secũdum leges & regulas in hoc crimine obseruandas subiungatur ipsa sententiæ dispositio. Conradus Brunus lib.4. de hæret. cap. 10. Simancas de catho. instit. tit.60. num.2.

Cetera vero, quæ ad particulares quorundam reorum sententias spectant, veluti impœnitentium, & relapsorum, paulo post suis locis dicam: hic enim in genere tantum ostendimus, quæ in pronuntiandis sententijs sint obseruanda. & multa consulto omisimus, quæ vel in hoc crimine locum non habent, vel facilia sunt, & cuique vel mediocriter erudito, nota.

Sententiæ condemnatoriæ qualiter executioni mandandæ.

Sed iam alterum susceptæ disputationis caput absoluamus, videlicet, de sententiæ pronuntiatæ executione, in quo hæc summa est: Si rei contra quos sententia lata est, relapsi fuerint, aut impœnitentes, curiæ sæculari relinquuntur, nec in his vllæ amplius sunt Inquisitorum partes, sed illi per iudices sæculares statim debent vltimo affici supplicio, vt alibi fusius dictum est.

Admonitio Inquisitorũ ad pœnitentes.

Quòd si pœnitentes & reconciliati fuerint, & in publicũ spectaculũ producti eo die, quo sententiæ in eos sunt prolatæ ad solitos sancti officij carceres reducendi sunt, & die sequenti producantur in auditorio Inquisitorum, & admonebuntur eorum quæ per sententias fuerũt illis iniuncta, & quàm graues pœnas sint habituri, nisi humiliter iniunctas pœnitentias adimpleant. quibus peractis, vnumquemque mittent ad locum, quem ei per sententiam assignarunt.

Illos vero, quos ad pœnas triremium condemnarunt, ad carceres iudicum sæcularium transmittendos curabunt. in his denique quisque laudabilem sua

lem suæ Inquisitionis consuetudinem obseruabit, quamuis superiora tuta sint, & quæ facile poßint, aut debeant in hoc iudicio obseruari.

Nu. 165. [a] ¶ Per modum qui sequitur condemnamus, sententiamus, seu potius pænitentiamus.] *Pænitentiamus dicit, non punimus, quoniam quæ redeuntibus imponuntur pænitētiæ, non sunt propriè pœnæ, sed salutares medicinæ, & pænitentia quidē eius qui leuiter abiurauit, arbitrio Inquisitoris imponitur, iuxta personarum & delicti qualitatem; in quo hoc est obseruandum, quòd hic indicat Eymericus, vt videlicet contraria eorum quæ commiserunt, reis iniungantur: quod etiam plenius explicui supra in hac 3. par. commentario. 7. nu. 18. §. & dicetur eis sic: traditq; singulariter Zanchinus tract. de hæret. cap. 20. vbi valde prudenter docet quomodo sint imponendæ pænitentiales pœnæ iuxta personarum & delictorum qualitatem.*

In pænitentijs iniungē dis quid ob seruandum.

De quinto modo terminandi processum fidei per abiurationem de vehementi.

166

Vintus modus processum fidei finiendi & terminandi est, quādo delatus de hæresi, processus meritis diligenter discussis cum bono consilio in iure peritorum, reperitur suspectus de hæresi vehemēter: & hoc est quando delatus de hæretica prauitate, non reperitur legitime deprehensus, nec cōfessione propria, nec facti euidētia, nec testium productione legitima: sed sunt magna & grauia probata indicia contra eum, & talia per consilium iudicata, quæ illum reddunt suspectum vehementer de prædicta hæretica prauitate.

Circa istum talis practica est seruanda. Talis namque debet, vt suspectus vehementer de tali hæresi, abiurare illam hæreticam prauitatem; ita quòd si postmodum relabatur, pęna relapsis debita puniatur: hoc est, quòd tradatur brachio sæculari vltimo supplicio feriendus, iuxta c. Accusatus. in princip. de hæret. lib. 6. Et abiurabit publice, vel secrete, secundùm quòd suspectus est habitus publice, vel secrete, & apud plures, vel pauciores, & graues, vel leues, vt dictum est statim de illo, qui est suspectus leuiter de hæresi, & habet vt talis hæresim abiurare.

Abiuratio de vehementi & publice & secrete fieri potest.

Modus autem disponendi ad abiurationem talis erit.

Forma disponendi ad hæresim abiurandam eum, qui est suspectus de hæresi vehementer.

167 SI enim determinatum est per consiliū, quòd delatus ille debeat in cathedrali, vel alia so- A lemni ecclesia publice abiurare, per aliquot dies ante ex parte Episcopi & Inquisitoris, vel eorum alterius, per omnes ecclesias illius ciuitatis, vel loci, in quo fienda est abiuratio antedicta, populo publice indicatur, quòd tali die & in tali ecclesia, Inquisitor de fide sermonem debet facere generalem: & quòd non erit sermo in illa ciuitate, vel loco, nisi ibi; & sic quòd veniant, & habebunt indulgentiam consuetam. Et eadem die Inquisitor notificabit ad conuentus religiosorum, quòd tali die non erit sermo in illo loco nisi suus. Interim Inquisitor sit diligens B ad componendum sermonem suum, formando secundum materiam, de qua agitur, informando populum de veritate fidei catholicæ, contra illam hæresim, quam delatus ille habebit abiurare, & ad formandum abiurationem, & sententiam cum episcopo, vel vicario ipsius, illius ciuitatis, vel loci: & etiam vt die præcedenti abiurationem, de sero ordinet, quòd ponatur in medio in ecclesia vna sedes alta, in qua abiurandus ponatur.

Adueniente autem die Dominica ad abiurationem faciendam, & ad audiendam senten- C tiam, seu pænitentiam abiurando imponendā, Inquisitor sermonem faciet generalem, quo facto, legantur publice per notarium, vel aliquem Fratrem, vel clericum, ea de quibus ipse abiurandus est conuictus, & alia, ex quibus habitus est suspectus de hæresi vehementer: post dicatur sibi per Inquisitorem: Ecce [a] quòd ex hic recitatis tu es nobis suspectus de tali hæresi vehementer; quare oportet quòd tu purges te, & abiures hæresim supradictam: & tunc ponetur coram abiurando liber Euangeliorum, & ipse ponet manus super illum: & si scit legere com- D petenter, tradetur sibi sequens abiuratio in scriptis, & leget coram omni populo. Si autem nesciat legere competenter, notarius, vel aliquis religiosus, seu clericus, leget ea spatiose, & abiurandus respondebit alta voce, & intelligibili per hunc modum. Nam notarius, seu religiosus dicet sic: Ego talis de tali loco; & ipse respondebit per eadem verba: & ille, in iudicio constitutus; & iste respondebit per eadem verba semper in vulgari, & sic quousque abiuratio sit finita, & abiurabit per formam tenoris sequentis.

E

Forma [b] abiurandi hæresim, quando delatus est suspectus vehementer. 168

EGo talis de tali loco, talis diœcesis, in iudicio personaliter constitutus coram vobis venerandis dominis Episcopo talis ciuitatis, & fratre tali, Inquisitore hæreticæ prauitatis, in terris ditioni talis domini subiectis, sacrosanctis Euāgelijs positis corā me, & proprijs manibus per me tactis, iuro me credere corde, & profi-

teor ore, illam sanctã fidem catholicam & Apostolicam, quam sacrosancta Romana Ecclesia docet, profitetur, prædicat atq; tenet. Item iuro me credere corde, & profiteor ore quòd, &c. *Explicetur articulus catholicus contrarius illi hæresi, de qua vehemẽter est suspectus: vt verbi gratia, si est suspectus de processione Spiritus sancti à Patre, & Filio; dicetur sic.* Iuro me credere corde, & profiteor ore, quòd Spiritus sanctus procedit† à Patre, & Filio, & æqualiter tanquã ab vno principio, & non à duobus: *& post abiuret hæresim contrariam sic:* Et consequenter abiuro, abnego, & reuoco illam hæresim, quæ falso & mendaciter affirmat, quòd Spiritus sanctus nõ procedit à Patre & Filio simul, tanquã ab vno principio, sed à duobus. Item iuro, quòd nunquam prædictæ hæresi credidi, neque nũc credo, nec credã; nec illi adhæsi, nec adhæreo de præsenti, nec adhærere intendo; nec docui, nec docere intendo, nec docebo. Item iuro & promitto, quòd talia, & talia, *exprimãtur*, propter quæ habetis me suspectũ de huiusmodi hæresi vehementer, nũquã faciam, nec operam vt fiant, dabo. Quòd si aliquid de prædictis fecero in futurum (quod Deus auertat) pœnis de iure relapsis debitis, prompto animo me submitto, paratus subire omnem pænitentiam, quam pro his quæ feci & dixi propter quæ habetis me suspectũ de dicta hæresi vehementer, decreueritis mihi iniungere; & illam iuro, & promitto pro viribus adimplere, & nullatenus contraire: sic me Deus adiuuet, & hæc Euangelia sacrosancta.

† Cap. 1. de sum. trin. & fid. catho. li. 6.

169 Prædicta autem abiuratio fiat in vulgari, vt ab omnibus capiatur, nisi fieret solummodo coram personis ecclesiasticis, qui linguam latinã intelligerent competenter. Si autem abiurauerit secrete, scilicet in palatio Episcopi, vel in capitulo fratrum, vel camera Episcopi, vel Inquisitoris, quando scilicet factũ non est publicum; modo consimili abiurabit.

Abiuratio fiat in vulgari, & quãdo possit fieri aliter.

Facta autẽ prædicta abiuratione, Inquisitor poterit dicere ei, qui abiurauit, talia verba ibi publice, vel similia in effectu: Fili, tu suspicionẽ, quam de te, & merito habebamus, purgasti, per abiurationẽ, quam fecisti; volo tamẽ te reddere cautiorẽ: Caueas tibi deinceps quomodo ages: nã si de cetero talia agas vel dicas, propter quæ probetur, quòd incideris in futurũ in hæresim abiuratã, sine misericordia pœna relapsis debita punieris, & vt relapsus traderis brachio sæculari vltimo supplicio feriendus: quare super omnia elonges te à consortio hominum, vita & moribus ab alijs communiter dissidentium, ne te faciant recidere in relapsum.

Admonitio facienda ab Inquisitore post abiurationem.

Sit cautus notarius quòd ponat in actis, quomodo talis abiuratio facta est per talem vt per suspectum de hæresi vehementer, & non solum leuiter, ad hoc, vt si relabatur, sciatur qualiter punietur †: quia pœna relapsis debita. Quibus peractis feretur sententia, seu pœnitentia in hunc modum.

† Al. puniri debeat

Forma sententiandi eum, qui abiurauit vt suspectus vehementer.

Nos N. Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini ditioni subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus. 170

ATTENDENTES quòd tu talis de tali loco, & talis diœcesis, talia & talia commisisti, *dicantur illa*, vt ex processus meritis diligenter discussis legitime nobis constat, propter quæ & merito habentes te suspectum vehementer de tali hæretica prauitate, illam vt taliter suspectum te fecimus abiurare de magno consilio in iure peritorum iustitia suadente: verum vt efficiaris cautior in futurum, & ne reddaris procliuior ad consimilia peragenda, & ne crimina remaneant impunita, & vt sis ceteris delinquentibus in exemplum, de multorum magnorum in iure peritorum, ac etiam in sacra theologia magistrorum, seu doctorum, in & super his habito maturo consilio pariter & digesto, habentes præ oculis solum Deum, ac sanctæ fidei catholicæ & Apostolicæ veritatem, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrũ prodeat; & nostri oculi videant æquitatem: Sedentesque pro tribunali more iudicum iudicantium, te talem hic in nostra præsentia personaliter constitutum, forma, qua sequitur condemnamus, seu potius pœnitentiamus, videlicet, ne deinceps talia, vel talia facere, vel dicere præsumas.

Ponantur illa, quæ conuincitur commisisse, propter quæ fuit suspectus habitus de prædicta hæresi vehementer; & non illa, propter quæ si committeret, incideret leuiter in relapsum, sed alia sibi imponantur prout negotij varietas † expostulat & requirit; vtpote, quòd nunquam scienter habeat tales libros, vel ne eos, quos sciuerit abiurasse †, receptet, & similia. Lata fuit hæc sententia: & cetera.

† Al. qualitas

† Al. hæreticos

Qua sententia sic lata pariter & perlecta, Inquisitor poterit facere tria. Primum est, quòd reducat pænitentiam ad certa puncta, & pœnitentiato exponat illa vt cautior reddatur, informando eum, quòd obseruet pænitentiam sibi iniunctam, aliàs incideret in relapsum, & posset impænitens merito iudicari. Secundum est, quòd conferat indulgentiam xl. vel xx. dierum, iuxta priuilegium, Præ cunctis †. omnibus & singulis, qui sermoni suo, vel abiurationi prædictis interfuerunt. Tertium, quòd exponat populo, quòd omnes, qui præstiterunt consilium, auxilium, vel fauorem, quòd prædictus talis abiurauerit hæreticam prauitatem, vtpote, qui eum denuntiarunt, deposuerunt, consilio interfuerunt, abiurationem, vel sentẽtiam legerunt, habent tres annos de indulgentia; concludendo & monendo populum, quòd quicunque sciuerit 171

† Habetur supra pag. 139

sciuerit aliquem hæreticum, vel de hęresi suspectum, seu diffamatū, debet Episcopo, vel eidem Inquisitori, seu eorum vicarijs intimare, & habebunt etiam tres annos de indulgentia, iuxta priuilegium allegatum, & vltra hoc præmium in cælis in æternum.

172 Attendēdum [c] autē, quòd suspecti de hæresi, & non deprehensi, siue sint suspecti vehementer siue leuiter, nō debent perpetuo immurari, nec perpetuo incarcerari: quia hæc est pœna illorum, qui fuerunt hæretici, & post pænituerunt, vt patet in c. Excommunicamur 2. de hæret. & in c. Quoniam. de hæret. lib. 6. Sed possunt propter illa, quæ commiserunt, ex quibus habiti sunt suspecti, ad certum tempus incarcerari, seu carceri mancipari, & postmodum, prout videbitur, dispensari, iuxta c. Vt commissi. de hæret. lib. 6. Nec [f] huiusmodi suspecti sunt crucibus consignandi. Nam cruces sunt insignia hæretici pænitentis: suspecti autem non fuerunt hæretici habiti, quare non sunt consignandi; potest tamen eis imponi, quòd stent certis diebus solemnibus in valuis talium ecclesiarum, vel circa altare dum Missarum solemnia celebrantur, habentes in manibus cereū ardentem tanti ponderis; vel quòd uadant ad talem peregrinationem, & similia, prout negotij qualitas expetit, & requirit.

Pænitentiæ suspectorū de hæresi.

Nu. 166. IN TIT. DE QVINTO MODO terminandi processum fidei per abiurationem de vehementi.

COMMENT. XLI.

Eundem huac modum paucis mutatis præscribunt Tabiensis in summa verbo, Inquisitor. §. 16. & Iacobus Sprengerius in malleo maleficarum 3. par. q. 24. & Locatus in fine operis iudicialis tit. De forma sententiæ contra vehementer suspectum de hæresi. Syluester de strigibus lib. 3. cap. 4. puncto 7. nonnulla Zanchinus tract. de hæret. cap. 41. et Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. aliæ sententiæ. versic. quia nobis constat. & alij quos libens omitto. & circa hunc modum nulla fere occurrit difficultas, quam non abunde explicauerimus supra in modo 4. finiendi processum.

An prius debeat fieri abiuratio quā sentētia pronunciatur.

Hoc tamen loco illud occurrit declarandum, quod in præcitato commentario consulto omiseram ob prolixitatem: An scilicet prius debeat fieri abiuratio, deinde vero pronuntiari sententia, an è conuerso? & Eymericus, vt series eius indicat, in his modis semper abiurationem præfert sententiæ: neque absque ratione. cum enim sententia supponat processum completum & absolutum, rationi consentaneum videtur, vt priusquam sententia pronuntietur, cuncta debito ordine expediantur, iuxta doctrinam Speculat. tit. de senten. §. nūc videndum restat. hæc fortasiis respiciens Eymericus abiurationē vbique præmisit, inde sententiam pronuntiauit.

Veruntamen Romæ Illustrissimus sacrosanctæ & generalis Inquisitionis Senatus contrarium ob- A *seruat: prius enim profertur sententia, inde pænitens abiurat. quod prudentissima & consultissima ratione fieri crederem: quoniam abiuratio inter pœnas redeuntibus imponendas solet numerari. neque ab hac consuetudine crederem recedendum. videto Campegium apud Zanchinum cap. 41. versic. circa ordinem vero.*

[a] ¶ Post dicetur sibi per Inquisitorem: ecce quòd ex hic recitatis tu es nobis suspectus, &c.] *Non credo necessarium hoc Eymerici documētum, nec vsus Inquisitionum hoc nunc obseruat, quod ego sciam: veruntamen cum hāc publice admonitionem* B *reis fieri voluerint Inquisitores, honorificentius & magnificentius videtur, vt decretum legi iubeant, quo continetur, talem iuridice deprehensum in lectas hæreses incidisse, aut habitum fuisse de illis vehementer suspectum, & velut hæreticum & impænitentem iudicandum, nisi eas & alias omnes detestetur hoc loco, hac die, hac hora. quo edicto publicato reus clara voce dicet se pænitere, & paratum esse ad abiurandum. Campegius apud Zanchinum cap. 41. versi. circa ordinē vero. nihil damno, quisque in his laudabilem suæ Inquisitionis sequatur consuetudinem: aut si irreprehensibilius vult agere, supremi Senatus sacrosanctæ Romanæ & gene-* C *ralis Inquisitionis ritum sequatur.* Nu. 167.

Edictum an præmittendū ante abiurationem.

[b] ¶ Forma abiurādi hæresim, quando delatus est suspectus uehemēter.] *Pulchræ sunt istæ formæ, quas Eymericus præscribit. sed si per tēpus licuerit, legito illam, quam concilium Constantiense præscripsit Hieronymo de Praga sessio. 19. alterā, quam fecit Berengarius, habes apud Gratianū in c. ego Berengarius. de consecratio. dist. 2. quam retulit Eymericus par. 2. q. 6. vbi ego aliam eiusdem Berengarij retuli: aliā abiurandi formulam refert Ioannes Turrecremata lib. 4. de ecclesia. par. 2. cap. 22.* D *& aliam Alfonsus Castrus lib. 1. cap. vltimo. de iusta hæreticorum punitio. et Ioannes Rojas singulari 1. & alij, quas velut notas, et cuique obuias omitto. ex quibus quædam hæreticis redeuntibus, quædam vehementer suspectis competunt.* Nu. 168.

De formulis abiurationū

[c] ¶ Quòd incideris in futurum in hæresim abiuratam, &c.] *Idem sentiendum est etiamsi non re incidat aut relabatur in hæresim abiuratam, sed in aliam speciem hæresis. cap. accusatus. §. eum vero. de heret. lib. 6. quoniam hodie de recepta sancti officij consuetudine omnis hæresis abiuratur, vt dixi supra parte 2. super quæst. 40. circa finem.* Nu. 169.

E [d] ¶ Secundum est, quòd conferat indulgentiā quadraginta, vel viginti dierum, &c.] *De his indulgentijs conferēdis omnibus, qui actui fidei interfuerunt, plenissime disserit Eymericus in hac 3. par. q. 127. cum aliquot sequentibus. vbi & nos etiam multa adiungemus.* Nu. 171.

Indulgentiā conferat Inquisitor.

[e] ¶ Attendendum autē, quòd suspecti de hæresi, &c. non debent perpetuo immurari.] *Optime iura hoc loco per Eymericū adducta probare videntur hanc suā sententiā. de quo dicā plene infra super decimo modo processum fidei terminandi. extatque singularis de hac re doctrina in concilio Biterrensi cap. 23. & 24. quam afferam præcitato loco* Nu. 172.

Suspecti de hæresi redeūtes non immurantur.

loco. interim videto Zanchinum tract. de hæret. cap. 20. hoc vero Eymerici documentum retulit, & secutus est Locatus in opere iudiciali verbo, suspicio. nu. 31. versic. suspectis de hæresi.

Suspectis de hæresi redeũtibus nõ imponũtur vestes crucibus signatæ.

f § Nec huiusmodi suspecti sunt crucibus consignandi, &c.] *Hoc ipsum documentum quod & verum est, & obseruandum, refert & sequitur Campegius apud Zanchinum cap. 20. versi. portet crucem. & Repertorium Inquisitorum verbo, crux. §. qualiter redeuntes. & de his crucibus extat insignis locus in concilio Tarraconensi relato apud Eymericum supra par. 2. & in concilio Tolosano cap. 9. & in concilio Biterrensi cap. 26. de quo disseram plene commentario sequenti, vbi est proprius locus. interim videto Zanchinum tract. de hæret. cap. 20. & Repertorium Inquisitorum verbo, crux. & verbo, pœnitentia. §. item si quis publice.*

De sexto modo terminandi processum fidei in casu violenter suspecti.

173 Extus modus processum fidei finiendi & terminandi est, quando delatus de hæretica prauitate processus meritis diligenter discussis, cum bono consilio in iure peritorum, reperitur suspectus de hæresi violenter; & hoc est quando delatus ipse non reperitur legitime deprehẽsus confessione propria, nec facti euidentia, nec testium productione legitima; sed sunt indicia non leuia solum, vel vehementia, sed fortissima & violenta, quæ ipsum delatum reddunt merito suspectum de hæresi violenter, propter quæ talis debet vt suspectus violenter de hæresi abiurare: Vtpote, propter aliquid, quod dixit, vel egit; vt quia sustinuit excommunicationem per annum, vel plus in causa fidei. Qui enim sustinet excommunicationem per annum, vel plus; licet non in causa fidei, est suspectus leuiter de hæresi: quia hoc non caret scrupulo hæreticæ prauitatis. de pœnis. c. Grauem. Et si citatus responsurus de fide non comparet, sed renuit contumaciter comparere, propter quod excommunicatur; tunc fit suspectus de hæresi vehementer: nam leuis suspicio transit in vehementem. Sed si sustinet illam excommunicationem per annum animo pertinaci; tunc fit suspectus de hæresi violenter: nam vehemens suspicio transit in violentam, contra quam non admittitur defensio; immo ex tunc talis est vt hæreticus condemnandus. quæ omnia prædicta patent per cap. Cum contumacia. & not. ibidem, de hæret. lib. 6.

174 Circa istum talis practica est seruanda. Iste enim licet fortasse in re non sit hæreticus, vtpote, quia non habet errorem in mente, nec de illo errore tenendo pertinaciam in voluntate: vt not. argum. cap. supra allegato: Nihilo-

Practica circa violenter suspectos seruanda.

A minus est vt hæreticus condemnandus propter prædictam suspicionem violentam, contra quam non est probatio admittenda. Hæreticus autem taliter condemnatur, quòd si nolit resilire, & hæresim abiurare, & satisfactionẽ congruam exhibere, traditur brachio sæculari animaduersione debita puniendus, iuxta. c. Ad abolendam. §. præsenti. Si autem velit & consentiat cum effectu, abiurat hæresim, & carceri perpetuo mancipatur, iuxta c. Excommunicamus 2. de hæret.

B Pari forma ille, qui sic est suspectus de hæresi violenter, & est vt hæreticus iudicandus, si nolit resilire, & ad gremium Ecclesiæ aduolare, nec hæresim abiurare, nec satisfactionem congruam ad arbitrium Episcopi & Inquisitoris exhibere, traditur brachio sæculari vltimo supplicio feriendus. Si autem velit hæc facere, & consenserit cum effectu, abiurabit & sententialiter perpetuo carceri condemnabitur.

Violenter suspectus si renuet abiurare, traditur brachio sæculari.

Modus autem disponendi ad abiurationem talis erit.

C *Forma disponendi ad hæresim abiurandam eum, qui est suspectus de hæresi violenter.*

NAm vt dictum est in quarto & quinto modis præcedentibus processum fidei terminandi; Episcopus, & Inquisitor concordabunt de aliqua die Dominica, vel festiua, in qua fiat abiuratio antedicta. Quo facto facient intimari per omnes ecclesias illius ciuitatis, vel loci, in D quo fienda est abiuratio antedicta, suspendẽdo omnes sermones ciuitatis, vel loci pro die illa ad abiurationem huiusmodi assignata, & monebitur populus in ecclesijs antedictis, quòd veniant ad sermonem episcopi, vel Inquisitoris in causa fidei faciendum, & quòd habebunt indulgentiam consuetam. 175

Prouideat [a] etiã Inquisitor, quòd interim faciat fieri vnã vestẽ habentẽ duas pecias ante & retro ad modum scapularis religiosorum, sine capucio tamen, in qua sint duę cruces de panno E croceo, vna ante, & alia retro, longitudine triũ palmorum, & latitudine duorum, facientq; parari locum, seu sedẽ in alto in populi medio, vt stet abiurandus taliter, quòd à populo videatur.

Aduenietẽ [b] autẽ die præfixa, & facto sermone per Episcopũ, vel Inquisitorẽ, legentur culpę publice ipsius abiurãdi, per notariũ, vel religiosum, vel clericum aliquem; propter quas abiurandus est suspectus habitus de hæresi violẽter.

Quo [c] facto dicetur sibi, sic per Episcopũ, vel Inquisitorẽ: Fili, ex his quę recitata sunt te commisisse, nos te habemus suspectũ de hæresi violẽter, propter quæ de iure tu es vt hæreticus cõdemnandus; Consideres ergo, & attendas quæ dicam

dicam tibi: si tu vis ab huiusmodi hæresi, vel hęresibus sic resilire, quòd velis eas hic nunc publice abiurare, & pœnitentiam, quam tibi iniungemus, patienter sustinere, Ecclesia & nos tamquam Vicarij Christi, recipiemus te ad misericordiam; sed iniungemus tibi pœnitentiā, quam bene poteris tolerare, & absoluemus te à sententia excommunicationis, qua teneris inuolutus, & poteris saluus fieri, & habebis gloriam in futurum. Si autem nolueris abiurare, nec pœnitentiam sustinere, statim trademus te brachio sæculari, & insimul perdes animam & corpus. Quid igitur vis, abiurare & saluari; vel renuis abiurare & damnaberis? Si dixerit, nolo abiurare, & in hoc steterit; tunc tradetur curiæ sæculari per modum infra expressatum in decimo modo processum fidei terminandi. Si autem dixerit quòd vult, ponetur liber Euangeliorum apertus coram eo, & abiurabit omnem hæresim per modum, qui sequitur.

Forma abiurandi omnem hæresim generaliter, ab eo qui est suspectus habitus de hæresi violenter.

176 EGo talis, de tali loco, talis diœcesis, in iudicio personaliter constitutus coram vobis venerabilibus dominis N. Episcopo talis ciuitatis, & Fratre N. Inquisitore hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sancta Sede Apostolica specialiter delegato, sacrosanctis Euangelijs positis coram me, eisque proprijs manibus corporaliter per me tactis; Iuro me credere corde, & profiteor ore, illam sanctam fidem catholicam & Apostolicam, quam sacrosancta Romana Ecclesia tenet, profitetur, credit, prædicat, atque docet: & consequenter abiuro, abnego, & reuoco omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam Romanam & Apostolicam Ecclesiam, cuiuscunque sectæ fuerit, vel erroris.

Suspect⁹ violenter abiurat generaliter omnem hæresim.

Item, iuro me credere corde, & profiteor ore, *quòd sic & sic, explicetur articulus catholicus, contrarius illi hæresi, de qua ipse qui abiurat est suspectus habitus violenter: vt verbi gratia, si est suspectus habitus de virginitate Beatæ Mariæ Matris Domini Nostri Iesu Christi, dicet sic:*

Item iuro, me credere corde, & profiteor ore, quòd gloriosa Beata Maria Mater Domini Nostri Iesu Christi fuit toto tempore vitæ suæ semper virgo, ante partum, & in partu, & post partum; & consequenter abnego, reuoco, & abiuro illam nefandissimam hæresim, quæ falso, ac mendaciter asseuerat, quòd mater Domini Nostri Iesu Christi aliquando non fuit virgo; sed quòd ante partum, in partu, vel post partum fuit corrupta, & amisit virginitatem, de qua hęresi sum vobis dominis prædictis suspectus habitus violenter: *Et si de pluribus hæresibus est suspectus habitus, & non tantum de vna, abiurabit quemlibet articulum singillatim per modum statim dictum.*

Item iuro, quòd nunquam prædictæ hæresi, seu hæresibus adhæsi, nec adhæreo de præsenti; nec credidi, nec credo; licet propter culpam meam, & ex his, quæ male egi, vos me habeatis, & merito suspectum de huiusmodi hæresi, seu hæresibus, quòd illi, seu illis crederim corde firmo.

Item, iuro & promitto, quòd prędictam hæresim nunquam dogmatizabo, nec prædicabo, nec docebo: immo [d] si vnquā sciuero aliquem, qui illa hæresi sit infectus, teneat seu doceat, vel aliam qualemcunque, quòd vobis dominis Episcopo & Inquisitori, seu alicui vestrum seu vestris Vicarijs, vel alteri eorum vel successoribus vestris, citius quàm commode potero, denuntiabo. Item iuro & promitto, quòd talia & talia, *exprimantur illa*, quæ egi seu dixi, propter quæ ex culpa mea habetis me suspectum de dicta hęresi violenter, deinceps nunquam faciam, vel dicam; nec quòd fiant, operam dabo.

Item iuro & promitto, quòd omnem pænitentiam, quam mihi iniungere volueritis pro prædictis, pro viribus adimplebo, nec contraueniam in aliquo; sic me Deus adiuuet, & ista Euangelia sacrosancta. Quòd si contra abiurata vel iurata fecero in futurum, diabolo instigante (quod Deus auertat) pœnis de iure relapsis debitis, nunc pro tunc me obligo & adstringo, quatenus illis feriar cum legitime constiterit me contrafecisse.

Iuramētum de pænitentia impleda.

Sit cautus notarius, quòd inscribat in actis, quòd dicta abiuratio est facta per talem tamquam per habitum suspectum de hæresi violenter, vt si † probaretur abiurans relapsus iudicaretur, & vt talis traderetur brachio sæculari.

Pro Notario.

† Al. quatenus si probaretur cōtrauenire abiurans, &c.

Prædicta abiuratio fiat (vt dictum est aliàs) in vulgari, vt à vulgaribus capiatur, nisi fieret tantum coram personis ecclesiasticis, & ipse abiurans latinum intelligeret competēter; tunc enim posset fieri in latino. Si autem prædictus abiurans abiuraret in secreto, hoc est, in camera Episcopi vel Inquisitoris, seu in palatio Episcopi, vel Capitulo canonicorum, vel Fratrum religiosorum, nihilominus per modum præhabitum abiurabit.

Facta autem prædicta abiuratione, Inquisitor statim ibi publice poterit abiuratum informare per hæc verba vel similia in effectu: Charissime, tu hæreses, de quibus habebaris merito suspectus violenter, vt debuisti, in forma cōsueta Ecclesiæ abiurasti: & in hoc bene fecisti; caueas tamen tibi quòd non facias contra antedictam à te factam abiurationem, incidendo in aliquam hæresim qualemcunque generaliter, seu aliàs: nam scias de certo, quòd (sicut te obligasti) 177

bligasti) sine vlla misericordia traderis brachio sęculari, vltimo supplicio feriendus: quare consulo quòd sis cautus.

Absoluatur sic abiurans ab excõmunicatione.

Quibus sic actis, absoluat eum à sententia excommunicationis, de qua est suspectus habitus violenter, quòd inciderit in hæresibus supradictis: vnde sicut hæreticus, cum redit & & abiurat, est à sententia excommunicationis absoluendus: quia omnis hæreticus est excommunicatus, iuxta c. Excommunicamus. 1. & 2. de hæret. & etiam iuxta c. Ad abolendam. in principio: Sic talis, de quo agitur, cum sit vt hæreticus condemnandus, vt dictum est prius, postquam abiurauerit, est ab excommunicationis sententia absoluendus: absoluetur ergo per hunc modum.

Forma absoluendi ab excommunicatione.

178 NAM dicetur Psalmus: Deus misereatur nostri. vel alius; quo dicto addetur, Kyrie eleis. Christe eleis. Kyrie eleis. Pater noster. Et ne nos inducas, &c. Saluum fac seruum tuum, &c. Dominus vobiscum, &c. Oremus.

PRÆTENDE Domine famulo tuo dexterã cęlestis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ digne postulat, assequatur. Oremus.

PRÆSTA quæsumus Domine huic famulo tuo dignum pænitentiæ fructum, vt Ecclesiæ tuæ sanctæ, à cuius integritate fidei deuiauerat delinquendo, dono tuæ gratiæ reformetur. Per Christum dominũ nostrum. Amen. Et post addat sic: Ego auctoritate Apostolica, qua fungor in hac parte, absoluo te à sententia excommunicationis maioris, qua fueras innodatus pro eo quia talia cõtra fidem commisisti, propter quæ habitus fuisti suspectus de hæresi violenter; & restituo te sacramentis Ecclesiæ. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

Et si fuerat citatus responsurus de fide, & quia renuerat contumaciter comparere, fuerat excommunicationis vinculo innodatus, in qua steterat per annum animo pertinaci, & propter hoc vt suspectus de hæresi violenter, & vt hæreticus condemnandus, ab ista excommunicatione absoluetur in speciali, quæ fuit sententia hominis, & non iuris, dicendo sic: Et ego auctoritate Apostolica, qua fungor in hac parte, absoluo te à vinculo excommunicationis maioris, qua per me fueras innodatus: pro eo quia citatus legitime responsurus de fide, renueras contumaciter comparere: & restituo te sacramentis Ecclesiæ. In nomine Patris: & cetera.

Qua absolutione facta feretur sententia seu pænitentia per modum tenoris sequentis.

A

Forma ferendi sententiam, siue iniungendi pænitentiam ei, qui fuit habitus suspectus de hæresi violenter.

NOs N. Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sancta Sede Apostolica specialiter delegatus. 179

B ATTENDENTES, quòd tu talis, de tali loco, talis diœcesis fuisti nobis delatus de talibus & talibus fidem sanctam tangentibus; *exprimantur illa,* & quòd nos processimus ad informandum nos super illis vt iustitia suadebat, & meritis processus diligenter examinatis, & omnibus actis & actitatis in causa præsenti, inuenimus te talia & talia commisisse, *explicentur illa:* Ea propter, & non immerito de tali hæresi, *explicetur illa,* te suspectum violenter habentes, fecimus te vt taliter suspectum omnem

C hæresim generaliter, publice abiurare, prout nobis mandant canonicę sanctiones. † Sane cũ secundum eadem canonica instituta omnis talis sit vt hæreticus condemnandus, & tu saniori consilio inhærendo, & ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redeundo, abiuraueris vt præmittitur omnem hæreticam prauitatem: propter quod absoluimus te à sententia excommunicationis, qua vt obnoxius Dei Ecclesiæ astrictus merito tenebaris, si tamen de corde vero & fide non ficta reuersus es ad Ecclesiæ vnitatem; idcirco deinceps inter pænitentes compu-

† c. Excommunicamus 1. §. qui autem. & c. Cũ contumacia. de hæret. lib. 6.

D taberis, ad misericordiæ [e] sinum te sacrosancta Ecclesia recipiente de præsenti. Verum quia indignum valde existit offensas diuinas † conniuentibus oculis impunitas pertransire, & iniurias hominum castigare: cum grauius sit diuinam quàm humanam lædere maiestatem: & ne [f] inulta crimina incentiuum existant alijs delinquendi, & vt tu efficiaris cautior in futurum, ac minus procliuis reddaris in posterum ad prædicta seu similia committenda: & vt in futuro sæculo leuius patiaris: Nos Episcopus & Inquisitor præfati, præhabito in & super his

† c. Vergentis. de hæret.

E sano ac maturo consilio peritorum; sedentes pro tribunali, more iudicum iudicantium, habentes præ oculis solum Deum, & sanctæ fidei irrefragabilem veritatem, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis; vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, te talem in nostra præsentia personaliter constitutum, hac die & hora tibi in antea assignatis, sententialiter per modum, qui sequitur condẽnamus, seu potius pænitẽtiamus.

In primis quòd statim induaris super omnes vestes, quas defers, veste liuida, ad modum scapularis monachi sine capucio facta, ante & retro

Vestis pænitentialis.

stro habente cruces de panno croceo longitudinis trium palmorum, & latitudinis duorum: quam vestem deferre habeas super omnes vestes alias per tantum tempus, *exprimatur vnius anni vel duorũ vel plus vel minus prout culpa exiget* † *delinquentis*, & nihilominus g, quòd cum dicta veste & crucibus stes in porta talis Ecclesiæ, tali & tanto tempore, scilicet in quatuor festis principalibus gloriosę Virginis Mariæ talis Ecclesiæ, vel talibus & talibus festiuitatibus, in valuis talis & talis Ecclesiarum: teque ad talem carcerem ad perpetuum, vel ad tale tempus sententialiter condemnamus. *Ponantur illa quæ videbuntur magis ad honorem fidei expedire, attenta culpa maiori vel minori, seu contumacia delinquentis, & sequatur:* Retinentes h † nobis ex certa scientia & expresse, vt nobis concedunt canonica instituta: quatenus dictam pænitentiam possimus mitigare, aggrauare, mutare, tollere in toto & in parte, totiens, quotiens nobis visum fuerit faciendum. Lata est hæc sententia: & cetera.

† Al. exegeris

† c. Vt commissi. §. illorum. de hære. lib. 6.

180 Qua lata † mox executioni debitæ demandetur, & induatur veste prædicta cruces huiusmodi continente.

† Al. lecta

Monitio Inquisitorum.

Quo facto poterit Inquisitor taliter monere sententiatum, & pænitentiatum, & inducere ad patientiam ne desperet; dicendo ei publice, quòd si patienter sustinet, & apparent signa in eo pænitentis hominis, quòd Episcopus & ipse sunt prompti dictam pænitentiam mitigare, & facient cum effectu: indicendo etiam sibi, quòd dictam pænitentiam interim teneat & obseruet, aliàs vt impænitens puniretur.

Indulgentia.

Concedat etiam indulgentiam quadraginta seu viginti dierum omnibus qui sermoni, & talibus actibus fidei interfuerunt. Indicet etiam publice, quòd omnes, qui præstiterunt consilium, auxilium, vel fauorem, vel deferentes, testificantes, consiliantes, abiurationem vel sententiam perlegentes in causa præsenti, habuerunt tres annos de indulgentia ex parte domini nostri Papæ.

Moneat etiam populum, quòd quicunque scit aliquem hęreticum, suspectum, vel diffamatum, & specialiter de tali & tali hæresi, quæ magis pro tempore illo viget, debeat Inquisitori seu Episcopo intimare: & si † fecerit, concedat ei de indulgentia tres annos iuxta priuilegium, *Præ cunctis.* ex parte domini nostri Papæ.

† Al. quòd si feceris, consequatur indulgentiam vnum annum.

Nu. 173.

IN TIT. DE SEXTO MODO TERminandi processum fidei in casu violenter suspecti.

COMMENT. XLII.

Reseruat etiam hunc modum Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 17. Sprengerius in malleo maleficarum 3. par. q. 25. & Locatus in opere iudiciali in fine in formula sententiæ contra violenter suspectum de hæresi. Zanchinus tract. de hæret. cap. 41. Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. de formis sententiarum. & alij.

A

In hoc vero sexto modo, si quis quærat cur Eymericus ponat violentæ suspicionis gradum; respondebo, huic quæstioni ipsummet auctorem satisfacere. num. 174. versi, circa istum. quoniam tametsi iuris fictione, qui ea facta committit, quæ hic refert Eymericus, & illa, quæ enumerauimus supra in hac 3. parte super tit. de signis exterioribus, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possunt, num. 109. hæreticus existimetur: at re vera fieri potest, vt nullum in mente habuerit errorem, & propterea si reuerti voluerit, (dummodo non sit relapsus) recipitur ab Ecclesia.

Cur ponatur gradus violentæ suspicionis.

B

Quoniam vero is ipse, qui ita reuertitur, fictione iuris hæreticus reputatur, hinc fit, vt Eymericus velit talem indui habitu pænitentiali, qui in pænitentiam solet iniungi hæreticis redeuntibus: nam per omnia exæquat violenter suspectum cum hæretico, ob violentam illam suspicionem, quæ cum à iure sit approbata, non recipit directam probationem in contrarium.

Iam quæcunque in hoc modo repetit de violenta suspicione, dum ait eam non recipere probationem in contrarium, aut similia, accipienda sunt & intelligenda, iuxta ea quæ adnotauimus supra par. 2. super quæst. 55. & 56. quæ nunc consulto omittimus, ne easdem sæpius inutiliter repetamus.

C

a ¶ Prouideat etiam Inquisitor, quòd interim faciat fieri vnam vestem, &c. in qua sint duę cruces, &c.] *Hæc vestis pænitentialis, qua, qui reuertuntur ab hæresi, induuntur, antiquissimam originem habere videtur; neq; valde obscurum eius cernitur in sacris litteris fundamentum: nam qui pro impietatibus olim pœnas luebant, ad implorandam diuinam misericordiam, & reddendum beneuolum Deum, quem offenderant, præter ceteras pænitentias, sacco quandoque induebantur: nam vt alia omittam. lib. 3. Regum cap. 21. legimus Achab postquam per nefas vineam Naboth possedisset, commissi sceleris pænitentiam acturus, vestimenta scindens saccum posuit super carnem suam. c. Achab. de pænitent. distinct. 3. facit textus in cap. in capite Quadragesimæ. 50. distinct. nam huiusmodi vestimentum valde accommodatum esse ad pænitẽtiam agendam, ostendam paulopost super octauo modo processum terminandi.* Nu. 175.

Habitus pænitentialis crucibus signati, origo antiqua.

D

E

In crimine vero hæresis vsurpatum esse, ac vsitatum hunc pænitentialem habitum etiam protinus ab initio delegatæ inquisitionis contra hæreticos, testatur primum concilium Tarraconẽse relatum ab Eymerico supra par. 2. vbi tit. de formis pænitentiarum. §. credentes. versi. & portent duas cruces. de hoc pænitentiæ genere manifeste meminit, et beatus ipse Dominicus quibusdam litteris, quas affert Camillus Campegius apud Zanchinum cap. 20.

Vestis crucibus signata, initio delegatæ inquisitionis vsitata.

Sed cõciliũ Tolosanũ anno Domini MCCXXIX, aduersus hæreticos celebratum, de his crucibus in veste pænitentiali gestandis ita cauit: In detestationem quoque veteris erroris, duas cruces portent de cetero altius præminentes, alterius coloris

loris quàm sint vestes eorum, vnam à dextris, A & alteram à sinistris: nec propter cruces excusetur aliquis, nisi habeat litteras sui Episcopi testimoniales de recõciliatione ipsius. *hactenus ibi.*

Vestis crucibus signatæ, cuiꝰ coloris, & qualiter confici debeat.

Sed quoniam dubitabatur, qua ratione eiusmodi cruces, & cuius coloris essent conficiendæ & gerendæ, paucis post annis concilium Biterrense cap. 26. (à quo hæc mihi videtur accepisse Eymericus) luculenter omnia huc spectantia præscripsit in hæc verba: In detestationem etiam erroris veteris portent in superiori veste duas cruces coloris crocei lõgitudinis duorum palmorum & dimidij, latitudinisque † duorum, & in se trium di- B gitorum habentes latitudinem; vnam anterius in pectore, & aliam posterius inter spatulas. vestes in quibus cruces portauerint coloris crocei non habentes, superiori veste intellecta, supra quam in domo, vel extra alia non portetur.

† id est, ex transuerso protrahãtur in duos palmos.

Et si fuerint Vestiti hæretici, vel Damnati, portent crucem tertiam competentis quantitatis, seu coloris eiusdem in capucio, vel in velo.

Et si forte deterauerint, aut induxerint alios ad deterandum, portent in superiore parte duarum crucum (quas portare habent in pectore, C & inter spatulas) brachium transuersale palmi vnius, vel circa.

Qui autem transfretare debebũt, portent cruces prædictas donec applicuerint vltra mare, & eas vlterius non teneantur portare donec in litore transmarino nauem ad redeundum intrantes, easdem circa mare & in mari, & in insulis eas perpetuo portent. *hactenus ibi. Illustrissimus est plane locus, multumque in hac causa considerandus, ex quo hæc Eymerici doctrina lucem capiet, & auctoritatem, ne temere auctor hæc sibi confinxisse videatur.*

Mos antiquus in gestandis vestibus cruce signatis.

D *Illud est tamen obseruatione dignißimum, quod de his crucibus in his locis traditur: nam concilium Tarraconense præcitato loco has cruces paulo aliter portandas iubet, dicens:* Portent duas cruces perpetuo ante pectus. *Concilium quoque Tolosanum idem videtur præscribere, dum ait has cruces gestandas esse, vnam à dextris, & alteram à sinistris. Eymericus vero & conciliũ Biterrense vnam ante pectus, & alteram inter spatulas retro deferri iubent.*

Sed hoc postea fuit introductum ea ratione (vt credo) vt pænitentes patẽtius & manifestius omniũ E *oculis obijcerentur, siue aduersi, siue auersi essent.*

Erant autem duæ illæ cruces, quæ iure veteri ante pectus deferri iubebantur ita dispositæ in pectore, vt vnaquaque suæ papillæ responderet, vt constat ex præcitatis beati Dominici litteris, in quibus ita scriptum extat: Religiosis vestibus induatur, tum in forma, tum etiam in colore, in quibus in directo utriusque papillæ singulæ cruces paruulæ sint assutæ. *hæc ibi.*

Harum quoque crucum siue huius habitus pænitentialis frequens mẽtio fit in instructionibus inquisitionis Hispaniæ, veluti in instructione Abulensi anno Domini MCCCCXCVIII. cap. 6. & in instructione Madriliana anno Domini MDLXI. cap. 41. & cap. 81.

Earundem crucum meminere etiam qui aduersus hæreticos latas pænas tradũt. Zanchinus tract. de hæret. cap. 20. num. 3. & ibi Campegius. & Repertorium Inquisitorum verbo, crux. §. qualiter redeuntes. & verbo, pænitentia. §. item si quis publice. & verbo, signum. §. nota, quòd bonum esset. & Simancas. de catho. instit. tit. 47. nu. 9. 12. & seq. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 1. num. 23. & seq. & alij.

De crucibus gestãdis qui meminerit.

Hoc palliamentum Itali Abitello *vocant, Hispanorum autem quidam* Samarreta, *alij* Sant benito *appellant, quasi saccum benedictum, propterea quòd sit aptus ad agendam pænitentiam, per quam benedicimur, & saluamur.*

Appellatio varia vestis cruce signatæ.

Hæ cruces ad tempus perpetuum quandoque, quandoque vero ad præfinitum imponi solent, vt indicat Eymericus paulo post in hoc eodem modo, nu, 179. super quarum depositione interdum etiam dispensatur, vt dicam in octauo modo processum terminandi. quæ omnino videas.

b § Adueniente autem die præfixa, &c. legentur culpæ publice ipsius abiurandi.] *Audiui quandoque eos, qui dicerent, non expedire, vt in conspectu popularis multitudinis reorum delicta nominatim legantur, quia multi inde arripiunt occasionẽ perpetrandi similia. sed horum iniquæ sunt voces, nec vllo pacto ferendæ: actus quidem huiusmodi bonus est, qui non propterea fit malus, quòd in malum finem scelerati eum conuertant.*

Nu. 175. Expedit in hoc crimine publice legi delinquẽtiũ culpas.

Ac salubriter has populorum fieri congregationes ad audiendas sententias hæreticorum, & eorum delicta, pulchre docet Ioannes And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. non procul ab initio in hæc verba: Istæ conuocationes fieri solent ad audiendas sententias, & pœnas quas Inquisitores infligunt, ad uidendos aliquos cruciari. & expedit fidei talia publice fieri ad instructionem, ac etiam ad terrorem. *hæc ille.*

Hoc ipsum etiam fieri iussit iam olim Guido Fulcodius in cõsultationibus ad Inquisitores q. 15. cap. 20. in hæc verba: Sed illud adijcio, quòd omnes errores suos singillatim profiteri & abiurare publice faciatis: quia nihil magis in confusionem hæreticæ prauitatis redundat, & gloriam nominis Christiani. *hæc ille.*

c § Quo facto dicetur sibi sic per Episcopum, uel Inquisitorem, &c.] *Iam monui supra super 5. modo processum terminandi. §. post dicetur sibi. non esse necessarium hoc Eymerici documentum: sed tum ita fieri decreuerit Inquisitor, aliter poterit rem honorificentius expedire, vt ibi dixi. nunc addo propterea hoc non fore necessarium: quoniam priusquam ad tabulatũ producatur reus, iam sunt omnia diligẽtissime adhibita remedia ad ipsum conuertendum, qui si vere conuersus fuerit, absque ista præmonitione abiurabit, & hac consuetudine nunc vtimur.*

Nu. 175. Non est necessarium publice monere reum, an velit abiurare.

Sin autem impænitens extiterit, aut negatiuus non modo antequam producatur, verum etiam & in ipso

Impænitentes sæpe etiã

in ipso tabulato inducendus est, ac sæpissime & instantissime commonendus, vt errores deponat & abiuret. idque fieri poterit hoc ordine: pœnitentium & conuersorum sententiæ prius pronuntiabuntur, si tales affuerint, & vltimo loco impœnitentium & negatiuorum, si qui fuerint; sed priusquam proferantur, coram omni populo admonebuntur huiusmodi hæretici, vt resipiscant, & tandem conuertantur, quoniam adhuc durat tempus misericordiæ. quòd si conuerti se velle dixerint, ad carcerem sunt reducendi, & ad pœnitentiam admittendi: quòd si in sua pertinacia, & impœnitentia perseuerauerint, legenda est sententia, & tradendi sunt curiæ sæculari, vt igni in conspectu populi combusti, debitas impœnitentiæ pœnas luant. ita Simancas de catho. institu. tit. 60. num. 11. addens cum Lutheranis omnium pessimis hæreticis aliter esse faciendum. (publice monendi vt cōuertantur.)

His adiungo, plurimum esse considerādum qualiter recipi debeant hi qui in tabulato, aut in Ecclesia postquam in publicam fidei actionem sunt producti conuertuntur, qui potius metu instantis mortis, quàm amore veræ pœnitentiæ conuerti videntur. quam ob rem cum negatiuis hoc raro fieri debere, & non nisi cum exquisitissimis considerationibus admonuit optime instructio Madriliana anno M D L X I. cap. 44. de quo dixi alibi plenius. (Diligenter videndum, qualiter recipiantur, qui conuertūtur postquā in publicū sunt producti.)

Nollem certe vnquam ab hoc sacro tribunali misericordiam excludere; veruntamen vbi malitiam perfidorum huiusmodi contemplor, auderem dicere iustissime fieri si locus misericordiæ solum pateret reis donec è carceribus Inquisitorum educerentur, & postea nullo modo audirentur, præsertim cum tantum & tamdiu laboratum sit in eorum conuersione: quia tamen nondum damnationis sententia est promulgata, ideo in hoc crimine vsque in id tempus locus est pœnitentiæ, & propterea sententia prior tutior est, sed hæc altera fortassis iustior, spectata perfidorum iniquitate, & sera pœnitentia.

Nu. 176. [d] ¶ Immo si vnquam sciuero aliquem, qui illa hæresi sit infectus, &c. vobis Episcopo & Inquisitori, &c. denūtiabo.] *Hæc clausula omissa est in superioribus abiurationum formulis, quā fortassis expediret in omni abiuratione adiungere, vt scilicet, is qui abiurat, obliget se ad denuntiandos quoscunq; sciuerit hæreticos, aut de hæresi suspectos, vel infamatos, de qua obligatione alibi copiose diximus.* (Qui abiurat, an obligare se debeat ad hæreticos denuntiandos.)

Nu. 179. [e] ¶ Ad misericordię sinum te sacrosancta Ecclesia recipiente de præsenti.] *Ita Barcinonensis impressus. Bononiensis et codex Cardinalis de Gambara ita:* Ad misericordiæ sinum sacrosancta Ecclesia te recipiens de præsenti. *Sabellanus ita:* Ad misericordiæ sinum sacrosanctæ Ecclesiæ, & recipimus te de præsenti. (Locus vari.)

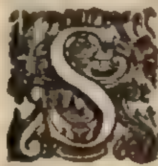
Nu. 179. [f] ¶ Et ne multa crimina incentiuum existant alijs delinquendi.] *Ita Barcinonensis impressus, Bononiensis & codex Cardinalis de Gambara ita:* Et ne impunita, &c. *sed Sabellanus ita:* Et ne impunitas criminum alijs incentiuum præbeat delinquendi.

A [g] ¶ Et nihilominus quòd cum dicta veste & crucibus stes in porta talis Ecclesię, &c.] *Desumptū videtur ex concilio Biterrensi cap. 26. vbi grauiores pœnitentiæ imponuntur. nam cum præmisisset, pœnitentes singulis diebus Dominicis & festiuis interesse debere diuinis officijs, subdit:* Et in Missa cuiuslibet diei Dominicæ, ac festiuæ, inter Epistolam & Euangelium, veste superiori & velo, siue capucio depositis (nisi & in velo, seu capucio portent cruces) sacerdoti Missam præsenti populo celebranti, cum virgis in manu publice se præsentent: ibique data illis disciplina exponat sacerdos, quòd propter culpam labis hæreticæ pœnitentiam illam agunt. *hactenus ibi. Vt vel ex his intelligas antiquam in coercendo crimine hæresis seueritatem.* Nu. 179. (Conuersi ab hæresi quo ritu olī agerent pœnitētiam.)

B *Hic vero pœnitentiæ ritus, quem hoc loco præscribit Eymericus, antiquissimus videri potest: nam Ioannes Climacus gradu 4. de obedientia, disserens de pœnitentia iniuncta monachis colloquentibus dum ceteri orarent, quia contra deuotionis regulas eo loco & tempore deliquerant, ita scribit:* Ad orationem plerunque stantibus nobis, animaduertit pater sanctus *(id est, qui ceteris præerat)* C quosdam inuicem colloquentes, quos ante fores Ecclesiæ statuens, iussit vt per septem dies cunctis intrantibus, & exeuntibus prosternerentur, siue clerici, siue presbyteri fuissent. *hæc ille.* (Insignis Ioānis Scholastici locus.)

[h] ¶ Retinentes nobis ex certa sciētia, &c. quatenus dictā possimus mitigare, aggrauare, &c.] *Hæc clausula magnum tribuit Inquisitoribus priuilegium, & valde vtilis est, & vsu frequens in hoc tribunali, de qua dicam infra super octauo modo processum fidei terminandi, & super q. 86. & alibi.* Nu. 179.

D
De septimo modo terminandi processum fidei per canonicam purgationem, & abiurationem.

Eptimus modus processum fidei finiendi & terminandi est, quando delatus de hęretica prauitate, processus meritis diligenter discussis, cum bono consilio peritorum in iure, reperitur suspectus de hæresi, & etiam diffamatus; & hoc est quando delatus ipse non reperitur legitime deprehensus, nec propria confessione, nec facti euidentia, nec testium legitima productione; sed reperitur publice diffamatus, ac etiam reperiuntur indicia contra eum, quæ ipsum reddunt suspectum aliàs de hæretica prauitate: vtpote, quia habuit magnam familiaritatem cum hæreticis, qualis fuit ille, de quo agitur in cap. Inter sollicitudines, de purgcano, Et tali, ratione infamiæ est indicenda canonica purgatio, & ratione suspicionis debet 181 E

hæresim abiurare, iuxta alleg. cap. Inter sollicitudines.

Circa istum talis practica est seruanda. Talis enim sic publice de hæresi diffamatus, & vltra infamiam ex alijs indicijs suspectus habitus de hæretica prauitate, in primis purgabit se publice per hunc modum.

Forma disponendi ad purgationem canonicam, & abiurationem faciendam ab eo, qui est diffamatus, & aliàs suspectus de hæretica prauitate.

NAM indicto sermone generali per aliquos dies ante, in omnibus Ecclesijs illius ciuitatis seu loci, in quo purgatio & abiuratio sunt fiendæ: & suspensis sermonibus omnibus pro illa die assignanda, & adueniente die ad huiusmodi assignata, & ipso purgando & abiurando in medio populi in alta sede & eleuata cõstituto, & facto sermone de fide per Episcopum, vel Inquisitorem, vt dictum est supra in alijs modis processum fidei terminandi: His, inquam, præhabitis; legentur culpæ ipsius purgandi & abiurãdi per notarium seu religiosum vel clericum: quibus lectis, purgabit se diffamatus per hunc modum, qui sequitur.

Forma purgationis canonicæ à diffamato de hæresi facienda.

182 COmparebit namque personaliter ipse purgandus cum suis compurgatoribus, eisdem in certo numero generaliter concessis: talibus, qui eum, & eius vitam & mores nouerint moderno tempore & antiquo, & sint suæ conditionis seu ordinis, vt dictum est in secundo modo prædicto processum fidei terminandi, vbi agitur de purg. cano. huiusmodi; & stabunt coram Episcopo & Inquisitore; in loco tamen vbi purgandus ipse noscitur de illa hæresi infamatus, & ponetur liber Euangeliorum coram eis; ipseque diffamatus ponet manus super eum sic dicens: Ego iuro super ista quatuor Dei Euangelia sacrosancta, quòd talem hæresim, *exprimendo eam*, de qua sum diffamatus, nunquam tenui, nec credidi, nec docui, nec teneo, nec credo, *negabit, scilicet, cum iuramento illud, de quo est diffamatus, quidquid illud sit*: Quo facto omnes compurgatores ponent manum super illum librum Euangeliorum, & quilibet dicet ita: Et ego iuro super ista quatuor Dei Euangelia, quòd credo ipsum verum iurasse: & tunc canonice est purgatus. Qua purgatione expleta per ipsum diffamatum, mox idem diffamatus vt suspectus aliter, & ex alijs indicijs, hæresim, de qua est suspectus habitus, habens prædictum libellum Euangeliorum coram se, abiurabit per hunc modum.

Forma hæresim abiurandi per illum, qui est de hæresi diffamatus, et suspectus aliàs de eadem.

EGo talis, de tali loco, talis diœcesis coram vobis Venerabilibus dominis meis N. Episcopo talis ciuitatis, & Fratre N. Inquisitore hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sancta sede Apostolica specialiter delegato, in iudicio personaliter constitutus, sacrosanctis Euangelijs positis coram me, eisque proprijs manibus corporaliter per me tactis, iuro me credere corde, & profiteor ore, illam sanctam fidem catholicam, quam Romana Ecclesia credit, profitetur, prædicat & obseruat: & consequenter abiuro, detestor, abnego, & reuoco omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam & Apostolicam Ecclesiam cuiuscumque sectæ fuerit seu erroris. 183

Item iuro me credere corde, & profiteor ore, quòd *sic & sic: exprimatur articulus catholicus contrarius illi hæresi de qua est diffamatus, & aliàs suspectus, vt si est suspectus habitus & diffamatus, quòd non credat Deum esse visibilium creatorem, vt faciunt Manichæi, dicet sic*.

Item iuro me credere corde, & profiteor ore, quòd Deus est verus creator omnium, tam visibilium quàm inuisibilium. Et consequenter abiuro, detestor, abnego, & reuoco illam hæresim, quæ falso & mendaciter asserit & affirmat, quòd Deus non est generalis omnium creator, sed tantummodo inuisibilium. *Et si de pluribus articulis hæreticalibus est suspectus habitus; abiurabit quemlibet sigillatim per modum prædictum.*

Item iuro, quòd nunquam prædictæ hæresi *seu hæresibus si plures sint* adhæsi, nec credidi, nec adhæreo, nec credo de præsenti, licet propter culpam meam ex his, quæ male egi, sum diffamatus, propter quod habui me purgare, & aliàs sum suspectus merito coram vobis, quòd illis hæresibus crediderim corde firmo.

Item iuro, quòd prædictã hæresim seu hæreses nunquam dogmatizabo, nec prædicabo, nec docebo, nec aliquem instruam in illis, seu de illis: immo iuro & promitto, si vnquam scitero aliquem, qui aliquam hæresium de prædictis, vel aliquam aliam teneat, credat, seu doceat, quòd vobis dominis meis Episcopo & Inquisitori, seu alteri vestrum seu vestrorum Vicariorum, seu successoribus vestris protinus quocitius potero, intimabo.

Item iuro & promitto, quòd talia & talia, quæ egi, propter quæ & merito sum de tali hæresi

resi diffamatus, & vltra, vos me habetis suspectum, *exprimantur illa*, nunquam deinceps faciam, seu dicam, nec operam dabo, quòd fiant.

Item iuro & promitto, quòd omnem pœnitentiam, quam mihi iniungere decreueritis pro prædictis, pro viribus adimplebo, nec contrauemiam in aliquo: Sic me Deus adiuuet, & ista Euangelia sacrosancta. Quòd si contra prædicta iurata & abiurata fecero in futurum (quod Deus auertat) pœnis talibus de iure debitis, me, nunc pro tunc libere suppono, obligo, & adstringo, quatenus illis plectar cum probatum legitime extiterit me talia commisisse.

184 Aduertẽdum hic tamen, quòd si indicia sint talia & tam fortia, quòd cum infamia prædicta vel absque ea reddant prædictum diffamatum suspectum de hæresi vehementer; tunc abiurabit omnem hæresim generaliter, vt habitum est; & si relabatur in quamcunque hæresim, pœna relapsis debita punietur, vt in cap. Inter sollicitudines. de purg. cano. & in c. Accusatus. de hæret. lib. 6. Si autem indicia illa sint ita modica & leuia, quòd etiam cum prædicta infamia non reddãt eum suspectum de hæresi vehementer, sed solum leuiter; tunc sufficiet quòd abiuret non generaliter, nec simpliciter, sed singulariter hæresim, de qua habitus est suspectus: ita quòd [a] si prolabatur in aliam speciem hæresis, pœna relapsis debita non punietur ratione abiurationis; quia scilicet vt suspectus leuiter abiurauit: licet punietur durius, quàm si aliàs non abiurasset. Et omnia hæc patent in c. Accusatus. in princip. de hæret. lib. 6.

Suspectus vehemẽter omnẽ hæresim debet generaliter abiurare.

Leuiter suspectus non abiurat generaliter.

Ratione [b] autem purgationis canonicæ est dubium, an si post purgationem canonicam in eandem speciem hæresis, de qua se purgauit canonice, prolabatur, pœna relapsis debita, hoc est, vltimo supplicio feriatur: Et videtur quòd sic, per c. Excommunicamus 1. §. adijcimus. vers. vel si post. purgationem. & per c. Ad abolendam. §. illos quoque. de hæret.

Sit cautus notarius, quòd scribat in actis, an talis abiurauerit tanquam suspectus de hæresi leuiter, vel vehementer, quia multum interest, vt aliàs supradictum est.

185 Prædictæ autem purgatio & abiuratio fiant in vulgari, si fiant publice, & coram vulgaribus; si autem tantummodo coram viris litteratis, & à litteratis, poterũt fieri in latino. Et si fiant publice (vt videtur fiendum ratione infamiæ, & quia est publice diffamatus) fiant cum solemnitate in Ecclesia, de qua dictum est frequenter, scilicet, in die festiua; & facto sermone per Inquisitorem prius indicto in Ecclesijs parochialibus, & religiosorũ: & sermonibus alijs suspensis pro illa die; & posito abiurando in populi medio, vt ab omnibus videatur; & lectis primitus ibidem publice eius culpis per notarium, seu aliquem religiosum, seu clericũ sæcularem. Factisque antedictis purgatione & abiuratione, Inquisitor (vt aliàs dictum est pluries) indicet sibi publice periculum, quod sibi imminet, si in hæresim prolabatur: de cuius periculo dictum est statim: quibus sic actis feretur sententia seu pænitentia per formã tenoris sequentis.

Forma ferendi sententiam vel iniungendi pænitentiam diffamato de hæresi, et suspecto aliàs de eadem.

NOs N. Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis, in terris tali ditioni, talis domini subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus: Diligentius attendentes, quòd tu de tali loco, & talis diœcesis, fuisti delatus nobis de tali hæretica prauitate, *exprimatur illa*, nos volentes, vt tenebamur, iudicialiter informari, an tu incidisses in prædictã hæresim condemnatam, ad inquirendum, testes examinandum, teque citandum, & interrogandum medio iuramento, & ad alia facienda, quæ fienda erant per nos, descẽdimus & processimus, vt decebat. 186

Quibus peractis, visis & diligenter inspectis pariter & discussis, processus meritis huius causæ & omnibus & singulis productis, actis & actitatis æqua lance libratis, habitoque in & super illis, theologorum, ac in iure peritorum pluries maturo cõsilio, ac digesto, reperimus te de prædicta hæresi in tali loco, seu talibus locis apud bonos & graues publice diffamatum: propter quod, vt nobis mandant canonica instituta †, indiximus tibi purgationem canonicam, qua coram nobis hic publice te purgasti, & ipsi cõpurgatores pariter te purgarunt. Inuenimus etiam te talia commisisse, *exprimantur illa*, propter quæ, & non immerito, te suspectum habuimus vehementer, seu leuiter: *dicatur si est istud, vel illud*, & hoc de hæretica prauitate: propter quod fecimus te vt taliter suspectum hæresim abiurare. *Dicatur*, omnem hæresim, *si abiurauit vt suspectus vehementer*; *vel*, hæresim supradictam, *si vt suspectus leuiter*: Verum quia non possumus, nec debemus, talia quæ peregisti, vllatenus tolerare, sed cogimur ea vitare † iustitia suadente, ad hoc vt reddaris cautior in futurum, & vt crimina non remaneant impunita, & vt ceteri non reddantur procliuiores ad similia committenda, & vt creatoris iniuriæ non æquanimiter tolerentur: Ea propter te talem prædictum purgatum, & abiuratum, hic in nostra præsentia personaliter constitutum, in hoc loco, & hora tibi in antea assignatis; Nos Episcopus & Inquisitor præfati sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu

† c. Inter sollicitudines. de purg. cano.

† Al. vindicare

de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem: sen tentiamus, seu pænitentiamus per modum, qui sequitur, scilicet quòd tenearis, &c.

187 *Ponantur illa quæ videbũtur magis ad honorem fidei esse, et ad exterminationem hæreticæ prauitatis, vtpote, quòd certis diebus Dominicis & festiuis, habeat stare ad portam talis, vel talis Ecclesiæ cum cereo tanti ponderis in manu, dum Missarum solemnia celebrantur, capite discooperto, & pedibus nudatis, & offerre ad altare cereum antedictum, & quòd habeat sextis ferijs ieiunare, & quòd certo tempore locum illum non audeat exire, sed certis diebus hebdomadæ se habeat Episcopo, vel Inquisitori præsentare, & similia, quæ iniungenda videbuntur secundum culparum exigentiam & varietatem; quia non potest dari vna regula generalis.* Lata fuit hæc sententia, seu pænitentia: & cetera.

Pœnitentiæ salutares visitatæ.

Qua lata, exequatur: poteritque dispensari, vel mitigari, vel commutari, secundum quòd negotium, & pænitentis correctio, & humilitis hoc requirunt: quia potestatem habent Episcopus, & Inquisitor, etiam si non teneant, & hoc de iure, vt in c. Vt commissi. de hæret. lib. 6.

Nu. 181. IN TIT. DE SEPTIMO MODO terminandi processum fidei per canonicam purgationem, & abiurationem.

COMMENT. XLIII.

IAm monui supra super 2. modo processum terminandi, hunc modum septimum eo nomine à secundo differre, quia ibi de solo diffamato, hic verò de diffamato simul & suspecto agitur.

Ac de hoc modo agit etiam breuiter Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 18. & Iacobus Sprenger in malleo maleficarum 3. par. q. 26. Sylueſter de Strigibus lib. 3. cap. 4. puncto 9. & alij.

Quæcunque autem necessaria sunt ad intelligendum hunc modum, plenißime dicta sunt à nobis supra super dicto 2. modo processum fidei terminãdi.

Ad indicendam purgationem raro deueniendũ.

Hoc solum præterea admonebo lectorem, ne fortaßis dum hæc legit apud Eymericũ, quid vnquam durius in reos huius criminis statuat, animaduertendum esse id, quod docuimus supra parte 2. super cap. inter sollicitudines. §. ita tamen. & sequentibus. nec facile & frequenter purgationem indicat, cum sit remedium valde dubium & periculosum, sed ad alia iuris remedia confugiat.

Nu. 184. a § Ita quòd si prolabatur in aliam speciem hæresis, pœna relapsis debita non punietur ratione abiurationis, &c.] *Videtur hic Eymericus sentire, quòd si is qui abiurauit de leui, postea manifeste incidat in eam hæresim, quam prius vt leuiter suspectus abiurauit, debeat cẽseri relapsus. quæ sententia videtur fuisse Ancharani in c. accusatus. notabili 6. de hæret. lib. 6. quod tamen est falsum, vt docui supra par. 2. super quæst. 58. §. vel post constitit. vbi ostendi apertißime Eymericum verè*

Abiurans de leui incidẽs in eãdem hæresim abiuratam non est relapsus.

A *tenere contrariam opinionem. quare hic locus ita est accipiendus: Qui leuiter abiurauit, si relabatur in aliam hæresim ab ea, quam abiurauit, non erit relapsus; quia non abiurauit omnem hæresim: adde, neque erit relapsus ad hoc vt relapsorum pœna puniatur; etiam si in eandem hæresim, quam leuiter abiurauit, incidisse deprehendatur.* Dixi; ad hoc vt relapsorũ pœna puniatur: *quoniam si vocis proprietatem spectemus, vt vera erit dictidus relapsus, cum in priorem lapsum recidat. nec putandum est virum egregie eruditum aliter sensisse. Nec video quomodo aliter possem hunc locum accipere, quem* B *non sum ausus immutare, quia omnes codices penitus conueniebant. ceterum ita putabam legendum, vt ex serie aucloris colligitur:* Ita quòd si prolabatur in eandem speciem hæresis. *siue ita:* Ita quòd si prolabatur in eandem, vel in aliam speciem hæresis: *& cetera.*

b § Ratione autem purgationis canonicæ est dubium, &c.] *Admonui supra in hac 3. par. super 2. modo processum terminandi. §. nec commemat. Eymericum varijs locis, varie scripsisse de hac difficultate: sed ne actum agam, quid mihi in hoc dubio sentiendum videatur, dixi copiose præcitato commentario, vbi omnino videat.* C

Nu. 184.

De octauo modo terminandi processum fidei per abiurationem faciendam ab hæretico pænitente.

Ctauus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quando delatus de hæretica prauitate, meritis processus diligenter discussis, cum bono consilio in iure peritorum reperitur cõfessus hæresim, sed pænitens. & aliàs non relapsus veraciter; & hoc est quando delatus ipse confitetur iudicialiter corã Episcopo, vel Inquisitore medio iuramento, fore verum quòd ipse tanto tempore steterit, & perseuerauit in illa, seu alia, de qua delatus est hæretica prauitate, & illi credidit & adhæsit, sed postmodum ad informationem Episcopi, & Inquisitoris tandem vult resilire, & ad gremium Ecclesiæ redire, & illam, ac omnem aliam hæresim abiurare, & satisfacere prout ipsi voluerint ordinare; & non reperitur, quòd vnquam aliàs hæresim aliquam abiurauerit, sed nunc abiurare prompto animo est paratus. 188

Circa istum talis practica est seruanda. Talis enim esto quòd multis annis steterit in hæresi prædicta, ac etiam alijs quibuscunque, illas crediderit, a dogmatizauerit, multosque induxerit in errores; si tandem cum effectu illas hæreses consenserit abiurare, & satisfactionem congruam ad arbitrium Episcopi & Inquisitoris exhibere; non est tradendus brachio

sæculari

Hæretici pœnitentes nō relapsi recipiuntur misericorditer

sæculari vltimo supplicio feriendus; nec si est clericus, degradandus, sed est ad misericordiam admittendus, iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. extra de hæret. & abiurata primitus hæretica prauitate, est in perpetuum carcerem detrudendus, iuxta c. Excommunicamus 2. §. si quis. & absolutionis beneficio impertito, & iniūcto eidem, quod talibus iniungi cōsueuit, iuxta c. Vt officium. prouiso tamen solerter ne simulata fictione redeat fraudulenter, & Episcopum & Inquisitorem, immo seipsum fallendo, sub agni specie lupum gerat.

Prouidendū ne ficta sit hæreticorū conuersio.

Modus autem disponendi ad abiurationem talis erit.

Forma disponendi ad abiurationem faciendam per illum, qui est propria confessione in hæresim deprehensus, & pænitet, & aliàs non relapsus.

189 IN primis Episcopus & Inquisitor inter se cōcordabunt de prædicta abiuratione fienda publice, aliqua certa die Dominica, vel festiua, quæ quidem non sit Dominica de Aduentu, vel Quadragesima, vel aliàs dies multum solemnis, vt dies Natiuitatis Domini, vel festum Paschæ, & similes, quia prędictis diebus honestum est sermones non suspendere, & quemlibet accedere ad ecclesiam suam parochialem; quod fieri non posset si in illa fieret abiuratio antedicta: tum quia suspenderentur sermones; tum etiam quia omnes confluerent ad ecclesiam, in qua fienda foret abiuratio supradicta. Concordata igitur de tali certa die Dominica, vel festiua, mandabitur præcedenti die Dominica, seu alia festiua, per dies aliquos ante præfixā diem ad abiurandum præcedente, ex parte Episcopi & Inquisitoris, curatis omnibus ecclesiarum illius ciuitatis, vel loci, in quo prædicta abiuratio est fienda, vel religiosis, qui habent illa die populo prædicare, quòd insinuent publice populo, ac clero, quòd tali Dominica, seu die festiua, Inquisitor in tali ecclesia pro fide & de fide sermonem faciet generalem; & sic quòd quilibet vadat illuc ad videndum, & audiendum ea quæ fient, & habebunt ex parte domini nostri Papæ Indulgentiam consuetam, scilicet, quadraginta dierum, indicando etiam, quòd illa die non erit alius sermo in loco illo. Quo facto mittatur ex parte Episcopi & Inquisitoris ad domos religiosorum, qui prædicāt communiter verbum Dei, & intimabitur eorum superioribus, quòd die Dominica sequenti, seu tali die festiuo, Inquisitor sermonem faciet pro fide in tali ecclesia generalem, & quòd suspendit omnes alios sermones: & ideo quòd nullus in loco illo prædicet illo mane, sed quòd quilibet superior mittat quatuor fratres, vel duos prout videbitur, qui intersint sermoni, & abiurationi, & sententiæ ferendæ.

Medio autē tempore Inquisitor sermonem suum ordinabit, iuxta materiam fidei, de qua pro tūc est agendum: ordinabit etiam cum Episcopo de culpis in scriptis redigēdis, abiuratione formanda, & sententia, ac etiam de loco & sede, seu bastimento ponendo in alto in ecclesia antedicta in medio, in quo possit poni abiurandus & sententiandus, vt ab omnibus videatur. ordinabit etiam de veste fienda ad modum scapularis religiosorum sine tamen capucio, quæ sit de panno liuido, vel alterius coloris, & habeat insertas cruces ante & retro de panno, seu tela crocea longitudinis trium palmorum & ex transuerso duorum, & latitudinis medij palmorum.

Vestis pænitentialis.

Quibus omnibus sic dispositis, & adueniente die ad abiurandum præfixa, statim in principio Missæ ponetur abiurandus in sede seu bastimento prædicto in alto, in populi medio, seu in loco, in quo possit libere ab omnibus intueri, circundantibus eum curiæ sæcularis, seu ecclesiasticæ ministris: & stabit discooperto capite, & dicto Euāgelio (vt est moris) Inquisitor prędicabit, detestando & reprobando illam hæreticam prauitatem, seu illas in qua, vel in quibus abiurandus confessione propria est deprehensus. Quo sermone finito, Inquisitor dicet hæc verba, vel similia in effectu: Iste, qui est hic in alto positus incidit in hæresim, contra quam vobis prædicaui, & illam tenuit, & circa illam multum offendit: quòd autem ita sit, vos audietis. Quibus dictis mādet notario statim ibi, vel religioso, vel clerico ibi in ambone præsenti, cui tradidit cedulam, culpas illius abiurandi continentem, quòd legat illam, & ille statim obtemperabit: Cedula autem, seu scriptura erit tenoris sequentis.

Practica.

Forma cedulæ legendæ in publico crimina illius continentis, qui habet hæresim abiurare.

IStæ sunt culpæ & mala opera contra fidem catholicam, quæ gessit talis hic præsens, quę confessus est in iudicio se commisisse ore proprio, medio iuramento. 190

In primis confitetur ore proprio & medio iuramento, quòd tot annis stetit, & perseuerauit in ista hæresi, & errore: *exprimantur.*

Item confitetur, quòd in dictam hæresim incidit in hunc modum: *dicatur.*

Item confitetur, quòd dogmatizauit & pluries induxit plures ad eādem hæresim per hunc modum: *dicatur, & sic explicentur eius culpæ omnes.*

Qui-

Quibus lectis si Inquisitor videat eum certis indicijs bene conuersum ad fidem,& præsumat quòd veritatem interrogatus publice non negabit, interrogabit [b] eum dicens: stant ne ista omnia in veritate sicut lecta sunt?& eo respondente quòd sic, adiungat: Vis tu in istis hæresibus perseuerare; quod si feceris, damnaberis in æternum, & perdes etiam nunc corpus tuum: vel eas abnegare & abiurare, vt possis animã tuam salutare & vitam corporalem præseruare? Quo dicente, nolo in istis stare; sed volo libenter illas abnegare,& reuocare; dicet Inquisitor, sano consilio adhæsisti.

Si autem Inquisitor hæsitet, an ille sit bene conuersus, & dubitat, quòd si interrogetur lectis culpis, an ita stet in veritate, quòd ipse commiserit illas; quod negaret veritatem, & se ibi excusaret propter verecundiam, & populus scandalizaretur: in illo casu non curet eum interrogare, an illa quæ sunt lecta ita stent in veritate nec ne: sed illis lectis interroget eum (vt est dictum) si vult in illis hæresibus stare, vel ipsas abnegare,& abiurare; & responso, quòd abnegare,& abiurare: tunc ponetur coram ipso abiurando liber Euangeliorum: quo facto, deposito capucio, & genibus ibi flexis, ac manibus ad librum positis, leget ipse, si scit legere, abiurationem: aliàs notarius, vel religiosus aliquis, seu clericus, per orationes breues illo eadem replicante per hunc modum: Nam notarius dicet in vulgari: Ego talis, de tali loco, talis diœcesis: & abiurans replicabit: Ego talis de tali loco, illa exprimendo. Notarius: coram vobis dominis Episcopo & Inquisitore: Et abiurans eadem replicabit: & sic de alijs. & quilibet dicat ita alta voce, vt quilibet discernatur. Abiuratio autem talis erit.

Forma omnem hæresim abiurandi per illum, qui propria confessione est in hæresim deprehensus, & pænitet, & aliàs non est relapsus.

191 Ego talis de tali loco, talis diœcesis in iudicio personaliter constitutus, coram vobis dominis Venerabilib[us] N. Episcopo talis ciuitatis, & Fratre N. Inquisitore hæreticæ prauitatis in terris talis domini ditioni subiectis, à Sancta sede Apostolica specialiter delegato, sacrosanctis Euãgelijs positis coram me, eisque proprijs manibus per me tactis; iuro me credere corde,& profiteor ore illam sanctam fidem catholicam & Apostolicam, quam sancta Romana Ecclesia credit, profitetur, prædicat, & obseruat:& cõsequenter abiuro, reuoco, detestor, & abnego omnem hæresim cuiuscunq; sit conditionis & sectæ extollentem se aduersus sanctam & Apostolicam Ecclesiam.

A Item iuro me credere corde,& profiteor ore quòd *sic & sic: explicetur articulus catholicus, contrarius illi hæresi, in quam se confessus est incidisse. vt verbi gratia, si confessus est incidisse in illã hæresim, quod dominus noster Iesus Christus non fuit verus Deus, sed homo purus, abiuret sic:*

Item iuro me credere corde,& profiteor ore, quòd dominus Iesus Christus beatę Mariæ semper virginis filius, fuit verus Deus, genitus de Deo patre æternaliter,& verus homo ex Maria virgine conceptus, & natus temporaliter: Et consequenter abiuro, abnego, detestor,& reuoco B illam hæresim damnatam per sacrosanctam Ecclesiam, quæ falso ac mendaciter asseuerat, quòd dominus Iesus non fuit verus Deus, sed homo merus & purus, in quam hæresim ego miser incidi, eamque tenui, & illi credidi per annos tot, atque dogmatizaui, docui & defensaui: Cuius rei me pænitet corde toto. *Et si in plures hæreses se incidisse est confessus, abiurabit quamlibet singillatim per modum statim dictum.*

Item iuro pariter & promitto, quòd deinceps nullam hæresim prædictarum, seu aliam qualemcumque tenebo, credam nec adhærebo, C nec dogmatizabo alicui, nec docebo, nec instruam quemcumque de aliqua hæresis prauitate, nec libros hæreticales scienter habebo: immo iuro & promitto, quòd si sciuero aliquem esse infectum aliqua hæresis labe, seu aliquem dogmatizare, docere, aut quemquam instruere in aliqua hæresi, vel errore, seu libros, vel scripturas hæreticales habere, quam citius commode potero vobis domino Episcopo, vel Inquisitori, seu alteri successorum vestrorum, vel alicui vicariorum vestrorum, vel illorum, denunciabo & intimabo.

D Item iuro pariter & promitto, quòd pænitẽtiam per vos mihi iniungendam pro prædictis non refutabo, nec contraueniam in aliquo, immo pro viribus adimplebo.

Item iuro pariter & promitto, quòd non fugiam, nec absentabo me, nisi de vestro beneplacito, licentia & assensu; immo iuro & promitto, quòd quandocumque & quotiescunque requisitus fuero per vos, seu alterum vestrum, seu vicariorum vestrorum, ac successorum vestrorum, aut eorum vicariorum alterius nomine, vel mãdato, quam citius commode potero, E me personaliter præsentabo: sic me Deus adiuuet, & hæc Euangelia sacrosancta. Quòd si contra prædicta iurata, vel abiurata, seu eorum aliquod (quod Deus auertat) fecero in futurum, haberi volo protinus pro relapso; ac pœnis relapsis de iure debitis, me nunc pro tunc obligo & adstringo, quatenus illis plectar, si & quando probatum extiterit legitime in iudicio, seu me confessum, contra nunc iurata & abiurata, aliqua commisisse.

Sit autem circumspectus, & cautus notarius, quòd scribat in actis, seu processu, quòd prædictus abiurauit tanquã deprehensus in hæresi

resi propria confessione, vt si relabatur, pœna A relapsis debita puniatur.

192 Facta autem prædicta abiuratione Inquisitor poterit ei qui abiurauit, talia verba dicere in effectu: Charissime, in eo quòd abiurasti, sano consilio adhæsisti, quia euasisti infernum, & introibis, Deo adiuuante si volueris, paradisum; sed præmoneo te quòd sis cautus, & in agendo, loquendo & conuersando: nã si de cætero prolabe inuentus fueris in quamcumque hæresim, vel errorem; vel eis, vel ei, quos vel quem scieris esse in aliqua hæresi vel errore, de cætero fauorem in hæresi præstiteris, sine misericordia traderis curiæ sæculari, vltimo supplicio feriendus: quare tibi consulo, quòd sis cautus, & fugias hæreticos & suspiciones, & semper te associes viris catholicis atque bonis, & qui suspecti de fide nullatenus habeantur.

Monitio inquisitoris.

193 Et quia iste, qui est sic deprehẽsus in hæretica prauitate, est excommunicatus, iuxta cap. Excommunicamus. 1. & 2. de hæret. Et per abiurationem redijt ad gremium Ecclesiæ, ideo est ei absolutionis beneficium impendendum, iuxta c. Vt officium, in princip. de hæret. lib. 6. Quare post prædictam abiurationem poterit ei dicere Inquisitor: Fili, quia tu credidisti & adhæsisti hæresibus supradictis, tu fuisti excommunicatus: quia omnis talis de iure est excommunicatus: sed nunc huiusmodi hæreses abiurasti, abnegasti, & reuocasti, ideo videris pænitens, & conuersus, propter quod ego absoluam te à dicta sententia excommunicationis, & restituam te Ecclesiæ sacramẽtis, & amodo eris particeps bonorum Ecclesiæ; dummodo attendas bene, quòd de corde vero, & fide non ficta reuersus sis ad Ecclesiæ vnitatem, & serues ea quæ tibi iniuncta per nos fuerint & mandata; alias non esses absolutus: sed confido quòd veraciter es conuersus, & tibi iniungendam pænitentiam obseruabis; ideo volo te absoluere, flecte genua. Quo facto dicatur psalmus, Deus misereatur nostri. Kyrie eleison, &c. Pater noster, &c. Et ne nos, &c. Saluum fac seruum tuum, &c. Deus meus, &c. Dominus vobiscum, &c.

Oremus.

PRÆTENDE Domine famulo tuo dexteram cælestis auxilij, & vt te toto corde perquirat, & quæ digne postulat, assequatur.

Oremus.

PRÆSTA quæsumus Domine huic famulo tuo dignum pænitentiæ fructum, vt Ecclesiæ tuæ sanctæ, à cuius integritate fidei deuiauerat in hæresim incidendo, dono tuæ gratiæ, reformetur; Per Christum dominum nostrũ. Amen. Et addat sic: Et ego auctoritate Apostolica, qua fungor in hac parte, absoluo te à sententia excommunicationis maioris, qua fuisti innodatus, pro eo quia in damnatam hæresim credendo incidisti, & restituo te sacramentis Ecclesiæ, In nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Amen.

Quibus peractis dicat sibi Inquisitor: Fili, modo Ecclesia sancta Dei recepit te ad misericordiam, & es factus vnus de numero filiorum eius: sed vt melius caueas in futurum, & Deus indulgeat tibi tantum quod commisisti peccatum, & sis cæteris in exemplum, dominus Episcopus & Ego iniungemus tibi pænitentiã non tantam quantam meruisti, sed talem qualem valeas sustinere: & ne terrearis si tibi dura videatur, quia si bene perseueres, nobiscum misericordiam inuenies. Et tunc Inquisitor iniungat notario, vel illi religioso, seu clerico, cui senten- B tiam tradidit perlegendam ibi in ambone præsenti, quòd legat eam, & statim feretur sententia per hunc modum.

Forma sententiæ contra eum, qui abiurauit vt hæreticus pænitens.

NOs N. Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæ- 194 C reticæ prauitatis, in terris talis domini ditioni subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus.

ATTENDENTES quòd tu talis de tali loco, talis diœcesis, fuisti nobis publica fama referente, ac fide dignorum insinuatione, delatus de hæretica prauitate, & quòd illa infectus fueris multis annis, in magnum tuæ animæ detrimentũ: quæ dolario præcordia nostra acrius vulnerauit: Nos, quibus incumbit ex officio nobis tradito, sanctam fidem catholicam in cordibus hominum complantare, ac prauitatem D hæreticam ab eorum mentibus eneruare †, volentes (vt tenebamur & tenemur) in & super his certius informari, & videre si clamor ad aures nostras peruenerat, veritate aliqua fulciretur, vt si sic veritas se haberet, prouideremus de salubri remedio opportuno; descendimus ad inquirendum, testes examinãdum, teque vocandum; ac vt congruentius potuimus, in & super contra te denuntiatis te interrogãdum medio iuramento, & ad peragendum omnia & singula, quæ per nos erant fienda, iustitia exigente, ac vt nobis mandant canonicæ sanctio- E nes. Sane cum vellemus causæ tuæ huiusmodi congruum dare finem, & videre clare, quod compertum fuerat, an scilicet, ambulares in tenebris, vel in luce; & an fores infectus hæresis labe nec ne: processius meritis actitatis, solemne tam in sacræ theologiæ facultate, quàm in iure canonico & ciuili peritorum coram nobis consilium ordinauimus congregari, scientes quòd secundum canonica instituta, integrum est iudicium †, quod plurimorum sententijs confirmatur. Et habito in & super omnibus & singulis actis & actitatis in causa præsenti, sano, maturo, ac digesto consilio prædictorum, visi-

† Al. exterminare

† Prudentiã. de offic. delega.

A visisque ac diligenter inspectis processus meritis, omnibusque & singulis in eo cõtentis æqua lance libratis, inuenimus te propria confessione in iudicio recepta per nos medio iuramento, in multiplici prauitate hæretica deprehensum. Nã inuenimus quòd tu per an nos tot credidisti corde, & affirmasti ore sæpe & sæpius, *quòd sic & sic; explicentur omnes hæreses, in quibus incidit singillatim, verbi gratia, scilicet*, quòd dominus Iesus Christus nõ fuit Deus & homo, sed tantum homo purus. Item quòd beata Maria mater præfati domini nostri Iesu Christi B non fuit semper virgo, sed postquam Christum virgo peperit, ipsa de Ioseph alios filios generauit, &c. *exprimantur omnes quæcumque sint illæ, et etiam explicentur omnia, quæ contra eum legitime sunt probata. Et post sequatur sic.* Verum c cũ misericors & miserator Dominus nõnullos prolabi permittat aliquando in hæreses & errores, non solum vt viri catholici & literati in sacris eloquijs exercitentur; verum etiam vt sic lapsi humiliores deinceps fiant, ac in pęnitentiæ operibus exerceantur, eiusdem processus d meritis diligenter discussis reperimus, C quòd tu ad informationẽ frequentẽ nostram, & aliorum proborum, adhærendo cõsilio saniori ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, & ad eiusdem vnitatem salubriter euolasti; prædictos errores & hæreses detestando, ac fidei sanctæ catholicæ agnoscens irrefragabilem veritatẽ tuis intimis visceribus infigendo, propter quod te admisimus ad abiuratoriam & adiuratoriam publicam cautionem, faciendo te in præsentiarum præfatas hæreses, & omnem aliam hæresim publice abiurare; qua expleta absoluimus te à sententia excommunicationis maioris, quã D ex lapsu in hæresim extiteras innodatus, & te reconciliando, sanctæ matris Ecclesiæ restituimus ecclesiasticis sacramentis: dum tamen de corde vero, & fide non ficta redieris ad Ecclesię vnitatem, prout te fecisse credimus & speramus. Sane cum indignum valde existat dominorum temporalium iniurias vlcisci; Dominique cælorum & creatoris omnium iniurias ęquanimiter tolerare, cum multo grauius sit ęternam †, quàm temporalem lædere maiestatem; & vt ipse peccatorum miserator, tui misereatur; & vt sis ceteris in exemplum, & vt cri- E mina non remaneant impunita, & vt efficiaris cautior in futurũ, & vt nõ reddaris procliuior, sed difficilior ad prædicta & quęcumque alia illicita committenda:

† c. Vergentis de hære:.

Nos Episcopus & Inquisitor iudices in causa fidei antefati, sedentes pro tribunali more iudicum iudicãtium de prædictorum in sacra theologia, atque iure consilio peritorum, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, habentesque præ oculis solum Deum, ac fidei orthodoxæ irrefragabilem veritatem, te talem in nostra præsentia constitutum in hoc loco, die, & hora tibi ad audiendam diffinitiuam sententiam, seu iniungendam pęnitentiam in antea assignatis, sententialiter & taliter damnamus ac pęnitentiamus, solam tibi vitam de misericordia relinquentes:

In primis quòd mox induaris veste liuida facta ad modum supersigni militum, seu scapularis absque capucio monachorum, habente cruces de panno croceo, vnam ante, & aliam retro, longitudinis trium palmorum, & ex transuerso duorum palmorum, & latitudinis medij palmi: quam vestem & cruces super vestes alias deferre habeas toto tempore vitæ tuæ in signũ pęnitentiæ: & si destruatur, habere & deferre aliam tenearis, cum cruces sint insignia hominis pęnitentis: quod abhorrere non debes, sed diligere, quia dominus Iesus crucem in suis humeris humiliter baiulauit. Item te condemnamus ac pęnitentiamus, quòd mox hac prædicta veste indutus, ponaris cum prædicta veste & crucibus in porta tali huius ecclesiæ, tali in scala in alto, & ibi stes vsque ad horam prandij, taliter, vt videri possis ab egredientibus & ingredientibus euidenter, & post reducaris ad eundẽ locum & scalam indutus veste prędicta & crucibus, in prima pulsatione Vesperorum, & illic taliter stes vsque ad solis occasum. Item te sententialiter condemnamus, quòd tali die Dominica seu festiua stes in porta talis ecclesię in scala in alto, à principio Missæ maioris vsque ad finem, cum ueste & crucibus supradictis, & tali die Dominica uel festiua per modum consimilem in porta talis ecclesiæ, & tali: *exprimantur omnes, vel multæ ecclesiæ parochiales & religiosorum, & præsertim illæ, in quibus maior populi confluit multitudo, & assignentur dies solemniores anni; sicut Christi Natiuitatis, Apparitionis, Paschæ, Ascensionis, Pẽtecostes, & quatuor festiuitates Virginis gloriosæ, plus vel minus vt culpa exegerit delinquentis.*

Item te sententialiter condemnamus carceri tali ad perpetuum, ut ibi semper pane doloris & aqua angustiæ crucieris. Retinentes e nobis ex certa scientia & expresse, quòd possimus libere dictam sententiam seu pęnitentiam mitigare, aggrauare, commutare, tollere totaliter uel in parte; si & quando & prout nobis, & totiens quotiens uidebitur faciendum. Lata fuit hæc sententia.

Qua lata Inquisitor assumet per puncta, & 195
dicet sententiato hęc uel similia in effectu: Fili, sententia uel pænitentia tua stat in hoc, quòd tu scilicet portes toto tempore uitæ tuę cruces, & quòd stes in scala cum eis in porta talium ecclesiarum, & quòd sis in carcere perpetuo ad panem & aquam: sed fili, non sit tibi graue, quia certifico te, quòd si patienter toleres, misericordiam apud nos inuenies; nec dubites, nec desperes, sed firmiter speres.

Quibus dictis, sententia executioni debite demandetur: & statim uestis prædicta sibi induatur,

duatur, & in scala in alto ponatur, vt ab egredientibus euidenter videatur, circundantibus eum ministris curię, hora autem prandij ducatur à ministris ad carcerem: & post fient alia prout ponuntur in sententia.

Dum autem ipse induitur, & ad portã ecclesiæ ducitur; Inquisitor faciat tria.

Indulgentia

Primo largiatur quadraginta dies de indulgentia omnibus, qui prædictis actibus fidei in ecclesia interfuerunt.

Secũdò indicet ibi publice, quòd omnes qui præstiterunt consiliũ, auxiliũ, vel fauoré, quòd ille abiurauerit hæresim, & ad Ecclesiæ vnitatẽ redierit, sicut fuerũt denuntiãtes, testificãtes, cõsiliãtes, culpas, abiurationẽ, & sententiã legẽtes, ac ministri eũ custodientes, habuerunt ex parte domini nostri Papę tres annos de indulgẽtia.

Tertio insinuet etiã omnibus, quòd quicunque scit aliquem hæreticum, seu de hęresi diffamatum & suspectum, & denuntiauerit ipsi Inquisitori, quòd etiam habebit ex parte domini nostri Papæ tres annos de Indulgentia, & sic cõfiderent & denuntient, si aliquid sciuerint vel audiuerint de prædictis. & sic est finis.

196 Considerandũ autẽ est, quòd Episcopus & Inquisitor possunt in dicta sententia seu pęnitẽtia dispensare, mitigare, & cõmutare prout maior vel minor correctio, patiẽtia, vel humilitas apparuerit deliquẽtis, iuxta c. Vt cõmissi. in princ.

Mitigari & mutari potest pœnitentia hæret. cõuersorum.

Attendendũ tamẽ est, quòd tales in hæresim deprehensi, postquã redeũtes conuersi sunt, in sua conuersione differentes sunt. Quidã namq; sunt, qui licet hæresibus crediderint, ac eas dogmatizauerint, tamen continuo vt ab Episcopis seu Inquisitoribus deprehẽsi sunt, & de fidei catholicæ veritate, ac contrario eorum, quæ ante crediderunt, informati sunt, à suis erroribus resiliunt, & abiurare errores illos consentiunt, ac de facto faciunt, & cũ his mitius est agẽdum, & quo ad sententiã & pęnitentiã, & quo ad mitigationẽ eiusdẽ pęnitẽtiæ seu dispẽsationẽ ipsi*: vnde cum talibus leuius dispensatur, præsertim quo ad carceris perpetui detrusionẽ, & panis & aquæ perpetuã macerationẽ. In alijs autẽ etiam aliqualiter, sed non totaliter, maxime in portatione crucũ. Multũ enim congruũ est & vtile talibus, totã ciuitatẽ seu locũ eis pro carcere assignare: sed cruces longo tẽpore deferre. Deportatio enim crucũ publica, & põt esse deferẽtibus multũ satisfactoria, immo esset multũ meritoria propter verecundiã, quam deferentes sustinent satis magnam, & potest esse & est ceteris plurimum in exemplum, & [f] sic in depositione earum difficiliter dispensatur.

Redeũtium hæreticorũ differentiæ.

De effectib* portãdi crucem habitus pęnitẽtialis.

Quidã autẽ alij sunt, qui & hæresibus crediderunt, & eas dogmatizauerũt, ac deprehẽsi ab Episcopis uel Inquisitoribus in eisdẽ sunt, & de earum prauitate & contraria catholica ueritate plenius informati, resilire ab erroribus nolunt, sed per tẽpora contumaciter persistũt, & tandẽ fortasse plus metu mortis, quàm amore ueritatis resiliũt, seu potius resilire se fingũt, & abiurãt: tales rarissime ueraciter cõuertuntur, sed ficte, & sub agni specie gerũt lupũ: quare talibus sic difficiliter abiuratis, nõ est fides magna adhibenda de eorũ cõuersione, propter [g] quod cũ eis cautius est agendũ, nec sunt faciliter à carcere liberãdi, sed potius per annos plures, seu perpetuo in eisdẽ detinendi, ne alios inficiant; nec debẽt permitti intrare ad eos mulieres, quia fragiles sunt, & faciliter peruertũtur, nec uiri simplices, sed tantũ uiri catholici & approbati zelatores fidei, nullatenus de fide suspecti: tales nãq; multos deceperũt, multosq; infecerunt, & fraudes quãplurimas cõmiserũt, ac frequẽtius, & ut in plurimũ recidiuarũt, & ad uomitũ redierũt, & relabentes & impænitentes ignibus sunt cõsumpti, ut experientia rerum magistra docet, & docuit in diuersis mundi partibus euidenter.

De sero redeuntib* quibus minus est fidendũ.

Pulchra auctoris documenta, diligẽter aduertenda.

IN TIT. DE OCTAVO MODO terminãdi processum fidei, per abiurationem faciendã ab hęretico pęnitente. Nu. 188.

COMMENT. XLIIII.

Retulit hunc modũ etiã Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 19. & Iacobus Sprenger in malleo malleficarũ 3. par. q. 27. & Syluester lib. 3. de strigibus cap. 4. pũcto 10. & Locatus in fine operis iudicialis, in forma ferendæ sententiæ, seu iniungẽdi pænitentiã ei qui per testes conuictus est in hæresim incidisse, sed pænitet, nec est relapsus, & alij.

[a] ¶ Illas crediderit, dogmatizauerit, multosq; induxerit in errores.] *Hic locus manifeste indicat Eymericũ sentire, dogmatistã siue magistrũ errorũ conuerti volentem, recipiendũ esse ad Ecclesiæ gremiũ: quã sententiam non esse simpliciter explodendam, (vt quidam putant) abunde docuimus supra parte 2. super quæst. 39.* Nu. 188.

Dogmatista ex sententia Eymerici recipiendus si cõuertatur.

[b] ¶ Interrogabit eũ dicens: stãt ne ista omnia in ueritate sicut lecta sunt?] *Sane siue præsumat Inquisitor reũ libere dictu rũ veritatem, quia bene conuersus videatur, siue negaturũ, nullo pacto debet eum interrogare, an crimina obiecta & publicata ita se habeãt, nec ne: quoniã grauissimũ inde posset nasci incommodũ. si enim reus malo spiritu agitatus, corã populo negaret ea ita se habere, in dubiũ reuocarentur quæ magno labore sunt inuẽta, et inquisita; ac multitudo plebeia non leuiter etiam commoueretur. ergo seu speret confessurum, seu secus, tutius est semper talẽ omittere interrogationẽ. vidi ego quandoq; eos qui coram vno, aut altero libere recitauerant suos errores, postea ob verecundiam fortassis, aut alios affectus magnopere expauescere eosdem coram alijs, aut pluribus referre.* Nu. 190.

Ad hæc: quamuis qui ita interrogaretur, non negaret probata crimina; posset tamẽ se excusare, aut alio modo se fingere innocentem: quod omnino vitandum esse in hac causa monuit iam olim frater ille Iuonetus sæpe citatus in sum. par. 5. cap. 2. cuius fragmentum extat in codice illo bibliothecæ Vaticanæ; vbi tit. Qualiter examinantur hæretici, ita habet:

habet: Et caueatur ne permittatur excusare se, vel alio modo se innocentem fingere, ne populus scandalizetur putantes eum iniuste damnatum. *hæc ille.*

Nu. 194. c ¶ Verum cum misericors & miserator Dominus nonnullos prolabi permittat aliquando in hæreses, &c.] *Sæpe monui Eymericum reconditæ eruditionis suæ semina vbique spargere: nam hoc loco quasi aliud agens breuißime indicat quæ vtilitates ex hæresibus oriantur, de quibus grauiter & vere beatus Thomas 2. 2. quæst. 11. art. 3. ad secundum argumentum. plene quoque differit Ioannes Turrecremata in sum. de ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 5.*

Quot & qualia commoda ab hæresibus oriatur.

Ac in summa tria potißimum commoda pariunt hæreses, quorum duo tantum hic recenset Eymericus: primum est, intelligentia diuinarum scripturarum, & fidelium exercitatio in illis percipiendis, dum vigilanter inquirunt Spiritus sancti recondita mysteria, de quo multis locis differuit Augustinus; sed nusquam luculentius, quàm tom. 8. in psalmum 67. super illo versiculo: Congregatio taurorum, &c. *quem locum, quia valde est in hac causa insignis, referre placuit. habet autem ita:*

Insignis Augustini loc' de commodis quæ oriũtur ab hæreticibus.

Multi sensus scripturarum sanctarum latent, & paucis intelligentioribus noti sunt, nec asseruntur commodius & acceptabilius, nisi cum respondendi hæreticis cura compellit. Tunc enim etiã qui negligunt studia doctrinæ, sopore discusso, ad audiendi excitãtur diligentiã, vt aduersarij refellãtur. Denique quàm multi scripturarum sanctarum sensus de Christo Deo asserti sunt cõtra Photinũ, quàm multi de homine Christo contra Manicheũ, quàm multi de Trinitate contra Sabelliũ, quàm multi de vnitate Trinitatis contra Arianos, Eunomianos Macedonianos quàm multi de catholica Ecclesia toto orbe diffusa, & de malorum cõmixtione vsq; in finẽ sæculi, quòd bonis in sacramentorum eius societate non obsint, aduersus Donatistas & Luciferianos, aliosque si qui sunt, qui simili errore à veritate dissentiunt: quàm multi cõtra ceteros hæreticos, quos enumerare, vel commemorare nimis longum est, & præsenti operi non necessariũ. quorum tamen sensuum probati assertores aut prorsus laterent, aut non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt superborum cõtradictiones. *hactenus ibi Augustinus. quibus adde id quod idem docet in libro de vera religione, cap. 8. in hæc verba:* Quapropter multi, vt diem Dei videant, & gaudeant, per hæreticos de somno excitantur. Vtamur igitur etiam hæreticis, non vt eorum approbemus errores, sed vt catholicam disciplinam aduersus eorum insidias asserentes, vigilãtiores & cautiores simus, etiamsi eos ad salutẽ reuocare non possimus. *hæc ille. quæ Eymericum hoc loco non latuerunt.*

Alterum commodum ostendit hic auctor, dum ait: Verum etiam vt sic lapsi humiliores deinceps fiant, ac pænitentiæ operibus exerceãtur. *fit enim sæpe multos eorum, qui in hæreses labuntur, & vere conuertuntur, ita pænitentiæ operibus insistere, ac vetera dæmonis opera detestari, vt & ipsi non modo sibi, verum etiam humilitatis & veræ pænitentiæ exemplo alijs prosint vehementer.*

Tandem illud est ingens & hæresibus commodum, quod diuus Paulus commemorat 1. ad Corinth. cap. 11. dicens: Vt & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. *quasi dicat; constantia fidelium roboratur, vt interpretatur præcitato loco diuus Thomas. & hoc plane commodum ex hæresibus proueniens apertißime testantur insignia & clarißima supplicia Martyrum, ab exordio nascentis Ecclesiæ vsque ad nostra tempora, qui potius miris carnificũ cruciatibus affici se paßi sunt, quàm Christi fidem violare, vel negare.*

Dogmata præterea fidei catholicæ, quæ hæretici subuertere nituntur, firmius roborantur & stabiliuntur. vnde apud Euagrium lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ, cap. xj. de hac re legimus ita: Et ob hanc causam dictum est ab Apostolo planissime: Oportet hæreses in vobis esse, vt qui probati sunt manifesti fiant. Atque in hoc etiam arcanam Dei sapientiam licet admirari ad diuum Paulum sic loquentis: Virtus mea in infirmitate perficitur. Ex quibus namque rebus Ecclesiæ disrupta sunt mẽbra, ex eisdem recta dogmata, quæ in nullam reprehensionem possunt incurrere, accuratius limantur, & reponuntur integrius, & Ecclesia catholica indies crescit, & ad cælũ quodammodo extollitur. *hæc ibi. alia commoda refert Turrecremata præcitato loco, sed illa facile ad hæc tria enumerata referri possunt.*

d ¶ Eiusdem processus meritis diligenter discussis, reperimus, quòd tu ad informationem frequentem nostram, &c. adhærendo consilio saniori, &c. ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, &c. euolasti.] *Ex his verbis, & ex illis paulo antea appositis, videlicet:* Nam inuenimus quòd tu per annos tot credidisti corde, &c. *videtur apertißime sentire Eymericus, quòd sententia, qua lapsi in hæresim reconciliantur, debeat continere talem conuersum hæreticum fuisse. de hac enim re non mediocris olim inter viros insignes extitit controuersia, nam primus omnium, quod ego sciam, Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 15. cap. 19. tales redeuntes non esse pronuntiandos hæreticos, scripsit in hunc modum:* In ferendis autẽ sententijs, seu potius pænitẽtijs iniungendis in eos, vel eis qui redierint, nõ credo quòd sint heretici, vel credentes pronuntiandi; quia non sunt tales, vt probatur 24. q. vlt. dixit Apostolus. in fine capituli, nec pronuntiandum est fuisse, quia nec est modus pronuntiandi in iure. dicetur ergo sic: quia te inuenimus per testium, vel tuam confessionem hæreticũ, vel hæreticos adorasse, vel similia perpetrasse, nunc vero saniori consilio vsus ad vnitatem Ecclesiæ (prout asseris) de corde bono & fide non ficta vis redire: ideo te, in primis abiurata à te omni hæretica prauitate secundum formam Ecclesiæ ab excommunicationis vinculis, quibus-

Nu. 194.

Sententia cõuersorũ ab hæresi, an debeat continere eos hæreticos fuisse.

bus tenebaris astrictus, absoluimus; si tamen ad eam ex corde redieris, & iniuncta tibi mandata seruaueris. *hæc ille. cuius sententiam eisdem prorsus verbis sequitur Archidiaconus in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 41. §. dictum fuit. & Gondissaluus tract. de hæret. q. 20. num. 8. & Squillacensis tract. de fide catho. cap. 27. & quidam alij.*

Qui ab hæresi redeunt ad Ecclesiã, pronuntiandi sunt in sententia hæretici fuisse.

Sed verior sententia est, quam videntur sequi hoc loco Eymericus, & tenent Ioannes And. & Geminianus in dict. cap. vt commissi. dicentes, Inquisitores nostri temporis bene pronuntiare illum fuisse hæreticum, neque aliquid esse quod obsistat; immo Simancas de catho. instit. tit. 60. num. 5. qui hanc sententiam amplectitur, addit prima instructione Hispalensi cap. 10. cautum esse, vt qui reincorporantur, vel vniuntur Ecclesiæ, declarentur fuisse hæretici, vel apostatæ, & incidisse in pœnas à iure statutas: quia tamen dicunt se velle puro corde & fide non ficta redire ad Ecclesiam, iudices absoluunt eos ab excommunicatione, & reconciliant eosdem Ecclesiæ, si ita est, vt asserunt, quòd absque vlla simulatione verè conuertuntur. & hanc sententiam comprobat communis Inquisitionum vsus.

Cur sententia conuersorum, sub conditione proferatur.

Cur autem apponantur illæ conditiones: si tamen ad eam ex corde redieris, & fide non ficta, & iniuncta tibi mandata seruaueris, *docet idem Fulcodius præcitato loco in hæc verba:* Nec miremur de illis conditionibus, si tamen, &c. causa enim tollendæ quæstionis expedit eas poni: vt si forte non seruauerint, appareat eos non fuisse absolutos. *hæc ille. Idem Geminianus & alij in dict. cap. vt commissi. §. nec non, de hæret. lib. 6.*

Nu. 194.

Pronuntiata sententia durat Inquisitorum iurisdictio, & pænitẽtias possunt aggrauare, minuere, &c.

§ Retinentes nobis ex certa scientia, & expresse, quòd possimus libere dictam sentẽtiam, seu pænitentiam mitigare, aggrauare, commutare, &c.] *Hoc est insigne Inquisitorum priuilegium, vt etiam post sententiam pronuntiatam iurisdictio eorum in eadem causa nõ expiret, vt copiose docet. Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 13. quem sequitur more suo Archidiaconus in cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. licet ea quæ dicunt, indigeant animaduersione.*

Et valde æquũ est, vt inter cetera Inquisitores aggrauare quandoq; possint iniunctas pænitentias, ne delinquẽtes facilitate fortassis & exiguitate iniunctarum pænitentiarum elati, aut indeuoti effecti facile relabantur; asperitate enim facilius in debito iustitiæ officio continebuntur.

Quod vero hic docet Eymericus non est temere ab ipso confictum, cum & olim in concilio Narbonensi idem cautum fuerit cap. 7. in hæc verba: Illa semper retentione caute adhibita, vt liceat vobis, seu alijs Inquisitoribus, seu quibus hoc Romana Ecclesia, vel illi cui ex officio competit, duxerit committendum, pro vestro & illorum arbitrio, ac voluntate, iniũctis pænitentijs addere, vel detrahere ex causa rationabili quandocumque. *hactenus ibi.*

Immo & concilium Biterrense cap. 22. addit posse quandoque absque causa expressa augeri pœ-

A *nas, cum negotio fidei visum fuerit expedire. ait enim ita:* Ac semper vobis potestate retenta, vt si videritis negotio fidei expedire, sine noua etiam causa possitis ad carcerem reducere supradictos. *hæc ibi. quod ita est accipiendum, vt pœna pænitentibus augeatur, aliqua semper causa rationabilis, iuxta dispositionem concilij Narbonensis interuenire debet; non tamen necesse est, quòd illam causam præbeant semper ipsi pænitentes: satis enim erit quandoque si hoc fidei negotio expediat. nam si ex liberatione alicuius pænitentis damnati ad perpetuum carcerem, timeretur*

B *probabile aliquod periculum, quod in detrimentum fidei posset redundare; sane tunc is in carcerem iterum detrudi posset: atque hoc vult concilium Biterrense: quod non est contemnendum, cum quandoque hi casus accidere possint. neque tunc iniuste quidquam committitur, cum causa religionis & fidei (quæ cũctis rebus præferenda est. l. sunt personæ. ff. de religiosis & sumpt. fune.) hoc ita fieri postulet, ac persuadeat.*

Diligenter tamen est obseruandum, quod dicit concilium, videlicet: vt si videritis negotio fidei expedire: *nam nisi causa fidei id postulet, non*

C *potest iuste Inquisitor ob alias causas eum cui semel condonauit carceris pœnam, iterũ in carcerem detrudere.*

Quæ causæ sint rationabiles ad augendam, vel minuẽdam pænitẽtiam.

Quæ autem sint causæ rationabiles ad augendam, vel minuendam, vel penitus tollendam pænitentiam, prudens Inquisitor considerabit, spectata pænitentium, seu conuersorum conditione, natura, & humilitate: nam, verbi gratia, detrahere poteris iniunctis pænitentijs, easque minuere, seu etiam tollere ob infirmam valetudinem, vel etiam ob insignem pænitentis humilitatem & ve-

D *ram conuersionem. sunt enim quidam, qui post lapsum ita vetera scelera detestantur, vt asperrimã sponte agant pænitentiam, & etiam maiorem quàm illis fuerit iniuncta: his enim tunc aut minui poterit, aut mutari in aliam leuiorem, aut tolli: quod eleganter ostendit Eymericus paulo post nu. 196. versic. considerandum autem est.*

Addet vero, seu aggrauabit pænitentias ob conuersorum indeuotionem, malitiam, contentionem, seu rixam & similia, quæ mentem & animum eorum indicant parum obedientem Dei legi, & iniunctis sibi mandatis.

Denique, vt vno verbo dicam, in aggrauando

E *hanc regulam puto obseruandam, vt augeatur pœna, & talis imponatur, quæ sit contraria ei actui, quo reus delinquit, vt amplius docui supra in hac 3. par. num. 28. Ad hunc etiam locum illustrandum spectant ea quæ dixi infra super quæstio. 86. cum agerem de potestate Inquisitorum in augendis statutis pœnalibus contra hæreticos.*

Inquisitor non retenta facultate potest pænitentias aggrauare, mutare, &c.

Sed quid si Inquisitor propter obliuionẽ, aut alias causas hanc potestatẽ expresse sibi nõ reseruauerit, poterit ne nihilominus pænitẽtias augere, mutare, tollere, vel minuere? Et verius est adhuc posse: quod voluit & vere Eymericus supra in septimo modo

processum fidei terminandi in vltimis verbis, ibi: Quia potestatem habet Episcopus & Inquisitor, etiamsi non retineant, & hoc de iure, vt in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. *hæc ille: cuius sententia verissima est; tutius tamen est expresse retinere, vt iubent præfata concilia*.

Iam Inquisitores iure communi hanc habent potestatem super omnes pœnitentiās iniunctas. ceterum in Hispania super quibusdam pœnitentijs inferiores Inquisitores, postquam iniunctæ sunt, nullum habent arbitrium absque generalis Inquisitoris eorum regnorum facultate; quæ qualia sint, suis locis indicabimus.

Nu. 196. f ¶ Et sic in depositione earum difficiliter dispensatur.] *Hic locus de gestādis vestibus cum crucibus depictis, & de dispensatione super depositione earundē crucum, valde est considerādus, cui similia prorsus scribit Auctor repertorij Inquisitorū verbo. signum. §. nota quòd bonum esset. notandæ vero in primis sunt causæ, cur super deponēdis crucibus difficulter fieri debet dispensatio, inter quas illa potissima est, quia multum potest gestantibus prodesse propter verecundiam: vnde si patienter eam tolerent, valde erit illis meritoria. huc accedit, quoniam huius etiam vestis, seu sacci gestatio multum est apta ad agendam faciliùs quamlibet pœnitentiam. vide Simancam de catho. instit. tit. 47. num. 10.*

In deponenda veste crucibus signata difficulter dispensatur, & quare.

Iam quod hic refert Eymericus de non concedenda facile dispensatione in deponendis crucibus, locum etiam habet cum cruces pœnitentium suspēnsæ sunt in ecclesijs illis in quarum parœcijs habitabant illi: neque enim inde facile debent amoueri, immo si vetustate labantur, renouādæ sunt, inscriptis nominibus illorum, quorum palliamenta fuerunt, vt extent in perpetuum ea signa & monumenta impietatis, & eo horrendo & formidando infamiæ spectaculo homines à committendo tam graui scelere arceantur: neque hoc est recens inuentum, vt alibi plenius dixi. interim videto Simancam de catho. instit. tit. 47. num. 13.

Cruces damnatorum nō facile amouendæ ab ecclesijs vbi fuerunt suspensæ.

Tametsi vero Eymericus difficulter dispensari dicat: at non ait nullo modo dispensari. verum causæ ad hanc dispensationem concedendam magnæ concurrere debent, possuntque dispensationem hanc concedere iure communi quilibet Inquisitores per textum in cap. vt commissi. §. illorum. de hæret. lib. 6. quod & velle videtur hic Eymericus. atque hæc sententia vera est. Iacobus tamen Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 12. asseruit Inquisitores ipsos non posse moderare tempus præfinitum ad hunc vestitum ferendum; cuius sententia in solis Hispaniæ Inquisitoribus locum habet, cum ibi hoc sit reseruatum Inquisitori generali: sed nos communis iuris regulas sequimur, nec priuatas Inquisitionum sanctiones velut leges generales & vbique obseruandas putamus, tametsi illis vtendum velut æquis & iustis sæpe moneamus, vt in præfatione operis docuimus.

Iure cōmuni quilibet Inquisitores dispēsant in depositione crucum.

Hoc tamen addiderim, tutissimum mihi videri, vt ceteri Inquisitores antequam in depositione crucum dispensent, consulant Sacrosanctæ & generalis Romanæ Inquisitionis Senatum, expositis breuiter causis cur eā dispensatio facienda videatur: quamuis vbi iustissima visa fuerit, per se id efficere possint.

Nu. 196. g ¶ Propter quod cum eis cautius est agendū; nec sunt faciliter à carcere liberandi, &c.] *Hic locus de secundo genere conuersorum, videlicet eorum, qui sero & tarde post multas admonitiones reuertuntur, diligentissime est obseruandus ob pericula quæ hoc ipso loco recenset auctor: quod videtur accepisse ex cōcilio Biterrēsi cap. 23. vbi ita scriptū est:* Curetis tamen vt talibus immurandis, fiant iuxta Sedis Apostolicæ ordinationem separatæ & occultæ camarulæ, sicut fieri poterit in singulis ciuitatibus diœcesum corruptarum, vt alterutrum, vel se vel alios peruertere nequeant. *hactenus ibi. Sed de hac re plura sumus dicturi in sequētibus, ex quibus hic locus amplius illustrabitur. adde Albertinum in repetitione cap. quoniam. de hæret. lib. 6. quæst. 12.*

Qui difficulter conuertuntur, difficulter sunt à carcere perpetuo liberandi.

De nono modo terminandi processum fidei in casu relapsi pænitentis.

Nonus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quando delatus de hæretica prauitate, processus meritis diligenter discussis, cum bono cōsilio in iure peritorum, reperitur confessus hæresim & pænitens, sed relapsus realiter; & hoc est quando delatus ipse confitetur iudicialiter coram Episcopo & Inquisitore aliàs se abiurasse omnē hæresim, & ita legitime reperitur; & quòd post credidit illi tali hæresi seu errori, vel quòd specialiter aliquam hæresim abiurauit, & post redijt, & credidit in eandem: Sed postadhærens consilio saniori pœnitet, credit catholice, & reuertitur ad Ecclesiæ vnitatem: Tali enim non sunt, si humiliter petat, deneganda † Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramenta: sed quantumcunque pæniteat, nihilominus vt relapsus est tradendus brachio sæculari vltimo supplicio feriendus: hoc autem intelligitur vbi reperitur quòd abiurauerit tamquam deprehensus in hæresim, seu tamquam suspectus de hæresi vehementer, non autem leuiter tantum. 197.

† cap. super eo. de hæret. lib. 6.

Circa [a] autem illum talis practica est seruanda: Nam concluso in consilio peritorum maturo pariter & digesto, & si oportuerit replicato, quòd prædictus delatus de iure est relapsus; Episcopus & Inquisitor mittent ad dictū delatū relapsum in carcere inclusum, duos vel tres probos viros, & præsertim religiosos, vel clericos fidei zelatores, eidē relapso non suspectos seu ingratos, sed familiares & gratos, & illi intrabunt ad eum captata hora cōpetenti, & loquentur sibi de contemptu mundi, & miserijs vitæ præ-

præsentis, & gaudijs ac gloria paradisi. Et demum his præmissis indicabunt sibi ex parte Episcopi & Inquisitoris, quòd non potest euadere mortem temporalem; & ideo quòd curet de salute animę suæ; ac disponat de peccatorum suorum confessione, ac sacramenti Eucharistiæ receptione: & isti frequentabunt eum, inducendo illum ad pœnitentiam & ad patientiam, confirmantes eum pro viribus in catholica veritate, taliter vt ipsum diligenter faciant confiteri, ac conferri eidem petenti humiliter Eucharistię sacramentum: nam huiusmodi sacramenta non sunt talibus deneganda, iuxta c. Super eo. de hæret. lib. 6.

Quibus sacramentis receptis, eoque bene disposito ad salutem iudicio prædictorum; post duos vel tres dies, in quibus per prædictos in fide catholica confirmetur, & ad pœnitentiam patientiamque inducatur; Episcopus, & Inquisitor mandabunt Balliuo loci, vel Potestati curię sæcularis, quòd [b] die tali & hora, scilicet, non festiua; sit cum sua familia in tali platea seu loco, extra Ecclesiam tamen, ad recipiendum de foro suo quendam relapsum, quem ipsi Episcopus & Inquisitor tradēt ei; & nihilominus quòd die præfixa de mane seu præcedenti, faciat publice præconizari per ciuitatem seu locum in locis illis seu vicis, in quibus præconizationes aliæ communiter consueuerunt fieri, quòd tali die & hora, & in tali loco Inquisitor pro fide sermonem faciet, & quòd Episcopus & Inquisitor condemnabunt quendam relapsum in hæreticā prauitatem: tradendo eum curiæ sæculari.

198 Considerandum [c] autem hic est, quòd iste, qui sic relapsus est, si fuerit in sacris ordinibus constitutus, vel aliàs sacerdos, vel cuiuscunque ordinis seu religionis obumbratione fulcitus, antequam tradatur, est totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudandus, & sic omni beneficio & officio ecclesiastico spoliatus, relinquatur sæcularis arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus: vt in c. Ad abolendam. §. præsenti. de hæret. Cum igitur talis est à suis ordinibus degradandus, & curiæ sæculari relinquendus; Episcopus conuocet prælatos, Abbates, & viros religiosos suæ diœcesis: quia licet nō olim, nunc tamen solus Episcopus cum prælatis, & alijs viris religiosis & peritis suæ diœcesis potest in sacris ordinibus constitutum degradare, cum est relinquendus brachio sæculari, vel perpetuo immurandus pro hæretica prauitate, iuxta c. Quoniam. de hæret. lib. 6.

Relaps' si sit in sacris, degradādus est &c.

Adueniente autem die præfixa pro degradando relapso, si fuerit in sacris ordinibus constitutus, ac tradendo brachio sæculari: aut relinquendo †, si fuerit laicus, ad audiendam diffinitiuam sententiam assignata in aliqua platea seu loco extra Ecclesiam, populo congregato, & facto sermone per Inquisitorem, ac ipso relapso inibi in alto constituto, & præsente curia sæculari: si degradandus ipse relapsus fuerit, ipse Episcopus in Pontificalibus indutus, & prælatis suæ diœcesis eidem assistentibus, ipsum degradandum coram existentem, & indutum ac si ipsi positum sicut si deberet in suo ordine ministrare, à suo ordine degradabitur, & à superiori ordine incipiendo, & sic gradatim vsque ad infimum. Et sicut conferēdo ordines vtitur Episcopus verbis ad hoc per Ecclesiam ordinatis: ita degradando in qualibet depositione, & casulæ, & stolæ, & sic de alijs, poterit vti aliquibus verbis contrarijs primis. Qua quidem degradatione facta, vbi fienda sit, per modum, secundum quem de iure, seu consuetudine est fienda: Inquisitor mandabit notario seu religioso vel clerico, quòd legat sententiam: quæ sententia, siue fuerit relapsus laicus, siue clericus degradandus, feratur per modum tenoris sequentis.

† Apte dicit, relinquēdo, quia laicus cum semper fuerit de foro sæculari, nō traditur, sed relinquitur. Glos. in c. Ad abolendam. ver. laicus de hęret.

Forma ferendi sententiam contra eum, qui in hæresim est relapsus, sed pœnitens, & vt relapsus traditur curiæ sæculari.

Nos N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & frater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini ditioni subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus. 199

ATTENDENTES legitime informati, quòd tu talis de tali loco, & talis diœcesis, fuisti coram nobis, *si ita fuit*, seu coram talibus Episcopo & Inquisitore delatus de tali hęretica prauitate, *seu talibus, explicentur*, in quibus hæresibus vt legitime fuit compertum, fuisti confessione propria deprehensus, ac etiam testibus conuictus, & quòd in illis persisteras tanto tempore animo indurato, *dicatur prout fuit*, sed post adhærens (vt videbatur) consilio saniori, illas hæreses in tali loco publice abiurasti, abnegasti, & reuocasti in forma Ecclesiæ consueta; propter quæ prædicti Episcopus & Inquisitor credentes te veraciter conuersum ad gremium Ecclesiæ sanctæ Dei, te ab excommunicationis sententia, qua constrictus tenebaris, absoluentes (si tamen de corde vero & fide non ficta reuersus esses ad sanctæ Ecclesiæ vnitatem) iniunxerunt tibi pœnitentiam salutarem: Verum post omnia supradicta, & tot annorum curriculis iam elapsis, nunc noniter iterum delatus nobis fuisti & extitisti, quòd iterum incideras in tales hæreses abiuratas, *explicentur*: Nosque, licet displicenter, de te talia audiuissemus, tamen iustitia nos cogente, descendimus ad inquirendum, testes examinandum, teque vocandum, & interrogandum medio iuramēto, necnon ad omnia, & singula facienda, quæ per nos fienda erant secundum canonica instituta: Sane cum vellemus præsentem causam fine debito terminare, solemne consilium tam in theologiæ facultate, quàm

quàm in iure canonico, & ciuili peritorum, iussimus congregari, & habito prædicto consilio maturo pariter & digesto in & super omnibus, & singulis actis & actitatis; ac visis & diligẽter discussis processus meritis, & omnibus & singulis actis & actitatis, æqua lance libratis, prout fieri exigebat, reperimus legitime tam per testes, quàm per propriam tuam confessionem iudicialiter receptam, quòd reincidisti in hæreses abiuratas: Nam reperimus, quòd talia & talia dixisti, vel fecisti, *explicentur omnia*, propter quę, & merito, de prædictorum consilio te habuimus, & habemus pro relapso iuxta canonica instituta †; quod dolenter referimus, & referendo dolemus: Sed quia ad informationem nostram, & proborum virorum catholicorum, diuina gratia inspirante, iterum es reuersus ad gremium Ecclesiæ, & ad eiusdem vnitatem, prædictos errores & hæreses detestando, & credendo catholice, fidemque catholicam protestando, admisimus te ad recipiendum Pænitentiæ, & Eucharistiæ petita per te humiliter ecclesiastica sacramenta: prout relapsis pænitentibus, & humiliter petentibus concedunt canonicæ † sanctiones. Verum cum Ecclesia Dei in te, & circa te non habeat vltra quid faciat, cum ita misericorditer se habuerit erga te (vt prædiximus) & tu illa abusus fueris in abiuratas hęreses incidendo: ea propter, nos Episcopus & Inquisitor iudices antefati sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, habentesque præ oculis solum Deum, & sanctæ fidei irrefragabilem veritatem, ac extirpationem hæreticæ prauitatis: te talem hoc loco, die, & hora tali, tibi ad audiendam diffinitiuã sententiam in antea assignatis, sententialiter iudicamus esse veraciter relapsum in hæreticam prauitatem, licet pænitentem, & vt veraciter relapsum in eandem, de foro nostro ecclesiastico te proijcimus & relinquimus, seu brachio sæculari tradimus. Rogamus † tamen & efficaciter dictam curiam sæcularem, quòd circa te, citra sanguinis effusionem, & mortis periculum sententiam suam moderetur.

† c. Accusat⁹ §. 1. & 2. de hæręt. lib. 6.

† c. Super eo. de hęret. lib. 6.

† Iuxta c. Nouim⁹: de ver. sig.

Et tunc Inquisitor conferat indulgentiam consuetam, scilicet quadraginta dierum, omnibus, qui eius sermoni interfuerunt, & sententię antedictis: & notificet (vt supra aliàs dictum est) quòd omnibus, qui dederunt auxilium, consilium, & fauorem, vt dictus relapsus ad fidem conuerteretur, cõfert dominus noster Papa tres annos de indulgentia: & sic Episcopus & Inquisitor recedant, & curia sæcularis suum officium exequatur.

200 Attendendum est tamen, quòd quamuis Episcopus & Inquisitor debeant esse summopere diligentes, & per se & per alios facere, vt relapsus pæniteat, & ad fidem catholicam reuertatur: tamen postquam pænituerit & conclusum fuerit in consilio, quòd licet pæniteat, nihilominus veraciter est relapsus, & vt talis tradẽdus est brachio sæculari: ipsi personaliter, quòd tali sententia debet plecti, eidem non indicent: quia facies iudicis terret condemnandum: & verba sua magis inducunt plectendum ad impænitentiam, quàm ad patientiam: nec ex tunc, nec ante sententiam, nec post, eum sibi faciant præsentari, vt non moueatur animo contra eos. quòd in casu tali mortis diligentius est cauendum: sed (vt est dictum) mittant ad eum aliquos probos viros, præsertim religiosos, seu clericos ei non ingratos, qui futuram sententiam atque mortem infligendam indicent, eum in fide confirment, ad patientiam exhortentur, & post sententiam eum associent, consolentur, & cum eo exorent, & ab eo non recedant donec spiritum reddiderit creatori: qui [d] tamen sint cauti & auisati ne quid agant, seu dicant, propter quod relapsus morte præueniatur, & ipsi efficiantur irregulares, & vnde deberent meritum reportare, deferant secum pœnam pariter atque culpam.

Considerandum etiam est, quòd tales sententiæ tradendi aliquem curiæ sæculari non consueuerũt fieri die festiuo, vel solemni, nec in Ecclesia, sed extra in aliqua platea: quia sententia est, quæ ducit ad mortem: & honestius est, quòd feratur in die feriali, & extra Ecclesiam, cum dies festiua & Ecclesia sint Domino dedicata.

IN TIT. DE NONO MODO TERminandi processum fidei in causa relapsi pænitentis. Nu. 197.

COMMENT. XLV.

Refert Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 21. & 22. Locatus in fine operis iudicialis, in forma sententiæ contra confessum & pænitẽtem, sed relapsum, & Iacobus Sprengerius in malleo maleficarum 3. par. q. 28. Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. sequitur sententia condemnatoria. & Syluester de Prigibus lib. 3. cap. 4. puncto. xj. ac de relapsis quidem copiose Eymericus par. 2. q. 58. vbi diximus, quæ hoc loco non sunt inutiliter iterum repetenda.

a ¶ Circa autem istum talis practica est seruanda.] *Quicunque post Eymericum de hæreticorum pœnis scripserunt, in hoc consilio eum sunt penitus secuti: quamuis magna ex parte tacito huius auctoris nomine. laudat tamen Campegius apud Zanchinum cap. 16. vers. relapsus recipiatur. ac plane valde consentaneum est rationi, vt tam diligens opera adhibeatur ad conuertẽdum relapsum priusquam curiæ sæculari tradatur, ne anima eius ex hoc sæculo migratura, quæ cunctis rebus est præferenda. l. sancimus C. de sacrosan. Ecclesiis. naufragium faciat. Ad hæc, quæ in principio huius modi tradit Eymericus, & de tradendo relapso licet pænitente curiæ sæculari, & de concedendis ei Pænitentiæ & Eucharistiæ sacramentis iterum repetis* Nu. 197. Diligẽter enitendum vt relapsus curiæ sęculari tradendus cõuertatur.

infra

infra in hac parte, q. 99. & 100. quibus locis non-nulla addidimus.

b § Quòd die tali, & hora scilicet non festiua, sit cum sua familia in tali platea seu loco, &c.] *Duo videtur præcipere Eymericus: primum, quòd relapsus non est tradendus curiæ sæculari in die festo: secundum, negotium tale non esse peragendum in Ecclesia, sed in aliquo alio loco non consecrato seu religioso. & vtriusque huius dicti refert caussam auctor in fine huius modi, num. 200. vers. considerandum.*

An in die festo sint tradendi rei huius criminis curiæ sæculari.

Quantum ad primum attinet, scio equidem in multis Europæ vrbibus obseruari hanc Eymerici doctrinam: nam cum Inquisitores hæreticæ prauitatis aut relapsos, aut impœnitentes tradunt curiæ sæculari, id non faciunt in die festiuo, sed in alio, idque duobus etiam vel tribus diebus antequam reus comburatur solet è domibus, seu carceribus Inquisitorum ad carceres iudicum sæcularium transferri: in quo nolo laudabilem, & consuetam cuiuslibet inquisitionis consuetudinem immutari, dummodo reus criminis iusto supplicio afficiatur.

Veruntamen hoc libere dicam, multum mihi probari earum inquisitionum ritum, in quibus huiusmodi sententiæ in diebus festiuis solent pronunciari. cum enim (vt pulchre docuit Ioannes And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. & dixi supra super 6. modo processum terminandi. §. adueniente autem die.) expediat multitudinem populi congregari ad videndos reorum cruciatus & pœnas, vt inde discant timere homines, & à malo committendo reuocari; valde conueniens videtur fieri hæc & publice, & in diebus festis, cum maior tunc adsit confluentis populi multitudo.

Quo ritu celebretur fidei actio in Hispania.

Certe in Hispania publica fidei actio in diebus festiuis solet celebrari, fortassis ob præfatam rationem; idque eo ritu, quem præscripsit instructio Madriliana anno M D L X I. cap. 77. in hæc verba à nobis latina reddita: Vbi reorum processus conclusi fuerint, & ordinatæ sententiæ, Inquisitores diem feriatum, in quo fiat publica fidei actio, assignabunt: quem diem significabunt capitulis Ecclesiæ, & consistorio ciuitatis: & vbi fuerit Regius Senatus, intimabitur etiam præsidi & auditoribus, qui omnes inuitabuntur, vt fidei actionem comitentur, iuxta consuetudinem cuiusque loci. curent autem Inquisitores, vt hæc tam commodo tempore fiant, vt executio sententiarum eorum qui tradendi sunt curiæ sæculari possit fieri de die ob euitanda inconuenientia. *hæc ibi.*

Ingenue fatebor quod sentio, hæc mihi magnopere probantur: licet enim cum ita res hæc celebratur in Hispania, videre, horrendum, ac tremendum spectaculum, & quasi imaginem futuri iudicij, quo nihil esse potest ad terrorem incutiẽdum in hac caussa aptius & accommodatius, ex quo ingentia commoda consequuntur.

An actio fidei celebranda sit in Ec-clesia cũ aliqui sunt tradendi curiæ sæculari.

Quantum vero ad alterum caput spectat: An scilicet, actio fidei in Ecclesia celebrari debeat, eo præsertim tempore, quo vel relapsi vel impœnitentes sunt tradendi curiæ sæculari. Eymericus tum hoc loco, tum in fine huius modi, extra Ecclesiam gerendum hoc contendit: quoniam sententia est, inquit, quæ ducit ad mortem.

Verum doctissimus, & multis nominibus venerandus Martinus ab Azpilcueta doctor Nauarrus in enchyridio seu manuali de oratione & horis canonicis impresso Romæ anno Dñi MDLXXVIII. cap. 5. dum hanc ipsam quæstionem tractat suasu Fratris Pauli Constabilis Ferrariensis sacri Palatij Magistri, rationibus non vulgaribus vere contendit intra Ecclesiam posse hoc tractari, contraquam hic velit Eymericus: cui sententiæ ob easdem illas rationes censeo subscribendum. hoc vnum addiderim, commodissimum esse ob rationem paulo antea à me allatam ex Ioanne And. vt in ampla & late patenti platea seu foro, ac in prealtis tabulatis hæc celebrentur, vt cunctus populus facilius hæc & apertius intueatur. raro enim tam commode videntur huiusmodi spectacula intra Ecclesias, quàm in late patentibus foris ac plateis: & propterea in Hispania extra Ecclesiam solent huiusmodi publicæ fidei actiones celebrari, vt optime adnotauit idem Nauarrus præcitato loco, in fine eius capitis. 5.

C c § Considerandum autem hic est, quòd iste qui sic relapsus est, si fuerit in sacris ordinibus constitutus, &c. antequam tradatur, est totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudandus.] Nu. 198. *Eadem ferme repetit de degradatione Eymericus in modo sequenti.*

Quoniam vero hic locus proprius est huic disputationi, nec alibi tradidi, vt plurima huius Directorij loca illustrentur, dicendum est mihi breuiter de degradatione.

Vetustus est degradationis ritus.

Franciscus Duarenus homo satis eruditus, sed parum pius lib. 1. de sacris Ecclesiæ ministerijs, cap. 3. vix sibi persuadet morem hunc tradendi clericos exauthoratos curiæ sæculari, veteribus notum fuisse, quasi recens putet inuentum. ceterum nos qui nihil temere in Ecclesiam introductum confitemur, vel in moribus cõponendis, vel in delictis coercẽdis, vetustũ credimus: nec esset laboriosum, aut difficile ostẽdere rem aliter se habere, quàm homo ille suspicetur. de hac ergo exauthoratione, et sæculari curiæ traditione, manifestissime loquitur cap. degradatio. de pœnis. lib. 6. quod retulit Eymericus supra par. 2. ĩ quo singulariter præscribitur ritus degradationis.

Olim autem cum deponendi vel coercendi essent religiosi certus quidam numerus iudicum postulabatur, nam ad audiẽdum Episcopum duodecim Episcopi: ad presbyterum sex Episcopi: ad Diaconum tres Episcopi requirebantur, cap. si quis tumidus. & cap. felix. 15. q. 7. Concilium Triburiense cap. 10. At quia in casu hæresis de quo nunc agimus, ad exauthorandum religiosum iam per iudices fidei iudicatum difficulter tot Episcopi cõuenire poterant, ideo in c. quoniam. de hæret. lib. 6. relato ab Eymerico supra par. 2. Gregorius nonus salubriter cauit, vt solus Episcopus clericum in quibuscunque sacris ordinibus constitutum degradare posset, conuocatis abbatibus, alijsque prælatis, & religiosis personis quod

Solus episcopus pốt degradare, & qualiter.

quod etiam obseruat hoc ipso loco auctor.

Demum concilium Tridentinum sess. 13. de reformatione, cap. 4. qualiter possit clericus etiam presbyter, & per quos degradari praescripsit luculenter. id quod breuitatis gratia omittimus, cum cuique sit obuium & patens.

De degradatione q scripserunt.

Quòd si cetera omnia ad degradationem spectantia nosse capis, ea tradunt copiose Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 36. vers. scias autem. cum aliquot sequentibus. & q. 74. Tabiensis, Syluester, Angelus in sum. verbo, degradatio. Repertorium Inquisitorum, & Locatus in opere iudiciali verbo, degradatio. eleganter Conrradus Brunus lib. 4. de haeret. cap. 13. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 48. & Simancas de catho. instit. tit. 46. nu. 69. & 70. & alij plerique.

Degradatio duplex, verbalis, & actualis.

Ex his colliges duplicem esse degradationem, vnam verbalem, actualem alteram, per textum in dict. c. degradatio. de poenis lib. 6. & verbalis degradatio est, quando Episcopus pronuntiat sententiam contra clericum, per quam priuat illum ordinibus clericalibus, seu verius ordinum ministerio sine executione, cuius formam habes in Pontificali.

Actualis autem est, cum clericus non modo per sententiam priuatur, verum etiam actualiter & personaliter priuatur, exuitur, seu spoliatur ordinibus ecclesiasticis. ita Iulius Clarus in pract. crimi. q. 74. & hanc proprie dicimus degradationem: nam primam illam verbalem, potius depositionem vocamus, tametsi quandoque Doctores degradationem appellent, vt optime praecitato loco adnotauit Iulius Clarus.

In crimine haeresis actualis degradatio vsurpāda

In crimine haeresis actualis degradatio locum habet, & de ea loquitur hoc loco Eymericus, cuius formam inuenies etiam in Pontificali, & quidquid ad eam exigitur, copiosissime docuit Arnaldus Albertinus in repetitione c. quoniam. de haere. lib. 6. denique quo ritu fiat, singillatim tradit textus in c. degradatio. de poenis. lib. 6. relatus apud Eymericum supra par. 2. quae velut facilia & obuia consulto omitto.

An solus Inquisitor pronuntiet clericum haereticum degradandum.

Nunquid autem solus Inquisitor possit declarare clericum haereticum degradandum, quaestio est non vulgaris, quam disputat Albertinus in dict. c. quoniam. de haeret. lib. 6. q. 7. nu. 3. vbi asserit id posse solum Inquisitorē, vbi Episcopus fuerit negligens, cui propterea subscribo, quoniam cum id possit Episcopus per textum in c. ad abolendam. §. praesenti. de haeret. idem quoque poterit Inquisitor: nam quae paria sunt, paris virtutis iudicantur, vt optime dicit Albericus in. l. de quibus. C. de legibus. manifestum est autem Inquisitorem in hoc crimine aut maiorem. aut saltem parem habere cum Episcopo iurisdictionem.

Nu. 200. § Qui tamen sint cauti & auisati, ne quid agant seu dicant, propter quod relapsus morte praeueniatur, & ipsi efficiantur irregulares.] *A nu. 200. vsque ad finem huius noni modi terminandi fidei processum, quatuor potissimum documenta tradit Eymericus. Primum, ad iudices violatae religionis spectat; quod est omnino obseruandum: duo*

A *postrema quae incipiunt ibi:* Considerandū etiam est. *à nobis sunt explicata paulo antea hoc ipso loco §. quòd die tali & hora. tertium ad eos attinet, qui haereticum relapsum poenitentem comitantur, & exhortantur, vt patienter mortem sibi infligendam ferat.*

In quo hoc sentit Eymericus: Qui dant causam dictis vel factis, vt is qui trahitur ad supplicium celerius moriatur, irregulares efficiuntur: quam ob rem diligenter praecauere debent, ne talem committant errorem.

Quid cauere debeat, qui comitantur afficiendum vltimo supplicio, ne fiat irregularis.

B *Haec Eymerici doctrina vera est, & communiter recepta, quam tradidit primum Beatus Antoninus 3. par. tit. 28. cap. 2. §. 5. quem sequuntur Tabiensis in sum. verbo, irregularitas. 3. §. 13. & Martinus Nauarrus in manuali seu enchyridio confessariorum cap. 27. tit. de irregularitate. Syluester verbo, homicidium. 3. quaest. 2. vers. Tertium similiter est irregularis. & alij. si quis ergo hortetur condemnatum vt caput carnifici offerat, aut in furcarum scalas ascendat: aut carnifici dicat, vt ita aptet vindicem gladium, vt vno ictu reum iuguletur, ne pluribus ictibus feriatur, aut his similia faciat vel dicat seu persuadeat, vnde celerius mors consequatur;* C *quamuis subsecuta fuisset, etiamsi haec facta vel dicta non intercessissent, plane irregularitatem contrahet.*

Neque excusabitur propterea, quòd dicat se dare operam rei licitae, & coadiuuare vt malefactores puniantur: aut si dicat, quòd quamuis ipse haec non dixisset vel fecisset, nihilominus is reus erat moriturus: his enim non obstantibus irregularitatem contrahet. ita Tabiensis praecitato loco. & idem Tabiensis verbo, irregularitas 1. §. 4. ex quibus constat diligenter esse obseruandum hoc Eymerici documentum; & veram esse eius doctrinam: pro qua facit textus in cap. si quis viduam. 50. distinct. D

De decimo modo terminandi processum fidei per condemnationem haeretici impoenitentis non relapsi.

E Ecimus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quando delatus de haeretica prauitate processus meritis diligenter discussis cum bono consilio iuris peritorum, reperitur confessus haeresim & impoenitens, nō tamen relapsus: & hoc est quando ipse delatus ore proprio iudicialiter confitetur, se credere aliqua, quae sunt haereticalia plane, & ea defendit, & informatus per Episcopum & Inquisitorem, quòd illa sunt haereticalia, non vult eis credere; immo coram eis defendit, nec vult ad eorum mandatum illas haereses abiurare, nec abnegare, seu renocare: 201

immo

immo persistit in eis, & sustinet animo pertinaci, & non inuenitur quòd vnquã abiurauerit aliquam hæresim, seu errorem: talis, quamdiu sic in pertinaci proposito perseuerat, est veraciter impœnitens hęreticus, non relapsus.

Circa [a] istum talis practica est seruanda. Talis namque tenebitur in carcere firmo, bene compeditus & catenatus, nè possit euadere, & alios inficere; nullus intrabit ad eum, nec loquetur sibi, nisi custodes, qui sint probi viri, & de fide non suspecti, nec faciles decipi: frequenter Episcopus & Inquisitor modo coniunctim, modo diuisim eum sibi facient præsentari, & informabunt [b] de veritate fidei, & falsitatis illorum articulorum, in quibus stat animo pertinaci, adducendo auctoritates sacræ scripturæ. Et si possunt eum conuertere ab erroribus, bene quidem; si non, [c] interrogent eum, in quo fundet se, & videantur eius rationes & auctoritates; & soluantur sibi, ac destruantur ei fundamenta sui erroris. Quòd si diu informatus acquiescere noluerit catholicæ veritati, assignentur ei decem, vel duodecim informatores homines litterati, de diuersis statibus, vtpote, religionum diuersarum, clericorum, & sæcularium iuristarum: qui simul † conueniant: & eum faciant sibi frequentius præsentari, & informabunt eum de catholica veritate, adducendo Biblia, vel alios libros authenticos ad eum, ostendendo sibi id, quod tenet, esse contra scripturam sacram & Ecclesiæ determinationes, ac destruendo id, in quo se fundabat. Si autem [d] conuerti noluerit, non festinetur, nec mox tradatur brachio sæculari, etiam posito quòd ipse petat & instet, credendo se pati pro iustitia, & quòd sit martyr: quia tales à principio sunt multum feruentes, vt comburantur, credentes statim euolare ad cælos: quare eorum insanis petitionibus non est standum, sed sunt diu †, videlicet per medium annum, vel per vnum in carcere detinẽdi duro & obscuro bene compediti: nam vexatio frequenter aperit intellectum, & calamitas carceris: & sic sunt detinendi, & frequentius admonendi, quòd in corpore & anima cremabuntur, ac perpetuo damnabuntur, & similia. Et si videant Episcopus & Inquisitor, quòd nec propter prædictorũ informationem, nec propter carceris calamitatem à suis erroribus voluerit resilire; tentent si cum aliquibus consolatorijs † possent eum reducere, ponendo eum in carcere minus malo, vel camera competenti, prouiso tamen ne possit euadere: & lautius faciant sibi ministrari, & promittere, quòd si à suis erroribus conuertatur, quòd se habebunt ad eum misericorditer; & si resiliat, benedicatur Deus. Si autem per aliquot dies, sic habitus & tractatus noluerit resilire, permittant ad eum venire filios, si quos habet, præsertim paruulos, & vxorem, seu alios attinentes, qui eum emolliant, & eidem in aliorum præsentia colloquantur. Qui si tandem, nec prosperis,

† Al. qui sibi condiuidant

† Simancas de catho. instit. tit. 48. nu. 2.

† Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. nu. 5.

A nec aduersis, nec minis, nec blanditijs poterit emolliri vt resiliat ab erroribus suis, & fuerit prædicto congruo tempore expectatus, Episcopus & Inquisitor disponent se ad tradendum eum, seu relinquendum brachio sæculari: & mandabunt per cedulam, seu nuntium Balliuo, seu Potestati curiæ sæcularis, quòd tali die non festiua, & tali hora, sit in tali loco, extra Ecclesiam tamen, cum sua familia, vbi ipsi tradent sibi quendam hæreticum impœnitentem, & nihilominus, quòd ex parte sua faciat publice præconizare in illis vicis, seu locis, in quibus aliæ præconizationes sunt fieri consuetæ, quòd

B die & hora, ac loco prędictis, Inquisitor sermonem faciet pro fide, & de fide, & tradet hæreticum quendam brachio sæculari; & ideo quòd omnes veniant & intersint, & habebunt indulgentiam consuetam.

Adueniente autem die præfixa & hora, erunt Episcopus & Inquisitor in loco assignato, & tradendus stabit ibidem in alto, vt ab omnibus videatur, præsente populo atque clero, ac potestate curiæ sæcularis, & si tradendus fuerit in sacris ordinibus constitutus, vel cuiuscunque religionis, seu ordinis obumbratione fuscatus, stabit ibidem indutus & dispositus, ac si deberet in suo ordine ministrare. Quibus sic dispositis Inquisitor faciat sermonem detestando hæreses illas, in quibus stat ipse tradendus, & facto sermone, faciet per notarium, seu alium clericum, vel religiosum, quatenus legantur culpæ illius, & hæreses, vt frequenter alias fuit dictum. 202

C

Quibus lectis aduc interrogabit eum si vult pœnitere, & ab hæresibus resilire & abiurare ipsas: quòd si Deo inspirante consenserit abiu-

D rare, admittatur: Prouiso tamen solerter, ne simulata conuersione abiuret, & sub agni specie gerat lupum. Et tunc abiurabit vt deprehensus in hæresim propria confessione; & pœnitens non relapsus secundum formam positam in octauo modo processum fidei terminandi, vbi de talibus agitur.

Et facta [e] abiuratione, quia illa conuersio & abiuratio præsumuntur esse factæ plus metu mortis, quàm amore veritatis: iste est perpetuo immurandus, & consequenter [f] primitus à suis ordinibus degradandus, iuxta cap. Quoniam.

E de hæret. lib. 6. Propter quod Episcopus assistentibus sibi prælatis suæ diœcesis, & alijs personis religiosis, & iuris peritis, indutus pontificalibus eundem deponet ab officio & beneficio, & etiam ab ordine degradabit; auferendo sibi ea, quæ sunt officij, & ab vltimo ordine incipiendo, & in primo finiendo, vtendo aliquibus verbis contrarijs illis, quibus in conferendo vti Episcopi consueuerunt. Qua degradatione expleta, feretur sententia contra eum, & tradetur carceri perpetuo per formam, qua dictum est in octauo modo, vbi agitur de talibus.

Si autẽ noluerit pœnitere, nec hęreses abiura-

 re, (vt

re, (vt fit de communi cursu quando sunt in tali passu) tunc Episcopus modo prædicto eundem degradabit; degradatione expleta, tradetur curiæ sæculari per modum tenoris sequentis.

203 *Forma [b] tradendi hæreticum pertinacem, aliàs non relapsum curiæ sæculari.*

NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis, in terris talis domini, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus,

ATTENDENTES, quòd tu talis de tali loco, talis diœcesis, fuisti nobis delatus fama publica referente, ac fide dignorum insinuatione, de hæretica prauitate, scilicet, quòd asserebas & affirmabas publice, *quod sic & sic explicentur hæreses*: & quòd tu in illis hæresibus perstiteras multis annis in tuæ animæ detrimentum! Nosque, quibus ex officio incumbebat prauitatem hæreticam extirpare, volentes, prout tenebamur, in & super his certius informari, & videre an ambulares in tenebris an in luce: diligenter inquisiuimus de prædictis, teque citantes, ac efficaciter interrogãtes reperimus te prędicta infectum hæretica prauitate, ac eandem defensantem coram nobis animo pertinaci. Sane cum præ cunctis nostræ mentis desiderabilibus cordi nostro insidat fidem sanctam catholicam & Apostolicam in populorum præcordijs complantare, eradicata hæretica prauitate modos diuersos, varios, & congruos tam per nos, quàm per alios adhibuimus, quatenus resilires ab hæresibus & erroribus antedictis, in quibus steteras atque stabas, prout nunc stas contumaciter, ac pertinaciter animo indurato; Verum cum humani generis inimico tuis præcordijs assistente, teque in dictis erroribus voluente & inuoluente, nolueris neque velis à sæpe dictis hæresibus resilire, plus eligens mortem animæ incurrere gehennalem & corporis temporalem, quàm antefatas hæreses abiurare, & ad gremiũ Ecclesiæ aduolare, & animam lucrari, in reprobum sensum datus: ea propter cum sis ab Ecclesia sancta Dei excommunicationis vinculo innodatus, & merito; immo à grege Dominico separatus, ac participatione bonorum Ecclesiæ priuatus, & Ecclesia non habeat circa te vltra quid faciat, cum ad te conuertendum fecerit iuxta posse: Nos Episcopus & Inquisitor iudices in causa fidei sæpefati, sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem: habentesque prę oculis solum Deũ, & sanctæ fidei veritatem, ac extirpationem hæreticæ prauitatis; hac die, hora, & loco tibi in antea assignatis ad audiendam sententiam diffinitiuam; condemnamus, ac sententialiter iudicamus, te esse veraciter hæreticum impænitentem, & vt veraciter talem tradendum & relinquendum brachio sæculari; & sicut hæreticum impænitentem per hanc nostram sententiam de foro ecclesiastico te proijcimus, & tradimus, seu relinquimus brachio sæculari, ac potestati curiæ sæcularis; dictam curiam sæcularem efficaciter deprecantes, quòd circa te citra sanguinis effusionem, & mortis periculum, suam sententiam moderetur. Lata fuit hæc sententia & cetera.

Et tunc Inquisitor conferet indulgentiã consuetam, scilicet quadraginta dierum, omnibus & singulis, qui prædictis sermoni & sententiæ interfuerunt; notificando etiam cunctis, quòd omnes qui præstiterunt consilium, auxilium, vel fauorem, vt hic hæreticus impænitens ad manus Ecclesię adueniret pro extirpanda hæretica prauitate, habent tres annos de indulgentia ex parte domini nostri Papæ.

Et dum curia sæcularis suum officium exequetur, poterunt aliqui viri probi, & fidei zelatores ipsum associare, eundemque inducere ad fidem catholicam, & exhortari adhuc, vt resiliat ab erroribus. 204

Et si forsan tunc post latam sententiam, ac postquam traditus est curiæ sæculari, dum ducitur ad comburendum, vel ligatur ad palum, vt comburatur, dicat se velle resilire, & pænitere, ac hęreses abiurare; crederem [k] de misericordia posse recipi vt hæreticum pænitentem, & perpetuo immurari, per glos. de hæret. cap. Ad abolendam. §. præsenti. & vers. audientia. & c. Excommunicamus 2. quamuis non inueniatur (vt puto) iure cautum; nec tali conuersioni sit magna fides adhibenda.

Et de facto † sic contigit in Cathalonia in ciuitate Barchinon. vbi fuerunt tres hæretici vt impænitentes, sed non relapsi, traditi brachio sæculari; & cum vnus eorum, qui erat sacerdos, fuisset igni expositus, & ex vno latere iam aliqualiter adustus; clamauit quòd educeretur; quia volebat abiurare, & pænitebat; & sic factum est: verum si bene vel male, nescio: vnum scio quòd post quattuordecim annos accusatus, inuentus est in hæresim permansisse continue, & multos infecisse; nec conuerti voluit, sed vt impænitens & relapsus iterum est relictus brachio sæculari, & ignibus consumatus.

† Hoc narrat Eymericus supra par. 2. quæst. 11.

IN TIT. DE DECIMO MODO terminandi processum fidei per condemnationem hæretici impænitentis non relapsi. Nu. 201.

COMMENT. XLVI.

R*Eferunt Iacobus Sprengerius in malleo maleficarum 3. par. q. 29. & breuiter Tabiẽsis in summa, verbo, Inquisitor. §. 23. Syluester de strigibus*

gibus lib. 3. cap. 4. puncto 12. & Locatus in fine operis iudicialis in forma tradendi brachio sæculari hæreticum impænitentem. & Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. sequitur sententia condemnatoria. & Campegius apud Zanchinum cap. 16. in principio. & alij quos suis locis paulopost referemus.

Nu. 201. [a] ¶ Circa istum talis practica est seruanda.] *Idem sentiunt præcitati, & Simancas de catho. institu. tit. 43. nu. 32. vbi testatur multis instructionum capitibus id esse cautum in Hispania.*

Cap. autem. 43. Madrilianæ instructionis anni MDLXI. quam ille omisit, de hac re ita cautum est: Cũ reus extiterit negatiuus, & legitime fuerit de crimine hæresis, (de quo fuit accusatus) conuictus: vel extiterit pertinax, manifestum est in iure quòd debet tradi curiæ sæculari: ceterum in tali casu Inquisitores multum debent eius cõuersionem procurare, vt saltem in gratia Dei moriatur. in quo Inquisitores facient quidquid pie poterunt. *hæc ibi.*

Quid seruãdũ circa hæreticos impænitentes, priusquã tradantur curiæ sæculari.

Tota hæc praxis obseruanda circa hæreticos impænitentes priusquam tradantur curiæ sæculari, præscripta fuit olim Inquisitoribus per concilium Biterrense cap. 17. ex quo eam videtur accepisse Eymericus. is locus insignis est, & ita habet: Conuerti nolentes, vbi commode poteritis, damnare tardetis: ipsos frequenter tam per vos, quàm per alios ad conuersionem monentes, † ac tandem in sua malitia pertinaces, faciatis errores suos ad eorum detestationem publice confiteri; & sic eos damnatos præsentibus Potestatibus sæcularibus, eorumue Bailliuis, secundum mandatum Apostolicum relinquentes. *hactenus ibi. Sed quod in genere fieri præcipit concilium, qua ratione singulariter & in specie fieri debeat prudentissime docet auctor hoc loco.*

† mouentes

Nu. 201. [b] ¶ Et informabunt de veritate fidei, &c. adducendo auctoritates sacræ scripturæ.] *Atque hic modus est optimus, præsertim ad conuincendos hæreticos litteratos, vt docuit Eymericus paulo ante, nu. 87. vers. quidem nãque. prodest etiam multum ad eosdem conuertendos, vt hic indicat auctor: neque temere aut imprudenter: quoniam paucissimi sunt hæretici impænitentes, qui non tueantur suam perfidiam aliqua scripturæ sacræ auctoritate praue intellecta. quæ vbi vere declarata fuerit, sperandum est, hæreticum, qui ea nititur suum errorem defendere, eum depositurum & conuertendum fore, nisi prorsus deliret, & clarissimæ veritatis luci tenebras offundere conetur, quod est proprium eorum qui pertinaces sunt.*

Hęretici impænitentes per scripturam sacrã cõuincendi & conuertẽdi.

Et certum est ac exploratum apud eruditos ex praua scripturæ intelligentia multa hæretica dogmata & perniciosa profluxisse, vt optime indicat Beatus Augustinus tom. 4. in lib. de catechizandis rudibus, cap. 8. & lib. 1. cap. 2. contra Iulianum Pelagianum. & nos asserimus copiose lib. 2. de causis vnde hæreses oriuntur.

Ex praua scripturæ intelligentia hæreses prodire.

In primis vero hæresiarchæ, omnes suorum errorum occasiones ex scriptura male intellecta acceperunt, vt grauiter docet Epiphanius in secunda synodo Nicæna, actione 6. & habetur nunc in 3. tomo conciliorum Coloniẽsis editionis anno MDLXVII. pag. 157. ait enim: Quoties recta dogmata homines iuxta suam opinionem subuertere conantur, non miretur aliquis, si scripturæ verba vsurpent: nam & omnes hæresiarchæ suorum errorum occasiones è diuina scriptura collegerunt: & quæ recte à Spiritu sancto dicta erant, peruersa animi sententia conuellunt. *hæc ille. quod & multis exemplis euidenter ostendit. Optimum est ergo vel ad conuertendos, vel saltem ad conuincendos hæreticos auctoritatibus scripturæ vti, vt pulchre docet hic Eymericus.*

Vetustum autem esse & approbatum in sancta Dei Ecclesia morem, vt ad hunc modum agatur cum hæreticis pertinacibus, vt conuertantur & resipiscant, apertissime indicat textus in cap. conuenientibus. 1. q. 7. vbi quid huiusmodi factum esse cernitur. desumptus est is locus ex prima actione 7. synodi, quæ est secunda Nicæna, vbi Petrus presbyter Hadriani Papæ Romani Vicarius loquitur in hæc verba: Et Romæ quoq; extorris erat Macarius, hæreticus à sancta synodo sexta designatus: Verum pię memorationis pater noster Benedictus, deliberandi spatiũ per xxx. dies illi cõcessit, & quodam tempore Bonifacium consiliarium ad eum misit, quo verbis admonitione plenis ex sacra scriptura illũ instrueret: verũ ad meliorẽ mentẽ haud quaquã perduci potuit. Id autẽ pater beatus ob id egit, quo rursus illum in pristinum statum reciperet. *hæc ibi. habeturq; tomo. 3. conciliorũ Coloniensis editionis anno MDLXVII. pag. 60.*

[c] ¶ Si non, interrogent eum in quo se fundet, & videantur eius rationes, &c. & soluantur sibi, &c.] *Hũc locum & consiliũ saluberrimũ de diluendis hæretici impænitẽtis rationibus, & cõtraria veritate ei ostendenda, vt tandẽ conuertatur, desumpsisse mihi videtur valde prudenter Eymericus ex extrauaganti Ioannis xxij. incipiente, Vas electionis, relata supra par. 2. vbi summus Pontifex ad conuertendum Ioannem de Poliaco simili methodo vsus est. is vero Poliacus intellecta veritate resipuit.* Nu. 201.

Hæreticorũ rationes soluendæ vt cõuertantur.

[d] ¶ Si autem conuerti noluerit, non festinetur, nec mox tradatur brachio sęculari, etiam posito quòd ipse petat, &c.] *Obseruandũ est penitus hoc consiliũ. est autẽ hæc vsitata hæreticorum impænitentiũ insania, & grauissima miseria, qui cum à diabolo decepti pro ipso moriantur, tamen Christi martyres se esse dicunt, ac velut tales coli & adorari cupiunt: hac enim via se saltem in hoc sæculo credunt fore immortales. quod non est recens nostrorum inuentum: nam & hoc iam olim fieri ab ipsis est consuetum, vt colligitur ex beato Cypriano in libro de vnitate Ecclesiæ in hæc verba:* Quam sibi pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credũt æmuli sacerdotum? An secum esse Christũ, cum collecti fuerint opinãtur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi fuerint in cõfessione nominis, macula ista nec sanguine abluitur; inexpiabilis & Nu. 201.

Hęretici pro martyribus adorari cupiũt; & id olim prohibitum.

grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur: esse martyr nō potest, qui in Ecclesia nō est. *hæc ille. & paulopost subdit ita:* Cum Deo manere nō possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. occidi talis potest, coronari non potest. *hactenus Cyprianus. hanc ergo martyrij laudem affectant sæpe hæretici, & velut tales coli desiderant: & propterea ne id fiat sub anathematis pœna grauiter interdictū est in concilio Laodiceno can. 34. in hæc verba:* Quòd non oportet omnem Christianum Christi martyres relinquere, & ad falsos martyres, hoc est, hæreticos abire. hi enim sunt à Deo alieni. sint ergo anathema qui ad eos abeunt. *hactenus ibi.*

Nu. 202. Ex his qui conuertūtur qui sint perpetuo immurandi.

c ¶ Et facta abiuratione, quia illa conuersio & abiuratio præsumūtur esse factæ plus metu mortis, quàm amore veritatis, iste est perpetuo immurandus.] *Desumptum videtur ex concilio Tolosano cap. 10. vbi ita scriptum est:* Hæretici autem, qui timore mortis, vel alia quacunque causa, dummodo non sponte redierint ad catholicam vnitatem, ad agendam pœnitentiam per Episcopum loci, in muro cum tali includantur cautela, quòd facultatem non habeant alios corrumpendi. *hæc ibi.*

Intellectus concilij Tolosani.

Sententia vero huius concilij talis est: Qui valde difficulter, & post multas admonitiones, & magni temporis spatium conuertuntur, in carcere perpetuo sunt recludendi, quia non omnino sponte & voluntarie conuerti videtur, & propterea non sunt liberi demittendi, ne si ficte fuerint conuersi, quod est facile præsumendum, alios corrumpere possint.

Atque in hunc sensum intelligere quoque oportebit textum in l. commissi. § 2. Federici Imperatoris relatū in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. vbi ita scriptum extat: Si qui vero de prædictis postquam fuerint deprehensi, territi metu mortis redire voluerint ad fidei vnitatem, iuxta canonicas sanctiones, ad agendum pœnitentiam in perpetuum carcerem detrudantur. *hæc ibi. Et eodem modo videtur accipiendus textus in c. excommunicamus. el 2. §. si qui autem. de hæret. sed vide Simancam de catho. instit. tit. 47. nu. 27. & seq.*

Qui grauiter delinquūt contra fidem, immurandi, & qui sint illi.

Nec modo hi qui valde difficulter ab hæresi conuertuntur, in perpetuum sunt carcerem detrudendi, verum etiam & alij quidam, quorum insignia sunt delicta in causa fidei commissa, quos singillatim enumerat concilium Narbonense paucis post Tolosanum annis celebratum cap. 9. in hæc verba: De hæreticis autem seu credentibus, præfata immunitate, quia veritatem de se, vel de alijs suppresserunt, vel quia infra tempus indulgentię nō venerunt, seu aliàs indignis, paratis tamen absolute mandatis Ecclesiæ obedire, & recognoscere quam vel suppresserant, vel negauerant, veritatem; quamuis tales procul dubio sint se-

A cundum statuta domini Papæ, in perpetuo carcere detrudendi: quia tamen intelleximus vos de his tantam in pluribus partibus multitudinem inuenisse, vt ne dum expēsæ, sed vix etiam lapides, aut cæmenta sufficere possint ad carceres construendos; consulimus vt eorum immurationes, vbi expedire videbitur, differatis: donec ipse dominus Papa de illorum multitudine plenius sit consultus: nisi forte aliqui essent tam facinorosi, vt de ipsorum impœnitentia, vel fuga, vel relapsu, vel corruptione, seu turbatione aliorum nimium timeretur: tales enim sine vl-

B la prorsus dilatione firmo & perpetuo carceri deputetis. *hactenus ibi. Qui ergo prædictis modis deliquerint, perpetuo sunt immurandi, vbi nulla talium fuerit multitudo, ob quam sit rigori detrahendum, cum cessante tunc causa, effectus cessare debeat. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronatus. c. cum cessante. de appellatio.*

Iam ex his duobus conciliorum decretis aperte colliges, eandem prorsus esse pœnam immurationis & carceris perpetui, contra quam quidam huius antiquitatis ignari censeant.

C *Quamquam vero hodie aut rarus, aut nullus antiquæ immurationis, seu carceris perpetui vsus relictus esse videatur: nam, vt ait Auctor Repertorij Inquisitorum verbo, carcer. §. item nota quòd loco carceris perpetui. hunc Episcopi & Inquisitores possunt commutare in detrusionem in monasterium, quod & sæpe faciunt: quia tamen ex causa potest optime vsurpari, præsertim his turbulentis temporibus, quibus nihil non audent hæretici; operæpretium erit referre ex concilio Biterrensi, quo ritu, quibusque seruatis immuratio fieret, seu perpetua carceratio. ibi ergo. cap. 23. 24. & 25. ita scriptum est.*

Quis ritus antiquus immurationis, seu perpetui carceris.

D Ceteris tamen, vt talibus immurandis fiant iuxta sedis Apostolicæ ordinationem, separatę & occultæ camarulæ sicut fieri poterit in singulis ciuitatibus diœcesum corruptarū, vt alterutrum vel se, vel alios peruertere nequeant: & eos enormis rigor carcerum nō extinguat: quos ab illis, qui bona eorum tenuerint, fieri, & in necessarijs prouideri faciatis eisdem secūdum statuta concilij Tolosani. Cap. 23.

Hæc autem perpetui carceris pœna, seu pœnitentia nulli ab initio de præfatis culpabilibus Cap. 24.

E remittatur, aut in aliam cōmutetur: nisi vel hæreticos redderet, vel propter eius absentiam euidens mortis periculum eius liberis, vel parentibus immineret: vel propter aliam causam, quæ multum iusta & rationabilis videretur.

Quando remittēda pœna carceris perpetui.

Sit autem liber accessus vxori ad virum immuratum, & è conuerso, ne cohabitatio denegetur eisdem, siue ambo immurati fuerint, siue alter. *hactenus ibi.* Cap. 25.

Quod vero dicit hoc concilium in cap. 23. vt immuratis prouideatur secundum statuta concilij Tolosani, id in dicto concilio Tolosano cap. 10. in fine ita cauetur: Quibus (*scilicet immuratis*) ab illis qui bona eorum tenuerūt, prouideatur in necessarijs

Perpetuo carceratis vnde prouidendum.

sarijs secundum dispositionem prælati. Si vero bona non habuerint, eis prouideatur per prælatum. hæc ibi. de eisdem eadem ferme traduntur in concilio Narbonensi cap. 4.

In carcere perpetuo difficulter dispensatur.

Præterea quæ de difficultate dispensandi in carcere perpetuo tradidit conciliũ Biterrense cap. 24. luculẽtius expressit concilium Narbonense postea, vt mihi fit verisimile celebratũ, cap. 19. in hæc verba: Circa incarcerandos etiam duximus hoc addendum, vt à carcere nec vir propter vxorem, licet iuuenem, nec vxor propter virum, nec quisquam propter liberos seu parentes, seu aliter necessarios, aut propter debilitatẽ vel senium, vel aliam similem causam excusetur absque indulgentia sedis Apostolicæ speciali. hactenus ibi.

B

Hæc omnia ex causa diligentissime mihi videntur custodienda suo tempore et loco, licet alicubi in vsu non sint, quia fortassis temporum iniuria diu latuerunt. sed de dispensatione in carcere perpetuo dicam infra in hac parte super q. 96.

Cetera omnia, quæ cum intrusis in carcerem perpetuum obseruari debent, consulto hic omitto, cum non sit proprius locus: de illis agam infra super q. 59. vbi videas.

Nu. 202.

Clericus immurãdus degradet̃ pri°.

f ¶ Et consequenter primitus à suis ordinibus degradandus, iuxta cap. quoniã. de hæret. lib. 6.] Olim valde fuit dubitatum in principio delegatæ Inquisitionis constitutæ: An sacerdos qui ob crimen hæresis erat detrudendus in perpetuum carcerem, iuxta prædictum ritum, prius foret à suis ordinibus actualiter degradandus; veruntamen hanc dubitationem sustulit Vrbanus IIII. rescripto incipiente: Cõsulutus. §. quæstioni vero. relatũ supra par. 2. vbi ita scriptum est: Quæstioni vero, qua quæritur, vtrum constitutus in sacris deprehensus in hæresi, & propter hoc immurandus perpetuo, prius sit ab ordinibus à suo Episcopo degradandus, antequam tradatur huiusmodi pænitentiæ: respondemus, quòd talis qui est perpetuo immurandus, prius debet à suis ordinibus degradari. hæc ibi.

Ne quis autem putet hæc accipienda esse de verbali degradatione, hoc est, de suspensione ab ordinũ executione, non autẽ de degradatione reali et actuali, cum talis non tradatur curiæ sæculari, sed solum carceri perpetuo; propterea valde prudenter Eymericus ad tollendam hanc dubitationem ait, ab officio & beneficio esse deponendum: quod est verbaliter degradare: item ab ordine esse degradandum, auferendo sibi ea quæ sunt officij, quod est proprie actualiter degradare, vt patet ex c. degradatio. de pœnis lib. 6. & hanc sententiam videtur profiteri Paulus Grillandus tract. de hæret. quæst. 7. & Albertinus in c. quoniam. de hæret. lib. 6. in principio nu. 55. & Campegius apud Zanchinum cap. 20. versi. obserua denique.

Perpetuo immurãd°, cur degradetur.

Quòd si quis quærat, cur perpetuo immurandus degradari debeat: respondebo propterea fortassis, ita constitutum fuisse: quoniam talis immuratio perpetua morti æquiparatur, vt ait Innocentius in cap. qualiter & quando. el segundo. de accusatio. quem

A refert, & sequitur Auctor repertorij Inquisitorum verbo, carcer. §. quotuplex sit carcer: & Philippus Francus in Rubrica de testamen. lib. 6. num. 27. versic. decimo prohibetur testari. vbi citat Bartolũ in eandem sententiam in l. 2. ff. de publi. iudic. atq; hanc opinionem summo iure veram esse credo, licet consuetudo aliud nunc communiter obseruet, vt mox dicam.

Ad triremes perpetuo dãnatus, an debeat degradari.

De eo vero qui in perpetuum ad triremes damnatur, quæsitum scio, an debeat actualiter degradari; sed verissimum mihi videtur actualiter degradandum fore, cum par sit vbique & penitus similis ratio; & propterea idem erit statuendum. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. quam sententiam Campegius quoq; asserit apud Zanchinum cap. 20. circa finem, vers. obserua denique.

Tametsi verò hæc de iure vera sint, nihilominus tamen cum regulariter dispensari soleat cum illis, qui vel in perpetuum carcerem, vel in perpetuum ad triremes condemnantur; ideo non solent condemnandi ad has pœnas actualiter degradari, sed solum verbaliter: quod benignitas huius tribunalis laudabiliter introduxit. Sed post quot annos soleat hæc pœna remitti, alibi dixi copiose.

C g ¶ Forma tradendi hæreticum pertinacem, aliàs non relapsum curiæ sæculari.] Hæc forma vsitata est, & probata uiris doctis: consimilem habes apud Zanchi. cap. 41. verum si aliam cupis, accipito illam, qua conciliũ Constantiense sessione 15. Ioannem Husz velut hæreticum pertinacem & hæresiarcam damnat, & curiæ sæculari prius degradatum tradendum decernit: in qua multa licet animaduertere notatu dignissima in hac causa; sed illud est præcipuum, quòd vanam eius appellationem reiecit, apertissime indicans, eam in hoc tribunali non recipi à sententia definitiua, vt alibi plenius diximus. Nu. 203.

D

h ¶ Crederẽ de misericordia posse recipi, &c.] Sed tutius est, vt nullo modo recipiatur, etiamsi millies promittat veram conuersionem, tum quia, vt optime scribit hic Eymericus, nullo iure id videtur cautum; tum quoniam experientia docuit, hos ita receptos, raro bonos euasisse: ergo nullo modo recipiantur, vt dixi supra par. 2. super quæst. xj. §. postquam traditus. & quod hic dicit auctor, repetit etiam paulo post in duodecimo modo terminandi processum fidei, in fine. Nu. 204.

Qui traditus est curiæ, sæculari, nullo modo recipiendus, etsi conuerti velit.

E

Ac tales quidem nullo pacto esse recipiendos ex multis probare contendit Arnaldus Albertinus in repetitione, cap. quoniam, de hæret. lib. 6. quæst. 12. circa finem, num. 16. versic. sexto, & septimo casu. cuius sententiæ ob easdem rationes, quibus ille vtitur, & ob eas, quas proxime retuli, libenter subscribo.

De

De vndecimo modo terminandi processum fidei per condemnationem hæretici impœnitentis ac relapsi.

205 Ndecimus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quando delatus de hæretica prauitate processus meritis diligenter discussis cum bono consilio in iure peritorum, reperitur confessus hæresim ac impœnitens, & relapsus: & hoc est quando ipse delatus ore proprio confitetur iudicialiter, talia & talia se credere, coram Episcopo & Inquisitore: quæ tamen sunt hæreticalia manifeste: & licet informetur per Episcopum & Inquisitorem, quòd illa sunt hæreticalia, non vult eis credere; immo coram eis illa defendit esse catholica, nec ad mandatum eorum vult ea abiurare: sed persistit in eis contumaciter & pertinaciter animo indurato, & reperitur legitime, quòd aliàs vt deprehensus in hæresim, vel vt suspectus vehementer, omnem vel illam hæresim abiurauit: secus si vt suspectus leuiter abiurasset: & iste talis est veraciter impœnitens hæreticus & relapsus.

Circa istum talis practica est seruanda. Talis enim (quia in omni casu, pœniteat vel non pœniteat, tradendus seu relinquendus est brachio sæculari vt relapsus) teneatur in duro carcere atque tuto in firmis compedibus & catena, ne possit euadere, & alios inficiat: nullus ad eum ingrediatur nisi custodes, qui sint viri probi & de fide non suspecti, & qui à relapso non possint trahi faciliter in errorem. Episcopus & Inquisitor eum sibi faciant frequentius præsentari, & exerceant vires ad eundem à suis hęresibus conuertendum, nunc inducendo auctoritates sacræ scripturæ, nunc determinationem Ecclesiæ, nunc soluendo relapsi rationes, & eneruando sui erroris fundamenta; nunc mittendo sibi viros literatos & religiosos, seu clericos, ac laicos, qui faciant illud idem, loquendo illi nunc coniunctim, nunc diuisim. Quòd si conuertatur, diuina gratia peragente; nihilominus est informandus per aliquos probos viros, pręsertim religiosos eidem non ingratos, ex parte Episcopi & Inquisitoris missos, quòd non potest mortem euadere temporalem; & ideo quòd disponat de salute animæ, & confiteatur, & accipiat Eucharistiæ sacramenta: quæ sacramenta, si humiliter petat, non sunt ei deneganda, iuxta c. Super eo. de hæret. lib. 6. Pœniteat autem, vel non pœniteat, congruo tempore expectatus (vt dictum est) vt vere relapsus tradendus est curiæ sæculari. Perceptis † igitur sacramentis si pœniteat, vel non: si non pœniteat, & competenti tempore expectatus, Episcopus & Inquisitor

† al. ita perceptis igitur sacramentis si pœniteat,

A disponent se ad relinquendum eundem potestati curiæ sæcularis, & mandabunt per cedulam, seu nũtium Balliuo, seu potestati, quòd tali die, & tali hora, sit cum sua familia in tali platea, seu loco extra ecclesiam (vt dictum est) & tradēt sibi quendā relapsum, & nihilominus quòd faciat publice præconizari in vicis illis, seu locis, in quibus consueuerunt fieri aliæ præconizationes, indicando omnibus ex parte Episcopi & Inquisitoris, quòd tali die & hora sint omnes in tali loco, quia ibi Inquisitor faciet sermonem pro fide; tradendo quendam relapsum B curiæ sæculari, & habebunt indulgentiam consuetam.

& competenti tēpore expectatus episcopus & Inquisitor disponēt se, &c.

Adueniente autem die & hora præfixis, Episcopus & Inquisitor erunt ibi, & tradendus stabit ibi in alto, vt ab omnibus videatur, circundantibus eum ministris, præsente populo, atque clero, ac Potestate curiæ sæcularis.

Quòd si tradendus sit in sacris ordinibus constitutus, vel cuiusquam ordinis, seu religionis obumbratione fuscatus, stabit dispositus & indutus, ac si deberet in suo ordine ministrare. Quibus sic dispositis Inquisitor faciet ibi ser- C monem pro fide, detestando hæreses, pro quibus relapsus ille est tradendus, & facto sermone, Episcopus in pontificalibus indutus, ac assistentibus sibi suæ diœcesis prælatis, viris religiosis †, ac in iure peritis, iuxta c. Quoniam. de hæret. lib. 6. degradabit eum secundum quòd de iure & consuetudine est fiendum, auferendo ea, quæ sunt officij sui, incipiendo ab ordine vltimo vsque ad primum, vtendo aliquibus verbis contrarijs illis, quibus in collatione ordinum Episcopi vti consueuerunt: qua degradatione expleta, pœniteat, vel non pœniteat, re- D linquendus est brachio sæculari: sed si pœniteat, ut hæreticus pœnitens, sed relapsus, per modum quo agitur supra in nono modo processum fidei terminandi, ubi agitur de talibus: si nō pęniteat, vt hæreticus impœnitens & relapsus, & hoc per formam tenoris sequentis.

† appellatione harũ personarũ, qui contineātur copiose docet Albertin. in repetione cap. 1. de hære. lib. 6. quęstio. 1. & seq.

Forma relinquendi, seu tradendi impœnitentem hæreticum & relapsum brachio sæculari.

E

NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. ordinis Prædicatorum Inquisitor hæreticæ prauitatis, in terris talis domini, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus. 206

ATTENDENTES, quòd tu talis de tali loco, talis diœcesis fuisti nobis, seu talibus pręcessoribus nostris delatus de multiplici hæretica prauitate, *expliceantur*, in quibus, vt legitime est

est compertum, fuisti confessione propria ac iudicialiter, & fide dignis testibus deprehensus, & quòd in illis persistiteras tanto tempore animo indurato, *dicatur prout fuit*, sed post sano consilio inhærendo, illas hęreses publice abiurasti in tali loco in forma Ecclesię consueta; propter quæ prædicti Episcopus & Inquisitor, credentes te veraciter resilijsse ab erroribus antefatis, & ad gremium Ecclesiæ credendo catholicæ aduolasse, tibi absolutionis beneficium impartiuerunt, absoluentes te ab excommunicationis sententia, qua adstrictus in antea tenebaris, si tamẽ de corde vero, & fide non ficta conuersus extiteres ad sanctæ Ecclesiæ vnitatem, tibique salutarem pœnitentiam iniungentes, ad misericordiam receperunt, quia Ecclesia sancta Dei non claudit gremium reuertenti. Verum post omnia antedicta, fuisti nobis delatus (quod displicenter accepimus) quòd interim incideras in damnatas hæreses per te publice in antea abiuratas, seu talia & talia commisisti cõtra abiurationem prælibatam, in tuæ animæ detrimentum, *explicentur*, Nosque quamquam displicentia sauciati, quòd de te talia audiuissemus: nihilominus iustitia nos cogente, descendimus ad inquirẽdum, testes examinandum, teque vocandum & interrogandum (vt decebat) medio iuramento, & ad faciendum omnia & singula, quæ per nos fienda erant secũdum canonica instituta. Sane cum vellemus præsentem causam fine debito terminare, solemne tam peritorum in theologiæ facultate, quàm in iure canonico, & ciuili consilium fecimus congregari, & habito cum prædictis in & super omnibus & singulis in præsenti causa productis, deductis, actis, & actitatis, consilio maturo pariter & digesto, ac etiam replicato, visisque ac diligenter inspectis processus meritis huius causæ, ac omnibus æqua lance libratis, prout iers, & iustitia suadebant, reperimus legitime tam per testes dignos fide, quàm per tuam confessionem propriam pluries per nos iudicialiter receptam, te incidisse ac recidisse in hæreses abiuratas: Nam reperimus quòd talia dixisti & egisti, *explicentur omnia*, propter quæ & merito de prædictorum consilio te habemus tuis exigentibus excessibus pro relapso secundum canonicas sanctiones; quod dolenter referimus, & referendo dolemus, nouit ille, qui nihil ignorat, qui cordium intima omnium intuetur. Et cum totis nostris præcordijs cuperemus, prout adhuc cupimus, reducere te ad sanctæ Ecclesiæ vnitatem, ac eneruare à tuis visceribus præfatam hæreticam prauitatem, vt sic saluares tuam animam, ac mortem euaderes corporis & animæ gehẽnalem, conatus nostros exercuimus ad te salubriter conuertendũ, modos congruos varios adhibentes; sed tu in reprobum sensum datus, maligno spiritu ductus pariter & seductus, præelegisti torqueri diris & perpetuis cruciatibus in infernum, & hic temporalibus ignibus corporaliter consumari, quàm

A adhærendo consilio saniori, ab erroribus damnabilibus ac pestiferis resilire, & ad gremiũ ac misericordiam sanctæ matris Ecclesiæ aduolare. Ea propter cum Ecclesia Dei vltra non habeat erga te quid faciat, cum ad te conuertendũ totum exercuerit posse suum: Nos Episcopus & Inquisitor iudices in hac causa fidei memorati, sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem: & præ oculis habentes solum Deum & honorem sanctæ fidei orthodoxæ: hac die, hora & loco, ad

B audiendam sententiam diffinitiuam tibi in antea assignatis, te talem in nostra præsentia cõstitutum sententialiter condemnamus, & condemnando iudicamus, te esse veraciter impœnitem hæreticum & relapsum, & vt talem realiter tradendum seu relinquendum brachio sæculari, & sicut vere hæreticum impœnitentem pariter & relapsum per hanc nostram sententiam diffinitiuã de foro nostro ecclesiastico te proijcimus, & tradimus seu relinquimus brachio sæculari, ac potestati curiæ sæcularis: deprecantes efficaciter curiam sæcularem prædictam, quòd

C citra sanguinis effusionem & mortis periculũ, erga te sententiam suam moderetur. Lata fuit hęc sententia: & cetera.

Et tunc Inquisitor cõferet omnibus, qui prædictis sermoni & sententiæ interfuerint, quadraginta dierum indulgentiam consuetam, ac intimet, quòd omnes qui dederunt consilium, auxilium, vel fauorem, quòd prædictum factum fidei finę debito terminaretur, habent tres annos de indulgentia ex parte domini nostri Papæ.

Et dum curia sæcularis suum officium exe-

D quetur, poterunt ipsum relapsum associare aliqui probi viri, fidei zelatores, qui eum informare non desistant, ac conatum suum exerceant vt conuertatur ad fidem catholicam, ac resiliat ab erroribus suis.

Resiliat autem vel non resiliat, Ecclesia tamen eum ad suum forum deinceps non admittet. crederem tamen quòd si tunc ad fidem catholicam conuerteretur, adhuc sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ non essent ei petenti humiliter deneganda, iuxta c. Super eo. de hæret. lib. 6. non autem esset aliter ad misericordiam

E ab Ecclesia admittendus.

IN TIT. DE VNDECIMO MODO terminandi processum fidei per condemnationem hæretici impœnitentis ac relapsi. Nu. 205.

COMMENT. XLVII.

IN hoc modo nihil fere occurrit notatu dignum aut difficile, quod in alijs modis non sit copiose explicatum. Eum nihilominus referunt Locatus in opere iudiciali in fine in forma sententiæ contra impœnitentem & relapsum, & Iacobus Sprengerius in Mal- Nu. 207.

in Malleo maleficarum par. 3. quæst. 30. & Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. sequitur sententia. eiusdem etiam meminit Syluester lib. 3. de strigibus cap. 4. puncto. 13.

Iam hic modus eadem ratione absoluitur, qua nonus fuit tractatus, in quo actum est de praxi tradendi seu relinquendi relapsum curiæ sæculari.

Quantum vero ad formam ferendi sententiam contra impœnitentem & relapsum attinet, eam possumus accipere ex concilio Constantiensi sessio. 21. vbi condemnatus fuit Hieronymus de Praga, qui relapsus extiterat, & impœnitens, in hæc verba:

Tenor sententiæ diffinitiuæ latæ contra Hieronymum de Praga.

In nomine Domini Amen. CHRISTVS Deus & Saluator noster vitis matura†, cuius pater agricola est, discipulos ceterosq; fideles suos in illis instituens, inquit: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet. Cuius summi doctoris & magistri doctrinã sequẽs, & præcepta exequens hæc sancta Constantiensis Synodus in causa Inquisitionis hæreticæ prauitatis per eandem sanctam Synodum motæ, fama publica referente, & clamorosa insinuatione demonstrante, contra magistrum Hieronymum dictum de Praga, dictum magistrum in artibus, laicum, ex cuius causæ actis & processibus constat, eundem Hieronymum tenuisse, asseruisse, & dogmatizasse nonnullos articulos hæreticos & erroneos, dudum à sanctis patribus reprobatos, quosdam vero blasphemos, & alios scandalosos, & alios piarum aurium offensiuos, temerarios & seditiosos, dudum per damnatæ memoriæ viros Ioannem Vuicleff & Ioannem Husz assertos, prædicatos & dogmatizatos, ac in nonnullis eorum libris & opusculis insertos. Quique doctrina & libri prædictorum Ioannis Vuicleff, & Ioannis Husz, ac Vuicleff memoria, dictique Ioannis Husz persona, per eandem sanctam Synodum & eius sententiam de hæresi damnati & damnatæ fuerunt. Quamq; damnationis sententiam idem Hieronymus postmodum, pendente huiusmodi Inquisitionis causa, in eadem sancta Synodo cognoscens & profitẽs veram, Catholicam & Apostolicam fidem approbauit, & eidem consensit, anathematizauitque omnem hæresim, præcipue eam, de qua erat infamatus, & se confitebatur infamatum, & quã præteritis temporibus dogmatizauerunt & tenuerunt Ioãnes Vuicleff & Ioannes Husz in suis opusculis, sermonibus & libellis, & propter quam seu quascum suis dogmatibus & erroribus ab eadem sancta Synodo damnati fuerunt tanquam hæretici, & eorum doctrina similiter damnata, præmissorumque omnium damnationem professus, & iurauit se in hac fidei veritate permansurum. Et si ipse quicquam contra sentire, vel prædicare præsumpserit, canonum seueritati subiacere, & æternæ pœnæ voluit obligari Necnon suam professionem manu sua conscriptã, eidẽ sanctæ Synodo obtulit atq; dedit. Post quas professionẽ & abiurationẽ multis diebus transactis, sicut canis ad vomitum rediens, vt virus pestilentissimum, quod in suo latitabat pectore, publice euomeret, audientiam publicam sibi dari in eadem sancta Synodo postulauit. Qua sibi concessa, coram eadem Synodo publice congregata asseruit, dixit, & professus est in effectu, quòd præfatæ sentẽtiæ damnationis dictorum Ioannis Vuicleff & Ioannis Husz inique consenserat, & illam sententiam approbando mentitus fuit. Nec verebatur se confiteri mentitum, quinnimò confessionem, approbationem & professionem suas super illorum damnatione reuocabat nunc & in æternum, asserens, se in libris Ioannis Vuicleff & Ioannis Husz nullam vnquam hæresim vel errorem legisse, licet ante fuerit confessus, & probatũ sit euidenter, ipsum libros eorum diligenter studuisse, legisse, & dogmatizasse, & in quibus constat plures errores & hæreses contineri. Vnde idem Hieronymus de sacramẽto altaris & transsubstantiatione panis in corpus professus est, se tenere & credere quod Ecclesia tenet. dicens se plus credere Augustino & cęteris Ecclesiæ doctoribus, quàm Ioanni Vuicleff & Ioanni Husz. Constat insuper ex præmissis eundem Hieronymum prædictis Vuicleff & Husz damnatis, & eorũ erroribus adhærere, illorumq; fautorem fuisse & esse, propter quæ eadem sancta Synodus eundem Hieronymum palmitem putridum, aridum, in vite non manentem, foras mittendum decernit, ipsumq; hæreticum, & in hæresim relapsum, excommunicatum, anathematizatum pronuntiat, & declarat, atque damnat. *hactenus ibi.*

Hæc formula mutatis mutandis, paucis additis, & detractis deseruire poterit ad ferendam sententiam contra impœnitentes relapsos.

Nemo vero miretur cur non sit in hac sententia nominatim dictum, sancta Synodus decernit prædictum Hieronymum de Praga tanquam impœnitentem & relapsum iuxta canonicas sanctiones relinquendum esse curiæ sæculari, quoniam satis id non obscure continetur sub illis verbis: foras mittendum decernit, ipsumque hæreticum, & in hæresim lapsum, excommunicatum, anathematizatum pronuntiat, & declarat, atq; damnat.

Ex quibus verbis protinus intelligitur, eos, qui tales esse declarantur iuxta legum sanctiones per sæculares magistratus esse plectendos.

De

Marginalia: † al. vera — Ioan. 15. — Qualitates articulorum damnatorũ, quos profitebatur Hieronym⁹ de Praga. — Abiuratio Hieronymi de Praga. — Hieronymi de Praga relapsus in hæreses.

De duodecimo modo terminandi processum fidei per condemnationem conuicti de hæresi, & persistentis in negatiua.

207 Vodecimus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quando delatus de hæretica prauitate, processus meritis diligenter discussis cum bono consilio in iure peritorum, reperitur in hæresim deprehensus facti euidentia, seu testium productione legitima, non tamen confessione propria; & hoc est, quando ipse delatus conuincitur legitime de aliqua hæretica prauitate, vel facti euidentia: vt pote, quia hæresim publice prædicauit, vel per testes legitimos, contra quos excipere delatus legitime non potuit; tamen [a] ipse sic conuictus & deprehensus, persistit firmiter in negatiua, & confitetur constanter catholicam sanctam fidem.

Negans crimen, de quo est conuict⁹, censetur impœnitens.

Iste [b] talis quamdiu sic persistit in negatiua, hæreticus impœnitens est censendus, iuxta notata per Hostien. in summa. tit. de hæret. §. Qualiter quis in hæresim deprehendatur, vt patuit supra par. 2. q. 34.

Circa istum talis practica est seruanda. Talis duro carcere est tenendus in compedibus & catenis, frequenter ab Episcopo & Inquisitore cõiunctim & diuisim, & per se, & per alios est efficaciter admonẽdus, quòd eis detegat veritatem, indicando ei, quòd si faciat & confiteatur errorem suum, quòd ad misericordiam admittetur, abiurando primitus illam hæreticam prauitatem: si autem noluerit, & steterit in negatiua, quòd ad finem relinquetur brachio sæculari, & mortem non poterit euadere temporalem.

Quòd si diutius informatus & expectatus, steterit in negatiua, Episcopus & Inquisitor modo coniunctim, modo diuisim, nunc per se nunc per alios probos viros trahant ad se modo vnum testem, modo alium informando eum, quòd attendat quid deposuit, & si dixerit verum vel non: quia si non, damnat se ipsum æternaliter, & alium temporaliter; & quòd non vereatur saltem secrete eis dicere, ne ille delatus moriatur iniuste: & verba talia studeant dicere, vt clare videant si deposuerunt veritatem, nec ne.

Quòd si testes sic informati steterint in affirmatiua, & delatus in negatiua, nec ex hoc statim velint Episcopus & Inquisitor negotium per sententiam determinare, tradendo taliter deprehensum brachio sæculari; sed diutius eum teneant, nunc inducendo deprehensum ad affirmatiuam, nunc testes, diuisim tamen, A ad excutiendum bene conscientiam suam: & singulariter attendant Episcopus & Inquisitor ad illum testem, quem viderint melius dispositum ad bonum, & qui videatur melioris conscientiæ: & circa illum instent diutius, si res ita se habuerit, vt deposuit nec ne, eius conscientiam onerando.

Et si viderint testem aliquem vacillare, vel aliàs habeant indicia contra eum, propter quæ suspectus, quòd falsitatem dixerit, merito habeatur, de bono consilio peritorum arrestent eum, & procedant vt iustitia suadebit. 208

De teste vacillante.

Cõpertum B namq; est frequenter & frequentius, quòd sic deprehensus testibus fide dignis, postquàm in negatiua diu perstitit ad cor reductus, præsertim veraciter informatus, quòd non tradetur brachio sæculari, sed ad misericordiam admittetur, si suam detegat prauitatem; & veritatem, quam diutius negauit, tunc libere confitetur. Et frequenter repertum est, quòd testes malitia agitati, ac inimicitia superati, se ad inuicem colligarunt ad imponendum insonti hæreticam prauitatem; postea vero ad informationem frequentem Episcopi & Inquisitoris, remorsu conscientiæ C fatigati, reuocant quod dixerunt, & fatentur malitiose se illi imposuisse tãtam labem, propter quod talis & taliter deprehẽsus non est per sententiam festinandus, sed diutius, quia per vnum annum, vel plures expectãdus, antequàm sic tradatur curiæ sæculari.

Si talis tandem errorẽ suum fateatur abiuret, etc.

Quo expectato tempore competenti, & adhibita diligentia condecenti, si sic delatus ac legitime deprehensus recognouerit culpam suam, ac confessus fuerit iudicialiter se fuisse illaqueatum tanto tempore præfata hæretica prauitate, & illam ac omnem hæresim non contempserit D abiurare, & satisfactionem ad arbitrium Episcopi & Inquisitoris congruam exhibere, tanquam in hæresim deprehensus & propria cõfessione, & testium legitima productione, vt hæreticus pœnitens, abiuret omnem hæresim publice, per formam, de qua agitur in octauo modo supra posito processum fidei terminandi, vbi de talibus agitur.

Si vero sit cõfessus, quòd incidit in hæresim, sed nec omnem, nec illam voluerit abiurare, sed steterit in illa animo pertinaci, relinquatur brachio sæculari, & agatur circa illum per modum, E de quo supra agitur in decimo modo processum fidei terminandi, vbi de talibus agitur.

Si autem ipse deprehensus steterit constanter in negatiua: sed ipsi testes resilierũt à sua affirmatiua, suum testimonium reuocando, ac culpam suam recognoscendo, quia insonti tantam labem falso imposuerunt, rancore & odio agitati, prece seu pretio seducti, ipso delato vt immune à iudicio relaxato, punientur ipsi vt falsi testes, accusantes seu deferentes, vt notat Paulus super c. Multorum. & ver. illos. in prin. de hæret. in cle. & feretur sententia seu pœnitentia contra eos per formam tenoris sequentis.

209 *Forma[c] puniendi ac cõdemnandi falsos testes, vel falso seu malitiose imponentes innocenti crimen hæreticæ prauitatis.*

NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. Inquisitor hæreticæ prauitatis in terris talis domini, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus:

ATTENDENTES, quòd tu talis de tali loco, talis diœcesis, veniens per teipsum spontanea voluntate, aliàs non citatus nec vocatus, ac comparens personaliter coram nobis Inquisitore prædicto, seu Episcopo & Inquisitore prædictis in iudicio constitutus accusasti, seu denuntiasti, ac testificatus fuisti medio iuramẽto, quòd talis, de tali loco, & talis diœcesis, talia dixit seu fecit contra sanctam fidem catholicam, ac in fauorem hæreticæ prauitatis, *exprimantur illa*: Nos merito præsumentes te non falso contra prædictum talẽ talia deposuisse, nec ex odio vel rancore, neque ex animo malignandi, sed zelo fidei orthodoxæ, quantum prima facie apparebat: dictum talem vocari fecimus coram nobis, & in iudicio constitutum, iuratumque de dicenda veritate requisiuimus, quatenus de prędictis super facto hæresis quæcunque sciret tam de se quàm de alijs plenam & meram nobis diceret veritatem: quo constanter negante prædicta, & in negatiua diu & continue persistente, suspicantes eundem negare veritatem contra proprium iuramentum, eundem fecimus tanto tempore in carcere detineri, seu aliàs arrestari, credendo te & alios eundem nobis zelo fidei detulisse: Demum tam ex negatiua ipsius delati talis, (in qua perstitit, & persistit medio iuramento, & multo tempore expectatus) quàm ex quibusdam verisimilibus coniecturis merito suspicantes, quòd tu malitiose & calumniose contra talem prædictum deponens, eum inuoluere nixus fueris in crimine tã nefando; te[d] citari, & ad nostram præsentiam adduci, ac prædictũ talem coram nobis fecimus confrontari: & cum prædictus talis delatus in negatiua perstiterit, & tu in affirmatiua; & vterque medio iuramento, te iussimus detineri donec de prædictis (prout nos decuit) fuissemus plenius informati; & compertis talibus & talibus, *exprimantur*, te de carcere educi fecimus, & coram nobis in iudicio constitutum iuratumque, iterum monuimus & requisiuimus canonice, quòd nobis aperires & diceres an ea, quæ cõtra talem prædictum deposueras, continerent in aliquo veritatem: tu vero ductus consilio saniori, tuæ malitiæ conscius, & ad cor rediens, constitutus in iudicio coram nobis sponte & libere recognouisti, quòd omnia & singula, quæ de- A posueras contra eum, non fidei zelo, nec veritatis amore hoc feceras, sed potius typo malitiæ & rancoris, & liuore iracundiæ, & odio concitatus, & quòd talia, quæ dèposueras contra eum, non continebant in aliquo veritatem, sed simpliciter erant falsa: petens tu humiliter pro præmissis tibi misereri, ac tibi iniungi pœnitentiam salutarem: Nos igitur Episcopus & Inquisitor præfati, pensatis præmissis ac circunstantijs alijs, quibus motus animus noster & cuiuslibet iudicis potuit merito informari; certiores effecti quòd veritatem, quæ sola in negotio B fidei quæritur, denigrasti, synceritatem sancti officij Inquisitionis corrupisti, & nos tuos iudices delusisti, in præiudicium fidei orthodoxæ, & in scandalum ac graue periculum prædicti talis innocentis, quem in tam detestabili crimine malitiose & fraudulenter inuoluere nitebaris, falsum ferendo testimonium in iudicio coram nobis: Ea propter ne (sicut nec debet nec expedit) tale & tam graue crimen remaneat impunitum, & vt tui pœna transeat ceteris in exemplum, & alij à consimilibus arceantur, sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosan- C ctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei omne iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, habentesque præ oculis solum Deum, de multorum peritorum in theologiæ facultate, & in iure canonico & ciuili maturo consilio pariter & digesto, te talem[e] in causa fidei falsum testem, seu delatorem ad carcerem perpetuum talem, in his scriptis per nostram diffinitiuam sententiam condemnamus: in quo sub vinculis ferreis in pane doloris & aqua angustiæ, quandiu vixeris, agas pęnitentiam de præmissis, solam vitam tibi de misericordia D relinquentes; & nihilominus quòd statum ponaris, & eleueris in scala, in tali porta huius ecclesiæ, in qua stes ligatis manibus, & capite discooperto, & in camisia spoliatus, vsque ad horam prandij; & modo consimili tali die Dominica in porta talis ecclesiæ, & tali in tali, &c. *ponantur alia, vt visum fuerit, & culpa maior vel minor exegerit delinquentis*: Reseruantes nobis ex certa scientia & expresse, quatenus dictam pęnitentiam libere valeamus mitigare, relaxare, aggrauare, & mutare, si & quando, & totiens quotiens nobis visum fuerit faciendum. Lata fuit hæc sen E tentia: & cetera.

Si autem taliter deprehensus, per annum seu plus, vel alio maiori congruo tempore expectatus perstiterit in negatiua continue, & testes legitimi in affirmatiua; disponant se Episcopus & Inquisitor ad relinquendum eundem brachio sæculari, mittendo eidem aliquos probos viros fidei zelatores, & præsertim religiosos eidem non ingratos, sed familiares & gratos qui[f] sibi indicent, quòd mortẽ non potest euadere corporalem, dum stat in negatiua; sed tradetur tali die vt hæreticus impœnitens brachio sæculari: Et nihilomin⁹ Episcopus & Inquisitor, 210

mittant

mittāt balliuo, seu potestati curiæ sęcularis, quo tiens tali die & hora ac loco, extra ecclesiam tamen, veniat cū familia sua ad recipiendū quendā hæreticum impænitentem, quē tradent ei; & etiam quòd faciat publice præconizari in locis illis, in quibus præconizationes aliæ fieri consueuerunt, quòd omnes sint tali die & hora in tali loco ad audiendum sermonem, quem Inquisitor faciet de fide, & tradent Episcopus & Inquisitor quēdam hæreticum pertinacem brachio sæculari.

Adueniente autem die prędicta ad ferendam sententiam assignata, erunt Episcopus & Inquisitor in loco prædicto, ipso tradendo ibidem existente in alto, & clero & populo congregato, vt eminenter ob omnibus videatur: ac [g] præsente Potestate curiæ sæcularis, stante ipso tradendo, si fuerit in sacris ordinibus constitutus, vel cuiuscunque religionis seu ordinis obumbratione fuscatus, induto, ac disposito ac si deberet in suo ordine ministrare. Et facto sermone per ipsum Inquisitorem, si (vt dictum est) relinquendus ipse fuerit in sacris ordinibus constitutus; Episcopus in pontificalibus indutus, eum degradabit, ea quæ sunt officij sui retrogrado ordine auferendo, incipiēdo à supremo: & poterit vti verbis contrarijs his, quibus in conferendo talem ordinem Episcopi vti consueuerunt.

Qua degradatione expleta, si tradendus fuerit in sacris ordinibus constitutus, vel si non fuerit, facto sermone prædicto, legantur culpæ tradendi seu relinquendi brachio sæculari: quibus lectis feretur sententia per hunc modum.

Forma tradendi seu relinquendi brachio sæculari eum, qui conuictus est de hæresi per testes legitimos, & stat pertinaciter in negatiua, licet fidem catholicam profiteatur.

211 NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis & Frater N. Inquisitor hæreticæ prauitatis, in terris talis domini, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus:

ATTENDENTES, quòd tu talis, de tali loco, & talis diœcesis, fuisti nobis delatus de tali hæretica prauitate, *exprimatur*, & vellemus certiorari, an ea quæ de te, & contra te nobis dicta fuerunt, veritate aliqua fulcirentur, & an tu ambulares in tenebris vel in luce, descendimus ad nos informandum, testes diligentius examinandum, teque vocandum ac interrogandum sæpius medio iuramento, defensionesque exhibendum, & ad omnia & singula faciendum, quæ per nos facienda erant secundum canonicas sanctiones. Verum cum vellemus præsens tuum negotium fine debito terminare, solemne consilium tam in theologiæ facultate, quàm in iure canonico & ciuili coram nobis fecimus cōgregari; & visis ac diligenter discussis processus meritis, ac omnibus & singulis in præsenti causa productis, deductis, actis, & actitatis æqua lance libratis, prædictorum consilio digesto pariter & maturo, reperimus contra te probatum legitime, quòd fuisti tanto tempore infectus hæretica prauitate: nam reperimus quòd dixisti & fecisti talia & talia, *exprimantur*, ex quibus apparet manifeste quòd es legitime deprehensus in prædictam hæreticam prauitatem. Sane cum cuperemus (prout adhuc cupimus) te veritatem fatendo resilire ab hæresi antedicta, & reduci ad gremium Ecclesiæ sanctæ, & ad sanctæ fidei vnitatem, vt sic saluares animam tuam, & tam animæ quàm corporis mortem euaderes gehennalem; tam per nos, quàm per alios nostram diligentiam exercentes, ac te per longa tempora expectantes; tu in reprobum sensum datus contempsisti acquiescere nostro consilio saniori, immo perstitisti & persistis in negatiua pertinaciter animo indurato: quod dolenter referimus & referendo plangimus & dolemus. Verum cum Ecclesia Dei tanto tempore te expectauerit, quatenus resilires recognoscendo propriam tuam culpam, & nolueris neque velis; & non habeat vltra quid tibi gratiæ faciat atque mercedis †: ea propter vt sis ceteris in exemplum, & alij ab huiusmodi hæresibus arceantur, & tanta facinora non remaneāt impunita: Nos Episcopus & Inquisitor, iudices in causa fidei memorati, sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis, vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, habentes præ oculis solum Deum, & sanctæ fidei gloriam & honorem: te talem in nostra præsentia constitutum hac die, & hora, & loco, tibi ad audiendum sententiam diffinitiuam assignatis: diffinimus, declaramus, ac sententiamus, te esse hæreticum impænitentem, & tradendum, seu relinquendum, vt talem, brachio sæculari, & per hanc nostram sententiam, vt vere hæreticum pertinacem, ac impænitentem, à foro ecclesiastico te proijcimus, & tradimus, seu relinquimus brachio sæculari, ac potestati curiæ sæcularis: Eandem curiam sæcularem efficaciter deprecantes †, quatenus circa te, citra sanguinis effusionem & mortis periculum, suam sententiam moderetur. Lata est hæc sententia: & cetera.

† Vox Hispana, idest, beneficij.

† Iuxta c. Nouimus de verb. sig.

Et tunc Inquisitor cōferet omnibus, qui prædictis sermoni & sententiæ interfuerunt, quadraginta dies de indulgētia ex parte domini nostri Papæ: indicando etiam publice, quòd omnes qui præstiterunt auxilium, consilium, vel fauorem in facto fidei antelato, habuerūt tres annos de indulgentia.

Poterunt autem Episcopus & Inquisitor disponere, quòd aliqui probi viri fidei zelatores, ipsi

De associantibus relaxatum.

ipsi relicto curiæ sæculari non ingrati, sed familiares & grati, associent dictum relictum, dum curia sæcularis in eum suum officium exequetur, qui eum consolentur, & adhuc inducant, quòd fatendo veritatem, ac recognoscendo culpam suam, resiliat ab erroribus suis.

Quòd si forsan post sententiam, & iam relictus, & ad locum vbi est cōburendus, deductus, dixerit se velle fateri veritatem, & recognoscere culpam suam & ita fecerit, & paratus fuerit huiusmodi hæresim & omnem aliam abiurare: licet presumatur, quod hoc faciat plus metu mortis, quàm amore veritatis, crederem (vt dictum est supra in decimo† modo processum fidei terminandi) quòd de misericordia possit recipi vt hæreticus pænitens, & perpetuo immurari, iuxta gloss. super c. Ad abolendam. §. præsenti. & ver. audientia. & c. Excommunicamus 2. de hæret. quamuis non, vt puto, de rigore iuris, nec tali conuersioni (vt dictum est ibi) est magna fides adhibenda à iudicibus fidei.

† Vide quæ ibi scripsimus

Nu. 207. IN TIT. DE DVODECIMO MOdo terminandi processum fidei per condemnationem conuicti de hæresi, & persistentis in negatiua.

COMMENT. XLVIII.

DE hoc modo agunt Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 24. Iacobus Sprēger in malleo maleficarum par. 3. q. 31. Syluester lib. 3. de strigibus cap. 4. puncto 14. & Locatus in fine operis Iudicialis in formula tradendi brachio sæculari hæreticum impœnitentem, fidem tamen catholicam profitētem. & Repertorium Inquisitorum verbo, sententia.

Quid potissimum tractet Eymericus in duodecimo modo.

In hoc autem modo præter praxim, quæ absolutissima est in hoc casu, duo potissimum offert Eymericus examinanda: quorum primum ad reum negatiuum spectat, alterum vero ad testes, de quibus, ac plerisq; aliis occurrentibus singillatim recepuora, & securiora trademus.

Nu. 207. [a] § Tamen ipse sic conuictus & deprehensus.] *Ita hunc locum imprimendum curauimus ex tribus manuscriptis Sabellano, Bononiensi, & codice Cardinalis de Gambara: nam in Barcinonensi impresso ita legebatur:* Cum ipse sit conuictus, & deprehensus. *quæ lectio non multum cum antecedentibus & consequentibus cohærebat: quare manuscriptos secuti sumus, quorū planior et facilior est lectio.*

Locus emendatus.

Nu. 207. [b] § Iste talis quamdiu sic persistit in negatiua, hæreticus impænitens est cēsendus.] *Ex his verbis, & illis quæ profert Eymericus paulo post, num. 210. ibi;* Qui sibi indicent, quòd mortem non potest euadere corporalem, dum stat in negatiua. *Item ex quæstione 34. partis secundæ, nu. 3. & denique ex tota serie huius disputationis, videtur dirimi quæstio illa anceps et cōtrouersa, de qua valde olim fuit dubitatum: An qui accusatur de hæresi, de qua legitime conuincitur, & negat se talia dixisse vel fecisse; protestatur tamen se omnino credere & tenere, quod tenet & credit sancta Romana Ec-* A *clesia, sit velut hæreticus impœnitens tradendus curiæ sæculari.*

An negatiuus protestās se credere vt credit Ecclesia, sit tradēdus curiæ sæculari.

Et non obstante prædicta protestatione, procul dubio tradendus est, vt his locis docet apertissime Eymericus, cuius sententia vera est & communis, quam tradidit decisio Rotæ antiqua 875. tit. de hæret. quæ incipit: Accusatus. *tenet etiam Hostiensis hoc loco ab Eymerico citatus. Calderinus consil. 2. tit. de hæret. Ioannes Anania in cap. excommunicamus. §. aducimus. de hæret. & alij quidam ex antiquioribus. Recentiores autem fere omnes, qui de puniendis hæreticis scripserunt, hanc ipsam sen-* B *tentiam audacter profitentur: Repertorium Inquisitorum verbo, negatiua. §. si tamen accusatus. Albertinus tract. de agnoscen. assertio. quæst. 8. num. 7. & 8. & quæst. 34. num. 51. idem videtur tenere Boerius decisione 343. incipien.* Quia in præcedenti. *contra id, quod male prius disseruerat decis. 341. incipien.* Inquisitus de hæresi. *tenet etiam Simancas de catho. instit. tit. 48. nu. 25. & 26. & Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 69. & seq. & ceteri bene sentientes vno consensu.*

Et quamquam non desint rationes viuæ quidem & efficaces ad hanc sententiam comprobandam, de C *quibus paulo post agam; hoc mihi videntur iam olim initio constitutæ delegatæ Inquisitionis definiuisse concilium Biterrense, & Narbonense, in quorum primo videlicet Biterrensi cap. 6. 7. 8. & 9. de hac facti specie, ac etiam de ordine procedendi in tali casu ita scriptum est:*

Cap. 6. Illos qui cum sint culpabiles, contemnunt comparere infra tempus gratiæ, aut malitiose supprimunt veritatem, citetis suo tempore nominatim:

Cap. 7. Eisque si veritatem contra se inuentam confiteri noluerint, exponatis capitula super quibus D inuenti sunt culpabiles, & dicta similiter testiū publicetis:

Cap. 8. Ac datis dilationibus competentibus, & defendendi facultate concessa benigne admittatis exceptiones, & replicationes legitimas eorundē:

Cap. 9. Et si quidem in sua defensione defecerint, nisi culpam probatam gratis cōfiteri voluerint, assignato ad sentētiam termino peremptorio competenti, damnetis eosdem: non enim sunt ad misericordiam admittendi, dum in sua negatione persistunt, quantumcunque voluntati Ecclesiæ se supponant. *hactenus ibi.*

E *Iam conciliū Narbonense apertius eandem sentētiam comprobans c. 26. ita cauit.*] Si quis tamē culpam suam, ex qua possit credens vel hæreticus iudicari, de qua plene per testes seu aliam probationem constat, pertinaciter negare non metuit, quamdiu in huiusmodi negatione persistit, licet aliàs conuersionem prætendat, hæreticus absque dubio est censendus: euidenter namque impænitens est, qui peccatum nec vult etiam confiteri. *hactenus ibi.*

Iam in Hispania prima instructione Hispalensi anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 14. apertissime declarata est eadē sentētia, simulq; promissū, vt quo-

quotiens talis casus occurrerit, Inquisitores vitam et mores testium diligentissime perscrutentur, quod & ab Eymerico quoque hoc loco copiose & vere traditum est.

Illud vero præ ceteris est adnotandum, quod euidenter videtur indicare præcitatum concilium Narbonense, videlicet, hanc conclusionem de damnando tamquam impænitente eo qui hæresim contra se probatam negat, licet protestetur se credere, locum habere non modo cum quis conuincitus de hæresi, quam dixit; verum etiam de facto aliquo hæreticali, ex quo possit vel hæreticus, vel credens hæreticorum indicari: quod est valde singulare & notandum: quæ autem sint facta hæreticalia, dixi supra in hac 3. par. nu. 109. tit. de signis & indicijs, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possint. & quæ sint facta ex quibus homines indicantur hæreticorum credentes, docui parte 2. super quæst. 50. §. factis autem.

Rursus aduertendum est, hic haberi sermonem de eo, qui negat factum hæreticale, de quo legitime conuincitur, non autem de illo, qui confitetur factum hæreticale, prauam autem intentionem negat: nam in hoc alia agitatur difficultas diuersa ab ea, quam hic tractamus, de qua vide in præcitatis locis.

Rationes quibus superior sententia fulcitur. *Quòd si quis quærat, quibus rationibus hæc sententia niti possit, illæ in promptu sunt. Primum, quoniam si hæresis huius negatiui plene ac legitime probata est, iam Ecclesiæ constat hunc hæreticum esse, qui nisi errores suos confiteatur ac detestetur, velut impænitens hæreticus merito tradendus erit curiæ sæculari.*

Rursus qui legitime contra se probatos errores non concedit, quamuis protestetur, se rectam fidem tenere, nihilominus non satisfacit Ecclesiæ, quæ in primis satisfactionem postulat de probatis hæresibus, quas ipse se dixisse diffitetur: quam ob rem cum non sit correctus, velut impænitens erit damnãdus, quoniam peccati venia non datur nisi correcto.

Postremo, quia ad veram pænitentiam necessaria est confessio, nec veniam consequi meretur qui peccatum non agnoscit. c. non potest, cum seq. de pænitẽ. dist. 1. cum itaque is negatiuus non confiteatur, impænitens putatur, ac curiæ sæculari propterea merito est relinquendus. plures alias rationes in eandem sententiam viuas sane & expirantes commemorat præfata decisio Rotæ 875. quas breuitatis gratia omitto.

Sentẽtia Iulij Clari reiecta. *Ex his omnibus valide refellitur sententia Iulij Clari, qui in §. hæresis. vers. & nota in hoc casu proposito. de hac veritate dubitauit, quamuis Ecclesiæ iudicio se supponat. ceterum à superiori sententia nullo modo est recedendum, & hoc iure vtimur.*

Nec quisquam dicat, iniuste se hac ratione condemnari, nec conqueratur de iudicibus ecclesiasticis, vel de iudicio Ecclesiæ ita statuentis, quæ de occultis non iudicat: sed si fortassis per iniquos testes est conuictus, ferat id æquo animo, ac lætetur, quòd pro veritate mortem patiatur.

Vt præfata sententia ob- *Monebo tamen hoc loco apertioris doctrinæ gratia, nonnulla esse necessaria, ad hoc vt prædicta sen-* A *tentia locum habeat, vt optime admonet Albertinus in dicto tract. de agnoscen. assertio. q. 8. nu. 8 & q. 34. num. 51. & Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 84. & seq.* seruet, quot requirantur.

Primum, quòd sit conuictus de vera & formali hæresi, verbi gratia, de hac: Non esse purgatorium; non de assertione scãdalosa, temeraria, male sonante, aut similibus. idem forte dicas de factis, ex quibus insurgit hæresis vel apostasia seu credẽtia, iuxta concilium Narbonense, vt paulo antea dicebamus, in quo multa prudentia opus est.

Alterum est, quòd verba hæreticalia, de quibus B *negatiuus conuincitur, sint certa & clara, non dubia vel ambigua, habentia duplicem sensum, hæreticum vnum, catholicum alterum: quoniam tunc relicto sensu hæretico, catholicus accipiendus est, vt late docet idem Albertinus tract. de agnoscen. assertio. q. 7. & Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 366. dubia enim in meliorem & saniorem partem interpretari debemus, vt etiam docet sanctus Thomas 2. 2. quæst. 60. art. 4.*

Tertium est, quòd reus conuincatur de hæresi, quam negat, per testes legitimos & idoneos, seu omni exceptione maiores, non per inimicos aut singu- C *lares, aut aliàs inhabiles.*

Quartum est, vt illud factum seu dictum hæreticale, de quo reus conuincitur, sit recens, non vetustum; ita vt verisimiliter reus credatur eius fuisse oblitus, cum in facto antiquo obliuio præsumatur: de quo quid sit sentiendum, abunde dixi supra in 2. parte, super quæst. 34. §. sed in hac quæstione. & §. seq.

Postremum est, quòd is negatiuus per testes conuincatur asseruisse se illa credere, & credenda aliis esse. nam cum testis deponit de verbis hæreticalibus ab alio prolatis, debet etiam deponere de il- D *lius accusati credulitate: quia hoc in verbis necessarium est: cum aliquando talia verba possint referendo aliorum opiniones, aut disputando, aut lapsu linguæ, aut subito iracundiæ calore, aut aliis huiusmodi modis. hæc omnia colliguntur debere concurrere ex principio, & tota serie prædictæ decisionis 875. vt optime præcitatis locis obseruauit Albertinus, quidquid dicat Ioannes Rojas, qui fortassis in hoc non bene perpendit verba Albertini.*

§ Forma puniendi ac condemnãdi falsos testes, &c.] *Quoniam in hoc duodecimo modo proces-* Nu. 209. *sum fidei terminadi potest contingere testium falsi-* E *tas; ideo quasi incidenter de testibus falsis puniendis disserit Eymericus: nam ex professo hoc tractat infra par. 3. q. 73. vbi diximus copiose. id solum hoc loco admonebo, dubitatum fuisse olim, an Inquisitor posset testes falsos punire, & qua pœna. sed hæc quæstio hodie penitus cessat, vt experientia ipsa quotidie testatur. Adde Zanchinum tract. de hæret, cap. 14.*

Iam quantum attinet ad formam ferendi sententiam contra falsos testes, diligenter eam hic prosequitur Eymericus, quem per omnia sequuntur Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. sequitur forma sententia. & Locatus in fine operis iudicialis, Inquisitor falsos testes punire potest.

cialis, in formula sententiæ contra falsos testes, seu falsum deponentes.

Nu. 209. [d] § Te citari, & ad nostram præsentiam adduci, ac prædictum talem coram nobis fecimus confrōtari.] *Hoc ipsum in eadem facti specie consuluit faciendum Eymericus supra tit. De cautelis Inquisitorum contra hæreticorum cauillationes. §. tertia cautela. nu. 101. vbi diximus hanc reorum & testium conciliationē non facile esse admittēdam.*

Ceterum, quia in hunc locum lectorem remiseram, dum quærerem, nunquid in aliquo casu locum hæc confrontatio habere posśit: nunc dico, prima fronte videri æquum & rationi consentaneum in hoc casu, vt rei negatiui & testium affirmantium conciliatio fiat, vt sic veritas habeatur, ne innocens negatiuus curiæ sæculari vltimo supplicio afficiendus tradatur.

Veruntamen quia grauis est hæc causa de confrōtatione facienda, ideo in ea multum circunspecte loqui oportet, ne ex dictis nostris quis arripiat occasionem, & inconsiderate quandoque agat.

Confrōtatio testiū & reorum in crimine hæresis, an & quādo locū habeat.

Sit ergo in hac re hoc primum axioma: Vbi magna affuerit causa, & omne periculum cessauerit, recto iudicum arbitrio quandoque fieri potest hæc confrontatio. ita Simancas & vere in enchyridio violatæ religionis tit. 35. num. 16. quam ob rem etiam in hoc casu, de quo hic Eymericus agit, cum reus in negatiua perseuerat, non aliter fieri poterit confrontatio, nisi procul absit omne periculum: quod si affuturum crederetur ipsis testibus, nullatenus esset facienda ad explorandam veritatem; sed tunc ad condemnationem negatiui possent Inquisitores deuenire, nec dicentur iniuste eum condemnare, cum legitimis testibus sit conuictus: quia si facile permitterentur huiusmodi confrontationes, proculdubio redundaret in fidei detrimentum: nam homines à testificando contra hæreticos propterea auerterentur: quod est omnino præcauendum, ne publicum commodum ob priuatam vnius, aut alterius vtilitatem lædatur.

Sit secundum axioma: Confrontatio tunc secure fieri potest, quando testes complices sunt eiusdem criminis cum reo: hoc enim casu manifestum est ad conuincendum reum negantem nominandos ei esse complices, cum quibus dicitur deliquisse: quare similiter poterunt ei confrontari. neque enim tunc tam confrontantur vt testes, quàm vt complices.

Sit tertium axioma: Cum vilissimi sunt testes & rei, qui parum curant bonam vel malam habere famam, quales sunt vilissimæ meretrices, & vilissimi homines, qui humeris onera deferunt, & si qui sunt similes; tunc fieri fortaśsis poterit confrontatio. sed hoc casu omnem periculi suspicionem procul etiam abesse oportet: ac in alijs etiam forsan casibus poterit admitti, qui recto iudicum arbitrio relinquūtur.

In confrōtatione facienda, & vbi fuerit facta, q̄d obseruandū.

Iam in confrontatione facienda hæc mihi videntur obseruanda. primum ne solus Inquisitor eam decernat, quia res magni momenti est: adhibeat ergo consilium Episcopi & peritorum, sine quorum assensu nullo pacto crederem decernendam; quòd si non conueniant, maiores Inquisitores consulant. certe A *in supremo Senatu Sacrosanctæ & generalis Inquisitionis Romanæ nunquam fiunt huiusmodi confrontationes, nisi re cognita, & decreto interposito per Illustrissimos Cardinales in tota Christiana repub. Inquisitores generales; vt vel hinc ceteri intelligant quàm caute in re tam periculosa sit progrediendum.*

Postremo vbi decreta fuerit confrontatio, cauendum est, ne simul duos testes, aut omnes quotquot testificati sunt contra reum negatiuum producant coram ipso, sed singulos per se ei sistant, & vtriusque dicta notarius scribat: nam si diuersi fortaśsis B *in tempore vel loco commissi delicti deprehendantur, aut in alijs substantialibus eius delicti, de quo agitur; tunc magna præsumptio erit eos esse falsos, exemplo eorum qui falso Susannam accusarunt, vt legitur Daniel. cap. 13. sed hoc non erit obseruandum cum testes & reus sunt eiusdem criminis complices: tunc enim omnes simul produci poterunt.*

Quātum vero attinet ad negatiuum, priusquam vt impœnitens condemnetur, plurima considerare oportet: & rationem diligentem esse habendam & rei negatiui & testium affirmantium, facile suadet grauitas huius negotij: nam si reus negatiuus ex vi- C *ta anteacta, bonis moribus, & bona fama procul ab hæresi sibi obiecta abesse videatur, iniquo testimonio vrgeri præsumendum erit: quod tunc magis erit suspicandum, cum testes non sunt per omnia probati, aut aliquando accusato fuerunt inimici: quod Inquisitor ex officio debet inuestigare.* Quid obseruandum circa negatiuū priusquam condemnetur.

Contra vero, reum negantem iniquum præsumere licebit, & iusto testimonio conuinci, cum malæ vitæ & famæ fuerit, & testes probati sunt & graues. hæc inquam & alia huiusmodi sunt aduertenda priusquam ad condemnationem deueniatur.

[e] § Te talem in causa fidei falsum testem seu D delatorem ad carcerem perpetuum talem, &c. condemnamus.] *Ex hoc loco apertiśsime colligimus sentire Eymericum testes falso testificantes in causa fidei non esse puniendos pœna talionis, nec tradendos curiæ sæculari, cum ad carcerem perpetuum damnet, de quo quid sentiam, dicam copiose infra super dicta quæst. 73.* Nu. 209.

Ad hæc, illud hoc loco obseruabis, Eymericum quo ad pœnam æquiparare delatorem, & testes, & recte quidem: quoniam licet in alijs criminibus mitius puniatur qui falso defert, quàm testes: at cum in hoc crimine delator seu denuntiator testibus an- E *numeretur, vt aiunt Abbas & Felynus in c. in omni, de testibus. & Albertinus in tract. de secreto nu. 177. & Simancas in enchyridio tit. 23. nu. 7. consequitur aperte delatoris & testis falsi parem futuram pœnam, æqualemque vindictam, vt subtiliter, & breuiter indicat hoc loco Eymericus.* Delatoris & testis falsi æqualis pœna in hoc crimine.

[f] § Qui sibi indicent, quòd mortem non potest euadere corporalem dum stat in negatiua, &c.] *Horum verborum occasione diluenda est hoc loco pulchra difficultas, quæ doctis etiam posśit negotium exhibere: An huic ita conuicto per falsos testes, qui re vera crimen hæresis sibi obiectum non admisit, liceat illud fateri, & agnoscere, seque infamare,* Nu. 210. An qui falso conuincitur in hoc crimine, possit illud fateri vt mortem effugiat.

famare, vt mortem euadat temporalem, & misericordiam implorando ad Ecclesiæ gremium pœnitentiamque admittatur.

Ac primum quidem cum fama inter bona temporalia numeretur, quamuis externorum bonorum maximum censeatur. c. deteriores. 6. q. 1. Aristoteles lib. 4. ethicorum cap. 3. B. Tho. 2. 2. q. 129. ar. 1. traditque copiose Dominicus Sotus lib. 4. de iust. & iure q. 2. art. 3. conclus. 4. & alij Theologi communiter, poterit vtique quilibet arbitrio suo ita famam vt pecunias & cetera bona temporalia profundere, præsertim ad vitam redimendam, quæ cunctis rebus etiam pretiosissimis anteponenda videtur.

Rursus, quamuis honor seu bona fama res præstantissima sit, opinione tamen hominum, qua honor consistit, pluris æstimatur ingens auri pondus, quàm tenuis honor & fama: vitam autem famæ esse præferendam secundum essentiam valoris vtriusque, nullus vnquam (quod ego sciam) dubitauit. licere itaque videtur vel ad conseruandam vitam, vel etiam ad sæuitiam tormentorum euitandam, neglecta fama crimen fateri quod non commisimus.

Multa in eandem sententiam afferri possent, quæ libenter omittimus, atque in hac difficultate sit hæc prima conclusio: Quamuis homo sit dominus suæ famæ, & se quandoque infamando, prodendo, & detegendo crimen quod commisit, non peccet contra iustitiam, neque vlli iniuriam irroget; nihilominus saltem veniale peccatum committit cōtra sui ipsius charitatem: quod plane multo magis tunc contingeret, quando ad euadendam sæuitiam tormentorum id diceret quod non commisit: nam tunc culpam mendacij admitteret; mendacium autem licet ex suo genere non sit peccatum mortale, dictum tamen in iudicio coram iudice legitime interrogāte, et cum iuramento præcedenti, mortale peccatum est: quòd si venialis etiam tantum culpa esset, nec tunc quidem admittere licebit, quia mentiri suo genere malum est.

Vt mortem fugiam' nō licet fateri crimē quod nō fecimus.

Sit secunda conclusio: Quotiens quis conuincitur de nefandissimis quibusdam horrendissimisque flagitijs, quæ aures exhorrescunt, veluti de crimine vtriusque maiestatis læsæ, adulterio, & similibus, ipseque re vera hæc non commisit, si vel vt mortem euitet, vel tormentorum sæuitiam, vel aliud simile periculum, infamet se fatendo quod non fecit, vix poterit à mortali peccato excusari, etiāsi non iuratus et extra iudicium talia diceret, propter grauissimam infamiam, quam sibi imponeret. has duas conclusiones colligo ex sententia Soti lib. 4. de iust. & iure. q. 2. art. 3. conclusione 4. circa finem. quem per omnia sequitur Couarruuias lib. 1. varia. resolutio. cap. 2. num. 8. cui sententiæ libentissime subscribo, quia & tutissima est, & omne peccati periculum excludit.

Quam ob rem, cum crimen hæresis inter nefanda & horrenda delicta connumeretur, immo sit grauissimum & maximum, nullus vt mortem euitet debet de eo se infamare. quemadmodum enim grauiter peccaret, qui de eo crimine alterum infa-

A *maret; ita quoque peccaret qui infamaret se ipsum, iuxta doctrinam Archidiaconi in c. non est. 23. q. 5. Panormitani in c. ex parte. el 2. de sepulturis. Syluestri in sum. verbo, detractio. q. 3. Caietani 2. 2. q. 73. art. 2. & aliorum asserentium perinde esse peccatum mortale infamare se ipsum, ac infamare proximum.*

Confessarij quid agere debeant circa negatiuū.

Quare in hoc casu, quamuis huic negatiuo durissimum videatur innocentem mori, & propterea fortassis credat sibi licere ad mortem euitandam crimina obiecta fateri; nullo tamen modo id est permittendum. quam ob rem eorum theologorum & con-
B *fessariorum, qui negatiuum talem consolantur, & ad supplicium comitantur, munus erit eum inducere, vt veritatem prodat: sed caueat omnino ne sibi crimen, quod non commisit, imponat, vt temporalem mortem euitet; memineritque, se si patienter eam iniuriam & supplicium toleret, velut martyrem esse coronandum.*

Iam non obstant rationes initio adductæ, quibus vno verbo respondemus, quòd tametsi concedamus homines dominos esse famæ (quod tamen multi negant) ac de ea velut de pecunijs sibi disponere licere: certissimum tamen est tunc prohiberi cum præ-
C *ter famæ iacturam peccatum committitur, vt in casu proposito.*

8 § Ac pręsente potestate curię ſecularis, &c.] Nu. 210.
In omnibus sententijs eorum qui curiæ sæculari relinquuntur, Eymericus secutus iura de hæreticis in hac causa tractantia, semper meminit præsentiæ curiæ sæcularis: quare non infrugifera hinc nec inutilis oritur dubitatio: An Episcopus, vel Inquisitor possint ad talem sententiam diffinitiuam procedere, absente iudice sæculari: vel contra, ita eius præsentia exigatur, vt sentētia aliter lata nulla sit.

An ad sentētiam ferendam contra hæreticos, sit necessaria præsentia iudicis sæcularis.

D *Ac prima quidem fronte dicendum videtur præsentiam sæcularis iudicis requiri; quoniam vbi certa forma, seu modus adiungitur iurisdictioni alicuius iudicis, cessante eo modo, iurisdictio cessare videtur. l. cum hi. §. si prætor. ff. de transactio. facit textus in c. quia propter. de electio. at à iure præscribitur Inquisitoribus certus modus promulgandi sententias aduersus hæreticos, videlicet, vt eas pronuntient relinquentes damnatos præsentibus Potestatibus sæcularibus animaduersione debita punien*
E *dos. c. excommunicamus 1. in princip. de hæret. c. ad abolendam. §. illos. de hæret. & c. nouimus. de verb. signifi. fit ergo, vt aliter nequeant sententias pronuntiare.*

Rursus, cum aliquid est inductum à iure pro solemnitate sententiæ, si illud prætermittitur, non valet sententia. 2. q. 1. in summa. c. nihil. & c. Primates. eadem causa. & quæst. quare in casu proposito necessaria videtur iudicis sæcularis præsentia, cum velut certa quædam solemnitas à iure præscripta esse videatur.

Præsentia iudicis sæcularis quatenus exigatur.

Verum his non obstantibus, certior & verior sententia est, valere sententiam condemnatoriam aduersus hæreticos latam in absentia iudicis sæcularis, dummodo interueniant alia substātialia. quamuis enim iura requirant in tali sententia, seu actu condem-

condemnandi, præsentiam iudicis sæcularis, seu Balliuorum suorum, non ita postulant, vt absque illis nihil vtile geratur, sed vt illi velut ministri sententiam latam debitæ executioni mandent: nam omnis actus alius præterea illis interdicitur in hoc crimine, quòd mere est ecclesiasticum. cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6.

Iam si præsentia Potestatis sæcularis necessaria esset in proferenda sententia condemnatoria contra hæreticos impœnitentes, vel relapsos, facile ob hanc causam posset impediri officium inquisitionis, dum magistratus sæcularis, aut nulla, aut ficta interdum quæsita causa, suam præsentiam denegaret.

Postremo ita iudicandum videtur de præsentia iudicis sæcularis in hac causa, ac de adhibendo & requirendo peritorum consilio, sine quo Inquisitores iudicare possunt, cum non teneantur necessario peritorum, aut consultorum iudicium aut opinionem sequi, vt dixi infra in hac 3. parte super quæst. 78. itaque quemadmodum sententia lata, vel contra suffragia peritorum, vel non requisitis eorum suffragijs iure valet, eodem modo valebit non adhibita præsentia iudicis sæcularis.

Sed cum Inquisitor & Episcopus in reum sententiam tulerint, vbi suam præsentiam, aut noluerit, aut non potuerit præstare sæcularis magistratus, ea quidem valida erit, & sufficiet per legitimam personam, publica si opus fuerit scriptura interueniente (quod est tutius) intimare iudici sæculari talem, verbi gratia Caluinum, pertinacem hæreticum & impœnitentem, seu relapsum esse iudicatum: ipseque magistratus sæcularis, quamuis præsens sententiæ non affuerit, fidem huic intimationi debet adhibere, & hæreticum sibi traditum vltimo supplicio afficere, nisi velit tanquam hæreticorum fautor, & sacri officij impeditor grauissime coerceri: nec processus copia sibi est tradenda, vt late alibi disserui.

His ita vere constitutis, non obstant adducta in contrarium, quibus vnica solutione satisfacimus, dicentes ex sententia glossæ in clemen. 1. verbo, inhibentes, circa medium. de iure patronatus. quòd vbi mandatur aliquid sub certo modo faciendum ei, qui aliàs habet super ea re ordinariam iurisdictionem, etiamsi procedat illo modo, & forma non seruata, vel omissa, valet nihilominus, & tenet actus. manifestum est autem Episcopos iurisdictionem ordinariam habere ad coercendos hæreticos: quamuis ergo non obseruent in hoc casu istam solemnitatem de adhibenda præsentia iudicis sæcularis, cum reos damnant, nihilominus sententia valebit.

De Inquisitoribus vero qui aliàs non habent ordinariam iurisdictionem contra hæreticos, dubium maius esse posset: nihilominus tamen dicimus idem in eis locum habere, quoniam in negotio hæreticæ prauitatis eorum potestas & iurisdictio æquiparatur potestati ordinariæ: immo non inepte quidam asserunt, maiorem eorum esse iurisdictionem in causis fidei, vt alibi examinabimus. quare quod de vno dicitur, de altero penitus accipi potest. & hanc sententiam olim etiam inuenio comprobatam responso quodam de hac re edito, quod extat in vetusto illo A codice Marcelli secundi Pontificis Maximi, cuius nobis copiam fecit Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Guiliermus Sirletus, à qua nullo pacto crederem recedendum.

De tertiodecimo modo terminandi processum fidei per condemnationem conuicti de hæresi contumaciter B absentis, vel fugitiui.

Ertiusdecimus & vltimus modus processum fidei terminandi & finiendi est, quando delatus de hæretica prauitate, processus meritis diligenter discussis cum bono cōsilio in iure peritorum, reperitur conuictus de hæretica prauitate; est tamen fugitiuus, seu absens contumaciter, sed C congruo tempore expectatus: & hoc est in tribus casibus. 212

Primus est: quando ipse delatus est deprehensus in hæresi, vel confessione propria, vel facti euidentia, vel testium productione legitima: sed fugit, vel se absentauit, & citatus legitime noluit comparere.

Secundus casus est: quando aliquis est delatus de hæretica prauitate, & recepta informatione aliquali contra eum, habetur aliqualiter, seu leuiter suspectus de hæresi, & sic citatur responsurus de fide; & quia renuit contumaciter D comparere, excommunicatur, & excommunicatus sustinet illam excommunicationem per annum animo pertinaci, & semper contumaciter se absentat.

Tertius casus est: quando aliquis impediuit directe iudicium, sententiam, seu processum fidei Episcopi, vel Inquisitoris; vel qui ad hoc dederit auxilium, consilium, vel fauorem, & contumaciter se absentauit. Talis est excommunicationis mucrone percussus, quam si sustinuerit per annum animo indurato, ex tunc est vt hæreticus condemnandus, per c. Vt inquisitionis. E §. prohibemus. de hæret. lib. 6.

In primo casu ille talis est impœnitens hæreticus condemnandus, iuxta c. Ad abolendam. §. præsenti. In secundo a casu, & tertio non est hæreticus impœnitēs iudicandus, sed tamquam seu vt hæreticus impœnitens condemnandus, iuxta c. Cum contumacia. & per c. Vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6.

Circa quemlibet istorum talis practica seruanda est. Talis enim congruo tempore expectatus citetur per Episcopum, vel Inquisitorem in Ecclesia cathedrali illius diœcesis, in qua deliquit, & in alijs Ecclesijs illius loci, vbi domicilium

lium contrahebat, & specialiter vnde fugit, & citabitur per formam tenoris sequentis.

Forma [b] *citandi conuictum de hæresi absentem, vel fugitiuum contumacem, ad sententiam.*

213 NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis, & Frater N. Inquisitor hæreticæ prauitatis, in terris talis domini ditioni subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus, tali, talis diœcesis, seu talis ordinis, seu religionis, Spiritum consilij sanioris.

PRÆ cunctis nostræ mentis desiderabilibus illud potissimum infigitur cordi nostro, ne temporibus nostris in dicta tali diœcesi vberē, florentemque vineam, Ecclesiam, inquam vineā Domini sabaoth, quam summi Patris dextera virtuosius complantauit, quam eiusdem Patris Filius proprij, ac viuifici vnda cruoris vberius irrigauit, quā ipse almus Spiritus paraclitus miris ineffabilibusque donis intimius fœcundauit, quam tota ipsa incomprehensibilis, atque inattingibilis Trinitas beata, grādissimis, varijsque priuilegijs sanctius dotauit pariter & ditauit. Aper de sylua, qui est & dicitur hæreticus quilibet, absorbeat & depascat, fructus fidei vberes deuastando, ac lacerantes, hæresum vepres palmitibus inserendo, serpensque tortuosus nostri improbus humani generis inimicus, efflans virus, qui est Satanas & Diabolus; eiusdem vineæ Dominicæ palmites inficiat, atque fructus, virus prauitatis hæreticæ immittendo. † Ne etiam ager ipse Dominicus, populus inquam catholicus, ad quem excolendum pariter & serendum descendit de summorum polorum arce, Dei Patris vnigenitus atque primogenitus, seminauit miris sanctisque prædicationibus, discurrit per villas & castella docens non sine magnis fatigationibus, elegit Apostolos viros vtique operarios industrios, ac conduxit ditans illos æternis retributionibus, expectans ipse Dei filius de agro isto magno illo die iudicij extremo vberes manipulos colligere, & per manus sanctorum angelorum recondere in cælesti horreo sancto suo, Sampsonisque vulpeculæ intricatæ, quæ sunt personæ labe hæretica deprauatæ, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ignitas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum, segetem Dominicam iam albam ad messem, splendoribus fidei relucentem, morsu amarissimo demoliantur, ac discursu subtilissimo † perdant, impetuque validissimo accedant, pariter & accendāt, dissipent & deuastent, synceritatem sanctæ fidei catholicæ subtiliter & damnabiliter subuertendo: ea propter cum tu talis incideris in damnatas hæreses manifeste, illas publice in tali Ec-

† Subintelligendum hic videtur aliquod verbū, nempe, arescat, aut aliud simile.

† Al. velocissimo.

A clesia prædicando, seu taliter, *dicatur*, seu fueris per testes legitimos conuictus de hæretica prauitate, siue deprehensus propria confessione in iudicio per nos recepta, & post captus fugeris, medicinam refutans salutarem: Nos vero citauerimus te vt de & super his coram nobis manifestius responderes, tuque ductus maligno spiritu pariter & seductus renueris comparere. *Vel sic:* Ea propter cum tu talis delatus nobis de hæretica prauitate, & recepta informatione contra te aliàs de eadem esses nobis suspectus leuiter, quod fores infectus labe prædicta, citauimus te,
B quatenus coram nobis personaliter compareres de fide catholica responsurus: Cumque citatus renueris contumaciter comparere, excommunicauimus te, ac excommunicatum fecimus publicari, in qua excommunicatione stetisti per annum, seu annos tot animo pertinaci, latitans, & fugiens hinc & inde, ita quòd nunc quò te duxerit malignus spiritus ignoramus, & cum te expectauerimus misericorditer & benigne, vt reuerteteris ad gremium Ecclesiæ sanctæ Dei, & ad sanctæ fidei vnitatem; tu facere contempsisti in reprobum sensum datus. Sane cum velimus (vt tenemur, iustitia nos cogente) causam
C tuam huiusmodi, fine debito terminare, nec valeamus tam nefanda crimina conniuentibus oculis tolerare: Nos Episcopus & Inquisitor iudices in causis fidei supradictis, te talē sæpefatum latitantem, profugum, & fugitiuum per præsens nostrū edictum publicum requirimus pariter & citamus peremptorie, quatenus tali die, talis mensis, de tali anno in tali Ecclesia cathedrali talis diœcesis hora tertia, compareas personaliter coram nobis diffinitiuam sententiam auditurus; significantes quòd siue compa-
D rueris, siue non, procedemus ad nostram sententiam diffinitiuam contra te, prout ius, & iustitia suadebunt. Et vt præsens nostra citatio perueniat ad tui notitiam, nec valeas ignorantiæ velamine te tueri, præsentes nostras litteras, dictis requisitionem & citationem nostras in se continentes, volumus & mandamus affigi in valuis publice talis prædictæ Ecclesiæ cathedralis, in quorum testimonium singulorum, præsentes nostras litteras impressione nostrorum sigillorum iussimus communiri. Datum: & cetera.

Adueniente [c] autem die præfixa ad audiendam diffinitiuam sententiam assignata, si profu- 214
E gus comparuerit & consenserit publice omnem hæresim abiurare, humiliter pænitens, admitti ad misericordiam postulando, si relapsus non fuerit, admittetur; & si fuerit deprehensus propria cōfessione, vel testium legitima productione, abiurabit & pænitebit vt hæreticus pænitens, secundum modum de quo agitur supra in octauo modo processum fidei terminandi, vbi de talibus agitur.

De citatis absentibus venientibus post annū.

Sed si fuerit suspectus violenter, quia citatus responsurus de fide noluit comparere, & fuit ex hoc excommunicatus, & stetit in excom-

municatione per annum animo pertinaci, & pœnitebit, admittetur & abiurabit omnem hæresim, & pænitebit vt hæreticus suspectus de hæresi violenter pænitens, secundum modum de quo agitur supra in sexto modo processum fidei terminandi.

Si autem comparuerit & non consenserit abiurare, tradetur vt verus hæreticus impænitens præsens brachio sæculari, per modum de quo dictum est supra, & agitur in decimo modo processum fidei terminandi.

Si autem contumaciter renuerit comparere, facto sermone per Inquisitorem, iuxta materiam, si talis profugus fuerit in sacris ordinibus constitutus, seu aliàs cuiuscunque religionis, seu ordinis obumbratione fuscatus, Episcopus in pontificalibus indutus, degradabit eum, non realiter ea quæ sunt sui officij ab eo personaliter auferendo, cum non sit præsens: sed verbaliter & per sententiam eundem ab officio deponendo, iuxta c. Veritatis est verbum. de dolo & contu. & agitur supra parte 2. q. 40.

Deponet autem eum Episcopus, seu degradabit per sententiam tenoris sequentis.

215 *Forma [a] degradandi verbaliter absentem condemnandum vt impænitentem.*

NOs N. miseratione diuina Episcopus talis ciuitatis: & cetera.

ATTENDENTES, quòd tu talis in sacris ordinibus constitutus, *exprimantur*, vel talis religionis obumbratione fuscatus, *exprimatur*, tuis demeritis exigentibus, es mox per nos & venerabilem Inquisitorem hæreticæ prauitatis impænitens hæreticus iudicandus, & vt talis per nostram sententiam relinquendus brachio sæculari: ea propter iustitia exigente, & vt nobis mandant canonicæ sanctiones, sententiam depositionis, ac degradationis in & contra te ferimus in his scriptis, te ab omni officio sacerdotali, & sacris ordinibus, ac prædicatione, atque confessionum audientia deponentes. Lata fuit hæc sententia: & cetera.

Formetur depositionis sententia secundum quòd in tali sacro ordine, vel tali fuerit constitutus. Qua lata, Episcopus & Inquisitor forment sententiam contra eum, iudicando eum hæreticum pertinacem; & si volunt, etiam relinquendo eum per sententiam brachio sæculari: hoc est à foro ecclesiastico expellendo, licet non realiter tradendo, quia non est præsens; & si volunt, etiam possunt se habere mitius, scilicet, quòd declarent eum fore hæreticum impænitentem, sed non relinquant brachio sæculari, nec à suo foro expellant ad finem quòd si adhuc voluerit pænitere, possit libere & absque quæstione admitti ad misericordiam, & abiuret.

A Feretur autem sententiam per modum tenoris sequentis.

Forma ferendi sententiam contra absentem, vel fugitiuum declarandum hæreticum impænitentem.

NOs N. Episcopus miseratione diuina talis ciuitatis, & Frater N. Inquisitor hæreticæ 216 B prauitatis in terris talis domini ditioni subiectis, à sancta sede Apostolica specialiter delegatus:

ATTENDENTES, quòd tu talis de tali loco talis diœcesis, fuisti nobis delatus de multiplici hæretica prauitate, fama publica referente, seu fide dignorum insinuatione: Nos quibus ex officio incumbit, descendimus ad vidēdum, ac inquirendum, an clamor, qui ad aures nostras peruenerat, veritate aliqua fulciretur, & an tu sic delatus ambulares in tenebris, vel in luce: verum cum inuenissemus te in hæresim C deprehensum, deponentibus contra te quampluribus testibus fide dignis te, coram nobis aduocatum iussimus detineri, ac te interrogantes medio iuramento, confessus es nobis iudicialiter, quòd fuisti tanto tempore infectus prædicta hæretica prauitate: & quòd eras paratus pænitere, ac dictam hæresim abiurare, & facere quæ tibi forent per nos imposita & mandata, *dicatur vt fuit:* Sed post maligni spiritus consilio ductus pariter & seductus, metuens tua vulnera vino & oleo salubriter confoueri, carcerem & arrestum fregisti pariter & aufugisti, la- D titans hinc & inde; & quò te malignus spiritus duxerit antefatus totaliter ignoramus. *Vel sic:* Verum cum inuenissemus contra te (taliter, vt prædicitur, nobis delatum de hæretica prauitate) multa indicia, propter quæ suspectum leuiter de prauitate prædicta te merito haberemus, citauimus te per publicum edictum in talibus, & talibus ecclesijs talis diœcesis, quatenus infra certum terminum tibi per nos præfixum, coram nobis in tali loco personaliter compareres, in & super prædictis contra te depositis, & aliàs de fide catholica, & eius articulis responsurus: E Tu vero insano consilio inhærēdo, renuisti contumaciter comparere: Cumque iustitia exigente te excommunicauerimus, ac fecerimus excommunicatum publice denuntiari; tu medicinam refutans salutarem, dictam excommunicationem vltra quam per annum sustinuisti, & adhuc sustines in reprobum sensum datus, animo pertinaci; & profugus latitans hinc & inde, ita vt quò te malignus spiritus duxerit, ignoremus. Sane cum longo tempore *quia tamdiu*, † te expectauerit Ecclesia sancta Dei misericorditer & benigne, quatenus ad eius misericordiæ gremium euolares, ab erroribus resiliendo, & fidem

† Al. ita: quia tanto, dic quanto.

& fidem catholicam profitendo, ipsaque te clementiæ vberibus enutriret; malignorum seductus consilio, acquiescere recusasti, in tua pertinacia perseuerans. Verum cum vellemus prout volumus & debemus, iustitia nos cogente, causam tuam fine debito per sententiam terminare, citauimus te; quatenus hac die, de hora, & hoc loco, compareres personaliter coram nobis, diffinitiuam sententiam auditurus: & quia renuisti contumaciter comparere, merito te ostendis velle perpetuo in tuis hæresibus & erroribus remanere, quod dolentes referimus, & referendo dolemus. Sed cum non possimus, nec velimus iustitiam subterfugere, nec tantam inobedientiam & contumaciam ad Dei Ecclesiam tolerare, ad exaltationem fidei catholicæ, & ad extirpationem prauitatis hæreticæ iustitia exigente, & tua inobedientia ac contumacia requirente hac die, hora, & loco tibi in antea ad audiendam diffinitiuam sententiam peremptorie assignatis, præhabito consilio multorum peritorum tam in iure canonico, quàm in theologiæ facultate, siue in iure ciuili, processus meritis visis & diligenter discussis, omnibusque in eis contentis æqua lance libratis: Nos sedentes pro tribunali more iudicum iudicantium, sacrosanctis Euangelijs positis coram nobis; vt de vultu Dei iudicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem; habentesque præ oculis solũ Deum, & sanctæ fidei irrefragabilem veritatem, contra te talem absentem, vt præsentem, beati Pauli Apostoli vestigia imitantes, sententiã diffinitiuã taliter ferimus in his scriptis.

CHRISTI NOMINE INVOCATO.

NOS Episcopus & Inquisitor iudices in causa fidei memorati, attendentes in causa ista fidei, ac processibus inde confectis, ordine iuris fore seruatum: attendentes etiam quòd legitime citatus non comparuisti, nec per te nec per alium te aliqualiter excusasti: attendentes etiam, quòd in præfatis hæresibus longo tempore contumaciter persistuisti, & adhuc etiam perseueras, ac excommunicationem per totannum in causa fidei sustinuisti, prout & nunc sustines animo indurato: attendentes etiam quòd Ecclesia sancta Dei non habet vltra erga te quid faciat, cum perseueres, & perseuerare velis in excommunicatione, & hæresibus prælibatis: Ea propter beati Pauli vestigia sectantes, declaramus, diffinimus, ac sententiamus, te talẽ absentem, vt præsentem, esse hæreticum pertinacem, & vt talem relinquendum brachio sæculari, & per nostram sententiam diffinitiuam te à foro ecclesiastico expellimus, ac relinquimus potestati curiæ sæcularis: eandem curiam affectuosius deprecantes, vt si quando te habuerit in sua potestate, erga te citra sanguinis effusionem & mortis periculum suam sententiam moderetur. Lata fuit hæc sententia: & cætera.

217 Quinam ex his habendi Considerandum est hic, quòd si iste profugus & contumax fuerit deprehensus in hæresim, vel propria confessione, vel testibus legitimis, & ante abiurationem aufugerit, est per sententiam vere hæreticus impœnitens iudicandus, & ita in sententia ponendum. sint hæretici, & qui vt hæretici.

Si autem aliter non fuerit deprehensus, nisi quia delatus & suspect⁹ habitus fuerit citatus de fide respõsurus, & quia renuit comparere, fuit excommunicatus, & in excommunicatione steterit vltra quam per annum animo indurato, & tandem noluerit comparere: iste non est iudicandus hæreticus, sed vt hæreticus, & vt talis condemnandus, & ita ponendum est in sententia, vt dictum est prius.

IN TIT. DE TERTIO DECIMO modo terminandi processum fidei per condemnationem conuicti de hæresi contumaciter absentis, vel fugitiui Nu. 211.

COMMENT. XLIX.

Referunt Iacobus Sprengerius in malleo maleficarum 3. par. q. 32. Tabiensis in summæ verbo, Inquisitor. §. 25. & Locatus in fine operis iudicialis, in formula sententiæ contra hæreticum fugitiuum contumacem, & congruo tempore expectatum. & Syluester tract. de Strigibus lib. 3. cap. 4. puncto. 15.

Est autem totus hic Eymerici locus planus & facilis, & in praxi velut præcedentes maiori ex parte etiamnunc susceptus & vsitatus, paucis exceptis, quæ ob temporum varietatem sunt addita, vel immutata: quæ qualia sint, suis locis explicabimus. iam quæ ad hunc locum spectant, copiose tractauit Simancas de catho. instit. tit. 2. & in enchyridio tit. 45.

a ¶ In secundo casu & tertio non est hæreticus impœnitens iudicandus, sed, tanquam; seu, vt, hæreticus impœnitens condemnandus.] *Optime loquitur Eymericus, & secundum iuris regulas: & ratio differentiæ est, quia in primo casu de hæresi constabat (vt ipsemet auctor docet hic in principio versi. primus est.) per confessionem, vel facti euidentiam, vel testium depositionem: in secundo vero & tertio solum per iuris præsumptionem.* Nu. 212. Absẽtes contumaces, an damnãdi sicut hæretici, vel tãquam hæretici.

Hoc vero discrimen dum vult auctor adnotare, addit illas voces, tanquam: &, vt: quæ licet quandoque veritatem significent, at vt plurimum similitudinem includunt. c. cum dudum 1. de electio. & alibi sæpe, quæ velut nota omitto.

Archidiaconus, Ioannes And. & Franchus in c. cum contumacia. de hæret. lib. 6. veritatem significare putant: sed re vera Eymerici sententia hoc loco magis videtur secundum iura; quoniam istæ dictiones, & aliæ similes in materia præsumptionum aut nunquam, aut raro significant veritatem: præsumptio enim non est veritas ipsa, quamuis sæpissime super veritate fundetur. quamobrem benignior est Eymerici sententia hic dicentis, absentem in secundo et tertio casu non esse condemnandum sicut vere hæreticum, sed tanquam hæreticum, aut vt Dictiões, vt: &, tanquam an significẽt fictionem, vel veritatẽ.

hæreticum: iuris enim præsumptione hæreticus putatur, licet fortaßis re vera hæreticus non sit; quod ipsum docuit paulo antea Eymericus in sexto modo terminandi processum, num. 174. §. circa istum. & ita obseruandum (& recte iudicio meo) admonet in postremis verbis huius 13. modi. nu. 217.

Neque his aduersatur elegans decisio Bellameræ 676. incip. Contumax vt hæreticus. *probantis hunc contumacem absentem verum hæreticum esse reputandum, quod nos non negamus: nam re vera iuris fictione hæreticus verus creditur, quia talis suspicio violenta est; nihilominus tamen probationem potest recipere in contrarium. c. nec aliqua. 27. q. 1. c. causam. & c. proposuisti. de probatio.*

Nu. 213 [b] § Forma citandi conuictum de hæresi absentem, &c.] *De citandis absentibus satis multa dixit Eymericus supra 3. par. num. 130. in quinto impedimento, quod prorogat* Inquisitoris *iudicium & sententiam, vbi nos diximus satis copiose. hic vero opportune addit quomodo sint citandi contumaces ad audiendam sententiam contra eos ferendam, nisi intra terminum præscriptum accesserint, ac sui copiam fecerint in iudicio Inquisitorum.*

Quantum vero ad hanc citationis formam attinet, tametsi non inepte hodie poßit vsurpari, consuetudine tamen receptum est, vt breuius concipiantur citationum formulæ omißis his longis quamuis eruditis exordijs: in qua re quisque suo iudicio, seruatis tamen substantialibus; potest citandi formulam componere.

Priusquam ferantur sententiæ contra absentes, quis ordo seruandus.

Obseruandum est autem hoc loco diligentißime antequam pronuntientur sententiæ contra absentes in causa hæresis, plurimum referre, an absens contumax plene conuictus sit de vera & formali hæresi eo modo, quo dixit Eymericus in principio huius modi versi. primus est. an vero solum hæresis suspicione laboret.

Si primo modo quis in causa fidei contumax sit & absens, nec comprehendi potest; tunc hoc ordine res est gerenda: edictis publicis est vocandus reus, quibus ei denuntiatur, vt verbi gratia intra triginta dies compareat demonstraturus suam innocentiam. ea vero dilatio peremptoria esse debet, id est, vna pro tribus, in qua citandus est reus ad omnia & singula iudicij acta, illo addito: iudices violatæ religionis de sua causa cognituros, & sententiam pronuntiaturos contra ipsum, nisi compareat, iuxta textum in l. ad peremptorium. cum legibus sequentibus ff. de iudicijs. & cap. de illicita. 24. quæst. 3. cum similibus.

His peractis, si reus non comparuerit, accusata eius contumacia in singulis edicti terminis, fiscalis sanctæ Inquisitionis libellum accusatorium edet, iuxta ordinem traditum à nobis supra in hac parte nu. 67. quo exhibito, ordine iudiciario procedetur, obseruata sancti Officij consuetudine & legibus; quibus absolutis, si de crimine vere constiterit, de quo in casu proposito raro non constat, sententia in reum pronuntianda est, quandocunque processus rite & legitime fuerit absolutus. Bernardinus Diaz practica crimi. cano. cap. 142. Simancas de catho.

A *instit. tit. 2. nu. 6. & 7. Et hoc casu ne frustra sententia ferri videatur; statua absentis produci solet in publicum, & comburenda tradi ministris secularibus, vt paulo post plenius dicam.*

Quod si is qui absens est in causa fidei, solum est de hæresi suspectus, citandus est, vt accedat de fide responsurus intra certum tempus ei præfinitum, vt alibi scripsimus; qui si non accesserit intra præscriptum tempus, pronuntiandus est excommunicatus, in qua si per annum extiterit animo pertinaci, eo completo tanquam hæreticus est damnandus. c. cum contumacia. de hæret. lib. 6. Conradus Brunus B *lib. 4. de hæret. cap. 11. nam expleto anno iam est factus vere contumax; & tunc debito iuris ordine seruato velut hæreticus damnabitur, vt paulo antea diximus. ac talis quidem ordo est in vtrisque seruandus, vt breuiter in hac causa certis regulis quid sit faciendum intelligatur; praxim ab Eymerico hic accipe.*

[c] § Aduenientе autem die præfixa, &c. si profugus comparuerit, &c. & consenserit publice omnem hæresim abiurare, &c. admittetur, &c.] Nu. 214.

Anno elapso non auditur contumax quoad bona, sed bene de crimine.

Sed nonne post annum velut hæreticus est condemnandus, cap. cum contumacia. de hæret. lib. 6. & C *propterea videtur ei audientia deneganda? Respondeo, non audiri expleto anno quoad hoc vt bona recuperet, nisi vel de innocentia eius, vel de iusto impedimento legitime constiterit: auditur tamen quantum attinet ad excusandum crimen, & probandum innocẽtiam quocunque tempore, non obstante, quod quauis terminus sibi aßignatus fuerit elapsus, vt vere docet glossa communiter recepta in c. excommunicamus. §. qui autem. verbo, condemnentur. de hæret. per textum in l. annus. ff. de requirendis reis, ibi:* In summa sciendum est, nulla temporis præscriptione à causæ defensione summoueri eum, D qui requirendus adnotatus est. *hæc ibi. Simancas de catho. instit. tit. 2. nu. 20. & tit. 14. nu. 10.*

Ex quibus intelliges, iniqua esse & valde iniusta earum ciuitatum statuta, quibus cauetur, vt certo tempore expleto post latam sententiam in absentia ob contumaciam reus nullatenus audiatur, etiam quoad crimen: hæc enim omnia statuta, velut contra naturalem rationem condita, quæ defensionem cuique permittit, delenda penitus essent: sed non est nostrum hæc emendare.

[d] § Forma degradandi verbaliter absentem condemnandum, vt impœnitentem.] Nu. 215. *Multa hoc* E *loco commemorat Eymericus notatu digna; inter quæ dubia sunt aliqua, quæque necessario declaratione indigeant. primum dicit, absentem contumacem, si fuerit in sacris constitutus ordinibus, verbaliter degradandum; nam realiter, seu actualiter non potest, cum sit absens: & in hoc nulla est controuersia. subiungit postea, posse hunc ita verbaliter degradatum relinqui per sententiam brachio seculari, non realiter, cum non sit præsens, sed ficte. addit etiam, minus posse rem tractari, si non tradatur curiæ seculari, vt quotiens ille reuerti voluerit, poßit ad misericordiam admitti.*

In his verbis illa occurrit grauißima dubitatio,

& huius

Verbaliter tantum degradatus, an possit puniri per iudicẽ sæcularem.

& huius loci propria, & obseruatione dignißima: An clericus in sacris constitutus ob contumaciam condemnatus in absentia, addo etiam verbaliter degradatus, (vt cum Eymerico hic rem proponam) vbi ficte traditus fuerit curiæ sæculari, poßit absq; reali degradatione puniri à iudice sæculari, quotiens illum inuenerit & ceperit. & Eymericus hoc loco nõ obscure videtur indicare id posse facere iudicem sæcularem. ait enim: Sed non relinquant brachio sæculari, nec à suo foro expellant, ad finẽ, quòd si adhuc voluerit pænitere, possit libere & absq; quęstione admitti ad misericordiam, & abiuret. hæc Eymericus. Sentire ergo videtur, quod si expulsus fuerit de foro Ecclesiæ, iudex sæcularis potest tunc in eum omne suum imperium exercere: nec erit locus pœnitentiæ etiamsi reuerti voluerit, sed quòd poterit eum punire etiam non secuta reali degradatione.

Et pro hac sententia facit doctrina Ioannis Lupi doctoris Hispani tractatu de libertate Ecclesiæ quæst. 9. asserentis, quòd in quocunque delicto, propter quod clericus degradari meruisset, si absens citatur & non comparet, et condemnatur in absentia, & legitime conuincitur, verbigratia testibus, & datur facultas ab ecclesiastico iudice iudici sæculari, vt capiat eum, & secundum suas leges iudicet, quòd ex hac sola sentẽtia, sine alia actuali degradatione, talis clericus habetur pro realiter degradato ad hoc, vt non gaudeat priuilegio clericali, per textum in c. cum non ab homine. de iudi.

Rursus, eandem sententiam probare potest communis illa Doctorũ opinio in c. 1. de homicidio. lib. 6. asserentium, clericum de assassinio imputatum, vbi probatum hoc fuerit & declaratum, posse iudicem sæcularem ipsum punire nulla præcedente actuali degradatione: & hanc esse testatur communem opinionem Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 36. ver. sed quæro. quod multo magis videtur habere posse locum in clerico hæretico, qui grauius crimen commisit. c. vergentis. de hæret.

Postremo, quamuis per verbalem degradationẽ iudex laicus nullam assequatur iurisdictionẽ in clericum ita degradatum: hoc tamen fallit, quando præter verbalem degradationem relictus est amplius curiæ sæculari: nam tunc perinde ac si esset actualiter degradatus, subest iurisdictioni iudicis sæcularis. & hanc etiam testatur esse communem opinionem Iulius clarus in pract. crimin. §. fin. q. 36. versi. scias autem.

In sententia contra clericos cõtumaces in hoc delicto, qd obseruandũ.

Ex his & alijs multis fit valde probabilis hæc Eymerici sententia. mihi tamen (quamuis grauißima sit hæc quæstio, & fere naucleris destituatur, cum nusquam viderim in his terminis tractatam) in hoc casu ita sentiendum videtur. Primum quotiens siue in clericos, siue in laicos absentes huius criminis reos pronuntiatur sententia, mitius est & benignius, (vt hic obseruat Eymericus,) ne ecclesiastici iudices eũ expellant de foro suo, ob rationem, quam adducit, vt videlicet, si cõuerti voluerit, sine quæstione, hoc est, absque cõtrouersia, poßit ab Inquisitoribus recipi, ne iudex sæcularis dicat se acquisiuisse super eum, per talem fictam traditionem sibi factam, iurisdictionẽ & potestatem.

Præterea dico, quòd quamuis clericus in sacris constitutus verbaliter degradatus & ficte relictus curiæ sæculari, iure posset puniri per iudicem sæcularem, & vltimo supplicio affici: tutius tamen est & humanius, vt actualiter degradetur: quoniam iura loquentia de degradatione ad effectum tradendi aliquem curiæ sæculari, vt per iudicem sæcularem puniatur, de actuali omnino videtur accipienda. c. quoniam. de hæret. lib. 6. c. degradatio. de pœnis. c. excommunicamus. el 2. de hæret. quibus locis degradationis nomine vere & proprie actualem degradationem accipimus: nam verbalis degradatio, depositio solet vocari, vt optime tradit Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 74. in principio. & nisi ita fieret, populus commoueretur vehementer, dicens indignũ fieri facinus absque actuali degradatione clericum in sacris constitutum vltimo supplicio affici: quod aliquando contigisse scio.

Tandem addo quòd, quamuis superior sententia vera sit in alijs criminibus, pro quibus clericus potest degradari, vt in eo qui commisit crimen falsi, & in eo qui intulit calumniam Episcopo suo, iuxta glossam in c. ad abolendam. verbo, relinquatur. de hæreticis. & in assassinio, in quo ipso iure dicitur degradatus. cap. 1. de homicidio. lib. 6. quibus casibus postquam de crimine constitit, & in potestatem iudicis sæcularis clerici redacti sunt, non audiuntur, etsi conuerti velint: in crimine tamen hæresis in proposita nostra difficultate, non videtur ita sentiendum, cum sit crimen occultum, & in mente consistens: & propterea non crederem tutum, vt absenti contumaci redeunti etiam degradato (vt hic scribit Eymericus) audientia denegaretur. itaque melius est, vt semper admittatur ad proponendam excusationem de crimine, & ad misericordiam etiam, si humiliter petierit. & hæc sententia tum maxime obseruanda esset, cum is qui in absentia condemnatus est per fictas iuris præsumptiones tantum esset conuictus de crimine, vt quia per annum sustinuit excommunicationem in causa fidei, nec comparuit ad se defendendum, iuxta textum in c. cum contumacia. de hæret. lib. 6.

Absenti cõtumaci degradato redeunti, non videtur audiẽtia denegãda.

Iam magistratus sæculares, non obstante verbali degradatione, et traditione sibi facta in hoc crimine, melius facient si clericum captum Inquisitoribus afferant, vt ab ipsis audiatur, & quid sit faciendum, iudicetur. quod ipsum & circa laicum quoque putarem obseruandum: & ideo melius esset, vt in talibus sententijs ferendis Inquisitores nominatim dicerent, ac iuberent magistratibus sæcularibus, vt quotiens tales in absentia damnatos inuenerint, & ceperint, id sibi significare debeant in hæc, aut similia verba: Et contra eundem de capiendo ipsum personaliter vbicunque locorum officio nostro subiectorum repertus fuerit, &c. mandatum executiuum decernendum fore, & esse, quemadmodum nunc decernimus & relaxamus. & exequi mandamus, ipsumque captum carcerandũ esse per quemcunque iustitiæ ministrum: ac eius carcera-

carcerationem nobis significari debere, vt quod iustitia postulauerit, exequi valeamus, &c. *Quæ verba & pronuntiandæ sententiæ modum vidimus in quodam manuscripto libro, quo continebatur forma sententiæ contra tales ferendæ.*

Nu. 216. ᶜ § Sententiam diffinitiuam taliter ferimus in his scriptis.] *Est tamen quæstio, An elapso anno requiratur sententia condemnatoria, vel censeatur iam ipso iure lata. & Hostiensis, Ioannes And. Ioannes Anania, Panormitanus, Felynus, & ceteri communiter in c. excommunicamus. 1. §. qui autem. de hæret. & Philippus Franchus in c. cum contumacia. de hæret. lib. 6. num. 2. versi. secundo nota. vno consensu aiunt, post exactum annum non requiri sententiam iudicis condemnatoriam, sed ipso iure in eos idm intelligi latam, cum lex ipsos condemnet. authent. Gazaros. C. de hæret. vbi ita scriptum est:* Ita quòd si sic per annum permanserint, ex tunc omnes tanquam hæreticos condemnamus. *hæc ibi. quo loco verbum,* condemnamus, *quòd est præsentis temporis, ipso iure iam esse factam condemnationem demonstrat. atque hæc sententia vera est.*

An elapso anno in hoc crimine requiratur sententia condemnatoria.

Neque huic opinioni obsistit textus in c. excommunicamus. el primo. §. qui autem. & in cap. cum contumacia. de hæret. lib. 6. vbi non lata ipso iure sententia, sed potius ferenda indicatur, dum dicitur: Ex tunc velut hæretici condemnentur: *quoniam vt præcitati Doctores, & verè, asserunt, prædicta authent. Gazaros. per Ecclesiam fuit in hoc crimine approbata cap. vt Inquisitionis. in principio. de hæret. lib. 6.*

Dum autem Eymericus hic & Inquisitores singuli has in absentes contumaces sententias ferunt, nihil de nouo statuunt, sed potius declarant, quòd est contra ipsos per leges statutum: quare hæ sententiæ declaratoriæ potius sunt, quàm de nouo condemnatoriæ: necessario tamen ferendæ, vt his certis personis, quæ per tales sententias hæreticæ sunt declaratæ, pœnæ à iure statutæ applicentur.

Absentis imago quando producenda.

Verum hoc est obseruatione dignissimum, quod receptissima consuetudine solet in hoc crimine custodiri, dum in absentes contumaces sententia diffinitiua pronuntiatur: nam ne frustra lata esse videatur, & coram omni populo publicari solet; & amplius imago absentis, quam Statuam vulgo dicimus, in publicum producitur, cui titulus affigitur continens nomen & cognomen absentis contumacis qui damnatur, eaque statua sæculari potestati traditur, in quam combustionis sententiam & pœnam exercet, ac facturus esset in absentem ipsum si præsens affuisset, (nisi conuerti voluisset) aut alias esset relapsus. Simancas de catho. instit. tit. 2. num. 3.

Ritus comburendi statuas in hoc crimine quando cœperit.

Quando cœperit hæc laudabilis consuetudo comburendi statuas reorum absentium, qui ob contumaciam damnantur in hoc crimine, incertum est mihi. crederem tamen rem esse non valde antiquam; cum nec Eymericus, qui diligentissime cuncta ad praxim spectantia in hoc crimine A *complexus est, nec alij ex veteribus, qui de ordine procedendi contra hæreticos scripserunt, (quod ego legerim) huius consuetudinis meminerint: nec in codice illo Vaticano, nec in illo Illustrissimi Cardinalis Sirleti, vbi plurima sunt, etiam minutissima de ordine iudicandi, ac puniendi hæreticos aliquod reperitur huius consuetudinis vestigium: res tamen est valde laudabilis, & aptissima ad incutiendum timorem, & propterea omnino exercenda.*

Atque hic est vnus casus, in quo statua eius qui damnatur pro hoc crimine, producitur in B *publicam actionem, & curiæ sæculari traditur: alios addo infra in hac 3. parte super quæstione 43.*

Quamuis imago absentis sit combusta, si compareat, audiendus est.

Postremo illud est obseruandum, quod tametsi absentis statua combusta sit, & ille postea viuus, siue sponte, siue vi comprehensus est, audiendus est tamen: nulla enim temporis præfinitione à causæ defensione submoueri debet. l. annua. ff. de requiren. reis. tradit optime Simancas de catho. instit. tit. 2. num. 26. & in Enchyridio violatæ religionis tit. 41. num. 16. & si misericordiam petierit, admittendus erit ad C *Ecclesiæ gremium, nisi fuerit relapsus: acerbissimo tamen puniendus est propter contumaciam; quamquam tunc lenienda pœnitentia erit, & rigori detrahendum, cum sponte ad agnoscendam culpam suam accesserit, aut impedimenta verisimiliter probauerit, quo minus in tempore accedere potuerit.*

Atque ex his remanent iudicio nostro satis declarata ea, quæ pertinent ad ordinandos & absoluendos quoslibet processus, qui fieri possunt aduersus quoscumque huius criminis reos, viuentes tamen; nam qua ratione is processus sit or- D *dinandus, qui contra mortuos concipitur in hoc crimine, quod morte non extinguitur, non docuit Eymericus, idque propterea vt credo, quoniam ex dictis non difficulter poterat colligi: cum eadem fere (paucis tamen mutatis) sit series & textura. Ceterum ne quid in hac causa omissum esse videatur, & modum instituendi processum contra mortuos huius criminis reos, & formulas pronuntiandæ sententiæ damnandæque defunctorum memoriæ iuxta canonica instituta trademus copiose infra super quæst. 43.* E *vbi de potestate Inquisitorum procedendi contra defunctos disserit Eymericus.*

IN QVAESTIONES CENTVM ET TRIGINTA *ſuper practica officij Inquiſitionis obſeruatio.*

Bſoluta praxi, non adhuc omnino fuit abſoluēdum opus. nam cum ingentes interdum difficultates in hoc negotio oriantur, quibus nondum erat ſatisfactum; ob id Eymericus ne quid imperfectum, aut parum explicatum reliquiſſe videretur in toto Inquiſitionis negotio; nunc in fine huius operis centum triginta quæſtionibus propoſitis vniuerſas ferme difficultates, quæ in titulis de hæreticis continentur, declarat: preſsius tamen & obſcurius interdum quàm fieri debuerit: ſed nos nihil omittimus (niſi fallor) parum explicatum, & quamquam ſingulæ fere quæſtiones tractatum integrum poſtularent, nihilominus maiori breuitate quàm ſit credibile, cuncta huc ſpectantia complexi ſumus.

QVAESTIONES CENTVM TRIGINTA

SVPER PRACTICA OFFICII INQVIſitionis eidem officio congruentes.

QVAESTIO PRIMA.

De conditione Inquiſitoris.

RIMA quæſtio eſt: Inquiſitor hæreticæ prauitatis cuius debet eſſe conditionis?

Reſpōdemus, quòd Inquiſitor debet eſſe conuerſatione honeſtus, prudentia [a] circumſpectus, conſtantia firmus, ſacra [b] doctrina fidei eminenter eruditus, & virtutibus circumfultus. Ita habetur ſupra parte 2. in literis Vrbani iiij. & Clementis iiij. ad Inquiſitores generaliter: Præ cunctis. & infra. Prouidimus igitur ibidem ad præſens perſonas aliquas circumſpectas, pro tanto negotio deputari, quarum honeſta conuerſatio exemplum tribuat puritatis †, & doctrinam fundant erudita labia ſalutarem, vt ſacro ipſarum miniſterio præfatæ partes ab huiuſmodi contagijs expurgentur. Et infra: quatenus in charitate Dei, hominum timore poſtpoſito, uirtutem Spiritus induentes ex alto, prædictū officium: & cetera.

Pag. 137.

†Al. pietatis

IN QVÆSTIONEM PRIMAM De conditione Inquiſitoris.

COMMENT. I.

In cauſa fidei duo iudi

D*Vo ſunt genera iudicum in cauſa fidei, Ordinarij, vt ſummus Romanus Pontifex, & Epi*A *ſcopi locorum, qui cum ordinantur, ſeu conſecrātur, iure diuino in hæreticos accipiunt poteſtatem, & iuriſdictionem, vt optime ſcribit Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. Simancas de catho. inſtit. tit. 25. nu. 3. & tit. 34. & Albertinus tract. de agnoſ. aſſertio. q. 11. num. 11.*

cum genera, ordinatij, & delegati.

*Alij ſunt iudices delegati, quibus à ſede Apoſtolica hoc munus iudicandi hæreticos in ſpecie datum eſt, quos iura, Inquiſitores, vocant: quæ appellatio vulgaris etiam facta eſt, cum vulgus quoq; ita appellet. Eymericus tum in hac, tum in ſequentibus quæſtionibus de his poſtremis potiſsimum lo-*B *quitur, quamuis de ceteris etiam agat, cum ſe offert occaſio.*

*Ac de his quidem inquiſitoribus delegatis multa multi tradunt. Repertorium Inquiſitorum, Locatus in opere iudiciali, Bernardus Comenſis in lucerna, & Tabienſis in ſumma verbo, Inquiſitor. Simancas de catho. inſtit. tit. 34. idem in enchyridio tit. 7. Ioānes Rojas in ſingularibus fidei. ſingulari 94. 95. & ſequen. & eleganter Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. & alij paſsim, qui cum de qualitate Inquiſitorum diſſerunt, quantum ad hunc Eymeri-*C *ci locum illuſtrandum ſpectat, eadem penitus tradūt; licet mutatis verbis: quæ tamen omnia hoc loco ab Eymerico breuiter recenſentur. quibus adiunge Campegium ad Zanchinum tract. de hæret. in præfatione verbo, circa.*

De Inquiſitoribus qui tractarint.

[a] § Prudentia circumſpectus.] *In omnibus iudicibus prudentiæ virtus penitus requiritur; ſed maxime deſideratur in Inquiſitoribus hæreticæ prauitatis,*

Prudētia in Inquiſitore maxime neceſſaria.

tatis. cum plurima sint in hac causa, quæ prudentiæ potius quàm legum regulis debeant expediri. hunc vero de prudentia Inquisitoris locum abunde tractat Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 10. quem videto.

Fidei doctrina quæ dicatur.

b ¶ Sacra doctrina fidei eminenter eruditus.] *vox Sacra, deest in Bononiensi & Sabellano, quam habent Barcinonensis & codex Cardinalis de Gambara. sed siue desit, siue adsit per doctrinam fidei vere & propriè theologiæ cognitionem accipere debemus: iuris prudentia enim non dicitur fidei doctrina.*

Inquisitores iurisperiti, an theologi sunt eligendi

Vnde videtur sentire Eymericus, Inquisitores theologos potius quàm iurisperitos esse eligendos: & ita planè contendit Melchior Canus theologus & ipse non vulgaris lib. 8. cap. 7. de locis theologicis. versi. quæ cum ita sint. & videtur etiam velle Conrradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. quibus fauet doctrina Illustrissimi Cardinalis Caietani apud beatum Thomam 2. 2. q. 185. art. 3. & Augustini de Ancona in summa de potestate ecclesiastica quæst. 3. art. 5. asserentium omni tempore theologũ iurisperito, vt Episcopus fiat, esse præferendum. manifestum est autem in hac causa animaduertendi in hæreticos, Inquisitores in locum Episcoporum substitui: eligendi itaque videntur theologi.

Simancas tamen de catho. instit. tit. 41. nu. 3. iurisperitos esse eligendos relictis theologis contẽdit. nec desunt grauissimæ rationes pro vtraque parte, quas studio breuitatis consulto omitto.

Veruntamen hoc est certum, quòd solus theologus, aut solus iurisperitus non facile dirimet hanc litem, cum quisque causam suam tueatur, & pro se sententiam dicat.

Inquisitor theologus & iurisperitus simul eligendus.

Ego ita sentio, si fieri posset, is esset eligendus Inquisitor omnino, qui vtraq; studia & theologiæ & vtriusque iuris coluisset; sin minus, ritus cuiusuis prouinciæ obseruetur: tametsi enim maiori ex parte in Italia Inquisitores Apostolici delegati, theologi eligantur; non propterea causæ fidei tractantur ineptè, aut contra iuris regulas.

Hoc tamen esse debet exploratum, Inquisitores in primis diuinarum literarum & sacrorum canonum peritos esse debere, vt grauiter & verè docet Conrradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. & Campegius apud Zanchinum in præfatione verbo, circa.

Illud adiungam, consultissimum mihi videri, vt in illis ciuitatibus, in quibus duo sunt Inquisitores, vnus eligatur probatissimus & doctissimus theologus, alius constituatur iurisconsultissimus & canonum peritissimus: grauia enim sunt fidei negotia, & res, quas tractant, magnæ; & propterea per iudices integerrimos & doctissimos esse peragenda.

QVAESTIO II.

De ætate Inquisitoris.

Secunda quæstio est: Inquisitor cuius debet esse ætatis?

Respondemus a, quòd quadraginta annorum sic, quòd incœperit quadragesimum

A annum. Ita habetur in c. Nolentes. de hæret. in clemen. vbi sic dicitur: Nolentes splendorem solitum negotij fidei per actus indiscretos & improbos quorumuis Inquisitorum hæreticæ prauitatis quasi tenebrosi fumi caligine obfuscari, hoc sacro concilio approbante, statuimus nullis ex nunc, nisi qui quadragesimum ætatis annum attigerint, officium Inquisitionis prædictę committi Inquisitoribus. Hæc etiam ætas requiritur in Inquisitorũ commissarijs, vt dicit Ioan. And. in gloss. super cap. allegato. *Supra pag. 118.*

B IN QVÆSTIONEM SECVNDAM, De ætate Inquisitoris.

COMMENT. LI.

Inquisitorũ ætas, annorum 40.

a Respõdemus, quòd quadraginta annorũ, &c.] *Atq; in hac ætate nihil adhuc immutatum inuenio, licet in Commissarijs Inquisitorum triginta anni sufficiant, vt dicemus paulo post super quæst. 16.*

Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 12. generali decreto Pontificis maximi constitutum dicit, vt qui tricesimum annum attigerit, in Hispania C *Inquisitor esse possit. id decretum nondum vidimus, nec scimus cuius Pontificis sit. & quamuis id in ea prouincia fiat, alibi ius commune omnino obseruandum censeo; nam & experientia docet, in tam iuuenili ætate non facile contingere tam acre adesse iudicium, & tantam prudentiam, quanta ad hoc grauissimum officium exercendum requiruntur.*

Non tamen ambigo ex causa spectata personæ probitate, doctrina & prudentia, super hac ætate à iure communi requisita, dispensari posse.

Cur in Episcopo 30. anni sufficiãt, nõ sic in Inquisitore.

Quòd si quis quærat, cur in Episcopo qui est Inquisitor ordinarius solum postuletur annus tricesimus. c. cum in cunctis. §. 1. de electio. in Inquisitore D *autem quadragesimus, causam docet Panormitanus in dicto. cap. cum in cunctis §. 1. num. 6. dicens:* Sed fortè hoc contingit, quia promouendi in Episcopos transeũt cum magna Inquisitione: nam recipiũtur testes, & discutitur prius promotio in consistorio Papę in collegio Cardinalium. Item quia promotus ad tantam dignitatem præsumitur ex omni parte idoneus. sed officium Inquisitionis non committitur cum tanta indagatione, & ideo voluerunt iura, vt sit maturus ætate. *hactenus Panormitanus.*

E *Glossularius in clement. nolentes. de hæret. §. 1. verbo, quadragesimum, dicebat hæc esse de arbitrarijs: de quibus rationem reddere non cogimur, iuxta dictum iurisconsulti in l. non omnium. ff. de legibus.*

Ceterũ hæc 40. annorũ ætas Inquisitoribus statuta & requisita videri potest, vel quia hoc tempore solent prudentissimi esse homines, vt ait Dionysius lib. 2. Rom. antiquitat. vel quia tunc potissimũ vigẽt mens & intellectus, vt ait Aristoteles lib. 7. politico cap. 6. vel deniq; ob alias causas, quas grauiter inquirit Cõrradus Brunus lib. 4. de hæret. c. 1. sed vide Tabiensẽ in sum. verbo. Inquisitor. §. 1. & Locatũ eodẽ verbo. nu. 4. & Simãcã de catho. instit. tit. 34. nu. 11.

DE

DE INSTITVTIONE *Inquisitoris.*

QVÆSTIO III.

De auctore potestatis Inquisitorum.

Ertia quæstio est: Inquisitor à quo potestatem habet, vt tale officiũ exequatur?

Respondemus [a], quòd à domino nostro Papa, qui interdum immediate Inquisitorem instituit oraculo viuę vocis, & per suas literas Apostolicas, vt fecit de multis: interdum committit alicui domino Cardinali, seu eius Legato: regulariter [b] tamen committit Magistro & Prioribus Prouincialibus Ordinis Prædicatorum; Generali ac Prouincialibus Ministris Ordinis Minorum, quatenus in partibus eis traditis, valeant de fratribus sui Ordinis de Inquisitoribus prouidere: ita habetur in eorum priuilegijs Apostolicis.

A Papa est Inquisitorũ potestas.

IN QVÆSTIONEM III. DE AVctore potestatis Inquisitorum.

COMMENT. LII.

[a] RESpondemus, quòd à domino nostro Papa.] *Et hoc est commune omnium decretum, Locati in opere iudiciali verbo, Inquisitor. nu. 5. Repertorij Inquisitorum verbo, Inquisitor. §. item an Inquisitores. & cæterorum. quod est apertißime definitum Apostolico rescripto Clementis IIII. incipiente:* Catholicæ fidei. *relato apud Eymericum supra par. 2. § nam si prædicta sedes. quod refert iterum Eymericus paulo post in hac parte, q. 6.*

[b] ¶ Regulariter tamen committit Magistro & Prioribus Prouincialibus, &c.] *Ratio vero potissima, cur summi Pontifices tribuerint hanc potestatẽ eligendi Inquisitores Apostolicos Magistris Generalibus & Prouincialibus ordinis Prædicatorũ, & Minorum, ea fuit; quoniam ipsi maiorem notitiam præsumuntur habere de Fratribus suis, & propterea facilius iudicant, qui sint magis idonei, vt tanto muneri præficiantur adde Syluestrum in summa verbo, hæresis 2. q. 1.*

Cur tributa potestas prælatis ordinũ vt Inquisitores eligant.

Multis vero Pontificum rescriptis constat de hac potestate Magistris Generalibus & Prouincialibus vtriusque ordinis memorati concessa: Prædicatoribus quidem rescripto quodam Innocentij IIII. incipiente: Licet ex omnibus. *quod est impressum in bullario literarum Apostolicarum in fine huius operis. item alio Alexandri IIII. quod incipit.* Olim præsentiens. *quæ nos authentica vidimus in Archiuo Inquisitionis Bononiensis.*

Minoribus vero eandem potestatem tribuit Clemens IIII. rescripto incipien. Licet ex omnibus. *& Alexander IIII. rescripto item incipien.* Licet ex omnibus. *quorum, & multorum aliorum ad hæ*A*reticam prauitatem coercendam spectantium, authenticorum quidem cum pendenti plumbeo, nobis copiã nuper humanißime fecit Illustrißimus & Reuerendißimus Cardinalis Frater Felix Perettus de Montealto vir pientißimus, & hæreticorum hostis accerrimus, quæ suis locis sunt notata.*

Hodie in tota Italia Apostolici Inquisitores non eliguntur à Prælatis Ordinum prædictorum, sed à Reuerendißimis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus in vniuersa republica Christiana, qui diligenti inuestigatione facta eos eligunt. In Hispania etiam præses inquisitionis Inquisitores constituit.

B

QVÆSTIO IIII.

Inquisitor sit ne iudex ordinarius, an delegatus.

Varta quæstio est: Vtrum [a] Inquisitor sit ordinarius vel delegatus?

Respondemus, quòd non est ordinarius, sed delegatus domini nostri Papæ: quia [b] nullam C habet iurisdictionem, nec in personis, nec in criminibus, nec in causis nisi vbi, quantum, & circa quos ei confert dominus noster Papa. vnde licet Episcopi vtantur potestate ordinaria in non exemptos, & delegata in exemptos, iuxta c. Ad abolendam. §. si qui vero. de hæret. & c. Per hoc. §. siue autem ordinaria. de hæret. lib. 6. Inquisitores tamen non ordinaria, sed semper delegata vtuntur, quia auctoritate Apostolica; ita habetur supra in secunda parte, in literis Apostolicis præfatis Vrbani iiij. & Clementis D iiij. Præ cunctis. & infra. Vt autem Inquisitionis officium † contra hæreticos in præfatis partibus possit efficacius adimpleri; discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, in remissionem vobis peccatorum iniungentes, quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, virtutem Spiritus induentes ex alto, prædictũ officium, in dictis partibus simul vel separatim, aut singulariter, prout negotij vtilitas suadebit, ad extirpandam de ipsis partibus hæreticam prauitatem sub spe mercedis ęternæ sic efficaciter prosequi & exequi studeatis, vt per E sollicitudinis vestræ prudentiam de partibus ipsis radix iniquitatis hæreticæ succidatur. Expressius habetur in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Ne aliqui dubitationem sollicitam excitantes, in dubium reuocent, an officium Inquisitionis hæreticæ prauitatis, sollicitudini vestræ infra certos limites ab Apostolica sede commissum expiret per mortem Romani Pontificis, qui commisit, &c. Ad idem in c. Multorũ. in princip. de hæret. in Clementinis.

Inquisitor non est ordinarius, sed delegatus.

Pag. 137.

† Al. negotium

Supra pag. 111.

IN QVÆSTIONEM QVARTAM, A Inquisitor sit ne iudex ordinarius, vel delegatus.

COMMENT. LIII.

Inquisitores non sunt iudices ordinarij, sed delegati.

[a] VTrum Inquisitor sit ordinarius vel delegatus.] *Archidiaconus in c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. in fine, libenter admittit, Inquisitores hæreticæ prauitatis esse iudices ordinarios, cum sint, inquit, à Principe ad vniuersitatem causarum deputati. Ceterum sententia quam hic profitetur Eymericus, præualuit, videlicet, eos delegatos esse, eamque communi voto amplectuntur glossa singularis in clemẽt. nolentes. de hæret. verbo, ipsorum commissarijs. Ioannes And. Geminianus, & ceteri communiter in dicto cap. ne aliqui. de hæret. lib. 6. Lapus allegatione 32. incipien.* An frater Minor. *Federicus de Senis consil. 145. incipien.* Ioannes Episcopus *num. 1. Syluester in sum. verbo, hæresis 2. quæst. 1. Abbas in cap. causam matrimonij. num. 7. de offic. delegati Idem in cap. fin. de sentent. & re iud. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 23. num. 6. Alciatus qui hanc dicit communem opinionem in rubrica de offic. ord. num. 19. Simancas de catho. instit. titu. 34. num. 13. Locatus verbo, Inquisitor. num. 5. & sequen. Bernardus Comensis in Lucerna verbo, Inquisitor. §. 16. Ioannes Rojas in singularibus fidei 44. & 97. & alij quos libenter in re manifesta omitto.*

Inquisitores delegati sũt ad uniuersitatem personarum.

Illud tamen obseruatione dignum est, quòd tametsi Inquisitores non sint dati ad vniuersitatem causarum, quo fit vt non dicantur ordinarij, cum sint dati ad specialem hæresis causam tractandam; sunt tamen dati ad vniuersitatem personarum, cum in hac causa fauore fidei aduersus omnes personas (paucis quibusdam exceptis, de quibus suo loco dicemus) procedere possint. ita & vere Geminianus in dicto cap. ne aliqui. de hæret. lib. 6. atque ex hoc capite efficitur, vt parum ab ordinarijs distare videantur.

Inquisitorũ iurisdictio ad quæ se extendat.

[b] ¶ Quia nullam habent iurisdictionem, nec in personis, nec in criminibus, nec in causis, &c.] *Hæc est probatio illius axiomatis, videlicet, Inquisitores non esse iudices ordinarios, sed delegatos, quia nullam, inquit auctor, habent iurisdictionem, nec in personis, nec in criminibus & c. quæ verba ita sunt accipienda ac si dixissen, eos non habere vniuersalem iurisdictionem, ita vt aduersus omnes personas præter committentes in fidem inquirant, & de omnibus delictis præter hæresim cognoscant, & de omnibus causis præter eas, quæ ad fidem spectant, se intromittant: quoniam hoc ordinariorum est, & potestas Inquisitorum hanc habet qualitatem annexam, vt non nisi ad ea quæ negotium tangunt fidei, pertingat.*

QVAESTIO V.

De comparatione Episcopi & Inquisitoris.

Summarium.

1 *Episcopus & Inquisitor pares sunt, cum potestate delegata procedunt.*
2 *Citatus ab eis pro temporibus diuersis debet vtrique parere.*
B 3 *Si vero pro eadem hora citetur, vtri maluerit, obediat.*
4 *Inquisitor maior est Episcopo potestate ordinaria procedente.*
5 *Quare coram illo potius comparere debet citatus, &c.*
6 *Ordinari[*] processũ Inquisitoris nequit prohibere.*

QVinta quæstio est: Vtrum Inquisitor sit maior Episcopo ordinario in officio Inquisitionis, ad quod ipse Inquisitor est delegatus?

C Respondemus, quòd Episcopi, & prælati, vt dictum est supra, q. proxima. & patet c. Per hoc. extra de hæret. lib. 6. Quandoque procedunt contra hæreticos, suspectos, seu diffamatos auctoritate delegata, quandoque auctoritate ordinaria.

1 Qnando procedunt auctoritate delegata, prout faciunt sẽper ipsi Inquisitores, tunc pares sunt: quia & isti & illi ab eodem, & ad idem delegati sunt. Vnde quando Episcopus & Inquisitor procedunt contra aliquem exemptum, pares sunt; & vnus maior alio non est, nec impedire eum potest. arg. 21. dist. Inferior. D

2 Quare si Episcopus & Inquisitor eum citẽt, vnus pro die vna, & alius pro die alia, seu pro eadẽ die, sed vnus pro hora Tertiarũ, & alius pro hora Vesperorum, tenetur coram vtroque humiliter comparere: quia vterque potest eum citare, iuxta c. Multorum. de hæret. in Clemen.

3 Vbi [a] autem quilibet eorum eundem talem citet pro eadem die & hora, sed ad loca diuersa, in quibus non potest insimul esse, compareat corã illo, de quo placuerit, & liberatus est de rigore iuris. Si tamẽ compareret hora assignata coram E vno, & coram alio alia hora etiam non assignata, protestando quòd comparuit etiam coram alio, & non potuit coram vtroque pro hora eadem comparere; putarem quòd prudenter ageret, & suspicionẽ, pro qua citatur, aliqualiter purgaret: licet ad huiusmodi minime teneretur.

4 Si autem Episcopi & prælati procedant auctoritate ordinaria, cum Inquisitor semper procedat auctoritate delegata, certe maior est Inquisitor Episcopo; quia delegatus est: omnis enim delegatus in officio sibi cõmisso maior est quocunque ordinario, iuxta illud de officio & potestate iudicis delegati. c. Sane.

5 Sed

5 Sed quid si Episcopus & Inquisitor eundem citét, ille potestate ordinaria, iste delegata, comparebit ne coram vtroque? vtique, si citent pro diuersis temporibus, sic distinctis, vt citatus possit coram quolibet comparere; nam quilibet potest etiam vnus sine alio: vt in c. Multorum. de hæret. in clem.

Sed ponatur quòd quilibet eundem citet de fide responsurum pro eadem die & hora, sed ad diuersa loca, siue ad tales terminos, quòd citatus non potest commode coram vtroque in assignato termino comparere: reuera cum Inquisitor sit delegatus domini nostri Papæ, vt in cap. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. quia aliàs officium sibi non competit: auctoritatem habet illius, à quo delegatus est, vt not. 2. q. 6. Si Episcopus. & vices eius gerit, ac locum eius obtinet. 93. dist. c. vlt. Ad idem 97. dist. Nobilissimus. & de offic. iudic. deleg. Sane. Propter quòd citat⁹, deserto Episcopi iudicio, comparebit coram Inquisitore. ff. de re iudi. Contra pupillum. ad maius enim tribunal vocatus est, & ab eodem præuentus est, postquam pro eodem termino, & ad eundem terminum, ad diuersa loca citatus est: quia Inquisitor maior est; & ideo coram eo comparere debet. Nec obest si primo ad Ordinario citatus est, quia Inquisitor maior est: & ideo coram eo comparere debet. 11. q. 3. Qui resistit. & ff. de re iudi. Contra pupillum.

Ordinarius processum Inquisitoris non potest prohibere.

6 Sed nonne potest ordinarius processum Inquisitoris prohibere? Non: quia minor est, & minor in maiorem nullum habet iudicium, vel imperium, nec potestatem; immo nec in parem. 21. dist. Inferior. ff. ad Trebel. ille à quo. & potius est obediendū maiori potestati, quàm minori. 11. quæst. 3. Qui resistit. de his Archidiaconus in c. Per hoc. de hæret. lib. 6. Et [b] Guido Fulcodius postmodum Clemens iiij. in q. 1. illarum quindecim, quas fecit ad Inquisitores hæreticæ prauitatis.

IN QVÆSTIONEM V. DE COMparatione Episcopi & Inquisitoris.

COMMENT. LIIII.

EX tota *quæstionis huius serie colliguntur quatuor potissimum axiomata.*

Primum est: Episcopus & Inquisitor procedere possunt auctoritate delegata, & tunc pares sunt.

Alterum est: Cum Episcopus procedit auctoritate ordinaria, & Inquisitor auctoritate delegata, tunc Inquisitor est maior. ibi: Si autem Episcopi & Prælati.

Tertium est: Si Episcopus & Inquisitor citant eundem, vt coram ipsis se sistat, responsurus de fide, citatus coram vtroque debet comparere, si diuersa sint citationis tempora; quòd si eadem, compareat coram Inquisitore. ibi: Sed quid si Episcopus. *quod procedit etiamsi prius sit ab Episcopo citatus.*

A *Vltimum est: Episcopus non potest impedire processum Inquisitoris.*

Inquisitor cur maior Episcopo in causa fidei.

Præcipua huius quæstionis conclusio est, Inquisitorem, velut summi Pontificis delegatum, in causa hæresis maiorem esse Episcopo. hanc assertionem probat textus præcipuus in cap. sane. lo 2. de officio delegati. concordat textus in c. studuisti. de officio legati. textus in l. fi. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdict. & in l. etsi prætor. eod. tit. atque vt vno verbo dicam, hæc est communis opinio. nec placet hic, quia breuitati studeo, recensere varias interpretum contemplationes, quæ non tam vtiles sunt,
B *quàm subtiles: eas in scholis disputandas libenter omitto.*

Num. 3.

[a] ¶ Vbi autem quilibet eorum eundem talem citet, &c.] *Citatum ab Ordinario & Inquisitore eodem tempore debere comparere coram Inquisitore, cum is sit maior, optime probant relata per Panormitanum in c. significasti. nu. 1. et 5. de officio delegati. & in c. finali, nu. 10. de consuetud. & in repetitione c. si quis contra. nu. 22. de foro compet. & in c. pro illorum. nu. 15. de præben. & in c. sane. nu. 3. & 8. de officio delegati. nam cum delegatus repræsentet vices summi Pontificis in causa sibi specia-*
C *liter commissa, ei velut Pontifici summo relicto omni alio iudice, obtemperandum est. Immo amplius addit Auctor repertorij Inquisitorum verbo, delegatus. §. delegatus repræsentat. Ordinarium etiam eius mandato obedire debere; quoniam delegatus non modo summi Pontificis vices gerit, sed etiam eius locum tenet. c. si quis Episcopus. 2. q. 6. et c. vltimo. distin. 93.*

Citat⁹ ab Episcopo & Inquisitore, coram Inquisitore comparreat.

Iam quantum ad hanc assertionem attinet, eam probat latissime Carrerius tract. de hæret. nu. 71. vers. citantibus tamen ambobus. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 44. & Guido Fulco-
D *dius, quem hic citat Eymericus in fine quæstionis, in consultationibus ad Inquisitores q. 1. quod etiam tenet Lapus allegatione 32. incipien. An frater Minor. multa vero ad hanc quæstionem spectantia tradit Cāpegius apud Zanchinū, cōfuse tamē satis, ac sine ordine, ita vt vix sæpe intelligas quid velit.*

Priuilegia Inquisitorū, an cōpetant eorum commissarijs.

Num autem huiusmodi prælationis, seu superioritatis priuilegium, quod competit Inquisitoribus supra Episcopos, conueniat etiam Inquisitorū Commissarijs, grauis est quæstio, nec vulgaris, nec inutilis, aut infrugifera, quæ à me breuiter est hoc loco
E *declaranda ex sententia Bartoli in l. filius. ff. de legationibus, quem ceteri, quos mox referam, vno consensu laudant & sequuntur.*

Duo vicariorum genera.

Obseruandum est ergo duo esse genera vicariorum. Quidam enim sunt vicarij constituti ab ipsomet indice inferiore, siue ordinario, siue delegato, qui succedūt, cum ipse iubet in locum suum: quidam vero sunt constituti ab ipsa vniuersitate, siue à principe, qui sæpe consueuit eligere magistratum aliquē, & amplius in locum eius mortui, vel absentis constituit vicarium.

Si de primo vicariorum genere sit sermo, illi non gaudent ea immunitate & priuilegijs, quibus fruūtur illi quorum sunt vicarii. dict. l. filius. & l. vi-

carius.ff. de legatio. quòd si de postremis vicarijs à principe constitutis sermo habeatur, illi proculdubio gaudent illis priuilegijs, quibus vtuntur illi quorum sunt vicarij.l.fin.C.vt dignit.ordo seruet.lib.12.l.2. C. de officio eius, qui vices alterius gerit. & hanc Bartoli sententiam sequuntur communi voto magnæ auctoritatis doctores Alexander in Rub. ff. de officio eius cui mãdata est iurisdict.nu.14.& seq.Romanus singulari 367. incipien. Bartolus in l. filius. *Abbas & Decius in cap. sane 2. de officio delegati. Abbas & Felynus in cap.mandata.de præsumptio. Felynus in Rub.de maioritat. & obedient. Iason in l.1. num.74. ff. de officio eius. Ludouicus Gomez, qui alios in hanc sententiam citat, in §.fuerat. instit. de actio. Aretinus in §. cum autem. instit. quibus modis ius pat.potest.sol.Iason in l.sed si hoc.ff.de in ius vocando. Cum his concordat etiam Baldus in l. aliquando. ff. de officio procon. & Cardinalis Florentinus in clement. 1. in 6. oppositione. de officio vicarij, per illum textum cum glossa in verbo sacerdotium. vbi dixit de consuetudine obseruari, vt distincte vicerector gaudeat immunitate rectoris.*

Vicarius Inquisitoris à Papa constitutus priuilegijs Inquisitorum gaudet.

Quare in proposito nostro, si vicarius aut commissarius Inquisitoris ab ipsomet Inquisitore fuerit constitutus, nec ordinario præferetur, nec indistincte omnibus alijs priuilegijs gaudebit, quibus fruitur Inquisitor: quod si vicarius nominatim auctoritate Apostolica sit constitutus, ille & gaudebit priuilegijs Inquisitoris, & ordinario præferetur, eis modis quos in hac quæstione tradit Eymericus. nã quamuis subdelegatus sit, non est tamen subdelegatus à delegato, sed ab ipso principe; & propterea par erit vtriusque priuilegium. & hanc sententiam veram puto, quam videntur quandoque indicare rescripta pontificia, vt obseruaui supra parte.2.super cap.fraternitatis.§.iam hæc prohibitio. quod video, quamuis in casu de quo ibi videar aliter sentire. hoc ipsum etiam tenere videtur Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor. num.7.vers.in contrarium est. Sed an ita teneat nec ne parum refert.

Num. 6. b ¶ Et Guido Fulcodius, postmodum Clemẽs IIII.] *Guidonis autem huius verba ex duobus illis vetustis codicibus, de quibus alibi diximus ita habent:* Item constat quòd delegatus in commisso sibi negotio maior est quolibet ordinario, vt extra de offic. & potesta. iud. deleg. sane. pone ergo quòd citatur aliquis ab Inquisitoribus, nemo certe dicet quòd possit ordinarius prohibere processum, quia inferior est, vt dixi, & minor in maiorem nullum habet imperium, quinimmo nec in parem. argumento 22.dist.inferior.ff.ad Trebellian. ille à quo §.tempestiuum. & potius obediendum est maiori potestati quàm minori. 11.q.3. qui resistit. quid igitur faciet ordinarius si illum citat, qui auditur ab Inquisitoribus? nõ recte agit, quia citatus est coram maiore. ff.de in ius vocando.l.2.§.fin.item si ponas, quòd primo eum citauerat ordinarius, adhuc dico quòd deserto eius iudicio debet venire coram Inquisitoribus, si eum citent. ff.de re iudicata.contra pupillum.§.vltimo. & 11. quæst. 3. qui resistit. &

Citatus ab Episcopo, & ab Inquisitore corã quo debeat comparere.

A ita nullus est effectus ordinarij processus, siue præueniat, siue præuentus sit ab Inquisitoribus. *hactenus ille.*

QVAESTIO VI.

Inquisitor a Prælatis ordinis sui institutus, cuius sit delegatus.

B Extra quæstio est: Vtrum Inquisitor, qui est institutus ab ordine suo auctoritate Apostolica, sit delegatus tãtum domini nostri Papæ, vel etiam Magistri ordinis, seu Prioris Prouincialis, vel Ministri Generalis, seu Prouincialis, qui eum instituit.

Respondemus, quòd tantum domini nostri Papæ, & non alterius: licet enim dominus noster Papa commiserit prædictis ordinum Prædi-

C catorum & Minorum prælatis, quatenus personam eligerent, nullã tamen sic eligentibus contulit potestatem. Ita habetur supra in secunda parte in literis Apostolicis Clementis iiij. & Vrbani iiij. directis Prædicatorum & Minorum Inquisitoribus, in quibus dicitur sic: Catholicæ fidei negotium. & infra. Nam si prædicta sedes interdum prælatis aliquibus vestrorum ordinum, per suas sub certa forma committat literas, vt ad exercendum Inquisitionis officiũ contra hæreticam prauitatem, aliquos suorum ordinum Fratres assumere valeant, ipsosque cum expedire viderint amouere, ac alios subrogare:

Supra pag. 145.

D non tamen per hoc quòd ipsis ea dumtaxat de causa in hac parte cõmittitur: quia de Fratrum suorum ordinum idoneitate, pleniorem habere notitiam præsumantur, aliqua eis super huiusmodi Inquisitionis negotio vobis immediate à prædicta sede commisso & committendo, facultas, vel iurisdictio attribuitur, seu potestas.

IN QVÆSTIONEM VI. INQVIsitor à prælatis ordinis sui institutus, cuius sit delegatus.

COMMENT. LV.

E QVæ ad hanc quæstionem spectant facile intelligũtur ex his quæ tradidimus supra super q.3. huius partis. cũ Eymerico sentiunt Repertorium Inquisitorum, verbo. Inquisitores.§.item an Inquisitores. Lucerna inquisit. eodem verbo, §.1.& alij. certissima est autem hæc Eymerici doctrina, Inquisitores enim hæreticæ prauitatis à quocumq; eligantur, seu nominentur, semper sunt Papæ delegati, & ab eo accipiunt iurisdictionem & potestatem, illi vero quibus hoc Romanus Pontifex committit, solum habent à Papa ministerium eligendi seu nominandi Inquisitores. ita præcitati & vere. conferunt tradita per Lapũ allegatione 32.incipiẽ.* An Frater Minor.

DE DESTITVTIONE *Inquisitoris*.

QVÆSTIO VII.

An defuncto Romano Pontifice expiret Inquisitoris potestas.

Eptima quæstio est: Vtrum defuncto Romano Pontifice, qui Inquisitorem instituit, statim spiret potestas Inquisitoris ab eodem defuncto Romano Pontifice instituti?

Respondemus quòd non, sed manet, etiam quo ad negotia non incœpta. Ita habetur in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Ne aliqui dubitationem sollicitam excitantes, in dubium reuocent, an officium inquisitionis hæreticæ prauitatis sollicitudini vestræ intra certos limites ab Apostolica sede commissum, expiret per mortem Romani Pontificis, qui commisit; præsenti declaramus edicto, ipsum officium nõ solum quo ad negotia viuente mandatore incœpta, immo etiam quo ad integra, & non cœpta; & (quod plus est) quantum ad ea, quæ tunc nequaquam emerserât in fauorem fidei, post committentis obitum perdurare.

Supra pag. 111.

Per mortẽ Romani Pont. nõ expirat Inquisitoris potestas.

IN QVÆSTIONEM SEPTIMAM, An defuncto Romano Pontifice expiret Inquisitoris potestas.

COMMENT. LVI.

Mortuo Papa officium Inquisitorũ non expirat.

Ex hac quæstione simul & ex textu quem auctor citat, duo colliguntur axiomata. Primum est: Inquisitorum officium morte concedentis non expirare.

Alterum est: Eorum officium extendi ad negotia nondum cœpta, & de nouo exorta, cum mandator, scilicet Romanus Pontifex, moritur.

Vtrumque axioma fauore fidei est inductum, & maximam habet æquitatem: de quibus agunt communiter Doctores in c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. quod hic citat Eymericus. & Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 4. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. num. 436. idem in singularibus fidei, singul. 114. & 115. incipien. Iurisdictio. *de castro. instit. tit. 34. nu. 14.*

Verum Geminianus in dicto c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. nu. 4. vers. quid si isti Inquisitores. tunc dicebat morte Pontificis non expirare officium Inquisitorum, quando immediate à summo Romano Pontifice essent creati; secus si à Cardinalibus, Episcopis, seu Magistris ordinum Generalibus, Prouincialibus, aut quibusuis alijs: quam sententiam persuadere conatur ex illis verbis in dicto c. ne aliqui. Ab Apostolica Sede commissum. *quasi aliud sit sentiendum, cum ab alijs, quàm à Romano Pon-* A *tifice Inquisitoribus est officium commissum.*

Sed huius sententia tamquam falsa merito ab alijs explosa est: quoniam à quocunque eligantur Inquisitores, semper ab Apostolica Sede habent auctoritatem, vt quæstione 3. & 6. huius partis apertissime docuit Eymericus, & alij à nobis super eis locis citati, quod est certo certius: nec debuit hæc ignorasse Geminianus.

Geminiani sententia reiecta.

Ad hæc, Nicolaus Arelatanus in dicto notabili 4. nu. 3. secutus Ioãnem And. in dicto c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. vers. in glossa 1. in fine primum axioma dicebat verum esse, cum Inquisitor simpliciter erat datus: secus autem si in priuilegio poneretur huiusmodi clausula: B Ad beneplacitum Romani Pontificis: *Nam tunc, inquit, mortuo Papa expiraret Inquisitoris officium; cum voluntas Papæ delegantis & concedentis per mortem expirauerit, per textum in c. si gratiose. de rescriptis lib. 6.*

Ioãnis And. & Arelatani opinio reiecta.

Sed vt verum fatear, hoc etiam in hac causa falsum est, vt alibi copiosè ostendimus. & summa hæc est: quocunque modo sit Inquisitor constitutus, siue ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, siue ad beneplacitum Romani Pontificis, non expirat eius officium morte delegantis, donec aut expresse & no- C *minatim fuerit reuocatus: aut nisi in litteris creationis contrarium caueretur. & hoc propter singularem fidei fauorem, ne incidamus in aliquem casum, in quo, aut in hæreticos non inquiratur, aut eorum punitio omittatur, seu differatur. neque ab hac sententia puto recedendum, & ex his remanet declarata hæc quæstio.*

QVÆSTIO VIII.

D An defuncto prælato instituente Inquisitorem, spiret potestas Inquisitoris.

Ctaua quæstio est: Vtrum defuncto promotore, seu amoto Magistro Prouinciali, seu Ministro, qui Inquisitorem instituit auctoritate Apostolica, seu etiam Cardinali, vel Legato, spiret potestas Inquisitoris taliter instituti?

Respondemus quòd non: nam (vt dictum est E supra statim q. 6.) talibus fuit data potestas personam eligendi, sed non auctoritatem, nec potestatem aliquam, sic electis conferendi: Vnde potestatem habent Inquisitores à domino nostro Papa immediate, & eius funguntur auctoritate, non ab alio quocunque. Et etiam quoniam si defuncto Romano Pontifice, qui Inquisitorem instituit, & ei officium commisit, non spirat potestas Inquisitoris, vt dictum est statim supra q. 7. & habetur in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. quanto minus spirabit defuncto Magistro, vel Ministro, qui auctoritate, non sua, sed Apostolica personam elegit, & nullam electæ personæ potestatem contulit?

Neque per mortem prælatorum, a quib. fuit institutus.

IN

IN QVÆSTIONEM VIII.
An defuncto prælato, &c.

COMMENT. LVII.

NVlla super hac quæstione occurrit notatu digna difficultas. rectissime autem argumentatur hoc Eymericus, quoniam si defuncto Papa, à quo habent auctoritatem, iurisdictionem & potestatem, non expirat Inquisitorum potestas, vt dictum est in quæstione proxime præcedenti, multominus expirabit defuncto prælato, qui solum habebat ministerium eligendi seu nominandi.

An autem Inquisitor durante officio possit ab inferiore à Papa promoueri ad aliquod aliud officium seu dignitatem, quæstio est, nec huius loci, nec nostræ breuitatis. vide Lapum allegatione 32. incipien. An Frater Minor.

QVÆSTIO IX.

A quo possit Inquisitor ab officio remoueri.

NOna quæstio est: Vtrum solus dominus noster Papa possit Inquisitorem ab officio remouere?

Respondemus, quòd dominus noster Papa, & etiam alius à Papa, quia Magister Prouincialis, & Minister Generalis, vel Prouincialis, & Vicarius Prouincialis possunt, auctoritate tamen Apostolica, Inquisitores suorum ordinum ab officio remouere. Ita habetur in priuilegijs ordinis Prædicatorum, quæ incipiunt: Virtute conspicuos. & infra dicitur sic: Illos vero ipsi⁹ ordinis Fratres, qui ad prædicandum crucem, vel inquirendum contra hæreticam prauitatem, seu ad alia huiusmodi negotia sunt, vel fuerunt vbicunque à sede Apostolica deputati: Tu fili Magister, tuique successores remouere, ac reuocare, penitus transferre, ipsisque quòd supersedeant iniungere, aliosque substituere, cum expedire videritis licite, ac libere valeatis; & in eo si contra venerint, censuram ecclesiasticam exercere: ac quilibet Prior Prouincialis, vel eius Vicarius eiusdem ordinis in sua Prouincia, circa Fratres ipsius ordinis, quibus ab eadem sede similia contingeret in illa committi, facere possit.

Inquisitores etiam a prælatis ordinis possunt amoueri.

IN QVÆSTIONEM NONAM,
A quo possit Inquisitor ab officio remoueri.

COMMENT. LVIII.

CIrca remouẽdos Inquisitores tria potissimum sunt tractanda. Primum, quis possit eos remouere, de quo in hac quæstione disseritur: Alterum, quibus ex causis possint remoueri, quod tractatur q. 10. & 12. Vltimum est, quis possit remouere Inquisitoris Commissarios seu Vicarios, de
A quo agitur q. 17. De duobus postremis suis locis dicetur: nunc de primo videamus.

Optimo consilio hæc tractat Eymericus: nã cum remouere Inquisitorem à tanto officio & dignitate sit valde odiosum, iure dubitatur à quo possit remoueri. & plane nisi auctoritate Pontificia cautum esset, vt Magistri Generales & Prouinciales, aut alij quibus id ius datum est, possent eos remouere, solus id Papa facere posset.

Quis possit Inquisitores remouere.

Quantum vero attinet ad hoc priuilegium, quod hoc loco citat Eymericus, cuius initium est: Virtute conspicuos: id nobis nondum contigit videre,
B nec circumfertur in impressis ordinis Fratrum Prædicatorum priuilegijs: sunt tamen alia, quæ nos vidimus in inquisitione Bononiensi eiusdem roboris Innocentij IIII. quod incipit: Licet ex omnibus. Itẽ aliud eiusdem, quod incipit: Odore suaui. Quod etiã ipsum continetur in priuilegijs Clementis IIII. & Alexandri IIII. missis ad Magistrum Prouincialem ordinis Minorum, quæ habuimus ex bibliotheca Illustrissimi Felicis Peretti Cardinalis de Mõte alto. quo loco in eo rescripto quod incipit: Licet ex omnibus: hæc sunt verba: Si vero quemquam eorundem Inquisitorum, ex causa videris aliquando amouendum, alium illo amoto substi-
C tuas pari potestate functurum, quotiens id faciendum, deliberatione cum discretis Fratribus præhabita, tibi vel Vicario tuo te absente visum fuerit expedire. hæc ibi. ceterorum rescriptorum de hac re eadem est sententia.

Priuilegia de remouendis Inquisitoribus.

Atque hæc quidem ante Eymerici tempora, post Eymericum vero annis ferme centum, Sixtus IIII. anno Domini MCCCCLXXIX. idem renouauit in bulla aurea incipiente: Sacri Prædicatorũ & Minorum. §. et si in aliquo. quæ habetur in libro priuilegiorum ordinis Prædicatorum fol. 163. pag. 2.

D Propterea autem, vt credo, his prælatis data est facultas remouendi Inquisitores: quoniam facilius ipsi intelligunt quando remouere expediat, cum suos quisque cognoscat Fratres, & cuiusque notas habeat vires, & an sufficiant ad tantum officium exercendum: hæc enim non tam facile intelligeret supremus Pontifex. verum non temere ac pro libero voluntatis arbitrio remouere possunt Inquisitores, sed ex causa, vt paulopost aperiam.

Cur data certis personis facultas remouendi Inquisitores.

Hodie nullæ sunt horũ prælatorũ partes in remouendis Inquisitoribus, nã Reuerendiss. Domini Cardinales Inquisitores Generales in vniuersa repub.
E Christiana, ex causa, re mature cognita (vt decet) Inquisitores remouent, mutant, ac de vno, cum expedit, ad alium locum transferunt.

QVÆSTIO X.

An Inquisitores ex mera prælatorum suorum voluntate remoueri queant.

DEcima quæstio est: Verum præsidentes ordinum Prædicatorum & Minorum possint Inquisitores suorum ordinum

dinum ab officio remouere voluntate libera abs que causa legitima atque iusta?

Respondemus, quòd nõ mera & libera volũtate; sed exigẽte causa rationabili, legitima, atq; iusta. Ita habetur supra quæst. proxima in clausula priuilegiorum prædictorum ordinis allegata, vbi dicitur sic: Tu fili Magister, tuique successores remouere, ac reuocare, penitusq; transferre, ipsisq; quod supersedeãt iniungere, aliosque substituere, cum expedire videritis, licite & libere valeatis. In hoc, quod dicit: cum expedire videritis: iudicium dicit & iustitiam, & non volũtatẽ merã. Et in c. Nolentes. de hæret. in clemen. loquendo de Inquisitoribus & commissarijs pecunias extorquentibus, committitur prælatis eorum, & dicitur sic: Qui equidem prælati Inquisitores & commissarios prædictos, reos inde repertos, ab officijs amouere, & amotos aliàs punire debite, seu corrigere teneantur. Videant tamen prælati gloss. Ioannnis And. Pauli, & Genzellini, quid est pecunias extorquere: nam pœnas pecuniarias applicandas officio non prohibet, sed illicitas exactiones, vt videbitur infra quæst. 104.

Relat. supra pag. 118.

De penis pecuniarijs.

IN QVÆSTIONEM X. AN INquisitores ex mera prælatorum suorum voluntate remoueri queant.

COMMENT. LIX.

NVnc prosequitur secundum caput, eorum trium, quæ superiori quæst. circa remouendos Inquisitores diximus esse consideranda.

Inquisitores non nisi ex causa iusta remouendi.

Secundum autem caput est: ex quibus causis possint Inquisitores remoueri: & in hac quæstione Eymericus solum in genere docet non posse remoueri Inquisitores, nisi ex causa iusta, rationabili, seu legitima; quod apertißime indicant verba rescripti à nobis citati in superiori commentario.

Quæ autem sint causæ legitimæ & rationi consentaneæ ad remouendos Inquisitores, explicabitur à nobis infra super q. 12. Eymericus vero subtiliter hoc loco ex illius rescripti à se citati verbis: cum expedire videritis: *docet causas has iustas & æquas esse debere: nam hæc verba:* cum expedire: *æquitatem & vtilitatem continent. c. non solum. de regula. lib. 6. notat Archidiaconus in c. cum expediat. de electio. lib. 6. tradit Albericus in l. 1. §. 1. ff. de aqua quotidiana & æstiua.*

Quid significent hæc verba, cum expedire videbitur.

Rursus hæc verba: cum visum fuerit expedire: *important arbitrium boni viri, vt pulchre tradit Decius consil. 493. num. 17. vt vel hinc colligas, quàm vere & secundum legum decreta Eymericus semper loquatur.*

Hanc quæstionem habes etiam apud Locatum in opere iudiciali verbo, Inquisitor. §. Inquisitor non tantum. num. 38. adde Campegium apud Zanchinũ tract. de hæret. in præfatione.

A

B

C

D

E

QVAESTIO XI.

Mandari ne poßit Inquisitoribus a suis prælatis, vt supersedeant ab executione officij.

VNdecima quæstio est: Vtrum prelati Ordinum Prædicatorum, possint mandare Inquisitoribus suorum Ordinum, supersedere quo ad certos articulos, certasue personas, seu eos suspendere, ne suum officium exequantur?

Respondemus, quòd olim sic; per clausulam priuilegiorum ordinum prædictorũ in quæst. duabus supra proximis allegatam, vbi dicitur sic: Ipsisque quòd supersedeant iniungere: & cetera. Hodie tamen non, & bene: & hoc patet supra in secunda parte, in Priuilegio Alexandri iiij. Clementis iiij. & Vrbani iiij. directo Inquisitoribus Predicatorum & Minorum, vbi dicitur sic: Catholicæ fidei. & infra: Et si forsan Magister & Minister Generales, alijque Priores & Prouinciales, ac custodes, seu Guardiani aliquorum locorum vestrorum Ordinum, prætextu quorumcumque priuilegiorum, seu indulgentiarum eiusdem sedis, dictis ordinibus concessorum, aut concedẽdorum in posterum: vobis vel vestrum alicui, seu aliquibus iniunxerint, seu quoquomodo præceperint, vt ad tempus, vel quo ad certos articulos certasue personas in negotio supersedeatis eodem: Nos vobis vniuersis & singulis auctoritate Apostolica districtius inhibemus, ne ipsis obedire in hac parte, vel intendere quomodolibet præsumatis: Nos enim priuilegia, seu indulgentias huiusmodi (quantum ad hunc articulum) tenore præsentium reuocantes, omnes excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententias, si quas in vos, vel vestrum aliquos hac occasione ferri contigerit, irritas prorsus decernimus, & inanes.

Relat. supra pag. 145.

IN QVÆSTIONEM XI. MANDAri ne poßit Inquisitoribus à suis prælatis, vt supersedeant ab executione officij.

COMMENT. LX.

REferunt hanc Eymerici doctrinam Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor. §. nota quod, num. 39. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 418. & Campegius apud Zanchinum cap. 31.

Hoc autem priuilegium, vt prælatis suorum ordinum non teneantur obedire Inquisitores in spectantibus ad suum officium, fauore fidei ipsis tributum est. nam cum Romani Pontifices sacrum Inquisi-

quisitionis officium ab omni impedimento liberum & immune constituere sapienter & religiose decreuerint, vnumque ac præcipuum impedimentum nasci potuerit à prælatis religionum, si cum Regulares Inquisitores creantur, suis prælatis obedire in suo officio tenerentur, propterea prudentissima ratione cautũ fuit, vt ab eorũ quo ad hoc iurisdictione eximerētur: nec prælati ordinũ super Inquisitionis negotio vllam habent potestatem; immo vero tamquam impeditores sancti officij acriter possent coerceri, iuxta qualitatem impedimenti, si quid eorum committerent, quæ in hac quæstione recensentur, ac prohibentur illis ne faciant.

Et profecto ob eandem causam tollendorum scilicet omnium impedimentorum Pontifices summi omni ætate ac tempore varijs priuilegijs & præsidijs sanctum Inquisitionis officium munire studuerunt, vt ex multis constitutionibus in eius fauorem editis manifeste constat.

QVÆSTIO XII.

An Inquisitores teneantur reddere rationem prælatis ordinis de spectantibus ad officium suum.

Summarium.

1 *Inquisitores subduntur prælatis ordinis in concernentibus religionem suam.*
2 *Non autem in ijs quæ sunt officij Inquisitionis.*
3 *Ab Inquisitore ad prælatos ordinis non potest appellari.*
4 *Diluuntur obiecta quædam contra præfata.*
5 *Quæ sint causæ legitimæ remouendi Inquisitorem.*

DVodecima quæstio est: Vtrũ prælati ordinum Prædicatorũ possint mãdare Inquisitoribus suorum ordinum quatenus eis, seu Capitulo Generali, vel Prouinciali reddant rationem de his, quæ spectant ad eorum officium Inquisitionis hæreticæ prauitatis?

Inquisitores in quib⁹ subdantur prælatis ordinis.

1 Respondemus quòd non: Inquisitores enim & sunt religiosi, & sunt domini nostri Papæ delegati, iuxta c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. Inquantum sunt religiosi suis præsidentibus, ac domino nostro Papæ sunt subditi; vnde quo ad ea quæ concernunt suam religionem subiecti sunt domino Papæ, & etiam præsidentibus suæ religionis: & ideo si Inquisitores cõmittunt contra vota, seu regulam, aut alias obseruantias regulares, & denuntiantur, & interrogantur, & inquiritur, tenẽtur veritatem dicere de his, & de alijs etiam concernentibus religionem, vt si inquiratur quid, vbi, & quantum habent, & similia, te- A nentur præsidentibus eorum inquirentibus reddere rationem. extra de stat. mon. cap. Cum ad monasterium.

In quibus vero nõ sint eis subiecti.

2 Inquantum vero ipsi Inquisitores sunt domini nostri Papæ & nullius alterius delegati, vt in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. soli domino nostro Papæ sunt subiecti: vnde quo ad ea quæ concernunt ipsam delegationem, seu delegationis officium, in nullo subsunt eorum præsidentibus, sed solum soli domino Papæ.

Ab Inquisitore ad prælatos ordinis appellari nequit.

3 Et ideo si ipse Inquisitor indebite aliquem vexaret captum pro hæresi, vel ipsi capto videretur, B talis non posset appellare ad præsidentem illius religionis, sed tantum ad dominum nostrum Papam, nec Inquisitor præsidenti suæ religionis petenti vt sibi respondeat de citationibus, captionibus, processibus, abiurationibus, ac sententijs per eum latis, & alijs ad suum officiũ pertinentibus, tenetur ei in aliquo obtemperare, sed soli domino nostro, cuius immediate gerit vices. Quis enim sanæ mentis diceret, quòd visitator, seu vicarius Magistri Ordinis Prædicatorum, seu Ministri Generalis Minorum, ad aliquam prouinciam visitandam destinatus, C teneretur reddere rationem eorum quæ reperit atq; concernunt suum vicariatum, seu visitationem, alteri præsidenti illius religionis, nisi soli Magistro, vel Ministro; qui eum ad huiusmodi destinauit? Et certe si aliquis alius à Magistro, seu Ministro ei mandaret, & ille obtemperaret, vterque ignoranter ageret, & dignus pœna foret, quanto magis si præsidentes ordinum Prædicatorum mandarent Inquisitoribus suorum ordinum, quatenus eis de concernentibus illorum officium redderent rationem, & illi obtemperarent, & isti & illi agerent vt ignorantes, ac digni D pœna, tanquam vsurpantes iurisdictionem domini nostri Papæ haberentur?

4 Et si dicatur, quòd aliquando sic factum est, respõdetur, quòd male factum est, & contra ius factum est, & non est curandum quid factum est, sed quid fiendum est. Nam quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi †. Nec ad consequentiam est trahendum, si illi, qui hoc fecerunt, magni fuerunt; nam in hoc magni in iure non fuerunt, quia à iure communi exorbitauerunt: quæ autem à iure communi exorbi- E tant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda, extra de reg. iur. †. Nec etiam obuiat supradictis quòd in c. Nolentes. de hæret. in clemen. mandatur prælatis Inquisitorum, quòd si eos reos reperiant, modis scilicet illicitis pecunias extorquendo, quòd eos deponant, & depositos puniant: hoc autem (vt videtur) requirit præuiam inquisitionem, in qua si interrogetur Inquisitor, tenetur super huiusmodi respondere: Nam dicitur quòd hoc factum est ad correctionem Inquisitoris, & ista est sola culpa vna, in qua conceditur prælatis deponere Inquisitorem in c. allegato. à particulari [a] autem ad vniuersalem, consequentia est nulla. Et etiam quia modis

†L. nemo potest. ff. de leg. 1. l. non dubium. C. de legib.

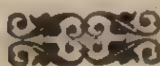
†c. quæ à iure. de regul. iur. lib. 6.

illmodis licitis pecunias extorquere, nó est actus officij Inquisitoris, immo est contra officium Inquisitoris: quia à Papa in cap. allegato Nolentes. est eis interdictum. Et si tenetur Inquisitor prælato suo requirenti, an modis illicitis à talibus extorserit pecunias respondere, nó tamen sequitur quòd teneatur de alijs quibuscunque respondere; vt pote, quos processus fecit, si contra talem processit, quis & quid talis testificatus fuerit, & similia. Nec valet si dicatur, quòd iuxta priuilegia ordinum prædictorum, Magistri & Priores Prouinciales, ac Ministri Generales, & Prouinciales possunt Inquisitores suorum ordinum remouere seu reuocare, cum eis visum fuerit expedire; quòd denotat dictorum præsidentium non meram voluntatem, sed causam rationabilem sic exigentem; quod requirit iudicium præuium & Inquisitionem. Nam verum existit quòd eos possunt reuocare, cum viderint expedire, & non libera voluntate.

Causæ remouendi Inquisitorem.

5 Expedire [b] autem videtur Inquisitorem ab officio remouere, cum eum præsidentes facti euidentia ad laborandum viderint impotentem, infirmitate, senectute; & quòd [c] deterius est ignorantia; seu aliàs, cum facti euidentia ad laborandum viderint eum negligentem; & tunc ante debent eum sollicitare, & ad diligentiam excitare. Quòd si tempore congruo expectatus noluerit vacare, possunt eum licite reuocare, vel si euidenter eis constiterit, quòd pecunias extorserit modis illicitis, viso digeste quid est de iure, & secundum gloss. c. Nolentes alleg. modis illicitis pecunias extorquere. His modis & similibus expedit Inquisitores per dominum nostrum Papam, ac per eorum præsidentes ab officio reuocare.

Sed quòd ipsi eorum præsidentes inquirant cum eisdem, contra quos, & qualiter processerunt, qui & quæ testificati fuerunt, & similia directe officium contingentia, nequaquam tenentur eorum præsidentibus in & super his inquirentibus respondere, quia subiecti eis in huiusmodi non existunt, sed tantummodo domino nostro Papæ, in quibus auctoritate eius agunt, ac vices eius gerunt. vt not. 2. q. 6. Si Episcopus. & locum eius obtinent. 93. dist. cap. vlt. quare maiores in officio eis tradito ordinum præsidentibus sunt, vt in c. Sane. de offic. iudic. deleg. Minor autem in maiorem non habet imperium, immo neque in parem. argum. 21. dist. Inferior. & ff. ad Trebelli. Ille à quo. quare in his obedire Inquisitores talibus præsidentibus non debent, sed Papæ, quia potius est obediendum maiori potestati quàm minori. 11. quæst. 3. Qui resistit.

A IN QVÆSTIONEM XII. AN Inquisitores teneantur reddere rationem Prælatis ordinis de spectantibus ad officium suum.

COMMENT. LXI.

Totam hanc Eymerici disputationem transtulit Locatus in suum opus iudiciale verbo, Inquisitor. §. reddere autem rationem, num. 40. retulit etiam, sed breuius, Campegius apud Zanchinum, cap. 51. versic. secundum quod ad superiores attinet. meminit eiusdē priuilegij, de quo hic disseritur, B *Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 418. tota per se est facilis, nec fere indiget interpretationis lumine: verum more nostro insigniora illustrabimus.*

[a] § A particulari autem ad vniuersalem consequētia est nulla.] *Axioma est Aristotelis lib. 1. Prior. Analy. cap. 7. dicentis, in nulla syllogismorum figura ex sumptionibus particularibus, siue sint aientes siue negātes, effici necessariam conclusionē.* Num. 4.

[b] § Expedire autem videtur Inquisitorem ab officio remouere, cum eum præsidentes, &c.] Num. 5. *Hæc disputatio de causis, quibus remoueri possunt* C *Inquisitores, propria erat quæstionis decimæ: sed quoniam occasio non inepta oblata hoc loco fuit, ad hanc disputationem habendam, propterea res fuit hic ab Eymerico tractata. persequitur autem tum breuiter, tum diligenter singulas remotionis causas: sunt vero in genere tres, impotentia, negligentia, iniquitas, dolus seu fraus prætextu officij commissa, de quibus suo ordine dicam.*

Causæ ex quibus possunt Inquisitores remoueri.

Ac de causis quidem remouendi iudices singularis extat constitutio in l. si quos. C. de offic. præfecti præto. Oriēt. in hæc verba: Si quos iudices vel propter aduersam & longinquam corporis, valetu- D dinem, vel propter negligentiam, aut furtum vel simile aliquod vitiū sublimitas tua inutiles esse reperit: his ab administratione remotis, & vice eorū alijs subrogatis, furibusq; pœnis legitimis subactis, ad nostræ mansuetudinis scientiā, non crimina, sed vindicta referatur. *hæc ibi. Sed ad Eymericum reuertor.*

Sub impotentia ad exercendum officium Inquisitionis contra hæreticos ponit & recte, infirmitatem senectutem, ignorantiam, siue imperitiam. quamuis enim quod ait hic Eymericus de imperitia Inquisitorum, non sit in Barchinonensi impresso, nec in Bono- E *niensi, nec in codice Cardinalis de Gambara, in Sabellano tamen recte ponitur, vt paulo post aperiam.*

Ob quam infirmitatem possit Inquisitor remoueri.

Sed iam percurramus singula. de infirmitate distinguendum est: nam quædam est temporalis, alia vero perpetua. ob temporariam, siue transeuntem infirmitatem non est Inquisitor remouendus; nam tunc ipsemet inquisitor infirmitate durante, potest sibi vicarium, seu commissarium instituere, cui conferat plenarie vices suas; quod iure fieri posse alibi docuimus: nam cum sit principis delegatus, ob iustā causam potest subdelegare. infirmitatem vero & absentiam iudicis delegati, iustas esse subdelegandi causas explorati iuris est. l. 1. vbi communiter Do-

ctores. ff. de officio eius cui mand. est iurisdict. vbi vero liberatus fuerit à morbo, poterit ad se subdelegatam iurisdictionem reuocare, vt optime docet Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 2. cuius sententiam veram esse aduersus Panormitanum in c. venerabili. nu. 6. notabili 9. de officio delegati. & Locatum in opere iudiciali verbo, Inquisitor. nu. 6. copiose alibi probaui.

Quòd si infirmitas, aut perpetua sit, aut talis vt Inquisitorem vel omnino impediat, aut certe ineptiorem reddat; tunc remouendus erit. argumento textus in l. morbus sonticus. vbi glossa & Doctores ff. de verb. signifi. Et eorum quæ docet sanctus Thomas 2. 2. quæst. 71. art. 2.

Inquisitores quando ob senectutem possint remoueri.

De senectute idem sentiendum arbitror, cũ morbo comparetur, iuxta illud Terentianum: Senectus ipsa morbus est. & ideo de senibus etiam distinguendum arbitror. Quidam enim sunt adeo senio confecti, vt nec memoria valeant nec iudicio; qui quamuis fuerint prudentißimi, interdum tamen vel delirant, vel non sunt eorum consilia tuta ob rationis & iudicij imbecillitatem, de quibus vere accipitur illud: Bis pueri senes. & hi iuste, immo necessario remoueri debent.

Sunt alij consistentes, & mente et iudicio validi, qui & ob multam ætatem, & rerum experientiam, multa prudentia decorantur: & hi non modo remoueri non debent, verum in officio sunt confirmandi; quamuis illi id tractare recusent. hi enim ad regendum & gubernandum aptißimi sunt, vt grauiter & vere docuit Aristoteles lib. 7. politicorum, & beatus Hieronymus Epistola quadam ad Nepotianum, traditque optime Archidiaconus in c. tanta. distinct. 86.

Iam qui dicantur senes, docet Speculator tit. de teste. §. nunc tractemus. versic. sed quos vocat senes. & Felynus in cap. quoniam. extra vt lite non contest.

Iudices ob imperitiam remouendi.

Quod vero ad imperitiam spectat, exploratißimum est ob eam posse Inquisitores amoueri. si enim non sunt quales docuit Eymericus paulo ante quæst. 1. velut inepti reijci debent. & generaliter quidem cautum est, iudices omnes peritos esse oportere: imperitos vero remouendos. in authent. de iudicibus. §. 1. consentit textus in c. ex literis. §. ceterum. de consanguinit. & affinit. cuius verba sunt. Ceterum tuam prudentiam volumus non latere, quòd non sunt causæ matrimonij tractandæ per quoslibet, sed per iudices discretos, qui potestatẽ habeant iudicandi, & statuta canonũ nõ ignorent. hactenus ibi. Quod multo magis obseruari debet in causis fidei, quæ causis matrimonij præponderant. facit textus in §. 1. instit. de officio iud.

Peritorum nomine qui intelligãtur

Debent autem Inquisitores, si fieri potest, theologiæ, iuris canonici, & ciuilis periti esse: nam & peritorum nomine hos intelligimus, vt docet Ioannes And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. quòd si cum eliguntur (vt sæpe contingit) non plene intelligunt quæ ad exercendum hoc grauißimũ officium exiguntur: at deinde oportet eos diligentißimos esse in cognoscendis omnibus his, sine quibus vix possunt suo muneri satisfacere; & nisi ita faciant, non dubito quin grauißime peccent.

A Nunc vero huic incommodo satis occurrere poterunt Inquisitores, cum in vno hoc Directorij volumine demus illis quidquid ad eorum officium secure exercendum attinet. nam quod non est apud Eymericum tractatum, in nostris hisce exiguis laboribus videbunt fortasis non male explicatum.

Ob negligẽtiã remouendi Inquisitores.

De negligentia, nulla dubitatio est, quin ea causam præbeat ad Inquisitorem remouendum, cum generaliter quilibet prælati iurisdictionem habentes poßint ob negligentiam circa officium suum remoueri. c. si qui Episcopi. 1. quæst. 1. Glossa, Hostiensis, & communiter Doctores in cap. excommunicamus 1. §. vlt. de hæret. & negligentia dolo æquiparatur. Speculat. tit. de restit. in integrum. §. 1. versi. vt autem. iam quanto tempore inducatur & quomodo probetur negligentia, tradit Bart. in tract. de testibus, & Felynus in c. si autem. de rescript. num. 3.

B

Inquisitores omnino negligentiam euitent.

Monebo hic, vt Inquisitores in hac fidei causa negligentiam omnino euitent: quoniam etsi in omnibus iudicibus negligentia circa officium suum graue peccatum sit; in Inquisitoribus tamen ingens est scelus, & non caret fautoriæ hæreticorum suspicione, iuxta tradita per Eymericum par. 2. quæst. 53. num. 1. hinc grauißimæ olim pœnæ statutæ sunt in Episcopos negligentes procedere aduersus hæreticos, vt accurate docet Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. & tradit textus in cap. excommunicamus 1. §. vlt.

C

Quis dicatur negligẽs

Generaliter autem eum appello negligentem, qui aut non exercet, aut debito tempore non exercet quæ ad munus suum spectant. itaque non modo dico neglĩgẽtem eum, qui non procedit contra hæreticos; verum etiam illum, qui non debito tempore procedit; vt si procedat quando capi non poßunt, aut quando iam hæreses docuerunt, cum potuerit, si diligenter egisset, hæc incommoda præcauere. & de negligentia Inquisitorum extat textus in clem. 1. de hæret. §. verum quia. versi. quod si odij.

D

Inquisitores iniqui remouendi, & ex quibus causis.

Denique ob iniquitatem poßunt etiam remoueri Inquisitores, de quis loquitur hic Eymericus nu. 5. dum ait: vel si euidenter eis constiterit, quòd pecunias extorserit modis illicitis. sub iniquitate ergo pono cum auctore primum auaritiam, & extorsionem illicitam pecuniarum sacri officij prætextu. per textum in clement. 2. §. 1. de hæret. & facit textus in l. illicitas. ff. de officio præsid. & in c. in tantum. & in c. audiuimus. de simo. tradit Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 10. & Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 53.

E

Nomine pecuniæ quid intelligatur.

Nomine vero pecunia (vt obiter id dicam) hoc loco non solum intelligimus pecuniam numeratã aut cussam, sed rem etiam quamcunque pretio æstimabilem, vt ait optime Zabarella in dicta clemen. 2. de hæret. quod apertißime docet Hermogenianus in l. pecuniæ nomine. ff. de verb. signifi. dicens: Pecuniæ nomine non solum numerata pecunia, sed omnes res, tam soli quàm mobiles, & tam corpora quàm iura continentur. hæc ille.

Rursus

Rursus sub iniquitate colloco prauitatem, quæ imponunt alicui crimen, vel suspicionem hæresis. de qua in clement. 1. §. verum quia. de hæret. traditq; Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 9. & alij communiter tum ibi, tum alijs locis.

Alijs quoque modis possunt per iniquitatem Inquisitores in grauissimo & integerrimo tribunali delinquere, quos singulatim tradere non est artis. atque vt tandem finiam, nullæ sunt causæ ob quas possunt Inquisitores remoueri, quæ ad hæc tria generalia capita non referantur.

Inquisitores delinquētes à quo puniēdi.

Quòd si quæras à quo puniri debeant Inquisitores, cum in causa sancti officij deliquerint, respondebo iure cautum esse in clement. 2. de hæret. §. qui equidem. vt à suis prælatis puniantur in hæc verba: Qui equidem prælati, Inquisitores & commissarios prædictos reos inde repertos ab officijs amouere, & amotos aliàs punire debite seu corrigere teneantur. *hæc ibi.*

Ceterum hodie sicut nec Prælati ordinum constituunt, aut destituunt seu remouent Apostolicos Inquisitores, vt supra quæst. 9. dictum est, ita nec eos puniunt, sed ea res ad Cardinales Inquisitores generales in vniuersa republica Christiana delata est, ipsi enim culpabiles puniunt.

In Hispania Præses Inquisitionis (quē Maiorem Inquisitorem vocamus) Inquisitores delinquentes coercet, quod iure videtur posse facere per textum in dicta clemen. 2. de hæret. quem paulo ante retulimus, & refert Eymericus supra quæst. 10. huius partis. nihilominus diplomate quodam Leonis X. Pontificis Maximi id ei expressius indultum est.

Quibus tamen minime obstantibus quotiens domino Papæ visum fuerit ad Romanam curiam libere potest quoslibet Inquisitores quorumcumque regnorum vocare, citare, & punire: cum sit omnium iudex, & Inquisitores ab eo sint delegati, & ad eum spectet eorum causas delictaque cognoscere & coercere. quòd si alij de eis cognoscant, id ex potestate à Papa concessa contingit, quam quotienscumque voluerit, & auferre poterit, & ad se negotium auocare.

Ex quibus fit consequens, minus decenter & vere Ioannem Rojam tract. de hæret. par. 2. tit. de priuilegijs Inquisitorum, num. 417. versic. item Inquisitores. dixisse, Inquisitores non posse ad Romanam curiam citari; id enim absolute & simpliciter falsum est. Equidem non possunt Inquisitores à quibusuis iudicibus & pro quibusuis causis sicut alij quilibet ad Romanam curiam euocari, at à Romano Pontifice velut à proprio & immediato iudice, & possunt quidem citari, & debent ipsi (nisi rebelles haberi velint) et obedire & cōparere, nullis indultis aut priuilegijs obstantibus, quorum ope nullo pacto à Romani Pontificis iurisdictione eximi possunt.

Citari possunt Inquisitores ad Romanam curiam.

Postremo cum de puniendis Inquisitoribus in causis sancti officij delinquentibus agitur, id obseruandum censeo quòd beatus Thomas admonebat 2. 2. q. 70. art. 2. ad 3. argumentū, edisserens de coercendis Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ, vt scilicet caueatur ne ex condemnatione aut punitione alicu-

Caute sunt puniendi Inquisitores.

A *ius eorum derogetur in opinione hominum dignitati & auctoritati sancti officij sacrosanctæ Inquisitionis, quod est periculosius, quàm impunitū relinquere aliquem peccatorem: nisi tale esset delictum vnde scandalum oriretur, ac propterea non esset impunitum relinquendum: cum enim Inquisitores Apostolici multis ac præsertim sceleratis hominibus sint formidabiles & inuisi, si facile ac publice punirentur, non difficulter eorū delicta à populo stulto & insana plebe in odium & dedecus sancti officij traherentur. itaque cum necessitas punire Inquisitores cogit, caute id fieri debet, ne in superiora incommoda prolabantur.*

B [c] § Et quod deterius est, ignorantia.] *Hæc verba in solo codice Illustriss. Cardinalis Sabelli reperiebantur, quæ nullo pacto visa sunt omittēda. & satis est verisimile hæc scripsisse Eymericū, vt prioribus præceptis consentanea tradat. cum enim supra q. 1. huius partis dixerit, Inquisitorem debere esse eminenter eruditum, consequitur eum propter ignorantiam, seu imperitiam remoueri posse, vt paulo antea diximus.* Num. 5.

C
DE INSTITVTIONE Commissarij Inquisitoris.

QVÆSTIO XIII.

An Inquisitor possit instituere sibi Vicarium.

D Tertiadecima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit sibi Vicarium seu Commissarium auctoritate Apostolica instituere?

Respondemus quòd sic: quia delegatus est domini nostri Papæ, vt dictum est supra in hac parte 3. q. 4. & patet in c. Ne aliqui. de hæreticis. lib. 6. Delegatus autem potest subdelegare. C. de iudicijs. A iudice. & extra de offic. iudic. deleg. Super quæstionum. Possunt igitur Inquisitores subdelegare, & commissarios seu vicarios facere vel instituere, & hoc supponitur in c. Multorum. de hæret. in clement. §. verum. vbi dicitur sic: Verùm. & infra: Episcopo & Inquisitori prædictis, ac alijs ad dicti executionem officij substituendis ab eis, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ præcipimus, &c. & supra eo. c. §. porro. & eo. tit. in c. Nolētes. §. & tam ipsorū. vbi dicitur sic: Et tam ipsorum quàm Episcoporum, seu capitulorum sede vacante, super hoc deputatis commissarijs quibuscunque, districtius iniungentes, &c. & infra: Notarij vero, & officiales dicti officij, nec non Fratres & socij Inquisitorum, & commissariorum ipsorum qui dictos Inquisitores aut commissarios: & cetera.

Relat. supra pag. 118.

E

carcerationem nobis significari debere, vt quod iustitia postulauerit, exequi valeamus, &c. *Quæ verba & pronuntiandæ sententiæ modum vidimus in quodam manuscripto libro, quo continebatur forma sententiæ contra tales ferendæ.*

Nu. 216. An elapso anno in hoc crimine requiratur sententia condemnatoria.

ᵉ § Sententiam diffinitiuam taliter ferimus in his scriptis.] *Est tamen quæstio, An elapso anno requiratur sententia condemnatoria, vel censeatur iam ipso iure lata. & Hostiensis, Ioannes And. Ioannes Anania, Panormitanus, Felynus, & ceteri communiter in c. excommunicamus. 1. §. qui autem. de hæret. & Philippus Franchus in c. cum contumacia. de hæret. lib. 6. num. 2. versi. secundo nota. vno consensu aiunt, post exactum annum non requiri sententiam iudicis condemnatoriam; sed ipso iure in eos iam intelligi latam, cum lex ipsos condemnet. authent. Gazaros. C. de hæret. vbi ita scriptum est:* Ita quod si sic per annum permanserint, ex tunc omnes tanquam hæreticos condemnamus. *hæc ibi. quo loco verbum,* condemnamus, *quod est præsentis temporis, ipso iure iam esse factam condemnationem demonstrat. atque hæc sententia vera est.*

Neque huic opinioni obsistit textus in c. excommunicamus. el primo. §. qui autem. & in cap. cum contumacia. de hæret. lib. 6. vbi non lata ipso iure sententia, sed potius ferenda indicatur, dum dicitur: Ex tunc velut hæretici condemnentur: *quoniam vt præcitati Doctores, & verè, asserunt, prædicta authent. Gazaros. per Ecclesiam fuit in hoc crimine approbata cap. vt Inquisitionis. in principio. de hæret. lib. 6.*

Dum autem Eymericus hic & Inquisitores singuli has in absentes contumaces sententias ferunt, nihil de nouo statuunt, sed potius declarant, quod est contra ipsos per leges statutum; quare hæ sententiæ declaratoriæ potius sunt, quam de nouo condemnatoriæ: necessario tamen ferendæ, vt his certis personis, quæ per tales sententias hæreticæ sunt declaratæ, pœnæ à iure statutæ applicentur.

Absentis imago quando producenda.

Verum hoc est obseruatione dignissimum, quod receptissima consuetudine solet in hoc crimine custodiri, dum in absentes contumaces sententia diffinitiua promulgatur: nam ne frustra lata esse videatur, & coram omni populo publicari solet, & amplius imago absentis, quam Statuam vulgo dicimus, in publicum producitur, cui titulus affigitur continens nomen & cognomen absentis contumacis qui damnatur, eaque statua sæculari potestati traditur, in quam combustionis sententiam & pœnam exercet, ac facturus esset in absentem ipsum si præsens affuisset, (nisi conuerti voluisset) aut aliud esset relapsus. Simancas de catho. instit. tit. 2. num. 8.

Ritus comburendi statuas in hoc crimine quando cœperit.

Quando cœperit hæc laudabilis consuetudo comburendi statuas reorum absentium, qui ob contumaciam damnantur in hoc crimine, incertum est mihi. crederem tamen rem esse non valde antiquam; cum nec Eymericus, qui diligentissime cuncta ad praxim spectantia in hoc crimine com- A *plexus est, nec alii ex veteribus, qui de ordine procedendi contra hæreticos scripserunt, (quod ego legerim) huius consuetudinis meminerint: nec in codice illo Vaticano, nec in illo Illustrissimi Cardinalis Sirleti, vbi plurima sunt, etiam vetustissima de ordine iudicandi, ac puniendi hæreticos, aliquod reperitur huius consuetudinis vestigium: res tamen est valde laudabilis, & aptissima ad incutiendum timorem, & propterea omnino exercenda.*

Atque hic est vnus casus, in quo statua eius qui damnatur pro hoc crimine, producitur in B *publicam actionem, & curiæ sæculari traditur: alios addo infra in hac 3. parte super quæstio. 43.*

Quãuis imago absentis sit combusta, si cõpareat, audiẽdus est.

Postremo illud est obseruandum, quod tametsi absentis statua combusta sit, & ille postea viuus, siue sponte, siue vi comprehensus est, audiendus est tamen: nulla enim temporis præfinitione de causæ defensione submoueri debet, l. annus. ff. de requiren. reis. tradit optime Simancas de cathol. instit. tit. 2. num. 20. & in Enchyridio violatæ religionis tit. 43. num. 16. & si misericordiam petierit, admittendus erit ad C *Ecclesiæ gremium, nisi fuerit relapsus: acerbissime tamen puniendus est propter contumaciam; quamquam tunc lenienda pœnitentia erit, & rigori detrahendum, cum sponte ad agnoscendam culpam suam accesserit, aut impedimenta verisimiliter probauerit, quo minus in tempore accedere potuerit.*

Atque ex his remanent iudicio nostro satis declarata ea, quæ pertinent ad ordinandos & absoluendos quoslibet processus, qui fieri possunt aduersus quoscumque huius criminis reos, viuentes tamen; nam qua ratione is processus sit or- D *dinandus, qui contra mortuos conficitur in hoc crimine, quod morte non extinguitur, non docuit Eymericus, idque propterea vt credo, quoniam ex dictis non difficulter poterat colligi: cum eadem fere (paucis tamen mutatis) sit series & textura. Ceterum ne quid in hac causa omissum esse videatur, & modum instituendi processum contra mortuos huius criminis reos, & formulas pronuntiandæ sententiæ damnatoriæ defunctorum memoriæ iuxta canonica instituta trademus copiose infra super quæst. 43.* E *vbi de potestate Inquisitorum procedendi contra defunctos disserit Eymericus.*

IN

IN QVAESTIONES CENTVM ET TRIGINTA *super practica officij Inquisitionis obseruatio.*

ABsoluta praxi, non adhuc omnino fuit absoluẽdum opus. nam cum ingentes interdum difficultates in hoc negotio oriantur, quibus nondum erat satisfactum; ob id Eymericus ne quid imperfectum, aut parum explicatum reliquisse videretur in toto Inquisitionis negotio; nunc in fine huius operis centum triginta quæstionibus propositis vniuersas ferme difficultates, quæ in titulis de hæreticis continentur, declarat: pressius tamen & obscurius interdum quàm fieri debuerit: sed nos nihil omittimus (nisi fallor) parum explicatum, & quamquam singulæ fere quæstiones tractatum integrum postularent, nihilominus maiori breuitate quàm sit credibile, cuncta huc spectantia complexi sumus.

QVAESTIONES CENTVM TRIGINTA

SVPER PRACTICA OFFICII INQVIsitionis eidem officio congruentes.

QVAESTIO PRIMA.

De conditione Inquisitoris.

PRIMA quæstio est: Inquisitor hæreticæ prauitatis cuius debet esset conditionis?

Respõdemus, quòd Inquisitor debet esse conuersatione honestus, prudentia [a] circumspectus, constantia firmus, sacra [b] doctrina fidei eminenter eruditus, & virtutibus circumfultus. Ita habetur supra parte 2. in literis Vrbani iiij. & Clementis iiij. ad Inquisitores generaliter: Præ cunctis. & infra. Prouidimus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circumspectas, pro tanto negotio deputari, quarum honesta conuersatio exemplum tribuat puritatis †, & doctrinam fundant erudita labia salutarem, vt sacro ipsarum ministerio præfatæ partes ab huiusmodi contagijs expurgentur. Et infra: quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, uirtutem Spiritus induentes ex alto, prædictũ officium: & cetera.

Pag. 137. — †*Al. pietatis*

IN QVÆSTIONEM PRIMAM De conditione Inquisitoris.

COMMENT. I.

In causa fidei duo iudi[cum genera, ordinarij, & delegati.]

DVo sunt genera iudicum in causa fidei, Ordinarij, vt summus Romanus Pontifex, & Epi- A scopi locorum, qui cum ordinantur, seu consecrãtur, iure diuino in hæreticos accipiunt potestatem, & iurisdictionem, vt optime scribit Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. Simancas de catho. instit. tit. 25. nu. 3. & tit. 34. & Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 11. num. 11.

Alij sunt iudices delegati, quibus à sede Apostolica hoc munus iudicandi hæreticos in specie datum est, quos iura, Inquisitores, vocant: quæ appellatio vulgaris etiam facta est, cum vulgus quoq; ita appellet. Eymericus tum in hac, tum in sequentibus quæstionibus de his postremis potissimum lo- B *quitur, quamuis de ceteris etiam agat, cum se offert occasio.*

Ac de his quidem inquisitoribus delegatis multa multi tradunt. Repertorium Inquisitorum, Locatus in opere iudiciali, Bernardus Comensis in lucerna, & Tabiensis in summa verbo, Inquisitor. Simancas de catho. instit. tit. 34. idem in enchyridio tit. 7. Ioãnes Rojas in singularibus fidei. singulari 94. 95. & sequen. & eleganter Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 1. & alij passim, qui cum de qualitate Inquisitorum disserunt, quantum ad hunc Eymeri- C *ci locum illustrandum spectat, eadem penitus tradũt; licet mutatis verbis: quæ tamen omnia hoc loco ab Eymerico breuiter recensentur. quibus adiunge Campegium ad Zanchinum tract. de hæret. in præfatione verbo, circa.*

De Inquisitoribus qui tractarint.

[a] § Prudentia circumspectus.] *In omnibus iudicibus prudentiæ virtus penitus requiritur; sed maxime desideratur in Inquisitoribus hæreticæ prauitatis,*

Prudẽtia in Inquisitore maxime necessaria.

tatis.eum plurima sint in hac causa, quæ prudentiæ potius quàm legum regulis debeant expediri. hunc vero de prudentia Inquisitoris locum abunde tractat Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 10. quem videto.

Fidei doctrina quæ dicatur.

b ¶ Sacra doctrina fidei eminenter eruditus.] *vox Sacra, deest in Bononiensi & Sabellano, quam habent Barcinonensis & codex Cardinalis de Gambara. sed siue desit, siue adsit per doctrinam fidei vere & proprie theologiæ cognitionem accipere debemus: iuris prudentia enim non dicitur fidei doctrina.*

Inquisitores iurisperiti, an theologi sint eligendi

Vnde videtur sentire Eymericus, Inquisitores theologos potius quàm iurisperitos esse eligendos: & ita plane contendit Melchior Canus theologus & ipse non vulgaris lib.8. cap.7. de locis theologicis. versi. quæ cum ita sint. & videtur etiam velle Conradus Brunus lib.4. de hæret. cap.1. quibus fauet doctrina Illustrissimi Cardinalis Caietani apud beatum Thomam 2.2. q. 185. art. 3. & Augustini de Ancona in summa de potestate ecclesiastica quæst. 3. art. 5. asserentium omni tempore theologũ iurisperito, vt Episcopus fiat, esse præferendum. manifestum est autem in hac causa animaduertendi in hæreticos, Inquisitores in locum Episcoporum substitui: eligendi itaque videntur theologi.

Simancas tamen de catho. instit. tit. 41. nu. 3. iurisperitos esse eligendos relictis theologi contẽdit. nec desunt grauissimæ rationes pro vtraque parte, quas studio breuitatis consulto omitto.

Veruntamen hoc est certum, quòd solus theologus, aut solus iurisperitus non facile dirimet hanc litem, cum quisque causam suam tueatur, & pro se sententiam dicat.

Inquisitor theologus & iurisperitus simul eligendus.

Ego ita sentio, si fieri posset, is esset eligendus Inquisitor omnino, qui vtraq; studia & theologiæ & vtriusque iuris coluisset; sin minus, ritus cuiusuis prouinciæ obseruetur: tametsi enim maiori ex parte in Italia Inquisitores Apostolici delegati, theologi eligantur; non propterea causæ fidei tractantur inepte, aut contra iuris regulas.

Hoc tamen esse debet exploratum, Inquisitores in primis diuinarum literarum & sacrorum canonum peritos esse debere, vt grauiter & vere docet Conradus Brunus lib.4. de hæret. cap.1. & Campegius apud Zanchinum in præfatione verbo, circa.

Illud adiungam, consultissimum mihi videri, vt in illis ciuitatibus, in quibus duo sunt Inquisitores, vnus eligatur probatissimus & doctissimus theologus, alius constituatur iurisconsultissimus & canonum peritissimus: grauia enim sunt fidei negotia, & res, quas tractant, magnæ; & propterea per iudices integerrimos & doctissimos esse peragenda.

QVAESTIO II.

De ætate Inquisitoris.

SEcunda quęstio est: Inquisitor cuius debet esse ætatis?

Respondemus a, quòd quadraginta annorum sic, quòd incœperit quadragesimum

A annum. Ita habetur in c. Nolentes. de hæret. in clemen. vbi sic dicitur: Nolentes splendorem solitum negotij fidei per actus indiscretos & improbos quorumuis Inquisitorum hæreticæ prauitatis quasi tenebrosi fumi caligine obfuscari, hoc sacro concilio approbante, statuimus nullis ex nunc, nisi qui quadragesimum ætatis annum attigerint, officium Inquisitionis prædictę committi Inquisitoribus. Hæc etiam ætas requiritur in Inquisitorũ commissarijs, vt dicit Ioan. And. in gloss. super cap. allegato. *Supra pag. 118.*

B IN QVÆSTIONEM SECVNDAM, De ætate Inquisitoris.

COMMENT. LI.

Inquisitorũ ætas, annorum 40.

a REspõdemus, quòd quadraginta annorũ, &c.] *Atq; in hac ætate nihil adhuc immutatum inuenio, licet in Commissarijs Inquisitorum triginta anni sufficiant, vt dicemus paulo post super quæst. 16.*

Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 12. generali decreto Pontificis maximi constitutum dicit, vt qui tricesimum annum attigerit, in Hispania C *Inquisitor esse possit. id decretum nondum vidimus, nec scimus cuius Pontificis sit. & quamuis id in ea prouincia fiat, alibi ius commune omnino obseruandum censeo; nam & experientia docet, in tam iuuenili ætate non facile contingere tam acre adesse iudicium, & tantam prudentiam, quanta ad hoc grauissimum officium exercendum requiruntur.*

Non tamen ambigo ex causa spectata personæ probitate, doctrina & prudentia, super hac ætate à iure communi requisita, dispensari posse.

Cur in Episcopo 30. anni sufficiat, nõ sic in Inquisitore.

Quòd si quis quærat, cur in Episcopo qui est Inquisitor ordinarius solum postuletur annus tricesi- D *mus. c. cum in cunctis. §.1. de electio. in Inquisitore autem quadragesimus, causam docet Panormitanus in dicto. cap. cum in cunctis §.1. num.6. dicens:* Sed forte hoc contingit, quia promouendi in Episcopos transeũt cum magna Inquisitione: nam recipiũtur testes, & discutitur prius promotio in consistorio Papę in collegio Cardinalium. Item quia promotus ad tantam dignitatem præsumitur ex omni parte idoneus. sed officium Inquisitionis non committitur cum tanta indagatione, & ideo voluerunt iura, vt sit maturus ætate. *hactenus Panormitanus.*

E *Glossularius in clement. nolentes. de hæret. §.1. verbo, quadragesimum, dicebat hæc esse de arbitrarijs: de quibus rationem reddere non cogimur, iuxta dictum iurisconsulti in l. non omnium. ff. de legibus.*

Ceterũ hæc 40. annorũ ætas Inquisitoribus statuta & requisita videri potest, vel quia hoc tempore solent prudentissimi esse homines, vt ait Dionysius lib.2. Rom. antiquitat. vel quia tunc potissimũ vigẽt mens & intellectus, vt ait Aristoteles lib.7. politico cap.6. vel deniq; ob alias causas, quas grauiter inquirit Cõrradus Brunus lib.4. de hæret. c.1. sed vide Tabiensẽ in sum. verbo. Inquisitor. §.1. & Locatũ eodẽ verbo, nu.4. & Simãcã de catho. instit. tit.34. nu.11.

DE

DE INSTITVTIONE Inquisitoris.

QVÆSTIO III.

De auctore potestatis Inquisitorum.

Tertia quæstio est: Inquisitor à quo potestatem habet, vt tale officiũ exequatur?

A Papa est Inquisitorũ potestas.

Respondemus [a], quòd à domino nostro Papa, qui interdum immediate Inquisitorem instituit oraculo viuę vocis, & per suas literas Apostolicas, vt fecit de multis: interdum committit alicui domino Cardinali, seu eius Legato: regulariter [b] tamen committit Magistro & Prioribus Prouincialibus Ordinis Prædicatorum; Generali ac Prouincialibus Ministris Ordinis Minorum, quatenus in partibus eis traditis, valeant de fratribus sui Ordinis de Inquisitoribus prouidere: ita habetur in eorum priuilegijs Apostolicis.

IN QVÆSTIONEM III. DE AVctore potestatis Inquisitorum.

COMMENT. LII.

[a] Respondemus, quòd à domino nostro Papa.] *Et hoc est commune omnium decretum, Locati in opere iudiciali verbo, Inquisitor. nu. 5. Repertorij Inqusitorum verbo, Inquisitor. §. item an Inquisitores. & cæterorum. quod est apertißime definitum Apostolico rescripto Clementis IIII. incipiente:* Catholicæ fidei. *relato apud Eymericum supra par. 2. § nam si prædicta sedes. quod refert iterum Eymericus paulo post in hac parte, q. 6.*

Cur tributa potestas prælatis ordinũ vt Inquisitores eligant.

[b] ¶ Regulariter tamen committit Magistro & Prioribus Prouincialibus, &c.] *Ratio vero potissima, cur summi Pontifices tribuerint hanc potestatẽ eligendi Inquisitores Apostolicos Magistris Generalibus & Prouincialibus ordinis Prædicatorũ, & Minorum, ea fuit; quoniam ipsi maiorem notitiam præsumuntur habere de Fratribus suis, & propterea facilius iudicant, qui sint magis idonei, vt tanto muneri præficiantur adde Syluestrum in summa verbo, hæresis 2. q. 1.*

Multis vero Pontificum rescriptis constat de hac potestate Magistris Generalibus & Prouincialibus vtriusque ordinis memorati concessa: Prædicatoribus quidem rescripto quodam Innocentij IIII. incipiente: Licet ex omnibus. *quod est impressum in bullario literarum Apostolicarum in fine huius operis. item alio Alexandri IIII. quod incipit.* Olim præsentiens. *quæ nos authentica vidimus in Archiuo Inquisitionis Bononiensis.*

Minoribus vero eandem potestatem tribuit Clemens IIII. rescripto incipien. Licet ex omnibus. *& Alexander IIII. rescripto item incipien.* Licet ex omnibus. *quorum, & multorum aliorum ad hæ*

A *reticam prauitatem coercendam spectantium, authenticorum quidem cum pendenti plumbeo, nobis copiã nuper humanißime fecit Illustrißimus & Reuerendißimus Cardinalis Frater Felix Perettus de Montealto vir pientißimus, & hæreticorum hostis accerrimus, quæ suis locis sunt notata.*

Hodie in tota Italia Apostolici Inquisitores non eliguntur à Prælatis Ordinum prædictorum, sed à Reuerendißimis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus in vniuersa republica Christiana, qui diligenti inuestigatione facta eos eligunt. In Hispania etiam præses inquisitionis Inquisitores constituit.

B

QVÆSTIO IIII.

Inquisitor sit ne iudex ordinarius, an delegatus.

Quarta quæstio est: Vtrum [a] Inquisitor sit ordinarius vel delegatus?

Inquisitor non est ordinarius, sed delegatus.

Respondemus, quòd non est ordinarius, sed delegatus domini nostri Papæ: quia [b] nullam
C habet iurisdictionem, nec in personis, nec in criminibus, nec in causis nisi vbi, quantum, & circa quos ei confert dominus noster Papa. vnde licet Episcopi vtantur potestate ordinaria in non exemptos, & delegata in exemptos, iuxta c. Ad abolendam. §. si qui vero. de hæret. & c. Per hoc. §. siue autem ordinaria. de hæret. lib. 6. Inquisitores tamen non ordinaria, sed semper delegata vtuntur, quia auctoritate Apostolica; ita habetur supra in secunda parte, in literis Apostolicis præfatis Vrbani iiij. & Clementis Pag. 137.
D iiij. Præ cunctis. & infra. Vt autem Inquisitionis officium † contra hæreticos in præfatis partibus possit efficacius adimpleri; discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, in remissionem vobis peccatorum iniungentes, quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, virtutem Spiritus induentes ex alto, prædictũ officium, in dictis partibus simul vel separatim, aut singulariter, prout negotij vtilitas suadebit, ad extirpandam de ipsis partibus hæreticam prauitatem sub spe mercedis ęternæ sic efficaciter prosequi & exequi studeatis, vt per
E sollicitudinis vestræ prudentiam de partibus ipsis radix iniquitatis hæreticæ succidatur. Expressius habetur in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Ne aliqui dubitationem sollicitam excitantes, in dubium reuocent, an officium Inquisitionis hæreticæ prauitatis, sollicitudini vestræ infra certos limites ab Apostolica sede commissum expiret per mortem Romani Pontificis, qui commisit, &c. Ad idem in c. Multorũ. in princip. de hæret. in Clementinis.

† Al. negotium

Supra pag. 111.

IN QVÆSTIONEM QVARTAM, A Inquisitor sit ne iudex ordinarius, vel delegatus.

COMMENT. LIII.

Inquisitores non sunt iudices ordinarij, sed delegati.

[a] VTrum Inquisitor sit ordinarius vel delegatus.] *Archidiaconus in c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. in fine, libenter admittit, Inquisitores hæreticæ prauitatis esse iudices ordinarios, cum sint, inquit, à Principe ad vniuersitatem causarum deputati. Ceterum sententia quam hic profitetur Eymericus, præualuit, videlicet, eos delegatos esse, eamque communi voto amplectuntur glossa singularis in clement. nolentes. de hæret. verbo, ipsorum commissarys. Ioannes And. Geminianus, & ceteri communiter in dicto cap. ne aliqui. de hæbæret. lib. 6. Lapus allegatione 32. incipien.* An frater Minor. *Federicus de Senis consil. 145. incipien.* Ioannes Episcopus *num. 1. Syluester in sum. verbo, hæresis 2. quæst. 1. Abbas in cap. causam matrimony. num. 7. de offic. delegati Idem in cap. fin. de sentent. & re iud. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 23. num. 6. Alciatus qui hanc dicit communem opinionem in rubrica de offic. ord. num. 19. Simancas de catho. instit. titu. 34. num. 13. Locatus verbo, Inquisitor. num. 5. & sequen. Bernardus Comensis in Lucerna verbo, Inquisitor. §. 16. Ioannes Rojas in singularibus fidei 44. & 97. & alij quos libenter in re manifesta omitto.*

Inquisitores delegati sūt ad uniuersitatem personarum.

Illud tamen obseruatione dignum est, quòd tametsi Inquisitores non sint dati ad vniuersitatem causarum, quo fit vt non dicantur ordinarij, cum sint dati ad specialem hæresis causam tractandam; sunt tamen dati ad vniuersitatem personarum, cum in hac causa fauore fidei aduersus omnes personas (paucis quibusdam exceptis, de quibus suo loco dicemus) procedere poßint. ita & vere Geminianus in dicto cap. ne aliqui. de hæret. lib. 6. atque ex hoc capite efficitur, vt parum ab ordinarijs distare videantur.

Inquisitorū iurisdictio ad quæ se extendat.

[b] ¶ Quia nullam habent iurisdictionem, nec in personis, nec in criminibus, nec in causis, &c.] *Hæc est probatio illius axiomatis, videlicet, Inquisitores non esse iudices ordinarios, sed delegatos, quia nullam, inquit auctor, habent iurisdictionem, nec in personis, nec in criminibus & c. quæ verba ita sunt accipienda ac si dixissen, eos non habere vniuersalem iurisdictionem, ita vt aduersus omnes personas præter committentes in fidem inquirant, & de omnibus delictis præter hæresim cognoscant, & de omnibus causis præter eas, quæ ad fidem spectant, se intromittant: quoniam hoc ordinariorum est, & potestas Inquisitorum hanc habet qualitatem annexam, vt non nisi ad ea quæ negotium tangunt fidei, pertingat.*

QVAESTIO V.

De comparatione Episcopi & Inquisitoris.

Summarium.

1 *Episcopus & Inquisitor pares sunt, cum potestate delegata procedunt.*
2 *Citatus ab eis pro temporibus diuersis debet vtrique parere.*
B 3 *Si vero pro eadem hora citetur, vtri maluerit, obediat.*
4 *Inquisitor maior est Episcopo potestate ordinaria procedente.*
5 *Quare coram illo potius comparere debet citatus, &c.*
6 *Ordinari⁹ processū Inquisitoris nequit prohibere.*

QVinta quæstio est: Vtrum Inquisitor sit maior Episcopo ordinario in officio Inquisitionis, ad quod ipse Inquisitor est delegatus?

C Respondemus, quòd Episcopi, & prælati, vt dictum est supra, q. proxima. & patet c. Per hoc. extra de hæret. lib. 6. Quandoque procedunt contra hæreticos, suspectos, seu diffamatos auctoritate delegata, quandoque auctoritate ordinaria.

1 Quando procedunt auctoritate delegata, prout faciunt sēper ipsi Inquisitores, tunc pares sunt: quia & isti & illi ab eodem, & ad idem delegati sunt. Vnde quando Episcopus & Inquisitor procedunt contra aliquem exemptum, pares sunt; & vnus maior alio non est, nec impedire eum potest. arg. 21. dist. Inferior. D

2 Quare si Episcopus & Inquisitor eum citēt, vnus pro die vna, & alius pro die alia, seu pro eadē die, sed vnus pro hora Tertiarū, & alius pro hora Vesperoru m, tenetur coram vtroque humiliter comparere: quia vterque potest eum citare, iuxta c. Multorum. de hæret. in Clemen.

3 Vbi [a] autem quilibet eorum eundem talem citet pro eadem die & hora, sed ad loca diuersa, in quibus non potest insimul esse, compareat corā illo, de quo placuerit, & liberatus est de rigore iuris. Si tamē compareret hora assignata coram vno, & coram alio alia hora etiam non assignata, protestando quòd comparuit etiam coram alio, & non potuit coram vtroque pro hora eadem comparere; putarem quòd prudenter ageret, & suspicionē, pro qua citatur, aliqualiter purgaret: licet ad huiusmodi minime teneretur. E

4 Si autem Episcopi & prælati procedant auctoritate ordinaria, cum Inquisitor semper procedat auctoritate delegata, certe maior est Inquisitor Episcopo; quia delegatus est: omnis enim delegatus in officio sibi cōmisso maior est quocunque ordinario, iuxta illud de officio & potestate iudicis delegati. c. Sane.

5 Sed

5 Sed quid si Episcopus & Inquisitor eundem citēt, ille potestate ordinaria, iste de legata, comparebit ne coram vtroque? vtique, si citent pro diuersis temporibus, sic distinctis, vt citatus possit coram quolibet comparere; nam quilibet potest etiam vnus sine alio: vt in c. Multorum. de hæret. in clem.

Sed ponatur quòd quilibet eundem citet de fide responsurum pro eadem die & hora, sed ad diuersa loca, siue ad tales terminos, quòd citatus non potest commode coram vtroque in assignato termino comparere: reuera cum Inquisitor sit delegatus domini nostri Papæ, vt in cap. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. quia aliàs officium sibi non competit: auctoritatem habet illius, à quo delegatus est, vt not. 2. q. 6. Si Episcopus. & vices eius gerit, ac locum eius obtinet. 93. dist. c. vlt. Ad idem 97. dist. Nobilissimus. & de offic. iudic. deleg. Sane. Propter quòd citat⁹, deserto Episcopi iudicio, comparebit coram Inquisitore. ff. de re iudi. Contra pupillum. ad maius enim tribunal vocatus est, & ab eodem præuentus est, postquam pro eodem termino, & ad eundem terminum, ad diuersa loca citatus est: quia Inquisitor maior est; & ideo coram eo comparere debet. Nec obest si primo ad Ordinario citatus est, quia Inquisitor maior est: & ideo coram eo comparere debet. 11. q. 3. Qui resistit. & ff. de re iudi. Contra pupillum.

Ordinarius processum Inquisitoris non potest prohibere.

6 Sed nonne potest ordinarius processum Inquisitoris prohibere? Non: quia minor est, & minor in maiorem nullum habet iudicium, vel imperium, nec potestatem; immo nec in parem. 21. dist. Inferior. ff. ad Trebel. ille à quo. & potius est obediendū maiori potestati, quàm minori. 11. quæst. 3. Qui resistit. de his Archidiaconus in c. Per hoc. de hæret. lib. 6. Et [b] Guido Fulcodius postmodum Clemens iiij. in q. 1. illarum quindecim, quas fecit ad Inquisitores hæreticæ prauitatis.

IN QVÆSTIONEM V. DE COMparatione Episcopi & Inquisitoris.

COMMENT. LIIII.

EX tota quæstionis huius serie colliguntur quatuor potissimum axiomata.

Primum est: Episcopus & Inquisitor procedere possunt auctoritate delegata, & tunc pares sunt.

Alterum est: Cum Episcopus procedit auctoritate ordinaria, & Inquisitor auctoritate delegata, tunc Inquisitor est maior. ibi: Si autem Episcopi & Prælati.

Tertium est: Si Episcopus & Inquisitor citant eundem, vt coram ipsis se sistat, responsurus de fide, citatus coram vtroque debet comparere, si diuersa sint citationis tempora; quòd si eadem, comparcat coram Inquisitore. ibi: Sed quid si Episcopus. *quod procedit etiamsi prius sit ab Episcopo citatus.*

A *Vltimum est: Episcopus non potest impedire processum Inquisitoris.*

Inquisitor cur maior Episcopo in causa fidei.

Præcipua huius quæstionis conclusio est, Inquisitorem velut summi Pontificis delegatum, in causa hæresis maiorem esse Episcopo. hanc assertionem probat textus præcipuus in cap. sane. lo 2. de officio delegati. concordat textus in c. studuisti. de officio legati. textus in l. fi. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdict. & in l. etsi prætor. eod. tit. atque vt vno verbo dicam, hæc est communis opinio. nec placet hic, quia breuitati studeo, recensere varias interpretum contemplationes, quæ non tam vtiles sunt, B *quàm subtiles: eas in scholis disputandas libenter omitto.*

Num. 3.

Citat⁹ ab Episcopo & Inquisitore, coram Inquisitore comparear.

[a] ¶ Vbi autem quilibet eorum eundem talem citet, &c.] *Citatum ab Ordinario & Inquisitore eodem tempore debere comparere coram Inquisitore, cum is sit maior, optime probant relata per Panormitanum in c. significasti. nu. 1. et 5. de officio delegati. & in c. finali, nu. 10. de consuetud. & in repetitione c. si quis contra. nu. 22. de foro compet. & in c. pro illorum. nu. 15. de præben. & in c. sane. nu. 3. & 8. de officio delegati. nam cum delegatus repræsentet vices summi Pontificis in causa sibi specia*C*liter commissa, ei, velut Pontifici summo relicto omni alio iudice, obtemperandum est. Immo amplius addit Auctor repertorij Inquisitorum verbo, delegatus. §. de legatus repræsentat. Ordinarium etiam eius mandato obedire debere; quoniam delegatus non modo summi Pontificis vices gerit, sed etiam eius locum tenet. c. si quis Episcopus. 2. q. 6. et c. vltimo. distin. 93.*

*Iam quantum ad hanc assertionem attinet, eam probat latissime Carrerius tract. de hæret. nu. 71. vers. citantibus tamen ambobus. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 44. & Guido Fulco*D*dius, quem hic citat Eymericus in fine quæstionis, in consultationibus ad Inquisitores q. 1. quod etiam tenet Lapus allegatione 32. incipien.* An frater Minor. *multa vero ad hanc quæstionem spectantia tradit Cāpegius apud Zanchinū, cōfuse tamē satis, ac sine ordine, ita vt vix sæpe intelligas quid velit.*

Priuilegia Inquisitorū an cōpetant eorum commissarijs.

Num autem huiusmodi prælationis, seu superioritatis priuilegium, quod competit Inquisitoribus supra Episcopos, conueniat etiam Inquisitorū Commissarijs, grauis est quæstio, nec vulgaris, nec inutilis, aut infrugifera, quæ à me breuiter est hoc loco E *declaranda ex sententia Bartoli in l. filius. ff. de legationibus, quem ceteri, quos mox referam, vno consensu laudant & sequuntur.*

Duo vicariorum genera.

Obseruandum est ergo duo esse genera vicariorum. Quidam enim sunt vicarij constituti ab ipsomet iudice inferiore, siue ordinario, siue delegato, qui succedūt, cum ipse iubet in locum suum: quidam vero sunt constituti ab ipsa vniuersitate, siue à principe, qui sæpe consueuit eligere magistratum aliquē, & amplius in locum eius mortui, vel absentis constituit vicarium.

*Si de primo vicariorum genere sit sermo, illi non gaudent ea immunitate & priuilegijs, quibus fruūtur illi quorum sunt vicarij. dict. l. filius. & l. vi*carius.

carius.ff. de legatio. quòd si de postremis vicarijs à principe constitutis sermo habeatur, illi proculdubio gaudent illis priuilegijs, quibus vtuntur illi quorum sunt vicarij.l.fin.C.vt dignit.ordo seruet.lib.12.l.2. C. de officio eius qui vices alterius gerit. & hanc Bartoli sententiam sequuntur communi voto magnæ auctoritatis doctores Alexander in Rub. ff. de officio eius cui mãdata est iurisdict.nu.14.& seq.Romanus singulari 367. incipien. Bartolus in l. filius. *Abbas & Decius in cap. sane 2. de officio delegati. Abbas & Felynus in cap.mandata.de præsumptio. Felynus in Rub.de maioritat. & obedient. Iason in l.1. num. 74. ff. de officio eius. Ludouicus Gomez, qui alios in hanc sententiam citat, in §.fuerat. instit. de actio. Aretinus in §. cum autem. instit. quibus modis ius pat.potest.sol.Iason in l.sed si hoc.ff.de in ius vocando. Cum his concordat etiam Baldus in l. aliquando.ff. de officio procon. & Cardinalis Florentinus in clement. 1. in 6. oppositione. de officio vicarij, per illum textum cum glossa in verbo sacerdotium. vbi dixit de consuetudine obseruari, vt distincte vicerector gaudeat immunitate rectoris.*

Vicarius Inquisitoris à Papa constitutus priuilegijs Inquisitorum gaudet.

Quare in proposito nostro, si vicarius aut commissarius Inquisitoris ab ipsomet Inquisitore fuerit constitutus, nec ordinario præferetur, nec indistincte omnibus alijs priuilegijs gaudebit, quibus fruitur Inquisitor: quod si vicarius nominatim auctoritate Apostolica sit constitutus, ille & gaudebit priuilegiis Inquisitoris, & ordinario præferetur, eis modis quos in hac quæstione tradit Eymericus. nã quamuis subdelegatus sit, non est tamen subdelegatus à delegato, sed ab ipso principe; & propterea par erit vtriusque priuilegium. & hanc sententiam veram puto, quam videntur quandoque indicare rescripta pontificia; vt obseruaui supra parte.2.super cap.fraternitatis.§.iam hæc prohibitio.quod videto, quamuis in casu de quo ibi videar aliter sentire. hoc ipsum etiam tenere videtur Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor.num.7.vers.in contrarium est.Sed an ita teneat nec ne parum refert.

Num. 6. b ¶ Et Guido Fulcodius, postmodum Clemẽs IIII.] *Guidonis autem huius verba ex duobus illis vetustis codicibus, de quibus alibi diximus ita habent:* Item constat quòd delegatus in commisso sibi negotio maior est quolibet ordinario, vt extra de offic. & potesta. iud. deleg. sane. pone ergo quòd citatur aliquis ab Inquisitoribus, nemo certe dicet quòd possit ordinarius prohibere processum, quia inferior est, vt dixi, & minor in maiorem nullum habet imperium, quinimmo nec in parem. argumento 21.dist.inferior.ff.ad Trebellian. ille à quo §.tempestiuum. & potius obediendum est maiori potestati quàm minori. 11.q.3. qui resistit. quid igitur faciet ordinarius si illum citat, qui auditur ab Inquisitoribus? nõ recte agit quia citatus est coram maiore.ff.de in ius vocando.l.2.§.fin.item si ponas, quòd primo eum citauerat ordinarius, adhuc dico quòd deserto eius iudicio debet venire coram Inquisitoribus, si eum citent.ff.de re iudicata.contra pupillum.§.vltimo. & 11. quæst. 3. qui resistit. &

Citatus ab Episcopo, & ab Inquisitore corã quo debeat comparere.

A ita nullus est effectus ordinarij processus, siue præueniat, siue præuentus sit ab Inquisitoribus. *hactenus ille.*

QVAESTIO VI.

Inquisitor a Prælatis ordinis sui institutus, cuius sit delegatus.

B Exta quæstio est: Vtrum Inquisitor, qui est institutus ab ordine suo auctoritate Apostolica, sit delegatus tãtum domini nostri Papæ, vel etiam Magistri ordinis, seu Prioris Prouincialis, vel Ministri Generalis, seu Prouincialis, qui eum instituit.

Respondemus, quòd tantum domini nostri Papæ, & non alterius: licet enim dominus noster Papa commiserit prædictis ordinum Prædicatorum & Minorum prælatis, quatenus personam eligerent, nullã tamen sic eligentibus C contulit potestatem. Ita habetur supra in secunda parte in literis Apostolicis Clementis iiij. & Vrbani iiij. directis Prædicatorum & Minorum Inquisitoribus, in quibus dicitur sic: Catholicæ fidei negotium. & infra. Nam si prædicta sedes interdum prælatis aliquibus vestrorum ordinum, per suas sub certa forma committat literas, vt ad exercendum Inquisitionis officiũ contra hæreticam prauitatem, aliquos suorum ordinum Fratres assumere valeant, ipsosque cum expedire viderint amouere, ac alios subrogare: D non tamen per hoc quòd ipsis ea dumtaxat de causa in hac parte cõmittitur: quia de Fratrum suorum ordinum idoneitate, pleniorem habere notitiam præsumantur, aliqua eis super huiusmodi Inquisitionis negotio vobis immediate à prædicta sede commisso & committendo, facultas, vel iurisdictio attribuitur, seu potestas.

Supra pag. 145.

IN QVÆSTIONEM VI. INQVIsitor à prælatis ordinis sui institutus, cuius sit delegatus.

COMMENT. LV.

E QVæ ad hanc quæstionem spectant facile intelligũtur ex his quæ tradidimus supra super q.3. huius partis. cũ Eymerico sentiunt Repertorium Inquisitorum, verbo. Inquisitores. §. item an Inquisitores. Lucerna inquisit. eodem verbo, §. 1. & alij. certissima est autem hæc Eymerici doctrina, Inquisitores enim hæreticæ prauitatis à quocumq; eligantur, seu nominentur, semper sunt Papæ delegati, & ab eo accipiunt iurisdictionem & potestatem, illi vero quibus hoc Romanus Pontifex committit, solum habent à Papa ministerium eligendi seu nominandi Inquisitores. ita practicati & vere. conferunt tradita per Lapũ allegatione 32.incipiẽ.* An Frater Minor.

DE

DE DESTITVTIONE Inquisitoris.

QVÆSTIO VII.

An defuncto Romano Pontifice expiret Inquisitoris potestas.

Eptima quæstio est: Vtrum defuncto Romano Pontifice, qui Inquisitorem instituit, statim spiret potestas Inquisitoris ab eodem defuncto Romano Pontifice instituti?

Respondemus quòd non, sed manet, etiam quo ad negotia non incœpta. Ita habetur in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Ne aliqui dubitationem sollicitam excitantes, in dubium reuocent, an officium inquisitionis hæreticæ prauitatis sollicitudini vestræ intra certos limites ab Apostolica sede commissum, expiret per mortem Romani Pontificis, qui commisit; præsenti declaramus edicto, ipsum officium nō solum quo ad negotia viuente mandatore incœpta, immo etiam quo ad integra, & non cœpta; & (quod plus est) quantum ad ea, quæ tunc nequaquam emerserāt in fauorem fidei, post committentis obitum perdurare.

Supra pag. 111.

Per mortē Romani Pont. nō expirat Inquisitoris potestas.

IN QVÆSTIONEM SEPTIMAM, An defuncto Romano Pontifice expiret Inquisitoris potestas.

COMMENT. LVI.

Mortuo Papa officium Inquisitorū non expirat.

EX *hac quæstione simul & ex textu quem auctor citat, duo colliguntur axiomata. Primum est: Inquisitorum officium morte concedentis non expirare.*

Alterum est: Eorum officium extendi ad negotia nondum cœpta, & de nouo exorta, cum mandator, scilicet Romanus Pontifex, moritur.

Vtrumque axioma fauore fidei est inductum, & maximam habet æquitatem: de quibus agunt communiter Doctores in c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. quod hic citat Eymericus. & Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 4. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. num. 436. idem in singularibus fidei, singul. 114. & 115. incipien. Iurisdictio. *de castho. instit. tit. 54. nu. 14.*

Verum Geminianus in dicto c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. nu. 4. vers. quid si isti Inquisitores. tunc dicebat morte Pontificis non expirare officium Inquisitorum, quando immediate à summo Romano Pontifice essent creati; secus si à Cardinalibus, Episcopis, seu Magistris ordinum Generalibus, Prouincialibus, aut quibusuis alijs: quam sententiam persuadere conatur ex illis verbis in dicto c. ne aliqui. Ab Apostolica Sede commissum. *quasi aliud sit sentiendum, cum ab alijs, quàm à Romano Pontifice Inquisitoribus est officium commissum.*

A

Geminiani sententia reiecta.

Sed huius sententia tamquam falsa merito ab alijs explosa est: quoniam à quocunque eligantur Inquisitores, semper ab Apostolica Sede habent auctoritatem, vt quæstione 3. & 6. huius partis apertissime docuit Eymericus, & alij à nobis super eis locis citati, quod est certo certius: nec debuit hæc ignorasse Geminianus.

Ioānis And. & Arelatani opinio reiecta.

Ad hæc, Nicolaus Arelatanus in dicto notabili 4. nu. 3. secutus Ioānem And. in dicto c. ne aliqui. de hæret. lib. 6. vers. in glossa 1. in fine primum axioma dicebat verum esse, cum Inquisitor simpliciter erat datus: secus autem si in priuilegio poneretur huiusmodi clausula: Ad beneplacitum Romani Pontificis: *Nam tunc, inquit, mortuo Papa expiraret Inquisitoris officium; cum voluntas Papæ delegantis & concedentis per mortem expirauerit, per textum in c. si gratiose. de rescriptis lib. 6.*

B

Sed vt verum fatear, hoc etiam in hac causa falsum est, vt alibi copiose ostendimus. & summa hæc est: quocunque modo sit Inquisitor constitutus, siue ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, siue ad beneplacitum Romani Pontificis, non expirat eius officium morte delegantis, donec aut expresse & nominatim fuerit reuocatus: aut nisi in litteris creationis contrarium caueretur. & hoc propter singularem fidei fauorem, ne incidamus in aliquem casum, in quo, aut in hæreticos non inquiratur, aut eorum punitio omittatur, seu differatur. neque ab hac sententia puto recedendum, & ex his remanet declarata hæc quæstio.

C

QVÆSTIO VIII.

D

An defuncto prælato instituente Inquisitorem, spiret potestas Inquisitoris.

Ctaua quæstio est: Vtrum defuncto promotore, seu amoto Magistro Prouinciali, seu Ministro, qui Inquisitorem instituit auctoritate Apostolica, seu etiam Cardinali, vel Legato, spiret potestas Inquisitoris taliter instituti?

E

Neque per mortem prælatorum, à quib. fuit institutus.

Respondemus quòd non: nam (vt dictum est supra statim q. 6.) talibus fuit data potestas personam eligendi, sed non auctoritatem, nec potestatem aliquam, sic electis conferendi: Vnde potestatem habent Inquisitores à domino nostro Papa immediate, & eius funguntur auctoritate, non ab alio quocunque. Et etiam quoniam si defuncto Romano Pontifice, qui Inquisitorem instituit, & ei officium commisit, non spirat potestas Inquisitoris, vt dictum est statim supra q. 7. & habetur in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. quanto minus spirabit defuncto Magistro, vel Ministro, qui auctoritate, non sua, sed Apostolica personam elegit, & nullam electæ personæ potestatem contulit?

IN QVÆSTIONEM VIII.

An defuncto prælato, &c.

COMMENT. LVII.

Nulla super hac quæstione occurrit notatu digna difficultas. rectissime autem argumentatur hoc Eymericus, quoniam si defuncto Papa, à quo habent auctoritatem, iurisdictionem & potestatem, non expirat Inquisitorum potestas, vt dictum est in quæstione proxime præcedenti, multominus expirabit defuncto prælato, qui solum habebat ministerium eligendi seu nominandi.

An autem Inquisitor durante officio posit ab inferiore à Papa promoueri ad aliquod aliud officium seu dignitatem, quæstio est, nec huius loci, nec nostræ breuitatis. vide Lapum allegatione 32. incipien. An Frater Minor.

QVÆSTIO IX.

A quo posit Inquisitor ab officio remoueri.

Ona quæstio est: Vtrum solus dominus noster Papa possit Inquisitorem ab officio remouere?

Respondemus, quòd dominus noster Papa, & etiam alius à Papa, quia Magister Prouincialis, & Minister Generalis, vel Prouincialis, & Vicarius Prouincialis possunt, auctoritate tamen Apostolica, Inquisitores suorum ordinum ab officio remouere. Ita habetur in priuilegijs ordinis Prædicatorum, quæ incipiunt: Virtute conspicuos. & infra dicitur sic: Illos vero ipsi⁹ ordinis Fratres, qui ad prædicandum crucem, vel inquirendum contra hæreticam prauitatem, seu ad alia huiusmodi negotia sunt, vel fuerunt vbicunque à sede Apostolica deputati: Tu fili Magister, tuique successores remouere, ac reuocare, penitus transferre, ipsisque quòd supersedeant iniungere, aliosque substituere, cum expedire videritis licite, ac libere valeatis; & in eo si contra venerint, censuram ecclesiasticam exercere: ac quilibet Prior Prouincialis, vel eius Vicarius eiusdem ordinis in sua Prouincia, circa Fratres ipsius ordinis, quibus ab eadem sede similia contingeret in illa committi, facere possit.

Inquisitores etiam a prælatis ordinis possunt amoueri.

IN QVÆSTIONEM NONAM,

A quo possit Inquisitor ab officio remoueri.

COMMENT. LVIII.

Circa remouẽdos Inquisitores tria potissimum sunt tractanda. Primum, quis possit eos remouere, de quo in hac quæstione disseritur: Alterum, quibus ex causis possint remoueri, quod tractatur q. 10. & 12. Vltimum est, quis possit remouere Inquisitoris Commissarios seu Vicarios, de A *quo agitur q. 17. De duobus postremis suis locis dicetur: nunc de primo videamus.*

Optimo consilio hæc tractat Eymericus: nã cum remouere Inquisitorem à tanto officio & dignitate sit valde odiosum, iure dubitatur à quo possit remoueri. & plane nisi auctoritate Pontificia cautum esset, vt Magistri Generales & Prouinciales, aut alij quibus id ius datum est, possent eos remouere, solus id Papa facere posset.

Quis possit Inquisitores remouere.

Quantum vero attinet ad hoc priuilegium, quod hoc loco citat Eymericus, cuius initium est: Virtute conspicuos: *id nobis nondum contigit videre,* B *nec circumfertur in impressis ordinis Fratrum Prædicatorum priuilegijs: sunt tamen alia, quæ nos vidimus in inquisitione Bononiensi eiusdem roboris Innocentij IIII. quod incipit:* Licet ex omnibus. *Itẽ aliud eiusdem, quod incipit:* Odore suaui. *Quod etiã ipsum continetur in priuilegijs Clementis IIII. & Alexandri IIII. missis ad Magistrum Prouincialem ordinis Minorum, quæ habuimus ex bibliotheca Illustrissimi Felicis Peretti Cardinalis de Mõte alto. quo loco in eo rescripto quod incipit:* Licet ex omnibus: *hæc sunt verba:* Si vero quemquam eorundem Inquisitorum, ex causa videris aliquando C amouendum, alium illo amoto substituas pari potestate functurum, quotiens id faciendum, deliberatione cum discretis Fratribus præhabita, tibi vel Vicario tuo te absente, visum fuerit expedire. *hæc ibi. ceterorum rescriptorum de hac re eadem est sententia.*

Priuilegia de remouendis Inquisitoribus.

Atque hæc quidem ante Eymerici tempora, post Eymericum vero annis ferme centum, Sixtus IIII. anno Domini MCCCCLXXIX. idem renouauit in bulla aurea incipiente: Sacri Prædicatorũ & Minorum. *§. et si in aliquo. quæ habetur in libro priuilegiorum ordinis Prædicatorum fol. 163. pag. 2.*

D *Propterea autem, vt credo, his prælatis data est facultas remouendi Inquisitores: quoniam facilius ipsi intelligunt quando remouere expediat, cum suos quisque cognoscat Fratres, & cuiusque notas habeat vires, & an sufficiant ad tantum officium exercendum: hæc enim non tam facile intelligeret supremus Pontifex. verum non temere ac pro libero voluntatis arbitrio remouere possunt Inquisitores, sed ex causa, vt paulopost aperiam.*

Cur data certis personis facultas remouendi Inquisitores.

Hodie nullæ sunt horũ prælatorũ partes in remouendis Inquisitoribus, nã Reuerendiss. Domini Cardinales Inquisitores Generales in vniuersa repub. E *Christiana, ex causa, re mature cognita (vt decet) Inquisitores remouent, mutant, ac de vno, cum expedit, ad alium locum transferunt.*

QVÆSTIO X.

An Inquisitores ex mera prælatorum suorum voluntate remoueri queant.

Ecima quæstio est: Verum præsidentes ordinum Prædicatorum & Minorum possint Inquisitores suorum ordinum

dinum ab officio remouere voluntate libera abſ A que cauſa legitima atque iuſta?

Reſpondemus, quòd nó mera & libera volũtate; ſed exigẽte cauſa rationabili, legitima, atq; iuſta. Ita habetur ſupra quæſt. proxima in clauſula priuilegiorum prædictorum ordinis allegata, vbi dicitur ſic: Tu fili Magiſter, tuique ſucceſſores remouere, ac reuocare, penituſq; transferre, ipſisq; quod ſuperſedeãt iniungere, alioſque ſubſtituere, cum expedire videritis, licite & libere valeatis. In hoc, quod dicit: cum expedire videritis: iudicium dicit & iuſtitiam, & non volũtatẽ merã. Et in c. Nolentes. de hæret. in clemen. loquendo de Inquiſitoribus & commiſſarijs pecunias extorquentibus, committitur prælatis eorum, & dicitur ſic: Qui equidem prælati Inquiſitores & commiſſarios prædictos, reos inde repertos, ab officijs amouere, & amotos aliàs punire debite, ſeu corrigere teneantur. Videant tamen prælati gloſſ. Ioannnis And. Pauli, & Genzellini, quid eſt pecunias extorquere: nam pœnas pecuniarias applicandas officio non prohibet, ſed illicitas exactiones, vt videbitur infra quæſt. 104.

Relat. ſupra pag. 118.

De penis pecuniarijs.

IN QVÆSTIONEM X. AN INquiſitores ex mera prælatorum ſuorum voluntate remoueri queant.

COMMENT. LIX.

NVnc proſequitur ſecundum caput, eorum trium, quæ ſuperiori quæſt. circa remouendos Inquiſitores diximus eſſe conſideranda.

Inquiſitores non niſi ex cauſa iuſta remouendi.

Secundum autem caput eſt: ex quibus cauſis poſſint Inquiſitores remoueri: & in hac quæſtione Eymericus ſolum in genere docet non poſſe remoueri Inquiſitores, niſi ex cauſa iuſta, rationabili, ſeu legitima; quod apertiſsime indicant verba reſcripti à nobis citati in ſuperiori commentario.

Quæ autem ſint cauſæ legitimæ & rationi conſentaneæ ad remouendos Inquiſitores, explicabitur à nobis infra ſuper q. 12. Eymericus vero ſubtiliter hoc loco ex illius reſcripti à ſe citati verbis: cum expedire videritis*: docet cauſas has iuſtas & æquas eſſe debere: nam hæc verba:* cum expedire*: æquitatem & vtilitatem continent. c. non ſolum. de regula. lib. 6. notat Archidiaconus in c. cum expediat. de electio. lib. 6. tradit Albericus in l. 1. §. 1. ff. de aqua quotidiana & æſtiua.*

Quid ſignificent hæc verba, cum expedire videbitur.

Rurſus hæc verba: cum viſum fuerit expedire*: important arbitrium boni viri, vt pulchre tradit Decius conſil. 493. num. 17. vt vel hinc colligas, quàm vere & ſecundum legum decreta Eymericus ſemper loquatur.*

Hanc quæſtionem habes etiam apud Locatum in opere iudiciali verbo, Inquiſitor. §. Inquiſitor non tantum. num. 38. adde Campegium apud Zanchinũ tract. de hæret. in præfatione.

QVAESTIO XI.

Mandari ne poſsit Inquiſitoribus a ſuis prælatis, vt ſuperſedeant ab executione officij.

VNdecima quæſtio eſt: Vtrum prælati Ordinum Prædicatorum, B poſſint mandare Inquiſitoribus ſuorum Ordinum, ſuperſedere quo ad certos articulos, certaſue perſonas, ſeu eos ſuſpendere, ne ſuum officium exequantur?

Reſpondemus, quòd olim ſic; per clauſulam priuilegiorum ordinum prædictorũ in quæſt. duabus ſupra proximis allegatam, vbi dicitur ſic: Ipſiſque quòd ſuperſedeant iniungere: & cetera. Hodie tamen non, & bene: & hoc patet ſupra in ſecunda parte, in Priuilegio Alexandri iiij. Clementis iiij. & Vrbani iiij. directo Inquiſitoribus Prędicatorum & Minorum, vbi dicitur ſic: Catholicæ fidei. & infra: Et ſi C forſan Magiſter & Miniſter Generales, alijque Priores & Prouinciales, ac cuſtodes, ſeu Guardiani aliquorum locorum veſtrorum Ordinum, prætextu quorumcumque priuilegiorum, ſeu indulgentiarum eiuſdem ſedis, dictis ordinibus conceſſorum, aut concedẽdorum in poſterum: vobis vel veſtrum alicui, ſeu aliquibus iniunxerint, ſeu quoquomodo præceperint, vt ad tempus, vel quo ad certos articulos certaſue perſonas in negotio ſuperſedeatis eodem: Nos vobis vniuerſis & ſingulis auctoritate Apoſtolica D diſtrictius inhibemus, ne ipſis obedire in hac parte, vel intendere quomodolibet præſumatis: Nos enim priuilegia, ſeu indulgentias huiuſmodi (quantum ad hunc articulum) tenore præſentium reuocantes, omnes excommunicationis, interdicti, & ſuſpenſionis ſententias, ſi quas in vos, vel veſtrum aliquos hac occaſione ferri contigerit, irritas prorſus decernimus, & inanes.

Relat. ſupra pag. 145.

IN QVÆSTIONEM XI. MANDAri ne poſſit Inquiſitoribus à ſuis E prælatis, vt ſuperſedeant ab executione officij.

COMMENT. LX.

REferunt hanc Eymerici doctrinam Locatus in opere iudiciali verbo, Inquiſitor. §. nota quod, num. 39. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 418. & Campegius apud Zanchinum cap. 31.

Hoc autem priuilegium, vt prælatis ſuorum ordinum non teneantur obedire Inquiſitores in ſpectantibus ad ſuum officium, fauore fidei ipſis tributum eſt. nam cum Romani Pontifices ſacrum Inquiſi-

quisitionis officium ab omni impedimento liberum & immune constituere sapienter & religiose decreuerint, vnumque ac præcipuum impedimentum nasci potuerit à prælatis religionum, si cum Regulares Inquisitores creantur, suis prælatis obedire in suo officio tenerentur, propterea prudentissima ratione cautũ fuit, vt ab eorũ quo ad hoc iurisdictione eximerẽtur: nec prælati ordinũ super Inquisitionis negotio vllam habent potestatem; immo vero tamquam impeditores sancti officii acriter possent coerceri, iuxta qualitatem impedimenti, si quid eorum committerent, quæ in hac quæstione recensentur, ac probibentur illis ne faciant.

Et profecto ob eandem causam tollendorum scilicet omnium impedimentorum Pontifices summi omni ætate ac tempore varijs priuilegijs & præsidijs sanctum Inquisitionis officium munire studuerunt, vt ex multis constitutionibus in eius fauorem editis manifeste constat.

QVÆSTIO XII.

An Inquisitores teneantur reddere rationem prælatis ordinis de spectantibus ad officium suum.

Summarium.

1 *Inquisitores subduntur prælatis ordinis in concernentibus religionem suam.*
2 *Non autem in iis quæ sunt officij Inquisitionis.*
3 *Ab Inquisitore ad prælatos ordinis non potest appellari.*
4 *Diluuntur obiecta quædam contra præfata.*
5 *Quæ sint causæ legitimæ remouendi Inquisitorem.*

Vodecima quæstio est: Vtrũ prælati ordinum Prædicatorũ possint mãdare Inquisitoribus suorum ordinum quatenus eis, seu Capitulo Generali, vel Prouinciali reddant rationem de his, quæ spectant ad eorum officium Inquisitionis hæreticæ prauitatis?

Inquisitores in quib⁹ subdantur prælatis ordinis.

1 Respondemus quòd non: Inquisitores enim & sunt religiosi, & sunt domini nostri Papæ delegati, iuxta c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. Inquantum sunt religiosi suis præsidentibus, ac domino nostro Papæ sunt subditi; vnde quo ad ea quæ concernunt suam religionem subiecti sunt domino Papæ, & etiam præsidentibus suæ religionis: & ideo si Inquisitores cõmittunt contra vota, seu regulam, aut alias obseruantias regulares, & denuntiantur, & interrogantur, & inquiritur, tenẽtur veritatem dicere de his, & de alijs etiam concernentibus religionem, vt si inquiratur quid, vbi, & quantum habent, & similia, te-

A nentur præsidentibus eorum inquirentibus reddere rationem. extra de stat. mon. cap. Cum ad monasterium.

In quibus vero nõ sint eis subiecti.

2 Inquantum vero ipsi Inquisitores sunt domini nostri Papæ & nullius alterius delegati, vt in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. soli domino nostro Papæ sunt subiecti: vnde quo ad ea quæ concernunt ipsam delegationem, seu delegationis officium, in nullo subsunt eorum præsidentibus, sed solum soli domino Papæ.

Ab Inquisitore ad prælatos ordinis appellari nequit.

3 Et ideo si ipse Inquisitor indebite aliquem vexaret captum pro hæresi, vel ipsi capto videre-
B tur, talis non posset appellare ad præsidentem illius religionis, sed tantum ad dominum nostrum Papam, nec Inquisitor præsidenti suæ religionis petenti vt sibi respondeat de citationibus, captionibus, processibus, abiurationibus, ac sententijs per eum latis, & alijs ad suum officiũ pertinentibus, tenetur ei in aliquo obtemperare, sed soli domino nostro, cuius immediate gerit vices. Quis enim sanæ mentis diceret, quòd visitator, seu vicarius Magistri Ordinis Prædicatorum, seu Ministri Generalis Minorum, ad aliquam prouinciam visitandam destinatus, tene-
C retur reddere rationem eorum quæ reperit atq; concernunt suum vicariatum, seu visitationem, alteri præsidenti illius religionis, nisi soli Magistro, vel Ministro; qui eum ad huiusmodi destinauit? Et certe si aliquis alius à Magistro, seu Ministro ei mandaret, & ille obtemperaret, vterque ignoranter ageret, & dignus pœna foret, quanto magis si præsidentes ordinum Prædicatorum mandarent Inquisitoribus suorum ordinum, quatenus eis de concernentibus illorum officium redderent rationem, & illi obtempera-
D rent, & isti & illi agerent vt ignorantes, ac digni pœna, tanquam vsurpantes iurisdictionem domini nostri Papæ haberentur?

4 Et si dicatur, quòd aliquando sic factum est, respõdetur, quòd male factum est, & contra ius factum est, & non est curandum quid factum est, sed quid fiendum est. Nam quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi †. Nec ad consequentiam est trahendum, si illi, qui hoc fecerunt, magni fuerunt; nam in hoc magni in iure non fuerunt, quia à iure communi exorbitauerunt: quæ autem à iure communi exorbi-
E tant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda, extra de reg. iur. †. Nec etiam obuiat supradictis quòd in c. Nolentes. de hæret. in clemen. mandatur prælatis Inquisitorum, quòd si eos reos reperiant, modis scilicet illicitis pecunias extorquendo, quòd eos deponant, & depositos puniant: hoc autem (vt videtur) requirit præuiam inquisitionem, in qua si interrogetur Inquisitor, tenetur super huiusmodi respondere: Nam dicitur quòd hoc factum est ad correctionem Inquisitoris, & ista est sola culpa vna, in qua conceditur prælatis deponere Inquisitorem in c. allegato. à particulari [a] autem ad vniuersalem, consequentia est nulla. Et etiam quia

†L. nemo potest. ff. de leg. 1. l. non dubium. C. de legib.

†c. quæ à iure. de regul. iur. lib. 6.

modis

illmodis licitis pecunias extorquere, nō est actus officij Inquisitoris, immo est contra officium Inquisitoris: quia à Papa in cap. allegato Nolentes. est eis interdictum. Et si tenetur Inquisitor prælato suo requirenti, an modis illicitis à talibus extorserit pecunias respondere, nō tamen sequitur quòd teneatur de alijs quibuscunque respondere; vt pote, quos processus fecit, si contra talem processit, quis & quid talis testificatus fuerit, & similia. Nec valet si dicatur, quòd iuxta priuilegia ordinum prædictorum, Magistri & Priores Prouinciales, ac Ministri Generales, & Prouinciales possunt Inquisitores suorum ordinum remouere seu reuocare, cum eis visum fuerit expedire; quod denotat dictorum præsidentium non meram voluntatem, sed causam rationabilem sic exigentem; quod requirit iudicium præuium & Inquisitionem. Nam verum existit quòd eos possunt reuocare, cum viderint expedire, & non libera voluntate.

Causæ amouendi Inquisitorem. 5 Expedire [b] autem videtur Inquisitorem ab officio remouere, cum eum præsidentes facti euidentia ad laborandum viderint impotentem, infirmitate, senectute; & quòd [c] deterius est ignorantia; seu aliàs, cum facti euidentia ad laborandum viderint eum negligentem; & tunc ante debent eum sollicitare, & ad diligentiam excitare. Quòd si tempore congruo expectatus noluerit vacare, possunt eum licite reuocare, vel si euidenter eis constiterit, quòd pecunias extorserit modis illicitis, viso digeste quid est de iure, & secundum gloss. c. Nolentes alleg. modis illicitis pecunias extorquere. His modis & similibus expedit Inquisitores per dominum nostrum Papam, ac per eorum præsidentes ab officio reuocare.

Sed quòd ipsi eorum præsidentes inquirant cum eisdem, contra quos, & qualiter processerunt, qui & quæ testificati fuerunt, & similia directe officium contingentia, nequaquam tenentur eorum præsidentibus in & super his inquirentibus respondere, quia subiecti eis in huiusmodi non existunt, sed tantummodo domino nostro Papæ, in quibus auctoritate eius agunt, ac vices eius gerunt. vt not. 2. q. 6. Si Episcopus. & locum eius obtinent. 93. dist. cap. vlt. quare maiores in officio eis tradito ordinum præsidentibus sunt, vt in c. Sane. de offic. iudic. deleg. Minor autem in maiorem non habet imperium, immo neque in parem. argum. 21. dist. Inferior. & ff. ad Trebelli. Ille à quo. quare in his obedire Inquisitores talibus præsidentibus non debent, sed Papæ, quia potius est obediendum maiori potestati quàm minori. 11. quæst. 3. Qui resi- [illegible] stit.

A IN QVÆSTIONEM XII. AN Inquisitores teneantur reddere rationem Prælatis ordinis de spectantibus ad officium suum.

COMMENT. LXI.

Totam hanc Eymerici disputationem transtulit Locatus in suum opus iudiciale verbo, Inquisitor. §. reddere autem rationem, num. 40. retulit etiam, sed breuius, Campegius apud Zanchinum, cap. 31. versic. secundum quod ad superiores attinet. meminit eiusdē priuilegij, de quo hic disseritur, B *Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 418. tota per se est facilis, nec fere indiget interpretationis lumine: verum more nostro insigniora illustrabimus.*

[a] ¶ A particulari autem ad vniuersalem consequētia est nulla.] *Axioma est Aristotelis lib. 1. Prior. Analy. cap. 7. dicentis, in nulla syllogismorum figura ex sumptionibus particularibus, siue sint aientes siue negātes, effici necessariam conclusionē.* Num. 4.

[b] ¶ Expedire autem videtur Inquisitorem ab officio remouere, cum eum præsidentes, &c.] *Hæc disputatio de causis, quibus remoueri possunt* C *Inquisitores, propria erat quæstionis decimæ: sed quoniam occasio non inepta oblata hoc loco fuit, ad hanc disputationem habendam, propterea res fuit hic ab Eymerico tractata. persequitur autem tum breuiter, tum diligenter singulas remotionis causas: sunt vero in genere tres, impotentia, negligentia, iniquitas, dolus seu fraus prætextu officij commissa, de quibus suo ordine dicam.* Num. 5. Causæ ex quibus possunt Inquisitores remoueri.

Ac de causis quidem remouendi iudices singularis extat constitutio in l. si quos. C. de offic. præfecti præto. Oriēt. in hæc verba: Si quos iudices vel propter aduersam & longinquam corporis valetudinem, vel propter negligentiam, aut furtum vel, D simile aliquod vitiū sublimitas tua inutiles esse reperit: his ab administratione remotis, & vice eorū alijs subrogatis, furibusq; pęnis legitimis subactis, ad nostræ mansuetudinis scientiā, non crimina, sed vindicta referatur. *hæc ibi. Sed ad Eymericum reuertor.*

Sub impotentia ad exercendum officium Inquisitionis contra hæreticos ponit & recte, infirmitatem senectutem, ignorantiam, siue imperitiam. quamuis enim quod ait hic Eymericus de imperitia Inquisitorum, non sit in Barchinonensi impresso, nec in Bono- E *niensi, nec in codice Cardinalis de Gambara, in Sabellano tamen recte ponitur; vt paulo post aperiam.*

Sed iam percurramus singula. de infirmitate distinguendum est: nam quædam est temporalis, alia vero perpetua. ob temporariam, siue transeuntem infirmitatem non est Inquisitor remouendus; nam tunc ipsemet inquisitor infirmitate durante, potest sibi vicarium, seu commissarium instituere, cui conferat plenarie vices suas; quod iure fieri posse alibi docuimus: nam cum sit principis delegatus, ob iustā causam potest subdelegare. infirmitatem vero & absentiam iudicis delegati, iustas esse subdelegandi causas explorati iuris est. l. 1. vbi communiter Do- Ob quam infirmitatem possit Inquisitor remoueri.

Rursus sub iniquitate colloco prauitatem, quæ imponunt alicui crimen, vel suspicionem hæresis. de qua in clement. 1. §. verum quia. de hæret. traditq; Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 9. & alij communiter tum ibi, tum alijs locis.

Alijs quoque modis possunt per iniquitatem Inquisitores in grauissimo & integerrimo tribunali delinquere, quos singulatim tradere non est artis. atque vt tandem finiam, nullæ sunt causæ ob quas possunt Inquisitores remoueri, quæ ad hæc tria generalia capita non referantur.

Inquisitores delinquētes à quo puniēdi.

Quòd si quæras à quo puniri debeant Inquisitores, cum in causa sancti officij deliquerint, respondebo iure cautum esse in clement. 2. de hæret. §. qui equidem. vt à suis prælatis puniantur in hæc verba: Qui equidem prælati, Inquisitores & commissarios prædictos reos inde repertos ab officijs amouere, & amotos aliàs punire debite seu corrigere teneantur. hæc ibi.

Ceterum hodie sicut nec Prælati ordinum constituunt, aut destituunt seu remouent Apostolicos Inquisitores, vt supra quæst. 9. dictum est, ita nec eos puniunt, sed ea res ad Cardinales Inquisitores generales in vniuersa republica Christiana delata est, ipsi enim culpabiles puniunt.

In Hispania Præses Inquisitionis (quē Maiorem Inquisitorem vocamus) Inquisitores delinquentes coercet, quod iure videtur posse facere per textum in dicta clemen. 2. de hæret. quem paulo ante retulimus, & refert Eymericus supra quæst. 10. huius partis. nihilominus diplomate quodam Leonis X. Pontificis Maximi id ei expressius indultum est.

Quibus tamen minime obstantibus quotiens domino Papæ visum fuerit ad Romanam curiam libere potest quoslibet Inquisitores quorumcumque regnorum vocare, citare, & punire: cum sit omnium iudex, & Inquisitores ab eo sint delegati, & ad eum spectet eorum causas delictaque cognoscere & coercere. quòd si alij de eis cognoscant, id ex potestate à Papa concessa contingit, quam quotienscumque voluerit, & auferre poterit, & ad se negotium auocare.

Ex quibus fit consequens, minus decenter & vere Ioannem Rojam tract. de hæret. par. 2. tit. de priuilegijs Inquisitorum, num. 417. versic. item Inquisitores. dixisse, Inquisitores non posse ad Romanam curiam citari; id enim absolute & simpliciter falsum est. Equidem non possunt Inquisitores à quibusuis iudicibus & pro quibusuis causis sicut alij quilibet ad Romanam curiam euocari, at à Romano Pontifice velut à proprio & immediato iudice, & possunt quidem citari, & debent ipsi (nisi rebelles haberi velint) et obedire & cōparere, nullis indultis aut priuilegijs obstantibus, quorum ope nullo pacto à Romani Pontificis iurisdictione eximi possunt.

Citari possunt Inquisitores ad Romanam curiam.

Postremo cum de puniendis Inquisitoribus in causis sancti officij delinquentibus agitur, id obseruandum censeo quòd beatus Thomas admonebat 2. 2. q. 70. art. 2. ad 3. argumentū, edisserens de coercendis Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ, vt scilicet caueatur ne ex condemnatione aut punitione alicuius eorum derogetur in opinione hominum dignitati & auctoritati sancti officij sacrosanctæ Inquisitionis, quod est periculosius, quàm impunitū relinquere aliquem peccatorem: nisi tale esset delictum vnde scandalum oriretur, ac propterea non esset impunitum relinquendum: cum enim Inquisitores Apostolici multis ac præsertim sceleratis hominibus sint formidabiles & inuisi, si facile ac publice punirentur, non difficulter eorū delicta à populo stulto & insana plebe in odium & dedecus sancti officij traherentur. itaque cum necessitas punire Inquisitores cogit, caute id fieri debet, ne in superiora incommoda prolabantur.

Caute sunt puniendi Inquisitores.

ᵉ § Et quod deterius est, ignorantia] Hæc verba in solo codice Illustriss. Cardinalis Sabelli repe-riebantur, quæ nullo pacto visa sunt omittēda. & satis est verisimile hæc scripsisse Eymericū, vt prioribus præceptis consentanea tradat. cum enim supra q. 1. huius partis dixerit, Inquisitorem debere esse eminenter eruditum, consequitur eum propter ignorantiam, seu imperitiam remoueri posse, vt paulo antea diximus. Num. 5.

DE INSTITVTIONE Commissarij Inquisitoris.

QVÆSTIO XIII.

An Inquisitor possit instituere sibi Vicarium.

Tertiadecima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit sibi Vicarium seu Commissarium auctoritate Apostolica instituere?

Respondemus quòd sic: quia delegatus est domini nostri Papæ, vt dictum est supra in hac parte 3. q. 4. & patet in c. Ne aliqui. de hæreticis. lib. 6. Delegatus autem potest subdelegare. C. de iudicijs. A iudice. & extra de offic. iudic. deleg. Super quæstionum. Possunt igitur Inquisitores subdelegare, & commissarios seu vicarios facere vel instituere, & hoc supponitur in c. Multorum. de hæret. in clement. §. verum. vbi dicitur sic: Verum. & infra: Episcopo & Inquisitori prædictis, ac alijs ad dicti executionem officij substituendis ab eis, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ præcipimus, &c. & supra eo. c. §. porro. & eo. tit. in c. Nolētes. §. & tam ipsorū: vbi dicitur sic: Et tam ipsorum quàm Episcoporum, seu capitulorum sede vacante, super hoc deputatis commissarijs quibuscunque, districtius iniungentes, &c. & infra: Notarij vero, & officiales dicti officij, nec non Fratres & socij Inquisitorum, & commissariorum ipsorum qui dictos Inquisitores aut commissarios: & cetera.

Relat. supra pag. 118.

IN QVÆSTIONEM XIII. AN Inquisitor possit instituere sibi vicarium.

COMMENT. LXII.

Non inepte hanc quæstionem proposuit Eymericus: quia olim & initio constitutæ delegatæ inquisitionis, & pauco post tempore dubitatum fuit, An Inquisitores possent sibi vicarios, seu commissarios constituere. hodie tamen hæc res omni dubitatione caret, non modo per canones in hac quæstione ab Eymerico citatos; verum etiam & ob sequentia Pontificũ rescripta: in primis vero per bullã Pij II. incipientem: Cum iam dudum. *missam ad Gabrielem de Barchinona Inquisitorẽ Bononiensem, quam vidimus in Archiuo inquisitionis Bononiẽsis. & per Bullam Clementis VII. missam ad Paulum Butigellam, quæ incipit:* Cum sicut. *vbi ita scriptum extat:* Decernimus insuper, vt vestros vicarios siue cõmissarios instituere valeatis; viros vestra sententia prouidos, aptos, & idoneos, dummodo ætatis trigesimum annum attigerint. *hæc ibi. Refertur in libro priuilegiorũ ord. Prædicat. fol. 201. pag. 2. & in bullario literarum Apostolicarum pro officio inquisitionis in fine huius operis.*

Inquisitores vicarios possunt sibi instituere.

Quòd si plura huc spectantia videre cupis, ea tradunt Decius in c. cum causam. de appella. notabili 3. Antonius Butrius, Panormitanus, & ceteri in c. super quæstionum. §. si vero. de officio deleg. Bonifacius Vitallinus in clement. 2. de hæret. nu. 30. & seq. Gondissaluus tract. de hæret. q. 7. nu. 13. Zanchinus de hæres. cap. 30. & ibi Campegius. Repertorium Inquisitorum verbo, Inquisitores. §. an inquisitor. et verbo, commissio. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 97. Bernardus Comensis in lucerna verbo inquisitor. §. 2. Simancas de catho. instit. tit. 34. nu. 29. & alij, ex quibus intelliges & delegatum posse subdelegare, & Inquisitorem plenarie posse committere vices suas: quod & verum est, & sequenti commentario fusius ostendemus.

QVAESTIO XIIII.

An vicarij Inquisitoris ab ipso solo institui possint, & non ab eius prælatis.

Quarta decima quæstio est: Vtrum solus Inquisitor possit in officio sibi tradito vicarios seu cõmissarios instituere; vel etiã Magistri & Prouinciales Ordinis Prædicatorum; Ministri Generales & Prouinciales Ordinis Minorum illud possint?

Respondemus, quòd solus potest Inquisitor, & non dictorũ ordinum præsidentes: quia præsidentibus nulla attribuitur potestas, seu iurisdictio prauitatis hæreticæ officium exequẽdi: sed tantum attribuitur eis ministerium Inquisitorum personas eligendi; quia præsumitur, eos habere suorum fratrum notitiam pleniorem, vt dictum est supra parte ista, q. 10. Quare ipsi inquisitores, & non dictorum ordinum præsidentes, sunt in dicto inquisitionis officio delegati, & consequenter ipsi Inquisitores solum possunt sibi commissarios substituere, & subdelegare.

IN QVÆSTIONEM XIIII. AN Vicarij Inquisitoris ab ipso solo institui possint, & non ab eius prælatis.

COMMENT. LXIII.

Practicam creãdi Vicarios seu Commissarios luculenter ostenderat Eymericus supra in principio huius 3. partis nu. 37. & multis sequentibus, at ex illis non liquebat huius difficultatis solutio, & propterea hoc etiam fuit declarandum. Vnica vero conclusione rem absoluit, videlicet à solis Inquisitoribus, non ab eorũ prælatis, de quibus hic, posse creari commissarios seu Vicarios. ratio qua vtitur auctor vera est & certa, nec indiget amplius declaratione nostra.

Hanc quoque quæstionem Locatus transtulit in suum opus iudiciale, verbo, Vicarius.

Inquisitor non modo vnum aut alterum, sed plures interdum Vicarios aut Commissarios sibi constituere potest, cum eius diœcesis seu prouincia late patet, ac multæ in ea ciuitates continentur: nam cum tunc Inquisitor singulis per se interesse non possit, necesse est Commissarios in eis constituere.

Inquisitor plures vicarios creare potest.

Creabit vero in singulis vnum commissarium virum prudẽtem, doctum, Christianum veterem, pium & negotio aptum atque idoneum, sui vel alterius ordinis religiosum, aut clericum sæcularem, verbi gratia aliquem in ecclesia principali eius ciuitatis in dignitate constitutum, aut canonicum, quem proculdubio credat negotia fidei diligenter & iuxta canonicas sanctiones esse curaturum. iam qualis esse debeat Inquisitoris Commissarius paulo post docet auctor quæst. 16.

Quales vicarij constituendi.

QVAESTIO XV.

An Inquisitor vices suas alij plene committere valeat.

Summarium.

1. *Inquisitor vices suas alij plene cõmittere potest.*
2. *Vicarius Inquisitoris non potest vicarium substituere.*
3. *Quænã sibi reseruare consueuerint Inquisitores.*
4. *Et communi & priuato iure licet Inquisitori plenarie committere vices suas.*

Quintadecima quæstio est: Vtrum Inquisitor Vicario suo seu commissario, possit plenarie committere vices suas?

1 Respondemus quòd sic; Nam Inquisitor (vt

(vt dictum est supra parte ista. q. 13.) est delegatus domini nostri Papæ, vt patet in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. Et omnis delegatus potest subdelegare, & alteri plenarie committere vices suas, vt extra de offic. Iudic. deleg. Super quæstionum.

2 Non [a] tamen sic plenarie, quòd sicut Inquisitor potest Commissarium instituere, quòd ipse commissarius possit etiam alium commissarium substituere: nam subdelegatus non potest subdelegare.

Potest igitur Inquisitor commissarium instituere, & eidem committere vt possit delatos vel suspectos citare, testes examinare, reos condemnare, & generaliter eidem committere plenarie vices suas.

3 Sed licet possit, attendat tamen quibus committit: nam in pluribus non sunt ita experti sicut Inquisitores, nec ita reuerentur nec timentur; & ideo non cōmittitur eis regulariter condemnatio relapsorum, nec impænitentium: immo etiam raro quòd possint sententias diffinitiuas ferre, nisi prius consultato Inquisitore, cuius est processus etiam suorum commissariorum, quadam decentia defensare.

Condemnatio relapsorum & impænitētium reseruanda Inquisitoribus.

4 Sed si Inquisitor potest de iure communi vt delegatus, commissarijs suis committere plenarie vices suas, cur non & iure priuato? vt in priuilegijs Vrbani, Innocentij, Alexandri & Clementis summorum Pontificum ad Inquisitores. Et in c. Vt commissi. de hæret. lib. 6. conceditur eisdem Inquisitoribus, quatenus possint committere citationes, testium examinationes, & sententiarum denuntiationes. Respondet Ioan. And. quòd propter prædictam decretalem, Vt commissi. olim dubitabatur à nonnullis, an Inquisitor hoc posset: sed hodie non est dubium, quia est expressum in c. Multorum. §. verum. & in c. Nolentes. §. Inquisitoribus. & §. notarij. de hæret. in Clemen. vbi expresse committitur Inquisitoribus substituere & commissarios ponere. not. de hoc Ioan. And. in c. Nolentes. allegato.

IN QVÆSTIONEM XV.

An Inquisitor vices suas alij plene committere valeat.

COMMENT. LXIIII.

Ex hac quæstione duæ potissimum colliguntur assertiones.

Quæstionis summa.

Prima est: Inquisitores Vicarijs seu Commissarijs à se institutis plene cōmittere possūt vices suas.

Altera est: Commissarius tamen cum plena potestate institutus, non potest sibi alium Commissarium substituere.

Quantum ad primam assertionem attinet, eam abunde docuit Eymericus paulo antea in hac 3. par. tit. De forma instituēdi Vicarium specialem. nu. 37. & dixi ibi. eamque ostendunt etiam illi, quos citauimus paulo ante super quæst. 13. §. quod si plura. quibus adde Locatum in opere iudiciali verbo, Inquisitor. num. 4.

A

[a] § Non tamen sic plenarie, &c.] *Hæc est secunda assertio, quam probat Eymericus dicens, subdelegatum non posse subdelegare.*

Num. 2. Subdelegatus, an possit subdelegare, anceps quæstio.

Hæc tamen ratio valde est controuersa & anceps inter Doctores: nam Raphael Fulgosius in l. more maiorum. ff. de iurisdict. om. iud. quem videtur laudare Iason in l. à iudice. C. de iudic. subdelegatum posse iterum subdelegare ex multis contendit. cuius plane rationes non sunt fortasis debiles, nec contemnendæ, quas apud ipsos videto. neque enim instituti nostri est scholastico more singula discutere, sed summatim certiora tradere.

B

Panormitanus tamen in c. cum Bertholdus. nu. 25. extra de sentent. & re iudi. hanc difficultatem distinctione tollebat. horum tamen sententias (com muniora & verisimiliora secuti) libēter omittimus.

Communis enim opinio est, delegatum principis, qualis est Inquisitor, subdelegando, non posse dare facultatem subdelegato suo seu vicario, vt iterum ille subdeleget. ita glossa singularis in c. super quæstionum. §. porro. verbo, transfert. de officio iud. delegati, & glos. in cap. cum causam. verbo, delegatus. de appellat. Archidiaconus in c. quamuis, & Ioannes And. in c. is cui. de officio deleg. lib. 6. Alexander in d. l. à iudice. C. de iud. quod ipsum sequitur expresse Albericus in l. more maiorum. ff. de iurisdictio. om. indic. & Panormitanus in c. super quæstionum. §. si vero. nu. 2. de officio ind. deleg.

Vicarius Inquisitoris nō potest alium Vicarium sibi creare.

C

Probari potest hæc sententia, quam hic sequitur Eymericus viuis quidem nec obscuris rationibus. prima est Ioannis And. præcitato loco: quoniam si delegatus posset suo vicario aut subdelegato concedere facultatem subdelegandi, progressus esset in infinitum: nam & subdelegatus subdelegati id etiam posset, cum nulla diuersitatis ratio afferri commoda posiit aut probabilis. progressus vero infinitos vitari leges iubent. l. fideicommissum. §. si quis. ff. de legat. 3.

D

Altera ratio & vera esse potest: quoniam delegatus potestatem quam habet subdelegandi, à lege habet, quod est velut personale priuilegium, quod cum personam, cui tribuitur, sequatur, in alterum transferri non potest, & cum persona extinguitur. cap. priuilegium. de regu. iuris. lib. 6. notat. Bart. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucapio. & glossa in c. quàm sit. de electio. lib. 6. ex quibus fit perspicuum, doctrinam Eymerici hoc loco securam & sanam esse, & communibus interpretum votis niti. quare Commissarius non potest sibi alium substituere commissarium.

E

Quam autem facultatem possit Inquisitor concedere suis commissarijs, copiose explicatum est supra in hac 3. parte num. 37. super tit. de institutione Vicarij seu Commissarij.

QVÆ-

QVÆSTIO XVI.

De ætate & conditionibus Vicarij Inquisitoris.

Extadecima quæstio est: Inquisitoris Vicarius seu Commissarius cuius debet esse conditionis, & præsertim ætatis?

Respondemus, quòd debet esse vir litteratus, constans & firmus, multum circumspectus, fideique zelator feruidus, vt litteratura atque scientia sciat discernere inter lepram & lepram, hæresim & hæresim, catholicam veritatem & hæreticam prauitatem, vt constanter aduersitates & labores toleret patienter, nec trepidet, sed constanter & viriliter negotia fidei exequatur, vt circunspectione sit prouidus atque prudens, & sciat prouidere quomodo & qualiter sit agendum, & vt fidei zelo & feruore sit deuotus, ac sub spe mercedis æternæ negotia fidei deuotius exequatur.

Quantum [a] vero est de ætate, non est in iure expressum de ipso commissario, quamuis de Inquisitore quòd debet attingere quadragesimum annum, in c. Nolentes. de hæret. in Clemen. Glos. tamen Ioan. And. ibi habet, quòd idem de commissario putat; sed si ipse putat, non sequitur, quòd alij putent, nec quòd ita sit, cum iure non sit cautum.

IN QVÆSTIONEM XVI. De ætate & conditionibus Vicarij Inquisitoris.

COMMENT. LXV.

Quales esse debeant Inquisitorum Vicarij.

Væ sunt partes, vna est de qualitate commissarij, altera de eius ætate.

Quantum ad primam attinet, eadem ferme dicit Eymeric. de qualitate Vicarij Inquisitoris, quæ supra quæst. 1. de ipsomet Inquisitore tradiderat; nec immerito: nam cum subrogatum seu substitutum debeat sapere naturam eius in cuius locum subrogatur. l. parabolani. C. de Episco. & cleri. eædem qualitates, quibus decoratur Inquisitor, debent eius commissarium illustrare.

[a] ¶ Quantum vero est de ætate, &c.] *De ætate commissariorum, vt vere scribit hoc loco Eymericus, iure nihil cautum nominatim ostenditur: & quidam annos quadraginta natum esse debere vt Inquisitorem volebant. quam opinionem, quamuis non refellat auctor; non tamen videtur approbare. ac satis tuto dici poterat pauciores annos natum constitui olim potuisse, cum regulariter nec omnia, nec maxime ardua fidei negotia Inquisitorum Vicario demandari solerent.*

Triginta anni sufficiunt in Vicarijs Inquisitorū.

Verumtamen hodie hæc controuersia sublata est per rescriptum Clementis VII. quod incipit: Cum sicut. §. *decernimus. quo loco & commissariorum qualitas, & eorundem triginta annorum ætas luculenter præscribitur. eius rescripti verba relata sunt à nobis paulo antea super quæst. 13. vbi videto.*

A

QVÆSTIO XVII.

De destitutione commissarij Inquisitoris.

Summarium.

1 *Vicarium Inquisitoris amouere non possunt Prælati ordinis.*
2 *Electio personæ Inquisitoris cur sit Prælatis commissa.*
3 *Verba canonis non sunt in pœnalibus extendenda.*
4 *Locus à maiore non habet semper locū in iure.*
5 *Vicarios & Notarios Inquisitorum mutare non licet Prælatis.*
6 *Quales se præstare debeant Prælati erga Inquisitores, & contra.*

B

Ecimaseptima quæstio est: Vtrū Inquisitoris Vicarium seu commissarium, possint Magistri seu Priores Prouinciales ordinis Prædicatorum, vel Ministri Generales seu Prouinciales ordinis Minorum, infra eorum ordinem amouere?

C

1 Respondemus, quòd non: Nam eius est destituere, cuius est instituere: & omnis res per quæcunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. extra de reg. iur. Magistrorum autem, Priorum Prouincialium, seu Ministrorum, non est Vicarium seu Commissariū Inquisitoris instituere, sed solius Inquisitoris, vt patet supra hac parte 3. q. 14. vbi de hoc quæritur: Igitur nec illorum præsidentium, sed solius Inquisitoris est Vicarium suum destituere. Et vltra: Delegati enim est subdelegare: & illius solius in officio, ad quod est delegatus. C. de iudicijs. A iudice. & extra de offi. iudi. deleg. Super quæstionum. Inquisitor autem domini nostri Papę est delegatus, vt patet in c. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. & non Magistrorum, nec Ministrorum, nec Priorum, vt patuit supra parte 3. q. 6. vbi de hoc quæritur: Igitur Inquisitoris solius est sibi Vicarium subdelegare, & subdelegatum tenere, & à subdelegatione, cum ei videbitur, reuocare.

Inquisitoris Vicariū non possunt remouere eius Prælati.

D

E

2 Et amplius: Licet enim Magistrorum, Ministrorum, & Priorum Prouincialium sit personam Inquisitoris eligere, vt patet in eorum priuilegijs & indultis; hoc ideo fit, quia pleniorem notitiam de idoneitate suorum Fratrum videntur habere, quàm dominus noster Papa; & ideo commisit eisdem personam eligere, vt de hac causa patet in priuilegijs Inquisitorum Vrbani IIII. & Clemen. IIII. Catholicæ fidei. & patuit supra hac parte tertia q. 11. Nullam tamen potesta-

Electio personæ Inquisitoris cur sit Prælatis commissa.

Relat. supra pag. 145.

potestatem seu iurisdictionem super dicto inquisitionis officio tribuit præsidentibus antedictis, vt patet expresse in priuilegijs, & quæst. prædictis, sed personæ ab eis electæ, scilicet Inquisitori, cuius tantum est auctoritate Apostolica Vicarium sibi instituere, & subdelegare, in causa fidei procedere, inquirere, testes cogere & examinare, & sententiam cum diœcesano ferre. Sicut igitur prædicti præsidentes non possunt in causa fidei procedere, nec testes ad testificandum cogere, nec processus Inquisitoris detruncare, nec reuocare, nec eius sententias mutare, nec testes prohibere ne deponant; sic nec possunt Vicarios in officio instituere, nec institutos destituere, nec eis mandare ne procedant: quod si fecerint, tamquam impeditores officij inquisitionis, excommunicationis mucrone eo ipso sunt percussi, in qua si steterint per annum animo indurato, ex tunc sunt vt hæretici condemnandi, vt patet in c. Vt inquisitionis officium. de hæret. lib. 6. Et vltra hoc contra eos vt contra fautores hæreticorum, per ipsos Inquisitores est procedendum, iuxta priuilegium Vrbani iiij. & Clemen. iiij. Præ cunctis. in §. ceterum vero. quod habetur supra parte 2. Vicarium igitur Inquisitoris instituere & destituere est Inquisitoris solius, & non alterius nisi domini nostri Papæ, qui habet super istum & illum plenitudinem potestatis.

Relat. supra pag. 137.

3 Nec valet quod allegatur ab eorum quibusdam, quòd eis committitur potestas Inquisitorem instituendi & destituendi, & consequenter eius Commissarium per locum à maiori, † quia cui conceditur quod est plus, videtur & concedi quod est minus: Nam commissio facta alicui tantum valet, quantum verba sonant, nec sunt verba extendenda præsertim in odiosis & pœnalibus, quia odia restringi, fauores autem congruit ampliari. extra de reg. iur. † In priuilegijs autem prædictorum præsidentium, & commissionibus eis factis, & si fit mentio de Inquisitoris destitutione, non tamen de destitutione eius Vicarij; quare cum destitutio sit odiosa, non est ad Vicarios extendenda.

† Authen. multo magis. C. de sacro. eccles.

† Cap. odia. de reg. iur. lib. 6.

4 Nec [a] locus à maiori in iure habet locum. Si enim Papa aliquem delegat ad inquirendum de vita, moribus & regimine alicuius Magistri vel Ministri Generalis cum potestate etiam deponendi, de quibus est informatus seu deformatus, nulla facta mentione in commissione de Prioribus, vel Ministris Prouincialibus, seu Guardianis, nunquid poterit de eis inquirere ac eos deponere? nequaquam. Sic nec in proposito. Destitutio ergo dicti Vicarij ad Inquisitorem & non ad prædictos noscitur pertinere.

Et vltra: Si enim dominus Papa male, sed vere informatus de malo regimine, vita, & moribus Archiepiscopi per eius bonos suffraganeos & Ecclesiæ zelatores, delegat aliquem vt inquirat de Archiepiscopo, cum potestate eum suspendendi vel deponendi, nulla facta mentione in litteris delegationis de inquisitione, suspensione, seu depositione fiedis de suffraganeis antedictis, poterit ne delegatus agere ad suspensionem vel depositionem suffraganeorum prædictorum? nequaquam: sic & in proposito; cum in litteris Apostolicis prædictis præsidentibus directis fiat mentio tantum de destitutione Inquisitoris, & non eius Vicarij; poterit illum ex causa legitima, & non voluntate libera deponere, vt habetur supra parte ista 3. q. 10. sed non eius Vicarium: sed amoto Inquisitore spirat statim potestas Vicarij antedicti.

A

B 5 Minusque valere videtur quod ab eorundem quibusdam replicatur; quòd præsidentes prædicti possunt Fratres suos de loco ad locum, ab officio ad officium transferre ad libitum voluntatis; quod nequaquam fieret, si non possent Vicarios & Commissarios Inquisitorum destituere libera voluntate: Nam ab illo eodem, scilicet, à domino nostro Papa, cuius est religiones condere, † & approbare, & sustinere, & priuilegiare; à quo dicti præsidentes habent quòd præsideant, & quòd Fratres eis subiaceant, ab eodem habent Inquisitores, & eius Commissarij, & Fratres, qui antequam intrarent ordinem, habebant auctoritatem officium notariatus exequendi, quòd in causa fidei procedant, Inquisitor vt delegatus, & Cōmissarius vt subdelegatus, & Frater dudum notarius, si per Inquisitorem fuerit requisitus, quòd sit eius notarius auctoritate tunc Apostolica fultus, vt in c. Vt officium. §. ad conscribendas. de hæret. lib. 6. Quare præsidentibus non licet eos in officio eis tradito impedire, eos de loco ad locum trāsferendo, vel de officio ad officium transmutando, per quod ipsi in causa fidei ne procedant, valeant impediri; nec ipsi dictis præsidentibus in huiusmodi sunt subiecti, sed domino nostro Papæ; & ideo illi & non istis debent obedire: nam potius est obediendum maiori potestati, quàm minori. 11. q. 3. Qui resistit.

† Al. concedere

C

Notarij Inquisitorum à prælatis nō possūt amoueri.

D

6 Debent igitur præsidentes prædicti, Inquisitores, eorum Commissarios & socios ac notarios fouere, & causam omnem licitam præstare, vt tam salubre officium diligentius exequantur, & ad contrarium nullatenus causam dare debent:

Et etiam Inquisitores, salua sui officij libera executione, Fratribus materiam non præstare, vt à sua obedientia resiliant salutari. Igitur illi & isti suis terminis sint contenti, cum sint insimul diuinis obsequijs mancipati.

E

Saluberrima admonitio.

SVPER QVÆSTIONEM XVII.
De destitutione Commissarij Inquisitoris.

COMMENT. LXVI.

IN *tota hac quæstione vnum præcipue axioma tractatur, videlicet: Solum Inquisitorem posse Commissarium à se institutum deponere, & nullo modo*

Solus Inquisitor depo-

conscribere. sed vt cuncta valida sint, coram alio notario hunc religiosum notarium creare oportet, testibus adhibitis, tradito sibi de more calamo & atramentario, additoque solemni iureiurando, & verbis consuetis, videlicet: Esto notarius & fidelis. *adde Campegium apud Zanchinum cap. 9. vers. adde rursus. & Locatum in opere indiciali, verbo, notarius. num. 4. & 5. cetera huc spectantia dicam seq. quæst.*

QVÆSTIO XIX.

An Inquisitor cogere posit ad exequendum tabellionatus officium clericos, & alias personas idoneas.

Decimanona quæstio est: Vtrum Inquisitor, clericum seu religiosum etiam sacerdotem, aliàs notarium, vel alias personas idoneas, possit cogere ad exequendum tabellionatus officium, quo ad ea, quæ concernũt inquisitionis officium hæret. cæ prauitatis?

Relat supra pag. 112. Respondemus quòd sic, iuxta cap. Vt officium. de hæret. lib. 6. §. Ad conscribendas. vbi dicitur sic: Ad conscribendas quoque huiusmodi depositiones testium, & ad faciendum omnia, quæ in commisso vobis officio ad scriniarij, seu tabellionis officium pertinent, teneri districte præcipimus, cum per vos fuerint requisiti, omnes & singulos vestri ordinis Fratres, qui dum essent in sæculo tabellionatus officium habuisse aut exercuisse noscuntur: & illos etiam, quibus idem tabellionatus officium ratione præfati negotij fidei, fuit ab Apostolica sede commissum, & in posterum committetur, concedentes huiusmodi Fratribus, necnon & alijs religiosis quibuslibet, qui similiter dum essent in sæculo, tabellionatus officium habuerunt & exercuerunt, quibusuis etiam clericis sęcularibus officium ipsum habentibus (etiamsi ijdem Fratres religiosi & clerici sint in sacris ordinibus constituti) exercendi libere officium ipsum, quo ad præmissa, non obstante statuto aliquo contrario canonis vel ordinis quocunque vallato munimine potestatem. Et eo. c. §. verum. dicitur sic: Volumus & mandamus, vt in examinatione testium, quos recipi super crimine prædicto, ipsumque contingentibus oportuerit, adhibeatis duas religiosas & discretas personas, in quarum præsentia per publicam (si commode potestis habere) personam, aut per duos viros idoneos, fideliter eorundem depositiones testium conscribantur. Eadem verba habentur in priuilegijs prædictis Vrbani iiij. & Clementis iiij. Præ cunctis. §. verum.

A IN QVÆSTIONEM XIX.

An Inquisitor cogere possit ad exequendum tabellionatus officium clericos, & alias personas idoneas.

COMMENT. LXVIII.

Personas religiosas cuiusuis ordinis, quæ dum essent in sæculo notarij fuerant, posse per Inquisitores compelli ad hoc officium exequendum ob singularem fidei fauorē, cauit etiam Vrbanus IIII. in rescripto incipien. Licet ex omnibus. §. *ad conscribendas.* (Inquisitor quoslibet idoneos potest compellere ad scribenda inquisitionis acta.) B *relato in bullario litterarum Apostolicarum. & Alexand. IIII. rescripto incipiente:* Ne commissæ. §. *ad hæc. relato item in bullario in fine huius operis. quæ sub pendenti plumbeo authentica vidimus in Archiuo inquisitionis Bononiensis: quo loco in hac causa hunc ordinem obseruandum videtur innuere Papa, vt primum laici notarij vocentur, & illis deficientibus, personæ religiosæ, quæ dum essent in sæculo officium tabellionis exercuerant, accersantur: quibus denique deficientibus, alij duo viri idonei clerici vel laici ad acta officij scribenda accedere iubeantur. sed hodie, vt* C *superiori commentario docui, notarij creari possunt, ne ex defectu scribentium quicquam omittatur, quod ad fidei negotium propagandum spectet.*

Illud est tamen hoc loco diligenter obseruandum, vt quotiens Inquisitores notarios quoslibet de nouo aduocant ad conscribenda acta sacri officij, denuo ab illis exigant iuramentum de officio fideliter exercendo, & custodiendo secreto, non obstante, quòd fideliter semel iurauerint cuncta exercere, cum primum notarij fuerunt creati: quod est in causa fidei particulare, vt notat glossa in clemen. 1. §. porro. verbo, iurabunt de hæret. & ibidem (A notario scripturo inquisitionis acta, de nouo iuramentum est requirendum.) D *Paulus, Ancharanus, & Imola. Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 36. incipien.* Nota quod quamuis. *Ioan. Rojas singulari 141. incipien.* Notarius. *Bernardus Comensis in lucerna verbo, notarius. §. 1.*

Cetera huc spectantia tradunt Repertorium Inquisitorum, Bernardus Comensis in lucerna, & Locatus in opere indiciali verbo, notarius. Campegius apud Zanchinum cap. 9. vers. omnia faciet. & Simancas de catho. instit. tit. 41. num. 7. & sequen.

E

QVÆSTIO XX.

De socijs Inquisitoris.

Summarium.

1 *Non potest Inquisitor ad libitum sui ordinis Fratres in socios assumere.*

2 *Sunt ei tamen à prælatis socij grati et idonei consignandi.*

3 *Ad Romanam curiam ire possunt Inquisitores*

cum socio sine prælatorum ordinis licentia. 4 Gregorij X I. de hac facultate litteræ.

Icesima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit sibi libere Fratres sui ordinis in socios assumere, ad se associandum, commorandum, & ad exequendum officium hereticæ prauitatis, & cum eisdem procedere hinc & inde, etiam ad Romanam curiam, & ibi causas sui officij ducere, non habita nec petita sui ordinis præsidentium licentia speciali?

1 Respondemus duo: Primum est, quòd licet in c. Nolentes. §. notarij. de hæret. in Clemen. fiat mentio de socijs Inquisitorum, & eorum Commissariorum: tamen nec in iure communi, nec priuato inuenitur, quòd Inquisitor regulariter. † nisi vt dicetur, possit sibi assumere, absque sui ordinis licentia socium, vel socios sui ordinis Fratres ad se associandum, secum commorandum, & ad exequendum officium hæreticæ prauitatis.

† Al realiter

2 Bene tamen inuenitur, quòd præsidentes eorum tenentur eis concedere socios, de quibus merito consolentur: Vnde in priuilegijs Vrbani iiij. & Clementis iiij. directis Prioribus Prouincialibus Conuentualibus, ac Subprioribus & Vicarijs ordinis Prædicatorum, dicitur sic: Ne catholicæ fidei negotium dilectis filijs Fratribus vestri ordinis, infra designatos eis limites, sedis Apostolicæ auctoritate commissum, & in posterum committendum, ex personarum defectu contingat (quod absit) quomodolibet impediri, volumus & præsentium auctoritate vobis districte præcipiendo mandamus, quatenus tu fili Prior Prouincialis, singulis ex prædictis Fratribus, singulos socios, Fratres videlicet ipsius ordinis, prouidos & discretos, ac eidem negotio congruentes, de quibus hi quibus consignati fuerint, merito valeant cōsolari, sublata difficultate qualibet, assignare procures; & nihilominus tam tu, quàm vos alij Priores, Subpriores Conuentuales, ac Vicarij, quotiens ab eisdem Fratribus, quibus dictum est cōmissum negotium, & committetur in posterum, fueritis requisiti, & dicto negotio fuerit opportunum, de alijs etiam Fratribus eiusdem ordinis præter illos, qui eis in socios deputati fuerint, cum omni promptitudine prouidere curetis: ita quòd præfatum negotium, nullum † ex vestra negligentia suscipiat detrimentum.

Inquisitoribus assignari debent socij officio cōgruentes, & eis grati.

† In autographo ita nullam ex negligentia vestra dilationem capiat, sed potius ex diligentia continuum suscipiat incrementum.

3 Secundum est: quòd confertur Inquisitoribus libera potestas, ad curiam Romanam eundi ac morandi, & socium assumendi absque licentia sui ordinis, vt patet in litteris Gregorij X I. impetratis per me Inquisitorem Fratrem Nicolaum Eymerici, tenoris sequentis.

4 Ad perpetuam rei memoriam. Catholicæ fidei negotium per Nosipsos promouere, & per alios promoueri facere (pro vt ad id tenemur)

A plenis desiderijs affectantes, vniuersis & singulis Prædicatorum & Minorum Fratribus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vbilibet constitutis, præsentibus & futuris veniendi libere ad Romanam curiam, & in eadem morandi cum vno socio sui ordinis, non obtenta, vel petita licentia quorumcumque suorum superiorum, seu prælatorum; & huiusmodi socium mutandi, & alium de sua Prouincia assumendi, & secum tenendi quotiens fuerit opportunum, non obstantibus quibuscunque prohibitionibus, seu

B constitutionibus eorundem prælatorum, seu capitulorum generalium, seu Prouincialium, ordinum prędictorum, quorumcumque tenorum existant, contrarijs, plenam licentiam tenore præsentium impartimur.

IN QVÆSTIONEM XX.
De socijs Inquisitoris.

COMMENT. LXIX.

Magnam habet æquitatem quod hic docet Eymericus, cum non sit æquum, Inquisitorem solum in magnis rebus & negotijs tractandis ac

C *peragendis degere.*

Quales esse debeant Inquisitorum socij.

Siue ergo Inquisitores ipsi socios sibi eligant, siue à prælatis suis eis conferantur, eos eligi oportet, quorum prudentia & consilio in arduis vti possint, & aduersa superare.

Quantum vero attinet ad primum rescriptum, quod hic citat Eymericus, id integrum extat, & authenticum in archiuo inquisitionis Bononiensis, quod etiam curauimus imprimendum in Bullario litterarum Apostolicarum, in fine huius operis.

Ioannes Rojas tract. de hæret. parte 2. tit. de priuilegijs Inquisitorum, num. 418. vers. item Inquisitores Monachi. huius priuilegij de quo hic Ey-

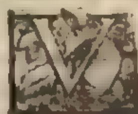
D *mericus meminisse etiam videtur.*

DE EXCOMMVNICAtione Inquisitoris, eius socij, & notarij.

QVAESTIO XXI.

Excommunicari ne possit Inquisitor, & eius notarij ab Apostolicæ sedis delegatis.

E

Icesima prima quæstio est: Vtrum sedis Apostolicæ delegatus, aut ab eo subdelegatus, conseruator, aut executor, à sede Apostolica deputatus, possit Inquisitorem, & eius notarios excommunicare?

Respondemus quòd non, vt patet in litteris prædictis domini Vrbani iiij. tenoris sequentis: Ne inquisitionis negotium contra damnatam hæresum prudentiæ vestræ commissum, impediri (quod absit) propter aliquorum astutiam, vel

Habentur supra pag 140.

vel etiam retardari contingat: vobis auctoritate præsentium indulgemus, vt nullus sedis Apostolicæ delegatus, vel subdelegatus, ab eo conseruator, aut etiam executor à sede Apostolica deputatus eadem, seu etiam deputandus, in vos, vel quatuor [a] notarios siue scriptores vestros, super his vobis fideliter obsequentes, quamdiu in prosecutione huiusmodi negotij vos & ipsi fueritis, possit excommunicationis, vel suspensionis, aut interdicti sententiam promulgare, absque speciali mandato prædictæ sedis faciente plenam & expressam de hac indulgentia mentionem: decernentes irritum & inane, si secus fuerit attentatum. Nulli ergo: & cetera.

IN QVÆSTIONEM XXI.

Excommunicari ne possit Inquisitor & eius notarij ab Apostolicæ sedis delegatis.

COMMENT. LXX.

Inquisitores nequeũt ab inferioribus excommunicari.

INsigne hoc est & præclarum priuilegium fauore fidei concessum, ne causæ religionis propter excommunicationem Inquisitorum, aut aliorum officij ministrorum deserantur, aut impediantur; & interim impeditis iudicibus hæretici impune grassentur.

Concessit Vrbanus hoc priuilegium Inquisitoribus anno Domini MCCLXI. idem prorsus tribuerat paucis antea annis Alexander IIII. anno Domini MCCLIX. Anagniæ. xiiij. Cal. Maij, refferturque in libro priuilegiorum ord. Prædicat. fol. 49. pag. 1. idem concessit etiam Clemens IIII. rescripto incipiente: Catholicę fidei. *vers. nos enim eorum. quod refertur supra apud Eymericum parte 2. & huius etiam priuilegij meminit Campegius apud Zanchinum cap. 31. vers. secundum autem.*

[a] ¶ Vel quatuor notarios siue scriptores vestros.] *Quod hic de quatuor notarijs dicitur, de pluribus etiam intelligendum est, si plures constituerentur: & quatuor expressit, quoniam tunc illi sufficiebant.*

An ministri inquisitorũ, sicut eorum notarij nequeant excõmunicari.

An autem hoc priuilegium de non excommunicandis Inquisitoribus vel eorum notarijs, competat etiam nunc alijs Inquisitorum & sacri officij ministris, veluti aduocatis, promotori fiscali, consultoribus, carcerum custodibus, & similibus dubitari potest: & posset quis fortassis satis probabiliter dicere alijs quoque ministris competere, tum quia fauores ampliari debent, non restringi. c. odia. de reg. iuris lib. 6. tum fauore fidei: tum postremo quoniam eadem etiam in his ministris ratio reperiri videtur, quare idem statui oporteret. l. illud. ff. ad leg. Aquiliam. ac sane quomodocunque res se habeat, satis videtur æquum, vt Sanctitas sua etiam ad alios ministros extenderet

Verum id est notandum quod in rescripto continetur, videlicet: Quandiu in prosecutione huiusmodi negotij vos & ipsi fueritis: *vt intelligatur non tribui hoc priuilegium ministris amotis ab hoc officio: quoniam cessante causa priuilegij priuilegium cessat. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. c. cum cessante. de appellatio.*

A

Atque ex his rescriptis, quorum cum Eymerico meminimus, respondetur ad dubium nobis aliquando propositum, an scilicet Inquisitor hæreticæ prauitatis obligatus in forma cameræ ad soluẽdam pensionem, aut ad quodlibet aliud possit virtute obligationis excommunicari ob non solutionem, nam non posse in personam ipsius Inquisitoris intentari aliquam actionem, aut excommunicationem ferri, durante officio per hæc rescripta videtur esse certum: nec apparet inter priuilegia præfecti Cameralis, vt etiam contra Inquisitores possit censuras proferre. quare fauore fidei ne in officio impediantur absque expressa Romani Pontificis facultate, faciente de hoc priuilegio mentionem, ac illud reuocãte, nullus cuiusuis auctoritatis, aut potestatis existat, potest Inquisitores censuris ecclesiasticis innodare.

B

Nec obstat si dicatur, Inquisitorem obligando se in forma Cameræ huic priuilegio renuntiasse; quoniam respõdetur, quod cum aliquod beneficium seu priuilegium concessum est toti potius alicui ordini, quàm priuatis personis eius ordinis, tunc tali priuilegio renuntiari non potest, cap. si diligenti. extra de foro competen. & ibi communiter glos. Hostien. Ioan. And. & alij. quare cum priuilegium prædictum sit concessum toti ordini & collegio Inquisitorum: item propter publicam vtilitatem, nempe ob fidei fauorem, & vt hæreses extirpentur, consequitur plane, vt ei renuntiari non possit.

C

Quòd si dicas ex hoc damnificari contrahentes cum Inquisitoribus, cum non possint ius suum consequi, respondebo id non esse ita, cum vel ad sanctissimum dominum Papam, qui quoslibet priuilegiatos coercet, vel ad supremos Inquisitores recursus haberi possit, qui re cognita iubeant, atque decernant, vt Inquisitores & iuri & debitis suis satisfaciant: non enim debent officij ac priuilegiorum suorum prætextu quemquam lædere. Clemen. 1. §. 1. de hæret. vbi communiter Doctores.

D

QVÆSTIO XXII.

An Inquisitor absque incursu excommunicationis requirere possit Dominos temporales excommunicatos.

E

VIcesimasecunda quæstio est: Vtrum Inquisitor absque incursu pœnæ excommunicationis, possit requirere dominos temporales, eorumque officiales excommunicatos, quatenus iuxta officium suum præstent sibi auxilium & fauorem?

Respondemus quòd sic, vt patet in c. Præsidentes. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Præsidentes regimini alicuius regni, Prouinciæ, siue loci (licet excommunicati, vel de facto tantum, &

Relatum supra pag. 110.

non de iure iurisdictionem habentes, ac eorum officiales ad requisitionem ordinariorum, vel delegatorum ipsorum, aut Inquisitorum hæreticæ prauitatis non valentium sine moræ dispendio, vel negotij periculo, recursum habere ad superiores, qui legitime in locis ipsis possint iustitiam exequi) possunt & debent contra hæreticos, credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum, iustitiam & suum officium exercere. Nec requirentes huiusmodi excommunicatos, propter hoc sententiam excommunicationis incurrunt. Non tamen præsidentibus prælibatis, vel officialibus eorundem, propterea in alijs casibus intelligatur concessum aliquid, vel permissum.

A

B

IN QVÆSTIONEM XXII.

An Inquisitor absque incursu excommunicationis requirere possit dominos temporales excommunicatos.

COMMENT. LXXI.

Alexandri IIII. est hoc rescriptum, quo proposita quæstio dirimitur, quod dedit Anagniæ V. Calend. Iunij, Pontificatus sui anno sexto, qui incidit in annum Dom. MCCLIX. incipiebat: Quæsiuistis. *id vidimus integrum & authenticum in Archiuo inquisitionis Bononiensis.*

Inquisitor participans cum excommunicatis, quatenus nõ excommunicetur.

Fauorem fidei respicit, & etiam Inquisitoribus priuilegium tribuit non vulgare: quoniam participans cum excommunicato maioris excommunicationis vinculo innodato, minori excommunicationi supponitur. c. nuper. & c. si quidem. de sent. excom. c. quoniam multos. 11. q. 3. quod tamen incommodum hic fauore fidei euitant Inquisitores.

Notant hoc priuilegium Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 19. num. 8. Ioannes Rojas singul. 59. incipien. Excommunicatus est. *& singul. 72. incipien.* Gesta per regem. *idem tract. de hæret. par. 2. num. 441. Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 40. incipien.* Quamuis tyrannus. *quibus locis dicunt hoc esse speciale fauore fidei, vt notat etiam glossa in cap. 1. de offic. Vicarij lib. 6.*

Est aliud etiam speciale: quoniam gesta per tyrannum ipso iure sunt nulla. c. fundamenta. §. quod si secus. de electio. in 6. clemen. pastoralis. de re iudi. l. decernimus. C. de sacros. ecclesiis. at fauore fidei si iussu Inquisitorum quid in hæreticos exerceat tyrannus, aut alius iniustus dominus, validum est. ita præcitati.

Monebo tamen hæc tunc locum habere, cum Inquisitores non possunt sine moræ dispendio superiores consulere: quod patet ex illis verbis: Non valentium sine moræ dispendio, &c. *aliter enim in excommunicationem inciderent. glossa in c. præsidentes. verbo, dispendio. de hæret. in lib. 6. & notat nominatim Gondissaluus præcitato loco.*

QVÆSTIO XXIII.

An Inquisitor & eius socius se mutuo absoluere possint ab excommunicatione.

Vicesimatertia quæstio est: Vtrum Inquisitor, ac eius socius, si forsan recognouerint se esse excommunicationis vinculo innodatos, aut etiam irregularitate ligatos, possint se mutuo absoluere, & in irregularitate etiam dispensare?

B

Respondemus quòd sic, vt patet in litteris Vrbani iiij. tenoris sequentis:

Vt negotium fidei valeatis liberius promouere, vobis auctoritate præsentium indulgemus, vt si vos, & Fratres vestri ordinis socios vestros excommunicationis sententiam, & irregularitatem incurrere, aliquibus casibus ex humana fragilitate contingat, vel recolatis etiam incurrisse: quia propter iniunctum vobis officium ad Priores vestros de leui super hoc recurrere non potestis, mutuo vos super his absoluere, iuxta formam Ecclesiæ, & vobiscum auctoritate nostra dispensare possitis in casibus in quibus dictis Prioribus, vt dicitur, est ab Apostolica sede concessum. Nulli ergo: &cetera. Relat. supra pag. 141.

C

IN QVÆSTIONEM XXIII.

An Inquisitor & eius socius se mutuo absoluere possint ab excommunicatione.

COMMENT. LXXII.

D

Magnum est etiam hoc priuilegium, & est duplex. vnum vt ab excommunicatione se possint absoluere: alterum vt super irregularitate secum possint dispensare. concessit hæc Vrbanus anno Domini MCCLXI. idem refert Repertorium Inquisitorum verbo, irregularitas. §. si tamen. & Campegius apud Zanchinum cap. 31. in princ. Ioan. Rojas tract. de hæret. par. 2. nu. 423.

Inquisitores mutuo se absoluũt, & secum in irregularitate dispensant.

Obseruanda tamen sunt illa rescripti verba: Quia propter iniũctum vobis officium ad Priores vestros de leui super hoc recurrere non potestis: *Nam à contrario sensu optime videtur sequi Inquisitores non posse, aut non debere se mutuo absoluere ab his censuris, si facile & sine fidei & sacri officij detrimento ad suos possint recurrere superiores, à quibus mutuo absoluantur.*

E

Et quamuis hæc sententia summo iure sustineri possit, altera huic aduersa benignior est, & fortassis verior, cum sit fauorabilis; nec argumentum à contrario sensu semper locum habet, vt late docent Doctores in rub. ff. de offic. ei⁹ cui mãdata est iurisd.

Num autem hoc priuilegium Cõmissarijs etiam Inquisitorum competat, dubitari potest, & verius est competere fauore fidei. sed de hoc alibi plenius scripsimus.

QVÆ-

QVAESTIO XXIIII.

Quibus casibus Inquisitores excommunicationem Papæ reseruatam incurrant.

Summarium.

1 *In tribus casibus excommunicationem Papæ reseruatam incurrunt Inquisitores.*
2 *Si contra iustitiam & conscientiam ex odio, vel amore omittant procedere, &c.*
3 *Si modis illicitis pecunias extorqueant.*
4 *Si bona ecclesiæ ob delictum clericorum scienter fisco applicent.*

Vicesima quarta quæstio est: Vtrum sint aliqui casus speciales excommunicationis, à quibus Inquisitor non possit absolui si incurrat, nisi per dominum nostrum Papam?

1 Respondemus quòd sic: & sunt tres, vnus qui ponitur in c. Multorum. §. verum. de hæret. in clem. vbi dicitur sic:

Relat. supra pag. 118.

2 Verum & infra. Quòd si odij, gratiæ, vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, contra iustitiam, & conscientiam suam omiserint contra quemquam procedere, vbi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate: aut obtentu eodem, prauitatem ipsam, vel impedimentum officij sui alicui imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare (præter alias pœnas pro qualitate culpæ imponendas eisdem) episcopus, aut superior, suspensionis ab officio per triennium; alij vero excommunicationis sententias, eo ipso incurrant. A qua quidem excommunicationis sententia, qui eandem incurrerint, nisi per Romanum Pontificem nequeant (præterquam in mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa) absolutionis beneficium obtinere: nullo in hac parte priuilegio suffragante.

Supra pag. 118.

3 Alij casus duo ponuntur in c. Nolentes. §. Et tam ipsorum. de hæret. in clement. vbi dicitur sic: Et tam ipsorum, quàm Episcoporum, seu capitulorum sede vacante, super hoc deputatis Commissarijs quibuscunque, districtius iniungentes, ne prætextu officij Inquisitionis, quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecuniã extorqueant:

4 Nec scienter attentent ecclesiarum bona ob clericorum delictum, prædicti occasione officij, fisco etiam ecclesiæ applicare. Quòd si secus in his, vel eorum altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernimus ipso facto: A qua non possint absolui præterquam in mortis articulo, donec illis, à quibus extorserint, plene satisfecerint de pecunia A sic extorta. Nullis priuilegijs, pactis, aut remissionibus super hoc valituris.

IN QVÆSTIONEM XXIIII.

Quibus casibus Inquisitores excommunicationem Papæ reseruatam incurrant.

COMMENT. LXXIII.

Haec quæstio superiorem limitat, et eius summa est: Tres esse casus, in quibus Inquisitores B *mutuo se non absoluunt.* Quibus casibus nõ possint Inquisitores se mutuo absoluere.

Primus est: cum omiserunt procedere contra quem procedere debuerant.

Secundus est: cum alicui hæreseos crimen falsò imposuerunt: aut dixerunt eos impediuisse sacrum officium, qui re vera non impediuerunt. & hi duo continentur in clemen. 1. de hæret. §. verum quia. hoc loco ab auctore relata, quamuis Eymericus vnum hic tantum casum contineri dicat.

Tertius est: cum illicitis modis prætextu officij pecunias extorserunt, vt in clemen. nolentes. §. Et tam ipsorum. de hæret. ex quo loco auctor hic ponit C *duos casus, vnũ de illicita extorsione pecuniarum, alterum de confiscandis ecclesiarum bonis ob delictum clericorum. & ita re vera erunt quatuor casus, duo in clemen. 1. & alij duo in clemen. 2. & horum meminit Campegius apud Zanchinum cap. 31. in principio. & Caietanus in summa verbo, excommunicatio. casu seu cap. 3. in his ergo casibus Inquisitores non se absoluunt mutuo.*

Rursus etiam ab illis casibus non se possunt absoluere, quorum absolutio non est suis superioribus concessa. quod indicant non obscure illa rescripti verba relata in quæst. 23. proxime præcedenti in fine D *dum dicitur:* In casibus, in quibus dictis Prioribus (vt dicitur) est ab Apostolica sede concessum. *Ergo à contrario sensu aliud est in casibus non concessis: quod est verum, & diligenter obseruandum.*

Obseruandum tamen est, quòd ad hoc vt Inquisitor subiaceat prædictæ pœnæ ex omissione procedendi contra quos procedere debuerat, requiritur non solum vt illa omissio sit contra iustitiam, sed etiam contra conscientiam & scientiam ipsius Inquisitoris: Papa enim noluit prædicta pœna plecti E *Inquisitores omittentes procedere ex ignorantia, sed eos, qui cum intelligerent ac scirent esse procedendum, odio, gratia, amore, pretio vel prece, contra iustitiam & conscientiam propriam omiserunt procedere vbi fuerat procedendum, aut contra processerunt, cum non debuissent. ita colligitur non obscure ex textu in dicta clement. 1. §. verum, de hæret. & docet nominatim Caietanus in summa verbo, excommunicatio. casu seu cap. 3. quod etiam videtur posse colligi ex B. Antonino parte 3. titu. 24. cap. 7.*

CON-

CONTRA QVOS potest procedere Inquisitor.

QVÆSTIO XXV.

An Inquisitor vel quisquam alius procedere possit contra Papam deprehensum in hæresi.

Icesima quinta quæstio est: Vtrum Inquisitor, vel quis possit procedere contra Papam deprehensum in hæretica prauitate?

Respondemus, quòd Inquisitor non: quia delegatus eius est, & consequenter inferior; inferior autem in superiorem non habet potestatem, vt 22. distin. Inferior. & ff. ad Trebel. l. Ille à quo.

Quis autem sit illius iudex, vel generale concilium, vel Cardinalium consistorium, nihil ad præsens negotium: sed de hoc vide Archidiaconum in cap. In fidei. de hæret. lib. 6. in principio.

IN QVÆSTIONEM XXV. AN Inquisitor vel quisquam alius procedere possit contra Papam deprehensum in hæresi.

COMMENT. LXXIIII.

Grauis est difficultas, quæ hoc loco proponitur tractãda, quæ nec huius est loci, nec temporis, nec nostræ breuitatis.

Qui tenent summum Pontificem (postquam rite & legitime electus est Pontifex Romanus, & Ecclesiæ caput) posse incidere in hæresim, mox de iudice quærunt, vt hic facit Eymericus. Primum ergo quærendum erat, an Papa hæreticus fieri possit, inde de iudice erat inuestigandum.

Papã in hæresim posse incidere qui concesserint

Quantum ad primum attinet, Eymericus aperte sentit, Papam in hæresim posse incidere: cuius sententia communi Theologorum & Canonistarum voto recepta est: quam tenent Turrecremata in sum. de Ecclesia lib. 2. cap. 93. & multis seq. Caietanus in opusculo de auctoritate Papæ & concilij, Cardinalis Hieronymus Albanus Iurisconsultus celeberrimus in libro de potestate Papæ, parte. 1. Dominicus Sotus lib. 4. senten. dist. 22. q. 2. art. 2. versic. dubium autem est. Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 23. in princip. de iusta hæret. punitio. Melchior Canus lib. 6. cap. vlt. de locis theologicis. Syluester in sum. verbo, Papa. q. 4. num. 4. Canonistæ communiter in c. si Papa. 40. distin. Ioannes Rojas singula. 146. incipien. Papa de crimine hæresis. *Augustinus* A *de Ancona in summa de potestate Ecclesiastica, quæst. 5. per totam quæstionem. Simancas de catho. instit. tit. 12. num. 13. & tit. 45. de Papa, nu. 35. & alij quos longum esset recensere: quorum frequentiori sententia, Papa effectus hæreticus concilio velut legitimo iudici supponitur.*

Papam non posse incidere in hæresim asserit Albertus Pighius.

Sunt alij qui intrepide asserant, Papam non posse fieri hæreticum, inter quos est Albertus Pighius Campensis lib. 4. cap. 8. de Ecclesiastica hierarchia. cuius sententia satis probabilis videtur, & consona rationi, & fortassis etiam antiquorum Patrum dictis. quæ si vera sit, omnes superiorum Doctorum B *longissimæ altercationes facile cessabunt.*

Hoc certum putat Albertus Pighius præcitato loco, omnes Romanos Pontifices, qui in hæresim incidisse commemorantur, posse ab hæresis nota liberari, ostendique rem aliter habuisse, ac à multis referatur.

Et hæc sententia illo potissimum nititur fundamento, quòd Christus orauit pro Papa ne deficiat fides sua, vt ipse fratres suos in fide nutantes confirmaret; quasi videatur hoc priuilegium personale esse, & annexum ei qui rite & canonice electus est Pontifex Romanus, ex assistentia Spiritus sancti C *non permittentis eum in hæresim labi; quamuis in quæuis alia delicta possit ex humana fragilitate incidere. sed de his alibi plura.*

Interim Locatus hæc eadem, quæ ab Eymerico dicuntur, refert in opere iudiciali verbo, Papa, nu. 6. vbi addit extare bullam Pauli IIII. de hac materia diffuse loquentem.

QVÆSTIO XXVI.

D An Inquisitor possit procedere contra officiales Papæ.

Icesima sexta quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere, contra officiales, seu nuntios domini nostri Papæ, si deferantur de hæretica prauitate?

Respondemus quòd non; vt patet in literis domini Ioan. xxij. tenoris sequentis: Cum Matthæus de Pontiniano ordinis Prædicatorum, Inquisitor hæreticæ prauitatis in Regno Siciliæ E auctoritate Apostolica deputatus, friuola occasione quæsita, ac nostra, & Apostolicæ sedis reuerentia & honore postpositis in dilectum filium magistrum Guillermum de Baleto Archidiaconum Foroliuien. capellanum nostrum, Campaniæ maritimæque rectorem, excommunicationis sententiam, inconsultis motibus non sine multa temeritate duxerit proferendam: Nos volentes de cetero talium præsumptionibus † obuiare: vniuersis & singulis tam ordinarijs quàm delegatis iudicibus, ac Inquisitoribus prauitatis eiusdem, & alijs vniuersis & singulis quacumque auctoritate fungantur, auctoritate Apostolica districtius inhibemus, & mandamus expresse,

Relat. supra pag. 133.

† Al. præsumptoribus

expresse, ne contra nostros & Apostolicæ sedis A officiales, vel nuntios, aut ipsorum aliquẽ quauis occasione, vel causa, absque nostra, & Apostolicæ sedis licentia speciali, eis per sedis ipsius literas concedenda, plenam faciente de tenore præsentium mentionem, procedere quoquo modo præsumant, aut in eos, vel ipsorum aliquem excommunicationis, vel suspensionis, seu quasuis alias sententias promulgare: Nos enim ex nunc decernimus irritum & inane, quicquid contra inhibitionem & mandatum huiusmodi contigerit attentari. Volumus tamen quòd diœcesani & inquisitores prædicti super his quæ B negotium tangunt fidei, alij vero super his quæ rem tangunt, vel publicam, vel priuatam, siue ordinarij, siue dele[...]ti quacunque auctoritate fuerint, prout posset ad eorum officium pertinere, si quid per officiales & nuntios ipsos indebite forsan attentatum extiterit, se plenius informare: idque nobis significare studeant, vt prouidere super hoc de remedio opportuno valeamus. Nulli ergo, &c. Datũ Auinione xij. Cal. Ianuarij. Pontificatus nostri, anno vndecimo.

IN QVÆSTIONEM XXVI. C
An Inquisitor possit procedere contra officiales Papæ.

COMMENT. LXXV.

Duplex axioma colligo ex hac quæstione. Primum est: Inquisitores non procedunt contra officiales & nuntios sedis Apostolicæ.

Alterum est: Possunt tamen talium delicta sedi Apostolicæ denuntiare.

Et quoniam alibi promisi me hoc loco de hac re disputaturum; ideo quamuis tractatio sit late patens, breuißime tamen eam expediam. D

Per hanc quæstionem videtur ampliari definitio c. Inquisitores. de hæret. lib. 6. & limitari Inquisitorum potestas: quia nedum contra Episcopos, sed neque contra officiales, & nuntios sedis Apostolicæ possunt procedere.

Quis dicatur officialis vel nuntius sedis Apostolicæ.

In hac quæstione tota difficultas posita est in intelligendo quis dicatur nuntius, aut officialis sedis Apostolicæ. & quamuis nomen nuntij sit generale, quo significamus eum, per quem quid alijs denuntiamus, nobisque vicißim quid alij denuntiant. l. 1. ff. de procurato. l. qui autem. 14. §. vlt. ff. de constit. pecunia. at hic per nuntium, seu officialem sedis Apostolicæ eum accipimus, qui nuntium eius siue mandatum profert, qui & Legatus dicitur. 97. distinct. cap. nobilißimus.

Officialium sedis Apostolicæ duo genera, & cõtra quos nõ procedãt Inquisitores.

Rursus obseruandum est, duo esse genera nuntiorum, officialium, seu delegatorum sedis Apostolicæ. Quidam sunt, qui dati sunt ad decidendam causam aliquam inter partes, quæ ad sedem Apostolicam non pertinet, sed priuatorum vtilitatem respicit. Alij sunt ab ipsa sede constituti, circa ea quæ honorem & dignitatem sedis Apostolicæ respiciunt: & qui vices Pontificis summi in aliquibus causis, seu A *causa gerunt, quorumque officium circa negotia sedis Apostolicæ versatur. primi non gaudent priuilegio immunitatis, de quo hic Eymericus; postremi omnino illo priuilegio fruuntur; neque enim Inquisitores possunt procedere contra eos. ita voluit Lapus de Castilione antiquus iuris interpres quodam responso de hac re edito incipien.* Factum super quo. *versic. Ad secundum vero dicendum est. quod responsum nunc circunfertur post consilia Oldradi. Lapum sequitur Decius in Rub. ff. de officio eiu. nu. 8. & in Rub. extra de officio deleg. num. 9. quorum sententia vera est, & tenenda; nam cum hoc priuilegium sit tributum ob reuerentiam & honorem sedis Apostolicæ, valde æquum est, vt illi soli eo vtantur, qui negotia immediate ad dictam sedem spectantia tractant: quando vero liceat absolute Inquisitoribus contra hos procedere, dicam in quæst. sequenti. & ex his breuißime dictis remanet tota hæc quæstio clarißima.*

QVAESTIO XXVII.
An Inquisitor procedere possit contra Episcopos.

Vicesima septima quæstio est: Vtrũ Inquisitor possit procedere contra Episcopos & prælatos alios superiores super hæretica prauitate?

Respondemus quòd non: vt patet in c. Inquisitores. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Inquisitores hæreticæ prauitatis, ab Apostolica sede, seu alio, vel alijs quibuslibet deputati, de huiusmodi crimine inquirere contra Episcopos nequeunt, aut eius prætextu procedere contra eos: nisi in literis commissionis Apostolicæ, quòd hoc possint, contineatur expresse. Si tamen Inquisitores ipsi, Episcopos, vel alios superiores Prælatos sciuerint, vel inuenerint circa crimen hæreseos commisisse, aut eos de hoc diffamatos existere, vel suspectos, id tenebuntur sedi Apostolicæ nuntiare. Relat. supra pag. 114.

IN QVÆSTIONEM XXVII. AN Inquisitor procedere possit contra Episcopos.

E

COMMENT. LXXVI.

Priuilegium est Episcopalis dignitatis, cui semper plurimum tributum est, vt Inquisitores non inquirant in Episcopos. & tradit Gondisalus tract. de hæret. quæst. 7. num. 15. Simancas de catho. instit. titu. 25. num. 7. & 8. Repertorium Inquisit. verb. Episcopus. §. ad secundum. Carrerius tract. de hæret. num. 74. versic. prohibentur autem tales. & alij communiter.

Monendi tamen sumus, posse Inquisitores recipere dicta testium aduersus Episcopos, vt eorum delicta Quid possit Inquisitor contra Epi-

copos hæreticos.

delicta sedi Apostolicæ possint denuntiare. ita Simancas & Repertorium præcitatis locis; quod & verum puto. & id sensisse etiam videtur Ioannes Monachus in c.inquisitores.de hæret.lib.6.

Num quandoque liceat Inquisitoribus in Episcopos procedere.

Num autem aliqui sint casus, in quibus liceat Inquisitoribus agere aduersus Episcopos, non erit inutile inuestigare, & Repertorium inquisitorum verbo, Episcopus .§. ad secundum. & Gondissaluus tract.de hæret.q.7.num.15. dicunt, quòd licet Inquisitores non possint cognoscere de hoc crimine cōtra Episcopos: si tamen id specialiter illis a Papa committeretur; tunc proculdubio possent procedere. idem Simancas in enchyridio tit.8.num 1. neq; de hoc est aliqua dubitatio, cum id expressum esse videatur in dicto cap. Inquisitores. de hæret. lib.6. ibi, nisi in literis cōmissionis Apostolicæ quod hoc possint contineatur expresse *hæc ibi.*

Rursus, si Episcopus hæreticus esset suspectus de fuga; tunc Inquisitores possent eum incarcerare, vt ad Papam remitteretur: ita dicunt se credere posse fieri Repertorium & Gondissaluus præcitatis locis.

Quod si verum est, multo magis tunc procederet, cum Episcopus aliquid moliretur, quod in manifestum fidei detrimentum, & fidelium perniciem conuerteretur, vt si hæreses prædicaret, & fideles seduceret, aut quid simile graue & horrendum patraret: tunc enim expediret Episcopos capere, & custodire, donec Romanus Pontifex certior redderetur.

Ceterum, quia video generaliter prohiberi Inquisitoribus, ne contra Episcopos procedant. c. Inquisitores.de hæret.lib.6. & generaliter causæ criminales grauiores etiam hæresis contra Prælatos sedi Apostolicæ reseruentur; vt sancivit concilium Tridētinum sessio.24.de reformat.cap.5. parcissime & rarissime vtendum est hac facultate; nec aliquid moliendum puto in hac causa contra Episcopos, nisi ex vrgētissimis et exquisitissimis considerationibus. & cauere omnino debent Inquisitores ne prætextu superioris sententiæ & facultatis aliquid committant incautum, ne quod in amplificationem fidei est concessum, in detrimentum ministrorum eius conuertatur. itaque vbi tales casus acciderint, si consulere Papam commode non possunt, prudentissime id gerāt quod fidei fauorem & vtilitatem respicit, & caueāt ne scandalum aliquod inde ruinosum consequatur.

Iam quod de Episcopis diximus, eadem putamus habere locum ob easdem causas in officialibus & nuntijs sedis Apostolicæ, aduersus quos ob reuerentiam & dignitatem Apostolicam nec temere, nec facile in hoc casu est procedendum.

Num autem vice versa non possit Episcopus procedere contra Inquisitorem, grauis est quæstio, de qua Eymericus paulo post quæst. 30. vbi dicam.

Sed ad Episcopos reuertor, quorum huiusmodi causæ si quandoque necessario extra Romanam curiam committendæ sint, quibus personis committi debeant, & quanta cum cautela id fieri debeat, di- A *ligenter cauit concilium Tridentinum sessio. 24.de reformat. cap. 5. & siue committantur siue non committantur, semper diffinitiua sententia sanctissimo domino Papæ reseruatur.*

Illud postremo adiungam quod Pius Papa.V. Romæ sancivit per extrauagantem incipien. Romanus Pontifex. *anno Domini M D L X I I I. vt scilicet Reuerendissimi Cardinales Inquisitores generales in vniuersa republica Christiana procedere possint contra Episcopos & quoslibet alios Prælatos de quibus ibi, eosque moneant, citent, & re-* B *requirant vt intra certum terminum personaliter compareant, idque sub grauibus pœnis in dicta extrauaganti contentis, vt cum processus confectus fuerit sanctissimo domino referatur, vt debita & iusta sententia contra tales promulgetur. hæc autem extrauagans refertur inter literas Apostolicas pro officio sanctissimæ Inquisitionis in fine huius operis.*

QVAESTIO XXVIII.

C

An Inquisitor possit procedere contra religiosos exemptos.

VIcesima octaua quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra religiosos exemptos, & præsertim contra Prædicatores & Minores, & maxime Inquisitor de ordine Prædicatorum, contra Fratrem Minorem: & Inquisitor de ordine Minorum, contra Fratrem Prædicatorem.

Respondemus quòd sic: vt patet in c. Vt officium.§.denique.de hæret.lib.6.vbi dicitur sic: Denique vt circa præmissa plene vobis & singulis vestrum coertionis expedita & inuiolabilis adsit auctoritas; volumus vt ea omnia viriliter exequamini (si opus fuerit) inuocato auxilio brachij sæcularis: contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo: Non obstantibus aliquibus priuilegijs vel indulgentijs, quibuscunq; personis cuiusuis conditionis, dignitatis vel gradus, religionis vel ordinis, communitatibus vel vniuersitatibus ciuitatum & locorum, specialiter vel generaliter, sub quacunque verborum expressione vel forma, à memorata sede concessis, vel in posterum concedendis, cum ex huiusmodi vel alijs priuilegijs vel indulgentijs, nullum vobis in tantæ pietatis negotio velimus obstaculum interponi. D E

Relat. supra pag.112.

Inquisitor procedere potest cōtra exemptos.

Et in c. Accusatus.de hæret. lib.6.in fine, vbi dicitur sic: Religiosi etiam sunt immurationis pœna, vel alia grauius puniendi quàm sæculares: si inuenti fuerint in hæresi vel consimilibus deliquisse. Eadem verba habentur in priuilegijs Alexandrj iiij. & Vrbani iiij. quod supra habetur etiam magis expresse in literis Clementis. Alexandri, & Vrbani iiij. in quibus de hoc dicitur sic: Denique vt circa præmissa plene

Relat. supra pag. 110.

Relat. supra pag. 139.

ne vobis & singulis vestrum, coertionis expedita & inuiolabilis adsit auctoritas, volumus vt ea omnia viriliter exequamini; inuocato (si opus fuerit) auxilio brachij sæcularis: contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo: Non obstantibus aliquibus priuilegijs, vel indulgentijs quibuscunque personis cuiusuis conditionis, dignitatis, vel gradus, religionis, vel ordinis, & præsertim Cistercien. Prædicatorum, & Minorum, seu Eremitarum, siue communitatibus, &c. Sequitur generalis clausula sicut prius. Et si inueniantur literæ Clementis iiij. quòd Prædicator non inquirat contra Fratrem Minorem, & econtra, per eundem fuerunt postmodum reuocatæ, & post per Bonifacium viij. in Sexto.

IN QVÆSTIONEM XXVIII. AN Inquisitor possit procedere contra religiosos exemptos.

COMMENT. LXXVII.

De procedēdo cōtra exēptos in hoc crimine varia olim statuta sunt.

VNica est assertio & vera: *Hodie Inquisitores in quoslibet religiosos exemptos inquirere possunt & procedere: quia quoad crimen hæresis omnis exceptionis cessat immunitas, licet olim in hac re aliter quandoque fuerit statutum.*

In hac causa multa antiquis temporibus fuit varietas circa facultatem procedendi contra exemptos: nam Alexander IIII. rescripto quodam incipiente: Ne commissæ vobis. *anno Domini MCCLX. statuit vt indistinctè Inquisitores contra quoslibet religiosos & exemptos procederent: idem ipsum & alij sancinerunt. verum ea res mutationem passa est: nam Pius secundus circa annos Domini MCCCCLX. generali Vicario ordinis Fratrum Minorum concessit, vt ipse Inquisitionem & punitionem suorum Fratrum in fide, vel hæresi suspectorum exerceret, inde post aliquot annos Sixtus per bullam auream incipientem:* Sacri Prædicatorum. *quæ habetur in libro priuilegiorum ordin. Prædicatorum fol. 163. sanciuit, ne Prædicatores contra Fratres Minores, aut Minores contra Fratres Prædicatores in locis in quibus exercent Inquisitionis officium, procederent. Inde vero aliquot annis interiectis Innocentius octauus. omnibus Inquisitoribus interdixit, ne contra Fratres Minores quomodolibet procedere, vel inquirere auderent, vt patet in literis Apostolicis de hac re conscriptis & relatis in libro cui titulus est:* Fundamentum trium ordinum beati Francisci.

Omnes religiosi in causa fidei subduntur potestati Inquisitorum.

Verum, cum ex his immunitatibus manifesta quandoque in fidem pericula sequerentur, posteriores Pontifices valde salubriter omnes religiosos etiam aliâs exemptos in causa fidei (sicut olim) Inquisitoribus hæreticæ prauitatis subiecerunt, vt Clemens septimus rescripto incipiente: Cum sicut. *relato in bullario literarum Apostolicarum pro officio sanctæ Inquisitionis in fine huius operis.*

A *& Pius Papa IIII. rescripto incipiente:* Pastoris æterni. *quod est etiam impressum in bullario literarum Apostolicarum in fine Directorij.*

In nonnullis religionibus ordo præscribitur, qui seruari debeat in Fratribus hæreticis, aut suspectis denuntiandis: nam (vt alias omittam) in constitutionibus Fratrum beatæ Mariæ Seruorum in rubrica de Prædicatoribus, cap. 25. & in rubrica de visitatoribus, cap. 30. de hac re cauetur, & postremi loci verba ita habent: Si qui fratres de fide suspecti inueniantur, vel libros habeant ab indice prohibitos, Prior cōuentus Prouinciali, &

B Prouincialis Generali, & Generalis Sanctissimo Officio inquisitionis denuntiet. *hæc ibi. sed vt hic circuitus euitetur, vbi commode superiora obseruari non poterunt, ne causa fidei differatur, solus Prior poterit denuntiare, aut eo absente alius loco eius.*

Tametsi vero in præcitato rescripto Pij IIII. contineatur, vt Inquisitores possint in hac causa procedere contra quoslibet religiosos & exēptos, dum modo à suis superioribus non fuerint præuēti, vnde consequitur non obscure posse religiosos contra fidē

C *delinquentes si eorum superiores iudicium & causam præoccupent, ab eisdem suis superioribus iudicari: nihilominus tamen quoad hanc partem illa extrauagans non videtur fuisse in vsu recepta, & quamquam aliquando recepta fuerit, nunc sancti tribunalis stylus & consuetudo contrarium obseruat: nulli enim superiores audent suos subditos religiosos in hac causa iudicare, aut punire, sed protinus ad sanctum officium causam deferunt, nec aliud agentes bene facerent.*

Prælati religionum hodie non iudicāt suos subditos in causa hæresis.

Iustissime vero atque rectissime huius causæ cognitio contra quoscunque à ceteris abdicata est, &

D *ad solos Inquisitores siue delegatos, siue ordinarios delata: nam in horum tribunali magis iuridice cuncta geruntur, & cum maiori secreto: & cum ex cotidiana experientia notos habeant hæreticorum mores, melius intelligunt modum & ordinem interrogandi, examinandi, & conuincendi reos, quàm quilibet alij religionum superiores, qui tametsi essent vtriusque iuris peritissimi, tamen ob non frequentatum hunc iudicandi morem non possent ita diligenter processus fabricare sicut iudices fidei in suo tribunali, ac ob has quidem & alias causas fortassis grauiores, quas prudens*

E *omitto, non debent contra suos subditos procedere.*

Contra prælatos religionum cautè procedēdū.

Postremo hoc admonebo, quòd tametsi Inquisitores, vt proxime dictum est, contra quoscunque religiosos etiam exemptos procedere possint, nihilominus tamen certi quidam sunt religiosi, contra quos ob prærogatiuam dignitatis non facile debent priuati Inquisitores procedere, sed fere cum eis eadem obseruanda censerem, quæ paulo antea custodienda dixi cum agerem de causis Episcoporum.

In hoc numero reponi possunt Magistri ordinū Generales, veluti Generales ordinis Prædicatorum, Minorum, et similes: item Magistri Generales

religionem militarium. contra hos enim cum procedendum est, res prius nuntianda videtur Generalibus Inquisitoribus, qui causa cognita decernant quid facto opus sit.

QVAESTIO XXIX.

An Inquisitor procedere posit contra sacerdotes.

Vicesima nona quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere cōtra sacerdotes?

Respondemus quòd sic: vt supra patet. quæst. proxima & in c. Accusatus. §. sacerdotes. extra de hæret. vbi dicitur sic: Sacerdotes insuper & alij clerici, qui negotium Inquisitionis instruendo citatos hæreticos, vel eorum credentes, de celanda veritate, vel dicenda falsitate, seu eos indebite liberando, inuenti fuerint impedire (cum non sit dubium eos ipsa facere in fauorem hæreticæ prauitatis,) per Inquisitores à talibus compesci possunt. & pœna debita castigari, tam per captionem personarum, quàm aliàs prout culpa exegerit delinquentis. Eadem verba habentur in priuilegijs prędictis Alexandri iiij. & Vrbani iiij. quæ sunt supra. Relat. supra pag. 111.

IN QVÆSTIONEM XXIX. An Inquisitor procedere possit contra sacerdotes.

COMMENT. LXXVIII.

Cvm de sacerdotibus puniendis tum in hac, tum in alus criminibus agitur, duo potissimum obseruanda sunt. Vnum est, vt caute admodum ad actus iudiciales veluti ad capturam, & ad publicam pænitentiam procedatur tum ob prærogatiuā sacerdotalis dignitatis, tum ob iniuriam totius ordinis sacerdotalis: laici enim, quos infestos esse clericis iura, & experientia testantur cap. laicos. & cap. laicj in accusatione. 2. quæst. 7. magnopere lætantur in peccatis & punitione eorum, & tales esse ceteros facile & suspicantur & iactitant.

Alterum est, vt cum in hac causa de eorum constiterit crimine, quod facile excusationem non admittat acrius & seuerius quàm laici puniantur, argumento textus in cap. accusatus. §. sacerdotes. versic. religiosi. de hæret. lib. 6. & eorum quæ docet Andreas Tiraquellus in tract. de pænis temperan. aut remittendis, causa 31. num. 25. quem retulimus supra par. 2. super cap. grauem. de pænis. §. volentes tamen. quis enim neget sacerdotem, qui tantæ dignitatis nobilitatem potissimum Deo debet, si in fide & religione ipsius errauerit, multo magis in eum peccare, quam laicum?

QVAESTIO XXX.

An Episcopus vel Inquisitor procedere posit contra alium Inquisitorem.

Tricesima quæstio est: Vtrum Episcopus vel Inquisitor possit procedere contra alium Inquisitorem delatum vel suspectum de hæretica prauitate?

Respondemus, quòd Episcopus non: quia Episcopus (vt supra dictum est) inferior est. Nec etiam Inquisitor, quia par est: Inferior autem in superiorem, & par in parem non habent dominium. 21. distin. Inferior. Et etiam ipse Inquisitor est officialis, vel saltem nuntius domini nostri Papæ: quia delegatus eiusdem, vt patet in cap. Ne aliqui. de hæret. lib. 6. contra officiales autem & nuntios domini nostri Papæ non possunt Episcopus & Inquisitor procedere, vt patet supra parte secunda, in extrauagan. domini Ioan. xxij. Cum Matthæus. vbi reprehenditur Inquisitor, quia processerat contra G. capellanum domini nostri Papæ, vbi dicitur sic: Nec Episcopus nec Inquisitor potest cōtra Inquisitorem procedere.

Nos volentes de cetero talium præsumptoribus † obuiare, vniuersis & singulis tam ordinarijs quàm delegatis iudicibus ac Inquisitoribus prauitatis eiusdem, & alijs vniuersis & singulis quacunque auctoritate fungantur, auctoritate Apostolica districtius inhibemus, & mandamus expresse, ne contra nostros & Apostolicæ sedis officiales, vel nuntios, aut ipsorum aliquem, quauis occasione vel causa absque nostra & Apostolicæ sedis licentia speciali eis per sedis ipsius literas concedenda, plenam faciente de tenore præsentium mentionem, procedere quoquomodo præsumant, aut in eos vel ipsorum aliquem excommunicationis vel suspensionis, seu quasuis alias sententias promulgare. Nos enim ex nunc decernimus irritum & inane quidquid contra inhibitionem & mandatum huiusmodi contigerit attentari. Relat. supra pag. 133. †Al. presumptionibus

Crederem tamen, quòd sicut ibidem dicitur de officialibus & nuntijs domini nostri Papæ, & de Episcopis dicitur in cap. Inquisitores. quòd Inquisitores non possunt procedere contra eos, sed possunt & debent se plenius informare, & significare domino nostro Papæ: quòd ita possit fieri in proposito, quòd informent se, & significēt domino nostro Papæ.

IN QVÆSTIONEM XXX. AN Episcopus vel Inquisitor procedere possit contra alium Inquisitorem.

COMMENT. LXXIX.

Ex hac quæstione vna potißimum colligitur conclusio, videlicet: Neque Episcopi, neque alij Inquisitores possunt procedere contra Inquisitorem hæreticum, aut de hæresi suspectum, sed recipere debent informationes contra eum, & summo Pontifici denuntiare.

Hæc quæstio longe difficilior est, quàm illa, quæ à nobis tacta est supra, super quæst. 27. quoniam in hac nulla nominatim reperitur summi Pontificis definitio; & ob id & à pluribus, & maiori rationum robore hinc & inde tractatur: de qua breuiter etiã dicam, quia facile potest huiusmodi factum incidere, de quo Zanchinus tract. de hæret. cap. 8. nu. 9. versic. sed pone. & ibidem Campegius. Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor, num. 15. & verbo, Episcopus, num. 2. Geminianus in c. Inquisitores de hæret. lib. 6. nu. 5. versic. sed quæro, an Episcopi. & ibidem Abbas & Lapus. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 7. num. 17. Repertorium Inquisitorum verbo, episcopus. §. 1. Ioannes Rojas singulari 109. incipien. Iudices si sunt duo. *Alfonsus Guerrerus in thesauro religionis Christianæ, tit. de hæret. num. 9. & alij plerisque locis.*

An Episcopus possit agere contra Inquisitoré, varia opinio

Hi vero inter se dissentiunt: nam Zanchinus, Repertorium, & Gondissaluus posse Episcopum contra Inquisitorem procedere, libenter admittunt. Sed Locatus, Campegius & nonnulli alij id Episcopis licere negant. ceteri de crimine distinguunt: nam si Inquisitoris esset manifesta hæresis, tunc Episcopus posset contra Inquisitorem procedere; secus si esset occulta, tunc enim summo Pontifici esset nuntianda.

An Episcopi quandoque possint agere contra Inquisitores.

Nos in hac controuersia diluenda, eadem ferè illa obseruanda crederemus, quæ tradidimus supra super quæst. 27. §. num autem. et sequen. nam neque temere in Inquisitores delegatos irruendum est. quamuis enim non sint Episcopali dignitate decorati; at proculdubio sunt officiales summi Pontificis, & proinde continebuntur sub dispositione extrauagantis, cum Matthæus. de hæret. de quo Eymericus paulo antea quæst. 26. Quare sicut Episcopis plurimum in hac re defertur propter priuilegium Episcopalis dignitatis: ita & Inquisitoribus plurimum deferri debet, ac tribui, propter reuerentiam sedis Apostolicæ, cuius sunt officiales, & propter summi Pontificis eminentem honorem, cuius personam Inquisitores repræsentant. itaque si hæreticus fuerit Inquisitor, aduersus eum Episcopus aut alius Inquisitor informationes secreto recipere poterit, vt summo Pontifici denuntiet, vt optime docet hoc loco Eymericus §. crederem. at ad capturam realem accedere non credo tutum.

Quòd si manifestißima esset Inquisitoris hæresis, & malitiis effrenis; vt si contra fidem prædicaret, aut scriberet, aut prædicari & scribi permitteret, aut hæreticos captos impunitos dimitteret, & his A *similia perpetraret, quæ in manifestum fidei detrimentum conuerterentur, nec facile summus Pontifex posset consuli, & interea fides periclitaretur; liceret tunc Episcopo in Inquisitorem agere Geminianus in c. Inquisitores. de hæret. lib. 6. nu. 5. Locatus, Repertorium, & Ioannes Rojas præcitatis locis.*

Verum in hac quoque re cauti & prudentes debent esse Episcopi. & cauere debent, ne ad has punitiones & capturas descendant absq; exquisitißimis considerationibus, & causis maturo consilio pensatis; & cum aliter fides defendi non potest. nã B *magnus honor habendus est ei, quem summus Pontifex idoneum iudicauit, vt tanto muneri præficeretur: est enim et dicitur Inquisitor, fidei defensor. cap. vt Inquisitionis. de hæret. lib. 6. tradit Albertinus super Rub. de hæret. lib. 6. quæst. 5. nu. 3.*

Iam id rescriptum quo vtitur auctor in hac quæstione, optime conuenit Inquisitoribus: quamuis enim in eo nominatim de Inquisitoribus mentio non fiat; at proculdubio sub rescripti verbis continẽtur, cum sint officiales summi Pontificis; immo personã eius repræsentent, vt alibi diximus, & docuit etiam singulariter Lapus responso de hac re conscripto, quod habetur post consilia Oldradi.

C *Et quod diximus de Episcopis, idem sentimus de Inquisitore contra Inquisitorem: nam vnus aduersus alium procedere non facile posset, nisi prædictis modis fauore fidei.*

Idem fortasßis etiam dici posset de Commissariis Inquisitorum Apostolica auctoritate constitutis iuxta id quod disseruimus supra in hac 3. parte super quæst. 5. §. num autem. Quid de commissariis Inquisitorum.

QVÆSTIO XXXI.

D

An Inquisitor posit procedere contra reges & omnes laicos indistinctè.

Tricesima prima quæstio est: Vtrum Inquisitor posit procedere contra principes, & omnes laicos indistinctè in hæresi irretitos, suspectos, vel diffamatos?

E Respondemus quòd sic: vt patet in cap. Vt officium. §. denique. de hæret. lib. 6. sæpius allegata ibi: Cuiuscunque sint conditionis, dignitatis vel gradus: Patet etiam in literis Clementis, & Vrbani iiij. quæ incipiunt: Præ cunctis. in quibus eadem clausula est inserta, vt visum est supra quæst. 28. Relat. supra pag. 137.

Consulerem tamen, vt contra reges & regales personas publice non procederent Inquisitores: sed vt cautius & tutius negotium fidei posit agi, informaretur primitus dominus noster Papa, vt procederetur eius consilio & mandato, & secundum modum, quem ipse decreuerit obseruandum.

IN QVÆSTIONEM XXXI. An Inquisitor possit procedere contra Reges & omnes laicos indistincte.

COMMENT. LXXX.

Dvæ sunt assertiones, & veræ ambæ, & communiter receptæ.

Prima est: Inquisitores aduersus quoslibet, quacunque auctoritate decoratos procedere possunt.

Secunda est prioris veluti declaratiua: Quamuis in omnes procedere possint, tutius tamen est, cum procedendum est aduersus principes, & magnates hæreticos, aut de hæresi suspectos, vt summus Pontifex consulatur, cuius arbitrio & modo ab eo perscripto aduersus eos procedatur.

Prima cõclusio nullam habet difficultatem: nam si possunt Inquisitores agere contra exemptos, vt docuit paulo antea quæst. 28 multo magis procedẽt in eos qui nominatim non sunt exempti. adde Carrerium tract. de hæret. num. 85. versi. item potest procedere contra quascunque personas.

Quantum ad secundam assertionem spectat, eam tenet etiam Ioannes And. in cap. Inquisitores, de hæret. lib. 6. quem sequuntur ibidem Geminianus versi. quæro an indistincte. & Philippus Francbus circa finem cap. versi. Et dicit hic Ioannes And. & horum sententia vera quidem, & prudentiæ plena talis est: Prædictum c. Inquisitores. de hæret. li. 6. quo prohibentur Inquisitores procedere contra Episcopos, prohibere etiam ne procedant contra laicos inconsulto Romano Pontifice, quotiens vel magnæ sunt personæ, & dignitate conspicuæ; vel tanta est hæreticorum multitudo, vt si contra illos procederetur, aut ingens periculum, aut grauis populi turbatio proventura crederentur.

Quando nõ debeat Inquisitor contra laicos procedere.

Non tamen intelligas eadem ratione vtrumque prohiberi: nam ob prærogatiuam Episcopalis dignitatis, Inquisitores in Episcopos non inquirunt: sed in viros potentes & illustres, ideo non inquirũt, ne ob id scandalũ oriatur, non quòd in hoc casu aliquid nobilitati deferatur, quæ propter hæresim amittitur. Adde Simancam de catho. instit. tit. 23. num. 8.

Quos appellet auctor viros regales.

Viros autem regales vocat hic Eymericus, vel Regulos, quales sunt Duces, Marchiones, & similes: vel eos qui Regibus adstant, vt consiliarios & Senatores: vel denique potentes Barones cuiuslibet ciuitatis, qui regali luxu viuunt, & opibus abundant, quos velut patronos multi tum nobiles, tum plebei sequuntur in omnibus ferme ciuitatibus: vel denique intelligere potest per viros regales ciuitatum magistratus, vt Gubernatores, Potestates, Consules, & similes: in hos enim, si publice vellent Inquisitores animaduertere, facile impedirentur, præsertim in locis suspectis, & vbi Inquisitores sunt pauperes & imbelles.

Abundante hæreticorũ multitudine, quid facere debeat Inquisitor.

Illud postremo monebo, vt quando ob multitudinem hæreticorum Inquisitor non potest procedere, tunc quia hæretici suscipiunt incrementum, & fideles corrumpuntur, Inquisitores in publicum prodire debent, & audacter verbum Dei prædicare: quãuis intelligant graue sibi periculum imminere, vt nutantes in fide confirment; quo casu necessaria est in Inquisitore theologiæ cognitio.

QVAESTIO XXXII.

An Inquisitor cogere possit ciuitatum rectores ad iurandum de defendenda Ecclesia contra hæreticos.

Tricesima secunda quæstio est: Vtrum Inquisitor possit & debeat in speciali procedere, contra Comites, Barones, Potestates, Capitaneos, Balliuos, ac ciuitatum & locorũ Consules & Rectores, quatenus iurent coram eo de defendenda Ecclesia contra hæreticam prauitatem?

Respondemus, quòd iuxta c. Ad abolendam. §. statuimus. de hæret. & in c. Vt officium. §. statuimus. de hæret. lib. 6. omnes prædicti tenentur ad requisitionem Episcoporum vel Inquisitorum, iurare Ecclesiam defendere contra hæreticos fideliter & efficaciter, bona fide iuxta posse & officium suum: & obseruare & obseruari facere toto tempore sui regiminis, in terris suo regimini seu iurisdictioni subiectis, constitutiones contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, ipsorum filios & nepotes, à sede Apostolica promulgatas, ac etiam approbatas. Quòd si iurare noluerint, debet Inquisitor procedere contra eos, secundum tenorem illorum capitulorum; & ad pœnas ibi contentas in cap. alleg. Ad abolendam. vbi dicitur sic: Statuimus insuper, vt Comites, Barones, Rectores & Consules ciuitatum & aliorum locorum, iuxta commonitionem Episcoporum, præstito corporaliter iuramento promittant, quòd fideliter & efficaciter, cum ab eis fuerint requisiti, Ecclesiam contra hæreticos & eorum complices adiuuabunt bona fide, iuxta officium & posse suum. Si vero id obseruare noluerint, honore, quem obtinent, spolientur: & ad alios nullatenus assumantur: eis nihilominus excommunicatione ligandis, & terris ipsorum interdicto ecclesiæ supponendis. Ciuitas autem, quæ his institutis duxerit resistendum; vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes, aliarum careat commercio ciuitatum, & Episcopali se nouerit dignitate priuandam.

Relat. supra pag. 101.

In c. Vt officium. §. statuimus. dicitur sic: Statuimus insuper, vt Potestas, Capitaneus, seu Rector vel Consules, seu quiuis alij, qui ciuitati præsunt, vel loco alteri ad præsens, aut præerũt in futurũ, ad requisitionem diœcesanorum vel Vica-

Relat. supra pag. 112.

Vicariorum suorum, seu Inquisitorum hęreticę prauitatis, iurēt pręcise attēdere inuiolabiliter, & obseruare, ac facere à suis subditis obseruari toto tempore sui regiminis in terris suæ iurisdictioni, regiminiue subiectis constitutiones contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores & defensores eorum, ipsorumque filios & nepotes à sede Apostolica promulgatas, ac etiā approbatas: quas qui iurare noluerit & seruare, vt infamis & tamquam hæreticorum fautor, ac de fide suspectus officio & honore sui regiminis spolietur: nec vlterius Potestas, Capitaneus, Consul, vel Rector habeatur in aliquo, aut de cetero in aliquam dignitatē vel officium publicum vlterius assumatur: & quæ vt Potestas, Balliuus, Consul, vel Rector fecerit, nullam obtineant firmitatem.

IN QVÆSTIONEM XXXII.
An Inquisitor cogere possit ciuitatum Rectores ad iurandum de defendenda Ecclesia contra hæreticos.

COMMENT. LXXXI.

De compellendis ciuitatum magistratibus ad præstandum hoc iuramentum de defendenda Ecclesia ab hæretica prauitate, & custodiendis legibus in hæreticos latis, copiose egit Eymericus supra initio tertiæ partis num. 9. & sequent. quo etiam loco nos ea abunde tradidimus, quæ ad hanc quæstionem illustrandam spectant. adde Simancam de catho. instit. tit. 23. nu. 8. & 9. & copiose Repertorium Inquisito. verbo, iuramentum. & Campegium apud Zanchinum cap. 31. ex quibus accipies quæ hanc quæstionem & sequentē illustrabunt.

QVÆSTIO XXXIII.

De iuramento a Dominis temporalibus præstando in initio officij de extirpandis hæreticis.

Ricesimatertia quęstio est: Vtrum Inquisitor debeat compellere seu monere dominos temporales, perpetuam vel temporalem iurisdictionem habentes, quatenus in eorum nouitate antequā eorum officium exequantur, iurent coram Inquisitore hereticos per Ecclesiā denotatos pro viribus à suis terminis extirpare?

Respondemus quòd sic; iuxta c. Excommunicamus itaque. de hæret. §. moneantur. vbi dicitur sic: Moneantur autem & inducantur, & (si necesse fuerit) per censuram ecclesiasticam compellantur sæculares Potestates, quibuscunque fungantur officijs, vt sicut reputari cupiūt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præ- (Relat. supra pag. 106.)

A stent publice iuramentum, quòd de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus extirpare studebunt: ita quòd amodo quandocunque quis fuerit in potestatē siue perpetuam siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare. hæc ibi. & non solum in sua nouitate, immo semper, vt patet in c. Ad abolendam. §. statuimus. de hæret. & c. Vt officium. §. statuimus. de hæret. lib. 6. & patet expresse supra parte ista tertia, quęst. 32. proxima.

B IN QVÆSTIONEM XXXIII.
De iuramento à Dominis temporalibus præstando in initio officij de extirpandis hæreticis.

COMMENT. LXXXII.

De hoc iuramento præstādo, ac de eius formula copiose actum est supra cum Eymerico in principio huius partis nu. 9. & seq.

Interest autem sæcularium magistratuū & principum non modo requisitos, sed etiam spontaneos hoc iuramentum præstare, & hæreticos debellare, C *cum facile corruant principatus & regna, in quibus hæretici impune permittuntur habitare. equidem multa in hanc sententiam conferri poterant, quæ gratia breuitatis omitto. illud tamen quod de regibus Hispaniæ legitur in concilio Toletano 6. cap. 3. quod habitum fuit æra 636. non est silentio prætereundum, videlicet vtrum sortiti fuerint regni apicem, non ante conscendant regiam Sedem, quām inter reliqua conditionum sacramenta polliciti fuerint se non permissuros habitare in regno suo eos, qui non fuerint catholici. quod vtinam nunc vbique & in vsum reuocaretur, & inuiolabiliter custo-* D *diretur.* (Regum Hispaniæ iuramentum de pellendis infidelibus de regno suo.)

QVÆSTIO XXXIIII.

An Inquisitor cogere posit ad reuocandum statuta impedientia officium sanctæ Inquisitionis.

Ricesimaquarta quęstio est: Vtrum E Inquisitor possit procedere contra dominos temporales, seu eorum officiales condentes statuta, per quæ inquisitionis negotium seu officium, directe vel indirecte impediatur, seu quomodolibet retardetur?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Statutum. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Statutum ciuitatis, castri, villæ, vel alterius loci, per quod negotium inquisitionis hæreticæ prauitatis directe vel indirecte (ne in eo libere procedi valeat) contigerit impediri, vel quomodolibet retardari, nullius existerę firmitatis, ipsiusque ciuitatis (Supra pag. 111.) (Statuta, per quæ officiū)

uitatis vel loci dominum, Potestatem, Capitaneum, Cõsules vel Rectores, per quem vel quos eadem ciuitas seu locus regitur, quocunque nomine censeantur, ad statutum huiusmodi loci diœcesano vel eius Vicario, aut Inquisitori seu Inquisitoribus labis præfatæ sine moræ dispendio exhibendum: & si tale inuentum fuerit, reuocandum omnino, vel saltem eatenus moderandum, quòd per illud inquisitionis processus non impediantur, vel aliquatenus retardentur: per censuram ecclesiasticam decernimus compellendos.

SVPER QVÆSTIONEM XXXIIII.

An Inquisitor cogere possit ad reuocandum statuta impedientia officium sanctæ Inquisitionis.

COMMENT. LXXXIII.

Priuilegium de delendis statutis negotio fidei oppositis sæpius confirmatum.

Omnia impedimenta, quibus iurisdictio Inquisitorum poterat cohiberi, quominus libere in hæreticos possent animaduertere, sustulerunt vbique summi Romani Pontifices. quia vero vnum poterat esse, idque maximum, statuta seu leges municipales cuiuslibet oppidi: ideo hæc deleri iubentur, cum directe vel indirecte sacro huic officio opponuntur.

In eandem sententiam extat elegans rescriptum Alexandri IIII. quod incipit: Implacida relatio. *quod vidimus authenticum in archiuo Bononiensis inquisitionis, & retulimus in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. idem cauit Innocentius IIII. ante Vrbanum IIII. rescripto incipiente:* Ad extirpanda. *§. ceterum teneatur. relato item in litteris Apostolicis pro officio sanctæ Inquisitionis. idem quoque constituerunt & alii Romani Pontifices vno consensu. de quo agit etiam Carrerius tract. de hæret. num. 93. versi. item potest tollere. Campegius apud Zanchinum cap. 31. versi. cessat præterea. circa finem. Repertorium Inquisito. & Locatus verbo, statutum.*

Idem locum habet aduersus ius commune.

Quamuis autem rescriptum hoc, quo vtitur Eymericus, indicet statuti nomen sumi stricte siue presse pro iure priuato cuiuslibet ciuitatis, vel oppidi, iuxta notata per Bartolum & Doctores in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. quasi hoc solum deleri debeat, si negotio fidei opponatur, non autem ius commune: nihilominus tamen id ipsum locum habet fauore fidei aduersus ius commune: quare si in iure communi reperiretur aliqua lex, per quam negotium inquisitionis impediretur directe vel indirecte, eam etiam iubere possent Inquisitores cessare.

Item aduersus consuetudinem.

Addo nomen statuti quandoque generale esse, & ius commune etiam complecti. l. quamuis. C. de iuris & facti igno. c. decessorum. 25. q. 2. & quod dico de statutis & legibus delendis, cum fidei negotium impediunt, idem intellectum volo de consuetudine; quamuis esset vetus & immemorabilis: si enim per eam negotium inquisitionis impediretur, per Inquisitores posset aboleri; nec consuetudo censeri debet, sed abusus, & praua corruptela.

A *Illud tamen obiter dixerim, huiusmodi statuta, seu leges directe vel indirecte officium inquisitionis impedientia ipso iure nulla esse, & prorsus inualida, tamquam edita contra Ecclesiæ catholicæ libertatem, vt constitutione quadam Federici Imperatoris tit. de statutis & consuetud. contra libertatem Ecclesiæ editis in principio, plenius continetur; & refertur in authent. cassa & irrita. C. de sacrosan. Eccles. vbi glossa & communiter Doctores. adde Tabiensem in sum. verbo, Inquisitor. num. 10.*

Leges & statuta impedientia negotiũ fidei, ipso iure nulla.

Quid autem sit directe, vel indirecte negotium fidei impedire, tradit Eymericus supra par. 2. quæst. 54. vbi dixi in §. quidam namque sunt. B

QVAESTIO XXXV.

An Inquisitor procedere possit contra Dominos temporales negantes ei debitum auxilium. A

Summarium.

C 1 *Domini temporales requisiti ab Inquisitore tenentur illi parere in captione hæreticorum, &c.*

2 *In mittendo captos ad loca designata intra districtum dominii eorum:*

3 *Et in recipiendo sibi relictos, ac puniendo debita pœna:*

4 *Nec possunt de hoc crimine cognoscere, vel iussu Inquisitoris captos liberare:*

5 *Neque eius iudicium, sententiam, vel processum vllo modo impedire.*

D
Ricesimaquinta quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra dominos temporales, & eorũ officiales, qui requisiti per eũdem non iuuant eum iuxta posse & officium suum; seu eidem non obtemperant prout debent?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt inquisitionis, & infra.

1 Vniuersos sæculi Potestates & dominos temporales, ac prouinciarum, terrarum, ciuitatum, aliorumque locorum rectores quibuscunque dignitatibus vel officijs, aut nominibus censeantur, requirimus & monemus, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei diœcesanis Episcopis, & Inquisitoribus hæreticæ prauitatis à sede Apostolica deputatis, aut in posterum deputandis, pareant & intendant in hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum, & defensorum ipsorum inuestigatione, captione, ac custodia diligenti, cum ab eis fuerint requisiti. E

Relat. supra pag. 115.

2 Et vt præfatas personas pestiferas in potestatem seu carcerem Episcoporum, aut Inquisitorum dictorum, vel ad locum, de quo ipsi vel alii

qui

qui ex eis mandauerint, infra eorundem dominorum Potestatem vel Rectorum districtum ducant vel duci faciant sine mora: vbi per viros catholicos à præfatis Episcopis seu Inquisitoribus, vel eorum aliquo deputatos sub arcta & diligenti custodia teneantur, donec eorum negotium per Ecclesiæ iudicium terminetur.

3 Vtque de hæresi à diœcesano Episcopo vel Inquisitore, seu Inquisitoribus condemnatos, præfati potestates, domini temporales, siue rectores, vel eorum officiales seu nuntij sibi relictos statim recipiant indilate animaduersione debita puniendos: non obstantibus appellationibus, seu proclamationibus prædictorum nequitiæ filiorum: cum tam secundum ordinationem prędecessorum nostrorum, quàm secundum legem imperialem appellationis & proclamationis beneficiũ expresse sit hæreticis & credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus, & defensoribus interdictum.

4 Prohibemus quoque districtius Potestatibus, dominis temporalibus, & Rectoribus, eorundemque officialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine (cum mere sit ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant, vel iudicent, siue captos pro eodem crimine absque dictorum Episcoporum siue Inquisitorum, aut saltem alterius eorundẽ licentia vel mãdato à carcere liberẽt, aut executionem sibi pro huiusmodi crimine à diœcesano, vel Inquisitoribus, seu Inquisitore iniunctam, prompte (prout ad suum spectat officium) facere seu adimplere detrectẽt: vel aliàs diœcesanorum aut Inquisitorum iudicium, sententiam, seu processum directe vel indirecte impedire præsumant.

5 Si quis vero de prædictis Potestatibus, dominis temporalibus, Rectoribus, vel eorum officialibus, seu Balliuis, contra prædicta fecerit, aut præfato fidei negotio sæpefatis diœcesano Episcopo, vel Inquisitoribus incumbenti, se opponere forte præsumpserit, vel ipsum aliquatenus impedire: necnon & qui scienter in prædictis dederit auxilium, cõsilium, vel fauorem, excõmunicationis se nouerit mucrone percussum: quam si per annum animo sustinuerit pertinaci, extunc velut hæreticus condemnetur. In litteris vero Vrbani iiij. & Clemen. iiij. Præ cunctis. de hoc habetur sic: Ceterum, si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis commisso se opponere, seu illud prę sumpserint aliquatenus impedire, vt non possit procedi libere in eodem: immo nisi seu requisiti id fouerint, & iuxta officium & posse suum singuli iuuerint studiose, contra eos tamquam hæreticorum fautores, & defensores secundum sanctiones canonicas freti eadem auctoritate intrepide procedatis.

Relat. supra pag. 139.

A IN QVÆSTIONEM XXXV.

An Inquisitor procedere possit contra dominos temporales negantes ei debitum auxilium.

COMMENT. LXXXIIII.

Materia huius quæstionis eò etiam spectat, vt Inquisitores muniat, quò liberius & validius officium suum exequantur.

Multis quoque Pontificum rescriptis & extrauagantibus tributum est priuilegium de quo hic agitur Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, quæ referuntur inter litteras Apostolicas in fine huius operis. de quo Carrerius tract. de hæret. nu. 93. vers. item potest cogere. Locatus in opere iudiciali, verbo, domini temporales. Simancas de catho. instit. tit. 25. de dominis temporalibus. nu. 8. & 9. Matthæus de Afflictis in proemio constitutionum regni Siciliæ nu. 50. & multis sequent. & alij plerisque in locis, quæ prudens omitto.

B

QVÆSTIO XXXVI.

An Inquisitor posit procedere contra impedientes eius officium.

C

TRicesimasexta quęstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra dominos temporales, eorũq; officiales, eius processum, iudicium, seu sententiam directe vel indirecte impedientes, seu retardantes; vel ad hoc præstantes auxilium, consilium, vel fauorem?

D Respondemus quòd sic; iuxta c. Vt inquisitionis. §. prohibemus. lib. 6. vbi dicitur sic: Prohibemus quoque districtius potestatibus, dominis temporalibus, & rectoribus, eorundemque officialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine (cum mere sit ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant, vel iudicent: siue captos pro eodem crimine, absque dictorũ Episcoporum, siue Inquisitorum, aut saltem alterius eorundem licentia, vel mandato à carcere liberent, aut executionem sibi pro huiusmodi crimine à E diœcesano vel Inquisitoribus, seu Inquisitore iniunctam, prompte (prout ad suum spectat officium) facere seu adimplere detrectent, vel aliàs diœcesanorum aut Inquisitorum iudicium, sententiam, seu processum, directe vel indirecte impedire præsumant. Si quis vero de prædictis potestatibus, dominis temporalibus, rectoribus, vel eorum officialibus, seu balliuis contra prædicta fecerit; aut præfato fidei negotio sæpefatis diœcesano Episcopo, vel Inquisitoribus incumbenti, se opponere forte præsumpserit, vel ipsum aliquatenus impedire: necnon & qui scienter in prædictis dederit auxilium, consilium, vel fauorem, excommunicationis se nouerit

Relat. supra pag. 215.

nouerit mucrone percussum: quam si per annum animo sustinuerit pertinaci, ex tunc velut hæreticus condemnetur.

Relat. supra pag. 139.

In litteris vero Apostolicis Vrbani iiij. & Clemen. iiij. Præ cunctis. §. ceterum. dicitur sic: Ceterum, si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis commisso se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt non possit procedi libere in eodem: immo nisi requisiti illud fouerint, & iuxta officium & posse suum singuli iuuerint studiose, contra eos tamquam contra hæreticorum fautores, & defensores secundum sanctiones canonicas freti eadem auctoritate intrepide procedatis.

IN QVÆSTIONEM XXXVI. An Inquisitor possit procedere contra impedientes eius officium.

COMMENT. LXXXV.

Ex hac quæstione licet multæ conclusiones possint colligi; cum tamen Eymericus ad vnum solum institutum citet rescriptum pontificium ex c. vt officium. §. probibemus. de hæret. lib. 6. ideo vnum simplex axioma colligemus, videlicet, Inquisitores posse coercere magistratus sæculares impedientes processus, aut sententias in hæreticos latas, aut eorum punitionem differentes: quoniam cum hoc crimen sit mere ecclesiasticum, de eo nullus laicus directe vel indirecte se debet intromittere.

Iudex laicus absque reuisione processus facti per inquisitorem debet sibi relictũ punire.

Ex hac assertione, quæ & vera est & auctoritate pontificia roborata atque declarata, validissime refellitur opinatio multorum Iurisconsultorum asserentium, posse iudices sæculares, postquam ipsis traditi, vel relicti sunt rei hæreseos relapsi, vel impænitentes, vltimo supplicio feriendi, iterum examinare processum & causam, & corrigere vel mutare, si opus fuerit, aut etiam nullam dicere sententiam. nam, vt alios omittam, hoc asserunt Bartolus, Fulgosius, Paulus Castrensis, & multi alij iuris ciuilis interpretes in l. magistratibus. ff. de iurisdictio. om. indi. idem Bartolus in l. non dubium. & in l. diuus. ff. de custo. reo. Marcus Mantua singul. 274. incipien. Crimen hæresis. *& alij quos omitto consulto.*

Vera canonistarũ sententia.

Sed Canonistæ per dict. c. vt inquisitionis. §. probibemus. veram sequuntur sententiam. Abbas & Ancharanus in c. at si clerici. de iudicijs. Ioannes Imola in c. 1. de officio ord. Iason in dict. l. magistratibus. de iurisd. om. iud. Cassaneus in consuetud. ducat. Burgun. Rubrica des Iustices. § 8. circa finem num. 14. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 25. num. 43. cum seq. Bernardinus Diaz. in pract. crim. cano. cap. 141. Ioannes Anania in cap. excommunicamus. lo primo. de hæret. nu. 27. Alfonsus Castrus lib. 1. de iusta hæret. punitio. cap. 23. Bernardus Comensis in lucerna verbo, executio. §. 6. versi. sed quæritur. quod ipsum tenent etiam victi veritate multi iuris ciuilis Doctores, quos refert Fernandus Vasquius lib. 1. de successionum creatione. §. 6. nu. 16. versi. denique. (quamuis ipse eo loco more suo contra communem & veram opinionem feratur) & Simancas de catho. instit. tit. 36. num. 5. Ioannes Rojas singula. 107. incipien. Iudex de qua re. *idem in tract. de hæret. par. 2. num. 450. Campegius apud Zanchinum cap. 8. versi. sed quid si laicus. Matthæus de Afflictis in proœmio constit. regni Siciliæ nu. 56. vers. secunda conclusio sit ista. Ægidius Bossius tit. de foro competen. nu. 160. vers. & ideo in crimine hæresis. idem tit. de hæret. nu. 10. vers. non potest autem. Salicetus in l. ea quidem C. de accusation. Iulius Clarus in pract. crimi. quæst. 96. vers. Quæro etiam. idem in §. hæresis. vers. hoc crimen. & vers. Et scias. & plerique alij, quos longum & molestum esset singulatim recensere. atque hæc sententia definita fuit per Innocentium octauum rescripto quodam incipiente:* Dilectus filius. *quod curauimus imprimendum inter bullas Apostolicas pro officio sanctissimæ Inquisitionis in fine huius operis.*

Inquisitor compellere potest iudices laicos, vt mandent executioni sententiam à se latam.

Ergo Inquisitor iudici laico processum à se factum ostendere non debet, sed magistratus sæcularis indilate & sine mora sententiam iudicis ecclesiastici debet executioni mandare: quod si id facere omittat, aut executionem præter morem solitum sine vlla legitima causa differat, compelli potest ad exequendum per Inquisitorem per censuram ecclesiasticam. & ita cautum asserit Bernardus Comensis in lucerna verbo, executio. §. 7. vers. immo Inquisitor. quodam rescripto Vrbani IIII. incipiente: Cum sicut. *quod nondum vidimus.*

Sed paucis antea diebus quàm hæc scriberemus, Illustrissimus & Reuerendissimus Felix Perettus Cardinalis de Montealto Venetijs (vbi multis annis multa cum laude viriliter, ac prudenter exercuit officium inquisitionis contra hæreticam prauitatem) afferri iussit authenticum rescriptum Alexandri IIII. quod incipit: Ad audientiam: *cuius ob publicam vtilitatem nobis humanissime copiam fecit, quo apertissime deciditur hæc sententia, tribuiturque plenissima potestas Inquisitoribus aduersus magistratus negligentes, aut differentes sententias latas in hæreticos executioni mandare. id rescriptum breuitatis gratia hic omittimus, nam in fine huius operis curauimus imprimendum. Qui vero tam graue & immane scelus commiserint, velut fautores hæreticorum puniendi sunt, vt alibi diximus.*

Varia consuetudo in puniẽdo eos qui traduntur curiæ sæculari.

Iam hæreticos curiæ seculari traditos indilate, & statim puniendos iubet Romanus Pontifex in dicto. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. quæ verba, id est, sine mora, interpretatur ibidem glossa.

Verum in hac re consuetudo prouinciarum spectanda est. Solent in Hispania quamprimum lecta est sententia relapsorum, aut impænitentium, aut quorumcunque qui traduntur curiæ sæculari, iudices sæculares eosdem statim in suum forum recipere, & ad supplicij locum pronuntiata mortis seu combustionis sententia, rectà deferre ¶ In Italia in multis vrbibus, quas vidimus, iudices sæculares reos sibi per inquisitores relictos, aut traditos, per tres, vel

vel quatuor dies, antequam vltimo supplicio afficiant in suis carceribus detinent: inde certo die non festiuo publice educunt & comburunt: quod videtur fieri auctoritate Innocentij IIII. in bulla incipiente: Ad extirpanda. *relata in bullario in fine huius operis; vbi ita scriptum est:* Damnatos vero de hæresi per diœcesanum vel eius Vicarium, seu per Inquisitores prædictos, Potestas, vel Rector, vel eius nuntius specialis, eos sibi relictos recipiat, statim vel infra quinque dies ad minus, circa eos constitutiones contra tales editas seruaturus. *hactenus ibi.*

A

Ex quibus declaratur pulchra difficultas, videlicet, non esse negligentes, nec velut fautores hæreticorum puniendos magistratus, qui per quinque dies differrent hæreticorum supplicium. nec etiam si differrent per sex dies, vt in rescripto Innocentij octaui incipien. Dilectus filius. *cuius hæc sunt verba:* Eisdem officialibus sæcularibus sub excommunicationis pœna, & alijs censuris ecclesiasticis precipiatis atque mandetis: vt infra sex dies, postquã legitime fuerint requisiti, sine aliqua dictorum processuum, per vos agitatorum visione, sententias per vos latas contra huiusmodi hæreticos prompte exequantur appellatione remota. *hæc ibi.*

Quæsitum est, quid facere debeat Inquisitor siue ordinarius siue delegatus, si videat iudicem sæcularem ita negligentem, vt etiam post transactos hos quinq; vel sex dies absq; legitimo impedimento, non curet hæreticos sibi traditos vel relictos vltimo supplicio afficere? dicebat mihi quidam non imperitus posse tunc Inquisitorẽ præcipere iudici sæculari, vt combustionis vel mortis pœnam exerceat in hæreticos sibi assignatos, cum ea pœna solita sit in tales exerceri: neq; propterea incideret in irregularitatem, sicut Felino placuit in cap. ad abolendam. circa finẽ extra de hæret. quẽ sequutur Tabiẽsis in summa verbo, irregularitas. 2. §. 9. nu. 10. & §. 15. nu. 16. & Maiolus lib. 2. de irregularitate, cap. 10. & pro hac sentẽtia facit quod diximus supra parte 2. super cap. nouimus. de verbor. signif. §. Quamquã autem.

Ceterum idem Felinus in cap. vergẽtis. de hæret. cũ de eadẽ difficultate dissereret, anceps hæsitauit, & profecto tutũ non videtur, vt Inquisitor in hoc casu pœnã combustionis, aut mortis nominatim exprimeret, præcipiendo iudici sæculari vt eam imponeret, nam fortasis in irregularitatem incideret, ob quam euitandam cum consignat hæreticos iudici sæculari, facit solitam protestationem, de qua in cap. nouimus. de verbor. signif.

Quare omisso hoc modo dicendi, tutius est, vt in genere iubeat & præcipiat iudici sæculari sub pœna excommunicationis, aut alijs censuris, vt sententias à se latas executioni mandet. hic modus dicendi continetur in rescripto Alexãdri IIII. incipien. Ad audientiam. *cuius paulo antea mentionẽ fecimus, item in rescripto Leonis X. incipien.* Honestis petẽtium votis. *& hic modus secure vsurpatur, & sufficit ad euitandam irregularitatem, cap. Episcopus. ne clerici vel Monachi, lib 6.*

Potest etiam Inquisitor in proposito casu, iubere magistratui sæculari sub censuris ecclesiasticis, vt seruet constitutiones & leges contra hæreticos editas. & hic modus præscribitur non obscure ab Innocentio IIII. in extrauagan. Ad extirpanda. §. damnatos vero. cuius verba paulo antea retulimus in hoc eodem commentario. Atque hi quidem modi tuto seruari possunt.

Quòd si nec ita sæcularis induci velit ad puniendos hæreticos sibi assignatos, ad grauiores pœnas erit procedendum: quod vt maturius peragatur, senatui Inquisitionis erit significandum.

B

QVÆSTIO XXXVII.
An Inquisitor in aliquo casu possit compescere quæstuarios.

Ricesimaseptima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit & debeat in aliquo casu procedere contra quæstuarios prædicantes?

Respondemus quòd sic: vt patet in c. Vt officium. §. cõpescendi. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Compescendi præterea monitione præmissa per censurã ecclesiasticam appellatione postposita prædicatores quæstuarios (vbi contigerit pro inquisitionis seu fidei negotio congregationem fieri, vel aliàs eidẽ negotio quomodolibet ex hoc impedimentum aliquod afferri) à prędicationis officio; quod ad ipsos nullatenus pertinet (quorum interest tantũ charitatiua subsidia suppliciter petere ac indulgentiam, si forte habent exponere) liberã vobis & singulis vestrum cõcedimus auctoritate præsentium facultatem. Relae. supra pag. 112.

C

Idẽ habetur per omnia etiã de verbo ad verbũ in litteris pędictis Apostolicis Vrbani, Clementis & Alexandri iiij. Præ cunctis. §. compescẽdi.

D

IN QVÆSTIONEM XXXVII.
An Inquisitor in aliquo casu possit compescere quęstuarios.

COMMENT. LXXXVI.

Facilis est huius quæstionis tractatio. potest enim Inquisitor procedere contra quæstuarios imponendo illis silentium ne prædicent, quotiens actionem fidei sunt celebraturi.

Idem penitus cauetur rescripto Vrbani IIII. incipiente: Licet ex omnibus. *§. compescendi. & alio rescripto Gregorij noni incipiente:* Ille humani generis. *quæ vidimus in archiuo Inquisitionis Bononiensis, & curauimus imprimenda in bullario litterarum Apostol. in fine huius operis. Idem hoc Inquisitorum priuilegium tradit Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 11.*

E

Sed hodie in quæstuarijs iam hæc locum non habent, cum eos sustulerit concilium Tridentinum sessio. 4. c. 2. in fine. & sessio. 21. de reforma. cap. 9. In ceteris tamen prædicatoribus & nunc & olim locum habet hæc Eymerici, seu potius Romani Inquisitores celebraturi fidei, actionẽ, prædicatores silere iubent.

Pontificis doctrina, quæ licet de solis quæstuarijs loquatur, ad alios etiam trahenda est, cum par sit vbique ratio, nempe fauor fidei. erit ergo idem statuendum. l. à Titio. ff. de verbo. obligat. l. illud. ff. ad l. Aquiliam. notat Zabarella in clem. dudum. §. ab olim. quæst. 12. in fine. de sepult. tradit Tabiensis in summ. verbo, Inquisitor. & Bernardus Comensis præcitato loco. & notant Ioannes And. Geminianus, & Franchus in c. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.

QVÆSTIO XXXVIII.
An Inquisitor prohibere possit laicis disputare de fide.

Tricesimaoctaua quæstio est: Vtrum Inquisitor possit excommunicare, vel aliàs procedere contra laicos de fide catholica disputantes publice vel priuate?

Respōdemus quòd tales sunt excommunicandi, vt patet in cap. Quicunque. de hæret. lib. 6. §. inhibemus. vbi dicitur sic: Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim de fide catholica disputare: qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur. Eadem verba sunt in priuilegio Alexand. iiij. Nouerit vniuersitas, &c. de hoc habetur plenius supra parte prima, q. 10. Vtrum liceat de fide publice disputare. Supra pag. 109.

IN QVÆSTIONEM XXXVIII.
An Inquisitor prohibere possit laicis disputare de fide.

COMMENT. LXXXVII.

De materia huius quæstionis copiose dictum est supra parte 1. super quæst. 10. præter doctores in cap. quicunque. §. inhibemus. de hæret. lib. 6. vbi de hoc agunt abunde, vide B. Thomam. 2. 2. quæst. 10. art. 7. Alfonsum Castrum lib. 1. cap. 19. de iusta hæret. punitione, & Conradum Brunum lib. 3. de hæret. cap. 1. 13. & seq. & alios quos super dicta quæstione retuli.

QVÆSTIO XXXIX.
An Inquisitor procedere possit contra aduocatos & notarios patrocinantes hæreticis, &c.

Tricesimanona questio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra aduocatos, notarios, seu scriptores, præstantes hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, ac fautoribus eorundem, patrocinium vel iuuamen; & contra eos, seu alios homines, A libros vel scripturas auctoritate Apostolica, seu legatorum eius factas, in quibus processus facti contra prædictos, continentur, & eos cogere quatenus tradant ei?

Respondemus quòd sic: & primo patet de notarijs & aduocatis præstantibus prædictis patrocinium & iuuamen: vnde in c. Si aduersus. de hæret. dicitur sic: Si aduersus nos terra consurgeret. & infra: Quia plus timeri solet quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur: vobis aduocatis, & scriniarijs firmiter inhibemus, ne hæreticis, credentibus, fau- B toribus, vel defensoribus eorundem in aliquo præstetis auxilium, consilium, vel fauorem: nec eis in causis, vel in factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine vestrum patrocinium præbeatis, & pro ipsis publica instrumenta, vel scripta facere nullatenus attētetis. Quòd si cōtra præsumpseritis, ab officio vestro suspensos ꝑpetuæ vos decernimus infamiæ subiacere. Relat. supra pag. 103. Aduocatis & notarijs vetatur patrocinari hæreticis.

Et secundo patet de habentibus processus, seu scripturas prædictas. vnde in c. Vt commissi. de hæret. lib. 6. dicitur sic: Vt commissi vobis. & infra: Necnon faciendi à quibuslibet as- C signari vobis libros, seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ ac processus per quoscunque auctoritate sedis Apostolicæ, vel legatorum eius habiti contra hæreticos continentur. Relat. supra pag. 113.

Idem habetur per omnia de verbo ad verbū in præfatis litteris Apostolicis, Clementis, Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis. §. necnon.

IN QVÆSTIONEM XXXIX.
An Inquisitor procedere possit contra aduocatos, & notarios patrocinantes hæreticis, &c.

D

COMMENT. LXXXVIII.

Ex hac quæstione duæ potissimum colliguntur assertiones.

Prima est: Inquisitores procedere possunt contra eos qui hæreticis, vel eorum complicibus præstant auxilium, fauorem, aut patrocinium.

Altera est: Inquisitores compellere possunt eos qui habent processus, aut quælibet alia instrumenta facta contra hæreticos, vt sibi ea assignent. Inquisitor quælibet instrumēta ad inquisitionē spectantia sibi iubet assignari.

Quantum ad primam assertionem spectat, viden- E *da sunt quæ scripsimus supra parte 2. super cap. si aduersus. de hæret. et alibi super postremis quæstionibus secundæ partis, quæ hic non sunt inutiliter repetēda. et ideo altera nunc est breuiter declaranda.*

Ac ante Bonifacium VIII. quinquaginta fere annis sanciuit hoc ipsum de assignandis scripturis quibuslibet, & processibus factis contra hæreticos Alexander IIII. rescripto quodam incipiente: Cupientes. *misso Fratribus Prædicatoribus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Lombardia & Marchia Ianuensi: quod ipsum vidimus in archiuo inquisitionis Bononiensis. Et paucis antea diebus quam hæc scriberemus ex Assisio allatū est*

idem

idem autheticum rescriptum missum Fratribus Minoribus ab eodem Alexandro IIII. in quo plenius quædam continentur. ea vero pars, quæ de hoc disserit, quia huic loco lucem est allatura, transferenda huc fuit. habet ergo ita:

ALexāder Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filijs Fratribus de ordine Minorum inquisitoribus hæreticæ prauitatis in administratione sancti Francisci, Salutem & Apostolicam benedictionem.

CVPIENTES, vt inquisitionis negotium contra hæreticam prauitatem sollicitudini vestræ commissum ad Dei gloriam & augmētum fidei catholicæ, in vestris manibus feliciter prosperetur, compellendi appellatione remota per censuram ecclesiasticam per vos, vel per alios, quos ad hoc idoneos, vos vel alter vestrum duxeritis eligendos omnes illos qui scripta, vel instrumenta inquisitionis, vel ad eius officium pertinentia, per quoscunque hactenus factæ, ac etiam faciendæ contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, seu defensores eorum habent vel habuerint, vt ea sine cuiuslibet difficultatis, seu dilationis dispendio, vobis vel alteri vestrum exhibeant, &c. auctoritate præsentium, vobis & cuilibet vestrum concedimus facultatem. *hæc ibi. Huius etiam priuilegij meminit Geminianus, Franchus, & alij in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. Bernardus in lucerna verbo, Inquisitor. §. 22. Repertorium Inquisit. verbo, libri. §. nota quòd Inquisitores.*

Propria instrumēta cōtra se edenda in causa fidei.

Ex hoc priuilegio Perusinus, Franchus, & alij primum inferunt, & rectè, in causa hæresis teneri reum edere contra se Fiscali agenti propria instrumenta, ad intentionem suam & accusationem fundandam; quamuis regulariter de iure sit contrarium statutum. l. qui accusare. & l. vlt. cum ibi notatis per Doctores. C. de edendo. & hanc sententiam tenet Purpuratus in dict. l. fin. C. de eden. nu. 20. & Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 21. incipien. Magnificus. *Ioannes Rojas singulari 54. incipien.* Edere instrumenta. *& faciunt notata per Angelum in l. per hanc. C. de tempo. appellatio.*

Item edenda contra tertium.

Rursus hæc sententia, quòd quis teneatur edere in causa hæresis Fiscali agenti propria instrumenta, libros, & alias quaslibet scripturas, non modo habet locū, cum agit Fiscalis contra te, sed etiam cum agit contra quemlibet alium: tu enim poteris compelli edere contra illum tertium quidquid ad id negotium spectans habes. ita videtur probare glossa in dicto. c. vt commissi. verbo, quibuslibet. & quamquam id glossa nō sentiret adhuc verum est fauore fidei: & quia si quis contra se edere tenetur propria instrumenta, multo maiori ratione, aut saltem pari tenebitur edere contra tertium. ergo si Titius captus pro hæresi, librum hæreticum, aut quid simile dedisse dicatur Sempronio, compellendus est Sempronius id non modo contra se, sed contra Titium edere.

Denique non modo libros & scripturas, sed quid A *quid iuuare potest ad veritatem inueniendam, fauore fidei exhibendum est: quia dum Papa iubet vt quælibet instrumenta exhibeantur, plane iubet, vt exhibeatur quidquid ad causam instruendam spectat: nam nomine instrumenti id intelligimus. l. 1. ff. de fide instrument. itaque imagines, statuas, marmora, & similia, per quæ in hac causa aut inuestigari veritas, aut haberi potest, edendum est, cur autem olim ita sancitum fuerit, alibi docui, quæ nunc breuitatis gratia omitto.*

Item edendum quidquid iuuare potest.

QVÆSTIO XL.

B

An Inquisitor possit procedere cōtra scienter sepelientes hæreticos in loco sacro.

Vadragesima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra eos, qui hæreticos, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum præsumpserint scienter tradere ecclesiasticę sepulturæ?

C

Respondemus quòd sic; iuxta. c. Quicunque in principio. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Quicunque hęreticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum, scienter præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionē idoneam excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere: nec absolutionis beneficium mereantur, nisi proprijs manibus publice extumulent, & proijciant huiusmodi corpora damnatorum: & locus ille perpetua careat sepultura.

Supra pag. 108.

D

Eadem verba habentur in priuilegio Alexandri iiij. Nouerit, & cetera.

IN QVÆSTIONEM XL.

An Inquisitor possit procedere contra scienter sepelientes hæreticos in loco sacro.

COMMENT. LXXXIX.

VNica est conclusio, videlicet, Inquisitores posse procedere contra illos qui hæreticos, credentes, fautores, & ceteros huiusmodi tradiderint ecclesiasticæ sepulturæ.

E

Duo sunt in hac quæstione breuiter tractanda. Vnum erit de priuatione sepulturæ: nam sepultura carent hæretici, & qui illis fauent.

Alterum erit, qua ratione possint Inquisitores procedere contra sepelientes.

Hæretici sepultura priuati, & quare.

Quantum ad primum spectat de priuatione ecclesiasticæ sepulturæ, cum textu allato hic ab Eymerico, consentit textus in cap. sicut ait. de hæret. vbi Alexander III. in concilio Lateranensi multis annis ante Alexandrum IIII. hæreticos & eorum fautores & alios similes sepultura priuauit. quod ipsum et multi alij Romani Pontifices aut sanciuerunt aut comprobarunt.

Priuantur autem hæretici, eorum credentes, fautores, & ceteri ecclesiastica sepultura multis rationibus. Primum, quoniam excommunicati discedunt, & in peccato mortali; & propterea in locis sacris non sunt sepeliendi. 13. q. 3. cap. quibus.

Rursus, quoniam illi indigni sunt sepultura, pro quibus orare non licet, vt late prosequitur beatus Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda: at pro hæreticis orandum non est, cum constet eos in peccato decedere. optima ergo ratione sepultura priuantur. Potissima enim causa cur ante Ecclesias constituta sunt cœmeteria & defunctorum sepulchra est, vt viuentes introeuntes & exeuntes, pro illis ad Deum preces fundant. hinc sepulchra (vt docet Augustinus præcitato loco) dicta sunt monumenta, quia moneant viuorum mentes, vt defunctorum recordentur.

Priuatio sepulturæ magna pœna.

Iam priuatio sepulturæ magna pœna est et ignominia. l. vnica. C. de his qui parentes, aut lib. occid. Bald. consi. 426. incipiente: Prætermittendum. *nu. 5. versi. item quia corpus non traditur sepulturæ. lib. 1. & Franciscus Ripa tract. de remedijs contra pestem num. 139. quibus adde de hac pœna loquentes. Repertorium Inquisito. verbo, sepultura. Alfonsum Castrum lib. 2. cap. 18. de iusta hæret. punitio. versi. ex ista pœna. Syluestrum & Tabiensem in sum. verbo, sepultura. amplius de hac disserunt Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 181. incipien.* Sepultura ecclesiastica. *Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 22. num. 7. Paulus Fuscus lib. 1. de visitatione ecclesi. cap. 29. nu. 4. & alij per hos relati.*

Exhumandi hæretici & comburendi.

Quod si quandoque de facto sepulti fuerint hæretici, exhumari debent, & procul abijci; immo nunc comburi, dummodo discerni, seu separari possint eorum cadauera, vel ossa ab ossibus & cadaueribus catholicorum. c. sacris. de sepult. & locus pollutus debet reconciliari. c. consuluisti. de consecrat. ecclesiæ, vel alt.

Item si post mortem alicuius detectum est eum hæreticum decessisse, qui velut catholicus erat sepultus, cum eius crimen in vita fuisset occultum, exhumari debet, vt dicemus paulopost super q. 43.

Qui priuantur sepultura.

Item non modo hæretici formales, verum etiam credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum sepultura priuantur; quod ipsum ad quoslibet suspectos, aut diffamatos de hæresi decedentes trahendum est ob easdem causas.

Postremo, hoc ipsum de priuatione sepulturæ multo magis quàm in proxime citatis, locum habet in illis, qui in carceribus pro hæresi, aut hæresis suspicionem detenti, se ipsos occiderunt, quoniam impœnitentes censentur, & in manifesto mortali peccato decedunt.

Quid autem sit tradi ecclesiasticæ sepulturæ, aut ea carere, docet Archidiaconus in c. quicumque. de hæret. lib. 6. in verbo, ecclesiasticæ sepulturæ.

Contra sepelientes hæreticos quatenus procedant Inquisitores.

Sed alterum iam caput susceptæ disputationis est declarandum, videlicet, quomodo sit accipiendum quod hic tradit Eymericus, dum dicit, Inquisitores posse procedere aduersus eos qui hæreticos scienter

A *sepeliunt: nam textus per Eymericum citatus ex cap. quicunque. de hæret. lib. 6. solum iubet, vt is qui hæreticos & ceteros de quibus ibi, sepelinit, eosdem publice extumulet, nec vlterius videtur quidquam Inquisitoribus concedere.*

Sane neminem hactenus vidi, qui hæc diluerit. ac primum posset hic quispiam dicere, Eymericum hoc velle, vt Inquisitores possint procedere contra eos qui sepeliunt hæreticos, cogentes eos, vt proprijs manibus extumulent huiusmodi damnatorum cadauera. quæ expositio quamuis textui conueniat; non tamen conuenit instituto auctoris, cum hoc ipsemet B *Eymericus nominatim deinceps doceat quæst. 118. & imprudens esset bis idem repetere.*

Qui scienter sepeliunt hæreticos, suspecti de hæresi, & quare.

Quare verius est hoc velle hic auctorem, vt scilicet Inquisitor possit contra sepelientes procedere, tamquam contra suspectos de hæresi: nam præterquam quòd illi qui ita hæreticos sepeliunt, sunt ipso iure excommunicati, & tenentur proprijs manibus exhumare quos sepelierunt; amplius ex hoc facto incurrunt hæresis suspicionem: nam qui scienter sepelit eos, quos Ecclesia vt hæreticos, aut de hæresi suspectos persequitur & damnat, quamuis aliud animo gerat, hoc facto indicare, ac profiteri C *videtur, aut non debuisse Ecclesiam tales sepultura priuare, aut pro hæreticis, & eorum credentibus & ceteris esse orandum, cum more catholicorum eos sepeliat, aut aliud simile, vnde suspicio hæresis proculdubio oriatur. atque hæc sententia colligi potest ex illis textus verbis:* Vsque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. *tandiu enim sunt excommunicati, donec idonee satisfecerint. per satisfactionem autem idoneam & abiurationem, & canonicam purgationem possumus intelligere c. ad abolendam. §. præsenti. & c. excommunicamus 1. §. qui autem. de hæret. nam qui abiurat, vel se pur-* D *gat, & iniuncta sibi mandata adimplet, idonee satisfacit. manifestum est autem, abiurationem & canonicam purgationem non indici nisi suspectis, vel diffamatis de hæresi. & hoc videtur sentire Archidiaconus in dicto c. quicunque. de hæret. lib. 6. verbo, idoneam †. dum citat. dict. §. qui autem. in c. excommunicamus. de hæret.*

Quid sit idonee satisfacere.

† Apud Archidiaconũ est in verbo, condigna.

Num autem hæc suspicio sit tantum leuis, an etiam vehemens, ex personarum qualitate pensandum erit iudicio peritorum. hoc tamen pro explorato habeo, eum vehementer fore de hæresi suspe- E *ctum, qui de facto hæreticum aut suspectum ab Ecclesia notatum, & vt talem persecutum scienter sepeliret, nisi probabilis aliqua ratio in eius excusationem afferri posset.*

Quando hæretici licite possint terra condi.

Si quis vero hæreticum, aut credentem, aut fautorem, aut ceteros huiusmodi mortuos deprehendat in his locis, in quibus non possit facile eos ad legitimos iudices deferre; tunc terra non sacra condere potest, ne cadauera insepulta aerem corrumpant: neque ex hoc merebitur vllam pœnam, neo contrahet vllam hæresis suspicionem: nam in bonum facit finem; & hoc non est tradere ecclesiasticæ sepulturæ, vt præcitato loco docuit Archidiaconus:

rem

rem tamen cum poterit, ad iudices fidei referre debet, vt illi quid facto opus sit, statuant.

Celebrãs exequias pro hæreticis & eorum ossa custodiens, suspectus de hæresi.

Postremo eadem illæ suspiciones, quæ oriuntur, quotiens quis sepelit hæreticum, credentem, aut alium huiusmodi, nascuntur aduersus eum, qui celebrat eorum exequias more catholicorum, quando is hæreticus, aut suspectus alibi est defunctus, verbi gratia Geneuæ, aut alibi, vbi hæretice viuitur & creditur.

Idem sentias de illo, qui hæreticorum combustorum cineres, ossa, vestes, aut similia furatur & custodit: hic enim verisimiliter putatur credere, eum qui iudicio Ecclesiæ damnatus est, sanctum esse; quod inducit hæresis suspicionem. de quo vide Eymericum par. 2. q. 15. versic. vigesimus nonus error. & quæ scripsi super quæst. 53. supra par. 2. circa finem. versic. Quintum est. Atque hoc esse videtur proculdubio Eymerici institutum in hac quæstione.

QVAESTIO XLI.

An Inquisitor posit procedere contra renuentes iurare in causa fidei, &c.

Vadragesima prima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra illos, qui iurare coram eo de dicenda veritate in causa fidei requisiti, contumaciter renuerin:?

Supra pag. 306.

Respondemus quòd sic; iuxta c. Excommunicamus itaque. extra de hæret. §. adijcimus. vbi loquendo quòd testes compellantur iurare, sequitur sic: Si qui vero ex eis iuramenti religionem obstinatione damnabili respuentes, iurare forte noluerint. ex hoc ipso tamquam hæretici reputentur. De hoc Ioan. And. in nouella super eod. c. Iste enim est error Valdensium, qui dicunt iuramentum esse peccatum mortale: secus si dubitant iurare ex quadam honestate, tandem obtemperant.

IN QVÆSTIONEM XLI. AN Inquisitor possit procedere contra renuentes iurare in causa fidei.

COMMENT. XC.

Recusantes iurare, quando hæretici, & quando non.

Ex hoc solo quòd contumaciter, iurare renuunt, contrahunt hæresis suspicionem immo vero tanquam hæretici reputantur, vt dicit textus hic ab Eymerico citatus: videntur enim sentire iuramentum esse illicitum; quod sentiunt Valdenses, quod patuit apud Eymericum par. 2. q. 14. versi. tertius error.

Quem errorem grauiter confutat beatus Thomas 2. 2. q. 89. art. 2. & Dominicus Sotus lib. 8. de iust. & iure q. 1. art. 2. Syluester in sum. verbo iu-

A *ramentum 1. & eodem verbo, Tabiensis. Nauarrus in manuali cap. 12. num. 4. & alij, quos in re manifesta omitto.*

*Et profecto textus in cap. excommunicamus 1. §. adiicimus. versic. Si quis vero ex eis. de Valdensibus accipiendus omnino videtur, qui tempore Innocentij III. (sub quo in concilio Lateranen. factum est decretum eius canonis) iam erant exorti, vt dixi copiose supra parte 2. super quæst. 14. & tenaciter hunc errorem profitebantur de non iurando in aliquo casu. ad cognoscendum ergo aliquem hæreticum de secta Valdensium hoc erat euidens ar-*B *gumentum, sicuti Hostiensis & ceteri communiter canonistæ docent in prædicto cap. excommunicamus 1. §. adijcimus. de hæret.*

Non tamen essent hæretici qui ex quadam honestate recusarent iurare, vt docet hic Eymericus in fine; quales sunt clerici, & religiosi coteri, si quadam simplicitate putarent non esse licitum eis iurare etiam in causa fidei coram Inquisitoribus absque superiorum suorum licentia; cum tamen fauore fidei iurare debeant, et etiam in alijs casibus, quos refert Raynerius in sum. verbo, iurare. & Syluester verbo, iuramentum 2. quæst. 3. num. 3. & in causa C *fidei omnes compelli possunt ad testimonium ferendum, & ad iurandum de veritate dicenda, vt alibi plene diximus, & tradit Eymericus paulo post quæst. 62.*

QVAESTIO XLII.

An Inquisitor posit procedere contra delatos, qui alio se transtulerunt, &c.

D

Vadragesima secunda quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra eos, qui extra partes iurisdictionis Inquisitori subiectas, domicilium transtulerunt, vel aliàs se absentarũt, delatos de hæretica prauitate; vel extra iurisdictionem Inquisitoris delinquentes, in sua nunc existentes?

Respondemus quòd sic: iuxta c. Vt commissi. in principio, & iuxta c. Cum contumacia. de hæret. lib. 6. In c. Vt commissi. dicitur sic: Vt E commissi. & infra: Et contra illos quos in prouincia, in qua vobis inquisitionis officium est commissum, hæresis crimen constiterit commisisse (licet ad alias partes se transferendos duxerint) procedendi.

Supra pag. 113.

Idem habetur per omnia de verbo ad verbũ in prefatis literis Apostolicis, Clementis, & Vrbani iiij. Præcunctis. §. Etiam contra illos.

In cap. Cum contumacia. dicitur sic: Cum contumacia (in causa præsertim fidei) suspicioni præsumptionem adijciat vehementem, si suspectus de hæresi vocatus à vobis vt de fide respondeat, excommunicationis vinculo (pro eo, quòd

Supra pag. 110.

quòd parere subterfugit, aut contumaciter se absentat) per vos fuerit innodatus: quam si per annum animo sustineat pertinaci, extunc velut hæreticus condemnetur.

Etiam potest procedere contra eos, qui licet extra iurisdictionem Inquisitoris illius deliquerint, nunc autem in sua sunt: quia hæreticus vbi inuenitur, ibi conuenitur. ad hoc Ioan. And. in c. Vt commissi. in principio.

IN QVÆSTIONEM XLII. AN Inquisitor possit procedere contra delatos, qui aliò se transtulerunt.

COMMENT. XCI.

Dvo axiomata complectitur hic Eymericus. Primum est: Inquisitores procedere possunt contra eos, qui in sua prouincia deliquerunt, & ad aliam se transtulerunt.

Alterum est: Item possunt procedere contra eos, qui cum alibi deliquerint, in sua prouincia nunc morantur, ibi: Etiam potest procedere.

Inquisitorũ potestas in absentes. *Quæ in hac quæstione traduntur ab Eymerico ex citatis Pontificum responsis collecta, fusius explicantur in concilio Narbonensi cap. 19. 20. & 21. vbi & potestas procedendi contra absentes, & modus quo procedatur, luculenter tribuitur, et præscribitur in hæc verba:* Si qui vero culpabiles, vel suspecti ad vestram pertinentes inquisitionem, præsentes nec sint, nec fuerint, & infra competentem terminum eisdem à vobis peremptoriè assignatum, & per ecclesias publicatum non curauerint comparere, vel se legitime excusare, contra eos tamquam contra præsentes non dubie procedatis. (Cap. 19.)

Cap. 20. Ad Inquisitionem quippe vestram eos intelligimus pertinere, qui vel infra eiusdem inquisitionis limites deliquerunt, vel domiciliũ ibi habeant, seu habebant, quando inquisitio cœpta fuit; vel cum ibi morarentur occasione † officij cuiuscunque publici, seu priuati, vel certum domicilium non habentes ibidem inuenti, citati fuerunt à vobis, siue illis per quamcunque cautionem adstrictis; siue non, Inquisitionem contra eos facere incœpistis, vel eis purgationem forsitan indixistis. Siquidem contra tales præsentes, vel absentes potestis procedere, ac debetis: nisi forte ratione delicti maioris, seu minoris commissi alibi, vel ratione domicilij, vel alia de prædictis, Inquisitores alij procedere cœperint contra illos. Et enim cum in locis diuersis, & per Inquisitores diuersos Deo auctore inquisitio celebretur, tutius & salubrius est, vt quisque culpabilis in quibuscunque † locis deliquerit, vni & illi Inquisitori permaneat obligatus, à quo primo ex aliqua de causis præscriptis, sine fraude, & sine periculo negotij & animarum fuerit occupatus.

† ratione

† quocunque loco

Cap. 21. Ita tamen vt Inquisitores ceteri, quidquid de illo nosse poterunt, inquirant nihilominus, & A scribant inquisitoribus illis, quibus idem culpabilis sit adstrictus: sic enim quasi vir vnus pugnabitis, & vincetis. *hactenus ibi.*

Huc spectant quæ tradit Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores quæst. 5. quem retuli supra tit. de forma citandi absentem num. 133. §. Si autẽ reperitur. vbi tradidimus multa ad hanc quæstionem intelligendam spectantia.

Quoniam vero nec proxime citato loco, nec in 13. modo processum fidei terminandi quanta fortasse oportebat distinctione egimus de modis procedendi contra absentes, proinde breuiter id est hic B *explicandum.*

Res hæc tota Hispalensi quadam prima instructione cap. 19. præscripta est Inquisitoribus Hispaniæ, quam latine tamen redditam referre placuit, nec enim puto verius in hac causa à me, aut ordinatius quicquam dici posse. habet autem ita:

Similiter decreuerunt, vt contra culpabiles in dicto hæresis crimine si absentes forent, Inquisitores procedant, citando præfatos absentes per publica edicta, quæ publicari faciant, & affigi ianuis Ecclesiæ principalis illius loci, vel locorum, in quibus morabantur. (Inquisitores procedunt cõtra absẽtes multis modis.)

C Possunt autem Inquisitores fabricare processus contra absentes vno ex tribus modis. Primo secundum formam cap. cum contumacia. de hæret. lib. 6. videlicet citando & admonendo absentes, vt compareant ad se defendendum, & respondendum de iure suo super certis articulis fidei causam contingentibus, & super certo hæresis crimine, &c. sub pœna excommunicationis cũ suis admonitionibus in forma. Quod si non comparuerit, iubebunt promotori Fiscali, vt accuset eius contumaciam, & petat literas D seu libellos magis aggrauantes, quibus denuntientur: quòd si per spatium vnius anni perseuerauerint in sua pertinacia & contumacia, declarent illos hæreticos in forma iuris. Et hic processus est magis tutus & minus rigidus. (Primus modus procedẽdi contra absentes.)

Secundus modus est, quòd si Inquisitoribus visum fuerit delictum contra aliquem absentẽ debere plene probari, citent illum per edicta, sicut dictum est, vt veniat responsurus & dicturus super iure suo, & ostensurus suam innocentiam infra triginta dies in tribus terminis diuisos; vnicuique termino decem dies tribuendo: vel con-E cedant illis aliud longius tempus, si expedire viderint iuxta distantiam seu locorum intercapedinem, in quibus præsumitur, vel præsumi debet habitare prædictos citatos: quos citare debent ad omnia processus acta vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue quo casu si reus nõ comparuerit, accusabitur eius contumacia in omnibus edicti terminis: recipiantque Inquisitores eius denuntiationem & accusationem à Fiscali, conficiantque processum in forma: quibus absolutis si delictum visum fuerit sufficienter probatum, poterunt absentem condemnare, eo amplius non expectato. (Secũdus modus procedẽdi contra absentes.)

Tertius modus, qui in conficiendo processu (Tertius modus procedẽ)

di contra absentes

su contra absentes obseruari potest, hic est, vt si in inuestigatione processus facti in Inquisitione reperitur præsumptio hæresis cótra absentem, tametsi delictum nõ videatur plene probatum, possunt Inquisitores decernere edictum contra talem absentem notatum & suspectum de crimine hæresis, & iubere ei vt infra certum tempus compareat ad se liberandum & canonice purgandum a dicto errore seu delicto: eo addito, quòd si non comparuerit ad recipiendam & præstandam prædictam canonicam purgationem, vel non se liberauerit, vel purgauerit, habebunt ipsum pro conuicto, procedentque ad faciendum, quod iure fieri debeat. Atque hæc processus forma est aliquantulum magis rigida: ceterum iure recte nititur, & Inquisitores prudentes & litterati eligent modum, quem magis tutum iudicauerint, & melius viderint in practica posse vsurpari iuxta diuersitatem causarum, quæ sese offerre poterunt. *hactenus ibi.*

An expediat fieri diuersos processus cõtra aliquem.

Quòd si quæras, an expediat, cum absentes sunt rei, diuersos à diuersis fidei iudicibus fieri processus contra eos; breuiter respondeo id non expedire: quia si diuersi processus fierent, posset quandoque contingere, vt quidam iudices absoluerent, alij vero damnarent, vnde facile discordia oriretur, aliaque non leuia incommoda, quæ diligenter sunt in hac causa præcauenda. Quare tutius est vt is Inquisitor processum conficiat, qui præuenerit in iudicio, ceteri vero ad illum transmittant quicquid habent actorum in suis Inquisitionibus aduersus illum reum. ita prudenter ac salubriter cautum est Valladolitana quadam instructione anni Domini MCCCCLXXXVIII. cap.8. & præscripsit etiam non obscure concilium Narbonense cap. 21. cuius verba paulo antea retulimus in hoc eodem commentario.

Vbi quis deliquit, ibi puniendus.

Iam quantum spectat ad secundam conclusionem de puniendo, & capiendo hæretico, qui alibi deliquit; obseruandum est, generalem esse regulam, delicta ibi esse punienda vbi sunt commissa, non alibi; itaque committens homicidium Bononiæ, tutus erit Ferrariæ, nisi ibi habeat domicilium. c. vlt. de foro compet. c.1. de rapto. c. ibi semper causa. 3. q. 6. & in authent. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oport. quia in quo loco quis per delictum dedit malum exemplum, ibidem debet per punitionem debitas luendo pœnas, satisfacere.

Hæreticus vbique capi & puniri potest.

Hæc tamen regula multis modis fallit, de quibus Socinus & alij. Sed omissis ceteris, qui non pertinẽt ad hoc institutum, non habet locum in hæresi; quia vbique hæretici capi possunt & puniri. Bald. in l. etsi excepta. C. de malefi. & mathe. Cardinalis in clement. 1. §. denique. q. 9. de re iud. Carrerius tract. de hæret. num. 153. item quia hæreticus. Socinus regula 220. incipiente: Delicta extra territorium. *in prima fallentia. Iacobus de Rauenna in l. 1. C. de sum. trinit. & fid. catho. gloss. in cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. verbo, procedendi. Repertorium Inquisitorum verbo, absens. Simancas de catho. instit. tit. 2. num. 12. ex quibus patet veram esse hanc Eymerici conclusionem.*

Num autem in hoc casu reus sit remittendus dictum est abunde supra in hac 3. par. nu. 131

QVAESTIO XLIII.

An Inquisitor possit procedere contra mortuos.

Vadragesima tertia quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere contra mortuos, qui ante mortem, vel post delati sunt eidem de hæretica prauitate?

Respondemus quòd sic, iuxta c. Filij. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Filij vel hæredes illorum, qui dum in ægritudinis lecto decumberent, petierunt hæreticos consolaturos, vt ab eis per manus impositionem consolationem reciperent secundum pessimam consuetudinem eorundem; sicque viam fuerint vniuersæ carnis ingressi, ad probandum quòd ipsi defuncti consolationem illam: immo verius desolationem non sanæ mentis † effecti susceperint; vel post perditam iam loquelam (cum tamen moris sit, vt dicitur apud eos, quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam) admitti non debẽt, si dum viuebant diffamati erant de hæresi, vel suspecti: aut legitime constiterit quòd sanæ mentis existentes, huiusmodi hæreticos petierunt: alioqui admitti poterunt prædicti filij, vel hęredes ad probandum præmissa: non tamẽ per vxores, filios, familiares, vel de suis aliquos; sed per testes alios fide dignos, & specialiter fidei zelatores.

Relat. supra pag. 109.

† Antonius Gomes tomo 3 vari ar resolut. cap. j. nu. 71.

Idem habetur de verbo ad verbum in litteris prædictis Apostolicis Vrbani & Alexandri iiij. Olim. & in c. Accusatus. §. in eo vero. de hæret. lib. 6. De hoc plenius Archidiaconus super cap. Filij. de hæret. lib. 6.

IN QVÆSTIONEM XLIII. AN Inquisitor possit procedere contra mortuos.

COMMENT. XCII.

Vnum est axioma, videlicet, Inquisitorem posse procedere contra mortuos huius criminis reos: quod quibus modis contingat, paulopost aperiam in hac eadem quæstione.

In hac quæstione tria mihi sunt breuiter tractanda. Primum, quanto tempore duret hæc actio procedendi contra mortuos in hac causa, aut intra quãtum tempus extinguatur: est enim hæc res cognitu necessaria, & valde frequens.

Alterum est, in quibus locum habeat, an in solis hæreticis, an etiam in fautoribus, receptatoribus, & simili-

similibus: nam hæc proprie spectant ad Eymerici institutum hoc loco.

Tertium & postremū erit, cum proceditur contra mortuos quis sit ordo seruandus, & qualiter sententiæ pronuntientur.

Delicta morte extinguūtur, secus tamen in hæresi.

Quantum ad primum attinet, animaduertendum est, regulam esse generalem, quòd morte delinquentium extinguitur etiam delictum, & omnis actio contra illud siue intentata iam siue intentanda vacat, ita vt postea nullus aut accusari aut puniri possit. l. 2. & 3. C. si reus vel accusator mort. fue. l. vlt. C. de bonis eorum qui sibi mort. consci. l. in senatus. §. si propter mortem. ff. ad senatus con Turpillia. c. peruenit. c. causam quæ. el segundo. qui filij sint legit. c. quorundam. dist. 23. & ratio est, quoniā mors omnia soluit. authen. de nuptijs. §. deinceps. l. defuncto. ff. de pub. iud.

In crimine tamen læsæ maiestatis diuinæ vel humanæ speciale est, vt morte non extinguatur, idque ob immanitatem facinoris ad maiorem eius detestationem. c. accusatus. §. fin. de hæret. lib. 6. c. filij. vbi glossa eo. tit. & c. si quis Episcopus. extra de hæret. vbi communiter Doctores, & concilium Biterrense cap. 18. quod paulo post citabo.

Ob duplicē causam procedit Inquisitor contra defunctos.

His ita positis videamus intra quot annos possit Inquisitor contra hæreticos defunctos procedere. sed vt quæstio hæc melius intelligatur, apertioris doctrinæ gratia distinguendum est: nam bifariam potest procedere Inquisitor aduersus defunctos. Primo, ad effectum confiscandi bona, seu potius declarandi iam confiscata, vt à tertio possessore auferantur, & sacro Inquisitionis officio applicentur. Secundo, potest agere ad effectum & finem damnandi memoriam defunctorum, declarando eos hæreticos decessisse, & velut tales pœnas hæreticorum incurrisse, ex quo tandem sequitur alius effectus, vt eorum cadauera seu ossa exhumentur, & extra locum sacrum proijciantur, aut comburantur.

Quanto tēpore duret actio contra hæreticos defunctos.

Quantum ergo attinet ad primam partem, videlicet, cum agitur ad effectum confiscationis bonorum, Bartolus & Salycetus in l. 2. C. de apostatis. Hippolytus Marsilius singul. 307. incipien. Bona delinquentis. *& alij quos ibi refert. dicunt Inquisitores non posse inquirere contra hæreticos defunctos, quoad bonorum publicationem post quinque annos, à morte delinquentis computandos. Hos sequitur Romanus singula. 436. incipiente:* De crimine. *Idem tenet glossa in l. Manichæos. C. de hæret. verbo, subire. & Angelus in §. interdum. inst. de hæret. quæ ab intest. defer.*

Verum Panormitanus in cap. cum nobis. de præscriptio. num. 8. & ibidem Felinus num. 11. & Antonius Gomez tom. 3. varia. resolu. cap. 14. num. 5. versic. nec obstat textus. ita distinguunt: Cum bona hæreticorum defunctorum applicantur fisco sæculari, post quinque annos non possunt Inquisitores procedere contra hæreticos defunctos, quoad hunc effectum, iuxta textum in l. 2. C. de apostatis. & in l. 2. C. de vectigalib. com. quòd si bona adiudicentur fisco ecclesiæ, tunc spatio quadraginta annorum durabit hæc actio, atque ita monēt intelligendum textum in cap. 2. §. 1. de præscriptio. lib. 6. vbi sancitur, bona hæreticorum defunctorum præscribi per filios vel hæredes catholicos spatio quadraginta annorū, dummodo ea possederint bona fide.

A

Hac tamen distinctione non obstante, verior mihi sententia videtur, indistincte asserere durare hāc actionem quo ad effectum confiscandi bona per quadraginta annos, siue applicanda sint fisco sæculari, siue fisco Ecclesiæ. Durat per quadraginta annos.

Primum, quoniam in delictis ecclesiasticis coercendis dispositioni iuris canonici standum est, potius quàm iuris ciuilis: manifestum est autem hoc crimē mere esse ecclesiasticum. c. vt Inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6.

B

Rursus, quoniam cum in detestationem tanti criminis constitutum sit, vt bona etiam post mortem publicentur, sane dicendum erit ad quadraginta annos hoc extendi, iuxta textum in dicto c. 2. de præscriptio. lib. 6. vbi indistincte loquitur Papa de hac confiscatione, nulla facta mentione de fisco sæculari vel ecclesiastico: quare indistincte est is textus accipiendus. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstand. quoniam vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. l. 3. ff. de officio præsid. l. de pretio. ff. de publi. in rem actio.

C

Et hæc sententia apertissime est diffinita in prima instructione Hispalensi, cap. 20. vbi tametsi bona defunctorum hæreticorum applicentur fisco sæculari, nihilominus spatio xl. annorum durare hæc actio declaratur, non modo ad damnandam memoriam defunctorum, sed etiā ad confiscanda bona, vt à quibuscunque possessoribus auferantur.

Neque obstat l. 2. C. de apostatis. vbi quinquennium tantum post mortem datur ad procedendum contra defunctos: quia non est absurdum dicere ius canonicum, quod postea superuenit, ei derogasse, maxime in crimine mere ecclesiastico. Leges ciuiles quando locum habeant in crimine hæresis.

D

Rursus addo, leges ciuiles in hoc crimine in his habere locum, quæ non sunt à sacris canonibus prouisa. item in pœnis alijs, quæ per Ecclesiam, aut iudices ecclesiasticos non possunt irrogari, quale est hæreticos vltimo supplicio afficere. quam ob rem hanc puto veram sententiam, & in praxi obseruandam, vt Inquisitores indistincte procedant contra hæreticos defunctos, quo ad effectum publicationis bonorum integro quadraginta annorum curriculo durante, siue fiat applicatio fisco Ecclesiæ, siue fisco sæculari, aut cuilibet alij.

E

Filij vero vel hæredes defuncti tunc bona fide dicentur possedisse bona defuncti, cum & tempore mortis eius, & toto quadraginta annorum spatio crediderunt, & intellexerūt defunctum catholicum decessisse: nam si intra hos quadraginta annos quandocunque intelligant defunctum hæreticum decessisse, cum iam incipiant esse in mala fide, nūquam præscribent: nam ad præscriptionem inter cetera requiritur saltem de iure canonico omni tempore bona fides. c. fin. de præscriptio. ibi: Vnde oportet, vt qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ. *hæc ibi. itaque si mala fide possederint, etiam post quadraginta annos fiscus*

officij

officij Inquiſitionis talia bona occupabit vide Zanchinum tract. de hæret. cap. 24. & 25.

Quòd ſi plures de hac re videre cupis, de ea diſſeruni Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 17. Frãciſcus Squillacenſis tract. de fide catho. cap. 54. Simancas de catho. inſtit. tit. 18. nu. 11. & ſeq. Zãchinus de hæret. cap. 24. & 25. nu. 4. Repertorium Inquiſito. verbo, bona §. ſed an ſint. Petrus Godofredus in l. 2. C. de apoſtatis. Bald. in margarita verbo, memoria. Marſilius ſingulari 307. incipi. Bona delinquentis. Ioannes Rojas ſingul. 50. incip. Delictũ defunctorũ. Baldus conſil. 70. tom. 4. gloſ. in c. accuſatus. de hæret. li. 6. verbo, poſt mortẽ. Carreri' trac. de hæret. nu. 142. verſ. ſed infra quãtũ tẽpus, et alij.

Ad damnandam memoriam hæreticorum omni tempore procedãt inquiſitores.

His ita poſitis videamus iã alterã partẽ propoſitæ difficultatis, videlicet, Cum Inquiſitores agunt ad effectũ et finem damnandi memoriã defunctorũ; an aliquibus temporũ metis circũſcribãtur, vel contra, quocũq; tẽpore, nulla annorũ præſcriptione obſtante, eos pronuntiare poſſint hæreticos deceſsiſſe.

In qua difficultate breuiter dico, nullis temporũ ſpatijs hanc actionẽ ĩpediri aut finiri; immo etiã poſt quadraginta & plures annos, quocunq; tẽpore detectũ fuerit, ac legitime conſtiterit, quempiã hæreticũ deceſsiſſe, poterũt Inquiſitores agere contra eũ, ad memoriã ei' dãnandã, & vt declarẽt excõmunicatũ deceſsiſſe, atq; vt inhibeãt ne quiſquã pro illo oret, et vt extumuletur oſſa, ſi fieri poſſit, & cõburantur: nã cui viuo communicare non licet, nec mortuo licebit.

Iura vero præfatũ tẽpus quadraginta annorum præſcribentia, intra quod contra defunctos hæreticos agi poteſt, intelligũtur quoad effectũ confiſcationis bonorũ, non de damnãda memoria: nã in hoc nulla præſcriptio currit. ita videtur ſentire Felynus in dicto cap. cũ à nobis. extra de præſcript. nu. 12. & num. 13. & Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 17. in fine. & Simancas de catho. inſt. tit. 18. nu. 14. tametſi valde obſcure loquantur interdũ non diſtinguẽtes hos duos fines, ſed ſimul de vtroq; loquentes. ſed quidquid alij ſenſerint, ita tenendum putamus.

Damnata hæreticorũ memoria, filij eorum iuris pœnas incurrunt.

Et ex hoc capite naſcentur multi & magni effectus: nã excepta confiſcatione bonorũ, quã filij euitabũt, ſi bona fide per annos quadraginta poſſederint, ceteras iuris pœnas incurrẽt, quas filijs dãnatorũ iura decernũt; nẽpe infamiã, & inhabilitationẽ ad officia publica et beneficia. et hæc ſentẽtia sũmo iure vera eſt, quãuis illud ſentiã, facile cum his eſſe diſpenſandum; quia aliena culpa & delicto torquentur.

An poſt mortem inquiri poſſit cõtra fautores receptatores & defenſores hæreticorũ.

Alterũ caput præcipuũ in hac quæſtione declarandũ erat: An ſcilicet, hæc actio procedẽdi contra defunctos in hoc crimine locũ habeat aduerſus hæreticos ſolũ, an etiã contra credentes, fautores, receptatores & defenſores eorum. Filippus Francus in c. accuſatus. §. ſi vero. notab. vlt. nu. 2. Gondiſaluus tract. de hæret. q. 22. nu. 8. Simancas de catho. inſtit. tit. 4. de accuſationibus. nu. 5. & tit. 18. de defunctis nu. 13. & Ioannes Rojas in ſingularibus fidei, ſingulari 134. incipien. Morte delinquentiũ. nu. 11. & 12. non poſſe contra hos poſt mortẽ procedi ſcribũt. quorũ plane ſententia veriſsima eſt, & iure aperto nititur in cap. accuſatus. §. ſi vero. de hæret. lib. 6. ibi:

A eius hæredibus non eſt ſatisfactio, pro extincto iam crimine iniungenda. hæc ibi.

Et ratio quidẽ vera & ſolida eſſe poteſt, quoniã in hoc crimine ſuſpiciones quantumuis vehementes morte reorum extinguuntur. Simancas de catho. inſtit. tit. 46. de pœnis. num. 77.

Ceterum ſi prædicti aut hæretici fuerint, aut errores defenderint, etiam poſt mortem inquiruntur, quia tunc pari iure cum hæreticis cenſentur. neque de his eſt aliqua dubitatio. Adde Zanchinum de hæret. cap. 24.

An cõtra credentes hæreticorũ poſt mortem procedatur.

Sed in credentibus dubitari poteſt, An poſt mortẽ eorũ inquiri in eos poſſit. et Gondiſſaluus in dicto B tract. de hæret. q. 22. nu. 8. neq; in credentes hæreticorũ defunctos dari hanc actionẽ aſſerit. quod tamen abſolute non crederẽ verũ: nã credentes hæreticorũ, hæreticis ipſis exæquantur; quã ob rẽ aduerſus eos defunctos procedi poterit: & hanc ſentẽtiam videtur ſanciuiſſe conciliũ Biterrenſe cap. 18. in quo ita ſcriptũ eſt: Ad hæreticorũ ſeu credentiũ condẽnationẽ, qui nõ fuerunt reconciliati canonice ante mortẽ, citatis eorũ hæredibus, ſiue alijs, qui de iure citãdi fuerint, & cõceſſa eiſdẽ opportuna copia defendendi ſimiliter procedatis. hæc ibi.

C Et huic ſententiæ multũ quidẽ adſtipulatur textus in dicto cap. accuſatus. §. ſi vero. de hæret. lib. 6. vbi nullum apparet verbum de credentibus, cũ agitur de extincto crimine poſt mortem: ſed tantũ habetur ſermo de fautoribus, receptatoribus, & defenſoribus, et præcitati quoq; doctores de hoc articulo diſſerentes, nullã de credẽtibus mentionẽ fecerũt.

Mihi hæc ſententia veriſsima videtur, à qua non puto recedendũ, dummodo accipiatur in his, qui vere & proprie credentes hæreticorũ tam ex verbis, quàm ex factis iudicantur: non in illis qui improprie D dicuntur credentes, de quibus dixi ſupra par. 2. ſuper. q. 50. §. quidam alij ſunt: vbi videas ad intelligendum hoc diſcrimen.

Sed veniamus iã ad tertiã et poſtremũ huius diſputationis partẽ, videlicet quis ordo ſeruari debeat cũ proceditur contra defunctos huius criminis reos.

Quot modis contingat poſt mortẽ hæreticos dãnari.

Ac primum quidem obſeruandũ eſt, multis modis poſſe contingere aliquem poſt mortem vt hæreticum iudicari: primum ſi antequã moreretur, cœpta fuit Inquiſitio contra eũ, & de eius crimine conſtitit aut per propriã confeſsionẽ, aut per facti euidentiã, aut per teſtiũ legitimã probationẽ, & antequã proceſſus finiatur, is reus moritur, vel confeſſus & im-E pœnitẽs, nolens Eccleſiæ reconciliari, vel negatiuus: hic enim poſt mortem eſt condemnandus.

Idem iudicium eſt de relapſo, tametſi pœnitenti & conuerſo, qui aliàs iuxta canonum ſanctiones, ſi viueret, tradẽdus eſſet curiæ ſæculari, & antequam traderetur mortuus eſt.

Quod ipſum in eo quoq; locum habet, qui cum in carceribus eſſet pro hæreſi detentus, ſe ipſum occiderit, is enim vt paulo poſt dicemus, tãquam impœnitens damnandus eſt; cum ſe interficiendo, crimen confiteri videatur, vt Cynus ſcripſit in l. 2. C. qui teſtamen. facere poſſunt, quæſt. 4. num. 6.

Denique reum huius criminis poſt mortem damnari

nari, potest contingere, quotiens dum viueret de eius hæresi non constitit, aut de ea non fuit accusatus: post mortem tamen eius quocunque tempore constitit eum hæreticum decessisse.

Constabit vero vel per aliorũ dicta et attestationes: vel per facta, opera seu libros ab eo compositos, quæ excusari non possint: aut per quãuis aliam rationem legitimam.

Multi post mortem hæretici deteguntur.

Neque enim incognitum est multos post mortem hæreticos detegi, qui dum viuerent, catholici habiti sunt. nam vt ceteros nunc omittam, quendam Hermãnum Italum (vt scribit Prateolus lib. 8. cap. 11. de vitis & sectis hæreticorum, & Bernardus Lutzemburgus in catalogo hæreticorũ lib. 2. verbo Hermãnus) scimus multis annis Ferrariæ pro sancto habitum & cultũ, à Bonifacio octauo iussum exhumari, & comburi, quia constitit eũ & hæreticũ vixisse, & impænitẽtem decessisse. Et Ioannẽ Vuicleff eodẽ modo post mortem damnatum nouimus in concilio Constantiensi sessio. 8. anno Domni M C C C C X V.

De hac materia qui disseruerint.

His positis progrediamur ad institutum. De materia huius quæstionis disserit Zanchinus tract. de hæret. cap. 24. Repertorium Inquisitorum verbo, defunctus. Simancas de catho. inst. tit. 18. de defunctis. Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 1. tit. qualiter in crimine læsæ maiestatis procedatur, quæst. 20. & aliquot sequentibus. Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 17. Ioannes Rojas tract. de hæret. parte 2. assertione 14. idem in singularibus fidei, singul. 134. incipien. Morte delinquentium, *glossa, Aretinus & alij in §. interdũ. instit. de hæredit. quæ ab intestato deferuntur. doctores in l. 2. C. de apostatis. canonistæ in cap. filij de hæret. lib. 6. glossa 24. q. 2. in summa. Gondisaluus tract. de hæret. q. 22. Iulius Clarus in. §. hæresis versic. atẽ de crimine hæresis. Bellamera decisione. 677. incipiẽ.* In tali processu. *& decisione 678. incipiẽ.* Si apparẽt filij. *& decisione. 679. incipien.* Cõclusio supra pcedẽs. *et decisione. 687. incipiẽ.* In causa cõclusionis. *et decisione 688. incip.* pxima cõclusio. *In quib⁹ multa elegãter tractat in hac materia. Adde alios ab his citatos, quos gratia breuitatis omitto.*

Ordo procedendi contra hæreticos defunctos desumi posset ex concilio Constantiensi sessione. 8. vbi processum fuit aduersus Ioannem Vuicleff iam defunctum: sed ne quid in hac causa desideretur singulatim cuncta huc spectantia præscribemus, tum inde tum aliunde collecta.

Contra memoriam defuncti formandus processus.

Obseruatione dignum est, quod Angelus Aretinus docet in §. interdum insti. de hæredit. quæ ab intest. deferuntur: videlicet quòd cum proceditur contra defunctum reum læsæ maiestatis non formatur processus aduersus mortuum, qui cum defunctus sit, citari ad iudicium non potest, l. de qua re. §. 1. ff. de iudic. sed formadus est contra eius memoriam, quæ per sententiam est damnanda.

Ob quem finem procedatur cõtra defũctos in hoc tribunali.

Proceditur vero contra defunctos in hoc tribunali ob triplicẽ potissimum finẽ; primum vt memoria eius damnetur: Secundo vt bona illius per fiscum ab hæredibus defuncti, seu à quibuslibet alijs possessoribus auferãtur: tertio, vt defunctus exhumetur, &

A *extra locum sacrum proijciatur, & comburatur. Zãchinus tract. de hæret. cap. 24. instructio prima Hispalensis, anni M C C C C L X X X I I I I. cap. 20.*

Non est procedendũ cõtra defunctos, nisi sufficiens probatio habeatur.

Primũ itaq; non est leuiter instituenda actio seu accusatio cõtra aliquẽ defunctũ, seu verius loquẽdo contra memoriã et famã eius nec aliter dãnãda, nisi plena probatio habeatur, sicut recte & salubriter sanciuit instructio Abulẽsis anni MCCCCXCVIII. cap. 4. in fine cuius hæc sunt verba: Nec vocetur in iudiciũ defunctus aliquis, nec procedatur cõtra eius memoriam & famam, nisi plena probatio habeatur, vt inde possit condemnari. *hæc ibi.*

Fiscalis petitio, vt contra defunctũ procedatur.

B *Cum itaq; talia præcesserint indicia et probationes, qualia diximus, protinus Fiscalis sancti officij petet instanter, vt contra eũ reũ procedatur, libello proposito & concepto per hæc, aut similia verba:* Corã te Reuerendo domino Inquisitore aduersus hæreticam prauitatẽ & apostasiam cõparet N. huius sancti officij promotor Fiscalis, qui denuntiando, insinuando, & accusando proponit, talẽ defunctum, talis loci habitatorem, dũ viueret, contra catholicam fidem hæc aut illa dixisse vel cõmisisse, *explicentur in libello hæc delicta,* & nõ peracta pęnitẽtia in eis erroribus decessisse:

C quamobrẽ petit eũ declarari fuisse hæreticum, eiusq; memoriã damnari, ceterisq; pęnis affici, quas cõtra tales statuerũt canonicę sanctiones.

His quidẽ aut similibus verbis poterit cõcipi libellus accusatorius cõtra defũctos huius criminis reos. Repertoriũ Inquisit. verbo, libellus. §. forma libelli. Hieronym⁹ Gigas tract. de crimine læsæ maiest. li. 1. ti. qualiter in crimine læsæ maiest. procedatur, q. 22.

Accusatio cõtra defunctum quib⁹ sit notificanda.

Hæc accusatio filijs, vel hæredibus, vel alijs quorum interest memoriã defuncti non damnari, notificãda protinus est. qua in re diligentißimos esse oportet Inquisitores, & videre omnino debent, an sint ali

D *qui defuncti descendentes, vt personaliter citentur ad defendendã rei memoriã. instructio Madriliana anni MDLXI. cap. 61. Aretinus in §. interdũ. insti. de hæredit. quæ ab intest. deferuntur. Et præscripsit nominatim cõciliũ Biterrense c. 18. in hæc verba:* Ad hæreticorũ seu credentiũ condemnationẽ, qui non fuerunt canonice recõciliati ante mortem, citatis eorum hęredibus, siue alijs, qui de iure citandi fuerint, & concessa eis opportuna copia defendendi, similiter procedatis. *hæc ibi.*

Publica edicta proponẽda.

Ne quis autẽ accusationẽ aut ignorantiã causari

E *possit, per publica edicta, addito legitimo termino ad comparendũ citandi quoq; erũt filij, aut hæredes defuncti, aut quicunq; alij quorũ interesse possit, vt ad defensionem legitimam proponendam accedant.*

Eo termino elapso si nullus ex præcitatis comparuerit, Inquisitores defensorẽ causæ constituent, virũ pium, fidelẽ, & negotio idoneũ, qui pro defuncto legitimas excusationes et defensiones proponat, atq; huic similiter accusatio & testificatio contra defunctum communicabitur, iniuncto ei vt secretũ obseruet, negotiũq; cũ aduocatis sãcti officij solũ cõferat. & ita fiet processus iure et ordine debito obseruato.

Quòd si comparuerit, admittendus est ad memoriam defendendam; nec refert an is qui comparuit

ad

ad defendendum in hac causa sit etiam de hæresi notatus, aut inquisitus, aut in carceribus detétus: quia cum fieri possit, vt & defunctus, & hic qui comparet inquisitus liberari possint ab ea iudicij & accusationis instantia, profecto ne cui præiudicium fiat, concedendum huic est, (cum sua quoque intersit) vt ad reum defunctũ excusandum admittatur. quod Madriliana instructio præcitato loco recte constituit.

An quilibet sit admittendus ad defũctum defendendum.

Illud præterea quæsitum est, an quilibet sine delectu audiendus sit, qui velit memoriam & famam defuncti defendere. Simancas de catho. instit. tit. 18. num. 15. quemlibet esse admittendum non improbat, si modo probabilem defensionis causam afferat: nam & vnicuique Deus mandauit de proximo suo: & natura inter omnes homines cognationem quandam constituit: & in omnibus rebus, præsertim fidei & religionis omnes sumus fratres in Christo: & postremo quia humanitatis ratione cuiuslibet appellatio pro homine ad mortem damnato admitti solet, nec quæritur cuius intersit: multo ergo magis admittenda pro defuncto defensio est, qui se defendere nequit. Equidem huic sententiæ libenter accedo.

Defunctorũ causæ breui tẽpore sunt finiendæ.

Obseruandum etiam censeo diligenter, quod capite quodam. 4. Abulensis instructionis anni MCCCCXCVIII. sancitum extat, vt processus cõtra defunctum breui tempore conficiatur, nec in causa supersedeant Inquisitores ob defectum probationum; nisi forte sit verisimile quòd intra breue tempus, alia probationum genera superueniẽt: cum vero plena probatione reus conuictus non fuerit, protinus absoluendus est. Rationem huius decreti profecto iustissimam addit præcitata instructio: quoniã nisi ita fieret, filij forte & filiæ eius defuncti, cuius causa agitur, si diu in ea supersederetur, interim non inuenirent cũ quibus matrimonia contraherẽt; nec possent disponere de bonis à defuncto relictis.

Etiam absoluto defuncto tractari denuo causa potest, si probationes superueniant.

Quòd si fortassis post absolutum defunctum alij contra eum testes superuenirent, tractari denuo causa posset: nam in hoc crimine fauore fidei (vt alibi copiose diximus) sententiæ latæ non transeunt in rem iudicatam. priora vero testimonia vim suã integrã conseruabunt, & cum his quæ superuenerunt coniungi poterunt ad faciẽdam plenam probationẽ.

Acta in vno iudico ĩ alio faciunt fidẽ

Quamuis enim perempta instantia, pereant acta ordinaria, quæ instãtiam illam respiciunt, vt fideiussoris datio, citatio, litis contestatio, & id genus alia, l. properandum. §. & si quidem. vbi Bartolus & alij C. de iudicijs. l. cum lite mortua. ff. iudicatum solui. ea tamen acta quæ concernunt litis decisionem, vt sunt confessiones, attestationes publicatæ coram iudice, & similia tendentia ad probationem iuris & merita causæ, non pereunt. l. iubemus. C. de liberali causa. l. properandum. §. vlt. C. de iudic. et propterea fidem facient in alia instantia, & causa tendente ad eundem effectũ cum prima. ita singulariter & vere docet Alexander consil. 58. incipien. Visa petitione. lib. 1. & notant communiter canonistæ in cap. causam quæ. el. 1. extra de testibus. & doctores in l. is apud quem. C. de edendo. & hæc est vera, communis, & vsu recepta sententia, quàm profitentur, quos præcitato loco adducit Alexander.

In hac causa cum agitur contra defunctũ, plenior & clarior probatio exigenda est, quam cum proceditur contra viuentem. & ratio in promptu est, quia defunctus se defendere nequit. quare in præcitata instructione Abulensi anni MCCCCXCVIII. cap. 4. rectissime statutũ est, ne absq; plena probatione ad damnandã memoriã & famã defuncti procedatur.

Contra defunctum plenior exigitur probatio quam cõtra viuentem.

Tametsi vero sufficiẽs probatio habeatur contra aliquẽ defunctũ ad eius famã & memoriã condemnandã, nihilominus tamen non debet fieri bonorũ sequestratio: quæ cũ sint iam apud tertios possessores, non debent illis spoliari donec defunctus fuerit hæreticus declaratus, & possessores bonorũ in iudicio uicti. atq; hoc est iuri & rationi consonũ: vt recte testatur Madriliana instructio anni MDLXI. cap. 61.

Bonorum sequestratio cur non fiat.

Cum reus moritur priusquam eius causa esset absoluta, & finitus processus, quamquam ille confessus esset, si tamen talis confessio non plene satisfaciebat depositionibus contra eũ in processu habitis, & propterea viuens non poterat ad reconciliationẽ recipi, similiter id notificãdum est filijs. aut hæredibus eius, aut alijs quorũ interest eum defendere, & illis defendere volentibus danda copia est accusationis, & testificationis vt supradictũ est: & quicquid legitime ad defuncti defensionẽ proposuerint, audiẽdũ & admittendum est. huc spectant tradita per Aretinũ in §. interdũ. insti. de hæredit. quæ ab intest. deferũtur.

Si reus moriatur antequam eius causa finiatur, quid agendum.

His ita positis & rite obseruatis, aut absoluẽdus est defunctus, aut contra memoria eius & fama condẽnanda. si absoluendus fuerit, sententia absolutoria publice pronuntiari debet, idq; optima ratione fieri oportet, quoniã cum cœptum est procedi contra defunctũ, publica edicta proposita fuerunt, ex quibus constitit populo, quòd Inquisitores procedere volebant ad damnandam famam & memoriam eius. vt ergo quoquo modo fieri potest famæ restituatur, publice nuntiandus est absolutus.

Cum defunctus est absoluendus, qualiter sit sentẽtia pronuntianda.

Ceterum hoc casu nec defuncti statua in publicũ producenda est, nec errores de quibus accusabatur, nominatim referendi sunt, cum probati non fuerint, atque hæc rectissime vt cetera, sanciuit Madriliana instructio anni MDLXI. cap. 62.

Statua defuncti absoluendi non est producenda

Contra vero fiet si damnanda fuerit defuncti memoria, nam in primis imago seu statua eius qui damnatur, in publicum producenda est, (cui maioribus characteribus descriptum affigitur nomen illius defuncti, cuius memoria damnatur) & præterea corã illa, ac si defunctus ipse viuens & præsens esset, recitantur omnes articuli erronei seu hæreticales, facta item seu opera hæreticalia, quæ legitime probata fuerunt contra defunctũ, eo modo quo gesta sunt ab illo, qui damnatur, sicut in concilio Constantiensi factum fuisse videmus, et obseruatũ contra Ioannem Vuicleff, cuius memoria damnata fuit, & articuli eius reprobati sessio. 8. vt paulo post apparebit.

Statua defũcti dãnandi producenda est in publica fidei actione.

Hæc defuncti statua per sententiam curiæ sæculari traditur, quam iudex sæcularis deinde comburit, ac combusisset defunctum illum si vixisset, & pertinax decessisset.

Statua defũcti damnati curiæ sæculari traditur.

De illo, qui in carcere pro hæresi detentus, se ipsum interfecit, dubium videtur, an eius statua produ-

Statua eius qui se occi-

dit an producenda. *produci in publicum debeat, & curiæ sæculari tradi: & verius quibusdam apparet, illius velut impœnitentis statuam in publicam actionem producendam, & curiæ sæculari tradendam: quod Ioannes Rojas asseruit tract. de hæret. par. 2. assertione 14. nec ratione id caret; nam conscientia criminis sibi mortem consciuisse putandum est, & eo ipso crimen confiteri videtur, vt Cynus scripsit in l. 2. C. de his qui testamen. facere possunt, quæst. 4. & Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 22. num. 1. & Simancas de catho. instit. tit. 18. num. 31. & Montaluus in legibus Hispanis septipartitis, partita 7. titu. 1. l. 24. & ceteri per hos relati.*

Quare nisi filij, aut hæredes eius qui se interfecit, aut alij quorum interest, probauerint reum non se interfecisse criminis conscientia (quod equidem iudicio meo difficulter probari potest) ille perinde punietur, ac si eius hæresis plene probata fuisset, quod recte præcitato loco Simancas sensit.

Atque hoc ipsum Simancas & Ioannes Rojas locum habere censent in eo, qui post plenam confessionem sibi manus intulit: nam eius confessio post necem non valebit ad eum excusandum aut tuendum: nam & Iudas confessus fuit crimen, quia tamen laqueo se suspendit, neque confessio neque pænitentia quidquam ei profuit, cap. Iudas, & cap. nihil. de pænit. dist. 3.

Vsus producẽdi statuas in sancto officio. *Quòd si quæras, an quæ de statua producenda, & relaxanda seu tradenda curiæ sæculari, & comburenda prædiximus, aliquo iure sint constituta, respondebo, id mihi non constare, nec videri rem admodum antiquam, vt dixi supra super 13. modo processum fidei terminãdi, circa finem: iure enim solum cauetur, vt defunctus exhumetur, eiusque ossa ecclesiastica sepultura priuentur. cap. quicunque de hæret. lib. 6. & in concilio Constantiensi, sessio. 8. nihilominus tamen res est valde apta ad defunctorum memoriam damnandam, & timorem incutiendum; ideoque in hoc, vt in ceteris quæ lege definita non sunt, consuetudo sancti officij pro lege seruanda est, nec sine piaculo hæc reiicere licet, aut improbare, sicus latius alibi de hoc disserendo, ostendimus.*

Sed proponamus iam tandem formulam sententiæ pronuntiandæ contra huiusmodi defunctos. & omissis ceteris, quæ referri possent, de quibus Zanchinus tract. de hæret. cap. 41. & Repertorium Inquisit. verbo, sententia §. supra visum est, illam omnino recensere placuit, quam protulit concilium Constantiense sessio. 8. contra Ioannem VVicleff, vnde totus ordo procedendi contra hæreticos defunctos colligi potest. ea vero ita habet.

Sentẽtia damnationis doctrinæ Ioannis VVicleff, et articulorũ quadragintaquinque.

Hebr. xi. Fidem catholicam, sine qua (vt ait Apostolus) impossibile est placere Deo, à falsis eiusdem fidei cultoribus, immo peruersis impugnatoribus, & per superbam curiositatem intendentibus plus sapere quàm oportet, mundi gloriam cupientibus, oppugnatam sæpius, & contra illos per fideles Ecclesiæ milites spirituales opposito scuto fidei defensatam fuisse, sanctorum Patrum scripturis atque gestis instruimur. Hæc quippe bellorum genera, in bellis carnalibus Israelitici populi aduersus gentes idololatras præsignata fuerunt. In his itaque spiritualibus bellis sancta Ecclesia catholica in fidei virtute superni luminis radijs illustrata, Domino prouidente & sanctorum patrocinio opẽ ferente semper immaculata permanens, errorꝭ tenebris velut hostibus profugatis, gloriosissime triumphauit. Nostris vero temporibus vetus ille & inuidus hostis noua certamina (vt probati temporis huius, manifesti fiant) suscitauit, quorum dux & princeps extitit quondam Ioannes Vuicleff pseudo Christianus, qui dum viueret, aduersus religionem Christianam & fidem catholicam pertinaciter asseruit & dogmatizauit plures articulos, quorum XLV. huic paginæ duximus inserendos. *hactenus ibi.*

Et mox concilium subdit nominatim & expresse articulos hæreticales & erroneos eiusdem Ioannis Vuicleff, & condemnationem eorum, & ceterorum tractatuum & librorum eiusdem: inde vero eum pronuntiat hæreticum, & memoriam eius condemnat, & ossa ipsius exhumari mandat in hæc verba.

Insuper quia authoritate sententiæ & decreti Romani concilij, mandatoque Ecclesiæ & sedis Apostolicæ, datis dilationibus debitis processum fuit super condemnatione dicti Ioannis Vuicleff & suæ memoriæ, edictis propositis denunciationibusque ad vocãdum eos, qui eundẽ, siue eius memoriam defendere vellent, si qui penitus existerent. Nullus vero comparuit, qui eundem, siue eius memoriam defensaret. Examinatis insuper testibus super impænitentia finali pertinaciaque dicti Ioannis Vuicleff, per commissarios deputatos per dominum Ioannem Papam modernum & hoc concilium, seruatisque seruandis, prout in tali negotio postulat ordo iuris, de eius impænitentia ac finali pertinacia per euidentia signa testibus legitimis comprobata, fuit legitime facta fides. Propterea instante procuratore fiscali, edictoque proposito ad audiendum sententiam ad hanc diem, hæc sancta Synodus declarat, diffinit, & sententiat, eundem Ioannem Vuicleff fuisse notorium hæreticum, pertinacem ac in hæresi decessisse, anathematizando ipsum pariter & suam memoriam condemnando, decernitque & ordinat, corpus & eius ossa (si ab alijs fidelibus corporibus discerni possint) exhumari, & procul ab Ecclesiæ sepultura iactari, secundum canonicas & legitimas sanctiones. *hæc ibi. Quæ omnia mutatis mutandis paucisque additis & detractis, pro causæ varietate, facile poterunt quibusuis defunctis damnandis accommodari. Atque ex his omnibus copiose nisi fallor explicata remanent quæcunque in hac causa desiderari possunt.*

Formula sententiæ damnatæ memoriæ hæretici.

Quo-

Domus hæreticorum sæpe diruũtur.

Quoniam vero contingere sæpe solet vt cum hæreticus quispiã vel hæresiarcha vel viuens vel mortuus condemnatur, domus quoque eius seu turres & habitacula, in quibus ille hæreticus aut hæresiarcha conuenticula & congregationes perfidiæ celebrauerat, diruantur penitus, & solo æquentur, ut tantæ impietatis vllum remaneat vestigium: propterea hac etiam formula sententiæ diruendarum domuum, quæ ab Eymerico vbique fuit omissa, suppleri debuit. ea vero ita habet:

Formula sententiæ, qua domus, in quibus hæretici reperti sunt, aut conuenticula celebrarunt, dirui iubentur:

CVM fida testium relatione, aut facti euidentia, vel propria cõfessione reorum nobis constiterit legitime, in tali domo, seu turri ipso domino sciente, & dissimulante, aut non impediente, hæreticos sua conuenticula legibus vetita celebrasse, aut eosdem esse receptos, aut dãnata, & falsa dogmata prædicasse: idcirco vt locus ille, qui fuit receptaculũ, & latibulum hæreticorum, sit in sordium putredinumque receptionem, ob detestationem tanti criminis perpetuo deputatus, auctoritate, qua fungimur pronuntiamus, præcipimus & iubemus, præfatam domum funditus dirui, & solo æquari, sine spe reædificationis in futurum: pronuntiantes amplius & declarãtes, omnes lapides, rudera, & cœmenta inde amota ad fiscũ nostrum pertinere. *Ita fere Zanchinus tracta. de hæret. cap. 41. & Repertorium Inquisitorum verbo sententia. §. aliud genus sententiæ.*

Multis constitutionib⁹ sancitum, vt domus hæreticorum diruantur.

Hac pœna diruendarum domuum in detestationẽ huius criminis multis Ecclesiæ sanctionibus continetur: nam in concilio Tolosano anno Domini M C C X X I X. contra hæreticos celebrato, cap. 5. ita scriptum est: Illam autem domum, in qua fuerit inuentus hæreticus, diruendam decernimus, & locus ipse siue fundus confiscetur. *Et paucis post annis in concilio Biterrensi cap. 35. idem est plenius cautum his verbis.* Domos etiam in quibus inuenti sunt vel fuerint hæretici viui vel mortui, vestiti seu damnati, scientibus & consentientibus dominis domorum existentibus legitimæ ætatis, dirui faciatis, & bona omnium ibidem tunc habitantium confiscari: nisi suam innocentiam & iustam ignorantiam probare potuerint manifeste. *hactenus ibi. Et non multo post tempore Innocentius IIII. hoc ipsum sanciuit rescripto quodam incipiente:* A Ad extirpanda (cuius archetypus extat in inquisitione Bononiensi) §. Domus autem. *in hæc verba:* Domus autem in qua repertus fuerit aliquis hæreticus vel hæretica sine vlla spe reædificandi, funditus destruatur, nisi dominus domus eos ibidem procurauerit reperiri. Et si dominus illius, domus alias domus habuerit contiguas illi domui, omnes illæ domus similiter destruantur. *hæc ibi. Eandem hanc pœnam confirmauit et declarauit idem Innocentius paucis post annis per Bullam incipientem:* Cum in constitutionibus. *quam inserimus in fine huius* B *operis, de qua plenius disserui alibi: interim videto Zanchinum tracta. de hæret. cap. 39. vbi Campegius. & cap. 40. Repertorium Inquisitorum, verbo, domus. & Simancas de Catho. instit. tit. 46. num. 28. & sequen.*

Area diruta domus sale cõspergitur.

Illud hic addiderim, solere quandoque aream dirutæ domus sale conspergi ob sterilitatem, cum dirorum prolatione ac imprecatione verborum, vt pulchre docet Bernardinus Miedes vir varia lectione lib. 2. commentariorum de sale. nu. 43. & alibi in eodem opere. quod tametsi nullo iure (quod ego legerim) cautum sit, nihilominus laudabiliter iudicio C *nostro, poterit in detestationem huius criminis vsurpari: quod cum fieri decreuerint Inquisitores, in sententia apponẽdum curabunt; videlicet vt & domus diruatur, & solum sale conspergatur.*

In area diruta domus columella erigitur, rẽ gestã indicans.

*Postquam autem domus vel turris diruta est & solo æquata, vt perpetuum extet infamiæ ac iustæ punitionis monumentum, in eadem area siue solo solidus lapis vel marmorea columella quatuor aut quinque pedibus alta erigitur, incisis in ea maiusculis quibusdam characteribus continentibus nomen domini domus, destructionisque causam indicantibus, & tempus significãtibus, sub quo Romano Pon*D*tifice, & sub quo Imperatore vel Rege imperante res acta est. cuius rei nostris diebus celebre monumentum extat in Hispania in illustri oppido de Valladolid, vbi anno Domini M D L I X. Augustinus Cazzalla tametsi conuersus & pœnitens, velut dogmatista traditus fuit curiæ sæculari, & domus eius diruta, in cuius nunc area, columella apposita cernitur rem gestam, sicut prædiximus, indicans.*

*Quæstiones autem varias, quæ dum huiusmodi domus dirui iubentur incidere possunt, explicui copiose in commentarijs concilij Biterrensis, cap. 35. quos (si Deus concesserit) proxime edemus. inte*E*rim vide Albericum de Rosate tract. de statutis par. 3. quæst. 46. & seq.*

QVÆSTIO XLIIII.

An Inquisitor possit procedere cõtra Blasphemos, Sortilegos, Necromanticos, &c.

QVadragesimaquarta quæstio est: Vtrũ Inquisitor possit procedere contra blasphemos, sortilegos, necromanticos, per annum excommunicatos, aposta-

apostatas, schismaticos, neophitos ad priorem perfidiam reuersos, Iudæos, & infideles ceteros, in terris Christianorum conuersantes, dæmones inuocantes, seu aliàs fidem catholicam peruersis dogmatibus corrumpentes?

Respondemus, quòd ad hoc responsum est in secunda parte in 41. quæst. & sequentibus, in qua de his sunt formatæ specialiter quæstiones videantur ibi.

IN QVÆSTIONEM XLIIII.

An Inquisitor possit procedere contra blasphemos, sortilegos, &c.

COMMENT. XCIII.

CVm auctor hoc loco non proponat materiam huius quæstionis ex proposito disputandam, cum multis eam explicauerit supra parte 2. quæstione 41. & seq. vt ipsemet testatur, frustra his repeterentur, quæ copiose sunt à nobis illis locis declarata. vide Tabiensem in summa verbo, Inquisitor. §. 28. vbi consentit cum Eymerico.

QVÆSTIO XLV.

Contra quos generaliter ex officio suo possit Inquisitor procedere.

Vadragesimaquinta quæstio est: Inquisitor contra quos generaliter ex suo officio potest procedere, & tenetur?

Respódemus, quòd potest procedere contra de hæresi suspectos, de hæresi diffamatos, hæreticos, credentes, receptatores, defensores, fautores, ac officij impeditores, ac directe, vel indirecte retardatores.

De hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus hæreticorum, habetur in c. Excommunicamus itaque. in §. credentes. de hæret. Sed de omnibus his, ac etiam de diffamatis, & suspectis, habetur expressius in c. Vt officium. in princip. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt officium inquisitionis contra hæreticos in Prouincia, in qua vobis idē officium est commissum, auctoritate Apostolica possitis efficacius adimplere, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vbique in præfata Prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, (prout negotij vtilitas suadebit) contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas, (hominum metu diuino timori postposito) procedatis. Relat. supra pag. 112.

De impeditoribus officij, seu retardatoribus, habetur in litteris Clementis, & Vrbani iiij. quæ incipiunt: Præ cunctis. in §. ceterum. Relat. supra pag. 139.

A vbi dicitur sic: Ceterum, si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis cómissio se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt non possit procedi libere in eodem: immo nisi requisiti illud fouerint, & iuxta officium & posse suum singuli iuuerint studiose, contra eos tamquam hæreticorum fautores & defensores, secundum sanctiones canonicas freti eadem auctoritate intrepide procedatis.

IN QVÆSTIONEM XLV.

B Contra quos generaliter ex officio suo possit Inquisitor procedere.

COMMENT. CXIIII.

OMnes contra quos procedere potest Inquisitor breuiter complexus est hic Eymericus, quem Tabiensis sequitur in summa verbo, Inquisitor. §. 21. Ego verò vt, vno verbo rem late patentem comprehendam, dico Inquisitorem posse procedere in hac causa contra omnes, paucis quibusdam exceptis, qui ab eius iurisdictione iure eximuntur, quales sunt Episcopi, & officiales Papæ, & similes, Inquisitor procedere potest contra omnes, qui nō reperiuntur excepti.
C *de quibus paulo antea dictum est. quamuis enim Inquisitor non sit iudex ordinarius, sed delegatus specialiter ad causam hæreticæ prauitatis tractādam, nihilominus tamen in Prouincia sibi decreta datus est contra vniuersitatem personarum in ea causa, vt optime Geminianus scripsit in cap. ne aliqui. de hæret. lib. 6. ergo contra illos omnes procedere poterit, qui excepti non reperiuntur. hanc tamen latentem potestatem iudicio & prudentia gubernare debes, vt alibi diximus.*

D *DE MODO PROcedendi.*

QVÆSTIO XLVI.

An Inquisitores plures in eadem Prouincia delegati procedere possint vnus sine altero.

E

Vadragesima sexta quæstio est: Vtrū vnus Inquisitor possit procedere sine alio Inquisitore, quādo sūt duo in eadem Prouincia, & sunt communiter auctoritate Apostolica delegati?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Vt officium. in princip. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt officium inquisitionis contra hæreticos in Prouincia, in qua vobis idem officium est commissum auctoritate Apostolica possitis efficacius adimplere, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vbique in præfa- Relat. supra pag. 112.

præfata Prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, (prout negotij vtilitas suadebit) contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum: necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos, iuxta sanctiones canonicas (hominum metu diuino timore postposito) procedatis.

IN QVÆSTIONEM LXVI.

An Inquisitores plures in eadem Prouincia delegati procedere possint vnus sine altero.

COMMENT. XCV.

Ex tota hac quæstione vna conclusio præcipue colligitur, videlicet, Inquisitores simul & separatim procedere possunt quotiens contingit duos esse in eadem Prouincia constitutos. c. vt officium. de hæret. lib. 6. quo auctor vtitur hic ad probandam suam sententiam: rationem vero huius assertionis pulchram, & veram docet Ancharanus in dict. c. vt officium. quoniam habent, inquit, iurisdictionem in solidum, in quo sunt similes ordinarijs.

Simul duo Inquisitores procedere possunt, & quare.

Decuit autem ita constitui in fidei fauorem, vt liberius fidei negotia tractarentur, & per plures hæretici extirparentur, vt tradit Panormitanus in c. fin. de reiud. et copiose Carrerius tract. de hæret. nu. 69. vers. & dicit Panormitanus. num. 94. vers. Et nota de istis Inquisitoribus. cum Eymerico sentit etiam Simancas de catho. instit. tit. 34. nu. 25.

Reus ab vno tantum puniendus.

Quamuis autem simul, vel separatim procedere valeant, reus tamen hæreseos non punietur ab omnibus sed ab vno. Angelus in l. si pluribus. in principio, versi. propterea dixit. ff. de legat. 1. Guido de Suzaria in l. si quis postea. ff. de iudi. Carrerius in dict. tract. de hæret. num. 94. in fine. neque enim iustum est pro eodem delicto quempiam pluribus pœnis affici, cum ab vno legitimo iudice sufficienter fuerit punitus.

An Inquisitores procedant contra eum cui datus est Inquisitor specialis.

Sed obiter est hic nobis diluenda pulchra difficultas, An Inquisitores Prouinciarum, & diœcesum, qui quodammodo vt iudices generales videntur vniuersalem habere iurisdictionem, saltem ratione personarum, vt alibi docuimus, possint procedere contra eum, contra quem à Papa specialis datus est Inquisitor. & omissis multis, breuiter respondeo, non posse: quia summus Pontifex causam alicuius delinquentis alicui specialiter committendo, censetur ad se, seu ad specialem iudicem datum aduocare; & ideo videtur potestas procedendi alijs interdicta. Decius consi. 137. in principio. facit textus in c. vt nostrum. de appellatio. & in c. studuisti. de officio deleg. sequitur Ludouicus Carrerius tract. de hæret. num. 83. vers. item non potest procedere. atque hæc sententia vera videtur etiamsi alij Inquisitores procedere incæpissent: quia suspensa censetur eorum iurisdictio per specialem commissionem à Papa factam.

Verum qui constitutus est Inquisitor specialis, vti poterit omnibus actitatis & inuentis ab alijs Inquisitoribus, quos si necesse fuerit, poterit compel- A *lere ad exhibendum sibi omnes processus, scripturas, inquisitiones, testium depositiones, & cetera quæ fortasis iam fuerunt contra reum per alios Inquisitores inuenta. per textum in cap. vt commissi. versi. necnon. de hæret. lib. 6. & dixi supra super quæst. 39. quamuis modestius sit, vt hoc faciat superioris auctoritate, quando specialiter in litteris suæ commissionis non est sibi hæc facultas tributa.*

Postremo tamen hoc mihi addendum videtur, quòd si Inquisitor specialis vel ob malitiam, vel ob alias causas aut non procedat, aut non recte & diligenter vt decet, procedat aduersus eum contra B *quem habet potestatem; tunc si periculum aliquod inde probabiliter fidei imminere videatur, alij Inquisitores fideliter tenerentur rem Romano Pontifici indicare, vt is quid facto opus sit, statuat.*

QVÆSTIO XLVII.

An Inquisitor sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore procedere posit.

C ***Summarium.***

1 *Quatuor per se potest Episcopus sine Inquisitore & contra, citare, arrestare, &c.*

2 *Et tria non potest vnus sine altero: & quæ.*

Vadragesimaseptima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere sine Episcopo siue diœcesano ordinario, & Episcopus sine Inquisitore?

Respondemus quòd sic; nisi in tribus casibus, in quibus vnus sine alio non potest, vt patet in c. Multorum. in princ. de hæret. in clem. vbi dicitur sic: D

1 Multorum querela. & infra: Vt negotium inquisitionis huiusmodi eò prosperetur felicius, quò deinceps eiusdem labis indago solemnius, diligentius & cautius peragetur, ipsum tam per diœcesanos Episcopos quàm per Inquisitores à sede Apostolica deputatos (omni carnali amore, odio, vel timore, ac cuiuslibet commodi temporalis affectione semotis) decernimus exerceri: sic quòd quilibet de prædictis, sine alio citare possit & arrestare, siue capere, ac tutæ custodiæ mancipare: ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis, si ei visum fuerit faciendum: super quo ipsius conscientiam oneramus: Necnon inquirere contra illos, de quibus pro huiusmodi negotio secundũ Deum & iustitiam viderit expedire. E

Relat. supra pag. 117.

Quæ possit Episcopus sine Inquisitore & Inquisitor sine Episcopo.

2 Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur: vel tormentis exponere illos: aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali Sede vacante

Et quæ non possit vnus sine altero.

vacante capituli super hoc delegatos si sui ad inuicem copiam habere valeant, intra octo dierum spatium, postquam seinuicé requisierint, non valebit: & si secus præsumptum fuerit, nullum sit & irritum ipso iure.

Quòd autem vnus sine alio procedere ad sententiam non possit, ante istam Clementinam iam erat cautum in c. Per hoc. de hæret. lib. 6. sed perfectius habetur hic in cap. Multorum. allegato.

IN QVÆSTIONEM XLVII.

An Inquisitor sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore procedere possit.

COMMENT. XCVI.

Quòd Inquisitores & Episcopi possint simul & separatim procedere, etiam cauit Vrbanus IIII. rescripto quodam incipiente: Licet ex omnibus. *§. non obstãtibus aliquibus. versi. nec prætextu commissionis. quod est impressum inter litteras Apostolicas in fine huius operis.*

Inquisitor sine Episcopo, & vice versa Episcopus sine Inquisitore potest procedere.

Verumtamen neque in eo rescripto, neque in c. per hoc. de hæret. lib. 6. qua ratione id esset intelligendum, declaratum fuit, & cum non modica difficultas in hoc versaretur, cum sæpe contingeret super eadem causa & eodem reo diuersos processus per Inquisitorem & Episcopum fabricari, indeque dubia non parua oriebantur, Benedictus XI. extrauaganti quadam incipiente: Ex eo. *relata ab Eymerico par. 2. qualiter id esset accipiendum, declarauit. de quo agit paulopost Eymericus.*

In hac vero quæstione illa sunt in primis obseruanda, quæ possunt facere Inquisitores sine Episcopis, & vice versa. de quibus Repertorium Inquisitorum verbo Inquisitor. §. in quibus possit. Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor. num. 9. Carrerius tract. de hæret. num. 77. vers. item prohibentur carcerare. Zanchinus de hæret. cap. 8. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 23. num. 62. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 13. & verbo, capere. §. penult. & alij quos omitto consulto.

QVÆSTIO XLVIII.

An sententiam pro delato diffinitiuam ferre posit Episcopus sine Inquisitore, & contra.

Summarium.

1 *Sententiam absolutoriã ferre potest Episcopus sine Inquisitore; & versa vice, Inquisitor sine Episcopo.*

2 *Quid de antiquo iure poterant Episcopus & Inquisitor.*

A 3 *Idem cum Eymerico tenent Ioan. And. & Paulus.*

Qvadragesimaoctaua quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore, ad sententiam diffinitiuam, quando est ferenda pro delato & nõ econtra?

1 Respondemus quòd sic; iuxta c. Multorum. de hæret. in Clemen. & in quæst. supra proxime allegata. Nam exponendo tres casus, in quibus non potest vnus sine alio, vt dictum est, dicit sic: Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, &c. Ergo sicut vnus sine alio potest tradere carceri, qui non magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, & fit quotidie: ita procedere potest ad sententiam pro eis: quia à iure † veteri non recedimus, nisi in quantum inuenitur expressum in iure nouo.

Supra pag. 117.

Sententiam pro delato ferre potest Inquisitor sine Episcopo, & contra.

† l. Sancimᵘˢ. C. de testa.

2 De iure autem antiquo vnus poterat per totum sine alio: de iure autem nouo sunt expressi tantum tres casus prædicti, in quibus non potest vnus sine alio, de quorum numero non est iste de quo quæritur: igitur remanet ius antiquum, per quod vnus potest sine alio.

3 Istius intentionis est Ioannes And. in c. supra alleg. Multorum. in verbo, contra eos. Paulus etiam idem dicit super eodem c. & ver. Zenzelinus nihil dicit, nec Guillermus de Monte Laud. in glos. suis.

IN QVÆSTIONEM XLVIII.

An sententiam pro delato diffinitiuam ferre possit Episcopus sine Inquisitore, & contra.

COMMENT. XCVII.

Vna est conclusio affirmatiua, videlicet: Episcopus sine Inquisitore, & vice versa, Inquisitor sine Episcopo, quotiens reus est absoluendus, potest sententiam absolutoriam promulgare.

Hæc conclusio valde est dubia & controuersa inter Doctores vtriusque iuris ob rationes nec vulgares nec infirmas, quæ hinc & inde afferri solent. mihi tamen breuitati studenti satis erit more meo summa rerum capita attingere, & communiora atque certiora præscribere; ne vel lectori defuisse videamur, vel lucem huic quæstioni detraxisse.

Ac primum hoc statuendum est in hac lite dirimenda, non esse priuatas inquisitionum quarumlibet sanctiones inspiciendas, quibus sæpe ex causa id caueatur quod iuri communi & communibus Doctorum dictis videtur aduersum.

His positis, hac Eymerici sententia communis est, quam sequuntur illustres vtriusque iuris interpretes, Ioannes And. hic ab Eymerico relatus in Clemen. multorum. de hæret. in glossa super verbo, contra

Solũ Inquisitorem, aut solũ Episcopũ posse absoluere, qui asseruerint.

contra eos. Paulus de Leazaris, Zabarella, Panormitanus, & alij in dict. clement. multorum. quos sequũtur Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 11. in fine. Iason in l. 3. ff. de re iudicata. Decius in l. nemo qui condemnare. ff. de regul. iuris. & alij in rubr. ff. de acquiren. possess. vbi late solet hæc quæstio à iurisperitis nostris disputari. Camillus Campegius apud Zanchinum cap. 8. vers. diffinitiuam. Bonifacius Vitallinus in dict. clemen. multorum. nu. 173. & 174. Carrerius tract. de hæret. nu. 72. vers. in præmissis autem quærendum est. vbi tamdem videtur Ioannem And. sequi. Zanchinus de hæret. cap. 15. num. 2. idem videtur velle Archidiaconus in c. vt officium. de hæret. lib. 6. Franciscus Bursatus consil. 24. incipien. Quidam notarius. nu. 3. vbi hanc dicit esse communiorem opinionem canonistarũ. & Eymericus hoc asserit tum hic, tum supra 3. par. in primo modo processum fidei terminandi. nu. 144. vers. circa istum. & alij quos esset longum singulatim recensere. quorum vnanimis sententia est, posse Inquisitorem sine Episcopo, & vice versa sententiam absolutoriam pronuntiare, cum nihil est aduersus aliquem legitime probatum.

Oppositam sententiam profitentur Ancharanus in dicta clemen. multorum. & nonnulli iuris ciuilis interpretes. Aretinus, & Bartholomæus Socinus in rub. ff. de acquiren. poss. & Marianus Socinus ibidẽ nu. 66. & multis sequen. quos sequitur Simancas de catho. instit. tit. 3. num. 9. & in adnotationibus ad Zanchinum cap. 1. & alij quidam, sed longe fortassis et numero, et auctoritate superioribus inferiores.

Inquisitorẽ solum, aut Episcopum solum posse absoluere, verũ est de ratione iuris stricta.

At plane sententia prior summo iure verior videtur, & multis rationibus confirmatur. Primum, quia hoc non est nominatim interdictum: rursus, quoniam fauorabilior est absolutionis, quàm condemnationis causa: præterea, ob rationem quam hic valde subtiliter affert Eymeric⁹, quæ robore & firmitate ceteris præponderat. videlicet, quia à iure veteri non recedimus, nisi inquantum prohibitum, correctum, seu emendatum inuenimus: semper enim censetur in suis terminis permanere, nisi correctum inueniatur. authent. de non alienan. aut permutan. rebus ecclesiast. §. fin. quod enim non mutatur, stare non prohibetur. l. sancimus. C. de testamen. l. præcipimus. de appellatio. & notatur in c. ad nostram. de regula. manifestum est autem de iure veteri saltem Episcopos per se potuisse totum negotium tractare & definire, neque hodie contrarium est sancitum in absolutione: poterit ergo proculdubio absoluere solus Episcopus aut Inquisitor. postremo si recte inspiciatur textus in dict. clemen. multorum. de hæret. apertissime videbitur hanc sententiam probare, inducendo illum, sicut hac ipsa quæstione inducit Eymericus. idem videtur posse colligi ex rescripto Vrbani IIII. Præ cunctis. §. si vero. relato ab Eymerico par. 2. sed manifestius ex rescripto Clementis VII. incipiente: Cum sicut. relato in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. cuius verba sunt: Contra huiusmodi exemptos, vsque ad sententiam diffinitiuam, ad quam ferendam (si fuerit condemnatoria) cum consensu ordinarij procedatis. hæc ibi. nam illa verba, si fuerit condemnatoria: indicare videntur, quòd in absolutoria consensus ordinarij non requiratur.

Ex his omnibus apparet priorem sententiam veriorem esse, & propterea fortassis non erraret, qui eam in praxi vsurparet. ceterum posterior opinio tutior est: non enim quidquid iure permittente fit, id semper tuto fit. quare salubrius & tutius erit etiam in absoluẽdo mutuum consensum vicissim requirere, sicut in condemnando, nequid vnquam incautum in hac causa committatur, cum maturius & sanius sit id consilium, quod plurimorum sententijs roboratur, neque aliter faciendum consulerem.

An solus Episcopus vel solus Inquisitor possit redeũtibus indicere abiurationem.

An autem eodem modo solus Inquisitor vel solus Episcopus possit pænitentibus aut suspectis abiurationem indicere, grauis est controuersia, & Antonius de Pendalijs responso quodam de hac re edito, cui subscripserunt illustres iurisconsulti, quos refert & sequitur Campegius apud Zanchinum cap. 8. vers. diffinitiuam. audacter tenuit abiurationem fieri posse coram solo Inquisitore, & quòd solus Inquisitor potest abiuratum absoluere, & pænitentiam ei imponere.

Primum, quia tunc sententia ferri dicitur contra aliquos in hoc crimine, cum hæretici pertinaces, aut impænitentes, aut relapsi declarantur, & ita declarati traduntur seu relinquuntur curiæ sæculari: at cum indicitur abiuratio redeuntibus ab hæresi vel suspectis, non videtur sententia ferri contra illos, sed pro illis, cum absoluantur à censuris, & Ecclesiæ reconcilientur. postremo, quoniam redeuntes non dicuntur hæretici, nec in sententia hæretici pronuntiantur. In eandem sententiam adducit pleraque alia Bernardus Comensis in lucerna verbo abiuratio. §. 4.

Verumtamen quamuis summo iure hæc fortassis sententia defendi posit, vt indicaui supra in hac 3. parte super primo modo processum fidei terminadi. §. talis enim. at contraria tutior est, & securior, & vsu recepta, quam etiam non obscure insinuasse videtur Innocentius IIII. rescripto quodam incipiente: Tunc potissime. §. si vero aliqui. relato inter litteras Apost. vbi ita scriptum est: Si vero aliqui hæretica labe pęnitus abiurata, redire voluerint ad ecclesiasticam vnitatem, eis iuxta formam Ecclesiæ consultis diœcesanis, eisdem beneficium absolutionis impendens, iniungas eisdem quod iniungi talibus consueuit. hactenus ibi. Itaque consultius facturos putarem Inquisitores, vt semper in his exigant Episcoporũ consensum, vt sine vllo erroris periculo, & abiuratio, & pœnæ impositio statuatur. mea hæc est plane opinio, has sententias quibus redeuntes compelluntur ad abiurãdum, proprie non posse dici absolutorias, & profecto magis participant de condemnatorijs, ac proinde non debere ferri per solum Episcopum, aut Inquisitorem. Et hanc sentẽtiam videtur tueri Bernardus Comensis in Lucerna Inquisit. verbo, absoluere. nu. 2. vers. Aliqui tamen.

Solus Inquisitor, aut solus Episcop⁹ non imponat abiurationem.

Neque obstant rationes in contrarium allatæ.

 Primum

Primum enim verissime dicere possumus, non modo ferri sententiam contra aliquos, cum illi curiæ sæculari adiudicantur, verum generaliter contra eos pronũtiari dicitur, quotiens non absoluuntur, et penitus liberantur, quod videtur verius iam in proposita causa; quis dicat eũ omnino absolui, qui per abiurationem obligatur ad pœnas relapsis debitas? neminem sanè credo id dicturum. Nec obstat secunda ratio: falsum enim est redeuntes ab hæresi non pronuntiari in sententia hæreticos, vt abunde docuimus supra in hac 3. parte super 8. modo processum fidei terminandi. traditque Simancas de catho. instit. tit. 60. num. 5.

Solus Inquisitor, aut solus Episcopus non indicat canonicam purgationem.

In indicenda canonica purgatione hoc ipsum eximio obseruandum; idque multo etiam magis, cum canonica purgatio sit res valde periculosa. de quo vide quæ dixi supra super 2. modo processum fidei terminandi.

Sit ergo hoc apud nos exploratum, non modo in ferendis sententijs, quibus hæretici brachio sæculari relinquuntur, verum etiam in abiurationibus quibuscunque & purgationibus canonicis indicendis, omnino iudicio nostro Episcopum & Inquisitorem simul interuenire debere, nec vnum solum hæc decerni oportere.

Atque hæc videtur quoque esse non obscura Eymerici sententia, qui in praxi modorum finiendi processus fidei, tam in indicendis purgationibus, quàm in iniungendis abiurationibus, semper meminit Episcopi & Inquisitoris, indicans hæc potius sapere naturam sententiarum condemnatoriarum, quàm absolutoriarum: aliter enim vnus tantum ex sententia huius auctoris suffecisset, vt ipse docet hac ipsa quæstione.

An abiuratio facta coram Episcopo vel Inquisitore tantũ, sit valida.

Quòd si quæras, an censeam abiurationem redeuntium, vel canonicam purgationem infamatorum de hæresi, coram Episcopo tantum, aut Inquisitore tantum factam, & præstitam inualidam esse & nullam, an vero contra viribus consistere: respondeo primum iuxta prædicta, coram altero tantum hæc fieri non debere, hoc enim conati sumus proxime pro virili tueri.

Rursus dico quòd si vnus tantum ad abiurationem, vel canonicam purgationem quempiam admittat, talis abiuratio vel purgatio valida penitus videtur: primo quia non videtur aliquo iure nominatim cautum contrarium. præterea quia olim ante cõstitutos Inquisitores Apostolicos coram solo Episcopo hæc peragebantur, & à veteri iure non receditur, nisi correctum inueniatur. §. fin. in Authent. de non alienan. rebus ecclesi. optima glos. in Clemen. 1. in verbo, contra eos. de hæret. & quod non mutatur stare non prohibetur l. sancimus C. de testamen. ergo nunc aut corã Episcopo, aut coram Inquisitore, vel eorum subdelegatis plenam ad hoc potestatẽ habentibus, fieri hæc poterunt. nam Inquisitorum potestas nõ fuit data priuatiue, sed cumulatiue, cap. per hoc. vbi communiter doctores de hæret. lib. 6. postremo quamuis aliquo pacto ex traditis paulo antea hæc vni eorum viderẽtur esse prohibita, nihilominus putarem hæc esse de genere illorum prohibitorum, quæ

A *si fiant, facta tenent. cap. 1. extra de eo qui duxit in mat. quã pol. per adult. cap. rursus. qui cler. vel vouen. cap. transmissæ. de eo qui cognouit consang. vxoris suæ. valebit ergo abiuratio facta, & purgatio canonica præstita à sciente & non contradicente, vel non appellãte, coram altero tantum ex supradictis.*

Ex his consequitur nobilis ille effectus, de quo Franciscus *Bursatus consil. 24. incipien.* Quidam notarius. *lib. 1. si quis enim vt hæreticus, aut vehementer suspectus coram altero tantum ex prædictis abiurauerit, & postea in hæresim incidisse deprehendatur, velut relapsus tradẽdus erit curiæ sæculari:*

B *nec poterit se tueri opponendo nullitatem seu inualiditatem abiurationis, ob id quia coram altero tantum ex prædictis facta fuerit.*

QVÆSTIO XLIX.

An Episcopus & Inquisitor possint procedere ad sententiam alter sine altero, quãdo nequeunt vel nolunt in eundem locum conuenire.

C

Summarium.

1 *Episcopus & Inquisitor possunt sibi mutuo vices suas committere in his, quæ neuter per se potest.*

2 *Debet vnus alterum requirere quando simul conuenire nolunt.*

3 *Quot diebus vnus alterum expectare debeat.*

D Vadragesimanona quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere ad sententiam sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore: quando non possunt, vel nolunt personaliter ad eundem locum inuicem conuenire?

1 Respondemus quòd si non possunt, aut nolunt personaliter adinuicem conuenire, potest vnus alteri committere vices suas: vel mittere Commissarium, seu Vicarium: vel suum significare per litteras consilium & assensum.

2 Quòd si noluerint, vnus requirat alium, quatenus infra octo dierum spatium adueniat, vel

E substitutum, vel suum mittat consilium & assensum. ita habetur in c. Multorum. de hæret. in Clemen. ibi in clausula allegata supra in proxi. quæst. dicitur ita:

3 Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur: vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante capituli super hoc delegato: si sui adinuicem copiam habere valeant infra octo dierum spatium, postquam se inuicem requisierint, non valebit. Et si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & *Supra pag. 117.*

sit, & irritum ipso iure. Verum si Episcopus, vel eius capituli (sede vacante) delegatus cũ Inquisitore, aut Inquisitor cum altero eorũdem propter præmissa nequeat, aut nolit personaliter conuenire, possit Episcopus, vel eius, seu capituli (sede vacãte) delegatus Inquisitori, & Inquisitor Episcopo, vel eius delegato, seu sede vacante, illi; qui ad hoc per capitulum fuerit deputatus super illis committere vices suas, vel suum significare per litteras consilium & consensum.

IN QVÆSTIONEM. XLIX.

An Episcopus & Inquisitor possint procedere ad sententiam alter sine altero, &c.

COMMENT. XCVIII.

QVæ hoc loco traduntur nulla nostra indigent diligentiori explicatione, apertis enim iuris diffinitionibus nituntur. idem docent Tabiensis in summa verbo, Inquisitor, §. 5. Simancas de catho. instit. tit. 34. de Inquisitoribus Apostolicis. nu. 38. adde Zabarellam in Clemen. 1. §. Duro tamen. de hæret. & ibidem Ioannem de Imola.

QVÆSTIO L.

Quid agendum cum Episcopus & Inquisitor discordant.

Vinquagesima quæstio est: Vtrum Inquisitor sine diœcesano Episcopo, vel Episcopus sine Inquisitore possit procedere ad sententiam, quando non possunt adinuicem concordare, vel tunc in casu huiusmodi quid agendum?

Respondemus quòd non, sed tunc negotium bene instructum vterque destinet † domino nostro Papæ. Ita habetur in c. Per hoc. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: Per hoc. & infra: Per vtrosque simul sententia proferatur (scilicet per Episcopum & Inquisitorem, de quibus ibi loquitur) & sequitur: In qua ferenda si non conuenerint, per vtrosque negotium sufficienter instructum ad sedem Apostolicam remittatur.

† Al. mittat.

Supra pag. 115.

IN QVÆSTIONEM L.

Quid agendum cum Episcopus & Inquisitor discordant.

COMMENT. XCIX.

EX hac quæstione hæc colligitur certa & vera conclusio: Cum Episcopus & Inquisitor non conueniunt in ferenda sententia; tunc non potest vnus sine altero eam pronũtiare, sed causam instructam ad summum Pontificem transmittere debent.

De materia huius quæstionis agit Zanch. tract. de hæret. cap. 15. num. 2. vbi textum ab Eymerico hic citatum ex c. per hoc. de hæret. lib. 6. ita videtur interpretari, vt tunc debeant consulere Papam, cum discordant in condemnando: secus si agetur de absoluendo pænitente: quoniam, inquit, si vnus solus processit, qui cognouit, posset absoluere, etiamsi consensum alterius non haberet.

A

Hæc sententia si vera est, amplissimam tribuit Inquisitoribus potestatem. nobis, quibus nihil licet sine efficaci probatione & firma ratione quidquam in rebus grauibus statuere, ita videtur dicendum; vt generaliter siue agant de condemnando, siue de absoluendo in causa discordiæ superiorem consulere debeant: quia textus in c. per hoc. nullam indicat talem distinctionem qualem Zanchinus imaginatus est. quare succedit vulgaris illa & trita iuris regula: Quòd vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; &, quòd lex generaliter loquens, generaliter debet intelligi. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstandis. l. 3. ff. de officio præsid. cum similibus. & hoc est etiam conuenientius ei sententiæ, quam docuimus paulo ante super quæst. 38. dum assereremus etiam in absolutione æquius & tutius esse, vt vnus sine altero non procedat.

Inquisitor & Episcopus discordes siue in condenan do siue in absoluendo superiorẽ consulant.

B

Neque ab his est aliena Eymerici sententia in hac quæstione, qui generaliter etiam loquitur dicens: Vtrum Inquisitor sine diœcesano Episcopo, vel Episcopus sine Inquisitore possit procedere ad sententiam. *Quibus verbis non distinguit de sententia condemnatoria vel absolutoria. atque hoc ipsum nominatim affirmat Repertorium Inquisit. verbo, Episcopos. §. quando Episcopus. pag. 302. ex impressione Venet. ann. MDLXXV. quo loco ita interpretatur textum in dicto c. per hoc. adde notata in c. vlt. de sent. & re iudicata.*

C

Iam illud vlterius addo, non modo cum in condemnando vel absoluendo Episcopus & Inquisitores discordant, causam esse ad supremum inquisitionis tribunal remittendam; verumetiam quotiens in alijs non ita arduis & grauibus reperiuntur dissentientes, vt admonet Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 437. de qua facti specie extat in Hispania pulchra doctrina in instructione Madriliana anno MDLXI. cap. 66. in hæc verba à nobis latine reddita: In omnibus casibus, in quibus contigerit suffragiorum discrepantia inter Inquisitores & Ordinariũ, vel aliquem ipsorum, in definitione causæ, vel in quocunque alio actu, vel sententia interlocutoria, debet causa ad Senatum supremum inquisitionis remitti. quòd si Episcopus & Inquisitores concordauerint, quamuis periti seu consultores dissentiant, etsi numero sint plures, sententia Episcopi & Inquisitorum executioni mandetur. verumtamen in causis grauissimis non debent vota Inquisitorum, ordinarij, & cõsultorum executioni mandari, etiamsi fuerint conformia, inconsulto Senatu, sicut solitum est, & iustum fieri. *hactenus ibi. Est equidem hæc tutissima methodus, & ob id mihi vbique videtur obseruanda.*

D

In quocunque casu Inquisitor & ordinarius discordãt supremus inquisitionis Senatus consulatur.

E

Hoc summe notandum.

Hoc postremo adiungam, enitendum omnino esse, vt inter se conueniant Episcopus & Inquisitores: quod facile eueniet si diligenter iuri dent operam,

Studeant Inquisitor & Episcopus, vt sint conformes.

ram, vt intelligant quid cuique casui & negotio secundum regulas iuris in hac causa conueniat: nam ex iudicum discordia ingentia solent oriri incommoda, vt tradit Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 19. sed hoc casu præcipuum incommodum vergit in præiudicium reorum, qui non detinerentur tanto tempore in carceribus, si iudices consensissent. Ego ita puto, grauissime peccant qui vel ob negligentiam studendi, vel ob alias causas præbent occasionē ne in ferēdis sentētijs inter se conueniant; quare nisi velint ex opere bono detrimentum reportare, discordiam fugiant, quam euitabunt, si diligentissime studuerint. causa fidei grauis est & iudices postulat diligentissimos.

QVÆSTIO LI.

De communicatione processuum inter Episcopum & Inquisitorem.

Vinquagesimaprima questio est: Vtrum Inquisitor & Episcopus teneantur sibi mutuo communicare processus, quando procedunt diuisim, & non coniunctim?

Respondemus quòd sic, iuxta c. Per hoc. §. verum. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Verum vt dictum inquisitionis negotium efficacius, melius, vtiliusque procedat: concedimus, quòd per Episcopos ipsos, & per Inquisitores, de facto eodem inquiri valeat communiter vel diuisim: & si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processus, vt per hoc possit melius veritas inueniri.

Supra pag. 115.

IN QVÆSTIONEM LI.

De communicatione processuum inter Episcopum & Inquisitorem.

COMMENT. C.

VNica est assertio, Communicationem processuum fieri debere cum diuisim processerint Episcopus, & Inquisitores.

Communicatio processuum quando & cur fieri debeat.

Ratio huius assertionis in promptu est: nam quando procedunt coniunctim, apertum est iam esse communicationem processuum factam; & propterea tunc fieri debet, quando diuisim proceditur.

Ideo autem communicatio facienda est, quia res grauis est & ardua, ideoque paria iudicia requirere oportet, vt absque errore sententia proferatur. Zanchinus tract. de hæret. cap. 15. num. 1. copiose Campegius apud eundem Zanchinum cap. 8. vbi docet quando hæc processuum communicatio fieri debeat: quamuis id apertius cautum sit per extrauagantem incipien. Ex eo. de hæret. relatam ab Eymerico supra par. 2.

Cetera huc spectantia tradit Repertorium Inquisito. verbo, communicare. §. sed quomodo. Aegi-
A *dius Bossius tit. de hæret. nu. 12. Carrerius tract. de hæret. nu. 128. vers. in ferenda tamen sententia. Simancas de catho. instit. tit. 60. nu. 2. idem in enchyridio tit. 64. num. 1. & Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 10.*

QVAESTIO LII.

Quando diuisim procedere dicantur Episcopus & Inquisitor.

B Vinquagesima secunda quæstio est: quomodo intelligitur, quòd Episcopus & Inquisitor procedunt diuisim, & non coniunctim?

Respōdemus, quòd intelliguntur diuisim procedere, non quando Inquisitor tantum, vel quando Episcopus tantum procedit, sed cum Episcopus per se procedit ex vna parte, & Inquisitor per se ex altera; ita quòd fiunt duo processus de eodem facto, vnus per Episcopum, & alius per Inquisitorem. Ita habetur in extrauag. domini Benedicti XI. Ex eo.
C vbi sic dicitur: Nos autem de Fratrum nostrorum consilio, intelligendo diœcesanos & Inquisitores tunc demum diuisim procedere, cum ij & illi separatim, non quando Episcopi tantum vel Inquisitores tantum procedunt.

Supra pag. 132.

IN QVÆSTIONEM LII.

Quando diuisim procedere dicantur Episcopus & Inquisitor.

COMMENT. CI.

D *IN cap. per hoc. de hæret. lib. 6. statutum erat, vt super eodem facto Episcopus & Inquisitor possent procedere communiter vel diuisim, vel proferre sententiam: id statutum quomodo sit intelligendum declaratum fuit per extrauag. domini Benedicti incipien. Ex eo. tit. de hæret. qua vtitur Eymericus in hac quæstione.*

Quamquam vero super eodem facto aduersus vnum & eundem reum, & per Episcopum & per Inquisitorem diuersi processus fieri possint, commodius tamen videtur, vt in illis ciuitatibus & prouincijs, in quibus Apostolici Inquisitores sunt constituti (nam in alijs ad solos Episcopos id negotium spe-
E *ctat) per alterum eorum tantum, videlicet per Inquisitorem, qui carceres & ministros ad hoc habet destinatos, vnicus processus fiat; ita tamen vt Episcopus ad Inquisitorem secreto transmittat quidquid nosse poterit & habere contra reum illum inquisitum, sicut fieri oportere diximus paulo antea super quæstione 42. cum ageremus de ordine procedendi contra absentes. Et profecto nisi ita fieret, facile causa omnis & ordo procedendi confunderetur, ac perturbaretur; & propterea vix interdum posset veritas inueniri. immo vero hodie iam vsu receptum esse videtur hoc ipsum quod nunc faciendum admonemus: soli enim Apostolici Inquisitores*

vnum

vnum faciat processum, vocatis Episcopis, aut eorũ Vicarijs ad omnia illa iudicij acta, quæ sine ipsis iure expediri non possunt, iuxta decretum Clemen. 1. §. propter quod, de hæret. Ego ab hac consuetudine, non nisi ex magna causa, putarem recedendum.

QVAESTIO LIII.

Quando facienda sit processuum communicatio, in medio, an in fine.

Qvinquagesima tertia quæstio est: Vtrum in medio causæ, vel tantum in fine ista cõmunicatio processuum sit fienda?

Respondemus, quòd in fine tãtum, quando nihil restat agendum, vt patet in prædicta extrauag. domini Benedicti XI. Ex eo, in qua dicitur sic: Ex eo quòd quædam nouella constitutio super negotio hæreticæ prauitatis à bonæ memoriæ Bonifacio Papa viij. prædecessore nostro edita continet, quòd in ipso negotio per diœcesanos Episcopos & Inquisitores super eodem facto inquiri valeat communiter vel diuisim: & si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processus: Nos consulere voluistis, quando & quotiens sit ista processuum communicatio facienda: Nos autem de Fratrum nostrorum consilio, intelligendo diœcesanos & inquisitores tunc demum diuisim procedere, cum ij & illi separatim, non quando Episcopi tantum vel Inquisitores tantũ procedunt: Consultationi vestræ breuiter respõdemus, quòd quando vtriq; procedunt seiunctim, sibi debent in fine tantum, dum nil restat agendum, nisi quòd solum sententia promulgetur, communicare processus. & infra: Vnum sane casum excipimus, si alter commode non possit procedere, nisi alterius actis visis: Ex hac enim causa semel tantum (vt fraudi locus non fiat) in toto negotio copia tribuatur.

Relat. supra pag. 131.

IN QVÆSTIONEM LIII. Quando facienda sit processuum communicatio.

COMMENT. CII.

VNa est conclusio, videlicet, In fine tantum causæ debet fieri processuum communicatio, quando nihil restat agendum: nisi alter commode procedere non posset, nisi alterius actis visis: tunc enim semel processus copia esset tribuenda ante finem causæ.

Hæc assertio nulla nostra indiget declaratione, cum sit per se apertissima. videto interim Campegium apud Zanchinum cap. 8. versic. processum. & Repertorium Inquisito. verbo: communicare. §. sed quomodo.

A *Occurrit tamen hoc loco difficultas necessario à me diluenda, An cum diuisim proceditur, ante torturam fieri debeat processuum communicatio. & verius est oportere fieri communicationem; quoniam cum sententia interlocutoria super tormentis per vtrumque simul, Episcopum scilicet & Inquisitorem proferri debeat. clemen. 1. de hæret. §. propter quod. versic. duro tamen. necessarium est, vt indicia ex quibus reus torquendus est, ab vtroque videantur: aliter enim non poterit iudicari, an sint sufficientia ad torturam nec ne. ita Repertorium Inquisitorum verbo, communicare. §. sed quomodo. versic.* B *& similiter. & Campegius apud Zanchinum prædicato loco.*

An cum diuisim proceditur, debeat fieri ante torturã processuum communicatio.

Sed hoc intelligendum est, quando reus torquendus est: nam si testis esset torquendus, tunc non oporteret processus communicare, cum vterque per se testes torquere possit in hoc tribunali, iuxta doctrinã traditam ab Eymerico infra in hac 3. parte, quæst. 73. vbi dixi. interim videto Zanchinum tract. de hæret. cap. 14.

Testes ĩ hac causa vterq; torquere potest.

C QVÆSTIO LIIII.

An in negotijs fidei summarie & de plano procedi possit, &c.

Qvinquagesimaquarta quæstio est: Vtrum inquisitor possit procedere in negotijs fidei summarie, simpliciter, & de plano, & absq; aduocatorum & iudiciorum strepitu & figura?

D Respondemus quòd sic, iuxta c. Statuta. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Statuta quædam felicis recordationis Innocẽtij, Alexandri, & Clementis. prædecessorum nostrorum quibusdam declaratis & additis recensentes; concedimus, quòd in inquisitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi possit simpliciter, & de plano, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu & figura.

Supra pag. 116.

Idem habetur in priuilegijs antedictis.

E IN QVESTIONEM LIIII. An in negotijs fidei summarie & de plano procedi possit, &c.

COMMENT. CIII.

POssunt Inquisitores procedere simpliciter & de plano, vt statuit Bonifacius VIII. cuius est rescriptum in dicto c. statuta. de hæret. lib. 6. quo vtitur hoc loco Eymericus.

Verum ante Bonifacium multis annis idem sanxerat Alexander IIII. anno Domini MCCLI. rescripto quodam incipiente: Cupientes vt inquisitionis negotium. *& Vrbanus IIII. anno Domini*

ni MCCLXI. alio rescripto incipiente: Licet ex omnibus. *item Innocentius IIII. quæ vidimus authentica in archiuo Inquisitionis Bononiensis, & in bibliotheca Illustrissimi Cardinalis Felicis Peret ti de Motealto, quæ ex Asisio afferri iussit, vt alibi scripsi plenius.*

Iudex procedens simpliciter & de plano, quid possit.

Est autem magnum & singulare hoc priuilegiũ: quoniam iudex, qui potest procedere simpliciter & de plano, non cogitur omnem ordinem iudiciarium seruare: nam hæc verba inter cetera hoc operantur, vt si quid omissum sit ex ordine iuris, non propterea processus vitietur, vt pulchre tradit glossa in dicto c. statuta. de hæret. lib. 6. verbo, figura. dummodo substantialia causæ & iudicij non omittantur; nam tunc processus etiam in causa hæresis vitiaretur: neque enim possunt negari appellationes ab interlocutoria, nec legitimæ defensiones, & similia, quæ à natura potius quàm à iure concedi omnibus videntur.

Iam huius priuilegij meminerunt Oldradus consil. 115. incipien. in iudicio. *Corneus consil. 315. lib. 2. & ceteris copiosius Gondissaluus tract. de hæret. q. 12. ex quo accipiet lucem hæc quæstio. cetera huc spectantia tradam sequenti commentario.*

QVAESTIO LV.

De intellectu verborum, procedere summarie, simpliciter & de plano.

Summarium.

1 *Cum summarie proceditur, quæ nam omitti possint.*
2 *Probationes ac defensiones legitimæ non prætermittendæ:*
3 *Neque citatio & iuramentum de veritate dicenda.*

Q Vinquagesima quinta quæstio est: Quomodo intelligantur ista verba, scilicet, procedere summarie, simpliciter, & de plano, & absq; aduocatorũ & iudiciorum strepitu & figura?

Relat. supra pag. 127.

Respondemus, quòd hoc declaratur de verbor. signifi. cap. Sæpe. in clemen. vbi dicitur sic: Sæpe cõtingit, quòd causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij procedi mãdamus: de quorum significatione verborũ à multis contenditur, & qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem huiusmodi (quantũ nobis est possibile) decidere cupientes, hac in perpetuum ualitura constitutione sancimus, vt iudex, cui taliter causam committimus, necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum ob ne-

A cessitates hominum indultarum à iure procedere valeat: amputet dilationum materiam, litẽ quãtum poterit faciat breuiorem, exceptiones, appellationes dilatorias & frustratorias repellẽdo, partium aduocatorum & procuratorũ contentiones & iurgia, testiumq; superfluam multitudinem refrenando:

2 Non sic tamen iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ & defensiones legitimæ admittantur.

3 Citationem vero, ac præstationem iuramenti de calumnia vel malitia, siue de veritate dicẽda, ne veritas occultetur, per commissionem

B huiusmodi intelligimus non excludi.

IN QVÆSTIONEM LV.

De intellectu verborum, procedere summarie, simpliciter, & de plano.

COMMENT. CIIII.

D *Ocuit Eymericus superiori quæstione, priuilegium esse Inquisitoribus tributum, vt in fidei fauorem, quò citius & absq; fraudibus negotia*

C *religionis tractentur, possint procedere simpliciter & de plano: nunc iure optimo docet, qua ratione verba hæc intelligi debeant. & summa disputationis est, ordinem & solemnitates à iure aliàs requisitas non esse necessario obseruandas: illæ tamen omittendæ non sunt, quæ ad substantiam causæ spectant, hoc est illæ, sine quibus nec iuste, nec recte aut commode negotium tractari posset.*

Quid sit procedere simpliciter & de plano.

Olim ante tempora Clementis V. cuius est hæc constitutio, valde fuit controuersum de significatione harum vocum, nempe, Simpliciter & de plano, sine aduocatorum & iudiciorum strepitu, & figura iudicij. *Et multa sunt ab Hostiensi, & aliis*

D *antiquis interpretibus, qui ante Clementem V. floruerunt, dicta in c. olim. de accusatio. & in dicto c. statuta. vbi glossa verbo, figura. de hæret. lib. 6. quæ per hoc rescriptum sunt aut declarata, aut penitus sublata; ideoq; cauendum in hac parte ab illis glossemmatis.*

Nunc vero qua ratione hoc rescriptum in causa hæresis locum sibi vendicet, tradunt nostri (hoc est, illi qui aduersus hæreticos scribunt) multis locis, copiose Tabiensis in summa verbo, inquisitor. §. 38. Carrerius tractat. de hæret. nu. 103. vers. Et an or

E *dinem. Repertoriũ inquisit. verbo, ordo iudiciarius. §. sed quo ad telam iudiciariam. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 27. Ioannes Roias sing. 145. incipi.* Ordo iudiciarius. *& omnes quos superiori commentario citaui.*

Quæ solennitates possint omitti cum summarie proceditur.

Itaq; cum summarie procedere possint Inquisitores, multa expedire possunt, quæ iuri communi aduersantur. Primum enim non erit necessaria solẽnitas requisita per l. libellorum. ff. de accusatio. vnde si agatur in hoc crimine per viam accusationis, non se inscribet accusator ad pœnam talionis, vt copiose docui supra in hac 3. parte tit. de primo modo procedendi in causa fidei per accusationem.

Rur-

Rursus, conclusio in causa non erit necessaria, sed quotiens reus se defendere voluerit, audietur, vt tradit glossa in clemen. sæpe. de verb. signifi. & notat Barto. in extrauaganti, Ad reprimendum. *atque vt vno verbo dicam, multa alia poterit omittere absque vitio, quæ in alijs causis sunt de iuris præscripto seruanda.*

Processus in causis fidei quo ad substatialia integer esse debet.

Admonebo tamen, processum in causa hæresis, quantum ad substantialia attinet, ita oportere bene formatum esse, ac si pleno iuris ordine procederetur, vt optime obseruauit Tabiensis præcitato loco, quem sequitur Locatus in opere iudiciali verbo, processus, num. 7.

Quæ dicantur substantialia.

Voco autem substantialia illa, sine quibus iudiciũ non potest iuste expediri, vt citationem, iuramenti præstationem de veritate dicenda, probationes legitimas, exceptiones vtiles, appellationes necessarias, inducias seu terminos competentes, & alia huiusmodi, sine quibus aut vere delictum probari non posset, aut reus non posset se iure defendere, & cetera, quæ reo competunt non tam ciuili iure, quàm naturali ratione: hæc enim omnia & si quæ sunt similia, prohiberi non possunt ab Inquisitoribus virtute huius amplissimi priuilegij.

QVÆSTIO LVI.

An Inquisitor familiam armatam possit habere.

Vinquagesimasexta quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere cum armatis, ad suum officium exequendum?

Respondemus quòd sic, ad tuitionem suæ personæ, vel familiæ suæ, & ad capiendum hæreticos, credentes, receptatores, defensores eorum, & fautores. Sed debet cauere ne huiusmodi abutatur, iuxta cap. Nolentes. in clemen. §. Porro. vbi dicitur sic: Porro Inquisitoribus ipsis districtius inhibemus, vt nec abutantur quomodolibet concessione portationis armorum, nec officiales, nisi sibi necessarios habeant tales, qui se conferant ad sua cum Inquisitoribus ipsis officia exequenda.

Supra pag. 118.

De hoc Ioan. And. in cap. Statutum 1. de hæret. lib. 6.

IN QVÆSTIONEM LVI. AN Inquisitor familiam armatam possit habere.

COMMENT. CV.

Cur institutũ vt Inquisitores familiam armatã habeant.

Hoc singulare priuilegium, quòd Inquisitores possint habere officiales armatos, quotiens aut ad suam defensionem, aut ad capiendos hæreticos opus esset, iustissimis causis illis ab initio delegatæ Inquisitionis fuit tributum. cum enim tanta esset hæreticorum sæuitia, vt sæpissime imbelles Inquisi- A *tores immaniter trucidarent, vt cum agerem de Beato Petro martyre indicaui supra parte. 2. super quæst. 13. his periculis omnino oportuit occurrere. itaque mox statutum, vt & armatam possent habere familiam, de qua re hic agit nunc Eymericus, & vt auxilium brachij sæcularis possent inuocare, de quo disserit auctor quæstione sequenti.*

Quoniam vero sæpe contingit, vt sub velamine priuilegij abusus sese insinuent, nisi prudenter priuilegiũ vsurpetur; ideo Clemens V. in concilio Viennensi circa annos Domini MCCCX. idem priuilegium Inquisitoribus confirmauit: abusum tamen, si B *quis irrepserat, abstulit.*

Idem priuilegium renouauit Ioan. xxij. rescripto quodam incipiente: Exigit ordinis vestri. *quod vidimus in archiuo Inquisitionis Bononiensis, ac curauimus imprimendum in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. id edidit Auinione anno Domini MCCCXXI.*

Huius vero priuilegij quòd Inquisitores familiã armatã habere possint, meminit Gondissaluus tract. de hæret. q. 11. num. 15. & seq. Repertorium Inquisit. verbo, arma. § sed vtrum Inquisitores. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 14. Simancas de catho. instit. tit. 41. nu. 15. Ioannes Rojas tract. de hæret. parte 2. tit. de priuilegijs Inquisit. num. 422. versic. item Inquisitores habent familiã armatam, & alij. C

Iam hoc priuilegium ita competit Inquisitoribus fauore fidei, & in odium hæreticæ prauitatis, vt eorum officiales portare possint arma & de die & de nocte; idque non obstante quacunque lege ciuili, vel municipali in contrarium edita vel edenda: immo, quicunque legem conderet, qua prohiberentur officiales Inquisitorum arma deferre, velut impeditor sacri officij puniri posset, iuxta doctrinam glossæ communiter receptam in cap. statutum. el primero. de hæret. lib. 6. de quo plene Eymericus par. 2. q. 54. vbi dixi. D

Familia inquisitorum arma defert, nulla lege obstante.

Rursus, arma deferre non solum crederem competere illis Inquisitorum officialibus, quos vulgus Crucesignatos *in Italia, in Hispania* Familiares *appellat, qui destinati sunt ex officij sacri instituto vel ad denuntiandos hæreticos vel ad comitandum Inquisitores, vel ad capiendos hæreticos, si & quãdo fuerint ab Inquisitoribus requisiti: sed etiam ceteris ministris, qui quauis alia ratione officio sacro inseruiunt, veluti aduocatis, notarijs, consultoribus, custodibus, & alijs: hi enim omnes ratione officij inuisi esse solent male credentibus, blasphemis, ac similibus peccatoribus; & ob id ob eandem rationem iustissimum est, vt vel iidem vel eorum famuli armati incedant, maxime in illis partibus, in quibus vel hæretici abundant, aut saltem de hæresi sunt suspectæ.* E

Quibus cõpetat deferre armã.

Idem dicendum existimarem de illis, qui publice scribunt aduersus hæreticos. hi enim non modo sacri officij ministri sunt: verum, quod amplius est, fidei sunt defensores, qui cum multos habeant inimicos, iustum videtur, vt hoc priuilegio delationis armorum vtantur, aut saltem iniustissimum esset,

esset, vt ad hos etiam benignitate pontificia extenderetur.

Quibus autem hominibus concedenda sint arma ab Inquisitoribus, eleganter præscripsit Ioan. xxij. in præcitato rescripto : Exigit ordinis vestri. *quo cauet ne sceleratis hanc facultatem concedant, sed nec alienigenis est concedenda nisi ex magna causa.*

Idem putarem dicendum de neophitis ex Iudaismo vel Paganismo conuersis : tales enim non facile sunt creandi familiares, aut Crucesignati, neq; nunc in tanta veterum Christianorum copia necessario in his indigemus eorum auxilio; quamuis ex causa quandoque aliud recte fieri possit.

Tandem nec illis est vsus portationis armorum concedendus, qui verisimiliter hoc priuilegio abuti possunt, ne sub fidei prætextu facinora committant.

An Episcopis competat priuilegium habendi familiam armatam.

Postremo in hac quæstione illa occurrit vtilissima & scitu digna difficultas breuiter mihi hoc loco diluenda : An hoc idem priuilegium habendi familiam armatam Episcopis competat. & Panormitanus in cap. significasti. de officio deleg. multis rationibus, debilibus tamen & infirmis, probare contendit Episcopis non competere hoc priuilegium; sed quidquid ille senserit, vera & communis opinio est, Episcopos etiam hoc priuilegio decorari. ita Bald. in l. nam salutem. §. fin. ff. de officio præfecti vigil. copiose & recte Decius in dicto c. significasti. num. 17. & seq. de officio deleg. Repertorium Inquisitorum verbo, arma. §. sed nunc quæritur. & §. sed supra dictum est. copiose Gondissaluus tract. de hæret. q. 11. num. 16. & sequen. & alij quos libens omitto: nam quæ ratio in Inquisitoribus est, eadem in Episcopis reperitur: ergo idem ius statuere oportet. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. cum similibus.

An omnia priuilegia Inquisitorũ episcopis cõpetant.

Num autem cetera etiam priuilegia Inquisitoribus concessa, Episcopis quoque concessa esse intelligantur, grauis est quæstio, nec huius loci, nec nostræ breuitatis. mihi obiter hæc percurrenti hac sententia placebat : Omnia priuilegia, quæ fauore fidei tributa sunt Inquisitoribus delegatis, competere etiam & ordinarijs, nisi expresse illis denegentur, qualis est lectio librorum prohibitorum, quæ conceditur Inquisitoribus & Episcopis denegatur, vt ostendi supra parte 2. super cap. fraternitatis, de hæret. non enim conferuntur ratione personarum, sed intuitu fidei: fauor autem fidei vbique vnus est.

Verum caute hoc accipere oportet, ne dissensio ex hac opinione consequatur, cum multa sint, quæ solis Inquisitoribus delegatis competere videantur; crederem ergo (ad remouendam nunc omnem dubitationẽ) absentibus aut mortuis Inquisitoribus, & nullis alijs in eorum locum substitutis, omnia priuilegia Inquisitoribus tributa Episcopis competere.

Idem dicas in illis locis in quibus nunquam sunt adhuc delegati Inquisitores constituti. in illis enim Episcopi in causis fidei ea præstare poterunt, quæ si adessent Inquisitores ratione suorum priuilegiorum præstitissent : idque fauore fidei, qui est huius assertionis potissima & certissima ratio: atque hinc patebit posse Episcopos sicut Inquisitores citare testes extra suam diœcesim, vt dixi infra super quæst. 74.

QVÆSTIO LVII.

An Inquisitor brachij sæcularis auxilium inuocare possit.

QVinquagesimaseptima quæstio est: Vtrum Inquisitor pro capiendis hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus eorum, diffamatis de hæresi, vel suspectis, possit inuocare auxilium brachij sæcularis?

Respondemus quòd sic, iuxta c. Vt officium, §. denique. vbi multis præmissis sic subiungitur : Denique vt circa præmissa plene vobis & singulis vestrum coerctionis expedita, & inuiolabilis adsit auctoritas, volumus, vt ea omnia viriliter exequamini (si opus fuerit) inuocato auxilio brachij sæcularis. Supra pag. 112.

Hæc eadem verba habentur per omnia in literis Apostolicis sæpe allegatis Clementis, & Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis.

Delegatus [a] enim non potest ex officio suo inuocare auxilium brachij sæcularis, nisi ex speciali commissione, vt fit Inquisitoribus. De hoc arg. super cap. & §. allegatis.

IN QVÆSTIONEM LVII.

An Inquisitor brachij sæcularis auxilium inuocare possit.

COMMENT. CVI.

NOn modo Inquisitores habent familiam armatam, sed quotiens ea non sufficit pro officij sacri executione, auxilium sæcularium magistratuum possunt inuocare. quod ipsum sanciuit iam olim Vrbanus IIII. rescripto quodam incipiente : Licet ex omnibus. *§. denique. quod vidimus in archiuo Inquisitionis Bononiensis, referturque impressum in bullario literarum Apostolicarum. tradunt etiam hoc priuilegium Repertorium Inquisitorum verbo, brachium. Zanchinus de hæret. cap. 37. nu. 1. Panormitanus in cap. 1. de officio ord. Simancas de catho. instit. tit. 23. num. 8. Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor. nu. 30. Ioannes Rojas singul. 21. incipien.* arma. *& alij.* Priuilegiũ Inquisitorũ vt brachiũ sæculare inuocent.

Atque hoc etiam priuilegium magnam habet æquitatem : sæpe enim est tanta hæreticorum multitudo, aut potentia, vt vires Inquisitorum, aut Episcoporum non sufficiant; & propterea oportuit brachium sæculare inuocare. l. si quis 10. C. de Episcopis & clericis.

Hoc amplius additum est huic priuilegio, vt possint Inquisitores per censuras ecclesiasticas compellere magistratus sæculares, vt sibi auxilium hoc præbeant quotiens fuerint requisiti, vt multis Pontificum Inquisitores compellunt magistratũ, vt auxilium sibi præstet.

tificum rescriptis cautum alibi docuimus, qui si in eo auxilio præstando, aut contumaces aut negligentes fuerint, & excommunicari possunt, & honore priuari, & alijs pœnis pro delicti qualitate coerceri. iuxta cap. ad abolendam. §. penult. & c. excommunicamus. §. moneantur. de hæret.

a §Delegatus enim non potest ex officio suo inuocare auxilium brachij sæcularis, &c.] *Hanc quæstionem late disputat Archidiaconus & & Ioannes Fantuccius in cap. administratores. 23. quæst. 5. vbi multorum pugnantes refert sententias. de eodem auxilio sæculari præstando vide textum & ibi glos. & doctores in cap. 1. & in cap. quoniam. extra de offic. iud. ordinarij. & Innocentium & doctores in cap. significasti. de offic. deleg.*

Delegatus ratione solius delegationis an inuocet auxilium sæculare.

Et quamuis communis sententia videatur contra Eymericum: nihilominus nihil est nominatim cautum; & fortaßis probabilius est quod hoc loco asserit auctor, videlicet, delegatum, qualis est Inquisitor, non posse ex officio, & ratione solius delegationis auxilium sæculare inuocare: quoniam alias hoc non concederetur sibi tamquam priuilegium, quum vulgo in rescriptis delegatorum dicitur: Inuocato, si opus fuerit, auxilio sęculari: *Frustra enim fieret expreßio eius quod inest, & conceßio specialis eius quod suo iure conuenit.*

Itaq; hæc Eymerici sententia magis videri posset alicui ad veritatem accedere propter memoratam rationem, & curiæ consuetudinem: quam etiam videtur velle Repertorium Inquisitorum verbo, brachium. §. sed an delegatus. & hanc Eymerici sententiam tenet Archidiaconus in cap. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.

Ceterum Federicus de Senis vir magnæ auctoritatis, consil. siue quæst. 163. incipien. Super inuocatione & petitione. *ex multis contendit, delegatum etiamsi non habeat expresse in mandatis, quod poßit brachium sæculare inuocare: nihilominus tamē posse inuocare; quia cum res aliqua conceditur, omnia etiam illa concessa intelliguntur & permissa, sine quibus ea res expediri non potest. quare vt delegatus recte exercere poßit suam iurisdictionem, brachium sæculare debet posse inuocare, quamuis id sibi expresse non concedatur, sane hæc sententia multum fauorabilis est, & mihi placet.*

DE CARCERE *Inquisitoris.*

QVÆSTIO LVIII.

An Inquisitor poßit habere carcerem proprium.

Summarium.

1 Inquisitor potest habere proprium carcerem ad custodiam reorum.

A

2 Domini temporales in quibus parere tenentur Inquisitoribus.

3 Carcer ad pœnam Episcopo & Inquisitori debet esse communis.

Vinquagesimaoctaua quæstio est: Vtrū Inquisitor possit habere carcerem proprium, pro reis seu delatis ibidem detinendis ad custodiam seu ad pœnam?

1 Respōdemus, quòd sic ad custodiam: vt patet in cap. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. vbi

B dicitur sic: Vt inquisitionis, & infra:

Vniuersos sæculi potestates, & dominos temporales, ac prouinciarum, terrarum, ciuitatum, aliorumque locorum rectores quibuscunq; dignitatibus vel officijs, aut nominibus censeantur: requirimus & monemus, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, (Relat. supra pag. 115.)

2 Ita pro defensione fidei diœcesanis Episcopis, & Inquisitoribus hæreticæ prauitatis à sede Apostolica deputatis, aut in posterū deputādis, pareant & intendant in hæreticorū, credentiū, fautorū, receptatorū, & defensorū ipsorū inue-

Domini temporales Inquisitoribus pareant.

C stigatione, captione, ac custodia diligenti, cū ab eis fuerint requisiti: & vt præfatas personas pestiferas in potestatem seu carcerem Episcoporum, aut Inquisitorum prædictorum: & cetera.

In c. etiam, Multorum. de hæret. in clemen. in prin. loquendo de Episcopis & Inquisitoribus, dicitur ita: Sic quod quilibet de prædictis sine alio citare possit, & arrestare siue capere ac tutæ custodiæ mancipare, ponēdo etiā in cōpedibus vel manicis ferreis, si eis visum fuerit faciendum. (Relat. supra pag. 117.)

3 Ad pęnā autē non: vnde carcer, qui est magis

D ad pęnā, quàm ad custodiā, est Episcopo & Inquisitori cōmunis, vt vnus non possit sine alio tali tradere carceri quemquā, iuxta c. Multorū. allegatū: vnde post prædicta verba dicitur ita: Duro tamē tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnā, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiā procedere contra eos Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante capituli super hoc delegato, si sui adinuicem copiam habere valeant, infra octo dierum spatium postquam se inuicem requisierint, non valebit.

E

IN QVÆSTIONEM LVIII.

An Inquisitor possit habere carcerem proprium.

COMMENT. CVII.

D*Væ assertiones, quas hic ponit Eymericus de carcere proprio & communi, verißimæ sunt, vt paulo post indicabo.*

Vt quæ de carcere his quæstionibus traduntur ab Eymerico, apertius intelligantur; obseruandum est, carceres ad continendos homines non

Carcer ad custodiēdum, non ad puniendum in

uentus. secus tamen de iure canonico.

non ad puniēdos inuētos esse, Baldus in l. incredibile C. de pœnis. Bossius tit. de carcere, in princip. Follerius in pract. crim. 1. par. 2. partis. versi. vel carceretur. nu. 1. de quo est textus apertissimus in l. aut damnum. §. solent. ff. de pœnis ibi : Solent præsides in carcere continendos damnare, aut vt vinculis contineantur.

At iure canonico ad pœnam potest esse carcer. cap. quamuis. de pœnis. lib. 6. c. tua. de pœnis. tradūt Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 12. Locatus in opere iudiciali. Repertorium Inquisito. Bernardus Comensis in lucerna verbo carcer. & ceteri cōmuniter, quibus adde Zanchinum tract. de hæret. cap. 10. & Syluestrum in sum. verbo, hæresis. 2. quæst. 7. nu. 9. & Simancam de catho. instit. tit. 16. num. 14. & seq.

Et iuxta hanc iuris ciuilis & pontificij differentiam de carcere vel ad custodiam, vel ad pœnam, loquitur hoc loco Eymericus, dum ait, Inquisitorem posse habere carcerē propriū, qui ad custodiam spectat; is vero qui ad pœnam est constitutus, Inquisitori cum Episcopo debet esse communis.

Inquisitor cur carcerē propriū habere possit.

Ratio autem primæ assertionis in promptu est; nam si Episcopus potest habere proprios carceres, plane multo magis id poterit Inquisitor, cum maiorem aut saltem parem cum Episcopo habeat in causa hæresis iurisdictionem : verum hodie non solent carceres separati constitui, sed idem carcer qui est Inquisitoris, in quo vincti ad custodiam continētur, communis etiam est Episcopo, vt indicat Eymericus quæstione sequēti: quod salubrius est, ne frustra fiat carcerum multiplicatio, cū vnicus sufficiat, & cuncta æque bene tractentur.

Carcerē proprium, qui sit ad pœnā, cur non habeat inquisitor.

Alterius autē assertionis ratio est, quoniā condēnare non potest Inquisitor sine Episcopo, nec vice versa. clemen. 1. §. duro tamē. de hæret. et propterea non poterit habere carcerē propriū, qui ad pœnam sit fabricatus, qualis est ille, in quem vel in perpetuū vel ad tempus hæretici redeuntes detruduntur.

Intellectus clemen. 1. de hæret. §. sane

Carceres ergo qui iuxta dict. clemen. 1. de hæret. §. sane. iubentur esse communes, vbi & muri dicuntur, quorum ibidem etiam iubentur esse duo custodes, non sunt ad custodiam, sed ad pœnam, vt voluerunt ibi Cardinales in prima oppositione & Ioannes de Imola super glossa, subdelegare. versic. sed aduerte. quos refert & sequitur Bernardus Comensis in lucerna verbo, carcer. §. 2.

Mihi vero paulo attentius seriem eius §. contemplāti, verisimilius videtur de carcere ad custodiam eo loco haberi sermonē, non autem de carcere ad pœnam constituto. Primū, quia Papa videtur ibi statuere, non esse amplius necessarium separatos habere carceres in hæc verba: Nos volentes super hoc prouidere; statuimus, vt quilibet talis carcer, vel murus, quem de cetero Episcopo, & Inquisitori prædictis volumus fore communem, duos custodes habeat, &c. *Rursus, hæc ratio mihi magnopere persuadet, non loqui ibi Papā de carcere ad pœnam : quoniam in eo non adhibetur tanta diligentia in custodiendis & occludendis reis, ne quis cum eis loquatur; quia iam tunc iudicati sunt, & vt alibi do-*

A *cuimus, ad adeundos damnatos ad carcerem perpetuum aditus patet alijs: secus autem in his qui carceribus ad custodiam detinentur, qui propterea tam diligenter custodiri iubentur, ne quis eos instruat de celanda veritate, aut de dicenda falsitate, aut de iusto iudicio declinando. & hæc mihi sententia verissima videtur, quam fortassis etiam indicat non obscure Eymericus quæst. seq. nu. 1. & 2.*

Solus inquisitor non dānat ad carcerem qui sit ad torturam.

Præterea hæc sententia, quòd videlicet Inquisitor non possit habere propriū carcerē, qui sit ad pœnam, in quē sua sola auctoritate conijcere aliquē & dānare possit, non modo procedit quotiens per sen-
B *tentiā aliqui damnandi sunt ad carceres, vt prædiximus: verū etiam cum ad torquendos & affligendos reos huius criminis, in deteriores et obscuriores carceres detrudūntur, vt acerbitate mansionis crimen detegant: nā cū Inquisitor sine Episcopo, & vice versa Episcopus sine Inquisitore non possit tormētis exponere delinquētes; vt in dict. clemen. 1. de hæret. §. propter quod. vers. vel tormentis exponere illos. eodē modo non poterit conijcere reos in duriorē carcerē, qui magis ad pœnā quàm ad custodiā videatur; et hæc quoq; videri potest vera expositio, & sententia textus in dict. clem. 1. de hæret. §. propter quod. ibi.*
C Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur.

Est autem quandoque necessarium hæc fieri ob malitiam & pertinaciam reorum, à quibus vix veritas extrahi potest, quos necesse est sæpe in duros carceres detrudere, vt docuit Eymericus cum impœnitentibus faciendum. 3. par. in 10. modo processum fidei terminandi. nu. 201.

Reus quādo possit in duriorem carcerem trudi per solū inquisitorem.

Et quamquā hæc ita se habeant, vt prædiximus, nihilominus tamen cum reus securus non est in loco mitiori; tunc ad arctiorem per solum Inquisitorem
D *potest transferri; quia tunc ad custodiam fieret, non ad pœnā. ita. Paulus de Leazaris, Zabarella, Imola & alij in dict. clemen. multorum. de hæret. quare si verbi gratia, fuga colloquium, aut peruersio aliorum, aut aliud quid huiusmodi, quod in detrimentū veritatis vergeret, immineret; tūc solus Inquisitor, non requisito Episcopo reos posset durioribus locis & obscurioribus conclauibus occludere: & hæc sententia vera mihi videtur, & obseruanda.*

Reis male sanis locis, traditis, & ob id mortuis, Inquisitores fiūt irregulares.

Veruntamen dum hæc fiunt, quæ in præcedentibus tradidimus de tradendis reis durioribus carceribus siue ad custodiam siue ad pœnam, illud cauen-
E *dum est, ne tanta sit carcerū asperitas, vt delinquentes horrore, & malitia loci moriantur: quoniam tūc iudices fidei, qui hæc decreuerunt subire reos, irregulares fierent. Laudunus & Zabarella in clemen. vnica de homicidio. Abbas in c. à nobis. de apostatis & in c. qualiter & quando. de accusatio. traditque Locatus in opere iudiciali verbo, carcer. nu. 6.*

Et de hac re singulare decretū extat in concilio Biterrensi cap. 23. in hæc verba : Curetis tamen vt talibus immurandis fiant iuxta sedis Apostolicæ ordinationem separatæ & occultæ camarulæ, sicut fieri poterit in singulis ciuitatibus diœcesum corruptarum, vt alterutrum, vel se, vel alios peruertere nequeant, & eos enormis rigor car-

cerum non extinguat. hæc ibi. quod tametsi de damnatis in carcerem ad pœnam loquutur, locum etiam habet in detrusis, aut detrudẽdis in carcerem ad custodiam ob eandem rationem. cetera huc spectantia tradam copiose sequenti commentario.

QVAESTIO LIX.

An Episcopus & Inquisitor possint habere communem carcerem, & de custodibus carceris.

Summarium.

1 *Proprios carceres possunt sibi communes facere Episcopus & Inquisitor:*
2 *Alicubi carceres sunt apud Inquisitorem:*
3 *Alibi Episcopi ipsi carceres habent.*
4 *Quid de custodibus carcerum canones statuant.*

Qvinquagesima nona quæstio est: Vtrũ Episcopus & Inquisitor possint carcerem habere communem pro reis seu delatis ibidem detinendis ad custodiam seu ad pœnam: & tunc de custodibus qualiter fuerit prouidendum?

1 Respondemus, quòd quilibet tam Episcopus quàm Inquisitor potest habere carcerem proprium, vt patet in alleg. c. Multorum. & ponere ibi delatos ad custodiam in manicis ferreis, & in compedibus, vt dictum est supra quæstione proxima. Et quilibet suum carcerem potest facere communem ambobus.

2 In aliquibus enim partibus, vt in Tolosa & Carcassona, Inquisitores habent in suis domibus carceres, quos vocant muros, quia domunculæ illæ adhærent muris loci, qui sunt Episcopo & Inquisitori communes, & de his habetur in c. Multorum. alleg. de hæret. in clemen. §. sane. vbi dicitur sic: Sane quia circa custodiam carcerum hæreticalium, qui muri in quibusdã partibus vulgariter nũcupantur, multas fraudes dudũ intelleximus perpetratas: Nos volentes super hoc prouidere, statuim*, vt quilibet talis carcer vel murus, quem de cetero Episcopo & Inquisitori prædictis volumus fore cõmunẽ: & cetera. *Supra pag. 317.*

3 n quibusdam [a] autẽ alijs partibus. Episcopi habẽt ipsos carceres, in quibus possunt detineri hæretici siue suspecti, non solum ad custodiam, sed etiam ad pœnã, & mox vt detinentur ad pœnã, fiunt carceres communes, quia absq; Inquisitoris consensu hoc fieri non potest, vt est dictum. Et de his habetur in c. Multorum. alleg. §. & quia. vbi dicitur sic: Et quia sæpe contingit Episcopos proprios habere carceres sibi & dictis Inquisitoribus non communes & cetera.

4 Qualiter [b] autem est de custodibus prouidendum, statutum est in c. alleg. Multorum. per

A hunc modum, quòd (loquendo de carceribus siue muris prædictis) sint duo custodes principales, discreti, & industrij, & fideles: & quòd vni prouideat Episcopus, & alteri Inquisitor, & horum quilibet habeat substitutum, & quòd sint ibi duæ claues: Qui custodes iurabunt coram Episcopo & Inquisitore, quòd suum officium fideliter exequentur, & non permittent, quòd aliquis loquatur dictis captis in secreto, & quòd ministrabunt eisdem prout per Episcopum & Inquisitorem fuerit ordinatum.

B Loquẽdo vero de carceribus Episcopi, quòd custodes positi per Episcopum, iurabũt coram Inquisitore, quòd suum officium exequentur.

Quia vero ordinatio ista de custodibus murorum & carcerum prædictorum longa est, & verbalis, & non realis, quia non est prouisum (vnde Inquisitor prouidebit sibi & custodibus antedictis) non curaui totam inserere in præsenti; nam non seruatur: nec potest propter penuriam stipendiorum Inquisitorum commode obseruari.

C IN QVESTIONEM LIX. AN Episcopus & Inquisitor possint habere communem carcerem, & de custodibus carceris.

COMMENT. CVIII.

IN *hac quæstione rursus Eymericus de carcere agit, addens id quod omiserat superiori quæstione, videlicet, Inquisitorem & Episcopum habere posse carcerem communem non modo ad pœnam, verum etiam ad custodiam.*

D *Sunt autem huius quæstionis tres potißimũ partes: Vna est de carcere ad custodiam, altera de carcere ad pœnam, tertia de custodibus carcerum. de quibus singulis nimis breuiter agit auctor: sed nos ne quid parum explicatum reliquisse videamur, de singulis plenius disseremus, ea summatim præscribentes, quæ ad vsum nostrorum temporum sunt accommodata; nam reliqua libenter omittimus.* Quæstionis summa.

Primum ergo de carcere ad custodiam constituto agendum est, de quo duo potißimum capita explicabimus. Primum erit de his quæ præcedere debẽt priusquam quis in carcerem custodiendus conijciatur. E *Alterum vero, quis ordo in carceratis custodiendis & collocandis debeat obseruari.*

Quantum ad primum caput attinet, vbi de delicto constiterit, & visum fuerit reum capiendum esse, ad realem capturã poterit deuenire Inquisitor, illis obseruatis, quæ breuiter docuimus supra in hac 3. parte nu. 73. quibus adiungo sequentia diligenter in hac causa consideranda. In capiendis reis quis ordo seruãdus.

Si persona delata insignis alicuius fuerit auctoritatis, videlicet, religiosa, nobilis, aut litteris conspicua, quæque incorruptæ vitæ fama publica illustretur, non prius ad eam capiendam accedere vellem Inquisitores, quàm superiores consuluerint, & decreuerint, an is in carcerem sit mittendus nec ne. Personæ insignes qualiter capiendæ in hoc crimine.

apostatas, schismaticos, neophitos ad priorem perfidiam reuersos, Iudæos, & infideles ceteros, in terris Christianorum conuersantes, dæmones inuocantes, seu aliàs fidem catholicam peruersis dogmatibus corrumpentes?

Respondemus, quòd ad hoc responsum est in secunda parte in 41. quest. & sequentibus, in qua de his sunt formatæ specialiter quæstiones videantur ibi.

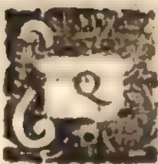
IN QVÆSTIONEM XLIIII.
An Inquisitor possit procedere contra blasphemos, sortilegos, &c.

COMMENT. XCIII.

CVm auctor hoc loco non proponat materiam huius quæstionis ex proposito disputandam, cum multis eam explicauerit supra parte 2. quæstione 41. & seq. vt ipsemet testatur, frustra his repeterentur, quæ copiose sunt à nobis illis locis declarata. vide Tabiensem in summa verbo, Inquisitor. §. 28. vbi consentit cum Eymerico.

QVÆSTIO XLV.

Contra quos generaliter ex officio suo posit Inquisitor procedere.

Vadragesimaquinta quæstio est: Inquisitor contra quos generaliter ex suo officio potest procedere, & tenetur?

Respódemus, quòd potest procedere contra de hæresi suspectos, de hæresi diffamatos, hæreticos, credentes, receptatores, defensores, fautores, ac officij impeditores, ac directè, vel indirectè retardatores.

De hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus hæreticorum, habetur in c. Excommunicamus itaque. in §. credentes. de hæret. Sed de omnibus his, ac etiam de diffamatis, & suspectis, habetur expressius in c. Vt officium. in princip. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt officium inquisitionis contra hęreticos in Prouincia, in qua vobis idē officium est commissum, auctoritate Apostolica possitis efficacius adimplere, discretioni vestrę per Apostolica scripta mandamus, quatenus vbique in præfata Prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, (prout negotij vtilitas suadebit) contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas, (hominum metu diuino timori postposito) procedatis. (Relat. supra pag. 112.)

De impeditoribus officij, seu retardatoribus, habetur in litteris Clementis, & Vrbani iiij. quæ incipiunt: Præ cunctis. in §. ceterum. (Relat. supra pag. 139.)

A vbi dicitur sic: Ceterum, si forte (quod non credimus) aliqui cuiuscunque conditionis huic negotio vobis cōmisso se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt non possit procedi libere in eodem: immo nisi requisiti illud fouerint, & iuxta officium & posse suum singuli iuuerint studiose, contra eos tamquam hæreticorum fautores & defensores, secundum sanctiones canonicas freti eadem auctoritate intrepide procedatis.

B IN QVÆSTIONEM XLV.
Contra quos generaliter ex officio suo possit Inquisitor procedere.

COMMENT. CXIIII.

OMnes contra quos procedere potest Inquisitor breuiter complexus est hic Eymericus, quem Tabiensis sequitur in summa verbo, Inquisitor. §. 28. Ego vero vt vno verbo rem late patentem comprehendam, dico Inquisitorem posse procedere in hac causa contra omnes, paucis quibusdam exceptis, qui ab eius iurisdictione iure eximuntur; quales sunt Episcopi, & officiales Papæ, & similes, (Inquisitor procedere potest contra omnes, qui nō reperiuntur excepti.)
C *de quibus paulo antea dictum est. quamuis enim Inquisitor non sit iudex ordinarius, sed delegatus specialiter ad causam hereticæ prauitatis tractādam, nihilominus tamen in Prouincia sibi decreta datus est contra vniuersitatem personarum in ea causa, vt optime Geminianus scripsit in cap. ne aliqui. de hæret. lib. 6. ergo contra illos omnes procedere poterit, qui excepti non reperiuntur. hanc tamen latentem potestatem iudicio & prudentia gubernare debet, vt alibi diximus.*

D *DE MODO PROcedendi.*

QVÆSTIO XLVI.

An Inquisitores plures in eadem Prouincia delegati procedere posśint vnus sine altero.

E

Vadragesima sexta quæstio est: Vtrū vnus Inquisitor possit procedere sine alio Inquisitore, quādo sūt duo in eadem Prouincia, & sunt communiter auctoritate Apostolica delegati?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Vt officium. in princip. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt officium inquisitionis contra hæreticos in Prouincia, in qua vobis idem officium est commissum auctoritate Apostolica possitis efficacius adimplere, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vbique in præfa- (Relat. supra pag. 112.)

præfata Prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, (prout negotij vtilitas suadebit) contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum: necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos, iuxta sanctiones canonicas (hominum metu diuino timore postposito) procedatis.

IN QVÆSTIONEM LXVI.

An Inquisitores plures in eadem Prouincia delegati procedere possint vnus sine altero.

COMMENT. XCV.

Ex tota hac quæstione vna conclusio præcipue colligitur, videlicet, Inquisitores simul & separatim procedere possunt quotiens contingit duos esse in eadem Prouincia constitutos. c. vt officium. de hæret. lib. 6. quo auctor vtitur hic ad probandam suam sententiam: rationem vero huius assertionis pulchram, & veram docet Ancharanus in dict. c. vt officium. quoniam habent, inquit, iurisdictionem in solidum, in quo sunt similes ordinarijs.

Simul duo Inquisitores procedere possunt, & quare.

Decuit autem ita constitui in fidei fauorem, vt liberius fidei negotia tractarentur, & per plures hæretici extirparentur, vt tradit Panormitanus in c. fin. de reind. et copiose Carrerius tract. de hæret. nu. 69. vers. & dicit Panormitanus. num. 94. vers. Et nota de istis Inquisitoribus. cum Eymerico sentit etiam Simancas de catho. instit. tit. 34. nu. 25.

Reus ab vno tantum puniendus.

Quamuis autem simul, vel separatim procedere valeant, reus tamen hæreseos non punietur ab omnibus sed ab vno. Angelus in l. si pluribus. in principio, versi. propterea dixit. ff. de legat. 1. Guido de Suzaria in l. si quis postea. ff. de indi. Carrerius in dict. tract. de hæret. num. 94. in fine. neque enim iustum est pro eodem delicto quempiam pluribus pœnis affici, cum ab vno legitimo iudice sufficienter fuerit punitus.

An Inquisitores procedant contra eum cui datus est Inquisitor specialis.

Sed obiter est hic nobis diluenda pulchra difficultas, An Inquisitores Prouinciarum, & diœcesum, qui quodammodo vt iudices generales videntur vniuersalem habere iurisdictionem, saltem ratione personarum, vt alibi docuimus, possint procedere contra eum, contra quem à Papa specialis datus est Inquisitor. & omissis multis, breuiter respondeo, non posse: quia summus Pontifex causam alicuius delinquentis alicui specialiter committendo, censetur ad se, seu ad specialem iudicem datum aduocare; & ideo videtur potestas procedendi alijs interdicta. Decius consi. 137. in principio. facit textus in c. vt nostrum. de appellatio. & in c. studuisti. de officio deleg. sequitur Ludouicus Carrerius tract. de hæret. num. 83. vers. item non potest procedere. atque hæc sententia vera videtur etiamsi alij Inquisitores procedere incœpissent: quia suspensa censetur eorum iurisdictio per specialem commissionem à Papa factam.

Verum qui constitutus est Inquisitor specialis, vti poterit omnibus actitatis & inuentis ab alijs Inquisitoribus, quos si necesse fuerit, poterit compel- A *lere ad exhibendum sibi omnes processus, scripturas, inquisitiones, testium depositiones, & cetera quæ fortasis iam fuerunt contra reum per alios Inquisitores inuenta. per textum in cap. vt commissi. versi. necnon. de hæret. lib. 6. & dixi supra super quæst. 39. quamuis modestius sit, vt hoc faciat superioris auctoritate, quando specialiter in litteris suæ commissionis non est sibi hæc facultas tributa.*

Postremo tamen hoc mihi addendum videtur, quòd si Inquisitor specialis vel ob malitiam, vel ob alias causas aut non procedat, aut non recte & diligenter vt decet, procedat aduersus eum contra B *quem habet potestatem; tunc si periculum aliquod inde probabiliter fidei imminere videatur, alij Inquisitores fideliter tenerentur rem Romano Pontifici indicare, vt is quid facto opus sit, statuat.*

QVÆSTIO XLVII.

An Inquisitor sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore procedere posit.

C
Summarium.

1 *Quatuor per se potest Episcopus sine Inquisitore & contra, citare, arrestare, &c.*
2 *Et tria non potest vnus sine altero: & quæ.*

Quadragesimaseptima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere sine Episcopo siue diœcesano ordinario, & Episcopus sine Inquisitore?

Respondemus quòd sic; nisi in tribus casibus, in quibus vnus sine alio non potest, vt patet in c. Multorum. in princ. de hæret. in clem. D vbi dicitur sic:

1 Multorum querela. & infra: Vt negotium inquisitionis huiusmodi eò prosperetur felicius, quò deinceps eiusdem labis indago solemnius, diligentius & cautius peragetur, ipsum tam per diœcesanos Episcopos quàm per Inquisitores à sede Apostolica deputatos (omni carnali amore, odio, vel timore, ac cuiuslibet commodi temporalis affectione semotis) decernimus exerceri: sic quòd quilibet de prædictis, sine alio citare possit & arrestare, siue capere, ac E tutæ custodiæ mancipare: ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferreis, si ei visum fuerit faciendum: super quo ipsius conscientiam oneramus: Necnon inquirere contra illos, de quibus pro huiusmodi negotio secundũ Deum & iustitiam viderit expedire.

Relat. supra pag. 117.

Quæ possit Episcopus sine Inquisitore & Inquisitor sine Episcopo.

2 Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur: vel tormentis exponere illos: aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali Sede vacante

Et quæ non possit vnus sine altero.

vacante capituli super hoc delegatos si sui ad inuicem copiam habere valeant, intra octo dierum spatium, postquam seinuicé requisierint, non valebit: & si secus præsumptum fuerit, nullum sit & irritum ipso iure.

Quòd autem vnus sine alio procedere ad sententiam non possit, ante istam Clementinam iam erat cautum in c. Per hoc. de hæret. lib. 6. sed perfectius habetur hic in cap. Multorum. allegato.

IN QVÆSTIONEM XLVII. An Inquisitor sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore procedere possit.

COMMENT. XCVI.

Quòd Inquisitores & Episcopi possint simul & separatim procedere, etiam cauit Vrbanus IIII. rescripto quodam incipiente: Licet ex omnibus. *§. non obstãtibus aliquibus: versi. nec prætextu commissionis. quod est impressum inter litteras Apostolicas in fine huius operis.*

Inquisitor sine Episcopo, & vice versa Episcopus sine Inquisitore potest procedere.

Verumtamen neque in eo rescripto, neque in c. per hoc. de hæret. lib. 6. qua ratione id esset intelligendum, declaratum fuit, & cum non modica difficultas in hoc versaretur, cum sæpe contingeret super eadem causa & eodem reo diuersos processus per Inquisitorem & Episcopum fabricari, indeque dubia non parua oriebantur, Benedictus XI. extrauaganti quadam incipiente: Ex eo. *relata ab Eymerico par. 2. qualiter id esset accipiendum, declarauit. de quo agit paulopost Eymericus.*

In hac vero quæstione illa sunt in primis obseruanda, quæ possunt facere Inquisitores sine Episcopis, & vice versa. de quibus Repertorium Inquisitorum verbo Inquisitor. §. in quibus possit. Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor. num. 9. Carrerius tract. de hæret. num. 77. vers. item prohibentur carcerare. Zanchinus de hæret. cap. 8. Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 23. num. 62. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 13. & verbo, capere. §. penult. & alij quos omitto consulto.

QVÆSTIO XLVIII.

An sententiam pro delato diffinitiuam ferre possit Episcopus sine Inquisitore, & contra.

Summarium.

1 *Sententiam absolutoriã ferre potest Episcopus sine Inquisitore; & versa vice, Inquisitor sine Episcopo.*

2 *Quid de antiquo iure poterant Episcopus & Inquisitor.*

A 3 *Idem cum Eymerico tenent Ioan. And. & Paulus.*

Vadragesimaoctaua quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere sine Episcopo, & Episcopus sine Inquisitore, ad sententiam diffinitiuam, quando est ferenda pro delato & nó econtra?

1 Respondemus quòd sic; iuxta c. Multorum. de hæret. in Clemen. & in quæst. supra proxime allegata. Nam exponendo tres casus, in quibus non potest vnus sine alio, vt dictum est, dicit sic: Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, &c. Ergo sicut vnus sine alio potest tradere carceri, qui non magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, & fit quotidie: ita procedere potest ad sententiam pro eis: quia à iure † veteri non recedimus, nisi in quantum inuenitur expressum in iure nouo.

Supra pag. 117.

B

Sententiam pro delato ferre potest Inquisitor sine Episcopo, & contra.

† l. Sancimus. C. de testa.

C 2 De iure autem antiquo vnus poterat per totum sine alio: de iure autem nouo sunt expressi tantum tres casus prædicti, in quibus non potest vnus sine alio, de quorum numero non est iste de quo quæritur: igitur remanet ius antiquum, per quod vnus potest sine alio.

3 Istius intentionis est Ioannes And. in c. supra alleg. Multorum. in verbo, contra eos. Paulus etiam idem dicit super eodem c. & ver. Zenzellinus nihil dicit, nec Gullermus de Monte Laud. in glos. suis.

D

IN QVÆSTIONEM XLVIII. An sententiam pro delato diffinitiuam ferre possit Episcopus sine Inquisitore, & contra.

COMMENT. XCVII.

Vna est conclusio affirmatiua, videlicet: Episcopus sine Inquisitore, & vice versa, Inquisitor sine Episcopo, quotiens reus est absoluendus, potest sententiam absolutoriam promulgare.

E *Hæc conclusio valde est dubia & controuersa inter Doctores vtriusque iuris ob rationes nec vulgares nec infirmas, quæ hinc & inde afferri solent. mihi tamen breuitati studenti satis erit more meo summa rerum capita attingere, & communiora atque certiora præscribere; ne vel lectori defuisse videamur, vel lucem huic quæstioni detraxisse.*

Ac primum hoc statuendum est in hac lite dirimenda, non esse priuatas inquisitionum quarumlibet sanctiones inspiciendas, quibus sæpe ex causa id cauetur quod iuri communi & communibus Doctorum dictis videtur aduersum.

His positis, hæc Eymerici sententia communis est, quam sequuntur illustres vtriusque iuris interpretes, Ioannes And. hic ab Eymerico relatus in Clemen. multorum. de hæret. in glossa super verbo, contra

Solũ Inquisitorem, aut solũ Episcopũ posse absoluere, qui asseruerint.

contra eos. Paulus de Leazaris, Zabarella, Panormitanus, & alij in dict. clement. multorum. quos sequūtur Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 11. in fine. Iason in l. 3. ff. de re iudicata. Decius in l. nemo qui condemnare. ff. de regul. iuris. & alij in rubr. ff. de acquiren. possess. vbi late solet hæc quæstio à iurisperitis nostris disputari. Camillus Campegius apud Zanchinum cap. 8. vers. diffinitiuam. Bonifacius Vitallinus in dict. clemen. multorum. nu. 173. & 174. Carrerius tract. de hæret. nu. 72. vers. in præmissis autem quærendum est. vbi tandem videtur Ioannem And. sequi. Zanchinus de hæret. cap. 15. num. 2. idem videtur velle Archidiaconus in c. vt officium. de hæret. lib. 6. Franciscus Bursatus consil. 24. incipien. Quidam notarius. nu. 3. vbi hanc dicit esse communiorem opinionem canonistarū. & Eymericus hoc asserit tum hic, tum supra 3. par. in primo modo processum fidei terminandi. nu. 144. vers. circa istum. & alij quos esset longum singulatim recensere. quorum vnanimis sententia est, posse Inquisitorem sine Episcopo, & vice versa sententiam absolutoriam pronuntiare, cum nihil est aduersus aliquem legitime probatum.

Oppositam sententiam profitentur Ancharanus in dicta clemen. multorum. & nonnulli iuris ciuilis interpretes. Aretinus, & Bartholomæus Socinus in rub. ff. de acquiren. poss. & Marianus Socinus ibidē nu. 66. & multis sequen. quos sequitur Simancas de catho. instit. tit. 3. num. 9. & in adnotationibus ad Zanchinum cap. 1. & alij quidam, sed longe fortassis et numero, et auctoritate superioribus inferiores.

Inquisitorē solum, aut Episcopum solum posse absoluere, verū est de ratione iuris stricta.

Ac plane sententia prior summo iure verior videtur, & multis rationibus confirmatur. Primum, quia hoc non est nominatim interdictum: rursus, quoniam fauorabilior est absolutionis, quàm condemnationis causa: præterea, ob rationem quam hic valde subtiliter affert Eymeric⁹, quæ robore & firmitate ceteris præponderat. videlicet, quia à iure veteri non recedimus, nisi inquantum probibitum, correctum, seu emendatum inuenimus: semper enim censetur in suis terminis permanere, nisi correctum inueniatur. authent. de non alienan. aut permutan. rebus ecclesiast. §. fin. quod enim non mutatur, stare non prohibetur l. sancimus. C. de testamen. l. præcipimus. de appellatio. & notatur in c. ad nostram. de regula. manifestum est autem de iure veteri saltem Episcopos per se potuisse totum negotium tractare & definire, neque hodie contrarium est sancitum in absolutione: poterit ergo proculdubio absoluere solus Episcopus aut Inquisitor. postremo si recte inspiciatur textus in dict. clemen. multorum. de hæret. apertissime videbitur hanc sententiam probare, inducendo illum, sicut hac ipsa quæstione inducit Eymericus. idem videtur posse colligi ex rescripto Vrbani IIII. Præ cunctis. §. si vero. relato ab Eymerico par. 2. sed manifestius ex rescripto Clementis VII. incipiente: Cum sicut. relato in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. cuius verba sunt: Contra huiusmodi exemptos, vsque ad sententiam diffinitiuam, ad quam ferendam (si fuerit condemna-

A toria) cum consensu ordinarij procedatis. hæc ibi. nam illa verba, si fuerit condemnatoria: indicare videntur, quòd in absolutoria consensus ordinarij non requiratur.

Ex his omnibus apparet priorem sententiam veriorem esse, & propterea fortassis non erraret, qui eam in praxi vsurparet. ceterum posterior opinio tutior est: non enim quidquid iure permittente fit, id semper tuto fit. quare salubrius & tutius erit etiam in absoluēdo mutuum consensum vicissim requirere, sicut in condemnando, nequid vnquam incautum in hac causa committatur, cum maturius

B & sanius sit id consilium, quod plurimorum sententijs roboratur, neque aliter faciendum consulerem.

An solus Episcopus vel solus Inquisitor possit redeūtibus indicere abiurationem.

An autem eodem modo solus Inquisitor vel solus Episcopus possit pænitentibus aut suspectis abiurationem indicere, grauis est controuersia, & Antonius de Pendalijs responso quodam de hac re edito, cui subscripserunt illustres iurisconsulti, quos refert & sequitur Campegius apud Zanchinum cap. 8. vers. diffinitiuam. audacter tenuit abiurationem fieri posse coram solo Inquisitore, & quod solus Inquisitor potest abiuratum absoluere, & pænitentiam ei imponere.

C Primum, quia tunc sententia ferri dicitur contra aliquos in hoc crimine, cum hæretici pertinaces, aut impænitentes, aut relapsi declarantur, & ita declerati traduntur seu relinquuntur curiæ sæculari: at cum indicitur abiuratio redeuntibus ab hæresi vel suspectis, non videtur sententia ferri contra illos, sed pro illis, cum absoluantur à censuris, & Ecclesiæ reconcilientur. postremo, quoniam redeuntes non dicuntur hæretici, nec in sententia hæretici pronuntiantur. In eandem sententiam adducit pleraque alia Bernardus Comensis in lucerna verbo abiuratio. §. 4.

D Verumtamen quamuis summo iure hæc fortassis sententia defendi possit, vt indicaui supra in hac 3. parte super primo modo processum fidei terminadi. §. talis enim. at contraria tutior est, & securior, & vsu recepta, quam etiam non obscure insinuasse videtur Innocentius IIII. rescripto quodam incipiente: Tunc potissime. §. si vero aliqui. relato inter litteras Apost. vbi ita scriptum est: Si vero aliqui hæretica labe penitus abiurata, redire voluerint ad ecclesiasticam vnitatem, eis iuxta formam Ecclesiæ consultis diœcesanis, eisdem beneficium absolutionis impendens, iniungas eisdem quod

Solus Inquisitor, aut solus Episcop⁹ non imponat abiurationem.

E iniungi talibus consueuit. hactenus ibi. Itaque consultius facturos putarem Inquisitores, vt semper in his exigant Episcoporū consensum, vt sine vllo erroris periculo, & abiuratio, & pæna impositio statuatur. mea hæc est plane opinio, has sententias quibus redeuntes compelluntur ad abiurādum, proprie non posse dici absolutorias, & profecto magis participant de condemnatorijs, ac proinde non debere ferri per solum Episcopum, aut Inquisitorem. Et hanc sentētiam videtur tueri Bernardus Comensis in Lucerna Inquisit. verbo, absoluere. nu. 2. vers. Aliqui tamen.

Neque obstant rationes in contrarium allatæ.

Primum enim verißime dicere possumus, non modo ferri sententiam contra aliquos, cum illi curiæ sæculari adiudicantur, verum generaliter contra eos pronũtiari dicitur, quotiens non absoluuntur, et penitus liberantur, quod videtur verius iam in proposita causa; quis dicat eũ omnino absolui, qui per abiurationem obligatur ad pœnas relapsis debitas? neminem sane credo id dicturum. Nec obstat secunda ratio: falsum enim est redeuntes ab hæresi non pronuntiari in sententia hæreticos, vt abunde docuimus supra in hac 3. parte super 8. modo processum fidei terminandi, traditque Simancas de catho. instit. tit. 60. num. 5.

Solus Inquisitor, aut solus Episcopus non indicat canonicam purgationem.

In indicenda canonica purgatione hoc ipsum existimo obseruandum; idque multo etiam magis, cum canonica purgatio sit res valde periculosa. de quo vide quæ dixi supra super 2. modo processum fidei terminandi.

Sit ergo hoc apud nos exploratum, non modo in ferendis sententijs, quibus hæretici brachio sæculari relinquuntur, verum etiam in abiurationibus quibuscunque & purgationibus canonicis indicendis, omnino iudicio nostro Episcopum & Inquisitorem simul interuenire debere, nec vnum solum hæc decerni oportere.

Atque hæc videtur quoque esse non obscura Eymerici sententia, qui in praxi modorum finiendi processus fidei, tam in indicendis purgationibus, quàm in iniungendis abiurationibus, semper meminit Episcopi & Inquisitoris, indicans hæc potius sapere naturam sententiarum condemnatoriarum, quàm absolutoriarum: aliter enim vnus tantum ex sententia huius auctoris suffecisset, vt ipse docet hac ipsa quæstione.

An abiuratio facta coram Episcopo vel Inquisitore tantũ, sit valida.

Quòd si quæras, an censeam abiurationem redeuntium, vel canonicam purgationem infamatorum de hæresi, coram Episcopo tantum, aut Inquisitore tantum factam, & præstitam inualidam esse & nullam, an vero contra viribus consistere: respondeo primum iuxta prædicta, coram altero tantum hæc fieri non debere, hoc enim conati sumus proxime pro virili tueri.

Rursus dico quòd si vnus tantum ad abiurationem, vel canonicam purgationem quempiam admittat, talis abiuratio vel purgatio valida penitus videtur: primo quia non videtur aliquo iure nominatim cautum contrarium. præterea quia olim ante cõstitutos Inquisitores Apostolicos coram solo Episcopo hæc peragebantur, & à veteri iure non recedi tur, nisi correctum inueniatur, §. fin. in Authent. de non alienan. rebus ecclesi. optima glos. in Clemen. 1. in verbo, contra eos. de hæret. & quod non mutatur stare non prohibetur l. sancimus C. de testamen. ergo nunc aut corã Episcopo, aut coram Inquisitore, vel eorum subdelegatis plenam ad hoc potestatẽ habentibus, fieri hæc poterunt: nam Inquisitorum potestas nõ fuit data priuatiue, sed cumulatiue, cap. per hoc. vbi communiter doctores de hæret. lib. 6. postremo quamuis aliquo pacto ex traditis paulo ante hæc vni eorum viderẽtur esse prohibita, nihilominus putarem hæc esse de genere illorum prohibitorum, quæ

A *si fiant, facta tenent. cap. 1. extra de eo qui duxit in mat. quã pol. per adult. cap. rursus. qui cler. vel vouen. cap. transmissæ. de eo qui cognouit consang. vxoris suæ. valebit ergo abiuratio facta, & purgatio canonica præstita à sciente & non contradicente, vel non appellãte, coram altero tantum ex supradictis.*

Ex his consequitur nobilis ille effectus, de quo Franciscus Bursatus consil. 24. incipien. Quidam notarius. *lib. 1. si quis enim vt hæreticus, aut vehementer suspectus coram altero tantum ex prædictis abiurauerit, & postea in hæresim incidisse deprehenditur, velut relapsus tradẽdus erit curiæ sæculari;* B *nec poterit se tueri opponendo nullitatem seu inualiditatem abiurationis, ob id quia coram altero tantum ex prædictis facta fuerit.*

C

QVÆSTIO XLIX.

An Episcopus & Inquisitor possint procedere ad sententiam alter sine altero, quãdo nequeunt vel nolunt in eundem locum conuenire.

Summarium.

1 *Episcopus & Inquisitor possunt sibi mutuo vices suas committere in his, quæ neuter per se potest.*

2 *Debet vnus alterum requirere quando simul conuenire nolunt.*

3 *Quot diebus vnus alterum expectare debeat.*

Q Vadragesimanona quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere ad sententiam sine Episcopo, & Episcopus sine D Inquisitore: quando non possunt, vel nolunt personaliter ad eundem locum inuicem conuenire?

1 Respondemus quòd si non possunt, aut nolunt personaliter adinuicem conuenire, potest vnus alteri committere vices suas: vel mittere Commissarium, seu Vicarium: vel suum significare per litteras consilium & assensum.

2 Quòd si noluerint, vnus requirat alium, quatenus infra octo dierum spatium adueniat, vel substitutum, vel suum mittat consilium & as- E sensum. ita habetur in c. Multorum. de hæret. in Clemen. ibi in clausula allegata supra in proxi. quæst. dicitur ita:

3 Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante capituli super hoc delegato: si sui adinuicem copiam habere valeant infra octo dierum spatium, postquam se inuicem requisierint, non valebit. Et si secus præsumptum fuerit, nullum sit, &

Supra pag. 117.

ſit, & irritum ipſo iure. Verum ſi Epiſcopus, vel eius capituli (ſede vacante) delegatus cũ Inquiſitore, aut Inquiſitor cum altero eorũdem propter præmiſſa nequeat, aut nolit perſonaliter conuenire, poſſit Epiſcopus, vel eius, ſeu capituli (ſede vacate) delegatus Inquiſitori, & Inquiſitor Epiſcopo, vel eius delegato, ſeu ſede vacante, illi; qui ad hoc per capitulum fuerit deputatus ſuper illis committere vices ſuas, vel ſuum ſignificare per litteras conſilium & conſenſum.

IN QVÆSTIONEM. XLIX.

An Epiſcopus & Inquiſitor poſſint procedere ad ſententiam alter ſine altero, &c.

COMMENT. XCVIII.

Qvæ hoc loco traduntur nulla noſtra indigent diligentiori explicatione, apertis enim iuris diſſinitionibus nituntur. idem docent Tabienſis in ſumma verbo, Inquiſitor, §. 5. Simancas de catho. inſtit. tit. 34. de Inquiſitoribus Apoſtolicis. nu. 38. adde Zabarellam in Clemen. 1. §. Duro tamen. de hæret. & ibidem Ioannem de Imola.

QVÆSTIO L.

Quid agendum cum Epiſcopus & Inquiſitor diſcordant.

Vinquageſima queſtio eſt: Vtrum Inquiſitor ſine diœceſano Epiſcopo, vel Epiſcopus ſine Inquiſitore poſſit procedere ad ſententiam, quando non poſſunt adinuicem concordare, vel tunc in caſu huiuſmodi quid agendum?

Reſpondemus quòd non, ſed tunc negotium bene inſtructum vterque deſtinet † domino noſtro Papæ. Ita habetur in c. Per hoc. de hæret. lib. 6. vbi ſic dicitur: Per hoc. & infra: Per vtroſque ſimul ſententia proferatur (ſcilicet per Epiſcopum & Inquiſitorem, de quibus ibi loquitur) & ſequitur: In qua ferenda ſi non conuenerint, per vtroſque negotium ſufficienter inſtructum ad ſedem Apoſtolicam remittatur.

† Al. mittat. *Supra pag. 115.*

IN QVÆSTIONEM L.

Quid agendum cum Epiſcopus & Inquiſitor diſcordant.

COMMENT. XCIX.

Ex hac quæſtione hæc colligitur certa & vera concluſio: Cum Epiſcopus & Inquiſitor non conueniunt in ferenda ſententia; tunc non poteſt vnus ſine altero eam pronũtiare, ſed cauſam inſtructam ad ſummum Pontificem tranſmittere debent.

De materia huius quæſtionis agit Zanch. tract. de hæret. cap. 15. num. 2. vbi textum ab Eymerico hic citatum ex c. per hoc. de hæret. lib. 6. ita videtur interpretari, vt tunc debeant conſulere Papam, cum diſcordant in condemnando: ſecus ſi ageretur de abſoluendo pænitente: quoniam, inquit, ſi vnus ſolus proceſsit, qui cognouit, poſſet abſoluere, etiamſi conſenſum alterius non haberet.

A

Hæc ſententia ſi vera eſt, ampliſsimam tribuit Inquiſitoribus poteſtatem. nobis, quibus nihil licet ſine efficaci probatione & firma ratione quidquam in rebus grauibus ſtatuere, ita videtur dicendum; vt generaliter ſiue agant de condemnando, ſiue de abſoluendo in cauſa diſcordiæ ſuperiorem conſulere debeant: quia textus in c. per hoc. nullam indicat talem diſtinctionem qualem Zanchinus imaginatus eſt. quare ſuccedit vulgaris illa & trita iuris regula: Quòd vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus; &, quòd lex generaliter loquens, generaliter debet intelligi. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præſtandis. l. 3. ff. de officio præſid. cum ſimilibus. & hoc eſt etiam conuenientius ei ſententiæ, quam docuimus paulo ante ſuper quæſt. 58. dum aſſereremus etiam in abſolutione æquius & tutius eſſe, vt vnus ſine altero non procedat.

Inquiſitor & Epiſcopus diſcordes ſiue in condenando ſiue in abſoluendo ſuperiorẽ conſulant.

B

Neque ab his eſt aliena Eymerici ſententia in hac quæſtione, qui generaliter etiam loquitur dicens: Vtrum Inquiſitor ſine diœceſano Epiſcopo, vel Epiſcopus ſine Inquiſitore poſſit procedere ad ſententiam. *Quibus verbis non diſtinguit de ſententia condemnatoria vel abſolutoria. atque hoc ipſum nominatim affirmat Repertorium Inquiſit. verbo, Epiſcopos. §. quando Epiſcopus. pag. 302. ex impreſſione Venet. ann. MDLXXV. quo loco ita interpretatur textum in dicto c. per hoc. adde notata in c. vlt. de ſent. & re iudicata.*

C

Iam illud vlterius addo, non modo cum in condemnando vel abſoluendo Epiſcopus & Inquiſitores diſcordant, cauſam eſſe ad ſupremum inquiſitionis tribunal remittendam; verumetiam quotiens in alijs non ita arduis & grauibus reperiuntur diſſentientes, vt admonet Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. num. 437. de qua facti ſpecie extat in Hiſpania pulchra doctrina in inſtructione Madriliana anno MDLXI. cap. 66. in hæc verba à nobis latine reddita: In omnibus caſibus in quibus contigerit ſuffragiorum diſcrepantia inter Inquiſitores & Ordinariũ, vel aliquem ipſorum, in definitione cauſæ, vel in quocunque alio actu, vel ſententia interlocutoria, debet cauſa ad Senatum ſupremum inquiſitionis remitti. quòd ſi Epiſcopus & Inquiſitores concordauerint, quamuis periti ſeu conſultores diſſentiant, etſi numero ſint plures, ſententia Epiſcopi & Inquiſitorum executioni mandetur. verumtamen in cauſis grauiſſimis non debent vota Inquiſitorum, ordinarij, & cõſultorum executioni mandari, etiamſi fuerint conformia, inconſulto Senatu, ſicut ſolitum eſt, & iuſſum fieri. *hactenus ibi. Eſt equidem hæc tutiſsima methodus, & ob id mihi vbique videtur obſeruanda.*

In quocunque caſu Inquiſitor & ordinarius diſcordãt ſupremus inquiſitionis Senatus conſulatur.

D

E

Hoc ſumme notandum.

Hoc poſtremo adiungam, enitendum omnino eſſe, vt inter ſe conueniant Epiſcopus & Inquiſitores: quod facile eueniet ſi diligenter iuri dent operam,

Studeant Inquiſitor & Epiſcopus, vt ſint conformes.

ram, vt intelligant quid cuique casui & negotio secundum regulas iuris in hac causa conueniat: nam ex iudicum discordia ingentia solent oriri incommoda, vt tradit Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 19. sed hoc casu præcipuum incommodum vergit in præiudicium reorum, qui non detinerentur tanto tempore in carceribus, si iudices consensissent. Ego ita puto, grauißime peccant qui vel ob negligentiam studendi, vel ob alias causas præbent occasionē ne in ferēdis sentētijs inter se conueniant; quare nisi velint ex opere bono detrimentum reportare, discordiam fugiant, quam euitabunt, si diligentißime studuerint. causa fidei grauis est & iudices postulat diligentisimos.

QVÆSTIO LI.

De communicatione processuum inter Episcopum & Inquisitorem.

Vinquagesimaprima questio est: Vtrum Inquisitor & Episcopus teneantur sibi mutuo communicare processus, quando procedunt diuisim, & non coniunctim?

Respondemus quòd sic, iuxta c. Per hoc. §. verum. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Verum vt dictum inquisitionis negotium efficacius, melius, vtiliusque procedat: concedimus, quòd per Episcopos ipsos, & per Inquisitores, de facto eodem inquiri valeat communiter vel diuisim: & si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processus, vt per hoc possit melius veritas inueniri.

Supra pag. 115.

IN QVÆSTIONEM LI.

De communicatione processuum inter Episcopum & Inquisitorem.

COMMENT. C.

Vnica est assertio, Communicationem processuum fieri debere cum diuisim processerint Episcopus, & Inquisitores.

Communicatio processuum quando & cur fieri debeat.

Ratio huius assertionis in promptu est: nam quando procedunt coniunctim, apertum est iam esse communicationem processuum factam; & propterea tunc fieri debet, quando diuisim proceditur.

Ideo autem communicatio facienda est, quia res grauis est & ardua, ideoque paria iudicia requirere oportet, vt absque errore sententia proferatur. Zanchinus tract. de hæret. cap. 15. num. 1. copiose Campegius apud eundem Zanchinum cap. II. vbi docet quando hæc processuum communicatio fieri debeat: quamuis id apertius cautum sit per extrauagantem incipien. Ex eo. de hæret. relatam ab Eymerico supra par. 2.

Cetera huc spectantia tradit Repertorium Inquisito. verbo, communicare. §. sed quomodo. Aegidius Bossius tit. de hæret. nu. 12. Carrerius tract. de hæret. nu. 128. vers. in ferenda tamen sententia. Simancas de catho. instit. tit. 60. nu. 2. idem in enchyridio tit. 64. num. 1. & Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 10.

QVAESTIO LII.

Quando diuisim procedere dicantur Episcopus & Inquisitor.

Vinquagesima secunda quæstio est: quomodo intelligitur, quòd Episcopus & Inquisitor procedunt diuisim, & non coniunctim?

Respōdemus, quòd intelliguntur diuisim procedere, non quando Inquisitor tantum, vel quando Episcopus tantum procedit, sed cum Episcopus per se procedit ex vna parte, & Inquisitor per se ex altera; ita quòd fiunt duo processus de eodem facto, vnus per Episcopum, & alius per Inquisitorem. Ita habetur in extrauag. domini Benedicti XI. Ex eo. vbi sic dicitur: Nos autem de Fratrum nostrorum consilio, intelligendo diœcesanos & Inquisitores tunc demum diuisim procedere, cum ij & illi separatim, non quando Episcopi tantum vel Inquisitores tantum procedunt.

Supra pag. 132.

IN QVÆSTIONEM LII.

Quando diuisim procedere dicantur Episcopus & Inquisitor.

COMMENT. CI.

IN cap. per hoc. de hæret. lib. 6. statutum erat, vt super eodem facto Episcopus & Inquisitor possent procedere communiter vel diuisim, vel proferre sententiam: id statutum quomodo sit intelligendum declaratum fuit per extrauag. domini Benedicti incipien. Ex eo. tit. de hæret. qua vtitur Eymericus in hac quæstione.

Quamquam vero super eodem facto aduersus vnum & eundem reum, & per Episcopum & per Inquisitorem diuersi processus fieri posint, commodius tamen videtur, vt in illis ciuitatibus & prouinciis, in quibus Apostolici Inquisitores sunt constituti (nam in alijs ad solos Episcopos id negotium spectat) per alterum eorum tantum, videlicet per Inquisitorem, qui carceres & ministros ad hoc habet destinatos, vnicus processus fiat; ita tamen vt Episcopus ad Inquisitorem secreto transmittat quidquid nosse poterit & habere contra reum illum inquisitum, sicut fieri oportere diximus paulo antea super quæstione 42. cum ageremus de ordine procedendi contra absentes. Et profecto nisi ita fieret, facile causa omnis & ordo procedendi confunderetur, ac perturbaretur; & propterea vix interdum posset veritas inueniri. immo vero hodie iam vsu receptum esse videtur hoc ipsum quod nunc faciendum admonemus: soli enim Apostolici Inquisitores

vnum faciũt processum, vocatis Episcopis, aut eorũ Vicarijs ad omnia illa iudicij acta, quæ sine ipsis iure expediri non possunt, iuxta decretum Clemen. 1. §. propter quod, de hæret. Ego ab hac consuetudine, non nisi ex magna causa, putarem recedendum.

QVAESTIO LIII.

Quando facienda sit processuum communicatio, in medio, an in fine.

Vinquagesima tertia quæstio est: Vtrum in medio causæ, vel tantum in fine ista cõmunicatio processuum sit fienda?

Respondemus, quòd in fine tãtum, quando nihil restat agendum, vt patet in prædicta extrauag. domini Benedicti XI. Ex eo. in qua dicitur sic: Ex eo quòd quædam nouella constitutio super negotio hæreticæ prauitatis à bonæ memoriæ Bonifacio Papa viij. prædecessore nostro edita continet, quòd in ipso negotio per diœcesanos Episcopos & Inquisitores super eodem facto inquiri valeat communiter vel diuisim: & si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processus: Nos consulere voluistis, quando & quotiens sit ista processuum communicatio facienda: Nos autem de Fratrum nostrorum consilio, intelligendo diœcesanos & inquisitores tunc demum diuisim procedere, cum ij & illi separatim, non quando Episcopi tantum vel Inquisitores tantũ procedunt: Consultationi vestræ breuiter respõdemus, quòd quando vtriq; procedunt seiunctim, sibi debent in fine tantum, dum nil restat agendum, nisi quòd solum sententia promulgetur, communicare processus. & infra: Vnum sane casum excipimus, si alter commode non possit procedere, nisi alterius actis visis: Ex hac enim causa semel tantum (vt fraudi locus non fiat) in toto negotio copia tribuatur.

Relat. supra pag. 132.

IN QVÆSTIONEM LIII. Quando facienda sit processuum communicatio.

COMMENT. CII.

VNa est conclusio, videlicet, In fine tantum causæ debet fieri processuum communicatio, quando nihil restat agendum: nisi alter commode procedere non posset, nisi alterius actis visis: tunc enim semel processus copia esset tribuenda ante finem causæ.

Hæc assertio nulla nostra indiget declaratione, cum sit per se apertissima. videto interim Campegium apud Zanchinum cap. 8. versic. processum. & Repertorium Inquisito. verbo: communicare. §. sed quomodo.

A *Occurrit tamen hoc loco difficultas necessario à me diluenda, An cum diuisim proceditur, ante torturam fieri debeat processuum communicatio. & verius est oportere fieri communicationem; quoniam cum sententia interlocutoria super tormentis per vtrumque simul, Episcopum scilicet & Inquisitorem proferri debeat. clemen. 1. de hæret. §. propter quod. versic. duro tamen. necessarium est, vt indicia ex quibus reus torquendus est, ab vtroque videantur: aliter enim non poterit iudicari, an sint sufficientia ad torturam nec ne. ita Repertorium Inquisitorum verbo, communicare. §. sed quomodo. versic.* B *& similiter. & Campegius apud Zanchinum præcitato loco.*

An cum diuisim proceditur, debeat fieri ante torturã processuum communicatio.

Sed hoc intelligendum est, quando reus torquendus est: nam si testis esset torquendus, tunc non oporteret processus communicare, cum vterque per se testes torquere possit in hoc tribunali, iuxta doctrinã traditam ab Eymerico infra in hac 3. parte, quæst. 73. vbi dixi. interim videto Zanchinum tract. de hæret. cap. 14.

Testes ĩ hac causa vterq; torquere potest.

C

QVÆSTIO LIIII.

An in negotijs fidei summarie & de plano procedi possit, &c.

Vinquagesimaquarta quæstio est: Vtrum inquisitor possit procedere in negotijs fidei summarie, simpliciter, & de plano, & absq; aduocatorum & iudiciorum strepitu & figura?

D Respondemus quòd sic, iuxta c. Statuta. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Statuta quædam felicis recordationis Innocẽtij, Alexandri, & Clementis, prædecessorum nostrorum quibusdam declaratis & additis recensentes; concedimus, quòd in inquisitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi possit simpliciter, & de plano, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu & figura.

Supra pag. 116.

Idem habetur in priuilegijs antedictis.

E

IN QVESTIONEM LIIII. An in negotijs fidei summarie & de plano procedi possit, &c.

COMMENT. CIII.

POssunt Inquisitores procedere simpliciter & de plano, vt statuit Bonifacius VIII. cuius est rescriptum in dicto c. statuta. de hæret. lib. 6. quo vtitur hoc loco Eymericus.

Verum ante Bonifacium multis annis idem sanciuerat Alexander IIII. anno Domini MCCLI. rescripto quodam incipiente: Cupientes vt inquisitionis negotium. *& Vrbanus IIII. anno Domini*

ni MCCLXI. alio rescripto incipiente: Licet ex omnibus. *item Innocentius III. quæ vidimus authentica in archiuo Inquisitionis Bononiensis, & in bibliotheca Illustrissimi Cardinalis Felicis Peretti de Motealto, quæ ex Assisio afferri iussit, vt alibi scripsi plenius.*

Iudex procedens simpliciter & de plano, quid possit.

Est autem magnum & singulare hoc priuilegiū: quoniam iudex, qui potest procedere simpliciter & de plano, non cogitur omnem ordinem iudiciarium seruare: nam hæc verba inter cetera hoc operantur, vt si quid omissum sit ex ordine iuris, non propterea processus vitietur, vt pulchre tradit glossa in dicto c. statuta. de hæret. lib. 6. verbo, figura. dummodo substantialia causæ & iudicij non omittantur; nam tunc processus etiam in causa hæresis vitiaretur: neque enim possunt negari appellationes ab interlocutoria, nec legitimæ defensiones, & similia, quæ à natura potius quàm à iure concedi omnibus videntur.

Iam huius priuilegij meminerunt Oldradus consil. 115. incipien. in iudicio. Corneus consil. 315. lib. 2. & ceteris copiosius Gondissaluus tract. de hæret. q. 12. ex quo accipiet lucem hæc quæstio. cetera huc spectantia tradam sequenti commentario.

QVAESTIO LV.

De intellectu verborum, procedere summarie, simpliciter & de plano.

Summarium.

1. *Cum summarie proceditur, quæ nam omitti possint.*
2. *Probationes ac defensiones legitimæ non prætermittendæ:*
3. *Neque citatio & iuramentum de veritate dicenda.*

Vinquagesima quinta quęstio est: Quomodo intelligantur ista verba, scilicet, procedere summarie, simpliciter, & de plano, & absq; aduocatorū & iudiciorum strepitu & figura?

Relat. supra pag. 127.

Respondemus, quòd hoc declaratur de verbor. signifi. cap. Sæpe. in clemen. vbi dicitur sic: Sæpe cōtingit, quòd causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura iudicij procedi mādamus: de quorum significatione verborū à multis contenditur, & qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem huiusmodi (quantū nobis est possibile) decidere cupientes, hac in perpetuum ualitura constitutione sancimus, vt iudex, cui taliter causam committimus, necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriarum ob necessitates hominum indultarum à iure procedere valeat: amputet dilationum materiam, litē quātum poterit faciat breuiorem, exceptiones, appellationes dilatorias & frustratorias repellēdo, partium aduocatorum & procuratorū contentiones & iurgia, testiumq; superfluam multitudinem refrenando:

A

2 Non sic tamen iudex litem abbreuiet, quin probationes necessariæ & defensiones legitimæ admittantur.

3 Citationem vero, ac præstationem iuramenti de calumnia vel malitia, siue de veritate dicēda, ne veritas occultetur, per commissionem huiusmodi intelligimus non excludi.

B

IN QVÆSTIONEM LV.

De intellectu verborum, procedere summarie, simpliciter, & de plano.

COMMENT. CIIII.

Docuit Eymericus superiori quæstione, priuilegium esse Inquisitoribus tributum, vt in fidei fauorem, quò citius & absq; fraudibus negotia religionis tractentur, possint procedere simpliciter & de plano: nunc iure optimo docet, qua ratione verba hæc intelligi debeant. & summa disputationis est, ordinem & solemnitates à iure aliàs requisitas non esse necessario obseruandas: illæ tamen omittendæ non sunt, quæ ad substantiam causæ spectant, hoc est illæ, sine quibus nec iuste, nec recte aut commode negotium tractari posset.

C

Quid sit procedere simpliciter & de plano.

Olim ante tempora Clementis V. cuius est hæc constitutio, valde fuit controuersum de significatione harum vocum, nempe, Simpliciter & de plano, sine aduocatorum & iudiciorum strepitu, & figura iudicij. *Et multa sunt ab Hostiensi, & alijs antiquis interpretibus, qui ante Clementem V. floruerunt, dicta in c. olim. de accusatio. & in dicto c. statuta. vbi gloss. verbo, figura. de hæret. lib. 6. quæ per hoc rescriptum sunt aut declarata, aut penitus sublata; ideoq; cauendum in hac parte ab illis glossemmatis.*

D

Nunc vero qua ratione hoc rescriptum in causa hæresis locum sibi vendicet, tradunt nostri (hoc est, illi qui aduersus hæreticos scribunt) multis locis, copiose Tabiensis in summa verbo, inquisitor. §. 38. Carrerius tractat. de hæret. nu. 103. vers. Et an ordinem. Repertorium inquisit. verbo, ordo iudiciarius. §. sed quo ad telam iudiciariam. Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. cap. 27. Ioannes Roias sing. 145. incipi. Ordo iudiciarius. *& omnes quos superiori commentario citaui.*

E

Itaq; cum summarie procedere possint Inquisitores, multa expedire possunt, quæ iuri communi aduersantur. Primum enim non erit necessaria solemnitas requisita per l. libellorum. ff. de accusatio. vnde si agatur in hoc crimine per viam accusationis, non se inscribet accusator ad pœnam talionis, vt copiose docui supra in hac 3. parte tit. de primo modo procedendi in causa fidei per accusationem.

Quæ solennitates possint omitti cum summarie procedi tur.

Rur-

Rursus, conclusio in causa non erit necessaria, sed quotiens reus se defendere voluerit, audietur, vt tradit glossa in clemen. sæpe. de verb. signifi. & notat Barto. in extrauaganti, Ad reprimendum. *atque vt vno verbo dicam, multa alia poterit omittere absque vitio, quæ in alijs causis sunt de iuris præscripto seruanda.*

Processus in causis fidei quo ad substãtialia integer esse debet.

Adinonebo tamen, processum in causa hæresis, quantum ad substantialia attinet, ita oportere bene formatum esse, ac si pleno iuris ordine procederetur, vt optime obseruauit Tabiensis præcitato loco, quem sequitur Locatus in opere iudiciali verbo, processus, num. 7.

Quæ dicantur substantialia.

Voco autem substantialia illa, sine quibus iudiciũ non potest iuste expediri, vt citationem, iuramenti præstationem de veritate dicenda, probationes legitimas, exceptiones vtiles, appellationes necessarias, inducias seu terminos competentes, & alia huiusmodi, sine quibus aut vere delictum probari non posset, aut reus non posset se iure defendere, & cetera, quæ reo competunt non tam ciuili iure, quàm naturali ratione: hæc enim omnia & si quæ sunt similia, prohiberi non possunt ab Inquisitoribus virtute huius amplissimi priuilegij.

QVÆSTIO LVI.

An Inquisitor familiam armatam possit habere.

QVinquagesimasexta quæstio est: Vtrum Inquisitor possit procedere cum armatis, ad suum officium exequendum?

Respondemus quòd sic, ad tuitionem suæ personæ, vel familiæ suæ, & ad capiendum hæreticos, credentes, receptatores, defensores eorum, & fautores. Sed debet cauere ne huiusmodi abutatur, iuxta cap. Nolentes. in clemen. §. Porro. vbi dicitur sic: Porro Inquisitoribus ipsis districtius inhibemus, vt nec abutantur quomodolibet concessione portationis armorum, nec officiales, nisi sibi necessarios habeant tales, qui se conferant ad sua cum Inquisitoribus ipsis officia exequenda.

Supra pag. 118.

De hoc Ioan. And. in cap. Statutum 1. de hæret. lib. 6.

IN QVÆSTIONEM LVI. AN Inquisitor familiam armatam possit habere.

COMMENT. CV.

Cur institutũ vt Inquisitores familiam armatã habeant.

HOc singulare priuilegium, quòd Inquisitores possint habere officiales armatos, quotiens aut ad suam defensionem, aut ad capiendos hæreticos opus esset, iustissimis causis illis ab initio delegatæ Inquisitionis fuit tributum. cum enim tanta esset hæreticorum sæuitia, vt sæpissime imbelles Inquisi-

A *tores immaniter trucidarent, vt cum agerem de Beato Petro martyre indicaui supra parte. 2. super quæst. 13. his periculis omnino oportuit occurrere. itaque mox statutum, vt & armatam possent habere familiam, de qua re hic agit nunc Eymericus, & vt auxilium brachij sæcularis possent inuocare, de quo disserit auctor quæstione sequenti.*

Quoniam vero sæpe contingit, vt sub velamine priuilegij abusus sese insinuent, nisi prudenter priuilegiũ vsurpetur; ideo Clemens V. in concilio Viennensi circa annos Domini MCCCX. idem priuilegium Inquisitoribus confirmauit: abusum tamen, si

B *quis irrepserat, abstulit.*

Idem priuilegium renouauit Ioan. xxij. rescripto quodam incipiente: Exigit ordinis vestri. *quod vidimus in archiuo Inquisitionis Bononiensis, ac curauimus imprimendum in bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis. id edidit Auinione anno Domini MCCCXXI.*

Huius vero priuilegij quòd Inquisitores familiã armatã habere possint, meminit Gondissaluus tract. de hæret. q. 11. num. 15. & seq. Repertorium Inquisit. verbo, arma. §. sed vtrum Inquisitores. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 14. Si-

C *mancas de catho. instit. tit. 41. nu. 15. Ioannes Rojas tract. de hæret. parte 2. tit. de priuilegijs Inquisit. num. 422. versic. item Inquisitores habent familiã armatam, & alij.*

Familia inquisitorum arma deferet, nulla lege obstante.

Iam hoc priuilegium ita competit Inquisitoribus fauore fidei, & in odium hæreticæ prauitatis, vt eorum officiales portare possint arma & de die & de nocte; idque non obstante quacunque lege ciuili, vel municipali in contrarium edita vel edenda: immo, quicunque legem conderet, qua prohiberentur officiales Inquisitorum arma deferre, velut impeditor

D *sacri officij puniri posset, iuxta doctrinam glossæ communiter receptam in cap. statutum. el primero. de hæret. lib. 6. de quo plene Eymericus par. 2. q. 54. vbi dixi.*

Quibus cõpetat deferre armã.

Rursus, arma deferre non solum crederem competere illis Inquisitorum officialibus, quos vulgus Crucesignatos *in Italia, in Hispania* Familiares *appellat, qui destinati sunt ex officij sacri instituto vel ad denuntiandos hæreticos vel ad comitandum Inquisitores, vel ad capiendos hæreticos, si & quãdo fuerint ab Inquisitoribus requisiti: sed etiam ceteris ministris, qui quauis alia ratione officio sacro*

E *inseruiunt, veluti aduocatis, notarijs, consultoribus, custodibus, & alijs: hi enim omnes ratione officij inuisi esse solent male credentibus, blasphemis, ac similibus peccatoribus; & ob id ob eandem rationem iustissimum est, vt vel ijdem vel eorum famuli armati incedant, maxime in illis partibus, in quibus vel hæretici abundant, aut saltem de hæresi sunt suspectæ.*

Idem dicendum existimarem de illis, qui publice scribunt aduersus hæreticos. hi enim non modo sacri officij ministri sunt: verum, quod amplius est, fidei sunt defensores, qui cum multos habeant inimicos, iustum videtur, vt hoc priuilegio delationis armorum vtantur, aut saltem iustissimum esset,

esset; vt ad hos etiam benignitate pontificia extenderetur.

Quibus autem hominibus concedenda sint arma ab Inquisitoribus, eleganter præscripsit Ioan. xxij. in præcitato rescripto : Exigit ordinis vestri. *quo cauet ne sceleratis hanc facultatem concedant, sed nec alienigenis est concedenda nisi ex magna causa.*

Idem putarem dicendum de neophitis ex Iudaismo vel Paganismo conuersis : tales enim non facile sunt creandi familiares, aut Crucesignati, neq; nunc in tanta veterum Christianorum copia necessario in his indigemus eorum auxilio; quamuis ex causa quandoque aliud recte fieri possit.

Tandem nec illis est vsus portationis armorum concedendus, qui verisimiliter hoc priuilegio abuti possunt, ne sub fidei prætextu facinora committant.

An Episcopis competat priuilegium habendi familiam armatam.

Postremo in hac quæstione illa occurrit vtilissima & scitu digna difficultas breuiter mihi hoc loco diluenda : An hoc idem priuilegium habendi familiam armatam Episcopis competat. & Panormitanus in cap. significasti. de officio deleg. multis rationibus, debilibus tamen & infirmis, probare contendit Episcopis non competere hoc priuilegium; sed quidquid ille senserit, vera & communis opinio est, Episcopos etiam hoc priuilegio decorari. ita Bald. in l. nam salutem. §. fin. ff. de officio præfecti vigil. copiose & recte Decius in dicto c. significasti. num. 17. & seq. de officio deleg. Repertorium Inquisitorum verbo, arma. §. sed nunc quæritur. & §. sed supra dictum est. copiose Gondissaluus tract. de hæret. q. 11. num. 16. & sequen. & alij quos libens omitto: nam quæ ratio in Inquisitoribus est, eadem in Episcopis reperitur: ergo idem ius statuere oportet. l. illud. ff. ad legem Aquiliam. cum similibus.

An omnia priuilegia Inquisitorũ episcopis cõpetant.

Num autem cetera etiam priuilegia Inquisitoribus concessa, Episcopis quoque concessa esse intelligantur, grauis est quæstio, nec huius loci, nec nostræ breuitatis. mihi obiter hæc percurrenti hæc sententia placebat : Omnia priuilegia, quæ fauore fidei tributa sunt Inquisitoribus delegatis, competere etiam & ordinarijs, nisi expresse illis denegentur, qualis est lectio librorum prohibitorum, quæ conceditur Inquisitoribus & Episcopis denegatur, vt ostendi supra parte 2. super cap. fraternitatis, de hæret. non enim conferuntur ratione personarum, sed intuitu fidei: fauor autem fidei vbique vnus est.

Verum caute hoc accipere oportet, ne dissensio ex hac opinione consequatur, cum multa sint, quæ solis Inquisitoribus delegatis competere videantur; crederem ergo (ad remouendam nunc omnem dubitationẽ) absentibus aut mortuis Inquisitoribus, & nullis alijs in eorum locum substitutis, omnia priuilegia Inquisitoribus tributa Episcopis competere.

Idem dicas in illis locis in quibus nunquam sunt adhuc delegati Inquisitores constituti. in illis enim Episcopi in causis fidei ea præstare poterunt, quæ si adessent Inquisitores ratione suorum priuilegiorum præstitissent : idque fauore fidei, qui est huius assertionis potissima & certissima ratio: atque hinc patebit posse Episcopos sicut Inquisitores citare testes extra suam diœcesim, vt dixi infra super quæst. 74.

QVÆSTIO LVII.

An Inquisitor brachij sæcularis auxilium inuocare possit.

Q Vinquagesimaseptima quæstio est: Vtrum Inquisitor pro capiendis hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus eorum, diffamatis de hæresi, vel suspectis, possit inuocare auxilium brachij sæcularis?

Respondemus quòd sic, iuxta c. Vt officium, §. denique. vbi multis præmissis sic subiungitur : Denique vt circa præmissa plene vobis & singulis vestrum coerctionis expedita, & inuiolabilis adsit auctoritas, volumus, vt ea omnia viriliter exequamini (si opus fuerit) inuocato auxilio brachij sæcularis. *Supra pag. 112.*

Hæc eadem verba habentur per omnia in literis Apostolicis sæpe allegatis Clementis, & Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis.

Delegatus [a] enim non potest ex officio suo inuocare auxilium brachij sæcularis, nisi ex speciali commissione, vt fit Inquisitoribus. De hoc arg. super cap. & §. allegatis.

IN QVÆSTIONEM LVII.
An Inquisitor brachij sæcularis auxilium inuocare possit.

COMMENT. CVI.

N*On modo Inquisitores habent familiam armatam, sed quotiens ea non sufficit pro officij sacri executione, auxilium sæcularium magistratuum possunt inuocare. quod ipsum sanciuit iam olim Vrbanus IIII. rescripto quodam incipiente :* Licet ex omnibus. *§. denique. quod vidimus in archiuo Inquisitionis Bononiensis, refertúrque impressum in bullario literarum Apostolicarum. tradunt etiam hoc priuilegium Repertorium Inquisitorum verbo, brachium. Zanchinus de hæret. cap. 37. nu. 1. Panormitanus in cap. 1. de officio ord. Simancas de catho. instit. tit. 23. num. 8. Locatus in opere iudiciali verbo, Inquisitor. nu. 30. Ioannes Rojas singul. 21. incipien.* arma. *& alij.*

Priuilegiũ Inquisitorũ vt brachiũ sæculare inuocent.

Atque hoc etiam priuilegium magnam habet æquitatem : sæpe enim est tanta hæreticorum multitudo, aut potentia, vt vires Inquisitorum, aut Episcoporum non sufficiant; & propterea oportuit brachium sæculare inuocare. l. si quis 10. C. de Episcopis & clericis.

Hoc amplius additum est huic priuilegio, vt possint Inquisitores per censuras ecclesiasticas compellere magistratus sæculares, vt sibi auxilium hoc præbeant quotiens fuerint requisiti, vt multis Pontificum

Inquisitores compellunt magistratũ, vt auxilium sibi præstet.

tificum rescriptis cautum alibi docuimus, qui si in eo auxilio præstando, aut contumaces aut negligentes fuerint, & excommunicari possunt, & bonore priuari, & alijs pœnis pro delicti qualitate coerceri. iuxta cap. ad abolendam. §. penult. & c. excommunicamus. §. moneantur. de hæret.

* §Delegatus enim non potest ex officio suo inuocare auxilium brachij sæcularis, &c.] *Hanc quæstionem late disputat Archidiaconus & & Ioannes Fantuccius in cap. administratores. 23. quæst. 5. vbi multorum pugnantes refert sententias. de eodem auxilio sæculari præstando vide textum & ibi glos. & doctores in cap. 1. & in cap. quoniam. extra de offic. iud. ordinarij. & Innocentium & doctores in cap. significasti. de offic. deleg.*

Delegatus ratione solius delegationis an inuocet auxilium sæculare.

Et quamuis communis sententia videatur contra Eymericum: nihilominus nihil est nominatim cautum; & fortasis probabilius est quod hoc loco asserit auctor, videlicet, delegatum, qualis est Inquisitor, non posse ex officio, & ratione solius delegationis auxilium sæculare inuocare: quoniam alias hoc non concederetur sibi tamquam priuilegium, cum vulgo in rescriptis delegatorum dicitur: Inuocato, si opus fuerit, auxilio sęculari: *Frustra enim fieret expresio eius quod inest, & concesio specialis eius quod suo iure conuenit.*

Itaq; hæc Eymerici sententia magis videri posset alicui ad veritatem accedere propter memoratam rationem, & curiæ consuetudinem: quam etiam videtur velle Repertorium Inquisitorum verbo, brachium. §. sed an delegatus. & hanc Eymerici sententiam tenet Archidiaconus in cap. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.

Ceterum Federicus de Senis vir magnæ auctoritatis, consil. siue quæst. 163. incipien. Super inuocatione & petitione. *ex multis contendit, delegatum etiamsi non habeat expresse in mandatis, quod posit brachium sæculare inuocare: nihilominus tamẽ posse inuocare; quia cum res aliqua conceditur, omnia etiam illa concessa intelliguntur & permissa, sine quibus ea res expediri non potest. quare vt delegatus recte exercere posit suam iurisdictionem, brachium sæculare debet posse inuocare, quamuis id sibi expresse non concedatur, sane hæc sententia multum fauorabilis est, & mihi placet.*

DE CARCERE *Inquisitoris.*

QVÆSTIO LVIII.

An Inquisitor posit habere carcerem proprium.

Summarium.

1 *Inquisitor potest habere proprium carcerem ad custodiam reorum.*

2 *Domini temporales in quibus parere tenentur Inquisitoribus.*

3 *Carcer ad pœnam Episcopo & Inquisitori debet esse communis.*

Qvinquagesimaoctaua quæstio est: Vtrũ Inquisitor possit habere carcerem proprium, pro reis seu delatis ibidem detinendis ad custodiam seu ad pœnam?

1 Respõdemus, quòd sic ad custodiam: vt patet in cap. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt inquisitionis, & infra:

Vniuersos sæculi potestates, & dominos temporales, ac prouinciarum, terrarum, ciuitatum, aliorumque locorum rectores quibuscunq; dignitatibus vel officijs, aut nominibus censeantur: requirimus & monemus, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, Relat. supra pag. 115.

2 Ita pro defensione fidei diœcesanis Episcopis, & Inquisitoribus hæreticæ prauitatis à sede Apostolica deputatis, aut in posterũ deputãdis, pareant & intendant in hæreticorũ, credentiũ, fautorũ, receptatorũ, & defensorũ ipsorũ inuestigatione, captione, ac custodia diligenti, cũ ab eis fuerint requisiti: & vt præfatas personas pestiferas in potestatem seu carcerem Episcoporum, aut Inquisitorum prædictorum: & cetera.

Domini temporales Inquisitoribus pareant.

In c. etiam, Multorum. de hæret. in clemen. in prin. loquendo de Episcopis & Inquisitoribus, dicitur ita: Sic quòd quilibet de prædictis sine alio citare possit, & arrestare siue capere ac tutæ custodiæ mancipare, ponẽdo etiã in cõpedibus vel manicis ferreis, si eis visum fuerit faciendum. Relat. supra pag. 117.

3 Ad pęnã autẽ non: vnde carcer, qui est magis ad pęnã, quàm ad custodiã, est Episcopo & Inquisitori cõmunis, vt vnus non possit sine alio tali tradere carceri quemquã, iuxta c. Multorũ. allegatũ: vnde post prædicta verba dicitur ita: Duro tamẽ tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnã, quàm ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiã procedere contra eos Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante capituli super hoc delegato, si sui adinuicem copiam habere valeant, infra octo dierum spatium postquam se inuicem requisierint, non valebit.

IN QVÆSTIONEM LVIII.

An Inquisitor possit habere carcerem proprium.

COMMENT. CVII.

D*Væ assertiones, quas hic ponit Eymericus de carcere proprio & communi, verisimæ sunt, vt paulo post indicabo.*

Vt quæ de carcere his quæstionibus traduntur ab Eymerico, apertius intelligantur; obseruandum est, carceres ad continendos homines Carcer ad custodiẽdum, non ad puniendum in

cerum non extinguat. *hæc ibi. quod tametsi de damnatis in carcerem ad pœnam loquatur, locum etiam habet in detrusis, aut detrudẽdis in carcerem ad custodiam ob eandem rationem. cetera huc spectantia tradam copiose sequenti commentario.*

QVAESTIO LIX.

An Episcopus & Inquisitor possint habere communem carcerem, & de custodibus carceris.

Summarium.

1 *Proprios carceres possunt sibi communes facere Episcopus & Inquisitor:*
2 *Alicubi carceres sunt apud Inquisitorem:*
3 *Alibi Episcopi ipsi carceres habent.*
4 *Quid de custodibus carcerum canones statuant.*

Q Vinquagesima nona quæstio est: Vtrũ Episcopus & Inquisitor possint carcerem habere communem pro reis seu delatis ibidem detinendis ad custodiam seu ad pœnam: & tunc de custodibus qualiter fuerit prouidendum?

1 Respondemus, quòd quilibet tam Episcopus quàm Inquisitor potest habere carcerem proprium, vt patet in alleg. c. Multorum. & ponere ibi delatos ad custodiam in manicis ferreis, & in compedibus, vt dictum est supra quæstione proxima. Et quilibet suum carcerem potest facere communem ambobus.

2 In aliquibus enim partibus, vt in Tolosa & Carcassona, Inquisitores habent in suis domibus carceres, quos vocant muros, quia domunculæ illæ adhærent muris loci, qui sunt Episcopo & Inquisitori communes, & de his habetur in c. Multorum. alleg. de hæret. in clemen. §. sane. vbi dicitur sic: Sane quia circa custodiam carcerum hæreticalium, qui muri in quibusdã partibus vulgariter nũcupantur, multas fraudes du dũ intelleximus perpetratas: Nos volentes super hoc prouidere, statuim^a, vt quilibet talis carcer vel murus, quem de cetero Episcopo & Inquisitori prædictis volumus fore cõmunẽ: & cetera. *Supra pag. 217.*

3 In quibusdam ^a autẽ alijs partibus, Episcopi habẽt ipsos carcéres, in quibus possunt detineri hæretici siue suspecti, non solum ad custodiam, sed etiam ad pœnã, & mox vt detinentur ad pœnã, fiunt carceres communes, quia absq; Inquisitoris consensu hoc fieri non potest, vt est dictum. Et de his habetur in c. Multorum. alleg. §. & quia. vbi dicitur sic: Et quia sæpe contingit Episcopos proprios habere carceres sibi & dictis Inquisitoribus non communes: & cetera.

4 Qualiter ^b autem est de custodibus prouidendum, statutum est in c. alleg. Multorum. per A hunc modum, quòd (loquendo de carceribus siue muris prædictis) sint duo custodes principales, discreti, & industrij, & fideles: & quòd vni prouideat Episcopus, & alteri Inquisitor, & horum quilibet habeat substitutum, & quòd sint ibi duæ claues: Qui custodes iurabunt coram Episcopo & Inquisitore, quòd suum officium fideliter exequentur, & non permittent, quòd aliquis loquatur dictis captis in secreto, & quòd ministrabunt eisdem prout per Episcopum & Inquisitorem fuerit ordinatum.

B Loquẽdo vero de carceribus Episcopi, quòd custodes positi per Episcopum, iurabũt coram Inquisitore, quòd suum officium exequentur.

Quia vero ordinatio ista de custodibus murorum & carcerum prædictorum longa est, & verbalis, & non realis, quia non est prouisum (vnde Inquisitor prouidebit sibi & custodibus antedictis) non curaui totam inserere in præsenti; nam non seruatur: nec potest propter penuriam stipendiorum Inquisitorum commode obseruari.

C IN QVESTIONEM LIX. AN Episcopus & Inquisitor possint habere communem carcerem, & de custodibus carceris.

COMMENT. CVIII.

IN hac quæstione rursus Eymericus de carcere agit, addens id quod omiserat superiori quæstione, videlicet, Inquisitorem & Episcopum habere posse carcerem communem non modo ad pœnam, verum etiam ad custodiam.

D *Sunt autem huius quæstionis tres potissimũ partes: Vna est de carcere ad custodiam, altera de carcere ad pœnam, tertia de custodibus carcerum. de quibus singulis nimis breuiter agit auctor: sed nos ne quid parum explicatum reliquisse videamur, de singulis plenius disseremus, ea summatim præscribentes, quæ ad vsum nostrorum temporum sunt accommodata; nam reliqua libenter omittimus.* Quæstionis summa.

Primum ergo de carcere ad custodiam constituto agendum est, de quo duo potissimum capita explicabimus. Primum erit de his quæ præcedere debẽt priusquam quis in carcerem custodiendus conijciatur. E *Alterum vero, quis ordo in carceratis custodiendis & collocandis debeat obseruari.*

Quantum ad primum caput attinet, vbi de delicto constiterit, & visum fuerit reum capiendum esse, ad realem capturã poterit deuenire Inquisitor, illis obseruatis, quæ breuiter docuimus supra in hac 3. parte nu. 73. quibus adiungo sequentia diligenter in hac causa consideranda. In capiendis reis quis ordo seruãdus.

Si persona delata insignis alicuius fuerit auctoritatis, videlicet, religiosa, nobilis, aut litteris conspicua, quæque incorruptæ vitæ fama publica illustretur, non prius ad eam capiendam accedere vellem Inquisitores, quàm superiores consuluerint, & decreuerint, an is in carcerem sit mittendus nec ne. Personæ insignes qualiter capiendæ in hoc crimine.

Quoniam vero id superiores deliberare nequeūt nisi re cognita; ideo priuati Inquisitores ad eos summarium mittent indiciorum, & delictorum informationem; eò vero amplius hoc facere debent, cum non omnes periti de captura cum Inquisitore consenserint.

Hæc aut his similia præscripta videntur Inquisitoribus Hispaniæ per Madrilianam instructionem anni MDLXI. cap. 5. in hæc verba à nobis latine facta: Si Inquisitores de captura consenserint, iubeant eam fieri sicut decreuerunt. quòd si negotium fuerit magni momenti propter personas insignes, vel ob alias causas, priusquam suū decretum executioni mandent, senatum consulant: vbi vero suffragia non fuerint conformia, res ad Senatum remittatur, vt is prouideat quod fieri conueniat. hæc ibi.

Quæ propterea mihi vbique videntur obseruanda, quia valde sunt rationi consentanea, & multum conferunt ad conseruandum honorem delatorum; quod in hac causa omnino fieri debere alibi dixi copiosius.

Personæ insignes inconsulto senatu quādo capi possint.

Verum hæc tam diligens & exquisita obseruatio tunc cessabit, cum vel delati fuga timetur, vel cum hæreticus est manifestus; tunc enim superioris expectare responsum imprudens esset & periculosum. & quamuis hæc vera sint, nec vlla probatione indigeant, videndi tamen erunt qui hæc latius persequuntur. Repertorium Inquisitorum verbo, carcer. §. viso de carcere. & §. seq. & Locatus verbo, carcer. Simancas de catho. instit. tit. 16. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertio. 1. Zanchinus tract. de hæret. cap. 10. nu. 1. & alij.

Mandatum de capiendo reo dandum & qualiter.

Iam vbi captura fuerit decreta, mandatum de capiendo reo exhibendum est ei ministro, qui ex consuetudine sancti officij reos capere solet, idque mandatum subscribendum est ab Inquisitoribus. quòd si plures personæ fuerint eodem die, aut tempore capiendæ, de singulis singula mandata dabuntur; quæ deinde singulorum processibus inserētur, vt de actibus huiusmodi, quæ magni sunt ponderis aperte constare possit.

His ita constitutis, quæ priusquam ad capturā deueniant, obseruanda videntur; nunc alterum primæ huius partis caput est explicandum, videlicet, Quis intra carceres ordo obseruari debeat; in quo id est primum animaduertendum, ne inquisitor omnibus reis pares carceres assignet: nam pro delictorum & personarum qualitate nunc duriora conclauia & obscuriora, nunc vero lætiora & amœniora assignabit: nam qui leuius deliquit, mitius tractari & leuius custodiri debet. l. diuus. ff. de officio præsid. l. 1. ff. de custo. reorum. tradit Simancas de catho. instit. tit. 16. num. 5.

Nō sunt omnibus reis pares carceres assignandi.

Quando autem domus propria, vel ciuitas tota, aut certus aliquis locus pro carcere assignari possit, in superioribus docuimus.

Mares & fœminę nō carcerentur simul.

Rursus id obseruandum est, ne in eodem conclaui mares & fœminæ concludantur. l. quoniam. C. de custo. reorum. ibi: Sexu tamen dispares diuersa claustrorum habere tutamina iubeantur. Tradit

A Thomas Grammaticus decisione 33. incipien. Magnifica Lucretia, nu. 12. Syluester in summa, verbo, hæresis. 2. q. 7. versic. tertiū. Simancas de catho. instit. tit. 16. nu. 6. quod obtinet tam in carcere ad custodiam, quàm in carcere ad pœnam constituto, cum sexuum commistio sit periculosa.

Hoc tamē fallit, præsertim in carcere ad pœnam dato, in marito et vxore, vbi vel ambo vel vnus tantum fuerint condemnati: nam & simul concludi possunt, vel vnius ad alterum accessus patere debet, vt cauit olim concilium Biterrense cap. 25 in hæc verba: Sit autem liber accessus vxori ad virum immuratum, & è conuerso, ne cohabitatio denegetur eisdem: siue ambo immurati fuerint, siue alter. hæc ibi. B

Multi simul in eodem cōclaui nō ponātur, & quare.

Item id præcauere oportet, ne simul duo, vel plures in eodem cubiculo concludantur, nisi ex causa aliter faciendum statuerit Inquisitor: nam vincti præsertim scelerati & facinorosi, maiori ex parte secum ineunt consilia de celanda veritate, de fugiendo, de euadendis interrogationibus, et similibus, quæ multum solent quandoq; negotium Inquisitoribus, aut quibusuis iudicibus facessere: quod eò magis contingere solet, quia communis calamitas breuissimo C temporis spatio solet magnam amicitiam inter reos conciliare: vnde non difficulter secum deliberant de instanti miseria auertenda & euitanda.

Inquisitores carceres visitent, & quotiens, & qualiter.

Ad hæc, Inquisitores bis singulis mensibus tenentur visitare vinctos, & ab eis quærere an illis necessaria ministrentur, & an bene vel secus habeantur. Simancas de catho. instit. tit. 16. nu. 13. quod & recte probat.

Verum si occasio, aut necessitas postulauerit, & ter, & quater id facere non erit indecorum; immo quandoque est necessarium, vt cum reus impatienter fert carceris calamitatem, & infamiam: tunc D enim sæpius non modo per se ipse Inquisitor, verum & per alios eum curabit consolandum, dicens quòd si confiteatur libere, cuncta fore & cito & humaniter expedienda: quamuis enim quandoque reis terribilis esse soleat vultus iudicis, aliás tamen non mediocriter humana & mansueta eiusdem iudicis allocutio reos solet consolari.

Inquisitor ne cum reis loquatur nisi de negocijs ipsorum

Hæc amplius Inquisitores obseruare oportet, ne cum reis loquantur, vel cum examinantur, vel cum visitantur, nisi de his quæ ad eorū negotium spectāt; nec solus Inquisitor, vel dum visitat, vel dum aliter E eos auscultat, esse debet; sed vel cum collega, vel saltem cum notario, vel alio fideli sacri officij ministro: quod tunc maxime obseruare debet, cum agendum est cum sceleratis quibusdam, & iniquis reis, qui vndique calumniandi arripiunt occasionem, quod etiam cautum est Madriliana instructione anni MDLXI. cap. 17.

Rei non facile transferendi de vno cubiculo ad aliud.

In primis vero id quoque custodiendum est, secundum prouidum multorum peritorum Inquisitorum consiliū, ne rei ex vno cubiculo ad aliud transferantur, & cū alijs associētur: sed vincti, qui semel simul in vno conclaui clausi fuerint, vbi transferēdi fuerint simul etiam transferri conuenit: sic enim vitantur communicationes eorū, quæ intra carceres germi-

geruntur; nam experientia compertum est, reos ex vna societate ad aliam translatos, referre solere quæ ibi gesta sunt: atque hoc tunc maxime obseruandum est, quando post translatos aliquos de vno conclaui, & vna societate in aliam, contingunt confessionũ reuocationes: quare hoc velut præcipuum & maximum existimo præcauendum. cetera huc spectantia ab vsu magis quàm ab arte & præceptis nostris petenda sunt, præsertim cum sint quædam, quæ non oporteat vel euulgare, vel docere, & sint Inquisitoribus satis per se nota.

An carcerati admitti debeant causa pendente ad audiendam Missam & alias orationes.

De his autem qui in carceres ob hæresim conijciuntur ad custodiam, donec causa eorum definiatur, quæsitum est, an admitti debeant ad audiendam Missam & ad alias orationes, quæ intra carceres dicuntur. Et Martinus Nauarrus in Manuali de oratione et horis canonicis cap. 22. vbi hanc difficultatem ad vtramque partem disputat, duo potissimum concludit, primum est, præfatos hæreseos accusatos, vel inquisitos, non esse iure communi à Missa, nec ab alijs orationibus & sacramentis excludendos, plusquam alios accusatos & inquisitos, ob alia crimina excommunicationem annexam habentia. Alterum & postremum est, existimare se è re christiana fore, si prouideretur, vt qui causa fidei violatæ conijciuntur in carceres, donec damnarentur, perinde ad sacramentorum & diuinorum participium admitterentur, ac alij ob crimina in bulla cœnæ Domini prohibita capti. Atque hæc est viri docti & pij sententia, quam multis rationibus probare nititur, quamuis libenter sanctissimi domini Papæ & prudentiorum sententiæ se supponat.

Carcerati in sancto officio iuste repelluntur ab audiẽda Missa & alijs orationibus, quę itra carceres dicuntur.

Ceterum omisso nunc eo capite, an de iure communi admitti debeant nec ne, breuiter dicimus, huiusmodi reos in carcerem coniectos, lite seu caussa pendente, rectè & prudenter per fidei iudices repelli ab audienda Missa & orationibus, quæ intra carceres Inquisitorum dicuntur.

Primum, quoniam ita hoc obseruat sacri tribunalis recepta consuetudo, quæ vt mox patefiet, ratione non caret.

Rursus res quodammodo horrenda fieri videretur, si illi ad hæc diuina mysteria admitterentur, qui pro sceleribus vel aduersus eadem, vel aduersus similia commissis capti detinentur.

Simoniacus à diceda Missa excluditur.

Præterea, quoniam minora crimina, qualis est simonia, ab his mysterijs peragendis pendente lite excludit, cap. accusatum, de simonia. & cap. accusatum 2. q. 4. quod ex beati Gregorij Regesto desumptum esse videtur, lib. 5. epistola 3. vbi rescribens Maximo præsumptori Ecclesiæ Salonitanæ, quem per Simoniam ordinatum intellexerat, dicit ita: Peruenit itaque ad nos, quòd per simoniacam hæresim fueris ordinatus. Sed & alia de te multa hic dicta sunt, de quibus vnum quam maxime fuit, propter quod necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solemnia celebrare debuisses: donec quid esset, verius potuissemus addiscere. *hactenus Gregorius.*

Ad hæc, excommunicatos vitare iubemur, vt est

A *notissimum, cap. nuper. extra de sent. excom. cap. ad mensam. xj. q. 3. cum multis similibus, at magna præsumptio est, eos qui pro hæresibus capiuntur excommunicatos esse, ergo tametsi inspecto communi iure ante sententiam vitare non teneremur, tutius tamen est, vt euitemus, cum plura argumenta suadeant eos tunc tales esse.*

B *Item quia si vincti huiusmodi ad hæc audienda producerentur, (præterquamquòd difficulter possent custodiri, præsertim vbi magna esset eorum multitudo) facile contingeret, vt saltem nutibus & signis complices, socij, & participes criminis sibi mutuo indicarent, qualiter esset iustum indicium subterfugiendum, aut cælanda veritas.*

Postremo hæc Inquisitorum & sacri tribunalis consuetudo & receptus vsus, per quem isti ab audienda Missa repelluntur, prudentissima quidem & æquissima ratione nititur, quia cum in sancto officio non soleant comprehendi rei, nisi legitimis indicijs & sufficientibus argumentis præcedentibus, videlicet receptis testibus & propositionibus qualificatis, & cum multa diligentia discussis, vt Abulensi quadam instructione anni M CCCC X C V I I I. cap. 3. & alia Madriliana anni M D L X I. cap. 1. 4. & 5. plene sancitum est, & tradit Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assert. 1. nu. 12. & multis seq. & Simancas de catho. instit. tit. 16. nu. 1. & 2. inde consequitur apertissime, vt rei ita comprehensi & in carceres coniecti, pendente iudicio, ab audienda Missa iuste arceantur: cum vtique per præcedentes probationes & ante habitas depositiones & informationes quasi notum & exploratum sit fidei iudicibus, reos illos comprehensos tales esse, quales denuntiati sunt. C

In sancto officio non solent comprehendi rei, nisi præcedat sufficiens informatio.

D *Et ex his non difficulter potest responderi ad omnia argumenta, quæ pro contraria parte afferri possent: si quis enim pro alijs criminibus captus ad hæc audienda admittatur, non refert, quia minora sunt, nec solet per alios iudices ante capturam fieri tam diligens criminis inuestigatio.*

Nec obstat si dicatur, quòd per extrauagantem Martini V. solum tenemur euitare excommunicatos denuntiatos, & manifestos percussores clericorum: nam tutius est, vt quos scimus aut præsumimus tales esse, euitemus. & hæc responsio nunc sufficiat, tametsi posset alijs modis responderi.

E *Item non est facile admittendum, quod pro aduersa sententia adducitur, videlicet, quia si rei carcerati admitterentur ad supradicta, facilius confiterentur; quoniam non sunt adhuc id Inquisitores experti, immo vero si non admittantur, videtur magis conferre ad expediendas reorum causas, quia hac ratione qui catholici & vere fideles sunt, facilius confitebuntur, & citius petent expediri, ne tanto tempore tantis bonis & suffragijs priuentur.*

Immo vero frequenter Inquisitores hinc sumere possunt probabile signum & argumentum, aut culpæ aut innocentiæ ipsorum reorum: sunt enim quidam carcerati, qui tametsi multo tempore in vinculis contineantur, nihil curant, nec dolent, quòd huiusmodi beneficijs careant ac priuentur, quod eorum culpa

desuetudinem abierunt, quid nunc fieri debeat, ostendamus.

Carcerum custos qualis eligēdus, & quid custodire debeat.

Ergo siue sit vnus, siue duo carcerum custodes (tametsi hodie vnus tantum esse soleat) is eligendus est, qui sit fidelis & industrius; idem nihil cum reis in secreto loquetur: nihil dabit reis ex his quæ à consanguineis vel amicis reorum mittuntur, inconsultis Inquisitoribus: idem corā Episcopo & Inquisitore iurabit se fideliter muneri suo satisfacturum.

Huc accedunt plurima alia, quæ ex consuetudine fere singularum inquisitionum sunt petenda, inter quæ hoc maxime obseruandum est, vt fidelissimi et integerrimi sint reorum custodes aliàs, vix poterit veritas ab illis inuestigari, si de his quæ foris geruntur per infidos custodes & ministros, certiores reddantur.

Cetera huc spectantia tradunt Syluester in sum. verbo, hæresis. 2. q. 7. num. 9. Locatus in opere iudiciali verbo, carcer. num. 11. & seq. Gondissaluus tract. de hæret. q. 31. nu. 11. & seq. Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 3. sed præ ceteris Simancas de catho. instit. tit. 16. num. 7. & sequentibus.

QVÆSTIO LX.

De iuramento notariorum & custodum carcerum.

Sexagesima quæstio est: Vtrum Episcopi notarij, & eius carcerum custodes teneantur iurare coram Inquisitore de fidelitate; & econtra, Inquisitoris notarij, & carcerum eius custodes coram Episcopo?

Respondemus quòd sic; iuxta c. Multorum, alleg. de hæret. in Clemen. in §. porro. de custodibus Inquisitorum carcerum, ibi dicitur sic: Porro coram Episcopo vel capitulo sede vacante & Inquisitore, prædictis, vel substitutis ab eis custodes supradicti, antequam suū officium exequantur, iurabunt ad sancta Dei Euangelia corporaliter à se tacta, quòd in custodia immuratorum & aliorum pro crimine supradicto in sua custodia positorum & ponendorum, omnem diligentiam & sollicitudinem, quam poterunt, fideliter adhibebunt.

Supra pag. 117.

De custodibus vero carcerum Episcoporum, dicitur ibi sic: Et quia sæpe contingit Episcopos proprios habere carceres, sibi & dictis Inquisitoribus non communes: volumus, & districte præcipimus, vt custodes ad incarceratorum pro dicto crimine custodiam per Episcopos, vel sede vacante, per capitulum deputandi; & eorum ministri coram dictis Inquisitoribus vel substitutis ab eis, præstent simile iuramentum.

De notarijs sequitur sic: Notarij quoque inquisitionis coram Episcopo & Inquisitore vel substitutis ab eis, iurabunt suum officium fideliter exercere. Et idem fiet de alijs personis necessarijs ad prædictum officium exequendum.

A IN QVÆSTIONEM LX.

De iuramento notariorum & custodum carcerum.

COMMENT. CIX.

De iuramento præstando in sancto officio ab eius ministris generaliter sancitum est, vt tam Inquisitores ipsi, quàm reliqui omnes officiales & ministri, quo tempore recipiuntur ad officia sua exercenda, iurent quòd bene, diligenter & fideliter officijs seu muneribus sibi iniunctis inseruient, vnicuique ius suum tribuent sine acceptatione personarum, & B *secretum omnino seruabunt. Hispalensi instructione anno MCCCCXCVIII. cap. incipien.* Item que los dichos Inquisidores.

Custodes autem carceris coram Episcopo & Inquisitore iurabunt, quòd in custodiendis reis curam & sollicitudinem fidelem adhibebunt: & quòd neuter eorum allaquetur eos, nisi coram altero custode: & quod nihil subtrahent ex alimentis, nec ex illis rebus, quæ carceratis deferuntur: quod ipsum iurare etiam debent ministri eorum. ita colligitur apertißime ex dicta Clemen. 1. §. porro. de hæret. qua vtitur hoc loco Eymericus. idem docent beatus C *Antoninus in sum. parte. 3. tit. 18. cap. 2. §. 2. Syluester in summa verbo, hæresis. 2. quæst. 7. & Simancas de catho. instit. tit. 16. de custodia reorum. num. 10.*

De iuramento notariorum sancti officij similiter constitutum est, vt idem præstent iuramentum. non enim sufficit, quòd quando notarij creati fuerunt, iurauerunt officium suum fideliter exercere, cap. ad audientiam. de præscript. glos. in l. quædam. §. nummularios. verbo, decurritur. ff. de edendo. nam eo iuramento non obstante cum in notarios sancti officij recipiuntur, iterum iurare debent. glos. in dicta D *Clemen. 1. §. porro. verbo, iurabunt. 2. de hæret. & notant communiter ibidem Zabarella Imola & alij, & Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 36. incipien.* Nota quòd. *Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 141. incipien.* Notarius quando creatur. *Lucerna Inquisitorum verbo, notarij. §. 1. & alij. quos omitto consulto.*

QVÆSTIO LXI.

De quæstionibus & tormentis.

E

Summarium.

1 *Episcopus & Inquisitor simul tormentis exponere possunt.*
2 *Indicia ad torturam sufficientia sunt varietas & vacillatio.*
3 *Infamia cum vno teste de scientia.*
4 *Infamia cum indicijs vehementibus vno, vel pluribus.*
5 *Testis de scientia cum vno vel pluribus indicijs vehementibus.*
6 *Indicia plura vehementia seu violenta.*

7 Infa-

7 *Infamia cum teste de scientia & indicijs vehementibus.*

8 *Nullus torqueri debet ex sola infamia, vel propter vnum testem, seu indicium tantum.*

Sexagesimaprima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor possint aliquos exponere quæstionibus, & tormentis, & ex quibus indicijs atque causis?

1 Respódemus, quòd primum non est dubium, quin Episcopus & Inquisitor possint aliquos exponere quæstionibus & tormentis coniunctim, sed non diuisim, iuxta cap. Multorum. de hæret. in Clemen. in princip. vbi enumeratis quæ potest facere quilibet diuisim, de his, quæ habent facere communiter & coniunctim, sequitur sic: Duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur; vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos; Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante capituli super hoc delegato, si sui adinuicem copiam habere valeant infra octo dierum spatium postquam se inuicem requisierint, non valebit.

Relat. supra pag. 117.

In hoc auté quod negat, quòd vnus non possit sine alio, cócedit quòd vnus possit cum alio.

De indicijs ad torturã.

2 Quibus [a] autem indicijs, & causis sufficientibus possunt aliquos exponere quæstionibus & tormentis, non possunt perfectæ atque infallibiles regulæ assignari: dantur tamen aliquæ.

Regula 1. Varius & vacillans torqueri potest.

Prima [b] regula est: quòd si delatus de hæresi reperitur in suis confessionibus vacillans ac varius, negans tamen id, de quo principaliter inquiritur, quæstionandus est: vt patet in ijs, quæ notantur per Doctores in c. Cum in contemplatione. extra de regu. iuris. vide etiam de pœnis. Super his. & 5. q. 5. Illi qui. Nam præsumitur quòd veritatem, quam nouit, vult celare: & quia non potest commode, vacillat & variat ad interrogatoria iudicis respondendo. Secus si crimen negaret in vna confessione, & post ductus pænitentia & conscientia, in alia fateretur. tunc enim non reputabitur varius, nec consequenter quæstionandus, sed pænitens & condemnandus, iuxta c. Accusatus. §. licet periuri. de hæret. lib. 6. Ad hoc facit quod not. in c. Literas. de presump. vbi prima facie videntur hęc litteraliter contineri.

Regula 2. Et cótra quẽ extat infamia & testis de scientia.

3 Secunda [c] regula est: quòd si quis reperitur de hæresi diffamatus, & cum hoc probatur habere contra se vnum testem de scientia, talis quæstionandus est, vt patet. 4. q. 3. c. Si testes. §. sæpe. & cum notatis ibi, de testi. Sicut. quia vnus testis & fama dicuntur facere semiplenam probationem; immo vnus testis solus dicitur facere indicium competens, vt notat Azo † in summa de quæstionibus. Nam hæc sunt duo indicia vehementia: duo autem indicia vehemen-

† Lib. 9. Codicis.

A tia ad torquendum sufficiunt, vt patet in his quæ notantur in c. Præterea. de testib. Et licet dicatur, quòd testis vnus, est testis nullus; & dictum testis vnius, dictum nullius, verum est ad condemnandum, non autem ad præsumédum: quia licet duo, seu plures testes, & non vnus solus faciant probationem plenam, vnus tamen facit semiplenam, vt iamque superius est deductum. & hoc [d] valet in ciuilibus: in criminalibus autem quamquam vnus testis semiplenam probationem nó faciat, vt allegatur per Doctores. ff. de excu. tut. l. 2. † faciet tamen competés

B indicium, vt notat Azo in summa vbi supra.

† Notat ibi glossa in verbo, legitimis.

4 Tertia [e] regula est: quòd si quis reperitur de hæresi diffamatus, & cum hoc probatur contra eum, vnum vel plura indicia vehementia aut violenta, talis quæstionandus est, vt patet: quia fama per se non est sufficiens, saltem quo ad quæstionandos clericos. notat Abbas in c. Grauis. de deposito. & dicit [f] clericos non torquendos, nisi infames: secus si leue, vel leuia. Nam hic sunt plura indicia simul iuncta ad torquendum sufficientia, scilicet infamia, & vnum, vel plura alia indicia vehementia & fortia.

3. Regula

C 5 Quarta [g] regula est: quòd si quis reperitur super crimine hæresis habere contra se vnum testem de scientia, & cum hoc probantur contra eum vnum vel plura indicia vehementia aut violenta, talis quæstionandus est. patet, & est dictum supra proxime in tertia regula: secus si leue, vel leuia. Nam in hoc casu sunt duo indicia ad torquendum sufficientia simul iuncta, scilicet vnus testis de scientia, & vnum siue plura indicia de hæresi vehementia aut violenta, vt dictum est supra.

4. Regula

6 Quinta [h] regula est: quòd si quis reperitur

D contra se habere plura indicia de hæresi vehementia & violenta, absque alia infamia, aut teste de scientia, talis est quæstionandus, vt patet ex prædictis: secus si leuia. Nam in tali casu sunt plura indicia ad torquendum sufficientia, scilicet plura indicia de hæresi vehementia, aut violenta.

5. Regula

7 Sexta [i] regula est: quòd si quis reperiatur de aliqua hæresi diffamatus, & cum hoc probatur habere contra se vnum testem de scientia, aut etiam vnum, vel plura indicia de hæresi vehementia aut violenta, talis quæstionandus est, vt

E patet ex præcedentibus. Nam in hoc casu sunt tria in genere sufficientia indicia simul iuncta ad torquendum, scilicet infamia, testes de scientia, & plura alia fortia indicia.

6. Regula

8 Septima [k] regula est: propter infamiam tantum, aut [l] vnicum testem de scientia tantum, aut [m] indicium vehemens, vel violentum tantum, * [n] * * * *

* * * nullus quæstionandus est: nam nullum prædictorum indiciorum tantum, est sufficiens ad tormentum; sed bene duo eorum vel omnia simul iuncta, vt patet ex præcedentibus: nam quæ singula non possunt, simul

7. Regula

iuncta

iuncta sufficiunt, vt dictum est supra in quarta regula. de quo latius in summa Innocentij super hac materia compilata.

IN QVÆSTIONEM LXI.

De quæstionibus seu tormentis.

COMMENT. CX.

NVlla fere est in toto hoc opere hac vtilior quæstio, nulla difficilior, nec quæ maiori & diligētiori declaratione indigeat. In ea vero explicanda breuis commentarij sunt nobis metæ negligendæ, idque necessario; quoniam nisi ita fiat, obscurus remanebit hic locus, poteritque quandoque etiam mediocriter eruditos decipere, nisi cuncta singulatim declarentur: declarabuntur autem, vt spero, multa facilitate.

Iam tota hæc tractatio in duas potissimum partes est diuisa, in quarum prima docet, posse Inquisitores vnà cum ordinarijs reos torquere; in altera septem regulis ostendit quando torquere liceat, ibi: Quibus autem indicijs.

Olim Inquisitores non torquebant reos. *Et quantum ad primam partem attinet, olim in principio constitutæ delegatæ Inquisitionis, non videtur licuisse Inquisitoribus reos torquere ob periculum (vt credo) incurrendæ irregularitatis, sed tortura aduersus hæreticos, aut suspectos per iudices laicos exercebatur, nam in constitutione Innocentij IIII. incipiente:* Ad extirpanda. *§. teneatur præterea. ita scriptum est:* Teneatur præterea Potestas seu Rector omnes hæreticos, quos captos habuerit, cogere citra membri diminutionem, & mortis periculum, tanquam vere latrones & homicidas animarum & fures sacramentorum Dei & fidei Christianæ errores suos expresse fateri, & accusare alios hæreticos, quos sciunt, & bona eorum, & credentes, & receptatores, & defensores eorum, sicut coguntur fures & latrones rerum temporalium accusare, suos complices, & fateri maleficia quæ fecerunt. *hactenus ibi.*

Cur statutū vt iudices fidei reos torqueant. *Ceterum cum hinc secreta sæpius in hac causa reuelarentur, & non mediocria in fidem incommoda nascerentur, commodius postea & salubrius visum est statuere, vt cum totum hoc crimen mere ecclesiasticum esset, tota eius cognitio ac plena disceptatio ad Inquisitores pertineret: quæ cum fieri sæpe non possit sine quæstionibus, ideo cautū est vt Inquisitores et Episcopi possint reos huius criminis torquere; quod probant recentiora iura, quibus hic vtitur Eymericus: concessaque insuper illis est facultas, vt si contingeret quandoque irregularitatem contrahere, mutuo secum possent dispensare, vt patet in rescripto Vrbani IIII. incipiente:* Vt negotium. *relato ab Eymerico supra par. 2. atque hoc iure nunc vtimur, neque modo vlla est controuersia, an Inquisitores possint reos torquere.*

Num. 2. [2] § Quibus autem indicijs & causis sufficientibus, &c. non possunt, &c. infallibiles regulæ assignari.] *Recte plane loquitur: quoniam quando & quibus dari debeat tortura, & ex quibus indicijs*

Arbitrio iudicis relinquitur an & quando reus sit torquendus.

A *& causis, iudicum fere prudentiæ & arbitrio relinquitur, ut is pensata delictorū & personarum qualitate quæstiones adhibeat. Guido de Suzaria tract. de indicijs & tortura nu. 3 o. versi. quæ & qualia. et Bart. in l. vlt. ff. de quæstio. Salicetus in l. vlt. C. de quæst. Panormitanus in cap. cum in contemplatione extra de regul. iuris. & alij.*

Quia vero hæc res vsu frequēs est, & cognitu necessaria, vt in hac parte iudicibus fidei satisfaciamus obiter huc spectātia in genere erūt à nobis afferenda, inde in specie ad indicia cū auctore descēdemus.

Priusquam reus torqueatur, quid seruandum.

B *Primum ergo ad torturam non est accedendum priusquam de delicto constiterit, seu in casu nostro de dicto, aut facto hæreticali: tortura enim non tam adhibetur ad inuestigandū factum quàm ad habendam veritatē ex ore ipsiusmet delinquentis, cum factum vel dictū, quod dicitur esse commissum, diffitetur. ita & recte Franciscus Brunus tract. de indicijs & tortura par. 2. q. 5. nu. 10. quem sequitur Iulius Clarus in pract. crimin. §. fin. q. 64. versi. debet autē iudex. & ceteri cōmuniter. in hac autē causa de delicto constare dicitur ad hoc vt tortura possit infligi, cum adest semiplena probatio, vel sufficiēs indicium ad torquendū, iuxta id quod dixi supra in hac 3. par*

C *te super 3. modo terminādi processum fidei. §. quare in hoc articulo.*

Quando nō torquēdum.

Rursus, si delictum aliter quàm per torturam probari potest, ad torturam accedere non debemus: quoniam regulariter non deuenitur ad torturam nisi in defectum aliarum probationum: est enim tortura subsidium quoddam extremum ad inueniendam veritatem: quamuis hodie de singulariorum quorundam indicum consuetudine, facile non expectatis alijs probationibus, ad torturam protinus accedatur, in quo grauissime erratur: Angelus. l. fi. num. 4. C. de quæstio. Boerius decis. 163. incipiens

D An per torturam. *num. 1. Marsilius in l. 1. in principip. nu. 7. ff. de quæstio. vbi hanc fatetur esse communem opinionem, quam & ceteri Criminalistæ vno ore sequuntur, & Panormitanus in cap. cum in contemplatione. quæst. 2. de regul. iuris.*

In delictis manifestis tortura raro habet locū.

Ex hac vero proxime dicta doctrina consequitur, in delictis manifestis torturam fere non habere locum, sed in occultis, cum occulta delicta sint difficilis probationis; ideoque facilius in occultis quæstio vsurpatur, quàm in manifestis. & hæc opinio communis etiam est, & vsu recepta. Igneus in l. 1. §. serui. nu. 75. ff. ad senatusc. Syllania. Bald.

E *in l. nemo. C. de Episc. audient. quod sequitur, & multis modis atque exemplis illustrat Franciscus Brunus tract. de indicijs & tortura par. 2. q. 8. nu. 2. pro qua sententia facit textus in l. vlt. C. de quæstionibus, ibi:* Et ex his ea quæ occulta sunt, reuelari, *vnde cum crimen hæresis maiori ex parte sit occultum, cum in intellectu consistat, in eo frequenter tortura locum habebit, vt quid reus credat intelligatur; tametsi de eo constare dicatur quando adsunt exteriora indicia sufficientia ad torturam infligendam, vt paulo antea dicebamus.*

Indicia præcedant torturam.

Ad hæc, priusquàm ad torturam deueniamus, indicia præcedere oportet: quoniā regula cōmunis

 est,

est, non esse à tortura inchoandum. l. 1. ff. de quæst. tradit Thomas de Piperata Bononiensis Bartolo vetustior, tract. de fama, num. 58. Zasius consi. 19. num. 31. lib. 1. Bologninus in additionibus ad tractatum de tormentis Guidonis de Suzaria num. 89. & hanc testatur communem esse sententiam Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 64. versi. dixi etiam. Itaque tunc demum ad torturam est deueniendum, cum suspectus est reus, & cum multis argumentis vrgetur.

Indicia ad torquẽdum probata esse debent.

Iam indicia ex quibus reus torqueri potest, probata esse debent, vt vere tradit Marsilius in pract. crim. §. diligenter. & in l. 1. §. idem. ff. de quæstio. estque communis etiam conclusio, vt testatur Ioannes de Ami. consi. 127. nu. 10. vbi vere addit, quodlibet indicium, siue adminiculum per duos testes ad minus esse probandum. idem tenuit iam antea Bartolus in l. fin. nu. 7. ff. de quæstion. & probat plenissime Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 22.

Indicia sint legitima.

Item indicia ex quibus reus torqueri possit, legitima esse debent, & à iure approbata, vel saltem communi voto à magnis Doctoribus recepta. nam ex aliis indiciis, inter quæ leuia computantur, nemo torqueri debet: sed hæc qualia sint, dicam paulopost cum Eymerico.

Vbi ergo præcedentes regulæ fuerint obseruatæ, ad torturam erit deueniendum, iuxta eum ordinem & ritum, quem accuratissime præscripsit Eymericus 3. par. in 3. modo processum fidei terminandi. super quo dixi multa, quæ hanc quæstionem illustrant.

Gradus torturæ.

Solent à nostris gradus torturæ quinque numerari, eo ordine quo infliguntur, quos omitto, quia cuique sunt obuij & patentes, traduntur que singulatim à Paulo Grillando tract. de quæstio. q. 4. nu. 11. & à Iulio Claro in pract. crim. §. fin. q. 64. versi. nunc de gradibus. & retulit etiam Locatus in opere iudiciali verbo, tortura. & alij.

Qualia tormenta vsurpanda.

Qualia tormentorum genera vsurpari debeant, non est iure cautum; ideoque arbitraria sunt, potestque index id tormenti genus imponere, quod sibi ad veritatem eruendam commodius videatur, iuxta qualitatem personæ & indiciorum; dummodo id caueat diligenter, ne insolita tormentorum genera adhibeat, sed ea tãtum quæ vsu indicantium prudenter recepta sunt, vt pulchre & vere more suo explicat Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. nu. 5. Funis seu (vt vulgus loquitur) chordæ tormentum hodie vbique frequens est, à quo non est recedendum.

Varia tormẽta excogitata.

Non tamen defuerunt qui plura excogitauerint tormentorum genera, vt Marsilius in repetit. l. 1. ff. de quæstio. in princip. vbi quatuordecim species tormentorum enumerat, additque se alia inuenisse, vt somni substractionem: quem laudat Paulus Grillandus tract. de quæst. q. 2. quorum multos torquendi modos commemorat Locatus in opere iudiciali verbo, tortura. nu. 38. ceterum, vt ingenue dicam quod sentio; hæc tractatio de nouis tormentis excogitandis carnificum est potius & crudelium, quàm iure consultorum & theologorum; ideoque consulto existimo omittendam.

Torquere reos res laudabilis.

Laudo equidem consuetudinem torquendi reos, maxime his temporibus, quibus facinorosi vix vllis cruciatibus delicta commissa fatentur: immo sæpe multi, quorum insignis est audacia & impudentia, vltro delinquunt cum spe superandi tormenta, quæ per maleficia euitant, vt docui cum Eymerico supra super 3. modo processum fidei terminandi. §. aliqui sunt etiam maleficiati. at vehementer reprehendo sanguinarios iudices, qui vt vanam & inanem, nescio quam, gloriam aucupentur, noua genera tormentorum contra ius & fas misellis reis imponunt, ita vt præ sæuitia aut deficiant in tortura rei, aut membra rumpantur, ita vt in perpetuum reddantur inutiles. id quod grauiter etiam reprehendit Antonius Gomez tom. 3. varia. resolutio. cap. 13. num. 5. Vsitatus ergo modus nec periculosus in tormentis retineatur, & Christiani iudices habeant illa Iurisconsulti verba ante oculos in l. quæstionis modum. ff. de quæstio. videlicet: Itaque quæstionem habere oportet, vt seruus saluus sit vel innocentiæ, vel supplicio. *quod recte quoque admonuit Panormitanus in cap. cum in contemplatione. quæst. 3. nu. 4. extra de regul. iuris.*

In crimine hæresis omnes priuilegiati torquẽtur & quare.

His constitutis, quæ in genere ad indicia & tormenta spectant; nunc ad personas quæ torqueri possunt, accedamus: & quamuis in aliis causis & delictis quædam sint exceptæ personæ, veluti doctores, milites, decuriones, nobiles, horumque filij, item impuberes, id est, minores quatuordecim annis, item senes, & si qui sunt similes. l. milites. l. diuo Marco. l. decuriones. C. de decurio. l. 3. §. pœna militum. ff. de re milit. vbi copiose Doctores. quod omissis ceteris tradunt eleganter Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. num. 3. & seq. & Ioannes Rojas in singularibus fidei, singula. 209. incipien. Torqueri non possunt.

In hoc tamen hæreseos grauissimo & horrendo crimine, nullum priuilegium, aliquam personam tuetur; sed omnes torqueri possunt. l. 4. C. ad l. Iuliam maiestat. l. etsi excepta. C. de malef. & mathe. Angelus tract. de malefi. verbo, fama publica. Couarruuias lib. 2. varia. resolut. cap. 9. num. 4. Paulus Grillandus tract. de quæstion. & tortura, q. 6. circa finem. Antonius Gomez & Ioannes Rojas locis præcitatis. Simancas de catho. instit. tit. 65. nu. 44. & seq. & ratio potissima est fauor fidei. interest enim plurimum reipub. hæresis detegi crimen, vt coerceatur, ne dum latitat, inficiat & corrumpat fideles. Rursus etiam, quoniam si præfatæ priuilegiatæ personæ ob crimen læsæ maiestatis humanæ torquentur, vt probant proxime citatæ leges, multo magis torqueri debent ob hæresim, cum longe sit grauius diuinam quàm humanam offendere maiestatem. c. vergentis. de hæret.

Religiosi mitius torquendi.

De clericis, monachis, & ceteris religiosis personis idem iudicium est; dummodo meminerimus, & ob periculum excommunicationis, si grauius torquerentur & læderentur, & ob dignitatem ipsam, qua decorantur, leuius & mitius torqueri debere, nisi delicti enormitas, & indiciorum grauitas

acriorem

acriorem torturam infligendam suaderent.

Illud addit Simancas de catho. instit. tit. 65. nu. 50. clericos non debere torqueri à tortore laico; nisi forte clerici non possint inueniri, qui id facere velint, aut sciant. & hæc sententia multum mihi probatur si seruari commode posset. Veruntamen vsitatum est iam & communiter receptum, vt à ministris laicis clerici torqueantur.

Clerici à quo torquendi.

Sed quãtum pertinet ad hunc locum de torquendis clericis, eum pulchre & copiose persequitur Bernardinus Diaz in pract. crim. cano. cap. 117. quem omnino videas, vt in hac re cautius agas.

Quæ personæ in hoc crimine nõ torqueãtur.

Quod autem paulo antea dictum est de personis torqueri prohibitis, quas in hoc crimine torqueri posse ostendimus, verum est, cum torqueri prohibentur ob dignitatem, vel priuilegium: secus si ob ætatem, senectutem, vel partus periculum sint torqueri prohibitæ; quoniam tunc nec in hoc crimine, nec in alijs exceptis torquebuntur, vt optime docet Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. nu. 3. circa hos tamen quid exerceri possit, tradidi supra in hac 3. parte super 3. modo processum fidei terminandi. §. scio quæsitum. cum aliquot seq.

Minores vero 25. annis ob hæresis suspicionem torqueri posse explorati iuris est, vt tradit etiam Simancas de catho. inst. tit. 65. nu. 45. minor autem 14. annis torqueri non potest, sed terreri, & ferula cædi, vt dixi in præcitato commentario.

In quibuscunque regnis etiam Aragoniæ, tortura locum habet in causa hæresis.

Postremo, quod de personis quibuscunque torquendis diximus in hoc crimine, idem etiam locum habet in quibuscunque locis, in quibus vel ob antiquam consuetudinem, vel ob leges municipales nullus ob delicta torqueri solet, vt in Augusto & semper catholico Aragonum regno, vnde mihi generis origo est, in quo non potest per iudicem in delictis imponi tortura, vt agnouit etiam Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. nu. 1. nam fauore fidei etiam in hoc regno quicunque etiam priuilegiati ob suspiciones hæresis torquebuntur; neque enim tantum debet cuiuscunque loci præualere immunitas; vt ea in fidei præiudicium quandoque conuertatur.

His ita constitutis, quæ sunt velut fundamenta futuræ disputationis, nunc ad indicia & causas, ex quibus ad torturam deueniri possit, vnà cum Eymerico accedamus.

Num. 2. b ¶ Prima regula est, Quòd si delatus de hæresi reperitur in suis confessionibus vacillans, &c.] Hæc prima regula, quòd per variationem delinquentis sumatur indicium ad torturam, pugnare videtur cum regula septima eiusdem quæstionis, in qua dicit auctor propter vnum indicium neminem esse torquendum: variatio autem vnum est indicium. Rursus, ob indicia à crimine remota nullus videtur torquendus; variatio autem indicium videtur à crimine satis remotum: quare dicendum videtur variationem, seu vacillationem delinquentis non facere indicium ad torturam, & hanc sententiam vocat communem Carrerius in pract. crim. num. 119. uersi. quintum indicium est. ubi asserit solam uariationem, aut mendacium, aut pallorem,

An variatio sit indicium sufficiens ad torturam.

A titubationem, trepidationem, & id genus alia, quæ coram iudice fiunt, non facere indicium ad torturam, sed quandam suspicionem, cum hoc sit remotum indicium. idem tenet Marsilius in pract. crim. §. diligenter. idem consi. 51. Grammaticus decisione 34. incipien. In præsenti. Ioannes de Ami. consi. 134. & alij quos ibi Carrerius refert.

Verum è diuerso uariationem esse sufficiens indicium ad torturam, profitetur hoc loco Eymericus, idem docuit supra in hac 3. parte tit. de cautelis Inquisitorum contra hæreticorum cauillationes, cautela 6. num. 104. eandem sententiam tenent B Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 13. nu. 6. Guido de Suzaria tract. de indicijs & tortura, uersi. quæ & qualia. nu. 33. Franciscus Brunus tract. de indicijs par. 1. q. 3. num. 30. Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs num. 220. & alij qui hos sequuntur. & hanc dicunt fuisse sententiam Baldi in l. multum interest. & Bartoli in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæstio. tametsi quidam dubitent, an Bart. ita senserit, nec ne.

Qui dixerint variationem sufficere ad torturam.

Ex his uidetur ualde difficile definire, quid sit in tanta controuersia inter tot uiros graues statuendum. ne quid tamen parum explicatum, aut indeci- C sum relinquatur in hac frequenti & quotidiana tractatione, ita mihi uidetur sentiendum: Quotiescunque res, de qua agitur cum reo, talis est, circa quam exiguo temporis spatio obliuio cadere non facile præsumitur (quod arbitrio iudicantis relinquitur) & reus non est omnino stupidus, aut obliuiosus, si vel in eadem confessione, vel in diuersis vacillet & variet, torqueri ob id poterit.

Quæ cõcurrere debeant vt reus propter variationẽ torqueatur.

Sed in hoc articulo vltra variationem, sequentia videntur debere concurrere. Primum, quòd variatio, vacillatio, seu mendacium committatur circa substantialia delicti, de quo quæritur. ita tra- D dit valde singulariter, & iudicio nostro vere, Paris de Puteo in tract. syndicatus verbo, tortura. lo primo. versi. viso de indicijs. quem sequitur Carrerius in pract. crimin. num. 119. & 120. vbi addit solam variationem non facere indicium, nisi & alia concurrant, de quo paulopost dicam. Hos refert Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. quæst. 21. versi. mendacium. & hanc sententiam prudentissime indicat hoc ipso loco Eymericus, dum ait: Negans tamen id, de quo principaliter inquiritur, quæstionandus est. quare variatio circa extrinsecas quasdam & remotas delicti circunstantias nul- E lo modo est sufficiens indicium, seu causa ad infligendam torturam.

Rursus, præter variationem & mendacium, necesse est quòd alia signa delicti commissi à vacillante interueniant, vt quia, verbi gratia, reus alias suspectus est de hæresi, vel infamatus, quòd id crimen commiserit, de quo interrogatus vacillat. ita Iulius Clarus præcitato loco. & Simancas de catho. instit. tit. 65. num. 33.

Et hanc sententiam ita explicatam appellat communem Plotus in repetit. l. si quando. num. 886. & ita est intelligendus hoc loco Eymericus: quod in hoc crimine semper contingit, cum nemo in

carcerem coniiciatur, nisi magna de delicto commisso præcesserint indicia. Si quis ergo huius criminis reus, dum legitime interrogatur, vacillat, peieret, mentiatur, vt prædiximus, ob id ad torturam rapi poterit.

Causæ cur reus sæpe vacillat.

Quam ob rem sola variatio, aut titubatio, aut pallor, nisi & quæ tradidimus, concurrant, nullo modo sufficiunt ad torturam; nam verecundia, timor, periculi magnitudo, rei nouitas, iudicum auctoritas, ira, dolor, recordatio futuræ infamiæ, & ceteræ animi perturbationes, ita sæpe rationem impediunt & perturbant, vt sæpe etiam sapientissimi & prudentissimi viri aliena loquantur. quam ob rem diligenter est perscrutandum, an & quando deceat ex hoc indicio ad torturam infligendam accedere. hominibus facinorosis, quibus familiare est vti fraudibus ad occultandam veritatem, facilius ob variationem infligenda tortura erit.

Num. 3. Fama & vnus testis simul sufficiunt ad torturam.

* ¶ Secunda regula est, Quòd si quis repetitur de hæresi diffamatus, &c.] Hæc regula secunda nullam habet dubitationem; nam si fama sola quandoque, & vnus solus testis aliquando faciunt indicium ad torturam, vt in septima regula dicemus, plane ambo simul iuncta plenissimum facient indicium. & quod hic docet Eymericus, probat satis aperte textus in c. præterea. de testibus glossa in l. 3. verbo, conuictus. C. ad legem Iuliam maiestat. vbi Cynus. Bartolus, Albericus, Baldus, Salycetus & Doctores communiter. textus in l. de minore. §. tormēta. vbi glossa, Bartolus & communiter Doctores. ff. de quæstio. probat plene & efficaciter Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. num. 7. & 10. & Carrerius in pract. crim. num. 110. & 111. & alij quos in re facili omitto. ergo si quis, verbi gratia, hæreses Lutheranorum secutus, imagines Sanctorum visus fuerit ab vnico teste conculcasse, fregisse, aut deleuisse, simulque orta fuerit fama de hoc delicto contra eum, isque coram iudicibus fidei neget, proculdubio ex dictis illius testis & fama, rapi poterit ad quæstionem. ac talis quidem est hoc loco Eymerici doctrina, quæ communis est & certissima, & tutissima.

Num. 3.

* ¶ Et hoc valet in ciuilibus; in criminalibus autem quamquam vnus testis semiplenā probationē non faciat, &c.] Sentētia Eymerici hoc loco est; in ciuilibus causis vnum testem omni exceptione maiorem facere semiplenam probationem; in criminalibus autem non facere nisi solum indicium.

Vnus testis idoneus in criminalib' semiplene probat.

Ceterum non video quomodo eum hic tueri possim; nam communis opinio est, vnum testem fidedignum & omni exceptione maiorem deponentem de facto, seu delicto per visum, vel alium sensum corporeum, ita vt concludat, etiam in criminalibus semiplene probare. glossa in l. admonendi. ff. de iureiurando. verbo, exacto. & ibi Bartolus num. 36. & communiter Doctores, & præcipue Iason in 2. lectura num. 92. glossa in l. in bonæ fidei. C. de rebus credit. verbo, decidi oportet. circa medium. & ibidem Baldus & communiter Doctores. glossa in l. 3. C. ad legem Iuliam maiestat. verbo, conuictus. & ibi communiter Doctores. quod refert & sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. num. 2. circa finem. idem testatur Zabarella consil. 9. incipien. In facto dominę Bayetæ, num. 7. & alij.

Vnus testis idoneus sufficit ad torquendum.

Atque ex his amplius infertur vnum testem tantum, & talem, qualem nunc descripsimus, facere etiam sufficiens indicium ad torturam, vt paulopost etiam indicabo in septima regula.

Cum vero hoc loco in fine huius regulæ Eymericus dicat, vnum testem tantum facere competens indicium, intelligendum est ex sententia eius, ad inquirendum, non ad torquendum: ne sibi sit contrarius, cum in regula septima dicat, vnum testem tantum non sufficere ad torquendum: nam communis regula est, vnicum testem ad inquirendum sufficere, vt testatur Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. versi. vnus testis. sed hæc amplius in sequentibus suis locis explicabo.

Num. 4. Fama cum alijs grauibus indicijs sufficit ad torquēdum.

* ¶ Tertia regula est, Quòd si quis reperitur de hęresi diffamatus, & cum hoc probatur, &c.] Hæc etiam regula est apertissima & verissima, videlicet, famam de delicto commisso contra aliquem ortam, iunctam cum alijs grauibus indicijs sufficere vt quis torqueatur. verbi gratia, publica fama est legitime per duos testes probata, Bucerum male sentire de Eucharistiæ sacramento, & hanc famam comitantur alia indicia legitime etiam probata, exempli gratia, Bucerum raro interesse Missæ sacrificio, quo tempore de Ecclesiæ præcepto iubetur interesse; aut per vnum testem conuincitur in vniuersum male sentire de Ecclesiæ sacramentis: profecto hoc casu torqueri poterit. & ratio huius regulæ est; quia fama alijs adminiculis corroborata, sufficiens est indicium ad torturam. Gratus consi. 57. nu. 8. lib. 2. & hanc sententiam testatur esse communē Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 21. versi. fama sola. & Carrerius in pract. crim. versi. secundum indicium. nu. 111. vbi plures affert huius sententiæ assertores, quos gratia breuitatis omitto.

Num. 4. Abbatis antiqui sententia de nō torquendis clericis nisi sint infamati.

* ¶ Et dicit clericos non torquendos nisi infames.] Ex dicto Abbatis antiqui, cuius hoc loco meminit Eymericus, colligimus, qualis sit huius loci sententia. Abbas enim antiquus in cap. grauis. de deposito, vt refert ibidem Panormitanus num. 6. versi. nota vlterius. dicebat se nunquam reperisse, quòd clericus possit torqueri nisi sit infamatus, quamuis alia concurrant indicia, & hæc sententia communi multorum insignium iurisconsultorum voto recepta est, quos refert & sequitur Bernardinus Diaz in practi. crim. cano. cap. 117. idem in regula 125. incipiente: Confessus de crimine. in tertia sublimitatione. quod ipsum probat latissime Carrerius in pract. crim. nu. 161.

Et quamquam hæc sententia benigna sit, & plurimum clericis faueat; nihilominus verior videtur aduersa opinio, quam sequitur Panormitanus in dicto c. grauis. de deposito. num. 6. & Alciatus in cap. 1. de officio ord. nu. 43. & Simancas de catho. instit. tit. 65. num. 48.

Clericus in hoc crimine

Et tametsi plurimi priorem illam sententiam sequantur; ea tamen nulla certa ratione nititur, nec

iure

etiam nō infamatus torquendus.

iure probatur, vt optime monuit Panormitanus præcitato loco, hæc vero posterior rationibus non vulgaribus nititur, quas Simancas paulo ante relatus commemorat: quibus adde iniquum videri et valde à ratione remotum, si in causa fidei insistimis & euidentibus indicijs concurrentibus non posset torqueri clericus, nisi & infamia laboraret. quare torquebitur ille quidem sicut & ceteri laici ex legitimis indicijs præcedentibus; mitius tamen & rarius, vt supra diximus. §. de clericis. cetera ad hanc regulam spectantia amplius in sequentibus declarabuntur.

Num. 5.

g ¶ Quarta regula est, Quòd si quis reperitur super crimine hæresis habere cōtra se vnū testē de scientia, &c.] Hæc regula etiā est certissima & plusquam manifesta: quoniam communis opinio est, vt in secunda regula diximus, vnum testem etiam in criminalibus facere semiplenam probationem, & per consequens facit indicium sufficiens ad torturā: quare multo magis indicium faciet, si cum teste concurrant alia indicia vehementia aut violenta. quod exigit hoc loco Eymericus, non quòd aliter res transigi non possit, sed quia auctor securiora docet.

Vnus testis cū grauibus indicijs sufficiunt ad torturam.

Itaque vnus solus testis de visu siue scientia, vt quia verbi gratia audiuit Lutherum dicentem, non esse purgatorium; aut vidit Lutherum imagines sanctorum delentem, & similia, si sit fide dignus seu omni exceptione maior, cui nihil opponi possit, quamuis nulla alia indicia concurrant siue vehementia siue leuia, sufficiens indicium facit ad torturam. Romanus cōsil. 451. incipien. Quędam mulier. nu. 4. Clarus in pract. crim. quæst. 21. versic. vnus testis. & hanc sententiam vocat communem Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. num. 7. tenet etiam Carrerius in pract. crim. num. 110. versicu. primo maius indicium. quibus omnino censeo subscribendum.

Vnus testis fide dignus sufficit ad torturam.

Non dubito tamen posse quandoque iudices à tortura abstinere, etiamsi adsit vnius fidelis testis dictum, quando reus eius est qualitatis & probitatis, vt facile delictum præsumi non possit: tunc enim tutius erit obseruare ea, quæ postulat Eymericus in hac regula, quæ verissima sunt & securissima.

Num. 6.

h ¶ Quinta regula est, Quòd si quis reperitur contra se habere plura indicia, &c.] Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs. num. 10. loquens de vario genere indiciorum, ita habet: Distinctio autem indiciorum leuium, & indiciorum grauiū cognoscitur hoc modo: nam si frequenter & facile hoc ab illo contingit abesse, tunc est leue indicium: si autem frequenter & facile contingit adesse, tunc est graue indicium. hæc ille. his consentit quod diximus supra parte 2. super quæst. 55. vbi habes plenissime explicatum quidquid attinet ad cognoscēda indicia, suspiciones seu præsumptiones leues, vehemētes, & violentas: quibus adde Locatum in opere indiciali verbo, suspicio. num. 9. & multis sequentibus.

Quæ sint leuia indicia, quæ grauia, & quæ violenta.

Et de culpis vnde oriantur violenta indicia de hæresi, habes locum insignem in concilio Narbonensi cap. 29. quod retuli supra par. 2. super quæst. 50. §. factis autem.

A

Cognitis ergo culpis, factis, seu dictis, vnde indicia vehementia, aut violenta contra aliquem de hæresi oriantur, facillimum erit percipere, quod hoc loco tradit Eymericus, cuius doctrina talis est: ex vehemētibus, aut violentis indicijs torqueri aliquis potest, absque infamia, vel testibus.

Ex indicijs vehementibus aut violētis torqueri potest reus

Hæc sententia verissima est, & communis, quam probat Bartoli doctrina in l. fin. ff. de quæst. num. 6. quem sequitur Marcus Antonius Blancus in tract. de indicijs in 6. præmisso nu. 39. cum multis sequentibus. & nu. 178. & ceteri communiter Criminalistæ. nam si vnum tantum indicium vehemens, seu violentum, propinquum tamen & cum crimine coniunctum sufficiens facit indicium ad torturam, vt plene probabo in vltima regula, & tradunt præcitati; multo magis facient duo uel plura simul iuncta, & de hac re nulla est dubitatio.

B

Si quis ergo scienter præstitisse auxilium, consilium vel fauorem hæreticis conuincatur: item probetur, eundem citatos pro hæresi informasse qualiter debeant tacere veritatē, aut dicere mendacium: quoniam hinc vehementia indicia oriūtur, cum hæc operantem reddant de hæresi vehementer suspectū, iuxta veram Eymerici doctrinam par. 2. q. 56. nu. 3. & 4. torqueri poterit.

C

Et iuxta hanc sententiam, multo magis poterit is torqueri, aduersus quem violenta indicia sunt probata.

Casus autem ex quibus oriuntur indicia seu præsumptiones violentæ numeraui supra in hac 3. parte nu. 119. super tit. de signis & indicijs, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possint. §. illa facta.

Ex leuibus autem indicijs quemadmodum nemo capiendus est in hoc crimine, nec in carcerem mittendus, iuxta veriorem sententiam, vt alibi ostendimus; ita nemo est torquendus.

D

i ¶ Sexta regula est: Quòd si quis reperiatur de aliqua hæresi diffamatus, &c.] Hæc regula apertissime consequitur ex traditis in superioribus: nam si infamia sola quandoque sufficit ad torquendum, vt dicemus, & solus vnus testis, & solum vnū indicium propinquum vehemens, multo magis sufficient hæc omnia simul iuncta, quod patebit amplius ex his quæ proxime dicemus. Num. 7.

Ex multis indicijs torquędus reus

E

k ¶ Septima regula est, propter infamiam tantum, &c.] Hæc postrema regula ceteris lucem affert: nam in ea declarat qualiter superiora sint intelligenda. verum quæ proponuntur in ea valde disputabilia sunt, in primis vero vtilia, & vsu frequentia: & propterea singulatim cuncta explicabo, ne quis obscuritati, aut dubitationi locus in hac tractatione relictus esse videatur. Num. 8.

Primum ergo dicit, Propter solam infamiam neminem esse in hoc crimine torquendum. Quæ sententia & vera, & communis est: nam sola fama, seu infamia in criminalibus non facit indicium ad torturam. Bartolus in l. milites. C. de quæsti. Antonius de Butrio & communiter Doctores in c. veniēs.

Ex sola fama nemo torquendus.

el primo

el primo. de testibus. Ioannes And. in additio. ad Specu'at. tit. de probatio. §. videndum. ad num. 19. verbo sciant. Angelus tract. de malef. verbo, quod fama publica. nu. 41. Panormitanus cap. 1. nu. vlt. de purgatio. cano. & hanc opinionem vocat communem Marsilius singula. 97. incipien. Fama sola. *& Iason in repetitio. l. admonendi. nu. 251. ff. de iureiuran. & ceteri quos refert Petrus Dueñas in regula. 300. incipien.* Fama in criminalibus. *fallentia. 4.*

Ob solam famā quando quis torquēdus.

Verum hæc communis opinio quandoque fallit: nam primo sola fama, seu infamia sufficere dicitur ad torturam, quando est vehemens. ita expresse concludit Bartolus in consil. 191. incipien. Domino paci. *quod sequitur Baldus in c. 1. §. iniuria. de pace iuramento firmanda, in vsibus feudo. Felynus in c. veniens. 1. de testibus. nu. 15. Marsilius in pract. crimi. §. diligenter. nu. 19. idem consil. 3. nu. 6. & consi. 49. nu. 65. & singul. 97. & 205. Thomas Grammaticus decis. 34. incipien.* In præsenti. *nu. 32. & alij plurimi, quos refert & sequitur Petrus Dueñas in regula 301. incipien.* Fama in criminalibus. *in prima limitatione. & hæc sententia sæpe locum habere poterit, vt ex tradendis patebit.*

Fama vehemens, quæ dicatur.

Sed tota difficultas posita est in cognoscendo, quæ dicatur fama vehemens. & Marsilius in l. de minore. §. plurimum. nu. 30. & Grammaticus in dicta decis. 34. nu. 53. ex Baldo dicunt arbitrio iudicantium relinquendum esse, quando dicatur fama vehemens: quod nos libenter amplectimur; verum declarandum putamus in gratiam lectoris, ne quis temere arbitratu suo famam vehementem esse facile pronunciet.

Ergo si à fide dignis personis orta sit, si frequens sit, si ob id quis viciniam, amicosue, aut viros probos, & plures scandalizauit, & alijs quibusdam modis, quos retuli supra in hac 3. parte super 2. modo processum fidei terminandi. §. sed quæret quispiam. malam de se opinionem seminauit; is vehementer diffamatus censendus erit, & ob id torqueri fortassis iuste poterit.

Ad hæc, sola fama indicium sufficiens præstabit ad torturam, cum reus, de quo mala fama inualuit, aliàs erat malæ opinionis & famæ, malæ vitæ, & malis moribus præditus. Gandinus tract. de malefi. in rubrica, à quo vel à quibus possit fama incipere. nu. 12. Augustinus Ariminensis apud Angelum tract. de malefi. verbo, quòd fama publica. num. 44. quos refert & sequitur Petrus Dueñas in dict. regula 301. incipi. Fama in criminalibus. *in 3. limitatione. quibus in hoc crimine propterea libentius censeo subscribendum; quoniam qui deprauatis sunt moribus præditi, facilius in errores & hæreses labuntur, quàm alij, et præsertim in eas, quæ oriuntur ab eo vitio, quo sunt irretiti: nam intemperatissimi, & ad venerem multum procliues facilius inducuntur ad credendum simplicem fornicationem non esse peccatum. vnde aduersus tales ob solam infamiam, legitime tamen probatam, poterit Inquisitor ad torturam accedere.*

Fama cū fuga sufficit ad torturam.

Præterea, quando simul cum fama adesset fuga
A *delinquentis, is torqueri posset. authen. de exhiben. reis. §. si vero. authen. de sanctissimis Episcopis. §. si quis autem. Bartolus in l. fin. ff. de quæstio. Gratus consil. 48. num. 8. volum. 2. Ioannes Imola, & ibi Felynus num. 6. in c. nullus. de præsumpsumptio. immo Antonius Gomez. tom. 3. varia. resolut. cap. 13. num. 10. versic. quartum indicium. addit, solam fugam post delictum commissum sufficiens indicium esse ad torturam, quod qualiter intelligi debeat, pulchre docet Carrerius in pract. crim. nu. 112. versic. tertium indicium.*

Fama cū dictovnius sufficit ad torturam.

B *Item, fama cum dicto crucesignati seu familiaris sancti officij, seu cuiuslibet alterius catholici contra aliquem, sufficiens facit indicium ad torturam Bartolus consil. 191. incipien.* Domino paci. *Paris de Puteo in tract. syndicatus. verbo, an fama num. 3. & Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs. num. 315. & alij. Quod & verum est, quamuis hoc non præstet sola fama, cum dictum vnius (quem syndicū siue officialem vocant præcitati) quasi testis superaddatur.*

Fama à fide dignis orta sufficit ad torturam.

Iam sola fama dicitur facere plenum indicium ad torturam, cum originem habuit ab honestis personis & fide dignis. Marsilius in dicta l. de minore.
C *§. plurimum, nu. 30. ff. de quæstio. Salycetus in l. ea quidem. C. de accusatio. Franciscus Aretinus in dicto c. veniens. num. 36. de testibus. Paulus Parisius consil. 153. incipien.* In causa ista. *nu. 12. volu. 4. facit textus in c. cum in iuuentute. de purgatio. cano. hoc ipsum profitetur expressius Hippolytus Marsilius consil. 3. incipien.* Sæpe ac sæpius decreui. *num. 5. & ratio esse potest, quoniam personæ honestæ & integræ, à quibus fama duxit initium (iuxta ea quæ in superioribus tradidimus) vehementem famam faciunt; ex vehementi autem fama torqueri reus potest, vt ostendimus paulo ante. §.*
D *verum hæc.*

Fama orta simul cum delicto an sufficiat ad torturam.

Denique sola fama indicium faceret ad torturā quando orta esset contra aliquem à personis fide dignis, cum primum delictum est commissum; verbi gratia, si cum combusta est Ecclesia, aut Sanctorum imagines deletæ & fractæ, aut violata Sacramenta, protinus nec temere, nec ab stultis oritur fama, Bucerum id fecisse; tunc is & capi poterit & torqueri: quoniam fama statim tum commisso crimine orta, crimini inesse videtur. ita Gandinus tract. de maleficijs tit. de quæst. & tormentis nu. 39. versic. sed de
E *vno quæro. quem refert & sequitur Franciscus Casonus tract. 8. de indicijs ex dicto in delicto, seu post delictum, cap. 2. num. 2. & alij.*

Verum plurimum in hoc casu pendendum existimo, à quibus fuerit orta fama; item an verisimiliter is qui infamatus est, id delictum committere potuerit: nam vt in eodem exemplo persistamus, si Bucerus male putabatur prius de sacris imaginibus sentire, si raro visus est eis caput aperire aut reuerentiam exhibere, forte torqueri poterit. itaque ne quid durius dicam, tunc crederem ex fama orta contra aliquem, quamprimum fuit delictum commissum, ad torturam posse deueniri, quando alia concurrerent adminicula, aliæque coniecturæ verisimiles

les præcessissent: quod arbitrio prudentis iudicis arbitror relinquendum.

Num. 8. Vnus testis sufficit ad torturam.

[l] ¶ Aut vnicum testem de sciëtia tantum.] *Ex his quæ diximus supra super secunda, & quarta regula fit perspicuum, vnicum tantum testem omni exceptione maiorem, idest, talem cui nihil opponi possit, facere sufficiens indicium ad torturam, tum quia etiam in criminalibus facit semiplenam probationem; tum quia qui dicto vnius testis vrgetur, grauiter est de crimine infamatus apud iudicem competentem: & propterea absque vllo erroris periculo torqueri potest, & hæc est communis opinio, vt ait Ruinus consil. 147. lib. 5. quam tenent alij, quos refert & sequitur Iulius Clarus in pract. crimi. quæst. 21. vers. vnus testis. Eymericus vero, vt tutiora traderet, non sufficere vnum testem dixit. & eius dictum verissimum est, quando testis non esset omni exceptione maior: tunc enim non faceret indicium ad torturam, nisi alia concurrerent indicia, & adminicula.*

Num. 8. An ex vno indicio vehementi, aut violēto quis torqueri possit.

[m] ¶ Aut indicium vehemens, vel violentum tantum.] *Grauis est difficultas, An propter vnum indicium tantum vehemens, aut violentum aliquis torqueri possit. hanc quæstionem mouet Bartolus in l. fin. ff. de quæstio. nu. 6. quam prosequitur copiose Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs nu. 39. versic. sexto præmitto.*

In hoc dubio non desunt qui dicant arbitrio iudicum esse relinquendum, an sufficiat vnum indicium, vel contra plura exigantur ad torquendum: leges enim loquentes de indicijs idoneis & sufficientibus ad torturam, omnes fere loquuntur in plurali, vt in l. 1. in principio, & in l. vnius. §. 1. & in l. vlt. ff. de quæst. vbi plura indicia postulari videntur. Aliquæ tamen glossæ sunt, quæ videntur sentire vnum tantum indicium sufficere; vt in l. si quis. C. ad leg. Iuliā maiestat. & in l. vlt. ff. de quæst. vbi glossa verbo, suspicionibus. de suspicione loquitur in singulari. quæ omnia latius prosequitur Salycetus in l. vlt. C. de quæst. num. 7. versic. quæro, an sufficiat vnum indicium.

Verum omißis in hoc articulo prolixis multorū altercationibus, breuiter & resolutiue dico, quòd si indicium est leue, & remotum à delicto; tunc non sufficit ad torturam absque alijs adminiculis suffragantibus, & ad crimen ipsum propius accedentibus, iuxta doctrinam communem traditā à nobis in præcedentibus: quare sola fama, quia indicium est à crimine remotum, regulariter nō sufficit ad torturam. de ceteris indicijs & præsumptionibus leuibus idem est iudicium.

Si vero indicium est propinquum, vrgens, vehemens, & (vt cum Eymerico loquar) violentum; tūc vnicum sufficit ad torturam, vt vnus bonus testis de visu, vel confessio extra iudicium, vel res furto sublata apud aliquem reperta. ita Batolus in dicta l. fin. nu. 6. ff. de quæstio. Salycetus in l. fin. C. de quæstio. & Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs num. 45. vbi dicit hanc esse communem opinionem, à qua in praxi non est recedendum: quoniam hæc indicia licet singularia sint, cum tamen negotium ip-

A *sum seu delictum comitentur, & raro ab eo contingat abesse, absque dubio sufficient ad torturam. hanc opinionem satis confirmant Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. versic. vnus testis. & Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. nu. 7. & 8. & ceteri criminalistæ.*

Ac postremo de varijs indiciorum generibus, & an ex illis quis possit ad pœnam ordinariam condemnari, videto Boerium decisione 164. incipien. Alia insuper orta fuit quæstio.

B *Quare si hæretici combusti ossa vel vestes religiose cultæ apud aliquem reperiantur, cum hoc sit vehemens hæresis latentis indicium, is torqueri poterit, vt intelligatur, quid credat de Ecclesia hæreticos puniente.*

Idem dicas de illis, qui scienter recipiunt literas, vel munera ab hæreticis missa, nulla causa apparente, qua excusari possint. huc referas illa opera, quæ reddunt operantes violenter suspectos: vt se circumcidere, hæreticos adorare, dæmones obsecrando inuocare, & similia, de quibus plerisque locis egimus: ob hæc enim indicia etiam singularia torqueri poterunt, quicunque dixerint se non fecisse malo animo, aut non habere errorem in intellectu, cum non sit ve- C *risimile hæc tam horrenda à quoquam patrari absque mentis errore. Simancas de catho. instit. tit. 65. nu. 52. ex sententia Albertini tract. de agnos. assert. quæst. 36. in fine.*

Ac de varijs quidem indiciorum generibus, quæ ad hunc locum spectant, multis locis egimus, nempe parte. 2. super quæst. 53. §. iam vt nihil. & super quæst. 55. eiusdem 2. partis. item parte 3. nu. 109. titu. de signis & indicijs, quibus diuersarum sectarum hæretici cognosci possint. §. illa facta. adde. Locatum in opere iudiciali. verbo indicium.

D [n] ¶ Aut propter indicia vehementia, aut violenta tantum.] *Hæc verba erant in omnibus codicibus tam impreßis quàm manuscriptis, ea tamen omnino duximus omittenda, cum ex diametro pugnent cum traditis in quinta regula præcedenti, vbi scripsit auctor, ob plura indicia vehementia, aut violenta aliquem torqueri posse. nec vllo modo crederem hæc scripsisse auctorem, sed ab imperito quopiam librario temere, & aliud cogitante, dum scriberet, addita fuisse. & sequentia apertißime indicant hæc non esse auctoris verba, cum protinus adiungat, duo aut plura ex his indiciā ad torturam sufficere.* Num. 8. Locus animaduersus.

E

APPENDIX SEV COROLLARIVM ad septem Eymerici regulas de causis torquendorum reorum.

Dixi hactenus summatim quidquid pertinebat ad declarandas septem propositas ab Eymerico regulas. sed quoniam ex alijs causis & indicijs amplius rei huius criminis in hoc tribunali torqueri possunt; ideo breuiter eas quoque adiungemus. Confessio extra iudicialis sufficit ad torturam.

Ergo præter memorata indicia, confessio delinquentis extraiudicialis sufficiens quoque indicium erit & probabile satis ad torturā. glossa singularis in l.

in l. capite quinto. ff. de adulterijs. vbi Bartolus, Raynerius, Angelus, & communiter Doctores. Bartolus in l. fin. num. 6. ff. de quæstio. & ceteri, quos longo ordine refert Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 13. nu. 8. & 9. & Iulius Clarus in prac. crimi. §. fin. quæst. 21. versi. confessio extraiudicialis & Carrerius in pract. crimi. num. 121. versic. septimum indicium.

Si quis ergo dixerit inter amicos, aut alibi (referendo, seu iactando, aut gloriando, aut alus modis, vt sæpe contingit) se sæpius concionibus hæreticorum interfuisse, cœnam more eorum sumpsisse, Mahometum adorasse, dæmones inuocasse, aut aliquid hæreticale dixisse vel commisisse, vbi constiterit per testes legitimos de eius confessione extraiudiciali; vocari poterit, & interrogari, & vbi expediens fuerit, indicatum in carcerem mitti; & si negat, torqueri ob illam confessionem poterit.

Ad hæc, si factum vel dictum hæreticale confiteatur, intentionem autem prauam hæreticandi neget, torqueri poterit vt intentionem declaret: & hoc postremum vere asserit Albertinus tract. de agnoscen. assertionibus quæst. 36. circa finem, quem sequitur Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 65. nu. 52.

Addit Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. num. 8. versic. secundo, quia multorum, quos ibi refert, sententiam esse, vsqueadeo verum esse confessionem extraiudicialem esse sufficiens indicium ad torturam; vt si reus positus in tormento confiteatur delictum, non requiratur postea aliqua perseuerantia vel ratificatio, quia sufficit illa confessio extraiudicialis, quæ præcessit, vt postea plene probet confessio quæ sequitur in tormento, vt reus definitiue condemnetur sine aliqua alia ratificatione: licet alias regulariter semper requiratur, quando positus sit in tormento ratione aliorum indiciorum, & confiteatur delictum.

Confessio extraiudicialis in tormentis iterata, ratificari debet.

Verum hæc sententia obseruanda non est in praxi, tum quia nullo iure nititur; tum quoniam generaliter ius disponit confessionem factam in tormentis ratificandam: postremo, quia cum confessio extraiudicialis iam sit suum effectum operata, vt scilicet ex ea reus torqueri possit, non debet alium effectũ operari, vt scilicet non requiratur ratificatio: ita asserit, & vere, Antonius Gomez præcitato loco.

Si quis autem fuerit sacerdoti confessus, isque vel per malitiã vel per imprudentiam aut ebrietatem confitentis delictum detegat, talis confessio seu reuelatio nullum prorsus effectum producit, vt dixi supra parte 2. super concilio Tarraconensi. §. sed hic est pulchra difficultas. & §. seq.

Socius criminis an faciat indiciũ ad torturam

An autem socius criminis faciat indicium ad torturam, quæri solet: sed verior & receptior sententia est, non sumi hinc ad torturam indicium, quamuis qualis qualis præsumptio inde oriatur Boerius decisione 319. incipien. Socius criminis. *Ioannes de Anania consil. 59. incipien. visa inquisitione. Grammaticus decisione 28. incipien.* Magnificus *Ioannes. nu. 14. & alij multi per hos relati.*

Si tamen duo socij criminis aduersus aliquem deponant, & is neget; tunc torqueri poterit. Boerius A *dicta decisio. 319. Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. versi. sed pone.*

De confessione facta coram iudice incompetenti, an faciat indicium ad torturam, longa à nostris instituitur disputatio, quæ cum ad hoc negotium conferre possit, non est contemnenda: sed cum breui oratione concludi non possit, videndus est Clarus in pract. crim. §. fin. q. 21. versi. sed hic quæro.

Libri vero hæreticorũ apud aliquem reperti, an indicium faciant ad torturam, ex qualitate personarum, penes quam reperiuntur, pensandum erit, iuxta id quod tradidimus supra in hac. 2. parte. super B *cap. Fraternitatis. de hæret.*

An aduocatus admittatur, cũ quæritur an indicia sufficiant ad torturam.

Postremo videndum est: An cum disputatur in hoc tribunali, num reus sit torquẽdus nec ne, debeat eius aduocatus ad disputationem admitti, vt videatur num sufficientia sint indicia ex quibus est torquendus reus: & cum agatur de grauissimo delinquentis præiudicio, ne indefensus videri possit, vocandum esse aduocatum, vt reũ iuste, si potest, tueatur, respondit Auctor repertorij Inquisitorum verbo, aduocatus. §. sed an aduocatus. & verbo, tortura §. an aduocatus.

C *Hoc exploratum est, indiciorum exemplum, seu copiam reo dandam esse, & concedẽdam dilationem ad ea diluenda, & suam innocentiam probandam. hoc enim & naturalia & humana iura fieri iubent, & iurisconsulti vno ore fatentur, & tradunt passim criminalistæ, quos in re facili consulto omitto; interim videto Antonium Gomezium tom. 3. variarum resolut. cap. 13. nu. 21.*

DE TESTIBVS in negotio Inquisitionis.

D

QVÆSTIO LXII.

An Inquisitor cogere possit testes ad testificandum.

Summarium.

1 *Inquisitor super crimine hæresis, & id contingentibus testes recipere potest:*
2 *Et ad veritatẽ dicendam iuramento illos cogere:*
E 3 *Ac eos iterato examinare.*

Exagesima secunda quæstio est: Vtrum Inquisitor testes possit compellere ad iurandum de dicenda eidem in causa fidei veritate, ac etiam pluries eos examinare?

1 Respondemus quòd sic: nam Inquisitor potest & debet inquirere super hæretica prauitate, & in tali Inquisitione testes examinare, de qua testiũ examinatione habetur in cap. Vt officium. §. verum. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic. Verum quia in tam graui cum crimine multa oportet

cautela procedi (vt in reos sine vllo proferatur errore dure ac digne seueritas vltionis) volumus & mandamus, vt in examinatione testium, quos recipi super crimine prædicto, ipsumque contingentibus oportuerit: & cetera.

2 Testes [a] autem cogendi sunt in causis ecclesiasticis veritatem deponere medio iuramento. extra de testi. cogen. Peruenit. aliàs testimoniũ non valeret. & extra de hæret. c. Excommunicamus itaque. §. adijcimus. dicitur, quòd Archiepiscopus vel Episcopus, (& idem de Inquisitore) parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres vel plures boni testimonij viros, vel etiam si expedire videbitur, totam viciniam iurare compellat: & sequitur infra: Si qui vero ex eis iuramenti religionem obstinatione damnabili respuentes iurare forte noluerint, ex hoc ipso tamquam hæretici reputentur.

Supra pag. 107.

3 Quòd [b] autem pluries possint examinari, ita docet Archid. in c. Vt officium. §. verum. super ver. testium. vbi dicit sic: Inquisitor debet esse solicitus, vt si testes confuse deposuerint, & de causa scientiæ minus plene requisiti fuerint, quòd iterato cum eis inquirat: nam hoc de iure fieri potest. extra de testi. Per tuas. Ad hoc. ff. de quæstio. Repeti.

IN QVÆSTIONEM LXII.

An Inquisitor cogere possit testes ad testificandum.

COMMENT. CXI.

Disputatio de testibus.

EYmericus absoluta disputatione de torturis, alteram nunc exorditur de testibus; cuius cognitio quàm sit vtilis & necessaria, res ipsa indicat. prosequitur vero hanc tractationem multis quæstionibus, quas singulatim tutiora & communiora tradentes breuiter enarrabimus.

Sed illud præfandum est; circa testes in hoc crimine multa esse singularia fauore fidei inducta, quæ in alijs criminibus non admittũtur: quæ qualia sint, suis locis declarabitur. & in hac prima quæstione duo potißimum docet. primum est de compellendis testibus: alterum de eisdem interrogandis, ibi: Quòd autem pluries.

Testes quicũque in hoc crimine cogendi ad testificandum.

Quantum ad primam conclusionem attinet, licet dubitatum sit, an in causis criminalibus testes cogi poßint ad testimonium ferendum. c. dilectorum. de testi. cogen. nunc tamen omißis in hac re futilibus quæstionibus dico, in crimine hæresis quoscunque quacunque auctoritate præfulgeant, compellendos esse ad iurandum de dicenda veritate. Zanchinus tract. de hæret. cap. 13. nu. 9. & ibi late Campegius. Repertorium Inquisitorũ verbo, testes. §. an si testes. Felynus in dicto c. dilectorum, nu. 3. de testibus cogen. Ioannes Rojas singu. 197. incipiente: Testificari in criminalibus. *Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 12. & seq. & alij.*

Nec vero putandum est, ab hac regula aliquos A *eximi, quoniam omnes compelli possunt non obstante quolibet priuilegio. faciunt quæ tradunt Innocentius in c. 1. nu. 5. de testibus cogen. Hostiensis & Ioãnes And. in dicto c. dilectorũ. de testi. cogen. Repertorium Inquisito. verbo, testes. §. an si testes. Ioannes Rojas in dicto singul. 197. Socinus regula 509. incipiente:* Testificari in criminalibus. *fallẽtia 3. item compelli possunt quilibet religiosi, Syluester in sum. verbo, testis. quæst. 8. Campegius ad Zanchinum cap. 13. versi. & quoniam. tradit Archidiaconus in c. vt officium. §. verum quia. de hæret. lib. 6. relatus supra parte 2.*

A testificando in hoc crimine nemo excusatur.

B *Sed præter ceteros singulariter Guido Fulcodius hoc docuit in cõsultationibus ad Inquisitores, quæst. 8. in hæc verba:* Afferendo testimonio priuilegiatos excusari non puto, nisi super hoc ipso priuilegium speciale haberẽt, quia ad veritatem detegendam in hoc casu omnes tenentur, vt infra dicam: sed nec iuramento, vel voto in contrarium emisso. nam licet veritatem celare possimus hosti vel persecutori, vt 22. q. 2. ne quis. iudici tamen veritatem inuestiganti eam occultare mortale peccatum est, vt 11. q. 3. quisquis. ergo iura- C mentum vel votum in contrarium emissum nõ est seruandum. 22. q. 4. in malis. & determinant quæstionem expresse. extra de testi. cogen. peruenit. & cap. vltimum.

Sed nec excõmunicatio ordinarij nocet, qui illos excommunicare præsumpsit, qui coram Inquisitoribus deponerent veritatem: Tum quia non potest inferior superiorem suis diffinitionibus subiugare. 21. distinct. inferior. Tum quia maiori est potius obediendum. 11. q. 3. qui resistit. Tum quia huiusmodi sententia continet errorem expressum. extra de senten. excom. per tuas. nec est quæstio, quin in crimine hæreseos D testes sint compellendi, vt extra de hęret. excommunicamus. *hactenus Guido Fulcodius, à quo nusquam discedit hic Eymericus.*

Sed opportune hic quæritur, an si aliquis vocatus ab Inquisitoribus ad testificandum contra aliquem, & non impeditus recuset venire, aut dicere testimonium, præter alias pœnas, quas propterea meretur, fiat etiam suspectus de hæresi, & tamquam fautor, aut celator hæreticorum haberi & puniri poßit. Geminianus & alij in cap. vt officium. §. verum de hæret. lib. 6. compellendum dicunt esse testem, si se a di- E *cendo testimonio subtraheret in hac causa, sed dubitationi propositæ non satisfaciunt.*

Ego distinguẽdum putarẽ, an is testis vocetur ad testificandum contra personas sibi sanguinis vel affinitatis coniũctas, vel amicißimas, vt contra parentes, fratres, & alios ascendentes, vel descendentes, vel transuersales, an vero contra alios quoslibet cũ quibus nec sanguinis nec magnæ amicitiæ vinculo est coniunctus: nam in primo casu quamuis ob inobedientiam & contumaciam, quia Inquisitoribus non satisfecit in hac causa, iuste præcipientibus, puniri poßit, at non videtur vlterius suspectus tamquã fautor vel celator habendus, quoniã affectione carnali potius, quã aliquo intellectus errore, aut odio cõtra

Testis renuẽs dicere testimoniũ, an sit suspectus.

 fidem

fidem catholicam id facere præsumendum est, argumento eorum quæ diximus supra parte. 2. super quæst. 56. §. seu aliás fauorem.

In secundo vero casu fautor quandoque censeri poterit, aut celator, & velut talis puniendus considerata personæ, & negotii de quo agitur, & inobedientiæ aut contumaciæ qualitate.

Celatores in hac causa qui dicantur.

Nomine autem celatorum hoc loco non solum intelligimus eos, qui quos cognoscunt hæreticos, aut suspectos omittunt iudicibus reuelare, cum possint, iuxta concilium Tarraconense relatum supra parte 2. §. Celatores. sed illos quoque multo magis, qui coram iudicibus scienter & prudenter renuunt comparere, vt hæreticos occultent, aut postquam comparuerint de illis interrogati, supprimunt malitiose quam noscunt veritatem, ne illi contra quos proceditur, deprehendantur, aut puniantur.

Num. 2. [a] ¶ Testes autem cogendi sunt, &c. veritatem deponere medio iuramento, &c. aliàs testimonium non valeret.] *Hoc ipsum docuit Eymericus supra in hac 3. parte, num. 82. vbi dixi in §. quilibet horum.*

Testes iurare debent cũ deponunt.

Et quamuis iuramentum sit de validitate testimonij, quia sine iuramento testimonia testium non valent. l. iusiurandi. C. de testibus. non tamen est de substantia & essentia testimonij. sed de his vide Repertorium Inquisitorum, & Locatum in opere iudiciali verbo, iuramentum.

Num. 3. [b] ¶ Quòd autẽ pluries possint examinari, ita docet, &c.] *Hoc ipsum docuit iam olim luculẽter Guido Fulcodius in consultationibus ad inquisitores quæst. 15. cap. 16. & 17. in hæc verba:* Et si testes inueneritis confuse deposuisse, & de causa scientiæ minus plene requisitos fuisse, suppleatis omissa; & eos de causa scientiæ, & causa causæ, vbi faciendum videbitur, sollicite requiratis; quod sic fieri posse, scilicet iterari testium interrogationes omissas, dicit decretalis de testibus, per tuas. & concordat l. ff. de quæstio. repeti.

Testes sæpius examinandi.

cap. 17. Et hoc dico cum tanta diligentia faciendum, quia illis, contra quos inquiritur, præcluditur via iuris in notitia testium, & reddendis interrogationibus, prout in iure fieri cõsueuit: & quanto magis eis præcluditur, tãto sollicitudo maior vobis incumbit; adeo quòd etiam de inimicitia testium per vos debetis inquirere, cum non possint alij diuinare; & nisi testes plene & plane in omnibus concordauerint, melius est vobis purgationem indicere, vel differre sentẽtiam, quàm damnare. *hactenus Fulcodius, quibus nihil potest prudentius vel tutius in hac causa præscribi.*

In causa hæresis clara esse debent testium dicta, & quare.

Tametsi vero in omnibus causis enitendum sit vt clara & aperta sint testium dicta; in crimine tamen hæresis id est præcipue obseruandum, præsertim cum sæpe cõtingat ex vnius voculæ mutatione, additione, subtractione, aut declaratione, vel adesse hæresim, vel abesse: quod in primis contingit testibus imperitis, qui nesciunt veritates catholicas ab erroribus secernere & separare; & propterea in hac causa omnino est vitanda in testium dictis vel obscuritas vel ambiguitas.

A *Sed cum in dictis testium deponentium contra aliquem de dicto hæreticali contingit obscuritas, seu ambiguitas, ita vt dictum illud & ad delictum & ad non delictum referri possit, aut hæresim includere, seu contra excludere, nec testis aut reus adsit, vel sciat dictum suum interpretari: tunc ille sensus accipiẽdus est, qui delictum excludit. l. si quis intentione. ff. de iudi. Innocentius in c. dudum. de electio. tradit Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 29. nu. 19. & copiosius q. 34. nu. 48. & seq. & Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 1. nu. 199. & sequen. quotiens enim verba propositionum, de quibus reus* B *accusatur, duplicem possunt habere sensum, catholicum vnum, hæreticum alterum, sensus catholicus accipiendus est fauore delinquentis. l. fauorabiliores. ff. de regu. iuris.*

In dubijs dictis id accipiẽdũ quod delictum excludit.

In qua re, vt cetera exempla omittam, appositissimũ est illud quod de Florianis & Collutbianis hæreticis refertur in c. quidam autem. 24. q. 3. relato apud Eymericum par. 2. quorum Collutbiani Deum non facere mala asserebant; quæ verba de malo culpæ accepta, catholica sunt, sed de malo pœnæ intellecta (vt illi intelligebant) hæretica sunt; & propterea C *fuerunt damnati.*

Exemplum de propositione habente duplicem sensum, vnũ catholicum, alterum hæreticum.

Floriani contra, asserebant, Deum creasse mala, quæ de malo pœnæ sumpta, catholica sunt, hæretica vero de malo culpæ, vt ab illis intelligebatur; quemadmodum pulchre ibi declarat doctissimus Turrecremata.

Veruntamen hæc interpretatio in meliorem sensum, tunc iudicio meo locum habet, cum is qui protulit dictum dubium, vir probus est, & omni mala suspicione carens; tunc enim in tali viro non est præsumendum delictum: secus autem esset censendum, cum is qui protulit verbum dubium, aliqua D *alia sinistra suspicione laborabat, vt quia vel infamatus esset de hæresi, vel ex suspectis prouincijs esset, veluti Anglia, Germania, aut similibus, vbi nũc hæreses pullulant. argumento textus in l. aut facta. §. persona. ff. de pœnis. l. quòd si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilit. edicto. ibi:* Seruos bonos esse, quia nationis non infamatæ; quosdam malos videri, quia ea natione sunt, quæ magis infamis est. *hæc ibi. tradit Ioan. Rojas (cui libenter subscribo) tract. de hæret. par. 1. nu. 205. & seq.*

Dictum dubium quãdo non sumendum in bonam partem.

Hæc vero in hoc tribunali magnum momentum habent, ad excusandos rudiores quosdam, qui sæpe E *absque hæresis malitia propositiones habentes sensum hæreticum proferunt; quales sunt illæ: Sola fides sufficit: Deus solam voluntatem respicit, & similes, quæ bene & male accipi possunt.*

Iam quod de examinandis & sæpius interrogandis testibus confuse deponentibus docet hic Eymericus, locum habet etiam post publicatas attestationes c. cum clamor. extra de testibus. hoc consilio ab Eymerico relato supra par. 2. et ratio est: quoniam obscurũ dictũ quoad effectum iuris pro nõ dicto habetur. glos. in c. si testes. §. in testibus. verbo, simpliciter 4. q. 3. glossa in c. qui episcopus. verbo, simplicibus. 23. dist. concordat textus in l. de ætate. §. si interrogatus. ff. de interrogato. actio. Rursus, quoniam hoc etiam

Etiam publicatis attestationibus testes possunt recipi.

etiam postulat æquitas ad pleniorem innocentis defensionem.argu.l.1.§.si quis vltra.ff.de quæst. tradit Socinus reg.493.incipiente. Testes publicatis attestationibus. *in fallentia 6.10. & 11.*

Denique publicatis attestationibus non modo ijdem illi testes, qui prius deposuerunt, possunt iterum atque iterum in hac causa, vbi occasio postulauerit interrogari, & examinari; verumetiam & alij testes possunt audiri & recipi. Socinus præcitato loco. Archidia.in c. super hoc. de hæret. lib. 6. Carrerius tract. de hæret.num. 124.versic. sed an publicatus. & Ioannes Rojas singu. 22.incipiente. Attestationibus publicatis.*quod intelligo non modo cum recipiũtur ad defensionem reorum; verumetiam ad offensam,& pleniorem delicti probationẽ, quidquid fiat in alijs delictis,idque fauore fidei. tenet Carrerius præcitato loco, cui libenter subscribo secutus Ang.in l.per hanc.C.de temp.appel.& Geminianum in c.in officium.§.verum. de hæret. lib.6. & Simancam de catho.instit.tit.64.nu.50. & seq.*

QVAESTIO LXIII.

An Inquisitor debeat solus cum notario examinare testes, siue reos.

Summarium.

1 *Inquisitor duas religiosas personas adhibere debet in examinibus faciendis.*
2 *Religiosæ personæ quænam hic intelligantur.*

Sexagesima tertia quæstio est:Vtrũ Inquisitor in examinatione testium& reorum,seu delatorum, cum suo notario debeat esse solus?

1 Respondemus quòd non; immo oportet quòd in tali examinatione, sint etiam duæ religiosæ & discretæ personæ, vt patet in c. Vt officium. proxime alleg.de hæret. lib.6.in ver. verum.vbi dicitur ita: Verum quia in tam graui crimine cum multa oportet cautela procedi (vt in reos sine vllo proferatur errore dure ac digne seueritas vltionis) volumus,& mandamus, vt in examinatione testium, quos recipi super crimine prædicto, ipsumque contingentibus oportuerit, adhibeatis duas religiosas & discretas personas,in quarum presentia per publicam (si commode habere potestis) personam, aut per duos viros idoneos fideliter eorundem depositiones testium conscribantur. *Supra pag. 112.*

2 Religiosę [2] personę possunt hic intelligi, per sonæ honestæ, siue sint clerici, siue laici: sed magis videtur, quòd loquatur de religiosis, qui religionis habitum receperunt, vt dicit Archid. ibi in glossa.

A IN QVESTIONEM LXIII. AN Inquisitor debeat solus cum notario examinare testes siue reos.

COMMENT. CXII.

Qvæ ad hanc quæstionem spectant copiose tradidit Eymericus supra par.3.nu.84.tit.quæ personæ esse debeant in examinatione testium & delatorum tradũt etiã Simancas de catho. inst.tit.64. num.9. Locatus in opere iudiciali verbo,testis.post nu. 54.vers.& primo.& alij communiter.ideo vero B *huiusmodi personæ interesse iubentur, vt quæ geruntur,postquam tot sunt oculis inspecta,& tot sensibus insinuata,falsi suspicionem excludant.*

[2] ¶ Religiosæ ꝑsonę possunt hic intelligi, &c.] *Idem fere tradit auctor supra 3.par. nu.84.& per religiosas personas Philippus Francbus in c.vt officium.de hæret. lib.6. eas tantum intelligit stricte & presse loquendo, qui religionis habitũ assumpserunt, voueruntque illa tria, paupertatem, obedientiam, & castitatem: pro his enim multum præsumitur.de quibus in c.cum monasterium.de statu monacho.* Num. 2.

Sed Archidiaconus, Ioannes And.& alij in dicto C *c.vt officium.§.verũ quia.per c.demque.dist.4.optime obseruant, religiosorum nomine intelligi etiam clericos sæculares: quare & hi poterunt huic examini adhiberi, quod & Simancas adnotat de catho. instit.tit. 64. num.9.* Per religiosas personas qui intelligantur.

Et quamquam re vera (vti ego existimo) supradictæ personæ comprehendantur in dispositione dicti c.vt officium.§.verum quia.de hæret.lib.6.nihilominus vbi visum ita fuerit Inquisitoribus, discretos etiam laicos, peritos, honestæ vitæ & spectatæ prudentiæ huic examini poterunt adhibere. Primo, quoniam Christiani laici honeste viuentes large religiosi appellantur.c.ecclesia sanctæ Mariæ. de const.c. fina. de rebus eccle. non alienan. tradit plenè D *Albertinus in c.quoniam.de hæret.lib.6. q.1. conclus.3.nu.5. Rursus,quamuis dum est sermo de materia odiosa & pœnali verba proprie & stricte accipi debeant.c.statutum.de electio.lib.6.at in materia fauorabili large accipi possunt, vt Albertinus adnotauit præcitato loco num. 6.* Nomine religiosorum laici quandoque intelliguntur.

Cum ergo hic sit sermo de fauorabili materia, vt manifestum est, laici adhiberi poterunt. Postremo hoc voluit Eymericus 3.par. nu.84. Denique arbitrio Inquisitorum hæc crederem relinquenda, qui E *eos adhiberet, quos magis idoneos iudicaret: honestius tamen & decentius est religiosos monachos, vel clericos sæculares adhibere.*

Per discretas autem personas, viros peritos & doctos accipere debemus, qui intelligant negotium de quo agitur, sciantque discernere quod geritur, vt optime interpretatur Archidiaconus in dicto c.vt officium.§.verum quia.de hæret.lib.6.nu.14.

Tametsi vero ob causas in principio huius commentarij relatas, cũ vel rei, vel testes examinantur, huiusmodi duæ religiosæ personæ interuenire postulentur, hodie tamen maiori ex parte processus in sancto tribunali fiunt absque præsentia, siue interuentu

nemu istarum personarum, & eos sic factos tolerat supremus senatus sanctæ Romanæ & generalis Inquisitionis. Et profecto duæ illæ religiosæ personæ de consilio magis, quàm de præcepto videntur adhibendæ.

Equidem in hac causa mea sententia est, si fieri commode posset, singulis actibus examinandi reos, aut testes adhibendas fore has duas personas: aut saltem vtilissimum & consultissimum esset finitis examinibus repetere omnia coram illis: quod tunc potissimum procurare debent Inquisitores cum agitur maior aliqua & grauior causa, qualis est relapsi, vel pertinacis, vel cum reus qui examinatur callidus est cauillosus & sceleratus.

Cum testes examinantur difficilius possunt hæc obseruari, cum multi nolint coram illis personis deponere contra aliquem, timentes ne reuelentur, aut ob alias causas.

Episcopi in causis fidei eundem ordinē teneāt, quem obseruant Inquisitores.

Quòd si quæras, an cum Episcopi in suis diæcesibus, præsertim vbi non sunt Apostolici Inquisitores, debeant hæc seruare; respondebo debere quidem. quod non obscure significatur in cap. per hoc. de hæret. lib. 6. quare recte Simancas scripsit de catho. instit. tit. 25. de Episcopis. nu. 4. quòd Episcopi in procedendo super hoc crimine, eundem ordinem seruare tenentur, quem in Inquisitores seruant.

QVÆSTIO LXIIII.

Excommunicati & socij criminis sint ne admittendi in testes in causa fidei.

Sexagesima quarta quæstio est: Vtrum Inquisitor excommunicatos, seu participes, vel socios criminis, possit licite admittere ad agendum & testificandum in causa fidei?

Supra pag. 109.

Ex communicati & socij criminis possunt esse testes in causa fidei.

Respondemus quòd sic, in probationum aliarum defectum, vt patet in cap. In fidei. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: In fidei fauorem, Concedimus, vt in negotio inquisitionis hæreticæ prauitatis excommunicati & participes, vel socij criminis ad testimonium admittantur, præsertim in probationum aliarum defectum contra hæreticos, credentes, fautores, receptatores & defensores eorum, si ex verisimilibus coniecturis, & ex numero testium: aut personarum tam deponentium, quàm eorum, cōtra quos deponitur, qualitate, ac alijs circunstantijs sic testificantes falsa nō dicere præsumantur.

A IN QVÆSTIONEM LXIIII.
Excommunicati & socij criminis sint ne admittendi in testes in causa fidei.

COMMENT. CXIII.

*Hic incipit tractare de testium qualitate. vbi notandum, quòd quamuis regulariter inhabiles, vt excommunicati, infames, & similes à testimonio repellantur. cap. 1. de exceptio. c. licet. de probatio. c. testimonium. de testibus. c. testes. 2. q. 7. cum similibus. at in causis fidei propter religionis fauo-*B *rem, ne tam graue hæresis crimen remaneat impunitum ob defectum probationum, qui aliàs repellerentur ob quemcunque defectum, nunc in causis fidei admittuntur, vt apertissime probat textus in c. in fidei fauorē. de hæret. lib. 6. hic ab Eymerico citatus. cui penitus consentit concilium Biterrense cap. 12. in hæc verba:* Quamuis in huiusmodi crimine, omnes criminosi & infames, ac participes criminis, ad accusationem & testimonium admittantur. *hæc ibi. idem in concilio Narbonensi cap. 24. & de hoc nulla est ambiguitas.*

Testes aliàs inhabiles fauore fidei admittūtur in hoc crimine

C *In hac vero quæstione & duabus potissimum sequentibus, hoc in primis est inquirendum, postquam constat testes aliàs inhabiles in hoc crimine admitti ad testificandum, an duo ex illis plene probent, quēadmodum duo idonei & omni exceptione maiores plene probant.*

Multiplex intellectus c. in fidei. de hæret. in 6.

*Primum hoc constituere oportet, varios & multiplices intellectus afferri à Doctoribus super dict. c. in fidei fauorem: vt patet ex his quæ docent Franciscus Aretinus in c. fin. de testibus. Aegidus Bossius tit. de hæret. nu. 3. & 4. Angelus in l. in iudicio. ff. de accusatio. Socinus cons. 118. in primo volu. Gloss. Ioannes And. Dominicus, Franchus & alij in dicto*D *cap. in fidei fauorem. Gondissaluus tract. de hæret. q. 13. & Ioan. Rojas singul. 189. incipien. Testis criminosus.*

Duo testes minus idonei non faciunt plenā fidem.

*Ceteris tamen in præsentia omissis, quamuis nec inutiles sint, nec inepti, communior & receptior dicti cap. in fidei fauorem. sensus est, prædictos testes periuros, vel excommunicatos, vel socios criminis vel infames, aut denique aliàs minus idoneos, in crimine quidem hæresis, seu in criminibus exceptis admitti: ceterum duo ex ipsis non sufficere ad plenam probationem faciendam, vel ad pœnam delicti ordi-*E *nariam imponendam, sed ad præsumptionem vel aliqualem probationem faciendam, vel indicium ad torturam, vel pœnam extraordinariam imponendā, ita Abbas in cap. per tuas. nu. 4. de simo. Felynus in cap. testimonium. nu. 22. de testibus. Iason in l. 4. §. si tibi ob indicium. num. 4. ff. de condi. ob turpem causam. Hippolytus Marsilius in pract. crimi. §. diligenter. num. 56. Gondissaluus tract. de hæret. q. 13. nu. 12. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. vlt. Simācas de catho. instit. tit. 64. nu. 36. Ioan. Rojas in dicto singul. 189. nu. 11. Aretinus in c. fin. in fine, de testibus. Albertinus tract. de agnos. assert. q. 34. nu. 3. et alij plerique, inter quos est Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 21. versi. sed pone. vbi in multis*

alijs

aliis delictis ita seruatum testatur apud illustres insignium ciuitatum Senatus: nunquam enim ob dicta duorum testium sociorum in crimine, pœnam ordinariam impositam dicis, sed tantum dicit facere indicium ad torturam.

Ex his ergo more nostro in hac causa, quæ grauissima est, certiora & securiora colligentes:

Primum hoc ponamus: Duo testes inhabiles & minus idonei in crimine hæresis non facient plenam probationem, & proinde reus non punietur pœna ordinaria, sed alia mitiori arbitrio iudicantis: ex quo consequitur, neque relapsum, neque negatiuum per duos testes inhabiles conuictum, tradendos fore curiæ sæculari: atque hoc axioma consequitur apertissime ex præcitata sententia; quod equidem non obscure videtur indicari in dicto c. in fidei fauorem. dum ait: Et ex numero testium. quasi diceret, ex multitudine testium.

Plures testes quàm duo minus idonei, cũ alijs conjecturis plene probant.

Nec refert, si quis dicat appellatione numeri duos intelligi. l. vbi numerus. ff. de testibus. c. pluralis locutio. de regu. iuris. nam ea verba hunc sensum non ferunt; immo vera intelligentia est, quòd si plures excommunicati quàm duo, vel participes, vel socij criminis, deponunt contra aliquem de hæresi, si ex coniecturis aliquibus non præsumantur falsa dicere; tunc tales plures quàm duo, additis alijs coniecturis de veritate criminis, sufficient ad condemnationem. Propositum enim Summi Pontificis in dicto c. in fidei fauorem. hoc fuit, fauore fidei concedere, vt testes aliàs inhabiles in hoc crimine testificarentur; non tamen sanciuit, quòd duo ex illis sufficerent ad condemnationem, & ob id addidit illa verba: Et ex numero testium. ita Franciscus Aretinus in dicto c. fin. de testibus. quem sequitur Palacius in allegat. de hæresi. §. vlt. quos agminatim laudant multi ex præcitatis, quibus omnino censeo subscribendum: quoniam & verissima mihi videtur hæc sententia, & tutissima, ac penitus in praxi obseruanda & pro hac expositione facit quod notat Felinus in dicto cap. testimonium. de testib. nu. 22. vers. secundo limitant.

Plures testes minus idonei quando plene probent.

Sit secundum axioma: Plures quàm duo testes inhabiles & minus idonei in hoc crimine tunc faciẽt plenam probationem, & ad condemnationem, seu pœnam criminis ordinariam imponẽdam sufficient, quando ex circumstantijs & coniecturis, & personarum qualitate, verisimiliter præsumũtur verum deponere. & hanc sententiam videntur non obscure probare illa textus verba in dicto c. in fidei fauorem. Si ex verisimilibus coniecturis, & ex numero testium; aut personarum tam deponentium quàm eorum contra quos deponitur; qualitate, ac alijs circunstantijs, sic testificantes falsa non dicere præsumãtur. hæc ibi. Ita Palacius Rubius, Aretinus, & Albertinus præcitatis locis; vbi amplius admonent, hac ratione posse accipi sentẽtiam eorum qui dicunt, ad condemnandum hæreticum non sufficere duos testes: de quo articulo dicemus paulopost super q. 72. atq; hic plane videtur verus & germanus sensus dicti c. in fidei fauorem. & hæc est doctrina secura, tuta, & ob id in praxi seruãda.

Testis idoneus & alius minus idoneus n.5 probat in hoc crimine.

A Sit iam tertium & postremum axioma: Quamuis in multis causis testis valde dignus, & alius testis infamis, seu minus idoneus coniungantur ad faciendam plenam probationem, quia integra & superabundans fides vnius supplet defectum alterius, vt singulariter notant Baldus & Ang. in l. si quis ex argentarijs. §. 1. ff. de edendo. quos refert & sequitur multa in eandem sententiam adducens Marsilius in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. & Iason in l. cunctos populos. in 2. lectura, num. 53. vers. item in quantum. C. de sum. tri. & fide catho. & plerique alij quos prudens omitto: in causa tamen

B hæresis hoc non crederem habere locum, quoniam præfata sententia locum non habet, quotiens ex forma iuris vel hominis requiruntur duo testes: quia tunc, præsertim in criminalibus, vbi probationes debent esse claræ & certæ. l. sciant. C. de probatio. vterque testis debet esse integer, & probatæ vitæ. ita limitabat singulariter & vere præfatam sententiam Felynus in c. tertio loco, in fine. post Bal. ibidem, extra de probatio. quos sequitur Bernardinus Diaz in reg. 752. incipiente: Testis valde dignus. in 2. limitatione.

C Manifestum est autem in causa hæresis ad minus duos testes idoneos à iure postulari, sicut copiose ostẽdemus infra super dicta quæst. 71. quare, vt ad dicta duorum testium reus huius criminis condemnetur, illi ex omni parte fide digni & integri esse debent: sin autem res aliter se habuerit, pœna extraordinaria erit imponenda. ne propterea omnino inulta crimina relinquantur. neque ab hac sententia discrepat Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores q. 15. cap. 17. quem alibi retuli.

Testis non idoneus, emẽdatus, idoneus efficitur.

D Veruntamen, si testis ille minus dignus de crimine fuisset emendatus, & per posteriores probatæ vitæ laudabiles actus bonæ fidei, & opinionis specimen dedisset; tunc iudicio meo sufficeret: quoniam is iam potest dici idoneus: quod videtur sensisse concilium Biterrense cap. 13. & concilium Narbonense cap. 25. quæ alibi retulimus.

Testis min⁹ dignus cum digno & alijs indicijs probant.

Idem videtur dicendum, si cum teste digno, & teste minus digno concurrerent aliæ coniecturæ, & indicia de crimine perpetrato: tunc enim indicia alia testimonium testis minus idonei coadiuuarent: quod videtur indicari per textum in dicto c. in fidei fauorem. ibi: Ac alijs circunstantijs sic testificantes falsa non dicere præsumantur. Sed de his amplius agemus in sequentibus.

Socius criminis cum deponit, iurare debet.

E Testes vero inhabiles cum admittuntur, sicut ceteri iurare debent de dicenda veritate, vt alibi plene scripsimus.

Sed de socio criminis an iurare debeat, dubitatur: & Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs, nu. 384. in socio criminis non esse iuramentum necessarium putauit. præualuit tamen Iulij Clari sententia in pract. crim. §. fin. q. 21. vers. quæro nunquid. dicentis, dictum socij criminis non facere indicium, nisi cum iuramento deponat. quamuis enim quo ad se ipsum sit reus, tamen dum deponit contra alium, fungitur vice testis; ideoque non est sibi habenda fides nisi cum iuramento.

Suffi-

Sufficit autem socio criminis iurare quandocunque, siue antequam torqueatur, siue etiam iuret præsente ipso contra quem deposuit. ita Clarus præcitato loco. mihi magis probatur, vt in principio iuret, vt in reliquis testibus obseruatur; quia cum deponit, testis est potius quàm reus.

An testis inhabilis torqueri debeat.

Illa est etiam in hac quæstione præcipua dubitatio, An huiusmodi testes suspecti & minus idonei cum admittuntur, torqueri debeant, an potius dictis ipsorum sine tortura sit standum. & glossa 15. q. 6. in summa, torquendos autumat, siue sint serui, siue viles personæ, vel etiam si sint liberi homines, dummodo sint criminosi & infames, vel obscuri vel ignoti. idem sequitur Hyppolytus Marsilius consil. 109. incipien. Spiritus Sanctus. *nu. 13. 14. & 15. & in pract. crimi. §. diligenter. nu. 62. & Bartolus in l. cunctos populos. C. de su. trinit. & fide catho. nu. 12. eiusdem sentētiæ esse videtur, siue testes sint infames infamia facti, siue infamia iuris: nā non admittuntur inquit, nisi in subsidium, & cum tormētis. adde Gondissaluum tract. de hæret. quæst. 13. num. 15. & Iulium Clarum in pract. crimi. quæst. 21. vers. sciam etiam.*

Equidem tametsi hæc sententia vera sit, dura tamen nimis & aspera videtur. & ideo crederem hos testes inhabiles indicium facere siue malus siue minus, spectatis personarum qualitatibus, & alijs circumstantijs, etiam si sponte & sine tormentis testimonium dixerint. & plane si testes inhabiles non admitterentur ad testimonium dicendum sine tormentis, facile auerterentur à dicendo testimonio in causa fidei. quare benignior est & fortassis commodior hæc sententia. non tamen ambigo quandoque & posse & debere torqueri; quod quando fieri debeat, arbitrio iudicātis relinquitur, spectāta testium infamium malitia, improbitate, & varietate.

Socio criminis, an credatur sine tormentis.

De socio criminis quæsitum est, an ei credi debeat sine tormentis. & Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 21. vers. scias etiam. torquendum arbitratur, vt fidem faciat: Cum enim, *inquit,* ex proprio delicto sit effectus infamis, non debet admitti in testem sine tortura. *idem omnino tenet Hyppolitus Marsilius in dicto consil. 109.*

Sed magis mihi placet sententia Iacobi Simancæ de catho. instit. tit. 64. nu. 38. asserentis, socium criminis absq; tormentis indicium facere maius aut minus pro personarum qualitate, & criminum & aliarum rerum circunstantijs. verum ex causa torqueri etiam potest, vt proxime dictum est.

Socius criminis quis dicatur.

Quis autem dicatur socius criminis notatur in cap. negligere 2. q. 7. & in cap. 1. 14. q. 6. & in cap. ita plane, 23. q. 4. & in l. comparentem. C. ad leg. Fabiam de palagiarijs, & in l. quoniam liberi. C. de testibus: vbi late glossa Cynus & Salycetus. & Archidiaconus in cap. quicunque, de hæret. lib. 6. verbo, fautores. vers. nec te moueat. Ex his colligo primum, socium siue participem criminis dici posse eum, qui committit aliquod crimen cum illis, cum quibus habet societatem, cap. ita plane. 23. q. 4. ibi: Ita plane si sociatur quis malis, id est, si mali aliquid cum eis committit. *item socius delicti dicitur is, qui particeps est eiusdem infectionis, vt præcitato loco Archidiaconus scripsit. & qui delinquentibus fauent participes & socij criminis vocantur. vt patet in præcitatis iuribus. glossa quam laudat Salycetus in dicta l. quoniam liberi. C. de testibus. ait non omnes criminosos appellari socios criminis, sed illos tantum, qui eiusdem delicti numero fuerūt socij, ita quod absolutoria lata pro vno, prosit alteri: vel condemnatoria quale quale ei parit præiudicium. Recte tamen iudicio nostro, præcitato loco Salycetus addit, idem esse tametsi non sit idem crimen numero, dummodo sit ei connexum, verbi gratia quia sit illius causa vel occasio. quare in causa hæresis, qui induceret aliquem, vt alicuius hæretici sermonibus interesset, socius criminis esset ei qui prædicaret, cum ei cooperaretur in eo delicto, & causa esset, vt alij inducerentur ad audiendas hæretici conciones. Exempla huiusmodi multa occurrere possent, quæ ex prædictis facile intelligentur.*

QVÆSTIO LXV.

An periuri posſint in teſtes admitti in cauſa fidei.

Sexageſima quinta quæſtio eſt: Vtrum Inquiſitor periuros poſſit licite admittere, ad teſtificandum in cauſa fidei, ſeu agendū?

Reſpondemus quòd ſic, vbi præſumat quòd deponant zelo fidei orthodoxæ, vt patet in c. Accuſatus. §. licet. de hæret. lib. 6. vbi dicitur ſic: Licet vero periuri à teſtimonio etiam poſt pænitentiam repellantur: ſi tamen ij, qui coram Inquiſitoribus iurantes tam de ſe, quàm de alijs ſuper facto hæreſis dicere veritatem, eam celando deierent, & poſtmodum velint corrigere dictum ſuum contra ſe, ac alios ſuos complices deponendo: cum crimen huiuſmodi ſit exceptum, ſi ex manifeſtis indicijs apparuerit tales non animi leuitate, aut odij fomite, ſeu corruptione pecuniæ, ſed zelo fidei orthodoxę dictum ſuum velle corrigere; ac modo (quæ prius tacuerant) reuelare, in fauorem fidei, (niſi aliud obſiſtat) ſtari debet tam contra ſe, quàm contra reliquos atteſtationibus eorundem.

Relat. ſupra pag. 110. In fidei fauorem admittuntur periuri.

Regulare [a] eſt tamen in alijs, quòd potius ſtetur primo dicto, quàm ſecundo. de hoc Archidiaconus ibi in gloſ.

IN QVÆSTIONEM LXV. An periuri poſſint in teſtes admitti in cauſa fidei.

COMMENT. CXIIII.

De periuris teſtibus quid ſentiendum.

DE periuris eadem fere dicimus, quæ superiori commentario tradidimus de testibus inhabilibus. verum in dicto c. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6. nulla fit de testibus periuris mentio: eorum

enim

Periurus cur repellatur à testimonio.

enim paulum diuersa consideratio habenda fuit.

Eymerici vero axioma de testibus periuris in hac causa tale est: Cum testes periuri præsumuntur zelo fidei dicturi veritatem, audiendi sunt.

Periurus vero ideo regulariter à testimonio repellitur, vt notant doctores in cap. testimonium. de testibus. vel quoniam infamis est, vel quia ineptum censetur illius testimonium, qui vacillat, & de eadem re cõtraria profert modo aiendo modo negãdo.

De materia huius quæstionis agit Locatus in opere iudiciali, & Repertorium Inquisitorum verbo, periurus. Gondissaluus tract. de hæret. q. 13. nu. 12. Tabiensis in summa verbo, Inquisitor. §. 35. Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. tit. quomodo, & per quos probetur. q. 11. Iacobus Nouellus reg. 160. incipiente: Periurus, *& alij.*

Periuri vero quomodo admittantur in testes in causa fidei, eleganter explicat Gondissaluus dict. tract. de hæret. quæst. 13. nu. 12. quem per omnia sequitur Hieronymus Gigas præcitato loco: quorum hæc sententia est: Periuri in hoc crimine ad testimonium dicendum tam contra se, quàm contra alios admittuntur, dum tamen ex manifestis apparuerit indicijs, tales non animi leuitate, non odio, non corruptos pecunia; sed zelo fidei velle deponere, aut dictum suum, quod antea in forma testimonij deposuerant, velle emendare, & corrigere, ac quæ prius tacuerant, reuelare.

Vt autem periurorum testium dictis fides habeatur, ea concurrere debent quæ superiori commentario diximus, quæque præscribuntur in dicto c. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6. ibi: Si ex verisimilibus coniecturis, &c. *ita Gondissaluus & Gigas præcitatis locis. additque Gigas ibidem nu. 8. & 9. Quòd si prædictæ coniecturæ non concurrant de verisimili veritate à periuro dicenda, tunc non est admittendus sine tortura, de quo quid sentiam, paulo antea dixi: quamuis fortassis in periuro maior adsit ratio cur torqueri debeat, quàm in alijs inhabilibus.*

a § Regulare est tamen in alijs, quòd potius statur primo dicto, quàm secundo.] *Optime infert Eymericus hic ex contextu citato, posse testes corrigere dictum suum, si prius deierauerant, & postea ducti pænitentia volunt emendare quod male deposuerant.*

Cui dicto standum in causa fidei, an primo vel secundo.

Verumtamen dubium erat cui dicto esset standum, primo ne an secundo: & videbatur standum esse primo dicto, iuxta doctrinam Innocentij in c. præterea. de testibus cogen. tradunt Abbas in c. veniens. el segundo. de testibus. & Decius qui hanc asserit communem opinionem consil. 174. incipien. In causa falsitatis. *nu. 7. et consil. 189. & ceteri relati per Ioannem Rojam in singularibus fidei, singula. 194. incipien.* Testis, qui in iudicio. *in principio.*

Ceterum, in causa fidei speciale est, vt posteriori dicto testium stetur, vt vere docet hoc loco Eymericus: cuius sententia communi consensu approbatur, quam tenent Archidiaconus in cap. accusatus.

A *§. licet. de hæret. lib. 6. relatus apud Eymericum supra par. 2. Gondissaluus tract. de hæret. q. 13. nu. 12. Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 13. Ioannes Rojas in dicto singula. 194. & alij plerique.*

Hæc tamen sententia, quòd posteriori dicto credatur in causa hæresis tunc procedit, quando ex manifestis coniecturis apparet posteriora dicta verisimiliora esse quàm prima, testesque Prioribus contraria deponere zelo fidei, non malitia, aut pecunia corruptos: quod apertissime probat textus ibi: Si ex manifestis indicijs apparuerit tales non animi

B leuitate, aut odij fomite, seu corruptione pecuniæ, sed zelo fidei orthodoxæ dictum suum velle corrigere. *Nisi enim hæc indicia apparuerint, ex quibus ostendatur posteriora dicta veriora esse, Prioribus depositionibus erit standum, ita Couarruias lib. 2. variar. resolut. cap. 13. nu. 9. & Ioannes Rojas singul. 206. incipien.* Testis qui contra.

Sententia de reuocando primo dicto etiam procedit, cum dictum fuit cõtra quemlibet.

Rursus, hæc sententia de reuocando primo dicto, & de fide adhibenda secundo, non modo procedit quando deponentes testificantur contra se, & contra complices suos; quod apertissime indicat præcitatus textus in dicto c. accusatus. §. licet. de hæret.

C *lib. 6. sed etiam cum deponunt simpliciter contra alios quoslibet. ita videntur velle, ex quo indistincte loquuntur, Zanchinus tract. de hæret. cap. 14. nu. 5. Repertorium Inquisitorum verbo, testes. §. sed ponamus. & Arelatanus præcitato loco, contra quam velle videatur Couarruuias lib. 2. varia. resolutio. cap. 13. nu. 9. vbi dicit, non temere Romanum Pontificem commemorasse, testimonium ibi exhiberi à testificante contra se ipsum & criminis socios, cum maxima sit veritatis præsumptio propriæ culpæ cognitio, & eius apud iudicem professio.*

Opinio Couarruuiæ reiecta.

Verum, dico quòd cum hoc sit fauore fidei con-

D *cessum, & fauor fidei æqualiter reperiatur tam in testificante contra se & complices suos, quàm contra quoslibet alios tertios delinquentes; profecto in omnibus hæc sententia locum habebit. Rursus, textus etiam in dicto. §. licet. satis indicare videtur hanc sententiam contra Couarruuiam, dum ait:* Stari debet tam contra se, quàm contra reliquos attestationibus eorundem: *Nam dum, reliquos, dicit Romanus Pontifex, omnes complectitur. l. cum optio. ff. de optione legata. ibi:* Reliquorum appellatione omnes ad Mænium pertinent.

Secundo dicto quando nõ statur in causa fidei.

Postremo, præfata sententia de stando secundæ

E *depositioni, vera est, cum quis in secundo dicto reuelat hæresim & delictum; secus si negat, cum prius de hæresi deposuisset, vt si quis prius dixisset in iudicio, Bucerum negasse purgatorium; deinde vero hoc retractasset: quia hoc casu priori dicto stabitur, non secundo. Repertorium Inquisitorum verbo, testes. §. sed ponamus. & §. seq. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 14. nu. 5. vbi pulchram huius dicti rationem assignant: quoniam ex quo alloqui potuit reum, præsumitur corruptus & subornatus, ideoque primo dicto erit stãndum.*

Illud tamen verum est, ob reuocationem non nihil priori testimonio detrahi: quod quantum sit, arbitrio

bitrio iudicantis relinquitur. talis autem testis velut falsus puniendus videtur: de cuius pœna alibi scripsimus. & Repertorij & Zanchini sententiam sequitur Couarruuias lib. 2. varia. resolu. cap. 13. nu. 9. quibus libenter subscribo, in quo prudentissime animaduertendum est, ne ob huiusmodi reuocationes delictum hæresis impunitum quandoque relinquatur. vide ad hanc materiam, si plures desideras Felinum in cap. cum in tua. de testibus. Alciatum tract. de præsumpt. regula 2. præsumptione. 29. & Albertinum in cap. 1. de hæret. lib. 6. quæst. 16. nu. 72. & multis sequent.

QVÆSTIO LXVI.

An infames & criminosi in testes recipi valeant in causa fidei.

Sexagesimasexta quæstio est: Vtrum Inquisitor infames & criminosos, aut seruos contra dominos, possit licite admittere ad agendum, seu testificandum in causa fidei?

Respondemus quòd sic: vnde Archid. in c. Accusatus. de hæret. lib. 6. in §. licet. super ver. exceptum. dicit ita: Tanta est labes criminis hæresis, quòd ad eius accusationem etiam serui aduersus dominos, & quilibet criminosi, etiam infames aduersus quemlibet admittuntur, vt 2. q. 7. §. huic opponitur. Ad idem. ea. q. c. Pagani. §. in hoc. & §. sed quæritur. & extra de simo. c. Si dominus. & c. Tanta. Et idem est in alijs criminibus, exceptis scilicet in simonia, in sacrilegio, & in crimine læsæ maiestatis. 25. q. 3. Sane.

De criminosis satis etiam in c. In fidei. de hęret. lib. 6. vbi participes & socij criminis admittuntur, vt dictum est supra q. 64.

De infamibus etiam patet: quia periuri de iure sunt infames, & tamen periuri admittuntur, vt patet in c. Accusatus. §. licet. & dictum supra quæst. proxima.

IN QVÆSTIONEM LXVI. An infames & criminosi in testes recipi valeant in causa fidei.

COMMENT. CXV.

Qvæ ad hanc quæstionem spectāt abunde sunt à nobis exposita supra super quæst. 64. & 65. quæ propterea non erunt amplius hoc loco inutiliter repetenda. interim videto Zanchinum tract. de hæret. cap. 13. & Bernardum Comensem in Lucerna Inquisitorum, verbo, testis. §. 18.

Criminosi & extra quoslibet recipi possunt in testes in causa hæresis.

Criminosi autem testes & quilibet inhabiles in hac causa admittuntur ad testimonium dicendum, siue agatur contra Seculares siue contra Regulares, vt optime notat Panormitanus in cap. Licet Heli. de simo. nu. 20. super glos. in verbo, indifferenter.

A *Quod vero Eymericus scribit hic ex sententia Archidiaconi, videlicet in detestationem huius criminis etiam seruos admitti ad testificandum contra dominos, verissimum est, præsertim in defectum aliarum probationum.*

Ceterum obseruandum est plerunque seruorum, immo quidem & famulorum dictis modicam fidem esse adhibendam, cum dominis suis infensissimi esse soleant.

Serui in hac causa contra dominos torqueri possunt.

*Iam non solum serui contra dominos admittuntur, sed etiam cum opus est aduersus eosdem dominos, immo quidem & aduersus extraneos torquen*B *tur, vt Salycetus & alij optime scripserunt in l. 1. C. de quæst. per textum ibidem cuius hæc sunt verba:* quæstionem de seruis contra dominos haberi nō oportet, exceptis adulterij criminibus; item fraudati census accusationibus, & crimine maiestatis, quod ad salutem principis pertinet. *hæc ibi. Adde Ioannem Rojam singul. 183. incipien.* Seruus non est torquendus. *& Simancam de catho. instit. tit. 61. de seruis. nu. 13. & Panormitanum in cap. cum in contemplatione. in fine extra de regul. iuris.*

C

QVÆSTIO LXVII.

An inimici capitales admitti possint ad testificandum, &c.

Sexagesima septima quæstio est; Vtrum Inquisitor inimicos capitales alicuius delati possit in causa fidei ad testificandum, seu agendum admittere contra illum?

D Respondemus quòd non: vnde Archid. in c. Accusatus. §. licet. de hæret. lib. 6. super ver. exceptum. præmisso quo modo in crimine hæresis, & alijs criminibus exceptis admittuntur ad testificandum & agendum serui contra dominos suos; & criminosi, & infames, contra quemlibet, vt habitum est supra quæst. proxima dicit [a] sic: non tamen intelligas, quòd in hoc crimine inimicus capitalis admittatur ad accusationem. 3. q. 5. c. 2. & de simo. Licet Heli. in fi. & c. Per tuas.

De hoc satis notat Hostien. in summa. de accu. §. quis possit. Et Archid. in c. Vt officium. E §. verum. de hæret. lib. 6. super uer. testium. in fi. dicit sic: Debent etiam Inquisitores per se, inquirere de inimicitia testium, cum is, contra quem inquiritur, de talibus nequeat diuinare quid quisque dicit. Quia ubi potest testibus graue periculum imminere, testium nomina delato non publicantur, ut in c. Statuta, de hæret. lib. 6. Idem [b] dicit dominus Guido Fulcodius, post Clemens quartus, in fine illarum 15. quęstionum, quas fecit ad Inquisitores.

IN QVÆSTIONEM LXVII. An inimici capitales admitti possint ad testificandum.

COMMENT. CXVI.

Institutum Eymerici in hac quęstione.

IN *hac quæstione Eymericus vnam proponit exceptionem in hoc crimine, quæ obijci poßit adversus testes, videlicet, Inimicitiam capitalem: hæc enim testem repellit prorsus in hoc tribunali.*

Optimo autem consilio de hoc disserit auctor hoc loco: nam cum in superioribus docuisset, testes inhabiles in hoc crimine fauore fidei admitti ad testificandum, dubitari poterat, an etiam inimici capitales admitterentur.

Iura de repellendis inimicis à testificando.

Iura quibus vtitur auctor, optime probant suam sententiã, quæ vera est & communis, sancitaq; iam olim duobus illis sapientißimis prælatorum concilijs Biterrẽsi & Narbonensi, in quorum illo cap. 13. *ita scriptum est:* Illis tãtum exceptionibus fidem testium euacuantibus in totum, quę non ex zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere uideantur, ut sunt conspirationes, & inimicitię capitales. *hæc ibi. in Narbonensi vero cap.* 25. *ita:* Illis tantum exceptionibus fidem testium ex toto euacuantibus, quæ non ex zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere uideãtur, ut sunt conspirationes & inimicitiæ capitales. *hæc ibi. concordat textus in c. repellantur. in c. meminimus. & in c. cum oporteat. de accusatio. & in c. si testes.* 4. *q.* 3. *et alibi sæpe. tradit Gondisaluus tract. de hæret. q.* 13. *nu.* 13. *& ceteri quos retuli supra in hac* 3. *parte tit. de defensionibus reorum, nu.* 118. *vbi pauca quædam dixi de capitali inimicitia, quæ ei instituto conueniebant: nunc vero cetera sunt tradenda quæ & cognitu necessaria, & vsu sunt freq̃uẽtia.*

Inimici multum nocere possunt in hoc crimine.

Nusquam autem reis magis nocere potest inimicitia testium, quàm in hoc tribunali, cum ipsis nomina testificantium non aperiantur, sicut in alijs delictis fieri iure solet; & ob id Eymericus hunc locum de cognoscendis inimicis capitalibus egregie tractauit 3. *par. nu.* 118. *& seq. præscribens modos varios, quibus Inquisitores intelligant, an testes inimici sint reo nec ne.*

Causas vero ex quibus inimicitia talis oriatur, paucißimas tradidit auctor præcitato loco. ceterum cum ea res sit magni ponderis in hac causa, vt lectoribus plenius satisfaciam, visum est nec indecens nec inutile, referre hic ex varijs locis & iurisperitorum responsis causas, ex quibus iuste credantur capitales inimicitiæ oriri, vt cum cognitæ fuerint, testificantium dicta repellant.

Quæ inimicitia sit capitalis arbitrio iudicãtis relinqui.

Sunt qui dicant iudicantium arbitrio esse relinquendum definire quæ inimicitiæ dicantur capitales: propterea quòd à iure nominatim causæ præscriptæ non sunt. Felynus in c. cum oporteat. de accusatio. nu. 5. *Marianus Socinus in cap. repellantur. nu.* 13. *& Grammaticus consil.* 57. *incipien.* In causa mihi transmissa. *nu.* 9. *quos alij recentiores sequuntur. Verum ne de nouo arbitrari oporteat, ac ne in arbitrando propter humanam fragilitatem in re tam graui decipiamur; tutius erit in hac re aliorum arbitrium sequi: quamquam non diffiteatur hanc facultatem non esse iudici denegandam, cum poßint occurrere casus, ex quibus oriantur inimicitiæ, quos alij nondum præuiderunt.*

Lege Hispana notatæ causæ capitalis inimicitiæ.

In Hispania legibus septipartitis nominatim traduntur causæ plurimæ, ob quas vnus in alterum iure dicere testimonium prohibeatur. nam in l. 22. *par.* 3. *tit.* 16. *sapientißime & prudentißime ita scriptum est:* Malquerẽcia mueue alos omes muchas uegadas de manera que maguer son sabidores dela uerdad que non la quieren dezir ante dizen el contrario. E por ende defendemos, que ningun ome que sea omiziado con otro de grand enemistad que non pueda ser testigo contra el en ningun pleyto si la enemistad fuere de pariente que le aya muerto, o que se aya trabajado de matar a el mismo, o si le ouiesse accusado, o enfamado sobre tal cosa que si le fuera prouado ouiera de recebir muerte por ello, o perdimiento de miembro: o echamiento de tierra, o perdimiento de la mayor partida de sus bienes. Ca por qualquier destas maneras, que aya enemistad entre los omes non deuen testiguar los unos contra los otros en quanto la enemistad durare. *hactenus ibi.*

Legis sententia qualis.

Quorum verborum hæc est sententia latine vtcunque reddita. Prohibemus ne quisquam, qui magnam gerit cum altero inimicitiam, contra illum in aliqua causa possit esse testis: ut si inimicitia sit contracta ob consanguineos occisos: aut quia testis conatus est occidere eum, contra quem uult testificari: uel accusauit eum de delicto, quod si fuisset probatum, sequeretur uel mors, uel membri abscissio, uel exilium, uel amissio maioris partis bonorum; nam ob singulas ex causis prædictis non potest unus contra alterum esse testis, durante inimicitia. *ac talis quidem est legis sententia.*

Causæ multæ capitalis inimicitiæ ordine relatæ.

Prima ergo causa capitalis inimicitiæ oritur contra eum qui occidit consanguineum meum. ita Bart. in l. 4. *§. fin. ff. de adimen. legatis. & Hippolytus Marsilius in l.* 1. *§. præterea. ff. de quæstio. per textum in l. lex Cornelia. ff. de iniurijs. addit Socinus in cap. repellantur. de accusat. num.* 14. *non solum esse effectum mihi inimicum capitalem, qui consanguineum meum interfecit, sed etiamsi tantum dederit operam, vt interficeretur.*

Altera causa capitalis inimicitiæ oritur, quotiens quis conatus est occidere eum, contra quem vult testificari. ita docet eleganter Eymericus 3. *par. nu.* 118. *ibi:* uel mors fuit intentata. *vbi paulopost addit elegantem rationem, cur talis sit à testimonio merito repellendus ibi:* propter quod pręsumitur. *2. Causa.*

Tertia causa, quæ proximæ superioris videtur explicatio, oritur ex solis minis de occidendo. glossa in l. licet. ff. de recept. arbit. verbo, capitales. Alexander consi. 14. *incipien.* Ponderatis. *nu.* 3. *lib.* 3. *Grãmaticus consil.* 57. *incipien.* In causa mihi transmissa. *nu.* 8. *Abbas in c. repellantur. nu.* 4. *de accusatio. Cardinalis in c. cum oporteat. de accusatio. quo* *3. Causa.*

loco Ioannes Anania num. 7. optime dicit hoc tunc procedere (secundum Baldum in l. metum. C. de eo quod met. cau.) quando is qui minatur aut est potens ad id faciendum quod minatur, aut est solitus minas suas executioni mãdare, iuxta notata per Doctores in simili in l. 1. C. vnde vi. & in l. vt vim. ff. de iust. & iure. quod refert & sequitur Marsilius in dicta l. 1. §. praeterea. ff. de quaestio.

4. Causa. Quarto inimicitia capitalis oritur ex insidijs paratis vitae eius contra quem is qui parauit vult testificari. glossa in §. inimicitiae. verbo, si capitales. instit. de excusat. tuto. Eymericus supra 3. par. nu. 118. versi. repellit igitur. ibi: seu ea quae sunt ad mortẽ inductiua, atq; uia. tales enim sũt insidię.

5. Causa. Quinto nascitur ex eo quòd quis accusauit aliquem de causa capitali vt, verbi gratia de homicidio, crimine laesae maiestatis, rapina, crimine nefando veneris praepostere, adulterio, seu quolibet alio delicto ex quo nascitur infamia, quod si fuisset probatum, imposita fuisset poena mortis, abscisionis membri, aut publicationis omnium, vel maioris partis bonorum, aut exilij. Bartolus in dicta l. 4. §. fin. ff. de adimen. legatis. glossa in dicta l. 3. verbo capitales. ff. de recept. arbit. glossa melior & apertior in dicto §. inimicitiae. verbo, si capitales. instit. de excusatio. tuto. Abbas in c. accedens. vt lite non contest. & in cap. repellantur. nu. 4. de accusatio. Zabarella in cap. cum oporteat. nu. 12. de accusat. & alij per hos relati.

6. Causa. Sexto oritur inimicitia, quae repellit testem quotiens, licet non accusauerit aliquem de crimine capitali, deposuit tamen in causa criminali cõtra eum. Abbas, Ioannes de Anania, Socinus & alij in cap. cum P. Mançonella. de accusatio. faciunt tradita per glossam, Bartolum & doctores in l. 3. ff. de testibus. & per Speculat. tit. de teste. §. 1. in principio. adde omnino Grammaticum consil. 46 incipien. In causa magni Tristani. nu. 4. & seq.

7. Causa. Septimo oritur capitalis inimicitia, ex eo quòd aliquis eum, qui modo contra se testificatur, detinuit aliquando in vinculis. Felynus in c. repellantur. de accusatio. num. 3 versi. adde quòd si tenuit te. Grammaticus consi. 46. incipien. In causa magni Tristani. nu. 1. & 2. haec autem inimicitia semper durare praesumitur nisi contrarium probetur, vt docuit Baldus in l. non ignorabit. C. ad exhiben. quae inimicitia tunc cresceret vehementius contra carcerantem si in dicta carceratione fuisset incarceratus torturae suppositus, vt ijdem admonent.

8. Causa. Octauo oritur ex sola iniuriarum prolatione. Baldus in cap. veniens. circa finem de iureiurando, quem sequitur Iason in l. procuratoribus. C. de procurato. Marsilius in dicta l. 1. §. praeterea. ff. de quaestio. vbi ita quandoque iudicatum fuisse testatur idem Marsilius consil. 3. incipien. Saepe ac saepius decreui. Thomas Grammaticus voto 6. incipien. In causa excellentis comitis. nu. 4. & 5. & alij, quos prudens omitto. exempla talia esse possunt: appellare virum coniugatum cornutum, siue vxorem eius meretricem: item si quis virum honestum dixerit, ebrium: monachum dixerit, apostatam à sua religione: presbyterum dixerit, simoniacum: aduocatum appellauerit, impostorem: procuratorem, cauillatorem: iudicem, acceptatorem personarum: tabellionem, falsarium: mercatorem, monetarium, seu pecunias tondentem, & his similia. atque, vt vno verbo dicam, verbum iniuriosum dicitur, cum siue in genere, siue in specie delictum aliquod commissum, licet commissum non sit, alicui improperatur, vt notant Bartolus, Baldus, & communiter Doctores in l. 3. ff. de liberis & posthu. Faber, Aretinus, Ioannes de Platea, & alij in §. 2. instit. de iniurijs. Quid dicatur verbum iniuriosum.

B Sed in hoc multum considerare oportet personas inter quas conuicia sunt prolata: personae enim viles & infames, quemadmodum parum curant honorem, ita quoque facile ad proferendas iniurias prorumpunt, quarum etiam facillime obliuiscuntur, & mox reconciliantur: quod vilibus foeminis solet frequentissime contingere. nobiles autem & ingenui non sunt ita iudicandi: ac inter hos vere dixeris, ob conuicia oriri inimicitias capitales. Personarum est habenda ratio in conuicijs.

Rursus, plurimum consideranda est Prouinciarum & ciuitatum consuetudo: sunt enim quaedam C iniuriae in vna Prouincia, quae in alijs non solent pro conuicijs accipi.

Nunquid autem iniuria fiat dicendo alicui, mentiris, tradit Bartolus in l. si quis extraneus. ff. de acquiren. haered. vbi iniuriam fieri dicit. idem sentiendum est cum alicui dicitur; tu es spurius, quamuis re vera spurius sit. Thomas Grammaticus decisione 37. incipien. Magnificus Carolus. quae tamen si quis effugere velit postquam prolata sunt, obseruet cautelam 39. quam tradit Thomas Ferratius.

D Item oritur capitalis inimicitia, ex eo quòd quis alterius vxorem tenet marito inuito reclamante, ac repugnante. Antonius de Butrio, & Baldus & alij in c. accedens. el 2. vt lite non contestat. quos sequitur Marsilius in dicta l. 1. §. praeterea. ff. de quaestio. num. 23. adduntque idem esse intelligendum de eo qui terram alterius tenet. quod intellige etiam per vim, vt villas, agros, prata, domos, & similia, ex quorum fructibus commodum suscipiat. 9. Causa.

Quod autem de vxore dictum est; idem etiam sentias de sororibus, & alijs foeminis nobis coniunctis, quarum honor vel infamia nos plurimum potest afficere; quarum pudicitia si attentata solum fuerit, nobis infertur iniuria, per textum in §. 2. in- E stit. de iniurijs. ibi: Siue quis matremfamilias, aut praetextatum, praetextatamue allectatus fuerit: siue cuius pudicitia attentata esse dicetur. haec ibi. concordat textus in l. item apud Labeonem. §. si quis virgines. ff. de iniurijs. quoniam ex his factis inhonestis & impudicis infamia generatur, & iniuria infertur; & inde inimicitia inter viros honestos et probos nascitur. l. 1. cum ibi notatis. ff. quibus vt indig. glossa in l. sororem. C. eod. tit. Ioannes Anania in c. cum oporteat. nu. 6. extra de accusatio. Ex foeminarum nobis sanguine cõiunctarũ honore violato, nascitur inimicitia.

Item oritur inimicitia capitalis, si quis alteri moueat quaestionem status, asserens, videlicet eum esse 10. Causa.

esse libertum non ingenuum natum, aut esse seruum, iuxta textum in §. item is. instit. de excusatio. tuto. iuncta glossa ibidem verbo, pupillorum. ita Accursius in §. inimicitiæ. verbo, si capitales. instit. de excusatio. tuto. argumento textus in c. frequens. de restitutio. spoliato. glossa in authent. de teste. §. si quis vero verbo, quæstiones. Baldus in l. athletæ. §. dant remissionem. ff. de excusatio. tuto.

11. Causa. *Item oritur capitalis inimicitia, cum quis mouet alicui quæstionem de omnibus bonis, aut de maiori bonorum parte. ita in dicta l. 22. partitæ 3. tit. 16. quam initio huius commentarij retuli. quod ipsum asserunt etiam multi ex illis, quos adduxi in præcedentibus. & Felinus in cap. quotiens. de testibus num. 5. Panormitanus in cap. 1. nu. 3. de iudicijs. idem Panormitanus in cap. repellantur. de accusat. nu. 4. Ioannes de Anania in cap. cum oporteat. de accusatio. num. 6. Alexander consil. 99. incipien.* In causa accusationis. *lib. 1. & alij per hos relati. Huius causæ ratio non est difficilis, quoniam ex ablatione vel retentione aut omnium aut maioris partis bonorum, vita non mediocriter læditur, quam sine alimentis transigere non possumus: bona enim temporalia vita hominis dicuntur, vt notatur in l. aduocati. C. de aduocatis diuer. iudic.*

Idem sentiendum est, cum quæstio est de magna pecuniarum quantitate, vt voluit Bartolus in l. 3. ff. de testibus. ad quod facit doctrina Baldi in l. parentes. C. de test. vbi causam ciuilem magnam æquiparat causæ criminali. quos sequitur Marsilius in dicta l. 1. §. præterea. num. 23. ff. de quæstion.

Idem etiam sentiendum est de spoliatione, aut perditione vnius magnæ rei tantum; hinc enim nascitur inimicitia capitalis. c. item cum quis. de rest. spoliato. facit c. accedens. el. 2. vt lite non contestata. tenet nominatim Ioannes Anania in c. cum oporteat. num. 6. de accusatio.

12. Causa. *Item oritur inimicitia capitalis, cum quis offendit alium in persona vel in rebus. de rebus proxime dictum est, de persona id asserit Baldus in l. in his ff. soluto matri. quem sequitur Marsilius in dicta l. 1. §. præterea. ff. de quæstio. quod docuit etiam eleganter appositis exemplis Eymericus supra 3. par. num. 118. ibi:* vel uulnera grauia & lethalia. *quæ tunc in primis procedunt, cum inhonesto modo aliquis corporalem iniuriam pertulit, vt si cui pugnus seu alapa sit inflicta; aut fustibus sit pulsatus, seu canna: quod genus iniuriæ magnam opinione hominum affert infamiam & dedecus, per textum singularem in §. 2. instit. de iniurijs. ibi:* Cum quis pugno pulsatus, aut fustibus cæsus, uel etiam uerberatus erit, &c. *& docet copiose Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 6. num. 1. & seq.*

Idem sentias quotiens quis alterum in facie vulnerauit, præsertim si turpis in vultu remaneat cicatrix. Alexander consil. 99. incipien. In causa inquisitionis. *quem sequitur in dicta l. 1. §. præterea. ff. de quæstio.*

13. Causa. *Ad hæc non potest esse testis in criminibus exceptis, qui dudum fuerat inimicus, si recenter est reconciliatus. cap. 1. accusatores. el 1. 3. q. 5. cuius verba sunt:* Accusatores & testes esse non possunt, qui ante hesternum diem, aut nudius tertius inimici fuerunt: ne irati nocere cupiant, uel læsi se ulcisci uelint. *hæc ibi. vbi id notant Præpositus & Turrecremata, & Felinus in c. eam te. de rescr. versic. infidelitas. Alex. consil. 99. incipien.* In causa inquisitionis. *Gramaticus consi. 57. incipien.* In causa mihi transmissa. *nu. 8. Alciatus tract. de præsumpt. regula 2. præsumptione xj. Innocentius in cap. cum oporteat. de accusatio. Marsilius in dicta l. 1. §. præterea. num. 4. ff. de quæstion. sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. num. 14.*

14. Causa. *Item descẽdentes ab inimico capitali præsumuntur etiam inimici, & ideo à testimonio repelluntur. l. athletæ. §. dat remissionem. ff. de excusat. tuto. vbi id notant Baldus et communiter Doctores, quos sequitur Antonius Gomez loco proxime citato. eademque ratione collaterales vsque ad quartum gradum reputantur inimici. argumento textus in l. lex Cornelia. §. 1. ff. de iniurijs. & ita tenet Bald. in d. §. dat remissionem. proxime citato. & Marsilius in d. l. 1. §. præterea. num. 103. ff. de quæstio.*

Huc spectant quæ docet Felynus in c. repellantur. de accusatio. nu. 4. versi. item adde. dum ait: Si ego contraxi inimicitiam cum uno de una familia, præsumitur quòd omnes de familia sua sint mihi inimici usque ad quartum gradum inclusiue. & voluit Baldus in l. si uasall⁹. el 1. in tit. si de feudo fue. contro. *hæc Felynus. tenet quoque Angelus consil. 248. incipiente:* In splendidissima ciuitate. *& Alexander de Imola consil. 24. incipien.* Animaduersis his. *lib. 2. & Grammaticus consil. 12 incipien.* In causa istorum. *volu. 1.*

15. Causa. *Item præsumuntur inimici mei qui cum meis inimicis commorantur, & propterea à testimonio merito repelluntur. cap. accusatoribus. 3. q. 5. vbi Geminianus & alij. & c. repellantur. & c. cum oporteat. de accusatio. hinc amicus inimici mei non admittetur ad me accusandum, neque ad testimonium contra me dicendum, præsertim si cum meo inimico sit magna iunctus amicitia, vt præcitatis locis plene notatur. idipsum sentias de eo, qui fecit (vt nostri loquuntur) parentelam seu confœderationem cum inimico meo capitali, vt voluit Bald. in l. liberi. C. de inoffi. testa. vbi de hoc copiose agitur per doctores.*

Idem locum habet in eo qui contrahit amicitiam cum meis inimicis: is enim inimicus meus recte dicitur, vt late & vere probat Thomas Grammaticus consil. 24. incipien. Et quia nihil ita. *nu. 6. volu. 3. & Iason in l. liberi. C. de inoffic. testamen.*

16. Causa. *Tandem non inepte quis dicat eos esse inimicos censendos, & propterea fortasis à testimonio repellendos, qui sunt de aliqua familia, seu factione alteri familiæ & factioni contraria, quales sunt Guelphi & Gibellini in tota Italia, & in singulis fere vrbibus est vna aliqua familia potens & nobilis alteri contraria; nam horum testimonium mutuo contra se non esset forte facile admittendum. Baldus in l. vnica. C. de raptu virgi. quem*

sequitur Ioannes Rojas singulari 200 incipien. Testis inimicus. nu. 8.

Verum in hac parte multo iudicio opus est: nam si testes spectatæ essent virtutis & probitatis, etiam in his prædictis talis sinistra suspicio cessaret, quamuis in alijs multum esset consideranda: solent enim sæpe homines ex huiusmodi familijs & factionibus vehementer inter se inimici esse: in alijs vero iam penitus ista cessant, quamuis aliquando inimicitia intercesserit.

Atque ex his & alijs huiusmodi causis arbitrio iudicantis prudenter cognoscendis inimicitia capitalis dicitur oriri, quæ vbi probata fuerit, testem repellit, vt paulo post dicam.

Superiores causæ inimicitiæ quando procedāt.

Iam superiora locum habent etiamsi inimicitia contracta esset culpa eius contra quem deponitur, vt scribunt communiter Doctores in dicto c. repellantur. de accusatio. glossa singularis in dicta l. athletæ. §. dat remißionem. ff. de excusatio. tuto. quam sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolutio. c. 12. nu. 14. versi. quod etiam extende.

Item habent locum quotiens subest causa inimicitiæ, vnde verisimiliter oriri posit, quamuis testis dicat & asserat se non esse inimicum. Innocentius in c. cum I. & A. de sentent. & re iud. Bartolus in l. 1. ff. de his quibus vt indig. Abbas in c. repellantur. de accusatio. & alij quos refert & sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. num. 14. & Grammaticus voto. 24. incipien. In causa Nicolai. *nu. 1.*

Quando cessent superiores causę inimicitiæ.

Superiora tamen omnia axiomata de inimicitia bifariam potißimum limitantur. Primo quotiens reconciliatio inter inimicos intercesisset antiqua & bene fundata. quando autem intercesisse dicatur, arbitrio iudicantis relinquitur: nam tunc cum cesset inimicitiæ causa, cessat etiam ratio, ob quam repelli testes debeant. argumento textus in l. 3. §. fin. & l. seq. ff. de adimen. legatis. vbi Bartolus & communiter Doctores.

Rursus non procedunt quotiens inimicitia esset dolo procurata & fraude. eò enim progressa est humana audacia, vt sæpe homines cum intelligunt in aliquo graui delicto aliquem posse contra eos testificari, fraudulenter prius quæsita causa cum eo rixantur, eique sponte iniuriam inferunt, vt postea eum repellere à testimonio poßint; & ita liberentur à crimine quod re vera commiserunt. nam hoc casu non debet talibus sua fraus patrocinari: ideoque talis offensus poterit admitti in testem contra offensorem. ita Bart. in l. 1. §. cum quis. ff. de quæstio. Bald. in l. sed et si quis. §. illud. ff. si quis cautio. Iacobus de sancto Georgio in l. 3. ff. de testibus, & alij quos refert et sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. nu. 14. versi. item etiam limita.

Quid obseruandum in causis inimicitię capitalis.

Denique admonebo in superioribus causis, ac etiam in alijs, ex quibus inimicitia capitalis oriri solet, multum esse considerandam personarum qualitatem: sæpe enim contingit, vt illa causa, quæ sufficiens est ad producendam inimicitiam capitalem inter aliquos, in alijs non sufficiat: contra vero sunt multi ita suapte ingenio iniqui & maleuoli, vt ex leui causa ingentes concipiant animo iras aduersus alios, quos cum non poßint, aut non audeant palam offendere, clam moliuntur aduersus eos omnia iniquitatum genera. noui huiusmodi multos, & tales in primis reperiuntur in curijs magnorum Principum, quos interdum alterius felicitas, absque vlla alia causa in inimicitiam concitat. atque hoc est diligentissime in hoc tribunali animaduertēdum. hæc enim quamuis non omnino repellant testes, tamen diminuent fidem illorum.

Locus Archidiaconi restitutus.

a § Dicit sic, non tamen intelligas, quòd in hoc crimine inimicus capitalis admittatur ad accusationem, &c.] *Ex hoc Eymerici loco intelliges corruptam esse glossam Archidiaconi in c. accusatus. §. licet. verbo, exceptum. de hæret. lib. 6. quem hic citat auctor: nam fere in omnibus vulgatis codicibus affirmatiue legitur ita:* & intelligas, quòd etiam in hoc crimine, inimicus capitalis admittatur ad accusationem: *nam proculdubio negatiue legendum est ita:* non tamen intelligas, *quod etiam indicant apertissime textus in hanc sententiam ab Archidiacono citati, in quibus inimici capitales, & accusare, & dicere testimonium prohibentur.*

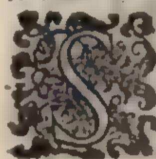
Ex quibus intelliges fortasis deceptum fuisse Nicolaum Arelatanum tract. de hæret. notabili 10. incipien. Non ignoras. *vbi dixit speciale esse in crimine hæresis, vt inimicus inimicū posit accusare.*

Diligentia Inquisitoris circa interrogādos testes.

b § Idem dicit Dominus Guido Fulcodius, post Clemens quartus, &c.] *Hic locus Guidonis Fulcodij, cuius meminit Eymericus valde est insignis in hac causa, legiturque in q. 15. cap. 17. vbi cum præmisisset diligenter esse testes interrogādos, & inquirendas ab eis causas dictorum, seu depositionum, subdit in hæc verba:* Et hoc dico cum tanta diligentia faciendum, quia illis, contra quos inquiritur, præcluditur via iuris in notitia testium, & reddendis interrogationibus prout in iure fieri consueuit: & quanto magis eis præcluditur, tanto sollicitudo maior vobis incumbit: adeo quòd etiam de inimicitia testium per vos debetis inquirere, cum non possint alij diuinare; & nisi testes plene & plane in omnibus concordauerint, melius est vobis purgationem indicere, vel differre sententiam, quàm damnare. *hactenus ille.*

QVÆSTIO LXVIII.

An hæreticus admittendus sit in testem contra fidelem.

Sexagesimaoctaua quæstio est: Vtrum Inquisitor hæreticum possit admittere, ad testificandum in causa fidei contra fidelem, vel etiam pro fideli?

Respōdemus quòd non: nam hæretici, & criminosi regulariter sunt à testimonio repellendi, nisi inquātum de iure inuenitur concessum non

non inuenitur autem, quòd hæreticus possit testificari pro fideli, vel contra fidelem. Ad hoc est Archidiaconus, in cap. In fidei. de hæret. lib. 6.

A

IN QVÆSTIONEM LXVIII.
An hæreticus admittendus sit in testem contra fidelem.

COMMENT. CXVII.

VNum est axioma in hac quæstione, videlicet, Hæreticum non posse testificari neque contra fidelem, neque pro fideli in causa hæresis. huius axiomatis duæ sunt partes, prior dubia est, posterior autem satis facilis.

Et quantum ad primam partem spectat, hoc obseruandum est, iudicio meo plurimum referre, an hæreticus testificetur contra fideles in causis fidei; an vero in alijs causis, quæ ad fidem non spectent, vt in contractibus, & alijs etiam delictis ab hæresi separatis: nam si in causis alijs à fide separatis testificentur, quid de illorum testimonio sit sentiendum, tradit Imperator in l. quoniam. C. de hæret. vbi glossa, Bartolus, Baldus, Salycetus & communiter Doctores, Speculator tit. de teste. §. 1. Repertorium Inquisitorum verbo, testes. §. an hæreticus. & alij plerisque locis.

Testimoniũ hęreticorum nõ admittitur secundũ canones.

Et quamuis legibus ciuilibus quandoque liceat hæreticis testimonium ferre inter catholicos, vt in contractibus & vltimis voluntatibus, ne probationum vsus angustetur, vt in dicta l. quoniam. C. de hæret. at sacri canones præualent, quibus cauetur ne eorum testimonium recipiatur. sunt enim excommunicati, cum quibus omne commercium est catholicis interdictum, omnisq; communicatio probibita. c. excommunicamus 1. & 2. extra de hæret. hinc legimus in concilio Toletano IIII. quod refertur in c. non potest. 2. q. 7. hæreticos ad testimonium admitti non debere, quamuis dicant se esse Christianos. tradit glossa in c. si hæreticus. 2. q. 7. Repertorium Inquisitorum præcitato loco. Zanchinus tract. de hæret. cap. 13. nu. 2. & alij.

Sed nec nouo iure ciuili hæreticorum testimoniũ admittitur in vlla causa neque ciuili neque criminali mam Federicus Imperator in l. Catharos. ita sanciuit: Nec ad publica officia seu consilia, vel ad aliquos eligendos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. *hæc ibi. & habetur in authent. credentes. C. de hæret. tradit pulchre Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 10.*

In quibus delictis admittatur.

Placet tamen Iasoni & Alciato in l. 2. C. de sum. trinit. quos refert & sequitur Conradus Brunus præcitato loco, hæreticorum testimonium admitti posse vtraque parte approbante, vel cum hæretici rem à se gestam explicant, adhibitis tormentis, vel cum testificantur in causis grauioribus, vt hæresis, simoniæ, sacrilegij, læsæ maiestatis, expilatæ annonæ. sequitur Simancas de catholicis institutio. tit. 64. nu. 43. vbi addit, his casibus hæreticis credi, si verisimilia dicant, vel sint plures numero. & hactenus de primo capite.

An in causa fidei hæreticus testificetur contra fidelem.

Quantum vero ad secundam partem spectat, An in causis fidei posit hæreticus dicere testimonium cōtra fidelem, aut etiam pro fideli, Eymericus aperte fatetur hoc loco eius testimonium neque contra, neque in fauorem esse audiendum. & quia huius dicti duæ sunt partes, vt omnem dubitationem procul amoueamus, singulatim de vnaquaque est agendum. tota vero difficultas consistit in ea parte qua dicit, Testimonium hæretici non valere contra fidelem: neque enim video quomodo posit Eymericus negare testimonium hæretici admitti in causa fidei contra fidelem, cum de hæretico perinde sit censendum ac

B

de reliquis testibus inhabilibus, quos in hoc crimine fauore fidei admitti abunde paulo antea cum auctore docuimus.

Testimoniũ hæretici contra eum qui putatur fidelis, audiendũ.

Ergo ita statuamus: Quotienscunque hæreticus, aut de hæresi suspectus, vel in carceribus positus, vel alibi existens alicui fideli, qui pro vero fideli & catholico reputatur crimen hæresis imponit, siue eum dicat esse socium criminis, siue non; profecto huius vocem contemnere non debent Inquisitores: sed ad inquirendum secreto accedent, vt intelligant an is fidelis qui ab hæretico nominatus est, recte de fide sentiat nec ne. hoc est certum, dictum huius hæretici

C

hoc casu non facere semiplenã probationem, ita vt ad capturam posit deueniri; ceterum saltem ad inquirendum faciet indicium: quòd si cum alijs coniecturis verisimilibus, & adminiculis coniungatur, tunc ad cetera parabit viam. nec credo ab hac sententia recedendum, quæ magis patefiet ex sequentibus.

Vnde autem descenderit auctor in hanc sententiam, plane non video: existimo tamen eum ex dicto Archidiaconi, quem hic citat, fuisse deceptum: Archidiaconus enim in c. in fidei fauorem dicit, hæreticum non testificari contra fidelem: sed ibi in ge-

D

nere lõquebatur, iuxta dispositionẽ textus in l. quoniam. C. de hæret. cuius dictum acceptum eo modo, quo explicauimus in principio huius commentarij, verum est, & eodẽ modo loquitur Zanchinus tract. de hæreticis cap. 13. nu. 2. ceterum neque Archidiaconus, neque Zanchinus eo loco addiderunt hãc particulam, quam hic adiecit Eymericus, videlicet, in causa fidei: nam tunc proculdubio aliter sensissent iuxta modum à nobis proxime explicatum.

Intellectus cap. dubius de hæret.

Neque his obstat textus in cap. dubius. de hæret. ibi: Nec eis omnino credendum est, qui fidem

E

veritatis ignorant. *vbi glos. & aliqui doctores sentiunt dubium in fide, siue hæreticum testem esse non posse: quoniam respondetur illius textus varios esse intellectus, vt constat ibi ex Zabarella, & propterea non debere ad hanc controuersiam diluendam adduci: aut si de testimonio hæreticorũ accipiatur, intelligendum profecto esse iuxta ea quæ hactenus docuimus, vt sit sensus: hæreticis seu alijs infidelibus, quia fidem catholicam non tenent, omnino credendum non est, id est, non est plena fides adhibenda, qualis testibus integris & omni exceptione maioribus adhiberi solet. itaque non dicit textus quòd nullo pacto posint ferre testimonium, sed quòd eorum testimonium non est omnino integrum.*

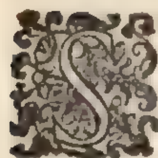
Altera

Hæretici testimonium nō recipitur ad excusandum aliquē in hoc crimine.

Altera pars est: Hæretici testimonium in causa fidei non admitti pro fideli. hæc minorem habet difficultatem: hæretici enim testimonium non recipitur ad defendendum aliquem in hoc crimine, contra quàm aliqui senserint; vt quæstione sequenti explicabo.

QVAESTIO LXIX.

An hæretici contra hæreticum testimonium admittatur.

Exagesima nona quæstio est: Vtrum Inquisitor possit hæreticum admittere ad testificandum contra hæreticum, seu pro eo?

Respondemus quòd sic, contra; sed non pro eo. Nam in causa fidei participes & socij criminis in tali casu admittuntur, vt patet in c. In fidei. de hæret. lib. 6. in defectum tamen aliarum probationum, vbi dicitur sic: In fidei fauorem,

Relat. supra pag. 109.

Concedimus, vt in negotio Inquisitionis hæreticæ prauitatis excommunicati & participes, vel socij criminis ad testimonium admittatur, præsertim in probationum aliarum defectum contra hæreticos, credentes, fautores, receptatores, & defensores eorum, si ex verisimilibus coniecturis, & ex numero testium, aut personarum (tam deponentium, quàm eorum contra quos deponitur) qualitate, ac alijs circunstantijs, sic testificantes falsa non dicere præsumantur.

Ad hoc est Archidiaconus in cap. alleg. in gloss.

IN QVESTIONEM LXIX. AN hæretici contra hæreticum testimonium admittatur.

COMMENT. CXVIII.

DVæ sunt assertiones: prima est, Valere testimonium hæretici contra hæreticum: altera est, In eius fauorem non admitti.

Hæretici cōtra hæreticū valet testimonium.

Quantum ad primam assertionem pertinet, optime probat eam Eymericus ex c. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6. præsertim ex illis verbis: Et participes vel socij criminis ad testimonium admittantur. *nam si participes, vel socij criminis sunt, iam vel hæretici sunt, vel hæretici esse præsumuntur, aut saltem de hæresi suspecti. Rursus, cum Iudæus in causa hæresis fauore fidei possit dicere testimonium contra Christianos, c. contra Christianos. de hæret. lib. 6. & dixi plene supra parte 2. super dicto cap. contra Christianos. sane & hæreticus etiam poterit testimonium ferre, cum nulla commoda diuersitatis ratio afferri posse videatur.*

Hanc etiam assertionem non inepte probat ratio textus in l. quoniam. C. de hæreticis. ibi: Inter se autem hæreticis, vel Iudæis, vbi litigandum existi-

A mauerint, concedimus fœdus permixtum, & dignos litigatoribus etiam testes introducere. *hæc ibi. sed in terminis proprijs huius quæstionis rem definiuit Federicus Romanorum Imperator in l. Cathar0s. §. 6. relata in bullario literarum Apostolicarum in fine huius operis in hæc verba:* Adijcimus insuper, quòd hæreticus per hæreticum conuinci possit. *hæc ibi. & tenet etiam Lucas de Penna in l. veterani. C. de Veteranis, lib. 12.*

Ceterum, quæ de testimonio hæreticorum hoc loco traduntur, accipienda sunt iuxta ea quæ copiose scripsimus super quæstione. 64. huius 3. partis. neque Federicus hic contrarium disponit. verum est B *enim hæreticum per hæreticum conuinci posse concurrentibus omnibus illis quæ præcitato loco tradidimus.*

In altera assertione maior est difficultas: Cur videlicet hæretici testimonium non recipiatur in fauorem hæreticorum, siue in reorum defensionem: æquitas enim contrarium suadere videtur, ne scilicet facultas probandi suam innocentiam reis auferatur. atque ita voluit Felynus in cap. de cetero, de testibus. quem refert & sequitur Guilielmus Benedictus in cap. Raynutius. de testam. in parte, qui cum C *alia. num. 250.*

Cur hęretici testimoniū in fauorē hęretici non recipiatur.

Verumtamen quidquid illi dixerint, contraria sententia vera est: nam non est credendum eis qui fidem Deo datam violarunt. quis enim credat fidele esse futurum testimonium eius, qui in Deum extitit infidelis? c. non potest. 2. q. 7. & docet Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 45.

Hæc autem sententia de non recipiendo testimonio hæretici in defensionem reorum huius criminis, locum etiam habet & in alijs infidelibus, quibus ob easdem rationes credendum non est.

D *Sed quæ est ratio cur credatur hæreticis deponentibus contra hæreticos, non autem in fauorem hæreticorum, cum potius non delicta, quàm delicta præsumi debeant? vrget plane difficultas: sed crederem id propterea fuisse sancitum, quoniam cum hæreticus, aut alius infidelis excusat hæreticum, aut de hæresi suspectum, in odium fidei nostræ id putatur facere, ne delicta contra nostram religionem commissa puniantur: quæ suspicio cessat cum deponit de delicto. credo hanc esse nouam & veram rationem; neminem enim vidimus hæc tradentem.*

Cur non creduntur hæreticis pro hæreticis testificantibus.

Addit Simancas de catho. instit. tit. 64. num. 45. E *quòd licet nullo modo credendum sit hæreticis, hoc fallit, cum forte tormentis fatigati, occultum aliquid, & reipublicæ vtile patefecerint; quod libenter admitto.*

Sed hoc præterea libenter adiungerem, quòd si quandoque ex verisimilibus coniecturis hæretici aliquem excusantes vera dicere videantur, sane in fauorem veritatis non putarem omnino iniquum eorum voces audire: veritatis enim fauor magnus est, eique semper debet esse locus. l. Imperatores. ff. de probatio. & veritas opinioni est præferenda, iuxta notata per Bartolum & Aretinum in l. is qui putat. ff. de acquiren. hæredit. quam ob rem, alijs de innocentia reorum coniecturis concurrentibus, non essent

An quandoque hæreticorum testimonia pro aliquo sint audienda.

essent contemnendæ hæreticorum excusationes, qui bus quanta fides sit adhibenda, iudex magis scire poterit consideratis omnibus circunstantijs. l. 3. ff. de testibus. & ad pœnæ quidem diminutionem horum solæ excusationes prodesse possent, non autem ad integram liberationem.

Tunc vero audiendi non essent hæretici, infideles alii, aut quilibet etiam catholici, cum prius deposuissent aduersus eum, quem de eodem delicto in eodem iudicio nunc excusant, iuxta id quod diximus supra in hac 3. parte super quæst. 65. §. postremo præfata sententia.

QVÆSTIO LXX.

An vxor, filij & familiares pro, vel contra delatos de hæresi admitti debeant in testes.

Summarium.

1 *Testes domestici non admittuntur pro delato de hæresi.*
2 *Admittuntur autem contra ipsum, &c.*

SEptuagesima quæstio est: Vtrũ Inquisitor possit admittere ad testificandum pro, vel contra delatum de hęretica prauitate, eius vxorem, filios, familiares, seu de suis aliquos?

Relat. supra pag. 109.

1 Respondemus quòd non pro, sed contra. Quòd [a] non pro, satis videtur per c. Filij. de hæret. lib. 6. vbi prædicti nõ admittuntur pro mortuo delato de hæretica prauitate, vbi dicitur sic: Filij vel hæredes illorum, qui dum in ægritudinis lecto decumberent petierunt hæreticos consolaturos, vt ab eis per manus impositionem consolationem reciperent secundum pessimam consuetudinem eorundem, sicque viam fuerunt vniuersæ carnis ingressi, ad probandum quòd ipsi defuncti consolationem illam, immo verius desolationem non sanæ mentis effecti susceperint, vel post perditam iam loquelam (cum tamen moris sit, vt dicitur apud eos, quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam) admitti non debent si dum viuebant diffamati erant de hæresi, vel suspecti: aut legitime constiterit, quòd sanę mentis existentes huiusmodi hæreticos petierunt. Alioqui admitti poterunt prædicti filij, vel hæredes ad probandum præmissa: non tamen per vxores, filios, familiares, vel de suis aliquos, sed per testes alios fide dignos & specialiter fidei zelatores.

Et si ipsi non admittuntur pro hæretico mortuo, pari forma nec pro viuo.

2 Quòd [b] autem prædicti admittãtur ad testimonium ferendum contra delatum de hæretica prauitate, satis patet; est enim testimonium eorum magis efficax ad probandum.

IN QVÆSTIONEM LXX. AN vxor, filij, & familiares pro vel contra delatos de hæresi admitti debeant in testes.

COMMENT. CXIX.

De non admittendis testibus domesticis vbi discératur.

HAEc quæstio pugnare videtur cum quæstione 121. nisi diligenter animaduertantur quæ super illa tradidimus.

De materia vero huius quæstionis, hoc est de excludendis, aut non admittendis ad testificandum testibus domesticis, agunt Doctores varijs locis c. in literis. de testib. l. etiam. C. de testib. l. idonei. & l. testes. ff. de testibus. l. 1. §. ad quæstionem. ff. de quæstio. vbi copiose Doctores. Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. num. 15. Repertorium Inquisitorum verbo, familiaris. Locatus in opere iudiciali verbo, domestici. glossa & Doctores in §. pater. instit. de testam. ordinan. Marcus Antonius Blancus tract. de indicijs. num. 361. & multis sequen. Banchinus tract. de hæret. cap. 13. Archidiaconus in c. filij. de hæret. lib. 6. verbo, familiares. Ioannes Rojas singulari. 198 incipien. Testis domesticus. *Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 2. titu. qui accusare possint, quæst. 15. idem eodem libro tit. quomodo, & per quos probetur q. 17. Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 46. & seq. & alij quos libens omitto.*

Horum sententia est, Testes domesticos regulariter à testimonio repelli: tamen id fallit in criminibus exceptis, velut in crimine perduellionis, maiestatis humanæ læsæ, & in causa hæresis. l. vlt. C. ad l. Iuliam maiest. Gondissaluus tract. de hæres. quæst. 13. nu. 11. Bernardinus Diaz regula 746. incipien. Testis domesticus. *in his enim ad testificandum contra consanguineos, affines, & quoslibet familiares admittuntur; idque ob rationem, quam paulo post dicemus.*

Domestici testimoniũ ĩ delictis exceptis auditur.

1 § Quòd non pro, satis videtur, &c.] *Hæc est prima assertio huius quæstionis, videlicet, Familiares & domesticos non admitti in hoc crimine ad defendendum reum; & ratio non inepta hæc esse potest: nam quemadmodum nemo vnquam carnem suam odio habuit, eodem modo nemo putandus est, consanguineos suos odio habere. tum etiam quia, cum ex hoc crimine infamia in filios descendat, si filij ad testimonium dicendum pro parentibus admitterentur, facile vt infamiam fugerent, mentirentur. itaque horum testimonium non inepte in hac causa, pro delatis falsum putatur. quòd si nec consanguinei sint, nec affines, sed extranei, domestici tamen, ratione amicitiæ & familiaritatis præsumuntur non dicere veritatem, vt à tanto crimine reos possint liberare.*

Num. 1. Testimoniũ domesticorũ non valet pro reis, & quare.

Ex priori vero ratione illud consequitur quod prudenter traditur à quibusdam, videlicet, Grauius puniendos esse eos, qui falsum testimonium dixerint contra

Grauius puniendus qui testificatur contra suos

consanguineos. *contra consanguineos, quàm cõtra extraneos: tales enim naturæ leges videntur euertere, cū dū consanguineos falso testimonio pulsant, in suam quoque carnem sæuire videantur. Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 49. facit textus in l. capitalium. §. omnia admissa. ff. de pœnis.*

Num. 2. Testimoniū domesticorum recipitur cōtra domesticos in hac causa, & quare. b ¶ Quòd autem prædicti admittantur ad testimonium ferendum contra delatum, &c.] *Ratio potissima cur in hoc crimine testis domesticus non modo admittitur, verumetiam si opus fuerit, compellitur ad testificandum, ea est: quoniam cum hoc crimen secreto committi soleat, & in occulto, melius per domesticos quàm per alios probari potest. l. consensu. C. de repud. cap. tertio loco. de probatio. & ob id Eymericus prudentissime addit in fine huius quæstionis, horum testimonium contra reos huius criminis magis efficax esse ad probandum: ac tanto firmius haberi solet, quanto consanguinei & domestici à suspicione odij longius abesse putantur.*

Sed in hac quæstione tota difficultas posita est in cognoscendo qui dicantur domestici & familiares: nam de consanguineis res est apertior, cū ex legibus noscamus qui sint consanguinei; non ita in domesticis & familiaribus, quos qui sint, nullæ leges in iure communi, (quod ego sciam) nominatim præscribunt.

Domestici & familiares qui dicātur. *In Hispania septipartita lege multi traduntur domestici, quorum propterea testimonia in alijs causis non recipiuntur: nam l. 18. partitæ 3. tit. 16. ita scriptum est:* En su pleyto mismo non puede ser ningund testigo. otrossi non puede ser cabido en aquel pleyto testimonio de su fijo, nin de su sieruo, nin de su afforrado, nin de su mayordomo, nin de su quintero, nin de su ortolano, nin de su molinero, nin de ome que sea su apaniaguado. e esto es porque non serie guisado, nin derecho de vn ome tener logar de su parte, & de testigo. nin otrossi aquellos que biuen en su merced, & an de fazer su mandado que podiessen testiguar por el. *hæc ibi. quibus verbis multæ personæ exprimuntur, quæ appellatione domesticorum & familiarium continentur, quas more nostro explicabimus.*

Doctores quos initio huius quæstionis citauimus in his conueniunt: domestici & familiares seu de domo dicūtur, seruus, colonus, libertus, ascriptitius, mercenarius. Speculator tit. de teste. §. 1. versi. item excipitur quod est domesticus. glossa in cap. in literis. verbo, de familia, extra de testibus.

Famulus autem & mercenarius familiaris est, etiamsi gratis nobis seruiat, vt voluit Ioannes And. apud Speculato. loco præcitato, quem sequitur Felynus in c. in literis. de testibus. num. 1.

Item pater domesticus est filio, & contra, filius patri: item vxor viro, & è conuerso. Felynus in dict. cap. in literis. & Antonius Blancus tract. de indicijs num. 363.

Item latius loquendo familiares dicuntur qui viuunt (vt cum nostris loquar) ad vnum panem & vnum vinum. authen. de monachis. §. cogitandum. tales sunt qui viuunt in communi.

A *Item dicuntur domestici omnes illi, quibus ratione patriæ, vel dominicæ potestatis potest imperari, quales sunt qui in domo nostra habitant nobis seruientes. Marcus Antonius Blancus præcitato loco. additio ad glossam in §. pater. instit. de testam. ordinan. Baldus in dicto cap. in literis. de testibus. Montaluus in dicta l. 18. partitæ 3. tit. 16. de quo vide pulchram distinctionem allatā ab Henricho Boich in dicto capit. in literis. adde ibidem Franciscum Aretinum & Crottum tract. de testibus nu. 104.*

B *Vbi ergo constiterit quempiam domesticum esse, & alicuius familiarem, is non dicet testimonium pro accusato de hæresi, nec valebit ad ipsum defendendum.*

Et quāuis hæc ita se habeāt, illud tamen putarem in hac causa obseruandum, quòd si persona domestica esset valde digna, ac spectatæ probitatis, planè etiam in hoc crimine non esset penitus contemnendum eius testimonium ad excusandum reum, iuxta doctrinam Innocentij, Ioānis Imolæ, & Antonij de Butrio in dicto cap. in literis. de testibus: nā si talis persona esset, de qua non præsumeretur, quòd deieraret, tunc eius testimonium recipiendum esset. atque hoc tunc potissimum locum haberet, si cum huiusmodi teste domestico conueniret alius testis non domesticus, & omni exceptione maior, aut alia indicia de innocentia reorum iuxta doctrinam Marsilij in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio: vbi plures citat in hanc sententiam, quos videto. quanta autem fides his habenda sit in defensionem reorum, iudex magis scire poterit spectata personarum & aliorum indiciorum qualitate. l. 3. ff. de testibus. Domestici testimoniū, an pro reo quandoque audiatur.

C

QVÆSTIO LXXI.

D

An testes plures duobus requirantur ad condemnandum quempiam de hæresi.

Summarium.

1 *Duo testes legitimi non singulares de iuris rigore videntur sufficere.*
2 *Ex æquitate tamen in crimine hæresis plures requiruntur.*
E
3 *Leuiores probationes non ad condemnandum, sed ad præsumendum sufficiunt.*
4 *Inquisitoris diligentia defensionum defectum in crimine hæresis supplere debet.*
5 *Quid agendum cum quis per duos testes tantum est conuictus.*
6 *Concordat Guido Fulcodius, Archidiaconus, & Ioan. And.*

SEptuagesima prima quæstio est: Vtrum Inquisitor depositione solum duorū testium legitimorum, non singularium, possit licite aliquem de hæresi condemna-

demnare, vel plures quàm duo necessario requirantur.

1 Respondemus, quòd quamuis videantur sufficere duo testes de iuris rigore: quia regulare est, quòd in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum:

2 Tamen de iuris æquitate non videtur in hoc crimine duos sufficere, tum propter criminis immanitatem; in criminibus enim probationes debent esse luce clariores. C. de probat. l. Sciant. hæresis autem inter maiora crimina enumeratur.

3 Et si dicatur, quòd in hoc crimine sufficiunt leuiores probationes, quia leui argumento quis detegitur; verum est ad præsumendum, non autem ad condemnandum: Tum propter iuris ordinis in hoc crimine detruncationem. In hoc enim ordo iudiciarius in fauorem fidei detruncatur: quia nec delatus videt testes iurare, nec sibi etiam publicantur, vbi posset eis graue periculum imminere, vt in cap. Statuta. de hæret. lib. 6.

Inquisitoris diligētia supplear defectum defensionum, &c.

4 Propter quod delatus non potest diuinare, sed tenetur ipse Inquisitor per se & ex officio de testium inimicitia inquirere: & etiam si deposuerunt confuse de causa scientiæ eorum iterum interrogare: quod potest facere extra de testi. Per tuas. & ff. de quæstionibus. Repeti. Nam quanto magis via defendendi delato præcluditur, tanto magis incumbit Inquisitori sollicitudo diligentius inquirendi.

5 Vbi ergo inueniantur duo testes concordes & legitimi contra quemquam, nec ex hoc vellem eum de tanto crimine condemnare, sed purgationem, si esset diffamatus, indicere: vel propter vehementem suspicionem dictorum, quæ oritur ex dictis duorum testium, abiurare eum facere: vel quæstionare, seu sententiam differre: non enim videtur tutum ad vocem duorum testium hominem bonæ famæ de tanto crimine condemnare: secus si fuerit malæ famæ.

6 Concordat his Guido Fulcodius, postmodū Clemens Papa iiij. in q. 15. quæstionum ad Inquisitores. Et de hoc Archidiaconus plenius in c. Vt officium. §. verum. in prin. de hæret. lib. 6. super ver. testium. & in c. In fidei. in fi. glos. illius c. Et Ioan. And. ibidem. & in c. Excommunicamus itaque. extra de hæret. §. adijcimus. vbi dicitur, quòd faciat Episcopus iurare tres vel plures boni testimonij viros de dicenda veritate, si scierint in parochia hæreticos ibi esse.

IN QVÆSTIONEM LXXI.

An testes plures quàm duo requirantur ad condemnandum quempiam de hæresi.

COMMENT. CXX.

PRimus omnium, quod ego sciam, *Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, quæst. 15. cap. 18. asseruit, durum sibi videri hominē bonæ opinionis & famæ ad voces duorum testium de tanto crimine condemnare: eius verba ita habent*: Adeoque non crederem tutum ad vocem duorum testium hominem bonę opinionis damnare, licet videar contra ius dicere: quia vbi numerus testium non exigitur, duo sufficiunt. Sed hoc dico quòd duos vix duos iudico, eo quòd vrgente necessitate legitimæ defensionis ordo truncatur. *hæc ille.*

A — Quis senserit in crimine hæresis plures quàm duos testes postulari.

Hunc Guidonem penitus sequitur Archidiaconus in cap. vt officium. §. verum quia. de hæret. lib. 6. relat. supra apud Eymericum parte 2. (nam vt obiter illud hic dixerim, Archidiaconus interpretationes suas ad titu. de hæret. lib. 6. ab hoc Guidone Fulcodio paucis additis transcripsit) eidem sententiæ subscripsit Hostiensis in sum. titu. de hæret. §. qualiter. versi. vt autem. & alij quos paulopost referam. hos sequitur etiam hoc loco Eymericus. quorum sententia nec inepta fortasis est, nec penitus contemnenda, vt ex sequentibus apparebit.

B

At posteri iuris interpretes audacter vbique de hoc differentes constituunt duos testes sufficere ad quemlibet in hac causa condemnandum. hoc videtur velle non obscure Ioannes And. in cap. excommunicamus. 1. §. adiicimus. vbi verum adducit eius §. intellectum. idē tenet apertius in dicto cap. vt officium de hæret. li. 6. & ibidem Geminianus, Franchus, Perusinus & alij: & hanc esse communem oponionem fatentur Antonius de Butrio, Ioannes de Anania, & Marianus Socinus & alij in dicto cap. excommunicamus 1. extra de hæret. addit Gōdissaluus tract. de hæret. q. 13. num. 9. hanc sibi videri veram opinionem. sequitur Carrerius in pract. crim. num. 162. Petrus Godofredus in l. quicunque. in principio. C. de hæret. Syluester in sum. verbo, hæresis. 2. quæst. 4. Simancas de catho. instit. titu. 51. num. 7. & 8. idem ibidem titu. 64. nu. 36. Ioannes Rojas singulari 165. incipiente: Probationes in causis criminalibus. *num. 8. & sequen. Aegidius Bossius titu. de hæret. num. 4. Iulius Clarus in §. hæresis. versic. habet etiam. Boerius decisione 342. incipiente:* Sed quot testes. *Antonius Gomez tom. 3. variar. resolut. cap. 12. num. 9. Zabarella in clemen. 1. de hæret. §. verum. quæst. 1. num. 5. Ambrosius de Vignate tract. de hæret. q. 13. & multi alij, quos longum esset recensere.*

C — Duos testes sufficere in causa hęresis qui dixerint

D

E

Horum omnium sententia communis est & vera: tum quoniam casus hic de condemnandis hæreticis per duos tantum testes non inuenitur exceptus ab illa vulgari & communi regula diuini & humani iuris, In ore duorum vel trium stabit omne verbum. *Tum etiam quia non potest videri denegata facultas defensionis ei, cuius causa tam diligenter tractatur, & in qua tam accurate ante condemnationem omnia expenduntur.*

Tum postremo, quia nullo iure id apparet esse constitutum, vt recte multi ex præcitatis doctoribus testantur.

Iidem tamen admonent, ad hoc vt per duos tantū testes

Quales de-

beant esse testes. testes vere probetur hæresis, necesse omnino esse, vt illi sint integri, inconfutabiles, & omni exceptione maiores.

Voco autem testes omni exceptione maiores eos, qui repelli non possunt aliqua exceptione. cap. licet. de testibus. Decius consil. 429. Palacius Rubius in dicta allegatione de hæresi. §. 13. Albertinus tract. de agnoscen. assert. quæstione 34. nu. 4. & 5. & ceteri vno ore.

Sensus sententiæ Eymerici, & qui fuerint eam secuti. Quamuis autem hæc vera sint, non propterea contemnenda est Eymerici sententia, is enim non dicit, nec alij quos sequitur, absolute non sufficere duos testes in hoc crimine: sed durum videri, hominem bonæ opinionis & famæ ad voces duorum condemnare, cum ei ordo legitimæ defensionis denegetur non publicatis testium nominibus. quare eius sententiam illustres etiam Doctores sunt secuti. Albertinus tract. de agnoscen. assertio. quæst. 34. num. 3. idem videtur velle Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 9. & S. Antoninus 3. parte titu. 18. cap. 2. §. 5. & Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 37. & postremo Ioannes Rojas tract. de hæret. assertio. 4. num. 103. apertissime scribit contra id quod senserat prius in singulari 165. incipiente: Probationes in causis criminalibus. asserens se non audere in tam graui crimine, in quo truncata est & diminuta reorum defensio, duobus tantum testibus etiam legitimis quemquam condemnare; & per omnia sequitur sententiam Hostiensis, quam profitetur Eymericus hoc loco.

Huic sententiæ eò libentius putaret quis subscribendum fore, quò tutior apparet & securior: & sane tutissimum est, vt si homo videatur spectatæ virtutis & probitatis, non condemnetur ad voces duorum testium, nisi alia adsint adminicula & indicia; tunc enim condemnari poterit. hoc ipsum dicendum est de homine malæ famæ, qui duobus testibus legitimis conuictus poterit damnari.

Postremo, vt vno verbo dicam, in hac re fortassis non esset absurdum dicere, arbitrio Episcopi & Inquisitoris esse relinquendum, quando duo sufficiant testes integri ad condemnandum, quando vero non. quod facile intelligetur spectata tum delinquentis tum testium qualitate.

Duobus testib⁹ idoneis si quis conuincatur, libere damnari potest. Hoc tamen non possumus diffiteri, liberum esse iudicibus fidei, & ob communem sententiam, & ob iura, duos solum testes idoneos in quauis causa postulantia, & ob communem etiam vsum sacri tribunalis Inquisitionis ad voces duorum testium idoneorum reos huius criminis condemnare. Eymerici sententia valde benigna est, & secura, quæ tunc potissimum non esses contemnenda, quando reus insignis probitatis communiter haberetur, & integræ famæ, & incorruptæ vitæ; tunc enim non esset incongruum, aut differre supplicium donec forte aliæ accederent coniecturæ, & probationes; aut mitius punire: & hac etiam ratione videntur locuti huius opinionis assertores.

A

QVAESTIO LXXII.

An ex pluribus testibus singularibus sit aliquis condemnandus.

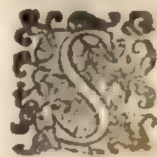
Summarium.

1 *Nemo ex testibus singularibus etiam cum infamia de hæresi est condemnandus.*

B 2 *Abiuratio autem & purgatio canonica indici poterit tali.*

3 *Cardinalis Albanen. in hoc casu sententia.*

4 *Facultas Inquisitoribus data circa statuta legatorum sedis Apostolicæ.*

SEptuagesima secunda quæstio est: Vtrum Inquisitor per testes singulares solum, vel saltem cum infamia possit iuste de hæresi aliquem condemnare?

1 Respondemus quòd non; nec per testes singulares solum, nec etiam cum infamia. extra C de testi. Tam literis. præsertim cum in criminibus probationes debeant esse luce clariores. C. de proba. l. Sciant cuncti. & in hoc crimine nemo sit ex præsumptione damnandus. de præsump. Literas.

2 Ergo sibi indicatur purgatio ratione infamiæ in hoc casu: & abiuratio ratione suspicionis vehementis, quæ consurgit ex dictis testiū. His concordat Guido Fulcodius prædictus in 14. q. de illis 15. quas fecit ad Inquisitores. & Archid. in cap. Vt officium. in §. verum. super D ver. testium.

3 Est [a] verum quòd in literis Cardinalis Albanensis sedis Apostolicæ delegati ad Inquisitores, de hoc habetur ita: Cum nuper dominus Papa: & infra. Quando [b] vero testes singulares sunt in dictis, tamen concordant in substantia rei, seu in effectu, relinquitur Inquisitoris arbitrio, vt sicut ei secundum Deum videbitur, sic procedat: maxime si fama consistat, & idoneitas & fides deponentium contra eum, contra quem fuerit inquirendum. hæc ibi.

E 4 De consultationibus vero & consilijs legatorum sedis Apostolicæ in literis Clementis, Alexandri, & Vrbani quarti, Præ cunctis. præmissis multis priuilegijs dicitur sic: Et obseruari omnia statuta tam per sedem Apostolicam, quàm in concilijs legatorum eiusdem sedis prouide edita, quæ negotium catholicæ fidei tangere dignoscuntur, sicut promotioni negotij, & augmentationi fidei fuerit opportunum. Sequitur infra illa clausula generalis, Plena sit vobis & singulis vestrum præsentium tenore facultas. Relat. supra pag. 138.

IN

IN QVESTIONEM LXXII. AN ex pluribus testibus singularibus sit aliquis condemnandus.

COMMENT. CXXI.

EX hac quæstione tria potißimum colliguntur axiomata.

Primum est: Per testes singulares nemo est condemnandus.

Secundum est: Neque etiamsi infamia cum teste singulari adiungantur.

Postremum est: Cum testes singulares sunt in dictis, conueniunt tamen in substantia rei, seu in effectu, arbitrio Inquisitoris relinquitur, vt sicut ei videbitur, procedat.

Hæc quæstio partim est facilis, partim vero difficilis, ac valde controuersa. facilis est quantum attinet ad priora axiomata: longe vero difficilis ob tertium dictum. ceterum ne quid parum explicatum reliquisse videamur, singula lumine interpretationis illustrabimus.

Quotuplex sit singularitas.

Sed quò apertius cuncta intelligantur, obseruandum est, multiplicem esse singularitatem. quædam est obstatiua, alia cumulatiua seu adminiculatiua; tertia diuersificatiua. ita Baldus singulariter & vere in cap. licet causam, num. 11. de probatio. & in l. testium. C. de testibus. num. 9. & 14. sed copiosius & ceteris apertius Aymon Crauetta in tract. de antiquitate temporis, par. 4. nu. 157. cum multis sequentibus. & Albertinus in cap. quoniam, de hæret. lib. 6. q. 16. nu. 38. cum multis sequen. quo loco recenset plures alias singularitatis species, quas libens omitto.

Obstatiua est, quando ex dictis testium nascitur repugnantia, aut contrarietas, vt cum vnus ait, alter vero negat.

Quo casu dictum vnius, alterius dictum aut debilitat aut infringit, aut non probant.

Cumulatiua est, cum dictum vnius coadiuuat dictum alterius, vt cum vnus deponit de facto, alter de fama; seu vnus de visu, alter de auditu. & hæc; vt probat Crauetta præcitato loco, semiplenam facit probationem.

Vltima est diuersificatiua, ex qua nascitur diuersitas rei in substantia, vt cũ vnus testis dicit vno loco & tempore quid factũ, alius vero alio loco & tempore; quo casu dictum vnius non infringit dictum alterius, immo coadiuuat & corroborat.

His ita constitutis, primum & secundum Eymerici axioma verum & communi voto receptum est, eiusque doctrina procedit non modo quando testes sunt singulares singularitate obstatiua, quia tũc nulla esset difficultas: sed etiam cum sunt singulares singularitate cumulatiua, vt ipsemet auctor tradit in secundo axiomate.

Hæc vero axiomata tradidit iam olim ante Eymericum in hac causa Guido Fulcodius, quẽ hic refert auctor. nu. 2. in cõsultationibus ad Inquisitores q. 14. in hæc verba: An autem per testes singulares, & famam possit aliquis in hoc crimine con-

Per vnum testem & famã nemo damnandus.

A dẽnari, quæri non oportet: constat enim quòd non, vt extra de testibus. tam litteris. præsertim cum in criminalibus probationes esse debeant luce clariores. C. de probatio. l. sciant. & in hoc crimine nemo sit ex præsumptione damnãdus: indicetur ergo purgatio, vt ostensum est supra. hactenus Guido.

Eandem hanc sententiã profitetur Ioannes And. in c. vt officium. in principio. vers. certum est autem. de hæret. lib. 6. & Archidiaconus in c. vt officium. §. verum quia. de hæret. lib. 6. Baldus in l. ob carmen. §. fin. ff. de testibus. Zabarella in clem. 1. §. verũ. de

B hæret. Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 9. Palacius Rubius in allegatione de hæresi. §. 12. Repertoriũ Inquisitorũ verbo, testis. §. an in causa hæresis. Albertinus tract. de agnos. assert. q. 34. nu. 9. Iulius Clarus in pract. crimi. §. fin. q. 53. vers. dixi etiam. Simancas de catho. instit. tit. 51. nu. 3. idem codẽ tract. tit. 64. nu. 61. & sequen. Boerius decisione 342. incip. Sed quot testes. Marsilius consil. 109. incipi. Audito & intellecto. Parisius consi. 2. incipien. Et si esse Iudæum. lib. 4. Denique, vt numerosam alio rum caternam omittam, idem tradit S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 2. & Sotus li. 5. de iustitia & iure. q. 7. ar. 2.

C Testis vero singularis (vt obiter hoc dicã) proprie et vere is vocatur qui solus est, nec alium sibi habet in depositione per omnia contestem & concordẽ, vt optime scribit practica Papiensis in forma oppo. contra testes: vers. suntque etiam singulares. nu. 1.

Quis dicatur testis singularis, & cur ei non credatur.

Ratio autẽ cur vni testi singulari non credatur, seu in hoc seu in alio quolibet crimine, pulchra traditur à Soto præcitato loco: Nam cum reus, inquit, sit suæ vitæ, & bonorum possessor, & melior sit conditio possidentis, vnius actoris affirmatio non putatur sufficiens ad pellendum ipsum de

D sua possessione.

Alij hanc rationẽ adducunt: Si in alijs criminibus testes singulares non probant, multo minus in hoc probabunt, cum in eo vberiores probationes desiderentur. Si quis ergo vnũ solũ testẽ singularẽ habeat contra se, propter dictũ eius non condemnabitur, sed torquebitur, si testis ille fuerit omni exceptione maior, vt supra monuimus super q. 61. & si nihil confiteatur, vbi sufficiẽter fuerit tortus, absoluetur.

Quòd si cum teste singulari adsit fama de crimine, quamuis legitime sit probata, non propterea condemnabitur reus. ita ferme omnes præcitati, quod

E tradit Eymericus in secundo axiomate; cuius ratio hæc esse potest: quoniam in criminalibus ex pluribus imperfectis probationibus non consurgit vna integra & prefecta probatio, vt colligitur ex glossa in cap. veniens 1. in verbo, illorum. & ex notatis ibidẽ per Antonium de Butrio, & alios extra de testibus. adde Marsilium in Rubrica. C. de probatio. & Iulium Clarum in pract. crimin. quæst. 63. versic. tu scis.

Hæc tamen conclusio, quæ & vera & communis est, vt docet Palacius Rubius in dicta allegatione de hæresi. §. 12. vera est quo ad pœnam ordinariam imponendam, non autem quo ad purgationem indicendam, vel aliam pœnitentiam iniungendam.

Qui vno teste conuincitur, & infamia laborat, extra ordinẽ puniẽdus

gendam. Idem tradit Eymericus hic nu. 2. & Repertorium Inquisitorum verbo, testes. §. an in causa hæresis. si quis ergo contra se vnum bonum testem habeat, & infamia etiam notetur de eodem illo crimine, arbitrio Inquisitoris plectendus est.

His ita positis, ad postremum axioma accedendum nobis est, in quo versatur ingens difficultas, & pene inextricabilis controuersia, quæ fortaßis egeret Pontificia declaratione.

Quot modis quis possit habere cōtra se plures testes singulares.

Quantum ergo ad id axioma attinet, bifariam potißimum potest quis contra se habere plures testes singulares. Primo, cum duo vel plures deponunt de diuersis hæresibus, item diuersis locis atque temporibus; vt cum, verbi gratia, vnus dicit se audiuisse Lutherum negantem Purgatorium mense Maio: alius vero dicit se audiuisse eundem Lutherum negantem potestatem summi Pontificis mense Aprilis.

Secundo, potest quis habere aduersus se duos vel plures testes singulares de eadem seu eisdem hæresibus deponentes; discordant tamen in loco & tempore: vt si duo vel plures testes omni exceptione maiores ita se habeant, vt vnus, verbi gratia, dicat se audiuisse Bucerum nudiustertius in platea dixisse, summum Pontificem non esse caput Ecclesiæ: alius vero dicat, se nudius quartus in scholis audiuisse Bucerum asserentem Papam item non esse caput Ecclesiæ.

Prima difficultas nunc est diluenda: altera paulo post tractabitur, illud tamen ingenue dicam, à plerisque è nostris ita hæc confuse tractari, vt vix percipias, quid sibi velint, aut in quo articulo versentur: à nobis, nisi fallor, apertius & ordinatius explicabuntur, ne quid in hac grauißima lite parum declaratum relinquatur.

Sententia eorum, qui dicunt per testes singulares quē probari hęreticū in genere

Ergo quantum ad primam difficultatem attinet, multorum sententia est, ad probandum aliquid in genere sufficere quidem testes singulares, vt verbi gratia, in exemplo posito, si agatur in genere de probando, an Bucerus sit hæreticus, satis est si per testes singulares de diuersis hæresibus, & diuersis locis atq; temporibus prolatis conuincatur: tunc enim probatum erit in genere Bucerum hæreticum esse. ita Iacobus Butrigarius, in l. Ariani: & Salycetus in l. quicumque. C. de hæret. Baldus in l. actor. C. de probatio. Ioannes Anania in c. 1. de hæret. nu. 7. versi. vltimo scias. Alexander consil. 141. incipien. Ponderatis. lib. 1. idem consil. 92. incipien. Viso & oportune discusso. lib. 5. Calcaneus consi. 19. incipien. Ad primum videtur dicendum, & alij quos refert Iulius Clarus in pract. crim. quæst. 53. versi. dixi etiā. & Philippus Portius lib. 1. com. opinio. regu. 34. versic. septimo infertur. Zanchinus tract. de hæret. cap. 13. nu. 6. Aymon Crauetta consi. 78. lib. 1. & Bernardus in lucerna verbo, testes. §. 19. versic. tres testes. Campegius apud Zanchinum cap. 13. verbo, singulares. & Locatus in opere iudiciali verbo, testis. nu. 19. & alij multi quos libenter omitto.

Quòd autem testes singulares eo modo quo dictū est, probent aliquid plene in genere, tradunt multi insignes iurisconsulti, quos refert (vt breuius agam)

A Philippus Portius lib. 1. communium opinionum regula 34. versic. contrariam opinionem. eamque fatetur communem Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 12. nu. 12. & Albertinus in cap. quoniā de hæret. lib. 6. nu. 51. & 52. vbi affirmat hanc forsan opinionem obseruandam fore in praxi, tametsi securius esset et tutius si super hoc fieret constitutio. Potißima autem ratio, qua nititur præfata sententia est: quoniā hæreses inuicem sunt colligatæ, & ad vnum finem tendunt, & in vno erroris termino voluuntur. c. excommunicamus 1. & 2. de hæret.

Testibus singularibus nō probatur hæreticus in genere.

B Ceterum, omissa horum insignium virorum opinione in hac causa (nam in alijs quid sit statuendū, cum non sit instituti nostri, minime curo) dicendum est; testibus singularibus prædicto modo neminem probari hæreticum in genere. Primum enim vix intelligi potest, quid sit, hominem aliquem hæreticū esse in genere: nam & ratio & modus ipse loquendi oppugnat hanc ipsam eorum sententiam: genus enim quid confusum est, incertum, & commune; & vbi quid in genere probaueris, nullum adhuc certum indiuiduum demonstrasti. itaque conuincere aliquem esse hæreticum in genere aut nihil est, aut ridicula plane est loquendi ratio.

C Rursus, nemo de hæresi potest condemnari, nisi duobus legitimis testibus sit conuictus: at qui de pluribus differentibus articulis per testes singulares conuincitur, de nulla hæresi plene conuincitur.

Præterea, in hoc crimine vberiores & clariores probationes ob eius atrocitatem desiderantur, cum sit ordo defensionis quasi imperfectus, et truncatus; fit ergo vt nullo modo talis probatio in genere ad pœnam criminis ordinariam imponendam sit admittenda.

D Postremo, quemadmodum testibus singularibus prædicto modo nullus probatur in genere adulter, fur, raptor, homicida, incendiarius, & similia; ita nec probabitur hæreticus. & hæc sententia vera est & vsu recepta, quam profitentur insignes etiam iurisperiti. Salycetus plene in l. testium. nu. 16. C. de testibus, quem sequitur Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 9. & Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 69. & sequen. et Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertione 6. nu. 142. & sequen. quibus est omnino subscribendum: quia hæc sententia verior est & tutior, & firmioribus rationibus munita. neque Eymericus in hac tertia assertione loquitur iudicio nostro de hac facti specie; sed de alia, quam mox expli-
E cabimus.

Sententia Imolę de nō probādo hęretico in genere.

Pulchra quidem sunt in hanc nostram sententiam Alexandri Imolensis verba consil. 104. incipien. In causa & lite, quæ ideo referre placet: quoniam apertam lucem huic difficultati, de qua agimus, afferunt. ait ergo ita: Vbi tractatur de probādo aliquos actus ex quibus resultat multiplicatio alicuius rei, non sufficiunt testes singulares: vnde si volo probare talem religiosum fecisse miracula, & per vnum testem probo quòd sanauit vnum claudum, & per alium testem probo quòd illuminauit cæcum, testes isti non probāt, vt not. Archidiaconus in cap. nec mirū. 26. q. 5.

& Vin-

& Vincentius in cap, Venerabili. de testibus. & Antonius de Butrio in cap. cum oporteat. de accusatio. vbi ex hoc infert, quòd si volo probare Titium esse hæreticum, & vnus testis deponit quòd Titius dixit, quòd Christus non venit in Virginem: alius dicit, quòd personæ Trinitatis non sunt equales, certe non probant: quia sunt singulares, licet secundum eum Iacobus de Butrigario dicat contrarium in l. Ariani. C. de hæret. *hactenus Alexander, qui fideliter retulit sententiam Antonij de Butrio in dicto cap. cum oporteat. de accusatio. quæst. 9.*

Et rationem pulchram videtur assignare Salycetus in l. testium. C. de testibus. num. 16. vbi eandem profitetur sententiam in hæc verba: Secundo casu quando varietas loci inducit varietatem facti circa modum cognoscendi, & sic circa cognitionem testium, vt hoc exemplo: Ego volo probare Titium esse hæreticum, & ad huius probationem vnus testis dicit, quòd audiuit ipsum dicentem in tali loco, puta in platea ipsum dixisse, & affirmasse, quòd Iesus Christus non fuit filius Dei: alter dicit quòd audiuit ipsum dicentem in alio certo loco, quòd Spiritus Sanctus non procedit à Filio: & illo casu reperio varias opiniones: nam quidam dicunt, quòd probant, quia ambo in hæresi concordant, licet in specie hæresis nó sint contestes: alij dicunt quòd non probant, quia debent esse contestes nedum in genere, sed etiam in specie hæresis, aliàs dicuntur singulares, vt in cap. cum dilecti. de elect. & ideo non probant, vt 3. q. 9. nihilominus, Ego teneo hanc secundam, vbi certa species hæresis fuit deducta in libello; sed vbi hæresis in genere deducta fuisset, licet de iure libellus admitti non debuit, secundum notata in l. libellorum. ff. de accusat. forte prima opinio procedit. forte ideo dixi, quia videtur quòd nec tunc testes probent plene, sed semiplene: quod sic probo: nulla species hæresis est plene probata, ergo ex probatione super ea facta non potest inferri, seu dici, vel affirmari quòd Titius sic dixit, sed bene potest opinari per iudicem, quòd ita fuerit, vt ille testis dixit. ff. eod. l. 3. §. eiusdem in fine. ibi: aut parum tibi probatum opinaris. Ex eo ergo quòd non potest verum esse in tali specie, non potest dici verum esse in suo genere. Sed ex nulla illarum probationum in aliqua specie potest dici sic esse, vel accusatum vel inquisitum hoc dixisse: ergo nec hæresim probatam esse. quod demonstro aliter: pone quòd Titius accusatur à Caio specifice de tali specie hæresis, & quilibet probat per vnum testem tantum, an dicentur isti probasse? certe non. sic nec in proposito. Dico igitur non plene, sed semiplene tantum probatum esse, & omnes isti habentur loco vnius. nisi dicatur quòd in crimine hæresis non requiratur tanta subtilitas probationis. *hactenus Salycetus. Atque ex his remanet declarata prima difficultas.*

Subsequitur nunc difficultas altera diluẽda, quæ A *maximi est momenti in hac causa, An videlicet, is plene conuincatur de hæresi, qui duos aut plures habet testes legitimos, & omni exceptione maiores de eodem aut eisdem erroribus deponentes, vt prædiximus, loco tamen & tempore diuersos.* An per testes loco & tempore diuersos, plene probetur eadem hęresis, ardua quæstio.

Et Albertinus tract. de agnoscen. assertio. q. 34. nu. 12. & Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 9. non procul à fine. & Simancas de catho. institu. tit. 64. nu. 75. & 76. secuti Salycetum in l. testium. C. de testibus. num. 16. asserunt, hæresim plene & perfecte remanere probatam, si quis, verbi gratia, conuincatur Bononiæ dixisse; Papam non esse caput B *militantis Ecclesiæ: & Romæ per alium testem, item dixisse; Papam non esse caput militantis Ecclesiæ. & Salyceti verba, ita habent.* Secus si ambo deponunt de eadem specie hæresis, licet vnus dicat se audiuisse in vno loco, alter in alio: quia tunc videtur dicendum, quòd species illa sit plene probata: quia isto casu locus non plurificat hæresim sæpius firmatam & recensitam & continuatam. *hactenus Salycetus.* Opinio Salyceti & aliorum.

His addit Simãcas præcitato loco rationes alias fortassis non vulgares: tum quia diuersitas testium in alijs, quàm in substantia, non abrogat fidem eo- C *rum: tum quoniam perinde facit hæreticus, qui varijs locis, & temporibus eandem hæresim repetit ac fur, qui id quod rapuit, & furatus est singulis testibus ostendit, varijs temporibus & locis; postremo, quia absurdum esset, vt seductor quispiam singulos homines totius populi seorsum doceret suas hæreses, & tamen vniuersorum testimonijs conuinci non possit: quod nemo sanus probabit. hæc Simancas, citatque Diuum Thomam 2. 2. q. 70. art. 2. & Bartolum. atque hoc ipsum videtur velle Eymericus hoc loco nu. 3. ibi:* tamen concordant in substantia rei, seu in effectu.

D *Horum potissimum fundamentum est, locum & tempus externa esse, nec plurificare, aut variare substantiam facti, seu in casu nostro, hæresim sæpius dictam & continuatam: de quo quid sentiam, mox explicabo.*

Primum tamen hoc monebo, Beatum Thomam non sentire pro Simanca, quem ille in suam citat opinionem: nam verba Diui Thomæ 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. argumentum, in multis nostris exemplaribus ita habent: Ad secundum dicendum, quòd discordia testium in aliquibus principalibus circunstantijs, quæ variant substantiam facti (pu- E ta in tempore, vel in loco, vel in personis, de quibus principaliter agitur) aufert efficaciam testimonij: quia si discordant in talibus, videntur singulares esse in suis testimonijs, & de diuersis loqui: puta, si unus dicat, hoc factum esse tali tempore uel loco, alius alio tempore uel loco, non uidentur de eodem facto loqui. *hæc B. Thomas. cum quo sentit ibidem Caietanus & Dominicus Sotus lib. 5. de iustitia & iure. q. 7. art. 2. ad primum argumentum.* B. Thomæ sententia.

Omissa igitur hac opinione cum Diuo Thoma, Caietano, & Soto præcitatis locis intrepide asserendum puto, hos testes loco & tempore discordes, quamuis Testes loco & tempore discordes nõ probant eandẽ hæresim.

quamuis de eadem hæresi seu hæresibus deponant, singulares esse; ideoque non plene probare: neque ex talium dictis ad pœnam criminis ordinariam imponendam vllo modo esse accedendum. Primum enim nullus dubitabit, quin in hoc testes cadat singularitas diuersificatiua, vt plene probat Crauetta in tract. de antiquitate temporis par. 4. nu. 157. nam ex quo diuersi sunt in loco & tempore, videntur omnino loqui de actibus diuersis: diuersitas autem temporis, diuersitatem factorum seu actuum inducit, & per consequens reddit testes singulares. ita Antonius de Butrio, & communiter Doctores in c. cum causam, de testibus. Cynus in l. testium. q. 6. & ibidem Baldus C. de testibus. Archidiaconus in c. nihilominus. 3. q. 9. Abbas consil. 98. incipien. In quæstione quæ uertitur. *lib. 2. Baldus consil. 39. incipiente:* Proponitur quòd celebratus. *lib. 3. idem cons. 459. incipiente:* Visa dicta petitione. *vers. primo quia testes. lib. 4. Ancharanus consil. 64. incipien.* In causa, quæ uertitur. *idem consil. 147. incipien.* Super alia querela. *Paulus Castrensis consil. 137. incipiente:* In causa quæ vertitur Pergami. *in fine. & consil. 151. incipiente:* In causa quæ uertitur coram domino Vicario. *in fine lib. 2. Iason consil. 131. lib. 1. & alij prope infiniti, quos libenter omitto.*

Sed omissis ceteris hanc sententiam videtur apertissime probare textus in dicto c. nihilominus. 3. q. 9. vbi de hac fere re edisserens Leo Papa ita sancit: Nec eorum uoces tamquam plurium admittuntur, quos temporum quidem diuersitas simul interfuisse prohibuit. *hæc ibi. & facit textus in c. de parentela, el segundo. 35. q. 6. & nominatim in causa, de qua agimus, hanc sententiam profitetur Palacius Rubius in allegatione in materia hæresis. §. 12. incipien.* Restat modo.

Ex his ergo omnibus consequitur periculosum esse ad voces talium testium singularium quempiam condemnare: & Susanna exemplum Danielis cap. 13. satis etiam ostendit singulares esse censendos; nec propterea plenam fidem eis esse adhibendam. ita etiam ante nos agnouit Ioan. Rojas tract. de hæret. assertione 6. nu. 145.

Quis ordo seruãdus cõtra illũ qui pluribus testibus singularib⁹ de eodem errore cõuincitur.

Quia vero ex dictis talium testium probatorum quidem & idoneorum magna & vrgentia nascuntur indicia aduersus illum, qui vnam & eandem, aut plures & easdem hæreses diuersis locis & temporibus dicitur repetiuisse, torquendus erit: quod si nihil fateatur (quia hoc casu non videtur sufficienter superasse indicia in tortura, eaque diluisse seu, vt melius loquar, purgasse) non crederem iniquum vt abiurare quoque compellatur de vehementi, eique aliæ salutares pænitentiæ iniungantur; at nullo modo tamquam negatiuus tradendus est curiæ sæculari: neque ab hac sententia puto vllo modo recedendum. Eymericus autem hoc loco non scribit contrarium: nam de altera facti specie, quam mox subiungam, mihi loqui videtur.

Quid si plures, quàm duo testificentur.

Et quæ hactenus diximus in hac difficultate verissima & certissima esse credimus, cum duo tantum adsunt testes singulares, qui de eadem, aut ei- A *sdem hæresibus, diuersis locis atque temporibus audítis, testificantur; si autem plures quàm duo testificẽtur, grauior fortassis est difficultas: in qua multorum sententia est, quòd cum testes singulares ad eundem finem tendunt, & plures sunt, & fide digni ita vt iudicem adducant ad indubitatam fidem, non debet iudex curare de illa singularitate; sed ex eorum dictis poterit iudicare, & pœnam ordinariam imponere. ita in casu nostro tenet Simancas de catho. instit. tit. 64. num. 77. quod ipsum insignes iureconsulti profitentur. Cæpolla in repetitione l. admonendi. ff. de iureiurando. col. 39. vers. patet* B *igitur tibi studioso. Franciscus Brunus tracta. de indicijs & tortura par. 1. q. 2. nu. 6. Socinus consil. 262. lib. 2. Hippolytus Marsilius singulari 114. incipiente:* Vulgatum & tritum est. *idem in l. 1. §. ad quæstionem. ff. de quæstio. & Andreas Tiraquellus tract. de pœnis temperandis aut remitten. causa 51. nu. 106. & hi omnes in hoc dicto præcipue sequuntur Paulum Castrensem in dicta l. admonendi. ff. de iureiurando. & in l. Lucius. ff. de his qui notantur infam. in recollectis Florẽtinis: quamuis in his locis in nostris codicibus non inueniamus hæc dixisse Paulum, quod etiam testatur Tiraquellus loco præcitato.* C

Ceterum, huic opinioni multum fauet illa ratio, quam ex Simança adduximus paulo antea. §. his addit. quia absurdum videtur, vt seductor quispiam singulos homines totius populi seorsum doceat suas hæreses, & tamen vniuersorum testimonijs conuinci non possit. in eandem sententiam confert plurimum illustris decisio Guidonis Papæ 544. incipien. Quidam elegit. *vbi per tres, vel quatuor testes singulares plene probari iurisdictionem scripsit. Postremo satis videtur rationi consonum, vt iudex possit tuto condemnare eum, quem videt per plures* D *testes graues, nobiles, probatos, spectatæ virtutis & probitatis conuinci, quamuis illi sint singulares: quia non est verisimile tot homines iniquo animo conuenire aduersus aliquem.*

His fortassis & alijs huiusmodi rationibus alicui videri posset satis iusta & æqua hæc opinio: verumtamen è diuerso clamant sequentia, quibus demonstratur neque hoc casu ad condemnationem esse deueniendum, hoc est, ad pœnam criminis ordinariam imponendam.

Qui pluribus testibus singularibus quam duobus conuincitur, an plectendus ordinarie.

Primum, quia ex pluribus diuersis nunquam consurgit vnum integrale. l. sancimus. §. si quis autem. C. de donatio. l. vsuræ. C. de vsuris. & plura E *imperfecta non faciunt vnum perfectum. l. vnica. C. qui ma. tutelæ se excus.*

Rursus, probationes in sua specie imperfectæ in criminalibus ad plenam probationem non coniunguntur. glossa singularis in verbo, illorum. in c. veniens. el primero. de testibus. Bartolus in l. si quis ex argentarijs. §. 1. ff. de edendo. Albertinus tract. de agnoscen. assertionibus quæst. 25. num. 21. & alij. & hanc fatetur esse communem opinionem Simancas in enchyridio violatæ religionis. tit. 34. nu. 3. & Ioannes Rojas tracta. de hæret. par. 2. assertio. 6. num. 147.

Ad hæc,

Ad hæc, in concilio Biterrensi cap. 11. ita scriptum est: Ad nullius vero condẽnationem procedatis sine confessione propria, vel probationibus dilucidis, & apertis: satius enim est relinquere facinus impunitum, quàm innocentem damnare. *hæc ibi.*

Idem paulopost sanciuit concilium Narbonense cap.23. in hæc verba: Ad nullius vero condẽnationem sine lucidis & apertis probationibus, vel confessione propria procedatis: satius enim est facinus impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare. *hæc ibi.*

Confert singulare illud & obseruatione dignissimum dictum Guidonis Fulcodij in consultationibus ad Inquisitores q. 15. cap. 17. vbi de proposita facti specie loquens, ait: Et nisi testes plene, & plane in omnibus concordauerint, melius est vobis purgationem indicere, vel differre sententiam, quàm damnare. *hæc ille. Manifestum est autem testium singularium dicta, secundum regulas iuris non posse dici dilucidas, claras, integras, & apertas probationes.*

Huc spectat c. 1. 2. q. 1. cuius verba sunt: Nos in quemquam sententiam ferre non possumus, nisi aut conuictũ, aut sponte confessum. *Conuictus autẽ dici nõ potest, qui non habet testes idoneos aduersus se, & per omnia contestes, & conformes.*

Præterea, quamuis in alijs delictis superior sententia locum habere possit, de quo non sum valde sollicitus: at in crimine hæresis aliud prorsus videtur sentiendum: nam cum in eo nomina testium reis non publicentur, nec videatur per omnia concedi plenissimus defensionis ordo & facultas, semper timendum est ne innocens iniuste damnetur. & quamuis quilibet testis singularis probitatis sit: ignotum tamen est iudici quid illi à reo posset obijci; & fortassis si reus eum nosset, iustum quid posset ei obijcere, propter quod dictum eius aut repelleretur, aut debilitaretur.

Denique hanc sentẽtiam sequuntur viri insignes, Caietanus apud Beatum Thomam 2.2. q. 70. ar. 2. Dominicus Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 7. art. 2. ad primum argumentum. vbi asserunt, quòd tametsi inter religiosos, qui iam sunt mortui mundo, ob dicta plurium testium singularium, facinorosi possint condemnari propter animæ salutem & fauorem regularis obseruantiæ; in delictis tamen exterioribus, vbi ad grauiora supplicia proceditur, id locum non habet. idem voluit Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. assertione 6. num. 146. & sequentibus.

Quis ordo seruãdus cõtra eum qui pluribus testibus singularibus conuincitur.

Atque vt in hac quoque causa meam sententiam dicam, si alicuius auctoritatis futura est apud viros doctos, crederem in hoc casu sequentia posse obseruari.

Quotiens quis pluribus testibus singularibus, & idoneis vrgetur prædicto modo, nec vult fateri, expectandum est per aliquod spatium temporis & inquirendum, an inueniri possint testes per omnia concordes & contestes; sed prius torquendus est, vt si fieri potest, ab ore eius veritas habeatur. quòd

A *si nihil confiteatur, quia hoc casu non potest videri purgasse indicia per torturam, cum sint multa, & vrgentissima ac vehementissima contra eum, ad abiurationem saltem de vehementi, aut ad canonicam purgationem subeundam iustissime compelletur: in quo casu locum habere poterit opinio Squillacensis tracta. de fide catho cap. 31. & aliorum, quos refutaui supra parte 2. super cap. inter sollicitudines. de purga. cano. §. Atque ex hac. inde vero spectata personæ qualitate, vel ad triremes, vel ad detrusionem in aliquo monasterio per aliquod tempus poterit condemnari: at nunquam consulerem,* B *nec crederem iuste fieri posse, vt velut negatiuus & impænitens propter tot testium singularium dicta curiæ sæculari relinquatur.*

Hæc mea sententia est, quam tamen libenter suppono correctioni sanctæ Romanæ Ecclesiæ, aut virorum doctiorum, qui meliora docuerint.

Postremo illud hoc loco opportune quæritur, an si duo vel plures per vnum foramen (per quod simul videre non poterant, sed tantum vnus post alterum) viderunt quempiam committentem aliquod factum hæreticale siue apostaticum, verbi gratia frangentem imagines, aut se more Mahometano lauantem & inclinantem, aut figuram crucifixi C *flagellantem, & similia, an inquam huiusmodi homines successiue videntes tale quid, & de eo testificantes, sint censendi testes singulares, an vero contestes, & propterea plene probantes?*

Et breuiter respondetur, non esse testes singulares, sed contestes, & plene probantes, cum intra breuissimum temporis spatium idem delictum continuatum viderint, ac propterea de vno & eodem actu numero testificentur: neque enim hic præsumitur pluralitas actuum, nec temporis diuersitas, sed potius vnus numero actus, & vna temporis coniunctio. ita scribunt communiter insignes & antiqui iu- D *risconsulti Iacobus Butrigarius, Iacobus de Arena, Cynus, Salycetus, Baldus & alij in l. testium. C. de testibus, cum docent prædicto modo probari posse adulterium, glossa in cap. nihilominus. in verbo, simul. 3. q. 9. & Antonius de Butrio in cap. cum oporteat. de accusat. quæst. 9. nu. 20. Geminianus in dicto cap. nihilominus. 3. q. 9. & alij, qui hos communiter sequuntur.*

Nec obstat si dicatur, prædictos testes censendos fore singulares ex diuersitate temporis, quia dum vnus vidit, alius non vidit, quoniam respondetur, quòd ex quo viderunt eundem actum, & in conti- E *nenti vnus post alium, simul vidisse dicuntur, nec singulares sunt. ita præ ceteris docent Iacobus de Arena & Cynus in dicta l. testium. C. de testibus. nu. 5. vers. Sed è contra videtur. & eodem modo possumus ad alia respondere, si quæ fortassis obijciantur.*

Atque ex his, nisi fallor, plenissime est declaratum quidquid spectat in hoc crimine ad materiam testium singularium: in quo ideo fortassis iusto longior fui, quoniam operæpretium me facturum putaui, si quanta fieri posset distinctionis luce & claritate hæc traderem, quæ à multis ex nostris fortassis

taßis obscurißime docentur: idque feci libentius, vt Inquisitoribus valde in causis fidei occupatis satisfacerem, eosque liberarem à molestia euoluendorum ac legẽdorum tot interpretum varijs locis hæc tradentium. nunc ad cetera pergamus.

Num. 3. Albanen. sedis Apostolicæ legatus.

a § Est verum quòd in litteris Cardinalis Albanensis, &c.] *Extat in vetusto illo codice membranaceo bibliothecæ Vaticanæ creberrima mentio cuiusdam domini Albanen. Apostolicæ sedis Legati, quem coniectura assequimur, quo tempore Pauperes de Lugduno seu Albigenses, aliique hæretici partes Galliæ & Lombardiæ infestabant, Legatum sedis Apostolicæ fuisse constitutum, multasque constitutiones ex Papæ cõmißione edidisse tum de pœnis hæreticorum, tum etiam de ordine procedendi aduersus eos, quibus Inquisitores priuati ad dirimendas fidei causas & controuersias feliciter & vtiliter vterentur: ac in vetusto quidem illo codice Vaticano huius Legati, cuius fortaßis hic meminit Eymericus, quædam ordinationes breuißimæ reperiuntur, in quibus tamen non legitur hoc fragmentum, quod citat hoc loco auctor.*

Ceterum cum anno Domini M D L X X X. Inquisitor Florentinus Romam venisset, secum detulit vetustißimum codicem membraneum manuscriptum, in quo continebantur quæ ad sanctum officium spectabant, in eo codice (quem nobis exhiberi iußit illustrißimus dominus Iacobus Sabellus Cardinalis Generalis Inquisitor in vniuersa Republica Christiana) hæ ipsæ constitutiones, quarũ hic meminit Eymericus, legebantur directæ Inquisitoribus Lombardiæ. Ea vero constitutio, quæ de testibus agit, quam affert hoc loco auctor, in prædicto codice ita habet: Quando vero testes vel diffamatores, singulares sunt in dictis, concordant autem in substantia, vel in specie rei, relinquitur Inquisitorum arbitrio, vt sicut eis secundum Deum videbitur, sic procedant: maxime si fama consentit, & idoneitas & fides deponentium contra eum, contra quem fuerit inquirendum. *hactenus ibi.*

In hac ergo constitutione diligentißime sunt obseruanda hæc verba: Quando vero testes singulares sunt in dictis, concordant autem in substantia seu in specie rei. *quæ profecto difficilem & obscurum habent sensum, nec primo obtutu facile percipias quid sibi velint.*

Varius sensus verborũ Cardinalis Albanen.

Vnus ergo sensus hic esse posset, quòd quando testes singulares sunt in dictis, quia videlicet in loco & tempore discordant, conueniunt tamen in substantia rei seu in specie vel in effectu, hoc est, de eadem seu eisdem hæresibus deponunt: si testes huiusmodi sint idonei, & vltra illorum probitatem, & fidem adsit fama de crimine contra reum: tunc arbitrium erit Inquisitoris, vt secundum eius conscientiam procedat.

*Hic etiam sensus, quamquam hoc loco sit significatus: nihilominus tamen non probat absolute eam sententiam, quam proxime reiecimus; quia vltra testes singulares famam postulat: & nihilominus, quamuis fama de delicto consisteret, & cum testi-*A *bus coniungeretur, adhuc non putarem eam sententiam veram esse: quia fama indicium est debile, & à crimine remotum: quod etiamsi coniungatur cum alijs indicijs, aut semiplenis probationibus, in criminalibus non faciet plenam probationem, vt late ostendimus in superioribus. quare semper sententia à nobis in superioribus asserta, velut æquior & tutior esset retinenda; quamuis hoc casu grauior pœnitentia esset iniungenda.*

Secũdus sensus.

Alter sensus, nec ineptus forsitan aut contemnendus esse posset: quando testes sunt in dictis singulares, quia videlicet non deponunt per eadem B *formalia verba, sed per æquipollentia; quamuis non sint singulares in loco & tempore: tunc an plene probent, arbitrium est Inquisitorum, qui diligenter debent considerare, qualiter quisque fuerit locutus. quo casu si eorum depositiones eundem errorem formalem referre videantur, si fama vlterius consistat, arbitrium erit Inquisitoris quid tunc fieri debeat. & hunc plane sensum videntur mihi redolere hæc verba.*

An testes sint singulares quando non deponunt per eadem formalia verba.

Sed quò apertius hæc intelligantur, animaduertendum est, quæstionem esse; An testes dicantur singulares, quando non deponunt de aliqua hæresi C *in specie per eadem formalia verba, sed tantum per æquipollentia, & quæ eundem errorem sapere omnino ac referre videantur, vt si, verbi gratia, vnus deponeret se audiuisse Bucerum dicentem, non esse purgatorium: alius vero deponeret eodem loco & tempore, se audiuisse Bucerum dicentem, post mortem animas omnium morientium aut rectà in cælum, aut in infernum proficisci, nec dari tertium alium purgatorij locum in quem tendant. Siue si vnus deponeret, se audiuisse Bucerum asserentem, imagines Sanctorum non esse venerandas: alius vero deponeret, audiuisse se eundem Bucerum eodem* D *loco & tempore dicentem, vsum imaginum in Ecclesia Dei inutilem esse & abolendum. sunt huius quæstionis exempla paßim obuia, quæque frequenter contingant in sacro Inquisitionis tribunali: In quo articulo quid sit sentiendum, breuiter est mihi ostendendum.*

Variæ sententiæ de probatione testiũ deponẽtium per verba æquipollẽtia.

Non vno modo præsentem controuersiam declarari video: nam Albertinus tract. de agnoscendis assertio. q. 34. num. 47. asseruit in probatione propositionum hæreticarum testes debere attestari per eadem verba formalia, & non per diuersa, quia de E *verbis, inquit, est quæstio, & propterea illa sunt attendenda, & ponderanda: quam ob rem testes in formalitate verborum diuersi non probant, vt ait Geminianus consil. 142. incipiente:* In causa prioris. *& Antonius de Butrio in c. nihil. de verb. signif.*

Iam si in his Eymerici verbis, quæ nunc interpretamur, secundus ille sensus, quem paulo antea referebam, contineatur: secunda opinio erit Eymerici sentientis arbitrio Inquisitoris relinquendum esse, quando ex dictis testium non formalibus, sed æquipollentibus, & conuenientibus in substantia rei seu in effectu sit procedendum, & ad inquirendum, & ad reliqua iudicij acta. de qua sententia quid sit sentiendum, amplius in sequentibus apparebit, vbi demon-

demonstrabitur posse absque dubio Inquisitores ex testibus per æquipollentia deponentibus procedere secure ad condemnationem.

Testes non dicuntur singulares, sed vere probāt quādo in facto principali cōueniūt.

Verumtamen his omissis, vera sententia est, & communis & visa recepta, Testes plene probare aliquam hæresim, nec dici singulares, immo contestes esse & conformes, quando in facto principali, in quo negotij substantia præcipue consistit, concordant per eadem vel æquipollentia verba; quamuis in alijs minus præcipuis circunstantijs discordent. c. nihil obstat. de verbor. signif. Nihil obstat, inquit textus, narrandi diuersitas, vbi eadem dicuntur. *facit textus in l. qui sententiam. C. de pœnis. & in l. quicunque. vbi Salycetus. C. de hæret.*

Præterea, virtus & substantia verborum non in cortice aut superficie consistit, sed potius in sensu & intentione. cap. intelligentia. & c. præterea. de verb. signif. & c. Marcion. 1. q. 1.

Ad hæc, iuris regula est satis vulgata & trita, nihil referre, quòd aliquid ex æquipollentibus fiat. l. mulier. ff. ad senatus consul. Trebellianum. l. si mater. C. de instit. & substit. sub con. fact.

Postremo, hanc sententiam minime obscure affirmat Beatus Thomas 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. argumentum, ibi: Si vero sit discordia testimonij in aliquibus circunstantijs non pertinentibus ad substantiam facti, &c. talis discordia non præiudicat testimonio: quia homines non consueuerunt circa talia multum solicitari, vnde facile à memoria elabuntur. *hactenus sanctus Thomas. eum per omnia sequitur Sotus de iustitia & iure. lib. 5. q. 7. art. 2. ad primum argumentum idem tenet glossa in cap. dudum. de conuersio. coniugato. & in cap. cum Ecclesia Sutrina. verbo, vacillasse. de caus. posses. & propriet. Alexander, Decius & alij, quos refert & sequitur Antonius Gabrielius lib. 1. commu. conclusio. tit. de testibus, conclus. 2. nu. 64. vers. & propterea infertur. quibus adde Geminianum in cap. nihilominus. 3. q. 9.*

Denique hoc fatetur in causa nostra Ioannes Rojas singulari 204. incipien. Testes singulares. nu. 8. & seq. & tract. de hæret. parte 2. assertio. 6. nu. 127. & aliquot sequent. quorum omnium vnanimis sententia est, Testes concordes in eo de quo præcipue agitur, siue in substantia & effectu rei, non esse singulares; quamuis in minimis quibusdam discordent, cum ea non faciant actum diuersum.

Discordia testium in minimis nō infringit eorum testimonium.

Immo vsqueadeo verum est, discordiam in minimis quibusdam non nocere, vt hæc interdum testimonium reddat validius: vnde Beatus Thomas 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. argumentum, in fine, ita dixit: Quinimmo aliqua discordia in talibus (*scilicet in circunstantijs non pertinentibus ad substantiam facti*) facit testimonium credibilius, vt Chrysostomus dicit super Matthæum: quia si in omnibus concordarent, etiam in minimis, viderentur ex condicto eundem sermonem proferre: quod tamen prudentiæ iudicum relinquitur discernendum. *hactenus B. Thomas. idem Sotus de iustitia & iure. libro 5. q. 7. art. 2. ad primum argumentum. probat textus in l. 3. ff. de testibus, ibi:* Vtrum vnum eundemque præmeditatum sermonem attulerint.

Si ergo duo testes coram Inquisitore se sistant, & vnus dicat se audiuisse Lutherum dicentem, Indulgentiarum virtutem nullam esse: & alius dicat, se eodem tempore & loco audiuisse eundem Lutherum asserentem, Indulgentias à Pontificibus summis esse ad quæstum inuentas, nec virtute diuina pollere: sane hi plene probarent per æquipollentia verba Lutherum hæreticum esse: neque ab hac sententia est recedendum.

Quòd si in verbis æquipollentibus dubius sensus esset, qui & catholicam veritatem, & errorem referre posset; tunc quid sit agendum, abunde docui supra in hac 3. parte super quæst. 62.

Sed illud non omittam, quòd si quandoque ageretur de probandis verbis formalibus; tunc procul dubio non sufficerent æquipollentia. Antonius Butrius, & Abbas in c. nihil. de verb. signific. & multi ex præcitatis, & alij quos refert & sequitur Nicolaus Euerardus in locis argumentorum legalibus in loco ab æquipollentibus. — Quando nō sufficiat per æquipollentia probare.

QVÆSTIO LXXIII.

An Inquisitor valeat torquere testes, & si falsi deprehensi fuerint, punire.

Summarium.

1 *Inquisitor per se potest tormētis subijcere testes.*
2 *Et illos, si falsi inuēti sint, extraordinarie punire.*
3 *Rationes pro vtraque parte adducuntur.*
4 *Soluuntur quæ contra veritatem opponebātur.*

Septuagesima tertia quæstio est: Vtrum Inquisitor valeat testes torquere pro habenda veritate, seu aliàs punire eos, quos manifeste deprehendit in causa fidei esse falsos testes, seu contra insontem falso & scienter imposuisse medio iuramento, crimen hæreticæ prauitatis?

1 Respondemus quòd sic: & licet nec de iure speciali, nec in priuilegijs Inquisitorum, nec in consultationibus † titulorum de hæreticis aliquid de hoc habeatur: tamen hoc est de iure cōmuni, vt testes possint torqueri, & etiam si falsi deprehensi fuerint, puniri: & hoc potest fieri in causa præsenti, vt declarat Paulus de Leazaris in c. Multorū. de hæret. in Clemen. in principio super verbo, Vel tormentis exponere illos, qui dicit ibi sic: *Illos*, scilicet, pro huiusmodi negotio inquisitos. aliud videtur in testibus, si causa subsit eos torquendi: quia cum per se solum quilibet possit inquirere, poterit omnia ad illud necessaria †, & sine quibus illud non potest expediri. de officio delega. Præterea. & c. Prudentiam. verbo, explorati. & ff. de iurisd. omn. iud. l. ij. Sed planum est, quòd ad ueritatem habendam

† Al. constitutionibus

Relat. supra pag. 117.

† Al. accessoria

bendam debet iudex laborare. de proba. Quoniam. 14. q. 2. Quamquam. 30. q. 5. Iudicantem. 23. q. 8. Occidit. de testi. Cum causam. & C. de iudi. Iudices. cum concordantijs: quam ab inuito & suspecto aliter habere non potest. 5. q. 5. Illi qui. ubi notatur de tormentis testium. ipsum ergo testem poterit Episcopus & Inquisitor, & quilibet per se torquere.

2 Et eadem ratione uidetur, quòd eum possit extra ordininarie punire, si falso testimonio aurem eius offendit durante iudicio. C. de testi. Nullum. Ad idem de pœnis. Super his. & cap. Dilectus.

3 Sed contra uidetur, quia ratio quæ subest in inquisito, subest in teste: ergo erit idem ius in utroque. de transla. c. 2. cum concor. Et hæc duo infra æquiparantur ibi, *prauitatem ipsam, vel impedimentum officij*. Et si dicamus, quòd Inquisitor non habet ordinariam, uidetur casus in Authen. de testi. §. si uero. Pro hac parte facit, quia cum quilibet possit inquirere usque ad sententiam, & testes sint pars negotij. de uerb. sign. Forus. cui licet totum, & pars, de reg. iur. Cui licet. lib. 6.

4 Solutio. primum uerum est, ubi testem uult torquere pro ueritate habenda contra Titium delatum, uel eum extraordinarie punire tanquam coram eo notorie delinquentem. facit quod not. de confessis. c. ij. & quod ibi notat Inno. & de iure iu. Cum in positionibus. lib. 6. & iura supra allegata. Si uero format inquisitionem contra eum propter hoc, ita quòd est noua instantia, cum testis sit nunc principaliter inquisitus, aliter per se non posset eum torquere: & sic intelligantur iura supra allegata.

Et de facto hic casus accidit Tolosæ Anno Domini MCCCXII. ut uidi in sententia contineri: nam pater deposuerat contra filium crimen hæreticæ prauitatis, & postmodum reuocauit.

IN QVÆSTIONEM LXXIII.

An Inquisitor ualeat torquere testes, & si falsi deprehensi fuerint, punire.

COMMENT. CXXII.

IN hac quæstione tria sunt à nobis potissimum tractanda.

Primum erit: An Inquisitor testes in suo tribunali delinquentes punire possit.

Alterum erit: An Inquisitor solus possit torquere testem quotiens opus fuerit, non adhibito Episcopi consilio; & vice versa idem possit Episcopus sine Inquisitore.

Postremum erit: Qua pœna sint afficiendi testes in hoc tribunali falsum testimonium dicentes, & alicui hæresis crimen imponentes: quod est præcipuum & magni momenti in hac causa, & frequens etiam propter insignem hominum malitiam & iniquitatem.

Sed primum adducendi sunt, qui de materia quæ A *stionis huius disserunt, inter quos præcipue hoc agunt Zanchinus, & ibidem Campegius tract. de hæret. cap. 14. Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 36. Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 64. num. 84. idem in enchyridio violatæ religionis, tit. 38. Ioannes Rojas tract. de hæret. parte 2. assertio. 8. plenissime Eymericus 3. par. in 12. modo processum fidei terminandi, quibus adde Iulium Clarum in §. falsum. disserunt & alij suis locis postea referendi.*

De materia huius quæstionis qui disserant.

Quantum ad primum caput attinet, tametsi olim controuersum fuerit, an Inquisitor posset te- B *stem falsum, aut aliter in suo tribunali delinquentem punire, cum sit iudex delegatus, qui non videtur posse testem coram se delinquentem coercere, vt late demonstrant tradita per Menochium lib. 1. de arbitrarijs iudicum. q. 91. nunc hæc controuersia, vel ob solam consuetudinem in contrarium cessat: nec propterea longum nobis tempus in ea dirimenda terendum erit.*

Inquisitor testes delinquentes in suo tribunali punire potest.

Cum enim Inquisitor sit delegatus Romani Pontificis, non mirum si possit testes coram se delinquentes ex propria iurisdictione, concessa sibi per delegationem, punire. Speculator tit. de teste. nu. C *44. & ibi Ioannes And. verbo, coget. & Abbas in c. 1. extra de crimine falsi num. 9. & alij. optime ergo concludit hic Eymericus nu. 1. hoc iure communi competere: quamuis nullis priuatis statutis hæc potestas Inquisitoribus videatur esse concessa. & hæc sint satis quoad primum caput.*

Alterum est de potestate Inquisitoris in torquendis testibus non requisito Episcopo: in quo articulo Eymericus hoc loco ex sententia Pauli de Leazaris apertissime sentit, quòd quamuis reum non possit vnus sine altero torquere: at testem qui- D *libet potest per se torquere. & ratio qua vtitur hic num. 3. elegans est: nam cum vnusquisque per se vsque ad sententiam inquirere possit, & expedire quæcunque ad plenam causæ cognitionem desiderantur, & testes sint potissima totius causæ pars, sane si casus occurrerit, in quo necesse fuerit torquere testes, & solus Inquisitor, & solus Episcopus id per se efficere poterit; atque hoc iure vtimur. idem tenet Zanchinus tract. de hæret. cap. 14. nu. 3. ibi:* Dic quòd Inquisitor poterit eum ponere ad torturam. *& ibidem Campegius vers. ex his iam colligere possumus. & Tabiensis in sum. verbo,* E *Inquisitor. §. 36. & alij quos in re manifesta omitto.*

Solus Inquisitor testem torquet.

Id tamen est caute obseruandum, quòd si contingat ex teste reum fieri, isque torqueri debeat; tunc non poterit solus Episcopus, aut solus Inquisitor id efficere. clemen. 1. de hæret. §. propter quod. vers. duro tamen. atque ex his remanent satis aperta, quæ ab Eymerico traduntur hac quæstione: nam circa hæc duo potissimum versatur.

Testem effectum reum non torquet solus Inquisitor.

Sed tertium caput est iam declarandum, in quo tota difficultas posita est, nempe: Qua pœna affici debeant testes falsi in hoc crimine hæresis delinquentes.

De falso accusatore eiusque pœna satis multa diximus supra in hac 3. parte, num. 67. tit. de primo modo

modo procedendi in causa fidei per accusationem, vbi promisimus hic nos fore declaraturos quod ad falsum testem spectabat.

Graue scelus est dicere falsum testimonium.

Ac primum quàm ingens scelus committant falsi testes, luculenter explicatur in c. 1. extra de crimine falsi. in hæc verba. Falsidicus testis tribus personis est obnoxius: primum Deo, cuius præsentiam contemnit: inde iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. *hæc ibi.*

Nullus autem falsus testis grauius aut horribilius delinquit, quàm qui in hoc tribunali virum catholicum hæreticum esse mentiendo asserit, cum pietatis intuitu, grauißimo periculo reum exponat, cum nomina falsorum testium ei occultentur, & proinde difficilius se defendere queat.

Quis dicatur falsus testis.

Falsum autem testem iura vocat non modo eum, qui mendacium dicit, sed & qui veritatem occultat, cap. 1. extra de crimine falsi; cuius verba sunt: Vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat. *hæc ibi.*

Nec modo hunc voco falsum testem, sed etiam illum, qui refert quidem verba ipsa illius contra quem testificatur, sed de illis tamen testificatur alio sensu, quàm prolata sunt: vt si ea non integra referat: vel dicat verba hæreticalia fuisse prolata affirmatiue: cum tamen aut recitando & referendo, aut interrogatiue fuerint dicta. Simancas de catho. instit. tit. 64. num. 89. vers. est quoque falsus testis. & in hoc diligenter animaduertere debent iudices fidei, cum frequenter hæc in suo tribunali contingere soleant.

De pœna falsidicorum testium.

Sed iam qua pœna affici debeat testis falsus in hoc tribunali doceamus. ac primum videtur dicendum eos non esse plectendos talionis pœna, nec tradendos in aliquo casu curiæ sæculari. primo quia nullo iure veteri nominatim cautum inuenio in hac causa, vt testes hac pœna plectantur.

Rursus in tribus illis vetustis concilijs Tolosano, Biterrensi, & Narbonensi, quibus plenißime constitutum extat quidquid ad pœnas & pœnitentias reorum in hac causa spectat, de hac pœna in testes falsos exercenda nullum apparet vestigium: Sed in Biterrensi cap. 26. aduersus deierantes, & inducentes alios ad deierandum (hoc est, vt ego interpretor, ad falsum deponendum medio iuramento) pœna deportationis vestis crucibus signatæ, continetur in hæc verba: Et si forte deierauerint, aut induxerint alios ad deierandum, portent in superiori parte duarum crucum (quas portare habent in pectore, & inter spatulas) brachium transuersale palmi vnius vel circa. *hæc ibi.*

Ad hæc nullus ex veteribus (quem ego viderim) de crimine hæresis tractans talem pœnam imponendam docuit. Nam Zanchinus qui de hac re plura tradidit tract. de hæret. cap. 14. arbitrarias pœnitentias iniungendas docuit testi falso per Inquisitores. Eymericus quoque qui omnia fere prosecutus est, quæ ad negotiũ hæreticæ prauitatis spectant, neque in hac quæstione, neque in 12. modo proces-

A *sum fidei terminandi, huius pœnæ meminit: cum tamen plenißime ageret de testibus falsidicis puniendis: quamquam indicet vitam eis de sola benignitate & misericordia relinqui.*

Postremo non videtur vbique receptum in sacro Tribunali vt testes huiusmodi curiæ sæculari tradantur, & vltimo supplicio afficiantur.

Pœna talionis in testibus locum habet.

Sed in contrarium facit primum, quia quamuis in accusatore abolita sit & antiquata talionis pœna, vt ostendimus supra in hac 3. parte nu. 67. tit. de primo modo procedendi in causa fidei per accusationem. §. his positis. at in testibus adhuc habere locum testantur Baldus in cap. 1. §. iniuria, de pace
B *iuramento firmanda in vsibus feudo. & in l. 2. C. de rebus creditis. Corsetus in singulari incipiente:* Testis. *el 12. Iason in l. etsi lege. num. 5. C. si contra ius vel vtilit. publicam. & in l. si duo patroni. §. finali. ff. de iureiuran. idem in §. item si quis postulante. nu. 64. instit. de actio. Alexander consil. 55. incipien.* In causa inquisitionis. *lib. 7. Guido Papæ decisione 44. incipien.* Testis falso deponens. *Cassaneus super consuetud. Ducatus Burgun. rubrica 1. des iustices. super textu, es droicts d'icelles. nu. 15. Socinus consil. 185. lib. 2. Couarruuias in*
C *cap. quamuis postum. de pactis lib. 6. parte. 1. §. 7. nu. 6. Bernardinus Diaz in pract. crimi. cano. cap. 87. Nellus tract. de testibus. §. falsus testis, nu. 231. Petrus Duenas in regula 27. incipien.* Accusans aliquẽ. *vers. quod tamen in testibus. quod non obscure probat textus in l. 1. §. præterea. ff. de Sicarijs, vbi falsus testis in causa homicidij punitur tãquam homicida, si dolo malo deponat. & in Hispania lege quadam Taurina 83. nominatim cautum est, testem falsum in causa criminali puniendum eadem pœna, qua reus foret puniendus, si verum deposuisset contra eum. videantur ibidem Antonius Gomez &*
D *Palacius Rubius, & alij plerique varijs locis, quos longum esset recensere.*

Testis falsidicus in sancto pœna talionis plecti potest.

Iam in hac hæresis causa testem falsum talionis pœna plectendum asserunt Ioannes Rojas tract. de hæret. parte 2. assertione 8. & Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 90. nec desunt viuæ & efficaces rationes, quibus hæc sententia nititur.

Primum quia hoc crimen grauius est ceteris, cap. Vergentis. extra. de hæret. grauius ergo plectendus erit, qui falso contra quempiam de eo testificatur.

E *Rursus cum testium nomina in hoc tribunali non publicentur, reus vix potest diuinare, quis eum falso testimonio vrgeat; & propterea difficilius potest se tueri. et quemadmodum grauius est hominem interficere veneno, quàm occidere gladio, l. 1. C. de malef. et Mathemat. quia qui veneno interficit cum occulto id faciat, aufert ei qui occiditur omne remedium se defendendi; ita qui in hoc crimine falsum deponit contra aliquem, grauius peccat: nam cum occulto mendacium dicat, quod non facile detegitur propter non publicata testium nomina, iustam defensionem, quæ est de iure naturæ, l. vt vim. ff. de iust. & iure ei subtrahit.*

Postremo Leonis Papæ X. diploma extat dire-

ctum Adriano Cardinali generali Inquisitori Hispaniæ, datum Romæ apud Sãctum Petrum die 14. Decembris, anno M D X V I I I. Pontificatus sui anno sexto, quo Inquisitoribus Hispaniæ cõceditur, vt possint falsum testem curiæ sæculari relinquere irregularitatis securi. eius rescripti verba ita habent : Intelleximus quòd multi perditi ingenij homines in testimonijs, quæ perhibent super dictæ prauitatis veritate inquirenda, falsitatem quandoque prece, pretio, odio vel amore, & quandoque metu committere, aut se eandem falsitatem commisisse publice licet falso fateri non verentur : Sicque huiusmodi diabolicæ artis ministerio plerunque vel damnantur insontes, vel diuinę maiestatis Dei, & orthodoxæ fidei sub Christiano nomine decisores veniam consequuntur. Ad quæ facinora perpetranda ipsi falsi testes tam propria improbitate & inconstantia, quàm audacia & impunita temeritate eorum, qui illos ad talia committenda minis cogunt, aut pecunia alliciunt, impelluntur. Nos igitur scelestum hoc hominum genus, qui in diuinam humanamque simul naturam conspirant, & in nefandi criminis causa vel iniustę absolutionis, vel iniquæ condemnationis actores existunt, acriori longe supplicio, quàm ceteri falsidici testes plecti soleant, dignum censentes: circunspectioni tuæ, & vniuersis & singulis alijs per te & pro tempore existētem generalem dictæ prauitatis in regnis & dominijs prædictis Inquisitorem ad ipsum inquisitionis officiũ pro tempore deputatis, contra omnes & singulas personas cuiusuis status, gradus, ordinis, dignitatis, & conditionis existant, quas tibi, aut alijs Inquisitoribus prædictis in crimine hæresis falsum sciēter deposuisse, aut alium ad falsum deponendum, aut verum tacendum induxisse, vel quempiam ob perhibitũ veritatis testimonium, vel propter falsum non attestatum, occidisse, aut membro aliquo mutilasse, aut bonis suis omnibus, vel maiori parte illorum spoliasse, vel spoliari fecisse, seu atrocissima iniuria affecisse legitime constiterit, tuo aut à te deputando, seu deputandis & subdelegandis, arbitrio procedendi, & eos pœnis, de quibus tibi, vel illis videbitur condemnandi, super quo etiam & illorum, quibus negotia huiusmodi commiseris, conscientiam oneramus, absque alicuius pœnæ seu censuræ ecclesiasticæ metu, aut irregularitatis nota tradendi vel relaxandi curię sæculari, plenam & liberam concedimus facultatem: non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrarijs quibuscunque.

Extrauagãs Leonis X. per quam testes falsidici in causa fidei possunt tradi curiæ sæculari.

Atque ita quidem habet id rescriptum, ex quo item ex illis, quæ paulo antea retulimus, ac ex alijs fortaßis, quæ in eandem sententiam afferri possent, videtur esse iustißimum, vt falsi testes in causa hæresis pœna talionis afficiantur, & curiæ sæculari quandoque relinquantur. immo vero plures & maiores rationes suadent testem falsum in hoc crimine pœna talionis fore plectendum, quàm in alijs delictis, cum pœnæ huius criminis etiam ad descendentes condemnati extendantur, qui & bonorum succesßione priuantur, & grauißima quoque infamia notantur.

Ceterum obseruandum est ex verbis superioris rescripti non quemlibet falsum testem in hoc tribunali delinquentem, curiæ sæculari relinqui posse, sed illum tantum qui grauiter seu notabiliter nocuit ei, contra quem deposuit: tunc autem exempli gratia notabiliter nocere intelligitur, cum de vera & formali hæresi deposuit aduersus aliquem.

Non quilibet falsus testis est curiæ sæculari relinquendus.

Illi vero maxime nocuerũt, & propterea eis nullo pacto parcendum putarem, cum ille contra quem deposuerunt, velut negatiuus & impœnitens ob eorum depositiones & testificationes traditus fuit curiæ sæculari & vltimo supplicio affectus. nam hoc casu eos grauißime nocuisse, plusquam manifestum est, id quod ex illis rescripti verbis aperte colligitur, videlicet : sicque huiusmodi diabolicæ artis ministerio plerunque damnantur insontes.

Qui testes falsidici maxime nocere dicantur.

Par ratio eorum esse videtur qui falsum dicentes aliquem iniuste liberauerunt, qui velut hæreticus plectendus fuisset : nam & hi Deo & eius Ecclesiæ sacrosanctæ, & reipublicæ Christianæ grauißimam inferunt iniuriam; quòd tunc potißimum verum est, cum is, qui falsorum testium iniquo præsidio & damnabili mendacio liberatur, non emendatur, sed in erroris concepta constantia perseuerat, aut etiam alios hæretica conatur inficere prauitate.

Qui falsum deposuerunt ad liberandum aliquẽ grauiter puniendi.

Atque hoc ipsum locum habere videtur in eo qui prece, aut pretio, testem corrumpit, vt falsum testimonium ferat, aut minis & terroribus eum ad id maleficij genus perpetrandum compellit : quoniam eius criminis auctor est. immo vero plus videtur delinquere, qui testi persuadet, aut quocunque alio modo inducit, vt falsum testimonium dicat, quàm testis ipse : quoniam qui mandat prius habet nocendi animum, & alium impellit ad id facinus, quod fortaßis non fecisset.

Qui testem falsum instruit eadem pœna plectẽdus.

Idem dicas in eo, qui mandauit alicui, vt testem aliquem prædictis modis corrumperet, l. is damnum dat. ff. de regul. iuris. vbi Decius, Cagnolus & ceteri, & Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 96. vide Matthæum de Afflictis super constit. Neapolit. lib. 3. in constitutione incipiente : Qui falsitatem. *in Rubrica 65. de falsitate cuiuslibet in testibus producendis. Atque hi quidem proxime relati casus satis aperte contineri videntur in præcitato rescripto Leonis X.*

Mandans alicui vt testẽ falsum instruat eadem pœna afficiẽdus.

Iam quamuis in his aut alijs similibus casibus iuste falsus testis curiæ sæculari tradendus videatur, quia res grauißimi momenti est, in qua de vita hominis agitur, priuati Inquisitores iudicio meo id non decernent, sed ad supremum sanctæ inquisitionis prætorium rem deferent, & eius expectato decreto illud exequentur, quod præscriptum fuerit, ac sancitum.

Priuati Inquisitores non decernant vt falsidicus testis tradatur curiæ sæculari.

Cum vero iudices fidei alicui testi falsidico ob aliquam causam (vt verbi gratia, quia se sponte detulit, & misericordiam petiuit, antequam is contra quem deposuit traderetur curiæ sæculari, & vltimo

Cum parcitur testi falsid co qualis pænitentia ei iniungi debet.

vltimo supplicio afficeretur) parcēdum putauerint, & vitam condonandam, grauissima est ei iniungenda pænitentia. itaque in perpetuum & irremissibilem carcerem conycere poterunt, vt docuit Eymericus supra parte 3. in 12. modo processum fidei terminandi nu. 209. & alias pænitentias addere, quas tradit idem auctor præcitato loco. ad triremes quoque mitti iustissime poterunt huiusmodi delinquentes, vt pane doloris & aqua angustiæ in eis sustententur, vt loquitur textus in cap. nouimus. §. pro illo. extra de verbo. signif.

Sententia cótra testes falsidicos si publice pronuntiatur.

Contra testes falsos sententia palam pronuntiatur, quoniam in publicum spectaculum producuntur, & immani facinore coram populo patefacto, qualis eorum fuerit conatus & flagitium disertis verbis detegitur, & cur ita puniantur, ratio redditur, & omnibus innotescit: quod vtiliter plane fit & sapienter, vt ceteri eorum exemplo discant nefaria scelera euitare.

Testes falsidici leuiter nocētes qualiter puniantur.

Quòd si leuiter nocuerint falsi testes, mitius puniri solent: nam cum hæreticis redeuntibus & aliis pænitētibus ipsi quoque in publicam fidei actionem, seu publicum spectaculum infami mitra induti producuntur, publiceque eorum delicta leguntur, vnde fustibus seu verberibus cæsi, vel in exiliū, vel in triremes etiam solent, aut alia extraordinaria pæna coerceri. Simancas de catho. instit. tit. 64. nu. 91. Zanchinus quoque tract. de hæret. pænam extraordinariam eis infligendam docet.

Testis falsidicus puniēdus est quāuis dictum eius sit inualidum.

Id est autem obseruatione dignissimum, quod tradit Panormitanus in cap. 1. extra de crimine falsi. videlicet, testem falsum in forma iudicij deponentem coram legitimo Iudice, puniendum esse, etiamsi eius dictum non valeat, vt quia verbi gratia non iurauit, vel ob alias causas. idem tenet Bartolus in l. si quis legatum. ff. ad legem Cornel. de falsis. Salycetus & alij in l. 1. C. de sepulchro violato, & Palacius Rubius in lege Taurina. 83. & Iulius Clarus in. §. falsum. vers. Tu scis. vbi hanc dicit esse communem opinionem. Ratio vera illa est, qua præcitato loco vtitur Salycetus, quia falsus testis, quantum in se fuit iam nocere procurauit, immo vero & delictum consummauit: quòd si ob aliquem defectum eius dictum non valuit, aut non nocuit, præter eius intentionem fuit.

Multis modis spectata personarum, & delicti qualitate in puniendis falsis testibus pæna augeri aut contra minui potest; sed illa minuendi pænam satis idonea causa censenda est, cum quis sponte ad confitendum crimen accedit, & errati veniam postulat coram Inquisitoribus: quod & vtilitas publica, & huius tribunalis clementia facile persuadet. & late probat Andreas Tiraquellus tract. de pœnis temperan. aut remittendis, causa 30.

Falsidico testi petenti veniam an sit parcendum.

Quæsitum est an testis qui in causa hæresis testimonium dixit veniam petens antequam curiæ sæculari relinquatur, admittendus sit ad pænitentiam subeundam, sicut hæreticus ad Ecclesiam conuersus admittitur. & recte Simancas scripsit de catho. instit. tit. 64. nu. 24. parcendum non esse testi pænitenti, tum quia hæretico id tantummodo conces-

A *sum est: tum etiam quoniam cum falsus testis eum, qui innocens est hæreticum esse testetur. ille qui falso testimonio vrgetur, pænitentiam agere non debet, nec errorem aliquem confiteri potest, cum catholicus sit: vnde fit vt innocens tamquam pertinax & & impænitens condemnandus veniat. iure itaque falsus testis id pati debet, quod proximo suo facere cogitauit. atque hanc quidem sententiam in eo qui falso quempiam de hæresi accusauit, vt scilicet non admittatur pænitere volens, tenuit Iacobus de Arena in l. vlt. C. de accusat. vbi ita quandoque seruatum fuisse testatur. cum sequitur ibidem Cynus,*
B *Baldus, & alij, & Ioannes And. Antonius de Butrio, Panormitanus, Marianus Socinus, & alij canonistæ in cap. excommunicamus. el 2. extra de hæret.*

Testes falsidici an per solū Inquisitorem vel solum Episcopum puniri possint.

Illa etiam est in hoc negotio explicatu digna difficultas, an testes falsidici per solum Inquisitorem, aut solum Episcopum puniri possint. & verius est, vtrunque in his puniendis interuenire debere; ita cautum est rescripto quodam Leonis X. anni Domini M D X X. vbi multa capitula per Inquisitores Regni Aragoniæ obseruanda continentur, inter ceteras autem vnum id est, de quo agimus in hæc verba:
C Et quòd si aliquis testis falsum deponeret in dicto inquisitionis officio, per iudices ecclesiasticos, ordinarios diœcesis, in qua falsum huiusmodi committeretur. & per dictæ prauitatis Inquisitores in eadem diœcesi pro tempore deputatos simul, ita vt alius sine alio procedere non posset, puniretur. *hactenus ibi. equidem Eymericus supra in hac 3. parte in 12. modo processum fidei terminandi nu. 209. cum de punitione testium falsidicorum differit, Episcopum & Inquisitorem simul in eo negotio expediendo adhibet. atque hoc est tutius.*

Filij falsi testis an sint infames aut alijs pœnis æque vt filij hæreticorū subiecti.

D *Postremo quæsitum est, an filij & nepotes falsi testis, qui combustus fuerat, infames sint, & alijs pœnis plectantur, quibus filij hæreticorum afficiuntur. & verius est non subijci his pænis. primo quia non est vsu receptum vt ita plectātur. præterea non sunt exæquādi in hoc filij falsidicorū testium, & filij hæreticorum: nam hæretici maius crimen committunt, quàm falsi testes. cum illi & Deo & toti Christianæ reipublicæ iniuriā faciant: hi autem in primis vni illi contra quem testificantur nocere cupiunt: postremo quamuis concederetur, par esse vtrorumque crimen, nullo tamen adhuc iure sancitum esse appa-*
E *ret, vt in his pænis filij falsidicorum testium filijs hæreticorum exæquentur. leges autem pœnales extendendæ non sunt, cap. odia, de regul. iur. lib. 6. cap. pænæ. de pænit. dist. 1. & conferunt quæ copiose docet Alfonsus Castrus lib. 1. de potestate legis pænalis, cap. 7. neque ab hac sententia recedendum arbitror.*

QVÆ-

QVÆSTIO LXXIIII.

An Inquisitor citare & pertrahere possit de diœcesi ad diœcesim testes pariter ac delatos.

SEptuagesimaquarta quæstio est: Vtrum Inquisitor possit de diœcesi ad diœcesim testes trahere vel citare & etiam delatos de hæretica prauitate?

Respondemus quòd sic, non obstante consuetudine de duabus dietis. de rescriptis, Nonnulli. nec illa de vna. eo. tit. de rescriptis, lib. 6. Statutum. sed infra suę terminos iurisdictionis potest Inquisitor testes citare, & delatos trahere & vocare, vt patet in c. Vt officium. §. denique. de hæret. lib. 6. ubi mandatur Inquisitoribus, quòd procedant contra quoscunque de hæresi delatos cuiuscunque conditionis sint, dignitatis, ordinis, religionis, &c. Et sequitur: etiam constitutione non obstante de duabus dietis edita in concilio generali.

Eadem uerba per omnia habentur in litteris Apostolicis Clem. Alexan. & Vrbani iiij. de hoc Archidiaconus super c. alleg. Vt officium. & uer. de duabus dietis.

IN QVESTIONEM LXXIIII. An Inquisitor citare & pertrahere possit de diœcesi ad diœcesim testes pariter ac delatos.

COMMENT. CXXIII.

DVæ sunt assertiones, prima est: Inquisitor delatos seu accusatos pertrahere potest de vna diœcesi ad aliam.

Altera & postrema est: Testes quoq; potest euocare, & ad suam diœcesim transferre. vtraque assertio facilis est, & de prima copiose egimus cum auctore supra in hac 3. parte, super quæstione 42.

De secunda pauca quædam hoc loco sunt dicenda. de qua Simancas de catho. instit. tit. 34. de Inquisitoribus Apostolicis. num. 24. Ioannes Rojas singulari 95. incipien. Inquisitores fauore fidei. *adde Repertorium Inquisitorum, verbo, dieta.*

Inquisitor potest testes euocare extra suam diœcesim.

Itaque Apostolici Inquisitores fauore fidei non obstante constitutione de duabus dietis edita in concilio generali, testes possunt extra suam diœcesim euocare, & iubere vt coram eis se sistant, cap. vt officium. §. compescendi. de hæret. lib. 6.

Cum egregijs & nobilibus personis qualiter agendum.

Prudenter tamen hoc fieri debet, nam egregiæ personæ non facile trahendæ sunt, sed ita cum illis agendum est, vt rogari potius, quàm compelli videantur; & ne imperium Inquisitorum recusent, vrbanius et modestius est, vt vel iudices ad eos eant, vel certe alios mittere debent, qui depositiones earum recipiant. idem iudicium est de viris Illustri-

A *bus, Monialibus, & alijs honestis feminis, quas non decet facile in iudicium trahere. Quanta autem modestia, & vrbanitate cum singulis vtendum sit, & quid fieri magis causis fidei expediat, ex dignitate, auctoritate, honestate, alijsque testium qualitatibus constituendum erit.*

Episcopi quoque fauore fidei possunt testes euocare sicut Inquisitores.

Quæsitum est, an sicut Inquisitores Apostolici possunt euocare testes extra suam diœcesim & prouinciam, non obstante prædicta constitutione de duabus dietis, ita quoque & Episcopi possint. Et sane affirmate respondendum est posse, cum hoc priuilegium fauore fidei sit concessum: is autem fauor
B *pariter Episcopo et Inquisitori Apostolico in causa hæresis procedenti competere debet: cum non ratione personæ, sed intuitu negotij de quo agitur, sit omnino tributum. de quo plura diximus supra in hac 3. parte, super quæst. 56.*

Episcopus euocans testes non tenetur mittere processum ad Episcopum requisitum.

Neque Episcopus, aut Inquisitor euocans testes de diœcesi alterius tenetur mittere processum ad Episcopum, è cuius diœcesi testis ille euocatur, nec id fieri iuste peteret ille Episcopus, immo tenetur & debet mittere testes inspectis litteris Episcopi requirentis, ac dicentis sibi opus esse hoc vel illo teste, cuius in causa fidei testimonio indiget. ac mittendus quidem est testis requisitus, & curandum om-
C *nino si fieri potest, ne intelligat se vocari, vt in causa fidei contra aliquem testificetur, ne forte rem detegat, & causæ obsit: nisi aliqua ex causa aliter fieri oporteret, cognita probitate & fidelitate testis euocati. hæc omnia ita seruari debere, & ratio ipsa, & iustus procedendi ordo, & negotij qualitas facile persuadent. atque ex his iudicio nostro satisfactum esse videtur illis difficultatibus, quas nobis quãdoq; proposuit Marcus Antonius Massa Salernitanus: vir multa prudentia & eruditione ornatus.*

D

QVÆSTIO LXXV.

An nomina testium & denuntiatorum sint delatis publicanda.

Summarium.

1 *Nomina testium & denuntiatorum non sunt publicanda, si eis ex hoc graue periculum immineat.*
2 *Cessante verò periculo publicari debent.*
3 *Potentia personarum multiplex Inquisitori expendenda.*
E
4 *Quale periculum imminere soleat ex tali manifestatione.*

SEptuagesimaquinta quæstio est: Vtrum Inquisitor nomina testium, denuntiatorum, seu accusatorum delato debeat publicare?

1 Respondemus, quòd de ista materia diuersi summi Pōtifices diuersa responderunt. Aliqui dixerunt quòd in nullo casu; aliqui

aliqui quòd in aliquo: ideo tandem Bonifacius viij. statuit quid agendum, vt patet in c. Statuta. §. iubemus. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic; Iubemus tamen, quòd si accusatoribus vel testibus in causa hæresis interuenientibus, seu deponentibus (propter potentiam personarum, contra quas inquiritur) videant Episcopus vel Inquisitores graue periculum imminere, si contingat fieri publicationem nominum eorum, ipsorum nomina non publicent, &c. *Et sequitur infra.* Sicque (non obstante, quòd illis, contra quos huiusmodi deposuerunt, nomina ipsorum non fuerint publicata) adhibeatur ad cognitionem iudicis instruendam plena fides depositionibus testium eorundem, &c. *& infra.*

Relat. supra pag. 116.

2 Cessante verò periculo supradicto accusatorum & testium nomina (prout [a] in alijs fit iudicijs) publicentur.

3 Attendat tamen circumspectus Inquisitor de potentia personarum: Nam est potentia generis, seu familiæ: est potentia pecuniæ: est etiam potentia malitiæ. de certo rarissime est, quin graue periculum immineat testibus, si eorum eis, contra quos deponunt, nomina publicentur: & qui vidit & scit, ita dicit; maius enim est periculum, nomina testium publicare alicui delato pauperi, habenti in malis complices rebelles & homicidas, qui nihil habent nisi personam, quàm generoso vel diuiti in temporalibus abundanti.

4 Quale autem est tale periculum graue declarat Ioan. And. super prædicto versu periculum, qui dicitur ita: *Periculum.* quia timetur mors, vel detruncatio ipsorum, vel filiorum, vel parentum suorum, vel deuastatio substantię ipsorum, vel his similia.

IN QVÆSTIONEM LXXV.

An nomina testium & denuntiatorum sint delatis publicanda.

COMMENT. CXXIIII.

Dubiũ fuit olim an in hoc tribunali publicanda forent testium nomina.

Magna fuit olim controuersia, nunquid testium nomina in hoc crimine, vt in ceteris, reis essent publicanda, cum hinc fauor reorum, vt plene se possent defendere, inde fidei prærogatiua clamaret, vt facilius in hac causa, quæ omnium est maxima & grauissima, denuntiatores & testes inuenirentur: tandem merito causa fidei præualuit, vt non obstante dispositione cap. fin. de hæret. lib. 6. nomina testium nullo modo publicentur. atque hoc iure & consuetudine nunc vbique vtimur.

Obseruant autem hoc singulare de non publicandis nominibus denuntiatorum & testium cuncti fere qui de hæreticis scripserunt, Repertorium Inquisitorum verbo, nomina. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 10. nu. 4. Ioannes Rojas singul. 208. incipiente: Testium publicatio. *Simancas de catho. instit. tit. 64. de testibus. num. 27. Campegius apud Zanchinum cap. 9. & plerique alij, quos studio breuitatis omitto.*

A *Hoc ipsum singulare de non publicandis testium nominibus in hac causa sanciuit Innocẽtius IIII. rescripto quodam incipiente:* Cum negotium fidei. *quod retulit Eymericus supra parte 2. pag. 145. vbi videto quod de autore seu conditore eius rescripti annotaui. nec alienum est ab hac re quod traditur in rescripto Vrbani IIII. incipien.* Præcunctis. *§. quod si testibus. relato apud Eymericum supra parte 2.*

Vt nõ publicentur testiũ nomina qs sanciuerit.

Olim vero initio fere constitutæ delegatæ inquisitionis sæpe constitutũ fuit, vt testium nomina non publicarentur: nam vt alia omittam, in concilio Biterrensi cap. 10. luculenter de hoc scriptum est ita: B Illud autem caueatis secundum prouidam sedis Apostolicæ voluntatem, ne testium nomina signo vel verbo aliquo publicentur. *hactenus ibi. idem prorsus eisdẽ verbis habetur in concilio Narbonensi, cap. 22.*

Decretum concilij Biterrensis de nõ publicandis testiũ nominibus.

In his concilijs illud verbum, signo, diligenter est obseruandum, quasi dicat, non modo testium nomina publicari non debent, sed neque circunstantiæ (id enim eo loco puto vocari signum) sunt exprimendæ, ex quibus posset delatus venire in notitiam testium, vel denuntiatorum.

C *In Hispania item præceptum est obseruari, ne reis testium nomina publicentur, nam Hispalensi quadã instructione an. Domini MCCCCLXXXIV. cap. 16. his verbis à nobis vtcunque latine redditis continetur:* Item quoniam habita legitima informatione constitit, ac constat, quòd ex publicatione nominũ & personarum ipsorum testium, qui deponunt super dicto hæresis crimine possent incurrere in graue damnum & periculum personarum & bonorum: nam experientia demõstrauit, atq; demonstrat testes aliquos esse interfectos, aut vulneratos & male affectos ab hęreticis ob præfatam causam, attendendo in D primis etiam in regnis castellæ & Aragoniæ reperiri magnum numerum hæreticorum ob graue damnum & periculum præfatum, quod testibus imminet, cum eorum nomina publicãtur: Domini decreuerunt, vt Inquisitores possint nõ publicare nomina uel personas testium, qui cõtra hæreticos deposuerint. *hactenus ibi.*

Instructio inquisitiõis Hispanię de nõ publicandis testium nominibus.

Tametsi vero Bonifacius octauus in dicto cap. fin. de hæret. lib. 6. §. cessante. quo etiam vtitur hic Eymericus, concedat posse testium & accusatorum E *nomina in hoc crimine sicut in alijs, omni periculo cessante, publicari; hodie tamen perpetuo id periculum adesse putatur; & propterea nunquam fit talis nominum, aut personarum testium publicatio. in quam rem extat quoque breue Apostolicum Pij IIII. Pontificis Maximi, quod incipit:* Cum sicut. *quod est impressum inter litteras Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis in fine huius operis. quare vel per contrariam consuetudinem, vel per hoc Pij IIII. breue, sublata prorsus nunc videtur Bonifacij octaui prouisio.*

Et certe semper graue periculum ex ea re imminet testibus, vel saltem causis fidei vniuersis: quod apertissime cernitur in prædicto rescripto Pij IIII. *item*

Semper presumitur graue periculũ

imminere si testium nomina publicentur.

IIII. item in præfata Hispalensi instructione. prudentissime ergo constitutum est, ne testium nomina publicentur. Et quod de triplici potentia scribit hic Eymericus, quæ testibus, si eorum nomina publicarentur, valde nocere posset, luculenter & vere probat sacri Tribunalis laudabilem & iustissimum stylum.

Nec cognomina testiũ sunt publicanda.

Quod de nominibus testium non publicandis proxime diximus, locum quoque habet in cognominibus: nam neque cognomina publicanda sunt, vt in præfato rescripto Pij IIII. constitutum est.

Quid si reus id petat instanter.

Quòd si reus instaret, postularetque vt sibi concederetur defensio secundum iuris ordinem, & per consequẽs vt testium nomina simul cũ dictis eorum sibi ederentur, audiendus non esset, vt iam olim etiam in hoc articulo consuluerunt periti quidam Auinionenses responso quodam super quibusdam dubitationibus in causa fidei, quæst. 3. quod legitur in vetusto illo codice bibliothecæ Vaticanæ.

Ac si fortassis ob id grauari se diceret, & appellaret, talis appellatio nullo modo esset admittenda; sed ea non obstante, immo vero ea reiecta tamquam friuola & iniusta, ad vlteriora iudicij acta est intrepide procedendum.

Atque ex his refellitur omnino opinatio Pauli Parisii consil. 2. incipien. Et si esse Iudæum. *volum. 2. vbi contrariam sententiam persuadere conatur. sed cauendus est in hoc articulo.*

Quales circunstantiæ possint reis publicari.

Quòd si quæras, an postquam testium & denuntiatorum nomina reis non publicantur, sint tamen illis petentibus aut non petentibus, vt facilius se defendant, aliquæ circunstantiæ delicti commissi publicandæ, qualia sunt locus & tempus, aut aliæ huiusmodi. de hac re in Hispalensi institutione anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 16. ita sancitum est: Cum probatio facta fuerit, & testes reproducti, debent Inquisitores publicare dicta & depositiones eorum suppressis & tacitis nominibus. & circunstantijs, ex quibus reus accusatus posset venire in cognitionem testium. *hæc ibi.*

Ex his verbis videtur arbitrio iudicum violatæ religionis relinqui, quales circunstantiæ publicari possint, quales vero contra taceri: nam ex quo constitutio eas non præscripsit, iudicio Inquisitorum reliquisse videtur. quod & verum puto. in hoc tamen prudentissimos esse oportet.

In Madriliana institutione anni MDLXI. cap. 32. cum de publicatione depositionum reo exhibenda sermo habetur, quales temporis & loci circunstantiæ in publicatione apponi debeant, & quare, sancitur his verbis à nobis item latine redditis: In publicatione ponetur mensis & annus, in quibus deponunt testes: quoniam si aliquod inconueniens insurgeret, si poneretur precise dies, nõ debet apponi: & sufficiet mensis & annus. quod fieri sæpe solet cum testibus in carcere deponentibus. similiter apponetur in publicatione locus & tempus commissi delicti, quoniam hoc ad defensionem reorum spectat. Ceterum non est apponendus locus loci. *hactenus ibi.*

Sed non diffiteor contingere quandoque posse, vt
A *si locus & tempus commissi criminis reis panderentur, ipsi possent facile deuenire in notitiam denuntiatorum, vt cum delictum recenter est commissum, quo casu sicut in alijs, prouidendum omnino est testium incolumitati, & legitimæ etiam reorum defensioni, alijs cõpetentibus modis, quos prudens Inquisitor pro negotij qualitate melius scire poterit.*

Cura Inquisitorum circa testes.

Quoniam vero legitimæ defensionis ordo, ob suppressam nominum & cognominum testium publicationem, quodammodo videtur truncatus in hoc crimine, propterea Inquisitores vitam & mores testium, ac delatorum diligenter debent inuestigare,
B *vt alibi scripsimus copiosius, traditque Ioannes Rojas in dicto singul. 208. incipien.* Testium publicatio. *& alij.*

An autem quandoque liceat non modo testium nomina publicare, sed etiam reum & testes conciliare seu confrontare, abunde docui supra in hac 3. parte, nu. 101. super tit. de cautelis Inquisitorum. & nu. 209. super. 12. modo processum fidei terminandi.

Num. 2.

¶ Prout in alijs fit negotijs, publicẽtur.] *Post hæc verba in omnibus codicibus mox subsequuntur hæc alia:* Ita quòd vbi graue periculum depo-
C nentibus seu testibus videatur imminere, iudicio Episcopi & Inquisitoris, non publicentur delatis: vbi autem eis non publicentur, attendat circunspectus Inquisitor, &c. *Hæc omnia placuit remouere, quia non admodum cohærẽt cum præcedentibus, & consequentibus; & verisimile mihi fit ab aliqua marginali annotatione in contextum irrepsisse. videtur autem hæc annotatio desumpta fuisse ex sententia Archidiaconi in cap. fin. de hæret. lib. 6.*

D

QVÆSTIO LXXVI.

Quæ pœna incurratur si contra ius publicentur, vel occultentur nomina testium, &c.

Septuagesimasexta quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor non publicãdo delato deferentium ac testificãtium nomina, seu publicãdo vbi non debent,
E incurrant aliquam pœnam, & quam?

Respondemus quòd sic: quia per dominum Papam eorum cõscientię onerantur, ac eis pręcipitur, quatenus puram & prouidam intentionem habeant in prædictis. vnde in dicto c. Statuta. de hæret. lib. 6. circa finem sequitur sic: Ceterum in his omnibus præcipimus, tam Episcopos quàm Inquisitores puram & prouidam intentionem habere, ne ad accusatorum vel testium nomina supprimenda, vbi est securitas, periculum esse dicant, nec in eorum discrimen securi-

Relat. supra pag. 116.

securitatem asserant, vbi tale periculum immineret, super hoc eorundē conscientias onerātes.

Vbi Archidiaconus dicit ita: O tu, quicunque iudex in tali causa, bene aduerte verba ista: nam non dicit leue periculum; sed dicit, graue: noli igitur reum priuare debito iuris ordine sine magna causa, quoniam hoc fieri non potest sine offensione Dei.

IN QVÆSTIONEM LXXVI.

Quæ pœna incurratur si contra ius publicentur, vel occultentur nomina testium.

COMMENT. CXXV.

QVæ hac quæstione tradit Eymericus, caute accipienda sunt. Primum enim si non publicet testium nomina, non errabit, immo vt superiori commentario docuimus, nullo modo publicāda sunt: in publicando vero multum errare potest; & qui hodie absque euidenti necessitate, & omni periculo cessante, temere publicare præsumeret testium, accusatorum, seu denuntiantium nomina, plane imprudentissime ageret, & fortassis in mortalem culpam incurreret: quia ageret contra tot decreta Pontificum, & contra receptam sacri officij consuetudinem: quæ quamuis nulla lege niteretur; quia tamen consuetudo est laudabilis, approbata, & legitime præscripta atque inducta, vim legis habet. §. ex non scripto. instit. de iure naturali gent. & ciuili.

Qui publicaret testiū nomina grauiter erraret.

Hanc quæstionem transtulit Auctor repertorij Inquisitorum in suum opus, verbo, nomina. §. nunc videndum. quo loco cautius aliquanto loquitur. adde Simancam de catho. instit. tit. 64. nu. 26. & in enchyridio tit. 35. nu. 12. & seq.

Dicta quidem testium edenda sunt reo, vt se defendere queat, nomina vero supprimenda sunt: & hoc iure vtimur.

Atque eodem modo vel cauenda vel accipienda sunt quæ de hac re edisserēs tradit Tabiensis in summa, verbo, Inquisitor. §. 8.

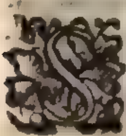
DE PERITIS ET ADuocatis necessarijs pro officio Inquisitionis.

QVÆSTIO LXXVII.

An Inquisitor posit conuocare peritos ad præbendum consilium.

Summarium.

1 *Inquisitor potest conuocare & cogere peritos.*
2 *Peritorum nomine quinam intelligantur.*

Eptuagesima septima quæstio est: Vtrum Inquisitor possit conuocare peritos quoslibet, ac eos cogere vt sibi assistant, ac in ferendis sententijs præbeant consilium opportunum?

A

1 Respondemus quòd sic; vt patet in c. Vt commissi. §. aduocandi. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Aduocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis assistant; & in huiusmodi deferendis sententijs præbeant consilium opportunum; ac eis quòd super his vobis humiliter pareant in virtute obedientiæ iniungendi.

Relat. supra pag. 113.

Eadem verba ad litteram habentur in priuilegijs prædictis Clementis, Alexandri & Vrbani iiij. Præ cunctis. suppresso tamen præcepto obedientiæ. de quo non fit mentio in priuilegiis antelatis.

B

2 Nomine autem peritorum, vt dicit Archidiaconus super c. Vt commissi. in verbo, peritos, intelligit Theologos, Canonistas, & Legistas.

Qui dicātur periti.

IN QVÆSTIONEM LXXVII.

An Inquisitor possit conuocare peritos ad præbendum consilium.

COMMENT. CXXVI.

ABsoluta tractatione de testibus, disputationem de peritis, quos Inquisitores possunt aduocare, aggreditur Eymericus: ac primum, an possint aduocari quærit, & posse docet.

C

Et hoc ipsum priuilegium de conuocandis peritis, vt assistant Inquisitoribus in causis fidei quotiens fuerint requisiti, adnotant Archidiaconus, Ioannes And. Geminianus, Franchus & alij in cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 21. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 15. num. 1. Conradus Brunus lib. 4. de hæret. cap. 10. Albertinus in cap. quoniam. de hæret. lib. 6. q. 10. & alij plerique, quos in re manifesta libenter omitto.

De materia quæstionis qui disserue rint.

D

Cur autem Inquisitoribus concessum fuerit, vt peritos quoslibet possent aduocare, vt sibi consilium præbeant in sententijs ferendis, docet Auctor Repertorij Inquisitorum verbo, Inquisitores. §. quæ est ratio. dicens propterea id factum fuisse, quoniam cum Inquisitores essent Fratres religiosi, in theologia solum periti, iura tamen ignorabant: & quia in ordine iudiciario facile poterant decipi, & propterea absoluere damnandos, & damnare absoluendos; ideo factum vt peritos consulerent, & ad consulendum, si opus esset, compellerent. inde quoque factum, vt processus deberent cum Episcopis communicare.

Cur Inquisitoribus concessum, vt possint aduocare peritos.

E

Ceterum, quamuis hodie Inquisitores sint iurisperiti vt in Hispania, eosdem nihilominus peritos uocare possunt, ac debent: in primis uero theologos, quorum est propositionum gradus & qualitates expendere; quia, Vbi multa consilia, ibi salus, Prouerb. cap. 11. & cap. 24. Et recte protulit Marcus Cicero lib. 1. de officiis, dicens: Neç vero alienum est ad eligenda quæ dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, vel etiam iurisperitos; & quid de vtroque genere officij placeat, exquirere. *hæc ille.*

Periti semper aduocandi.

Hoc etiam ipsum passim leges admonent. l. ult.

C. de fideicom. l. 3. de ingen. manu. l. 8. §. sed iure. ff. de iuris & facti ignoran. cap. de quibus. 20. distinct.

Periti quando aduocandi.

Periti vero, vt placet Conrado Bruno præcitato loco, non modo cum ferenda est sententia condemnatoria, sed etiam in absolutoria vocandi sunt, cui libenter subscribo; item adiungo, non modo vocandos quo tempore sententiæ ferendæ sunt; verum etiam quotiens in alijs iudicij actis occurrit aliqua difficultas, vel circa testes, vel circa delatos, aut in alijs quibuscunque articulis: quod indicant non obscure illa textus verba, in dicto cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. videlicet: aduocandi &c.

QVÆSTIO LXXVIII.

An de consilio peritorum ferenda sit ab Episcopo & Inquisitore sententia.

Septuagesima octaua quęstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor teneantur procedere ad sententiam vel condemnationem de prædictorum consilio peritorum?

Relat. supra pag. 116.

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Statuta. §. iubemus. de hæreticis. lib. 6. vbi dicitur sic: Iubemus. & infra: Siue Episcopus siue Inquisitores processerint, aliquibus alijs personis prouidis & honestis, iurisque peritis (quas ad hoc vocari, & eis per totum processum, super quo deliberandum est, seriose manifestari ac integraliter explicari, & de ipsorum consilio, ad sententiam vel condemnationem procedi volumus) exprimantur.

IN QVÆSTIONEM LXXVIII. An de consilio peritorum ferenda sit ab Episcopo & Inquisitore sententia.

COMMENT. CXXVII.

An Inquisitores peritorum consilium sequi cogantur.

In hac quæstione, ac in tota etiam hac tractatione de aduocandis peritis, vt de eorum consilio ad sententiam procedatur; illa occurrit præcipua difficultas hoc loco à me breuiter, & necessario diluenda, An Inquisitores teneantur necessario sequi peritorum consilium; an vero sit eis liberum, postquam audiuerint peritorũ sententias, statuere quod ipsis visum fuerit statuendum; quamquam aut contrariũ sit aut diuersum ab eo quod periti senserunt.

In hac controuersia Albertinus, qui ceteris fusius hanc quæstionem disputauit in c. quoniam. de hæret. lib. 6. quæst. 10. & tract. de agnos. assertio. quæst. 26. post multas conclusiones num. 11. & seq. tandem concludit, quòd si à lege, canone, vel statuto dicatur, vt aliquid fiat de consilio, vel ex consilio alicuius, tale consilium omnino requirendum est, & sequendum, ac ei standum, & actus in contrarium celebratus est nullus. cum itaque in

A *causa hæresis iubeat Romanus Pontifex, vt de peritorum seu consultorum consilio ad sententiam procedatur. c. fin. §. iubemus. de hæret. lib. 6. consequitur omnino, vt non sit liberum Inquisitoribus ab eorum consilio recedere, nec aliud statuere quàm periti definierint; id quod nititur probare fortasiis satis infirmis rationibus, quas prudens omitto: quia breuitati studeo, & institutum est mihi certiora tradere, tutiora & communiora, vt sæpe admonui. in eandem sententiam ferri videtur non obscure hoc loco Eymericus, & in principio quæstionis sequentis: & Archidiaconus in c. vt commissi. de hæret.*

B *lib. 6. in verbo, consilio.*

Inquisitores non coguntur sequi peritorum cõsilium, & quare.

Ceterum, quidquid illi senserint in hoc articulo ita statuo: Inquisitores non debent necessario sequi peritorum, aduocatorum, seu consultorum consilium: quoniam eorum suffragia, & (vt vulgo loquimur) vota non sunt decisiua, sed solum consultiua. Primum, quoniam consilium non est de substantia actus. Baldus in l. fin. §. necessitate. C. de bonis quæ liberis, num. 24.

Ad hæc, consultores huiusmodi & periti in causa hæresis nullam habẽt iurisdictionem ordinariam, aut delegatam, iuxta doctrinam Bartoli in l. 1. ff.

C *de offi. asseso. & Baldi & Decij in c. si pro debilitate. extra de officio delegati. & notat plene Iason in l. omne officium, num. 16. ff. de offi. asseso. eorum ergo consilium non est necessario sequendum.*

Postremo, consilium illius, qui non est particeps officij, aut potestatis illius iudicij, cui dat consilium, sufficit si requiratur, vt pulchre docet Ancharanus in c. si ad Episcopum. notab. 8. versi. circa secundum. in fine. ne sede vacante. lib. 6. tales autem esse peritos & consultores in hac causa manifestum est: eorum itaq; suffragia, vt ibidem concludit Ancharanus de vrbanitate, non de necessitate sequenda

D *sunt. & hanc sententiam videtur sequi Locatus in opere iudiciali verbo, consilium. num. 5. quam profitetur apertius Campegius apud Zanchinum cap. 15. & probat late aduersus Albertinum Ioannes Rojas tract. de hæret. par. prima. num. 409. & multis sequentibus.*

Et in Hispania quidem hæc sententia obtinet, vt consultorum suffragia decisiua non sint; quæ definita esse videtur per Madrilianam instructionem anni Domini MDLXI. cap. 66. vbi cum Episcopus & Inquisitor conueniunt, eorum sententiæ standum es-

E *se decernitur, quamuis consultores numero plures contrariam profiteantur. eius instructionis verba à nobis latine reddita ita habent:* In omnibus casibus, in quibus contigerit discordia sententiarum seu opinionũ inter Inquisitores & Ordinarium, vel aliquem ipsorum, vel in definitione causæ, aut in quolibet alio actu, vel sententia interlocutoria, causa ad Senatum mitti debet: sed si Inquisitores & Ordinarius fuerint cõformes, quãuis consultores discrepent, & sint numero plures, decretum Inquisitorum & Ordinarij executioni mandetur. *hactenus ibi.*

Non tamen audacter à

Quamquam autem hæc vera sint, & firmis munita rationibus; non propterea censeo liberrimum

debere

debere esse Inquisitorum arbitrium in statuendo quod sibi libuerit, quamuis ab opinione peritorum discrepet: cum enim negotium fidei grauissimum sit non modo in ferendis sententijs, vt in superioribus dicebam, verum etiam in alijs grauioribus totius iudicij actibus; consultius erit & tutius nusquam discedere à peritorũ suffragijs: nam si quandoque contingeret Inquisitores audacius vti ea potestate & libertate, facile possent errare, & per imprudentiam committere id, quod vel in fidei, vel in reorum detrimentum verteretur.

peritorum consilio discedant.

Iam ista libertas Inquisitorum de non sequendis necessario peritorum suffragijs, facilius vsurpari potest ab illis, qui constituti sunt iurisperitissimi: nam hoc potissimum casu consultorum suffragia consultiua erunt non decisiua: & plane hoc iure vtimur vt consultiua solum sint.

Inquisitores theologi facilius pareãt peritorũ suffragijs in ordine iudiciario.

Cum vero Inquisitores theologi fuerint creati, in his quæ ad ordinem iudiciarium spectant, si dubia occurrant, non sequi peritorum suffragia, nec prudens nec tutum crederem. Quemadmodum enim iurisconsultos theologis in causis fidei assentire oportet in notandis propositionibus hæreticis & catholicis, & earum qualitatibus expendendis: ita vice versa theologos iurisperitis obtemperare convenit in capturis reorum decernendis, in indicijs ad torturam aptis, in testium dictis admittendis aut repellendis, inducijs dandis, appellationibus admittendis aut refutandis, in sententijs interlocutorijs & definitiuis ferendis, & denique in toto ordine iudiciario obseruando: hæc enim theologi ab iurisperitis petere debent. Albertinus in c. quoniam. de hæret. lib. 6. q. 10. num. 17. quod & verum est.

Quando nõ sit tutum à peritorũ votis recedere.

Tunc etiam à peritorum suffragijs non esset tutum recedere, cum quæstio, de qua agitur, nimis est ardua & difficilis, aut propter facti contingentiam, aut ob varias & pugnantes Doctorum sententias: tunc enim eos peritorum suffragijs obtemperare debere putarem: tametsi cum huiusmodi casus incidunt, supremum Senatum consulere tutius sit, vt alibi plene ostendimus.

Peritorum suffragia nõ excusant Inquisitorem errantem.

Postremo illud monebo, Inquisitores hæreticæ prauitatis punitione dignos esse, si vel suo vel consultorum consilio ducti in definiendis fidei causis errauerint: neque enim peritorum suffragia eos omnino excusabunt. l. quidam decedens. §. pater. ff. de excusat. tuto. Bartolus in l. si conuenerit. num. 4. ff. de re iudicata. & ratio est; quoniam apud se debuerant deliberare, an illud consilium expediret. l. 2. §. fin. ff. mand. consilium enim alterius neminem cogit ad illud sequendum. cap. cum olim. de arbit.

Et quamuis hæc ita se habeant, vix hodie possunt errare, cum non vnus aut alter peritus adhibeatur, sed plures, & in arduis supremum Senatum consulere debeant. verumtamen hæc omnino persuadent, vt Inquisitores suo labore, & industria, & studio curent penitus singula fidei negotia, & quidquid ad suum officium spectat, intelligere: nec fiant desides & negligentes sub hac spe, quòd consultores habeant & peritos, in quos laborem

A *reijciant: meminerint illius dicti Quinti Mutij reprehendentis Seruium Sulpicium in hæc verba:* Turpe est patritio & nobili viro ignorare ius, in quo versatur. *l. 2. ff. de origine iuris.*

QVÆSTIO LXXIX.

An processus totus iurisperitis explicari debeat.

B Eptuagesimanona quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor coram prædictis peritis, de quorum consilio est ad sententiam procedẽdum, teneantur totum processum eis integraliter explicare, vel sufficiat eis explicare summarie, in substantia & effectu?

Respondemus quòd integraliter & perfecte, vt patet in c. Statuta. §. iubemus. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Iubemus. & infra: Secreto coram diœcesano Episcopo, vel eo absente ipsius Vicario, quando Inquisitores procedunt; C quando vero procedit Episcopus coram Inquisitoribus: Si haberi commode possit copia eorundem, ac nihilominus siue Episcopus siue Inquisitores processerint, aliquibus alijs personis prouidis & honestis iurisque peritis (quas ad hoc vocari, & eis per totum processum super quo deliberandum est, seriose manifestari, ac integraliter explicari, & de ipsorum consilio ad sententiam vel condemnationem procedi volumus) exprimantur: & cetera.

Processus totus iurisperitis explicandus. Supra pag. 116.

D
IN QVESTIONEM LXXIX.

An processus totus iurisperitis explicari debeat.

COMMENT. CXXVIII.

Eymericus apertis fere semper canonum definitionibus nitens, in hac quæstione vnum axioma constituit, videlicet, Peritis, quos Inquisitores aduocant, totum reorum processum integre esse communicandum.

Huius axiomatis ratio in promptu est: quoniam nisi periti intelligerent integre & perfecte totam causam, non possent perfecte consulere, neque incorruptum ferre iudicium, cum nemo de incognitis E *ctum iudicium facere possit.*

Peritis totus processus integre explicandus.

Rursus, cum de eorum consilio sit ad sententiam pronuntiandam deueniendum, ne fortassis ob non visum processum minus bene consulant, & in ferenda sententia erretur; iustum est vt eis integre totus processus explicetur. et cum Eymerico sentit Bernardus in lucerna verbo, Inquisitor. §. 21.

QVÆSTIO LXXX.

An testium nomina sint consultoribus manifestanda.

Ctuagesima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor teneantur coram prædictis peritis, de quorum consilio est ad sententiam procedendum, deferentium & testificantium nomina publicare?

Relat. supra pag. 116. Respondemus quòd sic; vt patet in alleg. c. Statuta. §. iubemus. vbi exposito & mandato, quòd nomina deferẽtium & testium coram delatis non publicentur, sequitur sic: Sed secreto coram diœcesano Episcopo, vel eo absente ipsius Vicario, quando Inquisitores procedunt; quando vero procedit Episcopus coram Inquisitoribus, si haberi commode possit copia eorundem: ac nihilominus siue Episcopus siue Inquisitores processerint, aliquibus alijs personis prouidis & honestis, iurisque peritis (quas ad hoc vocari & eis per totum processum, super quo deliberãdum est, seriose manifestari ac integraliter explicari; & de ipsorum consilio ad sententiam vel condemnationem procedi volumus) exprimantur: sic quæ (non obstãte, quòd illis contra quos huiusmodi deposuerunt, nomina ipsorum non fuerint publicata) adhibeatur ad cognitionem iudicis instruendam plena fides depositionibus testium eorundem.

IN QVÆSTIONEM LXXX.

An testium nomina sint consultoribus manifestanda.

COMMENT. CXXIX.

Nomina testium, an & quando peritis sint explicanda. *IN hac quæstione Eymericus vnicum item proponit axioma, nempe, nomina testium peritis seu consultoribus esse explicanda.*

In hoc autẽ axiomate maior est dubitatio, quàm in eo, quod proxime superiori quæstione propositum est; quia non videtur necessarium explicari.

Primum quoniam absque tali nominum publicatione, aut notitia recte consulere possunt.

Deinde quia ita plane contendunt faciendum viri docti, inter quos est Campegius apud Zanchinum cap. 15.

Postremo, tuta & laudabili inquisitionum consuetudine receptum videtur, ne consultoribus testium nomina publicentur: sed absque nominibus processus soli eis dantur super quibus consulere debent. neque ab hac consuetudine est recedendum.

Inquisitorum tamen partes erunt notare testium qualitates, vt si religiosi, si periti, si graues fuerint & probati: aut contra, si minus probati, si plebei, & pauperes, si iuuenes, si imperiti, aut similes, vt his qualitatibus in genere cognitis facilius intelligant periti quantum sit dictis singulorum tribuendum, aut contra detrahendum.

A Quid de nominibus delatorum. *Sed de nominibus delatorum nihil docuit Eymericus, an videlicet reorum nomina peritis debeant explicari; & verius videtur, ac tutius est, vt nec reorum nomina peritis publicentur.*

Verumtamen illud addiderim, quòd si quandoque videatur necessarium, vel testium, vel reorum nomina peritis explicare, vt cum probabiliter timetur testes inimicos esse reo: tunc si periti vtrosque cognoscant, quia melius scire possunt, an sint vel fuerint inuicem inimici nec ne; non foret iniustum hoc casu & testium & delatorum seu reorum nomina consultoribus, aut etiam si opus fuerit, alijs
B *probis viris explicare, iuxta consilium Eymerici par. 3. tit. de sex modis tradendi copiam processus. num. 119. §. sextus modus est. de quo ibidem dixi.*

Ne autem consultores temere hoc casu vel testes vel delatos indicent, aut per iuramentum, aut per sententiam excommunicationis constringi possunt, ac debent, vt secretum teneant. ita Eymericus præcitato loco. & Bernardus Comensis in lucerna verbo, Inquisitor. §. 21.

Et profecto grauissimum est scelus in causis præsertim arduis secretum reuelare, vt optime docet
C *Aegidius Bossius tit. de carcerato fideiussoribus cõmittendo. nu. 30. vers. Et si tu Senator fueris.*

Reuelantes secretum etiam non iurati extra ordinem puniendi. *Quamuis autẽ periti huiusmodi specialiter tunc non iurarint custodire secretum, adhuc tamen ad illud obseruandum obligantur, propter multas leges iubentes ne causæ fidei propalentur ob periculum ingens, quod inde nasci potest. quod si non iurati propalauerint, extra ordinem puniri possunt per Inquisitores: decuit enim eos id secretum seruare, quod leges iuste iubent.*

Si vero per malitiam reuelarent, illis præsertim qui impedire possent fidei negotium, aut aliàs cau-
D *sæ obesse, tales quidem secreti reuelatores velut impeditores sancti officij puniri possent, magis quidem vel minus pro culpæ qualitate, secundum quam pœna mensura imponenda est.*

QVÆSTIO LXXXI.

An Episcopus & Inquisitor possint secretum indicere consultoribus.

E

Ctuagesima prima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor quando prædictis peritis deferentium nomina & testificantium publicabunt, possint eis secretum indicere, quatenus illorum nomina non reuelent, ac in eos sententiam excommunicationis ferre si reuelauerint?

Respondemus quòd sic, iuxta c. alleg. Statuta. §. & vt eorundem. vbi dicitur sic: Et vt eorundem accusatorum & testium periculis efficacius occurratur, & cautius in inquisitionis negotio procedatur, præsentis constitutionis auctoritate permittimus, quòd Episcopus vel Inquisito- Relat. supra pag. 116.

quisitores secretum possint indicere illis, quibus (vt præmissum est) processum huiusmodi explicabunt: & in eos si arcana consilij, seu processus, sibi sub secreto ab eisdem Episcopo vel Inquisitoribus patefacta præter eorū licentiam alijs patefecerint, excommunicationis sententiam, quam ex secreti violatione ipso facto incurrant (si eis expedire videbitur) promulgare.

IN QVÆSTIONEM LXXXI.
An Episcopus & Inquisitor possint secretum indicere consultoribus.

COMMENT. CXXX.

Exploratí iuris est id de quo quærit hic Eymericus, potest enim Episcopus & Inquisitor indicere silentium consultoribus, etiam sub pæna excommunicationis, vt super quæstione proxime præcedenti dictum est. idem docet Repertorium Inquisitorum verbo, secretum. & Bernardus Comensis in lucerna Inquisitorum, verbo Inquisitor. §. 21. & quàm sit ingens scelus secreta reuelare, explicat Aegidius Bossius, eo loco, quem superiori commentario indicaui. eum videto.

QVÆSTIO LXXXII.
An Episcopus & Inquisitor possint se mutuo excommunicare ob indictum secretum.

Ctuagesima secunda quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor prædictis peritis excommunicationis sententiā iniungēdo quatenus nomina deferentium aut testificantium non reuelent, possint se excommunicare mutuo hac de causa, etiā ne reuelent?

Respondemus quòd non, vt in alleg. c. Statuta. §. Et vt eorundem. de hæret. lib. 6. vnde ibi concesso quòd possint peritos excommunicare hac de causa, vt est dictum quæst. proxima. statim sequitur ita: Sic tamen, quòd Inquisitores Episcopum, vel Episcopus Inquisitores non excommunicent hac de causa.

IN QVÆSTIONEM LXXXII.
An Episcopus & Inquisitor possint se mutuo excommunicare ob indictum secretum.

COMMENT. CXXXI.

Iudices fidei alter alterum excommunicare non possūt iuxta tradita hic ab auctore. Hæc assertio ratione non caret, nam si se mutuo excommunicarent, id fidei negotijs proculdubio obesset. Et huc prorsus spectare videtur priuilegium concessum Inquisitoribus ab Vrbano IIII. in extrauagan. incipien. Ne inquisitionis negotium. *quam retulit*

A *Eymericus supra parte 2. in qua sancitum est, ne Inquisitor & eius notarij excommunicari possint à delegatis sedis Apostolicæ. adde Syluestrum in summa, verbo hæresis. 2. quæst. 8. Cetera huc spectantia dicam in quæstione proxime sequenti.*

QVÆSTIO LXXXIII.
An Episcopus & Inquisitor teneantur ad secretum quod alijs indicunt.

B

Ctuagesima tertia quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor indicentes prædictis peritis secretum, de non reuelando nomina deferentium seu testificantium per sententiam excommunicationis latæ, ipsi etiam Episcopus & Inquisitor ad secretū huiusmodi arceantur?† (†Arceantur, pro obligentur, verbum huic auctori familiare in hac significatione.)

Respondemus quòd sic; vt patet in alleg. c. Statuta. §. & vt eorundem. de hæret. lib. 6. Vnde prohibito ibi, quòd Episcopus & Inquisitor
C non possint se excommunicare mutuo hac ex causa. vt dictum est supra quæst. proxima de Episcopo & Inquisitore, sequitur sic: Sed Episcopi ex iniuncto ex nunc à nobis sub virtute sanctæ obedientiæ districto præcepto, ad secretum huiusmodi teneantur.

IN QVÆSTIONEM LXXXIII.
An Episcopus & Inquisitor teneantur ad secretum, quod alijs indicunt.

COMMENT. CXXXII.

D *Quamuis se mutuo Episcopus & Inquisitor ob secretum custodiendum in causis fidei excommunicare non possint, vt proxime dictum est, nihilominus tamen ad illud obseruandum in virtute obedientiæ ex districto Papæ præcepto obligantur; quod equidem ratione non caret: quemadmodum enim grauis incommoda consequi possunt ex huiusmodi secreti violatione, cum periti & consultores reuelarent, eadem nascerentur si Episcopus, aut Inquisitores manifestarent.* (Neque Episcopus neque Inquisitores secretum reuelare possunt.)

Ergo si Episcopus & Inquisitores extra casus sibi à iure concessos & permissos, & negotijs fidei ne-
E *cessarios, reuelarent aut testes, aut delatos, aut denuntiatores, & accusatores, vel alia sacri officij secreta, quamuis ipso iure excommunicati non essent; quoniam hoc nullo iure (quod ego sciam) cautum inuenitur: tamen mortaliter peccarent, quia sibi districte iniungitur à Papa sub virtute sanctæ obedientiæ ne reuelent: essent enim iustæ & legitimæ legis transgressores. facere autem in materia graui cōtra iustam & legitimam legem, nulla rationabili causa vrgente, vel excusante lethalis est culpa, vt vno ore fatentur Theologi, quos sequuntur Canonistæ, & ceteri bene sentientes. atque hoc est in hac causa diligentißime obseruandum.* (Episcopi & Inquisitores reuelātes secretum extra casus permissos mortaliter peccant.)

DE

DE STATVTIS ET Constitutionibus pro officio Inquisitionis.

QVÆSTIO LXXXIIII.

An priora indulta & priuilegia Inquisitoribus data, sint per posteriores constitutiones reuocata.

Ctuagesima quarta quæstio est: Vtrum Inquisitoribus Apostolica priuilegia, indulta, constitutiones, & ordinationes, seu ad consultata responsiones factæ per sedem Apostolicam, sint per constitutiones postmodum factas, de quibus habetur in 6. decretalium & in Clemen. tit. de hæret. simpliciter reuocata?

Respondemus quòd non; nisi in his, in quibus obuiant constitutionibus antedictis: vt patet in c. fi. Statuta. de hæret. lib. 6. vbi in fine dicitur sic: Constitutiones vero, ordinationes, & mandata alia prædecessorum nostrorum, in negotio hæreticæ prauitatis facta, concessa, seu etiam ad consulta responsa, quæ constitutionibus suprascriptis super eadem editis prauitate non obuiēt, in suo volumus robore permanere. Relat. supra pag. 116.

In c. Multorum. de hæret. in Clemen. in fi. dicitur sic: Alia sane, quæ circa præmissum inquisitionis officium, à nostris sunt prædecessoribus instituta (quatenus præsenti decreto non obuiant) sacri approbatione concilij roborata, in sua volumus firmitate manere.

IN QVÆSTIONEM LXXXIIII. An priora indulta & priuilegia Inquisitoribus data, &c.

COMMENT. CXXXIII.

Verißime concludit hoc loco Eymericus constitutiones & ordinationes Apostolicas contra hæreticam prauitatem editas, non esse per alias posteriores reuocatas: hoc enim fauore fidei ita constituere oportuit. per leges quoque ciuiles idem sancitum est, vt apparet in l. Ariani. C. de hæret.

Occasione huius quæstionis agendum nobis hoc loco erat de virtute & robore extrauagantium varijs temporibus per diuersos Romanos Pontifices editarum in negotio sanctißimæ Inquisitionis: Ceterum cum in fine huius operis hanc disputationem habuerimus, locum vbi de his agimus, indicasse sit satis, ne eadem sæpius repetita lectoris animum onerent.

A

QVÆSTIO LXXXV.

An Episcopus & Inquisitor simul interpretari possint statuta contra hæreticos edita.

Ctuagesima quinta quæstio est: Vtrum Inquisitor cum Episcopo, vel eius Vicario, possit statuta contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum edita, interpretari; si & quando circa ea ambigua oriantur?

B

Respondemus quòd sic; vt patet in litteris Apostolicis prædictis Inno. iiij. tenoris sequentis: Cum negotium fidei catholicæ aduersus hæreticæ prauitatis errores vobis, vt vestra prudentia deprehendat vulpeculas demoliētes vineam Domini, sub certa forma per alias litteras duxerimus committendum; ut commissum vobis ab Apostolica sede tam salubre ac vtile ministerium exequi liberius, ac exercere possitis efficacius, in hac parte interpretandi statuta ecclesiastica & sæcularia contra hæreticos edita, & hæreticorum filios, & nepotes, credentium quoque, fautorum, defensorum, & receptatorum ipsorum, dignitatibus, personatibus, & honoribus quibuscunque, ac beneficijs ecclesiasticis, & publicis officijs: *& infra:* liberam vobis auctoritate præsentium concedimus potestatem. Relat. supra pag. 145.

C

Inquisitor cum Episcopo potest interpretari statuta contra hæreticos edita.

In litteris vero Apostolicis Alexandri iiij. habetur sic: Vt commissum vobis inquisitionis officium contra prauitatem hæreticam efficacius & liberalius exequi valeatis, interpretandi, uel declarãdi unà cum diœcesanis locorum, in quibus est idem officium uobis commissum, uel ipsorum Vicarijs, cum diœcesanos abesse contigerit, statuta contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum edita quotiens in eis apparuerit aliquid ambiguum, uel obscurum: *& infra:* uobis auctoritate præsentium concedimus facultatem.

D

IN QVÆSTIONEM LXXXV. An Episcopus & Inquisitor simul interpretari possint statuta contra hæreticos edita.

E

COMMENT. CXXXIIII.

Hoc insigne priuilegium in fauorem fidei Inquisitoribus tributum est. Cum enim multæ quotidie in pœnis hæreticorum, & causis fidei oriantur dubitationes, quæ non sunt plene & aperte per leges declaratæ; sunt enim plura negotia quàm leges; suntque plures articuli negotiorũ & dubiorum, quàm sanctiones: propterea, ne foret necesse in singulis dubijs Pontificem Romanum consulere, salubriter cautum est, vt leges in hæreticos editas possent Inquisitores interpretari. exempla paßim occurrunt,

Cur inducti vt iudices fidei statuta in hereticos possint interpretari.

currunt, quæ libenter hic gratia breuitatis omittimus; vnum esse potest illud, cuius meminimus supra in hac 3. parte, num. 34. tit. de forma aggrauandi officiales. §. quoniam vero.

Huius autem priuilegij mentionem faciunt Tabiensis in sum. verbo, Inquisitor. §. 39. Campegius apud Zanchinum cap. 16. versi. rursus arbitrium iudicis. Locatus in opere iudiciali verbo, interpretari. & verbo, statuta. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. num. 426. & alij.

Iam quantum spectat ad rescriptum Innocentij IIII. quod hic citat Eymericus, id nondum vidimus authenticum. alterum vero Alexandri IIII. quod refert in fine quæstionis, vidimus authenticum in bibliotheca Illustrissimi Cardinalis Felicis Peretti, allatum ex Assisio; eratque missum Fratribus ordinis Minorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Datum Anagniæ x. Calen. Decemb. Pontificatus sui, anno IIII.

QVÆSTIO LXXXVI.

An Inquisitor per se possit in verbis ambiguis interpretari dicta statuta.

OCtuagesima sexta quæstio est: Vtrum Inquisitor sine Episcopo & eius Vicario possit statuta edita contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum interpretari, si circa ea dubia oriantur?

Respondemus quòd sic; vt patet in litteris Apostolicis Alexandri iiij. Præ cunctis. vbi habentur sic: Præ cunctis. & infra: Necnon interpretandi statuta contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum edita, quotiens in eis apparuerit aliquod ambiguum, vel obscurum: *& infra:* auctoritate præsentium concedimus facultatem.

IN QVÆSTIONEM LXXXVI.

An Inquisitor per se possit in verbis ambiguis interpretari dicta statuta.

COMMENT. CXXXV.

HOc priuilegium amplius est & patentius: libere enim concedit Eymericus solum Inquisitorem posse interpretari statuta dubia, seu verba statutorum ambigua, reperta in statutis editis contra hæreticos.

Dubium an solis Inquisitoribus tributū, vt dubia statuta possint interpretari.

Ceterum, hæc præmonebimus, hoc rescriptum Alexandri IIII. quod incipit: Præ cunctis: *nos nondum vidisse authenticum: cum multa alia eiusdem viderimus. Rursus, hæc clausula, quam ex eo rescripto recitat hic Eymericus, non legitur in rescripto Vrbani IIII.* Præ cunctis. *relato ab auctore supra par. 2. de quo valde miror, cum Pontifices soleant ferme semper in hac causa referre eodem* A *tenore verborum, rescripta à suis prædecessoribus edita: Alexander autem ante Vrbanum vixit, vt est manifestum. Postremo, rescriptum illud Innocentij IIII. quod incipit:* Cum negotium. *relatum item ab Eymerico supra par. 2. non probat hāc Eymerici sententiam: nam præterquam quòd nondum authenticum viderimus, in multis exemplaribus, dum potestas tribuitur Inquisitoribus interpretandi statuta, adduntur illa verba:* Cum diœcesanorum Episcoporum consilio: *quod videtur verisimilius, quia res magni momenti est.*

An soli Inquisitores possint statuta dubia in hæreticos lata declarare.

B *Sed quamquam hæc sint incerta, auctoritas Eymerici multum pondus habet, nec est credendum eum sibi eam clausulam arbitrio suo composuisse.*

*Sed demus hanc sententiam nullo certo iure probari, & quæramus an hoc liceat solis Inquisitoribus: & primo obtutu videtur dicendum, solum Inquisitorem non posse leges dubias in hæreticos latas interpretari: nam solius principis est declarare legem dubiam. l. 1. cum glossa ibidem, verbo, solis. & l. fin. C. de legibus. cap. inter alia. extra de sent. excomm. Præterea solus Romanus Pontifex est legitimus interpres iuris diuini, & canonum ecclesiasticorum, vt docet Abbas in cap. quæ in eccle*C*siarum. de constit.*

Solus Inquisitor dubia statuta declarat.

His tamen non obstantibus non inepte dici posset, Solum Inquisitorem posse dubia statuta in hæreticos lata declarare. ita hoc loco Eymericus. idem tenet Campegius apud Zanchinum cap. 16. versi. rursus arbitrium iudicis. & omnes fere præcitati super quæstione superiori. nam cum hoc priuilegium sit tributum fauore fidei, cuius Inquisitor dicitur defensor, rationi consonum videtur, vt sibi soli hoc priuilegium competat.

D *Præterea in illis locis, in quibus non sunt adhuc Inquisitores delegati constituti, sed soli Episcopi iure ordinario in hæreticos animaduertunt; non videtur dubium quin illis liceat statuta in hæreticos edita declarare: quoniam vt supra in hac 3. parte super quæst. 56. §. num autem. tradidimus, priuilegia, quæ fauore fidei Inquisitoribus sunt tributa, Episcopis etiam videntur competere. ergo fiet, vt solis etiam Inquisitoribus liceat declarare statuta dubia, cum maiorem quàm Episcopi, aut saltem æqualem cum ipsis, in causis fidei habeant potestatē.*

Sed tutius id est facere cū Episcopi cōsilio.

E *Hæc fortassis vera sunt de stricta iuris ratione: tutius tamen est in re tam graui adhibere Episcoporum consilium, vbi commode poterit adhiberi: aliàs vrgente causa solus fortassis Inquisitor poterit id præstare.*

Exempla multa occurrunt in nostris hisce commentariolis, inter quæ illud potest esse accommodatum, de quo scripsimus supra parte 2. super cap. fraternitatis. de hæret. §. iam hæc prohibitio. & §. seq. nam si dubitetur, an commissarijs Inquisitorum liceat legere libros prohibitos, sicut licet ipsis Inquisitoribus: quoniam in hac parte obscure loquitur rescriptum Iulij III. Pontifi. Max. quod ibi recitauimus, Inquisitoris partes erunt id declarare: in similibus idem est iudicium.

Dummodo caueat ne nimis libenter vtatur hac potesta-

potestate, & sub huius potestatis prætextu ea statuat, quæ vel alijs legibus repugnēt, vel sæua sunt, & à consuetudine sacri tribunalis aliena; in quo conscientiæ suæ consulere quisque debet, securius semper est & diœcesanos Episcopos, & peritissimos & probatissimos viros consulere.

Equidem in vetusto quodam codice, quem ante paucos annos Romam attulit Inquisitor Florentinus, in quo erant collecta quæcunque ad sanctum officium pertinere videbantur, aliquot extabant exempla huius rei, de qua agimus: ceterum Inquisitor & Episcopus ad interpretandam quandam huiusmodi legem conuenerant, vocatis ad id atque consultis multis peritis iureconsultis. tutius ergo est, vt ambo id præstent, quàm vt vnus solus, negotium tantum exequatur.

Solus Inquisitor edicta publicat cōtra hæreticos.

Rursus, non modo solus Inquisitor interpretari potest statuta dubia edita cōtra hæreticos; sed quotiens oportuerit edicta aduersus hæreticos, eorumque complices, fautores, receptatores, & defensores publicare, id soli Inquisitores sine ordinario facere possunt. ita Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. de priuilegijs Inquisitorum, nu. 415. versi. item soli Inquisitores, & non Ordinarij. ad quam sententiam probandam nihil adducit, verum tamen videtur hoc priuilegium. cum enim Inquisitor sit à Sede Apostolica delegatus in causis fidei, ordinario videtur præferendus: itaque inconsulto ordinario potest edicta contra hæreticos promulgare, quibus iubeat vt sibi in hoc crimine delinquentes reuelentur; quæ fuit sententia Eymerici 3. par. nu. 52. in forma admonitionis de hæreticis reuelandis, vsu etiam comprobata, vbi nulla est Episcopi mentio, & Zanchini tract. de hæret. cap. 11. nu. 2.

Huius autem priuilegij frequenter potest contingere vsus: vt cum, verbi gratia, delictum est commissum, quod hæresim præ se ferre videatur, vt si deletæ sint Sanctorum imagines, combusta Ecclesia, in domos Inquisitorum impetus factus, aut ignis coniectus, & similia: tunc enim Inquisitores edictis propositis, sub pœna anathematis & fautoriæ hæresis monebunt vniuersos, vt id delictum, vel delicta reuelent.

Episcopus an edicta in hæreticos possit publicare.

Sed quid si ordinarius edicta huiusmodi publicauerit, poterit ne Inquisitor ea reuocare? & Ioannes Rojas præcitato loco merito reuocanda tradit; sed is fortassis nimis libere loquitur, quasi nullæ sint partes Episcoporum in hac causa, cum tamen omnia iura clament per concessionem procedendi Inquisitoribus factam, non esse ablatam ordinarijs procedendi potestatem, cap. per hoc. de hæret. lib. 6. quare multum illis tribuendum censeo: nec approbo eorum sententiā qui plus sibi tribuētes, quàm à iure habent, Episcopos fere spernunt in hac causa. meminisse ergo oportet, eos iudices fidei esse in sua diœcesi ordinarios: quòd si ea edicta in fidei propagationem referantur, nullo modo mihi videntur reuocanda, sed confirmanda potius: sic enim Episcopus & Inquisitor, quasi vnus, fortius pugnabunt contra religionis hostes.

Sed maior difficultas est, An Inquisitores possint contra hæreticos noua condere statuta in suis A *diœcesibus, augendo pœnas aduersus eos. & Ioannes Rojas tracta. de hæret. par. 2. de priuilegijs Inquisitorum num. 440. id Inquisitores posse asserit, additque ita tenere Lapum & Geminianum in cap. fin. §. statuto. de hæret. lib. 6. quod optime, inquit, explicat Gondissaluus tract. de hæret. q. 23. num. 6.*

An Inquisitores noua statuta condere possint contra hæreticos.

Verumtamen Doctor hic, alioquin doctus & religiosus, valde decipitur: nam quos ille citat, contrarium sentiunt omnino. neque id dicunt in c. fi. de hæret. sed in c. 2. §. statuto. de constit. lib. 6. quo loco Geminiani verba in codice nostro nu. 8. versi. an autem Inquisitores. ita habent: B An autem Inquisitores hæreticæ prauitatis possint facere statuta? tenet hic Lapus quòd non, quia sunt delegati, vt notatur de hæret. in 6. cap. ne aliqui. & cap. per hoc. sed delegatus statuta facere non potest, vt notat Innocentius in c. pro illorum. de præben. ergo; &c. *hactenus Geminianus. quem nullis fere mutatis sequitur Gōdissaluus in dicto tract. de hæret. q. 23. num. 6. non me præterit in vetustis quibusdam Geminiani exemplaribus paulo aliter concipi supradicta verba; eadem tamen est sententia. sentiunt ergo præfati apertissime, Inquisitores non posse condere statuta.* C

Geminiani verba.

Cum vero paulo diligentius hæc essem intuitus, existimaui fortassis non fore absurdum dicere, Inquisitoribus competere hanc potestatem. Primum enim explorati iuris est, Episcopos in sua diœcesi statuta condere posse, per textum in dict. c. 2. iuncta glossa in verbo, statuto. vbi communiter Doctores. de constit. lib. 6. poterunt ergo condere statuta contra hæreticos: nam si possunt in blasphemos, in sortilegos, et similes peccatores noua statuta Episcopi constituere, vt ab his sceleribus acerbitate pœnarum homines auocentur; profecto multo magis D *id poterunt contra hæreticos, cum grauius ceteris delinquant, & Inquisitor in causa hæresis aut maiorem, aut saltem æqualem habet cum Episcopis iurisdictionem. poterunt ergo simili modo noua statuta condere contra hæreticos, quibus augeant pœnas in eos.*

Ad hæc, paucis antea diebus quàm hæc scriberemus, incidimus in vetustum & authenticum rescriptum Innocentij IIII. quod extat in Archiuo inquisitionis Bononiensis, & incipit: Orthodoxæ fidei: *quod curauimus imprimendum inter litteras Apostolicas in fine huius operis. quo videtur dirimi proposita difficultas, docerique, posse Inquisitores statuta condere: nam inter cetera Romanus Pontifex iubet omnibus magistratibus, vt Inquisitorum statuta, & sua contra hæreticos obseruent, in hæc verba:* E Considerantes attente, quòd iurisdictio eorum *(scilicet Inquisitorum)* quò fuerit plenior in hac parte, eò magis esse poterit fructuosa; volumus & nostris sibi damus litteris in mādatis, vt vos monere procurent ac inducere diligenter, vt statuta ipsorum, & alia ecclesiastica & secularia edita contra hæreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, &c. seruetis & faciatis

ciatis irrefragabiliter obseruari, hæc ibi. quo loco notanda sunt illa verba: statuta ipsorum.

Ex his facile inducor ad credendum posse Inquisitores huiusmodi noua statuta condere, idque iuxta varietatem casuum accidentium, vel propter frequentiam hæreticorum, vel propter alias causas, quas fert humana conditio, vt acerbitate pœnarum ab eis delictis committendis homines auocentur: quamquam illud sentiam hoc casu consultius esse facturos, si Episcoporum consilium adhibeant, vt res tam grauis maturius transigatur: vel, quod tutius est, supremum sacrosanctæ & generalis Romanæ inquisitionis Senatum consulant, à quo in rebus grauibus in hac fidei causa nusquam discedendum arbitror.

Dum noua statuta conduntur, quid cauendum.

Illud tamen obseruandum est, ne dum huiusmodi pœnæ augentur contra hæreticos, aliquid committatur iniustum, incautum, aut contra ius & rationem: nam fauor fidei non tribuit hanc facultatem. itaque cauendum est, ne dum ex vna parte fidei propagationem nituntur afferre, ex alia eius detrimentum inducant.

In pœnitentijs aggrauandis & augendis certum est Inquisitores habere potestatem, vt docuit Eymericus 3. par. num. 194. §. item te sententialiter. & dixi plene supra in hac 3. parte super octauo modo terminandi processum fidei. §. retinentes nobis.

An principes sæculares pœnas in hæreticos augere possint.

De principibus sæcularibus quæsitum etiam est, an possint suis legibus pœnas contra hæreticos latas, vel etiam contra suspectos de hæresi augere. in quo articulo fortaßis quispiam diceret, id eis non licere, cum hoc crimen sit mere ecclesiasticum, in quo laici, nec directe, nec indirecte se intromittere debent. cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. §. prohibemus.

Ceterum, obiter hæc mihi tradenti (neque enim libet longius euagari, cum Eymerici institutum aliud suadeat) verius nunc videtur, posse sæculares principes ex causa tales leges condere, quibus in hæreticos & suspectos pœnæ augeantur, aut iam latæ leges aduersus eos, quæ fortaßis in suis ditionibus & dominijs non custodiuntur, in vsum reuocentur, & in viridi obseruantia permanere iubeantur. atque vtinam tales in Christiana republica principes multi reperirentur; neque enim res fidei in deterius laberentur, nec superioribus annis florentißima regna corruissent, & misere in hæreses tetras & nefarias incidissent.

Possunt principes sæculares nouas leges in hæreticos condere.

Possunt ergo mea quidem sententia talia statuta condere. neque hoc est intromittere se de crimine ecclesiastico, sed fauere potius Ecclesiæ, & incrementum fidei procurare: nam per eiusmodi statuta non auferunt proprijs iudicibus, videlicet Episcopis & Inquisitoribus, iurisdictionem: sed eam potius amplificant, iuuant, & amplius promouent: id quod esse debet principum sæcularium proprium & peculiare munus, vt grauiter docuit Conradus Brunus lib. 3. de hæret. cap. 9. & 10.

Romani Pontifices leges sæculares in hæreticos latas confirmarunt.

Postremo, Romani Pontifices principum sæcularium leges & decreta aduersus hæreticos & suspectos varijs temporibus edita, non modo non sustulerunt, aut abrogarunt, immo confirmarunt & inuiolabiliter custodiri iusserunt, vt constat ex multis Pontificum rescriptis editis in Bullario litterarum Apostolicarum; quod explicui copiose in disputatione de robore extrauagantium contra hæreticos editarum. quod ipsum facturos crederem proculdubio & ceteros Romanos Pontifices quotiens vel catholici principes nunc aut futuris temporibus, vel insignis aliqua respublica, vel ciuitas, vel minores reguli in suis dominijs leges nouas conderent, quibus commode hæreses aut nasci impedirentur, aut iam natæ facilius extirparentur.

Statutum ciuitatis Brixiæ de extirpanda hæresi Lutherana.

Quod initio nascentis lutheranicæ perfidiæ valde laudabiliter Brixia Italiæ ciuitas catholica & illustris consecuta est: nam ad extirpandam Lutheri hæresim, quæ sese occulte insinuabat, præclarum & honorificum edidit statutum, quod Clemēs VII. anno Domini M D X X V I I I. & laudauit & confirmauit. eius initium est: Placuit intelligere. quod etiam in fine huius operis inter litteras Apostolicas curauimus imprimendum.

Possent ergo exempli gratia sæculares magistratus & Domini terrarum condere tale statutum, quòd Iudæi vel alij infideles in suis terris commorantes, teneantur hæreticos accusare seu denuntiare. aut alia huiusmodi multa.

Equidem sententiam hanc non obscure confirmare videtur Beatus Augustinus Epistola. 48. ad Vincentium, vbi ita scribit: Seruiant Reges terræ Christo, etiam ferendo leges pro Christo. hæc ibi. & Epistola 50. ad Bonifacium, quo loco ait ita: Nam & temporibus Prophetarum, omnes Reges, qui populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt super aliorum merita laudantur. hactenus Augustinus.

Illud præterea adiungo, quòd si tanta esset iudicum ecclesiasticorum negligentia, vt iuxta Sanctiones canonicas, aut inquirere hæreticos, aut eos punire, vel omitterent, vel omnino nollent, tunc iudices sæculares pie & iuste facerent, si ad extirpandos hæreticos totis viribus & conatu intenderent; immo vero omnino deberent ita facere, cum ad religionem defendendam penitus teneantur.

Tunc autem eorum statuta corruerent, ac inualida & nulla essent, cum in detrimentum fidei, & sancti officij impedimentum tenderent, cap. statutum. de hæret. lib. 6. & consuluit plene Paulus Parisius consil. 2. incipien. Et si esse Iudæum. volum. 4. nu. 104. & seq.

DE SVSPECTIS DE hæresi & diffamatis.

QVÆSTIO LXXXVII.

An suspectus de hæresi cogi debeat abiurare.

Ctuagesimaseptima quęstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor suspectũ de hęresi debeant cogere hæresim abiurare?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Excommunicamus itaque. §. qui autem. de hæret. vbi dicitur sic: Qui autem inuẽti fuerint sola suspicione notabiles: nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriãtur, & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur; ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, extunc velut hæretici condemnentur.

Suspecti de hæresi abiurare coguntur.

Et in c. Accusatus, de hæret. lib. 6. dicitur ita: Accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna & vehemens suspicio orta erat, si hæresim in iudicio abiurauit, postea committit in ipsa, censeri debet quadam iurisfictione relapsus: licet ante abiurationem suam hæresis crimen plene probatum non fuerit contra ipsum. Si autem leuis & modica suspicio illa fuerit (quamquam ex hoc sit grauius puniendus) non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

IN QVÆSTIONEM LXXXVII. An suspectus de hæresi cogi debeat abiurare.

COMMENT. CXXXVI.

Suspecti de hæresi abiurare debent.

SVspectos de hæresi abiurare debere explorati iuris est, vt euidenter probant leges canonicæ hoc loco ab Eymerico allatæ. tradit vero hãc materiam idem Eymericus copiose par. 2. q. 45. & 48. & de praxi agit 3. par. in 4. 5. & 6. modo processum fidei terminandi. & in concilio Tarraconensi. §. suspectus de hæresi. relato supra par. 2. & docet copiose Ioannes Rojas singulari 1. Repertorium Inquisitorum verbo, suspectus. Locatus in opere iudiciali verbo, suspicio. & alij varijs locis.

Quæuis hæresis suspicio abiuranda.

Nec refert, quantum ad hoc, an suspicio sit leuis vel vehemens: omnis enim suspicio debet abiurari, vel purgari, vt copiose traditur præcitatis locis: sed eleganter in concilio Tolosano cap. 11. & in concilio Biterrensi cap. 31. & quidquid ad hunc locum de abiuratione spectat, copiose tractaui supra in hac 3. parte super quarto modo processum fidei terminandi.

A

QVÆSTIO LXXXVIII.

An diffamato de hæresi sit indicenda purgatio canonica.

Ctuagesima octaua quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor diffamato de hæresi debeãt purgationem canonicam indicere?

Respondemus quòd sic, iuxta c. Ecommunicamus itaque. extra de hæret. §. adijcimus. vbi dicitur sic: Adijcimus insuper, vt quilibet Archiepiscopus, vel Episcopus, per se aut per Archidiaconũ suum, aut alias honestas idoneasque personas bis, aut saltem semel in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, aut plures boni testimonij viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat, quòd si quos ibidem hæreticos sciuerit vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi cõuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, eos Episcopo studeat indicare. Ipse autem Episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonice puniantur.

B

C

Diffamati de hæresi debent se purgare.

IN QVÆSTIONEM LXXXVIII. An diffamato de hæresi sit indicenda purgatio canonica.

COMMENT. CXXXVII.

D

NOn est ambigui iuris diffamatis de hæresi canonicam purgationem esse indicendam, quod probat textus, quo Eymericus hic vtitur.

De diffamatis de hæresi copiose egit auctor supra parte 2. quæst. 57. & qualiter debeant se purgare, docuit parte 3. in 2. modo processum fidei terminandi. adde Repertorium Inquisitorum verbo, diffamatus.

QVÆSTIO LXXXIX.

E

Quot quibusq; modis in iure quis censendus sit deprehensus in hæretica prauitate.

Ctuagesima nona quæstio est: Episcopus, & Inquisitor quot modis, & quibus debeant de iure habere aliquem manifeste pro deprehenso in hæretica prauitate?

Respõdemus quòd tribus, vt dicit Bernardus in glos. ordinaria in c. Ad abolendam. §. præsenti. & ver. deprehensus. extra de hæret. vbi habetur: Præsenti nihilominus ordinatione sancimus,

Qui dicãtur deprehẽsi in hæresi.

cimus, vt quicunque fuerit manifeste in hæresim deprehensus, &c. dicit namq; sic: *Deprehensus.* facti euidentia; puta, quia publice prædicat hæresim. ff. de ritu nup. Palam. §. vltimo. Vel legitima probatione; puta per testes: vel ex sua confessione.

Et eiusdem Bernardi glos. in c. Excommunicamus 2. super verbo deprehensi. extra de hæret. Si qui autem de prædictis postquam fuerint deprehensi, &c. dicit sic: *Deprehensi.* publice, ita quòd notorium sit: vel etiam quia condemnati sunt.

Ad idem videtur facere c. Super quibusdam. extra de verbo. signif. vbi dicitur sic: Super quibusdam mandatorum articulis. & infra: Tua deuotio postulauit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti: Super quo tibi duximus respondendum, illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem catholicam publice prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem; vel qui coram prælatis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate.

IN QVÆSTIONEM LXXXIX.

Quot, quibusque modis in iure quis censendus sit deprehensus in hæretica prauitate.

COMMENT. CXXXVIII.

Cur Eymericus eandem disputationẽ repetat.

IN hac quæstione hoc breuiter obseruandum est, non esse putandum Eymericum hoc loco perperàm egisse de deprehensis in hæretica prauitate; cum de illis iterum egerit nullis pene mutatis supra par. 2. quæst. 33. nam diuerso consilio varijs locis eandem disputationem inseruit: quod & tituli ipsi quæstionum facile indicant: nam parte 2. in primis quærebat, qui essent dicendi hæretici manifesti; vt illis cognitis secretos, seu occultos hæreticos cognosceremus, in quibus erat maior difficultas: hic vero solum de manifestis agit, & quot modis quis de iure manifestus hæreticus dicatur, magis ex professo declarat.

Diuersis rationibus eadem disputationes possunt repeti.

Neque est absurdum sub diuersis rationibus diuersis locis vel in eodem vel in alio opere easdem quandoque repetere disputationes: nam & Aristotelem, & Platonem, & Galenum & alios insignes philosophos scimus, easdem sæpe repetiuisse doctrinas: & Iurisperiti hoc idem sæpißime non inepte faciunt, & Pandectarum Architecti, vt obiter illud dicam, frequenter sub diuersis titulis easdem leges, eadem verborum serie repetiuerunt, vt copiose ostendit Pardulphus Prateius lib. 1. de media iurisprudentia.

Quantum vero ad hanc quæstionem attinet de manifestis hæreticis, eam abunde declarat Albertinus tract. de agnoscen. assertio. q. 29. num. 8. & multis sequentibus. & nos breuiter explicauimus supra parte 2. super dicta quæstio. 33.

A

DE DEPREHENSIS *in hæresi, sed pœnitentibus.*

QVÆSTIO XC.

An deprehensus in hæresi & propter hoc captus, sit sub cautione dimittendus.

B NOnagesima quæstio est: Vtrum Inquisitor deprehensum in hæretica prauitate, & ex hoc captũ, possit licite tradere cautioni, vel manuleutæ?

Respondemus quòd non: nam uel est deprehensus propria confessione, uel non: si sic, & est impænitens, tradendus est curiæ sæculari ultimo supplicio feriendus, iuxta c. Ad abolẽdam. §. præsenti. de hæret. si autem est pænitens, est carceri perpetuo detrudendus, iuxta c. Excommunicamus 2. de hæret. non igitur cautioni dandus, nec liberandus. Si autem non, sed stat in negatiua, est ut impænitens tradendus potestati curiæ sæcularis animaduersione debita puniendus, vt not. Hostien. in sum. tit. de hæret. §. qualiter deprehendantur.

IN QVÆSTIONEM XC.

An deprehensus in hæresi, & propter hoc captus, sit sub cautione dimittendus.

COMMENT. CXXXIX.

D *HAec quæstio est valde vtilis, & à paucis in hac hæresis causa disputata. Eymericus eam hoc loco tractat breuißime, quam eisdem fere verbis sequitur Repertorium Inquisitorum verbo, cautio. & Locatus in opere iudiciali verbo captus. nu. 5. & verbo, Inquisitor. num. 25. & 26. & alij, quos mox subijciam.*

Cautio quid

Est autem cautio, vt ait Cicero 4. Tusculana, prouidentia quædam, qua auertimus & vitamus ne quid mali nobis accidat. hinc Iurisperiti cautiones appellant fideiußiones; aut alias stipulationes, quibus nobis cauemus; hoc est, securos nos reddimus, vt colligitur ex l. habere. §. cautum. ff. de verb. signifi. vbi ita scribit Paulus: Cautum intelligitur siue personis, siue rebus cautum sit. *hæc ille. per personas fideiussores accipimus; per res autem pignora; vt optime eo loco Accursius interpretatur.*

Duæ cautionum, seu fideiussionum species.

Cautionum vero duæ sunt species: nam quædam est nuda. l. 2. §. quod si. ff. de iudi. quæ & nuda seu simplex promissio nuncupatur. l. diuus. 5. ff. de petitio. hæredit. de qua non est sermo in hac quæstione. Altera est cautio idonea, vt cum fideiussor, vel pignora accepta sunt. l. si mandato. 59. §. vlt. ff. mandati. dict. l. habere. §. cautum. ff. de verb. signifi. & de hac loquitur auctor in hac quæstione, quam vocat voce Catalana, manuleutam: illi enim fide-

Manuleuta qualis vox.

 iubere,

iubere, manleuare, & fideiussionem manleutam dicunt, de qua egit Eymericus multis locis: primum hic ex professo, & 3. par. in septima cautela contra cauillosas hæreticorum fraudes, num. 105. & in eadem 3. par. in forma dandi apostolos negatiuos, num. 124.

An deprehēsus in hæresi possit cum cautione dimitti.

His positis, institutum auctoris in hac 3. parte est docere, nunquid Inquisitores reum hæreseos in hæretica prauitate deprehensum, iuxta doctrinam præcedentis quæstionis, possint è carceribus dimittere accepta fideiussione, & cautione de repræsentando, aut intra certum tempus, aut totiens quotiens Inquisitori visum fuerit. & summa quæstionis est, talem nullo modo esse relaxandum, aut dimittendum è carceribus; idque ob rationes quas allegat, quæ veræ & certæ sunt, quas & præcitati sequuntur.

Hanc vero Eymerici doctrinam confirmāt Ioannes de Anania consil. 1. incipien. Circa modum & ordinem. Bartolus in l. 1. ff. de custodia reorum. Aegidius Bossius tit. de carcerato fideiussoribus cōmittendo. Antonius Gomez tom. 3. varia. resolutio. cap. 9. num. 8. & Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. q. 46. versi. in hac autem materia. & Paulus Grillandus tract. de relaxatio. carcerat. tit. de fideiussoribus reorum, dicentes, reum alicuius criminis pro quo veniat imponenda pœna corporalis, nullo modo datis aut acceptis fideiussoribus esse è carceribus relaxandum siue dimittendum. & hanc sententiam dicit communem Iulius Clarus præcitato loco, quam probat non obscure textus in l. 3. ff. de custo. reorum. ibi: nisi tam graue scelus ipsum commisisse constet, vt nec fideiussoribus, nec militibus committi debeat. hæc ibi. quod asserunt ibidem communiter Doctores. & ratio potissima est, quoniam fideiussores non possunt se obligare ad pœnam corporalem, qua reus est plectendus, cum nemo sit dominus membrorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aquiliam.

Reus cui sit imponenda pœna corporalis non est relaxandus, & quare.

Fideiussores reorum qualiter plectendi.

Sed quid si de facto iudex sub fideiussoribus dimisit eum qui plectendus erat pœna corporali, & is reus aufugit, nec se præsentat, nec à fideiussoribus potest capi, vt iudici præsentetur, qua pœna erunt afficiendi fideiussores? Respondeo, plectendos esse fideiussores non in corpore, sed in ea pœna pecuniaria, ad quam se fideiubendo obligauerunt: si vero nullam certam pœnam promiserunt, quod raro contingit, plectendi etiam sunt in pœna pecuniaria, sed arbitrio iudicantis, nisi consuetudo in tali casu, aut ciuitatis statutum certam pœnam statueret. l. 4. ff. de custo. reorum. vbi Bartolus & communiter Doctores, Cynus, Salycetus, & alij in l. penult. C. de custo. reorum. & alij quos refert & sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 9. nu. 8.

Hæc vero communis doctrina de non relaxandis carceratis sub fideiussione, seu data cautione, maxime locum habet in seruis & alijs vilibus hominibus: hi enim non relaxantur fideiussori. l. 2. ff. de custo. reorum. l. lex Cornelia. §. præterea. ff. ad senatusc. Sylla. tradit Iulius in pract. crim. §. fin. quæst. 46. versi. & hæc quidem.

An aliquando in hoc tribunali sit locus relaxationi, sub fideiussione.

A Sed in supradictis aut nulla aut minor videtur dubitatio ob rationes prædictas: num autem aliquando in hoc tribunali locus sit relaxationi sub fideiussione, vel cautione, quod est cognitu maxime necessarium, breuiter est nunc mihi dicendum. & plane ex supradictis aperte consequitur, eos omnes posse relaxari, qui capti sunt pro delictis, pro quibus non venit imponenda pœna corporalis, sed tantum pecuniaria, aut alia similis. l. 1. ff. de custo. reorum. vbi Bartolus & communiter Doctores. l. 3. & 4. ff. eod. tit. l. si quis pro eo. §. fin. ff. de fideiusso. l. eos. la primera. §. super his. C. de appellatio. & his B loci Doctores, quos refert & sequitur Antonius Gomez tom. 3. varia. resolutio. cap. 9. num. 8.

Additque Gomez adeo verum esse hoc casu, sub fideiussoribus reum esse relaxandum, quòd si iudex nolit recipere fideiussores, sed reum in carcere detinere, committit contra eum crimen iniuriæ; & tenebitur, inquit, in syndicatu actione iniuriarum. argumēto textus in l. si vero pro condemnato. §. 1. ff. qui satisdare cogantur. cuius verba sunt: Qui pro rei qualitate euidentissime locupletem, vel si dubitetur, approbatum fideiussorem iudicio sistendi causa non acceperit, iniuriarum actio aduersus eum esse potest. hæc ibi.

In hoc tribunali rarius dimittendi rei sub fideiussionibus.

C Hæc tamen in alijs delictis & causis fiant: nam in hoc delicto cautius, quàm in ceteris dimittendi sunt rei sub fideiussoribus. ergo hoc primum statuamus, curandum esse diligenter ab Inquisitoribus, vt quàm cito & commode fieri potest, causa absoluatur, & reus debitam pœnitentiam excipiat: neque enim quicquam boni solet euenire ex tali liberatione & relaxatione è carceribus in hoc crimine.

Si tamen crimine liquidato, aut etiam pendente processu appareat reum non esse culpabilem eius D delicti de quo imputatur; quod sæpissime solet contingere, tunc relaxari posset, per textum in l. 1. ff. de custo. & exhibitio. reorum, ibi: Vel pro innocentia personæ. tradit Iulius Clarus, vbi multos refert in hanc sententiam in pract. crim. §. fin. q. 46. vers. pariter etiam. & hoc tunc maxime fieri posset, quando Inquisitores non sperarent habere noua indicia, quòd ille id crimen commiserit, de quo fuit imputatus: nam si noua indicia se facile habituros sperarent, dimittendus non esset.

An relaxandus reus præstita fideiussoria cautione.

Quòd si hoc casu cum relaxandus est reus propter inopiam non inueniat, qui pro ipso fideiubeant, E quæsitum est, an possit relaxari præstita per ipsum iuratoria cautione. & verius mihi videtur id posse fieri, & hanc opinionem testatur communem Marsilius in repetitione rubricæ de fideiussoribus. num. 166. & seq. & hoc videtur mitius, ne carcerati quandoque diu marcescant in carcere, dum fideiussores ob paupertatem non inuenirent: quod & Iulius Clarus laudat in pract. crim. §. fin. q. 46. vers. sed quid agendum. in fine.

Viri illustres qualiter relaxandi.

Solent quandoque in hoc tribunali Inquisitores viros illustres & magnos consignare militibus seu fidis custodibus, qui eos custodiant in aliquo loco tuto extra carceres, vel fideiussoribus, qui promittant reum in aliquo loco tenere; vel quod tutius & frequentius

quentius sit, certum Palatium, aut domum ei statuere, vbi custodiatur. argumento l. 1. ff. de custo- reorum, ibi: Vel pro dignitate eius, qui accusatur. *tradit quoque Aegidius Bossius tit. de carcerato fideiussoribus committendo. num. 4. sed hoc fortassis non spectat ad priuatos Inquisitores deliberare, quemadmodum nec inconsulto supremo Senatu sanctæ Inquisitionis tales viros egregios capere, vt alibi diximus: quare in his superiores consulant, quod est tutius.*

Leuiter delinquentes qualiter custodiantur.

Iam illud frequenter obtinet in hoc tribunali, vt cum reus leuiter deliquit, leuiter custodiatur; vnde pro qualitate criminum & personarum possint iudices iubere, nulla accepta fideiussione, nec reis in carcerem missis, vt reus domum suam vel alterius, vel ciuitatem cum suburbijs pro carcere habeat, vt optime obseruauit Simancas de catho. instit. tit. 16. num. 5. Huc spectant quæ tradit Iulius Clarus in pract. crim. §. fin. quæst. 46. versic. dubio autem.

Fideiussores quando soluēt pœnam, & cui sit applicanda.

Postremo, si fideiussor quo tempore debuit reum consignare, non consignet, pœnam promissam soluet, eaque applicabitur fisco seu officio sanctæ Inquisitionis, atque ita obseruat consuetudo. faciunt tradita per Bartolum in l. si quis reum. num. 4. ff. de custo. reorum. quem Angelus & alij sequuntur.

Quo autem tempore fideiussores incidant in pœnam promissam, copiose tradit Antonius Gomez tom. 3. varia. resolut. cap. 9. num. 9.

Cetera quæ in hac causa relaxationis traduntur à nostris iureconsultis fortassis aut nihil aut parum conferunt ad rem nostram; ideoque libēter omitto.

QVÆSTIO XCI.

An deprehensus in hæresi, non relapsus, redire volens, ad abiurationem & misericordiam sit admittendus.

NOnagesima prima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor deprehensum in hæretica prauitate, aliàs non relapsum, si resipiscat, ac resiliat ab errore, debeant admittere ad misericordiā hæresim abiurando, vel tradere brachio sæculari animaduersione debita puniendum?

Hæretici pænitētes non relapsi ad abiurationem admittūtur.

Respondemus, quòd non est tradendus, nec relinquendus, sed ad misericordiam & abiurationem admittendus, vt patet in c. Ad abolendam. §. præsenti. extra de hæret. vbi dicitur sic: Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifeste fuerit in hæresi deprehensus, si clericus est, vel cuiuslibet religionis obumbratione fuscatus, totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur; & sic omni officio & beneficio spoliatus ecclesiastico, sæcularis relinA quatur arbitrio potestatis animaduersione debita puniendus: nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem spōte recurrere, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis illius publice consenserit abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laicus autem nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur.

IN QVESTIONEM XCI.

B An deprehensus in hæresi, non relapsus, redire volens, ad abiurationem & misericordiam sit admittendus.

COMMENT. CXL.

DE materia huius quæstionis plene disseruit Eymericus supra 3. parte, cum ageret de modis processum fidei terminandi: hic vero quasi summam colligens, regulam breuem præscribit dicens, Redeuntes non relapsos admittendos esse ad misericordiam. de quare plene Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. & ibi Campegius. Repertorium Inquisitorū C *verbo, pænitentia. et verbo, rediens. Simācas de catho. instit. tit. 47. auctor innominatus tract. de forma procedendi contra inquisitos de hæresi, in rubrica de redeuntibus & conuersis. Paulus Grillandus tract. de hæreticis q. 5. & q. 7. & alij.*

Redeuntium autem plures sunt species, vt abunde indicaui supra parte 2. super quæst. 40. §. hæretici vero pænitentes. & sequent. vbi docui, quæ ad hanc quæstionem illustrandam spectant.

Plurimum vero refert cognoscere singulos redeuntes, quales sint, quo modo reuertantur: an sta- D *tim vel post longum tempus: an sponte ipsi accesserint ad confitendum, vel ab alijs fuerint denuntiati: an sint clerici vel laici: an periti vel ignari: an senes & ætate consistentes; vel contra, pueri vel iuuenes & imprudentes, aut alij huius generis vel alterius, vt iudices violatæ religionis iuxta cuiusq; qualitatem pænitentiam salutarem imponant; cum mitius sit agendum cum his, qui sponte reuertuntur, quàm cum illis qui coacte: mitius cum his qui statim, quàm cum illis qui post longum tempus, & similiter de reliquis.*

Qualitates redeuntium cognoscēdæ vt singulis debitæ pæni tentiæ imponantur.

In quo articulo quid sit obseruandum, nemo in E *genere luculentius præscripsit, quàm Guido Fulcodius in consultationibus ad Inquisitores quæst. 15. cap. 21. 22. & 23. in hæc verba:* Quid vero iniungendum sit talibus, diffiniri non potest: quia committitur arbitrio iudicātium: & aliter cum simplicibus est agendum, quàm cum prudentibus: aliter cum clericis, quàm cum laicis: aliter cum prælatis, quàm cum subditis; & omnes circunstantiæ sunt notandæ. de pænitent. distinctio. 5. cap. 1.

Pulchrū Guidonis Fulcodij præceptum.

Cap. 21.

Quia tamen multi ex simplicitate in hoc crimine incidunt, credo multorum simplicitati parcendum, vt non excuset à toto, sed à tanto. 85. dist. tanta. *Cap. 22.*

Credo

Cap. 23. Credo etiam eos, qui fauerunt, vel receperunt sanguine coniunctos, mitius puniendos, sicut dicit lex eleganter. ff. de receptato. l. vlt. quamuis Magister Laurentius dicat cõtrarium. argumento can. 27. q. 1. de filia. hæc omnia dico & scribo saluo Fratrum & aliorum prudentum consilio meliori. *hactenus ille. cetera huc spectãtia suis locis copiose tradidimus.*

QVÆSTIO XCII.

An Episcopus & Inquisitor absoluere possit ab excommunicatione hæreticum pænitentem.

NOnagesima secunda quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor taliter deprehẽsum in hæretica prauitate, sed post pænitentem & abiurantem, eũdem possit absoluere ab excommunicationis sententia, qua fuerit innodatus, iuxta c. Ad abolendam. in principio, & c. Excommunicamus 1. & 2. de hæret.

Hæreticum redeũtem & abiurantẽ absoluere potest Episcopus & Inquisitor.

Respondemus quòd sic, vt patet in c. Vt officium. in principio de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt officium. & infra: Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vbique in præfata prouincia, simul vel separatim: aut singulariter (prout negotij vtilitas suadebit) contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum: necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas, (hominum metu diuino timori postposito) procedatis. Si vero aliqui ex prædictis hæretica labe primitus abiurata, redire voluerit ad Ecclesiæ vnitatem; ei iuxta formã Ecclesię absolutionis beneficiũ impendatis.

IN QVESTIONEM XCII. An Episcopus & Inquisitor absoluere possint ab excommunicatione hæreticum pænitentem.

COMMENT. CXLI.

HOc priuilegium est singulare: nam cum hæretici sint ipso iure excommunicati, & singulis amplius annis in quinta feria in cœna Domini publice à summo Pontifice excommunicentur: nemo inferior poterat eos absoluere, nisi cui specialiter esset concessum; & tales sunt Inquisitores: quod probat aperte rescriptum ab Eymerico allatum, quod est Clementis IIII. idem cauerat quadraginta fere annis ante Clementem IIII. Gregorius Nonus rescripto incipiente: Ille humani generis: *in quo ita scriptum est:* Si vero aliqui hæretica labe penitus abiurata, ad Ecclesiasticam redire voluerint vnitatem, ipsis iuxta formam Ecclesiæ beneficium absolutionis impendant, & iniungant

Inquisitores excommunicatos ob hæresim absoluere posũt.

A eis, quod talibus consueuit iniungi. *hæc ibi. idem concessit Innocentius IIII. rescripto incipiente:* Tunc potissime: *hæc nos Bononiæ vidimus authentica in archiuo inquisitionis, & curauimus imprimenda in Bullario litterarum Apostolicarum in fine huius operis.*

Tradunt hoc ipsum priuilegium Locatus in opere iudiciali verbo, absoluere. nu. 11. Repertorium Inquisitorum verbo, absolutio. §. sed nunc. Simancas de catho. instit. tit. 3. num. 1. & alij.

Quæ autem obseruari debeant in hac absolutione, & quo ritu fiat, abunde explicui supra in hac 3. B *parte, tit. de forma absoluendi prædictos. num. 18. & 19.*

Quæ vero hac quæstione ab auctore traduntur, procedunt in foro exteriori, vt series ipsa indicat: nam in foro interiori quis possit occultum hæreticum absoluere, & quanta prudentia id fieri debeat, docuit idem Eymericus luculenter in hac 3. par. nu. 19. & seq. Vbi dixi. de quo vide amplius concilium Tridentinum sess. 24. de reformat. c. 6. & rescriptum Clementis VII. quod incipit: Cum sicut. §. *vobis etiam. relatum in Bullario. adde Simancam de catho. instit. tit. 3. num. 6. & Nauarrum in Ma-* C *nuali confessariorum cap. 27. num. 275. vers. Decimoquarto, quòd nullus præter Papam.*

In foro interiori quis absoluat hæreticos.

Equidem in supremo inquisitionis prætorio Sanctæ & generalis Romanæ Inquisitionis sæpe pronuntiatum est, nec posse nec debere Episcopos amplius virtute concilij absoluere occultos hæreticos in foro conscientiæ, siue quod per processum Bullæ in cœna Domini sit concilio Tridentino derogatum, siue quod ita Pius V. ac Gregorius XIII. aliàs expresse declarauerunt, vt etiam præcitato loco Nauarrus testatur.

Episcopi nõ possunt absoluere occultos hæreticos.

Addit Locatus in opere iudiciali verbo, absol- D *uere. num. 10. solum Inquisitorem posse absoluere eos, quos ipse excommunicauit, per rescriptum Alexandri IIII. quod incipit:* Ad capiendum vulpeculas: *quod & verum putamus; sed id rescriptum nondum vidimus.*

QVÆSTIO XCIII.

An hæreticus pænitens sit condemnandus ad perpetuum carcerem.

E

NOnagesima tertia quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor taliter deprehensum in hæretica prauitate, pænitentem & abiurantem, ac ab eisdem, vel eorum altero absolutum, teneatur perpetuo carceri condemnare?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Excommunicamus 2. §. si qui. extra de hæret. vbi sic dicitur: Excommunicamus & anathematizamus vniuersos hæreticos. & infra: Si qui autem de prædictis postquam fuerint deprehensi,

redire

redire voluerint ad agendam condignam pænitentiam in perpetuo carcere detrudantur.

IN QVÆSTIONEM XCIII.

An hæreticus pænitens sit condemnandus ad perpetuum carcerem.

COMMENT. CXLII.

Quæ ad hanc quæstionem spectant, tradidit auctor 3. par. in 10. modo processum fidei terminandi, nu. 202. & dixi ibidem copiose.

Sed hoc loco hoc adiungam pro corollario, Quòd tametsi generaliter is qui ab hæresi reuertitur & pænitet, debeat in perpetuum carcerem condemnari: ab hac tamen regula excipiendi videntur sequentes casus.

Quibus casibus quis euitet pœnam perpetui carceris.

Primus est: Qui sponte ad Ecclesiam redeunt, antequam sint accusati, seu denuntiati, non debent in perpetuum carcerem condemnari.

Secundus est: Neque illi videntur in perpetuum carcerem detrudendi, qui statim postquam capti sunt, tam de se quàm de alijs, quos hæreticos esse sciunt, plene & integre confitentur.

Tertius est: Illis etiam videtur posse pœna carceris perpetui condonari ab Inquisitoribus, qui puro corde redierint, priusquam dicta testium publicata fuerint: quod arbitrio Inquisitoris & Episcopi relinquitur: nam qui post publicata testimonia redeunt, ac tunc demum confitentur, cum vident se esse conuictos; hi iure optimo in perpetuum carcerem damnandi sunt.

Hos casus posset quis dicere probari per textum allatum ab Eymerico ex c. excommunicamus 2. §. si qui. extra de hæret. ibi: Postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad agendam condignam pænitentiam: in perpetuo carcere detrudantur: *arguendo à contrario sensu. ita ergo qui se ipsum defert, aut priusquam plene deprehendatur, errorem fatetur, & misericordiam implorat, non videtur carceri perpetuo mancipandus; & hoc videtur benignius, præscriptum etiam Inquisitoribus Hispaniæ prima quadam instructione Hispalensi cap. 8. & cap. 11. cum seq. vt testatur Iacobus Simancas de catho. institut. tit. 16. num. 17.*

Verumtamen in duobus posterioribus casibus maior videtur dubitatio, & fortasis in illis etiam locum habet dispositio dicti c. excommunicamus 2. in §. si qui. quare crederem in illis duobus casibus de stricta iuris ratione, redeuntes tuto damnari posse ad carcerem perpetuum. hoc tamen consuetudine sacri tribunalis generalis Romanæ Inquisitionis receptum est, vt facillime, & post paucum tempus in eo dispensetur. & hæc credo magis accedere ad formam iuris communis; præsertim cum nemo capiatur in hoc tribunali nisi ex vehemētibus indicijs.

Vxori hæreticæ redeunti, domus mariti pro carcere assignetur.

Postremo, hoc mihi videtur satis æquum, vt quotiens vxor rediens ab hæresi in carcerem perpetuum damnanda est, mariti domus ei pro carcere perpetuo consignetur, vt vnà possint commodius habitare: quamuis hoc videatur prohibere concilium Biterrense cap. 24. relatum supra in hac 3. parte super 10. modo processum fidei terminandi. §. præterea quæ de difficultate. sed in hoc consulto supremo inquisitionis Senatu putarem facile fore dispensandum. & hic potest esse quartus casus in quo pœna perpetui carceris ab hæretico redeunte euitatur: quamuis proprie loquendo hoc casu non dicatur pœnæ remissio, sed potius in aliam commutatio.

QVÆSTIO XCIIII.

Hæreticus condemnatus ad perpetuum carcerem sit ne degradandus, si clericus fuerit, &c.

Onagesima quarta quæstio est: Vtrum Episcopus taliter deprehensum in hęretica prauitate pęnitentem & abiurantem absolutum, & per eum & Inquisitorem carceri perpetuo cōdemnatum, teneantur in antea si clericus fuerit, vel religiosus in sacris ordinibus constitutus, degradare?

Respondemus quòd sic; iuxta c. Quoniam Episcoporum. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Quoniam Episcoporum numerus ad degradationem clericorum à canonibus cōstitutus non potest de facili conuenire; concedimus, vt sacerdotem, vel alium clericum in sacris ordinibus constitutum (cum pro hæresi fuerit curiæ sæculari relinquendus, aut perpetuo immurandus) conuocatis abbatibus, alijsque prælatis & religiosis personis, ac literatis suæ diœcesis, de quibus expedire videbitur; suus solus possit Episcopus degradare. Relat. supra pag. 108.

Carceri perpetuo addicti, si sacris sint initiati, degradantur.

Nec facias differentiam inter carcerem, & murum, vt videtur facere Archid. nam pro eodem sumitur in c. Excommunicamus. vltimo. & hic, & in cap. Vt commissi. ver. & illorum. & in c. Accusatus. in fine.

IN QVÆSTIONEM XCIIII.

Hæreticus condemnatus ad perpetuum carcerem, sit ne degradandus si clericus fuerit.

COMMENT. CXLIII.

Affirmate concludit in hac quæstione Eymericus, clericum ab hæresi reuertentem, si in perpetuum carcerem fuerit detrudendus prius fore degradandum. eandem sententiam professus fuit supra in hac 3. parte in decimo modo processum fidei terminandi, num. 202. quo loco abunde hunc articulum tractauimus. adde Arnaldum Albertinum in cap. quoniam. de hæret. lib. 6. num. 55.

QVÆ-

QVÆSTIO XCV.

An hæretico pænitenti, præter pœnam carceris, aliqua salutaris pænitentia imponi debeat.

Onagesima quinta quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor taliter deprehenso in hæretica prauitate, abiurato, absoluto ab excommunicationis sententia, degradato, & carceri perpetuo condemnato, teneantur iniungere adhuc aliam pænitentiam salutarem?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Vt officium. circa princip. de hæret. lib. 6. vbi præmisso de hæreticis, credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus eorum, sequitur sic; Si vero aliquis ex prędictis hæretica labe primitus abiurata, redire voluerit ad Ecclesiæ vnitatem: ei iuxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium impendatis, & iniungatis eidem, quod iniungi talibus consueuit.

Pænitentiæ salutares iniungendę. Consueuit autem iniungi eis, quòd cruces deferant ante & retro: & quòd stent in valuis ecclesiarum certis diebus Dominicis & festiuis, & quòd crucientur pane angustiæ & aqua doloris; vt supra patuit in hac tertia parte, vbi agitur quomodo processus fidei fine debito terminentur: & agitur de sententijs ferendis contra tales.

IN QVÆSTIONEM XCV.
An hæretico pænitenti præter pœnam carceris, aliqua salutaris pænitentia imponi debeat.

COMMENT. CXLIIII.

Vna est et vera cõclusio in hac quæstione, videlicet hæretico redeunti præter carceris perpetui pœnam, & ceteras de quibus hic, iniungendas esse alias pænitentias salutares. quales autem pænitentiæ imponi debeant, docuit auctor supra in modis processum fidei terminandi, sed in primis in sexto & octauo modo.

Pænitentiæ cur imponãtur. *Huiusmodi autem pænitentiæ iniunguntur reuertentibus ab hæresi tum vt per eas satisfaciant debito, quod per culpam contraxerunt: tum, vt appareat, an sint vere pænitentes, an ficte conuersi; postremo, vt cum eas peragunt, recordentur delicti contra fidem commissi, & illud detestentur, ac defleant.*

In pęnitentijs imponẽdis quid obseruandum. *Iam in his pænitentijs imponendis, quid obseruandum sit, luculenter docet Zanchinus tract. de hæret. cap. 20. nam & personarum qualitas inspicienda est: & ratio culpæ maioris vel minoris habenda quoque est: & postremo talis pænitentia iniungenda est, quam verisimiliter credant iudices*

A *fidei à pænitentibus fore peragendas, non deserendas. cap. pænitentes. 50. dist. adde quæ diximus paulo antea super quæst. 91.*

QVÆSTIO XCVI.

An Episcopus & Inquisitor dispensare possint cum condemnato ad carcerem, & ad alias pœnas.

B

Onagesima sexta quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor cum tali ad carcerẽ perpetuum, & aliàs condemnato, postmodum valeant dispensare?

Respondemus quòd sic, vt patet in c. Vt commissi. ver. & illorum. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: & illorum, qui vestris mandatis obedientes, humiliter stant propter hæresim in carcere, vel muro reclusi, pœnam vnà cum prælatis, quorũ iurisdictioni subsunt, C mitigandi, vel mutandi, cum videritis expedire: *& infra:* plenam concedimus facultatem.

IN QVESTIONEM XCVI.
An Episcopus & Inquisitor dispensare possint cum condemnato ad carcerem, & ad alias pœnas.

COMMENT. CXLV.

In hac quæstione id solùm est obseruãdum, quod Eymericus tradit, videlicet, Episcopum & Inquisitorem posse dispensare in carcere perpetuo: quod iure communi eis competit, per textum hoc D loco citatum ex c. vt commissi. de hæret. lib. 6. & hodie hoc iure vtimur, excepto quòd priuatis Inquisitoribus Hispaniæ id non licet inconsulto generali Inquisitore eorum regnorum, vt indicat Simancas de catho. instit. tit. 16. num. 20. Episcopus & Inquisitor in carcere perpetuo dispẽsant.

Iam intra quantum tempus fieri possit dispensatio super carceris perpetui pœna, hic erat dicendum, nisi copiose tradidissem supra in hac 3. parte, super quæstione 59. §. postremo de commutatione.

QVÆSTIO XCVII.

E

An Episcopus & Inquisitor procedere queant contra non perficientes iniunctas pænitentias, &c.

Onagesima septima quæstio est: Vtrũ Episcopus & Inquisitor possint procedere cõtra talem ad carcerem condemnatum, & aliàs pænitentiatum, tamquam contra impænitentem, vel relapsum, si iniunctas sibi pænitentias violauit,

lauit, seu aufugit de carcere, ad quem fuerat condemnatus?

Inquisitor procedere potest contra non implentes iniūctas pænitentias.

Respondemus quòd sic; nam non sunt functi officio suo (vt quibusdam videtur) quia tales absolutos à sententia excommunicationis carceri tradere, vt alios non inficiāt, & vt de culpis suis pæniteant, & vt videatur an ambulent in tenebris vel in luce, & alijs pænitentijs onerare, non est sententiam contra eos ferre, sed pænitentiam eis iniungere: est enim pænitentiæ salutaris iniunctio, & non sententiæ iudiciariæ impositio, vt patet in c. Excommunicamus. vltimo. de hæret. quare durat & perpetuatur in talibus Episcoporum & Inquisitorum iurisdictio. Quod patet: quia vt dicitur in c. Vt commissi. & dictum est supra quæst. proxima, etiam post pænitentiam illam seu sententiam, largo nomine sententiæ, possunt mitigare & mutare pœnam, quando eis visum fuerit: possunt igitur procedere cōtra tales, huiusmodi iniunctas sibi pęnitentias violantes, & carceres fugientes: ita quòd si legitimam excusationem non probauerint, sunt vt impænitentes hæretici condemnandi. Nam præsumitur ficta conuersio & simulata, & materia veteris erroris recondita. Ad hoc de pænit. dist. 2. c. 1. Nam exitus acta probat. 22. q. 2. Quod autem ait. & præcedentia per sequentia comprobantur. ostendunt igitur excessum veterem placuisse. arg. 34. q. 2. c. Cum per bellicam. Et his concordat Archid. in c. Vt commissi §. Et illorum. & ver. in carcere. & Guido Fulcodius prædictus in 13. quęst de illis 15. quæstionibus, quas fecit ad Inquisitores.

IN QVESTIONEM XCVII.

An Episcopus & Inquisitor procedere queant contra non perficientes iniunctas pænitentias.

COMMENT. CXLVI.

VNum est potissimum axioma, videlicet, Posse Inquisitores procedere contra non perficientes iniunctas pænitentias, seu contra fugientes è carceribus, ad quos fuerant damnati.

Super hac quæstione tres potissimum difficultates à nobis sunt disceptandæ. Prima est: An Inquisitores habeant iurisdictionem super pænitētes, postquam semel eis pænitentias iniunxerunt, & ad gremium Ecclesiæ receperunt, & qualis & quanta ea iurisdictio sit.

Altera est: An fugientes è carceribus, in quos detrusi fuerant non ad custodiam, sed ad pænitentiam peragendam, & in pænam, sint censendi relapsi vel impænitentes, ac velut tales curiæ sæculari sint tradendi.

Tertia & postrema est: An illi, qui non adimplent quascunque alias pænitētias, quas cum reuerterentur ab hæresi, & ad gremium Ecclesiæ recepti fuerūt, promiserūt adimplere, sint iudicādi relapsi.

An pænitentes remaneāt

Quantum ad primam quæstionē spectat, bifariam possumus eam disputare. Primum, an pænitentes

A *in solis criminibus hæresis, vel hæresim sapientibus remaneant Inquisitori subiecti. Secundo, an non modo in his delictis, verum in alijs, quæ ab hæresi sunt distincta & separata, veluti homicidijs, furtis, vulneribus illatis, iniurijs factis, & alijs huiusmodi, quæ nihil cum hæresi habent commune, remaneant quoque, dum iniunctis pænitentijs peragendis insistunt, ita Inquisitoribus subiecti, vt ab alijs iudicibus nequeant iudicari, sed etiam his casibus Inquisitores habeant super eos iurisdictionem.*

Inquisitoribus subiecti, & qualiter.

Inquisitorū iurisdictio durat contra pænitentes violantes pęnitentias iniunctas.

Et quantum ad primam huius quæstionis partem attinet, Eymerici & vera & communis senten
B *tia est, eos qui agunt pænitentias iniunctas ob hæresis crimen commissum, durante pænitentiæ tempore ad iurisdictionem Inquisitorum pertinere, Inquisitoresque procedere posse contra violantes pænitentias, & e carceribus fugientes.*

Hanc quæstionem primus (quod ego sciam) disputauit Guido Fulcodius hic ab auctore citatus, quem secutus est per omnia Archidiaconus in c. vt commissi. verbo, in carcere. de hæret. lib. 6. à quibus nusquam discedit Eymericus hoc loco. tradit etiam Zāchinus tract. de hæret. cap. 10. nu. 5. & alij.

Horum ratio potissima illa est, quam hic tradit
C *auctor, videlicet, propterea in his durare Inquisitorum iurisdictionem: quoniam nondum videntur functi officio suo, cum impositio pænitentialis pœnæ, non videatur sententia diffinitiua, sed potius interlocutoria. vnde cum ob id iurisdictio Inquisitoris non cessauerit, non mirum si adhuc possit agere contra violantes pænitentias.*

Sententia reconciliationis diffinitiua est potius quàm interlocutoria.

Sane superior sententia verissima est; ratio tamen fortassis vera non est: nam sententia reconciliationis magis diffinitiua est, quàm interlocutoria, cum finem causæ imponat per absolutionem & condemnationem. durat ergo Inquisitorum iurisdictio
D *contra violantes iniunctas pænitentias: quia male sentire videntur de fide, cum non adimpleant id, ad quod se solemni iureiurando obligarunt. sed hac parte omissa, in qua non est grandis difficultas, pergamus ad reliqua.*

Pænitentes in omnibus causis Inquisitoribus remanere subiectos qui asseruerint.

In altera ergo quæstionis parte grauior & obscurior occurrit dubitatio, & Hostiensis in sum. tit. de foro competen. Augustinus Berous in c. de his. extra de accusatio. Repertorium Inquisitorum verbo, pænitentia. §. nota quòd publice pænitentes. Antonius Butrius in c. 2. de foro compet. & alii nonnulli qui hos sequuntur, indistincte asserere videntur, hos
E *publice pænitentes, etiamsi laici sint, ob alia crimina nec puniri nec ad punitionem capi, nec ad sæcularem carcerem mitti posse, nec condemnari etiam ciuiliter per iudicem sæcularem: sed remanere in omnibus sub iurisdictione iudicis ecclesiastici, sicut & alias ecclesiasticas personas.*

Huius opinionis potissimum fundamentum situm esse communiter supradicti putant in cap. aliud. 11. q. 1. vbi nonnullis præmissis ita subdit Leo Papa: Vnde si quis pænitens habet causam, quam negligere forte nō debeat, melius expetit ecclesiasticum, quàm forense iudicium. *hæc ibi. additque ibidem mox Gratianus ita:* Nō ait propter crimi-

nalem tantum, sed generaliter propter quamlibet causam, tam ciuilem, quàm criminalem intelligens. *hæc Gratianus*.

Ex quibus nonnulli aliter videntur hanc controuersiam velle dirimere, videlicet, supradictam sententiam veram esse in solemniter pœnitentibus: ita Calderinus cons. 7. tit. de iudicijs. & glo. in d. c. aliud. 11. q. 1. verbo, pœnitens. solemnis enim pœnitentia est illa, de qua habetur sermo in cap. in capite. & in cap. fin. 50. dist. quæ maxime differt à publica & priuata, vt late disseruit Couarruuias lib. 2. variar. resolut. cap. 10. & Marianus Victorius in historia de antiquis pœnitentijs.

Pœnitentes tam in ciuilibus, quam in criminalibus corã iudicibus laicis conueniẽdi.

Ceterum alij insignes iuris interpretes contrariam sententiam sunt secuti, tenentque hos pœnitentes indistincte conueniri posse apud iudicem sæcularem, tam quo ad criminalia, quàm quo ad ciuilia. ita Innocentius in c. significantibus. de officio delegati. & Panor. in c. 2. de foro compet. Couarruuias cap. 34. practicarum quæstionum, num. 3. & seq. Simancas de catho. instit. tit. 47. num. 19. & seq. & Ioan. Rojas in singularibus fidei, singula. 98. incipien. Inquisitores fauore fidei. *quibus omnino censeo subscribendum*.

Primum, quia secundum communem iuris regulam, laici regulariter quo ad ciuilia & criminalia subsunt iudicibus sæcularibus; nusquam autem in iure ciuili vel canonico ab hac regula publice pœnitentes reperiuntur excepti.

Rursus, quoniam si contraria opinio esset vera, maximum reipublicæ incommodum accederet: quoniam huiusmodi pœnitẽtes audaciores fierent ad delinquendum, intelligentes non fore se tam seuere puniendos per iudices ecclesiasticos, quàm per sæculares. itaque iam ex suo delicto reportarẽt præmium, quod est absurdum & iniustum.

Postremo, quia si in his omnino subderentur Inquisitorum potestati, iam Inquisitores extra causam hæresis alia negotia, & delicta tractare cogerentur: quod est eis nominatim inhibitum. c. accusatus. §. sane de hæret. lib. 6.

Ergo siue agant huiusmodi pœnitentes aduersus alios, siue ab alijs conueniantur in causis ciuilibus vel criminalibus, iudicibus sæcularibus sunt subiecti: & hoc verius est & tutius ob rationes prædictas; nec putarem recte agere Inquisitores, si de his causis se intromitterent, cum prorsus à sua iurisdictione alienæ videantur.

Quãdo possint Inquisitores in pœnitentes animaduertere.

Illud tamen non omittam, non videri absurdum, vt tunc Inquisitores in huiusmodi pœnitẽtes animaduertant, cum leuiter illi inter se deliquerint, vt si leuiter rixati fuerint, aut conuicia alter in alterum dixerit, aut quid simile, dum sunt in perpetuis, aut temporalibus carceribus, patrauerint, quod nullo modo inter graues causas possit computari.

Intellectus c. aliud 11. q. 1.

Denique non obstat huic sententiæ textus in dicto c. aliud. 11. q. 1. cui plene satisfaciunt Couarruuias & Simancas præcitatis locis. & summa est, ibi aut consilium dari, non legem præscribi; aut loqui de actore, non de reo; aut (quod verius mihi videtur) pœnitentes illos, de quibus ibi Leo loquitur, non fuisse hæreticos Ecclesiæ reconciliatos, sed religiosos homines, qui statum pœnitentiæ profitebantur, qui quodammodo ecclesiastici erant: nam per manus impositionem Cilicium accipiebant, & vestitum commutabant. de quibus in concilio Agathensi cap. 15. & in concilio Aurelianensi tertio can. 16. Simancas de catho. instit. tit. 47. num. 21. cui subscribo.

A

An fugiens è carcere perpetuo censeatur relapsus.

Sed altera quæstio nunc est declaranda, obscura quidem, anceps & valde difficilis: An scilicet is sit censendus relapsus, & velut talis tradendus curiæ sæculari, qui cum damnatus esset ad perpetuum carcerem seu monasterium ad pœnam seu pœnitentiam peragendam, inde aufugit, seu fugam tentauit, ita quòd per eum non stetit quominus fugeret, sed interceptus non potuit fugere.

B

Et Archidiaconus, Ioannes And. Ancharanus, Dominicus & alij in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. & Ioannes Ananis in c. excommunicamus. el secundo. num. 3. de hæret. & Nicolaus Arelatanus tract. de hæret. notabili 6. incipien. Non recedant. *& Zanchinus tract. de hæret. cap. 10. num. 4. vers. de eo vero. & Franciscus Squillacensis tract. de fide catho. c. 27. num. 3. in fine. & Felynus in c. excommunicamus 2. & nonnulli alij, qui hos sequuntur, audacter asseruerunt, hunc ita fugientem si legitimam excusationem non afferat, eo ipso hæreticum denuo censeri, eique omnem audientiam denegandam, quare velut relapsum relinquendum fore curiæ sæculari. his videtur subscribere Campegius apud Zanchinum cap. 10. vers. de trursus in carcerem. Et Eymericus quoque in hac quæstione eidem sententiæ subscribere videtur ibi:* Possunt igitur procedere.

C

Ratio veterum interpretum.

Horum omnium Doctorum potissima ratio est, quia ex eo quòd damnatus in carcerem ad pœnitentiam, fugit, præsumitur ficte conuersus, & in veteri errore perdurare: itaque cum nunquam censeatur ab hæresi, quam abiurauit, recessisse; non mirum si velut hæreticus impœnitens & relapsus seu recidiuus, vt illi loquuntur, damnari possit.

D

Fugiẽs è carcere perpetuo impœnitens est, non relapsus.

Verumtamen contraria sententia verior & benignior est, videlicet, Fugientes è carceribus prædicto modo impœnitentes quidem esse censendos; at nullo modo relapsos. ita Simancas & vere de catho. institu. tit. 16. num. 25.

Nec desunt rationes. Primum, quia non est relapsus nisi qui in hæresim labitur: at qui fugit è carcere, nullam hæresim fuga committit. Rursus, iudices neminem fingere debent relapsum, quem lex nominatim relapsum non dicit. manifestum est autem fugã à legibus non poni inter culpas, in quas qui incidunt, relapsi iudicantur. c. accusatus. de hæret. lib. 6.

E

Fugiẽs è carcere perpetuo petẽs misericordiam recipiendus.

Itaque quandiu in fuga is fuerit, qui è carcere exiuit, & iniunctæ pœnitentiæ non satisfecerit, condemnari poterit tamquam impœnitens: si vero vel ipse sponte redierit, vel comprehensus fuerit, & paratus sit Ecclesiæ satisfacere, etiamsi commodam excusationẽ cur aufugerit non afferat, ad gremium Ecclesiæ recipiendus erit: sed maiori pœna tunc coercendus est propter fugam.

Atque

Atque hanc sententiam verissimam esse putamus, cum fugitiuus nihil aliud commisit præter fugam: nam si fugam præcederent, comitarentur, aut subsequerentur signa & vestigia aut prioris aut alterius erroris, licet alias non sufficerent ad conuincendum aliquem de relapsu, ea tunc fugæ coniuncta fortassis sufficerent ad damnandum fugitiuum velut relapsum, quo casu prior sententia, posset habere locum: quamquam multum hoc esset considerandum, & tutius est ob nulla indicia, aut coniecturas, aut culpas quemquam esse iudicandum relapsum, quæ à iure non sint approbata, & indicata sufficientia ad conuincẽdum aliquem de relapsu.

Non adimplẽtes iniunctas pænitentias, an sint relapsi.

Sed veniamus iam ad tertiam difficultatem institutã de illis, qui non adimplẽt alias quascunq; pænitentias iniunctas ab Inquisitoribus, an vt relapsi debeant iudicari: & Matthæus, quem refert Ioannes de Imola in clement. 3. de hæret. verbo, propagine. & Federicus de Senis cons. 157. incipiente: Alexander Episcopus. *quos sequitur Nicolaus Aretatanus tract. de hæret. notabili 30. incipien.* Inter cetera. *quibus videtur subscribere Campegius ad Zanchinum cap. 10. vers. detrusus in carcerem. tenent hos tales non adimplentes iniunctas pænitentias pro relapsis in hæresim habendos esse, ac velut tales puniendos.*

Sed Calderinus in c. litteras. de præsumptio. vt refert Squillacensis tract. de fide catho. cap. 19. & Repertorium Inquisitorum, verbo, pænitentia. §. sed posset quæri. in hac quæstione ita distinguebat: Quandoque imponitur pænitentia, quæ directe est contra hæresim, vt detestari hæresim, & prædicare contra ipsam: item quòd non conuersetur cum hæreticis, & similia; quo casu, si non obseruet tale mandatum, velut hæreticus iudicabitur: Quandoque vero imponitur pænitentia, quæ non est contraria directe hæresi, vt ieiunare, peregrinari, & similia; & hanc si quis non adimpleat, non iudicatur relapsus. atque ita fuisse consultum in facto contingenti commemorat Calderinus præcitato loco.

Qui recusãt adimplere pænitentias, vt impænitẽtes iudicentur.

Ceterum in hac causa libet apertius loqui, & vt præcedentibus consentanea tradamus, & ne à legum placitis discedamus, ita videtur dicendum: Qui iniunctas pænitentias non solũ non adimpleuerunt, sed & animo obdurato adimplere recusant, velut impænitentes sunt iudicandi; & nisi resipiscant, vt impænitentes sunt tradendi curiæ sæculari. idem sentias de illis, qui pro hæresibus probatis renuunt pænitẽtias recipere, argumen. textus in cap. excommunicamus. el 1. §. qui autem. & c. ad abolendam, §. præsenti. vers. Et errorem suum ad arbitrium Episcopi. *extra de hæret.*

Qualiter peccetur nõ adimplẽdo, & qualiter contrarium faciendo.

Quòd si post iniunctas & receptas pænitentias, eas non adimpleant; plurimum refert videre, an solum peccent non adimplendo, an non modo non adimplendo, sed etiam contrarium faciendo, & committendo aliquod malum opus: si solum peccent non adimplendo, hoc est, omittendo facere quod facere promiserunt, vt verbi gratia, promiserunt orare, ieiunare, visitare Ecclesias & similia, & non orant, non ieiunant, non visitant Ecclesias, aut similia; & tunc nullo modo videntur relapsi, quia nihil committunt ex quo possint relapsi iudicari: & propterea impænitentes iudicabuntur, & velut tales punientur, nisi resipiscant, & consentiant congrue satisfacere ad arbitrium Episcopi & Inquisitoris, vt ait textus in dicto c. ad abolendam. §. præsenti. de hæret. Quòd si resipuerint, tunc additis pænitentijs grauioribus coercebuntur, & admittentur: & hac consuetudine vtimur.

Et hæc intellige quando nulla legitima causa impediti à pænitentia desistunt: secus enim censendum esset si iustam causam habeant, vt si ægrotent, aut alio iusto impedimento prohibeantur. Zanchinus tract. de hæret. cap. 20. num. 6. tunc enim non modo non essent impænitentes, sed nec peccarent quidem omittendo. verum hoc casu melius facient consulere Inquisitores, vt omni mali suspicionem excludant. de quorum consilio & facultate ad tempus desistere possint ab agenda iniuncta pænitentia.

Qualiter quis censeatur relapsus committendo.

Quòd si non modo omittendo, sed etiam committendo, & aliquid mali patrando desistant ab iniunctis pænitentijs agendis; tunc distinguendum etiam censeo: nam si eas culpas committant, in quas qui incidunt, à iure putantur relapsi, vt receptare hæreticos, deducere, visitare, associare, dona vel munera eis donare, vel mittere, seu fauorem eis impendere, qui excusari non possit: tunc tales non modo impænitentes, sed etiam relapsi iudicabuntur. cap. accusatus. §. ille quoque. de hæreticis lib. 6. nam hoc casu ius præsumit delinquentes hæc facere ex consequentia erroris à se prius approbati. & in hoc casu nulla videtur dubitatio.

Qualiter quis cõmittendo non censeatur relapsus.

Sin autem alia mala committant, ad quæ vitanda nullo modo se obligarunt, nec hæretica sunt, nec hæresim sapientia, licet alias sint prohibita: tunc nullo modo putabuntur impænitentes; nec relapsi, vt si hominem interficiant, si adulterium committant, si iniuriam alias quacunque ratione inferant, & his similia.

Si vero obligarunt se specialiter ad ea non committenda, & committant: vt si promiserunt non exercere vsuras, postquam abiurassent hæresim, quæ dicit, exercere vsuram non esse peccatum, aut his similia: tunc quamuis relapsus ex his factis videri possit. argumento. c. accusatus. §. ille quoque. de hæret. lib. 6. quoniam tamen nominatim à iure non est sanctum, vt ex his culpis quis relapsus censeatur; tutius videtur ne talis velut relapsus puniatur: sed hoc casu adhibitis legitime tormentis interrogandus est de credulitate, & tunc velut relapsus poterit damnari, si errorem in mente habere deprehendatur, alias vt deficiens in pænitentia sibi iniuncta est puniendus, & recipiendus si velit congrue satisfacere, & perficere iniuncta mandata & iniungenda: & ita videtur posse colligi ex concilio Narbonensi cap. 10. & sequent. quod alibi retuli.

Hæc volui paulo fusius declarare: quoniam à nostris vsque adeo traduntur obscure, vt vix intelligas, aut quid sibi velint, aut in quo dubitationis articulo versentur.

Sed occasione prædictorum occurrit hic non con-

Qui generaliter se obligant ad non faciendum contra abiurata, si contra faciat, an censendi relapsi.

temnenda difficultas: quoniam in forma abiurationis eorum qui ab hæresi reuertuntur, vt docuit Eymericus 3. par. in 8. modo terminandi processum fidei num. 191. quod & vniuersali sacri officij consuetudine vbique receptum est, sequens clausula continetur: Quòd si contra prædicta iurata vel abiurata, seu eorum aliquod (quod Deus auertat) fecero in futurũ, haberi volo protinus pro relapso, ac pœnis relapsis de iure debitis me nũc pro tunc obligo & adstringo, quatenus illis plectar, si & quando probatum extiterit legitime in iudicio, seu me confessum, contra nunc iurata & abiurata, aliqua commisisse. *hæc ibi. videtur ergo quòd ratione huius obligationis iudicialiter & legitime præstitæ possit abiurans puniri tanquam relapsus committendo quicquam contrarium his, quæ abiurauit, vel his ad quæ se obligauit iuramento, quorum vnum est adimplere pænitẽtiam sibi iniunctã, vel iniungendã, nec in aliquo cõtrauenire.*

Obligatio & promissio abiurãtis non extẽditur extra iuris dispositionẽ.

Et quamuis prima fronte hæc vrgere videantur; non tamen recedendum est à præfata doctrina. prædicta enim abiurantis promissio & obligatio secundum iuris regulas fieri intelligitur, nec potest amplius operari, quàm ius ipsum permittat: quoniam in actibus legitimis, quos quis transigit, vnusquisque censetur se cum legibus conformare. l. si duo. ff. de acquiren. vel omitten. hæredit. l. nemo potest. ff. de legatis 1. cum ibi traditis per Doctores. Rursus, nemo est dominus vitæ suæ, neque membrorum suorum, nisi quatenus leges permittunt. l. liber homo. ff. ad legem Aquiliam. denique nullus censetur plus contra se statuere, quàm iure permittitur: quia hoc repugnaret legi naturali. cum itaque à iure sanciti sint casus, quibus in pænam relapsus incurratur. c. accusatus. de hæret. lib. 6. ad hos tantum referenda erit abiurantis illa generalis obligatio, & promissio, ne præter iura & leges aliquid durum in se statuat: quod nec fieri iuste potest nec debet.

Si ergo in alios casus incidat, quantumuis contra promissionem & obligationem venire videatur, non tamen est relapsus censendus: quoniam alij casus præter definitos à iure, de stricta iuris ratione relapsum non faciunt. atque ex his credo breuiter esse huic difficultati satisfactum.

DE IMPÆNITENTIBUS & RELAPSIS.

QVÆSTIO XCVIII.

An hæreticus impænitẽs cõtinuo tradendus sit brachio sæculari.

Onagesima octaua quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor deprehensum in hæretica prauitate & impænitentem, debeant continuo tradere brachio sæculari vltimo supplicio feriendum?

A Respondemus quòd sic; vt habetur in c. Ad abolendam. §. præsenti. extra de hæret. vbi dicitur sic: Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicunque manifeste fuerint in hæresi deprehensi, si clericus est, vel cuiuslibet religionis obumbratione fuscatus, totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur; & sic omni officio & beneficio spoliatus ecclesiastico; sæcularis relinquatur arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus: nisi continuo post deprehensionem erroris, ad fidei catholicæ vnitatem sponte recurrere, & errorem suum ad B arbitrium Episcopi regionis publice consenserit abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laicus autem, nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus, pro qualitate facinoris vltionem.

Relat. supra pag. 101.

Hæreticus impænitens traditur curiæ sæculari.

Nec intelligas ista verba sic grammaticaliter, vbi dicitur, *continuo*, & *confestim*, quòd immediate eadem die & hora, qua deprehensus in hæresim, negauerit se velle abiurare, tradatur curiæ sæculari; nam hæc verba, *continuo*, & *confe-* C *stim*, in iure non ita stricte sicut in grammatica assumuntur; immo possunt & debent detineri etiam per mensem & menses; & induci per se & per alios, vt ad vnitatem Ecclesiæ reuertantur.

Verba, continuo & confestim, late sumenda.

IN QVÆSTIONEM XCVIII.

An hæreticus impænitens continuo tradendus sit brachio sæculari.

COMMENT. CXLVII.

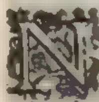
De materia huius quæstionis supra disseruimus parte 2. super cap. Ad abolendam. de D *hæret. rectissime vero concludit hic Eymericus hæc aduerbia, continuo, & confestim, non significare adeo breuem temporis moram, quin competentes induciæ ad conuertendos hæreticos concedi possint ac debeant.*

Interim videto Paulum Grillandum tract. de hæret. quæst. 5. Simancam de catho. instit. tit. 47. de pænitentibus & conuersis. nu. 41. & multis sequentibus, & Menochiũ de arbitrarijs iudicũ centuria 4. casu 373. et alios quos præcitato loco adduxi.

E *Iam qualiter agendum sit cum hæreticis impænitentibus priusquam curiæ sæculari tradantur seu relinquantur, copiose docet Eymericus supra in hac 3. parte in decimo modo processum fidei terminandi.*

QVÆSTIO XCIX.

An hæreticus pænitens & relapsus brachio sæculari tradendus sit, &c.

Onagesima nona quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor deprehensum in hæretica prauitate pænitentem, sed relapsum, debeant tradere brachio sæculari animad-

animaduersione debita puniendum?

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Ad abolendam. §. illos. extra de hæret. vbi dicitur sic: Illos quoque, qui post abiurationem erroris, vel postquam se (vt diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio, sine vlla penitus audientia, decernimus relinquendos.

IN QVÆSTIONEM XCIX.

An hæreticus pænitens & relapsus brachio sæculari tradendus sit.

COMMENT. CXLVIII.

QVæ ad tractationem & cognitionem relapsorum spectant, copiose tradidit Eymericus supra parte 2. quæst. vlt. vbi diximus, & citauimus eos, qui de relapsis in hac causa copiose disserunt.

De praxi autem in relapsis curiæ sæculari tradendis, agit abunde auctor in nono modo processum fidei terminandi, & Campegius ad Zanch. cap. 16.

Cur relapsos Ecclesia nõ recipiat. *Quæsitum est, cur relapsos Ecclesiæ misericordia non recipiat (nam hæc sola dubitatio in hac causa remanet declaranda) & multis rationibus salubriter id statutum videri potest, sed præcipua est: quoniam qui secundo labitur, non præsumitur prius vere conuersus: vnde in concilio Narbonensi cap. 11. ita scriptum est:* Et illos qui post abiurationem erroris seu purgationem deprehẽsi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia relinquatis animaduersione debita puniendos, cum sufficiat tales per falsam conuersionem semel Ecclesiam decepisse. *hæc ibi.*

Actus geminatus magnam vim habet. *Huc spectat præsumptio illa de geminatis actibus prauis, quæ etiam extra hoc crimen in multis causis singulares parit effectus: nam, vt exempli gratia, vnum proferam exemplum, si aliquo statuto caueri contingat, vt qui delictum aliquod committit, pœna pecuniaria mulctetur, & accusatus conuincatur alias idem delictum commisisse, pœna mortis afficiendum tradunt Bartolus, Baldus, Angelus, Ioannes Platea, & alij in l. 1. C. de super exactionib. lib. 10. quos refert & sequitur multa in eandem sententiam commemorans Marsilius singulari 378. incipien.* Geminatio actus.

Ad hæc, consuetudine delinquendi pœna augetur. Ioannes Platea præcitato loco. facit textus in l. facultas. C. de iure fisci. & l. 3. C. de Episco. audient.

Postremo, quoniam remissionem veniæ criminis, nisi semel commissa non habent, vt dicit textus in dicta l. 3. C. de Episco. audien. de quo vide glossam in extrauagan. Ioannis XXII. tit. de sent. excom. in verbo, secundo.

Hæc ergo cum ita se habeant, non mirum si Ecclesia relapsos velut inutiles, & semper infectos, & in criminibus conceptis perseuerantes à se iudicet merito expellendos, & iudicibus sæcularibus relinquendos.

A *Illa quoque quæstio hic declarari poterat: An relapsus pænitens, qui se ipsum defert & accusat coram iudicibus fidei, misericordia dignus sit, & admitti debeat; sed eam copiose explicuimus supra in hac 3. parte, tit. de sermone generali habendo, nu. 56. §. sed quid si relapsus.*

QVÆSTIO C.

An ecclesiastica sacramenta neganda sint relapso pænitenti, &c.

B

CEntesima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor relapso pęnitenti tradendo curiæ sæculari, possint denegare, si petat humiliter ecclesiastica sacraméta?

Respondemus quòd non Pænitentiæ & Eucharistiæ sacramenta, vt patet in c. Super eo. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Super eo, quod scriptum legitur: Ecclesia nulli claudit gremium redeunti: quodque ij, qui post abiurationem erroris, vel postquam se proprij antistitis examinatione purgauerint, si deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari decernuntur iudicio, sine vlla penitus audientia relinquendi: cum scripturæ huiusmodi videantur sibi inuicem aduersari, quid tenendum sit, per sedem edoceri Apostolicam postulastis. Nos itaq; inquisitioni vestræ de Fratrum nostrorum consilio respondemus, quòd taliter deprehensis etiamsi (vt dictum est) sine vlla pęnitus audientia relinquendi sint iudicio sæculari: si tamen postmodum pæniteant, & pænitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sunt humiliter petita sacramenta Pænitentiæ ac Eucharistiæ deneganda.

C Relat. supra pag. 109.

D Relapso pænitenti quæ sacramenta concedãtur.

IN QVÆSTIONEM C.

An ecclesiastica sacramenta neganda sint relapso pænitenti.

COMMENT. CXLIX.

HAereticis relapsis vita corporalis denegatur, vt superiori quæstione dictum est, spiritualis tamen conceditur, quam accipiunt virtute duorum sacramentorũ Pænitentiæ & Eucharistiæ.

E

Relapsis conuersis quę sacramenta tribuantur. *Verumtamen vt relapsis hæc tanta sacramentorum munera tribuantur, magna conuersionis & veræ contritionis signa appareant oportet, ne sacramentis ipsis fiat iniuria, si hominibus pollutis indiscrete conferantur.*

Propterea autem manifesta conuersionis signa postulat summus Pontifex in relapsis, ad hoc vt sacramenta Pænitentiæ & Eucharistiæ illis tribuantur: quoniam, vt paulo antea dicebamus, is qui bis labitur, non facile præsumitur vere conuerti.

Morte plectendis non *Non tamen est dandum vltimo supplicio afficiendis (vt parum vere quidam olim putabant) sacramentum*

datur sacramentum extremæ vnctionis.

mentum Extremæ vnctionis: quoniam id sacramentum infirmorum est. B. Thomas in 4. sent. dist. 23. q. 2. art. 2. estque communis Theologorum sententia. Repertorium Inquisitorum verbo, sacramentum. §. superius. Simancas de catho. instit. tit. 57. num. 16. & alij.

Postremo, de materia huius quæstionis videndus est idem Eymericus 3. par. in nono modo processum fidei terminandi. & Doctores communiter in c. super eo. de hæret. lib. 6.

QVÆSTIO CI.

De modo tradendi hæreticum impænitentem, vel relapsum curiæ sæculari.

Summarium.

1 *Hæreticus pænitens vel relapsus, si præsens sit, è foro ecclesiastico eicitur iudice sæculari præsente.*
2 *Curia sæcularis reiectum in suam potestatem accipit:*
3 *Si vero sit absens, fit per sententiam talis eiectio:*
4 *Et iudex sæcularis, si quando illum habere poterit, officio suo fungetur.*

Centesima prima quæstio est: Vtrũ Episcopus & Inquisitor impænitentes & relapsos debeant tradere manualiter, & realiter curiæ sæculari, seu qualiter fit traditio huiusmodi facienda?

1 Respondemus, quòd relapsus prædictus, seu hæreticus impænitens, vel est præsens, vel est absens: si est præsens, tunc Episcopus & Inquisitor præsente potestate curiæ sæcularis, vt habetur in c. Excommunicamus 1. in princip. & c. Excommunicamus 2. extra de hæret. declarabunt eum relapsum, vel impænitentem esse, expellendo eum de foro ecclesiastico, & relinquendo eum brachio sæculari, & foro curiæ sæcularis.

2 Et tunc curia sæcularis, quæ ibi est, ipsum recipit vt relictum eius foro & brachio: & hoc est præsentem tradere seu relinquere brachio sęculari; vt patet in c. Nouimus. de verbor. signif.

3 Si autem talis relapsus vel impænitẽs absens est, quia fugitiuus, vel non potest haberi quamuis congruo tempore expectatus, & seruatis seruandis; tunc Episcopus & Inquisitor præsente potestate curiæ sæcularis, non realiter, quia non est ibi, sed sententialiter relinquunt eum brachio sæculari, hoc est declarando eum hæreticum impænitentem, seu relapsum, & expellendo eum sententialiter de foro ecclesiastico, & relinquendo etiã sententialiter brachio sęculari.

4 Et quandocunque curia sæcularis eum habere poterit, in eum vt de foro suo existentem, exercebit pro qualitate facinoris, vltionem, vt dicitur in cap. Ad abolendam. §. præsenti. extra de hæret.

A

Hoc expressius habetur supra hac parte tertiã, vbi agitur quando processus fidei sine debito terminentur, & patebit infra quęst. proxima.

IN QVÆSTIONEM CI.
De modo tradendi hæreticum impænitentem vel relapsum curiæ sęculari.

COMMENT. CI.

B

Materia huius quæstionis praxim respicit, quam copiose docuit Eymericus supra in hac 3. parte, in 9. 10. & 11. modo processum fidei terminandi. vbi declarauimus eas difficultates, quas breuiter hoc loco indicat auctor.

Iam de relapsis abunde egimus supra parte 2. quæst. 58.

QVÆSTIO CII.

De intercesſione facienda pro eo, qui relinquitur curiæ sæculari.

C

Centesima secũda quęstio est: Quę & qualis, & quibus verbis sit facienda deprecatio seu intercessio per Inquisitorem curiæ sæculari, cum ei Episcopus & ipse relinquunt seu tradunt impęnitentem hęreticum, seu relapsum?

Respondemus, quòd hoc patet in c. Nouimus. extra de verb. signif. vbi dicitur sic: Nouimus expedire, vt verbum illud quod in antiquis canonibus, & in nostro decreto contra falsarios edito continetur: videlicet, vt clericus per ecclesiasticum iudicem degradatus, sæculari tradatur curiæ puniendus: apertius exponamus. Cum enim quidam antecessorum nostrorum super hoc consulti diuersa responderint, & quorundam sit opinio à pluribus approbata, vt clericus, qui propter hoc, vel aliud flagitium graue non solum damnabile, sed damnosum, fuerit degradatus, tamquam exutus priuilegio clericali, sæculari foro per consequentiam applicetur, cum ab ecclesiastico foro fuerit proiectus: eius est degradatio celebranda sæculari potestate præsente, ad pronuntiandum eidem cum fuerit celebrata, vt in suum forum recipiat degradatum. Et sic intelligitur tradi curiæ sæculari: pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum, circa eum sententiam moderetur.

Relat. supra pag. 131.

D

E

De his expressius habetur supra parte ista tertia, vbi agitur quomodo processus fidei sine debito terminentur, & impænitens & relapsus quomodo & qualiter tradentur curiæ sæculari.

IN

IN QVÆSTIONEM CII.

De intercessione facienda pro eo, qui relinquitur curiæ sæculari.

COMMENT. CLI.

CVm Inquisitores tradunt, vel relinquunt aliquem curiæ sæculari, pro eo intercedunt apud sæcularem magistratum, vt se cum illo misericorditer gerat, & hac consuetudine vtimur: cur id & qualiter fiat, copiose diximus supra parte 2. super cap. nouimus. de verbor. signif. quo Eymericus vtitur in hac quæstione. praxim autem docuit supra in hac 3. parte in 9. 10. & 11. & 12. modo procesŝum fidei terminandi.

DE PÆNITENTIIS *pecuniarijs imponendis.*

QVÆSTIO CIII.

An Inquisitor posŝit iniungere pœnas pecuniarias.

Centesima tertia quæstio est: Vtrũ Inquisitor posŝit imponere pænitentias pecuniarias salutares sine incursu pœnæ contentæ in c. Nolẽtes. de hæret. in Clemen.

Respondemus quòd sic, pro executione officij applicandas, seu in pios vsus alios conuertendas; vnde sicut potest imponere peregrinationes, orationes, abstinentias, sic & eleemosynas seu pęnitentias pecuniarias pro officio exequendo, vel aliàs ad pios vsus conferendas. Inquisitor imponere potest pœnas pecuniarias.

Nec hoc est contra c. Nolentes. alleg. vbi fertur excommunicationis sententia contra Inquisitorem, prætextu officij modis illicitis pecunias extorquendo. vnde Ioan. And. in dicto c. Nolentes. & super ver. illicitis. dicit sic: *Illicitis:* Pœnas pecuniarias applicãdas officio, non prohibetur imponi & exigi, sed illicitas exactiones fieri. ff. de offic. præs. l. Illicitas. in prin. & de simo. In tantum. & c. Audiuimus. & c. seq.

Item Paulus super eod. verbo dicit sic: *Illicitis:* ergo licitas concedit. de hoc. ff. de offi. præs. l. Illicitas. de simo. c. In tantum. & c. Audiuimus.

Item Zenzelinus super eodem dicit sic: *Illicitis:* ergo modos licitos nõ excludit, de quibus supra de offic. ord. c. Dilectus. de pœnis. c. Licet.

Dominus [a] Guido Fulcodius prędictus, post Papa Clemens iiij. in 3. quæst. de illis 15. quas fecit ad Inquisitores, qua quærit, vnde posŝit eis prouideri, in fi. dicit sic: Consulerem tamen, quòd ab his, quibus iniungitur pænitentia dandæ pecuniæ in aliquos vsus pios, reciperetur ad istud: honeste tamen & sine scandalo laicorum propter tenacitatem prælatorum.

IN QVÆSTIONEM CIII.

An Inquisitor posŝit iniungere pœnas pecuniarias.

COMMENT. CLII.

IN hac quæstione Eymericus nouam exorditur tractationem de pænitentijs pecuniarijs imponendis.

Est autem extra controuersiam quod ipse docet hac quæstione: nam quòd Inquisitor posŝit imponere pænitentias pecuniarias non modo admittunt veteres hoc loco ab auctore citati, verum & ceteri vno ore, Zanchinus tractat. de hæret. cap. 16. num. 9. idem copiosius cap. 19. & 20. Repertorium Inquisitorum verbo, sententia. §. item circa formam. & verbo, extorquere. §. 1. Gondisŝaluus tract. de hæret. q. 8. num. 6. Carrerius de hæret. num. 79. vers. item prohibentur pœnas pecuñarias. & alij ab his citati, ex quibus omnibus in hac causa sequentia colligenda videntur. Inquisitore pænitentias pecuniarias iniũgere posŝunt.

Primum, non modo Inquisitores posŝunt imponere pœnas pecuñarias applicandas vsibus pijs, vt ad ædificandas Ecclesias, ad alendos pauperes, ad dotandas inopes virgines, quarum pudicitia periclitatur, & similia; verum etiam applicandas officio sanctæ Inquisitionis: nam nulla ferme causa magis pia est in republica, quàm causa inquisitionis, cuius singulari beneficio hæreses extirpantur; & illa est summa ratio, quæ pro religione facit. l. sunt personæ. ff. de religio. & sumpt. funerum. Et eas applicare officio sanctæ Inquisitionis.

Tametsi vero Carrerius tract. de hæret. nu. 79. scripserit non aliàs esse pænas pecuniarias sacro inquisitionis officio applicandas, quàm si necesŝitas id fieri exigat: non tamen est putandum extremam necesŝitatem esse expectandam, sed quæcunq; præsens, vel etiam futura sufficit: nam opportunum est, & fidei catholicæ valde expedit, inquisitionis officium pecunijs abundare, vt quotiens oportuerit absque incommodo Crucesignatorum seu familiarium, hæreticorum fiat inquisitio, captura, deductio, & punitio. Etiamsi non immineat extrema necesŝitas.

Pœna vero seu mulcta pecuniaria tunc imponenda est, quando delati ad gremium Ecclesiæ reuertuntur; non autem cum sunt pertinaces vel relapsi, quia tunc eorum bona confiscata sunt. Zanchinus tract. de hæret. cap. 19. nu. 1. & 2. Carrerius de hæret. nu. 79. His adde, quòd pœna pecuniaria ad emendationem & correctionem imponitur, quæ non speratur in pertinacibus & relapsis, cum absque misericordia tradantur curiæ sæculari. Pœnæ pecuniariæ, quando imponi posŝint.

Sed non erit præter rem summatim ostendere quando & quibus hæc pecuniaria mulcta imponi posŝit. Primum ergo suspectis de hæresi imponi posŝunt eæ mulctæ pecuniariæ arbitrio Inquisitorum: Zanchinus tract. de hæret. cap. 19. num. 2. & Simancas de catho. instit. tit. 46. nu. 76. in quo quis modus debeat obseruari paulopost indicabo. Quibus iniungẽdæ pœnæ pecuniariæ.

Rursus, Inquisitores pro arbitrio suo pœnam pecuniariam indicunt illis, qui proferunt verba hæretica aut ludendo, aut ex ira, aut ex fatua simplicitate, & ignorantia; quæ tamen omnino excusationem

nem non habet. ita Gondissaluus tract. de haeret. q. 8. nu. 6. dixi supra in hac 3. parte, tit. de forma examinationis testium, nu. 72. §. sed qua poena.

Item imponuntur ex poenae pecuniariae reis diuitibus & cupidis seu auaris redeuntibus: nam hi vehementer dolere solent in pecunia soluenda: et cum poena ea sit infligenda, quae magis timetur; ideo salubriter poterit talibus haec mulcta indici. Zanchinus de haeret. cap. 19. num. 3.

Clericis redeũtibus, an possit indici poena pecuniaria.

De clericis redeuntibus quaesitum est, an poenae pecuniariae illis possint indici: & quamuis quibusdam videatur id fieri non posse, ne bona ecclesiarum quibus seruiunt ob eorum delicta diminuãtur. clement. 2. de haeret. verius tamen est imponi posse: quod est extra controuersiam, si proprium habeant patrimonium. Zanchinus tract. de haeret. cap. 19. num. 5. Bernardinus Diaz in pract. crim. cano. cap. 134. immo amplius videtur quòd possint in pecunia puniri, quamuis non habeant patrimonium, si tamen fructus beneficiorum in suos vsus conuertãt, vt disserui infra super quaestion. 112.

Addit Repertorium Inquisitorum in hac causa de imponendis poenis pecuniarijs, verbo, sententia, §. item circa. saepe solere contingere, vt cui imponitur poena pecuniaris, eam soluere non possit: ideoque caute facturum Inquisitorem, si hoc casu bimembrem formet sententiam hoc modo: Condemno te in tanta pecunia, & nisi solueris intra tantum tempus, talem poenam corporalem subeas.

Opinio Repertorij Inquisitorum reiecta.

Quod multis rationibus non probo. Primum, quia antequam quis condemnetur in pecunia, videndum est, an eam soluere possit. Rursus, quoniam talis sententiae conceptio non careret auaritiae suspicione. ista ergo licet in alijs tribunalibus fiant, in hoc integerrimo sacrae Inquisitionis officio nullo pacto sunt admittenda; quod in primis obseruandum est cum clericis, qui vbi pecuniariam poenam soluere non possunt, in corpore coercendi non sunt, vt optime docet Bernardinus Diaz in pract. crimi. cano. cap. 134. in fine. cum ergo ob inopiam, quis soluere tales poenas non potest, alijs salutaribus poenitentijs omnino plectatur.

Vnde habeatur facultas imponendae poenae pecuniariae.

Hanc autem facultatem imponendae mulctae pecuniariae habent Inquisitores per rescriptum Alexand. IIII. quod incipit: Super extirpatione. quod curauimus imprimendum inter litteras Apostolicas, quo cauetur vt huiusmodi pecunia asseruetur, & quotiens opus fuerit erogetur ad prosequendum officium inquisitionis contra haereticos.

Caute imponendae sunt poenae pecuniariae.

Hoc postremo admonebo, ne Inquisitores in huiusmodi poenis pecuniariis imponendis modum excedant, sed peccati qualitatem, & personarum conditionem plurimum animaduertere oportet, atque id in primis ante oculos habendum est, ne quis fidei iudices auaritiae possit insimulare: est in omnibus iudicibus vehementer reprehendenda auaritia, & euitanda etiam ab omnibus auaritiae & cupiditatis suspicio: sed in Inquisitoribus hoc magis est euitandum, quos integerrimos esse oportet, & omni mali suspicione carentes. quam ob rem prudentissime sunt huiusmodi poenitentiae pecuniariae iniun-

A gendae: quod ex Guidone Fulcodio indicat Eymericus in fine huius quaestionis, quod explicui copiosius supra in hac 3. parte, tit. de forma absoluendi praedictos. num. 18. §. at quamuis hoc possint.

[a] § Et dominus Guido Fulcodius.] Huius Guidonis verba ex peruetusto illo codice Bibliothecae Vaticanae ita habent: Verum quia Praelatorum tenaces sunt manus, & marsupia cõstipata, consulerem, quòd ab illis, quibus iniungitur pęnitentia dandę pecuniae in aliquos vsus pios, acciperetur ad istud, honeste tamen & sine scandalo laicorum. haec ille.

B

QVÆSTIO CIIII.
An Inquisitor exigere possit ab inquisitis expensas.

Summarium.

1 Inquisitor, cui desunt stipendia sufficientia, petere potest expensas.
2 Episcopi autem, cum sint ordinarij, non debent eas exigere.
C 3 Xenia moderata sponte data possunt accipi.
4 Iudex delegatus moderatas expensas poscere potest.

Centesima quarta quaestio est: Vtrũ Inquisitor possit expensas exigere ab his, contra quos procedit, ac eos in expensas sententialiter condemnare?

1 Respondemus quòd sic; vbi stipẽdia non habeat sufficientia ad suum officium exequẽdum, vt communiter est: Nemo enim cogitur suis stipendijs militare. 1. Corinth. 9. Sunt enim Inquisitores iudices delegati, qui possunt petere expensas, vt dicit Raymundus in summa, parte 2. de iudicibus, qui dicit sic:

D

2 Nunquid iudices possunt aliquid recipere à partibus? Ad hoc dico, quòd ordinarij iudices non debent recipere expensas, seu petere, cum propter iustitiam tenendam, suas habeant dignitates & redditus assignatos: ad istos enim extenditur verbum Ioannis Baptistae: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis. sed contenti estote stipendijs vestris: vbi glossant Ambrosius & Augustinus; Ne dum sumptus

E quaeritur, praedo grassetur. dist. 86. c. Non satis. 23. q. 1. c. Militare.

3 Moderata autem xenia sponte oblata potest recipere. dist. 18. De eulogijs. de offic. procons. l. Solent. vbi dicitur: A nemine accipere, inhumanum est: sed passim, vilissimum: & omnia, auarissimum. Non tamen credo, quòd à litigatoribus debeant recipere etiam sponte oblata, propter suspicionem vitandam, nisi consideratis circunstantijs, quas dixi supra lib. 1. tit. de sim. q. prox. Vtrum in aliquibus.

4 Iudex vero delegatus potest petere expensas mode-

moderatas, & non vltra. glos. dicit, quando pauper est ille, & quando oportet eum longe equitare pro examinatione † causæ. extra de vita & honest. cler. Cum ab omni. 12. q. 2. Charitatem. Nemo enim cogitur suis stipendijs militare. 1. ad Corint. 9. & inde videtur, quòd si non est sufficiens, potest petere aliqua nomine assessorum: dum tamen nullam partem inde recipiat, nec faciat aliquid in fraudem: & sic intelligo finem illius c. Cum ab omni. Hæc Raymundus.

† Al. examinatione

Et Bened. xi. in extrauag. Ex eo. videtur idem supponere & sentire in §. verum. vbi dicit sic: Verum, quia nonnulli diœcesani partem partis prouentuum de hæreticorum bonis inquisitionis officio deputatæ propter expēsas, quas dum inquirunt in sæpedicto negotio faciunt, à vobis exigere moliuntur: hoc tamquam iuri absonum, cum ordinarij sint: & cetera.

IN QVÆSTIONEM CIIII.
An Inquisitor exigere possit ab inquisitus expensas.

COMMENT. CLIII.

Materia huius quæstionis frequens est, & cognitu necessaria. habet autem potissimum tres conclusiones, quas colligas ex summario.

Quantum ad primam conclusionem spectat, quòd videlicet Inquisitores posint expensas exigere, vbi non habent stipendia sufficientia, de ea agit plenissime Campegius apud Zanchinum cap. 19. vers. consequenter nunc peti potest. vbi post multa concludit, Inquisitores non modo expensas, verumetiam sportulas seu salarium accipere posse.

Impensæ de bonis reorū qui capiuntur, fiant.

De impensis quæ dum in reos inquiritur, fiunt, non est magna dubitatio: certum est enim reos ipsos ad hæc teneri, ne ex suo delicto commodum, aut immunitatem consequantur. itaque si ex longinquo capti deducantur, ductoribus & custodibus plusquam manifestum est eos satisfacere oportere, & de bonis reorum id esse accipiendum, quod ad has impensas faciendas sit necessarium: quod ipsum intelligas de alimentis & cibarijs præstitis, dum carceribus clausi tenentur, donec causa eorum fuerit expedita.

In his quis ordo debeat obseruari minutissime præscripsit Inquisitoribus Hispaniæ Madriliana instructio anni Domini MDLXI. cap. 9. in hæc ferme verba: Sumentur ex bonis sequestratis ipsius delinquentis pecuniæ, quæ videbuntur necessariæ ad deducendum reum vsque ad carceres: & amplius sex vel octo aurei ad alendum reum. nec in expensis plus reo computandum est, quàm fuerit ei necessarium, & iumentis quę ipsum reum, & lectum in quo dormiat, deferunt. quòd si in bonis sequestratis pecuniæ numeratæ non reperiantur, vendentur minus necessaria bona vsque ad præfatam quantitatem. id vero quod receperit huius negotij executor,

A conscribēdum curabit in fine sequestri, & quod remanebit, assignabit carceratorum dispensatori coram scriba sequestrationis, de quibus omnibus certiores fieri debent Inquisitores.

Non me præterit in multis inquisitionibus hanc tam exquisitam obseruationem non reperiri vel ob paupertatem, vel ob alias causas, in quo quisq; iuxta inquisitionis laudabilem consuetudinem obseruabit: superiora tamen vbi custodiri possunt, tutissima sunt, & omnem suspicionem male acceptorum excludunt.

Sportulę seu salarium nō est requirendum a reis.

B *De sportulis fortasis nimis libere loquitur Campegius, nec eius videtur vllo pacto audienda sententia. quis enim ferat in causis fidei admittere, quod in causis alijs ab his nostris longe diuersis vix retinetur & admittitur? præsertim cum verisimilior sententia & iustior, aut saltem modestior sit, iure canonico sportulas seu salarium pro dicendis sententijs interdicta esse, vt docet Romanus singulari 183. incipiente:* Tu scis. *per textum in c. cum ab omni. de vita & honest. cler.*

Salaria Inquisitoribus Hispaniæ vnde constituta.

C *In Hispania Inquisitoribus ceterisque sacri officij ministris salaria statuta sunt, quæ certis statisque temporibus ipsis soluuntur ex bonis publicatis iuxta eam quantitatem & ordinem, quem copiose ostendit Simancas de catho. instit. tit. 41. num. 33. & 34.*

Respublica alat inquisitores.

In Italia & alibi, vbi pauperes sunt Inquisitores, ne hæc vllo modo quæ Campegius commemorat, facere cogantur, respublica in qua degunt sacri officij iudices, eos alere debet: quod multis veterum Pontificum rescriptis cautum extat, vt videre licet in Bullario litterarum Apostolicarum pro officio sanctæ Inquisitionis, præsertim in rescripto Innocentij IIII. incipiente: Ad extirpanda. *vbi cauetur vt ministris sacri officij satisfiat à*

D *communi ciuitatis. Alit sæpe respublica lanistam, alit grammaticum, alit medicum, alit denique alios professores & ingenuarum artium, & artifices mechanicarum magnis salarijs & stipendijs conductos; & non alet Inquisitores, qui magno labore, & maiore cum vtilitate ei inseruiunt? alebat olim profana Aegyptus sacerdotes è publico ærario, quia idolorum cultui vacabant, vt scribit Romanus Pontifex in c. non minus. extra de immunit. Ecclesia. & respub. Christiana non alet censores fidei, per quos intacta religio, incorrupta fides, & recta catholicorum dogmatum obseruatio conseruatur? Quòd si à republica hæc non præstantur,*

Vel alat Episcopus.

E *præstentur omnino ab Episcopis, postquam eorum in hac parte onera Inquisitores ferunt, de quo dicam amplius infra super quæst. 108.*

Inquisitores proprijs in hæreticos inquirant.

Secunda assertio, quæ dicit Episcopos non posse expensas exigere, manifestissima est: nam cum sint ordinarij, habeantque redditus ex dignitate Episcopali, proprijs stipendijs eos conuenit in hoc negotio laborare, vt probat textus in extrauaganti, Ex eo. de hæret. relata ab Eymerico supra par. 2. tradit Repertorium Inquisitorum verbo, expensæ. §. ex quibus. & Locatus in opere iudiciali verbo, expensæ.

De tertia conclusione, qua asserit Eymericus, Inquisitores posse recipere xenia vltro oblata, non tamen à litigantibus, disputant Gondissaluus tract. de hæret. quæstio. 8. nu. 8. & 9. Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 41. & sequen. & tit. 41. num. 37. & Ioannes Rojas singula. 112. incipien. Iudices xenia. *& Repertorium Inquisitorum verbo, extorquere. §. an Inquisitor. & alij.*

Xenia, esculenta, & pocculenta, an possint accipere Inquisitores.

De ea quid sentiam breuiter more meo dicam. Et iure ciuili Romano xenia, esculentum, & poculentum, quod intra paucos dies prodigatur, accipere licet. l. solent. ff. de officio proconsul. quod ipsum non probibet ius canonicum iudicibus delegatis. cap. statutum. §. insuper. de rescriptis. lib. 6.

Ceterum, Inquisitores melius facient si nihil omnino acceperint, neque à reis, quod est valde suspectum: neque à consanguineis, vel amicis reorum, quod est maxime reprehendendum: neque à quibusuis alijs, quod non videtur laudabile. egregia illa est Catonis laus, de qua Isidorus lib. 20. etymol. cap. 3. ita scribit: Cum essem (inquit Cato) in prouincia legatus, quamplures ad prætores & consules vinum honorarium dabant, nunquam accepi, nec priuatus quidem. *hæc ille.*

Pœna Inquisitorum Hispaniæ dona accipientiũ.

In Hispania multis constitutionum capitibus cantum est, vt Inquisitores qui dona acceperint, in sententiam excommunicationis incurrant, & officio priuentur, & duplum reddant: idque etiamsi ab officialibus dona acceperint, prima instructione Hispalensi cap. 25. & instructio. 2. cap. 1. & instructio. 4. cap. 15. tradit Simancas de catho. instit. tit. 34. num. 45.

Pœna ministrorum.

Sed eisdem instructionibus amplius constitutum est, vt ministri omnes suis sint stipendijs contenti, & munera non accipiant, ne poculenta quidem, aut esculenta. qui vero ex illis accepisse aliquid conuictus fuerit, officio priuatur, duplum soluit, & in excommunicationis sententiam incurrit; si quis autem ex ministris id sciuerit, & Inquisitoribus non reuelauerit, iisdem pœnis plectitur. ita testatur idem Simancas de catho. instit. tit. 41. num. 37. verba autem eius instructionis anni Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 1. à nobis latine reddita ita habent: Item decreuerunt, quòd Inquisitores, & assessores inquisitionis, & alij eius officiales, quales sunt aduocati, fiscales, executores, notarij, & ianitores debent abstinere à recipiendis donis, & muneribus à quibuscunque personis, quas dicta inquisitio tangit vel tangere possit, nec ab alijs personis vice prædictarum. Et quod Inquisitor generalis debet illis præcipere ne quid recipiant sub pœna excommunicationis, & priuationis officiorum, quę habuerint à sancta Inquisitione, & sub pœna restitutionis dupli eorum quæ taliter acceperunt. *hactenus ibi.*

Sunt equidem hæc iusta & prudentissime instituta: si enim in hoc integerrimo tribunali vel minimus & angustissimus aditus pateret muneribus, facile è suis sedibus iustitia æquitasque commoueretur: Munera enim, sicut Exodi c. 23. scriptum est, A *prudentes excæcant, & subuertunt verba iustorum. nemo ergo (me iudice) aut Inquisitor, aut sacri officij minister munera accipiat: nam grauissimo peccandi periculo se exponit. consulat itaque quisque in hac re conscientiæ suæ.*

QVÆSTIO CV.

An Inquisitor teneatur reddere rationem Episcopo de acceptis gratia expensarum, &c.

B

Centesima quinta quæstio est: Vtrum Inquisitor super expensas, ad quas condemnat eos, contra quos procedit, teneatur Episcopo petenti reddere rationem?

Respondemus quòd non, vt patet in extrauag. domini Benedicti xj. alleg. supra quęst. proxima, vbi in §. verum. dicit sic: Verum. & infra: C Rationem autem ijdem diœcesani prouentuum obuenientium ex inquisitionis officio à vobis, non obstante aliqua constitutione, consuetudine vel mandato contrarijs non exposcant: sed eam cameræ nostræ, vel alij, cui nos vel successores nostri Romani Pontifices mandaremus reddendam, reddatis: quæ generaliter obseruari iubemus.

Rationẽ Episcopis reddere nõ tenentur Inquisitores.

IN QVESTIONEM CV.

An Inquisitor teneatur reddere rationem Episcopo de acceptis gratia expensarum.

D

COMMENT. CLIIII.

Inquisitores non reddũt Episcopis rationem acceptorum, & quare.

MVltis rationibus potest esse vera hæc prærogatiua, vt Inquisitores hanc rationem Episcopis reddere non teneantur. Primum, quia in hac causa fidei, cum sint delegati, maiores sunt Episcopis, ideoque non debent in hoc Episcopis esse subiecti. Rursus, quoniam cum multum confidat Papa de Inquisitoribus, nec sit verisimile eos male hæc bona dispensaturos, propterea non decuit, vt E *Episcopi ab eis possent hanc rationem exquirere. adde Repertorum Inquisitorum verbo, expensæ. §. ex quibus. et Campegium ad Zanchinum cap. 19. circa finem.*

QVÆ.

QVÆSTIO CVI.

An Episcopus exigere posit expensas ab inquisitis, &c.

Centesima sexta quæstio est: Vtrum Episcopus posit exigere sicut Inquisitor expensas, ab his, contra quos procedit, & in expẽsis, quas fecit eos sententialiter condẽnare?

Respondemus quòd nõ; vt patet in extrauag. allegata, Ex eo. §. verum. domini Benedicti xj. vbi sic dicitur: Verum, quia nonnulli diœcesani partem partis prouentuum de hæreticorum bonis inquisitionis officio deputatæ propter expensas: quas dum inquirunt in sæpedicto negotio faciunt, à vobis exigere moliuntur: hoc tamquam iuri absonum (cum ordinarij sint, ideoque officium tale quod eis incumbit, proprijs eos oportet explere stipendijs) fieri penitus prohibemus.

IN QVESTIONEM CVI. An Episcopus exigere posit expensas ab inquisitis. &c.

COMMENT. CLV.

Quod docet hoc loco Eymericus accipiendum est iuxta notata per doctores in cap. cum ab omni. extra de vita & honest. cler. vbi Panormitanus num. 12. & 13. rem hanc distinguit & explicat vers. Et circa istam glossam. Et summa est: Ordinarius regulariter non debet petere expensas, quas facit dum inquirit in reos, quoniam propterea capit redditus beneficij, vt eius onera sustineat. adde Ancharanum consil. 201. incipien. Præmittendum est. *& quæ diximus supra in hac 3. parte, nu. 134. & iterum super quæst. 104.*

QVÆSTIO CVII.

An Episcopus exigere posit partem prouentuum de bonis applicatis inquisitionis officio.

Centesima septima quæstio est: Vtrum Episcopus posit exigere partem prouentuum, quę de hæreticorum bonis inquisitionis officio deputantur?

Respondemus quòd non; iuxta allegata induleta prędicti D. Benedicti xi. à quo dicitur sic: Verum, quia nonnulli diœcesani partem partis prouentuum de hæreticorum bonis inquisitionis officio deputatæ propter expẽsas, quas dum inquirunt in sæpedicto negotio faciunt, à vobis exigere moliuntur: hoc tamquam iuri absonum

A (cum ordinarij sint, ideoq; officium tale, quod eis incumbit, proprijs eos oportet explere stipendijs) fieri penitus prohibemus.

IN QVÆSTIONEM CVII. An Episcopus exigere posit partem prouentuum de bonis applicatis inquisitionis officio.

COMMENT. CLVI.

Ex illis, quæ tradentur à nobis paulopost cum agetur de bonis confiscatis hæreticorum, lucem B *accipient quæ in hac quæstione breuiter recensentur. Et ideo Episcopi non debent habere aliquam partem de bonis applicatis officio inquisitionis, quia ordinarij sunt, & proprijs expensis explere eos oportet, quod eorum incumbit officio: propterea enim capiunt redditus & fructus ipsius Episcopatus, vt onera sustineant in gubernandis populis sibi commißis, & præsertim in extirpanda hæretica prauitate, & coercendis hæreticis.*

QVÆSTIO CVIII.

C Vnde sit Inquisitori in suis sumptibus & in ministrorum salarijs prouidendum.

Summarium.

1 *Quæstio de sumptibus Inquisitori prouidendis sæpius agitata.*
2 *Inquisitoribus ab Episcopo prouidendum esse, fuit plurimorum sententia.*
3 *Alij in dominos temporales hoc onus reijciunt.*
4 *Quibusdam videtur condemnationes, quæ fiunt,* D *illorum vsibus deputandas.*

Centesima octaua quæstio est: Vtrum de hæreticorum bonis, vel vnde debeat Inquisitori in suis sumptibus, & in notariorum & aliorum ministrorum officij Inquisitionis salarijs prouideri?

1 Respondemus, quòd hæc quæstio est diuersis temporibus coram diuersis summis Pontificibus agitata, & præsertim coram felicis recordationis Vrbano v. Gregorio xj. & in cõsistorio E etiam fuit causa diuersis dominis Cardinalibus commissa, & nunquam determinata, nec puto determinanda, quia est de materia pluribus odiosa, sed fidei, & Ecclesiæ fructuosa.

2 Huius quæstionis variæ fuerunt & sunt inter dominos opiniones. Quibusdam & non male (vt putatur) videtur, quòd Episcopi debeant Inquisitoribus pro tali exequendo officio prouidere: & horum ratio est; quia Episcoporum est fidem plantare, & prauitatem hæreticam de suis diœcesibus extirpare, vt patet in c. Excommunicamus 1. §. adijcimus. extra de hæret. & hoc suis, immo Ecclesię sumptibus, & expẽsis, vt

patet in extrauag. domini Benedicti xi. §. verum. supra frequētius alleg. quia ordinarij sunt, Inquisitores autem sunt ad eorū assumpti adiutorium, & ad supplendum negligentiam ipsorum: quare videtur, quòd de sumptibus pro officio exequendo, & eorum ecclesiarum, & eorū populo ab erroribus reducendo, & in fide confirmando, debeant Inquisitoribus prouidere. Et huius veritatis fuit dominus Vrbanus v. & Clemens iiij. [a] in consultationibus ad Inquisitores, antequam esset Papa, qui dicebatur Guido Fulcodius. Huius sententiæ sunt pro maiori parte omnes domini in voce, sed nullus exequitur in re: & omnes fere dicunt, quòd sic fiendum est; sed vix est, qui dicat, fiat.

3 Quibusdam [b] videtur, quòd domini temporales teneantur Inquisitoribus prouidere: & horum ratio est, quia domini temporales habent hæreticorum laicorum condemnatorum per Inquisitores, bonorum confiscationes; quare si habent commoda, habeant & onera.

Et hac fortassis de causa, in quibusdam mundi partibus domini temporales dabant Inquisitoribus stipendia, quia habebant condemnatorum bona; modo autē prauitate hæretica quàm plurimum extirpata in tantum, vt raro sint hæretici pertinaces, & rarius relapsi, & rarissime diuites, sed pauperes: vtpote Fraticelli, Beguini, seu Valdenses; domini temporales non habent ita frequenter, sicut olim, bonorum confiscationes; & ideo nolunt prouidere Inquisitoribus, vt eorum sumptibus fiant inquisitiones.

4 Quibusdam [c] alijs videtur, quòd prouideatur Inquisitoribus de condemnationibus per Episcopos & ipsos Inquisitores in officio faciendis: quod [d] licet sit iustum, inducit tamen officio præiudicium; & ideo esset melius, si fieri posset, Inquisitoribus aliter prouidere.

A multis [e] alij modi tacti sunt, & fortassis meliores, & leuiores, sed ad obtinendum difficiliores, quare dimittantur: sed tantum dicatur, quòd male in tam salubri officio, & Ecclesiæ Dei tam necessario prouidetur.

IN QVÆSTIONEM CVIII.

Vnde sit Inquisitori in suis sumptibus & ministrorum salarijs prouidendum.

COMMENT. CLVII.

Magni referre officium inquisitionis fouere.

HAec quæstio quæ nunc sequitur valde est vtilis, atque vt ipsemet Eymericus loquitur, Ecclesiæ fructuosa; vix enim vlla est causa quantumuis fauorabilis & pia, quam magis fouere expediat, quàm officium sacrosanctæ Inquisitionis diuinitus institutum vbique terrarum conseruare, augere, fouere, & totis viribus defendere. testes sunt multæ præclaræ Europæ vrbes, quarum magistratus & ecclesiastici & sæculares, nisi superioribus annis nascentes hæreses protinus oppressissent, & sacrum officium fouissent, multis fortassis nunc erroribus misere perturbarentur.

A *Ergo enitendum est, vt quæque respub. fidei indices foueat, vt quamprimum hæreses oriuntur, in ipso initio opprimantur, & penitus extirpentur: quibus autem impensis ali debeant & Inquisitores & ministri sæpe quæsitum est, nondum autem penitus inuentum, constitutum, & confirmatum. id autem est quod quærit Eymericus in tota hac quæstione, & multorum de hac re sententias proponit, de quibus singulis suo ordine agemus; reuocanda sunt tamen in memoriam quæ de hoc articulo supra retulimus. super quæst. 104.*

Num. 2. *Sentētia Guidonis Fulcodij de alendis Inquisitoribus & ministris.*

[a] § Et Clemens iiij. in consultationibus ad Inquisitores, &c. qui dicebatur Guido Fulcodius.] B *Huius autem Guidonis verba de hac proposita difficultate ex vetusto illo codice Vaticano ita habent:* Hic quæritur vnde prouideri possit & debeat Inquisitoribus, & eorum notario, quem vtique adhiberi oportet ad acta scribenda, ex quo in terra inuenitur, extra de probatio. quoniam cōtra falsam? & dico quòd à partibus nihil possunt recipere, hoc est ab his, contra quos inquirunt: nam inquisitiones debent fieri sine incommodo reorum, vt in authent. vt nulli iud. §. his insuper iubemus. collat. 9. Debent ergo Episcopi C prouidere, qui mandatum Apostolicum receperunt, quòd dent Inquisitoribus consilium & auxilium. verum quia prælatorum tenaces sunt manus, & marsupia constipata, consulerem, quòd ab illis quibus iniungitur pœnitentia dandæ pecuniæ in aliquos vsus pios, acciperetur ad illud, honeste tamen & sine scandalo laicorum. hactenus ille.

Episcopi Inquisitoribus prouideāt in necessarijs.

Et sane hæc sententia, quòd Inquisitoribus debeant Episcopi prouidere, verissima mihi videtur ob rationes hoc loco ab Eymerico & Guidone allatas; crederemque grauissime errare Episcopos, D *qui necessaria subsidia Inquisitoribus denegarent, in omnibus illis locis, in quibus non habent salaria constituta.*

Num. 3.

[b] § Quibusdam videtur, quòd domini temporales teneantur, &c.] *Quibus olim ita visum fuerit, nondum percepi: sed hoc videtur etiam approbasse Auctor Repertorij Inquisitorum, qui verbo, salarium. totam hanc quæstionem transcripsit.*

Dominos temporales pūidere debere Inquisitoribus qui senserint.

Hæc vero sententia quòd à dominis temporalibus ali debeant Inquisitores, verissima quoque est, etiamsi nulla bona confiscata habuerint: nulla enim E *causa est, quam magis conueniat principibus fouere, quàm hanc, cum ex nulla causa magis regna conseruentur, quàm ex defensa fide, & religione bene fundata & propagata, vt grauiter ostendit Adrianus Papa VI. in rescripto illo aureo & perelleganti ad Federicum Saxoniæ Ducem aduersus Lutherum, quod est impressum inter litteras Apostolicas pro officio inquisitionis in fine huius operis. contra vero facile ea regna dilabūtur & pereunt, quorum principes causā fidei non tuentur, vt multis ostendit Nicolaus primus in Epistola ad Michaelē Imperatorem; quæ gratia breuiatis omitto: indicasse hic sit satis. Et copiose de hoc egimus libro 2. de causis vnde hæreses oriūtur, et de remedijs quib[us] extirpātur.*

Quibus-

Num. 4. Aut prouideatur Inquisitoribus de condemnationibus reorum.

[a] ¶ Quibusdam alijs videtur quòd prouideatur Inquisitoribus de condemnationibus, &c.] *Et hoc non modo visum est, sed etiam iussum vt fieret ab Innocentio IIII. rescripto quodam incipiente:* Cum per nostras. *quod curauimus imprimendum in fine huius operis. hic tamen alendi modus, vt hic refert Eymericus, inducere videtur præiudicium sacro inquisitionis officio. ceterum hoc præiudicium timendum non est, cum tales condemnationes iustissime factæ fuerint; nam boni non scandalizantur, mali autem etiam de bono opere scandalizantur, & obmurmurant.*

Num. 4. Locus emendatus.

[b] ¶ Quod licet sit iustum, inducit tamen officio præiudicium.] *Ita visum est imprimere ex solo codice manuscripto Sabellano, nam in Bononiensi & Barcinonensi impresso, & in codice Cardinalis de Gambara ita legebatur:* quod licet sit iustum, tamen inducit iudicium. *quæ lectio quamuis seruari posset, mutata tamen est: nam hæc altera plenior est. & antiquæ lectionis hic est sensus, hoc inducit iudicium, quod faciunt peruersi, dicentes faciles esse Inquisitores ad condemnationes faciendas, vt bona hæreticorum habeant; & plane decentius esset, si fieri commode posset, aliter prouidere: sin minus, vt dixi, falsum iudicium iniquorum contemnendum est.*

Num. 4.

[c] ¶ A multis alij modi tacti sunt.] *In Barcinonensi impresso ita:* Multi alij modi tacti sunt. *In Sabellano ita:* A multis etiam alij modi sunt tacti. *ex his veram lectionem reposuimus, nam ceteri deprauati erant.*

Qualiter poterunt haberi redditus vt Inquisitoribus prouideatur.

Quales autem modi prouidendi Inquisitoribus illi fuerint, quos hic dicit Eymericus fuisse tactos siue excogitatos, non explicat. ceterum nos hunc modum & facilem & opportunum proponēdum putauimus; vt Inquisitores habeant sufficientes redditus, ex quibus incumbentia officio suo onera & munera obire possint. modus autem talis est: in singulis ecclesiis eius ciuitatis vel diœcesis vbi constituti sunt Inquisitores multa solent ecclesiastica beneficia, tum simplicia tum personalem residentiam requirentia, veluti canonicatus, & similia reperiri: ex his cum vacauerint, vnum vel plura, quæ magis idonea, & sufficientia iudicabuntur, desumentur, & auctoritate Pontificia, Inquisitoribus pro tempore existentibus, seu sacro officio assignabuntur, cum omnibus fructibus & redditibus, & minutulis etiam seu quotidianis distributionibus, vt hinc sacri officij onera subleuentur, & eius ministri alantur.

Possent quoq; super beneficijs eisdem; aut etiam super redditibus Episcopatus, eadem auctoritate constitui pensiones annuæ, quæ similiter eidem officio, & eius officialibus deseruirent. equidem hic modus prouidendi Inquisitoribus multum mihi probatur, nec videtur admodum difficilis. si quis meliores nouerit, eos profe- rat.

DE CONFISCATIONE *bonorum hæreticorum.*

QVÆSTIO CIX.

Bona hæreticorum pænitentium non relapsorum sint ne confiscata, an confiscanda.

Summarium.

1 *Hæretici pænitentes post sententiam perdunt bona, nisi ex gratia illis reddantur à dominis temporalibus.*

2 *Domini temporales per censuram ecclesiasticam cogi debent ad exequendum confiscationem.*

3 *Pænitentibus ante sententiam & vita & bona relinquuntur.*

4 *Concordant his Archidiad. Ioan. Monachus & Guido Fulcodius.*

Centesima nona quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor bona laicorum hæreticorum, sed post pænitentium, & non relapsorum, debeant eorum dominis condemnare, seu ipso facto sint prædictis confiscata?

1 Respondemus, quòd nec sunt condemnanda, nec sunt confiscata: nam [a] tales postquam pænitentes sunt, & relapsi non sunt, bona non perdunt. Tamen hic est diligenter considerandum, quòd tales, vel pænitent ante sententiam diffinitiuam, qua traduntur vt impœnitentes hæretici curiæ sæculari, vel post. Si post, cum eo facto, quòd vt hæretici impænitentes traduntur per sententiam, bona sunt ipso iure confiscata, iuxta. c. Vergentis. extra de hæret. ideo [b] si post conuertantur & pæniteant, bona huiusmodi remanent apud dominos temporales, etiam si illi postmodum de misericordia ad pænitentiam admittantur: nisi de gratia velint eis reddere. Et de his videtur loqui c. Vergentis. vt dicit Archid. & Ioan. Monachus in c. Accusatus. §. porro. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vergentis. & infra:

Pænitentes post sententiam bona non recuperant, &c.

2 In terris vero temporali nostræ iurisdictioni subiectis, bona hæreticorum statuimus publicari: & in alijs idem præcipimus fieri, per potestates & principes sæculares: quos ad id exequendum (si forte negligentes extiterint) per censuram ecclesiasticam appellatione remota compelli volumus, & mandamus: nec ad eos bona eorum vlterius reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus hæreticorum consortium, misereri aliquis voluerit; vt temporalis saltem pœna corripiat, quem spiritualis non corrigit disciplina: & cetera.

Relat. supra pag. 702. Domini tēporales cogēdi ad exequendā confiscationem.

3 Si autem [c] pænitent antequam per senten- tiam,

Pænitētibus ante sententiam bona cōdonātur.

tiam, vel impœnitentes hæretici, tradantur brachio sæculari; sicut ex sola misericordia relinquitur eis vita, sic & bona: cum tales ad misericordiam abiurata hæresi admittantur, eorum bona non confiscantur.

4 Concordant omnibus his Archid. & Ioan. Monachus in c. Accusatus, in §. porrò. de hæret. lib. 6. & prædictus dominus Guido Fulcodius quæst. vltima de illis 15. quas fecit ad Inquisitores.

Et licet hæc quæstio sit difficilis ad diffiniendum: tamen quia directe non pertinet ad Inquisitores, sed ad dominos tēporales (quia per eos & nō per Inquisitores bona huiusmodi confiscantur) ideo breuiter terminetur.

IN QVÆSTIONEM CIX.

Bona hæreticorum pænitentium non relapsorum sint ne confiscata, an confiscanda.

COMMENT. CLVIII.

Sententia cōfiscationis bonorum olim per quos ferretur.

VT hanc quæstionem & sequentes, in quibus agitur de confiscatione bonorum in hoc crimine facilius percipiantur, obseruandum est, quòd olim initio constitutæ delegatæ inquisitionis, sententia super confiscatione bonorum in terris Ecclesiæ per iudicem ecclesiasticum ferebatur: in alijs vero terris per principes sæculares id fiebat, vt apertissime indicat textus in c. Vergentis. de hæreticis. in hæc verba: In terris vero temporali nostræ iurisdictioni subiectis bona hęreticorum statuimus publicari: & in alijs idem præcipimus fieri, per Potestates & Principes sæculares: quos ad id exequendum (si forte negligentes extiterint) per censuram ecclesiasticam appellatione remota compelli volumus & mandamus. *hæc ibi.*

Hodie indistincte fertur per Inquisitores.

At labentibus annis indistincte cautum est, vt sentētia declaratoria super confiscatione bonorum, vbique feratur per iudicem ecclesiasticum, qui de crimine iudicat: insuper etiam confiscationis ipsius executio, seu bonorum occupatio fit per iudicem ecclesiasticum, videlicet, per Episcopum, aut Inquisitorem; & iudex sæcularis non intromittit se, nisi quatenus per iudicem ecclesiasticum fuerit requisitus. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. & c. cum secundum leges. §. fin. de hæret. lib. 6. ibi: Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum ipsorū occupatio fieri non debet per principes, aut alios dominos temporales, antequam per Episcopū loci, vel aliam personā ecclesiasticam, quę super hoc habeat potestatē, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. *hactenus ibi. Atque ita sentit Zanchinus tract. de hæret. cap. 25. num. 2. de quo paulopost agetur copiosius. Eymericus vero tum in hac, tum in sequenti quæstione secutus veterem dispositionem cap. vergentis. sentit de confiscatione bonorum, laicorum hæreticorum nō se intromittere iudices ecclesiasticos, neque quò ad sententiam ferendam super illis, neque ad occupanda siue apprehendenda eadem bona, ita vt vel sibi vel alij cui voluerint, ea applicent, sed id totum ad iudices sæculares pertinere.*

Ex tota vero hac quæstione, sequentes conclusiones non obscure colliguntur.

Prima est: Si hæretici non sunt relapsi, aut impænitentes, bona sua non perdunt, nec sunt confiscata, nec condemnanda seu confiscanda.

Secunda conclusio est: Si hæretici pænitent postquam per sententiam traditi sunt curiæ sæculari, bona sua amittunt, & quamuis admittantur ad misericordiam, & pænitentiam, ea non recuperant, nisi domini temporales voluerint eis bona condonare.

Tertia conclusio est: Si hæretici pænitent antequam per sentētiam curiæ sæculari tradantur, tunc eorum bona non confiscantur.

Quarta & vltima conclusio est: Bona hæreticorum laicorum ad dominos temporales pertinent.

Suo ordine declarabuntur à nobis singulæ huiusmodi conclusiones, si primum adduxerimus Doctores, qui de materia bonorum confiscatorū varijs locis disputant, cuius rei cognitio vtilis est & necessaria, cum frequenter in iudicijs hæc causa tractetur.

De bonis hæreticorū confiscandis qui disseruerint.

De ea igitur agunt Ioannes Anania, Zabarella, Ioannes And. Panormitanus, Marianus Socinus, Felinus & alij in cap. vergentis. extra de hæret. Ioannes And. Archidiaconus, Francus, & alij in cap. accusatus. & in cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. Zanchinus tract. de hæret. cap. 25. & 28. & ibidem Camillus Campegius, Repertorium Inquisitorum verbo, bona, verbo, confiscatio, & verbo, diuisio. Gondissaluus tract. de hæret. quæst. 15. Carrerius tract. de hæret. num. 135. vers. Insuper & in hoc crimine. *Syluester in summa verbo hæresis. 2. quæst. 12. Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 5. & sequen. Simancas de catholic. instit. tit. 9. Ioannes Rojas in singularibus fidei, singul. 26. incipien.* Bonorum publicatio. *idem tract. de hæret. par. 2. assert. 16. Locatus in opere iudiciali verbo,* Bona hæreticorum. *Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. tit. de pœnis committentium crimen læsæ maiestatis quæst. 1. & multis sequentibus. Antonius Gomezius tomo. 3. variar. resolut. cap. 14. Iulius Clarus in practica criminali quæst. 78. & in §. hæresis vers.* Item bona condemnatorum. *Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 6. Lucerna Inquisitorum verbo,* Bona. *Aegidius Bossius. tit. de hæreticis. Couarruuias lib. 2. variar. resolut. cap. 9. Tabiensis in summa verbo,* Hæreticus. *§. 6. Rolandus a Valle consil. 8. incipien.* Præsupposito pro vero. *& consil. 75. incipien.* In isto crimine hæresis. *lib. 3. Franciscus Bursatus consil. 43. incipien.* Hoc crimen hæresis. *lib. 1. Martinus de Garatis consilio quodam incipien.* In facto presupponitur. *quod refertur in tomo 1. consiliorum criminalium consil. 59. Guido Pape decis. 76. incipien.* Si in terra. *& alij multi per hos relati, quos longū esset recensere.*

Bona hæreticorum siue

His ita positis, singulas cōclusiones explicemus, & quantum ad tres primas generaliter spectat, dicendum est, quòd siue hæretici pæniteant, siue non, siue conuertantur antequam tradantur curiæ sæculari, siue

Pœnitenti ſi-
ue non, con-
fiſcata ſunt.

lari, ſiue poſtquam traditi ſunt, bona eorum ipſo ſa-
cto, ſeu ipſo iure confiſcata eſſe; quamuis enim tem-
pore cap. vergentis. vt ait ibi Panormitanus notab.
2. & Ioannes Monachus in cap. cum ſecundum le-
ges. de hæret. lib. 6. bona Hæreticorum non eſſent
ipſo facto confiſcata, ſed venirent confiſcanda, hodie
tamen ipſo iure confiſcata ſunt per textum in dicto
cap. cum ſecundum leges. de hæret. lib. 6. vbi ſcri-
bitur ita: Bona hæreticorum (qui grauius, hor-
ribilius, ac deteſtabilius quàm prædicti delin-
quunt) ipſo iure de Fratrum noſtrorum conſi-
lio decernimus confiſcata. hæc ibi.

Hæreſis non
conſideratur
ex temporis
diuturnitate.

Nec refert an multo, vel paruo tempore in hæ-
reſi permanſerit hæreticus ad hoc, vt bona eius ipſo
iure ſint confiſcata, quoniam hæreſis pertinax, quæ
vere & formaliter hæreticum conſtituit, non eſt
temporis diuturnitate æſtimanda, vt dixi ſupra par
te 2. ſuper cap. Dubius. de hæret. §. Nec obſtat ſi
dicatur. quare cum Eymericus tum in hac, tum in
ſequenti quæſtione dicit hæreticorum pœnitentium
bona confiſcata non eſſe, ſane intelligendus videtur
de iure veteri iuxta cap. Vergentis. extra de hæ-
ret. ſecus autem eſt, vt diximus de iure poſito in
cap. cum ſecundum leges. de hæret. lib. 6. vbi à die
commiſſi criminis ipſo iure ſunt confiſcata, vt notat
communiter ibidem gloſſa & Doctores. ex his ergo
conſtat eos etiam hæreticos, qui non ſunt relapſi &
impœnitentes, bona ſua amittere. vnde patet veri-
tas primæ concluſionis.

Secunda quoque aſſertio ex ſupradictis declara-
tur; nam ſi antequam hæreticus tradatur curiæ ſæ-
culari, bona ſua amittit, multo magis eadem per-
det, poſtquam traditus fuerit eidem curiæ.

Qui ſemel
traditus eſt
curiæ ſæcu-
lari, ſi pœni-
teat, an ſit re
cipiendus.

Præterea in hac concluſione indicare videtur
Eymericus, eum qui ſemel traditus vel relictus eſt
curiæ ſæculari, ſi pœniteat, & conuertatur, recipi
poſſe niſi ſit relapſus. Ceterum quid de hoc articulo
mihi ſentiendum videatur, abunde dixi ſupra parte
2. ſuper quæſt. xj. §. Poſtquam traditus fuerat.
& parte 3. ſuper 10. modo proceſſum fidei termi-
nandi. §. Crederem de miſericordia. quibus locis
non eſſe recipiendum oſtendi. quod ſi de facto tales
reciperentur, & legitimo iudici videretur eis bo-
na, quæ ſua fuerant, eſſe condonanda, id fieri poſſet,
vt hic docet auctor.

Nô ſunt con
donâda bona
ei qui côuer
titur poſt-
quâ fuit tra-
ditus curiæ
ſæculari.

Mihi autem in hoc caſu nullo pacto videtur fa-
cienda talis bonorum condonatio, & quaſi reſtitu-
tio: quoniam is qui poſtquam traditus eſt curiæ ſæ
culari conuertitur, indignus omnino eſt tanta beni-
gnitate; nec videtur iuſtum, vt duo tam inſignia &
ingentia priuilegia vitæ ſcilicet, & condonationis
bonorum, indigniſſimo & perditiſſimo homini con-
ferantur.

Quantum vero attinet ad textum in cap. Vergen
tis. de hæret. quo vtitur hic Eymericus ad hãc ſuam
opinionem ſtabiliendam, is quidem optime probat
poſſe Inquiſitores vel alios, ad quos pertinent bona
hæreticorum confiſcata, illa hæreticis pœnitentibus
& reuertentibus condonare, vt abunde explicui-
mus ſupra parte 2. ſuper dicto cap. Vergentis. §.
Nec ad eos. ceterum ex eo textu non deducitur

A quod hic Eymericus nititur perſuadere, videlicet
condonanda eſſe bona eis, qui traditi ſunt curiæ ſæ-
culari, ſi conuertantur: nam nec iuri nec rationi id
videtur conſentaneum, immo multa iura contra-
rium ſuadere videntur.

Tertia ſimiliter cõcluſio patet ex prædictis, nam
etiamſi pœniteant, antequam tradantur curiæ ſæcu
lari, bona ſua amittunt, cum ipſo iure confiſcata
ſint. Verumtamen in caſu huius aſſertionis benignũ
mihi videtur, & etiam obſeruandum, vt in illis ca-
ſibus, in quibus hæreticis redeuntibus pœna perpe-
tui carceris remittitur, in eiſdem etiam ob eandem
B rationem confiſcatio bonorum remittatur, ſeu bona
eis condonentur; qui autem ſint illi caſus, dixi ſupra
in hac 3. parte, ſuper quæſt. 93.

In quibus
caſibus poſ-
ſint condo-
nari bona
hæreticis pœ
nitentibus.

Sed cum ex benignitate & miſericordia hæreti-
cis redeuntibus bona fuerint condonata, licite ea re-
tinent, & dominium bonorum, quod per delictum
amiſerant, protinus iudicis legitimi condonantis au-
ctoritate recuperant, non autem ex eo ſolum quod
pœnitent, vt voluerunt Zenzellinus & Guilielmus,
quos refert & ſequitur Geminianus in cap. cum ſe-
cundum leges. de hæret. lib. 6. in principio, num.
5. verſ. Quæro, an intelligantur confiſcata.

C Grauis tamen eſt difficultas, An hæreticus non-
dum à iudice condemnatus, nec ab aliquo accuſa-
tus, ſiue denuntiatus, teneatur in foro conſcientiæ
bona ſua omnia, quæ eo ipſo quòd ille incidit in hæ-
reſim, amiſit, offerre fiſco, ita quod ſi non reſtituat,
tandiu ſit in peccato mortali, quandiu bona quæ poſ
ſidet, fiſco non reſtituit.

An hæreti-
cus ante quã
condẽnetur,
teneatur in
conſcientia
bona ſua of-
ferre fiſco.

1 In hac quæſtione pugnantes ſunt inſignium do-
ctorum ſententiæ: nam ante condemnationem &
denuntiationem, obligari hæreticum ad reſtituen-
da omnia bona fiſco, aſſeruerunt Panormitanus &
Felinus in cap. 1. extra de conſtit. idem Panormi-
D tanus in cap. dilecti. de arbitris. Antonius Gome-
zius tomo 3. variar. reſolut. cap. 2. num. 5. verſ.
Item adde. & vt ceteros omittam, tenaciter ean-
dem ſententiam multo argumentorum pondere ni-
titur perſuadere Alfonſus Caſtrus lib. 1. cap. 10.
de poteſtate legis pœnalis, & lib. 2. cap. 6. de iuſta
hæreticorum punit. eandem profitentur plerique a-
lij per hos relati.

Ceterum contraria ſententia verior ſemper &
benignior & tutior viris doctiſſimis viſa eſt, dum aſ
ſerunt, neminem obligatum eſſe ad pœnam in ſe ip-
ſum exequendam; & nonnulli quoque in hac quæ-
ſtione id in hæreticis verum eſſe nominatim tradũt.
E Contrarium ergo tuentur Conradus de contracti-
bus quæſt. 7. concluſione 2. Angelus Clauaſius in
ſumma verbo, pœna, §. 3. Syluеſter in ſumma ver
bo, hæreſis 1. quæſt. 8. verſ. Pro his tamen no-
tandum. idem verbo, aſſaſſinus. vterque Thomas
2. 2. quæſt. 62. art. 3. Adrianus quodlibeto. 6. art.
1. Franciſcus Victoria in relectione de Indiſ. Sotus.
lib. 1. de iuſtitia & iure quæſt. 6. art. 6. Simancas
de catho. inſtit. tit. 9. nu. 157. & multis ſequent. Ga-
briel lib. 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4. & multi alij, quos
refert Ferdinandus Vaſquius lib. 1. de ſucceſſionũ
progreſſu in præfatione, nu. 93. verſ. Simillimũ eſt.

Non tenetur
iuxta verio-
rem opinio-
nem.

Neque

Neque ab hac sententia vllo pacto recedendum est. Primum, quia nemo cogendus est, vt se ipsum prodat in publicum, iuxta textum in cap. quis aliquando. de pœnit. dist. 1. quòd si per aliquam legem, vt Alfonsus putat, ante accusationem & denuntiationem hæreticus sua bona fisco restituere teneretur, iam obligaretur ad se prodendum, & manifestandum; vix enim quisquam potest sua bona offerre fisco, præsertim si sit vel mediocriter diues, quin se ipsum simul infamet, & prodat: quod quàm sit durum, nemo non videt.

Rursus, iniquum est, intolerabilem obligationem inducere, & ad id homines obligare, quod durissimum videatur posse adimplere: neque enim onera grauia et importabilia sunt imponenda, Matth. cap. 23. hoc autem apertissime sequeretur, si ad restitutionem huiusmodi occultos hæreticos obligaremus.

Præterea, vt optime scripsit Isidorus & refertur in c. erit autem. distinct. 4. leges quibus obligantur subditi ad parendum illis, possibiles esse debent, & subditorum moribus congruentes: neminem autem futurum credo nisi Alfonsum, qui facile dicat, legem obligantem in foro conscientiæ ad pœnam omnium bonorum in se ipsum exequendam, possibilem esse, & subditorum moribus congruentem.

Ad hæc, nusquam Alfonsi & aliorum contraria opinio est consuetudine recepta, neque (vt credo) quisquam theologus vnquam huiusmodi occultos hæreticos obligauit ad hanc restitutionem faciendam. & grauissimum plane est, & valde acerbum talem persuadere obligationem.

Postremo, rationi naturali aduersatur, vt idem sit actor & reus, & vt in se ipsum sententiam quis dicat; quod fieret si reus in conscientia obligaretur ad restituendum omnia bona sua fisco. plurimæ aliæ in hanc sententiam rationes afferri potuissent, quas gratia breuitatis omitto.

Argumenta vero quibus Alfonsus nititur persuadere sententiam suam, libenter diluissem, nisi Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 157. & multis sequentibus abunde eis satisfecisset. Rursus, propterea libentius eo onere me libero; quoniam quidquid Alfonsus dicat, ab hac postrema sententia nullo pacto est recedendum.

Quando potissimum locum habeat nostra sententia.

Et præfata sententia, quam sequimur, tunc potissimum vera est, quando hæreticus omnino occultus est, seu vere mentalis, qui sola cogitatione hæresim animo retinet, nec vllis signis exterioribus eam profert: hunc enim pœnæ exteriores & leges contra hæreticos latæ non comprehendunt in foro exteriori.

Idem sentias in eo, qui hæresim per signa manifestauit, nemo tamen audiuit: hunc diximus occultum per accidens: quamuis enim talis sit excommunicatus, non tamen tenebitur in conscientia bona sua fisco restituere.

Hoc ipsum asserendum est de hæretico emendato, qui licet hæreses tenuerit, fraterne admonitus resipuit: hic enim ante condemnationẽ non obligatur in conscientia ad restituẽda bona quæ possidet, fisco: in his enim omnibus locũ habẽt superiores rationes.

An in conscientia obligetur bona fisco restituere qui negat, quod fateri debuit.

A *Maior tamen dubitatio est: An hæreticus negans in iudicio veritatẽ, quam fateri debebat (quia verbi gratia, erat semiplena probatio cõtra ipsum) & propterea fuit à pœna liberatus, obligetur in conscientia ad soluendam pœnam absque iudicis sententia. non patitur mea breuitas vt eam explicem: videdi interim Dominicus Sotus lib. 1. de iust. & iure q. 6. art. 6. & lib. 4. q. 6. art. 4. dixi copiose apud Beatum Thomam 2. 2. q. 11. art. 3.*

Sed accedamus iam ad quartam et vltimam conclusionem, circa quam occurrit grauissima controuersia de occupandis apprehendendis, seu adiudi-
B *candis, vel applicandis bonis confiscatis hæreticorum. cuius rei cognitio cum non modo scitu iocunda sit, verum etiam vtilis & necessaria, ad dirimendas lites & controuersias sæpe incidentes, ideo breuiter & dilucide quantũ in me fuerit, eam declarabo.*

De confiscatione bonorum hæreticorum, quid ius ciuile disponat.

Ac primum quidem de iure ciuili de confiscatione bonorum hæreticorum in l. Manichæos. Cod. de hæreticis ita scriptum est: Quos bonorum etiam omniũ publicatione persequimur. *hactenus ibi. An autem hæc confiscatio de iure ciuili fieret ipso iure, an vero per sententiam, tradit Philippus Probus in cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. in*
C *additionibus ad Ioannem Monachum.*

Ceterum in his bonis, quæ propter hæresim publicabantur, non succedebat fiscus si filij ipsorummet hæreticorum catholici extarent, vt in prædicta l. Manichæos. constitutum erat his verbis: Sed nec filios heredes eis existere aut adire permittimus, nisi à paterna prauitate discesserint: *hæc ibi. idem scriptũ est in l. cognouimus. C. de hæret. vbi amplius explicatur, quibus applicanda sint bona hæreticorum confiscata si filij catholici non adsint; nam liberis orthodoxis non existentibus, ad agnatos vel cognatos hæreticorum orthodoxos tamen & catho-*
D *licos, bona hæreticorũ peruenire debere decernuntur: quòd si nec agnatio nec cognatio recta inueniantur, tum res & bona confiscata fisco principis sæcularis vindicantur seu applicantur.*

Paulopost in authent. vt cum de appellat. cognos. §. Si quis de prædictis. *hæc succedendi ratio præscripta fuit, cum contingeret patres esse catholicos, filios autem hæreticos; quoniam catholicis parentibus non succedunt filij nec alij propinqui hæretici: nam Ecclesia ei succedit si clericus sit, si vero laicus, succedit fiscus. hæc iuris dispositio breuiter refertur in authen.* Idem est de Nestorianis. *C. de*
E *hæret.*

Multis vero postea sæculis Federicus Imperator ad annos Domini M C C X X. lege lata, cuius initium est, Catharos. *de confiscatione bonorum hæreticorum ita constituit.* Et omnes hæreticos vtriusque sexus quocunque nomine censeantur perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus, censentes vt bona talium confiscentur, nec ad eos vlterius reuertantur; ita quòd filij eorum ad successionem peruenire non possint, cum longe sit grauius æternam quàm temporalem offendere maiestatem. *hactenus ibi. Hæc lex inter litteras Apostolicas impressa est in fine huius*

huius operis, cuius etiam fragmentum refertur in authent. Gazaros. C. de heret. Atque hæc de iure ciuili circa hæc bona statuta fuisse scimus.

Crimen hæresis mere est ecclesiasticũ, ratiõe cuius etiã laici iudicibus sæcularibus subijciuntur.

Nunc quid à iure canonico & Papalibus constitutionibus sancitum sit, doceamus. Sed primum præfandum est, quòd cum hæresis crimen mere sit ecclesiasticum, cap. vt Inquisitionis. §. prohibemus. de hæret lib. 6. & ratione criminis ecclesiastici quilibet laici & sæculares, ecclesiasticorum iudicum legibus & iurisdictioni subijciantur. cap. licet. de foro compet. vbi id notat glossa in verbo, Vacante Imperio. & communiter doctores, & Oldradus consil. 86. incipien. Quæritur, an Ecclesia. inde omnino consequitur, vt leges ecclesiasticæ circa hoc crimen, & circa ea, quæ ad eius punitionem spectant, disponentes, præualere debeant, & vbique seruari. Quare cum confiscatio bonorum vna sit ex pœnis aduersus hæreticos latis, illud profecto de ea tenendũ erit, quod à legibus & constitutionibus ecclesiasticis Papalibus fuerit constitutũ, quibus obtẽperandum erit à quibuscunq; cupiẽtibus ac re vera volentibus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ obedire.

Leges Pontificiæ quid disponãt de bonis hæreticorum cõfiscatis.

De bonis ergo hæreticorum confiscatis, ac de eorum diuisione, & applicatione per leges ecclesiasticas & constitutiones Papales diuersis temporibus, per diuersos summos Romanos Pontifices sequentia potissimum reperio constituta.

Innocentij III. constitutio anno 1199. siue 1200.

Primum dominus Innocentius Papa III. anno Domini MCXCIX. siue MCC. Pontificatus sui anno secundo, apud Lateranum octauo Kalend. Aprilis constituit, vt bona hæreticorum confiscarentur, sicut per leges ciuiles iam fuerat constitutum, & in terris Ecclesiæ applicarentur fisco Ecclesiæ, in terris vero Imperij fisco iudicis sæcularis; idque obseruari præcepit etiamsi hæretici filios haberent catholicos, qui non succedunt in bonis paternis, quemadmodum de iure ciuili succedebant, sicut paulo antea demonstratum est. Atque hoc constituit Innocentius in Epistola quadam Decretali incipien. Vergentis in senium. directa clero, consulibus, & populo Viterbien. & habetur in eius Regesto lib. 2. ex qua desumitur fragmentum relatum in cap. Vergentis. extra de hæret. quod Eymericus recitat in hac quæstione.

Eadem bonorum confiscatio paucis postea annis videlicet, anno Domini MCCXV. decreta fuit in cõcilio Lateranen. sub Innocentio III. cap. 3. & refertur in cap. excommunicamus. el 1. §. Damnati vero. extra de hæret. constituta tantum differentia inter bona hæreticorum laicorum, & clericorum, de qua ibi scriptum est his verbis: Ita quòd bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur: si vero clerici, applicentur Ecclesijs, à quibus stipendia receperunt. hæc ibi.

Innocentij IIII. constitutio anno 1252.

Inde dominus Innocentius Papa IIII. anno Domini MCCLII. Pontificatus sui anno nono apud Perusium idibus Maij, per constitutionem, cuius initium est: Ad extirpanda. bona hæreticorum confiscata in tres partes diuidenda iussit, & applicanda eo modo, quo ibidem continetur in hæc verba: Teneatur insuper Potestas seu Rector omnia bona hæreticorum, quæ per dictos officiales fuerint occupata seu inuenta, & condemnationes pro his exactas diuidere tali modo: vna pars deueniat in commune ciuitatis vel loci: Secunda in fauorem & expeditionem officij detur officialibus, qui tunc negotia ipsa peregerint: Tertia ponatur in aliquo tuto loco, secũdum quòd dictis diœcesano & Inquisitoribus videbitur reseruanda & expendenda per consilium eorundem in fauorem fidei, & ad hæreticos extirpandos, non obstante huiusmodi diuisioni statuto aliquo condito aut condendo. hactenus ibi.

Constitutio Alexandri IIII. anno 1259.

Postea vero Alexãder Papa IIII. qui Innocentio IIII. proxime successit in Põtificatu, anno Domini MCCLIX. Pontificatus sui anno quinto, secundo Kalen. Decemb. apud Anagniam per constitutionem similiter incipien. Ad extirpanda. similem fecit diuisionem bonorum confiscatorum propter hæresim, quæ cum Innocentiana constitutione & diuisione omnino conuenit.

Alia Alexandri IIII. constitutio anno 1260.

Idem Alexander IIII. anno Domini MCCLX. Pontificatus sui anno sexto, octauo Kalend. Octobris, Genuæ per extrauagantem incipien. Discretioni uestræ. concessit Inquisitoribus in Romana prouincia & administratione Beati Francisci, vt bona hæreticorum, & aliorum de quibus ibi, venderent, & pretium ad opus Romanæ Ecclesiæ conseruarent, in hæc verba: Discretioni uestræ, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, uendendi ac distrahendi libere bona hæreticorum, eorumque fautorum credẽtium, receptatorum, & defensorum publicata iam seu confiscata, & in posterum publicanda, & confiscanda, pro ut commisso uobis fidei negotio expedire uideritis, ita quòd eorũ pretium ad opus Romanę Ecclesiæ conseruetur, nec non & contradictores super hoc per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compescendi. plenam & liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. hæc ibi.

Clementis IIII. constitutio anno 1265.

Ad hæc Clemẽs Papa IIII. qui proxime successit Alexandro IIII. eandẽ illã trimembrẽ diuisionẽ fecit, anno Domini MCCLXV. apud Perusiũ Pontificatus sui anno primo, tertio nonas Nouẽbris per constitutionem incipien. Ad extirpãda. in ea tamen constitutione explicatius bona hæc declarantur, habet autẽ ita: Teneatur insuper Potestas, Capitaneus, Consul, seu quiuis alius Rector, omnia bona hæreticorũ, & receptatorũ eorũ, quæ per dictos officiales fuerunt occupata, seu inuenta, & condẽnationes pro his exactas: nec nõ & lignamina, lapides & tegulas domorũ & turriũ, quæ occasione hæresis destruentur: & bona tam mobilia, quàm immobilia, quæ eadẽ occasione cõfiscabuntur, diuidere tali modo: Vna pars, &c.

Constitutio Bonifacij octaui anno 1295.

Iã Bonifacius Octauus ad an. Domini MCCXCV. parũ plus, per constitutionẽ suã relatã in cap. Cũ secundũ leges. de hæret. lib. 6. similiter declarauit atque cõstituit, vt bona hæreticorũ ipso iure essent confiscata: vetuit tamen ne apprehenderentur, seu occuparẽtur per dominos temporales, antequã per iudices le-

ces legitimos ecclesiasticos super crimine hæresis esset pronuntiatum; eius constitutionis verba ita habent: Bona hæreticorum, (qui grauius horribilius, ac detestabilius, quàm prædicti delinquunt) ipso iure de Fratrum nostrorum consilio decernimus confiscata. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per principes, aut alios dominos temporales (iuxta Gregorij Papæ prædecessoris nostri declarationem) antequam per Episcopum loci, vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. *hactenus ibi.*

Constitutio Benedicti xj. anno 1303.

Benedictus xj. extrauaganti quadam incipiente: Ex eo. *relata tit. de hæret. inter communes, directa Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Lombardia, anno Domini MCCCIII. sexto nonas Martij Pontificatus sui anno primo apud Lateranum, vt apparet ex originali, quod vidimus in inquisitione Bononiensi, constituit, ne Episcopi poscerent partem partis deputatæ officio Inquisitionis de bonis confiscatis, neve rationem exigerent ab Inquisitoribus, sed eam redderent Inquisitores cameræ Apostolicæ, aut alij prout in dicta extrauaganti continetur in hæc verba:* Rationem autem ijdem diœcesani prouentuum obuenientium ex Inquisitionis officio à vobis, non obstante aliqua constitutione, consuetudine, vel mandato contrarijs non exposcant: Sed eam Cameræ nostræ vel alij, cui nos vel successores nostri Romani Pontifices mandaremus reddendam, reddatis: quæ generaliter obseruari iubemus: *hactenus ibi.*

Inquisitores cui teneãtur reddere rationem.

Sed ex his verbis iudicio nostro non potest certo colligi, bona hæreticorum confiscata, applicata siue applicanda esse Cameræ Apostolicæ, sed hoc solum, videlicet, Inquisitores non teneri ad reddendam rationem Ordinarijs siue Episcopis, qualiter scilicet expendant illam partem bonorum confiscatorum, quæ sancto officio applicatur, sed solum eam rationem reddendam esse Cameræ, siue Præfecto Cameræ Apostolicæ, aut illi, cui id Romani Pontifices commiserint. quòd rationi est consentaneum: nam cum Inquisitor sit delegatus Papæ, & ob id in causa delegata Ordinario minime sit inferior, cap. sane lo 2. extra de offic. iud. deleg. non est æquum, eum obligari ad reddendam rationem diœcesano de ea parte bonorum confiscatorum, quæ officio Inquisitionis applicatur.

Clemẽtis V. constitutio anno 1306.

Post Benedictum Vndecimum Clemens Quintus circa annos Domini MCCCVI. in concilio Viennensi (& refertur in Clemen. 2. de hæret.) vetuit ne bona Ecclesiarum ob delictum Clericorum confiscarentur in hæc verba: Nec scienter attentent Ecclesiarum bona ob clericorum delictum prædicti occasione officij fisco etiam Ecclesiæ applicare. *hactenus ibi.*

Hæc sunt magis præcipua & insignia decreta tam Pontificia siue ecclesiastica, quàm Imperatoria siue ciuilia, de bonis hæreticorum confiscatis,

A *& eorum diuisione & applicatione loquentia, ex quibus redditur difficilis hæc controuersia de diuidendis, seu applicandis bonis hæreticorum confiscatis, aut confiscandis; & cum multorum insignium virorum ingenia in ea declaranda, elaborauerint, nondum tamen constitit, quid inuiolabiliter tenendum esse videatur.*

Eymerici opinio.

Eymericus ergo, vt initio huius commentarij diximus, tum in hac, tum etiam in quæstione sequenti simpliciter affirmat, bona laicorum hæreticorum confiscata ad sæculares principes & dominos temporales pertinere. ad quam sententiam
B *stabiliendam vbique vtitur decisione cap. Vergentis. extra de hæret.*

Rolandi à Valle opinio.

Rolandus à Valle in præcitato consilio 8. lib. 3. postquam commemorauit multorum de hac re opiniones, ita sentire videtur: bona hæreticorum sæcularium confiscata ad dominum temporalem spectant, per textum in cap. Vergentis. & in cap. excommunicamus el 1. §. Damnati. extra de hæret. & in cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. nisi certæ constitutiones Papales extarent in contrarium, per quas aliter disponeretur: nam tunc ita applicanda forent sicut per tales constitu-
C *tiones caueretur. additque considerandum esse diligenter, an tales constitutiones sint certæ & legitime publicatæ, & an restringantur ad aliqua loca particularia, vel extendantur ad quascunque prouincias: si enim hæc non reperiantur in talibus constitutionibus, tunc bona laicorum hæreticorum confiscata, domini temporalis fisco sunt applicanda iuxta dispositionem iuris in dicto cap. Vergentis. extra de hæret.*

Illud item adiungit Rolandus, constitutiones has nunquam vsu fuisse receptas. & ob id nequaquam fore obseruandas. atque hoc in summa sentit
D *Rolandus.*

Bursati opinio.

Bursatus vero in prædicto consil. 43. num. 45. vers. Quare cum ex supradictis. *hanc controuersiam ita concludit: vbi adsunt decreta in specie concessa alicui ciuitati circa dicta bona disponentia, illa sunt omnino & inuiolabiliter obseruanda, omissa omni alia iuris & constitutionum dispositione: quòd si nulla talia decreta particularia reperiantur, tunc particularis loci consuetudo attendenda est, & iuxta eam bona confiscata sunt applicanda vel diuidenda. Sin autem nulla vel priuata decreta, vel consuetudo extent, tunc in terris Ecclesiæ Romanæ subiectis, dimidia bonorum con-*
E *fiscatorum curiæ Romanæ, altera vero officio Inquisitionis applicanda est: in alijs autem terris imperij respectu Italiæ obseruanda est constitutio Innocentij IIII. Alexandri IIII. & Clementis IIII. de triplici bonorum diuisione, quam paulò antea tradidimus, quoniam illæ constitutiones ad terras Italiæ tantum fuerunt transmissæ: Sed in locis extra Italiam, in quibus nec decreta particularia, nec consuetudines locales habentur, ius commune est seruandum, sicut à Rolando à Valle in dicto consil. 8. lib. 3. scriptum est. Et hæc est Bursati sententia.*

Ego vero vt breuiter meam sententiam proferam,

ram, primum omnium libenter subscribo horum virorum doctorum opinioni, quatenus dicunt constitutionibus Papalibus esse deferendum, si tales tamen constitutiones certæ & legitimæ reperiantur. ceterum non probo quod Rolandus à Valle in dicto consil. 8. lib. 3. num. 34. ait, non esse faciendum fundamentum in dictis constitutionibus & extrauagantibus cum non appareãt; nam præterquamquòd frequenter à doctoribus citantur in dicto cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. eas viderunt Reuerendißimi domini Cardinales Inquisitores generales in vniuersa repub. Christiana, vidimus & nos authenticas & originales plumbeas, eorumdemque dominorum iussu in fine huius operis imprimendas curauimus: quamquam ergo non viderit Rolandus, non tamen decuit ita audacter eas in dubium reuocare. quare quantum ad hanc partem attinet, cessat nunc prorsus hæc controuersia de viribus seu valore & robore earum: & qui modo de illis dubitaret, de qualibet etiam certa alia re imprudenter, ne dicam impudenter dubitare posset.

Rolandi dictum expenditur.

Ad hæc minime probat Rolandus has constitutiones vnquam fuisse vsu receptas, & qua facilitate leuiter id dixit seu verius effutiuit, eadem facilitate refellitur. certe ego hoc scio iußisse Romanos Pontifices diligenter vt obseruarentur, & frequenter obseruatas fuisse credimus à catholicis populis à præsentia Papæ non longe distantibus.

Præterea non arbitror audiendum aut recipiendum id, quod in prædicto consil. 43. lib. 1. nu. 52. & seq. Bursatus affirmat, videlicet, prædictas Innocentij IIII. & Clementis IIII. constitutiones, in quibus de triplici illa bonorum diuisione agitur, locum tantum habere, aut obseruandas esse in Italia, cum ad Inquisitores Italiæ solum transmissæ fuerint. hoc enim si verum esset, facile possent infinitæ prope leges & canones restringi vel ad certas prouincias, vel ad certas diœceses, & priuatas ciuitates, cum sæpe legum & canonum conditores leges & constitutiones condentes vni vel præsidi, vel iudici, vel præfecto, vel primati, vel Patriarchæ, vel Episcopo, vel Collegio, vel vniuersitati, rescribant, vt notißimum est legenti titulos, siue inscriptiones legum, præsertim Codicis, & canonum, præsertim in Decretalibus Romanorum Pontificum Epistolis.

Bursati dictum perpenditur.

Nec obstat si dicatur illa in corpus iuris esse relata, ac propterea ad omnes extẽdi & applicari, secus autem de nostris extrauagantibus, quæ non sunt in corpore iuris clausæ, quoniam respondetur nihil hoc impedire quo minus omnes obligent, cum nominatim & expresse constitutum sit, omnes constitutiones & extrauagantes contra hæreticam prauitatem editas, etiamsi in corpore iuris non contineantur, obseruandas esse, cap. vlt. §. vlt. de hæret. lib. 6. Clemen. 1. §. vlt. de hæret. ad quod est textus valde notandus in l. Ariani. §. cunctis quoque legibus. C. de hæret.

Extrauagantes de hæreticis loquentes, an vbiq; seruari debeant.

Iam si verum esset quod Bursatus scribit, facile multa Inquisitorum priuilegia fauore fidei concessa fuerent, aut in dubium reuocarentur, cum interdum Inquisitoribus ordinis Fratrum Prædicatorum, interdum Inquisitoribus ordinis Fratrum Minorum concedantur; quæ profecto non respiciunt tantum Inquisitores eius ordinis, sed cum in fauorem fidei concedantur, omnibus pænitus Inquisitoribus competunt, cuiuscunque ordinis aut gradus existant. Quod recte annotauit Nicolaus Eymericus supra parte 2. qui postquam retulisset varias illas litteras & extrauagantes Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis, dixit, omnia & singula Apostolica priuilegia, quæ in prædictis litteris Apostolicis Inquisitoribus Aragoniæ conceduntur, haberi etiam & generaliter concedi per alias litteras omnibus & singulis quibuscunque Inquisitoribus.

Ad hæc multa sunt capita & decreta in his extrauagantibus Innocentij IIII. & Clementis IIII. (vt de his nunc cum Bursato agam) quæ si quis dicat in Italia solum fore obseruanda, ridiculum proculdubio se præbebit, qualia illa sunt de capiendis & custodiendis hæreticis, aut deducendis, sicut Inquisitoribus visum fuerit: de puniendis eisdem relictis curiæ sæculari, per seculares magistratus, & alia similia, quæ quis audeat dicere extra Italiam non esse obseruanda, propterea quod solum ad Italiæ Inquisitores illæ extrauagantes fuerint destinatæ?

Propterea vero Romani tunc Pontifices ad Inquisitores Italiæ rescripta illa transmiserunt, quoniam eo tempore in Italia frequentes erant Inquisitores contra instantes hæreses Patarenorum, Catharorum, Leonistarum, & aliorum hæreticorum, qui maxime Italiæ partes infestabant, sopitis iam & extinctis aliquantulum hæresibus Valdensium siue Pauperum de Lugduno, quas paulo antea sedes Apostolica per multorum insignium virorum, & præsertim Beati Dominici prædicationem in Gallia Narbonensi represserat, vt constat ex his quæ cum Eymerico diximus supra parte 2. quæst. 13. & alibi multis locis. quamobrem quæ tunc ad eos Inquisitores rescribentes statuebant, ab alijs quoque aliarum prouinciarum Inquisitoribus, si affuissent, obseruari volebant pij & prudentes Romani Pontifices: & ad Italiæ Inquisitores ideo tunc ea relata fuerunt, quia illi ea prouisione & constitutionibus maxime indigebant: quod si alibi eadem contingerent, idem ius ibi seruandum esset, vt in casu valde simili recte scripsit Accursius in authent. Cassa & irrita. in verbo, Per totam Italiam. C. de sacrosan. Eccles.

Cur Romani Pontifices multas extrauagantes direxerint Inquisitoribus Italiæ.

Quare vt ad institutum reuertar, in locis etiam extra Italiam, in quibus per particularia seu priuata Pontificum decreta nihil constitutum extat de diuisione seu applicatione bonorum confiscatorum, quod ab Innocentio IIII. Alexandro IIII. & Clemente IIII. de triplici diuisione fuerat ordinatum, obseruandum crederem & custodiendum tamquam legem vbique loquentem, & quoslibet, quibus competere potest, obligantem.

Quod per Pontificias extrauagantes sancitum est de bonis hæreticorum cõfiscatis, vbique seruãdum est.

Itaque omissa dispositione iuris antiqui in cap.

Vergentis. extra de hæret. dominus temporalis si in fauorem sancti officij actu præstet ea, aut alia æquipollentia, aut maiora aut similia illis, quæ per dictas constitutiones postulantur, tertiam bonorum confiscatorum partē habere poterit, aut etiam plus, si ita Papa concesserit, aut sciens permiserit.

Hinc consequitur recte in Hispania, bona damnatorum de hæresi applicari fisco regio, vt testatur Couarruuias lib. 2. variar. resolut. cap. 9. nu. 12. & iuste posse applicari affirmat auctor Repertorij Inquisitorum, in verbo, Diuisio bonorum. *circa finem. quoniam Rex noster Catholicus non modo curam habet constituendi prætorium siue sapientissimum Senatum, qui in regia curia omnes causas totius Hispaniæ ad huius criminis punitionem pertinentes tractat, cui præest vnus ex magnis Hispaniæ præsulibus, verumetiam Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, quos præsul ille auctoritate Pontificia constituit ac mittit per totam Hispaniam ad extirpandam hæreticæ prauitatis labem, abunde subministrat expensas, & quæcunque necessaria, quæ si ceteri domini temporales abunde & sufficienter Inquisitoribus & eorum ministris præstarent, iustum quidem esset, vt de bonis confiscatis participarent.*

Rex Catholicus in Hispania abunde prouidet Inquisitoribus.

Domini temporales non præstātes Inquisitoribus necessaria, an debeant participare de bonis cōfiscatis.

Cum autem in multis locis domini temporales non præstent Inquisitoribus illas impensas, nec actu subeant illa onera & labores, aut alia illis similia, quæ Innocentius IIII. & Alexander IIII. & Clemens IIII. præstari iusserunt, equidem non video quo iure, quaue ratione aut causa possint habere tertiam illam bonorum confiscatorum partem, illis per eas constitutiones assignatam: neque enim ob aliam causam concessa eis fuisse videtur, nisi quia labores illos & onera subibant: quæ cum hodie regulariter non præstent, postquā onus non sustinent, commodum reportare non debent, quod & ratio naturalis & æquitas postulat. cap. qui sentit. de regul. iuris lib. 6. l. secundum naturam. ff. de regul. iuris.

Omnia bona confiscata applicari debet ad promotionē sancti officij.

Quia vero si domini temporales bona hæreticorum confiscata occuparent, facile posset contingere, vt ijdem non prouiderent abunde Inquisitoribus & eorum ministris in omnibus necessarijs ad promotionem sancti officij, vnde res fidei non mediocriter lædi possent. proinde illud semper verissimum esse putaui, quod Lodouicus Bologninus grauis iurisconsultus & multæ eruditionis consuluit, vt refert Tabiensis in summa, verbo, hæreticus. §. 6. videlicet, omnia bona confiscata applicari debere ad promotionem et vtilitatem sancti officij, sicut in Hispania data esse testatur Simancas de catho. instit. tit. 9. de bonis hæreticorum. num. 132. quamuis aliud scripserit Couarruuias lib. 2. variar. resolut. cap. 9. num. 12. vt paulo antea diximus. quod propterea omnino seruandum foret, quoniam hodie vt in Clemen. 1. de hæret. constitutum fuit, Inquisitores proprios habent carceres, familiam propriam, & proprios notarios & ministros, quibus maiori ex parte domini temporales nec alimēta, nec salarium præbere solent. immo vero quandoque rogati nolunt quidquam persoluere: quinimo si Inquisitor domini sæcularis satellites, aut apparitores aut mili-

Inquisitores nunc proprios habēt carceres & ministros.

A *tes interdum petat pro negotijs fidei exequendis, reis capiendis, aut deducendis, id ea gens non aliter exequi vult, nisi ab Inquisitore satisfactionem & pretium impensi seruitij accipiat.*

Quòd si quis consuetudinem mihi obijciat circa huiusmodi bona occupanda siue apprehendenda, respondebo non facile putare me talem cōsuetudinem seruandam esse: nisi fuerit rationabilis & legitime præscripta, cap. fin. extra de consuet. & nisi fuerit conformis iuribus et Papalibus cōstitutionibus. quoniam sæpe domini temporales de facto ea faciunt atque inuadunt, quæ de iure licite facere non possunt, B *& contra imbelles Inquisitores non difficulter obtinent quod in suis dominijs ac terris cupiunt & de facto possunt. quare nisi consuetudo habuerit qualitates, quas proxime dixi, suspecta merito & illicita haberi poterit, nec erit seruanda.*

Consuetudo circa bona cōfiscata occupanda an seruari debeat.

Et quamquam sentiam omnia hæc bona confiscata assignanda esse sanctæ Inquisitionis officio, ex causa tamen quandoque aliter possunt expendi & applicari ad alios pios vsus, sicut ad impensas belli contra infideles, aut alias ad similes & reipublicæ Christianæ vtiles, quemadmodum tempore Catholicorum Regum Hispaniæ Ferdinandi & Isabellæ C *magna pars bonorum ob hæresim confiscatorum applicata fuit bello, quod aduersus Saracenos Granatenses gerebatur, vt testatur auctor Repertorij Inquisitorum in verbo,* Diuisio bonorum. *Et hoc modo accipi posset extrauagans illa Alexandri IIII. quæ incipit:* Discretioni vestræ. *cuius seriem paulo antea retulimus, per quam iubet Papa Inquisitoribus Romanæ prouinciæ & administrationis beati Francisci, vt bona hæreticorum vendant, & pretium conseruent ad opus seu fabricam Romanæ Ecclesiæ. cessante vero rursus ea causa, officio Inquisitionis sunt integre applicanda.*

D *Quid autem iudicem de opinione illorum, qui dicunt dimidiam partem bonorum confiscatorum attribuendam cameræ Apostolicæ, & alteram dimidiam officio Inquisitionis, alibi explicaui. interim videto Tabiensem in summa, verbo, hæreticus. §. 6. Campegium apud Zanchinum cap. 26. & Bursatum in dicto consil. 43. nu. 45. vers. Et quod hodie.*

Neque his quæ hactenus diximus, obstat si dicatur, non spectare ad Romanum Pontificem in terris sibi temporaliter non subiectis, disponere de rebus aut bonis hæreticorum laicorum, sed id totum ad dominos temporales pertinere; quoniam respondetur hoc falsum esse, ne dicam impium & blasphemum; E *nam vt supra dicebamus, iudicare de hæreticis & pertinentibus ad eos, ad Ecclesiam spectat, cum sit hæresis crimen mere ecclesiasticum; quòd autem bona eorum publicentur, inter pœnas hæreticorum numeratur: de hoc ergo standum est Pontificum & Ecclesiæ legibus.*

Ad Papam spectat disponere de bonis hæreticorum etiā laicorum cōfiscatis.

Rursus occupatio bonorum accessorium est ad sententiam damnationis hæreticorum, quod est principale, vt scribit Geminianus in cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. accessorium autem iuxta naturam principalis iudicatur, cap. accessorium. de regul. iuris lib. 6. cum itaque hoc crimen sit mere eccle-

ecclesiasticum, cap. vt inquisitionis. §. probibemus. de hæret. lib. 6. vbi prohibetur iudicibus sæcularibus ne de eo quoquo modo cognoscant, inde fit, vt nec de bonis hæreticorum cognoscere debeant, aut illa occupare possint, sed id totum ad iudicium Ecclesiæ spectat. nec quicquam amplius de illis disponere poterunt, quàm per Ecclesiam eis fuerit concessum.

Ad hæc ex serie Pontificiarum constitutionum, quas supra retulimus, satis constat Romanos Pontifices de bonis hæreticorum semper libere disposuisse, quod vtique non fecissent, nisi talem haberent potestatem.

Papa laicos quoslibet & principes peccantes punire potest, & dignitatibus priuare.

Præterea Romanus Pontifex ratione latissimæ suæ iurisdictionis & potestatis, non solum potest coercere quoslibet laicos inferioris ordinis peccantes, sed etiam Principes, quos potest dignitatibus suis priuare, cap. ad abolendam. §. Statuimus. extra de hæret. tradit glossa & doctores in dicto cap. Vergentis. de hæret. inde videmus ac scimus Papam priuare Reges suis regnis cap. alius. 15. q. 6. & docet copiose Turrecremata in summa de Ecclesia lib. 2. cap. 114. poterit ergo eorum bona confiscare & cui voluerit applicare.

Applicatio bonorū confiscatorū fieri debet Ecclesiæ cui facta fuit iniuria.

Quòd vero hæc applicatio bonorum confiscatorum Ecclesiæ fieri debeat, & potissimum ei tribunali & officio, quod in hæreticos animaduertit, rationi est valde consentaneum. cum enim hæretici Ecclesiam, offendant, & eam insigni afficiant iniuria, eidem læsæ principaliter satisfaciendum est, vt notat Felinus in cap. Vergentis. extra de hæret. pro quo facit illud Iacobi Butrigarij pronuntiatum in l. quicunque. C. de hæret. dicentis, quòd vbicumque delictum est ecclesiasticum, & bona sunt publicanda, ea debent applicari Ecclesiæ.

Rursus non obstat dicere, quòd si hæc bonorum applicatio deberet fieri Ecclesiæ, siue sancto officio Inquisitionis, facile posset contingere, quòd vbi esset multitudo hæreticorum, illis damnatis paulatim omnia bona deuenirent ad sanctum officium, & ita domini temporales grauiter læderentur, quoniam respondeo immo hinc oriri debere effectum contrarium, nam facile hoc non timebunt domini temporales, si studuerint ac operam dederint ne hæretici in suis terris libere agant, quos si extirpauerint, longe erunt ab hoc timore; sin autem secure agere permiserint, indigni sunt vt bona eorum confiscata ad eos deuoluantur.

An valeat statutum domini temporalis disponentis de bonis hæreticorum confiscatis.

Postremo illud adiungam quod à me aliquando quæsitum scio, an domini sæculares possint condere statuta, quibus caueant, qualiter diuidenda vel applicanda sint bona hæreticorum confiscata. & breuiter respondeo talia statuta facta absque Romani Pontificis concessione inualida esse, & penitus viribus carere, tamquam disponētia de re non spectante ad dominos temporales, sed potius ad Ecclesiam, vt constat ex superioribus. Quare si disponerent verbi gratia, ne Inquisitores bona confiscata, aut aliquam eorum partem habeant, aut vt nullo pacto de is sese intromittant, præterquamquòd ita disponentes inualide constituunt, velut impeditores sancti

A *officij puniri possent, argumento textus in cap. statutum el 1. cum ibi notatis per glossam & Doctores de hæret. lib. 6. Quòd si constituerent vt vel omnia officio Inquisitionis tribuerentur, vel aliter seruatis Papalibus constitutionibus expenderentur, tunc talia statuta quia sancto officio fauerent, aut conformia forent iuri Pontificio, recipi possent.*

Caueant tamen Inquisitores, nedum partes suas in hac causa tueri cupiunt, odium dominorum temporalium in se concitent, absque quorum beneuolentia, & fauore vix quandoque munus suum exercere possunt: quare cum de his magna fuerit contro- B *uersia, recte facient si supremum inquisitionis prætorium consuluerint; rectius vero facturos existimo principes & dominos sæculares, si Inquisitorum partes fouerint, eisque detulerint: nisi enim causa fidei in tuto sit, & hæreses extirpentur, regna & dominia nequeunt diutius in pace consistere, nec conseruari, vt copiose demonstraui lib. 2. de causis vnde hæreses oriuntur, & de remedijs quibus extirpantur.*

Ex omnibus ergo supradictis apparet, quid de bonis confiscatis hæreticorum laicorum censendum, C *ac disponendum videatur. Ceterum, quia cum de lucro captando agatur, scio futuros esse multos, quibus nostra hæc placita displicebunt, præsertim cum homines facilius sequantur eorum doctorum opiniones & sententias, quæ suis votis & desiderijs fauent, quamuis sint contra veritatem, aut contra vtilitatem, honorem, & incrementum sacrosancti offici Inquisitionis, propterea cuperem omnino, vt sanctissimus dominus Papa, lege lata, sanciret ac constitueret, quid omnino seruandum foret circa confiscatorum bonorum propter hæresim applicationem aut diuisionem, singulatim declarando omnem casum, qui incidere posset, & exprimendo one-* D *ra dominorum temporalium, si aliquam partem de bonis confiscatis habere vellent, vt ita tandem omnes controuersiæ componerentur, lites cessarent, & iurisperitorum responsa tacerent, quorum fortassis nonnulli humano affectu ducti, illis fauent à quibus temporale aliquod commodum vel acceperunt, vel accipere sperant.*

Bona damnatorum de hæresi an pertineāt ad Episcopos in locis vbi nō sunt Apostolici Inquisitores.

Postremo ex prædictis videtur inferendum, in eis locis, in quibus non sunt adhuc Apostolici Inquisitores constituti, bona damnatorum de hæresi applicanda esse fisco Episcopi diœcesani, qui causam E *fidei tractans hæreticos punit, non obstante quòd Episcopus debeat suis stipendijs & impensis in hæreticos animaduertere, per extrauagan. Ex eo. tit. de hæret. inter communes. Episcopus enim seu Prælatus diœcesanus fiscū habere dicitur, vt notat glossa in cap. quia diuersitatem. extra de concessione præben. vbi id notant Antonius de Butrio num. vlt. circa finem: & Ioannes de Imola num. 12. vers. & nota bene ex glossa. & alij quos refert Couarruuias lib. 2. variar. resolut. cap. 9. num. xj. vers. septimum, aduertendum est. Ceterum hæc bona in vsus pios per Episcopum conuertenda essent nisi dicas ad fiscum Romanæ Ecclesiæ pertinere, vt alibi indicauimus.*

QVÆ-

QVÆSTIO CX.

An bona hæreticorum impænitentium vel relapsorum confiscanda sint ab Episcopo, & ab Inquisitore, &c.

CEntesima decima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor bona laicorum hæreticorum impęnitentium, seu relapsorum, relictorum brachio sæculari, debeant eorum dominis cōdemnare. vel ipso facto, quo vt tales relinquuntur, sint de iure eorum dominis confiscata?

Respondemus, quòd confiscatio bonorum hęreticorum laicorum, vt dictum est supra quęstio. proxi. & patet c. Vergentis. extra de hæret. non est fienda per iudices ecclesiasticos, sed per Potestates & Principes temporales, licet possint cogi per ecclesiasticos iudices per censuram ecclesiasticam, vt eam exequantur: quę quidem fienda est per eosdem, cum aliqui hæretici iudicantur vt relapsi, & traduntur curiæ seculari, vt patet in c. Vergentis. extra de hæret. & c. Super quibusdam. de verb. signif.

Hodie secus est per noua iura.

Et quia hæc quæstio indirecte pertinet ad Inquisitores, sed directe ad dominos temporales, ideo dimittatur.

IN QVESTIONEM CX.

An bona hæreticorum impænitentium vel relapsorum, confiscanda sint ab Episcopo, & ab Inquisitore, &c.

COMMENT. CLIX.

IN hac quæstione Eymericus in sua opinione persistit, videlicet bona hæreticorum laicorum confiscanda esse per potestates & principes sæculares, & eisdem etiam applicanda; de quo articulo quid mibi sentiendum videatur, abunde explicui super proxima præcedenti quæstione.

Illud hoc loco admonebo, quod recte Eymericus obseruat, ex cap. Vergentis. extra de hæret. nempe principes sæculares cogi posse per censuram ecclesiasticam, vt bonorum confiscationem exequantur. Equidem raro huic censuræ locum esse putarem, si bona confiscata essent applicāda dominis temporalibus, cum sponte cupiditate habendi ad illa apprehendenda eos excitandos credam. Verum si cum officio Inquisitionis sunt applicanda, forte contingat hæredes, aut amicos, aut consanguineos eorum, quorum bona fuerunt confiscata, ea bona nolle restituere, cogendi sunt ad ea exhibenda per censuram ecclesiasticam, & si opus fuerit, vi compelli debent, etiam si opus fuerit, inuocato auxilio sæculari, argumento huius textus.

Qui detinēt bona confiscata, ad ea exhibēda & ecclesiastica censura & vi cōpelli possunt.

A

QVÆSTIO CXI.

An propter hæresim maritorum dotes vxorum sint confiscandæ.

CEntesima vndecima quæstio est: Vtrum Episcopus & Inquisitor propter hęresim maritorum, dotes vxorum catholicarum debeant confiscare?

B

Respondemus, vt dictum est supra quæst. proxima, quòd non interest Episcoporum, nec Inquisitorum, dominis temporalibus bona hæreticorum confiscare, sed ipso iure sunt confiscata.

An autem propter hæresim maritorum dotes vxorum catholicarum sint confiscatæ, dicendum est, vt in c. Decreuit, de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Decreuit felicis recordationis Innocentius Papa quartus, quòd propter hæresim maritorum vxorum catholicarum dotes non debeant confiscari. Quod intelligendum fore censemus, nisi forte mulieres ipsæ cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant.

Relat. supra pag. 114

C

IN QVÆSTIONEM CXI.

An propter hæresim maritorum dotes vxorum sint confiscandæ.

COMMENT. CLX.

D

POtissima huius quæstionis conclusio est, Dotes vxorum ob hæresim maritorum non confiscari, nisi quando cum hæreticis scienter contrahunt matrimonium.

De hac materia disserunt Zanchinus tract. de hæret. cap. 25. num. 4. Locatus in opere iudiciali verbo, pæna. num. 9. versi. septimo vxores. Carrerius tract. de hæret. num. 141. vers. qui filij etiam. & num. 169. vers. an autem liceat vxori. & seq. Palacius Rubius super lege Taurina 78. num. 1. idem in tract. de regno Nauarræ par. 5. §. 5. vbi copiose explicat quando delictum mariti vxori noceat. Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 66. & sequen. Ioannes Rojas singulari 215. incipien. Vxor hæretica.

E

Ratio vero huius conclusionis est, quoniam mulier scienter contrahens cum viro hæretico, errori eius consentire videtur, & hæretica putatur; vnde consequitur vt & dotem & dotis priuilegia amittat, de quibus in l. 1. ff. soluto mat. & in l. assiduis. C. qui potio. in pig. habeantur. authent. item priuilegium. C. de hæret. Archidiaconus in c. 1. 4. q. 1. Baldus in Rub. de priuil. dot. late Balbus tract. de dote part. 11. membro 3. differentia 21. Ioannes Rojas dicto singul. 215. glossa, Archidiaconus & Doctores communiter in c. decreuit. de hæret. lib. 6. Repertorium Inquisitorum verbo, mulieres. §. vlt. idem copiosius verbo, dotes.

Cur vxor nupta hæretico perdat dotē.

In hac

Nubens hæretico ignoranter non amittit dotem.

In hac tractatione sequentia sunt potissimum obseruanda. Primum, si vxor à principio nesciuit, virum cui nubebat, hæreticum esse, etiamsi postea sciat, non amittit dotem: quoniam initium respicitur. ita glossa in dicto c. decreuit. de hæret. lib. 6. verbo, tunc. quam communiter præcitati sequuntur: ignorare autem præsumitur nisi probetur scire.l. verius. ff. de probatio.

Sed mihi hoc amplius obseruandum videtur, si à principio ignorans contraxit, quàmuis postea maritum hæreticum fuisse intelligat, dotem non amittet, nisi & ipsa peccato eius deinceps consentiat: nam tunc dotem amittet, quoniam paria videntur à principio vel ex post facto delicto consentire: vbique enim peccatum adest, & eadem pœnæ ratio, quare idem ius statuetur.l. illud.ff. ad legem Aquiliam.

B

An vxor amittat dotē si non reuelet maritum hæreticum.

Plus tamen dubitationis habet: An si vxor maritum hæreticum nouit postquam cum eo contraxit, dotem amittat, si non reuelet iudicibus fidei; & qui tenent hæreticos indistincte esse reuelandos, fortassis dicerent in pœnam omissæ reuelationis priuilegium recuperandæ dotis amitti. sed verius est non amittere. Primum, quia ex omissa reuelatione non contrahitur hæresis, sed hæresis suspicio: pœna autem amittendæ dotis non videtur infligi ob solam quamcunque hæresis suspicionem, sed ob hæresim formalē: & hoc est benignius; & ita accipio textum in dicto cap. decreuit. de hæret. lib. 6. punietur ergo mitiori pœna extra ordinem: interdum vero excusari poterit ob causas, quas retuli supra parte 2. super quæst. 53. §. at non videtur.

C

Huc spectant quæ tradit Matthæus de Afflictis in constit. regni Siciliæ lib. 2. Rubrica 8. de vxoribus fox iudic. quem sequitur Gigas tract. de crimine læsæ maiest. lib. 3. tit. de pœnis, quas incurrunt filij. q. 19. num. 2. quòd si non denuntiat maritum suum rebellem Regi, excusatur propter arctissimam coniunctionem, quæ est inter virum & vxorem.

D

Vxor receptans maritū hæreticū qualiter puniatur.

Num autem si vxor catholica receptet maritum hæreticum incidat in pœnas receptatorum, quæsitum est: & Albericus tract. de statutis par. 4. q. 7. non teneri pœna receptatorū asserit, & ita quandoque indicatum commemorat, per textum in l. 1. C. de repud. ibi: non mutet vxoris affectionem; *quia potius id amore viri & affectu maritali, quàm affectu criminis facere videtur. & hanc sententiam sequitur Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 3. tit. de pœnis, quas filij incurrunt. q. 20. num. 2. neque ab hac sententia puto recedendum, vt dixi supra parte 2. super quæst. 56. §. seu alijs fauorem. cum sequen.*

E

Vxor à fisco dotem recuperat.

Sed in viam reuertor, cum vxor dotem non amittat ob hæresim mariti (quod iustum est & rationi consonum. quia delicta suos debent tenere auctores. l. sancimus. C. de pœnis.) si bona mariti à fisco sint occupata, mulier dotem suam ab eo repetere poterit.l. 1. cum ibi notatis. C. de repud. tradit Baptista à sancto Blasio in tract. de priuil. dotalibus. in priuilegio 146. sequitur Campegius tract. de dote 3. par. q. 23. & Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 3. tit. de pœnis, quas filij incurrunt. q. 18. num. 6.

Qualiter intelligatur restituendam esse dotem.

Cum vero diximus, dotem esse catholicæ vxori à fisco restituendam, eam intelligimus quam vere maritus hæreticus ab vxore habuit, non illam quam in dotalibus instrumentis maritus se habuisse confitetur. l. 1. C. de dote cau. non numerata. l. si quis post hac. C. de bonis proscript. glossa & Doctores communiter in l. assiduis. C. qui potio. in pig. habeantur.

Non ergo sufficit vxori ad repetendam dotem à fisco, producere dotale instrumentum, nisi amplius per testes, vel fidem tabellionis, vel aliter numerationem dotis viro factam legitime probauerit, vt efficaciter docuit Gabriel Quemada in cōpendio quæstionum de bonis confiscatis. q. 4. quod apertissime probat textus in dicta. l. si quis posthac. C. de bonis proscripto. ibi: Dos etiam, non quæ aliquoties inaniter dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter tradidisse docuerit, repræsentetur. *hæc ibi.*

Qualia bona cum dote vxor recuperet marito damnato.

Ad hæc, restituenda sunt vxori bona parapherna, & alia eiusdem propria quocunque titulo quæsita: item ea quæ ab innoxio adhuc viro titulo donationis ante nuptias accepit, aut alijs quibusdam modis, quos explicat textus in dicta l. si quis posthac. C. de bonis proscripto. in hæc verba: Ea etiam quæ ab innoxio adhuc marito ante nuptias titulo donationis acceperit, vel durante matrimonio largitione viri ad eam ante proscriptionem peruenerint, apud eam firmiter permaneant. *hactenus ibi. Huc spectat textus in l. si ego. §. dotis. ff. de iure dot. & in l. 2. C. ne vxor pro marito.*

His verbis comprehendas arrhas, & alia munuscula, quæ ab sponso data sunt sponsæ osculis interuenientibus, cum primum copularentur; hæc enim non confiscantur, quia pudicitiæ præmio cedunt: hæc ergo à fisco repetenda erunt.

Quæ accepit vxor à consanguineis mariti hæretici non perdit ob illius hæresim.

Neque propter hæresim mariti perdit vxor, quæ dono accepit à consanguineis eiusdem mariti, nisi nominatim ab eo, qui donauit vxori, dictum sit vt marito acquirantur, vt optime scripsit Palacius Rubius in rub. de donatio. inter virum & vxo. §. 45. quem sequitur Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 76. quod & mihi magnopere probatur: quia hoc casu contemplatione vxoris, non intuitu viri factæ videntur huiusmodi donationes; quod tunc maxime verum erit, cum res dono datæ eius sunt naturæ, vt potius vxori, quàm viro competant.

Acquisitum constante matrimonio, an fisco adiudicetur. vel quid vxori debeatur.

Illa mihi postrema difficultas hic est diluenda, An id quod matrimonio constante acquisitum est, debeat fisco adiudicari, cum maritus committit crimen hæresis; an vero & sua lucri pars vna cum dote vxori sit restituenda: & omissis multis, verior sententia & mitior est (à qua non recederem si iudex in tali lite futurus essem) suam partem lucri cum dote vxori restituendam esse. Primum hoc benignitas suadet, & æquitas. deinde, non est rationi consonum, vt bona lucrata ex parte vxoris non committentis delictum fisco cedant. l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito. Postremo hoc communi voto recipiunt viri insignes. Palacius Rubius in rub. de donatio.

donatio. inter virum & vxo. Gabriel Quemada in compendio quaestionum de bonis confiscatis. q. 6. quos sequitur Simancas de catho. instit. tit. 9. nu. 71. cetera huc spectantia ab alijs sunt petenda: nobis magis necessaria et frequẽtiora retulisse sit satis.

QVÆSTIO CXII.

De confiscatione bonorum clericorum hæreticorum.

Centesima duodecima quęstio est: Vtrum bona hæreticorum clericorum impænitentium, vel relapsorum, sint ipso facto, cum tales relinquuntur brachio sæculari, Ecclesijs unde illa habuerunt, seu Episcopo confiscata?

Respondemus, quòd bona laicorum confiscantur dominis temporalibus, & si sunt domini temporales prælati, eis applicantur: si sæculares, sæcularibus dominis confiscantur, non per Ecclesiam, sed per curiam sæcularem, ut in c. Vergentis. de hæret.

Bona uero clericorum applicantur Ecclesijs, à quibus stipendia habuerunt, ut patet in c. Excommunicamus itaque, in prin. ubi dicitur sic: Damnati uero præsentibus sæcularibus potestatibus, aut eorum balliuis relinquantur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis: ita quòd bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur: si uero clerici, applicentur ecclesijs, à quibus stipendia receperunt.

Relat. supra pag. 106.

Est tamen considerandum, quòd de huiusmodi materia habetur in c. Nolentes. de hæret. in Clemen. ubi dicitur de Inquisitoribus sic: Nec scienter attentent, ecclesiarum bona ob clericorum delictum, prædicti occasione officij fisco etiam Ecclesiæ applicare. Quòd si secus in his, uel eorum altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernimus ipso facto.

Supra pag. 118.

IN QVÆSTIONEM CXII.

De confiscatione bonorum clericorum hæreticorum.

COMMENT. CLXI.

Summa totius quæstionis.

Ex tota serie huius quæstionis non obscure colliguntur tria axiomata.

Primum est: Bona laicorum hæreticorum applicantur dominis temporalibus, siue tales domini sint sæculares, siue sint prælati, quos contingat habere iurisdictionem temporalem.

Alterum est: Bona hæreticorum clericorum applicantur ecclesiis, à quibus habuerunt stipendia.

Postremum est: Bona Ecclesiarum, quæ à clericis hæreticis possidentur, ob delicta clericorum non esse applicanda etiam fisco Ecclesiæ.

De prima assertione nihil nunc est à nobis dicen- A *dum, cum in præcedentibus satis abunde docuerimus, Eymericum vetera iura secutum vbique sentire, bona laicorum hæreticorum & confiscari per principes laicos & occupari, cum tamen hodie res aliter habeat.*

Alterum ergo axioma nunc est in primis declarandum, in quo Eymericus apertissime sentire videtur, bona clerici hæretici, quæ ex Ecclesia vel respectu eius acquisiuit, confiscari nõ posse, nec à quoquam iudice occupari; sed illi Ecclesiæ, cuius contemplatione ea habuit, esse applicanda.

Bona clericorum hæreticorũ cui applicanda.

Hæc vero Eymerici sententia aperto iure nititur. in cap. Excommunicamus 1. §. 1. de hæret. quo B *textu vtitur hic auctor. tenet glossa ibidem verbo, stipendia. Collectarius & alij. Ancharanus in cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. & Conradus Brunus lib. 5. de hæret. cap. 6. Felynus in c. Vergentis. de hæret. Cardinalis in clement. 2. de hæret. quæst. 6. versi. Inquisitoribus. Repertorium Inquisitorum verbo, confiscatio. §. bona clericorum. Bernardinus Diaz in pract. crim. can. cap. 116. & alij quos prudens omitto.*

Quò autem plenius & apertius hæc percipiantur, obseruandum hoc mihi in primis videtur, à clericis tria potissimum genera bonorum posse possideri. C *Quædam, quæ sunt ipsius Ecclesiæ, vt possessiones, domus, prædia, & similia, super quibus sæpe clerici habent fundatos fructus & redditus, quos percipiunt, & de quibus aluntur. & in his nulla dubitatio est, quòd confiscari nequeant propter ipsorum delicta, sed Ecclesiis ipsis quarum erant, penitus relinquuntur: ac de his bonis videtur loqui textus in clement. nolentes. de hæret. quo vtitur in hac quæstione Eymericus in tertio axiomate, quia delictum ministrorum non debet Ecclesiæ præindicare: neque æquum est vt eius bona minuantur* D *propter eorum facinora, vt ait Repertorium Inquisitorum verbo, confiscatio. §. an bona. idem Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 88. & copiose Sotus lib. 10. de iust. & iure. q. 4. art. 3.*

Tria bonorum genera possidẽtur à clericis.

Bona Ecclesiæ ab hæreticis possessa non cõfiscantur.

Alia sunt bona, quæ ipsi clerici possident & percipiunt ex bonis & beneficijs Ecclesiæ, vt sunt fructus & redditus ecclesiasticorum beneficiorum: & in his consistit tota difficultas, an propter hæresim ipsorum confiscari queant. quia tamen in hac re obscurissime loquuntur nostri, rursus distinguere oportet, an clerici possideant beneficia curam animarum habentia, quales sunt Episcopi, & alii rectores inferiores; an vero simpliciter sint beneficiati.

Bona clericorum ex fructibus beneficiorum, an possint confiscari.

E *Si curam animarum habeant, cum non omnes fructus perceptos faciant suos, consequitur vt confiscari nequeant, sed vel ad Ecclesiam illam, à qua eos perceperant, vel ad cameram Apostolicam spectabunt. nam cum huiusmodi fructus ratione administrationis, & curæ animarum sint in vsus pauperum & in cultum diuinum, & in necessitates ministrorum eius Ecclesiæ cui seruiunt expendendi, nullum super his dominium habent, vt tradit beatus Thomas 2.2. q. 185. art. 7. & late Sotus lib. 10. de iustitia & iure. q. 4. art. 3. quos sequitur Couarruuias in c. cum in officijs. de testa.*

Dixi,

Dixi, cum non omnes fructus perceptos faciant suos: *quoniam in illa fructuum portione, quæ per canones Episcopis, & alijs animarum rectoribus est deputata ad suam & suorum sustentationem. c. de redditibus. 12. q. 2. cum verum dominium videantur habere, vt videntur indicare Thomas & Sotus proxime citatis locis, videtur fieri posse confiscatio, vt latius ex sequentibus apparebit; quoniam de hac portione idem videtur iudicandum, quod de fructibus perceptis à simpliciter beneficiatis mox dicemus.*

Bona clericorum hæreticorũ ex fructibus beneficiorum suscepta posse cõfiscari qui dicant.

Quòd si clerici, qui fructus & redditus ecclesiasticorum beneficiorum percipiunt, simpliciter beneficiati sint: tunc si verum dominium eorum nanciscantur, vt vult Ioannes Maior lib. 4. senten. dist. 24. q. 20. & Gabriel distinct. 15. q. 8. & Syluester in sum. verbo, clericus 4. & Corneus consil. 314. lib. 3. & Couarruuias in dicto c. cum in officijs. de testa. Lodouicus Bologninus in additione ad consilium Ioannis de Anania 87. incipien. Circa dubium. *& Sotus lib. 10. de iust. & iure. quæst. 4. art. 3. & alij, sane si quid ex his acquirant clerici, & labantur in hæresim, poterunt non ecclesiis à quibus stipendia habuerunt, sed sacr. inquisitionis officio per Inquisitores confiscari, & applicari. ita Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 90. vbi adducit in hanc sententiam multos ex auctoribus præcitatis.*

Idem iudicium est in bonis acquisitis ex quotidianis distributionibus ecclesiastici beneficij, si earum verum dominium acquisitum censeri debet habenti beneficium, & eas percipienti: quod videtur posse colligi non obscure ex textu in c. vnico. de cleri. non residen. lib. 6. vbi Dominicus. sequitur Barbatia in c. fi. de peculio cleri. Decius consi. 280. Parisius consi. 33. incipien. in Ecclesia. *volum. 4. Sotus lib. 10. de iust. & iure q. 4. art. 3. conclusio. 3. Couarruuias in dicto c. cum in officijs. de testamen. num. 4. constat enim has distributiones à canonibus Ecclesiæ ministris concedi ob illud ministerium, quod altari, aut diuino cultui impendunt.*

Clerici si de bonis acquisitis ex fructibus beneficiorum testantur, an ideo ea confiscari possint.

Quemadmodum ergo in his bonis clericorum acquisitis ex redditibus, fructibus, & quotidianis distributionibus, si verum eorum dominium habent, succederent illi, quos ipsi hæredes sibi legitime instituissent, aut in eisdem intestati decedentes de recepta prouinciæ consuetudine successores haberent, parentes, fratres, cæterosque cognatos, (talem enim consuetudinem valere multi viri doctissimi testantur, quos refert Couarruuias in dicto c. cum in officijs. de testamen. num. 9.) eodem modo si committant crimen heresis, videtur illis posse succedere officium Inquisitionis, cui Inquisitores huiusmodi bona confiscabunt.

Verum, quoniam nondum mihi constat, an plene sit derogatum vbique dispositioni textus in dicto c. excommunicamus 1. §. 1. quo vtitur in hac quæstione auctor, quo cauetur vt bona clericorum damnatorum de hæresi applicentur Ecclesiis, à quibus stipendia habuerũt; ideo non auderem facile in con-

A *trarium proferre sententiam: sed crederem in hoc standum esse prouinciarum consuetudini, aut in nostro casu consulendum supremum Senatum sanctæ & vniuersalis Inquisitionis Romanæ.*

Ex prædictis tamen hoc consequi videtur, vt clericis redeuntibus, quamuis non habeant patrimonium, dummodo habeant fructus beneficiorum, possint imponi pænitentiæ pecuniariæ, si in fructibus beneficiorum habeant dominium, quamuis Repertorium Inquisitorum verbo, clericus. §. an clericis. contrarium velit. & dixi plenius supra in hac 3. parte super quæst. 103. §. de clericis.

An clericis redeũtibus, pecuniariæ pænitentiæ imponi possunt.

B *Postremo, quædam sunt clericorum bona, quæ non habuerunt ab Ecclesia prædictis modis, sed à parentibus, amicis, consanguineis, vel etiam ex propria industria compararunt, vt ex aliquo honesto exercitio, seu officio, vt verbi gratia, ingenuas artes profitendo: & in his minor est dubitatio; constat enim ob hæresim eorum confiscari posse. Oldradus consi. 17. incipien.* Thema tale est. *Paulus Castrensis consi. 154. Guiliermus Benedictus in repetitio. cap. Raynutius. de testa. verbo, & vxorem. num. 240. Couarruuias lib. 2. varia. resoluti. c. 9. num. 12. Repertorium Inquisitorum verbo, confis-* C *catio. §. bona clericorũ. & alij quos refert & sequitur Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 92. nemo enim dubitat, eos in his verum dominium habere, sunt namque eorum propria bona, vt ait B. Thomas 2. 2. q. 185. art. 7.*

Bona clericorum hæretici corum propria confiscari possunt.

Quòd si clericus bona feudalia habeat, ea non confiscantur, sed ad directos dominos reuertuntur, sicuti alibi plenius scripsimus. & tradunt Hostiensis in cap. excommunicamus. de hæret. §. moneantur. & Speculator tit. de feudis. versi. quadragesimo quæritur. num. 62. disputat late Albericus in libro de statutis 3. par. quæst. 17. & Hierony- D *mus Gigas tract. de crimine læsæ maiest. lib. 2. tit. de pœnis committentium crimen læsæ maiestatis, quæst. 5. vbi aduersas de hac quæstione opiniones eleganter conciliat.*

Bona feudalia clericorũ hæreticorũ non confiscantur.

Mihi quandoque non displicebat sentẽtia eorum qui dicunt, quòd quamuis bona feudalia non transeant in fiscum per generalem bonorum confiscationem, sed quòd reuertantur, vel ad dominos proprios bonorum feudalium; vel transferantur in eos, qui iure feudi successuri forent; tamen viuente ipso condemnato, qui feudum tenebat, fiscus succedet in E *feudum quoad vsumfructum; eo vero mortuo in feudo succedent qui iure succedere possunt. And. de Isernia in c. 1. §. præterea. tit. quæ sit prima causa beneficij amittendi. & §. denique. eodem tit. quem refert & sequitur Gigas tract. de crimine læsæ maiestat. lib. 2. tit. de pœnis. com. crim. læsæ maiestat. quæst. 5. num. 4. & 7. & hoc intelligo in feudis possessis tam à laicis, quàm à clericis damnatis de hæresi. Sed in contrarium facit quia cum hoc casu feudum aperiri dicatur, pleno iure videtur ad priorem seu directum dominum pertinere.*

An fiscus succedat in feudum damnati quoad vsumfructũ, damnato viuente.

Id ipsum quod de bonis feudalibus proxime dixi, locum habere existimo in bonis restitutioni subiectis: ea enim non publicantur ob hæresim posi-

Idẽ locũ habet in bonis restitutioni subiectis & vinculatis.

posidentium, sed ei restituenda sunt, cui post aliquod tempus relinquenda, seu restituenda erant. Gabriel Quemada in compendio quæstionum de bonis confiscatis quæst. 17. & Simancas de catho. instit. tit. 9. num. 93.

Num autem viuente damnato in his etiam bonis fiscus habeat vsumfructum, disputat præcitato loco Quemada: & Alexander consil. 23. incipien. Opportune cõsideratis. *vbi concludit statim substitutum admitti, non expectata morte naturali eius qui damnatus fuit de hæresi. vide l. Statius Florus. §. Cornelio Felici. ff. de iure fisci. vbi Doctores hoc communiter adnotare solent. sed de his omnibus plenissime disseruit Ludouicus Molina iureconsultus Hispanus lib. 4. cap. 11. de Hispanorum primogenus.*

De bonis emphyteoticariis quid sentiendum.

De bonis emphyteoticariis quid sit sentiendum tradit Bernardinus Diaz in pract. crim. cano. cap. 106. & copiose Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 2. tit. de pœnis committentium crimen læsæ maiestatis, quæst. 6. copiose Oldradus consil. 17. incipien. Thema tale est. *Zabarella in Clemen. 2. de hæret. §. Inquisitoribus. quæst. 7. Ancharanus in cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. Ioannes And. in additio. ad Specul. tit. de feudis. Alexander in l. si finita. ff. de damno infecto. & alij multis locis, quibus adde Gabrielem à Quemada in compendio quæstionum in materia fiscali, quæst. 11. & 12.*

De iure patronatus ecclesiastico similiter quæsitum est, an bonis hæretici publicatis ad fiscum pertineat. de quo articulo vide Ioannem de Imola in Clemen. pastoralis. de sentent. & re iudic. Zabarellam in Clemen. 2. de iurepatronat. §. 1. quæst. 8. Archidiaconum in cap. filijs. 16. quæst. 7. & alios multis locis, quibus adde Simancam de catho. instit. tit. 9. num. 95. & seq. & Lambertinum tract. de iurepatronatus lib. 3. quæst. 8. principali, vbi per multos articulos rem hanc prosequitur.

A

DE POENIS HÆRETICORUM, CREDENTIUM, RECEPTATORUM, FAUTORUM, & DEFENSORUM.

QVÆSTIO CXIII.

De priuatione dignitatum, honorum, beneficiorum ecclesiasticorum, & publicorum officiorum, quæ propter hæresim infligitur.

B

Centesima tertiadecima quæstio est: Vtrum Inquisitor cum Episcopo, vel eius Vicario possit priuare, seu priuatos nuntiare hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, ac illorũ filios & nepotes, dignitatibus, personatibus, & omnibus honoribus & beneficijs ecclesiasticis, & officijs publicis quibuscunque?

C

Respondemus quòd sic, iuxta c. Vt commissi. §. priuandi. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: Priuandi præterea, vel priuatos nuntiandi dignitatibus, ac alijs beneficijs ecclesiasticis de diœcesanorum, vel eis absentibus vicariorum suorum consilio & officijs publicis, ac honoribus quibuscunque, eosdem hæreticos, credentes, receptatores, & defensores ipsorum, eorumque filios & nepotes plenam concedimus facultatem. Sunt autem diœcesani in priuando tales, vel nuntiando priuatos beneficijs & huiusmodi requirendi: nisi forte constaret legitime, quòd idem scienter huiusmodi personis, eadem beneficia contulissent: tunc enim eos in his requirendos non esse censemus, sed potius à suo iudice puniendos. Relat. supra pag. 113.

Dignitatibus & officiis publicis &c. priuati sunt hæretici.

D

Eadem verba habentur in litteris Apostolicis, Clementis, Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis. §. Priuandi præterea. Supra pag. 137.

E

Considerandum vero, quòd hæc intelliguntur de prædictis, si impœnitentes extiterint, non autem si pœnitentes, vt patet c. Statutum felicis. de hæret. lib. 6. & patebit statim. quæst. 115.

IN QVÆSTIONEM CXIII. De priuatione dignitatum, honorum, beneficiorum ecclesiasticorum, & publicorum officiorum, quæ propter hæresim infligitur.

COMMENT. CLXII.

Absoluta vna pœna, quæ ob crimen hæresis infligitur, videlicet confiscatio bonorum; nunc alteram

alteram aggreditur, quæ est priuatio dignitatum, officiorum publicorum, & ecclesiasticorum beneficiorum, quam incurrunt non modo hæretici, sed etiam filij eorum.

Quæstionis summa.

Ex hac autem quæstione tres potissimum colliguntur assertiones.

Prima est: Inquisitor cum Episcopo, vel eius Vicario priuare debet, seu priuatos denuntiare beneficijs ecclesiasticis & dignitatibus hæreticos & eorum fautores, defensores, receptatores & eorum filios. item beneficijs publicis.

Altera est: Tunc vero ad hanc pœnam infligendam, seu potius declarandam non vocantur Episcopi, quando ipsi malo animo talibus beneficia ecclesiastica contulerunt; nam Episcopi ob id delictum puniendi sunt à suis iudicibus.

Tertia & vltima assertio est: Hæc pœna priuationis non habet locum in pænitētibus & conuersis.

Cum Inquisitor priuat beneficiis ecclesiasticis, Episcopi cōsilium requirat.

Circa primam assertionem notandum est id quod breuiter docuimus supra in hac 3. parte commentario 8. num. 34. §. idcirco nos. videlicet, quòd cum hæretici, fautores, & ceteri huiusmodi priuandi sunt beneficijs ecclesiasticis, consilium Episcopi requirere debet Inquisitor, quamuis non teneatur expectare consensum, vt videtur posse deduci ex textu in c. vt commissi. de hæret. lib. 6: at secus est cum priuandi sunt officijs sæcularibus; quia tunc solus Inquisitor id facere potest. ita glossa in dicto c. vt commissi. de hæret. lib. 6. in verbo, honoribus. rationem diuersitatis pulchre ostendit prædicta glossa in dicto c. vt commissi. verbo, honoribus. adde Lambertinum de iure patronatus lib. 2. par. prima art. 6. nonæ quæstionis principalis.

Idem faciat cum priuat beneficiis sæcularibus.

Quamquam autem hæc summo iure vera sint, possintque absque vllo vel iuris vel Episcopi præiudicio exerceri ab Inquisitoribus; tutius tamen est & decentius, vt etiam in priuatione sæcularium officiorum & dignitatum Episcopi consensus adhibeatur, iuxta ea quæ tradidimus supra in hac 3. parte super quæst. 48. & series contextus in dicto c. vt commissi. satis indicare videtur in priuatione vtrorumque Episcopi consensum esse adhibendum: & hæc sententia securior est, quam etiam non obscure sequi videtur hoc loco Eymericus, vt constat ex initio quæstionis, & ex modo quo eam proponit.

Et quamuis verum sit ex dispositione cap. vt commissi. de hæret. lib. 6. solum Inquisitorem posse priuare hæreticos officijs publicis siue sæcularibus, at hodie per clemen. 1. de hæret. §. propterquod. dicendum videtur id per se solum non posse facere, & huius sententiæ esse videntur Ioannes And. Geminianus & Franchus in prædict. cap. vt commissi. dum aiunt de hac re hodie dicendum esse iuxta notata in Clement. 1. de hæret. quasi velint nunc non posse solum Inquisitorem priuare officijs sæcularibus per illa verba dictæ Clemen. Aut ad sententiam procedere contra eos Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano &c. nō valebit. *quod ipsum annotat Bernardus Comensis in Lucerna Inquisit. verbo, Inquisitor. §. 19.*

Illa vero est huius loci non postponenda difficul-

A *tas, An hæretici, & credentes, fautores, defensores, & receptatores sint suis beneficijs ipso iure priuati, an potius debeant priuari per sententiam. in hac controuersia tota obscuritas consistit in illis verbis textus in dicto c. vt commissi. videlicet.* Priuandi præterea, vel priuatos nuntiandi.

Hæretici an ipso iure sint suis beneficiis priuati.

Ac primum quidem ipso iure priuati videntur hæretici, & credentes, suis beneficijs (nam de alijs mox dicemus) c. quo iure. distinctio. 8. vbi id adnotant glossa, Geminianus, & Præpositus, & Ioannes And. & alij in dicto c. vt commissi. de hæret. lib. 6. vbi prædicta verba, priuandi vel priuatos de-

B nuntiandi, *expositiue accipienda admonet, idest, priuatos denuntiandi. adduntque in sententijs hac etiam ratione loquendi vti oportere Inquisitores. eandem opinionem profitentur Abbas in c. inter dilectos. & Felynus in c. 2. de rescript. & alij quos refert Bernardinus Diaz in pract. crim. cano. cap. 106. Ad hæc sicuti ipso iure sunt infames, excommunicati, & cet. perinde ipso quoque iure videri possunt suis beneficijs priuati.*

Sed Alfonsus Castrus lib. 2. cap. 9. de iusta hæret. punitio. putat hæreticos ipso iure non incurrere priuationem officij aut beneficij suscepti, sed so-

Alfonsi Castri opinio.

C *lum postquam ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Alfonsum sequitur etiam Simancas. de catho. instit. tit. 46. num. 72. addens in hanc sententiam rationes multas. Primum, quia semper sententia saltem declaratoria necessaria est: tum quia frustra requirendi essent Episcopi ad beneficiorum priuationem, si clerici ipso iure priuati forent, & sententia iudicum necessaria non esset.*

Mihi tamen paulo diligentius rem contemplanti, veterum sentētia verior videtur, videlicet, hæreticos ipso iure priuatos esse beneficijs ecclesiasticis à die commissi criminis, & illam dictionem, vel, po-

Hæretici ipso iure sunt priuati suis beneficiis.

D *sitam in dicto c. vt commissi. de hæret. lib. 6. ibi.* priuandi, vel priuatos denūtiandi, *expositiue omnino accipiendam esse, pro, idest, vt optime voluit ibidem Ioannes And. & alij, quos paulo antea citaui.*

Quòd si nolis expositiue accipere, sed ita, vt dictio, priuandi, *referatur ad hæreticorum fautores, receptatores, & defensores: dictio vero,* priuatos denuntiandi, *ad ipsos hæreticos, vt exponit Couarruuias lib. 2. varia. resolut. cap. 8. num. 4. adhuc apertissime consequitur, hæreticos ipso iure suis beneficijs esse priuatos.*

E *Postremo, quidquid sit de iure vetere, iure tamen nouo nullo pacto negare possumus, quin hæretici sint ipso iure à die commissi criminis suis beneficijs priuati: nam Pius V. Pont. Max. rescripto quodam incipiente:* Cum ex Apostolatus. *quod est impressum inter litteras Apostolicas in fine huius operis. vniuersa beneficia, cuiuscunque generis fuerint, & vbicunque vacantia, propter hæresis crimen à quocunque commissum, ordinationi & dispensationi sedis Apostolicæ reseruauit: Nam dum ait, vacantia beneficia ob hæresis crimen sedis Apostolicæ ordinationi reseruari, apertissime supponit, ipso iure ob crimen hæresis commissum vacare, & ob id hæreticos ipso etiam iure illis priuari.*

Pij V. Pōtif. Max. constitutio de beneficiis hæreticorū vacantibus.

Huc quoque accedit id decretum, cuius meminit Locatus *in fine operis iudicialis impres. Romæ anno* MDLXX. *pag.* 475. *quo cautum asserit, quod cum hæreticorum beneficia vacent à die commissi criminis, si ea resignentur, nullum ius acquiritur resignatarijs; quia videlicet, hæretici omne suum ius amiserunt: ideoque sunt sedis Apostolicæ ordinationi reseruata.*

Itaque cum in sententijs, illi qui reuertuntur ab hæresi, declarentur hæretici fuisse, & incidisse in in omnes pœnas à iure in hæreticos statutas, vt communis nunc obseruat sacri tribunalis vsus, vt videri etiam potest apud Locatum in fine operis iudicialis impres. Romæ anno MDLXX. *pag.* 499. *& alibi docuimus; efficitur plane, hæreticos saltem iure nouo ob prædictam dispositionem à die commissi criminis suis beneficijs esse priuatos. neque ab hac sententia putarẽ vllo pacto fore recedendum, quam oportuit recentiores animaduertisse.*

Non obstant rationes in contrarium allatæ: nam primum hæretici non priuantur per sentẽtiam Episcopi aut Inquisitoris suis beneficijs, sed solũ priuati declarantur. Præterea, ideo consensus Episcopi requiritur: quoniam declarare aliquem hæreticum fuisse, & in pœnas à iure statutas incidisse, magnum quiddam est; & ob id oportet Episcopi requirere consensum, vt alibi plene diximus.

Hæreticorũ fautores, &c. non sunt beneficiis priuati, sed priuandi.

De hæreticorum vero receptatoribus, defensoribus, & fautoribus minor est difficultas: constat enim eos non esse ipso iure priuatos beneficijs obtentis, sed per sententiam fore priuandos. cap. Excommunicamus 1. *§. credentes. de hæret. ibi;* Si uero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur. *tradit Couarruuias lib.* 2. *variar. resolutio. cap.* 8. *num.* 4. *& alij quos in re aperta omitto.*

Pœna Episcopi conferentis hæreticis beneficia.

Secũda vero assertio magnam habet æquitatem, vt Episcopus conferens scienter hæreticis, aut hæreticorum fautoribus & similibus beneficium; priuilegium suum, de quo hic agitur, iuste amittat: quia (vt optime scripsit ibi glossa) vnde venit pœna, non datur præmium.

Episcopus præterea scienter conferens hæreticis ecclesiastica beneficia, sicut fautor hæreticorum puniri debet, vt docent Archidiaconus, Ioannes And. Geminianus & alij in dicto c. vt commissi. de hæret. lib. 6. *quos sequitur Cæsar Lambertinus lib.* 2. *de iure patronatus, par.* 1. *art.* 6. *nonæ quæstionis principalis.*

Collatio beneficij facta hæretico est nulla.

Ad hæc, collatio beneficij facta hæretico, fautori & similibus, ipso iure est nulla. ita Lambertinus præcitato loco: vbi adducit alios in hanc sententiam. vnde consequitur, vt omnes fructus inde percepti restitui debeant tamquam inique & iniuste accepti: nullum enim habet ius legitimum ad fructus percipiendos. Alfonsus Castrus lib. 2. *de iusta hæret. punit. cap.* 9.

Præsentans hæreticũ ad beneficium, fautor hæreticorum est.

Nec modo Episcopus conferens scienter hæreticis beneficia, fautor est hæreticorum, sed etiam illi, qui scienter præsentant aliquem, quem sciunt esse hæreticum. Vt optime scripsit Lambertinus, loco A *proxime citato. de ceteris fautoribus dixi plene supra parte* 2. *super quæst.* 53.

Quis puniat Episcopum conferẽtem hæreticis beneficia.

Quis autem sit legitimus iudex Episcopi conferentis hæreticis ecclesiastica beneficia, quæsitum est: & Archidiaconus in dicto c. vt commissi. à Metropolitano in concilio existente puniendum arbitratur, idem Ioannes And. & alij.

Sed Dominicus & Franchus ita putant: si actus collationis scienter factus per Episcopum non facit eum haberi pro hæretico, sed aliter delinquere; tunc punietur per Metropolitanum. c. vt litigantes. de offic. ord. quod si actus collationis scienter fa- B *ctus per Episcopum, facit eum haberi pro hæretico; tunc quo ad cognitionem dicitur suus iudex Metropolitanus in synodo existens, sed quo ad punitionem erit Papa, secundum glossam in c. Inquisitores. de hæret. lib.* 6.

Nos vero quamquam non ignoremus posse quandoque contingere, vt Episcopus non habeatur pro hæretico conferendo beneficia alicui hæretico, cum possit contingere, vt conferat beneficia consanguineis vel amicis, non tamquam hæreticis, sed tamquam consanguineis, vel amicis; quia tamen ex hoc actu vehementem contrahit hæresis suspicionem, C *cum oporteat eos, hæreticos extirpare, non fouere, aut beneficijs ditare, tutius esse credimus in hac causa, vt suus iudex legitimus sit Romanus Pontifex, iuxta c. Inquisitores de hæret. lib.* 6. *itaque in hoc casu vel Inquisitores, vel coepiscopi, vel Metropolitanus, rem summo Pontifici denuntiabunt, vt is quid facto opus sit, statuat, iuxta dispositionem dicti cap. Inquisitores. & hoc puto esse congruentius Episcopali dignitati, & negotio, de quo agitur.*

Hodie contra Episcopos & alios quoslibet prælatos hæreticos vel de hæresi diffamatos, aut suspectos Reuerendissimi domini Cardinales Inquisitores generales in vniuersa republica Christiana, pro- D *cedere possunt per extrauagantem Pij Papæ IIII. incipien.* Romanus Pontifex. *quæ in fine huius operis est impressa inter litteras Apostolicas.*

Iam tandem circa tertiam Eymerici assertionem non modica occurrit difficultas, dum ait, prædictam pœnam priuationis beneficiorum non habere locum in pænitentibus & conuersis: quæ assertio, si de filijs hæreticorum conuersorum accipiatur, nullam videtur habere difficultatem, vt super quæstione 115. *dicemus; si autem intelligatur de hæreticis ip-* E *sis, anceps mihi videtur controuersia: nam quamuis non essent ipso iure suis beneficijs priuati, contra quàm paulo ante docuerimus, omnino tamen videntur priuandi: nam vt cetera omittam, in concilio Eliberino cap.* 51. *ita scriptum est:* Ex omni hæresi qui ad nos fidelis uenerit, minime est ad clerum promouendus, uel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponentur. *hæc ibi. confert textus in c.* 1. *de hæret. lib.* 6.

Hæretici redeuntes an sint beneficijs priuãdi.

Cum vero dicitur simpliciter, deponentur, *in perpetuum significatur fieri depositio. glossa notabilis in c. primo.* 50. *dist. vbi notat Dominicus. tradit Bernardinus Diaz in pract. crim. cano. cap.* 127. *in principio.*

Huc

Huc spectant multa, quæ commemorat Conradus Brunus lib. 3. de hæret. cap. 7. hæc eadem secutus Iacobus Simancas de catho. instit. tit. 47. nu. 76. dixit, clericos ad Ecclesiam redeuntes post alias pænitentias deponendos esse, saltem degradatione verbali, qua suspenduntur ab exercitio suorum ordinum.

Archidiaconi opinio.

Archidiaconus in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. quem sequitur ibidem Ioannes And. dicit, quòd si clericus sit paratus corrigi, & redire ad vnitatem Ecclesiæ, deponi non debet, seu dignitatibus suis priuari. c. nunc autem. in glos. sed videtur. in fine 21. dist.

Dominici & aliorum opinio.

Sed Dominicus, quem videtur sequi Philippus Franchus in dicto c. vt commissi. de hæret. lib. 6. circa finem, dicebat, quòd tunc clericus rediens ad fidem recuperat beneficia, quando redit ante sententiam; quòd si post sententiam conuertatur, non recuperat nisi ex dispensatione; vt notatur in c. diligentia. de electio. tenet glos. 23. q. 7. in summa.

Consideranda in priuandis clericis suis beneficiis.

Nos vero in hac re, omissis tam obscuris & incertis sententijs, subsequentia consideranda putamus. multum refert intelligere cuius conditionis sit clericus, qui ab hæresi reuertitur, ad hoc vt sua beneficia, & pristinas dignitates, quibus ipso iure ob hæresim priuatus fuit, obtineat, seu vt apertius loquar, ad ea restituatur: aut enim Episcopus est, seu prælatus alius; aut rector inferior, qui curam animarum gerit; aut alijs alids præest, quales sunt Abbates, & Monachorum prælati: aut denique sunt simpliciter beneficiati, vel religiosi priuati nullam habentes administrationem.

Quid de Episcopis.

De Episcopis seu prælatis alijs maioribus nullũ nostrum consilium est, quia cum horum causæ in materia fidei non cognoscantur per priuatos Inquisitores, sed per summum Romanum Pontificem. c. Inquisitores. de hæret. lib. 6. Pontifex viderit, an & quando expediat tales ad suas pristinas restituere dignitates.

Quid in rectoribus animarum.

Si sint inferiores rectores animarum, & religionum præfecti, videndum est, an subditos corruperint, vel contra peccatum eorum occultum fuerit, ipsique seipsos detulerint: nam si subditos sibi infecerint, quamuis humiliter conuertantur, nullo modo videntur restituendi ad suas pristinas dignitates & beneficia; sin autem nulli nocuerint, & se ipsos detulerint, mitius est cum illis agendum: verum cum his quid agere oporteat, non facile deliberent priuati Inquisitores, sed supremum Senatum consulant. hoc enim tutius est & conuenientius.

Quid in simpliciter beneficiatis.

Iam si simpliciter fuerint religiosi, aut clerici, & sponte reuersi fuerint, mitissime tractari debent, & facilius possunt ad sua restitui beneficia, sed ad tempus, si Episcopo & Inquisitori videatur, suspendi possunt ab ordinum exercitio. Zanchinus tract. de hæret. cap. 16. num. 9. circa finem.

Quòd si post deprehensionem tardius et post multas admonitiones reuertantur, ad officia & beneficia, non tam facile debent restitui: immo verbaliter degradati in Monasterium conijcientur ad agendam condignam pænitentiam. nec facile debent habilitari in posterum ad aliqua beneficia obtinenda.

Restituere autem clericos, qui fuerunt hæretici, ad beneficia, quæ antequam essent hæretici possidebat ad solum Papam spectat, cum constet ex superioribus beneficia ob hæresim ipso iure vacare, & dispositioni sedis Apostolicæ reseruari.

Beneficia vero eorum, qui tantum fuerunt de hæresi suspecti vel diffamati ipso iure non vacant, ceterum tales pro qualitate criminum illis quandoque per sententiam priuari possunt, vt ex supradictis constat.

An hæretici sint irregulares, & peracta pænitentia promoueri possint.

Num autem dispensari possit aut debeat cum illis, qui dum hæresim commiserunt in minoribus ordinibus erant constituti, vt ad alios qui supersunt, promoueantur, breuiter est hoc loco indicandum.

Ac primum quidem hoc constituẽdum est, quòd quisquis est, vel fuit hæreticus, irregularis est, etiamsi conuersus & admissus ad gremium Ecclesiæ pænitentiam peregerit. Speculat. tit. de dispensatione. §. iuxta. & videtur probare textus in cap. conuenientibus. 1. q. 7. & in cap. inter sollicitudines. extra de purga. cano.

Præterea is qui reuertitur ab hæresi post peractam pænitẽtiam dispensari potest post aliquod tempus vt in susceptis ordinibus administret, sed non vt ad superiores ascendat. quòd si nullum ordinem habeat, vlterius ordinari non debet, nec ad primam quidem tonsuram, cap. saluberrimum. 1. q. 7. tenent beatus Antoninus tract. de censuris, cap. 100. Syluester in summa, verbo, irregularitas. quæst. 5. & Maiolus lib. 5. de irregularitate, cap. 46. quo loco addit hæc omnia locum habere in fautoribus, defensoribus, auxiliatoribus, & ceteris huiusmodi, de quibus alibi copiose diximus.

De schismaticis quid sentiam, iam explicui supra parte 2. super quæst. 48. de Schismaticis. §. cognitu dignum est. & seq.

Quamquam autem hæc ita se habeant, si tamen vrgens necessitas aut euidens Ecclesiæ vtilitas id exposcat, non modo in susceptis ordinibus administrandis poterunt tolerari omnes supradicti, sed etiam ad vlteriores, & ad sacerdotia seu beneficia ecclesiastica promoueri, cap. conuenientibus. 1. q. 7. & docet late Conradus Brunus lib. 3. de hæret. cap. 7.

Postremo quis cum supradictis dispẽsare possit, quæsitum est. & Maiolus lib. 5. cap. 46. de irregularit. & Syluester in summa, verbo, irregularitas. quæst. 5. recte sentiunt, dum aiunt solum Romanum Pontificẽ super hac irregularitate dispensare. eiusdem sententiæ non obscure esse videtur Eymericus infra quæst. 126. & Zanchinus tract. de hæret. cap. 38. neque ab his vllo pacto dissentio, neque aliud omnino dicendum, aut faciendum censeo. iure ergo ordinario nec Episcopus, nec Inquisitor possunt super hac irregularitate dispensare.

Num autem ex priuilegio Clementis VII. incipien. Cum sicut. relatum inter litteras Apostolicas in fine huius operis, Inquisitores hæreticæ prauitatis dispensare possint super hac irregularitate, dixi infra super dicta quæst. 126.

QVÆ-

QVÆSTIO CXIIII.

De extensione dictæ priuationis ad posteros hæreticorum.

Entesima quartadecima quæstio est: Vtrum per Episcopum & Inquisitorem hæretici, credentes receptatores, defensores, & fautores, ipsorumque filij vsq; ad secūdam generationem, omni beneficio ecclesiastico & officijs publicis sint priuandi, siue ipso iure sint priuati?

Respondemus, quòd sunt priuati vsque ad secundam generationem, vt patet in c. Quicunque. §. hæretici. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur. Hæretici autem, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filij vsque ad secundam generationem ad nullum ecclesiasticum beneficiū, seu officium publicum admittantur. Quòd si secus actum fuerit, decernimus irritum & inane.

Relat. supra pag. 108.

Eadem verba habentur in litteris Apostolicis Alexandri iiij. Nouerit. §. hæretici.

IN QVESTIONEM CXIIII.

De extensione dictæ priuationis ad posteros hæreticorum.

COMMENT. CLXIII.

Qvamuis Eymericus generalem proponat quæstionem de priuatione hæreticorum, fautorum, & ceterorum, eorumque filiorum ab omni officio & beneficio: nihilominus ex responsione intelligimus de priuatione filiorum solum agere: nam de hæreticis & fautoribus, ac ceteris quid sentiat superiori quæstione egit.

Filii hæreticorum, fautorum, & aliorum similium inhabiles ad beneficia.

In hac breui quæstiuncula vnum ponit axioma; videlicet, Filios hæreticorum, credentium, fautorum, & aliorum huiusmodi inhabiles fieri ad obtinenda officia quælibet publica, & ecclesiastica beneficia vsque ad secundam generationem. hoc enim mihi significare videntur illa verba: Respondemus quòd sunt priuati, *idest, sunt inhabiles effecti, & hoc crederem esse Eymerici institutum, vt constat ex serie textus quem citat.*

Cur filii inhabilitentur ob parētum peccata.

Ac primum multis rationibus iustissime inductum videri potest, vt filij hæreticorum, fautorum & ceterorum similium etiam catholici à publicis officijs et ecclesiasticis beneficijs arceantur. Primum, quia infames sunt, cum paterna infamia eos afficiat: Deinde quoniā in odium paterni sceleris visum est non modo animaduertere in ipsos sceleratos, sed etiam in progeniem damnatorum. c. vergentis. de hæret. Denique, vt parentes à tanto crimine patrando deterreantur, in filios eorum leges quādoque sæuiunt: sæpe enim contingit vt parentes magis filiorum pœna quàm propria terreantur ob vehementissimum amoris affectum, quem erga filios gerunt. l. isti quidem. ff. de eo quod met. caus. omitto hic multa con- A *sulto, quæ fusius traduntur à nostris, dum disputant an iustum sit filios ob parentum delicta puniri, de quo videto præ ceteris Alfonsum Castrum lib. 2. cap. 10. de iusta hæret. punitio.*

An filii illegitimi inhabilitētur ob patris delictum.

Sed in primis illud est quærendum cum agitur de affligendis & inhabilitandis filijs ob delicta paterna, de quibus filijs intelligatur, an de legitimis tantum, an vero etiam de ceteris ex quocunque susceptis amplexu.

Varia filiorum genera.

Sunt enim filiorum genera plura; quidam enim sunt legitimi, alij naturales tantum, alij spurij, alij adulterini seu incestuosi, seu sacrilegi, de quibus ex- B *tat elegans liber multa eruditione refertus Illustrissimi Cardinalis Paleoti viri integerrimi doctissimi, & vitæ sanctitate clari, nobisque multis nominibus colendi, cui titulus factus est,* De nothis & spurijs filijs. *In quo plenissime tradita sunt quæcunque ad materiam horum filiorum spectant.*

Eorundem meminit Accursius. §. 1. verbo, naturales. instit. de adoptio. glossa in c. liberi. 32. q. 4. Hostiensis in sum. tit. qui filij sint legitimi. §. 1. Cassaneus ad consuetudines Ducatus Burgundiæ in rubrica, Des successions des bastardz. *nu. 3. vers. & aduerte. & alij.*

Filii illegitimi inhabiles.

C *In hac quæstione, vt vno verbo dicam, nulla fere lis est: conueniunt enim interpretes, filios quocunque modo illegitimos, pœnis in hæreticorum filios latis plecti. ita Petrus de Ancharano Archidiaconus, & Ioannes And. in c. statutum. el segundo. de hæret. lib. 6. quos sequuntur ibidem Franchus, & alij communiter. Zanchinus tract. de hæret. cap. 28. num. 13. & alij.*

Horum plane sententia vera est. nam si illegitimi non punirentur ob delictum parentum, melior esset illegitimorum, quàm legitimorum conditio; & maius priuilegium haberet luxuria, quàm casti- D *tas, quod est absurdum.*

An filii ante delictū procreati inhabilitentur.

Illud præterea quæsitum est, Nunquid hæc pœna inhabilitationis ad officia & beneficia ob crimen paternum, eos solum filios afficiat, qui post patris delictum procreati seu geniti sunt; an vero eos etiam omnes complectatur, qui quocunque tempore geniti natique sunt, etiam antequam parentes delictum committerent.

Qui direrint filios ante delictum natos nō inhabilitari.

Et filios antea genitos & natos, quàm parentes delictum læsæ maiestatis committerent, non comprehendi his pœnis voluerunt Calderinus cons. 3. tit. de hæret. Cynus in dicta l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestat. Præpositus in c. quo iure. dist. 8. E *& pauci quidam alij, quos refert & sequitur Simancas de catho. instit. tit. 29. num. 23. & seq. vbi hanc sententiam multis adstruere conatur. id etiam lege Hispana nominatim cautum scio partita 2. tit. 27. l. 6. circa finem ibi:* Pero non se entienden delos yerros que ouiessen fecho, ante que eran mas delos que despues fiziessen, &c.

Filios ante delictum natos etiam inhabilitari, verior sententia.

Omissis tamen rationibus, quibus hæc sententia probari potest, quæ non valde vrgent, verior, securior, & vsu receptior est aduersa sententia, quam & numero & auctoritate longe superioribus maiores Doctores sequuntur. Albericus & Salycetus in dicta

in dicta l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiesta. glossa in c. si quis cum militibus. 6. q. 1. verbo, filij. Palacius Rubius in tractatu de regno Nauarræ part. 5. §. 8. vers. quarta obiectio. Angelus tract. de malefi. verbo, Che hai tradito la tua patria. Couarruuias lib. 2. varia. resolut. cap. 8. num. 5. vers. quarto solet pro Calderino. Antonius Gomez tom. 3. varia. resolutio. cap. 2. num. 16. vers. sed his non obstantibus. Gondissaluus tract. de hæret. q. 23. num. 5. Alfonsus Castrus lib. 1. cap. 7. de potestate legis pœnalis. vers. & primo infero. idem lib. 2. cap. vlt. de iusta hæret. punitio. vers. de hac tamen re. Ioannes Platea in §. publica autem. instit. de publicis iudi. num. 27. vers. item habet locum. Repertorium Inquisitorum verbo, filij. §. sed quæro. Petrus de Bellapertica in d. l. quisquis. C. ad legẽ Iuliam maiestat. Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiestat. lib. 3. tit. de pœnis, quas filij incurrunt. q. 5. vbi hanc vocat communem opinionem Gregorius Lopez in regiam l. 2. tit. 2. par. 7. Claudius Seysellus in l. si quis id quod. ff. de iurisdict. om. iudicum. & alij quos esset longũ recensere.

Rationes quibus probatur posterior sententia.

Nec desunt viuæ quidem & efficacissimæ rationes, quibus hæc sententia validissime probatur. Primum, quia textus in dicta l. quisquis. §. filij. C. ad l. Iuliam maiestat. & in c. statutum. & in c. quicunque. §. hæretici. de hæret. lib. 6. indistincte loquuntur de materia inhabilitationis & punitionis, seu priuationis hæreticorum, & filiorum eorum. sunt ergo indistincte intelligendi. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præstandis. l. 3. ff. de officio præsid. l. de pretio. ff. de publicia. in rem actio. vbi glossa & doctores.

Rursus, hæc ratio fortissima mihi videtur, cui commode non potest responderi. pœna enim, quæ ob peccatum parentis descendit in filios, ideo imposita est, vt parentes à peccando auertantur, & ceteris timor incutiatur. ita fatentur multi ex præcitatis, sed præ ceteris tradit singulariter glos. in extrausg. Ioan. XXII. de pœnis. §. filij eius. verbo, quomodolibet. & Alfonsus Cast. lib. 1. cap. 7. de potestate legis pœnalis. corollario primo. & lib. 2. cap. vlt. de iusta hæret. punit. hæc autem ratio tam reperitur in filijs ante delictum natis & procreatis, quàm in postea natis & genitis, cum vtrosque parentes æqualiter diligant. consequitur ergo necessario, vt in omnes indistincte huiusmodi pœnæ descendant.

Præterea sicut rescribit Zabarella in cap. in quibusdam, extra de pœnis. vers. quæro, an filij. hac pœna inhabilitationis puniuntur filij hæreticorum, non quia peccauerint, sed quia filij sunt; hoc autem tam conuenit natis ante delictum, quàm post delictum procreatis: omnes ergo sunt pariter inhabiles.

Postremo, huic solæ rationi, quam mox subiungam, non facile respondebunt assertores contrariæ opinionis. In c. statutum. el 2. de hæret. lib. 6. apertissimi cauetur, quòd filij, & nepotes illorum hæreticorum in supradictis pœnis comprehendantur, quorum parentes tales esse, vel tales etiam decessisse probantur. ergo satis esse videtur, quòd parẽtes de-

A cesserint hæretici: vnde consequitur apertissime cõstitutionem de filijs quoque natis ante hæresim loqui, cum post mortem patris, aut in articulo mortis ab eo generari nequeant.

Ob has rationes nunquam dubitaui huic sentẽtiæ subscribere, nec crederem ab ea recedendum esse et in consulendo, & in iudicando. itaq; filij hæreticorũ quicunque illi fuerint, siue legitimi siue illegitimi, siue nati ante delictum, siue postea, & infames erũt, & inhabiles ad qualibet officia & beneficia, ob delicta parentum.

An filii hæreticorũ priuentur beneficiis habitis ante patris delictũ.

B Anceps tamen & ardua quæstio est: An filij hæreticorum non modo efficiantur inhabiles ad officia & beneficia de nouo assequenda; verum etiam ipso iure priuentur illis, quæ iam habebant, cum pater crimen commisit, aut saltem per sententiam veniant omnino priuandi.

In hac quæstione prima pars primum erit dirimenda, An videlicet, filij ipso iure sint priuati beneficijs obtentis quo tempore parentes crimen committerent læsæ maiestatis diuinæ. in quo articulo bifariam inuenio sentire Doctores: veteres enim vno consensu asserunt, filios & nepotes hæreticorum, fautorum & similium non modo fieri inhabiles ad officia & beneficia in posterum obtinenda; verum etiam ipso iure priuari omnibus illis, quæ iam obtinebant, quo tempore crimen parentes committerent. ita Ioannes And. in c. vt commissi. de hæret. lib. 6. & ibidem Geminianus in §. priuandi. nu. 4. Henricus Boich in c. vergentis. col. 4. de hæret. & ibidem Ioannes Anania num. 12. vbi concludit in crimine hæresis filium alicuius hæretici clericum beneficio ecclesiastico obtẽto ipso iure priuatum. idem asserit Præpositus in c. satis peruersum. 56. dist. Imola in l. in insulam. in princip. ff. solut. matrimo. Hieronymus Gigas tract. de crimine læsæ maiest. lib. 3. tit. de pœnis, quas filij incurrunt. q. 11. num. 3. idem denique videtur tenere Palacius Rubius tract. de regno Nauarræ par. 5. §. 8. & fortassis hoc ipsum videri potest voluisse Eymericus in hac quæstione, dum propositæ difficultati, an filij hæreticorum, & cet. priuandi sint, siue ipso iure sint priuati, respondens ait: respondemus, quòd sunt priuati.

Seuera interpretum antiquorum opinio.

C

D

Argumẽtum antiquorũ.

Supradicti autem Doctores ad hanc sententiam adstruendam potissimum vtuntur textu in c. felicis. § quòd si quis. de pœnis. lib. 6. ex quo patet, filios percutientis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, ipso iure priuari beneficijs, quæ tempore commissi criminis obtinebant: manifestum est autem crimen illud multo minus, ac leuius esse, quàm crimen hæresis, cum longe sit maius diuinam, quàm humanam lædere maiestatem. c. vergentis. de hæret.

E

Qui dixerint filios hæreticorũ habitis beneficiis non priuari.

Sententiam superiori oppositam, nempe, filios hæreticorum & fautorum non priuari ipso iure beneficijs obtentis, quo tempore parentes crimen committerent; sed tantum inhabiles reddi ad obtinenda post crimen commissum, tenent Repertorium Inquisit. verbo, filij. §. supradictum est. vers. sed salua meliori deliberatione. eandem sententiam nullis mutatis sequitur Gondissaluus tract. de hæret. q. 23. nu.

23. num. 2. Couarruuias lib. 2. varis. resolutio. cap. 8. num. 4. idem tenere videtur Montaluus in legibus septipartitis l. 4. par. 7. tit. 26. & alij, quos præcitato loco refert Couarruuias.

Ego vero quamuis aliàs fuerim in libris de pœnis hæreticorum secutus priorem sententiam in odium hæreticorum, & tanti criminis punitionem, quæ si vsquam aliàs hoc maxime tempore locum esset habitura, ob effrenem & impudentem hæreticorum audaciam, qui vix pœnis vllis resipiscunt; nihilominus tamen visum est mihi nunc penitus sententiam mutare; nam præterquam quòd hæc sententia benignior est, & vsu recepta, validioribus etiam rationibus nititur quàm prima.

Rationes quibus probatur filios hæreticorũ habitis beneficiis nõ priuari.

Ac primum quidem nusquam iure cautum reperitur, vt filij hæreticorum & fautorum etiam beneficijs obtentis priuentur, quo tempore parentes damnantur: quare cum hoc sit pœnale, extendi non debet, sed potius restringi, vt probant iura vulgaria, & textus in c. odia. de reg. iuris. lib. 6.

Rursus, textus in c. quicunque. §. hæretici. de hæret. lib. 6. solum videtur excludere filios hæreticorum ab obtinẽdis beneficijs, dum ait: Ipsorumque filij vsque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium publicum assumantur. hæc ibi. verbum autem illud assumantur, nullo modo potest dici quòd inducat priuationem obtentorum ipso iure, cum sit futuri temporis, vt nostri communiter obseruant.

Postremo, quoniam regulariter qui inhabilis efficitur ad obtinenda beneficia, obtentis non priuatur, vt dicit glossa singularis in clemen. 1. §. ipsius. de pœnis. quam sequuntur ibi Zabarella, Imola, & Bonifacius Vitallinus num. 54. & alij.

Et quamquam iure canonico fortaßis non inepte defendi poßit, hæreticos, credentes, fautores, & ceteros huiusmodi inhabiles effectos ad obtinenda beneficia ecclesiastica, obtentis etiam ipso iure priuari, de quo quid sentiam dixi supra super quæstione proxime præcedenti. §. illa vero est. & seq. at non hoc putarem habere locum in filijs. hi enim quamuis ob alterius culpam inhabiles efficiantur ad obtinenda beneficia, non tamen videntur vllo modo priuari obtentis: quam ob rem parentibus damnatis velut hæreticis, aut fautoribus, aut defensoribus, vel similibus, filij beneficia, quæ iam obtinebant quo tempore pater crimen commisit, non amittent: & hæc mihi sententia de iure verior videtur.

Intellectus c. felicis. §. quod si quis. de pœnis. lib. 6.

Non obstat textus in dicto c. felicis. §. quòd si quis. de pœnis. lib. 6. sæpe enim respub. minora crimina varijs ex causis maioribus pœnis insequitur ob euitandam deliquẽdi audaciam. ita Couarruuias lib. 2. variar. resolu. cap. 8. num. 4. Ad hæc, in pœnalibus etiam ex maioritate rationis extensio fieri non debet per iura vulgaria.

Denique non obstat textus in c. vt commißi. §. priuandi. de hæret. lib. 6. ibi, priuandi vel priuatos denuntiandi. nam qua ratione accipi debeat, explicuimus supra quæstione præcedenti §. quamobrem. quòd si aliam solutionem desideras, legito Gondissaluũ tract. de hæret. q. 23. num. 1. circa finẽ.

Filii hæreticorum non debent per sententiã priuari obtẽtis beneficijs.

Tandem altera propositæ difficultatis pars est declaranda, An videlicet filij & nepotes hæreticorum, saltem per sententiam priuari debeant beneficijs, quæ obtinebant antequam parentes eorum declararentur hæretici. & breuiter respondeo, nullo modo debere priuari: ita tenent assertores proximæ præcedentis opinionis, quibus subscribit Simãcas de catho. instit. tit. 29. num. 20. à quibus non dissentio.

Priuari tamen debent per sententiam illis sacerdotijs et beneficijs, quæ consecuti fuerint post parentum condemnationem. cetera huc spectantia in seq. quæst. sumus tradituri.

QVÆSTIO CXV.

An tam per maternam lineam, quàm per paternam fiat huiusmodi pœnæ ad posteros extensio.

Centesima quintadecima quæstio est: Vtrum per Episcopum & Inquisitorem prædicti filij hæreticorum, credentium, receptatorum, defensorum, & fautorum eorum, omni beneficio ecclesiastico & officio publico sint priuati, vsq; ad secundam generationem, ita si descendant per maternam lineam, sicut per paternam; & si de prædictis pœnitentibus, vel impœnitentibus sit intelligendum?

Per quam lineam fiat de priuatio dictæ pœnæ ad posteros. Relat. supra pag. 111.

Respondemus, quòd est intelligendum per paternam, & non maternam: & etiam de impœnitentibus hæreticis credentibus, &c. vt patet in c. Statutum. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: Statutum Felicis recordationis Innocent. & Alexandri prædecessorum nostrorum: ne videlicet hæretici, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorũ, ipsorumq. filij vsque ad secũdam generationẽ ad aliquod beneficiũ ecclesiasticũ, seu publicũ officium admittãtur; quòd si secus actum fuerit, sit irritum & inane: Primum & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus: per maternam vero ad primum dumtaxat volumus hoc extendi. Hoc sane de filijs & nepotibus hæreticorũ, credentium & aliorum huiusmodi, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur, intelligendum esse videtur, non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos Ecclesiæ vnitati, & pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam recepisse: quam ipsi, vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistunt, vel parati fuerint ad recipiendam eandem.

Hæc eadem verba habentur in litteris † Apostolicis Alexandri, & Vrbani iiij.

† Incipiunt hæ litteræ; Cõsultus habentur supra pag. 142.

IN

IN QVÆSTIONEM CXV.

An tam per maternam lineam quàm per paternam fiat huiuſmodi pœnę ad poſteros extenſio.

COMMENT. CLXIIII.

Dvo axiomata colliguntur ex hac quæſtione. Primum eſt: Pœna inhabilitationis ad beneficia & officia, vſque ad ſecundam generationem intelligitur per lineam paternam; per maternam verò vſque ad primam.

Quid ſit inhabilitari vſque ad primam lineã vel ſecundã.

Poſtremum eſt: Pœna inhabilitationis non deſcendit in filios eorum qui conuertuntur, & Eccleſiæ reincorporantur.

Quantum ad primã aſſertionem ſpectat, eam explicat pulchre gloſ. in dicto c. ſtatutum. hoc loco ab Eymerico citatũ de hæret. lib. 6. verbo, inane. & Antonius Gomez tomo 3. varia. reſol. cap. 2. num. 4. & ſumma declarationis talis eſt: Si pater eſt hæreticus, filius eius & filia, & ſimiliter nepos ex filio cenſetur inhabilis. ſecus verò ſi ſit nepos ex filia: quia cum ſequatur familiam patris, nõ eſt inhabilis. item ſi mater eſt hæretica, ſolus filius, vel filia exiſtens in primo gradu efficitur inhabilis, & non vlteriores. adde Hoſtien. in c. Vergentis. de hæret. atque ita intelligitur inhabilitatio vſque ad ſecundam generationem, & vſque ad primam tantum.

Quòd ſi quæras quare punitur pater in filijs vſq; ad ſecundã generationẽ, in filiabus autem ſolũ vſq; ad primam, rationẽ reddit Iacobus Butrigarius in l. 1. C. de hæred. inſtit. dicens id propterea fieri, quia magis timetur audacia filiorum, quàm filiarum.

An filii relapſorum conuerſorũ ſint inhabiles.

Circa ſecundum axioma occurrit grauiſſima, & nondum definita dubitatio, quam non inepte dicerem egere Pontificia declaratione: An videlicet filij et nepotes relapſorum, qui ſine miſericordia traduntur curiæ ſæculari, pœnitent tamen, conuertuntur, & catholici moriuntur, ſupraſcriptis pœnis teneantur, ita vt & infames ſint & inhabiles ad publica officia & beneficia.

In hac controuerſia nobiles quidam interpretes audacter tenent, filios relapſorum pœnitentium & conuerſorũ non fieri inhabiles. Primũ, quoniã eorũ parẽtes non poſſunt videri hæretici deceſſiſſe, cũ pœniteant, & ad ſacramentũ pœnitẽtiæ & Euchariſtiæ admittãtur. c. ſuper eo. de hæret. lib. 6. Deinde, quia ex quo parentes eorũ ſacramẽta recipiunt, reincorporati videri poſſunt Eccleſiæ. cum ea non tribuantur niſi fidem habentibus. c. extra catholicam. 1. q. 1.

Non eſſe inhabiles qui dixerint.

His & alijs non multo validioribus argumentis victi hanc ſentẽtiam tenuerunt Geminianus in dicto c. ſtatutum. §. hoc ſane. de hæret. lib. 6. quem ſequuntur eiſdem penitus verbis Repertorium Inquiſit. verbo, filij. §. nunc videndum. verſ. ſed circa prædicta. & Alfonſus Montaluus legum Caſtellæ interpres l. 2. tit. 26. par. 7. verſ. eſt ergo concluſio. & Decanus Segouienſis tract. de hæret. cap. 18.

Filii relapſorum conuerſorum inhabiles ſunt.

Oppoſitam ſentẽtiam, videlicet, Filios relapſorũ inhabiles fieri & infames, quamuis eorum parentes conuertãtur & pœniteant & admittantur ad Eccleſiaſtica ſacramenta pœnitẽtiæ & Euchariſtiæ, profitentur Ioannes And. in dicto c. ſtatutũ. 2. de hæret.

A *lib. 6. ſuper gloſ. verbo, reincorporatos. quẽ ſequitur ibidem Philip. Francus in fine, et Simancas in enchyridio violatæ religionis tit. 63. nu. 7. & de catho. inſtit. tit. 29. nu. 17. et Ioan. Rojas tract. de hæret. par. 2. aſſert. 42. nu. 337. & ſeq. quibus eò libentius ſubſcribo, quò apertius video hanc poſteriorem opinionem firmioribus rationibus roborari, ex quibus nonnullas cõmemorabo. Sit prima: Tales relapſi quamuis pœniteant, non dicuntur Eccleſiæ reincorporari: nam vt tradunt Ioan. Monachus & Gemin. in c. accuſatus. §. ſi vero. nu. 5. de hæret. lib. 6. Illi dicuntur proprie Eccleſiæ reincorporari, qui per Inquiſitores abſoluti, & ad gremium Eccleſiæ per debitam*

Rationes quibus roboratur vltima ſententia.

B *abſolutionem & obedientiam reducti, vt iniunctam pœnitentiam peragant, admittuntur: quod cum relapſis non poſſit conuenire, non poterit eorum filijs accommodari diſpoſitio textus in dicto c. ſtatutum. 2. de hæret. lib. 6.*

Sit ſecunda ratio: In dicto c. ſtatutum. duo poſtulantur ad hoc, vt filij eorũ, qui reuertũtur ad Eccleſiæ gremiũ iuris pœnas in eos latas effugiant: vnum eſt vt emendentur, alterũ eſt vt Eccleſiæ reincorporentur: Hoc vltimũ, quòd ſcilicet relapſi pœnitentes non reincorporẽtur, in proxima ratione demonſtratũ

C *eſt: primũ autem pluſquam manifeſtũ eſt eis non conuenire. non enim dici poteſt emendatus qui in id crimen recidit, quod deteſtatus fuerat ſolemni iureiurãdo, & ad quod ſe non reuerſurum obligauerat.*

Et quamuis prior ſentẽtia mitior ſit, hæc tamen de iure verior videtur, neque eſt propterea ab ea recedendum.

Filii ſuſpectorũ an ſint inhabiles.

Num filij ſuſpectorum de hæreſi hanc etiam pœnã inhabilitationis luant, quæſitũ eſt: & Zanchinus tract. de hæret. cap. 28. num. 4. & Repertorium Inquiſit. verbo, filij. §. item filij. ita dicunt: In filijs eorum qui fuerũt ſuſpecti propter fautoriam, de-

D fenſionem, receptionem vel ſimilia, bene habet locum dicta pœna, vt non poſſint eccleſiaſtica beneficia obtinere, ſi modo iſti parentes deceſſerunt tales. c. ſtatutum 2. §. fin. de hæret. lib. 6. *hæc illi. Quæ ſententia vera eſt, cum aperto iure nitatur in his citatis locis, pro qua etiam facit omnino deciſio Putei. 400. lib. 2. incip.* In vna Hiſpalen.

Poſt mortem tamen fautorum, receptatorum, et ſimilium non poteſt in eos agi: quia crimen eorum morte extinguitur, vt alibi copioſe ſcripſimus.

E *In filijs vero eorum, qui parentes hæreticos iudicibus fidei deferunt, à multis reſcriptum eſt pœnas à iure ſtatutas locum non habere: quod & verum eſt, & ſecuti ſumus ſupra parte 2. ſuper cap. litteras. de præſumpt. §. hoc addiderim.*

Filii eorum qui damnantur ob contumaciam, an fiant inhabiles.

Patre damnato velut contumace, quia noluit venire ad reſpondendũ de fide, an filij eius & nepotes infames efficiãtur, & inhabiles ad officia & beneficia non inutiliter quæri poteſt: & quãuis, cũ quis ob alterius delictũ punitur, tunc non teneatur, quando contra principalẽ ob eius contumaciã fertur ſententia, vt videtur poſſe colligi ex doctrina Bartoli in l. cum filiusfamilias. ff. de verb. oblig. confert text. in l. ſi ideo. ff. de euictio. & l. præſes. C. de pigno.

At in caſu noſtro verius eſt etiam filios damna-

A *ti ob contumaciam infames & inhabiles fieri: tum quia contumax habetur pro conuicto. glos. in c. cum contumacia. de haeret. lib. 6. tum quoniam ex eo quòd per annum perseuerauit, praesumitur pertinax. Ioan. And. in dicto c. cum contumacia. & ibidem Geminianus num. 11. vers. quaero, an praesumatur. & argumentum de contumace ad pertinacem valere scripsit Albertinus tract. de agno. assert. quaest. 29. num. 9.*

Cum itaque iudicio Ecclesiae contumax pro haeretico habeatur, ac velut haereticus condemnetur. dicto c. cum contumacia. de haeret. lib. 6. c. excommunicamus. 1. §. qui autem. extra de haeret. consequitur plane, vt in filios contumacis poenae inhabilitationis & aliae descendant. idem videtur velle Hieronymus Gigas tract. de crimine laesae maiest. lib. 3. tit. de poenis, quas filij incurrunt. q. 13. B

Sentētia contra vnum lata quādo nocеat alteri.

Non obstat doctrina Bartoli in dicta l. cum filius familias. ff. de verb. oblig. nam is pro nobis stat: ait enim, quòd cum ex condēnatione vnius ad faciēdam executionē in persona alterius peruenitur, tunc alteri non praeiudicat, si id respiciat solū priuatam vtilitatem. l. 1. C. ad l. Corneliam, de falsis. quòd si ad publicam vtilitatem referatur; tunc sententia lata contra principalem, ei etiam praeiudicat, ad quem deuenitur ex consequentia. l. 1. C. vbi causae fiscales. C

Quam ob rem cum reip. magnopere intersit & haereticos & contumaces in causa fidei punire. l. Manichaeos. C. de haeret. fiet proculdubio vt sententia in patrem contumacem lata, in filios quoque operetur eos effectus, quos iura in filios haereticorum solent producere. neque ab hac sententia putarem recedendum.

Ceterum hanc sententiam tunc veram & obseruandam esse crediderim, cum is quis damnatur vt contumax, vere & proprie contumax est, qualem ius depingit in dicto cap. cum contumacia. de haeret. lib. 6. nam si vel de eius contumacia plene non constaret, aut elapso anno, vel per infirmitatem, vel aliud legitimum impedimentum ad iudices fidei accedere non potuit, aut pro absolutione institit, aut satisfactionem obtulit, aut denique ea praestitit, dixit aut fecit quae ipsum virum catholicum esse ostenderent, tunc eius filij & nepotes supradictas inhabilitationis poenas minime paterētur: quae in illis solum locum habent, quos supra diximus, & cum simus in poenalibus ad alios extendere facile non debemus. faciūt tradita per Geminianum in dicto cap. cum contumacia. de haeret. lib. 6. num. xj. vers. Quaero, an praesumatur. D

Filij inhabiles quatenus restituendi.

Atque haec omnia in filios dānatorum canonum seueritas rectissime sanciuit, vt parētes à tanto crimine committendo submouerentur: si tamen filij catholici sint, & paternam iniquitatem abominentur, tunc superioris auctoritate habilitari eos, & famae restitui fortassis nō est iniquū; quia cū alieno vitio et peccato affligantur, facilius veniā consequi debent. E

Ad sacros tamen ordines non facile promoueri debent: quoniam maxima est haec dignitas, nec propterea filijs & nepotibus damnatorum leuiter concedēda. cetera huc spectantia suis sunt locis tradita.

QVAESTIO CXVI.

An emancipatio filiorum à parentibus haereticis facta sit valida & admittenda.

Centesima sextadecima quaestio est: Vtrum per Episcopum & Inquisitorem filiorum, haereticorum, credentium, receptatorum, defensorum, & fautorum eorum sit emancipatio admittenda, seu aliquid valeat de iure?

Respondemus quòd non valet, vt patet in c. Quicunque. §. illorum. de haeret. lib. 6. vbi sic dicitur: Illorum autem filiorum emancipationem, quorum parentes, post emancipationem, huiusmodi etiam apparuerit ante ipsam à via veritatis ad haereticae superstitionis inuium declinasse, nullius volumus esse momenti, velut factam de hominibus sui iuris, cum dignum sit, vt propter tanti atrocitatem delicti, filij esse in parentum haereticorum desierint potestate. Relat. supra pag. 108.

Haec eadem verba habentur in litteris Apostolicis Alexandri iiij. Nouerit. in fine. Relat. supra pag. 140.

IN QVAESTIONEM CXVI.

An emancipatio filiorum à parentibus haereticis facta sit valida & admittenda.

COMMENT. CLXV.

Vna est assertio: Haeretici quamprimum incidunt in haeresim, amittunt ius patriae potestatis.

Omni dominio priuantur haeretici in poenam patrati sceleris, naturali, quod habent in filios, de quo in c. quicunque. §. vlt. de haeret. lib. 6. & Eymericus hic. nam propter haeresim patris filij efficiuntur sui iuris. Hęretici omni dominio priuantur.

Item priuātur dominio ciuili, quod habent in seruos, ac etiam dominio politico quod habent in quoslibet alios subditos, de quo in c. vlt. extra de haeret. & Eymericus paulopost quaest. 119.

Denique priuantur etiam eo dominio, quod est iure gentium introductum. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. quo amittunt rerum suarum dominium, c. cum secundum leges. de haeret. lib. 6. de quo in praecedentibus dictum est.

Priuari autem iure patriae potestatis non est modica poena, vt facile cognoscet, qui paulo diligentius contemplabitur iura & priuilegia, quae ratione patriae potestatis parentibus tribuuntur, de quibus frequens extat mentio in vtroque iure, sed in primis in. C. & in Instit. sub tit. de patria potestat. Priuari iure patriae potestatis magna poena.

Ergo amisso iure patriae potestatis, parentes eam iurisdictionem quam habebant super filios, amittunt: filij vero veluti alieni & extranei à paterna familia effecti, non perinde ac prius patribus obedire tenentur.

Tradunt

Tradunt hanc pœnam communiter interpretes in dicto c. quicunque. §. illorum. de hæret. lib. 6. Ioannes Rojas singulari 67. incipien. Filij propter delictum. Tabien. in sum. verbo, hæreticus. num. 10. vers. nono sexta pœna. Syluester verbo, hæresis. 1. num. 14. & alij.

Potest autem dici hæc pœna in odium huius criminis singulariter introducta: quoniam regulariter non per quodcunque crimen amittitur ius patriæ potestatis. l. relegatorum. ff. de interdictis & relegat.

Crimen hæresis patris statim liberat filium a patria potestate.

Crimen vero hæresis paternum, etiam antequam per Ecclesiam fuerit declaratum, filium liberat à B patria potestate, vt vere docet glos. in dicto c. quicunque. §. vlt. verbo, desierint. de hæret. lib. 6. nam à die commissi criminis filij intelliguntur effecti sui iuris: quare emancipatio facta post crimen commissum nullius intelligitur esse momenti.

Hæc vero contemplatio non est infrugifera. singulares enim parit effectus, inter quos ille est præcipuus, de quo Alfonsus Castrus lib. 2 de iust. hæreticorum puni. cap. 7. Pater namque effectus hæreticus non potest filio suo impuberi pupillariter substituere, hoc est, pro eo facere testamentum: nam inter cetera quæ ad pupillarem substitutionem exiguntur, vnum est patria potestas: nemo enim potest condere testamentum pro eo quem in potestate non habet. l. 2. ff. de vulgari & pupill. §. 1. instit. de pupil. substit.

Pater hæreticus nõ substituit filio impuberi pupillariter.

Rursus, quia nemo potest alteri substituere nisi prius sibi faciat testamentum. dicta l. 2. §. 1. ff. de vulgari & pupilla. & §. liberis autem. instit. de pupilla. substit. manifestum est autem hæreticum intestabilem esse, cum omnia eius bona à die commissi criminis sint confiscata. c. cum secundum leges. de hæret. lib. 6.

Fautores, receptatores & defensores, an amittant ius patriæ potestatis.

Postremo, hoc admonebo, Eymericum hac quæstione aperte sentire non modo hæreticos, sed etiam receptatores, fautores, & defensores eorum, ius patriæ potestatis amittere; cum tamen in dicto cap. quicunque. §. vltimo. hæc pœna in solis hæreticis locum habere videatur.

Iam omnes præcitati de hac pœna priuationis patriæ potestatis differentes solorum hæreticorum, non aliorum meminerunt: & plane magis mihi videtur secundum iura, vt soli hæretici & credentes à die commissi criminis ius patriæ potestatis amittant: non ita de fautoribus, & alijs similibus, quos non putarem ius patriæ potestatis amittere: nam iura leuius puniunt eos, qui leuius peccant.

Manumissio seruorum facta per dominos hæreticos nulla est.

Quod autem de emancipatione filiorum facta per hæreticos patres dictum est, idem prorsus dicendum est de manumissione seruorum facta per dominos hæreticos: illa enim prorsus nulla est & inualida, vt recte docent Ioannes And. Geminianus, & Francus in dicto cap. 2. §. vlt. de hæret. lib. 6. quamuis ob diuersam rationem id contingere dicant, vt amplius patebit in quæstione 119.

A

QVÆSTIO CXVII.

An appellationis beneficium sit hæreticis, credentibus, &c. interdictum.

Centesima decimaseptima quæstio est: Vtrum hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus eorum, sit appellationis & proclamationis beneficium interdictum, ita quòd ab Episcopo, seu Inquisitore nequeant appellare?

Respondemus quòd eis est appellationis beneficium interdictum, & quòd nequeunt appellare, vt patet in cap. Vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: Vniuersos sæculi Potestates. & infra: Vtque de hæresi à diœcesano Episcopo, vel Inquisitore, seu Inquisitoribus condemnatos præfati potestates, domini temporales, siue rectores, vel eorum officiales, seu nuntij sibi relictos statim recipiant indilate animaduersione debita puniendos: non obstantibus C appellationibus, seu proclamationibus prædictorum nequitiæ filiorum: cum tam secundum ordinationem prædecessorũ nostrorum, quàm secundum legem imperialem †, appellationis & proclamationis beneficium expresse sit hæreticis & credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus, & defensoribus, interdictum.

Relat. supra pag. 115.

† A Federico latam. quam habes in fine huius operis.

In litteris autem Apostolicis† Alexandri iiij. præmisso de hæreticis, credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus eorum dicitur sic: Item proclamationes & appellationes D personarum huiusmodi minime audiantur.

† Incip Noverit. relat supra pag. 144

Hic est diligentius attendendum, quòd cum prædicti esse tales sunt per sententiam declarati, vtpote quia sunt hæretici, credentes, &c. quòd tunc non possunt à tali sententia diffinitiua appellare, cum in crimine perseuerent: ante sententiam autem si in aliquibus aggrauantur, seu indebite fatigantur, non est dubium, quin possint appellare: nam nondum sunt habendi pro hæreticis. concordat Archidiaconus super eodem cap.

IN QVÆSTIONEM CXVII.

E An appellationis beneficium sit hæreticis credentibus &c. interdictum.

COMMENT. CLXVI.

De materia huius quæstionis plenissime egit auctor supra in hac 3. parte num. 121. tit. de appellatione, quæ fit ab Inquisitore, quo loco copiose addidimus quæ in hac causa ignorari non debent.

Totam vero hanc tractationem duabus assertionibus concludit hic Eymericus. Prima est: In causa hæresis à sententia diffinitiua non appellatur.

Altera & postrema est: Ab interfationibus siue in-

ue interloquutorijs Inquisitorum sententijs appellare licet. Hæc omnia qualiter sint accipienda præcitato loco explicuimus: eum videto.

QVÆSTIO CXVIII.

An scienter sepelientes in loco sacro corpora hæreticorum possint ab Inquisitore puniri.

Centesima decimaoctaua quæstio est: Vtrum Inquisitor possit cogere eos, qui hæreticos, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum præsumpserunt scienter tradere ecclesiasticæ sepulturæ, quatenus publice proprijs manibus eorũ corpora habeant exhumare, & extra proijcere, & aliàs illos punire, & post absoluere ab excommunicationis vinculo, quo ex hoc astricti merito tenebantur?

Relat. supra pag. 108.

Respondemus quòd sic; vt patet in c. Quicunque. in princip. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: Quicunque hæreticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum scienter præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere: Nec absolutionis beneficium mereantur, nisi proprijs manibus publice extumulent, & proijciant huiusmodi corpora damnatorum. Et locus ille perpetua careat sepultura.

Excommunicationē incurrũt scienter sepelientes hæreticos.

Eadem verba habentur in litteris Apostolicis Alexandri iiij. Nouerit. §. item quicunque.

Supra pag 144.

IN QVESTIONEM CXVIII. An scienter sepelientes in loco sacro corpora hæreticorum possint ab Inquisitore puniri.

COMMENT. CLXVII.

Declaratio & intelligentia huius quæstionis tota petenda est ab his, quæ diximus supra in hac 3. parte super quæstione 40.

Iam hæc quæstio tribus conclusionibus continetur, Prima est: Qui hæreticos, credentes, & ceteros hic enumeratos scienter sepeliuerint, proprijs manibus debent eos exhumare: quod fit in pœnam præsumptionis, & vt in eo puniãtur, in quo deliquerũt.

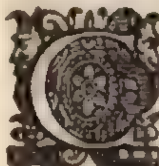
Altera est: Punire potest Inquisitor eos, qui sepeliunt hæreticos, credentes, fautores, & ceteros hic contentos. puniet vero ipsos velut suspectos de hæresi; ex eo enim quòd quis scienter hæreticos aut alios de quibus hic agitur, sepelit, videtur profiteri non debuisse priuari eos per Ecclesiam sepultura ecclesiastica, aut pro hæreticis, & similibus esse vitandum, sicut in præcitata quæstione 40. diximus.

Tertia & vltima conclusio est: Inquisitor absol- A *uere potest sepelientes hæreticos à sententia excommunicationis, in quam propterea inciderunt, postquam idonee satisfecerint. Hæc euidenter probantur per textum in cap. quicunque. §. 1. de hæret. lib. 6. quo vtitur auctor in hac quæstione.*

QVÆSTIO CXIX.

An subditi sint absoluti à debito fidelitatis, quo dominis lapsis in hæresim deuincti erant.

B

Centesima decimanona quæstio est: Vtrum illi, qui fidelitatis homagij debito, vel aliquo pacto quacunque firmitate vallato, aliquibus sunt astricti, qui postmodum lapsi sunt in hæresim manifeste, ad huiusmodi teneantur vel sint totaliter absoluti?

Respondemus, quòd absoluti sunt, vt patet in c. Absolutos. de hæret. vbi dicitur sic: Absolutos se nouerint à debito fidelitatis domini, & totius obsequij, quicunque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto quacunque firmitate uallato tenebantur astricti.

C Relat. supra pag. 108.

IN QVÆSTIONEM CXIX. An subditi sint absoluti à debito fidelitatis, quo dominis lapsis in hæresim deuincti erant.

COMMENT. CLXVIII.

D *Ex hac quæstione vnum colligitur axioma, videlicet, Omnes illos, qui aliquo obligationis genere aliquibus tenentur astricti, tunc liberantur penitus, cum illi quibus obligati erant, in hæresim inciderint manifeste.*

Hoc etiam pertinet ad grauißimam hæreticorum pœnam: multis autem modis hoc axioma verum est. Primum, quia cum à die commißi criminis amittant dominium omnium bonorum. c. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. & obligationes ex quibusuis contractibus natæ, bona quædam & res sint. §. 1. instit. de rebus corpora. & incorpora. consequitur proculdubio, hæreticos omne etiam ius obligationum sibi debitarum amittere.

Omnes qui hæreticis erant obligati, ob hæresim illorum liberãtur, & quare.

E *Rursus, si hæretici aliquos haberent obligatos, in eos agere possent. §. 1. instit. de actio. cum actio sit ius prosequendi in iudicio quod sibi debetur; hæreticis autem omne legum auxilium & beneficium est denegatum, omnisque actus legitimus interdictus. l. Manichæos. C. de hæret.*

Hæc pœna de amisso iure obligationum, multos parit effectus, nec pigebit aliquot referre, vt hic locus illustretur. Primum ergo is apud quem hæreticus aliquid deposuit, non tenebitur post manifestam eius hæresim, rem depositam hæretico restituere, sed fisco.

Depositari⁹ non tenetur reddere depositum hæretico. & alia exempla.

Rursus,

Rursus, nec catholica vxor viro hæretico debitum reddere obligabitur; quia per hæresim viri ab hoc debito liberata est. idem dicas è conuerso: nam si vxor sit hæretica, vir catholicus ab hoc debito liberabitur; non tamen possunt propterea cum alijs commisceri, quia vinculum matrimonij dissolutum non est.

His adde, quòd custodes arcium seu castrorum, aut populorum vel ciuitatum, domino hæretico id restituere non tenentur, neq; eius nomine custodire.

Denique, quicunque vasalli omni obligatione etiam iuramenti religione munita, qua dominis suis tenebantur obstricti, ipso iure liberantur.

Hæc omnia & si quæ sunt his similia, apertissime concluduntur ex hac Eymerici assertione, quam euidenter probat textus in cap. vlt. de hæret. quo vtitur hic auctor, quæ prosequitur copiose more suo Alfonsus castrus, qui nō nouit breuitatem, lib. 2. de iusta hæret. punitione cap. 7. & Simancas de catho. instit. tit. 46. num. 73.

Serui per hæresim dominorum liberantur ab eorū potestate.

Serui etiam, liberti & famuli, cum dominus ipsorum in hæresim incidit, ipso facto liberantur à seruitute & debito, quo tenebantur astricti, vt notant communiter doctores in dicto cap. vlt. de hæret.

Serui an trāseant in fiscum.

Sed de seruis quæsitum est, an domino in hæresim incidente liberti efficiantur & sui, an vero in fiscum transeant cum reliquis bonis confiscatis. Et Ioannes And. Geminianus, Francus & alij in cap. Quicunque. §. vlt. de hæret. lib. 6. & Ioannes de Anania & Marianus Socinus in cap. vlt. extra de hæret. Seruos hæreticorum sicut & alia bona in fiscum transire sentiunt, dum scribunt manumissionem seruorum factam ab illis, qui in hæresim inciderant post delictum commissum, esse nullam & penitus inualidam, non propterea quòd serui efficiantur sui iuris, sicut fiunt filij hæreticorum quamprimum eorum parentes incidunt in hæresim, sed quia hæretici non habent potestatem & dominium in illis, cum serui & alia bona censeantur à tempore debiti commissi confiscata fuisse.

Serui Christiani non confiscantur.

Ego in hac quæstione distinguendū esse putarem. nam aut serui Christiani sunt, aut adhuc remanent infideles. si Christiani sint, domino in hæresim incidente libertati restituuntur, nec in fiscum transeunt cum reliquis bonis. ita sancitum inuenio per instructionem quandam primam Hispalensem anno Domini MCCCCLXXXIIII. cap. 24. vbi ita scriptū est: Domini Rex & Regina, humanitate & clementia vtentes, voluerunt seruos quorumcunque hæreticorum libertate donari, si in eorum potestate existentes Christiani fuissent. *hactenus ibi. in eandem sententiam consentire videtur Simancas de catho. instit. tit. 61. de seruis, num. 8. & Alfonsus Castrus lib. 2. de iusta hæret. punitione cap. 7. per textum in l. Manichæos. C. de hæret. ibi:* Seruos insuper extra noxam esse volumus, si dominum sacrilegum euitantes ad Ecclesiam catholicam seruitio fideliori transierint. *hæc ibi.*

Serui non Christiani confiscantur.

Quòd si serui nō fuerint Christianam fidem professi, cum dominus eorum in hæresim labitur, tunc cum reliquis bonis in fiscum transeunt; & in hoc

A *sensu loquutos fuisse crederem Ioannem And. Geminianum & alios, quos paulo antea citaui. Serui enim in patrimonio, in rebus, seu bonis dominorum esse explorati iuris est. l. rem in bonis. ff. de acquiren. rerum domi. l. vlt. §. vlt. C. de verbor. signif. & probat late Andreas Tiraquellus in l. si vnquam. C. de reuocan. donat. in illis verbis:* Donatione largitus. *quæst. 17. num. 323. & 324.*

Domini cōuersi non recuperant seruos Christianos.

Si domini hæretici resipiscant & ad gremium Ecclesiæ recipiantur, & bona sua illis de misericordia condonentur iuxta cap. Vergentis. extra de hæret. seruorum tamen christianorum dominium (qui pau-
B *lo antea ob delictum dominorum effecti fuerant sui iuris) non recuperant, quia libertas quocunque modo data, reuocanda non est, l. 1. & 2. C. si aduersus libert. quod etiam fauore fidei, vt maius suscipiat incrementum, seruari oportet.*

Serui catechumeni an confiscētur.

An autem similiter serui catechumeni, qui nondum erant baptizati cum domini eorum in hæresim laberentur, libertati restitui debeant, vel contra in fiscum transire, & in seruitute remanere, non inepte quæritur. & mihi iustissimum videtur, vt fauore religionis, & vt catholica fides egregium suscipiat incrementum, libertati restituantur & sui iu-
C *ris efficiantur. præsertim cum catechumeni in deuotione & fide Ecclesiæ persistentes membra Christi sint effecti, cap. veniens. extra de presbytero non bapti. & propterea iustum est vt gaudeant priuilegijs Christianorum, cum ecclesiasticis constitutionibus subijciantur, vt late probat Andreas ab Exea in cap. 1. de constit. num. 268. & multis seq. vers. quid autem in Catechumenis.*

Serui infideles dominū hæreticū denuntiantes, an confiscentur.

Si quis rursus à me quærat, an serui infideles, qui dominum hæreticum reuelauerint, in fiscum transire debeant, an vero contra libertate donari; re-
D *spondebo, si studio veræ laudis id fecerint, præmio & honore dignos esse, l. quisquis. §. vlt. C. ad legem Iuliam maiest. ac libertati quidem quandoque restitui posse, sine qua non contingit plenus honor; quæ libertas tunc potissimum esset talibus dāda cum spes haberetur, quòd ad fidem forent facilius conuertendi. & pro hac sententia videtur non obscure facere textus in dicta l. Manichæos. C. de hæret. in illis verbis, quæ paulo antea retulimus. Sed de his iā satis.*

An occultus hæreticus amittat fidelitatis debita, & alias obligationes.

Postremo illud præter cetera est obseruandum quòd Romanus Pontifex tradit in dicto cap. vlt. de hæret. videlicet hæc fidelitatis obsequia, & obliga-
E *tionum debita tunc dominis hæreticantibus negari, cum manifeste lapsi sunt in hæresim, quasi secus sit iudicandum si occultum sit eorum delictum, & facit non obscure in dicto cap. vlt. ita videtur sentire Hostiensis. Philippus tamen vt refert Ioānes And. idem esse dicit, quamuis occultum sit crimen, dummodo probari possit. quod dictum Ioannes And. ibidem verum esse interpretatur, si ad probationes sit processum, quia tunc probatio facit delictum esse manifestum, cap. cum olim. extra de verbor. signif. Panormitanus eodem loco ait, à die quidem commissi delicti dissoluta esse hæc omnia obligationum debita: hanc autem absolutionem à debito, vel bonorum publicationem aut confiscationem allegari*

non

non posse, nisi manifesta causa probetur, quod ego intelligo per sententiam. Syluester in summa verbo, hæresis. 1. quæst. 8, vers. Vndecima, quòd eorum vasalli. dicit, non esse necessariam sententiam, sed sufficere manifestationem facti: immo profecto nec ipsam probationem in actu esse necessariam, sed sufficere possibilitatem certam probandi.

Equidem hoc verissimum est, hæc omnia obsequia & obligationum debita cessare, quamprimum commissum est hæresis crimen quamuis sit occultū. Et ratio est, quia cum bona hæreticorum ipso iure sint confiscata à die commissi criminis, cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. vbi id notant glossa & doctores, eo ipso quod quis incidit in hæresim, & perdit omnia bona, & per consequens omnes obligationes & iura quæ sibi debebantur, dissoluuntur, cum appellatione bonorum, obligationes, actiones, & iura contineantur, l. bonorum. ff. de verbor. signif. & not. in cap. relatum. extra de testamen. quod ipsum apertissime etiam indicat verbum illud, absolutos, positum in dicto cap. vlt. de hæret. quod significat sententiam à iure latam, non autem à iudice ferendam.

Obligationes amissas non recuperat hæreticus etiamsi conuertatur.

Obligationes vero huiusmodi, fidelitates, & debita per hæresim semel amissa non recuperant hæretici quamuis reconcilientur, & recipiantur ad Ecclesiæ gremium, vt recte Hostiensis, Panormitanus & alij adnotarunt in dicto cap. vlt. de hæret. quia obligatio extincta non reuiuiscit, cap. quæsis. de consecrat. dist. 4. cap. quàm periculosum, 7. q. 1. cum similibus. Recuperabunt autem tunc cum illis reuertentibus condonata & quasi restituta fuerint ab eo, qui potestatem habet.

QVÆSTIO CXX.

An hæredes receptatorum, defensorum, &c. hæreticorum cogi possint ad exequendam pænitentiam receptatoribus impositam.

Summarium.

1 *Crimen suspicionem de hæresi inducens per mortem extinguitur.*

2 *Hæredes cogendi non sunt ad perficiendam pænitentiam personalem iniunctam suspecto, sed non peractam:*

3 *Sed possunt cogi ad pænitentiam viuenti iniunctam de bonis ipsius exequendam.*

4 *Confiscatio bonorum hæretici fieri potest post eius mortem.*

Centesima vicesima quæstio est: Vtrū Inquisitor possit cogere receptatorum, defensorum, & fautorum hæreticorum hæredes, post prædictorum mortem, qui se sub obligatione bonorum suorum eidem Inquisitori astrinxerant, ad pænitentiam ab eis recipiendam & complendam; quatenus illam ipsi hæredes pænitentiam exequantur?

1 Respondemus, quòd talibus antequam moriantur, vel est per Inquisitores pænitentia iniuncta, vel non: Si non, non est hæredibus iniungenda: quia crimen est morte extinctum.

2 Si autem est iniuncta, sed non peracta, & est pænitentia concernens personam, vtpote orationes, ieiunia, vel peregrinationes; non sunt hæredes cogendi ad pænitentiam supradictam.

3 Si autem pænitentia non est personalis, sed aliàs proficiens ad salutem, in bonis temporalibus exequenda; vtpote, hospitale construere, vel similia: tunc ad talem exequendam hæredes per Inquisitores merito sunt cogendi. hæc patent in c. Accusatus. §. si vero. de hæret. lib. 6. vbi sic dicitur: Si vero pro ijs, quæ in hęresi receptando, vel defendendo hæreticos, seu eis fauendo, non tamen existens hæreticus, quis commiserit, sub obligatione bonorum suorum Inquisitoribus se astrinxit ad recipiendam ab eis pænitentiam, & complendam: & ea licet iniuncta, non tamen peracta decessit, si per huiusmodi pænitentiam onus impositum fuerit proficiens ad salutem, in bonis eius temporalibus exequendum, vel complementum ipsius, per Inquisitores cogi debent hæredes, vel alij, ad quos cum suo onere bona huiusmodi deuenerunt. Porro si propter huiusmodi hæreticorum receptationem, defensionem, seu fauorem, quis ad faciendam pænitentiam, quam Inquisitores ipsi iniungere vellent, bona sua obligauerit eisdem: & antequam ei pænitentia iniungeretur, decesserit; eius hæredibus non est satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda.

Relat. supra pag. 110.

4 In eo vero casu, quo hæredes ad successionem non debent ob hæresim sui auctoris admitti: non obstante, quòd auctore ipso viuente, hoc non fuerit (interueniente ipsius morte) per sententiam declaratum, ad confiscationem bonorum post mortem eiusdem, nihilominus procedatur.

Confiscatio bonorū hæretici post eius mortem fieri potest.

Eadem verba habētur in litteris Aostolicis † Vrbani iiij. & Alexandri iiij. Consultus. & sunt & alij.

† Relat. supra pag. 142.

IN QVÆSTIONEM CXX.

An hæredes receptatorum, defensorum, &c. hæreticorum cogi possint ad exequendam pęnitentiam receptatoribus impositam.

COMMENT. CLXIX.

Multæ assertiones colliguntur, quas videas in summario quæstionis: & quantum ad primam attinet, quòd videlicet, hæreticorum fautoribus, & similibus morientibus ante iniunctam pænitentiam, nihil sit iniungendum aut sibi aut suis hæredibus,

Hæredibus suspectorum morientium nihil iniungendum.

redibus, quia crimen morte extinctum est. videnda sunt quæ tradidimus supra in hac 3. parte, super quæst. 43. §. alterum caput. & seq. nam cum suspiciones quantumuis vehementes in hoc crimine morte delinquentium suspectorum extinguantur, non debent condemnari post mortem ad vllas pœnas, etiam pecuniarias.

Quòd si lite pendente suspecti illi mortui sint, adhuc non debet imponi eorum hæredibus pœna pecuniaria ob solam suspicionem: quod satis colligitur ex textu in c. accusatus. §. si vero. facit textus in l. vlt. C. ad legem Iuliam maiest. tradunt Geminianus & Francus in dicto c. accusatus. §. porro. de hæret. lib. 6. & Ancharanus in c. filij. notab. 2. de hæret. lib. 6. & Simancas de catho. instit. tit. 18. nu. 13.

Pœnitentia iniuncta personæ cũ persona extinguuntur.

De secunda assertione, quam ponit Eymericus nu. 2. ibi: si autem est iniuncta, nulla est dubitatio: nam si pænitentia iniuncta d sola persona, cui imposita fuit, absolui poterat; ea moriente, pænitentia cessat. eandem hanc conclusionem tradunt Zanchinus tract. de hæret. cap. 28. & Repertorium Inquisit. verbo, filij. §. nunc subsequenter. tales ergo pænitentiæ non transeunt ad filios vel hæredes defunctorum: in eis enim imponendis non solum habita est ratio salutis animæ, sed etiam afflictionis corporis: & propterea cum personam sequantur, cum persona quoque extinguuntur & finiuntur.

Pœnitentia in bonis exequenda hæredibus defuncti imponatur.

Tertiam assertionem, videlicet, quòd cum pænitentia non est personalis, sed in bonis exequenda; tunc ad eam implendam compelli possint hæredes defuncti, pulchre explicat idem Zanchinus tract. de hæret. cap. 28. nu. 6. & Repertorium Inquisit. verbo, filij. §. nunc subsequenter. & verbo, obligatio. §. quid si quis. idem cauit luculenter Concilium Biterren. cap. 19. in hæc verba: Et idem faciatis de illis, qui decesserunt accepta pænitentia, nec impleta si esse in mora cœperint: vel pro illa complenda obligauerint, vt supra tetigimus, bona sua. *hæc ibi.*

Bona obligata ad quemlibet successorem transeunt cum illo onere.

Hoc amplius obseruandum est, quòd cum alicui suspecto de hæresi iniuncta sunt hæc opera pietatis in bonis adimplenda, vt fabricare Ecclesiam vel hospitale, restituere vsuras & similia; isque bona sua pro hac pænitentia adimplenda obligauit, post mortem eius ad quemcunque successorem etiam particularem, ea bona deuoluantur, ad eum semper peruenient cum illo onere. ita colligitur ex dicto c. accusatus. §. si vero. facit glos. in l. rescriptum. ff. de pactis. & in l. aufertur. §. fiscus. ff. de iure fisci. & vtrobique Bartolus, traditque Repertorium Inquisit. præfatis locis, quod est in hac causa non leuiter aduertendum.

Quæ ad postremam assertionem spectant de procedendo contra hæreticos etiam post mortem in hoc crimine, quoad effectum confiscandi bona, copiose tradidimus supra in hac 3. parte, super dicta quæstio. 43.

A

QVÆSTIO CXXI.

An filij vel hæredes illorum, qui morti proximi consolari ab hæreticis petierunt, sint admittendi ad eorum excusationem.

B

Centesima vicesimaprima quæstio est: Vtrum Inquisitor filios & hæredes illorum, qui dum in ægritudinis lecto decumbebant, petierũt ab hæreticis per eorum manus impositionem consolari, & sic fuerunt mortui, possit admittere ad probandum, quòd ipsi defuncti tunc non erant sani capitis, vel quòd amiserant iam loquelam?

Respondemus quòd non; si dum viuebant fuerant de hæresi diffamati, vel suspecti habiti; aut legitime constiterit, quòd sanæ mentis existentes, petierint ab hæreticis consolari: aliàs C potest eos admittere: non tamen per vxores, filios, & familiares illorum, vt patet in c. Filij. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic:

Relat. supra pag. 109.

Filij vel hæredes illorum, qui dum in ægritudinis lecto decumberent, petierunt hæreticos consolaturos, vt ab eis per manus impositionem consolationem reciperent, secundum pessimam consuetudinem eorundem, sicque viam fuerint vniuersæ carnis ingressi: ad probandum quòd ipsi defuncti consolationem illam, immo verius desolationem, non sanæ mentis D effecti susceperint, vel post perditam iam loquelam (cum tamen moris sit, vt dicitur, apud eos, quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam) admitti non debent: si dum viuebant, diffamati erant de hæresi vel suspecti: aut legitime constiterit, quòd sanæ mentis existentes, huiusmodi hæreticos petierunt. Alioqui admitti poterunt prædicti filij vel hæredes ad probandum præmissa. Non tamen per vxores, filios, familiares, vel de suis aliquos: sed per testes alios fide dignos, & specialiter fidei zelatores.

Filij quãdo admitti debent, vel nõ ad excusandos defunctos, &c.

E

IN QVESTIONEM CXXI.

An filij vel hæredes illorum, qui morti proximi consolari ab hæreticis petierunt, sint admittendi ad eorum excusationem.

COMMENT. CLXX.

Ex hac quæstione duæ potissimum conclusiones colliguntur.

Quæstionis summa.

Prima est: Hæredes illorum, qui cum moriuntur hæreticalia dicunt vel faciunt, quale est petere consolationem hæreticorum, admitti debent ad excusa-

excusandos defunctos in hoc tribunali, dummodo defuncti dum viuerent, non essent de hæresi diffamati vel suspecti, aut dum essent sanæ mentis, non petierint hæreticorum consolationem. Nam si in vita diffamatio aut suspicio de hæresi præcessisset, aut cũ sanæ mentis essent, hæreticorum consolationem petiuissent; tunc nullo modo admittẽdæ sunt hæredum excusationes, sed defuncti velut hæretici poterunt condemnari ex hac præsumptione iuris & de iure, contra quam hoc casu non admittitur probatio in contrarium.

Altera & postrema conclusio est, prioris veluti declaratiua, nempe: Cum hæredes defunctorum in hoc tribunali admittuntur ad excusandos defunctos, non possunt eos excusare per testes domesticos, veluti per vxores, filios, vel alios familiares; sed adhibere oportet alios testes omni exceptione maiores.

Hæc summa est huius quæstionis, quæ continet materiam frequentem, vtilem & cognitu necessariam, de qua egit etiam auctor supra in hac 3. parte, quæst. 43.

Ex titulis vero harum quæstionum intelliges Eymericum diuerso consilio de materia procedẽdi contra defunctos disseruisse, quamuis multis locis vtatur eodẽ rescripto desũpto ex c. filij. de hæret. lib. 6.

Quid sit petere consolationem ab hæreticis.

Et priusquam ad propositam materiam aggrediar, operæpretium erit adnotare quid sit hoc, quod dicitur in hoc textu de petenda consolatione hæreticorum. hæc nunquam potui intelligere donec in codice illo bibliothecæ Vaticanæ inueni summam quandam F. Raynerij ex Ordine Prædicatorum de Catharis, & Leonistis, seu Pauperibus de Lugduno, in qua plene agitur de sacramentis Catharorũ, inter quæ vnum erat consolamentum, seu manus impositio, seu spiritualis baptismus, in quo conferendo quis ritus esset solitus obseruari, abunde docui supra parte 2. super quæst. 13. §. manus impositio. ex quo intelliges hunc locum alioquin difficilem propter ignoratum nostro hoc sæculo ritum antiquitatis, quẽ hæretici eius temporis obseruabant.

Prima conclusio in præsumptione iuris & de iure fundata est, quæ non admittit directam probationem in contrarium. suspecti ergo vel diffamati de hæresi, qui tempore mortis petunt consolationem ab hæreticis secundum eorum ritum & consuetudinẽ, si constat eos tunc sanæ mentis fuisse, tamquam consummati hæretici præsumuntur & condemnantur de iure.

Iam dispositio huius textus, quo vtitur hic Eymericus, quæ locum habebat olim in Catharis & alijs hæreticis, de quibus dixi supra parte 2. super quæst. 13. locum hodie sibi vendicabit in hæreticis nostri sæculi, & alijs cuiuslibet ætatis vel temporis: nam verbi gratia diffamatus vel suspectus de hæresi Luteranorum, Caluinistarum, aut similium, vel ex eis sectis conuersus, si tempore mortis, sanæ mentis existens iuxta ritum eius sectæ de qua erat diffamatus vel suspectus, vel ex qua fuit conuersus, consolationem, aut sacramenta, aut alios ritus & cæremonias eius sectæ proprias peteret,

A præsumptione iuris & de iure per hunc textum haberetur pro hæretico.

Quod eadem omnino ratione locum habere existimo in conuersis ex Iudæis, Mahometanis, vel alijs infidelibus, qui tempore mortis cum sanæ mentis essent iuxta ritus parentum suorum & antiquæ perfidiæ decedere, ac sepeliri voluerunt.

Sed quomodo huiusmodi homines defendi possint, videamus. Duplex modus excusandi tales hic proponitur, primus est, bona vita anteacta; nam si quis nititur probare defunctum non decessisse hæreticum, nec illa hæreticalia quæ dixit, aut fecit dixisse aut fecisse animo deliberato, sed verbi gratia per
B doloris acrimoniam, aut aliter, is probabit eum defunctum dum viueret, non fuisse de hæresi suspectũ nec diffamatum, immo laudabiliter vixisse, & sacramenta Ecclesiæ more Christianorum debito tempore recepisse, & cetera peregisse, quæ à veris & catholicis Christianis fieri solent. quod probandi genus contrarium suspicionem aut omnino excludit, iuxta doctrinam Baldi in l. 1. C. locati. nu. 7. vers. & in simili, aut saltem valde elidit & minuit; quod apertissime deducitur à contrario sensu ex textu in dicto cap. filij. de hæret. lib. 6. ibi: Si dum viuebant, diffamati erant de hæresi, aut suspecti.
C Ergo si tales non erant, censendi videntur à delicto immunes, nec iudicandi sunt hæretici.

Nec mirum hoc videri debet, quoniam bona fama anteactæ vitæ multa bona operatur, de quibus Baldus in l. 1. C. locati. Sed inter cetera hoc vnum quod ad præsens institutum spectat, videlicet, per bonam famam in genere, tolli indicia in specie contra aliquem orta, quod aliquos dixisse testatur Frãciscus Casonus tract. 1. de indicijs. cap. 2. nu. 10.

Secũdus modus excusandi defunctos proponitur,
D si ostendatur eos non fuisse sanæ mentis, cum petiuerunt hæreticorum consolationem, aut alia dixerunt, vel fieri postularunt secundum ritum & consuetudinem antiquæ perfidiæ. & in hoc articulo tota difficultas posita est in declarando & intelligendo, an delictum præsumatur esse factum tempore furoris, vel tempore sanæ mentis: nam si tempore furoris factum fuisse præsumatur, nec ad culpam, nec ad pœnam imputandum erit: secus autem iudicabitur si tempore sanæ mentis commissum fuisse concludatur.

In hoc ergo dubio sit hæc prima conclusio: Si illi
E qui ad excusandum huiusmodi defunctum, qui præsumitur hæreticatum fuisse, probent ipsum aliquando fuisse furiosum, in furore præsumitur durare, & tempore furoris commisisse delictum, & accusator siue Fiscalis, vel iudex si procedit ex officio, debet probare delictum esse factum tempore sanæ mentis. ita probat textus singularis in cap. indicas. 3. q. 9. & ibi glossa communiter recepta in verbo, ostenderis. & glossa in cap. vlt. de successione ab intest. in verbo, compotem. vbi etiam per Doctores. nec deest ratio ad eandem conclusionem probandam, quoniam furor est qualitas & morbus, qui postquã est radicatus præsumitur durabilis, vt periti medici fatentur, & probat textus in l. humanitatis. C. de impuber.

impuber. & alijs subst. & in l. 1. ff. de curatore furio. & docet nominatim Zabarella in cap. cum inter canonicos. de electio. in 5. oppositione. & confirmatur ex communi & recepta doctrina Bartoli in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de operis noui nunt. dicentis quòd quando actus vel delictum potest fieri tempore licito & illicito, ille qui agit vel accusat tenetur probare esse factum tempore illicito & punibili.

A

Sit secunda conclusio: Si hic defunctus, qui dicitur tempore mortis deliquisse hæreticando, ante delictum non fuit furiosus, nec illi qui admittuntur ad eum defendendum & excusandum id probant; sed tãtum dicunt & proponunt tempore delicti commissi fuisse furiosum, reuera huiusmodi defensores id probare debent, aliàs autem delictum censebitur commissum tempore sanæ mentis; quia semper quis præsumitur esse talis, qualis naturaliter esse debet. argumen. textus in l. nec codicillos. C. de codicillis. vbi id notant Baldus, Paulus de Castro & alij, & nominatim profitetur Angelus tract. de maleficijs, in verbo, scienter & dolose. vers. quid in furioso. Imola & Ancharanus in Clemen. 1. de homicid. Salycetus in. l. furiosum. C. qui testamen. facere possunt, num. 2. & alij plerique quos gratia breuitatis omitto.

B

Hæc quæ diximus de excusando per alios vel nõ excusando defuncto, qui dicitur tempore mortis hæreticari, intelligenda quoque censemus cum is non moritur, sed conualescit & viuit: nam si aliquando fuit furiosus in furore præsumetur deliquisse, & non punietur: si vero non fuit furiosus, nisi probauerit se fuisse mente alienatum cum illa hæreticalia dixit, vel fieri petiuit, legitime punietur.

C

Admonebo tamen grauissimas quasdam esse ægritudines & morbos, quibus facile solent homines mente amoueri, & iudicio priuari, quamuis antea sapientes fuerint, quod in hac causa diligenter est considerandum, & si opus fuerit iudicium medicorum peritorum adhibendum, cum agatur de maximo præiudicio.

D

Aetas etiam consideranda est, ob quam ingrauescẽtem sæpe absque morbo delirare solent homines, & aliena loqui; item spectandæ sunt multa aliæ circunstantiæ, ex quibus intelligatur, an hæreticalia dicantur, vel fiant, aut dici & fieri præsumantur potius vi morbi, aut alterius affectionis, quàm mentis siue intellectus errore.

Sed dubium est, an credatur notario in testamento attestanti testatorem fuisse sanæ mentis. & vera sententia & communis est, non credi. Alexander consil. 141. incipien. Ponderatis matureque perspectis. *lib. 1. late Iason in. l. Senium. C. qui testamen. facere pos. Baldus, Angelus, & Cumanus in l. 2. ff. de testamen. & alij, quos prudens omitto.*

E

Illud etiam in hac disputatione docendum erat, quod merito prima nostra conclusio videtur postulare, ex quibus scilicet actibus possit furor probari, vt tandem deducatur eum qui accusatur, furoris tempore deliquisse, ne puniatur; sed cum breuiter expediri res longa non possit, lectorem remittemus potissimũ ad Franciscum Herculanum, qui in tract. de probanda negatiua, hæc demonstrat, num. 157. vers. Secundus modus est.

Circa secũdam vero Eymerici conclusionem nulla occurrit difficultas, quæ non sit plene à nobis declarata supra in hac 3. parte super quæstione 70. cetera dicta sunt super quæst. 43.

DE EXCOMMVNICATIS *in causa fidei, & absolutione eorum.*

QVÆSTIO CXXII.

An hæretici, & eorum fautores sint excommunicati, & ab Inquisitoribus possint absolui.

Summarium.

1 *Hæretici sunt ipso iure excommunicati:*
2 *Credentes quoq; receptatores & fautores eorũ:*
3 *Absolui autem ab Inquisitore possunt ab excommunicatione.*

Centesima vicesima secunda quæstio est: Vtrum hæretici, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorũ, ipso iure sint excõmunicati; & si resipiscãt, possint absolui per Inquisitores?

1 Respondemus ad vtrumque quòd sic. De hæreticis patet quòd sic in c. Sicut ait. & in c. Ad abolendam. in princip. & in c. Excommunicamus. in princip. & præsertim, & breuius in c. Excommunicamus 2. de hæret. vbi dicitur sic: Excommunicamus & anathematizamus vniuersos hæreticos, Catharos, Patharenos. & infra: & alios quibuscunque nominibus censeantur: & cetera. *Supra pag. 108.*

2 De credentibus autem & ceteris supradictis habetur in c. Excommunicamus 1. §. credentes. vbi dicitur sic: Credentes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excõmunicationi decernimus subiacere: & cetera. *Supra pag. 106.*

3 Quòd autem possint absolui per Inquisitorem si resipiscant, habetur in c. Vt officium. in princip. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Vt officium. & infra: Contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum; necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas (hominum metu diuino timori postposito) procedatis. Si vero aliquis ex prædictis hæretica labe primitus abiurata, redire voluerit ad Ecclesiæ vnitatem; ei iuxta formam Ecclesiç absolutionis beneficium impendatis. *Supra pag. 112.*

IN QVÆSTIONEM CXXII. An hæretici & eorum fautores sint excommunicati, & ab Inquisitoribus possint absolui.

COMMENT. CLXXI.

Dvæ sunt assertiones, Prima est: Hæretici, fautores & similes excommunicati sunt.

Altera est: Eos posse per Inquisitores absolui. Vtraque facilis est, & aperta.

Inter pœnas hæreticorũ excommunicatio est omnium antiquissima.

Ac quantum ad primam spectat, non est putandum ab his primum Pontificibus, quorum sunt hæc rescripta, quibus vtitur hic Eymericus, hæreticos & eorum fautores anathemate percussos; nam inter pœnas hæreticorum, excommunicatio omnium est antiquissima, vel à Christo iam instituta Math. c. 18. ibi: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.

Et B. Paulus ter legitur excommunicasse, vt patet ex sacris eius epistolis 1. ad Corinth. c. 5. & 1. ad Timot. c. 1. & ad Titum c. 3.

Adde Martinum Perez ab Ayala Archiepiscopum quondam Valentinum lib. 1. de ecclesiasticis traditio. par. 3. art. 6.

Secunda conclusio prærogatiuam præstat Inquisitoribus, de qua diximus supra in hac 3. parte super quæst. 92. adde Repertorium Inquisitorum & Locatum in opere iudiciali verbo, excommunicatio. Syluestrum in summa verbo, hæresis. 1. quæst. 8. & Simancam de catho. instit. tit. 23.

QVÆSTIO CXXIII.

Quam pœnam incurrant fautores hæreticorum si animo pertinaci perstiterint in excommunicatione per annum.

Summarium.

1 *Impedientes officium S. Inquisitionis, si stent per annum in excommunicatione, quam propter hoc incurrerũt, condẽnandi sunt vt hæretici.*

2 *Fautores meri, si non publicentur excommunicati, non incurrunt alias pœnas:*

3 *Si vero publicati fuerint, nec intra annum satisfecerint, multis pœnis fiunt obnoxij:*

4 *Quas pœnas incurrant etiam si non durẽt in excommunicatione per annum.*

Entesima vicesimatertia quæstio est: Quam pœnam incurrũt receptatores, defensores, ac fautores hæreticorũ, qui sunt excommunicati ipso iure, si stant in excommunicatione per annum animo pertinaci?

1 Respondemus, quòd si prædicti ex eorum receptatione, defensione, & fautoria impedierunt A fidei processum, iudicium, aut sententiam Episcopi seu Inquisitoris, directe vel indirecte, vel ad hoc præstiterint auxilium, consilium, vel fauorem, excommunicationis vinculo sunt percussi: quòd si in ea steterint per annum animo pertinaci, extunc sunt vt hæretici condemnandi, vt patet in c. Vt inquisitionis. §. prohibemus. vbi dicitur sic:

Prohibemus quoque districtius Potestatibus, dominis temporalibus, & rectoribus eorundemque officialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine (cum mere sit ecclesiasticum) quoquo B modo cognoscant, vel iudicent, siue captos pro eodem crimine, absq; dictorum Episcoporum, siue Inquisitorum, aut saltem alterius eorundem licentia, vel mandato à carcere liberent; aut executionem sibi pro huiusmodi crimine à diœcesano vel Inquisitoribus, seu Inquisitore, iniunctam, prompte (prout ad suum spectat officium) facere seu adimplere detrectent: vel aliàs diœcesanorum aut Inquisitorum iudicium, sententiam seu processum, directe, vel indirecte impedire præsumant. Si quis vero de prædictis Potestatibus, dominis temporalibus, Rectoribus, vel eorum officialibus, seu Balliuis, contra C prædicta fecerit, aut præfato fidei negotio sæpefatis diœcesano Episcopo, vel Inquisitoribus incumbenti, se opponere forte præsumpserit, vel ipsum aliquatenus impedire; necnon & qui scienter in prædictis dederit auxilium, consilium, vel fauorem, excommunicationis se nouerit mucrone percussum: quam si per annum animo sustinuerit pertinaci, extunc velut hæreticus condemnetur. Relat. supra Pag. 115.

2 Si autem prędicti ex eorum receptatione, defensatione, & fautoria, aliàs non impediuerint D Episcopi vel Inquisitoris iudicium, sententiam, vel processum; licet ipso iure sint excommunicati, nisi tamen excommunicati notentur & publicentur, non videntur alias pœnas incurrere, ex eo quòd stant in excommunicatione per annum: Sed si publicantur excommunicati, & stent per annum, incurrunt pœnas multas, de quibus habetur in c. Excommunicamus. §. credentes. de hæret. vbi dicitur sic: Supra pag. 116.

3 Receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: E firmiter statuentes, vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit, intra annum, extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos, ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur: Sit etiam intestabilis, vt nec testãdi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse alijs respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem: nec causæ aliquę ad eius audientiam perferantur. Si vero aduocatus fuerit, eius patrociniũ nullatenus Infamiam, & alias pœnas tales incurrunt.

nus admittatur: si tabellio, instrumenta per ipsum confecta nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur. & in similibus idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur: vt in quo maior est culpa, grauior exerceatur vindicta. Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, euitare contempserint: excommunicationis sententia vsque ad satisfactionem idoneam percellantur. Sane clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ præsumant tradere sepulturæ, nec eleemosynas aut oblationes eorum percipiant: alioquin suo priuentur officio, ad quod numquam restituantur absque indulto sedis Apostolicæ speciali.

4 Quæ autem sunt pœnæ prædictorum, etiam si non persistant in excommunicatione per annum animo pertinaci, dictum est supra hac parte tertia, quæst. 113. 114. 115. 116. 117. & 118.

IN QVÆSTIONEM CXXIII.

Quam pœnam incurrant fautores hæreticorum si animo pertinaci persistiterint in excommunicatione per annum.

COMMENT. CLXXII.

De materia huius quæstionis egit plene idem Eymericus supra par. 2. quæst. 47. vbi dixi, nec propterea sunt aliqua inutiliter repetenda.

In hac quæstione illa solum occurrit difficultas, quæ oritur ex verbis Eymerici hic num. 2. dum sentit, fautores & ceteros huiusmodi, si non impediant officium Inquisitionis, etiam elapso anno non incurrere alias pœnas præter excommunicationem, nisi excommunicati publicentur: nam contrarium videtur dicere auctor apertissime par. 2. q. 47. num. 3. dum ait: Omnes isti excommunicati in causa fidei si per annum steterint in illa excommunicatione animo pertinaci, non vt suspecti de hæresi tantum, sed vt hæretici sunt condemnandi. *hæc ille.*

Qui non impediunt sacrū officiū, quāuis sint fautores, an elapso anno alias pœnas præter excōmunicationem incurrant.

Hæc cum intuerer paulo diligentius, animaduerti non carere probabilitate Eymerici sententiam hoc loco. idem sentire videtur Repertorium Inquisitorum verbo, excommunicare. §. item fautores. & ratio esse potest: nam, primi qui non modo fauent hæreticis, sed etiam officium impediunt, grauiorem contrahunt hæresis suspicionem, quæ elapso anno transit in violentam & iure probatam, ex qua possunt vt hæretici condemnari. Qui vero eisdem hæreticis fauent, non tamen impediunt Inquisitorum officium, non ita grauiter peccant, ideoque nisi nominatim publicentur excommunicati elapso anno non videntur vt hæretici condemnādi; hæc sententia benigna est, de qua quid sentiam in tanta breuitate non possum facile dicere, dicam aliàs. cetera huc spectantia tradita sunt supra in 2. parte super vltimis quæstionibus.

A

QVÆSTIO CXXIIII.

Quam pœnam incurrant excommunicati in causa fidei sic durantes per annum.

Summarium.

1 *Excommunicati propter contumaciam in causa fidei, &c. post annum vt hæretici condemnantur:*

B 2 *Id ipsum faciendum est de excommunicatis causa impedimenti dati sacro officio:*

3 *Et de excommunicatis ob omissam purgationem, &c.*

4 *Fautores autem hæreticorum alias pœnas incurrunt.*

Centesima vicesima quarta quæstio est: Quam pœnam incurrunt excommunicati in causa fidei, si steterint in excommunicatione animo pertinaci?

C 1 Respondemus, quòd tales excommunicati, sunt in multiplici genere: Nam quidam sunt excommunicati in causa fidei propter contumaciam, quia citati de fide responsuri renuerunt cōtumaciter comparere, & tamquam contumaces excommunicantur: Isti si stant in excommunicatione per annum animo pertinaci, extunc sunt vt hæretici condemnandi: vt patet in c. Cum contumacia. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic: Cum contumacia (in causa præsertim fidei) suspicioni præsumptionem adijciat vehementem, si suspectus de hæresi

Relat. supra pag. 110.

D vocatus à vobis, vt de fide respondeat, excommunicationis vinculo (pro eo, quòd parere subterfugit, aut contumaciter se absentat) per vos fuerit innodatus, quam si per annum animo sustineat pertinaci, extunc velut hæreticus condemnetur.

2 Quidam sunt taliter excommunicati, quòd iudicium, sententiam, seu processum Episcopi vel Inquisitoris impedierunt: vel ad hoc faciendum consilium, auxilium vel fauorem dederūt. Isti si stent in excommunicatione per annum animo pertinaci, sunt velut hæretici condem-

Excommunicati propter impedimentum datum sancto officio.

E nandi, vt patet in c. Vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. vbi dicitur sic:

Prohibemus quoque districtius Potestatibus dominis temporalibus, & rectoribus eorundemque officialibus supradictis, ne ipsi de hoc crimine (cum mere sit ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant, vel iudicent. siue captos pro eodem crimine, absque dictorū Episcoporum, siue Inquisitorum, aut saltem alterius eorūdem licentia, vel mandato à carcere liberent, aut executionem sibi pro huiusmodi crimine à diœcesano vel Inquisitoribus, seu Inquisitore, iniunctam, prompte (prout ad suum spectat

Pag. 115.

 officium)

officium) facere seu adimplere detrectent: vel aliàs diœcesanorum, aut Inquisitorum iudiciũ, sententiam seu processum, directe, vel indirecte impedire præsumant. Si quis vero de prædictis potestatibus, dominis temporalibus, rectoribus, vel eorum officialibus, seu balliuis, contra prædicta fecerit, aut præfato fidei negotio sæpefatis diœcesano episcopo, vel Inquisitoribus incumbenti, se opponere forte præsumpserit, vel ipsum aliquatenus impedire; necnon & qui scienter in prædictis dederit auxilium, consilium, vel fauorem, excommunicationis se nouerit mucrone percussum: quam si per annum animo sustinuerit pertinaci, ex tunc velut hæreticus condemnetur.

Excommunicati quia noluerunt se purgare.

3 Quidam autem sunt taliter excommunicati, quia suspecti de hæresi habiti noluerunt se purgare. Isti si stent in excommunicatione per annum, sunt vt hæretici condemnandi, vt habetur in c. Excommunicamus 1. §. qui autem. extra de hæret. vbi dicitur sic: Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles: nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignam, ab omnibus euitentur: ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, extunc velut hæretici condemnentur.

Relat. supra pag. 106.

Excommunicati propter fauorem datum hæreticis.

4 Quidam sunt taliter excommunicati, quia sunt receptatores, defensores, & fautores hæreticorum, & publicantur excommunicati. Isti si stant per annum, pœnis plurimis feriuntur, vt patet in c. Excommunicamus. §. credentes. de hęret. de his dictum est supra quæst. proxima.

IN QVÆSTIONEM CXXIIII.
Quam pœnam incurrant excommunicati in causa fidei sic durantes per annum.

COMMENT. CLXXIII.

Tres potissimum conclusiones ponit de excommunicatis persistentibus in excommunicatione, vt patet in summario quæstionis, circa quas nihil notatu dignum occurrit, quod non fuerit explicatum supra parte 2. super quæst. 47. vide præterea de hac materia illos, quos citauimus paulo antea super quæstione 124.

QVÆSTIO CXXV.
An tales excommunicati ex causa fidei absolui possint ab Inquisitore.

Centesima vicesimaquinta quæstio est: Vtrum Inquisitor possit absoluere eos, qui steterunt per annum in excommunicatione animo pertinaci, vel aliàs pro A causa fidei sunt excommunicati, si ad gremium Ecclesiæ reuertantur?

Respondemus quòd sic; quia tales (vt dictũ est supra quæst. proxima) vt hæretici sunt habendi. Hæretici autem, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ab excommunicatione, quam incurrerunt, per Inquisitorem, si pœniteant, possunt absolui: vt habetur in c. Vt officium. in princip. de hęret. lib. 6. vbi præmisso de omnibus supradictis dicitur sic: Vt officium & infra: Si vero aliqui ex prædictis hæretica labe primitus abiurata, redire voluerit ad B Ecclesiæ vnitatem; ei iuxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium impendatis.

Relat. supra pag. 112.

IN QVESTIONEM CXXV.
An tales excommunicati in causa fidei absolui possint ab Inquisitore.

COMMENT. CLXXIIII.

Super hac quæstione nulla occurrit obscuritas grauis, quæ longa narratione egeat.

Primum, hæc quæstio differt à superiori 122, C in qua videtur auctor tractare idem priuilegium; nam ibi docuit quòd Inquisitores possunt absoluere redeuntes ab hæresi, vel hæresis suspicione, qui propterea fuerunt ipso iure excommunicati: hic vero docet etiam posse absoluere eos, qui in excommunicatione durarant per annum animo pertinaci.

Anno elapso de crimine audiũtur excommunicati.

Sed dubitari poterat, quomodo possit Inquisitor absoluere eos qui per annum perdurant in excommunicatione, cum anno elapso, vt hæretici sint condemnandi. c. cum contumacia. de hæret. lib. 6.

Et breuiter respondeo, quòd qui post annum reuertuntur, quamuis non audiantur quoad bona recuperanda; audiuntur tamen quoad excusandum D crimen: & si misericordiam implorent, recipiuntur, vt plene dixi supra in 3. parte super 13. modo processum fidei terminandi.

QVÆSTIO CXXVI.
An Inquisitor dispensare posit ab irregularitate cum præfatis excommunicatis.

E

Centesima vicesimasexta quæstio est: Vtrũ Inquisitor possit cum prædictis excommunicatis, si forsan irregularitatem incurrerint, vbi resipiscant super irregularitate dispensare?

Respondemus, quòd non inuenitur, quòd hoc possit Inquisitor in iure cautum, nec in quibuscunque priuilegijs sibi concessum: quare non potest cum talibus dispensare.

IN QVÆSTIONEM CXXVI.

An Inquisitor dispensare possit ab irregularitate cum præfatis excommunicatis.

COMMENT. CLXXV.

VNa est conclusio: Cum redeuntibus, si forte aliquam incurrerunt irregularitatem, Inquisitor non potest dispensare, quia non inuenitur sibi concessum.

Inquisitores secum mutuo dispẽsare posse super irregularitate, si quis eorum fortassis quandoque eam contraxerit, docuit Eymericus 3. par. q. 27. & dixi supra in hac 3. parte super quæst. 23. Rursus, eos posse absoluere redeuntes ab excommunicatione, paulo antea demonstrauit.

An Inquisitores super irregularitate dispensare possint.

An autem non modo à censura excommunicationis, sed etiam ab irregularitate, quam contingit contrahere ob hæresim, vel apostasiam, cum redeuntibus possint dispensare; nunc ostendit, & concludit id non licere Inquisitoribus, quia nullo iure concessum id eis reperitur. idem tradit Repertorium Inquisitorum verbo, irregularitas. & alij vetustiores.

Hodie hæc lis sublata videtur per rescriptum Clementis VII. Pont. Max. quod incipit: Cum sicut. §. vobis etiam. quo conceditur facultas Inquisitoribus, & eorum Commissarijs dispensandi cum clericis sæcularibus ac personis religiosis cuiusuis ordinis super quauis irregularitate contracta ob hæresim vel Apostasiam; quod etiam agnouerunt Locatus in opere Iudiciali verbo, irregularitas. nu. 2. & Campegius apud Zanchinum tract. de hæret. cap. 27. vers. Adde vlterius. id Clementis rescriptũ refertur in fine huius operis inter litteras Apostolicas pro officio sanctæ Inquisitionis.

Ceterum quid nobis de hoc articulo sentiendum videretur, supra in hac 3. parte super quæst. 113. explicuimus; vbi & irregularitatem contrahi propter hæresim, & super ea solum Romanum Pontificem dispensare diximus.

Rescriptum vero Clementis VII. circa hoc per posteriores Pontificum extrauagantes reuocatum esse videtur; adeo quidem vt Pius Papa V. anno MDLXVII. die sexta mensis Septembris Pontificatus sui anno secundo, Didaco de Spinosa generali Hispaniæ Inquisitori inhibuerit, ne posset huiusmodi homines ad aliqua beneficia, aut si clerici forent, vt ad superiores ordines ascenderent, habilitare, aut cum presbyteris dispensare, vt in altaris ministerio deseruirent. Sed vide Maiolum lib. 5. de irregularitate cap. 46. & Nauarrum in Manuali confessariorum cap. 27. tit. de sexta specie irregularitatis num. 205. ex quo intelliges solum Papam dispensare in irregularitatibus prouenientibus ex defectu animæ.

DE INDVLGENTIIS pro fide laborantibus consequendis.

QVÆSTIO CXXVII.

An Inquisitor conferre possit indulgentias accedentibus ad eius concionem pro fide factam.

CEntesima vicesimaseptima quæstio est: Vtrum Inquisitor clero, vel populo, quem conuocat ad sermonẽ pro fide, quem interdum facit, vel aliàs habeat potestatem indulgentias conferendi?

Respondemus quòd sic; viginti, vel quadraginta dierũ, vt patet in litteris Apostolicis Clementis, Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis. §. priuandi præterea. vers. necnon. vbi dicitur sic: Necnon & largiendi viginti, vel quadraginta dierum indulgentiam, quotiens opportunum videritis, omnibus vere pænitentibus & confessis, qui ad vestram conuocationem propter hoc faciendam accesserint, plena sit vobis, & singulis vestrum præsentium tenore facultas. Relat. supra pag. 137.

IN QVÆSTIONEM CXXVII.

An Inquisitor conferre possit indulgentias accedentibus ad eius concionem pro fide factam.

COMMENT. CLXXVI.

HOc priuilegium concedendarum indulgentiarum, ac distribuendorum Ecclesiæ thesaurorum, licet Pontificum proprium sit, vt docet Sotus lib. 4. sent. dist. 21. q. 1. art. 4. fauore fidei Inquisitoribus est tributum per Romanum Pontificem, vt quotiens actio aliqua in fauorem fidei celebratur, possit Inquisitor concedere viginti vel quadraginta dierum indulgentiam.

Priuilegium concedendi indulgẽtias qui concesserint Inquisitoribus.

Hoc priuilegium multi Pontifices concesserunt; nullus autem reuocauit. concessit Innocentius IIII. rescripto incipiente: Malitia huius temporis. item alio incipiente: Tunc potissime. *& ante Innocentium IIII. concessit etiam Gregorius nonus rescripto incipiente:* Ille humani generis. *hæc sunt impressa in Bullario litterarum Apostolicarum. in fine huius operis.*

Meminerunt huius priuilegij Repertorium Inquisit. verbo, indulgentia. §. nunc videndum. summa Armilla verbo, Inquisitor. num. 20. Ioannes Rojas tract. de hæret. par. 2. num. 415.

Num autem posteriores Pontifices Romani in his rescriptis easdem indulgentias concedentes non modo censeantur priores confirmare; verumetiam de nouo illas concedere; ita quòd prioribus accumulentur,

lentur, vt singuli viginti vel quadraginta dierum aut trium annorum per se concessisse videantur, ita quòd Inquisitores octuaginta dierum, aut centum sexaginta, & amplius concedere possint: item quòd Pontifices non modo trium annorum, sed sex vel nouem, vel quindecim indulgentiam tribuisse videantur, dubium esse posset: & Bernardus Comensis in Lucerna Inquisitorum accumulari videtur sentire verbo, indulgentia eorum. §. 5. sed verius est, posteriores Pontifices easdem priores indulgentias confirmare, nec diuersas concedere: quod series rescriptorum indicat. & huius sententiæ videtur esse auctor non obscure supra in hac 3. parte in principio num. 55. & in omnibus fere modis terminandi processum fidei, vbi nusquã apparet eum significare, vt huiusmodi indulgẽtiæ cumulatiue concedãtur.

Benignius tamen esset si sua Sanctitas fauore fidei eas cumularet, vt homines ad fauendum Inquisitoribus hoc spirituali & maximo præmio inuitati facilius excitarentur.

QVÆSTIO CXXVIII.

An Inquisitor conferre possit indulgentias socijs, ac notarijs suis.

Centesima vicesima octaua quæstio est: Vtrum Inquisitor socijs suis religiosis, & notarijs habeat potestatem indulgentias conferẽdi?

Respondemus quòd ipse non, sed dominus noster Papa confert eis tres annos quando laborauerint. Et si in prosecutione moriantur, plenam confert remissionem peccatorum, vt patet in litteris Apostolicis Clementis, Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis. in quibus post prædicta verba posita supra quæst. proxi. dicitur sic: Socijs vero Fratribus vestri ordinis, & notarijs vestris, qui vnà vobiscum in prosecutione huiusmodi negotij laborauerint, & omnibus, qui vobis personaliter astiterint in eodem negotio, & qui ad impugnandum hæreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, ex animo vobis præstiterint auxilium, consilium, aut fauorem: de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, tres annos de iniunctis sibi pœnitentijs relaxamus. Et si qui ex his in prosecutione hujusmodi negotij forte decesserint, eis peccatorum omniũ, de quibus corde contriti, ac ore confessi fuerint, plenã veniam indulgemus. Relat. supra pag. 137.

IN QVÆSTIONEM CXXVIII.

An Inquisitor conferre possit indulgentias socijs ac notarijs suis.

COMMENT. CLXXVII.

A Dvæ sunt assertiones: Prima est: Socijs & notarijs Inquisitorum laborantibus in sacro officio ad hæreticos extirpandos Papa confert indulgentiam trium annorum.

Altera est: quòd si in prosecutione hæreticorum, & in executione officij sacri, seu in eius ministerio moriantur, plenam indulgentiam consequuntur.

Vtramque assertionem probat rescriptum Vrbani IIII. hic ab Eymerico allatum, & rescriptum Gregorij noni, quod incipit: Ille humani generis. idem concessit Clemens IIII. & Vrbanus IIII. rescripto alio incipiente: Licet ex omnibus. quæ vidimus authentica in archiuo Bonon. inquisitionis.

B Meminit etiam huius priuilegij Bernardus Comensis in Lucerna verbo, indulgentia eorum. §. 1. & Repertorium Inquisitorum verbo, indulgentia. §. nota quòd Fratres.

Num autem hanc trium annorum indulgentiam consequantur non solum socij Inquisitorum & notarij, verum etiam alij sancti officij ministri, veluti consultores, Fiscalis, & similes quæri potest, & hi etiam hanc indulgentiam habent, vt constat ex quæstione sequenti, cum in hoc negotio non mediocriter laborent. Qui consequantur hãc indulgentiã trium annorum.

C Idem fortasse esset dicẽdum de illis qui scribunt contra hæreticos, instruentes Inquisitores hæreticæ prauitatis, qualiter sese in suo officio gerere debeant contra fidei hostes: hi enim quamuis in rescripto & verbis priuilegij nominatim non contineantur; ob eandem tamen rationem æquum videtur, vt rescripti priuilegio vtantur.

Hoc saltem iustissimum videtur, vt Sanctitas sua ad hos quoque dignaretur hoc priuilegium extendere. quando vero hanc indulgentiam consequantur, sequentia demonstrabunt.

D

QVÆSTIO CXXIX.

An Inquisitor largiri possit indulgentias alijs sibi in officio assistentibus, & auxiliantibus.

E Centesima vicesima nona quæstio est: Vtrum Inquisitor consiliarijs & omnibus alijs, qui sibi personaliter assistũt, & existunt in executione sui officij, vel alias præstant sibi ex animo auxilium, consilium, vel fauorem, habeat potestatem indulgentias largiendi?

Respondemus, quòd ipse Inquisitor non, sed dominus noster Papa confert eis tres annos de indulgentia: & si in prosecutione officij moriantur, remissionem plenam omnium peccatorum, vt patet in prædictis litteris Apostolicis Clementis, Alexandri, & Vrbani iiij. vt tactum est statim supra quæst. prox. in quibus dicitur sic: Necnon & largiendi: & infra: Et omnibus qui vobis personaliter astiterint in eodem negotio, & qui ad impugnandum hæreticos, fautores, Relat. supra pag. 137.

res, receptatores, & defensores eorum, ex animo vobis præstiterint auxilium, consilium, aut fauorem: de omnipotentis Dei misericordia & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, tres annos de iniunctis sibi pęnitētijs relaxamus: & si qui ex his in prosecutione huiusmodi negotij forte decesserint, eis peccatorum omnium, de quibus corde contriti & ore cōfessi fuerint, plenam veniam indulgemus.

Relat. supra pag. 106.

Et in c. Excommunicamus itaque. §. Catholici. extra de hæret. dicitur sic: Catholici vero qui crucis assumpto charactere ad hęreticorum exterminium se accinxerint, illa gaudeant indulgentia, illoque sancto priuilegio sint muniti, quæ accedentibus in terræ sanctæ subsidium conceduntur.

Quæ autem sunt illa dicetur quæst. prox.

Quamplura alia priuilegia conceduntur cruce signatis prædictis pro extirpanda hæretica prauitate, per Inquisitores eis conferenda, vt patet in litteris Apostolicis positis supra parte ij. Innocentij, vt nihil vobis desit.

IN QVESTIONEM CXXIX.

An Inquisitor largiri possit indulgentias alijs sibi in officio assistentibus, & auxiliantibus.

COMMENT. CLXXVIII.

Non modo qui assidue & continuo Inquisitoribus assistunt, vt sunt necessarij ministri, de quibus hactenus dictum est, trium annorum indulgentiam consequuntur, & plenariam cum in prosecutione negotij moriuntur: verum etiam quicūque alij, qui vbi oportuerit Inquisitoribus adstant, eodem indulgentiarum priuilegio fruuntur. id probat apertissime rescriptum Vrbani IIII. quo vtitur hic Eymericus, sed apertius idem tradit Gregorius nonus rescripto incipiente: Ille humani generis. *in hæc verba:* Ad hæc, vt super præmissis omnibus officium sibi commissum liberius possint & efficacius exercere, omnibus qui ad prædicationem eorum *(scilicet Inquisitorum)* accesserint in singulis stationibus viginti dies: illis vero qui ad impugnandum hæreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, in munitionibus, vel castellis, vel aliàs contra Ecclesiam rebellantes, ipsis ex animo auxilium, consilium præstiterint vel fauorem, de omnipotentis Dei misericordia & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate cōfisi, tres annos de iniuncta sibi pænitentia relaxamus; & si qui ex his in prosecutione huiusmodi negotij forte decesserint, eis omnium peccatorum, de quibus corde contriti & ore confessi sunt, plenam veniam indulgemus. *hæc ibi.*

Quicunque Inquisitoribus auxiliantur, triū an. indulgentiā assequuntur.

Hoc priuilegio hodie in primis gaudent crucesignati, quibus in Hispania similes sunt illi, quos dicimus familiares, qui nutibus Inquisitorum obedientes, ea exequuntur, quæ ad promotionem huius sacri officij, & ad fidei propagationem, & ad hæreticæ prauitatis extirpationem spectant.

Crucesignati gaudent hoc priuilegio.

Eandem etiam indulgentiam consequerentur quicunque zelo fidei cum opus esset, Inquisitoribus auxiliarentur: vt vel hinc catholici magnopere excitari debeant ad fauendum, & auxiliandum Inquisitoribus.

QVÆSTIO CXXX.

An Inquisitor plenariam indulgentiam consequatur in vita, & in morte.

Centesima tricesima & vltima quęstio est: Vtrum Inquisitor plenariam indulgentiam habeat in vita pariter & in morte?

Respondemus quòd sic: In vita quidem quandocunque pro exequendo officio laborat: in morte autem si in prosecutione officij diem claudit extremum.

Quòd autem habeat in vita pro officio laborando, patet in præfatis litteris Apostolicis Clementis, Alexandri, & Vrbani iiij. Præ cunctis, §. vobis autem. vbi dicitur sic: Relat. supra pag. 138.

Vobis autem pro huiusmodi negotio laborātibus, illam peccatorum veniam indulgemus, quæ succurrentibus terrę sanctę in generali concilio est concessa.

Quæ autem in dicto concilio succurrētibus terræ sanctæ est concessa, patet in c. Ad liberandam. extra de Iud. & Sarra. in parte decisa. notat Hostien. in lectura: in qua de succurrentibus terræ sanctæ infra habetur ita: Nos autem de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritatę confisi, & ex illa, quam nobis, licet indignis, contulit Deus ligandi atque soluendi potestate, omnibus, qui laborem istum in proprijs personis subierint & expensis, plenam suorum peccaminum, de quibus fuerint veraciter corde contriti, & ore confessi, veniam indulgemus, & in retributionem iustorum salutis æternæ pollicemur augmentum: Eis vero, qui non in personis proprijs illuc accesserint, sed in suis dumtaxat expensis, iuxta facultatem, & qualitatem suam viros idoneos destinauerint: Et illis similiter, qui licet in alienis expensis, in proprijs tamen personis accesserint; plenam suorum concedimus veniam peccatorum. Huiusmodi quoque remissionis volumus & concedimus esse participes, iuxta qualitatem subsidij & deuotionis affectum, omnes, qui ad subuentionem ipsius terræ sanctę de bonis suis congrue ministrabunt, aut circa prædicta consilium, & auxilium impenderint opportunum: omnibus etiam pie proficientibus in hoc opere in communi, sancta & vniuersalis Synodus orationum & beneficiorum suorum suffragium impertitur, vt eis digne proficiat ad salutem.

Datum

Datũ Later.xix.Calẽ.Ian.Pont.nostri anno viij.

Quòd autem Inquisitor habeat & in morte, patet in litteris Apostolicis antedictis, vbi præmisso de indulgentia, quę confertur Inquisitori prædicta; & quæ socijs & fratribus sui ordinis & notarijs; & quæ omnibus, qui personaliter astiterint in fidei negotio Inquisitori, & præstiterint ex animo auxilium, consiliũ & fauorẽ: de omnibus generaliter sequitur sic: Et siqui ex ijs in prosecutione huiusmodi negotij forte decesserint, eis peccatorũ omniũ, de quib⁹ corde cõtriti, ac ore cõfessi fuerint, plenã veniã indulgem⁹.

IN QVÆSTIONEM CXXX. An Inquisitor plenariam indulgentiam consequatur in uita & in morte.

COMMENT. CLXXIX.

H*Aec postrema est in vulgatis codicibus huius operis quæstio, in qua de insigni Inquisitorum priuilegio disseritur: nã & in vita & in morte omniũ peccatorũ indulgentiã cõsequũtur, vtrãq; partẽ probat Eymericus apertis Põtificũ rescriptis.*

Tradunt idem hoc priuilegium Repertorium Inquisit. verbo, indulgentia. §. item Inquisitores. Tabien. in summa verbo, Inquisitor. §. 39. in fin. Ioan. Roias tract. de hæret. par. 2. nu. 412. & alij.

Inquisitores in vita & in morte omnium peccatorum indulgentiã consequuntur.

Quantũ vero attinet ad primã partẽ, quòd videlicet, Inquisitores consequãtur in vita plenã indulgentiã suorũ peccatorũ, dubiũ est, an intelligatur semel tantum in tota vita, an vero in singulis actibus perfectis, qui contra hæreticos in fauorẽ & laudem fidei celebrãtur. & Repertoriũ Inquisit. verbo, indulgentia. §. item Inquisitores. in quolibet actu, hac frui indulgentia testatur his verbis: Itẽ Inquisitores exercendo officiũ, gaudent in quolibet actu Inquisitionis, quãdo fit aliquis actus recõciliationis per eos, vel aliqua executio durante tẽpore officij, in quolibet actu indulgẽtia plenaria omniũ peccatorũ suorũ. *hæc ibi. cui sentẽtiæ libẽtissime accedo.*

Quotiens I vita assequatur.

Idem sentiendum puto de indulgentia trium annorum, quæ conceditur auxiliantibus officio sanctissimæ Inquisitionis, & Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in fauorem fidei: illi enim non tantum semel in tota vita, sed in quolibet actu perfecto, & ab alio diuerso, quo Inquisitoribus præstant huiusmodi auxilium, trium annorum indulgentiam consequũtur.

Quæ his locis de indulgẽtijs tradit copiose Eymericus, continentur apertißime in rescripto quodam Alexandri IIII incipien. Firmissime teneat. *quod vidimus authẽticum in bibliotheca Illustrißimi Cardinalis Felicis Peretti de Montealto, allatũ ex Assisio ex archiuo conuẽtus Fratrũ ordinis Minorum.*

QVÆSTIO CXXXI.

An Extrauagãtes in fauorẽ fidei & sancti officij editæ sint seruãdæ.

C Entesima tricesima prima quæstio est: Extrauagãtes quæ concessæ fuerunt per summos Põtifices in fauorem fidei & officij Inquisitionis; an remaneant in robore suo?

A Dicendũ est quòd sic; dũmodo non cõtrarientur his, quę sunt inserta in Sexto, tit. de hęret. & cõstitutionibus Clementis eod. tit. Patet lib. 6. c. Statuta. §. vlti. & cõfirmatur per proœmiũ Sexti, adiũcta glossa super verbo, reseruãtur. vbi Ioan. And. dicit: reseruãtur cõstitutiones omnes, quæ editæ sunt super negotio hęreticæ prauitatis, nõ cõtrarię constitutionibus huius libri, vt infra de hęret. c. vlti. in fine. Et lib. eod. sup c. Cõtra Christianos. & tit. de hęret. in Nouel. enumerãdo glos. in prima glossa dicit idẽ. Cõstat autẽ quòd decretalis vltima in eod. 6. lib. in fine, reseruat mãdata B prædecessorũ, istis cõstitutionibus non obstãtia. Item idẽ in glossa super c. Per hoc † in verbo, ordinationes. dicit: *Ordinationes*, etiã in hoc volumine nõ insertas, dũmodo non his cõstitutionibus cõtrarias. infra eod. c. vlt. in fine: sunt. n. ibi reseruatę & de his loquit proœmiũ hui⁹ libri in fine. † de hæret. lib 6.

IN QVÆSTIONEM CXXXI. An Extrauagantes in fauorem fidei, & sancti officij editæ sint seruandæ.

COMMENT. CLXXX.

C I*N duobus codicib⁹ Barcinonẽsi impresso, & Sabellano manuscripto enumerãtur tantũ centũ triginta quæstiones, quo ordine hactenus sut impressæ: sed codices Bononien. & Illustriß. Card. de Gambara manuscripti, hanc quæstionẽ amplius habet in fine adiectã,* De cõstitutionibus extrauagãtibus editis cõtra hęreticã prauitatem in fauorẽ fidei, earumq; robore seu valore, *quæ non multum discrepantibus verbis habetur in omnibus exẽplaribus supra q. 84. Et plane codex Bononiẽ. qui omnibus est vetustior, descriptus nẽpe tẽpore Pij II. Pont. Max. post 130. quæst. antiquorũ more ita habet:* Deo gratias. *vnde facile colligas Eymericum ibi absoluisse opus: quod* D *etiã videtur non obscure indicare illa verba quæstionis 130.* Cẽtesima tricesima & vltima quæst. &c.

Ceterũ quia codex Bononien. multã habet auctoritatẽ ex vetustate, et synceritate, ac veritate (est enim in multis ceteris emẽdatior) ideo hãc quæstionẽ hic adijcere placuit, quæ est veluti cõmẽtarius q. 84. Et mihi valde fit verisimile hæc scripsisse auctorẽ, qui in præcitata q. 84. ad probãdũ extrauag. in causa hæreticæ prauitatis editas nõ esse reuocatas, sola rescriptorũ Pontificiorũ auctoritate vitur: hic vero more suo auctoritate interpretũ idẽ cõfirmat. ex docẽdi. n. ordine et stylo conucio hæc postea addidisse auctorẽ.

E *Posset non incõmode ex duabus quæstionib⁹ vna fieri: verum non est visum ab antiquitate recedere.*

Est autẽ impressa (paucis emẽdatis) iuxta exemplar codicis Bononiensis; nã in codice Card. de Gambara nonnulla adduntur, quæ aperte indicant non esse Eymerici, cum testimonium Ioannis Imolensis citetur, qui multis post Eymericum annis floruit.

Atq; in his ad laudẽ omnipotentis vnius & trini Dei (in cuius sanctißimæ Trinitatis festo hoc anno MDLXXXIIII. die 27. Maij finita et absoluta fuit secundò huius operis prælectio & emẽdatio) sit tandem nostrorũ Cõmentariorũ in Directoriũ Inquisit. finis cõstitutus, quos sacrosã. Romanæ et vniuersalis Ecclesiæ correctioni supponi in omnibus & per omnia volumus. FINIS.

Franciscus Pegña sacræ Theologiæ & iuris vtriusque Doctor.

INDEX

RERVM ET VERBORVM COPIOSISSIMVS

IN QVO BREVITER TANQVAM IN COMPENDIVM CONTRACTA

Ordine Alphabetico recensentur tam ea, quæ in Directorio, quàm illa quæ in Commentariis continentur.

A

B

C

car-

D

decreta

dispen-

F

fidem

G

inquisi-

inquisitor

intelle-

L

M

morte

O

Protestatio Auctoris Adnotationum in Directoriū Catholica, com.26. p.1.pag.79. col.2. & par.3. com.180. pag.744. col.2. in fine.

Q

R

reus quæ-

S

T

V

X

FINIS.

Errata præcipua corrigenda sic lege, prætermissis quæ minuta sunt, & sensui minime officiunt, tum in litteris inuersis aut duplicatis, tum in quibusdam punctis interpositis.

IN DIRECTORIVM ET COMMENTARIA.

Pag. 33.col.2.lin.8. conformauit. lege, confirmauit.
lin.10.conformantur.leg.confirmantur.
34.col.2.lin.36.pœna.l. pœnas.
37.col.1.lin.11.a fine.mundi.4.l. mundi parte.4.
75.col.1.lin.24.disputari.leg. disputare.
79.col.2.lin.15.a fine. par.3. lege, par.4.
80.col.1.lin.15.conscientiæ.l. conscientia.
94.col.1.lin.23.oportuisse.lege, potuisse.
lin.15.a fine.uera secura.l.uera & secura
lin.11.à fine,igitur locus.l.igitur hic lo(cus.
col.2.lin.17.à fine. Vincentius in libro.l. (Vincentius Lyrinensis in libro.
96.col.1.lin.23.à fine. plene.lege, plane.
102.col.1.lin.6.à fine. par.1. abundat 1.
119.col.2.lin 14.ministerium. lege, mysterium.
136.col.1.lin.12.subdit. lege, subditur.
lin.35.nonnulla alia.l. nonnullis alijs.
138.col.2.lin.20.obseruari:Et.lege.& obseruari.
244.col.2.lin.16.à fine. cōmittatur.l. cōmutatur.
248.col.2.lin.4. à fine. senus. lege, sensus.
253.col.2.lin.20.de Eccles.par. l. de Eccles. lib.4. (par.
255.col.2.lin.3. à fine. Istæ. lege, Iste.
256.col.2.lin.25.à fine. animas. lege, anima.
257.col.1.lin.21.errores. lege, erroribus.
263.col.1.lin.15.à fine.Philastricus.l. Philastrius.
264.col.1.lin.30.Aeneadis. lege, Enneadis.
268.col.1.lin.6. De quæstionibus.l. De hæresibus
lin.36.de Cecca. lege, de Ceua.
281.col.2.lin.13.à fine. MCCCLXCVIII. lege, (MCCCXCVIII.
289.col.1.lin.25.Ioannes Caldarinus. lege, auctor quidā innominatus. & etiam, pag. 386.c.2.lin.13 à fine.& 391.c.2.lin.31. & 394.col.1.li.30.& aliàs vbi occurret.
312.col.1.lin.24.in quæstione.l.in hac quæstione.
313.col.1.lin.21.litterarum.l.litteratorum.
317.col.1.lin.30.deserentes. lege, deferentes.
col.2.lin.10.iuuentibus. lege, iuuenibus.
341.col.1.lin.21.à fine. nu.46.lege, num.26.
347.col.2.lin.21.à fine.Papinianistæ.lege, Papia(nistæ.
351.col.1.lin.11.exagitatos. lege, excogitatos.
col.2.lin.12. Item. lege, Idem.
lin.11.nu.137. adde,& nu.188.
388.col.1.lin.34.qua. lege, quo.
389.col.2.lin.3.à fine. Es. lege, Et.
450.col.2.lin.12. extra. lege, ex ira.
468.col.2.lin.17.iudicijs. lege, indicijs.
469.col.1.lin.31.Felinus c. lege, Felinus in c.
470.col.2.lin.16.ab. lege, ad.
471.col.1.lin.16.à fine. potentissima. lege, pa(tentissima.
497.col.2.lin.37.præcitatio. lege, præcitato.
518.col.2.lin.17.plene super.l.plene dixi super.
520.col.2.lin.7.à fine, è regione deest in margi(ne, num.157.
525.col.2.lin.17.à fine. adiuret. lege, abiuret.
556.col.1.lin.5. à fine. nū. lege, non.
559.col.2.lin.17.impænitem.l. impænitentem.
565.col.1.lin.24.possint referendo.lege, possint (dici referendo.
570.col.2.lin.1. sententiam. lege, sententia.
574.col.2.lin.11.sereis. lege, series.
575.col.1.lin.23.à fine, esset. lege, esse.
582.col.1.lin.6.hoc Eymericus. lege, hoc loco (Eymericus.
585.col.1.lin.2.il modis licitis.l. modis illicitis.
col.2.lin.16.à fine. fine. lege, siue.
587.col.2.lin.13.prolabantur.leges, prolabamur.
590.col.1.lin.14.laborer. lege, labores.
600.col.1.lin.25.pernicem. lege, perniciem.
602.col.2.lin.1.religionem. lege, religionum.
lin.25.à fine. in hac. lege, in hoc.
609.col.2.lin.9. ita secularis.l.ita iudex secularis
612.col.1 lin.10.à fine. suspicionem.l.suspicione.
623.col.1.lin.6.timor. lege, timori.
648.col.2.lin.vlt graui cum crimine. lege, gra(ui crimine cum.
652.col.1.lin.19.an cum Episcopi.l. an Episcopi.
659.col.1.lin.4.à fine. sequitur in dicta.l. sequi(tur Marsilius in dicta.
676.col.1.lin.16 decisores. lege, derisores.
lin.46.quo etiam &.lege, quo tuam &.
677.col.1.lin.26.etiam solēt.l.etiam mitti solent.
678.col.1.lin.11.consuetudine.l. constitutione.
680.col.1.lin.27.Volum.2. lege, Volum. 4.
683.col.2.lin.16.à fine.comrecomunicandum.le(ge, communicandum.
lin.11.à fine. ctum. lege, rectum.
685.col.1.lin.6. à fine. possunt. lege, potest.
699.col.2.lin.17.omni. lege, omnem.
716.col.2.lin.22.aut alias ad similes. lege, aut ad (alias similes.
719.col.1.lin.28.à fine. foxiudic. lege, foriiudic.

IN LITTERAS APOSTOLICAS.

Pag. 73.lin.4.& ab hoc. lege, & ob hoc.
Pag. 215.lin.14.& curiæ. lege, etiam curiæ.

LITTERÆ

2

LITERAE APOSTOLICAE DIVERSORVM ROMANORVM PONTIFICVM,

Pro officio sanctissimæ Inquisitionis, ab Innoc. III. Pont. Max. vsque ad hæc tempora,

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

Cum Priuilegio, & Superiorum approbatione.

ROMAE,

In Aedibus Populi Romani. M D LXXIX.

ILLVSTRISSIMIS
AC REVERENDISSIMIS DOMINIS

DD. Iacobo Sabello Episcopo Tusculan. Francisco Pacheco S. Crucis in Hierusalem, Io. Francisco de Gambara S. Clementis, Ludouico Madrutio S. Honophrij, & Iulio Antonio Sanctorio S. Bartholomæi in Insula Titulorum, miseratione diuina S. R. E. Presbyt. Card. in uniuersa Repub. Christiana contra hæreticam prauitatem Inquisitoribus Generalibus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis,

Franciscus Pegña.

POST accuratam Directorij Nicolai Eymerici emendationem & editionem, sapientissime putastis Amplissimi Patres nihil magis vtile, aut gratum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis fore, quàm si in vnũ colligerentur literæ plurimæ Apostolicæ, officio sanctissimæ inquisitionis congruentes, varijs temporibus à diuersis Romanis Pontificibus editæ, quas vel Eymericus omisit, vel non vidit, vel post eius tempora conditæ sunt, quæ Directorium ipsum veluti comitarentur. In his enim literis (vt plenissime nostis) plenissime continetur quicquid ad res fidei tractandas, & ad dubios articulos diluendos, & ad amplissimam inquisitorum iurisdictionem attinet. nec enim post decreta illa iuris canonici in titulis de hæreticis comprehensa quicquam est cognitu magis vtile, aut causis fidei necessarium, quàm vberrimos hos extrauagantium fontes, à quibus exigui illi riuuli deducti sunt, consulere, ac perfecte cognoscere. Quamobrem ne quid deesse huic negotio videretur, iussu vestro rem ita commodissime disponendam & ordinandam putauimus: Ex vniuerso extrauagãtium huiusmodi numero, quas vel ex archiuo sacrosanctæ & generalis Inquisitionis Romanæ, vel ex archiuo Inquisitionis Bononiẽsis, vel aliunde habuimus, vetustiores prætulimus: inde ad recentiores ventum est; exorsi enim sumus ab Innocentio iij. Pontifice Maximo, quo tempore beatus Dominicus viuebat, erantque iam nonnulla delegatæ inquisitionis in partibus Narbonensibus & Tolosanis initia & fundamenta constituta: inde seruata seculorum & annorum serie peruenimus vsque ad hæc tempora, colligentes ac referentes solum eas literas apostolicas, quas Romani Pontifices de diuersis negotiorum casibus in causis fidei condiderunt, vel aliter ad negotium fidei & extirpationem hæreticæ prauitatis

 spectarent.

spectarent. Quoniam autem interdum multæ occurrebant huiusmodi extrauagantes, eadem prorsus & verborum serie & sententia conceptæ, videbatur primum mihi, vt ex similibus & eadem continentibus, illæ solæ ederentur, quæ posteriores erant, aut plusculum aliquid continebant, ne sæpius eadem repetita inutiliter viderentur: veruntamen re inspecta optime ac sapientissime admonuistis omnes huiusmodi extrauagantes imprimendas esse, vt intelligant Catholici, & videant hæretici vel inuiti, in pœnis ferendis aduersus hæreticos, seu in hæreticis coercendis, summos Romanos Pontifices, quantumuis multis annorum interuallis valde inter se diuisos, vna tamen animi consensione, & sententiæ paritate in idem diuinitus consensisse. Itaque multa fuerunt propterea sæpe repetita, præsertim in extrauagantibus priorum Pontificum, nempe Gregorij noni, Innocentij iiij. Alexandri iiij. & Vrbani iiij. ceterum ea repetitio non est futura sine fructu vbere, & copiosa vtilitate, cum inde & maior certitudo oriatur, & quod sæpe in vna extrauaganti paulo obscurius dictum est, per alteram apertius declaretur. In omnibus autem fere huiusmodi literis Apostolicis in principio breuiter summam complexi sumus, vt lector ex breuibus verbis initio extrauagantium præfixis, protinus intelligat quid in ea contineatur. Rursus quoniam annorum seu temporum cognitio magnam affert vtilitatem lectoribus, cum iucunditate coniunctam, breuiter etiam in margine prope initium cuiusque extrauagantis, annum, quo quæque edita fuit, adnotauimus. Præterea vt auctoritas extrauagantis perciperetur, paulo etiam inferius vnde sit desumpta, aut vbi reperiatur, indicauimus. Postremo loca quædam insigniora illustrauimus, citatis vel rescriptis similibus, vel auctoribus qui eis locis lucem afferre possint. in primis vero summa diligentia studuimus, vt iuxta integritatem auctographorum, archetyporum, seu (vt vulgus loquitur) originalium, quam emendatissimæ & incorruptissimæ prodirent. Quoniam autem tam circa auctoritatem & robur, quam circa modum probandi authenticas esse extrauagantes, plurimæ difficultates oriri poterant, quæ legentium animos possent quandoque facile perturbare, ideo illis omnibus plene (nisi fallimur) satisfecimus in peculiari de hac re habita disputatione, quam in fine extrauagantium apponendam curauimus.

SVMMI PONTIFICES,

Quorum literæ Apoſtolicæ contra hæreticam prauitatem hic ordine alphabetico referuntur.

Anno Dñi.					
	A				
1522	Drianus ſextus.	a pag.	76.	vſque	82
1254	Alexander quartus.	a pag.	22.	vſque	26
	Item	a pag.	130.	vſque	142
1512	Alexander ſextus.	pag.	57		
	C				
1455	Calixtus tertius.	pag.	50		
1265	Clemens quartus.	a pag.	30	uſque	35
	Item	a pag.	142	uſque	153
1523	Clemens ſeptimus.	pag.	82		
	G				
1227	Gregorius nonus.	pag.	3	&	4
	H				
1285	Honorius quartus.	pag.	37		
	I				
1198	Innocentius tertius.	pag.	1	&	2
1243	Innocentius quartus.	a pag.	5	uſque	22
1484	Innocentius octauus.	pag.	57		
1410	Ioannes uigeſimus ſecundus.	pag.	39		
	Item	a pag.	155	uſque	163
1550	Iulius tertius.	a pag.	90	uſque	99
	L				
1503	Leo decimus.	a pag.	58	uſque	75
	M				
1417	Martinus quintus.	pag.	40		
	N				
1277	Nicolaus quartus.	pag.	35	&	36
	O				
1534	Paulus tertius.	pag.	85	&	86
1555	Paulus quartus.	a pag.	99	uſque	104
1458	Pius ſecundus.	a pag.	51	uſque	56
1559	Pius quartus.	a pag.	104	uſque	112
1566	Pius quintus.	a pag.	112	uſque	120
	S				
1471	Sixtus quartus.	pag.	55		
	V				
1261	Vrbanus quartus.	a pag.	27	uſque	29

LITERAE APOSTOLICAE PRO OFFICII *Sanctissimæ Inquisitionis, quo ordine sunt impressæ.*

FINIS.

LITERAE APOSTOLICAE
ordine alphabetico digestæ.

Impla-

F I N I S.

A

LITERAE APOSTOLICAE DIVERSORVM SVMMORVM PONTIFICVM

Pro Officio Sanctissimæ Inquisitionis.

B

INNOCENTIVS TERTIVS.

Auxitan. Archiepiscopo.

Hortatur episcopos, vt studeant diligenter hæreticos vniuersos de suis prouincijs excludere. item vt sine appellationis remedio per districtionem ecclesiasticam coerceant eos, qui cum hæreticis habent commercium, aut familiaritatem.

NTER cetera quæ nauiculam Petri fluctuantem in mari cõcutiunt diuersarum turbine procellarum, illud animum grauius nostrum affligit, quod licentius, & perniciosius solito contra orthodoxę fidei disciplinam ministri diabolicæ præuaricationis insurgunt, iuxta quod beatissimus apostolus Paulus doctor gentium exprimit in eulogio epistolæ suę: simplicium animas miserabiliter illaqueant, & post se trahunt in damnationis interitum, ac superstitionis, & fictitiis adinuentionibus sacrarum scripturarum intelligentiam peruertentes, ecclesiæ catholicę vnitatem rescindere moliuntur. Quoniam autem pestis huiusmodi erroris, (sicut ex tua & plurium assertione cognouimus) in partibus Vasconiæ, ac circumpositis terris fortius inualescit, per † tuam ac aliorum coepiscoporum tuorum industriam huic morbo tanto efficacius volumus obuiari, quanto magis est timendum, quòd pars sincera trahatur; & ex tali contagione, quæ paulatim, velut cancer, irrepit, mentes fidelium inquinentur corruptelæ vitio generalis. Idemque fraternitati tuę præsenti pagina indulgemus, per apostolica scripta firmiter iniungentes, quatenus ad extirpandas hęreses vniuersas, & eos qui sunt hac fæce polluti, de prouinciæ tuę finibus excludendos, modis quibus poteris, operam tribuas efficacem: in ipsos, & omnes illos, qui cum eis aliquod commercium, aut manifestę superstitionis familiaritatem contraxerint, sine appellationis obstaculo ecclesiasticę districtionis exercendo rigorem, & etiam (si necesse fuerit) per principes & populũ eosdem facias virtute materialis gladii coerceri. Datum Lateran. Cal. Aprilis.

Circa annos domini 1200.

C

Ex Innocentij iij. epistolarũ registro impresso fol. 38. & fol. 154. & seq.

† Hoc tempore nondũ erãt inquisitores delegati constituti.

D

IDEM INNOCENTIVS III.

N. Archidiacono Mediolanensi.

E

Hæretici ad nullas dignitates & consilia admittantur, nec habeant actionem eligendi alios: magistratus uero seculares ad id seruandum iuratoria cautione compellantur (si opus fuerit) per sententias excommunicationis & interdicti.

IS, quæ ad ampliandam fidem catholicam, & reprimendam prauitatem hæreticam statuuntur, auctoritatem nostram libenter impendimus, & fauorem. Sane, sicut accepimus, dilectus filius noster G. sanctæ Mariæ in Porticu Diaconus Cardinalis dum legationis fungeretur officio in partibus Lombardię, de consilio Venerabilium fratrum nostrorum Mediolanen. archiepiscopi, & episcoporum qui ad eum Veronæ conuenerant, & quorundam etiam sapien-

Ex eodem Registro Innocen iij. iij.

Concor. c. Excõmunicamus. 1. §. credẽtes. de hære. Eym. 3. p. q. 123.

tum instituit, vt de cetero hæretici ad consilia, & dignitates Lombardiæ nullatenus admittantur, nec eligendi alios eis arbitrium conferatur, nec in eligendis personis ad eas vocem debeant aliquam obtinere. Ad id autem seruandum in posterum potestates, consules, consilia Lombardiæ adstringenda constituit iuratoria cautione, & te ad recipienda iuramenta eorum in quibusdam ciuitatibus deputauit, indulta tibi libera facultate contumaces excommunicationis, & terras eorum interdicti sententijs feriendi. Nos igitur quod ab eodem Cardinali prouida deliberatione statutum est, ratum habentes, & iuxta mandatum eius à ciuitatibus illis super hoc exigas, & recipias iuramenta, ad quas te ipse duxerat destinandum, iniungimus, auctoritate tibi præsentium indulgentes, vt contradictores excommunicationis sententia ferias; & terras eorũ subiicias interdicto. Nulli ergo &c. Datum Romę, apud sanctum Petrum xvij. Calen. Iulij. A

B

IDEM INNOCENTIVS III.

Cistercien. Morimunden. & de Crista Abbatibus.

Iubet coerceri eos, qui translationi sacrorum librorum vulgari dabant operam, & secreta conuenticula celebrabant, ac sine superiorum auctoritate prædicationis officium temere usurpabant; contra quos, sublato appellationis remedio, procedatur.

Ex eodẽ Registro Innocẽtij li. 2. f. 409

EA est in fouendis virtutibus, & vitijs extirpandis à prælatis ecclesiarum seruãda discretio, & circũspectio adhibenda, ne vel inter nascentiũ densitate spinarum, enormiter frumenta lędantur, vel insuper seminatorum zizaniorũ euulsione triticum euellatur. In abscindendis etiam, & curandis corporibus infirmorum, sic oculi diligentia præcedere debet manus officium, & ferrum digitus preuenire, ne si cauterium adhibeatur incaute, non tam partes infirmas non sanet quàm sanas infirmet: quod tanto diligentius in mentis languoribus est seruandum, quanto animam nouimus corpore digniorem, & spiritualia carnalibus præponenda. Hoc autem intra nos ipsos diligentius attendentes, cum olim Venerabilis frater noster Meten. episcopus per suas nobis literas intimasset, quòd tam in diœcesi, quàm in vrbe Meten. laicorum & mulierum non immodica multitudo Gallicæ cuidam translationi diuinorum librorum intendens, secretis conuenticulis etiam inter se inuicem eructare presumerent, aliorum aspernantes consortium, & in faciem redarguentibus presbyteris resistentes, quorum simplicitatem fastidiunt in suæ translationis peritia confidentes, non protinus ad vindictam nos res accendit incognita, sed vniuersis tam in vrbe, quàm in Meten. diœcesi constitutis, sub eo tenore literas curauimus apostolicas destinare: qui vobis ex transcripti earum poterit inspectione patere. Eidem insuper episcopo, & capitulo Meten. dedimus in mandatis, vt inquirerent solicite veritatem, quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis; quæ fides vtentium; quę causa docendi: si vtentes ipsa, venerarentur apostolicam sedem, & catholicam ecclesiam honorarent: vt super his, & aliis, quę necessaria sunt ad indagandam plenius veritatem, per eorum literas sufficienter instructi, plenius intelligeremus, & planius, quid super his statui oporteret. Nuper autem idem episcopus, per suas nobis literas intimauit, quòd quidam eorum, quos notabiles prioribus literis denotarat, mandatis recusant apostolicis obedire: quibusdam eorum clanculo; quibusdam vero iam publice obediendum esse dicentibus soli Deo; ab occultis etiam conuenticulis non cessantes; officium prædicationis occulte, licet à nullo mittantur, prohibiti etiam sibi non metuunt vsurpare: aspernantes sibi dissimiles, & translationi eidem vsqueadeo insistentes; vt se nec episcopo, nec metropolitano suo, nec nobis ipsis asserant parituros, si eam decreuerimus abolendam. Licet autem tales in eo reprehendi merito videantur, quòd occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis vsurpant, simplicitatem despiciunt sacerdotum, & eorum consortia, qui dictam translationem non recipiunt, aspernantur: ne quid subito facere videamur, discretioni vestræ (de qua plene confidimus) per apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus ad ciuitatem Meten. pariter accedentes, cum eodem episcopo conuocetis coram vobis talia sapientes, & adherentes translationi prædictæ, & si fieri poterit, quæ in eis reprehensibilia fuerint, auctoritate freti apostolica, sublato appellationis obstaculo corrigatis.

C

Concor. c. Cũ ex iniuncto. de hæret.

D

Conciliũ Tolosanũ c. 13. penitus interdicit ne laici libros sacros habeãt in vulgari translatos. Hic erat error Pauperũ de Lugduno. Eymer. in Directorio par. 2. q. 14. & Sch. 50. eiusdẽ par.

E

A rigatis. Quòd si correctionem vestram recipere forte noluerint, inquiratis super capitulis illis, quæ in literis, quas episcopo miseramus, expressa fuisse, superius vobis expressimus, & aliis etiam diligentius veritatem, & quod inueneritis per nuntium vestrum, & literas plenius intimetis: vt per vos certiores effecti, prout procedendum fuerit, procedamus. Cum enim in hoc vniuersalis ecclesiæ vertatur negotium, & agatur † causa fidei Christianę, ad exequendum apostolicæ sedis mandatum cum summa diligentia, & cautela, uos studiosos, & promptos esse volumus, & mandamus. Ad hęc M. Crispinum, presbyterum, & R. socium eius, si super his, quæ dictus episcopus eis duxerit opponenda, inueneritis esse reos, ipsos appellatione remota canonice puniatis. Alioquin eundē episcopum ad remittendam pœnam, si quam eis forsan inflixit, cum nihil cōtra eum, vel clerum in nostra proposuerint audientia, monitione præmissa, districtione qua conuenit, remoto appellationis obstaculo, cogere nō tardetis. Quòd si omnes, & c. duo vestrū. Dat. Lateran. v. Idus Decem.

† Et ob id ad sedē apostolicā referendum c Maiores. de baptis. & eius effectu.

B

G R E G O R I V S I X.

Hoc rescripto Gregorius Patarenos in primis, & eorum complices acriter persequitur, quorum suo tempore peẞilis adhuc ecclesiam Dei vexabat. docet autem pœnas & ordinem puniendi eos. idem postea rescriptum nullis pené mutatis alij Pontifices confirmarunt, & retulerunt, & ad omnes hæreticos extenderunt: vt Innocentius iiij. in bulla incip. Nouerit vniuersitas. quæ est infra loco suo: item Alexan. iiij. in bulla incip. Nouerit vniuersitas. quam refert Eymericus in Directorio par. 2. pag. 87. item alij in c. Excommunicamus 1. & 2. de hęret. & in c. Quicunque. de hære. lib. 6.

Incipiunt capitula contra Patarenos edita.

C

Excommvnicamvs & anathematizamus vniuersos hæreticos, Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnalditas, Speronistas, & alios quibuscunque nominibus censeantur: facies quidem habētes diuersas, sed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum. Damnati vero per ecclesiam seculari iudicio relinquantur, animaduersione debita puniendi: clericis prius à suis ordinibus degradatis. Si qui autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi, redire uoluerint, ad agendam condignam pænitentiam in perpetuo carcere detrudantur. Credentes autē eorum erroribus, hæreticos similiter iudicamus. Item receptatores, defensores, & fautores hæreticorū excōmunicationis sententiæ decernimus subiacere: firmiter statuentes, vt si postquam quilibet talium fuerit excōmunicatione notatus, à sua super hoc non curauerit præsumptione cessa-

Edita anno domini 1236.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

D re, ipso iure sit factus infamis; nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimoniū admittatur. Sit etiā intestabilis, vt nec testamenti habeat factionem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse alijs respondere cogatur. Qui si forte iudex extiterit, eius sententia nullā obtineat firmitatem, nec causæ aliquę ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrociniū nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum, nullius penitus sint momenti, & in † similibus idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur. Si qui autem tales, postquam ab ecclesia fuerint denotati, euitare contēpserint, excōmunicationis sententia percellantur, aliàs animaduersione debita puniendi. Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemq; personæ propriam innocentiā, congrua purgatione

†Hęc uox quō accipi debeat, docet Hostiē. c. Excom. 1. §. credentes. n. 4

E monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignā ab omnibus euitentur: ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, extunc velut hæretici condemnentur. Item proclamationes, & appellationes huiusmodi personarum minime audiantur. † Item iudices, aduocati, & notarii nulli eorum officium suum impendant, alioquin eodem officio perpetuo sint priuati. Item clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta: nec eleemosynas aut oblationes eorum accipiant. Similiter Hospitalarij & Tēplarij, ac quilibet regulares: alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto sedis Apostolicę speciali. Itē quicunque tales præsumpserint ecclesiasticę tradere sepulturæ, usque ad satisfactionem idoneam, excōmunicationis sententiæ se nouerint subiacere, nec absolutionis beneficiū mereantur, nisi propriis mani-

† c. Si aduersus de hære. et Schol. 7. par. 1.

c. 2. § 1. de hære. lib. 6 Eym. 3. par. q. 40. et dixi plene Sch. 102. p. 3.

manibus publice extumulent, & proiiciãt huiusmodi corpora damnatorũ, & locus ille perpetuo careat sepultura.† Item firmiter inhibemus, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim de fide catholica disputare: qui vero cõtra fecerit excommunicationis laqueo innodetur. Itẽ si quis hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à cõmuni conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, † eos studeat indicare cõfessori suo, vel alij per quem credat ad prælati sui notitiam peruenire, alioquin excõmunicationis sententia percellatur. Filij autem hæreticorũ, receptatorum, & defensorum eorum, vsque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum officium seu beneficiũ admittantur: quod si secus actum fuerit, decernimus irritum & inane. Datum Viterbij vi. Idus Nouembris. Pontificatus nostri anno nono.

† Eyme. p. 2. q. 10. vbi dixi Schol. 23.

† hoc singulare ẽ fauore fidei. nã aliàs nomina cõplicũ i. n dũt in cõfessione sacramẽtali Reper. inquisi. uer. confessio. §. an in confessione. fol. 162. ex impresi. Venet.

GREGORIVS IX.

Inquisitores idoneos iubet eligi, qui fidẽ prędicent & tueantur: et cũ socijs in hæreticos, ac de hęresi infamatos inquirant, & pœnitentes admittant: in receptatores, defensores & fautores hæreticorum iuxta leges in eos latas animaduertant: audientibus eorũ conciones de fide habitas, viginti dierum, expugnantibus hęreticos triũ annorũ indulgentiam largiantur, contradictores coerceant, quæstuarios compescant per censuram ecclesiasticam.

Edita anno domini 1238.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

REGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio priori prouinciali fratrũ ordinis Prędicatorũ in Lõbardia, Salutẽ & apostolicã benedictionẽ. ILLE humani generis peruicax inimicus, omnium malorum incentor, quem de supremis ad ima, superbia sua prostrauit: non cõtentus quòd suæ fraudis nequitia hominem perduxit ad casum, ærumnis & miseriis applicandum, callide eum nititur pestiferis retibus irretire; astute sibi parans insidias ne resurgat, locum à quo ceciderat obtenturus. Nouissime autem diebus istis, fidem nisus perfidia deprauare per ministros suos iniquitatis operarios venena spargit mortifera: sediciose considerans, q familiaris hostis sit efficax ad nocendũ, qui quasi dulcia premittentes cauda pungunt vt scorpio, in aureo tandem calice Babylonis virus pestilentiæ infusuri. Licet enim hæretici hactenus diutius latitantes, sicut cancer serperent in occulto, & velut vulpes latenter niterentur vineã domini Sabaoth demoliri, iam tamẽ peccatis exigentibus, in aperto, quasi equi parati ad prælium, præsumũt manifeste insurgere contra eã, in quibusdã locis publice prædicando, quęrentes in cibũ simplices, & in prædã edoctos, ac illaqueare nihilominus fideles quoslibet suis circunuentionibus cupientes, facti magistri erroris qui nũquam fuerunt discipuli veritatis. Vnde expedit quòd insurgant † vtiliter cõtra eos, vt eorũ omnino hæresi confutata, per totũ vigeat fides Christi: nam corona sequetur præmij, tentationibus resistentes. Cũ igitur dudũ resplenduerit in partibus Lõbardiæ fida fides, ac per hoc formidemus ibi potius animalia venenosa, ne forte simplices ipsorum callidis seductionibus circunuenti, & astuti prauis circunuentionibus periculose decepti in profundũ deueniant peccatorũ, sicq; violetur ibidẽ fidei firmamentũ; nos qui circa horã vndecimã, inter operarios, immo verius supra operarios vineæ domini sumus à patrefamilias euãgelico deputati, moniti voce sponsi capere vulpes paruulas, quæ demoliri vineã domini moliuntur, & tacti dolore cordis intrinsecus, non valentes sustinere tantã contumeliã creatoris, ac volentes tot animarũ periculis obuiare; discretionẽ tuam rogamus, monemus, & hortamur attente, per apostolica tibi scripta sub diuini obtestatione iudicij districte præcipiendo mandãtes, quatenus aliquos de fratribus tuis tibi cõmissis, in lege domini eruditos, quos ad hoc idoneos esse noueris, ad partes tibi secundũ tuũ ordinẽ limitatas transmittas, † qui clero & populo conuocatis generalẽ prędicationẽ faciant vbi cõmodius viderint expedire: & adiũctis sibi discretis aliquibus ad hæc solicitius exequendã, diligenti perquirãt solicitudine de hæreticis & etiã infamatis; & si quos culpabiles vel infamatos inuenerint, nisi examinati velint absolute mandatis ecclesiæ obedire, procedant contra eos iuxta † statuta nostra, cõtra hæreticos nouiter promulgata: in receptatores, defensores, & fautores hæreticorũ secundũ eadẽ statuta nihilominus processuri. † Si uero aliqui hęretica labe penitus abiurata ad ecclesiasticã redire voluerint vnitatẽ, ipsis iuxta formã ecclesiæ beneficiũ absolutionis impẽdãt, & iniungant eis, qđ talibus consueuit iniungi. Attentius prouisuri, ne qui videntur reuerti, sub palliata specie pietatis impietatẽ cõmittant, & angelus Satanæ in angelũ lucis se trãsformet. Propter qđ statuta quæ super hoc duximus promulganda, inspicere poterũt, & ab eorũ insidijs secundũ discretionẽ eis traditã à domino præcauere. Ad hęc vt super pręmissis omnibus officiũ sibi cõmissum liberius possint & efficacius exercere, omnib⁹ qui ad prædicationem

† Ita in archetypo, sed viriliter, credo legẽdum.

† Cõcilũ Biterrẽse c. 1. Eym. 3. p. n. 48. Scb. 11. par. 4.

† Quæ continẽtur ĩ bulla proxima præcedenti.

c. Vt officiũ. §. 1. de hæret. lib. 6. Eymer. 3. p. q. 92 et Schol 141. eiusdẽ p. Eymer. 3. p. q. 127. et seq. ubi dixi Sch. 166. & seq.

A cationẽ eorũ accesserint in singulis stationib⁹ viginti dies: illis verò qui ad impugnandũ hęreticos,fautores,receptatores,& defensores eorũ,in munitionib⁹ & castellis, vel aliàs cõtra ecclesiã rebellantes,ipsis ex animo auxilium,consiliũ,præstiterint,vel fauorẽ,de oĩpotentis Dei misericordia,& beatorũ Petri,& Pauli apostolorũ eius auctoritate cõfisi,tres annos de iniũcta sibi pęnitẽtia relaxamus. Et si qui ex his in prosecutione hmõi negotij forte decesserint,eis omniũ peccatorũ,de quibus corde cõtriti;ac ore cõfessi sunt,plenã veniã indulgemus. Ne vero aliquid fratribus ipsis desit ad prædictum negotiũ prosequendũ, in contradictores & rebelles ecclesiasticã proferendi censurã tenore præsentiũ,liberã eis concedimus facultatẽ. Prædicatores quoque quęstuarios, quorum interest charitatiua tantum subsidia simpliciter petere,ac indulgentiã si quam forsan habent exponere,à prædicationis officio, quod ad ipsos nullatenus pertinet,compescendi censura simili, eisdem nihilominus licentiam indulgemus. Datum Viterbij xiij. Calen. Iunij. Pontificatus nostri anno vndecimo.

c. Vt officium, §. compescẽ ii. de haret. in 6. Eymer. 3. par. q. 37.

B

INNOCENTIVS IIII.

Illustri Regi Francię.

Cancellarius Parisiensis librum Talmudi cum suis glossis publice fecit concremari iubente Gregorio Papa nono. id confirmat hic Innocentius iiij. additque, vt rex ceteros libros inquirat & comburat: prohibet ne Iudæi nutrices aut famulos Christianos habeant.

IMPIA Iudæorum perfidia,de quorum cordibus propter immensitatem suorũ scelerũ redemptor noster velamen non abstulit, sed in cęcitate,quę contigit ex parte in Israel adhuc manere permittit,prout cõuenit,nõ attendens quod ex sola misericordia pietas ipsos Christiana receptet,& cohabitationẽ illorũ sustineat patienter, illa cõmittit enormia,quę stupori audientibus,& referentibus sunt horrori: ipsi enim ingrati domino Iesu Christo,qui cõuersionẽ eorũ ex suæ longanimitatis affluentia patienter expectat,nullã prætendentes verecundiã culpæ suæ,nec reuerentes honorẽ fidei Christianæ omissis seu contemptis lege Mosaica & prophetis, quasdã traditiones suorũ seniorum sequũtur, super quibus eos in euãgelio Dñs obiurgat dicẽs: Quare vos transgredimini mandatum Dei,& irritũ fecistis propter traditiones vestras,hominum doctrinas & mãdata docentes? In huiusmodi namque traditionibus, (quæ Talmud Hebraice nuncupatur,& magnus liber est apud eos,excedens textũ Bibliæ in immensum,in quo sunt blasphemiæ in Deum, & Christũ eius,ac beatã Virginem manifeste, intricabiles fabulæ,abusiones erroneæ,ac stultitiæ inauditæ) filios suos docent,ac nutriunt: & à legis & prophetarũ doctrina reddunt ipsos penitus alienos;verentes ne veritate,quæ in eisdẽ lege, ac prophetis est,intellecta,aperte de vnigenito Dei filio venturo in carnem, testimonium perhibente, conuertantur ad fidem, & ad redemptorem suum humiliter reuertantur. Et his non contenti, faciunt Christianas filiorum suorum nutrices in contumeliam fidei Christianæ,cum quibus turpia multa committunt, propter quæ fidelibus est verendũ, ne diuinam indignationẽ incurrant, dum eos perpetrare patiuntur indigne, quæ fidei nostræ confusionẽ inducunt. Et licet dilectus filius cancellarius Parisiensis,& doctores regentes Parisius in sacra pagina,de mandato felicis recordat. G. Papæ prædecessoris nostri,tam prædictũ abusionis librũ, q̃ alios quosdam cum oĩbus glossis suis perlectis in potestate, ac examinatos ad confusionẽ perfidiæ Iudęorũ,publice coram clero & populo,incendio concremarint, prout in literis eorũ perspeximus contineri, quibus tu tamq̃ catholicus Rex & Princeps Christianissimus impendisti super hoc auxiliũ congruũ & fauorem,pro quo regalem excellẽtiã dignis in Domino laudibus cõmẽdamus,ac prosequimur actionibus gratiarum;quia tamen nondũ Iudæorum ipsorum abusio profana quieuit,nec adhuc dedit eis vexatio intellectũ, celsitudinę regiã at. ro. mo. & obse. in dño Iesu Christo qui excessus huiusmodi detestabiles,& enormes cõmissos in contumeliã creatoris, & iniuriã nominis Christiani pie incepisti laudabiliter prosequẽdo, faciens debita seueritate percelli, tam prædictos abusionis libros,reprobatos per doctores eosdẽ,quàm generaliter oẽs cum glossis suis, qui per ipsos examinati & reprobati fuerint, mandes ꝑ totum regnũ tuum, vbicunque reperiri poterunt, igne cremari. firmiter inhibendo ne de cetero nutrices seu seruientes habeant Christianos,ne filij liberæ filiis famulentur ancillę,sed tamq̃ serui reprobati à Dño,in cuius mortem nequiter conspirarunt, saltem per effectum operis seruos se recognoscant illorum, quos Christi mors & istos liberos, & illos constituit esse seruos: vt proinde sinceritatis tuæ zelũ possimus in Dño dignis laudibus cõmendare. Dat. Latera. vij. idus Maij anno primo.

Edita anno domini 1243.

Ex Registro Innocentij iiij.

Math. 15. & Mar. 7.

Eymer. in Directorio pag. q. 46 num 6. & fol. 52 eiusdem partis.

Idem cauerat Innocẽtius iij. c. Et si Iudęos, ext. de Iud. & Sarra.

INNO-

INNOCENTIVS IIII.

A

Inquisitores moneant magistratus vt leges in hereticos & eorum complices latas conscribant in suis statutarijs: obseruent, ac faciant obseruari: & renuentes, ad id per censuram ecclesiasticam compellant.

Edita anno domini 1252.

Ex Archiuo inquisition. Bononien.

† Ita in archetypo, sed lege rem, magis.

NNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis priori prouinciali, & fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis ordinis Prædicatorum in Lombardia, Marchia Teruisana, & Romaniola, Salutem & apostolicam benedictionem.

ORTHODOXAE fidei commissum vobis negotium, vestro proficere ministerio cupientes, & cõsiderantes attente quòd iurisdictio vestra, quo fuerit plenior in hac parte, eo †maior esse poterit fructuosa, volumus & præsentium vobis tenore mandamus, quatenus potestates, consilia, & communitates ciuitatum castrorum & quorumlibet aliorum locorum Lombardiæ, Marchiæ Teruisanæ, & Romaniolæ monere curetis, ac inducere diligenter, vt statuta nostra, & alia ecclesiastica & secularia, & constitutiones etiam quondam Federici Romanorũ Imperatoris, tunc in deuotione ecclesiæ persistentis edita contra hæreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, quæ conscripta & bulla nostra munita transmittimus, cõscribi in statutariis suis, eaque irrefragabiliter obseruari faciant, & obseruent. Si vero nostris in hoc, immo potius apostolicis acquiescere monitis non curauerint, ipsos ad id per censuram ecclesiasticam, appellatione remota cogatis: quod si duo ex vobis his non interfuerint, vnus ea nihilominus exequatur. Datum Perusij ij. idus Maij. Pontificatus nostri anno nono.

B

INNOCENTIVS IIII.

C

Præcipit magistratibus secularibus, vt leges & quaelibet statuta contra hæreticos, & eorum complices edita, & conscribant in suis statutarijs, & obseruent, ac faciant obseruari: ad quod possunt compelli ab inquisitoribus per censuram ecclesiasticam.

Edita anno Domini 1252.

Ex Archiuo Iquisitionis Bononiensis.

† Sch. 136. p. 3. vers sed ma ior.

NNOCENTIVS seruus seruorum Dei, dilectis filiis potestatibus, consiliis, & communitatibus ciuitatum, castrorum, & quorumlibet aliorum locorum Lombardiæ, Marchiæ Teruisinæ, ac Romaniolæ, Salutem & apostolicam benedictionem.

ORTHODOXAE fidei commissum dilectis filiis priori prouinciali & fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis ordinis Prædicatorum in Lombardia, Marchia Treuisana, & Romaniola negotium ipsorum proficere ministerio cupientes, & cõsiderantes attente, quòd iurisdictio eorum quo fuerit plenior in hac parte, eo maior esse poterit fructuosa, Volumus & nostris sibi damus literis in mandatis, vt vos monere procurent ac inducere diligenter, vt† statuta ipsorũ, & alia ecclesiastica & secularia, & constitutiones etiam quondam Federici Romanorum Imperatoris, tunc in deuotione ecclesiæ persistentis, edita contra hæreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, quæ conscripta, & bulla nostra munita transmittimus conscribi in statutariis vestris, eaque obseruetis, & faciatis irrefragabiliter obseruari: nos enim eisdem priori & fratribus, literis nostris iniungimus, vt si corũ, immo potius apostolicis, acquiescere monitis non curaueritis in hac parte, vos ad id per censuram ecclesiasticam, appellatione remota compellant.

Datum Perusij v. Kalen. Maij. Pontificatus nostri anno nono.

D

E

INNOCENTIVS IIII.

Constitutiones Innocentij iiij. contra hæreticos & eorum complices, quas magistratus seculares, eorumque officiales debent obseruare.

Edita anno Domini 1252.

Ex Archiuo Iquisitionis Bononiensis.

NNOCENTIVS seruus seruorum Dei, dilectis filiis potestatibus siue rectoribus, consiliis, & communitatibus ciuitatum aliorumque locorum per Lombardiam Romaniolam, & Marchiam Teruisanam cõstitutis, Salutem & apostolicam benedictionem.

AD extirpanda de medio populi Christiani hæreticæ prauitatis zizania, quæ abun-

A quæ abundantius solito succreuerunt, superseminante illa licentius his diebus hominis inimico, tanto studiosius iuxta commissam vobis solicitudinem insudare proponimus, quanto perniciosius negligeremus eadem in necem catholici seminis peruagari. Volentes autẽ vt aduersus huiusmodi nequitiæ operarios consurgant stentque nobiscum ecclesiæ filii, ac orthodoxæ fidei zelatores, cõstitutiones quasdã ad extirpationẽ hæreticæ pestis edidimus, à vobis vt fidelibus eiusdem fidei defensoribus exacta diligentia obseruandas: quæ seriatim inferius continentur. Quocirca vniuersitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus singuli constitutiones easdem conscribi in vestris capitularibus facientes, nullis inde temporibus abolendas, secundum eas contra omnem hæresim, se aduersus hanc sanctam ecclesiam extollentem sine omissione aliqua procedatis; alioquin dilectis filijs priori prouinciali, & fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis ordinis Prædicatorum in Lom-B bardia, Marchia Teruisina, & Romaniola, damus nostris literis in mandatis, vt singulos uestrum ad id per excommunicationem in personas, & interdictum in terram appellatione remota compellant.

Easdẽ confirmauit Clemẽs iiij. per bullã ad extirpãda. cum quibusdã declarationib⁹ et modificationibus, quã habes infra.

Constitutiones autem sunt hæ.

Confirmarunt idem Innoc. in bulla. Volẽtes. Alexan. iiij. in bulla, Cum auctoritate, quã habes infra.

Statuimus vt potestas seu rector, qui ciuitati pręest, vel loco alij ad præsens, aut pro tẽpore præfuerit in futurum in † Lombardia, Romaniola, vel Marchia Teruisana, iuret præcise & sine tenore aliquo attendere inuiolabiliter & seruare, & facere ab omnibus obseruari toto tempore sui regiminis, tam in ciuitate vel loco sui regiminis, quàm in terris suæ ditioni subiectis, omnes & singulas tam infrascriptas quàm alias constitutiones, & leges tam canonicas quàm ciuiles editas contra hæreticam prauitatem, & super his præcise obseruandis recipient à quibuslibet sibi in potestaria vel regimine succedentibus iuramenta; quæ qui præstare noluerint pro potestatibus vel rectoribus nullatenus habeantur. Et quę vt potesta-C tes vel rectores fecerint, nullam penitus habeant firmitatem. Nec vllus teneatur aut debeat sequi eos, etiamsi de sequela præstãda eis exhibuerit iuramentum. Quòd si potestas uel rector aliquis hæc omnia & singula seruare noluerit, vel neglexerit, præter notam periurij, & perpetuę iacturam infamię, ducentarum marcharum pœnam incurrat, quæ irremissibiliter exigantur ab eo, & in vtilitatem communis integra conuertantur. & nihilominus vt periurus & infamis, & tamquam hæreticorum fautor, de fide suspectus officio & honore sui regiminis spolietur: nec vlterius potestas seu rector in aliquo habeatur, aut de cetero ad aliquã dignitatem vel officium publicum ullatenus assumatur.

† Idem in alijs locis fauore fidei, cum eadẽ sit ratio, gloss. in Authen. cassa. de sacro. eccle.

Iurent magistratus seruare statuta cõtra hæreticos.

Idem quoque potestas seu rector cuiuslibet ciuitatis vel loci in principio sui regiminis, in publica concione more solito congregata, banno ciuitatis vel loci supponat tamquam pro maleficio, omnes hæreticos vtriusque sexus quocunque nomine censeantur, & teneaD tur bannum huiusmodi à suis prædecessoribus positũ confirmare. † Præcipue autem quòd nullus hæreticus vel heretica, de cetero habitet vel moretur aut subsistat in ciuitate, seu aliquo loco iurisdictionis, aut districtus eiusdem: & quicunque ipsum vel ipsam inuenerit libere capiat, & capere possit impune: & omnes res ipsius vel ipsorum eis licenter auferre, quæ sint auferentium pleno iure; nisi auferentes huiusmodi sint in officio constituti.

In principio sui regiminis banno, hęreticos supponãt. Videto Schol. 48. par. 3.

† Pręcipiant.

Idem quoque potestas seu rector infra tertium diem post introitum regiminis sui, duodecim uiros probos & catholicos, & duos notarios, & duos seruitores, vel quotquot fuerint necessarii, instituere teneatur, quos diœcesanus si pręsens extiterit & interesse voluerit, & duo fratres Prædicatores, & duo Minores ad hoc à suis prioribus, si conuentus ibi fuerint eorundem ordinum deputati, duxerint eligendos. Instituti autem huiusmodi & electi E possint & debeant hæreticos & hæreticas capere, & eorum bona illis auferre, & facere auferri per alios, & procurare hæc tam in ciuitate quàm in tota eius iurisdictione atque districtu plenarie adimpleri, & eos ducere & duci facere in potestatem diœcesani vel vicariorum eiusdem.

Hoc temperat Alexan. iiij. p bullã, Exortis quam habes infra.

† Additur in bulla Clementis, seu inquisitorũ vel inquisitoris.

Teneatur autem potestas seu rector quilibet in expensis cõmunis, cui præest, facere duci eosdem hæreticos ita captos quocunque diœcesanus, vel eius vicarii † in iurisdictione vel districtu diœcesani episcopi seu ciuitatis vel loci voluerit illos duci.

† Additur in bulla Clemen. iiij. seu inquisitores, vel inquisitor. Scho. 1. par. 3.

Officialibus vero prædictis plena fides de his omnibus habeatur, quæ ad eorum officiũ pertinere noscuntur sine aliquo specialiter præstito iuramento, probatione aliqua in contrarium non admissa, vbi duo vel tres vel plures pręsentes fuerint ex eisdem.

Porro cum officiales huiusmodi eliguntur, iurent hæc omnia exequi fideliter & pro posse, ac super his semper meram dicere veritatem. quibus ab omnibus, in his quæ ad officiũ

Officiales iurent oĩa exequi fideliter.

eorum

eorum pertinent, plenius pareatur. & tam dicti duodecim quàm seruitores & notarii præ- A
taxati simul vel diuisim plenariam præcipiendi sub pœna & banno, quæ ad officium suum pertinent, habeant potestatem.

Potestas autem vel rector teneatur habere firma & rata omnia præcepta, quæ occasione officii sui fecerint, & pœnas exigere non seruantium.

Officiales inquisitionis seruentur indemnes.

Quòd si dictis officialibus aliquo tempore aliquod damnum contigerit in personis vel rebus, pro suis officiis exequendis, à communi ciuitatis vel loci, per restitutionem plenariam seruentur indemnes: nec ipsi officiales vel eorum hæredes possint aliquo tempore conueniri de his quæ fecerint, vel pertinent ad eorum officium, nisi secundum quod eidẽ diœcesano & fratribus videbitur expedire. Ipsorum autem officium duret tantummodo per sex menses, quibus completis potestas teneatur totidem subrogare officiales secundũ formam præscriptam, qui prædictum officium secundum formam eandem, in aliis sex ver- B
sibus sequentibus exequantur.

Officialibus vnde satisfieri debeat.

Sane ipsis officialibus dentur de camera communis ciuitatis vel loci quando exeunt ciuitatem aut locum pro hoc officio exequendo, vnicuique pro qualibet die decem & octo imperiales in pecunia numerata, quos potestas vel rector teneatur eis dare vel dari facere, infra diem tertium postquam ad eandem redierint ciuitatem vel locũ: & insuper habeant tertiam partem bonorum hæreticorum quæ occupauerunt, & mulctarum ad quas fuerunt condemnati, secundum quod inferius continetur; & hoc salario sint contenti. † Sed ad nullum aliud, quod istud officium impediat, vel impedire possit vllo modo officium, vel etiam exercitium compellantur. Nullum etiam statutum conditum, vel condendum, eorum officium vllo modo valeat impedire. Et si quis horum officialium propter ineptitudinem vel inertiam, vel occupationem aliquam vel excessum diœcesano & fratribus supradictis visus fuerit amouendus, ipsum ad mandatum vel dictum eorum teneatur amouere potestas aut C
rector, & alium secundum formam præscriptam substituere loco eius.

† Quia vtrunque vel multa officia simul exercens, nullum bene peragit. l. nemo. C. de assessorib⁹.

Officiales delinquẽtes qualiter puniẽdi.

Quòd si quis eorum contra fidem & sinceritatem officij sui, in fauorem hæresis deprehẽsus fuerit excessisse, præter notam infamiæ perpetuæ, quam tamquam fautor hæreticorum incurrat, per potestatẽ vel rectorẽ ad diœcesani loci & dictorũ fratrum arbitriũ puniatur.

Potestas præterea militem suum vel alium assessorem, si diœcesanus vel eius vicarius, aut inquisitores à sede apostolica deputati, seu dicti officiales petiuerint, cum ipsis officialibus mittere teneatur, & cum ipsis eorum officium fideliter exercere.

Omnes prædictis officialib⁹ faueant.

Quilibet etiam si præsens in terra vel requisitus fuerit, teneatur tam in ciuitate quàm in iurisdictione vel districtu quolibet, dare ipsis officialibus vel eorum sociis consilium & iuuamen, quando voluerint hæreticum vel hæreticam capere, vel spoliare aut inquirere: seu domum vel locum, aut aditum aliquem introire pro hæreticis capiendis, sub viginti quinque D
librarum imperialium pœna vel banno.

Vniuersitas autem burgi, sub pœna & banno librarum centum; villa vero librarũ quinquaginta imperialium pro qualibet vice soluenda in pecunia numerata.

Pœna prohibẽtis ne capiãtur hæretici.

Quicunque autem hæreticum vel hæreticam, captum vel captam auferre de manibus capientium vel capientis ausus fuerit, vel defendere ne capiatur: seu prohibere aliquem intrare domum aliquam vel turrem seu locum aliquem ne capiatur, & inquiratur ibidem, iuxta legem Paduæ promulgatam per Federicum tunc imperatorem, publicatis bonis omnibus in perpetuum relegetur, & domus illa à qua prohibiti fuerint, sine spe reædificandi funditus destruatur. & bona quæ ibi reperta fuerint, fiant capientium, ac si hæretici fuissent ibidem inuenti; & tunc propter hanc prohibitionem vel impeditionem specialem burgus componat communi librarum ducentarum, & villa librarum centum, & vicinia tam burgi quàm ciuitatis librarum quinquaginta imperialium, nisi infra tertium diem, ipsos defenso- E
res vel defensorem hæreticorum potestati captos duxerint personaliter præsentandos.

Magistratus custodiant hæreticos captos, vbi voluerit episcopus & inquisitor.

Teneatur insuper potestas seu rector quilibet omnes hæreticos vel hæreticas, qui capti amodo fuerint, per viros catholicos ad hoc electos à diœcesano, si fuerit præsens, & fratribus supradictis, in aliquo speciali carcere tuto & securo, in quo ipsi soli detineantur, seorsum à latronibus & bannitis, donec de ipsis fuerit definitum, sub expensis communis ciuitatis vel loci sui facere custodiri.

Si quandoque aliqui vel aliquæ non hæretici pro captis hæreticis, ipsis non contradicẽtibus fuerint assignati, vel se forsitan assignauerint, prædicti suppositi perpetuo carceri mancipentur, & hæretici nihilominus reddi & assignari cogantur; & qui hunc dolum fecerint

iuxta

A iuxta legem prædictam bonis omnibus publicatis in perpetuum † religentur.

† Ita in archetypo, sed, relegentur, legendum ex alijs.

Teneatur insuper potestas, vel rector quilibet cum bono & securo comitatu omnes hæreticos & hæreticas, quocunque nomine censeantur, infra quindecim dies postquam fuerint capti, diœcesano, vel eius speciali vicario, seu hęreticorum inquisitoribus pręsentare, pro examinatione de ipsis, & eorum hæresi facienda.

Damnatos vero de hæresi per diœcesanum, vel eius vicarium, seu per inquisitores prædictos, potestas vel rector, vel eius nuntius specialis eos sibi relictos recipiat statim, vel infra quinque dies ad minus, circa eos constitutiones contra tales editas seruaturus.

Teneatur præterea potestas seu rector omnes hæreticos quos captos habuerit, cogere citra membri diminutionem & mortis periculum, tamquã vere latrones & homicidas animarum, & fures sacramentorum Dei & fidei Christianæ, errores suos expresse fateri, & accusare alios hæreticos quos sciunt, & bona eorum, & credentes, & receptatores, & defensores B eorum, sicut coguntur fures & latrones rerum temporalium accusare suos complices, & fateri maleficia quæ fecerunt.

Domus autem in qua repertus fuerit aliquis hæreticus vel hæretica, sine vlla spe reædificandi funditus destruatur: nisi dominus domus eos ibidem procurauerit reperiri. Et si dominus illius domus, alias domus habuerit contiguas illi domui, omnes illæ domus similiter destruantur, & bona quæ fuerint inuenta in domo illa, & in domibus illis adhęrentibus, publicentur & fiant auferentium, nisi auferentes fuerint in officio constituti. Et insuper dominus domus illius, præter notam infamiæ perpetuæ, quam incurrat, componat communi ciuitatis vel loci quinquaginta librarum imperialium in pecunia numerata, quam si non soluerit, in perpetuo carcere detrudatur. Burgus autem ille in quo hæretici capti fuerint vel inuenti, componat communi ciuitatis librarum centum: & villa librarũ quinquaginta, C & vicinia tã burgi quàm ciuitatis librarũ quinquaginta imperialiũ, in pecunia numerata.

Hęreticorũ domus diruendę. Schol. 70. p. 3.

Quicunque vero fuerit deprehensus dare alicui hæretico, vel hæreticæ, consilium vel auxilium, seu fauorem, pręter aliam pœnam superius & inferius prętaxatam, ex tunc ipso iure in perpetuum sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur; sit etiam intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus pręterea ei super quocunque negotio, sed ipse alij respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiã perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum, nullius penitus sint momenti. Credentes quoque erroribus hæreticorum tamquam hæretici puniantur.

Teneatur insuper potestas seu rector, nomina virorũ omnium, qui de hæresi fuerint infa D mati vel banniti, in quatuor libellis vnius tenoris facere annotari: quorum vnum cõmune ciuitatis vel loci habeat, & aliũ diœcesanus, & tertiũ fratres Prædicatores, & quartum fratres Minores: & ipsorũ nomina ter in anno, & in cõcione publica solénniter faciat recitari.

Teneatur quoque potestas seu rector, filios & nepotes hęreticorum & receptatorum, defensorum, & fautorum diligenter inuestigare, eosque ad aliquod officium publicum seu consilium nullatenus admittere in futurum.

Teneatur præterea potestas seu rector vnum de assessoribus suis, quem elegerit diœcesanus, si fuerit præsens, & inquisitores prædicti ab apostolica sede dati, mittere cũ eis quandocunque voluerint, in iurisdictione ciuitatis atque districtu. qui assessor, secundum quod prędictis inquisitoribus visum fuerit, ibi tres aut plures boni testimonii viros, vel totam viciniam, si eis videbitur, iurare compellat, quòd si quos ibidem hæreticos sciuerint, vel bona E eorum, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à cõmuni conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, vel credentes, aut defensores, seu receptatores, vel fautores hęreticorum, eos dictis inquisitoribus studeant indicare. Ipse autem potestas contra accusatos procedat secundũ leges quondam Federici tunc imperatoris, Paduæ promulgatas.

Teneatur insuper potestas seu rector in destructione domorum, & cõdemnationibus faciendis, & in rebus inuentis vel occupatis cõsignandis & diuidẽdis, de quibus superius dicitur, infra decẽ dies postquam accusatio facta fuerit, hæc omnia exequi cũ effectu; & condẽnationes omnes in pecunia numerata infra tres mẽses exigere, & diuidere illas sicut inferius continetur. & eos qui soluere non poterint banno maleficii supponere, & donec soluãt, in carcere detinere: alioquin pro his omnibus & singulis syndicetur sicut inferius continetur.

tinetur. & insuper teneatur vnum de assessoribus suis, quemcunque diœcesanus vel eius vicarius,& dicti inquisitores hæreticorum voluerint,ad hæc peragenda fideliter assignare, & mutare pro tempore si eis visum fuerit opportunum. A

Omnes autem condemnationes vel pœnæ, quæ occasione hæresis factæ fuerint, neque per concionem,neque per consilium, neque ad vocem populi vllo modo aut ingenio, aliquo tempore valeant relaxari.

Teneatur insuper potestas seu rector, omnia bona hæreticorum, quæ per dictos officiales fuerint occupata seu inuenta, & condemnationes pro his exactas diuidere tali modo: vna pars deueniat in commune ciuitatis vel loci: secunda in fauorem & expeditionem officii detur officialibus,qui tunc negotia ipsa peregerint:tertia ponatur in aliquo tuto loco, secundum quod dictis diœcesano & inquisitoribus videbitur reseruanda, & expendenda per consilium eorundem in fauorem fidei, & ad hæreticos extirpandos,non obstante huiusmodi diuisioni statuto aliquo condito aut condendo. B

Si quis autem de cetero aliquod istorum statutorum, aut constitutionum attētauerit delere, diminuere,vel mutare sine auctoritate sedis apostolicę speciali,potestas seu rector,qui pro tempore fuerit in illa ciuitate vel loco,teneatur eum tamquā defensorem hæreticorū publicū,& fautorē secundum formā præscriptā perpetuo publice infamare,atq; punire in librarū quinquaginta imperialiū in pecunia numerata;quā si exigere nō potuerit,cū maleficii banno supponat,de quo eximi nō valeat,nisi soluerit duplā dictę pecunię quantitatē.

Teneatur sane potestas seu rector infra decem dies sui regiminis sindicare præcedentem proximo potestatem vel rectorem,& eius etiam assessores,per tres viros catholicos & fideles, electos ad hoc per diœcesanū si fuerit præsens, & per fratres Prædicatores,& Minores de omnibus his,quę in statutis istis seu constitutionibus & legibus contra hęreticos, & eorum complices editis,continentur, & punire ipsos si excesserint in omnibus & singulis quę omiserint, &cogere restituere de propria facultate:non obstante si per aliquam licentiam consilii vel alterius cuiuslibet,à syndicatione fuerint absoluti. C

Iurabunt autem prædicti tres viri,bona fide syndicare præfatos de omnibus supradictis.

Ceterum teneatur potestas seu rector cuiuslibet ciuitatis vel loci delere seu abradere penitus de statutis vel capitularibus cōmunis, quodcunque statutū conditū vel condendū inueniatur contradicere istis cōstitutionibus, seu statutis & legibus,siue quomodolibet obuiare: & in principio & in medio sui regiminis, hæc statuta,seu cōstitutiones,& leges in publica concione solemniter facere recitari:& etiā in aliis locis extra ciuitatē suam vel locū, sicut diœcesano seu inquisitoribus & fratribus supradictis visum fuerit expedire.

Porro hæc omnia statuta, seu constitutiones & leges, & si quæ aliæ contra hæreticos & eorum complices, tempore aliquo auctoritate sedis apostolicę conderentur,in quatuor voluminibus vnius tenoris debeant contineri:quorū vnum sit in statutario communis cuiuslibet ciuitatis:secundum apud diœcesanum: tertium apud fratres Prędicatores: quartum apud fratres Minores, cum omni sinceritate seruentur, ne posint per falsarios in aliquo violari. Dat. Perusii Idibus Maij. Pontificatus nostri anno nono. D

INNOCENTIVS IIII.

Præcipit obseruari leges Federici imperatoris; & secundum eas in hæreticos animaduerti, ad quod inquisitores magistratus compellant per censuram ecclesiasticam.

Edita anno domini 1252.

Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.

Alia eiusdem argumenti ponitur infra.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis priori prouinciali & fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis ordinis Prædicatorum, in Lombardia, Marchia Teruisin. & Romaniola, Salutem & apostolicam benedictionem. E

CVM aduersus hæreticam prauitatem,quondam Federicus tunc Romanorum imperator promulgauerit quasdam leges, per quas ne peruagetur, compesci poterit pestis illa: nos illas volentes ad robur fidei & salutem fidelium obseruari, dilectis filiis potestatibus, consiliis & communitatibus ciuitatum aliorumque locorum Lombardiæ, Marchiæ Teruisin. ac Romaniolæ, nostris damus literis in mandatis,vt eas quarum tenores ipsis mittimus insertos nostris literis, faciant singuli in eorū capitularibus annotari,cōtra hęreticos sectę cuiuslibet secundū eas exacta diligētia processuri. Quo circa discretioni

vestræ

A vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si dicti potestates, consilia, & communitates, mandatum nostrum super hoc neglexerint adimplere, vos eos ad id per excommunicationē in personas, & interdictum in terram, appellatione remota cogatis. quòd si duo ex vobis his non interfuerint, vnus ea nihilominus exequatur. Dat. Perusij v. Calend. Iunij. Pontificatus nostri anno nono.

INNOCENTIVS IIII.

Concedit inquisitoribus, vt non obstante incorrectione literarum apostolicarum contra hæreticos editarum, earum tamen uirtute procedant.

B INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis priori prouinciali, & fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis, ordinis Prædicatorum in Lombardia, Marchia Teruisana, & Romaniola, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1252*

CVM literæ nostræ, quas super negotio hæresis, in Lombardia, Marchia Teruisana, & Romaniola extirpandæ, nuper à sede apostolica fratres uestri ordinis reportarunt, processerint (sicut accepimus) in aliquibus propter nimiam festinationem incorrectæ: discretioni uestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus incorrectionis non obstante dispendio, quod ex superfluitate vel diminutione literæ seu syllabæ, siue dictionis vnius uel plurium inducatur, in memorato negotio procedatis iuxta earundem continentiam literarum. Datum Perusij Idibus Iunij. Pontificatus nostri anno nono. *Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.*

C

INNOCENTIVS IIII.

Hortatur inquisitores, vt diligenter in hæreticos inquirant: in eosq; ac in eorum complices, (nisi conuertantur) iuxta canonum sanctiones procedant, etiam inuocato auxilio seculari. pœnitentes recipi debent & absolui. Si qui impediant sanctum officium acriter coercet Papa. inquisitores uiginti vel quadraginta dierum indulgentiam largiuntur.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio priori prouinciali ordinis fratrum Prędicatorum in Lombardia, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1252.*

D TVNC potissime conditori omnium acceptabile obsequium exhibetur, cum sibi pro catholicæ conseruatione fidei, cuius est ipse stabile ac perpetuum fundamentum, pura intentione seruitur. Digne itaque in hoc sibi prouidimus, studiosum ac placidum impendere famulatum, & præcipue in partibus Italię, propter ipsarum vicinitatem, vigilare instantius ac validius satagere contra diros hostes eiusdem fidei, vt cultura salubris impensa per vos vicinis agris dominicis, vtilis sit longinquis, & semen verbi diuini fusum in proximis, fructificet etiam in remotis: licet apostolica sedes tales hostes vbique indefessa solicitudine persequatur, nec vnquam ab huiusmodi exercitio cessauerit cura eius. Conuenit namque (vt quia contra pestem hæreticam† inquisitiones roborare ac renouare per diuersas seculi volumus regiones.) id agere in Italia maiori opportunitate nunc habita, nullatenus dimittamus; cum quanto nostris propior adest aspectibus, tanto iustius possemus argui de neglectu, nisi saluti eius attente prospicere studeremus; ideoque discretioni tuæ per apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, in remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatenus huiusmodi negotium, quod principaliter residet cordi nostro, in Lombardia & Romaniola per te, ac fratres tuæ curæ cōmissos, quos ad hoc videris opportunos, affectu prompto suscipias, ac feruenti animo prosequaris: ita quòd si per inquisitionē de consilio diœcesanorum dictarum Lombardiæ ac Romaniolæ, cū omni vigilantia & solemni prouidentia faciendam, aliquos in eis de cōtagio prauitatis hæreticæ culpabiles vel infectos inueneris, aut etiam infamatos, nisi examinati velint absolute mandatis ecclesiæ obedire, contra ipsos, & receptatores, defensores & fautores eorū, humano timore postposito, iuxta sanctiones canonicas, apostolica auctoritate procedas: inuocato ad hoc cōtra eos, si opus fuerit, auxilio brachii secularis; cōtradicto-

Ex Archiuo inquisition. Bononien.

† Inquisitores.

E

res per censurã ecclesiasticã, appellatione postposita cõpescendo. Si vero aliqui hæretica labe penitus abiurata, redire voluerint ad ecclesiasticam vnitatẽ, eis iuxta formam ecclesiæ, consultis diœcesanis, eisdem beneficium absolutionis impendens, iniungas eisdem, quod iniungi talibus consueuit: *Prouiso solerter ne simulata conuersione redeant fraudulenter, & te, immo potius se fallentes, sub agni specie gerant lupum.* Verum quia tam salubre negotium super omnia promoueri cupimus, propter quod impedimenta quælibet ab ipso intendimus penitus, cum Dei adiutorio remouere: quia si forte, quod non credimus, aliqua ciuitas vel communitas, siue aliqui magnates, vel nobiles seu potentes, huic negotio se opponere, aut illud præsumpserint aliquatenus impedire, vt non possit per deputatos ad hoc à nobis, procedi libere in eodem, immo nisi fouerint illud & iuuerint studiose, nos proculdubio ad comprimendam tam superbam & perniciosam audaciam, & omnimodo confundendam, in illos gladium ecclesiasticę potestatis acriter extendemus. Et reges, ac principes, aliosq; Christi fideles, siue pro terræ sanctę succursu, siue aliàs pro Christi seruitio Crucis charactere insignitos, necnon & ceteros catholicos inuocabimus contra eos: vt & cælũ & terra aduersus detestabilem temeritatem ipsorum pariter moueantur; cum non minus expediat immo magis fidem in locis prope positis, quàm procul distantibus defensare. Quia enim futura volumus in quantum † præsumus (præcipue in supradictis partibus, quas speciali affectione diligimus) vitare discrimina; idcirco scribimus, quòd ista palam exponere ac prænuntiare procures, populos ipsarum partium diligentius admonens, vt debitum habentes respectum ad negotium memoratum, nullum prorsus promotioni eius inferant nocumentum, sed potius in exequendo illo tibi fauorem tribuant & auxilium opportunum: quia si forsan contrarium agere attentauerint, nullatenus dimittemus, quin per reges ipsos & principes, aliosque fideles dictum promoueamus negotium, sicut superius est expressum. Vt autem prædicta per te, ac fratres eosdem possint liberius ac vtilius exerceri, tibi ac eis largiendi viginti vel quadraginta dierum indulgentiam, quotiens opportunum videbitur, omnibus vere pænitentibus & confessis, qui ad tuam & ipsorum fratrum prædicationem propter hoc faciendam accesserint, plenam tenore præsentium concedimus facultatem. Datum Brixiæ v. Calen. Octob. Pontificatus nostri anno nono.

A | B | C

† Ita in archetypo sed, possumus, uidetur legendum.

INNOCENTIVS IIII.

Præcipit secularibus principibus & magistratibus, vt banno supponant eos bonis etiam publicatis, quos inquisitores, aut hæreticos, aut hæreticorum complices declarabunt.

D

Edita anno domini 1252.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis nobilibus viris vniuersis marchionibus, comitibus, baronibus, ac potestatibus, rectoribus, consulibus, & communibus ciuitatum, & aliorum locorum, per Lombardiam, Marchiam Teruisinam, & Romaniolam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM fratres Prædicatores generaliter in Lombardia, Marchia Teruisina, & Romaniola contra hæreticos, & omnes sectas eorum quocunque nomine censeantur, ad extirpandam inde tam grauis contagij pestem, & malum tantę prauitatis in ecclesia Dei nimium pestilens, † duximus deputandos: vniuersitatem uestram rogandam, hortandam, duximus attente & monendam, per apostolica uobis scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus omnes illos, qui per inquisitores eosdem, vel per alios de ipsorum mandato, pro hæreseos crimine: vel pro defensione, seu receptatione, aut fauore hæreticorum, excommunicationis innodati vinculo, vel denuntiati excommunicati publice fuerint, bonis confiscatis ipsorum, banno publico exponatis; aliàs contra eos temporaliter prout expedire videritis, in fulcimentum catholicæ fidei, potestate vobis tradita processuri: alioquin noueritis nos eisdem inquisitoribus, nostris literis iniunxisse, vt vos ad id per censuram ecclesiasticam appellatione remota compellant. Datum Perusij v. Idus Maij, Pontificatus nostri anno nono.

Ex Directorio Sabellano fol. 138.

† Duxerimus.

E

A ## *INNOCENTIVS IIII.*

Principes seculares, & quilibet magistratus, inquisitoribus moniti & requisiti pareant, ac auxilium & consilium & fauorem præstant: alioquin summus Pontifex latas in eos sententias ob hanc causam, ratas habebit.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis nobilibus viris vniuersis marchionibus, comitibus, baronibus, & potestatibus, rectoribus, consulibus, & cōmunitatibus ciuitatum, & aliorum locorum per Lombardiam, Marchiam Taruisinam, & Romaniolam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1252.*

Ex commissi nobis apostolatus tenemur officio super gregem Dominicum vigilare solicite ac prudenter, vt pestis hæreticæ prauitatis, quæ dum serpit, vt cancer in vniuersali Dei ecclesia, quamplures corrumpit fidelium, & plurimos mortaliter sauciat, exactæ diligentiæ studio, ab ipsis eminus propellatur: ac tanto propensius intendatur ad tam pestiferi morbi curam per nos & alios, qui sunt animalia oculata, & lucernæ ardentes super eiusdem candelabrum, quanto grauior ex contagio ipsius morbi, & pestilentior animarum sequitur corruptela. Cum igitur fratres ordinis Prædicatorum, inquisitores generaliter in partibus Lombardiæ, Marchiæ Taruisinæ, & Romaniolæ duxerimus super huiusmodi negotio deputandos: vt ipsorum prudentia deprehendat huiusmodi pestis contagione infectos; qui siquidem latentes in eisdem partibus demoliuntur quotidie vineam domini, tamquam vulpeculæ caudas habentes colligatas in vnum, sed diuersas ad magis nocendum facies prætendentes: Vniuersitatem vestram rogandam, hortandam duximus & monendam, per apostolica vobis scripta districtæ præcipiendo mandantes, quatenus ad reuerentiam apostolicæ sedis, & nostram, eisdem fratribus in ipsius prosecutione negotij, cuius quidem salutaris effectus, profectus est catholicæ fidei, ac hereticæ peruersitatis defectus, requisiti ab eis, opportunum impendatis auxilium, consilium, & fauorem: & sic eis brachij secularis potentia, cum necesse fuerit super hoc fauorabiliter assistēdo, quòd aduersus tales, libere potestatis ecclesiasticæ sibi commissæ valeant exercere censuram: & vestra inde deuotio dignis in Christo posit laudibus commendari: Alioquin sententias, quas in rebelles, vel etiam negligentes, in hoc ijdem inquisitores rite duxerint promulgandas, ratas habebimus & faciemus auctore Deo vsque ad satisfactionem condignam, appellatione remota, inuiolabiter obseruari. Datum Perusij v. Idus . . Pontificatus nostri anno nono.

Ex Directorio Sabellano fol. 396. — B — *c. Excōicam. 1. & 2. de var.* — C

INNOCENTIVS IIII.

D *Inquisitores compellere possint quoscunque seculi magistratus per censuram ecclesiasticam, vt iurent seruare leges in hæreticos latas, non obstante quouis priuilegio cuiuscunque tenoris.*

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis priori prouinciali & fratribus ordinis Prædicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in Lombardia, Romaniola, & Marchia Teruisana, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1253.*

Ad aures nostras peruenit, quòd nonnulli nobiles, potestates, & alij de Lombardiæ, Romaniolæ, & Marchiæ Teruisin. partibus, nolunt statuta nostra & imperialia contra hæreticos edita, in statutis ciuitatum & locorum, quibus præsunt, facere scribi, neq; iurare iuxta mandatum nostrum se obseruaturos eadem, & facturos pro posse ipsorum, ab huiusmodi ciuitatum & locorum hominibus obseruari: ne igitur mandatum nostrum super hoc directum, prætextu alicuius indulgentiæ, seu priuilegij valeat impediri; discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus nobiles, potestates, & alios supradictos, ad executionem præmissorum, iuxta eiusdem mandati nostri tenorem, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compellatis. Non obstante aliqua sedis apostolicæ indulgentia, quibuscunque personis, sub quacumque forma verborum concessa, cuiuscunque tenoris existat quòd excommunicari non possint, vel eorum terra supponi ecclesiastico interdicto, absque speciali eiusdem sedis mandato, faciente plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulgentia huiusmodi, & eorum nominibus mentionem. Datum Perusij iiij. nonas Aprilis Pontificatus nostri anno decimo.

Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis. — E

INNO-

INNOCENTIVS IIII.

A

Inquisitores cautionem pœnę pecuniarię exigere possunt à complicibus hæreticorum redeuntibus, de fide tenenda, & non redeundo ad priores uel similes errores.

Edita anno domini 1253.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

Zanch. de hære. c. 19.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs priori prouinciali ordinis Prædicatorum & inquisitoribus hereticæ prauitatis in Lombardia, Romaniola, Marchia Anconitana, & Teruisina, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM Venerabilis frater noster Albanensis episcopus auctoritate nostra super extirpatione prauitatis hæreticę inter alia duxerit statuendum, vt inquisitores hęreticorum in prouincia Lombardiæ, à credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum ad obedientiam ecclesiæ redeuntibus, sub pœna pecuniaria cautionem exigerent, quòd fidem catholicam firmiter teneant, & vlterius fauorem aliquem hæreticis non impendent, & nos statutum huiusmodi approbauerimus ex abundanti, vt firmior vester maneat in hac parte processus, prædicta vobis, & his quos in huiusmodi contigerit ministerio subrogari auctoritate præsentium duximus committenda. Dat. Perusii IIII. Calen. Februa. Pontificatus nostri anno decimo. B

INNOCENTIVS IIII.

Archiepiscopi & episcopi de pœnis pecuniarijs exactis ab illis, qui data cautione pecuniaria promiserunt stare mandatis ecclesiæ, inquisitoribus prouideant in expensis.

C

Edita anno domini 1253.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus archiepiscopis & episcopis per Lombardiæ prouinciam constitutis, præsentes literas inspecturis, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM per nostras vobis mandemus literas, vt hæreticorum credentes, fautores, receptatores, & defensores, qui post præstitam cautionem, quòd fidem catholicam firmiter teneant, & vlterius hæreticis fauorem aliquem non impendāt, in id quod abiurauerant, sunt relapsi: & quos in posterum relabi forte contigerit ad soluendam pœnam ab ipsis promissam, iuxta ordinationem venerabilis fratris nostri Albanensis episcopi auctoritate apostolica factam, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compellatis: fraternitati vestræ per scripta apostolica mandamus, quatenus de his quæ taliter recipere vos continget, dilectis filijs priori prouinciali ordinis Prædicatorum, & inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Lombardia, Romaniola, Marchia Anconitana, & Teruisina, & substituendis eisdem, in expensis prouidere curetis ad inquisitionis huiusmodi officium opportunis. Dat. Perusij v. Calen. Februa. Pontificatus nostri anno decimo. D

INNOCENTIVS IIII.

Iubet obseruari leges Federici in hæreticos & eorum complices editas, quas nominatim inserit huic rescripto, quibus pœnæ uariæ in eos latę continentur; & multa inquisitoribus priuilegia conceduntur, & plurima ad sacrum inquisitionis officium spectantia traduntur,

Edita anno domini 1254.

Ex uetusto codice manuscripto bibliotheca Vaticana, & Directorio Sabellano par. 3. fol. 710.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis potestatibus, cōsiliis, & communitatibus ciuitatum aliorumque locorum Lombardiæ, Marchię Taruisinæ, ac Romaniolæ, Salutem & apostolicam benedictionem. E

CVM aduersus hæreticam prauitatem quondam Federicus Romanorum Imperator promulgauerit quasdam leges, per quas ne peruagetur, compesci poterit pestis illa: nos illas volentes ad robur fidei ac salutem fidelium obseruari, vniuersitati vestrę per apostolica scripta mandamus, quatenus eas, quarum tenores vobis mittimus insertos præsentibus, faciatis singuli in vestris capitularibus annotari, contra hæreticos sectæ cuiuslibet secundum eas exacta diligentia processuri: Alioquin dilectis filiis priori prouinciali & fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis ordinis Prædicatorum in Lombardia

A bardia, Marchia Taruisina, & Romaniola literis nostris iniungimus, vt vos ad id per excõmunicationem in personas, & interdictum in terram appellatione remota compellant.

Tenores autem legum hi sunt:

FEDERICVS DEI GRATIA Romanorum Imperator, & semper Augustus Hierusalem & Siciliæ Rex, dilectis principibus suis, Venerabilibus Archiepiscopis, Episcopis, alijsque prælatis ecclesiarum: Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Potestatibus, Scultetis, Burgauijs, Aduocatis, Iudicibus, Ministrialibus, Offi-
B *cialibus, & omnibus per totum imperium constitutis, præsentes literas inspecturis fidelibus suis, Gratiam suam, & omne bonum.*

OMMISSI nobis cælitus cura regiminis, imperialis cui dãte Domino præsidemus fastigium dignitatis, materialem quo †diuisum à sacerdotio fungimur gladium aduersus hostes fidei, & in exterminium hæreticæ prauitatis exigũt exercendum: vt vipereos perfidiæ filios contra †Deum & ecclesiam insultantes, tamquam materni vteri corrosores in iudicio & iustitia persequamur: maleficos viuere non passuri, per quorum scientiam seductricem mundus inficitur, & gregi fideliũ per oues has morbidas grauior infligitur corruptela. Statuimus itaque sancientes, vt hæretici quocumque nomine censeantur; vbicunque per imperium
C damnati fuerint ab ecclesia, & seculari iudicio assignati, animaduersione debitæ puniantur. Si qui vero de prædictis postquam fuerint deprehensi, territi metu mortis redire voluerint ad fidei vnitatem, iuxta canonicas sanctiones, ad agendum pænitentiam, in perpetuũ carcerem detrudantur. Præterea quicunque hæretici reperti fuerint in ciuitatibus, opidis, seu aliis locis imperij per inquisitores ab apostolica sede datos, & alios orthodoxos fidei zelatores; hi qui iurisdictionem ibidem habuerint, ad inquisitorum & aliorum catholicorum virorum insinuationem, eos capere teneantur: & eos captos arctius custodire donec per censuram ecclesiasticam condemnatos, damnabili morte perimant, qui fidei sacramenta & vitæ dãnabant. Simili quoque pœna plecti cẽsemus oẽs, quos ad fouendũ hæreticorũ errorẽ, callidi hostis astutia suscitat aduocatos: vel parat illicitos defensores; maxime cũ facinus quos inquinat, æquat: nisi monitione præmissa destiterint, & eorũ vitę duxerint cõsulẽdum. Eos præterea qui conuicti in vno loco fuerint de hæresi, & ad alia loca se transfe-
D runt, vt cautius possint effundere virus hæreticæ prauitatis, debitam censemus subire vindictam: nisi super hoc per viros ab eodẽ errore conuersos ad fidem, necnon & per alios, qui eos de hæresi †conuincunt (quod & in hoc casu concedimus licite faciendum) †eorundem testimonium habeatur. Item mortis sententiæ †dicimus †adiiciendos, si quos hæreticorũ ad iudicium tractos, in extremo vitæ periculo hæresim abiurantes, postmodum de falso iuramento constiterit, & fide mentita †conuicti, ac eos contigerit eiusdem morbi spontaneã incurrere recidiuam: vt sibi dãnabilius iniquitas sit mentita, vt pœnam debitam mendacium non euadat. Omne insuper proclamationis & appellationis beneficium, ab hæreticis, receptatoribus, & fautoribus eorundem penitus amouemus: volentes vt de finibus nostri imperij, in quibus semper debet existere fida fides, hæreticę labis †genimina modis om
E nibus deleantur. Ceterum quia quanto maiora diuinæ nutu miserationis accepimus, & altiorem locum præ filiis hominum obtinemus, tanto deuotiora debemus obsequia gratitudinis conferenti: Si †quando igitur in nostri nominis contemptores excandescit auctoritas: si reos læsæ maiestatis, in personis eorum & suorum liberorũ exhæredatione damnamus, multo fortius iustiusque contra Dei blasphematores nominis, & catholicæ detractores fidei, prouocamur: eorundem hæreticorum, receptatorum, fautorum, & aduocatorum suorum hæredes & posteros, vsque ad secundam †progeniem, beneficiis cunctis temporalibus, publicis officiis & honoribus, imperiali auctoritate priuantes: vt in paterni memoriam criminis continuo mærore tabescant: vere scientes quòd Deus est zelotes, peccata patrum in filios potenter vlciscens. Nec quidem à misericordiæ finibus duximus excludendum, vt si qui paternæ hæresis non sequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint: quacumque

[Marginal notes:] L. 1. — † diuisim. — † Dominum. — §. 1. — § 2. — §. 3. — §. 4. — §. 5. — Sch. 104 p. 3. — † conuicerint — † euidens — §. 6. — † ducimus — † addicendos. — † forte, cõuinci — §. 7. — † germina. — §. 8. — † in codice vaticano ita si quã igitur in nostri maledicos, nostri culminis excandescit auctoritas. — † generationẽ — §. 9.

quacunque reatus illorum animaduersione plectantur, prędictæ punitioni non subiaceat innocentia filiorum. A
§. 10. Ad hoc notum fieri volumus fratres Prædicatores de ordine Prædicatorum, pro fidei negotio in partibus imperii nostri contra hæreticos deputatos: ceteros quoque qui ad hæreticos iudicandos accesserint & venerint, nisi aliqui eorum ab imperio sint proscripti, eundo, morando, & redeundo, sub nostra & imperiali defensione speciali recipimus: & quòd apud omnes sub ope, & recomendatione fidelium imperij esse volumus inoffensos: vniuersitati vestræ mandantes, quatenus quocunque, & apud quemcunque vestrum peruenerint, benigne recipiatis eosdem: & personas ab incursu hæreticorum eis insidiantium conseruantes indemnes, omne consilium, ducatum, & auxilium impendatis, pro tam acceptis corā Deo negotiis exequendis.
§. 11. Hęreticos vero, quos ostenderint ipsi vobis, in iurisdictione vestra singuli capientes, diligenti custodia detinendos, donec post ecclesiasticę damnationis iudicium, pœnam subeant, quam merentur: sciturі quòd in executione ipsius negotii, gratum Deo & laudabile nobis obsequium conferetis, si ad expellendam de partibus nostri imperii nouam & insolitam hæreticæ prauitatis infamiam opem, & operam, vnà cum eisdem fratribus præstiteritis efficacē. Et si quis foret exinde negligens & remissus, inutilis coram Domino, & in conspectu nostro poterit merito culpabilis apparere. Datum Paduæ XXII. Februarij, Indictione XII. B

FEDERICVS DEI GRATIA ETC.

l. 2.
§. 1.
INCONSVTILEM tunicam † Dei nostri dissuere conantur hæretici, & vocabuli uitio † seruientes, † quo significationem diuisionis enunciant, & in ipsius indiuisibilis fidei vnitatem nituntur inducere sectionem, & oues à Petri custodia, cui pascendæ à pastore bono sunt creditę, segregare. Hi sunt lupi rapaces intrinsecus, eo vsque mansuetudinem ouium prætendentes, quousque ouile possint dominicum subintrare. Hi sunt angeli pessimi. Hi sunt filii prauitatum, à patre nequitiæ, & fraudis auctore, ad decipiendas simplices animas destinati. Hi sunt colubri, qui columbas decipiunt. Hi sunt serpentes, qui latenter videntur inserpere, & sub mellis dulcedine virus † euomere: vt dum vitæ cibum ministrare se simulant, à cauda feriunt: & mortis poculum velut quoddam † dirissimum † venenum immiscent. Horum sectæ ueteribus: vel ne in publicum prodeant: non sunt notatæ nominibus: vel (quod est forte nefandius) non contentæ, vt velut ab Arrio Arriani, vel à Nestorio Nestoriani, aut à similibus similes nuncupentur: sed in exemplum martyrum, qui pro fide catholica † martyria subierunt, Patarenos se nominant, velut expositos passioni. C
§. 2. Huiusmodi miseri Patareni, à quibus abest sancta credulitas † diuinitatis æternę, sub vno contextu nequitię insimul tres offendunt: † Dominum videlicet, proximos, & se ipsos: † Dominum, dum Dei filium, & fidem non agnoscunt. Decipiunt proximos, dum ipsis sub specie spiritualis alimoniæ, hæreticæ prauitatis oblectamenta ministrant. crudelius etiam sæuiunt in se ipsos, dum † post animarum dispendium, corpora denique † seueræ mortis illecebris, quam per agnitionem ueræ fidei possent euadere, vitę prodigi, & necis improuidi sectatores inuoluunt: & (quod est ipso dicto † dirissimum) superstites etiam non terrentur exemplo. Contra tales igitur, Deo & hominibus sic infestos, continere non possumus motus nostros, quin debitę in eos vltionis gladium † exeramus: † in tanto ipsos instantius persequentes, quanto in euidentiorem delusionem fidei Christianæ, prope Romanam Ecclesiam, quæ caput aliarum omnium ecclesiarum iudicatur, superstitionis suæ scelera latius exercere noscuntur. Adeo quòd ab Italię finibus, & præsertim à partibus Lombardiæ, in quibus pro certo perpendimus ipsorum nequitiam † latius abundare, iamque usque ad regnum nostrum Siciliæ, suæ perfidię riuulos deriuarunt. D E
§. 3. Quod acerbissimum reputantes: Statuimus in primis, vt crimen hęreseos, & damnatæ sectæ cuiuslibet, quocunque nomine censeantur sectatores, (prout veteribus legibus est indictum) inter publica crimina numerentur: immo crimine læsæ maiestatis nostræ debet ab omnibus horribilius iudicari, quod in diuinæ maiestatis iniuriam noscitur attentatum, quamuis iudicii potestate, alterum alteri non † excellat. Nam sicut perduellionis crimen personas adimit damnatorum, & bona; & damnat post obitum etiam memoriam defunctorum: sic & in prędicto crimine, quo Patareni notantur, per omnia volumus obseruari.
§. 4. Et vt ipsorum nequitia, qui (quia Deum non sequuntur) in tenebris ambulant, detegat

Marginal notes: † Domini † sauientes † quod signifi cationē diuisio nis enuntiat. † euomunt † durissimum † aconytum † martyrium † Trinitatis † Deum † Deum † prater † saua † durissimum † exerceamus † Aliàs, & in tanto ipsos persequamur instantius, quanto in euidentiorem iniuriam &c. † amplius † excedat

A detegantur: etiam nemine deferente, inuestigari volumus diligenter huiusmodi scelerum patratores; & per officiales nostros, sicut & alios malefactores inquiri; ac inquisitione notatos, etiamsi leuis † superstitionis argumento tangantur, à viris ecclesiasticis, & prælatis examinari iubemus. Per quas si inuenti fuerint à fide catholica saltem in† vno articulo deuiare, ac per ipsos pastorali more commoniti, tenebrosis diaboli relictis insidiis, noluerint agnoscere Deum lucis, sed in erroris † concepta constantia perseuerent, præsentis nostræ legis edicto damnatos, mortem pati Patarenos, aliosque hæreticos quocunque nomine cēseantur, decernimus, quam affectant: vt viui in conspectu† hominum comburantur, flammarum commissi iudicio. Nec dolemus quòd in hoc ipsorū satisfacimus voluntati ex quo pœnam solummodo, nec fructum aliquem alium consequuntur erroris. Apud nos pro talibus nemo interuenire præsumat; quod† qui fecerit, in ipsum nostræ indignationis aculeos non immerito conuertemus. Dat. Paduę XXII. Februarij, XII. Indictione.

† *suspicionis* † *in aliquo deuiare* † *concepti* † *populi* † *quod si.*

B

FEDERICVS DEI GRATIA Romanorum Imperator, &c.

PATARENORVM receptatores, & complices, & quocunque modo fautores, qui vt à pœna alios possint eximere, de se velut improuidi non formidant, publicatis bonis omnibus relegandos in perpetuum esse censemus. Et ipsorum filij ad honores aliquos nullatenus admittantur, sed infamiæ perpetuæ nota laborent; Vt † nec testes in causis aliquibus admittantur, sed perpetuo repellantur infames. Si tamen aliquis de filiis fautorum huiusmodi detexerit aliquem Patarenum, de cuius perfidia manifeste probatur, in fidei præmium quam
C agnouit, famæ pristinæ de imperiali clementia, restitutionis beneficium in integrum, consequatur.

l. 3. §. 1. † *Aliàs, vt nec in testes, nec in causis, quibus repellūtur infames, aliquatenus admittantur.*

INCIPIVNT CAPITVLA CONSTITVTIONIS contra hæreticos edita per dominum Federicum, illustrem virum Romanorum imperatorem semper Augustum, Hierusalem, & Siciliæ regem.

† *Patarenos.*

CATHAROS, Patarenos, Speronistas, Leonistas, Arnaldistas, Circuncisos, Passaginos, Iosepinos, Garatenses, Albanenses, Franciscos, Begardos, † Commixtos, Vualdenses, Romairolos, † Cumimellos, Varinos, & † Ortholenos, cum illis de Aquanigra: & omnes hæreticos vtriusque sexus quo-
D cunque nomine censeantur perpetua damnamus infamia, † diffidamus atque bannimus, censentes vt bona talium confiscentur, nec ad eos vlterius reuertantur: ita quòd filij ad eorum successionem peruenire non possint, cum longe sit grauius æternam, quàm temporalem offendere maiestatem. Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mandatum ecclesię, iuxta considerationem suspicionis, qualitatemq; personę, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, tamquam infames & banniti ab omnibus habeantur, ita quòd si sic per annum permanserint, extunc eos sicut hæreticos condemnamus. Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, vt potestates, & consules, seu rectores, quibuscunque fungantur officijs, pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quòd
E amodo quandocunque quis fuerit in perpetuam potestatem, seu temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare: alioquin neque pro potestatibus, neque pro consulibus, seu consimilibus habeantur: eorumq; sententias ex tunc irritas decernimus & inanes. Si vero dominus temporalis requisitus & monitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate, post annum à tempore monitionis elapsum, terram ipsius exponimus catholicis occupandā: qui eam, exterminatis hæreticis, absq; vlla cōtradictione possideant, & in fidei puritate conseruent: saluo iure domini principalis: dūmodo super hoc nullū pręstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat: eadē nihilominus lege seruata, cōtra eos qui nō habent dnos principales. Credētes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum bannimus: statuentes, vt si postquam quilibet talium

§. 1. † *Commissos* † *Cōmunellos* † *Ortulenos* † *Aliàs, Diffidamus itaque et bānim⁹, etc.* §. 2. §. 3. §. 4. §. 5.

d fuerit

fuerit excommunicatione notatus, satisfacere contempserit infra annum; extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad aliquos eligendos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, nec testandi liberam habeat factionem; nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus ei præterea super quocunque negotio respondeat, sed ipse aliis respondere † teneatur. Quòd si iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquę ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, eius instrumenta confecta per manū eius nullius penitus sint momenti. A

† cogatur

§. 6. Adijcimus insuper, quòd hæreticus per hæreticum conuinci possit: & quòd domus Patarenorum, receptatorum, defensorum, & fautorum, siue vbi docuerint, † aut alijs manus imposuerint, destruantur, nullo tempore restaurandæ. Datum Paduæ XXII. Februarij. XII. Indictione.

† siue, ubi alijs &c.

De apostatis. Rex regum. Apostatantes à fide catholica penitus execramur, insequimur vltionibus, bonis suis omnibus spoliamus. Et à professione vel voto naufragantes legibus coarctamus. Successiones tollimus ab eis, & omne ius legitimum abdicamus. Datum Asisij XI. Calend. Iunij, Pontificatus nostri anno vndecimo. B

INNOCENTIVS IIII.

Quibus competeret olim facultas creandi, & destituendi inquisitores; & qua ratione inquisitores semel creati deponi debeant.

Edita anno Domini 1254.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio priori prouinciali ordinis Prædicatorum in Lombardia, Salutem & apostolicam benedictionem.

LICET ex omnibus mundi partibus, quæ nomine Christiano censentur, teneamur ex officij nostri debito expurgare letiferam pestem hæreticę prauitatis: In Italia tamen imminet nobis hęc solicitudo propensius, vbi eandem pestem (propter malitiam temporis, quæ in detrimentum fidei catholicę peruersos mores peperit) ex vicinitate persensimus abundantius succreuisse. Volentes igitur in prouincia Lombardiæ à Bononia & Ferraria inclusiue, vsque ad vltimos fines superiorū partium eiusdem prouinciæ, ac Marchia Ianuensi, per aliquos de fratribus prioratus tui, super hoc partes nostræ solicitudinis adimpleri: discretioni tuæ per apostolica scripta mādamus, quatenus tu, vel vicarius tuus, cum contigerit te abesse, de consilio discretorum fratrum, quatuor ex eiusdem prioratus fratres, viros zelum habentes Christianæ fidei, & opere ac sermone potentes, assumas, eisque inquisitionis officium contra hæreticos, eorumq; fautores & complices, in prædictis prouincia & Marchia, iuxta formam quam eis per alias literas nostras expressimus, exequendum iniungas: quos eam, quam in eisdem literis cōprehendimus, habere volumus potestatem. Si vero quemquam eorundem inquisitorum, ex causa videris aliquando amouendum, alium illo amoto substituas, pari potestate functurum, quotiens id faciendum deliberatione, cum discretis fratribus pręhabita, tibi vel eidem vicario, te absente, visum fuerit expedire. Datum Asisij IIII. Calend. Iunii, Pontificatus nostri anno vndecimo. C D

INNOCENTIVS IIII.

Inquisitores prædicent fidem catholicam, ac per alios faciant prædicari: crucesignatos recipiant, qui hæreticos insequantur: audientibus conciones inquisitorum de fide habitas viginti vel quadraginta dierum indulgentiam concedant inquisitores. qui hæreticos persequuntur, plenariam indulgentiam adipiscuntur. E

Edita anno domini 1254.

Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio priori prouinciali ordinis PręDicatorum in Lombardia, Salutem & apostolicam benedictionem.

MALITIA huius temporis in diuersis mundi partibus, & maxime in prouincia Lombardia, peruersorū morū peperit corruptelā, ex quibus pestifera pestis hæreticæ prauitatis abūdantius solito noscitur pullulasse. Ad purgationē igitur eiusdē pestis, iuxta officij nostri debitū ex animo intēdētes, volumus aduersus huiusmodi iniquitatis ope-

A tis operarios, qui massam catholicæ puritatis, fermento propriæ contagionis inficiunt, fideles, vt consurgant, stentque nobiscum, pro euangelicis, quas professi sunt legibus defensandis, salubribus exhortationibus incitari. Quo circa deuotioni tuæ, per apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus tu, vel vicarius tuus cum contigerit te abesse, per te ipsum in ciuitatibus & locis aliis, quę infra prioratus generalis tibi commissi, statutos ab ordine tuo limites continentur, prędicans contra hæreticos verbum crucis, & per idoneos ad hoc fratres tuos faciens publice prædicari, ac consignari crucis charactere eos, qui tacti zelo fidei contra hæreticos, eorumque fautores voluerint crucesignari fideles ad huiusmodi prædicationis & crucis signationis officium exequendum, in ciuitatibus & locis prædictis, tot de fratribus tibi commissis verbo & opere potentes assumas, quot ex eisdem assumptis, singulis ciuitatibus & diœcesibus prioratus eiusdem bini valeant deputari: Nos enim tibi & eorum singulis largiendi viginti vel quadraginta dierum indulgen-
B tiam de iniunctis pænitentiis vere penitentibus & confessis, qui ad audiendum verbum ipsum deuote affuerint: necnon & illis, qui ad extirpandam hæreticam prauitatem, signum crucis acceperint, illam indulgentiam illudque priuilegium concedendi, quæ transfretantibus in terræ sanctæ subsidium in generali conceduntur concilio, plenam auctoritate præsentium concedimus potestatem. Dat. Assisij 11. Calend. Iunii, Pontificatus nostri anno vndecimo.

INNOCENTIVS IIII.

Vniuersis Christi fidelibus.

C *Insigne hoc rescriptum pœnas continet hereticorum, & eorum qui hæreticorum complices dicuntur: item magna ex parte ostendit, quis ordo in iudicio aduersus hereticos suscepto, debeat obseruari, & concordat omnino cum iure communi in c. Excommunicamus 1. & 2. de haret. & cum c. Quicunque. de hære lib. 6. & cum rescripto eiusdem prorsus sententiæ Nicolai iij. quod est infra, & incipit etiam, Nouerit vniuersitas. & cum rescripto Alexan.iiij. relato in Directorio pag.78.*

NOVERIT vniuersitas vestra, quòd nos ad instar fe. re. G. Papæ prædecessoris nostri excommunicamus, & anathematizamus vniuersos hęreticos, Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, Speronistas, & alios quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in id ipsum. Damnati vero per ecclesiam seculari iu-
D dicio relinquantur animaduersione debita puniendi; clericis prius à suis ordinibus degradatis. Si qui autem de prædictis postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad agendum condignam pænitentiam, in perpetuo carcere detrudantur. Credentes autem eorum erroribus, similiter hęreticos iudicamus. Item receptores, defensores, & fautores hæreticorum, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere: firmiter statuentes, vt si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, à sua super hoc non curauerit præsumptione cessare, ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia, seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, vt nec testamenti habeat factionem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius au-
E dientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum, nullius penitus sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur: & in similibus idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur. Si qui autẽ tales, postquã ab ecclesia fuerint denotati, euitare contempserint, excõmunicationis sententia percellantur, aliàs animaduersione debita puniẽdi. Qui autẽ inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta cõsiderationẽ suspicionis, qualitatẽq; personæ, propriã innocentiã cõgrua purgatione mõstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsq; ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur: ita quòd si per annum in excõmunicatione perstiterint, extunc velut hæretici cõdemnentur. Item proclamationes, aut appellationes huiusmodi personarum minime audiantur. Item

Edita anno domini 1254.

Ex bibliotheca Illustriss. Iulij Antonij Sanctorij, Cardinalis S. Seuerinæ vnius ex inquisitoribus generalibus.

iudices, aduocati & notarii nulli eorum officium suum impendant; alioquin eodem officio perpetuo sint priuati. Item clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eleemosynas, aut oblationes eorum recipiant. Similiter hospitalarii, aut templarij, ac quilibet regulares: alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto sedis apostolicæ speciali. Item quicunque tales præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiç se nouerint subiacere, nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publice extumulent, & proijciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetua careat sepultura. Item firmiter inhibemus, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim de fide catholica disputare: qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur. Item si quis hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium, vita & moribus dissidentes, eos studeat indicare confessori suo, vel alij, per quem credat ad prælati sui & inquisitorum hæreticę prauitatis notitiam peruenire; alioquin excommunicationis sententia percellatur. Hæretici autem & receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii vsque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum & inane. Nos enim prædictos & quoscunque viros ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi pestilentium personarum, dignitates, personatus, & quæcunque alia ecclesiastica beneficia sunt adepti, ex nunc priuamus taliter acquisitis: volentes vt tales, & habitis perpetuo careant, & ad alia vel similia nequaquam in posterum admittantur. Illorum autem filiorum emancipationem, nullius esse momenti volumus, quorum parentes post emancipationem huiusmodi ad inuicem superstitionis hæreticæ, à via declinasse constiterit veritatis. Datum Anagniæ XVII. Calen. Iulij, anno vndecimo.

A B C

INNOCENTIVS IIII.

Inquisitores ardenter prædicent crucis verbum, contra hęreticos & eorum complices; eos qui cruce signari voluerint, recipiant, concessa illis solita indulgentia: aduersus impedientes, aut non iuuantes inquisitionis officium, velut contra defensores & fautores hæreticorum appellatione remota procedant: crucesignatos absoluant à censuris ecclesiasticis: cum clericis crucesignatis super irregularitate dispensant: crucesignatorum vota commutant: cruce signati tempore interdicti generalis, diuinis interesse possunt.

Edita anno domini 1254.

Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs fratribus ordinis Prædicatorum inquisitoribus hęreticæ prauitatis, pręsentibus & futuris in Lombardia, & Marchia Ianuen. Salutem & apostolicā benedictionem.

MALITIA huius temporis in diuersis mūdi partibus, & maxime in prouincia Lombardię, peruersorum morum peperit corruptelam, ex quibus letifera pestis hæreticæ prauitatis abundantius solito noscitur pullulasse. Ad extirpationem igitur eiusdem pestis, iuxta officij nostri debitum ex animo intendentes, volumus aduersus huiusmodi iniquitatis operarios, qui massam catholicæ puritatis fermento proprię contagionis inficiunt, fideles vt consurgant, stentque nobiscum pro euangelicis, quas professi sunt, legibus defendendis, salubribus adhortationibus incitari. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta, districte præcipiendo mandamus, in remissionem vobis peccaminum iniungentes, quatenus in locis vbi contra hæreticos, vobis inquisitionis officiū est commissum, curetis singuli opportuna instantia, contra eosdem hæreticos, eorumque fautores proponere populis publice verbum crucis: & eos qui tacti zelo fidei, ad extirpandam prauitatem eandem, votum assumpserint crucis charactere consignare. Vt autem vobis de prædicatione huiusmodi, & fidelibus, qui eiusdem crucis ob hoc votum assumpserint, copiosæ mercedis præmium afferatur: vobis & eisdem fidelibus illam indulgentiā, illudque priuilegium elargimur, quæ transeuntibus in terræ sanctæ subsidium, in generali concilio conceduntur. Cum autem huiusmodi crucis verbum, per vos proponi contigerit, relaxandi omnibus vere pænitentibus & confessis, qui ad audiendum verbum ipsum deuote affuerunt, quadraginta vel viginti dies de iniunctis pænitentiis libera sit vobis & singulis vestrum de nostra concessione facultas. Quòd si forte, quod non credi-

D E

A credimus, aliqua ciuitas, communitas, vel persona, cuiuscunque conditionis, vel gradus, huic tam salubri negotio se opponere, seu illud præsumpserit aliquatenus impedire, vt per vos, vel per alios auctoritate nostra ad hoc deputatos, vel in posterum deputandos, libere procedi non valeat in eodem: immo si quicunque requisiti illud fouere neglexerint, & iuxta officium & posse suum studiose iuuare, contra eos, tamquam defensores, & fautores hæreticorum, sublato appellationis obstaculo, vos vel vestrum singuli auctoritate nostra intrepide procedatis. Contra quos, prout audacia ipsorum exegerit, Reges & Principes Christianos, nec nō Crucesignatos pro terræ sanctæ succursu, curabimus inuocare: cum nón minus expediat immo magis, fidem in locis prope positis, quàm procul distantibus defensare. Porro vt non solum inquisitionis vobis super hæretica prauitate commissæ, sed & huiusmodi prædicationis crucis officium in manibus vestris, congruis fauoribus adiuuetur, absoluendi iuxta formam ecclesiæ, omnes qui contra prauitatem hæreticam as-
B sumpserint signum crucis ab interdicti, suspensionis, & excommunicationum sententiis canonis, & præsertim ab illis quas pro incendiis, vel effractionibus ecclesiarum, seu iniectione manuum violenta in personas ecclesiasticas incurrerunt; & aliis quoque sententiis, à nobis, vel auctoritate nostra generaliter promulgatis: nisi adeo grauis & enormis excessus fuerit personarum, quòd ab his oporteat absolutionis beneficium per sedem apostolicam obtineri. Necnon & ab illis sententiis, quas adhærendo & fauendo contra ecclesiam, quondam Frederico, se tum pro Imperatore gerenti, seu Conrado nato eius, vel ipsorum fautoribus incurrerunt: Egilino de Romanis, Vberto Marchione Pelauicino, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis, Potestatibus, Rectoribusque ciuitatum atque locorū, similibusque personis, qui in ecclesias, & personas ecclesiasticas, sæua exercuisse noscuntur, aut eorum bona nequiter occupasse, dumtaxat exceptis. Dūmodo assumpto crucis signacu-
C lo, votum huiusmodi, qui absoluti fuerint, efficaciter prosequantur: & ipsi caueant, quòd de cetero contra ecclesiam nunquam erunt; & tam ab ipsis, quàm ab aliis præmissis, plena de damnis & iniuriis, propter quæ excommunicati noscuntur, satisfactio, vel satisfaciendi sufficiens securitas impendatur. Necnon & dispensandi cum clericis, super irregularitatibus, quas celebrando diuina ligati sententiis canonis, contraxerunt. Commutandi quoq; vota eorundem crucesignatorum, vouentium, & votorum qualitate pensata: terræ sanctæ votis, aliisque perpetuis, quæ commutationis non admittunt remedium, dumtaxat exceptis. Concedendi quoque crucesignatis eisdem, quòd tempore generalis interdicti, possint interesse diuinis officiis, & ecclesiastica sacramenta recipere, in locis in quibus eadem ex indulto sedis apostolicæ celebrantur. Dummodo si in præmissis casibus, ecclesiasticis tenentur ligati sententiis, prius absolutionis beneficium assequantur, vobis & singulis vestrum auctoritate præsentium, concedimus facultatem. Datum Anagniæ xiij. Cal. Iulij.
D Pontificatus nostri anno vndecimo.

INNOCENTIVS IIII.

Inquisitores compellere possunt magistratus seculares, vt obseruent leges Federici Imperatoris in hæreticos editas per censuram ecclesiasticam, appellatione remota.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratribus ordinis Predicatorum inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in partibus Lombardiæ, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1255.*

E CVM aduersus hæreticam prauitatem quondam Federicus tum Romanorum Imperator, promulgauerit quasdam leges, per quas ne peruagetur, compesci poterit pestis illa: nos eas volentes ad robur fidei, ac salutem fidelium obseruari, dilectis filiis potestatibus, consiliis, & communitatibus ciuitatum, aliorumque locorum Italiæ nostris dedimus literis in mandatis, vt ipsas quarū tenores sibi præfatis insertos literis misimus, singuli faciāt in suis capitularibus annotari, contra hæreticos sectæ cuiuslibet, secundum eas exacta diligentia processuri. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si præfati potestates, & alij ciuitatum & locorum, in quibus vobis inquisitionis officium, contra hæreticos est commissum, mādatum super hoc apostolicum neglexerint adimplere: vos, vel quiuis vestrum, eos ad id per excōmunicationem in personas, & interdictum in terram, remoto appellationis obstaculo compellatis: *Ex Archiuo inquisition. Bononien.*

pellatis: non obstante si aliquibus ab apostolica sede sit indultum, vel indulgeri contigerit, quòd excommunicari, suspendi, vel interdici non possint, vel eorum terræ subiici ecclesiastico interdicto. Dat. Anagniæ, Nonis Iulij. Pontificatus nostri anno duodecimo. A

INNOCENTIVS IIII.

Cum domus hæreticorum destrui iubentur, idem intelligitur de turribus eiusdem malefactoris domui contiguis, si quæ fuerint: materia vero dirutorum ædificiorum diuiditur iuxta formam Innocentianæ constitutionis incipien. Ad extirpanda. §. teneatur insuper potestas.

Edita anno domini 1255.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratribus ordinis Prædicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis in prouincia Lombardiæ, Salutem & apostolicam benedictionem. B

CVM in constitutionibus nuper à nobis contra hæreticos promulgatis, inter alia contineri dicatur expresse, vt domus in qua hæreticus vel hæretica inuentus fuerit, ac ei contiguę, si fuerint eiusdem domini, sine spe reparationis funditus destruantur, nostro petistis certificari responso, quid sit de turribus in casu huiusmodi obseruandum? Ad quod breuiter respondemus, quòd nostræ intentionis extitit & existit, vt in eo casu idem in turribus, & in domibus iudicium obseruetur. Lignamina vero, lapides, & tegulas domorum & turrium, quæ taliter destruentur, eo modo distribui decernimus, quo res alias ibidem inuentas diuidi mandauimus in constitutionibus antedictis. Datũ Anagniæ IIII. Calen. Augusti, Pontificatus nostri anno duodecimo.

ALEXANDER IIII. C

Vt inquisitores procedant contra hæreticos, iuxta constitutiones Innocentij, reliquis statutis nihilominus in hæreticos editis in suo robore seruatis.

Edita anno domini 1255.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Raynerio, ac aliis fratribus ordinis Prædicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Lombardia, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM auctoritate felicis recordationis Innocentij Papæ prædecessoris nostri, in Lombardia inquisitionis officium contra hæreticos fueritis hactenus executi; nos desiderantes tam nociuam pestem prauitatis hæreticæ, quę pullulare in illis partibus consueuit, cum omni solicitudine extirpare: discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus secundum à Deo vobis datam prudentiam, auctoritate nostra, in eiusdem inquisitionis officio procedatis, iuxta ipsius prædecessoris directarum continentiam literarum. Statutis contra hæreticos editis, quæ idem prædecessor in capitularibus ciuitatum, & locorum Italiæ annotanda & seruanda mandauit: ac literis ecclesiarum prælatis, & aliis Lombardis, super negotio ipso directis, in suo robore duraturis. Datum Neapoli VI. Calen. Maii, Pontificatus nostri anno primo. D

ALEXANDER IIII.

Ampliat & declarat nonnulla capita constitutionum Innocentij iiij. contenta in bulla, Ad extirpanda.

E

Edita anno domini 1255.

Ex Directorio Sabellano fol. 394.

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratribus ordinis Prædicatorum, inquisitoribus hæreticorum, in prouincia Lombardiæ, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM secundum tenorem constitutionum fel. re. Innocentij papæ prædecessoris nostri, quas in capitularibus ciuitatum & locorum Italiæ annotari mandauit, contineatur; quòd quilibet potestas seu rector cuiuscunque ciuitatis seu loci, infra tertium diem post introitum regiminis sui, duodecim viros probos & catholicos, & duos notarios & duos seruitores, vel quotquot fuerint necessarii instituere teneantur, quos diœcesanus si præsens extiterit, & interesse voluerit, & duo fratres Prædicatores, & duo Minores,

A Minores, ad hoc à suis prioribus, si conuentus ibi fuerint eorundem ordinis deputati, duxerint eligendos, per quos inquirantur hæretici, & etiam capiantur. Teneatur insuper idẽ potestas, vel rector infra decem dies sui regiminis, syndicare præcedentem proximo potestatem, vel rectorem, & eius etiam assessores per tres viros catholicos & fideles, electos ad hoc per diœcesanum si fuerit præsens, & per fratres Prædicatores, & Minores, de omnibus quæ in constitutionibus præfatis, & legibus, quæ contra hæreticos & eorum complices, editis continentur. Et sicut ad audientiam ipsius nostri prædecessoris peruenit earundem constitutionum super his plerumque impediatur effectus: pro eo scilicet quod interdum, illi qui prædictos viros debent eligere, electioni huiusmodi non possunt interesse, vel nolunt: Nos ad instar prædecessoris eiusdẽ, super his sicut conuenit, prouidere volentes, statuimus, vt si diœcesanus & fratres Minores, prædictæ electioni, prædictorum virorum noluerint, vel non potuerint interesse, per aliquem vestrum, seu illos, quibus id duxeritis committendum, in locis in quibus inquisitionis officium exercetis, eligere personas, seu viros huiusmodi libere valeatis, vobis & vestrum singulis auctoritate præsentium indulgemus: nõ obstante iuramento, quod prædicti potestates, & rectores, de obseruandis præfatis constitutionibus, exhibere tenentur, à quo ipsos, quantum ad hos articulos siue casus duximus absoluendos. nulli ergo omnino hominum, &c. Datum Neapoli ij. Calen. Maij. Pontificatus nostri anno primo.

B

ALEXANDER IIII.

Vt inquisitores procedant in negotio inquisitionis, iuxta ordinationes Innocentij quarti.

C ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratri Raynerio Placentin. & aliis fratribus ordinis Prædicatorum inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in Lombardia, & Marchia Ianuen. Salutẽ & apostolicã benedictionẽ. *Edita anno Domini 1255*

CVM felicis recordationis Innocentius Papa prædecessor noster, contra hęreticos prædicationem crucis vobis duxerit per suas literas committendam: discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus in negotio procedatis eodem, iuxta literarum continentiam earundem. Datum Anagniæ v. Idus Augusti. Pontificatus nostri anno primo. *Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.*

ALEXANDER IIII.

D *Ampliat tria capita constitutionum Innocentij incipien. Ad extirpanda. quæ ob nimiam terminorum breuitatem non poterant commode absolui.*

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis inquisitoribus hæreticorum, in Lombardia, & Marchia Ianuensi, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1256.*

EXORTIS in agro fidei Christianæ per partes Italiæ abundantius solito, hæreticæ prauitatis zizaniis, seminante illa per temporis impacati malitiã homine inimico: felicis recordationis Innocentius Papa prædecessor noster, constitutiones quasdam ad pestis extirpationem prædictæ noscitur edidisse, quas in suis literis annotatas, mandauit à dilectis filiis potestatibus, seu rectoribus, consiliis, & cõmunitatibus ciuitatum aliorumque locorum, per Lombardiam, Romaniolam, & Marchiã Teruisij constitutis, tamquam fidelibus eiusdem fidei defensoribus exacta diligentia obseruari. Porro inter constitutiones huiusmodi, tria contineri noscuntur, à potestatibus, seu rectoribus ciuitatum & locorum, sub debito iuramenti infra certos terminos obseruanda. Primum videlicet, quòd potestas, seu rector infra tertium diem post introitum sui regiminis, duodecim viros probos & catholicos, duos notarios & duos seruitores, vel quotquot fuerint necessarij, instituat; quos ad negotium fidei contra hæreticos, eorumque fautores, diœcesanus, si præsens fuerit, & interesse voluerit, & duo fratres Prædicatores, & duo Minores ad hoc à suis prioribus & ministris, si conuentus ibi fuerint eorundem ordinum deputati, duxerint eligendos. Secundum, quòd idem potestas, seu rector, in destructione domorum, condemnationibus faciendis, & in rebus inuentis, vel occupatis consignandis & diuidendis, *Ex Archiuo inquisition. Bononien.*

E

diuidendis, infra decem diem postquam accusatio seu denuntiatio super hæresi, vel hæreticorum fauore facta fuerit, exequatur omnia cum effectu. Tertium vero, quòd prædictus potestas siue rector, infra decem dies sui regiminis, syndicet præcedentem, proximo potestatem, vel rectorem, & eius etiam assessores per tres viros catholicos & fideles, electos ad hoc per diœcesanum, si pręsens extiterit, & per fratres Prędicatores & Minores, de omnibus his, quæ in statutis seu constitutionibus, & legibus contra hæreticos, & eorum complices continentur, & eos puniat de omnibus & singulis quæ omiserunt, & compellat restituere de propria facultate. Cum igitur, sicut accepimus, supradicta tria, infra præmissos terminos propter ipsorum terminorum nimiam breuitatem, nequeant à potestatibus, vel rectoribus de facili adimpleri; propter quod ijdem potestates seu rectores, in animarum suarum periculum periurii retiaculo sæpius inuoluuntur: Nos de vestræ fidei puritate, ac circunspectionis industria, plenam in Domino fiduciã obtinentes, prorogandi eisdem potestatibus & rectoribus terminos supradictos, vsque ad decem dies, prout expedire vel necesse fore videritis ad præmissa efficaciter exercenda, ita quòd per prorogationem huiusmodi nec periurii reatum, nec notam incurrant, plenam vobis & singulis vestrum, vbi cõuenire ad hoc commode nequiueritis, concedimus auctoritate pręsentium facultatem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Lateran. 11. Idus Martij, Pontificatus nostri anno secundo.

ALEXANDER IIII.

Statuta, quibus officium inquisitionis, directe vel indirecte impeditur, moderare possunt episcopi & inquisitores, seu resecare; & vt sibi exhibeantur, compellere possunt magistratus ciuitatum per ecclesiasticas censuras, appellatione reiecta.

Edita anno domini 1257.

Ex Archiua inquisitionis Bononiensis.

Lexander Episcopus seruus seruorum Dei, venerabili fratri episcopo Mutinen. Salutem & apostolicam benedictionem.

Implacida relatio nuper nostrum turbauit auditum, quòd videlicet, Commun. Mãtuan. cum deberent dilectis filiis fratribus Prædicatoribus, inquisitoribus prauitatis hæreticę, in illis partibus à sede apostolica deputatis circa extirpationem prauitatis huiusmodi de suis finibus, toto posse assistere tamquam fidei zelatores; ipsi agentes in contrarium, statuta quædam damnabilia ediderunt, per quæ negotium fidei, quod per fratres ipsos salubriter geritur, vt in eo procedi libere nequeat, directe impeditur vel etiam indirecte. Quo circa fraternitati tuæ, per apostolica scripta, sub excommunicationis pœna firmiter præcipiendo mandamus, quatenus associatis tecum aliquibus discretis, & Deum timentibus viris, statuta huiusmodi quæ à Mantuan. vel quibuslibet alijs hominibus ordinata & facta dicuntur, Mantuæ ac in toto ipsius districtu, per quæ ipsi negotio posit obstaculum prouenire, diligenter inquirere ac etiam inuenire: & quæsita & inuenta ad tale reducere, ac reduci facere moderamen procures, quòd per ipsa dictorum inquisitorum processus non impediantur in aliquo, vel quomodolibet retardentur: faciens nihilominus quòd statuta quælibet ipsi negotio contraria, & quibus posset impedimentum aliquod inquisitoribus afferri eisdem, quominus per eos iuxta formam sibi à prædicta sede traditam procedi libere valeat in eodem, in ciuitate præfata vel alibi in ipsius districtu nullatenus obseruentur: potestatem, ancianos, & consilium ciuitatis eiusdem per excommunicationem in personas eorum & commune prædictum, per interdicti in ciuitatem ipsam sententias, ad id appellatione postposita, compellendo. Datum Viterbij xv. Calen. Ianuarij, Pontificatus nostri anno tertio.

A ALEXANDER IIII.

Declarat quinque articulos dubios, contentos in constitutione Innocentij iiij. incipien. Ad extirpanda. Iubetque has declarationes cum præfatis constitutionibus scribi in statutarijs vrbium, & seruari.

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratribus Prædicatoribus, inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in Lombardia & Marchia Ianuensi, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno domini 1257.*

FELICIS recordationis Innocentius papa prædecessor noster, dudum constitutiones quasdam edidit, secundum quas rigor debet exerceri canonicus, in extirpandis ex agro fidelium zizaniis hæreticæ prauitatis: quarum aliquæ videtur† ambiguæ, super quibus nostræ responsionis oraculum implorastis. Ne igitur ipsarum constitutionum obscuritas commissæ vobis solicitudini, perniciosas vineæ Domini pie persequendi capiendique vulpeculas obstaculum obiiciat tarditatis: quinque ipsarum constitutionũ capitula, quæ vobis dubia videbantur, auctoritate præsentium, de fratrum nostrorum consilio, duximus declaranda. Primum sane dubitationis vestræ capitulum continet, quòd tam duodecim viri quàm notarij & seruitores eorundem, ad capiendum hæreticos deputati, simul & diuisim plenariam præcipiendi, sub pœna & banno, quę ad officium suum pertinet, habeant potestatem. Potestas vero talis loci vel rector, teneatur habere firma & rata omnia præcepta quæ occasione officii sui fecerint duo ex ipsis officialibus siue plures, & pœnas exigere non seruantium. hoc itaque quod de pœna & banno dictum est, de illis dumtaxat pœnis interpretamur intelligi, quæ cõsequenter in eisdem constitutionibus sunt expressæ. Possunt autem prædicti officiales, communitati, burgo, & villæ præcipere sub pœna & banno, vsque ad ducentas Marchas argenti, & vltra ad arbitrium potestatis loci eiusdem, quòd potestati, vel diœcesano, aut eius vicario seu inquisitoribus hæreticorum, præsentabunt infra præfigendum eis terminum competentem, omnes hæreticos & hæreticas, quos sibi dicti officiales duxerint assignandos: & potestas loci à non seruantibus, pœnam huiusmodi exigere teneatur. Secundum vero est, quòd domus in qua prohibiti fuerint hæreticorum captores, sine spe reædificandi funditus destruatur, & bona quæ ibi reperta fuerint, fiant capientium, ac si hæretici fuissent ibidem inuenti: Quodque habet, quòd domus in qua repertus fuerit aliquis hereticus seu hæretica, sine vlla spe reędificandi funditus destruatur, nisi dominus domus ibidem procurauerit reperiri; & si dominus domus illius, alias domos habuerit contiguas illi domui, omnes illæ domus similiter destruantur, & bona quæ fuerint inuenta in domo illa, & in domibus illis adherentibus, publicentur, & fiant auferentium, nisi auferentes fuerint in officio constituti. Hæc autem duo capitula vno declarationis sedis apostolicæ radio lucidantes, volumus absolute vt pœnæ taxatæ per constitutiones easdem in præmissis casibus infligantur: nisi diœcesanis, vel in eorum absentia vicarijs ipsorum, vnà cum inquisitoribus inquisitorum, vel solis ipsis diœcesanis, (cum ipsorum inquisitorum præsentia de facili haberi non poterit) legitime constiterit pręfatarum domorum dominos in his casibus penitus innocentes, & prorsus inculpabiles extitisse: ac etiam eos non esse credentes, vel receptatores, aut defensores, siue fautores hæreticorum, seu de hæretica labe suspectos. Bona vero quę inuenta fuerint in domibus supradictis, debent in his casibus similiter publicari, nisi legitime constiterit per testes fide dignos, & omni exceptione maiores, ipsa bona esse aliarum personarum, quàm dominorum domuum earundem. Quartum vero vestræ dubitationis capitulum enodamus, quòd videlicet, si dominus domus, pro eo quòd in ipsa repertus fuerit hæreticus, vel hæretica, sine spe reædificationis funditus destruendæ, habeat alias domos, illi domui demoliendæ contiguas, omnes illæ similiter destruantur: illud de appendicijs domus illius debere intelligi declaramus, vt scilicet domus illa cum aliis eiusdem, domui ipsi contiguis, hoc est ipsa, & ipsius etiam appendicia, cum eadem siue in domo, siue in appendiciis eius, hæreticus vel heretica repertus fuerit, destruantur: cum domus, quamuis diuersis mansionibus distinguatur, vna nihilominus sit censenda. In quinto autem dubitationis capitulo legitur; quòd teneatur potestas seu rector, infra decem dies sui regiminis syndicare præcedentem proximo potestatem, vel rectorem, & eius etiam assessores, per tres viros catholicos & fideles, electos ad hoc per diœcesanum, & per

Margin notes: *Ex Directorio Sabellano fol. 734.* — *† ambigere legebatur, sed ambiguæ, reposuimus.* — *§. Idẽ quoque potestas. & seq.* — *§. teneatur sane potestas.*

Margin letters: B (at "biguæ"), C (at "pressæ"), D (at "blicentur"), E (at "lum enodamus").

fratres Prædicatores & Minores, de omnius his, quæ in statutis ipsis, siue constitutionibus & legibus contra hæreticos, & eorum complices editis conti nentur. hunc itaque dubitationis articulum declarantes, respondemus, quòd vnà cum diœcesano loci, fratres prædictorum ordinum, à priore & guardiano suis: vel ab eorum altero, si ibidem alterius dumtaxat eorundem ordinum conuentus extiterit, assumendi, viros eligant supradictos. Si vero neutrius ordinis conuentus ibi forsi tan habeatur, ad solum diœcesanum eorundem virorum electio pertinebit. Quo circa discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus eadem capitula constitu tionum prædictarum accipientes, iuxta declarationis apostolicæ intellectum, tenorem pręsentium, simul cum eisdem constitutionibus, faciatis de verbo ad verbum, in capitularibus ciuitatum, ad tollendas de aliorum cordibus ambiguitates huiusmodi, annotari. Datum Lateran. II. Non. Martii, Pontificatus nostri anno tertio. A B

ALEXANDER IIII.

Inquisitores in causa fidei contra quoscunque possunt ac debent procedere, nullis priuilegijs in contrarium editis, quippiam iuuantibus: ijdem deficientibus notarijs secularibus, religiosos, qui prius fuerant notarij, possunt ad acta officij sancti conscribenda assumere; quod si hi desint duos viros idoneos, qui hæc scribant, eligere possunt; contradictores per censuram ecclesiæ compescunt.

Edita anno Domini 1260.

Ex Archiuo inquisition. Bononien.

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs fratribus ordinis Prędicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Lombardia, Marchia Ianuensi, Salutem & apostolicam benedictionem.

NE commissæ vobis contra hæreticos inquisitionis officium, quocunque contingat obice prępediri, vobis & singulis vestrum præsentium auctoritate concedimus, vt non obstantibus aliquibus priuilegijs vel indulgentiis, quibuscunque personis, cuiusuis conditionis, dignitatis, vel gradus, religionis aut ordinis: & pręsertim Cistercien. Prædicatorum, Minorum, seu Eremitarum, siue communitatibus, vel vniuersitatibus ciuitatum & locorum, specialiter vel generaliter, sub quacũcunque verborum expressione vel forma ab apostolica sede concessis, vel amodo concedendis, etiam si dicatur in illis, quòd eis per aliquas literas, totum de verbo ad verbum tenorem non continentes priuilegiorum, vel indulgentiarum ipsarum nequeat derogari, maxime quòd illi excommunicari, vel ipsorum terræ supponi non possint ecclesiastico interdicto: aut quòd prędictorum vel aliorum quorumlibet ordinum fratres, ad executiones negotiorum, aut ad citationes quorumlibet siue denuntiationes sententiarum, excommunicationis, suspẽsionis vel interdicti auctoritate literarum apostolicarũ minime cogi possint, nisi de ipsorum ordinibus & priuilegiis vel indulgentiis, eis super hoc à sede apostolica concessis, habeatur in eisdem literis mentio specialis: in eodem officio & contra impedientes illud, vel in eo vobis iuxta officium, & posse suum, à vobis requisitos assistere non curantes, libere iuxta formam vobis, per literas nostras traditam, procedatis: cum ex huiusmodi vel aliis priuilegiis & indulgentiis, nullum vobis in tantæ pietatis negotio, velimus obstaculũ generari. Ad hæc si super his, quæ circa idem officium, illudque contingentia in scriptis fuerint redigenda, tabellionum secularium copia forte defuerit opportuna, personis regularibus cuiuscunque ordinis, qui tabellionatus officium in seculo habuisse noscuntur, exercendi illud in his, cum à vobis necessitate huiusmodi suadente fuerint requisiti, auctoritate nostra licentiã concedatis: quos ad hoc, constitutione canonica vel regulari contraria nequaquam obstante, ex districto volumus iussionis nostræ præcepto teneri. Quòd si nec tales habere poteritis, alios duos viros idoneos, clericos vel laicos, quotiẽs talis imminebit necessitas, assumatis: qui simul fideliter ea quæ fuerint à vobis, vel corã vobis ex prædicto officio gerenda, conscribant. quorũ scripta quantum ad hunc necessitatis articulũ pertinet, ac si vnius personæ publicæ manu confecta fuissent, inconcussam habere decernimus firmitatem. Contradictores per censuramecclesiasticam, appellatione postposita compescendo, non obstante constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. Datum Anagniæ Idib. Octobris, Pontificatus nostri anno sexto.

ALE-

A

VRBANVS IIII.

Inquisitores nullis obstantibus priuilegijs quorumlibet, aduersus omnes procedere possunt: eorum processus nō impediuntur ob commissionem specialem procedendi episcopis factam, neque è conuerso: redeuntes ad ecclesiā facta abiuratione admittant & absoluant: neminem damnent absque consilio diœcesanorum: cum testes examinant, duas adbibeant personas: ad acta sancti officij conscribenda, quilibet religiosi, qui prius notarij fuerant, aßumantur: testium nomina non publicentur: citationes, examinationes testium, sententiarum denuntiationes cōmittunt: peritos aduocant: clerum & populum conuocant: simpliciter & de plano procedunt: in absentes inquirunt, leges omnes in hæreticos editas obseruari præcipiunt: indulgentias largiuntur, & ipsi etiam inquisitores consequuntur: quæstuarios prędicatores compescunt: contra impedientes velut contra fautores procedunt: brachium seculare inuocant: contradictores per censuram ecclesię compellunt, nullis priuilegijs suffragantibus.

B

VRBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratribus ordinis Prædicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in Lombardia & Marchia Ianuen. deputatis auctoritate apostolica, & in posterum deputandis, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno domini 1261.*

LICET ex omnibus mundi partibus, quæ Christiana religione censentur, teneamur ex officij nostri debito extirpare letiferam pestem hæreticę prauitatis: in Italia tamen imminet nobis hęc solicitudo propensius, vbi eandem pestem propter malitiam temporis, quæ in detrimentum fidei catholicę peruersa genimina germinauit, ex vicinitate persensimus abundantius succreuisse. Vt igitur inquisitionis officium contra hæreticos in prouincia Lōbardiæ, videlicet, à Bononia & Ferraria inclusiue, vsque ad vltimos fines superiorū partium eiusdem prouinciæ, ac Marchia Ianuen. auctoritate apostolica possit efficacius adimpleri: discretioni uestræ per apostolica scripta mādamus, in remisionē vobis peccaminum iniungentes, quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, virtutem spiritus induentes ex alto, prædictum officium vbique infra præfatos limites, simul vel separatim, aut singulariter prout negotij vtilitas suadebit, sub spe mercedis ęternę, sic efficaciter prosequi & exequi studeatis, vt per solicitudinis vestræ prudentiam, de prædictis Lombardia, & Marchia radix iniquitatis hæreticæ succidatur: & vinea Domini, exterminatis vulpeculis, quæ peruersis morsibus demoliuntur eandem, fructus afferat catholicæ puritatis. Si quos autem de prauitate prædicta, culpabiles inueneritis vel infectos, seu etiam infamatos, contra ipsos (nisi examinati absolute velint mandatis ecclesiæ obedire) necnon & contra receptatores, defensores, & fautores eorum, iuxta sanctiones canonicas, auctoritate apostolica, hominum metu, diuino timori postposito procedatis. Non obstantibus aliquibus literis, ad quoscunque alios de Lombardia & Marchia prædictis (exceptis locorum diœcesanis) super huiusmodi negotio ab apostolica sede directis: quarū deinceps ad inquisitiones huiusmodi faciēdas nolumus auctoritate procedi: quinimmo ne procedatur per illas districtius inhibemus. Nec prætextu commissionis specialiter, eisdem diœcesanis super hoc factæ, vestros processus in eorundem diœcesanorum ciuitatibus, & diœcesibus volumus impediri. Nec per hoc quod fidei negotiū generaliter, in ipsis Lombardia & Marchia vobis committimus, commissiones à præfata sede diœcesanis eisdem factas, si forsan illarum, seu etiam ordinaria velint auctoritate procedere, intendimus reuocare. Verumtamen siue auctoritate ordinaria, siue ex delegatione prædictæ sedis, ijdem diœcesani in huiusmodi negotio processerint, nequaquam volumus, vel per concursum processuū, vel aliàs quomodolibet vestros impediri processus, quin diœcesanorum ipsorum processibus non obstantibus, in eodē negotio procedere libere valeatis. Si vero aliqui ex prædictis, hæretica labe penitus abiurata, redire voluerint ad ecclesiasticam vnitatem, eis iuxta formam ecclesiæ absolutionis beneficium impendatis, & iniungatis eisdem, quod iniungi talibus consueuit: *prouiso solerter, ne simulata conuersione redeant fraudulenter, & vos immo potius se ipsos fallentes, sub agni specie gerant lupum.* Quòd si aliqui fuerint iudicandi hæretici; vel incarcerationis pœna perpetuę alicui pro huiusmodi crimine fuerit infligenda, ad id per vos de diœcesanorum, vel vicariorum suorum, si ipsis diœcesanis absentibus præsentes fuerint, consilio procedatur: vt in tantæ animaduersionis iudicio non postponenda Pontificum auctoritas intercedat. Verum quia in tam graui crimine, cum multa oportet cautela procedi, vt in reos, sine vllo proferatur errore, duræ ac dignæ

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis. & lib. priuil. ord. Prædic. fol. 51.

C D E (section letters in margin)

seueritas vltionis, volumus & mandamus, vt vos vel illi, quos ad hoc duxeritis deputandos, A
in examinatione testium, quos recipi super crimine prædicto, ipsumque contingentibus oportuerit, adhibeatis duas religiosas & discretas personas, in quarum præsentia, per publicam si commode potest haberi personam: aut per duos viros idoneos, fideliter eorundem depositiones testium conscribantur. Ad conscribendas quoque huiusmodi depositiones testium, & ad faciendum omnia, quæ in commisso vobis officio, ad scriniarii seu tabellionis officium pertinent, teneri districte pręcipimus, cum per vos, seu deputatos ad hoc à vobis, requisiti fuerint, omnes & singulos vestri ordinis fratres, qui dum essent in seculo huiusmodi tabellionatus officium habuisse, & exercuisse noscuntur: & illos etiam, quibus idem tabellionatus officium, ratione præfati negotij fidei, fuit à dicta sede commissum, & in posterum committetur. Concedentes huiusmodi fratribus, necnon & aliis religiosis quibuslibet, qui similiter dum essent in seculo, dictum tabellionatus officium habuerunt, B
& exercuerunt: quibuscunque etiam clericis secularibus, officium ipsum habentibus, etiam si ijdem fratres religiosi, & clerici sint in sacris ordinibus constituti, exercendi libere officium ipsum quo ad præmissa, non obstante aliquo contrario statuto canonis vel ordinis quocunque vallato munimine, plenariam facultatem. Quòd si testibus, quos à vobis recipi, vel ab alio vice vestra super eodem crimine examinari contigerit, ex publicatione nominum eorundem, videritis periculum imminere, ipsorum nomina non publice, sed secrete, coram aliquibus personis prouidis & honestis, religiosis & aliis ad hoc vocatis, de quorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus, exprimantur: & sic non obstante quòd illis, contra quos huiusmodi testes deposuerint, eorum nomina non fuerint publicata, ad cognitionem iudicis instruendam, adhibeatur plena fides testium depositionibus eorundem. Vt ergo commissi vobis officii debitum, vtilius & liberius exequamini, committendi citationes, testium examinationes, cum de huiusmodi crimine, ac ipsius circunstantiis duxeritis inquirendum, & denuntiationes sententiarum, quas C
in quoslibet hac de causa tuleritis, accersiendi quoque prout expedierit peritos quoslibet, vt vobis in ferendis huiusmodi sententiis præbeant consilium opportunum, ac vobis assistant. Conuocandi etiam clerum & populum ciuitatum, castrorum, aliorumque locorum prout dicto negotio fidei videritis expedire. Insuper in dicto negotio, de plano, & absque iudiciorum, & aduocatorum strepitu; ac contra illos quos in prædictis Lombardia & Marchia Ianuensi in hæreseos crimine commisisse constiterit, licet ad alias partes se transferendos duxerint, procedendi. Necnon faciendi obseruari inuiolabiliter omnes constitutiones apostolicas, & leges imperiales per quondam Federicum olim Romanorum imperatorem, tunc in deuotione Romanæ ecclesię persistentem Paduę promulgatas aduersus huiusmodi pestem hæreticæ prauitatis. Necnon elargiendi viginti vel quadraginta dierum indulgentiam, quotiens opportunum videritis, omnibus vere pænitentibus & confessis, qui ad vestram conuocationem propter hoc faciendam accesserint, plena sit vobis & singulis vestrum præsentium tenore facultas. Vobis autem pro huiusmodi negotio laborantibus, illam peccatorum veniam indulgemus, quę succurrentibus terræ sanctæ, in generali concilio est concessa: sociis vero vestri ordinis, & notariis vestris, qui vna uobiscum in prosecutione huiusmodi negotii laborabunt, & omnibus qui personaliter vobis astiterint in eodem negotio, & qui ad impugnandum hæreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, vobis ex animo præstiterint consilium, auxilium, vel fauorem, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, tres annos de iniunctis sibi pęnitentiis relaxamus. Et si qui ex his in prosecutione huiusmodi negotii forte decesserint, eis peccatorum omnium, de quibus corde contriti, & ore confessi fuerint, plenam veniam indulgemus. Compescendi præterea monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, pręedicatores quæstuarios à prædicationis officio, quod ad ipsos nullatenus pertinet: quorum interest tantum charitatiua subsidia simpliciter petere, ac indulgentiam si quam forte habent, exponere, liberam vobis & singulis vestrum concedimus auctoritate præsentium facultatem. Ceterum si forte, quod non credimus, aliqui cuiuscunque conditionis, huic negotio vobis commisso se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, ut non possit procedi libere in eodē: immo nisi requisiti illud fouerint: & iuxta officium & posse suū, singuli iuuerint studiose, cōtra eos tāquā cōtra hæreticorū fautores, & defensores, secundū sanctiones canonicas, freti eadem auctoritate, intrepide procedatis: nos enim nihilominus ad re-

A ad reprimendam tam superbam, & perniciosam audaciam, & omnimode confundendam, in illos gladium ecclesiasticæ potestatis acriter exeremus: & reges & principes, aliosque Christi fideles, siue pro terræ sanctę succursu, siue aliàs pro Christi seruitio crucis charactere insignitos, nec non & ceteros catholicos, prout expedire viderimus, inuocabimus contra eos: vt cęlum & terra aduersus detestabilem temeritatem ipsorum pariter moueantur. Denique vt circa præmissa, plene vobis & singulis vestrum coertionis expedita, & inuiolabilis adsit auctoritas; volumus, vt ea omnia viriliter exequamini, inuocato si opus fuerit auxilio brachij secularis: contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compescendo: non obstantibus aliquibus priuilegiis, vel indulgentiis, quibuscunque personis, cuiusuis conditionis, dignitatis, vel gradus, religionis, vel ordinis, & præsertim Cistercientium, Prædicatorum, Minorum, seu Eremitarum: siue communitatibus, vel vniuersitatibus B ciuitatum & locorum, specialiter, vel generaliter, sub quacunque verborum expressione, vel forma, à memorata sede concessis, vel in posterum concedendis: etiam si dicatur in illis, quod eis per aliquas literas, totum de verbo ad verbum tenorem non continentes priuilegiorum, vel indulgentiarum ipsorum nequeat derogari: & illis maxime priuilegiis & indulgentiis, quibus ab ipsa sede concessum est aliquibus, seu concedetur deinceps, quòd excommunicari, vel ipsorum terræ supponi non possint ecclesiastico interdicto: aut quòd Prædicatorum, vel aliorum quorumlibet ordinum fratres, ad executiones negotiorum, aut ad citationes quorumlibet, siue denuntiationes sententiarum, excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, auctoritate literarum apostolicarum minime cogi possint, nisi de ipsorum ordinibus & priuilegiis, vel indulgentiis, eis super hoc à sede concessis, eadem habeatur in eisdem literis mentio specialis: cum ex huiusmodi, vel aliis priuilegiis, nullum vobis in tantæ pietatis negotio velimus obstaculum interponi: & cōstitutione de duabus dietis edita in concilio generali. C Datum Viterbij xiij. Calend. Aprilis. Pontificatus nostri anno primo.

VRBANVS IIII.

Superiores religionum, in locis, vbi per eos exercetur inquisitionis officium, assignent inquisitoribus hæreticorum socios prudentes & idoneos: item vbi fuerint ab inquisitoribus requisiti, alios fratres adiungant, vt negotium inquisitionis melius valeat promoueri.

RBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis prouinciali, ac ceteris conuentualibus, prioribus, & subprioribus, eorūq; vicariis ordinis Prædicatorum, Lombardiæ, ac Marchiæ Ianuensis, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1263*

D NE catholicæ fidei negotium, dilectis filiis fratribus vestri ordinis in Lombardia & Marchia Ianuensi, infra designatos eis limites, sedis apostolicæ auctoritate commissum, & in posterum committendum, ex personarum defectu contingat, (quod absit) quomodolibet impediri: volumus, & præsentium vobis auctoritate, districte præcipiendo mandamus, quatenus tu fili prior prouincialis, singulis ex prædictis fratribus, singulos socios, fratres videlicet ipsius ordinis prouidos & discretos, ac eidem negotio congruentes, de quibus hi, quibus assignati fuerint merito valeant consolari, sublata difficultate qualibet, assignare procures: & nihilominus tam tu, quàm vos alij priores, subpriores E conuentuales, ac vicarij, quotiens ab eisdem fratribus, quibus dictum est commissum negotium, ac committetur in posterum, fueritis requisiti, & dicto negotio fuerit opportunum, de aliis etiam fratribus eiusdem ordinis, præter illos, qui eis in socios deputati fuerint, cum omni promptitudine prouidere curetis: ita quòd præfatum negotium nullam ex negligentia vestra dilationem capiat, sed potius ex diligentia continuum suscipiat incrementum. Datum apud Vrbem veterem vij. Calen. Nouemb. Pontificatus nostri anno secundo. *Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.*

CLE-

CLEMENS IIII.

Constitutiones Innocentij iiij. contra hæreticos & eorum complices editas, iterum roborat & confirmat Clemens iiij. cum quibusdam adiectionibus, modificationibus, & declarationibus factis tam per Alexandrum iiij. quàm per se ipsum.

Edita anno Domini 1266.

Ex Directorio Sabellano p.2. fol. 719.

LEMENS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis potestatibus siue rectoribus, consulibus, capitaneis, ancianis, consiliis, & communitatibus ciuitatum aliorumque locorum per Italiam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem.

AD extirpanda de medio populi Christiani hęreticæ prauitatis zizania, quæ abundantius solito succreuerunt, superseminante illa licentius his diebus homine inimico: tanto studiosius iuxta commissam nobis solicitudinem insudare proponimus, quanto perniciosius negligeremus eadem in necem catholici seminis peruagari. Vt autem aduersus huiusmodi nequitiæ operarios consurgant stentque firmiter ecclesiæ filii, ac orthodoxæ fidei zelatores, constitutiones quasdam felicis recordationis Innocentius Papa IIII. prędecessor noster, ad extirpationem hæreticę prauitatis edidit, & in capitularibus vestris, tam ipse, quàm fel. me. Alexander Papa prædecessor noster conscribi, ac vobis exacta diligentia obseruari mandarunt: quę seriatim inferius continentur. Ideoque vniuersitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus singuli constitutiones easdem, cum quibusdam adiectionibus, modificationibus, & declarationibus, per dictum dominum Alexandrum prædecessorem, & etiam per nos factas, conscribi in vestris capitularibus facientes, nullis inde temporibus abolendas, secundum eas contra omnem hæresim, se aduersus hanc sanctam ecclesiam extollentem sine omissione aliqua procedatis: Alioquin dilectis filiis Prædicatorum & Minorum ordinum fratribus inquisitoribus hæreticæ prauitatis, & eorum singulis per Italiam deputatis auctoritate sedis apostolicæ, & in posterum deputandis, damus nostris literis in mandatis: vt infra designatos eis limites, singulos vestrum ad id, per excommunicationem in personas, & interdictū in terram, appellatione remota compellant.

Has habes supra pag. 6.

Constitutiones autem sunt hę:

Statuimus vt potestas, capitaneus, seu rector, consules, seu quiuis alij, qui ciuitati præsunt, vel loco alii ad præsens, aut pro tempore præfuerint in futurum in Italia, iurent præcise ac sine tenore aliquo inuiolabiliter seruare, & facere ab aliis obseruari toto tempore sui regiminis, tam in ciuitate vel loco sui regiminis, quàm in terris suæ ditioni subiectis, omnes & singulas infrascriptas constitutiones: & super his præcise seruandis recipiat à quibuslibet sibi in potestaria, vel regimine succedentibus, iuramenta: quę qui præstare noluerit, pro potestate, capitaneo, seu consule, vel rectore nullatenus habeatur. Et quæ vt potestas, capitaneus, consul, vel rector fecerit, nullum penitus habeant firmamentum. Nec vllus teneatur aut debeat sequi eos, etiamsi de sequela pręstanda eis exhibuerit iuramentum. Quòd si potestas, capitaneus, vel aliquis prædictorum constitutiones ipsas & singula in eis contenta seruare noluerit vel neglexerit, præter notam periurii, & perpetuę iacturam infamiæ, ducentarum Marcharum pœnam incurrat, quę irremissibiliter exigantur ab eo: & in vtilitatem communis, cui præest, integre conuertantur. Et nihilominus vt periurus & infamis, & tamquam hæreticorum fautor de fide suspectus, officio & honore sui regiminis spolietur; nec vlterius potestas, capitaneus, consul, seu rector habeatur in aliquo: aut de cetero ad aliquam dignitatem vel officium publicum vllatenus assumâtur.

Iidem quoque potestas, capitaneus, consul, rector, vel quiuis alii ad regimen cuiuslibet ciuitatis vel loci assumpti, in principio sui regiminis in publica concione more solito congregata banno ciuitatis vel loci supponant, tamquam pro maleficio, omnes hæreticos vtriusque sexus quocunque nomine censeantur, & teneantùr bannum huiusmodi à suis prædecessoribus positum confirmare.

Præcipiant autem quòd nullus hæreticus vel hæretica de cetero habitet vel moretur, aut subsistat in ciuitate seu aliquo loco iurisdictionis aut districtus eiusdem: & quicunque ipsum vel ipsam inuenerit, libere capiat, & capere posit impune: & omnes res mobiles ipsius vel ipsorum, penes eos inuentas, eis licenter auferre, quę sint auferentium p'eno iure,

nisi

A nisi auferentes huiusmodi sint ad hoc officium specialiter deputati.

Iidem quoque potestas, capitaneus, consul, seu rector, vel quiuis alij huiusmodi, infra octo dies post introitum sui regiminis, duodecim viros probos & catholicos: & duos notarios, & duos seruitores, vel quotquot fuerint necessarij instituere teneantur: quos diœcesanus si præsens extiterit, & interesse voluerit, & duo fratres Prædicatorum, & duo Minorum ordinum, ad hoc à suis prioribus & guardianis, si conuentus ibi fuerint eorundem ordinū deputati, seu inquisitores, vel inquisitor duxerint eligendos. Instituti autem huiusmodi & electi possint & debeant hæreticos, & hæreticas capere, & eorum bona illis auferre, & facere auferri per alios, & procurare hoc tam in ciuitate, vel alio loco, quàm in tota eius iurisdictione atque districtu plenarie adimpleri, & eos ducere & duci facere in potestatem diœcesani, vel eius vicarij, seu inquisitorum, vel inquisitoris.

B Teneantur autem potestas, capitaneus, consules, seu rector, vel alij ad huiusmodi regimen deputati, quilibet in expensis communis, cui præest, facere duci eosdem hæreticos ita captos, quocunque diœcesanus, vel eius vicarius, seu inquisitores, vel inquisitor prædicti, in iurisdictione, vel districtu diœcesani epi. seu ciuitatis, vel loci voluerint illos duci.

Officialibus vero prædictis, plena fides de his omnibus adhibeatur, quæ ad eorum officium pertinere noscuntur, sine aliquo specialiter præstito iuramento, vbi duo, vel tres, seu plures præsentes fuerint ex eisdem.

Porro cum officiales huiusmodi eliguntur, iurent hæc omnia exequi fideliter & pro posse, ac super his semper meram dicere veritatem. Quibus ab omnibus, in his quæ ad eorum officium pertinent plenius pareatur. Et tam dicti duodecim quàm seruitores & notarij prætaxati, simul vel diuisim plenariam præcipiendi, sub pœnis & bannis taxatis, & expressis in constitutionibus infrascriptis, quæ ad officium suum pertinent, habeant potestatem.

C Possint autem officiales prædicti communitati castri, burgi, seu villæ præcipere, sub pœna & banno vsque ad ducentas Marcharum argenti & vltra ad arbitrium potestatis, seu rectoris ciuitatis, vel loci in cuius districtu, vel iurisdictione fuerint, quòd potestati, seu rectori, vel diœcesano, aut eius vicario, seu inquisitoribus, aut inquisitori hæreticorum præsentet, infra præfigendum eis terminum competētem, omnes hæreticos, & hæreticas, quos & quas sibi dicti officiales duxerint assignandos. Et potestas, seu rector à non seruantibus præceptum pœnas, vel bannum huiusmodi exigere teneatur.

Potestas autem, vel capitaneus, consules, seu rector, vel alij huiusmodi quocunque censeantur vocabulo, teneantur habere firma, & rata omnia præcepta, quæ occasione officij sui fecerint duo ex ipsis, seu plures, & pœnas exigere non seruantium. Quòd si dictis officialibus aliquo tempore, aliquod damnum contigerit in personis, vel rebus, pro suis officiis exequendis, à communi ciuitatis, vel loci per restitutionem seruentur indemnes.

D Nec ipsi officiales, vel hæredes ipsorum possint aliquo tempore conueniri de his quæ fecerint, vel pertinent ad eorum officium, nisi secundum quod eisdem diœcesano, & inquisitoribus, vel inquisitori videbitur expedire. Ipsorum autem officium duret tantummodo per sex menses: quibus expletis potestas, vel quicunque ipsius ciuitatis, vel loci regimini præfuerit, teneatur totidem subrogare officiales secundum formam præscriptam, qui prædictum officium, secundum formam eandem, in aliis sex mensibus sequentibus exequantur.

Sane ipsis officialibus dentur de camera communis prædicti, quando exiuerint ciuitatē, aut locum, pro hoc officio exequendo, vnicuique pro qualibet die duo solidi prouenientium senatus, vel imperialium in pecunia numerata: quos potestas, capitaneus, consules, vel

E rector, aut alius huiusmodi teneatur eisdē dare, vel dari facere, infra diem trinam postquā redierint ad eandem ciuitatem, vel locum. Et insuper habeant ternam partem bonorum hæreticorum, & receptatorum eorum, quæ occupauerint: & mulctarum ad quas fuerint cō demnati, secundum quod inferius continetur. Et hoc salario sint contenti. Sed ad nullum aliud, quod istud officium impediat, vel impedire possit, vllo modo officium, vel etiam exercitium compellantur. Nullum etiam statutum conditum, vel condendum, eorum officium vllo modo valeat impedire. Et si quis horum officialium propter ineptitudinem, vel inertiam, seu occupationem aliquam, vel excessum, diœcesano & fratribus supradictis, visus fuerit amouendus: ipsum ad mandatum, vel dictum eorum, teneatur amouere potestas, capitaneus, vel quisuis alius huiusmodi prædictorum, & alium secundum formam præscriptam substituere loco eius. Quòd si quis eorum contra fidem & sinceritatem officij sui in fauorē hæresis deprehensus fuerit excessisse, præter notam infamiæ perpetuæ, quam tamquam fautor hære-

tor hæreticorum incurrat, per potestatem, capitaneum, consules, vel rectorem, seu alium similem, ad diœcesani & dictorũ fratrum vel inquisitorũ, seu inquisitoris arbitriũ puniatur.

Potestas vero militem suum, vel alium assessorem, si diœcesanus vel eius vicarius, aut inquisitores vel inquisitor auctoritate sedis apostolicæ deputati, seu dicti officiales petierint, cum ipsis officialibus mittere teneatur, & cum ipsis eorum officium exercere fideliter. Quilibet etiam si præsens in terra vel requisitus fuerit, teneatur tam in ciuitate, quàm in iurisdictione & districtu, quomodolibet dare ipsis officialibus, & eorum sociis consilium & iuuamen, quando voluerint hæreticum vel hæreticam capere vel spoliare: seu domum vel locum, aut aditum aliquem intrare pro hæreticis capiendis, sub librarum viginti quinque prouenientium seu imperialium pœna vel banno. Vniuersitas autem castri vel burgi sub pœna & banno librarum quinquaginta: villæ vero viginti quinque prouenientium vel imperialium pro qualibet vice soluenda in pecunia numerata. B

Quicunque autem hæreticum vel hæreticam, captum vel captam, auferre de manibus capientium vel capientis ausus fuerit, vel defendere ne capiatur: seu prohibere aliquem intrare domum aliquam, vel † turrem, vel locum aliquem, ne capiatur & inquiratur ibidem; iuxta legem Paduæ promulgatam per quondam Federicum olim Romanorum imperatorem, publicatis bonis omnibus in perpetuum relegetur: & domus illa, in qua prohibiti fuerint, sine spe reædificandi funditus destruatur: nisi forte diœcesano, vel in eius absentia ipsius vicario vnà cum inquisitoribus seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi diœcesano, quando inquisitorum, seu inquisitoris præsentia de facili haberi non poterit, legitime constiterit, præfatæ domus dominum in hoc casu penitus innocentem, & prorsus inculpabilem extitisse, aut etiam eum non esse credentem, receptatorem, aut defensorem hæreticorum seu de hæretica labe suspectum. Et omnia quæ ibi reperta fuerint, fiant capientium vel inquirentium, ac si hæretici fuissent ibidem inuenti: nisi forte prædictis, vt dictũ est, legitime constiterit per testes fide dignos & omni exceptione maiores ipsa bona esse aliarum personarum, quàm domini domus eiusdem: & tunc propter hanc prohibitionem vel impeditionem specialem burgus vel castrum componat communi in cuius districtu est, libras ducentas, & villa libras centum, & vicinia tam burgi quàm castri, & ciuitatis libras quinquaginta prouenientium seu imperialium in pecunia numerata: nisi infra quintum diem defensores, vel defensorem hæreticorum potestati vel rectori captos duxerint personaliter præsentandos: vel nisi forsan per legitimas probationes diœcesano, vel in eius absentia ipsius vicario, vnà cum inquisitoribus, seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi diœcesano, quando inquisitorum aut inquisitoris præsentia de facili haberi non poterit, plene ac euidenter constiterit, quòd ipsum vel ipsos nullatenus capere potuissent: & eos ad captionem & præsentationem huiusmodi faciendas, sufficientem & congruam adhibuisse solicitudinem & cautelam. D

Teneatur insuper potestas, capitaneus, consules, seu rector, vel alii huiusmodi, omnes hæreticos & hæreticas qui capti amodo fuerint, custodiri facere sub expensis communitatis ciuitatis vel loci cui præsunt, per viros catholicos ad hoc electos à diœcesano, si præsens fuerit, & fratribus supradictis, vel inquisitoribus seu inquisitore, in aliquo speciali carcere tuto & securo, in quo ipsi soli teneantur seorsum à latronibus & banitis, donec de ipsis fuerit diffinitum.

Si quando aliqui vel aliqua non hæretici pro captis hæreticis, ipsis non contradicentibus fuerint assignati, vel se forsitan assignauerint, prædicti suppositi perpetuo carceri mancipentur: & hæretici nihilominus reddi & assignari cogantur. Et qui hunc dolum fecerint, iuxta legem prædictam bonis omnibus publicatis, in perpetuum relegentur.

Teneatur insuper potestas, capitaneus, consules, vel rector, seu quiuis alij huiusmodi, cum bono & securo comitatu, omnes hæreticos, quocunque nomine censeantur, infra dies quindecim postquam capti fuerint, diœcesano vel eius † speciali vicario, seu hæreticorum inquisitoribus vel inquisitori præsentare pro examinatione de ipsis & ipsorũ hæresi facienda. E

Damnatos vero de hæresi per diœcesanum vel eius vicarium, seu inquisitores vel inquisitorem prædictos, potestas, capitaneus, vel alii eorum supradicti, vel eius seu eorum nuntius specialis, eos animaduersione debita puniendos sibi relictos statim recipere teneatur.

Teneatur præterea potestas, capitaneus, consules, aut rector, vel alii huiusmodi, omnes hæreticos quos captos habuerint, cogere citra membri diminutionem, & mortis periculũ tanquam vere latrones, & homicidas animarum, & fures sacramentorum Dei & fidei Christia-

† turrem: *curtem*

† speciali: *spirituali*

A Christianæ, errores suos expresse fateri, & accusare alios hæreticos quos sciunt, & bona eorum, & credentes, & receptatores, & defensores eorum, sicut coguntur fures & vere latrones rerum temporalium accusare suos complices, & fateri maleficia quæ fecerunt.

Domus autem in qua repertus fuerit hęreticus vel hęretica, sine vlla spe reædificandi funditus destruatur: nisi dominus domus, eos ibidem procurauerit reperiri: & si dominus illius domus habuerit cum ea domo alias appendices, cum vna eademque domus interdum diuersis & cohærentibus mansionibus distinguatur, omnes illæ domus appendices, (siue in domo illa, siue in eius appendicibus hæreticus, vel hæretica deprehensus fuerit) similiter destruantur. Et bona quæ fuerunt inuenta in domo illa, ipsiusque appendicibus (nisi forte legitime per testes fide dignos, & omni exceptione maiores, ipsa bona esse aliarum personarum quàm domini domuum earundem, constiterit) publicentur, & fiant auferentium, nisi auferentes fuerint in huiusmodi officio constituti. Et insuper dominus do-
B mus illius præter notam infamiæ perpetuæ, quam incurrat, componat communi ciuitatis illius vel loci quinquaginta libras † prouentuum vel imperialium, in pecunia numerata, quam si non soluerit, in perpetuo carcere detrudatur. Quæ autem de domorum & appendicium destructione, bonorum publicatione, ac pœnarum impositione facienda, domini domuum earundem præmissa sunt, volumus obseruari: nisi forte diœcesano, vel in eius absentia ipsi vicario, vnà cum inquisitoribus, seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi diœcesano, quando inquisitorum vel inquisitoris præsentia, de facile haberi non poterit, legitime constiterit præfatarum domorum dominos, in hoc casu penitus innocentes, & prorsus inculpabiles extitisse. Ac etiam eos non esse credentes, vel receptores, aut defensores, siue fautores hæreticorum, seu de hæretica labe suspectos, quos nec in domibus vel appendicibus, nec in bonis eisdem, seu quouis modo puniri volumus, si vt dictum est,
C apparuerint innocentes. Burgus autem ille siue castrum, in quo hæretici capti fuerint vel inuenti, componat communi ciuitatis vel loci in cuius districtu est, centum libras, & villa libras quinquaginta, & vicinia tam burgi, quàm castri & ciuitatis libras viginti quinque prouenientium vel imperialium, in pecunia numerata nisi infra quintum diem receptatores ipsorum captos præsentauerint potestati, siue cuiuis alij præsidenti eiusdem regimini ciuitatis: nisi forsan per legitimas probationes, diœcesano vel in eius absentia ipsius vicario, cum inquisitoribus seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi diœcesano, quando inquisitorum vel inquisitoris præsentia de facili haberi non poterit, plene ac euidenter constiterit, quòd ipsos capere nullatenus potuissent: & eos ad captionem, & præsentationem huiusmodi faciendas, sufficientem & congruam adhibuisse solicitudinē, & cautelam. Quicunque vero deprehensus fuerit dare alicui hæretico, consilium vel auxilium seu fauorem, præter aliam pœnam superius & inferius prętaxatam, ex † nunc ipso
D iure in perpetuum sit factus infamis, nec ad publica officia vel consilia, vel ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat factionem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquę ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti. Credentes quoque erroribus hæreticorum, tamquam hæretici puniantur. (Testamenta eorum qui hæretici decesserunt nullius esse volumus momenti.)

† *prouenientium*

† *tunc*

Parenthesi inclusa videntur abundare.

Teneantur insuper potestates, capitanei, consules, seu rector vel quisuis alius regimini ciuitatis vel loci præsidens: nomina virorum omnium qui de hæresi fuerint infamati vel
E banniti, in quatuor libellis vnius tenoris facere annotari: quorum vnum commune ciuitatis vel loci habeat, & alium diœcesanus, & tertium fratres Prædicatorum, & quartum fratres Minores: & ipsorum nomina ter in anno, in concione publica solemniter faciat recitari. Teneatur quoque potestas seu rector, vel quicunque regimini supradicto præfuerit, filios, & nepotes hæreticorum, & receptatorum, defensorum, & fautorum eorum diligenter inuestigare: eosque ad aliquod officium publicum seu consilium nullatenus admittere in futurum.

Teneatur præterea potestas seu rector, vel quiuis alius huiusmodi regimini præsidens vnū de assessoribus suis, quē elegerit diœcesanus, si fuerit præsens, & inquisitores seu inquisitor prædicti auctoritate sedis apostolicæ deputati, mittere cū eis, quādocunq; voluerint, in iu-

risdictione ciuitatis vel loci ac eius districtu. Qui assessor secundũ qđ prædictis inquisitoribus, seu inquisitori visum fuerit, ibi tres aut plures boni testimonii viros, vel totã viciniã (si eis videbitur) iurare cõpellat, quòd si quos ibidẽ hæreticos sciuerint, vel bona eorũ, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, vel credentes, aut defensores, seu receptatores, vel fautores hæreticorũ: eos dictis inquisitoribus seu inquisitori studeant indicare. Ipsi autem potestas, consules, siue rector, seu quiuis alij regimini præsidentes, purgare teneantur ab hæretica fœditate ciuitatem vel locum, cui præficiuntur, totamque terram, siue districtum suæ ditionis, secundum leges per quondam Federicum, olim Romanorum imperatorem, tunc in deuotione Romanæ ecclesiæ persistentem Paduæ promulgatas contra hæreticam prauitatem: ac eorum tenores facere in suis annotari capitularibus, nullis inde temporibus abolendas. A

Teneatur insuper potestas, seu quiuis rector ciuitatis vel loci quocunque vocabulo nuncupetur, in destructione domorum & condemnationibus faciendis, & in rebus inuentis vel occupatis, consignãdis & diuidendis, de quibus superius dicitur, infra viginti dies postquam accusatio siue denuntiatio facta fuerit, hæc omnia exequi cum effectu: & condemnationes omnes in pecunia numerata infra tres menses exigere, & diuidere illas sicut inferius continetur. Et eos qui soluere non poterint, banno maleficij supponere, & donec soluerint, in carcere detinere: alioquin pro his omnibus & singulis syndicetur sicut inferius continetur. Insuper teneantur vnum de assessoribus suis, quandocunque diœcesanus, vel eius vicarius, & dicti inquisitores seu inquisitor hæreticorum voluerint, ad hæc peragenda fideliter assignare, & mutare pro tempore, si eis visum fuerit opportunum. B

Omnes autem condemnationes & pœnæ, quæ occasione hæresis factę fuerint, nec per concionem, nec per consilium, nec ad vocem populi nullo modo aut ingenio, aliquo tempore valeant relaxari.

Teneatur insuper potestas, capitaneus, consul, seu quiuis alius rector, omnia bona hæreticorum, & receptatorum eorum, quę per prædictos officiales fuerint occupata, seu inuenta: & condemnationes pro his exactas: & lignamina, lapides & tegulas domorum & turrium, quæ occasione hæresis destruentur: & bona tam mobilia, quàm immobilia, quæ eadẽ occasione confiscabuntur, diuidere tali modo: vt vna pars deueniat in commune ciuitatis seu loci. Secunda in fauorem & expeditionem officij detur officialibus qui tunc negotia ipsa peregerunt. Tertia ponatur in aliquo tuto loco, secundum quod dictis diœcesano, & inquisitoribus vel inquisitori videbitur reseruanda, & expendenda per consilium eorundem in fauorem fidei, & ad hæreticos extirpandos: non obstante huiusmodi diuisioni statuto aliquo condito, vel condendo. C

Teneatur præterea potestas, vel rector ciuitatis siue loci alterius, vendere bona fide, cum consilio & assensu inquisitorum vel inquisitoris, bona quæ confiscantur occasione hæreticę prauitatis, infra tres menses post confiscationem huiusmodi: quod si non fecerit, præmissas pœnas eo ipso incurrat. Et nihilominus inquisitores, vel inquisitor libere illa vendere valeant, requisito consilio diœcesani, vel eius vicarii si præsens non fuerit, & duorum fratrum Prædicatorum & totidem Minorum ordinum, quos prior & guardianus, si conuentus ibidem fuerit, eorundem ordinum, ad hoc duxerit eligendos. & emptores bonorũ huiusmodi ea libere & licite habeant & possideant: & verum ipsorum bonorum dominium, per emptionem huiusmodi transferatur ad ipsos. D

Si quos autem de cetero aliquod istorum statutorum, seu constitutionum attentauerit delere, diminuere, vel mutare, sine auctoritate sedis apostolicæ speciali: potestas, capitaneus, seu consul, vel alius quiuis rector qui pro tempore fuerit in illa ciuitate vel loco, teneatur eum tamquam defensorem hæreticorum publicum & fautorem, secundum formam præscriptam perpetuo publicare infamem, atque punire in libris quinquaginta prouenientium vel imperialiũ in pecunia numerata, quã † qui exigere non † poterit, eũ maleficij banno supponat, de quo eximi non valeat nisi soluerit dictę pecuniæ quantitatem. E

† si
† potuerit

Teneatur sane potestas, siue capitaneus, consul, seu quiuis rector infra duodecim dies sui regiminis syndicare præcedentem proximo potestatem, capitaneum, consulem, vel rectorem, & eius etiam assessores, per tres viros catholicos & fideles, quos infra tres dies regimini, supradicti præsidentes eligant vnà cũ diœcesano fratres Prædicatores & Minores, à suis priore & guardiano pariter assignati, seu inquisitores vel inquisitor hæreticæ prauitatis, de omnibus his quę in statutis istis, seu constitutionibus & legibus antedictis, contra

A hæreticos & eorum complices editis, continentur: & punire ipsos si excesserint in omnibus & singulis, quæ commiserint, & cogere restituere de propria facultate. Non obstante si per aliquam licentiam consilii vel alterius cuiuslibet, à syndicatione fuerint absoluti. Iurabunt autem prædicti tres viri bona fide syndicare præfatos de omnibus supradictis.

Ceterum teneatur potestas, seu capitaneus, consul aut quiuis rector cuiuslibet ciuitatis vel loci, delere seu abradere penitus de statutis & capitularibus communis, quodcunque statutum conditum vel condendum inueniatur contradicere istis constitutionibus seu statutis & legibus memoratis, siue quomodolibet obuiare. Et in principio & in medio sui regiminis hæc statuta seu constitutiones & leges ipsas, in publica concione solemniter facere recitari: & etiam in aliis locis extra ciuitatem suam seu locum, sicut diœcesano seu inquisitoribus siue inquisitori videbitur expedire.

B Porro hæc omnia statuta seu constitutiones & leges prefatæ, & si quæ aliç contra hæreticos & eorum complices tempore aliquo auctoritate sedis apostolicæ conderentur, in quatuor voluminibus vnius tenoris debeant contineri, quorum vnum sit in † statutario communis cuiuslibet ciuitatis vel loci: secundum apud diœcesanum: tertium apud fratres Prædicatores: quartum apud fratres Minores cum omni sinceritate seruentur, ne possint per falsarios in aliquo violari. Datum Perusii III. Non. Nouemb. Pontificatus nostri anno primo.

† *statuto*

NICOLAVS III.

Pœnæ multæ feruntur in hæreticos & eorum complices, quę etiam continentur in titulis de hæreticis in Decretalibus & Sexto. Eiusdem argumenti prorsus extat aliud rescriptum Gregorij IX. Innocentij iiij. & Alexandri iiij. relat. ab Eymerico par. 2. pag. 87. quia mos fuit vetustis temporibus initio pontificatus cuiuslibet, in hæreticos has pœnas promulgare, vt dixi Scholio 18. partis secundæ. vt autem hæc consensio cerneretur, non duximus inutile hic quadam rescripta repetere, tametsi paucam aut nullam habeant diuersitatem. C

Edita anno domini 1281.

NICOLAVS Episcopus seruus seruorum Dei, vniuersis Christi fidelibus, Salutem & apostolicam benedictionem.

Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.

NOVERIT vniuersitas vestra, quòd nos excommunicamus & anathematizamus vniuersos hæreticos Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, Speronistas, & alios quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in id ipsum. Damnati vero per ecclesiam seculari iudicio relinquantur animaduersione debita puniendi. clericis prius à suis ordinibus degradatis. Si qui autem de prędictis postquam fuerint deprehensi redire voluerint ad agendam condignam pænitentiam in perpetuo carcere detrudantur. Credentes autem eorum erroribus, similiter hęreticos iudicamus. Item receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Similiter statuẽtes vt si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis; nec ad publica officia seu cõsilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, nec testamenti habeat factionem; nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus pręterea ipsi super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem: nec causę aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur. et in similibus idem E pręcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit, ab omni officio & beneficio deponatur. Si qui autem tales postquam ab ecclesia fuerint denotati, euitare contempserint, excommunicationis sententia percellantur, aliàs animaduersione debita puniendi. Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemq; personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur: ita quòd si per annum in excommunicatione perstiterint, tunc velut hęretici condemnentur. Item proclamationes aut appellationes huiusmodi personarum minime audiantur. Item iudices, aduocati, & notarij, nulli eorum officium suum impendant, alioquin eodem officio perpetuo sint pręuati. Item clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus eccle-

a Excommunicamus 1. de hęreticis. D

siastica sacramenta: nec eleemosynas aut oblationes eorum recipiant: similiter hospitalarij, aut templarij, aut quilibet regulares, alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto sedis apostolicæ speciali. Item quicunque tales præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere, nec absolutionis beneficium mereantur, nisi proprijs manibus publice extumulent, & proijciant huiusmodi corpora damnatorum. et locus ille perpetuo careat sepultura. Item firmiter inhibemus, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice vel priuatim de fide catholica disputare: qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur. Item si quis hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, eos studeat indicare confessori suo, vel alii per quem credat ad prælati sui & inquisitorum hæreticæ prauitatis notitiam peruenire: alioquin excõmunicationis sententia percellatur. Hæretici autem & receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii vsque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium admittantur. quod si secus actum fuerit, decernimus irritum & inane. Nos enim prædictos ex nunc priuamus beneficiis acquisitis, volentes vt tales & habitis perpetuo careant, & ad alia similia nequaquam in posterum admittantur. Illorum autem filiorum emancipationem, nullius esse momenti volumus: quorum parentes post emancipationem huiusmodi, ad inuium superstitionis hæreticæ, à via declinasse constiterit veritatis. Datum apud Vrbem Veterem v. Non. Martii, Pontificatus nostri anno quarto.

c.2.§.hæretici. de hære. lib.6.

A B

NICOLAVS PAPA.

Cuius Nicolai sit hoc elegás rescriptũ, nõdum nobis constitit, quia ex Archetypo, cordula vetustate corrosa, plũbũ appensum ceciderat: quia tamẽ non desunt cõiecturæ Nicolai iij. esse, ideo hic reposuimus. alij Nicolai iiij. esse suspicantur.

Ex Archiuo inquisition. Bononien.

C

Prædicari iubet Euangelium Iudæis in terris Christianorum commorantibus, vt pulsa perfidia, Christianæ religionis veritatem agnoscant: conuersi ex Iudaismo prælatis & dominis temporalibus debent commendari, & humanissime tractari, nec debent molestari in personis aut rebus: qui conuerti noluerint, summo Pontifici sunt nuntiandi, vt opportunum remedium circa tales adhibeatur.

NICOLAVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio priori prouinciali fratrum Prędicatorum ordinis in Lombardia, Salutem & apostolicam benedictionem.

VINEAM Soreth velut electã plantauit dextera Dei patris, & omne semen verum seminauit in ipsa, Angelica custodia sepiuit illam, lapides nociuos abiecit ex ea. Hanc de Aegypto in luto & latere, sub iugo Pharaonis oppressam in signis & prodigijs transferens, dux itineris eius existens, in terram promissionis adduxit. Vinea enim domini exercituum domus Israel est, viri Iuda delectabile germen eius. Hanc sic mire translatam, quasi adhuc rudem campum vomere legali proscindens, prophetali doctrina sulcauit, & vt ipsam ad maturam frugem, idest, ad regenerationis gratiam præpararet. Sed, proh dolor, peccatorum spinis obsita, nullum imbrem gratiæ spiritualis excipiens, quę sperabatur vt vuas educeret, lambruscas eduxit: vnde sperabatur iudicium, processit iniquitas: vnde iustitia, inde clamor. Hæc est vinea in qua ficus arbor, scilicet synagoga Iudæorum plantata, euangelica veritate describitur; cuius plantator Christus cœtus † apostolicus cultor existit. Hæc triplici tempore, quasi tribus annis, vt fructum produceret expectata, infructuosa reperta, cultori succidenda prædicitur. Nam nec tempore circuncisionis ad perfectum deducta est, quia circuncisionem animæ non quærebat: nec sanctificata per legem, quia per eam tantum carnalia sequebatur: nec tandem iustificata per euangelii gratiam, quia gratiã recipere noluit: quin potius latorem gratię iustum, iniuste peremit, & quodammodo indurationem Pharaonis excedens, omne curantis & curæ refutauit antidotum; adeo vt nec verbis, nec signis, nec sacramentis, quinimmo nec ipsa Christi, & Dei corporali pręsentia molliretur. Multifarie enim multisq; modis, olim Deus loquẽs antiquis ipsius synagogæ patribus in prophetis, nouissime in fine temporũ, locutus est ipsi & nobis in filio, quẽ constituit hæredẽ vniuersorũ, per quẽ fecit & secula: sed omnẽ escam abominata est anima eius: & idcirco iuste iusto Dei iudicio reprobatam exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Ablata est sepes eius, prosternata maceries, & in direptionem posita vt deserta: nec inuentus est in terris amplius locus eius. Verum quia miserationes Dei, super omnia sua opera prædi-

D E

† forte, apostolici.

Ad Hebræos 6. 1.

Psal. 106.

Isa. 5.

Psal. 144.

A prædicantur, qui omnes saluos fieri, & neminem vult perire qui se ipsum pro nobis & ipsis hostiam salutis exhibuit Deo patri: qui exaltatus à terra, expansis in cruce manibus, ad se cuncta trahere euangelica voce prædixit. Nos, licet immeriti, vicem eius tenentes in terris, qui etiam Iudaicam perfidiam, à sua misericordia non repellit: libenter pro illius populi obcæcatione labores appetimus, vt affectum nostrum diuina prosequente clementia, cognita veritatis luce, quæ Christus est, à suis tenebris eruantur. Porro quia Iudæorum ipsorum, quasi per vniuersum mundum, diuino iudicio, præuisa dispersio ipsos ad recipiendũ sacramenta fidei, ac doctrinam commode in vnum conuenire non patitur, necessitate nos voluntarios vrgente, compellimur per diuersas mundi partes, diuersos seminatores eligere, per quos semen verbi Dei, prout possibile est, spargamus in singulos, quorum salutẽ vniuersaliter, & singulariter affectamus. Ad te igitur inter alios sub spe diuinæ gratiæ, mentis nostræ oculos conuertentes, cum tui ordinis claritate reluceas, & credaris vbilibet per opera vtilia, & exempla laudabilia fructuosus: & ex data tibi diuinitus gratia scire te confidamus & posse fructus vberes in domo Domini germinare: discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus confidens in illo, cui proprium est spirituales gratias elargiri, tales vmbrarum tenebris obcæcatos, in commissa tibi prouincia, per te, ac alios fratres tui ordinis: quos ad hoc honestate morum, experta scientia, probitatis virtutibus, circunspectione prouida, & experientia comprobata idoneos esse cognoueris: & quorum industria atque doctrina diuinis donis à Domino fœcundata intrepide pro catholica fide reluceat, & in sui claritate non titubet, sed tenebrosas mentes radiorum repercussione clarificet, & obstinatas ceruices reprimat peruersorum: Iudæos eosdem in terris & locis, in quibus habitant, generaliter & singulariter conuocãdo semel & pluries, ac totiens repetitis instantiis, quotiens proficere posse putaueris, prout melius fieri poterit, prædicationibus, salutaribus monitis, & discretis inductionibus, Euangelicis doctrinis informans ipsos studeas, iuxta datam tibi à Domino gratiã, fugatis tenebrarum nubibus, ad viam reducere claritatis: vt renati fonte baptismatis, reluceant in lumine vultus Christi, & ex inde chorus Angelicus delectetur. Tu quoque, ac alij, quos ad prosecutionem tanti negotij duxeris eligẽdos, perennis boni præmium, nostramque benedictionem & gratiam, vobis de bono in melius vendicetis. Et vt affectum, quem ad salutem status ipsorum gerit mater ecclesia, percipiãt per effectum: tu illos ex eis, quos ad susceptionem sacri baptismatis gratia diuina perduxerit, prælatis, ac dominis locorum, in quibus tales habitare contigerit, ex parte nostra affectuosissime recõmẽdes: vt Deo gratias in recuperata oue deperdita, & filio prodigo redeunti, vitulum exultationis, & gaudij exhibentes, eos charitatiue foueant, fauoribus muniant, benigne pertractent: nec ipsos in personis, aut rebus, per Iudæos, vel alios indebite molestari permittant: quin potius in omnibus fauorabiliter ipsis assistant auxiliis opportunis. Sed si forte (quod absit,) aliqui ex ipsis, in eorum obstinata perfidia perdurantes, & velut aspis surda, suas aures incredulas obturantes, ne tui & illorum, quos ad hæc salutis opera deputabis, vocem audiant: vt de tenebris ad lucem exeant, incantantium sapienter tuas, & per te ad hæc deputandorum fratrum salutares conuocationes, aspernanter effugerent, de istis (si tales inueneris) qui sint, in quibus locis, & sub quorũ dominio commorentur, nobis rescribere non omittas: vt circa pertinaces huiusmodi, de salutari eorum remedio, sicut expedire videbimus, cogitemus. Vt autem de præmissis auidis nostris conceptibus, iuxta nostra desideria satisfiat, frequenter nobis intimare studeas, qualiter commissum tibi negotium prosperetur, & qualem fructum seminata semina repromittant. Datum Viterbij ij. Non. Augusti. Pontificatus nostri anno primo.

[Marginalia: 1. Tim. 2. / Ioan. 12. (beside the opening lines); B (beside "nostræ oculos conuertentes"); C (beside "monitis, & discretis"); Concor. rescripti Pauli. 3. incip. Cupientes. quod habes infra. (beside "gne pertractent"); D (beside "forte (quod absit,)"); E (beside "Augusti. Pontificatus")]

HONORIVS IIII.

Iubet vt Parmensis communitas citata sistat se coram Romano Pontifice receptura pœnas debitas, quia impetum vulgus eius ciuitatis fecit in inquisitorem hæreticæ prauitatis, ac in monasterium eiusdem, eo quòd hæreticam quandam relapsam curiæ tradiderat seculari, vltimo supplicio feriendam.

Honorivs Episcopus seruus seruorum Dei, honorabili fratri episcopo Parmensi, Salutem & apostolicam benedictionem.

Olim, sicut accepimus, dilectus filius frater Florius ordinis Prædicatorũ, inquisitor hæreticæ prauitatis in partibus Lombardiæ, à sede apostolica deputatus: quandam mulierem crimine dictæ prauitatis infectam, quam post abiura-

[Marginalia: Edita anno Domini 1285. Ex Archiuo inquisitionis Bononiensis.]

abiurationem ipsius criminis, in idem compererat fuisse relapsam, de crimine ipso sententialiter exigente iustitia, legitime condemnauit: quę subsequenter curiæ seculari relicta, de mandato potestatis Parmensis, fuit propter hoc incendio deputata. Verum nonnulli, qui in loco incendij prædicti conuenerant, & etiam quamplures alij, ex diuersis prædictæ ciuitatis partibus confluentes, diabolico spiritu concitati, ad locum fratrum dicti ordinis, in ciuitate prædicta morantium hostiliter concurrerunt: ac in prædictum locum impetum facientes, valuas ecclesiæ confringere, tecta lapidibus obruere, & officinas loci eiusdem violenter ingredi præsumpserunt: ac libris, vestibus, & rebus alijs eorundem fratrum inique direptis, nonnullos ipsorum verberibus, ac vulneribus affecerunt: quorum vnus post paucas dies, ex illatis sibi vulneribus expirauit. Vnde præfati fratres, his aliisque diuersis iniuriis, damnis, & grauaminibus per eosdem malefactores affecti, non audentes in prædicto loco, absque personarum periculo remanere, exinde cedentes malitię recesserunt. Cumque tam grauis excessus tamquam notorius, ad venerabilis fratris nostri L. Ostien. episcopi, tunc in partibus illis apostolicæ sedis legati, notitiam peruenisset, idem episcopus intellecto, quòd illi per quos tunc prædicta ciuitas regebatur, & commune ipsius ciuitatis, ad correctionem tam enormis & euidentis facinoris, prout expectabat ad eos, procedere negligebant: potestatem, capitaneum, ancianos, primicerios, consilium & commune ciuitatis eiusdem, per suas literas sub certa forma citauit: vt iidem potestas & capitaneus, vel eorum alter cum certo ambassiatorum numero, & sufficienti syndico ciuitatis pręfatę, coram eodem episcopo, certis loco & termino personaliter cōparerent. Et licet dictus capitaneus, cum quibusdam ambassiatoribus & syndico in præfixo termino ad ipsius legati pręsentiā accessisset: quia tamen iuxta formam citationis prædictæ, nullus pro dicto communi sufficiens syndicus comparuit coram eo, etiam post dictum terminum diebus pluribus expectatus: Idem episcopus præfatos officiales & commune reputans contumaces, propter hoc in ipsos officiales & consiliarios ciuitatis eiusdem, excommunicationis, & in ciuitatem prædictam interdicti, sententias promulgauit. Postmodum vero ambassiatoribus & syndicis dicti communis, fel. rec. Martino papæ prædecessori nostro humiliter supplicantibus: vt cum officiales & commune ciuitatis ipsius, parati essent super huiusmodi contumacia eiusdem prædecessoris & apostolicæ sedis mandato, & beneplacitis obedire: ac de stando iuri, super excessibus, offensis, & iniuriis supradictis impendere sufficientem, iuratoriā, & fideiussoriam cautionem, præfatas excommunicationis & interdicti sententias facere relaxari: prædecessor ipse volens in hac parte non asperitatem rigoris, sed † lenitatem mansuetudinis obseruare, cautionem eandem nomine potestatis, capitanei, & aliorum prædictorum, ab ambassiatoribus & syndicis præfatis oblatam, & pro parte etiam adimpletam, admisit: tibiq; suis dedit literis in mandatis, vt receptis à præfato communi fideiussoribus idoneis, personis scilicet singularibus de mille Marchis argenti, quod super prædictis omnibus, dicti prædecessoris, & ecclesiæ Romanæ mandatis & beneplacitis parerent omnino, illis quos eiusdem excommunicationis cōtingebat sententia, iuxta formam ecclesiæ beneficium absolutionis impenderes, si illud à te humiliter postularent: ac interdictum huiusmodi sublata difficultate, auctoritate apostolica relaxares, iniuncto talibus, quod de iure existeret iniungendum: & nihilominus potestatem, capitaneum, ancianos, primicerios, consiliarios, & commune pręfatos ex parte prędicti prædecessoris peremptorie citare curares, vt infra vnius mensis spatium post citationem tuam, per se vel per syndicos, seu procuratores idoneos, ad hoc sufficienter instructos, coram prædecessore comparerent prædicto, super excessibus, offensis, & iniuriis huiusmodi ipsius prædecessoris & apostolicæ sedis beneplacitis parituri: ac facturi & recepturi super his, quod ordo exigeret rationis. tuque mandatum apostolicum fuisti super hoc, iuxta formam per prædictas literas tibi traditam executus. Et quamquam potestas, capitaneus, anciani, primicerij, cōsiliarii & commune pręfati, per syndicos infra huiusmodi terminum eis à te præfixum coram prędecessore comparuerint supradicto, nullus tamen in huiusmodi negotio vlterius habitus est processus. Nos igitur in huiusmodi negotio, iuxta officij nostri debitum efficaciter procedere intendentes, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus potestatem, capitaneum, ancianos, primicerios, consiliarios, & commune prædictę ciuitatis, ex parte nostra per te, vel per alium, peremptorie citare procures, vt infra vnius mensis spatium post citationem huiusmodi, per se vel per syndicos, seu procuratores idoneos, ad hoc sufficiēter instructos, nostro se conspectui repræsentent: super excessibus, offensis, & iniurijs supradictis, nostris & eiusdem

† *lenitatem*

A eiusdem sedis parituri beneplacitis & mandatis: ac facturi & recepturi super his, quod ordo dictauerit rationis. Diem vero citationis & formam, & quidquid inde feceris, nobis per tuas literas harum seriem continentes, studeas fideliter intimare. Datum Romæ apud sanctam Sabinam, Non. Maij. Pontificatus nostri anno primo.

IOANNES XXII.

Inquisitores modesti sunto: caueant ne actus eorum scandalum pariant: neminem accipiant in suam familiarem, nisi eiusdem ecclesiæ fidelem & deuotum: facultatem deferendi arma, nulli nisi familiæ suæ concedant: & alijs concessam reuocent.

B OANNES Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in prouincia Lombardiæ, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1321.*

EXIGIT ordinis vestri religio, & commissi vobis officij mansuetudo requirit: vt sic actus vestros virtute modestiæ componatis, quòd nemini esse possint ad scandalum, vel aliquod nocumentum. Accepimus siquidem assertione fideli, quòd vos nonnullis prauis & peruersis hominibus, qui frequenter ad cædes, & alia nefanda facinora, laxant nequiter manus suas, arma per ciuitatem & districtum Bononiensem portandi, non sine multorum scandalo, licentiam concessistis. Quare volumus & discretioni vestræ, per apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus neminem familiarem, nisi eiusdem ecclesiæ fidelem, ac deuotum, & laudabilis conuersationis & vitæ, habere quomodolibet præsumatis: nec aliquibus de cetero, extra familiam C vestram, quam vobiscum habetis continue (nisi forsan illis, qui eundo de terra ad terram, vel etiam redeundo vobiscum, & in casibus aliis in quibus vobis pro securitate vestra forsitan expediret) alicui deferendi arma per dictas ciuitatem & districtum, licentiam concedatis. Et nihilominus licentiam, quam olim super hoc aliis concessistis, studeatis, remotis occasione & dilatione quibuslibet, reuocare. Vt per hoc nulla possit oriri in eisdem ciuitate, vel districtu materia scandalum paritura: nec ad nos de cetero super hoc querelæ materia deferatur. Datum Auion. vj. Non. Maij. Pontificatus nostri anno quinto. *Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.* *Clemen. nolentes. § fin. de hæret.*

IOANNES XXII.

Inquisitores procedant contra ineuntes fœdera cum hæreticis, & ceteros dantes eis consilium, opem, & fauorem: item contra quosuis de hæretica labe culpabiles, vel suspectos.

D

OANNES Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Lamberto de ordine fratrum Prædicatorum, inquisitori hæreticæ prauitatis, in inferiori parte Lombardiæ, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1326*

CVM nonnulli de prouincia nostra Romãdiolæ, tam clerici quàm laici, Deum & Romanam matrem Ecclesiam offendere, seque in præcipitium damnationis, & mortis immergere non verentes, adeo fauere & fauisse dicantur damnatis hæreticis, confœderationes, ligas, & societates ineundo cum ipsis, eosque receptando, & sibi præstando multipliciter auxilia, consilia, & fauores, quòd de labe hæresis se reddiderunt & reddunt vehementer suspectos: Nos tam ipsorum quàm multo- E rum aliorum periculis, & præmissis imminentibus obuiare salubriter cupientes: discretioni tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus contra fautores huiusmodi, & alios quoslibet, de crimine prauitatis hæreticæ culpabiles, vel suspectos, sic solerter secundum formam canonum, ac priuilegiorum concessorum inquisitionis officio, procedere non postponas, quòd inde debeat tua diligentia merito commendari. Datum Auinion. xij. Cal. Septemb. Pontificatus nostri anno decimo. *Ex Archiuo Inquisitionis Bononiensis.*

MAR-

MARTINVS PAPA V.

A

Condemnatio errorum Ioannis Vvicleff de Anglia, & Ioannis Husz de Bohemia damnatorum in sacro generali concilio Constantiensi approbatur. male sentientes de sacramentis ecclesiæ canonice coerceantur. hæreticorum complices pœnis ab vtroque iure statutis subduntur. conuerti nolentes castigantur. principes seculares non patiantur hæreticos in suis terris habitare, aut ibi commercia exercere. qui hæretici decesserint, licet nondum per ecclesiam declarati, ecclesiastica careant sepultura. bona hæreticorum à tempore commissi delicti confiscata sunto. suspecti de hæresi nisi se purgent, vt hæretici condemnentur. qui se purgare neglexerint, excommunicentur, & nisi satisfecerint, vt hæretici condemnentur. deficiens in purgatione, vt conuictus canonice puniatur. renouat c. Vt inquisitionis. de hære. in 6. & iubet illud custodiri. articuli Ioannis Vvicleff & Ioannis Husz nominatim recensentur. modus examinandi hæreticos aut de hæresi suspectos accuratissimus describitur. suspecti de hæresi, aut etiam diffamati personaliter citentur de fide responsuri. medio iuramento iurent dicere veritatem. hæretici & eorum complices inquirantur, & canonice puniantur. conuicti publice abiurent. abiurare recusantes canonice coerceantur. ista omnia fiant nullis in contrarium aliquid iuuantibus. B

Epistola Martini v. damnationem errorũ Vvicleff, & Husz, à concil. Constantien. factã, approbãs. Ex eodẽ concilio Constantiensi, sessio. 45.

Martinvs Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus, archiepiscopis, & episcopis, ac inquisitoribus hæreticæ prauitatis vbilibet constitutis, ad quos literæ præsentes peruenerint, Salutem & apostolicam benedictionem.

Inter cunctas pastoralis curę solicitudines, quibus premimur incessanter, illa potissime fortius nos angit, vt hæreticis de finibus Christicolarum expulsis, suisque falsis doctrinis & erroribus peruersis penitus, quantum nobis ex alto conceditur, extirpatis, orthodoxa & catholica fides integra & illibata permaneat, ac populus Christianus in eiusdem fidei sinceritate, quolibet obscurationis semoto velamine, immobilis & inuiolatus persistat. Sane dudum plusquam omnibus retroactis temporibus in nonnullis regionibus & dominijs, præsertim in regno Bohemiæ & marchionatu Morauiæ, ac locis & districtibus illis vicinis, aduersus fidei catholicæ dogmata & sanctę matris Ecclesiæ traditiones, non solum contra vnum, quinimmo contra plura fidei catholicæ dogmata insurrexerunt quidam hæresiarchæ, circuncelliones, schismatici & seditiosi, Luciferina superbia & rabie lupina euecti, dæmoniorum fraudibus illusi, de vanitate in idipsum (licet forent de diuersis mundi partibus oriundi) conuenientes, & caudas colligatas habentes, damnatæ, videlicet, memoriæ Ioannes Vvicleff de Anglia, Ioannes Husz de Bohemia, & Hieronymus de Praga, qui vtinam alios secum ad infidelitatis interitum non traxissent. Nam vbi huiusmodi pestilentes personæ peruersa dogmata pertinaciter seminabant, in suæ doctrinæ pestiferæ primordio prælati, & alii iudiciariæ potestatis regimina exercentes, tamquam canes muti non valentes latrare, nec vlciscentes cum Apostolo in promptu omnem inobedientiam, hæresiarchas ipsos pestiferos & dolosos, eorum lupinam rabiem truculentam statim (vt adstricti fuerant) canonice coercere, eosque de domo Domini corporaliter eijcere non curarunt, sed sacrilegam, falsam & perniciosam ipsorum doctrinam, per longas moras negligenter conualere permiserunt: populorum multitudo, illorum opinionibus falsis decepta, pro veris accepit, quæ diu mendaciter & perniciose ac damnabiliter seminauerunt; eisque credendo, à recta fide cecidit turba multa, & errore deuio inuoluitur, proh dolor, paganorum, adeo quòd per diuersa illarum, eisdemque conuicinarum partium climata, oues Christi catholicas hæresiarchæ ipsi successiue infecerunt, & in stercore mendaciorum fecerunt putrescere. Quapropter generalis Constantiensis synodus tantam fidelium & fidei orthodoxæ plagam & ruinam videns, exclamare compulsa est cum Augustino: Quid faciet ecclesię medicina, salutem omnium materna charitate conquirens, tamquam inter phreneticos & lethargicos æstuans? nunquid contemnere, nunquid desistere vel debet vel potest? certe non, secundum eundem, immo vtrisque fit necesse est molesta, quæ neutris est inimica. Nam & molestus est medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem negligant, & eos perire permittant, inquit Augustinus, ista mansuetudo potius falsa crudelitas est. Proinde synodus præfata ad omnipotentis Dei gloriam, ipsiusque catholicæ fidei ac Christianæ religionis conseruationem, augmentum & animarum salutem & pręseruationem, eosdem Ioannem Vvicleff, & Ioannem Husz & Hieronymum, qui inter cetera de sacro Eucharistiæ sacramento, & aliis sacramentis ecclesiæ & articulis fidei, aliter quàm sancta Romana Ecclesia credit, & tenet, & prædicat, & docet,

Margin notes: C *c. Excommunicamus 1. & 2. de hæreticis.* — *1. Tim. 1. d* D — *Augustin. ad Festum epistola 167. Et 23. q. 4. Quid faciet.* E — *August. de correctione Donatistarum ad Bonifacium. c. 5. Et 23. q. 4. Ipsa pietas.*

A docet, quamplurima temere & damnabiliter credere ac tenere, prædicare, atq; docere pertinaciter attentabant, velut hæreticos & pertinaces ac obstinatos iam à communione fidelium separatos, de domo Dei corporaliter eiecit, & spiritualiter eiectos declarauit, & alia nonnulla circa præmissa vtilia & salubria statuit & decreuit, per quæ alii, qui causantibus hæresiarchis eorumque falsis doctrinis huiusmodi spiritualiter de domo Dei exierunt, per vias canonicas reducerentur ad semitas veritatis. Et quia (sicut dolenter accepimus) non solum in regno Bohemiæ & marchionatus dominiis & locis supradictis, verum etiam in quibusdam partibus & prouinciis contiguis seu vicinis eisdem, etiam nonnulli ex sectatoribus & sequacibus hæresum ac errorum hęresiarcharum prædictorum, timore diuino & pudore humano prorsus abiectis, nec de ipsorum & præsertim Ioannis Husz & Hieronymi interitu miserabili sumentes conuersionis & pęnitentiæ fructum. sed tamquam in profun-

B dum pressi peccatorum, Dominum Deum blasphemare non cessant, ducentes in irritum nomen eius, quorum mentes pater mēdacii sic damnabiliter excęcauit, vt prędictos libros, codices & opuscula, hæreses & errores continentes seu continentia, dudum etiam per synodum præfatam damnatos & damnata, ac ignibus concremāda deputata & concremata, legunt, student, ac ex eis in sui & multorum simplicium periculum, nedum contra statuta, decreta & ordinata in synodo supradicta, sed etiam contra canonicas sanctiones dogmatizare præsumunt, in animarum periculum, ac puritatis fidei denigrationem, & scandalum plurimorum. Nos igitur attendentes, quòd error cui non resistitur, approbari videtur, ac malis & perniciosis erroribus huiusmodi resistere, ac eos de medio Christi fideliū & præsertim de supradictis Bohemię & Morauiæ dominiis & districtibus ac confinibus & viciniis eorum, ne amplius & latius se extendant, funditus euellere cupientes discretioni vestræ, sacro approbante concilio Constantiensi, per Apostolica scripta com- *Ioan. 8 f*

C mittimus & mandamus, quatenus vos archiepiscopi & episcopi ac electi, & quilibet vestrum per se, seu alium, vel alios, quos graues & idoneas personas spiritualem iurisdictionem habentes esse volumus, omnes & singulos, cuiuscunque dignitatis, officij, præeminentiæ, status vel conditionis existant, & quibuscunque nominibus censeantur, qui de præexcelso, salutifero & supermirabili sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate seu peccatorum confessione, pænitentiæ pro peccatis iniunctione, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis. seu fidei articulis, aliter sentire aut docere, quàm sacrosancta Romana Ecclesia & vniuersalis docet, prædicat & obseruat, aut articulos seu libros & doctrinas præfatorum hæresiarcharum Ioannis Vvicleff & Ioannis Husz & Hieronymi, per eandem Constantiensem synodum cum suis auctoribus (vt prædicitur) damnatos & damnatas, tenere, credere & dogmatizare, ac vitæ finem ipso-

D rum hæresiarcharum publice vel occulte pertinaciter quomodolibet laudare vel approbare præsumpserint, eorumque receptatores, defensores & fautores quoslibet etiam contemplatione prædictorum errorum, necnon credentes & adhærentes eisdem, tamquam hæreticos iudicetis, & velut hæreticos seculari curiæ relinquatis. Receptatores quoque, fautores & defensores huiusmodi pestiferarum personarum, quæ erroribus ipsis crediderint, nec fauore aut contemplatione errorum ipsorum, sed forte carnalis amoris causa, vel occasione alia huiusmodi personas pestiferas receptauerint, præter pœnas ab vtroque iure talibus inflictas, per iudices competentes tanta seueritate pœnarum in tam enormi scelere vltionem accipiant, quòd cedat cæteris crassantibus in exemplum, vt quos Dei timor à malo non reuocat, saltem coerceat seueritas disciplinæ. Cum re- *Zanch. de hæ re. c. 4. & 6.*

E liquis vero, huiusmodi secta damnabili quomodolibet infectis, qui post competentem monitionem ac frequentem exhortationem, qua pie erga eos, spe correctionis & emendationis ac ad melioris vitæ frugem conuersionis, vsum est, à prædictis erroribus & secta noluerint resipiscere, & ad gremium vnitatemque sanctæ matris Ecclesiæ, ac fidem catholicam, quæ sola saluare potest, sine qua nulli veræ salutis subsibium contingit, plene recognoscere & confiteri, iustitiæ seueritas (prout facti poposcerit qualitas) dulcore misericordię temperetur. Et nihilominus omnes Christianæ & catholicæ fidei professores, Imperatorem, reges, duces, principes, marchiones, comites, barones, milites, potestates, rectores, consules, proconsules, scabinos, communitates, & vniuersitates regnorum, prouinciarum, ciuitatum, oppidorum, castrorum, villarum, terrarum, aliorumque locorum huiusmodi, necnon ceteros iurisdictionem temporalem exercentes, iuxta iuris formam & exigentiam auctoritate Apostolica exhortando moneatis & requiratis, *Hebr. 6. a* *Concilium Tolosanum c. 3. et Concil. Biterrē se. c. 32.*

vt de regnis, prouincijs, ciuitatibus, oppidis, castris, villis, terris & omnibus alijs locis ac A
dominijs supradictis, omnes & singulos hæreticos huiusmodi secundum tenorem Lateranensis concilij, quod incipit, Sicut ait, ad instar etiam irretitorum crimine vsurarum, quos publice vel manifeste per facti euidentiam cognouerint esse tales, tamquam oues morbidas gregem Domini inficientes expellant, donec & quousque à nobis seu vobis vel alijs iudicibus ecclesiasticis vel inquisitoribus, fidem & communionem Romanæ ecclesiæ tenentibus, aliud recipiant in mandatis: nec eosdem in suis districtibus prædicare, domicilia tenere, larem fouere, contractus inire, negotiationes & mercantias quaslibet exercere, aut humanitatis solatia cum Christifidelibus habere permittant. Et si tales hæretici publici ac manifesti, licet nondum per Ecclesiam declarati, in hoc tam graui crimine decesserint, ecclesiastica careant sepultura, nec oblationes fiant aut recipiantur pro eisdem: bona tamen ipsorum à tempore commissi criminis secundum canonicas sanctiones confiscata, non occupentur per illos, ad quos aliàs pertinerent, donec per huiusmodi B
iudices ecclesiasticos super hoc potestatem habentes, sententia declaratoria super ipso hæresis crimine fuerit promulgata. Qui autem de hæresi per iudicem competentem ecclesiasticum inuenti fuerint sola suspicione notati seu suspecti, nisi iuxta considerationem & exigentiam suspicionis qualitatemque personæ, ad arbitrium iudicis huiusmodi propriam innocentiam congrua deuotione monstrauerint, in purgatione eis canonice † indicta deficientes, & se canonice purgare non valentes, aut pro huiusmodi purgatione facienda, obstinatione damnabili iurare renuentes, tamquam hæretici condemnentur. Qui vero dictam innocentiam monstrare ex quadam negligentia seu desidia, & purgationem huiusmodi facere omiserint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur; ita quòd si per annum in excommunicatione huiusmodi perstiterint, extunc velut hæretici condemnentur. Si quis vero super aliquo sępedictæ C
pestiferæ doctrinæ hæresiarcharum prædictorum, vel aliquibus articulis dumtaxat scandalosis, temerarijs, seditiosis, vel piarum aurium offensiuis, culpabilis repertus fuerit, canonice puniatur. Si vero propter solam infamiam aut suspicionem dictorum articulorum, vel alicuius ipsorum, quis repertus fuerit suspectus, & in purgatione canonica propter hoc sibi indicta deficeret, pro conuicto habeatur, & tamquam canonice conuictus puniatur. Et insuper felicis recordationis Bonifacii Papæ octaui prędecessoris nostri, quæ incipit, Vt inquisitionis negotium, renouantes & etiam exequentes, vniuersas potestates & dominos temporales & iudices antedictos, quibuscunque dignitatibus vel officiis seu nominibus censeantur, exhortando requirimus, & mandamus eisdem, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ac filii Ecclesiæ nuncupari, & in Christi nomine gloriari, ita pro defensione fidei vobis archiepiscopis, episcopis & electis, ac inquisitoribus hæreticæ prauitatis, & aliis iudicibus seu personis ecclesiasticis per vos ad hoc (vt præmittitur) deputandis, fidem & communionem sanctæ matris Ecclesiæ tenentibus, pareant & D
intendant, præbeantque auxilium & fauorem in hæreticorum, necnon credentium, fautorum, receptatorum, & defensorum ipsorum inuestigatione, captione, custodia diligenti, cum ab eisdem fuerint requisiti, vt præfatas personas pestiferas alios secum perdere molientes, in potestatem seu carcerem per vos archiepiscopos, episcopos, electos, & inquisitores prædictos aut deputandos à vobis vel ad locum de quo vos vel ipsi mandabitis, infra eorundem dominorum potestatem, rectorum seu iudicum districtum ducant, vel duci faciant sine mora, vbi per viros catholicos à vobis archiepiscopis vel episcopis, electis seu inquisitoribus, seu deputandis personis huiusmodi, vel vestrum aliquo deputato, sub † exacta & diligenti custodia, ne fugiant, ponendo eos, etiam compedibus & E
manicis ferreis teneant, donec eorum negotium per Ecclesiæ iudicium terminetur, & quòd de hæresi à iudice Ecclesiastico competenti, qui fidem & communionem dictæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ teneat, condemnentur, præfati domini temporales seu rectores, iudices vel eorum officiales seu nuncii, sibi relictos recipiant indilate, animaduersione debita puniendos. Verum ne præiudicium & scandalum præfatæ fidei orthodoxæ religionis Christianæ, prætextu ignorantiæ quemquam in hoc circumueniri, aut versutos homines sub friuolæ excusationis velamine in hac materia palliare contingat, & vt de conuincendis seu cognoscendis hæreticis, receptatoribus, defensoribus, fautoribus, credentibus & adhærentibus, necnon de hæresi suspectis & aliis huiusmodi peruersa doctrina quomodolibet maculatis, plenior habeatur in futurum instructio, tam ad regnum Bohe-

Lateranense concilium.

l. Manichæos C. de hæret.

c. Cum secundũ leges. de hæret. in 6.

c. Ad abolendam. de hæret.

† indita

Propositionũ diuersi gradus.

Innocent. iiij. in extraua. Ad extirpanda. §. teneatur. il 1.

† arcta

A miæ & cõuicinas illi, quàm alias quaslibet partes, in quibus hęc superstitiosa doctrina quomodolibet pullulauerit, articulos infra scriptos sectam dictorum hæresiarcharum concernentes, pro directione dictæ fidei decernimus transmittendos & etiam destinandos: super quibus vobis & aliis omnibus archiepiscopis, episcopis, & electis, ac commissariis & inquisitoribus in virtute sanctę obedientiæ præcipimus & mandamus, vt quilibet eorum infra limites & loca suæ iurisdictionis, necnon regno & marchionatu & locis eis vicinis prędictis, etiam si loca ipsa extra iurisdictionem eandem vltra duas diætas consistant, circa extirpationem & correctionem errorum ac hæresum & huiusmodi sectę pestiferæ, in fauorem ipsius fidei orthodoxę diligenter inuigilent, & omnes infamatos seu suspectos de tam pestifera labe sub confessati criminis, excommunicationis, suspensionis, interdicti aut alia formidabili pœna canonica vel legali, prout, quando, & quemadmodum eis videatur expedire, & facti requireret qualitas, ad singulos huiusmodi articulos per iuramentum B corporaliter præstitum, tactis sacrosanctis Euangeliis seu sanctorum reliquiis, imagine Crucifixi, secundum quorundam locorum obseruantiam, iuxta infra scripta interrogatoria, ad quemlibet articulum conuenientia, respondere compellant. Nos enim contra omnes & singulos archiepiscopos, episcopos, & electos, & inquisitores, qui super extirpando hæreticæ prauitatis fermento, & expurgando suum territorium, districtum seu locum de talibus malis & sceleratis hominibus, negligentes fuerint seu remisse egerint, vsque ad priuationem seu depositionem pontificalis dignitatis procedere intendimus, & procedemus, ac procedi faciemus, aliosque loco illorum substituemus, qui prauitatem hæreticam possint & valeant confundere, & ad alias pœnas contra tales à iure inflictas, & alias grauiores (si expediat) infligendas, procedemus, procedique faciemus, iuxta iuris & facti exigentiam, ac huiusmodi culpæ & criminis fœditatem. Tenores vero eorundem articulorum seu ca-C pitulorum, de quibus supra fit mentio, sequuntur per ordinem in hæc verba.

c. Excommunicamus 1. §. vlt. de hęret.

ET PRIMO SEQVITVR TENOR articulorum Ioannes Vuicleff.

Constantien. Concil. sess. 8.

SVBSTANTIA panis materialis, & similiter substantia vini materialis, remanent in sacramento altaris. 1

Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento. 2

Christus non est in eodem sacraméto identice & realiter in propria pręsentia corporali. 3

Si episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat. 4

D Non est fundatum in Euangelio, quòd Christus Missam ordinauerit. 5

Deus debet obedire diabolo. 6

Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua & inutilis. 7

Si Papa sit præscitus & malus, & per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte à Cæsare. 8

Post Vrbanum sextum non est aliquis recipiendus in Papam, sed viuendum est more Græcorum sub legibus propriis. 9

Contra scripturam sacram est, quòd viri ecclesiastici habeant possessiones. 10

Nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum à Deo: & qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus vel excommunicatus. 11

Pręlatus excommunicans clericum, qui appellauit ad regem vel ad concilium regni, eo E ipso traditor est regis & regni. 12

Illi qui dimittunt prædicare siue audire verbum Dei, propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in Dei iudicio traditores Christi habebuntur. 13

Licet alicui diacono vel presbytero prædicare verbum Dei, absque auctoritate sedis Apostolicæ siue episcopi catholici. 14

Nullus est dominus ciuilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali. 15

Domini temporales possunt ad arbitriũ suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, idest, ex habitu, non solum actu, delinquentibus. 16

Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere. 17

18 Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt parochiani, propter peccata suorum prælatorum, ad libitum suum eas auferre. A

19 Speciales orationes applicatæ vni personæ per prælatos vel religiosos, non plus prosunt eidem quàm generales, ceteris paribus.

20 Conferens eleemosynam fratribus, est excommunicatus eo facto.

21 Si aliquis ingreditur religionem priuatam qualemcunque, tam possessionatorum, quàm mendicantium, redditur ineptior & inhabilior ad obseruationem mandatorum Dei.

22 Sancti instituentes religiones priuatas, sic instituendo peccauerunt.

23 Religiosi viuentes in religionibus priuatis, non sunt de religione Christiana.

24 Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere, & non per mendicitatem.

Prima pars est scandalosa & præsumptuose asserta, pro quanto sic generaliter & indistincte loquitur: & secũda erronea, pro quãto asserit mendicitatẽ fratribus nõ licere. B.

25 Omnes sunt Simoniaci, qui se obligãt orare pro alijs, eis in tẽporalibus subuenientibus.

26 Oratio præsciti, nulli valet.

27 Omnia de necessitate absoluta eueniunt.

28 Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio, reseruantur Papæ & episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris.

29 Vniuersitates, studia, collegia, graduationes & magisteria in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt ecclesiæ sicut diabolus.

30 Excommunicatio Papæ vel cuiuscunque prælati non est timenda, quia est censura Antichristi.

31 Peccant fundantes claustra; & ingredientes, sunt viri diabolici.

32 Ditare clerum, est contra regulam Christi.

33 Syluester Papa & Constantinus Imperator errauerunt Ecclesiam dotando. C

34 Omnes de ordine mendicantium, sunt hæretici: & dantes eis eleemosynam, sunt excommunicati.

35 Ingredientes religionem aut aliquem ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad obseruanda diuina præcepta, & per consequens ad perueniendum ad regnum cælorum, nisi apostatauerint ab eisdem.

36 Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus, sunt hæretici, eo quòd possessiones habent: & consentientes eis, omnes videlicet domini seculares & ceteri laici.

37 Ecclesia Romana est synagoga satanæ, nec Papa est proximus & immediatus vicarius Christi & Apostolorum.

38 Decretales epistolæ sunt apocryphæ, & seducunt à fide Christi, & clerici sunt stulti, qui student eas.

39 Imperator & domini seculares, sunt seducti à diabolo, vt Ecclesiam dotarent bonis temporalibus. D

40 Electio Papæ à Cardinalibus, à diabolo est introducta.

41 Non est de necessitate salutis, credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias.

Error est, si per Romanam Ecclesiam intelligat vniuersalem Ecclesiam, aut concilium generale, aut pro quanto negaret primatum summi Pontificis super alias ecclesias particulares.

42 Fatuum est credere indulgentiis Papæ & episcoporum.

43 Iuramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandum humanos contractus & commercia ciuilia. E

44 Augustinus, Benedictus, & Bernardus damnati sunt, nisi pænituerint de hoc, quòd habuerunt possessiones, & instituerunt, & intrauerunt religiones: & sic à Papa vsque ad vltimum religiosum, omnes sunt hæretici.

45 Omnes religiones indifferenter introductæ sunt à diabolo.

Constantien. Concil. sess. 8.

TENOR AVTEM ARTICVLORVM Ioannis Husz, sequitur & est talis:

1 VNICA est sancta vniuersalis Ecclesia, quæ est prædestinatorum vniuersitas. & infra sequitur: Vniuersalis sancta Ecclesia tantum est vna, sicut tantum vnus est numerus omnium prædestinatorum.

A Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecit quosdam actus actibus Ecclesiæ malignantium consimiles. 2

Præsciti, non sunt partes ecclesiæ, cum nulla pars eius finaliter excidet ab ea, eo quòd prædestinationis charitas, quæ ipsam ligat, non excidet. 3

Duæ naturæ diuinitas & humanitas, sunt vnus Christus. 4

Præscitus etsi aliquando est in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen nunquam est pars sanctæ Ecclesiæ: & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat à gratia aduentitia, sed non à gratia prędestinationis. 5

Sumendo Ecclesiam pro conuocatione prædestinatorum, siue fuerint in gratia, siue non secundum præsentem iustitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei. 6

Petrus non est, nec fuit caput Ecclesię sanctę catholicæ. 7

B Sacerdotes quomodolibet criminose viuentes, sacerdotij polluunt potestatem: & sic, vt filij infideles, sentiunt infideliter de septem sacramentis Ecclesiæ, de clauibus, officiis, censuris, moribus, cæremonijs & sacris rebus Ecclesiæ, veneratione reliquiarum, indulgentiis & ordinibus. 8

Papalis dignitas à Cæsare inoleuit, & Papæ perfectio & institutio, à Cæsaris potentia emanauit. 9

Nullus sine reuelatione assereret rationabiliter de se vel alio, quòd esset caput Ecclesiæ particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanæ Ecclesiæ particularis. 10

Non oportet credere, quòd iste quicunque est Romanus Pontifex, sit caput cuiuscunq; particularis Ecclesiæ sanctæ, nisi Deus eum prædestinauerit. 11

Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat à Deo procuratoriam potestatem: quia ad illud officium vicariatus requiritur & morum conformitas, & instituentis auctoritas. 12

C

Papa non est verus & manifestus successor apostolorum principis Petri, si viuit moribus contrarijs Petro: & si quęrit auaritiam, tunc est vicarius Iudę Scarioth. Et pari euidentia Cardinales non sint veri & manifesti successores collegij aliorum Apostolorũ Christi, nisi vixerint more Apostolorum, seruantes mandata & consilia Domini nostri Iesu Christi. 13

Doctores, ponentes quòd aliquis per censuram Ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, seculari iudicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc pontifices, scribas & pharisæos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes, Nobis non licet interficere quenquam, ipsum seculari iudicio tradiderunt, & quòd tales sint homicidę grauiores quàm Pilatus. 14 *Ioan. 18.f*

Obedientia ecclesiastica, est obedientia secundum adinuentionem sacerdotum Ecclesiæ, præter expressam auctoritatem scripturæ. 15

D Diuisio immediata humanorum operum est, quòd sunt vel virtuosa vel vitiosa: quia si homo est vitiosus, & agit quidquam, tunc agit vitiose: & si est virtuosus, & agit quidquam, tunc agit virtuose: quia sicut vitiũ quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit vniuersaliter actus hominis vitiosi, sic virtus viuificat omnes actus hominis virtuosi. 16

Sacerdotes Christi viuentes secundum legem eius, & habentes scripturæ notitiam, & affectum ad ædificandum populum, debent prædicare, non obstante prætensa excommunicatione. & infra, Quòd si Papa vel aliquis prælatus mandat sacerdoti sic disposito, non prædicare, non debet subditus obedire. 17

Quilibet prędicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit: & illud mandatum debet exequi, prætensa excommunicatione non obstante. 18

E

Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis, & interdicti, ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, auaritiam multiplicat, malitiam protegit, & viam præparat Antichristo. Signum autem euidens est, quòd ab Antichristo tales procedunt censuræ, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos qui denudant nequitiam Antichristi, qui clerum pro se maxime vsurpabit. 19

Si Papa est malus, & præsertim si est præscitus, tunc vt Iudas apostolus est diabolus, fur & filius perditionis, & non est caput sanctæ militantis Ecclesiæ, cum nec sit membrum eius. 20

Gratia prædestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesię, & quodlibet eius membrum iungitur Christo capiti insolubiliter. 21

Papa vel prælatus malus & præscitus, est æquiuoce pastor, & vere fur & latro. 22

23 Papa non debet dici sanctissimus, etiam secundum officium, quia aliàs rex deberet etiã dici sanctissimus secundum officium, &tortores & præcones dicerentur sancti, immo etiã diabolus deberet dici sanctus, cum sit officiarius Dei. A

24 Si Papa viuat Christo contrarie, etiam si ascenderet per ritam & legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet, quàm per Christum, dato etiam quòd intraret per electionem à Deo principaliter factam: nam Iudas Scarioth, rite & legitime est electus à Deo Christo Iesu ad episcopatum, & tamen ascendit aliunde in ouile ouium.

25 Condemnatio quadraginta quinque articulorum Ioannis Vvicleff per doctores facta, est irrationabilis & iniqua & malefacta, & ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo, quòd nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est hæreticus, aut erroneus, aut scandalosus.

26 Non eo ipso quo electores vel maior pars eorum consenserit viua voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus & manifestus successor vel vicarius Petri Apostoli vel alterius Apostoli in officio Ecclesiastico: vnde siue electores bene, siue male elegerint, operibus electi debemus credere. Nam eo ipso quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiæ, habet à Deo ad hoc copiosius potestatem. B

27 Non est scintilla apparentiæ, quòd oporteat esse vnum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum ipsa Ecclesia militante conuersetur, & conseruetur.

28 Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum, melius suam Ecclesiam regularet.

29 Apostoli & fideles sacerdotes Domini strenue in necessarijs ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papæ officium foret introductum: sic facerent, deficiente per summe possibile Papa vsque ad diem iudicij. C

30 Nullus est dominus ciuilis, nullus est prælatus, nullus est episcopus dum est in peccato mortali.

Modus interrogãdi hæreticos aut de hæresi suspectos.

Super præmissis autem articulis, quilibet de eis suspectus, seu in eorum assertione deprehensus, iuxta modum interrogetur infrascriptum: In primis, vtrum cognouerit Ioannem Vvicleff de Anglia, Ioannem Husz de Bohemia, Hieronymum de Praga, seu aliquem eorum, & vnde habuerit eorum notitiam, & vtrum cum eis vel eorum aliquo, dum viuerent, conuersationem vel amicitiam habuerit.

Item, vtrum sciens ipsos seu aliquem ipsorum excommunicatos, scienter participauerit cum illis, reputans & dicens talem participationem non esse peccatum.

Item, vtrum post mortem eorum pro eisdem seu aliquo eorum orauerit, & publice vel occulte opera pietatis exercuerit, asserens eos fore beatos & saluos. D

Item, vtrum eos vel aliquem eorum sanctos reputauerit & dixerit, & eis venerationes velut sanctis exhibuerit.

Item, vtrum credat, teneat & asserat, quòd quodlibet concilium generale & etiam Cõstantiense, vniuersalem Ecclesiam repræsentet.

Item, vtrum credat, quòd illud quod sacrum concilium Constantiense, vniuersalem Ecclesiam repræsentans, approbauit & approbat in fauorem fidei & ad salutem animarum, quòd hoc est ab vniuersis Christifidelibus approbandum & tenendum: Et quod condemnauit & condemnat esse fidei vel bonis moribus contrarium, hoc ab eisdem esse tenendum pro condemnato, credendum & asserendum.

Item, vtrum credat quòd condemnationes Ioannis Vvicleff, Ioannis Husz, & Hieronymi de Praga, factæ de personis eorum, libris & documentis per sacrum generale Constantiense concilium, fuerint rite & iuste factæ, & à quolibet catholico pro talibus tenendæ & firmiter asserendæ. E

Item, vtrum credat, teneat, asserat Ioannem Vvicleff de Anglia, Ioannem Husz de Bohemia, & Hieronymũ de Praga, fuisse hæreticos & pro hæreticis nominandos ac deputandos, & libros & doctrinas eorum fuisse & esse peruersos, propter quos & quas & eorum pertinacias, per sacrum concilium Constantiense pro hęreticis sunt condemnati.

Item, vtrum habeat in sua potestate aliquos tractatus, opuscula, epistolas, vel quæcũque alia scripta in quocunque idiomate per Ioannem Vuicleff, Ioannem Husz, & Hieronymũ hæreticos, seu eorũ pseudodiscipulos & sequaces editos vel trãslatos, edita vel trãslata,

quòd

A quòd illos vel illa ordinario loci vel eius cõmissario seu inquisitori sub iuramẽto præsẽtet.

Quòd si apud se scripta huiusmodi se habere non cognouerit, sed alibi, quòd iuret illa circa suum ordinarium vel alios supradictos intra certum terminum sibi præfigendum deponere.

Item, vtrum sciat aliquem, vel aliquos habentes præfatorum tractatus, opuscula, epistolas, vel quæcunque alia scripta in quocunque idiomate composita siue translata, quòd illum vel illos detegat vel manifestet, pro purificatione fidei siue executione iustitiæ.

Item specialiter literatus interrogetur, vtrum credat sententiam sacri Constantien. cõcilij super quadraginta quinque Ioannis Vvicleff, & Ioãnis Husz triginta articulis superius descriptis, latam, fore veram & catholicam, scilicet, quòd supradicti quadraginta quinque articuli Ioãnis Vvicleff, & Ioannis Husz triginta, non sunt catholici, sed quidam ex eis sunt

B notorie hæretici, quidã erronei, alij temerarij, & seditiosi, alij piarum aurium offensiui.

Item, vtrum credat & asserat, quòd in nullo casu sit licitum iurare.

Item, vtrum credat, quòd ad mandatum iudicis iuramentum de veritate dicenda, vel quodlibet aliud ad causam opportunum, etiam pro purificatione infamiæ faciendum, sit licitum.

Item, vtrum credat, quòd periurium scienter commissum, ex quacunque causa vel occasione, pro conseruatione vitæ corporalis propriæ vel alterius, etiam in fauorem fidei, sit mortale peccatum.

Item, vtrum credat, quòd deliberato animo contemnens ritum Ecclesiæ, cæremonias exorcismi, & catechismi aquæ baptismatis consecratę, peccet mortaliter.

Item, vtrum credat, quòd post consecrationem sacerdotis in sacramento altaris sub velamento panis & vini, nõ sit panis materialis & vinum materiale, sed idem per omnia Chri

C stus, qui fuit in cruce passus, & sedet ad dexteram Patris.

Item, vtrum credat & asserat, quòd facta consecratione per sacerdotem, sub sola specie panis tantum, & præter speciem vini, sit vera caro Christi, & sanguis & anima & deitas & totus Christus, ac idem corpus absolute & sub vna qualibet illarum specierum singulariter.

Item, vtrum credat, quòd consuetudo communicandi personas laicales sub specie panis tantum, ab Ecclesia vniuersali obseruata, & per sacrum concilium Constantiæ approbata, sit seruanda sic, quòd non liceat eam reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito immutare. Et quòd dicentes pertinaciter oppositum præmissorum, tamquam hæretici vel sapientes hæresim, sint arcendi & puniendi.

Item, vtrum credat, quòd Christianus contemnens susceptionem sacramentorum Cõfirmationis vel Extremę Vnctionis, aut solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter.

D Item, vtrum credat, quòd Christianus vltra contritionem cordis, habita copia sacerdotis idonei, soli sacerdoti de necessitate salutis confiteri teneatur, & non laico seu laicis quantũcumque bonis & deuotis.

Item, vtrum credat, quòd sacerdos in casibus sibi permissis, possit peccatorem confessum & contritum à peccatis absoluere, & sibi penitentiam iniungere.

Item, vtrum credat, quòd malus sacerdos cum debita materia & forma & cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, vere conficiat, vere absoluat, vere baptizet, & vere conferat alia sacramenta.

Item, vtrum credat, quòd beatus Petrus fuerit vicarius Christi, habens potestatem ligandi & soluendi super terram.

E Item, vtrum credat, quòd Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit eius nomine proprio expresso, sit successor beati Petri habens supremam auctoritatem in Ecclesia Dei.

Item, vtrum credat auctoritatem iurisdictionis Papæ, archiepiscopi, & episcopi in soluendo & ligando, esse maiorem auctoritate simplicis sacerdotis, etiam si curam animarum habeat.

Item, vtrum credat, quòd Papa omnibus Christianis vere contritis & confessis, ex causa pia & iusta possit concedere indulgentias in remissionem peccatorum, maxime pia loca visitantibus, & ipsis manus suas porrigentibus adiutrices. Et vtrum credat, quòd ex tali concessione visitantes ecclesias ipsas & manus adiutrices eis porrigentes, huiusmodi indulgentias consequi possint.

Item, vtrum credat, quòd singuli episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum, huiusmodi indulgentias concedere possint.

Item,

Item, vtrum credat & asserat, licitum esse, sanctorum reliquias & imagines à Christi-fidelibus venerari. A

Item, vtrum credat, quòd Papa vel alius prælatus propriis nominibus Papæ pro tempore expressis, vel ipsorum vicarii, possint suum subditum ecclesiasticum siue secularem propter innobedientiam siue contumaciam excommunicare, ita quòd talis pro excommunicato sit habendus.

Item, vtrum credat, quòd inobedientia siue contumacia excommunicatorum crescente, prælati vel eorum vicarii in spiritualibus, habeant potestatem aggrauandi & reaggrauandi, interdictum ponendi, & brachium seculare inuocandi, & quòd illis censuris per inferiores sit obediendum.

Item, vtrum credat, quòd Papa vel alii prælati & eorum vicarii in spiritualibus, habeant potestatem sacerdotes & laicos inobedientes & contumaces excómunicandi, ab officio, beneficio, ingressu ecclesię & administratione ecclesiasticorum sacramentorũ suspendendi. B

Item, vtrum credat, quòd liceat personis ecclesiasticis absque peccato, huius mundi habere possessiones & bona temporalia.

Item, vtrum credat, quòd laicis ipsa ab eis auferre potestate propria non liceat, immo q sic auferentes, tollentes & inuadentes bona ipsa ecclesiastica, sint tamquam sacrilegi puniédi, etiam si male viuerent personæ ecclesiasticæ bona huiusmodi possidentes.

Item, vtrum credat, quòd huiusmodi ablatio & inuasio cuicunque sacerdoti, etiam male viuenti, temere vel violenter facta vel illata, inducant sacrilegium.

Item, vtrum credat, quòd liceat laicis vtriusque sexus, viris scilicet & mulieribus, libere prædicare verbum Dei.

Item, vtrum credat, quòd singulis sacerdotibus libere liceat prædicare verbum Dei, vbicunque, quandocunque, & quibuscunque placuerit, etiam si non sint missi. C

Item, vtrum credat, quòd omnia peccata mortalia, & specialiter manifesta, sint publice corrigenda & extirpanda.

Suspectus de hæresi aut diffamatus citetur personaliter de fide responsurus.

Volumus insuper ac statuimus & decernimus, quòd si quis per secretam informationem per vos recipiendam, vel aliàs repertus fuerit infamatus seu suspectus de quacunque specie hæresis pestiferæ sectę vel doctrinæ pestilentium Ioannis Vvicleff, Ioannis Husz & Hieronymi de Praga, hæresiarcharum prædictorũ, aut de fouendo, receptando, defendendo prę-fatos damnatos homines, dum viuerent in humanis, vel ipsorum perfidos sequaces & pseudodiscipulos, aut ipsorum erroribus credendo, pro ipsis defunctis vel aliquo ipsorum post obitum orando, vel inter catholicos nominando & defendendo, vel ipsos vt sanctos colendo, prædicando vel adorando, vel aliàs circa eos suspecte agendo, citetur per vos seu alterum vestrum, personaliter coram vobis seu altero vestrum compariturus, semotis procuratore & aduocato, responsurus medio iuramento per ipsum sic (vt prędictum est) corporaliter præstito de plena & mera veritate dicenda super prædictis articulis seu eorũ singulis vel alijs opportunis, secũdum exigentiam casus & occurrentium circunstantiarum ad arbitriũ vestrum, & prout vobis seu alteri vestrum videbitur expedire, vel aliàs contra eosdem ipsorum singulos, (prout pręsentibus exprimitur) vel aliàs canonice procedatis. D

Concilium Biterrense c. 4.

Necnõ præsentes literas exclusis articulis & interrogatoriis superius positis atque obmissis, in ciuitatibus, diœcesibus, terris & locis aliis, vbi tute fieri poterit, auctoritate nostra solemniter publicetis & publicari faciatis, omnes & singulos hæreticos huiusmodi, necnon sectatores ipsarum hæresum & errorum vtriusque sexus, tenentes & etiã defendentes eosdé, aut hæreticis ipsis quomodolibet publice vel occulte in diuinis vel aliàs participantes, etiã si patriarchali, archiepiscopali, episcopali, regali, reginali, ducali aut alia quauis ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate; necnon aduocatos & procuratores quoslibet, qui hæreticos huiusmodi aut eorum credentes, sequaces, fautores, defensores & receptatores super crimine hæresis aut credulitatis, sequelæ, fautoriæ, defensionis & receptationis huiusmodi defenderint, excommunicatos singulis diebus Dominicis & festiuis in præsentia populi nuncietis, & per alios nunciari faciatis. Et nihilominus contra eosdem omnes & singulos vtriusque sexus, huiusmodi errores tenentes, approbantes, defendentes, dogmatizantes, ac fautores, & receptatores & defensores eorundem, exemptos & non exemptos, & quemlibet ipsorum, cuiuscunque dignitatis, status, præeminẽtiæ, gradus, ordinis vel conditionis (vt præfertur) existant, auctoritate nostra diligenter inquirere studeatis, & eos quos per inquisitionem huiusmodi diffamatos, vel per confessionem eorum E

Hæretici et eorum cõplices diligẽter inquirendi & coercendi iuxta canonicas sanctiones.

seu per

A seu per facti euidentiam, vel aliàs huiusmodi hæresis & erroris labe respersos reperietis, auctoritate prędicta etiam per excommunicationis, suspensionis & interdicti, necnon priuationis dignitatum, personatuum & officiorum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorũ ac feudorum, quæ à quibuscunque ecclesiijs, monasteriis ac aliis locis Ecclesiasticis obtinent, ac etiam bonorum & dignitatum secularium, ac graduum scientiarum quarumcunq; facultatum, & per alias pœnas, sententias, & censuras Ecclesiasticas ac vias & modos, quos ad hoc expedire seu opportunos esse videritis, etiam per captiones & incarcerationes personarum, & alias pœnas corporales, quibus hæretici puniuntur seu puniri iubentur, aut solent iuxta canonicas sanctiones. Similiter & clericos ipsos & Ecclesiasticas personas, vsque ad degradationem inclusiue, si eorum culpa ac pertinacia vel rebellio id exigat aut requirat, corrigatis & puniatis, ac diligenter corrigi & puniri faciatis; necnon contra eosdem, ipsorum, laicorumque bona secundum canonicas sanctiones & legales, contra hære-
B ticos & eorum sequaces editas, quibus eosdem sectatores siue sequaces subiacere decernimus, animose consurgatis iuxta modum & formam supradictos. Et qui de præmissis hæresibus vel articulis vel aliquo prȩmissorum infamati fuerint, ad arbitrium vestrum se purgare teneantur. Alij vero qui per testes seu propriam confessionem vel alias legitimas probationes conuicti fuerint de prædictis hæresibus vel articulis vel aliquo præmissorum, eosdem articulos & errores solemniter & publice reuocare, abiurare, pænitentiam condignã, etiam ad immurationem (si delictum exegerit) subire cogantur; necnon quòd errores & hæreses huiusmodi cuiuscunque generis vel speciei censeantur, de cetero verbo, nutu vel facto non fouebunt, seu alios ad credendum illis verbo vel facto, publice vel occulte, directe vel indirecte, aut alio quouis modo inducent, sufficientem & idoneam cautionem præstare teneantur. Quòd si forsan eosdem articulos solemniter & publice reuocare & abiu-
C rare, & pænitentiam condignam, etiam ad immurationem perpetuam vel temporalem iuxta vestræ discretionis arbitrium sine dilatione subire, ac sufficientem cautionem quòd errores & hæreses ipsas de cetero non tenebunt nec fouebunt, nec alios ad credendum vel verbo vel facto, publice & occulte, directe vel indirecte, vel quouis quæsito colore inducant, præstare, seu aliquid præmissorum facere voluerint, extunc contra ipsos iuxta qualitatem errorum ac delictorum suorum (etiam si expediat) tamquam contra hæreticos aut hæretica labe respersos, auctoritate nostra iuxta canonicas & legales sanctiones summarie & simpliciter ac de plano sine strepitu & figura iudicij, & etiam ex officio, appellatione seu appellationibus quibuscunque cessantibus, procedatis, ac ipsos iuxta easdem canonicas traditiones puniatis, etiam si opus fuerit curiæ seculari relinquendo. Contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo, inuocato ad hoc (si opus fuerit) auxilio eiusdem brachij secularis, non obstantibus tam felicis recordationis
D Bonifacij Papæ octaui prædecessoris nostri, qua cauetur, ne quis extra ciuitatem & diœcesim suam, nisi in certis exceptis casibus, & in illis vltra vnam dietam, à fine suæ diœcesis ad iudicium euocetur, seu ne iudices à sede Apostolica deputati, extra ciuitatem & diœcesim in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere, siue alij vel alijs vices suas committere, aut aliquos vltra vnam diætam à fine diœcesum eorundem trahere præsumant, & de duabus diætis in concilio generali; quàm alijs quibuscunque constitutionibus Romanorum Pontificum, tam à iudicibus delegatis, quàm personis vltra certum numerum ad iudicium non vocandis, aut alijs editis, quæ possint in hac parte vestræ iurisdictioni aut potestati, eiusque libero exercitio quomodolibet obuiare, seu si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari, seu vltra vel extra loca ad iudicium euocari non possint, per literas Apostolicas non facien-
E tes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi & eorum personis, locis & ordinibus & nominibus propriis mentionem, & qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali vel speciali, cuiuscunque tenoris existat, per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam, vestræ iurisdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, & de qua, cuiusque toto tenore de verbo ad verbum in nostris literis habenda sit mentio specialis. Datum Constantię octauo Calend. Martij, Pontificatus nostro anno primo.

Conuicti de hoc crimine publice abiurent, et qualis abiurationis forma.

c. Vt officium. §. compescendo. de hære. lib. 6. Eyme. 3. par. q. 74.

CALIXTVS III.

Confirmat extrauagantē Innocentij iiij. incipientem, Ad extirpanda. de prædicando verbo Dei recipiendis cruce signatis, concedendis indulgentijs, & procedendo contra impedientes sacrum inquisitionis officium.

Edita anno Domini 1458

Ex Directorio Sabellano fol. 404.

ALIXTVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis vniuersis fratribus ordinis Prædicatorum inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in prouincia Lombardiæ constitutis, præsentibus & futuris, Salutē & apostolicā benedictionē.

INIVNCTVM nobis desuper apostolicæ seruitutis officium, digne tunc peragere non ambigimus, si Romanorum gesta Pontificum prædecessorum nostrorum, quæ pro expugnatione letiferæ pestis hæreticæ prauitatis, prouide emanasse comperimus recensentes, innouantesque illa, pro ipsius hæresis extirpatione, & fidei apostolicæ augmento etiam nostro iuuamine roboramus. Dudum siquidē à fel. re. Innocentio Papa quarto prædecessore nostro emanarunt literæ tenoris subsequentis: B

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis fratribus ordinis Prædicatorum, inquisitoribus hæreticæ prauitatis præsentibus & futuris, in prouincia Lombardiæ, Salutem & apostolicam benedictionem. Malitia huius tēporis in diuersis mundi partibus, & maxime in prouincia Lōbardiæ peruersorum morū peperit corruptelā: ex quibus letifera pestis hæreticæ prauitatis abūdantius solito noscitur pullulasse. Ad †expurgationē pestis eiusdē iuxta officij nostri debitū ex animo intendentes, volumus aduersus huiusmodi operarios iniquitatis, qui massam catholicæ puritatis fermento propriæ contagionis inficiūt, fideles vt cōsurgāt stentque nobiscū pro euangelicis quas professi sunt legibus defendēdis, salubribus adhortationibus incitari. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta, districte præcipiendo mandamus, in remissionē vobis peccaminū iniungentes, quatenus in locis vbi cōtra hęreticos, vobis inqsitionis officiū est cōmissum, curetis singuli opportuna instātia, cōtra hæreticos eosdē, eorūq; fautores proponere populis publice verbū crucis: & eos qui tacti zelo fidei ad extirpandā prauitatem eandem votū assumpserint, crucis charactere consignare. Vt aūt vobis de prædicatione huiusmodi, & fidelibus, qui eiusdē crucis ad hoc votum assumpserint, copiosæ mercedis præmiū afferatur: vobis & eisdē fidelibus, illam indulgentiā illudque priuilegiū elargimur, quæ transeuntibus in terræ sanctæ subsidiū, in generali concilio conceduntur. Cum aūt huiusmodi verbum Crucis per vos proponi cōtigerit, relaxādi oībus vere pęnitētibus & confessis, qui ad audiendū verbū ipsum deuote affuerūt, quadraginta, vel viginti dies, de iniunctis pænitentiis, libera sit vobis & singulis vestrū, de nostra concessione facultas. Et si forte (quod nō credimus) aliqua ciuitas, vel cōitas, vel persona, cuiuscunq; conditionis, vel gradus, huic tam salubri negotio se opponere, seu illud præsumpserit aliquatenus impedire: vt per vos, vel per alios auctoritate nostra ad hoc deputatos, vel in posterū deputandos, libere procedi non valeat in eodē: immo si quicunque requisiti, illud fouere neglexerint, & iuxta officiū, & posse suū studiose iuuare: cōtra eos tanq̃ contra defensores & fautores hæreticorum, sublato appellationis obstaculo, vos vel vestrū singuli auctoritate nostra intrepide procedatis. Contra quos prout audacia exegerit, Reges & principes Christianos, nec nō Crucesignatos pro terræ sanctæ succursu curabimus inuocare: cum non minus expediat immo magis, fidē in locis prope positis, quàm procul distantibus defensare. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostrorum mandati & elargitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire: siquis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Anagnię Idibus Iulij. Pontificatus nostri anno duodecimo.

† extirpationē

C

D

E

Anno Domini 1255.

Cum autem sicut exhibita nobis nuper pro parte vestra petitio continebat, de viribus literarum earundem ab aliquibus hæsitetur: Nos ad extirpationem huiusmodi virus insanabilis, totis viribus intendentes, literas præinsertas auctoritate apostolica, tenore præsentium innouamus, approbamus, & confirmamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ innouationis, approbationis, confirmationis, & communitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo octauo septimo Idus Iulij. Pontificatus nostri anno quarto.

A

PIVS PAPA II.

Retractatio omnium per ipsum Pium secundum adhuc in minoribus agentem, pro Concilio Basileen. & contra Eugenium quartum eiusdem Pij prædecessorem, scriptorum.

IVS Episcopus, seruus seruorũ Dei, dilectis filiis Rectori, & Vniuersitati scholæ Coloniensis, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1463*

IN minoribus agentes, nondum sacris ordinibus initiati, cum Basileæ inter eos versaremur, qui se generale Concilium facere, & vniuersalem Ecclesiam repræsentare aiebant, dialogorum quendam libellum ad vos scripsimus, in quo de auctoritate concilij generalis, ac de gestis Basileensium, & Eugenij Papæ contradictione, ea probauimus, vel damnauimus, quæ probanda vel damnanda censuimus: quantum capiebamus, tantum defendimus, aut oppugnauimus: nihil mentiti sumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus. existimauimus bene agere, & recta incedere via: nec mentis nostræ aliud erat obiectum, quàm publica vtilitas, & amor veri. Sed quis non errat mortalis? Sapientem inquiunt philosophi nunquam errare, verum est. At quis sapiens, nisi bonus? quis bonus, nisi solus Deus? Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum, inquit propheta regius. Declinauimus & nos ab vtero matris, errauimus in inuio, & non in via: ambulauimus in tenebris, & procul à vera luce recessimus: nec nobis tantum errauimus, alios quoque in præcipitium traximus: & cæcis ducatum præbentes cæci, cum illis in foueam recidimus. forsitan & aliquos ex vobis scripta nostra decepere, & in deuia deduxerunt: quorum sanguinem si de manibus nostris requisierit Dominus, non habemus quod respondere possimus, nisi nos, vt homines, peccauisse: qui arbitrantes rectum iter ostendere, obliquum monstrauimus. In misericordia tantum Dei spes nostra sita est, quæ super omnia opera eius elucet. Sed haud quaquam satis fuerit diuinam misericordiam implorare, & dicere, Parce Domine, parce peccatis nostris, nisi pro viribus vulnera, quæ inflximus, veritate curare annitamur: & sicut est in fabulis, Sagitta, quæ vulnerauit, afferat opem: siue vt canit Ecclesia, Medelam inde ferat, hostis vnde læserat. Mortem quidam prius sibi consciuerint, quàm videri velint aliquando male sensisse: & nonnulli ne vel ad horam videantur errasse, semper errant, & dum vel minimam tolerare honoris iacturam nequeunt, totum abijciunt, & perpetua notantur infamia, & in pessimas prolabuntur hæreses: qui ne appareant inconstantes, pertinaces efficiuntur. superbissimi hoc agunt, qui videri dij, non homines volunt, quales Constantiæ combusti sunt nostra ætate in magno conuentu, Hieronymus & Ioannes hæresiarchæ. Nos homines sumus, & vt homines errauimus: neque imus inficias, multa, quę diximus, scripsimus, egimus, damnari posse: verum nó vt Arrius, Eutyches, Macedonius, aut Nestorius, & alia blasphemorum turba, ex animo damnatam viam elegimus seducti peccauimus, vt Paulus; & ignoranter persecuti fuimus Ecclesiam Dei, & Romanam primamque sedem. Propter quod prostrati ante oculos diuinę pietatis, supplices oramus: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias ne memineris, &c. Pudet erroris, pænitet male fecisse, & male dictorum scriptorumque vehementer pænitet: plus scripto, quàm facto nocuimus. Sed quid agamus? scriptum & semel emissum volat irreuocabile verbum. Non sunt in potestate nostra scripta, quæ multas inciderunt in manus, & vulgo leguntur. vtinam latuissent, quæ sunt edita. nam si futuro in sæculo manserint, & aut in malignas mentes inciderint, aut incautas, fortasse scandalum parient. Qui hæc scripsit, inquient, in beati tandem Petri cathedra sedit, & Christi saluatoris vicariatum gessit: ita scripsit Aeneas, qui postea summum Pontificatum adeptus, Pius ij. appellatus est, nec inuenitur mutasse propositum, qui eum elegerunt, & in summo Apostolatus vertice collocarunt, ab ijs scripta eius approbata videntur. Verendum est, ne talia nostris aliquando successoribus obiiciantur; & quæ fuerunt Aeneæ, dicantur Pij: atque ab ea sede auctoritatem vendicent, aduersus quam ignoranter latrauerunt. Cogimur igitur, dilecti filij, beatum Augustinum imitari, qui, cum aliqua in suis voluminibus erronea inseruisset, retractationes edidit. Humilis & probatissimi vir ingenij, qui suas ineptias verecunde confiteri ac corrigere, quàm impudenter defendere maluit. Idem & nos faciemus: confitebimur ingenue ignorãtias nostras, ne per ea quæ scripsimus iuuenes, error irrepat, qui possit in futurum Apostolicam sanctam sedem oppugnare. nam si quem de suis vnquam Romani primique throni eminentiam,

Marginalia: *Ex quarto conciliorum general. tomo pag. 505.* — B — *Luc. 18.* — *Psal. 113.* — C — *Psal. 144.* — *Pertinaciis hæreticorum vnde quandoque nascatur.* — D — *Psal. 24* — E — *Virorum sanctorum mos, emendare errores, non pertinaciter defendere.*

& gloriam defendere, ac extollere, nos illi sumus, quos sine vllis meritis pius & misericors Deus, sola dispensatione sua, ad beati Petri solium, & dilectissimi filij sui Domini nostri Iesu Christi vicariatum euocauit. Quibus ex rebus dilectiones vestras hortamur, & in Domino commonemus, ne prioribus illis scriptis inhæreatis, aut fidem vllam præstetis, quæ supremam Apostolicę sedis auctoritatem quouis pacto elidunt, aut aliquid astruūt, quod sacrosancta Romana non amplectitur ecclesia. Suadete omnibus, vt id solium præ ceteris venerentur, in quo saluator Dominus suos vicarios collocauit: & quod beati Apostoli Petrus & Paulus, suo sanguine dicauerunt. nec putetis diuinam prouidentiam, quæ cūcta gubernat, & nihil negligit eorum, quæ creauit, inordinatam reliquisse militantem ecclesiā: quæ cum sit sponsa Christi, profecto à Deo est, & ordinem habet, dicente Apostolo, quæ sunt, à Deo ordinata esse. Requirit autē ordo, vt inferiora à superioribus gubernētur, & ad vnum tandem perueniatur, tanquam principem & moderatorem cunctorum, quæ infra se sunt: Sicut grues vnam sequuntur, & in apibus vnus est rex: ita & in ecclesia militanti, quæ instar triumphantis habet, vnus est omnium moderator & arbiter, Iesu Christi vicarius: à quo, tanquam capite, omnis in subiecta membra potestas & auctoritas deriuatur, quæ à Christo Domino Deo nostro sine medio in ipsum influit, nec profecto in alium, tanquam sui exercitus ducem, supremam auctoritatem Christus principaliter deriuasset, quàm in suum vicarium, qui primus fuit Petrus, cui commissam nouimus Dominici gregis curam: nec duos pluresue Petros euangelistæ commemorant, nec duos, aut plures instituit Dominus, qui suum locum tanquam capita tenerent æqualia: sed vnum constituit, vt verticem, ac ducem, & pastorem vniuersi gregis, Simonem Petrum, dicens, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cęlorum. & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cęlo: & quodcunque solueris super terram, erit solutū & in cælo. Et, Pasce oues meas. Quæ nulli alteri seorsum dicta leguntur, nisi Petro, vt in Petro vnitas, & summa contineretur auctoritas: nec alius à petra dictus est Petrus, nisi Simon; vt intelligeremus vnicum esse veræ & solidæ petræ, id est, Christi, (vt Paulus exponit) locum tenentem Simonem Petrum, qui solus pro Domino in periculo constituto exemit gladium. Petrus igitur, & successores eius Romani Pontifices primatum in ecclesia tenuerunt, & nos hodie, quamuis indigni, sola Domini voluntate digni, tenemus: & quicunque Romanæ secundum canonicas sanctiones præficitur ecclesiæ, quamprimum electus est in sacro collegio, supremam à Deo potestatem sine medio consequitur, & per ordinem in omnem diffundit ecclesiam, cuius peccata diuino iudicio punienda relinquuntur. Si quid aduersus hanc doctrinam inueneritis aut in dialogis, aut in epistolis nostris, quæ plures à nobis sunt editæ, aut in alijs opusculis nostris; (multa enim scripsimus adhuc iuuenes) respuite, atque contemnite. sequimini quæ nunc dicimus, & seni magis quàm iuueni credite; nec priuatum hominem pluris facite, quàm Pontificem. Aeneam reijcite, Pium recipite. illud gentile nomen parentes indidere nascenti: hoc Christianum in Apostolatu suscepimus. Dicent fortasse aliqui, cum Pontificatu hanc nobis opinionem aduenisse, & cum dignitate mutatam esse sententiam. Haud ita est, longe aliter actum. Audite filij conuersationem nostram: breuis narratio erit, quæ vobis, quantum ad rem attinet, veritatē aperiet, & obiectioni faciet satis. Anno salutis primo & trigesimo supra millesimum quadringētesimum cum Dominico Capranica, quem Martinus v. in secreto consistorio Cardinalem creauerat, Eugenius iiij. spreuerat, Basileam petiuimus, ibique concilium inchoatum inuenimus, verum ab Eugenio reuocatum, quamuis congregati noluerant obedire, asserentes iam inceptum concilium sine consensu patrum, qui conuenissent, haud quaquam potuisse dissolui. Iulianus aderat S. Angeli Cardinalis, natione Romanus, moribus & doctrina cōspicuus. Is cum ceteris præstaret, audita Eugenij reuocatione, præsidentiam dimisit, tanquā summo Pont. vellet obedire: sed cum augesceret in dies, Eugenio vel inuito, concilium, & multi ex diuersis regionibus Episcopi, & Regum legati aduentarent, Cardinales quoque ex Rom. Cur. profugi in dies nonnulli concurrerent, præsidentiam resumpsit: & auctoritatem concilij mirum in modum extollens, eminentiam primæ sedis supprimere cœpit. Venientes Eugenij legatos, & potestatem Romanorum presulum magnificantes, apparenter confutauit: & cū esset facundissimus, facile persuasit auditoribus quæ cupiebat. Cardinales ex vrbe profecti, Eugenio infensi, vitam eius moresque carpebant: accedebant in horas cateruatim noui curiales, qui (vt est omnis multitudo maledica, & inimica principi) Eugenij nomen modis omnibus lacerabant. Nos, qui ex patria iuuenes, non ex vrbe illuc migraueramus, & noua

Margin notes: c. Quāuis. 21. dist. — Rom. 13. — c. In apibus. 7. q. 1. — Matth. 16. — Ioan. 21. — 1. Cor. 10. — Romani Pontificis potestas à Deo est.

Margin letters: A, B, C, D, E

tum primum

A tum primum auis ex Senensi gymnasio euolaueramus, rudes & inexperti, vera esse arbitrabamur quęcunque dicebantur. nec putabamus mentiri alios, qui nesciremus ipsi mentiri. atque vt est innatum homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus. nec Eugenium diligere poteramus, quem tot tantique testes indignum Pontificio dicerent. Aderant legati Parisiensis scholæ, cuius est fama percelebris: affuerunt & aliquando vestri & aliorum studiorum Germanicæ nationis oratores; & vno cuncti ore concilij generalis auctoritatem ad cælum efferebant. De potestate Rom. Pontificis pauci erant qui loqui præsumerent: omnes, qui publice loquebantur, prurientes auribus, multitudini applaudebant. Accessit & ipsius Eugenij consensus, qui dissolutionem concilij à se factam, reuocauit, & progressum eius approbauit, cum reconciliata synodus Eugenio videretur, & pax ecclesiæ data. Pręterita enim omnia per suas literas cōcilij patres Eugenio sese remissuros, & pedes eius tam-B quam beati Petri exosculaturos promiserant, si reuocata dissolutione, concilio cursum permitteret, atque illi cohæreret. Nouæ intercessere discordiæ, tum alijs de rebus, tum potissime super translatione concilij Græcorum causa in alium locum. Eugenius in Italia, non sine ratione, concilium petebat; popularitas synodalis transire montes horrebat, & in Auinione, aut in Sabaudia locum desiderabat. Adiuerunt per id temporis duo viri ex Italia Basileense concilium, Nicolaus Panormitanus Archiepiscopus, & Ludouicus Pontanus, Apostolicæ sedis notarius, Alfonsi Magni regis oratores, qui, velut duo orbis sidera, ceu Pontificij iuris, & totius ciuilis sapientiæ, duo præcipua lumina & clarissima censebantur. Hi dictis scriptisque concilii gesta probabant, Eugenij facta damnabant: nec erat qui aut vellet aut auderet dicta eorum refellere. Quid ageremus? audire potuimus, non discere? Rude nimis ingenium est, quod per singulos dies audita & inculcata non capit. Quales magistri sunt, tales discipuli euadere solent. Paucos inuenias Aristoteles, qui Platonica norint destruere dogmata. C Non est discipulus supra magistrum, inquit Dominus: nec nos magistrum potuimus superare. Iulianus nobis, & Nicolaus, & Ludouicus, & alii complures fuere magistri: schola, Basileensis conuentus, in quo raro aliquis Eugenij causam defendit. Aduersus concilii dignitatem mutire aliquid, crimen hæresis fuit. Vna omnium vox concilium Eugenio præferebat. De sedis apostolicæ precellentia aut silentium, aut contemptus: Cōcilium, concilium cuncta sonabant. Didicimus ergo quæ audiuimus, & post aliquot annos, existimantes nos aliquid esse, diximus (vt est apud Satyricum.) *Semper ego auditor tantum? nunquamne reponam?* Puduit semper discipulum agere, subtraximus ferulę manum, cœpimus loqui, & magistri personam induimus. Scripsimus epistolas & opuscula, hoc omnibus passim datur: docti & indocti scribunt: & quæ scripsit ipse, nemo contemnit, nisi editionis feruorem tempus extinxerit: nobis placebant scripta nostra, more poetarum, D qui poemata sua tamquam filios amant. Nec Basileæ quenquam inueniebamus, qui ea damnaret: probant enim similia similes: applaudebamus nobis ipsis, & in editionibus nostris gloriabamur. & quamquam postea Eugenius concilium in Italiam trānstulerit, & cū Græcis Ferrariæ, ac demum Florentię conuenerit; quamquam Iulianus sancti Angeli, & Ioannes sancti Petri Cardinales, quibus plurimum credebamus, ad Eugenium defecissent: quamquam paucissimi in fide Basileensi remansissent; noluimus tamen credere, existimantes cunctos, qui abibant, metu recedere, ne bona temporalia perderent. & cum nihil haberemus, quod nobis auferri posset, perseuerandum putauimus, ne partem, quæ verior nobis apparebat, relinquentes, detrimentum animę faceremus. Mansimus igitur Basileæ, quoad Eugenio (vt credidimus) iusto iudicio deposito, Amadeus Sabaudiensis suffectus est, & E Felix v. appellatus: quem non vt idolum (quod erat) sed tamquam verum Christi vicariū venerati fuimus, nihil ad hæc sinistri putantes intercessisse. At cum Fridericus Romanorū rex, Aquisgrani coronatus, domum repetens, Basilea† transitum fecisset; rogatusque Felicem illic præsentem accedere, nullo pactǫ persuaderi potuisset, vt honorem ei, tamquam Rom. Pontifici, exhiberet, aut publice cum eo verba misceret: tum primum considerauimus possibile esse, quòd partem erroneam sequeremur, quando Rex, Imperator Romanorum futurus, in tanto negotio dubius esset, & ad Eugenium inclinaret magis. Multum & sæpe inter nos ipsos cogitauimus, quis esset modus inueniendi verum, nunquam enim volentes errauimus. Rogati in familiam Friderici transire, non renuimus. erat tunc ille cū tota fere Germania neutralis. Concilium Basileæ dicebant esse Germani, & idolum eius respuebant, Eugenium Christi vicarium appellabant, & concilium ab eo celebratum recusabant, nec Eugenio, nec Basileensibus plene obediebant. Placuit ad neutrales transire, vt ve-

Luc. 6.

Iuuenalis.

Nota testimoniū de Amadeo.

† *iter*

vt ve-

vt verum apud eos liberius audiremus, & si recedendum esset ab vno extremorum, per aliquod medium transiremus ad alterum, & eorum iudicium spectaremus, qui non essent affecti causæ. Mansimus in aula Friderici pluribus annis, illic varias audiuimus opiniones. Neutralitatem idcirco Teutones induerant, vt concordia facilius inueniretur, non ex consilio Solonis, qui tumultuante ciuitate extorrem fecit eum, qui sine parte remansit. Multa inter neutrales didicimus, quæ nos antea latebant: Eugenium falso de multis accusatum inuenimus: Cardinales, qui Basileam venerant, ob priuatas inimicitias bono & sancto viro notam inurere voluisse: qui tamen cuncti postea ad eum redierunt, & veniam errati petierũt. Forte per id tempus Iulianus sancti Angeli Cardinalis, cuius supra meminimus, ex Vngaria, quæ sibi decreta contra Turcas fuerat prouincia, Flauinianum venit, (quæ hodie Vienna dicitur) præcipuum Austriæ columen: sæpe cum eo sermonem pro veteri consuetudine miscuimus, sæpe de rebus Basileensibus disputauimus. tuebamur antiquam sententiam: ille nouam defendebat. extollebamus generalis concilij auctoritatem: ille apostolicæ sedis potestatem magnopere collaudabat. dicebamus concilium Basileense iure perseuerasse, quamuis Eugenius præsidentes reuocasset, & hoc eius factum accusabamus: ille dissolutum seu translatum rite concilium affirmabat, & Basileensium opera multis modis detestabatur, Basileæque non synodum ecclesiæ, sed Satanæ, & ministrorum eius synagogam remansisse dicebat. Diutina fuit inter nos concertatio, verum modesta & charitate plena: ad extremum cum suis scriptis, dictisque Cardinalem vinceremus, premeremusque vehementer, subridens ille, Tu, inquit, Aenea tabellis obsignatis agis mecum: & quoniam aliquando sensimus vt dicis, idcirco & hodie idem putas debere sentire, & addictos priori sententiæ censes. verum propterea nos sumus liberi, quia mutare sententiam vsque ad mortẽ possumus. cur enim non liceat omni tempore, relicto falso, verum amplecti? Fateor me dixisse & scripsisse, quæ refers, verùm à vero remotum errasse: at tu, qui, vt ais, me doctore Basileensibus credere adductus es, errantem olim sectatus es, cur modo non sequeris recta monentem? Præsumpsi de meipso, dum essem Basileæ, nimis, quamuis deceptus decepi, & credens prodesse, nocui. in medio Ecclesiæ docens quę non didici, cæcus erraui, & in tenebris ambulaui. reliqui tandem ecclesiam malignantium, & cum impijs sedere recusaui. reuelauit Dominus oculos meos, & consideraui mirabilia de lege sua: cognoui priorem errorem, & quantum à vero procul abiissent Basileenses, plane intellexi. adij Romanam curiam, & Eugenio, cui fuissem rebellis, submisi ceruicem: à quo misericordiam consecutus, ad vnionem Græcorum nauaui operam, & illis Romanę Ecclesię reconciliatis, aduersus impios Turcas legationem accepi. castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me, sed humiliatum exaltauit: quia cognito in errore non perseueraui, sed mox in viam redii, & ex magistro factus discipulus, ex magno paruus, expurgato veteri fermento, nouũ hominem indui, & verę matris lacte nutritus, ad fontem veri perueni, quem sancti doctores ostendunt Græci & Latini, quorum vna vox est, saluari non posse, qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ non tenet vnitatem, omnesque illas virtutes mancas esse ei, qui summo Pontifici obedire recusat: quamuis in sacco & cinere iacens, dies & noctes ieiunet, & oret, & in ceteris videatur legem implere: quia melior est obedientia, quàm victimæ. & omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta est, & Romanum præsulem in Ecclesiæ vertice constitutum esse constat, à quo nullam ex ouibus Christi exemptam nouimus. Ego ad ouile redij, qui diu erraueram extra caulas, & pastoris Eugenij vocem audiui: tu si sapias, idem facies. hæserunt pectori nostro verba † viri, quæ sæpe ad nos repetiit non sine charitate ardenti, & amore singulari. Interea ex diuersis regionibus homines doctissimi Cæsarem adierunt, quibuscum placidos de eisdem rebus miscuimus sermones, semper ad verùm intenti, cuius est natura hominis auida. Multum profuit nobis Ioannes Carauajalis apostolici palatij auditor, natione Hispanus, qui, Iuliano defuncto, in titulo Cardinalatus ac legatione successit: quocum sæpe de concilio Basileensium amice disputauimus. Nemo doctus ad Imperatorem venit, quem de his rebus in colloquium non adduceremus. Cumq; Cæsar ad vnionem Ecclesiæ procurandam in Nurimberga suæ nationis conuentum instituisset, decreuissetque summum Pontificem adhortari, vt Constantiæ nouum Concilium indiceret, legatumq; mitteret, ac Basileenses pariter induceret, vt eò se transferrent, vt pax Ecclesiæ redderetur: primi Basileenses recusauere. Quod audiens Thomas Asselbachius ex Germanis insignis Theologus, Nunc, inquit, scio Basileenses spiritum sanctum non habere ductorem, quando tam ęquam Imperatoris legem effugiunt. idem multi alij dixere viri doctissi-

Omni tempore relicto falso, verum amplectẽdum est.

1. Reg. 15.
Rom. 13.

† vita

A B C D E

A doctissimi,& opinione sanctitatis illustres.Quibus consideratis,caligo tandem ab oculis nostris cecidit,quæ velut aranearum tela,verum cernere impediebat. Recognouimus errorē nostrum,venimus Romā,Basileen.dogma reiecimus,Eugenio Pontifici maximo caput submisimus,& reconciliati Ecclesiæ Romanæ,doctrinam eius imbuimus,& illud Hieronymi diximus, Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri communione consocior. Super illam fundatā Ecclesiā scio: quicunque extra hanc domum agnum Dominicum comederit,profanus est:si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Eramusque adhuc pene laici, quando ad Eugenij obedientiam rediuimus. Ex Basilea clericali tantum charactere insigniti recessimus, nec vnquam sacros imbuimus ordines, nisi post veritatem cognitam, Basileen. cęcitate relicta. In Austria minores ordines, ac subdiaconatum, & diaconatum recepimus: in Vrbe ad presbyteratum B peruenimus. Hæc est conuersatio nostra:per hos gradus è tenebris ad lucem migrauimus. ad quam rem non parum luminis nobis attulit Thomas † Saracenus theologicæ sapientiæ celebratus,ac acutissimus interpres, qui postea in summo collocatus Apostolatu, Nicolai quinti nomen accepit. His auctoribus vnam Ecclesiam catholicam, & apostolicam esse dicimus matrem omnium fidelium,extra quam non inuenitur salus, sponsam Christi immaculatam,in qua omnes,qui militant,finem sibi proponunt vitam æternā. Idcirco enim in Ecclesia militanti laborant homines,& cum dæmonibus tanquam hostibus pugnant, vt pacem tandem assequātur,& cum Iesu magistro, ac legifero suo in cælesti Hierusalē triumphare,ac regnare possint. Hic finis Christiano proponitur, huc omnes Ecclesię militantis conatus,omnes leges,omnes regulæ tendunt.& quoniam Ecclesia quidē exercitus est Deo militans,terribilis,vt castrorum acies ordinata dicitur: vni proculdubio Imperatori subiecta,ad cuius nutum cuncta referuntur. Cumque pius ac max.& opt. Deus in suo sanguine C fundauerit Ecclesiam,eamque voluerit ad finem vsque seculi perdurare: quis non dixerit in ea id regimen institutum esse,quod optimum censeretur? At vero inter genera gubernationum communis philosophorum sententia est,præstare monarchiam:& Romani, quorū toto micuit orbe dignitas,quamuis eiectis regibus duos annuos consules elegerunt,& modo tribunos addidere,modo alios magistratus inuenere:in aduersis tamen casibus, bellisq; grauioribus ad vnum aliquem recurrerunt, virtute & auctoritate præstantem, quem Dictatorem appellauerunt,cuius dicto non liceret aduersari.& quanquam dictaturam ab initio temporaneam instituerunt, in Iulio tamen & successoribus eius perpetua effecta est. Nec vnquam Romana res admirabilior,aut celsior fuit,quàm sub Augusto Cæsare, quando iam clausis Iani portis totus fere orbis,sub vnius hominis gubernatione quieuit. Quo tempore natus mundi Saluator monarchicū regimen ceteris prætulisse videtur guberna-D tionibus.Idem probat totius fere orbis consuetudo,cuius maximam partem gubernant reges, siue Christianos intueamur,siue Barbaros. & quamuis ciuitates aliquot reperiantur, quæ cum maxime seruiant,liberas sese vocitant,sine rege viuentes,non possunt tamen effugere,quin vnum præferant aliis,eique tanquam capiti pro tempore obediant.Quid plura? cælestis aula nos admonet.quid illa pulchrius?quid ordinatius? quid maius,aut durabilius? quid melius,aut beatius?quamuis in ea & Angelorum diuersi sint ordines,& sanctorum spirituum innumerabiles chori,vnus est tamen omnium rex æternus Deus,qui condidit vniuersa,& nihil negligit eorum,quæ condidit.cuius filius vnigenitus Christus Iesus cum pro nostra salute venisset in hunc mundum,seruili accepta forma, Ecclesiā, de qua loquimur, in cruce patiens, suo sanguine acquisiuit, & in ea vsque in diem Ascensionis corporaliter E præsedit,& tanquam dux verus & imperator,cuncta in finem suum direxit. At cum ascendisset in cælum,eum indubitanter sui gregis pastorē reliquit,cui dixerat, Pasce oues meas, &,Tibi dabo claues regni cælorum. Neque enim dixit, & non fecit, qui solus est verax. Grex Christi,Ecclesia est.Pastor primus ipse Christus fuit, & pastor bonus,qui posuit animam suam pro ouibus suis.Secundus pastor Petrus extitit, ab ipso Domino institutus, atque omni potestate donatus, quæ ad bene regendum commissas oues necessaria ducitur. alioqui Christus,qui sapientia patris est,& omnino sapienter egit, Ecclesiæ suæ haud sufficienter prouidisset,quod est nefarium asserere.& quamuis plures per orbem Ecclesiæ institutæ fuerint,& plures episcopi,id est, plures greges, & ouilia plura,& pastores plures: omnes tamen sub vno pastore,& in vno grege,atque ouili continebantur,sicut & hodie continentur:quia vnus est Christi thalamus,vna sponsa, vnum ouile,& vnus pastor, & omniū episcoporum vnus episcopus Romanus præsul, beati Petri successor, & Iesu Christi vicarius.

Nulli extra Ecclesiam datur salus.

† Sarzanus, legit Platina.

Qualis viri Christiani finis

Cant. 6.

Inter genera gubernationū monarchia pręstantior.

Ioann. 21.
Matth. 16.
Ioann. 10.

rius. Petrus enim in Antiochia primum sedit, deinde Romam venit. vnde cum persecutionem fugiens, vellet abire, à Domino prohibitus est, & hic glorioso martyrio vitam finiuit, successore Clemēte †substituto, atque ita in hanc vsque diem seruatum est, vt qui Romæ sederit antistes rite institutus per legitimum electionis tramitem, tanquam Aaron vocatus à Domino, hunc omnes Christianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes episcopi tanquam Iesu Christi vicarium, & beati Petri successorem, vniuersalis Ecclesiæ caput ac rectorem & ducem venerati sint. Inter quos plurimi pro Christi nomine †asperrimos perpessi cruciatus, & morte multati, coronam martyrij susceperunt: plurimi confessores egregij vita, moribus, & doctrina fulgentes, quamuis sine sanguinis effusione, non tamen sine periculis & labore, ac voluntate parata pro conseruanda sacri euangelij auctoritate moriendi, ad cælestem gloriam peruenere: vt Gregorij, Damasi, Leonis, Innocentij, Bonifacij, Benedicti, & alia nomina, inter quæ tertius claruit Eugenius, ex monasterio Sancti Anastasij ad summum sacerdotium euocatus, ad quem diuus Bernardus monachorum pater, non minus doctrinæ fulgore, quàm vitæ sanctimonia illustris, inter multa, huiusmodi verba conscripsit: Indagemus, inquit, adhuc diligentius quid sis, quàm geras videlicet personam pro tempore in Ecclesia Dei. Tu es sacerdos magnus, summus Pontifex, tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt & alij quidem cæli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius vtrunque præ illis nomen hæreditasti. Habent illi assignatos sibi greges singulis singulos, tibi vniuersi crediti vni sumus. Nec modo ouium, sed & pastorum, tu vnus omnium pastor. Hęc Bernardus ad Eugenium III. scribit, cui supremam & omnimodā in ecclesia potestatē concedit. Quod ille de tertio testatur Eugenio, hoc nos de quarto, & omnibus aliis Romanis Pontificibus profitemur, quia dignitatis est auctoritas. Liquet igitur vnū in Ecclesia caput esse, & vnum principem: quia pax populi ex vno rectore dependet, & pluralitas principum discordiam parit. Christus Ecclesiæ suæ in vltimo testamēto pacem reliquit, & pacem multis verbis commendauit. Dedit ergo & regimen pacis amicum, id est, monarchicum, sub beato Petro, & successoribus eius administrari, cuncta præcipiens clauibus illi commissis, & cura gregis demandata. Hæc nos de Romani Pontificis auctoritate, & potestate sentimus, cui & congregare generalia concilia, & dissoluere datum est: qui etsi filius est propter regenerationem, propter dignitatem tamen pater habetur: & †sicuti filiationis causa venerari debet Ecclesiam, tāquam matrē; ita & prælationis causa †præfertur ei, vt pastor gregi, princeps populo, rector familiæ. Cum his & generalis concilij auctoritatem, & potestatem complectimur, quemadmodū & æuo nostro Constantiæ, dum ibi fuit synodus vniuersalis, declaratum definitumque est. Veneramur enim Constantien. cōcilium, & cuncta, quæ processerunt, à Romanis Pontificibus nostris †præcessoribus approbata, inter quæ nullum inuenimus vnquam fuisse ratum, quod stante Romano indubitato præsule, absque ipsius auctoritate conuenerit: quia non est corpus ecclesiæ sine capite, & omnis ex capite defluit in membra potestas. Hæc nostra sententia est, filij: hæc credimus, & profitemur: hęc iā senes, & in Apostolatus apice constituti, pro veritate asserimus: si quæ vel vobis, vel aliis cō scripsimus aliquando, quæ huic doctrinæ repugnent; illa, tanquam erronea, & iuuenilis animī parum pēsata iudicia, reuocamus, atque omnino respuimus. Datū Romæ apud Sanctum Petrum, vj. Calend. Maias, anno Millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio.

† instituto — *† acerrimos* — *Bernardi ad Eugenium notatu digna verba.* — *Ioann. 14.* — *† sicut propter regenerationis causam.* — *† praeest* — *† praedecessoribus.*

SIXTVS IIII.

Dilecto filio Vicario venerabilis fratris nostri Episcopi Bononiensis in spiritualibus generali.

Hæreticum esse, asserere, non esse hæreticum à dæmonibus expectare responsa.

Edita anno domini 1473. Ex Directorio Sabellano fol. 421.

ILECTE filij salutem & apostolicam benedictionem.

NVNTIATVM est nobis, nonnullos ordinis sanctæ Mariæ de monte Carmeli fratres, tantæ fuisse temeritatis, vt veriti non sint disputando & prædicando in nostra ciuitate Bononiensi eiusque comitatu asserere, non esse hæreticum & à puritate

A puritate fidei alienũ, dęmonum expectare responsa: ob quod aduersus ipsius fidei puritatẽ scandala multa exorta videntur. Nos id indigne molesteque ferentes, & de præmissis certã notitiam non habentes, discretioni tuæ per præsentes cõmittimus & mandamus, vt omni opportuna adhibita diligentia, & industria veram notitiam habere cures: an sit, qui fuerint huiusmodi assertores, & quæ scandala propterea sint exorta. Quidquid aũt in prēmissis inueneris in scriptis authentice redactum, ad dilectũ filium Franciscum de Toleto notarium, & Datarium nostrum domesticum, sub tuo sigillo trãsmittas: vt ab eo de omni re certiores facti, quid agi conueniat, auctore Domino, statuere valeamus. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die decimoseptimo Iunij, Millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio. Pontificatus nostri anno secundo.

L. Griffus.

B

INNOCENTIVS PAPA OCTAVVS.

Venerabili fratri nostro Episcopo Brixiensi, & dilecto filio inquisitori hæreticæ prauitatis in partibus Lombardiæ.

Sententias ab inquisitoribus latas contra hęreticos impænitentes, seu alios brachio seculari traditos, magistratus seculares sub pęna excommunicationis, quam ipso facto incurrunt, exequi debent, absque reuisione processuum per inquisitores fabricatorum contra tales hæreticos.

VENERABILIS frater & dilecte fili, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1486.*

DILECTVS filius frater Antonius de Brixia ordinis Prædicatorum, in partibus Lombardiæ inquisitor hęreticæ prauitatis, vnà cum venerabili fratre Episcopo Brixiensi, seu eius vicario generali, sicuti nobis nuper fecit exponi contra nonnullos vtriusque sexus hæreticos (vt accepimus) quos culpabiles vt hæreticos impænitentes repertos, pœna debita iuris puniendos condemnauit: ac officiales ciuitatis Brixiensis, vt iniunctam executionem adimplerent, requisiuit: qui officiales iustitiam ministrare, & dictas sententias exequi, (nisi prius processus per Episcopum & inquisitorem agitatos non viderent) in non paruum orthodoxæ fidei scandalum recusarunt. At cum huiusmodi crimen hæresis sit mere ecclesiasticum, & delicta nullo pacto impunita remanere debeant: tenore præsentium vobis cõmittimus atq; mandamus: vt si est ita, eisdem officialibus secularibus ciuitatis Brixiensis, sub excommunicationis pœna, & aliis censuris ecclesiasticis, præcipiatis atq; mandetis: vt infra sex dies, postquam legitime fuerint requisiti, sine aliqua dictorum processuum, per vos agitatorum visione, sententias per vos latas contra huiusmodi hæreticos prompte exequantur appellatione remota. Quã excommunicationis pęnam ipso facto volumus, & tenore præsentium declaramus incurrisse: si quod mandatum fuerit, infra dictum sex dierum spatium, cessante legitimo impedimento, cum effectu non impleuerint. Constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, statutis ciuitatis Brixiensis, ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die trigesimo Septẽb. Millesimo quadringentesimo octogesimo sexto. Pontificatus nostri anno tertio.

Ex Directorio Sabellano fol. 423.

C

Videto Schol. 99. par. 3. super q. 36.

D

Hieronymus Balbanus.

ALEXANDER PAPA VI.

E

Dilecto filio Angelo de Verona ordinis Prædicatorum sacræ Theologiæ professori in prouincia Lombardiæ, hæreticæ prauitatis inquisitori, & successoribus suis.

Soli inquisitores hęreticæ prauitatis procedere possunt contra maleficos, incantatores, & vanarum superstitionũ obseruatores: eosdemque compescunt & puniunt, non obstãtibus canonicis legibus contrarijs quibuscũq;.

DILECTE fili, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM acceperimus in prouincia Lombardiæ, diuersas vtriusque sexus personas, diuersis incantationibus, & diabolicis superstitionibus operam dare: suisque veneficiis, & vanis obseruationibus multa nefanda scelera procurare: homines, & iumenta, ac campos destruere, & diuersos errores indu- *Ex Directorio Sabellano fol. 426.*

cere, magnaque inde scandala exoriri: decreuimus pro pastoralis officij nobis ex alto com A missi ministerio, scelera huiusmodi compescere ac scandalis & erroribus præmissis, quantum cum Deo possumus, occurrere. Ea propter tam tibi quàm etiā successoribus tuis, per Lombardiam cōstitutis, de quibus in his & aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, committimus & mandamus, vt etiam soli, honesto tamen comitatu per vos eligendo associati, contra easdem vtriusque sexus personas diligenter inquiratis: easque iustitia mediante puniatis, & compescatis. Et vt melius commissionem huiusmodi exequi possitis, contra illas vobis plenam & omnimodam harum serie concedimus facultatem. Cōstitutionibus, & ordinationibus apostolicis, nec non indultis & concessionibus, ordinariis forsan pro tēpore factis, ceterisque contrariis quibuscunque non obstantibus. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die, &c.

B

LEO PAPA DECIMVS.

Anima rationalis immortalis asseritur, & vere ac per se & essentialiter humani corporis forma, & multiplica bilis, multiplicata, & multiplicanda singulariter, pro corporum quibus infunditur multitudine. omnis assertio veritati fidei contraria damnatur, & assertores vt hæretici puniuntur. qui philosophiam profitentur, dissoluant philosophorum dogmata, quę fidei aduersantur, & discipulis explicent catholicam veritatem. Nemo in sacris ordinibus constitutus post auditam grammaticam & dialecticam in studijs generalibus, aut alibi publice audiat philosophiam, aut poesim vltra quinquennium sine aliquo studio Theologiæ, aut iuris Pontificij. & cuncta hęc præcepta singulis annis Episcopi publicent, vbi generalia vigent studia.

Edita anno domini 1513.

Ex cōcilio Lateran. sess. 8.

Eo Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante Concilio.

APOSTOLICI regiminis solicitudo nos assidue pulsat, vt medendis ani C marum lāguoribus, quarum nos ex alto omnipotēs auctor curam habere voluit, iis potissimum qui instantius fideles nunc vrgere cernuntur, salutifero olei & vini medicamine ad instar Samaritani in Euangelio solicitam operam impendamus, ne nobis illud Hieremiæ obijciatur. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Cum itaque diebus nostris (quod dolenter ferimus) zizaniæ seminator antiquus humani generis hostis, nonnullos pernitiosissimos errores à fidelibus semper explosos in agro Domini superseminare, & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut vnica in cunctis hominibus, & nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam, verum id esse asseuerent, contra huiusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante Concilio damnamus, & reprobamus omnes asserentes, animam intellectiuam mortalem esse, D aut vnicam in cunctis hominibus, & hęc in dubium vertentes, cum illa nō solum vere per se, & essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicis recordationis Clemētis Papæ quinti prædecessoris nostri in generali Viennen. Cōcilio edito cōtinetur, verū & immortalis, & pro corporū quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit. Quod manifeste constat ex Euangelio, cū Dns ait, Animam autem occidere non possunt. & alibi: Qui odit animam suam in hoc mūdo, in vitam æternam custodit eam. Et cum æterna præmia, & æterna supplicia pro merito vitæ iudicandis repromittit, aliàs incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minime profuissent, nec resurrectio expectanda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent (iuxta Apostolum) cunctis hominibus. Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illumi E natæ fidei contrariam, omnino falsam esse diffinimus, & vt aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus: Omnesque huiusmodi erroris assertionibus inhærentes, veluti damnatissimas hæreses seminantes, per omnia vt detestabiles & abominabiles hæreticos, & infideles, Catholicam fidem labefactantes, vitandos, & puniendos fore decernimus.

Luc. 10. Hier 8. Matth. 13.

c. Fidei in cle. de sum. Trin. & fid. cath. Matth. 10. Ioann. 12.

1. Cor. 15.

Insuper omnibus & singulis Philosophis in vniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus, districte præcipiendo mandamus, vt cum Philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explanauerint, quale hoc est de animæ mortalitate, aut vnitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi phi-

A losophorum argumenta,cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atq; resoluere. Et cum non sufficiat aliquando tribulorum radices præscindere,nisi & ne iterum pullulent,funditus euellere,ac eorum semina,originalesque causas, vnde facile oriuntur,remouere:cum præcipue humanæ Philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundum verbum Apostoli euacuauit,& stultam fecit,absque diuinæ sapientiæ condimento,& quæ sine reuelatæ veritatis lumine in errorem quandoque magis inducunt, quàm in veritatis elucidationem:ad tollendam omnem in pręmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus,ne quisquam de cetero in sacris ordinibus constitutus,secularis vel regularis,aut aliàs ad illos à iure arctatus in studiis generalibus,vel alibi publice audiendo,philosophiæ aut poesis studiis vltra quinquennium post grammaticam & dialecticam, sine aliquo studio Theologiæ aut iuris Pontificij incumbat. Verum dicto exacto quinquennio,si illis studiis insudare voluerit,liberum sit ei,dum tamen simul aut seorsum,aut Theologiæ,aut sacris canonibus operam nauauerit, vt in his sanctis & vtilibus professionibus sacerdotes Domini inueniant,vnde infectas philosophiæ & poesis radices purgare & sanare valeant. Et hos canones per ordinarios locorum vbi generalia studia vigent, & rectores vniuersitatis eorundem studiorum singulis annis in principio studij,in virtute sanctæ obedientiæ publicari mandamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis,reprobationis,diffinitionis,inhibitionis,decreti,ordinationis,statuti & mandati infringere,vel ei ausu temerario contraire. Si quis hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ in publica sessione,in Lateranen. sacrosancta basilica solemniter celebrata,anno incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo tertiodecimo, quartodecimo Cal. Ianuarij,Pontificatus nostri anno primo. 1. Cor. 1. c.

B

C

LEO PAPA DECIMVS.

Nemo in vrbe Roma libros imprimat,nisi prius vicarius Papæ, & sacri palatij Magister approbarint. neque extra vrbem,nisi fuerint examinati per viros habētes peritiam libri ab Episcopo,ac Inquisitore deputatos, qui manu propria subscriptionem approbationis apponant. qui contra fecerit, libros amittat, qui comburantur, & excommunicationis sententia innodatus existat.

LEo Episcopus seruus seruorum Dei,ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante Concilio. *Edita anno Domini 1515.*

Inter solicitudines nostris humeris incumbentes, perpeti cura reuoluimus,vt errantes in viam veritatis reducere,ipsosque lucrifacere Deo(sua nobis cooperante gratia)valeamus. Hoc est quod profecto desideranter exquirimus,ad id nostræ mentis sedulo destinamus affectum, ac circa illud studiosa diligentia vigilamus. Sane licet literarū peritia per librorum lectionem possit faciliter obtineri,ac ars imprimendi libros tpibus potissimum nostris,diuino fauente numine, inuenta seu aucta & perpolita, plurima mortalibus attulerit cōmoda, cum parua impensa copia librorū maxima habeatur,quibus ingenia ad literarū studia percommode exerceri, & viri eruditi in omni linguarum genere,præsertim aūt Catholici, quibus sanctam Romanam Ecclesiā abundare affectamus,facile euadere possunt, qui etiam infideles sciant & valeāt sacris institutis instruere,fideliumque collegio per doctrinā Christianæ fidei salubriter aggregare: quia tamen multorum querela nostrum & sedis Apostolicæ pulsauit auditum, ꝙ nonnulli huius artis imprimendi magistri,in diuersis mundi partibus libros,tam Græcæ,Hebraicæ, Arabicæ & Chaldeæ linguarum in Latinum translatos,quàm alios, Latino ac vulgari sermone editos,errores etiam in fide ac perniciosa dogmata etiam religioni Christianæ contraria,ac contra famā personarū etiam dignitate fulgentiū continētes,imprimere ac publice vendere pręsumunt,ex quorū lectura non soliū legentes non ædificātur,sed in maximos potius,tam in fide,quàm in vita & moribus prolabuntur errores,vnde varia sæpe scandala (prout experientia rerū magistra docuit)exorta fuerunt,& maiora indies exoriri formidātur. Nos itaque ne id,quod ad Dei gloriā & fidei augmentū,ac bonarū artium propagationem salubriter est inuentum,in contrarium conuertatur, ac Christifideliū saluti detrimentum pariat,super librorum impressione curam nostram habendam fore duximus,ne de cetero cū bonis seminibus spinæ coalescāt,vel medicinis venena intermisceant. Volētes igitur de *Ex Cōcilio Lateran. sess. 10.*

D

E

Concilium Tridētinū sessio. 4

tur de opportuno super his remedio prouidere, hoc sacro approbante Concilio, vt negotium impressionis librorum huiusmodi eo prosperetur felicius, quo deinceps indago solertior diligentius & cautius adhibeatur, statuimus & ordinamus, ꝙ de cetero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem, seu aliam quamcunque scripturam, tam in vrbe nostra, quàm aliis quibusuis ciuitatibus & diœcesibus imprimere, seu imprimi facere præsumat, nisi prius in vrbe per vicarium nostrum, & sacri palatij Magistrum, in aliis vero ciuitatibus & diœcesibus per episcopum, vel alium habentem peritiam scientiæ, libri, seu scripturæ huiusmodi imprimendæ ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ prauitatis ciuitatis siue diœcesis, in quibus librorum impressio huiusmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum manu propria subscriptionem, sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione imponendam, approbētur. Qui autem secus præsumpserit, vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac cētum ducatorum fabricæ Principis Apostolorum de vrbe sine spe remissionis solutionem, ac anni continui exercitij impressionis suspensionem, excommunicationis sententia innodatus existat, ac demum ingrauescente contumacia taliter per episcopum suum, vel vicariū nostrum respectiue per omnia iuris remedia castigetur, ꝙ alij eius exemplo similia minime attentare præsumant. A B

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis aūt hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Dat. Romæ in publica sessione, in Lateranen. sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, quarto Nonas Maij. Pontificatus nostri anno tertio.

C

LEO PAPA DECIMVS.

Nemo audeat prædicare nisi à superiore prius fuerit approbatus. prædicatores euangelium explicent iuxta sanctorum patrum interpretationes. tempus futurorum, aut Antichristi temere non præfigant. vanas reuelationes non comminiscantur. virtutes commendent, vitia detestentur. Episcopos, & alios superiores publice coram populo incaute non reprehendant, aut mordeant. nemo inspirationes sibi factas prius prædicet, quàm Romanus Pontifex, aut Episcopus approbarit. qui contra fecerit, excommunicationem incurrit, & officium prædicationis perpetuo amittit.

Edita anno Domini 1516

Ex Cōcilio Lateranensi sessio. 11.

LEo Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

SVPERNAE maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cęlestia simul & terrena diriguntur, super gregem Dominicum nobis cōmissum, speculatoris officium (quantum imbecillitati nostræ conceditur) exercentes, totaque mente nobiscum ipsi reuoluentes, inter alia cōplura & magna ad nos pertinere, vt munus prædicationis, quod in ecclesia Dei præcipuum, ac pernecessarium, magnique fructus atque vtilitatis, dummodo recte & ex sincera charitate erga Deum & proximum pręceptisque & exemplis sanctorum patrum, qui hæc profitentes cum fidei fundatione & propagatione plurimum ecclesię contulerunt, exerceatur: quippe quod redēptor noster primus fecit, & docuit, & eius præcepto & imitatione duodenus ille Apostolorum numerus, quasi totidem cæli, Dei veri gloriam enarrantes per orbem terrarum, vniuersum genus humanum, quod sub peccati iugo vetusta seruitute continebatur, sensim ab eorum tenebris educentes, & ad perpetuæ salutis lucem excitantes, verbum ipsum in omnem terram, & in fines orbis terræ, tum ipsi prius, tum deinde sui successores, longe lateque propagauerunt, altissimeque fundarunt, vt qui nunc tantum subeunt onus, meminisse debeant, creberrimeque secum reuoluere, præter auctoris ipsius, ac fundatoris Iesu Christi pientissimi redemptoris, Petri etiam & Pauli ceterorumque Apostolorum & Domini discipulorū se vices, quo ad hoc officium, subire, ac sustinere. Sane fide dignorum relatione percepimus, ꝙ nonnulli prædicatores nostris temporibus (qđ dolenter referimus) nō attendentes, se eorum, quos diximus, & insuper sanctorum Ecclesię Doctorum, aliorumque sacram Theologiam profitentium, qui assistendo iugiter Christianis, ac se falsis prophetis rectam fidem subuertere annitentibus opponentes, Ecclesiam militātem illæsam prius, per se talem eam esse manifestarunt, officium exercere, & non nisi vtilia concurrenti eorū D E

Psal. 18.

Quo' tpe publicatū est edictū hoc, cęperat iā tum Lutherus, qui Germaniā suis pstigijs demētauit, virus suum diffunde

sermonibus

A sermonibus populo ad vitiorum extirpationem, virtutum laudem, animarum denique salutem fidelium, meditanda & perficienda debere assumere: multa tamen & varia contra institutiones & exempla, quæ diximus, quandoque etiã scandalosa populis prædicare, quod mentem certe nostram mirum in modum commouit, dum nobiscum ipsi mente voluimus, quod illi officij immemores sui, in suis sermonibus non ad vtilitatem audientium, sed ad suam potius ostentationem laborantes, vanis quorundam auribus blandiuntur, qui ad hoc iam deuenisse apparent, vt verificetur dictum apostoli, ad Timotheum ita scribentis: Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur: quorum fallas & inanes mentes, prædicantes ipsi præfati, non modo in rectam veramque viam reducere minime student, sed illas maioribus etiam erroribus implicant,
B dum sine vlla canonum attestatione, vel reuerentia, immo contra ipsas canonicas sanctiones, sacræ scripturæ sensum multifariam peruertentes, temereque ac perperam plerunque interpretantes, contra veritatem prædicare, terroresque ac minas, multaque mala propediẽ affutura, iamque ingruentia, nulla prorsus legitima ratione muniti, sed suo dumtaxat sensui obsequentes comminantur, repræsentant, adesseque asseuerant, plerunque etiã vana quædam & inania, & alia huiusmodi populis ingerere, &(quod enormius est) ab æternitatis lumine, & sancti spiritus admonitione, aut infusione, illa se habere asserere audent. Cumque ij sub confictorum miraculorum mendaciis, varios errores fraudesque disseminant, denique populos, quos in Euangelica doctrina sedulo instruere, & in vera fide retinere & conseruare deberent, sermones suos à sensu & præceptis vniuersalis Ecclesiæ retrahentes, à sacrisque constitutionibus, quas maxime sequi deberent, deuiantes, auditores suos amouent, ac longe faciunt à salute. Per hæc namque & alia huiusmodi simpliciores homines, vt ad
C deceptionem procliuiores, à via salutis & obedientia Romanæ Ecclesiæ deuiantes, in errores varios perfacile inducuntur. Propterea Gregorius huius muneris peritissimus, & feruore charitatis incensus, prædicatores vehementer hortatur & monet, vt dicturi ad populum, prudentes cautique accedant, ne dicendi impetu rapti, verborum erroribus quasi iaculis audientium corda configant, & cum sapientes fortasse videri desiderant, decepti, speratæ virtutis compagem insipienter discindant. Sæpe namque verborum effectus amittitur, cũ loquacitate importuna, vel incauta, audientium corda leuigantur. Et sane in nullo alio rudem ij plebem maiori damno scandaloque afficiunt, quàm cum vel tacenda prædicant, vel falsa & inutilia docendo, eam in errorem inducunt. Quæ quoniam huic sacræ religioni Diuinitus institutæ, vt noua & aliena, omnino contraria esse noscuntur, graui certe accuratoque sunt examine digna, ne scandalum populo Christiano, & suorũ auctorum, ac aliorum animabus interitum pariant. Nos igitur sanctæ Dei Ecclesiæ(cui disponente Domino
D præsidemus, quæ quidem vna est, & vnum Deum prædicat, colit, ac vnam fidem firmiter & sincere confitetur, iuxta illud Prophetæ vaticinium, Qui habitare facit vnius moris in domo)vniformitatem, quantum cum Deo possumus, posthabitam reducere, & retentam conseruare, quique populo verbum Dei prædicant, tales esse cupientes, vt eorum prædicatione, Dei ecclesia nullum scandalum patiatur, & si qui corrigibiles sunt, ab his, quæ proximis nostrisque temporibus præsumpserunt, cum nonnullos eorum, præter illa quæ diximus, in prædicationibus non viam amplius Domini in virtute docentes, non Euangelium (vt deberent)explanantes, sed conficta miracula, & noua ac falsa vaticinia, aliaque leuia & ab anilibus fabulis parum distantia, magnumque scandalum parientia, nulla deuotionis & auctoritatis, (eiusque improbantis, ac repellentis hæc)habita ratione, vastis clamoribus imprimere, ac suadere vbique conantes, & ne Pontificali quidem dignitate fulgentibus, &
E aliis Ecclesiæ prælatis parcentes, quibus potius honorem, ac reuerentiam exhibere deberent, sed in eorum personas, ac statum audaciter, ac temere inuehi consueuisse, & alia huiusmodi commisisse constat, in futurum abstineant, vt tam periculosum contagiosumque malum, ac mortifera pestis radicitus euellatur, & arefactum ita penitus deleatur, vt nec memoria eius remaneat: sacro approbante Cõcilio statuimus & ordinamus, vt nullus tam clericus secularis, quàm cuiuscunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quiuis alius ad quem facultas prædicandi, tam de iure quàm de consuetudine, vel priuilegio aut aliàs pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus, (in qua re conscientiam ipsius superioris oneramus) ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudẽtia, & vitæ exemplaritate ad illud aptus & idoneus

re, quamquam non certum an adeo, vt singularis iam non Romæ eius notitia esset.

2. Timoth. 4. a

Psal. 67. a

& idoneus reperiatur, & hic, quocunque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine & idoneitate sua per literas authenticas, seu aliàs sui examinatoris approbatorisque, episcopis & alijs locorum ordinarijs fidem legitime faciat. Mandantes omnibus qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt, vt Euangelicam veritatem & sanctam scripturam iuxta declarationem, interpretationem, &† ampliationem doctorum, quos ecclesia vel vsus diuturnus approbauit, legendosque hactenus recepit, & in posterum recipiet, prædicent & explanent: nec quidquam eius proprio sensui contrarium aut dissonum adijciant, sed illis semper insistant, quæ ab ipsius sacræ scripturæ verbis, & præfatorum doctorum interpretationibus, rite & sane intellectis, non discordant. Tempus quoque præfixũ futurorum malorum, vel antichristi aduentum, aut certum diem iudicij prędicare, vel asserere nequaquam præsumant, cum veritas dicat, Non esse vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: ipsosque qui hactenus similia asserere ausi sunt, mentitos, ac eorum causa, reliquorum etiam recte prædicantium auctoritati non modicũ detractum fuisse constet: inhibentes omnibus & singulis clericis secularibus vel regularibus præfatis, cæterisque cuiuscunque status, gradus, & ordinis existant, qui hoc onus assument, ne de cetero in sermonibus suis publicis, alia quæque futura ex literis sacris constanter prædicere, nec illa à Spiritusancto vel diuina reuelatione se habuisse affirmare, & alienas inanesque diuinationes asseuerando, aut alio quocunque modo tractanda assumant, sed ex diuinæ vocis præcepto euangelium omni creaturę cum vitiorum detestatione, & virtutum commendatione enucleent & declarent, & pacem ac dilectionem mutuam à redemptore nostro tantopere commendatam, vbique fouentes, non scindant vestem inconsutilem Christi, sed ab episcoporum & prælatorum, ac aliorum superiorum, eorumque status scandalosa detractione, quos coram vulgo & laicis non modo incaute, sed etiam intemperanter reprehendunt & mordent, & ab eis male gestorum expressis quandoque nominibus aperta & manifesta redargutione abstineant. Denique constitutionem felicis recordationis Clementis Papæ v. quæ incipit, Religiosi, quam tenore pręsentium innouamus & approbamus, inuiolabiliter ab eis obseruari debere decernimus, vt hac ratione ad vtilitatem populi prędicantes, & cum Domino lucrifacientes, talentum, quod ab illo acceperant, superlucrari, & eiusdem gratiam & gloriam consequi mereantur. Ceterum si quibusdam eorum Dominus futura quędam in Dei Ecclesia inspiratione quapiam reuelauerit, vt per Amos prophetam ipse promittit, & Paulus apostolus prædicatorum princeps, Spiritum, inquit, nolite extinguere, prophetias nolite spernere, hos aliorum fabulosorum & mendacium gregi connumerari, vel aliter impediri minime volumus. Extinguitur namque ipsius gratia Spiritus, Ambrosio teste, si incipientibus loqui feruor contradictione sopitur: & tunc Spiritui sancto iniuria certe fieri dicitur. Et quoniam res magni momenti est, eo quòd non de facili credendum sit omni spiritui, sed sint probandi spiritus, teste Apostolo, an ex Deo proueniant: volumus, vt lege ordinaria tales assertę inspirationes, antequam publicentur, aut populo prędicentur, ex nunc Apostolicæ sedis examini reseruatæ intelligantur. Quòd si sine moræ periculo id fieri non valeret, aut vrgens necessitas aliud suaderet; tunc eodem ordine seruato, ordinario loci notificentur, vt illi adhibitis secum tribus aut quatuor doctis & grauibus viris, & huiusmodi negotio cum eis diligenter examinato, quando id expedire videbunt, (super quo eorum conscientias oneramus) licentiam concedere possint. Si qui autem contra præmissorum aliquod committere quidquam ausi fuerint, vltra pœnas contra tales à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam, à qua non nisi à Rom. Pont. præterquam in mortis articulo constituti, absolui possint, eos incurrere volumus. Et vt eorum exemplo alij attentare similia minime audeant, eis prædicationis etiam officium interdictum esse perpetuo decernimus. Non obstantibus constitutionibus, ordinationibus, ac priuilegiis & indultis, & literis Apostolicis, ordinibus & personis pręfatis, etiã in mari magno cõprehẽsis, ac etiã à nobis forsan approbatis, innouatis, vel etiam de nouo concessis, quæ quo ad hoc, nolumus eis in aliquo suffragari.

for. † explanationem. — *Act. 1. a.* — *1. Thess. 5. d* — *1. Ioan. 4. a*

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri statuti, ordinationis, mandati, inhibitionis, innouationis, approbationis, decreti & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare pręsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranen. sacrosancta basilica solemniter celebrata, Anno incarnationis Domini 1516. † 14. Cal. Ianuarij, Pontificatus nostri anno quarto.

† 19. Decẽb.

BVLLA

A

BVLLA APOSTOLICA LEONIS PAPAE X. contra errores Martini Lutheri & sequacium.

Leo Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. *Edita anno domini 1520.*

XVRGE Domine & iudica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipientibus fiunt tota die: inclina aurem tuam ad preces nostras, quoniam surrexerunt vulpes quærentes demoliri vineam, cuius tu torcular calcasti solus, & ascensurus ad Patrem, eius curam, regimen, & administrationem Petro tamquam capiti, & tuo vicario, eiusque successoribus instar triumphantis Ecclesiæ commisisti. Exterminare nititur eam aper de sylua, & singularis ferus depascitur eam. Exurge Petre, & pro pastorali cura præfata tibi (vt præfertur) diuinitus demandata, intende in causam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, matris omniũ ecclesiarum, ac fidei magistræ: quam tu, iubente Deo, tuo sanguine consecrasti: contra quam, sicut tu præmonere dignatus es, insurgunt magistri mendaces, introducentes sectas perditionis, sibi celerem interitum superducentes: quorum lingua ignis est, inquietum malum, plena veneno mortifero: qui zelum amarum habentes & contentiones in cordibus suis, gloriantur, & mendaces sunt aduersus veritatem. Exurge tu quoque, quæsumus Paule, qui eam tua doctrina ac pari martyrio illuminasti atque illustrasti. Iam enim surgit nouus Porphyrius, quia sicut ille olim sanctos Apostolos iniuste momordit, ita hic sanctos Põtifices prædecessores nostros contra tuam doctrinam eos non obsecrando, sed increpando, mordere, lacerare, ac vbi causæ suæ diffidit, ad conuicia accedere non veretur, more hæreticorum, quorum (vt inquit Hieronymus) vltimum præsidium est, vt cum conspiciant causas suas damnatum iri, incipiant virus serpentis lingua diffundere: & cum se victos conspiciant, ad contumelias prosilire. Nam licet hæreses esse, ad exercitationem fidelium, tu dixeris oportere, eas tamen, ne incrementum accipiant, neve vulpeculæ coalescant, in ipso ortu, te intercedente & adiuuante, extingui necesse est. Exurgat denique omnis sanctorum ac reliqua vniuersalis Ecclesia, cuius vera sacrarum literarum interpretatione posthabita, quidam, quorũ mentem pater mendacij excæcauit, ex veteri hæreticorum instituto, apud semetipsos sapiẽtes, scripturas easdem aliter quàm Spiritus sanctus flagitet, proprio dumtaxat sensu, ambitionis, auræque popularis causa, teste Apostolo, interpretantur, immo vero torquent & adulterant: ita vt iuxta Hieronymum, iam non sit euangelium Christi, sed hominis, aut quod peius est, diaboli. Exurgat, inquam, præfata Ecclesia sancta Dei, & vnà cum beatissimis apostolis præfatis, apud Deum omnipotentem intercedat, vt purgatis ouium suarum erroribus, eliminatisque à fidelium finibus hæresibus vniuersis, Ecclesiæ suę sanctæ pacẽ & vnitatem conseruare dignetur. Dudum siquidem, qđ præ animi angustia & mœrore exprimere vix possumus, fide dignorum relatu ac fama publica referente, ad nostrum peruenit auditum: immo vero, proh dolor, oculis nostris vidimus ac legimus multos & varios errores, quosdam videlicet iam per concilia ac prædecessorum nostrorum constitutiones damnatos, hæresim etiam Græcorum & Bohemicam expresse continentes: alios vero respectiue vel hæreticos, vel falsos, vel scandalosos, vel piarum aurium offensiuos, vel simpliciũ mentium seductiuos, à falsis fidei cultoribus, qui per superbam curiositatem mundi gloriam cupientes, contra Apostoli doctrinam plus sapere volunt, quàm oporteat: quorum garrulitas (vt inquit Hieronymus) sine scripturarum auctoritate non haberet fidem, nisi viderentur peruersam doctrinam etiam diuinis testimonijs, male tamen interpretatis, roborare. A quorum oculis Dei timor recessit, humani generis hoste suggerente, nouiter suscitatos, & nuper apud quosdam leuiores in inclyta natione Germanica seminatos. Quod eo magis dolemus ibi euenisse, quòd eandem nationem & nos, & prædecessores nostri, in visceribus semper gesserimus charitatis. Nam post translatum ex Græcis à Romana Ecclesia in eosdem Germanos imperium, iidem prædecessores nostri & nos, eiusdem Ecclesiæ aduocatos, defensoresque ex eis semper accepimus. quos quidem Germanos, catholicæ veritatis vere germanos, cõstat hæresum acerrimos oppugnatores semper fuisse, cuius rei testes sunt laudabiles illæ constitutiones Germanorum Imperatorum pro libertate Ecclesiæ, proque expellendis exterminandisque ex omni Germania hæreticis, sub grauissimis pœnis etiam amissionis terrarum & dominiorum, contra receptatores vel non expellentes olim editæ, & à no-

Marginal notes: *Ex 4. vol. conc. pag. 700.* — *Psal. 73. d* — *Ioan. 21.* — B — *2. Pet. 2. a* — *Iac. 3. b* — C — *1. Cor. 11. d* — *1. Tim. 4. a* — D — E

& à nostris prędecessoribus consummatæ: quæ si hodie seruarentur, & nos & ipsi vtique hac molestia careremus. Testis est in concilio Constantien. Hussitarum ac Vvicleffistarum, necnon Hieronymi Pragen. damnata ac punita perfidia. Testis est toties contra Bohemos Germanorum sanguis effusus. Testis denique est prædictorum errorum seu multorum ex eis per Colonien. & Louanien. vniuersitates, vtpote agri Dominici pijssimas religiosissimasque cultrices, non minus docta quàm vera ac sancta confutatio, reprobatio, & damnatio. Multa quoque alia allegare possemus, quæ, ne historiam texere videamur, prætermittenda censuimus. Pro pastoralis igitur officii diuina gratia nobis iniuncti cura, quam gerimus, prædictorum errorum virus pestiferum vlterius tolerare seu dissimulare, sine Christianæ religionis nota atque orthodoxæ fidei iniuria, nullo modo possumus. Eorum autẽ errorum aliquos pręsentibus duximus inserendos, quorum tenor sequitur & est talis: A

Prima Lutheri hæreses. Hæretica sententia est, sed vsitata, Sacramenta nouę legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem. B

In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare.

Fomes peccati, etiam si nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntẽ à corpore animam ab ingressu cæli.

Imperfecta charitas morituri, fert secum necessario magnum timorẽ, qui se solo satis est facere pœnam Purgatorii, & impedit introitum regni.

Tres esse partes pęnitentię, contritionem, confessionem & satisfactionem, non est fundatum in sacra scriptura, nec in antiquis sanctis Christianis doctoribus.

Contritio quę paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternę beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, hæc contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem. C

Verissimum est prouerbium, & omnium doctrina de cõtritionibus hucusque data præstantius, de cetero non facere, summa pænitentia: optima pænitentia, noua vita.

Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, vt omnia mortalia cognoscas. Vnde in primitiua Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quàm quòd misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

Peccata non sunt vlli remissa, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti: immo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati, & gratię donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

Nullo modo confidas absolui propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi, Quodcunque solueris, &c. Hic, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum, & absolutus vere eris, quidquid sit de contritione. D

Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed ioco absolueret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

In sacramẽto pænitentiæ ac remissione culpæ, non plus facit Papa aut episcopus, quàm infimus sacerdos: immo vbi non est sacerdos, æque tantum quilibet Christianus, etiam si mulier aut puer esset.

Nullus debet sacerdoti respondere, se esse contritum, nec sacerdos requirere.

Magnus est error eorum qui ad sacramenta Eucharistiæ accedunt, huic innixi, quòd sint confessi, quòd non sint sibi conscij alicuius peccati mortalis, quòd præmiserint orationes suas & præparatoria, omnes illi ad iudicium sibi manducant & bibunt: sed si credant & cõfidant se gratiam ibi consecuturos, hęc sola fides facit eos puros & dignos. E

Consultum videtur, quòd ecclesia in communi concilio statueret laicos sub vtraque specie communicandos, nec Bohemi communicantes sub vtraque specie, sunt hæretici, sed schismatici.

Thesauri ecclesiæ, vnde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi & sanctorum.

Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, & remissiones bonorum operum: & sunt de numero eorum quæ licent, & non de numero eorum quæ expediunt.

Indulgentiæ his qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud diuinam iustitiam.

Seducun-

A Seducuntur credentes indulgentias esse salutares, & ad fructum spiritus vtiles.

Indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus, & proprie conceduntur duris solummodo & impatientibus.

Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariæ, nec vtiles; videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt, sed non publica, his qui meliora operantur.

Excommunicationes sunt tantum externę pœnæ, nec priuant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.

Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem, quàm timere.

Romanus Pontifex Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in B. Petro institutus.

B Verbum Christi ad Petrum, Quodcunque solueris super terram, &c. extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro.

Certum est in manu Ecclesiæ aut Papæ prorsus non esse, statuere articulos fidei, immo nec leges morum seu bonorum operum.

Si Papa cum magna parte Ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret: adhuc non est peccatum aut hæresis, contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium vniuersale alterum reprobatum, alterum approbatum.

Via nobis facta est enarrandi auctoritatem conciliorum, & libere contradicendi eorum gestis, & iudicandi eorum decreta, & confidenter confitendi, quidquid verum videtur, siue probatum fuerit, siue reprobatum à quocunque concilio.

Aliqui articuli Ioannis Husz condemnati in concilio Constantien. sunt Christianissimi, verissimi, & Euangelici, quos nec vniuersalis Ecclesia posset damnare.

C In omni opere bono iustus peccat.

Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

Hæreticos comburi, est contra voluntatem spiritus.

Præliari aduersus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter propter occultissimũ superbię vitiũ.

Liberum arbitrium post peccatum, est res de solo titulo: & dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

Purgatorium non potest probari ex sacra scriptura, quæ sit in canone.

Animæ in Purgatorio non sunt securæ de eorũ salute, saltem omnes: nec probatũ est vllis aut rationibus aut scripturis, ipsas esse extra statum merendi, aut augendæ charitatis.

Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem, & horrent pœnas.

D Animæ ex Purgatorio liberatæ suffragijs viuentium, minus beantur quàm si per se satisfecissent.

Prælati ecclesiastici & principes seculares non malefacerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

Qui quidem errores, respectiue, quàm sint pestiferi, quàm perniciosi, quàm scandalosi, quàm piarum & simplicium mentium seductiui, quàm deniq; sint contra omnẽ charitatẽ, ac S.R.E. matris omniũ fidelium, & magistræ fidei reuerentiam atque neruum ecclesiasticę disciplinæ, obedientiam scilicet quæ fons est & origo omniũ virtutum, sine qua facile vnusquisque infidelis esse cõuincitur, nemo sanæ mentis ignorat. Nos igitur in præmissis, vt pote grauissimis, propensius (vt decet) procedere, necnon huiusmodi pesti, morboq; cancero
E so, ne in agro Dominico tãquam vepris nociua vlterius serpat, viam præcludere cupiẽtes, habita super prædictis erroribus & eorum singulis diligenti trutinatione, discussione, ac districto examine, maturaq; deliberatione, omnibusq; rite pensatis ac sæpius ventilatis cum venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ac regularium ordinum Prioribus seu ministris generalibus, pluribusque alijs sacræ Theologiæ, necnon vtriusque iuris professoribus siue magistris, & quidem peritissimis: reperimus eosdem errores, respectiue (vt præfertur) aut articulos non esse catholicos, nec tamquam tales, esse dogmatizandos, sed contra Ecclesię catholicę doctrinam siue traditionem, atque † ab ea veram diuinarum scripturarum receptam interpretationem, cuius auctoritati ita acquiescendum censuit Augustinus, vt dixerit se Euangelio non fuisse crediturum, nisi Ecclesiæ Catholicæ interuenisset auctoritas. Nam ex eisdem erroribus, vel eorum aliquo vel † adeo veram.

aliquibus palàm sequitur, eandem Ecclesiam, quæ Spiritu sancto regitur, errare & sem- A
per errasse. Quod est vtique contra illud, quod Christus discipulis suis in ascensione sua
(vt in sancto euangelio Matthæi legitur) promisit, dicens: Ego vobiscum sum vsque ad
Matth. 28. consummationem seculi. Necnon contra sanctorum patrum determinationes, concilio-
rum quoque & summorum Pontificum expressas ordinationes seu canones: quibus non
obtemperasse, omnium hæresum & schismatum, teste Cypriano, fomes & causa semper
fuit. De eorundem itaque venerabilium fratrum nostrorum consilio & assensu, ac omnium
& singulorum prædictorum matura deliberatione prædicta, auctoritate omnipotentis Dei,
et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et nostra, præfatos omnes et singulos articulos
seu errores, tamquam (vt præmittitur) respectiue hæreticos: aut scandalosos, aut falsos,
aut piarum aurium offensiuos, vel simplicium mentium seductiuos, et veritati catholicę
obuiantes, damnamus, reprobamus, atque omnino reijcimus, ac pro damnatis, reproba-
tis et reiectis, ab omnibus vtriusque sexus Christifidelibus haberi debere, harum serie de- B
cernimus et declaramus: inhibentes in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub maioris excom-
municationis latæ sententiæ: necnon quo ad ecclesiasticas et regulares personas, episco-
palium omnium etiam patriarchalium, metropolitanarum, et aliarum cathedralium eccle-
siarum, monasteriorum quoque et prioratuum etiam conuentualium, et quarumcun-
que dignitatum, aut beneficiorum ecclesiasticorum, secularium aut quorumuis ordinum
regularium, priuationis, & inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda: quo vero
ad conuentus, capitula, seu domos aut pia loca secularium vel regularium, etiam Mendi-
cantium, necnon vniuersitatis etiam studiorum generalium, quorumcunque priuilegio-
rum indultorum à sede Apostolica vel eius Legatis, aut aliàs quomodolibet habitorum vel
obtentorum, cuiuscumque tenoris existant: necnon nominis & potestatis studium gene-
rale tenendi, legendi, ac interpretandi quasuis scientias & facultates, & inhabilitatis ad illa C
& alia in posterum obtinenda: Prædicationis quoque officij, ac amissionis studij genera-
lis, & omnium priuilegiorum eiusdem. Quo vero ad seculares eiusdem excommunicatio-
nis, necnon amissionis cuiuscunque emphyteosis seu quorumcunque feudorum tam à
Romana Ecclesia, quàm aliàs quomodolibet obtentorum, ac etiam inhabilitatis ad illa
& alia in posterum obtinenda. Necnon quo ad omnes & singulos superius nominatos,
inhibitionis Ecclesiasticæ sepulturæ, inhabilitatisque ad omnes & singulos actus legiti-
mos, infamiæ ac diffidationis, & criminis læsæ maiestatis, & hæreticorum & fautorum
eorundem in iure expressis pœnis, eo ipso & absque vlteriori declaratione per omnes &
singulos supradictos, si (quod absit) contrafecerint, incurrendis. A quibus vigore cuius-
cunque facultatis & clausularũ etiam in confessionalibus quibusuis personis, sub quibusuis
verborum formis contentarũ, nisi à Ro. Pont. vel alio ab eo ad id in specie facultatẽ haben-
te, præterquã in mortis articulo constituti, absolui nequeant. Omnibus & singulis vtriusq; D
sexus Christifidelibus, tam laicis quàm clericis, secularibus & quorumuis ordinũ regulari-
bus, & aliis quibuscunq; personis, cuiuscunq; status, gradus vel cõditionis existant, & qua-
cũq; Ecclesiastica vel mundana prefulgeat dignitate, etiã S.R.E. Cardinalibus, patriarchis,
primatibus, archiepiscopis, episcopis, patriarchaliũ, metropolitanarũ, & aliarũ cathedraliũ
collegiatarũ ac inferiorũ Ecclesiarũ prelatis, clericis, alijsq; personis ecclesiasticis, seculari-
bus & quorumuis ordinũ etiã Mendicantiũ regularibus, abbatibus, prioribus, vel ministris
generalibus vel particularibus, fratribus seu religiosis, exẽptis & nõ exẽptis: Studiorũ quoq;
vniuersitatibus secularibus & quorumuis ordinũ etiã Mẽdicantiũ regularibus: necnõ Regi-
bus, Imperatoris Electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, ca-
pitaneis, cõductorib⁹, domicellis, omnibusq; officialibus, iudicibus, notarijs, Ecclesiasticis &
secularibus, cõmunitatibus, vniuersitatibus, potẽtatibus, ciuitatib⁹, castris, terris & locis, seu E
eorũ vel earũ ciuibus, habitatoribus & incolis, ac quibusuis alijs personis ecclesiasticis vel
regularibus (vt præfertur) per vniuersũ orbẽ, vbicunq; presertim in Alemania existentibus,
vel pro tẽpore futuris, ne præfatos errores, aut eorũ aliquos, peruersamq; doctrinã huiusmo-
di asserere, affirmare, defendere, prædicare, aut illi quomodolibet, publice vel occulte, quo-
uis quæsito ingenio vel colore, tacite vel expresse fauere præsumant.

Lutheri tractatus interdicuntur. Insuper, quia errores præfati & plures alii continentur in libellis seu scriptis cuiusdam
Martini Luther, dictos libellos & omnia dicti Martini scripta seu prædicationes, in Lati-
no vel quocunque alio idiomate reperiantur, in quibus dicti errores seu eorum aliqui
continentur, similiter damnamus, reprobamus, atque omnino reijcimus, & pro omnino

damna-

A damnatis, reprobatis, ac reiectis (vt præfertur) haberi volumus: mandantes in virtute sanctæ obedientiæ & sub pœnis prædictis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis vtriusque sexus Christifidelibus superius nominatis, ne huiusmodi scripta, libellos, prædicationes seu schedulas, vel in eis contenta capitula, errores aut articulos supradictos continentia legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, siue defendere, per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, aut in domibus suis, siue alijs publicis vel priuatis locis tenere quoquo modo præsumant: quinimmo illa statim post harum publicationem vbicunque fuerint, per ordinarios & alios supradictos diligenter quæsita, publice & solemniter in præsentia cleri & populi, sub omnibus & singulis supradictis pœnis, comburant.

Quòd vero ad ipsum Martinum attinet, bone Deus, quid prætermisimus, quid non fecimus, quid paternæ charitatis omisimus, vt eum ab huiusmodi erroribus reuocaremus? B Postquam enim ipsum citauimus, mitius cum eo procedere volentes, illum inuitauimus: atque tam per diuersos tractatus cum legato nostro habitos, quàm per literas nostras, hortati fuimus, vt à prædictis erroribus discederet, aut ad nos, oblato etiam saluo conductu & pecunia ad iter necessaria, sine metu seu timore aliquo, quem perfecta charitas foras mittere debuit, veniret, ac Saluatoris nostri Apostolique Pauli exemplo, non in occulto, sed palam & in facie loqueretur. Quod si fecisset, pro certo (vt arbitramur) ad cor reuersus, errores suos cognouisset: nec in Rom. curia, quam tantopere, vanis maleuolorum rumoribus plusquam oportuit tribuendo, vituperat, tot reperisset errata: docuissemusque eum luce clarius, sanctos Rom. Pontifices prædecessores nostros, quos præter omnem modestiam iniuriose lacerat, in suis canonibus seu constitutionibus, quas mordere nititur, nunquam errasse: quia iuxta Prophetam, nec in Galaad resina, nec medicus deest. Sed obaudi- *Hier. 8.*
C uit semper, & prædicta citatione, omnibusque & singulis supradictis spretis venire contempsit, ac vsque in præsentem diem contumax atque animo indurato censuras vltra annũ sustinuit: & quod deterius est, addens mala malis, de citatione huiusmodi notitiam habens, in vocem temerariæ appellationis prorupit, ad futurum concilium, contra Constitutionem Pii II. ac Iulij II. prædecessorum nostrorum, qua cauetur, taliter appellantes hæreticorũ pœna plectendos, (Frustra etiam concilij auxilium implorauit, qui illi se non credere palã profitetur) ita vt contra ipsum, tamquam de fide notorie suspectũ, immo vere hæreticum, absque vlteriori citatione vel mora, ad condemnationem & damnationem eius, tamquam hæretici, ac ad omnium & singularum suprascriptarum pœnarum & censurarum seueritatem procedere possemus. Nihilominus de eorundem fratrum nostrorum consilio, omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat: omnium iniuriarum hactenus nobis & Apostolicæ sedi illatarum obliti, omni
D qua possumus pietate vti decreuimus, & quantum in nobis est, agere, vt proposita mansuetudinis via, ad cor reuertatur, & à prædictis recedat erroribus, vt ipsum tamquam filium illum prodigum ad gremium Ecclesiæ reuertentem, benigne recipiamus. Ipsum igitur Martinum, & quoscunque ei adhærentes, eiusque receptatores & fautores, per viscera misericordiæ Dei nostri, & per aspersionem sanguinis Domini nostri Iesu Christi, quo & per quẽ humani generis redẽptio, & sanctæ matris Ecclesiæ ædificatio facta est, ex toto corde hortamur & obsecramus, vt ipsius Ecclesiæ pacem, vnitatem & veritatem, pro qua ipse Saluator tam instanter orauit ad patrem, turbare desistant, & à prædictis tam perniciosis erroribus prorsus abstineant: inuenturi apud nos, si effectualiter paruerint, & paruisse per legiti-
E ma documenta nos certificauerint, paternæ charitatis affectum, & apertum mansuetudinis & clementiæ fontem.

Lutheri insignis pertinacia.

Vana Lutheri prouocatio ad futurum concilium.

Ezec. 18.

Luc. 15.

Ioan. 17.

Inhibentes nihilominus eidem Martino exnunc, vt interim ab omni prædicatione seu prædicationis officio omnino desistat. Alioquin, vt ipsum Martinum, si forte iustitiæ & virtutis amor à peccato non retrahat, indulgentiæq; spes ad pænitentiam non reducat, pœnarum terror coerceat disciplinæ, eundem Martinum, eiusque adhærentes, complices, fautores, & receptatores tenore præsentium requirimus & monemus, in virtute sanctæ obedientiæ & sub prædictis omnibus & singulis pœnis, eo ipso incurrendis, districte præcipiendo mandamus, quatenus infra sexaginta dies, quorum viginti pro primo, viginti pro secundo, & reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino assignamus, ab affixione præsentium in locis infrascriptis, immediate sequentes numerãdos, ipse Martinus, cõplices, fautores, adhærentes, & receptatores prædicti, à præfatis erroribus, eorumque prædica-

Luthero inhibetur prædicare.

tione ac publicatione & assertione, defensione quoque, & librorum seu scripturarum editione super eisdem siue eorum aliquo omnino desistant librosq; ac scripturas omnes & singulas, præfatos errores seu eorũ aliquos quomodolibet continentes, comburant, vel cōburi faciant. Ipse etiam Martinus errores & assertiones huiusmodi omnino reuocet, ac de reuocatione huiusmodi per publica documenta in forma iuris valida, in manibus duorum prælatorum consignata, ad nos infra alios similes sexaginta dies transmittenda, vel per ipsummet (si ad nos venire voluerit, quod magis placeret) cum præfato plenissimo saluo conductu, quē exnunc concedimus, deferenda, nos certiores efficiat, vt de eius vera obedientia nullus dubitationis scrupulus valeat remanere. Aliàs si (quod absit) Martinus præfatus, cōplices, fautores, adhęrētes, & receptatores prædicti secus egerint, seu præmissa omnia & singula infra terminum prędictũ cum effectu non adimpleuerint, Apostoli imitantes doctrinã, qui hæreticum hominē, post primam & secundã correptionem, vitandum docuit, exnunc prout extunc, & econuerso, eundem Martinum, cōplices, adhærentes, fautores, & receptatores præfatos, & eorũ quemlibet, tamquam aridos palmites in Christo nō manentes, sed doctrinam contrariam catholicæ fidei inimicam siue scandalosam, seu damnatã, in non modicam offensam diuinæ maiestatis, ac vniuersalis Ecclesiæ & fidei Catholicæ detrimentum & scandalũ dogmatizantes & prædicantes, claues quoque Ecclesię vilipendentes, notorios & pertinaces hereticos eadem auctoritate fuisse & esse declarantes, eosdē vt tales, harum serie condemnamus, & eos pro talibus haberi ab omnibus vtriusq; sexus Christifidelibus supradictis volumus & mandamus. Eosque omnes & singulos omnibus supradictis & alijs cōtra tales à iure inflictis pœnis, præsentium tenore subijcimus, & eisdem irretitos fuisse & esse decernimus, & declaramus.

Lutherus errores suos per publica instrumēta reuocare iubetur.

Inhibemus præterea sub omnibus & singulis præmissis pœnis, eo ipso incurrendis, omnibus & singulis Christifidelibus superius nominatis, ne scripta, etiam præfatos errores nō continentia, ab eodē Martino quomodolibet condita vel edita, aut condenda vel edenda, seu eorũ aliqua, tamquam ab homine orthodoxæ fidei inimico, atque ideo vehementer suspecta, & vt eius memoria omnino deleatur de Christifidelium consortio, legere, asserere, predicare, laudare, imprimere, publicare siue defendere per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, seu in domibus suis siue alijs locis, publicis vel priuatis, tenere quoquo modo præsumant: quinimmo illa comburant, vt præfertur. Monemus insuper omnes & singulos Christifideles supradictos, sub eadem excōmunicationis latæ sententiæ pœna, vt hæreticos prædictos declaratos & condemnatos, mandatis nostris non obtemperantes, post lapsum termini supradicti euitent, & quantũ in eis est, euitari faciant, nec cũ eisdem vel eorum aliquo cōmercium aut aliquam conuersationem seu cōmunionem habeant, nec eis necessaria ministrēt. Ad maiorem præterea dicti Martini, suorũq; complicũ, fautorum & adhærentium, ac receptatorũ prędictorum, sic post lapsum termini prædicti declaratorum hæreticorũ & condemnatorum confusionē, vniuersis & singulis vtriusque sexus Christifidelibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, Patriarchaliũ, Metropolitanarum, & aliarum cathedraliũ, collegiatarũ, ac inferiorũ Ecclesiarum prælatis, capitulis, aliisq; personis Ecclesiasticis, secularibus & quorumuis ordinũ etiam Mendicantiũ (præsertim eius congregationis, cuius dictus Martinus est professus, & in qua degere vel morari dicitur) regularibus, exemptis & non exemptis, necnon vniuersis & singulis principibus, quacunque ecclesiastica vel mũdana fulgentibus dignitate, Regibus, Imperatoris Electoribus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis, conductoribus, domicellis, cōmunitatibus, vniuersitatibus, potentatibus, ciuitatibus, terris, castris, & locis, seu eorũ habitatoribus, ciuibus & incolis, omnibusq; aliis & singulis supradictis, per vniuersum orbē, præsertim in eadem Alemania constitutis mandamus, quatenus sub prædictis omnibus & singulis pœnis, ipsi vel eorum quilibet, præfatum Martinum, complices, adhærentes, receptantes, & fautores personaliter capiant, & captos ad nostram instantiam retineant, & ad nos mittant: Reportaturi pro tam bono opere, à nobis & sede Apostolica remunerationem præmiumq; condignum: vel saltem eos & eorum quemlibet, de metropolitanis, cathedralibus, collegiatis, & aliis Ecclesijs domibus, monasteriis, conuentibus, ciuitatibus, dominijs, vniuersitatibus, cōmunitatibus, castris, terris ac locis respectiue tam clerici & regulares, quàm laici omnes & singuli supradicti omnino expellant. Ciuitates vero, dominia, terras, castra, villas, comitatus, fortalicia, oppida, & loca quæcunque vbilibet consistentia eorum & earũ respectiue: metropolitanas, cathedrales, collegiatas & alias Ecclesias, monasteria, prioratus, domus,

Omnia Lutheri opera prohibentur.

Mãdatũ de capiendo Luthero & complicibus suis, & Pontifici assignandis.

A domus, conuentus, & loca religiosa vel pia cuiuscunque ordinis, vt præfertur, ad quæ præfatum Martinum, vel aliquem ex prædictis, declinare contigerit, quamdiu ibi permanserint, & triduo post recessum, Ecclesiastico subiicimus interdicto.

Et vt præmissa omnibus innotescant, mandamus insuper vniuersis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ac collegiatarum Ecclesiarum prælatis, capitulis, aliisque personis Ecclesiasticis, secularibus & quorumuis ordinum supradictorum regularibus, fratribus religiosis, monachis, exemptis & non exemptis supradictis, vbilibet præsertim in Alemania constitutis, quatenus ipsi vel eorum quilibet sub similibus censuris & pœnis, eo ipso incurrendis, Martinum, omnesque & singulos supradictos, qui elapso termino huiusmodi mandatis seu monitis nostris non paruerint, in eorum Ecclesijs, Dominicis & aliis festiuis diebus, dum inibi maior populi multitudo ad diuina conuenerit, declaratos hæreticos & condemnatos pu-
B blice nuncient, faciantque & mandent ab aliis nunciari, & ab omnibus arctius euitari. Necnon omnibus Christifidelibus, vt eos euitent, pari modo sub prædictis censuris & pœnis. Et præsentes literas vel earum transumptum sub forma infra scripta factum, in eorum Ecclesijs, monasteriis, domibus, conuentibus, & aliis locis, legi, publicari, atque affigi faciant. Excommunicamus quoque & anathematizamus omnes & singulos, cuiuscunque status, gradus, conditionis, præeminentiæ, dignitatis aut excellentiæ fuerint, qui, quo minus præsentes literæ, vel earum transumpta, copiæ seu exemplaria in suis terris & dominiis legi, affigi & publicari possint, fecerint: vel quoquo modo procurauerint per se vel alium seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, tacite vel expresse. Postremo, quia difficile foret præsentes literas ad singula quæque loca deferri, in quibus necessarium foret: volumus & Apostolica auctoritate decernimus, quòd
C earum transumptis manu publici notarij confectis & subscriptis, vel in alma vrbe impressis, & sigillo alicuius Ecclesiastici prælati munitis, vbique stetur, & plena fides adhibeatur, prout originalibus literis staretur & adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Et ne præfatus Martinus, omnesque alij supradicti, quos præsentes literæ quomodolibet concernunt, ignorantiam earundem literarum, & in eis contentorum omnium & singulorum prætendere valeant, literas ipsas in basilicæ principis Apostolorum, & cancellariæ Apostolicæ, necnon Cathedralium Ecclesiarum Brandeburgen. Misnen. & Merspergen. valuis affigi & publicari debere volumus: decernentes, quòd earundem literarum publicatio sic facta, supradictum Martinum, omnesque alios & singulos prænominatos, quos literæ huiusmodi quomodolibet concernunt, perinde arctent, ac si literæ ipsæ die affixionis & publicationis huiusmodi, eis personaliter lectæ & intimatæ forent: cum non sit verisimile, quòd ea quæ tam patenter fiunt, debeant apud eos incognita
D remanere. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, seu si supradictis omnibus & singulis, vel eorum alicui, aut quibusuis aliis à sede Apostolica prædicta, vel ab ea potestatem habentibus, sub quauis forma, etiam confessionali, & cum quibusuis etiam fortissimis clausulis, aut ex quauis causa seu grandi consideratione, indultum vel concessum existat, quòd interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas Apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales id importantes, de indulto huiusmodi mentionem, eiusdem indulti tenores, causas & formas, perinde ac si de verbo ad verbum insererentur, ita vt omnino tollantur, præsentibus pro expressis habentes.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, reprobationis, reiectionis, decreti, declarationis, inhibitionis, voluntatis, mandati, hortatio-
E nis, obsecrationis, requisitionis, monitionis, assignationis, concessionis, condemnationis, subiectionis, excommunicationis, & anathematizationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo vicesimo, decimoseptimo Calendas Iulij, Pontificatus nostri anno octauo.

Visa. R. Milanesius Albergatus.

LEO PAPA DECIMVS.

Bulla contra Martinum Lutherum, illiusque complices, fautores, & sequaces, ac alios sanctæ fidei Christianæ inimicos.

Edita anno domini 1520.

Leo Episcopus seruus seruorum Dei, Ad futuram rei memoriam.

Ex bibliotheca Illustrissimi Iulij Antonij Sanctorij Cardinalis sanctæ Seuerinæ. erat autem impressa Romæ an. 1546.

ECET Romanum Pontificem, ex tradita sibi diuinitus potestate, pœnarum spiritualium, & temporalium, pro meritorum diuersitate, dispensatorem constitutum, ad reprimendum nefarios conatus peruersorum, quos noxiæ voluntatis adeo deprauata captiuat intentio, vt Dei timore postposito, canonicis sanctionibus, mandatisque apostolicis neglectis, atque contemptis, noua & falsa dogmata excogitare, ac in Ecclesia Dei, nefarium schisma inducere, aut schismaticis ipsis, inconsutilem redemptoris nostri tunicam, orthodoxæque fidei vnitatē scindere satagentibus, fauorē præbere, assistere, adhærereque non verentur, ne Petri nauicula, sine Gubernatore & remige nauigare videatur, contra tales, eorumque sequaces, acrius insurgere, & exaggeratione pœnarum, & aliàs opportuno remedio ita prouidere, ne iidem contemptores in reprobum sensum dati, illisque adhærentes, falsis commentis, ac subdolis eorum malitiis simplicem turbam decipiant, ac in eundem errorem & ruinam secum trahant, ac veluti morbo contagioso, contaminent, & ad maiorem ipsorum damnatorum confusionem, omnibus Christifidelibus, publice ostendere, ac palam declarare, quàm formidabilium censurarum & pœnarum illi rei existant ad hoc, vt ipsi sic declarati & publicati, confusi tandem & compuncti, ad cor suum redire, & propriæ saluti consulere valeant: ceterique, eorum exemplo, discant à similibus abstinere, & ab eorundem excommunicatorum, & anathematizatorum, prohibita conuersatione, & participatione, ac etiam obedientia, se penitus subtrahant, vt diuinam vltionem euadant, illorumque damnationis participes minime fiant. Sane aliàs, cum quidam falsi fidei cultores, mundi gloriam quærentes, ac (humani generis hoste instigante) quamplures & varios errores, iamdiu per Concilia & prædecessorum nostrorum constitutiones damnatos, vtpote hæresim etiam Græcorum, & Bohemorum, vt vidimus & legimus, continentes. Alios vero vel hæreticos, aut falsos, seu scandalosos, vel piarum auriū offensiuos, vel simplicium mentium seductiuos nouiter suscitassent, & in inclyta natione Germanica seminassent: Nos nostro, prout pastorali incumbebat officio, errorum huiusmodi virus pestiferum, vlterius tolerare seu dissimulare, (sine Christianæ religionis nota, atque orthodoxæ fidei iniuria) non valentes: ac huiusmodi pesti, morboque canceroso, ne in agro Dominico, tamquam vepris nociua, vlterius serperet, viam præcludere cupientes: habita super eisdem erroribus & eorum singulis cum venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, necnon sacræ Theologiæ, & vtriusque iuris professoribus, diligenti discussione & matura deliberatione: cum illi à Catholica fidei traditione, & à vera diuinarum scripturarum recepta interpretatione deuiare, & contra sanctorum Patrum determinationes, Conciliorumque & summorum Pontificum expressas ordinationes, seu Canones esse, reperti fuissent: Articulos siue errores ipsos, vt hæreticos, aut scandalosos, seu falsos, aut piarum aurium offensiuos, & veritati catholicæ obuiantes: de eorundem fratrum consilio & assensu, & aliorum prælatorum matura deliberatione, prout in similibus consueuerunt prædecessores nostri, ac sedes Apostolica procedere, damnauimus, reprobauimus, & omnino reiecimus: & pro damnatis, reprobatis, & reiectis ab omnibus vtriusque sexus Christifidelibus haberi debere decreuimus, & declarauimus: ac omnibus & singulis Christifidelibus tam laicis, quàm clericis secularibus, & quorumuis ordinum regularibus, & aliis quibuscunque personis quauis dignitate, etiam Cardinalatus honore fulgentibus, & aliis prælatis, ac conuentibus, & vniuersitatibus, etiam studiorum generalium: necnon regibus, & Imperatori, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis, conductoribus, domicellis, omnibusque officialibus, iudicibus, notariis ecclesiasticis, & secularibus, communitatibus, vniuersitatibus, †potentatibus, ciuitatibus, castris, terris, & locis, seu eorum vel earum ciuibus, habitatoribus, &

Mali pœnarū acerbitate reuocandi, vt ceteri timere discant.

Quomodo errores in fide deprehendantur.

Per bullam Exurge. quæ habetur pag. 63.

† potestatibus

B C D E

A bus,& incolis,& quibusuis aliis personis ecclesiasticis vel regularibus per vniuersum orbem vbicunque,præsertim in Alemania constitutis, in virtute sanctæ obedientiæ,& sub excommunicationis latæ sententiæ,ac diffidationis & criminis læsæ maiestatis, & hæreticorum,& fautorum eorundem in iure expressis, ac aliis etiam tunc expresis poenis,eo ipso,& absque vlteriori declaratione, per omnes & singulos supradictos (si contra fecerint) incurrendis,præcepimus,atque mandauimus:ne præfatos errores,aut eorum aliquos,peruersamque doctrinam huiusmodi,asserere,affirmare, defendere, prædicare, aut illa quomodolibet,publice vel occulte,quouis quæsito ingenio vel colore, tacite vel expresse fouere præsumerent. Et quia supradicti errores & plures alij in libellis seu scriptis cuiusdam Martini Lutheri continebantur: libellos ipsos,& omnia dicti Martini scripta, seu prædicationes,quæ in latino vel quocunque alio idiomate reperiebantur, in quibus dicti errores seu aliquis eorum continerentur,similiter damnauimus,reprobauimus, atque reiecimus:

Omnia Lutheri scripta quacunque lingua interdicta.

B & pro omnino damnatis,reprobatis,& reiectis haberi volumus:ac in virtute sanctæ obedientiæ,& sub poenis prędictis, omnibus & singulis Christifidelibus tunc expressis mandauimus:ne huiusmodi scripta,libellos, prædicationes,seu cedulas,vel in eis contenta capitula,errores aut articulos supradictos continentia legere,asserere,prædicare,laudare,imprimere, publicare, seu defendere, per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse,publice vel occulte,aut domibus suis siue aliis,publicis vel priuatis locis tenere quoquomodo præsumerent:Quinimmo illa statim,post literarum nostrarum super his editarum,publicationem vbicunque forent,per ordinarios & alios in dictis literis expressos, diligenter quæsita, publice & solemniter in præsentia cleri & populi sub omnibus poenis,in dictis literis expresis comburerent: ipsique Martino, vt ab omni prædicatione, seu prædicationis officio,omnino desisteret: alioquin eum,eiusque adhærentes, complices,fautores,& receptatores requisiuimus & monuimus, & in virtute sanctę obedientiæ,

C & supradictis pęnis districte præcipiendo mandauimus, vt infra sexaginta dies: quorum viginti pro primo,viginti pro secundo, & reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino assignauimus:ab affixione in locis tunc expressis,immediate sequentibus numerandos:vt à pręfatis erroribus,eorumque prædicatione,& publicatione,& assertione, defensione quoque,& librorum seu scripturarum super eisdem seu eorum aliquo, editione omnino desisterent, librosque & scripturas errores huiusmodi continentes comburerent vel comburi facerent: ac illos ipse Martinus omnino reuocaret ac de reuocatione huiusmodi per publica documenta nos certiores faceret,& cum pleno saluo conductu sibi concesso,ad nos veniret,vt de eius vera obedientia omnibus plene constaret: aliàs eum,eiusque complices,adhærentes,fautores,& receptores & eorum quemlibet,tanquam notorios & pertinaces hæreticos fuisse et esse declarauimus: eosque vt tales condemnauimus, et

Saluus conductus Luthero concessus vt ad Rom. Pōt. accederet.

D eos pro talibus,ab omnibus vtriusque sexus Christifidelibus haberi voluimus atque mandauimus: eosque & aliis contra tales à iure inflictis poenis subiecimus, & illos hæreticos fuisse & esse decreuimus & declarauimus. Inhibuimus quoque,sub eisdē poenis,eisdem Christifidelibus,ne eius scripta,etiam præfatos errores non continentia, tanquam ab homine orthodoxę fidei inimico, vt eius memoria omnino de Christifidelium consortio deleretur,legere,asserere,prædicare,laudare,imprimere,publicare,siue defendere, seu in domibus aut aliis locis publicis vel priuatis tenere quoquomodo præsumerent, sed illa comburerent. Ipsosque Christifideles sub dictis poenis monuimus, vt ipsos hæreticos declaratos, & condemnatos mandatis nostris non obtemperantes, post lapsum dicti termini euitarent & euitari facerent,quantum in eis esset, nec cum eis commercium aut aliquam conuersationem seu communionem haberent,nec eis necessaria ministrarent. Et pro maiori

E Martini,suorumque complicum, fautorum, adhærentium, & receptatorum post lapsum termini declaratorum hæreticorum huiusmodi, confusione: eisdem Christifidelibus patriarchis,archiepiscopis,episcopis,& aliis pręlatis Ecclesiarum, capitulis & personis ecclesiasticis,secularibus & regularibus,exemptis & non exemptis,& vniuersis principibus quacunque ecclesiastica,& mundana fulgentibus dignitate Regibus,& Imperatoris Electoribus,& aliis tunc expressis per vniuersum orbem, præsertim in eadem Alemania constitutis,mandauimus,vt ipsi & eorum quilibet Martinum complices,adhærentes,receptatores, & fautores huiusmodi personaliter caperent, & captos ad nostram instantiam retinerent, vel saltem eos & eorum quemlibet à suis ecclesiis, domibus, monasteriis, conuentibus, ciuitatibus, dominiis, vniuersitatibus, comitatibus, castris & terris, omnino expellerent.

ciuitates

ciuitates vero dominia, terras, castra, villas, comitatus, fortalitia, oppida, & loca quæcunque vbilibet consistentia eorumque, & eorum metropolitan. cathedrales, collegiatas, vel alias ecclesias, monasteria, prioratus, domos, conuentus, & loca religiosa vel pia, cuiuscunque ordinis forent, ad quæ ipsum præfatum Martinum, vel aliquem ex prædictis declinare contingeret, quamdiu ibidem permanerent, & triduo post eorum inde discessum Ecclesiastico subiecimus interdicto: necnon patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis prælatis, capitulis, & aliis personis supradictis, præsertim in Alemania constitutis, sub similibus pœnis & censuris mandauimus, vt Martinum & alios supradictos, si elapso dicto termino, mandato & monitione nostris huiusmodi, non paruissent, in eorum ecclesiis, Dominicis, & aliis festiuis diebus (dum inibi maior populi multitudo ad diuina conueniret) declaratos hæreticos & condemnatos, publice nunciarent, facerentque & mandarent ab aliis nunciari, & ab omnibus arctius euitari: ac omnibus Christifidelibus, vt eos euitarent, pari modo, sub prædictis censuris & pœnis, & literas nostras prædictas, vel earum transumptũ, cui vbique stari, & plenam fidem adhiberi voluimus, in eorum in ecclesijs, monasteriis, domibus, conuentibus & aliis locis, legi, publicari, atque affigi facerent: Excommunicauimus quoque & anathematizauimus oẽs & singulos, cuiuscũque status, gradus, cõditionis, præeminentiæ, dignitatis, aut excellẽtię forent, quominus literæ vel earũ trãsumpta, copiæ siue exemplaria, in suis terris & dominiis, legi, affigi, & publicari possent, facerent publice vel occulte, directe vel indirecte, tacite vel expresse, prout in dictis nostris literis desuper confectis, quarum veriorem tenorem haberi volumus pro expresso: quasque vt ad Martini, & aliorum monitorum non damnatorum & declaratorum, ac sub eisdem literis comprehensorum notitiam deducerentur, in certis in Romana curia & aliis extra eam expressis locis affigi & publicari iussimus, & per Cursores in dicta curia, extra tamen eam per certos Nuncios nostros, id exequi fecimus: ac voluimus, vt illos literæ ipsæ post affixionem prædictam perinde arctarent, ac si eis eædem literæ personaliter intimatæ forent, plenius continetur.

Multi ex his qui Luthero adhæserunt cõuertuntur.

Cum autem (sicut accepimus) licet post literarum affixionem & publicationem post elapsum termini seu terminorum huiusmodi in literis per nos præfixi huiusmodi seu præfixorum (quos quidem terminos elapsos fuisse & esse, omnibus Christifidelibus & per præsentes significamus, & fidem facimus) nonnulli ex eis, qui eiusdem Martini errores secuti fuerunt, ipsarum literarum ac monitionum & mandatorum nostrorum notitiam habentes, spiritu sanioris consilij ad cor reuersi, errores suos confitentes, & hæresim in manibus nostris abiurantes, & ad veram fidem Catholicam se conuertentes, absolutionis beneficium, iuxta facultatem eisdem Nunciis desuper concessam obtinuerint, & in nonnullis ciuitatibus & locis dictæ Alemanię, libri et scripturæ dicti Martini iuxta mandata nostra publice cremati fuerint: tamen ipse Martinus (quod non sine graui animi molestia & mentis nostræ perturbatione referimus) in reprobum sensum datus, non solum errores suos, infra præmissum terminum reuocare, & de reuocatione huiusmodi nos certiores facere, seu ad nos venire contempsit: verum tanquam petra scandali peiora prioribus contra nos & hanc sanctam sedem & fidem Catholicam scribere & prædicare, & alios ad hoc inducere non veritus, propter quod, sicut ipse iam hæreticus est declaratus, ita & alij etiam non paruæ auctoritatis & dignitatis, propriæ suæ salutis immemores, ipsius Martini pestiferam hæreticorum sectam publice & notorie sequentes, eique palam & publice, auxilium, consilium, & fauorem subministrantes, ipsumque Martinum in suis inobedientia & contumacia confouentes, & alij publicationem dictarum literarum impedientes, pœnas in dictis nostris literis contentas damnabiliter incurrerunt: & hæretici merito sunt habendi, atque ab omnibus Christifidelibus euitandi, dicente Apostolo, Hæreticum hominem, post vnam & secundam correctionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Vt igitur cum Martino & aliis hæreticis excõmunicatis & anathematizatis & maledictis merito copulentur, & sicut in delinquendo dicti Martini pertinaciam sequuntur, ita pœnarum & nominis participes fiant, secumque Lutherani vocem, & debitas portent pęnas, cum pręmissa adeo manifesta & notoria sunt effecta & †permanentes, ita vt nulla probatione aut monitione vel citatione indigeant, prout sic fore decernimus & declaramus: Martinum & alios, qui eundem Martinum in suo prauo & damnato proposito obstinatum sequuntur, ac etiam eos, qui eum etiam præsidio militari defendant, custodiunt, & propriis facultatibus vel aliàs quomodolibet sustentare non verentur

Lutherus impœnitens.

Tit. 3.

Lutherus & eius cõplices, omnes iuris pœnas in hæreticos latas incurrisse declarantur.

†permanentia

A B C D E

verentur

A vereantur, ac auxilium, consilium vel fauorem, quouis modo præstare & subministrare præsumpserunt & præsumunt, quorum omnium nomina & cognomina, & qualitates, etsi quauis celsa vel grandi præfulgeant dignitate, præsentibus haberi volumus pro expressis, ac si nominatim exprimerentur, ac in illorum publicatione vigore præsentium facienda nominatim exprimi possent, decernimus: excommunicationis & etiam anathematis, necnon maledictionis æternæ & interdicti, ac in eos & eorum descendentes dignitatum, honorum, & bonorum priuationis & inhabilitationis ad illa: Necnon bonorum confiscationis, & criminis læsæ Maiestatis, & alias sententias, censuras & pœnas, etiam in hæreticos à canonibus inflictas in dictis literis contentas damnabiliter incidisse: Ciuitates quoque, terras, castra, oppida, & loca, in quibus tunc pro tempore fuerint, & ad quæ eos declinare contigerit, ac quæ in illis sunt, ac alias etiam cathedrales & metropolitan. monasteria, & alia religiosa & pia loca, etiam exempta & non
B exempta, quocunque ecclesiastico interdicto supposita esse ita, vt illo, durante illis, prætextu cuiusuis indulti Apostolici, præterquàm in casibus à iure permissis, & in illis, non aliàs quàm ianuis clausis, ac excommunicatis & interdictis exclusis, nequeant missas & alia diuina officia celebrari, Apostolica auctoritate tenore præsentium declaramus: illosque pro excommunicatis & anathematizatis, maledictis, interdictis, priuatis, & inhabilibus, vbicunque locorum denuntiari & publicari, ac ab omnibus Christifidelibus arctius euitari præcipimus & mandamus. Et vt in omnibus tantum in Dei † Ecclesiæ suæ vilipendium, Martini & sequacium & aliorum inobedientium obstinatæ temeritatis audacia innotescat, ne morbida pecus gregem inficiat, parsque syncera ad infectionem trahatur: vniuersis & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium metropolitan. cathedralium, & collegiatarum Ecclesiarum prælatis, capitulis, & personis ecclesia-
C sticis, & quorumuis ordinum etiam Mendicantium religiosis exemptis & non exemptis vbilibet constitutis, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub dictæ excommunicationis latæ sententiæ pœnis, mandamus: quatenus ipsi & quilibet eorum, si & postquam vigore præsentium requisiti fuerint, infra tres dies: quorum vnum pro primo, & alium pro secundo, & reliquum pro tertio & peremptorio termino, ac canonica monitione præmissa assignamus: eosdem Martinum & alios excommunicatos, anathematizatos, maledictos, & hæreticos declaratos, aggrauatos, interdictos, priuatos, & inhabiles, & in præsentium executione nominatos in eorum Ecclesijs Dominicis, & aliis festiuis diebus (dum maior inibi populi multitudo conuenerit ad diuina) cum Crucis vexillo pulsatis campanis & accensis candelis, ac demum extinctis & in terram proiectis, & conculcatis, cum trina lapidum proiectione, aliisque cæremoniis in similibus obseruari solitis, publice nuntient, & faciant & mandent ab aliis nuntiari, & ab omnibus Christifidelibus ar-
D ctius euitari.

† & *Lutherus vbique iubetur nuntiari hæreticus.*

Ad maiorem insuper præfati Martini, aliorumque hæreticorum supradictorum adhærentium & sequacium & fautorum confusionem, in virtute sanctæ obedientiæ mandamus omnibus & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & aliarum Ecclesiarum Prælatis, vt sicut ipsi, ad sedandum schismata, auctore Hieronymo, constituti fuerunt; ita nunc, vrgente necessitate, prout eorum incumbit officio, constituant se murum pro populo Christiano non tacendo tanquam canes muti non valentes latrare, sed incessanter clamando & exaltando vocem & prædicando & prædicari faciendo verbum Dei, ac veritatem fidei Catholicæ contra damnatos articulos, & hæreticos supradictos. Necnon omnibus & singulis parochialium ecclesiarum rectoribus, ac religiosis quorumcumque ordinum, etiã Mendicantium, exemptis & non exemptis, vt præmittitur, similiter in virtute sanctæ
E obedientiæ mandamus, vt sicut ipsi nubes à Domino constituti sunt, ita spiritualem imbrem in populo Dei seminare, & contra supradictos articulos, vt præfertur, damnatos, sicut etiam eorum incumbit officio, publice publicare non vereantur: Scriptum est enim, quòd perfecta charitas foras mittit timorem. Vos igitur & vestrum 1. Ioan. 4.
singuli onus tam meritorij negotij deuota mente suscipientes: vos in illius executione sic solicitos, ac verbo & opere studiosos, atque diligentes exhibeatis, quòd ex vestris laboribus, diuina nobis fauente gratia, sperati fructus adueniant; ac per solicitudinem nostram, quæ causas pias gerentibus pro retributione debetur, palmam gloriæ non solum consequi mereamini, verum etiam apud nos & sedem prædictam non immerito valeatis de exacta diligentia vestra vberius commendari.

Ecclesiarum prælati & rectores excitantur, vt ardenter prædicent verbũ Dei cõtra Lutheri errores.

Verum, quia difficile foret præsentes declarationis & publicationis literas ad præsentiam & personam propriam Martini, & aliorum declaratorum & excommunicatorum huiusmodi personaliter deducere, propter eis fauentium potentiam: volumus, vt affixio & publicatio præsentium literarum in valuis duarum cathedralium seu metropolitan. aut vnius cathedralis & alterius metropolitan. in dicta Alemania consistentium ecclesiarum, per vnum ex Nuntiis nostris ibidem existentibus facta, ita eos liget & arctet, Martinumque & alios declaratos, & damnatos huiusmodi, demonstret, in omnibus & per omnia, ac si eis & eorum cuilibet personaliter intimatæ & præsentatæ fuissent. Et quia etiam difficile foret præsentes literas ad singula quæque loca deferre, in quibus earum publicatio necessaria foret, volumus, & præfata auctoritate decernimus, quòd earum transumptis, sigillo alicuius prælati ecclesiastici, seu ex Nuntiis nostris prædictis munitis, & manu alicuius publici Notarij subscriptis vbique stetur, prout præsentibus originalibus literis staretur, si essent exhibitæ vel ostensæ: Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac omnibus illis, quæ in prioribus literis nostris prædictis voluimus non obstare: ceterisque contrariis quibuscunque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, declarationis, præcepti, mandati, assignationis, voluntatis, & decreti, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo vigesimo, tertio Nonas Ianuarij, Pontificatus nostri anno octauo.

De Curia.

De. de Comitibus.

LEO PAPA DECIMVS.

Episcopi & hæreticæ prauitatis inquisitores procedere possunt contra maleficos & sortilegos: nec eorum circa hæc iurisdictio impeditur aut diminuitur, ex eo quòd ipsis aliquis alius adiungitur per summum Pontificem, vt cum ipsis in hæc delicta inquirat. iudices & officiales seculares absque reuisione processuum sententias latas à iudicibus ecclesiasticis super hæc crimina exequantur, & traditos curiæ seculari puniant: quod si renuerint, compellantur per ecclesiasticas censuras.

Vniuersis & singulis locorum ordinariis ac hæreticæ prauitatis inquisitoribus in dominio Venetorum consistentibus, Salutem & apostolicam benedictionem.

Edita anno Domini 1521.

Ex Directorio Illustrissimi Iacobi Sabelli Cardinalis, reipu. Christianæ inquisitoris generalis. fol. 424.

Honestis petentium votis libenter annuimus, eaque fauoribus persequimur opportunis. Aliàs ad petitionem dilectorum filiorum nobilium virorum Ducis & dominij Venetorum, cum in Brixiensi & Pergamensi ciuitatibus & diœcesibus, quoddam hominum genus perniciosissimum ac damnatissimum labe hæretica, per quam suscepto renuntiabatur baptismatis sacramento, Dominum abnegabant, & satanæ, cuius consilio seducebantur, corpora & animas conferebant, & vt illi rem gratam facerent, in necandis infantibus passim studebant, & alia maleficia & sortilegia exercere non verebantur. quod ita factum esse videbatur, vt ad eorum errorem extirpandum opportuna adhiberentur remedia. Volentes etiam eiusdem generis nonnullos indicibili pœna obstinate vitam potius perfide amittere, quàm errorem suum cognoscere maluisse, & propterea de rigoroso nimium (vt dicebatur) vestri ordinariorum contra tales processu, dubitantes, Venerabilem fratrem Episcopum Polensem nostrum & Apostolicæ sedis apud eosdem Ducem et dominium Nuntium vobis adiungendum duximus, cum facultate per se vel alium, seu alios processus per vos habitos, seu factos examinandi, et reuidendi: et si vos inquisitores processus prædictos rite et recte, ac iuxta formam iuris habitos fecissetis contra tale hominum damnatorum genus vnà vobiscum procedendi et inquirendi; nec non procuratores et aduocatos, scribas ceterosque ad inquisitionis

A præfatæ exercitium necessarios et opportunos, officiales et ministros cum competentibus salariis deputandi, et homines prædictos (quòd redire ad Ecclesiæ vnitatem vellent) clementer suscipiendi, eisque pænitentiam salutarem iniungendi, et eos absoluendi etiam in vtroque foro, et incorrigibiles condemnandi, et brachio seculari tradendi, ceteraque quæ vos de iure, vel consuetudine facere possetis, & deberetis faciendi, gerendi, exercendi, & exequendi, prout in literis desuper confectis continetur.

Cum igitur commissionis huiusmodi vigore præfatus Nuntius, venerabilem fratrem Episcopum Iustinopolitanum in partibus illis commorantem, ad præmissa vnà vobiscum pertractanda et exequenda subdelegauerit, vosque et ipse subdelegatus in valle Comunica Brixiensis diœcesis, vbi maxime huiusmodi damnati generis homi-B nes vigent & pullulant, processeritis; ac nonnullos culpabiles repertos, & curiæ seculari tradendos, necnon iam condemnatos habueritis, videtur, quòd per Venetorum collegium Prætori Brixiensi mandatum fuerit, ne sententias huiusmodi exequeretur, & vobis & eidem subdelegato, ne ad executionem illarum procederetis inhiberet, prout inhibitum fuit: ac expensas & salaria pro huiusmodi inquisitionis negotio necessaria submoueret, & retraheret: necnon processus contra culpabiles prædictos habitos & factos eis transmitteret, seu transmitti faceret: &, quod deterius est, subdelegatum prædictum ad coram eis in ciuitate Venetiarum comparendum cogeret, & compelleret, prout coactus & compulsus fuit. Et quia propter dictas literas, in quibus dictus Nuntius adiunctus fuit, ab aliquibus hæsitatur, an propter hoc facultas vestra diminuta existat, ita quòd prout ante datas huiusmodi literas potuissetis, procedere non possitis, indecensque & contra iuris & sacrorum canonum dispositionem, C ac ecclesiasticam libertatem existat, laicos de personis & causis ecclesiasticis se intromittere, nolleque iniunctam à vobis executionem adimplere, nisi processibus, ac sententiis per eos visis & examinatis, ac si ipsi in clericos causasque ecclesiasticas superioritatem & iurisdictionem haberent: cum tamen in clericos causasque huiusmodi, laicis nulla facultas attributa sit, quos obsequendi & exequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, propter quod inter Christi fideles non modicum surgit scandalum.

Iniquum est laicos de personis, aut causis ecclesiasticis se intromittere.

Nos igitur, ne quod ad salutem animarum, & dictarum causarum faciliorem expeditionem introductum est, in damnum & percellationem conuertatur, & propterea ob diuturnitatem temporis infelices animæ huiusmodi peccatis magis grauentur; & ad omne circa hoc dubium tollendum, vos prout ante datas dictas literas de iure & consuetudine seu priuilegio procedere poteratis, necnon etiam contra maleficos D & sortilegos, ac à fide apostatantes, prout criminis postulauerit qualitas, procedere posse & debere, auctoritate apostolica, tenore præsentium decernimus & declaramus; vobis committentes & mandantes, vt eosdem Venetos, & † illos Ducem, ac officiales suos, ne ipsi vlterius in huiusmodi causis se intromittant, sed quod iniunctas sibi executiones, & forte iniungendas, postquam requisiti fuerint, sine aliqua processuum, per dictos ecclesiasticos iudices factorum visione, vel examinatione prompte exequantur, moneatis & hortemini. Et si hoc facere neglexerint, vel recusauerint, vos eos per censuras ecclesiasticas & alia iuris opportuna remedia, appellatione postposita compellatis. Præmissis ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, statu-E tisque & consuetudinibus ciuitatum & diœcesum prædictarum, iuramento, firmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscunque.

Dixi plene ad Eym. Scho. 99 par. 3. super q. 36.
† illorum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die decimoquinto Februarij. Millesimo quingentesimo vigesimo primo. Pontificatus nostri anno octauo.

BREVE SANCTISSIMI Domini Nostri D. Adriani diuina prouidentia Papæ sexti, ad Fredericum Saxoniæ ducem aduersus Lutherum. A

Damnato Martino Luthero, & per totam Europam heretico publicato per Leonem x. Pont. Max. Fredericus Saxoniæ dux eum in suum veluti clientem recepit; quod ægre ferens, vt debuit, Adrianus sextus eius successor, hoc ad ipsum rescriptum, seu Epistolam hortatoriam dedit, qua omnibus modis conatur pius & sanctissimus Pontifex Frederico persuadere, vt ad sanam mentem reuertatur, cogitetque qualis sit Lutherus & eius præcepta: denique omnia commemorat, quibus principis animus permoueri possit ad catholicam religionem amplectendam: additis insuper multis exemplis, quibus ostendit principes Dei præceptis fauentes felicissimos extitisse, contra vero eius legi repugnantes infelicissimos euasisse.

Edita anno domini 1522.

Ex 4. Concil. tom. pag. 706.

DILECTE fili, Salutem & Apostolicam benedictionem. B

SATIS & plus quàm satis sustinuimus, dilecte in Christo, si forte DEI pietas tuam animam dignetur inuisere, ac dare pęnitentiam ad cognoscendum veritatem, vt resipisceres à diaboli laqueis, à quo captiuus detineris. Nouimus te paterne monitũ à fe. re. prædecessore nostro, vt à te separares perniciem illam Christianæ religionis Martinum Lutherum: & cum iam toti orbi manifestæ essent scelestissimæ machinationes illius, sperauimus & te ad cor pænités reuersurum. Sed quoniam expectauimus vuas, & ecce quia frustra conflauit conflator, malitię enim tuæ non sunt consumptæ: coegit nos miseratio tui, coegit paternus amor, quo te & tibi subditos Saxones in Dño semper fuimus prosequuti, salutaribus & paternis monitis adhuc conuenire, vt vel tandem resipiscatis, antequàm plane in vos cõueniat, quod mox subdit Propheta: Argentũ reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit eos. Et quid dicemus vobis, quàm quod Galatis suis Paulus: O insensati, quis vos fascinauit veritati non obedire? Currebatis bene. Interrogate patres vestros, ac dicent vobis: maiores vestros, & annunciabunt vobis. Quod ab ea ætate, quo vno eodemque tẽpore vixere Adrianus Rom. Pont. & Carolus ille Magnus Imperator, Saxonicæ fidei plantatores, ad nostra vsque & charissimi in Christo filij nostri Caroli tempora, aui & proaui vestri, atque adeo Saxones omnes, semper habiti estis veluti pacis amatores, fidei propugnatores, & per omnia obediẽtiæ pacifici filij: talesque, vt non immerito Gregorius V. natione Saxo, olim Ro. Põt. Saxonię ducem in Ro. Imperatoris cõstituerit electorẽ. Quomodo ergo tam cito mutatus est color optimus? Cur tam facile transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt quidam, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi? Quis vineã Domini Sabaoth tam pulchre plantatam est demolitus? Certe exterminauit eã aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Sed vę illud à vobis, à domesticis & amicis, à cruciatu præcordiorũ. Obsecramus te fili dilecte in Christo, leua oculos tuos in directum, & vide vbi sis prostratus. Cõsidera quantam Ecclesiæ Christi, tot malis vndique circumuallatæ ac pene oppressæ, pro opera qua illi subuenire debueras, cladem insuper intulisti. Oppugnatur foris ab infestissimo illo ac potẽtissimo Christiani nominis hoste. Dissident intus principes Reipub. Christianæ, & in mutuam armati perniciem, cruentissimis inter se odiis conflictantur: & in fraterna viscera ferrum stringunt, vt vix ethnici inter se crudelius. An hęc ita tibi visa sunt nõ satis grauia, nisi contritionem induceres super contritionem, nutriens ac fouens serpentem illum in sinu tuo, qui veneno linguæ suæ Ecclesiam & terras infecit adeo, vt nunc peruenerit gladius etiam vsque ad animam? Quanto autem pluris est anima, quàm corpus: tanto grauius est prædictis omnibus horrendum illud & plus quàm tartareum venenum, quo hæresum ac schismatum contagione tot myriades animarum interierunt, intereuntque. Ita tibi debemus omnes, quòd nunc passim ab vnitate matris Ecclesiæ recedatur: Quòd auertatur vulgus indoctum, ac bis mille præstigiis ac fascinationibus retrahatur à fide, quam suxit ab vbere materno: Quòd basilicæ sint sine plebibus, plebs sine sacerdotibus: sacerdotes sine debita reuerentia, & sine Christo denique Christiani: Quòd sacramenta fidei, non sacra censeantur: Quòd sanctuarium Christi, sanctum esse negetur: quòd dies festi festiuis frustrentur solemniis: Quòd moriantur homines in peccatis suis, rapiantur animę ad tribunal terrificum, nec pænitentia reconciliati, nec sacra

Marginal notes: *Esa. 5. a* · *Hier. 6. g* · *Ibid.* · *Galat. 3. a.* · *Deut. 32. a* · *Thre. 4. a* · *Gal. 1. b* · *Esa. 5. a* · *Psal. 79. b* · C · D · E

communione

A communione muniti: Quòd pulcherrimus ille tabernaculi ordo confusus sit, & pro Christiana pace ac tranquillitate ad rebellionem, ad rapinas, ad cædes, ad incendia, cum magno ac manifesto Christianæ reipub. discrimine, veluti classico passim excitati. Pro quibus egregijs tuis in Ecclesiam Christi meritis, quo te præmio, immo quo non supplicio dignum cẽsebimus? At dices forte, Serpens me decepit. Dignam certe recepisti mercedem, qui illum nutriuisti in sinu tuo. Sed itane stultus es ac sine corde, vt in eis maxime rebus in quibus errare, damnari est: vni homuncioni cooperto peccatis, quàm tot sanctiss. ab initio patribus, qui in lege Dei meditati sunt die ac nocte: & quàm tot vniuersalibus concilijs, aduersus quæ impudens os illud velut sepulcrum patens, se aperire non erubescit: sanctæ denique & catholicæ Ecclesiæ, cuius ritũ, consuetudinem & decreta, à temporibus Apostolorũ ad nos vsque inuiolabiliter obseruata, vnus iste sacrilega temeritate damnare præsumit, plus credere potueris? O cęcam dementiam, ac plusquam Iudaicam cæcitatem. At fortassis hoc tibi imposuit, ꝙ veterator ille Martinus & eius sequaces, de capitulis scripturarum visi sunt sua confirmare. Et quis tandem hæreticorum ita non fecit? An non hæ sunt veteris serpentis astutiæ, qui hac veluti esca obducto hamo, miseris animabus mille technis & versutijs semper est insidiatus: quique, quo angularem infringeret veræ fidei lapidem, ac Christianam scinderet vnitatem, in scripturarum agrum, suũ seminare semen & peruersam scripturarum intelligentiam, iampridem est aggressus? Cum itaque maxima semper pars Ecclesiarum, imperita turba sit, & vix vnus reperiatur aut alter, qui spiritualibus oculis de scripturarum intelligentia digne valeat iudicare: siquidem librum signatũ legimus, quem solus Leo de tribu Iuda dignatus est aperire, ac soluere signacula eius: quæ tandem est ista diabolica excæcatio, vni carnali homuncioni, semper eructanti crapulam & potum, quàm reliquo orbi vniuerso, quàm tot spiritualibus patribus, quorũ voluntas semper fuit in lege Domini, C qui vitæ sanctimonia, ostensione spiritus, ac virtute, glorioso denique martyrio suam doctrinam comprobauerunt, in scripturarum intelligentia plus te fidei habere potuisse? O cæcitatem nouam & inauditam. Vnus apostata tibi potuit persuadere, fefellisse priores vniuersos, errare posteros, & in solum se & quos decepit peruenisse Regnum Dei, peruenisse totas miserationum Dei diuitias, ac gratiam vniuersitatis? Et quid non dicimus cum propheta: Heu, heu, heu Domine: ergo ne decepisti populum tuum? Quin potius, cur non deuitatis (secundum Apostolicum præceptum) quæstionibus ac pugnis verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & subuertunt corda audientiũ, ex operibus suis, iuxta Dominicam designationem, studuistis cognoscere filium profanum istum, qui ad vos venit primum in vestimentis ouium, lupus intrinsecus rapacissimus? Siquidem non ex folijs, non ex floribus, sed ex fructibus arbor cognoscenda erat. An non manifesti sunt nequissimi fructus eius? Siquidem D sacrilegus hic aduersus Deum, imagines sacras, atque adeo ipsam crucem Christi, sceleratis manibus confringere, & pollutis conculcare pedibus non formidat: contra sacerdotes Dei furore impio temerarie debacchans, non desinit laicos, ad lauandas sibi in eorum sanguine manus, sedulo concitare: Ecclesiã Christi parricidalibus armis oppugnãs, hoc agit assiduo, vt suffocentur homines in peccatis suis: hoc vnum elaborat, ne diuina misericordia suis sacramentis, quæ peccatorum remedia efficacia esse voluit, vulneratos in Ecclesia sua curet. Ita enim ea aut sustulit vniuersa, aut hæreseos suæ pestifero infecit veneno, vt toxicum magis requirat, quàm animarum medicinas. Præcepit suis, ne indignanti Deo quis satisfaciat: ne ieiunijs, orationibus, lamentationibus peccata redimat: ne hostia illa placens Deo, corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi; à sacerdotibus offeratur quotidie pro peccatis E nostris. Vota docet non reddere Domino Deo suo. Et cum ipse sit apostata, ac professionis suæ desertor, vt plurimos sui faciat similes, sancta illa Deo vasa polluere non veretur, cõsecratasque Christo virgines, & vitam monasticam professas, extrahere à monasteriis suis, & mundo, immo diabolo, quẽ semel abiurauerunt, reddere. Quod in veteri lege in vmbraticis sacerdotibus Dominus nõ tulit, quod ethnici in idolorum suorum flaminibus omnes sunt abominati, Christi sacerdotes etiam vilissimis copulat meretricibus. Sanctos patres illos, quorum vita & doctrina illustrauit vniuersum mundum, non solum debito honore nõ prosequitur, sed multo quàm Cain scelestius despicit, deridet, contemnit, insectatur. Sacrosanctis omnibus vniuersalibus Concilijs impudenti ore palam contradicit, ac sacrilega lingua detrahit: libertatis specie, licentiosam quandã vitam, nullis constrictam legibus ac vere ferinam, inducere conatur. Vnde & ex lex homo, contemptor ac violator legum omnium,

Antiqua et visitata hęreticorum versutia sacris literis male intellectis errores suos palliare.

Apoc. 5. b

Hier. 4. a

1. Tim. 6. a

Matth. 7.

Lutheri furor et immanis audacia.

Lutheri præcepta qualia.

Lutherus conciliis detrahit.

in tantam erupit mentis vesaniam, vt sanctissimorum patrum decreta & Ecclesiasticos canones igne publico concremare non formidarit. Et breuiter Christianam veritatem, omnem rerum ordinem, pulcherrimã denique Ecclesiæ faciem, à Christo, ab Apostolis, Apostolicisque viris ac sanctissimis patribus ab initio constitutam, vnus hic post tot centenos annos discindere, inuertere, ac deformare molitur. Quòd si nondum satis etiam internoscis, de Christiano magisterio, an de Antichristi spiritu ista proficiscantur: si ita fascinauit te præstigiator ille vt credere possis vnum hunc perfidissimum apostatam, veluti alterum Helisęum habere duplicem spiritum Heliæ, aut alterum esse (quem se iactitat) Danielem, in quo sit spiritus amplior & intelligentia scripturarum maior, quàm in omnibus olim sanctissimis illis doctissimisque viris, quàm in sacrosancta Ecclesia Catholica, quid est te vno cæcius? Aut si iam ex fructibus arborem cognoscens, in errore persistis tamen, quid te miserius? Sed esto: transfiguratus sit coram te satanas ille in angelum lucis, & quæ manifesta sunt opera carnis ac diabolica, spiritus esse & CHRISTI opera, venenata sua facundia persuadere potuerit: Nunquid non vbique vel hoc ipso prodidit, cuiusnam spiritus sit, quòd omnis eius sermo amarus est, virulentus, arrogans, ac maledicentissimus, nusquàm non scatens conuicijs, blasphemijs, ac scommatibus plusquam venenatis, aduersus omne Christianæ pietatis, modestiæ, mansuetudinis ac benignitatis officium? Nunquid ita docuit Paulus, cuius se iactitat spiritum habere, cum nulla eius extet epistola, quæ non pacem & vnitatem, ac alias id genus virtutes redoleat? An non Romanos suos hortatur in Domino, vt in charitate fraternitatis se diligant, inuicem sectentur quæ sunt pacis, & quæ ædificationis custodiant? Corinthiis an non testatur, se docere in Ecclesijs, Deum, non dissensionis, sed pacis DEVM esse? Et breuiter, nunquid non vbique clamat, vbique docet Euangelica illa tuba, vt digne ambulemus in omni humilitate ac mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis, vtque deponamus omnem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem? Quo igitur pacto maledicentiam, amaritudinem, iram, indignationem, blasphemiam, inflationem, iactationem, quæ ita huic peculiaria sunt, vt illa Paulo, ac illius discipulis vniuersis, qui mitis est ac humilis corde: non Paulini, non Christiani, sed diabolici spiritus esse certissima indicia, vel cęco non clarissime appareat? Ex verbis illius quomodo non intellexisti, Christum in corde suo, an vero Antichristum haberet, secundum quod ipsa veritas in Euangelio ait: Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? De abundantia enim cordis, os loquitur. Et cum scriptum sit, quòd maledici regnum Dei non possidebunt: Item cum in Euangelio dicat Dominus, Quicunque dixerit fratri suo Racha, reus erit Concilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ incendio: illumne esse Antichristi apostolum, cuiquam obscurum esse poterit? Qui non modo sacerdotes Dei, sed & principem sacerdotum Petri successorem, Iesu Christi in terris vicarium, tam nefandis infamibusque nominibus, tam inauditis contumeliis, conuicijs, ac blasphemijs, nusquam non lacerat, discerpit, & insectatur, vt ea commemorare pudica refugiat lingua, & audire horreant aures castæ: Qui Apostolicam cathedram, in qua pręsedit caput Apostolorum Petrus, cui præfuerunt tot sancti Pontifices, quam Ecclesiam principalem, vnde sit exorta vnitas sacerdotalis, sanctus ille & gloriosus martyr Cyprianus non dubitat asserere, impio ac pestilenti ore cathedram pestilentiæ, Antichristianam, diabolicam, & si quæ potuit excogitare nefandiora, toties appellare non cessat: Qui scholas Christianas, quæ tam multos doctissimos sanctissimosque viros, tam egregias in Ecclesia Dei columnas nobis protulerunt, impudica lingua sua, lupanaria, Sodomas & Gomorrhas vbique vocare non verecundatur: Qui non satis habet, omnipotentis Dei sacerdotes probris omnibus, conuicijs, contumelijs, ac blasphemijs horrendis & inauditis, nunquam non publice ac priuatim insectari, quibusuis canibus viliores facere, nisi etiam laicos concitet ad lauandas sibi manus in sanguine ipsorum: Cũ tamen quanto honore haberi velit sacerdotes suos, maxime autem principem sacerdotum, idem ipse Dominus in Deuteronomio testatus est, dicens: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEVS tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis qui indicabunt tibi iudicij veritatem: & facies quæcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistrã.

Qui

[Marginalia: 2.Cor.11. — *Qualis Lutheri sermo.* — Rom.12.c — 1.Cor.14.g — Galat.6. Ephe.4. Col.3. — *Lutherus ex sermone cognosci potuit valde perfidus* — Matth.3.b 12.c.23.d 1.Cor.5. Matth.5. — *Lutheri in Pont. blasphemia.* — Deut.17.b — Section letters: A, B, C, D, E]

A Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille; & auferes malũ de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Et Samuel cum sperneretur à filiis Israel, an non dicit Dominus: Non enim te spreuerunt, sed me, ne regnem super eos: manifeste ostendens, inuisibilem se contemni, cum visibilem quis spernit sacerdotem? Quare & Moses murmuranti aduersus se populo respondit: Non aduersus me murmurastis, sed aduersus Dominum Deum vestrum. Quòd si Leuiticos illos sacerdotes tanta honoris prærogatiua præcellere voluerit Dominus, qui exemplari tantum ac vmbræ deseruiebant cælestium, in vmbratico illo tabernaculo sacrificiorum officia cõsummantes: quo tandem honoris loco eos haberi voluit, quibus tradidit claues regni cælorum? tantamque tribuit potestatem, vt quæ ligarent super terram, ligarentur & in cælis: & quæ soluerent super terram, soluta essent & in cælis: vtque quorum ipsi dimitterent peccata, dimissa forent: & B quorum retinerent, forent & retenta? Qui non sanguinem hircorum aut vitulorum, sed hostiam viuam, sanctam, immaculatam, corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi offerunt quotidie pro peccatis nostris, conficiunt verbo suo ac manibus tractant, & breuiter sacramenta omnia, quibus hominibus vita salusque tribuitur animarum suis perficiunt orationibus. Quanto, inquã, honore hos præcellere voluerit Dominus, quis tandẽ dubitabit, quod nec ipse tacuit in Euangelio, cum dicit ad eos: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit & eum qui misit me? Et quid consequitur? Quòd in eundem Christum blasphemus esset & maledicus, qui sacerdoti Christi blasphemat aut maledicit. An non hoc primum mandatum in retributione, Honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram? Qui autem maledicit patri aut matri, morte moriatur. Nunquid ad carnales tantum parentes illud est referendum? Et num minus ad C eos qui nos in Christo regenerauerunt, per quos Christiani sumus, qui nobis peccata dimittunt, qui cælestibus nos pascunt sacramentis? Quid si peccatores sunt & mali sacerdotes? Quid si & parẽtes? Nunquid propterea eos non honorare, aut eis maledicere licebit? Nunquid non & Iudas erat inter eos, quos Dominus misit ante faciem suam, & ad quos dicebat: Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo aut ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. An non præcepit ita Apostolus, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis? Quòd si malis & peccatoribus non sit obediendum, quibus tandem? Quoniam si dixerimus, peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quis es, noli discutere pastorem: Noli te iudicem Dei constituere & Christi. An non ita præcepit Dominus in Euangelio, dicens: Super cathedram Mosis sederunt scribæ & pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: D Si quæ autem fecerint male, facere nolite: manifeste significans, habere eos dignitatem, tametsi vitæ essent perditæ. Nunquid idem Dominus, cum postea tempore passionis alapam accepisset à seruo sacerdotis, dicenti sibi: Sic respondes pontifici? aduersus pontificem quidquam dixit contumeliose? quin magis innocentiam suam asserens & ostendens, Si male, inquit, locutus sum, exprobra de malo: sin bene, quid me cædis? An non & Paulus, cũ cæderetur in cõcilio iussu Ananiæ, diceretq; ad eum, Percutiet te Deus paries dealbate: Et tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti: Audiẽs ab adstantibus, Sic insimulas sacerdotem Dei, maledicendo ipsum? tamen inane nomen & vmbram quandam sacerdotis cogitans, expauit? Nesciebam, inquit, fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices. Quo magis miramur, quòd ex istis diabolici spiritus operibus, veluti fructibus nequissimis, arborem pessi- E mam nondum cognouistis. Et quis tandem est ita hebes animo, vt non videat quò nunc prorumpant furiosissimi conatus istius, cum vt quisque est facinorosissimus, desperatissimus aut perditissimus latro aut homicida, sub istius vexillis ac signis conueniant? Ecclesiã iam Christi parricidalibus armis ac sacrilegis manibus, non clam, sed palam oppugnantes, consecrata Deo loca, templa & monasteria exurunt & profanant: Christo dicatas virgines, sacerdotes Christi & monachos crudelissime persequuntur, Ecclesiarum bona diripiunt: & breuiter, rapinis, latrocinijs, cædibus ac incendijs confundunt vniuersa: excæcante nimirum eos iusto Dei iudicio, & in insaniam tam manifestam erumpere permitten te, vt neminem iam latere possint scelestissimæ machinationes istius. Atque, hi qui pestifera contagione ipsius infectos sese nunc tandem cognouerunt, schismatico errore deposito,

1. Reg. 8. b
Exod. 16. b
Matth. 16.
Luc. 10.
Exod. 20.
Deut. 5.
Luc. 10.
Matth. 10.
Hebr. 13. c
1. Ioan. 1.
Matth. 23.
Ioann. 18.
Act. 24.
Exod. 22. d

sito, ac hæretico furore deserto, vnitatis ac veritatis domicilium fidei sanitate repetiunt. In- A
ter quos, dilecte nobis in Christo Iesu, cum & te non ex postremis reuersurum ad salutarẽ
matris sinum sperassemus, quem reuertentem libenter & obuijs excepissemus manibus: bo
na spe tandem nostra frustrati, videmus supra petram indurauisse te faciem tuam: videmus
perniciem illam animarum Lutherum sub tuo patrocinio latitantem, suum adhuc virus
Matth. 3. longe lateque spargere. Sed quoniam adhuc potens est Dominus Deus etiam de lapidibus
istis suscitare filios Abrahæ, antequam egrediatur vt ignis indignatio eius, & succendatur,
nec sit qui extinguat: ideo te fili dilecte in Christo obsecramus per viscera nostri redem-
ptoris Domini nostri Iesu Christi, per Christianam vnitatem, per patriæ charitatem, per
tuam denique ipsius tuorumque salutem, miserere Ecclesiæ Christi, & tot iam malorũ pro-
cellis vndique exagitatæ ac pene oppressæ tua maxime culpa, aliquando fer opem: misere-
re patriæ nostræ, quæ sinceræ olim fidei, eximiæ religionis, sanctæ sub iugo Domini ac reli-
giosæ obedientiæ insigni præcellens gloria, perniciem istam religionis Christianæ, ac fidei B
ac pietatis publicum hostem Martinum, in suis se peperisse ac fouisse visceribus, nunc erube
scit. Miserere denique tui ipsius, tuorumque misere seductorum Saxonum. Quos, nisi resi-
piscatis, & quidem cito, manet præsens & certa vltio Diuina, quam neque in hoc seculo ef-
Hier. 5. fugietis, neque in futuro. Hæc dicit Dominus Deus: Audi popule stulte, audi princeps qui
non habes cor: qui habetis oculos, & non videtis: aures & non auditis: Me ergo non time-
bitis, & à facie mea non dolebitis? nunquid non audistis, quæ fecerim in diebus antiquis?
Ioan. 5. Legite scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere, & inuenietis, quàm grauis
semper fuerit, & quàm terribilis Diuina vindicta in illos qui in populo Dei schismata con-
Num. 16. citauerunt. Nunquid non legistis horribilem Diuinam vltionem aduersus Dathan & Abi-
Qualis diuina ron, quòd multitudinem aduersus Mosen concitauissent, quos dehiscens sub pedibus ter-
vltio in contẽ- ra, & aperiens os suum, deglutiuit, & omnia quæ ad eos pertinuerunt, ita vt descenderent vi
ptores legis uentes in infernum? Et aduersus Core, quem eandem ob causam cum ducentis & quin- C
Dei, & qualia quaginta viris cælestis flamma deuorauit. Quòd si ob durius imperium fortassis, aut quo-
præmia in a- rundam pastorum seu ignauiam, seu malitiam, schismata excitanda putatis: nunquid non
matores. ex libro Regum audistis adeo indignatum fuisse Dominum aduersus decem tribus filiorũ
4. Reg. 17. Israel, & in omne semen eorum, vt dimouerit eos, & tradiderit in direptionem, donec pro-
ijceret eos à facie sua? Ob quam tandem culpam, nisi quòd ob durius imperium Salomo-
3. Reg. 12. nis, & imprudentius arrogantiusque responsum Roboam regis Hierusalem, scissæ fuerunt
1. Reg. 15. à tribu Iuda & Beniamin? Quàm præsens semper fuerit Dominus vindex sacerdotibus
2. Para. 26. suis, an non Saul ab regio abiectus honore, & Ozias Rex Iuda percussus lepra, propterea
quòd quæ sacerdotum erant, contra sacerdotes Domini sunt ausi vsurpare, sufficienti vo-
bis potuerunt esse argumento? Et breuiter: An non omnes testantur historiæ, vniuersos
vltrice Domini manu infelici periisse exitu, qui in Christos Domini sacrilegas manus inij- D
cere non formidauerunt? Contra autem, felicia omnia & longam illis contigisse vitam, qui
Christum in sacerdotibus suis venerati sunt? Moueant ergo vos exempla aliorum, & co-
gitate quid vobis sit expectandum, qui venerabilem Dei chorum, in manus tentatis trade-
Num. 16. re profanas. Proinde quod Dominus per Mosen præcepit vniuerso populo Israel, vt se-
pararentur à tabernaculis Core, Dathan & Abiron, nec tangerent quidquam quod ad eos
pertineret, ne inuoluerentur in peccatis eorum: hoc & vobis, præcipue autem tibi dilecte
fili, eiusdem Domini nostri auctoritate præcipimus & obsecramus in Christo Iesu, vt sepa-
remini à Martino Luthero, auferatis à vobis petram illam scandali, neque tangatis quod il-
1. Cor. 5. lius est, ne & vos diuina vltio inuoluat subito in peccatis illius. Expurgate quamprimum
fermentum illud, quod reliquam fidei vestræ massam corrupit, vt sitis noua conspersio, no-
uaque creatura. Non dedigneris fili dilecte Paulum imitari, quem sicut vicisti in Ecclesiæ E
Dei persecutione, tam grauem animarum perniciem sub tuo nutriens patrocinio: ita re-
uersus ad cor, effice vt omnes intelligant tuam conuersionem: vtque qui per te sunt scan-
dalizati, in te rursus glorificent Deum. Maxime autem hoc præsta quamprimum, vt impu
rum os illud obstruatur, vt capuletur blasphema lingua, quæ contra Deum ac sanctos eius
Hier. 6. loqui non cessat, & virus suum vndique spargit. Et vt propheticis vos verbis admoneamus,
state super vias, & videte ac interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in
Hebr. 13. ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. State, inquam, & doctrinis varijs & peregri-
nis nolite abduci. Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam ambulaue-
runt patres vestri, quam demonstrauerunt tot myriades martyrum, docueruntq; tot millia
confessorum,

A confessorum, & ambulate in ea. Quod si à vobis impetrauerimus, sicut & sincere speramus, erit quod gaudeamus cum angelis de peccatore pœnitentiam agente, & perditam ac rursus inuentam ouem humeris nostris ad ouile Domini gaudentes reportabimus, paternaque pietate quantum in nobis fuerit, stolam vobis pristinam restituemus. Quòd si dixeritis, Non ambulabimus: & paterne salubriterque vos monenti respondebitis, Non audiemus. Ideo audite gentes, dicit Dominus, & cognoscite congregationes, quanta ego faciam eis: *Luc. 15.* *Hier. 6.*

Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt,& legem meam proiecerunt. Sed & hoc tibi denuntiamus in virtute omnipotentis Dei, & Domini nostri Iesu Christi, cuius in terris Vicarius sumus,nec te in præsenti seculo hoc laturum impune, & in futuro æterni te ignis expectare incendiū. Viuunt vnà Pontifex Adrianus & religiosissimus Imperator Carolus,meus charissimus in
B Christo filius & alumnus: Cuius tu edictum vere Christianum aduersus Lutheranam perfidiam, & quod talem decebat Imperatorem, non sine graui offensa ac vilipensione Cæsareę maiestatis violare non timuisti. Non committemus, vt quos olim cum Magno Carolo Adrianus Pontifex in Christo genuerunt, nunc Adrianus Pontifex & Imperator Carolus sub schismatico ac hæretico tyranno, hæresum ac schismatum sinamus interire contagione. Quare reuertimini ad cor,& resipiscite tu tuique misere seducti Saxones, nisi vtrunque gladium, Apostolicum simul & Cęsareum, olim velitis experiri.

Scripta Romæ anno Domini M. D. XXII.

ADRIANVS SEXTVS.

Adrianus Papa sextus Inquisitori Commensi.

C *Inquisitores hæreticæ prauitatis, cum Vicarijs episcoporum, si adesse voluerint, inquirant in Lamias, seu striges: hoc est in eos qui fidem susceptam abnegant, imagines sanctorum conculcant, sacramentis abutuntur, diabolum inuocant, & incantationibus, carminibus, sortilegijs, alijsque maleficijs iumenta & fructus terrę lædunt: quos iuxta canonica decreta puniant.*

DILECTE fili, Salutem & apostolicam benedictionem.

DVDVM vti nobis exponi fecisti, per fel. rec. Iulium Papam II. prædecessorem nostrum, non sine magna tunc animi sui displicentia accepto, quòd per quendam Georgium de Casali, ordinis fratrum Prædicatorum professorem, & in ciuitate Cremonensi hæreticæ prauitatis inquisitorem deputatum, in nonnullis Lombardiæ partibus, & præsertim in locis, in quibus dictus Georgius inquisitor deputatus erat,repertæ fuerunt quamplures vtriusque sexus personæ, propriæ salutis immemores, & à fide Catholica deuiantes, certam sectam facientes; fidem, quam in sacri susceptione baptismatis susceperant, abnegantes, sanctam crucem pedibus conculcantes, & opprobria super eam perpetrantes,ecclesiasticis & præsertim Eucharistię sacramentis abutentes, diabolum in suum dominum & patronum assumentes,eiq; obedientiam & reuerentiam exhibētes,et suis incantationibus, carminibus, sortilegiis, aliisq; nefandis superstitionibus, iumenta & fructus terræ multipliciter lędentes:aliaq; quamplurima nefanda, excessus,& crimina eodem diabolo instigante committentes,& perpetrantes,in animarū suarum periculum,diuinæ maiestatis offensam, perniciosumq; exemplum, & scandalum plurimorum. Contra quas cum dictus Georgius *Edita anno domini 1523.* *Ex Archiuo inquisitionis Commensis, & Directorio Sabellano fol. 741.* D
E tunc (vt asserebat) in dictis locis suæ inquisitioni deputatis, prout ipsius Georgii incumbebat officio, ipse Georgius processisset:nonnulli autem tam clerici quàm laici illarum partiū, quærentes plus sapere quàm oportet, præmissa delicta, ad eiusdem Georgij inquisitionis officium non pertinere temere asserentes, pręsumētes in populo errores & scandala seminauerunt: sicque eundem Georgium in populo odiosum reddere, & dicti Georgii officium impedire conati fuerunt,prout etiam tunc impediebant:ita quòd propter præmissa, personę prędictæ delicta huiusmodi perpetrantes, remanebant impunitæ, & alię eorum exemplo ad similia perpetranda quotidie inducebantur, in non modicum fidei opprobrium, animarum periculum, & scandalum plurimorum. Dictus prædecessor volens (ne inquisitionis officij executio, quomodolibet retardaretur, & labes hęreticæ prauitatis longius venena diffunderet) prouidere, dicto Georgio per quasdam suas in forma breuis literas, *Scelera impunita relinquere occasionem tribuit delinquendi.*

commisit & mãdauit quatenus in locis eiusdẽ Georgij inquisitioni deputatis, de excessibus & huiusmodi cognoscere, & contra quascũque personas, cuiuscũque conditionis & præeminentiæ forent, inquisitionis officium exercere & exequi; ipsasque personas, quas in præmissis culpabiles reperiret vnà cum locorum ordinariorum vicarijs, quatenus voluissent interesse, iuxta dictarum personarum demerita, corrigere & punire deberet, secundum modum contra alios hæreticos à iure ex sacris canonibus statutum: contradictores quoscunque per censuram ecclesiasticam, & † aliàs iuris opportuna remedia compescendo. Eos vero qui in præmissis, consilium, auxilium, vel fauorem præstarent, præfatus prædecessor noster, eisdem indulgentiis vti & gaudere decreuit, quibus crucesignati contra alios hæreticos, ex indulto apostolico eis concesso, tunc gaudebant & vtebantur, prout in dictis literis plenius contineri dicitur. Et sicut eadem expositio subiungebat, non solum delicta & crimina huiusmodi contra fidem catholicam, & Christianam religionem, sub iurisdictione inquisitoris Cremonensis committuntur, & perpetrantur; sed in omnibus alijs locis & diœcesibus, sub iurisdictione aliorum inquisitorum dicti ordinis congregationis Lombardiæ, indies perpetrantur & committuntur. Et cum eadem sint delicta, eadem profecto prouisione & castigatione eis † sit earundem literarum tenore prouidendum. Quare tu, sicut asseris, in ciuitate Commensi vbi dictæ prauitatis inquisitor existis, tam tuo, quàm omnium aliorum dictorum ordinis & cõgregationis hæreticę prauitatis inquisitorũ vbilibet consistentium & deputatorum nominibus, fecisti nobis humiliter supplicari, vt literas prædictas ad vos extendere & ampliare, aliàsque desuper opportune dignaremur prouidere. Nos igitur huiusmodi supplicatione inclinati, literas prædictas, cum omnibus in eis contentis clausulis, in omnibus & per omnia, prout in eisdem literis continentur, ad te & ad alios ordinis & † congregationis huiusmodi inquisitores, tam in præsentiarum deputatos, quàm in futurum perpetuis futuris temporibus deputandos, ac si tibi, & cuilibet inquisitorum prædictorum dirigerētur, & directæ fuissent, apostolica auctoritate, tenore præsentium extendimus. Ipsasque literas tibi & illis, vt præmittitur, eisdem auctoritate & tenore concedimus. Non obstantibus omnibus illis, quæ idem Iulius prædecessor voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscunque. Et quia difficile foret præsentes literas, ad singula loca, in quibus de eis fides forsan fuerit facienda, deferre: volumus & apostolica auctoritate decernimus, quòd ipsarum transumptis, manu cuiuscunque notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius curiæ, seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis: in iudicio & alibi, vbi opus fuerit, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ adhiberetur eisdem præsentibus, si forent exhibitę vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die xx. Iulij, M D x x I I I. Pontificatus nostri anno primo.

† alia · *† est* · *† Idem in ceteris omnibus inquisitoribus locum habet, ob rationem eandem. l. illud. ff. ad l. Aquiliã.*

Euangelista.

CLEMENS PAPA VII.

Dilecto filio Paulo Butigellæ, totius ordinis fratrum Prædicatorum Vicario generali, in Ferrarien. & Mutinen. ciuitatibus & diœcesibus hæreticæ prauitatis inquisitori.

Inquisitores & eorum vicarij procedant contra quoslibet religiosos de hæresi diffamatos, aut suspectos, & erroneas propositiones prædicantes, non obstantibus quibuscunque priuilegijs: inquisitores vicarios sibi possunt instituere annorum triginta: occultos hæreticos absoluunt: super irregularitate ex hæresi vel apostasia contracta dispensant: quamlibet aliam censuram ecclesiasticam tollunt: irregularitates crucesignatorum clericorum amouent: crucesignati morientes tempore interdicti, ecclesiastica sepultura donantur: ijdem multa alia priuilegia consequuntur, quæ hic enumerantur, & vetera eisdem, per alios Pontifices concessa confirmantur, & innouantur.

Dilecte

A

Dilecte fili, Salutem & apostolicam benedictionem.

Vm sicut ex relatione pro parte tua nobis facta, cum graui nostræ mentis molestia innotuit, in diuersis Italiæ partibus adeo pestifera hæresis Luthera, non tantum apud seculares personas, sed etiam ecclesiasticas & regulares, tam Mendicantes, quàm non Mendicantes inualuerit, vt aliquando nonnulli ex eis suis sermonibus & verbis, & (quod deterius est) publicis prædicationibus tali labe plerosque inficiant, & Christifideles, sub obedientiæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ uiuentes, & præcepta eiusdem Ecclesiæ seruantes non leuiter scandalizent, in hæresum augmentum, pusillorum scandalum, atque Catholicæ fidei non mediocre detrimentum. *Edita anno domini 1530.* *Ex lib. priuil. ord. frat. Prædic. fol. 201. Pag. 2.*

B Nos attendentes Arium vnam modicam scintillam fuisse in Alexandria, sed quoniam non mox oppressus est, grande per totum orbem incendium exsuscitasse, ac cupientes huic veneno, hæresique nefariæ, & labi pestiferæ, quam supremis extingui affectibus anhelamus, omni salubri, quo possumus remedio occurrere, & ne huiusmodi morbus excrescat vlterius, sed operante Domino passim euellatur salubriter prouidere; tibi necnon omnibus & singulis alijs dictæ hereticæ prauitatis inquisitoribus ex ordine fratrum Prædicatorum, maxime congregationis vtriusque Lombardiæ per vniuersam Italiam constitutis & deputatis, ac constituendis & deputandis, eorumque vicarijs, in virtute sanctæ obedientiæ, & in remissionem peccatorum vestrorum districte præcipiendo mandamus, quatenus omnibus & singulis etiam Carmelitarum, & aliorum ordinum Mendicantium religiosis, vel non Mendicantibus de huiusmodi peste diffamatis, aut aliter suspectis, præcipueque tales errores in suis sermonibus, verbis, seu prædicationibus disseminantibus, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, super huiusmodi ac qualibet alia hæresi silentium imponatis. *Beatus Hieronymus in epist. Pauli ad Gal. c. 5.* *Eymer. 3. par. q. 28. & Sch. 94. eiusdem partis.*

C Et postquam per vos siue vicarios vestros, aut vestrum vel eorundem vicariorum aliquos, siue aliquem, præsidentes monasteriorum, conuentuum & aliorum locorum, vbi hereses huiusmodi vel errores seminati forent, aut inibi propinquiorum præmoniti fuerint, nisi tales infra mensem à die admonitionis computandum, debita prouisione, remedia cum effectu adhibuerint, ac digna pænitentia castigauerint, de quibus admonenti fidem facere teneantur: & si præsidentes ipsi talia prædicarent, admonitionem presidenti viciniotis conuentus vel loci respectiue facere sufficiat, contra huiusmodi exemptos usque ad sententiam diffinitiuam; ad quam ferendam (si fuerit † condemnatoria) cum consensu ordinarij procedatis. Contra Carmelitas tamen confestim possitis etiam ad capturam dum prædicant populo, vel publice disputant erroneas conclusiones; *† In hunc locũ vide Scholion nostrum 108. super Eymer. in Directorio. 3. p. q. 48.*

D aduersus non exemptos vero de tali labe diffamatos aut suspectos, veluti contra alios hæreticos (prout iura disponunt) libere inquiratis atque procedatis. Decernimus insuper vt vestros vicarios siue commissarios instituere valeatis, viros vestra sententia prouidos, aptos, & idoneos, dummodo ætatis trigesimum annum attigerint. Vobis etiam ac vicarijs præfatis extraiudicialiter Lutheranos occultos & non inquisitos per ordinarium siue alios iudices, ac alios quoscunque hæreticos, fautores, credentes, defensores, & receptatores, necnon & à sancta fide apostatas, eosque qui contra inhibitionem sedis apostolicæ, tenuerunt vel legerunt libros Martini Lutheri vel aliorum, aut eidem siue eisdem quomodolibet adheserunt (si ad cor reuersi penitentes id humiliter petierint) postquam

E hæresim, qua polluti & infecti erant, abiurauerint, medio iuramento promiserint de cetero ab huiusmodi hæresi penitus abstinere, absoluendi, illisque pro præmissis pænitentiam iniungendi salutarem, eosque ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ restituendi & reducendi, & cum clericis secularibus, ac personis religiosis cuiusuis ordinis, status & conditionis, super quauis irregularitate, quam tam ex hæresi quàm ex apostasia à fide, seu etiam ex eo quòd censuris & pœnis ecclesiasticis tam à iure quàm ab homine quauis occasione vel causa latis & promulgatis, quomodolibet incurrerint, aut ligati seu innodati diuina celebrando contraxerint, ac etiam super irregularitatibus, quas clerici crucesignati sententijs, censuris, & pœnis à iure vel ab homine etiam quauis occasione vel causa latis ligati seu irretiti, ac etiam ex eo quòd in locis ecclesiastico interdicto suppositis missas & alia diuina officia (non tamen in contemptum clauium) celebrauerint, incurrerint, dispensandi. Et quia inquisitores præfati in ciuitatibus seu alijs locis societates seu con- *Eymer. 3. par. q. 126. & Sch. 165. eiusdem part.*

fraternitates ad extirpandum hæreses & capiendum hæreticos (iuxta concessionem à A Romanis Pontificibus eis factam) instituunt, & in eis confratres recipiunt, qui in eorum receptione votum in eorundem inquisitorum seu vicariorum manibus emittunt, ac voto se astringunt, dum pro parte ipsorum inquisitorum & vicariorum ad capiendos ipsos hæreticos requisiti fuerint, auxilium, consilium, & fauorem præstare, vt eis tempore cuiusuis localis interdicti diuinis interesse, & eis decedentibus eorum corpora ecclesiasticæ sepulturæ (sine tamen funerali pompa) tradi possint, dummodo causam non dederint huiusmodi interdicto, nec eis id contigerit specialiter interdici: ipsisque crucesignatis per ipsos inquisitores seu vicarios dum in eorum manibus uotum hæreticos ipsos persequendi emiserint vt semel ex tunc & in mortis articulo à reseruatis, & in bulla Cœnæ Domini contentis casibus, de quibus corde contriti, & ore confessi fuerint, aut propositum confitendi debito tempore per Ecclesiam statuto habuerint absolui, ac indulgentia plenaria, & omnium peccatorum remissio huiusmodi concedi: eisque vt singulis diebus anni quinque altaria ecclesiæ (si tot ibi fuerint) aut vnum loci in quo eos esse contigerit, psalmum vnum genibus flexis recitando, vel quinquies orationem Dominicam & totiens salutationem Angelicam in quolibet altari, indulgentias stationum Vrbis consequi valeant etiam concedendi & elargiendi, auctoritate apostolica tenore præsentium licentiam & facultatem concedimus. Et nihilominus concessionem per Romanos Pontifices (forsan) viuæ vocis oraculo, seu aliàs eisdem inquisitoribus & vicarijs fratrum seu licentiam concessam huiusmodi, approbamus & confirmamus, ac omnia & singula alia priuilegia, exemptiones, immunitates, gratias & indulta, quibuscunque inquisitoribus alijs hæreticæ prauitatis quorumuis ordinum & congregationum, & officio inquisitionis huiusmodi in quibuscunque regnis & prouincijs, siue locis ac terris, hactenus deputatis concessa, & in posterum concedenda vobis communicamus, atque iam vobis aliàs concessa approbamus, confirmamus, & innouamus, vniuersosque & singulos iuris & facti defectus (si qui forsan in illorum concessione interuenerint) supplemus. Mandantes omnibus & singulis venerabilibus fratribus archiepiscopis, & episcopis, necnon dilectis filiis eorundem archiepiscoporum, & episcoporum vicarijs, in spiritualibus generalibus, quatenus præsentes literas & in eis contenta quæcunque, vbi & quando opus fuerit, ac quotiens pro parte vestra, seu vicariorum vestrorum prædictorum, aut alicuius vestrum, siue illorum desuper fuerint requisiti solemniter publicantes, ac vobis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant præsentes literas & in eis contenta huiusmodi, firmiter obseruari, vosque illis pacifice gaudere. Non permittentes vos desuper per quoscunque quouis modo, indebite molestari: contradictores quoslibet & rebelles per censuras & pœnas, ac alia opportuna iuris remedia, appellatione postposita compescendo, inuocato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac dictorum ordinum etiam iuramento, & confirmatione apostolica roboratis, statutis & consuetudinibus, necnon priuilegio quod incipit: Sacer ordo. per fel. re. Sixtum Papam IIII. prædecessorem nostrum ordini Carmelitarum concesso, fortassisque post aliis communicato, & quibuscunque aliis priuilegiis & indultis apostolicis illi ac quibuscunque aliis, etiam Mendicantium ordinibus, etiam sub quibusuis tenoribus & verborum formis, ac cum quibuscunque clausulis & decretis concessis approbatis & innouatis, quibus omnibus (tenores illorum ac si de verbo ad verbum inserti forent præsentibus, pro sufficienter expressis habentes) hac vice specialiter & expresse derogamus, necnon quibuscunque exceptionibus, oppositionibus, & appellationibus, forsan desuper faciendis & interponendis, quæ aduersus præmissa nullatenus suffragari posse volumus: contrariis quibuscunque, aut si aliquibus communiter vel diuisim ab Apostolica sit sede indultum quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mẽtionem. Decernentes pręsentium transumptis, manu publici notarij subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eandem prorsus fidem in iudicio & extra adhibendam fore, quæ eisdem præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Bononiæ sub annulo piscatoris, die xv. Ianuarij M D XXX. Pontificatus nostri anno septimo.

Crucesignatorum priuilegia.

Omnia inquisitorum priuilegia confirmantur.

B C D E

PAV-

A PAVLVS PAPA III.

Ad futuram rei memoriam.

Inquisitores hæreticę prauitatis procedere possint contra eos qui asserunt & prędicant propositiones suspectas, scandalosas, periculosas, erroneas, hęresim sapientes, à fide catholica quauis ratione discrepantes, & Christianæ pietati, ac bonis moribus non conformes; non obstantibus quibusuis priuilegijs & exemptionibus, aut quauis personarum qualitate & dignitate, Episcopis exceptis. Qui vero id impediuerint grauiter coercentur; nam ordinarij administratione suarum dignitatum priuantur, & gubernatores terrarum bonis suis spoliantur, & excommunicantur.

IN Apostolici culminis specula diuinæ gratiæ munere collocati, nihil magis esse nostri officij duximus, quàm sedulo ac diligenter omnia circumspicere, quæ catholici nobis commissi gregis custodiæ, ac conseruationi conferant, illamque in primis curam suscipere, & quę materiam scandali præbere possent penitus succidãtur, ac radicitus extirpentur, nec ea vsque pullulare sinantur. *Edita anno domini 1542. Ex Archiuo inquisition. Bononiensis, et bibliotheca nostra.*

B

Cum itaque sicut accepimus in nostræ Bononię ac Mediolani, & quamplurimis aliis Italiæ ciuitatibus & locis, nonnulli seculares ac etiam & religiosi prætextu quorundam indultorum, ac concessionum seu priuilegiorum & exemptionum, à sede apostolica per ipsos obtentorum, & ab inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in eisdem ciuitatibus & locis per sedem apostolicam, aut illius auctoritate deputatis, illorum iurisdictione exemptos, prætendentes, varias propositiones scandalosas & erroneas, ac piarum mentium offensiuas, & quandoque etiam hæresim sapientes, ac catholicæ fidei minus consonas, Christianęque
C pietati & bonis moribus minime cõformes publice proponere, ac disputare, & pro viribus sustinere, necnon populis prædicare, non sine magno Christi fidelium animarum periculo, ipsiusque fidei detrimento, & totius religionis opprobrio temere audeant & præsumãt. Nos qui desideranter in votis gerimus, vt fides præfata nostris prosperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur, attendentes non ideo ab apostolica sede priuilegia & exemptiones concedi solitas esse, vt per ea scandala & fidei diminutio generentur, sed potius ad ea tollendum & ipsam fidem augendum, volentesque ne de cetero per propositiones & prædicationes huiusmodi in perditionem (quod absit) animæ fidelium prolabantur, obuiare, & ne exemptionum prædictarum prętextu valeant talium præsumptores in eorum tam detestabili temeritate perdurare; eorumque iniquitas remaneat impunita, morbo huiusmodi necessariam adhibere medelam, Motu proprio & ex certa nostra scientia, volumus, statuimus, & ordinamus, quòd inquisitores præfati in tota Ita-
D lia, & in insula Chij deputati & in posterum deputandi, contra omnes & singulos tam seculares quàm religiosos, quorumuis ordinum etiam Mendicantium professores, cuiuscũque sexus, gradus, status, conditionis, dignitatis & pręeminentiæ, non tamen † Episcopalis existant, qui propositiones suspectas, scandalosas, periculosas, errores continentes, hęresim sapientes, ac aliàs catholicæ fidei minus consonas, Christianæque pietati & bonis moribus minime conformes, huiusmodi vel earum quaslibet in posterum asserere, seu publice proponere, & populis prædicare audeant, vel præsumant, iuxta auctoritatem & potestatem eis inquisitoribus, à iure aut aliàs quomodolibet traditam & concessam procedere & inquirere, suamque iurisdictionem exercere debeant. Necnon eis contra illos iuxta prædictam potestatem, vt præfertur procedendi & inquirendi, & iurisdictionis huiusmodi exercendæ facultatem quatenus opus sit, eadem auctoritate de nouo concedimus: decernentes præsen-
E tibus nostris literis, nisi per signaturam manu nostra signatam minime derogari posse, irritumque & inane quidquid secus super his à quoque quauis auctoritate scienter vel ignorãter contigerit attentari: districtiusque inhibentes locorum ordinariis sub interdicti ingressus Ecclesiæ & suspensionis à regimine, & administratione suarum ecclesiarum, necnon ciuitatum & locorum quorumlibet dominis Gubernatoribus, & Rectoribus, & aliis quibuscunque sub excõicationis latæ sententiæ, ac bonorum suorũ priuationis pęnis, eo ipso si cõtra fecerint incurrẽdis, ne inquisitores præfatos, quominus cõtra propositiones pręfatas, vel earũ quaslibet sub indultorũ, concessionũ, priuilegiorũ, & exẽptionũ eorũdem, & quouis alio prætextu asserẽtes, proponẽtes & prædicãtes huiusmodi procedere, inquirere, eorumque iurisdictionem exercere libere possint & valeãt quouis modo per se vel alium seu alios

† quia Eporũ delicta in causa hęresis apostolicę sedi reseruantur. c. in quisitores. de hæret. lib. 6.

ſeu aliàs directe vel indirecte impedire præſumant: Non obſtantibus præmiſſis & apoſto- A
licis in prouincialibus, & in ſynodalibus conciliis editis generalibus, vel ſpecialibus, conſtitutionibus & ordinationibus, necnon ordinum eorundem iuramento, confirmatione apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis ſtatutis & conſuetudinibus, priuilegiis quoque & exemptionibus prædictis quibuſuis, ſub quibuſcunque tenoribus & formis, & per nos & ſedem apoſtolicam conceſſis, confirmatis & innouatis; quibus etſi pro ſufficienti illorum derogatione, de illis illorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica & expreſſa, nõ autem per clauſulas generales idem importantes mentio habenda foret, tenores huiuſmodi pro ſufficienter expreſſis habentes, hac vice dumtaxat, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, ſpecialiter & expreſſe derogamus, ceterisque contrariis quibuſcũque. Et quia difficile foret præſentes noſtras literas originales ad ſingula loca quo opus foret deſtinare volumus & decernimus, quòd earum tranſumptis manu notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo alicuius perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem fides indubia, in iu- B
dicio & extra vbicunque exhibitæ fuerint, detur ac eiſdem ſtetur, ac ſi originales literæ ipſæ exhibitæ forent, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris die xiiij. Ianuarij M. D. X L I I. Pontificatus noſtri anno octauo.

P A V L V S I I I.

Ad perpetuam rei memoriam.

Iudæis ad fidem conuerſis bona ſua integra conſeruantur: ſi filijfamiliàs fuerint, legitimam & aliam quamuis portionem iure debitam, habent, etiamſi inuitis parentibus conuertantur: quòd ſi bona fuerint per vſuram, aut aliàs male acquiſita, reſtitui illis debent, quibus iure fieri debet reſtitutio; quòd ſi tales perſonæ ignorentur, eiſdem Iudæis conuerſis condonentur. hortatur omnes vt Iudæis conuerſis tribuant eleemoſynas, ſed Epiſcopi C
etiam de redditibus eccleſię eis ſubueniant. conuerſi non ſunt contumelijs afficiendi: neophiti ciuium priuilegijs vtuntur: qui Iudæos baptizarunt, inſtruant eoſdem in articulis fidei: neophiti ne habeant inter ſe mutuam conuerſationem, ijdem cum originarijs Chriſtianis matrimonio copulentur: nullos ritus Moſaicæ legis obſeruent, ſi contra fecerint, Epiſcopis aut inquiſitoribus deferantur: ſi ad ritus Moſaicæ legis reuerſi fuerint, velut hæretici puniantur.

Edita anno Domini 1542.

Ex bibliotheca noſtra, erat autem impreſſa Romæ anno Domini 1550

Vpientes Iudæos & alios infideles quoslibet ad fidem catholicam conuerti, & prætextu bonorum per eos antea poſſeſſorum ab eadem fide non diſtrahi, motu proprio ex certa noſtra ſcientia, auctoritate apoſtolica, tenore præſentium hac in poſterum valitura conſtitutione ſancimus, quòd cuicunque eorundem Iudæorum, & infidelium ad dictam fidem conuerti volenti, etiam ſi in patria poteſtate conſtitutus fuerit, bona ſua quæcunque, tam mo- D
bilia quàm immobilia, intacta & illæſa permaneant. Ita vt etiam filijfamilias, & in patria poteſtate (vt prefertur) conſtituti, legitima, & quacunque alia portione bonorum patrimonialium, aut maternorum eis de iure, ſeu ſucceſſione bonorum eis aliàs debitorum, per eorum parentes fraudari, aut priuari non poſſint, neque † debeant, ſed eis integre, etiamſi contra voluntatem parentum ſuorum ad fidem ipſam conuerſi fuerint, etiam eorum parentibus viuentibus, debeantur. Et ſi bona ipſa ex vſura, aut illicito quæſtu fuerint acquiſita, & notæ ſint perſonæ, quibus eorum fuerit de iure facienda reſtitutio (quia non dimittitur peccatum niſi reſtituatur male ablatum) illa eiſdem perſonis omnino reſtituantur: perſonis vero non extantibus prædictis, quia bona ipſa eſſent per manus Eccleſiæ in pios vſus conuertenda, bona huiuſmodi eiſdem Iudæis & aliis infidelibus, in fauorem ſuſcepti ba- E
ptiſmatis tanquam in pium vſum libere concedimus: eaque apud ipſos ſic conuerſos Iudæos & alios infideles remanere decernimus. Interdicentes ſub diuinæ anathematis pœna, quibuſuis tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus perſonis, ne vllam ſuper bonis huiuſmodi, quouis quęſito colore, moleſtiam inferant, aut inferri patiantur. Sed magnum ſe feciſſe lucrum exiſtiment, dum tales Chriſto lucrati fuerint. Et quoniam (vt ſcriptum eſt) qui habuerit ſubſtantiam mundi huius, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in ipſo? ſi ipſi conuerſionis tempore inopes, aut indigentes fuerint, omnes tam eccleſiaſticos quàm ſeculares, per viſcera miſericordiæ Dei noſtri exhortamur, vt ipſis conuerſis manus porrigant adiutrices, ipſi quoque diœceſani, non ſolum Chriſtianos ad ſubueniendum ipſis exhortentur, ſed etiam tam de redditibus

† ne ex bono opere pœnam reportent.

c. Peccatum. de reg. in. in 6.

Concor. reſcriptum Nicolai Papæ incipi. Vineam. relat. ſup. pag. 36.

A ditibus ecclesiarum, prout poterunt, quàm de his, quæ ad pauperum vsus per ipsos conuertendos deuoluuntur huiusmodi neophitos sustentare non negligant: ipsosque a detractionibus, & contumeliis paterna affectione defendant. Et quoniam per gratiam baptismi ciues sanctorum, & domestici Dei efficiuntur, longeque dignius existit regnare spiritu, quàm nasci carne, eadem constitutione statuimus, vt ciuitatum & locorum in quibus sancto baptismate pro tempore regenerabuntur, vere ciues sint, & priuilegiis, ac libertatibus, & immunitatibus, quæ alij ratione natiuitatis & originis dumtaxat consequuntur, gaudeant. Curent insuper sacerdotes baptizantes, & alij de sacro fonte eos suscipientes, tam ante baptismum quam post, illos in articulis fidei, ac legis nouæ præceptis, catholicæque Ecclesiæ ritibus diligenter instruere: & tam ipsi quàm diœcesani operam dent, ne cum aliis Iudæis seu infidelibus, saltem per longum tempus conuersentur, ne sicut quandoque contigit, ab infirmitate curatis modica occasio ad pristinam perditionem
B recidiuos efficiat. Et quoniam experientia teste, compertum est, mutuam ipsorum neophitorum inter se conuersationem, ipsos in fide nostra †fragiliores reddere, ac saluti ipsorum plurimum officere, hortamur locorum ordinarios, vt quantum pro incremento fidei viderint expedire, curent & studeant neophitos ipsos cum originariis Christianis matrimonio copulare, & prohibeant eisdem sub grauibus pœnis ne mortuos more Iudæorum sepeliant, aut sabbata, aliasque solemnitates, & antiquæ sectę ritus quoquomodo obseruent; sed & Ecclesias, & prædicationes, prout alij catholici frequentent, & in omnibus Christianorum moribus se conformes reddant. Contemptores autem prædictorum, per sacerdotes in quorum parochiis degent, aut alios ad quos de iure, vel antiqua consuetudine de talibus inquirere spectat, aut etiam per alios quoscunque diœcesanis seu inquisitoribus hæreticæ prauitatis deferant; & inuocato si opus fuerit auxilio brachij secularis,
C per eos taliter puniantur, quòd aliis transeat in exemplum. Et insuper de his omnibus in prouincialibus & synodalibus concilijs diligens fiat inquisitio, & tam circa episcopos & sacerdotes in præmissis negligentes, quàm ipsos neophitos & infideles prædictos contemptores, opportunum adhibeatur remedium. Si quis autem cuiuscunque gradus vel præeminentiæ fuerit, huiusmodi neophitos ne obseruationem ritus Christiani & aliorum præmissorum complectantur, fouerit aut defenderit, pœnas contra fautores hæreticorum promulgatas, ipso facto incurrat: neophiti vero si se corrigere post monitionem canonicam neglexerint, & ad vomitum iudaizantes redire comperti sint, contra eos tamquam perfidos hæreticos, per ordinarios locorum, secundum sacrorum canonum instituta procedatur. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ac quibusuis priuilegiis, indultis, & literis etiam apostolicis, seu etiam regiis, vel imperialibus eisdem Iudæis, vel infidelibus quomodolibet concessis; quæ quatenus in detrimentum ca-
D tholicæ fidei, aut nominis Christiani, seu aliquorum ex præmissis, quomodolibet vergent, ad effectum præsentium cassamus & irritamus, ac cassa & irrita esse decernimus: aliis decretis & constitutionibus apostolicis, quæ super præmissis sunt condita in suo robore duraturis. Et vt huiusmodi sanctæ constitutionis iugis memoria habeatur, & ne quisquam ipsius ignorantiam prætendere possit, illam per singulas cathedrales & collegiatas Ecclesias, aliaque pia loca, in quibus vberior erit fidelium concursus semel in anno ad minus infra diuina publicari volumus & decernimus. Et quia difficile foret præsentes ad singula quæque loca deferri, volumus & etiam declaramus, quòd earundem præsentium transumptis seu copijs, etiam impressis & manu alicuius notarij publici subscriptis, ac sigillo alicuius prælati munitis, eadem prorsus fides adhibeatur,
E quæ præsentibus adhiberetur vbicunque forent exhibitæ, vel ostensæ.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die vigesimoprimo Martij, Millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, Pontificatus nostri anno octauo.

† forte, frigidiores.

Neophiti non inter se, sed cũ originarijs Christianis matrimonia contrahant.

Neophiti reiudaizãtes vt perfidi haretici puniantur.

AEDICTVM CONTRA BIBLIOPOLAS, & librorum impressores, atque Dohanarum Officiales, ne publicè nec secrete audeant vendere aliquos libros damnatos, reprobatos & prohibitos, atque de hæresi suspectos: nec imprimere, nec eorū dominis relaxare, sine expressa licentia, & contra vendentes, cōparantes, legētes, audientes, communicantes, docentes, prædicantes: scientes, & non reuelantes; non reddētes, nec consignantes huiusmodi libros sub diuersis pœnis, vt infra.

Edita anno domini 1543.

Ex bibliotheca nostra. erat autem impressa.

NOs Ioannes Petrus sancti Clementis, Ioannes sancti Sixti, Bartholomæus sancti Cęsarei, & Thomas sancti Syluestri Titulorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteri Cardinales, Inquisitores Generales hæreticæ prauitatis per Vniuersam Rempublicam Christianam à Sanctissimo D. Nostro Paulo Diuina prouidentia PAPA III. Sanctaque sede Apostolica specialiter deputati. Vniuersis & singulis personis cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis aut præeminentiæ existentibus in Alma Vrbe, omnibusque aliis ciuitatibus, oppidis, terris, & locis totius Italiæ, ac vbilibet constitutis, ad quos præsentes nostræ literę peruenerint, Salutem & in Domino sinceram & veram fidem.

Animaduertentes non sine maximo animorum nostrorum dolore, hisce temporibus quamplurima Opuscula, Tractatus, Epistolas, & Libros quorum quamplures erroneos, alios scandalosos, alios piarum aurium offensiuos, alios temerarios et seditiosos, & denique alios notorie hæreticos iamdudum à sanctis Patribus & generalibus Conciliis, ac per præfatum Sanctissimum dominum nostrum sanctamque sedem Apostolicam reprobatos & damnatos passim in Romana Curia, aliisque Italiæ ciuitatibus, oppidis, terris, et locis, vendi, emi, et legi, et in manibus hominum versari, aliosque de nouo quotidie edi, publicari, et imprimi, quibus quamplurimi filij satanæ, ac pestilentes personæ conantur hanc nobilissimā prouinciam, quæ à primordiis nascētis Ecclesiæ firma et illæsa in vera fide permāsit, seducere atq; subuertere; falsam sacrilegā et pernitiosam doctrinā mendaciter pernitiose, et damnabiliter disseminando in maximū Orthodoxorū scandalū, ac Reipublicę Christianæ periculum. Ideo cupientes huiusmodi hæreticos et hæreticorum libros de finibus Christianorum expellere, eorumque falsas doctrinas et errores peruersos, quantum in nobis fuerit, extirpare, vt Catholica et Orthodoxa fides integra, illæsa, et illibata permaneat, ac populus Christianus in eiusdem fidei sinceritate, quolibet obscurationis semoto velamine, immobilis, et inuiolatus persistat. Vniuersis et singulis Bibliopolis tam Almæ Vrbis quàm aliarum prouinciarum, ciuitatum, oppidorum, castrorum, villarum, terrarum, aliorumque locorum totius Italiæ, in virtute sanctæ obedientiæ et sub excommunicationis latæ sententiæ, ac mille Ducatorum Cameræ Apostolicæ, ac accusatori pro medietate applicandorum, aliisque arbitrariis tam nostro quàm subdelegatorum per nos deputatorum vel in posterum deputandorum arbitrio statuendis, ac omnium librorum amissione, et insuper trium ictuum funis pœnis præcipimus et mandamus, quatenus dicti Bibliopolæ aliquos libros tractatus, opuscula, epistolas, vel quæcunque alia scripta in quocunque idiomate composita siue translata hæretica vel de hæresi suspecta per Sanctitatem suam & sedem Apostolicam aliosque Romanos Pontifices eius prædecessores damnatos, reprobatos & prohibitos: necnon sermones Bernardini Ochini de Senis nouiter impressos, atque libellos quosdā qui Pasquilij in Ecstasi inscribuntur, nec quos vis alios in quacūque facultate nouiter cōpositos, & editos, & præsertim sine titulo aut auctore publice, nec secrete vēdere audeant, nisi prius ostenso nobis in Romana curia, & extra eā personis per nos delegatis seu delegandis Indice omnium & singulorum librorum, quos penes se habeat, & obtenta prius licentia in scriptis à nobis, vel dictis delegatis, vel delegandis in suis districtibus ad eos vendendum: alioquin pro secunda vice, si contrafecerint, vltra pœnas prædictas reddantur inhabiles ad exercendam dictam Bibliopolæ artem, & in perpetui exilij talium ciuitatum, & locorum vbi, eos commorari contigerit, eo ipso pœnam incurrant. Præterea omnibus & singulis tam dictæ Almæ Vrbis quàm quarumcunque aliarum prouinciarum, ciuitatum, oppidorum, castrorum, villarum, terrarum, aliorumque locorum totius

A totius Italiæ librorum impressoribus,& custoribus sub prædictis censuris, & pœnis præcipimus,& mandamus,quatenus de cetero ne quis eorũ libros prædictos,etiã si sint aliàs impressi,nec alios quoscunque nouiter cõpositos,in quacũque re vel facultate quoquomodo imprimere presumat,nisi de expressa licẽtia nostra,vel Reueren. D.Vicarij Domini nostri Papæ,& nisi prius fuerint visi per nos,vel per Venerabilẽ sacri Palatij apostolici Magistrũ pro tpe existentem in Romana curia:extra vero eam,per personas per nos,vt premittitur, delegatas vel delegandas, & subnotato semper in calce taliũ librorũ nomine Impressoris & loco,die,mẽse,& anno,vti fieri solet.Qui si secus fecerint,vltra penas p̃dictas pro secũda vice reddantur perpetuo inhabiles ad dictũ Impressoris officiũ agendum & exercendũ,& perpetuo exulent,& exterminẽtur à ciuitate,oppido,villa,terra,vel loco,vbi eos domiciliũ habere cõtigerit.Nec dicti librorum impressores excludentur à dictis pœnis,si in eorũ officinis,etiã si sit sine eorum scitu aliqua mulier,vel minister id fecerit. Item omnibus & sin

B gulis† Dohaneriis tam Almæ Vrbis q̃ quarũcunq; aliarum prouinciarũ,ciuitatum, oppidorum,castrorum,villarum,terrarũ,aliorũque locorũ totius Italiæ,sub pœna duorum milliũ ducatorũ,& suorum officiorum priuatione irremissibili præcipimus,& mandamus; quatenus postquam ad eorum potestatem siue Dohanas quicunque libri impressi vel non impressi perlati fuerint,omni diligentia nobis in Romana curia vel prædictis delegatis extra eam significare curent,vt nos vel illi possimus tales libros inspicere, nec absque nostra expressa licentia eos eorundem librorum Dominis aliquo modo consignare audeant.

† *Dohanerios vocat eos qui in singulis vrbibus publica exigunt vecti galia debita è mercibus quæ inducũtur, aut extraducũtur*

Item sub eisdem pœnis & censuris præcipimus, & mandamus omnibus & singulis supradictis,ne quis audeat libros predictos hereticos,erroneos,temerarios & seditiosos quoquomodo comparare,emere,nec per alios oblatos accipere,legere , nec ab aliis lectos audire,nec cum aliquo,verbo vel inscriptis communicare,docere,nec prædicare,nec ex aliis

C prouinciis eos in Italiam asportare seu asportari facere:quinimmo si quos penes se habẽt, statim ad nos vel nostrum quemlibet in Romana curia,extra vero eam ad prædictos subdelegatos in suis districtibus realiter,& cum effectu afferant,& consignent:quas censuras , & pœnas incurrant omnes,& singuli scientes,& non reuelantes qui sunt auctores , fautores, & impressores talium librorum. Verum quia nos præmissa diuersis in partibus exequi, & agere non valemus,confidentes de doctrina ac sincera fide,& religione Reuerendi patris F.Thome Maria de Bononia inquisitoris in ciuitatibus Ferrarie & Mutine,cum L.eius substitutum, & eorum quemlibet insolidum ad præsens edictum publicandum & seruari faciendum , ceteraque omnia & singula præmissa facienda,gerenda,exequenda,exercenda,& procuranda in Ciuitate,& dominio Ferrariæ,ac Mutine,terrisque omnibus his subiectis , in quibus hoc nostrum edictum publicari mandamus , tenore præsentium substituimus,& subdelegamus vices nostras ipsis,& cuilibet eorum desuper plenarie commit-

D tendo cum amplissima facultate intrandi quascunque Bibliothecas & officinas talium impressorum,& librariorum,& quorumuis priuatarum Domos, Ecclesias,& Monasteria , & diligenter inquirendum si ibidem reperiuntur huiusmodi libri,eosque,si necesse fuerit,publice,vel secrete prout eisdem videbitur,comburendi,ceteraque faciendi quæ ad extirpandas hæreses,& libros huiusmodi è Republica Christiana exterminandos pertinere videbuntur.Quocirca omnes & singulos Christianæ & Catholicæ fidei professores Imperatorem,Reges,Duces,Principes,Marchiones,Comites,Barones,Milites, Potestates, Rectores,Consules,Proconsules,Cõmunitates,& Vniuersitates Regnorũ,prouinciarũ,ciuitatũ, oppidorũ,castrorum,villarũ,terrarum,aliorumq; locorũ predictorũ,necnon ceteros iurisdictionem tpalem exercentes totius Italiæ & extra, hortamur requirimus , & in Domino monemus,quatenus prædictis subdelegatis,vel subdelegandis nostris,& eorum cuilibet in

E suis districtibus oẽ auxilium consiliũ,& fauorem ad præmissa omnia & singula facienda & exequẽda quantũ in eis fuerit,quẽadmodũ decet viros vere Orthodoxos, præsteut,ac præstari curent,atq; de prouincijs,ciuitatibus,oppidis,castris,villis,terris , & oĩbus aliis locis, aut dominiis supradictis, oẽs & singulos hæreticos, quos publice , vel manifeste per facti euidentiam cognouerint esse tales,tamquã oues morbidas gregẽ Domini inficientes expellãt,donec & quousque à p̃fato Sãctissimo Dño nostro , vel à nobis qui eius vices in hac re gerimus,vel aliis iudicib⁹ Ecclesiasticis vel Inquisitorib⁹ordinariis,vel p̃ nos deputatis seu deputandis fidẽ,& cõionẽ Romanæ Ecclesiæ tenẽtibus, aliud recipiãt in mãdatis; nec eosdẽ in suis districtib⁹ p̃dicare,domicilia tenere,larẽ fouere,cõtract⁹ inire,negotiationes & mercãtias quaslibet exercere,aut humanitatis solatia cũ Christifidelib⁹ habere p̃mittãt.

n In cuius

In cuius rei testimonium præsentes nostras literas manu nostra propria subscriptas per Secretarium nostrum fieri,& subscribi nostrisque sigillis impressione communiri mandauimus. Datum Bononiæ iiij. Idus Iulij, anno Domini M D X L I I I. Pontificatus Sanctissimi D.N.Pauli diuina prouidentia Papę iij. anno octauo. A

F.I.Cardinalis Burgen.
B.Cardinalis Guidicionus.

De mandato Illustriss.ac Reuer. Dominorum Cardinalium inquisitorum.
Doctor Alfonsus Martinez Secretarius.

IVLIVS PAPA III. B

De reuocatione Hæreticorum ad sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ gremium.

Venientibus sponte ad inquisitores hæreticæ prauitatis, & suas culpas integre confitentibus post sex menses à publicatione huius rescripti, dummodo prius non fuerint inquisiti vel denuntiati, remittuntur omnes pœnæ à iure, vel ab homine latæ. ab irregularitate absoluuntur. ad sacros ordines promouentur. eorum filij ad officia & beneficia admittuntur. quòd si intra hunc terminum non venerint, à quibusuis denuntientur sub pœnis grauibus. qui non paruerint, vt hæretici publicentur. contradictores compelluntur per censuram ecclesiasticam inuocato brachio seculari. de reconciliatione & abiuratione reorũ publicę scripturæ fiant, quibus ipsi conuersi subscribant.

Edita anno Domini 1550

Ex bibliotheca nostra. erat que impressa Romę anno domini 1550.

IVLIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. C

ILLIVS qui misericors, & miserator existens non solum septies, sed etiam septuagies septies ignosci debere mandauit, vices licet immeriti gerẽtes in terris, etiam ijs, qui à fide Christi aliquando aberrant, ianuam pietatis, & misericordiæ aperimus, ac pœnas quas iuris seueritas in eos statuit, Apostolicæ sedis clementia moderamus, vt aberrantes huiusmodi dictæ sedis benignitate allecti, eorũ erroribus abiuratis catholicę fidei zelum, & obseruantiam in eorum cordibus firmius recipiant, & si in eorum falsis opinionibus perseuerare pręsumpserint, in eos vehementius animaduertantur, quo obstinatiores se in erroribus suis præstiterint. Sane cum sicut nuper accepimus, diuersi fideles diabolica fraude decepti, se in diuersas erroneas, & ab eadem fide alienas opiniones, paulatim deduci permiserint, & modo publicam pænitentiam abhorrentes, & potius placita huius sæculi quàm salutem animæ suæ sectantes, ne infamia aspergantur, ad ouile Christi redire differant. Nos animarum saluti quantum cum Deo possumus consulere cupientes, Motu proprio non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de mera deliberatione, & certa scientia nostris, omnes, & singulos vtriusque sexus, tam laicos, quàm clericos sæculares, & quorumuis ordinum, & militiarum regulares, tam milites, quam presbyteros, non tamen sub generali inquisitione Hispaniæ, ac Portugalliæ regnorũ cõprehensos, de præmissis culpabiles cuiuscunque status, gradus, ordinis vel cõditionis, aut præeminẽtiæ existant, etiã si Pontificali, aut alia quacunque, etiam maiori ecclesiastica, vel mundana dignitate præfulgeant, qui infra tres menses, à die publicationis præsentium, modo, & forma infrascriptis faciendę, computandos, coram inquisitoribus ciuitatum, in quibus ipsi degunt, se personaliter exhibuerint, & suas hæreses coram eis priuatim abiurauerint, & se ad pœnitentiã priuatam eis per dictos inquisitores iniungendam adimplẽdum paratos obtulerint, eamque postmodum cum effectu adimpleuerint, ab omnibus, & singulis eorum hæresibus, & à fide Christi apostasijs, ac quibusuis alijs in eadem fide erroribus, quantumcunque grauibus, & enormibus necnon excõicationis, suspensionis, & interdicti, alijsque sententijs, cẽsuris, & penis tam ecclesiasticis, q̃ temporalibus etiam bonorum priuatiuis, & corporis afflictiuis, ac capitalibus ab iure, vel ab homine latis, & promulgatis (dũmodo hactenus inquisiti, aut in hæresim relapsi non fuerint) apostolica auctoritate, tenore præsentium, in vtroque foro penitus, & omnino absoluimus, & liberamus: necnon cum eis super irregularitate per eos præmissorum occasione, etiam quia sic ligati forsan missas, & alia diuina officia, etiam forsan in contemptum clauium celebrarunt, aut illis alias se immiscuerunt contracta. D E

Zym 1 Direct. 5 p. q. 126. vbi dixi sch. 165.

Quòdque

A Quòdque ea,& aliis præmissis non obstantibus nō promoti ad omnes etiam sacros & presbyteratus ordines promoueri,& in illis tam ipsi,quàm qui iam etiam post incursam hæresim promoti existunt,etiā in altaris ministerio ministrare: Necnon tam clerici quàm laici, & vtriusque sexus personę,eorumque filij,nepotes,& descendentes ad gradus,honores,ordines,officia, & alia quæcumque assumi, illaque suscipere, & exercere libere, & licite valeant,auctoritate,& tenore prædictis,de specialis dono gratiæ dispensamus, eisque pariter indulgemus: Necnon inhabilitatis,& infamiæ maculam,siue notam circa eos præmissorū occasione quomodolibet insurgentem,penitus & omnino abolemus. Quòd si forte culpabiles prælati infra dictum terminum resipiscere,& ad cor reuerti,noluerint,seu distulerint, ad hoc,vt eorum notitia haberi,ipsique debitis pęnis affici possint, motu & deliberatione ac scientia prædictis,omnes,& singulas vtriusque sexus personas etiā, vt præfertur qualificatas,de aliquibus ex hæreticis,seu aliàs culpabilibus prædictis quomodolibet notitiā

B habētes,seu eos hæreticos esse,aut fuisse scientes,dicta auctoritate tenore præsentiū requirimus,& monemus;ac eis,& eorum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub incursus hæresis,ac omnibus contra hæreticos de iure inflictis, & promulgatis, tam ecclesiasticis, quàm temporalibus sententiis,censuris,& pœnis districte præcipiendo mandamus, quatenus infra spatium triginta dierum terminum prædictum immediate sequentium,quorū decem pro primo,& alios decem pro secundo,ac reliquos decem dies pro tertio,& peremptorio termino,ac monitione canonica, eis, & eorum cuilibet in iis scriptis assignamus, hæreticos,seu aliàs culpabiles prædictos,inquisitoribus hæreticę prauitatis ciuitatum suarum,si prius,vt præfertur,aut aliàs absoluti non fuerint denuntiasse, & notificasse debeant realiter,& cum effectu. Et nihilominus venerabili fratri Io.Petro Episcopo Tusculan.Neapolitan.& dilectis filiis nostris Ioanni S.Clementis de Burgos, ac Marcello S. Crucis in

C Hierusalem,Ceruino,& Francisco S.Anastasiæ.tt.Sfondrato nuncupatis, presbyteris Cardinalibus inquisitoribus generalibus per sedem Apostolicam deputatis,per apost. scripta, & pari motu mandamus,quatenus ipsi per se,vel alium,seu alios eosdem requisitos, & monitos monitioni,& mandato nostris prædictis non parentes,quos hæresim, & alias sententias,censuras,& pęnas prædictas propter non paritionem huiusmodi incurrere contigerit; ex nunc prout ex tunc,& ecōtra, hæreticos ac sententiis,censuris,& pęnis prædictis irretitos tamdiu publice nuntient, & faciant ab aliis nūtiari,donec ipsi hæresim huiusmodi abiurauerint,& rehabilitationis gratiam obtinere meruerint. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo: inuocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachij sæcularis. Non obstan.constitutionibus,& ordinationibus apostolicis contrariis quibuscunque: aut si aliquibus communiter,vel diuisim ab eadem sit sede indultū, quod interdici,suspendi,vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facien-

D tes plenam,& expressam,ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Ceterum vt præmissa omnia ad eorum quorum interest, notitiam deducantur, nullusque de eis ignorantiam iuste prætendere,aut se legitime excusare possit: Volumus,& dicta auctoritate Apostolica decernimus,quòd præsentes literæ per aliquos Curiæ nostræ Cursores, in Basilica principis Apostolorum de Vrbe, et Ecclesia Lateranen. dum inibi multitudo populi ad diuina audienda congregari solet,plana,et clara voce legantur,et lectæ in earundem Basilicæ, et Ecclesiæ valuis, ac in porta cancellariæ Apostolicæ, et in acie Campi Floræ, necnon in singularium cathedralium, et metropolitan. Ecclesiarum Valuis affigantur, vbi ad lectionem, et notitiam cunctorum aliquandiu affixæ pendeant, et cum inde amouebuntur earum exempla in eisdem locis remaneant affixa. Quòdque per

E lectionem,affixionem, & publicationem huiusmodi omnes, & singulæ personæ, sub pręsentibus comprehensæ post spatium trium mensium, & triginta dierum huiusmodi, respectiue, ita sint obligatæ, et astrictæ, ac si illæ eis coram, et personaliter lectæ, et publicatæ essent,et quòd earum transumptis manu Notarij publici subscriptis,et sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis,ea prorsus fides adhibeatur,quæ præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ, vel ostensæ. Volumus autem quòd de personali exhibitione,& priuata abiuratione per dictos culpabiles, vt præfertur facienda, per scripturam manu propria ipsiusmet se exhibentis, & abiurantis,seu per publicum Notarium confectam,ac ipsius inquisitoris,coram quo exhibitio,& abiuratio huiusmodi fieri continget manu subscripta,ita vt si ipsi culpabiles in eosdem, vel similes errores reinciderint,se lapsi omnino esse censeantur, constare debeant,aliàs eędem præsentes, ac per eas

De abiuratione fiāt Scripturę,quibus absolutis subscribāt. Adde quę dixi apud Eyme.3.p. Scho. 55.

dictis culpabilibus absolutio, & liberatio ac dispensatio, et indultum concessa huiusmodi eis nullatenus suffragentur. Nulli ergo omnino hominum liceat hãc paginam nostræ absolutionis, liberationis, dispensationis, indulti, abolitionis, requisitionis, monitionis, mandati, assignationis, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare pręsumpserit, indignationẽ omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romę apud sanctum Petrum. Anno incarnationis Dominicę M D L. Tertio Calen. Maij, Põtificatus nostri anno primo. A

M. Card. Crescentius. A. de Bartolis. Blosius.

IVLIVS PAPA III.

Super abolitione Librorum omnium Hæreticorum, & Lutheranorum. B

Reuocat omnes facultates legendi libros prohibitos, solis inquisitoribus & eorum commissariis exceptis. quicunque vero tales libros habuerint realiter & cum effectu debeant eos inquisitoribus consignare. inquisitores vero reipub. Christianæ generales iubeant publicari contradictores velut hæreticos.

Edita anno domini 1550.

Ex bibliotheca nostra. erat que impressa Romę anno domini 1550.

IVLIVS Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. CVM meditatio cordis nostri, ad id potissimum tendat, vt fides Catholica vbique augeatur, et floreat: ad ea libenter intendimus, per quæ omnis ab ea declinandi occasio tollatur. Sane cum sicut nobis nuper innotuit ex facultatibus, quę aliquibus vt libros hæreticos aut de fide suspectos, etiã ad effectum eorundem librorum errores repellendi tenere, & legere possent aliquando concessæ fuerunt, non ij qui sperabantur fructus hactenus prouenerint, C quinimmo diuersa inconuenientia subsecuta sunt: Nos præmissis occurrere, & Christi fidelium animarum saluti consulere cupientes, Motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostris certa scientia, & matura deliberatione omnes, & singulas facultates, & licentias legendi, & tenendi libros Lutheranos, aut alios hæreticos, seu de fide suspectos quibusuis personis cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis existentibus, etiam si Episcopali, vel Archiepiscopali, aut alia maiori dignitate Ecclesiastica, seu seculari præeminẽtia præfulgeant (inquisitoribus, seu commissariis super hæretica prauitate ab Apostolica sede pro tempore deputatis, durãte ipsa deputatione dumtaxat exceptis) à quibusuis prædecessoribus nostris, ac nobis, & dicta sede Apostolica, seu eius legatis, etiam de latere aut maiori pænitentiario nostro, vel quibusuis aliis, sub quibuscunque verborum formis & expressionibus, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis clausulis irritantibusque, & aliis decretis quomodolibet etiam motu, & D scientia similibus hactenus concessas, Apostolica auctoritate tenore præsentium reuocamus, irritamus, & annullamus, & pro reuocatis, irritis, & penitus infectis, quo ad omnia habemus, & ab aliis haberi volumus: districtius inhibentes personis præfatis sub sententiis, censuris, & pœnis contra similes libros tenentes, aut legentes, tam à sacris canonibus, quàm à nobis, & sede Apostolica hactenus inflictis, & promulgatis ne de cetero facultatibus, & licẽtiis prædictis vti, aut earum prætextu, seu aliàs quomodolibet libros prædictos, aut quoscunque alios hactenus reprobatos, aut in futurum reprobandos tenere, aut legere præsumant: Et insuper omnes, & singulos librorum Impressores, & Bibliothecarios, ac libros quomodolibet vendentes, & quascunque alias personas libros Lutheranos, aut alios hæreticos, seu Lutheranam, aut aliam falsam doctrinam in se cõtinentes, vel à nobis, & dicta sede quomodolibet reprobatos, ex quauis causa etiam ex nostra, & dictæ sedis speciali licentia, seu permissione penes se habentes, cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis, aut pręeminentiæ existant, etiam si vt præfertur pontificali, aut alia quacunque etiam maiori ecclesiastica, vel mundana dignitate præfulgeant (dictis inquisitoribus, & cõmissariis, vt pręfertur, exceptis) dicta Apostolica auctoritate, & earundem tenore pręsentium requirimus, & monemus, ac eis, & eorum cuilibet in virtute sanctæ obediẽtiæ, & sub incursus hæresis, ac omnibus contra hæreticos de iure inflictis, & promulgatis tam Ecclesiasticis, quàm temporalibus sententiis, censuris, & pęnis, districte pręcipiendo mandamus, quatenus infra spatium sexaginta dierum à die publicationis præsentium, modo, & forma infrascriptis faciendæ computandorum, quorum viginti pro primo, & alios viginti pro secundo E

De materia huius rescripti videto quę dixi copiose apud Eymer. p. 2. Schol. 1.

cundo

A cundo, ac reliquos viginti dies pro tertio, & peremptorio termino, ac monitione canonica eis, & eorum cuilibet in iis scriptis assignamus: Omnes, & singulos libros Lutheranos, aut alios hæreticos, seu Lutheranam aut aliam falsam doctrinam in se continentes, vel à nobis, & dicta sede quomodolibet reprobatos penes se eos ex quauis causa, etiam mercaturæ, & ex nostra ac eiusdem sedis permissione ac licentia etiam speciali, vt præfertur, penes eos existentes, inquisitoribus hæreticæ prauitatis in ciuitatibus, in quibus libri huiusmodi existunt, consignasse debeant realiter, & cum effectu. Et nihilominus venerabili fratri Ioanni Petro episcopo Tusculan. Neapolitan. & dilectis filijs nostris Ioanni sancti Clementis, de Burgos, ac Marcello Sanctæ Crucis in Hierusalem, Ceruino, & Francisco sanctę Anastasiæ titulorum Sfondrato, nuncupatis, presbyteris Cardinalibus, inquisitoribus generalibus per sedem apostolicam deputatis, per apostolica scripta pari motu mandamus,
B quatenus ipsi per se vel alium, seu alios eosdem requisitos, & monitos, monitioni, & mandato nostris prædictis non parentes, quos hęretim ac alias sententias, censuras, & pœnas prædictas propter non paritionem huiusmodi incurrere contigerit, ex nunc prout ex tunc, & è contra hæreticos, ac sententiis, censuris, & pœnis prædictis irretitos tamdiu publice nuntient, & faciant ab aliis nuntiari, donec ipsi omnes, & singulos libros Lutheranos aut alios hæreticos huiusmodi inquisitoribus præfatis in ciuitatibus in quibus libri huiusmodi, vt præfertur existunt, consignauerint, & rehabilitationis gratiam obtinuerint. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo: Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis contrarijs quibuscunque: aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Ceterum vt præmissa
C omnia ad eorum quorum interest notitiam deducantur, nullusque de eis ignorantiam iuste prætendere, aut se legitime excusare possit: Volumus, & dicta auctoritate apostolica decernimus, quòd præsentes literæ per aliquos Curiæ nostræ Cursores, in Basilica Principis apostolorum, de Vrbe, & Ecclesia Lateranensi, dum inibi multitudo populi ad diuina audienda congregari solet, palam, & clara voce legantur, & lectæ in earundem Basilicæ, & Ecclesiæ valuis, necnon in porta Cancellariæ apostolicæ, & in acie campi Floræ affigantur, vbi ad lectionem, & notitiam cunctorum aliquandiu affixæ pendeant; & cum inde amouebuntur, earum exempla in eisdem locis remaneant affixa. Quòdque per lectionem, affixionem & publicationem huiusmodi omnes, & singulæ personæ sub præsentibus comprehensæ post sexaginta dies huiusmodi respectiue ita sint obligatæ, & astrictæ, ac si eis coram, & personaliter lectæ, & intimatæ essent: & earum transumptis manu Notarii publici subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ mu-
D nitis, ea prorsus fides adhibeatur, quæ pręsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Volumus autem quòd ij, qui libros Lutheranos, seu alios prædictos infra spatium, & terminum huiusmodi dictis inquisitoribus consignauerint, nisi ipsi aliàs quàm ex retentione librorum huiusmodi hæretici, seu de fide suspecti fuerint, eo ipso etiam absque aliqua desuper facienda abiuratione à censuris, & pœnis propterea forsan incursis, in vtroque foro absoluti sint, & esse censeantur, prout nos eos in euentum prædictum, ex nunc pro ut ex tunc (dummodo pænitentiam, quàm confessor per eos eligendus, eis propterea duxerit iniungendam, omnino adimpleant) absoluimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginā nostræ reuocationis, irritationis, annullationis, inhibitionis, requisitionis, monitionis, mandati, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum
E Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Dat. Romæ, apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicę, Millesimo quingentesimo quinquagesimo. Tertio Cal. Maij, Pontificatus nostri anno primo.

M. Cardinalis Crescentius.

Blosius. A. de Martholis.

Anno à Natiuitate Domini M D L. Indictione viij. Die vero v. Mensis Iunij, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. Iulij, diuina prouidentia Papæ III. Anno eius primo, retroscriptæ literæ reuocationis, inhibitionis, & voluntatis palam, publice, alta & intelligibili voce in Basilica Principis Apostolorum de Vrbe, dum ibidem diuina officia de mane celebrabantur, & magna populi multitudo congregata esset, de verbo ad verbum, per me Ioannem Roillad, præfati S. D. N. Papæ Cursorem lectæ, & deinde affixę, & publicatæ

publicatæ fuerunt, & sic affixi, per aliquod spatium dimisi, & successiue, eadem die in Ecclesia S. Ioannis Lateranensis, etiam de verbo ad verbum, hora vesperorum, per me eundem Ioannem Roillad, lectæ, affixæ & publicatæ fuerunt, & postmodum eadem die affixę, & publicatæ fuerunt in Valuis, seu portis Cancellariæ Apostolicę, & in Acie Campi Floræ, dimissis in suprascriptis Valuis, & locis, per aliquod temporis spatium affixis, & deinde amotis copiam earundem literarum in quibuslibet Valuis, portis, & locis suprascriptis affigendo, & dimittendo per nos Ioannem Roillad, Clericum coniugatum, viridun diœcesis, & Maturinum menandi clericum, Cenomanensis diœcesis, præfati Sanctissimi Domini nostri Papæ Cursores. A

Ita est Ioannes Roillad Cursor subscripsi.

Ita est Maturinus menandi Cursor.

Ita est Petrus Gomes, Magister Cursor.

IVLIVS PAPA III.

Contra Hebræos retinentes libros in quibus aliquid contra fidem catholicam notetur vel scribatur. B

Libri Hebræorũ in quibus blasphemia in Dominũ aut in Christianã religionem continentur, in eorũ synagogis & priuatis etiam dombus inquirantur: & qui reperti fuerint tales habere libros, debitis pœnis coerceantur: contumaces aut grauiter in hoc delinquentes prout à fide apostatantes castigentur. in ceteris non molestentur Hebræi: contradictores appellatione remota puniantur.

Edita anno Domini 1554.

Ex bibliotheca Illust. Iulij Antonij Sanctorij Cardinalis sanctæ Seuerinæ.

NIVERSIS & singulis venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, ac dilectis filijs alijs locorum ordinarijs, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM sicut nuper non sine animi nostri molestia accepimus, licet aliàs venerabiles fratres nostri S.R.E. Cardinales hæreticæ prauitatis in vniuersa repub. Christiana inquisitores generales certum Hebraicorum librorum volumen Ghemarot Thalmud nuncupatum, nonnulla indigna, & legem diuinam, orthodoxamque fidem offendentia continens, de mandato nostro damnauerint, & igne comburi fecerint, nihilominus inter ipsos Hebræos adhuc esse dicantur diuersi libri diuersas contra Christum redemptorem nostrum, eiusque sanctissimum nomen, & honorem blasphemias, & ignominias continentes, Nos in præmissis opportune prouidere volentes, vobis, & vestrum cuilibet per præsentes committimus, & mandamus, quatenus singulis vniuersitatibus Hebræorum infra limites iurisdictionis vestræ consistentibus ex parte nostra intimetis & notificetis, quòd elapsis quatuor mensibus à die intimationis, & notificationis huiusmodi, omnes & singuli libri, in quibus nomen Iesu saluatoris nostri, quòd Iesui hanozri dicitur, cum blasphemia, aut aliàs ignominiose nominatur, tam in eorum Synagogis, & locis publicis quàm priuatis domibus, & aliàs vbique locorum diligentisime exquirantur, & qui libros huiusmodi penes se quoquo modo habere reperti fuerint, debitis pœnis, tam pecuniarijs, & confiscationis bonorum, quàm si eorum contumacia, aut qualitas delicti id exegerit, corporis etiam vltimi supplicij, ac aliàs prout à fide Christi apostatantes puniuntur, irremisibiliter puniantur; & nihilominus eisdem quatuor mensibus elapsis per vos, vel alium, seu alios, quos ad hoc duxeritis deputandos, libros huiusmodi cum omni diligentia inquiratis, & studiose inuestigetis, inquirique & inuestigari faciatis, & eos, quos libros huiusmodi penes se habere repereritis, pœnis quibus apostatantes præfati puniuntur, omnino et irremissibiliter puniatis: Non permittentes de cetero eosdem Hebræos (qui in memoriam passionis Dominicæ à sancta matre Ecclesia tolerantur, vt aliquando mansuetudine nostra allecti ad verum Christi lumen, diuino afflante spiritu, conuertantur) à quibusuis etiam apostolica auctoritate fungentibus occasione cuiusuis sortis librorum apud eos existentium, (dummodo blasphemiam, vt præfertur, non contineant) nisi de nostro expresso mandato, quomodolibet vexari aut molestari: Cõtradictores quoslibet et rebelles, ac vobis in præmisis non parentes per sententias, censuras, et pœnas ecclesiasticas ac etiam pecuniarias arbitrio vestro moderandas et applicandas, ac alia opportuna iuris remedia, appellatione postposita, compescendo, ac legitimis super his habendis seruatis processibus, sententias, censuras et pœnas prædictas etiam iteratis vicibus aggrauando, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ac ipsorum Hebræorum etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, priuile-

(Margin letters beside the body text: C, D, E.)

A priuilegiis quoque, indultis, et literis apostolicis sub quibuscunque tenoribus et formis, ac cum quibusuis clausulis & decretis quomodolibet concessis, ac etiam iteratis vicibus, approbatis & innouatis, Quibus omnibus, eorum tenores præsentibus pro expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat, specialiter & expresse derogamus. Contrarijs quibuscunque, aut si aliquibus communiter vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem: Et quia difficile foret, præsentes literas ad singula quæque loca, in quibus de eis fides facienda erit, deferri; volumus, & dicta auctoritate decernimus, quod transumptis præsentium manu notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius curiæ ecclesiasticæ, seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, ea prorsus fides adhibea-
B tur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ, apud sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die xxix. Maij. M D L I I I I. Pontificatus nostri anno quinto.

Claudius de Valle Sanctissimæ Romanæ vniuersalis inquisitionis Notarius.

BVLLA CONTRA IMPEDIENTES Inquisitores hæreticæ prauitatis in suo inquisitionis officio.

C *Nullæ omnino personæ publicæ vel priuatæ, quouis ingenio, colore, vel occasione immisceant se negotijs inquisitionis, nisi quatenus per inquisitores fuerint requisiti. leges omnes huic ordinationi & canonibus ecclesiasticis obsistentes abrogent: contrafacientes omni Ecclesiæ suffragio & sacramentorum perceptione sint priuati, & excommunicati, nec nisi per Romanum Pontificem absoluantur præterquam in articulo mortis.*

In nomine sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.

NOVERINT vniuersi, hoc præsens publicum transumptum inspecturi, quòd nos Ioannes Baptista Cicada, Dei & apostolicæ Sedis gratia, Episcopus Albinganen. S.D.N. Papæ, eiusque Camerarij, necnon Curiæ Causarum Cameræ Apostolicæ generalis Auditor, Romanæque Curiæ iudex ordina-
D rius, sententiarumque & censurarum in eadem Romana Curia latarum, ac literarum apostolicarum vniuersalis executor: habuimus, vidimus, & diligenter inspeximus literas apostolicas S. D. N. D. Iulij diuina prouidentia Papæ III. heri, quæ fuit dies Veneris Sancta, solemniter lectas & publicatas, eiusque vera Bulla plumbea cum cordula rubei croceique colorum, more Rom. Curiæ pendente, bullatas, & omni suspicione carentes, subsequentis tenoris.

Edita anno Domini 1551.

Ex bibliotheca nostra.

Iulius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

E LICET à diuersis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, etiam per speciales constitutiones in corpore iuris insertas, fuerit ritè & salubriter sancitum atque decretum, vt seculi potestates & Domini temporales ac prouinciarum ciuitatum, terrarum & locorũ quorũcunque rectores, quibuscunque dignitatibus vel officijs aut nominibus censeantur, diœcesanis episcopis & inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in ipso inquisitionis negotio faueant & assistant, nemoque ex prædictis potestatibus, dominis, & rectoribus eorumque officialibus, de crimine hæresis, cum mere sit ecclesiasticum, quoquo modo cognoscat vel iudicet, neque diœcesano episcopo vel inquisitori ipsius inquisitionis negotio incumbenti se opponere aut ipsum aliquatenus impedire vel impedientibus auxilium, aut fauorem scienter dare audeat, perpetuæ damnationis sententia in eos qui contra prædicta fecerint promulgata, quam si per annum animo sustinuerint pertinaci, ex tunc velut heretici condemnentur: vsque adeo tamen in omnibus ferè non solum Italiæ, verumetiam aliis prouinciis,

prouincijs, ciuitatibus, terris, & locis, complurium laicorum, vt accepimus, mundanę gloriæ processit ambitio, vel sacrorum Canonum inscitia, vel ecclesiasticæ disciplinæ contemptus, vt in animarum suarum perniciem atque interitum, diœcesanos episcopos & inquisitores à sede Apostolica institutos inquisitionis officium exercentes, alij sub iustitię prætextu, ne vlli scilicet fiat iniuria, impedire; alij vero sub pietatis colore, vt sontes scilicet seuerius puniantur, se ipsis diœcesanis episcopis, & inquisitoribus adiungere, & vnà cum eis de ipso hæresis crimine cognoscere, processus formare, formatosque suo iudicio submittere non erubescant. Cui sane morbo iam nimis late progredienti, solitam ac salutarem Ecclesiæ medicinam pro nostra pastorali solicitudine afferre cupientes, seculi potestates, dominos temporales, ac prouinciarum, ciuitatum, terrarum, & locorum rectores supradictos, necnon quascunque alias seculares personas, tam priuatas quàm publico quouis munere fungentes requirimus & monemus, ac eis Iesu Christi Redemptoris nostri (cuius vices, licet immeriti, gerimus in terris) nomine præcipimus, ne diœcesanos episcopos & inquisitores ipsos in suo inquisitionis negotio vllo modo impediant seu perturbent, neque se in hęresis crimine cognoscendo vel iudicando, quouis etiam assistentiæ & fauoris colore, causa vel occasione (nisi quatenus ab ipsis diœcesanis episcopis aut inquisitoribus spõtanea & libera eorum voluntate fuerint requisiti) se ingerant, ordinationes, prouisiones & leges quascunque de ipsius criminis cognitione latas sacris Canonibus obsistentes, & ecclesiasticam iurisdictionem impedientes, sine mora abrogent & deleant, prout etiam Nos eas omnes inualidas fuisse & esse decernimus, & declaramus, ac ex nunc pro abrogatis & deletis haberi volumus & mandamus. Qui monitis his nostris non obtemperauerint, quiue scienter in prædictis consilium, auxilium, aut fauorem dederint, nouerint se non solũ per sacras dictorum prædecessorum nostrorum constitutiones, verumetiam per hanc nostram sanctionem siue sententiam & declarationem perpetuo duraturam (quam auctoritate omnipotentis Dei ac beatorum apostolorum Petri & Pauli, ac nostra in ipsos non obtemperantes, quacunque illi præfulgeant dignitate, in his scriptis proferimus) communione fidelium & omnium ecclesiasticorum sacramentorum perceptione priuatos, ac maledictionis, ac execrationis æternæ vinculo ligatos, anathematisque & maioris excommunicationis mucrone percussos; ita vt nemo vnquam in præmissis delinquens, nisi à nobis & successoribus nostris canonice intrantibus, etiam prætextu quarumcunque facultatum, concessionum & gratiarum, etiam confessionalium nuncupatarum, etiam à nobis & dicta sede hactenus emanatarum, vel in posterum emanandarum, specificam & expressam ac aliàs quàm per verba generalia de pręsentibus literis nostris mentionem non facientium, præterquam in mortis discrimine, absolui posit. Quibus etiam censuris ipsos diœcesanos episcopos & inquisitores subiacere volumus, si laicos secum quomodocunque de ipso crimine cognoscere aut iudicare permiserint. Vt autem præmissa omnia ad eorum quorũ interest notitiam deducantur, nullusque de eis ignorantiam iuste prætendere posit, volumus & apostolica auctoritate decernimus, quòd præsentes literæ per aliquos Cursores nostros aut Notarios publicos in Basilicæ Principis apostolorum de Vrbe & Ecclesiæ Lateranen. ac Cancellariæ apostolicæ Valuis, necnon acie campi Floræ, vt moris est, publicentur, earum exemplo in singulis valuis & acie huiusmodi affixo & dimisso. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ requisitionis, admonitionis, præcepti, declarationis, mandati, prolationis, voluntatis, & decreti, infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare pręsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romę apud sanctum Petrũ anno Incarnationis Dominicę, Millesimo quingentesimo quinquagesimo. Quintodecimo Cal. Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo.

Eyme. p. 2. q. 54. vbi dixi Schol. 60.

A B C D E

Pro Reuerendiss. D. M. Card. Crescen.
Io. Barengus.

Rom. Amasæus.

Lecta & publicata fuit in die Veneris sancti, in Capella Sanctitatis suę, dum diuina celebrarentur officia.

Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, Indictione nona, die vero xxviij. mensis Martij, Pontificatus S. D. N. Iulij diuina prouidentia Papæ tertij, anno eius secundo, Retroscripta literæ affixæ

A *affixæ & publicatæ fuerunt in ualuis seu portis Principis Apostolorum de Vrbe ; & S. Ioan. Lateran. & Cancellariæ Apostolicæ, necnon in Acie campi Floræ, dimissis copijs per nos Petrum Gomez Freyle, & Franciscum Munos, S. D. N. Papæ Cursores.*

Ita est, Petrus Gomez Freyle Cursor manu propria.

Ita est, Franciscus Munos Cursor manu propria.

Petrus Leobodie Magister Cursorum.

QVIBVS quidem literis diligenter inspectis, illas ad requisitionem Reuerendi Patris Magistri Theophili Tropien. ord. Prædicatorum Commissarij generalis S. Inquisitionis, per Notarium publicum infrascriptũ, exemplari mandauimus & transumi, & in hanc publicam transumpti formam redigi : Decernentes & volentes, vt huic præsenti transumpto (iuxta earundem literarum & decreti in eis appositi, continentiam & tenorem) plena fides vbique adhibeatur, ac si ipsæ originales literæ exhibitæ vel ostensæ forent : quibus om- B nibus & singulis auctoritatem nostram ordinariam interposuimus : & ad ampliorem euidentiam præmissorum, Sigillum nostrum, quo in talibus vtimur, præsentibus duximus apponendum. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum, præsentes literas, atque præsens publicum transumpti instrumentum, exinde fieri, & per notarium publicum, nostrumque & dictæ Curiæ coram nobis scribam infrascriptum, subscribi & publicari mandauimus, sigillique nostri iussimus & fecimus impressione muniri. Datum Romæ in ædibus nostræ solitæ residẽtiæ, sub anno à Natiuitate Domini M D L I. Indictione nona, die vero XXVIII. mensis Martij, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & D. N. D. Iulij diuina prouidentia Papæ tertij, anno secundo, præsentibus ibidem discretis viris Dominis Bonifatio de Grangia & Desiderio Bonauena Notarijs publicis, & coram nobis scribis, clericis Gebenen. & Iullen. respectiue diœces. testibus ad præ- C missa vocatis atque rogatis.

Adam de Inuidia eiusdem Curiæ Causarum Cameræ Apostolicæ Notarius ss. — Locus sigilli.

EDICTVM ILLVSTRISSIMORVM ET *Reuerendissimorum DD. Cardinalium reipub. Christianæ inquisitorum generalium de comburendo Thalmud.*

Illustrissimi & Reuerendissimi Cardinales inquisitores generales reipub. Christianæ Romæ tempore Iulij iij. Pont. Max. Thalmud Hebræorum tam Hierosolymitanum quàm Babylonicum comburi fecerunt : idem alijs in- D *quisitoribus priuatis facere iubent. Præcipiunt insuper, ne quis tales libros aut quaslibet eorum partes penes se retineat sub grauibus pœnis, neue à partibus infidelium adduci faciat.*

NOS Ioannes Petrus Caraffa episcopus Tusculanus, Rodulphus Pius de Carpo sanctæ Mariæ in Transtiberim, Ioannes à Toledo Cõpostellanus S. Pancratij, Hieronymus Verallus sancti Martini in montibus, Iacobus Puteus S. Simeonis, & Sebastianus Pighinus S. Calisti, Titulorum miseratione diuina S. R. E. Presbyteri Cardinales in vniuersa republica Christiana contra hæreticam prauitatem inquisitores generales, à sancta sede apostolica specialiter deputati.

Edita anno Domini 1553.

Ex bibliotheca nostra.

E SVMMI Dei nostri prouidentiam, ac benignitatem, qua vt hominum genus ab errorum tenebris vindicatum in veritatis semitam perduceret, suæ gloriæ splendorem, è cælis ad terram demittere, ipsiusque lucis radijs bonos pariter, ac malos perfundere dignatus est, quantum pro humana fragilitate nobis licet æmulari totis gestientes affectibus pro iniuncti nobis officij solicitudine non modo ab Ecclesiæ Christianæ finibus, peruersa hæresum & impietatum dogmata eliminare quotidie pro viribus studemus, sed etiam ad obcæcatam Iudæorum perfidiam, quos interim Ecclesiæ Christi pietas secum haud secus, quàm zizaniam commixtam tritico viuere permittit, nostri studij vigilantiam adhibere cupientes, nil eorum illuminationi conducibilius fore arbitrati sumus, quàm si ipsos ab impiis & inanibus doctrinis auertentes, ad sacras (quas se colere falso iactant) literas scrutandas deducere possemus, vbi suæ salutis absconditum thesaurum, remoto ab eorum cordibus ve-

lamine, nobiscum Deo donante inuenire & agnoscere valerent. Quare cum ad nostram notitiam non sine ingenti animi dolore peruenisset, male sui studiosam ac obstinatã hanc Hebræorum gentem, iam pene clausis & obsignatis sacrorum Bibliorum libris, solis codicibus quibusdam quos Thalmud appellant, istudere, ac eos, vt aiunt, diurna nocturnaque manu versare: suosque filios à teneris vngu culis hac virulenta doctrina præcipue imbuere, vbi pro pietate in Deum ipsum blasphemare, pro candido & sincero Deitatis cultu fabulas & inanes superstitiones, pro desiderio Redemptoris & Messiæ exitiale odium in Christum & maledicta in Christianos perdiscunt, edocti, priscorum Romanorum Pontificum, ac sanctorum Patrum semper imitando exempla, qui suis & scriptis & sanctionibus hos impios codices explodere conati sunt, tam detestandam diuini nominis iniuriã, ac huius gentis exitium diutius conniuentibus oculis pertransire nolentes, zelum officij nostri ad hanc impietatẽ magis detegendam ac radicitus extirpandam accedere volentes, per ministros sanctissimi officii nostri omnes huiusmodi codices Thalmud appellatos, per domos Hebræorum hanc almam Vrbem incolentium diligenter perquiri, & inuentos in vnũ congregari, ac per viros fideles hebraicum idioma callentes reuolui iussimus, & virulenta, hæretica ac peruersa dogmata quibus respersi per totum erant, in vnum colligi & annotari, ac per Sacræ Theologiæ Doctores pro sui defensione auditis quantum decuit Rabinis Iudæorum, discuti & examinari fecimus. Et demum toto negotio diligenter discusso, & coram nobis fideliter deducto, luce clarius deprehendimus in codicibus præfatis Thalmud contineri apertas ac impias in Deum blasphemias aduersus mosaycam legem, quam se profiteri iactant, & aduersus naturæ & honestatis leges, ea concedi, quę humanę aures audire perhorrescunt: Diuinum cultum tot næniis, fabulis, & superstitionibus obuolui & obscurari, vt vix apud idololatras peius vnquam auditum fuerit: Demum in Iesum Christum Saluatorem nostrum ac sanctum ipsius Euangelium tot improperia, contumelias ac blasphemias irrogari, quæ de nefario ac perditissimo homine non sine nausea audiri possent. Quæ omnia pro Dei honore ea qua decet animaduersione euellere & punire cupientes, præhabito prefatorum virorum tam in sacris literis quàm in vtroque iure maturo consilio, omnes huiusmodi libros Thalmud quos colligere potuimus, per nostræ sententiæ decretum comburendos publice in acie campi Florę huius almæ Vrbis iussimus, quod & sub die IX. huius maximo populi applausu executioni mandari fecimus. Cupientes autem vt hoc salutare exemplum ab hac Ecclesia omnium matre ac magistra ad reliquas per orbem proficiscatur, per præsentes auctoritate officii nostri, ac de speciali Sanctissimi D. N. mandato viuę vocis oraculo desuper nobis facto, & etiam auctoritate nostri officii omnes, & singulos Principes Christianos & rerum publicarum rectores, necnon ordinarios locorum, & hæreticæ prauitatis inquisitores hortamur, & monemus in Domino, & nihilominus eis in virtute Spiritus sancti & sanctæ obedientiæ, & sub pœnis suspensionis à diuinis quo ad episcopos & maiores prælatos, ac excommunicationis latę sententiæ, quo ad alios præcipimus, vt quamprimum præsentes nostræ ad eorum notitiam peruenerint, omnes huiusmodi libros Thalmud per domos & synagogas Hebræorum in eorum ciuitatibus & terris habitantium diligenter perquiri, & inuentos publice comburi faciant: omnibus vero Hebræis in ciuitatibus ac terris Christianorum habitantibus, mandamus sub pœna confiscationis omnium bonorum suorum, quam ipso facto contrafaciendo incurrant, quorum quartam partem accusatoribus seu denũtiatoribus, reliquas vero inter ordinarios & inquisitores locorum ac Dominos temporales æquis portionibus diuidẽdas applicamus, vt infra tres dies ab harum nostrarum in hac alma Vrbe in acie campi Florę & in synagogis eorum: in aliis vero extra vrbem locis & terris, in locis publicis, & solitis publicatione & banno respectiue per proclamam faciendis, omnes prænominatos libros Thalmud tam Hierosolymitanum quàm Babylonicum, omnesque & singulas ipsorum partes, quos apud se habere contigerit, nobis seu nostris officialibus ac prædictis ordinarijs, & inquisitoribus locorum respectiue consignare debeant, nec de cetero tales vel similes libros scribi aut imprimi vel à partibus infidelium ad has fidelium partes deduci facere, aut quouis quæsito colore habere aut retinere possint aut debeant: vniuersis demum Christifidelibus in virtute Spiritus sancti & sanctæ obedientiæ & sub excõmunicationis latæ sententię pœna præcipiẽdo mandamus, ne prędictos codices Thalmud, vtpote damnatos ab Ecclesia, legere aut penes se retinere præsumant, nec Hebræis prefatis, pro habendis, scribendis seu imprimendis huiusmodi libris consilium, auxilium vel fauorem impendere audeant, contrafactores autem

Concordat rescriptum Innocen. iiij. incip. Impia Iudęorũ. sup. pag. 5. adde Eymer. par. 2. q. 45. nu. 6. vbi dixi Schol. 52.

A autem prÃ¦ter pœnas excommunicatis debitas alijs pœnis fautoribus hæreticorum, à iure taxatis punientur, prout per præsentes ex nunc puniri mandamus. In quorum omnium & singulorum fidem præsentes exinde fieri fecimus, & per Notarium nostrum infrascriptum subscribi ac sigilli officij nostri impressione muniri. Datum Romæ in ædibus nostris sub die XII. mensis Septemb. M D LIII. Pont. S. D. N. D. Iulij diuina prouidentia Papæ tertii anno quarto.

PAVLVS PAPA IIII.

B *Bulla Sanctissimi Domini Nostri Pauli Papæ quarti, Contra negantes Trinitatem, aut Diuinitatem IESV CHRISTI, aut eius Conceptionem de Spiritu sancto, aut eius mortem, vt nos redimeret, aut virginitatem Beatissimæ semper virginis Dei genitricis MARIAE.*

Paulus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

VM quorundam hominum prauitas atque iniquitas eo vsque nostris temporibus processerit, vt ex ijs, qui à catholica fide aberrant & desciscunt, plurimi quidem non solum diuersas hæreses profiteri, sed etiam ipsius fidei C fundamenta negare præsumant, & eorum exemplo multos in interitum animæ deducant: Nos cupientes, pro nostro pastorali officio & charitate, huiusmodi homines, quantum cum Deo possumus, à tam graui & pestilenti errore auocare, ac ceteros ne in talem impietatem labantur, paterna seueritate admonere, omnes & singulos, qui hactenus asseruerunt, dogmatizarunt, vel crediderunt Deum omnipotentem non esse Trinum in personis, & incomposita omnino indiuisaque vnitate substantię, & vnum vnamet simplici diuinitatis essentia. Aut Dominum nostrum Iesum Christum non esse verum Deum eiusdem substantiæ per omnia cum Patre, & Spiritu sancto. Aut eundem secundum carnem non esse conceptum in vtero Beatissimæ semperque Virginis Mariæ de Spiritu sancto, sed sicut ceteros homines ex semine Ioseph. Aut eundem Dominum ac Deum nostrum Iesum Christum non subiisse acerbissimam Crucis mortem, vt nos à peccatis & ab æterna morte redimeret, & Patri ad vitam ęter- D nam reconciliaret. Aut eandem beatissimam Virginem Mariam non esse veram Dei matrem, nec perstitisse semper in virginitatis integritate ante partum scilicet, in partu, & perpetuo post partum, ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Apostolica auctoritate requirimus & monemus, quatenus infra spatium trium mensium à publicatione pręsentium in Romana Curia, quo ad residentes in ea, modo infrascripto: extra eam vero, quo ad alios in illa non residentes, modo & forma per diœcesanos statuendis, facienda incipiendorum, quos pro primo, secundo, & tertio, ac peremptorio termino, ac monitione canonica eis & eorum cuilibet assignamus, ab eorum assertione, dogmatibus, & credulitate huiusmodi, ac quibuscunque aliis in fide prædicta erroribus, in quos hactenus lapsi sunt, resipuisse, & ad vnitatem Ecclesiæ redeundo, assertionem, E dogmata, & credulitatem, ac alios errores huiusmodi in manibus inquisitorum hæreticæ prauitatis, ciuitatum, & locorum, in quibus ad præsens degunt, realiter & cum effectu abiurasse, & infra alios tres menses à die abiurationis huiusmodi inchoandos, de eadem abiuratione venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, dictę hæreticæ prauitatis inquisitoribus generalibus plenam fidem fecisse debeant: Nos enim eiusdem Dei omnipotentis exemplo, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, omnes & singulos, qui, vt præfertur, ab assertione, dogmatibus & credulitate, ac aliis erroribus prædictis resipuerint, & ad vnitatem Ecclesiæ redeundo, assertionem, dogmata, & credulitatem, ac alios errores huiusmodi sponte abiurauerint, & de eadem abiuratione prefatis inquisitoribus generalibus fidem fecerint, ac pœnitentiam priuatam per dictos particulares inquisitores eis iniunctam cum effectu adimpleuerint, à prę-

Edita anno Domini 1555.

Ex bibliotheca Illust. Iulij Antonij Sanctorij Cardinalis sanctæ Seuerinæ.

August. in lib. de Assumptione beatæ Mariæ c. 4.

dictis & quibusuis aliis quantumuis grauibus & enormibus hæresibus, & à fide Christi apostasiis, ac in eadem fide erroribus; necnon excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque sententiis, censuris & pœnis, tam ecclesiasticis, quàm temporalibus etiam bonorum priuatiuis & corporis afflictiuis, ac capitalibus in tales à iure, vel ab homine latis & promulgatis, & per eos præmissorum occasione incursis (dummodo delati, aut inquisiti, seu relapsi non sint) dicta auctoritate, tenore præsentium in vtroque foro absoluimus & liberamus, ac cum eis super irregularitate, quam propterea contraxerint, etiam si sic ligati Missas & alia diuina officia, etiam forsan in contemptum clauium celebrauerint, aut illis aliàs se immiscuerint. Quòdque ea ipsa irregularitate, & ceteris præmissis, non obstantibus qui promoti non fuerint, ad omnes etiam sacros & presbyteratus ordines promoueri, & in illis tam ipsi, quàm qui iam etiam post incursam hæresim promoti fuerint, in altaris ministerio ministrare: Necnon tam clerici, quàm laici, & vtriusque sexus personæ, eorumque filii, nepotes, descendentes, ad gradus, honores, ordines, & officia, ac alia quæcunque assumi, illaque suscipere, & exercere libere & licite valeant, auctoritate & tenore prædictis, de specialis dono gratiæ dispensamus, eisque pariter indulgemus: necnon omnem inhabilitatis & infamiæ maculam, siue notam circa eos præmissorum occasione quomodolibet insurgentem ab eis penitus & omnino abolemus. Et insuper cum errores, quos supra narrauimus ita graues & nefandi sint, vt illi, qui in eos decidunt, excusationem non habeant, sed subuersi potius atque immanes, quàm hæretici merito dici possint: Hac nostra perpetuo valitura constitutione sancimus, quòd tam illi, qui hactenus in ipsos errores, vel eorum aliquem lapsi sunt, & infra supradictum terminũ non resipuerint, & ea, quæ supradiximus non adimpleuerint, quàm omnes & singuli alii, qui in futurum in illos, vel illorum aliquem quomodolibet prolabentur, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existant, pro subuersis & relapsis in hæresim haberi, & vt relapsi Curiæ seculari tradi, & per ipsam Curiam debitis pœnis in relapsos statutis puniri possint, in omnibus & per omnia perinde ac si uere & realiter in hæresim relapsi essent, & eos relapsos esse constaret: Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Vt autem præmissa omnia ad eorum, quorum interest, notitiam deducantur, nullusque de illis ignorantiam prætendere, ac se legitime excusare possit, Volumus & dicta auctoritate decernimus, quòd præsentes literę, seu earum transumptum, cui, si manu Notarii publici subscriptum, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitum fuerit, eam prorsus fidem in iudicio & extra adhiberi statuimus, quæ ipsis literis adhiberetur, si originaliter exhiberentur, in eadem Curia per aliquos Cursores nostros in Basilicæ principis Apostolorum, & Ecclesię Lateranen. de Vrbe, ac Cancellariæ apostolicæ Valuis, & Acie campi Florę, ut moris est: extra Curiam vero prædictam, modo & forma per venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos, & episcopos, ac alios ecclesiarum prælatos, quibus in virtute sanctæ obedientię per easdem præsentes mandamus, vt literas, siue transumptum huiusmodi vbique per eorum prouincias, diœceses & ecclesias sincera charitate publicẽt & publicari faciant, statuendis, publicentur, earum exemplo in singulis locis, in quibus publicatio ipsa fiet, affixo & dimisso. Nulli ergo omnino hominum liceat hãc paginam nostræ requisitionis, monitionis, assignationis, absolutionis, liberationis, dispensationis, indulti, abolitionis, sanctionis, voluntatis, decreti, statuti & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare pręsumpserit, indignationẽ omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Dat. Romę apud sanctum Marcum, Anno Incarnationis Dominicę Millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, Septimo Id. August. Põtificatus nostri anno primo.

Concordat rescriptum Iulij Papæ iij. incip. Illius qui misericors. sup. pag. 90.

Fed. Cardinalis Cęsius. Io. Barengus.
Barengus.

Anno à Natiuitate Domini M D L V I. Indictione xiiij. Die vero xxij. Mensis Iulij, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. Pauli, diuina prouidentia Papa IIII. Anno eius secundo, pręsentes retroscripta litera Apostolicę, affixę, & publicata fuerunt ad valuas, seu portas Basilicarum Ecclesiarum Lateranensis, & Principis Apostolorum de Vrbe, & Cancellaria Apostolicę, ac in Acie Campi Floræ, dimissis copys affixis, vt moris est, per me Thomam Roger præfati Sanctissimi Domini nostri Papæ Cursorem.

Petrus Gomes magister Cursorum.

PAV-

A

P A V L V S   P A P A   I I I I.

Bulla S. D. N. D. Pauli diuina prouidentia Papæ IIII. contra Hæreticos, & Schismaticos.

Iubet innouari, & inuiolabiliter obseruari omnes leges, decreta siue statuta à Romanis Pontificibus, sacris concilijs, & sanctorum patrum decretis in hæreticos & schismaticos quouis tempore edita, etiamsi in literis Pontificum extrauagantibus contineantur; & si non fuerint in vsu, ad vsum præcipit reuocari, vt custodiantur contra quoscunque quacunque auctoritate & honore, vel dignitate existant. & quicũque in hæresim aut schisma inciderint, seu excitauerint, officijs & beneficijs & honoribus quibuscunque sint priuati, & ad illa de cetero sint inhabiles & incapaces, habeanturque pro relapsis perinde ac si prius hæresim in iudicio publice abiurassent. ijdem curiæ seculari tradãtur, nisi eos de benignitate admittere voluerit sedes Apostolica. et ob hæresim & schisma prædicto modo vacantia benefitia, intra tempus à iure statutum idoneis personis conferantur. multæ in fautores & complices hæreticorum, & schismaticorum pœnæ statuuntur. & quicunque quacunque dignitate in hæresim, aut schisma ante suã ad aliquam dignitatem promotionem, incidisse compertus fuerit, eius promotio etiam ad Papatum nulla sit, neque ei obediatur, sed licite ei omnis fidelitas subtrahatur, inuocato contra eos, si opus fuerit, auxilio brachij secularis.

B

Paulus Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Edita anno domini 1558.

Ex bibliotheca nostra.

CVM ex Apostolatus officio, nobis, meritis licet imparibus, diuinitus credito, cura Dominici gregis nobis immineat generalis; & exinde teneamur pro fideli illius custodia, & salubri directione, more vigilis Pastoris, assidue vigilare, & attentius prouidere: vt qui hac ætate, peccatis exigentibus, propriæ C prudentiæ innitentes licentius & perniciosius solito contra orthodoxæ fidei disciplinam insurgunt, & superstitiosis, ac fictitijs adinuentionibus sacrarum scripturarum intelligentiam peruertentes, catholicæ Ecclesiæ vnitatem, & inconsutilem Domini tunicam scindere moliuntur, ab ouili Christi repellantur, nec magisteriũ erroris continuent qui discipuli veritatis esse contemnunt: Nos considerantes rem huiusmodi adeo grauem & periculosam esse, vt Rom. Pontifex, qui Dei & Domini nostri Iesu Christi vices gerit in terris, & super gentes, & regna plenitudinem obtinet potestatis, omnesque iudicat, à nemine in hoc seculo iudicandus, possit si deprehendatur à fide deuius redargui, & ꝙ vbi maius intenditur periculum, ibi est plenius & diligentius consulendum, ne pseudoprophetæ, aut alij etiam secularem iurisdictionem habentes simplicium animas miserabiliter illaqueent, innumerabilesque populos eorum in spiritualibus, aut té- D poralibus curæ & regimini commissos, secum in perditionem, & damnationis interitum trahant, nec aliquando contingat nos abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta in loco sancto videre, cupientes quantum cum Deo possumus pro nostro munere pastorali vulpes vineam Domini demoliri satagentes capere, & lupos ab ouilibus arcere; ne canes muti videamur nequeuntes latrare, & perdamur cum malis agricolis, ac mercenario comparemur, Habita super his cum venerabilibus fratribus nostris S.R.E. Cardinalibus, deliberatione matura, de eorum consilio, & vnanimi assensu omnes & singulas excommunicationis, suspensionis, & interdicti, ac priuationis, & quasuis alias sententias, censuras, & pœnas à quibusuis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, aut pro talibus habitis etiam per eorum literas extrauagantes, seu sacris Conciliis ab Ecclesia Dei receptis, vel sanctorum Patrum decretis, & statutis, aut sacris canonibus, ac constitutioni- E bus, & ordinationibus Apostolicis contra hæreticos, aut schismaticos quomodolibet latas & promulgatas, Apostolica auctoritate approbamus & innouamus, ac perpetuo obseruari, & in viridi obseruantia, si forsan in ea non sint, reponi, & esse debere; necnon quoscunque qui hactenus à fide catholica deuiasse, aut in aliquã hæresim incidisse, seu schisma incurrisse, aut excitasse, seu commisisse deprehensi, aut confessi, vel conuicti fuerint, seu, quod Deus pro sua clementia, & in omnes bonitate auertere dignetur, in posterum deuiabunt, seu in hæresim incident, aut schisma incurrent, vel excitabunt, seu committent, & deuiasse, seu incidisse, aut incurrisse, vel excitasse, seu commisisse deprehendentur, aut confitebuntur, seu conuincẽtur, cuiuscunque status, gradus, ordinis, cõditionis, & præeminentiæ existant, etiam si Episcopali, Archiepiscopali, Patriarchali, Primatiali, aut alia maiori

dignitate

dignitate ecclesiastica, seu Cardinalatus honore, & Apostolicæ sedis vbiuis locorum tam A perpetuæ quàm temporalis legationis munere, vel mundana, etiam Comitali, Baronali, Marchionali, Ducali, Regia, & Imperiali auctoritate, seu excellentia præfulgeant, & eorũ quemlibet sententias, censuras, & pœnas prædictas incurrere volumus atque decernimus. Et nihilominus considerantes dignum esse, vt qui virtutis amore à malis non abstinent, metu pœnarum ab illis deterreantur, & quòd Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates, Cardinales, Legati, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, & Imperatores, qui alios docere, & illis bono exemplo, vt in fide catholica contineantur, esse debent, præuaricando grauius ceteris peccant, cum non solum seipsos perdant, verum etiam alios innumerabiles populos eorum curæ & regimini creditos, seu aliàs eis subditos, secum in perditionem & puteum interitus trahant, de similibus consilio, & assensu, hac nostra in perpetuum valitura constitutione, in odium tanti criminis, quo nullum in Ecclesia Dei maius, B aut perniciosius esse potest, de Apost. potestatis plenitudine sancimus, statuimus, decernimus, & diffinimus quòd sententiis, censuris, & pœnis prædictis in suis robore & efficacia remanentibus, ac effectum suum sortientibus omnes & singuli Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates, Cardinales, Legati, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, & Imperatores, qui hactenus, vt præfertur, deuiasse, aut in hæresim incidisse, seu schisma incurrisse, excitasse, vel commisisse deprehensi, aut confessi, vel conuicti fuerint, et in posterum deuiabunt, aut in hæresim incident, seu schisma incurrent, vel excitabunt, aut committent; et deuiasse, seu in hæresim incidisse, vel schisma incurrisse, aut excitasse, seu commisisse deprehendentur, aut confitebuntur, seu conuincentur, cum in hoc inexcusabiliores ceteris reddantur, vltra sententias, censuras, & pœnas prædictas, sint etiam eo ipso absque aliquo iuris, aut facti ministerio suis ordinibus, & cathedralibus etiam Metropolitan. Patriarchalibus, & Primatialibus ecclesijs, ac Cardinalatus honore, & cuiusuis legationis munere, necnon voce actiua & passiua, omnique auctoritate ac monasteriis, beneficiis, & officiis ecclesiasticis cum cura & sine cura, secularibus, & quorumuis ordinũ regularibus, quæ C ex quibusuis concessionibus, & dispensationibus Apostolicis in titulũ, cõmendam, & administrationem, aut aliàs quomodolibet obtinuerint, & in quibus, vel ad quæ ius aliquod habuerint, necnon quibusuis fructibus, redditibus, & prouentibus annuis super similibus fructibus, redditibus, & prouentibus eis reseruatis, et assignatis; Comitatibus quoque Baroniis, Marchionatibus, Ducatibus, Regnis, et Imperio penitus, et in totum perpetuo priuati, et ad illa de cetero inhabiles, et incapaces, habeanturque pro relapsis, et subuersis in omnibus & per omnia perinde, ac si prius hæresim huiusmodi in iudicio publice abiurassent, nec vllo vnquam tempore ad eorum pristinum statum, aut cathedrales Metropolitan. Patriarchales, & Primatiales ecclesias, seu Cardinalatus, vel alium honorem, aut quam vis aliam maiorem, vel minorem dignitatem, seu vocem actiuam, vel passiuam, aut auctoritatem, seu monasteria, & beneficia, vel Comitatus, Baronias, Marchionatus, Ducatus, Regna, & Imperium restitui, reponi, reintegrari, aut rehabilitari possint; quinimmo secularis D relinquantur arbitrio potestatis animaduersione debita puniendi, nisi apparentibus in eis veræ pænitentiæ indiciis, & condignæ pænitentiæ fructibus ex ipsius sedis benignitate & clementia in aliquo monasterio, aut alio regulari loco ad peragendum perpetuam in pane doloris & aqua mœstitiæ pænitentiam retrudendi visi fuerint. Quòdque pro talibus ab omnibus cuiuscunque status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentię existentibus, ac quacunque etiam Episcopali, Archiepiscopali, Patriarchali, & Primatiali, aut alia maiori ecclesiastica dignitate, & etiam Cardinalatus honore, seu mundana, etiam Comitali, Baronali, Marchionali, Ducali, Regia, & Imperiali auctoritate & excellentia pollentibus E haberi, tractari, & reputari, & vt tales euitari, omnique humanitatis solatio destitui debeãt.

Et qui ius patronatus, aut nominandi personas idoneas ad cathedrales etiam Metropolitan. & Patriarchales, ac Primatiales ecclesias, seu monasteria, vel alia beneficia ecclesiastica per priuationem huiusmodi vacantia habere prætenderint, ne illa diutinæ vacationis exponantur incommodis, sed de seruitute hęreticorum erepta, personis concedantur idoneis, quæ illarum populos in semitas iustitiæ fideliter dirigant, teneantur ad ecclesias, monasteria, & beneficia huiusmodi alias personas idoneas infra tempus à iure, vel ex eorum concordatis, seu cõpactatis cum dicta sede initis statutum, nobis, seu pro tempore existenti Rom. Pontifici præsentare; alioquin tempore huiusmodi elapso plena & libera ecclesiarum, monasteriorum, & beneficiorum prædictorum dispositio, ad nos, & Rom. Pontifi-

cem

Vide ad materiam huius rescripti Eymericum p. 2. q. 48. & quæ ibi dixi Schol. 54.

A cem prædictum eo ipso pleno iure deuoluatur. Et insuper qui ipsos sic deprehensos, aut confessos, vel conuictos scienter quomodolibet receptare, vel defendere, aut eis fauere, vel credere, seu eorum dogmata dogmatizare præsumpserint, sententiam excommunicationis eo ipso incurrant, efficianturque infames, nec voce, persona, scriptis, vel nuntio, aut procuratore aliquo ad publica, seu priuata officia aut consilia, seu synodum, vel concilium generale, vel prouinciale, nec conclaue Cardinalium, aut aliquam fidelium congregationem, seu electionem alicuius, aut testimonium perhibendum admittantur; nec admitti possint. sint etiam intestabiles, nec ad hæreditatis successionem accedant: nullus præterea cogatur eis super aliquo negotio respondere. Quòd si forsan iudices extiterint, eorum sententiæ nullam obtineant firmitatem, nec aliquę causæ ad eorum audientiam deducantur: & si fuerint aduocati, eorum patrocinium nullatenus recipiatur: si vero tabelliones extiterint instrumenta confecta per eos nullius sint penitus roboris, vel momenti. Et insuper

c. Excōicamus. 1. §. credentes.

B clerici omnibus & singulis ecclesijs, etiam Cathedralibus, Metropolitan. Patriarchalibus, & Primatialibus, ac dignitatibus, monasteriis, beneficiis, & officiis ecclesiasticis, etiam, vt præfertur, qualificatis, per eos quomodolibet obtentis, & tam ipsi quàm laici, etiam vt præmittitur, qualificati, & dignitatibus prædictis præditi quibuscúque Regnis, Ducatibus, dominiis, feudis, & bonis temporalibus per eos possessis priuati existant eo ipso, Regnaque, Ducatus, dnia, feuda, & bona huiusmodi publicentur, & publicata sint, efficianturque iuris & proprietatis eorū qui illa primo occupauerint, si in sinceritate fidei & vnitate S.R.E. ac sub nostra & successorū nostrorum Ro. Pontificum canonice intrantiū obedientia fuerint. Adiicientes q̄ si vllo vnquam tp̄e apparuerit aliquem Ep̄m, etiā pro Archiepiscopo, seu Patriarcha, vel Primate se gerentē, aut prædictæ Ro. Ecclesiæ Cardinalē, etiam vt præfertur, Legatum, seu etiam Romanum Pontificem ante eius promotionem, vel in Cardina

C lem seu Rom. Pontificem assumptionem à fide catholica deuiasse; aut in aliquam hæresim incidisse, seu schisma incurrisse, vel excitasse, aut commisisse, promotio, seu assumptio de eo etiam in concordia, & de vnanimi omnium Cardinalium assensu facta, nulla, irrita, & inanis existat, nec per susceptionem muneris, consecrationis, aut subsecutam regiminis, & administrationis possessionem, seu quasi, vel ipsius Rom. Pōtificis inthronizationem, aut adorationem, seu ei præstitam ab omnibus obedientiam, & cuiusuis temporis in præmissis cursum conualuisse dici, aut conualescere possit. nec pro legitima in aliqua sui parte habeatur, nullamque talibus in Episcopos, seu Archiepiscopos, vel Patriarchas, aut Primates promotis, seu in Cardinales, vel Ro. Pontificem assumptis in spiritualibus, vel temporalibus administrandi facultatem tribuisse, aut tribuere censeatur: sed omnia & singula per eos quomodolibet dicta, facta, gesta, & administrata, ac inde secuta quæcunque viribus careāt,

Pœna prælatorum & Pōtificum canonicę non electorum, qui prius fuerunt hęretici, vel schismatici.

D & nullam prorsus firmitatem, nec ius alicui tribuant, sintque ipsi sic promoti, & assumpti eo ipso absque aliqua desuper facienda declaratione omni dignitate, loco, honore, titulo, auctoritate, officio, & potestate priuati: liceatque omnibus & singulis sic promotis, & assumptis, si à fide antea non deuiassent, nec hæretici fuissent, neque schisma incurrissent, aut excitassent, vel cōmisissent subditis personis tam clericis secularibus, & regularibus, quàm etiam laicis, necnon Cardinalibus, etiam qui electioni ipsius Pontificis antea à fide deuij, aut hæretici, seu schismatici interfuerint, seu aliàs consenserint, & ei obedientiam præstiterint, eumque adorauerint, ac castellanis, præfectis, capitaneis, et officialibus etiam Almę Vrbis nostræ, et totius status ecclesiastici, etiam eisdem sic promotis, vel assumptis homagio, seu iuramento, vel cautione obligatis, et obnoxiis ab ipsorum sic promotorum, vel assumptorum obedientia et deuotione impune quandocūque recedere, eosque vt magos,

E ethnicos, publicanos, et hæresiarchas euitare, eisdem subditis personis fidelitati, et obediētiæ futurorum Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum, Primatum, Cardinaliū, et Rom. Pontificis canonice intrantis nihilominus astrictis remanentibus, et ad maiorem ipsorum sic promotorum, et assumptorum, si eorum regimen, et administrationem continuare voluerint, confusionem, contra eosdem sic promotos, et assumptos auxilium brachij secularis implorare, nec propterea tales ab ipsorum sic promotorum, et assumptorū fidelitate, et obedientia, præmissorum occasione recedentes, tanquam tunicæ Domini scissores aliquarum censurarum, seu pœnarum vltioni subiaceant. Non obstātibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, necnon priuilegiis, indultis, et literis Apostolicis eisdem Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, Primatibus, & Cardinalibus, ac quibusuis aliis sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam motu

proprio

proprio, et ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, seu etiam consistorialiter, aut aliàs quomodolibet concessis, et etiam iteratis vicibus approbatis, et innouatis, ac etiam in corpore iuris clausis, necnon quibusuis capitulis conclauis etiam iuramento, aut confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, & per nos ipsos iuratis. Quibus omnibus eorum tenores præsentibus pro expressis, ac de verbo ad verbũ insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, cęterisque contrariis quibuscunque. Vt autem præsentes literæ ad omnium quorum interest, notitiam deducantur, volumus eas, seu earum transumptum, (cui manu notarij publici subscripto, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutę munito, plenam fidem adhiberi debere decernimus) in Basilicæ principis Apostolorum de Vrbe, & Cancellariæ Apostolicæ valuis atque in acie Campi Florę per aliquos ex cursoribus nostris publicari, & affigi, earumque copiam inibi affixam dimitti, publicationemque, affixionem, & copiæ affixæ dimissionem huiusmodi sufficere, & pro solemni & legitima haberi, nec aliam publicationem requiri, aut expectari debere. B

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innouationis, sanctionis, statuti, derogationis, voluntatum, & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare prę sumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romę apud sanctum Petrũ, Anno Incarnationis Dominicę Millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo, Quinto decimo Cal. Martij, Pontificatus nostri anno quarto.

† *Ego Paulus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus. SS.*

C

† Ego Io. Bellayus Episcopus Ostien. ss.
† Ego R. Card. de Carpo Episcopus Portuen.
† Ego F. Car. Pisanus Episcopus Tusculan.
† Ego Fed. Card. Cæsius Episcopus Pran.
† Ego P. Card. Episcopus Albanen.
†
† Ego R. Card. S. Angeli Maior Pæn.
† Ego T. Card. Crispus.
† Ego Fuluius Card. Perusinus.
† Ego Io. Mich. Card. Saracenus.
† Ego Io. Card. S. Vitalis.
† Ego Ia. Card. Puteus.
† Ego Hier. Card. Imolen.
† Ego B. Card. Tranen.
† Ego Diomedes Card. Arianen.
† Ego Scipio Card. Pisarum.
† Io. Card. Reumanus.
† Io. Antonius Card. S. Pancratij.

Locus signi.

DOMINVS MIHI ADIVTOR

† Ego Tha. Card. Gaddus.
† Ego Virg. Card. de Spoleto.
† Ego F. M. Card. Alexan.
† Ego Clę. Monilianus Card. Arac.
†
† Ego G. Asc. Diaconus Card. Cam.
† Ego N. Card. de Sermoneta.
† Ego Ia. Card. Sabellus.
† Ego Hier. Card. S. Georgij.
† Ego Inno. Card. de Monte.
† Ego Aloy. Card. Cornelius.
† Ego C. Cardinalis Carafa.
† Ego Alfon. Card. Neapolitan.
† Ego Vitellotius Card. Vitellius.
† Ego Io. Baptista Car. Consiliarius. D

Io. Barengus.
Barengus.

PIVS PAPA IIII.

Bulla Sanctissimi Domini Nostri Pij diuina prouidentia Papæ quarti Concessionis facultatis eligendi Notarios in causis officio Inquisitionis spectantibus. E

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Edita anno domini 1561.

Ex Archiuo generalis inquisitionis Romanę.

PASTORALIS officij cura, meritis licet imparibus, nobis ex alto commissa, nos assidue incitat, & inducit, vt vigiles solicitudinis nostræ oculos diligenter circumflectamus ad eaque potissimum nostræ prouisionis remedia adhibeamus per quæ sancta & Catholica fides, vbique prout debet conseruetur, & augeatur, improbique hæretici illius impugnatores, quoad fieri potest debite compescantur, & comprimantur. Sane pro parte dilectorum filiorum

A filiorum Inquisitorum, & commissariorum hæreticæ prauitatis in diuersis regnis, prouinciis, ciuitatibus, insulis, & aliis Christiani orbis partibus deputatorum, nobis nuper expositum fuit, quod ipsi in causis sanctæ fidei aduersus eosdem hæreticos prosequendis personis probatis, & idoneis, quæ officio notarij in eis fungantur plurimum indigere noscuntur. Vnde officio ipsius inquisitionis, tum propter ipsorum notariorum penuriam, tum quia plerique officium huiusmodi tanquã odiosum exercere recusant, ne illud suscipiendo quemquam offendere videantur, magnum incommodum, & detrimentum generatur. Nos igitur nostræ vigilantiæ curam adhibere, in præmissisque opportune prouidere volentes, omnibus & singulis hæreticæ prauitatis inquisitoribus, & commissariis, in quibusuis regnis, dominiis, prouinciis, ciuitatibus, insulis, etiam Græciæ, ceterisque terris, & locis in quibus Christiana religio colitur, constitutis, & quomodolibet pro tempore deputatis, quòd quotiens eis expedire videbitur, vnum vel plures, etiam clericos seculares, vel
B quorumuis ordinum regulares, qui sibi sufficientes, & idonei visi fuerint, in quibuscũque causis sanctæ fidei, & inquisitionis huiusmodi in notarios eligere, assumere, & creare eosque ad officium notariatus causarum prædictarum, deputare, ipsique sic electi, & deputati, acta quæcunque, & processus causarum ipsarum diligenter, & fideliter describere, & annotare: ceteraque omnia ad id quomodolibet necessaria, & opportuna facere, gerere, & exercere, libere, & licite possint, & valeant, plenam, & omnimodam auctoritate Apostolica tenore præsentium facultatem, & potestatem concedimus, & impartimur. Non obstantibus quibusuis constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, necnon quarumuis ciuitatum, & terrarum, etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque, indultis, & literis Apostolicis, illis, & quibusuis notariorum collegiis, etiam per sedem Apostolicam quomodolibet
C concessis. Quibus omnibus eorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem & eadem auctoritate Apostolica, decernimus, quòd quoniam difficile admodum esset præsentes nostras literas, ad singula quæque loca, vbi opus foret deferri, earundem præsentium transumptis, manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo officij Inquisitionis Almæ Vrbis nostræ munitis, eadem prorsus fides in iudicio, & extra adhibeatur, quæ ipsis originalibus adhiberetur, si forent exhibitę vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quingentesimo sexagesimo primo, sexto Calen. Septembris, Pontificatus nostri anno secundo.

Campegius ad Zanch. c. 9 dixi ad Eymer. 3. par. q. 18. Schol. 84. & 85.

Fed. Cardinalis Cæsius. Cæsar Glorierius.

Barengus.

D Registrata in Camera Apostolica.

Claudius de Valle sanctæ Romanæ vniuersalis Inquisitionis Notarius SS.

PIVS PAPA IIII.

Breue Apostolicum concessum R. D. Inquisitori Auinionen. super non reuelatione, nec publicatione nominum, & cognominum testium examinatorum in officio sanctæ Inquisitionis tam contra hæreticos, quàm contra schismaticos.

E

Pius Papa quartus, ad futuram rei memoriam.

Edita anno Domini 1561

Ex Archiuo generalis inquisitionis Romanæ.

CVm sicut non sine magna animi nostri molestia accepimus, humani generis hoste instigante ita schismaticorum & aliorum hæreticorum numerus in prouincia, statu, & diœcesi ciuitatis nostræ Auinionen. præualuerit, & propter eorum, seu alicuius ipsorum potentiam, & malitiam, nullus contra eos deponere, seu eorum crimina reuelare, & accusare audeat: quo fit vt ipsi schismatici, & hæretici remaneant impuniti, in nõ modicã diuinæ Maiestatis offensam, & graue personarum Catholicarum scandalum. Nos ne in futurum aliquis metu ipsorum hæreticorum, & schismaticorum, eorum crimina reuelare formident, aliàs

in præmissis opportune prouidere volētes, Motu proprio & ex certa scientia, nostris, Dilecto filio fratri Bernardo moderno Inquisitori Auinionen. vel pro tempore existenti, in dicta Prouincia hæreticæ prauitatis Inquisitori, vt personas quæ schismaticos, seu hæreticos huiusmodi reuelauerint, seu contra eos deposuerint, & testificauerint, publicare, seu reuelare minime teneantur. Et si ab eodem Inquisitore aliqua ipsorum testiū dicta publicari contingat, ita truncata & secreta publicentur, vt cognitio nominum, & cognominum ipsorum testium, ad aliquam notitiam deuenire non possit. Quòdque ipse Inquisitor à quoquā syndicari nequeat, & nemini, nisi nobis, aut pro tempore existenti Romano Pontifici, & Almæ Vrbis nostræ supremis Inquisitoribus de processibus per eum contra dictos hæreticos & schismaticos formatis rationem reddere teneatur, auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus pariter & indulgemus, districtius inhibentes Vniuersis & singulis Venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Prælatis, eorumque in spiritualibus, & temporalibus Vicariis, seu officialibus generalibus, & dilectis filiis omnibus, & singulis Iudicibus & personis tam ecclesiasticis quàm secularibus cuiuscunque dignitatis, status, gradus & ordinis, vel conditionis existentibus, ne ipsum modernum, & pro tempore existentem Inquisitorem ad nominum, & cognominum dictorum testium reuelationē & publicationem, seu de processibus per eundem modernū contra ipsos hæreticos, & schismaticos formatis, vel ab eo, & aliis Inquisitoribus pro tempore in futurum formādis rationis redditionem arctare, nec super præmissis, seu eorum occasione quouis prætextu molestare, perturbare, vel inquietare audeant, vel præsumant. Irritum nihilominus et inane decernentes si secus super his à quoquā quauis auctoritate scienter, vel ignoranter cōtigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, et in Prouincialibus ac synodalibus conciliis editis generalibus, vel specialibus, statutisque et consuetudinibus etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis: priuilegiis quoque indultis, et literis Apostolicis in contrarium quomodolibet concessis confirmatis et innouatis. Quibus omnibus etiam si de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica et expressa mentio habenda foret, illorū tenores præsentibus pro sufficienter expressis habentes, illis aliàs in suo robore permāsuris, hac vice dumtaxat ad effectum pręsentium specialiter, et expresse latissimeque derogamus. Cęterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris die prima Nouembris. M D L X I. Pontificatus nostri anno secundo.

Concilium Biterrense c. 10. Eymericus 3. par. q. 15. vbi dixi Sch. 129.

A B C

Cæs. Glorierius.

PIVS PAPA IIII.

Motus proprius S.D.N.D. Pÿ diuina prouidentia Papæ IIII. in fauorē Inquisitorū hæreticæ prauitatis, Quòd procedere possint cōtra Regulares. D

Inquisitores hæreticę prauitatis procedere possunt contra quoslibet religiosos & exemptos hæreticos, seu aliàs quouis modo de hæresi suspectos, vel culpabiles, dummodò à suis superioribus non fuerint pręuenti. quos punire possunt iuxta canonicę instituta, nullis in contrarium constitutionibus quicquam iuuantibus.

Pius Papa quartus, ad futuram rei memoriam.

Edita anno domini 1561.

Ex bibliotheca nostra.

Pastoris ęterni vices, meritis licet insufficientibus gerentes in terris sic vigilantiæ nostrę solicitudinem circa oues curæ nostræ diuina dispositione cōmissas exercere studemus, ne illæ ab ouili suo, extra quod saluus nemo esse potest, aberrantes in luporum rapaciū insidias vllo modo incidere valeant, sed intra caulas debite custoditæ, ad cęlestia pascua feliciter peruenire possint. Nuper siquidem accepimus, nonnullos Rom. Pontifices prædecessores nostros anteactis tēporibus ex causis tunc expressis diuersis ordinibus etiā mendicātibus, quòd contra eorum fratres, & religiosos in quibuscunq; causis etiā hæresis, nisi per eorundem ordinū superiores, et prælatos inquiri, aut procedi quoquomodo non possit, inter alia priuilegia per suas literas concessisse, et nos forte illas confirmasse: supercrescente aūt temporis, et hominum malitia, hac nostra potissimum ętate (quod sane dolenter referimus) in agro euangelici Patrisfamilias zizania etiā inter dictos fratres, & religiosos in tantum pullulasse, messesque tritico rarescentes adeo polluere videmus, vt vulpeculæ iam in E

A aperto vineam Domini demoliri nitantur: Quare nos pro pastoralis officij nobis diuinitus crediti debito, quantum cum Deo possumus, opportuna in præmissis remedia adhibere volentes, vt quos Dei amor à malo non reuocat, pœnæ saltem formido à delinquendo retrahat: Et propterea considerantes, quòd si dilecti filij Inquisitores hæreticæ prauitatis, tam generales, quam vbique locorum deputati particulares, in causis hæresis huiusmodi contra quoscunque quorumuis ordinum etiam quomodolibet exemptorum, & mendicantium fratres professores & religiosos, quandocunque causas ipsas hæresis ab eis inchoari contigerit, procedere valerent, profecto id in non modicā fidei catholicæ cederet vtilitatem, cum præsertim ex hoc superiores, & Prælati ordinum prædictorum, sicut verisimiliter credendum est, ad subditos suos sub probata religionis norma continendos, transgressoresque debitis pœnis compescendos facile reddi possint diligentiores: iccirco B Motu proprio & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, hac nostra firmiter valitura constitutione, auctoritate apostolica tenore præsentium statuimus, ordinamus, atque decernimus, quòd de cetero in omnibus Christiani orbis partibus inquisitores hæreticæ prauitatis, tam generales quàm in quibusuis prouinciis, ciuitatibus, oppidis, terris, & locis pro tempore deputati particulares contra quoscunque fratres professores, & religiosos ordinū prædictorū, ac etiam contra quoscūq; quouismodo priuilegiatos & exēptos de hæresis crimine quomodolibet suspectos, aut culpabiles, dummodo ab eorundē fratrum professorū, & religiosorū superioribus & prælatis in causis huiusmodi præuēti non fuerint, iuxta facultates officij ipsius inquisitionis inquirere & procedere, ac culpabiles, & delinquētes repertos secundū canonicas sanctiones castigare, atq; punire, ceteraq; omnia, & singula facere, gerere, & exequi libere, & licite possint & valeant: super quibus plenā & liberā eisdem inquisitoribus, & eorum cuilibet facultatē concedimus & potestatē: Sicque per quoscunque C iudices, & commissarios quauis auctoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi facultate, iudicari, & diffiniri debere: Irritum quoque & inane, si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. Non obstantibus quibusuis apostolicis, ac in prouincialibus & synodalibus conciliis editis generalibus, vel specialibus constitutionibus & ordinationibus, & ordinū prædictorum etiam iuramento confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegiis quoque indultis, & literis Apostolicis etiam Mari magno, & Bulla aurea, vel aliàs quomodolibet nuncupatis eisdem ordinibus, & illorum superioribus, ac prælatis etiam prædictos Roman. Pontifices prædecessores nostros, & sedem Apostolicam, ac etiam per nos, aut quoscunque alios quouismodo concessis, confirmatis, & iteratis vicibus approbatis, & innouatis: Quibus omnibus etiam si de illis eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, indiuidua, ac de verbo ad verbum non au- D tem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, eorum omnium tenores præsentibus pro sufficienter expressis, & totaliter insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat ad effectum præsentium specialiter & expresse derogamus, ac sufficienter & plene derogatum esse volumus, atque decernimus, ceterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem quòd præsentium transumptis manu Notarij publici subscriptis, ac sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, ea prorsus fides adhibeatur, quæ orignalibus literis ipsis adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Vide Eyme. in Direct. p. 3. q. 28. vbi dixi Schol. 94.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, Die prima Aprilis, Mil- E lesimo quingentesimo sexagesimo secundo, Pontificatus nostri anno tertio.

Cæ. Glorierius.

Anno à natiuitate Domini M D L X I I. Indictione quinta, die vero decima mensis Aprilis Pont. S. in Christo patris & D. N. D. Pij, diuina prouidentia Papæ iiij. Anno tertio, Retroscriptæ literæ affixæ & publicatæ fuerunt ad Valuas Basilicæ principis Apostolorum de Vrbe, Cancellariæ Apost. ac in acie campi Floræ, dimissis inibi illarum copijs auscultatis & collationatis cum eiusdem originalibus literis, vt moris est, per me Thomam Roger S. D. N. Papæ, sanctæ Inquisitionis cursorem.

PIVS PAPA IIII.

Facultas Illustrissimorum Cardinalium inquisitorum generalium procedendi contra Prælatos.

Illustrissimi Cardinales reipub. Christianæ inquisitores generales procedere possint contra episcopos & quoslibet alios prælatos, etiam Cardinalatus dignitate decoratos absentes, hæreticos vel de hæresi suspectos aut diffamatos in regionibus suspectis commorantes, ad quos liber non patet accessus, eosque citare vt intra terminum, quem illis præfixerint, debeant se eisdem generalibus inquisitoribus præsentare sub pœnis excommunicationis, suspensionis, ac priuationis omnium dignitatum & beneficiorum, & alijs arbitrio ipsorum imponendis: nec dicti prælati possint per procuratorem aut quemlibet excusatorem respondere. cōfectus processus summo Romano Pontifici est referendus, vt sententia iusta & debita contra tales promulgetur. B

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Edita anno domini 1563.

Ex Archiuo generalis inquisitionis Romanæ.

ROMANVS Pontifex, Christi Vicarius, ac beati Petri successor, cui ipse Christus Dominus noster oues suas pascēdas enixe ter cōmendauit, ne oues deperditæ de eius manu quandoque requirantur, omni studio, & solertia continue inuigilare debet, vt a sancta Romana Ecclesia, quæ ceterarum caput est, & magistra, deuiantes ac aberrantes, ad gregem Dominicū totis viribus reducat, & quas Dei timore proposito & salutaribus monitionibus ad illā allicere nequiuerit, temporalium saltem pœnarū metu coerceat. Cumq; nos propterea postquam ad summi apostolatus apicem, licet immeriti, diuina fauente clementia assumpti fuimus, statim mentis nostræ aciem eo direximus, vt hæreticæ prauitatis vndique extirpatis erroribus fides Catholica vbique augmentum suscipiat & diffusius protendatur, nihilque quod huic rei profuturum cognouimus, prætermiserimus. Et nihilominus sicut nuper non sine graui cordis dolore & animi amaritudine accepimus, nonnulli prælati, & in dignitate ecclesiastica, ac episcopali ordine constituti, ad quos veluti in partem solicitudinis nostræ vocatos magis spectaret ceteros præsertim eorum curæ creditos ab erroribus reuocare, & in eisdem erroribus pertinaciter persistentes insequi, nedum in similes errores hæreticos grauiter prolapsi fuere; sed etiam ceterorum hæreticorum fautores, receptatores, & auxiliatores existunt, & eādem fidem Catholicam cuius defensores esse deberent, in dies oppugnare non verentur. Volentes igitur huic tam pernicioso morbo, prout nostro incumbit officio, occurrere, ac ne vlterius progrediatur, quantum in nobis est, prouidere: Motu proprio per apostolica scripta venerabilibus fratribus, & dilectis filijs nostris inquisitoribus contra hæreticam prauitatem generalibus in alma Vrbe nostra pro tempore residentibus, quibus vt contra quoscunque etiam episcopali, ac quacunque alia etiam Cardinalatus præditos dignitate procedere possint, per alias nostras indulsimus; tenore præsentiū, committimus & mandamus, vt omnes & singulos hæreticos, & hæreticorum fautores, receptatores & auxiliatores prædictos, de huiusmodi criminibus diffamatos, in prouinciis & locis in quibus Lutherana secta inualuit, commorantes, ad quos ob ipsorum hæreticorū frequentiam notorium est tutum, seu saltem liberum non patere accessum, etiam si episcopali, archiepiscopali, patriarchali, & alia quacunque etiam Cardinalatus dignitate præfulgeant, nullis alijs desuper habitis super non tuto vel non libero accessu, huiusmodi informationibus (receptis tamen summarie & extraiudicialiter quantum ipsis inquisitoribus sufficere videbitur prius indiciis) etiam per edictum in valuis palatii officii sanctæ inquisitionis, & Basilicæ principis apostolorum de Vrbe, ac in Cancellaria nostra apostolica & acie campi Floræ tantum per vnum ex nostris Cursoribus, vel etiam in locis finitimis terrarum in Italia consistentium, nobis & eidem sanctæ Romanę Ecclesiæ immediate subiectis, prout ipsis inquisitoribus visum fuerit, affigendum & publicandum citent, moneant & requirant, vt intra certum & competentem terminum eis ipsorum inquisitorum arbitrio præfigendum sub excommunicationis latę sententiæ, suspensionis à diuinis, & priuationis etiam à Cathedralibus ecclesiis, & quibuscunque dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis, ac officiis & ordinibus quæ obtinent, & in quibus constituti existunt, & inhabilitatis ad illa & alia quæcunque in posterum obtinenda, necnon confessionis criminum

hæresis

A hæresis eis obiectorum, aliisque tam ecclesiasticis quàm temporalibus, etiam pecuniariis, & bonorum confiscationis, ac corporalibus, & etiam relapsus, & alijs per ipsos inquisitores imponendis pœnis, coram ipsis personaliter & non per procuratorem, defensorem vel excusatorem aliquem compareant, & se à criminibus prędictis expurgent, & si in termino prædicto non comparuerint, & se à dictis criminibus legitime non expurgauerint, ad obseruationem terminorum ad docendum se dictis literis citatorijs & monitorialibus paruisse, pro sententia declaratoria incursus censurarum & pœnarum in eisdem literis contentarum ferenda seruari solitorum, ac etiam in causa ipsa criminis hæresis inquirendo ad receptionem probationum pro diffinitiua super crimine etiam contra absentes, sic vt præfertur monitos ferenda sententia, vsque ad ipsius sententię ferendæ calculum procedant, ac demum processum omnem nobis, vt ad sententiæ quæ iusta visa fuerit, prolationem deuenire possimus in Consistorio nostro secreto referant. Nos enim citationem & moni-
B tionem per publicum edictum, vt præfertur, decernendas & exequendas prædictas dictos sic citatos & monitos perinde arctare, ac si personaliter citati forent, illasque ac processus desuper habendos sententiasque inde ferendas validos & validas fore: Sicque per quoscunque iudices & commissarios etiam causarum palatij apostolici Auditores in quauis instantia, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter interpretandi & diffiniendi facultate & auctoritate iudicari & diffiniri debere: Irritum quoque & inane, quidquid secus super ijs à quoquam quauis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ac palatij nostri stylo etiam certam aliam formam, quoad citationes per edictum decernendas & exequendas, inducentibus: quibus, illorum omnium tenores præsentibus pro sufficienter expressis habentes, hac vice dumtaxat, illis aliàs in suo robore permãsuris specialiter, & expresse de-
C rogamus, ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ commissionis, mandati, decreti, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Septimo Id. Aprilis, Pontificatus nostri anno quarto.

Fed. Card. Cęsius.

Cæ. Glorierius.

Registrata apud Cęsarem Secretarium. H. Cumyn.

D

PIVS PAPA IIII.

Breue S. D. N. Pij Papæ Quarti, super reuocatione licentiarum datarum legendi libros hæreticos, & prohibitos.

Nullus tametsi episcopali, archiepiscopali, aut alia maiori dignitate præfulgeat, prætextu cuiuslibet facultatis à quocunque concessæ potest legere libros hæreticos & prohibitos, exceptis inquisitoribus & eorum commissarijs à sede Apostolica deputatis. bibliopolæ vero, & quicunque tales libros habuerint, debeant eos realiter & cum effectu inquisitoribus assignare sub pœnis in hæreticos latis.

Pius Papa quartus, ad perpetuam rei memoriam.

E

CVM pro munere, quod sustinemus, id pręcipue nobis propositum habeamus, & omni studio, diligentiaque curemus, ut omnes Christifideles tam grauibus calamitosisque temporibus in recta, & Catholica fide contineamus id agere, & prouidere necesse est: vt omnem omnibus aberrandi ab ea occasionem subtrahamus. Nemini autem mirum videri debet; si Romanus Pontifex nonnunquam facultates aliquas, quas ipse, vel prædecessores eius probabili adducti ratione concesserint, postea reuocet, cum ipso rerum vsu edoctus animaduerterit, eas iustiore de causa esse reuocandas. Ad notitiam nostram peruenit ex data nonnullis licentia habendi, & legendi libros hęreticos, aut de hæresi suspectos, ad hęre-

Edita anno Domini 1564.

Ex bibliotheca Illust. Iulij Antonij Sanctory Cardinalis sanctæ Seuerinæ.

ad hæreses, & errores, qui in eis libris continebantur, refellendos: non raro euenire solere, vt illis ipsis eorum librorum lectio noceat, quibus ob eam causam concessa fuerit, vt aliis prodesse possent, illis ipsis hæresibus, & erroribus propter humanæ mentis imbecillitatem eos implicans, à quibus se alios reuocaturos esse confisi fuerant. Huic rei prouidere, & animarum periculo, quantum fieri potest, pro pastorali solicitudine occurrere cupientes, cogitantesque nobiscum, nuper in sacro generali Concilio hæreses horum temporum ita confutatas, atque damnatas fuisse: vt tantæ synodi auctoritas, cuius decreta huius sanctę sedis auctoritate cum deliberatione matura confirmata, & comprobata sunt: ad vitandos errores & catholicæ fidei veritatem agnoscendam sufficere omnibus debeat, nec vllius præterea confutatio requirenda sit: prædecessorum nostrorum præsertim fe. re. Iulij III. & Pauli IIII. vestigijs insistentes, Motu proprio, & ex certa scientia nostra, ac deliberatione matura omnes, & singulas facultates habendi, & legendi libros Lutheranos, aut aliorum hæreticorum, seu de hæresi suspectos omnibus tam clericis secularibus, aut regularibus, quàm laicis cuiuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis sint, etiam si episcopali, vel archiepiscopali, aut alia maiori ecclesiastica, seu seculari dignitate præfulgeant (inquisitoribus, & commmissarijs hæreticę prauitatis à sede apostolica deputatis, quoad eo officio fungentur, exceptis) à nobis aut quocunque prædecessorum nostrorum seu apostolicæ sedis legatis, maioriue Pænitentiario, vel quibuscunque alijs, quibuscunq; verborum formis, & clausulis, etiam derogatoriarum derogatoriis, irritantibusque, & aliis decretis quomodolibet etiam motu, & scientia simili ad hoc tempus concessas, auctoritate apostolica tenore præsentium reuocamus, & pro reuocatis, & irritis, perinde ac si nunquam concessę fuissent, habemus, & haberi volumus. Inhibentes omnibus sub censuris, sententiis, & pœnis tam à sacris canonibus, quàm à sede Apostolica ad hoc tempus constitutis in eos, qui huiusmodi libros legant, aut habeant, ne quis eorum posthac eis facultatibus vti, neue vllos omnino libros huiusmodi improbatos, & prohibitos, aut quos in posterum à sede apostolica, inquisitoribusue hæreticæ prauitatis, aut locorum ordinariis improbari, prohiberique contigerit, legere, habereue quacunque de causa audeat. Impressores autem, & bibliopolas, & alios, quicunque eiusmodi libros habent, habuerintue (inquisitoribus, & commissariis iisdem dumtaxat exceptis) monemus, & cuilibet eorum in virtute sanctæ obedientię, & sub pœna incursus criminis hæresis, & aliis contra hæreticos à iure inflictis, & irrogatis tam ecclesiasticis, quàm temporalibus sententiis, censuris, & pœnis pręcipimus, ac mandamus, vt eos libros intra sexaginta dies à die, quo hæ literę publicatę fuerint, numerandos, quorum viginti pro primo, alios viginti pro secundo, reliquos viginti pro tertio, ac peremptorio termino, & monitione canonica eis assignamus, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in ciuitatibus, in quibus ij libri sint, tradant, atque consignent. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis contrariis quibuscunque: Aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, quòd interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Vt vero hæ literæ, & quę in eis continentur, ad omnium, quorum oportet notitiā perueniant: nec quisquam ea excusatione vti possit: quòd illa ignorauerit, volumus, & mandamus, vt in Basilica Vaticana principis Apostolorum, & in ecclesia Lateranensi tunc, cum in eis populus, vt Missarum solemnibus intersit, congregari solet, palam clara voce à Curiæ nostræ Cursoribus, seu Notariis aliquibus publicis recitentur, et postquam recitatę fuerint, ad valuas earum ecclesiarum, itemque Cancellarię Apostolicæ, et in loco solito campi Floræ affigantur, ibique quò legi, & omnibus innotescere possint, aliquandiu relinquantur: Transumptis quoque earum quę manu alicuius publici notarii scripta, subscriptaue, & sigillo, ac subscriptione alicuius personæ in dignitate ecclesiastica cōstitutæ munita fuerint, vt sine dubitatione vlla fides habeatur, mādamus, atq; decernimus. Dat. Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die xxiiii. Martii. M D LXIIII. Pontificatus nostri anno quinto.

De materia huius rescripti dixi plene Sch. 1 in partem 2. Directorij.

Ant. Florebellus Lauellinus.

Anno à Natiuitate Domini M D LXIIII. Indict. vij. die vero vij. mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. Pij diuina prouidentia Papę quarti, Anno quinto, Retroscripta literæ, lectæ, &

A *sta, & recitata fuerunt alta & intelligibili voce, ac affixa & dimissa fuerunt in locis retroscriptis; dimissis, etiam ibidem copijs affixis, & aliàs in omnibus & per omnia, iuxta illarum formam, & tenorem per nos Thomam Roger, & Iacobum Carra præfati Sanctiss. Domini nostri Papæ Cursores.*

Bartholomæus Sottocasa Magister Cursorum.

PIVS PAPA IIII.

Approbatio Indicis librorum prohibitorum, cum regulis confectis per Patres à Tridentina Synodo delectos.

B *Nemo legat libros in indice comprehensos: index cum præfixis regulis custodiatur: qui libros prohibitos ob hæresim aut hæresis suspicionem legerit, ipso iure manet excommunicatus: & ob id in eum tamquam in suspectum de hæresi procedi potest: qui libros alia de causa damnatos legerit, mortaliter peccat, & arbitrio episcoporum grauiter est puniendus.*

Pius Papa quartus, ad perpetuam rei memoriam.

DOMINICI gregis custodiæ Domino disponente præpositi, vigilis more pastoris non desistimus ipsi gregi ab imminentibus periculis, quanta maxima possumus cura & diligentia præcauere, ne propter negligentiam nostram pereant oues, quæ pretiosissimo Domini nostri Iesu Christi sanguine sunt redemptæ. Etsi autem quæ ad fidei veritatem patefaciendam, & ad horum temporum hæreses C confutandas pertinebant, in œcumenico, & generali Concilio Tridentino, sancti Spiritus assistente gratia, nuper adeo enucleata, ac definita fuerunt, vt facile iam sit vnicuique sanam Catholicamque doctrinam à falsa adulterinaque internoscere: tamen cum librorum ab hæreticis editorum lectio non modo simpliciores homines corrumpere soleat, verum sæpe etiam doctos eruditosque in varios errores, & à veritate fidei catholicæ alienas opiniones inducere: huic quoq; rei esse duximus prouidendum. Cum autem aptissimum ei malo remedium esse sciremus, si componeretur atque ederetur index siue catalogus librorum, qui vel hęretici sint, vel de hæretica prauitate suspecti, vel certe moribus & pietati noceant: id negotium ad sacram Tridentinam Synodum reieceramus. Ea vero ex tanta episcoporum, & aliorum doctissimorum virorum copia delegit ad eum conficiendum Indicem multos cum doctrina, D tum iudicio insignes prælatos ex omnibus fere nationibus. Qui quidem non sine maximo labore, plurimisque vigiliis, eum Indicem tandem, Deo iuuante, perfecerunt, adhibitis etiam in consilium lectissimis quibusdam Theologis. Peracto autem Concilio, cum ex ipsius Synodi decreto is Index nobis oblatus fuisset: vt ne ante ederetur, quàm à nobis approbatus fuisset: Nos doctissimis quibusdam, probatissimisque prælatis cum accuratissime legendum, examinandum que tradidimus, & ipsi etiam legimus. Cum igitur eum magno studio, acri iudicio, diuturna cura confectum, & præterea commodissime digestum esse cognouerimus: Nos saluti animarum consulere, eamque ob causam prouidere cupientes, ne libri & scripta cuiuscunque generis, quæ in eo improbantur, siue vt hæretica, siue vt de hæretica prauitate suspecta, siue vt pietati, ac morum honestati inutilia, aut aliqua correctione saltem indigentia, posthac à Christifidelibus legantur, ipsum Indicem, vnà cum re-E gulis ei præpositis, auctoritate apostolica, tenore præsentium, approbamus, imprimique ac diuulgari, & ab omnibus vniuersitatibus Catholicis, ac quibuscunque alijs vbique suscipi, easque regulas obseruari mandamus, atque decernimus: inhibentes omnibus, & singulis tam ecclesiasticis personis secularibus, & regularibus, cuiuscunque gradus, ordinis, & dignitatis sint, quàm laicis quocunque honore, ac dignitate præditis, ne quis contra earum regularum præscriptum, aut ipsius prohibitionem Indicis libros vllos legere, habereue audeat. Si quis autem aduersus eas regulas, prohibitionemque fecerit: is quidem, qui hæreticorum libros, vel cuiusuis auctoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritue, ipso iure in excommunicationis pœnam incidat: eamque ob causam in eum tamquam de hæresi suspectum inquiri, & proce-

di li-

Edita anno Domini 1564.

Ex indice librorum prohibitorum & bullario Romæ impresso p. 651.

di liceat, prætet alias pœnas super hoc ab apostolica sede, sacrisque Canonibus constitutas. Qui autem libros alia de causa prohibitos legerit, habueritue, preter peccati mortalis reatum, episcoporum arbitrio seuere se nouerit puniendum: Non obstantibus constitutionibus,& ordinationibus apostolicis contrariis quibuscunque: aut si aliquibus communiter, vel diuisim ab eadem sit sede indultum, ne excommunicari possint per literas apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Vt hęc autem ad omnium notitiam perueniant, neue quis excusatione ignorationis vti possit: volumus, & mandamus, vt hæ literę per aliquos Curiæ nostræ Cursores in Basilica Vaticana principis Apostolorum, & in ecclesia Lateranensi tunc, cum in eis populus, vt Missarum solemnibus intersit, congregari solet, palam, & clara voce recitentur: & postquam recitatæ fuerint, ad valuas earum ecclesiarum, itemque Cancellariæ apostolicæ, & in loco solito campi Floræ affigantur; ibique vt legi,& omnibus innotescere possint, aliquantisper relinquantur. Cum autem inde amouebuntur: earum exempla in iisdem locis affixa remaneant. Nos enim per recitationem hanc, publicationem, & affixionem, omnes, & singulos qui his literis comprehenduntur, post tres menses à die publicationis, & affixionis earum numerandos, volumus perinde astrictos, & obligatos esse, ac si ipsismet illæ editæ, lectæque fuissent. Transumptis quoque earum, quę manu alicuius publici notarii scripta, subscriptaue,& sigillo, ac subscriptione alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, munita fuerint, fidem sine vlla dubitatione haberi mandamus, atque decernimus. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die vigesima quarta Martii, Millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, Pontificatus nostri anno quinto.

Ant. Florebellus Lauellinus.

PIVS PAPA V.

Sanctissimi D. N. Pij Papæ V. Declaratio, & constitutio, quòd sententiæ in reorum inquisitorum fauorem per quoscunque iudices contra iurisdictionis dispositionem, vel stylum officij Sanctissimæ Inquisitionis latæ, & ferendæ, nunquam transierint, nec in futurum in rem iudicatam transire possint.

Edita anno Domini ab incarnatione 1566.

Ex Bullario Pij v. impresso pag. 266.

OTV proprio &c. INTER multiplices curas quę animum nostrum assidue pulsant, illa in primis est, prout esse debet, vt ecclesia Dei nobis ex alto commissa purgatis, immo quantum fieri potest, procul exterminatis omnibus hęresibus,& prauis erronearum opinionum dogmatibus tuto militare,& tamquam nauis in tranquillo mari, sedatis omnibus tempestatum fluctibus & procellis, secure nauigare, & ad optatum salutis portum peruenire possit. Cum itaque nos, dum in minoribus constituti sanctissimi officii Romanæ, & vniuersalis contra hæreticam prauitatem inquisitionis negotia pertractaremus, tandem ex longo vsu atque experientia rerum magistra cognouerimus, quòd multi rei delati, & in prædicto sanctissimo officio, seu alibi coram locorum ordinariis,& hæreticæ prauitatis inquisitoribus processati ac de hæretica prauitate inquisiti falsos testes ad eorum defensam examinari faciendo, ac compurgatorum de eorum vita, & doctrina minime informatorum opera, & testimonio se iuuantibus, ac diuersis aliis illicitis modis, excogitatisque dolosis excusationibus,& malitijs prædictum sacrum officium Sanctissimæ inquisitionis, ceterosque iudices, & etiam Romanos Pontifices deludendo, & decipiendo, plures etiam veluti innocentes difinitiuas à prædictis processibus, & inquisitionibus absolutorias, & præcedente canonica purgatione eorum assertę bonæ & Catholicę fidei vitæ, & doctrinæ declaratorias sententias, seu decreta ab eodem sanctissimo officio, aliisque locorum ordinariis siue delegatis, & inquisitoribus, ac etiam Rom. Pontificibus prędecessoribus nostris obtinuerunt, seu extorserunt: quas sententias,& decreta præfati Romani Pontifices etiam cum perpetui silentii impositione, ac inhibitione, ne dictum sanctissimum officium, aut alii inquisitores ad vlteriora

A tiora procedere possent seu deberent, necnon etiam cum causarum auocatione ad solum Romanum Pontificem sub cuius protectione submittebantur, aliisque derogatoriarum derogatoriis, & efficacissimis clausulis, ac etiam irritantibus, & aliis decretis etiam in forma gratiosa ampliando, per varios, & varias eorum Motus proprios, ac etiam sub plumbo, vel annulo piscatoris expeditas literas etiam in consistorio, seu consistorialiter emanatas confirmarunt, vnde eueniebat, quòd prædicti rei inquisiti sub velamine, & tutamine prædictarum sententiarum declaratoriarum, & literarum apostolicarum, & præsertim vigore clausulæ inhibitoriæ contra inquisitores factæ confidentes, clam, & etiam aliquando palam in antiquis eorum erroribus contra fidem catholicam perseuerando, nunquam ad gremium Ecclesię vere redibant, immo cum alijs secure, & tamquam catholici conuersando, eorundem aliorum animos corrumpere, & inficere, ac in suas B hæreticas opiniones trahere de facili potuerunt in totius reipublicę Christianę non modicum scandalum & præiudicium, prędictorumque delatorum animarum perniciem, & iacturam. Nos huic scandalo adeo periculoso, & contagioso obuiare, dictarumque animarum saluti consulere, & prouidere, omnemque iurisperitorum dubietatem, & altercationem, ac quęcunque impedimenta & obstacula, propter quæ sancta inquisitio hæreticæ prauitatis quomodocunque, & qualitercunque impediretur, vel retardaretur, tollere volentes, Motu simili, & ex certa nostra scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, In primis omnes, & singulas, ac quascunque literas apostolicas sub quacunque verborum forma etiam in prædictis, ac quibusuis aliis causis hæresis etiam Motu proprio &c. ac etiam consistorialiter &c. & aliàs quomodolibet emanatas, necnon etiam desuper signatas Motuum propriorum, & alias cedulas quaslibet ad ius, & iustitiam, ac iuris terminos reducentes, necnon fisco prædicti sancti officii inquisitionis, & aliorum ordina-C riorum, & delegatorum iudicum aduersus prædictas literas inhibitiones, ac etiam derogatoriarum derogatorias, aliasque clausulas quaslibet os aperientes, & quatenus iurisdictionis dispositioni, vel stylo dicti officii sint contraria, illas penitus, & perpetuo reuocantes, hac nostra perpetua perpetuoque valitura vniuersali constitutione omnes, & singulas, & quascunque etiam ex capite assertę innocentię absolutorias, vel etiam pręcedente canonica purgatione sub quacunque verborum forma declaratorias sententias etiam diffinitiuas, & decreta in eorundem reorum inquisitorum & delatorum fauorem per prędictum sanctissimum officium, aliosq; iudices ordinarios, & delegatos, ac etiam Romanos Pontifices latas, et lata, aut in futurum per nos etiam et successores nostros Rom. Pontifices pro tempore existentes ferendas, & ferenda, nunquam fecisse, nec in futurum posse facere transitum in rem judicatam, apostolica auctoritate declaramus, decernimus, D statuimus & ordinamus, præfatisque sententijs, & decretis, & quantumcunque per literas apostolicas etiam in forma gratiosa etiam iteratis vicibus, ac etiam à pluribus Romanis Pontificibus emanatis, confirmatis, vel confirmandis cum prædictis, vel aliis quibuscunque etiam derogatoriarum derogatoriis, ac etiam irritantibus, aliisque clausulis, & decretis, necnon inhibitionibus, ac etiam canonicis sanctionibus, quorum omnium, & singulorum aliorumque præmissorum, & inde secutorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus haberi volumus pro expressis, ac totaliter insertis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque non obstantibus per prędictum sanctum officium Sanctæ inquisitionis, ac dilectos filios modernos, & pro tempore existentes sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales hæreticæ prauitatis inquisitores, & super dicto officio nunc, & pro tempore deputatos, contra eosdem reos delatos, & inquisitos etiam si fuerint, & sint Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates, eiusdem Sanctæ Romanæ E Ecclesiæ Cardinales, Legati etiam de latere, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, & Imperatores, tam de antiquis, quàm nouiter etiam super eisdem articulis receptis, vel recipiendis testibus, aliisque argumentis, probationibus, & indiciis iuxta facultates eisdem Cardinalibus inquisitoribus per nos & quoscunque prędecessores, & successores nostros Romanos Pontifices pro tempore existentes, ac sedem Apostolicam quomodolibet concessas, & datas, ac in futurum respectiue dandas, & concedendas denuo inquiri, & procedi posse, & debere etiam in omnibus, et per omnia perinde, ac si prædictę sententiæ, decreta, et literæ apostolicę, ac etiam canonicæ purgationes in prædictorum reorum delatorum, et Inquisitorum, etiam Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum, Primatuum, Cardinalium, Legatorum, Comitum, Baronum, Marchionum,

Ducum, Regum, et Imperatorũ fauorem non emanassent, nouis præsertim superuenientibus indiciis eiusdem, vel alterius speciei hæresis tempus præteritum etiam respicien. vel vbi appareret per aliqua indicia quòd illicitis modis prius ipse delatus, vel inquisitus fuisset absolutus, eadem apostolica auctoritate volumus pariter, & mandamus. Concedentes eisdem Cardinalibus inquisitoribus, & super dicto sacro sanctiss. inquisitionis officio nunc & pro tempore deputatis plenam, liberam, amplam & omnimodam facultatem, potestatem & auctoritatem causas huiusmodi etiam auctoritate œcumenici vniuersalis Concilii Tridentini decisas reuidendi, ac in statu & terminis in quibus ante prædictas sententias, & decreta, ac etiam canonicas purgationes quomodolibet reperiebantur, reassumendi, fineque debito terminandi, prout in aliis causis pendentibus indecisis per eosdem Cardinales inquisitores iuxta eorum facultates fit, fierique potest, & consueuit. Et insuper vestigiis fel. rec. Pauli Papæ IIII. prædecessoris nostri inhærendo, Constitutionem aliàs contra hæreticos & schismaticos per eundem Paulum prædecessorem, sub data videlicet Romę apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ M D LVIII. quintodecimo Calen. Martii, Pontificatus sui anno quarto editam, tenore præsentium renouamus, & etiam confirmamus, illamque inuiolabiliter, & ad vnguem obseruari volumus, & mandamus iuxta illius seriem atque tenorem. Et sic in omnibus, & singulis supradictis censeri, ac ita per prædictos, & quoscunque iudices &c. sublata &c. iudicari &c. debere. Irritum &c. perpetuo decernimus, & declaramus. Non obstantibus præmissis, ac regula nostra de non tollendo iure quæsito, & quibusuis aliis apostolicis vniuersalibus, prouincialibus, & synodalibus constitutionibus, ordinationibus, necnon etiam iuramento &c. roboratis statutis &c. priuilegiis quoque, indultis, & prędictis, ac aliis literis, & etiam Motibus propriis quibuslibet, etiam præfatis reis, & inquisitis etiam episcopis &c. ac Imperatoribus etiam absolutis, & quibusuis aliis personis in genere, vel in specie sub quibuscunque tenoribus &c. ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque clausulis, ac etiam irritantibus, & aliis decretis, ac etiam pœnalibus inhibition. etiam Motu proprio &c. ac consistorialiter &c. & aliàs in contrarium quomodolibet concessis &c. in posterumque concedendis &c. quibus omnibus etiam si de illis &c. eorum tenores &c. latissime hac vice derogamus, ceterisque contrariis quibuscunque, cum clausulis opportunis.

Sup. pag. 101.

Fiat Motu proprio. M.

Et cum absolutione à cen. ad effectum, &c. & de reductione, &c. reuocatione singulis declaratione, decretis, statuto, ordination. voluntatibus, mandatis, concessione, renouatione, confirmatione, derogatione, aliisque præmissis, vt supra in forma gratiosa perpetuo, & ad perpetuam rei memoriam. Et quòd postquam præsentes, seu desuper forsan conficiendæ literæ per aliquem, vel aliquos ex Cursoribus nostris in Basilicæ principis Apostolorum de Vrbe, & Cancellariæ Apostolicæ valuis, ac acie Campi Floræ affixæ, & publicatæ fuerint, omnes prædictos etiam Episcopos, &c. ac Imperatores, & alios quorum interest, afficiant, & arctent perinde, ac si eis personaliter intimatæ, & insinuatæ fuissent, ac vim & efficaciam solemnis, personalis, validæ, & peremptorię monitionis, & citationis habere, omnesque ligare habeant. Et quòd præsentis nostri Motus proprij sola signatura sufficiat, & vbique fidem faciat in iudicio & extra, regula contraria non obstan. Et nihilominus si videbitur literæ desuper etiam per breue nostrum, aut officium contradictarum simul, vel ad partem expediri possint. Et quòd præsentium, seu desuper conficiendarum literarum transumptis etiam impressis manu alicuius notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, aut curiæ ecclesiasticæ munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis originalibus adhiberetur si exhibitæ forent, vel ostensæ.

Fiat. M.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, duodecimo Cal. Ian. Anno primo.

Anno à Natiuitate Domini M D LXVII. Indictione decima, die vero Lunæ trigesima mensis Decemb. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Domini Nostri Domini Pij diuina prouidentia Papę quinti, anno

A *anno primo, suprascriptus Motus proprius affixus, & publicatus fuit ad Valuas Principis Apostolorum beati Petri de Vrbe, Cancellariæ apostolicæ, ac in acie campi Floræ, dimissis ibidem eiusdem copijs affixis, vt moris est, per nos Ioannem Gerardi & Christianum de Monte, prælibati Sanctiss. Domini nostri Papæ Cursores.*

Stephanus de Olea Magister Cursorum.

Registrata in lib. pri. Secretorum fol. 51. G. S. Sarde.

PIVS PAPA V.

Bulla Sanctissimi D. N. D. Pij diuina prouidentia Papæ Quinti, Super reseruatione beneficiorum propter hæresim vacantium.

B *Vniuersa beneficia cuiuscunque generis fuerint, vbicunque propter crimen hæresis à beneficiatis commissum vacauerint, ordinationi & dispensationi sedis apostolicæ reseruantur. In nullis vero impetrationibus beneficiorum quocunque modo habitis aut qualificatis comprehenduntur beneficia ob crimen hæresis vacantia aut vacatura, nisi in impetrationibus specialis vacationis modus, propter hæresim, expressus fuerit, aut per impetrantem crimen fuerit deductum in iudicium, & super eo fuerit lata sententia fauorabilis.*

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Vm ex apostolatus officio nobis (meritis licet imparibus) credito, cura dominici gregis nobis immineat generalis, & exinde teneamur, more vigilis pastoris vigilare, & attentius prouidere, vt ecclesiis, monasteriis, & quibusuis aliis beneficiis ecclesiasticis nunc & pro tempore, propter crimen hære- C sis, vacantibus, & vacaturis, tales viri eis præficiantur idonei, qui detestandas, ac nefarias hæreses diabolo disseminante contra veræ, & orthodoxæ fidei puritatem exortas, de agro Domini extirpare, & populos sibi commissos ad catholicæ Ecclesiæ veritatem reducere, doctrina, verbo, & boni operis exemplo valeant. Præmissorũ itaque cõsideratione inducti, & aliis ad id suadentibus rationabilibus causis, nonnullis etiã prædecessorum nostrorum vestigiis inhærendo, Motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de mera nostra voluntate, & deliberatione omnia & singula beneficia ecclesiastica cum cura, & sine cura, secularia, & quorumuis ordinum etiã sancti Ioannis Hierosolymitani & aliarum quarumuis militiarum regularia quæcunque & qualiacunque sint, etiam si secularia, canonicatus & præbendæ, dignitates, personatus, administrationes, vel officia in cathedralibus etiam metropolitanis, vel collegiatis, & dignitates ipsæ in cathedralibus etiam Metropolitanis post pontificales maiores, seu collegiatis D ecclesiis huiusmodi principales. Regularia vero beneficia huiusmodi monasteria etiam consistorialia, prioratus, præpositurę, præpositatus, dignitates etiam conuentuales, personatus, administrationes, vel officia etiam claustralia, ac hospitalia & præceptoriæ, & aliàs quomodocunque qualificata fuerint, ordinationi & dispensationi nostræ, & sedis Apostolicæ hac perpetuo constitutione valitura auctoritate apostolica tenore præsentium reseruamus. Declarantes omnes & quascunque impetrationes de beneficiis, vt præfertur, quomodocunque qualificatis certo modo in futurum faciendas, & obtinendas, beneficia huiusmodi propter hæresim vacantia, & in futurum vacatura non comprehendere, nisi specialiter, & dispositiue vacationis modus propter crimen hęresis expressus fuerit, E & illum nullo modo sub quibusuis clausulis, & decretis comprehendi quantumcunque generalibus in quibusuis gratiis & concessionibus per nos & Romanos Pontifices successores nostros faciendis, etiam per, fiat, signatis & concessis, ac decernentes omnes & quascunque impetrationes de quibusuis beneficiis, vt præfertur qualificatis hactenus factas & obtentas, nisi earum vigore in iudicio per impetrantes crimen huiusmodi deductum fuerit, & super eo sententiam fauorabilem obtinuerint, vel dictorum beneficiorum possessionem assecuti fuerint, ad vacationem huiusmodi propter crimen hæresis se non extendere, & illum neminem comprehendere, sicque per quoscunque iudices, & commissarios quauis auctoritate fungentes etiam sanctæ Romanæ Ecclesię Cardinales iudicari & interpretari debere: Irritum quoque & inane si secus per quoscunque quauis dignitate & auctoritate præditos, iudicatum fuerit, decernimus. Volumus autẽ quòd presentes literæ in Cancellaria nostra apostolica, & acie campi Floræ de more publicentur, & inter constitutiones per-

Edita anno domini 1566.

Ex Archiuo generalis inquisitionis Romanę, & Bullario Pij v. impresso p. 53.

petuo valituras describantur. Et quia difficile foret præsentes ad singula quæque loca deferri, volumus & etiam declaramus, quòd earum transumptis etiam impressis, manu alicuius Notarii subscriptis, ac sigillo alicuius prælati munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur si forent exhibitę, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reseruationis, declarationis, decreti, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, Sexto Cal. Februari, Pontificatus nostri anno secundo. A

Visa de Curia Io. Rouetius R. B

Cæ. Glorierius.
H. Cumyn.

Registrata apud Cęsarem Secretarium.

Locus † sigilli plumbei.

Anno à natiuitate Domini M D LXVII. indictione decima, Pont. S. in Christo patris & D. N. D. Pij, diuina prouidentia Papæ V. Anno secundo, die vero xvij. mensis Februarij, Retroscriptæ literæ affixæ & publicatæ fuerunt ad Valuas Cancellariæ Apostolicæ ac in acie campi Florę, per nos Antonium Clerici, & Ioan. Andreã Rogerium prædicti S. D. N. Papę cursores.

Scipio de Octauianis Mag. Curs. C

PIVS PAPA V.

SANCTISSIMI D. N. PII PAPAE V. PRAECEPTVM QVOD PRINcipes, iudices, & iustitiæ ministri mandatis Cardinalium inquisitorum generalium in concernentibus officium Sanctissimæ inquisitionis pareant: & reos quoslibet de hæresi inquisitos, pro quibusuis alijs delictis carceratos suspensa aliorum criminum cognitione ad inquisitores deferant, vt causa fidei prius cognoscatur, inde pro alys delictis à suis iudicibus puniantur.

Ex Bullario Pij V. impresso pag. 266.

ANCTISS. D. N. D. Pius diuina prouidentia Papa quintus, statuit, decreuit, & ordinauit, ac mandauit, vt negotia fidei omnibus, & singulis alijs præferantur, cum fides sit substãtia, & fundamentum Christianæ religionis. Idcirco omnibus, & singulis almæ Vrbis eiusq; districtus gubernatori, senatori, vicario, & Camerę apostolicæ Auditori, & quibuscunque alijs legatis, vicelegatis, gubernatoribus prouinciarum, & terrarum suæ Sanctitati, & S. R. E. mediate, & immediate subiectarum, ac eorum locatenen. officialibus, barisellis, & aliis ministris, necnon alijs locorum ordinariis, ceterisq: magistratibus, & officialibus, ac cuiusuis conditionis, & status hominibus in omnibus, & singulis terris, oppidis, & ciuitatibus, ac in tota republica Christiana existen. sub excõmunicationis latæ sententiæ, ac indignationis suæ Sanctitatis & aliis arbitrio suæ Sanctitatis, & Illustrissimorum, & Reuerendissimorum dominorum Cardinalium inquisitorũ generalium imponendis, & exequendis pœnis, vt eisdem Cardinalibus inquisitoribus, ac eorum præceptis, & mandatis in quibuscunque officium Sanctæ inquisitionis huiusmodi concernen. pareant & obediant. D E

Reges vero Duces, Comites, Barones, & quosuis alios Principes seculares in Dei nomine rogauit, vt eisdem Cardinalibus inquisitoribus, eorumq; officialibus faueant, auxiliũq; præbeant, & à suis magistratibus subditis auxilium præberi faciant in negotiis ad dictum officium spectan. Necnon carceratos quoscunque pro quibusuis delictis, & debitis etiam atrocibus apud dictum inquisitionis officium quomodolibet delatos, vel denunciatos, suspensa aliorum criminum inferiorũ cognitione, ad eosdem Cardinales, & inquisitionis carceres, ibidemque ad criminis hæresis totaliter cognitionem, & expeditionem retinendos, & postea ad eosdem officiales pro aliorum criminum expeditione remittendos, sine mora transmittant.

A

PIVS PAPA V.

Sanctißimi Domini N.D. Pii Papæ V. Constitutio contra offendentes statum, res, & personas officij Inquisitionis hæreticæ prauitatis.

Quicunque quacunque dignitate seculari decoratus inquisitorem, aut quemlibet sancti officij ministrum, aut accusatores, denuntiatores & testes in causis fidei offenderit, aut perterrefecerit: siue res quascunque sacri officij priuatas, aut publicas inuaserit: vel captos pro crimine hæresis liberarit, prohibueritue ne caperentur, aut occultauerit, aut denique quocunque alio modo causis fidei nocuerit, etiamsi nihil sit mali subsecutum, anathemate percussus est, & velut reus læsæ maiestatis omni dominio & dignitate eo ipso priuatur. filij etiam talium infames sunt, & omni hereditatis successione, & donationis iure, aut alia liberalitate carent. idem penitus obseruetur in personis ecclesiasticis, quæ si tale quid commisisse constiterit, degradentur, & curiæ seculari relinquan- B *tur. Pontificum tamen causę Romano Pontifici reseruantur. qui pro talibus intercedit. in fautorum hæreticorum pœnas ipso facto incidit. qui hæc delicta adhuc occulta manifestauerit, supplicio liberatur. nullus ex prædictis à præfatis pœnis liberetur nisi postquam per sex menses pontifices Romani in sede Petri sederint, idque precibus prius in sancto Inquisitionis senatu verificatis, aliter quidquid gestum fuerit, irritum est & inane. prælati has constitutiones publicent. principes seculares ministris sacri officij omne auxilium præstent & fauorem, & sententias in reos hæresis latas exequantur.*

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

SI de protegendis ceteris omnibus ecclesiæ ministris, quos in fidem & clientelam nostram à Domino recepimus, cura nobis quotidiana insidet, quanto maiore studio eam nos solicitudinem capessere necesse est, C vt qui in sacro Inquisitionis hæreticæ prauitatis officio versantur, sub tutela inuiolatę auctoritatis huius sedis periculorum omnium expertes, quæque munera ad exaltationem fidei catholicæ exequantur? Cum itaque eius generis impiorum vis quotidie magis inualescat, qui omnibus malis artibus prædictum officium subuertere, ministrosque functionibus disturbare moliuntur, eo iam nos detrusit necessitas, vt nefariam, & scelestam illorum audaciam acerbiore castigationis verbere reprimamus. Hac igitur generali constitutione de fratrum nostrorum consilio sancimus, vt quicunque siue priuatus, siue cuncta ciuitas, siue populus, siue dominus, Comes, Marchio, Dux, vel potiore titulo illustris, quemuis ex Inquisitoribus, Aduocatis, Procuratoribus, Notariis, aliisue ministris prędicti officij, vel Episcoporum id munus in sua diœcesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorem, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, verbera- D uerit, deiecerit, seu perterrefecerit, quiue ecclesias, ædes, aliasue res siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exempla, scripturas, aliaue instrumenta siue publica, siue priuata vbicunque posita combusserit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue supprimendi causa fuerit, siue res, aut personas seruari, defendiue prohibuerit, quiue carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerit, vinctum extraxerit, seu emiserit, capiendum prohibuerit, captumue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem effugiendi dederit, seu iusserit id fieri, qui cœtum, concursumue fecerit, siue vt aliquid prædictorum fieret homines accommodauerit, siue aliàs auxilium, consilium, E aut fauorem publice, vel occulte in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum re ipsa sit secutum: nihilominus is sit anathemate præsentis canonis auctoritate ligatus, idem quoque læsæ maiestatis reus, dominio, dignitate, honore, feudo, ac quocunque alio beneficio temporali, & perpetuo eo ipso priuatus, secularis iudicis arbitrio relinquatur, qui de eo illas ipsas pœnas exigat, quę damnatis primo capite dictæ legis per constitutiones legitimas irrogantur, bonis, rebusque omnibus fisci iuribus applicatis, vti etiam est de damnatis hæreticis per sanctiones canonicas constitutum: eius filij paterna infamia subiecti, omnis, & cuiuscunque hęreditatis, successionis, donationis, & legati siue propinquorum: siue extraneorum

Edita anno Domini 1569.

Ex bullario Pij V. Romæ impresso pag. 128.

neorum omnino sint expertes, eisdem prætereà portæ nunquam pateant dignitatum.

Nemo autem expurgationem habere, aut causam vllam proponere, vel prætendere possit, qui tantum nefas in contemptum, & odium huius officij admiserit, nisi contrarium per claras probationes docuerit se fecisse. Quod porro de prædictis eorumque filiis statuimus, illud idem de omnibus clericis, & presbyteris secularibus, & quorumuis ordinum, etiam exemptorum regularibus, & quacunque etiam Episcopali, & maiori dignitate præditis, ac etiam priuilegio quomodocunque suffultis, decernimus exequendum, ita vt ipsi beneficiis, & officiis omnibus ecclesiasticis, præsentium auctoritate priuati, per iudicem ecclesiasticum, hæreticorum more degradentur, demum potestati seculari traditi, pœnis prædictis laicorum instar subiiciantur: Pontificum tamen causis nobis, & successoribus nostris reseruatis, vt re quæsita, & nobis renunciata contra eos ad depositionem, & alias pœnas prædictas procedamus, vti criminis atrocitas videbitur postulare. Quicunque autem pro talibus veniam petere, aut aliàs intercedere tentauerint, in easdem illas pœnas, quæ in hæreticorum fautores à sacris constitutionibus inferuntur, ipso facto se nouerint incidisse. Verum si quis etiam huiusmodi criminum conscius, vel affinis, siue religionis studio, siue pœnitentia ductus rem adhuc incognitam retexerit, supplicio liberetur. Ceterum eam omnium, & quarumcunque absolutionum rationem à prædictis criminibus, necnon habilitationum, & restitutionum etiam ad famam, & honores, ita deinceps habendam optamus, vt successores nostri nullas nisi saltem semestri post cuiusque assumptionem ad huius dignitatis fastigium excurso, ac precibus apud supremum officium inquisitionis hic institutum verificatis, concedant. Decernentes omnes, & quascunque huiusmodi absolutiones, habilitationes, & restitutiones, quæ precibus sic nō verificatis de cetero fient, nemini prorsus prodesse sed nec præsentibus, nisi toto ipsarum tenore ad verbum inserto, & gratia ex certa Romani Pontificis scientia facta, & propria manu subsignata, vlla in parte derogari, nec derogatum censeri debere, & si illis ex quacumque causa aliter derogari contigerit, derogationes huiusmodi nullius prorsus fore roboris, & momenti. Iubemus igitur vniuersos, & singulos Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, & ceteros ecclesiarum prælatos per vniuersum orbem constitutos, vt per se, vel alium, seu alios præsentes literas aut earum exempla in suis quisque prouinciis, ciuitatibus, diœcesibus, & locis solemniter publicare, & quantum in se est, firmiter obseruari procurent, contradictores quoscunque per censuras, & pœnas ecclesiasticas appellatione postposita compescendo, ipsasque censuras, & pœnas etiā iteratis vicibus aggrauando, inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus cōstitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem vt præsentium exempla etiam impressa edantur, eaque Notarij publici manu, & cuiuscunque curiæ ecclesiasticæ, vel prælati sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem vbique locorum faciāt, quam ipsæ præsentes facerent, si essent exhibitæ vel ostensæ. Ceterum omnes orbis terrarum Principes, quibus gladij secularis potestas ad malorum vindictam est præmissa, per eam quam se tueri promiserunt fidem, obtestamur, ita suas quisque partes siue in præstando ministris prædictis auxilio, siue in criminum post ecclesiæ sententiam animaduersione, interponere, vt eorum quoque præsidiis ministri ipsi tanti officij munus pro Dei æterni gloria, & religionis incremento feliciter exequantur, amplissimum à Domino permium recepturi, quod fidei prædictæ assertoribus in æternæ beatitudinis consortio præparauit.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ sanctionis, legationis, statuti, decreti, iussionis, obtestationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ, Millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Cal. Aprilis, Pontificatus nostri anno quarto.

✠ *Ego Pius V. Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.*

† *F. Cardinalis Pisanus Episcopus Hostien.*
† *Io. Card. Moronus Episcopus Portuen.*
† *Christoph. Madrucius Eps Prænestin.*
† *Otho Card. Truchses Episcopus Albanen.*
† *A. Card. Farne, Vicecanc. Episcopus Tusc.*
† *Io. Bapt. Cicada Eps Sab. Card. S. Clem.*

Locus signi.

VTINAM DIRIGANTVR VIAE MEAE AD CVSTODIENDAS IVSTIFICATIONES TVAS.

† *Ego Iulius Cardinalis Vrbinas.*
† *Ego Fuluius Cardinalis Perusin.*
† *Ego Ioa. Riccius Card. Politianus.*
† *Ego Scipio Cardinalis Pisarum.*
† *Ego Iacobus Cardinalis Sabellus.*
† *Ego Aloysius Cardinalis Cornelius.*

† Ego

A † Ego Ph. Cardinalis à Burdisera.
† Ego Antonius Card. Granuelanus.
† Ego Franciscus Card. Paciecus.
†
† Ego Hieronymus Card. de Corrigio.
† Ego Io. Franciscus Card. de Gambara.
† Ego Nicolaus Card. de Sermoneta.
† Ego Ind. de Aualos Card. Aragoniæ.
† Ego M. Antonius Card. Columna.
† Ego Ptolemaus Card. Comensis.
† Ego P. Card. de Sancta Cruce.
† Ego Z. Card. Delphinus.
† Ego Hu. Card. S. Sixti.
B †

† Ego Alexander Card. Cribellus.
† Ego Guido Card. Vercellus.
† Ego Guiliermus Card. Sirletus.
† Ego F. Michael B. Card. Alex. Camer.
† Ego Hieronymus Card. de Claraualle.
† Ego Ludouicus Card. Madrucius.
† Ego Innocentius Card. de Monte.
† Ego Hieronymus Card. Simoncellus.
†
† Ego Ferd. Card. de Medicis.
† F. Cardinalis Alciatus.
† Io. Paulus Cardinalis ab Ecclesia.
† A. Cardinalis Caraffa.

Anno à Natiuitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Indictione duodecima, die vero secunda mensis Maij, Põtificatus sanctiss. in Christo patris, & D. N. D. Pij diuina prouidẽtia Papæ V. anno quarto, retroscriptæ literæ Apostolicæ, lectæ, affixæ, & publicatæ fuerunt ad Valuas Basilicæ principis Apostolorũ de Vrbe, Cancellariæ apostolicæ, & in acie Campi Floræ, vt est moris, dimissis in locis præfatis præsentibus literis per aliquantulum temporis spatium affixis, & deinde amotis per nos Iulium Parinum, & Ioannem Bornotum prælibati S. D. N. Papæ Curs.

Ant. Clerici Mag. Curs.

PIVS PAPA V.

C

Sanctiss. D. N. D. Pii Papæ V. Confirmatio creationis, & priuilegiorum societatis Crucesignatorum.

Pius Papa quintus, ad perpetuam rei memoriam.

SACROSANCTAE Romanæ, & vniuersali Ecclesiæ diuina disponente clementia, meritis licet insufficientibus præsidentes, omnem pastoralis nostri officij curam, atque vigilantiam in id potissimum adhibere debemus, vt fides catholica vbique terrarum, quantum in nobis est, integra, inuiolataque conseruetur, & impij, ac detestandi hereticorum conatus ipsam vnam fidem violare satagentium omnibus rationibus comprimantur. Vnde si quæ ad iuuandum huiusmodi nostrum propositum, ac debitum, aliàs pie instituta, ac concessa fuisse à prædecessoribus nostris comperimus, libenter approbamus, & aliàs desuper disponimus, prout in Domino conspicimus salubriter expedire. Cum itaque inter ceteras, quæ in Ecclesia Dei hactenus institutæ sunt Christifidelium societates, illa satis vberes Christianæ religionis fructus afferre videatur, quę sub Crucesignatorum vocabulo ad assistendum hæreticæ prauitatis Inquisitoribus, auxiliumque, quando & quoties opus sit, in catholicæ fidei negotiis aduersus hæreticos, etiam vita ipsa præstandum, instituta existit, vt non immerito diuersis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris specialibus gratiis, & priuilegiis fuerit decorata. Nos attendentes, quòd ea maiorem obtinent roboris firmitatem, quæ pluries apostolicæ confirmationis præsidio sint communita, vtque paternum nostrum erga ipsam societatem charitatis affectum ostendamus, eiusdem societatis Crucesignatorum creationem, & institutionem, ac priuilegia, quæ sunt in vsu, necnon indulgentias, prærogatiuas, facultates, gratias, & indulta quæcunque, eidem societati, & illius vtriusque sexus confratribus Crucesignatis pro tempore existentes, tam per Innocentium iij. Innocentium viij. Iulium ij. Leonem x. Clementem vij. quàm quoscunque alios Romanos Pontifices prædecessores nostros sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis hactenus quomodolibet concessa, & confirmata, decretis tamen Concilij Tridentini non repugnantia, necnon literas desuper emanatas, illorum omnium, & singulorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis habentes, auctoritate apostolica tenore præsentium confirmamus, approbamus, & innouamus, illisque

Edita anno domini 1570.

Ex Bullario Pij v. pa. 169

D

E

lisque perpetuæ,& inuiolabilis firmitatis robur adiicimus,omnesque, & ſingulos iuris, & facti defectus,ſi qui forſan interuenerint in eiſdem,ſupplemus. Non obſtantibus conſtitutionibus,& ordinationibus apoſtolicis, ceterisque contrariis quibuſcunque. Volumus autem quòd præſentium tranſumptis,etiam impreſſis,manu Notarij publici ſubſcriptis,& ſigillo alicuius perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem vbique fides adhibeatur,quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitę vel oſtenſæ.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub annulo piſcatoris, die tertiodecimo Octobris,Milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo,Pontificatus noſtri anno quinto.

Cæ. Glorierius.

FRANCISCI PEGÑAE SACRAE THEOLOGIAE

Iuris utriusque & liberalium artium Doctoris

Disputatio de auctoritate seu robore, probatione, & vtilitate Extrauagantium, seu literarum Apostolicarum, pro officio sanctissimæ Inquisitionis contra hæreticam prauitatem.

1 *Continua Romanorum Pontificũ cura in extirpandis hęreticis.*

A B exordio nascẽtis Ecclesiæ protinus Pastores vigilare cœperũt aduersus pseudo-discipulos, qui non intrãtes in Dominicum ouile per ostiũ, aliunde conscendere, & vineam Domini sabaoth, Catholicam videlicet Ecclesiam, dilectam Christi spõsam, quasi vulpeculæ demoliri, & fraudulose conabantur: quorum vigilum pastorum exemplo laudabili ceteri deinceps continua temporũ serie Romani Pontifices, ardore Christianæ fidei & religionis accensi, se murũ pro domo Domini aduersus hostes catholicæ Ecclesiæ opponentes, sedula diligentia, quotiens occasio postulabat, & concilia prælatorum numerosa coacta multitudine celebrarunt, & leges multa æquitate & iustitia munitas contra hæreticos cõdiderunt, & alias à Principibus secularibus cõditas sua auctoritate roborarũt. Ex his quædam labentibus annis pontificia auctoritate in certa volumina, certosq; titulos optimo artificio & accurata methodo sunt relatæ, quæ nũc in Decretalibus, Sexto, & Clementinis, sub titulis de hæreticis, referuntur. aliç plerçque vel quia à collectore visæ non sunt, vel quia longo tempore post eas collectiones sunt conditæ, extra eos iuris receptos titulos & libros disperse remanserũt: quas ea fortassis de causa Extrauagantes nostri iuris interpretes appellarunt; de quarum auctoritate & robore nunc est agendum, vt intelligatur quanta sit eis habenda fides, quo modo probetur earum auctoritas, & quanta sit earundem vtilitas.

2 *De auctoritate extrauagantiũ in vniuersum, qui dissẽ ruerint.*

Ac primum hic nobis præfandum est, nõ esse nunc nobis differẽdum in vniuersum de auctoritate & robore quarumlibet extrauagantium de aliis rebus ab hæresi tractãtium: nam hunc articulum longe lateque disputãt nostri in c.1.de constit. lib.6.Panorm. & alij in c.pastoralis.de fide instru. idem Panor. & Ioan. And.in c.1.de senten.& re iud.Bart.in l.cum prolatis.ff.de re iud.Bald.in l.2.C.quãdo pro. non est necesse. Philippus Probus tract.de pensionibus, præludio.7.idẽ in pragmatica sanctione.c.& quia.§.ipsas omnes. verbo, extrauagantes.& verbo, regulas. Mantua.consi.1. Gozadinus consi.16. Ludouicus Gomes in procœmio regularũ cancella. q.2.Quintillianus Mandosius in 5.q.9.reg. cancella.nu.2.& in 1.q.28.reg.nu.3.& seq. & in 3.q. eiusdem regulæ 28.& alij quos omitto consultò.

3 *Extrauagantes in hęreticos aditæ licet non sint ĩ corpore iuris clausę validæ sunt.*

Sed hoc loco de auctoritate & viribus earum extrauagantium præcipue dissero, quæ contra hæreticam prauitatem conditæ sunt, in posterumue condẽtur: nam in aliis maior forte est dubitatio, in his vero facilior quæstionis solutio, cum habeamus aperta pontificia responsa hanc litem dirimentia, docentiaque oẽs constitutiones contra hæreticam prauitatem editas in suo robore permanere: nam in c.vlt.§.vlt.de hær.lib.6.ita scriptũ est: *Constitutiones vero, ordinationes et mandata alia prædecessorum nostrorum in negotio hæreticæ prauitatis facta, concessa, seu etiam ad consulta responsa, quæ constitutionibus suprascriptis super eadem editis prauitate non obuient, in suo volumus robore permanere.* hactenus Bonifacius viij. Idem ipsum paucis post annis cõfirmauit Clemens v. in cõcilio Viennensi, refferturque in Clem.1.de hær.§. vlt.his verbis: *Alia sane, quę circa præmissum inquisitionis officium, à nostris sunt prædecessoribus instituta (quatenus præsenti decreto non obuiant) sacri approbatione cõcilij roborata in sua uolumus firmitate manere.*

hæc ibi.atq; hoc ipsum vbique obseruant nostri, præsertim illi qui contra hæreticos tractatus scripsere, Eymericus 3.p.q.84. & q.131. Zanch.tract.de hær.in procemio,nũ.1.Repertorium inquisitorum,verbo, extrauagantes. Petrus Godofredus in l.Arriani.vers.cunctis quoque.C.de hæret. notant Geminianus & alij in d.c.vlt.in fine,de hæret.lib.6.

4 *Leges seculares ĩ hęreticos editæ etiã inuiolabiliter obseruãda.*

Sed neque solæ pontificiæ leges hæreticã prauitatem coercentes,licet extra iuris titulos ferãtur,obseruari debent,immo amplius cauit Innocentius iiij.rescripto quodã magistratibus secularibus misso,incipiẽte,Orthodoxæ fidei.(quod etiã hic curauimus imprimendum) vt & leges item seculares, & alia quælibet statuta contra hæreticos cõdita inuiolabiliter obseruentur his verbis: *Considerantes attente quòd iurisdictio eorum,* scilicet inquisitorum, *quo fuerit plenior in hac parte, eo magis esse poterit fructuosa, volumus & nostris sibi damus literis in mandatis, vt vos monere procurent, & inducere diligenter, vt statuta ipsorum, & alia ecclesiastica & secularia, & constitutiones etiam quondam Federici Romanorum Imperatoris, tunc in deuotione ecclesiæ persistentis, edita contra hęreticos, fautores, receptatores, & defensores eorum, quæ cõscripta & bulla nostra munita transmittimus, conscribi in statutarijs vestris, eaque obseruetis, et faciatis irrefragabiliter obseruari.* hactenus ibi. atque ex hoc rescripti fragmento præter ceteros apud Eymericum in Directorio,3.par. Schol.136. super q.86. ver. sed maior difficultas.ostendi inquisitores hæreticæ prauitatis in suis diœcesibus posse aduersus hæreticos noua cõdere statuta,pœnas in eos augentia,quæ fauore fidei valida, & suis ciuibus consistentia & haberi debeant, & penitus obseruari.

5 *Leges quaslibet in hæreticos latas obseruandas esse vetustissimi Imperatores sãciuerunt.*

Neq; hoc est recens inuentũ,vt putant legum,antiquitatis, & historiæ ignari : nam & ab initio ferme nascẽtis Ecclesiæ supra mille & centum annos,nempe anno Domini 430. Christiani principes hoc ipsum sanciuerunt. Theodosius enim & Valentinus Imperatores Augusti,(vt scriptum est adhuc in codice Theodosiano,lib.16.tit.4.l.54. quam cẽtum fere post annos Iustinianus in suũ codicem transtulit ac roborauit.C. de hær.l.Arriani.) non modo leges à se conditas aduersus hæreticos vim legum inuiolabiliũ habere voluerunt,sed quascũque etiã alias ab aliis principibus editas, firmas & validas manere iusserunt his verbis: *Cunctis quoque legibus, quæ contra eos,* scilicet hæreticos, *ceterosque qui nostræ fidei refragantur, olim diuersisque temporibus latæ sunt, semper viridi obseruantia valituris,&c.* & paucis interpositis. *illis etiã oĩbus in sua manentibus firmitate, quę de militia, pœnisque varijs, deque diuersis sunt hæreticis promulgata: vt nec speciale quidem beneficium aduersus leges valeat impetratum.* hæc ibi.

l.Arriani.cap.de hęret.

6 *Leges desuetudine aut longo temporis interuallo nõ abolentur.*

Ex his apertissime docemur generaliter legem quantumcũque diu factam non aboleri desuetudine, vt grauiter docuit Ias.in l. de qbus, notabili 6.ff.de legibus & senatusc. & Matthæus Afflictus in repetitione sanctionis de iure prothomiseos.§.6.notab.1. nu.2. & Angelus Aretinus in §.igitur.in procemio Institutio.nu.2. quod tametsi generaliter in omnibus legibus obtineat,illis obseruatis distinctionibus,quas retulit præcitato loco Afflictus:in his vero quæ contra hæreticam prauitatem latæ sunt,maxime obseruatur. nulla enim præscriptio,nullum temporis quamuis longissimi spatium, aut tollere radicitus,aut immutare potest,nisi nominatim & expresse aliæ ferantur leges,quæ illas reuocent,aut immutẽt:leges enim huiusmodi semper viuũt. c.contra.25.q.1.semper item loquuntur, vt notãt Bar.Butrig.& Saly.in l. Arriani.C.de hæret.& idem Saly.in Auth.cassa.q.3.de sacro.eccle.& Ioan. Imo.in l.3.§.si rem.ff.pro emptore.& olim maximus Plato de legibus loquens dialogo.9. dixit, legem ipsam quæ aliquid interdicit, id pro vniuersa ciuitate semper interdicere, & interdicturam esse. Dixi autem desuetudine non tolli leges,quoniam etiamsi per mille annos allegatæ non sint in iudiciis,præsertim cum ab initio fuerint receptæ,non propterea abibunt in desuetudinem, vt grauiter & vere disserit Iac. de Beluiso in Authenti. de hæredibus & Falcidia,post principium,& Cynus in l.rem nõ nouam.c.de iudiciis. An autem & quando per contrariam consuetudinem leges tollantur, non est præsentis instituti nunc docere.

7 *Extrauagãtes quæ dicantur decretis titulorum de hæreticis obuiare.*

Quod vero ait Bonifacius octauus in d.c. vltimo. de hær. & Clemens v.in d. clemen. 1.§.vlt.de hæret. tunc scilicet extrauagantes esse admittendas,quando decretis contentis in titulis de hæreticis non obuiant, eò pertinet vt intelligamus veteres omnes leges in hæreticos latas confirmari, dummodo manifestò & expresse eis decretis non contradicant: quoniam si contradixerint, solum in ea parte in qua contradicunt,emendatæ sunt; in ceteris vero validæ semper remanent.Res fiet vno exemplo illustris, nam in similibus idem erit iudicium; iure veteri solus Episcopus, item solus inquisitor per se poterat hæreseos reos duro carceri mancipare, torquere, & sententiam condemnatoriam in eos pronuntiare, vt optime scripsit Eymericus, 3. par. quæst.48. vbi dixi copiose Schol.108. hodie tamen id obuiat

niat dispositioni clementinæ primæ. §. propter quod. vers. duo tamen. de hæret. & ideo in ea parte tantum lex antiqua est sublata omnino, in ceteris viridem obtinet obseruantiam. Iam illud amplius colligitur, ad hoc vt extrauagantes, & quælibet aliæ leges contra hæreticos editæ per clausulam prædictam tollantur, oportere vt expresse constitutionibus positis in titulis de hæreticis obuient, id est, vt manifeste, & expresse eis cōtradicant, atque è diametro cum eis pugnent: id enim significat verbum, obuiandi, in præcitatis responsis positum, vt docent humaniorum literarum professores, quos in re aperta consulto omitto. Ergo si per constitutiones extrauangantes, aut quasuis alias leges ecclesiasticas aliquid caueatur, quod à iure communi non sit prouisum, aut non plene decisum, dummodo expresse cum eo non pugnet, siue id pœnas in hæreticos & eorum complices augeat, siue modum inquirendi, interrogandi, euocandi, compellendi, torquendi, publicandi, aut quid simile præscribat, id profecto obseruādum erit, quod apertissime probant præcitatorum rescriptorum verba. De generalium autem inquisitionum statutis, seu institutionibus, quæ multa interdum cauere solent, aut omissa penitus à iure cōmuni, aut parum explicata, hoc sentio, q̄ si vel faciliorem præscribant modū procedēdi in causis fidei, vel pœnas in hęreticos augeāt rationabiles, inspecta locorum & personarū qualitate, vel denique quacunque alia ratione ea iubeant, quæ in augmentum fidei sine cuiusquam præiudicio tendunt, proculdubio obseruanda sunt: euidens enim ratio hoc suadet, quoniam leges iam latæ siue in hac causa siue in aliis, non possunt plene omnes casus siue articulos occurrentes decidere. l. neque leges. ff. de legibus & senatuscon. fit ergo vt id quod ad commodiorem causarum tractationem statuitur, vbi & iustum est, & iuri scripto non repugnat, debeat obseruari.

8 *Concilia prouincialia auctoritate delegatorū sedis apostolicę in hęreticos edita vim legis habent.* Præterea quæ de extrauagātibus diximus obtinere etiam putamus in conciliis prouincialibus auctoritate apostolica, seu auctoritate delegatorum sedis Apostolicæ contra hæreticos editis; qualia sunt Tolosanum, Biterrense, Narbonense, & si quæ sunt similia, quæ à nobis nuper in bibliotheca Vaticana in peruetusto codice (quem nobis Illustrissimus Cardinalis Guilielmus Sirletus vir omni eruditionis genere clarus, & Christiana pietate insignis, humaniter exhiberi ob publicam vtilitatem iussit) reperta proxime cum copiosissimis nostris commentariis in lucem dabūtur. huiusmodi enim concilia, auctoritate delegatorū sedis Apostolicæ condita vim legis habent in hoc crimine, & penitus obseruanda sunt. ita non obscure colligitur ex prædictis, sed nominatim id cauit Vrbanus iiii. in rescripto incipiēte, Præ cunctis. §. & obseruari. relato ab Eymerico par. 2. pag. 81. vbi ita scriptum est: *Et obseruari omnia statuta, tam per sedem Apostolicam, quàm in conciliys legatorum eiusdem sedis prouide edita, quæ negotium catholicæ fidei tangere dignoscuntur, sicut promotioni negotij & augmentationi fidei fuerit opportunū.* hæc ibi. nec te moueat in quibusdam codicibus hanc periodū paulo aliter contineri ita: *quàm in conciliys eiusdem sedis.* quæ verba solis summorum Pontificum statutis, non delegatorum eius, robur tribuere videntur, quoniā in multis exemplaribus etiam peruetustis, lectionem quam paulo antea retuli frequētius inueniri scio. & eam lectionē prudenter etiā agnouit Eymericus 3. par. q. 72. cum eam rescripti partem ad hoc institutum, de quo nūc agimus, citaret.

9 *Instructiones inquisitionis Hispanię, & aliarū inquisitionum quā vim habeant.* De instructionibus vero, seu priuatis aliquarum inquisitionū cōstitutionibus, veluti de instructionibus inquisitionum Hispaniæ à multis vidi sæpe dubitari, quantam vim habeant, quod est hic à nobis obiter etiā declarandum. Ac primum hoc est exploratissimū, eas instructiones in eis tantū regnis vim habere, obseruandasque esse ibidem ab inferioribus inquisitoribus: extra Hispaniā vero in terris quæ generalis inquisitoris Hispaniæ iurisdictioni non subduntur, nullam penitus obtinent firmitatē: qm̄ iudices inferiores etsi potestatem habeant condendi leges, vbi eas condiderint vniuersales non sunt, neque extra suum territorium earū virtus egreditur. c. 2. de constit. lib. 6. l. vlt. ff. de iurisd. om. iud. tales sunt Eporum & inquisitorū leges, quas in suis condunt territoriis. Inquisitoribus vero aliarum Prouinciarum, tunc iuxta dispositionem instructionum alterius inquisitionis procedere secure licebit, qn̄ à iure communi non discrepant, aut rationi cōsentaneę sunt, & in illis locis opportunæ, cōsideratis locorū personarū negotiorumq; circunstantiis. sunt aūt, vt ingenue fatear quod sentio, vtiles Hispanicæ instructiones rationi cōsentaneæ, & eruditæ, nēpe quæ à multis & sapientissimis viris, matura deliberatione variis temporibus sint cōditæ: docentq; singulariter, quidquid in primis ad praxim attinet, & propterea inquisitorum muneri & officio sunt valde accommodatæ. In his instructionibus, siquid

siquid caueatur quod iuri communi contradicat expresse, ipso iure id inualidum est, vt præcitata rescripta ostendunt in c. vlt. §. vlt. de hær. lib. 6. & in clement. 1. §. vlt. de hæret. ceterum si generalis Hispaniæ inquisitor à sede Apostolica obtinuerit, vt intra suam iurisdictionẽ possit condere instructiones etiã iuri communi contrarias, quæ ad extirpationem prauitatis hæreticæ pertineant; sane tunc illis erit in eis regnis obtemperandum. exempla multa occurrunt, sed facile omitto: nam docendi ratio absque eis intelligi potest. de ceteris aliarum inquisitionum instructionibus, seu sanctionibus idẽ est iudicãdũ.

10 *Consuetudo approbata et rationabilis cuiuslibet inquisitionis obseruanda.*

Iam quæ hactenus de instructionibus, seu sanctionibus priuatarum inquisitionum diximus, eadem quoque de consuetudine cuiuslibet inquisitionis accipienda sunt; nam inquisitores hæreticæ prauitatis tum in puniendis hæreticis, abiurationibus faciendis, reis torquendis, induciis concedendis, totoque processu fabricando, tum in ceteris quæ ad latissimum suum officium spectant, approbatis suæ inquisitionis consuetudinibus vti possunt, quod in priuilegio creationis ipsorũ cõtinetur: nam inter cetera eis conceditur, vt procedant contra omnes hæreticos cum omni auctoritate, facultate, & potestate tam de iure quàm de approbata consuetudine. approbatam aũt cõsuetudinem velut legem obseruandam explorati iuris est. §. ex nõ scripto. Insti. de iure nat. gent. & ciuili. vbi communiter Doctores. vnde si per vetustam & approbatam alicuius inquisitionis consuetudinem receptum esset, vt inquisitores hæreticę prauitatis indistincte animaduerterẽt in blasphemos, crederem eos id iudicium absque errore posse exercere: nam consuetudo hoc illis tribueret priuilegium, cum consuetudo priuilegium tribuat, vt docet Bart. in proœmio Digestorum. §. hęc autem tria. nu. 3. Rursus quoniam consuetudo tribuit iurisdictionem. glossa singularis in l. more maiorum. ff. de iurisd. om. iud. facit textus in c. cum contingat. de foro compet. vbi Fely. Bald. in rub. de consuet. col. 2. per l. viros. C. de diuer. offi. lib. 12. vbi Bart. in fine. Romanus consil. 143. incip. ad prædictorum roborationem. vers. secundo principaliter. & consi. 300. incip. in casu proposito. late Dec. in d. l. more maiorũ. ff. de iurisd. om. iud. nu. 19. neque hoc mirum videri debet, cum consuetudo tãtam habeat vim, vt etiam canonibus præponderet, si sit rationabilis, & legitime præscripta. c. vlt. extra de consuet. tradit glossa cõiter recepta in c. pastoralis. verbo, dissona. de fide instrum. & Aymo Craueta in tract. de antiquit. tẽp. par. 1. §. 1. num. 42. Veruntamen monendi sunt hic inquisitores, ne quamlibet suæ inquisitionis consuetudinem velut rationabilem admittant: nã vt cõsuetudo dicatur rationabilis & approbata, plura exiguntur, quæ non facile possint in quauis consuetudine reperiri: rationabilis enim dicitur consuetudo, quã iura nõ improbant, aut quæ iuri non cõtradicit. glossa in c. vlt. verbo, rationabilis. extra de cõsuet. item vt cõsuetudo pro lege seruetur, multa requirũtur. glossa & Doctores in c. cõsuetudo. dist. 1. quam ob rem ne quid velamine, aut prætextu approbatæ cõsuetudinis incautum committant inquisitores, sequentia intueantur. Primum curent omnino cuncta gerere, hoc est, processus suos fabricare, omnemque ordinẽ iudiciarium dirigere in puniendo, & absoluendo, & ceteris ad suum officium spectãtibus iuxta canones, præsertim eos qui de hæreticis sunt, & cõtra hæreticos conditi: deinde vero ad consuetudinẽ & stylum Romanæ inquisitionis à qua ceteræ velut à capite pendent, vbi leges deficiunt & in arduis audacter recurrant: quis enim concedat in re tam graui priuatas inquisitionum, aut prouinciarum consuetudines facile esse sequendas? præsertim cum iura vbique clament, maiores ecclesiæ causas, & præsertim quæ articulos fidei tangunt, ad sedem Apostolicam esse referendas. c. maiores. de baptismo & eius effectu. ergo priuati ciuitatum inquisitores, si tutius & securius tractare omnia cupiũt, cum leges deficiunt, aut etiam obscuræ sunt leges, stylum & cõsuetudinem supremi senatus inquisitionis Romanæ, quæ ceterarum caput est, consulant & sequantur. in hac enim nullum est erroris periculum, nam præterquam quòd à sapientissimis iudicibus & vigilantissimis causæ fidei tractantur, quotidie etiam summum Pontificem consulerę licet, cuius iudicium quantam in rebus fidei habeat auctoritatem, exploratissimum est apud catholicos.

Priuati inquisitores stylũ Romanæ inquisitionis obseruent.

11 *Extrauagãtes cũ certę sũt, iuri cõmuni præponderant.*

Sed ad extrauagantes reuertor, quarũ tanta est auctoritas, vt si exploratæ fidei sint aut (vt nostri loquuntur) indubitatæ, constitutionem in corpore iuris clausam tollant. c. 1. de constitu. vbi Doctores, Guimier in pragmatica sanctione. c. & quia §. ipsas omnes. verbo, Extrauagantes. quod si dubitetur, an sit authentica nec ne, tunc si est iuri consona, secundum eam debet iudicari, at si à iure discrepet, summus est Pontifex consulendus. c. pastoralis. vbi Panormit. & alij extra de fide instr. & tradit glossa in pragmatica sanctione

loco

loco proxime citato. huius autem doctrinæ multa occurrent exempla in positis extrauagantibus, quæ breuitatis gratia omittimus. attamen præcitatũ dogma ita crederem intelligendum, vt tunc extrauagans iuri cõmuni præualeat, & secundum eam sit iudicandum, quando in extrauaganti apponeretẽ clausula: *Non obstan. quibuscunq; constitution. in contrarium, &c.* quæ cõmuniter apponi solet: nam si hæc clausula deesset, præsertim in nostris extrauagantibus, si quid tunc cõtra decreta in titulis de hæreticis contenta sancirent, id plane irritũ esset per iura adducta ex c. vlt. §. vlt. de hære. in 6. & clemen. 1. §. vlt. de hæret.

12 *An sententia lata cõtra aliquã extrauagantẽ sit nulla.*

Ex prædictis qõ est ad intelligendum vtilis & huic instituto valde accõmodata, an scilicet sententia à iudice lata contra dispositionem alicuius extrauagantis sit nulla? & cum extrauagantes, vt hactenus demonstratũ est, virtutem legis habeãt, plane irritum videtur iudicium contra earum dispositionem factũ. at Bartolus in l. cum prolatis. n. 2. ff. de re iu. quem alij proxime citandi sequuntur, ita distinguebat: si sententia sit lata contra extrauagantem in corpore iuris clausam, nulla erit: secus autem si reuera sit extrauagans, hoc est, si non reperiatur in corpore iuris. idẽ videtur tenere Romanus cons. 260. Alexan. cõs. 230. Ant. Butrius in proœmio decretal. idẽ in c. pastoralis. de fide instrum. Franciscus Pauinus in præludio præfixo extrauagãtibus Ioan. XXII. & alij quos ille refert. ratio vero vtriusque partis positæ distinctionis facilis est: nam primũ ideo sententia lata contra dispositionem extrauagantis in corpore iuris cõtentæ, est nulla, quia perinde est ac si contra legem lata fuisset. Bal. in l. 2. C. quando prouo. nõ est nece. Ant. Butrius in c. 1. & c. cum inter. de re iu. tradit optime Franciscus Pauinus præcitato loco. Rursus si extrauagans est incognita, & contra eius dispositionem feratur sententia, non vitiatur, quia incognitas leges iudex cognoscere non tenetur. argumento d. l. cum prolatis. ff. de re iu. nã si sententia lata contra legem prolatam, idest, iudici indicatã, quam forte iudex ob summam difficultatẽ & obscuritatem non intelligebat, nec putabat ad negotiũ & causam de qua agebatur pertinere, summo iure valet, vt in d. l. cũ prolatis. ff. de re iu. profecto multo magis valida erit sententia lata cõtra dispositionẽ extrauagãtis ignotæ, & nõ productæ: ergo liquere debet iudici, fidesq; ei facienda est de valore & robore extrauagantis, vt sentẽtia lata contra ipsam nulla sit & inualida, vt eleganter præcitato cons. 260. docuit Romanus, & Guilielmus Cassa-

A dor decis. 7. n. 5. vbi d. cit regulas, extrauagantes & concordata, nisi producantur in actis, à iudicibus non considerari. atque hactenus de prima huius disputationis parte, quæ ad valorem extrauagantium spectabat.

SECVNDA PARS DISPVTATIONIS Quomodo probetur extrauagantium auctoritas.

13 *Quot modis probetur extrauagantiũ auctoritas.*

SVPERIORIBVS ita constitutis, superest nunc altera huius disputationis pars valde etiã vtilis & necessaria, videlicet, qua ratione
B probari debeat extrauagantiũ auctoritas, vt intelligatur quæ sit vere extrauagans, & vim legis habeat, siue vt nostri loquuntur, quæ sit extrauagans authentica, quæ vero secus. hoc etiam caput tractãt fermè Doctores quos hactenus variis locis adduximus, sed nemo luculentius quàm Franciscus Pauinus causarũ sacri Palatii olim Auditor in præludio præfixo ad extrauagãtes Ioan. XXII. in hæc verba: *Debent autem extrauagantes quando de eis dubitatur in forma authentica produci sub plumbo, si extra curiã sunt producendæ: vel sub signeto Vicecancellarij, si in*
C *curia sunt producendæ: & hoc de illis quæ sunt descriptæ in libro Cancellariæ; illæ autem quæ sunt descriptæ in Camera apostolica, signantur cum signeto camerarij, vel sub plumbo, &c. & ita seruatur in Curia Rom.* hactenus Pauinus, à quo non dissentit Ludouicus Gomes in proœmio regularum Cancellariæ & alij recẽtiores: nam & id vsus obseruat. Primus ergo modus probandi auctoritatem extrauagantium extra curiã (nam curiam nunc libenter omitto cum magis necessarium sit absentibus cõsulere, quàm illis qui quotidie Pont. Rom. alloqui possunt) est, cũ
D extrauagantibus seu rescriptis pontificiis adiungitur appensum illud plumbeũ cum fune canapis, impressis in ipsius vna parte sacris Petri & Pauli capitibus. in altera vero nomine eius Pontificis qui rescriptum edit seu cõcedit; hinc intelliges sequentes extrauagãtes authenticas esse, & pro lege seruandas, quoniam maiori ex parte ex autographis seu archetypis aut originalibus, pẽdenti plumbeo munitis desumptæ, & transcriptæ sunt à nobis summa diligẽtia, & præsertim omnes illæ
E quæ habentur in Archiuo inquisitionis Bononiensis, plumbeo pondere munitæ sunt, vt protinus summam earum percipias auctoritatem: aliæ vero vnde habeantur, notatiuncula in margine posita initio cuiuslibet extrauagantis aperte indicat.

Expendere plũbeo pendente probatur extrauagantiũ auctoritas.

Extrauagãs reperta in Archiuo publico fidẽ facit.

Rursus auctoritas etiã extrauagantis probari potest, si reperiatur in publico alicuius loci Archiuo. Rom. d. cons. 260. quem refert & sequitur apostilla ad Bart. in d. l. cum prolatis.

latis.ff.de re iu. verbo, posita. quoniam in publicis archiuis nō solent recondi nisi quæ publica auctoritate geruntur, idq; fit summa integritate & veritate, adhibita personarū publicarum auctoritate, quorum fides & religio probata est & perspecta. hinc colliges eas extrauagantes & quælibet alia rescripta quę Romæ in bibliotheca Vaticana in registris Pontificum summorum asseruātur, magnā habere & inuiolabilem auctoritatem, tametsi non adsint pondera plumbea, cum in his registris nihil describatur, quod nō sit prius multa diligentia examinatum & præuisum, summaq; auctoritate, & veritatis sinceritate munitum, & per publicas personas, iuxta Romanæ Curiæ stylum & consuetudinem consignatū & obsignatum seu subscriptum, vnde ab scripturis contentis in his registris omnis incertitudo procul abest; quod ipsum etiā obtinet in scripturis desumptis ex Archiuo inquisitionis Romanæ; vt hinc etiam colligas, extrauagātes & rescripta inde sumpta inuiolabilem & certam habere auctoritatem.

Extrauagās à notario subscripta et sigillo personę ecclesiasticę in dignitate constitutę munita, fidē facit.

Denique extrauagantium & rescriptorū pontificiorū firma etiam probatur auctoritas & fides, quoties manu alicuius notarii publici, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica cōstitutæ munita sunt, quod generaliter hodie obtinet in omnibus rescriptis pontificiis extra curiam missis, per clausulā eisdem rescriptis insertam, per quam id non obscure cauetur, ita enim præstatur tanta fides ipsis rescriptorū exēplaribus seu trāsumptis, ac prętaretur originalib⁹ ipsis rescriptis.

14 *An extrauagantes sint leges generales*

Sed occurrit hoc loco difficultas mihi necessario diluenda, quæ iuris ignaros posset in hac causa perturbare, an sequētes extrauagātes vbiq; obseruari debeant? videbitur .n. alicui nec vbiq; nec ab omnibus inquisitoribus aut iudicibus esse obseruādas. Primum quia certis quibusdam inquisitoribus destinātur, veluti fratribus ord. Præd. rursus non vbique degentibus, sed in Lombardia, Marchia Taruisina, aut alibi in locis quibusdam singularibus constitutis. cum igitur rescripta hæc localia videantur, non debent omnes generaliter ligare. c.1. & c.2. de const. lib.6. l. vlt. ff. de iurisd. om. iud. Iam de natura legis vniuersalis & generalis esse videtur, vt sit perpetua & durabilis, vt docet Archidia. in c. donatum. 1. q.7. & Nicolaus de Milis verb. lex. §.1. facit textus in l. edita. C. de edendo. ibi; perpetui edicti. extrauagantes vero non sunt tales cū extinguātur & moriātur suo conditore mortuo, vt videtur velle Ioa. And. in c. nemo potest. de reg. iur. lib.6. & Cosma Guimier in

A glossa pragmaticę sanctionis. c. & quia. §. ipsas omnes. verbo, regulas. Postremo quia vt lex vniuersaliter liget & obliget, principē id expresse cauere oportet per notata in l. nec Dorotheum. C. de decurio. lib.10. facit textus in c.1. de constit. hoc autē deesse videtur in nostris extrauagantibus.

Ceterum his minime refragantibus, certū est extrauagātes vbiq; seruādas esse. Primū, quia hæretica prauitas aduersus quam sunt conditæ, & feruor fidei quem respiciunt, & iudices qui eis vti debent, vbiq; eodem iure B censentur: ius ergo quod circa hæc versatur, vbiq; valebit, cū eadē vbiq; sit ratio. l. à Titio. ff. de verb. obli. l. illud. ff. ad leg. Aquil. cū similibus. Rursus ex persona statuentis metimur legem esse generalem aut specialem. c. vlt. de const. lib.6. at summus Pontifex habet generalem iurisdictionē super hæreticam prauitatem, & fidei negotia: fit ergo vt leges extrauagantes ab eodē conditæ generaliter vbiq; locum habeant. atq; hęc sentētia vera est quam probāt tum præcitati, tum in primis adducta C per Lud. Gomes in prooemio reg. cancel. q.2.

Neque obstant quę contrariā sententiam probare videbātur. Primum enim non refert solis sæpe fratrib. ord. Pręd. mitti: hoc enim ideo fit, quia initio constitutæ inquisitionis delegatę hi in primis cum episcopis & fratribus Minoribus iudiciū in hereticos exercebant; & summi Pont. his loquentes omnibus inquisitoribus loquuntur; nam eodem modo: Imperatores quorum sanctiones & leges in Codice Iustinianeo numerantur, leges suas, quandoq; Eutropio, alias Palladio, alias aliis D vrbium pręfectis & pręsidibus nuncupant, vt in præfixis legū titulis licet intueri: at nemo dicet proinde eas leges particulares esse; immo fuit necessariū pręcitatas has psonas exprimere vt per eas, leges conditę vbiq; obseruari iuberentur. Iam non obstat, ad certa loca destinari, quia cum sæpe contingat summum Pont. ab inquisitoribus vnius ciuitatis vel prouinciæ rogari, legem ferre, legislator illis eam legem destinat, at non est eius men- E tis vt velit in eo solo loco eam legem valere, sed generaliter vbicunq; eadem est ratio: nā licet hoc argumentum procedat in inferioribus iudicibus, qui limitatam habent iurisdictionē, quorū placita neminem ligant extra territoriū. l. vlt. ff. de iurisd. om. iud. at nō est ita in principe supremā iurisdictionem habēte, qui quamuis faciat actū cōcernentem certum locum aut personam, nihilominus ille actus non facit legem particularem, sed vniuersalem. l. vlt. C. de legib. vbi sententia principis

cipis in certa causa lata, vniuersale tamen ius facit & omnes ligat, qd' ipsum operatur principis epistola certæ alicui personæ directa. l. 1. vers. per epistolam. ff. de const. princip. cũ similibus, tradit Ioa. Platea in l. neque. C. de decurio. lib. 10. declaratq; pulchre Ias. in l. 1. n. 24. ff. de feriis. Præterea non obstat tertia obiectio de perpetuitate legis, quoniã fateor equidem extrauagantes quandoq; cũ conditore interire, at hoc in multis & præsertim in nostris extrauagantibus locum nõ habet, quas perpetuo durare satis abũde docuimus in superioribus, cum de earũ auctoritate dissereremus. neq; Ioan. And. aut præcitati indistincte asserunt, extrauagantes extingui per morté conditoris, sed eas seruandas esse, præsertim viuente earum conditore, & vbi non sunt cõtrariæ iuri cõmuni & decretis sacrorum conciliorum. 25. q. 2. c. institutionis. c. 1. de consti. notatq; Ant. in proœ. clemen. & Franc. Pauinus super extrauagãtes Io. XXII. & tametsi temporales essent, & cum conditore interirent, at non propterea sequeretur nõ esse leges generales; quoniam dum viueret conditor generaliter omnes obligarent. neq; enim pertinet ad essentiã legis quòd sit perpetua, hoc enim in potestate legislatoris positum est, vt in simili docet Geminianus cons. 93. disserens de reg. canc. nihil enim refert ad vniuersitatem legis, q̃ sit temporalis cum in hoc voluntas sola condentis attendatur, vt notatur in c. nobis. de sent. excom. & in clem. 1. de vit. & honest. cle. neque sententia Archidiaconi refragatur huic doctrinæ. is enim loquitur secundum id quod fit cõmuniter, nam regulariter quidẽ leges perpetuæ esse solent. ceterum, vt dixi, extrauagantes nostræ perpetuo viuunt & loquuntur. Postremo nihil refert, Principem non cauere nominatim vt extrauagantes generaliter omnes obligent, quoniam cõmuniter leges ita conduntur, vt omnes obligent & perpetuæ sint, vt paulo antea dicebamus, & nisi cõtrarium caueat (qd' cõmuniter fieri solet) voluisse putãdum est. l. si quis donaturus. vbi glossa. ff. de vsufru. l. quod si nolit. §. qui assidua. vbi Bal. ff. de ædilit. edict. cum aliis relatis ab Euerardo in loco à solitis. non inficior tamen quandoq; solere condi extrauagãtem tum in causa hæresis, tum in alijs vni soli loco competẽtem, quia materia de qua ea extrauagans concepta est, in eo solo loco forte versatur: ceterum si contingeret similia alibi fieri, tunc ad ea quoque loca extrauagantis dispositio referenda esset.

TERTIA DISPVTATIONIS PARS
De vtilitate extrauagantium.

A SVPEREST iam vt tertium propositę disputationis caput absoluamus, in quo de vtilitate harum extrauagantium breuiter disserendum est. Quanta sit extrauagantium vtilitas non oportet multis ostendere, cum res ipsa per se id loquatur aperte. Primum enim ex notitia extrauagantium melius forte quàm ex turbidis & molestis quorundam interpretum commentationibus, intelligentur vniuersa Pontificum rescripta in titulis de hæreticis comprehensa: nam cum extrauagantes copiosius sint cõceptæ, & ex ipsis quædam in eum finem sint conditæ, vt quæ alibi erant in iure communi quandoq; paulo obscurius tradita, per ipsas declarẽtur, & quasi lumine interpretationis illustrentur, consequitur plane ex hoc capite ingens vtilitas, & studiis inquisitorum & ceterorum, qui hæreticis extirpandis, aut iudicando aut consulendo aut scribẽdo dant operam, accedit non parua commoditas: nullum est enim fere decretum in prædictis titulis de hæreticis comprehensum, qd' per aliquam extrauagantem non declaretur, amplietur, aut distinguatur. 15 *Extrauagantium multiplex vtilitas.*

B C

Rursus nõ modo præfata decreta commodius percipiũtur, verum etiam ex notitia extrauagantium facile possumus euitare errores interpretum, qui dum obscura interpretari conantur, ob ignoratas extrauagantes, aut obscuriora docent, aut manifeste falsa tradunt, aut incerta & dubia persuadere conantur: quod in tam graui causa nusquam fuerat committendum. neminem hic libet in D ius vocare, ne videamur studio reprehendendi moueri, aut cuiusquam famam & honorem lædere, quod procul abest semperq; abfuit à natura nostra; hoc tamen sit exploratissimum & certissimum apud omnes, eos qui tractatus de pœnis hæreticorum, & ordine procedendi contra hæreticos scripserunt, & destituti fuerunt extrauagantium notitia, in insignes quandoq; errores lapsos fuisse, quos facile euitassent, si eis intelligendis diligentem operam (vt oportuit) nauassent. hinc E sæpe soleo plurimum commendare Nicolaum Eymericum, & Zanchinum seu Ioannem Calderinum, qui in singulis difficultatibus declarandis maiori ex parte nituntur decretis contentis in titulis de hæreticis, & extrauagantium in hæreticos editarum sanctionibus: hæc enim docendi ratio in hoc tribunali ceteris præponderat, idque se factu rum promisit Zanchinus in proœmio tractatus sui de hæreticis, vt maiorem operi aucto

ritatem conciliaret. id quoque præstitisse Eymericum ostendi in præfatione tertiæ partis Directorij.

Postremo illa est non modica vtilitas, quæ ex notitia extrauagantium proficiscitur: quoniam vniuersa inquisitorum priuilegia & prærogatiuæ luculẽtius in eis quàm alibi perspiciuntur; nihil est enim quod ad amplissimum & latissimum inquisitorum officium, potestatem, & dignitatem pertineat, quod in his extrauagantibus non sit comprehensum. atque hæc sola res vehementer inquisitores mouere, ardenterque excitare deberet ad assiduum studium, & frequentem extrauagantium lectionem. Paucissimæ enim oriri poterunt in suo officio quæstiones & difficultates, quæ vel aperte per extrauagantes non declarentur, aut non inuita consecutione interpretatio ex eis non deducatur. Agite ergo quicunque sacro inquisitionis officio libere & ingenue iudicando, consulendo, aut scribendo ad extirpandam hæreticam prauitatem famulamini, diligenter positarum extrauagantium lectioni nauate operam, easque nocturna versate manu (vt veteri prouerbio continetur) versate diurna, si vultis & honori vestro, & animæ conscientiæ, ac securitati, & muneri ac oneri vobis commisso, consultum esse. Frequenter vobis occurrat laudabilis illa & egregia sententia Quinti Mutij Iure consulti in Seruium Sulpitium tam grauiter quàm vere prolata: turpe esse patritio & nobili viro, ius in quo versatur, ignorare: sed turpius profecto esse viro inquisitori, grauissimæ & maximæ rei præfecto ignorare culpa sua extrauagantium sanctiones, quas nunc optima (nisi fallor) methodo in lucem dedimus, cum ex earum ignoratione non leuia incommoda, ex notitia vero non mediocres vtilitates in rebus fidei oriantur. Valete. Romæ ex bibliotheca nostra. XVII. Calen. Iul. Anno M D LXXVIII.

FRANCISCVS PEGNA

Lectori.

IX in officina impreßoria Inclyti Populi Romani Typographus superiora summorum Pontificum rescripta ad sanctißima Inquisitionis officium spectantia absoluerat imprimere, cum Illustrissimus ac Reuerendissimus Dominus D. F. Felix Perettus Cardinalis de Montealto, cuius singularis est in publica commoda zelus, studio iuuandæ sanctæ inquisitionis, & promouendi officij sacri contra hæreticam prauitatem, plurima exemplaria literarum Apostolicarum huc etiam pertinentia Venetijs & Aßisio sibi transmissa (quæ & hoc consilio paucis antea diebus afferri Romam iusserat) nobis humanissime exhibuit: eorum fructu nullo pacto te carere voluimus: & propterea ex multis, sapiens doctissimorum virorum consilium secuti, illa selegimus, quæ magis ad rem pertinere viderentur, quæque singularem continerent vtilitatem. Quòd vero hic aliquot rescripta iterum duxerimus imprimenda, cum in superioribus iam fuerint impressa, non est temere factum: sed propterea quoniam illa non erant authentica: non enim licuit tunc nobis autographa ipsa seu originalia videre. Vt autem ab his rebus grauibus omnis procul incertitudinis scrupulus amoueretur, iudicatum est, vt omnino authentica ipsa imprimerentur.

Hæc ergo omnia quæ nunc damus Pontificum rescripta ex bibliotheca Illustrissimi Cardinalis de Montealto authentica, & omni prorsus falsitatis dubitatione carentia habuimus, in quibus eundem ordinem obtinuimus, quem in superioribus imprimendis obseruauimus. Illud tamen præ ceteris tenaciter custodiuimus, ne ab autographis seu originalibus, vel minimo quidem apice mutato, discederemus: & hinc factum est, vt sæpe ab orthographiæ fortaßis veris regulis sit declinatum: sed id facile contempsimus, vt integram rescriptorum formam per omnia retineremus. hoc te admonere voluimus. Vale.

ALEXANDER PAPA IIII. A

Fratribus de ordine Minorum prædicantibus verbum Dei in terris infidelium plurima tributa hic priuilegia numerantur, quæ à iuris communis regulis egrediuntur, tam circa administrationem sacramentorum, quàm circa censuras ecclesiasticas amouendas, est elegans rescriptum, & obseruatione dignissimum, nec alienum omnino ab officio sanctissimæ inquisitionis, si series eius paulo diligentius consideretur; ideoque non fuit omittendum.

Edita anno Domini 1258.

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs fratribus de ordine Minorum in terris Sarracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, Aethiopum, Syrorum, Yberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zichorum, Ruthenorum, Iacobitarum, Nubianorum, Nestorinorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, B Moscelinorum, Tartarorum, Hungarorum, Maioris Hungariæ, Christianorum Captiuatorum apud Turcos, aliarumq; infidelium nationum orientis, seu quarumcunque aliarum partium proficiscentibus, Salutem & apostolicam benedictionem.

CVM hora iam vndecima diei sit hominibus vt exeant ad opus vsque ad mundi vesperam deputari, & illud Apocalypsis eulogium cito credatur cum matris Ecclesiæ consolatione complendum, videlicet, oportere viros spirituales vitæ munditiam & intelligētiæ gratiam cum Ioanne sortitos, populis & gentibus, linguis, regibusque multis denuo prophetare; quia non sequetur reliquiarum Israel per Isaiam prophetata saluatio, nisi iuxta Paulum Apostolum prius introeat gentium multitudo. Nos, licet immeriti, super Apostolicæ sedis speculam constituti fideliter ac prudenter dispensandis Dei ministerijs & operibus coadiuuandis intendimus: si vergente plenitudine temporis post pia priorum studia, in vineam Domini Sabaoth nouos & pene nouissimos, qui sapientiam longum didicere, per otium operarios mittere procuremus. Vos igitur, quos iuxta professæ religionis officium, zelus comedit animarum, & in quadriga quarta, quam variis carismatum donis & fidei fortitudine trahitis vbique discurrere, ac vexillum Regis gloriæ procul leuare gestitis ad gentes quæ Iesum Christum dominum non cognoscunt: & ad subtractionis filios, qui Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ non obediunt, destinamus: vobis in remissionem peccatorum omnium iniungentes, quatenus seminaturi super aquas multas, in illo tantum qui mundum dixit se vicisse confisi, ad illuminationem cæcæ multitudinis, & exterminium hæreticæ falsitatis, ad confirmandum nutantium animos, & fidelium confortandos, in luce sermonis, & certitudine operis propositum vobis iter sine quarumlibet offensione curatis.

Apocal. c. 10. *Esaiæ c. 10.* *Pau. ad Rom. cap. 10.* C *Matth. c. 20.*

Vt autem ministerium vestrum honoretur plenius & honorabilius impleatur, præsentium uobis auctoritate concedimus, vt in terris quæ adhuc sedis Apostolicæ magisterio non intendunt, proponere verbum Dei, & constitutis ibidem, non obstantibus si aliqua sunt excommunicatione ligati, in verbis, officio & cibo, ac in alijs secure communicare, & ipsos seu etiam alios conuerti ad vnitatem Christianæ fidei cupientes, recipere, baptizare & aggregare Ecclesiæ filiis valeatis: & presbyteri ex vobis ipsos aggregatos possint insignire charactere clericali, & ipsos ad acolitatus ordinem promouere. D

Liceat etiam vobis ibidem redeuntibus ad obedientiam sedis Apostolicæ, qui sunt excommunicatione ligati, absolutionis beneficium iuxta formam Ecclesiæ impertiri, & super eo dispensare cum ipsis, quòd sacros receperunt ordines, & diuina celebrarunt officia sic ligati. hoc ipsum vobis sit licitum, circa illos de terris eisdem, qui temporibus indebitis, uel infra ætatem legitimam, aut qui omnes eadem die, uel qui superiores prætermissis inferioribus conferre seu recipere ordines præsumpserunt: si tamen in hoc, seruata forma talis extitorit, per quam ordines recepissent. E

Vobis prçtereà dispensare liceat, vt illi ex nationibus uestræ prædicationi cōmissis, qui post susceptionem sacrorū ordinum, uel in gradibus & casibus a diuina minime lege prohibitis, matrimonia contraxerunt, remaneant in eisdē: & hi qui ad Ecclesię catholicæ redierint vnitatē, ut inter suos habitent, eisdemq; cōmunicent: necnon quòd clerici nationū ipsarū, publice ad obedientiā sedis Apostolicæ redeuntes, gaudeant priuilegio clericali. Sit etiā vobis licitum, omniū fidelium in terris prædictis confessiones audire, ac ipsis iniūgere pænitentias salutares, & excōmunicatos a canone uel alio modo, iuxta formā Ecclesiæ absoluere, dummodo iniuriam & damna passis satisfaciant competenter.

A Cum irregularibus autem partium earum casibus, in quibus solent Legati sedis Apostolicę dispensare, ac etiam cum clericis ipsarum partium patientibus defectum natalium, dummodo non sint de adulterio vel incestu, aut de regularibus procreati, sit uobis dispensandi facultas: quam circa illos similiter habeatis, qui ab unitate Ecclesię catholicæ seu religione, vel clericali ordine discesserunt, si humiliter redire voluerint, & digne satisfaciant de commissis: ita quòd ipsi religiosi ad sua loca salua disciplina ordinis resumantur; & illos ex iam dictis, qui excommunicationis vinculo sunt astricti, iuxta præmissam formam, & prædictæ satisfactionis modum absoluere valeatis: & cum irregularibus ex eisdem, sicut est expressum superius dispensare.

Ad hæc, sit uobis absoluendi facultas occisores clericorum, & religiosarum personarum, in prædictis partibus constitutos: fundandi de nouo ibidem Ecclesias, & reconci-
B liandi illas, quę sunt casu aliquo prophanatę: ac de nouo fundatis, Rectores idoneos prouidendi: & illis qui de gentibus vel schismaticis nouiter sunt conuersi, dandi licentiam, vt vxores suas cum quibus ex gradibus a lege diuina non prohibitis contraxerunt, valeant retinere.

De causis matrimonialibus, quas in partibus illis ad audientiam nostram deferri contigerit, legitime cognoscendi, ac discordantes inter se ad inuicem, quòd ad pacem & cōcordiam redeant: necnon quòd inordinate viuentes, de suis excessibus (sicut iustum fuerit) satisfactionem exhibeant, compellendi per censuram ecclesiasticam, vobis libera sit potestas.

Insuper in locis in quibus vos hospitari contigerit, vel in locis partium earundem, in quibus residentiam facietis, Missam, & cetera diuina officia celebrare, & in eisdem par-
C tibus Cimiteria benedicere, ac dare indulgentias, commutare uota, facultatem & licentiam habeatis.

Ceterum vobis concedimus, quòd a catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis possitis ordines & alia ecclesiastica sacramenta suscipere, ac vestes sacerdotales altaris, pallas & corporalia, per eos qui ex vobis sunt presbyteri, cum necesse vobis fuerit, benedicere, vbi catholicorum Episcoporum copia non habetur: necnon alia facere, quæ ad augmentum Dominici nominis, & ampliationem catholicæ fidei, ac reprobationem, ac irritationem illorum, qui sacris traditionibus contradicunt, sicut pro loco & tempore videritis expedire.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignatio-
D nem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius, se nouerit incursurum. Dat. Viterbij xiij. Kalen. Maij. Pontificatus nostri anno quarto.

IDEM.

Hoc rescripto declarantur plurimę difficultates, quę sępe in negotio hæreticæ prauitatis contingunt. ex quarum declaratione affertur lux clarissima ad intelligendum c. accusatus. de hæret. lib. 6. Hoc ipsum rescriptum recitat Eymericus in Directorio par. 2. pag. 85. & incipit, Consultis. quod tribuit Vrbano iiij. sed quia authenticum Vrbani iiij. non vidimus, & huius series ibi inseritur, ne quis dubitandi locus relictus esse videretur, hoc quod authenticum est, repetere non est visum inutile.

E ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs fratribus ordinis Minorum, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in administratione sancti Francisci, præsentibus ac futuris, Salutē & apostolicam bened. *Edita anno Domini 1258.*

QVOD super nonnullis quęstionum articulis, in quibus causa fidei tāgitur, nos consulere voluistis, sollicitudinis uestræ prudentiam in Domino commendamus.

Primus igitur uestrę consultationis articulus continebat, vtrum dici debeat relapsus in hæresim qui lapsus est in eam post abiurationem ipsius, in qua non inuenitur antea commisisse, cum secundum proprietatem verborum, non videatur relapsus, qui non fuerat ante lapsus. Ad quòd taliter respondemus, quòd talis si tanquam accusatus vel suspectus de hæresi eam in iudicio abiurauit, & postea committat in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus, licet ante abiurationem suam plene probatum non fuerit crimen hæresis contra ipsum, dummodo huiusmodi prius orta suspicio, violenta fuerit, & certis *An sit relapsus qui in aliā hęresim ab ea, quam abiurauit, recidit.*

ac ueris iudiciis comprobata. Si uero leuis & modica, quamquam ex hoc sit grauius puniendus, relapsorum tamen in hæresim non debet pœna puniri, ex quo præsumi non potest verisimiliter ante lapsus in eam. A

An sit relaps' qui post abiurationem cum hereticis cõmunicat uel eis fauet.

Quæsiuistis etiam circa idem, si is qui hæresim abiurauit, & per solam inexcusabilem receptionem uel receptationem, aut deductionem seu associationem, vel visitationem hæreticorum, siue dationem vel missionem munerum, aut etiam aliàs in fauorem eorũ, qui excusari non possit, sine adoratione tamen (vt verbis vestris vtamur) lapsus est postmodum, propter hoc debeat iudicari relapsus. Et quidem si legitime constitit, uel etiã nunc constaret, quòd tales ante huiusmodi abiurationem, in hæresi commisissent, nõ est dubium eos, per hoc fuisse relapsos: quia tunc dubitari non debet, illos ex approbati a se prius erroris consequentia, id fecisse.

An ob testimonium peiurorũ procedi possit in hoc crimine

Præterea nonnulli taliũ, ut proponitis, iurant coram inquisitoribus tam de se quàm de aliis super facto hæresis veritatem dicere, sed periurant, non odio tamen vel pretio, sed timore sui potius & suorum: corrigunt autem se postmodum super iis contra se ac alios suos complices deponendo. Cum itaque periurus secundum iura, etiam post pænitentiam in criminalibus a testimonio repellatur; hinc quæritur vtrum contra illos suos cõplices sit per testimonia talium procedendum. Super quo taliter respondemus, quòd cũ crimen huiusmodi sit exceptum, si ex manifestis indicijs apparuerit tales non animi leuitate, aut odij fomite ductos, seu corruptos pecunia; sed zelo fidei tanquam pænitentes propriæ culpæ, asserere, quòd talia prius tacuerant, & velint in hoc errorẽ suũ corrigere, ac alios nominare, stari debet in fauorẽ fidei, nisi aliud obsisteret, attestationibus eorũdẽ. B

An inquisitores de diuinationibus et sortilegijs possint cognóscere.

Ad illud autem quod quæritur, vtrum ad inquisitores hæresis pertineat de diuinationibus & sortilegiis, quæ contra aliquos sibi denuntiantur cognoscere, ac punire talia exercentes: breuibus respondetur, quòd cum negotium fidei, quod summe priuilegiatũ existit, per occupationes alias non debeat impediri, inquisitores ipsi, de ijs nisi manifeste saperent hæresim, ratione huiusmodi officii sibi commissi, se nullatenus intromittant, sed eos relinquant suis iudicibus pœna debita castigandos. C

An hæredes defunctorũ cogi possint ad ĩplendas pænitentias defunctis iniunctas.

Quidam insuper (vt addicitis) pro ijs quæ commiserunt in hæresi, astringunt se inquisitoribus, sub obligatione bonorum suorum, ad recipiendum ab eis pænitentiam & complendam: sed ea licet iniuncta, non tamen peracta, quin potius in toto vel in parte neglecta, decedunt. Quæritur ergo, vtrum inquisitores ipsi, vel qui in eorum locum succedũt, possint ad satisfaciendum pro ipsis defunctis, hæredes uel detentores bonorum sic decedentium coartare. Ad quod dicimus, quòd si per huiusmodi pęnitentiam aliquod onus ad salutem proficiens impositum fuerit, in bonis temporalibus exequendum ad complementum ipsius per inquisitores cogi debent hæredes, vel alii ad quos bona talium cũ suo onere deuenerunt. D

De quæstionibus vsurarum an inquisitores cognoscant.

Iniungitur etiam aliquibus ad pœnam, in pænitentia pro hæresi, ab ipsius pestis inquisitoribus, vt vsuras restituant, ad quod obligauerant in iudicio Ecclesiæ se & sua. In quo quæritur, vtrum inquisitores ipsi, vel qui succedunt in locum eorum, ad respondendum coram se conquerentibus de vsuris huiusmodi, & ad restitutionem earum, si de ipsis constiterit, possint cõpellere taliter pænitentes, prout ab eis in aliis iniunctis sibi pænitentijs fieri consueuit. Ad quod respondemus, quæstionem super usuris motam, contra tales iudicialiter nõ debere audiri ab inquisitoribus hæresis, nec decidi. Nolentes quòd per causas huiusmodi, offendiculum negotio fidei præparetur: eos tamen ad restitutionem vsurarum, de quibus constiterit, compellere poterunt; quibus in satisfactionem pro prædicto crimine huiusmodi restitutionem in pænitentia iniunxerunt. E

An hæredes defunctorũ cõpelli possint ad agendã pænitentiã qua defunctis fuerat iniungenda.

Sunt & alij, qui confessi sunt in iudicio de hæresi corã inquisitoribus huiusmodi prauitatis, sed antequam eis iniungeretur pęnitentia, decesserunt. Super quo quæritur si hæredes talium compelli possint ab inquisitoribus, vt ad ipsorũ arbitriũ satisfaciant pro defunctis? præcipue cum ijdem dum viuerent, ad faciendam pænitentiam, quam inquisitores eis vellent iniungere, bona sua inquisitoribus obligarint: cui quęstioni sic duximus respondendum, quòd post quam tales non decesserũt hæretici, sed reincorporati potius Ecclesiæ vnitati, nõ videmus quòd eis post mortem, vel eorum hæredibus, qui ad successionem talium admittuntur, sit satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. In eo vero casu, in quo hæredes huiusmodi ad successionem non deberent, ob culpã sui actoris admitti. Non obstante quòd actoribus ipsis viuentibus, hoc non fuerit intercedente ipsorũ

A morte per sententiam declaratum, ad confiscationem bonorum post mortem nihilominus procedatur.

Adiecistis pręterea, negotium seu officiũ inquisitionis contra hæreticos dilecto filio Priori fratrum prædicatorum Parisien. a sede Apostolica fuisse sub ea forma commissum, vt idem super hoc posset inquirere, tam per se, quàm per alios, quos ad hoc idoneos repũtaret: in quo quæritur, vtrum tales delegati, vel subdelegati existãt, & quid possint etiam sic electi. Super quo taliter duximus ordinandum, ꝙ idẽ Prior possit tres, vel quatuor idoneos ad hoc opus assumere, qui parem cum ipso habeant potestatem: & amouere illos, ac ipsorum loco alios substituere, quotienscunque viderit expedire: ipsi tamen Priori, & aliis sic assumptis committendi duntaxat citationes, & examinationes testium, cum de huiusmodi crimine ac circunstantiis eius inquiritur, ac denuntiationes sententiarum, quas super ijs contra quoslibet contingerit ferri, & ijs similia faciendi conceditur ab eadem sede facultas. *Institutus cum potestate alios eligendi, quid possit.*

B

Quæstioni vero qua quæritur, vtrum constitutus in sacris, deprehensus in hæresi, & propter hoc immurandus perpetuo, prius sit ab ordinibus a suo Episcopo degradandus, antequam tradatur huiusmodi pænitentiæ. Respondemus, quòd talis qui est perpetuo immurandus, prius debet a suis ordinibus degradari. *Clericus perpetuo immurãdus, an sit degradandus.*

Nonnulli quoque clerici, & quod est deterius sacerdotes, prætextu pecuniæ, vel alicuius seruitij temporalis, inueniuntur aliquando inquisitionis impedire negotium, instruendo citatos hæreticorum credentes de celanda veritate, falsitate dicenda, vel eos indebite liberãdo, de quibus quæritur vtrum inquisitores possint tales capere, ac etiã retinere: aut quòd sic accepta restituant, coartare. Dubium itaque non videtur, quòd ij quos constat exercere præmissa, ea faciunt in fauorem hæreticæ prauitatis: quare possunt a talibus per inquisitores compesci, & pœna debita castigari, tam per captionem personarum, quàm etiam aliàs prout culpa exegerit delinquentis. *Impeditores sacri officij p inqsitores possunt coerceri.*

C

Quod autem postmodum quærebatur, quomodo essent puniendi religiosi, qui inueniuntur in hæresim deliquisse, cum seculares peccantes in simili casu, immurationis vel alia pœna plectantur? eius solutio satis patet, cum certũ sit tales in hoc, & in consimilibus delinquentes grauius etiam secularibus puniendos. *Religiosi grauius puniendi.*

Frequenter etiam vobis ab Apostolica sede committitur, vt tam hæreticos, credẽtes, receptatores, fautores, & defensores eorum, quàm ipsorum filios & nepotes, ac illos etiam qui prædictorum interuentu, vel gratia tale essent adepti, vel assequerentur in posterum, priuandi personatibus, dignitatibus & honoribus quibuscunque, ac beneficiis ecclesiasticis, & officiis publicis, de diœcesanorum, vel eis absentibus vicariorum suorum consilio, habeatis liberam facultatem: Quod qualiter intelligi debeat, petiuistis eiusdem Sedis oraculo declarari. hoc sane de filiis & nepotibus illorum hæreticorum credentium & aliorum huiusmodi, qui modo tales esse probantur, intelligendum esse videtur, non autem illorũ, quos emendatos constiterit, & pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pænitentiam recepisse, quam ipsi vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistunt, vel parati fuerunt dum viuerent ad recipiendam eandem. Diœcesani quoque in priuandis talibus sunt generaliter requirendi, nisi forsan constaret legitime, quòd ijdem scienter eis beneficia contulissent: tunc enim eos in iis requirendos esse non credimus, sed potius a suo iudice puniendos. Vos igitur hæc & alia contigentia in hac parte, commissum vobis officium sic prudenter, & fideliter exequi procuretis, sic ad ea pure propter Deum, cuius causam geritis, vestra feratur intentio, quòd labor vester vobis ad vitæ præmium, & aliis ad salutem, quæ solum in talibus quæritur, proficiat animarum. Datum Viterbij, quinto Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno quarto. *Qui filij hæreticorũ officijs & beneficijs priuentur.*

D

E

f

I D E M.

Filij eorum, qui dum morerentur, petierunt hęreticorum consolamentum, non admittuntur ad probandum parentes id fecisse post amissam mentem vel loquelam, si constiterit eos dum sanæ mentis, essent petiuisse hæreticos consolatos. confert ad intelligendum. c. filij. de hæret. lib. 6. & roborat rescriptum Vrbani iiij. quod incipit, Olim ex parte. quod refert Eymericus in Directorio par. 2. pag. 85. vbi fit huius mentio.

Edita anno Domini 1258

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis fratribus ordinis fratrum Minorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in administratione sancti Francisci præsentibus & futuris, Salutem & apostolicā benedictionē. A

Ex parte vestra fuit propositum coram nobis, quod nonnulli de partibus, vbi vobis contra hæreticos inquisitionis officium est commissum, in mortis articulo constituti, salutis remediū abhorrētes, consolatos hæreticos ad se introduci faciunt, & ab eis per impositionem manus, desolationis suæ consolationem accipiunt, secundum pessimam consuetudinem eorundem. Sed filij & hæredes sic decedentium, propter hoc exhæredari timentes, ac volentes ob id eorum malitiam excusari, proponūt se velle probare per testes, quòd ijdem, quando recipiebant consolationem huiusmodi, loquelam ammiserant, & erant alienati a mente: cum moris sit apud eos (vt dicitur) quòd nullum taliter consolentur, qui non sit sanæ mentis, & memoriam habeat ordinatam. Quare nos consulere voluistis, vtrum debeant tales probationes admitti. Nos igitur consultationi vestræ taliter respondemus, vt si legitime constiterit, quòd prædicti dum sanę mentis essent, petierint hæreticos consolatos, sicque viam fuerint vniuersæ carnis ingressi, licet consolationem huiusmodi, immo verius desolationem, non sanę mentis effecti, vel post perditam iam loquelam suscepisse dicantur, nulla super hoc probatio admittatur, cum in nullo sic decedentes debeant propterea releuari. In dubio vero admitti poterit, non tamen vxores, filij, seu familiares, aut de suis aliqui, ad hoc probandum recipiantur in testimonium, sed alij testes idonei, & specialiter fidei zelatores: cum contra tales sit non modicum præsumendum: sitque in talibus propter fidei priuilegium, cum multa cautela summaque diligentia, præ ceteris negotiis, procedendum. Datum Anagniç Id. Nouembris, Pontificatus nostri anno quarto. B C

Directoriū 3. par. q. 121. & schol. 161.

IDEM.

Hæreticis, credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus ipsorum, redeuntibus ad Ecclesiā, inter cetera iniungi potest sub certa pœna pecuniaria, quòd fidem catholicam teneant, nec vlterius hæreticis fauorem impendant, & quòd mandatis Ecclesiæ obediant, à quibus cautio exigatur. quòd si in pœnam promissam incidant, ad eam soluendam compelli possunt per censuram ecclesiasticam appellatione reiecta: pecunia ex his condemnationibus, vel tertia earum parte exacta, penes tres viros probos asseruetur, ex qua necessaria expensa inquisitoribus tribuantur, & expensarum computatio Episcopo exponatur.

Eiusdem tenoris extat alia bulla authentica Alexandri iiij. quam dedit Anagniæ 12. kalendas Octobris, Pontificatus sui anno v. eam nos etiam vidimus.

Edita anno Domini 1258

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis fratribus ordinis Minorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in administratione sancti Francisci tam præsentibus quàm futuris, Salutem & apostolicam benedictionem. D

SVPER extirpatione hæreticæ prauitatis, hoc a vobis in locis in quibus contra hæreticos, vobis Inquisitionis officium est commissum, statuimus obseruandum: vt hęreticis, credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum ipsorum, ad mandatum Ecclesiæ redeuntibus, sub certa pœna pecuniaria inter cetera quæ iniungenda fuerint, iniungatis districte, quòd fidem catholicam firmiter teneant, & vlterius hæreticis ipsis auxilium, consilium, vel fauorem aliquem non impendant: nec non Ecclesiæ mandatis obediant, & obseruent quæ eis feceritis, vel vnus vestrū occasione ipsius hęreticę prauitatis: & ab eisdem cautio exigatur. Nos autem vobis & singulis vestrum, cogendi per censuram ecclesiasticam appellatione remota, tam redeuntes ipsos, quàm & defensores si oportuerit eorundem, ad pręstationem vel solutionem huiusmodi pœnæ, ad quam se obligauerint: si, quod absit, in dictam pœnam inciderint, plenam concedimus auctoritate pręsentium facultatem. E

Zanchinus tract. de hæret. c. 16. dixi plene lib. 3. adnotatio. in Directoriū schol. 6.

Pecunia vero quę de huiusmodi pœnis, vel ex tertia parte mulctarum, vel condemnationum exigendarum a quibuslibet personis & locis, seu bonorum apprehendendorū occasione hæresis, vel hæreticorum, secundum tenorem constitutionum nostrarum (quas in eosdem hæreticos, fautores eorum, & alios promulgatas, in capitularibus ciuitatum & locorum aliorum conscribi mandauimus) forte peruenerit, penes tres viros fide probatos a vobis & a diœcesano, vel eiusdem vicario, si idem pręsens non fuerit, eligendos, deponatur

A ponatur fideliter conseruanda,& de illa vobis & singulis vestrũ necessariẹ ad prosecutionem negotij contra hæreticos expensæ sine difficultate aliqua de ipsius diœcesani consilio ministrentur,& eidem diœcesano de ijs quæ expendi contigerit,rationis plenarie fidelis computatio exponatur. Datum Anagniæ, Id. Nouemb. Pontificatus nostri anno quarto.

Io. Sal.

de Curia.

IDEM.

Præcipit Episcopis, Abbatibus, & alijs ecclesiarum prælatis, ac rectoribus, & religiosis tam cuiusuis ordinis, quàm etiam secularibus, vt efficaciter assistant inquisitoribus in negotio fidei exequẽdo, opportunum eis consilium, fauorem, & auxilium impendendo.

B Eiusdem tenoris extat alia bulla Alexandri iiij. quam dedit etiam Anagniæ No. Ianuarij Pontificatus sui anno sexto, quam nos quoque vidimus authenticam.

LEXANDER Eps seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus . . Epis & dilectis filiis . . Electis Abbatibus, Prioribus, ministris, guardianis,& aliis Ecclesiarum prælatis,& rectoribus necnon & vniuerso clero,tam religiosis cuiuscunque professionis, & ordinis, quàm secularibus, in ducatu Spoletan. constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1258*

EXORTIS in agro fidei Christianæ per partes Italiæ abundantius solito hæreticæ prauitatis zizania, seminante illa per temporis impacati malitiam homine inimico, sedes Apostolica eiusdem caput fidei & magistra, volens circa zizaniorum extir- C pationem huiusmodi per aliquos de fratribus ordinis fratrum Minorum, partes suæ sollicitudinis adimpleri, dilecto filio . . Ministro prouinciali eiusdẽ ordinis, in administratione sancti Francisci mandauit, vt ipse duos ex fratribus suis viros zelum habentes Christianæ fidei,& opere ac sermone potentes assumeret, eisque in partibus vestris inquisitionis officium contra hæreticos, eorumque fautores & complices iniungere procuraret. Nos itaque Christi nomen in populo exaltari gaudentes, ac fidei eius massam ab omni per quod infici valeat, emundari totis affectibus cupientes, vniuersitatem vestram rogamus, monemus, & hortamur attente, per apostolica vobis scripta mandantes, quatenus attendentes prudenter, quòd inquisitores huiusmodi a prædicto deputati Ministro pro defensione ipsius fidei,& cum salute fidelium laborantes, & periculis personas proprias salubriter exponentes, nequeunt ad omnia, quæ tanto expediunt negotio sufficere per D seipsos, eisdem & aliis, si quos ad hoc ex ipsis fratribus contigerit deputari, in prædicto exequendo negotio efficaciter assistatis, opportunum sibi consilium, fauorem & auxiliũ impendendo, ita quòd exinde vestræ fidei sinceritas merito valeat commendari, nec contingat Dei opus periculose per vestram negligentiam, vel incuriam intermitti, quas proculdubio, prẹter id quod horrendis notaret maculis infamia negligentes vltrix omnis inobedientiæ, ac negligentiæ apostolica seueritas acri percelleret disciplina. Datum Anagnię xvij. kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno quarto.

Zanchinus tract. de heret. c 31. nu. 6. dixi lib. 2. Adno. in Directoriũ schol. 59.

De Curia her. p.

IDEM.

E *Inquisitoribus hæreticæ prauitatis plenam peccatorum veniam concedit Papa: socijs vero inquisitorum & notarijs qui in negotio fidei laborant, & omnibus, qui ex animo prẹstant consilium, auxilium, vel fauorem tres annos de imposita pænitentia relaxat: quòd si qui ex his in prosecutione negotij contra hẹreticos decesserint, plenam veniam consequuntur peccatorum, de quibus confessi ore, & corde contriti fuerint.*

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis fratribus ordinis fratrum Minorum Inquisitoribus hẹreticæ prauitatis in administratione sancti Francisci præsentibus & futuris, Salutem & apostolicam benedictionem.

FIRMISSIME teneat vestra prudentia, & nullatenus dubitet, quòd Deus indulgentiarum & pater misericordiæ, considerans merita singulorum contentus nostris indulgentiis non existit, quin benefacientibus gratiam potiorem indul-

Edita anno Domini 1259 Directorii 3. par. q. 128. & seq. & dixi libro 3. adnotat. in Directoriũ, schol. 167. & sequent.

indulgeat, & gloria superaddat, ad quas per fructum boni operis promerendas, fideles A Christi frequenter & libenter nostris remissionibus inuitamus. Cum itaque vos propter Deum in negotio fidei laborantes, huiusmodi salutaribus præmiis deceat recreari: Nos vobis vere pænitentibus & confessis, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, plenam concedimus veniam peccatorum. Sociis autem ordinis vestri fratribus & notariis vestris, qui vnà vobiscum in prosecutione huiusmodi negotij laborabunt, & aliis qui ad impugnandum hæreticos, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum, vobis ex animo auxilium præstiterint vel fauorem; tres annos de iniuncta sibi pænitentia relaxamus. & si qui ex iis in prosecutione huiusmodi negotij forte decesserint, eis peccatorum omnium, de quibus corde contriti, ac ore confessi fuerint, plenam veniam indulgemus. Datum Anagniæ xvij. Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno quinto. B

And. S.

IDEM.

Inquisitores hæreticæ prauitatis cogere possint magistratus seculares quocunque nomine censeantur, per excommunicationem in personas, ac priuationem ab officijs, & interdictum in terras, vt sublato omni dilationis & difficultatis obstaculo, appellatione remota, executioni mandent sententias ab inquisitoribus latas & ferendas contra notatos & suspectos de hæretica prauitate, credentes, fautores, & receptatores eorum; non obstante quacunque indulgentia sedis apostolicæ, per quam hoc decretum impediri possit, aut differri.

Eiusdem tenoris vidimus aliud rescriptum eiusdem Alexandri IIII. Datum Lateran. Idibus Decembris, Pontificatus sui anno sexto. C

Edita anno Domini 1259

Lexander Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis fratribus de ordine Minorum, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in prouincia beati Francisci, Salutem & apostolicam benedictionem.

Confert omnino rescriptum Innocētij viij. incip. Dilectus filius, relatum supra pag. 57.

Ad audientiam nostram peruenit, quòd potestates, rectores, iudices, antiani, officiales, consilia, & communitates, quorundam castrorum, locorum & ciuitatum prouinciæ beati Francisci, in qua inquisitio contra hæreticos vobis a sede Apostolica est commissa, circa executiones sententiarum, quas contra notatos & suspectos de hæretica prauitate, credentes, fautores, & receptatores, eorum profertis, à vobis super hoc requisiti, se interdum reddunt difficiles, & etiam negligentes: Nos itaque volentes quòd negotium inquisitionis huiusmodi salutarem consequatur effectum, circa ea intendimus animo vigilanti, per quæ submotis quibuslibet obstaculis, prædictum negotium Deo propitio de bono in melius dirigatur. Quocirca D vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatinus potestates, rectores, iudices, antianos, officiales quocunque nomine censeantur, consilia & communitates prædicta, quòd huiusmodi sententias à vobis latas & ferendas etiam sublato cuiuslibet dilationis & difficultatis obstaculo executioni demandent, monitione præmissa, per excommunicationis in personas potestatum, rectorum, iudicum, antianorum, officialium, & consiliariorum, ac priuationis ab officiis: & in ciuitates, castra & loca huiusmodi interdicti sententias, appellatione remota cogatis. Non obstante aliqua indulgentia sedis Apostolicæ, de qua cuiusque tenore oporteat in nostris literis plenam & expressam mentionem fieri, & per quam effectus presentium impediri valeat vel differri. Datum Anagniæ xiij. Kalendas Februarij, Pontificatus nostri anno sexto. E

De Curia.

IDEM.

Inquisitores per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, inuocato si opus fuerit auxilio seculari per exactionem pœnarum cogere possunt eos, qui cum rediret ad ecclesiam se obligauerunt, sub certis pœnis ad parendum mandatis ecclesiæ idem faciant contra fideiussores eorum.

Eiusdem tenoris extat aliud rescriptum Alexandri IIII. datum Lateran. iij. Idus Decemb. Pontificatus sui anno sexto, quod nos vidimus authenticum.

Alexan-

A LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis fratribus de ordine Minorum, Inquisitoribus hęreticæ prauitatis in administratione beati Francisci, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1260*

AD audientiam nostram peruenit, quòd nonnulli de administratione beati Francisci notati & suspecti de hæretica prauitate, ac fautores & receptatores hęreticorum, ad mandatum Ecclesiæ redeuntes, interdũ se obligant sub certis pœnis, ad parendum mandatis Ecclesiæ, & super hoc præstant vobis fideiussorias cautiones, quorum nonnulli mandatis quæ ipsis facitis, parere recusant. Quia vero nostri decet appositione cõsilij super hoc salubriter prouideri, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus tales, & fideiussores eorum, quòd mandatis factis eis per vos & faciendis pareant monitione præmissa, per impositionem & exactionem pœnarum, ad quæ se obligant, & etiam per censuram Ecclesiasticam appellatione remota coB gatis: inuocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachij secularis. Dat. Anagniæ x. Kalen. Februarij, Pontificatus nostri anno sexto. *Conferunt rescripta Innocẽtij IIII. ĩcip. Cum venerabilis. &, Cũ p nostras. relata supra pag. 14.*

IDEM.

Valde elegans est rescriptum hoc, quo non mediocriter illustratur. c. Vt commissi. de hæret. lib. 6. & alia iuris loca de hæreticis loquentia. Idem extat in archiuo inquisitionis Bononiensis trãsmissum fratribus Dominicanis: sed hoc copiosius est.

C *Summa eius est: Inquisitores per censuram ecclesiasticam appellatione remota compellunt edi sibi qualibet instrumenta & scripturas, inquisitionis factæ vel faciendæ contra hęreticos, & alios in fidem peccantes, aut aliàs ad sacrum officium spectantia. redeuntes ad Ecclesiam absoluunt, eosque reconciliant ei, à qua fuerunt præcisi. populum & clerum conuocant contra tales. in ferendis sententijs peritos aduocant. dierum quadraginta indulgentiam conferunt. contra absentes procedunt, qui in sua prouincia deliquerunt. simpliciter & de plano procedunt. contradictores compescunt per censuram Ecclesiasticam. nulla priuilegia in contrarium alicui concessa quicquam iuuant. De materia huius rescripti plene dixi lib. 3. Adnotationum super Directorium varijs locis.*

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis . . fratribus de ordine Minorũ, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in administratione sancti Francisci. Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1260*

CVPIENTES vt inquisitionis negotium contra hæreticam prauitatem D solicitudini nostræ commissum, ad Dei gloriam & augmentum fidei Catholicæ, in nostris manibus feliciter prosperetur: compellẽdi appellatione remota per cẽsuram ecclesiasticã, per vos vel per alios, quos ad hoc idoneos vos vel alter vestrum duxeritis eligendos, oẽs illos qui scripta, vel instrumẽta inquisitionis, vel ad eius officium pertinentia, per quoscunque hactenus factæ, ac etiam faciendę, contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores, seu defensores eorum habent, vel habuerint, vt ea sine cuiuslibet difficultatis, seu dilationis dispendio, vobis vel alteri vestrũ exhibeant: necnon absoluendi a sententia excõicationis omnes illos, qui dimissa hæreticorũ perfidia, ad vnitatem Catholicæ fidei libere, ac humiliter redire voluerint, & credentes, receptatores, fautores, ac defensores eorum: ac etiam reconciliandi eos Ecclesiæ, a qua noscuntur diabolica subgestione præcisi. Conuocandiq; clerum & populum, ciuitatum, castrorum, aliorũq; E locorũ contra tales: ita vt in ferendis sententiis contra ipsos possitis peritos & discretos, prout expedierit, aduocare. Dandi quoque omnibus accedẽtibus ad vocationẽ huiusmodi auctoritate nostra quadraginta dierum indulgentiam. Procedendi etiam contra illos, quos in dicta prouincia commisisse constiterit, licet ad alias partes se duxerint transferendos, nec non, & vt in eodem negotio summarie, absque iudiciorũ & aduocatorũ strepitu: procedere valeatis, auctoritate præsentiũ vobis & cuilibet vestrũ concedimus facultatem. Contradictores per censurã Ecclesiasticã appellatione postposita compescendo. Non obstantibus si aliquibus sit indultũ ab eadem sede, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas; nisi plenam & expressam, vel de verbo ad verbũ fecerint mentionem: & constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. Dat. Anagniæ iiij. No. Martij, Pontificatus nostri anno sexto.

G. de Merc.

I D E M.

A

Omnes prælati ecclesiarum, & clerici religiosi & seculares, tam exempti, quàm non exempti, requisiti per inquisitores, in virtute obedientiæ & sub pœna excommunicationis, tenentur statim ipsis inquisitoribus & socijs eius, liberaliter prouidere, de securo conductu de loco ad locum.

Hoc rescriptum singulare continet priuilegium, & valde necessarium; conuenit cum sequenti, sed ambo fuerunt imprimenda, quia hoc ecclesiasticis personis, illud secularibus mittitur, & in sequenti præter pœnam excommunicationis, additur etiam pœna pecuniaria aduersus non adimplentes quod præcipitur.

Edita anno Domini 1260

LEXANDER Eps seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus Episcopis, & Dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Archidiaconis, Archipresbyteris, Præpositis, Plebanis, & aliis Ecclesiarum Prælatis: & clericis religiosis & secularibus, tam exemptis quàm non exemptis, per prouinciam Romanam, quæ continet Vrbem cum suo districtu, patrimonium beati Petri in Tuscia, Sabiniam, Reate cum sua diœces. Campaniam, & Maritimam constitutis, ad quos literæ istæ peruenerint. Salutem & apostolicam benedictioné. B

AD extirpandam de partibus vestris hæreticam prauitatem totis affectibus intendentes, inquisitionem faciendam in illis partibus contra respersos huiusmodi prauitate, dilecto filio fratri Andreæ de ordine Minorum, duximus committendum. Vt igitur idem frater vestro fultus præsidio, in commisso sibi negotio inquisitionis, Deo propitio valeat prosperari: vniuersitatem vestram rogamus & hortamur attente, in virtute obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis per Apostolica vobis scripta præcipiendo mandantes, quatenus vos vniuersi & singuli, dicto fratri Andreæ & sociis eius de securo conductu, quotienscunque vos super hoc duxerint requirendos, liberaliter, ac sine dilatione, de loco ad locum prouidere curetis: Preces nostras & præceptum taliter impleturi, vt pateat per effectum operis, quòd sitis orthodoxæ fidei zelatores, Nosque deuotionem vestram, possimus exinde merito commendare. Dat. Anagniæ, Id. Martij, Pontificatus nostri anno sexto. C

Eyme. in Directo. par. 3. n. 3. Federicus in l. cómissi. §. ad hæc. dixi plene lib. 3. Adno. in Direct schol. 1

I D E M.

Nobiles, Barones, & ceteri seculares magistratus, & eorum officiales, & communitates ciuitatum per inquisitores requisiti, sub pœna excommunicationis & mille marcharum argenti, tenentur liberaliter & sine dilatione prouidere inquisitoribus & eorum socijs de securo conductu de loco ad locum. D

In quo conueniat cum superiori, & discrepet ab eo supra dixi. singulare est priuilegium. conuenit lex Federici Imperatoris, Commissi. §. ad hæc. quæ est in hoc bullario.

Edita anno Domini 1260.

LEXANDER Episcopus seruus seruorú Dei, Dilectis filiis nobilibus viris, Baronibus, Castellariis, Potestatibus, Capitaneis, Rectoribus, Antianis, Prioribus & eorú officialibus, necnon cómunitatibus, ciuitatú, castrorú, & locorú prouinciæ Roman. quę cótinet Vrbem cum suo districtu, patrimonium B. Petri in Tuscia, Sabiniam, Reate cum sua diœces. Cápaniam, & Maritimam, ad quos literæ istæ peruenerint, Salutem & apost. bened.

AD extirpandá de partibus vestris hæreticam prauitatem totis affectibus intendétes, inquisitioné faciendam in illis partibus cótra respersos huiusmodi prauitate, dilecto filio fratri Andreæ de ordine Minorú, duximus cómittendam. Vt igitur idem frater vestro fultus præsidio, in cómisso sibi negotio inquisitionis, Deo propitio valeat prosperari: vniuersitatem vestrá rogamus & hortamur attente sub pœna excóicationis, ac mille Marcharú argenti, per Apostolica vobis scripta præcipiendo mádantes, quatenus vos vniuersi & singuli, dicto fratri Andreæ & sociis eius de securo conductu quotienscunque vos super hoc duxerint requirendos, liberaliter ac sine dilatione, de loco ad locú prouidere curetis: Preces nostras & præceptum taliter impleturi, vt pateat per effectum operis, quòd sitis orthodoxæ fidei zelatores. Nosque deuotionem vestram possimus exinde merito cómendare. E

Eymericus in Directorio 3. par. num 3. & dixi ibi lib. 3. Adnot. sch. 1.

Dat. Anagniæ Id. Martij, Pontificatus nostri anno sexto.

I D E M.

Prælatis Ecclesiarum, capitulis, & conuentibus, ceterisque personis ecclesiasticis, tam secularibus quam regularibus in virtute obedientiæ præcipitur, vt inquisitoribus, eorumque collegis opportuni fauoris præsidio assistant, eisque exhibeant per se, per consanguineos, subditos, & deuotos suos, consilium & auxilium, contra hæreticos, credentes, complices, fautores, defensores, & terras ipsorum quotiens per inquisitores fuerint requisiti.

Quo tempore hoc rescriptum est editum, quidam Capellus de kia homo potens, hæretica prauitate infectus acriter inquisitori resistebat, nec poterat facile capi, quoniam intra terras ditionis suæ se continebat, Alexander Papa, vt rebellis homo caperetur, eodem fere tempore ad multas communitates ciuitatum sub eodem tenore verborum scripsit vt auxilium præstarent inquisitori contra hæreticos; in primis autem contra Capellum de kia, & complices suos. vidimus nos sex rescripta eisdem verbis concepta, data eodem mense, videlicet Kalend. Aprilis, & ij. iij. & iiij. Kalend. Aprilis. B ex omnibus hæc solum duo imprimere decreuimus. huc spectant etiam sequentia illa rescripta, Licet vniuersi mundi. &, Ex insinuatione. ex quibus hæc lumen accipiunt.

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus vniuersis Episcopis ac Dilectis filiis . . Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archipresbyteris, Præpositis, Capitulis, & Conuētibus, ceterisq; personis Ecclesiasticis, secularibus & regularibus, per Romanam prouinciam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1260*

DVM ad studium solicitudinis & diligentię, quod dilectus filius frater Andreas de ordine Minorum Inquisitor hæreticę prauitatis in administratione beati Frācisci, in negotio fidei, cuius executione in terris eiusdem administrationis sibi commisimus, C adhibuisse dinoscitur, aciem mentis nostræ conuertimus: dum salutis fructum, quem eiusdem religio fidei, ex suis laboribus reportauit, solicita meditatione reuoluimus, vitare non possumus, quin ipsum, vtpote virum in talibus iam experimento probatum, in similium commissione grauemus, firma credulitate tenentes, quòd ea quæ sibi committimus, prospere ac salubriter suę circumspectionis industria dirigantur; de sua igitur prouidentia & maturitate obtinentes certitudinē pleniorem, huiusmodi fidei negotium sibi & quibusdam aliis fratribus sui ordinis, in Romana prouincia, in qua vtique vrbs, patrimonium beati Petri, in Tuscia, Sabinia, ciuitas & diœces. Reatin. Roman. Marsia, Campania, & Maritima includi noscuntur, confidenter & plenarie duximus committendum. Ideoque vniuersitati vestrę per Apostolica scripta in virtute obediētiæ, districte pręcipiendo mandamus, in remissionem vobis peccaminum nihilominus iniungentes, quatenus eidem fratri D A. eiusque collegis, opportuni fauoris pręsidio assistentes, omne quodcunque potestis, studeatis eis, per vos, consanguineos, subditos, & deuotos vestros, consilium & auxilium exhibere contra hæreticos, credētes, complices, fautores, defensores, & receptatores, & terras eorum: & specialiter contra Capellum de kia, vxorem & filios ac terram ipsius, quotiēs ab eodem fratre Andrea, eiusue collegis, super hoc fueritis requisiti, ita quòd ex hoc euidenter appareat, quòd estis feruidi Catholicę fidei zelatores, ac exinde a Deo præmium mereamini, dictæque sedis fauorem & gratiam vobis vberius acquiratis. Dat. Anagnię ij. kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno sexto.

I D E M.

E *Magistratus seculares sub pœna excommunicationis, cum requisiti fuerint per Inquisitores, tenentur eis assistere opportuni fauoris præsidio, & exhibere eis consilium, & auxilium, exercitum contra hęreticos, & ceteros in fide suspectos congregando, ad depopulationem & exterminiū terrarum ipsorum hostiliter procedēdo.*

LEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis . . Potestati . . Capitaneo, Consilio, & Commun. Tuscanen. fidelibus nostris, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1260*

DVM ad studium solicitudinis & diligentiæ, quod dilectus filius frater Andreas de ordine Minorum Inquisitor hæreticę prauitatis, in administratione beati Francisci, in negotio fidei, cuius executionem in terris eiusdem administrationis sibi commisimus, adhibuisse dinoscitur, aciem mentis nostrę conuertimus: dum salutis fructum quem eiusdem religio fidei, ex suis laboribus reportauit solicita meditatione pensamus, vitare non possumus, quin ipsum vtpote virum in talibus iam experimen

to probatum in similium commissione grauemus, firma credulitate tenentes, quòd ea A
quæ sibi committimus, prospere ac salubriter suę circumspectionis industria dirigantur. De sua igitur prouidentia, & maturitate obtinentes certitudinem pleniorem, huiusmodi fidei negotium sibi, & quibusdam aliis fratribus sui ordinis, in Romana prouincia, in qua vtique vrbs patrimonium beati Petri in Tuscia, Sabinia, ciuitas & diœcesis Reatin. Romania, Marsia, Campania, & Maritima includi noscuntur, confidenter & plenarie duximus committendum. Ideoque vniuersitati vestræ per Apostolica scripta sub debito fidelitatis, quo Ecclesiæ Romanę tenemini, & excommunicationis pœna districte pręcipiendo mandamus, in remissionem vobis peccaminum nihilominus iniungentes, quatenus eidem fratri A. eiusque collegis, opportuni fauoris præsidio assistentes, omne quodcunque potestis, studeatis eis consilium, & auxilium exhibere. exercitum contra hæreticos, credentes, complices, fautores, defensores, & B
receptatores eorum, & specialiter contra Capellum de Chia, vxorem & filios, ac terras ipsorum, quotiens a dilecto filio Magistro Raynerio de Viterbio capellano nostro, rectore patrimonij beati Petri in Tuscia, cui super hoc efficaciter scribimus, vel ab eodem fratre Andrea eiusue collegis requisiti super hoc fueritis, congregando, & ad depopulationem, & exterminium terrarum huiusmodi, hostiliter procedendo, ita quòd ex hoc euidenter appareat, quòd estis feruidi Catholicę fidei zelatores, ac exinde a Deo præmium mereamini, dictæque sedis fauorem & gratiam vobis vberius acquiratis. Dat. Anagniæ ii. Kalendas Aprilis, Pontificatus nostri anno sexto.

Facit conciliũ Biterrẽse c. 32

B v. de Cur.

I D E M. C

Aduersus eos, qui terras vel castrũ condemnatorum de heresi defendunt, tanquam contra defensores, & fautores hæreticorum, spiritualiter & temporaliter procedendum, nisi ab incœpto desistant.

Edita anno Domini 1260

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio nobili viro Petro Iacobi Surdi Ciui Romano, Salutem & apostolicam benedictioné.

LICET vniuersi mundi populi, qui Christiana professione censentur, ad incrementum Catholicæ fidei, totis viribus cunctisque laborare studiis teneantur, Romanus tamen populus tanto feruentius, tantoque diligentius ad hoc vigilare tenentur, quanto specialius, quantoque propinquius beati Petri apostolorum principis, qui est ipsius caput, & pater fidei patrocinio gaudere noscuntur. Vnde D
cum audimus, quòd per aliquos de ipso populo, promotioni negotij eiusdẽ fidei aliqua impedimenta siue obstacula præparantur, eò maiorem dolorem in mente concipimus, quò firmiorem de talibus, quòd illud iuuare ac fouere promptis debeant animis, spem & fiduciam obtinemus. Sane ad audientiam nostrã, non sine admiratione, & animi turbatione peruenit, quòd tu Castrum Colliscasalis, ad perfidum Capellum de Chia nuper condemnatum de hæresi pertinens, ab ipso Capello, vel a quodam Ciue Citan. in quem idem C. statim quòd sensit, quòd de hæresi condemnari debebat, simulatæ venditionis titulo transtulit, te in ipsius Capelli fauorem & defensionem terræ suæ emisse contingẽs, a Dilectis filijs nobilibus viris Senatoribus vrbis communi Viterbien. sub certa inhiberi pœna tuæ famæ prodigus procurasti, ne contra prædictum Castrum, quod ad te spectare dicebas, procedere quomodolibet attẽptarent: nequaquam attendens, neque formidans spirituales & temporales pœnas, quæ hæreticorum fautoribus & defensoribus, E
per sanctiones canonicas & legitimas inferuntur. Volumus igitur, & præsentium tibi auctoritate districte præcipiendo mandamus, quatenus statim receptis præsentibus, sicut diuinam & nostram caram habes gratiam, ab huiusmodi ausu tam nephario, tamque pernicioso desistens, de defensione ipsius Castri, prædicto seu alio quocunque modo te nullatenus intromittas: quinimmo procures omnino, quòd inhibitio huiusmodi, prædicto Cõmuni Viterbien. ad instantiam tuam facta, totaliter reuocetur: alioquin scire te volũmus, & pro certo tenere, quòd aduersus te, tanquam contra defensorem, & fautorem hæreticorum, spiritualiter & temporaliter, auctore Domino procedemus. Dat. Anagniæ ii. Id. Maij, Pontificatus nostri anno sexto.

De Curia.

I DEM.

A

IDEM.

Communitas Viterbiensis liberaliter promisit Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, se congregaturam exercitum, ac hostiliter processuram contra Capellum de Chia de hæresi condemnatum, secundum quod inquisitores ordinarent: id factum Pontifex approbat, hortaturque vt rem tam laudabilem conficiant, nullo Senatorum Vrbis mandato in contrarium facto.

Quoniam ciuitas Viterbiensis intrepide Inquisitoribus in fidei fauorem auxilium obtulit, egregio encomio à summo Pontifice commendatur, & gratias sibi ab eo referri meretur: quod noluit taceri Illustrissimus Cardinalis de Gambara dum imponit nobis, vt inter cetera hoc rescriptum imprimi curemus, vt extet perpetuum testimonium laudis eius vrbis, cuius ipse Illustrissimus extitit Episcopus.

B ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis . . Potestati . . Capitaneo, Consilio & Communi Viterbien. fidelibus nostris, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1260.*

Ex insinuatione Dilecti filij fratris Andreæ, & aliorum Inquisitorum hæreticæ prauitatis in Romana Prouincia, & administratione beati Francisci comperimus, quòd vos tanquam fidei zelatores, eis liberaliter obtulistis congregare exercitum, ac hostiliter procedere contra perfidum Capellum de Chia, nuper de hæresi condemnatum, secundum quod ijdem Inquisitores ducerent ordinandum. Nos igitur huiusmodi zelum vestrum, dignis exinde laudibus efferentes, ac referentes vobis propter hoc gratiarum multiplices actiones, vniuersitatem uestram monemus, rogamus & hortamur attente per apostolica vobis scripta mandantes, quatenus negotium eiusdem fidei sicut laudabiliter incœpistis, constantibus animis prosequentes, ad exterminium terrarum prædicti Capelli, non obstante mandato contrario Senatorum Vrbis, hostiliter procedere studeatis: Nos enim eisdem Senatoribus nostris iniungimus literis, vt mandatum huiusmodi, vtpote dispendiosum prædicto negotio, totaliter reuocare procurent. Taliter igitur huiusmodi monita & mandata nostra implere curetis, vt crescatis exinde meritis apud Deum, penes nos gratia, & apud homines clara fama. Dat. Anagniæ Id. Maij, Pontificatus nostri anno sexto.

C

D

IDEM.

Inquisitores potestatem habent vendendi bona hæreticorum, fautorum, credentium, receptatorum & defensorum iam confiscata & in posterum confiscanda, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo: asseruato pretio ad opus Romanæ Ecclesiæ.

Aliud rescriptum eiusdem tenoris, & Datæ ad eosdem Inquisitores transmissum eiusdem Alexandri IIII. vidimus authenticum.

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs fratribus Andreæ, Gentili, & Bartholomæo ordinis Minorum, & alijs Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Romana Prouincia, & administratione beati Francisci, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1260.*

E DISCRETIONI uestræ, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, vendendi ac distrahendi libere bona hæreticorum, eorumque fautorum, credentium, receptatorum & defensorum publicata iam, seu confiscata, & in posterum publicanda: & confiscanda prout commisso uobis fidei negotio expedire uideritis, ita quòd eorum pretium ad opus Romanæ Ecclesiæ conseruetur, necnon & contradictores super hoc, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendi, plenam & liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Gennę viij. kal. Octobris, Pontificatus nostri anno sexto.

IDEM

IDEM.

A

Excommunicati ratione criminis hæresis, vel alia de causa, complices, participes seu socij criminis in fauorẽ fidei recipiuntur ad testificandũ contra hæreticos, credentes, defensores, fautores & receptatores eorũ.

Edita anno Domini 1261.

ALEXANDER Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs fratribus ordinis Minorum Inquisitoribus hæreticæ prauitatis in Prouincia Roman. & administratione beati Francisci, a sede Apostolica deputatis, & in posterum deputandis, Salutem & apostolicam benedictionem.

c. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6. & vide omnino in lib. 3. adnotat. ad Directorium schol. 121. vbi declaraui.

CONSVLVIT nos discretio vestra, vtrum illos qui ratione criminis hæreseos, vel alia de causa excommunicationis sententia sunt ligati, contra hæreticos, credentes, defensores, fautores vel receptatores eorum, ad testimonium perhibendum admittere, & stare dictis eorum seu illorum, etiam debeatis, qui complices, participes, seu socios eiusdem criminis se fatentur. Quia igitur si ijdem excommunicati non admitterentur ad perhibendum testimonium contra tales, & dictis eorum ac si fatentium non staretur, frequenter officium inquisitionis uobis commissæ, in dispendium fidei contingeret impediri, quando præsertim vix aut nullo modo potest, nisi per sic fatentes super hoc veritas apparere, statuimus in fauorem fidei, vt in huiusmodi inquisitionis negotio, dicti excommunicati, contra hæreticos, credentes, defensores, fautores & receptatores eosdem, ad testimonium admittantur, & stetur tam illorum dictis, quàm eorum qui, vt prædictum est, socios eiusdem criminis se fatentur, ex verisimilibus coniecturis, quæ ex numero deponentium, uel personarum tam deponentiũ, quàm eorum contra quas deponitur qualitate, ac aliis circunstantiis conijci poterunt sic fatentes non falsa dicere præsumantur. Dat. Lateran. x. kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno septimo. B C

CLEMENS PAPA IIII.

Præcipit, vt Inquisitores compellant seculares magistratus, quarumlibet ciuitatum & locorum per excommunicationem in personas, & interdictum in terras, monitione prĕmissa, vt faciant conscribi in suis capitularibus, & inuiolabiliter custodiri constitutiones Innocentij iiij. non obstante aliqua indulgentia sedis Apostolicæ, quòd excommunicari nequeant, vel eorum terræ interdici.

Edita anno Domini 1265.

CLEMENS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis fratribus Prædicatorum & Minorum ordinum, Inquisitotibus hæreticæ prauitatis, per Italiam auctoritate sedis Apostolicæ deputatis, & in posterum deputandis, Salutem & apostolicam benedictionem. D

Hæ cõstitutiones incipiunt, Ad extirpãda. quas habes supra pag. 6. & pag. 30. & iterum infra repetuntur.

AD extirpanda de medio populi Christiani hæreticæ prauitatis zizania, quæ abundantius solito succreuerunt, superseminante illa licentius his diebus homine inimico, tantò studiosius, iuxta commissam nobis solicitudinem insudare proponimus, quantò perniciosius negligeremus eadem in necem catholici seminis peruagari. Vt autem aduersus huiusmodi nequitiæ operarios consurgant, stentque firmiter Ecclesiæ filij, ac orthodoxæ fidei zelatores, Constitutiones quasdam fœlicis recordationis Innocentius Papa prædecessor noster ad extirpationem hæreticæ pestis edidit, & tam ipse, quàm fœlicis memoriæ Alexander Papa prædecessor noster, Dilectis filijs Potestatibus siue Rectoribus, Consulibus, Capitaneis, Antianis, Consiliis, & Communitatibus, Ciuitatum, Castrorum aliorumque locorum per Italiam constitutis mandarunt, vt constitutiones ipsas, in suis conscribi Capitularibus facerent, & exacta diligentia obseruarent: vnde prædictis Potestatibus siue Rectoribus, Consulibus, Capitaneis, Antianis, Consilijs, & Communitatibus, damus nostris literis in mandatis, vt ipsi & singuli eorum, constitutiones easdem, cum quibusdam adiectionibus, modificationibus, & declarationibus per dictum Alexandrum prĕdecessorem nostrum, & etiam per nos factas, conscribi in suis capitularibus facientes, nullis inde temporibus abolendas, secundum eas contra omnem hæresim se aduersus hanc sanctam Ecclesiam extollentem, sine aliqua omissione procedant. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dicti potestates siue rectores, consules, capitanei, antiani, consilia, & communitates, E

A nitates, mandatum nostrum super hoc neglexerint adimplere, vos & singuli vestrum, illos & singulos eorum, infra designatos vobis limites, per excommunicationem in personas, & interdictum in terras eorum, monitione præmissa, appellatione remota cogatis. Non obstante si aliquibus a sede Apostolica sit indultum, vel in posterum indulgeri contingat, quòd personæ excommunicari, ac ciuitates, castra, terræ, & loca ipsorum interdici non possint, siue qualibet alia indulgentia sedis eiusdem, per quam effectus præsentium impediri valeat vel differri: & de qua cuiusque toto tenore, de verbo ad verbum specialem & expressam in nostris literis oporteat fieri mentionem: & constitutione de duabus dietis edita in concilio generali. Dat. Perusii xv. Kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno primo.

B

IDEM.

Minister prouincialis de consilio discretorum fratrum sui ordinis Inquisitores idoneos eligat quibus præcipiat in virtute sanctæ obedientiæ, vt inquisitionis officium in locis sibi commissis viriliter exerceant contra hæreticos, credentes, fautores, defensores, & receptatores eorum, iuxta formam in alijs literis expressam. Quòd si ex aliqua causa aliquis inquisitor fuerit amouendus, eo amoto de consilio discretorũ alium substituat cum pari auctoritate & potestate: idem faciat inquisitore mortuo.

Hoc priuilegiũ tributũ ministris generalibus, & prouincialibus Prædicatorũ & Minorũ ordinũ, eligendi, deponendi, & substituẽdi inquisitores in suis prouinciis, prius etiam concessit Innocẽtius iiij. rescripto incipiente, Odore suaui quòd nos vidimus authenticum. Iam hoc ipsum priuilegium transmissum ab eodem Clemente iiij. fratribus Prædicatoribus, vidimus in Archiuo inquisitionis Bono-
C niensis, datum Perusij xv. Kalen. Nouemb. Pontificatus sui anno primo, quo tribuit potestatem eligendi octo inquisitores; Benedictus vndecimus decem adiecit rescripto incipiente; Licet olim. quod item vidimus in inquisitione Bononiensi. ceterum hodie nec ministri ordinum generales, nec prouinciales, solent inquisitores eligere, nec deponere, mutare, vel transferre, inconsulto sacrosanctæ & generalis Romanæ Inquisitionis Senatu.

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio .. Ministro prouinciali fratrum ordinis Minorum in administratione beati Francisci, Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1265.*

Licet ex omnibus mundi partibus quæ Christiana religione censentur, teneamur ex officii nostri debito extirpare letiferam pestem hæreticæ prauitatis: in Italia tamen imminet nobis hæc solicitudo propensius, vbi
D eandem pestem propter malitiam temporis, quæ in detrimentum fidei Catholicæ peruersa genimina germinauit, ex vicinitate persensimus abundãtius succreuisse. Cupientes igitur in Spoletan. Fulginat. Asisinat. Nucerin. vsque ad montes apeninos dumtaxat, Eugubin. Ciuitate Castell. Perusin. Tudertin. Amelien. Narnien. & Interannen. Ciuitatibus & diœcesibus suis, necnon & terris Machilon. & Amiterni & dominorum de Monticellis & Sumatis, ac etiam inde Arquate & Tusi Castris, & Arce de Salli, & eorum pertinentiis Reatin. & Esculan. diœces. per aliquos de fratribus tui ordinis partem super hoc nostræ solicitudinis adimpleri, discretioni tuæ per Apostolica scripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus de consilio aliquorum discretorum fratrum ipsius ordinis, eligas duos de fratribus eiusdem ordinis tuæ administrationis, idoneos ad huiusmodi opus Dominicum exequendum, eisque in virtute obedientiæ districte Apostolica præcipere aucto-
E ritate procures, vt inquisitionis officium in locis prædictis contra hæreticos, credentes, fautores, defensores, & receptatores eorum, iuxta formam in aliis literis nostris expressam, quas fratribus prædicti ordinis inquisitoribus huiusmodi prauitatis, in eisdem locis deputatis auctoritate apostolica & in posterum deputandis, non expressis aliquorum nominibus, super exequendo dicto inquisitionis officio destinamus, exequi studeant diligenter. Nos enim prædictos duos fratres, quos ad hoc elegeris, & vtrumque ipsorum, præfatum officium exequi, iuxta formam in literis ipsis expressam, ac ipsos illam potestatem & auctoritatem plenarie habere volumus, quæ in eisdem literis continetur.

Concordat rescriptum Innocentij IIII. licet ex omnibus. relat. supra pag. 18.

Si vero tu vel vicarius tuus te absente, aliquem inquisitorum huiusmodi, ex aliqua forte causa nonnunquam fore videritis amouendum, ipsum amoueatis, & substituatis loco eius alium, quem similem potestatem & auctoritatem habere volumus, quotiens vobis deliberatione cum aliquibus discretis fratribus dicti ordinis præhabita, hoc fore videbitur fa-

Eymericus in Directorio 3. par. q. 9. & sequen. & dixi lib. 3. annotat. in Directoriũ schol. 77. & sequen.

tur faciendum: & si aliquem vel aliquos inquisitorū ipsorum decedere forte contigerit, A
Nos substituendi de consilio aliquorum discretorum fratrum eiusdem ordinis, alium vel alios loco illius vel illorum qui decesserint, ita quòd huiusmodi substituti eisdem omnino auctoritate ac potestate fungantur, tibi dictoque vicario, si tu absens fueris, plenam & liberam concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Perusii iij. kal. Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

Io. de Camp.
pro Cur.

I D E M.

Federicus Romanorum Imperator eius nominis secundus ad annos Domini 1220. ad imperij dignitatem euectus, non multo post tempore ab Honorio III. Romæ imperij diadema honorifice accepit. hic Federicus quo anno Imperator est pronuntiatus, Patauij multas leges tulit in fauorem Ecclesiæ, & contra hæreticam prauitatem, quas multi Romani Pontifices confirmarunt, videlicet Innocentius IIII. anno Domini 1254. & Alexander IIII. anno Domini 1258 & Clemens IIII. in præsenti rescripto anno Domini 1265. quas nominatim etiam suis rescriptis inserunt, & penitus obseruari iubent. B

Eas leges in rescripto Innocentii IIII. insertas supra pag. 14. curauimus imprimendas: sed quoniam tunc defuerunt authentica seu originalia exempla, in nonnullis variatum est: & propterea consulto hic iterum damus sublata omni lectionis varietate, & incertitudinis scrupulo.

Edita anno Domini 1265.

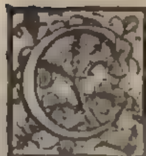
CLEMENS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Potestatibus, siue Rectoribus, Consulibus, Capitaneis, Antianis, Consiliis, & Communitatibus, Ciuitatum aliorumque locorum per Italiam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem. C

CVM aduersus hæreticam prauitatem quondam Fredericus olim Romanorum Imperator, & tunc in Ecclesiæ Romanæ deuotione persistens, promulgauerit Paduæ quasdam leges, per quas ne peruagetur compesci poterit pestis illa, Nos illas quas fœlicis recordationis Innocentius IIII. & Alexãder IIII. Romani Pontifices prædecessores nostri voluerunt ad robur fidei ac salutem fidelium obseruari, prout in ipsius Alexandri Papæ literis perspeximus contineri, volentes in vestris Capitularibus annotari, Vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eas quarū tenores vobis mittimus insertos præsentibus, in vestris conscribi Capitularibus singuli faciatis, nullis inde tēporibus abolendas: Ciuitates vel loca quibus pręestis, districtus quoq; seu terras uestræ ditioni subiectas, secundū eas ab hæretica fœditate sollicite purgaturi. D

Tenores autem legum ipsarum hi sunt.

FREDERICVS DEI GRATIA Romanorum Imperator, & semper Augustus Hierusalem & Siciliæ Rex, Dilectis principibus suis, Venerabilibus Archiepiscopis, & Episcopis, alijsque Prælatis ecclesiarum; Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Potestatibus, Sculteris, Burgrauijs, Aduocatis, Iudicibus, Ministerialibus, Officialibus, & omnibus per totum imperium constitutis, præsentes literas inspecturis fidelibus suis, Gratiam suam, & omne bonum. E

L. 1.

COMMISSI nobis cælitus cura regiminis, & imperialis cui dante Domino præsidemus fastigium dignitatis, materialem quo diuisim à sacerdotio fungimur gladium aduersus hostes fidei, & in exterminium hęreticæ prauitatis exigunt exerendum: vt perfidiæ vipereos filios contra Deum & Ecclesiā insultantes, tanquam materni vteri corrosores in iudicio & iustitia persequamur: maleficos viuere non passuri, per quorum scientiam seducentem mundus inficitur,
§. 1. & gregi fidelium per oues morbidas grauior infligitur corruptela. Statuimus itaque sancientes,

cientes, vt hæretici quocunque nomine censeantur, vbicunque per imperium damnati
A fuerint ab ecclesia, & seculari iudicio assignati, animaduersione debita puniantur.

Si qui vero de prædictis postquam fuerint deprehensi, territi metu mortis redire voluerint ad fidei vnitatem, iuxta canonicas sanctiones, ad agendum pænitentiam, in perpetuum carcerem detrudantur. §. 2. Præterea quicunque hæretici reperti fuerint in ciuitatibus, oppidis, seu aliis locis imperii per inquisitores ab apostolica sede datos, & alios orthodoxæ fidei zelatores; hi qui iurisdictionem ibidem habuerint, ad inquisitorum & aliorum catholicorum virorum insinuationem, eos capere teneantur: & eos captos arctius custodire donec per censuram ecclesiasticam damnatos, damnabili morte perimãt, qui fidei sacramenta & vitæ damnabant. §. 3. Simili quoque pœna plecti censemus omnes, quos ad fouendum hæreticorum errorem callidus hostis suscitat aduocatos, vel parat illicitos defensores; maxime cum facinus quos inquinat, æquat: nisi monitione præmissa destiterint, & eorum vitæ duxerint consulendum. §. 4. B Eos præterea qui conuicti in vno loco de hæresi, ad alia loca se transferunt, vt cautius possint effundere virus hæreticæ prauitatis, debitam censemus subire vindictam: vt super hoc per viros ab eodem errore conuersos ad fidem, necnon & per alios, qui eos de hæresi conuincerunt (quod & in hoc casu concedimus licite faciendum) euidens testimonium habeatur. §. 5. Item mortis sententiæ ducimus addicendos, si quos hæreticorum ad iudicium tractos, in extremæ vitæ periculo hæresim abiurantes, postmodum de falso iuramento constiterit, & fide mentita conuinci ac eos contigerit eiusdem morbi spontaneam incurrere recidiuam: vt sibi damnabilius iniquitas sit mentita, & pœnam debitam mendacium non euadat. §. 6. Omne insuper proclamationis & appellationis beneficium, ab hæreticis, receptatoribus, & fautoribus eorundem penitus amouemus: volentes vt de finibus imperij, in quibus semper debet existere fida fides, hæreticæ labis genimina modis omnibus deleantur. §. 7. C

Ceterum quia quanto maiora diuinæ nutu miserationis accepimus, & altiorem locum præ filiis hominum obtinemus, tanto deuotiora debemus obsequia gratitudinis conferenti, si quando in nostri nominis contemptores nostri culminis excandescit auctoritas: si reos læsæ maiestatis, in personis eorum & liberorum suorum exhæredatione damnamus, multo fortius iustiusque contra Dei blasphematores nominis, & catholicæ fidei detractores prouocamur: eorundem hæreticorum, receptatorum, fautorum, & aduocatorum suorum hæredes & posteros vsque ad secundam progeniem, beneficiis cunctis temporalibus, publicis officiis & honoribus, imperiali auctoritate priuantes: vt in paterni memoria criminis continuo mœrore tabescant: vere scientes quòd Deus zelotes est, peccata patrum in filios potenter vlciscens. §. 8. *Exod. cap. 20.* D Nec quidem à misericordiæ finibus duximus excludendum, vt si qui paternæ hæresis non sequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint: quacunque reatus illorum animaduersione plectantur, prædictæ punitioni non subiaceant innocentiæ filiorum. §. 9. Ad hęc notum fieri volumus fratres Prædicatores de ordine Prædicatorum, pro fidei negotio in partibus imperii nostri contra hæreticos deputatos: ceteros quoque qui ad hæreticos iudicandos accesserint, nisi aliqui eorum ab imperio fuerint proscripti, eundo, morando, & redeundo, sub nostri imperij speciali defensione receptos, & quos apud omnes sub ope, ac recommendatione fidelium imperij esse volumus inoffensos: vniuersitati vestræ mandantes, quatenus quocunque, & apud quemcunque vestrum peruenerint, benigne recipiatis eosdem: & personas ab incursu hæreticorum eis insidiantium conseruantes indemnes, omne consilium, ducatum, & auxilium impendatis, pro tam acceptis coram Deo negotiis exequendis. §. 10. Hæreticos vero, quos & ostenderint ipsi vobis, in iurisdictione vestra singuli capientes, diligenti custodia detinendos, donec post ecclesiasticæ damnationis iudicium, pœnam subeant, quam merentur: §. 11. E Scituri quòd in executione ipsius negotii, gratum Deo & laudabile nobis obsequium conferetis, si ad expellendam dę partibus nostri imperii nouam & insolitam hæreticæ prauitatis infamiam opem, & operam, vnà cum eisdem fratribus præstiteritis efficacem. Et si quis foret exinde negligens & remissus, ac etiam inutilis coram Domino, & in conspectu nostro poterit merito culpabilis apparere. Datum Paduę XXII. Februarii, XII. Indictione.

FREDERICVS DEI GRATIA, ETC. A

l. 2. NCONSVTILEM tunicam Dei nostri dissuere conantur hæretici, & vocabuli vitio seruientes, quod significationem diuisionis enuntiat, in ipsius indiuisibilis fidei vnitate nituntur inducere sectionem: & oues à Petri custodia, cui pascendæ à pastore bono sunt creditæ, segregare. Hi sunt lupi rapaces intrinsecus, eo vsq; mansuetudinem prætendentes ouium, quousq; ouile possint subintrare dominicum. Hi sunt angeli pessimi. Hi sunt filij prauitatũ, à patre nequitiæ, & fraudis auctore, ad animas simplices destinati. Hi colubri, qui columbas decipiunt. Hi serpentes, qui latenter videntur inserpere, & sub mellis dulcedine virus euomere: vt vitæ cibũ ministrare se simulent,
§. 1. a cauda feriunt, & mortis poculum velut quoddam dirissimũ venenum immiscent. Horum sectæ veteribus, vel ne in publicum prodeant, non sunt notatæ nominibus: vel (qđ est forte nefandius) non contentæ, vt vel ab Arrio Arriani, vel à Nestore Nestoriani, aut à similibus similes nuncupentur: sed in exemplum martyrũ, qui pro fide catholica martyria subierunt, B
§. 2. Patarenos se nominãt, velut expositos passioni. Huiusmodi miseri Patareni, à quibus abest sancta credulitas diuinitatis æternę, sub vno contextu nequitiæ insimul tres offendunt: Deum videlicet, proximos, & seipsos. Deum, dum Dei fidem, & filiũ non agnoscunt. Decipiũt proximos, dum ipsis sub spe spiritualis alimoniæ, hæreticæ prauitatis oblectamenta ministrant. Crudelius etiam sæuiunt in se ipsos, dum post animarum dispendium, corpora denique seueræ mortis illecebris, quam per agnitionem veram & veræ fidei possent euadere, vitæ prodigi, & necis improuidi sectatores inuoluũt: & (quod est ipso dictu dirissimum) superstites etiam non terrentur exemplo.

§. 3. Contra tales sibi, Deo, & hominibus sic infestos, continere non possumus motus nostros, quin debitæ vltionis in eos gladium exeramus: tanto ipsos instantius persequentes, C quanto in euidentiorem delusionem fidei Christianæ, prope Roman. Ecclesiam, quæ caput ecclesiarum omnium iudicatur, superstitionis suæ scelera latius exercere noscuntur. Adeo quòd ab Italiæ finibus, præsertim à partibus Lombardiæ, in quibus pro certo perpendimus ipsorum nequitiam latius abundare, iamque vsque ad regnum nostrum Siciliæ, suæ perfidiæ riuulos deriuarunt.

Quod acerbissimum reputantes, Statuimus in primis, vt crimen hæreseos, & damnatæ
L. Manicheos. C. de haret. sectæ cuiuslibet, quocunque nomine censeantur sectatores, (prout veteribus legibus est indictum) inter publica crimina numerentur: immo crimine læsæ maiestatis nostræ debet ab omnibus horribilius iudicari, quod in diuinæ maiestatis iniuriam noscitur attentatum, quamuis iudicii potestate, alterum alteri non excellat. Nam sicuti perduellionis
L. penult. C. ad leg. Iul. maiest. §. interdum. in stit. de hared. quæ ab intest. defer. crimen personas adimit damnatorum, & bona; & damnat post obitum memoriam defunctorum: sic & in prædicto crimine, quo Patareni notantur, per omnia volumus obseruari. D Et vt ipsorũ nequitia, qui (quia Dominum non sequuntur) in tenebris ambulant, detegatur: nemine etiã deferente inuestigari volumus diligẽter huiusmodi scelerũ patratores; & per officiales nostros, sicut & alios malefactores inquiri; ac inquisitione notatos, etsi le-
§. 4. uis superstitionis argumẽto tãgãtur, à viris ecclesiasticis, & prælatis examinari iubemus. Per quos si inuenti fuerint à fide catholica saltẽ in articulo deuiare, ac per ipsos pastorali more cõmoniti, tenebrosi diaboli relictis insidiis, noluerint agnoscere Deũ lucis; sed in erroris concepta instantia perseuerent, præsentis nostræ legis edicto damnatos mortẽ pati Patarenos, aliosq; hæreticos quocunq; nomine censeantur, decernimus, quã affectant: vt viui in conspectu hominũ cõburantur, flammarum cõmissi iudicio. Nec dolemus ꝙ in E hoc ipsorũ satisfacimus voluntati, ex quo pœnam solũmodo, nec fructũ alium consequun-
§. 5. tur erroris. Apud nos pro talibus nemo interuenire præsumat: qđ qui fecerit, in ipsum nostræ indignationis aculeos nõ immerito cõuertemus. Dat. Paduę xxij. Febr. xij. Indict.

IMPERATOR FREDERICVS *Semper Augustus, &c.*

l. 3. ATARENORVM receptatores, & complices, & quocunque modo fautores, qui vt à pœna alios possint eximere, de se velut improuidi nõ formidant, publicatis bonis
§. 1. omnibus relegandos in perpetuũ esse cẽsemus. Et ipsorũ filij ad honores aliquos
§. 2. nullatenus admittantur. Si tamẽ aliquis fautorum huiusmodi detexerit aliquem Patarenum, de cuius perfidia manifeste probatur, in fidei præmium quam agnouit, famæ pristinæ de imperiali clementia restitutionis beneficium integrum consequatur.

INCI-

A INCIPIVNT CAPITVLA CONSTITVTIONIS contra Patarenos edita per eundem Fredericum illustrem virum Romanorũ Imperatorem semper Augustũ, Hierusalem, & Siciliæ Regem.

Atharos, Patarenos, Speronistas, Leonistas, Arnaldistas, Circuncisos, Passaginos, Iosepinos, Garatenses, Albanenses, Franciscos, Bagnarolos, Commixtos, Vualdenses, Roncarolos, Communellos, Vuarinos, & Ortholenos, cum illis de Aquanigra, & omnes hæreticos vtriusque sexus quocunque nomine censeantur perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus, censentes vt bona talium confiscentur, nec ad eos vlterius reuertantur: ita quòd filii eorum ad successionem peruenire non possint, cum longe sit grauius æternam, quàm temporalem offendere maiestatem. §. 1.

B Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mandatum ecclesiæ, iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur; ita quòd si per annum permanserint, extunc eos sicut hæreticos condemnamus. c. uergentis. de hæret. §. 2.

Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, vt potestates, & consules, seu rectores, quibuscunque fungantur officijs, pro defensione fidei præstent publicum iuramentum, quòd de terris suę ditioni subiectis, vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quòd amodo quandocunque quis fuerit in perpetuam potestatem, vel temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare: alioquin neque pro potestatibus, neque pro consulibus, seu consimilibus habeantur: eorumque sententias ex tũc decernimus inutiles & inanes. §. 3. Conc. Biteren. cap. 32.

C Si vero dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate, post annum à tempore monitionis elapsum, terram ipsius exponimus catholicis occupandam: qui eam, exterminatis hæreticis, absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate conseruent: saluo iure dominij temporalis: dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat: eadem nihilominus lege seruata, contra eos qui nõ habent dominos principales. §. 4.

Credentes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum bannimus: Statuentes, vt si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, satisfacere contempserit infra annum, extunc ipso iure sit factus infamis, & ad publica officia seu consilia, vel ad aliquos eligendos huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem; nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus ei præterea

D super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, eius instrumenta cõfecta per manum ipsius nullius penitus sint momenti. §. 5.

Adijcimus insuper, quòd hęreticus per hæreticum conuinci possit: & quòd domus Patarenorum, receptatorum, & defensorum, & fautorum, siue vbi docuerint, siue vbi alijs manus imposuerint, destruatur, nullo tempore restituendæ. Dat. Paduæ XXII. Februarii. XII. Indictione. §. 6.

Rex regum. Apostatantes à fide catholica penitus execramus, insequimur vltionibus, bonis suis omnibus spoliamus. Et vt à professione vel vita naufragãtes legibus coarctamus. Successiones tollimus, ab eis omne ius legitimum abdicamus. Dat. Perusij II. kalen. Nouemb. Pontificatus nostri anno primo. De Apostatis.

E

Tyb. de Cur.

IDEM.

Innocentius IIII. Pontifex Maximus anno Domini 1252. ad extirpandas hæreses, copiosas ac saluberrimas constitutiones edidit, quas direxit ad ciuitatum magistratus seculares, iubens vt iuxta ordinem & præscriptum earum aduersus hæreticos procederetur. eas constitutiones Alexander IIII. anno Domini 1259. repetit, & confirmat, rescriptoque suo pariter inserit: tandem Clemens IIII. anno Domini 1265. easdem cum quibusdam adiectionibus, modificationibus, & declarationibus etiam confirmauit, & suo huic præsenti rescripto inseruit.

Eas nos supra in bullario pag. 30. imprimendas curauimus, sed destituti rescripto authentico, in nonnullis est variatum: quare vt omnis procul abesset incertitudo, visum est non inutile iterum hoc loco repetere, boni consule.

Edita anno Domini 1259.

LEMENS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis Potestatibus siue Rectoribus, Consulibus, Capitaneis, Antianis, Consiliis, & Communitatibus ciuitatum aliorumque locorum per Italiam constitutis, Salutem & apostolicam benedictionem. A

AD extirpanda de medio populi Christiani hæreticæ prauitatis zizania, quæ abundantius solito succreuerunt, superseminante illa libentius his diebus homine inimico: tantò studiosius iuxta commissam nobis solicitudinem insudare proponimus, quantò perniciosius negligerimus eadem in necem catholici seminis peruagari. Vt autem aduersus huiusmodi nequitiæ operarios consurgant stentque firmiter ecclesiæ filii, ac orthodoxæ fidei zelatores, constitutiones quasdam fœlicis recordationis Innocentius Papa IIII. prædecessor noster, ad extirpationem hęreticæ pestis edidit, & in capitularibus vestris, tam ipse, quàm fœl. me. Alexander Papa prædecessor noster B conscribi, ac à vobis exacta diligentia obseruari mandarunt: quæ seriatim inferius continentur. Ideoque vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus singuli constitutiones easdem, cum quibusdam adiectionibus, modificationibus, & declarationibus, per dictum Alexandrum prædecessorem, & etiam per nos factas, conscribi in vestris capitularibus facientes, nullis inde temporibus abolendas, secundum eas contra omnem hæresim, se aduersus hanc sanctam Ecclesiam extollentem sine omissione aliqua procedatis: Alioquin dilectis filiis Prædicatorum & Minorum ordinum fratribus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, & eorum singulis per Italiam deputatis auctoritate sedis Apostolicę, & in posterum deputandis, damus nostris literis in mandatis: vt infra designatos eis limites, singulos vestrum ad id, per excommunicationem in personas, & interdictum in terram, appellatione remota compellant. C

Constitutiones autem sunt hæ.

Magistratus iurent, quòd leges in hæreticos latas obseruabunt.

Statuimus vt potestas, capitaneus, seu rector, seu consules, seu quiuis alii, qui ciuitati præsunt, vel loco alii ad præsens, aut pro tempore præfuerint in futurum, in Italia, iurent præcise ac sine tenore aliquo attendere inuiolabiliter & seruare, & facere ab omnibus obseruari toto tempore sui regiminis, tam in ciuitate vel loco sui regiminis, quàm in terris suæ ditioni subiectis, omnes & singulas infrascriptas constitutiones: & super his præcise seruandis recipiet à quibuslibet sibi in potestaria, vel regimine succedentibus, iuramenta. Quæ qui præstare noluerit, pro potestate, capitaneo, seu consule, vel rectore nullatenus habeatur: & quæ vt potestas, capitaneus, consul, uel rector fecerit, nullam penitus habeant firmitatem. Nec vllus teneatur aut debeat sequi eos, etiamsi de sequela præstanda eis exhibuerit iuramentum. D

Pœna magistratuũ non seruantium leges contra hæreticos latas.

Quòd si potestas, capitaneus, vel aliquis prædictorum constitutiones ipsas & singula in eis contenta seruare noluerit uel neglexerit, præter notam periurii, & perpetuæ iacturam infamiæ, ducentarum Marcharum pœnam incurrat, quæ irremissibiliter exigantur ab eo: & in vtilitatem communis, cui præest, integre conuertantur. Et nihilominus vt periurus & infamis, & tanquam hæreticorum fautor de fide suspectus, officio & honore sui regiminis spolietur. Nec vlterius potestas, capitaneus, consul, seu rector habeatur in aliquo: Aut de cetero ad aliquam dignitatem vel officium publicum vllatenus assumatur.

Hæretici banno supponãtur.

Iidem quoque potestas, capitaneus, consules, rector, vel quiuis alii ad regimen cuiuslibet ciuitatis vel loci assumpti, in principio sui regiminis in publica concione more solito congregata, banno ciuitatis vel loci supponant, tanquam pro maleficio, omnes hęreticos E vtriusque sexus quocunque nomine censeantur, & teneantur bannum huiusmodi à suis prædecessoribus positum confirmare.

Hæreticos quilibet capere potest.

Præcipiant autem quòd nullus hæreticus uel hæretica de cetero habitet vel moretur, aut subsistat in ciuitate seu aliquo loco iurisdictionis aut districtus eiusdem: & quicunque ipsum vel ipsam inuenerit, libere capiat, & capere possit impune: & omnes res mobiles ipsius vel ipsorum, penes eos inuentas, eis licenter auferre, quę sint auferentiũ pleno iure, nisi auferentes huiusmodi sint ad hoc officium specialiter deputati.

Ministri eligãtur ad capiendos hæreticos.

Iidem quoque potestas, capitaneus, cõsules, seu rector, vel quiuis alii huiusmodi, infra octo dies post introitum regiminis sui, duodecim viros probos & catholicos: & duos notarios, & duos seruitores, vel quotquot fuerint necessarii instituere teneantur: quos diœcesanus si præsens extiterit, & interesse voluerit, & duo fratres Prædicatorum, & duo Minorũ

ordinum

A ordinum, ad hoc a suis prioribus & guardianis, si conuentus ibi fuerint eorundem ordinũ deputati, seu inquisitores, vel inquisitor prauitatis hæreticæ duxerint eligendos. Instituti autem huiusmodi & electi possint & debeant hæreticos, & hæreticas capere, & eorum bona illis auferre, & facere auferri per alios, & procurare hæc tam in ciuitate, vel alio loco, quàm in tota eius iurisdictione atq; districtu plenarie adimpleri, & eos ducere & duci facere in potestatem diœcesani, vel eius vicarij, seu inquisitorum, vel inquisitoris.

Teneantur autem potestas, capitaneus, consules, seu rector, vel alij ad huiusmodi regimen deputati, quilibet in expensis communis, cui præest, facere duci eosdem hæreticos ita captos, quocunque diœcesanus, vel eius vicarius, seu inquisitores, vel inquisitor prædicti, in iurisdictione, vel districtu diœcesani episcopi, seu ciuitatis, vel loci voluerint illos duci. *Expensis communitatis hęretici capti deducantur.*

B Officialibus vero prædictis, plena fides de his omnibus adhibeatur, quæ ad eorum officium pertinere noscuntur, sine aliquo specialiter præstito iuramento, vbi duo, vel tres, seu plures præsentes fuerint ex eisdem. *Officialibus fides adhibeat.*

Porro cum officiales huiusmodi eliguntur, iurent hæc omnia exequi fideliter & pro posse, ac super his semper meram dicere veritatem. Quibus ab omnibus, in his quæ ad officiũ eorum pertinent, plenius pareatur. *Officiales iurent fideliter agere.*

Et tam dicti duodecim quàm seruitores & notarij prætaxati, simul vel diuisim plenariam præcipiendi, sub pœnis & bannis taxatis, & expressis in cõstitutionibus infrascriptis, quæ ad officium suum pertinent, habeant potestatem. *Officialiũ potestas.*

Possint autem officiales prædicti communitati, castri, burgi, seu villæ pręcipere sub pœna & banno vsque ad ducentas Marchas argenti & vltra ad arbitrium potestatis, seu rectoris ciuitatis, vel loci in cuius districtu, vel iurisdictione fuerint, q potestati, seu rectori, vel C diœcesano, aut eius vicario, seu inquisitoribus, aut inquisitori hæreticorum præsentẽt infra præfigendum eis terminũ competentem, omnes hæreticos, & hæreticas, quos & quas sibi dicti officiales duxerint assignandos. Et potestas, seu rector a non seruantibus præceptum, pœnam, vel bannum huiusmodi exigere teneatur.

Potestas autem, vel capitaneus, consules, seu rector, vel alij huiusmodi quocunque vocabulo censeantur, teneantur habere firma, & rata omnia præcepta, quę occasione officij sui fecerint duo ex ipsis, seu plures, & pœnas exigere non seruantium.

Quòd si dictis officialibus aliquo tempore, aliquod damnum contigerit in personis, vel rebus, pro suis officiis exequendis, a communi ciuitatis, vel loci per restitutionem plenariam seruentur indemnes. *Officiales seruẽtur indẽnes.*

D Nec ipsi officiales, vel hęredes eorum possint aliquo tempore conueniri de his quæ fecerint, vel pertinent ad eorum officium, nisi secundum quod eisdem diœcesano, & inquisitoribus, vel inquisitori videbitur expedire.

Ipsorum autem officium duret tantummodo per sex menses: Quibus cõpletis potestas, vel quicunque ipsius ciuitatis, vel loci regimini præfuerit, teneatur totidem subrogare officiales secundum formam præscriptam, qui prædictum officium, secundum formam eandem, in aliis sex mensibus sequentibus exequantur. *Officiales quãto tpe durent.*

Sane ipsis officialibus dentur de camera communis prædicti, quando exiuerint ciuitatem, aut locum, pro hoc officio exequendo, vnicuique pro qualibet die duo solidi prouenien. senatus, vel imperialium in pecunia numerata: quos potestas, capitaneus, consules, vel rector, aut alius huiusmodi teneantur eis dare, vel dari facerę, infra diem tertium E postquam redierint ad eandem ciuitatem, vel locum. *Officialib' vnde satisfieri debeat.*

Et insuper habeant tertiam partem bonorum hęreticorum, & receptatorum eorum, quæ occupauerint: & mulctarum, ad quas fuerint condemnati, secundum quod inferius continetur: Et hoc salario sint contenti.

Sed ad nullum aliud, quod istud officium impediat, vel impedire possit, vllo modo officium, vel etiam exercitium compellantur.

Nullum etiam statutum conditum, vel condendum, eorum officium vllo modo valeat impedire.

Et si quis horum officialium propter ineptitudinem, vel inertiam, seu occupationem aliquam, vel excessum, diœcesano & fratribus supradictis, visus fuerit amouendus: ipsum ad mandatum, vel dictum eorum, teneatur amouere potestas, capitaneus, vel quiuis alius huiusmodi prædictorum, & alium secundum formam præscriptam substituere loco eius. *Officiales qñ et per quos amouendi.*

Quòd

Officialium ius quorum pœna. Quòd si quis eorum contra fidem & sinceritatem officij sui in fauorem hæresis deprehensus fuerit excessisse, præter notam infamiæ perpetuæ, quam tanquam fautor hæreticorum incurrat, per potestatem, capitaneum, consules, vel rectorem, seu alium similem, ad dioecesan. & dictorum fratrum vel inquisitorum, seu inquisitoris arbitrium puniatur.

Potestas vero militem suum, vel alium assessorem, si dioecesanus vel eius vicarius, aut inquisitores vel inquisitor auctoritate sedis Apostolicæ deputati, seu dicti officiales petiuerint, cū ipsis officialibus mittere teneatur, & cum ipsis eorum officium fideliter exercere.

Omnes præstēt auxilium officialibus. Quilibet etiam si præsens in terra vel requisitus fuerit, teneatur tam in ciuitate, quàm in iurisdictione & districtu quolibet dare ipsis officialibus, & eorum sociis consilium & iuuamen, quando voluerint hæreticum vel hæreticam capere vel spoliare, aut inquirere, seu domum vel locum aut aditum aliquem intrare pro hęreticis capiendis, sub librarum vigintiquinque prouenien. vel imperialium pœna vel banno: vniuersitas autem castri vel burgi sub pœna & banno librarum quinquaginta: villæ vero viginti quinque prouenien. vel imperialium pro qualibet vice soluenda in pecunia numerata. B

Pœna prohibētium ne hæretici capiantur. Quicunque autem hęreticum vel hæreticam, captum vel captam auferre de manibus capientium vel capiētis ausus fuerit, vel defendere ne capiatur: seu prohibere aliquem intrare domum aliquam, vel curtem, seu locum aliquem, ne capiatur & inquiratur ibidem, iuxta legem Paduæ promulgatam per quondam Fredericum olim Romanorum Imperatorem, publicatis bonis omnibus in perpetuum relegetur.

Domus in qua sunt hęretici destruatur. Et domus illa, a qua prohibiti fuerint, sine spe reædificandi funditus destruatur: nisi forte dioecesano, vel in eius absentia ipsius vicario vnà cum inquisitoribus seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi dioecesano, quando inquisitorum, vel inquisitoris præsentia de facili haberi non poterit, legitime constiterit, præfatę domus dominum in hoc casu penitus innocentem, & prorsus inculpabilem extitisse: ac etiam eum non esse credentem, vel receptatorem, aut defensorem, siue fautorem hęreticorum, seu de hæretica labe suspectū. C

Bona reperta in domibus hæreticorum capientiū fiunt. Et bona quę ibi reperta fuerint, fiant capientium vel inquirētium, ac si hęretici fuissent ibidem inuenti: nisi forte prædictis, (vt dictum est) legitime constiterit per testes fide dignos & omni exceptione maiores ipsa bona esse aliarum personarum, quàm domini domus eiusdem.

Et tunc propter hanc prohibitionem vel impeditionem specialem burgus vel castrum componat communi, in cuius districtu est, libras ducentas, & villa libras centum, & vicinia tam burgi quàm castri, & ciuitatis libras quinquaginta prouenien. siue imperialium in pecunia numerata: nisi infra quintum diem ipsos defensores, vel defensorem hęreticorum potestati vel rectori captos duxerint personaliter præsentandos: vel nisi forsan per legitimas probationes dioecesan. vel in eius absentia ipsius vicario, vnà cum inquisitoribus, seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi dioecesf. quando inquisitorum aut inquisitoris præsentia de facili haberi non poterit, plene ac euidenter constiterit, quòd ipsum vel ipsos capere nullatenus potuissent: & eos ad captionem & pręsentationem huiusmodi faciendas, sufficientem & congruam adhibuisse solicitudinem & cautelam. D

Hæretici seorsum ab alijs in tuto carcere custodiantur. Teneantur insuper potestas, capitaneus, consules, seu rector, vel alij huiusmodi, omnes hæreticos & hæreticas qui capti amodo fuerint, custodiri facere sub expensis communis ciuitatis vel loci cui præsunt, per viros catholicos ad hoc electos a dioecesano, si præsens fuerit, & fratribus supradictis, vel inquisitoribus seu inquisitore, in aliquo speciali carcere tuto & securo, in quo ipsi soli teneantur seorsum a latronibus & bannitis, donec de ipsis fuerit diffinitum.

Pœna assignātum non hæreticos pro hæreticis. Si quando aliqui vel aliquæ non hæretici pro captis hæreticis, ipsis non contradicentibus fuerint assignati, vel se forsitan assignauerint, prædicti suppositi perpetuo carceri mancipentur: & hęretici nihilominus reddi & assignari cogantur. Et qui hunc dolum fecerint, iuxta legem prædictam bonis omnibus publicatis, in perpetuum relegentur. E

Capti hæretici iudicibus ecclesiasticis præsententur. Teneantur insuper potestas, capitaneus, consules, vel rector, seu quiuis alij huiusmodi, cum bono & securo comitatu omnes hæreticos, quocunque nomine censeantur, infra dies quindecim postquam capti fuerint, dioecesano vel eius speciali vicario, seu hæreticorum inquisitoribus vel inquisitori præsentare pro examinatione de ipsis & eorum hæresi facienda.

Damnatos de hęresi recipiāt puniendos. Damnatos vero de hæresi per dioecesanum vel eius vicarium, seu inquisitores vel inquisitorem prædictos, potestas, capitaneus, vel alij eorū supradicti, vel eius seu eorū nuntius

A tius specialis, eos animaduersione debita puniendos sibi relictos statim recipere teneatur.

Teneantur præterea potestas, capitaneus, cõsules, aut rector, vel alij huiusmodi, omnes hęreticos quos captos habuerint, cogere citra membri diminutionem, & mortis periculũ tanquam vere latrones, & homicidas animarum, & fures sacramẽtorum Dei & fidei Christianæ, errores suos expresse fateri, & accusare alios hęreticos quos sciunt, & bona eorum, & credentes, & receptatores, & defensores eorum, sicut coguntur fures & latrones rerum temporalium accusare suos complices, & fateri maleficia quæ fecerunt. *Vide schol. 118. lib. 3. in Directorium.*

Domus autem in qua repertus fuerit hæreticus vel hæretica, sine vlla spe reædificandi, funditus destruatur: nisi dominus domus, eos ibidem procurauerit reperiri: & si dominus illius domus habuerit cum ea domos alias appendices, cum vna eademque domus interdum diuersis & cohærentibus mansionibus distinguatur, omnes illæ domus appendices, B siue in domo illa, siue in eius appendicibus hæreticus, vel hæretica deprehensus fuerit, similiter destruantur: & bona quæ fuerint inuenta in domo illa, ipsiusque appendicibus (nisi forte legitime per testes fide dignos, & omni exceptione maiores, ipsa bona esse aliarum personarum quàm domini domuum earundem constiterit) publicentur, & fiant auferentium, nisi auferentes fuerint in huiusmodi officio constituti. *Domus in qua reperti sunt hęretici destruatur.*

Et insuper dominus domus illius præter notam infamię perpetuæ, quam incurrat, componat communi ciuitatis vel loci quinquaginta libras prouenien. vel imperialium, in pecunia numerata: quam si non soluerit, in perpetuo carcere detrudatur. *Pœna eius in cuius domo reperti fuerint hęretici.*

Quæ autem de domorum & appendicium destructione, bonorum publicatione, ac pęnarum impositione facienda, dominis domuum earundem præmissa sunt, volumus obseruari: nisi forte diœcesano, vel in eius absentia ipsius vicario, vnà cum inquisitoribus, seu C inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi diœcesano, quando inquisitorum vel inquisitoris pręsentia de facili haberi non poterit, legitime constiterit præfatarum domorũ dños in hoc casu penitus innocentes, & prorsus inculpabiles extitisse: Ac etiã eos non esse credentes, vel receptatores, aut defensores, siue fautores hæreticorũ, seu de hæretica labe suspectos, quos nec in domibus vel appendicibus, nec in bonis eisdem, seu quouis modo puniri volumus: si vt dictum est, apparuerint innocentes.

Burgus autem ille seu castrum, in quo hæretici capti fuerint vel inuenti, componat communi ciuitatis vel loci in cuius districtu est, centum libras, & villa libras quinquaginta, & vicinia tam burgi, quàm castri & ciuitatis libras viginti quinque prouenien. vel imperialium, in pecunia numerata nisi infra quintum diem receptatores ipsorum captos præsentauerint potestati, siue cuiuis alij præsidẽti eiusdem regimini ciuitatis: nisi forsan per legi- D timas probationes, diœcesano, vel in eius absentia ipsius vicario, vnà cum inquisitoribus seu inquisitore hæreticorum, vel soli ipsi diœcesano, quãdo inquisitorum vel inquisitoris præsentia de facili haberi non poterit, plenè ac euidenter constiterit, ꝙ ipsos capere nullatenus potuissent: & eos ad captionem, & præsentationem huiusmodi faciendas, sufficientem & congruam adhibuisse solicitudinem, & cautelam.

Quicunq; vero deprehensus fuerit dare alicui hæretico, consiliũ vel auxilium seu fauorem, præter aliam pęnam superius & inferius prætaxatam, ex tunc ipso iure in perpetuum fit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem, nec ad hęreditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respõdere cogatur. Quòd si forte iudex extiterit, eius senten- E tia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti. Credentes quoque erroribus hęreticorum, tanquam hæretici puniantur. *Pœna eorum qui hæreticis auxiliantur.*

Testamenta eorum qui hęretici decesserunt, nullius volumus esse momenti.

Teneantur insuper potestas, siue capitaneus, consules, seu rector vel quiuis alius præsidens regimini ciuitatis vel loci: nomina virorum omnium qui de hæresi fuerint infamati vel banniti, in quatuor libellis vnius tenoris facere annotari: quorum vnum commune ciuitatis vel loci habeat, & alium diœcesanus, & tertium fratres Prædicatores, & quartum fratres Minores: & ipsorum nomina ter in anno in concione publica solemniter faciat recitari. *Nomina damnatorũ de hæresi in 4. libris annotentur.*

Teneatur quoque potestas seu rector, vel quicunque regimini supradicto præfuerit, filios, *Filij damnatorum ad nullum*

officiũ vel beneficiũ admittantur. filios, & nepotes hæreticorum, & receptatorum, defensorum, & fautorum eorum diligenter inuestigare: eosque ad aliquod officium publicum seu consilium nullatenus admittere in futurum. A

Teneatur præterea potestas seu rector, vel quiuis alius huiusmodi regimini præsidens vnum de assessoribus suis, quem elegerit dioecesanus, si fuerit præsens, & inquisitores seu inquisitor prædicti auctoritate sedis Apostolicæ deputati, mittere cum eis, quandocunque voluerint, in iurisdictione ciuitatis vel loci ac eius districtu. Qui assessor secundum quod prædictis inquisitoribus, seu inquisitori visum fuerit, ibi tres aut plures boni testimonij viros, vel totam viciniam (si eis videbitur) iurare compellat, quòd si quos ibidem hæreticos sciuerint, vel bona eorum, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu a communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, vel credentes, aut defensores, seu receptatores, vel fautores hæreticorum: eos dictis inquisitoribus siue inquisitori studeant indicare. B

Magistratus seculares terrã purgent ab hæretica fœditate. Ipsi autem potestas, consules, siue rector, seu quiuis alij regimini præsidentes, purgare teneantur ab hæretica fœditate ciuitatem vel locum, cui præfuerint, totamque terram, vel districtum suæ ditionis, secundum leges per quondam Fredericum, olim Romanorum imperatorem, tunc in deuotione Romanæ Ecclesiæ persistentem Paduæ promulgatas cõtra hæreticam prauitatem: & earum tenores facere in suis annotari capitularibus, nullis inde temporibus abolendos.

Condemnationum executio intra quot tempus fieri debeat. Teneatur insuper potestas, seu quiuis rector ciuitatis vel loci quocunque vocabulo nũcupetur, in destructione domorum & condemnationibus faciendis, & in rebus inuentis vel occupatis consignandis & diuidendis, de quibus superius dicitur, infra viginti dies postquam accusatio siue denuntiatio facta fuerit, hæc omnia exequi cum effectu: & condemnationes omnes in pecunia numerata infra tres menses exigere, & diuidere illas sicut inferius continetur. Et eos qui soluere non poterint, banno maleficij supponere, & donec soluant, in carcere detinere. Alioquin pro his omnibus & singulis syndicetur sicut inferius continetur. C

Insuper teneatur vnum de assessoribus suis, quemcũque dioecesanus, vel eius vicarius, & dicti inquisitores seu inquisitor hæreticorum voluerint, ad hæc peragenda fideliter assignare, & mutare pro tempore, si eis visum fuerit opportunum.

Pœna nullo modo relaxentur. Omnes autem condemnationes vel pœnæ, quæ occasione hæresis factæ fuerint, neque per concionem, neque per consilium, neq; ad vocem populi vllo modo aut ingenio, aliquo tempore valeant relaxari.

Bona hæreticorũ qualiter diuidantur. Teneatur insuper potestas, capitaneus, consul, seu quiuis alius rector, omnia bona hæreticorũ, & receptatorum eorum, quæ per dictos officiales fuerint occupata, seu inuenta: & condemnationes pro his exactas: necnon & lignamina, lapides, & tegulas domorum & turrium, quę occasione hæresis destruentur: & bona tam mobilia, quàm immobilia, quæ eadem occasione confiscabuntur, diuidere tali modo. Vna pars deueniat in commune ciuitatis seu loci. Secunda in fauorem & expeditionem officij detur officialibus qui tunc negotia ipsa peregerint. Tertia ponatur in aliquo tuto loco, secundum quod dictis dioecesano, & inquisitoribus vel inquisitori videbitur reseruanda, & expendenda per consiliũ eorundem in fauorẽ fidei, & ad hęreticos extirpandos: non obstante huiusmodi diuisioni statuto aliquo condito, vel condendo. D

Bona hæreticorum cõfiscata vendantur, & per quos. Teneatur præterea potestas, vel rector ciuitatis seu loci alterius, vendere bona fide, cũ consilio & assensu inquisitorum vel inquisitoris, bona quæ confiscãtur occasione hęreticæ prauitatis, infra tres menses post confiscationem huiusmodi: quod si non fecerit, præmissas pœnas eo ipso incurrat. Et nihilominus inquisitores, vel inquisitor libere vendere illa valeat, inquisito consilio dioecesan. vel eius vicarij, si pręsens non fuerit, & duorum fratrum Prædicatorum & totidem Minorum ordinum, quos prior & guardianus, si conuentus ibidem fuerint, eorundem ordinum, ad hoc duxerint eligendos. Et emptores bonorum huiusmodi illa libere ac licite habeãt & possideant: & verum ipsorum bonorum dominium, per emptionem huiusmodi transferatur ad ipsos. E

Pœna nõ seruantiũ has cõstitutiones. Si quis autem de cetero aliquod istorum statutorum, seu constitutionum attentauerit delere, diminuere, vel mutare, sine auctoritate sedis Apostolicæ speciali: potestas, capitaneus, seu consul, vel alius quiuis rector qui pro tempore fuerit in illa ciuitate vel loco, teneatur eum tanquam defensorem hæreticorum publicum & fautorem, secundum formã

præscriptam

A præscriptam perpetuo publice infamare, atque punire in libris quinquaginta prouenientium vel imperialium, in pecunia numerata. Quam si exigere non poterit, eum maleficii banno supponat. De quo eximi non valeat nisi soluerit duplã dictæ pecuniæ quantitatẽ.

Teneatur sane potestas, siue capitaneus, consul, seu quiuis rector infra duodecim dies sui regiminis syndicare pręcedentem proximo potestatem, capitaneum, consulem, vel rectorem, & eius etiam assessores, per tres viros catholicos, & fideles, quos infra tres dies regiminis supradicti eligant vnà cum diœcesano fratres Prædicatores & Minores, à suis priore ac guardiano pariter assignati, seu inquisitores vel inquisitor hæreticæ prauitatis; de omnibus his quæ in statutis istis, seu constitutionibus & legibus antedictis, contra hæreticos & eorum complices editis continentur: & punire ipsos si excesserint in omnibus & singulis, quæ omiserint, & cogere restituere de propria facultate. Nõ obstante si per B aliquam licentiam consilii vel alterius cuiuslibet, a syndicatione fuerint absoluti. Iurabunt autem prædicti tres viri bona fide syndicare præfatos de omnibus supradictis. *Qui magistratum init præcedentem Potestatẽ syndicet.*

Ceterum teneatur potestas, siue capitaneus, consul aut quiuis rector cuiuslibet ciuitatis vel loci, delere seu abradere penitus de statutis & capitularibus communis, quodcunq; statutum conditum vel condendum inueniatur contradicere istis constitutionibus seu statutis & legibus memoratis, siue quomodolibet obuiare. Et in principio & in medio sui regiminis hæc statuta seu constitutiones & leges ipsas in publica concione solemniter facere recitari: & etiam in aliis locis extra ciuitatem suam seu locum, sicut diœcesan. seu inquisitoribus siue inquisitori videbitur expedire. *Statuta his cõstitutionibus aduersa deleãtur.*

Porro hæc omnia statuta seu constitutiones & leges præfatæ, & si quæ aliæ contra hæreticos & eorũ complices tempore aliquo auctoritate sedis Apostolicæ conderentur, in quaC tuor voluminibus vnius debeant tenoris cõtineri, quorũ vnum sit in statuto cõmunis cuiuslibet ciuitatis seu loci: secundũ apud diœcesanum: tertium apud fratres Prædicatores: quartum apud fratres Minores cum omni sinceritate seruentur, ne possint per falsarios in aliquo violari. Dat. Perusii III. Non. Nouemb. Pontificatus nostri anno primo. *Hæc constitutiones publice recitentur.* *Eędẽ in 4. libris scribãtur.*

De Cur.

Ger. p.

HONORIVS PAPA IIII.

Filij hæreticorum, credentium, receptatorum, fautorum, & defensorũ, qui ad Ecclesiam reuertuntur, & pro culpa cõmissa ad mandatũ Ecclesiæ pęnitentiã recipiunt, quã vel ipsi perfecerunt, vel prosecutioni eius instant, vel parati sunt dum viuent ad recipiẽdam eandem, non obstante parentũ peccato, si non sint de hęresi suspecti D & in deuotione ac fidelitate Ecclesiæ persistunt, ad oĩa secularia officia & beneficia, etiamsi dignitates existant, assumi libere valent: & si literati sint, ad omnes ordines pòssunt promoueri.

HONORIVS Episcopus seruus seruorũ Dei, Dilecto filio fratri Galgano de Eugubio ordinis fratrum Minorũ Inquisitori hęreticę prauitatis in Ducatu Spoletan. Salutem & apostolicam benedictionem. *Edita anno Domini 1286.*

EXHIBITA nobis dilecti filij Archioni militis nati quondã Philippi dicti Palmerij militis Spoletan. primo continebat, quòd olim significantibus fęlicis recordationis Alexandro Papa prædecessori nostro Inquisitoribus prauitatis hęreticæ per Italiã deputatis, quòd frequenter a sede Apostolica cõmittebatur eisdem, vt tam hæreticos credẽtes, fautores, & receptatores hæreticorũ quàm ipsorũ filios & nepotes priuandi dignitatibus, personatibus, officiis publicis & beneficiis ecclesiasticis E de diœcesanorũ vel eis absentibus vicariorũ suorũ consilio haberent liberã potestatem, & qualiter hoc deberet intelligi postulãtibus declarari præfatus prædecessor eisdem Inquisitoribus per suas duxit literas respondendum, quòd de filiis & nepotibus illorũ hæreticorum credentiũ & aliorũ huiusmodi qui modo tales esse probantur intelligendũ esse videbatur, Non autem illorum quos emendatos esse cõstaret, ac pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pænitentiam recepisse quam ipsi vel iam perfecerant vel humiliter prosecutioni eius instarent vel parati fuerant dum viuerent ad recipiendum eandem. Verum licet Inquisitor prauitatis huiusmodi, tunc in partibus illis per sedem Apostolicam deputatus memoratum Philippum qui sibi confessus extitit, quòd cuidam hæretico reuerentiam fecerat quædam contra fidem proferendo catholicam priuauerit bonis suis, ac idem Philippus iniunctam sibi propter hoc ab eodem Inquisitore pænitentiam perfecerit reuerenter, ac tandem sicut vere catholicus receptis ecclesiasticis sacramentis viam *Confert ad c. statutum. 1. & 2. de hære. lib. 6. & vide lib. 3. adnot. in Directoriũ schol. 155. & sequ.*

fuerit vniuersæ carnis ingressus,& ab Inquisitore præfato etiã absolutus,tamẽ. . Potestas A
Cõsilium & Commune Spoletan.dictũ Archionum eiusque filios occasione pręmissorũ ad officia ciuitatis Spoletan. ꝓ sua recusant admittere volũtate. Quare pręlibatus Archionus nobis humiliter supplicauit, vt nos misericorditer attẽdẽtes, ꝙ idẽ Philippus sicut ꝑmittitur,tãq̃ uere Catholicus & fidelis Ecclesię Roman.decessit,eundẽ Archionũ & filios eius decerneremus iuxta pręmissum eiusdẽ prędecessoris responsum in aliquo puniri occasione hmõi non debere:sed eos ad oĩa secularia officia & beneficia ecclesiastica & dignitates,ac ad oẽs ordines impedimẽto hmõi nõ obstãte potius admittẽdos.Quia igitur de facto hmõi & ei⁹ circũstãtijs habere poteris notitiã pleniorẽ:Nos gerẽtes de circũspectione tua fiduciã in Dño specialẽ,præsentiũ tibi auctoritate cõmittimus & mãdamus,vt si diligẽti inquisitione præmissa prędicta inueneris veritate fulciri, & tibi ẽt constiterit ꝙ præfati Archionus & filij nõ sint de hęretica prauitate suspecti,& in fidelitate ac deuotione Ecclesię supradictę persistant,super quibus oĩbus tuã intendimus cõsciẽtiã onerare,auctoritate nostra denunties & declares, ꝙ ꝑ pręmissa vel eorũ occasione nichil eis possit obici vel opponi,q̃n ad oĩa secularia officia & beneficia ecclesiastica ẽt si dignitates exiltãt illis nõ obstãtibus assumi libere valeãt,& hj q̨ literati esse noscũtur,ad oẽs ordines promoueri, ꝓut secũdũ Deũ & honorẽ catholicæ fidei videris expedire. Quicq̃d aũt super his inueneris & duxeris faciẽdũ,nobis per tuas patẽtes literas harũ seriem continentes fideliter studeas intimare.Dat.Romę apud sanctam Sabinam v.Kalen. Decemb. Pontificatus nostri anno secundo. B

.M. de Rocca.

IOANNES PAPA XXII. C

Argumentum in Extrauagantem sequentem.

Cum Dñs Ioannes Papa xxii.anno dñi 1321.per suã extrauagãtem,Cum inter nonnullos. condẽnauisset hæresim quæ dicit, Christum & Apostolos non habuisse aliquid in speciali nec etiam in cõi: & illam quæ falso asserit,Christo & eius discipulis,in his quæ ipsos habuisse scriptura testatur, nullum ius ipsis vtendi competiuisse,nec illa vendendi,aut donandi ius habuisse,Michael de Cesena Minister Generalis Fratrum Minorum ei contradixit, vnde ad refrenandam hanc effrenẽ audaciam anno dñi 1322.aliam extrauagantem dedit incipientem,Ad conditorem canonum. quas ambas cum idem impius Michael impugnasset,anno dñi 1324.idem dñs Ioannes tertiam emisit extrauagantem incipientem, Quia quorundam. in qua velut hæretici & Ecclesiæ rebelles declarantur,qui supradictis extrauagantibus,& contentis in eis contradicunt.ita scribit & vere noster Eymericus in Directorio inquisitorum par.2.q.15.veruntamen nec sic resipuit Michael de Cesena:nam is cum Okam & alijs suis complicibus,qui in hac extrauaganti memorantur, ausus est etiam in consistorio publico Auinione summo Pontifici in faciẽ resistere,& appellare:& rursus Pisis in Italia:& adhuc in ciuitate Mondensi in superiori Germania appellationes suas solẽniter publicare,& Dñm Ioãnem xxii.nõ Papã,sed hęreticũ, & apostatã nuncupare.Iam impius hic Michael de Cesena in congregatione Parisiẽsi anno dñi 1328. ob id solemniter fuit depositus;sed tam rebellem ceruicem erexit, vt his omnibus non obstantibus se pro generali & catholico prædicaret, Papam autem apostatam hæreticum,& ipso iure Põtificia dignitate priuatũ, cuius impietatis literas, modo ad Capitulum Fratrum Minorum, nunc ad Ludouicum iiii.Bauarum se pro Imperatore gerẽtem, & ad alios destinabat,molitus omnia nefanda contra Papã, contra catholicam religionem, & contra manifestam Euangelij veritatem. is in hac pertinacia persistens fautores habuit & suarum hæresum complices Guilielmum Okam, Bonagratiam, Henricum de Chalem,& alios, ut dixi lib.2.Adnotationum in Directorium Scholio.31.Horum studium præcipuum erat in singulis Pontificis Romani extrauagãtibus errores (vt impijs videbatur) adnotare, sed benignus Pontifex filiali amore his respondebat, enitens semper eos ad gremium Ecclesiæ reuocare, nam eorum impijs appellationibus respondit etiam per extrauagantem quandam incipiẽtem, Quia vir reprobus,quæ non est impressa. Insuper cum iussi essent non recedere à Romana curia, quæ tunc Auinione residebat,illi clam fugam arripiunt,& ad Petrum de Coruario Antipapam, & Ludouicum Bauarum eorum fautorem confugiunt:vbicunq; sunt,hæreses suas prædicare impie nõ verentur;vocati,& citati non accedunt, & ob id in eos publice hæc sententia per hanc decretalem lata est Auinione anno dñi 1330. atque hoc est huius extrauagantis argumentum, vt colligimus ex Eymerico, Platina, Sabellico,& aliis fide dignis scriptoribus. uita au te m functo domino Ioanne xxii.ẽt in Benedictum duodecimum impie debacchati sunt, vt dixi lib.2.Adno. in Directorium Sch. 33.verũtamen tandem irritus factus est impiorum conatus,nã & infeliciter euaserũt & misere extincti sunt, & sancta Romana & catholica Ecclesia,aduersus quam nefaria moliebantur, perdurat,& vera & sancta Beati Francisci religio,quam impij demoliri conabãtur, inconuulsa manet,& obseruantia regularis muris optime munita.hæc est vis veritatis, vt semper maneat, mẽdacium enim impiorum licet ad tps persistat, detegitur tñ & corruit,& vt diuinitus scripsit Dauid:Sũt impij velut puluis,quẽ proijcit vẽtus à facie terræ. D E

Ioannes

A *Ioannes Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio Ministro generali ordinis fratrum Minorum, Salutem & apostolicam benedictionem*

NVPER in consistorio publico præsente multitudine copiosa fidelium contra Michaelem de Cesena olim generalem Ministrum ordinis fratrũ Minorum suis exigentibus culpis & excessibus, officio Ministeriatus priuatum, & de hæresis, ac scismatis criminibus condẽpnatum per nos sentẽtialiter, nec non & contra Guillielmum Okam Anglicum, Bonagratiam de Pergamo Conuersum, ac Henricum de† Talhen præfati ordinis, quendam processum edidimus tenoris & continentiæ subsequentis. *Edita anno Domini 1330.* *Hic paulo post dicitur, Chalem.*

B IOANNES episcopus seruus seruorum Dei, Ad futuram rei memoriam.

Dudum sicut ad communem omnium notitiam credimus deduxisse, contra Michaelẽ de Cesena olim ordinis fratrum Minorum Generalem Ministrum, hæreticorum fautorẽ & hæreticum, immo hæresiarcham notorium, qui ad nostram vocatus curiam super dictis criminibus, cuique sub excommunicationis ac depositionis ab officio & inhabilitationis ad quoscunque honores, dignitates, gradus & status ecclesiasticos pœnis & sentẽtiis, quas omnes & singulas ipsarum eum incurrere voluimus ipso facto si contrarium attẽptaret, ne de ciuitate Auinionen. vbi cum eadem residebamus curia, sicut & residemus ad præsens, absque nostra licentia recederet, duximus inhibẽdum: Quique vnà cum Bonagratia Conuerso prædicti ordinis, qui suis demeritis exigentibus in prædicta curia arrestatus, ad sancta Dei Euangelia iurauerat, se de prædicta curia sine nostra licentia nullatenus recessurũ, ac Guillielmo de Okam eiusdẽ ordinis, contra quem super multis opinionibus hęreticalibus & erroneis, quas scripserat & dogmatizauerat, inquisitio in eadem pendebat curia, sibique propterea iniunctum fuerat, ne de dicta recederet curia sine nostra licentia speciali, furtiue recessit de ipsa cum duobus suis complicibus supra dictis, ac redire ad eam renuens legitime requisitus, ad præsentiam Petri de Coruario in Antipapam assumpti, & Ludouici de Bauaria sedentis in pestilentiæ cathedra festinauit suos dirigere gressus. *Michael de Cesena.* *Bonagratia.* C *Guillielmus OKam.* *Petrus de Coruario antipapa.* *Ludouicus Bauarus.*

Ne Michael ipse vir tam reprobus gloriaretur vlterius suæ prauitatis opera, absque condignis demeritoriis stipendiis præterire, ac ne plures etiam in sui erroris deuium traheret, ad quod sua tota intentio ferebatur, cum præmissa adeo essent notoria tam per facti euidentiam, quàm per plures ipsius literas ad partes diuersas directas, quarum aliquæ ad nostrum & fratrum nostrorum manus etiam peruenerunt, quod non poterant tergiuersatione aliqua occultari, de fratrum eorundem consilio, auctoritate Dei omnipotentis & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, exigente iustitia procedentes, Michaelem eundem ab officio dicti Ministeriatus depositum, fautoremque hęreticorum & manifestũ hæreticum & hęresiarcham, ac scismaticum declarandum, necnon & fautorem hæreticorum & hæreticum, ac hæresiarcham ac scismaticum duximus condemnandum, priuantes eum officiis, dignitatibus, & honoribus quibuscunque, seu priuatum potius declarantes: ipsumque ab omni gradu deponentes, & priuilegio quocunque nudantes ecclesiastico, ac eum inhabilem ad præmissa reddentes, & quodlibet prædictorum, pœnis omnibus & sententiis spiritualibus & temporalibus, quibus diuino & ecclesiastico iure hæreticorum fautores, & hæretici, hæresiarchæ ac scismatici existũt obnoxij, plectentes eundem nichilominus, & eum velut talem eis fore obnoxium declarantes, vniuersis quoque Archiepiscopis & Episcopis aliisque personis ecclesiasticis quibuscunque in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis & suspensionis ab officio & beneficio, quas non parentes incurrere voluimus ipso facto, nec non priuationis, depositionis, inhabilitationis prælationum, dignitatum, officiorum & beneficiorum ecclesiasticorum pœnis & sententiis; & insuper omnibus & singulis ciuitatibus, terris & locis; ac vniuersitatibus, communitatibus, & personis aliis singularibus quibuscunque, cuiuscunque conditionis aut status existerent, etiamsi Imperiali, Regali, vel alia quacunque dignitate fulgerent, sub excommunicationis in personas singulares, & interdicti in ciuitates, terras, loca, eorumque communitates & vniuersitates, quas nisi mandatis & monitionibus nostris cum effectu parerent, incurrere voluimus ipso facto, nec non priuationis priuilegiorum quorumcumque Apostolicorum & Imperialium, ac feudorum & bonorum, quæ ab eadem Roman. vel D *Michael de Cesena officiis & beneficiis priuatur.* E *Vniuersis sub grauibus pœnis interdicitur ne Michaeli de Cesena faueant.*

quibusuis aliis ecclesijs vel Imperio obtinerent pœnis & sententiis, mandandum expresse duximus, & etiam inhibendum, ne prædictum Michaelem hæreticorum fautorem, hæreticum & scismaticum receptarent, defenderent, sibi adhærerent, obedirent, intenderent quomodolibet seu fauerent, aut præstarent per se vel alium seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, auxilium, consilium vel fauorem: sed eum potius velut hæreticorum fautorem, ac hæreticum, & scismaticum, (& quantum in eo est) sanctæ Dei Ecclesiæ fideique catholicæ corruptorem, abicerent, abhorrerent, persequerentur, & si possent, caperent, ac fideliter custodirent subdendum ecclesiasticæ disciplinæ, prout hæc in processibus per nos habitis & publicatis hactenus, plenius continentur. A

Sane quia sicut fama notoriat publica, & facti euidentia in illis partibus manifesta Michael ac Guilhelmus Okam & Bonagratia supradicti, nec nõ & Henricus de Chale, dicti ordinis, cuius perfectio inter alia potest percipi, quia Ludouici de Bauaria se pro Imperatore gerentis, de diuersis dampnati hæresibus, Cancellarij officium diutius gerere non expauit. Quod quidem officium quantum professioni illorum qui se nichil habere asserunt in proprio vel communi, seque Christum pauperem nudi, sequi congruat, potest prompte prudens quilibet iudicare: in Alamanniæ partibus in diuinæ maiestatis contumeliam, fideique catholicæ lęsionem, Ecclesiæque catholicæ præiudicium & contemptum non verentur hæreses publice prædicare, ac nonnullos fratres dicti ordinis illarum partium a deuotione Ecclesię, Ministrique generalis eiusdem ordinis obedientia retrahere, ac illos ad dictorum Ludouici & Michaelis hæresiarchæ obedientiam per captiones incarcerationes personarum, & eiectiones a suis conuentibus, spoliationes librorum aliarumque rerum ad vsum sibi assignatarum a suis superioribus, proscriptionem quoque publicam, minis & terroribus mortis, & aliis modis ausu temerario inducere & compellere non verentur. B C

Ludouicus Bauarus Cancellarij officium inique gerit.

Michael de Cesena, Okã, Bonagratia, & Henricus Chalem dogmatistę.

Nos considerantes attente quòd talium non est dissimulãda malitia, sed eorum potius elidenda superbia, ac eorum pertinax contumacia per semitas iustitiæ prosternenda, omnes & singulos qui contra nostros processus prædictos, eidem Michaeli fauerũt, aut vt Ministro obediuerũt, nisi ad obedientiam Ecclesiæ iam redierint, de fratrum eorundem cõsilio declaramus personas, videlicet, singulares excommunicationis, ac conuentus & vniuersitates interdicti sententias incurrisse: Michaeli interdicentes prædicto ne pro Ministro se gerat vlterius, ac Guillielmo & Henrico, ac Bonagratiæ prædictis, ne ei tanq̃ Ministro, nec aliàs nisi in casibus in quibus licet communicare cum hæreticis pareant, communicent vel intendant, sub pœna excõmunicationis quam incurrãt ipso facto, si contumaces mandatis nostris fuerint: præcipientes tam Michaeli quàm prædictis aliis, vt à consortio se dicti Bauari retrahant & ad vnitatem redire Ecclesiæ sublato cuiusuis moræ dispendio non obmittant. D

Pœna illorum qui Michaeli de Cesena fauerunt.

Et quia prædicti Guillielmus, Henricus, & Bonagratia, velut defensores diuersarũ hæresum, sed illarum præcipue qua asserunt ꝙ Christus & Discipuli nichil habuerunt in proprio vel communi, nisi tantum simplicem vsum facti: & illius quæ asserit, quòd ad Imperatorem pertinet Papam deponere & alium subrogare, vehementer de hæresi sunt suspecti: ipsos & eorum quemlibet citamus per edictum peremptorium publicum, præsente hac fidelium multitudine copiosa, vt infra festum Ascensionis Domini exclusiue proxime subsequens, compareant personaliter coram nobis, facturi super præmissis velut notoriis, quod rationis fuerit: & sententiam, si ferri possit commode, audituri. Non intendentes propter prædictæ citationis edictum nos astringere, quin contra dictos Guillielmũ Okam, & Bonagratiam, quos aliàs per edictum peremptorium publicum citauimus, vt certo termino diu est elapso, comparerent coram nobis personaliter sententiam audituri, ac propter eorum contumaciam fuerunt excommunicationis vinculo innodati, interim valeamus procedere prout suadebit iustitia, & viderimus expedire: eisdem expressius intimantes, quòd siue venerint siue non venerint, contra ipsos in dicto termino, vel quotiẽs nobis visum fuerit, absque citatione alia ad præmissa procedemus pro vt rationis fuerit & viderimus expedire. E

Okam, Henricus, & Bonagratia vehementer de hæresi suspecti.

Citãtur peremptorie supradicti.

Ceterum volumus, auctoritate Apostolica nichilominus decernentes, ꝙ processus noster huiusmodi, pręfatos Michaelem, Guillielmũ, Bonagratiam & Henricũ, ac alios quos contingere dignoscitur, adeo apprehẽdat & arctet, ac si eis & eorum cuilibet personaliter publicatus & intimatus solemniter extitisset; quacunque constitutione contraria, per prædecessores

Processus hic arctat absentes.

A decessores nostros Roman. Pontifices in contrarium edita non obstante.

Et vt idem processus & cōtenta in eo, ad ipsorū Michaelis, Guillielmi, Bonagratiæ ac Henrici & aliorum, quos contingunt, notitiam deducantur, cartas seu membranas processum continentes eundem, appendi seu affigi ostiis seu super liminaribus Maioris Auinionen. Ecclesiæ faciemus, quæ processum ipsum suo quasi sonoro præconio, & patulo indicio publicabunt, vt ipsi nullam possint excusationem prætendere vel ignorantiam allegare, quòd ad eos non peruenerit, vel quòd ignorarint eundem, cum non sit verisimile, quo ad ipsos remanere incognitum vel occultum quod tam patenter omnibus publicatur. Dat. Auinion. 11. Non. Ianuar. Pontificatus nostri anno quintodecimo.

Carta processum continētes in publicis locis affiguntur.

Et licet processus ipse sufficienter publicatus extiterit, vt præfertur, tamen ex abundanti volentes eum in locis & domibus tui ordinis nichilominus publicari, discretioni tuæ B committimus & mandamus, quatenus per te vel alium seu alios eiusdem ordinis, processum eundem in singulis locis & domibus præfatis, diligentius publicare procures, faciens de publicatione ipsa instrumenta publica confici, quæ nobis studeas fideliter destinare. Dat. Auinion. iiij. Idus Ianuarii, Pontificatus nostri anno quintodecimo.

IOANNES PAPA XXII.

Argumentum in Extrauagantem sequentem.

C Refert Nicolaus Eymericus in Directorio inquisitorum par. 2. quæst. 16. quòd postquam Ioannes XXII. condemnauit hæreses de proprio & communi, quas Fraticelli seu Begardi pertinaciter defendebant, editis aduersus eos duabus extrauagantibus quarum Initia sunt, Cum inter nonnullos. &, Quia quorundam. quæ leguntur hodie inter eius extrauagantes tit. de verborum significat. protinus multi fratres Minores in partibus Tusciæ, & insula Siciliæ non obtemperantes prædictis extrauagantibus à vero ordine Beati Francisci recesserunt, ac sibi in Ministrum Generalem elegerunt Henricum de Ceua, quem ille de Senis appellat, & propriam sectam condiderunt, ad quam damnandam deinceps idem Dominus Ioannes Papa XXII. hanc decretalem incipientem, Gloriosam ecclesiam. edidit. Verum cum ego paulo diligentius seriem temporum inspexissem, deprehendi rem aliter se habere, quia duæ illæ extrauagantes, Cum inter nonnullos. &, Quia quorundam. aliquot annis post hanc fuerunt editę: nam extrauagans, Cum inter nonnullos. edita est Pontificatus Domini Ioannis XXII. (vt vulgati codices habent) anno sexto, nempe anno Domini 1321. extrauagans vero, Quia quorundam. Pontificatus sui anno nono, videlicet anno Domini 1324. hęc D vero extrauagans facta est anno eius secundo, scilicet anno Domini 1317. quam ob rem non fuit postea edita, vt noster Eymericus vir alioquin doctissimus scripsit. Sed non est mirandum: nam in chronologiis & serie temporum facillime erratur. Res ergo ita se mihi videtur habuisse, vt ex initio etiam huius rescripti non obscure colligitur; tempore Nicolai IIII. ad annos Domini 1290. diaboli astutia contra ipsos fratres Minores nitens seminare zizania, ęmulatores agitatos inuidia, & iracundia, & indiscreta inscitia concitauit, mordentes fratres eorum regulam quasi illicitam, inobseruabilem, & discriminosam, caninis latratibus lacerantes. ita docet idem Nicolaus IIII. in cap. Exiit qui seminat. tit. de verborum signifi. lib. 6. (quod cap. in vulgatis codicibus male tribuitur Nicolao III. nam vt hinc colligitur Nicolai IIII. est) & propterea idem Nicolaus in prædicto cap. Exijt qui seminat. regulam Beati Francisci explicans à maleuolorum iniurijs conatus est tueri; ceterum vt in principio huius extrauagantis. §. quorum vipereos. docet Dominus Papa Ioannes XXII. iniquorum nouitates compressæ fuerunt per Nicolaum, sed non penitus extinctę & sublatæ. inde uero paucis annis interpositis tempore Clementis V. circa annos Domini 1310. ijdem illi ma-E leuoli qui tantisper quieuerant, aduersus eandem sanctam regulam & religionem Beati Francisci acrius insurgentes, diuersas proposuere querelas, vt hic etiam indicat Dominus Ioannes paulo post principium §. sed horum. at Clemens V. horum iniquas uoces patienter tolerans eorum difficultates contra regulam prędictam explicuit, & denuo regulam approbauit, vt docet hic dominus Ioannes, & constat apertissime ex Clement. Exiui de paradiso. tit. de verborum signifi. Attamen cum nullo modo contradictores huiusmodi vellent obtemperare, se à vera regula & ordine Beati Francisci separantes, nouum ordinem instituere nituntur in partibus Italiæ, Siciliæ, & alibi, asserentes se veram regulam Beati Francisci seruare, ac se Fraticellos, seu Fratres de paupere vita, ac Bizochos, siue Biguinos nominarunt. Contra hos ergo qui Henricum de Ceua sibi primum constituerunt Ministrum Generalem, Ioannes XXII. anno Domini 1317. die 23. Ianuarij hanc dedit decretalem: ac tandem in fine eiusdem anni 1317. die 30. mensis Decembris, ordinem & statum ipsorum plenius & clarius condemnauit per decretalem incipientem, Sancta Romana. quæ habetur inter extrauag. Ioannis XXII. tit. de relig. domibus: ac tale quidem est huius extrauagantis argumentum.

Frati-

Fraticelli autem multos alios errores præter eos qui hoc loco referuntur, profitebantur, quos longa serie commemorat Eymericus in Directorio inquisitorum parte 2. q. 15. vbi vide quæ ibi dixi sch ol.31. Iam ex his quæ traduntur in hac extrauaganti intelligis vera esse, quæ tradit Eymericus in Directorio parte 2.q.15.16.& 17.

Ioannes Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, ac Dilectis filiis electis, ad quos litera ista peruenerint, Salutem & apostolicam benedictionem.

Edita anno Domini 1317.

Pau. ad Ephe. cap.5.

Psal. 44.

LORIOSAM Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, quam Christus dilexit, pro qua semetipsum tradidit, vt ipsam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, Dauid propheta cunctis prælatam gentibus, spiritu reuelante cognouit, & splendorem tantæ dignitatis admirans, illum sub similitudine regalis fastigij demonstrauit dicens: Astitit regina ad dextris tuis in vestitu deauraro, circundata uarietate. nimirum ipsa Christi sponsa virgo mater Ecclesia, quia inclyto capiti suo domino Iesu Christo inuiolabilis fidei glutino copulatur, & eius imperio prona obeditione substernitur, cum illo vnum effecta, tam incomparabilis vnionis, merito rebus omnibus more regio principatur. Quæ dum pia, ac deuota religione terrena despicit, cælestia petit, omne sinistrum præmens, a dextris sponsi gloriosa consistit: & quia geminæ caritatis splendore omni ex parte rutilat, in vestitu aureo etiam, angelicis spiritibus admiranda coruscat. Cuius inestimabilis decor, quia vario viuendi genere in vna tamen caritate perficitur, quasi de vestis pulcherrimę varietate lętatur.

Inclytus Beati Francisci ordo in vniuerso orbe clarus.

In hoc igitur vestimento tam mirabili varietate distincto, Minorum fratrum sacer ordo, ab ipso suæ fundationis exordio, Almi Confessoris beati Francisci regulari traditione, & Apostolicę sedis auctoritate atque confirmatione indissolubili quadam textura cõnexus, fide clarus, spe validus, caritate profusus, humilitate placidus, obeditioni deuotus velut singulare iubar sanctitatis, exemplo ac doctrinæ verbo per vniuersum orbem claruit, & ecclesiastico decori multum vtilitatis & plurimum inclytæ alacritatis inuexit.

Iniqui, sacrum B. Francisci ordinem nitũtur euertere. 2. Corin. c.11.

Verum quia humani generis inimicus, vbi virtutum segetes vberius videt exurgere, ibi scandalorum vepres & dissidiorum zizania satagit cumulatius seminare, nonnulli huius sacræ religionis solo nomine professores, dum altiora se petunt, dum præposteris & perturbatis gradibus citius ruituri, in magnis & mirabilibus supra se ambulare conantur, illius delusi fallaciis, qui se vt alios decipiat in lucis angelum transfigurat: sibi met ipsis ruinam, infirmioribus scandalum, solidioribus uero probationem & meritum pepererunt; pro viribus satagentes tam præclari ordinis vnitatem scindere, obnubilare famam, perturbare quietem.

Dudum siquidem huiusmodi superstitiosi & discoli homines, in Prouincia Prouinciæ, aduersus communitatem præfati ordinis insurgentes, & se solos suosque Complices de obseruantia regulæ Beati Francisci mira uanitate iactantes, reliquam ordinis multitudinem, de transgressione regulæ, perperam iudicando notabant. Nonnullos prophanæ multitudinis, uerbis mendacibus & mentitæ sanctitatis obtentu, in sui erroris deuium adducentes.

Nicolai iiij. cõmissio de coercendis aduersarijs regulæ B. Francisci.

Quorum vipereos partus in ipso sui exortu fœlicis recordationis Nicolaus Papa IIII. prædecessor noster, ne in multorum perniciem alerentur, ad veritatis petram elidere cupiens, Generali Ministro, qui tunc temporis memorato ordini præsidebat, districte præcipiendo mandauit, vt huiusmodi præsumptores, disciplina debita coherceret, prout in literis ipsius prædecessoris nostri plenius continetur.

Vana querela iniquorũ cõtra ordinem Beati Francisci.

Sed horum pestilentissimas nouitates, hoc remedio compressas fuisse potius quam extinctas rediuiuus error enuntiat, & tristis experientia manifestat. Nuper enim nonnulli factionis superstites memoratæ, adiunctis sibi quampluribus de dicta Prouincia Prouincię, & Prouincia Tusciæ, & aliis diuersarum fratribus nationum, coram piæ memorię Clemente Papa v. prędecessore nostro, diuersas regulæ quæstiones, diuersasque contra vniuersitatem dicti ordinis proposuere querelas, & quasi ipsi soli ipsorumque Complices, beati Francisci regulam & perspicatius intelligerent & efficacius adimplerent, notam

actionis

A actionis contrariæ, in vniuersitatem præfati ordinis impie detorquebant.

Qui Clemens prædecessor huiusmodi homines benignitate magis quàm seueritate satagens emendare, illorum pestiferos conatus patientiæ virtute tolerans, prædictas quæstiones atque querelas pluribus Archiepiscopis, Episcopis & sacræ Thologiæ professoribus, & aliis iuris scientia præditis discretione dotatis examinadas commisit, & ad suam audientiam perferendas. Quibus diligenter & cum multa maturitate peractis, sæpe nominatus Clemens prędecessor, de veritate certior factus, præfatam religionem sanctam & (vt eius vtamur sermonibus) muris obseruantiæ regularis firmiter vndique asseruit circumclusam, & quædam quæ circa regulam dubium sensum afferre poterant, declarauit: districte præcipiendo mandans, vt dicti fratres qui contra præfatam communitatem ordinis huiusmodi quæstiones mouerant & querelas, ad Conuentus vnde discesserant re- B uerterentur, & suis superioribus obedirent humiliter & deuote, harum quæstionũ & querelarum prætextu, ad Romanam curiam de cetero minime reuersuri.

Vide Clemen. exiui de paradiso. de verb. signific.

B. Francisci religio sancta, et muris obseruãtia regularis circumclusa.

Et vt ipsius salubris ordinatio ad optatum duceretur effectum, venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopo Ianuen. & Lucan. ac Bononien. Episcopis per suas literas demãdauit, vt ipsi vel alter eorum per se seu alium vel alios, fratres illos de Prouincia Tusciæ qui occasione præfatæ discentionis & adhærentiæ, ad illicita laxatis habenis, quædam loca dicti ordinis in Prouincia Tusciæ constituta occupauerant, & occupata, temeritate dampnabili detinebant, suis aliàs obedire superioribus aspernãtes, compellerent, ut eisdem locis, per eos occupatis, omnino dimissis, ad suorum superiorum obedientiam, qualibet exceptione & occasione postpositis reuerterentur, moraturi vbicunq; & sicut ijdem superiores ducerent disponendum.

Inobediẽtes ad suos superiores redire compelluntur.

C Quarum literarum auctoritate dilectus filius Bernardus Prior ecclesiæ sancti Fidelis iuxta Senas, cui præfatus Bononien. Episcopus super hoc commiserat vices suas, in ipsos fratres dicti mandati contemptores, eorum exigente contumacia, excommunicationis sententiam promulgauit, & eos fecit excommunicatos publice nuntiari.

Bernardus prior S. Fidelis

Qui ecclesiastica vincula non verentes, non absque temeritatis audacia, apostesiæ nota, mentisque vesania, contra apostolica mandata, & dicti ordinis instituta, se ad partes Insulę Sicilię transtulerunt, & inibi ab obedientia & vnitate dicti ordinis, & prælatorum eius se totaliter separantes, quasi memorati ordinis beati Francisci stabilem firmamque compaginem rescindere stolida præsumptione valerent, noui ordinis, immo abhominabilis horroris cassis conatibus, moliti sunt ponere fundamenta, tam detestabili turbæ pręficientes magis idolum, quàm prælatum, Henricum de Ceua dicti ordinis refugam, & D apostatam fugitiuum.

Fraticelli à vera B. Francisci religione discedentes, nouum ordinẽ cõstituere moliuntur.

Henricus de Ceua apostata p̃latus eligitur à Fraticellis.

Et vt tam fœdo capiti membra cetera responderent. Prouinciales Ministros, Custodes præterea, & Guardianos eligere temeritate simili præsumpserunt, plurimos ad ipsorum sectam recipere, Prædicatores & Confessores assumere, eosdemque ad huiusmodi confessionis & prædicationis officium transmittere, loca etiam à locis fratrum ipsius ordinis semota, ad habitandum de nouo construere, seu constructa recipere, contra Roman. instituta Pontificum, in animarum suarum periculum aliorumque perniciem attẽptantes.

Et vt ipsorum error veritas, & impietas religio putaretur, temeritate propria quosdam habitus cum paruis caputijs, curtos, strictos, inusitatos, & squalidos, simulationis conscios, irrisionis amicos, ac dissidii nõ ignaros, discrepantes à communitate ordinis supradicti, assumere, & in simplicium cordibus, vt eosdem secum in deuium erroris adduce- E rent seminare, dictos habitus fore secundũ regulam beati Francisci, & in ipsis solum pseudofratribus ordinem consistere famamque aliorum fratrum præfatæ communitatis, diuersis conuitijs lacerare, procaci impudentique uersutia præsumpserunt.

Quales habitus Fraticellorum seu Beguinorum.

Verum quia sic sunt casus mentis, vt primo quidem infelix animus per superbiam intumescat, & exinde in contentionem, de contentione in scisma, de scismate in hæresim, de hæresi in blasphemias infelici gradatione, immo præcipiti ruina descendat, prædicti tèmeritatis atque impietatis filij, vt habet fide digna relatio, ad eam sunt mentis inopiam deuoluti, quod aduersus præclarissimam & saluberrimam Christianæ fidei veritatẽ impie sentiunt, sacramenta Ecclesię veneranda contempnũt, & in gloriosum Ecclesiæ Roman. primatum, cunctis nationibus percellendum ab ipso conterendi citius impetu, cæci furoris impingunt.

Eymer. in Directo. par. 2. q. 16

Et ne aliquid prædictarum blasphemiarum tolerabile videatur, aut dubium, de pluri- mis co-

mis eorum erroribus aliquos non latere, & perinde nocere valeant, præsentibus duximus annotandos. A

Primus error Fraticellorum duas fingit ecclesias.

Primus itaque error qui de istorum officina tenebrosa prorumpit, duas fingit ecclesias, vnam carnalem, diuitiis pressam effluentem diuitiis, sceleribus maculatam, cui Romanũ præsulem, aliosque inferiores prælatos dominari asserunt. Aliam spiritualem, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succintam: In qua ipsi soli eorumque complices continentur, cui etiam ipsi spiritualis uitæ merito, si qua fides est adhibenda mendacijs principantur.

Refellitur primus error.

Ephes. 1.

Quæ impietas sic istis sceleratis est propria, vt à nulla hæresi possit esse sciuncta: Quippe omnes impij dum praue in fide sentiunt, dum ab vnitate ecclesię atque obedientiæ per contumaciam separantur, vniuersitatem fidelium carni, se ipsos vero spiritui seruire friuolis assertionibus mentiuntur: quorum dementiæ nihil adici posse, illi manifeste cognoscunt, qui sicut vnicum Christum prædicant, sic vnam ecclesiam profitentur, Doctore gentium attestante qui ait: Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius. B

c. firmiter. §. vna vero. de sum trin. & fi de catho.

Matth. c. 16.

Irenæus lib. 3. c. 3. aduersus hæreses.

Vna est igitur sancta vniuersalis apostolica, atque Romana Ecclesia, quæ non humana præsumptione, seu potestate nititur, sed diuina, & prorsus incommutabili auctoritate fundatur, cuius egregium primatum, si quis impie docendo negat, non solum criminosus aut scismaticus esse conuincitur, sed hereticus impietatis suæ merito, diuina etiam atque humana ratione & auctoritate censetur. Quia peccatum paganitatis incurrit, quisquis dũ se Christianum asserit, sedi Apostolicæ obedire contempnit, cui inter cetera dona hoc priuata largitione concessum est, vt saluberrima fides quam beatus Petrus cælesti Patre reuelante cognouit, & immensa potestas quam ei in eodem apostolorum principe Christus indulsit, sic per legitimam Romanorum Pontificum successionem illibata decurrat, vt illam vsque ad finem seculi, nec perfidia maculet, nec adulterini pastoris pontificium interrumpat. Quam velut validissimam nauem diuinæ gubernationis præsidio communitam, nec variarum opinionum, atque hæresum turbines, a suæ vnitatis compage diuellunt, nec tirampnice potestatis incursus, ad ima deprimit, quin potius & illos auctoritate atque veritate superans, & istos patientiæ uirtute supplantans, inter blanditias terrenę felicitatis, & asperitates seculi felici nauigatione media graditur, donec ad portum futuræ beatitudinis duce domino veniatur. C

Genes. cap. 7.
Matth. c. 3.
Matth. c. 13.
Matth. c. 13.

Ecclesiæ beneficia erga fideles.

Extrauagan. vnam sanctã. tit. de maio. et obedient.

In qua velut in Archa animalia munda atque immunda seruantur: sicut in Area frumenta paleis permiscentur: quemadmodum in sagena boni pisces & mali coeunt: vt in agro zizania & triticum simili germinatione succrescunt, nec tamen ipsam membrorum infirmantium immunditia polluit, extollit leuitas, corrumpit nequitia, insolentia scindit, sed manens integra atque perfecta, adoptionis filios fide generat, verbo nutrit, auctoritate defendit, pænitentia purgat, patientiæ virtute supportat, nec illam diuitiarum cumulus suffocat, quia illis tanquam creatura Dei bona cum gratiarum actione bene vtitur, & aurum habet, non vt in illo finem constituat, sed vt necessitatem patientibus misericorditer largiendo succurrat. Extra quam salus esse non potest, quia natura non patitur, ratio non sinit, & diuina prouidentia non permittit, vt membrum quod a totius corporis vnitate seiungitur, virtuteque à vertice in corpus influit, aliqualiter vegetetur. D

Quo fit vt apud istos vaniloquos, nec sancta paupertas, nec castitas munda, nec virtus posit esse perfecta, quia consequens est vt omni uirtute, omni bonitate priuentur, qui Deum virtutum, cuius est totum quod est optimum, per inobedientiam derelinquunt. E

Secũdus error auctoritatem aufert sacerdotibus.

Donatistarũ error, de quo B. Augustinus to. 6. in lib. de heresibus hæresi. 69. dixi lib. 2. adno. scho. 32. §. in quare.

Secundus error, quo prędictorum insolentium conscientia maculatur, Venerabiles Ecclesiæ sacerdotes, aliosque ministros, sic iurisdictionis & ordinis clamitat auctoritate desertos, ut nec sententias ferre, nec sacramenta conficere, nec subiectum populum instruere ualeant uel docere: Illos fingentes omni ecclesiastica potestate priuatos, quos a sua perfidia uiderint alienos, quia apud ipsos solos (vt ipsi sompniant) sicut spiritualis vitæ sanctitas, sic auctoritas perseuerat. In qua re Donatistarum sequuntur errorem: Qui olim facto scismate ab vnitate ecclesiæ recedentes, ita in sua secta Dei gratiam dixerunt esse coactam, vt nullus eam recipere esset ydoneus qui non foret ipsorum scelere maculatus.

Quorum impietatem zelus fidelium illo in tempore sic extorruit, sic pia persecutione compressit, vt homines tam pestilenti contagione respersos, & censura ecclesiastica anathematis

A thematis mucrone feriret, & legum publicarum sanctio extremo iudicio prædampnaret. Quia dignum erat & æquum vt contra illos vtriusque gladii potestas exurgeret, qui auctoritatem ecclesiasticam a solo Deo traditam, & in perpetuum duraturam, profanis assertionibus abnegarent.

Manet igitur etiam istis reclamantibus, & usque ad finem seculi permanebit apud Romanum præsulem, sicut summa auctoritas sic immensa potestas, quam sicut gratis accepit, sic in eos quos in partem solicitudinis euocat, in vnitate fidei & Romanæ sedis obedientia permanentes benigne refundit, tam fortiter atque suauiter moderamina indultæ potestatis exercens, vt in corpore Christi quod est ecclesia, a summo vertice vsque ad extrema vestigia, nichil per inobedientiam dissolutum, nichil relinquat ordinis confusione turbatum. Cuius suauissimum, sed ualidissimum iugum impii quia humiliter gestare refugiunt, quod rebus non possunt lacessere, maledictis atque conuitiis non desistunt. *Romani Pontificis certa auctoritas & potestas. Ephes. c. 1.* B

Tertius istorum error in Valdensium errore coniurat, quoniam & hij & illi in nullum euentum asserunt fore iurandum, dogmatizantes mortalis criminis contagione pollui, & pœna teneri, quos contigerit iuramenti religione constringi. Quorum blasfemias pietas Christiana condempnans non leuitate mota sed vtilitate, aut necessitate coacta, veritatem præteritorum, atque præsentium, & certitudinem futurorum, iurisiurandi religione confirmat, certissime tenens, quia nullatenus de suo genere potest esse peccatum, quod Christus exercuit, qui peccatum non fecit, sed peccatum omne sua passione dampnauit, iurauit etenim dominus, iurauit & apostolus Paulus: suæ operationis exemplo monstrantes ad hoc tantum iuramentum esse prohibitum ne iurandi facultas, frequentiam, frequentia consuetudinem, consuetudo periurium introducat. Bonum est ergo iuramentum per quod veritas rerum diuino testimonio confirmatur, sed malum est illi qui eo male vtitur, & a malo infirmitatis humanæ est, vt aliquis verum proferens iurare cogatur. *Tertius error nullo modo iurandū asserit. Refellitur tertius error. Hiere. c. 44. B. Tho. 2. 2. q. 89. art. 2. dixi schol. 32. in Directo. par. 2.* C

Quarta huiusmodi impiorum blasfemia de prædictorum Valdensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam & legitime secundum formam Ecclesiæ ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit. *Quartus error sacerdotibus peccatoribus aufert potestatē consecrādi.*

Quorum vtrorumque dementiam ecclesiasticæ ueritatis doctrina redarguit & censura percellit, quoniam nil a bono maius nil a malo minus perficitur sacerdote, quia sacramentorum virtus non in merito consecrantis, sed in virtute sancti Spiritus & verbo perficitur creatoris. *Cap. si iustus. 1. q. 1.* D

Quintus error sic istorum hominum mentes obcecat, vt euangelium Christi in se solos hoc in tempore asserant esse completum, quod hactenus vt ipsi somniant obtectum fuerat, immo prorsus extinctum. *Quintus error quod euangelium in ipsis solis sit completum.*

Quæ impietas sic tenebrosos Manichæorum calles oberrat, vt tamen Montani atque Priscillæ fœda vestigia non relinquat: illi enim promissionem Domini de Spiritu sancto non in apostolis sed in se ipsis completam esse asserunt: Isti euangelium Christi cuius uirtus in sancti Spiritus perceptione consistit, ita in se completum autumant, ut ab illius claro intellectu & vera obseruatione, vniuersitatem fidelium mentiendo secludant. *B. August. in lib. de haeresibus, haeresi. 46*

Sancta vero ac vniuersalis Ecclesia talium hominum figmenta deridens firmissime tenet, & nullatenus dubitat, Spiritum sanctum iuxta fidele Saluatoris promissum in beatos apostolos die Pentecostes sic plenissime fuisse refusum, vt illos omnem veritatem, quæ ad salutem pertinet perfecte doceret, vt ipsos ad amorem Dei mirabiliter inflammaret, vt eosdem contra omnem temptationem munere virtutis firmitate muniret. *Act. c. 2.* E

Cuius Spiritus virtus ita sanctam Ecclesiam vsque ad finem seculi noua semper prole fœcundat, ut renatis fonte baptismatis vna sit fides mentium & pietas actionum; quod profecto non esset si sanctum Euangelium in quo Christianæ fidei regula continetur, omnibus esset clausum, & istis solummodo (quod cogitare impiissimum est) esset apertum.

Multa sunt alia quæ isti præsumptuosi homines contra coniugii venerabile sacramentum garrire dicuntur: Multa quæ de cursu temporum & fine seculi somniant. Multa quę de Antechristi aduentu, quem iam iam instare asserunt flebili vanitate diuulgant. Quæ *Plures aliæ blasphemiæ et errores Fraticellorum.*

y omnia

omnia quia partim hæretica, partim insana, partim fabulosa cognoscimus, dampnanda A potius cum suis auctoribus, quam stilo prosequenda aut refellenda censemus: Ipsa enim mendosa commenta seipsa destruunt, quia nec ratione vigent, nec auctoritate constant, nec aliqua verisimilitudine fulciuntur. In huiusmodi doctrinis variis & peregrinis sæpe nominati homines studia sua conterunt; Ad hæc simplicium corda blandis fictisq; sermonibus & simulatæ humilitatis prætextu attrahere moliuntur. Cupientes igitur quod dicti pestiferi homines, aut in melius commutato consilio a suis peruersitatibus resilirēt, aut saltem alios perniciosis sermonibus & suæ prauitatis exemplo contaminare non possent, Carissimum in Christo filium nostrum Fredericum regem Trinacriæ Illustrem hactenus rogauimus & monuimus per apostolica scripta mandantes, vt huiusmodi viros pestiferos & seminatores errorum, de prædicta insula expelleret, & penitus extirparet, & Ministris, Custodibus, seu Guardianis dicti ordinis Minorum cum ab eis super hoc requireretur, faciendo etiam si expediret sæpedictos pseudofratres capi, & eorum superioribus B tradi captiuos, iuxta disciplinam ordinis corrigendos, studeret impendere fauorem, consilium & auxilium oportunum.

Præceptum factum Federico regi de persequendis pseudofratribus B. Francisci, siue Fraticellis.

Ipse vero tanquam obedientiæ filius per suas patentes literas nostrarum literarum seriem continentes, singulis officialibus suis, per dictam Insulam constitutis præcipiendo mandauit, vt ad capiendos huiusmodi falsos fratres Rectoribus dicti ordinis vt prædictæ nostræ literæ continebant, darent consilium, auxilium, & fauorem, quodq; ipsa mādata in nostris contenta literis, studerent executioni in omnibus demandare.

Regis obedientia.

Quę præsentientes pestiferi memorati cum ad sinum piæ matris redire saltē ecclesiastica disciplina coacti humiliter debuissent, salubrem cohertionem & felicem necessitatem, quæ ad meliora compellit, fugæ præsidio declinarunt: Nonnullis eorum in locis ab- C ditis & latebrosis dictæ insulæ derelictis, qui suis fautoribus sub quorum defensione consistunt, pro mercede iniqui fauoris, peruersi dogmatis venena rependunt: Alij vero per loca infidelium discurrentes, mare & aridam circuire feruntur, vt vnū saltem faciant proselitum simul cum illis gehēnę ignibus applicandum: hii sunt quos Doctor gentium caute uitandos admonuit, dicens: Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione angelorum, quę non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ: & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum Dei. Hij sunt diffidentiæ filij, Nubes sine aqua, quæ à ventis circunferuntur, sidera errantia, quibus procella tenebrarū reseruata est: qui iuxta Psalmistę vaticinium Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, errauerunt ab vtero; a ueritate scilicet Sanctæ matris Ecclesię recedendo, locuti sunt falsa, vanos & varios errorum tribu- D los per diuersas regiones præsumptione dampnabili seminando.

Pseudofratres ordinis B. Francisci nolunt Ecclesiæ mandatis obedire.

Ad Colossen. cap. 2.

Psal. 83. & 57.

Quamobrem zelus fidei, feruor compassionis animarum, excitare debent corda omnium qui Christi nominē gloriantur, & ipsius Sanctæ Romanæ ac vniuersalis Ecclesiæ finibus continentur, vt contra istorum insaniam quasi contra publicam pestem valenter exurgant, nec eos in locis vbi Christianę religionis viget auctoritas, patiantur pacifice viuere, quos aduersus matrem & dominam suam, sanctam scilicet Romanam Ecclesiam rebellionis suæ calcibus & errorum blasphemijs conspiciunt insanire. Frustra enim vtantur nomine Christiano qui talibus impietatibus nō resistunt, & consequens est vt possint hæc credere qui possunt talia patienter audire.

Commonentur fideles vt præfatos iniquos persequantur.

Tantas igitur & tam graues insolentias, errores pestiferos, detestabiles blasphemias, in creatoris iniuriam, populi Christiani perniciem & nepharię operationis exemplum, per E patientiam immo uecordiam tolerare nolentes, vniuersitatem vestram monemus sedule, hortamur attente per apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ, districte præcipiendo, mandantes quatenus præfato Henrico de Ceua aliisq; pseudofratribus qui ad memoratam Sicilię insulam hactenus confugerunt, nullum detis vel dari quantum in uobis est permittatis in pręmissis, consilium, auxilium, uel fauorem: quin potius ipsos velut apostatas excommunicatos, ipsius Ecclesiæ Romanæ rebelles scismaticos & peruersi dogmatis assertores, lupos graues gregi dominico non parcentes, a vestris finibus arceatis, capientes ipsos vel capi facientes, & captos tradentes Rectoribus sæpenominati ordinis fratrum Minorum, cum ab ipsis uel eorum vicariis Procuratoribus seu Nuntiis fueritis requisiti, per eos iuxta ipsorum demerita castigatione debita puniendos: dignum est enim ut apud illos patratorum scelerum pœnas soluant, qui ipsorum lubricos calles

Mandatum de capiendo Henrico de Ceua, eiusque complicibus.

& tor-

A & tortuosas semitas per patientiam longi temporis exploratius cognouerunt, a quorum sacro consortio per apostasiæ vitium recedentes omni pudore calcato non sunt confusi sanctam religionem, quæ ipsos in sinu suo fouerat pietate materna, dampnis afficere, maledictis pungere, conuitiis lacerare.

Proinde quia ea, quæ contra ius & fas atque ordinariam potestatem temeritas humana præsumit, in pœnam perturbati ordinis quamtotius debent iuris auctoritate & apostolica potestate conuelli: Nos quicquid in memoratis prouincia Tusciæ, insula Siciliæ, & vbicunque locorum per sæpedictos fratres, in personarum ad dictam sectam receptione in Generalis Ministri & Prouincialium, Ministrorum, Custodum, Guardianorum electione (si tamen electio dici possit) & in quibuslibet aliis communiter uel diuisim, sub religionis, conuentus, congregationis nomine vel colore, attemptatum B extitit, vel existit, nullius fuisse uel esse roboris, nullius extitisse uel existere decernimus firmitatis. vnde ipsa cassa, irrita, & nulla censemus, & nichilominus quatenus de facto processerant, auctoritate apostolica reuocamus.

Omnia gesta per Henricum de Cena, & cõplices suos irrita denuntiantur.

Ceterum, quia verendum est ne hii præsertim qui per professionem licet fantasticam, ad prædictorum infame consortium transierunt, ipsorum errores sapiant, & alios pestifera contagione corrumpant, omnes & singulos per eos ad suam sectam receptos, maximeque professos ad uestram præsentiam, per censuram ecclesiasticam euocate, examinate de fide, de prædictorum erroribus, per vos vel alium seu alios caute diligenterque perquirere sine strepitu & figura iudicii, & de ipsorum complicibus atque fautoribus indagate, & si opus fuerit ipsos capi & detineri curate. & si quos inueneritis culpabiles, secundum canonicas sanctiones, pœna debita punire curate: Inuocato ad hoc si C opus fuerit auxilio brachii secularis: Contradictores & rebelles per censuram ecclesiasticam compescendo.

Recepti ad religionem fantasticam Henrici de Cena de fide examinandi.

Testes autem quos ad præmissa videritis euocandos, censura simili appellatione cessante cogatis veritati testimonium perhibere.

Testes euocentur & compellantur.

Volumus insuper & apostolica auctoritate decernimus, quòd quilibet uestrum prosequi ualeat negotium seu articulum etiam per alium inchoatum, quamuis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico impeditus, quodque a Dat. præsentium sit vobis & vnicuique vestrum in præmissis omnibus & eorũ singulis etiam non ceptis præsentibus & futuris, perpetuata potestas, & iurisdictio attributa, vt eo vigore eaque firmitate possitis in præmissis etiam non ceptis præsentibus & futuris, contra prædictos procedere ac si iurisdictio uestra & cuiuslibet vestrum in prædictis omnibus & singulis per citaD tionem uel modum aliũ perpetuata legitimum extitisset, non obstantibus de duabus dietis edita in concilio generali, & fel. recor. Bonifacii Papæ viij. prædecessoris nostri per quas tam iudices quàm conseruatores a sede deputati prædicta, extra ciuitates & Dioc. in quibus deputati fuerint, procedere & vices suas cõmitere aut aliquos vltra vnam dietã a finibus suæ Dioc. trahere prohibentur, & aliis cõtrariis constitutionibus quibuscunq; seu si aliquibus sit indultum a sede prædicta, quod excommunicari, suspendi uel interdici aut extra certa loca trahi, uel ad iudicium euocari non possint per literas apostolicas nõ facientes & expressam ac de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi ac eorum personis & locis, nominibus propriis vel ordinibus mentionẽ, siue alia indulgentia dictę sedis generali vel speciali cuiuscunque tenoris existat, per quam uestræ iurisdictionis explicatio valeat in hac parte quomodolibet impediri, & de qua cuiusq; toto tenore habenda sit in E nostris literis mẽtio specialis. Dat. Auinion. x. kal. Februa. Pontif. nostri anno secũdo.

Auctoritas iudicum contra dictos pseudofratres seu fraticellos.

Bertrandus Cardinalis & Apostolicæ sedis Legatus, auctoritate apostolica Inquisitorem hæreticæ prauitatis instituit: cui eadem auctoritate concedit, vt procedat aduersus hæreticam prauitatem.

Insigne est hoc rescriptum, quo perspicitur forma, seu modus instituendorum inquisitorum.

Bertrandus miseratione diuina tituli sancti Marci presbyter Cardinalis, Apostolicæ sedis Legatus, ac Terrarum, & Prouinciarum Roman. Ecclesiæ in partibus Italiæ consistentium Reformator & Vicarius generalis, Dilecto in Christo fratri Ioanni Iacobi de Spello ordinis fratrum Minorum, Salutem in Domino.

Edita anno Domini 1347.

NTER solicitudines varias quibus ex officio iniunctæ nobis Legationis astringimur, solicite cogitare nos conuenit, vt officium hæreticę prauitatis exerceatur solicite, & personis talibus committatur, quod eorum sacro ministerio, errantes ad lumen redeant veritatis. Nuper siquidem Sanctissimus Pater & Dominus noster Dominus Clemens diuina prouidentia Papa vi. nos ad regnum Siciliæ & totam terram ipsius regni citra Farum, & Tusciæ, ac nonnullas alias partes & Prouincias in literis ipsius domini Papæ nobis super nostra Legatione concessis specialiter nominatas, commisso nobis plene legationis officio in eisdem pro urgentibus & arduis Ecclesiæ Roman. negotiis destinans, nobis concessit suas apostolicas literas in hæc verba. A

CLEMENS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio Bertrando tituli sancti Marci presbytero Cardinali Apostolicæ sedis Legato, Salutem & apostolicam benedictionem. B

Plenam de tuæ probitatis & circunspectionis prudentia, & donis virtutum tibi concessis a Domino fiduciam obtinentes, te ad regnum Siciliæ ac Terras & Prouincias Ecclesiæ Roman. immediate subiectas, ceterasque partes alias Italiæ plenæ Legationis officio & aliis negotiis tibi per nos commissis, uariis & diuersis de fratrum nostrorum consilio prouidimus destinandum. Cupientes itaque negotium fidei sic solicite ubique dirigi, quod nichil circa illud inhonestum committatur quomodolibet vel sinistrum, vt per te vel alium seu alios, de Inquisitorum hæreticæ prauitatis infra terminos Legationis tuæ constitutorum excessibus inquirere, ac de illis quibusuis conquerentibus iustitiam facere, ac illos de quibus tibi videbitur a suis officiis remouere, & alios substituere ualeas. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo plenam tibi concedimus tenore præsentium potestatem. Dat. Auinion. iiii. Id. Augusti, Pontificatus nostri anno quinto. C

Quarum literarum apostolicarum auctoritate, te quem largitor gratiarum omnium literarum scientia, & aliis multis virtutibus sicut fidedignorum testimonio accepimus, laudabiliter insigniuit, & in cuius affectu sicut firmiter credimus specialiter geritur quod fides catholica, extirpatis erroribus suscipiat incrementum: Inquisitorem hæreticæ prauitatis Prouinciæ sancti Francisci Vallispoleti vsque ad Apostolicæ sedis beneplacitum atque nostrum constituimus, tenore præsentium ac etiam ordinamus cum omnibus iuribus, honoribus, & priuilegiis a iure uel a sede Apostolica seu quibuscunque aliis concessis inquisitoribus illarum partium hæreticæ prauitatis, recepto prius a te corporaliter iuramento, quod officium ipsum ad honorem Dei sanctæque Roman. Ecclesiæ, & exaltationem catholicæ fidei diligenter & fideliter exercebis: Dantes tibi eadem auctoritate tenore præsentium, plenariam potestatem infra dictam Prouinciam inquirendi contra quoscunque hæreticos, uel de hæresi quomodolibet suspectos, fautores, receptatores & defensores eorum, ipsosque capiendi & detinendi condempnandi, absoluendi, liberandi, ac omnia alia & singula faciendi, quę ad huiusmodi inquisitionis officium de iure p tinere noscuntur, Mandantes eadem auctoritate præsentium tenore vniuersis & singulis eiusdem Prouinciæ Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, Capitaneis generalibus & Officialibus vniuersis, & eorum Vicariis, ceterisque ecclesiasticis & secularibus personis sub excommunicationis, suspensionis & interdicti pœnis; vt tibi in ijs quæ ad huius Inquisitionis officium pertinere noscuntur, benigne pareant & intendant, ac cum per te requisiti extiterint, dent per se & alios prout oportunum fuerit consilium, auxilium, & fauorem. Nos enim sententias siue pœnas quas rite tuleris, ratas & gratas habebimus, ipsasque faciemus auctore dño inuiolabiliter obseruari. Per præsentem autem commissionem nostram nolumus nec intendimus Inquisitori aliàs per nos in dicta Prouincia deputato, in aliquo derogare, quominus idem Inquisitor officium ipsum possit & valeat sicut prius libere exercere. Dat. Arian. ix. Kalen. Septembr. Pontificatus eiusdem Domini Clementis Papæ vj. Anno Sexto.

Qualiter hæc clausula accipi debeat explicui lib. 3. adnotat. in Directorii schol. 76.

D E

Io. de Aquam. S.

INDEX IN LITERAS APOSTOLICAS.

D

Hæreticos

I

Inquisi-

P

REGESTVM

Directorij. † †† * A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vu Xx Yy Zz, Aaa Bbb Ccc Ddd.

Scholiorum. a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z, aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn.

Directorij & Schol. Index. A B C D E

Literarū apostol. a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.

Omnes Duerniones, E Ternio.*

ROMAE,
In Aedibus Populi Romani. M D LXXIX.

S·P·Q·R

